TOMÁS DE AQUINO, Santo

Prima secundae operum Sancti Thomae Aquinatis : angelici Doctoris, Diui Thomae Aquinatis Summ[a]e Theologi[a]e Prima secu[n]d[a]e / Reuerendiss. Do. Thom[a]e de Vio... commentariis illustrata... -- Lugduni : Apud Haeredes Iacobi Giuntae, 1552

[24], 167+ h., |-3|8, a-v8+ ; Fol.

Port. grab. xil. arquitectónica. -- Texto glosado, a dos col., con l. gót. y apostillas marginales

1. Teología dogmática 2. Teologia dogmatikoa I. De Vio, Tommaso, contrib. II. Título

R-6329 Ejemp. falto de las h. finales. -- Enc. piel gofrada, deteriorada. -- Firma autógr. en port.: "Domingo de Iturrino"

R-6329

PRIMA SECVNDAE OPERVM SANCTI THOMAE AQVINATIS.

ANGELICI

Doctoris, diui Thomæ Aquinatis Summę Theologię Prima Secūdę, Reuerendiss. Do. Thomę de Vio, titulo sancti *XISTI*, Presbyteri, Cardinalis Caietani Commentarijs illustrata. Cui accesserunt Additiones & Postillæ suis locis luculenter adpositæ: Rerúmq;, ac singularium Locorum copiosissimus Index.

LVGDVNI,
APVD HAEREDES IACOBI GIVNTAE.
1552.

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO Patrem, & D.D. Nicolaum de Fliſco, S.R. Eccleſiæ Epiſcopum, Card. Sabineñ. Thomæ de Vio, Caietani, tunc Prædic. ordinis generalis Magiſtri, nunc ſanĉti Xiſti, Presbyteri, Cardinalis, In Primæ Secundæ Diui Thomæ Aquinatis Commentarios, Præfatio.

QVi orthodoxam Eccleſiam, Reuerendiſſime in Chriſto Pater, pomarium eſſe cultiſſimum, fœcundiſque arboribus conſitum dixerint, non modò eos non aberrare uſpiam, ſed rectiſſimè etiam ſentire contenderim: quippè qui à principe illo uatum Moyſe, in ipſis propè hiſtoriæ ſuæ foribus aſſertum hoc propalàm fore, ac procul ab ænigmatibus eſſe non ambigant. Neque enim aliud paradiſus ille à Deo plantatus, aquis irriguus, plantis pomiferis conſitus, in quo & primus eſt homo poſitus, quàm Chriſti refert Eccleſiam: baptiſmi fonte uitæque arbore (quæ Chriſtus eſt) tum diuorum hominum diſciplinis, illuſtrium plantarijs exornatam. In hunc cùm multi ad eximendam famem, capiendáque pocula paſſim adcurrant, acceſſi & ego: & mea ſponte cupidus, tum maximè ab Aquinate Salomone (ita enim appellare libet) accitus (quis enim tam mentis inops, ac ſtolidus, ut aduocantem ad concluſum hortum dilectos ſuos, ut comedant fructus pomorum ſuorum, non libenter audiat, non gradu concito ſequatur?) acceſſi. Neque nuper ſolùm, ſed quamprimùm mihi per ætatem licuit, ac ſub opacis proceræ illius ac feracis arboris ramis, procul à ſeculi curis, procul à paſſionum æſtibus recreatus, ad radices diu admirans potius arboris celſitudinem, pomorúmque copiam ac ſuauitatem, quam delibans admodum, ſeſitaui: ubi uerò auctis uiribus, illam conſcendi, pomáque ad libitum colligens, deguſtaui: tantus mè ſubitò illorum amor inceſſit, ut non diebus, non noctibus, à legendis illis ac uorandis abſtineam. Sed qui me uoluptate ac affectum mœror inuaſerit, neſcio: dum exceptis paucis, reliquos uel in mandendis ſiliquis, uel effringendis glandibus occupatos à noſtræ procul arboris dulcedine uideo conſtitiſſe. Quam ego rem non aliunde puto, quam ex infirmis uiribus, neque ad adcenſum commodis prouenire, cùm ſimile ueri nullo pacto fiat, ut ubertatem tantam negligerent. Hos itaque, Pater ampliſſime, miſeratus, cùm nobiſipſis tantùm nati non ſimus, curaui, collectis pomis ac præbitis, ne ieiuni ac fameſcentes interirent. Quod cùm aliàs in lucubrationibus meis effeciſſem, idem nunc in commentarijs in Secundæ Primam, ea potiſſimùm ratione feci, quod præter illius præſtantiã, tum in Theologia, tum in ea Philoſophiæ parte, quæ de moribus agit, hic mihi Liber ita uidebatur eſſe omnibus neceſſarius, ut abſque illo fieri, uel ingenti cum iactura, uel nullo modo poſſet. Complectitur enim prima illa rerum capita, ſine quibus aut caliges in cæteris, opus eſt, aut cæcutias. Adde et utilitatem: quæ tanta in illo eſt, ut à cunctis ſimul ordinibus ad hunc ſit quaſi ad perẽnem fontẽ ac lympidam adcurrendum. Quis etenim doctorũ, ſine Thomæ non aridus uideri poterit ac ieiunus? Quis ſacerdotum non baculo Aquinatis innixus, in expiandis peccatis populorum, non ſæpe ceſpitabit? Eneruati proculdubiò erunt, ac ſine uiribus abſque hoc, de pulpitis declamantes: in tantáque legum affluentia, periti Cæſarei Pontificijque iuris inopes & egentes. Sicuti uerò Aquinatis Thomæ inter Prædicatores principis, fructus decerpere nullus debuit prius, quàm Caietanus Thomas in prædicatorij gregis ſpecula conſtitutus: ita profectò à nullo melius accipiendi ſunt, atque auidiùs comedendi, quàm ab eo, qui Prædicatores tanta eſt charitate complexus, ut nunc bonos in illis mores confirmans, nunc reſtituens collabentes, in fouendis protegendíſque illis, & omnibus præſtet, & à nemine ſuperetur. Accedit, quòd nobiliſſimi uiri, ac ſupra fidem doctiſſimi (qualis eſt Aquinas noſter) nobiliſſimo in primis & inter eruditos quotidie uictitanti, Commentaria iure quodam debita uidentur. Quæ duo quàm pari nexu in te unum coierint, non hominibus iam, ſed ipſis etiam (ſi licet) brutis ac lapidibus colluceſcit. Poſſémque ego ſtolidior aliquantò forſitan uideri, ſi amorem tuum ac ſtudium in eruditos uiros, ſi etiam familiæ tuæ, tum Pontificibus ſummis, tum longo Senatorum agmine (quanto ſcilicet nullam in toto chriſtiano orbe reperias) exornatæ, recenſere lauder paraueró. Supereſt, Reuerendiſſime Pater, ac domine, ut quando neque aurum neque argentum mihi eſt, ac ſi maximè adeſſet (ea tua eſt integritas, quæ ad collucentia ſolùm iſta & fluxa non inhiet) ut hæc mea munera, ea qua dantur fronte, recipias: & calathi tenuitatem, ipſorũ fructuum, quos tibi nunc damus, & ampliores in poſterũ pollicemur, dulcore ac pinguedine metiaris. Vale feliciter.

Questionum et Articulorum Index.

¶ Prima secunde Summe diui tho. aquinatis qõnum ⁊ articulorum Index.

Questio prima de fine vltimo hominis in commun. Et primo vtrum homini conueniat agere propter finem.
2 Utrum agere propter finem sit proprium rationalis nature.
3 Utrum actus hominis recipiant speciem ex fine.
4 Utrum sit aliquis finis vltimus humane vite.
5 Utrum vnius hominis possint esse plures vltimi fines.
6 Utrum homo ordinet omnia in vltimum finem.
7 Utrum idem sit vltimus finis omnium hominum.
8 Utrum in illo vltimo fine alie creature cõueniãt.
¶ Qõ scõa. De beatitudine hoim in quib⁹ consistat. Et primo vtrum beat rudo hois consistat in diuitijs.
2 Utrum consistat in honoribus.
3 Utrum in fama siue gloria.
4 Utrum in potestate.
5 Utrum in aliquo corporis bono.
6 Utrum in voluptate.
7 Utrum in aliquo bono anime.
8 Utrum in aliquo bono creato.
¶ Qõ tertia. De beatitudine quid sit. Et primo vtrum beatitudo sit aliquid increatum.
2 Utrum si est aliquid creatum sit operatio.
3 Utrum sit operatio sensitiue partis aut intellectiue tantum.
4 Utrum si est intellectiue partis sit operatio intellectus aut voluntatis.
5 Utrum si est operatio intellectus sit operatio intellectus speculatiui aut practici.
6 Si est operatio intellectus speculatiui vtrum consistat in speculatione scientiarum speculatiuarum.
7 Utrum sit in speculatione substantiarum separatarum. s. angelorum.
8 Utrum sit in sola speculatiõe dei q̃ p essentiã vꝫ.
¶ Qõ quarta. De his q̃ exigunt ad beatitudinem. Et primo vtrum delectatio requiraf ad beatitudinem.
2 Utrũ in beatitudie sit p̃cipaliꝰ visio q̃ delectatio.
3 Utrum ad beatitudinem requiraf comprehensio.
4 Utrum requiratur rectitudo voluntatis.
5 Utrum ad beatitudinẽ hois requiratur corpus.
6 Utrum requiratur ad eam perfectio corporis.
7 Utrum requirant ad eam aliqua exteriora bona
8 Utrum requiratur ad eam societas amicorum.
¶ Qõ quinta. De adeptiõe beatitudis. Et primo vtrũ homo possit consequi beatitudinem.
2 Utrum vnus homo possit esse beatior alio.
3 Utrum aliquis possit esse in hac vita beatus.
4 Utrum beatitudo habita possit amitti.
5 Utrũ hõ p sua nãtia possit acquirere beatitudinem.
6 Utrum homo consequatur beatitudinem per actionem alicuius superioris creature.
7 Utrus requirantur aliqua opera hominis ad hoc quod homo beatitudinem consequatur a deo.
8 Utrum omnis homo appetat beatitudinem.
¶ Questio sexta. De voluntario ⁊ inuoluntario. Et primo vtrum in humanis actibus inueniatur voluntarium.
2 Utrum inueniatur in animalibus brutis.
3 Utrum voluntarium possit esse absq; omni actu.
4 Utrum violentia voluntati possit inferri.
5 Utrum violentia causet inuoluntarium.
6 Utrum metus causet inuoluntarium simpliciter.
7 Utrum concupiscentia causet inuoluntarium.
8 Utrum ignorantia causet inuoluntarium.
¶ Questio septima. De circumstantijs humanorum actuum: in quibus voluntarium ⁊ inuoluntarium inuenitur. Et primo vtrum circumstantie sint accidẽs actus humani vel quid sit.
2 Utrum circũstãte hãnorum actuum sint considerande a theologo.
3 Utrum conuenienter enumerentur circumstantie in tertio ethicorum.
4 Utrum sint principales circumstãtie pp quid, et ea in quibus est operatio. s. 3. ethicorũ.
¶ Questio octaua. De voluntate q̃ est, ⁊ sit vt volitorum. Et primo vtrum voluntas sit tantum boni.
2 Utrum voluntas sit tantum finis: siue eorum que sunt ad finem.
3 Utrum voluntas si est eorum que sunt ad finem: vno actu moueatur in finem, ⁊ in ea q̃e sunt ad finem.
¶ Questio nona. De motiuo voluntatis. Et primo vtrum voluntas moueatur ab intellectu.
2 Utrum ab appetitu sensitiuo.
3 Utrum moueat seipsam.
4 Utrum moueatur ab aliquo exteriori principio.
5 Utrum moueatur a corpore celesti.
6 Utrum moueatur a deo solo sicut ab exteriori principio.
¶ Questio decima. De modo quo voluntas mouetur. Et primo vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur.
2 Utrum moueatur de necessitate a suo obiecto.
3 Utrum moueatur de necessitate ab inferiori appetitu.
4 Utrum moueatur de necessitate ab exteriori motiuo quod est deus.
¶ Qõ undecima. De fruitione q̃ est actus voluntatis. Et primo vtrum frui sit actus appetitiue pot.
2 Utrum frui conueniat tantum rationali creature: an etiam animalibus.
3 Utrum fruitio sit tantum vltimi finis.
4 Utrum sit solum finis habiti.
¶ Questio duodecima de intentione que est actus voluntatis. Et primo vtrum intentio sit actus intellectus vel voluntatis.
2 Utrum sit tantum vltimi finis.
3 Utrum aliquis possit simul duo intendere.
4 Utrum intentio finis sit idem actus cum voluntate eius quod est ad finem.
5 Utrum intentio conueniat brutis animalibus.
¶ Qõ decimatertia. De electione q̃ est actus voluntatis in comparatione ad ea q̃ sunt ad finẽ. Et primo vtrum electio sit actus voluntatis vel rationis.
2 Utrum electio conueniat brutis animalibus.
3 Utrum electio sit solum eorum que sunt ad finem vel etiam quandoq; ipsius finis.
4 Utrum electio sit tm eorum que per nos aguntur.
5 Utrum electio sit solum possibilium.
6 Utrum homo ex necessitate eligat vel libere.
¶ Qõ decimaquarta. De consilio qõ p̃cedit electionem. Et primo vtrum consilium sit inquisitio.
2 Utrum consilium sit de fine vel solum de his que sunt ad finem.
3 Utruz consiliũ sit solum de his q̃ a nobis aguntur
4 Utrum consilium sit de oib⁹ q̃ a nobis aguntur.
5 Utrum procedat ordine resolutorio.
6 Utrum consilium procedat in infinitum.
¶ Qõ decimaquinta. De consensu qui est actus voluntatis in comparatione eorum que sunt ad finez. Et primo vtrum consensus sit actus appetitiue vel apprehensiue virtutis.
2 Utrum conueniat brutis animalibus.
3 Utrum cõsensus sit de fine vel de his que sunt ad finem.
4 Utrum consensus in actum pertineat solũ ad superiorem anime partem.
¶ Qõ decimasexta. De vsu qui est actus voluntatis in comparatione ad ea que sunt ad finem. Et primo vtrum vtl actus voluntatis.
2 Utrum conue ni brutis animalibus.
3 Utrum sit tantu eum que sunt ad finẽ vel etiã finis.
4 Utrum vsus precedat vel sequatur electionem.
¶ Qõ decimaseptima. De actibus imperatis a voluntate. Et primo vtrum imperare sit actus rõnis vel voluntatis.
2 Utrum imperare pertineat ad bruta animalia.
3 Utrum imperium precedat vsum: vel econuerso.
4 Utrum imperium ⁊ actus imperatus sit actꝰ vnꝰ vel diuersi.
5 Utrum actus voluntatis imperetur.
6 Utrum actus rationis imperetur.
7 Utrum actus appetitus sensitiui imperetur.
8 Utrum actus anime vegetabilis imperetur.
9 Utrum actus exteriorum membrorum imperentur.
¶ Qõ decimaoctaua. De bonitate ⁊ malitia humanorum actuum in generali. Et primo vtrum omnis humana actio sit bona, vel aliqua sit mala.
2 Utrum actio hominis habeat bonitatem vel malitiam ex obiecto.
3 Utrum hoc habeat ex circumstantia.
4 Utrum hoc habeat ex fine.
5 Utrum aliqua actio hominis sit bona vel mala in sua specie.
6 Utrũ actus habeat speciem boni vel mali ex fine.
7 Utrũ species que est ex fine contineatur sub specie que est ex obiecto sicut sub genere vel econuerso.
8 Utrum aliquis actus sit indifferens ꝑm suam speciem.
9 Utrum aliquis actus sit indifferens secundum individuum.
10 Utrum aliqua circumstantia constituat actũ moralem in specie boni vel mali.
11 Utrum omnis circumstantia agens bonitatem vel malitiam constituat actum moralem in specie boni vel mali.
¶ Qõ decimanona. De bonitate ⁊ malitia humanorum actuum interioris voluntatis. Et primo vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto.
2 Utrum dependeat ex solo obiecto.
3 Utrum dependeat ex ratione.
4 Utrum dependeat ex lege eterna.
5 Utrum ratio errans obliget.
6 Utrum voluntas contra legem dei sequens rationem erroneam sit mala.
7 Utrum bonitas voluntatis in his que sunt ad finem dependeat ex intentione finis.
8 Utrũ quãtitas bonitatis vel malitie in voluntate sequatur quantitatẽ boni vel mali in intentione.
9 Utrum bonitas voluntatis dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam.
10 Utrum necessarium sit voluntatem humanam conformari voluntati diuine in volito ad hoc q̃ sit bona.
¶ Qõ vigesima. De bonitate ⁊ malitia exteriorum actuum humanorum. Et primo vtrum bonitas vel malitia per prius sit in actu voluntatis vel in actu exteriori.
2 Utrum tota bonitas ⁊ malitia exterioris actus dependeat ex bonitate voluntatis.
3 Utrum bonitas ⁊ malitia sit eadem interioris ⁊ exterioris actus.
4 Utrum actus exterior aliquid addat de bonitate ⁊ malitia supra actum interiorem.
5 Utrum eventus sequens aliquid addat de bonitate vel malitia ad exteriorem actum.
6 Utrum idem actus exterior possit esse bonus et malus.
¶ Qõ vigesimaprima. De his q̃ consequuntur actus humanos ratione bonitatis ⁊ malitie. Et primo vtrum actus humanus inquantum est bonus vel malus habeat rationem rectitudinis vel peccati.
2 Utrũ habeat rationem laudabilis vel culpabilis.
3 Utrum habeat rationem meriti vel demeriti.
4 Utrũ habeat rationem meriti vel demeriti apud deum.
¶ Qõ vigesimasecũda. De passionibus anime in generali. Et primo de subiecto earum scilꝫ vtrum aliqua passio sit in anima.
2 Utrum magis sit in parte appetitiua q̃ in apprehensiua.
3 Utrum magis sit in appetitu sensitiuo quam in intellectiuo qui dicitur voluntas.
¶ Qõ vigesimatertia. De differentia passionũ ab inuicem. Et primo vtrũ passiones q̃ sunt in concupiscibili sint diuerse ab his que sunt in irascibili.
2 Utrum contrarietas passionum irascibilis sit ꝑm contrarietatem boni ⁊ mali.
3 Utrum sit aliqua passio anime nõ hꝫs cõtrarium.
4 Utrum sint aliqui passiones differentes specie in eadem potentia non contrarie adinuicem.
¶ Qõ vigesimaquarta. De bono ⁊ malo circa passiones anime. Et primo vtrum bonum ⁊ malũ morale possint in passionibus anime inueniri.
2 Utrum omnis passio anime sit mala moraliter.
3 Utrum passio addat vel diminuat ad bonitatem vel malitiam actus.
4 Utrum aliqua passio sit bona vel mala ex sua specie.
¶ Qõ vigesimaquinta. De ordine passionum adinuicem. Et primo vtrum passiones irascibilis sint priores passionibus concupiscibilis vel econuerso.
2 Utrum amor sit prima passionum cõcupiscibilis.
3 Utrum spes sit prima inter passiones irascibilis.
4 Utrum iste quatuor. s. gaudium, tristitia, spes ⁊ timor sint principales passiones.
¶ Qõ vigesimasexta. De passionibus anime in speciali. Et primo de amore.
1 Utrum amor sit in concupiscibili.
2 Utrum amor sit passio.
3 Utrum amor sit idem quod dilectio.
4 Utrum amor conuenienter diuidatur in amorem amicitie, ⁊ amorem concupiscentie.
¶ Questio vigesimaseptima. De causa amoris. Et primo vtrum bonum sit sola causa amoris.
2 Utrum cognitio sit causa amoris.
3 Utrum similitudo sit causa amoris.
4 Utrum aliqua alia passionum anime sit causa amoris.
¶ Questio vigesimaoctaua. De effectibus amoris. Et primo vtrum vnio sit effectus amoris.

2 Utrum mutua inhesio sit eius effectus.
3 Utrum extasis sit eius effectus.
4 Utrum zelus sit eius effectus.
5 Utrum amor sit passio tristis amantis.
6 Utrum amor sit causa omnium que amans agit.

¶ Qō. 29ª. De odio. Et primo vtrum causa z obiectum odij sit malum.
2 Utrum odium causetur ex amore.
3 Utrum odium sit fortius quam amor.
4 Utrum aliquis possit habere odio seipsum.
5 Utrum aliquis possit habere odio veritatem.
6 Utrum aliquid possit haberi odio in vniuersali.

¶ Qō. 30ª. De concupiscentia. Et primo vtrum concupiscentia sit tantum in appetitu sensitiuo.
2 Utrum concupiscentia sit passio specialis.
3 Utrum sint alique concupiscentie naturales, z alique non naturales.
4 Utrum concupiscentia sit infinita.

¶ Qō. 31ª. De delectatione secundum se: Et primo vtrum delectatio sit passio.
2 Utrum delectatio sit in tempore.
3 Utrum differat a gaudio.
4 Utrum delectatio sit in appetitu intellectiuo.
5 Utrum delectationes corporales z sensibiles sint maiores delectationibus spiritualibus z intelligibilibus.
6 Utrum delectationes tactus sint maiores delectationibus que sunt secundum alios sensus.
7 Utrum aliqua delectatio sit non naturalis.
8 Utrum delectatio possit esse delectationi contraria.

¶ Questio, 32ª. De causa delectationis. Et primo Utrum operatio sit causa propria delectationis.
2 Utrum motus sit causa delectationis.
3 Utrum spes z memoria sint causa delectationis.
4 Utrum tristitia sit causa delectationis.
5 Utrum actiones aliorum sint nobis causa delectationis.
6 Utrum bene facere alteri sit causa delectationis.
7 Utrum similitudo sit causa delectationis.
8 ¶ Utrum admiratio sit causa delectationis.

¶ Questio trigesimatertia. De effectibus delectationis. Et primo vtrum delectationis sit dilatare.
2 Utrum delectatio causet sui sitim vel desiderium
3 Utrum delectatio impediat vsum rationis.
4 Utrum delectatio perficiat operationem.

¶ Questio trigesimaquarta: De bonitate z malitia delectationum. Et primo vtrum omnis delectatio sit mala.
2 Utrum omnis delectatio sit bona.
3 Utrum aliqua delectatio sit optima.
4 Utrum delectatio sit mensura vel regula secundum quam iudicetur bonum vel malum in moralibus.

¶ Qō trigesimaquinta. De tristitia seu dolore scōm se. Et primo vtrum dolor sit passio anime.
2 Utrum tristitia sit idem quod dolor.
3 Utrum tristitia seu dolor sit contraria delectationi.
4 Utrum omnis tristitia omni delectationi fiatur.
5 Utrum delectationi contemplationis sit aliqua tristitia contraria.
6 Utrum magis sit fugienda tristitia quam delectatio appetenda.
7 Utrum dolor exterior sit maior quam interior.
8 Utrum sint tantum quatuor species tristitie.

¶ Questio trigesimasexta. De causis tristitie seu doloris. Et primo vtrum causa doloris sit bonum apprehensum vel malum coniunctum.
2 Utrum concupiscentia sit causa doloris.
3 Utrum appetitus vnitatis sit causa doloris.
4 Utrum potestas cui non potest resisti sit causa doloris.

¶ Questio trigesimaseptima. De effectibus doloris seu tristitie. Et primo vtrum dolor auferat facultatem addiscendi.
2 Utrum aggrauatio animi sit effectus tristitie vel doloris.
3 Utrum tristitia vel dolor debilitet eōm operationē.
4 Utrum tristitia magis noceat corpori quam alie animē passiones.

¶ Qō trigesimaoctaua. De remedijs tristitie seu doloris. Et primo vtrum dolor z tristitia mitigetur per quamlibet delectationem.
2 Utrum mitigetur per fletum.
3 Utrum mitigetur per compassionem amicorum.
4 Utrum per contemplationem veritatis.
5 Utrum per somnum z balneū.

¶ Qō. 39ª. De bonitate z malitia tristitie seu doloris. Et primo vtrum omnis tristitia sit mala.
Utrum tristitia possit esse bonum honestum.
3 Utrum dolor corporis sit summum malum.
4 Utrum dolor corporis sit summum malum.

¶ Qō 40ª. De passionibus irascibilis. Et primo de spe z desperatione scilicet vtrum spes sit idez quod desiderium vel cupiditas.
2 Utrum spes sit in vi apprehensiua vel in vi appetitiua.
3 Utrum spes sit in brutis animalibus.
4 Utrum spei contrarietur desperatio.
5 Utrum causa spei sit experientia.
6 Utrum in iuuenibus z in ebriosis abundet spes.
7 Utrum spes sit causa amoris.
8 Utrum spes conferat ad operationem vel magis impediat.

¶ Qō. 41ª. De timore secundum se. Et primo vtruz timor sit passio anime.
2 Utrum sit specialis passio.
3 Utrum sit aliquis timor naturalis.
4 De speciebus timoris.

¶ Qō. 42ª. De obiecto timoris. Et primo vtrū obiectum timoris sit bonum vel malum.
2 Utrum malum nature sit obiectum timoris.
3 Utrum timor sit de malo culpe.
4 Utrum ipse timor timeri possit.
5 Utrum repentina magis timeantur.
6 Utrum ea contra que non est remedium, magis timeantur.

¶ Qō. 43ª. De causa timoris. Et primo vtrum causa timoris sit amor.
2 Utrum causa timoris sit defectus.

¶ Qō. 44ª. De effectibus timoris. Et primo vtrum timor faciat contractionem.
2 Utrum faciat consiliativos.
3 Utrum faciat tremorem.
4 Utrum impediat operationem.

¶ Qō. 45ª. De audacia. Et primo vtrum audacia sit contraria timori.
2 Utrum audacia sequatur spem.
3 De causa audacie.
4 De effectu audacie.

¶ Qō. 46ª. De ira secundum se. Et primo vtruz sit specialis passio.
2 Utrum obiectum ire sit bonum an malum.
3 Utrum ira sit in concupiscibili.
4 Utrum ira sit cum ratione.
5 Utrum ira sit naturalior quam concupiscentia.
6 Utrum ira sit grauior quam odium.
7 Utrum ira sit ad illos solum ad quos est iustitia.
8 Utrum fel, mania, z furor sint species ire.

¶ Qō. 47ª. De causa effectiua ire z de remedijs eius. Et primo vtrum semper motiuz ire sit aliquid factum contra eum qui irascitur.
2 Utrum sola parupensio vel despectio sit motiuum ire.
3 Utrum excellentia irascentis sit causa ire.
4 Utrum defectus hominis sit causa quod contra eum aliquis irascatur.

¶ Qō. 48ª. De effectibus ire. Et primo vtrum ira causet delectationem.
2 Utrum maxime causet furorem in corde.
3 Utrum maxime impediat rationis vsum.
4 Utrum causet taciturniratem.

¶ Qō. 49ª. De habitibus in generali quantum ad substantiam eorum. Et primo vtrum habitus sit qualitas.
2 Utrum habitus sit determinata species qualitatis.
3 Utrum habitus importet ordinem ad actum.
4 De necessitate habituum: vtrum scilicet sit necessarium esse habitus.

¶ Qō. 50ª. De subiecto habituum. Et primo vtruz in corpore sit aliquis habitus.
2 Utrum anima sit subiectum habitus secundum suam essentiam, vel secundum suam potentiam.
3 ¶ Utrum in potentijs sensitiue partis possit esse aliquis habitus.
4 Utrum in ipso intellectu sit aliquis habitus.
5 Utrum in voluntate sit aliquis habitus.
6 Utrum in substantijs separatis sit aliquis habitus.

¶ Qō. 51ª. de causa habituum quantum ad generationem ipsorum. Et primo vtrum aliquis habitus sit a natura.
2 Utrum aliquis habitus causetur ex actibus.
3 Utrum per vnum actum possit generari habitus.
4 Utrum aliqui habitus sint hominibus infusi a deo.

¶ Qō. 52ª. De causa habituum quantum ad augmentum. Et primo vtrum habitus augeantur.
2 Utrum habitus augeantur per additionem.
3 Utrum quilibet actus augeat habitum.

¶ Qō. 53ª. De corruptione z diminutione habituū. Et primo vtrum habitus corrumpi possit.
2 Utrum possit diminui.
3 Utrum habitus corrumpatur vel diminuatur per solam necessitatem ab opere.

¶ Questio. 54ª. De distinctione habituum. Et primo vtrum multi habitus possint esse in vna potentia.
2 Utrum habitus distinguantur secundum sua obiecta.
3 Utrum habitus distinguantur secundum bonum z malum.
4 Utrum vnus habitus ex multis habitibus constituatur.

¶ Questio. 55ª. De virtutibus quantum ad suas essentias. Et primo vtrū virtus humana sit habitus.
2 Utrum sit habitus operatiuus.
3 Utrum sit habitus bonus.
4 De diffinitione virtutis.

¶ Qō. 56ª. De subiecto virtutis. Et pº vtruz virtus sit in potentia anime sicut in subiecto.
2 Utrum vna virtus possit esse in pluribus potentijs.
3 Utrum intellectus possit esse subiectum virtutis.
4 Utrum irascibilis z cōcupiscibilis possit esse subiectum virtutis.
5 Utrum vires apprehensiue sensitiue sint subiectum virtutis.
6 Utrum voluntas possit esse subiectum virtutis.

¶ Qō. 57ª. De distinctione virtutuz intellectualiū. Et primo vtrum habitus intellectuales speculatiui sint virtutes.
2 Utrum sint tantum tres scilicet sapientia, scientia z intellectus.
3 Utrum hitus intellectualis que est ars, sit virtus.
4 Utrum prudentia sit virtus distincta ab arte.
5 Utrum prudentia sit virtus necessaria homini.
6 Utrum eubulia, synesis z gnomi sint virtutes adiuncte prudentie.

¶ Qō. 58ª. De distinctione virtutum moralium ab intellectualibus. Et primo vtrum omnis virtus sit virtus moralis.
2 Utrū virtus moralis distinguat ab intellectuali.
3 Utrum sufficienter diuidatur virtus per moralez z intellectualem.
4 Utrū moralis virtus possit esse sine intellectuali.
5 Utrum econuerso intellectualis possit esse sine morali.

¶ Qō. 59ª. De distinctione virtutum moralium secundum comparationem ad passiones. Et primo vtrum virtus moralis sit passio.
2 Utrum virtus moralis possit esse cum passione.
3 Utrum virtus moralis possit esse cum tristitia.
4 Utrum omnis virtus moralis sit circa passiones.
5 Utrum aliqua virtus moralis possit esse sine passione.

¶ Qō. 60ª. De distinctiōe virtutuz moralium ad inuicem. Et primo vtrum sit vna tantum virtus moralis.
2 Utrum virtutes morales que sunt circa operationes distinguant ab his que sunt circa passiones.
3 Utrū circa operationes sit vna tantū virtus moralis.
4 Utrum circa diuersas passiones sint diuerse virtutes morales.
5 Utrum virtutes morales distinguantur secundū diuersa obiecta passionum.

¶ Qō. 61ª. De virtutibus cardinalibus. Et primo vtrum virtutes diuerse debeant dici cardinales vel principales.
2 De numero earum: vtrum scilicet sint tantū quatuor. s. prudentia, iustitia, temperantia z fortitudo.
3 Que sint earum modi.
4 Utrum differant abinuicem.
5 Utrū diuidat conuenienter in virtutes politicas, purgatorias, purgati animi, z exemplares.

¶ Qō. 62. De virtutibus theologicis. Et primo vtruz alique virtutes sint theologice.
2 Utrum virtutes theologice distinguantur ab intellectualibus z moralibus.
3 Quot z que sint huiusmodi.

Articulorum Index.

4 De ordine earum: vtrum scilz fides sit prior spe et spes sit prior charitate.

¶ Qō. 63. De causa virtutum. Et primo vtrum virtus sit in nobis a natura.

2 Utrum aliqua virtus causetur in nobis ex assuetudine operum.

3 Utrum alique virtutes morales sint in nobis per infusionem.

4 Utrū virtus quā acquirim⁹ ex assuetudine operū, sit eiusdem speciei cum virtute infusa.

¶ Qō. 64. De modo virtutum. Et primo vtrum virtutes morales sint in medio.

2 Utrum medium virtutis moralis sit medium rei vel rationis.

3 Utrū virtutes intellectuales consistant in medio.

4 Utrum virtutes theologice consistant in medio.

¶ Qō. 65. De connexione virtutū. Et primo vtrum virtutes morales sint adinuicem connexe.

2 Utrum virtutes morales possint esse sine charitate.

3 Utrum charitas possit esse sine eis.

4 Utrum fides ⁊ spes possint esse sine charitate.

5 Utrum charitas possit esse sine eis. s. fide ⁊ spe.

¶ Qō. 66. De equalitate virtutum. Et primo vtrum virtus possit esse maior vel minor.

2 Utrum omnes virtutes simul in eodem existentes sint equales.

3 De comparatione virtutum moralium ad intellectuales.

4 De cōparatiōe virtutum moralium adinuicem.

5 De comparatiōe virtutū intellectualiū adinuicē.

6 De comparatiōe virtutū theologicarū adinuicem.

¶ Questio. 67. De duratione virtutum post hanc vitam. Et primo vtrum virtutes morales maneant post hanc vitam.

2 Utrum virtutes intellectuales maneant.

3 Utrum fides maneat.

4 Utrum remaneat spes.

5 Utrum aliquid fidei vel spei remaneat.

6 Utrum remaneat charitas.

¶ Qō. 68. De donis. Et primo vtrum dona differant a virtutibus.

2 De necessitate donorum: vtrum. s. dona necessaria sint homini ad salutem.

3 Utrum dona sint habitus.

4 Que ⁊ quot sint.

5 Utrum dona sint connexa.

6 Utrum maneant in patria.

7 De comparatione eorum adinuicem.

8 De comparatione eorum ad virtutes.

¶ Qō. 69. De beatitudinib⁹. Et primo vtrum beatitudines a donis ⁊ virtutibus distinguantur.

2 Utrum premia beatitudinum pertineant ad hāc vitam.

3 De numero beatitudinum.

4 De cōuenientia premiorum que eis attribuūtur.

¶ Qō. 70. De fructibus. Et primo vtrum fructus spiritussancti sint actus.

2 Utrum differant a beatitudinibus.

3 De numero eorum.

4 De oppositione eorum ad opera carnis.

¶ Qō. 71. De peccatis ⁊ vitijs ſm se. Et primo vtrū vitium contrarietur virtuti.

2 Utrum vitium sit contra naturam.

3 Utrum vitium sit peius quam actus vitiosus.

4 Utrū actus vitiosus possit esse simul cū virtute.

5 Utrum in omni peccato sit aliquis actꝰ vitiosus.

6 De diffinitione peccati quam augustinus ponit 22. contra faustum. s. ꝙ peccatum est dictum vel factum vel concupitum contra legem eternam.

¶ Questio. 72. De distinctione peccatorum ⁊ vitiorum. Et primo vtrum peccata distinguantur specie secundum obiecta.

2 Utrum conuenienter distinguantur peccata spiritualia a carnalibus.

3 Utrum peccā distinguantur specie secundum cās.

4 Utrum secundum eos in quos peccatur. scilicet in deum proximum, ⁊ seipsum.

5 Utrum veniale ⁊ mortale differant specie.

6 Utrum secundum omissionem ⁊ amissionem.

7 Utrum secundum diuersum processum.

8 Utrum secundum abundantiam defectum.

9 Utrum secundum diuersas circunstantias.

¶ Questio. 73. De comparatione peccatorum adinuicem. Et primo vtrum omnia peccata ⁊ vitia sint connexa.

2 Utrum omnia sint paria.

3 Utrum grauitas peccatorum attendatur secundum obiecta.

4 Utrum scōm dignitatem virtutum quibus peccata opponuntur.

5 Utrum peccata carnalia sint grauiora quaz spiritualia.

6 Utrum secundum causas peccatorum attendatur grauitas ipsorum.

7 Utrum secundum circunstantias.

8 Utrum secundum quantitatem nocumenti.

9 Utrum ſm cōditionem persone in quā peccatur.

10 Utrum propter magnitudinem persone peccantis aggrauetur peccatum.

¶ Questio. 74. De subiecto peccatorum siue vitiorum. Et primo virum voluntas possit esse subiectum peccati.

2 Utrum sola voluntas possit esse subm peccati.

3 Utrum sensualitas possit esse subm peccati.

4 Utrum possit esse subiectum peccati mortalis.

5 Utrum ratio possit esse subiectum peccati.

6 Utrum peccatum delectationis morose vel non morose sit in ratione inferiori sicut in subiecto.

7 Utrum peccatum consensus in actum sit in ratione superiori sicut in subiecto.

8 Utrum consensus in delectationem sit peccatum mortale.

9 Utrum ratio superiot possit esse subiectum peccati venialis.

10 Utrum in ratione superiori possit esse peccatum veniale circa proprium obiectum: idest secundum ꝙ inspicit rationes eternas.

¶ Qō. 75. De causis peccatorum in generali. Et primo vtrum peccatum habeat causam.

2 Utrum habeat causam interiotem.

3 Utrum habeat causam exteriotem.

4 Utrum peccatum sit causa peccati.

¶ Questio. 76. De ignorantia que est causa peccatum ex parte rationis. Et primo vtrum ignorantia sit causa peccati.

2 Utrum ignorantia sit peccatum.

3 Utrum totaliter excuset a peccato.

4 Utrum diminuat peccatum.

¶ Questio. 77. De causa peccati ex parte appetitus sensitiui. Et primo vtrum passio appeturus sensitiui possit mouere vel inclinare voluntatem.

2 Utrum possit superare rationem contra eius scientiam.

3 Utrum peccatum quod ex passione prouenit, sit peccatum ex infirmitate.

4 Utrum hec passio que est amor sui, sit causa omnis peccati.

5 De his tribus causis que ponuntur. 1. ioan. 3. scilicet concupiscentia oculorum, concupiscentia carnis, ⁊ superbia vite.

6 Utrum passio que est causa peccati, diminuat peccatum.

7 Utrum ipsum totaliter excuset.

8 Utrum peccatum quod est ex passione possit esse mortale.

¶ Questio. 78. De causa peccati que est ex parte voluntatis, que dicitur malitia. Et primo vtrum aliquis possit ex certa malitia vel industria peccare.

2 Utrum quicunq; peccat ex habitu ex certa malitia peccet.

3 Utrum quicunq; peccat ex certa malitia ex habitu peccet.

4 Utrum ille qui peccat ex certa malitia, grauius peccet quam ille qui peccat ex passione.

¶ Questio. 79. De causis exteriotib⁹ peccati ex parte dei. Et primo vtrum deus sit causa peccati.

2 Utrum a deo sit actus peccati.

3 Utrum deus sit causa excecationis ⁊ obdurationis.

4 Utrum hec ordinetur ad salutem eorum qui excecantur ⁊ obdurantur.

¶ Questio. 80. De causa peccati ex parte diaboli. Et primo vtrum diabolus sit directe causa peccati.

2 Utrum diabolus inducat ad peccandum interius persuadendo.

3 Utrum diabolus possit necessitatem peccandi inducere.

4 Utrum omnia peccata ex diaboli suggestione prouenient.

¶ Questio. 81. De causa peccati ex parte hominis. ⁊ de traductione peccati originalis, cuius homo est causa per originem. Et primo vtrum primum peccatum primi hominis in posteros deriuetur per originem.

2 Utrum omnia alia peccata primi parentis vel ettiam aliorum parentum, per originem in posteros deriuentur.

3 Utrum pecti originale deriuet ad omnes qui ex adam per viam seminis generantur.

4 Utrū pecti originale ad illos deriuaretur qui miraculose ex aliqua parte hominis formarentur.

5 Utrum si femina peccasset viro non peccante traduceretur peccatum originale.

¶ Qō. 82. De peccato originali quantum ad suam essentiam. Et primo vtrum originale peccatum sit habitus.

2 Utrum sit tantum vnum in vno homine.

3 Utrum sit concupiscentia.

4 Utrum sit equaliter in omnibus.

¶ Qō. 83. De subiecto originalis peccati. Et primo vtrum subiectum originalis peccati per prius sit caro vel anima.

2 Si anima vtrum per essentiam vel per potentias suas.

3 Utrum voluntas per prius sit subiectum peccati originalis quam alie potentie.

4 Utrum aliqua potentie anime sint specialiter infecte. s. generatiua, vis concupiscibilis, ⁊ sensus tactus.

¶ Qō. 84. De causa peccati ſm ꝙ vnum peccatum est causa alterius. Et primo vtrum cupiditas sit radix omnium peccatorum.

2 Utrum superbia sit initium omnis peccati.

3 Utrū preter superbiam ⁊ auaritiam debeant dici capitalia vitia quedam alia specialia vitia.

4 Quot ⁊ que sint capitalia vitia.

¶ Qō. 85. De effectibus peccati quantum ad corruptionem boni nature. Et primo vtrum peccatum diminuat bonum nature.

2 Utrum totaliter tolli possit.

3 De quatuor vulneribus que Beda ponit: quibus humana natura vulnerata est propter peccatum.

4 Utrum priuatio modi speciei ⁊ ordinis, sit effectus peccati.

5 Utrum mors ⁊ alij defectus corporales sint effectus peccati.

6 Utrum mors ⁊ alij defectus corporales sint hominis aliquo modo naturales.

¶ Qō. 86. De effectu peccati quantum ad maculam anime. Et primo vtrum macula anime sit effectus peccati.

2 Utrum macula remaneat in anima post actū peccati.

¶ Qō. 87. De effectu peccati quantum ad reatū pene. ⁊ de ipso reatu pene. Et primo vtrum reatus pene sit effectus peccati.

2 Utrum vnum peccatum possit esse pena alterius peccati.

3 Utrum aliqō peccatum faciat reum pena eterna.

4 Utrum faciat reū pena infinita ſm quantitatem.

5 Utrū oē pctm faciat reum eterna ⁊ infinita pena.

6 Utrum reatus pene possit remanere post peccatum.

7 Utruz omnis pena inferatur pro aliquo peccato.

8 Utrum vnus puniatur pro peccato alterius.

¶ Qō. 88. De peccatis que distinguuntur scōm reatum pene. ⁊ de venialibus per comparationem ad mortale. Et primo vtrum veniale peccatum diuis datur conuenienter contra mortale peccatum.

2 Utrum peccatum veniale ⁊ mortale distinguātur genere.

3 Utrum veniale peccatum sit dispositio ad mortale.

4 Utrum veniale peccatum possit fieri mortale.

5 Utrum circunstantia aggrauans possit facere de veniali peccato mortale.

6 Utrum peccatum mortale possit fieri veniale.

¶ Qō. 89. De veniali peccato ſm se. Et primo vtruz veniale causet maculam in anima.

2 De distinctione peccati venialis prout figuratur per lignum, fenum, ⁊ stipulam. 1. ad coun. 2.

3 Utrum homo in statu innocentie potuerit peccare venialiter.

4 Utrum angelus bonus vel malus possit peccare venialiter.

5 Utrum primi motus sensualitatis infidelium sint peccata venialia.

6 Utrum peccatum veniale possit esse simul in aliquo cum solo peccato originali.

¶ Qō. 90. De exteriori principio actum mouente ad bonum scilicet de lege in communi quantum ad eius essentiam. Et primo vtrum lex sit aliquid rationis.

2 De fine eius: vtrum scilicet lex ordinetur semper ad bonum commune sicut ad finem.

3 De causa eius: vtrum lex cuiuslibet sit facere leges.

Questionum et Articulorum Index.

4 De promulgatione ipsius: vtrum scilicet promulgatio sit de ratione legis.
¶ Qō. 91ª. De legibus quantum ad earum dīam. Et primo vtrum sit aliqua lex eterna.
2 Utrum sit aliqua lex naturalis.
3 Utrum sit aliqua lex humana.
4 Utrum sit aliqua lex diuina.
5 Utrum sit vna tantum vel plures.
6 Utrum sit aliqua lex peccan seu fomitis.
¶ Qō. 92ª. De lege ꝯrum ad suos effectus. Et pº vtrum effectus legis sit hoīes facere bonos.
2 Utrum effectus seu actus legis sint imperare, vetare, permittere & punire: vt legisperitus dicit.
¶ Qō. 95ª. De legibus in speciali quantum ad leges singulares: & de ipsa lege eterna primo quid sit lex eterna.
2 Utrum sit omnibus nota.
3 Utrum omnis lex ab ea deriuetur.
4 Utrum necessaria & eterna subsciant legi eterne.
5 Utrū contingentia nālia subsciantur legi eterne.
6 Utrum oēs res humane subsciantur legi eterne.
¶ Qō. 94ª. De lege naturali. Et primo quid sit lex naturalis.
2 Que sunt precepta legis naturalis.
3 Utrum omnes actus virtutū sint de lege naturali.
4 Utrum lex naturalis sit vna apud omnes.
5 Utrum sit mutabilis.
6 Utrum possit a mente hominis deleri.
¶ Qō. 93ª. De lege humana secundū se. Et primo de vtilitate legis humane.
2 De eius origine: vtrum. s. deriuet a lege naturali.
3 De qualitate eius.
4 De diuisione eiusdem.
¶ Qō. 95ª. De lege humana quantum ad eius potestatem. Et primo vtrum lex humana debeat poni in communi.
2 Utrum lex humana debeat oia vitia cohibere.
3 Utrum omniū virtutum actus habeat ordinare.
4 Utrum imponat homini necessitatem quantum ad forum conscientie.
5 Utrū omnes homines legi humane subdantur.
6 Utrum hīs qui sunt sub lege liceat agere preter verba legis.
¶ Qō. 97ª. De lege humana quantū ad eius mutationem. Et pº vtrum lex humana sit mutabilis.
2 Utrum lex humana debeat semper mutari, quando aliquid melius occurrit.
3 Utrum lex humana per consuetudinem aboleatur: & vtrum consuetudo obtineat vim legis.
4 Utrum vsus legis humane per dispensationem rectorum debeat immutari.
¶ Qō. 98ª. De veteri lege secundum se. Et primo vtrum lex vetus sit bona.
2 Utrum sit a deo.
3 Utrum sit a deo mediantibus angelis.
4 Utrum data sit omnibus.
5 Utrum omnes obliget.
6 Utrum congruo tempore fuerit data.
¶ Qō. 99ª. De lege veteri ꝯtū ad ꝑcepta eius. scilz de preceptoū eius distinctione. Et pº vtrum veteris legis sint plura precepta vel vnum tantum.
2 Utrū lex vetus cōtineat aliqua precepta moralia.
3 Utrum preter moralia precepta contineat aliqua cerimonialia.
4 Utrū preter hec ptineat aliq̄ iudicialia precepta.
5 Utrum preter precepta moralia, cerimonialia et iudicialia contineat aliq̄a alia.
6 Vtrū ꝙ lex inducebat ad obseruantiā ꝑdictoū.
¶ Qō. 100ª. De preceptis veteris legis: & de moralibus. primo vtrum omnia precepta moralia veteris legis sint de lege nature.
2 Utrum sint de actibus omnium virtutum.
3 Utrum omnia precepta moralia veteris legis reducantur ad decem precepta decalogi.
4 De distinctione preceptorum decalogi.
5 De numero preceptorum decalogi.
6 De ordine eorundem.
7 De modo tradendi ipsa.
8 Utrum sint dispensabilia.
9 Utrū modus obseruandi virtutem cadat sub precepto.
10 Utrum modus charitatis cadat sub precepto.
11 De distinctione aliorum preceptorum moralium.
12 Utrū precepta moralia veteris legis iustificent.
¶ Qō. 101ª. De preceptis cerimonialibus veteris legis secundum se. Et primo que sit ratio preceptorum cerimonialium.
2 Utrum sint figuralia.
3 Utrum debuerint esse multa.
4 De distinctione ipsorum.
¶ Qō. 102ª. De preceptis cerimonialibus quantū ad suas causas. Et primo vtrum precepta cerimonialia habeant causam.
2 Utrum habeant cām ſalem vel solum figuralem.
3 De causis sacrificiorum.
4 De causis sacramentorum.
5 De causis sacrorum.
6 De causis obseruantiarum.
¶ Qō. 103ª. De preceptis cerimonialibus quantū ad eorum durationem. primo vtrum precepta cerimonialia fuerint ante legem.
2 Utrū in lege aliquā ſtrē habuerint iustificandi.
3 Utrum cessauerint christo veniente.
4 Utrum sit peccatum mortale ea obseruare post christum.
¶ Qō. 104ª. De preceptis iudicialibus in communi. Et primo que sint iudicialia precepta.
2 Utrum sint figuralia.
3 De duratione eorum: scilicet vtrum obligent in perpetuum.
4 De distinctione ipsorum.
¶ Qō. 105ª. De preceptis iudicialibus quantū ad ipsorum rationem. Et primo de ratione preceptorum iudicialium que pertinent ad principes.
2 De his que pertinent ad conuictum hominum ad inuicem.
3 De his que pertinent ad extraneos.
4 De his que pertinent ad domesticam conuersationem.
¶ Qō. 106ª. De lege noua scilicet euangelij ꝺm se. Et primo vtrum lex noua sit scripta vel indita.
2 De virtute eius vtrum iustificet.
3 Utrum debuerit dari a principio mundi.
4 Utrum sit duratura vsq̄ ad finem mundi, an debeat ei alia lex succedere.
¶ Qō. 107ª. De comparatione legis noue ad veterem. Et primo vtrum lex noua sit alia lex a lege veteri.
2 Utrum lex noua impleat veterem.
3 Utrum contineatur in veteri.
4 Que sit grauior vtrum lex noua vel vetus.
¶ Qō. 108ª. De his que continentur in lege noua. Et primo vtrum lex noua debeat aliqua opera exteriora precipere vel prohibere.
2 Utrum sufficienter exteriores actus ordinauerit.
3 Utrum conuenienter instituat homines quantū ad actus exteriores.
4 Utrū conueniēter superaddat consilia preceptis.
¶ Qō. 109ª. De principio exteriori humanoū actuū per qō inuamur ad recte agēdum. s. de gra ꝯrum ad eius necessitatem. Et primo vtrum absque gratia possit homo aliquod verum cognoscere.
2 Utrum absq̄ gratia dei possit homo aliquod bonum facere vel velle.
3 Utrum homo absq̄ gratia possit deum super ea diligere.
4 Utrum homo absq̄ gratia per sua naturalia possit precepta legis obseruare.
5 Utrum homo absque gratia possit mereri vitam eternam.
6 Utrū hō possit se ad gram preparare sine gratia.
7 Utruz absq̄ gratia possit homo resurgere a pcō.
8 Utrum absq̄ gratia possit homo vitare peccatū.
9 Utrum homo gram consecutus possit absq̄ alio diuino auxilio bonum facere & vitare peccatum.
10 Utrum possit perseuerare in bono per seipsum.
¶ Qō. 110ª. De gratia dei quantum ad eius essentiam. Et pº vtrum gratia ponat aliquid in anima.
2 Utrum gratia sit qualitas.
3 Utrum gratia differat a virtute infusa.
4 De subiecto gratie: vtrum scilicet gratia sit in essentia anime sicut in subiecto.
¶ Qō. 111ª. De diuisiōe gratie. Et primo vtrum gratia conuenienter diuidatur per gratiam gratis datam & gratum facientem.
2 De diuisione gratie gratum facientis per operantem & cooperantem.
3 De diuisione gratie per gratiam preuenientem et subsequentem.
4 De diuisione gratie gratis date.
5 De comparatione gratie gratum facientis & gratis date.
¶ Qō. 112ª. De gratia quantum ad eius causas. Et primo vtrum solus deus sit causa efficiens gratie.
2 Utrum requiratur aliqua dispositio ad gratiam ex parte recipientis ipsam per actum liberi arbitrij.
3 Utrum ex necessitate detur gratia se preparanti ad gratiam.
4 Utrum gratia sit equalis in omnibus.
5 Utrum aliquis possit scire se habere gratiam.
¶ Qō. 113ª. De gra quantum ad eius effectus. Et primo de iustificatione impij que est effectus gratie operantis. primo quid sit iustificatio impij.
2 Utrum ad eam requiratur gratie infusio.
3 Utrum ad eam requiratur aliquis motus liberi arbitrij.
4 Utrum ad eam requiratur motus fidei.
5 Utrum ad eam requiratur motus liberi arbitrij in peccatum.
6 Utrum remissis sit connumeranda remissio peccatorum.
7 Utrum in iustificatione impij sit ordo temporis, aut fiat subito.
8 De naturali ordine eorum que ad iustificationem concurrunt.
9 Utrum iustificatio impij sit maximum opus dei.
10 Utrum iustificatio impij sit miraculosa.
¶ Qō. 114ª. De merito quod est effectus gratie cooperantis. Et primo vtrum homo possit aliquid mereri a deo.
2 Utrum aliquis sine gratia possit mereri vitam eternam.
3 Utrum aliquis per gratiam possit mereri vitam eternam ex condigno.
4 Utrum gratia sit principium merendi mediante charitate principaliter.
5 Utrum homo possit sibi mereri primam gratiam.
6 Utrum homo possit eam mereri alij.
7 Utrum aliquis possit sibi mereri reparationem post lapsum.
8 Utrum possit aliquis sibi mereri augmentum gratie vel charitatis.
9 Utrum possit aliquis sibi mereri finalem perseuerantiam.
10 Utrum bona temporalia cadant sub merito.

¶ Finis.

Inder Tertus.

¶ Tertus prime secunde diui Tho. aquinatis index locupletissimus.

Abdicatio. Expeditio homo peruenit ad beatitudinem totaliter bona huius mundi abdicando. q. 108. 4. c. fol. 158.

Abdicatio. ſ. diuitie.

Abdicantur diuine per paupertatem, delitie carnis per perpetuam castitatem, superbia vite per obedientie seruitutem. q. 108. 4. c. fol. 158.

¶ Abraam fuit primus qui se ab infidelibus separauit: ideo ipse primus circumcisionem accepit. qō. 102. 5. i. fo. 147.

Abraam cum per mandatum dei consensit occidere filium, non consensit in homicidium. q. 94. 5. 2. fo. 133. 2. q. 100. 8. 3. fol. 142.

Abraam in opere illo quod fecerat, cognoscere potuit experimentaliter se dei timorem habere. vel potest hoc etiam ad reuelationem referri. q. 112. 5. 3. fol. 166.

Abraam. ver. Circumcisio. ſ. Iasci. Christus.

Abrae facta fuit promissio de xpō non propter meritum ipsius, sed ex gratia dei. q. 98. 4 c. fol. 138.

Abrae verbū illud dictū, vez nūc cognoui q timeas dīm: pōt referri ad notitiā experimentalem, que est per exhibitionem operis. q. 112. 5. 3. fo. 166.

¶ Absolutū. Id qō est per essentiā relatū, posterius est absoluto: sed id cui attribuuntur relationes, non opz q sit posterius. q. 16. 4. 2. fol. 24.

¶ Acceptio personarum locum hz in his que ex debito dantur: non autē in his que ex gratuita voluntate conferuntur. q. 97. 4. 2. fol. 137. 2. qō. 98. 4. 2. fo. 138. 2. q. 106. 3. 1. fo. 154.

Acceptio. ſ. Dispensatio.

¶ Accedere est prius in intentione q posterius in executione, quam recedere. q. 2. 2. 3. fol. 44.

¶ Accessus per se respicit id quod est conueniens nature: recessus autem id quod est contrariū. q. 36. 1. c. fol. 53.

Accessus q recessus dupliciter considerant. ſ. ex parte mobilis, q ex parte agentis. primo modo recessus precedit accessum. sco mō est econuerso. q. 113. 8. 1. fol. 169.

¶ Acerbitas pene respondet grauitati culpe. q. 87. 4. 3. fo. 123.

¶ Accidens magis dicitur entis quā ens. q. 55. 4. 1. fo. 74. 2. q. 110. 2. 3. fo. 163.

Accidens hz dependentiā ad subiectū, q in abstracto diffinitur per subiectum: loco differentie: hz in cōcreto loco generis. q. 53. 1. 3. fo. 71.

Accidēs est dignius suba fm quid: sed suba est simpliciter dignior. accīte quest. 66. 4. c. fo. 91. 2. q. 110. 2. 2. fo. 165.

Accidens dr esse in alio accīte sicut in subo, q inheret subē mediāte alio accīte. q. 7. 1. 3. fo. 13. 2. q. 50. 2. 6. fo. 66. 2. q. 56. 1. 3. fol. 74.

Accidens non agit effectiue in subm sed formaliter. q. 85. 1. 4 fol. 120. 2. 119. 2. 1. fo. 163. 2. q. 111. 1. 1. 2. 1. fol. 164.

Accidens dicitur alterius dupl'r. ſ. q. inest ei: q est simul cum eo in eodem subiecto. q. 7. 1. 2. fol. 13.

Accidens dicitur accidenti accidere dupliciter. primo quia duo accidentia comparantur ad vnum subiectum absq ordine: sco cum aliquo ordine. qō. 7. 3. fo. 13.

[illegible]ens nec fit nec corrūpitur: sed dr fieri vel corrūpi fm q subm incipit vel desinit esse in actu secundum ipsum. q. 110. 2. 3. fo. 163.

Accīs. ſ. Proprium.

Accidenti conueniens ex parte subiecti. q nō ex ipsa ratione accidentis, non attribuitur accidenti in abstracto, sed in concreto. qō. [illegible] fol. 71.

Accidentia q forme nō [illegible]sistentes sicut dīr entia, non quia habent esse, sed quia eis aliquid est: ita dicuntur bona vel vna, non a bonitate vel vnitate, sed quia est eis aliquid bonum vel vnum. q. 55. 4. 1. fol. 74.

Accidentia q virtus non habet, q naturā ex qua sed [illegible] qua q circa quam. quest. 55. [illegible] c. fol. 74.

Accidentia per se, cadunt sub arte: non autem accidentia omnino per accīs. q. 7. [illegible] fo. 13. 2. q. 18. 3. fo. 27.

[illegible]entia aliqua individualia pertinentia ad distinctionem nature, a parentibus propagantur in filios: non autem ea que sunt pure personalia. qō. [illegible] c. fol. 116.

Accidentia. ſ. Propria.

Accidentalis forma scōm seipsam q in abstracto non dicitur scōm magis q minꝰ. q. 52. 1. 2. 0. fol. 69. 2. q. 53. 2. 3m. fol. 71.

¶ Accidia est species tristitie. q. 35. 8. 0. fol. 53.

¶ Accipiter significat eos qui ministrant potentib ad depopulandum pauperes. q. 102. 6. 1m. fol. 149.

¶ Actio q operatio dei est sua substantia. q. 49. 4. c. fo. 65. 2. q. 55. 2. 3m. fol. 74.

Actio q quilz motus creature est a deo. q. 6. 1. 3m. fo. 12. 2. q. 69. 2. 0. fo. 114. 2. q. 109. 1. fol. 158.

Actio intellectus q cuiuscunq entis creati dependet a deo ſtim ad formam, q inſtū mouetur ad agendum. q. 109. 1. c. fo. 158.

Actio est manēs in agēte: factio ſo ē actus trāsiens in exteriorē mām. q. 57. 4. c. fo. 77. 2. 3. 1m. fol. 78.

Actio est dupler. ſ. manens in agente: q transiens in exteriorem materiam. q. 3. 2. 3m. fol. 5. 2. q. 31. 3. c. fol. 47. 2. q. 74. 1. c. fol. 105.

Actio manēs in agēte est actꝰ q pfectio agētis: transiēs vero patiētis. q. 3. 2. 3m. fo. 5. 2. q. 31. 3. c. fol. 47.

Actio humana, speciem a fine proximo sortitur. q. 1. 3. c. 3m. fol. 2.

Actio dr voluntaria dupl'r. ſ. qz imperatur, q qz elicitur a voluntate. q. 1. 1. 2. fol. 1. 2. q. 6. 4. c. fol. 12. 2. q. 71. 6. c. fo. 99.

Actio nature est determinata ad vnum. q. 10. 1. 1. fo. 18.

Actio sortitur spēz ab actu q est pncipiū agēdi: passio vero ab actu q ē terminus motus. q. 1. 3. c. fo. 2.

Actio proprie non attribuitur instō: sed principali agenti. q. 16. 1. c. fol. 24.

Actio aliq est finis vltimꝰ, aliq ē pp finē. q. 1. 1. 2. f. 1.

Actio inſtū hz aliquid de esse, inſtū est bona: inſtum vero deficit ei aliquid de plenitudine essendi, intm est mala. q. 18. 1. 0. fol. 26.

Actio hois est bona vel mala ex genere, fine, q circunstantiis. q. 18. 0. fo. 26. 2. q. 20. 1. 2. c. fo. 32.

Actionis moralis primum malum est qō est ex obiecto. q. 18. 2. c. fol. 27.

Actione sua aliqd tēdit ad finē dupl'r. ſ. vt scipm ad finē mouēs: vt hō. q vt ab alio motum ad finem: vt sagitta q que ratione carent. q. 1. 2. c. fol. 1.

Actiones ille ppie dīr hūane q sunt hois inſtum est hō, que a voluntate deliberata precedunt, q quarū hō dīs est. q. 1. 1. 0 fo. 1. 2. ar. 3. c. 3. fol. 2.

Actiones que procedunt ab aliqua potētia, causantur ab ea fm rōnem obiecti. q. 1. 1. c. fo. 1.

Actiones hois alijs intenti, nō sunt propie humane: q nō pcedunt ex deliberatione rōnis, q est principium humanorum actuum. ideo habent quasi finē imaginatū, q non prōnē prestitutū. q. 1. 1. 3. fol. 1.

Actiones. ver. homo. Ludus.

¶ Actus aplorum nō recipiūt mōtani, priscillianiste nec manichei. q. 106. 4. 2. fo. 156.

Actꝰ est dupler. ſ. primꝰ q scōs. q. 3. 2. c. fo. 5. 2. q. 111. 2. c. fol. 165.

Actus in nobis dupler. interior q exterior. q. 18. 6. c. fo. 28. 2. q. 111. 2. c. fol. 165.

Actꝰ pm̄ē essē actꝰ scōs ē opatio. q. 111. 2. c. f. 165.

Actus voluntarius dupler. ſ. elicitus q impatus. q. 6. 4. c. fol. 12. 2. q. 74. 2. c. fol. 105.

Actꝰ q fūr idē fm spēm nāe pōt esse diuersi fm spēm motus econuerso. q. 1. 3. 3. fo. 2. 2. q. 20. 6. 0. fo. 35.

Actus vnus fm genus nature pōt esse plures scīdū genus motus. q. 20. 6. 0. fol. 35.

Actus humani hñt rōnem meriti vel demeriti per cōparationem ad deum. q. 21. 4. c. fol. 36.

Actus moralis prima bonitas vel malitia est ex obo, sicut in naturalibus ex forma. q. 18. 2. c. fol. 27.

Actꝰ moral' habet spēm ex obo q fine. q. 1. 3. 0. fo. 2. 2. qō. 7. 4. 0. fo. 14. 2. q. 18. 2. 3. 0. fo. 27. 2. qō. 72. 1. 3. 0. fol. 100.

Actus moralis est bonus vel malus fm speciem ex obo q fine: fm circunstantias quasi fm accidentia. q. 18. 2. 3. 4. 0. 2. c. fo. 28.

Actus denominatus a potētia, nominat simplicem actum illius potentie. q. 8. 2. c. fol. 16.

Actus spē diuersi: sunt diuersoꝝ obotum fm speciem q diuersarum potētiarū. q. 3. 4. 1. 1. fol. 71.

Actus idem non pōt equalr q eodem ordine primere ad diuersas potentias, sed fm diuersas rōnes q diuerso ordine. q. 56. 2. 1. fol. 74.

Actus plures vnius potentie non pñt esse simul nisi vnus sub alio comprehendatur. q. 54. 1. 3. fo. 71.

Aliqua dīa obi facit dīam spēi in actib fm q referūt ad vnū pncipiū actiū. q nō fac dīā actib secundum quod referuntur ad aliud principium actiuum. q. 18. 5. c. fol. 27.

Actus naturaliter est prior potentia: quamuis ipsa sit prior ordine generationis q temporis. qō. 50. 2. 3m. fo. 66.

Actus idem cadit super obiectum q super rationem obiecti. q. 8. 3. 0. fo. 15. 2. q. 12. 4. 0. fo. 20.

Actus aliqui sunt aliquibus virtuosi, tanquam eis proportionati q conuenientes: qui tamen sunt alijs virtuosi, tanquam eis non proportionati. qō. 94. 3. 3m. fo. 132.

Actus in bono q malo preeminet potentie. qō. 71. 3. c. fol. 98.

Actus anime qui est essentialiter vnius potentie vel habitus recipit formam q speciem a superiori potentia vel habitu, secundum quod ordinatur inferius a superiori. q. 13. 1. c. fo. 2. 2. q. 17. 4. c. 10. 25.

Actus intentio ſ. proportionaliter equetur intentioni habitus, ipsum auget vel ad hoc disponit non autem si proportionaliter deficiat. q. 52. 3. c. fo. 70.

Actus qui procedunt ex habitibus sunt similes secundum speciem actibus ex quibus generantur: dīnt tamen ab eis sicut perfectum ab imperfecto. q. 78. 2. 2m. fol. 115.

Actus est cā habitus in gne cāe finalis. hinc ſo est causa actꝰ in gne cāe efficientis. q. 71. 3. 3m. fo. 98.

Actus eosdē necessariū est pluries reiterari quātum ad vires inferiores apprehensiuas, vt aliquid firmiter memorie imprimatur. q. 51. 3. c. fol. 69.

Actus ponit est in bonitate vel malitia quam habitus. q. 71. 3. fol. 98.

Actꝰ dr moralꝰ q hūanꝰ a volūtate deliberata. q. 1. 1. 0. 3. c. fo. 1. 2. qō. 18. 5. 8. c. fo. 27. 2. q. 71. 6. c. fo. 99.

Actꝰ moral' h hz spēz a fine vltio sz a fimb' primis, qui sunt finiti spē. q. 3. 3m. fol. 2. q. 60. 1. 3m. fol. 82.

Actꝰ morales manēt in agēte q in voluntate sicut in sui subiecto q principio effectiuo. q. 74. 1. 9. fo. 105.

Actꝰ hūani cā interior est 2ª. ſ. immediata ē ē rō q voluntas. q mediata que est aplicābilis sensitiue pne, q etiam appetitus sensitiuus. questio. 75. 2. c. f. 107.

Actus quilz voluntatis procedit ab aliquo actu intellectus. aliquis tamen actus voluntaris est prior quam aliquis actus intellectus. q. 4. 4. 2m. fo. 8.

Actus idem hūanus est actio q passio. q. 1. 3. c. fol. 2.

Actus humanus inſtū est bonus vel malus. habet rationem rectitudinis vel peccati. q. 21. 1. 0. fol. 35.

Actus aliquis est indifferēs fm spēm: sed nullus individualis actus est indifferēs. q. 18. 8. 9. 0. fol. 28.

Actꝰ hūanus ex hoc q est bonus vel malus, hz rōnem laudabilis vel culpabilis. q. 21. 2. 0. fol. 35.

Et hz rationem meriti vel demeriti. q. 21. 3. 0. fol. 35.

Actꝰ eius hois deliberatꝰ in individuo considerat', est bonus vel malus moralit'r. q. 18. 9. 0. fo. 29.

Actus a duab' potēt̄ subordinatis procedens, non pōt esse pfectꝰ nisi vtraq potētia pficiat q debitum habitum. q. 56. 4. c. fo. 75. 2. q. 83. 3. 2m. fol. 79.

Actꝰ hūanꝰ dr bonꝰ vl malꝰ pcōparationē ad rēm. q. 18. 5. c. 1m. 2. 8. c. 2m. fo. 27. 2. q. 24. 2. 3. c fo. 39.

Actus morales q hūani idem sunt. q. 1. 3. c. fo. 7.

Actus hūani spēs formal'r cōsiderat fm finem: mal'r autem fm obum exteriorus actus. q. 18. 6. c. fol. 28.

Actus humani bonitas est quadruplex scilicet scōm genꝰ, spēm, circūstantias, q finem. q. 18. 4. c. fol. 27.

Actus morales dīnt specie per bonum q malum. q. 18. 5. 6. 0. fo. 27. 2. q. 19. 1. c. fō. 29.

Actus exteriores non habent rationem moralitatis nisi inquantum sunt voluntarii. q. 18. 6. c. fo. 28

Actꝰ. ſ. Donū. Dīa. Deꝰ. Obm. Potētia. Species.

Actus personales q que ad eos q individuum pertinent non traducuntur a parentibus in filios: sed bene ea que pertinent ad naturā spēi. q. 91. 2. c. fol. 116.

Actu suo vnūqōq ordinat ad finē. q. 21. 1. 3m. fo. 35.

Actuū voluntatis reflexe. ſ. seipsam multiplicatio per accidēs se habet ad ordinem finiū. q. 1. 4. 3m. fol. 2.

¶ Ex actibus multis rōnis opz cāri hūtum opinatiuum ēt ex pte intellūs possibilis. qō. 51. 3. c. fol. 69.

¶ Adā in statu nature integre indigebat auxilio dei, vt moueret ad dīa agendū: q future gratuita ad hoc q mereret. q. 109. 2. 3 o. f. 159. 2. q. 114. 2. o. f. 171.

Adā non potuit peccare venialiter antequā peccaret mortaliter. q. 89. 3. c. 3m. fol. 127.

Adā in statu nature integre sine gratia potuit non peccare nec mortaliter nec venialiter: nō ſn sine auxilio dei. q. 109. 8. c. fol. 162.

Ade primum pctm fuit elatio. q. 89. 3. 2m. fol. 127.

Ade pcti plēs deformitates. q. 82. 2. 1m. fol. 117.

Ade primum peccatum tantum ad posteros traducitur. q. 81. 1. 2. fol. 115.

Adam nō peccāte si eua peccasset, filij originale pec-

eatum non contraherent: econuerso autem esset si adam peccasset q eua non.q.81.4.o.fol.116.

¶ Adeps in veteri lege prohibetur comedi.qō.102.3.8m.6.im.fo.145.

Adeps edurebatur igne.sanguis vero effundebatur ad crepitudinem altaris in honorez dei.q.102.3.8m.fo.145.

¶ Additum. Que absolute dicuntur, quolibet addito remanēt talia: non aūt que relative.qō.6.5.2m. fol.15.

¶ Addiscendi actum impediunt voluptas, tristitia q delectatio intense, que tamen moderate adiuuant.q.37.1.o.fo 54.

¶ Admirando que est cum aliquis considerat magnum malum cuius ortum considerare non sufficit, est species timoris q principium philosophandi.q.41.4.o.fol.58.

Admiratio est defectus sciendi contingens in homine ex hoc quod videt effectum q ignorat causam.q.32.8.c.fol.49.

Admiratio est causa delectationis, inquantum habet admixtam spēm consequendi cognitionem eius quod homo scire desiderat.q.32.8.c.fo.49.

Admiratio.ſ. Stupor.

¶ Adoratio ad occidentez fuit introducta a lege ad excludendam idolatriam, q ad significandam mortem christi.q.102.4.3m.fo.146.

Adorabant gentiles in reuerentiam solis ad orientem.q.102.4.3m.fo.146.

¶ Adulterium est grauius peccatum ip̄ fornicio.qō. 73.7.c.fol.104.

Adulterus nō foili quiet ad pcm luxurie ſz ē anaritie q tristi.q.72.2.4m.f.100.q.73.3.1m.7.c.f.105.

Adulterium.ſ. Mulier. Osee.

¶ Affirmatio. Ad affirmationem ſp̄ sequit negatio oppositi, non autem econuerso.q.109.7.1m.fo.141.

¶ Agens est duplex. vnum cuius forma recipitur in materia patiētis ſm eandē rōnem. aliud cuius forma nō recipit ſecūdū eādē rōnē.q.60.1.c.fo.81.

Agens dupler scilicet a quo quedā fiunt naturaliter, q a quo quedam fiunt voluntarie.q.19.1.3m.fol.17.

Agēs ifinite nō agit actionē a ḡtis pcipat̄ p̄a virtute, sed virtute principali agētis.q.112.1.1.fo.165.

Agens nāle duplicē effectū inducit in patiēs. primo dat formā: 2o motū cōsequētē formā.qō.2.2.c.fo.41.

Agens cuius actio transit in exteriorem materiam nec manet se sed aliā, non coincidit cum mā. cuius contrarium est in voluntate.q.74.1.3.fol.105.

Agēs infinite virtutis nō exigit mām: vel dispositionē mām ex alterius cāe actione: sed rēm ſm condōnē rei eātide, in ipsa re causat q mām. q dispōnē debitam ad formam.q.112.2.3.10.166.2.q.113.7.c.fo.169.

Agens agit secundum q̄ est actu.q.79.2.c.fo.114.

Agēs negāe ē agē pp finē.q.1.2.o.fo.1.7.123.o.f.20.

Agens sua actione tendit ad finem 2o. scilicet sicut seipsum moueus ad finem. q sicut ab alio motū.qō. 1.2.o.fo.1.7.qō.12.3.c.3.fo.20.2.q.17.2.3.fo.25.

Agens quandoq; aliquid appetit vel opat̄ non oportet semper actu cogitare de vltimo fine, sed virtus prime intentionis manet.q.1.6.3.fo.3.

Agēs dcḡd faciat verū est dicere q agit pp finē. etiā agendo actionē q̄ est vltimus finis.q.1.1.2.fo.1.

Agens creatum non potest agere vltra suam speciez nisi ei superadditur aliqō supnāle bonum.q.109. 1.c.fo.158.2.q.112.1.c.fo.165.2.q.114.2.c.fo.171.

Agēs bom vt malū pfone vt cōtrarijs vt sui, mereret vel demeret retributionē alt̄ vtroq.q.21.3.4.f.35.

Agentia dīr̄e dupliciter secundum nām ipsoꝝ a secundum virtutem actiuam.q.25.4.c.fol.38.

¶ Agnus in veteri lege conueniebat offerebat deo in sacrificium. nos agnum offerimus, cum irrationales motus corrigimus.q.102.3.3.fo.145.

Agnus.ſ. Hircus. Juge. Pascha. Sacramenta.

¶ Agonia est timor mali extrinseci q eui prouideri non potest.q.41.4.c.fol.58.

¶ Aggrauatio alt̄ est affect⁹ tristi.q.3.7.2.o.fo.54.

¶ Agricultura ab egyptijs inter res sacras habebatur.q.102.3.2.fol.145.

¶ Alterius pascit minutis auibus. q signat illos qui sunt paupertibus molesti.q.102.6.1.fol.143.

¶ Altare significat Christum.qō.102.4.5.fol.146.

Altare in veteri lege construi a domino precipitur ad sacrificia q munera offerenda in honorem dei q sustentationem ministrorum, q ratio omnium ad altare pertinentium.q.102.6.7.fol.146.

Altare.ſ. Stadius. Clystus.

¶ Alteratio in quibus qualitatibus consistat.quest. 50.1.1.fo.66.2.q.52.1.3.fo.69.

Alteratio fit circa qualitates passibiles; q nō est habitus q dispositio primo q per se, sed ex consequenti.q.50.1.3.fo.66.2.q.52.1.3.fo.69.

¶ Amans omnia agit ex amore.q.28.6.o.fo.45.

Amantis ad amatum vnio dupler scilicet realis et affectiua.q.25.2.2.fo.40.1.q.28.1.c.fo.42.

Amando naturaliter deum super omnia homo in statu nature integre non indigebat dono gratie superaddite, sed dī auxilio dei. In statu autem nature corrupte indiget etiam ad hoc auxilio gratie naturam sanantis.qō.109.2.o.fol.160.

Amatur aliquid plusquam cognoscatur: quia potest per fectē amari etiam si non per fectē cognoscatur. q.27.2.1.fo.41.

Et nihil amatur nisi cognitum.qō.5 4 4.fol.6.2.q. 27.2.c.4.1.fo.41.

¶ Amens.ſ. Baptismus.

¶ Amici requiruntur ad beatitudinem presentis vite non autem ad perfectam beatitudinem.qō.4.8. o.fol.9.

Amicitia super amorem addit mutuam redamationem cum quadam communicatione mutua.q.65. 5.c.10.90.

Amicitia vilis q delectabilis inquantum trahitur ad amorem concupiscentie, deficit a ratione vere amicitie.q.26.4 5.fol.41.

Amicitia.ſ. Charitas.

Amicus.ſ. Jra.

¶ Amor dei est congregatiuus: sed amor sui disgregat effectum hominis in diuersa.questio.73.1.5.f. 103.

Amor naturalis est connaturalitas apperentis ad in quod tendit.26.1.c.fol.40.

Amor duplex scilicet sensitiuus qui est in appetitu sensitiuo, q intellectiuus qui est in intellectiuo appetitu.q.26.1.c.fo.40.

Amor est in concupiscibili.q.26.1.o.fol.40.

Amor naturalis est in viribus anime vegetatiue, in olbus potentijs aie, in olbus partibus corp̄is, q vniuersaliter in omnibus rebus.q.26.1.3.fo.40.

Amor sui ordinat̄ ē de bis 2 nāle.q.77.4.1.fol.111.

Amor sui inordinat̄ ē cā ois pcti qō.77.4.o.fol.111.

Amor tripler. naturalis. sensitiuus q intellectiuus. q.26.1.c.fo.40.2.q.28.6.1.fo.45.

Amor duplex scilicet amicitie q concupiscentie.qō. 26.4.o.fo.41.2.q.28.1.c.fo.42.

Amor dilectio charitas q amicitia ad idem quodāmodo pertinent.tamen dīr̄nt.q.26.3.o.fo.41.

Sciam amor q dilectio significantur per modū actus amicitia vt habitus, charitas vero vtroq; modo. q.26.3.c.fo.41.

Amor inter eas q significāt p modū actꝰ est cōiunctio. dilectio vo est in volitate tm. q sup amorē addit electionez: charitas vo quandā perfectionem.q.26.3.c.f.41.

Amor est in absentia q presentia amati: desiderium in reali absentia.q.28.1.1.fo.42.

Amor est vnio q nexus amantis ad amatum.qō.25. 2.2.fol.40.2.q.28.1.o.fo.82.

Amor non est ipsa relatio vnionis, sed vnio est consequens amorem.q.26.2.2.fo.41.

Amor notat motū appetitus qui immutatur ab appetibili vt ei complaceat: nō aūt notat motum appetitus tendentē in appetibile.q.26.2.3 fo.41.

Amor est passio proprie quidem vt est in concupiscibili, communiter autem vt est in voluntate.qō.26. 2.o.3.2.4.fo.41.5.28.6.1.fo.45.

Amor est complacentia boni appetibilis seu amantis in amatum.qō.25.2.c.fol.40.2.q.26.2.c.fol. 40.2.q.27.1.c.fo.41.

Amor importat quandam inclinationem, aptitudinem seu connaturalitatem ad bonum amatum.qō. 25.4.c.fo.58.2.q.27.1.c.fo.41.

Amor est prima omnium passionum.q.25.2.o.3.c. fo.40.2.q.27.4.c.fo.42.2.q.56.3.1.fo.75.2.qō. 70.3.c.fol.97.

Amor est passio pfectiua q nō lesiua nisi rōe bōi incōuenientis. q immutationis corpalis.q.28.3.o.f.43.

Amor realiter est prior odio sed sunt simul secundum rationem. ideo amor est cā odij.q.29.2.o.fo.43.

Amor simplr loquendo est fortior odio: sed th aliqñ odiū vī fortius amore pp bno.q.29.3.o.fo.44.

Amor magis sentit labilitis amati.q.29 3.c.fo.44.

Amor q odiū accepta circa idē, sunt contraria: ſz qñ sunt de ſijs nō sunt cōtraria.q.29.2.2.fol.44.

Amor in ordine confectionis precedit desiderium, q hoc delectationem: sed in ordine intentionis est econuerso.q.25.2 c.fo.40.

Amor cātur ex spe inq̄tū in ipsa respicit illū p quem fit nobis aliqd possibile: sed inquantū respicit bom speratum, spes causatur ex amore.q.40.7.o.f.57.

Amor causatur q augetur ex speratione delectationis quam causat. q etiam desiderij quod fortificat.q.27.4.3.fol.42.

Amor dicitur esse rimor, gaudium, cupiditas, q tristitia non essentialiter: sed causaliter.quest.26.1.2. fol.40.

Amor est prima causa q radix omnium passionum q affectionum.q.27.4.c.fo.42.1.q.28.6.2.fol.45. 7.q.45.1.c.fo.61.2.q.70.2.c.fo.97.

Amor facit quod amans sit in amato q econuerso.q. 28.2.o.fo.42.2.q.66.6.c.fo.92.

Amor causat extasim secundum vim apprehensiuā dispositiue, q secundum vim appetitiuam directe. q.28.3.o.fo.42.

Amor causat feruorem.q.37.2.c.fol.54.

Amor est causa odij.q.28.6 3 fo.43.1.q.29.2.o.3. c.fo.43.

Amor est nobilior cognitione in his que sunt supra hominem: econuerso autem est in his que sunt infra hominem.q.66.6.1.fo.92.

Amor precedit cognitionem in mouendo sed cognitio precedit amorem in attingendo.quest.3.4.4.fo lio.6.

Amor conglutinat animam rei amate: q perficitur secundum quod amans trahitur ad rem amatam, cognitio vero secundum quod cognita sunt in cognoscente.q.22.2.c.fol.56.1.q.40.2.c.fol.56.2.q. 66.6.1.fo.92.2.q.86.1.2.fol.121.

Amor sensitiuus est in concupiscibili seu in appetitu sensitiuo sicut amor intellectiuus in intellectiuo appetitu.q.25.1.2.c.fol.39.1.q.26.1.o.fo.40.

Amor. ver. Bonum. Creator. Dilectio. Odium. Unio.

Amoris vnio quadrupler scilicet substantialis, similitudinis, affectiua q effectiua seu realis.qō.28.1. 2.fo.42.

Amoris motus in duo tendit scilicet in bonum quod quis vult alteri, q in illud cui vult bonum.q.26.4. c.fo.41.

Amoris propria causa est bonum vt proprium eius obiectum.q.27.1.o.2.c.fo.41.2.q.29.1.o.fol.43.

Amoris obiectum est bonum, ideo augmentatum simpliciter auget amorem.q.45.4.2.fol.61.

Amoris causa potest esse odium per accidens: prout aliqui diligunt se inquantum conueniunt in odio vnius.q.32.4.3.fo.48.

Amoris causa est apprehensio vnitatis. sciam si aliquis apprehendit amatum quasi pertinens ad suū bene esse causat amorem concupiscentie: si vero vt alterum se causat amorem amicitie. questio.28.1. c.fo.42.

Amoris causa propria loquendo est similitudo. qō. 27.3 o.fo.41.2.q.99.2.c.fol.139.

Amoris effectus est mutua inhesio tripler scilicet quantum ad vim apprehensiuam, appetitiuam, q redamationem.q.28.2.6.fol.42.

Amoris effectus est zelus.q.28.4.o.fol.43.

Amoris causa est cognitio ea ratione qua q bonum: quod non potest amari nisi cognitum.qō.27.2.o. fo.41.

Amori attribuuntur quatuor effectus proprii scilicet liquefactio, fruitio, languor q feruor.q.28.3.ad obiecta in contrarium.fo.43.

Amore naturali vnaquecq; res particularis amat bonum suum proprium proprer bonum commune totius vniuersi quod est deus.q.19.10.c.fol.32.q q.109.3.c.fo.160.

Ex amore quo aliquis habet alium gratum, procedit q aliquid ei gratis impendit.q.110.1.c.fol.63.

¶ Analogata sunt tantum vnum numero quando scilicet aliquid denominatur ab vno in alterum ſm proportionem: sed quando aliquid ex vno denominatur in alterum sicut ex causa agente vniuoca: tale aliud est qō est in vtroq; 2.o.3.1.fol.34.

¶ Angelus. In angelis non sunt partes essentie sed in eis sunt partes suū potentiā.q.50.6.3.fo.68.

Angel⁹ hz actiū p̄ virtūe alicuius po⁹ q tāto minꝰ hz de potestialitate q est supior.q.50.6.c.fo.67.

Angel⁹ illuminat̄ ab alio non ex. vñ adiuuat hoiem vt ad beatitudinē pueniat: nō aūt est hūane beatitudinis obiectum.q.3.1.2.fo.7.2.q.5.6.8.1.fol.11.

Angelus non est corpus, q non est circūscriptiue in loco.q.94.2.c.fo 132.

Angelus mouere potest intellectū hominis ex parte obiecti quod sibi proponit.q.9.6.2.fol.17.

Angelus purgat, illuminat q perficit angelum vel hominem per modum instructionis, non autem iustificando per gratiam.q.112.1.3.fol.166.

Angelus bīs illuminat intellectuz hois vel etiam

inferioris angeli quantum ad aliquas ratiões diuinorum operum, non autem quantum ad visionem diuine essentie. q.5.6.3. fol.11.

Angelus moysi apparens modo angelus, modo dominus memoratur. angelus vez qz exterius loquendo seruiebat: dñs quia interius presidens loquendi efficaciam ministrabat. q.38.4.1.fol.157.

Angelus bonus vel malus non potest peccare venialiter. q.87.4.0.fol.127.

Angelus est brũs vnica z sempiterna operatione: homo in pñti vita multis operationibus, deus vero nãr per suã essentiã. q.3.2.4 fo.5.7.q.5.7.c.fo.11.

Angelus. ℣. Anima. Cognitio. Desiderius. Esse. Habitus. Justificant. Lex. Moyses. Nescientia.

Angeli intellectus inquantum est in potentia indiget perfici habitualiter per aliquas species intelligibiles, sed inquantum est actu per essentiam suam potest aliqua intelligere. q.50.3.c.fol.67.

Angeli mens non fertur in ea que sunt ad finem nisi sm qꝫ stant sub ordine finis. q.89.4.c.fo.127.

Angeli intellectus non est discursiuus sicut in nobis contingit. q.89.4.c.fol.127.

Angeli etiam infimi habent omnem perfectionem beatitudinis quam sunt habituri, non autem anime separate sanctorum. q.4 5.6.fo.9.

Angeli consequuti sunt beatitudinem statim post principium sue cognitionis: homines autem per tempus ad hunc finem perueniunt. q.5.1.1.fo.9.

Angeli habent spẽs intelligibiles nãr inditas quod non competit humane nãe. q.51 1.c.2.fo.68.

Angeli ex nã sua hñt qꝫ nõ possit in eis esse deordinatio circa ea que sunt ad finem nisi simul sit deordinatio circa finem. q.89.4.c.fol.127.

Angeli boni nõ mouentur in ea que sunt ad finẽ nisi in ordine ad finem debitum, z sic in eis non potest esse peccatum. Angeli vero mali in nihil mouentur nisi in ordine ad finem peccati superbie ipsorum: ideo in omnibus peccant mortaliter, que propria voluntate agunt. q.89.4.c.fo.127.

Angelorũ successio sm eorum affectus z conceptiones intellectuales non mensuratur tempore continuo sed discreto. q.113.7.5.fol.169.

Angelorum potentia intellectiua non est per se cognoscitiua omnium. ideo opz qꝫ ei superaddantur species intelligibiles. q.51.1.2.fo.68.

Angelos gradu nãe hõ non potest transcendere: põt tñ eos transcendere per operationẽ intellectꝰ, dũ intelligit aliquid super angelos esse. q.5.1.3.fo.9.

Angelos creare animas est erroneum. q.3.7.2.fo.7.

¶ Anima sm se est supra tẽpus, sed per accñs subdit tempori. q.55 3.3 fo.71.7.q.113.7.5.fo.169.

Anima intellectiua cum sit infima in ordine intellectualium est in potentia respectu omnium intelligibilium. q.50.60.c.fo.67.

Anima rationalis sola inter formas rei corruptibilis assequitur perpetuum esse. q.85.6.c.fo.121.

Anima rationalis sm suam incorruptibilitatẽ proportionata est sito fini qui est beatitudo perpetua. q.85.6. ad solutionem rationum. 121.

Anima subsistit in suo esse: vnde post separationem a corpore perfectũ esse hz z perfectã operationem, licet non habeat perfectam naturam. questio. 4.5. 2. folio. 8.

Anima rationalis non traducitur per originem. qõ. 81.1.c.2.fo.113.7.q.85.1.3 fo.116.

Anima huius hominis non fuit secundum seminalem rationem in adam peccante sicut in principio effectiuo, sed sicut in principio dispositiuo. qõ. 83. 1.3. fol.118.

Anima rationalis a solo deo causatur p creationem. q.9.6.c.fol.17.

Anima ex sua creatione non inquinatur neque per suam infusionem maculatur, habito respectu ad deum infundentem, sed solum habito respectu ad corpus cui infunditur. q.85.1.4.fol.118.

Anima comparatur ad corpus vt forma ad materiaz, ad potentias vero sicut subꝫ ad accidentia. qõ.85. 2.3.fo.118.

Anime separate cum naturale sit vnire corpori, non potest esse quod beatitudo eius perfecta, naturalem ipsius perfectionem excludat. q.4.5.6.c.fo.8.

Anima appetit sic frui deo quod etiam ipsa fruitio deriuetur ad corpus per redundantiam sicut est possibile. q.4.5.4.fo.8.

Anima quamdiu fruitur deo sine corpore, appetitus eius sic quiescit in eo quod tamẽ adhuc ad participationem eius vellet suum corpus pertingere. q. 4.5.4.fo.8.

Anima separata post mortem habet alium modum innaturalem intelligendi quam per cõuersionem ad fantasmata, z sic scientia manet, non tamen sm eundem modum operandi. qõ.5.1.2.fo.9.z.q.67. 2.c.1.3.fol.92.

Anima intellectiua per sensibilia non põt deuenire in cognitionẽ substarũ separatarum. q13.6.c.fo.6.

Anima non potest esse sine potentijs: dato autem hoc, adhuc tamen diceretur sm speciem suam intellectualis vel rationalis. q.110.4.4.fol.164.

Anima. ℣. Conceptio. Contrarium. Habitus. Finis. Intentio iudicium. Potentia. Operatio. Passio. Status virtus.

Anime beatitudo redundat ad corpus, vt z ipsum sua perfectione potiatur. q.4.6.c.fo.9.

Anime a corpore separato dicitur animam retardare re tota intentione rendat in visionem diuine essentie. q.4.5.4.fol.8.

Aie vires irrõnales post resurrectionem erunt in organis corpis sicut z nũc: sed alia resurrectionem non erũt actu in alia, sed solũ radicaliter. q.67.1 3.fol.92.

Anime sm statũ pñtis vite est connãlis modus intelligendi per fantasmata. q.5.1.2.fo.9.

Anime pars superior cũ intense moueatur in aliquid sequitur motũ eius etiã pars inferior p redundantiaz. q.24.3.1.fo.39.z.q.30.1.1.fo.44.4.q.31.5.6. c.fol.46.z.q.38.4.3.fol.5.

Anime vires sunt in potẽtia ad diuersa duplr. Actũ ad agere z non agere, z ꝯtum ad agere hoc vel illud. ideo indigent mouente quantum ad exercitium actus, z quantum ad eius determinationem. q.9.1.c.fol.15.

Anime potentie in vna essentia anime radicantur. q.37.1.c.fo.54.z.q.77.1.c.fo.110.

Anime intento qñ vehemẽter trahitur ad operationem vnius pot, necesse est qꝫ trahat ab operatione alterius. q.37.1.0.fo.54.z.q.77.1.c.fol.110.

Anime potentie sunt accidentia z naturales proprietates speciem anime consequentes. qõ.83.1.2.3.fo. 118.fo.q.10.2.4 3.fo.164.

Anime potẽtie mutuo se impediunt. q.53.3.5.fo.50. z.q.37.1.0.fo.54.z.q.77.1.c.fo.110.

Anime vegetatiue actus non subduntur imperio rationis. q.17.8.9.0.fol.26.z.q.50.3.1.fol.67.

Anime sic in eius infusione melius est sm naturam sic esse infectam originali culpa, quam nullo modo esse. q.83.1.3.fol.118.

Anime naturale est corpori vniri. q.4.6.c.fo.9.

Anime humane remanet esse compositi post corporis destructionem. q.4.5.2.fo.8.

Animas sanctorũ a corporibus separatas nõ puenire ad beatitudinem perfectã vsq; ad die iudicij est falsum. q.4.5.c.fo.8.

Anime aliq̃ bonum sunt assumpte ad ordines angelorum, clarius videntes deum quã inferiores angeli. q.4.5.6.fo.9.

¶ Animal ỏr qõ hz naturã sensitiuã, rõnale quod intellectiuam, homo vero qõ habet vtrunq;. qõ.67. 5.c.fol.95.

Animal timore doloris z alioꝝ que contrariantur conseruantie corporis diminuit delectationes ciboꝝ z venereorum. q.29.3.1.folio.44.z.q.35.6.c.1.folio.52.

Animal brutũ non appetit honorẽ, appetit tñ nãlem excellentiam, z irascitur ℈ eis que illi excellentie derogant. q.47.2.2.fo.65.

Animal quadrupes offerre non valẽs ꝓpter pauperatem, ler puidit vt offerret aues. si non, panes vel farinam vel spicas, z horũ causa figuralis. qõ.102. 3.12. fol.146.

Animal in sacrificijs tanto vilius offerebatur, quanto grauius erat pcm. q.102.3.11.fol.143.

Animal. ℣. Occidere.

Animalis motus quo monetur ℈ naturalem inclinationem corporis, etsi non sit naturalis corpori, est tñ naturalis animali. q.6.5.3.fol.12.

Animalis motus nouus preuenitur ab exteriori motu, quantum ad sensus, z quantum ad corpus. qõ. 6.1.2.fol.11.

Animalia bruta per instinctum nature mouentur ad ea que appetendunt, non autem imperantes libere. questio.11.2.c.fo.19.z.q.16.2.2.fol.24.z.q. 17.2.3.fo.25.

Animalia bruta aliter habent impetum ad opus z aliter homines. q.17.2.3.fol.25.

Animalia quedam bruta dicuntur prudentia et sagacia, non quia in eis sit ratio vel electio, sed quia habent inclinationem naturalem ad quosdam effectus a summa arte ordinatos. questio.15.2.5. folio.21.

Animalia de quinq; generibus tantum offerebãtur in veteri lege. q.102.3.2.fo.145.

Alia quedã mũda sm legẽ spãlr offerebant deo in sacrificij triplici ratione. q.102.3.2.fol.143.

Animalia immũda sm legẽ phibentur comedi, z rõ reddit immũda ꝺo concedunt. q.102.6.1.2.fol.149.

Animalia maculosa z ante septimũ diẽ phibebãtur offerri deo in sacrificijs. q.102.3.7.fo.145.

Animalia in sacrificijs oblata occidebant z igni crematbant multiplici rõne. q.102.3.5.fol.143.

Animalũ bruto̅ appetitus non est liber. q.11.3.c. fo.19.z.q.13.2.2.3.fo.21.

Animalij bruto̅ appetitus sensitiuus non obedit rõi, z tñ est in eis quidam situndo motalis boni, quantum ad anime passiones. q.25.4.3.fo.39.

Animalũ mũdoꝝ z immũdorum distinctio non fuit ante legẽ quantũ ad esum, nisi p abominationẽ vel consuetudinẽ sed bñ quãtũ ad sacrificioꝝ oblationem. q.103.1.4.fo.150.

¶ Annihilatio. ℣. Creatura redigi.

¶ Apostasia vt est auersio ab incommutabili bono non est spãle pcm, sed quedam conditio gñalis oĩs peccati. q.84.2.2.fol.119.

Apostatare a deo ỏr esse inutum supbie ex pte auersionis, vel qꝫ est pã supbie spes. qõ.84.1.2.fo.119.

¶ Apostoli primitias spũs acceperũt z ipe prius, et ceteris abundantius. q.106.4.c.fo.156.

Apostolos docuit spũs scitia oĩm veritatẽ de his que pertinent ad necessitatẽ salutis, non tamen de eibus futuris euentibus. q.106.4 2.fol.156.

Apostolis deus dedit scitiã scripturarũ z olum linguarũ, quã heites p studiũ vel cõsuetudinẽ acquirere pñt, iz nõ ita pfecte. q.51.4.c.fol.69.

¶ Appetere ꝓpriũ bo̅ appetitu nãli competit vnicuiq; poẽ aie. sed appetere bo̅ appetitu alali ptinet soli ad viz appetitiuã: appetere aũt sub ratione boni delectabilis ad viz pcipibilẽ. q.30.1.3.f.44.

Appetere. ℣. Desiderium.

Appetitus est potẽtia passiua. q.27.1.c.fo.41.z.qõ. 30.3.2.fo.67.

Appetitus est inclinatio appetentis in aliq̃d sibi sile z cõueniens. q.8.1.c.fo.14.z.q.29.1.c fo.43.

Appetitus est inclinatio ꝑs formã. si nãlis naturalem sensitiuus z intellectiuus apprehensam. q.8.1. c.fo.14.z.q.17.8.c.fo.25.z.q.26.1.c.fol.40.

Appetitus quilibet sequit apprehensionẽ intellectꝰ coniuncti vel separati. q.40.3.c.fol.56.

Appetitus hz ordinẽ ad res apprehensiua recipit z rebus. q.22.2.c.fo.36.z.q.40. 2.0.fo.56.z.q.66. 6.1.fol.92.

Appetitꝰ triplex naturalis, sensitiuꝰ z intellectiuus. q.26.1.c.fol.40.

Appetitꝰ nõ est mli boni. q.8.1.c.fol.14.z.q.23.2.c.

Appetitꝰ est nõ entis z ma: (fo.37.z.q.27.1 1.f 41. li inquantũ apprehendunt sub rõne boni. qõ.8.1.3. fo.14.z.q.29.4.c.fo.44.z.q.73.8.2.fo.104.

Appetitus naturalis sequit formam in nã exĩtem: alij vero formam ap prehensam. q.8.1.c.fol.14.

Appetitꝰ naturalis rẽdit in bonum exĩte in re, z alis ꝺo z volũtarijs in bonũ apprehẽsum. q.8.1.c.fol.14.

Appetitꝰ sensitiuus põt a rõne vti, mouẽri mediante imaginatione particulari. q.30.3 3.fo 45.

Appetitꝰ nãlis z motꝰ mẽbroꝝ q̃ consequunt vires nãles nõ subdunt impio rẽnis. q.17.8.9.0.fol.26.

Appetitus sensitiuus z apprehensiue sensitiue partis sunt causa remota humanorũ actuum. q.75.2.c.fol.108.

Appetitus sensitiuus ex apprehensione sensus in aliquid inclinatur. q.75.2.c.fol.108.

Appetitus sensitiuꝰ rõni obedit. non immediate sed mediante ratione. q.46.4.1.fol.62.

Appetitꝰ sensitiuus in nobie paliis alalibꝰ hz ꝑdã excellentiã. s. q̃ natꝰ est obedire rõi. q.74.3.1.f.105.

Appetitꝰ sensitiuꝰ non mouet ad imaginationẽ forme sine estimatiue quemẽdmodum. q.9.1.2.f.16.

Appetitus sensitiuus vt impatus a ratione põt esse subm virtutis z vitij. q.50.3.3.fol.67.z.q.56.4.0. fo.75.z.q.74.3.0.fo.105.

Appetitus sensitiuꝰ z volũtas sunt rõnales p participationem. q.56.6.2.fo.76.z.q.59.4.2.fol.81.et q.61.2.c.fo.83.

Appetitꝰ sensitiui ptes sunt irascibilis z concupiscibilis: q̃ inquãtũ principãt rõnẽ obedisũt ipio rẽnis. q. 17.7.c.fo.26.z.q.50.3.c.fo.67.z.q.56.4.0.f.75.

Appetitꝰ sensitiui actꝰ subiacet ipio rẽnis ex pte passe, nõ aũt ex pte dispõis corpis. q.17.7.0.fo.25.

Appetitus sensitiui obm est bonum priculare: voluntatis vero bonum vniuersale. q.1.2.3.fo.2.2.q.19. 3.c.fol.30.

Appetitus sensitiui actus est cuz transmutatione corporis z maxime circa cor. qõ.10.3.c.fo.16.z.qõ.21. 23 fol.55.

Appetitus. ℣. ala. alal. Fruitio. Futurũ passio. Pote

Index Textus.

Appetitiue virtutis motus potestesse cum ratione dupliciter. f. precipiente, vt voluntas: et denuntiante, vt ira. q. 46. 4. 1. fol. 62.

Apprehensio. ℌ. Apprehensus.

Aqua calefacta magis ⁊ fortius congelatur. qō. 37. 1. c. fol. 54. q. 4. ⁊ 8. 2. c. fol. 64.

Aues q alte volant significant superbiā. q. 102. 6. 1. fol. 149.

Arbor. aliter dr species fructificationis arboris cū virescit frondibus ⁊ aliter cū iam primordia fructuū incipiunt apparere. q. 69. 2. c. fol. 96.

Arca testamenti. Dr spō interior ⁊ exterior, ⁊ expositio literalis ⁊ figuralis omnium que pertinent ad eam ponitur. q. 102. 4. 6. fol. 146.

Argumentatio. ℌ. Oratio.

Aries. ℌ. Pirens.

Aristoteles secutus peripateticorum institut. qō. 59. 2. c. fo. 80.

Aristoteles. ℌ. Ethica.

Arma vetera ⁊ pectinacula de hostiis cedebant in vsum sacerdotis ad excludendā quādā diuinationis spēm: ⁊ ad figendā sapiennā cordis ⁊ fortitudinem, que erant sacerdoti necessa. q. 102. 3. 8. fo. 141.

¶ Ars est recta ratio rerum faciendarum per artem. q. 57. 3. c. fo. 77. 2. q. 93. 1. c. fol. 131.

Ars hz rōnē actus sicut hītus speculativi, cōtū. f. ad faciliorem hī agēdi, nō aūt simplr est virtus, quia non perficit vsum nec appetitū. q. 57. 3. 4. 0. fo. 77.

Ars semp est ad bonum sicut ⁊ scia. q. 57. 3. 1. fo. 77.

Ars magis conuenit cū habitib⁹ speculatiuis q̄ cū prudentia ratione virtutis: sed magis conuenit cū prudentia q̄ cū ipsis habitibus ratione subiecti et materie. q. 57. 4. 2. fo. 77.

Ars est distincta a prudentia. q. 57. 4. 0. ⁊. 5. 1. f. 77.

Ars nō regit fruē vficiētem appetitū, sicut requirit prudentia. q. 57. 4. c. fo. 77. 2. q. 58. 5. 2. fol. 80.

Ars operatiua considerat finem, vt id quod est ad finem. q. 8. 2. 3. fol. 15.

Ars vel potentia ad quam pertinet finis vltis mouet ad agendum artē vel potētiā ad quā pertinet finis particularis sub illo vniuersali comprehensus. q. 9. 1. c. fo. 16. 2. q. 65. 3. 1. fo. 89.

Artis est vtrq; inq̄rētū ad bonū vsum eius aliqua virtus moralis requiritur. q. 57. 3. 2. fo. 77.

Artis bonū considerat non in ipso artifice sed magis in artificiato. prudentie ꝺo bonum attenditur in agente. q. 57. 4. c. 7. 5. 1. fol. 77.

Artis actꝰ dr hīc petīn duplr. f. p denominationem a fine proximi inferio ab artifice, ⁊ a fine cōi huiusmodi nāe. primi est ppriū arti. sc̄m est ppriū artifici non inq̄stum artifex sed inquantum homo. q. 21. 2. 2. fol. 35.

Artis natura contrariatur quicquid est contra rationem artificiati. q. 71. 2. 4. fol. 98.

Artem habēs cū operatur malum artificiatum, hoc non est opus artis. q. 57. 3. 1. fo. 77.

Artes q ordinantur ad opus rōnis dicunt liberales, que vero ordinant ad opus corporis dicuntur serviles. q. 57. 3. 3. fo. 77.

Artes ordinate ad opa habitꝰ speculativi sunt speculatiue. q. 57. 3. 3. fo. 77.

Arto. ℌ. Scientia. Scriptor. Ydea.

Artifex q̄ peccat volens, magis laudat quā qui peccat nolens, sed in prudentia sicut in virtutibus moralibus minus laudatur qui peccat volens quā nolens. q. 21. 2. 2. fo. 35. ℌ. q. 57. 4. c. fol. 77.

Artifex. ℌ. ars.

Artificiale. In artificialibus rō ordinatur ad finem particulare, in moralibus autem ad finem cōem totius humane vite. q. 21. 2. 2. fol. 35.

Artificiatum. ℌ. Ars.

¶ Assensus si sit circa nāle apprehensum vel circa prima principia, tunc assensus vel dissensus nō est in ptāte nostra. si ꝺo sit circa apprehensa q̄ nō connituntur intellectum, tunc assensus vel dissensus est in potestate nostra. q. 17. 6. c. fo. 25.

Assentire est quasi ad aliud sentire: ⁊ sic importat distantiam ad id cui assentitur, sed consentire est simul sentire: ⁊ sic importat coniunctionem ad id cui consentitur. q. 15. 1. 3 fol. 23.

Assentire ꝓprie conuenit intellectui ⁊ consentire voluntati, quāuis vnum pro alio poni soleat. qō. 15. 1. 3. fol. 23.

Assentit intellectus inquantum mouetur a voluntate. q. 15. 1. 3. fo. 25.

Assiduitas. ℌ. frequentia.

Assimilari deo quantum ad potestatem non sufficit homini beato nisi assimiletur ei quantum ad bonitatem. q. 2. 4. 1. fo. 4.

Assimilatio intellis practici est fm proportionalitatem sed speculatiui est fm vnionem ⁊ informationem, que est multo maior. q. 3. 3. 1. fol. 6.

Assimilatio summa hois ad deū est fm alicꝫ operationē. vñ brtūdo p quā hō deo maxime conformatur consistit in operatione. qō. 55. 2. 3. fol. 74.

¶ Astrologia ⁊ perspectiua dr spēs mathematice nō p se, sed inquantū p̄ mathematice applicantur ad materiam naturalem. q. 55. 8. c. fol. 53.

Astrologi qdā vera de futuris que sunt a voluntate instinctu dīa occultissimo dr, qō ad decipiendum hoies spūm seductorum operatio est. q. 95. 3. fo. 17.

Et in pluribus verificant q̄ ab eis pronuntiantur de actibus hoim fm cōsiderationē celestiū corporum: quia plures hominū sequuntur passiones, quibus soli sapientes resistunt. q. 95. 3. fol. 17.

¶ Auaritia quantū ad rē corporalē in qua delectatur auarus cōnumerat pctis carnalibus, sed quantum ad delectationem que pertinet ad spiritum est spirituale peccatum. q. 72. 2. 4. fol. 100.

Auaritia dr radix oim malorū non quin interdū aliquod aliud malum sit radix eius, sed qr ipsa frequentius alia mala oriuntur. q. 84. 1. 3. fol. 119.

Auaritia odiosos facit alios, nō autem sibīpsis: quinimo causatur ex inordinato sui amore. questio. 29. 4. 3 fol. 44.

Auaritia vt est inordinatus appetitus diuitiarum radix est omnium peccatorum. q. 84. 2. c. fol. 119.

¶ Audacia includit in se securitatem, sicut contrarium pusillanimem. q. 45. 1. 3. fol. 60.

Audacia respicit malum, bonum vero ei adiunctum respicit spes: ⁊ similiter desperatio respicit bonum directe, malum vero adiunctum respicit timor. qō. 45. 2. 3. fo. 61.

Audacia ꝓprie loquēdo nō est pars spei, sed eius effectus: sicut nec desperatio est pars timoris, sed eius effectus. q. 45. 2. 3. fol. 61.

Audacia principalis passio esse non potest. q. 25. 4. 2. 3. fo. 40. 2. q. 45. 2. 3. fol. 61.

Audacia contrariatur timori, ⁊ desperatio spei scōm oppositionem accessus ⁊ recessus, spes vero timori fm oppositionem boni ⁊ mali. q. 25. 2. c. fol. 37. 2 q. 45. 1. 0. fol. 60.

Audacia prior est, spe, sicut desperatione prior est timore. q. 45. 2. 2. fol. 51.

Audacia nō semper sequit ex spe sed qñ fuerit vehemens, sicut desperatio non semper sequit ex timore sed quando fuerit intensus. q. 45. 2. 2. fol. 61.

Audacia augetur ex ira mediante spe. q. 45. 4. 3. fo. 61.

Audacia est in irascibili. q. 25. 1. 2. c. fol. 37.

Audacie causa sunt ola que faciunt spem victorie ⁊ caliditatē cordis. non autez defectus aliquis. q. 25. 3. c. fo. 40. 2. q. 45. 3. 0. fo. 61.

Audacie causa sunt ola q̄ nata sunt causare spē, vel excludere timorem ex parte anime vel corporis. qō. 45. 3. c. fo. 61.

Audacie obiectū est cōpositū ex bono ⁊ malo, ⁊ motus audacie in malum presupponit motum spei in bonum. q. 45. 4. 2. fol. 61.

Audaciam consequitur ira: qr nullus irascitur vindictam appetens, nisi audeat vindicare. qō. 25. 3. c. 4. 2. 3. fo. 40.

Audaces sunt promptiores in prin⁹ q̄ in ipsis periculis, sed fortes sunt magis remissi in principio quā quando sunt in ipsis periculis. q. 45. 4. 0. fo. 61.

Audacib⁹ accidit tremor ꝓpter refrigerationem caloris ab exterioribus ad interiora. sed cōtimentibus autem ad inferiora. q. 45. 4. 1. fo. 61.

Audaces. ℌ. Irati. Ira.

¶ Auersio qua aia deordinat per pctm a deo est peccatum mortale: qñ ꝺo deordinat circa auersionem a deo, tunc est pctm veniale. q. 72. 5. c. fo. 101.

Auersio ⁊ conuersio sunt in omni peccato mortali. q. 87. 4. 0. fo. 125.

Auersio in peccato est duplex. f. a regula rationis, ⁊ a deo. q. 73. 7. 5. fo. 104.

Auersio a deo in peccato est preter intentionem. qō. 77. 6. 1. 8. 2. fol. 112.

Auersio. ℌ. Peccatum.

Auerti pōt rō inferior a rōnibus eternis, qr intēdit eis vt secundum eas regulata. q. 74. 8. 1. fo. 107.

¶ Augens habitū semp aliqd facit in subiecto non autem nouam formam, sed facit q̄ subm perfectis participet formam preexistentem, vel qō amplius se extendat. q. 52. 2. 2. 3. fo. 70.

Augmētū animalis non [illegible] per qōliber alimētū assumptum. q. 52. 3. c. fo.

Augmentū in formis que fm se vel aliquid sui fortiuntur rōnē spēi, esse non potest ex parte ipsius forme, sed in quibusdam earum ex diuersa participatione subiecti. q. 52. 1. 2. c. fo. 69.

Augmentū esse non pōt in forma per quā participās habet spēm, vt est forma substalis. qō. 52. 1. c. fol. 69.

Augmentū fm magis ⁊ minus esse non potest in forma de cuius ratione est indiuisibilitas: vt sunt species numeri. q. 52. 1. c. fo. 69.

Augmentum in formis q̄ recipiunt spēm ex aliq ad qō ordinantur, esse pōt rōne sui ⁊ subit: vt in motu sanitate ⁊ habitibus: quarū alique non oēs augentur per additionem. q. 52. 1. c. 2. 2. o. fo. 69.

Augmentum in formis quomodo sit, est quadruplex opinio. q. 52. 1. c. fol. 69.

Augmentū in magnitudine corpali ptingit duplr. f. per additionē ⁊ per intensionem. qō. 52. 2. 2. 1. fo. 70.

Augmentū motu manēte eadē spē cōtingit triplr scilicet per additionē temporis, vel vie per quā est, vel participatione subiecti. q. 52. 2. c. fol. 70.

Augmentū q̄titatū simplicis nō est nisi fm intensionē ex parte subiecti participātis. q. 52. 2. c. fo. 70.

Augmentū a quātitatibus corporalibus ad res spirituales transfertur. q. 52. 1. c. fol. 69.

Augmētū in virtute eiusdē spēi fm seipsam esse non pōt, sed fm participationē subi. q. 166. 1. 2. o. fo. 90.

Augmentū scientie esse potest ⁊ fm seipsam per additionem ⁊ scōm participationem subiecti per intensionem. q. 52. 1. c. 2. c. 2. fo. 76.

Augmentum. ver. Charitas. Habitus. Meritum. Scientia.

¶ Aues. Aues quedā speciales in lege veteri offerebantur deo in sacrificium: vt turtur, pulli columbarum, ⁊ passer. q. 102. 3. 2. 4. fol. 145.

Aues quedā fm legem prohibentur comedi, quedam vero concedūntur. qō. 102. 6. 1. fol. 149.

Aues quedam quid spiritualiter significent. q. 102. 3. 2. 6. 1. fo. 145.

Aues. ℌ. Alienus. Animal.

Auxiliū. ℌ. nobilioris cōditionis est nā que indiget exteriori auxilio ad cōsequendū perfectū bonū, quam nā que nō indiget exteriori auxilio ad ꝓsidū qdaz bonum imperfectum. q. 5. 5. 2. fo. 10.

Auxilio quocunque vti naturale est cuilibet dolenti ad repellendum nocium presens quod infert dolorem. q. 44. 1. 2. fo. 60.

B

Baptismus nullus pōt renasci aut gras iustificāte ꝓsequi sine baptismo i actu vel i ꝓposito. q. 113. 3. 1. fol. 167.

Baptismus qui est sacramentum fidei habuit in veteri lege circuncisionem pro sacramento figurali sibi correspondentem. q. 102. 5. 3. fol. 148.

Baptismo pctm originale auferꝝ reatu, sed remanet actu quātū ad fomitē: nō baptizati traducunt pctm originale. q. 81. 3. 2. fo. 116. 2. q. 87. 7. 1. fol. 124.

Baptizandi sunt pueri furiosi ⁊ amentes qui nunqꝫ vsum liberi arbitrij habuerunt. q. 113. 3. 1. fol. 167.

Baptizatis pueris subuenit meritum xpi ad brtudinem ꝓsidā (si ꝺo desint eis merita propria ⁊ motus liberi arbitrij) eo q̄ p baptismū sunt membra xpi effecti. q. 5. 7. 2. fol. 11. 2. q. 113. 3. 1. fol. 167.

Balneum mitigat tristitiam. q. 38. 5. 0. fol. 55.

Beata virgo. ℌ. Mater. Geomentia. Purgatio.

¶ Btitudo est opatio ⁊ vltima ꝓfectio. q. 3. 2. 0. fo. 5.

Beatitudo est vita eterna, non vt vita dr esse viventis: sed vt dr operatio viuentis. qō. 5. 2. 1. fol. 5.

Beatitudo essentialiter nō pōt esse in actu voluntatis. sed in actu intellectus consistit. q. 3. 4. 8. 0. fo. 5.

Beatitudo est summum bonum: quia est adeptio vel fruitio summi boni. q. 3. ℌ. 2. fo. 5. 2. q. 5. 2. 2. fol. 10.

Beatitudo est premius virtutis. q. 2. 2. 1. fo. 5. 2. q. 5. 7. c. fo. 11.

Beatitudo est vltimus finis humane vite. q. 55. 2. 5. fo. 74. 2. q. 69. 1. c. fol. 96.

Beatitudo vnius qui est res est aliquid increatum, sed vt finis [illegible] est vsus rei est aliquid creatum. qō. 3. 1. o. fo.

Beatitudo est vltima hominis perfectio. q. 3. 2. c. 4. 5. c. fol. 5.

Beatitudo est perfectum ⁊ propium hominis bonū. q. 2. 2. 4 fo. 3. 2. qō. 6. principio. fol. 11.

Beatitudo est bonum perfectum. q. 3. 2. 2. fo. 5.

Beatitudo est status omnium bonorum aggregatio ne perfectus. q. 3. 2. 2. 3. 2. fo. 3. 2. q. 4. 7. 2. fo. 9.

Beatitudo est gaudium de veritate. q. 3. 4. c. fo. 6.

Beatitudo duo requirit. vnum quod est esse beatitudinis: aliud quasi per se accēs eius. primum est cognitio dei. secundum est delectatio. q. 3. 4. c. fo. 5.

Beatitudo consistit in operatione optima respectu potentie ⁊ obiecti.q.3.5.c.fol.6.
Beatitudo consistit in coniunctione ad deum.q.3.5.c.7.2ᵐ.2.8.c.fol.5.
Et ad ipsam potest aliquid pertinere tripliciter scilz essentialiter ⁊ antecedenter ⁊ pfir.q.3.5.c.fo.5.
Et ad ipsam rectitudo volitioni requiritur.qō.4.4.o.fol.8.
Beatitudo perfecta ⁊ vera non potest haberi in hac vita.q.5.3.o.fol.10.
Beatitudo non consistit in diuitijs.q.2.1.o.fol.3.
Neq; in honoribus.q.2.2.o.fo.3.
Neq; in fama seu gloria humana.q.2.3.o.fol.3.
Neq; in potestate, neq; in bono vsu potestatis, neq; in aliquo premissorum exteriorum bonorum.qō.2.2.4.o.fo.4.
Neq; in bonis corporis essentialiter, sed bene antecedenter ⁊ consequenter.qō.2.5.o.fol.4.7.q.3.5.c.fo.5.2.q.4.6.1ᵐ.fol.9.
Neq; in voluptate.q.2.6.o.fol.4.
Neq; in anima, neq; in aliquo sibi inherenti.qō.2.7.o.fo.4.
Neq; in operatione sensus nisi antecedenter in beatitudine imperfecta, ⁊ consequenter in beatitudine perfecta.q.3.3.o.fol.5.
Neq; in operatione procedente ab operante in exteriorem materiam.q.3.2.3ᵐ.fol.5.
Neq; in operatione intellectus practici: sed bene in operatione speculatiui.q.3 5.o.fo.6.
Neq; in consideratione scientiarum speculatiarum essentialiter: sed participatiue.q.3.6.o.fol.6.
Neq; in cognitione angelorum.q.3.7.o.fo.7.
Neq; in cognitione essentie alicuius effectus creati.q.3.8.c.fol.7.
Beatitudo anime redundabit in corpus ⁊ in sensus corporeos.q.3.3.c.3ᵐ.fol.5.7.q.4.6.c.fol.9.
Beatitudo vita non potest esse altera maior ex parte obiecti: sed ex parte subiecti melius dispositi vnus potest esse beatior alio.questio.3.2.4ᵐ.fol.5.7.qō.3.2.o.fo.10.7.q.11.2.4.c.secundum.fol.166.
Beatitudo crescit corpore resumpto, non intensiue, sed extensiue.q.4.3.5ᵐ.fol.9.
Beatitudo perfecta a nulla creatura per sua natura potest acquiri: sed bene beatitudo imperfecta.q.3.5.o.fo.10.7.q.62.1.2.3.c.fo.84.
Beatitudo imperfecta potest amitti, nō autem perfecta.q.3.4.o.fo.10.
Beatitudo est propter quam homo vult quecunque vult.q.1.6.o.fol.3.
Beatitudo ita implet totum hominis appetitum, quod nihil extra ipsum relinquitur appetendum.q.1.3.c.fo.2.7.q.4.3.5ᵐ.f.9.7.q.3.3.4.c.8.c.3ᵐ.fo.10.q.q.67.4.3ᵐ.fol.93.
Beatitudo perfecta omne malum excludit, ⁊ omne desiderium implet.q.3.3.4.c.fol.10.
Beatitudo in communi ex necessitate appetitur: non autem si considerentur secundum speciales rationes.q.5.8.c.fm.fo.11.
Beatitudo pertinet ad voluntatem tanquam primum obiectum eius.qō.3.4.fm.fo.6.7.q.11.1.1ᵐ. folio.19.
Beatitudo maxime amatur, tanquam bonum concupitum: amicus autem tanquā id cōcupiscitur bonum.q.2.7.fm.fol.5.
Bitudo soli⁹ dei ē suū eē.q.3.1.c.1ᵐ.2.1ᵐ.4ᵐ.f.3.
Bitudō fm aliquos est ȝ̄ sc; voluptuosa, actiua ⁊ contemplatiua.q.3.2.1.fo.5.7.q.3.3.4.c.fol.96.
Beatitudo duplex. perfecta ⁊ imperfecta.qō.3.2.4.fo.5.7.q.4.5.6.7.8.c.fo.8.7.q.3.3.o.fol.10.
Beatitudo pōt esse imperfecta dupl⁹.f. ex parte obti, qō nō vt⁹ talis tollit rōnem vere bitudinis. Et ex parte participantis, obiectum quidē bitudinis attingentis, sed imperfecte per respectum ad deū. et talis non tollit veraz beatitudinē.q.3.3.fm.fo.10.
Beatitudo. ſ. Abdicatio. Angelus. Anima assimilatio. Fides. Mansio. Sufficientia
Beatitudinis rō, minus est in vita actiua quā in contemplatiua.q.3.2.4ᵐ.5.c.fo.5.7.q.4.7.c.fo.9.
Bitudini ipfecte deseruiūt bona exteriora instrūmentalia, nullo autem mō bitudini perfecte.q.4.7.o.fol.9.
Beatitudinem consequuntur ſpōn. nes multis motibus operationū qui merita dicuntur.q.5.7.c.fo.11.
Beatitudinem non auget additio alterius bonorum.q.5.2.3ᵐ.fol.16.
Beatitudinē hō cōsequ nō pōt p actiones alicuius suplioris creature. sed solo deo agente.q.5.6.o.fo.10.
Beatitudinem homo potest adipisci quia boni perfecti est capax.q.5.1.o.fol.90.
Beatitudinem voluntas nāliter ⁊ ex necessitate appetit.q.5.4.2ᵐ.8.2ᵐ.fo.8.7.q.10.1.2.o.fo.17.
Beatitudinē omnes homines appetunt naturaliter. q.3.6.2.fo.7.2.q.3.8.o.fo.11.7.q.10.1.o.fo.17.
Beatitudine adepta homo remanet pacatus deside rio quietato.q.3.4.1.7.8.c.fo.6.
Beatitudinem habere naturaliter, est solius dei.qō. 3.7.c.fo.11.
Beatitudines sunt operationes virtutum ⁊ donorum.q.6.9.1.o.fo.96.7.q.7.0.1.c.fol.97.
Beatitudines sunt fructus, ad quos addunt perfectionem ⁊ excellentiam.q.70.2.o.fo.97.
Beatitudines conuenientissime enumerantur.q.69. 3.o.fo.96.
Beatitudines a virtutibus ⁊ donis distinguuntur sicut actus ab habitibus.q.69.1.o.fo.96.
Beatitudines ymnes que in sacra scriptura ponuntur, necesse est ad.8. enumerari solitas, reducī; quia omnes pertinent ad vitam actiuam vel cōtemplatiuam.q.69.3.4.fo.97.
Beatitudines correspondent septem donis. non quidem singulariter singulis, sed plures vni, ⁊ vna pluribus.q.69.3.c.o.96.
Beatitudinū merita a sunt quedā dispōnes ad bitudinem perfectam vel inchoatam.q.69.2.c.fol.96.
Ea que ponuntur in bitudinibus tanq̄ premia pñt esse vel ipsa bitudo pfecta, ⁊ sic pertinent ad faturam vitā. vel aliqua inchoatio bitudinis, ⁊ sic ptinent ad presentem vitam.q.69.2.c.fo.96.
Beatitudinum meritio exprimuntur actus bonorum pertinentium ad vitam actiuam: sed actus bonorum pertinentium ad vitam contemplatiuam exprimuntur in premiſs.q.69.3.c.1.fo.96.
Beatitudinum premia vnum sunt in re: sed diuersa descriptione.q.69.4.1.fol.9.
Beatitudinum premia conuenientissime enumerantur.q.69.3.o.fol.96.
Beatus aliquis ōr propter spem.q.69.1.c.fo.96.
Beati dicuntur aliqui in hac vita propter spem vel participationem beatitudinis.q.3.1.fo.10.
Beati ex necessitate habent rectam voluntatem, nec possunt peccare.q.4.4.c.fo.8.7.q.5.4.c.fo.10.
Beati non solum formaliter sed materialiter voluntatem suā in olū deo cōformabūt.q.19.10.2.fo.52.
Beati. ſ. Tristitia.
Bellum. ſ. Jadeus.
Beneficia dei precipua sunt creatio, quies mentis in deum, vel in presenti per gratiam vel in futuro per gloriam.q.100.3.2.fol.141.
Et oēs solennitates ⁊ sacrificia veteris legis sunt instituta in commemorationē alicuius diuini beneficij pretoriti vel futuri.q.100.3.2.fol.141.
Benignus ōr quē bonus ignis amoris feruere facit ad benefaciendum proximis.q.70.3.c.fol.97.
Blasphemie phibitio superadditur secundo precepto decalogi.q.100.11.c.fol.143.
Bonitas diuinarum personarum non est dependens ex fine.q.18.4.c.fol.27.
Bonitas rei dependet a fine sicut esse ab agente et forma.q.18.4.c.fol.27.
Bonitas actionū humanarum ⁊ aliorum est ex fine a quo dependet: preter bonitatem absolutam, que in eis existit.q.18.4.c.fo.27.
Bonitas actionis humane quadruplex: scilicet secundum genus speciem, circumstantias, ⁊ finem.q.18.4.c.fol.27.
Bonitas vel malitia moralis principaliter in voluntate consistit.questio.34.4.c.folio.51.7.qō.88.4.c. folio.125.
Bonitas actus exterioris quam habet ex fine, nihil addit ad bonitatem vel malitiam actui voluntatis nisi contingat ipsam voluntatem fieri meliorem vel peiorem secundum numerum, extensiue aut intensiue. questio.20.4.c.folio.34.7.questio.24.3.c.fol.39.
Bonitas actus exterioris quam habet secundum materiā ⁊ debitas circūstantias, addit ad bonitatē vel malitiam voluntatis.q.20.4.c.fo.34.2.q.24.3.c. folio.39.
Bonitas vel malitia actus exterioris ⁊ voluntatis ex fine est eadem, non autem si sit secundum materiaz vel circumstantias. questio.20.3.o.fo.33.
Bonitas actus exterioris secundum ordinem ad finem, tota dependet ex voluntate: illa autem que est ex debita materia vel circumstantijs, dependet ex ratione. questio.20.2.o.fol.33.
Bonitas vel malitia ex ordine ad finem, per prius inuenitur in actu voluntatis quam exteriori: sed illa que est secundum debitam materiam ⁊ circumstantias in ordine ⁊ apprehensione rationis, prior est in actu exteriori quam voluntatis, in executione vero est econuerso.q.20.1.o.fo.32.
Bonus vel malus iudicatur homo secundum delectationes voluntatis, non autem secundum delectationes appetitus sensitiui. questio.34.4.c.fol.51.
Bonus simpliciter dicitur homo fm frutus morales ⁊ non fm intellectuales.qō.56.3.c.fo.75.2.qō. 66.3.2.fo.91.
Bonus habitus ⁊ malus distinguūtur fm cōuenientiam ad naturam. vel disconuenientiam ab ipsa.q. 34.3.c.fo.72.
Bonus hō esse non pōt, nisi sit bene proportionatus bono communi.q.92.1.ſ.fol.130.
Bona non potest vici voluntas si sit intentio mala, causa volendi sed si intentio sit consequens, tunc voluntas potuit esse bona.q.19.7.2.3.fol.31.2.q.78. 1.2.fol.112.
Bonū qōlibet creatum ex additione alterius fit melius.q.74.3.2.fol.51.
Bonum quodlibet creatum est bonum particulare ⁊ participatum: ⁊ solus deus bonum vniuersale.qō. 2.7.8.c.fo.2.7.q.9.6.c.fo.17.
Bonum vt conformat sibi appetitum causat amorem, vt absēs concupiscentiam, vt presens gaudium ⁊ delectationem.q.25.4.c.fo.38.2.q.26.2.c.fo.41. 2.q.30.2.c.fo.45.
Bonum duplex. ſ. simplr ⁊ fm quid.q.26.4.c.fo.41.
Bonum dupl⁹. ſ. simplr ⁊ fm se, ⁊ ex suppositione.q. 39.2.c.fol.55.
Bonum triplex. ſ. vtile, delectabile, ⁊ honestū.q.99. 3.c.fo.139.
Bonum duplex. ſ. propter se, ⁊ ex ordine ad finem.q. 2.3.c.fo.15.
Bonum sicut est obiectum amoris, ita malū odij.qō. 29.1.c.fo.43.
Bonum habet rationem perfecti.q.52.1.c.fo.69.
Bonū cuiuslibet mensurari ⁊ regulari cōsistit in hoc q; conformetur sue regule.q.19.9.c.fol.32.2.q.54. 1.3.c.fo.71.7.q.71.6.c.fo.99.
Bonū attribuit alicui ⁊ fm esse suū essentiale, ⁊ secūm esse accīdentale.q.18.3.3.fo.27.
Bonū vniuqōq; tantū ōr quantū habet de esse.q.18. 1.2.3.4.c.fol.26.
Bonū fm qd ōr cui debet debita essendi plenitudo non aūt ōr bonū simplr.q.18.1.c.fol.26.
Bonū verum ⁊ ens conuertunt̄, ⁊ sunt idē fm rē, sed dfnt rōne.q.18.4.3.3.fol.26.2.q.29.3.c.fo.44.
Bonū rei in quadam vnitate cōsistit.q.36.3.c.fo.55.
Bonum ⁊ verū mutuo se includunt.q.9.1.c.3.fol.18.
Bonū est primū qō cadit in apprehensione practice rationis.q.94.2.c.fo.152.
Bonum intellectus est verum: malum autem eius est falsum.q.37.2.3.fol.77.
Bonum fortius est ad mouendum q̄ malum.q.60. 3.4.fo.83.
Bonum cātur ex integra cā. sed malū ex quolibet defectu singulari.q.18.4.3.fo.27.2.q.19.6.1.7.3.fo. 31.7.q.20.2.c.fo.35.
Bonū ⁊ virt⁹ metaphorice dr̄ cētā in per se malis vt bonus latro.q.55.3.2.fo.74.q.92.1.c.fol.130.
Bonū ⁊ malum ex gñe sunt respectu obiecti.q.18.2. o.fol.27.
Bonum naturaliter prius malo.q.25.2.c.fo.40.
Bonum deficiens est causa mali.q.18.1.c.fo.26.
Bonū nāe humane ōr tripl⁹. i. principia ⁊ proprietates nature, inclinatio ad virtutē, ⁊ donum originalis iustitie.q.85.1.c.fo.120.
Bonū primū nāe nec tollit nec diminuitur per peccm fm diminuit. tertiū vero est totaliter ablatū.q.85. 1.2.o.4.c.fo.120.
Bonū nāe diminuit per pcm̄, nō effectiue sed formaliter.q.85.1.4.fol.120.
Bonū vle nō inuenit in aliq̄ creato.q.2.8.c.fo.5.
Bonum omne aliud a deo est bonum p participationem.q.2.8.c.fol.5.7.q.9.6.c.fol.17.
Bonum qōlz creatum consequunt̄ species, modus ⁊ ordo.q.85.4.c.fo.121.
Bonū hois est fm rōnē esse: ⁊ malum hois est preter rationem esse.q.71.2.c.fol.98.
Bonū hois tanto efficit melioris cōditionis, quanto homo deo magis coniungitur.q.98.5.2.fo.138.
Bonum ordinatum ad finem dicit vtile.q.7.2.fo.13.
Bonū cōpletissimū esse opz qō hō tēdz vltimū finem appetit, habens affectū bñ dispositū.q.1.7.o.fol.3.
Bonū patris considerat in ppone ad suū totum q.92.1.2.fol.130.
Bonum creatum non est minus quam bonum cuius est homo capax vt rei intrinsece ⁊ inherentis: est tamen minus quam bonum cuius est capax vt obiecti.q.2.8.3.fol.5.
Bonus qō participatur ab angelo ⁊ a toto vniuerso est bonum finitum ⁊ contractum.q.2.8.3.fol.5.

Bonum hominis triplex scilz anime,corporis ⁊ exteriꝰ.q.84.4.c.fo.120.

Bonū vniuersi est maius ꝙ bonū particulare vnius in eodem genere.q.113.9.2.fol.170.

Bonū bonis duplex.s.simplr.i.vltimus finis eius:⁊ secundum quid.i.bonum vt nunc vel quod est ei bonum secundum quid.q.114.10.c.fo.173.

Bonum conueniens corpori non est perfectū bonum boni:sed est maximum quid in comparatione ad bonum anime.q.2.6.c.fol.4.

Bonum spirituale est maius ⁊ magis dilectum quā corporale q.31.3.c.fo.47.

Bonū summum ꝙ to pfectius possidet tanto magis amat ⁊ alia pretinunt:sed in appetitu bonoꝝ tpaliū est econuerso.q.2.1.3.fo.3.⁊.q.33.2.c.fo.49.

Bonum honestū ⁊ vtile dñr sm rōnē.ideo sunt bona morale,delectabile aūt dr sm appetitū,q̄ quis tendit in id qō nō est cōuenies rōni,ideo nō est bonū bonitate morali q̄ attendit sm rōnē.q.34.2.1.fol.50.

Bonum non dicatur bono in moralibus in aliis autem nihil prohibet duo bona esse adinuicem cōtraria.q.31.8.fo.47.

Bonum gratie vnius maius est ꝙ bonum nature totius vniuersi.q.113.9.2.fo.170.

Bonum quod ponitur in diffinitione virtutis non est bonum commune quod conuertitur cum ente, sed rationis.q.54.3.2.fo.72.⁊.q.55.4.2.fo.74.

Boni ratio inuenitur in fine,⁊ in his que sunt ad finem.q.8.2.c.fol.15.

Boni species.s.vtile ⁊ honestum non sunt ex equo diuise.q.8.2.7.3.4.fo.15.

Boni aliquid est in omni malo.q.18.1.c.1.fo.26.⁊.q.73.2.c.fo.103.

Boni mores dicuntur qui rōni congruunt:mali autē qui a ratione discordant.q.100.1.c.fol.140.

Bona corporis ordinantur ad bona anime sicut ad finem.q.2.3.c.fol.4.

Bona tpalia vt sunt vtilia ad opera virtutis quibus pdeuitur ad vitam eternā,sunt bona simplr,⁊ cadunt sub merito.q.114.10.a.fo.173.

Bona corporalia sunt quedam bona hominis, non tamen martina: licet secundum stoicos nulla bona hominis sint.q.59.5.c.fol.80.

Bona tpalia ⁊ corporalia sunt parua bois bona:spiritualia vero magna.q.87.7.2.fo.124.

Bona spiritualia dantur virtuosis secundum diuinā iustitiam:sed de temporalibus bonis vel malis tantum quantum sufficit ad virtutem.qō.87.7.2.fol.124.⁊.q.108.3.4.fol.158.⁊.q.114.9.c.fo.173.

Bona tpalia q̄ a diuina iustitia malis dant,in maluz spiritualium cedunt.q.87.7.2.fol.124.

Bona tpalia eꝫ eueniunt malis ⁊ bonis quantū ad substantiā:sed nō ꝫtū ad finē.q.114.10.4.fo.173.

Bona parua.s.tpalia non pñt integre simul possideri a multis,alia vero vt spiritualia integre possunt a multis possideri.q.28.4.2.fol.43.

Bonoꝝ tpalium punitiones in lege veteri figure fuerunt spiritualium in nobis.q.114.10.1.fol.173.

Bonum.ℏ.Appetitus. Beatitudo.Concupiscentia. Malum.Medium.

Bos habet quisq; vtilitates:quia immolatur,arat, pascit carnibus,lac dat ⁊ cozium,⁊ diuersis actibꝰ ministrat,ideo pro vno boue quinq; reddebantur. q.105.2.9.fol.154.

Brutū aial ꝑuisionē nō cognoscat futuraꝝ ex instinctu nāli ei indito ab intellectu diuino prouidente futura,mouetur ad aliqd futurū,ac si illud prenideret. q.40.2.1.fo.57.⁊.q.41.1.3.fo.58.

Bruta.ℏ.Animal.Electio.Intellectus.Ira.Spes.

Bubone qui in nocte victum querit in die autē latet: significantur luxuriosi qui occultari querunt in nocturnis operibus que agunt.q.102.6.1.fo.149.

C

Candelabrū In exterioi tabernaculo erat ad honorificentiam tabernaculi. Et habebat septem calamos, ad significandū septē planetas qbꝰ totus mūdus illuminatur, ideo ponebat ex parte australi,ex qua est planetarum cursus.q.102.4.6.fo.146.

Candelabro designabat sicut in signo sensibili sapientia que intelligibilibus verbis exprimebatur in tabulis.q.102.4.8.fol.146.

Cantor bonus si bonum amet scriptorē,attendit ibi similitudo portionis sm q̄ vterq; ipꝫ qō conuenit ei secundum suam artem.q.27.3.2.fo.47.

Capitale vitium dicitur vel a capite propie dicto, quia pena capitis punitur:vel a capite metaphorice,qz ex eo alia vitia oriuntur,precipue sm originem cause finalis.q.84.3.4.c.fo.119.

Capitalia vitia sunt septem.q.84.4.c.fo.119.

Caput ppie est quoddā membrum animalis qō est principiū ⁊ directiuū totius animalis:vñ metaphorice omne principium dr caput.q.84.3.c.fol.119.

Caiadrion que est auis garrula significat loquaces. q.102.6.1.fol.150.

Carbo.ℏ.Delectario. Ignis.

Charitas sīgit amorem amicitie,⁊ sup amorē addit mutuam redamationem cum quadam cōmunicatione mutua.q.65.3.c.fol.90.⁊.qō.66.6.2.fo.92.

Charitas est inf oim virtutū ⁊ radix,inq̄tū est oium virtutū forma.q.62.4.c.fo.85.⁊.qō.65.3.2.fo.90.

Charitas non est qualiscunque amor dei, sed amor dei quo diligitur vt beatitudinis obiectum.qō.65. 3.1.fo.90.⁊.q.109.3.1.fo.160.

Charitas vie per augmētū non potest peruenire ad equalitatem charitatis patrie.q.67.6.3.fo.94.

Charitas est maxima inter virtutes theologicas.qō. 66.6.0.fo.92.

Charitas haberi non potest sine aliis virtutibus.q. 65.3.0.fol.89.

Charitas imperat omni virtuti.qō.114.4.c.fo.171.

Charitas ponit in diffōne cuiuslibet virtutis,non qz queliber alia virtus sit charitas,sed qz omnes alie a charitate dependent.q.62.2.3.fol.85.

Charitas est in voluntate sicut in subiecto.q.56.6. c.fol.76.

Charitas nō excluditur per pctm veniale.q.71.4.c. fo.99.⁊.q.78.2.1.fo.113.⁊.q.88.1.2.fo.124.

Charitas quoliber peccato mortali excluditur.qō. 71.4.c.fo.99.

Charitas non euacuatur per gloie perfectionem, sed eadem numero manet.qō.67.6.0.fo.94.⁊.qō. 111.32.fo.165.

Charitas non hz pro obo ipsam cognitionem, sed ipsam rem cognitam.s.deum.q.67.6.2.fo.94.

Charitas per fidem ⁊ spem facit familiarem conuersationem hominis cum deo.q.65.3.c.fol.90.

Charitatis actus per se consideratus cadit sub precepto legis.q.100.10.c.fo.143.

Charitatis perfectio est essentialis beatitudini quantum ad dilectionem dei,non quantum ad dilectionem proximi.q.4.8.3.fol.9.

Charitas non ꝺ̄iat pctm veniale.q.71.4.c.fol.99. Per charitatem virtutes morales infuse habent connexionem.q.65.3.c.fo.89.

Charitate excluso per pctm,excluduntur omnes virtutes inquantū sunt perfecte virtutes.q.65.2.4.0. fo.89.⁊.q.71.4.c.fol.99.

Charitas.ℏ.fides.Gratia.Motus.

Caro.ℏ.Esus.

Cā ad quam de necessitate sequit aliud,intelligit de causa sufficienti ⁊ non impedita.q.75.1.2.fo.107.

Causa pcti duplex: scilz cōplens sufficienter pctm,⁊ perfuadens vel proponens.q.75.3.c.fo.108.

Cā duplex.s.p se q̄ ppria ꝛrute mouet:⁊ p accidens, sicut removens plabens.q.76.1.c.fo.108.⁊.q.83. 3.c.fo.121.⁊.q.88.3.c.fol.125.

Cause equalitas per se causat equalem effectum:augmentata enim vel diminuta cā per se augmentatur vel diminuitur effectus:non autē si sit causa per accidens.q.85.3.1.fo.121.

Nec oportet quod aliquid sit principalius in causa instrumentali quam in effectu, sed solum in causa principali.q.83.1.2.fo.1118.

Causa,quo sibi inuicem esse pñt.q.33.4.2.fol.50.

Causa secunda non agit nisi in virtute prime cause. q.19.4.c.fol.30.

Causa finalis est prima inter omnes cās.q.1.2.c.f.1.

Causa perficiens est prior suo effectu: non autem cā disponens.q.66.6.3.fol.92.

Causa semper est potior effectu.qō.66.1.c.fol.90.⁊ q.112.1.c.fo.165.

Cause per se sunt determinate:ꝫ cause p accīs sunt indeterminate.q.1.4.c.fol.2.

Cause habent ordinē adinuicē: qz finis est rō agentis,agens forme,⁊ forma materie.q.1.2.c.fol.1.

Causarum adinuicem ordinatarum, si prima subtrahatur,necesse est alias subtrahi.qō.1.2.4.c.fo. 1o.1.

In omnibus causis ordinatis, effectus plus dependet a causa prima quam a secunda.q.19.4.c.fo.30.

Causa.ℏ.Effectus.

Cecus habet virtutem gressiuam per quam ambulare potest: sed inquantum caret visu qui virigit in ambulando,patitur defectum in ambulando,dum ambulat cespitando.q.18.1.2.fo.26.

Celum est cōpositū ex mātā ⁊ forma.q.49.4.c.fo.66.

Celum non est in potentia nisi ad vnum motum determinatum: nec in eo oppositio ⁊ habitus habent locum.q.49.4.c.fo.66.

Celū in gne alterabilis est primū alterans:non tñ est primū mouēs simplr,ꝫ mouet motu locali a superiori moliente.q.6.1.1.fo.11.⁊.q.109.1.c.fo.158.

Celum impossibile est ꝙ impumat directe in intellectum vel voluntatem.q.9.3.0.fol.17.

Celum per accidens mouet vires sensitiuas: sed indirecte ⁊ per redundantiam mouet voluntatem.q. 9.3.0.fo.19.

Celi motus dr naturalis propter aptitudinem naturalem celestis corporis ad talem motum:licet moueus sit voluntarium.q.6.3.2.fo.12.

Cere vocabatur oppidum iuxta romam.qō.99.3.c. fol.139.

Ceres dicebatur dea frugum.q.99.3.c.fol.139.

Cerimonia dicit quasi munia idest dona cereris,vel a cere oppido iuxta romam.q.99.3.c.fol.139.

Cerimonie sunt quedaz protestationes fidei.questio. 103.4.c.fo.151.

Cerimonie sunt quedam opera exteriora ad cultum dei pertia.q.99.3.c.fo.139.⁊.q.101.2.c.fo.144. 2.q.105.1.c.fo.150.⁊.q.104.3.c.fo.152.

Cerimonie veteris legis conuenienter diuiduntur in sacrificia,sacramenta,sacra,⁊ obseruantias.qō. 101.4.0.fo.144.

Cerimonie in veteri lege fuerunt multe ad reprimendum idolatriam,⁊ ad significationem multorum. q.101.3.0.fol.144.

Cerimonie q̄dā fuerūt ante legem,nō ex auctē legis determinate,sed voluntate ⁊ deuotione hominū instinctu diuino deum colentium.q.103.1.0.fol.150.

Cerimoniarum veteris legis multe determinationes particulares pñt causam solum figuralem,non autem literalē nisi in cōmuni.q.102.2.0.3.fo.145.

Cerimoniale.ℏ.Preceptum.

Cerimonialia veteris legis distinguuntur a moralibus.⁊ sunt quedā determinationes iuris naturalis,cultus diuini,⁊ preceptorum moralium.qō.99. 3.2.7.4.3.c.fo.139.⁊.q.103.1.c.fo.150.

Cerimonialium ratio non est manifesta,sed est quodammodo probabilis.q.101.1.4.fol.144.

Cetus.i.festū celebre,est in quo colligebantur a populo nēcia ad expensas cultus diuini,⁊ significabatur adunatio populi ⁊ pax prestita in terra promissionis:⁊ figurabatur congregatio fidelium in regno celorum.q.102.4.10.fo.147.

Cetus festo succedit festum angelorum, vel etiam omnium sanctorum.q.103.3.4.fol.251.

Cherubin inter quos erat arca testamenti, se mutuis vultibus respiciebant.q.102.4.6.fo.146.

Certitudo attribuitur motui appetitus sensitiui naturalis propter infallibilitatem quam habet ex certitudine cognitionis precedentis virtuaz motum. q.40.2.3.fol.56.

Certitudo non potest haberi de aliquo nisi possit diiudicari per proprium principiū.q.112.5.c.fo.166.

Cibus.Ubus secundum suam naturam non est peccatum:sed per accidens,inquantum scilicet contra obedientiam vel votum comeditur: vel ex nimia concupiscentia,aut ad fomentum luxurie.qō.102. 6.1.fo.149.

Ciborum mundorum ⁊ immūdoꝝ ratio multiplex sm legem veterem.q.102.6.1.2.fo.149.

Ciconia que est ibis est auis aphrica et immūda:⁊ significat inuidos.q.102.6.1.fol.149.

Cignus est auis immunda:⁊ significat homines qui per exteriorem iustitie candorem,lucra terrena quetunt.q.102.6.1.fo.149.

Circumcisio fuit protestatio vnius dei, separans ab infidelibus,⁊ figurans ablationem corruptionis fiendam per christum.q.102.5.1.fol.147.

Circumcisio fiebat octaua die, nec tardabatur:⁊ fiebat ad debilitationem concupiscentie in tali membro.q.102.5.1.fol.147.

Circumcisio fuit institutiua ante legem, ideo non potest dici sacramentum legis quasi in lege institutum, sed solum q[illegible]lege obseruatum. questio. 103.1.3.fo.150.

In circumcisione protestabatur semen futurum in quo benedicerentur omnes gentes, ideo hoc perfecto oportet circumcisionez cessare,⁊ idem baptismo declarari.q.70.3.4.fo.151.

Circumcisione, homines instituebantur in statu colendi deum:⁊ sine ea nullus admittebatur ad aliquid legalium nec ad esum paschalis conuiuij.qō. 102.5.c.fo.147.

Circumcisionis ratio literalis triplex. & figuralis vna. q.102.3.1m.fo.147.
Circumcisionē respondet baptismus. qō.102.3.3.fo.148. & q.103.3.4m.fo.151.
Circumcisionem abraam primus accepit. qō.102.3.1m.fo.147.
Circumcisio. ſ. Abraam. Baptismus.
Circulus. Appetitiuus motus circulo agitur. q.26.2.c.o.41.
Circumſcriptiue. ſ. Angelus.
Circumſtantia eſt accidens actus humani, attingēs cum extrinſece. q.7.1.o.fo.13. & q.18.3o.fo.27.
Circumſtantia non dicitur illa conditio cauſe ex qua ſubſtantia actus dependet, ſed aliqua conditio adiuncta. q.7.3.3m.fo.14.
Circumſtantia principaliſſime eſt que attingit actus ex parte finis. ſecundaria que attingit ſubſtantiam actus ſcilicet quid. alie vero ſecundum quod magis vel minus ad has appropinquant. queſtio. 7. 4.fol.14.
Circumſtantia non poteſt de peccato veniali facere mortale manens circumſtantia: ſed ſolū tunc quando tranſfert in aliam ſpeciem. q.88.3.o.fo.126.
Circumſtantia poteſt conſtituere aliquam ſpeciem boni vel mali actus. q.17.10.o.fo.29.
Circumſtantia que reſpicit ſpālem ordinem rationis pro vel contra dat ſpeciē actui morali. q.17.5.4m. 10.o.11.c.fo.29. & q.65.7.c.1m.fo.104.
Circumſtantia addens in bonitate vel malitia non ſemper variat ſpeciem actus. q.18.11.fol.29.
Circumſtantia tripliciter aggrauat peccatum ſcilicet tranſferēdo in alind genus peccati: multiplicando rationem peccati, & augendo priorem deformitatem. q.73.7.o.fol.104.
Circumſtantia. ſ. ſtomen.
Circumſtantie actus moralis ſunt ſeptem. qō.7.3.o. fol.14.
Circumſtantie non reſpicientes ordinem rationis in bono vel malo niſi preſuppoſita alia circumſtantia a qua actus moralis habet ſpeciem boni vel mali, non variant ſpeciem. queſtio.18.11.o.fol.29. & qō. 73.7.c.fo.104.
Circumſtantie humanorum actuū pertinent ad conſiderationem theologi tripliciter. q.7.2.o.fo.13.
¶ Ciuis dupl. ſ. ſimpl. i. q pōt agere ea que ſunt ciuitatis: puta dare cōſilium vel iudicia in populo: & ſic ciuitatis inhabitator. q.104.3.2m.fo.154.
Ciuis. ſ. Eunuchus. Mulier. Spurius.
Ciuitas eſt communitas perfecta. q.90.2.c.fo.128.
Ciuitas tota cum nos leſerit, computatur tota ciuitas ſicut vnum ſingulare. q.46.7.3m.fo.62.
Ciuitatis bonum commune non poteſt bene ſe habere niſi ciues ſint virtuoſi. q.92.1.3m.fol.150.
Ciuitas. ſ. Seruꝰ.
Clamor. Animal dolens clamat: q multiplicatis ſpiritibus introrſum & calore, neceſſe eſt quod emittatur per vocem. q.44.1.2m.fo.60.
Coactio eſt que eſt ab exteriori pn°. q.6.4.o.fol.12.
Coactio eſt contra rōnē actus voluntatis: ſicut ferri ſurſum eſt contra rōnē nālis inclinationis, vel motus lapidis. q.6.4.c.fo.12. & q.94.2m.fo.17.
Coactio legis eſt per metū pene. q.100.9.c.fol.142.
Cogitatio. ſ. Via.
Cogitatiua & reminiſcentia in nobis pre aliis animalibus habent quandam excellentiam ex hoc quod rationi coniunguntur. q.74.3.1m.fo.105.
Cognitio matutina & veſpertina in angelis dīnt ſm perfectū & imperfectū ex parte obi. q.67.3.c.fo.95.
Cognitio eſt. 2. ſ. p reuelationē. p ſe ſm certitudinaliter, & cōiecturalē per aliq ſigna. q.112.5.c.fo.166.
Cognitio eſt imperfecta tripliciter ſcilicet ratione obiecti, medij, & ſubiecti. prima & ſecunda poſſunt eſſe ſimul cum perfecta, nō autem 3a. q.67.2.o.fo.93.
Per rectū cognoſcitur obliquū. q.100.6.2m.fo.141.
Cognitio cōiecturalis eſt imperfecta. q.112.5.c.f.166.
Cognitio. ſ. Amor.
Cognitione carentia habent potentiam que pertingit ad finem per modum exequentis, non autem per modum imperantis. q.11.2.c.fol.19.
Cognitione priꝰ ē ſuꝰ ꝺ poſſ. q.100.6.2m.fo.141.
Cognoſci poteſt aliquid dup[illegible].ſ. in ſe & in ſuo effectu. q.95.2.c.fo.131.
Coitus impedit rationis vſum propter tranſmutationem corporalem adiunctam: intantum vt nihil aliud cogitare liceat. q.33.3.1m.3m.fo.50. & q.57. 1.3m.fo.54. & q.72.2.4m.fo.100.
Coitus. ſ. Delectatio.
Colera inter alios humores citius mouetur: ideo citius magis eſt in promptu ad iram quā diſpoſitus ex naturali complexione ad concupiſcendum, ad concupiſcentiam. q.45.3.c.fo.62.
Collecta. ſ. Cerus.
Colere deum eſt actus virtutis ideo pertinet ad precepium morale, ſed determinatio eius ad cerimoniale. q.99.3.2.fol.139.
Color eſt obiectum viſus. q.1.1.2.fo.1. & q.8.2.c.fol. 15. & q.10.2.c.fol.18.
Color ſi proponatur viſui ex neceſſitate mouet iſpm, niſi aliquis viſum auertat. q.10.2.c.fo.18.
Comeſtio. ſ. Delectatio.
Comprehenſio non eſt aliqua operatio preter viſionem, ſed eſt qdā habitudo ad finem iam habitum cuius obiectum eſt viſio vel res viſa. q.4.3.fo.8.
Comprehenſio ꝺ dupl. ſ. incluſo cōprehēſi in comprehendēte, & tentio rei q iam phialiter habet prima deus cōprehendi non poteſt ab intellectu creato. ſecūda requiritur ad beatitudinē. q.4.3.1.fol.8.
Comprehenſio que importat preſentiam finis requiritur neceſſario ad beatitudinem. q.4.3.o.fo.8.
Comprehendit deus ſuam eſſentiam quam nec homo nec angelꝰ comprehendum. q.3.8.2.fo.7. & qō. 4.3.1.fo.8. & q.93.2.2.fo.131.
Commune bonū dicitur finis cōis. q.90.2.2.fo.128.
Ad cōe bonus cōitate finis & nō ghis vel ſpēi referri pñ operationes particulares. q.90.2.2.fo.128.
Communicatio hominum adinuicem iuſtis preceptis legis ordinatur. q.105.2.c.fol.153.
Communicatio hominum adinuicem duplex. ſ. authoritate principum, vt iudicis & pene, & propria voluntate priuatarum perſonarum: vt emptio, donatio. q.105.2.c.fol.153.
Conceptio. Anima Chriſti in primo inſtanti ſue conceptionis abſq aliqua operatione meritoria precedente fuit beata. q.3.7.2.fo.11.
Concertatio. ſ. Ludus.
Concluſio ſyllogiſmi operatiui ad rationem pertinet, & ꝺ ſententia vel iudicium, quam ſequitur electio. q.13.1.2.3.c.fo.21. & q.76.1.c.fo.108.
Concluſio tunc ſolū ex principijs ꝓcedit qñ ꝓn[illegible] non pōt eſſe vera ſi concło non ſit vera. q.13.6.1.fol.22.
Concluſio ſyllogiſmi operatiui eſt ſingularis que non concluditur ex vniuerſali niſi mediāte propoſitione ſingulari. q.76.1.c.fo.108.
Concupiſcentia ꝓpria eſt appetiꝰ delectationis ſenſitiue; & eſt in appetitu ſenſitiuo & in concupiſcibili que ab eo denominatur. qō.30.1.o.fol.44.
Concupiſcentia eſt paſſio ſpecialis potentie concupiſcibilis differens ſpecie ab amore & delectatione. q.30.2.o.fol.44.
Concupiſcētia dupler, nālis & non nālis. ꝑa que eſt de bono conuenienti nāe alialis conuenit hoi & aliis alialibus. ſcba vero que eſt de bono conueniēti ſedm apprehenſionē eſt ꝓpria homini. q.30.3.o.fo.45. & q.31.3.c.fol.46.
Concupiſcentia naturalis eſt finita in actu & infinita in potentia per ſucceſſionē, ſed non naturalis eſt omnino infinita. q.30.4.o.fo.45.
Concupiſcentia dupler. ſ. finis que eſt infinita: & eius quod eſt ad finem, que eſt finita. q.30.4.c.fo.45.
Cōcupia ex pte obti eſt nāliori quā ira, & ex pte ſubti ſm naturam ghis & corporis: ſed econuerſo eſt ſm nām ſpeciei & indiuidui. q.46.5.o.fo.62.
Cōcupiſcētia ſm ꝓpriam rōnem eſt interdum cauſa doloris & ꝑ ꝑs triſtitie. q.36.2.o.fol.53.
Concupiſcētia vel cupiditas eſt primus effectꝰ amoris, ideo frequenter Aug. vtrunq pro amore ponit. q.36.2.c.fo.53.
Cōcupiſcentia ſi includat motū voluntatis, ſic vbi eſt maior concupia eſt maius peccū. q.93.6.2.fo.104.
Cōcupia eſt inordinata cōuerſio alicuius virium a voluntate ad bonū commutabile. q.82.3.c.fol.118.
Cōcupia accepta vt paſſio, ſic maior concupia precedens iudicium rōnis & morum voluntatis diminuit peccatum, ſequens vero auget. q.73.6.2.fol.104.
Concupiſcentia carnis ℨ ſpm ghrē ei actualiter reſiſtit non eſt peccū, ſed materia exercende virtutis. q.80.3.3.fol.115.
Concupie nomen interdū ſe extendit ad appetitū ſapie vel aliorum ſpialiū bonorum. q.30.1.1.fo.44.
Concupiſcentiarum quedam bone & quedam male q.54.1.c.fo.50.
Concupiſcentia. ſ. Cibus. Inuoluntarium. Ira. Latens.
Concupiſcibilis eſt de bono vel malo ſimpl. Irascibilis vero ſub ratione ardui. q.23.1.2.c.fol.37. & q.25.1.c.1.fo.39.
Cōcupiſcibilis denotat a ꝓpria: q inter oēs paſſiones eius eſt notior & ſenſibilior, nō autē prior. q.25. 2.1.fo.40. & q.82.3.2.fol.118.
Concupiſcibilis intantū eſt nālis inq̄tū regit a rōe q̄ abit excedat limites rōnis hoc eſt hoi ℨ. q.82. 3.1.fo.118. & q.85.3.3.fo.120.
Concupiſcibilis. ſ. Irascibilis. Ira. Lex.
Cōfirmatio eſt ſacm plenitudinis gre, iō nemi coīrādet in veteri lege aliqō ſacm: qui nondū aduenerat ipſe plenitudinis. q.102.3.3.fo.148.
Coniecturaliter cognoſcitur aliqd per aliqua ſigna. q. 112.5.c.fo.166.
Coniecturaliter. ſ. Cognitio.
Conſcia eſt quodāmō dictamen rōnis: eſt eīm applicatio ſcientie ad actum. q.19.3.c.fol.30.
Conſcientia errans obligat. q.19.3.6.c.fo.30.
Conſcientia errans erroꝛe voluntario vel directe per negligentiam, non excuſat. q.19.6.c.fol.31.
Conſcientia errans erroꝛe inuoluntario prouenīte ex ignorantia alicuius circumſtantie abſq omni negligentia excuſat. q.19.6.c.fol.31.
Conſcie remotius eſt pena peccati. q.78.1.c.fo.122.
Cōſecratio vel purificatio vel inſtitutio miniſtrꝝ veteris legis qūo & q̄ ordine fiebat. q.102.5.8.f.148.
Conſecratio miniſtrorū veteris legis fiebat vt oſtenderet eos hꝫ quādā pieregatiuā puritatis & veritatis & dignitatis pre aliis. q.102.5.8.fo.148.
Conſecratione vel purificatione ſpeciali inſtituebantur & deputabantur miniſtri veteris legis ad cultuꝫ dei. q.102.5.8.fol.148.
Cōſenſus importat indim de eo q̄ ꝓſentit. q.74.7.
Conſenſus poteſt attribui & voluntati & (c.fo.106. rationi. q.74.7.3 fo.106.
Conſenſus eſt actus voluntatis: ſcilicet complacentia & applicatio eius ad aliquid exiſs in poteſtate eius. q.15.o.fol.23. & q.74.7.1.fol.106.
Cōſenſus in actū primū ad rōnē ſuperiorē ſm q̄ rōne volitas includit. q.15.4.o.f.23. & q.74.7.fo.106.
Conſenſus ꝓprie nō ē in bonis alialiꝰ. q.15.o.f.23.
Conſenſus importat determinationē appetitꝰ nō ſolum paſſuam, ſed magis actiuam. q.15.2.1.fo.23.
Cōſenſus ꝓprie nō ē niſi de his q̄ ſunt ad finē. qō.15.
Cōſenſus deliberatꝰ in peccīs nō ſemper (3.o.fo.23. pertinet ad contemptum legis diuine, ſed ſolum q̄n peccīm legi diuine contrariatur. qō.74.9.3.fol.107.
Conſenſus rōnis in delectationem cogitationis preue rōne obti eſt peccīm mortale, ſed rōne cogitationis tantum eſt veniale vel nullum. q.74.8.o.fol.106.
Conſenſus & electio dīnt rōne tm ſi ex multis conſiliatis inuentaꝫ vnū ſolū q̄ placeat in q̄ cōſentitur & preferꝫ his que non placent. q.15.3.3.fo.23.
Conſenſus. ſ. Electio. Peccatum.
Conſentire importat applicationem ſenſus ad aliquid. Conſentire. ſ. Aſſentire. (q.15.1.c.fo.23.
Conſeruatio. Conſeruari indiget q̄ naq̄ creaturarum a deo. q.109.2.2.8.c.9.1.fo.159.
Conſeruatio. ſ. Annihilatio.
Conſiliū attribuit deo quantū ad certitudinem ſuie vel iudicij, nō aūt vt eſt inquiſitio. q.14.1.2.fol.22.
Conſilium eſt inquiſitio rationis. q.14.1.o.fo.22.
Et eſt de his que ſunt ad finem tm. q.14.2.o.fo.22.
Et non eſt de rebꝰ paruis nec de his que ſunt determinata qualiter fieri debent. q.14.4.o.fo.22.
Et eſt ꝓprie circa ea q̄ agūt a nobis. q.14.5.o.fo.22.
Conſiliū eſt inquiſitio reſolutoria ab eo q̄ in futuro intēdit ad id q̄ ſtatim agendū eſt. q.14.3.o.fol.22.
Conſiliū non eſt de his de q̄bꝰ q̄s deſperat, ſicut nec de impoſſibꝰ: eſt tñ de difficilibꝰ. q.44.2.3.fol.60.
Conſiliū ſm q̄d eſt cū obſeruat vnūq̄q; conſiliorum euangelicorū in alīq ſcālatu. q.108.4.c.fol.158.
Cōſiliū dīt a ꝓcepto: q̄ ꝓcepū ipoīat neciīate, conſiliū aūt i opiōe eiꝰ ponit cui dat. 108.4.c.fo.158.
Cōſiliū inq̄tū ē infinitū ꝑ[illegible]. ℨ finita i actu & ꝓprie tertiū. ſ. ocleus & ex pte ꝓpij puncipij q̄ eſt finis, & ex alio gñe ſumpti. ſ. ſenſus vſtie. q.14.6.o.fo.22.
Conſilia euangelica ſimplr ꝓpoſita ſunt paupertas, caſtitas, obedīctia. q.108.4.c.fo.158.
Conſilia opa eſſe de his per q̄ expeditius pōt conſequi beatitudinem. q.108.4.c.fo.158.
Cōſilia qdā deterꝫ ſuenīt & ꝓpter nouā ſunt ꝓpta.
Cōſilia tria euāgelica generalia. q.108.4.o.fo.156. deſe ſunt oibus expedīctia: ſed alicui ex eius indiſpoſitione experientia non ſunt. q.108.2.1.fo.158.
Conſilia multa chriſti ſunt de preceptō quo ad preparationem animi. q.108.3.2.4.4.fo.158.
Conſilia. ſ. Prudentia. Virtus.
Conſiliatiuos facit ſpes & magis timet quo ad ſolicitudinem, non quo ad facultatem conſiliandi. qō. 44.2.fol.60.
Conſueſcere vel diſſueſcere res naturales nō ſñt. q. 61.2.c.fol.68.

Consuetudo hꝫ vim legis ,abolet legem ,z est legum interpretatrix.q. 97.3.o.fo.136.
Consuetudo vim legis obtinere non pōt ꝙ legē diutinam vel naturalem.q. 97.3.1.fo.136.
Cōsuetudo si mane at eadē rō legis nō vincit legem , sed lex consuetudinē , nisi forte lex nō sit potis scōm consuetudinem patrie.q. 97.3.2.fo.136.
Consuetudo ℔. proni.
Cōsensū efficit delectabile ad operādū,inquantum efficit connaturale.q. 32.2.3.z.8.3.fo.48.
Contemplatio diuinorū ē optatio maxime ppria hoi z maxime delectabilis.q. 3.3.c.fo.6.
Cōtēplano maxime ḡrīt pp seipsam.q.3.3.c.fo. 6.
Contemplatio ꝺm se non hꝫ rōnem mali sed per accidens tantum.q.35.3.3.fo.52.
Cōtinēna z pseuerātia nō sunt pfectiōes appetitiue virtutis sensitiue ,hꝫ rōnal' ptis.q.58.3.2.fo.79.
Cōtinētia a delectatiōibꝰ , z pseuerātia a vitijs ,non sunt fruues,sed aliqđ minꝰ fruue.q.58.3.2.fo.79.
Contingens ℔. futurum.
Contrarium pōtia vni nō ꝺm idem sed ꝺm diuersa, nihil prohibet.q. 45.1.2.fo.60.
Sicut quies ñālis Petri z quies violenta eiusdē corporis z quies ñālis alterius corporis,ita in affectibus alr ,delectationi opponit z delectatio z tristitia.q.31.8.2.fo.47.
Contrarias delectationes in affectibus anime esse contingit.q.31.8.o.fol.47.
Cōtrarietas mutationū est ꝺm accessum z recessum ab eodem termino. motuum vero ꝺm contrarietatem terminorum.q.23.2.c.fo.37.
Contrarietas pꝑ se inuenitur in passionibus cōcupiscibilis vtraq; vero in passionibus irascibilis.qō. 23.2.o.fo.37.
Contrarium. Ab his que sunt scōm locum , processit nomen distantie ad omnia ḡria.q.7.1.c.fo.13.
Contrarium quandoq; per accidens est cā contrarij.q.32.4.1.fo.48.
Contrarium proprie ,passio ire habere non potest.q. 23.3.o.fo.37.
Contraria in re non sunt contraria in anima.q.35. 3.c.fo.32.2.q.33.1.c.fo. 71.2.q.34.2.1.fo.72.2.q. 64.3.3.fo.87.
Cōtraria aliqua contingit esse ꝺm formam generis, z ꝺm formam speciei.q.33.4.c.fo.31.
Contrariorum idem esse causam ꝺm diuersa , nihil prohibet.q.32.3.2.fol.48.
Contrariorū spēs specificate per comparationem ad aliqđ extra possunt hꝫe conuenientiā inter se,non autem species absolute.q.35 4.c.fo.31.
Contrariorum terminorum quietes sunt contrarie. q.31.8.c.fo.47.
Contrariorū pōt esse vnus habitꝰ ingenitū cōueniunt in vna rōne cōi.q.54.2.1.3.1.fol.72.
Contrito. In ipſe precedēte iustificationē opꝫ q hō singula peccā cōmissa detestet ,q̄ū memoriam hꝫ.ex cuius cōsideratione sequit in alia dāa motus detestandi vt ea peccā cōmissa z oblita:quia hō sic dispositus de his que nō meminit cōtereretur si memorie adesset.q.113.3.3.fol.168.
Conuersio ℔. Auersio , Concupiscentia . Miraculosum. Peccatum.
Cooperari dicit aliquis alicui non solum sicut scōm agens principali agenti sed sicut adiuuans ad propositum finem.q.111.2.3.fo.165.
Cor. Motus cordis scōm naturam est,z non ꝺm voluntatem.q.17.9.2.fo.26.
Cordis motus est principium corporalis motus.qō. 17.9.2.fo.26.
Cordis motus z genitalium non obedit rationi.qō. 17.9.2.3.fo.26.
Cordis est duplex infirmitas , vna in subā eius,que immutat nālē cōplexionē ipsius z semp est mortalis,alia est propter inordinationem motus eius,vel alicuius eorum que circunstant cor:que non semp est mortalis.q.74.9.2.fo.107.
Cor paruū habentes ꝺm ḡritatē sunt magis audaces: z animalia illud magnū habētes,sunt magis timida.q.45 3.c.fo.61.
Cor. ℔. Audacia.
Corpalia bona vel mala pse loquendo ḡto magis cōsiderant ,minoris apparēt.q.42.4.c.3.fo.59.
Corpus z perfectio eius requirit ad beatitudinem vite:z ad beatitudinem perfectam requiritur antecedenter z consequenter.q.4.3.6.o.fo.8.
Corpus humanū est mā electa ,ḡtum ad hoc qđ est temperate complexionis ,vt possit esse organum tactus , z aliarum virtutum sensitiuarum z motiuarum.q.85.6.ñ.fo.121.
Corpus est corruptibile ex conditione materie,z non non ex electione nature.q.95.6.ñ.fo.121.
Corpus in his in quibus natū est ab alio moueri regitur ab alio desportico principatu , sicut a dño seruus : irascibilis vero z concupiscibilis principatu politico ,quo.s.reguntur liberi.q.9.2.3.fo.16.2.q. 17.7.c.fo.25.2.q.3.6.4.3.fol.75.
Corporis fructo deriuatur in ipsum ab anima per redundantiam.q.4.3.4.fo.8.
Corpus ℔. Celum.
Correctio est vtilis,vt ex dolore eius voluntas regenerationis oriatur,non tamen est sufficiens sine dei auxilio.q.103.8.2.fol.162.
Corruptio. Aliquid ót corrumpi dupliciter.s.per se z per accidens.q.33.1.c.fo.71.
Corruptio,motꝰ z ois defectus est cōra nām particularem,non autem contra naturam vniuersalem. q.42.2.3.fo.58.2.q.85.6.o.fo.121.
Corruptio ℔. Sacrificium. Sal.
Creatura potest per se deficere a bono,z in non esse, nisi diuinitus conseruetur.q.109.2.2.fol.159.2.q. 112.3.2.fo.166.
Creatura sicut se habet ab alio ,z in se considerata nihil est,ita indiget conseruari ab alio.q.109.2. 2.fo.159.
Creaturas primas statim deus perfecte produxit absque alia dispositione vel operatione creatura precedente.q.3.7.2.fo.11.
Credenda nobis proponuntur non solum ea ad que ratio attingere non potest ,sed etiam aliqua ad que ratio recta pertingere potest.q.33.2.2.fol.139.
Culpa peccatum z malum idem sunt in actibus voluntarijs.q.21.2.c.fo.35.
Cultus dei est duplex.s.interior z exterior.q.101.2. c.fo.144.
Cultus interior consistit in hoc ꝙ aia coniungat deo per intellectum z affectum.qō.101.2.c.fo.144.
Cultus exterior proportionari debet cultui interiori:qui consistit in fide spe z charitate.q.101.2.c.fo. 144.2.q.103.3.o.fo.151.
Cultus exterior diuersificatur scōm diuersitatem interioris cultus.questio. 101.2.c.fo.144.2.q.103.3. c.folio.151.
Cultus dei interior consistit in cōiunctione ad deum per intellectū z affectū.Cultus ꝺo exterior in sacrificijs oblationibus z hmōi.qō. 99.3.c.fo.139.2.qō. 102.3.4.fo.148.
Cultus interior impedit ꝙ pcā exterior ꝺo ꝙ q̄dam immundicias corporales.q.102.3.4.fo.148.
Cultꝰ dei exterior ad hoc ꝑcipue ordinat vt homines deum in reuerentia habeant.q.102.4.c.fo.146.
Cultus interioris triplex status distinguit.s.veteris legis,noue legis,z beatorum.q.101.2.c.fol.144.2. q.103.3.c.fol.151.
Cultui dei anima z corpus applicari debent.q.101. 2.c.fo.144.
Cupiditas vt est spāle petīt est radix oīm pcōrum ad similitudinem radicis arboris : que alimentum prestat toti arbori.q.84.1.o.fo.119.
Cura diuina cōsideratur dupliciter.s.quantū ad ipsum diuinum actum:z ex parte eorū q̄ in creaturis ex diuina cura prouchiunt.prima est equalis,secūa inequalis.q.112.4.1.fol.166.

D

Dānati. In dānatis manet nālis inclinatio ad virtutem:sed non reducit in actum.qz deest gratia.q.85.2.3.fo.120.
Et in eis magis esse pōt timor pene ,quā in bris spes glorie: qz in damnatis erit successio penarū,nec tñ in eis est ppie timor.q.67.4.2.fo.93.
Debitor simpliciter deus nobis non est.qō,114.1.3. fo.171.
Debitū filij ad patrem adeo est manifestum q̄ nulla tergiuersatione pōt negari.q.100.3.4.fo.141.
Debitū duplex.s.ex merito proueniens,z ꝺm conditionem nature.q.111.1.2.fol.164.
Debitū duplex.s.ꝺm regulā rōnis,z ꝺm regulam legis:siue morale z legale.q.99.3.c.fol.139.
Debitum dei est vt sua ordinatio impleatur.q.114. 1.3.fo.171.
Debitū alteri reddere ad iustitiam pertinet.z nō est vnius rationis in oibus virtutibus moralibus que sunt circa operationes.q.60.3.c.fol.82.
Debitum ℔. Donum. Gratuitum.
Defectus principii est pessimus.q.78.4.c.fo.113.
Defectus ℔. Corruptio. Motꝰ.
Defectū sequēs actiōis nō semp reducit sicut z cām in agens ex eo ꝙ non agit:sed solum tunc cum potest z debet agere.q.6.3.c.fo.12.
Deformitas ℔. Adam.
Delectabiliter opari quodāmō cadit sub precepto.s. ꝺm ꝙ sequitur delectatio ex dilectione dei z proximi:z quodammodo non scōm quod dilectio sequitur habitum.q.100.9.3.fol.142.
Delectabile est omne ingenitū simile z vnū:sed est cōtrarium per accīs,inquantū corrumpit mensuram propij boni per quēdam excessum , aut per directā contrarietatē ad ppriū bonū.q.32.7.o.fo.49.
Delectabilis est emissio ppij boni,inquantū est indicatiua ipsius:ex ingenitū euacuat ipsum est cōtristabilis sicut qñ est intemperata.q.32.6.1.fol.49.
Delectabiles sunt operationes ingenitū sunt proportionate:z connaturales operanti.q.32.1.3.fo.48.
Delectabilia sunt ortum ludus z alia que ad requiē pertinent,inquantum auferunt tristitiam , que est ex labore.q.32.1.3.fo.48.
Delectari ꝑpter se intelligitur dupliciter.s.vt ly propter se dicit causam finalē : z vt dicit causam formalem. primum est in vltimo fine.scōm in omni delectabili ꝺm suam formam.q.70.1.2.fo.97.
Delectari debet homo in deo propter se sicut propter vltimum finem : in actibus autem virtuosis propter honestatem quam continet delectabile in virtuosis.q.70.1.2.fo.97.
Delectantur aliqui propter corruptionem nature in eis existentem,in comestione terre ,carbonum , vel hominum,aliqui in coitu bestiarum,aut masculorum.q.31.7.c.fol.47.
Delectatus in re constringit ipsam dum ei fortiter inhereat:sed cor ampliat,vt perfecte delectabili fruatur.q.33.1.3.fo.49.
Delectatio est quidam motus anime z constitutio simul tota z sensibilis in naturam existentem.qō.31. 1.c.fo.46.
Delectatio non est generatio vt plato posuit:sed magis consistit in factum esse.q.31.1.c.fol.46.
Delectatio est passio anime.q.31.1.o.2.4.2.fol.46.
Delectatio non est motus imperfecti sed perfecti.s. existentis in actu.q.31.2.1.fol.46.
Delectatio scōm se non est in tempore sed solum per accidens.q.31.2.o.fo.46.
Delectatio est motus in appetitu animali cōsequēs apprehensionem sensus.q.11.1.3.fo.19.2.q.31.1.c. fo.46.
Delectatio est operatio non per essentiam,sed ꝙ causam.q.31.1.3.fol.46.
Delectatio sequens bonum perfectum non est ipsa essentia beatitudinis,sed est consequens ipsam sicut per se accidens.q.2.6.c.fol.4.
Delectatio aliqua hominis potest dici optimum inter bona humana.q.34.3.o.fo.50.
Delectatio vt delectatio non hꝫ ꝙ sit optima,sed ex hoc ꝙ est pfecta quies est optima.q.34.3.3.fol.51.
Delectatio est complacentia z quietatio percepta in re conuenienti gmata.q.11.1.3.fo.19.2.q.34.1.c.2. 2.4.2.fol.50.
Delectatio est in habentibus cognitionem.q.31.1.c. fo.46.2.q.32.1.c.fo.47.2.q.35.1.c.fol.51.
Delectatio ꝺm simplicē actum est in appetitu intellectiuo in deo z in angelis.q.31.4.2.fo.46.
Delectatio est in appetitu sensitiuo z intellectiuo.q. 30.1.c.fo.44.2.q.31.3.c.4.o.fol.46.
Delectatio aliquam operationem consequitur.qō. 32.1.o.fo.47.
Delectatio non est principalius in beatitudine,cum sit propter operationem in qua voluntas quietatur.q.4.2.o.fo.7.
Delectatio duo requirit scz adeptionem boni conuenientis z cognitionem huiusmodi boni adepti.qō. 32.o.fo.47.
Delectatio maxima est que fit per sensum:secundum gradum tenet que fit per spem.tertium que fit per memoriam.q.32.3.c.fo.48.
Delectatio perficit operationem dupliciter scz vt finis z adaugendo.q.4.1.3.fo.7.2.q.33.4.o.fo.50.
Delectatio quelibet ex parte sibi est medicina contra quamlibet tristitiam.qō.35.4.2.5.fo.52.et.qō. 38.1.o.fo.54.2.q.48.1.c.fo.64.
Delectatio contemplationis adiuuat vsum rationis: sed corporalis impedit .Dicunt triplici ratione scilicet distractionis,contrarietatis z ligationis.q.4. 1.3.folio.7.2 questio.33.3.o.4.1.folio.50.et.q.34. 1.1.fo.50.
Delectatio potest esse integra z perfecta,tristitia autem est semper secundum partem.q.35.6.1.fol.52.
Delectatio per se loquendo est magis appetenda quam sit tristitia fugienda,sed per accidens econuerso contingit.q.35.6.o.fo.52.

Index Tertus.

Delectatio ⁊ tristitia de eodem hñt oppõnẽ ſm ſpẽm ſed de diuerſis diſparatis, ſunt diſparate: ſi vero illa diuerſa ſint ſmia, tunc non ſolũ nõ hñt ſuctatem ſm rõnẽ ſpẽi, ſz etiã hñt conueniẽtiã. q. 35. 4. o. f. 51.

Delectatio de bono, facit vt bonum auidius quera-tur, ⁊ triſtitia de malo facit vt malum vehementius fugiatur. q. 39. 3. c. fo. 55.

Delectatio eſt in plus ꝙ gaudiũ. qõ. 31. 3. o. fol. 46.

Delectatio que ex interiori apprehenſione cauſatur, gaudium nominatur: non autem que ex exteriori. q. 31. 3. c. fo. 46. 7. q. 35. 2. c. fo. 51.

Delectatio appetitur propter ſe, ſi propter dicat cauſam finalem: ſi vero dicit cauſam formalem vel motiuam ſic appetitur ꝓpter aliud. q. 2, 6. 1. fo. 4.

Delectatio poteſt eſſe mã triſtitie vel econuerſo, non per ſe, ſed per accidens. q. 35. 3. 2. 3. fol. 51.

Delectatio per accns tñ poteſt eſſe in doloribus qui ſunt in ſpectaculis. q. 35. 3. 2. fo. 51.

Delectatio dicitur motoſa non ex motu tpis, ſed ex eo quod ratio deliberans circa eam immoratur. q. 74. 6. 3. fo. 106. 2. q. 88. 5. 2. fol. 126.

Delectatio in actu coniugali, de ſe non eſt mortale nec veniale. q. 34. 1. 1. fo. 50.

Delectatio in coitibꝫ coniugii impedit vſum rõnis ꝑ corpalẽ tranſmutationẽ adiunctã. q. 34. 1. 1. fo. 50.

Delectatio ſecũdum ſe nõ eſt in tẽpore, ſed ſi bonum adeptũ ſubiacet trãſmutationi, erit ꝑ accns in tẽpore. ſi aũt ſit oino intrãſmutabile, non erit in tempore nec per ſe nec per accns. q. 31. 2. o. fo. 46.

Delectatio ſm actum eſt maior ꝙ ſm aliũ ſenſum vtilitate ſimplr ⁊ nãr: ſed rõnẽ cognitionis delectatio ſm vſum eſt maior. q. 31. 6. o. fol. 47.

Delectatio voluntatis humane eſt regula bonitatis vel malitie moralis: non autem delectatio appetitus ſenſitiui. q. 34. 4. o. fo. 51.

Delectatio eſt prior amore, ⁊ amor deſiderio ordine intentionis: ſed ordine executionis eſt econuerſo. qõ. 25. 6. c. 3. fo. 40. 7. q. 34. 4. 1. fol. 51.

Delectatio contrariatur delectationi de obiecto contrario. q. 31. 8. o. fol. 47.

Delectatio non reſpondet charitati vt finis, ſed magis vſio. q. 4. 2. 3. fol. 7.

Delectatio requiritur ad beatitudinẽ ꝑfr tanũ vel concomitanter. q. 3. 4. c. fo. 5. 7. q. 4. 1. 2. o. fol. 7.

Delectatio attribuitur animalibus brutis, ⁊ nõ gaudium. q. 31. 3. c. fo. 46.

Delectatio alioũ brutorũ nõ eſt niſi in ordine ad ſenſibilia ſm tactũ. q. 31. 6. c. fo. 41. 2. qõ. 35. 2. 3. fo. 51.

Delectatio. ℣. Addiſcendi. Animal beatitudo. Comprehenſio. Contrarium. Ira. Judiciũ. Ludus. Malefacere. Operatio. Rara. Spes.

Delectationis obiectum eſt bonum apparens conueniens coniunctum. q. 45. 1. c. fo. 59.

Delectationis propria ⁊ prima cauſa eſt operatio. q. 32. 1. o. fo. 47.

Delectationis cauſa operatio alterius eſſe poteſt tripliciter. q. 32. 3. o. fo. 48.

Delectationis cauſa ſunt operatio, motus, memoria, ſpes, triſtitia, aliorum operationes, alteri bene facere, ſimilitudo, admiratio. q. 32. o. fo. 47.

Delectationis cauſa ſunt amor ⁊ concupiſcentia, ſed magis ſpes. q. 32. 3. 3. fo. 48. 7. q. 35. 2. 2. fo. 51. 7. q. 100. 9. 3. fol. 142.

Delectationis cauſa poſſunt eſſe ludi, vincere ⁊ oẽs concertationes. q. 32. 6. 3. fo. 49.

Delectationis cã põt eſſe redarguere ⁊ increpare dupliciter ſcilicet inquantum facit homini eſtimationem propriæ ſapientie ⁊ excellentie, ⁊ inquantum alteri benefacit. q. 32. 6. 3. fol. 49.

Delectationis triſtitia eſt cauſa per accidens inquantum facit vehementius querere delectationem, ⁊ in quantum quis non recuſat triſtitias perferre vt ad delectationem perueniat. q. 35. 3. 1. fol. 51.

Delectationis triſtitia eſt cauſa ſm ꝙ eſt in actu, ⁊ ſecundum ꝙ eſt in memoria. q. 32. 4. o. fo. 48.

Delectationis, amoris ⁊ deſiderij effectus, eſt dilatatio metaphorice ſumpta. q. 35. 1. o. fo. 49.

Delectationi contrariatur dolor. q. 35. 5. o. fo. 51.

Delectationi cuilibet contrariatur triſtitia ſecundũ genus, non autem ſecundum ſpeciem. q. 35. 4. o. fo. 51. 7. q. 38. 1. fo. 54.

Delectationi contemplationis per ſe loquendo non poteſt eſſe aliqua triſtitia contraria: ſed nec habet triſtitiam annexam, niſi per accidens ſcilicet ex parte organi, aut ex impedimento apprehenſionis. qõ. 35. 5. o. fo. 52.

Delectationes ſpirituales faciunt ſitim vel deſiderium ſui ſine faſtidio: niſi forte per accidẽs, inãtum conẽplatiui adiungũtur aliquæ opationes virtutum corpalium. q. 33. 2. c. fo. 49.

Delectationes corpoales rõne rei habite ſuperexcellentis faciunt faſtidium: ſed ratione rei non habite faciunt deſiderium. q. 35. 2. 2. c. fo. 49.

Delectationes corpales ſunt medicine contra triſtitiam. q. 31. 5. c. 1. fo. 47. 7. q. 48. 1. c. fo. 64.

Delectationes appetuntur ab his qui ſunt in triſtitia, ab omnibus animalibus, ⁊ iuuenibus, ⁊ melancholicis. q. 32. 7. 2. fo. 49.

Delectationes ſpirituales intelligibiles in ſe maiores ſunt ſenſibilibus delectationibus: ſed quo ad nos ſenſibiles ſunt magis vehemẽtes propter tria. q. 2. 6. c. 2. fo. 4. 7. q. 31. 3. o. fol. 46.

Delectationes corpoales qt pluribus note ſunt, aſſumpſerunt ſibi nomen voluptatum. q. 2. 6. c. fo. 4.

Delectationes corpoales indigent temperari ⁊ refrenari per rationem: ſed ſpirituales ſunt ſcm ſeipſas ſobrie ⁊ moderate. q. 31. 3. 2. fo. 47.

Delectationes dupliciter ſunt nãles. ſ. q ſunt ſm rationem, ⁊ ſm naturã cõiunctam rationi, que natura eſt cõis homini ⁊ alijs. q. 31. 7. c. fol. 47.

Delectationes dupl̃ ſunt innãles. ſ. que ſunt ℈ rationem, ⁊ que ſunt ℈ nãm cõem. q. 31. 7. c. fo. 47.

Delectationũ aliqua eſt bõa, ⁊ aliq̃ mala: nec omnis eſt bona, nec omnis mala. q. 34. 1. 2. o. fol. 50.

Delectationum quedam ſunt naturales, quedam in naturales. q. 31. 3. c. fo. 46.

Delectationum quedam ſunt corporales, quedam animales. q. 31. 3. c. fo. 46.

¶ Demon dicitur maxime gaudere de peccato luxurie, quia eſt maxime adherentie ⁊ difficile ab eo homo poteſt eripi: inſatiabilis eſt enim delectabilis appetitus. q. 73. 2. fo. 105.

Demon occaſionaliter ⁊ indirecte eſt cauſa omnium peccatorum, non autem directe. q. 80. 4. o. fol. 115.

Demon non eſt cauſa peccatoꝝ nr̃oꝝ directe: ſed indirecte. ſ. perſuadendo ⁊ propoñdo aliquod obiectum. q. 73. 5. o. fo. 108. 7. q. 80. 1. o. fo. 114.

Demon niſi refrenet a deo, põt impedire vſum rationis: ideo poteſt inducere ad faciẽdum ex neceſſitate actum peccati, non autem poteſt inducere neceſſitatem peccandi. q. 80. 3. o. fo. 115.

Demon poteſt inducere ad peccũ, interius mouendo fantaſiam ⁊ appetitũ ſenſitiuũ. q. 80. 2. o. fol. 115.

Demon omnia cauſare põt que ex motu locali corporum inferiorum prouenire poſſunt, niſi virtute diuina repimatur. q. 80. 2. c. fol. 115.

Demonis ⁊ angeli boni mens non fertur in ea que ſunt ad finẽ, niſi vt ſtant ſub ordine finis: iõ nõ poteſt eſſe in eis ordinatio circa eã q̃ ſunt ad finem, niſi ſimul ſit circa finẽ. q. 89. 4. c. fol. 127.

Demones in nihil mouent niſi in ordine ad finẽ peti ſuphie ipſorũ: iõ in oibus peccãt mortal̃ quecunq; ꝓpria volũtate agunt. q. 89. 4. o. fo. 127.

Demones oia illa que vident eſſe venialia (ſicut riſum, ⁊ alias leuitates) procurant: vt hoies ad ſui ſimiliaritatem attrahant, ⁊ ad peccatum mortale deducant. q. 89. 4. 3. fo. 127.

Demon. ℣. Diabolus. Onis.

¶ Denominatio. Trãſcendentia denominãt ſeipſa: non autem hoc habet locum in ſpecialibus formis. q. 55. 4. 1. fo. 74.

Denominat aliq̃d in his que ad aliquid dicuntur, non ſolum ab eo qõ ineſt. ſed etiam ab eo qõ extrinſecus adiacet. q. 7. 2. 1. fo. 13.

¶ Depoſiti tradit in vtilitatẽ deponentis: mutuum vero in vtilitatẽ eius cui tradit. q. 105. 2. 5. fol. 155.

Depoſitum perdi poteſt dupliciter. ſ. ex cã extrabili, ⁊ ex cauſa inextirpabili, vel naturali vel extrinſeca. q. 105. 2. 5. fo. 153.

Depoſitũ amittens ꝙ negligẽtiã cuſtodis, reddere tenetur: non autem ſi depoſitum ſecundo modo amittatur. q. 105. 2. 5. fol. 153.

¶ Deferere gregem ſibi commiſſum poteſt procedere ex amore, ⁊ ex alio principio actiuo. queſtio. 72. 3. c. fo. 100.

¶ Deſiderium importat ſimplicem motum in rẽ deſideratam. q. 30. 1. 2. fo. 44.

Deſiderium poteſt dupliciter accipi. ſ. propie, vt importat appetitum rei non habite: ⁊ communiter, vt importat excluſionem faſtidii. q. 35. 2. c. fo. 49.

Deſiderium, ſpes, amor ⁊ odium poſſunt quodammodo dici in rebus cognitione carentibus: non autem delectatio, nec dolor, nec timor, nec deſperatio. q. 41. 3. c. fol. 58.

Deſiderium propie pertinet ad inferiorem appetitum ⁊ ad ſuperiorem. q. 30. 1. 2. fol. 44.

Deſiderium eſt paſſio concupiſcibilis. queſtio. 23. 2. c. folio. 37.

Deſiderium eſt in angelis. q. 67. 4. 3. fo. 93.

Deſiderium anime ſeparate. ſ. beate, totaliter quieſcit ex parte appetibilis: ſed non ex parte appetentis. q. 4. 3. 3. fo. 9. 7. q. 67. 4. fol. 93.

Deſiderium. ℣. Amor. Deſperatio. Fames. Ira.

¶ Deſperatio non importat ſolam priuationẽ ſpei ſed receſſum a re deſiderata propter eſtimatam impoſſibilitatem adipiſcendi. q. 40. 4. 3. fol. 57.

Deſperatio preſupponit deſiderium, ſicut ⁊ ſpes. qõ. 40. 4. 3. fo. 57.

Deſperatio cõtrariatur ſpei ſolum ſm contrarietatẽ receſſus ⁊ receſſus. q. 40. 4. o. fo. 57.

Deſperatio eſt prior timore, quia eſt rõ ⁊ cã eius: nã timor conſequitur deſperationem vincendi. q. 25. 3. c. fol. 40.

Deſperatio. ℣. Audacia. Deſiderium. Spes.

¶ Deus eſt cuius natura non eſt compoſita ex potentia ⁊ actu: ⁊ cuius ſubſtantia eſt ſua operatio, ⁊ eſt ꝓpter ſeipſum. idco habitus ⁊ diſpoſitio in eo locum non hñt. q. 49. 4. c. fol. 66.

Deus reſpectu principalis cogniti qõ eſt ſua eſſentia, non habet practicam cognitionem, ſed ſpeculatiuam tantum. q. 3. 3. 1. fo. 6.

Deus ſolus ⁊ beati cognoſcunt legem eternam ſcm ꝙ in ſeipſa eſt. q. 93. 2. c. fol. 131.

Deꝰ c̃ ſitas ꝑ cẽtiã. q. 3. 7. c. f. 17. 2. q. 93. 1. 3. f. 131.

Deus in ſeipſo a nobis cognoſci non poteſt: ſed tamẽ in ſuis effectibus manifeſtatur. q. 93. 2. o. fo. 131.

Deus omnia mouet ſm eorũ conditionem: ita ꝙ ex cõis neceſſe ſequunt effectus de neceſitate, ⁊ ex cauſis contingentibꝰ, effectꝰ contingentes. q. 10. 4. c. fo. 19.

Deus ſic mouet voluntatem ꝙ remanet motus eius contingens, ⁊ non neceſſariꝰ: niſi in his ad q̃ naturaliter mouetur. q. 10. 4. o. fol. 19.

Deus q̃cũq; vult, vult ſub rõe boni cõis qõ eſt ſua bonitas, q̃ eſt bonũ totius vniuerſi. qõ. 19. 10. c. fo. 52.

Deus nõ vult ſed pmittit peccã: vult tñ mala penalia. q. 39. 2. 2. fo. 55. 7. q. 79. 4. 2. fol. 114.

Deus ſolus poteſt voluntatem noſtram interius mouere. q. 6. 4. 1. fo. 12. 7. q. 9. 6. o. fol. 17. 7. qõ. 75. 3. c. fol. 108.

Deꝰ eſt a quo pcedit oĩs motꝰ tã volũtatis quã nãe ſicut a primo mouente. q. 6. 1. 3. fo. 12. 7. q. 9. 4. 1. 6. c. 5. fo. 17. 7. q. 55. 4. 6. fo. 74. 7. q. 80. 1. 3. fo. 115.

Deus mouet hoiem ꝓponẽdo ſenſati appetibile immutando corꝑ, ⁊ mouendo volũtatẽ. q. 6. 1. 3. f. 12.

Deus vti ſua ptãte non põt niſi bene. q. 2. 4. 1. fol. 4.

Deus diſpenſare nõ põt vt homini liceat non ordinate ſe habere ad deũ, vel nen ſubdi ordini iuſtitie eius etiam in his ſm que homines adinuicem ordinantur. q. 100. 8. 2. fo. 142.

Deus poteſt producere effectus ſecundarum cauſarum etiam ſine ipſis. q. 5. 1. 4. c. fol. 69.

Deus quãtum ad ſuam naturam equaliter ſe habet ad omnes: ſed nõ quo ad bonorum diſtributionem. q. 31. 4. 1. fo. 69.

Deus eſt primum principiũ omnis motus corporalis ⁊ ſpiritualis: ⁊ primus actus a quo eſt omnis formalis ⁊ finalis perfectio. q. 79. 2. c. fo. 114. 2. q. 109. 1. c. fol. 158.

Deus in omnibus operatur ſm modum eorum: nec per hoc excluditur quin operetur que natura operari non poteſt. q. 51. 4. 2. fol. 69.

Deꝰ nõ ẽ cã peti directe nec idirecte. q. 79. 1. o. f. 114.

Deus eſt cã peti quo ad actum ⁊ entitatẽ, nõ aũt quo ad defectum. q. 79. 2. o. fo. 114.

Deus poteſt inſligere pœnam. q. 87. 2. fol. 122.

Deus eſt cã excecationis ⁊ obdurationis ſubtrahendo gratiam. q. 79. 3. o. fo. 114.

Deus inclinat voluntatẽ in bonum directe, in malũ aũt inquantũ nõ prohibet. q. 79. 1. 1. fol. 114.

Deus nõ operat i creaturis ſm neceſitatẽ nãe, ſz ſm ordinẽ ſue ſapie. q. 66. 1. 3. f. 90. 7. q. 109. 1. c. fo. 158.

Dei ſolius ſuũ eſſe eſt ſua eſſentia. q. 3. 7. c. fo. 7.

Dei cognitio ⁊ volũtas eſt cã rerũ cognitarũ: ſz hũana cognitio a rebus cognitis cauſat. q. 2. 3. c. fol. 4.

Dei cognitio duplex. ſ. p certitudinẽ, ⁊ experientiã. ꝓna in nobis nõ eſt, ſed ſcõa. qõ. 112. 5. c. 1. fo. 166.

Dei eſſentia a beatis videtur per illuminationẽ immediatam a deo. q. 3. 6. 3. fol. 11.

Deum videre ꝙ eſſentiã eſt ſupra facultatem omnis creature. q. 3. 5. c. fo. 10.

Deus. ℣. Ira.

¶ Dextra pars mundi eſt auſtralis, ſiniſtra vero aquilonaris. q. 102. 4. 6. fo. 146.

Dextera. ℣. Siniſtra.

¶ Diabolus põt mouere voluntatẽ hois non ex neceſſitate, ſed perſuadendo vel propoñendo obiectum. q. 75. 5. o. fo. 108. 7. q. 80. 1. o. fo. 114.

Diabolus oia cãre põt que ex motu locali corporum inferiorum provenire possunt, nisi virtute divina reprimatur.q.80.2.c.fol.115.

Diabolus non intendit illuminare intellm hois: sed magis obtenebrat rõnẽ eius.q.80.2.c.fol.115.

Diabolus põt ogari ad hoc q imaginatiõi aliq̃ fortem imaginative pñtent, z facere q appetꝰ sensitiua cõtrar ad aliq̃s passiões.q.80.2.c.fo.115.

Diabolus. ℣. Demon.

Dialectica in speculativis est vndemonstrative verorum diuersi de diuersis.q.57.6.3.fol.78.

Dialectica. ℣. Scientia.

¶ Differentia alicuius speciei remota non remanet subtilitia generis.q.67.5.c.fol.97.

Differentia figẽ totũ i. cõpositũ ex mã z forma in rebus materialibus.q.67.5.c.fo.93.

Differentia genus z species idẽ sunt, sed non eodem modo illud denominant.q.67.5.c.fol.93.

Differentie accidentales frequenter accipiunt loco substantialium.q.49.2.3.fol.65.

Differẽtie dividẽtes genus, z cõstituẽtes spẽm eius, p se dividit illud: si aũt p accẽs, nõ recte pcedit divisio.q.18.7.c.fo.28.z.q.33.8.c.fol.53.

Die cõtinentes diuersitatẽ spẽrũ nunq̃ inueniunt nisi in diuersis spẽb9: q̃ vo cõsequunt diuersitatem spẽrũ, pñt inueniri in alia specie.q.72.5.c.fol.101.

Differentie per se actuum morũm sunt bonum z malum.q.18.5.c.fol.27.z.q.19.1.c.fo.29.

Differentia. ℣. Sacramenta.

Differre spẽ inueniunt aliqua dupl'r.f.qt virtꝰq; hꝫ speciem completam: z qt sub diuersis gradibus in aliqua gñatione vel motu accipiuntur diuerse species.q.77.7.c.fo.101.

¶ Difficile mobile diuersificat hitũ a dispõne, z non ab alijs spẽb9 qualitatis.q.49.2.3.fo.65.

Difficile est exercere opus virtutis prompte z delectabiliter non habenti virtutem: sed habenti est valde facile.q.107.4.c.fo.157.

Difficultas circa opera virtutis dupler, vna ex pte exteriorum operum, alia ex parte interioꝝ.q.107.4.c.fol.157.

Difficile. ℣. Ira.

Diffinitio perfecta rei colligitur ex omnibus causis eius.q.55.4.c.fo.74.

¶ Digitus figẽ discretionem.q.102.5.3.fol.148.

¶ Dilatatio est motꝰ ad latitudinẽ.q.33.1.c.fo.49.

Dilatatio. ℣. Delectatio.

¶ Dilectio dei ad creaturas est dupler. f. cõis z specialis.q.110.1.c.fo.163.

Dilectio dei includit in dilectione primi, qñ proximus diligitur pter deum.q.99.1.2.fol.138.

Dilectio dei est prior dilectione primi ordine pfectionis z dignitatis: sed ordine gñationis z dispositionis est posterior.q.68.8.2.fol.96.

Dilectio. ℣. Hꝫ. Effectꝰ. Pctũ. Preceptum.

Dilectione dei q̃ vult creature bonum, plusq̃ aliq̃s bonũ in creatura causatũ. dilectio hois nõ causat totale rei bonitatem.q.110.1.o.fo.163.

Diligere deum super omnia est connaturale cuilibet creature.q.109.3.c.fo.160.

Diligẽdum est minus corpus pptiꝰ sm ordinẽ charitatis q̃ deus z primus.q.73.3.c.fo.103.

Diluvium. ℣. Caro.

Discere. ℣. Addiscendi.

Disciplina requirit ad scientiam.q.4.1.c.fo.7.

Discretio. Cũ hõ vsum rõnis hꝫe incipit, nisi ordinet seipsum in debitũ finem, peccabit mortaliter, non faciens qõd in se est.q.89.6.c.fol.127.

¶ Discursiua. ℣. Angelus.

¶ Disparate. ℣. Delectatio.

Dispensare non põt in lege hũana publica nisi ille a quo lex auctoritatem hꝫ vel is cui ipse cõmiserit.qõ.97.4.3.fo.137.z.q.110.8.3.fo.142.

Dispensare pñt rectores multitudinis in legibꝰ humanis, qñ deficiunt in personis vel casibus, vel qñ necessitas imminet.q.97.6.c.fo.136.z.q.97.4.o.fo.137.z.q.100.8.c.fo.142.

Dispensatio pptie importat cõmensurationem alicuius cõis ad singulare.q.97.4.c.fol.137.

Dispensatio dꝫ fieri qñ occurrit aliqs ẽticularis casus in quo si hꝰũ legis observaret, frustretur intentiõi legislatoris.q.100.8.c.fo.142.

Dispensatio non debet fieri in preiudicium boni cõmunis.q.97.4.1.fo.137.

Dispẽsatio nõ põt fieri ẽt a deo in preceptis q̃ cõtinent conservationẽ bonũ cõis, vel ordinẽ iustitie z virtutis.q.100.8.c.2.fo.142.

Dispensatio fieri posset in preceptis ordinatis ad ista quantum ad aliquam determinationẽ p applicationem ad singulares actus.q.97.4.3.fo.137.z.q.100.8.c.3.fo.142.

Dispensatio in quibusdam fit qñq; sola auctoritate deiqñq; etiam z auctoritate humana in his que sunt commissa hominum iurisdictioni.q.97.4.3.folio 137.z.q.100.8.3.fo.142.

Dispensatio si alteri spẽli psone rõnabiliter fiat non erit ibi personarum acceptio.q.97.4.2.fo.137.

Dispẽsationẽ nõ recipit lex nãlis inq̃tũ cõtinet precepta cõis: sed in alijs que sunt quasi conclusiones preceptorũ cõmuniũ qñq; per hoies dispensatur.q.97.3.1.4.3.fo.135.z.q.100.8.o.fo.142.

Dispensatio. ℣. Deus. Lex.

Disponere ad finẽ z ad finẽ perducere, est eiusdem, per se vel per suos subditos.q.98.2.3.c.fo.137.

¶ Dispositio semper importat ordinem habentis partes.q.49.1.3.2.1.fo.65.

Dispositio accipitur dupliciter. f. sm q̃ est genus habitus z sm q̃ est aliqũ ℨ habuũ diuisus z hoc dupliciter: q; vel sicut perfectũ z imperfectũ in eadem specie, vel sicut diuerse species vnius generis subalterni.q.49.2.3.fol.65.

Dispositio triplex. f. sm locum, sm potentiam, z sm speciem.q.49.1.3.4.c.fo.65.

Dispositio diuisa ℨ habitum vt imperfectũ ℨ perfectum sit habitus: nõ autem que est diuisa vt diuersa species.q.49.2.3.fo.65.

Dispositio tripliciter se hꝫ ad id ad qõ disponit: qr quandoque est idem z in eodem, qñq; est in eodem sed non idem, quandoq; nec est idem nec in eodem.q.74.4.3.fo.106.

Dispositio dupler. f. directe seu perficiens, z removens prohibens.q.88.3.c.fo.125.

Dispõ ad operationes que sunt ab aia per corpus, sunt pncipaliter in aia, in corpe vo scdario: sed dispõ subi ad formã, potest esse in corpore, nõ tamẽ perfectꝰ hꝫ rationem habitus.q.50.1.o.fol.66.

Dispositio vel habitus non est in deo nec in corpore celesti nec in qualitatibus simplicibus elementorum.q.49.4.c.fo.66.

Dispositio eorum que sunt ad finem sumitur sm rationem finis: vt dispositio ferre ex fectione.qõ.95.3.c.fo.134.z.q.102.1.c.fo.144.

Dispõ mãe non ex necessitate consequitur formam, nisi per virtutem agentis.q.112.3.3.fol.166.

Dispositio subiecti precedit susceptionem forme ordine nature: sequitur tamen actionem agentis.qõ.113.8.2.fo.170.

Dispõ inordinata vnitatẽ spẽi hꝫ ex pte esse, numeralem vero ex parte subi.q.82.2.c.fol.117.

Dispõnis nomẽ nõ importat diuturnitatẽ, sed bene nomen habitus.q.49.2.3.fol.65.

Dispõnis subm ita requirit. f. q̃ sit alterũ ab eo ad qõ disponit z in potentia ad ipsum: z q̃ possit pluribus modis determinari. z q̃ plura cõcurrant ad disponendũ ipsum ad vnũ eorum ad que est in potentia.q.49.4.o.fo.66.

Dispositiones sunt in brutis a talibus in ordine ad naturã, z in ordine ad operationes, sm q̃ a ratione hois disponuntur: habitus tñ proprie in eis esse non potest.q.50.3.2.fol.67.

Dispositio. ℣. Elementum.

¶ Dispõ eoũ q̃ dñr sm ordinem ad aliqd. est sm distinctionẽ eoũ ad q̃ dicunt.q.54.2.c.fol.72.

Distinctio non est in communibus principijs, sed in propijs.q.57.6.3.fol.78.

¶ Diuersitas spectrũ est sm diuersitatẽ forme: diuersitas aũt gñis est sm diuersitatẽ materie.q.23.1.c.fo.37.z.q.54.1.fol.71.

¶ Diuisio. Unũqꝺq; põt p se diuidi sm id qõ in eius rõne non continetur, non autem per alia.qõ.95.4.c.fol.134.

Diuisorũ ex opposito qdã sunt nãliter sit sm rem z rõnẽ: qdã sm rõnẽ, ℨ vnũ realiter est prius altero: qdam nec sm rem nec sm rationẽ.q.29.2.1.fol.44.

¶ Diuisio sui dupliciter scilz naturalis z artificialis. prime sunt finite in actu, z infinite in potentia: secũde sunt omnino infinite.q.2.1.c.3.fo.3.z.q.30.4.o.fol.43.

Diuitie q̃ cõsilia euãgelica abdicanꝫ p paupertatẽ, delitie carnis p perpetuã castitatẽ, superbia vite p obedientie seruitutem.q.108.4.c.fo.158.

¶ Diuturnum. ℣. Dispõ. Dolor. Frequẽtia. Ira.

¶ Doctor ad hoc vt alios instruat in rebus diuinis tria requiruntur. f. plenitudo cognitionis, probatio eorum que dicit, z conueniens probatio eorum que concipit.q.111.4.c.fo.165.

Doctrina sicut ostenditur esse vera ex hoc q̃ cõsonat rõni recte, ita etiam z lex.q.98.1.c.fo.137.

¶ Dolor est passio anime in appetitu sensitiuo, vel intellectuo.q.35.1.o.fol.51.

Dolor interior simpliciter est maior dolore exteriori.q.35.7.o.fo.52.z.q.37.1.3.fo.54.

Dolor magis fugitur quã amatur voluptas.qõ.29.3.1.fo.44.

Dolor presentis mali propter diuturnitatem mitigatur, z timor futuri mali minuitur ex premeditatione.q.42.5.c.fo.59.

Dolor q̃ ex apprehensione interiori causat. nominat tristitia: qui aũt ex apprehensione exteriori, nõ tristitia sed dolor nominatur.q.35.2.c.fo.51.

Dolor z tristitia sm se sunt mala: sed supposita presentia mali, ad bonitatem pertinet vt sequatur dolor vel tristitia.q.39.1.c.fol.55.

Dolor requirit duo: coniunctionẽ mali, z perceptionem huiusmodi coniunctionis.q.35.1.c.fo.51.

Doloris timore qui provenit ex flagellis vel alijs cõtrarijs bone consistentie corporis dimittimus delectationem ciborum vel aliorum.q.35.6.c.fo.52.

Doloris z tristitie magis est causa malum coniunctum, quam bonum amissum.q.36.1.o.fo.53.

Doloris z tristitie cã vt finis est malũ coniunctũ: sed amor vt vñ est pncipiũ primũ motꝰ, z interdũ cõcipiscẽtia sm, ppriã rõnẽ considerata, odiũ vero vt vnde principiũ secundũ.q.36.2.o.fo.53.

Doloris cã est appetitꝰ vnitatis, nõ cuiuslꝫ, sed eius in qua consistit perfectio nãe.q.36.3.o.fo.53.

Doloris vel tristitie causa est ptãs maior nõ tollens inclinationem appetitus in contrarium, inquantum infert malum.q.36.4.o.fo.53.

¶ Dominium fui actus habet homo per voluntatem.q.21.2.c.fo.33.

¶ Dñs. hõ est dñs suoꝝ actuũ p rõnẽ z voluntatẽ.q.1.1.c.fo.1.z.q.6.2.2.fo.12.z.q.109.2.1.fo.150.

¶ Donũ hõ in statu innocentie accepit quo perseverare posset, non vt perseueraret: nunc multi accipiunt donum gratie Christi quo perseverare possunt z vt perseverent. z sic donum Christi est maius quam delictum adã.q.109.10.3.fo.163.

Donũ gr̃e impiũ iustificãtis est maius quãtitate proportionis ad donũ gr̃ie iustificantis iustũ: sed ẽtitate absoluta est econtra.fo.q.113.9.c.fol.170.

Donũ q̃ aliqs ppter reuerentiam dei donũ opat ad oẽs, efficiens vim appetitiuã in his q̃ sunt ad alterum, pietas nominatur.q.68.4.c.2.fo.95.

Donum. ℣. Sapientia. Scientia virtutes.

Dono gr̃e facili hõ pseuerare poterat in statu innocentie ad quẽ nunc possumus.q.109.10.3.fo.163.

Dona spiritus. sunt septem.q.68.4.o.fo.95.

Dona perficiunt hominẽ circa ois circa q̃ perficiunt virtutes.q.68.o.fo.94.z.q.69.1.3.fol.96.

Dona perficiunt hominẽ vt sequatur instinctum spiritus. f. virtutes vt sequatur motum rationis.q.68.o.fo.94.z.q.69.1.c.fo.96.

Dona ordine dignitatis z perfectionis sunt priora virtutibus intellectualibus z moralibus, posteriora vero virtutibus theologicis: sed ordine generationis virtutes morales z intellectuales precedunt dona.q.68.8.2.fol.96.

Et sunt dona spũs. f. sm q̃ charitate informantur, ideo eis nullus male vtitur.q.68.8.5.fo.96.

Dona preferuntur virtutibus intellectualibus z moralibus: sed theologice preferuntur donis.quẽlio.68.8.o.fo.96.

Dona psuppouunt tres virtutes theologicas sicut quasdam radices ipsorum.q.68.4.3.fo.95.

Dona omnia connectuntur in charitate.qõ.68.5.o.folio.95.

Dona sunt in oibꝰ viribꝰ hois in qbꝰ sunt ẽtutes. f. in rõne z in vi appetitiua.q.68.4.5.7.c.fo.95.

Dona quorum vnum est directium alterius, sibi inuicem adiunguntur.q.68.7.4.fo.96.

Dona sunt habitus quibus homo perficitur ad prõpte obediendum spiritui. f.q.68.3.o.fol.95.

Dona sunt necessaria homini ad finem supernaturalem.q.68.2.o.3.1.3.fol.94.

Dona singula spũs. f. efficiunt aliquid quod transit cum statu presenti, z aliquid quod permanet in futuro.q.68.6.2.fo.95.

Dona remanent in patria quãtum ad essentiam, nõ aũt quantum ad aliquam materiam circa quam operantur in presenti vita.q.68.6.o.fol.95.

Dona in patria non habent actus suos circa opera vite actiue: sed circa ea que pertinent ad vitam contemplatiuam.q.68.6.3.fo.95.

Dona supernaturalia carent debito meriti z nature: sed dona naturalia carent debito meriti tamen.q.111.1.2.fo.164.

Honorū dignitas ordini enumerationis rñdet. partim simplr partim sm ordinē māe.q.68.7.o.fo.95.
Honorū otium q̄ deus humano gñi dedit precipuum est q̄ dedit filium suum.q.102.3.c.fo.145.
Durario pene rñdet durationi culpe,non ex parte actus sed ex parte macule.q.87.4.3.fo.123.
Durario penem nullo iudicio adequatur durationi culpe.q.87.3.1.fol.123.

E

Ebrietas Secundum suam rationem est peccatum mortale: venale vero propter ignorantiam vel infirmitatem.q.76.4.4.fol.110.2.q.88.5.1.fol.126.
Ebrietas q̄ est frequens vr voluntas hois eligere magis pati ebrietatē,q̄ abstinere a vino superfluo: vñ redit penā ad suā nām.q.88.5.1.fol.126.
Ebrietas plus diminuit de rōne sequentis peti, quā sit sua grauitas.q.76.4.2.4.fo.110.
Ebrij multū q̄ mihi hñt de iudicio rōnis nō irascuntur: sed parū ebrij irascunt.q̄ hñt iudiciū rōnis sed impedītum.q.46.4.3.fo.62.
Ebrius meretur duplices maledictiones ꝓpter duo pcā.s.ebrietatem,z aliud penā q̄ ex ea sequit.q̄.76.4.4.fol.110.
Ebrius.ſ. Spes.
Effectus in causis ordinatis plus dependet a cā prima,quam a causa secunda.q.19.4.c.fol.30.
¶ Effect⁹ tanto est potior quāto est causę ꝓpinquior.q.65.1.c.fo.90.
Effectus pcedens a cā media vt subdit ordini cause prime,reducit etiā in cām primam:non aūt si exit ordinem cause prime.q.79.1.3.fol.114.
Effectus forme duplex quorū primus est esse, secundus operāri.q.115.2.c.fol.165.
Effectus diuine dilectionis in nobis qui per peccatū tollitur est gratia.q.113.2.c.fol.167.
Effectus.ſ. Causa. Ens. Execratio.
¶ Egritudo corporalis hz aliq̄d de priuatione,inq̄ntū tollit equalitas sanitatis:z aliq̄d positiue.s.ipsos humores inordinate dispositos.q.82.1.1.fo.117.
Egritudo corporalis non hz in oib⁹ equalē causam etiā si sit eiusdē speciei.q.72.4.2.fo.118.
¶ Elatio.ſ. Adam. Mulier.
¶ Electio est subaliter actus voluntatis in ordine ad intellectum.q.13.1.o.fo.20.
Electio importat aliq̄d ptinēs ad intellectum,z aliquid pertinēs ad voluntatē.q.13.1.c.fo.21.
Electio ad hoc vt sit bona duo requiruntur.s.debita intētio finis,z vt hō recte accipiat ea que sunt ad finem.q.58.4.c.fol.79.
Electio nolat actū voluntatis iam determinatū ad id q̄ est huic agendum.q.13.5.1.fol.21.
Electio non est nisi possibiliū.q.13.5.o.fol.21.
Electio non est de fine inquantū hmōi,sed est de his que sunt ad finē.q.13.3.o.fo.21.
Electio sp̄ē respectu hūanor̄ actuū.q.13.4.o.fo.21.
Electio est eorū que sunt ad finē,intentio vero finis.q.13.4.c.fol.21.
Electio bruti animalib⁹ nō cōuenit.q.13.2.o.fo.21.
Electio addit super consensum quandā relationem respectu ei⁹ cui aliquid preeligitur.q.13.3.3.fo.23.
Electio.ſ. finis.
Electionē recta agit sola virtus que est in appetitiua parte anime.q.58.1.2.fo.78.
Eligit hō nō ex necessitate sed libere.q.13.6.o.fo.21.
¶ Elementorū q̄litates nō dicim⁹ dispōnes vel habitus:sed simplices qualitates.q.43.4.c.fo.66.
¶ Ens. negatiōes,priuatiōe futura apprehensa,z nō ens in rerum nā.dñr entia rōnis.q.8.1.3.fo.14.
Ens primo cadit in apprehēsionē:z includit in omnibus quecunq; quis apprehēdit.q̄.94.2.c.fo.132.
Ens omne deriuat a primo ente.q̄.73.2.c.fol.114.
Ens cōe est proprius effectus dei.q̄.66.5.4.fol.92.
¶ Equale dicitur dupl̄r.s.in actu,z in ꝑtute.q.114.3.3.fo.171.
Equitas ꝓpriōis est in ope meritorio hois ꝑsiderato sm q̄ pcedit ex libero arbitrio.q.114.3.c.f.171.
¶ Error scribarū z phariseorū circa ꝓcepta iudicialia est multiplex.q.108.3.2.4.fo.37.
Error.ſ. Preceptum.
¶ Erubescentia est timor de turpi actu cōmittendo, verecundia est timor de turpi tam facto: fegnities est timor excedentis laboris.q.41.c.fo.58.
¶ Esse ab aliquo hz duplr.s.directe qt agit,z indirecte ex hoc q̄ non agit.q.63.c.fol.126.
Esse dei est sua essentia.q.3.7.c.fo.7.
Esse angeli est participatum.q.3.7.c.fo.7.
Esse hois consistit in alia z in corpore z q̄uis esse corporis dependeat ab alia: esse tñ alie humane nō dependet a corpore.q.2.3.c.fo.4.
Esse rotius nō est alicuⁱ suarū partiū.q.4.5.2.fo.8.
Esse forme,māe z compositi est idem.q.4.5.2.fo.8.
Esse.ſ. Effectus. Jn.
¶ Esuries.ſ. fames.
¶ Esus carniū vr esse post diluuiū introductus: sed esus plantarū z aliorū terrenascentium fuit apud homines etiam ante diluuium.q.102.6.2.fo.150.
Esus carnium pertinet ad delinias z curiositatem vicendi:sed esus terrenascentium pertinet ad simplicitatem vite.q.102.6.2.fo.150.
Esus adipum in sacrificijs z aliis prohibebatur iudeis ad vitandam lasciuiam.qō.102.5.8.fol.145.
¶ Etas octaua est etas resurgentium. quest.102.5.1.fo.147.
¶ Ethica. Necesse est vt in primū motū voluntatis voluntas prodeat ex instinctu alicuius mouentis exteriorus: vt aristoteles concludit in quodam capitulo ethice cudimece.q.9.4.c.fo.16.
Ethos in greco per e bene scriptū sig̃t motē.i.inclinat.onē.Ethos aūt scriptum per i greci qō est longum sig̃t motem.i.consuetudinem.q.58.1.c.f.78.
¶ Euangelium diuulgatum fuit z predicatum in vniuerso orbe etiam tempore apostolorum: sed non cum pleno effectu.q.106.4.4.fo.156.
¶ Et in ipso nō continentur nisi ea que pertinent ad gratiam spūsancti,vel sicut dispositiua vel ordinata ad vsum eius.q.106.1.1.fo.155.
¶ Eubulia est virtus bene consiliatiua adiuncta prudentie.q.57.6.o.fo.78.
¶ Eucharistia est sacrm z sacrificiū:z continet xp̄m, qui est sanctificationis actor.q.101.4.2.fo.144.
Eucharistia habuit multas figuras in veteri lege, z respondet continuo agni paschalis.q.102.5.2.5.fol.147.
¶ Eudimica.ſ. Ethica.
¶ Euētus sequēs precogitatus,z nō pōt ꝓcogitar⁹ si per se z vt in pluribus sequif,addit ad bonitatem z malitiā actus:nō aūt si p accīs vt in paucioribus.q.20.3.o.fo.34.2.q.73.8.o.fo.104.
¶ Eunuchi excludebantur a collegio populi vsq; ad decimam generationem,nec eis poterat competere honor qui patribus debebatur precipue in populo iudeorum:tñ quantū ad ea que ad grām dei pertinent ab alijs non separabantur.q.105.3.2.fo.154.
¶ Eutropelia est virt⁹ circa delectationes ludorum.q.60.5.c.fol.82.
¶ Excandescentia magis videt pertinere ad primā spēm ire que perficitur per velocitatem ire,quā ad furorem.q.46.8.2.fol.63.
¶ Excecare diabolus dicitur inquantum inducit ad culpam.q.79.3.3.fol.114.
Excecatio z obduratio duo important.s.metum animi humani inherentis malo z auersi a diuino lumine:z subtractionem gratie.q.79.5.c.fo.114.
Excecatio,aggrauatio z obduratio distinguuntur secundum effectus gratie.s.in visu,auditu z affectu.q.79.3.c.fo.114.
Excecatio z obduratio ex parte subtractionis gratie sunt pene,nec eis homo fit deterior: sed deterior factus per culpam.s.inherendo malo z auertendo se a deo,hec incurrit sicut z ceteras penas.qō.79.3.1.fol.114.
Excecatio ꝓtū ad ꝑdestinatos ordinat ad salutem, quantū ad alios ad dānationē.q.79.4.o.fo.114.
Excecatio est quoddā preambulū ad penā,z reprobationis effectus.q.79.4.c.fo.114.
Excecatio ex sui nā ordinat ad dānationē,sed ex diuina misericordia ordinatur ad salutem predestinatorum.q.79.4.c.fol.114.
Excecationis cā meritoria est malitia,sicut culpa est causa pene.q.79.3.3.fo.114.
¶ Excellens.ſ. Jra.
¶ Exemplar.ſ. Idea. Virtus.
Exemplum Jn operationibus z passionibus humanis in quibus experientia plurimum valet,magis mouēt exempla q̄ verba.q.54.1.c.fo.50.
Exempla multa ꝓa inducit in libris logicalib⁹ non sm opinionem propriam,sed sm opinionē aliorum.q.59.2.1.fol.80.
¶ Exilium vlr lex vetus non statuit,ne darēt occasio idolatrie:erat tñ qōdam ꝓticulare exilium.q.105.2.10.fo.154.
¶ Expectare ꝓprie hz quis qō sperat ex auxilio virtutis aliene.q.40.2.1.fo.56.
Expectatio hz motus spei ꝓpter inspectionem virtutis cognitiue precedentem respectu auxilij alieni.q.40.2.1.fol.65.
¶ Experientia est causa speciei.q.40.5.o.fo.57.
Experientia in operabilibus non solum causat scientiam sed etiam habitū:qui facit operationem facilior:em,propter consuetudinem.q.40.5.1.fo.57.
Experientia est causa spei duobus modis.s.q.facit homini aliquid esse possibile,z eum estimare aliqd esse possibile:sed hoc secundo modo est etiam causa defectus spei.q.40.5.o.fol.57.
Experientiam quandam dulcedinis nouit ille qui accipit gratiam quam non experitur ille qui non accipit.q.112.5.c.fol.166.
Experientia experimentali cognoscuntur illa que per sui essentiam sunt in anima:inquantum homo experitur per actus principia intrinseca, sicut voluntates percipimus volendo z vitam in operibus vite.q.112.5.1.fol.166.
Experientia.ſ. Abraam exemplum.
¶ Expiatio.ſ. Sacramenta. Sacrificium.
¶ Extasis Effectus amoris.q.28.5.o.fol.42.
Extasim pati aliquis hz cum extra se ponitur secūdū cognitionem vel appetitum.q.28.3.fo.45.
¶ Exultatio dicitur ab exterioribus signis delectationis interioris que apparent exterius.qō.31.3.3. folio.46.

F

Fames Sine esuries, sitis z desiderium in beatis dicuntur per remotionem fastidij:respectu tamen glorie corporis in animabus sanctorum potest esse desiderium non autem spes.q.67.4.3.fol.93.
¶ Fantasia.ſ. Demon.
¶ Fastidium.ſ. Fames.
¶ Fame,racha,iracsi,sunt gradus ire,z distinguuntur sm effectum ire: non autem sm diuersam perfectionem motus ire.q.46.8.3.fo.63.
¶ Febus ethice calor quamuis sit maior,non tamē ita sentitur sicut calor tertianę:quia versus est quasi in naturam.q.29.3.c.fo.44.
¶ Felicitas.ſ. Beatitudo.
¶ Femina est animal imperfectum:ideo in veteri lege non offerebatur in holocaustum,quod erat perfectissimum inter sacrificia.q.102.3.9.fol.145.
Feminalia. Sacerdotibus veteris legis indictus est feminalium vsus ad tegimen pudendorū.qō.102.4.7.fo.147.
¶ Fermentū non offerebatur ad excludendam corruptionem:z forte etiam in sacrificijs idolorum solitum erat offerri.q.102.3.14.fol.146.
¶ Feruor.ſ. amor. Jra.
¶ Festum omne veteris legis habet aliquod festum sibi succedens in noua lege. questio.103.3.4.fo.151.
Festum.ſ. Cetus. Scenophegia.
Festo phase succedit festum passionis z resurrectionis christi.q.102.3.4.fo.151.
Festo neomenie succedit festum beate virginis: in qua primo apparuit illuminatio solis ideſt Christi per copiam gratie. questio.103.3.4.fo.151.
Festa temporalia in veteri lege, erant octo. questio.102.4.10.fol.147.
Festorum omnium veteris legis ratio,expositio z figura.questio.102.4.10.folio.147. z.quest.103.3.4.folio.151.
¶ Fides importat assensum intellectus ad ea que sunt fidei ex imperio voluntatis.questio.56.3.c. folio.75.
Fides est de his que non videntur:et imperfectionem quandam importat.questio.63.3.fol.90.et q.67.3.c.fol.93.
Fides potest esse sine charitate,sed non perfecta virtus.q.65.4.o.5.2.fo.89.
Fides z spes defuerunt Christo:sed loco fidei habuit apertam visionem,z loco spei plenam comprehensionem.questio.65.3.3.fol.90.
Fides dicitur quandoque obiectum quod creditur quandoque ipsum credere quandoq; ipse habitus quo creditur.q.55.1.1.fol.73.
Fides est certitudo de rebus inuisibilibus,que supponuntur vt principia in catholica doctrina.q.111.4.c.fo.163.
Fides non manet cum beatitudine post hanc vitam.q.67.3.5.o.fo.93.
Fides est fundamentum quantum ad id quod habet de cognitione,ideo quando perficietur cognitio erit perfectius fundamentum.q.67.5.2.fo.93.
Fides,opinio z scientia ex parte subiecti differunt sicut perfectum z imperfectum.q.67.3.c.fo.93.
Fides est nobilior scientia quo ad obiectum,non autem quo ad modum cognoscendi.q.67.3.1.fol.93.

Index

Fides formata charitate, est fundamentum spiritualis edificij, non autem fides informis.qō. 89.2. fo.126.

Fides ordine generationis precedit spem & charitatem: sed ordine perfectionis charitas precedit fidez & spem.q.62.4.o.fo.85.

Fidei unitas virtusq; testamenti attestatur unitati finis. fides tamen habet alium statum in veteri & in nova lege: nam quod illi credebant futurum nos credimus factum.questio.103.4.c.fo.151.2.q. 107.1.1.fo.156.

Fidei subiectum est intellectus speculativus vel ratio.q.58.3.c.fol.75.

Fidei actus per dilectionem operantis, est primus actus in quo gratia gratum faciens manifestatur. q.110.3.1.fo.164.

Fidei obiectum est veritas prima. questio.57.3.1. folio.95.

Fidem habenti credere in deum, est primum & per se notum.q.100.4.1.fol.140.

Fide christi homo pertinet ad novum testamentum. q.106.1.3.fo.155.2.q.107.1.3.fol.156.

Et nullus unquam habuit gratiam spiritus sancti, nisi per fidem christi explicitam vel implicitam.qō. 106.1.3 fo.155.2.q.107.1.3.fo.156.

¶ Figura. Ad designandam imperfectionem legalium figurarum, diuerse figure fuerunt institute in templo ad significandum christum.questio.102.4. 6.fo.148.

¶ Filius est aliquid patris, & patres amant filios vt aliquid ipsorum.q.100.5.4 fol.141.

¶ Finis rei est duplex scilicet operans, & operatum ad quod quis pertinet per operationem.q.13.4.c. fo.21.2.q.43.3.c.fo.65.2.q.56.1.c.fo.74.

Finis etsi sit postremus in executione, est tamen primus in intentione agentis: & hoc modo habet rationem cause.q.1.1.4.c.fo.1.4.q.18.7.2.fo.28.2.q. 20.1.2 fo.33.

Finis ultimus omnium hominum sicut naturaliter est vnus, ita vnius hominis voluntas in vno vltimo fine statuitur.q.1.3.o.fo.3.

Finis dicitur dupliciter. s. id propter quod aliquid est, & bonum completiue superueniens, vt delectatio.q.33.4.c.30.

Finis duplex scilicet propinquus & remotus.qō.1.3.3. folio.2.

Finis duplex vltimus & propinquus.q.12.2.c.folio 20.2.q.21.1.2.fol.35.

Finis duplex. f. connaturalis, & alius scilicet supernaturalis.q.109.3.3.fol.160.

Finis duplex. f. imaginatus, & ratione prestitutus.q. 1.1.3.fo.1.

Finis duplex. f. cuius. i. ipsa res in qua rō boni inuenitur: & quod vsus vel adeptio rei.qō.8.c.fo.3.2.q.2. 7.c.fo.4.2.q.3.1.c.8.2.fo.5.2.q.11.3.3.fo.19.

Finis ultimus habetur dupliciter scilicet perfecte idest in intentione & in re: & imperfecte idest in intentione tantum.q.11.4.c.fol.19.2.qō.16.4.c.fol.24.

Finis ultimus hominis vt res est non potest esse ipsa anima vel aliquid eius.q.2.7.c.fol.4.

Finis ultimus dupliciter dicitur scilicet ratio ultimi finis: & id in quo finis ultimi ratio inuenitur. p⁰ est vnus ohm hoim, non aūt 2⁰ q.1.5.c. 7.o.fol.3.

Finis accipitur duplr scilicet quantum ad rem & quantum ad cōsecutionem huius rei. primo modo idē est finis oium rerū. 2⁰ diuersus est finis superioris et inferioris nisi in hoc fine hois non cōicant creature irrōnales.q.1.8.o.fc 5.2.q.3.8.2.fol.7.

Finis ultimi & ea q̄ ordinātur ad hūc finē sine quibus finis hui nō pōt, ex necessitate mouent voluntatē.qō. 3.6.2.fo.7.2.q.10.2.3.fo.18.2.q.13.6.2.fo.22.

Finis vt est in intentione agentis habet rationem cause.q.1.1.1.fo.1.

Finis est principium totius ordinis in rebus agentibus.q.102.1.c.fo.144.

Finis virtutis moralis est attingere medium in propria materia: quod medium determinatur scōm rectam rationem prudentie.q.65.3.3.fo.91.

Finis est ex quo sumuntur rō eorum que sunt ad finez. q. p⁰.fo.1.2.q.1.3.c.fo.2.2.q.102.1.c.fo.144.

Finis & ea que sunt ad finem debent esse proportionata.q.96.1.c.fo.134.2.q.102.1.c.fo.144.

Finis comparatur ad ea que sunt ad finem sicut forma ad materiam.q.4.4.c.fo.8.2.q.3.7.c.fo.11.

Finis & id quod est ad finem, vel est actio, vel res ex actione.q.13.4.c.fol.21.

Finis particularis ordinatur ad finē cōem.q.9.1.c. fo.16.2.q.19.10.c.fo.32.2.q.2.2.2.fo.35.

Finis est fm se volitus, id aūt qō est ad finē inquantum huiusmodi non est volitum nisi propter finem. q.8.2.c.3.c.fo.15.

Qualis vnusquisq; est, talis finis videtur ei.q.9.2. c.2.fo.16.2.q.10.3.3.c.2.fol.19.

Finis a voluntate respicitur tripliciter. s. absolute, & prout in eo quiescit, & vt est terminus alicuius quod in ipsum ordinatur. primomodo velle respicit finē: secundo fruitionē: tertio intentionē.q.8.principio.fo.14. 2.q.12.1.4.2.c.3.3.2.fo.20.

Finis cognitio duplex scilicet perfecta & imperfecta. prima conuenit soli rationali nature. 2. etiam brutis animalibus.q.6.2.c.fo.12.2.q.11.2.c.fo.19.

Finis vltimi rationem habere non potest actus a voluntate elicitus.q.1.1.2.fo.1.2.q.19.1.2.fol.30.

Finis intentio in electione pertinet ad virtutem moralem: sed preacceptio eius quod est ad finē pertinet ad prudentiam.q.56.4.4.fo.75.

Finem vltimum & supernaturalem consequi potest natura humana saltem auxilio gratie. ad quem inferiores nature pertingere non possunt.q.55.2.fol. 10.2.q.3.4.c.3.fo.12.3.2.q.109.3.3.fo.160.

Finem vltimum adipiscuntur creature inquantum participant aliquam similitudinem dei, secundum quod sunt vel viuunt vel etiam cognoscunt.q.1.8. c.fo.3.2.q.3.8.2.fol.7.

Ad vnum finem ordinatur tantum vnum medium, si sit sufficiens: si vero non sit sufficiens, oportet media multiplicari.q.101.3.1.fol.144.

Fine adueniente non omne quod ordinatur ad finez cessat, sed id tantum quod se habet in ratione imperfectionis.q.4.4.3.fo.8.

Fines morales accidunt rei naturali, & econuerso ratio naturalis finis accidit morali.questio.1.3 3.folio.2.

In finibus non itur in infinitum. questio.1.4.0. folio.2.

Finis. f. Actio. Actus. Cōprehensio. Homo. Idem Intellectus. Intentio. Vita voluntas.

Finitum. f. Magnitudo.

¶ Flamma. f. Ignis.

¶ Fomes est inclinatio sensualitatis ad peccatum q.91.6.o.fo.130.

Fomes in animalibus simpliciter habet rationem legis, non autem in homine inquantum inclinat ad peccatum: sed solum inquantum est pena consequens diuinam iustitiam.q.91.6.c.fo.130.& quest. 95.3.1.fo.135.

¶ Forma actu exīs in aliquo scōm esse perfectum & nāle pōt esse ḡm actionis in alterum: non autez si existat fm esse imperfectū & nō nāle.q.3.6.2.fo.11.

Forma secundū se ōt corrūpi per suū suum. per accidens aūt per corruptionem sui subi.q.31.1.c.fo.71.

Forma naturalis ex necessitate producit operationem sibi cōuenientē: vnde nō potest esse simul cum forma nāli actus forme contrarie.q.71.4.c.fo.99.

Forma vt est recepta in materia est posterior via generationis quam materia. licet sit prior natura: sed vt est in causa agente est omnibus modis prior.qō. 20.1.3.fo.35.2.q.62.4.c.fo.85.

Et in formis dicimus aliquid magnum ex hoc ḡ est perfectum.q.52.1.c.fo.69.

Forma substantialis non participatur secundū magis & minus.q.52.1.c.fo.69.

Forma determinata ad vnam tantum operationez, non requirit dispositionem.q.49.4.c.fol.66.

Forme perfectio duplr consideratur. s. fm seipsam, & fm q̄ subm participat formā. p⁰ nō ḡ parua vel magna, 2⁰ vt magis & minus.q.52.1.c.fol.69.

Forme distinguuntur abinuicem secundum diuersa principia actiua.q.54.2.c.fol.72.

Formas corporales alię posuerunt totaliter ab intrinseco, aliqui totaliter ab extrinseco, aliqui vero partim ab intrinseco, & partim ab extrinseco.q.65.1.c.fo.85.

Forma. f. Appetitus. Augmentū. Celum. Materia. Operari.

¶ Fornicatio consistit in hoc, quod homo accedit ad non suam.q.75.7.c.fo.104.

Fornicatio ab apostolis specialiter prohibetur tanquam per se malum, & quia gentiles non reputabant eam peccatum.q.103.4.3.fo.151.

¶ Fortis est paries, sed nō quertit.q.66.4.2.fo.92.

Fortis. f. Audacia.

Fortitudo est virtus specialis secundum quod est circa pericula mortis: sed est conditio generalis omnis virtutis vt est animi firmitas ne a rectitudine moueatur.q.61.3.4.o.fol.83.

Fortitudo ordinat circa timores & audacias.q.60.

Fortitudo sustinet molestias ab ipsa (4.c.fo.82. perturbatione: & ingerit se eis cum opus fuerit.q. 66.4.2.fol.92.

Fortitudo est in trascibili.q.61.2.c.fo.85.1.q.66.1. c.fo.90.1.q.85.3.c.fol.120.

Frequentia, assiduitas & diuturnitas non sunt circumstantie trahentes in aliam speciem, nisi per accidens ex aliquo superuenienti.questio.88.3.1.folio.126.

¶ Fricare. f. Actiones.

¶ Fructus nomen a corporalibus ad spiritualia est translatum.q.11.1.c.fo.19.1.q.70.1.c.fo.67.

Fructus sensibilis est id quod vltimum ex arbore expectatur, & cum quadam suauitate percipitur.qō. 11.1.c.fo.19.1.q.70.1.c.fo.97.

Fructus proprie dicit quod est simpliciter vltimum in quo aliquis delectatur, & eo proprie aliquis dicitur frui: quod autem in seipso non est delectabile, sed tantum appetitur in ordine ad aliud, fructus dici non potest: quod autem in se habet quandam delectationem, ad quam quedant precedentia referuntur, potest dici fructus sed non proprie & secundum completam rationē fructus eo dicimur frui.q. 11.3.c.fo.19.

Fructus ad arborem producentem comparatur vt effectus ad causam, ad hominem vero fruentem vt vltimum expectatum & delectans.questio.11.32. folio.19.

Fructus in spiritualibus dicitur dupliciter scilicet id quod ab homine producitur, vt operatio & vltimus delectationem habens quod homo adipiscitur.qō. 70.1.c.fol.97.

Fructus vite eterne est simpliciter vltimus & perfectus, non autem fructus vite presentis.qō.70.2.2. folio.97.

Fructus & fruitio ad idem pertinere videntur, & vnū ab alio deriuari.q.11.1.c.fol.19.

Fructus non diuersificantur secūdum diuersas species virtuosorū actuum. sed fm diuersos perfectionis gradus etiā vnius virtutis.q.70.3.2.fo.98.

Fructus duodecim conuenienter enumerantur ab apostolo.q.70.3.o.fo.97.

Fructus spiritus dicuntur ea que enumerat aplūs ad galathas.5.qz sunt effectus spūssti in nobis, non q̄ eis fruamur tanqz vltimo fine.q.11.3.2.fol.19.

Fructus dicuntur opera virtutum, non autem opera vitiorum.q.70.4.1.fo 98.

Fructus spiritus sancti quos apostolus nominat ad galathas.5. sunt actus.q.70.1.o.fo.97.

Fructus spūssancti in cōi sunt. f. operibꝰ carnis non aūt singuli fructus singulis opibus carnis fm propias rōes, nisi fm adaptationē.q.70.2.o.fol.97.

Fructus differunt a beatitudinibꝰ: oēs eni beatitudines pōt dici fructꝰ, sz nō conuertit.q.70.2.fol.97.

Fructus. f. operatio. Virtus.

¶ Frui non est actus potentie exequentis, sed potentie imperantis executionem sui.q.11.2.c.fol.19.

Frui est actus appetitiue potentie.q.11.1.o.fo.19.

Frui. f. Anima.

Fruitio est actus appetitiue potētie.q.11.1.o.3.c.fol. 19. Et est actus voluntatis.q.11.1.1.2.fol.19.

¶ Fruitio duplex. f. pfecta, & ipfecta.q.11.4.c.fo.19.

Fruitio perfecta est iam habiti finis in intentione et realiter: sed imperfecta est etiam non habiti finis realiter sed in intentione tm.q.11.4.o.fol.18.

Fruitio eius quod non est vltimus finis est impropria: fruitio autem finis vltimi non habiti est propria sed imperfecta.q.11.4.2.fol.19.

Fruitio importat ꝺere in vltimo fine.q.12.2.3.f.20.

Fruitio non oportet quod sit vltimi finis simplr: sed eius qō hꝫ pro vltimo fine.q.11.2.2.fol.19.

Fruitio conuenit rationali nāe fm rōnem perfectam brutis animalibus fm rōnē imperfectam, aliis autem creaturis nullo modo.q.11.2.o.fol.19.

¶ Fruendum est fratre non tanquam termino sed tanquam medio & in domino.q.11.3.1.fol.19.

¶ Furiosus. f. Baptismus.

¶ Futurum. Solus dei est scire futura contingentia.q.111.4.c.fol.165.

Futurum non cadit sub visu: tamen ex his que videt animal in presenti, mouetur eius appetitus in aliquid futurum, vel prosequendum vel virandum. q.40.3.3.fo.57.2.q.41.1.3.fo.58.

Futurum. f. Brutum.

B

Generatio Et corruptio in rebus naturalibꝰ differunt, quia generatio vnius sit corruptio alterius.q.113.6.2.fo.168.

Generat homo sibi simile in specie, non aūt secundū individuum, nec̄ secundum ea que pertinent ad diuidua.q.81.2.c.fo.115.

¶ Gentalis.ſ.Gradus.
Gentiles.ſ.Adoratio.Gradus.
¶ Genus. In omni genere quanto aliquid eſt prius, tanto eſt ſimplicius.q.19.2.c.fol.30.
Genus aliqñ accipit pro ſpē:eo mō loquendi quo dicimus humanum genus tota humana ſpeciem.q.18.2.c.fo.27.
Geometer modico ſtudio acquirit ſcientiam alicuius concluſionis quam nunquam conſideravit.q.65.1.1.fo.89.
¶ Geometricam ſciam hñe nō pōt q̄ errat circa hoc ꝑn̄m, oē totū eſt maiꝰ ſua pte.q.65.1.4.fo.89.
¶ Gloria eſt clara notitia cum laude.q.2.3.c.fo.3.
Gloria ſcīōrū eſt abſq; ſucceſſione ſm quādā eternitatis participationem.q.67.4.2.fo.93.
Gloria que eſt eſſentialis beatitudini eſt quā habet homo non apud hominē,ſz apud deū.q.2.3.1.fo.4 et.q.4.8.1.fo.9.
¶ Gnomi eſt virtus bñ iudicativa ſm ipſam rōnem naturalem in his in quibus deficit lex communis.q.57.6.c.3.fo.78.
¶ Gradus aliarū in lege veteri prohibet ne reuelentur turpitudines ad excludendā idolatriā. ſam in ſacris priapi ſua pudenda gentiles populo denudabant.q.102.4.7.fo.147.
Gradus. ſ. Angelus. Ira. Luxuria. Manſio. Modus.
¶ Grammaticus non traducit in filiū ꝑ ꝓpagationem originis ſciam grāmatice.q.81.2.c.fo.115.
¶ Gratia eſt qualitas ſupernālis ſeu founa accidētalis anime.q.110.2.o fo.163.
Gra reducit ad primā ſpēm q̄litatis:nec eſt idem qō ſtus:ſz hiitudo q̄dā q̄ ꝓſupponitur ſtutibꝰ infuſis, ſicut earum ꝑn̄ꝰ et radix.q.110.3.3.fo.164.
Gratia differt a virtutibus ſecundum eſſentiam.q.110.3.o.fo.164.
Gra ſm q̄ gratis datur excludit rōnē debiti,ex merito et ſm cōdōnē nāe ꝓuenientis: dona aūt nālia carent ꝓto debito tm:dona ẽo ſupnālia vtroq; iō ſpālius ſibi nomē gre vēdicant.q.111.1.2.fo.164.
Gratia excedit facultatē nāe create.q.112.1.c.f.165. et.q.114.2.c.fo.171.
Gratia eſt quedā participatio diuine nāe et qōdam donum ſupnāle.q.110.3.c.fo.164.et.q.112.1.c.fo.165.et.q.114.2.3.c.fo.171.
Gra ſm rōnē grauiti doni cōſiderata,nō cadit ſub merito:ſm vo nām rei q̄ donat conſiderata: nullꝰ pōt ſibi mereri primā gram.q.114.3.o. fo.172.
Gra accipit tripl. ſ. pro dilectione,pro dono gratis dato,et pro recōpenſatione eius.q.110.1.c.fo.163.
Gra dei dr duplr. ſ.auxiliū dei mouens nos et habituale donū.q.109.3.6.8.9.10.c.fo.160.et.q.110.2.c.f.165.et.q.113.2.c.fo.164.et.q.112.2.c.f.166.
Gratia duplex.ſcilicet gratum faciens,et gratis data.q.111.o.fo.164.
Gratia gratis data conuenienter diſtinguit.q.111.4.o.fo.165.
Gra duplex.ſ.ꝓueniēs et ſubſequēs.q.111.3. fo.165.
Gra ſiḡt effectū tpalē iō pōt dici ꝓuentus et ſubſequēs:ſed dilectio dei notat aliqd eternū,iō non pōt dici niſi ꝓueniens.q.111. 3.1.fo.165.
Gra duplex.ſ.operās et coopās.q.111.2.o.3.c.fo.164.
Gra operās et gra cooperās ſunt idem ſm eſſentiā, et dr ſm effectum: et ſilr gra ꝓueniens et ſubſequens.q. 111.2.c.4.3.o.fo.164.
Gra vie non eſt alia numero a gra ꝑfīe: ſicut charitas vie non euacuatur ſed perficitur in patria.qō. 1.1.3.2.fo.165.
Gra eſt maior in vno q̄ in alio ex pte ſubtilitatis aūt ex pte obi,nec finis.q.66.2.1.fo.90.et.q.112.4.o. fo.166.
Gra dr creari ex eo quod homines ſm eam creantur.i. in nouo eſſe conſtituunt ex nihilo.i. non ex meritis.q.110.2.3.fo.163.
Gra qua homo fit dignus vita eterna per petīm tollitur.q.113.2.c. fo.167.
Gra principalr eſt a deo:ab humanitate aūt chriſti et a ſacris inſtrāt.q.1.2.1.1.2. fo.166.
Gra agit in aiam nō p modū cāe efficientis,ſed per modū cāe formalis.q.110.2.1. fo.163.
Gra habitualis inquātum aiam ſanat vel iuſtificat ſiue gratā deo facit:dr gra opans:iuxtū ho ē ꝑn̄m opis meritorij dr coopās.q.111.2.c. fo.164.
Et ab iſa deriuant ſtutes et effluit in potētias alie q̄s poē mouent ad actꝰ.q.110.5.c.4.1.fo.164.
Et eſt ꝑn̄m meritorij opis mediantibus virtutibus q.110.4.2.fo.4.2. fo.164.
Et cōparat ad volūtatē vt mouēs ad motū,que eſt comparatio ſeſſoris ad equū:non autem ſicut accidens ad ſubm.q.110.4.1.fo.164.
Gratia gratum faciens ordinat hominem immediate ad coniunctionem virtute finis,gra autem gratis date ordinant hominem ad quedam preparatoria virtutis finis. ideo prima eſt multo excellentior ſecunda.q.111.3.o.fol.165.
Gra gratū faciens eſt q̄ quā ipſe hō deo cōiungitur: ſed gra gratis data eſt per quā vnus cooperat alteri ad hoc q̄ reducatur in deum.q.111.1.o.fol.164.
Gratia gratis data vocat,et ſupra facultatem nāe et meritū ꝑſone cōcedit,ſed nō dat hoi ꝑ ſe,ſed pro alijs ideo non vocatur gratia gratum faciens. qō. 111.1.c.4.2.fol.164.
Gratia dei ſignificat quiddam ſupernaturale in homine a deo prouenies:quandoque tamen dicitur ipſa eterna dei dilectio.q.110.1.c.fo.163.
Gratia in preſenti non eſt equalis glorie in actu: ſed in virtute.q.114.3.3.fo.171.
Gratia facit habentem dignum vita eterna.q.113.9.c.fo.170.et.q.114.3.o.fol.171.
Gratia adiuuat hominem ad non peccandum: non tamen ita confirmat in bono vt peccare non poſſit. q.106.2.2.fo.155.
Gratia eſt nobilior quam anima inquantum eſt participatio diuine bonitatis,non autem quantum ad modum eſſendi.q.110.2.2.fo.163.
Gra eſt in eſſentia aie ſicut in ſubo,non aūt in potētijs eius.q.50.2.c.fo.66.et.q.110.4.o.fol.164.
Gratia ponit aliquid creatum in eo qui eam accipit. q.110.1.o.fo.163.
Gratia agit in animam non effective ſed formaliter q.110.2.1.fo.163.et.q.111.1.1.fo.164.
Gratie vnius boni,maius eſt quam bonum naturę totius vniuerſi.q.113.9.2.fo.170.
Gratie infuſio fit in inſtanti abſq; ſucceſſione.q.113. 7.c.fo.169.
Et ad habitus gratie requiritur preparatio ſubiecti: que principaliter eſt a deo mouente liberum arbitrium.q.112.2.o.3.c.2.et.c.fo.166.et.q.113.3.7.c. folio.167.
Gratie preparatio perfecta eſt ſubito,non autem imperfecta.q.112.2.1.fo.166.
Et preparatio perfecta ſimul eſt cum infuſione gratie et non eſt meritoria gratie ſed glorie non autem imperfecta.q.112.2.1.fol.166.
Gre ꝓparatio vt eſt a libero arbitrio,nullā hz neceſſitatē ad gre cōſequutionē: ſed vt eſt a deo mouente,nō coactiuis ſed infallibilitatis.q.112.3.o.fo.66.
Gre collationis prima cā eſt a deo:ſed defectus gre prima cā eſt a nobis.q.112.3.2.fol.166.
Gre effectus ſunt quinq; ſ. vt alia ſanet,vt bonū velit vt efficaciter operetur,vt in bono perſeueret,quintus vt ad gloriā perueniat.q.111.3.c.fo.165.
Gratie effectus duplex.ſ.eſſe et operatio.q.111.2.c.fo lio.165.
Gratiā conſecutus ad recte agendum indiget auxilio dei mouente,non autem alia gratia habituali.qō. 109.9.o.fo.162.
Gratiā deus non dat niſi dignis quos per gratiā facit dignos.q.114.3.2.fo.172.
Gratiā ſe hñe hō ſcire pōt ꝑ reuelationem et coniecturaliter per aliqua ſigna,non aūt per ſeipſum et certitudinaliter.q.112.3.o.fo.166.
Gratiam conſecutus pōt operari bonū.vitare petīm et ꝑſeuerare ſine alia gratia habituali:non autem ſine auxilio dei.q.109.9.10.fo.162.
Gratiā cauſare eſt impoſſibile omni creature.q.76. 2.2.fo.108.7.q.112.1.o.3.2.fol.165.
Gratiam habere dei qñq; reuelat aliquibus ex ſpeciali priuilegio.q.112.3.c.fol.166.
Gratie habituali non exiſte in hoie in ſtatu nature integre non poterat hō nō peccare nec mortaliter nec venialiter.q.109.8.c.fo.162.
Gratia habituali poteſt hō in ſtatu nāe corrupte abſtinere ab omni mortali et a ſingulis venialibus ſed non ab omnibus.q.109.8.c.fol.162.
Et ſine gratia poteſt ſingula mortalia vitare:et ſcām aliquod tempus ſed non diu abſq; mortali eſſe poteſt.q.109.8.c.fo.162.
Gratia habituali hō indiget ad cognoſcendū ea que excedunt cognitionē naturalem:non aūt ad cognitionem cuiuſcunq; veri, ad quam ſm indiget auxilio diuino.q.109.1.o.fo.128.
Gratiam accipiens quandam experientiam dulcedinis nouit: quam non experitur ille qui non accipit.q.112.3.c.fol.166.
Gratia habituali et auxilio dei indiget homo ad hoc vt reſurgat a petō.q.109.7.o.fol.161.et.q.115.2.o. fo.167.et.q.114.2.c.fol.171.
Gratie gratis date non ſunt cōes oibus nec equales in vno et eodem.q.66.2.1.fol.90.
Gratia.ſ.Debitum.Homo.Habitus.
Gratitudo.1.gra eſt virtus per quā redditur debitū bñ factoribus.q.60.3.c.fo.82.2.q.110.1.c.fol.163.
Grauc.Deſcenſionis corporis grauis cauſa ſicut finis eſt locus deorſum: ꝑn̄m aūt motꝰ eſt inclinatio naturalis que eſt ex grauitate.q.36.2.c.fol.53.
Gregorius propter triſtitiam intermiſit ezechielis expoſitionem.q.37.1.3.fo.54.
¶ Guiphus qui equis et hominibus infeſtus eſt,crudelitatem ſignificat.q.102.6.1.fol.149.
Gubernatio. Que gubernationi diuine ſubduntur etiam legi eterne ſubiacentur.q.93.4.c.fol.151.
Et que ſunt ſub dra.ſ. Lex. Eterna. Prouidentia.
Gula. In diuerſis ſpecibus gule diuerſa ſunt media.q.72.9.c.3.fol.102.
Guſtus. Guſtu delectabile eſt dulce:ſed quibuſdam dulcedo vini quibuſdam melliſ aut alicuius alterius.q.1.7.c.fol.3.
Guſtum habens optimum maxime delectatur in delectabili quod eſt ſimpliciter melius.q.1.7.c.fol.3. 2.q.2.1.1.fol.3.

H

Habere Dicitur dupliciter.1.ſcōm q̄ res quecūq; dr aliquid hre,ſm qō res aliquo modo habet ſe in ſeipſa vel aliqd aliud. q.49.1.3.fo.64.
Habere primo modo ſm q̄ dicit reſpectu cuiuſcunq; quod habetur,commune eſt ad diuerſa genera.qō. 49.1.c.fo.64.
Habere ſecundo modo eſt ſm aliquam qualitatem. q.49.1.c.fo.64.
Habens aliquid quod habetur qñq; nullum habent medium,qñq; medium eſt ſola relatio,qñq; modus actionis et paſſionis.q.49.1.c.fo.64.
Habitus eſt qualitas ſeu diſpoſitio ſm quam bene vel male aliquid diſponitur ſm ſe aut ad aliud.q. 49.1.o.fo.64.
Habitus eſt qualitas de difficili mobilis.q.49.2.3. folio.65.
Habitus eſt ſm quem ad aliquid nos habemus bene vel male.q.49.2.c.1.fol.65.
Habitus idē non ſe hz ad bonū et malū:eadē autem potentia ſe hz ad bonū et malū.q.49.4.3.fo.66.
Habitus de ſui ratione non reſpicit potentiam ſed naturam.q.49.2.c.1.3.2.fo.65.
Habitus de ſui ratione ſeu primo et per ſe importat habitudinem ad naturam ſm q̄ conuenit vel non conuenit.q.49.2.c.1.3.o.fol.65.
Habitus ſumit qñq; ꝓ actu eius.q.70.1.3.fo.97.
Habitus vt predicamentū importat habitudinē indumenti ad indutum.q.49.1.c.fol.64.
Habitus vt eſt ꝓdicamētū dr ꝓ actu eius.q.50.1.3. fo.65.et.q.50.1.c.1.2.c.3.3.fo.66.2.q.51.1.c.fo.68. 2.qō.82.1.c.fol.117.
Habitus aliqd dr dupl. ſ. proprie et eſſentialiter, et id quod habetur tenetur.q.94.1.c.fo.132.
Habitus duplex.ſ.naturalis et infuſus.qō.51.1.4.o. folio.68.
Habitus homini a deo infunditur duplici rōne.ſ.ad diſponendū eū ad fine ſupernaturalem,et ad oſtendendam virtutem dei.q.51.4.o.fol.69.
Habitus non hz locum in dō.q.49.4.o.fol.66.
Habitus cuius potentia eſt ſubm non importat ordinem ad naturā ſed ad operationem.ideo eſt poſterior potentia.ſed prior eſt ea ſicut cōpletū incōpleto et actus potentia.q.50.2.3.fo.6.6.
Habitꝰ cuius ſubm eſt corruptibile et cuius cā hz ſuiū corrūpitur per ſe et per accīs.q.53.1.3.c.fo.71.
Habitus poteſt habere ordinem ad actum et ſm rationem habitus et ſm rationem ſubiecti in quo eſt habitus.q.49.3.o.fo.65.
Habitus qui eſt alicuius potentie vt ſubiecti,primo et principaliter ordinatur ad actum:alij vero ꝑhr ordinantur.q.49.3.c.fo.65.
Habitus ſcōm ſe eſt forma ſimplex et ſecundum hoc non accidit ei diminutio: ſed ſecūdū diuerſum modum participandi prouenientē ex indeterminatione potentie ipſius participantis.q.53.2.2.fo. 71.
Habitus ſcientie pōt corrūpi per accīs ex parte interiorum virium ſenſitiuarum et per ſe.ſ.a cōtraria ꝓpoſitione et a cōtrario paſſu rōnis.q.53.1.c.fo.71.
Habitus virtus vel vitiū corrumpitur per iudicium rationis in contrarium mouentis quocunq; modo. q.53.1.c.fo.71.

Inder

Habitus premittitur potentie secundū quod importat dispositionem ad naturam: sed habitus qui est principium operationis, est posterior potentia. q. 50. 2. 3. fol. 66.

Habitus acceptus in ordine ad operationem est in anima per suas potentias. q. 50. 2. 0. fo. 66.

Habitus dicitur actus primus et operatio actus secundus. q. 49. 3. 1. fol. 62.

Habitus sicut non generatur ita nec corrumpitur per vnum actum tantum, nisi per actum excludatur causa habitus. q. 71. 4. c. fo. 98.

Habitus subiectum non est potentia actiua tantum. q. 54. 1. c. fo. 71.

Habitus moralis habet rationem virtutis humane inquantum rationi conformatur. q. 58. 2. c. fol. 73.

Habitum aliquem. i. gratiam esse in anima secundam suam essentiam nihil prohibet, si loquamur de aliqua superiori natura cuius homo potest esse particeps. q. 50. 2. c. fo. 66.

Habitum acquisitum non causant actus qui producuntur ex habitu infuso: sed confirmant preexistentem. q. 51. 4. 3. fo. 67.

Habitum virtutis vel vitij hūs potest non vti quis cum vult in actū ſ. tūm. q. 52. 3. c. fo. 70. et q. 63. 2. 2. fo. 86. et q. 71. 4. 0. fo. 96. et q. 78. 2. c. fol. 113.

Habitum scientie et fidei habens certus est se habere fidem, sed non sic est de habitibus perficientibus vim appetitiuam. q. 112. 5. 2. fo. 166.

Habitus quandoq; aliquis vti non potest propter aliquod impedimentum. q. 94. 1. 4. fol. 132.

Habitus distinguuntur secundum differentiam boni et mali. q. 54. 3. 0. fo. 72.

Habitus tamen aliquis quis se hñt ad bonū et malum vt opinio se hz ad verū et falsum. q. 54. 4. c. fol. 74.

Habitus distinguuntur specie fm tria scz fm principia actiua, fm vtile, et scom obiectū differentia. q. 54. 2. 0. fol. 72.

Habitus distinguuntur specie in ordine ad naturam duplicit̄ scilicet vel fm conuenientiam ad naturā vel disconuenientiam ab ipsa: vel ex eo q habitus vnus disponit ad actum conuenientem nāe inferiori alius aūt habitus disponit ad actum conuenientem nature superiori. q. 54. 3. 0. fol. 72.

Habitus sunt necessarij vt posset q diuersis modis pmēsurari pōt determinent ad vnū. q. 49. 4. 0. fo. 66.

Habitus specie differentes possunt esse in eadem potentia. q. 54. 1. 0. fo. 71.

Habitus intellectuales sunt principaliter in intellectu possibili, scdario aūt in viribus anterioribus apprehensiuis. q. 50. 4. 0. fol. 67. et q. 51. 3. c. fo. 68. et q. 53. 1. c. fo. 61. et q. 56. 5. 0. fo. 76. et q. 67. c. fo. 92.

Habitus no constituuntur ex multis: sed quilibet secundum se est qualitas simplex relata ad multa fm quid. q. 53. 1. 2. fo. 71. et q. 54. 4. 0. fol. 72.

Habitus quorum subiectum est incorruptibile non possunt corrumpi per accidens. q. 53. 1. c. fol. 71.

Habitus quorum subiectum principale est incorruptibile, secundarium vero corruptibile nō possunt corrumpi per accidens ex parte subiecti principalis, sed bene ex parte secundarij. q. 53. 1. c. fol. 71.

Habitus qui sunt dispositiones ad naturā possunt plures esse in eodem subiecto secundum diuersas eius partes: q; fm humores est sanitas, secōm partes similes est fortitudo vel macies, secōm membra vero est pulchritudo. q. 54. 1. c. fo. 71.

Habitus qui sunt dispositiones ad opera plures possunt esse vnius potentie. q. 54. 1. c. fo. 71.

Habitus sicut nō sunt q. mēbris corporis, nec in potentijs naturalibus, ita nec in potentijs sensitiuis fm q; ordinantur nāe operantur. q. 50. 3. c. fol. 67.

Habitus accadē eis augēt ex q̄ghabent q; est fundamentū augmenti ipsius. q. 53. 2. c. fol. 71.

Habitus ex eadē ca diminuunt ex q̄ corrūpunt: q; eorum diminutio est via ad corruptionem. q. 53. 2. c. fo. 71.

Habitus primoti principiorū tā speculatiuorū q̄ practicorū nec ipsi nec q̄ accidūt corrūpi pōt. q. 53. 1. c. fo. 71.

Habitus scientie et virtutis diminuuntur et corrumpuntur per solam cessationem actus, non quidem per se sed per accidens. q. 53. 3. 0. fol. 71.

Habitus aliqui sunt in intellectu et voluntate. quest. 50. 4. 3. 0. fol. 67.

Habitus sunt in angelis. qō. 50. 6. 0. fo. 67. et q. 51. 1. 2. fo. 68.

Habitus nō sunt in potentijs sensitiuis vt opant ex instinctu nāe sz vt opant ex imperio rōnis. q. 50. 3. 0. f. 67.

Habitus in brutis quō̄ammodo poni possunt: sed non proprie. q. 50. 3. 2. fo. 67.

Habitus aliq ponunt in viribus sensitiuis apprehensiuis interioribus, non aūt in viribus apprehensiuis exterioribus. q. 50. 3. 3. fol. 67. et q. 56. 5. 0. fol. 76.

Habitus non sunt in viribus nutritiue partis. q. 50. 3. 1. fo. 67.

Habitus corporales non multum videntur augeri per additionem, sed secundum transmutationem simplicium qualitatum. q. 52. 2. c. fo. 70.

Habitus ex quibusdam actibus causantur in agentibus habentibus in se etiam principium passiuum, non autem in alijs. q. 51. 2. 0. fo. 6.

Habitus corporales possibile est causari ex vno actu forti, et etiam habitum scientie in intellectu possibilis: sed quantum ad inferiores vires apprehensiuas, necessarium est eosdem actus pluries reiterari, vt aliquid firmiter memorie imprimatur. questio. 51. 3. c. fo. 68.

Habitus virtutum moralium causantur in appetitu sensitiuo secundum quod mouentur a ratione. q. 51. 2. 6. 3. c. fo. 78. et q. 53. 1. c. fol. 71.

Haymus. ℌ. Alleranus. Augmentum. Bonum. Celū.

Contrarium. Dispensatio.

¶ Halyetus. ℌ. Ylyetus.

¶ Hereticus origenes fuit quod post vltimam beatitudinem homo potest fieri miser. q. 5. 4. c. fo. 10.

Hereticus nōtanus et priscillec quod promissio spiritus sancti non fuit completa in apostolis, sed in eis. Et similiter manichei posuerunt quod fuit completa in manicheo. q. 106. 4. 2. fo. 156.

Hereticus pelagij quod homo potest implere precepta legis sine gratia. q. 100. 10. 3 fo. 145.

Et quod pueri non deferuntur ad baptismum tanquam ab aliqua infectione culpe abluendi. qō. 81. 1. c. fo. 115.

¶ Hereticum est ponere animas ab angelis creatas. q. 3. 7. 2. fol. 7.

¶ Herodius qui vulgariter falco dicitur, significat illos quorum pedes sunt veloces ad effundendum sanguinem. q. 102. 6. fo. 149.

¶ Heroica vel diuina virtus addit super rationem communem virtutis perfectionem secundū quam dicuntur aliqui viri diuini. q. 68, 1. c. fo. 94.

Heroica. ℌ. Virtus.

Hii eius. ℌ. Quis.

¶ Holocaustum in lege veteri totum comburebatur et offerebat specialr deo, ad reuerētiā maiestatis et amorem bonitatis eius. q. 102. 3. 8. 10. fol. 145.

Holocaustum inter omnia sacrificia erat precipuū. q. 102. 3. 10. fo. 145.

Holocaustorum ordo numerus et ratio. q. 102. 3. 10. fol. 145.

¶ Homicidium prohibetur in decalogo secundum quod habet rationem indebiti: ideo ter humana cōcedere non potest quod licite homo bonus occidatur. q. 100. 8. 3. fo. 142.

Homicidium inter peccā opis in primū est grauius q̄ adulterium, et hoc q̄ furtum. q. 100. 6. c. fo. 141.

¶ Homo in specie constituitur secundū naturam intellectualē et rationalem. q. 51. 7. c. fo. 47.

Homo est minor mundus, quia sic ala est in corpore sicut deus in mundo. hoc sibimet attendit q̄tū ad aliquid nō aūt q̄tū ad oia. q. 17. 8. 2. fol. 26.

Homo apprehendit veritatē per inquisitionem rationis, angelus vero statim: ideo hō p tempus ad beatitudinē puenit, angelus vo consequutus est eam statim post ph̄m. suę cognitionis. q. 5. 1. 1. fo. 9.

Homo immutatur a passione, aut sic q; sola passio dominatur et totaliter ratio ligatur: et tale hominē cadē est ratio et de alijs bruts. aut sic q̄ ratio non totaliter absorbetur a rōne: et sic non ex necessitate sequitur passionem. q. 10. 3. c. fo. 18.

Hō q̄libz vult, vult pp vltimum finem. q. 1, 6. 0. fo. 3.

Homo agit propter finem, quia actiones humane sunt propter finem. q. 1. 1. 0. fol. 1.

Homo quicqd facit agit pp finem etiam agendo actionē q̄ est vltimus finis. q. 1. 1. 2. fol. 1.

Homo ex parte complexionis corporalis secundum suam speciem non hz supercellentiam alicuius passionis alia vero a alia fm q; recedūt ab hac equalitate complexionis fm hoc nāliter disponunt ad excessum alicuius passionis. q. 45. 5. 1. fo. 52.

Homo absq; gra habituali pōt velle facere bonum, non aūt mereri, sed meritū pōt sine auxilio dei. qō. 109. 2. 5. 0. fo. 159. et q. 114. 2. 0. fo. 171.

Homo pōt se ad gratiam preparare sine alia gratia habituali, non autē absq; exteriori auxilio dei gratuito. q. 109. 6. 0. fol. 160.

Homo in statu nature corrupte indiget gra habitua li quantum ad duo. s. vt sanet: et vt meritorie operetur. q. 109. 2. 3. 4. c. fo. 159. et q. 114. 2. c. fol. 171.

Homo. ℌ. Actio. Finis.

¶ Honestum bonum procedit ex rectitudine rationis et voluntatis. q. 59. 2. c. fol. 55

Honesti boni, regula rōnis ē radix. q. 59. 2. 1. fo. 55.

¶ Honor exhibet alicui pp aliquā eius excellentiam: et ſt signum et testimonium excellentie que est in honorato. q. 2. 2. c. fol. 3.

Honor pōt cōsequi beatitudinem que in eo principaliter consistere non potest. q. 2. 2. c. fol. 3.

Honor nō est premiū virtutis pp quō fructus operantur: sed accipiunt honorē loco pmij ab hoibus non habentibz ad dandū manus. q. 2. 2. 1. fol. 3.

De honore parentū est quartū preceptum decalogi: cui superaddit̄ precepti de honoratione senum, et vtr oia p̄cepta inducentia ad reuerentiam exhibēdam in rebus vel ad beneficia exhibenda equalibus vel minoribus. q. 100. 11. c. fo. 143.

Homo. ℌ. Animal.

¶ Humanitas. ℌ. Gratia.

Humanus. ℌ. Actus. Actio.

¶ Hircus figurabat christum pp ſilitudinem carnis peti, vitulus pp virtutē crucis, agnus pp innocentiā, aries pp principatū. q. 102. 3. 2. fol. 145.

¶ Humiliari. Deus ḡmittit aliquos cadere in peccatum, vt exinde humilientur. q. 79. 4. c. fol. 114. et q. 87. 2. 1. fo. 22.

Ibis 3 ℌ. Ciconia.

¶ Idea. In rōnibus idealib⁹ que respiciūt proprias naturas singularū rerum inuenit q̄dam pluralitas fm diuersos respectus ad res. q. 93. 1. 1. fo. 131.

Et ratio diuine sapientie inquātū p eam cuncta sunt creata, hz rōnē artis, exēplaris et idee: et inquantū mouet ota ad debitū finē obtinet rōnē legis. qō. 93. 1. c. fo. 131.

Idem actus voluntatis est quo fertur in finem vt est ratio volendi ea que sunt ad finem, et in ipsa q̄ sunt ad finem. q. 8. 3. c. fo. 13.

Idem moueri a seipso fm diuersa nihil prohibet: non autē fm idem. q. 9. 3. 0. fo. 16. et q. 51. 2. 2. fo. 68.

¶ Idolatria est grauissimus peccatum. q. 102. 3. 11. fo. 145.

Idolatria. ℌ. Adoratio.

¶ Ignis spēs vīr ee carbo et flāma pp applicationez nature ignis ad mām alienā. q. 35. 8. c. fo. 53.

Ignis quātūcūq; hēat caloꝛe pfecti, non alteraret nisi per motionē corpis celestis. q. 109. 1. c. fo. 158.

¶ Ignorantia est priuatio sciēie perfectiētis rōnem, q̄ phiber actū peccati inquantum dirigit actus humanos. q. 76. 1. c. fol. 108.

Ignorātia cōiter est nescia eorū q̄ de natus est scire. ppie vo est priuatio eorū q̄ de aptus est et debz scire. q. 74. 3. c. 1. fo. 106. et q. 76. 2. c. fol. 108.

Ignorātia duplex. s. inuincibilis et vincibilis. pria non est pctm: q; studio supari nō pt, nec est in ptāte nostra eā repellere. scda ē pctm si sit eoꝝ q̄ de scire tenet. q. 74. 1. 2. fo. 105. et q. 76. 2. 0. 3. c. fo. 106.

Ignorātia triplr se hz ad actū. s. cōcomitāter, consequēter, et ater. prima nō facit inuolūtariū, sed facit nō volūtariū. scda cāt inuolūtariū fm q̄d, nō autem simplr. tertia cāt inuolūtariū simplr. q. 6. 8. 0. fo. 13.

Ignorātia prima nec excusat nec minuit pctm. scda si sit directe voluntaria circa ea que quis scire tenetur auget peccatum: si vero sit indirecte voluntaria minuit pctm. tertia omnino excusat a peccato. q. 19. 6. c. fo. 31. et q. 76. 3. 4. 0. fo. 109.

Ignorātia duplex. s. legis et facti. prima si per negligentiā pueniat circa ea q̄ de scire tenetur non excusat: secunda vo excusat. q. 6. 8. c. fo. 13. et q. 19. 6. c. fol. 31.

Ignorātia est volūtaria dupl̄r. s. directe et indirecte. prima est in quam actus voluntatis fertur. secūda est cum propter negligentiam aliquis non vult scire q̄d scire tenetur. q. 6. 8. fol. 13. et q. 19. 6. c. fo. 31. et q. 76. 3. 4. c. fo. 109.

Ignorantia prima auget peccatum. secūda minuit. q. 19. 6. c. fo. 31. et q. 76. 4. c. fol. 109.

Ignorātia volita idirecte ē ignorātia male electiōis, ex passione vel ex habitu puenies. q. 6. 8. c. fo. 13.

Ignorātia de se est pena, et nō pctm: sed ex negligentia, aut ex effectu sequēte est pctm. q. 76. 2. 4. q. fol. 108. et q. 84. 4. 3. fo. 120. et q. 105. 2. 9. fo. 154.

Ignorantia dr esse electionis, nō q̄ electio sit fcia: sed q̄ ignorat̄ q̄d sit eligendū. q. 13. 1. 3. fol. 21.

Ignorantia punationes. s. eorū q̄ aliqs scire tenetur est pctm, non aūt aliorū. q. 76. 2. 0. fol. 108.

Ignorātia infidelitatis fundamentū spūalis edificij subuertit. q. 76. 4. 3. fol. 110.

Ignorantia alicuius particularis circumstantie quā de nō pōt scire debita diligentia adhibita, totalr excusat a pctō: nō aūt ignorātia quā cāt habitus vel

passio impediens applicationē scientie communis ad priuilegiū actū.q.6.8.c.fo.13.2.q.19.6.c.fo.31.2.q.77.7.2.fo.112.

Ignorantia nō excusat nec minuit peccatū nisi ſm q causat inuoluntariū.q.19.4.c.fo.31.2.q.73.6.c.fo.105.2.q.76.3.4.o.fo.109.2.q.105.2.9.f.154.

Ignorantia electionis neq; excusat neq; diminuit peccatū: neq; est cā peccati ſed aliquid consequēs ad cām ſcz ad passionem vel habitū inclinantem ad peccatum.q.76.4.1.fo.110.2.q.78.4.1.fo.113.

Ignorantia nō est causa peccati nisi p accidēs.f.illa q̄ tollit scīam vīm vel particularem prohibentem actum peccati.q.76.1.o.fo.108.

Ignorantia.ſ.peccatum.

¶Ignorans nō cōmittit actū peccati:ſed solum q̄n est tempus acquirendi scientiam quam habere tenetur.q.76.2.3.fo.119.

Ignorans ignoratia affectata ingratitudinis 2 infidelitatis grauissime peccat.q.76.4.3.fo.110.

Ignorans peccat,2 nō propter ignorantiam ſi ignorantia non est causa peti, ſed concomitanter ſe hz ad peccatum.q.75.1.c.fo.108.

¶Illuminatio. Diaphanum ſm ſe dispositum ad lumen,subito illuminatur a corpore lucido.q.115.7.c.fo.163.

¶Imago dei in hoīe significat intellectuale, arbitrio liberum,2 per se potestatiuum.prolo.

¶Immūditia in veteri lege erat duplex.f.ſpūalis.i. peccm̄.2 corporalis.q.102.5.4.5.6.fo.148.

Immunditia corporalis triplex.f.p corruptionem facti vel in fieri,per contactum,2 per ministerium comburentium 2 colligēntiū cineres 2 aspergentium aquas in sacrificio q̄b offerebatur pro peccato idolatrie.q.102.5.4.5.6.fo.148.

Immūditie ſpūales 2 prime corporales expiabātur per aliqua sacrificia vel cōmuniter oblata pro tota multitudine,vel etiā p̄ticulis singulorū:ſcīe corporales p̄ solā aspersionē aque:tertie p̄ solam vestimentorum ablutionē.q.102.5.4.5.6.fo.148.

Immunditiarum ratio literalis 2 figuralis.q.103.5.4.fo.148.

¶Impedimentum duplex.f.per modū contrarietatis 2 per modum defectus.q.4.5.4.fo.8.

¶Impedire non tenetur defectum qui non potest,2 cui non est commissum.q.6.3.c.fo.12.

¶Imperare est actus rōnis,presupposito actu voluntatis.q.17.1.o. fo.24.2.q.50.1.c.fo.81.

Imperare est ordinare eum cui imperatur ad aliquid agendum intimādo vel denunciando,non absolute,ſed mouendo.q.17.1.o.2.5.c.fo.24.

Virtutes appetitiue bonorum non ſunt imperantes libere,ſed ſm naturalem instinctum ad ea que apprehendunt mouentur.q.11.1.c.fo.19.

¶Imperari semper pōt actus rōnis quo ad exercitium 2 quo ad assensum preter actū naturalē q̄ nature imperio subiacet.ſed non quo ad veritatem circa aliquid apprehensam.q 17.6.o.fo.25.

Imperari potest actus voluntatis:quia a ratione ordinari potest.q.17.5.o.fo.25.

Imperari non pōt a ratione primus actus voluntatis:qz ex rationis ordinatione non est,ſed ex instinctu nature,aut ſuperioris cauſe.q.1.2.3.fo.2.et.q.9.4.c.fo.16.2.q.17.5.3.fo.25.

Imperari possunt a ratione actus p̄cedentes ab appetitu intellectiuo vel animalino aūt p̄cedentes ab appetitu naturali,vt ſunt actus vegetabilis anime.q.17.8.o.fo.26.

Voluntas imperat omnes actus voluntarios.q.71.6.2.fo.99.

Imperiū 2 actus imperatus ſunt vnus,actus humanus ſicut quoddā totū,ſz ſm partes multa.q.17.4.o.fo.25.2.q.20.3.c.1.fo.33.

Imperiū est prius & vſus rei vt ipſe ſubdit potentie exequatiue:ſed vſus rei vt est in rōne referente ipſm in finem precedit electionē,2 multo magis imperiū quod electio precedit.q.17.3.o.fo.25.

Imperium.ſ.Iuſtitia.Lex.

Imperium esse in brutis est impossibile.q.17.2.o.fo lio.25.

Imperio alterius agens,non est necessarium q̄ cognoscat finem.q.1.2.1.fo.1.

Imperio rationis subiacet quilibet actus prout est in potestate nostra.q.17.6.7.c.fo.25.

Imperio rōnis subiacet actus appetitus ſenſitiui ex parte potentie anime,2 vt regulatur ab apprehensione rationis.q.17.7.o.fo.25.

Imperio rectoris ciuitatis qui intendit bonum commune,mouentur omnia ſua particularia officia ciuitatis.q.1.2.5.fo.2.

Imperatus.ſ.Appetitus.Charitas.

¶Implere perfecte volūtatem hominis ſolus deus potest.q.2.8.c.fo.4.2.q.3.1.c.fo.5.

Impossibile.ſ.Celum.possibile.

¶Impossibilitas duplex.f.vera 2 estimata.q.4.4.3.fo.37.

¶In.Esse in aliquo potest esse dupliciter.f.vt in cauſa principali vel instrumentali,2 vt in ſubiecto.qō.83.1.c.fo.118.

Et aliquid esse in duobus vel pluribus contingit dupliciter ſcilicet ex equo,2 ordine quodam.qō.36.2.c.fo.74.

Et in deo tota plenitudo ſui esse est ſm aliquid vnū 2 ſimplex:in rebus autem aliis vnumquodq; habet plenitudinem essendi ſibi conuenientem ſm diuerſa.q.18.1.c.fo.26.

¶Inclinatio nō est niſi in aliquid ſile 2 conueniens ideo ois inclinatio est in bonum.q.8.1.c.fo.14.

Inclinatio ois cēſequit aliqḡ formā.q.8.1.c.fo.14.

¶Inclinationem vniuerſalē non dat causa particularis:ſz vniuersale bonū qō est deꝰ.q.9.6.c.fo.15.

Incontinens qui peccat ex passione comparatur ei qui laborat ter pollatet:intēperatꝰ vero q̄ peccat ex malitia,ei qui continue laborat.qō.78.4.c.fo.113.

Incontinens comparatur paralytico: cuius partes mouentur in contrarium eius quod ipſe disponit.q.77.3.c.fo.111.

Incontinentis ſyllogiſmus habet quatuor propoſitiones.q.77.2.4.fo.111.

¶Indirum homini dupliciter.f.pertinens ad naturam humanam,vt lex naturalis:2 per gratie donum,vt lex nona.q.166.1.2.fo.155.

¶Individuum. Vnūquodq; individuat ſm materiam:ideo qō est aliqd naturale ſm determinatam corporis complexionem,est ei naturale ſm naturam individui.q.63.1.c.fo.85.

Individuus primus peccierum deus absq; alia operatione creature precedente inſtituit,vt per eas natura propagaretur ad posteros.q.5.7.2.fo.11.

¶Infidelis qui nihil audiuit de penis inferni grauiorem penā in inferno pateretur pro peccato homicidij,quam pro peccato furti.q.73.8.c.fo.104.

Infidelis primi motus ſenſualitatis,non ſunt peccata mortalia.q.89.5.o.fo.127.

Infidelis peccatū est multo minus q̄ peccm̄ fidelis.q.73.8.c.fo.104.4.q.89.5.c.fo.127.

¶Infinitum esse proceſſum in cauſis finalibus ex quacunq; parte per ſe loquendo est impoſſibile,ſed in cauſis per accidens non.q.1.4.o.fo.2.

Infinitum esse proceſſum in cauſis mouentibus non est possibile.q.1.4.c.fo.2.

Infinitum rō pōt considerare.ideo quodāmodo est virtutis infinite.q.30.4.2.fo.45.

Infinitū.ſ. Magnitudo. Mutatio. Vniuerſale.

¶Infirmitas in malis volūtariis ſubiacet potestati hoīs:ideo nec tollit nec diminuit rationem culpe.q.21.2.3.fo.35.

Infirmitas animę.f.peccm̄ ex infirmitate est q̄si impeditus anima in exequtione ꝓprie operationis propter inordinationem partiū ipſius:qz.f.partes eius ex aliqua passione nō ſubduntur ordini rationis.q.77.3.o.fo.111.2.q.85.3.4.fo.120.

Infirmitas que diminuit volūtarium diminuit peccatum.q.75.4.c.fo.103.2.q.77.6.7.o.fo.112.2.q.88.2.c.fo.125.

Infirmitas corporis est q̄n corpus debilitat vel impeditur in exequutione proprie operationis ꝓpter inordinationē partium ipſius:qz.f.nō ſequuntur ordinem nature.q.77.3.c.fo.111.

¶Infirmum membrum dicitur quando non potest perficere operationem membri ſani.q.77.3.c.fo.111.

¶Infuſio gratie requiritur ad iuſtificationē.q.113.2.o.fo.167.

Infuſio.ſ. Statia.

¶Ingenium. Velocitas ingenii pertinet ad perfectionem hominis quo ad bene esse eius.q.4.5.fo.8.

Innaturale.ſ.Delectatio.

¶Innocentia. In ſtatu innocentie non erat ligamentum rationis ex delectatione in actu coniugali.q.34.1.1.fo.50.

Inquiſitio.ſ.Conſilium.

¶Inſtans vltimum in quo forma prior ſubdo ineſt in his que ſubiacent tempori non est dare:est autem dare vltimum tempus et primum inſtans in quo forma ſubſequens ineſt ſubiecto.q.113.7.3. fol.169.

Inſtans.ſ.Conceptio. Statia. Liberum arbitrium. Mutatio. Operatio.

Inſtitutio.ſ. Conſecratio.

¶Inſtructio ꝓfa requirit in doctore.f.plenitudinem cognitionis principiorum conclusionum 2 effectuum,probationem eorum que dicit per argumentum vel per ea que ſunt diuine virtutis propria.et conceptorum conuenientem auditoribus prolationem quantum ad idioma vel ſenſum.queſtio.111.4.c.fo.165.

¶Inſtrumentum quod agit 2 agitur indiget habitu,non autem quod ſolum agitur.q.68.3.3.fo.95.

Inſtrumentum.ſ.Actio. Agens.

¶Intelligere actu aliquid est actu cogitare.q.109.1.3.fo.159.

¶Intellectualis natura excedit rationalem quo ad modum cognoſcendi: rationalis vero excedit ſenſitiuam quo ad cognitionis obiectum.queſtio.5.1.1.fo.9.

¶Intellectiuus habitus ſecūdario potest esse in viribus interioribus ſenſitiuis,principaliter autem est in intellectu possibili.q.50.4.3.fo.67.

¶Intellectus passiuus est intellectus possibilis,et ratio particularis.i.vis cogitatiua cum memorativa 2 imaginatiua.q.51.3.c.fo.68.

Intellectus possibilis est in quo est habitus scientie.q.50.4.o.fo.67.

Intellectus ſimul intelligit ſubiectum 2 predicatum inquātum vniuntur in ordine affirmationis vnius.q.113.7.2.fo.169.

Intellectus ſi absolute principium 2 conclusionem consideret,diuerſa est consideratio:ſi vero conclusioni propter principia assentit est vnus actus tantum.q.8.3.c.fo.15.2.q.12.4.c.fo.20.

Intellectus mouet ſcientia per hoc q̄ cognoſcit principium reducit ſcipſum de potentia in actum quo ad cognitionem conclusionum.qō.9.3.c.fo.16.2.q.51.2.c.fo.68.

Intellectus humanus ſecm̄ ſe est ſupra tempus,ſed per accidens ſubditur tempori.q.113.7.3.fol.169.

Intellectus penetrat vſq; ad rei eſſentiam:ſenſus vero ſiſtit circa exteriora accidentia rei.queſt.31.3.c. fol.47.

Intellectus non perficitur per formam lapidis inquantum est talis forma,ſed inquantum in ea participatur aliquid ſimile alicui quod est ſupra intellectum humanum.f.lumen intelligibile vel aliquid huiuſmodi.q.3.6.c.fol.6.

Intellectus possibilis dicitur locus ſpecierum, quaſi ſpecies intelligibiles conſeruans.queſt.67.2.c.fo lio.92.

Intellectus cognoſcit vniuerſale,ſenſus vero non.q.5.1.1.fol.8.

Intellectus 2 voluntas ſunt diuerſe ptes, ſed vnius anime.q 33.3.2.fo.50.

Intellectus 2 voluntas ſunt naturales proprietates anime, ſpeciem consequentes, ſine quibus anima non potest esse.q.110.4.4.fo.164.

Intellectus est ſuperior voluntate ſm rationem ordinis.q.13.1.c.fol.20.

Intellectus precedit voluntatem inquantum propoſit et ſuum obiectum:ſed voluntas precedit intellectum ſecundum ordinem motionis.queſtio.83.fo lio.119.

Intellectus potest ordinare imperando quod homo velit.q.17.5.o.fol.25.

Intellectus mouet voluntatem quo ad determinationem actus ex parte obiecti:ſed voluntas mouet intellectum quo ad exercitium actus,cuius principium est ex fine.qō.9.1.o.fo.15.2.q.17.1.c.fol.24.7.q.19.3.3.fol.30.

Intellectus primo apprehendit 2 attingit finem quā voluntas, tamen motus ad finem incipit a voluntate.q.3.4.3.4.fo.6.

Intellectus possibilis est in potentia ad esse intelligibile:ideo nihil prohibet in ipso esse habitum, qui est medius inter duram potentiam 2 actum perfectum.q.50.4.2.fo.67.

Intellectus practicus ſumitur ab opere exteriori,ſpeculativus vero ab opere interiori.q.3.5.2.fol.6.2.q.57.1.1.fol.75.

Intellectus.ſ.Actus. Obiectum practicum. Uerum. Voluntas.

Intellectus actio 2 cuiuſcunq; creati dependet a deo quā ad duo primo inquantum ab ipſo habet perfectionem qua agit:ſcilicet intelligibile lumen.ſecundo inquantum ab ipſo mouetur ad agendum.qō.109.1.c.fol.158.

Intellectus vſus 2 iudicium impeditur impedito actu virtutis imaginatiue 2 aliarum virium ſenſitiuarum.queſt.33.3.3.fo.50.2.q.48.3.c.fo.64.2.q.

Index

43.1.3.fol.71.

Intellectus ⁊ voluntatis actus supra seinuicem possunt ferri.q.17.1.c.fo.24.

Intellectus practici ⁊ vite activeinis non est cognitio que queritur propter seipsam sed est operatio exterior:speculativi vero ⁊ vite contemplative, finis est cognitio que queritur propter seipsam.qō.3.5.1.2.fo.6.2.q.64.3.c.fo.87.

Intellectus speculativi accipitur per veram conformitatem intellectus ad rem:sed verum intellectus practici accipitur per conformitatem ad appetitum rectum.q.57.3.3.fo.78.2.q.64.3.c.folio.87.

Intellectus actio perficitur secundum quod res intelligibiles sunt in ipso:sed voluntatis motus consistit in motu ad res.qō.66.5.1.fo.92.2.q.86.1.2. folio.121.

Intemperatus.ℨ.Incontinens.

¶Intendere est in aliud tendere:quod est monentis ⁊ moti.q.12.5.c.fo.20.

Intendere finem proprie quod est monentis, non convenit bruto:sed solum vt est moti ab alio.q.12. 3.o.fo.20.

¶Intentio proprie est actus voluntatis presupposita ordinatione rationis ordinantis aliquid in finem.q.12.1.q.fo.20.

Intentio nomen sumitur a oculus,quia cognitionem presupponit.q.12.1.1.fo.20.

Intentio dicitur lumen,quia manifesta est intendenti.q.12.4.2.fo.20.

Intentio dicitur clamor ad deum,quia deus est intentionis cognitor:vel quia cum oramus,intentionem ad deum dirigimus.q.12.2.1.fo.20.

Intentio finis ⁊ voluntas eius quod est ad finem propter finem sunt vnus ⁊ idem motus:non autē si feruntur in vtrumq; absolute.q.8.3.o.fo.15.2.q.12. 4.o.fo.20.

Intentio est semper sit finis,non tamen semper est vltimi finis.q.12.4.2.o.fo.20.

Intentio potest esse simul ad plura ordinata adinuicem,⁊ etiam ad non ordinata adinuicem.qō.12. 3.o.fo.20.

Intentio potest esse bona,⁊ voluntas mala,non autem econuerso:sed quantum est mala intentio tantus est malus voluntas.q.19.9.2.3.18.5.fo.31.

Intentio dupliciter se potest habere ad voluntatem scilicet vt precedens sine causaliter,⁊ vt concomitans.primo modo bonitas voluntatis ex intentione finis dependet, non autem secundo modo nisi reflectatur.q.19.7.o.fo.31.

Intentio nō est per se ad malum,sed per accidēs ad virandum.s.aliud malum vel ad consequendum aliud bonum.q.72.1.c.fo.100.1.q.78.1.2.fo.112.

Intentio peccantis dat speciem peccato.qō.72.1.8. c.fo.100.2.102.

Intētio vnius alc nō pōt esse nisi vna.iō si aliqd ad se trahit rōnē intētionē alc vel magnā partem eius non cōpatit secū aliqd aliud qō magnam attentionem requirat.q.37.1.c.fo.54.2.q.77.1.c. fo.110.

Intentio.ℨ.Anima.Electio.Voluntas.

Intentionis ⁊ voluntatis quantitas est dupler scilicet ex parte obiecti ⁊ ex intentione actus.secundo modo cocquant in bonitate ⁊ malitia formali ⁊ nō mālē,nō sūt pō modo pp disproportionē ⁊ propter impedimenta actus exteriorisq.19.8.o.fo.31.

¶Interpretatio.Nulla ratio iuris panitur,vt q̄ pro salute hominum introducuntur,ea nos duriori interpretatione contra ipsorum commodum perducamus ad seueritatem q.36.6.c.fo.136.

Inuicem.ℨ.Intentio.

Inuoluntarium secundum quid est quod ālt per metum.sed voluntariū est simpliciter.q.6.6.o.fol.12.

Inuoluntarium nō cāt cōcupiscentiā.q.6.7.o.fo.13.

Inuoluntarium causatur per violentiam in rebus cognoscentibus,sed in carentibus cognitione ipsa violentia causat innaturale.q.6.5.o.fo.12.

Inuoluntarium non causatur per violentiam quantum ad actum voluntatis elicitum,sed solū quantum ad actum imperatum.q.6.4.c.1.5.1.fo.12.

Inuoluntarū opponitur voluntario.q.6.5.1.fo.12.

Inuoluntarium.ver.Ignorantia.Stolo.Nolo velle.Violentia.Voluntarium.

¶Iocunditas dicitur a quibusdam specialibus letitie signis vel effectibus.q.31.5.5.fol.46.

¶Ira est passio quod ammodo composita ex contrariis passionibus.q.46.2.c.fo.61.

Ira non est passio generalis per predicationem,neq; per causam.sed per concursum multarū passionum ex quibus causatur.q.46.1.c.fo.61.

Ira est quodammodo cum ratione.q.46.4.o.2.5.c. fo.62.

Ira audit aliqualiter rationem sicut nuntiantem quod iniuriatum est,sed non perfecte.quia non obseruat regulam rationis in rependendo vindictam q.46.4.3.5.1.5.c.fo.62.

Ira componitur ex tristitia ⁊ desiderio.non sicut ex partibus,sed sicut ex causis.q.46.5.3.fo.62.

Ira quo ad suum formale habet principium a ratione:sed quo ad suum materiale impedit iudicium rationis.q.48.3.1.3.4.c.fo.64.

Ira si eius motus tendat in proximi nocumentum quod ex genere suo est mortale erit ex genere suo peccatum mortale,nisi propter perfectionem actus: si vero nocumentum illud esset veniale ex genere suo,non erit peccatum mortale quantumcunq; sit diuturna nisi per accidens.q.88.5.1.fo.126.

Ira non est concupiscibilis:sed in irascibili.q.46.3. o.fol.61.

Ira est in animalibus brutis inquantum naturali instinctu per imaginationem mouentur ad aliqd simile operibus rationis.q.46.4.2.7.1.fo.62.

Ira non est in deo secundum passionem animi,sed secundum iudicium iustitie:prout vult vindictam facere de peccato.q.47.1.1.fo.63.

Ira causatur ex malo difficili iam iniacente.q.23.3. c.fo.38.

Ira semper est propter aliquid contra se factum.q. 47.1.o.fo.63.

Et eius causa est dupler.s.fm habitudinem ad motum ire:ex parte dispositionis.primo causa ire est excellentia.secundo est defectus.q.47.3.o.fol.63.

Ira consequitur audaciam:⁊ est quidam effectus eius.q.25.3.c.2.3.fo.40.

Ira insurgit ex tristitia illata.qō.46.1.c.fo.61.2.q. 47.3.c.fo.63.2.q.48.1.c.fo.64.

Et eius motuum est sola parupensio vel despectio. q.47.2.o.fo.62.

Et ira iniuriātis ꝓuocat qui tacet:qñ videt ex prētptu tacere quasi paruipendens.q.47.1.4.fo.63.

Et cā causant rōne paruipensionis obliuio, exultatio in infortunijs,denuntiatio tristium,⁊ impediens aliqē a sui propositi assequtione.q.47.2.3.f.65.

Et etiā eā ꝓuocant ludus,risus,festū,prosperitas, consummatio operum,delectatio nō turpis,⁊ spes inquantum faciunt hominem despici,non autē inquantum impediunt tristitiam.q.47.3.3.fo.65.

Ira per tempus diminuitur,sicut ⁊ causa eius.s.memoria iniurie illate.q.48.2.2.fo.64.

Ira nō sequitur,sed solum tristitia,si fuerit multum excellens persona que leserit:q; ira presupponit tristitiā,desiderij spem ⁊ audaciam puniendi.q.25. 3.c.fo.40.1.q.45.4.3.fo.61.2.q.46.1.c.fo.61.

Ira est magis ad amicos ⁊ ad minores despicientes: quia magis indigna videtur eorum despectio.q. 47.4.c.3.fo.64.

Ira est tantum ad eos ad quos est iustitia ⁊ iniustitia.q.46.7.o.fo.62.

Ira in homine est ad res irrationales ⁊ inanimatas ex sola imaginatione nunciante lesionem non autē ex ratione.q.46.7.1.fo.62.

Ira cessat ad grauiter lesos rōne eius qs in ira desideratur:q; malū eorū excedit mensuram iuste retributionis,nō sūt cessat quantū ad intensionem desiderij.q.46.7.1.fo.62.2.q.47.4.2.fo.64.

Ira cessat ad mortuos,qr non pñt dolere q; maxime querunt irati,⁊ videnf ad vltimū malorū puenisse. q.46.7.1.fo.62.2.q.47.4.2.fo.64.

Ira maxime facit perturbationem corporalem circa cordia vt cinā ad exteriora membra deriuetur.q.48. 2.3.c.7.4.o.fo.64.

Ira multa signa ⁊ effectus ostendit:qui sunt cordis palpitatio,corporis tremor,lingue ꝑpeditio,faciei ignitio,oculorū exasperatio,notorum irrecognitio, ⁊ irrationabilis clamor.q.48.2.4.c.fo.64.

Ira causat feruorē sanguinis ⁊ spiritus circa cor:qr non fit per modū retractionis cui ꝓportionatur frigus:sed per modū insequutionis cui ꝓportionatur calor.q.48.2.o.fo.64.

Et eius feruorē cū amaritudine:qr tendit ad punitionem Iusti,⁊ assimilatur calori ignis ⁊ colere:sed feruor amoris est cū dulcedine ⁊ lenitate.⁊ assimilatur calori aeris ⁊ sanguinis.q.48.2.1.fo.64.

Ira auget audaciam:qr irati reddunf prompti ⁊ audaces ad inuadendum.q.44.1.1.fo.60.2.q.45.4. 3.fo.61.

Ira vt est in spe aut cogitatione vindicte causat delectationem: sed delectatio perfecta de vindicta realiter presenti totalr excludit tristitiam,⁊ motum

ire quietat.q.48.1.o.fo.64.

Ira inter ceteras passiones manifestius impedit iudicium rationis.q.48.3.o.fo.64.

Ira causat raciturnitatem ex parte rationis:⁊ ex pte perturbationis rationis.q.48.4.o.fo.64.

Ira primū diminuitur,si iratus alicui irascitur post modū alteri:⁊ precipue si ad secundum fuerit motor.q.48.2.3.fo.64.

Ira que totaliter aufert vsum rationis,si a principio fuerit voluntaria imputatur actus ad peccatum:quia est voluntarius in sua causa.q.77.7.c. fo.112.

Ira non est grauior odio ratione eius quod desideratur:sed ratione intentionis desiderij.q.46.6.o. fo.62.

Ira semper respicit duo obiecta scilicet vindictam et nocentem:sed amor et odium quandoq; respiciunt vnum obiectum tantum.q.45.2.o.et.3.c.folio.61.

Ira respicit vindictam sub ratione boni,⁊ nocentem sub ratione mali:sed vtrumq; obiectum amoris est bonum,odij autem malum.q.45.2.3.6. c.fo.61.

Ira crescit in odium:non quod eadē ira numero fiat odium per interuentionem,sed quia per diuturnitatem causat odium.q.46.3.2.fo.61.

Ira est ad particulare:odium vt est in parte sensitiua potest esse ad naturam vniuersaliter,non autem ad vniuersale:sed vt est in parte intellectiua potest esse ad vniuersale,⁊ ad naturam cui intentio vniuersalitatis attribuit.q.29.6.o.fo.44.et.q.46.7. 3.fo.62.

Ira causatur ex commotione animi propter lesionē illatam odium vero ex hominis dispositione.ideo est permanentius ⁊ insanabilius.q.46.6.3.2.7.3. fol.62.

Ira magis agit sine misericordia quam odiū quantum ad intentionē desiderij:sed econuerso est quantum ad id qō desiderat.q.46.6.1.fo.62.

Ira est cum ratione nuntiante iniuriam:non autem precipiente vindictam.q.46.4.1.3.fol.62.

Ira causatur ex Iuijs passionibus.s.a spe ⁊ tristitia. ideo includit in se contrarietatem.q.46.1.2.fol.61.

Ira non potest habere contrarium.q.23.3.o.et.4.c. fo.38.2.q.46.1.2.fol.61.

Ira magis traducit a parentibus in filios q̄ concupiscentia.q.46.3.c.fol.62.

Ira est minus naturalis q̄ concupiscentia ex pte obiecti ⁊ sūt ex parte subiecti considerati fm naturam generis:sed est econuerso si consideretur subiectum fm nām speciei aut individui.q.46.3.o.fo.62.

Ira.ℨ.Audacia.Fame.

¶Ire gradus sunt tres:qui distinguuntur secundum effectum tre.q.46.8.3.fol.63.

Ire ⁊ odij obiectum est idē subiecto.s3 nō rōne:qr ira appetit malum alicuius sub rōne boni,odiū ℨo sub rōne mali.q.46.6.7.c.fo.62.2.q.47.1.2.c.fo.63.

Ire opponitur mitescere negative vel priuative,non autem contrarie.q.23.3.c.fo.38.

¶Iracundus ex appetitu vindicte primo turbat in corde,secundo in verba cōtumeliosa ꝓrumpit:tertio procedit ad facta iniuriosa.q.72.7.c.fo.102.

¶Irasci sibipsi ꝓprie ⁊ pse non cōtingit,sed metaphorice:sicut nec iustitiam nec iniustitiā sibipsi qs facit nisi metaphorice.q.46.7.2.fol.62.

Irascibile datū ē a talib⁹ vt rollat impedimēta q̄b⁹ cōcupiscibile i suū oīm tēdere phibet.q.23.1.1.f.37.

Irascibile.ℨ.Lex.

¶Irati redduntur prompti ⁊ audaces ad vindictas quia in eis congregantur spiritus ⁊ calor circa cor. q.44.1.1.fol.60.

Irrationale.ℨ.Ira.Lex.

¶Irregularitas non sequitur culpam:sed factū ꝓpter aliquem defectū sacramenti.q.20.5.4.fo.55.

Irregularitas in veteri lege erat quedam corporalis immūditia.q.103.2.c.fo.150.2.q.107.2.3.f.156.

Iudeus.ℨ.Eunuchus.Lex vetus.

¶Iudei nō intelligebant precepta decalogi.q.102. 6.7.f.150.2.q.107.2.c.2.4.2.3.2.f.156.2.q.108. 2.4.2.3.1.2.4.fol.157.

Iudei quando precepto dei tulerunt egyptios spolia nō fuit furtum:qr hec eis debebantur ex sententia dei.q.94.5.2.fo.133.2.q.100.8.3.fo.142.

Iudei erant ꝓni ad idolatriam propter generalem consuetudinem gentium.q.100.7.4.fo.141.

Iudei crudeles erant ⁊ ad auaritiā ꝓni.q.105.1.2.

¶Iudeorū ꝓpls electꝰ erat vt ex eo ꝑps (fol.152. nasceretur,ideo oportuit totum eorum statum esse prophetic⁹ ⁊ figuralem.q.100.12.c.fol.143.2.q.

104.2.2.fo.152.4.q.114.10.1.fo.175.

Judeoꝝ bella ⁊ gesta exponunt mystice: nō autem assyriorū vel romanorū, q̄uis longe clariora fuerint.q.104.2.2.fol.152.

Judeoꝝ cōis status semper sub lege in prosperitate fuit q̄diu legem obseruabant: ⁊ statim declinantes a preceptis legis, in multas aduersitates incidebāt. q.99.6.3.fol.140.

Sed aliq̄ pr̄one iustitiā legis obseruātes in aliquas aduersitates incidebant, vel q̄ri erant spūales effectus: vel q̄ roga legis exterius ipēcēs, cor habebāt in temporalibus defixum.q.99.6.3.fol.140.

Judicare de aliquo intelligitur dupl̄r.s.de ꝓprio obiecto: ⁊ de inferiori.primo vnūsquisq; iudicat q̄ cognoscit.secundo superior iudicat de inferiori.q.93.2.3.fol.131.

¶ Judiciale.ſ. preceptum.

Judiciū rōnis speculatiue est de reb⁹ intelligibilib⁹: practice vero de agendis.q.74.7.c.fo.106.

Judicium.ſ. Anima. Intellectus.

Judicij vltima sententia pertinet ad supremum iudicatorium.q.74.7.c.fo.106.

Judicio inferiores subditus, etiā iudicio superioris subditur: sed nō conuertit.q.74.7.c.fo.106.

¶ Juge sacrificiū agni q̄s quotidie mane ⁊ vespere fiebat, repsentabat perpetuitatē diuine bitudis: ⁊ figurabat ꝑpetuitatē xp̄i.q.102.4.10.fol.147.

¶ Jusm nō est appetendū tanq̄ bonū: sed melius est absq; iuramēto loq̄ nisi necessitas cogat.q.107.2.c.2.fo.156.7.q.108.3.1.fo.158.

Juramentum.ſ. ꝓxoni.

¶ Jus nature quid sit.q.94.4.1.fol.133.

¶ Jus cōe distinguit a iure priuato.q.68.3.2.fo.82.

¶ Jus gentium quid sit.q.95.4.1.fo.134.

Jus positiuum distinguitur in ius gentium, ⁊ ciuile. q.95.4.c.fo.134.

Jus gentium deriuat ex lege nāe sicut conclōes ex principijs: sed ius ciuile per modum particularis determinationis.q.95.4.c.1.fo.134.

Juris nālis aliq̄d dr̄ esse dupl̄r.ſ. qz ad hoc nā inclinat: qz natura nō induxit ꝓrariū.q.94.5.3.f.135.

¶ Juris nālis est q̄ hō sit nudꝰ: ⁊ q̄ sit cōis omnium possessio, ⁊ omnium vna libertas.q.94.5.3.fo.135.

Juris legalis.i. positiui, tres sunt speciesꝙ.96.1.1. fo.134.

¶ Justitia de sui ratione importat quandā rectitudinem ordinis.q.113.1.c.fol.167.

Justitia dr̄ dupl̄r.ſ. ꝓprie.ſm̄ q̄ est rectitudo actꝰ, ⁊ attēdit debitū vnius hois ad aliū: ⁊ metaphoice, que est rectitudo ordinis in partibus hois.q.46.7.2.fo. 62.2.q.55.4.4.fol.74.2.q.190.2.2.fol.140.2.q. 113.2.c.fo.167.

Justitia dupler.ſ. gn̄alis que ordinat ad bonū cōe: ⁊ particularis, q̄ ordinat ad singulares hoiem.q.60. 3.c.fo.82.2.q.113.1.c.fol.167.

Justitia dupler.ſ. acq̄sita, q̄ cātur ex opibus: ⁊ infusa que causatur a deo per gratiā.q.100.12.c.fo.145.

Justitia eq̄itas q̄dā est, ideo simplr̄ est iustitia inter eos quorū simplr̄ est equalitas.q.114.1.c.fol.170.

Justitia attenditur ſm̄ debitum ad alterum.qō.60. 3.c.fo.82.

Justitia sola inter alias virtutes importat rationem debiti: ideo materialia intantum sunt lege determinabilia, inquantum pertinent ad iustitiam.q.60.3.o. fo.82.2.q.99.5.1.fo.139.

Justitia q̄ est ꝓprie directiua cōicationis humane hz obiectum siue materiam specialem.ſ. operationes exteriores.q.61.3.c.fo.83.4.qō.66.4.c.fol.91.2.q. 100.2.c.fo.140.

Justitia est in voluntate sicut in subiecto.q.56.6.c.fo. 77.2.q.65.2.c.fo.85.2.q.66.1.4.c.fo.90.

Justitia legalis directe respicit bonū cōe: sed ꝑ imperium oēs alias virtutes ad bonū cōe trahit.q.60. 3.2.fo.82.2.q.61.5.4.fol.84.

Justitia ꝓprie dicta attendit ordinē vnius hois ad alterū: sed in oib⁹ aliis ⁊tutib⁹ attendit debitū inferiorum virtutum ad rōnē.q.100.2.2.fo.140.

Justitia post prudentiam p̄fertur fortitudini: ⁊ hec temperantie.q.66.1.c.4.o.fol.90.

Justitia originalis erat ꝑ quā corpus subdebat ale. ⁊ potentie inferiores rōi, ⁊ rō deo.q.81.5.2.fo.117. 2.q.82.5.c.fo.118.q.85.5.5.c.fo.120.

Justitia originalis erat bonū gratie toti humane nature diuinitus collatum: ⁊ traducta fuisset in posteros simul cum natura, si adam per peccatum eam non amisisset.q.81.2.c.fo.116.

Justitia originalis ptinet principaliter ad essentiam anime, quia erat donum diuinitus datum nature quam per prius respicit essentia anime quam potentie.q.85.2.2.fo.118.

Justitia originalis.ſ. subiectio voluntatis ad deum primo ⁊ p̄cipal̄r erat ꝑ voluntatē.q.82.5.fol.117.

Justitia hois ad deum, filij ad patrem, serui ad dm̄ non est iustitia simpliciter, ⁊ ſm̄ equalitatem: sed secundum quid ⁊ proportionem.q.117.1.c.fo.170.

Justitia in hoie pōt fieri dupl̄r.ſ. ꝑ modum simplicis gn̄ationis q̄ est ex puuatione ad formā: ⁊ ſm̄ rōnem motꝰ qui est de contrario in ſuū.q.113.1.c.fol.167.

Justitie quā deꝰ statuit esse ſuū, ſi ipse non recipet confugientē ad eam per actū meritorij liberi arbitrij per gratiam informati.q.112.5.1.fol.166.

Justitie specialis species sunt due.ſ. iustitia commutatiua ⁊ distributiua.q.60.5.3.fo.82.

¶ Justificatio passiue accepta importat motum ad iustitiam, vt dicit rectitudinē ordinis hominis ad deum, ⁊ inferiorū virium anime ad rōnem.q.100. 2.1.fo.140.2.q.113.1.o.fol.166.

Justificatio pōt cōpetere ei qui nō est in peccato sicut ade: ⁊ ei qui est in peccato.q.113.2.c.fo.167.

Justificatio eius q̄ est in pctō est mutatio de statu iniustitie ad statum iustitie predicte.q.113.1.c.f.167.

Justificatio magis denominat a iustitia que importat generaliter totam rectitudinē ordinis, q̄ a charitate vel fide que dicunt ordinez ꝑticulam mentis ad deum.q.113.1.2.fo.167.

Justificatio primo ⁊ principal̄r dr̄ ipsa factio iustitie quo ad habitum, vel est exequutio actus iustitie: sed impropie est significatio vel dispositio iustitie.q.100.12.o.fol.143.

Justificatio impij est motus quo mēs monet a deo, a statu pcti ad statum iustitie.q.113.1.3.c.fol.167.

Justificatio impij fit in instanti.q.113.7.o.fo.169.

Justificatio impij originaliter consistit in infusione gratie: qz per eam, ⁊ liberum arbitrium mouetur, ⁊ culpa remittitur.q.113.7.c.fo.169.

Justifio impij q̄ quo dicat.q.113.1.o.2.6.1.fo.164.

Et in ipsa infusio gratie, ⁊ remissio culpe secundum subam actus sunt idem: sed differunt ex parte obiectorum.q.113.6.2.fol.168.

Justificatio impij est maior quam creatio celi ⁊ terre ex parte eius quod fit sine termino: non ex parte modi agendi.q.113.9.o.fol.170.

Justificatio impij est maior ſm̄ q̄titatē proportionis quā glorificatio iustoꝝ: sed absolute est econuerso, sicut gloria maior est q̄ gratia.qō.113.9.c.fo.170.

Justificatio impij non est successiua, io illa q̄ ad ipam requirunt sunt silr̄ pc: hz remissio pctoꝝ nāl̄r p̄cedit infusionem gr̄e ex pte mobilis, ex pte vero agentis est econuerso.q.113.8.o.fol.169.

Et in ea motus fidei est primus.qō.113.4.o.fol.168.

Et in ea naturali ordine primum est gr̄e infusio: secundū motus liberi arbitrij in deū: tertiū est motus liberi arbitrij in peccatum: quartum vero est remissio culpe.q.113.8.o.fol.169.

Et ad eam requiritur infusio gr̄e.q.113.2.o.fo.167.

Et ad eam requirunt quatuor.ſ. gr̄e infusio, motus liberi arbi.in deum, motus in pctm, ⁊ remissio culpe.q.113.6.o.fol.168.

Et ad eam requirit in habentibus vsum rōnis motus liberi arbi. acceptantis.q.113.3.o.fo.167.

Et requirit duplex motus liberi arbitrij.ſ. detestatio peccati: ⁊ desiderium iustitie dei.q.113.5.o.fo.168.

Et requirit ēt motꝰ fidei: ⁊ cōcurrit motꝰ charitatis, timoris ⁊ humilitatis.q.113.4.o.fo.168.

Sed in pueris q̄ non sunt capaces motꝰ liberi arbitrij, est motio a deo ad iustitiam per solā informationem anime ipsorum.q.113.3.1.fol.167.

Justificatio.ſ. Baptismus. Contritio. Misericordia. Sacramenta. Vocatio.

Justificabant ꝑcepta veteris legis disponendo ad gr̄am xp̄i iustificantem, quā ēt significabāt: nō aūt cāndo habitum iustitie, sed actum.q.100.12.o.fo.145.

Justificare non poterant ꝑcepta veteris legis iustitiam causando: sed exequendo, aliter ſm̄ ⁊ aliter.q. 100.12.o.fo.145.

Justificare non poterant cerimonialia, nisi ex deuotione ⁊ obedientia facientium.q.100.12.c.fo.143. 2.q.103.2.o.fo.150.

Justificare impios ⁊ iustos angelos creare equalis est potētie: sed illud maioris est misericordie.q.113. 9.c.fo.170.

Justificat lex noua ⁊tū ad gr̄am q̄ principal̄r cōtinet: non aūt ⁊tū ad documenta fidei, ⁊ ꝑcepta secundario contenta.q.106.2.o.fo.155.

Juuenis, Juuentus, ſ. Spes.

Laboriosum Opus ⁊ difficile dr̄ dupl̄r.ſ. ex magnitudine operis: ⁊ ex defectu operātis.q.114.4.2.fol.172.

Larus q̄ ⁊ volat in aere ⁊ natat in aq̄, signat eos qui ⁊ circuncisionē ⁊ baptismū venerant: vel signeos q̄ per contemplationem volare volunt, ⁊ ih̄ viuunt in aquis voluptatum.q.102.6.1.fol.149.

Laxes est cōcupiscētia ⁊ insidiosa: qz q̄ cōcupiscuntur habent turpitudinē ⁊ mollitiem: ⁊tra vero est manifesta, qz manifeste operatur.q.48.3.2.fo.64.

¶ Latitudo est dimensio magnitudinis corporalis. q.55.1.c.fol.49.

¶ Latria est quedam protestatio fidei.questio.100. 4.1.fo.140.

Latro perfectus ⁊ bonus dicitur metaphoice: quia operatur accommode ad finem.qō.55.3.1.fo.74.⁊ q.92.1.c.fo.130.

¶ Latrocinij apud germanos olim non reputabatur iniquum.q.94.4.c.fol.132.

¶ Laudatur vn⁹ sc̄tus ꝑcipue de vna ⁊tute, ⁊ alius de alia ꝓpter excellentiorē promptitudinē ad actuz vni⁹ virtutis q̄ ad actū alterius.q.66.2.2.fol.91.

¶ Laudari.ſ. Passio.

¶ Legislator humane non hz iudicare nisi de exterioribus actibus.q.100.9.c.fo.149.

Legislator intēdit bonū cōe, io quodcūq; aliud ꝑcipit de particulari opere nō hz legis nisi ſcōm ordinem ad bonum cōe.qō.90.1.o.fo.128.2.q.98. 6.2.3.fo.138.2.q.100.2.8.c.fo.140.

Legislator qz nō pōt oēs casus intueri, ꝓponit legem ſm̄ ea q̄ vt in pluribus accidūt, ferens intentionem suam ad communem vtilitatem.q.96.6.c.fol.136.

Legislatoris vel principis voluntas vt regulata ratione habet vigorem legis: alioquin esset magis iniquitas quam lex.qō.90.1.3.fo.128.2.q.92.1.4. fo.130.2.q.95.3.2.fol.131.

Legislatoris sapientis est minores trāsgressiones ꝑmittere, vt maiores cauēant.q.10.3.2.fol.144.

Legislatoris intentio ordinat primo ⁊ principal̄r ad bonū cōe. secundo aūt ad ordinē iustitie ⁊ virtutis, quo bonum cōmune conseruatur ⁊ ad ipsum perueniturr.q.100.8.c.fol.142.

Legislatoris intētio est de vnoꝝ.q.100.9.2.f.142.

Legislatoris intētio quid sit.q.92.1.o.f.130.2.q.96. 2.2.fol.134.

¶ Lepra pilos corrodit, vestimenta coinquinat ⁊ fetida reddit, ⁊ plerunq; inducitur pro peccato.quest. 102.5.7.fo.148.

¶ Lepra non emundabatur per ritum et cerimonias legis, nisi quandoq; miraculose: quando scilz sacerdos decipiebat in iudicio.q.102.5.7.fo.148. 2.q.105.2.3.fo.151.

Lepre purificatio dupl̄r fiebat.ſ. per iudiciū, ⁊ restōnem in consortium hominum.q.102.5.7.fol.148.

Lepre literalis ⁊ figuralis expositio.qō.102.5.4.7. fo.147.2.q.107.2.3.fo.156.

¶ Letitie imponitur a dilatatione cordis, ac si diceretur letitia.q.31.3.3.fo.46.

¶ Lex vnde dicatur.q.90.1.c.7.4.3.fo.126.

Lex est rō ⁊ mensura actuū: qua inducit aliquis ad agēdū, vel ab agēdo retrahitur.q.90.1.c.fol.128.

Lex participative ⁊ nō essentialiter potest dici quelibet inclinatio proueniens ex aliqua lege.q.90.1. 1.fo.128.2.q.91.6.c.fol.130.

Lex est ordinatio rōnis ad bonū cōe, ab eo qui curaz communitatis hz promulgata.q.90.4.o.fol.128.

Lex de sui rōne hz q̄ sit rō humanorū actuum: ⁊ hz vim coactiuā.q.90.1.c.fo.128.2.q.96.5.c.fo.135.

Lex est aliq̄d ptinēs ad rōnē.ſ. ꝑpōes vniuersales rationis practice, consideratē actū hz habitu.qō. 90.1.o.fo.128.2.q.94.1.c.fo.132.

Lex nihil est aliud q̄ dictamen practice rationis in principe.q.92.1.3.c.fol.129.2.q.92.1.c.4.fol.130.

Lex maxime respicit ordinem qui est ad beatitudinem: ⁊ proprie ad felicitatem communem.q.90.2. c.fol.128.

Lex ordinatur semper ad bonum commune sicut ad finem: ideo quodcunq; preceptum non habet rationem legis nisi secundum ordinem ad bonum commune.questio.90.2.o.5.fol.128.⁊ questio.91.5.c. folio.129.

Lex importat ordinem ad finem actiue: non autem passiue nisi per accidens.q.91.1.3.fo.129.

Lex est quintuplex.q.91.o.fol.129.

Lex dupliciter dicitur esse in aliquo.q.90.1.1.2.3.1. fo.128.2.q.91.2.6.c.fo.129.

Lex inducit ad sui obedientiam perfectos per amorem virtutis: ⁊ imperfectos per timorem pene.qō. 92.1.2.fo.130.2.q.98.6.c.fo.138.2.q.107.1.2.folio.156.

Lex inducit ad obseruantiam preceptorum per pe-

nias ⁊ prohia bonda per deum vel lex diuina vel per homines, vel humana. q. 99. 8. o. fo. 139.

Omnis lex tendit ad hoc vt amicitia constituatur vel hominum ad inuicem, vel hominis ad deum. quest. 99. 1. 2. 2. c. fol. 138.

¶ Lex naturalis est participatio legis eterne ⁊ impressio domini in nobis in creatura rationali. quia inclinatur ad debitum actum ⁊ finem. qō. 91. 2. o. fol. 129. q. 95. 2. 3. fol. 134. ⁊ q. 97. 1. fo. 136.

Lex naturalis non est habitus proprie ⁊ essentialiter. q. 94. 1. o. fo. 132.

Et omnes inclinationes partium humane nature vt concupiscibilis ⁊ irascibilis sm q regulantur rone pertinent ad legem nalem. q. 94. 2. 2. 3. 4. 5. fo. 132.

Lex naturalis continet plura precepta que reducuntur ad vnum primū scilicet bonum esse faciendum ⁊ malum esse vitandum. q. 94. 2. o. fo. 132.

Lex nalis est in creatura rationali. q. 91. 2. o. fo. 129.

Et secundū ordinē inclinationū nalū est ordo precepto lis legis nāe. s. pō sm nām subē. 2. sm nām alias. 3. secundū naturā hominis. qō. 94. 2. c. fol. 132.

Lex nalis ē tm ad prima principia communia est eadem apud oēs sm rectitudinē ⁊ notitia: non aūt quantum ad propria. q. 94. 4. o. fol. 132.

Lex naturalis est vna oim. qr eius precepta sunt cōmunia in quibus conueniunt tam perfecti quā imperfecti sed lex diuina non est vna. quia eius precepta sunt particularia. q. 91. 5. 5. fo. 130.

Lex naturalis non potest dici in irrationalibus nisi per similitudinem. q. 91. 2. 3. fol. 129.

Lex humana derivatur a lege nature dupliciter scz per modum conclusionis ⁊ determinationis. quest. 95. 2. o. fol. 133. ⁊ q. 99. 3. 2. fo. 139.

Lex nalis pōt mutari addendo ⁊ subtrahēdo in aliquo particulari, ⁊ in pauciorib⁹ nō aūt ētū ad p⁹ pm. q. 94. 4. c. 2. 4. 5. o. fo. 132. ⁊ q. 97. 1. 1. fol. 135.

Lex scripta vt esse data ad correctionē legis nāe: qr q ēs supplerū est q legi nāe decrat vel q lex nature in aliquotū cordiū⁹ corrupta erat. q. 94. 5. 1. fo. 133.

Lex naturalis propter consuetudinem peccandi obscurata erat in particularibus agendis. qō. 94. 4. 6. 7. 5. 1. fo. 132. ⁊ q. 98. 6. 6. 1. fo. 138. ⁊ q. 99. 2. 2. 2. fo. 139. ⁊ q. 100. 5. 1. fo. 141.

Lex naturalis non pōt deleri a corde alicuius quo ad prima principia ⁊ in vniuersali: sed tārū in particulari, vel quo ad conclusiones. q. 94. 6. o. fol. 133.

Lex nature sic corupta fuit apud germanos quod latrocinia nō reputabat pctm. q. 94. 4. 5. c. fol. 132.

¶ Lex eterna est ratio gubernationis rerū in deo. q. 91. 1. o. fo. 129. ⁊ q. 93. 1. o. ⁊ 3. 4. c. 5. 3. fo. 131.

Lex eterna in se est nota deo ⁊ beatis tantum: sed in suo effectu est nota omni creature rationali. qō. 19. 4. 3. fol. 30. ⁊ q. 93. 2. o. fo. 131.

Lex eterna comparatur ad ordinem rationis humane sicut ars ad artificiatum: ideo ejusdem rationis est quod aliquid sit contra virtūz. q. 71. 2. 4. fo. 98.

Lex omnis inquantum iusta, derivatur a lege eterna. q. 93. 3. o. fo. 131.

¶ Lex diuina est necessaria preter legem naturalem ⁊ humanam. q. 91. 4. c. fo. 129.

Lex diuina est participatio legis eterne in ordine ad finem supernaturalem: sicut lex naturalis ad finem naturalem. q. 91. 4. 1. fo. 129.

Lex diuina presupponit legem naturalem. sicut gratia presupponit naturam. q. 99. 2. 1. fo. 139.

Lex diuina principaliter ordinat homines ad deum: addinuicem autem vt conuenit ordini ad deum: humana vero economico. ſ. q. 99. 5. 4. c. fo. 139. ⁊ q. 100. 2. 3. c. fo. 140.

Lex diuina proponit precepta de actibus omnium virtutum obligando vel consulendo: sed lex humana non proponit precepta nisi de actibus iustitie, vel aliarū ⁊ tuū sub rone iustitie. q. 100. 2. o. fo. 140.

Lex diuina se extendit ad actus exteriores ⁊ interiores humana vero tantum ad exteriores. qō. 91. 4. c. fo. 129. ⁊ q. 98. 1. c. fol. 137. ⁊ q. 100. 2. 9. c. fo. 140.

Lex diuina prohibet ⁊ punit omnia peccata: non autem lex humana. q. 91. 4. c. fol. 129. ⁊ q. 93. 3. 3. fol. 131. ⁊ q. 96. 2. o. ⁊ 3. 1. fo. 134. ⁊ q. 98. 1. c. fol. 137.

¶ Lex diuina distinguitur in legem veterem ⁊ novam: non sicut in species omnino diuersas. sed sicut in imperfectum ⁊ perfectum in eadem specie. quest. 91. 5. o. fol. 129. ⁊ q. 107. 1. o. fol. 156.

Lex vetus dicitur esse in eternum secundum moralia simpliciter ⁊ absolute: secundum cerimonialia vero quatenus ad veritatem per eam figuratam. q. 103. 3. 1. fo. 151.

Lex vetus convenienter data fuit per Moysi ⁊ nō propter superbiam hominū consuetudinem: nec posterius propter auxilium. q. 98. 6. o. fo. 138.

Lex vetus distinguit a lege nāe nō tanq̄ ab ea omo aliena: sed tāq̄ ei aliqd superaddēs. q. 99. 2. c. f. 139.

Lex vetus fuit bona qr confortabat hōi reprimendo concupiscentias. q. 98. 1. c. ⁊ 2. 1. c. fo. 137.

Lex vetus prohibebat opa petā. q. 98. 1. c. fo. 137.

Lex vetus non conferebat gratiam quia hoc christo reseruabatur. q. 98. 1. c. fo. 137. ⁊ q. 99. 2. 3. fo. 139. ⁊ q. 100. 12. o. fo. 143.

Lex vetus promittebat temporalia in quibus figurē fuerunt futurorum spiritualium que implentur in nobis. q. 114. 10. 2. fo. 173.

Lex vetus occidebat: non effective, sed occasionaliter, non data occasione, sed sumpta ab hominibus. q. 98. 1. 2. fo. 137. ⁊ q. 99. 2. 3. fo. 139.

Lex vetus penam seruitutis induxit in quibus casibus. q. 105. 2. o. fol. 154.

Lex vetus sufficienter ordinauit de loco iudicij, de iudicibus ⁊ rebus. q. 105. 2. c. 7. 8. fol. 155.

Lex vetus data fuit soli populo iudeorum: non propter merita eorum, sed propter promissiones dei de christo. q. 98. 4. o. ⁊ 7. c. fol. 138.

Lex vetus data fuit ad coercendum pronos ad malum: ⁊ instruendum ⁊ promouendum proclos ad bonum. q. 101. 3. c. fo. 144.

Lex vetus homines nullius gentis excluſit a cultu dei, ⁊ ab his que pertinent ad animę salutem. qō. 105. 3. 1. 2. fo. 154.

Lex vetus dabat populo imperfecto, in ꝓparatione ad perfectionē futurā p christū. q. 99. 6. c. fol. 139.

Lex vetus cū alio dei auxilio. s. fide mediatoris sufficiebat ad salutandū homines. q. 98. 2. 4. fo. 137.

¶ Lex nova continetur in veteri virtute vt perfectū in imperfecto: ⁊ implicite, nō autem explicite ⁊ in actu. q. 107. 3. o. fol. 156.

Lex nova assimilatur viro, vt perfecta: vetus autem puero, vt imperfecta. q. 91. 5. c. 1. fol. 129. ⁊ q. 98. 1. c. 2. 1. 2. fo. 137. ⁊ q. 107. 1. c. 2. 2. 3. c. fo. 156.

Lex nova implet legem veterem exhibendo quod lex vetus promittebat, ⁊ complendo quod figurabat: sed euacuat eam quo ad cerimonialia. q. 107. 2. o. fol. 156.

Lex nova est lex libertatis. q. 108. 1. c. 2. fol. 157.

Lex nova ⁊ vetus sunt ab vno deo: sed aliter quia lex nova data est per deum hominem factum, ⁊ scripta in tabulis cordis: sed lex vetus per angelos, ⁊ scripta in tabulis lapideis. questio. 98. 2. 3. o. fol. 137. ⁊ q. 106. 2. 3. ⁊ 4. 3. fo. 155.

Lex nova dicitur lex amoris, ⁊ animū cohibere: sed lex vetus dicitur lex timoris ⁊ cohibere manum. q. 107. 1. 2. fo. 156.

Lex nova promittit spiritualia. ordinat actus etiam interiores, ⁊ ex amore: ideo perfectior est lege veteri q hz opposita. qō. 91. 5. o. fo. 129. ⁊ q. 99. 6. c. fol. 139. ⁊ q. 108. 1. o. fo. 157.

Lex nova est gravior quam lex vetus quo ad opera virtutum in interioribus actibus: sed est econuerso quo ad opera exteriora. q. 107. 4. o. fo. 157.

Lex nova que est lex libertatis supta precepta addit consilia: non aūt lex vetus que est lex seruitutis. qō. 108. 4. o. fo. 158.

Lex nova dicitur lex veritatis: lex autē vetus vmbre ⁊ figure. q. 107. 2. c. fol. 156.

Lex nova nihil determinat precipiēdo circa cerimonialia ⁊ iudicialia: nec addit alia moralia super legem veterem. q. 108. 2. o. fol. 157.

Lex nova principaliter est gra spūsanct. secundario aūt hz ēdā dispositiua ad gram spūsan. ⁊ ad vsum eius, ideo principalr est indita. secundario scripta. q. 106. 1. o. ⁊ 2. 3. c. fo. 155. ⁊ q. 107. 1. 2. 3. fo. 156. ⁊ q. 108. 1. c. o. fo. 157.

Lex nova nihil prinet nisi prima ad gram spūsan. vel disponens intellectum per fidem ⁊ affectum, vel ad vsum gratie. q. 106. 1. 1. fol. 155.

Lex nova est lex gratie. q. 106. 3. c. fo. 155.

Lex nova ꝓcipit ⁊ phibet. qō. 108. 1. 2. o. 2. 4. c. 157.

Lex nova est lex libertatis quia non precipit vel prohibet opera exteriora non habentia conuenientiaz vel contrarietatem ad fidem per gratiam operantem: sed relicta sunt a christo vnicuique secundum quod alicuius curam gerere debet. qō. 108. 1. c. fo. 157.

Lex nova bene ordinat omnes actus interiores hominis ad seipsum, ad proximum, ⁊ ad deū. q. 108. 3. o. fol. 157.

Lex nova non debuit dari a principio mundi. q. 91. 5. 2. fo. 130. ⁊ q. 106. 3. o. fo. 155.

Lex nova ꝓpont oibus locis. nō aūt oib⁹ tpibus: qr locus non variat statum, qui variatur per tempus. q. 106. 3. 2. fo. 155.

Lex nova est duratura vsq̄ ad finem mundi. q. 106. 4. o. fol. 155.

¶ Lex hūana intātū habet vim legis inquantū ad legem nature derivatur. q. 95. 2. o. fo. 133.

Lex humana diuidit sm quatuor q̄ sunt de ratione eius. q. 95. 4. o. fol. 134.

Lex hūana dz dari in cōi sm psonas. negocia ⁊ tpa. q. 96. 1. o. fo. 134. ⁊ q. 98. 6. 2. fo. 138.

Lex humana respicit ea que in pluribus accidūt. q. 96. 1. 5. ⁊ 6. c. 3. fo. 134. ⁊ q. 102. 6. 3. fol. 150.

Lex humana nō diiudicat nec punit intentionem sz actum exteriorem: lex autē diuina vtrūq̄ diiudicat ⁊ punit. q. 100. 9. c. fol. 142.

Lex humana religioni congruit, disciplinę cōuenit, ⁊ saluti proficit. q. 95. 3. o. fo. 133.

Lex humana que ⁊ qualis debet esse. q. 95. 3. o. folio. 133.

Lex humana ⁊ iusta vel iniusta tripliciter. s. ex fine ex auctore, ⁊ ex forma. q. 96. 4. c. fo. 135.

Lex humana non prohibet oia vitia, sed graviora: nec precipit de omnibus actibus oim virtutum, sed de illis qui sunt ordinabiles ad bonū commune. q. 95. 3. 3. fo. 131. ⁊ q. 96. 2. 3. o. fo. 135. ⁊ qō. 100. 2. c. fo. 140.

Lex humana non est obseruāda si in casu sit damnosa: sed recurrēdum est ad superiorē qui in hmōi casibus habet autoritatem dispensandi, nisi sit subitum periculum non patiens tantam motā. q. 96. 6. o. fol. 136.

Lex hūana iusta obligat in foro conscie: non autē lex iniusta, nisi pp vitandum scandalum in his q̄ non sunt contra deum. q. 96. 4. o. fo. 135.

Lex humana potest inde mutari dupliciter. q. 96. 3. 2. 6. o. fol. 135. ⁊ q. 97. 1. o. fol. 136. ⁊ q. 104. 3. 2. fo. 152.

Lex hūana nūq̄ mutari dz, nisi sit euidētissima vtilitas, vel maxima necessitas. q. 97. 2. o. fo. 136.

Lex. ver. Doctrina. Inditum. Preceptum. Promulgatio. Sacerdotes. Sacramenta. Sacrificium.

¶ Legis actus est quadruplex. q. 91. 2. o. fo. 130.

Legis proprius effectus est inducere subditos ad ꝓpriam eorum ꝓfutem. ⁊ ꝑr facere bonos simplr vel secundum quid. q. 92. 1. o. ⁊ 2. 4. fol. 130.

Legis nature sunt oēs actꝰ ꝓfutū inchoatū sunt ꝓfuosi: nō aūt sm ꝓprias spēs ꝓsiderati. q. 94. 3. o. fo. 132.

Legis diuine finis est felicitas eterna: humane ꝫo est tpalis tranquillitas ciuitatis. q. 98. 1. c. fol. 137. ⁊ q. 100. 2. 3. c. fol. 140.

Legis diuine intentio principalis est vt ꝓstituat amicitia holm ad deū: humane ꝫo holm ad invicem. q. 99. 2. 3. c. fo. 139. ⁊ q. 100. 2. c. fo. 140.

Legis veteris finis erat iustificatio holm: quā ēdem efficere nō poterat, sed figurabat factis cerimonialibus ⁊ ꝓmittebat verbis. q. 107. 2. c. fol. 156.

Ad legis veteris obseruantias tenebant oēs quo ad precepta legis nature, nō qr erāt de lege veteri sed qr erāt de lege nature: sz q̄ ad ꝓcepta ꝓpria supaddita solus ꝓpls iudeoꝝ tenebat. q. 98. 5. o. fol. 138.

Legis veteris status institutus erat ad figurandum mysterium xpi. q. 102. 4. c. fo. 146.

Legis veteris status nō fuit immutaꝰ absꝫ ꝑm q̄ ad ꝓpletionē: sz q̄ ad ꝓditionē ppli. qō. 102. 4. 2. f. 146.

Legis noue status est figuralis ⁊ imperfectus respectu status ꝓfie: sicut legis veteris status respectu noue. q. 101. 2. c. fo. 144. ⁊ q. 106. 4. 1. fol. 156.

Legis noue status est perfectior ⁊ alio statu ꝓfitis vite. qr immediate in vltimū finē introducit. q. 106. 4. c. fo. 155. ⁊ q. 108. 4. c. fo. 158.

Legi iustus non est subiectus dupliciter. qō. 95. 6. 2. fo. 132. ⁊ q. 96. 3. c. fo. 135.

Legi alicuius aliquis non est subiectus triplr. q. 96. 5. o. fol. 135.

Legi subdunt vt regulatum regule oēs q̄ subduntur potestati ferenti legem. q. 96. 5. o. fo. 135.

Legi eterne aliquid subditur dupliciter. q. 91. 2. c. 3. fol. 129. ⁊ q. 93. 5. 6. c. fol. 131.

Legi eterne subduntur omnia creata. q. 92. 4. o. folio. 131.

Legi eterne non subdit voluntas dei sm se, nec gubernationi divine sm tantū quantū ad ea que vult circa creaturas. q. 93. 4. 1. fol. 131.

Legi eterne subditur filius dei sm humanitatē: sed sm deitatē est ipsa lex eterna p appropriationē. qō. 93. 1. 2. 4. 2. fol. 131.

Legi eterne subsunt beati ⁊ damnati: sm quā meruerunt, ⁊ conseruantur in beatitudine, vel miseria. q. 93. 6. 3. fol. 132.

Legi eterne perfectius subduntur boni quam mali.

quātū ad cognitionem ꝛ inclinationem ad bonum
ſed ſcōm paſſionem eſt econuerſo.q. 93. 6.c.fo.132.
Legi eterne ſubiicit prudentia carnis ex parte paſ-
ſionis: ſed non ex parte actionis.q. 93. 6.2.fol.132.
Legi eterne ſubdunt irrōnalia mot⁹, actiōes, ꝛ defe
ctus qui accidūt in reb⁹ nālibus.q. 93. 5.o.fo.131.
Legi ſubdantur oēs ſubdi aliquas ptātis, vel co-
acte vt mali: vel ſponte vt boni.q. 96. 5.o.fol.135.
Legi ſue princeps ſubdit quo ad iudicium dei, ꝛ pro
pria voluntate quo ad vim directiuam legis: non
autem quo ad vim coactiuam.q. 96. 5. 3.fo.135.
Eſt tamen ſupra legem inquantum ſi expediēs fuē-
rit poteſt eam mutare ꝛ in ea diſpenſare: pro loco ꝛ
tempore.q. 96. 6.c.fol.135.
Legi inferioris nullus ſubditur in his ſecundus que
regitur ſuperiori lege.q. 96. 5.c.2.fol.135.
Legē veterem chriſtus impleuit opere ſeruando le-
galia: ꝛ doctrina triplr ſcitu intellectum legis expri-
mendo, ordinando quo melius obſeruaret, ꝛ ſupe-
raddendo conſilia.q. 107. 2.o.ꝛ.4.3.fo.156.
Lege determinare quid iudicandum ſit, ꝛ pauciſſi-
ma arbitrio hominum committere neceſſarium
fuit: quia iuſtitia animata iudicis non inuenitur in
multis, ꝛ eſt flexibilis.q. 95. 1. 2.fol.133.
Legē pdē vl ptice ad totam multitūdinē: vel ad perſo-
nā publicā gerētē vicē totius multitudis.q. 90. 3.o.
fo. 128. 2.q. 97. 3. 3.fo.136. 2.q. 98. 3. 3.fo.137.
Lege eterna oia regulantur, ꝛ participant eaz inſtī
tum ex ea habent inclinationes in proprios actus
ꝛ fines.q. 91. 2.c.fol.129.
Lege oia ordinari melius eſt ſm pūm, quā dimittere
iudicium arbitrio.q. 95. 1. 2. fo.133.
Lege comprehendi nō pūt ēdā ſingularia, iō neceſſe
eſt ea committere iudicibus.q. 95. 1. 3. fo.133.
Leges diuerſe, diuerſis imponuntur.q. 91. 5. 1. 6.c.
fo. 12. 2.q. 96. 2.c.f. 154. 2.q. 100. 2.c.fol. 140. 2.q.
107. 2.c.fo.156.
Leges oportet mutari, ſi ciuitas vel gens ad aliud
regimen deueniat.q. 104. 3. 2.fo.152.
Leges hūane multa ſtatuerūt circa res diuinas vt pz in
ritu gentilium: nō aūt lex diuina.q. 99. 3.c.fol.139.
Leges humane ſunt priculares diſpōnes ex quibuſ-
dā cōibus ꝛ indemōſtrabilib⁹ principijs legis nāe,
adinuente ſm rōnem humanam.q. 91. 3.c.fol.129.
Leges hūane ſunt vtiles ꝛ necīe ad pacem hoium ꝛ
ad virtutes ꝓpter malos q̄b⁹ non ſufficit pēna moni-
tio.q. 91. 3.o.fo.129. 2.q. 95. 3.o.fo.133.
Lege⁹ hūane in vl. hūt rōnē, nō aūt rēſpū ad priticula-
res condōnes, ſed hec ſunt ex arbitrio inſtituētium
q. 96. 2. 4.fo.133. 2.q. 102. 2. 3.fol.145.
Leges humane nō pūt illā infallibilitatem hūe quaz
hūt concluſiones demōſtratiue ſciarū.q. 91. 3. 3.fol.
129. 2.q. 96. 1. 3.fo.134. 2.q. 105. 2. 8.fo.153.
¶ Libellus repudij dabaē in lege veteri: q̄b eſt cōtra
ſacri rationem.q. 102. 5. 3.fo.148.
Liberalitas eſt circa bonū pecunie abſolute ſumptū
ſecundum q̄ eſt obiectū concupiſcentie vel delecta
tionis aut amoris.q. 60. 5.c.fo.83.
Liberalitas vī eſſe in concupiſcibili.q. 60. 5.c.f. 83.
Libertas. Radix libertatis eſt voluntas ſicut ſubie-
ctum: ſed ſicut cā eſt ratio.q. 17. 1. 2.fo.25.
Libere hō eligit, ꝛ non ex neceſſitate.q. 13. 6.o.fol.21.
Liberum arbitrium eſſe dicitur facultas voluntatis
ꝛ rationis.q. 1. 1.c. 2.c.fo.1.
Liberum arbitrium. ℣. Juſtificatio.
Liberi arbitrij mot⁹ q̄ eſt velle eſt inſtātaneus.q. 113.
7. 4.fo.169.
¶ Litera. ℣. Scriptor.
Literalis. ℣. Lex. Senſus.
¶ Longanimitas eſt qua mens non perturbatur in
dilatione bonorum.q. 70. 3.c.fo.97.
¶ Ludiere actiones ordinantur ad bonū ipſius lu-
dentis, prout ſunt delectantes vel requiem preſtan-
tes.q. 1. 6. 1.fo.3.
Ludus in q̄ eſt pertatio ꝛ pōr eſſe victoria, ꝛ vlr oēs
concertationes ſunt maxime delectabiles ſecundū
q̄ hzbent victoriā.q. 32. 6. 3.fo.49.
¶ Ludus. ℣. Delectatio.
¶ Lumē. Eadē viſio eſt coloris ꝛ luminis vt rō vidē
di: nō aūt vt obiectū.q. 8. 3. 2.f. 15. 2.q. 12. 4.c.f. 29.
¶ Luxuria ꝛ q̄libet pctm̄ diuiditur in pctm̄ cordis,
oris, ꝛ operis ſicut in diuerſos gradus pertinentes
ad vnam perfectam pctī ſpeciem.q. 72. 7.c.fo.101.
Luxuria. ℣. Demon.

M

Macula ppriē eſt q̄ſi corp⁹ pdit ſuū ni-
torem ex contactu alterius cor
poris.q. 86. 1.c.fo.121.
Macula anime metaphorice eſt defectus nitoris a-
nime. ſ. luminis rationis, diuini ꝛ gratie: ex conta-
ctu ꝛ inherentia ad res tales per inordinatū amo-
rem.q. 86. 2.o.fo.121. 2.q. 89. 1.o.f. 126.
Macula non eſt aliquid poſitiue in ala. nec ſiḡt pri-
uationē ſolum, ſed in ordine ad ſuam cauſam que
eſt pctī: ideo diuerſa peccata diuerſas maculas in
ducunt.q. 86. 1. 3.fol.122.
Macula ſequitur diſtantiā a deo, quam facit actus
peccati.q. 86. 2. 3.fo.122. 2.q. 87. 6.c.fo.123.
Macula cuipe remota pōt remanere reatus: non pe-
ne ſimplr, ſed ſanctificatoꝛie.q. 87. 6.o.fo.123.
Macula cauſatur in ala p pctm̄.q. 86. 1.o.fo.121.
Macula peccati remanet, ceſſante actu pcti.q. 86. 2.
o.fo.122. 2.q. 87. 6.c. 1.fo.124.
Macula pcti ab hoie tolli non poteſt, niſi voluntas
hois ordinem iuſtitie accepter.q. 87. 6.c.fo.123.
Maculā hō incurrit in ſtum patiatur decore gre, ex
deformitate peccati.q. 109. 7.c.fol.161.
Magis ꝛ minus non inueniūtur in ſubā ſm formam
ſubalem: ſed ſm māles diſpōnes.q. 52. 1.c.fol.69.
Magis ꝛ min⁹. ℣. Augmētū. Circūſtantia. Relatio.
¶ Magnanimitas eſt circa ſpem ꝛ deſperationem.
q. 60. 4.c.fo.82.
Magnanimitas eſt circa bonum q̄ eſt honor cum ar
duitate: ꝛ eſt in irascibili.q. 60. 3.c.fol.82.
Magnanimitas non poteſt eſſe niſi alijs virtutibus
preexiſtentibus: eo comparatur ad alias ſicut or-
natus earum.q. 66. 4. 3.fo.91.
Magnanimitas ꝛ magnificentia perficiunt hominē
ſm aliquem eminentem ſtatum.q. 65. 1. 1.fo.89.
Magnanimitas ꝛ magnificentia hūt id in quod ten-
dunt vt extremū, ſi conſideret ſm quantitatē abſo-
lutam: ꝛ vt medium per comparationem ad regu-
lam rationis.q. 64. 1. 2. 3.fo.87.
Magnificentia eſt in irascibili.q. 60. 5.c.fo.82.
Magnificentia eſt circa bonum cum arduitate ſum-
ptum.q. 60. 5.c.fo.82.
Magnificentia. ℣. Magnanimitas.
Magnitudo finita ſi ab ea continue auferatur aliq̄d
ſm eandem quantitatē, tandem cōſumetur: ſi vero
ſm eandem proportionem, poterit in infinitū ſub-
trahi.q. 85. 2.c.fol.120.
Magnitudo. ℣. Augmentum. Laborioſum. Latitu-
do. Meritum. Paſſio.
¶ Maius ōr dupliciter. ſ. abſolute, ꝛ ſcōm quantita-
tem proportionis.q. 113. 9.c.fo.270.
Maius. ℣. Malum. Virtus.
¶ Maledictio. ℣. Ebrietas.
¶ Male facere alteri nō eſt delectabile, niſi inſtum
vī pertinere ad propium bonum.q. 32. 6. 3.fo.45.
Malefacere. ℣. Delectatio.
¶ Malitia ex quo ōr aliquis peccare eſt triplex. ſ. ha
bitus virtū electio mali, ꝛ precedens culpa.q. 78.
1. 3.fo.1. 2.
Ex malitia certa peccat, q̄ ex habitu peccati: ſed non
econuerſo.q. 78. 2. 3.o.fo.112.
Ex malitia certa ꝛ induſtria peccare eſt quaſi ſcien-
ter malum eligere q. 78. 1.c.fol.112.
Ex malitia certa peccare grauius eſt q̄ ex paſſione
peccare.q. 47. 2.c.fo. 63. 2.q. 78. 4.o.fol.113.
Malitia. ℣. Matrimonium. Peccatum.
¶ Malum eſt priuatio boni.q. 18. 8. 1.fo.28.
Malum ōr quia nocet, ideo maius eſt malum ani-
me q̄ corporis.q. 59. 4. 3.fo.56.
Malū nō eſt ſimplex negatio, ſed priuatio boni quod
quis natus eſt ꝛ dz habere.q. 25. 2.c.fol. 40. 2.q. 6.
36. 1.c.fo. 53. 2.q. 75. 1.c.fo.107.
Malum hz cām agentē p accidēs.q. 75. 1.c.fo.107.
Malum eſt in plus q̄ peccatum: ꝛ hoc quā culpa.q.
21. 1. 2.c.fol.33.
Malum, pctm̄, ꝛ culpa, in actibus voluntarijs ſunt
idem.q. 21. 2.c.fo.33.
Malū duplex. ſ. triſtatiuū q̄ fugiat voluntari, ꝛ cor-
ruptiuum q̄ fugiatur nāe.q. 42. 2.c.fol.58.
Malū nāe duplex. ſ. a cā nāli, vt mors nālis: ꝛ a cau-
ſa non nāli, vt mors violenta.q. 42. 2.c.fol.58.
Malū q̄ eſt d̄ſia cōſtitutiua habitus non eſt priua-
tio: ſed aliq̄d determinatū repugnans determinate
nature.q. 18. 5. 2.fo. 27. 2.q. 54. 3. 2.fo. 72.
Malū hois eſt p̄ter rationē eſſe.q. 71. 2.c. 6.c.fo. 98.
Malum primum in moralibus dicitur ex genere.q̄.
18. 2.c.fo.27.
Malum non impediens non peccat, niſi debeat ꝛ poſ
ſit impedire.q. 6. 3.c.fo.12.
¶ Mādatū eſt de eo q̄ melius eſt: q̄ quandā induc-
tionē hz ꝛ pluationem: ꝛ eſt q̄ d̄s per alios man-
dat, preceptum vero eſt de neceſſario ꝛ quod quis
per ſeipſum iubet.q. 99. 5.c.fo.139.
¶ Mandata, precepta, teſtimonia, ꝛ iuſtificationes
diſtinguuntur.q. 99. 5.c.fo.139.
¶ Manichei dicebant manicheum eſſe ſpiritū pa-
racletum.q. 106. 4. 2.fo.156.
¶ Manſio. Diuerſitas manſionum ſigñat diuerſita-
tem beatitudinis ſm diuerſum gradum fruitionis.
q. 5. 2.1.fol.10.
¶ Manſuetudo eſt circa iram.q. 60. 5. 4.fo.83.
¶ Manſuetū eſſe eſt natura e hominī ſm q̄ manſue-
tudo ſedat iram: ſed iraſci eſt ei naturale ſm q̄ ra-
tio nuntiat cauſam ire.q. 46. 5.1.fo.62.
¶ Maſculus. ℣. Natura.
¶ Mater dei debuit maxima puritate nitere.q. 82.
5. 3.fol.117.
Mater. ℣. Charitas. Purgatio.
¶ Materia eſt propter formam.q. 2. 5.c.fol.4.
Materia triplex. ſ. ex qua, circa quaz, ꝛ in qua.q. 55.
4.c.fo.74.
Materia. ℣. Celum. Mutatio.
Materie q̄dō duplex. ſ. quā agens eligit: ꝛ que ſequi-
tur conditionē naturalē materie.q. 85. 6.c.fol.121.
¶ Mſimonium fuit in veteri lege prout erat in offi-
cio nature: nō aūt prout eſt ſacrm cōiunctionis xp̄i
ecclēſie que nondū erat facta.q. 102. 5. 3.fo.148.
Mſimonij actus ex delectatiōe impedit rōnis vſum:
ſed ex hoc non conſequitur malitiam moralem q̄
non eſt pctm̄, proueniēs tñ ex quadam malitia mora-
li. ſ. ex pctō primi parentis.q. 34. 1.1.fo.50.
Matrimonium ℣here cum alienigenis, ꝛ ſpecialiter
cum gentibus in vicino habitantib⁹: deus ꝓhibuit
iudeis ne inducerentur in idolatriam: non autem
cum illis qui cultum idolatrie dimittere vellent.q.
105. 4.6.fo.155.
¶ Medicina. Opz humane nature medicinas pena
les exhibere.q. 87. 7.c.fo.124.
Medicina pfecte bona eſt que hoiem ſanat, imperfe-
cta autem eſt que hominem adiuuat, ſed tamē ſana
re non poteſt.q. 98. 1.c.fol.137.
¶ Medicus auſteras potiones propinat infirmis: vt
conſerat ſanitatem.q. 87. 7.c.fo.124.
¶ Medium inter habenas ꝛ quod habetur aliquan-
do nullum eſt, aliquando eſt ſola relatio, aliquan-
do eſt aliquid, non quidem actus ꝛ paſſio, ſed per
modum actionis ꝛ paſſionis: ꝛ in his conſtituitur
predicamentum habitus.q. 49. 1.c.2.fol.64.
Medium circa propium ſuſceptibile non poteſt eſſe
inter habitum ꝛ priuationē que conſiſtit in priua-
to eſſe: ſed bene inter habitum ꝛ priuationem que
conſiſtit in priuari, vt inter bonum ꝛ malum.q. 18.
8. 1.fo.28.
Medium inter paſſiones virtus ſm ſuam eſſentiam
eſſe non poteſt: ſed ſm ſuum effectum quia. ſ. inter
paſſiones medium conſtituit.q. 59. 1. 1.fo. 80.
Medium in virtute theologica poteſt eſſe per acci-
dens. ſ. ex parte noſtra: non autem per ſe. ſ. ex parte
dei.q. 64. 4.o.fol.87.
Mediū cuiuſlibet virtutis intellectualis eſt per con-
formitatē intellectus ad res. ſ. in vero: cuius exceſ-
ſus eſt affirmatio falſa, defectus autem eſt nega-
tio falſa.q. 64. 3.o. 4. 1. 2.fo.87.
Medium virtutis moralis attenditur ſcōm regulas
rationis in omni circumſtantia: non autem ſecun-
dum quantitatem abſolutam.q. 64. 1. 2. 3.fol.87.
Medium inter exceſſum ꝛ defectū menſure rationis
eſt in quo virtus moralis conſiſtit.q. 64. 1.o. 4. 1. 2.
fol.86.
Medium duplex. ſ. rationis, ꝛ rei.q. 64. 2.c.fo.87.
Medium rationis 2ō poteſt intelligi. ſ. ſm q̄ mediū
in ipſo actu rationis exiſtit, quaſi ipſe actus ratio-
nis ad medium reducatur: ꝛ id q̄ a ratione ponitur
in aliqua materia.q. 64. 2.c.fo.87.
Medium virtutis eſt medium rationis ſcōdo modo:
ſed ſolius iuſtitie medium eſt rei ꝛ rationis.q̄. 64.
2.o.fol.87.
Medium rationis in iuſtitia eſt ſimpliciter ꝛ ſcōs ſe:
in aliis autem virtutibus eſt per reſpectū ad nos.q.
64. 2.c.fol.87.
Medium pōt eſſe inter bonum ꝛ malum.q̄. 18. 8. 1.
fol.28.
¶ Mel nō offerebatur in ſacrificijs dei, q̄ offerebatur
idolis: ꝛ ad excludendā oēm carnalem dulcedi-
nem ꝛ voluptatem ab his qui deo ſacrificare inten-
dunt.q. 102. 3. 14.fo.146.
¶ Membrum omne, ꝛ quelibet potentia ale operā-
tur toti, ꝛ non ſibi ſoli.q. 17. 3. 2.fol.25.
Membra hois non applicantur operi niſi per conſen
ſum rōnis.q. 74. 7.o.fo.106. 2.q. 77. 7.c.fo.112.
¶ Memoria. Ea que magna eſtimamus magis me-
morie infigimus.q. 47. 2. 3.fo.63.
Memoriam meditatio confirmat ſcōm pūm.q. 51. 3.
c.fol.68.

Index

Et consuetudo multum operatur ad bene memorandum.q.50.3.3.fo.67.

¶ Menstruus. Tribus menstruis mulieres reputabantur immundæ.q.102.5.4.fol.148.

¶ Mensura cuiuslibet generis est id quo cognoscitur primum principium in illo genere.q.90.2.c.fo.128.

Mensura actuum humanorum est ratio quæ est primum principium actuum humanorum.q.90.2.c.fo.128.

Mensura propria est homogenea mensurato: non autem mensura remota.q.19.4.2.fol.50.

Mensura et regula gratiæ omnia quæ bene agendo ordinat, sunt ratio naturalis et principia naturaliter indita: licet non sint mensura eorum quæ sunt a natura.q.91.5.2.fo.129.

Mensura. v. Lex.

Mensuratus est a rebus intellectus humanus: intellectus vero divinus est mensura rerum. quæstio. 64.3.c. fo.87.q.93.1.3.fol.151.

¶ Mereor est terminatus opis.q.114.5.c.8.1.fo.172.

Mereor ubi id quod alicui recompensatur pro retributione sui laboris, est quædam pretium ipsius.q.114.1.c.fo.170.

Mereor dem operis vel laboris recompensare est actus iustitiæ, sicut reddere iustum pretium pro re accepta. q.21.5.c.fol.55.et.q.114.1.c.fol.170.

¶ Mergulus cuius nasa est ut sub undis diutius immoretur, ligat sibi funiculos: qui in aquis deliciarum se immergunt.q.102.6.1.fo.149.

Mereri aliquis dicuntur duplr. scilicet merito, i. actibus: quæ proprie merendi. habentur.q.55.1.3.fol. 73.

Mereri sibi primam gratiam homo non potest.q.114.5.o.fol.172.

Mereri non potest aliquis id quod iam habet.q.114.5.c.fo.172.

Mereri potest aliquis sibi perseverantiam gloriæ, non aut vicissim: sed utrunque aliquis petendo impetrat, vel sibi vel alii.q.114.9.o.fo.173.

Mereri potest homo aliquid a deo secundum quid præsupposita dei ordinatione: non autem simpliciter.q.114.1.o.fo.170.

Mereri. v. Adam.

¶ Meritorius actus cuiuscunque virtutis esse non potest nisi gratiæ ipsius ex charitate operetur.q.114.4.3.fo.172.

Meritum duplex. scilicet congrui et condigni.q.114.3.c.6. o.fol.171.

Et aliquid cadit sub merito dupliciter, scilicet simpliciter, ut ultimus finis et quæ ad ipsum ducunt secundum quid, ut bona temporalia.q.114.1.o.o.fo.173.

Meritum non potest esse nisi aliquis faciat voluntarie quod debet, ideo meritum non potest esse sine actu.q.71.3.1.fol.99.

Meritum augetur ex magnitudine operis laboriosi: sed minuitur ex defectu operantis.q.114.4.2.fol.172.

Meritum vitæ æternæ primo pertinet ad charitatem: ad alias autem virtutes secundario secundum quod earum actus ad eam imperantur.q.114.4.o.fol.171.

Meritum ut procedit ex libero arbitrio est æquale vitæ æternæ æqualitate proportionis: sed ut est ex gratia dei et virtute spiritus sancti est æquale æqualitate quantitatis gratiæ spiritualis, quia in patria habemus est æqualis gloria, non in actu, sed in virtute.q.114.3.c.3.fol.171.

Meritum. v. Agens. Baptismus. Beatitudines. Conceptio. Bona temporalia.

Meriti rationem habet actus humani ex duobus, primo a principali ex dei ordinatione: secundo autem ex libero arbitrio.q.114.4.6.c.fo.171.

Merito condigni nullus potest alteri mereri primam gratiam nisi solus christus: sed merito congrui potest.q. 114.6.o.fo.172.

Merito condigni existens in gratia meret vitam æternam rationis gratiæ sed tamen ex congruo ratione liberi arbitrii.q.114.3.q.fo.171.

Et quilibet actus meritorius homo meretur augmentum gratiæ sed non statim augetur, sed suo tempore cum dispositus fuerit ad gratiæ augmentum.q.114.8.o.fol.172.

Merito condigni vel congrui nullus potest sibi mereri reparationem post lapsum.q.114.7.o.fo.172.

¶ Metaphora. nihil prohibet in his quæ dicuntur metaphorice idem diversis attribui secundum diversas similitudines.q.33.1.1.fol.99.

Metaphora. v. Bonum. Capitalia. Caput. Delectatio. Israel. Justus. Latro. Macula. Sensus. Perfectum.

¶ Metus. v. Violentia. Præceptum.

¶ Miles in exercitu debet primo subdi duci, et huius contrarium est grauissimum peccatum: scilicet debet aliis coordinari.q.100.6.c.fo.141.

¶ Milvus qui maxime insidias vitat, designat fraudulentos.q.102.6.1.fo.149.

¶ Minister. v. Angelus.

¶ Minus. v. Augmentum.

¶ Miraculosum. In operibus miraculosis tria inueniuntur. primum ex parte agentis, secundum ex parte formæ introductæ, tertium ex parte modi causandi effectum.q.113.10.c.fol.170.

¶ Miraculosum primo modo potest dici iustificatio impii, creatio mundi, et universaliter omne opus quod a solo deo fieri potest.q.113.10.c.fo.170.

Sed scdo modo iustificatio impii non est miraculosa. tertio autem modo quæ est miraculosa, quæ non.q.113. 10.c.fol.170.

Miraculosum. ver. Mulier. Paulus. Scientia. Virtutes.

Miraculosa commemorat in ecclesia conuersio pauli.q.113.10.c.fol.170.

Miraculosa dicuntur quæ fiat divina virtute fieri potest, ideo dicunt simpliciter mira, quasi habentia causas occultas.q.113.10.c.fol.170.

Miraculosa opera solus deus facere potest.q.111.4.c. fo.165.q.113.10.c.fo.170.

¶ Misericordia est actus virtutis secundum quod motus ille animi roni seruit: et est virtus et ea homo perficitur ad rationabiliter miserendi.q.59.1.3.fo.80.

Misericordia potest præcedere et sequi iustificationem: vel etiam ad eam concurrere.q.113.4.1.fol.168.

Misericordia. v. Ira. Justificare.

¶ Mobile. Iste dicit, facile et difficile mobile quantis per accidens videant se ipse ad qualitatem: designant in propriis et per se dictis eius.q.49.2.7.fo.65.

¶ Modus importat quandam determinationem secundum aliquam mensuram.q.49.2.c.fo.65.

Modus duplex. scilicet modus substantiæ, et modus accidentale. primus est differentia substantiæ. secundus vero dicit qualitas accidentalis.q.49.2.c.fo.65.

Modus sive determinatio subiecti secundum esse accidentale potest accipi triplr. vel in ordine ad naturam subiectæ: vel ad actionem et passionem: vel secundum existentiam.q.49.2.c.fo.65.

Modus conueniens naturæ rei dicit rationem boni: quia vero non conuenit dicit rationem mali.q.49.2.c.fo.65.

Modus, species et ordo consequuntur unumquodque bonum creatum in quolibet homine, et etiam unumquodque ens: et secundum diuersos gradus bonorum sunt diuersi gradus modi specici et ordinis.q.85.4.c.fol.121.

Modus species et ordo se consequuntur, ita simul priuantur et diminuuntur.q.85.4.3.fo.121.

Modus species et ordo boni virtutis et gratiæ per peccatum mortale totaliter tollitur: bonum vero naturalis inclinationis diminuunt. sed boni pertinentia ad subiectum naturæ nec priuantur nec diminuuntur.q.85.4.o.fo.121.

Modus. v. Virtus.

Modi species et ordinis, boni actus ordinati, per peccatum mortale priuatio est essentialiter secundum peccatum.q.85.4.c.fol.121.

¶ Monstra dicuntur esse peccata innaturalia producta sunt ex peccato in actu naturæ a fine vltimo, non autem a fine proximo.q.21.1.1.2.fol.53.

¶ Mora. v. periculum.

¶ Morosa. v. Delectatio. Pœna.

¶ Mors. v. Corruptio. Deus.

Mors et omnes defectus corporales sunt pene originalis peccati consequentes pœna principale: quæ subtractio originalis iustitiæ.q.85.5.o.f.121.2.q.87.7.c.1.f.124.

Mors vt pœna est a deo.q.85.5.c.fol.121.2.q.94.5. 2.fo.153.2.q.100.8.3.fo.142.

Mors et alii defectus non sunt equales in omnibus, propter diuersitatem malis complexionis.q.85.5.1.fol.121.2 q.87.7.1.fol.124.

Mors et alii defectus naturæ cadunt dolorem et timorem: qui licet proueniant a natura viri, eis tamen repugnat ratio particularis.q.42.2.3.fo.58.

Mortem homo naturaliter refugit.q.5.3.c.fol.10.

Mortem omnes illi qui in aduentu domini reperientur post modicum resurgent.q.81.5.1.fol.116.

Mortuus. v. Ira.

Mortale. v. Natura. Præceptum.

¶ Mortale peccatum. v. Pœna.

¶ Mors significat consuetudinem, vel inclinationem naturalem, vel quasi naturalem ad aliquid agendum.q.58.1.c.fol.78.

¶ Mortes dicuntur in brutis animalibus secundum similitudinem.q.24.4.3.fo.53.2.q.58.1.c.fol.78.

¶ Motus duplex. scilicet qui est actus imperfecti: et qui est actus perfecti. primus est successivus et in tempore successivo vero non est successivus nec per se in re.quæstio. 31.2.1.fo.46.2.q.109.1.c.fo.158.

Motus duplex. scilicet naturalis, et voluntarius: de quorum ratione est quod sint a principio intrinseco.q.6.1.3. 4.5.c.fo.12.

Motus dicit naturalis duplr. a principio actiuo, et a principio passiuo.q.6.5.2.fo.12.

Motus potest accipi vt terminus duplr. primo ipse terminus vltimus in quo quiescit: secundo medium quia est principium vnius partis motus, et finis alterius.q. 11.3.c.fol.19.

Motus oris, cognitiuus et appetitiuus virtutis reducitur in nam sicut in primum principium.q.10.1.c.fol.17.

Motus voluntatis non reducit in motum celi sicut in causam.q.9.3.1.fo.17.

Motus huius mentis ad fruitionem diuini boni est propius actus charitatis.q.114.4.c.fo.171.

Motus oris appetitiui potentiæ reducitur ad prosequutionem boni per se. mali per accidens: vel ad fugam mali per se. boni per accidens.q.45.2.c.fol.60.

Motus nullus intensior est in fine quam in principio: motus fortis violentus et conuersio.q.35.6.c.fol.52.

Motus vnius, non potest eadem parte esse plurium terminis. nisi subordinati.q.12.3.2.fol.20.

Motus mihi qui ex vna causa processerit, tibi primus respicit necessario illo principaliter quod respicit causam: alius vero principalius respiciunt illud quod est vnicuique conueniens secundum propriam rationem.q.36.1.3.fo.53.

Motus multiformes voluntatis humanæ reducuntur in aliquam causam uniformem quæ est in intellectu et voluntate superioris.q.9.3.1.fol.17.

Motus. v. Anal. Augmentum. Celum. Contrarium. Cor. Idem. Violentus. Virtus.

¶ Motum a principio intrinseco, quidam monent se. scilicet cognoscit finem: quidam vero non.q.6.1.c.fol.11.

¶ Mouentia ordinatorie secundum non mouent nisi in finem mouet a primo.q.109.1.c.fo.158.

Motui, quorundam primum est a mouente: quorundam vero principium est extra.q.6.1.c.fol.11.

¶ Mouens omne trahit ad se patiens, vel a se pellit.q.25.4.c.fo.38.

Mouens dum trahendo ad se patiens tria facit in ipso. primo dat ei inclinationem, secundo moueri ad locum, tertio desistere in loco.q.25.4.c.fol.38.1.q.26.2.c.fol.41.

Mouere ab aliquo intimo aliquid indigent inquantum est in potentia ad plura quo ad exercitium actus vel quo ad determinationem actus: quorum primum est ex parte subiecti, aliud ex parte obiecti.q.9.1.c.fol.15.

¶ Moyses. v. Angelus. Lex. Superbia.

Moysi loquebatur dominus facie ad faciem, secundum opinionem populi: qui putabat Moysen ore ad os loqui cum deo, cum per angelos et nubem ei loqueretur et appareret.q.98.3.2 fo.157.

¶ Mulier ex diffidentia quæ est elationem subsequuta, in quadam aliam elationem prupit, quæ præcepti mentionem serpentem audiuit, quasi noluerit sub præcepto contineri.q.89.3.2.fo.127.

Mulier. v. Ruth.

Mulieris adultere miraculose computrescebat femur, debitis aquis in quibus sacerdos maledictas congesserat.q.103.2.3.fo.151.

¶ Mundana quælibet reducunt ad tria. scilicet honores, diuitias, et delitias.q.108.34.4.c.fo.158.

Mundus diuina prudentia regit.q.91.1.c.fol.129.

Mundus. v. homo.

Mutatio cui materia est disposita per alterationem precedentem, vel agens est infinite virtuosi, est subito. q.115.7.c.fo.169.

Mutatio. v. Contrarium.

Mutuum. v. Depositum.

N

Nasci voluit christus de populo iudeorum: quia decebat eum nasci de populo qui specialiter sanctificatione pollerent.q.98.4.c.1. c.fo.138.

Nasci voluit christus ex semine abrahæ non propter abrahæ meritum. sed ex gratuita dei electione.q.98.4.c.fo.138.

¶ Natura comparat ad deum sicut instrumentum ad agentem principale.q.1.2.c.fo.1.2 c.fo.1.7.q.6.1.3.fo.12.

Natura dicit duplr. quia creauit omnes naturas: quia est instrumentum dei. q.1.2.c.fo.1.2.q.6.1.3.f.12.2.q.67.1.c.fo.92.

Natura dicit duplr. scilicet intrinseci in rebus mobilibus, et quælibet substantia vel ens.q.10.1.c.fo.17.

Natura potest dici vel quæ est propria hominis, et sic omnia peccata sunt contra naturam: vel quæ est communis hominibus et aliis animalibus, et sic concubitus masculorum specialiter dicitur contra naturam.q.94.3.2.fo.132.

Natura videtur vnius ei proportionata. scilicet naturæ in specie vnum genere, natura in specie vnum specie, natura individuata vnum individuale.q.10.1.3.fo.18.

Natura dicitur.q.6.3.c.fo.12. Natura dicitur duplr. scilicet ex parte subiecti: et ex parte termini. Ex parte subiecti dicitur quod est principium motus in eo cui inest. Ex parte termini dicitur quod est principium quietis.

Natura dicitur quatuor modis. primo modo dicitur principium motus in eo cui inest. secundo modo dicitur omnis substantia. tertio modo dicitur quidditas rei. quarto modo dicitur principium actionis.q.10.1.c.fo.17.

Natura dicitur quod est secundum inclinationem naturæ.q.6.3.3.fo.12.

Naturale dupliciter. ſ. quia eſt a nā ſicut a principio actiuo: vel qz eſt ſm ꝓp̃m paſſiuū. qō. 6. 5. 2. fol. 12.
Naturale alicui poteſt eſſe duplr. ſ. ſz nām ſpēi, z ſz nām individui. qō. 51. 1. c. fo. 68. 2. q. 63. 1. c. fol. 85.
Naturale. ſm vtrāq; nām ꝺr duplr. ſ. qz totū ē a nā vel pti a nā z pti a ꝓp̃o extrinſeco. q. 51. 1. c. fol. 68.
Māle i reb⁹ pſis formā tm̃ ſp actu ieſt: ſz pſis māteriā nō ſp actu ieſt, ſz q̃nq; ſz ꝓp̃a m tm̃. q. 10. 1. 2. fo. 18.
Naturale eſt ad qō inclinat natura. quod contingit vel quia totum perficit a natura abſq; aliqua apprehēſione, vel per apprehēſionem. q. 41. 5. c. fo. 58.
Māle in hoic ſumit duplr. ſ. ſm rōnē: z ſm q̃ ꝺiuidit rationāli. qō eſt cōe hoi z aliis. q. 31. 7. o. fol. 47.
Naturale erit z non violentum ſi poteſtas fortior intantum imaleſcat quod mutet contrariam inclinationē in inclinationem propriam. q. 36. 4. c. fol. 53.
Naturalis inclinatio hominis triplex ſcilicet communis cum omnibus ſubſtantiis, cōis hoi z ceteris animalibus, z propria hoi. q. 94. 2. c. 3. 2. fo. 132.
Naturali morte moriuntur omnes, tam nocentes quam innocentes. q. 94. 3. 2. fol. 133.
In naturalibus z moralibus non queritur quid ſemper fiat: ſed quid in pluribus accidat. queſtio. 84. 1. 3. fol. 113. z queſtio. 96. 1. 3. 6. c. 3. fol. 154. q. 102. 6. c. fol. 150.
¶ Neceſſaria quedam hñt cām ſue neceſſitatis. qō. 93. 4. 4. o. fo. 131.
Neceſſitas non ſubditur legi. q. 96. 6. c. fo. 136.
Negatio ꝓprie non eſt in ſpē conſtituit tñ in ſpē per reductionem ad affirmationem. qō. 71. 6. 1. fol. 99. q. 72. 5. 3. fol. 101.
Negatio in reb⁹ ſp fundaſ ſup aliqua affirmatione: que eſt quodāmō cauſa eius. q. 72. 6. c. fo. 101.
Negationis cā eſt duplex ſcz defectus ſiue remotio cauſe: z cauſa affirmationis. q. 75. 1. c. fo. 107.
Negatio. ſ. Ens.
¶ Neomenia celebrabaſ q̃lz mēſe ad cōmemorandū op⁹ diuine gubernationis: celebrabaſ autem in nouitate lune z non in plenitudine ad euitandum ydolatrarum cultum, z figurabat illuminationem eccleſie per chriſtum. q. 102. 4. 10. fo. 147.
Neomenie feſto ſuccedit feſtū beate virginis: in qua primo appa:uit illuminatio ſolis ideſt chriſti per copiam gratie. q. 105. 3. 4. fol. 151.
Neſciētia eſt ſimplex carētia ſciētie: z aliqua neſcientia eſt in angelis. q. 76. 2. c. fol. 108.
Neſciētia coꝝ q̃ ꝺs ſcire non pōt, nō imputaſ hoi ad pctm: ſed tm̃ coꝝ que poteſt z tenetur ſcire. q. 76. 2. c. 4. 3. fol. 108.
Nycticorax que in nocte actui eſt viſus in die autem nō videt ſigt eos qui in temporalibus ſunt aſtuti z in ſpiritualibus hebetes. q. 102. 6. 1. fol. 149.
Nitor alc duplex. ſ. ex refulgentia luminis nālis rōnis z ex refulgentia diuini luminis. ſ. ſapiētie z grē. q. 86. 1. c. fo. 121.
Nitor alc. ꝺr. ſ. hitualis z actualis, ſicut in corpore eſt duplex nitor. ſ. extrinſeca diſpōne membrorum z coloris: z ex exteriori claritate ſuperueniente. queſt. 89. 1. c. fol. 126.
Nitor. ſ. Macula.
¶ Nobilior ē nā q̃ ꝑfectior bonū ꝑfectū cum exteriori auxilio: quā nā q̃ ꝑfectior quoddā bonū imperfectū ſine exteriori auxilio. q. 5. 5. 2. fo. 10.
Nocere. Peius eſt qō nocere meliori quam quod nocet peiori. q. 39. 4. 3. fo. 56.
¶ Nolo. Si cius infinitius ſit nō velle, ſic ſicut cum dico, nolo legere: ſenſus eſt volo non legere, ita hoc qō eſt nō velle legere. ſi ſit velle non legere. z ſic non velle cauſat involuntarium. q. 6. 3. 2. fo. 12.
¶ Nomen circūſtantie ab his que in loco ſunt denominatur ad actus humanos. q. 7. 1. c. fo. 13.
Nomen. ſ. Contrarium.
Nomina ſunt ſigna intellectuum ideo neceſſe eſt qō ſm proceſſum cognitionis ſit nominationis proceſſus. q. 7. 1. c. fol. 13.
Nobis pertinentibus ad motū localem vtimur ad ſignificandos alios motus. q. 7. 1. c. fo. 13.
Non ens. non poteſt eſſe cā per ſe: poteſt tñ eſſe cauſa per accidens. q. 76. 1. 1. fol. 108.
Non entia in ſeipſis, apud deum exiſtūt inquantum ſunt cognita z preordinata. q. 91. 1. 1. fol. 129.
Non velle ſumitur duplr. ſ. vel in vi vnius dictionis, vel in vi orationis. primum eſt infinitivum verbi nolo, z cauſat inuoluntarium: non autem ſecundū. q. 6. 3. 2. fo. 12.
Non velle. ſ. Nolo.
Nomen duplr. ſ. ſecundum ſe, vt eſt omnis propoſitio cuius predicatum eſt de ratione ſubiecti: z quo ad nos. q. 94. 2. c. fol. 132.
Nomen per ſe duplr. ſ. cōiter omnibus: vel ſolis ſapientibus. q. 94. 2. c. fol. 132.
¶ Numerus pluralis ſēm morem ꝺiuine ſcripture frequenter ponitur pro ſingulari. q. 82. 2. 1. fo. 117.

O

Obduratio. ſ. Deus.

¶ Obediētia. ſ. Abdicatio. Appetitus.
¶ Obiectū nō eſt materia ex qua ſed materia circa quā: z habet rationem forme inquantū ꝺat ſpeciē. q. 18. 2. 2. fol. 27. 2. q. 75. 3. 1. fol. 103.
Obiectum materiale non eſt conſiderandum in diſtinctione potentiarū vel habituū: ſed ratio obiecti differens ſpecie vel etiam genere. q. 54. 2. 1. fo. 72. 2. q. 57. 2. 2. fol. 77.
Obūm actionis humane non ſemper eſt obm actiue potētie ſed paſſiue potentie q̃nq; nec potentiarum actiuarū obiecta ſemp̃ ſunt effect⁹ earum, ſed q̃nq; ſunt materia earum circa quā. q. 18. 2. 3. fol. 27.
Obiectū ex hoc qō eſt aliquo mō effect⁹ potentie actiue ſequitur qō ſit terminus actiōis eius, z p conſequens qō ꝺet ei formā z ſpeciē. q. 18. 2. 3. fo. 27.
Obūm operaf ad actū interiorē vt finis: ad exteriorem vero vt materia circa quam. q. 18. 6. c. fol. 28.
Obiectum intellectus eſt ens z verum vniuerſale. q. 9. 1. c. fo. 16.
Obiectum intellectus eſt quod quid eſt. q. 3. 8. c. fol. 7. 7. q. 31. 5. c. fo. 47.
Obiectum intellectus poſſibilis eſt fantaſma. q. 50. 4. 1. fol. 67.
Obiectum optimum intellectus non practici ſed ſpeculativi eſt bonum diuinum. q. 3. 5. c. fol. 6.
Obiectum intellectus mouet vt primum principium formale: ſed obiectum voluntatis mouet vt primus finibus. q. 9. 1. c. fo. 16.
Obiectum. ſ. Actus. Bonum. Appetitus. Audacia. Charitas. Color. Comprehenſio. Demon. Ira.
Obī diuerſitas duplex. ſ. ſm nām ipſius: vel ſecūdū virtutem agēdi prima facit mālē ꝺr̃iam paſſionis: ſeba facit formalem z ſpecificam differentiam paſſionum. q. 23. 4. c. fo. 38. 2. q. 30. 2. c. fo. 45.
Obiecti ratio z obiectum materiale, q̃s ſub vno actu referantur ad potentiam z habitum, tunc non diſtinguuntur habitus z potentia penes vtrunq; qō. 57. 2. 2. fol. 77.
Obiecta que ſunt diuerſa gñe ex equo ſunt diuerſarum potentiarum: non autem que non ex equo ſe habent. q. 8. 2. 2. fol. 15.
¶ Oblatio animalis maculoſi. ſ. claudi z ceci z animalis ante ſeptimam diem, prohibita fuit in veteri lege. q. 102. 3. 7. fol. 145.
Obligatio mercedis ꝓhibita erat in lege veteri, ꝓpter immūditiam. q. 102. 3. 7. fol. 145.
Obligatio. Illi coꝝ qb⁹ lex nō ꝓmulgatur, obligantur legi inſtum in coꝝ notitiā deuenit, vel deuenire poteſt. q. 90. 4. 2. 3. fo. 129.
¶ Obſtetrices hebreoꝝ ly habuerint bonam voluntatē ꝺr̃tū ad liberationē puerorū: non tñ quātum ad hoc q̃ mēdacū ꝓferrēt. q. 114. 10. 2. fol. 175.
¶ Occidere. Animalia bruta mandabātur occidi a deo in penam dñoꝝ, in deteſtationē peccati, z ne eorum aſpectu aliquis horror hominibus incuteretur. q. 105. 2. 11. fo. 154.
Occidere malefactores vel hoſtes reipublice non eſt indebitum: nec contrariatur precepto decalogi. qō. 100. 8. 3. fol. 142.
Occidere iniuſte hoīes corporaliter eſt grauius pctm̃ q̃ occidere eū ſpialiter. q. 73. 8. 3. fol. 104.
Occidere. ſ. Abraham. Animal.
Occidebantur animalia in ſacrificiis oblata: z igni cremabantur. q. 102. 3. 5. fol. 143.
Otioſum verbum qō pleruncq; eſt veniale: poteſt eſſe mortale. q. 72. 5. 1. fol. 101.
¶ Oculus ceci nati factus eſt a deo ad eundē actum ad quem formantur alii oculi ſēm naturam, ideo fuit eiuſdem ſpeciei. q. 63. 4. 3. fo. 86.
¶ Octaua. ſ. Circumciſio. Etas.
Odium eſt diſſonantia appetitus alatis vel rōnalis ad apprehenſum vt diſconueniens: ſicut amor eſt conſonantia eius ad queniens. q. 29. 1. 2. c. fol. 43.
Odiū eſt in concupiſcibili. qō. 23. 1. c. 2. 2. 4. c. fo. 37.
Odium ex amore cauſatur. q. 29. 2. c. fo. 43.
Odium dei quod opponitur directe charitati eſt grauiſſimum peccatorum. q. 73. 4. 3. fol. 103.
Odium. ſ. Amor. Angelus. Ira.
Odū obiectum eſt malum ſicut amoris obiectum eſt bonum. q. 29. 1. c. fo. 43.
Odio haberi non pōt bonum ſm rationē boni. nec in vniuerſali nec in particulari: ens autem z verum odio haberi non pñt in vniuerſali ſed in particulari nihil prohiber. q. 29. 5. o. fol. 44.
Odio haberi verū aliq̃ in particulari contingit tripliciter. ſ. vt veritas eſt cauſalr z originalr in ipſis rebus: vel vt eſt in cognitione ipſius hois: vel vt eſt in intellectu alterius. q. 29. 5. c. fo. 44.
Odio hīc ſeipſum eſt impoſſibile per ſe loquendo: ſed per accīs eſt poſſibile dupliciter. ſ. ex parte obiecti. z ex parte ſuppoſiti. q. 29. 4. o. fo. 44.
¶ Oleum ſignāt gratiam ꝟpi. q. 102. 3. 13. fol. 146.
¶ Omiſſio ſm illud qō per ſe pertinet ad rationem peti q̃nq; eſt cū actu interiori ſolū: q̃nq; abſq; omni actu interiori vel exteriori. q. 71. 5. o. fo. 99.
Omiſſio eſt voluntaria, qz eſt in pte noſtra: non autē qz ſup ipſam cadat act⁹ volūtatis. q. 71. 5. 2. fo. 99.
Omiſſio ſ. taf precepto affirmatiuo, iō ſolū pto tpe illo aliquis ceſſando ab actu peccat pro quo preceptum affirmatium obligat. q. 71. 5. 3. fo. 99.
Omiſſionis z commiſſionis peccā differunt ſpē materialiter: non autem formaliter. q. 72. 6. o. fo. 101.
¶ Onocrotalus eſt auis in partib⁹ orientis lōgo roſtro, q̃ in faucib⁹ hz quoddā folliculos in q̃bus primo cibum reponit, z poſt horam in ventrem mittit: z ſigt auaros qui immoderata ſolicitudine neceſſaria vite congregant. q. 102. 6. 1. fol. 150.
Opera virtutū ſunt cōnaturalia rōni, vitioꝝ vero ꝟ rōnē: ideo opa virtutū fructus dicunt. nō autē opa vitioſa, ſicut nec proceꝺēs ab arbore ꝟ naturam arboris ꝺr fructus eius. q. 70. 4. 1. fol. 98.
Opera nra inchoata ſunt effectus ſpūſancti in nobis hñt rationē fructus: ſed inchoata ordinantur ad beatitudinem hñt rationem ſtorum. qō. 70. 1. 1. fol. 97.
Opera carnis ponuntur plura ꝟ fructus: quia bonum cōingit vno modo, malum vero omnifariam. q. 70. 4. 2. fo. 98.
Opera virtutum non ſunt facienda propter humanam gloriam, z tria ſunt opera ad que omnia alia reducuntur. ſ. iciunium, eleemoſyna, z oratio. q. 103. 3. 4. fol. 158.
Cooperari nō poteſt homo alteri hoi interius monendo: ſed ſolum exterius docendo, vel perſuadendo. q. 111. 4. c. fol. 165.
Operari incipit res ſm formam in eodem inſtanti in quo forma acquiritur. q. 113. 7. 4. fo. 169.
Operari ſine triſtitia z delectabiliter propter finem cadit ſub precepto legis dei: non aūt propter habitum. q. 96. 3. 2. fo. 135. 2. q. 100. 9. c. 3. fo. 142.
Operatio eſt volūtas actus operātis, ideo actus ſecundus a philoſopho nominatur. q. 3. 2. c. fo. 3. 2. q. 70. 1. c. fol. 97.
Operatio non attribuitur mobili ſed mouenti. q. 111. 2. c. fol. 164.
Operatio calois eſt facere calēdum, z exterior calefactio. q. 111. 2. c. fo. 165.
Operatio eſt propter quam res eſt: z ad quam ipſa res habet ordinem. q. 3. 2. c. fol. 5. 2. q. 49. 3. c. 3. 4. 1. fo. 65.
Operatio corporis aut eſt a naturali qualitate corporis: aut ab anima mouente corpus. q. 50. 1. c. fo. lio. 66.
Operatio hois ſm facultatem ſue rōnis ꝺr fructus rationis: ſm vero q̃ pcedit ex virtutem ſpūſancti, ꝺicitur fructus ſpūſancti. q. 70. 1. c. fo. 97.
Operatio. ſ. Actio. Actus. Comprehenſio. Delectatio. Deus. Forma.
¶ Opus. ſ. Laborioſum.
¶ Opinio z ſuſpicio poſſunt eſſe veri z falſi, ideo nō ſunt intellectuales virtutes que ſunt tantū veri. q. 55. 4. c. fol. 74. 2. q. 57. 2. 3. fol. 77.
Opiniōes ꝟdictoꝝ nō ſunt ꝟdictoꝝ. ly ſcie. q. 55. 1. c. fo. 71. 2. q. 64. 3. 3. fol. 87. 2. q. 77. 2. 3. fol. 111.
Optimū ſimplr ex nullius additione fit melius: ſed in alijs bonis vniuerſaliter verū eſt q̃ q̃libet bonū ex additione alteri⁹ fit melius. q. 34. 3 2. fol. 51.
Oratio ꝺuica non ſolum cōtra venialia ꝺicenda eſt: ſed etiam contra mortalia. q. 74. 8. 6. fo. 107.
Oratio ꝺat firmamentum argumentationi primo ex ſubſtantia actus: ſecundario ex his que circunſtant actum. q. 7. 1. 1. fo. 13.
¶ Ordinare eſt ſapientis, ideo oꝺ ex ꝺiuina ſapientia proceꝺunt op⁹ eſſe ordinata. q. 102. 1. c. fo. 144.
Ordinādū eſt ad deum totum qō homo eſt. pōt, z hz: ſed non ad cōmunē politicā. q. 21. 4. 3. fo. 34.
Ordinata duo requrunt. ꝓmū eſt q̃ aliq̃ ordinent ad debitū finem: ſm eſt q̃ ordinatū ad finē proportio

netur filij.q.102.1.c.fo.144.
¶ Ordo apparet in his q̄ mouentur ſm naturam, ſicut z in his que mouent ſm arię.q.13.2.3.fo.21.
Ordo ſimū eſt ſm ordinē agentis:q; cauſa conuertit ſuos effectus ad ſuū finē.q.109.6.c.fo.161.
Ordo multitudinis duplex.ſ.eorum que ſunt multitudinis adinuicem: z totius multitudinis ad deū. q.111.3.1.fo.165.
Ordo duplex.ſ.generationis,z perfectionis.qō. 62. 4.c.fo.85.z.q.83.3.2.fol.119.
Ordo in populo quadruplex.ſ.principum ad ſubditos, ſubditorum adinuicem,ad extraneos, z ad domeſticos.q.104.4.c.fol.152.
Ordo.ſ.Diſtinctio. ¶ Modus.
Ordini triplici homo ſubditur.ſ.ordini proprie rationis.huic gubernātis ſpiritualr vel paſſr, z dei. q.72.4.c.10.101.2.q.87.1.c.3.fol.122.
Ecclieſiaſtici ordinū primus continet ſm z excedit ipm: z rerum viruncq.q.72.4.c.fo.101.
¶ Origenes poſuit(quorundā platonicorū errorem ſequens)q; poſt vltimam beatitudinem homo poteſt fieri miſer.q.5.4.c.fo.10.
Origenes.ſ.Hereſis.
Originale peccatum oēs homines(preter chriſtum)ex adam deriuati contrahunt.q.81.3.c.fol.116.
Originale peccā.ſ.Peccatum Pena.
¶ Ornatus.ſ.Magnanimitas.
Ornatus octuplicis, pontificis legalis, z ornatus quadruplicis ſacerdotum, expoſitio literalis figuralis z moralis.q.102.3.3.fol.143.
¶ Oſee prophęta accedens ad vxorem fornicariam vel mulierem adulteram ex mandato dei, non eſt mechatus nec fornicatr.q.94.3.2.fl.133.2.q.100. 8.3.fo.142.
Ouis hz quatuor vtilitates:q; immolat, paſcit,lac dat,z lanā.ideo furatr q̄ quatuor reddebat vel eriā qui non de facili pōt cuſtodiri.q.105.2.9.fo.154.
Oues egypti colebant, z hircos venerabātur,q; in eoꝝ figura demones apparebāt.q.102.3.2.fl.145.

Pharisei. ſ. Error. Iudeꝰ. Preceptum.

¶ Parētes nō vltr eſſe debitores filijs propter aliqua beneficia ſuſceptaſ:ſed potius econtrario.q.100.3.4.fol.141.
¶ Pars ordinatur ad totum ſicut imperfectum ad perfectum.q.90.2.c.fo.128.
Pars vel deſinit eſſe omnino deſtructo toto,vel ſi remanet habet aliud eſſe in actu;q; eſſe totius non eſt eſſe alicuius ſuarum partium;preter eſſe anime rationalis.q.4.3.2.fol.8.
Pars triplex.ſ.integralis, ſubiectiua z potentialis. q.54.2 fo.73.
Partis bonitas conſideratur in proportione ad ſuum totum: nec totum poteſt bene exiſtere niſi ex partibus ſibi proportionatis.q.92.1.3.fol.130.
Partes que ſingulis virtutibus cardinalibus aſſignantur,non ſunt partes integrales ſed ſubiectiue vel potentiales.q.54.4.2.fol.73.
¶ Participari. Forma non participatur ſm magis z minus dupliciter.ſ. quia participans habet ſpeciem ſm ipſam: z q; indiuiſibilitas eſt de ratione forme.q.52.1.c.fo.69.
¶ Paruipenſio habet tres ſpecies ſcz defectum,impedimentum voluntatis implende, z contumeliationem.q.47.2.c.fol.65.
Paruipenſio.ſ.Ira.
Paruipenſionis ſigna,ſunt quatuor ſcilz oblivio,denunciatio triſtitum, gaudium de malo, z impedimentum propoſiti.q.47.2.3.fol.63.
¶ Paſcha celebrabatur meſe primo ad cōmemorandum liberationis exemplū ex egypto.z ſignificabat paſſionem z reſurrectionem chriſti.q.100.3.2.fol. 141.q.102.4.10.3.2.fo.147.
Paſchalis agni expoſitio quātum ad omnia que circa ipſum fiebant.q.102.3.2.fo.148.
Paſchalis agni conuiuio, rñdet in noua lege ſacramentum euchariſtie.q.102.3.3.fo.148.
¶ Paſſio dr duplr.ſ. cōiter ſm q̄ omne recipere eſt pati: proprie.ſ.qñ aliquid recipit cum obiectione alterius.q.22.1.c.fo.36.2.q.41.1.c.fo.58.
Paſſio proprie eſt tranſmutatio corporalis:qua vna qualitate obiecta alia recipitur.q.22.1.c.fol.36.et q.41.1.c.fol.58.
Paſſio q̄ fit in deterius magis proprie hz rationem paſſionis q̄ illa que fit in melius.q.22.1.c.fol.36. z.q.41.1.c.fol.58.
Paſſio ſumit ſpeciem ab actu qui eſt terminus motus.q.13.c.fol.2.
Paſſio proprie non cōperit anime niſi per accidens. q.22.1.c.fo.56.
Paſſio magis proprie inuenitur in actu appetitus ſenſitiui q̄ intellectiui.q.22.3.c.fol.37.
Paſſio dr ois motus appetitus ſenſitiui,z preipue ille q̄ in defectu ſonat.q.35.1.c.fo.51.2.q.41.1.c.fo.58.
Paſſio non ſemper declinat ab ordine naturalis rōnis: z nō in oī paſſione alię additur aliq̄d vel diminuitur a naturali motu cordis.q.24.2.2.fo.39.
Paſſio alię ſuperat rationem tripliciter.ſ.per diſtractionē, per inclinationē ad ſuū,z per immutationem corporalem.q.87.2.c.fol.110.
Paſſio appetitus ſenſitiui non poteſt directe trahere aut mouere voluntatē:ſed indirecte pōt dupliciter.ſ.per abſtractionē, z ex pte oīs impediēdo iudiciū rōnis pp vehemētē imaginationem.q.77.1.c.fo.110.
Paſſio ois aie ſm ſtoicos eſt mala,non autē ſm peripatheticos.q.24.2.c.fo.39.z.q.39.3.c.fo.60.
Paſſio ois anime ſm ſtoicos.ſ.inordinata tollit vel diminuit honeſtatē actꝰ,ſed ſm pipatheticos aliq̄.ſ. ſequens rationē z ab ipſa moderata auget eam,ſicut actus exteriorum membroꝝ.q.24.3.c.fol.39.
Paſſio ois aie antecedens iudicium rōnis diminuit actus honeſtatē:ſed paſſio ꝓs p redundantiā eſt cauſa melioris actus, per electionem autē addit ad bonitatem actus.q.24.3.1.fol.39.z.q.39.2.3.fol. 60.z.q.77.6.2.fo.112.
Paſſio tota tr tollens vſum rationis,totaliter excuſat a pcō,niſi fuerit voluntaria.q.77.7.c.8.3.fo.112.
Paſſio non poteſt eſſe tanta q̄ ratio non poſſit occurrere eam excludendo aut impediendo ſi remaneat vſus rationis.q.10.3.c.fo.18.z.q.77.7.8.c.f.112. z.q.80.3.c.fol.115.
Paſſio.ſ. Actio. Appropinquatio. Contrarius. Ira. Qualitas.
Paſſionis magnitudo non ſolum dependet ex virtute agentis: ſed etiam ex paſſibilitate patientis.qō. 22.3.2.fol.37.
Paſſiones aie oēs,ſpēs dr tes ſunt vndecim:ſex in cōcupiſcibili z quinq; in iraſcibili:ſub quibꝰ oēs alie cōtinentur.q.23.4.c.fo.38.z.q.25.3.4.c.fo.40.
Paſſiones anime principales ſunt quattuor:quarum due.ſ.gaudiū z triſtitia ſunt finales ſimplr, timor autem z ſpes ſunt finales in genere.qō.25.4.c.fol. 40.z.q.84.4.2.fol.120.
Paſſiones oēs alie ad has quatuor principales compleriue reducuntur.q.25.4.c.fo.40.
Paſſiones cum multum intenduntur, aliq̄n homo amittit vſum rationis.q.77.2.c.fol.110.
Paſſiones quarum obiectū eſt bonum ſunt naturaliter priores paſſionibus eis oppoſitis quarum obiectum eſt malum.q.25.2.3.c.fo.40.
Paſſiones quarū obiecta ſunt bonū vel malū abſolute, ſunt in concupiſcibili:quarū autem ſunt obia ſub rōne ardui z diff. cilis,ſunt in iraſcibili.q.23.1. c.fo.37.z.q.25.1.c.fo.39.z.q.46.3.c.fol.61.
Paſſiōes iraſcibilis ordine exequtiōis ſunt priores paſſionibꝰ cōcupiſcibilis q̄ ſignant quietē,ſed ſunt poſteriores illis que ſignant motū.q.25.1.c.fo.39.
Paſſiones omnes iraſcibilis principium habent a paſſionibus concupiſcibilis z in eas terminantur. q.25.1.c.fo.37.z.q.25.1.c.3.c.fo.37.
Paſſiones alę z motus membroꝝ vt ſubiacēt imperio rationis z voluntatis, ſunt bone vel male moraliter, nō autem ſm ſe.q.24.1.c.fo.38.z.q.59.1.2.f 80.
Paſſiones ſm q̄ ordinant z moderant a rōne,ſūt laudabiles vel vituperabiles:nō agit abſolute q.24.1. 3.2.c.fol.38.z.q.45.1.1.fo.60.z.q.50.1.c.fol.66.
Paſſiones cōcupiſcibilis cōſequūt ſcz ordinant ad idē:nō agit paſſiones iraſcibilis.q.60.4.c.fol.82.
Paſſionū oim alie tranſmutatio corpalis q̄ eſt in eis materialis, eſt proportionata motui appetitus qui eſt formalis.q.37.4.c.fo.54.z.q.44.1.c.fo.60.
Paſſionū nomina cū attribuunt deo angelis z hoibus ſm appetitum intellectiuum ſignificant ſimplicem actum voluntatis abſq; paſſione.q.22.3.3.fol.37.
Paſſionum anime obiecta ſe habent ad eas tanquā forme a quibus ſpeciem recipiunt.ideo quicquid eſt cauſa obiecti eſt cā paſſionis.q.43.1.c.fo.59.
Paſſionū alie cā dupliciter accipi pōt.ſ.ex parte efficientis ſeu obi,z ex pte diſpōnis mālis ſeu ſubi.q.43.1. 2.c.fo.59.z.q.45.3.c.fo.61.z q.46.5.c.fol.62.
Paſſionū anime eſt duplex ſ.actus.ſ.ſm ſe,et obiectorum ſcz boni z mali:z ſm actū ſm z receſſum ab eodē termino.primus eſt in paſſionibꝰ cōcupiſcibilis in paſſionibus aūt iraſcibilis eſt vtroq; quieſt. 23.2.c.fo.37.z.q.40.4.c.fo.57.z.q.45.1.2.fo.60.
Paſſionū olim alie note accipi pōt.ſ.abſolute z vt recedunt ab ordine rōnis.primo mō ſunt paſſiones ſcō vitia.q.45.1.1.fo.60.z.q.59.1.2.f.80.
Paſſionū olim alie cauſa.q.25.c.fol.39.
Paſſionum alie quedā ſunt bone z quedā male ſcm ſpeciem ſuam vt pertinent ad genus motis,non autem vt ſunt in genere nature.q.24.4.c.fol.39.
Paſſionum concupiſcibilis quedam habent aliquid pertinens ad motū,z quedā aliq̄d pertinēs ad q̄tē:ſed in paſſionibꝰ iraſcibilis inuenit aliq̄d ſolum primū ad motū.q.25.1.c.fol.39.
Paſſionibus ꝑſi prius conformari oportet q̄ ad immoralitatē grie in ipſo inchoatā z per ipm nobis acquiſitam perueniamus.q.85.3.2.fol.121.
¶ Pati proprie contingit duplr.ſ.qñ abūdit id quod nō eſt cōueniēs rei, z qñ recipit id qđ eſt nocumentum rei vt infirmitas: z hoc eſt proprijſſime pati.q. 22.1.c.fo.35.z.q.41.1.c.fol.58.
Pati cū obiectiōe z trāſmutatiōe ꝓprij eſt materie, iō nō inuenit niſi in cōpoſitis ex mā z forma;ſed pati vt importat receptionē ſolā pōt eſſe vniuerſaliter exiſtēs in potētia.q.22.1.1.fo.56.
¶ Pater eſt principium generationis,eſſe educationis z doctrine ſuū.q.100.3.4.fo.141.
¶ Patia eſt ps fortitudinis z pfectior z maior aliis fortitudinibꝰ nō ſimplr,ſed in hoc q̄ exurpat triſtitiā inordinatā,q̄ eſt radix oīm pctōrum.q.66.4.2.fo.92.
¶ Paulꝰ cū eēt in pgreſſu pcti pfcē motū eſt cor eius a deo z ſibi oſtenſum ſequtr adhibita ēr exteris miraculoſa,ꝓteſtatiōnū eiꝰ ꝓpter ſāctā miraculoſa in eccā celebrat.q.112.2.2.fo.166.z.q.113.10.c.170.
Paulꝰ de z fiſſatorie rephēdit petrū,qr peccabat in hoc q̄ circa legalia obſeruātia nimiā diligentiā adhibebat ne ſcādalizaret iudeos.q.103.4.2.fo.151.
¶ Pax eſt pfectio gaudij quātū ad duo.ſ.quantum ad q̄tē ab exterioribus cōturbātibꝰ,z quātū ad ſedationē deſiderij fluctuātis.q.70.3.c.fo.97.
¶ Peccandi neceſſitate diabolus non poteſt inducere: poteſt tñ inducere ex neceſſitate actum qui de ſuo genere eſt peccatum.q.80.3.o.fo.115.
Peccatū venialiter inhęret bono temporali, non vt fruens ſed vt vrens.q.88.1.2.fo.124.
Peccare nihil aliud ē q̄ recedere a bono qđ cōuenit alicui ſm ſuā nām.q.109.2.2.8.c.fo.159.
Pctm ē actꝰ obliq̄ns,recedēs ſeu diuersās ab ordine ꝺ biti finis,ꝺ rtam nāe,rōis vtlegis eterne.q.21.1.o. 2.2.f.35.z.q.71.6.c.1.3.f.99.z.q.72.1.c.2.f.100.
Peccatum non eſt pura priuatio.q.72.1.2.fol.100. z.q.75.1.c.1.fol.107.
Peccatum eſt dictum vel factū vel cōcupitū ꝺ legem eternam.q.71.6.o.fo.99.z.q.76.2.1.fo.108.
Et omne peccatum eſt malum,quia prohibitum iure nāli,nō aūt iure poſitiuo.q.61.6.4.fol.99.
Peccatum eſt contra naturā.q.6.4.3.f.12.z.q.71. 2.o.fo.98.z.q.94.3.2.fo.152.
Peccatum eſt cōtra tres ordines,iō triplici pena punit.q.72.4.o.fo.101.z.q.87.1.c.3.3.c.fol.122.
Peccatum eſt voluntarium.q.71.3.c.6.c.2.fol.99. z.q.76.3 c.2.fo.103.z.q.80.1.c.fo.113.
Peccatum triplex ſcilicet contra deum,proximum,z ſeipſum.q.72.4.o.fo.101.
Peccatum duplex.ſ.ſpuale qō ꝑficit in delectatione aialiꝝ carnale qō ꝑficit in delectatiōe nāli.i.in ipſo tactu corpali.q.72.2.o.fo.100.z.q.73.3.c.fo.103.
Peccatum habet ſubſtantiam actus quaſi materiale,z rationem mali ideſt inordinationem eius quaſi formale.q.71.6.c.fol.99.z.q.72.1.8.c.fo.100.
Peccatum duo continet ſcilicet actum culpe,z maculam ſequentem.q.87.6.c.fol.123.
Peccatum mortale z veniale dfnt in infinitum; ex parte auerſionis,non autem ex parte conuerſionis.qō. 72.3.1.fo.101.z.q.87.5.1.fo.123.
Pctm eſt in voluntate ſicut in ſubo.q.74.1.o.fo.105.
Pctm eſt in voluntate vt cā.q.72.1.2.fo.100.z.q.73. 7.c.fo.103.z.q.75.3.c.fo.108.z.q.80.1.c.fol.115.
Peccatum non eſt in voluntate niſi cum ignorantia rationis.q.58.2.c.fo.78.z.q.77.2.c.fo.110.
Peccatum eſſentialiter conſiſtit in actu liberi arbitrij.q.77.6.c.fol.112.
Peccatū ē in rōne duplr.ſ.qñ errat circa id qđ pōt ē dſcire:z qñ inordinatos actus inferiorꝰ virtum vt imperat,vltr poſt deliberationē nō coercet.q.74. 3.6.o.fo.106.z.q.90.4.2.3.fo.129.
Pctm mortale z veniale pñt eē in rōe duplr.ſ.ex ſe z ex q̄ dirigit vires inferiores.q.74.9.10.o.fo.107.
Peccatum motoſe delectationis eſt in ratione duplr ſcilicet ſcilicet imperando illicitas paſſiones inrei ſores:z non reprimendo eas.q.74.6.o.fol.106.

Peccatum consensus in actū est tm̄ in rōne superioris: sed consensus in delectationem in rōne inferioris, ꝛ potest esse in superiori. q. 74. 7. o. 8. 1. fol. 106.
Petm̄ pōt cē in sensualitate subiue. q. 74. 3. o. f. 105.
Peccatum veniale pōt esse in sensualitate, non autē mortale. q. 74. 3. 3. 4. o. fo. 105. 2. q. 89. 3. c. fo. 127.
Peccatum non debetur actui nutritiue vel generatiue potēe, sed actibus sensitiue ordinate ad actus generatiuū ꝛ nutritiue. q. 17. 8. 3. fol. 26.
Petm̄ actuale nō pōt esse in nutritiua vel aliis interioribus membris, que non sunt nata moueri a voluntate: ꝛ ꝑ hoc infectio nature. q. 83. 1. c. 4. 2. fo. 118.
Peccatum ex parte actus habet causam per se, sed ex parte inordinationis habet causam per accidēs. q. 75. 1. o. 2. 4. c. fo. 107. 2. q. 77. 4. c. fo. 111.
Peccatum quodlibet mortale ꝛ veniale homo secundum statum nature integre vitare potest: sed secundum statum nature corrupte singula venialia, non autē omnia, ꝛ cuiltēs in mortali singula mortalia, sed non diu vitare pōt. q. 109. 8. o. fo. 161.
Peccatum originale nō pōt inclinare per se ad ℣ia petā sed indirecte ꝛ p accīs. q. 82. 1. 3. 2. 2. fol. 117.
Peccatum contingit ex defectu scie in vsu vel particulari in habitu vel in actu ex intentione vel ecōuerso vel infirmitate vel passiōe. q. 77. 2. c. f. 110.
Petm̄ per se loquendo non est pena peti: sed tm̄ per accidens ꝛ hoc triplr. q. 87. 2. o. fol. 122.
Peccatum facit hominem esse reum pene, qđ est malum. q. 87. 1. 2. fo. 122.
Petm̄ unum est cā alterius peti ſm quatuor genera causarum. q. 75. 4. o. fo. 108. 2. q. 84. o. fo. 119.
Petm̄ ſ̄ ordinatur ad bonum hominis, quia homo fit humilior ꝛ cautior ex peccato suo ꝛ aliorum. q. 87. 2. 1. fol. 122.
Peccatū non potest effectiue nocere deo quo ad eius substantiam: sed bene quo ad ea q̄ dei sunt. q. 47. 1. 1. fo. 63. 2. q. 73. 8. 2. fo. 104.
Peccatum transit actu, ꝛ remanet reatu. q. 109. 7. c. fo. 161. 2. q. 113. 2. 3. fol. 167.
Petm̄ natum est aggrauari per circumstantiam tripliciter. q. 73. 7. o. fo. 104.
Petm̄ contra deū est grauissimū. q. 73. 8. 2. fol. 104.
Petm̄ maxime principaliter ꝛ directe opponitur maxime virtuti: cui extenſiue ex parte effectus opponitur minimum petm̄. q. 73. 4. o. fo. 103.
Petm̄ est tanto grauius quanto voluntas est maior, vel finis peior: in aliis autem causis peccati est oppositum. q. 73. 6. o. fo. 103.
Petm̄ ꝓtra personas quibus hō est magis debitor est grauius. q. 100. 6. c. fol. 141.
Petm̄ operis est grauius quā oris ꝛ oris ℣ cordis. q. 100. 6. c. fol. 141.
Petm̄ est grauius, nocumētū sibi inferre ℣ alteri in his que nō subsunt voluntati sicut sunt naturalia et ſ̄ualia bona: sed in his que subduntur voluntati habet minus de pctō. q. 73. 9. 2. fo. 104.
Petm̄ directe aggrauat nocumentum intentum vel prauisum vel per se ℣ petm̄: non autem si per accidens consequatur sed imputatur hoi ad penam si debat operam rei illicite propter negligentiam considerandi. q. 73. 8. o. fol. 104.
Petm̄ aggrauatur ex conditione persone in quam peccatur. q. 73. 9. o. fo. 104.
Petm̄ ex subreptione prouenies minus imputatur ei qui est maior in virtute: sed petm̄ ex deliberatione magis imputatur. q. 75. 10. o. fol. 104. 2. q. 89. 5. 5. c. fo. 127. 2. q. 102. 3. 11. fol. 145.
Peccatum fuit grauius post legis veteris prohibitionem. q. 78. 1. 2. fo. 137.
Peccatum post acceptam gratiam noui testamenti maioris pene est dignum. q. 105. 2. 2. fol. 155.
Peccatum originale est habitus. ſ. languor nature. i. inordinata dispositio ex dissolutiōe harmonie originalis iustitie. q. 82. 1. o. fo. 117.
Peccatum originale nō est priuatio pura: sed est habitus corruptus: quia habet priuationem originalis iustitie, ꝛ inordinatam dispositionem partium anime. q. 82. 1. 1. fo. 117.
Peccatum originale potest esse habitus, non autem peccatum actuale. q. 82. 1. 2. fo. 117.
Peccatum originale vocatur peccatum nature: sed peccatum actuale vocatur peccatum humanum. q. 81. 1. c. fo. 115.
Peccatum originale materialiter est concupiscētia, formaliter vero est priuatio originalis iustitie. qō. 82. 3. o. fol. 117.
Peccatum originale est multiplex virtute. q. 82. 2. 1. fol. 117.
Et in vno hoie est vnum numero, in diuersis autē est vnum specie ꝛ proportione. q. 82. 2. o. fo. 117.
Et est equaliter in omnibus. q. 82. 4. o. fol. 118.
Et prius est in essentia anime ℣ in potentijs. qō. 83. 2. o. 3. c. fo. 118.
Et fuit in adam vt in cā principali, in semine vt in cā instrali in anima vt in subō, ꝛ in carne non vt culpa sed vt pena. q. 83. 1. o. fo. 118.
Et prius est ordine nāe in anīa ℣ in carne, sed ordine ghationis est econuerso. q. 83. 2. 2. 3. 2. fo. 118.
Et contrahitur p infusionē anime. q. 83. 1. 4. fo. 118.
Et prius inficit voluntatem ℣ alias potēas. q. 83. 3. o. 4. 1. fo. 118.
Et per ipsum oēs potentie anime sunt infecte: sed specialiter generatiua, concupiscibilis, ꝛ sensus tactꝰ. q. 83. 4. o. fo. 119.
Et traducit ad oēs hoies ex adā ſm seminalem rōnē descendētes. q. 81. o. fo. 115. 2. q. 83. 3. 4. o. f. 118.
Petm̄ primi hois originale transiit in posteros tenendum est ſm fidē catholicā: cōtrarū autē est hereſis pelagiane. q. 81. 1. c. fo. 115.
Et ſm fidē catholicā firmiter est tenēdum q̄ oēs homines preter xp̄m ex adam derinati petm̄ originale ℣ hunt: alioquin non oēs indigerent redēptione que est per xp̄m, qō est errorū. q. 81. 3. c. fo. 116.
Petm̄ originale nō potest esse in aliquo cum veniali absq̄ mortali. q. 89. 6. o. fo. 127.
Et eius infectio nullo modo causatur a deo. sed ex solo peccato primi parentis per carnalem generationem. q. 83. 1. 4. fo. 118.
Et cuius causa est tantum vna. ſ. priuatio originalis iustitie. q. 82. 1. c. fo. 117.
Et libido habitualis que in omnibus est equalis est causa peccati originalis, non autē libido actualis. q. 82. 4. 5. fo. 118.
Petm̄ originale corrumpit naturā ſ̄ualē ad id qō est natura: sed petm̄ actuale adē vel aliꝗ solū quantū ad id qō persone est. q. 81. 2. c. 3. fo. 116.
Petm̄ originale per gratiam baptismi transit reatu, sed remanet actu quantum ad fomitem. q. 74. 5. 2. fo. 105. 2. q. 81. 3. 2. fo. 116.
Petm̄ originale. ℣. Baptismus.
Petm̄ veniale ℣ triplr. ſ. ex cā. ex euentu ꝛ ex gne. q. 77. 8. 1. fo. 112. 2. q. 88. 2. o. fo. 125.
Petm̄ ℣ veniale ex cā q̄ diminuit culpam: vt cum fit ex infirmitate vel ignorantia. qō. 77. 8. 1. folio 112. 2. q. 88. 2. c. fol. 125.
Petm̄ veniale ℣ petm̄ ſm rōnē imperfectānce est ℣ legem sed preter legem. q. 88. 1. 1. fo. 124.
Et in nobis pungit vel ꝓpter imperfectionem actus, vel ꝓpter inordinationem circa ea q̄ sunt ad finem: vtrūq; aūt ꝓpter defectū ordinis. q. 72. 5. c. fol. 101. 2. q. 87. 5. o. fo. 123. 2. q. 88. 2. c. fol. 125.
Petm̄ veniale ꝓpue nō causat maculā in alia, sed impedit actus virtutū. q. 89. 1. o. fo. 126.
Et in statu nature corrupte non potest homo abstinere ab omni veniali. q. 109. 8. c. fol. 162.
Petm̄ veniale comparatur egritudini, mortale vero morti. q. 72. 5. fo. 101.
Petm̄ veniale ex genere non disponit primo ꝛ per se ad mortale, sed per quandam ꝓsam ꝛ sicut remotum prohibens. q. 74. 4. 3. fol. 106. 2. q. 88. 3. o. 4. c. fo. 125.
Petm̄ veniale nō ℣iat rōnē eternis, sicut ℣iatur actus peccati mortalis. q. 74. 3. o. fol. 107.
Peccatum veniale ꝛ mortale differunt genere. q. 88. 2. o. fol. 125.
Et tm̄ ex parte agētis ꝓpter imperfectionē actus nihil phibet in eadem specie inueniri mortale ꝛ veniale q. 72. 5. 1. fo. 101. 2. q. 88. 2. c. fol. 125.
Petm̄ veniale ex gne pōt fieri mortale ex intentione: non idē numero, nec multa venialia simul. qō. 88. 4. o. 6. c. 1. fol. 125.
Et consensus in veniale ex gne, est veniale: sed consensus deliberatus in veniale ꝓpter imperfectionē actus, facit mortale. qō. 74. 8. 2. 9. c. 3. fo. 107. 2. q. 88. 5. 1. fo. 126.
Petm̄ veniale p additionē deformitatis mortalis efficitur mortale: sed non econuerso: potest tm̄ mortale ex gne suo esse veniale per subtractionem deliberate rationis. q. 88. 6. o. fol. 126.
Peccati effectus sunt priuatio modi speciei ꝛ ordinis vt sunt in bono virtutis ꝛ gratie, nō autem in alijs. q. 85. 4. o. fo. 121.
Peti grauitas principaliter est ex obo seu fine. q. 72. 5. o. 4. 3. c. fo. 105. 2. q. 74. 9. c. fol. 107.
Peti grauitas magis attenditur ex parte auersionis ab incommutabili bono, ex qua procedit ꝛ in qua perficitur ratio culpe. qō. 73. 5. 2. fo. 105. 2. questio. 77. 6. 1. fo. 112.
infidelitatis sine consensu. q. 74. 9. 10. 9. fo. 107.
Et circa ꝓpriū obium ꝛ si sit petm̄ mortale ex genere. pōt rō superior peccare venialiter in subitis motibus, vel etiam mortaliter per deliberatum consensum. q. 74. 9. 10. c. fo. 107.
Petm̄ veniale nō excludit habitualem ordinationem actꝰ in gñam dei ſ̄. solū actualē. q. 88. 1. 2. fol. 124.
Petm̄ veniale ex gne pōt fieri mortale, in finem constituitur in eo finis, vel in finem refertur ad mortale sicut ad finem. q. 88. 2. 4. c. fo. 125.
Petm̄ mortale est omne qō sit ꝓpter mortale. qō. 88. 2. 4. 6. c. fol. 125.
Peccatum mortale non est nisi contra legem dei. qō. 74. 10. c. fo. 107.
Nec est ante cōsulatur vel cōsuli possit ratio eterna. i. lex dei. q. 74. 10. c. fol. 107.
Petm̄ mortale contrariatur charitati, non autē spei vel fidei. q. 71. 4. c. fo. 99.
Petm̄ qō auertit a deo auferens charitatem, est mortale. q. 87. 3. c. fo. 123. 2. q. 88. 2. c. fo. 125.
Petm̄ mortale ℣iat charitati, iō p vnū mortale excluſa charitate excludūtur per gñs oēs virtutes inquātū virtutes sed non in actum habitus. q. 63. 2. 2. fo. 86. 2. q. 65. 3. c. fol. 89. 2. q. 71. 4. o. folio. 99. 2. q. 73. 1. 2. fol. 103.
Petm̄ caret ordine ex parte auersionis sed non ex parte conuersionis. q. 84. 3. 2. fol. 119.
Petm̄ carnale plus ℌ de conuersione: ſ̄ petm̄ ſ̄uale plus ℌ de auersione. q. 75. 3. c. fo. 105.
Petm̄ ex ignorantia prouenies pōt reduci ad accidiam: sed petm̄ ex bona intentione commissum vt ad ignorātiā ptinere. q. 84. 4. 5. fol. 120.
Petm̄ ex ignorātia vel passione vel infirmitate, totaliter rollitur vel in parte. q. 47. 2. c. fol. 63. 2. qō. 88. 2. c. fo. 125.
Petm̄ ex certa malitia vel industria est ex inordinatione voluntatis plus amantis minus bonum. qō. 78. 1. o. fol. 112.
Petm̄ ex passione est mortale cum procedit ad actus peccati vel ad consensum deliberatum. si ratio non excludat passionem diuertendo vel impediendo. q. 77. 7. 8. o. fol. 112.
Petm̄. ℣. Adam. Baptismus. Charitas. Deus. Effectus. Gratia. Malitia. Pena.
Peti diuisio in veniale ꝛ mortale non est generis in ſpēs, sed analogi in ea de quib⁹ predicat secūdum prius ꝛ posterius. q. 88. 1. 1. 3. c. fol. 124.
Peti distinctio in petm̄ contra deum proximum ꝛ seipsum est ſm diuersas peccatorum species, ꝛ est secundum obiecta. q. 72. 4. o. fo. 101.
Peti differentia ſm veniale ꝛ mortale vel ſm alios reatus non constituit diuersitatem speciei. qō. 72. 5. o. fo. 101. 2. q. 88. 1. 2. o. fo. 124.
Peti subm pōt esse olo potētia que potest moueri ad suos actus vel ab eis reprimi per voluntatem, pr⁹ tm̄ est in voluntate. q. 74. 2. o. 3. c. fo. 105. 2. q. 85. 1. c. fo. 118.
Peti cā est voluntas p se ꝺđā ex parte actus, sed per accīs ex ptē inordinationis. q. 73. 1. o. fo. 107.
Peti primi cā non est malū sed bonū. ſ. voluntas cum absentia alterius boni. ſ. regule rationis vel legis. di tunc. q. 85. 1. c. 3. fo. 107.
Peti ꝓpria ꝛ p se cā est voluntas: talis vero cāe accidunt ēsi extrinsece ꝛ remote. q. 73. 6. c. fol. 105.
Peti nihil exterꝰ est cā sufficiens: sed tm̄ suadēs vel monēs appetitū sensitiuū. q. 75. 8. 3. fol. 104. 2. qō. 75. 3. o. fo. 105. 2. q. 80. 1. 3. o. fo. 114.
Peccati cā interior duplex. i. prima. i. ratio ꝛ voluntas. 2 remota. i. imaginatio ꝛ appetitus sensitiuus. q. 75. 2. o. 3. fo. 107.
Peccati causa triplex. ſ. motiuum quod est bonū apparens, defectus regule: ꝛ perfectionis. qō. 75. 2. 3. c. fol. 107.
Peccati causa est inordinatus amor sui. qō. 77. 4. o. fol. 111.
Peccati cā duplex. amor boni ꝛpalis, ꝛ timor mali. q. 77. 4. c. 3. fo. 111.
Peti cā p se est ex parte cōuersionis ad commutabile bonū. q. 75. 1. c. fo. 107. 2. q. 77. 4. c. 6. 1. 8. 2. f. 111. 2. q. 84. 1. 1. fo. 119.
Peccati effectus sunt priuatio modi speciei ꝛ ordinis vt sunt in bono virtutis ꝛ gratie, nō autem in alijs. q. 85. 4. o. fo. 121.
Peti grauitas principaliter est ex obo seu fine. q. 72. 5. o. 4. 3. c. fo. 105. 2. q. 74. 9. c. fol. 107.
Peti grauitas magis attenditur ex parte auersionis ab incommutabili bono, ex qua procedit ꝛ in qua perficitur ratio culpe. qō. 73. 5. 2. fo. 105. 2. questio. 77. 6. 1. fo. 112.

Inder

Pēl grauitas hȝ quatuor gradus. ſ. per paſſionem ignorātiā, malitiā, z ptinaciā. q.105. 2. 9. fol. 154.
Pcm̄ nō trāſſert in aliam ſpēm dignitas pſone, niſi rōne mobile vel voti. q. 89. 5. c. fo. 127.
Pcm̄ originale nō ȝheret aliqđ ſi formaret virtutes animȝ ex carne hūana. q. 81. 4. 0. fo. 116.
Pcō ſic priuat debita cōmenſuratio rōnis vt nō totaliter ordo rōnis tollat. q. 73. 2. c. fo. 103.
Pcō magis eſt nā corrupta q̄ ad appetitū boni quā quo ad cognitionē veri. q. 109. 2. 3. fo. 159.
Pcō primi parētis, quatuor ſunt vulnera inflicta totiꝰ humane nāe. ignorantia, malitia, infirmitas cōcupiſcētia: que etiā ſunt ex aliis peccatis conſequentia. q. 83. 3. 0. 5. c. fo. 120.
Pcō, hō incurrit triplex detrimentū ſ. maculam, corruptionem nālis boni, z reatum pene. qō. 109. 7. c. folio. 161.
Pcō veniali debet pena eterna ſi cū mortali inueniatur in dampnato. q. 87. 3. 5. fol. 123.
Pcō mortali ex pte auerſionis rider pena dāni que eſt infinita: ex parte aūt cōuerſionis rider pena ſenſus que eſt finita. q. 87. 4. 0. fo. 123.
Pcā ppie diſtinguuntur ſpē ſecundum obiecta, nō autem ex parte inordinationis. q. 72. 1. 0. 2. c. 3. 4. 0. 5. 1. 8. c. fo. 100. 7. q. 73. 3. c. 1. 4. c. f. 103. 7. q. 79. 2. 3. fol. 114.
Peccata non differunt ſpecie ſm diuerſas cauſas actiuas vel motiuas, ſed ſolū ſm diuerſitatem cauſe finalis. q. 72. 3. 0. fo. 100.
Pcā ſunt alia ſpecie vbi occurrit aliud motiuum ad peccandum, quod motiuum eſt finis z obiectum. q. 72. 8. 9. c. fol. 102.
Peccata differre ſm obiecta vel ſm fines in i em redit. q. 72. 1. 1. fol. 100.
Et in pcīs eſt duplex diſpoſitio. ſ. mālis que attendit ſm nālem ſpēm actuū pcī, z formalis q̄ eſt ſm ordinem ad vnū finē propriū. q. 72. 6. c. fo. 101.
Et qō in eis eſt p accēs. i. preter intentionē peccantis nō dat ſpēm pcō. q. 72. 1. 8. c. fo. 110.
Pcā cordis oris z opis nō diſtinguunt ſm diuerſas ſpēs cōpletas, ſed ſm diuerſos gradus eiuſdē ſpēi. q. 72. 7. 0. fo. 101. 2. q. 100. 3. 6. c. fo. 141.
Pcā nō diuerſificant ſpē ſm diuerſa pcepta legis: qi nō hāt ſpēm ex pte auerſionis ȝ ex pte cōuerſionis. q. 72. 6. 2. 9. 1. fo. 101. 2. q. 73. 1. c. fo. 103.
Pcā ſm ſuperabundantiā z defectum differūt ſpecie, z ſunt adinuicē cōtraria ppter diuerſa motiua cōtraria. q. 72. 8. 0. fol. 102.
Peccata z vitia ex hoc in hominibus prouenium q̄ ſequuntur inclinationē nature ſenſitiue contra ordinē rōnis. q. 71. 2. 3. fo. 98.
Pcā non ſunt paria in grauitate. q. 73. 2. 0. fo 105.
Pcā ſpāliā inquantū huiuſmodi ſunt maioris culpe q̄ carnalia. q. 73. 5. 0. fo. 105.
Pcā ſm illud qđ perficit ſpēm eoꝝ nullam admittit cōtrarietatē. q. 72. 0. fo. 101.
Pcā ex pte auerſōis, diſtinguunt ȝ ex pte auerſionis offendens in vno factus eſt olim reꝰ. i. incurrit omnium pcōrū reatū. q. 75. 1. 1. fo. 103.
Peccata ex concupiſcentia ſunt turpiora q̄ȝ peccata ire. q. 73. 3. 3. fol. 105.
Peccata intemperantie ſunt maxime exprobabilia. q. 73. 3. 3. fol. 105.
Peccatorum contrarietas eſt ex parte conuerſionis, ſed eorum conuenientia z pene reatus eſt ex parte auerſionis. queſtio. 73. 1. 0. folio. 102. queſtio. 113. 2. 3. fo. 167.
Peccantes auertuntur ab eo in quo vere inuenit ratio vltimi finis: non aūt ab ipſa vltimi finis intentione quam querunt falſo in aliis rebus. q. 1. 7. 1. c. 3. 2. q. 89. 1. 3. fol. 126.
¶ Pena dupler. ſ. dāni z ſenſus, prima eſt infinita, ſecunda vero finita. q. 87. 4. c. fol. 123.
Pena ſenſus rider peccato ex parte inordinate conuerſionis: ſed pena dāmni que eſt amiſſio infiniti boni ſcilicet dei reſpōder peccato ex parte auerſionis. q. 87. 4. c. fol. 123.
Pena conſequitur peccatū per ſe, z per accidens. qō. 73. 8. c. fol. 104.
Pena non ſemper eſt medicinalis ei qui punitur ſed ſolum aliis. q. 87. 2. 1. 3. 0. fol. 122.
Pena reſpicit perſonam peccantē. ſed ratio peccati proprie conſiſtit in actu. q. 21. 1. 3. fol. 35.
Pena de ratione ſua eſt contra voluntatem. qō. 87. 3. 5. c. fol. 122.
Pena de rōne ſua hȝ q̄ ſit ȝtra voluntati afflictiua, z q̄ p aliꝰ culpa inferat. q. 46. 6. 2. fo. 62.
Pena ſatiſfactoria ſimplr eſt volūtaria, ſm quid autem inuoluntaria. q. 87. 6. c. fo. 124.
Pena iuſta eſſe poteſt a deo z ab homine inflicta: iō non eſt effectꝰ peccati directe ſed diſpoſitiue. q. 87. 1. 2. fol. 122.
Pena proportionatur pcō. q. 87. 4. c. 3. fol. 125.
Pena ſm rationem pene ſemper habet ordinem ad culpam. q. 87. 7. 0. fo. 124.
Pena inquantum habet rationem pene infligitur vnicuiq; pro peccato ſuo: ſed vt ſatiſfactoria z vt medicina infligitur etiam pro peccato alterius. q. 87. 7. 8. 0. fo. 124.
Pena ſimplr ſemp hȝ ordinem ad culpam propriam actualem vel originalem. q. 87. 7. 0. fol. 124.
Pena grauior imponitur quadruplr. ſ. propter grauius peccatum, conſuetudinē, cōcupiſcentiā, z facilitatem peccandi. q. 105. 2. 9. fo. 154.
Pena eterna debetur peccato originali non ratione ſue grauitatis: ſed ratione ſubiecti, ſine gratia inuenti. q. 87. 5. 2. fo. 125.
Pena eterna debetur peccato veniali ſi cum mortali inueniatur in dānato. q. 87. 3. 5. fol. 125.
Pena temporalis debetur peccato veniali, eterna vero mortali. q. 72. 5. c. fo. 101. 2. q. 87. 3. 0. fol. 123. et q. 109. 7. c. fol. 161.
Pena non ſimpliciter ſed ſatiſfactoria pōt remanere culpa remota. q. 87. 6. 0. fo. 123.
Pena. ſ. Durans. Infidelis.
Penam mortis lex vetus inſtixit in criminibus contra deum in homicidio, in irreuerentiam ad parentes, in adulterio in inceſtu, z furto hominum: in furto autem aliarum rerum penam dāni. q. 105. 2. 10. fol. 154.
Et penam talionis induxit in percuſſuris, mutilationibus z falſo teſtimonio: in aliis autem penam flagellationis vel ignominie. q. 105. 2. 10. fol. 154.
Et penam ſeruitutis induxit duobus caſibus. ſ. qñ ſeruus anno remiſſionis nolebat liber exire: vel quando nō habebat quod poſſet reſtituere. q. 105. 2. 10. fol. 154.
Et penam exilij particularis ſtatuit, ſed non vniuerſalis. q. 105. 2. 10. fo. 154.
Pena ſpuali ſeu bonorum alie nullus punitur p alio ſed tantum pro culpa propria. q. 87. 8. 0. fo. 124.
Pena ſpuali nō puniunt filij pro parentibꝰ niſi cōſentiant in culpa per originē vel imitationem: ſed pena corporali interdum a deo vel ab hole puniunt filij pro parentibus z ſubditi pro dñis. q. 81. 1. 1. 2. 1. fo. 116. 2. q. 87. 8. 0. fo. 524.
Penarum omnium veteris legis ratio redditur. qō. 109. 2. 9. 10. 11. 12. fo. 155.
¶ Penitentie ſacramentum in noua lege reſpondet omnibus purificationibus veteris legis. q. 102. 5. 3. fo. 148.
Perfecto dupler. ſ. conſtituens eſſentiam rei, z conuenies eſſe rei. q. 4. 2. 1. 5. c. fol. 7.
Perfectio rei precipue conſideratur in ordine ad ſuū finem. q. 55. 1. c. fo. 73.
Perfecto z imperfecto vt oppoñtur, nō pñt ſimul eſſe ſm idē. q. 67. 3. c. 5. 2. fo. 93.
Perfectio hoīs eſt vt coniūctis ſpalibus, ſpūalibus inhereat. q. 90. 6. c. fo. 137.
Perfectionis gradus triplex. ſ. qui haberur ſine motu, vno motu, z pluribus motibus. q. 5. 2. 4. fol. 5. 2. q. 5. 7. c. fol. 111.
Perfectum z bonum dñr metaphorice in malis: vt perfectus ſeu bonus latro. q. 55. 3. 1. fo. 74. 2. q. 92. 1. c. fol. 130.
Perfectum dicit dupliciter. ſ. ſimpliciter, z ſm tps. q. 98. 2. 1. fol. 137.
Perfectum vnūquodq; eſt inquantum eſt actu. q. 5. 2. c. fo. 5.
Perfectum pōt eſſe qō prius idē numero fuit imperfectum, qñ imperfecto non eſt de ratiōe ſpeciei. qō. 67. 3. 6. c. fo. 93.
Perfecto aduenīēte nō manet impfectum, qñ impfectio eſt de rōne eius. q. 67. 3. c. fol. 93.
Perfecta bonitas eſt in his q̄ ad finem ordinātur ſi per ſe ſufficiāt inducere ab finem. imperfecte aūt ſi tm̄ coopari pñt ad finē, ſed nō ſufficiūt ad finē pduc̄ere. q. 98. 1. c. fo. 139.
¶ Periculū eſt in mora qñq̄. q. 96. 6. c. fo. 136.
¶ Periculū ſi ſit iudicū non patiens tantā moram vt ad ſuperiorem recurri poſſit, ipſa neceſſitas diſpenſationem hȝ annexam: qr neceſſitas non ſubiicitur legi. q. 96. 6. c. fo. 136.
¶ Permiſſio. ¶ ex humana dicitur aliqua pmittere quaſi ea approbans, ſed quaſi ea corrigere non potens. q. 93. 3 3. fo. 131.
¶ Perplexus. Suppoſito errore rōnis vel ptis, ex neceſſitate ſequitur malū in volūtate: nec iſ eſt homo perplexus q: pōt ab errore recedere. q. 19. 6. 3. fo. 51
Per ſe. In omnibus ea que nō per ſe inſunt reducuntur in aliquid quod per ſe ineſt. q. 10. 1. c. fol. 17.
Perſeuerātia dicitur tripliciter ſcilicet habitus mentis quo homo firmiter ſtat contra triſtitias, habitus quo homo habet propoſitum perſeuerandi in bono vſque in finem, z continuatio boni vſq; ad finem vite primo z ſecundo modo eſt virtus infuſa, non autem tertio modo. q. 109. 10. c. fol. 163.
Perſeuerantia non eſt perfectio appetitiue virtutis ſenſitiue ſed rationalis partis. q. 58. 3. 2. fo. 79.
Perſeuerantia a triſtitijs non eſt virtus. qō. 58. 3. 2. fol. 79.
Perſeuerantia. ſ. Continentia. Donum.
Perſpectiua. ſ. Aſtrologia.
Pertinentia. ſ. Peccatum.
¶ Phaſe celebrabatur primo menſe propter beneficium preterite liberationis in egypto z propter futuram paſſionem chriſti. q. 100. 5. 2. fol. 141. z. qō. 102. 4. 10. 5. 2. fo. 147.
¶ Philotimia. i. amor honoris eſt virtus circa honores abſolute, z eſt in concupiſcibili. qō. 60. 5. c. folio. 85.
¶ Pietas importat reuerentiam quam habemus ad patrem z ad patriam: z etiam cultus dei pietas nominatur. q. 68. 4 2. fo. 65.
Pietas. ſ. Donum.
¶ Piſces qui in aqua viuunt, magis ſunt alieni ab homine quam alia animalia que viuunt in aere: z ex aqua extracti ſtatim moriuntur, ideo non poterant in templo offerri ſicut alia animalia. q. 102. 5. 3. fol. 145.
¶ Planeta. ſ. Candelabrum.
Poetica ſicut non capiuntur a ratione humana propter defectum veritatis ita nec diuina propter excedentem veritatem: ideo vtrobiq; opus eſt repreſentatione per ſenſibiles figuras. queſtio. 101. 2. 2. folio. 144.
Porphyrio hȝ vnū pedē latū ad natādū, aliū liſſum ad ambulādū, z ſolo morſu bibit, oēm cibum aqua tingens: z ſignat eos qui ſolum facere volūt q̄ fuerint tincti aqua, ppie volūtatis. q. 102. 5. 1. fo. 150.
¶ Poſſeſſio olim cōis, z libertas omniū vna, dz eſſe de iure nāli: q: diſtinctio poſſeſſionū z ſeruitus non ſunt inducte a nā ſ̄ p hoium rōnē. q. 94. 5. 3. f. 135.
Poſſeſſiones indeorum non poterant vendi, ne forte confunderentur: preter domos vrbanas quia nō erant forte diſtincte. q. 103. 2. c. 3. fo. 154.
Poſſeſſiones eſſe diſtinctas optimum eſt, z qō vnus partim ſit communis z partim per voluntatē poſſeſſorum communicetur: que tria fuerunt in lege veteri ſtatuta. q. 105. 2. c. fo. 153.
Poſſeſſionū irregularitate ciuitates plures deſtruuntur. ideo ad poſſeſſiones regulandas triplex remedium lex vetus adhibuit. q. 105. 2. c. 3. fo. 153.
Poſſibile z impoſſibile non omnino per accēs ſe hñt ad obiectum appetitiue virtutis. q. 40. 1. 3. fol. 56.
¶ Poſtpredicamentum eſt quod diuerſa rerum genera conſequitur. q. 49. 1. c. fo. 64.
Potentia duplex ſcilicet ad eſſe, que ſe tenet ex parte materie: z ad agere, que ſe tenet ex parte forme. q. 55. 2. c. fo. 94.
Potentia rationalis tantum ſe habet ad oppoſita que ſub ſuo obo cōueniēt ſimul. qō. 8. 1. 2. fo. 14.
Potentia eadem eſt oppoſitorum, ſed non eodem modo ſe habet ad vtrunq;. q. 8. 1. 1. fol. 14.
Potentia, habitus vel ars ad quam pertinet finis vniuerſalis, mouet ſuo imperio potentiam habitus vel artem ad quam pertinet finis ſub illo vniuerſali comprehenſus. q. 9. 1. c. fo. 6. 2. q. 65. 3. 1. fol. 89. z q. 114. 4. 1. fo. 171.
Potentie nature z ratio eſt, vt ſit principium actus. q. 49. 5. c. fo. 66.
Poāe aie pfectio hȝ rōnē virtutis. q. 110. 4. c. fo. 164.
Potentie vegetatiue actus non ſubduntur imperio rationis. q. 17. 8. 9. 0. fo. 26. 2. q. 50. 5. 1. fol. 67.
Potentia vna anime intenſa in ſuo actu, neceſſe eſt quod altera in ſuo actu remittatur, vel totaliter impediatur. q. 77. 1. c. fo. 110.
Potentie naturales non agunt nec diſponuntur per aliquos habitus, quia ſcēm ſeipſas ſunt determinate ad vnum. q. 49. 4. 2. f. 66. 2. q. 50. 1. 3. c. f. 66.
Potentie diuerſe ordinantur ad ea que ſunt diuerſa genere ex equo, z non aliter. q. 8. 2. 2. fo. 15.
Potentie apprehenſiue interiores preparant intellectui poſſibili propium obiectum: ideo ex bona diſpoſitione harum virium ad quam cooperatur bona diſpoſitio corporis, redditur homo habilis ad intelligendum. q. 50. 4. 3. fo. 67.

Potentie sensitiue in nobis pre aliis animalibus habent quandam excellentiam.q.74.3.1m.fol.105.
Potentiarum actiuarum z artium ordinatarum vltima perfectio pertinet ad supremam potentiam vel artem, inferiores vero coadiuuant vel disponunt.q.5.6.1m.fol.11.z.qō.57.6.c.fo.78.z.q.74.7.c.fo.106.z.q.98.3.c.fol.137.
Ubicūq; est diuersitas potētiaꝝ, est diuersitas hꝫuſ, sed nō ꝑuerſ.q.8.2.3m.fo.15.z.q.56.2.c.fo.74.
Potentia.ℌ. Angelus. Anima. Ars. Appetitus.
Appropinquatio. Habitus.
¶ Poreſtas habet rationem principij: z ſe habet et ad bonum z ad malum.q.2.4.c.2m.fo.4.
Pīās dei eſt ſua bonitas, nō vt nō ꝑ ſua bonitate ni ſi bñ: ſed hoc in hoibus nō inuenit.q.2.4.1m.fo.4.
Poteſtate bene vti in regimine multorum eſt optimum: z male vti eſt peſſimum.q 2.4.2m.fol.4.
Poreſtas.ℌ. Scrutus.
¶ Practicū ſumit ab ope exteriori: ſpeculatiuū vero ab ope interiori.q.3.5.2m.f.6.z.q.57.1.1m.f.76.
Practicum.ℌ. Habitus. Intellectus. Ratio.
¶ Preceptum importat applicationem legis ad ea que ex lege regulantur.q.90.2.1m.fo.128.
Preceptū de ſui rōne ipoꝛtat ordinē ad finē, inꝺ tum quod precipitur, eſt necꝫm vel expediens ad finem.q.99.1.c.fo.138.
Preceptū hꝫ rōnē debiti z eſt obligatoriuꝫ.q.99.1.5.c.fo.138.z.q.100.5.1.fol.141.
Preceptum an ſit poſſibile, ſubditus nō debet iudicio ſuo diffinire: ſed iudicio ſuperioris ſtare.qō.15.5.5.fo.21.
Preceptū legis hꝫ vim coactiuam q̄ eſt per metū pene: ſi illud ꝓpue cadit ſub ꝑcepto legis, ꝓquo pena legis infligitur.q.100.9.c.fol.142.
Preceptū affirmatiuū obligat ſemper ſed nō ad ſemper.q.71.5.3.fo.97.z.q.88.1.2.fo.124.z.qō.100.10.2.fol.145.
Preceptū tertiū de ſabbato ponit vt commemoratiuū beneficij ꝓteritī: ideo ſpāliter in eo fit mēto de memoria.q.100.6.5.fo.141.
Preceptū tertiū eſt ſm aliq̄d morale, z ſm aliq̄d ceremoniale.q.100.3.2.7.2.5.fo.140.
Preceptū nō fuit dandū de dilectiōe ſui: qz q̄ ad hoc lex vigebat, z dilectio ſui includitur in dilectione dei z proximi.q.100.5.14.fo.141.
Preceptū in lege diuina non datur de fide: qz preceptum fidei preſupponitur ad precepta decalogi, ſicut ꝑceptū dilectionis.q.100.4.1.fo.141.
Et moralia inm̄ ſunt lege determinabilia inꝺtum pertinent ad iuſtitiā.q.99.5.1.fol.139.
Preceptum iudiciale quadruplex. ſ. pertinēs ad principes, conciues, extraneos z domeſticos.q.104.4.o.fo.151.
Precepti finis z id de quo datur preceptum non ſunt idem.q.100.9.2.fo.142.
Precepta affirmatiua diſtinguuntur a negatiuis qñ vnū nō includit in alio: ſed ſi vnū includatur in alio nō diſtinguūtur.q.100.4.2.fo.140.
Precepta nouę legis ſunt maiora ꝯ veteris quo ad explicitam manifeſtationē, ſed non quo ad ſubam.q.107.3.2.fo.157.
Precepta decalogi ſunt prima legis clemēta.q.100.3.3.5.6.fo.140.
Precepta decalogi ſunt que ſtatim ex principijs communibus primis vel ex fide innotecunt hoibus.q.100.3.o.5.1.6.11.c.fol.140.
Precepta decalogi ſunt immediate a deo: alia vero ꝑ moyſeꝫ vel ꝑ alios.q.100.3.c.7.5.1.11.c.fo.140.
Precepta decalogi diuerſimode diſtinguuntur a diuerſis z enumerant.q.100.3.o.fol.141.
Precepta decalogi conuenienter ordinantur.q.100.6.o.fo.141.
Precepta prima z cōiſſima legis nāe z ea q̄ ſolū ſapientib⁹ ſunt manifeſta: non numerant inter precepta decalogi.q.100.3.c.2.11.c.fo.140.
Precepta alia moralia veteris legis reducunt ad precepta decalogi.q.100.3.11.o.fol.140.
Precepta legis nature z ea que indigent inquiſitione ſapiētum, continētur in ꝑceptis decalogi, prima quidē vt principia in concluſionibus, alia vero econtrario.q.100.3.c.fo.140.
Precepta affirmatiua decalogi duo tantū ponūtur. ſ. tertium z quartum, alia vero ſunt negatiua.qō.100.7.1.fol.141.
Precepta q̄ prohibent concupiſcentias ſunt diuerſa ſm ſpēs rōnis: vnū ſo vt cōcupiſcētia cōuenit in vna rōne cōi.q.100.4.3.fo.141.
Precepta moralia pertinēt ad legē nature, ſed diuerſimode.queſtio.93.3.2.4.c.fo.133.z.q.100.1.o.f. 140.2.q.104.1.c.fol.152.
Precepta legis nature tenebantur omnes obſeruare.q.98.3.c.fol.138.
Precepta legis cuiuſlibet dantur de actib⁹ virtutiꝫ.q.107.1.2.fol.156.
Precepta moralia.i. de actibus virtutum, lex vetus continet.q.98.3.c.fol.138.z.q.99.2.o.3.2.4.c.folio.138.
Precepta alia legis veteris ſunt vnum ſm ordinem ad vnum finē, ſunt n̄ multa ſm diuerſitatē eorum que ordinantur ad illum finem.q.99.1.o.fol.138.
Precepta dilectionis dei z proximi ſunt prima z cōia precepta legis nature z ꝑ lē nota rōni humane: ſō alia ꝑcepta decalogi ad illa duo referunt ſicut concluſiones ad ꝑn̄as cōia.q.100.1.1.3.1.fo.140.
Et in precepto dilectionis proximi ſicut in fine mandatorum omnium, tota lex impletur.q.99.1.2.fol. 138.z.q.105.2.1.fo.153.
Precepta de dilectione dei z proximi ſunt duo, et ſunt vnum vt vnum eoꝝ includitur in alio.q.99.1.2.fol.138.z.q.100.5.1.fo.140.
Precepta legis ad hoc tendunt vt amicitiam conſtituant vel hoim adinuicem vel hominis ad deum.q.99.1.2.3.fo.138.
Precepta legis homo in ſtatu nature integre potuit ſine gratia implere quo ad ſubam operis, non autem quo ad modum agendi vt. ſ. ex charitate fiant: ſed poſt peccatum neutro modo.qō.109.4.o.2.5.2.fo.160.
Precepta legis nō ſunt de actib⁹ virtutū niſi inquantū aſſumūt rōnē iuſtitie: qz ipſa ſola importat rōnē debiti.q.99.5.1.fo.139.z.q.100.2.c.3.5.fol.140.
Precepta dantur in lege de actu fortitudinis z de actu gule.q.100.11.3.fo.143.
Precepta dcalogi z ſuperaddita directe dantur de virtute caſtitatis: z de virtutibus pertinentibus ad bonum cōe.q.100.11.3.fol.143.
Precepta cerimonialia. ſ. que ſpāliter ad cultum dei pertinent, lex vet⁹ cōtinet.q.99.3.o.4.3.c.fol.139.z.q.101.1.2.4.c.fol.144.z.q.103.1.c.fo.150.z.q.180.2.c.fo.157.
Precepta cerimonialia hñt cauſam literalem z figuralem.q.102.o.fo.144.
Precepta cerimonialia erant figura chr̄i, eccleſie et p̄ſe celeſtis: ſed lex nona eſt tantū figura patrie.q.101.2.o.fo.144.z.q.103.1.c.fo.150.
Precepta cerimonialia ſunt figuralia primo et per ſe, iudicialia vero ex conſequenti.q.104.2.o.3.c.folio.152.
Precepta cerimonialia legis neque mortifera negꝫ mortua fuerunt vſq; ad paſſionem Chriſti: poſt cuius paſſionem fuerunt mortua, ſed non mortifera vſq; ad euangelij diuulgationem: poſt quam mortua z mortifera ſunt.q.103.3.4.o.fo.151.z.q.104.3.fo.152.
Precepta cerimonialia in lege vetere ſunt plura quā iudicialia, z plura ſunt moralia in ordine ad proximum ꝯ ad deum.q.104.1.3.fo.152.
Precepta cerimonialia z iudicialia ſunt determinatiua preceptoꝝ decalogi ex vi inſtitutionis: non autem ex vi naturalis inſtinctus ſicut precepta moralia.q.100.11.2.fol.143.
Precepta alia legis continentur ſub moralibus, cerimonialibus z iudicialibus: alia vero nō ſunt precepta, ſed ad eorum obſeruantiam ordinata.qō.99.3.o.fo.139.
Precepta cerimonialia diſtinguūtur a preceptis moralibus.q.99.3.2.fol.139.
Precepta cerimonialia z iudicialia habent vim obligandi ex ſola inſtitutione diuina vel humana, moralia vero ex dictamine naturalis rationis. queſtio.100.11.c.2.folio.143.z.queſtio.104.1.c.4.2. folio.152.
Precepta iudicialia ſunt determinationes iuſtitie inter homines obſeruande: z eꝫ lex vetus continet. queſtio.99.4.o.3.c.folio.139.z queſtio.101.1.c.folio.144.z.queſtio.104.1.o.fo.151.z.queſtio.108.2.c.fol.157.
Precepta iudicialia veteris legis conuenienter ordinata ſunt circa principes z reges iudeorum.qō. 105.1.o.fo.152.
Et circa domeſticas perſonas. ſ. ſeruos, vxores z filios.q.105.4.o.fo.154.
Et circa populariū quietū z poſſeſſiones iudeorū ſtatuendo iudices, ordinem iudicij, numerum teſtium z penas.q.105.2.o.fo.153.
Et circa extraneos. ſ. peregrinos z aduenas, vicinos z hoſtes.q.105.3.o.fol.154.
Precepta ordinantia hoīem in ſciō non ſunt iudicialia ſed moralia.q.104.1.3.fo.152.
Et circa iudicialia precepta dupliciter ſcribe z phariſei errabant. ſ. permiſſa eſtimantes per ſe iuſta et facienda propter iuſtitiam credentes vindicta, cupiditate, vel odio eſſe exequenda.queſtio.108.3.2. folio.185.
Precepta iudicialia poſt chriſtum non obligant: nec ſeruans aut mandans ea ſeruari peccat, niſi ſeruarentur aut ſeruari mādarent quaſi vim obligandi habentia ex veteris legis inſtitutione.q.104.2.o. fo.152.z.q.108.1.c.2.c.4.fo.157.
Precepta.ver. Conſilium. Mandatum. Promulgatio.
Precepto primo z tertio decalogi additur cerimoniale determinatiuum moralis precepti cōmunis: ideo vtrobiq; oportuit rōnem aſſignari, in alijs vero non. qz ſunt pure moralia.q.100.7.c.fol.141.
Precepto primo z quarto decalogi opponitur premium q: videbantur inutilia. ſed primo z ſcō additur comminatio penarum propter pronitatē ad malum.q.100.7.3.4 fol.141.
Precepto ſecundo decalogi prohibetur falſitas doctrine.q.100.5.3.7.c.fo.141.
Precepto tertio ſecundū q̄ eſt morale, precipit quies cordis in deo.q.100.5.c.fo.141.
Precepto iſto. ſ. oia quecunq; vultis vt faciant vobis homines z vos facite illis, explicatur quod implicite continetur in hoc qō vt diliges proximum tuum ſicut ꝛeipſum.q.69.1.3.fo.138.
Preceptorum iudicialium multi erroꝛes ſunt ꝑhariſeorum.q.108.3.2.4.fo.158.
Preceptoꝝ decalogi ſufficientia.q.100.5.o.fo.141.
Preceptorum multitudo a prelatis moderanda eſt ne conuerſatio fidelium onoroſa reddatur.q.107.4.c.fo.157.
In preceptis decalogi non erat memoria facienda de paſſionibus irraſcibilis ſed concupiſcibilis tantum.q.100.3.6.fo.141.
¶ Premium.ℌ. Beatitudines.
¶ Preparare ſe ad gratiam cum ſit a deo, non refert vtrum ſubito vel paulatim aliquis ad perfectā preparationem perueniat z gratiā recipiat.q.112. 2.2.fol.166.
¶ Preueniens.ℌ. Gratia. Purgatio.
¶ Priapus.ℌ. Sacerdotes.
¶ Primogenitus.ℌ. Sacerdotium.
Primum dicitur dupliciter. ſ. in genere z ſimpliciter. q.6.1.1.fo.11.
Primum ℌ. Principium.
¶ Princeps. Eadem eſt virtus principis z boni viri non autem eadem eſt virtus cuiuſcunque ciuis z boni viri.q.92.1.3.fo.130.
Et impoſſibile eſt q̄ bonum cōe ciuitatis bene ſe habeat niſi ciues ſint virtuoſi, ad minus illi quibus conuenit principari.q.92.1.3.fo.130.
Et ad bñ commorandū in aliqua ciuitate duo requiruntur. ſ. habere ſe bñ ad principē. ſ. cū fidelitate, reuerentia z famulatu: ad conſocios autē reddendo cuilibet debitum, z nulli nocēdo.q.100.3.c.fo.141.
Princeps.ℌ. Defectus. Lex.
Principis ſummi, z regis iudeorum inſtitutionem deus ſibi reſeruauit.q.105.1.1.fol.152.
Principes ex cupiditate in tyrannidem declinant, z iuſtitiam derelinquunt.q.105.1.2.fo.152.
Principes iudeorum aſſumebantur ex toto populo, poſſeſſiones proprias habebant, z eis prohibebatur a domino ne ſuperabundarent diuitijs aut magnifico apparatu.q.105.1.4fo.153.
¶ Principatus eſt multiplex ſcilicet regimen regale. i. quando vnus regit: ariſtocratia, democratia, oligarchia, z tyrannis.q.95.4.c.fo.134.z.q.105.1.c. fol.152.
Principatus regum eſt optimus ſi non corrumpatur. q.105.1.2.fo.152.
Principium primum in ſpeculatiuis eſt, non eſt, ſimul affirmare z negare. In practicis vero eſt Bonum eſt proſequendum z malum vitandum.q.94. 2.c.fo.132.
Principium omne principium eſt primum principium.q.6. 1.1.fo.11.z.q.9.4.1.fo.17.
Principium duplex. ſ. extrinſecum z intrinſecum.q. 9.4.1.fo.17.
Principium.ℌ. Defectus. Geometer.
Principia intellectualis cognitionis z motum voluntarioꝝ ſunt naturaliter nota.q.10.1.c.fo.17.
Principia actiua naturalia ſunt determinata ſemp ad eoſdem actus: ideo diuerſe ſpēs in actibus naturalibus attenduntur ſm obiecta z ſcōm principia actiua.q.72.3.c.fol.100.

Index

¶ Priuatio duplex. s. in corrupi, z in corruptiz esse. prima suscipit magis z minus, non aũ scõa. q. 73. 2. c. fo. 105. z. q. 82. 4. c. fo. 118.

Priuatio prima recipit magis z minus ex parte eius qõ remanet de habitu contrario. q. 72. 2. c. fo. 103.

Priuatio boni in quocunq; constituit rationem mali. q. 21. 1. c. fol. 35.

Priuatio. ver. Ens.

¶ Priuilegiuz est lex priuata, qz respicit singulares personas: sed est commune, vt se extendit ad multa negotia. q. 95. 1. 1. fol. 134.

Priuilegio speciali potest aliqs scire se habere gratiam. q. 112. 5. c. fol. 166.

Priuilegium. ver. Statia.

¶ Prius dicitur dupliciter. s. ordine perfectionis z dignitatis, z ordine generationis seu dispositionis. qõ. 68. 8. 2. fol. 96.

Prius est semper qõ naturalius est. q. 49. 2. c. fo. 65.

Prius est ordine generationis imperfectum perfecto in eodem: sed ordine perfectionis est econuerso. q. 62. 4. c. fo. 85.

Priori remoto remouentur posteriora quod proprie ex eo ramum sequitur: non autem sic ex pluribus sequi possit. q. 15. 2. 2. fo. 23.

¶ Processus rationis duplex. s. compositiuus, z resolutiuus. q. 14. 3. 0. fol. 22.

¶ Prodigalitas dicitur esse contra naturam: qz habet immoderatam emissionem, que repugnat nature. q. 32. 6. 2. fo. 49.

¶ Prodigus z liberalis potest esse aliquis scõm diuersa. q. 72. 8. 3. fo. 102.

¶ Prohibitio incitat concupiscentiam: qz magis cõcupiscimus qõ nobis prohibetur. q. 98. 1. 2. fo. 137.

Prohibitum. ꝟ. Peccatum.

¶ Promissio. ꝟ. Abraam.

¶ Promulgatio legis eterne est ex hoc q deus eam mentibus hominũ inserit naturaliter cognoscendam. q. 90. 4. 1. fol. 129.

Promulgatio fit z verbo z scripto: vtroq; modo lex eterna habet promulgationem ex parte dei, sz non ex parte creature. q. 91. 1. 2. fol. 129.

Promulgatio legis necessaria est ad hoc q lex habeat vim obligandi. q. 90. 4. 0. fol. 128.

Promulgatio presens in futurum extenditur per firmitatem scripture, que quodammodo semper eam promulgat. q. 90. 4. 3. fol. 129.

Promulgatione legis facta obligantur ad illam illi quoru quibus non promulgatur, inquantum in eorum notitiam deuenit per alios vel deuenire potest. q. 90. 2. fo. 129.

Promulgatione non indigent precepta communia legis nature nec hoc quod est credere in deum. qõ. 100. 4. 1. fol. 140.

¶ Proni erant homines ad idolatriam propter generalem confluentiam gentiliũ: z ad periurium propter frequentiam iuramenti. questio. 100. 7. 4. folio. 141.

Proni. ꝟ. Iudeus.

¶ Prophetia est de donis que sunt ad manifestationem spiritus: non autem ad necessitatem salutis. q. 69. 3. 3. fo. 95.

Propheria. ꝟ. Salomon.

¶ Propitiatorium erat tabula lapidea sup alas cherubin: qr exinde deus populo propitiabat. qõ. 102. 4. 6. fol. 146.

¶ Propositio dicitur per se nota cuius predicatum est de ratione subiecti. q. 94. 2. c. fol. 132.

Proprium accidens: ẽt vnaquaq; re est aliud ab essentia. q. 2. 6. c. fo. 4.

Propria accidentia sunt posteriora substantia ordine generationis z perfectionis. q. 83. 2. 3. fo. 118.

¶ Prorumpere. Võ facile prorumpit ad manifestationem cordis. q. 71. 7. c. fo. 102.

Prorumpit. ꝟ. Iracundus.

¶ Prosfribulum. ꝟ. Oblatio.

¶ Prouidentia diuina non corrumpit naturam rerum sed seruat, z omnia mouet sm eorum conditionem. q. 10, 4. c. fol. 19.

Prouidentie diuine omnia subduntur. q. 91. 2. c. fol. 129. 2. q. 93. 5. c. fol. 131.

Prouidentie diuine non subditur filius dei vt est naturaliter ab ipso genitus: sed ratione humane nature. q. 93. 4. 2. fol. 131.

Prouidentie diuine inter cetera, rationalis creatura excellentiori modo subiacet. q. 91. 2. c. fol. 129. et q. 93. 5. c. fo. 131.

¶ Prudẽtia est recta ratio agibiliũ. q. 65, 1. c. fol. 88.

¶ Prudentia est virtus moralis circa agibilia. qõ. 57. 5. 5. fo. 78. 2. q. 61. 1. c. fo. 83.

Prudentia sm essentiam suam est intellectualis virtus sed sm materiam moralis. qõ. 58. 5. 1. fol. 79. et q. 61. 1. c. fo. 83.

Prudentia est bene cõsiliativa de his que pertinent ad totam vitam hois, z ad vltimum finem vite humane. q. 57. 4. 3. fol. 77.

Prudẽa realiter est in rõne sicut in subo. q. 56. 2. 3. 5. c. fo. 64. 2. q. 61. 2. c. fo. 83. 2. q. 63. 3. c. fo. 220.

Prudentia non est tm in intellectu sicut sciẽtia z ars sed presupponit rectitudinẽ voluntatis. q. 56. 2. 3. 3. c. fo. 74. 2. q. 57. 4. c. fo. 77.

Prudẽtia est in intellectu practico subiective. q. 56. 3 c. fo. 75.

Prudentia z ars sunt in opinatiua parte aie, z circa contingens aliter se habere. q. 57. 4. 2. 3. 3. fo. 77.

Prudentia imperat de his que ordinanẽ ad sapiam ideo est ministra eius. q. 66. 5. 1. fol. 92.

Prudentia imperfecte inuenitur in bruttis animalibus: in quibus apparent quedam sagacitates, inquantũ habent inclinationem naturalem ad quosdaz particulares processus similes operibus prudentie. q. 3. 6. c. fol. 5. 2. q. 15. 2. 3. fol. 21.

Prudentia est consiliativa z iudicativa z preceptiua eorum que sunt ad finem, cuius tamen principalis actus est precipere. q. 57. 6. c. fo. 78. 2. q. 58. 5. 3. fo. 80. 2. q. 65. 1. c. fo. 88.

Prudentia est dñ consiliativa nõ immediate: sed mediante eubulia. q. 57. 6. 1. fo. 78.

Prudentia non perditur per oblionem qõ. 53. 1. c. fol. 71.

Prudentia duplex. s. perfecta z imperfecta. qõ. 3. 6. c. fol. 6.

Prudentia est virtus necessaria ad bene viuendum. q. 57. 5. 6. fol. 77.

Et nulla virtus moralis potest esse sine prudentia. q. 58. 4. 0. fol. 79. 2. q. 65. 1. 2. c. 4. c. 1. fol. 88. 2. q. 73. 1. 2. fol. 103.

Et in omnibus moralibus est vna sola virtus dirigens. s. prudentia: quia eadem est ratio veri in eis. q. 60. 1. 1. fol. 81.

Prudentia non potest esse in aliquo sine virtute morali. q. 57. 4. c. fo. 77. 2. q. 58. 5. 0. fol. 80.

Prudentia est principalior z perfectior aliis virtutibus moralibus. questio. 61. 2. 1. fo. 85. 2. qõ. 66. 1. 2. c. fo. 90.

Prudentia dirigit virtutes morales in eligendo ea que sunt ad finem. prestituendo finẽ, z determinando eis medium. q. 66. 3. 3. fo. 91.

Prudentia z synesis preferuntur eubulie. qõ. 68. 7. c. fol. 96.

Prudẽtia est virtꝰ distincta ab arte. q. 57. 4. 0. fo. 77.

Prudens sm quid, est qui est bene consiliativus ad finem alicuius artis: simpliciter autem qui ad totam vitam. q. 57. 4. 3. fo. 77.

Prudentie partes quasi integrales sunt memoria, intelligentia, prouidentia, cautio z docilitas: partes vero subiective sunt iconomica, regnativa z huiusmodi: sed quasi partes potentiales eius sunt eubulia, synesis z gnomi. qõ. 56. 5. 3. fo. 76. 2. q. 57. 6. 4. fol. 78.

Prudentie z virtutis moralis idem est medium, sed prudentie vt regulantis, virtutis moralis vt regulare. q. 64. 3. c. fol. 87.

Prudentie conuenienter adiunguntur eubulia, synesis z gnomi. q. 57. 6. 0. fo. 78.

Pueri. ꝟ. Baptismus. Iustificatio.

¶ Pulchrũ est idẽ bono, sola rõne differens: qz bonum est qõ simpliciter placet. pulchrum vero est cuius apprehensio placet. q. 27. 1. 3. fol. 41.

Pulchrum precipue respiciunt sensus visus z auditus: quia sunt maxime cognoscitiui: non autem alii sensus. q. 27. 1. 3. fol. 41.

¶ Pulmo. Magnum pulmonẽ z sanguineum habẽtes sunt audatiores. q. 45. 3. c. fol. 61.

Punire non est malum, sed fieri pena dignum. quest. 87. 1. 2. fol. 122.

Purgatio figura z ratio literalis eius immunditie z purgationis in lege veteri. q. 102. 5. 4. 5. 6. 7. 6. 1. fo. 148. 2. q. 103. 2. 0. fol. 150.

Purgatio preueniens in beata origine non requirebatur ad auferendam transfusionem originalis peccatis: sed quia oportebat vt mater dei maxima puritate niteret. q. 81. 3. 3. fol. 117.

¶ Purificatio veteris legis ordinabatur ad remouendum impedimentum cultus diuini. q. 102. 5. 4. folio. 148.

Purificatio. ꝟ. Consecratio. Sacramenta.

¶ Qualitas vt cadit in passiuo: oportet q actiuũ totaliter vincat passiuum. q. 31. 3. c. fol. 68.

Qualitas proprie importat modum. i. determinationem substantie. vel secundum q potentia materie determinatur ad esse substantiale, z sic est differentia substantie vel ad esse accidentale, z sic est differentia accidentalis. q. 49. 2. c. fo. 65.

Qualitas anime vel corporis duplex sz naturalis, vel ex aliqua precedenti motione adueniens. q. 17. 2. fo. 26. 2. q. 49. 2. c. fol. 65.

Qualitas. ꝟ. Alteratio. Augmentum.

Qualitatis specierum distinctio z ordo. q. 49. 2. c. fo. 65. 2. q. 50. 1. 3. fo. 66.

Qualitatis species singule declarantur. q. 49. 2. c. 1. 3. 3. fo. 65. 2. q. 50. 1. 3. 2. 3. fo. 66.

¶ Qualitas est propinqua substantie. questio. 52. 1. c. fol. 69.

¶ Quies cum sit finis motus est prior in intentione z posterior in executione. q. 25. 1. c. fo. 39.

Quies. ꝟ. Contrarium.

¶ Racha. ꝟ. Frater.

¶ Radix. Aliqua dñr ad similitudinem radicis arboris: que ex terra trahit alimentum vel que alimẽtum prestat toti arbori. q. 84. 1. c. fo. 119.

Radix. ꝟ. Charitas. Cupiditas.

¶ Rara possunt esse delectabilia vel ratione cognitionis, vel ratione operationis. q. 32. 8. 3. fo. 49.

¶ Rationale. ꝟ. Anima. Animal. Appetitus.

Ratio hominis est perfecta dupliciter. s. perfectione naturali z lumine rationis: z perfectione supernaturali. i. virtutibus theologicis. quarum secunda est maior, sed prima perfectiori modo habetur. qõ. 68. 2. c. fol. 94.

Rationem hominis contingit bene ordinari per actus omnium virtutum nam virtutes intellectuales ordinant bene actus rationis in seipsis: virtutes autem morales ordinant bene actus rationis circa interiores passiones z exteriores operationes. q. 100. 2. c. fol. 140.

Ratio practica est circa operabilia singularia z contingentia, non autem circa necessaria sicut ratio speculativa. q. 91. 3. 3. fo. 129.

Ratio superior intendit rationibus eternis, inferior vero rationibus creatis. q. 74. 7. 9. c. fo. 106.

Ratio superior inheret rõnibus eternis conspiciendo. i. speculando eas in se, z consulendis. i. sm eas de aliis iudicando. q. 74. 9. c. fo. 107.

In opibꝰ rõnis est considerare ipm actũ rõnis, qui est intelligere z rõcinari: z aliquid per hmõi actum constitutũ, quod in speculativa rõne est diffinitio, enũtiatio z syllogismus: in practica vero sunt propositiones vniuersales ordinate ad operatiões actualiter vel habitualiter. q. 90. 1. 2. fo. 128.

Ratio hz vim mouendi a voluntate: qr ex hoc qõ aliquis vult finem, imperat de his q̃ sunt ad finem. q. 17. 1. c. fo. 24. 2. q. 90. 1. 3. fol. 128.

Ratio est nobilis principiũ ꝟ sit habitus ꝺruis moralis. q. 51. 2. 3. fo. 68. 2. q. 63. 2. 3. fol. 86.

Rõ vlis q̃ pertinet ad partẽ intellectiuã, z ratio particularis que pertinet ad partez sensitiuam, sunt in homine. q. 30. 3. 3. fol. 45.

Rationis z voluntatis ois opatio derivatur in nobis ab eo qõ est ꝼm nãm: q̃ diuersimode precedi potest ad iudicandum de diuersis. q. 91. 2. 2. folio 129. 2. q. 100. 1. c. fol. 140.

Rõne speculativa nihil constat firmiter nisi per resolutionem ad prima principia indemonstrabilia nec ratione practica nisi per ordinationem ad vltimum finem qui est bonum commune. q. 90. 2. 3. fo. 128.

¶ Reatus pene est effectus peccati per accidens. q. 87. 1. 0. fo. 122.

Reatus pene non simpliciter sed satisfactorie, remanet remota culpa. q. 87. 6. 0. fo. 123.

Rebellis z contumax occidendus erat in veteri lege. q. 105. 2. 0. fo. 154.

¶ Recompensare nullus sufficienter potest beneficia dei z patris. q. 100. 7. 1. fol. 141.

¶ Rectitudo est duplex. s. ppria iustitie, z cõis omni virtuti: prima est circa exteriora, sola importat ordinẽ debitum ad finem. q. 55. 4. 4. fol. 74.

¶ Redigi in nihilum eum qui peccat non conuenit diuine iustitie. q. 87. 4. 1. fo. 123.

Redigi in nihilum dicitur qui spiritualibus bonis priuatur. q. 87. 4. 1. fo. 123.

¶ Redundantia fit in corpus z in sensus corporeos post resurrectionem ex ipsa perfecta beatitudine anime. q. 53. 3. c. fo. 57. 2. q. 4. 6. c. fol. 9.

Redundãtia. ꝟ. Ala. Bitudo. Celũ. Corpus. Visio.

¶ Regnum

Regnum dei in interioribus actibus consistit principaliter: sed consequenter in his sine quibus illi esse non possunt. q.18.1.1. fol.157.
Regula actuū humanorū duplex. s. humana rō & lex eterna. i. rō dei. q.19.4.o. fo.30.2.q.21.2.c. fo.35.2. q.63.2.c. fo.86.2.q.71.6.c. fo.99.
Regula. ℣. Lex. Volantas.
Relatio nō recipit magis & minus. q.82.4.c. fo.118.
Relatio. ℣. Abiolutio.
Religio est virtus per quam redditur debitum patrie vel parentibus. q.60.3.c. fo.82.
Religio que statū perfectiōis ꝓfitet fundat in paupertate. castitate & obiectā. q.108.7.c. fo.158.
Et ad religionem trāseūt clerici & laici ad clericatū vt perfectius & securius saluti consequantur. q.98. ar.3.3. fo.138.
Religiosi sunt melioris conditionis quā seculares. & clerici q̄ laici: quia sunt magis astricti ad cultum dei. q.188.5.2. fol.138.
Remedium mali duplex. s. impediēs malū futurum, & removens ꝓns. q.42.6.1. fo.59.
Reminiscentia excellentior est in nobis q̄ in brutis. q.74.3.1. fol.105.
Reminiscentia. ℣. Cogitatius.
Remorsus. ℣. Conscientia.
Renasci. ℣. Baptismus.
Requiri id aliud contingit q̄dupliciter. s. vt preparans, ꝓficiēs, coadiuuās & comitās. q.4.1.c. fo.7.
Resolutoria. ℣. Consilium.
Resurrectio. ver. etas. Redundantia.
Revelatio. per revelationem pōt aliqs scire se habere grām. q.112.5.c. fol.166.
Revelat deus hoc aliqñ alicui bus ex speciali privilegio, multis rōnibus: sicut paulo. q.112.5.c. fo.166.
Reverētia. Que cōia sunt & nō distincta ab aliis minꝰ reverent hoies: q̄ ꝙ hñt aliquā excellētie discretionē ab aliis magis reverent. q.102.4.c. fol.146.
Reverentia. ver. Rex.
Rex deus in principio iudeis regem nō instituit sed modum instituendi & eligendi tm. s. scōm iudicium dei, & de gente sua & modū se hñdi quo ad seipsum, deum, & subditos. q.105.1.2. fol.122.
Rex. ver. principatus.
Reges & principes quos opꝰ in reverētia hñi a subditis preciosiotibus vestibus ornant: & ampliores & pulchriores hitatiōes possidēt. q.102.4.c. fo.146.
Regū multitudo & divisio regni israel magis est illis data in penam q̄ ad eoꝝ ꝓfectū. q.193.1.3. fo.253.
Ruth moabitis que mulier virtutis erat dispensatiue admittitur in collegium populi iudeorum. quest. 105.1ᵐ. fo.154.

S

Sabbatū celebratur qualz septimana in memoriā creationis & figurā q̄tis mentis in deū p grām in ꝓfit & gloriam in futuro. q.100.5.c.2.f.141.2.q.102.4.10.f.147. 2.q.105.2.9. fol.154.
Sabbatū nō violat q̄ facit opꝰ necriū ad salutē hūanam. q.100.8.4. fol.142.2.q.107.2.3. fo.156.
Sabbatū per ea que xps fecit in eo non solvit ꝙm rei veritatem. q.107.2.3. fol.156.
Sabbato spicas colligere aplis licuit. q.107.2.3. folio.156.
Sacerdotes in veteri lege per successionē originis sacris deputabant. q.105.1.4. fo.153.
Sacerdotū erat añ legem apud colētes deū tm ꝙm determinationē humanam. q.103.1.3. fol.150.
Sacerdotibus veteris testamenti indictus est feminalis vsus ad regimē pudendorū ad excludendum idolatriam in sacris ꝓnapi. q.102.4.7. fo.147.
Sacerdotibꝰ veteris legis multa ꝓhibentur: cuiꝰ ꝓhibitiōis rō salz⁹ spialis reddit. q.102.6.10.f.150.
Sacra. ver. Sacramenta.
Sacra ꝓpie dīr que adhibentur dei cultoribus ad quādā cōsecrationem p quā scilz deputant ad dei cultum. q.101.4.c.1.4.2.q.102.5.c. fo.147.
Sacra noue legis in q̄bus dat grā xps instituit p se ipm sed sacra lia q̄ ꝙm seipsa non ptinent ad necessitatem interioris grē xps fidelibus instituēda reliquit pro arbitrio suo. s. 108.2.c.2. fol.157.
Sacra & sacra veteris legis figurabat sacra & sacra noue legis, & observantie veteris legis conversationem populi noue legis, que omnia ad Christum pertinent. q.101.4.1.4 fo.144.
Sacra veteris legis quo ad oēs erant tria. s. circumcisio, esus agni paschalis, & purificatio a quibusdam exterioribus immunditijs & earū expiationes a peccatis. q.102.5.c. fol.147.
Sed quo ad ministros etiam erant alia tria. s. consecratio sacerdotum, oblatio victimarū, esus panum ꝓpositionis & huiusmodi & ablutio manuum & pedum & rasio ꝓlorum. q.102.5. fo.147.
Sacra veteris legis non purgabant a culpa sed ab inquinditia. i. ab irregularitatibꝰ & impedimentis q̄ multiplicabantur a lege pp timorē & reverētiam dei. q.102.5.4.5.6. fo.148. & q.103.3.o. fo.150.
Sacra veteris legis nō iustificabant sed sīgbant fidem qua significabantur pfes antiqui. q.98.2.4. fo.137. & q.103.6.2. fo.150. & q.107.1.3. fo.156.
Sacra noue legis habuerunt in veteri lege sacra figuralia sibi correspondentia. q.102.5.3. f.148.
Sacramentum. ver. libellus. Matrimonium.
Sacramentorum veteris legis, conveniens causa fuit. q.102.5.o. fo.147.
Et eorum ratio literalis & figuralis exponitur. quest. 102.5.o. fo.147.
Sacrorꝰ. sacrificiorꝰ, sacrorꝰ & observantiarū veteris legis differentia. q.101.4.o. fo.144.
Sacrificium ꝓhibebatur in lege offerri alicui nisi soli deo. q.102.3.c. fo.145.
Sacrificium in lege veteri triplex. s. holocaustum, oblatio pro pctō, & hostia. q.102.3.8.9. fo.145.
Et primū. s. holocaustū quenit pfectis, scōm peniteniis tertū vero ꝓficientibꝰ. q.102.3.8. fo.145.
Et scōm erat ex necessitate remissionis peccati: ideo intendebatur vna pars, & alia erat sacerdotis quia expiatio fit a deo per ministerium sacerdotum. q̄. 102.3.8. fo.145.
Et tertiū erat ex debito bñficij accepti vel accipiendi p gratiarum actione vel p salute & ꝓsperitate offerentium. quoꝝ tertis pars erat, scōa sacerdotum & prima incendebatur deo. q.102.3.8. fol.145.
Sacrificium pro pctō totius populi vel sacerdotis totum comburebatur: ne aliquid peccati in eis remaneret. q.102.3.8. fo.145.
Sacrificium pontificum est quo xps se obtulit deo: ideo per ola sacrificia veteris legis hoc singulare sacrificium figurabatur tanquam perfectum per imperfecta. q.102.3.c. fol.145.
Et de his que veniunt in vsum hois de terrenascentibus offerebantur in sacrificium panis vinū oleum sal & thus: que figurabant Christum. q̄. 102.3.13. 14. fol.146.
Et non offerebatur mel ad excludendum carnalem dulcedinem neq; fermentum ad excludendum corruptionē: & quia vtrunq; offerebatur idolis. q.102. 3.14. fol.146.
Sacrificium. ver. Animal. Beneficia. Eucharistia.
Sacrificia institura sunt vt hō se & sua oia referat in deū vt in principiū & finem olm. q.102.3.c. fol.145.
Sacrificia, sacra, oblationes & holocausta offerebāt antiqui ante legem non auctoritate alicuius legis determinate sed ex quadam devotione propue voluntatis. q.102.1.o. fol.150.
Et credēdū est q̄ ex instinctu divino q̄si ex quadam puuata lege inducerentur ad certū modū colendi deum conuenientē interiori cultui & ad significandū christi mysteria. q.103.1.c. fo.150.
Sacrificia veteris legis non erant deo accepta scōm se: sed q̄ figurabant passionem christi, & sacrificiuz interius. s. devotionem & ne offerrent ea idolis. q̄. 102.3.4.5.7.4. fo.145.
Sacrificia debent ee incorrupta iō sal offerebat qui impedit corruptionem. q.102.3.14. fo.146.
Sacrificiorum precepta non fuerunt data iudeis nisi post idolatriam vituli cōfatilis. q.102.3.c. fo.145.
Sacrificium omnium veteris legis ratio literalis & figuralis exponitur. q.102.5.o. fo.145.
Sacrificiorum veteris legis ordo dignitas & sanctitas. q.102.3.10. fo.145.
Sacrificijs veteris legis sīgbatur xps: sacris vero et sacris sacra & sacra noue legis: oblationibus autem conversatio populi noue legis. q.101.4.1. fol.144.
Sal impedit corruptionem putredinis. q.102.3. 14. fol.146.
Sal. ver. Sacrificium.
Sale significatur discretio sapientie, & mortificatio carnis. q.102.3.14. fol.146.
Salomon dormiēdo nō meruit nec accepit sapiētia sed in somno declarata est ei q̄ pp precedēs desiderium ei a deo infunderet. q.113.5.2. fol.167.
Vel potest dici q̄ ille somnus non fuit naturalis, sed somnus prophetie. q.113.5.2. fo.167.
Salomon. ver. Templum.
Saltandus. ver. Lex. Actus.
Salus. Deus non deficit dare holbus salutis auxilia. q.98. ar.2.4. fo.137.
Sanctificatio taberna culi & vasorū ei⁹ hēbat cām lēgalem, vt in maiori reverentia haberet & figurabatur spialis sanctificatio fidelium. q.102.4.9. fol.147.
¶ Sāctus vnus laudat ꝓcipue de vna virtute & alius de alia propter excellentiorē ꝓprietatē ad actus vnus virtutis quam alterius. q.66.2.2. fol.91.
Sanguis in lege veteri nō veniebat in vsu sacerdotū nec offerentiū sed effundebat ad crepitudinē altaris quadruplici rōne. q.102.3.8.6.1. fo.145.
Sanguinei sunt magis amatiui: & q̄ cogit amare secum in q̄ firmādā gnatio sanguis. q.48.2.1. fol.64.
Sanitas est de prima specie qualitatis. q̄. 49.2.1. 3.4.c. fol.65.4.q.50.1.c. fol.66.
Sanitas medicine & vine non est alia numero quaz sanitas animalis quam medicina facit & vrina significat. q.20.3.3. fol.34.
Sapientia cōsiderat altissimas causas per quas iudicat & ordinat de omnibus. q.57.2.c.1. fo.77.2.q. 67.5.c.1. fol.92.
Sapia nō solū vtit principijs ꝓcludendo ex eis sicut alie scie sed etiā iudicādo de eis & disputando cōtra negantes ea. q.57.2.1.2. fol.77.2.q.66.5.4. fol.92.
Sapia ꝓnet sub se sciam & intellm. q.57.2.2.f.77.
Sapia nō e nisi una, cū scie sint mīte. q.45.2.c.f.77.
Sapia e maxia inter virtutes intellectuales dīcitur & ordinans eas. q.57.2.2. fo.77.2.q.66.5.o. fol.92.
Sapientia scientia intellectus ars & prudentia distinguuntur abinuicem. q.57.2.3.4.o. fo.77.
Sapientia est maior virtus cū prudentia cui etiā imperat. q.66.5.1. fo.92.
Sapia ē de oīo felicitatis prudētia vero de his q̄bꝰ pertinet ad felicitatē, iō sapia ꝓpinquius se habz ad felicitatem quam prudentia. q.66.5.2. fo.92.
Sapia & scia vt sūt dōa. s. sūt ꝓcōes hūane meritis q̄ds disponit ad sequēdū instinctū spūs. s. in cognitione divinorum vel humanorū. q.68.5.1. fo.94.
Sapiētia dr intellectualis virtus ꝙm q̄d procedit ex iudicio rationis, donum autem ꝙm q̄d operatur ex instinctu divino. q.68.1.4. fol.94.
Sapientis. ver. Sal. Salomon.
Sapientie donum preferetur omnibus. 7. donis spīritus. s. q.68.7.c. fol.95.
Sapie donū dirigit hois intellm & affectū: iō ei tanq̄ directiuo cōsidet ex parte intellm donum timoris. q.68.4.5. fol.95.
Scenophegia erat festū tabernaculoꝝ p dies septez ad cōmemorandū bñficij ꝓtectionis & deductionis per desertū, cui nunc succedit festū cōgregationis ecclesie. q.102.4.10. fo.147.2.q.103.3.4. fo.151.
Scia pōt augeri ꝙm seipsam p additionē & augeri in aliquo ꝙm participationem subiti per intentionē. q. 52.1.2.c. fo.69.2.q.54.4.3. fo.73.
Scia ꝓncipiat finaliter in ꝓncipijs scientū scie consideratio nō se extendit vltra fruitē illius scie. q.3.6.c. fo.6.
Scientia practica in particulari consideratione perficitur. q.6. in principio. fol.11.
Scia dicta de oīo signat certitudinē de oībꝰ effectibꝰ in prima causa absq; oī discursu. q.14.1.2. fo.22.
Scientia una prefert alteri rōne nobilioris subiecti aut propter certitudinem. q.66.5.3. fo.92.
Scia ꝓcōnū intellm q̄ est hīt ꝓncip. ex est nobilioz. q.51.2.3.f.68.2.q.57.2.3. fo.77.2.q.63.2.3. f.86.
Scientia. ver. Augmentum. Grammaticus.
Scientiam scripturarum & omnium linguaꝝ deus apostolis dedit. q.51.4.c. fo.69.
Sciētiā & sapiēnā hō nāt est acqrere a deo per propositū ingenū & studiū: ideo q̄n ꝓter hūc modum hō sapiēs vel scīes efficitur est miraculosum. q.51. 4.c. fo.69.2.q.113.10.3. fo.170.
Sciam ꝓcionis vnius p demōstrationē acquirēs hz scie habitum imperfecte. q.54.4.3. fol.73.
Scientiarum habitus diversificantur scōm diversa principia actiua & media. q.54.1.2. fo.72.
Scientiarum habitus sunt diversi ꝙm diversa genera scibilium. q.57.2. fol.77.
Scientiarū speculatiuarū vna est dialectica inquisitiua de oibus demōstratiue ꝓ quę sunt iudicatiue sunt diuerse de diuersis. q.57.6.3. fo.78.
Scie hīnus est in intellū pot nō sūt in interioribꝰ viribus sensitiuis. q.50.4.o. fo.67.2.q.51.3.c. fo.68.
Scie donū est in oībꝰ hīntibus charitatē, non autem vt est gratia gratis data. q.68.5.1.2. fo.95.
In scientia ꝓtoti eadē est rō cognoscendi virtutes, quia vnum per aliud cognoscitur. q.54.2.1. fol.73.
Scie q̄ ordinant ad opationes hūnas speculatiui dīr artes liberales. q̄ vero ad nullū hmōi opus ordinātur simpliciter scientie dicuntur. q.57.3 3. fol.77.
Scire contingit triplr. s. per revelationē certitudinaliter & per coniecturas signoꝝ. q̄. 112.5.c. fo.166.
Scire tenent oēs ea q̄ sunt fidei & ꝓhibita ꝓcepta: ꝓma scōe. S. Tho.

✠✝✠

singuli autem ea que ad eorum statum vel officium spectant.q.76.2.c.fo.108.
Scire.ℌ.futurum.
Scriba.ℌ.Error. Judeus.
Scriptor non consiliatur quomodo habet trahere literas:hoc enim determinatum est per artem.q.14.4.c.fo.22.
Scriptura.ℌ.Apostoli. Moyses. Scientia. Sensus Senex.ℌ.Spes.
Segnities.ℌ.Erubescentis.
Sensualitas in nobis nata est obedire rationi ⁊ esse subiectum peccati,non autem in bonis.quest.74.3.1.fol.105.
Sensualitatis singulos motus homo potest vitare, sed non omnes.q.74.3.2.fol.105.
Sensualitatis perpetua corruptio intelligenda est quantum ad fomitem, qui non tollitur totaliter in hac vita.q.74.3.2.fo.105.
Sensus visus est excellentior inter omnes alios sensus ⁊ ad plura se extendit.ideo nomen eius transfertur ad omnes alios sensus ⁊ etiam ad omnes interiores apprehensiones.q.77.3.3.fo.111.
Sensus sunt circa exteriora rei,intellectus vero penetrat vsq; ad rei essentiam.q.31.3.c.fo.47.
Sensus nō potest cognoscere vniuersale.q.5.1.1.fo.9.1.q.19.3.c.fo.30.2.q.29.6.a.fo.44.
Sensus exterior non percipit nisi rem presentem interior autem rē phātem preteritam ⁊ futuram.q.15.1.c.fo.23.7.q.17.7.3.fo.26.2.q.35.2.2.fo.51.
Sēsus sacre scripture 2ℜ.s.l.ℌalis ⁊ mystice:⁊ ℌ 3ℜ.s. allegorice,moraℓ ⁊ anagogicus.q.102.2.c.fo.145.
Sensus metaphorice locutionis in scripturꝭ est literalis:quia verba ad hoc proferuntur vt hoc significent.q.102.2.1.fo.145.
Sentire intelligere velle ⁊ huiusmodi sunt actus et perfectiones operantis.q.31.3.c.fo.47.
Sententia que pro lege habetur est applicatio legū cōmunium ad particularia facta.q.96.1.1.fo.134.
Separatio est delectabilis vel inquantum removetur contrarium perfectioni rei vel inquantum habet aliquam vnionem adiunctam.q.36.5.2.3.fo.55.
September siue mensis septimus quasi totus apud iudeos erat solennis sicut ⁊ septimus dies.q.102.4.10.fo.147.
Septenarius numerus vniuersitatem significat.qō. 102.5.3.fo.148.
℄ Seruitus est impedimentum boni vsus potestatis eciam naturalis holes eā fugiunt.q.2.4.5.fol.4.
Seruitus non fuit inducta a natura sed per hominū rōnē ad vtilitatē humane vite.q.94.5.3.fo.133.
Seruitus potꝰ dici esse de iure naturali:qz nō non inducit contrarium.q.94.5.3.fo.133.
Seruus.ℌ.Ignis.
Seruꝰ nō est ps ppli vel ciuitatis.q.98.6.2.fo.138.
Signum.Ver.Scire.
Syllogismus incontinentis habet quatuor propōnes.duas prās quarum pᵒ est rōnis:alia vero passionis sub qua assumit ⁊ cōcludit.q.77.2.4.f.111.
Syllogismus.ℌ.Conclusio.Incontinens.
Similitudo ⁊ dissimilitudo duplex scilicet secundū qualitatē eandem vel diuersam,⁊ secundū eundez vel diuersum participationis mo̅m.q.52.3.c.f. 70.
Similitudo.ℌ.Amor.
Sinagoga siebat in diuersis locis ad doctrinam tēplum autem tantum in vno loco ad sacrificium:et vtrūq; succedit eccla nr̄a.vtriusq; eliꝰ ō literalis ⁊ figuralis exponitur.q.102.4.3.fol.146.
Syneſis ⁊ Gnome distinguunt:qz prima est virtus iudicativa de agendis secundum cōem legē:1ª vero secundum rationem naturalem.q.57.6.co.fo.78.
Sinistra significat bona temporalia,dextera vero bona spiritualia.q.102.4.6.fo.146.
Sinistra.ℌ.Dextera.
Sodoma.propter prauas consuetudines ⁊ habitus corruptos,apud quosdam vita contra naturā non reputabantur peccata.q.94.6.c.fo.135.
Sodomia.ℌ.Natura.
Solicitudo inordinata vitanda circa temporalia est quadruplex.q.108.3.5.158.
Somni ⁊ balnei mitigant tristitiā.q.38.5.a.fo.55.
Spēm fortitur vnūqōq; ℌm actū ⁊ nō ℌm potētiam: ideo composita ex mā ⁊ forma constituuntur in suis speciebus propriis formas.q.1.5.c.fol.2.
Spēm recipiunt aliqua ℌm se vel aliqd sui,alia vero ex aliq;to ad qō ordinant pᵒ ℌm se non diuersificantur in plus vel minus.alia ℌo sic.52.1.c.f.69.
Spes intelligibilis recipitur in intellectu possibili immobiliter.q.67.2.c.fo.92.
Spes pontificis ⁊ malitie actuū ex obo se ordinato ad finem continetur sub specie exitus,si autem per accidens sunt spes disparate.q.18.7.a.fol.28.
Species numeri ⁊ quantitatis continue non dicuntur secundum magis ⁊ minus,quia constituuntur per indiuisibilem vnitatem.q.52.1.c.fo.69.
Species.ℌ.Augmentum.
Spes est motus appetitiue virtutis ℌo apprehēsionē boni futuri ardui pōtis adipisci.q.40.2.fo.56.
Spes est virtus theologica.q.62,3.a.fo.82.
Spes potest esse sine charitate,sed non vt est virtus q.65.4.a.3.2.fol.89.
Spes duo respicit scilicet bonum speratum,⁊ id per quod spat bonum consequi.q.40.7.c.fo.57.⁊.qō. 42.1.c.fo.58.⁊.q.62.4.3.fo.85.
Spes potest esse de actu virtutis,qui est in potestate nostra constitutus.q.42.3.3.fo.59.
Spes est de beatitudine vt de vltimo fine sed est de gfa sicut de eo quod ducit ad finē.q.69.2.1.fo.96.
Spes non manet post mortē in statu glie.q.67.4.3.a.fol.93.
Spes est in potentia appetitiua.q.40.2.a.fo.56.
Spes est in trascibili.qō.23.1.2.c.fo.37.⁊ qō.40.1.3.fo.56.
Spes vt passio ⁊ desperatio sūt bonus.q.40.3.a.f.56.
Spes expectate beatitudinis pōt esse antequā quis hēat charitatē nō ex meritis q̄ iam hz,sed que speratur hūtum.q.62.4.2.fo.85.⁊.q.65.4.c.fo.89.
Spes p se adiuuat operationem ex duobus.s.rōne sui obi rōne sui effectꝰ.s.delectatiōis.q.40.8.a.f.57.
Spes supra desiderium addit quendam conatum et quandam elevationem ad ad consequendum bonū arduum.q.25.1.c.fo.59.⁊.q.45.1.fo.61.
Spes precedit gaudiū ⁊ causat ipm.q.25.1.c.fo.59.
Spes ⁊ fides de subiectis humane ptāti deficiunt a ratione virtutis,sed de his que sunt supra facultatem nature humane excedunt omnem virtutem homini proportionatam.q.62.3.2.fo.82.
Spes propie est de bono.timor vero tantum de malo.q.40.1.c.⁊.4.1.fol.56.⁊.qō.42.3.1.fol.30.⁊.q. 67.4.2.fol.93.
Spes est de futuro,gaudium vero de presenti.quest. 40.1.a.fo.56.
Spes est de possibili:desperatio autem de impossibili.q.32.1.c.fo.37.⁊.q.40.1.c.3.4.c.fo.56.
Spes est de arduo,desiderium vero ⁊ concupiscentia de bono absolute.q.40.1.a.fo.56.
Spes ⁊ desperatio presupponunt desiderium q.40. 1.c.⁊.4.3.fo.56.⁊.q.41.2.3.fol.58.
Spes est media inter presumptionem ⁊ desperationem.q.64.4.3.fo.88.
Spes est pᵃ passio trascibilis.2.ℌspatio.3.loc.4.audacia.5.⁊ vltia ira.q.25.4.c.38.⁊.q.25.3.a.f.40.
Spes est nobilior fortitudine moralibꝰ q̄ ad obm qō est deꝰ,nō ēt q̄ ad mom q̄ fortes pficiuntpᵗᵉ.q.67.
Spes ⁊ fides ordie ℌonis p̄cēdūt charitatē in codē hz ordiē pfēōis est epᵒ.q.62.4.a.fo.85.
Spes ⁊ memoria cāūt delectatiōes.q.32.3.a.fo.48.
Spes est magis causa delectationis quā amor concupiscentia ⁊ memoria:quis imporat certitudinem presentie delectabilis que illa nō important,memoria etiaz est de eo quod iam trāsijt.q.32.3.3.fo.48.
Spes inēm hz effectiōez phtis bōi delectatiōem cāt iēm ēt carer pēm ciꝰ cāt afflictiōez.q.32.3.2.fo.48.
Spes.ℌ.Audacia. Ira. Desiderium. Dampnati. Delectatio.
Spei obiectum quatuor hz condōnes.s.bonū futurū arduum.possibile.q.40.1.a.1.2.3.6.8.c.fo.56.
Spei obiectū nō est possibile prout est vēra veri,sed vt pōle ℌ sm aliquam potentiā.q.40.3.2.fol.57.
Spei cā br.2.s.qz facit aliqd eē pōle vt faē estimare aliqd esse pōle.q.40.3.a.fo.57.⁊.q.42.5.1 fo.59.
Spei cā pᵒ sunt diuitie ⁊ foꝛᵖᵒ,2ᵒ scientia ⁊ per sitasio.hz vtroq; mō est expletiua.q.40.6.a.fo.57.q.
Spei cā ē inuidē pp.3.q.40.6.a.f.57. (42.1.f.59.
Spei cā est in ebrijs propter duo.qō.40.6.a.fo.57.
Spei cause per accidens possunt esse stultitia ⁊ inexperientia.q.10.3.3.fo.57.
Spei bone sunt ⁊ omnia tentant stulti,⁊ deliberatione non vtentes.q.40.6.c.fo.57.
Spei defectus est in sensibus pp expientiam que facit extimationem impossibilis.q.40.3.2.fol.57.
Spei contrariatur desperatio ℌm accessum ⁊ recessum a bono timor autem secundum ℌsistatem boni ⁊ mali.q.40.4.a.fo.57.⁊.q.45.1.2.fo.60.
Spes fides absolute est priꝰ.q.62.4.c.fo.85.
Spurij in lege veteri excludebantur quo ad honores ciuiles a collegio populi vsq; ad decimam gnationem,non autem quo ad deū.q.105.3.2.fo.154.
Suspitio.ℌ.Opinio.
Statꝰ nāe hūane duplex.s.nāe integre,⁊ nāe corrupte.q.109.2.c.fo.159.
Status hominum triplex scilicet veteris legis nove legis ⁊ patrie.q.101.2.c.fol.144.⁊.q.103.3.c.fol. 151.⁊.q.105.1.fol.156.
Status post hanc vitam duplex scilicet ante resurrectionem ⁊ post.q.67.1.3.fol.92.
Status glorie nihil habet figurale ad dei cultum pertinens.sed solum erit ibi gratiarum actio ⁊ vox laudis.q.101.2.c.fo.144.⁊.q.103.3.c.fo.151.
Status mundi potest variari dupliciter.scilicet secundum diuersitatem legi ⁊ ℌm diuersos gradus perfectionis sub eadem lege.qō.106.4.c.fol.156.
Statꝰ noue ⁊ veteris legis ℌm diuersos ḡdꝰ pfectionis sub eadē lege diuersificari pt.q.106.4.c.f.156.
Status.ver. Adam. Amando. Anima. Beatitudo. Bona innocentia. Lex. Magnanimitas. Spes.
Tabernaculum.
Struthio qui cum sit auis volare non potest sed hz est circa terram significat militantes deo ⁊ se negotijs secularibus implicantes.q.101.6.1.fo.149.
Stupor causatur ex insolita imaginatione.q.41.4. c.fo.58.
Stupor est phice ꝑsideratiōis impedimētū:admiratio ℌo est pārm philosophandi.q.41.4.3.fo.58.
Stupens timet in presens iudicare ⁊ in futuro inquirere admirans autem timet in presenti iudicare sed in futurum inquirit.q.41.4.3.fol.58.
Subdi.ver.lex.
Subditi virtus est vt bene subdatur ei a quo gubernatur.q.92.1.c.fol.130.
Subdito.ℌ.Lex. Paulus. periculum.
Successio penarum erit in damnatis,sed gloria sanctorum est ablēge successione.q.67.2.fo.93.
Sufficiens. In hac beatitudine imperfecta requiritur congregatio oium bonoꝝ sufficientium ad perfectissimam operationem huius vite.q.5.3.2.fol.5.
Sup sigt duo.s.directe.s.⁊ inpris.q.89.2.1.fol.126.
℄ Superbia dicitur.3.s.inordinatus appetitꝰ ꝓprie excellentie actualis,contemptus dei:⁊ inclinatio ad hmōi cōtēptū ex corruptione nāe.q.84.2.c.fol.119.
Superbia vt est speciale peccatum rōne intentionis finis est initiū oīs peccati.q.84.3.a.4.2.4.fol.119.
Superbia non quasi vitiū vle enumerat aliis sed magis pomē regina omniū vitioꝝ.q.84.4.4.fo.120.
Superbia est cum quis nō vult subijci superiori mazime deo.q.84.2.2.fol.119.
Superbie initium ex parte auersionis dicitur esse apostatare a deo.q.89.2.2.fo.119.
Suppis ⁊ duris lex vetꝰ ipe Moysi posita ē ad compescendā ⁊ quicēdā hoiuꝫ supbiā.q.98.6.c.fo.138.
Superbiebat homo de scientia ⁊ de potentia.ideo cōicta est eius ignoātia plapsiz idolatrie ⁊ vitiorum turpissimoꝝ ⁊ eius infirmitas vel impotentia dum implere legem nō poterat.q.98.ar.6.c.f.118.
Superficies est subiectum coloris sicut potentia gnime est subiectum virtutis.q.56.1.3.fo.74.
Supficies ꝓtinua est vna ℌ q̄ ꝑsideraē i gñe ḡnitatis:ſi est multiplex ℌm q̄ refertur ad genus coloris si partim sit alba ⁊ partim nigra.q.20.6.c.fol.33.

℄ **Tabernaculū** Sigt statū phtis vi terrēplū ℌo statum future vite.q.10.4.2.fol.146.
Tabernaculi veteris legis rō lral'ꝫ figuraℓ ⁊ distinctio ptium eius ⁊ templi declaē.q.102.4.a.fo.146.
Totus status prioris tabernaculi ordinabaē ad ſignificandum mortem chr̄i.q.102.4.3.fol.146.
Tabernaculum.ℌ.Templum.
℄ Tabula lapidea q̄ dicebaē ꝓpiatorium erat super arcam reſti in q̄ ēt erāt tabule in q̄bus erāt scripta decē precepta legis ⁊ eorum significata.q.102. (4.6.fo.146.
Taciturnitas.ℌ.Ira.
℄ Temperantia est virtus cardinalis.q.61.a.fr.85. ⁊.q.76.1.4.c.fo.90.
Temperantia est circa omnes passiones concupiscibilis.q.64.c.fo.84.
Temperantia est in concupiscibili.q.61.2.c.fol.85. ⁊.q.66.1.c.fo.90.⁊.q.85.3.c.fo.120.
Tēpātia infusa ⁊ acq̄sita differūt spē.q.63.4.c.f.86.
Temperantie obiectum est bonū delectabiliū in concupiscentijs tactꝰ ℌm modū rōnis vel legis diuine.q.35.6.3.fo.52.⁊.q.63.4.c.fol.86.
Temperantie materia sunt concupiscentie delectationum tactus.q.60.3.c.fol.82.⁊.q.61.3.c.fol.83.
Temperatus magis laudatur quia non profequitur delectationes tactus quam quia non fugit tristitias contrarias.q.35.6.3.fo.52.
℄ Templum vel tabernaculum speciale non oportuit fieri pp deum sed pp holes.q.102.4.1.fo.145.

Tēplū fuit edificatū a salomone in loco quem dessignauerat Abrahā ex diuina reuelatione,nō autem ante propter tres rationes.q.102.4.2.fo.146.

Templum quid significet.q.102.4.2.fol.146.

Templū vel tabernaculū in veteri lege erat tm vnū ad exclusionem idolatrie,z vt firmaret fides vnitatis dei,z ostenderet corporalis cultus non propter se esse acceptus deo sicut spiritualis,ideo multiplicatio altarium z templorum acceptatur in noua lege.q.102.4.3.fo.146.

Tēplū vel tabernaculū vnitate sicut representabatur vnitas eccle militantis vel triumphātis ita eorum distinctione representabatur distinctio eorum q̄ deo sunt subiecta.q.102.4.3.4.fo.146.

Tēplū vel tabernacul pars exēterialis signat mūdum corporalē vel vet⁹ testm sed ps occideralis.i.sancta sanctor.signt substātias spūales vel patriā celestem vel statum hunc.q.102.4.4.5.6.fol.146.

Templum.ℨ.Tabernaculum.

Tpalia bona vt sunt vtilia ad opera virtutum quibus perducimur ad vitam eternam simplr cadunt sub merito:sed fm se tantum,fm quid cadunt sub merito.q.114.10.c.fo.173.

Tpalia mala infligunt in penam impīs,iustis autem sunt medicine.q.114.10.3.fo.173.

Tentatio.Qui maiori cōcupiscentia stimulatus peccat,cadit ex grauiori tentatione,ideo minus ei imputatur.q.73.5.c.2.6.2.fo.103.

Tps est numerus successiuorū:ō illa scōm se sunt in tpe de quoꝝ rōne est successio vel aliqd ad successionē pertinens,non p se autē sunt in tpe quoꝝ rō non est successio sed th alicui successiuo subiacent.q.31.2.fo.46.z.q.113.7.5.fo.169.

Tempus.ℨ.Angelus.Anima.Jra.

Tpi subiacet ps sensitiua ideo p rpis cursum transmutat sed pars intellectiua aie fm se est supra tps per accīs vero subiacet tpi.qō.51.2.0.fol.46.z.q.53.3.3.fo.71.z.q.113.7.5.fo.169.

Terciana.ℨ.Febris.

¶ Terra q̄ sit rotunda per aliud mediū demonstrat naturalis z per aliud astrologus.q.54.2.2.fo.72.

Terre nascentis.ℨ.Sacrificium.

Testm.Omni tēpore fuerunt aliqui ad nouum testm pertinentes.q.106.3.2.fo.155.

Et oēs quib⁹ data fuit lex gre ad nouum testm pertinent.q.106.1.3.fo.155.z.q.107.1.2.3.fol.156.

Testimonia.ℨ.Mandatum.

Thymos grece latine furor:quid importet.q.46.8.2.fo.63.

Thus qō est aromaticum z consolidatiuum offerebatur in sacrificiis deo ad significandam orationez.q.102.5.13.fol.146.

Thus qō est pingue z odoriferum offerebatur ad designandam mentis deuotionem z bonam famam.q.102.3.14.fo.145.

Thy nō offerebāt in sacrificio zelotipie qz nō precedebat ex deuotiōe sz ex suspitiōe.q.102.3.14.fo.146.

Tiorliter ceteros aie mor⁹ post tristitiā magī obtiet rōne passiōis z est spālis passio.q.41.1.2.0.fol.58.

Timor est tristitia ingrum obum timoris est contristans si presens fuerit.q.41.2.3.fol.58.

Timor primet ad appetitū sensitiuū.q.41.1.c.fo.58.

Timor nullo⁹ est ī pcupiscibili sz ī irascibili.q.23.1.c.fo.37.z.q.41.2.3.fo.58.z.q.42.3.2.fo.59.

Timor seruilis.i.pene non est in gloria nec timor filialis quo ad actū timendi sep̄ari a deo,sed bñ quo ad actum qui est reuereri deum.q.67.4.2.fol.93.

Timor est in dānatis qz in eis est successio penarum non tm proprie qz sunt sine spe.q.67.4.2.fo 93.

Timor primo z per se respicit malum vt propositum obum bonum aūt vt hz habitudinē ad malum duplex.s.priuās bonum vel inflictum a bono.q.42.1.o.fo.58.z.q.43.1.1.fo.59.

Timor ad duo respicit.s.ad malum qō refugit,z ad bonum qō sua virtute potest infligere malū.q.42.1.c.fo.58.z.q.43.1.1.fol.59.

Timor est de malo nature,non aūt proprie de malo culpe nisi ratione cause exteriozis.s.seductionis.qō.42.2.3.o.fol.58.

Timor vtē ā cā exterioꝛ fieri.q.42.4.o.fo.59.

Timor per se nascitur ex amore,sed per accidēs causat amorem.q.43.1.1.fo.59.

Timor sequit desperationē vincēdi.q.25.3.c.fo.49.

Timor supra fugā z abominationē addit desperationē animi propter difficultatē mali.q.25.1.c.fo.39.

Timor cāt ℨctionem calotis z spūs ab exterioribus ad interiora,sed ppter frigiditatē causatā ex imaginatione refugiunt a corde z a superioribus ad inferiora.q.44.1.o.fo.59.z.q.45.4.1.3.fo.61.

Timor causat tremorem.q.44.3.o.fol.60.

Timor impedit opationē exteriorē ex pte membrorum propter defectū caloris sed confert ei ex pte alte si sit moderatus p̄ solicitudinē non aūt si tm increscat q̄ rationem perturbet.q.44.4.o.fo.60.

Timor tacentes facit z contrariatur fortificationi vocis.q.44.1.2.fo.60. (1.3.fo.60.

Timor facit pallere verecundia vero rubere.q.44.

Timor causat fluxum,solutionem ventris,emissionem vrine z seminis propter contractionem ventris z testiculorum.q.44.3.1.fo.60.

Timor duplex est.q.41.3.o.fol.58.

Timor duplex.ſ.filialis z seruilis.qō.67.4.2.fo.93.

Timor tristitia pueniunt qz vtrūq; est de malo dēnt aūt qz primum est de futuro z arduo fm ſo de phti z absolute.q.42.2.2.fol.59.

Timor magis respicit rationē difficilis quam spes.q.44.2.3.fo.60.

Timor filialis habet duos actus.ſ.reuereri deum,z timere seperationem.q.67.4.2.fol.93.

Timor non est nomen virtutis theologice,sed doni quod eminentius retrahit a malis quam virt⁹ moralis.q.68.4.4.fol.95.

Timor.ℨ.Audacia.Damnati.

Timoris oīm est malum futurum difficile cui resisti nō pōt.q.41.1.2.4.c.ſ.58.z.q.42.2.3.5.c.fol.58.z.q.43.1.c.fo.59.

Timoris cā effectiua est illatiuū mali,sz cā eius per mo^m dispōnis mālis est amor.q.43.1.o.2.c.fo.59.

Timoris cā per se p modum mālis dispōnis est defectus ex parte timentis,sed ex parte ei⁹ q̄ timet virtus z robur est cā per se,z ex ista parte etiam defectus est causa per accidens.q.43.2.o.fol.59.

Timoris species sunt sex.q.41.4.o.fo.58.

Timoris doni actus in gloria beatorum est habere reuerentiam ad deum.q.67.4.2.fol.93.

Timoris dono perficitur vis appetitiua ℨ concupiscentias delectabilium:ideo donum timoris correspondet temperantie.q.68.4.c.1.fo.95.

Timorē diminuunt que spē augent.q.42.5.1.fo.59.

Timētib⁹ maxime tremit cor z q̄ hñt connexionē ad pec⁹ vbi ē cor.vt vox,labiū inferi⁹,mādibula inferior,dentes,brachia,z manus.q.44.3.3.fo.60.

Timet alr vel sperat nāli instinctu futurum ex eo q̄ sensus z apprehendit presens.q.41.1.3.fo.58.

Timent decertātes nō ppter potētiā decertandi sed propter defectum potentie.q.45.2.3.fo.59.

Sed nō timēt q̄ decapitant vidētes nēcitatē mortis imminere.q.42.2.c.fo.58.z.q.43.2.2.fo.59.

Timetur deus ingtum potest infligere penam spiritualem vel corporalem.q.42.1.c.fo.58.

Timetur potestas alicuius maxime quando est lesiua vel iniusta.q.42.c.fo.58.

Timeꝝ scius eris ne crim reueler.qō.42.1.c.fo.58.

Timent maxime insolita z repentina quia videntur esse maiora mala z minus remediabilia.q.42.5.o.fo.59.z.q.48.3.3.fo.64.

Timentur magis mites z astuti,occultantes iram ℨ iram acutam habentes eam non occultantes.quest.42.5.2.fol.59.

Tyrānus.Regimē regiū ppter magnā ptātē que regi conceditur de facili degenerat in tyrannidem nisi sit perfecta virtus eius.questio.105.1.2.fol.152.

Tyrannus.ℨ.princeps. (12.q.37.2.2.fo.77.

Totū.In totis potētialibus vna ps est pfectior alte-

Tonus.ℨ.Esse.Scometer.Virtus.

Trsducunt a parētib⁹ in filios ea q̄ ptinent ad nām spēi nisi sit defectus nāe,z si nā sit fortis ēt aliq̄ accidētia idiuidualia ppagant ptinētia ad dispōnes nāe nullo aūt mō ea q̄ sunt pure personalia.qō.81.

Traduci.ℨ.Actus.Jra. (2.c.fol.116.

¶ Trāsmutatio organi sensus duplex est.q.22.2.3.3.c.fo.56.

Transmutatio corpalis q̄ est in passionibus aie proportionatur motui appetitus.q.48.2.c.fol.64.

Transmutatio.ℨ.Passio.

Tremor est effect⁹ timoris propter debilitatē virtutis ex defectu caloris.q.44.1.1.2.3.o.fol.60.

Tremor.ℨ.Audacia.

¶ Tristitia est species doloris ꝓns apprehensionem interiorem tantum,sed dolor corporalis consequitur apprehensionem exteriorem.cōiter autem sumptus est genus tristitie.q.35.2.3.o.fo.51.

Tristitia ea rōne q̄ē bonū.ſ.rōne recusationis mali potest esse bonū honestū z vtile.q.39.2.3.o.fol.55.

Tristitia q̄libet est impeditiua cuiuslibet delectationis ꝓcipue quando delectatio tristitie contrariatur etiam secundum speciem.q.35.4.2.3.fo.52.

Tristitia est media inter duas passiones trasibilis quia sequitur timorem z precedit iram quam etiaz causat.q.25.1.c.fol.39.

Tristitia est in concupiscibili.q.23.1.2.c.fo.37.

Tristitia inter omnes anime passiones magis corpori nocet.q.37.4.o.fo.54.z.q.41.1.c.fo.58.

Tristitia aggrauat z impedit oēm opationē de q̄ est,sed auget illā opationē cui⁹ est ꝓp^m z cā.q.37.2.3.o.fo.54.z.q.39.3.3.fo.56.z.q.59.3.2.fo.80.

Tristitia non habet locū in beatis.qō.59.3.1.fo.81.

Tristitia.ℨ.Dolor.Jra.

Tristitie spēs per applicationem ad extraneum sunt quatuor.q.35.8.o.fo.52.z.q.41.4.1.fo.58.

Tristitiam vel dolorem esse summum malum est impossibile.q.39.4.o.fo.56.

Tristitiā vel dolorē ēt in cruciatib⁹ mitigat cōtēplatio veritatis ratione delectationis.q.38.4.o.fo.55.

Tristitiā mitigāt amici pdolētes,qz vident sil⁹ onus ferre z tristes amare.q.38.3.o.fo.55.

Tristitiā mitigant somnus balneum z oīa que refotmāt nām corpalē in pristinū statū.q.38.3.o.fol.55.

Turtur est melior pullis eius,in columbis autem est econuerso.q.102.3.4.fol.145.

Turt z colūba erāt sacrificia panpe,in holocaustis pp volar⁹ altitudinē,z in hostiis ꝓ pctō:nō autē in pacificis,qz nō erant nēcitate.q.102.3.9.fol.145.

Turt z colūba spāt effectū qz hñr in copia i transmissiōis,z signant pfectionē duaz nāz in xp̄o et castitatem z charitatem.q.102.fo.145.

U

Uelleitas q̄ est volūtas icōpleta est de impoſſ,qz.ſ.aliqs vellet illud si esset posse.q.15.3.1.fo.21.

Uelū quoddā erat in tēplo,qtuor coloribus distinctū quo scīa scie scīē distinguebat,cuius rō ifalis z figuralis ponitur.q.102.4.4.8.fol.146.

Ueniale.ℨ.Peccatum.

¶ Uerbum vocale duplex est.q.93.1.2.fo.131.

Uerbum mentale quid sit.q.93.1.2.fol.131.

Uerbū in diuis qō est ꝓcepto pīm intellis personaliter ōr oia ſo alia q̄ sunt in scientia pīs hoc verbo exprimuntur.q.93.1.2.fo.131.

Uerecundia nō est timor de ipō actu peti,sed de turpitudine ignominia conuitio vel opprobrio.questio.41.4.c.fo.58.z.q.42.3.4.fol.59.

Uerecundia.ℨ.Erubescentia.

Ueritas z recitudo cōium ꝑn^o est eadē apt⁹ oēs z eqlr nota:sed in rōne speculatiue eadē est in psentibus non aūt eqlr nota,in practica ſo rōne nec est eadem in psentib⁹,nec eqlr nota.q.94.4.c.fo.132.

Ueritas fm se z in vlt est amabilis,sed p accīs z in particulari est tripliciter odibilis.q.29.5.o.fo.44.

Ueritatis cognitio ē q̄dā irradiatio z participatio legis eterne q̄ē ſritas incōmutabil.q.93.2.c.fol.131.

Ueritatem hz vnaquēq; res inquantum imitatur in rectitudine diuinum.q.93.1.3.fol.131.

Ueritatē oēs aliqualr cognoscunt quo ad cōia principia legis naturalis,in aliis vero quidam plus et quidam minus.q.93.2.c.fo.131.

Uer z ens in vlt odio hñt nō pñt,sed in particulari nihil phibet,bonum ſo neutro mō.q.29.5.o.fo.44.

Uerū intellectus nostri absolute consideratum est sicut mensuratum a re.q.64.3.o.fol.87.

Uerum virtutis intellectualis practice comparatuz ad rem habet rationē mensurati.q.64.3.c.fo.87.

Uespilio q̄ circa terraz volitat signat illos qui scīari scīa pditi sola terrena sapiunt.q.102.6.1.fo.150.

Uestis ex lana z lino cōtexta in lege veteri phibet z sibi ne mulier indueret vestē virili aut ex⁹ ad declinādam idolatriam z luxuriam.q.102.6.6.fo.150.

Uia.ſm ō eps q̄ q̄ vadit p viam in q̄libet passu cogitet de fine,nec q̄ quis aliquid operatur semper actu cogitet de vltimo fine.q.1.6.3.fo.30.

Uicē dei gerūt hoies in omissis cor. iurisdictiōi,non aūt q̄ ad oia.ſ.q̄ sunt a solo deo instituta.q.100.8.

Victoria.ℨ.Iudus. (3.fo.141.

Uigilare.cū aliqs vult diu vigilare de sero ex q̄ sequit q̄ nō vadat hora matutinali ad eccl̄ā tunc acc⁹ ille interior vel exterior p accīs se hz ad omissionē.qō.

Uincere est delectabile inqtū p hoc (71.5.c.f.99.

fit estimatio proprie excellentie.q.32.6.3.fo.49.

Uinum.ver.Sacrificium. (6.1.fo.12.

¶ Uiolētia cāt inuolūtariū nō aūt mer⁹.q.6.4.c.5.o.

Uiolētia nō pōt inferri volūtati q̄ ad act⁹ ei⁹ elicitos sed solū q̄ ad actus imperatos.q.6.4.o.5.1.fo.12.

Uiolentia causat inuoluntarium.q.6.5.o.fol.12.

Uiolētia sicut in rebus q̄ cognitione carent aliqd facit ℨ naturam ita in rebus cognoscētibus facit aliqd ℨ volūtatē.q.6.5.c.fo.12. (q.6.5.c.f.12.

Uiolentia dicere opponit voluntario sicut cuiā nāli

Prima scōe.S.Tho. ✠✠✠ 2

Index

Violentie rationi repugnat quod homo ex sua voluntate trahatur per violentiam.q.6.4.c.fo.12.

Est deus moueret voluntatem p violentiā iam non esset eius actus voluntatis, nec ipsa voluntas moueretur, sed aliqđ extra voluntatem.q.6.4.1.fo.12.

Violentum duplex. s. simplr & sm qđ.q.6.5.2.fo.12.

Violentum est cuius principium est extra nil conferēte vim passo.q.6.5.c.6.1.fo.12.2.q.9.4.2.fo.17.

Violentum. vi. Voluntas.

Violētus mot⁹ est qñ passiū immutat a suo actiuo contra inclinationē passi.q.6.4 2.fo.12.

Uirga aaron que erat in area testi significat pstem regimine & porentiam dei q.102.4.6.fo.146.

Uirginitas abstinet ab omnibus venereis secūdum mandatum dei & pp vitā eternam.q.64.1.3.fo.87.

Uirtus nominat potentie perfectionem.q.55.1.2 3. c.fo.73.2.q.56.1.c.fol. 74.2.q.66.3.c.fo. 91.

Uirtus significat principium motus vel actionis.q. 26.2.1.fo.41.2.q. 41.1.1.fo.58.

Uirtꝰ ipsorum directe dispōē aliquis patiens & hītes fm mōm sue nāe, fz ex pāi ipsorum bōitate.q. 71.

Uirtꝰ dispō pfci. s. perfectēris fz q egruit (1.c.f. 98. sue nāre.q. 71.1.c.fol. 98.2.q.110.3.c.fol.164.

Uirtus humana potentie rōnalis ē hitus, sed potētia nālis ē fz se virtꝰ.q. 55.1.2.fo.73.2.q.56.3.c.f. 75.

Uirtus quandoq; dicitur id ad quod est virtus scilicet vel obiectum vel actus eius.q.55.1.1.fol. 73.

Uirtꝰ hūana ē hitꝰ operatiꝰ & bonꝰ.q.55.2.3.o.f. 73.

Uirtꝰ de bōa fit a bōitate fz qz ad aliqđ ē bonum.q.55.

Uirtꝰ simplr dcā est amor fm augmqt (4.1.fol. 74. depēdet a volte q pa affectio est amor.qđ.56.5.1.

Uirtꝰ est ordo vel ordinatio amoris sic id ad (fo. 75. quod est bonū.q.55.1.4.fol. 75.2.q.62.2.3.fo.82.

Uirtus est bonus vsus liberi arbitrij quia est id ad qđ ordinat virtus sicut ad ppm actū.q.55.1.2.fo.73.

Uirtꝰ ē cēlius mētis, q̄ recte vitat, q̄ nullo male vitatur, quā de in nob sine nob operat.q.55.4.o.fo.74.

Uirtus vt est in concupiscibili & irascibili nihil aliud est quā quedā hitualis pformitas istaꝝ potētiarum ad rationem.q.56.4.c.fo.75.2.qđ.92.1.c.fo.130.

Uirtus est vltimum potentie. s. obm.q.55.1.1.fo. 73.

Uirtꝰ nō ē in vltc reu bōi sibi ppositāt sed tm reu vel proximi.q.52.3.c.fo. 70.2.q.55.6.o.fo. 75.

Uirtus eadem potest esse in diuersis potētijs sed non eq equo.q.55.1.o.fo. 74.

Uirtus non est in corpore sed in anima.q.55.2.c.fo. 74.2.q.56.4 5.fo.75.

Uirtꝰ moꝝ pgata ad rōnē fz rōnē extremi sed pfecta fm suā māz rōnē fz medū.q.64.1.1.fo.87.

Uirtꝰ ordinata ad bom fz regulā rōnis hūane pt cēs in nob ex actibꝰ nris si āt q fz rtaz diuīa.q.55.4. c.6.fo.74.2.q.63.2.3.o.fo.86.2.q.92.1.1.fo.130.

Uirtꝰ infusa cātur in nobis a deo sine nob agentibus non tñ sine nobis pficientibus.q.55.4.6.fol. 74.

Uirtus tanto excellentior est quanto ad maius bonū ordinatur.q.111.3.c.fo.165.2.q.112.4.c fo.166.

Uirtus vt est habitus potest esse cum actu peccati et econuerso nisi actus peti excludat cām hītis. qđ. 63.2.2.fo.86.2.q. 71.4.o.f. 98.2.q.73.1.2.fo.103.

Uirtus infusa est alterius speciei a virtute acquisita ratione regule & diuersi fines.q.63.4.o.fol.86.

Uirtꝰ sumit pobo, p hītu a p actu eiꝰ.q.55.1.1.f. 73.

Uirtꝰ dividit in diuisa gña fructꝰ & logice, qz bom rōis fz ēdē ordinē tenent i oibꝰ.q.61.1.1.fol.83.

Uirtꝰ dicit dupliciter. s. simplr & q facit recte operari, & sm qđ.1.q facit facultatē recte operandi.q.56. 3.o.f. 75.4.q.57.1.o.3.4.c.fo. 76.2.q.61.1.c.f.83.

Uirtꝰ bī esse aliqđ 2 & vt obiectū & vt actū.q.57.1.

Virtus moralis nō est passio.q.59.1.o.fo.80.2.fo. 76.

Virtus moralis est solum illa que est in vi appetitiua.q.58.1.c.fo.78.2.q.68.8.c.fo.96.

Uirtꝰ moralē ē cēs oblectatiōes & tristitias, nō sic ē pa mās, sed sic circa aliqđ phs pm actū.q.59.4.

Uirtus moralis producit opationes & pas (1.fo.81. siones, ith oportet alias frutes esse circa opationes & alias circa passiones.q.59.4.o.fo.81.q.60.2.o.fo.81.

Uirtus moralis potest esse cum passione & tristitia moderatis a ratione.q.59.2.3.5.o.fo.80.

Uirtus moralē ēadē fruis passionū.qđ.60.4.c.2.

Uirtus una ordinatur ad bñ consiliandum: (fo.82. due autem ad bene iudicandum.q.57.6.3.fo.78.

Uirtus irascibilis & concupiscibilis in hoc consistit quod sint bene obedientes rōni.q.92.1.c.fo.130.

Uirtus. fi. Augustini. Charitas. Consilium. Irascibile.

Uirtutis cuiuslibet obiectum est bonū cōsideratū in propria materia.q.75.4.c.fol.86.

Uirtutis sim dcē fbr ñ pt cē nisi ipa vo qua vel aliq pa vt ē mota a vo c.q.55.4.3 fol.74.2.q.56.3.

Uirtutis subm intellectus, cē nō pt nisi vel (o.fo.75. secundum quid. i. virtutum intellectualium vel sim pr inquātū mouetur a voluntate.q.56.3.o.fo.75.

Uirtus, sbr Irascibilis & concupibilis nō vt residerant sm se, sed ptcipāt rōnē.q.56.4.o.4.1.fo.75.

Uirtus a vitijs habitus corrūpunt per iudicium rationis in contrarium mouentis vel ex ignorantia vel ex passione vel electione.q.55.1.c.fo.71.

Uirtus intellectualis bom est verū speculatiue qui dem absolute practice vero pformitatē ad appetitum rectum.q.57.2.3.fo.77.2.q.74.3.c.fol.87.

Uirtus, motal finis ē attingē medium ipa mās q̄ determinat fm rectā rōnē prudētie.q.66.3.3.fol.91.

Uirtutis infuse & acquisite oba, & fines differunt.q.63.

Uirtus, modus. s. vt aliqs opet sciens, (4.c.fo.86. volens & ex habitu. primus cadit sub precepto legis dine & humane, secūdus sub precepto dīne tm, 3us nullius.q.96.3.2.fol.135.2.q.100.9.o.fo.142.

Uirtutes charitatis modi q̄ ad actū eiꝰ p se considerati cadūnt sub precepto legis non autem sm q̄ eius actꝰ est modus aliarū virtutū.q.100.10.o.fo.145.

Uirtutū rōes eis ad q̄ ordinat opponit penū, rōe boni tatis mali, fz rōes brūz oppōit ei vitū.q.71.1.o.fo.

Uirtute motali hō dr sm q̄ bonus, nō sm virtutē (98. te intellectuali, sed solum sm quid.q.56.3.c.fo.75.

Uirtutes morales distinguunt sm oba passionum.q.

Uirtutes morales circa passiones sunt (60.3.o.f.82. in irascibili & concupiscibili.q.56.4.4.fo.75.

Uirtutes exemplares sunt in deo non autem vt sunt circa res humanas.q.61.5.c.1.fo.84.

Uirtutes in nobis sunt a nā sm aptitudinē & inchoationē, nō sm pfectionē, preter virtutes theologicas que sunt totaliter ab extrinseco.qđ.51.1.o.fol.68. 2.q.63.1.o.2.3.5.o.fo.85.2.q.71.2.1.fo.98.

Uirtutes sumunt q̄ncs pro actibus exp: hoc mō sumuntur in enumeratione fructū.q.70.1.3.fo.97.

Uirtutes quedam preter theologicas causantur in nobis a deo immediate ad finem supernaturalem. q.51 4.o.fo.65.2.q.65.3.o.fo.86.

Uirtutes nō sunt cēles fz vna ē maior alia in diuersis spēbus virtutū & in eadē spē nō sm se sed ex pte cuiusdē hois diuersa pte vl ex pte diuersoꝝ hominū pp maiorē assuetudinē vel meliorē dispōnē nature vel rōnis vel pp maius donū grē.q.66.1.o.2. c.fo.90.2.q.73.2.3.fo.103.2.q.112.4.c.fo.166.

Uirtutes in eodem sunt equales secundum proportionem.q.66.1.1.2.c.fo.90.2.q.73.2.3.fo.103.

Uirtutes theologice preferuntur donis. s. f. & regulāt ea.q.68.8.o.fol.96.

Uirtutes theologice non sunt virtutes humane sed superhumane & dine: & communium hominū, put participant nām diuīnā.qđ.58.5.3.fol. 72. 2.q.61.1.2.fo.83.2.q.62.1.c.1.2.3.o.fo.84.

Uirtutes theologice specie distinguuntur a moralibus & intellectualibus.q.62.2.o.fol 84.

Uirtutes theologice sunt tres quarum fides ordine generationis precedit spē & charitatē sed ordine pfectionis charitas virtūq; precedit.q.62.3.4.o.fol.85.

Uirtutes nāles q̄ sunt qđā femina seu phā sm nām sunt priores virtutibus acquisitis.q.63.2.3.fo.86.

Uirtutes intellectuales sunt simpliciter nobiliores virtutibus moralibus propter nobilius obm sed est eōp respectu actuū & vt virtutes sunt.q. 61.1.3.fol. 83.2.q.66.o.fo 91.2.q.68.7.8.c.fo.95.

Uirtutes morales & intellectuales perficiunt intellectum & appetitū in ordine ad mensuram & regulā creatā principiorum vero in ordine ad mensuram increatam.q.62.2.1.fo.85.2.q.64.4.2.fo.88.

Uirtutes morales sunt permanentiores disciplinis non ex parte subiecti vel cause sed ex parte actus.q. 53.1.3.fol.71.2.q.66.5.1.fo.91.

Uirtutes morales quantum ad earum esse formale excludunt si integrum multiplicentur actus peccati quod generet habitus contrarius permanentes inclinationes ad actus frutū.q.73.1.2.fol.103.

Uirtutes diffinicant ex diuersitate finis.qđ.54.2.3.

Uirtutes morales dfnt aa intellectualibꝰ theo(f. 72. logice ab vtroq.q.58.2.o.f. 78.2.q.62.2.o.f. 84.

Uirtutes in tria genera diuidunt scilicet in theologicas intellectuales & morales.q.68.8.c.fo.96.

Uirtutes humane sufficienter diuiduntur in morales & intellectuales.q.58.3.o.fo.79.

Uirtutes aliās opās cē theologicas qbꝰ hō ordinetur ad beatitudinē supnālem.qđ.62.1.o.2.3.c.fol.84.

Uirtutes theoce sic totaliter ab extrinseco.q.63.1.c.fo.85.

Uirtutes theologice sunt quibꝰ mens humana coniungitur deo.q.68.8.c.fol.96.

Uirtutes theologice habent deum pro obiecto & fine.q.62.1.2.c.fo.84.2.q.107.1.1.fo.156.

Uirtutes theologice non dicuntur diuine sicut quibus deus sit virtuosus, sed sicut quibus nos efficimur virtuosi a deo & in ordine ad deum. ideo nō sunt exemplares sed exemplate.q.62.1.2.fol.84.

Uirtutes theologice sunt tantum tres.q.62.3.o.folio.85.

Uirtutes theologice secundum habitus sunt simul, non autem secundum actus.q.62.4.o.fo.85.

Uirtutes intellectuales sunt tantum quinque: tres scilicet speculatiue & due practice.qđ.57.2.3.4.o. fo.77.

Uirtutes intellectuales speculatiue sunt tantum circa necessaria: practice vero tantum circa contingentia.q.57.3.3.fo. 78.2.q.66.3.1.fo.91.

Uirtutes intellectuales sunt circa diuersa materias adinuicem nō ordinatas ideo in eis non inuenitur connexio.q.65.1.3.fo.89.

Uirtutes intellectuales speculatiue preferunt actionis.q.68.7.c.fo.90.

Uirtutes intellectuales speculatiue non ex equo distinguuntur adinuicem, sed ordine quodam sicut accidit in rebus potentialibus.q.57.2.2.fol.77.

Uirtutes morales possunt esse sine virtutibus intellectualibus preter prudentiam & intellectū, & econuerso preter prudentiam.q.56.4.5.o.fol. 79.

Uirtutes morales sunt diuerse secundum speciem & non vna tantum.q.60.1.o.fol.81.

Uirtutes morales que sunt circa operationes habēt rationem iustitie: sed debitum non est vnius rationis in omnibus.q.60.3.o.fo.82.

Uirtutes morales sunt connexe.qđ.65.1.o.2.c.folio 88.2.q.66.2.c.fo.90.2.q.68.5.3.fo.95.2.q.73.1. o.fo.102.

Uirtutes morales diuerse sunt circa passiones, & tamen eandem virtutem operat esse circa diuersas passiones.q.60.4.o.5.c.fol.82.

Uirtutes morales circa passiones secundum aristotelem sunt decem que distinguuntur secundum diuersas materia vel passiones vel obiecta: sed sunt vndecim cum iustitia que est circa operationes.qđ. 60.3.c.fol.82.

Uirtutes morales & intellectuales & dona spiritus sancti manent in beatis quo ad suum formale, sed non quo ad suū materiale.q.67.1.2.c.4.1.fol.92. 2.q.68.6.o.fol.95.

Uirtutes morales sole & pnde dicūtur principales seu cardinales.q. 61.o.fo.83.2.q.66.4.c.fo.91.

Uirtutes cardinales sunt tantum quatuor.q.61.2. 3.o.fo.83.2.q.66.1.4.c.fo.90.

Uirtutes cardinales accipiūr dupliciter. s. vt sunt qdōnes gñales inuente in olbus virtutibus, & vt determinātur ad proprias materias.q.61.3.4.o.fol.83.

Uirtutes cardinales diuiduntur in frutes exemplares, politicas, purgatorias & purgati.q.61.5.o.f.84.

Uirtutes qles acquirunt ex actibus si deus vellet miraculose cāre in hoie cēsi ciuscē spēi.q.63.4.3.fol.86.

Uirtutes acquisite dispōnūt ad nām hūanā, infuse ad altiorē mō & ad altiorem finem.q.110.3.c.fol.3&4.

Et ad vtraq; opandum assuetudo sed diuersimode quia acquisita cāt ad infusam & disponit & habitam conseruat & promouet.q.92.1.fo.130.

Et vtraq; perficit hoiez ad ambulādū, sed acquisita sm q̄ congruit lumini nāli rōnis, infusa vero sēm qđ congruit lumini gratie.q.110.3.c.fo.164.

Uirtutes infuse perfecte & vere hāt rōnem virtutis & sine charitate esse non possunt.q.65.2.c.fo.89.

Uirtutes infuse nō tollūt & bas dispōnes sicut acquisite: ideo pariunt difficultatem in operādo non aūt acquisite.q.65.3 2.3.fo.89.

Uirtutes infuse auferuntur p quēlz actum petī mortalis non aūt acquisite.q.65.2.2.fol.86.2.q.65.5. c.fo.89.2.q.71.4.c.fo.99.2.q.73.1.2.fo.103.

Uirtutes nāles sunt determinate ad vnum, rōnales vero se habentes ad multa.q.49.4.2.fo.66.2.q.50. 1.c.fo.66.2.q.55.1.c.5.fol.73.

Uirtutes naturales agūt ex necessitate nature ideo integra existente virtute nunq; pena potest in eius actu inueniri sed virtutes anime non agunt ex necessitate.q.71.4.c.3.fol.99.

Uirtutes heroice sunt dona spūs.s.q.68.1.1.fol.94.

Uirtutum species distinguuntur sm obiecta.qđ.96. 3.c.fol.134.

Uirtutum diuersitatem cāt oba passionū diuersaꝝ potentiaꝝ cōpata ad rōnē apata ito ad appetitum causant diuersitatem passionum.q.60.5.c.fol.82.

Uirtutū moralium spēs diuerse sp causantur ex obiis passionum diuersaꝝ potentiarū.q.60.5.c.fol.82.

Uirtutum nomina sumuntur qñque pro actibus earum.q.70.1.3.fo.97.

Uirtutum vna est puor alia sēm actus sm hābi-

rus simul infundantur.q.62.4.c.fol.85.

Virtutum ⁊ vitiorum non est eadem ratio originis, ideo non oportet qꝫ principalia vitia opponantur principalibus virtutibus.q.84.4.1.fo.120.

Virtutū moraliū ⁊ intellectualiū oīm est ꝓportionatū nāe humanæ non aūt obiectū virtutū theologicarum, sed est.ꝰ. rationē ⁊ nām hois.q.58.3.5.fo.78. ⁊.q.62.1.c.2.5.o.fo.84.2.q.63.3.o.fo.86.

Virtutibus mꝰ time conueniunt actus interiores.q.54.2.3.fo.72.

Virtutibꝰ nō assignant ptes integrales sed obiectiue vel potētiales.q.54.4.1.fo.72. (q.63.3.o.fo.86.

Virtutibus theologicis ordinamur ad finē supnālē.

¶ Visio diuine essentie non potest homini prouenire in hac vita.q.5.3.c.fol.10.

Visio diuine essentie est supra naturam nō solum hominis sed omnis creature.q.5.3.7.c.fo.10.

Visiōe dei impfecta brietudine pficit totꝰ hō ſz in inferiori parte per redūdantiam a superiori.q.3.3.3.fo.5.

Visus.ꝟ. Color.

Visu corporali quilibet magis carere vellet, quam visu intellectuali.q.31.3.c.fol.47.

¶ Vita dicitur dupliciter.q.3.2.1.fo.5.⁊.q.56.1.1.f.74.

Vita animę effectue ⁊ mediante gra est deus: corporis ꝫo formaliter ⁊ immediate ē aia.q.110.1.2.f.165.

Vita activa pertinet ad intellectum practicum.q.3.3.c.fol.5.

Vita triplex scilicet activa, contemplativa, ⁊ voluptuosa.q.3.2.1.fo.5.

In vita cōtemplativa, hō cōiungit cū deo ⁊ angel': sed in vita activa cū aliis aialibꝰ ſz impfecte.q.3.3.c.f.5.

Vita.ꝟ. Beatitudo. Virtus.

Vite active opa nō erūt mā donoꝝ.q.68.6.3.fo.95.

¶ Vitium vniuscuiuscꝫ rei esse videtur qō nō sit dispositꝰ ſm qō conuenit sue nature, ⁊ contrariatur virtuti.q.71.1.2.c.fol.98.

Vitium corporis est cum partes corporis inter se dissident.q.71.1.3.fo.98.

Vitiū ai est habitꝰ aut affectio ai in tota vita inconstans ⁊ a seipsa dissentiens.q.71.1.3.fo.98.

Vitium intantum est cōtra naturam hois inquātum est contra ordinem rationis.q.71.2.c.fo.98.

Vitium in plus se hz ꝙ egrotatio vel morbus sicut virtus in plus se hz ꝙ sanitas, ideo virtuti conuenientius opponitur vitiuꝫ quam egroratio vel morbus.q.71.1.3.fo.98.

Et a vitio nomen vituperationis detractum creditur.q.71.2.c.fo.98.

Vitulus.ꝟ. Mircus.

Vituperatio.ꝟ. Vitium.

Vituperari.ꝟ. Passio.

Viuere sumit dupliciter.ſ.pro esse viuentis: ⁊ pro operatione eius.q.56.1.1.fol.74.

Ultimus finis duplex.ſ. inherens, ⁊ extrinsecus.qō. 2.7.3.fo.4.2.q.5.3.3.fol.6.

Unctio extrema est quedā immediata preparatio ad introitum glorie cuius aditus nondum patebat in veteri lege pretio nondū soluto: iō sibi non rndet aliqō sacm in veteri lege.q.102.5.3.fo.148.

Unio est effectus amoris.q.28.1.o.fo.42.

Unio prima hois ad deū est per fidem spem ⁊ charitatem.q.68.4.3.4.fo.95.

Unio.ꝟ. Amor.

Uniuersale dr ꝙ.ſ.ſm ꝙ subest intentiōi vlitatis, ⁊ nā cui talis intētio attribuitur.q.29.6.o.fo.44.

Uniuersale est quodammō infinitum inquātū in potā continet infinita.q.50.4.2.fo.45.

Uniuersale.ꝟ. Intellectus. Ira. Sensus. Voluntas.

Unum ⁊ multa pñt cōuenire eidē, sed diuersimode.q.17.4.c.fo.25.

Unū simplr aliqd dr, ⁊ multa ſm qd ⁊ econuerso.q.17.4.c.fo.25.

Vocatio refertur ad auxiliuꝫ dei interius mouentis ⁊ excitantis mētem ad deferendum pcm: que motio dei non est remissio peccatorum nec iustificatio sec causa eius.q.113.1.3.fo.167.

Volitum est naturaliter bonum in cōi, vltimus finis ⁊ omne naturale volenti.q.10.1.o.fo.17.

Voluntarū importat ꝙ motus ⁊ actꝰ sit a ꝓpria inclinatione.ſ.ꝙ agere sit a principio intrinseco ⁊ propter finem, cuius aliqua notitia habeat.q.6.1.o.2. c.5.3.7.3.8.c.fo.11.2.q.71.3.2.fo.99.

Voluntarū dr qd procedit a voluntate vel directe.i. agente vel indirecte.i.non agente.q.6.3.o.7.5.fol. 12.2.q.77.7.c.fo.112.

Voluntarium dicitur qō est ſm voluntatis inclinationem, ⁊ hoc dupliciter.ſ.ſm actionem vel passionem.q.6.3.2.fol.12.

Voluntarium dicitur dupliciter.ſ.ſm se vel ſm causam suam.q.77.7.c.fol.112.

Voluntarium potest esse absq actu exteriori ⁊ interiori: ⁊ aliqñ cum actu interiori absq actu exteriori.q.6.3.o.fo.12.2.q.71.3.2.fo.99.

Voluntarium ⁊ inuoluntarium non sunt in his que vsum rationis non habent.q.6.7.3.fol.13.

Voluntariū ſm rōnē pfectā est in nā rōnali, in brutis aūt ſm rationem imperfectā.q.6.2.o.fol.12.

Volūtariū maxime est in actibꝰ hois: qr maxime cognoscit finem sui operis ⁊ mouet se.q.6.1.o.fo.11.

Voluntarium.ꝟ. Inuoluntarium.

Volūtariꝰ actꝰ ꝓnᵐ intrinsecū qō est vis cognoscitiua ⁊ appetitiua est ꝓm ꝓnᵐ in gne appetitui motus, ꝙus moueatur a ꝓnᵒ exteriori sēm alis spēs motus.q.5.1.1.2.fo.11.2.q.9.4.2.fo.17.

Volūtas est appetꝰ rōnalis q est ꝓprius hois.q.6. ꝓnᵒ.2.1.fo.1.2.q.8.1.c.fol.14.2.q.26.1.c.fo.40.

Voluntas est rōnalis p participationē.q.56.6.2.fo. 76.2.q.59.4.2.fo.81.2.q.61.2.c.fo.83.

Voluntas mouet ad suū obum nāl'r.q.10.1.o.fo.17.

Voluntas vt potētia est finis ⁊ corū q sunt ad finem, sed vt actus etiam mī ipsius finis.q.8.2.o.fo.14.

Voluntas eodem actu fertur in finem ⁊ quomodo.q. 8.3.o.fo.15.

Voluntas se hz ad bonū prosequendū ⁊ ad malū fugiendum.q.8.1.o.fo.14.2.q.74.2.2.fo.105.

Voluntas nō potest dici bona si sit intentio mala causa volendi.q.18.7.2.3.fo.31.

Voluntas ad hoc qō sit bona oportet quod sit boni sub ratione boni.q.19.7.3.fo.51.

Voluntas rendit tantum in bonum existens vel in bonum apparens.q.8.1.o.fol.14.2.q.19.1.1.fol.50.2 q.29.4.c.3.fo.44.

Voluntas humana tenet pformari diuine voluntati in volito formaliter, sed non mālter.q.19.10.c.fol.3. Sed tñ quantum ad virtūq aliquo mō voluntati diuine conformatur in fine vltimo ⁊ ſm rationem eau se efficientis.q.19.10.c.fo.52.

Voluntas a duobus mouert potest.qō.9.3.4.o.fol. 16.2.q.80.1.c.fo.115.

Voluntas mouetur ab appetitu sensitiuo ⁊ qō.qō. 9.2.o.fo.15.2.q.10.3.o.fo.18.

Voluntas mouetur necessario ab vltimo fine.q.10. o.fo.17.

Voluntas p hoc qō vult finē mouet se ad volendum ea que sunt ad finē: sed inquantum vult finem est in actu, respectu autem eorum que sunt ad finez est in potentia.q.9.3.o.4.c.fo.16.2.q.17.6.1.fo.25.2.q. 74.1.3.fol.105.

Voluntas diuidit ꝫ nām sicut vna cā ꝫ aliam: ⁊ vt fundat in nā modus ꝓprius nāe ꝙtū ad aliqd ptīcipatur ab ea.q.10.1.1.fo.18.2.q.51.1.1.fo.68.

Voluntati cū sit immālis rndet bonum cōe: sub quo multa bona cōtinent ad quoꝫ nullū ipsa determinatur.q.10.1.3.fo.18.2.q.50.3.3.fol.67.

Voluntas potest violentari ꝙtum ad actus imperatos non aūt quantum ad elicitos.q.6.4.o.fo.12.

Volūtas, scīētia ⁊ actio hois conformari pōt voluntati, scientie ⁊ actioni diuine p imitationem, non autem per equiparantiam.q.19.9.1.fo.32.

Voluntas hois ad hoc ꝙ sit bona opꝫ ꝙ conformetur voluntati diuine.q.19.9.o.fo.32.

Voluntas est ad opposita respectu eoꝝ que sunt ad finem, non aūt respectu vltimi finis.q.5.4.2.fo.10.

Voluntas fertur in finem dupliciter.q.8.3.c.fol.15.

Voluntas vnꝰ hois non pōt sil'ferri in plures vltimos fines.q.1.3.o.fol.2.2.q.11.3.2.fo.20.

Voluntas ⁊ rō ad nām hois ptinēt.q.51.1.1.fol.68.

Voluntas non potest esse in his que carent ratione ⁊ intellectu.q.1.2.3.fo.2.2.q.6.2.1.fo.12.

Voluntas mouet imperando intellectui ⁊ alīs potētijs anime.q.9.1.c.fo.15.2.qō.11.1.2.fo.19.2.q. 18.7.c.fo.28.2.q.56.3.c.fol.75.

Voluntas completa non est nisi de possibili quod est bonum volenti.q.13.3.1.fo.21.

Voluntas.ꝟ. Bona. Celum. Ethica. Finis. Idem.

Volūtatis rēa prima est rō hūana, rēa autē suprema est lex eterna.q.21.1.c.fo.35.2.q.71.6.c.fo.99.

Voluntatis obiectum est bonum.q.8.1.c.fo.14.2.q. 60.1.1.fo.81.

Voluntatis obiectum est bonum vniuersale.questio. 1.2.3.fo.2.2.q.2.8.c.fo.3.2.q.9.1.c.3.f.15.2.q.10. 1.c.3.fo.17.

Volūtatis obum est bonum apprehēsum.q.8.1.o.fo. 14.2.q.13.3.2.fo.21.2.q.19.1.3.3.o.fo.50.

Voluntatis obiectum est bonum ⁊ finis.q.1.1.2.3.3. c.fo.1.2.q.3.4.3.fol.10.

Voluntatis obiectum est finis.q.1.1.2.fo.1.2.q.7.4. c.fo.14.2.q.13.2.1.fo.39.

Voluntatis actꝰ elicitus.ſ. velle ex inclinatio procedēs ab interiori ꝓnᵒ cognoscēte.q.6.4.c.fo.12.

Voluntas actus, bonitas ⁊ malitia dependet solum ex obiecto ex ratione, ⁊ ex lege eterna.questio.19.1. 2.3.4.o.fo.29.2.q.21.1.o.fo.35.

Voluntatis actus discordans cum ratione recta vel a ratione errante, vel concordans cum ratione errante est malus.q.19.5.6.o.fo.30.

Voluntatis actus ꝙtitas in bonitate, qō dependet ex ꝙtitate bonitatis in intentione.q.19.8.o.fol.31.

Volūtatis bonitas dep̄der ex intēnōe finis, ⁊ ex cō formitate volūtatis diuine.q.19.7.9.o.fo.31.

Volūtatē aliqd mouet ex parte obiecti tripliciter.ſ. ipsum obiectum proponens vel offerens obiectum voluntati, ⁊ persuadens rationi.q.80.1.c.fo.115.

Voluntatem suam beati in oibus deo cōformant formaliter.⁊ materialiter.q.19.10.1.fo.32.

Voluntate simplr deficiente ab opatione non tollitur premium vel pena.q.20.4.c.fo.34.

Upupa q̄ nidificat in stercoribus ⁊ fetēti pascitur fimo ⁊ gemitum in cantu simulat significat tristitiaꝫ seculi.q.102.6.1.fol.150.

Usura. Accipere vsuras ab alienis non erat ex intentione legis, sed ex quadam permissione.q.105.3.5. fo.154.2.q.108.3.2.fo.158.

Usus vr est in ꝓsideratione rōis referentis ipm in finē est prior electiōe: sed vt volūtas vtit exequitiua poā mouendo ipsam est ecōuerso.q.16.4.o.fo.24.

Usus rōnis qñq totalr aufertur ex nimia passione qñq nō ꝓtimo mō actus non imputat ad pcm nisi passio a principio fuerit voluntaria: sīc̄o non totaliter excusat a peccato.q.77.1.2.7.c.fo.110.

Usus.ꝟ. Discretio. Intellectus. Passio. Utilis.

Ut tenetur dupliciter.q.98.1.2.fo.137.

Ut importat applicationem ad aliquā operationeꝫ que etiam dicitur vsus eius.q.16.1.2.3.c.fo.23.

Uti primo ⁊ principalr est actꝰ voluntarius ad qō primi mouētis: rōnis aūt tanq̄ dirigētis sed aliarum potentiarum tanquam exequentium.q.16.1.o.fo.23.

Uti ꝓprie attribuitur voluntati aliis autem potentijs instrumentaliter.q.16.1.c.fo.24.

Uti potest aliquis virtute tanq̄ obiecto, ⁊ tanquam principio vsus.q.55.4.3.fo.74.

Uti sp est eius qō est ad finē nō aūt ipsius finis, nisi vt importat ordinem ad fruitionē ei⁹.q.16.3.o.fo.24.

Uti non quenit brutis, sed tñ rationalibus.qō.11.2. 4.fo.19.2.q.16.2.o.fo.24.

Uti est nobilꝰ ꝙs frui quo ad vim apprehēsiuā ꝓcedēte, sed est econuerso quo ad obā.q.16.2.1.fol.24.

Utilia dicūtur accōmoda ad finem ⁊ ipsa vilitas interdum vsus nominatur.q.16.3.c.fo.24.

Uulnꝰ nāe est destitutio potētiaꝫ ale a ꝓpio ordine qō nāl'r ordinantur ad virtutem.q.85.3.c.fo.120.

Uultur qui seꝙ exercitiū expectans comedere cadauera mortuoꝝ ſz illos q̄ mortes ⁊ fedituōes hoim affectant vt inde lucrent.q.102.4.1.fol.143.

Uxor. Lex ptmisit repudiū vxoris, non qr simplr iustū esset, sed ꝓpter duritiā indeoꝝ.q.105.4.8.fol. 155.2.q.107.2.2.fol.156.2.q.108.3.2.fo.158.

X

Xps Nasciturus erat ex femine abrae nō ꝓpter meritū ipsius sed ex gra dei, electione ⁊ volitione.q.98.4.c.fo.138.

Xps nasciturus erat ex populo qui speciali sanctificatione polleret.q.98.4.c.fo.138.

Xps figurabat ꝓpitiatoriū, arcam, cādelabrum, mensam ⁊ duplex altare.q.102.4.6.fol.146.

Xps erat sicut in spica, in farina, sicut panis coctus igne, in clibano, in sartagine, in craticula.q.102.3. 12.fol.146.

Xps.ꝟ. Adoratio. Baptismus, Cōceptio. Consilium. Eucharistia. Hircus. Iudeus. Iustificatio. Lex. Meritum. Nasci. Oleum. Sacramenta. Sacrificiū.

Xpi humanitas est organum diuinitatis.q.112.1.1. fo.165.

5

ſ. Thus.

Zelotipia zelare ꝙ deo vel amico est repellere que dicuntur vel fiūt contra bonum dei vel amici.q.28.4.c.fo.45.

zelus ex intentiōe amoris prouenit.questio.28.4.c. folio.43.

zelus est effectus amoris.q.28.4.o.fo.43.

zelus triplex.ſ. vnus, inuidie ⁊ emicitie.qō.28.4.c. fo.43.

zelus.ꝟ. Amor.

¶ Finit Index tertus.

prima scōe. S. Tho. ✠✠✠ 5

Cōmentariorū prīme secunde oīm Thome Aquinatis Index.

A

Actio ydiana quantūcunq; virtuosa, ptinet sub genere actionis humane. qō. 18. arti. 4. fo. 27.

Actus dupl̄r inueniuntur: scilz in esse nāe, ⁊ i eē apphēso. q. 23. ar. 4. fo. 38.

Per actuꝫ dīā ꝑ̄m naturā ⁊ ꝑ̄m fūre, ifa vult q passiōes nō distinguunt penes distinctionē nārū a gētiū. hȳtur q ad dīas apphēsiōis spectāt: obz nā ꝙ appetit hē res, sz res apphēsa. q. 23. ar. 4. fo. 38.

Commune est omni actiuo sī agit, proximum esse passo. q. 30. ar. 2. fo. 44.

Actuum quum respondeat effectui ⁊ per hoc respōdeat ēt patiēti (qz agit in eo suū effectū) nō est intelligibile ꝙ extrema ꝓportionis actiui ad passiuum adequent ⁊ actiui ⁊ effectus nō. q. 54. ar. 4. fo. 72.

Actus omnis qui actualiter a sola est imaginatione, quamuis possit subesse imperio rationis non est in genere moris. q. 18. art. 9. fol. 28.

Aliud est loqui de actib⁹ absolute, aliud vt sunt obiecta, aliud vt sunt in rerum natura, aliud vt sunt in ꝓcessione. q. 20. ar. 1. fo. 32.

Actus simplr est nobilior ⁊ melior hiu, sicut actus simplr actu ꝑmixte poc ꝑm ꝙd autem habitum actui esse nobiliorem nō inconuenit. q. 71. ar. 3. fo. 98.

Actus voluntatis sumitur dupliciter. vno modo secundum se, alio modo vt est forma seu conditio actuum exteriorum humanorum. q. 20. art. 1. fo. 32.

Actui interiori voluntatis cōparat ad exteriorem sicut formale ad māle (ꝙ est actus imperans) nō accidit ordinari in alium finē. q. 18. ar. 6. ad. 2. fo. 28.

Actus exterior sumitur tripliciter. primo secundum id precise qō habet a potēcia exequtiua, ⁊ re, tpe, loco, exclusa oīa voluntatis. 2⁰ vt est compositū ex supradicto ⁊ actu voluntatis. 3. secundum id ꝙ habet ex se ⁊ ꝙ participat ex actu volūtatis. Ibidem.

Actus imperans ⁊ imperatus, siue interior ⁊ exterior, licet sint vnus numero actus, non vt simpler, sed vt cōpositus nō frustra nec per accīs ḡritur qd ex quo procedit vt: sicut nec in nālibus qñ vnū numero constat ex pluribus nō ꝑ accīs nec frustra querit quid ex quo in alterum redundet. q. 20. art. 3. fol. 34.

Quum actus humani dīr iuxta diuersitatem motiuorum specificari: intelligendum est de motiuis ingite cause finalis, ⁊ nō effectiue. i. de his que monēt vt fines (i. de intentionis finibus) ⁊ non de his que mouent pure actiue. q. 72. ar. 3. 7. 8. fo. 100. 4. 102.

Actus omnes morales sunt immanentes, formaliter loquendo: cum enim subiectum moralitatis sit actus voluntatis oportet actū inquātū voluntarius sumi quum sumit in ꝑ̄tū moral. q. 74. ar. 1. fo. 105.

Actus omnis debet habere finem: quia omne agens agit propter finem. q. 1 8. ar. 9. fo. 28.

Actus appetitus sensitiui sortiti sunt pre aliis nomē passionis, eo quod passionem corporalem habent annexam: aliꝫ vo hoc non exigentes, in communi re manserunt operationis vocabulo. q. 60. ar. 1. f. 82.

Actus nō solū est moraliter bonus ex obo, sed etiam bōitate ꝑ̄tis ⁊ specifica hz ab eo. q. 17. ar. 2. fo. 26.

Actus humani quadrifariam dicuntur quo ad boni tatem ⁊ malitiam: quidam em̄ sunt per se mali: quidam ꝑ se boni, quidam indifferentes. quidā solite: scie sumpti ꝓnantes malū, qui ⁊ ꝑsit ꝑ aduentitia honestari vt sint boni. q. 39. ar. 1. fo. 55. Tristitia.

Preter. 17. actus appetitus in litera tractatos. ser ꝑ pros rōnalibus (scilz velle, frui, intendere, eligere, cōsentire, ⁊ vti) ⁊ ex eōrū qui passiones vocant: sunt duo alii actus distincti spē in esse nature ab istis. s. nolle ⁊ tristari. nec tā litera est diminuta, qtūlib suis oppositis tractati sunt. q. 47. fo. 63.

Actus qui passiōes dīr in volūtate positi, nō distinguūt specifice in esse nāe: sed eōs preter tristitiam, ad. 7. actus ꝓnominatos (scilz velle, nolle, frui, intendere, eligere, consentire, ⁊ vti) reducuntur. Ibidem.

Idem numero actus pōt esse successiue bonus ⁊ malus, sed non idem numero actus in genere moris: actus ēt voluntatis ꝑm se est in gñe nāe, ⁊ ꝑm suas conditiones in genere moris. q. 20. art. 6. fo. 35.

Primo conuenit bonitas moralis actui exteriori secundum se, ac per hoc in rerum natura: secundo ipsimet obiecturꝫ; 3⁰ actui voluntatis cui obꝫcitur: 4⁰ ipsimet in execuutione. q. 20. ar. 1. fol. 32.

Actus exterior voluntatis qz clauditur in se dependentiā a voluntate, stat ꝙ bonitas prius ꝑm nām insit ipsi actui humano exteriori ꝑ̄ voluntati, ⁊ ad hoc resteat ambitum an etiaz illa bonitas que prius ei cōuenit dependeat a volūtate. iz. n. prius nō dependeat a posteriori, qō th prius inest alicui potest dependere ab eo cui posterius inest. q. 20. ar. 2. fo. 33.

Actus exterior in execuutione hz habeat bonitatē ex fine ⁊ materiali circumstātijs ex volūtate, ⁊ volūtas ab obiectis, dissimiliter th hoc fit: qz bonitas ex fine, dekendit in actum interiorē voluntatis per se ⁊ formaliter, in actum vero exteriorem execuutione denoiatiue tm̄: bonitas vero ex genere ⁊ circūstantia. ex oō derivatur in actum interiorem denoiatiue tantū, ⁊ per eū in actū exteriorē formaliter. ibidem.

Actus exterioris bonitas ex mā ⁊ circūstātijs, prius cōuenit ipsi ꝑ̄ voluntati: 2⁰ qz conuenit ipsi per se, ⁊ ꝑ̄ter voluntatē per ipsum: 2⁰ qz hec bonitas pendet a ratione. ⁊ non a voluntate. q. 20. art. 1. fo. 32.

Bonitas ex fine inter actus, primo saluatur in voluntatis actu, cuius finis est proprium obiectum: bonitas autem ex materia ⁊ circumstantijs primo saluatur ꝑ̄ ipso actu exteriori. q. 20. art. 2. fo. 33.

Quia bonitas inuenta in actu exteriori ex fine, pendet non solum ex ratione sed etiam per se ex voluntate interiori, bonitas autē ex ghe ⁊ circumstantijs ex ratione solum: ideo illa in volūtatē vt proximam ⁊ per se cām, hec in rōnē reducitur. q. 20. ar. 2. f. 35.

Quum actus exterioris bonitas ex fine, comparatur ad bonitatem eiusdem ex genere ⁊ circumstantijs, potest esse sermo de actu exteriori simpliciter ⁊ vt est in execuutione. ibidem.

Et est dicta ꝓparatio intelligenda de circūstātijs manentibus pure circūstātijs: quātio nō est circūstā tia finis, qz transit in specificās, ⁊ ꝑ̄ter finē ale. ibidem.

Actum interiorē voluntatis, finis formaliter qualificat, actus autem exterior denoiatiue tm̄, formalr intelligēdo. i. inquātū finis ⁊ inquātū actus. cū quo tm̄ stat, ꝙ actus exterior vt finis qualificet voluntatis actum interiorem formaliter, siue actus exterior habeat rationē finis ꝓncipalis siue scdarī. ibidē.

Actus exterioris bonitas, sufficienter cōparat in ifa ad bonitatē actus interioris per hec duo mēbra scz vt hīs oino eandem bonitatē, ⁊ vt hīs oino aliam ꝑm se. ita ꝙ qñcunq; actus exterior est secūdū se bonus, sub 2⁰ mēbro comprehēdit. q. 20. ar. 3. fo. 34.

Actꝰ interiorꝰ ⁊ exteriorꝰ bonitas vel malitia quō dodo est eadem. q. 20. ar. 3. fo. 34.

Actus interioris bonitas est cā bonitatis actus exterioris. i. ꝓportionis seu attributionis actus exterioris ad bonitatē interiorē ⁊ cꝰ: ⁊ sic de aliis attributionibus ꝑm ꝙ derivat denominatio. ibidem.

Derivatio bonitatis ⁊ malitie ⁊ talis bonitatis ⁊ talis malitie in actu ab actu, vt sic non est formalis, sed denominativa, seu non per modum vnificationis sed attributionis: quia quando aliquid dicitur tale ex ordine ad aliud, dicitur nominative, ⁊ non oportet dici formaliter: q. n. habet aliquid in se formaliter, dicit tale secundū scipsuz. q. 20. ar. 3. f. 34.

Actus humanus ex sua bonitate vel malitia, vt sic habet rationem recti, laudabilis, meritorii etiam apud deum: ⁊ similiter peccati: culpabilis, demeritorii ēt apud deū. ⁊ hoc intēdit ⁊ determinat in ifa ꝙ tota. q. 21. ita scilz ꝙ in oībus illius questiis, reduplicationis nota determinat bonitatē vel malitiam propriam seu ḡeram ad actū humanū. fol. 35.

Actus exteriores dicuntur boni vel mali moraliter, vt subsunt alicui actui immanenti, z non aliter. qō. 74. ar. 1. fo. 105.

Actus voluntatis est primo malus formaliter: actus autem aliarum virium formaliter, sed non primo sed secundario. 74. art. 2. fo. 105.

Actus exterior nō addit in bonitate ⁊ malitia ex fine actui interiori: bene tamen finis consequutus addit in bonitate ⁊ malitia voluntati bone vel male ex fine. q. 20. art. 4. fo. 34. Intentio.

Actus malus ēt ex circumstantia omnis finis licet nō possit ordinari in bonū finem, actꝰ ifi malus etiam ex circumstantia finis, potest ordinari in bonum finem. q. 18. ar. 4. ad. 3. fo. 27.

Quum dicitur quod actus bonus ex genere ⁊ circumstantijs, potest ordinari in malum finem: intelligitur de circumstantijs non transcuntibus⁹ⁿ eiusdez actus in specificās. Et similiter de malo. ibidem.

Actus a deliberatiua ratione procedens si non sit ordinatus ad debitum finem, ex hoc ipso repugnat rationi, ⁊ habet rationem mali. ibidem.

Actus iusti ex quibus fit iustitia: sunt moraliter boni, ꝙ̄s non sunt totalr perfecti. q. 18. art. 8. fo. 28.

Actus neuter. ꝛ. Voluntas.

Addere presupponit id cui additur, ⁊ ad argumentum spectat. q. 20. ar. 3. fo. 34.

Admirans in ipso admirationis actu videtur habere tria scilicet noue, rare vel ardue rei intuitum desideratum, collationem ipsius cum occulta causa. ⁊ naturalem quandam concupiscentiam cognoscendi causam. q. 32. art. 8. fo. 49.

Admiratio cur ab arist. ponatur cōcupiscentia, a va ma. autem tinor. q. 41. fol. 57.

Agens non intendit priuationem boni, nisi quia intendit aliud bonum incompossibile illi priori: ac per hoc habens annexam priuationem alterius. q. 18. art. 8, fo. 28.

In agentibus quia apprehensa, distinctio naturarum patet quum cibus talis dīns ab illo alio secundum speciem, apprehensus mouet appetitum. distinctio autem secundum virtutem est secundum diuersam rationem apprehensionis: ita quod ex ipsa diuersa ratione qua apprehenditur eadem res habet diuersam virtutem mouendi appetitum. q. 25. ar. 4. fo. 38.

In agentibus naturalibus est considerare duo scilicet inquantum agunt, ⁊ inquantum attrahunt: in agentibus vero quatenus apprehensa sunt agere ⁊ attrahere simul concurrunt. Ibidem.

Agere. Quomodo intelligatur in solis cognoscitiuis esse principium agendi propter finem. q. 6. ar. 1. co. fo. 11.

Amare proprie est appetitus sensitiui: quum enim amor sit prima passio appetitus sensitiui, si amare non conueniret proprie appetitui sensitiuo, nec delectari nec timere proprie eidem conueniret. qō. 25. ar. 2. fo. 40.

Amans quomodo fit in amato, ⁊ econuerso. q. 28. ar ti. 2. fo. 42.

Amor non distinguitur in amorem amicitie ⁊ concupiscentie, tanquam in diuersos amores, sed rāquaz in diuersos modos amandi: vnus enim ⁊ idē amor est amicitie respectu amici, ⁊ concupiscentie respectu boni illi voliti. q. 26. art. 4. fo. 41.

Amor potest esse perfectus cognitione existente imperfecta: quia perfectio cognitionis attenditur secundum modum quo perficitur ratio, qui est distinguere etiam que sunt simplicia. ac per hoc ad perfectam cognitionem boni exigitur. ⁊ quod bonum secundum se apprehendatur, ⁊ quod distincte cognoscatur secundum partes, proprietates ꝛc. perfectio autem appetitus amoris non exigit tot cognotiuis boni, sed prima sufficit ei scilicet quod bonum secundum se apprehendatur. questio. 27. articu. 2. folio. 41.

Amoris perfectio ex duplici capite oritur: scilicet ex parte amantis, ⁊ ex parte amati: cognitio autem est causa amoris tantum ex parte amati. ibidem.

Amor est fortior odio tequendum non de quocunq; odio relato ad quemcunq; amorez ⁊ econuerso, sed de coniugatis. q. 29. ar. 3. fo. 44.

Amor ⁊ odium non formaliter sed virtualiter congenerantur, coalescunt, ⁊ condefinunt. quest. 23. ar. 4. fo. 38.

Si considerentur omnes vnitates ad amorem concurrētes, sic amor magis vnit quam intellectio: quoniam causatiuus est vnionis realis. sed si comparetur amor ⁊ intellectio secundum illam solam vnionem quā facit formaliter, sic intellectio magis vnit quam amor: quia intellectus in actu est intellectus in actu, amans autem non est amatum in actu. q. 28. art. 1. fo. 42.

Angeli essentiam per seipsam esse similitudinem omnium, ⁊ per additas species tantum distare vt primum ponat perfectionem altissimam secundum diminutam. quia primum ponit essentiam illā vnite habere species rerum, secundum vero diuisim. q. 51. ar. 1. fo. 68.

Sicut essentie ⁊ potentie angelice sunt alterius rationis a nostris. ita ⁊ habitus. q. 58. ar. 6. fo. 67.

Angelus per nullum habitum intelligit deum naturaliter, sed propria substantia vtitur vt specie intelligibili ad intelligendum deum. quest. 50. art. 6. folio. 67.

Anxietas. Quum effectus tristitie consistat in appetitu fugitiuo, quando contingit deesse refugium aliquod, constituitur anxietas ⁊ angustia. quando vero intantum tristitia est quod nec appetibile aliquod ex illa relinquitur sed solum contrarium contristans, constituitur accidia. q. 35. ar. 8. fo. 52.

Appetibilis seu finis rō vt rendat in ipsum ⁊ quis

fcatur in eo, est eadem ſm nām ⁊ diuersa ſm virtutem: q̄ est esse eandē māliter ⁊ diuersam formaliter respectu passionum. q. 23. ar. 4. fo. 38.

Appetitiua non cōceditur in ſra simplr magis actiua ꝙ̄ apprehēſiua, sed quo ad principiādū actū exteriorē: apprehensiua. n. quū mouerat appetitiuam, est magis in actu simpliciter ⁊ magis actiua quodammō, appetitiua aūt efficacior est ad actum exteriorē, qt ei obediunt vires exequtiue, ⁊ qt primum mouēs est ad exercitiū actꝰ. q. 22. ar. 2. ad. 2. fo. 36.

In his que ad appetitum spectant, nihil differt esse aut apparere. q. 32. art. 1. fo. 48.

Appetitꝰ sensitiuus distinctꝰ p irascibilē ⁊ cōcupiscibilē est sudm ꝓtis moralis propriē, ſperantie. ſ. ꝛ fortitudinis: nō in ꝓtum cōis est nobis ⁊ bruti, sed vt obedibilis rationi. q. 56. art. 4. fol. 75.

An ola que homo appetit, appetat propter beatitudinem. q. 1. ar. 6. fo. 3. ℞. Beatitudo.

Appetꝰ intellectiui ⁊ sensitiui dr̄is in hoc q̄ appetitus sensitiuus tēdit in operationes pp delectationes, intellectiuꝰ aūt ecōuerso appetit delectationes propter operationes. q. 4. ar. 2. fo. 7. ℞. Delectatio.

Qūo consonet q̄ nālis ordo appetibiliū ab appetitu sensitiuo sit ꝛtius ordini statuto ab institutore nāe hoc q̄ nāe istitutor delectatiōes sensibiles instituit pp operationes vt fnāles ⁊ appetitus sensitiuus appetit operationes propter delectationes. Ibidem.

Qūo ex hoc q̄ apprehensio sensitiua non attingit ad cōem rationem boni, sed particularis boni qđ est delectabile: sequatur ⁊ sicut effectus ex causa quod appetitus sensitiuus ferat in operationem propter delectationem. Ibidem.

¶ Aia. Qūo stāt hec sīl, aīa inficitur ex carne que est ꝑn̄m geniti: caro non inficit aīam nisi in ꝓtum est ꝑn̄m actiuū in generatione. q. 81. ar. 4. fo. 116.

¶ Arduū cōparatū ad bonū est rō recessus, comparatum vero ad malū rō accessus, ⁊ qt oēs irascibilis est totum contractū. ſ. bonū arduum ⁊ malū arduum, ideo in litera non simpliciter sed comparatiue interpretandum est qđ arduum non est ratio accessus. q. 25. art. 3. fo. 40.

¶ Artis ꝓpria veritas ꝓsistit in ꝓformitate ad appetitū rectū, nō in moralibus sed in artificialibus, qui tunc est qui finem h̄z a quo obliquando artificiale malum est: qt veritas intellectus practici consistit in adequato dirigere. q. 57. art. 5. fo. 77.

Quamuis vsus ⁊ directio in arte coincidant, distinguuntur tn̄ saltem rōne, ⁊ arti conuenit directionis veritas, non ratione vsus, sed rōne propie nature, que nata est dirigere non nisi determinata ad directionem ab appetitu recto. In virtutibus aute3 specialiuis solus vsus inuenitur pendens ab appetitu. Ibidem.

¶ Audacie obiectum quomodo sit malum, per se an per accidens. q. 45. fo. 60.

B

Beatitudo

An essentialiter sit actus intellectus, an voluntatis. q. 3. ar. 4 fol. 5.

Licet simplr beatius sit dare ꝙ̄ accipere: in hois tn̄ beatitudine qt beatitudine indiget, suba beatitudinis consistit in accipiendo seu retinendo, ⁊ ex ipsa emanat erogatio vt consequens. q. 2. art. 1. fo. 3.

Beatitudo constituit excellentiam: ꝙ hoc angeli appetendo beatitudinem, apperierunt excellentiam, que est superbie obiectum. q. 2. ar. 2. fo. 3.

Beatitudo nostra dependet a cognosci a deo, quia scientia dei est causa rerum. q. 2. ar. 3. fo. 3.

Quum d̄r q̄ beatitudo est status oium bonorum aggregatione perfectus: non est predicatio essentialis, sed causalis. q. 3. ar. 2. fo. 5.

An beatitudo anime resumpto corpore augeatur intensiue. q. 4. ar. 5. ad. 5. fol. 8.

Qūo intelligatur beatitudo esse quietatiua omnis desideriꝰ. q. 5. ar. 4 fo. 10.

Qūo litere processus, qui digredi videtur a perfecta beatitudine simplr ad perfectam beatitudinē homi nis tendat. q. 5. ar. 6. fo. 6.

Beatus. An ab extrinseco tantum beatus sit impeccabilis. q. 4. ar. 4. fo. 8.

Beatus non pōt peccare nō solū in sensu compositi, ⁊ propter causam extrinsecam (i. deū perpetuo rectificaturum volūtatē beati) sed propter intrinsecā causam ipsam scilz voluntatis naturam, apprōriato sibi per actualem visionem tali obiecto. ſ. bonitate per essentiam. Ibidem.

¶ Bonitas rei est duplex: scilicet spectans ad ipsam rei substantiam, ⁊ circunstans eam. q5. 42. artic. 6. fol. 59.

Duobus modis (⁊ p accīs) differt bonitas oīs a bonitate finis in actu voluntatis: scilz qñ finis pendet ex fine, ⁊ qñ voluntas ex volūtate. q. 19. ar. 2. fo. 30.

Bonitas finis ⁊ eius qđ est ad finē vt sic, est vna mentis finis ⁊ id qđ est ad finem distinguant. Ibidem.

Bonitas ex fine vt specifica, distinguit ſ bonitatem ex circunstantia etiam finis. q. 18. ar. 4. fol. 27.

Ad bonitatem voluntatis humane requirit qđ ordinetur ad summum bonū nō apparenter, sed qđ in veritate est summum, consule vel distincte, naturaliter vel supernaturaliter secundum statum persone. q. 19. art. 9. fo. 32.

Bonitas cadē est qua est bonꝰ actus abstracte cōceptus, ⁊ actus in rerū natura positus: sicut eadem est humanitas qua homo abstracte conceptus est homo, ⁊ qua hō in rerum natura positus est homo, licet sit alius essendi modus: quia in rerum natura ⁊ in abstractione. q. 20. art. 1. fo. 52.

Cōis bonitas que ad oīmē actum virtutis perfecte exigitur, consistit in quatuor ḡfalibus conditionibus insinuatis per quatuor virtutes cardinales: scilz rectitudine, firmitate, moderatione ⁊ discretione. q. 60. ar. 2. fol. 82. Virtus.

Bonitatē rōnis in qualiber ꝛture participari, dupliciter pōt intelligi. primo in seipsa rōne vt res cuius pars capitur. secūdo in ipsis participantibus vt est pars capta. q. 20. 5. ad. 2. fo. 24.

¶ Bonū apprehēſum mouet volūtatē effective, causando ipm actum appetitus, ⁊ finaliter: qñ ipse actus in appetitu causatus, tendit in bonum apprehensum vt finem. q. 20. art. 4. fo. 34.

Bonū difficile ⁊ bonum absolute, agere diuersis potentiis, p3 ex hoc q̄ bonum difficile h3 vnde repugnet concupiscentie. q. 25. ar. 1. fo. 37.

Bonum effective causat amotem. q. 27. art. 1. fol. 41. esse de ratione boni aliquid ab ipso effluere, quomodo intelligatur. q. 1. ar. 4. fo. 2.

Omne bonum vtile est bonum bonitate morali, seu secundum se rationi consonans. q. 34. ar. 2. fol. 50.

Bonum ⁊ malū moraliter sunt per se differētie actus voluntatis in genere moris. q. 19. ar. 1. fo. 30.

An bonum ⁊ malum eodem mō sumantur in rōne quum d̄r bonū ⁊ malū sunt per se differentie actus voluntatis: ⁊ in eius subiuncta ratione. ſ. nam bonum ⁊ malum per se ad voluntatem pertinent sicut verum ⁊ falsum ad rationem. Ibidem.

Bonū ⁊ malum in operationibus sic attenditur sc̄z secūdm se ipsa, vt nihil referat (quo ad propriam bonitatem vel malitiam) qualitercunq̄ homo operās afficiatur ad ipsas. q. 60. ar. 2. fol. 82. Virtus.

¶ Brutū. ℣ Nulla arte fieri potest vt aliqđ bruta eligat: qt ars nō potest dare nature subam actus, sed modum: electio aūt non signat modum actus, sed ipsum actum substantialiter. q. 13. ar. 3. fo. 21.

Ratio multorum que in brutis videntur ex electione procedere. Ibidem.

Bruta non cognoscunt futura: qt non apprehendunt ipsa vt qt erunt vel non erunt, quod est propie cognoscere futura: quum enim tēpus non aliter percipiatur sensu nisi per immutationem; ⁊ futurum non sit nec fuerit: ac per hoc non immutet nec immutauerit sensum: futurum repugnat cognitioni sensitiue. q. 40. art. 3. fo. 57.

Spes ⁊ timor vniuersaliter quelibet passio irascibilis in brutis est motus animalis appetitus secundū substantiam (qt est actus sc̄z elicitus ex cognitione seu obiecto ab appetente causatus) sed est sc̄m quid naturalis: pro quanto natura supplet non obiectum cognitum. Ibidem.

Bruta percipere possunt preteritionem ⁊ futuritionem: ⁊ possibile vel impossibile vt sunt differentie potentiarum. Ibidem.

Qūo concedi debeat animalia bruta mouere se propter finem. q. 6. art. 1. co. 2. fo. 11.

C

Charitatis

Oīm negāt esse deū cognitū: ⁊ d̄r esse ipm deum absolute: nō qꝙ possit diligi nō cognitꝰ: ſ3 qt cognitio ſ3 re ſtꝰ habitꝰ q̄ē charitas: nō ex pte obi: ſ3 subiecti. q. 67. ar. 6. f. 84.

Charitas vie nunq̄ pōt peruenire ad equalitatem charitatis patrie. q. 67. art. 6. ad. 3. fo. 84.

¶ Cause sunt subinuicem cause. q. 67. ar. 3. fo. 85.

Causa deficiens ⁊ cā per accīs: sunt idem subiecto ⁊ distincte formaliter in vno sensu: ⁊ sunt idē subiecto ⁊ formaliter in alio sensu. q. 75. art. 1. fo. 107.

Peclitere propositio: esse causam directe alicuius actus non contingit nisi per hoc q̄ propium ꝑn̄m illius actus mouet ad agendum: sic intelligitur: presupposito quod actus sit alicuius principij principiantis ipsum exequtiue: ad hoc quod aliquid sit ue idem: siue diuersum sit causa illius vltra illud ꝑmum: non absolute sed inquantum est causa exequtiua: oportet quod mouet principium illud exequens ad agendum. q. 80. ar. 1. fo. 114.

Quia causalitas qua appetibile mouet appetitum: non est nec potest esse pure effectiua: sed est effectiua ⁊ finalis: connumerata est contra finalem a. 8. rho. in. 1. parte ⁊ alibiq̄ autē in veritate intercuenit causalitas effectiua: ideo hic ⁊ alibi qñque exprimitur quod bonum apprehensum est actuum: ⁊ appetitus est passiuus. q. 22. ar. 3. fol. 36.

¶ Cerimonialia absolute ⁊ simpliciter nō potuerūt post christum sine peccato mortali seruari questio. 103. ar. 4. fol. 151.

¶ Circūstantia ꝛtis sacri aggrauat ꝑtm: nō tamen apponit speciem sacrilegij: nisi fiat in contemptum temporis sacri. q. 7. fo. 13.

Circunstantia loci sacri quamuis oīa petā aggrauet per accīs: illa tn̄ sola ad speciem sacrilegij trahit: que sanctitati loci directe opponitur aut annexe immunitati. Ibidem.

Circunstantia persone non transfert in aliam speciem: nisi peccatum voto vel statuti eius aduersetur. Ibidem.

Quid (i. effectus) qđ est presuppositum ⁊ volitum: trahit in ipsius speciem. Ibidem.

Circa quid. i. conditiones obiecti (vt paruum ⁊ magnum in re oblata ⁊ qūo) ꝙ̄ huius actus multum aggrauent: in aliam tamen speciem actus non transferunt. Ibidem.

Cur manifeste dat aliam speciem. Ibidem.

Quotics non cōputaē inter circūstātias: quia circunstantie circa eandē sunt actū: numerus aūt opationum non circunstat vnā ⁊ eandē operationem: sed addit aliā ⁊ aliā operationem. Ibidem.

Circunstantie necessario cognoscende a spirituali iudice: sunt transferētes in aliam speciem: ⁊ aggrauantes in infinitum. i. addentes sc̄m se rationem peccati mortalis. Ibidem.

Sicut in naturalibus q̄dam accīdia sunt ſm se formē: quedā aūt solummodo conditiones presuppositarū formarum: ita in moralibus quedā circūstātie sunt ſm se bonitates vel malitie: quedam conditiones tantum suppositarum virtutum vel malitiarum, prime faciunt actum bonum vel malum: sc̄de aūt non. item prime sunt sc̄m se species quedam moralium habentes propria obiecta: secunde autem non. q. 18. ar. 10. fol. 29.

Circūstantia qñcūq̄ facit actū de bono aut non bono malum dar speciem. q. 18. ar. 10. ⁊. 11. fo. 29.

Circunstantia qñcunq̄ respicit spālem. i. ſm se proprium ordinē rōnis: dat speciem. Ibidem.

Circunstantia vt sic nunq̄ dat speciem: sed oporet eam transire in differentiam seu conditionem obiecti. q. 72. ar. 9. fo. 102.

℣ Nulla circūstantia mutat speciē: nisi habeat rationem alterius motiui: vt finis: non ita q̄ si aut apprehendatur vt finis peticentis peti: sed sufficit q̄ sit confinis. Ibidem.

Circūstātia specificans: eo ipso q̄ ingredit latitudinem specificantis: opz obiectiuum ordinē intrare: ⁊ differentiā seu additionē obiectiuam ponere formaliter ⁊ directe intentam. Ibidem.

Circunstātia facies actū de nō malo malum: dat speciem. q. 72. ar. 9. fo. 102. 2. q. 76. ar. 4. fo. 110.

¶ Conceptio. Quid de conceptione beate virginis tenendum. q. 81. ar. 3. fo. 116.

¶ Cogitatio. Qūo distinctio de cogitatione vt est actus quedam: vt est ad aliam actionē ordinata: sit ad ꝓpositū litere: volenti q̄ inquantum primo mō considerat: de ipsa habeat iudicium superior ratio: in ꝓtum vero sc̄de mō accipitur: ad inferiorem rationem pertineat. q. 15. art. 4. fo. 13.

¶ Conclusio ⁊ operatio sequuntur debiliorem partem. q. 82. ar. 1. fo. 84. 2. q. 65. ar. 3. fo. 86.

¶ Cōcupiscētia inter passiones ꝓcupiscibilis vt se tenent ex parte anime: est maxime sensibilis: absque nanque coniunctione experimur concupiscere magis sensibiliter ꝙ̄ amare: odisse ⁊c. ⁊ quia quod se tenet ex parte anime: est formale in passionibus: ideo de passionibus illis formaliter loquendo dicitur quod concupiscentia est magis sensibilis. qō. 25. ar ti. 2. ad primum.

Concupiscentiam esse infinitam: potest intelligi dupliciter: scilicet obiectiue ⁊ subiectiue: seu ex parte obiecti ⁊ ex parte actus. questio. 30. articu. 4. fo lio. 45.

Concupiscentia dupler scilicet naturalis ⁊ rationalis. Que absolute apprehensa delectant, naturaliter concupiscuntur: alie autem que rōcinatione apprehensa delectāt, rōnaliter concupiscit. q.30.ā.3.fo.45.

Concupiscentia naturalis non est infinita. q.30.ar.4.fo.45.

Concupiscentie rationalis obiectum ⁊ est finis, ⁊ habet totaliter rationem finis. concupiscentie vero nāle obiectū ⁊ si est finis, nō tñ hz totalē rōnē finis: tum qz hz rōnē modificati ad nāmtuꝫ qz ordinat ad aliū finem indūm. s. naturā. q.30.art.4.fol.45.

Concupiscibilis obiectum comparari ad obiectum irascibilis vt commune ad proprium ⁊ ad plura se extendere ⁊c. non est ipsa se habere sicut vniuersale ⁊ particulare, sed sicut motus simpliciter ⁊ motus ad vbi. q.23.art.1.fo.52.

¶ Conscie errorose depō fit non solū per oppositā rōnem aut fatis vel ignōrem, sed ēt per exclusionē ab applicatione ad opus. q.19.ar.5.ꝛ.6.fo.30.

¶ Consensus vterque scilicet in delectationem ⁊ in actum, secundum rem quando fit secundum rationes temporales, est rationis inferioris, quando vero fit secundum rationes eternas, est rationis superioris in hoc tamen est differentia, quod quando est rationis inferioris, est etiam superioris saltem negative, sed non econuerso. secundum apprepriationem autem deliberatio, iudicium ac consensus vnius scilicet delectationis, ad inferiorem, alterius vero ideſt actus ad superiorem spectat. q.74.ar.7. fol.406.

Quo hec duo stent simul. ēdātu incertū est an sm rōnes diuinas resistat vel non, nullū indiciū rōnis hz rōnē singulis fidei. ꝑsentis in delectatiōnē cognitionis primi ad rōnē inferiorē. q.15.ar.4.fo.23.

¶ Consilium significat inquisitionem completam. i. vsq; ad iudicium inclusiue. q.14.ar.1.fol.22.

Consiliū hz abꝰ sit prius electiōe ⁊ eiꝰ cāi: ordo tamē doctrine hz, vt prius de ipsa electione sm se, ⁊ deinde de ꝑtibꝰ eius cā tractat. ⁊ hoc vt prius tractetur ād cā vel ōnde cā extrinseca ultimo. q.13.prin°. fo.20.

Consiliū processus est simplr resolutionis. q.14.ā.3.fo.45.

Sint ⁊ ad sint in mā agenda tñ ⁊ pp agēdum ⁊ quo agēdum a posterioribus sm esse in priora ꝑsiderat, resolvere simpliciter 62.q.15.ar.5.fo.23.

¶ Consuetudinem legi derogare non ops ab actu illicito inchoare: est tamē ab illicitis tunc actibus inchoasse, ex quo imutauit, ⁊ tam consuetudinis vim habet legi scripte derogat. q.87.ar.3.fo.136.

¶ Cordis varius motus ex apprehensione ⁊ appetitu animati nascens, corpus mouet ⁊ alterat secundum diuersas ēitates. alteratū aūt corpus varie etiam afficit imaginationē ⁊ appetitum: ⁊ varie disponitur ipsum corpus ex hoc ad sanitatem. ⁊ ad habilitatem hanc vel illam. q.17.ar.7.ad.2.fo.25.

Dispositio requisita ad motum cordis membri pugnandi non est qualitas sequens passionem appetitus mediante motu cordis: sed est qualitas naturalis soli nāe subiecta, p quā motꝰ iste non voluntarius sed nālis est. q.17.ar.9.ad.3.fol.26.

Cor ⁊ pudēda hñt ꝓpriū motū nālem: qbz eorum est sui legamen aīal: ⁊ qz qbz eoꝝ est ꝑtꝫ. Ibidem.

¶ Credere. 2.3 q cito credit, leuis est corde. nō tñ qui cito credit deo leuis est corde. q.64.ar.4.fo.88.

¶ Cōtinētia deficit a rōe fortit. q.58.ā.3.ad.2.f.79.

¶ Contrarietas boni ⁊ mali difficilius ꝑcerat ad ira scibiles, vt totū hoc bonū arduū vel malū arduū per se concurrit: sunt. n. ād am boni ⁊ mali species, bonū difficile, ⁊ malum dᵉficile. q.23.ar.1.fo.37.

Contraria sm se formaliter inuēta in quocunqꝫ sint gradu, contraria sunt ⁊ incompossibilia in eodē, ⁊ alterum contra alterum pugnat. q.52.ar.2.fo.70.

Eadem rōne non formaliter sed virtualiter, vnū pugnorum apperit ⁊ reliquū refutat. q.23.ar.4.fo.38.

¶ Continuelle pertīs hz perficiat in ore, vt cōiter vr in vsu. Quamuis tñ nole intelligat dehonorationis pēm, certū est qr nō cōsummat in ore: ꝙuis multa in peccato otiis dehonoratio sit. q.72.ar.7.fo.101.

¶ Cupiditas est radix omnium malorum. Ad duas. q.84.ar.1.fo.113.

Quilz dederit ad inferos eū

Pānatius armis suis. i. eū alīq̄ mala volūtate i q obstitꝰ ꝑseverat, ⁊ nō solū eū auerſōe ab vltio fi. fo.q.109.ā.8.f.162.

¶ Defectus vt sic quia penes maiorem elongationem a perfectione magis defectus sunt. cōsequēs est quod maior defectus non sit a minore defectu vt a propria causa, sed ex ipsa elongatione inuenit. q.22.ar.2 ad.3.fo.56.

In defectibilis causa defectiua nō est ꝓpria cā effectꝰ defectꝰ ād defectū: sz ex hoc ipso q magis elongat a perfectioni, magis defectibus est. ibidem.

Quia mensura debet esse certissima, nihil prohibet quo ad nos, defectus mensurari penes accessum ad aliquod positiuum summe deficiens: sicut infirmitates maiores ⁊ minores dicimus per accessum ad mortem, ⁊ similiter potentialia per accessum ad materiam primam: quam in rei veritate illic per recessum a vita, ⁊ esse per recessum ab actu maiores vel minores sint. Ibidem.

¶ Defectus in voluntate vnde voluntas est causa deficiens, est idem subiecto ⁊ formaliter causa per accidens ex parte cause, quia est ipsamet. ⁊ est idez subo tantum cāe per accīs ex pte effectus ꝛm: qz est idem subo voluntatis ⁊ dat volūtati esse causam de ficientem non dando cālitatem, sed deficiētiam. q.75.ar.1.fol.107.

¶ Diffinitionis delectationis explanatio. questio.31. ar.1.fo.46.

¶ Delectatio quandoque exigit subiectum ⁊ obiectum ⁊ tres actus: scilicet coniunctionis eorum cognitionis eam obiecti quam coniunctionis immutationis appetitus: que est formalis delectatio. Ibidem.

Delectatio secundum se est tota simul ⁊ absque tempore: per accidens autem, scilicet ratione motus ad tunc, aliqua est non tota simul ⁊ in tempore. quest. 31.ar.4.fo.46.

¶ Delectatio est solum passio concupiscibilis ⁊ quare. q.23.art.4.fo.58.

Delectatio ⁊ tristitia in voluntate non sunt vere passiones. q.31.ar.4.fo.46.

¶ Delectabile conuenienter distingnitur in delectabile naturale a rationale: seu inconueniens secundum naturam ⁊ secundum apprehensionem vbi hz secundum denotat causam conuenientie ex pte subiecti, ⁊ non ex parte obiecti. q.30.ar.3 fo.45.

Delectatio in ratione subiue tanq̄ in impante, in appetitu ār tanq̄ in eliciente. q.74.ar.6.fo.106.

An operatio sit ꝓpria cā delectationis vt ꝑfō in cōnaturale bonum, an indistincte. q.32.ar.1.fo.47.

Delectationē sed opationē, accidit ei inq̄ntū est passiōnō. n. ois passio seqt̄ sic opatiōē. q.22.ā.3.f.37.

¶ Quomodo salutē fitas ire, dicētis q delectatio cātur ex hꝰ appetitꝰ recte sit in bono adepto quum apō. s. do. delectatio sit q̄es appetitꝰ. q.4.ar.1.fo.7.

Relatio conuenientie vel disconuenientie in actu exercito, cōcurrit ad causandam delectationem vel tristitiam vt ratio agendi. q.32.ar.1.fo.47.

Delectatio ⁊ opatio ꝑfs, eadē numero bonitate moraliboni sunt: ac p hoc optimā opationē seqnēs delectatio, optima est non minore bonitate, ⁊ nō magis nec minus bona moraliter. q.34.ar.3.fo.50.

Delectationis bonitas est cā bonitatis in operatione cālitare seu redundātia analoga: in qua salvatur idēnitas numeralis i cā ⁊ cāto. q.24.ar.4.f.31.

Delectationes ꝓprie in indiuiduis sunt duplices: q̄d consonē ntie indiuiduali. ⁊ q̄dā estimationi seu cōsuetudini ex estimatione. ꝙ̄ spectant ad concupiscētias nāles, alteree ad rōnales. q.30.ar.3.f.45.

Delectationes ⁊ concupiscentie naturales ꝑfr. quecunqꝫ sunt nō per estimare aliqd. q.31.ar.3.fol.47.

Delectationes tactus esse ad quas ordinatur concupiscentie nāles, tripl̄r pōt intelligi. q.31.fo.47.

Delectationes ab appetitu intellectuo appetuntur pp operationes. ep° aūt appetitus sensitiuus tendit in operationes pp delectatiōes. q.4.ar.2.fol.7.

Quomodo stent hec simul. Delectatio propter se 2nō pp aliud appetit, ū hz pp dicat cām finalē ⁊ delectationes sunt pp operationes. q.4.ar.2fol.7.

Delectari in aliquo propter se formaliter distinguitur in littera non contra delectari propter se finaliter qūoz, sed finaliter vltimate. q.70.fol.96.

Delectatio morosa contingat de actu mortali. q.74.ar.7.fo.107.

¶ Deliberatio. An per subtractionem deliberationis solvatur spes actꝰ moralis. q.88.ar.6.fol.126.

Nō ēt citꝰ pōt deliberat, q̄ inter ōliberādū ad aliud diuertit: ac per hoc qui ad aliud aspicit vane, non ēt cito potest de seipso deliberat. ⁊ sic est reus omissionis precepti diuertendo non ēt cito potest deliberando. q.89.art.6.fo.128.

¶ Denotationum extrinsecum nihil formale addit super denominatum formale. q.20.ar.4.fo.34.

¶ Deriuatio. Actus.

¶ Desiderium. Intēm hūanū nō cognita pᵉ cā nisi an est, habere nāle desiderii ad cognoscendam primam causam dā est: quo intelligat. q.3.art.8.fo.7.

¶ Desperatio ex parte obi est prior timore ⁊ illius cā timor vero ex parte modi attingendi obiectum est desperationis causa. q.45.art.2.fo.61.

¶ Dialectica. Tam dialectica quam demonstrativa docens est vna, sed in vsu est differentia: qz dialectica etiā vtens est vna, demonstrativa vero multiplex. q.57.ar.6.fo.76.

¶ Dispensationi recrotis subiacet defectus in persona vel casu. q.97.ar.4.fo.157.

Seclusa consuetudine, ex hoc ipso quod aliquis constitutus est rector multitudinis, commissa quecq̄ est sibi authoritas dispensandi in lege superioris: scilicet quo ad leuia, quo ad frequentia, ⁊ quo ad propria. Ibidem.

¶ Dispersa inferius esse vnita superius verum est ceteris paribus. q.23.ar.4.fo.38.

Dispositio. Hec verba litere in omni inordinata dispositione specifica sumitur ex parte cause extrinsece, vel intrinsece effective vel formalis: de intrinseca vel quasi intrinseca causa propria verificantur non materiali vt sic: quoniam nulla res ponitur in esse per materiam, sed ex qua ponitur in esse: que est vt formalis ⁊ actiua, ⁊ non solum materie rationem habens diuersimode. questio. 82. articu. 2. folio. 117.

¶ Distincta specifice, per se sunt diuersificatiua rationis formalis eius quod distinguitur. quest. 72. ar.1.fol.100.

¶ Doctrina tanto certior est, quanto vniuersaliori et remotiori ab opinionibus. q.67.ar.2.fo.92.

¶ Dona sunt necessaria ⁊ a virtutibꝰ distincta. Ad sco. q.68.ar.1.fo.94.

Dona spectantia ad intellectum non distinguuntur penes speculatiuum ⁊ practicum. Ad authorem. q. 68.ar.4.fo.95.

Dona omnia licet se habeant vt exequentia in ordine ad instinctum spiritussancti, sicut morales virtutes in ordine ad rationem: si comparentur tamen dona inter se, aliqua dicuntur dirigentia, ⁊ aliqua exequentia. q.69.fo.96.

Ebrius. In ebrio esse duo peccata scilicet ebrietatē ⁊ peccatū sequtens: intelligendū est secundū subiectā materiā. i. secundum se duo peccata: non quod in hoc retineant dualitatem, sed alterum transit in circumstantiam primi. q.76.ar.4.fo.110.

¶ Electio non continet brutis animalibus: qz quum appetitus electiuus sit liber ad eligendum ⁊ non eligendum, ⁊ ad hoc vel illud eligendum, appetitus sensitiuus est ad vtrunque naturaliter determinatus. q.13.ar.2.fo.21.

Electio que est actus inter volūtatis, in electionibus prelati vel principis, est electio nominationis talis persone ⁊c. quia electio est eoruꝫ que sunt in potestate eligentis. q.13.ar.4.fo.21.

Electio semper est quo ad specificationem ⁊ exercitium actus libere: simplex autem actus voluntatis, non est vniuersaliter quo ad specificationem actus, liber. q.13.ar.6.fo.21.

Supposito quod volūtas velit eligere, duobus equalibus propositis secundum aliquam conditionem, voluntas non arrectur ad neutralitatem: sed potest ad considerandam aliquam eminentiam in altero mouere, ⁊ inuenta vel apposita, eligere alterum. q. 13.ar.6.ad.3.fol.32.

Electio licet sit partis superioris vt principaliter eligentis: est tamen partium obsequentiū vt exequentium. q.56.ar.4.fol.75.

Electio includit intentionem finis quoniam electio est eorum que sunt ad finem propter finem. qō. 58. ar.4.ꝛ.5.fol.79. Intentio.

¶ Esse ens in rationē contingit dupliciter. q.8.ar.1. fo.14.

Esse immateriale rerum licet sit earum esse secundū quid: est tamen in se ⁊ i ordine vniuersi esse simpliciter ⁊ nobilius. q.56.ar.4.fol.91.

¶ Etatis defectus excusans a mortali, multo magis excusat a veniali. q.89.ar.7.fo.127.

¶ Euāgelii hz tpe aplōꝝ sm veritatē i vniuerso ordine ꝑdicatū sm reputationē de ordine. n. fm notitiam habitato hoc a familia intelligunt. q.106.fo.155.

¶ Euētꝰ cōe vocabulū ad effm p se ⁊ p accīs, figit id qō quilz ex actione prouenit. q.20.art.5.fol.34.

Euēꝰ quilz seqns (sine p se sine p accīs) sine frequenter sine raro (mō sit ꝓtinus ⁊ volitus) sine directe sine indirecte, addit ad bonitatem vel malitiam actus: qr hoc spectat ad voluntatem magis de ordinatam in malis, ⁊ magis affectatā in bonis. ibidē.

¶ Exclusio non fit a concomitantibus. ⁊ ꝓsuppositis. q.21.ar.3.fi.fo.57.ꝛ.q.83.ar.2.fo.119.

¶ Excommunicatus. Sciens sortem sibi notum esse nominatim excommunicatum ꝛ tamen communicans cum eo in diuinis ex hoc quod nō actualiter sibi occurrit hunc esse excommunicatum, excusatur a mortali. q. 6. ar. 8. fo. 15. Ignorantia.

¶ Extasis. pluries accidit contingentia patientibus extasim ꝛ hmōi causantur ex sua apprehensione ouginaliter: quamuis forte consuetudo mutata in naturam, etiam inuitos postmodum afficiat. q. 17. art. 7. ad. 2. fo. 25. ℞. Cordis.

¶ Extremo non solum extremum, sed medium opponitur. q. 22. ar. 1. fo. 36.

F

Fides Et spes acquisite tam respectu naturalīū ꝙ supnaliū, nō sunt virtutes: ꝙ non sunt obiū ꝓportionate. q. 62. ar. 3. f. 85.

Fidei virtutis subiectum est intellectus a voluntate bene motus spei autem subiectum est voluntas affectu merituus. Ad sco. questio. 63, articu. 4. fol. 89. er. 90.

Fidei obiectum esse non visum vel non apparens intelligitur de obiecto non ex parte rei, sed ex parte nostri. Et in hoc sensu solet etiam obiectum fidei dici imperfectum. q. 67. ar. 3. ad. 3. fol. 94.

Fides infusa licet inquantum virtus non possit esse sine charitate, fides tamen inquantum fides potest esse sine illa: quia potest habere sine illa opus suum. Secus aūt est de prudētia. q. 66. ar. 4. fo. 90.

Fides opinio ꝛ scientia de eodem sunt incompossibiles in eodem. q. 67. ar. 3. fo. 93.

Fides dicitur imperfecta ex parte subiecti: quia constituit subiectū absolute ꝛ priuatiue imperfectū. Ibidem.

Fides ex parte nostri est in medio, non autem secundum se: quia secundum se est de deo, cuius nō sunt extrema: ex parte aūt nostri est de deo per modum compōnis ꝛ diuisionis. q. 64. ar. 4. fol. 88.

Certitudine scientie nemo scit se habere fidem ex actu fidei: certitudinem autem fidei quilibet scit certe se ħre donū infusum fidei. q. 112. ar. 5. fo. 166.

Fides ꝛ spes euacuant in patria rōne supfluitatis ꝛ incompossibilitatis. Spei fidē habitꝰ euacuat ex successione oppositę formę. s. luminis glorie per modum habitus: ꝛ ex efficacia oppositi actus. s. videre deum non per modū transeuntis, ꝛ ex incompossibili statu suppositi. Spei aūt habitus euacuatur ꝛ ex efficacia oppositi actus. s. ħre deū: ex incompossibili statu suppositi. q. 67. ar. 3. fo. 93.

¶ Finis. An res sit finis ꝼm ꝙ est in intentiōe, an secundum quod est in rerū nā. q. 1. ar. 1. ad ꝑm. fo. 1.

An quum vt ꝙ actus voluntatis nō pōt esse virtuosus finis: sit sermo de fine vltimo vt res ōt finis, vel vt adeptio rei ōt finis. q. 1. ar. 1. ad. 2. fol. 1.

Quid interlit inter apprehendere finē, ꝛ apprehendere rationem finis. q. 1. artic. 2. fo. 1. co. 2. ſi. 2. q. 6. ar. 2. fo. 12.

Finis tripliciter consideratur, ꝛ triplici actu voluntas fertur in finem vt sic. s. volitione, fruitione ꝛ intentione. q. 12. ar. 1. fol. 20.

Finis est obiectum formale omnis actus voluntatis 18. ar. 6. fo. 27.

Finis adiunctus relatus ad actū interiorem, non est circumstantia, sed ad substātiā actus specificatiue concurrit: relatus aūt ad actū exteriorē, habet rationem circumstantie. q. 18. ar. 4. fol. 27.

Finis vt finis ly adiunctus. q. est circumstātia actus exterioris moralis, ꝛ finis vt finis est obum volitatis, ideo voluntas ex fine sine circumstante sue specificante, media volūtate ad exteriorem actum pertinet. q. 20. ar. 2. fo. 3.

¶ Fomes est inclinatio partis sensitiue exentis a rationis ordine. q. 91. ar. 3. fo. 129.

Forme pfectio ꝛ augmentum aut orīt ex ipsa natura specifica forme, aut ex participatione eius in subiectorita ꝙ vtraq; perfectio ꝛ vtrunq; augmentum vbi inuenitur, commune est forme ꝛ subiecto vt hȝ formam: differentia aūt est in causa originis. q. 51. ar. 1. fo. 69.

Formarū q̄dam habent suā differentiam sine ordine ad aliq̄ extraneum: quedā ꝛo habent suas differentias cum ordine ad aliq̄ extraneum, ita quod non sunt absolutibus ab illo extraneo. Ibidem.

Laici in ver. ſcę specificans vt sic consistat in indiuisibili, nec habeat latitudinem, ꝛ ꝓpterea cōmune est virtuosę q̄ specifice nihil potest addi aut subtrahi quin varietur species: habentibus ī differentiā mendicantem ab extraneo specificante, ex hoc ipso respectu, cōuenienti forme ꝼm suam naturā specifica pure sumptam, annexus est motus accessus ad aliud maio; ꝛ minor: ꝼm quem hmōi forme secundū se dicuntur augeri vel minui. Talis aūt accessus non potest poni in alīs formis: qm̄ nihil extra respiciunt specificans cui diuisibilis hic accessus annecti possit. Ibidem.

Forme quedam vt respiciunt subiectum, non recipiunt magis ꝛ minus, seu non habent latitudines: vel q̄ forma indiuisibiliter ꝛ specificatiue se habet ad subiectū: vel q̄ de ratione forme est indiuisibilitas, non in partes quantitatiuas, sed in plura quorum aliquo adiecto vel adempto perfectior vel minus perfecta sit. Ibidem.

Quantitates continue quo ad hoc propter earū propinquitatem ad substantiam, ꝛ naturales potentie que consequuntur immediate subsātias, compute sunt in litera cum formis specificatiuis. Ibidem.

In formis si intentio intelligitur per additionem, hoc non potest esse nisi vel ex parte ipsius forme, vel ex parte subiecti. Ibidem.

Forme accidentales intensibiles ꝛ remissibiles, quia non distinguuntur nisi aut formaliter aut materialiter, ꝛ distinctio specifica ex forma est, materialis autem ex subiecto: ideo litera per hanc distinctionem, in formis si intensio intelligitur per additionem, hoc non potest esse nisi vel ex parte ipsius forme vel ex parte subiecti: non intendit aliam quam consueram scilz aut additio est specifice differentis aut numeraliter. Nec datur alius modus, quoniam additio gradus ad gradum, intelligitur gradus numeraliter distinctiideo dicta distinctio est sufficiēs. Ibidem.

Formarum intensionem non fieri per additionem gradus ad gradum (seu magis ad minus, vel forme ad formam in eadem specie) de additione forma liter loquendo, bene ꝛ efficaciter in litera ostenditur. Ibidem.

Tribus modis tantum potest quis imaginari additionem gradus ad gradum in qualitatibus. primo vt gradus aliquis preexistens ꝼm rem in actu aliquo, adiunganur forme existenti in aliquo gradu, non in summo. secundo vt gradus aliquis preexistens non secundum rem, sed scōm intellectum potentiam actiuam, de fouis apponatur forme non in summo tertio vt gradus aliquis preexistens in potentia subiecti educatur de eius potentia, ꝛ addat preexistenti. Sed primus modus est impossibilis: in scō autem ꝛ tertio additionis ratio non vere seruatur. Ibidem.

Forme ꝓprie intenduntꝛ remittunt tantum ꝼm habitudinem ad subiectum. q. 52. ar. 2. fo. 70

Ista maxima, in quēcunq; actum potest forma aliqua, potest quelibet eiusdem speciei, licet non eque perfecte: non est vera nisi in formis simplicibus secundum essentiam ꝛ potentias. quest. 54. articu. 4. folio. 73.

¶ Fruitionis vocabulū apud thomistas ꝛ scotistas equiuocatur, apud primos siquidem significat formaliter delectationem: amorem aūt connotatiue ꝛ causaliter: apud alios vero significat formaliter amorem amicitie. q. 11. ar. 1. fo. 19.

¶ Futurum. Aliud est dicere: est futurum, ꝛ a crit: qm̄ cum veritate primi stat fallitas secundi. q. 40. ar. 3. fo. 57.

G

Gratia Tam dei ꝙ hominis ponit aliquid in grato, licet differenter. q. 110. ar. 1. fo. 163.

Gratia quum homo perdit eam, non annihilatur: quia (quum non sit res subsistens) nec fit, nec corrumpitur, nec creatur, nec annihilatur, sed ꝼm eas homo creatur in tali esse. Dicitur autem creari q̄ non educitur de potentia subiecti, nec datur ex meritis. questio. 110. articu. 1. fol. 165. ꝛ. q6. 112. arti. 1. fol. 163.

An gratia sit idem quod virtus. q. 110. ar. 3. fol. 165.

An gratia sit in essentia anime sicut in subiecto. q6. 110. ar. 4. fo. 164.

An differentia inter gratiam operantem ꝛ cooperātem pro gratuita dei motione sumptam, in litera posita sit conueniens. q. 111. ar. 2. fol. 164.

Gratia cooperans ōt ram confirmans voluntatem ad exterius opus facultatemque exteriotis operis prebens, ſs vt est principium interiotis operis meritorij secundum habitualē donum iam datum facultati liberi arbi. ad vtendum quum vult. Gratia autem operans ōt ram gratuita dei motio ad actus interiorem meritorium qui non procedit ex habitu vel actu altero meritorio, quam gratia ipsa habitualis vt dat esse. Ibidem.

An actus idem interior possit esse a gratia operante ꝛ cooperante. Ibidem.

An gratie donum habituale exigat in subiecto preparationem. q. 112. ar. 2. fo. 166.

Effectus diuine dilectionis in nobis qui per peccatū tollitur, est gra, qua hō fit dignus vita eterna: quia enim omne peccū mortale includat in se contrarietatem ad charitatem (quia est transgressio illius precepti charitatis negatiui ſz nihil est preferendum amicitie diuine) ideo omne peccatum mortale priuans rectitudine naturali, priuat etiam rectitudine gratie. q. 113. art. 2. fol. 167.

Gratia ꝛ culpa licet absolute ꝛ respectu hominis nō sint opposita immediata, respectu tamē hois lapsi sunt opposita immediata ex habitudine extremorū ad tale obūm: q̄ hō lapsus se hȝ ad hec vt ad priuatiue ꝛ habitum. q. 113. ar. 2. ad. 1. fo. 167.

An gratia gratum faciens ita exigatur ad iustificationem impij, q̄ impossibile sit p quācunq; potentiam aliter iustificari impium. q. 113, art. 2. fo. 167.

An gratia ꝛ culpa sint formaliter opposita priuatiue sicut tenebra ꝛ lumen. q. 113. ar. 5. fo. 168.

An in litera bene probetur q̄ dispositio liberi arbitrij sequitur gratie infusionem: quia dispositio subiecti sequitur dispositionem agentis, per quam etiam ipsum subiectum disponitur. q. 113. arti. 8. ad secundum. fol. 169.

An anima sit naturaliter capax gratie. q. 113. ar. 10. fo. 170.

Gratiam non esse supernaturalem potentiam impij sicut vita supra potentiam in corpore mortuo, quo intelligatur. Ibidem.

Cur non sit simile de illuminatione ceci ꝛ iustificatione impij. Ibidem.

An gratie augmentum sit supra quantitatem, ꝛ non supra virtutē permanentis gre. q. 114. ar. 8. fo. 172.

Bonum gratie vnius est melius quam bonum nature totius vniuersi. q. 113. ar. 9. fo. 170.

H

Habitus Est dispō qua bn vel male disponit dispositū. ꝼm se vel ad alterum. q. 49. ar. 1. fo. 64.

Habitus sumit dupl. primo ꝓprie ꝛ sic nō inuenitur extra animā rōnalē. secō cōiter ꝓ habitu sit dispositione sine ad nām sine ad opus in pl'bus cōsistentē: ꝛ sic inuenit etiā in inanimatis. q. 49. art. 4. fol. 66.

Habitꝰ est inclinare ad ꝓpria ꝛ adepta oba. sed hoc conuenire nō pōt habitui in appetitu, q̄ hoc cōuenit ipsi appetitui, qm̄ eius offm̄ mo natura est inclinatio ad obum ꝓpriū: nihil em̄ aliud est appetitus ꝙ inclinatio. In appetitu ī ponere habitū propter inclinationem ad propria. 1. specialia oba sub cōi obo contenta, inclinātem ad illa, prompte faciliter ꝛc. necessarium est. q. 51. art. 1. fol. 68.

Habitus ly primo simpliciter bn vel male disponētes aliam, secundario ī etiā disponētes sic corpus habitus nomen obtinuerunt. q. 50. ar. 1. fo. 67.

Ubi non inuenitur consuetudo aut aliquid maius, ibi non inuenitur proprie habitus. Ibidem.

In membris corporeis ꝛ parte vegetatiua, ꝛ animalibus brutis pro quanto sunt rationi imperio obedientia habitus sunt secundario. Ibidem.

Habitus in intellectu est simpliciter necessarius in voluntate vero solum ad bene esse. q. 50. ar. 5. ſi. f. 67. q. 51. ar. 1. fo. 68.

Habitus quidam sunt nāliter in intellectu presentibus ab extra terminis principiorum: in voluntate autem non: sed sola promptitudo ipsius ad principia. s. bonum prosequendum, ꝛ malum fugiendum, ꝛ huiusmodi, inest a natura. q. 51. ar. 1. fo. 68.

Habitus determinat potentiā nō ad producendum actum talis spēi: sed hoc vt ipsa habitu perfecta sit proprium principiū perfecti operis: in quo sua consummatur perfectio. q. 49. art. 3. fo. 66.

Habitus est cū actus per se subē ꝛ modi actus tripliciter. s. pfectionis, determinationis in esse nāe, ꝛ determinationis in esse motali: quāuis facilitatem ex parte operantis tm̄ videre videatur. Ibidem.

Habitus perficiens potentiā vt eius ꝓpria perfectio ꝼm id q̄ hȝ de actu, pficit ꝛ cōpler actualitatem potentie: ꝼm id aūt q̄ est in potentia, appropriat potentiam ad susceptionem vltime perfectionis idest operationis perfecte. Ibidem.

Habitus ꝛ potentia concurrunt ad effectiue causandum actum, non tanq; causę partiales ꝛ vniuoce, neq; sicut intensum ꝛ remissum: sed sicut imperfectum differt a seipso perfecto. Ibidem.

Habitus quia ꝛ habituę ꝛ forme sunt, vtraq; sortiri

possunt distinctiua. s. ppria formarū, z propria habituum. Et hoc intendit Ifa. q. 54. art. 2. z. nō q cū dispositione harum stet indispositio horum. fo. 72.

Idem habitus potest transire de bono in malum aut econuerso, sed q idem sit bonus z malus est impossibile. q. 54. ar. 3. fol. 72.

Idem numero habitus in se immutatus non potest fieri de non virtute virtus. q. 55. ar. 1. fo. 73.

Habitus moralis hz rōnē virtutis humane inquantum rōni conformat: non conformitate superaddite relonis, hz cōformitate essentiali. q. 58. ar. 2. fo. 78.

Habitus proprius alicuius operis non est virtus si non sit in consummatiua potentia operis. q. 58. ar. 3. ad. 2. fo. 79.

Habitum quorundam perficere non se extendit ad vtipso habitu: idest quidam habitus sunt perfectiui z inclinatiui potentiarum absolute in ordine ad sua opera, sed non perficiunt eisdem potentias vt stant sub voluntate vtente. z isti sunt artes z scientie. Quidam vero perficiunt z inclinant potentias non solum absolute, sed etiam vt vtiales siue imperatiue siue exequtiue. z hi sunt virtutes morales, que ex propria ratione inclinant voluntatem ad rectum sui vsum. q. 56. ar. 3. fo. 75.

Habitus dans solaz facultatem bene operandi. dat bonitatē ei cui inest potentie. habitus autē dans etiam rectū vsum eius, dat bonitatē operationis in actu: q vsus constituit operationem in actu, q est applicatio potentie ad ipsam. Ibidem.

Per filii z tibi (idest in me z extra me) variatur ratio formalis z generica habitus. q. 61. artic. 5. ad. 1. fol. 84.

Habitus per se infusi sunt, qui sola infusione haberi possunt. illi autem qui possunt ex nostris actibus aut natura acquiri, sunt per accidens infusi: accidit enim eis infundi. q. 51. art. 4. fo. 69. z. q. 63. art. 4. fo. 86.

Habitus infusi, ex vno actu contrario corrūpuntur, non autem acquisiti. q. 67. ar. 3. fo. 93.

¶ Homicidium quantum ad malitiam actus exteriotis sim se z quantum ad actum intentionis, est grauius peccatum fornicatiōe. q. 73. ar. 8. fo. 104.

¶ Homo. An homo in statu innocentie potuerit peccare venialiter absq; peccato mortali. q. 89. arti. 3. fo. 127.

Hec litere verba primum quod homini occurrit cogitandum cum inceperit habere vsum rationis est deliberare de seipso. intelliguntur non solum de debito, sed de facto, z de seipso quodammodo vt fine z quodammodo vt ad finem. q. 89. arti. 6. fol. 127.

Bonus homo est bonus ciuis, sed non econuerso. q. 92. art. 1. fo. 150. Ciuis.

Homo in nullo statu potest ex solis naturalibus verum aliquod supernaturale cognoscere. q. 109. ar. 1. fol. 158. Intellectus.

An per hominem in statu nature integre intelligat author hominem precise in naturalibus secluso omni gratuito dono z omni peccato precedente, an hominem habentem donum iustitie originalis. qō. 109. ar. 2. 3. 4. fol. 159.

An author intendat quod homo in statu nature corrupte non possit moraliter bonum ex propriis naturalibus facere. q. 109. ar. 2. fo. 159.

Et quid tenendum sit de hac questione: sz an homo in statu isto possit per sua naturalia facere actum moraliter bonum. Ibidem.

An homo possit diligere deum super omnia ex solis naturalibus sine gratia. q. 109. ar. 3. fo. 159.

Licet homo in statu nature corrupte quantum est ex sufficientia sua possit ex puris naturalibus diligere deum super omnia referibilia in ipsum non tamen potest diligere deum super omnia sua simpliciter: quia non potest non peccare, ac per hoc non potest non ponere impedimentum dilectioni dei super omnia, sicut potest in statu nature corrupte. Ibidem.

Homini est naturale opus diligere deum super ola, si naturale sumatur pro eo quod est secundum naturam: non autem si sumatur pro eo quod fuit ex natura. Ibidem.

Quum queritur an homo sine gratia per sua naturalia, legis precepta implere possit: fermo est de omnibus preceptis diuine legis, siue noue siue veteris. q. 160.

An homo in statu nature integre possit omnia diuina mandata implere quantum ad substantiam operum. q. 109 ar. 4. fo. 160.

An homo possit se ad dei gratiam per seipsum preparare. q. 109. ar. 6. fo. 161.

Et propositio qua probatur (scilz solius primi agentis est preparare ad vltimū finem) est verissima formaliter intellecta de tendētia in illū: qñ nulla materia, nullū ponens, nullum aduuans tendit in illum finem nisi ex primi agentis motione, cui conuenit primo tendere in illum. Ibidem.

Ista authoritas Jo. 15. sine me nihil potestis facere: non est limitanda ad communem influxum tm: sed est vniuersaliter vt sonat intelligenda, z proportionaliter distribuenda. q. 190. ar. 6. ad. 2. fo. 161.

An homo in statu nāe integre, posuerit vitare omnia peccata ex suis naturalibus. q. 109. ar. 8. fo. 171.

An homo in peccato mortali existens antequā reparetur per gratiam iustificantem possit diu manere absq; peccato mortali. Ibidem.

Homo existens in peccato mortali, z non sedisponēs ad gratiam, ex hac suppositione q velit permanere in tali statu, necesse habet peccare mortaliter, et impossibile est ei non peccare mortaliter. Ad sco. q. 109. ar. 8. ad. 1. fol. 162.

Homo per solum donum gratie non potest operari bona operanda z vitare mala vitanda, sed ad hoc eget speciali auxilio dei vltra gratiam: quia gratia non dat quicquid opus est ad hec duo. q. 109. ar. 9. fol. 163.

Quo stent hec duo simul homo habet donum gratie quo potest perseuerare, z homo non potest ex sola gratia perseuerare. q. 109. ar. 10. fo. 163.

Humana nā sola, in hac vita est miseria, vt malum habeat vt in pluribus, z bonum vt in paucioribus.

Cuius exorbitātie causa est dualitas naturarum sub ordinatarum in homine, quarum vna contrariatur alteri. q. 71. ar. 2. fo. 98.

I

Idem inquantum idem inconuenit multiplicari z non multiplicari. sed inquantum aliquomodo differens est a seipso potest multiplicari z non multiplicari. q. 103. ar. 6. ad. 2. fo. 169.

Idem realr z conuertibilr, impossibile est separari: sed q sunt idē realiter z non cōuertibiliter, possunt separi ex parte qua nō est conuertibilitas. Ibidem.

¶ Ignis cessante motu celi non posset comburere stipulam: quia secundus motor a primo dependet. q. 109. art. 1. fo. 158.

¶ Ignorantia duplex. Una priuans vsu rōnis: altera priuans sola scia eius quod scire tenetur. Et hec est duplex. s. iuris z facti. q. 76. art. 4. fol. 109.

Ignorantia ex parte rei scire, est sm triplicē scientiā triplex. q. 76. art. 4. ad. 1. fo. 110.

Sufficienter enumerant due tantum ignorātie eius qō ds scire tenet. s. affectata vt liberius peccet, z p negligentiam. q. 76. ar. 2. fol. 108.

Ignorantia ex parte rei ignorate tantū id est non ex parte ignorantis (idest non culpabilis) excusat totaliter ab involuntario id quod est effectus propinqus ignorantie: siue det operam rei licite siue illicite. Ibidem.

Ignorantia causans per accidens actum vt remotio phibentis. de se (id est de sua propria rōne) sibi vendicat quod actus ille sit involuntarius. ignorātia siquidem vt remotio prohibentis, est causa non per se sed per accidens involuntarij: ignorantia autem vt absentia scientie, est cā per se involuntarij. q. 76. art. 3. fo. 109.

Ignorantia est cā per accidens peti: nō ens enim non est causa per se entis. z ponitur causa vt remouens prohibens, seu remotio prohibentis. q. 76. articu. 1. fol. 108.

Quo intelligenda sint hec ISe verba. Inquantum remanet in ignorante de voluntario, intantum remanet de intentione peccati: z sm hoc non erit p accns petii. q. 76. ar. 3 fol. 109.

Ignorantiam tollentem totaliter vsum rationis excusare a toto, est verum per se loquendo: sed per accedens contingit non excusari: cum enī ignorantie tali coniungitur quod est voluntaria culpabiliter, tunc ratione istius accidentis non excusat a toto. q. 76. art. 4. fo. 100.

Ignorantia semper excusat a toto involuntario vt sic. Et qñ ōr q aliqñ excusat a tanto sed non a toto intelligitur de ipso inquantum habet rationem voluntarij. q. 76. ar. 3. fo. 109.

Ignorantia concomitās (seu q nō est cā actus peti) qr nō est involūtarij actū, iō nō excusat a pse spectantibus ad actū illū. Cū quo tñ stat q excuset ab olno per accidens: quia nullus sit exilla ignorantia in eo actus volendi illa. Ibidem.

Ignorantia non est sm se petita: quia oē sm se vitium morale opponit scōm se alicui virtuti morali, ignorantia autem non opponitur alicui virtuti morali sed scientie. Et quia non est secundum se peccatum, oportuit respondendo dicere secundum quid est peccatum, z dictum est secundum negligentiam. q. 76. ar. 2. fo. 108.

Quū inter ignorātiā male electionis z ignorantiam iuris dria sit: q ignorantia electiōis cōsistit in ipsa voluntaria actuali: ignōsideratione, ignorantia vero iuris in voluntaria habituali priuatione scientie quandoque aliquis ex actuali oblitione eius quod scit z habitualiter meminit, operat, neutrā ignorantiam incurrit: quoniam omnium reminisci supra hominis est facultatem. q. 6. ar. 8. fo. 13.

Excommunicatus.

Petā q sunt sm se mala z fiunt ex ignorantia iuris, sunt eiusdem spēi, cuius essent si fierent a scientia: et sunt voluntarij in seipsis per se z directe, non solum materialiter, sed formaliter scōm conuersionem ad obm: huius sm contrarietatem ad virtutem, indirecte z per accidens sunt voluntarij. q. 76. art. 4. fo. lio. 109.

Peccata que fiunt ex culpabili propter negligentiaz ignorantia facti, non sunt eiusdem spēi cuius essent facta a sciente, sed spectant ad spēs petōrū directe volitorū: q plus reqrit ad rōnem spēi, ppter ēs ratio voluntarij: oportet enim esse per se intentum id vñ spēs sumitur. q. 76. ar. 4. fo. 110.

Petā que fiunt ex ignorantia iuris positiui que non sunt sm se mala, sed solum qr phibita, qr obiectum formale velatur, non sunt eiusdem speciei facta ab ignorante eius z a sciente. Ibidem.

Petā facta ex ignorātia facti culpabilr, siue sint scōz se mala siue non, redeunt ad naturam sue spēi: qñ culpa impedit velamen ignorantie a locando actū extra intentum. Ibidem.

Ignorantia adiuncta sequenti petō, nō auget sed diminuit illud: qr plus adimit de grauitate illius quā apponat de grauitate propria. Ibidem.

Quando ignorantia non aufert propriam z perfectā speciem deliberato peccato quod ex ea fit non aufert per consequens id qō ex propria specie sibi vendicat scilicet esse mortale. scilicet mortale grauioris ordinis. Quando vero ignorantia distrahit sequens peccatum in speciem alterius peccati (puta obstinatis vel venenationis nō discretissime) tunc quia peccatum sequens non fortitur propriā spēs, quantum cunq; secundum se esset mortale aut grauioris ordinis non facit actum ex veniali mortalem, nec ex mortali leuioris ordinis mortalem grauioris ordinis, quamuis aggrauet vt circunstantia: quia circunstantia non habens propriam speciem nunquaz aggrauat in infinitum, nunquam transfert in proximum ordinem. Ibidem.

An maior sit ignorantia peccantis ex passione quaz ex malitia. q. 78. ar. 4. ad. 1. fo. 113.

¶ Ignotum non specificat quo ad reposita per se in specie: secus autem est de reductis ad speciem per tinentibus. q. 76. art. 4. fo. 110.

¶ Imaginatio non quotiēcunq; sed consideratorum a ratione, subest imperio rationis. q. 17. ar. 7. ad. 3. fo. 26.

Tam imaginari vel non imaginari quam imaginari hoc vel illud, subesse intelligitur imperio nostro, quatenus potest ex parte anime. Ibidem.

¶ Imperium. Ad imperū rōnem tria cōcurrunt: scz ordinatio alicuius ad aliquid, intimatio z motio. quorum duo prima pertinent ad rationem, tertium autem ad voluntatem. q. 17. ar. 1. fo. 24.

Actus appetitui pro quāto pendēt ex parte anime, vniuersaliter subiacet imperio rōnis z voluntatis. q. 17. ar. 7. fo. 25.

Quanto aliquis actus est immaterialior tanto est nobilior, z magis subditur imperio rationis. Appetitus siquidem passionis licet ex nature nobilitate magis obediant rationi quam corporis motus propter contrarietatem tamen animam bono proprio ad rationem non plene rationi subduntur: propter cuius contrarietatis defectum, corporis membra plene subduntur rationis imperio ad suos animales motus. questio. 17. articu. 8 ad primum. folio. 26.

¶ Infans. An infans baptizatus teneatur in principio siue discretionis ad conuersionem in deum, sicut z non baptizatus. questio. 89. articu. 6. folio. 128.

Et si teneatur, an quilibet baptizatus sit de hac precepti obseruatione dubius, z teneatur consequenter confiteri tanquam de dubio. Ibidem.

Index

¶ Infirmitas corporis voluntaria non excusat a peccatis sequentibus, durante illius infirmitatis affectu. q. 77. ar. 7. fo. 112.

¶ Individuum vnius immaterialis ordinis, equiparatur non tantum infinitis individuis materialibus sub vna specie, sed etiam sub vno genere etiam analogo. q. 10. ar. 1. ad. 3. fo. 18.

¶ Intellectus indiget habitu naturali: quoniã quũ indigeat speciebus intelligibilibus ad hoc q̃ intelligat, non est per seipsum in actu, ita quod possit absq; superaddita qualitate exire in actum intelligendi. In voluntate autem ipsa potentia vices naturalis habitus optime prebet: quia ex seipsa naturaliter inclinatur ad tendendum in finem naturalem: secus autem est respectu supernaturalis finis. q. 62. ar. 3. fo. 85. Habitus.

An intellectus humanus ex virtute sue nature possit cognoscere omne verum non supernaturale. qõ. 109. art. 1. fo. 158.

Quo teneat ꝑcipius litere, p̃ãtis q̃ intellectus mouet voluntatẽ per modum principij formalis, presentando ei suum obiectum. q. 9. ar. 1. fo. 16.

An deus sit obiũm intellꝰ practici. q. 3. ar. 3. fo. 6.

Intellectus practici actũ nõ queri ꝓpter seipsum, sꝫ propter actionem: quomodo intelligatur. Ibidem.

Intellectus practici perfectio, veritas, seu vera directio in agibilibꝫ attenditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis moralium: que est bonitas moralis. In factibilibus aũt attenditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis artificialium: qõ non est appetitum esse bonum moraliter: sed esse rectũ. i. tendere in rectum finem. q. 57. ar. 3. fo. 78.

Intellectus practici cognitio ac veritas in actu dirigendi consistit: que directio infallibiliter est vera circa contingentia, si cõsona sit appetitui recto precedenti. Et sic virtus intellectualis semper vera respectu contingentiũ saluatur: nõ inquantum cognoscitiua: sed inq̃ntũ attingibilis ab hũano ope ꝓpter conformitatem ad appetitum rectum. Ibidem.

Intellectus practici verũ ꝑm se quidem a rebus pendet quo ad cognoscere, ex parte aũt nr̃i ab appetitu recto: qui facit nobis apparere finem secũdũ ipsius appetitus dispositionem. Quo ad dirigere ẽo ipsa intellectualis virtus est regula, a nr̃o luminis ratione naturalis: appetitui commensuratur. q. 64. ar. 3. fo. 87. Mouere.

¶ Intendere põt voluntas multa simul, non autem intellectus multa simul intelligere: quia intellectus non attingit plura nisi vt vnum, voluntas vero vt plura. q. 12. ar. 3. fo. 20.

Intentio primo attingit terminum, a deinde terminabilia in ipm: electio ẽo primo attingit terminabilia, a deinde terminum. q. 12. ar. 4. fo. 20.

Quantum mala est intentio, tantũ mala est volũtas formaliter, id est vt stat sub intentione. q. 19. arti. 8. folio. 31.

Quantitas bonitatis in intentione nõ constituit quãtitatem bonitatis in actu: quia bonitas intentionis non constituit bonitatem actus. questio. 19. artic. 8. ad. 3. fol. 31.

Quantitas ex obiecto a modo intentionis, redundat in actum voluntatis a actũ exteriorem vt stant sub intentione, seu formaliter. i. vt tendunt in finẽ quem respicit intentio. q. 19. ar. 8. fo. 31.

¶ Intentio in perfectionibus est penes accessum ad causam, quia perfectio effectus est ex causa. In defectibus autem est penes elongationem a perfecto. q. 22. ar. 2. fol. 36.

¶ Interpretatione non est opus in manifestis. q. 86. art. 6. fo. 156.

¶ Ire diffinitionis explanatio. q. 47. fo. 63.

Ira non est ad mortuos scõm se, nec ad insensibilia. Ibidem.

Ira non est nisi ad singulares personas. Ibidem.

Ira non causatur ex sola tristitia: quia requirit etiã spes vltionis. q. 23. art. 4. fo. 38.

Ira terminat omnes passiones irascibilis, qr in ipsa finiuntur tanquã in vltima passione: hoc est dicere qõ ira est vltima passio seu vltimus motus huius potentie a notior, a propterea denominat potentiã. q. 46. ar. 1. fo. 61.

Ira inquantum subest rationi nuntianti, est ab ea: in quantum vero subest rationi moderanti, sedatur ab ea. q. 46. ar. 3. fo. 62.

Ira malum respicit indeum iusti vindicatiui rationem: odium autem malum nudum scõm se. qõ. 46. ar. 6. fo. 62.

Ire proprium obiectum, habet per se mensurãm: a si in aliquo casu forte non habet, hoc est per accidẽs, odij autem obiectum nõ habet per se mensuramier si habet, hoc est per accidens. Ibidem.

Ire species, scilz fel, mania a furor) nõ sunt vere species ex parte obiecti, quamuis ex parte subiecti specifice distinguantur. q. 46. ar. 8. fo. 62.

¶ Irascibilis obiectum ꝑm scõm est offendens: ex quo sequitur quod apud ipsum irascibilis nunquam est respectu boni. q. 25. ar. 1. fo. 37.

Irascibilis adequatum obiectum est difficile seu arduum: sub quo comprehenditur offendens. Ibidem.

¶ Imo irascibilis obiectum est bonum estimatum, concupiscibilis vero sensatum. Illam mouent intentiones elicite, istam species sensibilium. Ibidem.

¶ Irregularitas sequitur factum, a non requirit culpam. q. 76. ar. 3. fo. 109.

Iuris dispositioni standum est. questio. 72. articu. 9. folio. 102.

¶ Iustina ꝓfertur fortitudini: iustitia enim rectificando animũ in omnibus operationibus que sunt ad alterum, rectificat etiam respectu vite a mortis, a sic iustitia est tanto nobilior quanto vniuersalior circa maiora scilicet a minora rectificans in his que sunt ad alterum. questio. 66. articu. 4. fo. 92.

¶ Iustificatio. Remissionez peccatorum esse consummationem siue peruentionem ad terminum huius motus qui est iustificatio impij: quomodo intelligatur. q. 113. ar. 6. fo. 168.

Iustificationem impij esse ipsam remissionem peccatorum, secundum quod omnis motus speciem accipit a termino: quomodo intelligatur. Ibidem.

An amor intendat q̃ gratie infusio a remissio culpe sint idem ꝑm substantiam a distinguantur ꝑm terminos: an vero intendat quod sint, conueniant a distinguantur sicut generatio a corruptio, quum generatio vnius est corruptio alterius. q. 113. artic. 6. ad. 2. fo. 168.

In iustificatione impij ordo naturalis est, q̃ primo est infusio gratie, secundo motus liberi arbi. in deũ, tertio motus liberi arbi. in peccatum, quarto consequitur iustitie, a quinto excluso culpe. questio. 113. ar. 8. fo. 169.

¶ Omne iuuans statuit iupiter esse pium. questio. 94. ar. 6. fo. 132.

L

Exultatio a iucunditas propie nõ dicuntur nisi in naturis rationalibus. q. 31. ar. 1. fo. 46.

Letitia

¶ Legibus tribus eget homo ad sui rectitudinẽ moralem, seclusa rectitudine requisita pro celesti patria. q. 91. ar. 1. 2. 3. fo. 129.

¶ Lex diuina non ꝺr diuina a subiecto tanq̃m sit aliquid in deo: sed ꝺr diuina ab autoritate, a modo a fine: est nanq; a deo supernaturaliter data ad ducendum in deum supernaturalem finem. q. 93. art. 3. fo. 131.

Ista ꝓpositio: rationes inferiorũ gubernantium sunt queuncq; alie legis preter eternam. est vera. q. 93. ar. 3. fo. 131.

Omnia precepta legis nature radicantur in vno primo, ratione cuius dicitur lex vna. questio. 94. ar. 1. fo. 132.

Aliqua deriuari a lege nature per modum determinationis, quo ars formam communem ad specialem determinat: quomodo intelligatur. q. 95. art. 1. fo. 134.

An lex humana ita obliget in foro conscientie quod homo teneatur mori pro eius obseruatione. qõ. 96. ar. 4. fo. 135.

Quomodo stent hec duo simul qõ princeps obligetur quo ad deum ita q̃ peccat non seruando legem: a q̃ lex non habet vim coactiuam super eum. q. 86. ar. 5. fo. 135.

Quo stent hec simul, q̃ princeps potest legem tollere, mutare a in ea dispẽsare: a q̃ ipse in foro cõscientie subditur legi. Ibidem.

Quadrupliciter occurrere potest casus agendi contra legis verba pro seruanda eius intentione. q. 86. ar. 6. fo. 137.

Leges humane sunt secundum in id quod vt in pluribus agendum est, a non dearticulantur omnia in omni euentu. Et hoc tribus de causis. prima est ex defectu ingenij humani. secunda ex parte confusionis vitande. tertia ex variabilitate rerum de quibus fit lex humana. questio. 86. articu. 6. fo. 136.

An lex diuina a humana differant penes hoc: quod diuina intendit principaliter amicitiam ad deum, humana autez intendit principaliter amicitiam hominum inter se. q. 99. ar. 2. 5. fo. 138.

An premiare a consulere sint actus legis. q. 99. ar. 5. 6. fol. 139.

Cur populi veteris legis omnia fuerint figuralia. q. 104. ar. 2. ad. 2. fo. 158.

¶ Liberalis radix formaliter est voluntas. causaliter vero ratio. q. 117. art. 1. ad secundum. fo. 23. 2. q. 74. ar. 3. fol. 106.

Libertas a magnificentia, fortitudo a veritas, quoz non respiciant operationes scõm se (vt respicit iustitia a partes eius) sed vt aliqualiter se habent ad passiones: sunt subiective in appetitu sensitiuo, in voluntate autem a deo non nisi metaphorice a ꝑm quid. q. 60. ar. 3. fol. 82.

¶ Locus sacer. ꝺr. Circunstantia.

¶ Lumen gloue in patria ponere necessariz est ad elenandam animam ad videndum deum, a eo beate fruendum. q. 67. ar. 3. fo. 93.

Et est subiective in intellectu. qõ. 67. ar. 3. ad secundum. fo. 94.

M

An sit priuatio vel relatio rationis. Ad sco. questio. 86. folio. 121.

Macula

¶ Magis a minus, per se non variant speciem. qõ. 60. ar. 3. fi. fo. 83.

¶ Malum absolute loquendo significat priuationem boni ꝑm rationem debiti quando, sicut &c. qõ. 18. art. 3. ad secundum. fo. 27.

Malum in moralibus quandoque significat priuationem boni secundum rationem debiti quando, sicut &c. actui humano vel habitui: quandoq; autem significat ens contrarium actui vel habitui humano bono. Ibidem.

Malum species, genus a differentia in moralibus formaliter est ens positiuum a bonum in se, quãuis sit malum homini secundum rationem. q. 18. ar. 3. folio. 27.

Malum est equiuocum ad malum vere a proprie, a ad malum genus differentias a species moralium. q. 18. ar. 3. ad secundum. fo. 27.

Malum equiuoce dicitur de malo absolute a de malo morali: quoniam malum absolute est formaliter nullius nature, sed priuatio a nihil: malum autem morale est multarum naturarum. quest. 71. arti. 6. folio. 99.

Mali culpe nõ non cõsistit in malitia contrarie, sed in malitia priuatiue. q. 18. ar. 9. fo. 28.

Malum morale tollere totum bonuz morale sibi oppositum, potest permittue a positiue intelligi. q. 18. ar. 8. ad. 1. fo. 28. 3. q. 75. ar. 4. fo. 108.

Mali causa quum assignatur, aut assignatur causa deficiens, aut assignatur causa per accidens: quia causam efficientem per se habere non potest, neque positiuam neq; negatiuam. questio. 75. artic. 1. folio. 107.

Malum causat depulsiue: qr quum apprehenso ad bonum animalis ordinetur, malum apprehensum non causat in animali bonum ad se, sed a se: hoc enim est causare conuenientia animali in proportione ad tale obiectum. q. 23. ar. 4. fo. 38.

Quia malum non est obiectum appetitus vt prosequendum sed vt fugiendum, a eadem ratione quia bonum appetitur malum refutatur: ideo vtrunque verificatur, scilz a q̃ vtrunq; est obiectum diuersimode, a q̃ bonum communiter assignatur a diuulgatur qz bonum per se, malum vero per accidens ideꝰ per aliud scz bonũ, est. 2ðm. q. 25. ar. 1. fol. 40.

¶ Meritorium ꝓsupponit laudabile, a laudabile rectum, a rectum bonum. q. 21. ar. 1. fo. 40.

Omnis actus humanus dupliciter potest habere rationem meritorij vel demeritorij. primo ex ipsa ratione actus secundo ex statu persone agentis. q. 21. ar. 4. fol. 56.

Non omnis actus humanus est meritorius vel demeritorius vite eterne secundo modo, sed existentis in statu gratie. primo vero modo omnis actus humanus est meritorius vel demeritorius vite eterne. Ibidem.

In communi loquendo, in merito concurrunt quatuor: scilicet persona merens seu merita, ipsum meritum, merces, a persona reddens mercedem. quest. 114. ar. 1. fo. 170.

Quare bis author querat: an aliquis sine gratia possit mereri vitam eternam. questio. 114. articu. 2. fo. 171.

Hominem non posse mereri ab alio homine quem prius offendit nisi ei satisfaciens reconcilietur, quo modo intelligatur. q. 114. ar. 2. fo. 171.

An actus elicitus a gratia, sit meritorius simpliciter vite eterne. q. 113. art. 3. fo. 171.

Quo pacto possit homo per gratiam mereri ex condigno vitam eternam: quum inter deum & creaturas quãcunq; multo minus quam inter patrẽ & filium, possit esse iustum simpliciter. q. 114. ar. 5. fo. 172.

An ratio quare nullus potest mereri ex condigno ſi pi reparationem post lapſum (quia ſcz motio diuine gratie interrumpitur post lapſum) ſit valida. q. 114. art. 7. fo. 172.

An ratio quare per ſeuerantia dicitur non cadere ſub merito, qz ſcilz dependet ſolum ex motione diuina ſit valida. q. 114. ar. 9. fol. 175.

¶ Motus ab extrinſeco ex parte actiui eſt fortior in principio ex rõne Frietatis, qua vnũqõq; & ſeipſum imprimere, & oppoſito contrariũ obſistere nititur. ex parte aũt patientis, motus ab extrinſeco debet eſſe minor in principio: qz magis contrariatur in principio. q. 33. ar. 6. ad. 2.

Qõ intelligat hec ppoſitio: qõ nullam hz notitiam finis, niſi in eo eſt principiũ actionis vel motus, non rõne eius qõd eſt agere vel moueri; propter finẽ eſt principiũ in ipſo ſed in alio. q. 6. ar. 1. fo. 11. agere. finis.

Qõ intelligat hec, quodcunq; ſic agit vel mouet a principio intrinſeco & hz aliquam notitiam finis, habet in ſeipſo principium ſui actus, non ſolum vt agat, ſed etiam vt agat propter finem. Ibidem.

¶ Mouere eſt reducere de potentia ad actum. qõ. 9. principio. fol. 15. Intellectus. Obiectum.

Differentia inter intellectũ & voluntatẽ in mouẽdo, ſtat in hoc: q voluntas mouet effectiue intellectũ & alias ac vires quo ad exercitium actus: intellectus autem mouet illam finaliter, & cuz hoc effectiue ad ſpecificationem actus, & illa efficientia que neceſſario contingitur fini. q. 22. ar. 3. fo. 27.

Qõ ſolũ aptitudo ad motũ & opatione ineſt ſubõ per ſe, ſed motus ipſe & operatio. q. 10. ar. 1. ad. 2. f. 18.

Nature

N

determinatio nõ eſt minus efficax & ẽ determinatio habitus: eſt ñ minꝰ facies & explicãs opus ſuũ ẽ determinatio habitus acquiſiti: qz habitus acquiſitus in ipſa acquiſitione expulit inſurgentia contraria, naturalis autem determinatio non: vnde aſſimilatur habitui infuſo potius quam acquiſito. q. 56. ar. 6. fo. 76.

In naturalibus (qz ſunt determinata ad vnum) ſufficit inclinatio ad conuenientia ad diſſonandum ab inconuenienti. in animalibus autem (quia tendunt in contraria ſcõm ſeipſa) non ſufficit animali amor conuenientis pro odio diſconuenientis, ſed vtrunq; ſeorſum. q. 23. ar. 4. fo. 38.

Nature corrupte appellatione quid intelligendum ſit. q. 109. ar. 2. & 4. fo. 159.

An nãe ordo reparari non poſſit niſi deo volũtatem hois ad ſe trahente per gram. q. 109. ar. 7. fo. 161.

Qõ vulnera humane nãe conſiſtãt in deſtitutione virtũ ales ppio ordine nãli ad virtutem, cũ petit̃ nullum bonum nãture tollat. q. 85. ar. 3. fo. 121.

¶ Negligentia eſt nomen equiuocũ vel quaſi equocum ad petit̃ oppoſitũ prudentie, & ad petit̃ oppoſitum ſtudioſitatis: & illa eſt in intellectu & iſta in voluntate. q. 76. ar. 2. fol. 108.

¶ Numerus. Qõ poſſit eſſe verũ q̃ inter ſpẽs numerorũ eſt ordo per accidens & proceſſus in infinitum, quia ſecũdũ numero preexiſtenti quod et addatur vnitas. q. 1. ar. 4. ad. 2. fo. 2. co. 2. ſi.

Obediẽtia

O

oritur ex ppinquitate. ſed ppinquitas eſt duplex ſcz ſimilitudinis & pportionis. Et ſm ſimilitudinẽ quidem quanto actus eſt nobilior, tanto propior ſcõm naturam ſibi eſt rõni, & aptior vt ſequat eam. Sed ſz proportionem vero quanto bonum proprium ad q̃ aliquid infra latitudinem obſequentium ordinatur eſt magis conſonum rationi, tanto magis ſubditur eius imperio. ſ. Imperium.

¶ Odium diuiditur in odium inimicitie & abominationis, ſicut amor in amorem amicitie & concupiſcentie. q. 29. ar. 1. fol. 43.

Univerſaliter odium eſt diſſonantia & malo obiecto & cauſa: qz oportet malum odium eſſe odio habitũ. ſed quia diuerſum in vtroq; odio conſtituitur odium (quia vnius perſona, alterius res) varietas apparet, & non eſt: qñ vtrobiq; id quod habet rationem mali obiecti & cauſe odij abnegatur ab effectu & diſſonat. Ibidem.

Odũ obiectum & cauſa non eſt malum ſimpliciter, ſed malum huic. q. 29. ar. 1. fo. 43.

Aliud eſt odio haberi & aliud non amari. q. 29. arti. 4. fo. 44.

Obiectum vt obiectum nõ dicit cauſam effectiuam: & propterea poteſt diſtinguere aliter quam effectiue. ſ. formaliter. q. 54. ar. 2. fol. 72.

Obiectũ ad hoc q̃ ſpecificet actum volũtatis, exigitur q̃ ſit formaliter, per ſe & directe intentũ: nõ exigitur aũt q̃ ſit primo intentũ. q. 72. ar. 9. fo. 102.

Que ſit differentia inter obiectum potentie, & ẽm ſe obiectum potentie. q. 8. ar. 2. col. fol. 14.

Obiectũ potẽtie paſſiue comparatur ad ipſam vt cã motus vel actus ipſius. Et ſic quum vis appetitiua ſit paſſiua, vir obium propriũ cuiuſq; actus appetitus eſt cauſa actiua illius. q. 27. ar. 1. fo. 41.

Per hãc ppoſitionẽ: obium mouet determinãdo actũ ad modũ principũ formalis, & quo in rebus naturalibus actio ſpecificatur intendit litera quod obium mouet in genere cauſe formalis. Non dixit autem abſolute quod mouet vt principium formale: vt inſinuaret quod non eſt principium formale intrinſecum, ſed extrinſecũ. non tamen ſeparatum vt idea ſed coniunctum. q. 9. ar. 1. fol. 16.

¶ Operationis actue nobilitas penſatur ex forma que eſt actionis principium. q. 51. ar. 2. fo. 68.

Operationes diſtincte contra paſſiones, ſunt operationes ad alterum. q. 60. ar. 2. fo. 82.

Unumquodq; eſſe propter ſuam operationem, quomodo intelligatur. q. 3. ar. 2. fol. 5.

¶ Optimum ſimpliciter, nullo adiecto ſit melius. q. 54. ar. 3. fol. 50.

¶ Ordinare & conferre, rationis propria opera ſunt, conueniunt autem voluntati vt intellectum participat. q. 17. ar. 1. fo. 25.

¶ Ordinare aliquid in bonum commune, eſt totius multitudinis vel alicuius vicem gerentis totius multitudinis. q. 90. ar. 3. fo. 128.

Ordinari in ſummum bonum cõingit tripliciter. primo in communi, ſecundo in ſpeciali, cõfuſe tamen. tertio in ſpeciali & diſtincte. q. 19. ar. 9. fol. 32.

Paſſio

P

Ratio obiecti paſſionis appetitus ſenſitiui integrat ex bonitate vel malitia, preſentia vel abſentia vel indifferentia et apprehenſione. q. 30. ar. 1. fol. 44.

Paſſionum quedam ſunt quarũ obiecta conſiſtunt explicite in applicatione huius ad hoc, quedam autem non. q. 46. ar. 2. fo. 61.

Paſſionum genera ſunt quatuor. ſ. motus in bonum motus a malo, quies in bono & inquietudo in malo. Ultima in primo genere eſt ſpes, in ſecundo timor, in tertio delectatio, i quarto triſtitia. & omnes ſunt per ſe tam in ſe quam in ſuis cauſis. q. 25. arti. 4. fol. 40.

Paſſiones primarie exigunt duas conditiones. ſ. qõ ſint per ſe. nihil per accidens habentes ad mixti, tam in ſe ẽ in ſuis cauſis: & q̃ ſint vltime in ſingulis generibus. Ibidem.

Non omnis ſed aliqua nature obiecti diuerſitas (illa ſcilicet que redundat in diuerſam rationem delectabilis) diuerſificat ſpẽm paſſionis. q. 31. art. 7. fo. 47.

Paſſiões ſe hñt ad bonum & malum morale ſicut exteriores actus. q. 24 ar. 2. fo. 39.

Ad delectationem & triſtitiã terminant oẽs alie paſſiones, & ab eis quodammodo regulantur. qõ. 3. 4. folio. 30.

Amor, deſiderium delectatio & triſtitia & ſiquid eſt eiuſmodi ſi ſumantur pro naturalibus diſſonantiis vel conſonantijs potentiarũ vel actuũ & huiuſmodi equiuoce dñr de eiſdẽ vt ſunt animales paſſiones. q. 23. ar. 4. fo. 38.

Licet ois paſſio exeat limites naturalis motus non tamen omnis paſſio nocet aut habet aliquid preter naturam: qz hoc conſonat nature vt quandoq; motus cordis varietur. Item licet omnis paſſio ſit cum preternaturalitate motus cordis & noceat nature, non tamen omnis paſſio eſt mala moraliter quando eſt voluntaria: qz recta ratio dictat q̃ propter aliq̃ bonum corpori etiam nocumentum inferatur. q. 24. ar. 2. fo. 39.

Quod in omni paſſione fit tranſmutatio aliqua preternaturalis in corde, eſt neminem in paſſione eadem actualiter diutius perdurare ſine corporali leſione aut curatione. q. 22. ar. 1. fo. 36.

Paſſio omnis ale abſolute loquendo, eſt cum preternaturali tranſmutatione: quia cordis motus aut intenditur aut remittitur a ſuo nãli motu. qz tamen inter preternaturales paſſiones datur latitudo, & minus mala reſpectu magis male habet rationem melioris, ideo paſſiones ille que ad peius declinant, magis proprie paſſiones dñr. q. 22. ar. 1. fo. 36.

An ois paſſio ſit cũ trãſmutatione in deterius, & nulla ſit in melius. q. 22. ar. 1. fo. 36.

Mutationes que ſunt materia paſſionum conſiſtentium in fuga ſeu retractione, declinant in peius, quam que ſunt materia paſſionum conſiſtentium in extenſione ſeu proſequutione: qz vita humana conſiſtit in vitali extenſione cordis ad totum corpus. Ibidem.

Motus animi qui paſſiones vocantur, habent rõnẽ paſſionis ex adiuncta tranſmutatione corporali: habent aũt rõnẽ appetitui motus, & tales (puta ire vel timoris) ſecundum ſe. q. 22. ar. 1. ad. 2. & 3. fo. 36.

Paſſionis cõiter dicte, magis hz rõnẽ pars appetitiua ẽ apprehenſiua: ſecluſo enim corpore, pati conſiſtit in recipere ab agente & trahi in illud.

Pars aũt apprehenſiua trahit ab agẽte ad hoc vt ſit ipſm ẽm eſſe intẽtionale: pars ẽo appetitiua trahitur ab agente vt iungatur ſibi ẽm eſſe eſſentiale. ergo. Et eſt ſermo de paſſione vere, & cõiter ſiue ab agente ſiue a fine. q. 22. ar. 2. fo. 36.

Paſſiones in appetitu ſunt vere operationes, cauſate ñ ab appetibili, & hñtes p obio appetibile. Sed in appetitu ſenſitiuo ſunt per ſe mixte cum paſſione corporali: in appetitu ẽo intellectiuo nõ. & per excluſionẽ huius cõpõnis dñr in eo ſimplices actus ſimiles tamen paſſionibus ſenſitiui appetitus. qõ. 22. ar. 3. fo. 37.

Litera vt diſtinem paſſionũ in aia doceret, vtens ſimilitudine agentis nãlis inquantum aterahit, & in quantũ triplex effectus in patiente fit: nõ eſt digreſſa. q. 23. ar. 4. fo. 38.

Petit̃ eſt actus humanus malus & eſt q̃d incõplexe ſignificabile: ſi ſitur nãs infinitis noiꝭ incõplexis: vt fornicationis, blaſphemie & aliis huiuſmodi nominibus. Ad grego. q. 71. ar. 6. fo. 99.

Peccatum eſt actus malus dupliciter. ſ. contrarie et priuatiue. q. 71. ar. 6. fo. 99.

Peccatum non eſt actus nec deordinatio, ſed actus contrarius virtuti. q. 76. art. 1. fo. 108.

Peccatum eſt vnũ p ſe, & eſt ens ℨ̃ũ ℨ̃tuti, & inordinatio priuatiua & nẽcio cõcomitans ipſum vt infortunium illud. & ppea doctores pcti noie ſepe vtuntur ad ſignificandum illã adiacentẽ priuationem: ſicut vtunt etiam noie beatitudinis ad ſignificandũ ſummam delectationem. q. 72. ar. 1. fol. 100.

Petõrum ℨ̃ium & ſpecifica diſtinctio eſt ex ℨ̃ſis obiectis in eſſe morali, nõ ex priuationibus inordinationis & auerſionis. Ad ſco. Ibidem.

Peccati mortalis actus ſtat cum virtute acquiſita. q. 63. ar. 2. fo. 86.

Petõ inquantũ voluntariũ, intimius eſt inordinatio ℨ̃ie ẽ priuatiue & conuerſio ẽ auerſio: inquantũ vero malũ ſimplr intimius ineſt inordinatio priuatiue, & auerſio quam conuerſio. Ibidem.

Petõ (ſimplr & abſolute loquendo) magis eſſentialis & intimior eſt inordinatio ℨ̃ie ſeu conuerſio ẽ inordinatio priuatiue ſeu auerſio: qz petit̃ eſt magis voluntariũ ẽ malũ. fcõ qz conuerſio dat peccato veram ſpẽm, auerſio aũt dat priuationẽ ſpeciei magis autez conuenit petõ dña vere ſpecifica quã priuatio ſpeciei. Ibidem.

Petit̃ in moralibus ex hoc ipſo q̃ eſt petit̃, eſt offenſiuum dei & auerſiuum a deo: quia iſte due rõnes in peccato diſtinguunt nõ vt diſparate, ſed vt ſubordinate: ita q̃ petit̃ eſſe ℨ̃ rationẽ, ſubordinatur ad eſſe cõtra deum: & illud infert hoc, qua ſi vt infertur ſuum ſuperius. Item quum bonum rationis ſit deo ſini naturali cõnexum, ops vt peccatum qõ eſt malum rõnis ex eo ipſo q̃ contrariatur bono rationis, abducat a deo ſine naturali: & ẽ ſuper naturali. q. 71. ar. 6. ad. vl. fol. 100.

Peccatum ex hoc ipſo qõ eſt contrarium rationi formaliter, habet quod eſt contrarium deo obiective non efficaciter, ſed obiective. i. nõ quod deo ipſi aliquid ex tali contrarietate adimatur ſed quantum eſt ex affectu peccantis. Ibidem ſi.

Litere proceſſus a peccato in ordine ad peccantem ad peccatum ſecundum ſe, eſt bonus. q. 72. ar. 1. folio. 100.

Peccatum in ordine ad peccantem, & ad intentionem peccantis, et vt voluntarium, & ſecundum ſe, idem ſunt: quia ſecundum ſe ſumptum claudit in ſua ratione eſſe a peccante, ſic quod ex hoc ſortitur peccati rationem: & peccatum eſt a peccante ex hoc quod eius voluntate eſt voluntarium. quod per intentionem que eſt reſpectu finis qui eſt proprium obiectum voluntatis exprimitur. Ibidem.

Si pcā distinguerent fm oppositas virtutes, in idē redirēt. s. q distinguerent fm oīa, quia virtutes distinguunt p oīa: sed non idē rediret quo ado hoc q haberētur distinctiua ppria vsq; ad spēs specialissimas viciorū z petōrū. q. 72. ar. 1. ad. 2. fo. 100.

Ad qō cōcurrit p accīs cuius necessario, non dat speciem petō: sic eīm cōcurrit inordinatio, auersio reatus, z huiusmodi. Ibidem.

Peccata non distinguuntur specie fm reatus penarum. q. 72. ar. 5. fo. 101.

Petm̄ veniale z mortale nō distinguunt ex parte conuersionis, vñ pcā habent speciē: sed ex parte auersionis, vñ pcā non hñt spēm, z iuxta duos modos ordinationis auersiue constituunt hec duo pcā. Quū eīm peccando auersio sit a fine, est petm̄ mortale: quum aūt peccando auersio non simplr sed quedā sit citra tm̄ postergatione finis, tunc fit peccatum veniale, circa quodcunq; obiectum hec accidant. q. 72. ar. 5. fo. 101.

Petm̄ veniale z mortale non distinguunt penes hoc q mortale est ꝺ̄ p̄ceptū, veniale ꝺ̄ consilium. vtrūq; liquidem sub precepto cadit. Ibi ad 2co.

Peccati cōmissio z omissio ꝑtinis oppositis, nō distinguuntur specie morali. q. 2. ar. 6. fo. 101.

Pcā non distinguunt spē fm diuersitatē preceptoꝝ: esse eīm ꝺ̄ legē seu legis preceptū spectat ad auersionem peccati: peccatū autem non hꝫ speciem ex parte auersionis: ergo. Ibidem.

Pcī diuisio in petm̄ cordis, oris z operis: pōt intelligi dupl'r. primo p modū diuisionis in partes subiectiuas. scḋo per modum quasi totius integralis in suas partes, ꝓut se habētes, z hoc modo tractatur. q. 62. ar. 7. fo. 101.

Pcā q̄ pfectionē non hñt nisi in opere, se hñt ad pcā cordis, oris z operis, q̄si vt totum integrale ad suas partes, quedā ꝛo perficiunt solo corde vel ore: z sic petm̄ dīr̄ditur in petm̄ cordis, oris z operis vt in veras z perfectas peccati species. Ibidem.

Distinctio fm gradus in pcō cordis, oris z operis, non est distinctio specifica fm spēs imperfectas: sine petm̄ cordis z oris ordinentur ad petm̄ opis vt imperfectum ad perfectū per modum simplicis professionis, sive per modum cuiusdā intermedij ter mini: quia vnicum tantum est motiuum obiectiue. q. 72. ar. 7. fo. 101.

Pcā reponenda sunt in solis speciebus suorū per se obiectorū, formaliter z directe volitorum. q. 72. art. 9. fo. 108.

Peccati grauitas est duplex, q̄dam substantialis: z ista attendit penes ꝑ se primo oīum, z q̄dā accidentalis: z hec est multiplex: nam quedam consequitur directe ad petm̄, quedam indirecte, quedā superuenit, quedam comitatur z multis bxiliter modis accidens grauitas variatur, sicut ceteri consequentia. q. 73. ar. 8. fol. 104.

Stat q̄ petm̄ inferat maius nocumentū non substantialiter, z sit minus graue substantialiter. Ibidem

Omne petm̄ est subiectiue in voluntate, q̄m in omni pcō concurrit actio voluntatis positiue vel priuatiue. q. 74. ar. 1. fo. 105.

Idem petm̄ pōt fm diuersa esse in pluribus subiecti ue sicut potest diuersimode esse a pluribus: paria nanq; in actionibus immanentibus sunt esse in, z esse ab operante. Ibidem.

In motibus precedentib⁹ actus voluntatis est petm̄ commissionis: q̄ q̄m cōmittitur aliqs actus inordinatus voluntarie, sive voluntarius sit positive sive negative, est petm̄ cōmissionis: vt patet in delectationibus malis non imperatis sed nec exclusis. qō. 74. ar. 3. fol. 105.

Peccare q̄ consistit in agere: z propterea ad hoc qō aliqua potentia peccet mortaliter, non sufficit q̄ sit mota a voluntate, sed opꝫ vt fm se libere agat: opꝫ q̄ fm modum ꝓprie libertatis potentie, attribuamus ei peccare. q. 74. ar. 4. fo. 106.

Peccati cause ex parte peccantis sunt quatuor. s. ratio, voluntas, sensus z eius appetitus: ex parte vero obiecti vna iuxta vnitatem completi obiecti, plura ꝑ complectentis respondentia predictis potentijs. q. 75. art. 2. fo. 107.

Peccati obiectum est bonum apparens dissonum rationi. Ibidem.

Pcī cause extrinsece ex parte obiecti sunt due. s. ꝓpinquor z sensibilia, ex parte aūt subiti nulla est: q̄ solus deus hinc est extra. q. 75. ar. 3. fo. 108.

Pcā facta ex ignorantia priuante totaliter vsum rōnis, non sunt extra genus motis nec scḋm se peccata: sed sunt circumstantie petōrū pertinentes ad circumstantiam quid significantē effectū, z propterea obseruande sunt in istis regule date de euentibus z nocumentis peccatorum datis. q. 20. ar. 5. 4. quest. 63. ar. 8. Ibidem.

Pcōrū grauitas attenditur fm oīa causale, fm sūt auersione formali: q̄ grauitas conditio est malitie, que in auersione consistit. q. 77. ar. 6. fo. 112.

Augmentata conuersione ad obiectū non opꝫ augeri auersionem: quia comersio ex intentione mensuratur, que per accidens respicit obiectum vt causat auersionem. Ibidem.

Peccata sequentia amentiam, obuiatam z similia, quando fuerunt voluntaria imputantur, nō vt peccata illarum specierum, sed vt circumstantie primorum peccatorum. q. 77. ar. 7. fol. 112.

Licet omne peccatum humanum reducatur in hec tria principia, ignorantiam passionem z malitiam: in omni tamen peccato inuenitur mala voluntas z ignorantia. q. 78. ar. 5. fo. 113.

Peccatum ex certa malitia z ex passione, non specie sed gradu perfectionis z imperfectionis differunt. q. 78. ar. 1 fo. 112.

Quomodo sient hec simul peccare ex malitia nihil aliud est ꝺ̄ voluntate ex seipsa moueri ad malum: z peccat ex malitia qui ex egritudinali habitudine ad malum mouetur. q. 78. ar. 3. fo. 113.

Qūo possint hec stare simul, actus peccati est a deo, z defectus concomitans nullo modo est a deo, sed a causa creata sola. q. 79. ar. 1. fol. 113.

Deus est causa actus qui est petm̄ tam fm esse nature ꝺ̄ motis, non tamen est causa peccati: quia non est causa q̄ actus sit cum defectu: ideſt non est causa concomitantie seu coniunctionis defectus ꝺ̄ actu, coniuncto nanque ista non vndecunq; prouenit, sꝫ ex deficiente libe. arbit. nec conuenit actui quomodolibet sumpto, sed vt a deficiente pender. qō. 79. ar. 2. fo. 114.

Quo pacto ster declaratio autoris de modo quo originale peccatum traducitur. q. 81. ar. 1. fo. 115.

Peccatum originale dicitur remanere actu z transire reatu: quia vere actu remanet priuatio iustitie originalis, non tamen sub ratione culpe: non enim imputatur amplius ad culpaꝫ, nec reseruatur punienda. q. 81. ar. 5. fo. 116.

Necessarium est scḋm fidem catholicam credere qō ois vtriusq; sexus ab adam fm rationem seminis ꝺ̄ prouenire, ex ipsa sua gñatione sit obnoxius petō originali: an aūt aliqs actualr nō habuerit ex speciali gratia originale petm̄ ad fidem tanquā necessario credendum non spectat, ꝗuis tamē probabile spectare possit propter auctoritates sanctorum. q. 81. ar. 3. fol. 116.

Petm̄ originale quum dicit in litera esse inordinata dispositio &c. sumit inordinatio contrarie z fundatur super ꝓpitate ad ea que sunt ꝺ̄ harmoniam conformē nāe nostre rōnali. q. 82. ar. 1. fo. 117.

Petm̄ originale est habitus in ordine ad naturam sicut egritudo: non aūrem in ordine ad opus, nisi indirecte per remotionē ꝓhibentis. Ibidem.

Petm̄ originale est languor nature etiam absolute: q̄m consistit in contraria dispositione non solum iustitie originali sed naturali sanitati ipsius hois inquantum rationalis. Ibidem.

Petm̄ originale est habitus corruptus. i. in corruptione consistens: sicut enim egritudo est habitus consistens in corruptione humorum, ita peccatum originale est habitus consistens in corruptione partium anime. q. 82. ar. 2. fo. 117.

Quia priuatio originalis iustitie est prima intrinseca radix originalis peccati, causa eius ponit non quaūtercunq; sed formalis. q. 82. art. 2. fol. 117. Dispositio.

Qūo se habeat inordinatio voluntatis ad petm̄ originale materialiter, z ad priuationem originalis iustitie. q. 82. art. 3. fo. 117.

An formale in peccato originali sit priuatio iustitie originalis totius, an in hoc puta in voluntate. Ibidem.

Cur author qui posuit peccatum originale esse habitum z concupiscentiam, z componi ex materiali ex formali, in corpore arti. 4. q. 82. fola duo distinguit in peccato originali, quorum vtrumque speciat ad formale, nullam de alīa faciens mentionem. folio. 118.

Petm̄ originale fuit in adam peiori modo inductum z priusquia per actum propinum z in actu ꝓpio. q. 83. ar. 1. fo. 118.

Petm̄ originale est per prius in essentia anime quaꝫ in potentijs. Ad 5co. q. 83. ar. 2. fol. 118.

Peccatum an sit pena precedentis peccati. Ad 5co. q. 87. art. 2. fo. 122.

An ratio quare peccato non debeatur pena infinita intensiue, quia est comersio ad commutabile bonum, sit bona. q. 87. art. 4. fo. 122.

Peccatum veniale z mortale an distinguantur ex eo, quod mortale inordinationem circa finem, veniale autem circa ea que sunt ad finem importat. qō. 88. art. 1. fo. 124.

Peccati diuisio in veniale z mortale, an sit diuisio generis in ea de quibus fm prius z posterius predicatur. q. 88. ar. 1. ad primum. fo. 124.

Peccatum veniale z mortale, quo modo art. 5. ad 5cum. q. 88. dicatur conuenire in genere, cum in articulo precedenti dictum sit quod distinguuntur genere. fol. 122.

Quomodo veniale per se disponit ad mortale: quum non nisi per quandam ꝓhām vel remouendo prohibens concurrat. q. 88. ar. 3. ad. 3. fo. 125.

Qūo dictum sit q̄ de venali ex genere sit mortale ex parte agentis dum constituit in eo finis: quū arti. 5. q. 88. dicatur q̄ circumstantia non facit de veniali mortale, nisi mutando speciem. fol. 126.

Pena. An pena peccato veniali respondens, in infernо finietur. q. 87. ar. 3. fol. 123.

An ratio adducta quare pene spirituales non sunt medicinales tantum (scilz quia bonum anime non ordinatur in aliud maius bonum) sit efficax. q. 87. art. 8. fo. 124.

Perseuerantia. meritum. vl.

Phantasmata z ea que sunt in parte sensitiua, non sunt causa: sed materia cause ad ea que sunt intellectus. q. 85. ar. 1. fo. 71.

¶ Pessimum oppino cōtrariū esse, intelligitur in rebus habentibus contrarium carentibus aūt contrarietate non habet locum. q. 72. ar. 9. fo. 102.

Potentiarum diuersitatem constituit aliqua sed nō omnis obiectorum diuersitas. q. 54. ar. 1. fol. 71.

¶ Primus ad meliores exercitationes deductus, proficit. q. 109. ar. 7. fol. 161.

¶ Precipere z eligere actus intellectus z voluntatis non solum simul sunt: sed vnus z idem numero actus est actus vtriusq;, dicit simode tamen precipere enim est actus intellectus formaliter: appetitus vero virtualiter. z similiter electio est actus appetitus formaliter: intellectus vero virtualiter. q. 55. ar. 4. 2. 3. fo. 79.

Sub precepto cadit aliquid dupliciter. primo sic q̄ eius oppositum sit contra precipitur: hoc est mortale. secundo sic quod eius oppositum sit preter preceptum: z hoc est veniale. q. 72. ar. 5. fol. 161.

ꝗdm est idem finis precepti, z id de quo preceptum datur: q̄ illud finis, hoc ad finem: q̄ finis precepti non cadit sub precepto vt id quod precipitur, sed vt intentum a legislatore. q. 100. ar. 9. fo. 142.

Quia sub precepto charitatis cadit dilectio dei ex toto corde quod comprehendit directionem omnium ad deum, ac per hoc modificationem omnium preceptorum a charitate: consequens est quod pro quocunque tempore obligat preceptum charitatis, pro eodem modo charitatis in aliis obseruandis obligat. non ex vi aliorum preceptorum, sed ex vi precepti charitatis: ad quaz non solum spectat preceptus actus secundum se, sed vt modus ceterorum. quest. 100. ar. 10. fol. 143.

Ad rationem preceptorum decalogi q̄ sunt prima elementa legis communia omnibus de populo exigitur communitas ideſt q̄ sint de illis que communius singulis conueniunt. q. 100. ar. 11. fo. 145.

Precepta secunde tabule an sint de iure nature. Ad 5co. q. 100. ar. 1. fo. 141.

¶ Presumptio non est vitium quia nimis speret in deum: sed quia sperat bonum excedens propriam condition em. q. 64. ar. 4. fo. 88.

¶ Primo alicui conuenit, quod sibi non propter aliud z aliis quisq; propter ipsum conuenit. quest. 109. ar. 5. fo. 161.

¶ Princeps. Eadem est virtus boni viri z boni principis. q. 4 2. ar. 1. fo. 150.

Principium. Sicut in speculatiuis preter prima principia cōssima inueniuntur propria principia per se nota, ita in practicis preter cōssima precepta prima sunt propria precepta etiam prima in illo ordinata q̄ fm vnūquēq; inclinationis nālis gradum sunt aliqua precepta prima. vt principia propria p se nota, z reliqua precepta secunda: vt conclusiones ex eis dependentes. q. 94. ar. 1. fo. 152.

Priuationis z defectus ratio consistit in recessu a per fecto. q. 22. art. 2. fo. 36.

Quedam priuatiue opposita hñt medium: q priuatio

consistit in priuari, ac per hoc non tollit totum oppositum. q. 18. ar. 8. ad primū. fol. 28.

Proprium. Alia est distinctio propriū a proprio, et propriū a communi: commune enim non distinguitur contra proprium per aliquid positiuum in se quod non sit in proprio: duo autem disparata distinguuntur ab inuicem per suas positiuas distinctiuas, quorum alterum vnum, alterum reliquum constituit. q. 25. ar. 1. fo. 39.

Prosequutio per se sibi vendicat bonum. et econuerso similiter fuga per se sibi vendicat malum et econuerso. q. 42. ar. 1. fol. 58.

Prudentia est in intellectu vt se extendit ad singularia. Vbi intellectus dicit seipsum, et connotat cognitiuam que est ratio particularis. Vel prudentia est in intellectu principaliter, et in cogitatiua et memoratiua secundario. q. 57. ar. 4 fo. 77.

Prudentia est recta ratio agibilium, appetitu recto particularis finis facta et firmata. q. 58. ar. 5. fo. 79.

Prudentia essent aliter pender ab appetitu recto qz propriꝰ actus prudentie est recte precipere circa agibilia. conuenit enim ei vt distinguitur a suis partibus, et est consummatio ceterorum actuum. sicut autem precipere non est intellectuale quin dependeat ab appetitu (precepit enim quilibet volens) ita recte precipere sibipsi in moralibus non est nisi a recto appetitu. Ibidem.

Prudentia quia est in rōne vt subiat appetitui, ideo appetitus affectio corrūpit estimationē prudentie, redundando in rōnē vt eius subiectū: et nō corrūpit estimationem artis et geometrie. q. 58. ar. 5. fo. 80.

Prudentia virtutibus in omnibus moralibꝰ virtutuꝫ actibus est vna fm spēm specialissimā: recta siquidem ratio agibilium indicat inter agibilia diuersa rum virtutum moraliū: ergo est vna respectu oīum virtutum moralium. q. 60. ar. 1. ad primum. fo. 81.

Unitas specifica rōnis formalis veri obiecti prudentie. ex parte obiecti attenditur penes vnitatē rōnis formalis quod est continges agibile. ex parte vero subi vnitas ista attendit penes vnitatē modi iudicandi scilz penes dispositionē appetitus. Ibidem.

Prudentia infusa nec inquantum virtus nec inquantum prudentia potest esse sine charitate: qz incḡtum prudentia dependet magis ab vltimo fḡs a finibus proximis. et propterea sicut non potest esse sine moralibus infusis a fortiori non potest esse sine charitate. q. 63. ar. 4. fo. 90. Fides.

Prudentia dirigere virtutes morales etiā in prestituendo finem: quo intelligatur. q. 66. ar. 3. fo. 81.

Pulchrum est quedā boni species. q. 27. ar. 1. fol. 41.

Q

Qualis Unusquisqz est fecūdū appetitū, talis ei videt finis quo ad ꝓsequutionem: que consistit in precepto. q. 58. ar. 5. fo. 79. et q. 51. ar. 5. fo. 80. et q. 77. ar. 1. fo. 110.

¶ Quantitati conuenit esse maiorem et minorem in eadem specie, non ex hoc quod est participabilis a subiecto, sed ex hoc ipso quod participat naturam materie. q. 52. ar. 2. fo. 70.

Questio an est. Rem aliquam esse dupliciter querimus. primo vt sciatur ipsam esse. et sic oportet primo post quid nominis querere an sit. Secundo vt sciatur quare est. et hec questio est posterior questione quid est quoniam prius oportet scire quidditatem in se quam vt causam esse rei. q. 49. ar. 4. fo. 66.

Quolibet proferente contraria, solicitum esse stultuꝫ est. q. 23. principio. fo. 37.

Quotiens. Circumstantia. 7.

R

Ratio In moralibꝰ est sicut imperās et mouens, vis aūt appetitiua sicut imperata et mota. q. 60. ar. 1. fo. 81.

Ratio regulatiue appetitum propium est rationi respectu moralium: in ratione enim oportet esse legem regulatiuam appetitus, et habet mouere et imperare eo modo quo lex mouet et imperat. in moralibus autem oportet legem principari et appetitum omnem obedire. Ibidem.

Ratio erronea nō hz in se vnde liget, sed quatenꝰ accepta. Unde ex ḡcunqz cā nō accepte, vel in se vel in applicatione, non ligat. q. 19. ar. 5. et 6. fo. 30.

Ratio recta est duplex. quedā respectu propriū finis ipsius virtutis moralis, sicut medium in cibo et potu est finis abstinentie proprius. quedā vero respectu finis extrinseci: put vita eterna est finis ad quez fides formata ordinat abstinentiam.

Ratio est nobilior appetitu: qz ex se apprehendit in vlt. i. qz ex se respicit res scōm esse eternum, in quo vniuntur omnia particularia que in re diuisa sunt: appetitus vero tendit in res que habent esse particulare: vniuersale autem altioris est ordinis. etc. qō. 66. ar. 3. fo. 91.

Rationis superioris due sunt operationes. s. intuitus et consiliatio. et ad hāc scḡam spectat deliberatio et consensus. et fm hanc dirigit inferiora. et reflectitur super seipsam. q. 74. ar. 9. et 10. fo. 107.

Relationes sunt in genere formarum actuarum vt apprehense, quarum non sunt in genere formarum actuarum vt existentes. q. 32. ar. 1. fol. 48.

Relationem non habere causam actuam propriam intelligitur de causalitate propria. sic qz terminetur ad ipsam solam. q. 35. ar. 1. fo. 74.

Regimen vnius est optimum respectu aliorum regiminum simplicium, non autem commixtorum etc. q. 45. ar. 4. fo. 134.

S

Sacerdotiū ante legē non diuina sed humana determinatione dignitas erat primogeniti. q. 105. ar. 1. fo. 150.

¶ Sapientia cōtinet intellectū et sciam, nō vt partes integrales, sed quasi partes potentiales: hz enim se sapia ad intellectū et sciam, sic ꝙ ipsa cōtinet quicquid ille et eminētioꝛi modo. q. 57. art. 2. fo. 77.

Sapientis rationes terminoꝝ maxime vltimū considerat qz esse est proprius effectus prime cause. Iudicat autem de principijs quia eorum causa considerat rationes terminoꝝ: iudicium enim rei per ultimas causas fit. q. 66. art. 5. fo. 92.

¶ Scientie habitus in nobis non est species intelligibile: ille enim et singule et omnes carent pterijs, scientia autem non. q. 53. ar. 1. fol. 71.

Scientie habitus est simplex qualitas extendens se ad oēs conclones spectantes ad eādē rōnē spālissimam sub hoc gne qō est scibile. q. 54. arti. 4. fo. 72.

Scientie vnitas specifica attēditur penes vnitatem specificam scibilis non quantum est in hoc vel illo genere substantie vel qualitatis, sed inquantum est in genere scibilis. Ibidem.

Scientie habitus nō est essentialr plures spēs intelligibiles ordinate, sz simplex qualitas: qz habitus scientificus est essentialr in prima specie qualitatis vt vna eius spēs. nulla aūt spēs qualitatis est composita ex pluribus qualitatibus diuersarum specierum quales sunt spēs intelligibiles. Ibidem.

Scientia et virtutes intelligibiles nullo mō (nec formaliter. s. nec māliter (remanerēt actu. si spēs intelligibiles in intellectu possibili non conseruarentur. q. 67. ar. 2. fol. 92.

¶ Secundum qz sumit dupliciter. primo vt denotat rem denominatā tm. scḡo vt denotat causaz seu radicē. q. 52. ar. 1. fo. 69.

Sensualitas qz fm se hz tantū libertatis vt sufficiat ad pcm veniale, tō pcm veniale ei tribuit: qz vero nō hz tm rōnalitatis vt possit in pcm mortale (quia non esset eius respicere bonum rōnis et finem) ideo ei nō attribuit pcm mortale. q. 74. art. 4. fo. 106.

Sensualitatis oēs motus quos volitas pōt et debet puenire, si nō preuenit qñ, sicut etc. sunt peccata. q. 74. ar. 3. fo. 105.

Sensualitatis singulos motus voluntas potest et dz preuenire. Ibidem.

Sensualitas. i. pars appetitiua sensus triplr sumit pro vt sensitiua est absolute: sic nullū habet in se peccatū. scḡo vt est volētis: et sic est principiū et ꝑter subtum pcti venialis. tertio vt est mota a deliberatione: et sic est principiū et subiectū virtutis et vitij, actus virtuosi et pcti mortalis. q. 74. ar. 4. fo. 105.

¶ Similitudo ex pte subiecti est propria cā amoris, quicqd sit ex parte obiecti. Ibidem.

Quinqz modis pōt intelligi qz similitudo est causa amoris. primo vt quoddā spāle bonū. scḡo vt rō determinans formalr boni rōnē ad hoc qz sit amoris cā. tertio vt determinans formalr bonum ad hoc qz sit amoris cā in hoc. quarto vt conditio boni ad hoc sit causa amoris. quinto vt dispositio ex parte subiectiua qz bonum inquātū bonū sit propria causa amoris ex parte obiecti. et similitudo ad bonum sit propria cā amoris vt propria dispositio ex parte subiecti. q. 27. ar. 3. fo. 41.

Apprehendi vt sibe in actu exercito qd sit. Ibidem.

Synderesis est virtus, qz est intellis principioꝝ: et est primo omnium in mente nostra. q. 66. ar. 3. fol. 71.

Et est habitus legis naturalis, non lex ipsa proprie loquendo. q. 94. ar. 1. fo. 132.

¶ Specificans inquantum specificans stat in indiuisibili. i. caret latitudine. i. nō habet in se aliqua plura. q. 52. ar. 1. fo. 69.

Spes differt a desperatione ꝑto ꝙ simplicē accessuꝫ et recessum a bono arduo, per possibilitatem autem et impossibilitatem scḡarto. q. 40. ar. 1. fo. 56.

¶ Subditus. Quō sit ista ꝓpositio intelligenda: virtus cuiusliber subditi est vt bñ subiciat principanti. q. 92. ar. 1. fo. 130.

¶ Superbia dr inimū oīs peccati fm ordinem intentionis, ex parte. s. finis: qz obiectum finis est finis oīum bonorum communabilium, ad que alia vitia conuertuntur. q. 84. ar. 2. fo. 119.

T

Tentatio carnis si ratio ei resistat, non est pcm. q. 8. ar. 5. fo. 115.

¶ Tempus sactum. Circumstantia.

¶ Timoris oīm includit in se tria. s. malum, arduū futurū ex quibus reddit rō timendoꝝ et non timendorum, et magis et minus timendi. q. 42. fo. 58.

In timore semp fit fctio ad intus: sed qz non semper fit vsqz ad frigus ingressus, iō in ira negatur contractio nāe corporee: non qz non fiat, sed qz non fit consummata vsqz ad frigus. q. 44. ar. 1. fo. 59.

¶ Tristitie passio est in sola cōcupiscibili. Ad sco. q. 23. ar. 4. fo. 38.

Malū contingētis est ꝑ se primo cāns tristitiā, bonum aūt amissum ꝑ se scḡo ex pte obti. q. 36. ar. 1. fo. 53.

Tristitia solitarie sumpta, est mala moraliter: quia importat aliqd solitarie sumptū dissonans rōni. s. privationem boni, inquietudinemqz appetitus. q. 39. art. 1. fo. 56.

U

Ueri ratio nobilior est ḡs rō boni: qz absolutior est. q. 66. ar. 3. fo. 91.

¶ Ueritas intellectus speculatiui consistit in hoc qō cognoscere adequatur rei cognite: veritas aūt intellectus practici consistit in hoc ꝙ dirigeret adequatur principio directiuo. q. 57. ar. 3. fo. 77.

¶ Uegetabilia an moueant seipsa. qō. 66. art. 1. col. fo. 11. Mouere.

¶ Uires inferiores apprehensiue dupliciter sumunt primo fm nām et sic a nā, et nō a virtute nec habitu determinant. Aliomō vt subsunt rōni, et sic ordinantur ad intellectꝰ pfectionē. q. 56. art. 3. fo. 76.

Uirginitas et pauptas non hñt spālē rōnē virtutis et ꝑter nec spālia extrema inter que medēt infra priuas mās in ordine ad regulā tam diuinam quam humanā, sed ex extrinseco fine et religionis actu. s. voto. q. 64. art. 1. fo. 87.

Uirtus dinūmctio fm rōnē spēi in ordine ad oīum et fm ordinem ad actū, seu fm specificam differentiā et rōnē vt sic, et fm hanc cōditionē. s. esse principium actus recti, est bona. q. 66. ar. 4. fo. 91.

Omnia obita virtutum sumpta fm actus quibus hō attingit illa. ꝑtr referri ad bonum priuatū alicuius ꝑsone, vt bonū cōe multitudinis. q. 96. ar. 3. fo. 134.

An modū istū virtutis. s. volens et eligēs. hñ ꝓpr in ira nō cadere sub lege humana. q. 100. ar. 9. f. 142.

Uirtutum cōsummatio nō est a nā: qz nā est determinata ad vnū: consummatio aūt virtutū nō est fm vnū modū actionis: sed diuersimode fm diuersas materias in quibus virtutes operant, et fm diuersas circumstantias. q. 65. art. 1. fo. 85.

Sicut lumen naturale est gōdam ꝓsuppositū principium vt origo virtutū in nobis naturaliter ꝓexistens, ita in esse supernāli opz ponere lumen supernaturale principiū et originez oīm in fukarū. q. 109. ar. 3. fo. 164.

Principia naturaliter cognita fm naturalē eoꝝ inchoationē in aīa, sunt seminaria omnium virtutū. q. 63. ar. 1. fo. 85.

Uirtutū intellis et scie actꝰ in cōpone consistit: et cōpositio fm diuersas mās diuersimode a recto sit intellectu, ideo cōsummatio harū virtutū nō est fm vnum modū actionis: sed diuersimode fm diuersas materias. Ibidem.

In virtutum oium gne nobilius semp est gnans: licet enim actus ꝓcedentes habitū virtutis sint fm se imperfecti, vt tñ ex altiori oriuntur principio, gnantui sunt virtutis. q. 63. ar. 2. fo. 86.

Uirtute nullus male vtitur vt principio mali actus: quanuis male vtatur ipsa principiante bonum actum, ordinando ad extraneum malum finem. quod tamen impossibile est in virtutibus que non possunt esse informes. questio. 55. articu. 4. folio. 75.

Uirtus inquantum huiusmodi est operatiua: facit enim operationem ordinatam siue ordinationem in actu, tanquam effectum ꝓprium. nec relationem habere sic effectiuam per se causam inconuenit, sed oportet quandoqz. Ibidem.

Index

Omnis virtus humana non moralis est intellectualis. q. 8. ar. 1. fo. 78.

Virtꝰ moralis sicut quelibet alia est essentialiter habitus: sed moralis est habituatius appetitus ad eligendum actus quando, vbi, sicut, quantum oportet, propter bonum rationis. questio. 55. artic. 1. folio. 73.

Virtus moralis addit super habitum differentiam specificã, sicut hõ super animal. q. 55. ar. 1. fol. 74.

Virtutis moralis ꝓpꝰ finis est attingere medium. Ibidem.

Virtutis moralis formalis effectus duplr intelligit. primo vt ex sua essentia habitus ille reddat appetitum habituatum ad actum, ⁊ non plus 2º vt reddat appetitum habituatus ad actũ cum oibus eius conditionibus siue latitudinis. Ibidem.

Virtus moralis dat facultatẽ ⁊ rectum vsum. p modum inclinantis. ⁊ non cum hac vel illa limitatiõe: quod non facit ars. q. 56. ar. 3. fo. 75.

Virtutes in irascibili ⁊ cõcupiscibili. f. tẽperãtia ⁊ fortitudo rectificant vtr: qz stabiliunt fines prudentie regulatiue ipsius vtr ex illius finibus vt principijs, ⁊ sic extẽdũt se ad volitatẽ mediate. Ibidem.

Virtutes morales acqsite vt imperant a charitate, nõ ordinant ad vltimũ finẽ supnaturalẽ vt ad ꝓportionatum sm se, sed ex parte ordinantis tantum: virtutes autem morales infuse ordinantur vt scõm se proportionate ad talem finem supernaturalem. Ibidem. Infusio. Habitus.

Virtutes morales infusas preter tres theologicas et quatuor cardinales ponere necesse est. Ad scotum q. 63. art. 3. fo. 86.

Virtutes theologice acquisite non dantur: qz imporportionata sunt acquisita ola ad actus infallibiliter rectos ⁊ ꝓportionatos supnãlibꝰ. q. 62. ar. 3. fo. 85.

Virtutes morales oẽs sunt circa passiones ⁊ operationes: sed aliq principalr ogationes. aliq principaliter passiones bonificant. q. 60. ar. 2. fo. 82.

Virtutes morales circa passiones nõ pñt poni in angelis vel deo. q. 61. ar. 5. ad primus. fo. 84.

Virtutes cardinales dicunt principales vel vt gña, vel gratia precipue materie. q. 81. ar. 3 fol. 83.

Virtutes cardinales dicunt q̃ virtuosam viram sustinent, ⁊ super quas vniuersa studiosa vita firmatur. ac opera propie exples. q3. 61. principio. fo. 83.

Virtutum moralium distinctio in politicas, purgatorias, ⁊ purgati animi, non est distinctio virtutum secundum essentiam, sed secundum statum ⁊ actus perfectionem. q. 51. ar. 5. fol. 84.

Ex concursu actionis ⁊ passionis circa idem, plures virtutes politice fiunt. q. 60. ar. 2. fol. 82.

Virtutes morales acquisite, si fm humanas causas iudicium fiat, dicunt ⁊ sunt inter maxima bona humana, ⁊ simpliciter virtutes. ⁊ hoc specrat ad moralem. Si aũt de eisdem iudicandum sit fm supernaturales ⁊ diuinas causas, sic sunt ⁊ dicuntur virtutes secundum quid, ⁊ hoc specrat ad theologum. Ibidem.

Virtutes morales imperfecte quo ad statum, sicut se habent ad prudẽtiã, ita fides ⁊ spes ad charitatem: vtrobiq; cñ cõtingit defectꝰ status ex subtractione principij ⁊ indispõne subti. virtutes enim morales hñt ꝓ subto appetitũ vt subest recte rõni perfecte, que est prudentia simplr: ⁊ fides ⁊ spes intellectum motum a voluntate perfecta. ⁊ volũtatem affectam meritis precedentibus: quorum vtrumq; sola charitate habetur. q. 65. art. 4. fo. 90.

Virtutes intellectuales imperfecte scõm statum. dfr virtutes morales aũt nisi sint scõm statꝰ perfecte, non dicuntur virtutes. q. 65. ar. 1. fo. 90.

Virtutes intellectuales sunt nobiliores simplr quaz morales: qz habent nobilius obm, morales autem sunt nobiliores fm quid. f. fm cõm rationem virtutis, quia dant non solum facultatẽ actus recti, sed facultatem recte vtendi ipsa facultate. q. 66. arti. 3. co. 1. ⁊ 2. fol. 91.

Virtutũ intellectualiũ post hanc vitã remanso concluditur potius ex sui causa (scilz speciebus intelligibilibus) cñ ex sue essentie natura ꝓpter maiorem doctrine certitudinem, vel hoc sit per species intelligibiles intelligendo ipsas ⁊ quicquid se tenet ex parte ipsarum. q. 66. ar. 2. fo. 91.

Virtutes in eodem existentes, vt perficiunt subiecta vt mota a prudentia vel charitate sunt equales proportionaliter: vt vero perficiunt eadem vt tendentia in propias materias, sunt inequales. q. 66. ar. 2. fo. 90.

Augmenti intensiui virtutum quatuor cause. f. consuetudo, naturalis inclinatio, iudicium perspicacius, ⁊ gratia. q. 66. ar. 1. fol. 90.

Virtutes morales infuse perficiunt in ordine ad vltimum finem simpliciter: acquisite vero in ordine ad vltimum finem in genere. i. boni humani, pura felicitatis posite. 10. ethi. Et ideo prime sunt virtute simpliciter, secunde fm quid. q. 65. arti. 2. fo. 89.

Virtutes omnes morales sunt connexe: quia virtus moralis exigit prudentiam. ⁊ prudẽtia omnes tres virtutes morales. q. 65. ar. 1. fo. 88.

Sole virtutes perfecte sunt connexe. Ibidem.

Virtus perfecta quid importet, ⁊ quid itidem imperfecta. Ibidem.

Virtus intellectualis (puta prudentia) includitur in morali, ⁊ econuerso moralis in intellectuali scilicet prudentia: quum enim prudentia prepie attendatur secundum suum proprium ⁊ precipuum actum) qui est recte precipere) ⁊ ipse fit phm recte electionis: virtus moralis cui attribuit electio pro prepio actu pendet necessario ex prudentia, ⁊ rursus quia ipsum recte precipere pendet ab appetitu recto consequens est quod prudentia pendeat ab appetitu recto. q. 58. art. 4. ⁊ 5. fo. 79.

Consistere in medio cõputat inter ꝓprietates virtutis, ponit aũt in diffẽne virtutis sicut sepe propietates notiores admittuntur in diffinitionibus, vt lateres differentie infinuẽtur. q. 64. principio. f. 85.

Virtus fm essentiam est in medio, que est in medio duorum viciorum. Scõm effectũ vero dr virtus esse in medio, que in propria materia circa quam est, medium facit inter plus ⁊ minus illius, seu in illa ad illam illi ꝛc. q. 64. ar. 1. fo. 86.

Virtus moralis non fm essentiam sed scõm effectum media inter passiones dr: quia scilz inter passiones constituit medium, eligendo eas in illa quantitate ꝛc. qua in medio fm rationem constituuntur: hoc enim effectus virtutis moralis est. q. 59. fol. 80.

In virtutibus medium rationis consistit in affirmatione propie materie ⁊ omnium conditionum specrantium ad rationem rectam, medium autem rei consistit in equalitate rei ad rem seu personam alteram. q. 64. ar. 2. fo. 87.

Virtutis intellectualis scõm se mensura nec practice nec speculatiue est aliquod virtutis genus: quia procederetur in infinitum. q. 64. ar. 3. fo. 87.

Virtus theologica nõ consistit in medio, nec ex parte obiecti, nec ex parte actus. Ad sco. q. 64. arti. 4. folio. 88.

¶ Vum aliquam anime existentem in potentia ad agere vel non agere, ⁊ ad agere hoc vel illud, indigere duobus motoribus: quomodo intelligatur. q. 9. art. 1. fo. 15.

Vnũ nõe significatur habitus vitiũ peccati aũt note actus ipse vitiũ. q. 71. principio. fo. 98.

Vbicunq; est virtus in medio, contingit ⁊ per excessum ⁊ per defectum peccare: siue simul siue separatim, siue vno siue pluribus vitijs, non est cure. quest. 64. ar. 4. fo. 87.

Unumquodq; est magis ⁊ minus tale secundum sui constitutiui propiam latitudinem. q. 22. arti. 2. ad primum. fol. 36.

Unumquodq; sicut agitur, ita aptum natum est agi ⁊ econuerso. q. 49. ar. 3. fo. 65.

¶ Volitio omnis exigit quid ⁊ cur. q. 18. ar. 9. fo. 26.

Vult quicunq; vult premissas seu ãs, vult cõclusionẽ seu ps in scipso: in sua aũt causa quicunq; vult ãs, vult ps simpliciter vel vt in pluribus. qõ. 13. ar. 6. ad primum. fo. 22.

Ad rõnem voluntarij indirecte, non sufficit ptãs in voluntate ⁊ negatio ꝓuisionis, sed opꝰ tria concurrere. f. posse, debere, ⁊ non velle, vel non imperare. q. 6. ar. 3. fo. 12.

Ad rõnem voluntarij indirecte nõ sufficit ptãs ⁊ negatio, sed adesse oportet obligationem ⁊ debitum. q. 18. art. 9. fol. 28.

Quum voluntarium dicatur duplr (scilz vel qz volitum, vel qz in ptãte voluntatis; qõ licuit in litera ex hoc q primus actus volũtatis nõ potuit esse voluntarius primo modo, inferri qõ est nullo modo est voluntarius. q. 9. ar. 4. fo. 16.

Vota ⁊ contractus ꝛc. facta ex metu etiã cadente in constãtem virum, sunt volũtaria. cuius aliquid habeant inuoluntarij admixtũ: ac per hoc si mala sunt ardua, peccata sunt mortalia. q. 6. 2. 3. fo. 12.

Voluntatis actuum tres ordines. primus fm lineaz rectam ⁊ respectu eiusdem obiecti. secundus scõm reflexionem super hunc vel illum. tertius fm ipsos actus reflexos inter se. Ibidem.

Duplex est habitudo voluntatis ad volitum tam finem quam id quod est ad finem. prima fm q volitum est in voluntate. secunda scõm qõ voluntas ad volitum in se realiter tendit. q. 16. ar. 4. fol. 24.

Quamus primus actus voluntatis sit ex instinctu dato ab exteriori, non obiecto. sed ex causa effectiua deo, ipsa tamen tam ex hac finis volitione seipsam mouet ad volendum alia ꝓpter finem: quod brutis non conuenit: quia ad omnia mouentur ex instinctu. q. 9. ar. 4. fo. 17.

Voluntas respectu primi actus se habet vt mota tantum ⁊ deus vt mouens. Et nomine primi actus non intelligitur solus ille quem ⁊ voluntas in principio operationum suarum omnium habet, sed quicunq; primus absq; consilio ⁊ precio motiuo ad bonum. q. 11. ar. 2. fol. 164.

Voluntas dicitur moueri non solum a bono vniuersali apprehenso per rationem, sed etiam a bono apprehenso per sensum: inquantum bonum apprehensum per sensum, permittitur concurrere cum apprehenso per rationem in idem motiuum, ita quod motiuum voluntatis non solum est bonum vniuersale apprehensum per rationem in sua puritate, sed etiam coniunctum cum bono apprehenso per sensum. q. 10. ar. 3. fol. 19.

Ad volendum sufficit voluntas cum obiecto: sed ad volendum a se (ita q̃ ly a se dicat causalitatem applicandi seipsam ad volendum) non sufficit voluntas cum obiecto: sed exigitur voluntas prenolens finem. q. 9. art. 4. fo. 17.

Voluntatis obm esse vniuersale bonum. quomodo intelligatur. q. 2. ar. 7. 7. 8. fo. 4 co. 2.

In hac litera ꝓpositionis obis est finis: sermo est de primo ⁊ formali obiecto voluntatis. q. 1. art. 1. fo. 1.

Quomodo ista litera consequentia valeat: voluntatis obiectum formale est finis. ergo omnes actiões humane sunt ꝓpter finem. q. 1. art. 1. fo. 1.

Voluntas reducitur ad actum per precedẽtes actus ex parte subiecti. q. 75. art. 2. fo. 108.

Quia res immaterialis est formalioris et vniuersalioris virtutis quam corpus fm veritatem non potest a corpore moueri, neq; vt ab obiecto, neq; vt a motore ad exercitium. concedituꝛ tamen in litera ⁊ alibi quod voluntas seu intellectus mouentur ab exteriori tanquam obiecto, non autem tanquam a motore ad exercitium: quia ad mouendum obiectiue exteriora concurrunt, etsi non sufficienter, tamen in choatiue. mediate, ⁊ vt materia obiecti, ad mouendum autem ad exercitium nullo modo concurrunt ex parte motoris ad exercitium. si enim talis motor solus deus cum ipsa voluntate. questio. 9. articu. 5. folio. 17.

Aliud est voluntatem necessario moueri ab obiecto ad exercitium actus, ⁊ voluntatem sic disꝑsitam necessario moueri ad exercitium actus. primũ enim falsum est. ⁊ denotat quod obiectum est talis ⁊ sic efficacis nature quod potest voluntatem ad exercitium actus necessario ducere secundum verum est: ⁊ denotat naturam voluntatis que habet quendam motum naturalem non semper actu, sed quando est in certa dispositione. questio. 10. articu. 2 fol. 18.

Obiectum vndiq; bonum. necessario mouet voluntatem ad specificationem actus. Ibidem.

Quum queritur an voluntas moueatur de necessitate a suo obiecto. fuminur necessarium vere ⁊ proprie: quod scilicet impossibile est aliter se habere. ⁊ est sermo de necessitate naturali. questio. 10. arti. 2. folio. 18.

Voluntatis determinatio quo ad exercitium, vehementior ac naturalior est sui determinatione ad speciem ⁊ obiectum includit enim illam ⁊ addit. questio. 10. ar. 2. fol. 18.

Esse, vinere ⁊ huiusmodi dupliciter sumi possunt primo vt sunt quedam particularia bona secundum seipsa. ⁊ sic possunt (licet raro) repudiari, eo quod defectum habent alicuius boni quod appetitur. Alio modo vt sunt necessario connexa beatitudini. ⁊ sic quantum est ex parte sui non possunt repudiari. Ibidem.

Voluntas quia ad tertium volitorum genus (puta esse viuere ꝛc.) determinata est naturaliter quo ad specificationem vt in pluribus, ⁊ a causa vt in pluribus non necessario prouenit effectus: ideo quelibet particularia bona (etiam esse, viuere, intelligere) nonnecessario mouent voluntatem ad specificationem actus. Ibidem.

Commentariorum Index.

Quomodo ſtet, q̄ appetitus ſenſitiuus mouet voluntatem ex parte obiecti, ſi ratio quare moueat voluntatem ſit ex parte diſpoſitionis ſubiecti, vt littera dicit. q. 9. ar. 2. fo. 16. Mouere.

Quomodo voluntas moueatur a paſſione. que. 77. ar. 1. fo. 110.

An voluntas quantum ex ſe eſt parata ſed propter impotentiam ceſſans ab opere, ſit perfecta ac ſi operaretur. q. 20. ar. 4. fol. 54.

Voluntas parata quamuis non operans propter impotentiam, nihil de premio vel pena perdit eſſentialiquamuis careat aliqua accidentali remuneratione vel pena, reſpondenti ipſi exercitio actus exteriorꝭ. Ibidem.

Voluntas poteſt dici & eſſe cōplera dupliciter. Uno modo ſcōm illam habitudinem qua volitum eſt in voluntate, alio modo ſm illam qua voluntas tendit in realem aſſequutionem volitꝭ. Ibidem.

Voluntatis completio & incompletio attenditur ſm modum motus voluntatis. q. 13. ar. 3. fo. 21.

Quum queritur, an voluntas ſit tm finis an etiam eoꝝ que ſunt ad finē: ſumit voluntas p̄ volitione, nō pro ipſa potentia volitiua. q. 8. ar. 2. qſt. ti. fo. 14.

Quomodo valeat probatio huius concluſionis: voluntas ſm q̄ nominat actum, proprie loquendo eſt finis tantum. Ibidem.

An in hoc queſito. Utrum voluntas eodem actu feratur in finem & in id quod eſt ad finem: queratur de ipſa volitione, aut vniuerſaliter de actu volūtatis. q. 8. ar. 3. ti. fol. 15.

¶ Alio intelligatur, q̄ voluntas qñ mouet in finem inquātū huiuſmodi moueat quoq; neceſſario eodē motu in finem. Ibidem col.

Voluntas non eget continentia vt inclinetur quantum in ſe eſt in bonum rationis proprium volentis: ſed vt reſiſtat inſurgentibus paſſionibus appetitus ſenſitiui. q. 56. ar. 6. fo. 76.

In voluntate noſtra quantum eſt ex parte voluntatis, eſt ſufficiens determinatio ipſius ad proprium bonum, ac per hoc ad bonum ſm rationem ipſius volentis: & cum hoc ex coniunctione ad partem ſenſitiuam, ſortitur neceſſitatem habitus ad reſiſtendum contrarijs quibus tangitur. Ibidem.

An in volunta. ordetur actus neuter. i. qui nec ſit finis, nec eorum que ſunt ad finem. Ad ſcor. queſt. 8. puncipio. fo. 14. & q. 47. fol. 63.

Quia naturale vt diſtinguitur contra liberum ſequitur ad naturale: ideſt ſubſtantiale (omne enim naturale eſt ſubſtantiale) ex hoc q̄ author declarauit in voluntate inueniri motū naturalem. i. ſubſtantialem, optime ſatiſfecit queſito, an ſit talis motus naturalis vt diſtinguitur a liberum. q. 10. ad. 1. fo. 17.

An preter bonum & beatitudinem omne conueniens alicui ſm ſuam naturam, ſit naturaliter ab eo volitum. Ibidem.

An in voluntate ſit aliqua paſſio. q. 22. ar. 3. fol. 37.

Uolitatis actus ſimiles paſſionibus appetitus ſenſitiui, metaphorice conſueuimus vocare paſſiones: vt velle vindictam vocamus iram, & velle malum alicui odium. q. 22. ar. fol. 37.

Uolūtas ſimplr. & abſolute, a toto genere eligibiliū libera eſt. q. 13. ar. 6. ad. 3. fo. 22. Eligere.

Voluntas quantum ad propoſitum, poteſt dupliciter conſiderari. ſ. vt res eſt, & vt cauſa eſt. & in rōne cauſe voluntas & natura ſm proprias cauſandi differentias diſtinguunt. Et q̄t ratio cauſe in natura ad cām ſpectat inquantum res eſt, hinc apparet q̄ voluntas vtriuſq; cauſe rationem habet.

Quia vlterius natura eſt cauſa eſſentialiter prior eā voluntaria, apparet q̄ voluntas non ſolum natura quedam eſt: ſed prius habet nature rationem cauſalitatemq; propriam. Quia demū in cauſis eſſentialiter ordinatis coniunctis in vnam, id quod eſt prioris cauſe proprium participatura poſterioꝝ (vt ſupremum infimi attingat infimum ſuprem̄i) apparet quod voluntatis prime opera oportet eſſe naturalia, & prius ipſam velle aliquid naturaliter quaz libere. q. 12. ar. 1. ad. 1. fo. 18.

Impoſſibile eſt voluntatem peccare abſq; ignorantia vel errore intellectus: q̄ voluntas eſt ſolum boni vel apparentis boni. Sed ignorantie nomine in propoſito intelligit etiam ipſa actualis conſideratio. q. 77. ar. 2. fo. 111.

Voluntas ſimpliciter diuine voluntatis in volito formaliter conformis, illa ſola eſt que ſub ratione boni non apparentis ſed ſi exercet. q. 19. art. 10. fol. 32.

¶ Vulnera hūane nature quomodo ponant̄ effectus peccati: quum ſuperius dictum ſit q̄ concupiſcentia que importat hec vulnera eſt ipſum peccatum originale: nihil enim eſt ſuſpiſius effectus. queſt. 85. ar. 3. fo. 121.

Zelus ſumitur dupliciter: ſcilicet cauſaliter pro feruenti dilectione: & formaliter p triſtitia deficientium ſibi vel amicis. q. 28. ar. 3. fo. 24.

Finis.

¶Reuerendissimi in Christo patris, ⁊ domini, D. Thome de Vio, tit. sancti Xisti, sancte R.E. presbyteri, Cardinalis Caietani, insignis ⁊ Artium, ⁊ sacre Theologie Doctoris: In Primam Secunde diui Thome Aqui. Commentaria preclarissima.

Angelici Doctoris, diui Thome Aquinatis Prima Secunde: totam materiam moralem in communi complectens.

PROLOGVS.

QVanq̃ positū meū fuerit sup libros de anima cepta perficere anteq̃ nouū hoc opus aggrederer: magis tamen debitus arbitratus sum prosequi commentationes super summam diui thome. Tum quia hoc est directe ea, que ad salutis viā spectant docere. Tum quia doctrina hec in Italis satis dormit: ⁊ tamē oportuna est valde. Non intendo autē singulos articulos in sequēntibus formare: ⁊ iuxta subiectam materiam vbi opus fuerit immorari: ita tamē ꝙ nullus pretermittetur articulus etiam clarissimus, cuius memoria non fiet: quatenus ⁊ discussa ⁊ obmissa industrie tribuātur. Suscipiantur autem velim hec sicut ⁊ ceteras nostra: si ⁊ inquātum rationi consonant. Neque enim eis fidem dari maiorem posco: q̃ es sit: que ex ratione gigni nata est. Ueruntamen memores sint: ꝙ scribologia mathematica non est experenda in moralibus: vt dicitur in secūdo meta. Diui igitur Thome intercessione fretus ad textum propero.

Super qō. 1. Articulum primum.

IN titulo primi articuli questionis prime scito quod hic non queritur de hoc vel de illo agere sed vtr vtrum agere hominis sit propter finē: hunc.n. sensum ⁊ argumenta ⁊ cōclusio rūsliua manifestant.

¶In corpore ciusdē articuli dubium occurrit circa discursum quo ponitur differentia inter ationes hominis ⁊ humanas. Et concluditur solas illas esse humanas quarum homo est dñs: procedit eñ litera ab homine inq̃tum homo ad hominem inq̃tū est dñs suoū actuum: ⁊ tñ constat ꝙ communius est quod conuenit homini inq̃tum homo q̃ quod conuenit ei inq̃tum dominus suorum actuū. Quicquid eñ habet homo inq̃tum dñs habet inq̃tum homo: sed non econuerso: vt patet de actu intellectus preueniente actū voluntatis: hic enim conuenit homini inq̃tum a ceteris animantibus differt, ⁊ tamen illius non est homo dñs: quia preuenit voluntatem. Et sic totus litere processus ruere videtur. ¶Ad hoc dicitur ꝙ decisio que fit in corpore, intelligenda est proprie ⁊ formaliter de actione: et non extenso vocabulo actionis ad omnem operationem. Vocatur autem proprie actio hominis: quam excercendo dicitur agere: et non penes quam magis dicitur agi quam agere. Modo cōstat ꝙ prima operatio intellectus: que facit dubium in proposito est mere naturalis etiam antecedenter: ⁊ propterea non est computanda inter actiones: secundum ipsam enim homo non dicitur agere, sed agi potius, vt in secundo artic. vniuersaliter de naturalibus actionibus litera dicit. Negandum est ergo ꝙ aliqua actio conueniat homini vt homo que non conueniat ei vt domino. ⁊ econuerso. Et ꝛ per illaz primā opationē hō differat a ceteris aīalibus: qz illa est intellectualis: nō tñ dñt ab eis per illā tanq̃ per actionē. Differt eñ hō in agēdo a ceteris animalibus per hoc ꝙ est dñs suorum actuum: huius in essendo ⁊ operando (de quibus non est presens negotium) per aliud differat. Et sic stat solida litera ⁊ quo ad pcessum ⁊ quo ad distinctionem. ¶In corpore eiusdē art. circa illam pponē obiectū voluntatis est finis dubiū est: qz aut est fermo de formali ac primo obiecto: aut nō. Si sic, falsum est: nam finis est pars obiectiua obiecti voluntatis: quia voluntas extendit se ad finē: ⁊ ad ea q̃ sunt ad finē. Si nō, tūc pbatio cōclusionis inualida. ¶Ad primū Sic procedit. Videtur, ꝙ homini non conueniat agere propter finem: causa enim naturaliter prior est. Sed finis habet rationem vltimi: vt ipsum nomen sonat, ergo finis non habet rationem cause: sed propter illud agit homo quod est causa actionis: cum hec prepositio propter, designet habitudinem cause. ergo homini nō conuenit agere propter finem. ¶Preterea. Illud quod est vltimus finis non est propter finē: sed in quibusdam actiones sunt vltimus: vt patet per phm in primo ethi. ergo non omnia homo agit propter finem. ¶Preterea. Tunc videtur homo agere propter finem quando deliberat. Sed multa homo agit absque deliberatione, de quibus etiam quandoque nthil cogitat: sicut cum aliquis mouet pedem vel manum alijs intentus vel fricat barbam. non ergo homo omnia agit propter finem.

Sed cōtra. Oia q̃ sunt in aliquo genere deriuant a pn cipio illius generis: ⁊ finis est principiū in operabilib⁹ ab homine: vt pz per philosophum in secundo phy. ergo homini conuenit omnia agere propter finem.

Rñdeo Dicēdum, ꝙ actionū que ab homine aguntur, ille sole pprie dicūtur humane, que sunt pprie hominis inquantum est homo. Differt autem homo ab alijs irrōnalibus creaturis in hoc ꝙ est suorū actuum dñs. Unde ille sole actiones vocantur pprie humane: quarū homo est dñs. Est añt homo dñs suorū actuū per rōnem ⁊ voluntatem: vnde ⁊ liberum arbitriū esse dicitur facultas voluntatis ⁊ rōnis. Ille ergo actiōes pprie hūane dicūtur, que ex voluntate deliberata pceduntur: si que autem alie actiones homini cōueniant, post sunt dici quidem hominis actiones: sed nō pprie hūane: cum non sint hominis inquātum est homo. Manifestū est autem: ꝙ omnes actiones que procedunt ab aliqua potentia, causantur ab ea secundum rationez sui obiecti. Obiectum autem volūtatis est finis ⁊ bonū: vnde oportet ꝙ omnes actiones humane propter finem sint.

Ad primū Ergo dicendū, ꝙ finis etsi sit postremus in executione: est tamē primus in intentione agēdi. Et ideo oēs actiones humane tendunt in finem: quia si sunt propter finem tendunt in finem oportuit tamen specificare proprium modum tendendi in eum finalem: ⁊ dicere. ergo sunt propter finem. Et scito ꝙ id qō in actu signato signat esse, fieri, agere propter finē: signāt in actu excercito tendere in bonum vt sic. qz bonum excercet rationē finis. Et propterea idē etiā est tendere in bonum vt sic: ꝓpter finem. Sed author ly propter finē vsus est ad claritatē doctrine de fine in actu signato: vocabulis vtens vt cōiter phi faciunt: sicut etiā de agere ⁊ tendere ⁊ alijs hmōi est fermo: agere enim ducem belli ꝓpter finem: signāt hoc qō exercet dirigere acie exercitus ad cōsequendam victoriā ⁊ gliam. Et silr esse ꝓpter finē excercere ꝙ hoc qō est esse melius vtilius conuenientius ⁊ alia hmōi bonitatem importantia. ¶In responsione ad primum eiusdē articuli circa illa verba finis vt est primus in intentione habet rationē cāe: dubiū occurrit. An res sit finis fm ꝙ est in intentione aīe fm ꝙ est in rerum natura. Difficultant eñ hoc diuersē cōditiones finis: dicimus eñ de fine ꝙ est prima cā, ꝙ causa causarū, ꝙ mouet agens, ꝙ mouet non motū. Et rursus de codē dr ꝙ est vltimū ꝙ optimū ꝙ penes defectum affectionis ipsius dr agere agens frustra egisse. Et his eñ videt ꝙ esse finē conuenit rei fm esse in rerum natura: nam illud est vltimū optimū, ⁊ quo

non proueniente vi frustra. Ex prioribꝰ autē apparet q̄ esse finem conueniret fm esse in intentione: nā fm illud est primꝰ, cāt oēm cālitatē ceterorū et est mouēs non motū. Verba quoq; Ferri Tho. hic et auer. in. 12. meta. cōmen. 59. nō cōsonare vīr dū hic dicit q̄ res, put est prior fm intentionē hȝ rōnem finis: ubi ꝛo vr q̄ balneū fm q̄ est in alia est agēs desideriū: fm ꝛo esse extra est finis. Ut igitur res nō remanseat ambigua, prio ponā tres ꝓpones declarando illas. deinde probabo illas. et sic tertio patebit veritas.

Prīa ꝓpo ē, cē in intentione, non est rō finis: sȝ ei⁹ qdō. Scōa ē: esse in executione, nec rō nec cōdō finis est: sed coincidens illi. Tertia est: esse in rerum natura est ratio finis. ¶ Ad quarū euidentiā scito primo q̄ sicut in cālitate efficiente vt stinguendū est de rōe efficiendi et cōdone efficiētis. Dicimus em̄ quīz medicus medet q̄ rō medendi est ars medicine: condō vero medicātis est existere cē singulare quoddā subsistens ꝛc. Ita in cā litate finali distinguendū est inter rōnē finalizantis. et vt expientia in nobilibꝰ testatur inter agēs et finē quo ad hoc tm̄ interest: q̄ vltr loqndo rō agendi est forma: iuxta illud tertiū phy. text. 17. sēp cristimabit spēs aliqua mouere. Condō vero agētis ē subsistere vel in subsistēte cē, iuxta illud primi met. actione sunt subsistentia. Rō aūt finalizandi est cē rei q̄ finis ȝ. Condō ꝛo finalizantis est esse in intrētiōe. Scito ꝛo q̄ cē in nā ab esse in executiōe hȝ nō distinguaf sicut vnum esse ab alio esse: distinguī th adeo ab eo vt esse in executiōe vt sic significet esse vt pendens ab agēte cē ꝛo in rerū nā. Ꝫ nē includit nē excludit: imo fundare pt cālitatē ex q̄ dependet agēs et eius executio. Et sic pz sensus ꝓpōnū positarū. phant aūt sic. finis bonum et appetibile cuiusē sunt rōnis et ꝓdōnis: vt pz ex 2° physi. et prio ethi. q̄ ratio appetibilē rō finis, et ꝓdō appetibilē ꝓdō finis et ecē. Et sīr q̄ nō ē rō vnius nō ē rō alterius, nō ꝓstat q̄ rō q̄ sanitas appetaf ē cē nō ī alia: nā nō appetit infirmus sanitatē i alia; sī i rerū nā. q̄ cē sanitatis in rerū nā ē rō finalizandi. Et rursus cōstat q̄ sanitas nūq̄ appeteret nisi oba et cognita. q̄ esse in intentione ē cōdō finalizantis. Et rursus ꝓstat q̄ appetibile mouet non motum. q̄ esse in executione q̄ō est esse in dependentia ad agēs nō ē rō nec cōdō finis: sȝ q̄ finis gnationis et forma geniti coincidunt in idē nūo ex. 2. phy. iō esse in executione coincidēs q̄dā est. ¶ Et si q̄as de cē sanitatis in rerū nā an finalizandi rō sit q̄ est aut q̄ futurū est: rīdeo q̄ vtroq; tpe respectu diuersoꝝ actuū appetit: cuius ꝓprii est oēm finis et bonū. Nā esse in rerū nā sanitatis futurā, mouet finaliꝫ appetitum fm actū desiderū. Et idem esse post modū phs mouet appetitū et finaliꝫ fm actū delectantis. hȝ em̄ ꝑ singulare gnis cāe finalis vt cālitatem, huȝ actu exerceat et hȝs tm̄ cē in anima tāq̄ conditionē cāe: nec hoc est magis mirū q̄ mirabilīs diuersa nā cāndi. Verum aduerte hic q̄ ratio delectabilis nō excludit esse in intentione vt conditionem: vt pz in animalibus. Unde ex hoc q̄ ratio finalizandi est quandoque esse in rerū nā ꝓtialiꝫ, nō excludit vl dictū huius ꝛfe. f. q̄ fm q̄ est in intentione hȝ rōnem finis. semper em̄ exigit ista cōditio. Et si in pure nālibus illā queris: memento q̄ opus nāe est opus intelligentie: et cessabit qō. Ex his autem facile patet cōlonantia ac rō dictorū de fine. Dicit em̄ dicit q̄ esse finis fm q̄ est in intentione. Et verum est prout hȝ fm seu inquantum denotat cōditionē finis. Et q̄ est vltimus optimus et fm esse extra et perfectū ꝛc. et verum est prout denotat ratio finis. Sed ecto cautus q̄ aliud est dicere finis ratio est vltima optima perfecta esse extra ꝛc. Et aliud est dicere finis ratio est in statu optimo vltimo perfecto extra animum ꝛc. In primo denotatur q̄ ratio finalizādi sit talis secundum se formaliter. In secūdo vero q̄ habeat talem statum quasi cōditionē requisitam ad finalizandum. Unde prima cō cedatur. secūa aūt vtpote falsa neganda est. Sanitas enim desideratur fm esse perfectissimum quo ad rōnem desiderabilis: sed quum desideratur non hȝ statū pfectissimū: imo ille desideraf vt habeaf. Qō aūt obiciur de frustra nihil efficit: nam frustra non ōr per priuationē causalitatis finalis: sed per priuationem affectionis ex parte efficientis ꝓsupposita causalitate finali: qō em̄ agit ꝓpter finē si nō assequatur illū frustra laborasse ōr. Et si instetur: q̄ in ipsa affectione finis causalitas est finalis. iam patet responsio q̄ est rūe cōsummano finalizandi sicut et agēdi. Et sic ex rōne ipsius frustra nihil aliud habeē nisi q̄ ratio finaliꝫādi est cē in rerū nā: et q̄ esse in rerū nā futurū quidē finalizat: nouit rer aūt pfis consummat finalizationem desiderū. qō totum et ītati et doctrine huic cōsonat. auer. quoq; verba quantum ad ꝓpositum spectat. l. de finis rōne nobis attestantur: nam de fine quo ad rōnē finis dicit q̄ est esse extra: qō nos docuim⁹: quantū vero ad esse intra q̄ sit vel non sit conditio nihil dicit q̄ vero dicit q̄ fm esse intra est agens alterius negotiū est: et tractanum in primo libro querē ꝛc.

¶ In responsione ad 2ᵐ circa rationē qua obiecitur: q̄ actus vocabitur ratio nō potest esse vltimꝰ finis: dubiū occurrit an intendat de vltimo fine vt res ōr finis aut de vltimo fine vt adeptio rei dicitur finis. si litera enim intendit de vltimo fine: primo modo constat q̄ nō solum actus volūtatis: sed nullus actus cuiuscunq; potētie pōt esse finis vltimus: sic enim solus deus est finis vltimus si aūt intendit de fine sēdo mō: tunc maior ſ. finis est oēm volūtatis hoc mō intellecta esset ꝓbanda. Negaf em̄ de facto a ponētibus felicitatē in actu volūtatis: ponunt em̄ actū amādi deū vltimū finē vt adeptionē: ipsum vero deū vt esse adeptū. et sic fm istos diceretur ad hanc rōnez litere: q̄ finis vt res est oēm voluntatis: finis vero vt adeptio est actꝰ elicitus volūtatis. ¶ Ad hoc rīderi pōt q̄ maior est finis vltimꝰ simpliciter et nō fm aliquid cuius est oēm volūtatis: nā nunq̄ in numerum innuitur ponere finis vt res cōtra finē vt adeptio. Anarus em̄ pro oēo eodem respicit hȝe pecuniā: et infirmus habere corpus sanū ꝛc. Sub hac aūt ꝓpositione non potest subsumi de actu intellē, sicut de actu volūtatis: q̄ non est oēm primū voluntatis verissimū: de actu vero intellē est falsum: q̄ nō solū bonum: sed bonum cognitum est oēm primum voluntatis. et sic ratio litere de fine simplr intellecta infert intentum. Scēo ꝑ dici q̄ ille sermo ꝑt intelligi de fine eo modo quo res ōr finis: sȝ non est sermo de fine vltimo cōmunissimo qualis est deus: sed ꝓprio hois. de quo hoc occultū ſa pandit: q̄ si est aliqua actio hois: q̄ illa non pōt cē actꝰ elicitꝰ volūtatis: nec ē eadē rō de actibus alterius potētie: puta intellē: q̄ ille ex quo pōt esse oēm voluntarius non phibef ex ꝺ q̄n sit finis vt res. Et ꝓpea forte ifa nō affirmatiue: sȝ ꝺōnaliter dicit si aliqua actio hois est vltimus finis. Sat em̄ est huic litere saluare: q̄ etiā si hō ageret actionē que esset vltimꝰ finis vt res est vltimus finis, adhuc verificaret: q̄ tunc ageret etiā ꝓp finē: q̄ vellet illā actionē. et sic ipm̄ vellet cē ꝓp finē. Nec subest ꝺ dubitatio: qō actio illa vltima: in quo consistit felicitas vltima sit imperata apud doctrinā sctī tho. q̄m ponit volūtatem et intellectū nāli motu ferri in deū oblatū cū lumine glorie. Hec enim solues intuendo: q̄ loquif de hoie in statu hō: et non quatenus diuine cōsors est nature p gliam. et si hanc ife rīsionē notauerīs ꝑspicies interpretationē principalis cōclonis rīsīue posite in corpore huius ar. f. oēs actiōes hȝane sunt ꝓpter finē: ly em̄ oēs nō distribuit ꝓ olbus actionibus seorsum sumptis. hȝ pro singulis ꝑfecte seu integraliter sumptis: si em̄ aliqua actio intellē vltimꝰ finis illa fm se sola nō pōt cē ꝓp finē: sȝ ipa rōne eis velle, a q̄ pendet. q̄ in se principaliter claudit est propter finem: et sic oēs actiones humane sunt ꝓpter finē.

¶ Super Arric. 2.

In artic. 2. dubium occurrit q̄d inter sit inter apphendere finem: et apprehendere rōnem finis: hāc em̄ ofiam ꝓstituit ifa radicem ofie inter rōnalia et irrōnalia sensitiua in agendo propter finem. Non enim potest dici

12. q. 30 ar. 2. co. 2. 2. 3. c. 46. Et li. 3. c. 1. fina. 16. 24. 109 110. li. et 111. Et vnio. ar. 3. col. 2 2. phys. le. 4. co. 2. phᵒ et lect. 10. pun⁹.

finis intelligitur ꝺ̄ ditas finis: qñ mulier ꝑparans cibos: vt comedat hora pꝛ̄ꝺ̄ quia ditatē comestionis nec in vñ nec in particulari nouit: sed ad hūc finem: qui est tunc comedere apprehensum ordinat preparationem suam.

¶ Ad hoc ꝺ̄: q cū rō finis cōsistat in hoc, qꝺ̄ est esse cuius cā seu propter ꝺ̄ cognoscere rōnē finis est cognoscere habitudinē finis ad id qꝺ̄ est ad finem: q̄ ẽm ꝓportionē horū cognoscit ad finē se mouere pōt: ⁊ qui non nouit: non pōt. Cuius signū est q apphensio aliquo fine puta sanitate nihil agimus ꝓp ipaz donec cognoscam⁹ hitudinē eius ad exercitiū, vel dietā: vel porionē ⁊c. In cognitiōe ergo ꝓportionis: seu hitudinis rei, q̄ est finis ad id qꝺ̄ est ad finē vt sic cōsistit cognoscere rōnē finis. ⁊ hinc oritur dꝫia in mouēdo se ad finē cognitū ⁊ non mouere se: vt in litera ꝺ̄t.

¶ In eo. 2. ar. 1. rñ. ad tertiū nō rōnē optimā quare opus nāe est opus intelligentie.

¶ Super Articulum tertium.

1.3. 4. 2 q. 18. ar. 2. 2. 3. 2 q. 72. ā. 1. 2. 3. Et. 2. di. 40. ā. 3. Et mal. q. art. 4.

Est tertio ar. ꝺubiū occurrit circa processum litere: mā digredi videt a principio actiuo ad principium finale: ꝺ̄ assumit vlr q actio specificatur ab actu q̄ est p̄n cipiū agendi, vt calor calefactionis ⁊ subsumit q finis est obm voluntatis: ac per hoc principium actus deliberati a voluntate et sic concludit finem vt principium specificare actionē hūanā. Constat. n. q finis ẽ actꝰ q̄ sit principiū agēdi. Iz ẽ finis pp quē agēs ꝓncipio agendi agit. malus igit vr ꝓcessus ifē. ¶ Ad ꝺ̄t q finis est non solum finis: sed obm voluntatis, ac per hoc loco fore que est principiū agendi: baneū. n. inꝺt auer. i aīa est agēs ꝺesideriū. Et si ꝫ ꝺ̄ instet q: nō saluat iuxta hanc rñsionē sermo formal. s. q finis spēm det actioni hūane ꝫ res que est finis rñdēdū ẽ, q finis: inq̄tum finis ꝫ q̄ sit obm voluntatis, ⁊ sic est sermo fo ꝫ alis ꝫ finis specificat actionē hūanā: ⁊ nulla digressio in ꝓcessu cōmissa est. Sz ꝺiuersus mod⁹ habēdi rōnē agēdi in causis in minore apparētiā ꝺat ꝺubio: ipm esse ꝓpter qꝺ̄ voluntas agit, est esse quo voluntas agit nec sibi ꝺebet alio⁹ q̄ agit: seu rō agendi. ¶ In eo. ar. 4. nolo repetere scripta supra primā partē: ꝫ in rñsione ad primū nō illa verba vt hoc ipm est ꝺe rōne act⁹. Ex his. n. ꝓz q̄ cōformis. S. T. sit ꝺoctrina superi⁹ tradita ꝺe ꝺistinctione intrinsece quarūꝺā rerū. s. potētiarū actuum motuū ⁊ hmōi per extrinseca, a qb⁹ rōnes earū absolui nequeūt. ¶ In eo. 3. art. in rñsione ad tertiū aḡuerte: q autor non negat pluralitatē finiū etiā primoꝝ absolute: sed specificantiū actū: vnius. n. numero actus p̄out semel egredit ab operāte (qꝺ̄ ꝫ pp accītes intentiones in continuando actum) vn⁹ solus est finis propius a quo est species velut ꝺubstātialis: a ceteris autem accidentales species sunt, vt inferius clarificabitur ꝺe circumstātijs.

¶ Super Arti. 4.

In arti. 4. eiusꝺem. 1. qō. ꝺubium est circa rñsionem ad primum quum ꝺicitur q ꝺe ratione boni est q aliquid ab ipso effluat nam si hoc est verum sequitur primo q ꝺe ratione boni quod est essentia ꝺiuina est q aliquid ab ipsa effluat. Et cū illud qꝺ̄ est ꝺe rōne alicuius necessario conueniat illi sequitur q necessario ab essentia ꝺiuina aliquid effluat. Et sic nō libere sed necessario res effluxerunt ineſſe a ꝺeo. Sequitur ſeꝺo q intellecti ꝺiuinus moꝺerando effluxum bonorum a primo bono auferat a bono id qꝺ̄ est ꝺe rōne eius qꝺ̄ ⁊ impoſe est, ⁊ non est fas tribuere ꝺiuine ſapie que ꝺispo nit oia suauiter. Probatur sequela q̄ constituendo vltimū bonū inferius: cū illud quia bonū ẽ ha beat ꝺe rōne sua q aliquid ab eo effluat: et q̄ vltimū nihil ab eo effluit opz q̄ sit abiectum ab eo id qꝺ̄ est de ratione eius.

¶ Ad hoc ꝺ̄t q inter finē ⁊ bonum hoc interest q cū finis hēat ꝺuo. s. esse obm appetitus (hz ẽm rōnē appetibilis) ⁊ esse causaz finalē. finis ẽm alicuius ẽ finis. Et sm hoc rū oritur ex ꝓpio. nā finis ex eo q̄ appetibil⁹ cāt finaliꝫ bonū exercet rōnē finis q̄ ad primū ꝓpea ⁊ i ꝓpio ehz ꝺ̄t bonū est qꝺ̄ ois appetūt. Et ꝺiuina essentia hz rōnē boni rōne sue nālis volūtatis vt pote ꝓpriū obm illius cuius cōstat nō esse finē positiue sicut nec finē positiue q̄ est ꝺe rōne finis ex eo q̄ appetibil⁹ est finaliꝫ bonū exercet finem in seipso: ⁊ in his q̄ sunt ad finē vtpote appetibilis rōnem hñtia: finis autē ꝺistinguitur ab effectu. Ex his aūt ꝺeducitur cū ꝺuplex sit effluxus a bono. s. in appetitu et in re. Et primo in ifa voce sm ordinē intentiōis. 2° executionis si sit sermo ꝺe effluxu in appetitu constat q̄ ꝺe rōe boni ẽ nō q̄ appetat hz q̄ sit appetibilis: ac p̄ nō q̄ ab eo aliqꝺ effluat sed q̄ sit tale a q̄ effluat appetitus sui. Et si ꝫ ꝺ̄ opponat ꝓcessus in infinitū q: si qꝺlz bonum piet sui amorē. ⁊ ille amor cū sit bonū piet sui amorē. ⁊ sic in infinitū facilis est rñ⁹ ex rñsione ad tertiū q p̄ cū sit p accīs nō incōueniet sortiri infinitatē: sic in actib⁹ reflexis ītellē. si ẽm eoꝺē actu in ꝺiū ⁊ actū meā nostra ferret in ꝓpio actu eēt stat⁹ sic ē in intellēgeli. Si ꝫo sit sermo ꝺe effluxu in re. sic tā to magis pstat q nō ẽ ꝺe rōe bōi ꝺiffundere

3. ꝺ. 3. q. 2. ā. 3. c.

quā ꝺiffundere. Ad primū ergo ꝺicēꝺū, q finis non est omnino aliquid extrinsecū ab actu: q: cōparat ad actū, vt ꝑn⁹ vel terminus ⁊ hoc iꝺē ipm est ꝺe rōne actus vt. s. sit ab aliquo ꝑtū ad actionē ⁊ vt sit ad aliqꝺ ꝑtum ad passionē. ¶ Ad ām ꝺ̄m, q finis ām q̄ ẽ prior in intētione vt ꝺcm ē, ꝫ hoc ꝓtinet ad voluntatem: ⁊ hoc mō ꝺat spēm actui hūano siue morali. ¶ Ad tertiū ꝺ̄z, q iꝺē act⁹ numero ām q semel egrediꝫ ab agente non ordinatur nisi ad vnū finē primū a quo ꝫ spēm, sed pōt ordinari ad plēs fines remotos, quorū vnus est finis alteri⁹: poſe tñ est q vnus actus ām spēm nāe ordinet ad ꝺiuersos fines volūtatis: sicut hoc ipm quod est occiꝺere hoiem qꝺ̄ est iꝺē ām spēm nāe pōt ordinari sicut i finē ad cōseruationē iustitie ⁊ ad satisfaciendū tre. ⁊ ex hoc erunt ꝺiuersi actus ām speciem moris: q: vno mō erit actus virtutis, alio mō erit actus vitij: nō em motus recipit spēm ab eo qꝺ̄ est terminus per accīs, sed solū ab eo qꝺ̄ ẽ terminus per se. fines aut morales accidunt rei naturali, ⁊ econuerso rō naturalis finis accidit morali. ⁊ iō nihil prohibet actus qui sunt ijdem secundum spēm nature esse ꝺiuersos secundum spēm moris: ⁊ econuerso.

¶ Utrum sit aliquis vltimus finis humane vite. Articu. 4.

Quartum sic procediꝫ. Ꝗideꝫ q nō sit aliqs vltimus finis humane vite, ꝫ ꝓcedat in ifinitū. Bonū em ām suā rōnē est ꝺiffusiuum sui: vt ptz per Diony. 7. c. ꝺe ꝺiui. no. Si ergo qꝺ̄ procedit ex bono, ipsum etiā est bonū z, opz q illud bonū ꝺiffundat aliquid bonū: ⁊ sic ꝓcessus boni est in infinitū. Sed bonū habet rōnem finis. ergo in finibus est ꝓcessus in infinitū. ¶ ꝑ. Ea q̄ sunt rōnis in infinitū multiplicari pñt, vñ ⁊ mathematice ꝗtitates in infinitū augent. Spēs ēt nūeroꝝ ꝓp hoc sunt infinite: q: ꝺato quolz nūero aliū maiorē excogitare potes, ꝫ ꝺesideriuz finis seqꝫ apphensionem rōnis, ergo vr q in finibus ꝓcedat in infinitū. ¶ ꝓ. Bonum ⁊ finis est obiectum voluntatis, sed voluntas infinities potest reflecti supra seipsam: possum em velle aliquid, et velle me velle illud. ⁊ sic in infinitū. ergo in finib⁹ humane volūtatis ꝓceditur in infinitum. ⁊ non est aliquis vltimus finis hūane volūtatis

Ad primū ergo ꝺicēꝺū, q finis non est omnino aliquid extrinsecū ab actu: q: cōparat ad actū, vt ꝑn⁹ vel terminus ⁊ hoc iꝺē ipm est ꝺe rōne actus vt. s. sit ab aliquo ꝑtū ad actionē ⁊ vt sit ad aliqꝺ ꝑtum ad passionē. ¶ Ad ām ꝺ̄m, q finis ām q̄ ẽ prior in intētione vt ꝺcm ē, ꝫ hoc ꝓtinet ad voluntatem: ⁊ hoc mō ꝺat spēm actui hūano siue morali. ¶ Ad tertiū ꝺ̄z, q iꝺē act⁹ numero ām q semel egrediꝫ ab agente non ordinatur nisi ad vnū finē primū a quo ꝫ spēm, sed pōt ordinari ad plēs fines remotos, quorū vnus est finis alteri⁹: poſe tñ est q vnus actus ām spēm nāe ordinet ad ꝺiuersos fines volūtatis: sicut hoc ipm quod est occiꝺere hoiem qꝺ̄ est iꝺē ām spēm nāe pōt ordinari sicut i finē ad cōseruationē iustitie ⁊ ad satisfaciendū tre. ⁊ ex hoc erunt ꝺiuersi actus ām speciem moris: q: vno mō erit actus virtutis, alio mō erit actus vitij: nō em motus recipit spēm ab eo qꝺ̄ est terminus per accīs, sed solū ab eo qꝺ̄ ẽ terminus per se. fines aut morales accidunt rei naturali, ⁊ econuerso rō naturalis finis accidit morali. ⁊ iō nihil prohibet actus qui sunt ijdem secundum spēm nature esse ꝺiuersos secundum spēm moris: ⁊ econuerso.

¶ Utrum sit aliquis vltimus finis humane vite. Articu. 4.

Quartum sic procediꝫ. Ꝗideꝫ q nō sit aliqs vltimus finis humane vite, ꝫ ꝓcedat in ifinitū. Bonū em ām suā rōnē est ꝺiffusiuum sui: vt ptz per Diony. 7. c. ꝺe ꝺiui. no. Si ergo qꝺ̄ procedit ex bono, ipsum etiā est bonū z, opz q illud bonū ꝺiffundat aliquid bonū: ⁊ sic ꝓcessus boni est in infinitū. Sed bonū habet rōnem finis. ergo in finibus est ꝓcessus in infinitū. ¶ ꝑ. Ea q̄ sunt rōnis in infinitū multiplicari pñt, vñ ⁊ mathematice ꝗtitates in infinitū augent. Spēs ēt nūeroꝝ ꝓp hoc sunt infinite: q: ꝺato quolz nūero aliū maiorē excogitare potes, ꝫ ꝺesideriuz finis seqꝫ apphensionem rōnis, ergo vr q in finibus ꝓcedat in infinitū. ¶ ꝓ. Bonum ⁊ finis est obiectum voluntatis, sed voluntas infinities potest reflecti supra seipsam: possum em velle aliquid, et velle me velle illud. ⁊ sic in infinitū. ergo in finib⁹ humane volūtatis ꝓceditur in infinitum. ⁊ non est aliquis vltimus finis hūane volūtatis

Perfecte: qꝺ̄ non parum boni est.

¶ Super Artic. 4.

In eodē. 4. ar. ꝺubiū occurrit circa rñsionem ad ām quo pacto p̄ esse

verū q̄ inter ſpecies numeroꝝ ſit ordo per accidēs z proceſſus in infinitum; qz accidit numero exiſtenti q̄ ei addatur vnitas. vꝫ eſſin primis ꝫ communem animi conceptionē. ſ. q̄ inter ſpecies eſt ordo p̄ ſe. z probatur ratione: qz vna ſpēs puta trinitas eſt per ſe prior quaternitate: z quaternitas eſt per ſe posterior trinitate. z ſic eſt de trigono z rectangono.

¶Ad hoc dr breuiter: qz extra moralia eſt materia hic q̄ aliꝫ eſt loqui de ordine entium: z aliud de ordine cauſ vt cauſe z cāt. iſſermo phs eſt de ordine finiū. ſ. cauſarū finalium z propterea de ordine cauſandi lo quendo dicitur q̄ numerus precedens eſt cauſa per accidens numeri ſequentis: qz accidit numero periſſi: puta 8 vt ſic q̄ addat vnitas z fiat nouenarius. ꝫ obiectio illa militat de ordine ipſarum ſpecierū abſolute non in ratione cauſe z cauſati. ſed ſi ſtudioſe inquirit quomodo in ſpeciebus numeroꝝ figurarū z proportionū dat̄ proceſſus in infinitum: z tamen cōſter dr q̄ in p̄ ſe ordinatis entibus non datur proceſſus in infinitum. Dicendū eſt q̄ illud cōe dictum intelligendū eſt de entibus ſimplr nō de entibus ſm quid hmōi autem ſpēs cū non ſint nec eſſe poſſint in actu ſed ſemper ſunt in actu p̄ miſto potentie: vt pꝫ in. 9. metap. non ſunt inter entia niſi ſm q̄d vt eſt infinitum: z p̄terea non de eis intelligitur cum dr q̄ in entibus habentibus p̄ ſe ordinē non eſt proceſſus in infinitum.

¶Super Articulum quintum.

In arric. 5. eiuſdē prime. q. aduerte prio titulum q̄ intelligo ipſum vbi ſit ferri in actu ſꝫ effectu ſeu habitu: vnde vim rōnū in corpore. Procedūt ēm ex diuerſis capitibꝰ. nam prima ex eo q̄ vltimus finis hꝫ rōnē boni perfecti reſpectu illius. ſecunda ex eo q̄ habet rōnem primi boni naturalis. tertia ex eo q̄ hꝫ rationē primi ſpecificantis. Et ſꝫ prima rō clarius conuincat: ex ppēa illa vtitur auctor in rſponſionibus argumētorum: rogem ſꝫ mō ēs clarificēt. nā ſicut

Sed contra Eſt. q̄ phs dicit. 2. meta. q̄ qui infinitum faciūt auferūt naturam boni: ſed bonū eſt quod habet rationē finis. ergo cōtra rationē finis eſt ꝙ ꝓcedatur in infinitum, neceſſe eſt ergo ponere vnum vltimum finem.

Reſpondeo Dicēdum, q̄ p̄ ſe loquendo impoſſibile eſt in finibꝰ ꝓcedere in infinitū ex quacūq; pte. in omnibus ēm que per ſe habēt ordinē adinuicē, oportet q̄ remoto ꝑmo remoueāt̄ ea que ſunt ad ꝑmū. Aſi phs ꝓbat in. 8. phy. q̄ nō eſt poſſibile in cauſis mouēt̄ibus procedere in infinitū. qz non eſſet ꝑmū mouēs: quo ſubtracto alia mouere nō ꝓſit, cuz nō moueāt̄ niſi per hoc q̄ mouent̄ a primo mouēte. In finibꝰ aūt inueniꝫ duplex ordo ſ. ordo intentionis: z ordo executiōis. z in vtroq; ordine opz eſſe aliquid primum. id enim quod eſt primum in ordine intentiōis eſt quaſi principiū mouens appetitū: vnde ſubtracto principio appetitus a nullo moueretur. id autem qđ eſt principiū in executiōe, eſt vnde incipit operatio: vnde iſto ꝑncipio ſubtracto nullus inciperet aliquid operari. principium aut̄ intentionis eſt vltimus finis. principiū aut̄ executionis eſt ꝑmum eorum que ſunt ad finē, ſic ergo ex neutra parte poſſibile eſt in infinitum procedere, qꝫ ſi non eſſet vltimus finis nihil appeteretur, nec aliqua actio terminaret̄, nec etiaꝫ quieſceret intentio agētis. Si aut̄ nō eſſet primū in his q̄ ſunt ad finē, nullus inciperet aliquid operari nec terminaret̄ conſiliū ſed in infinitū procederet. Ea vero que nō habent ordinem per ſe, ſed per accidens ſibiſinuicem cōiunguntur, nihil phibet infinitatē habere: cauſe etiam per accidens in determinate ſunt: z hoc etiam modo conuenit eſſe infinitatem per accidēs in finibus, z his que ſunt ad fines.

Ad primū Ergo dōm, q̄ de ratiōe boni eſt q̄ aliq̄d ab ipſo effluat: nō tamen q̄ ipſum ab alio procedat. z ideo cum bonū habeat rationem finis et primuꝫ bonū ſit vltimus finis: ratio iſta nō ꝓbat q̄ nō ſit vltimus finis, ſed q̄ a fine primo ſuppoſito procedat in infinitū infertus verſus ea que ſunt ad finē. z hoc quidē contingeret ſi conſideraretur ſola virtus primi boni que eſt infinita, ſed qz primū bonuꝫ hꝫ diffuſionē ſm intellectū cuius eſt hꝫ aliquā cauſam certaꝫ proſſuere in cauſata, aliquis certus modus adhibetur bonoꝝ effluxui a primo bono a quo omnia bona participant virtutem diffuſiuam. z ideo diffuſio bonoꝝ non procedit in infinitum. ſed ſicut dicitur Sap. xj. Deus omnia diſpoſuit in numero ponderе z menſura. ¶Ad ſcōm dōm, q̄ in his que ſunt per ſe, ratio incipit a priciꝑ naturaliter notis z ad aliquē terminū progreditur: vnde philoſophus probat in primo poſteriorum, q̄ in demonſtrationibus non eſt proceſſus in infinitum: qz in demonſtrationibus attenditur ordo aliquorum p̄ ſe adinuicem connexoꝝ z non per accidēs. in his aut̄ que per accidens connectuntur nihil prohibet rationē in infinitū ꝓcedere: accidit aut̄ quantitati aut numero ꝓexiſtenti inquantū huiuſmodi q̄ ei addat̄ quāritas aut vnitas: vnde in huiuſmodi nihil prohibet rationem procedere in infinitum. ¶Ad 3m dōm, q̄ illa multiplicatio actuuꝫ volūtatis reflexe ſupra ſeipſam p̄ accidēs ſe hꝫ ad ordinē finiū: qđ patet ex hoc q̄ circa vnū z eundē actū indifferēter ſemel vel pluries ſupra ſeipſam voluntas reflectitur.

¶Vtrum vnius hominis poſſint eſſe plures vltimi fines. Artic. 5.

Ad quintū Sic proceditur. Videt. quod poſſibile ſit voluntatem vnius hominis in plura ferri ſimul ſicut i vltimos fines. Dicit enim Auguſt. ix. de ciui. dei, q̄ quidam vltimum hominis finez poſuerūt in quatuor. ſ. voluptate, in quiete, in bonis nature, et in virtute hec autem manifeſte ſunt plura. ergo vnus homo poteſt conſtituere vltimum finem ſue voluntatis in multis.

¶Preterea. Que non opponūtur adinuicem ſeinuicē non excludunt. ſed multa inueniunt in rebus que ſibiſnuicem nō opponūtur. ergo ſi vnum ponatur vltimus finis voluntatis non propter hoc alia excluduntur.

¶Preterea. Voluntas per hoc quod conſtituit vltimum finem in aliquo ſuam liberam potentiam non amittit: ſed anteq̄ cōſtitueret vltimū finem ſuum in illo puta in voluptate, poterat conſtituere finem ſuum vltimū in alio, puta in diuitiis. ergo etiam poſtq̄ conſtituit aliquis vltimuꝫ finem ſue voluntatis in voluptate poteſt ſimul conſtituere vltimū finem in diuitiis. ergo poſſibile eſt vnius hominis voluntatem ſimul ferri in diuerſa, ſicut in vltimos fines.

Sed cōtra Illud in quo quieſcit aliqs ſicut in vltimo fine: hominis affectui dominat: qz ex eo totius vite ſue regulas accipit vñ guloſis dicitur Phil. tertio, Quoruꝫ deus venter eſt, qz. ſ. cōſtituūt finem in delitijs ventris, ſed ſicut dicitur Matth. 7. Nemo pōt duobus dominis ſeruire adinuicem. ſ. nō ordinatis ergo impoſſibile eſt eē pluresvltimos fines vnius hominis adinuicem non ordinatos.

Rñdeo Dōm, q̄ impoſſibile eſt q̄ volūtas vnius hominis ſimul ſe habeat ad diuerſa ſicut ad vltimos fines. cuius ratio pōt triplex aſſignari. ¶Prima eſt: qz cum vnumquodq; appetat ſuā perfectionē illud appetit aliquis vt vltimum finem, quod appetit vt bonum perfectū z cōpletiuū ſuſpplitus. Unde Auguſt. dicit. 9. de ciui. dei. Finem hominū nunc dicimus non q̄ conſumitur vt non ſit, ſed q̄ perficitur vt plene ſit. oportet igitur q̄ vltimus finis ita impleat totum hominis appetitum q̄ nihil extra ipſum appetendum relinquatur. qđ eſſe non poteſt ſi aliquid extraneum ad ipſius perfectionem requiratur. vnde non poteſt eſſe q̄ in duo ſic tendat appetitus ac ſi vtrunq; ſit bonum perfectum ipſius.

¶Secunda ratio eſt, quia ſicut in proceſſu rationis principium eſt id quod naturaliter cognoſcitur, ita in proceſſu rationalis appetitus qui eſt voluntas oportet eſſe ꝓncipiū id quod naturaliter deſideratur. hoc autem oportet eſſe vnum: quia natura non tendit niſi ad vnum: principium autem in proceſſu rationalis appetitus eſt vltimus finis: vnde oportet id in quod tendit voluntas ſub ratione vltimi finis eſſe vnum.

¶Tertia ratio eſt: qz cum actiones volūtarie ex fine ſpeciē ſortiāt̄, ſicut ſupra habitum eſt: oportet q̄ a fine vltimo qui eſt communis ſortiantur rationem generis, ſicut et naturalia ponuntur in genere ſm formalē rationē communem: cum igitur omnia appetibilia volūtatis inquantum huiuſmodi ſint vnius generis, oportet vltimū finē eſſe vnū: z precipue quia in quolibet genere eſt repugnat diuiſus (ſ) bi gratia.) ex vna parte z volurptatem ex alera parte conſtituere ſimul duo bona completa vnius qz ſequit q̄ neutrū ſeorſum eſt ſufficiēs ac p̄ b vtriq; aliq̄d deficit z vtriq; eſt incōpletiūta repugnat hec eadē conſtituere ſiſ duo ꝓia bona hālia: quia neutrū eſt priꝰ quo inciperet motꝰ voluntatis: z ſimilr repugnat eadem conſtituere duo prima ſpecificātia: qz neutrū eorū eſſet ſpecificans ꝑmꝰ vñ he rōnes directe cōcludentes vnitarē forſalē vltimi finis i vnoquoq; qz hꝫ rōnē cōpleti nāliꝫ ſpecificāt̄; primo ſiſ excludunt q̄ impoſſe eſſ ponī hmōi rōnem forſalē in diuerſis ex regione conditionis: ita vt diſtinguat ipſa rō forſal in eis z fiant ſiſ duo vltimi fines vnihoisz: cū q̄ tñ ſtat vt infra dr. q̄ rō iſta ponat ꝙ ꝑhꝰ tāq; ꝓbꝰ ite grāndꝰ vnū ſu dm aded q̄ illius. Sz vnū hic occurrit nouiter dnm. qđ ſtat hec duo ſiſ q̄ dbz ꝓbē conſtituat ſibi vltimum finē in illo ꝙmutabili bono q̄ intēdit cū auertit a deo peccādo mortalr z q̄ nō hēat ſiſ in him diuerſa vt vltimos fines cū cōtingat cundē hoiez ſiſ eē in diſparatis ꝓbis mortalibus: puta gula z iniuſtitia ita q̄ neutri p̄ alterus officit: ſꝫ ebrietas enim ſm ſe delectat: z ſimiliter iniuſtitia.

¶Ad hoc breuiter dr q̄ oēs fines proximi ꝓbōꝝ mortaliū vniuſtur in vno vltio. finē q̄ eſt ipſemet peccator qm amor ſui vſq; in contēptū dei cōſtituit ciuitatem babilonis: ſicut amor dei vſq; ad cōtēptum ſui hierlm. vñ hmōi ꝓbōꝝ nec ſunt ſules nec in iuſtitie appēti bono ſeorſum poſitiuit vltimū finē. cs ſigm eſt q̄ neutrū ſibi ſufficit ſꝫ oia cōmutabilia bona ad q̄ ꝓbōꝝ cōuertitur referunt ad vnuꝫ cōem finē qui eſt ſimpliciter vltimꝰ ſibi. ſ. ipſummet: qm̄ oia appetit vt conſeruatia ad boꝝ ꝓpriū: ita q̄ hꝫ bōa nō appetunt vt fines vltimi ſimplr: ſed vt fines vltⁱ, ptialeſ: vt. ſ. ptes bōi ꝓpriꝫ q̄ ē ſimplr finis vltimꝰ ūlꝰ: z intēdit in ei ꝓbō mortali. Ita aūt docet inpoſſe eē q̄ vnius ſiſ ſint ꝑles fines vltimi ſimpliciter. Et ꝓpterea nulla eſt cōtrarietas inter propoſita

vnum primū principium: vltimus aūt finis hȝ rationem primi principij, vt dictū est: sicut aūt se hȝ vltimus finis simpliciter ad totum humanū genus, ita se hȝ vltimus finis huius hois ad hunc hominē vñ opȝ q̄ sicut oim hoim est nāliter vn⁹ finis vltimus, ita huius hois volūtas in vno vltimo fine statuatur.

Ad primū Ergo dō̄m, q̄ oia illa plura accipiebantur in rōne vnius boni perfecti ex his ꝑstituti ab his qui in eis vltimū finē ponebant. ¶ Ad ſm dō̄m, q̄ etſi plura accipi possunt que ad inuicē oppositionem non habeāt: tamē bono perfecto opponitur q̄ sit aliquid de perfectione rei extra ipsam. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ potestas voluntatis non habet vt faciat opposita esse simul, quod cōtingeret si teneret in plura disparata sicut in vltimos fines: vt ex dictis pȝ.

¶ Utrum homo omnia que vult, velit propter vltimum finem. Articu. 6.

1.q. 60. ar. 2. co. 2. 4. dis. 49. q. 1. art. 5. q. 4. Et. 1. 5. ca. 100.

Sed Sic procedit. Aſ q̄ nō oīa q̄cunq; vult hō pp vltimū finē velit. ea. n. q̄ ad finē vltimum ordinanť seriosa dīr quasi vtilia: sed iocose a seriosis distinguunť. ergo ea q̄ homo iocose agit nō ordinat i vltimū finē. ¶ ℘. Phs dicit in principio Meta. q̄ scientie speculatiue ꝓpter seipsas queruntur: nec tñ pōt dici q̄ quelz earū sit vltimus finis. ergo nō oīa que hō appetit, appetit pp vltimū finem. ¶ ℘. Quicqd ordinat aliquid in finem cogitat de illo fine: sed nō semper homo cogitat de vltimo fine in omni eo quod appetit aut facit: nō ergo omnis homo appetit aut facit propter vltimum finē.

Sed contra Est, q̄ dicit Augu. xix. de ci. dei, Illud est finis boni nostri propter quod amantur cetera illud autem propter seipsum.

Rñdeo Dicendū, q̄ necesse est q̄ oīa q̄ hō appetit, appetat propter vltimū finē: z hoc apparet duplici ratione. Primo quidē: qz quicquid homo appetit sub ratione boni: quod quidē si non appetitur vt bonū ꝑfectū qō est vltimus finis, necesse est vt appetatur vt tēdens in bonum perfectū: quia semper inchoatio alicuius ordinatur ad cōsummationē ipsius sicut pȝ tā in his q̄ fiūt a nā q̄ in his que fiunt ab arte: z ita oīs inchoatio perfectionis ordinatur in ꝑfectionem consummatā q̄ est ꝓpter vltimū finem. Scō, qz vltimus finis hoc modo se habet in mouendo appetitum sicut se habet in alijs motionibus primum mouēs. Manifestū est aūt q̄ cause secunde mouentes non mouēt nisi secundum q̄ mouentur a primo mouente: vnde secunda appetibilia non mouent appetitum nisi in ordine ad primū appetibile quod est vltimus finis.

Ad primū Ergo dicendū, q̄ actiones ludicre non ordinātur ad aliquē finem extrinsecum: sed tñ ordinantur ad bonū ipsius ludentis: prout sunt delectantes vel requiem prestantes, bonum autem consummatum hominis est vltimus finis eius. ¶ Et similiter dicendū ad secundum de scientia speculatiua que appetitur vt bonum quoddā speculantis, quod compiehēditur sub bono complete z perfecto, quod est vltimus finis. ¶ Ad tertiū dicēdum, q̄ non oportet vt semper aliquis cogitet de vltimo fine quandocunq; aliquid appetit vel operatur: sed virtus prime intentionis que est respectu vltimi finis manet in quolibet appetitu cuiuscunque rei. etiam si de vltimo fine actu non cogitetur: sicut non oportet q̄ qui vadit per viam in quolibet passu cogitet de fine.

¶ Utrum sit vnus vltimus finis omnium hominum. Arti. 7.

2. art. 5. coin. 2. 1. eth. lec. 9. co. 2. fi.

Ad Sic proceditur. Videtur q̄ non omnium hominum sit vnus finis vltimus: maxime enim videtur vltimus finis esse hominis incommutabile bonum: sed quidam auertuntur ab incommutabili bono peccādo: non ergo omnium hominum vnus est vltimus finis. ¶ ℘. Secundum vltimum finem tota vita hominis regulatur: si igitur esset vnus vltimus finis omnium hominum, sequeretur q̄ in hominibus non essent diuersa studia viuendi: quod patet esse falsum. ¶ ℘. Finis est actionis terminus: actiones autem sunt singularium: homines autem etsi conueniant in natura speciei: tamen differunt secundum ea que ad individua pertinent. non ergo omnium hominum est vnus vltimus finis.

Sed contra Est, quod Aug. dicit. 13. de trini. quod omnes homines conueniunt in appetendo vltimum finem: qui est beatitudo.

Rñdeo Dō̄m, q̄ de vltimo fine possumus loqui dupliciter. vno mō ſm rationē vltimi finis: alio modo ſm id in quo finis vltimi ratio inuenitur. Quātū igitur ad rationem vltimi finis omnes cōueniunt in appetitu finis vltimi: qz oēs appetunt suā perfectionem adimpleri: que est ratio vltimi finis, vt dictum est. Sed q̄tum ad id in quo ista rō inuenitur nō omnes homines conueniunt in vltimo fine: nam quidam appetunt diuitias tanq̄ consummatū bonum: quidā vero voluptatem: quidam vero quodcunq; aliud. sicut z omni gustui delectabile est dulce: sed quibusdam maxime delectabilis est dulcedo vini quibusdam dulcedo mellis. aut alicuius talium: illud tamen dulce oportet simpliciter esse meli⁹ delectabile, in quo maxime delectatur qui habet optimum gustum: z similiter illud bonū oportet esse completissimum quod tanquam vltimū finem appetit habens affectum bene dispositum.

Ad primū Ergo dicendum, q̄ illi qui peccant auertuntur ab eo in quo vere inuenit ratio vltimi finis: nō autem ab ipsa vltimi finis intētione: quā querunt falso in alijs rebus. ¶ Ad secundū dicendum q̄ diuersa studia viuendi contingunt in hoibus propter diuersas res, in quibus queritur ratio summi boni. ¶ Ad tertiū dicendum, q̄ etſi actiones sint singularium, tñ primū principium agendi in eis est natura: que tendit ad vnum: vt dictum est.

¶ Utrum in illo vltimo fine alie creature conueniant. Articu. 8.

Ad octauū Sic ꝓceditur. Videtur quod in vltimo fine hois etiā omnia alia conueniant. finis em̄ rñdet principio: sed illud q̄ est principiū hominū scilz deus: est etiā principium omniū aliorum ergo in vltimo fine hominis omnia alia cōicant. ¶ ℘. Dio. dicit in li. de diui. no. q̄ deus conuertit oīa ad seipsum tanquā ad vltimū finem: sed ipse est vltimus finis hominis: qz solo ipso fruēdū est. ergo in fine vltimo hois etiam alia conueniunt. ¶ Preterea. Finis vltimus hominis est obiectum voluntatis: sed bonum voluntatis est bonum vniuersale: quod est finis omnium. ergo necesse est, q̄ in vltimo fine hominis omnia conueniant.

Sed Cōtra est, quod vltimus finis hominum est beatitudo: quā oēs appetunt: vt Aug. dicit sed non cadit in aliqua alia expertia ratiōis vt beata sint: sicut Augustin. dicit in lib. 83. quæstionum: non ergo in vltimo fine hominis alia conueniunt.

Rñdeo Dicendum, q̄ sicut Philosophus dicit in 5. Meta. finis dupliciter dicitur, scilicet cuius z quo, id est ipsa res in qua ratio boni inuenitur, z vsus siue adeptio illius rei: sicut si dicam⁹, quod motus corporis grauis finis est vel locus inferior vt res: vel hoc quod est esse in loco inferiori vt vsus z finis auari est vel pecunia vt res, vel possessio pecunie vt vsus. Si ergo loquamur de vltimo fine hominis quantum ad ipsam rem que est finis, sicut in vltimo fine hominis omnia cōueniunt: q̄ deus est vltimus finis hominis z oīm aliarū rez. Si aūt loquamur de vltimo fine hois q̄tuz ad consecutionem finis: sic in hoc fine hominis non cōicant creature irrationales: nam homo z alie rationales creature cōsequuntur vltimum finem cognoscendo z amando deum, quod non cōpetit creaturis, que adipiscuntur vltimum finem, inquantum participant aliquā similitudinē dei: secundū q̄ sunt vel viuūt: vel etiam cognoscunt. ¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta: nā beatitudo nominat adeptionem vltimi finis.

¶ Super Artic. 6.

Ad ſto arti. cu. vnum oportet pre oculis semper habere vt non fallamur. 1. distinctionem inter vltimum finem hois formalr vel materialr que in ar. 7. exprimuntur vltimus enim finis formaliter nihil aliud est q̄ bonū ꝑfectū cuiuscq̄, vt in. 5. 6z art. Et de vltimo fine formalr hic. 6. ar. verificať primo. de vltimo aūt fine mālr ſificatur secundario vt. 1. induit illius rōnem formalē: opz enim quecunq; hō vult q̄ velit pp suam perfectionem: qm̄ vt in octauo 6z Ethi. amabile quidē bonum vni cuiq; autē ꝓpriū. et ſi hec aduertisset Scotus non diriſſet forte qō scripſit in. 4. distiñ. 49. illa. q. vtrum oīa q̄ appetit hō appetat ꝓpter beatitudinē. Tenet enim partē negati nam: qz homo pōt libero appetitu velle nō ꝓpter beatitudinē taz negatiue quā contrarie. Negatiue quidem tum qz intellꝰ potest aliud q̄ bītudinē cogitare z ꝑ̄ voluntas velle. tū qz intellꝰ pōt aliqō bonū ꝑsiderare vt bonū in se nō cōsiderando vt bonum ad finē. ergo z volūtas pōt velle illud. Contrarie ꝛo qz stante certitudine de bītudine in deo ꝛc. z malitia fornicationis pōt hō velle fornicari. Sed hec facillime cedūt si beatitudo (de qua hic sermo non esset nisi rō vltimi finis hois z beatitudinis formaliter cēt eadem quo ad hanc difficultatem) recte consideretur. Nos enim loquimur de vltimo fine formaliter: z dicimus q̄ nihil pōt appeti nisi ipse aut ꝓpter ipm. Et q̄ nec negatiue nec ꝑ̄ue potest aliq̄ appeti. Et ad primū motiuū Scoti ptz solo in litera in rñsione ad tertiū i ō ar. vbi 6z q̄ intellectu aliud cogitante voluntas vult pp vltimum finē ſtualiter etſi non actualiter. z hoc sufficit. Ad ſm vero ptz rñsio ex dictis in eo ar. ad primū z ad secundū. Inde. n. hȝ q̄q̄cunq; partiale bonuz appetat, appetitū falte vt bonū appetentis: z ꝑ̄ ꝓpter vltimū finē. ſtā vt ſcdē corpe 6z inchoatio alicuius ordiaē ad ꝑfectionē eius. ad motiuū aūt de ꝑue appetibili manifesta ē rñsio: qm̄ nullus ꝑappetere ꝑfectum siue plene perfe-

1. q. 103. arti. 2. et 2. di. 38. ar. 1. q. 2. cō. 2. 1. ℣ c. 75. ℣. 2 li. 2. c. 17. 25. z 27. fin. z 97. c. 2. 3 ki. qō. 5. art. 6. ad q̄rtū.

tionis quoniam quic quid appetit: appetit vt perfectionē hꝫ beat aliquam quamuis appetat contra talem rez que est vltimus finis vt patet in peccante mortaliter, z preter illam vt patet in peccāte venialiter. Nec re mouent q etiā actus speculatiuos diligim⁹ ꝓpter finem qm vt hic z infertus in qō. 15. articulo ad primū dicere potes dm non propter aliud nō per negōnem vltimi finis sed per negationē alterius primi z propi finis z sic dm finis alioꝝ nō per affirmationē vltimi finis vt in illo ordine etc.

3. S. cap. 30. Et opus. 3. c. 108. 262. et 264. Et opus. 20. li. 1. ca. 8. Et mat. 5. co. 3. 4. z 5. Et 1. ethi. lec. 5. ff.

¶ De beatitudine hominis in quibus consistat.

Questio. 2.

Deinde Considerandum est de beatitudine. Primo quidem in quibus sit. Secundo quid sit. Tertio qualiter eam consequi possumus. ¶ Circa primum quaeruntur octo. Primo vtrum beatitudo consistat in diuitijs. Secundo vtrū in honoribus. Tertio vtrum in fama, siue in gloria. Quarto vtrum in potestate. Quinto vtrum in aliquo corporis bono. Sexto vtrū in voluptate. Septimo vtrum in aliquo bono animae. Octauo vtrū in aliquo bono creature. ¶ Utrum beatitudo hominis consistat in diuitijs.

Articu. 1.

Ad primum videtur, q beatitudo hominis in diuitijs consistat. cum enim beatitudo sit vltimus finis hominis, in eo consistit, quod maxime in hominis affectu dominatur: huiusmodi autem sunt propue diuitie: dicitur enim ecclesiastes. z. Pecunie obediunt omnia. ergo in diuitijs beatitudo hominis consistit. ¶ S. Scōm Boetium in. 3. de consola. Beatitudo est status omniū bonorum congregatione perfectus: sed in pecuniis oia possideri vīr: quia vt phs dicit in 5. ethic. Ad hoc nummus est inuentus, vt sit quasi fideiussor habendi pro eo quodcunq; homo voluerit. ergo in diuitijs beatitudo consistit. ¶ S. Desiderium summi boni cum nunquā deficiat videtur esse infinitum: sed hoc maxime in diuitijs inuenitur: q auarus non implebitur pecunia: vt dicitur ecclesiastes. 5. ergo in diuitijs beatitudo consistit.

Sed Contra. Bonū hois in retinēdo beatitudinē magis consistit quā in emittendo ipsam, sed sicut Boet. in. 3. de consola. dicit, Diuitie effundendo magis ꝫ coaceruando melius nitent. siquidem auaritia semper odiosos, claros facit largitas. ergo in diuitijs beatitudo non consistit.

Rñdeo Dīm, q impossibile est beatitudinez hominis in diuitijs consistere. Sunt eñ duplices diuitie, vt phs dicit in. 1. poli. s. naturales z artificiales. Naturales quidem diuitie sunt quibus homini subuenit ad defect⁹ naturales tollēdos: sicut cib⁹ z pot⁹, vestimēta vehicula z habitacula, z alia huiusmodi. Diuitie artificiales sunt, quib⁹ fm se natura nō tenet, vt denarij: sed ars humana eos adinuent ꝓpter facilitatē cōmutationis: vt sint quasi mēsura rerū venaliū. Manifestū est autē q in diuitijs naturalibus beatitudo hominis esse nō pōt. querunt enim hmōi diuitie ad sustentandā naturā hois: z iō nō pōt esse vltimus finis: sed magis ordinant ad hominē sicut ad finē. vñ in ordine nature oia huiusmodi sunt infra hoiem z pp hoiem facta: fm illud psal. oia subiecisti sub pedib⁹ eius. Diuitie autē artificiales nō querunt nisi ꝓpter nāles: nō. n. quererent, nisi q; p eas emunt res ad vsus vite necessarie: vñ multo minus hñt rationē vltimi finis. impossibile est igit diuitiarū q est vltim⁹ finis hois in diuitijs eē.

Ad primū Ergo dīm, q oia corporalia obediunt pecunie quātū ad multitudinē stultorū qui sola corporalia bona cognoscūt: q pecunia acquiri pōt. iudiciū aūt de bōis humanis nō debet sumi a stultis, sed a sapientib⁹, sicut z iudiciū de saporib⁹ ab his q hñt gustū bñ moderatū.

¶ Ad secūdū dīm, q pecunia pōt haberi omnia venalia: nō autez spiritualia, que vendi nō possunt. vnde dicitur prouer. 17. Quid ꝓdest stulto diuitias habere cū sapientiā emere nō pōt: ¶ Ad tertiū dīm, q appetitus naturalis diuitiarū nō est infinitus: q; fm certā mēsuram sufficiunt nature: sed appetit⁹ diuitiarū artificialiū est infinitus, q; deseruit cōcupiscentie inordinate, que nō modificat: vt pz per pīm in. 1. poli. aliter tñ est infinitū desiderii diuitiarū z desiderii summi boni: nā summū bonū ēt⁹ pfecti⁹ possidet, tāto ipsum magis amat z alia cōtemnunt: q; ēt⁹ magis habetur magis cognoscitur: z ideo dicit ecclesia. 14. Qui edunt me adhuc esurient. sed in appetitu diuitiarum, z quotiēcunq; tēporaliū bonoꝝ est econuersio: nam quando iam habetur ipsa contēnuntur, z alia appetuntur: fm q significat Io. 4. cum dīs dicit, Qui bibit ex hac aqua per quam temporalia significantur, sitiet iterum. z hoc ideo: q; eorum insufficientia magis cognoscitur cum habentur: z ideo hoc ipsum ostendit eorū imperfectionē, z qō in eis summum bonum non consistit.

¶ Utrum beatitudo hominis consistat in honoribus.

Articulus secundus.

3. S. cap. 28. Et opus. 3. ca. 108. z 264. Et mat. 5. co. 5. Et. 1. ethi. lect. 5. co. 3.

Ad secūdū videtur q beatitudo hominis in honoribus consistat. beatitudo enim siue felicitas est premiū virtutis: vt philosophus dicit in. 1. ethi. sed honor maxime videt esse id qō est virtutis premiū: vt philosophus dicit in. 4. ethi. ergo in honore maxime cōsistit beatitudo. ¶ S. Illud qō cōuenit deo, z excellentissimis maxime, vt esse beatitudo, q̄ est bonum perfectū: sed hmōi est honor: vt philosophus dicit in. 8. ethi. z prime Thimo. dicit apostolus. Soli deo honor z gloria. ergo in honore consistit beatitudo. ¶ S. Illud, quod est magis desideratum ab hominibus est beatitudo. sed nihil videtur esse magis desiderabile ab hominibus quam honor: quia omnes patiuntur iacturam in omnibus aliis rebus, ne patiantur aliquod detrimentum sui honoris. ergo in honore beatitudo consistit.

Sed cōtra Beatitudo est in beato, honor autez non est in eo qui honoratur: sed magis in honorante, qui reuerentiam exhibet honorato: vt philosophus dicit in. 1. ethic. ergo in honore beatitudo non consistit.

Rñdeo Dīm, q impossibile est beatitudinem consistere in honore: honor enī exhibet alicui ꝓpter aliquā eius excellentiam, z tra est signū z testimonium quoddam illius excellentie que est in honorato. excellentia aūt hominis maxime attēditur circa beatitudinē, que est hominis bonum perfectū: z fm ptes eius, id est fm illa bona quib⁹ aliquid beatitudinis participatur, z iō honor pōt quidem consequi beatitudinem, sed principalr in eo beatitudo consistere non potest.

Ad primū Ergo dicendū, q honor est premium virtutis ꝓpter qō virtuosi operantur: sed accipiunt honorem ab hoibus loco premij, quasi a nō habentibus ad dandum maius. verum autem premium virtutis est ipsa beatitudo: propter quam virtuosi operantur. si autem propter honorē operarentur iam non esset virtus: sed magis ambitio.

¶ Ad scōm dīm, q honor debetur deo z excellentissimis in signū vel testimonium excellentie preexistentis, nō q ipse honor faciat eos excellēres. ¶ Ad tertium dicendum, quod ex naturali desiderio beatitudinis, quam cōsequitur honor vt dictum est contingit quod homines maxime honorem desiderant: vnde querunt homines maxime honorari a sapientibus: quorum iudicio credunt se esse excellentes vel felices.

¶ Utrum beatitudo hominis consistat in fama siue gloria.

Articulus tertius.

3. S. cap. 29. Et opus. 3. c. 108. z 264. Et opus. 20. li. 1. c. 7. z 8.

Ad tertiū sic proceditur. Videtur q beatitudo hominis consistat in gloria. in eo enī videtur beatitudo consistere, quod redditur sanctis pro tribulationibus quas in mundo patiuntur. huiusmodi autem est gloria: dicit enim apostolus romano. 8. Non sunt condigne passiones huius temporis ad futuram gloriam, que reuelabitur in nobis. ergo beatitudo consistit in gloria. ¶ Preterea. Bonum est diffusiuū sui, vt patet per Dionysium octauo capitulo de diui. no. Sed per gloriam bonum hominis maxime diffunditur in notitiam aliorum: quia gloria, vt Ambro. dicit, nihil aliud est quam clara cum laude notitia. ergo beatitudo hominis consistit in gloria. ¶ Preterea. Beatitudo est stabilissimum bonorum. hoc autez esse videtur fama vel gloria: quia per hanc quodammodo homines eternitatem sortiuntur, vnde Boetius dicit in libro de cōsolatione, Vos immortalitatē vobis propagare videmini, cū futuri famam tpis cogitatis. Ergo beatitudo cōsistit in fama, seu gloria

Sed cõtra Beatitudo est vex hominis bonũ:sed fama seu gloriã cõtingit esse falsam:vt.n. dicit Boe.in li.4.de cõsolatione,Plures magnũ sepe nomen fallis vulgi opinionibus attulerũt: quo ꝗd turpi⁹ excogitari põt:nã qui falso prediceꝫtur suis ipsi necesse est laudibus erubescãt,nõ ergo beatitudo hominis cõsistit in fama seu gloria.

Rñdeo Dicẽdũ,ꝙ impoſe est btitudinẽ hominis in fama seu glia humana cõsistere:nã glia nihil aliud est ꝙꝫ clara notitia cũ laude:vt Ambr.dicit.Res aũt cognita alr comparatur ad cognitionẽ diuinã,z alr ad cognitionẽ humanã:hũana eñ cognitio a rebus cognitis causaꝫ:sed diuina cognitio est cã rerũ cognitarũ.vñ perfectio humani boni q̃ btitudo dr,nõ põt causari a notitia hũana,sed magis notitia hũana de btitudine alicui⁹ pcedit.z quodãmõ causaꝫ ab ipsa humana btitudine,vel inchoata vel pfecta,z iõ int fama vel in glia nõ põt cõsistere hois btitudo:ſz bonũ hois dependet sicut ex cã ex cognitione dei, z iõ ex glia que est apud deũ dependet btitudo hois,sicut ex cã sua:ſm illud psalmi.Eripiã eũ z glorificabo eũ:lõgitudine dierũ adimplebo eũ:z ostẽdam illi salutare meũ.Est etiã aliud considerãdũ:ꝙ humana notitia sepe fallit:z precipue in singularibus cõtingẽtib⁹: cuiusmodi sunt actus humani:z ideo frequenter humana gloria fallax est:sed qr deus falli non potest,eius gloria vera est propter qõ dicitur secunde ad Cor.x.Ille probatus est quem deus commendat.

Ad primũ Ergo dõm,ꝙ apſus nõ loquit ibi de glia que est ab hoibus:ſz de glia q̃ est a deo corã angelis eius.vnde dr Mar.viij.Filius hominis cõfitebitur eũ in glia patris sui corã angelis eius.¶Ad ſm dõm ꝙ bonũ alicuius hominis qõ per famã vel gloriã est in cognitiõe multorũ:si cognitio quidẽ vera sit oportet ꝙ deriuet a bono existẽte in ipso:z sic ꝓsupponit pfectã beatitudinẽ vel inchoatã.Si autẽ cognitio falsa sit:non concordat rei z sic bonũ non inuenitur in eo cuius fama celebris habetur: vnde patet ꝙ fama nullo mõ põt facere hominẽ bonũ.¶Ad tertiũ dicendũ,ꝙ fama non habet habilitatem: imo falso rumore de facili perditur,z si stabilis aliquando perseueret:hoc est per accidens:ſz beatitudo habet per se stabilitatem z semper.

¶Utrum beatitudo hominis consistat in potestate. Arti.4.

3.ſ.c.31 & opuſ. 3.c.108. & c.264.

Ad Quartũ sic pcedit.Vr ꝙ btitudo cõsistat in potestate.oĩa eñ appetũt assimilari deo tanꝯ vltimo fini z primo princip.sed hoĩes q̃ in prãtib⁹ sunt ꝓpter similitudinẽ potestatis maxime vñr esse deo cõformes:vñ in scriptura dij vocantur,vt ꝑz Exo.13.Dijs nõ detrahes:ergo in potestate btitudo cõsistit.¶ꝓ.Beatitudo est bonũ perfectũ:sed perfectissimũ est,ꝙ hõ etiã aliquos cõgrue possit regere:quod conuenit his qui in potestatibus sunt constituti, ergo beatitudo consistit in potestate.¶ꝓ.Beatitudo cum sit maxime appetibilis opponitur ei quod maxime est fugiendum. sed homines maxime fugiunt seruitutem: cui contra ponitur potestas. ergo in potestate beatitudo consistit.

Sed Contra beatitudo est perfectũ bonum,sed potestas est maxime imperfecta,vt enim dicit Boe.2.de consolatione.Potestas humana solicitudinum morsus expellere, formidinum aculeos vitare nequit:z postea potentem censes, cui satellites latus ambiunt: qui quos terret ipse plus metuit,non igitur beatitudo consistit in potestate.

Rñdeo Dõm,ꝙ impoſe est beatitudinẽ in ptãte consistere ꝓpter duo.Primo quidẽ:qr ptãs hꝫ rõnẽ ꝓncipij,vt ꝑz in.5.Ethic.beatitudo aũt hꝫ rõnẽ vltimi finis.Secõ qr potestas se habet ad bonũ z ad malũ:btitudo autẽ est ꝓpriũ z pfectũ hois bonũ,vñ magis posset cõsistere beatitudo aliqua in bono vsu ptãtis,qui est p virtutem,ꝙꝫ in ipsa potestate.ꝓbr aũt quatuor gñales cause induci ad ostẽdendũ,ꝙ in nullo premissorũ exterorũ bonorꝫ btitudo ꝓsistat quarũ prima est,ꝙ cũ beatitudo sit summũ hois bonũ nõ ꝓpatit secũ aliquod malũ, oĩa aũt ꝓdicta pñt inueniri z in bonis z in malis.¶Secũda ratio est,qr cũ de rõne beatitudinis sit,ꝙ sit per se sufficiens,vt ꝑz in.1.Ethi.hoc necesse est,ꝙ beatitudine adepta nullũ bonũ necessariũ homini desit:adeptis aũt singulis premissorum possunt adhuc multa bona hoi necessaria deesse:puta sapientia: sanitas corpis,z huiusmodi.¶Tertia:qr cũ beatitudo sit bonum perfectũ ex beatitudine nõ potest aliquod malum alicui ꝓuenire:quod non conuenit premissis:dr eñ Eccl.v.ꝙ diuitie interdũ cõseruantur in malũ dñi sui:z simile ꝑz in alijs trib⁹.¶Quarta ratio est:qr ad beatitudinẽ homo ordinat ꝓ principia interiora,cũ ad ipsam naturaliter ordinetur,premissa aũt quatuor bona magis sunt a causis exterioribus,z vt plurimũ a fortuna, vnde z bona fortune dicuntur.vnde patet,quod in premissis nullo modo beatitudo consistit.

Ad primũ Ergo dõm,ꝙ diuina potestas est sua bonitas,vñ vti sua ptãte nõ põt nisi bñ:sed hoc in hoibus nõ inuenit:vñ non sufficit ad beatitudinẽ,ꝙ hõ assimiletur deo ꝙꝫtum ad ptãtem:nisi assimiletur ei quãtum ad bonitatẽ.¶Ad ſm dicendũ,ꝙ sicut optimũ est ꝙ aliquis vtatur bene potestate in regimine multorũ,ita pessimũ est si male vtatur,z ita ptãs se hꝫ ad bonũ z ad malũ.¶Ad tertiũ dõm, ꝙ seruit⁹ est impedimentũ boni vsus ptãtis:z ideo nãliter homines eã fugiunt,z nõ quasi in ptãte bonis sit summũ bonum.

¶Utrum beatitudo hominis consistat in aliquo corporis bono. Articu.5.

Ad Quintuꝫ sic procedit.Videtur ꝙ beatitudo consistat in bonis corporis:dr enim Eccl.30. Non est census supra censum salutis corpis sed in eo qõ est optimũ cõsistit beatitudo.ergo cõsistit in corpis salute.¶ꝓ.Dionysi.dicit.5.ca.de diui.no.quod esse est melius ꝙꝫ viuere z viuere ꝙꝫ alia que consequuntur; sed ad esse vel viuere hominis requirit salus corporis.cũ ergo beatitudo sit summũ bonũ hominis,videtur ꝙ salus corporis maxime pertineat ad beatitudinem.¶ꝓ.Quanto aliquid est cõmunius,tanto ab altiori principio dependet:quia quãto est superius tanto eius virtus ad plura se extendit.sed sicut causalitas cause efficientis cõsideratur secundum influẽtiam:ita causalitas finis attenditur scõm appetitum.ergo sicut prima causa efficiens est, que in omnia influit, ita vltimus finis est quod ab omnibus desideratur: sed ipsum esse est quod maxime desideratur ab omnibus.ergo in his que pertinent ad esse hominis sicut est salus corporis, maxime consistit beatitudo.

1.q.5.ã. 3 cor. Et. 4.d. 49.q.1. ar.1.q.1, Et ꝙ.ca. 52.q.37 ꝓnci. et opuſ. 3. c.264. Et pſal. 52.co.8. 2.1.ethi. lect.10. cor.2.

Sed contra Est,quod secundum beatitudinem homo excellit omnia alia:sed secundum bona corporis a multis animalibus superatur: sicut ab elephante,in diuturnitate:a leone in fortitudine:a ceruo in cursu.ergo beatitudo non consistit in bonis corporis.

Respõdeo Dõm,ꝙ impossibile est beatitudinẽ hois in bonis corporis cõsistere ꝓpter duo. Primo quidẽ:qr impoſe est,ꝙ illius rei q̃ ordinat ad aliud sicut ad finẽ vltimus finis sit eiusdẽ cõseruatio in esse.vñ gubernator nõ intendit,sicut vltimũ finem cõseruationẽ nauis sibi commisse,eo ꝙ nauis ad aliud ordinat sicut in finem.s.ad nauigandum.sicut autem nauis committit gubernator ad dirigendum,ita hõ est sue voluntati z rationi cõmissus: ſm illud qõ dicitur Ecclesia.15.Deus ab initio constituit hominem: z reliꝗt eum in manu consilij sui.Manifestum est aũt,ꝙ hõ ordinatur ad aliquid sicut ad finẽ,non eñ est summũ bonũ.vnde impossibile est ꝙ vltimus finis rationis z voluntatis humane sit conseruatio sui esse.Secundo qr dato ꝙ finis rationis z voluntatis humane esset conseruatio humani esse:nõ tamen posset dici ꝙ finis hominis esset aliquod corporis bonus. Esse enim hominis cõsistit in anima z in corpore,z quãuis esse corporis dependeat ab aĩa:esse tamen humane anime non dependet a corpore:vt supra ostensum est:ipsumꝙꝫ corpus est ꝓpter animã sicut materia ꝓpter formã z instrũa ꝓpter motorem,vt per ea suas actiones exerceat.vnde omnia bona corporis ordinantur ad bona aĩe sicut ad finem: vnde impoſe est ꝙ in bonis corporis beatitudo consistat que est vltimus finis.

Ad primũ Ergo dõm,ꝙ sicut corpus ordinat ad animã sicut ad finẽ,ita bõa exteriora ad ipꝫ corpus.z ideo rõnabiliter bonum corporis preferẽ bonis exteriorib⁹ q̃ per sensum sigñant,sicut z bonũ anime preferẽ oĩbus bonis corpis.¶Ad secũdũ dõm,ꝙ esse simplr acceptũ ſm ꝙ includit in se omnẽ perfectionẽ essendi ꝓeminet vite z omnibus subsequẽtibus:sic igit ipsum esse prehabet in se omnis bona subsequentia.z hoc modo Dio.loquit.sed si cõsideret ꝑticipat in hac re vel in illa que nõ capiũt totam pfectionẽ essendi ſz hñt esse imperfectum sicut est esse cuiuslibet creature,manifestũ est ꝙ ipsum esse cũ perfectione supaddita est eminentius:vnde z Dio.ibidem dicit,ꝙ viuentia sunt meliora existentibus z intelligẽtia viuentibus.¶Ad tertiũ dicẽdũ,ꝙ qr finis respondet principio: ex illa rõne probatur ꝙ vltimus finis est primum principium essendi,in quo est omnis essendi pfectio.cuius similitudinem appetunt ſm suam perfectionem, quedam quidẽ secundũ esse tantum,quedam ſm esse viuens, quedã ſm viuens z intelligens z beatum:z hoc paucorum est.

¶Super Art. 7. q. 2. ¶Utrum beatitudo hominis consistat in voluptate.

Articu. 6.

4. distinc. 44. q. 1. a. 3. q. 4. ad 3m. 2. 2m. q. 3. 5. ca. 2. 7. 33. 5. Et li. 4. ca. 8. 5. 4. Et opus. 3. ca. 108. Et mar. 5. co. 3. 4. 7. 5. 7. 1. ethi. lec. 5. co. 1. 7. 2. 7 lect. 10. co. 2.

Tpo articu. 7. q. 2. Dubium occurrit de fundamento vtriusq; obiectum vo luntatis nostre est vniuersale bonū: quoniaz autem dicit per vniuersale bonum totum seu oē bonū aut bonus in vlt. Si secundo modo verum est: z bñ ꝓbat: q sicut oīm intellectoꝝ est verū non tamen in hoc particulari: sed in vniuersali ita obiectū voluntatis est bonum non in hoc particulari sed in vniuersali. sz ex hoc sequit nō sequitur ergo obiam voluntatis est bonum vniuersale in essendo qđ est deꝰ. Si primo modo tunc nō probat per hoc q obiectum intellectus est verum vniuersale: qm hoc verificatur de vero vniuersali in predicando: z nois de omni vero: nec ipsa veritate diuina: que est omne verum qm nec hoc verū deus est rerum cadit sub obiecto intellectꝰ: nec ea: que non licet homini loqui: z in cor hominis nō ascendant: nec ascendere possent.

¶Ad hoc dicit: q pro pue loquendo neutro modo intelligitur fundamentum illud: sed sensus est: quod sicut oīm intellectus est verum vniuersale. i. non contractuz ad tale vel tale verum: sed absolute: ita obiectum voluntatis est bonuz vniuersale. i. non contractum ad tale vel tale bonuz sed absolute z si huic fuerit adiuncta subintellecta differentia inter bonum z verum ex sexto metaphy. scilicet q verū z falsum sunt in anima bonum autem z malum in rebus sequitur q in illa re sola erit beatitudo nostra que est obiectum voluntatis hmōi: que in qua est bonum absolute: ac per hoc in solo deo est: quia in cetris non est bonum nisi contractum z hec est manifesta intentio litere. Que contra obiectum intellectus obijciuntur de limitatione veri facilime soluuntur: dicendo quod sicut nullus est ens ad quod non possit actus intellectus terminari aliquo modo: ita nullum est verum quod ipsum omnino subterfugiat: deum nanq; z omnia attingere potest: sed quia non potest noster intellectus tali modo deum cognoscere ꝛc.

Articu. 6.

Ad sextum videt q beatitudo hominis in voluptate consistat. beatitudo enim cū sit vltimus finis non appetitur propter aliud, sed alia ꝓpter ipsam. Sed hoc maxime cōuenit delectationi, ridiculū est em ab aliquo q̄rere ꝓpter qđ velit delectari: vt dī in. x. eth. ergo beatitudo maxime in voluptate z delectatione cōsistit. ¶ꝑ. Causa prima vehemētius imprimit quam sc̄da: vt dī in li. de causis. influentia autē finis attēditur ꝑm eius appetitū illud ergo vī hīse rōnē finis vltimi qđ maxime mouet appetitū: hoc aūt ē voluptas cuius signū est q delectatio intātū absorbet hois volūtatē z rōnē q alia bona cōtemnere facit. ergo videtur q vltimus finis hois qui est beatitudo maxime in voluptate cōsistat. ¶ꝑ. Cum appetitus sit boni, illud qđ oīa appetūt videt esse bonū optimū sed delectationē oīa appetunt z sapientes z insipientes: z etiam ratione carentia. ergo delectatio est optimum. consistit ergo in voluptate beatitudo: que est summū bonum.

Contra Est, q Boetius dicit in tertio de cōsolatione, Tristes exitus esse voluptatū quisquis reminisci libidinum suarum volet intelliget: que si beatos efficere possent: nihil cause esset quin pecudes quoq; beate esse dicantur.

Rñdeo Dīm, q delectationes corporales pluribus note sunt assumpserunt sibi nomē voluptatū: vt dicitur. 6. ethi. In quib⁹ tñ beatitudo principaliter nō cōsistit: quia in vnaquaq; re aliud est qđ ptinet ad essentiā eius, aliud est ꝓprium accīs ipsius: sicut in hoīe: aliud est q est animal rōnale mortale aliud q est risibile. Est igitur cōsiderandū: qđ omnis delectatio est quoddā ꝓprium accidēs: quod cōsequit beatitudinē vel aliquā beatitudinis partem: ex hoc em aliqs delectat q̄ hz bonū aliqđ sibi cōuenīs vel in re, vel in spe, vel saltē in memoria: bonū autē conueniens si quidē sit pfectuz est ipsa hois beatitudo. Si autem sit impfectum, beatitudo est qđā pticipata: vel ꝓpinqua: vel remota: vel saltez apparēs. vñ manifestum est q nec ipsa delectatio: que sequit bonum pfectum est ipsa essentia beatitudinis: sed qđā ꝓprias ad ipsam sicut p se accīs. voluptas autē corpalis nō pōt etiā modo ꝓdicto sequi bonū pfectū: nā sequitur bonum quod apphēdit sensus, qui est virtus aīe corpe vtēs: bonū aūt quod ptinet ad corpus qđd apphēdit ꝑm sensum nō pōt esse pfectum hois bonū: cum. n. aīa rōnalis excedat ꝓportionē māe corpalis, ꝓs aīe que est ab organo corporeo absoluta quādā hz infinitatē respectu ipsius corporis z partiū anīe corpi cōcreatarum: sicut intellibilia sunt quodāmodo infinita respectu materialiuz, eo q forma per materiam quodāmodo contrahitur z finitur: vnde forma a materia absoluta est quodāmodo infinita. z iō sensus, qui est vis corporalis cognoscit singulare q est determinatū p materiā: intellꝰ vero qui est vis a materia absoluta cognoscit vniuersale, quod est abstractū a mā: z ptinet sub se infinita singularia: vñ pz, quod bonū cōueniens corpi, quod apphēsionē sensus delectationē corpalē causat nō est perfectū bonū hois, sed est minimū quiddam in comparatione ad bonum aīe. vñ Sap. 7. dī. Quod oē aurū in cōparatione sapientie arena est exigua: sic igitur neq; voluptas corporalis est ipsa beatitudo, nec est per se accidens beatitudinis.

Ad primū Ergo dīm, q euisdē rōnis est q appetat bonū: z q appetat delectatio: que nihil est aliud q̄ quietatio appetitus in bono: sicut ex eadē virtute natura est q graue ferat deorsum: z q ibi quiescat. vnde sicut bonū p seipsum appetit: ita z delectatio pp se z nō pp aliud petitur, si ly pp dicat cām finalē. si vero dicat cām formalē: vel potius causam motiuā, sic delectatio est appetibilis pp aliud. i. pp bonū qđ est delectationis obm: z q cōsequēs est principiū eius, z dat ei formam. ex hoc em delectatio hz q apperat q̄ est ques in bono desiderato. ¶Ad 2m dīm, q vehemēs appetitus delectationis sensibilis cōtingit ex hoc q operatiōes sensuū q̄ sunt principia nostre cognitionis sunt magis ꝓceptibiles, vñ etiam a pluribus delectatione sensibiles appetunt. ¶Ad tertiū dīm, q eo modo oēs appetūt delectationes sicut z appetūt bonū: z tñ delectationē appetūt rōne boni, z nō ecōuerso: vt dictū est. vñ non sequit q delectatio sit maximū z per se bonū: sed q vnaquaq; delectatio consequat aliquod bonū, z aliqua delectatio consequatur id qđ est per se, z maximū bonum.

¶Utrū beatitudo hois cōsistat in aliquo bono aīe. Artic. 7.

Ad Septimū videtur q beatitudo consistat in aliquo bono aīe: beatitudo em est qđā hois bonū: hoc aūt p tria diuidit q̄ sunt bona exteriora, bōa corpis z bona aīe: sed beatitudo nō ꝓsistit in bōis exterioribus: neq; in bonis corpis sicut supra ostensum est, ergo cōsistit in bonis aīe. ¶ꝑ. Illud cui appetimus aliquod bonū magis amamus q̄ bonū qđ ei appetim⁹, sicut magis amam⁹ amici cui appetimus pecuniā, q̄ pecuniā. sed vnusq̄sq; quodcūq; bonum sibi appetit, amat: ergo seipsum amat magis q̄ omnia alia bona sed beatitudo est qđ maxime amat, qđ ptz ex hoc q ꝓpter ipsam oīa amant z desiderantur. ergo beatitudo consistit in aliquo bono ipsius hominis: sed non in bonis corporis. ergo in bonis anime. ¶ꝑ. Perfectio est aliquid eius qđ perficitur: sed beatitudo est quedā perfectio hominis. ergo beatitudo est aliqđ hominis, sed nō est aliquid corpis. vt ostēsum est: ergo beatitudo est aliqđ anime. z ita consistit in bonis anime.

Sed Cōtra est, quod sicut Augu. dicit in lib. de doctrina xp̄iana, Id in quo cōstituit beata vita pp se diligendū est, sed hō nō est pp seipsum diligēdus. sed q̄cūq; est in hoīe est diligendū pp deū. ergo in nullo bono aīe beatitudo consistit.

Rñdeo Dīm, q sicut. s. dictū est: finis dupl̄r dr. s. ipsa res quā adipisci desideramus. z vsus seu adeptio vel possessio illius rei. si ergo loquamur de vltimo fine hominis q̄tum ad ipsam rē quā appetim⁹ sicut vltimū finē, impossibile est q vltim⁹ finis hois sit ipsa aīa vel aliqđ eiꝰ: ipsa enim aia in se ꝓsiderata est vt in potētia existēs. sit em ve potētia sciente actu scīēs, z ve potētia virtuosa actu ꝟtuosa: cū aūt potētia sit pp actū, sicut pp cōplemētū: impossibile est, q id qđ est scīm se in potētia existēs habeat rationē vltimi finis sumpsius: silr et neq; aliqđ eius siue sit potētia siue actꝰ siue habitus. bonū em qđ est vltim⁹ finis est bonū pfectū complēs boni appetitū: appetitus aūt hūanus qui est voluntas est boni vlis, qđz bonū aūt inherens ipsi aīe est bonū participatum z per ꝑns particulatū, vñ impossē est q aliqđ eorū sit vltimus finis hois. Sed si loquamur de vltimo fine hois q̄tum ad ipsam adeptionē vel possessionē seu quēcunq; vsum ipsius rei que appetit vt finis, sic ad vltimū finē pertinet aliquid hois ex parte anime: qr hō per animā beatitudinē cōsequit. res ergo ipsa que appetitur vt finis est id in quo beatitudo consistit z quod beatum facit, sed huiusmodi adeptio vocatur beatitudo, vn̄ de dicendum est quod beatitudo est aliquid extra animam. 1. q. 12. ā. 1. c. z q. 82. ā. 2. cozin. Et 22ae. qđ. 85. ā. 2. cor. Et 4. ꝑ. ca. 7. ꝑ. 17. z 68. 54. co. 1. 2. Et opus. 3. c. 108. z. 264. 20. li. 1. c. 8. 2. 9. Et psal. 32. co. 8.

Ad primū Ergo dīm, q ꝑm q sub illa diuisione comprehenduntur oīa bona q̄ hois sicut appetibilia. sic bonū aīe dr nō solū posse aut habit⁹ aut actꝰ sed z obz qđ est extrinsecū, z hoc mō nihil phibet dīe id in quo beatitudo cōsistit esse qđā bonū aīe. ¶Ad 3m dīm, q̄tū ad ꝓpositū pertinet: q beatitudo maxime amat tāq̄ bonū cōcupitū: amicꝰ aūt amat tanq̄ id cui concupiscit bonū: z sic et hō amat seipm. vñ nō est eadē rō amoris vtrobiq;. vtrū aūt amoꝛ amicitie aliqđ hō. s. se amet: erit locꝰ cōsiderādi cū de charitate agēt. ¶Ad 3m dīm, q beatitudo ipsa cū sit pfectio anime est qđā aīe bonū inherēs sed id in quo beatitudo cōsistit, q̄ sc̄z beatū facit est aliqđ extra aīaz: vt dcm est. ¶Utrū beatitudo hois cōsistat in aliquo bono creato. art. 8.

Octauū Sic ꝓceditur. ¶ꝑ, qđ beatitudo hois ꝓsistat i aliquo bono

creato. Dicit enī Dio. 4. c. de di. no. q̄ diuina sapiētia cōiungit fines primoꝝ pncipijs secūdoꝝ: ex q̄ pōt accipi q̄ summū inferioris nāe sit attingere infimū nāe suptioris: sz̄ summū hoīs bonū est beatitudo: cū ergo angelus nāe ordine sit supra hominē (vt in primo habitū est) vī q̄ btitudo hoīs ꝓsistat in hoc q̄ aliq̄ mō attingit ad angelū. ¶ Ꝑ. Ultimus finis cuiusz̄ rei est i suo pfectoꝛ: ea ꝓs est pp totū sicut pp finē: sz̄ tota vniuersitas creaturarū q̄dāmodo maior mundus ꝓparat ad hoīem (qui m. 3. phy. dr minor mundus) sicut perfectū ad imperfectum. ergo beatitudo hoīs cōsistit in tota vniuersitate creaturarū. ¶ Ꝑ. Per hoc homo efficitur beatus q̄ eius naturale desiderium quietatur: sed desiderū hominis nō extenditur ad maius bonū q̄m ipse capere pōt: cū ergo homo non sit capax boni q̄ excedit limites totī creature, videtur q̄ per aliq̄d bonū creatū hō beatus fieri possit: et ita beatitudo hoīs in aliquo bono creato consistit.

Sed ꝓtra est q̄ aug. dicit. 19. de ci. dei, Ait vita carnis alia est: ita beata vita hominis deus est, de quo dicitur, Beatus populus cuius dominus deus eius est.

Rñdeo Dōm, q̄ impōsē est btitudinē hoīs eē in aliquo bono creato. btitudo enī est bonū pfectū q̄ totaliter quietat appetitū: alioquin non esset vltimꝰ finis si adhuc restaret aliq̄d appetendū. ōm añt volitū: tis q̄ est appetitꝰ humanus est vle bonū, sicut ōm intells est vle verū: ex quo ptz q̄ nihil pōt quietare voluntatē hoīs nisi bonū vle qđ nō inuenitur in aliquo creato: sed solū in deo: q: ois creatura hz̄ bonitatem participatā. vnde solus deus voluntatem hoīs implere pōt. Fm q̄ dicitur in psal. Qui replet in bonis desiderium tc. in solo igitur deo beatitudo hominis consistit.

Ad primū q̄ dōm, q̄ supert̄ hoīs attingit q̄dē infimū angelice nāe q̄ ꝑticipatā similitudinē: nō tū ibi sistit sicut in vltimo fine: sed ꝓcedit vsq̄ ad ipm vlem fontē bonit: qui est vle subm btitudinis oim bonoꝝ tanq̄ infinitū et pfectū bonū exīs. ¶ Ad scdm dōm, q̄ si totū aliq̄d nō sit vltimus finis, sed ordinetur ad finē vltiorē, vltimus finis partis non est ipsum totū, sed aliquid aliud: vniuersitas autē creaturarū ad quā cōparatur homo vt pars ad totum, non est vltimus finis, sed ordinatur in deum sicut in vltimū finē: vnde bonū vniuersi nō est vltimus finis: sed ipse deus. ¶ Ad tertiū dicendū, q̄ bonū creatū non est minus q̄m bonū cuius est homo capax, vt rei intrinsece et inherentis: est tū minus q̄m bonū cuius est capax vt obti, q̄ est infinitū: bonū autē q̄ participatur ab angelo et a toto vniuerso est bonum infinitum et contractum.

De beatitudine quid sit. Questio. 3.

Deinde Considerandū est quid sit beatitudo et ad quā rectanī ad ipsam. ¶ Circa primū q̄runt octo. Primo vtrū beatitudo sit aliq̄d increatū. Scdo si est aliquid creatū vtrū sit opatio. Tertio vtrū sit operatio sensitiue partis an intellectiue tm̄. Quarto si est opatio intellectiue partis vtrū sit opatio intells an volūtatis. Quinto si est opatio speculatiui intells aut practici. Sexto si ē operatio intells speculatiui: vtrū ꝓsistat i speculatiue scīaz̄ speculatiuarū. Septio vtrū ꝓsistat i speculatiue substarū sepatarū. s. angelox. Octauo vtrū in sola speculatiue dei q̄ essentiā videt.

¶ Utrum beatitudo sit aliquid increatum. Art. 1.

1. q. 26. a. 3. 2. 4 di. 49. q 1. a. 2. q. 1. corp.

Ad primū Sic ꝓcedit. Añ q̄ btitudo sit aliq̄d increatū. Dicit. n. Boe. in. 3. de cōso. esse deū ipsam btitudinē necesse est cōfiteri. ¶ Ꝑ. Btitudo est summū bonū: sed esse summū bonū cōuenit deo: cū ergo nō sint plura summa bona, videtur q̄ beatitudo sit idē q̄ deus. ¶ Ꝑ. Btitudo est virtimus finis in quē naturaliter humana voluntas tanq̄ in finē tendit: sed in nullū aliud voluntas tanq̄ in finem rendere debet nisi in deum quo solo fruendum est: vt Aug. dicit, ergo beatitudo est idem q̄ deus.

Sed ꝑ. nullū factū est increatū: sz̄ btitudo hoīs ē aliq̄d factū: q: fm aug. 1. de doct. chriſt. Illis rebus fruendū est q̄ nos beatos faciunt: ergo btitudo nō est aliquid increatū.

Rñdeo Dōm, q̄ sicut supra dictū est: finis dr dupliciter. Uno ipsa res q̄ cupimus adipisci: sicut auaro est finis pecunia. Alio mō ipsa adeptio vel possessio seu vsus aut fruitio eī rei q̄ desiderat: sicut si dicat q̄ possessio pecunie est finis auari: et frui re voluptuosa est finis intēpati. Primo q̄ mō vltimus hoīs finis est bonū increatum. s. deꝰ q̄ solus sua infinita bonitate pōt voluntatē hoīs pfecte implere. Scdo autē mō vltimus finis hoīs est creatū aliq̄d in ipso exīs: q̄ nihil est aliud q̄m adeptio vel fruitio finis vltimi: vltimus autē finis vocatur beatitudo, si ergo beatitudo hoīs cōsideretur quantū ad causam vel obm: sicut est aliquid increatū: si autem cōsideretur q̄rum ad ipsam essentiā beatitudinis, sic est aliquid creatum.

Ad primū Ergo dōm, q̄ deus est btitudo per essentiā suā nō. n. q̄ adeptionē aut participationē alicuius alterī⁹ btūs est: sz̄ q̄ essentiā suā. Hoīes añt sunt beati (sicut ibidē dicit Boeri⁹) per participationē: sicut et vñ q̄ participationē dīi. ipsa añt participatio btitudinis fm q̄m hō dr beat⁹ aliquid creatū est. ¶ Ad fm dicendū q̄ btitudo dr esse summū hoīs bonū: qz̄ est adeptio vel fruitio summi boni. ¶ Ad tertiū dm, q̄ beatitudo dr vltimus finis per modum quo adeptio finis dicitur finis.

¶ Utrum beatitudo sit operatio. Art. 2.

Ad scdm Sic ꝓcedit. Añ q̄ beatitudo non sit opatio. Dicit enī apls Ro. 6. Habetis fructū vestrū in sctificatione finē vo vitā eternā: sed vita nō est operatio sed est ipsum esse viuentiū. q̄ vltimus finis qui est beatitudo nō est operatio. ¶ Ꝑ. Boetius dicit in tertio de cōsol. q̄ beatitudo est status oim bonoꝝ congregatione perfectus: sed status non nominat operationem, ergo beatitudo nō est operatio. ¶ Ꝑ. Beatitudo significat aliquid in bono exīs, cuius sit vltima perfectio hoīs: sed operatio non sīgt vt aliq̄d exīs in operante, sed magis vt ab ipso ꝓcedens: q̄ btitudo nō est opatio. ¶ Ꝑ. Btitudo permanet in beato: operatio autē nō permanet: sed transit: ergo beatitudo nō est operatio. ¶ Ꝑ. Anius hoīs est vna beatitudo: operationes autē sunt multe: ergo beatitudo non est opatio. ¶ Ꝑ. Beatitudo inest beato absq̄ interruptione: sed operatio humana frequenter interrūpitur: puta somno vel aliqua alia occupatione vel quiete: ergo beatitudo non est operatio.

Sed Contra est, q̄ phs dicit in primo ethi. q̄ felicitas est operatio secundum virtutem perfectam.

Rñdeo Dōm, q̄ fm q̄ btitudo hoīs est aliq̄d creatū in ipso exīs, necesse est dicere q̄ beatitudo hoīs sit operatio: est enī beatitudo vltima hoīs perfectio: vnumquodq̄ enim intātum perfectū est inquantū est actu. nam potentia sine actu imperfecta est: opz̄ ergo beatitudinē in vltimo actu hominis cōsistere: manifestū est añt q̄ operatio est vltimus actus operātis: vnde et actus secūdus a pho nominatur in secūdo de anima: nā hīs formā pōt esse in potentia operās sicut sciens est in potētia cōsiderās, et inde est q̄ in alijs rebꝰ res vnaquęq̄ dicitur esse propter suam operationē: vt dicitur in. 2. de celo: necesse est ergo beatitudinem hominis operationem esse.

Ad primū Ergo dōm, q̄ vita dicit dupliciter. Uno mō ipm esse viuentis: et sic beatitudo nō est vita: ois enī sua est enī q̄ esse vnius hominis qualecunq̄ sit, non est hominis beatitudo: solius enim dei beatitudo est suum esse. Alio mō dicitur vita ipsa operatio viuentis fm quam principium vite in actum reducitur: et sic nominamus vitam actiuā vel contemplatiuā vel voluptuosam: et hoc modo vita eterna dicitur vltimus finis: quod patet per hoc quod dicitur Jo. 17. Hec est vita eterna: vt cognoscant te deū verum et vnum. ¶ Ad secundū dicendū, q̄ Boetius diffiniendo beatitudinem considerauit ipsam cōmunem beatitudinis rationem. Est enim cōmunis beatitudinis ratio q̄ sit bonum commune perfectum: et hoc si ideo committitur falsacis figure dictionis mutādo quid in quomodo. Ex pmissis enī siquidem modi cognoscendi procurrit quod oportet aliquid latere omnem intellectum creatum: et non ex limitatione veri obiecti intellectus quasi tale verū deberet esse obiectum. Cuius signum infallibile est: quia quibuscunq̄ veris oblatis intellectui adhuc posset intellectus aliud nouum verum oblatum cognoscere vel credere. Intellectus enim non sit minor ex cognitione precedentium: vt dicitur. 3. de anima: quod impossibile esset si verum limitarum esset adequatum obiectus intellectus. 1. di. 1. q 1. ar. 1. Et 3. di. 34. q. 1. er. 3. co. et. 4. di. 49. q. 1. a. 2. q. 2 q̄ ō. 4. art. 2. Et q̄l. 8. art. 19. co. 2 1. et h. le. 1. 2. 9. metaph. le. 9. fi.

¶ In responsione ad primum in articulo octauo: vide nouitie autoris intentum de illa propositione: sumpremum infimi attingit infimum supremi: q̄ intelligit de attingere secundum proximitatem nature que in similitudine caruz propinqua consistit, et non deordinati in finem attingere ad finem vltimum.

¶ Super questio. 3. articulum quartum.

In hac tertia questione vsque ad quartum articulum nihil occurrit scribendum nisi quod in secundo articulo tria notanda specialiter sunt. primum in corpore: quod cum dicitur vnumquodq̄ est propter suam operationem potest dupliciter intelligi. primo sicut propter rem que est eius finis: et sic talissimum est. Alio modo sicut propter complementum: et sic est vnum ita quod vnumquodq̄ habens operationem esse propter suam operationem nihil aliud est quaz esse propter seipsum in actu completo et perfecto.

¶ Secundum in responsione ad secundum: scilicet quod cum dicitur beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus non est predicatio essentialis: sed causalis. ita quod intelligatur beatitudo vt causa est status talis vt effectus: quoniam ipsa beatitudinis essentia est per quam est talis status: vt in litera dicitur.

¶ Tertius in rōne ad tertium q̄ memorat ambiguitatis tam simpliciter quā apud auctōr de subo actionis trāseuntis: ꝓpter q̄ forte ira supposuit ly magis: dicendo q̄ est magis pfectio patientis: nā fm veritatem actio immanens principalr est propter pficiendum agens ipm actio ro trāsiēs principalr est pp pficiēdum aliud: utrūq; enim sicut actio immanēs reddit in alterum: ita ⁊ actio transiens pficiat agens: nō est moralis negotij: ⁊ alibi discutiendum: si deus dederit.

¶ In isto. 4. ā. disputatio illa conflicta occurrit de beatitudine virū essentialr sit actus intellectus vel voluntatis. Scotus enim in 4. di. 4. q. 4. rationē hic allatam credit se soluere ac infringere ⁊ multipliciter probat intentum suum: scilicet q̄ consistat in actu voluntatis. Rationes igitur capit in duobus. primo in illa propositione beatitudo est consequtio finis: distinguēdo enim ait q̄ duplex est consecutio finis. Altera prima via generationis altera prima via perfectionis: ⁊ q̄ beatitudo consistit essentialiter in cōsecutione prima fm ordinem perfectiōis: talis aūt nō est visio finis: sed amor finis visi: visio eīm est consecutio prima via origīnis. In hoc ergo fm ipsum primo peccat hec ratio: quia assumit quod beatitudo consistit in consecutione prima via generationis. secundo arguit illam defectū quia scilicet non sufficienter seruatur actus voluntatis circa finem. ponit enim litera duos tantū fcs desiderium et quietationem. Cum ¶ propīe de quiete loquimur) detur tertius quoniā quies propīe delectatio est: et preter eam est amor. iuxta illō Augustini appetitus inhiantis sit amor fruentis: et in pn°. Et hoc quietativo amore qui etiam quies in fine dici potest consistere dicit beatitudinem: nec hoc ratio tenere excludit sed quietem delectationis fm. Intentū aūt fuit scilicet q̄ beatitudo formaliter sit actus voluntatis. i. amor vltimi finis visi: probat tripliciter. primo sic: beatitudo formalis consistit in actu principaliori: sed actus intellectus est principalior actu voluntatis: ergo beatitudo formalis consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est bonum perfectum: bonum autem est obiectum voluntatis: perfectum autem est quod habet rationem finis. Minor patet: quia intellectus est superior voluntate: quia obiectum intellectus est superius obiecto voluntatis: intellectus enim apprehendit rationem boni: quod est obiectum voluntatis. Secundo sic: beatitudo est operatio hominis secundum optimum: sed optimum hominis est intellectus: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est operatio perfecta: perfecta autem operatio est secundum optimum: quia secundum imperfectum non est operatio perfecta. Minor patet: quia homo est optimus per intellectum: quia per intellectum est divinis coniunctus. Tertio sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime assimilatur deo: sed per intellectum homo maxime assimilatur deo: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est assimilatio ad deum. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Quarto sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime unitur deo: sed per intellectum homo maxime unitur deo: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est unio ad deum. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Quinto sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime participat deum: sed per intellectum homo maxime participat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est participatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Sexto sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime fruitur deo: sed per intellectum homo maxime fruitur deo: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est fruitio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Septimo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime gaudet deo: sed per intellectum homo maxime gaudet deo: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est gaudium dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Octavo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime delectatur deo: sed per intellectum homo maxime delectatur deo: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est delectatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Nono sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime quietatur deo: sed per intellectum homo maxime quietatur deo: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est quietatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Decimo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime perficitur: sed per intellectum homo maxime perficitur: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est perfectio hominis. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Undecimo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime glorificat deum: sed per intellectum homo maxime glorificat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est glorificatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Duodecimo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime laudat deum: sed per intellectum homo maxime laudat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est laudatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Tertiodecimo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime benedicit deum: sed per intellectum homo maxime benedicit deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est benedictio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Quartodecimo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime glorificat deum: sed per intellectum homo maxime glorificat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est glorificatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Quintodecimo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime laudat deum: sed per intellectum homo maxime laudat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est laudatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Sextodecimo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime benedicit deum: sed per intellectum homo maxime benedicit deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est benedictio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Septimodecimo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime glorificat deum: sed per intellectum homo maxime glorificat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est glorificatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Octavodecimo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime laudat deum: sed per intellectum homo maxime laudat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est laudatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Nonodecimo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime benedicit deum: sed per intellectum homo maxime benedicit deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est benedictio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Vicesimo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime glorificat deum: sed per intellectum homo maxime glorificat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est glorificatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Vicesimoprimo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime laudat deum: sed per intellectum homo maxime laudat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est laudatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Vicesimosecundo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime benedicit deum: sed per intellectum homo maxime benedicit deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est benedictio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Vicesimotertio sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime glorificat deum: sed per intellectum homo maxime glorificat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est glorificatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Vicesimoquarto sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime laudat deum: sed per intellectum homo maxime laudat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est laudatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Vicesimoquinto sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime benedicit deum: sed per intellectum homo maxime benedicit deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est benedictio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Vicesimosexto sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime glorificat deum: sed per intellectum homo maxime glorificat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est glorificatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Vicesimoseptimo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime laudat deum: sed per intellectum homo maxime laudat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est laudatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Vicesimooctavo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime benedicit deum: sed per intellectum homo maxime benedicit deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est benedictio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Vicesimonono sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime glorificat deum: sed per intellectum homo maxime glorificat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est glorificatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Tricesimo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime laudat deum: sed per intellectum homo maxime laudat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est laudatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Tricesimoprimo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime benedicit deum: sed per intellectum homo maxime benedicit deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est benedictio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Tricesimosecundo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime glorificat deum: sed per intellectum homo maxime glorificat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est glorificatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Tricesimotertio sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime laudat deum: sed per intellectum homo maxime laudat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est laudatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Tricesimoquarto sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime benedicit deum: sed per intellectum homo maxime benedicit deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est benedictio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Tricesimoquinto sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime glorificat deum: sed per intellectum homo maxime glorificat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est glorificatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Tricesimosexto sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime laudat deum: sed per intellectum homo maxime laudat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est laudatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Tricesimoseptimo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime benedicit deum: sed per intellectum homo maxime benedicit deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est benedictio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Tricesimooctavo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime glorificat deum: sed per intellectum homo maxime glorificat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est glorificatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Tricesimonono sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime laudat deum: sed per intellectum homo maxime laudat deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est laudatio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum. Quadragesimo sic: beatitudo consistit in actu per quem homo maxime benedicit deum: sed per intellectum homo maxime benedicit deum: ergo beatitudo consistit in actu intellectus. Maior patet: quia beatitudo est finis hominis: finis autem est benedictio dei. Minor patet: quia per intellectum est homo deo coniunctus: quia per intellectum est homo capax dei: et per intellectum habet deum in se per essentiam: per amorem autem habet deum in se per affectum.

pinquior vltimo fini extrinseco q̄ est beatitudo obā. ḡ cōsistit in actu volūtatis. Añs pz: qr ꝓto ꝓpinquius simplr vltimo finis tāto magis hz rōnē finis vltimi: rioris: ꝑña ꝺo ꝓbat: qr finis vltimꝰ vt sic est ꝓpriū obm actus volūtatis. Ex ḡ pōt sic argui actꝰ tēdēs ex se in finē vt sic est ei ꝓpinquior illo q̄ nō ex se vt sic in ipsum tēdit. Talis est actus voluntatis rōne actꝰ intellē: probat qr finis est ꝓpriū obm appetitꝰ: vt in. 1. q. dictumꝰ. fēdo sic. Amare z intelligere ordinate se hñt aut igit amare est ꝓp intelligere vt finem: z hoc nō qr sm Anſel. lib. 2. Cur deꝰ hō: puersus esset ordo amare vt intelligeret. ḡ intelligere est ꝓp amare vt finem: ḡ amor est finis vltimus formal. tertio sic. Actꝰ volūtatis inter intrinseca est summe volēdus: ḡ in eo ꝓsistit beatitudo formalis seu intrinseca: ꝑña nota. z añs ꝓbat: volūtas plus appetit ꝑfectionē sui ꝙ vltimo fine q̄ intellꝰ ḡ actus ille sui⁹ est summe iter intrinseca volēdꝰ. hoc añs probat. voluntas nāl plus appetit appetitu nāli sui ꝑfectionē q̄ intellꝰ ḡ ex appetitu libero recto th: qr liber rectꝰ ꝓsonat nāli. Ar. q̄s ab alijs: q̄ vide si vis in capitulo. 49. di. 4. ¶ Ad euidentiā obop. ꝑ rōnez ſre ſcito q̄ ꝑſpicacīter aduertēdibus nihil q̄ diſtinguēdū erit ꝑtermiſſum in ſra eſt. cōſuetudinē in primis duplicē eſſe niſi equiuocatio cōcedat fictio ē: q̄n nolbꝰ vrēdo vt ꝑes conſecutio non vocat rei cōſecute amor. vñ arguēs: qr illā ꝓpōne beatudo est ꝓsecutio finis: ergo ita re non potuit: equiuocauit cōſecutionis vocabulū vt ſuā ꝓſequeretur opinionē: q̄ aūt amor nō habeat rōnē cōſecutionis ex eo ꝓbabit: qr amor est rei habite: z amor q̄dē rei nō habite pz ꝙ nō est ꝓſecutio ex hoc ipſo q̄ rei nō habite. Amor autē rei habite ex hoc ipſo nō est cōſecutus ꝙ cōſecutionē ſupponit. qr est rei habite: vñ prima Scoti obio ſuper equiuocatiōe fundat. et tō nihil vz. Quāuis etiam aſſumat falſuz ſcz ꝙ amor dei ſit perfectior eius viſione: vt in litera dicitur. Ex his autem apparet ſolutio alterius obonis. Litera eñ nō pretermiſit amorē: ſed 2ᵐ illā excluſit: ꝑ excludendo delectationē q̄n in ea claudit amor: nō eñ delectamur ꝑfinꝰ cōiunctis niſi amatis. Sc̄o excludendo deſideriū z delectationē. Cum eñ illud ſit non habitū: hoc vero habitū z amor ſit non habiti z habiti. Inquantū eſt non habiti excluditur eadē rōne qua deſiderū: qr. ſ. hoc q̄ amat nō hz ꝑſe. Inquantū vero eſt habiti excluditur eadē ratione qua delectatio: qr. ſ. amor rei habite aduenit volūtati ex hoc ꝙ eſt habita, z non ecōuerſo. Et in nullo diminuta eſt litera. Sed rōne ſolita intenū concluſit. Et ꝫ opinionē oppoſitā militat ſi ſciat ea quis vti ſic. Amor abſtrahit ab habito z nō habito obo: qr eſt vtriuſq; vt pz de amore amicitie z concupiſcentie: z de actu charitatis qui eiuſdē eſt ſpeciei in via z in patria: ergo nō eſt cōſecutio obi beatis. ergo nō eſt beatitudo formalis. z probat hic ratio de quacunq; conſecutione: quia abſtrahens non eſt ex propria ratione vlla conſecutio: z hoc eſt directe intentum litere huius. ¶ Ad rationē autē primam Scoti ꝓ intento ſuo rīdeꝰ negādo ſequelā: z ad ꝓbationē ꝺr ꝙ maior eſt vera ceteris paribus ſicut cetere cōparatiue ſunt intelligende. In propoſito autē cetera nō ſunt paria: q̄n actus viſionis eſt quaſi pars ipſius finis: z eſt finis nō ponens in numerū cum fine extrinſece. Deus eñ viſus eſt finis z non ſunt duo fines ſcilicet deus z viſio: ſicut inductiue patet aliis ſimilibus ꝛc. vnde actus voluntatis eſt propinquior inter actus rendentes in finem integrum: derat: z ꝑfectē cū in ipſo requieſcēs delectat. manifeſtū eſt añs ꝙ ꝑfin deſiderū finis nō ē cōſecutio finis ſz eſt motꝰ ad finē: delectatio añt aduenit volūtati ex hoc ꝙ finis eſt ꝑſus: nō añt ecōuerſo ex hoc aliq̄d ſit ꝑſus: qr voluntas delectat in ipſo: opz igit aliq̄d aliud eſſe q̄ actū volūtatis ꝙ ꝙ fit finis ipſe ꝑſus volūtati, z hoc manifeſte appet circa fines ſenſibiles: ſi eñ ꝓſequi pecuniā eſſet ꝙ actū volūtatis: ſtatim a principio cupidus ꝓſequꝰ eſſet pecuniā q̄ vult eā hre: ſz a ꝑnō q̄dē ē abūs et: ꝓſequit añt ipſam ꝙ hoc ꝙ manū ipſam apꝛehēdit vel aliquo hmōi. z tunc iā delectat in pecunia habita: ſic igit z circa intelligibilē finē ꝓtingit. nā a ꝓncipio volumꝰ ꝓſequi finē intelligibilē: ꝓſequimur añt ipm ꝙ hoc ꝙ fit ꝑfus nobis ꝙ actū intellꝰ: z tunc voluntas delectata conquieſcit in fine iam adepto. ſic igitur eſſentia beatitudinis in actu intellꝰ conſiſtit, ſed ad voluntarē pertinet delectatio beatitudinē conſis ſm ꝙ augu. dicit. 10. cōfeſ. ꝙ beatitudo est gaudiū de veritate: qr. ſ. ipm gaudium est conſummatio beatitudinis.

Ad primū ḡ dōz, ꝙ par ꝓtinet ad vltimū hois finē, nō q̄ſi eſſentialr ſit ipa beatitudo: ſed qr añcedēter z ꝑfr hz ſe ad ipſam. añcedēter quidē in q̄tū ia ſunt remota oia ꝓturbātia z impedietia ab vltimo fine, ꝑfr hoc in q̄tū ia hō adepto vltimo fine remanet pacatꝰ deſiderio quietato. ¶ Ad ſm dōm, ꝙ primū obm volūtatis nō eſt actꝰ ei⁹: ſicut nec primū obm viſus eſt viſio ſz viſibile. vñ ex hoc ipſo ꝙ beatudo ꝓtinet ad volūtatē tā q̄ primū obm ei⁹ ſequit ꝙ nō ꝓtineat ad ipſaz tā q̄ actꝰ ipſi⁹. ¶ Ad tertiū dōm, ꝙ finē primo apꝛehēdit intellꝰ q̄ volūtas: tū motꝰ ad finē incipit in volūtate z tō volūtati debet id q̄ vltimo ꝓſequit ꝓſecutionē finis. ſ. delectatio vel fruitio. ¶ Ad quartū dōm, ꝙ dilectio ꝓeminet cognitioni in mouēdo: ſz cognitio ꝓcuia eſt dilectioni in attingēdo, nō eñ diligit niſi cognitū: vt dicit aug. i. 10. de trin. z tō intelligibilē finē primo attingimus ꝑ actionē intellꝰ, ſicut z finē ſenſibilē primo attingimus ꝑ actionē ſenſus. ¶ Ad quintū dōm, ꝙ ille q̄ hz oia q̄ vult ex hoc eſt beatꝰ ꝙ hz ea q̄ vult. ꝙ quidē eſt ꝑ aliud q̄ ꝑ actū volūtatis: ſz nihil male velle requirit ād beatitudinē, ſicut quedā debita diſpoſitio ad ipſam, volūtas añt bona ponit in numero bonoruz q̄ btm faciunt ꝓout eſt inclinatio quedā in ipſa: ſicut motꝰ reducit ad genus ſui termini: vt alteratio ad qualitatem.

¶ Utrum beatitudo ſit operatio intellectus ſpeculatiui an practici. Art. 5.

A Quintū ūr qd̄ btitudo cōſiſtat in opatione intellꝰ practici finis eñ vltimus cuiuſz creature cōſiſtit in aſſimilatiōe ad deū. ſz hō magis aſſimilat deo ꝑ intellm practicū q̄ eſt cā rerū intellectarū q̄ ꝑ intellm ſpeculatiuuz cui⁹ ſcia accidit a reb⁹. ḡ btitudo hois magis ꝓſiſtit in opōne intellꝰ practici q̄ ſpeculatiui. ¶ ꝑ. Btitudo est ꝑfectū bonū hois: ſz intellꝰ practicꝰ magis ordinat ad bonū q̄ ſpeculatiuꝰ q̄ ordiat ad verū. vñ z ſz ꝑfectionē practici intellꝰ dicimur boni: nō añt ſm ꝑfectionē ſpeculatiui intellꝰ: ſz ſm eā dicimur ſciētes vel intelligēres. ḡ btitudo hois magis cōſiſtit in actu intellꝰ practici q̄ ſpeculatiui. ¶ ꝑ. Beatitudo est q̄dā bonū ipſius hois: ſed ſpeculatiuus intellꝰ occupat magis circa ea q̄ ſunt extra hoīem, practicus añt intellꝰ occupat circa ea que ſunt ipſi⁹ hominis. ſ. circa operationes et paſſiones eius. ergo beatitudo hominis magis cōſiſtit in operatione intellectus practici q̄ intellectus ſpeculatiui.

Sed cōtra est, ꝙ aug. dicit in primo de trin. ꝙ contemplatio promittitur nobis, actionum omnium finis atq̄ eterna perfectio gaudiorum.

Rideo Dōm, ꝙ btitudo magis cōſiſtit i opōne ſpeculatiui intellꝰ q̄ practici. ꝙ ꝑz ex trib⁹. ¶ Prio quidē ex hoc ꝙ ſi btitudo hois eſt opus opz ꝙ ſit optima opus hois: optia añt opa hois eſt q̄ eſt optime poc⁹ reſpectu optimi obi. optima añt poc⁹ eſt intellꝰ cui⁹ obm optimū est bonū diuinū, q̄ q̄dē nō est obm practici intellꝰ: ſz ſpeculatiui. vñ in tali opōne. ſ. in cōtēplatiōe diuini ꝙ maxime cōſiſtit btitudo. z quia vnuſquiſq; vī eſſe id ꝙ eſt optimū in eo, vt dr in. 9. z. 10. ethi. ideo talis operatio eſt maxime propria homini z maxime delectabilis. ¶ Sc̄o apparet idem ex hoc ꝙ cōtēplatio maxime queritur ꝓpter ſeipſaz, actꝰ añt intellꝰ practici nō q̄rit ꝓp ſeipm: ſz ꝓpter actionē, ipſe añt actiones ordinantur ad aliquē finem: vnde manifeſtū est ꝙ vltimus finis nō potest conſiſtere in vita actiua que pertinet ad intellꝰ practicū. ¶ Tertio idem apparet ex hoc q̄ in vita cōtēplatiua homo cōmunicat cū ſuperioribus. ſ. cū deo z angelis quib⁹ ꝑ ſimilitudinem coniungit: ſed propinquior illo est q̄ est quis pare finis. Amamus. n. nō ſolū bonū: ſz bonum cognitū z ꝓ illud ꝛc. ¶ Ad ſcām dr: ꝙ verbū Anſelmi ſaluatur in via in qua melior est dei dilectio q̄ intellectio ſed in ꝑria q̄ deus amatus non amatur ꝓpter videre ipm: ſed ꝓp ipm deū amore amicitie: qr cū amat viſus, ira q̄ viſio nō concurrit ibi per actū ſed per ipſe amor beatificus ordinat in viſionē vt finē. Amat eñ beatus viſionē illā vt adeptionē finis: q̄ est amare illaz vt finē z amor vt est cōcupiſcentie ordinatur in viſionē vt finē: z amare est ꝓp viſionē: nec in hoc est ꝙerſitas aliqua, ſz ꝑ ꝙerſitas eſſet de amore vt est amicitia: q̄ ſic deus ordinaret ad viſionem a tali amore. 1. q̄. 20 ā. 8. z. 4 ¶ Dunc autē ponit ſim⁹ nū cōcupiſcibile ipſa adeptio dei que est ꝑ viſionē q̄ est verum. 94. q 1. art. 1 q. 3. Etopuſ. 3. c. 264 ¶ Ad tertiū autē dicitur ꝙ voluntas eñ ſit appetitus ſialis q̄ dus tus eſt a natura ſialibus primo ꝓpter totū ſuppoſitū z non ꝓpter ſeipſum appetitus: qr ad hoc ſufficit appetitus nālis: non ſumme vult actu elicito perfectionē ſuā. neq; intellectus vt ſic: ſed ſuppoſiti que est conſequitio vltimi finis. vñ ꝓbatio ſilis ab appetitu naturali voluntatis ad appetitū qui est actus elicitus ciuſdē non valet ꝓp rationez dictā: qr ſcz inclinatio nālis eſt primo ꝓpter ipſz potentiam appetentē: actꝰ autē elicitꝰ ſialis est primo ꝓp ſuppoſitum appetēs: z tō tendendo primo in bonū intellꝰ non quatenus intellꝰ: ſed quatenus est ſuppoſiti: maxime cōſonat nāe ſue potentie inquantum ſialis eſt: qr vt dictum eſt ꝓp ſialē ipſius data eſt ꝓmio. 2 Multa quoq; ſcripta ſunt ſuper⁹ in. q. 82. ar. 3. facientia ad materiaz hanc quare tranſeundum puto.

¶ Super art. 5.

In articulo quinto circa illa verba: diuinū bonū nō eſt obm intellectus practici: Scotica occurrit dubitatio ex ꝓlogo primi ſent. vbi ex eo ꝙ deus eſt obm recte cauum intellectꝰ creati ſunt aliquo modo actiua principia ꝓprie actionis: q̄ ſunt ꝓncipia rectitudinis voluntatis, puta amoris ipſius dei: et ex ipſo ſumuntur prima principia praxis, vtpote ex vltimo fine: vult deum eſſe obiectum intellectus practici; cuius oppoſitum hic dicitur. Sed ad hoc z ſimilia facile patet reſpōſio ex dictis in primo libro. Ad obiectum ſiquidem practici intellectus ſeu habitus exigitur quod hec z ſimilia habeat pure. ſi enim habet hec eleuate in re ſuperioris ordinis ſupra practicum eſt. Ridiculum autē puto dicere quod etiam trinitatis myſteria viſa practicam tantum cognitionem parium: oporteat hic ſernare illud philoſophi: quelibet preferente contraria ſolicitum eſſe ſtultum eſt ꝛc.

¶ In eodem quinto articulo. Circa illa verba actus intellectus practici non queritur ꝓpter ſeipſum, ſed ꝓpter actionem: dubium occurrit: quoniam nobilius non eſt ꝓpter ignobilius vt finem: conſtat autem actus intellectus practici eſſe nobiliorem actione. ergo. ꝛc.

¶ Ad hoc obmiſſis aliorum reſponſionibus qualeſcunque ſint reſpondetur quod actus intellectus practici potest dupliciter ſumi. Uno modo vt actus eſt intellectus: z ſic proculdubio nobilior eſt actione. Alio modo vt practicus eſt: et ſic eſt ignobilior actione. Sed contra hoc eſt: quia cauſa actiua non eſt ignobilior effectu: actus autem intellectus practici vt ſic eſt cauſa actiua actionis. ergo. Ad hoc z ſimilia dici potest. quod quicquid ſit de cauſa pure actiua: negandum eſt ꝙ cauſa quedammodo actiua quodammodo diſpo

stitua non sit imperfectior: qñ etsi nō in ḡtū actiua: in ḡtū in dispositiua imperfectior est: z ordinat ad id p quod disponit vt finē. Sic autē est in ꝓposito. nā actus intellꝰ practici est in ꝓfectione cāe efficientis siue cā actionis seu factionis: est nihilominꝰ etiā cā ejusdē dispositiua: disponit enī hō per actū intellꝰ practici ad recte agendū vel faciēdū: cū enī tā ad recte agēdū q̄ faciēdū pluribꝰ hō indigeat actū practici intellꝰ ad hoc q̄rimꝰ vt dispositi simus ac ꝓpinqui ad recte agēdū vel faciēdū: z sic recte agere vel facere finis est: ꝙ enim finis in iudicio meo dicit q̄ aliud est cōparare cām actiuā effectui et aliō actiōi, qñ ad illā ꝓparatur vt eque aut magis ꝓfecta: ad hāc vt imperfectior: qñ actō causa actiue est actꝰ z ꝓfectio eiꝰ z ꝑfr causa actiua ꝙnat ad actionē vt poꝰ ad actum sic aūt est in ꝓposito: qñ actꝰ intellꝰ practici vt sic respicit actionē seu factionē: vt actionem ipsius est enī ꝙ ipsa vt suū ꝙplemētū. Cū ḡ dicit q̄ cā ñ est ignobilior effectu ꝛc. dico q̄ etsi non est ignobilior effectu: ē tñ ignobilior actiōe vt poꝰ est ignobilior actus: z q̄ tā actio q̄ factio ꝓparat ad actū intellꝰ practici vt practicꝰ est vt actio et ꝓfectio illiꝰ vt ēt ipm nomen practici testat. sonat enī opatiuū: constat enī q̄ opatiui actꝰ est opari: domificatiui domificare: et medici mederi. vñ ḡ ad actionem: in ꝑnᵒ moraliū aristo. dixit hmōi sermonem suscipimus nō vt scientes sciamus sed opantes: z idē est iudicū de scia artiū: nā nō vt sciētes sed vt operā 22ᵉ. qō. 167. ar. 1. ad. 1. Et opus. 3. c. 104 262. et 266. tes scimus artes discimus quarū est facere.

¶ Super art. 6.

In isto articlo sexto cuiusdē. q. 3. nota quare prima ꝓpositio: scilicet de quolibet dicitur esse vel non esse ꝛc. licet sm ambitum terminorum extendant se ad oīa simpliciter: in nobis. i. in nostra cognitione non se extendūt vltra id quo ducere possunt sensibilia: quia. s. sunt accepta a sensibus z ab eis dependent quoad species z vsum: ex hoc em̄ prouenit q̄ nisi quo sensibilium species ducunt cognoscere nos facere possumus.

¶ In eodem articulo dubium occurrit. Circa illam propositionē: nihil perficitur ab aliquo inferiori, nisi sm q̄ in inferiori est aliqua participatio superioris: hoc quam quasi maximā litera assumit, habet manifestas instantias: vt cū homo perficitur ab igne dum calefit: z q̄ magis videt cū sensus perficitur ab extraneo sensibili q̄ constat esse inferioris ordinis: cum sit in genere inanimatorum: sensus autem in ordine animę sensitiue.

¶ Ad euidentiā huius dicendum est, q̄ propositio illa pro maxima habenda est: sed nō est intelligēda de perfectione sm quid: sed simpliciter ita q̄ sensus est: nihil perficitur simpliciter per aliquid inferius nisi ꝛc. Et per hoc excluditur oīs instātia de perfectionibus accidentalibus: subm enim sm quid tm̄ perficitur ab hmōi perfectibus: radix autē huius ꝓpositionis est: quia cuz semp agens honorabilius sit patiente: oportet vt eo mō quo aliquid est perfectibile ab aliquo agente eodem modo sit ignobilius illo: si est perfectibile ab eo sm quid est ignobilius sm quid: z si est perfectibile simpliciter est ignobilius simpliciter: z qz omne agens agit sibi simile nec aliter agens perficit patiens nisi similitudinem suam ei communicando cuiusdem rationis est comparare aliquid perfectibile ad perfectionem formalem z propium agens illius quo ad hoc quod est esse nobilius: vel ignobilius ex hoc enim prouenit q̄ nihil perficitur simpliciter ab aliquo inferiori nisi quod participat superiorem si simpliciter perficitur ab illo est simpliciter inferius illo perfectius: z si illud perfectibile est inferius: nunquam vt sic perficiet simpliciter suum superius: quoniam esset simpliciter superius z inferius respectu eiusdem: q̄ est impossibile: z quia intellectus non sm quid, sed simpliciter perficitur ab intelligibili: quoniam est perfectio propria velut substantialis forma nō minus quam quodcunq̄ naturale perfectiuū materie prime: vt in tertio de ala ab Auerroy exponitur: z ab Aristo. inchoatur. Ideo impossibile est quod aliquid inferius intellectu perficiat ipsum nisi inquātum participat aliquid superius. Et propter hoc Aristote. posuit intellectum agentem superiorem intellectu passibili perfectionem ñ ipsius.

¶ Ad primam igitur instantiam non oportet aliter respondere: quia homo non nisi secundum quid perficitur ab igne z similibus.

¶ Ad secundam autē de sensu dicitur q̄ res sensibiles sine dubio sunt inferiores sensibus: viuens em̄ prestantius est non viuente: precipue in tam alto gradu vitali constituti: sed inquantū sunt perfectiue sensus vel sic: participāt superiorē naturā quā sit sensus: qñ in eis est participatio aliqua substantiarū immaterialium quas angelos dicimus: sunt em̄ productiue specierū sine materia quarū est susceptiuus sensus: z in earum susceptione perficitur simplr. Signum huius est modus agēdi cū em̄ modus agendi corporū vt sic sit vt mouentia mota incorporalia autē sit mouere nō mota ex hoc ipso q̄ sensibilia in ꝑficiendo sensus mouent nō mota insinuatur q̄ in hoc naturam superiorem natura corporea participāt: z hoc tam docuit autor alibi: sitat ergo solida maxima illa quā semper notabis si vis recte ꝓbari z videbis voluntarie dici q̄ lapis potest ꝑficere intellectum separatum: a alia huiusmodi extranea a vera ratione philosophie.

¶ In eodem sexto articulo dubium occurrit cōmune. 6. 7. 8. articulo circa precessum litere: quoniam digredi videtur a perfecta beatitudine sim pliciter ad perfectam beatitudinem hominis: licet enim perfecta beatitudo simpliciter consistat in suprema ꝙiunctione ad summum simpliciter. perfecta tamen beatitudo talis rei infime quālis est homo consistit in coniunctione qualiscunq̄. id est sibi proportionata ad summum: z sic diceretur q̄ beatitudo hominis consistit in illa cognitione dei quam ex sensibilibus habere potest: quia ista est sibi proportionata: nec oportet quod omne per aliud reducatur ad id quod est per se in eodem: sed sufficit q̄ in tota latitudine illa pura beatitudinis: vt sꝛz beans sper aliud reducatur ad beans per se: sed non oportet q̄ beans per aliud hominem reducatur ad beans per se hominem: qz homo est talis gradus infimi.

¶ Ad hoc dicitur quod de homine dupliciter possumus loqui. primo secundum id quod ex natura sua natus est acquirere. Et sic procul dubio dicēdum esset quod sufficit nos esse beatos vt homines: non simpliciter vt dicitur primo ethi. quod consistit in cognitione dei quam hic z illa quam in anima separata natur aliter habere possumus. Alio modo secundum id ad quod homo est diuinitus institutus: z sic quia factus est vt summum bonum intelligeret ꝛc. ordinatus est ad beatitudinem oūnatam simpliciter: z qz sic considerat hominem theologus: quia in ordine ad deum reuelatum considerat omnia. ideo nulla digressio est in litera: z ratio efficax est quod per aliud reducendū est ad per se etiam respectu hominis: quia homo est infra latitudinem capacium beatitudinis per se z perfecte.

¶ In eodem sexto articulo nota q̄ tanta est differentia inter obiectum per se z per aliud quod licet deus z substantie separate per sensibilia sic a nobis intelligantur: vt in huiusmodi contemplatione felicitas ab Aristotele fuerit posita: quia tamen non sunt obiecta nec intellecta a nobis hic nisi per aliud scilicet per species sensibilium: ideo duo in litera concluduntur: z q̄ cognitio nostra non ꝛalcendit metas sensibilium: z q̄ non potest esse felicitas que consistit in cōtemplatione alicuius superioris: scilicet vt per se obiecti: z hoc manifeste sequitur ad primum. Quod ideo verum est: quia quicquid cognoscimus de superioribus cognoscimus inquantum per sensibilia presentātur per viam dependentie vel similitudinis vel negationis seu oppositionis z huiusmodi: quod nihil aliud est quam perfecte cognoscere sensibilia perfectius nostri intellectus: sunt enim huiusmodi cognoscibilia in nostris obiectis velut effectus in causis in cognoscendo apud nos: propter quod sapienter censent qui dicunt nos per studium nunquam cognoscere de superioribus, nisi quis est. Cognitio nanq̄ ab effectu z remotorum est.

Ad primū ergo dom̄, q̄ sīlitudo predicta intellꝰ practici ad deū est sm̄ proportionalitatē: qz. s. hz se ad suū cognitū sīc deꝰ ad suū: sz assimilatio intellꝰ speculatiui ad deū ē sm̄ vnionē vel informationē: q̄ est multo maior assimilatio: z tñ dici pōt q̄ reꝰ principalis cogniti q̄ est sua essentia non hz deꝰ practicā cognitionē: sed speculatiuā tantū.

¶ Ad scōz dom̄, q̄ intellꝰ practicꝰ hz bonū qō est extra ipm̄: sz intellꝰ speculatiuus hz bonuz in seipso. s. ꝓtēplationē veritatis: z si illud bonū sit perfectiū, ex eo totꝰ hō ꝑficitur z sit bonꝰ. q̄ quidē intellꝰ practicꝰ nō hz: sz ad illud ordinat. ¶ Ad tertiū dom̄, q̄ ratio illa ꝓcederet si ipsemet hō esset vltimꝰ finis tunc em̄ ꝓsideratio z ordinatio actuū z passionū eius esset beatitudo: sz qz vltimꝰ hois finis est aliud bonū extrinsecū. s. deꝰ ad quē per operationē intellꝰ speculatiui attingimus. ideo magis beatitudo hois in perfectione intellectus speculatiui consistit quā in operatione intellectus practici.

¶ Utrum beatitudo consistat in consideratione scientiarum speculatiuarum. Art. 6.

Ad sextū sic ꝓcedit. Uī q̄ btitudo hois ꝓsistat in ꝓsideratiōe sciarū speculatiuarū: pbs em̄ dicit in lib. ethi. q̄ felicitas est operatio sm̄ pfectā virtutē: z distinguēs virtutes nō ponit speculatiuas nisi tres, scientiā, sapientiam z intellm̄: q̄ oēs pertinēt ad ꝓsideratiōnem scientiaz speculatiuarū: ḡ vltima hois btitudo in cōsideratione sciētiarū speculatiuarū cōsistit. ¶ p. Illud vī esse vltima hois btitudo q̄ nāl desiderat ab oīb⁹ pp seipm̄: sz hmōi est ꝓsideratio speculatiuaz sciaz: qz vt dr in. 1. metaph. Oēs hoies nā scire desiderant. et post pauca subdit, q̄ speculatiue sciētie pp seipsas querunt. ḡ in cōsideratione scientiarū speculatiuaz cōsistit btitudo. ¶ p. Btitudo est vltima hois ꝓfectio. vnū quodq̄s autē perficit sm̄ q̄ reducit in actuz per cōsiderationē scientiarū speculatiuarū. ergo videt q̄ in hmōi cōsideratione vltima hominis beatitudo consistat.

Sed ꝰ est q̄ dr Hiere. 9. Nō gloriet sapiēs in sapia sua. z loquit de scia speculatiuarū sciarū. non ḡ cōsistit in hac cōsideratione vltima hominis beatitudo.

Rndeo dom̄, q̄ sicut. s. dictū est 2ᵃ ē hois btitudo, vna perfecta, z alia ipfecta. Dz ātē itelligē pfectā btitudinē q̄ attingit ad verā btitudis rōnē: btitudinē ātē ipfectā q̄ ñ attigit, sz ꝓticipat q̄dā ꝓticulare btitudis similitudinē sīc ē pfecta prudēa in hoie apd quē ē rō rex agibiliū. impfecta autē pruᵃ ē in qbusdā aialibꝰ brutis, in qbꝰ sunt quidā ꝓticulares instinctꝰ ad q̄dā opa sīlia optibus pruᵉ. Perfecta igit btitudo in cōsideratiōe sciaz speculatiuaz eēntialr cōsistere non pōt. Ad cuiꝰ euidētiā ꝓsiderādū est q̄ ꝓsideratio speculatiuaz sciaz nō se extēdit vltra virtutē principiorū illiꝰ scie. qz in principijs scie virtualr tota scia ꝓtinet. Dīa aūt ꝑnᵃ sciarū speculatiuarū sunt p sensum accepta: vt ꝑz p phm̄ i ꝑnᵒ metaph. z in fine poster. Uñ tota cōsideratio sciaz speculatiuarū nō pōt vltra extendi: q̄s sensibiliū cog ducere pōt. In cognitione autē sensibilium nō potest consistere vltima hois beatitudo, quę est vltima eius perfectio: nō em̄ aliquid perficit ab aliquo inferiori nisi secunduz q̄ in inferiori est aliqua participatio superioris. Manifestum est autem quod forma lapidis vel cuiuslibet rei sensibilis est inferior in coniunctione qualiscunq̄. id est sibi proportionata ad summum: z sic diceretur q̄ beatitudo hominis consistit in illa cognitione dei quam ex sensibilibus habere potest: quia ista est sibi proportionata: nec oportet quod omne per aliud reducatur ad id quod est per se in eodem: sed sufficit q̄ in tota latitudine illa pura beatitudinis: vt sꝛz beans sper aliud reducatur ad beans per se: sed non oportet q̄ beans per aliud hominem reducatur ad beans per se hominem: qz homo est talis gradus infimi.

¶ Ad hoc dicitur quod de homine dupliciter possumus loqui. primo secundum id quod ex natura sua natus est acquirere. Et sic procul dubio dicēdum esset quod sufficit nos esse beatos vt homines: non simpliciter vt dicitur primo ethi. quod consistit in cognitione dei quam hic z illa quam in anima separata natur aliter habere possumus. Alio modo secundum id ad quod homo est diuinitus institutus: z sic quia factus est vt summum bonum intelligeret ꝛc. ordinatus est ad beatitudinem oūnatam simpliciter: z qz sic considerat hominem theologus: quia in ordine ad deum reuelatum considerat omnia. ideo nulla digressio est in litera: z ratio efficax est quod per aliud reducendū est ad per se etiam respectu hominis: quia homo est infra latitudinem capacium beatitudinis per se z perfecte.

¶ In eodem sexto articulo nota q̄ tanta est differentia inter obiectum per se z per aliud quod licet deus z substantie separate per sensibilia sic a nobis intelligantur: vt in huiusmodi contemplatione felicitas ab Aristotele fuerit posita: quia tamen non sunt obiecta nec intellecta a nobis hic nisi per aliud scilicet per species sensibilium: ideo duo in litera concluduntur: z q̄ cognitio nostra non ꝛalcendit metas sensibilium: z q̄ non potest esse felicitas que consistit in cōtemplatione alicuius superioris: scilicet vt per se obiecti: z hoc manifeste sequitur ad primum. Quod ideo verum est: quia quicquid cognoscimus de superioribus cognoscimus inquantum per sensibilia presentātur per viam dependentie vel similitudinis vel negationis seu oppositionis z huiusmodi: quod nihil aliud est quam perfecte cognoscere sensibilia perfectius nostri intellectus: sunt enim huiusmodi cognoscibilia in nostris obiectis velut effectus in causis in cognoscendo apud nos: propter quod sapienter censent qui dicunt nos per studium nunquam cognoscere de superioribus, nisi quis est. Cognitio nanq̄ ab effectu z remotorum est.

¶ Super art. 7.

Ist hoc artic. scd̄m primo nota duo. primo vltimum quod appellatione cognitionis substantiarum separatarum intelligitur etiā cognitio que habetur de deo cognoscendo substantias separatas: sicut enim in precedenti artic. in cognitione sensibilium cointelligebatur cognitio dei & substantiarū separatarū per sensibilia ita proportionaliter hic intelligēdum est. secundo q̄ similiter accidere potest dubiū de perfectione vltima intellect⁹ dubio precedēti de beatitudine. Nā licet perfectio vltima intellectus vt sic ops̄ q̄ sit verum per essentiam. perfectio ñ vltima intellectus talis pnta hominis sufficit q̄ sit verū tale. Et sīlr solutione dōm est q̄ si esset sermo de vltima perfectione ad quam nature studio veniri pōt: non ops̄ ad verū per essentiā peruenire: nisi participatū in tali per se perfectiuo proprio intellectus talis: quod esset verū tale. sed q̄ est sermo de vltima perfectione ad quam intellectus noster institutus supponitur ideo ops̄ capacitatem eius per verum per essentiam perfici, non per aliud medium dōm. sic ēt intelligere debes perfectionem intellēs per ipsum verum per essentiam in hoc loco: relinquendo discussioni sequentis articuli & alibi an talis perfectio sit visio diuine essentie & per spēm aut sine specie.

art. 1. ad 2m. c. q. 9. ar. 2 ad 3m. Et. 3. 7. ca. 44. Et hi. q. 20. ar. 3 ad 5m. Et spū. 10. ca. 3. Et opus. 3. c. 10. & 264.

¶ Sup art. 6. 7. et. 8.

Circa articulos eosdem vers. 6. 7. 8. Vide tertiū cōtra gent. vbi de felicitate diffuse per multa capitula disputatur et aduerte in octauo articulo q̄ illa verba tenere: q̄ intellectus humanus non cognita pma causa nisi an est hz nāle desiderū ad cognoscendam primā causam quid est &c. non carēt ambiguitate: propterea q̄ naturale desiderium non excedit vim nāe nec est ad supernaturales operationem non solū ipsius sed oīs intellēs creati. Sed hec eiusmodi soluuntur: si desiderium nāle distinguit iuxta predicta in primo lib. in fn. Desiderium nā q̄s pōt dici nāle a nā vt subiecto tm: et sic naturaliter desiderat hoīe. vñ p formā lapidis nō perficit intellēs in actum est talis forma. sed inquantū in ea participat aliq̄d sile alicui, q̄ est supra intellectū humanū. s. lumē intelligibile, vel aliq̄d hmōi. Sē autē q̄ est per aliud reducit ad id quod est p se. vñ ptz q̄ vltima perfectio hois sit p cognitionē alicui⁹ rei q̄ sit supra intellm humanū. Dīsum est autē q̄ p sensibilia nō pōt deueniri in cognitionē substantiarū separatarū, q̄ sunt. s. intellm humanus: vñ relinquit q̄ hois vltima bitudo nō possit esse in cōsideratione speculatiuarū scientiarū sz sicut in formis sensibilib⁹ participat aliqua similitudo substantiarū superiorū, ita cōsideratio scientiarū speculatiuarū est quedā participatio vere & perfecte beatitudinis.

Ad primū ergo dōz, q̄ phs loquit in libro. eth. de felicitate imperfecta qualis in hac vita haberi pōt: vt supra dictū est. ¶ Ad scōm dōm, q̄ nāliter desiderat nō solū pfecta beatitudo: sed etiā qualiscunq; similitudo vel participatio ipsius. ¶ Ad tertium dicendū, q̄ per considerationem scientiarum speculatiuarū reducitur intellectus noster aliquo modo in actum: nō autem in vltimum & completum.

¶ Utrum beatitudo cōsistat in cognitione substantiarū separatarū. s. angelorū. Art. 7.

Aduertendum Septimū videt q̄ beatitudo hois cōsistat in cognitōe substātiarū separatarū. s. angelorum Dicit enim Greg. in quadam homel. Nihil pdest interesse festis hominum si nō cōtingat interesse festis angelorū q̄ō finalē beatitudinē designat: sz festis angelorum interesse possumus p eorū cōtēplationem ergo videt q̄ in cōtēplatione angelorū vltima hois beatitudo cōsistat. Cp̄. Ultima perfectio vniuscuiusq; rei est vt cōtingat suo principio: vnde & circulus dr esse figura pfecta: q̄ hz idē principiū & finē: sed principiū cognitionis humane est ab ipsis angelis p quos hoies illuminat: vt dicit Dionys. 4. capitulo de celesti hierar. ergo perfectio humani intellectus est in cōtēplatiōe angelorū. Cp̄. Quanto q̄z nā pfecta est q̄n contingit suprema nāe. sicut vltima pfectio cōpositis est vt cōtingat nāe spūali: sz supra intellectū humanū ordine nāe sunt angeli. ḡ vltima pfectio humani intellectus est vt cōtingatur per contemplationē ipsis angelis.

Sed Cōtra est, q̄ dr Hiero. 9. In hoc glorietur qui gloriat scire & nosse me. ergo vltima hois gloria vł beatitudo non consistit nisi in cognitione dei.

Rñdeo Dicendū: q̄ sicut dictum est: perfecta hois beatitudo nō cōsistit in eoq̄ est pfectio intellectus sz alicuius participationem sed in eo quod est p essentiam tale. Manifestum est autem q̄ vnumquodq; intantum est perfectio alicuius potentie inquantum ad ipsum pertinet ratio propriū obiecti illius potentie. propriū autem obm intellectus est verum: quicqd ergo hz veritatem participatam, contēplatum non facit intellectū perfectum vltima perfectione cum aīt eadem sit visio rerum inesse sicut & veritate: vt dr in. 2. Metaphy. quecunque sunt essentia per participationem: sunt vera per participationem. Angeli autem hīt esse participatum. quia solius dei suum esse est sua essentia vt in primo ostēsum est: vnde relinquitur q̄ solus deus sit veritas per essentiam & q̄ eius cōtēplatio faciat pfecte beatū. Aliqualē autem beatitudinē imperfectam nihil phibet attendi in cōtēplatione angelorū & etiā altiorē quā in cōsideratione scientiarum speculatiuarū.

Ad primū Dōm, q̄ festis angelorū intendimus non solum contemplantes angelos: sed simul cū ipsis deū. ¶ Ad sm dōm, q̄ sm illos q̄ ponūt animas humanas esse ab angelis creatas, satis cōueniēs vł q̄ beatitudo hois sit in cōtēplatione angelorum q̄si in cōiunctione ad suū principiū, sed hoc est erroneū: vt in primo dcm est. Cū vltima pfectio intellēs hūani est p cōiunctionē ad deū q̄ est principiū & creationis & illuminatiōis ei⁹. Angel⁹ autē illuminat tāq̄ minister: vt in primo habitū est, vñ suo ministerio adiuuat hoīem vt ad bitudinē pueniat, nō aīt est hūane bitudinis obm. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ attingi superiorē nām ab inferiori ptingit dupl̄r. Uno⁰ sm gradū pōt participantis. & sic vltima pfectio hois erit in hoc q̄ hō attinget ad contēplandū sicut angeli cōtēplantur. Alio⁰ sicut obm attingit a potētia: & hoc mō vltima pfectio cuiuslibet potēte est vt attingat ad id in quo plene inuenit ratio sui obiecti.

¶ Utrum beatitudo hominis sit in visione diuine essentie. Articu. 8.

Octauum sic procedit. Uł q̄ bitudo hois non sit in visione ipsius dīne essentie: dic⁹ enim Dio. in. c. c. mystice theologie. Quod per id quod est suprem⁹ intellēs hō deo cōiungit sicut oīno ignoto: sed id q̄ videt p essentiā nō est oīno ignotū: ergo vltima intellēs pfectio seu bitudo nō cōsistit in hoc q̄ deus p essentiam videt. Cp̄. Altioris nature perfectio altior est: sed hec est perfectio diuini intellectus propria vt suā essentiam videat: ergo vltima perfectio intellectus humani ad hoc non pertingit: sed infra subsistit.

Sed Contra est, quod dicitur. 1. Joan. 3. Cum apparuerit similes ei erimus & videbimus eum sicuti est ipse.

Rñdeo Dōz, q̄ vltima & pfecta bitudo nō pt eē nisi in visiōe diuine essentie. Ad cuius euidentiā duo cōsideranda sunt. primo quidē q̄ hō nō est pfecte bus q̄dū restat sibi aliquid desiderādū & querendū. Scōm est q̄ vniuscuiusq; pfectio attēditur scdm rationē sui obiecti. Obm aūt intellectus est q̄d quid est. i. essentia rei: vt dr in. 3. de aīa. vñ in tantū pcedit pfectio intellectus inquantū cognoscit essentiā alicuius rei. Si ergo intellectus aliqs cognoscat essentiā alicui⁹ effect⁹ p quā nō possit cognosci essentia cāe, vt. s. sciat de cā q̄d est, non dr intellect⁹ attingere ad cām simplr: quus p effectū cognoscere possit de cā an sit & iō remanet nāl⁹ hoī desiderū cū cognoscit effectū & scit eum habere cām: vt ēt sciat de cā quid est: & illud desiderū est admiratiōis & causat inquisitionē: vt dr in pncipio metaphysice: puta si aliqs cognoscens eclypsim solis cōsideret q̄ ex aliqua cā procedit de q̄ quescit q̄d sit admirat & admirādo inquirit: nec ista inquisitio q̄escit quousq; puenīat ad cognoscendū essentiā cāe. Si igit intellect⁹ hūan⁹ cognoscēs essentiā alicuius effect⁹ creati nō cognoscat de deo nisi an est nondum perfectio eius attingit simplr ad cām primā: sed remanet ei adhuc nāle desiderium inquirēdi cām: vnde nōdū est pfecte beatus. ad perfectā igitur beatitudinē requiritur q̄ intellectus ptingat ad ipsam essentiā prime cause: & sic perfectionē suā habebit p vnionē ad deum sicut ad obiectum in quo solo beatitudo hominis consistit: vt supra dictum est.

mus visionem dei. &c
narra vt subiecto et
modo &c. procedunt
obiectiones: nec preterea aliquid adimitur efficacie huius rōnis: q̄m perfecta beatitudo nostrum huiusmodi desiderium imperfectum relinquit. Posset quoque dici q̄ author tractat de homine vt theologus. Cuius vt in 2° q̄ gen. ii. ca. 4. 61, est considerare creaturas nō sm proprias naturas: sed vt ad deum sunt relate &c. licet homini absolute non insit naturale huiusmodi desiderium est tñ naturale homini ordinato a diuina prouidentia in illam partem &c. Et he due responsiones sunt generales ad omnem hmōi materiā: specialiter tñ ad hanc huius articuli materiā ē. art. 4. descendendo dici potest q̄ intellectus humanus scientia est &c. de deo & cōia desiderat naturaliter scire de deo quid est inditum sub numero causarum compzehenditur & nō absolute nisi per quādam consequentiam: & hoc est verum: quia inditum est nāliter vt viso effectu desideremus nosse dā est causa quicquid sit illa.

Et 1. q̄. 12. ā. 4. ad 3. q. 1. ar. 1. Et. 2. di. 4. art. 1. Et. 4. d. 49. q. 1. ā. 2. q. 1. Et. q. 4. ā. 5. q. 1. Et. 3. 7. ca. 25. et 37. Et opus. 3. c. 104 105. 107. 108. 155 166 167 168. 175. 2. 62. & 264.

¶ Aduerte hanc notitie duo. primo quod idem est cognoscere quod quid est dei et videre deū per essentiam: hoc enim manifeste in probatione vltimi huius articuli habes. secundo q̄ perfecta beatitudo consistitur ex quiditatiua cognitione dei. Ita q̄ differentia constitutiua cognitionis in hoc q̄ sit cognitio quiditatiua dei est cōstitutiua in hoc q̄ est dei visio: & est constitutiua beatitudinis vltime in hoc q̄ sit perfecta: & consequēter sicut datur beatitudo in visione dei ita in beatitudine perfecta.

¶ Sup.q.4.arti.1. Est hoc ar.1.4.q. nonnullorū dubiū occurrit quō ista saluetur dicens: q delectatio causat ex .b. q appetit⁹ requiescit in bono adepto: cū apō aristotē delectatio sit dest appetitus: vt hic etiā in rōne ad .pm expresse dr. ¶ Ad .b. dr. q cum cōstat de certa declone .b.a q appetm quiescat in bono adepto: cū aūt dissona pie interpretanda sunt: sic est sensus ista⁹ huius q delectatio causat ex .b. q appetit⁹ requiescit in bono adepto. i. delectatio q est ipsa actualis quies causat ex hoc q appetitus se habet ad bonū adeptū, vt quiescens ad id in quo est quies: ex hoc nanq; q appetit⁹ peruenit ad talem statū q bonum adeptus sit sequit⁹ desiderū est delectatio: ista aūt circūloquit⁹ ly esse in tali statu nolē requiescēs ea rōe: qz quies sigt esse in termino et ex hoc q appetitus est vt in termino sui motus adepto bono constat seq delectationē.

Super artic.2.

¶ Ad.2.ar.dr q nō consonat quoq; q nāli ordo appetibilium ab appetitu sensitiuo sit cōtrarius ordini statuto ab instītore nāe: nam absq; error̄e res naturales dirigūtur. Si ergo instītutor nāe delectatiōes sensibles instituit propter operationes vt finez: ergo ab appetitu sensitiuo nāliter appetenda est: z pīr appetitur delectatio sensibilis ꝓpter operationē z nō econuerso difficile ꝛ̄ est videre qđo ex hoc q apprehensio sensitiua non attingit ad cōem rationē boni sed particularis boni q̄ est delectabile seq̄t si sicut effect⁹ ex causa q̄ appetitus sensitiu⁹ ferat in opōnē pp delectationē: z q; falsum vī assumptuz: qm̄ cōs fcitiua extendit se ad bonum non delectabile ꝑm sensum vt patet cū hirundo colligit paleas z lutū ꝓpter nido: nō q̄ delectet eas tactus aut visus palee aut lutī: sed pp vtilitatē. z q; nō solū cālitas sed cōnexio medij cū dclone nō appet. ¶ Ad cuidē rō̄ horū quatuor dubitationū sciendū est primo q̄ delectatio z opus seu bonū ꝓiunctū causans delectationē de q̄ est delectatio dupl⁹ potest cōsiderari. primo ꝑm se absolute: secūdo in respectu adinuicē, et hoc dupl⁹ vel scz vt quidē ex intentionis distractiōe: q; sicut dictū est, ad ea quib⁹ delectamur magis intēdimus: z dum vni vehementer intendim⁹ necesse est quod ab alio intētio retrahatur. Quandoq; autem etiam ex cōtrarietate: sicut delectatio sensus contraria rationi impedit estimationem speculatiui intellectus. ¶ Utrum in beatitudine sit principalius vnū quam delectatio. Articu.2.

Ad .2m Sic procedit. Videt q̄ delectatio sit principalius in beatitudine quam visio: delectatio enim vt dicitur in 10.Ethi. est perfectio operis: sed perfectio est potioꝛ perfectibili: ergo delectatio est potioꝛ operatione intellectus que est visio. ¶ Preterea. Illud propter quod aliquid est appetibile est potius: sed opatiōes appetuntur propter delectationē ipsarum. vnde z natura in operationibus necessarijs ad conseruationem indiuidui z speciei delectationem apposuit: vt hmōi operatiōes ab animalibus non negligantur. Ergo delectatio est potioꝛ in beatitudine quam operatio intellectus que est visio. ¶ .S. Visio respondet fidei, delectatio autem siue fruitio charitati: sed charitas est maioꝛ fide: vt dicit Apostolus prime ad cozin.13. Ergo delectatio siue fruitio est potioꝛ visione.

Sed Cōtra causa est potioꝛ effectu: sed visio est causa delectationis. Ergo visio est potioꝛ quam delectatio.

Rñdeo Dōm, q̄ istā questionez mouet Phs in.10.ethi. z eā insolutam dimittit: sed siquis diligenter cōsideret ex necessitate opz q̄ opatio intellectus que est visio sit potioꝛ delectatione: delectatio enim cōsistit in quadā quietatione voluntatis. q̄ autem voluntas in aliquo quietetur nō est nisi ꝓpter bonitatē eius in quo quietatur: si ergo voluntas quietat in aliqua operatione ex bonitate operatiōis ꝓcedit quietatio voluntatis: necvoluntas queritꝝ bonū pp quietationē: sic enim ipse actus voluntatis esset finis: qđ est contra premissa. Sed ideo queritꝝ quietetur in operatione: q; opatio est bonū eius. vnde manifestum est q̄ principalius bonū est ipsa operatio in qua quietatur voluntas q̄s quietatio voluntatis in ipso.

Ad primū Ergo dōm, q̄ sicut phs ibidem dicit, delectatio perficit operationem sicut decoꝛ iuuentutez qui est ad iuuētutē ꝙsequens vñ delectatio est quedam perfectio concomitans visionē: non sicut perfectio faciens visionem in sua specie perfectam esse. ¶ Ad secundum dicendum: q̄ apprehensio sensitiua nō attingit ad cōem rationem boni: sed ad aliquod bonum particulare: quod est delectabile: z ideo ꝑm appetitum sensitiuum qui est in animalibus operationes queruntur propter delectationem: sed intellectus apprehendit vniuersalem rationē boni: ad cuius consequutionem sequitur delectatio. vnde principalius intēdit bonū quā delectationē: z inde est q̄ diuinus intellectus qui est institutoꝛ nature delectationes apposuit propter operationes. non est autē aliquid estimandum simpliciter secūdum ordinem sensitiui appetitus: sed magis scōm ordinem appetitus intellectiui. ¶ Ad tertium dicendū, quod charitas non querit bonum dilectum propter delectationem: sed hoc est ei consequens vt delectetur in bono adepto quod amat: z sic delectatio non respondet ei vt finis: sed magis visio per quam primo finis fit ei presens.

vtrum appet⁹ fortit⁹ vel vt multa appetibilia formalit⁹ si absolute cōsiderent: vtrunq; eoꝝ est pp se appet⁹: ita q̄ neutrū pp alterū vt finem. z rō est: qz vtrūq; hꝝ in se vnde finiat simplr appetitiuū motū absq; ordine ad alterū vt finem: diuiso ens bono trifariam in honestum: delectabile z vtile: solū vtile ꝑm se non pp aliud vt finē. z b intēdebat author in q.2. supi⁹: vbi dixit delectationē appeti non pp aliud vt finē: z arist.10.ethi. deridens q̄rētē pp qđ qs delectatur: si aūt sumunt hic duo vt vnū appetibile rofāt sic non est qō an .b. pp illū: aut econuerso: sed totū appetitur sub rōe illius qđ forte male est: z .b. (vt patebit) accidit in appet⁹ sensitiuo: si ꝙ comparent adinuicem aut ex pte appetibili: z tunc delectatio est pp opōnem qz maiꝰ bonū est honestū q̄s delectabile z vt dīsule, ꝓbat in .b. dicto loco ꝙ gen. z hic aliqlr ragit nā apposuit delectationes ppt opōnes vt finē. Et hoc intēdit hic author z in predicto libro: aut ex pte appetentis: z sic sit appetit⁹ ē inordinat⁹ nō est solicitandū de ordine: si aūt ē ordinat⁹ tūc vī ꝙ sensitiuus tendit in opōnes ꝓpter delectationes: intellectiuus aūt econuerso: appetit delectationes pp opōnes: sz qđ de hoc sentiendum sit in hac diꝙratiōe dicetur. Et ex his patet solo primi dubū. Scito scōo q̄ de appetitu sensitiuo dupler est dicendi mod⁹, pōt em̄ dici q̄ appetit⁹ sensitiuus appetit bonum sensibile vt vnum appetibile: z delectationē cōsequentē vt aliud appetibile z potest dici q̄ appetitus sensitiuus appetit quidē vtrunq; horum sed sub rōne vnius appetibilis. i. boni delectabilis. Et si hec scōa via sustinet facile est soluere ꝑm dm̄: dōo q̄ appetit⁹ sensitiuus nō appetit opōnes pp delectationes vt vnum appet⁹ pp aliud finaliter sed opōes pp delectationes formaliter ita quod delectatio est ratio formalis quod operatio sit finis appetitus sensitiui: sicut accidit quum aliquis ꝑm appetitum intellectiuum recte desiderat aliquid solum vt delectabile, querens delectationem: vt medici-

§.q.3.ā. 4.cor.et 2.di.38 ar.2.co. z.4.dis. 46.q.5. ā.4.q.5 Etopus. 3.c.107 166.

§.S.

Locus notan.

nsme p̄m hoc appetit⁹ sensitiuus non tendit in appetibilia ordine ꝑfto nāli ordinatiq̄ etsi nātis ordo diligat delectatiōes pp operationes finales: nō phibet tñ ḡh opationes appeti possint sub rōne delectabilis vt vnū appet⁹ ab eo qui nullus natū est appetere finē nisi bonū delectabile. Si vero sustineat p̄a vanum: nulla apparet via euadendi: nisi dō q̄ ꝑ fm se hec sunt sic ordinata tñ in ordine ad appetū sensitiuū prepostere se hñt: sicut licet fuba sit fm se prius cognita accñtis in ordine ad cognitionē nostrā ꝓpposterese hñt: ꝛ tūc oz reddere cām: q⁹ ꝓpposteri ordis i appetitu sensitiuo sit ptz cā exēplo dato de cōgne nr̄a: ꝛ ñ

Tertiū ad btitudinē req̄rit ꝯhēsio. Art. 3.

Ad tertiū sic ꝓcedit. Videt q̄ ad beatitudinē nō requirat cōprehensio: dicit em̄ aug. ad Paulinā de videndo deū: attingere mente deū magna est beatitudo: cōprehēdere aut̄ est impole: ergo sine cōprehensione est beatitudo. ¶ ꝑ. Beatitudo est perfectio hois fm intellectiuam partē in qua non sunt alie potentie q̄m intellectus ꝛ volūtas: vt in primo dictū est: sed intell⁹ sufficiēter perficit ꝑ visionē dei: volūtas aut̄ per delectationē in ipso: ergo nō requirit cōprehensio tanq̄ aliq̄d tertiū. ¶ ꝑ. Beatitudo in operatione ꝯsistit: opationes aut̄ determinant fm obā: oba aut̄ gñalia sunt duo: verū ꝛ bonū: vez corrūdet visioni: ꝛ bonū corrūdet dilectioni: ergo nō requirit cōprehensio quasi aliq̄d tertium.

Sed Cōtra est, q̄ Aplꝰ dicit 1. ad cor. 9. Sic currite vt comprehendatis: sed spūalis cursus terminat̄ ad beatitudinē vnde ipse dicit. 2. ad Thi. vlti. Bonuz certamē certaui: cursum cōsummaui: fidem seruaui, in reliq̄ reposita est mihi corona iustitie: ergo cōprehensio requirit̄ ad britudinē.

Rñdeo Dōm, q̄ cum beatitudo cōsistat in consequutione vltimi finis: ea que requirunt̄ ad beatitudinē sunt consideranda ex ipso ordine ad finē: ad finē aut̄ intelligibile ordinat̄ homo, partim quidē ꝑ intell'm, partim aut̄ ꝑ volūtatē: ꝑ intellectū quidem inchoatum in intellectu precedit aliqua cognitio finis imperfecta. Per voluntatē aut̄ primo quidē per amorem q̄ est primus motus volūtatis in aliq̄d. Secundo aut̄ per realē habitudinem amantis ad amatum. que quidē pōt esse triplex: qñq̄z enim amatum est pñs amanti. ꝛ tunc ia⁹ nō queritur: qñq̄z aut̄ nō est pñs sed impossibile est ipsum adipisci, ꝛ tunc etiā non queritur qñq̄z autem possibile est ipsum adipisci, sed est elevatum supra facultatem adipiscētis. ita vt statim hñi nō possit. ꝛ hec habitudo sperantis ad speratum. que sola habitudo facit finis inquisitionē. Et istis tribꝰ rñdent aliqua in ipsa beatitudine: nā perfecta cognitio finis rñdet impfecte. Pñtia vero ipsius finis rñdet habitudini spei. Sz delectatio in pñtia cōsequit̄ dilectionē: vt supra dictū est. ꝛ tō necesse est ad beatitudinē ista tria cōcurrere, s. visionē q̄ē cognitio p̄fecta intelligibilis finis: ꝓpehēsionē q̄ ipoz tat pñtiā finis. delectationē vel fruitionē q̄ importat quietationē rei amātis in amato.

Ad primū Ergo dōm: q̄ cōprehensio ꝺr dupl'r. Uno mō inclusio cōprehensi in cōprehēdēte. ꝛ sic oē q̄ cōprehēdit a finito est finitū: vñ hoc mō deū cōprehendi nō pōt ab aliquo intellectu creato. alio mō cōprehēsio nihil aliud nōat q̄m tentionē alicuius rei q̄ tā pñtialr hꝛ: sicut aliquis pñs aliquē ꝺr eū cōprehēdere q̄n tz eū: ꝛ hoc mō cōprehēsio req̄rit ad beatitudinē. ¶ Ad sm dōm, q̄ sicut ad voluntatē pertinet spes ꝛ amor: qz eiusdē est amare aliq̄d ꝛ tēdere in illud nō habitū: ita etiā ad volūtatē ptinet cōprehēsio ꝛ delectatio: qz eiusdem est hꝛe aliq̄d ꝛ quiescere in illo. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ cōprehēsio nō est aliqua opatio ꝓter visionem: sed quedā hītudo ad finē iam habitū vñ etiā ipsa visio vel res visa q̄ pñtialr adest obiectum cōprehensionis est.

¶ Utrum ad beatitudinem requiratur rectitudo voluntatis. Arti. 4.

Ad quartū sic ꝓcedit. Uꝑ q̄ rectitudo volūtatis nō req̄rat ad btitudinē. beatitudo enim cōsistit in opōne intellect⁹: vt dctm̄ est: sed ad pfectā intellect⁹ opōnē nō req̄rit rectitudo volūtatis: per quā hoies mūdi dr̄r, ꝺt em̄ Aug. in lib. retractationū. Nō approbo, q̄ꝺ oꝛone dr̄t: deus q̄ non nisi mūdos vult scire voluisti. rñderi em̄ pōt multos etiā non mundos multa scire ꝺa: ergo rectitudo volūtatis nō requirit ad beatitudinē. ¶ ꝑ. Prius nō dependet a posteriori: sed opatio intell'is est prior q̄m operatio volūtatis: ergo btitudo q̄ est pfecta opatio intell'is nō depēdet a rectitudine volūtatis. ¶ ꝑ. Quod ordinat̄ ad aliq̄d tanq̄ ad finē nō est necessariū adepto iā fine: sicut nauis postq̄ puenit ad portum: sed rectitudo voluntatis que est ꝑ virtutē ordinatur ad beatitudinem tanquā ad finem: ergo adepta beatitudine non est necessaria rectitudo voluntatis.

Sed Cōtra est, q̄ꝺ ꝺr Matth. 5. Beati mūdo corde: qm̄ ipsi deū videbūt ꝛ heb. vlti. Pacē sequimini cū oībus ꝛ sanctimoniam sine qua nemo videbit deum.

Rēspōdeo Dicendū, q̄ rectitudo voluntatis requirit ad beatitudinē ꝛ antecedenter ꝛ cōcomitāter,

Super artic. 3.

In hoc ar. 3. aduerte nouitie p⁹ in corpe articuli q̄ per realem habitudinem amantis ad amatum non intelligitur hītudo realis vt distinguit contra habitudinem rōnis. quoniam quū ad impossē hꝛi q̄nq̄ vt in ifa ꝺr: q̄ ad futurū nō pōt esse realis relō. tz sumit realis vt distinguitur ꝑ affectionalē. Est nāq̄ amatū in amante ꝑ amorē ipm fm effectū: ꝛ desideratur vt sit iunctū eidē fm rem. vñ habitudo (de qua est sermo) ꝺr realis determinata q̄ terminat̄ q̄ habitudo realis nihil aliud sonat in prędicto q̄m habitudinē ad coniunctionē fm rē. 2⁰ q̄ ex rñsione ad vltimū non habet q̄ cōprehēsio spectat ad intellectū: sed q̄ nullam operationē addit supra visionem: sed solam relationē refluxū: tem in voluntate ex visione q̄ē in intellectu: visio em̄ ponēs deū in esse pñtiali facit ꝑ hoc aliorū extremū huius relonis. est enim visio velut vnio rei tenende cum eo q̄ tenebit.

¶ Super artic. 4.

In artic. quarto pro quanto probat̄ in corpore quod ad beatitudinem comitanter necesse exigitur rectitudo voluntatis quia vꝑ ipsa essentia bōitatis ꝛc. Adnerte tria. p⁰ rōnē ipsam. scḋo eius efficaciā. 3⁰ aliorū defectū q̄ ad p̄mū rō consistit in hoc. Ipsa essentia bonitatis ita se hz ad videntem deum: sicut ratio boni ad creaturam rationalem: sed creatura rationalis non pōt diuertere a rōne boni: ergo videns deū non poterit diuertere ab essentia bonitatis: sed hoc est habere voluntatem rectā ergo. Prima propositio fundatur super hoc q̄ ipsa bonitatis essentia in 1. q. 5. & se quidem continet omnem boni rationem 4. 7. 7. cor. longe excellentius q̄m Et cognit. ratio boni. Ex quo ꝑ 3. 4. 17. nitur clare actualiter que visa ꝛc. oportet vt non minoris sit efficacie in continendo ac circundando omnem voluntatis motum q̄m ratio boni. secūda vero pars inductiue: q̄ quum actus voluntatis sit velle aut nolle ꝛ nolle aliquid includat velle sui oppositi ꝛ velle non possit esse nisi respectu boni in re vel in apparentia vt experimur in nobis ꝓs est quod voluntas non possit aliquo peccato resilire q̄ bonitatem rationis: quo ad efficaciam autem rationis scito q̄ sat est huic rationi ad propositū quod voluntas necessitetur ab essentia bonitatis visa quo ad cōem specificationē actus que tamē constituit rectitudinē in actibus voluntatis. Et sicut voluntas omnis libe potest velle quodcūq̄ ōm in specie sub boni tamen in communi ratione: ita voluntas videntis deū: sub rōne tamen bonitatis diuine. In hoc autē est differentia quod cōis ratio boni ex hoc quod est ratio voluntatis non rectificat eā quoniā potest voluntas sub illa etiam apparens bonum appetere: ipsa vero bonitatis essentia ex hoc ipso quod est ratio voluntatis est rectificatio eius. Recte enim velle nihil aliud est quam secundum deum velle: ꝛ sic patet vis rationis. Ex qua tertio habetur: ꝛ sufficienter, quod beatus non potest peccare non solum in sensu composito: ꝛ propter causam extrinsecam id est deum perpetuo rectificaturum voluntati beati: sed propter intrinsecam causam ipsam scilicet voluntatis naturam opportunitatem sibi sic id est per actualem visionem tali obiecto scilicet bonitate per essentiam. Unde vitanda est hic scoti fantasia in 4. distinc. 49. questio. 6. tenentis quod ab extrinseco tantum beatus sit impeccabilis: nec tamen respondet huic rationi nec arguit: sed remittit se ad primum sententias argumenta in primo li. questio. 8. articu. 2. soluta sunt ꝛ si ex verbis eius respondentur huic rationi quod quantumcunque adhuc voluntas remanet liberi: iam patet quod concessio huius consequentis nihil obstat proposito: quoniam vt iam dictum est sat est impeccabilitas

aliqđ voluntas si vult (velit autē qcđd vult) oportebit q velit rōne bonitatis diuine sicut mō si vult opz q velit rōne boni: hmōi enim necessitates nihil obstant libertati quāuis prima auferat libertatem peccādi: que tñ non est libertas: nec libertatis pars: sed libertas peccandi.

¶ Super arti. 5.

In arti. 5. In responsione ad quintum occurrit dubium ad hominem: et simpliciter. Ad hominem quidē: qr sanctus Tho. in. 4. sen. di. 49. q. 1. art. 4 q. 1. expresse beatitudinem anime augeri etiam intellectue resumpto corpore fatetur. Cuius oppositum hic docet simpliciter autem quia ratio ad illud ducit scz anima resumpto corpore erit perfectior in se secundum naturam. ergo operatio eius erit perfectior: ergo et beatitudo erit in se perfectior: ergo non solum extensiue: et augetur ex hac ratione dubiū quia in corpore huius articuli assumitur hec ratio: et concluditur operatio in qua consistit beatitudo perfectior. ¶ Ad hoc simul dicendum est simpliciter et secundum hominem. Sciēdum est igitur ex presenti articulo q tripliciter intelligi potest animam separatam impediri ex appetitu corporis a perfecta beatitudine: primo per modum contrarietatis: ita q sicut vidēs corporaliter impeditur propter dolorem pedis: ita anima separata propter affectum corporis distrahat aliqualiter a perfecta visione dei: et hoc in litera reprobatur. secundo p modum defectus intensiui ita qđ ex hoc q alia separata deficit in pfectione sue nature: deficiat etiam in attentione sue operationis: defectu in essendo cānte defectum in operando: et qñ ceteris paribus opatio attentior est magis intensa et minus hñs in sentionis est remissio: vt pz in visu et auditu ex hoc sequitur q anima brā resumpto corpore est beatior intensiue nō ex parte obiecti: sut luminis glorie: sed ex parte attentioris visionis ꝓpter perfectionē aie in eēndo. Et hāc viā tanqꝫ pbabilem fuisse dixit autor in. 4. sen. vbi inchoās hmōi

3. q. 7. ii. 4. ad. 2. et qō. 51 ii. 10. co. et ad. 1. Et. 4. di xlix. 49. q 4. art. 5. q. 2. cor. et ad. 1. et 4. ꝑ. ca. 47. ii. et po. q. 5. ii. 10. co. Et opus. 3. c. 152. Et Job. 19. fine.

Accedenter qdē: qr rectitudo volūtatis est pp debitū ordinē ad finē vltimū: finis autē ꝓparat ad id q ordinat ad finē, sicut forma ad materiā. vñ sicut mā nō pōt cōsequi formā nisi sit debito modo disposita ad ipam: ita nihil ꝓsequit finem, nisi sit debito modo ordinatū ad ipsum: et ideo nullus potest adbtitudinez puenire nisi habeat rectitudinē voluntatis. Cōcomitanter autē: qr sicut dictum est, beatitudo vltima cōsistit in visione diuine essentie q̄ est ipsa essentia bonitatis: et ita volūtas vidētis dei essentiā ex necessitate amat qcquid amat sub ordine ad deū: sicut voluntas nō vidētis dei eētiā ex necessitate amat qcđd amat sub cōi ratione boni quā nouit: et hoc ipm est qō facit volūtatem rectā. vnde manifestum est q beatitudo non potest esse sine recta voluntate.

Ad primū ergo dōm, q Aug. loqr de cognitiōe vel, q nō est ipsa eētia bonitatis. ¶ Ad 2m dōm q ois actus voluntatis procedit ab aliquo actu intellectus: aliquis tñ actus volūtatis est prior qñ aliquis actus intellꝰ: voluntas eīm tēdit in finalē actū intellꝰ, qui est beatitudo: et ideo recta inclinatio volūtatis prexigitur ad beatitudinē: sicut rectꝰ motus sagitte ad percussionē signi. ¶ Ad tertium dōm, q nō oē qō ordinat ad finē cessat adueniēte fine: sed id tm qō se hz in rōne impfectiōis vt morꝰ: vnde instrumenta motus nō sunt necessaria postqꝫ puenitur ad finē; sed debitus ordo ad finem est necessarius.

¶ Utrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus. Articu. 5.

Ad quintū Sic procedi tur. Aꝑ qō ad beatitudinē requirat corpꝰ. perfectio enim virtutis et gratie presupponit pfectionē nature: sed beatitudo est perfectio virtutis et gratie anima autem sine corpore nō habet perfectionem nature cum sit pars naturaliter humane nature: omnis autem pars est imperfecta a suo toto separata: ergo aīa sine corpore non potest esse beata. ¶ ꝑ. Beatitudo est operatio quedā perfecta: vt supra dictum est: sed operatio perfecta sequitur esse perfectum: qr nihil operatur nisi secundum quod est ens in actu: cum ergo anima non habeat esse perfectum quando est a corpore separata: sicut nec pars separata a toto videtur q anima sine corpore non possit esse beata. ¶ ꝑ. Beatitudo est perfectio hominis sed anima sine corpore nō est hō: ergo beatitudo non potest esse in anima sine corpore. ¶ ꝑ. Secundum phm in. 10. Ethic. operatio felicitatis in qua consistit beatitudo est non impedita: sed operatio anime separate est impedita: quia vt dicit augu. 12. super geñ. ad literam. Inest ei nāturalis quidā appetitus corpus administrandi: quo appetitu retardatur quodāmodo ne tota intentione pergat in illud summum celum. i. in visionem essentie diuine: ergo anima sine corpore non potest esse beata. ¶ ꝑ. Beatitudo est sufficiens bonuz et quietat desideriū: sed hoc nō conuenit aīe separate: qr adhuc appetit corporis vnionē vt Aug. dicit: ergo aīa separata a corpore non est beata. ¶ ꝑ. Homo in beatitudine est angelis equalis: sed anima sine corpore nō equatur angelis: vt aug. dicit: ergo non est beata.

Sed cōtra Est, q dicitur Apoc. 14. Beati mortui qui in domino moriuntur.

Respondeo Dicendū, quod duplex est beatitudo. Una imperfecta que habetur in hac vita. Et alia perfecta que in dei visione cōsistit. Manifestum est autem q ad beatitudinem huius vite de necessitate requiritur corpus. Est enim beatitudo huius vite opatio intellectus vel speculatiui vel practici, operatio autem intellectus in hac vita non potest esse sine fantasmate. quod non est nisi in organo corporeo. vt in primo habitū est. et sic beatitudo que in hac vita haberi potest dependet quodammodo ex corpore. Sed circa beatitudinem perfectam que in dei visione consistit aliqui posuerunt q nō potest anime aduenire sine corpore existens: iudicentes quod anime sanctorum a corporibꝰ separate ad illam beatitudinem non perueniunt vsqꝫ ad diem iudicij quādo corpora resument: quod quidem apparet esse falsum, et auctoritate et rōne. Auctoritate quidem: quia apostolus dicit secunde ad corin. 5. Quamdiu sumus in corpore peregrinamur a domino. et que sit ratio peregrinationis ostendit subdens, Per fidem enim ambulamus et non per speciem: ex quo apparet q quandiu aliquis ambulat per fidez, et non per speciem carens visione diuine essentie, nondum est deo presens. anime autem sanctorū a corporibus separate sunt deo presentes. vnde subdit tur, Audemus autem et voluntatem habemus bonam peregrinari a corpore: et presentes esse ad deum. vnde manifestum est q anime sanctorū separate a corporibus ambulant per spēm dei essentiā videntes: in quo est vera beatitudo. Hoc etiā per rationē apparet: nam intellectus ad suam operationem nō indiget corpore nisi propter fantasmata in quibus veritatem intelligibilem contuetur. vt in primo dictum est. Manifestum est autem q diuina essentia per fantasmata videri non potest. vt in primo ostensum est: vnde cum in visione diuine essentie perfecta hominis beatitudo cōsistat, non dependet beatitudo perfecta hominis a corpore. vñ sine corpore potest anima esse beata. ¶ Sed sciendum q ad perfectionem alicuius rei dupliciter aliquid pertinet. Uno modo ad constituendam essentiam rei: sicut anima requiritur ad perfectionē hominis. Alio modo requiritur ad perfectionem rei, quod pertinet ad bene esse eius: sicut pulchritudo corporis: vel velocitas ingenij pertinet ad perfectionem hominis. quamuis ergo corpus primo modo ad perfectionem beatitudinis humane non pertineat: pertinet tamen secundo modo. cum enim operatio dependeat ex natura rei: quanto anima perfectior erit in sua natura, tanto perfectius habebit suam propriam operationem in qua felicitas consistit. vnde Augustinus in. 12. super Gene. ad literam, cum quesiuisset vtrum spiritibus defunctorum sine corporibus possit summa illa beatitudo preberi. Respondit quod non sic possunt videre incommutabilem substantiam vt sancti angeli vident, siue alia latentiore causa: siue ideo quia est in eis naturalis quidam appetitus corpus administrandi.

Ad primum Ergo dicendum, q beatitudo est perfectio anime ex parte intellectus, secundū quem anima transcendit corporis organa: nō autem secundum quod est forma naturalis corporis. et ideo illa naturalis perfectio manet secundum quam ei beatitudo debetur: iz non maneat illa nature perfectio secūdū quam est corporis forma.

¶ Ad secundum dicendum, quod anima aliter se habet ad esse quam alie partes: nam esse totius non est alicuius suarum partium. vnde vel pars omnino desinit esse destructo toto: sicut partes animalis destructo animali. vel si remanent, habēt aliud esse in actu: sicut pars linee habet aliud esse quam tota linea: sed anime humane remanet esse compositi posī corporis destructionem. et hoc ideo: quia idem est esse forme et materie. et hoc idem est esse compositi. anima autem subsistit in suo esse: vt in primo ostensum est, vnde relinquitur quod post separationem a corpore perfectū esse habeat: vnde perfectā operationem habere potest: licet non habeat perfectam naturā. ¶ Ad tertium dicendum, quod beatitudo est hominis secundum intellectum: et ideo remanente intellectu potest inesse ei beatitudo: sicut dentes ethiopis possunt esse albi etiam post euulsionem: secundum quos ethiops dicitur albus. ¶ Ad quartū dicendū, q dupliciter aliqd impedit ab alio. Uno modo per modum contrarietatis: sicut frigus impedit actionem caloris: et tale impedimentum operationis repugnat felicitati. Alio modo per modum cuiusdam defectus: quia scilicet res impedita non habet quicquid ad omnimodam eius perfectionem requiritur: et tale impedimentum operationis non repugnat felicitati: sed omnimode perfectioni ipsius: et sic separatio anime

a corpore

a corpore dicitur animam retardare ne tota intentione tēdat in visionem diuine essentie. appetit enim anima sic frui deo, q̄ etiam ipsa fruitio vertuetur ad corpus per redundantiam sicut est possibile. ⁊ ideo quandiu ipsa fruitur deo sine corpore appetitus eius sic quiescit in eo q̄ tamen adhuc ad participationem eius vellet suum corpus pertingere. ¶Ad quintum dō̄m, q̄ desiderium anime separate totaliter quiescit ex parte appetibilis, q̄ habet id quod suo appetitui sufficit sed non totaliter requiescit ex parte appetentis: q̄ illud bonum non possidet ſm omnem modum quo possidere vellet. ⁊ ideo corpore resumpto beatitudo crescit: non intensiue, sed extēsiue. ¶Ad sextum dō̄m, quod id quod ibidem dicitur, q̄ ſpūs defunctoꝝ non sic vident deum sicut angeli: non est intelligendum secundū inequalitatem quantitatis. q̄ etiam modo alique anime beatorum sunt assumpte ad superiores ordines angelorū, clarius videntes deum quam inferiores angeli: sed intelligitur ſm inequalitatem proportionis: q̄ angeli etiam infimi habēt omnem perfectionem beatitudinis quam sunt habituri. non autem anime separate sanctorum.

¶Utrum ad beatitudinem requiratur aliqua perfectio corporis. Articulus. 6.

2. ar. 5. ⁊ loco ibi inducti.

Ad sextū Sic proceditur. Videtur q̄ perfectio corporis non requiratur ad beatitudinem hominis perfectam. perfectio em̄ corporis est quoddam corporale bonum: sed supra ostensum est q̄ beatitudo non consistit in corporalibus bonis. ergo ad beatitudinem hominis non requiritur aliqua pfecta dispositio corporis. ¶ℂp̄. Beatitudo hominis consistit in visione diuine essentie: vt ostensum est: sed ad hanc operationem nihil exhibet corpus vt dictum est. ergo nulla dispō corporis requiritur ad beatitudinem. ¶ℂp̄. Quanto intellectus est magis abstractus a corpore: tanto perfectius intelligit: sed beatitudo consistit in perfectissima operatione intellꝰ. ergo op̄s omnibus modis animam esse abstractam a corpore. nullo ergo modo requiritur aliqua dispositio corporis ad beatitudinem.

Sed contra Premiū virtutis est beatitudo. vñ 2ro Io. 13. Beati eritis si feceritis ea: ſs sanctis repromittit pro premio nō solum visio dei, ⁊ delectatio: ſs etiā corporis bona dispositio. 2ro em̄ Isa. vlti. Videbitis ⁊ gaudebit cor vestrum ⁊ ossa vestra quasi herba germinabūt. ergo bona dispositio corporis requiritur ad beatitudinem.

Rñdeo Dō̄m, q̄ si loquamur de beatitudine hois ꝙlis in hac vita potest haberi, manifestum est q̄ ad eam ex necessitate requiritur bona dispō corporis consistit em̄ hec beatitudo ſm pp̄m in operatione virtutis perfecte: manifestum est añt q̄ per inualitudinem corporis in omni operatione virtutis homo impediri potest. Sed si loquamur de beatitudine perfecta, sic quidam posuerunt quod non requiritur ad beatitudinē aliqua corporis dispositio: imo requiritur ad eam, vt oīno anima sit a corpore separata. vñ Aug. 12. de ciui. dei introducit verba porphyrij dicentis. Quod ad hoc q̄ sit beata anima omne corpus fugiendum est. sed hoc est inconueniens. cum enim naturale sit anime corpori vniri: non pōt esse quod perfectio anime naturalē eius perfectionē excludat. Et ideo dicendū est, q̄ ad beatitudinē omnibus modis perfectā requiritur pfecta dispositio corporis, ⁊ antecedēter ⁊ cōsequēter: antecedēter q̄dē: q̄ vt aug. dicit. 12. sup gen̄. ad litē. Si tale sit corp̄ⁿ: cuius sit difficilis ⁊ grauis administratio, sicut caro que corrūpitur ⁊ aggrauat animā, auertitur mens ab illa visione summi celi: vnde concludit, q̄ cum hoc corpus iā nō erit animale, seu ſpirituale: tūc angelis adequabit, ⁊ erit ei ad gloriā, quod sarcine fuit. Cōsequenter vero: q̄ ex beatitudine anime fiet redundantia ad corpus vt ⁊ ipm̄ sua perfectiōe potiatur, vnde aug. dicit in epīsto. ad dioscorum. Tā potēs natura deus fecit animam vt ex eius plenissima beatitudine redūdet in inferiorem naturam incorruptionis vigor.

Ad primū Ergo dicendū, q̄ in corporali bono nō cōsistit beatitudo sicut in obiecto beatitudinis, sed corporale bonū pōt facere ad aliquē beatitudinis decorem vel perfectionem. ¶Ad secūdum dicendum, quod etsi corpus nihil conferat ad illā operationē intellectꝰ qua dei essentia videt: tamē posset ab hac impediri. ⁊ ideo requiritur p fectio corporis, vt nō impediat eleuationē mentis. ¶Ad tertium dicendū, quod ad perfectam operationem intellectus requiritur quidē abstractio ab hoc corruptibili corpore quod aggrauat animā: nō autē a ſpirituali corpore quod erit totaliter ſpiritui subiectū. de quo in tertia parte huius operis dicetur.

¶Utrum ad beatitudinem requirantur aliqua exteriora bona. Arti. 7.

Ad septimū Sic procedit ur. Videtur q̄ ad beatitudinem requirantur etiam exteriora bona: q̄ enim in premium sanctis promittitur ad beatitudinem pertinet. sed sanctis repromittūt exteriora bona, sicut cibus ⁊ potus, diuitie ⁊ regnū: dicitur em̄ luc. 22. Ut edatis ⁊ bibatis super mensam meā in regno meo. ⁊ matth. 6. Thesaurizate vobis thesaurū in celo: ⁊ matth. 25. Venite benedicti patris mei pos. regnum. ergo ad beatitudinem requiruntur exteriora bona.

¶ℂp̄. Secundū boetium in. 3. de consolatione, Beatitudo est status omnium bonorum congregatione perfectus: sed exteriora sunt aliqua hominis bona, licet minima vt Augst. dicit. ergo ipsa etiam requiruntur ad beatitudinem.

¶ℂp̄. Dominus matth. 5. dicit, Merces vestra multa est in celis. sed esse in celis significat esse in loco: ergo saltez locus exterior requiritur ad beatitudinem.

Sed contra Est, q̄ dicit in psal. Quid em̄ mihi est in ce. ⁊ a te. quid vo. super terram. q. d. nihil volo: nisi hoc quod sequitur: mihi adherere deo bonum est. ergo nihil aliud extra deum ad beatitudinem requiritur.

Rñdeo Dicendum, q̄ ad beatitudinem imperfectam qualis in hac vita potest haberi, requiruntur exteriora bona: non quasi de essentia beatitudinis existentia: sed quasi instrumentaliter deseruientia beatitudini: que consistit in operatiōe virtutis: vt dicitur in primo ethi. Indiget enim homo in hac vita necessarijs corporis tam ad operationem virtutis cōtemplatiue quā etiam ad operationē virtutis actiue ad quam etiam plura alia requiruntur quibus exerceat opera actiue virtutis.

¶Sed ad beatitudinem perfectam que in visione dei consistit nullomodo huiusmodi bona requirūtur. Cuius ratio est q̄: omnia huiusmodi bona exteriora vel requiruntur ad sustentationem animalis corporis: vel requirūtur ad aliquas operatiōes quas per animale corpus exercemus: que humane vite conueniūt, illa autem perfecta beatitudo que in visione dei consistit, vel erit in anima sine corpore, vel erit in anima corpori iūcta, nō tam animali, sed ſpirituali: ⁊ ideo nullo modo huiusmodi exteriora bona requirūntur ad illam beatitudinem cum ordinentur ad vitam animalez: quia in hac vita magis accedit ad similitudinez illius perfecte beatitudinis, felicitas contēplatiua quam actiua. vtpote etiā deo similior (vt ex dictis patet) ideo minus indiget huiusmodi bonis corporis, vt dicitur in. x. ethi.

Ad primum Ergo dicendum, q̄ omnes ille corporales promissiones que in sacra scriptura continentur sunt metaphorice intelligende secundum quod in scripturis solent ſpiritualia per corporalia designari vt ex his que nouimus ad desiderandum incognita consurgamus. sicut gregorius dicit in quadam homilia. Sicut per cibum ⁊ potum intelligitur delectatio beatitudinis, p diuitias sufficiētia qua homini sufficiet deus, per regnū exaltatio hominis vsq̄ ad coniunctionem

intentionem dicit posse. etiā dici q̄ etiam 2.2. qō. beatitudo imēſiue ⁊c. 18. ar. 3. verum hanc opinionem in hoc loco vt falsam negauit: ipsaq̄ negatione ex sua officina illam haberi minime voluit: ⁊ merito vt patebit. tertio per modum defectus extensiui: ita q̄ ex hoc q̄ anima separata deficit in perfectione extēſiua sue nature dum non se extēdit ad corpus ⁊ integritatem humane nature ad q̄ nata est se extendere: ⁊ pertinet hoc ad perfectionē eius: qm̄ hec ipsius natura rectitr deficiat quoq̄ in perfectione extensiua sue operationis qua beatur pertinet enim ad perfectionē operationis beatis animam q̄ ex ipsa redundet beatitudo in corpus. vt aug. dicit in epīstola ad dioscorum: tam potenti natura deus fecit animā ⁊c. vt habes in articulo sequēti: ⁊ hec est doctrina tradita in hoc articulo. ⁊ rōnabiliter: quoniam defectus perfectionis in anima separata non est defectus perfectionis intēſiue: qm̄ hec ala non suscipit magis ⁊ minus ſm subam: sed est defectus perfectionis extensiue: cōsentaneū autem est vt defectus anime defectum operationis ⁊ extensiuus extensiuum causet: et nō intensiuū. Ad rōnem ergo in oppositum dr q̄ est ibi sophisma ꝑtis a magis perfecta operatione ad magis intensam descendendo. perfectū enim cōmunius est q̄ intensum: qm̄ vt ptz in quinto met. est id cui nihil deest de requisitis ad ipsum: ⁊ ꝑtr penes accessum cuiuscunq̄ requisiti operatio seu res perfectior est: intensior autē non nisi penes augmentum intrinsecū ⁊c. et per hec ola clara remanent. In reliquis autem huius qōnis tribus articulis nihil scribendum occurrit: nisi q̄ in vltimo articulo ad primū gloria essentialis beatitudinis non est intelligenda intrinsece, tanquam de essentia beatitudinis: sed tanquaꝫ causa essentialis illius: qm̄ ex hoc q̄ deus commendat hunc tali dignum gradu beatus fit ⁊ est. scientia nanq̄ dei cum laude causa est perfectius rerum.

¶ Super questio. 3. In hac quæstio quinta aduertendum est: q licet visio dei per essentiam, z beatitudo formalis intellectualis creature coincidat realiter vt ex supradictis patet: quia tamen distinguuntur formaliter. ideo diuersa sunt questita ista formaliter a questitis in prima parte. qō. 12. Decuit enim tam perfectum doctorem omnia formaliter: nihil igitur est superfluum.

¶ Super artic. 1. In hoc articulo primo. q. 3ª nota q author ex duobus capacitatem hominis respectu perfecti boni ostendens alterū naturale quod hic experimur scilicet cognitionē ipsius dei vniuersalis z summi boni: quam ex studio acquirimus: dum cognoscimus deum esse eum qui si videretur bearet: z appetitum qualemcunq; in ipso deo quiescendi alterū quodammodo naturale: quod probamus scilicet quod omnis intellectus est capax (quāuis remote) diuine visionis ex hoc ipso quod intellectus est in secundo autem z tertio nihil occurrit.

cum deo. ¶ Ad secundum dicendum, quod bona ista deseruientia animali vite nō competunt vite spirituali in qua beatitudo perfecta consistit. Et tamen erit in illa beatitudine omnium bonorum congregatio: quia quicquid bonum inuenitur in istis, totum habebitur in summo fonte bonorum. ¶ Ad tertium dicendum, quod secundum Aug. in li. de ser. do. in monte, Merces sanctorum non dicitur esse in corporeis celis. sed per celos intelligitur altitudo spiritualium bonorum. Nihilominus tamen locus corporeus scilicet celum empyreum aderit beatis: non propter necessitatem beatitudinis, sed secundum quandam congruentiam et decorem.

¶ Utrum ad beatitudinem requiratur societas amicorum. Artic. 8.

A D octauum Sic proceditur. Videtur quod amici sint necessarij ad beatitudinē, futuraeñ beatitudo in scripturis frequenter nomine glorie designatur: sed gloria consistit in hoc quod bonum hominis ad notitiam multorum deducitur. ergo ad beatitudinem requiritur societas amicorum.

¶ p̄. Boetius dicit quod nullius boni sine consortio iucunda est possessio. sed ad beatitudinem requiritur delectatio. ergo etiam requiritur societas amicorum.

¶ p̄. Charitas in beatitudine p̄ficitur: sed charitas extendit se ad dilectionem dei z proximi. ergo videtur quod ad beatitudinē requiratur societas amicorum.

Sed contra Est, qō dicitur sapien. 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa scilicet cum diuina sapientia que consistit in contemplatione dei: z sic ad beatitudinez nihil aliud requiritur.

Respondeo Dicendum, quod si loquamur de felicitate presentis vite sicut philosophus dicit in. 3. ethi. Felix indiget amicis: nō quidē propter vtilitatem, cū sit sibi sufficiēs: nec propter delectationem: q̄ habet in seipso delectationem perfectam in operatione ꝑfecta: sed propter bonam operationem: vt scilicet eis benefaciat, z vt eos inspiciens benefacere delectetur, et vt ab eis in benefaciēdo iuuetur. Indiget enim homo ad bene operandum auxilio amicorū, tam in operibus vite actiue, quam in operibus vite contemplatiue. Si loquamur de perfecta beatitudine que erit in patria nō requiritur societas amicorum de necessitate ad beatitudinem. quia homo habet totam plenitudinem sue perfectionis in deo, sed ad bene esse beatitudinis facit societas amicorum. vnde Aug. dicit. 8. super gen. ad literam, Quod creatura spiritualis ad hoc quod sit beata nō nisi intrinsecus adiuuatur eternitate, veritate, charitate creatoris: extrinsecus vero si adiuuari dicenda est, fortasse hoc solo adiuuatur quod inuicem vident, z de sua societate gaudent.

Ad primū Ergo dicendum: quod gloria que est essentialis beatitudini, est quam habet homo non apud hominem, sed apud deum. ¶ Ad secundum dicendum, quod verbum illud intelligitur quando in eo bono quod habetur nō est plena sufficientia. quod in proposito dici non potest, q̄ omnis boni sufficientiam habet homo in deo. ¶ Ad tertium dicendum, quod perfectio charitatis est essentialis beatitudini quantum ad dilectionem dei: non quantum ad dilectionem proximi. vnde si esset vna sola anima fruens deo, beata esset non habens proximum quem diligeret: sed supposito proximo sequitur dilectio eius ex perfecta dilectione dei. vnde quasi cō comitanter se habet amicitia ad perfectam beatitudinem.

¶ De adeptione beatitudinis. Questio. 5.

D einde Considerandum est de ipsa adeptione beatitudinis. ¶ Et circa hoc queruntur octo. Primo vtrum homo possit consequi beatitudinem.

¶ Secundo vtrum vnus homo possit esse alio beatior. Tertio vtrum aliquis possit esse in hac vita beatus. Quarto vtrum beatitudo habita possit amitti. Quinto vtrum homo per sua naturalia possit acquirere beatitudinem: Sexto vtrum homo consequatur beatitudinem per actionem alicuius superioris creature. Septimo vtrum requirantur opera hominis aliqua ad hoc quod homo beatitudinem consequatur a deo. Octauo vtrum omnis appetat beatitudinem.

¶ Utrum homo possit consequi beatitudinem. Arti. 1.

A D primum Sic proceditur. Videtur, quod homo beatitudinez adipisci nō possit. sicut enim natura rationalis est supra sensibilem, ita natura intellectualis est supra rationalem: vt patet per Dionysium in lib. de di. no. in multis locis. sed bruta animalia que habent naturam sensibilem tantum non possunt peruenire ad finem rationalis nature. ergo nec homo qui est rationalis nature potest peruenire ad finem intellectualis nature qui est beatitudo. ¶ Preterea. Beatitudo vera consistit in visione dei que est veritas pura. sed homini est connaturale vt veritatem intueatur in rebus materialibus. vnde species intelligibiles in phantasmatibus intelligit: vt dicitur in tertio de anima. ergo non potest ad beatitudinem peruenire. ¶ p̄. Beatitudo consistit in adeptione summi boni: sed aliquis nō potest peruenire ad summum nisi transcendat media cum igitur inter deum z naturam humanam media sit natura angelica quam homo transcendere non potest: videtur quod nō possit beatitudinem adipisci.

Sed contra Est, q̄ dicitur in psal. Beatus homo quem tu erudieris domine.

Respondeo Dicendum, quod beatitudo nominat adeptionem perfecti boni. quicunq; ergo est capax perfecti boni potest ad beatitudinem peruenire. q̄ aūt homo boni perfecti sit capax, ex hoc apparet quod eius intellectus potest comprehendere vniuersale z perfectum bonum et eius voluntas appetere illud, et ideo homo potest beatitudinē adipisci. Apparet etiam idem ex hoc quod homo est capax visionis diuine essentie sicut in primo habitum est; in qua quidem visione perfectam hominis beatitudinem consistere diximus.

Ad primum Ergo dicendum, quod aliter excedit natura rationalis sensitiuam, z aliter intellectualis rationalem natura enim rationalis excedit sensitiuam quantum ad cognitionis obiectum: quia sensus nullo modo potest cognoscere vniuersale, cuius ratio est cognoscitiua: sed intellectualis natura excedit rationalem quantum ad modum cognoscendi intelligibilem veritatem: nam intellectualis natura statim apprehendit veritatem, ad quam rationalis natura per inquisitionem rationis pertingit: vt patet ex his que primo dicta sunt. z ideo ad id quod intellectus apprehendit ratio per quendam motum pertingit: vnde rationalis natura consequi potest beatitudinem, que est perfectio intellectualis nature: tamen alio modo quam angeli. nam angeli cōsecuti sunt eam statim post principium sue cognitionis: homines autem per tempus perueniunt, sed natura sensitiua ad hunc finem nullo modo pertingere potest. ¶ Ad secundum dicendum, quod homini secundum statum presentis vite est cōnaturalis modus cognoscendi veritatem intelligibilez per phantasmata: sed post huius vite statum habet alium modum connaturalē: vt in primo dictū est. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ homo nō potest trāscendere angelos gradu nature, vt scilicet naturaliter sit eis superior: potest tamē eos transcēdere p operationē intellectus. dū intelligit aliquid sup angelos esse, q̄ homines beatificat: q̄ cū pfecte cōsequetur, pfecte beat⁹ erit.

¶Utrum vnus homo possit esse beatior altero. Arti. 2.

4. dist. 49. q. 1. arti. 4. q. 2.

Ad scd'm Sic proceditur. Vr q vnus hō alio nō possit eē beatior. btitudo em est premiū virtutis: vt phs dicit in ꝓmo ethi. sz p operibus virtutū oībus equalis merces reddit. ōr enim matth. 20. q oēs qui operati sunt in vinea acceperunt singulos denarios: q vt dicit greg. equalē eterne vite retributionē sortiti sunt. ergo vnus nō erit beatior alio. ¶Ꝑ. Beatitudo est summū bonū: sz summo nō potest esse aliquid maius ergo beatitudine vnius hominis nō pōt eē alia maior beatitudo. ¶Ꝑ. Beatitudo cū sit perfectū z sufficiens bonū, desiderium hois quietat: sed nō quietat: desiderū si aliqō bonū deest: q supplere possit: si autē nihil deest qō suppleri possit, non poterit esse aliquid aliud maius bonum: ergo vel homo non est beatus, vel si est beatus non potest alia maior beatitudo esse.

Sed contra Est, q dicit ioan. 14. In domo patris mei mānsiones multe sunt: per quas vt aug. dicit diuerse meritorū dignitates intelligunt in vita eterna: dignitates autez vite eterne que ꝓ merito datur est ipsa beatitudo ergo sunt diuersi gradus beatitudinis: z non omnium est equalis beatitudo.

Rñdeo Dīm, q sicut supra dictū est, in rōne beatitudinis duo includunt. s. ipse finis vltimus qui est summum bonum: z adeptio vel fruitio ipsius boni. Quantum igitur ad ipm bonum qō est beatitudinis oīm z cā non potest esse vna beatitudo alia maior: q non est nisi vnum summum bonum. s. deus, cuius fruitione hoies sunt beati. sed quantum ad adeptionem hmōi boni vel fruitionem potest aliquis alio esse beatior: q quanto magis hoc bono fruitur tanto beatior est. contingit autem aliquem perfectius frui deo q̄ alium ex eo quod est melius dispositus vel ordinatus ad eius fruitionem: z secundum hoc potest aliquis alio beatior esse.

Ad primū Ergo dīz, q vnitas denarij significat vnitatē beatitudinis ex pte obiecti: sed diuersitas mānsionū significat diuersitatē beatitudinis ꝑz diuersos gradus fruitionis. ¶Ad scōm dīm, q beatitudo ōr eē summū bonū inquātum est summi boni perfecta possessio siue fruitio. ¶Ad tertiū dīm, q nulli beato deest aliquod bonū desiderādum: cū habeat ipsum bonū infinitū qō est bonū oīs boni: vt aug. dicit: sed dicitur aliquis alio beatior ex diuersa eius boni participatione: additio autem aliorum bonorum non auget beatitudinem, vnde aug. dicit in. v. confes. Qui te z alia nouit non propter illa beatior: sed propter te solum beatus.

1. art. 5. qo. 2. qō. 2. ar. 1. co. Et. 3. di. 25. q. 1. ar. 2. qouin. Et 4. di. 49 q. 1. art. 2. q. 2. ad. 5. Et hi. q. 24. arti. 2. cor. Et. 1. ethi. lec. 16. fi.

¶Utrum aliquis in hac vita possit esse beatus. Arti. 3.

Ad tertiū Sic ꝓcedit. Vr q btitudo possit in hac vita hī. ōr. n. in psal. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege dñi. hoc autem in hac vita contingit. ergo aliquis in hac vita potest eē beatus. ¶Ꝑ. Impfecta participatio summi boni nō admittit rōnem beatitudinis: alioquin vnus non esset beatior alio. sed in hac vita homines possunt participare summum bonum cognoscendo z amādo deum, licet imperfecte: ergo homo in hac vita pōt esse beatus. ¶Ꝑ. Quod ab omnibus ōr nō potest totaliter falsum esse. videt em naturale qō in pluribꝰ est, nā aūt nō totaliter deficit: sz plures ponūt beatitudinē in hac vita. vt pz per illud ps. Beatum dixerūt populum cui hec sunt. s. presentis vite bona ergo aliquis in hac vita potest esse beatus.

Sed Cōtra est, q ōr iob. 14. Hō natus de muliere breui viuens tēpore repletur multis miserijs: sed beatitudo excludit miseriā: ergo homo in hac vita nō pōt eē beatus.

Rñdeo Dīz, q aliqualis beatitudinis participatio in hac vita hī pōt: perfecta aūt z vera btitudo nō pōt hī in hac vita. z hoc quidē cōsiderari pōt dupliciter. Primo quidē ex ipsa cōmuni beatitudinis rōne: nam beatitudo cum sit pfectū z sufficiēs bonū, oē malū excludit, z omne desiderū implet. in hac aūt vita nō pōt oē malū excludi. multis em malis pnis vita subiacet q vitari non possunt: z ignorantie ex pte intellectꝰ, z inordinate affectioni ex pte appetitus, z multiplicibꝰ penalitatibꝰ ex pte corporis: vt augu. diligēter prosequit 10. de ciui. dei. similiter etiam boni desiderium in hac vita satiari nō pōt: naturaliter em homo desiderat permanētiā eius boni quod habet, bona aūt presentis vite trāsitoria sunt: cū et ipsa vita trāseat quā naturaliter desideramus, z eā perpetuo permanere vellemus q naturaliter homo refugit mortez. vnde impossibile ē qō in hac vita verā beatitudo habeat. Scdo si cōsideretur id in quo specialiter beatitudo cōsistit scilicet visio diuine ēntie q̄ nō pōt homini ꝓuenire in hac vita: vt in primo oīsum est. ex quibus manifeste apparet qō non pōt aliqs in hac vita verā z perfectam beatitudinē adipisci.

Ad primū Ergo dīm, q beati dicuntur aliqui in hac vita vel ꝓpter spem beatitudinis adipiscēde in futura vita: sm illud ro. 8. Spe salui facti sumus: vel propter aliquam participationē beatitudinis sm aliqualē summi boni fruitionē. ¶Ad scōm scōm, q ꝓticipatio beatitudinis pōt esse imperfecta dupliciter. Uno modo ex parte ipsius obiecti beatitudinis: quod quidē sm sui essentiam non videtur: z talis imperfectio tollit rōnē vere beatitudinis. Allo mō pōt eē impfecta ex pte ipsius ꝓticipātis, q̄ quidē ad ipsum obm beatitudinis scōm seipsum attingit. s. deū: sz imperfecte p respectū ad modū quo deꝰ seipso fruit z talis imperfectio nō tollit verā rōnē beatitudinis: q cum beatitudo sit operatio q̄dam (vt supra dictum est) vera ratio beatitudinis consideratur ex obto. quod dat spēm actui: non autem ex subto. ¶Ad tertium dicendum, q hoies reputant in hac vita esse aliquā beatitudinem ꝓpter aliquam similitudinem vere beatitudinis: z sic non ex toto in sua estimatione deficiunt.

¶Utrū btitudo habita possit amitti. ar. 4.

Ad primū Videtur q beatitudo possit amitti. beatitudo enim est perfectio quedam: sed omnis perfectio inest perfectibili secundum modum ipsius. cum igitur homo sm naturā suam sit mutabilis, videtur q beatitudo ab homine mutabiliter ꝓticipet: z ita videtur q hō beatitudinē possit amittere. ¶Ꝑ. Beatitudo consistit in actiōe intellectꝰ qui subiacet volūtati: sed voluntas se habet ad opposita. ergo videt q possit desistere ab operatiōe qua hō beatificatur: z ita hō desinet eē beatus. ¶Ꝑ. Principio rñdet finis: sz beatitudo habet principiū: q homo nō semper fuit beatus. ergo videtur q habeat finem.

Sed contra Est, q dicit matth. 25. de iustis q ibūt in vitam eternā. que vt dictum est, est beatitudo sanctorum, q autem est eternū nō deficit. ergo beatitudo non potest amitti.

Rñdeo Dīm, q si loquamur de btitudine imperfecta qlis i hac vita potest haberi, sic pōt amitti. z hoc ptz in felicitate contemplatiua que amittitur: vel per oblitionem puta cum corrumpitur scientia ex aliqua egritudine: vel per aliquas occupationes quibus totaliter abstrahitur aliquis a contemplatione. Patet etiā idem in felicitate actiua, voluntas enim hominis transmutari potest vt vez degeneret a virtute in cuius actu principaliter consistit felicitas, si autem virtus remanet integra exteriores transmutationes possunt quidem beatitudinem talē perturbare inquātū impediūt multas operationes virtutū. non tñ possunt eā totaliter auferre: q adhuc remanet operatio virtutis, dū ipsas aduersitates hō laudabiliter sustinet, z q̄ beatitudo huius vite amitti potest quod videt esse contra rationē beatitudinis. ītō phs dicit in principio eth. aliquos eē in hac vita beatos nō simplr: sz sicut hoies: quorū natura mutationi subā est. Si vero loquamur de beatitudie pfecta q̄ expectat post hāc vitā scīēdū q origenes posuit q̄dā platonicorū ✠ errorē sequēs, q post vltimā beatitudinē hō

¶Super Articulum quartum.

In 4° articulo aliquātisper morandum est. Scito igitur primo in titulo 4°, articuli differentiam inter perpetuitatem z inamissibilitatē btitudinis. perpetuitas. n. significat durationem quandā inamissibilitas aūt significat immutabilitatē quādā. hec ergo est spēs immutabilitatis illa durationis: z q̄n duratio mēsura est mutabilis vel immutabilis ꝓ naturā sibi ineſt alicui rei sempiterne immutabilitas q̄ perpetuitas: imo hec ē illi⁹ effectus vt ex. q. 10. primi libri ꝓiecta nobis apparet. Cū igit hic q̄rit virus btitudo possit amitti est qō nō de ꝓpuitate forālr: sz de inamissibilitate q̄ est ꝓpuitatis cā. Scito secūdo in corpore articuli q primus rō in litera allata ꝓ cōclusione: que z in 4° sen. dist. 49. qō. in ar: 1° primo. q. 4. tangit: male vr intelligi a sco. in. 4°. di. 49. q. 6. Pōt siquidē dupliciter intelligi q̄ btitudo sit ꝑfectiua ois desiderij ꝓmo vt sensus sit q̄ btitudo forālis ē forālis implētio ois desiderij. Et hoc sensus ē falsus: z tñ illatū sco. rēpondit 2° vr sit sensus q̄ btitudo forālis ē ifrēs ipletionē ois desiderij: expulsionemq; ois mali q̄libꝫ mō illud contingat: ita q̄ rō btitudinis i cōi exigit q̄ iferat satietatē ois desiderij nālis abstrahendo a tali vel tali mō. Et hoc sensus est verus z inēr⁹: tam hic q̄ in 4° sen. Ex hoc ēt sequitur manifeste qō btitudo exigit inamissibilitatem vr in ifa deducit. Alioquin dolor vel timor incideret hoīi. Un dupliciter sco. ibidem defecisse vr. primo qr nō attingit ter immobilitatē seu inamissibilitatē z perpetuitatē: z q̄ de immutabilitate dīr z de ꝓpuitate ꝓpter de ꝓpetuitate formaliter accipit. Secundo qr esse immobilitatem de rōne btitudinis intellr formalr aut virtualr: q̄m vr ōr 10. ethi. Corruptibile z incorruptibile aut sunt subā aut in subā: z tñ ipse formalr accepit de perpetuitate. Scito 3° q̄ 2ª rō ifra efficax valde ē apō ꝛe phos q nō in aere loquuntur: sed volūtatē i bonū tñ, z volūtatē rectā in vere bonū tñ ferri posse nouerunt.

Alis + q fundam philose phoꝝ.

¶In rñsione ad ꝓmū eiusdē articuli habes duo notanda. Primo q̄ beitudo ē immutabilis z ꝑfer incorruptibilis: ac ꝑ hoc differt plusꝫ ḡre ab aliis actib⁹ corruptibilibus iuxta doctrinaz arist. 10. meta. Secōo causas immutabilitatis eius formalē. s. q̄ est ꝑfectio consummata: effectiuā vero diuinā virtutez: materialē aūt hoīem eleuatū in participationem eternitatis. Et hoc tertiuz ꝓ quanto includit ꝙ beitudo formaliter mensurat eternitate participata z non euo: impugnat a sco. in loco allegato: q: tñ sat ffeciens esset in. 1. li. q. 10. non replicādū censeo: et ꝑ hoc si addat bonitas per essentiā, cuius adeptio est beatitudo: videbit et reliqua cā finalis ipsius beitudinis. Et primo horum habes ꝙ beitudo hec nō se hz ad ꝓpetuitatē sicut albedo se hꝫet ad eā si a deo ꝓpetuo ꝑseueraret: quā albedo illa esset in se corruptibilis: z ꝑ accēs perpetua: beitudo aūt ꝑfecta de qua loquimur est ꝑm se incorruptibilis, z ꝙ sic sibi vēdicat perēnitatē z ꝓpterea se hz ad perpetuitatem sicut figura celestis. Et scōo autez horum habes modum quo beitudo hec cōstituitur immutabilis. s. elevando subm supra immutabilitatē. Et hoc ēm ꝙ mens humana eleuat in eternitatis ordinē: ops ꝙ fleuet in ordinem immutabilis: qñ eternitas immutabilitatez sequit, cuius aūt beitudinis causis supra mutabilitatē existibus necesse est beatitudinē ipsam immutabilem esse.

¶Super Articulum quintum.

In ar. 5. defendē da esset rō ꝑclusionis in litera posita: nisi diffuse tractata fuisset in. 1. lib. q. 12. ar. 4. vbi rñsum est sco. eam impugnanti in. 4. di. 49. qō. 2. quare vide ibiez.

¶Super Articulum sextum.

In articulis sexto septimo z octauo nihil aliud scribendum occurrit nisi ꝙ materie octaui articuli tractata ē i. 1. li. q. 82. ar. ꝓmo vbi solute sunt rationes sco. quare vide ibi. Et hic completur tractatus primus huius libri.

¶Utrū homo ꝑ sua nālia possit acquirere beatitudinē. Ar. 1.

Ad quintū Sic ꝓceditur. Videtur quod hō ꝑ sua nālia possit beatitudinē cōsequi. natura em̄ non deficit in necessarijs sed nihil est homini tam necessarium quaz id quod per finem vltimum consequitur. ergo hoc nature humane nō deest: pōt igitur homo per sua nālia beatitudinē consequi. ¶Ꝑ. Homo cum sit nobilior irrōnalibus creaturis, videtur esse sufficientior: sed irrōnales creature ꝙ sua nālia pñt cōsequi suos fines ergo multo magis hō per sua nālia pōt beatitudinē cōsequi. ¶Ꝑ. Beatitudo est operatio ꝑfecta sm̄ pham. eiusdē āt est inclinare rem z perficere ipsam. cū igit̄ operatio imꝑfecta q̄ est q̄si ꝓncipiū in operationib⁹ humanis subdatur naturali hominis potestati: q̄ suoꝝ actuū est dñs. videtur ꝙ ꝑ nālē potētiā possit pertingere ad operationē perfectam que est beatitudo. 1. q. 6. ar. 1. 2. Et. 1. q. 12. ar. 2. 2. q. 94. ar. 1. Et. 4. d. 49. q. 2. art. 6. Et. 3. 32. 147. 157. 5. 4. q. 159. ꝓ. Et ro. 1. lec. 6. fi.

Sed contra Homo est ꝓncipiū nāliter actuū suoꝝ ꝙ intellectū z voluntatē. sz vltima beitudo sctis ꝑparata excedit intellectū z voluntatē dicit. n. apls. 1. ad corn. 2. Oculus nō vidit: z auris non audiuit: z in cor hominis nō ascēdit que preparauit deus diligētibus se. ergo hō per sua naturalia non potest beatitudinem consequi.

Rñdeo Dōm, ꝙ beatitudo imꝑfecta que in hac vita haberi pōt: potest ab homine acquiri ꝑ sua nālia eo mō quo z virtus in cuius operatione cōsistit: de quo infra dicetur. sed beatitudo hominis ꝑfecta: sicut supra dictū est, cōsistit in visiōe diuine essentie. videre aūt deū ꝙ essentiā ē supra nām nō solū hominis, sed oīs creature: vt in ꝓmo ostēsum est. naturalis. n. cognitio cuiuslibet creature est sm̄ modū subsātie eius: sicut de itelligētia dr in lib. de causis ꝙ cognoscit ea q̄ sunt supra se z ea q̄ sunt infra se sm̄ modū subē sue: omnis aūt cognitio q̄ est sm̄ modū subē create deficit a visione diuine essentie q̄ in infinitū excedit oēm subz creatā: vñ nec hō nec aliq̄ creatura potest ꝙsequi beatitudinē vltimā per sua naturalia.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ sicut nā nō deficit homini in necessarijs quāuis nō dederit sibi arma et tegumēta sicut alijs animalib⁹: q: dedit ei rōnē z manus q̄b⁹ possit ħ sibi acq̄rere: ita nec deficit homini i necessarijs ꝑfectionis quo daret sibi aliqō ꝓncipiū quo posset beatitudinē cōsequi. ħ em̄ erat impossibile: sz dedit ei liberū arbitriū quo possit ꝙuerti ad deū q̄ em̄ faceret beatū: q̄. n. per amicos possumus ꝙ nos aliqliter possumus. vt dicit in. 3. eth. ¶Ad sm̄ dōz, ꝙ nobilioris cōditionis est nā que pōt cōsequi perfectū bonū licet indigeat exteriori auxilio ad hoc cōsequendū quā natura que non pōt consequi perfectū bonū, sed consequitur quoddā bonum imperfectū, lz ad cōsecutionem eius non indigeat exteriori auxilio: vt philosophus dicit in. 2. de celo: sicut melius est disposito ad sanitatē qui potest ꝙsequi perfectā sanitatē, licet hoc sit per auxilium medicine, quam qui solū potest consequi quādā imperfectam sanitatē sine medicine auxilio: z ideo creatura rōnalis que pōt ꝙsequi perfectū beatitudinis bonum indigēs ad hoc diuino auxilio est perfectior quam creatura irrationalis que huiusmodi boni nō est capax: sed quoddā bonū imperfectū consequitur virtute sue nature. ¶Ad tertiū dōm, ꝙ quando imperfectū z perfectum sunt eiusdem speciei ab eadem virtute causari possunt: nō aūt hoc est necesse si sunt alterius speciei, non enim quicquid potest causare dispositionem māe pōt vltimā ꝑfectionem conferre. imperfecta aūt operatio que subiacet nālibus hoīs potestati nō est eiusdē speciei cum operatione illa perfecta que est hominis beatitudo, cū operationis species dependeat ex obiecto. vnde ratio non sequitur.

¶Utrum homo consequatur beatitudinem per actionem alicuius superioris creature. Articulus. 6.

Ad sertū Sic ꝓceditur. Videtur, ꝙ homo possit fieri beat⁹ per actionē alicuius superioris creature scilicet angeli. cum enim duplex ordo inueniat in reb⁹: vnus partiū vniuersi ad inuicē, alius totius vniuersi ad bonum quod est extra vniuersuz: primus ordo ordinatur ad secūdū sicut ad finem vt dicitur. 12. meta. sicut ordo partiū exercit⁹ ad inuicē est propter ordinem totius exercitus ad ducē: sed ordo partiū vniuersi ad inuicē attendit secundum quod superiores creature agunt in inferiores: vt in primo dictuz est. beatitudo autem consistit in ordine hominis ad bonū qō est extra vniuersuz: ꝙ est deus. ergo ꝙ actionē supioris creature. s. angeli in hominē hō beatus efficitur. ¶Ꝑ. Quod est in potentia tale pōt reduci in actū p id ꝙ est actu tale, sicut ꝙ ē potētia calidū fit actu ca-

lidñ:fz hō est in potentia btūs.ergo ꝑt fieri actu btūs ꝑ angelū qui est actu btūs. ¶ p̄. Beatitudo ꝓsistit in operatiōe intellect⁹. vt ō.dictū est:fz angel⁹ pōt illuminare itellectū hois. vt in primo habitum est.ergo angelus pōt facere hoiem beatum.

Sed contra Est,quod dicitur in ps.Gratiam ⁊ gloriam dabit dominus.

Rñdeo Dīm,ꝙ cū ois creatura nāe legib⁹ sit subiecta (vtpote hūs limitatā ꝑtutē ⁊ actionē)illō ꝙ excedit nām creatā nō ꝑt fieri ꝑtute alicuius creature:⁊ iō si ād fieri oporteat ꝙ sit supra nām hoc fit imediate a deo:sicut suscitatio mortui:illuminatio cec:⁊ cetera hmōi.oīsuz ē āt ꝙ btitudo est qōdā bonū excedēs nām creatā:vñ ipoſe est ꝙ p actionē alicui⁹ creature ꝓferat:fz hō btūs fit solo deo agēte si loq̄mur de btitudine ꝑfecta:si vero loquamur de btitudine impfecta,sic eadē rō est de ipsa ⁊ de virtute in cuius actu consistit.

Ad primū Dīm,ꝙ plerūq; cōtingit in potētijs actiuis ordinatis ꝙ producere ad vltimū finem pertinet ad suprēmā potentiā inferiores ꝯo potēte coadiuuāt ad cōsecutionē illius vltimi finis disponēdo: sicut ad artē gubernatiuā que preest nauifactiue pertinet vsus nauis:ꝓpter quē nauis ipsa fit.sic igit in ordine vniuersi homo quidē adiuuatur ab angelis ad cōsequendū vltimū finē fm aliqua precedēntia quib⁹ disponit ad eius cōsecutionē: fz ipm vltimū finē cōsequit ꝑ ipsum primū agētē qui est deus. ¶ Ad fz dīz, ꝙ qñ aliqua forma actu existit in aliquo fm esse perfectū ⁊ naturale,pōt esse principiū actionis in alterū:sicut calidū ꝑ calorē calefacit:sed si forma existit in aliquo imperfecte ⁊ nō fm esse naturale nō pōt esse principiū cōicationis sui ad alterū: sicut intētio coloris q̄ est in pupilla nō pōt facere albū.neq; etiā oīa q̄ sunt illuminata aut calefacta pñt alia calefacere ⁊ illuminare:sic esīt illuminatio ⁊ calefactio essent vsq; ad infinitū. lumē aūt glie ꝙ qō de⁹ vidīt in deo quidē est pfecte fz ee nāle in qualibet aūt creatura est imperfecte ⁊ fm ee silitudinariū vt principatū:vñ nulla creatura beata ꝑt cōicare suā btitudinē alteri. ¶ Ad tertiū dīm,ꝙ angel⁹ btūs illuminat intellectū hominis vt etiā inferiores angeli ꝓpū ad alīs rōnes diuinoꝝ operū:nō aūt ꝓpū ad visionē diuine essentie:vt in ꝓmo dictū est:ad eam esīt videndam oēs immediate illuminantur a deo.

¶ Utrū requirantur aliqua opera bona ad hoc ꝙ homo beatitudinem consequatur a deo. Arti.7.

7.q.6.in tradu-ctione. Et.1.q. 62.ar.5 ad.1. Etopul. 3.c.175.

Ad Septimū sic proceditur. Vī ꝙ nō requirantur aliqua opa hois ad hoc vt btitudinē consequatur a deo. deus esīt cū sit agēs infinite virtutis non preexigit in agēdo materiā aut dispōnē materie, sed statim pōt totū ꝓducere:sed opera hominis cū nō requirātur ad btitudinē eius sicut cā efficiēs(vt dictū est) nō pñt requiri ad eā nisi sicut dispōnes.ergo deus q̄ dispōnes nō preexigit in agēdo:btitudinē sine precedētib⁹ operib⁹ cōfert. ¶ p̄. Sicut de⁹ est actor btitudinis immediate: ita ⁊ naturā immediate instituit:sed in prima institōne nature ꝓduxit creaturas nulla dispōne ꝓcedēte vel actiōe creature: sed statim fecit vnāqq; pfectū in sua spē.ergo vī ꝙ btitudinē ꝓferat homini sine aliq̄bus opationib⁹ precedētibus. ¶ p̄. Apl's dicit ro.4..Beatitudinē hois eē cui deus cōfert iustitiā sine operib⁹. non ergo requirunt aliqua opa hominis ad beatitudinē consequendam.

Sed Cōtra est,ꝙ ō: Joā.13. Si hec scitis, beati eritis si feceritis ea,ꝑ actionē ad beatitudinē peruenim⁹.

Rñdeo Dīm,ꝙ rectitudo volūtatis:vt supra dictū est, req̄rit ad beatitudinē,cū nihil aliud sit q̄ debitus ordo volūtatis ad vltimū finē, q̄ ita exigit ad ꝓsecutionē vltimi finis sicut debita dispositio māe ad ꝓsecutionē forme: fz ex hoc nō ostendit ꝙ aliqua opatio hois debeat p̄cedere eī⁹ beatitudinē posset esīt deus simul facere volūtatē recte tēdētem in finē ⁊ finē cōsequentē:sicut quādoq; simul materiā disponit ⁊ inducit formā:sed ordo diuine sapiētie exigit ne hoc fiat:vt esīt ō: in scō de celo,Eoīū que nata sunt hīe bonū pfectū aliquid habet ipsuz sine motu,aliquid vno motu, aliquid plurib⁹,habere aūt pfectū bonū sine motu cōuenit ei quod naturaliter hz illud. habere autē beatitudinē naturaliter est solius dei:vñ solius dei ꝓpriū est qō ad beatitudinē nō moueatur per aliquā operationē precedentem. cū autē beatitudo excedat omnē naturā creatā,nulla pura creatura conuenienter beatitudinē cōsequitur absq; motu operationis per quā tendit in ipsā:fz angelus qui est superior ordine nature quā homo cōsecutus est cā ex ordine diuine sapientie vno motu opatiōis meritorie:vt in ꝓmo expositū est.hoīes aūt ꝓsequunt ipsaz multis motib⁹ opationū qui merita dicunt.vnde etiā fm philosophum,beatitudo est premiū virtuosarum operationum.

Ad primū Ergo dīm, ꝙ operatio hois nō preexigit ad cōsecutionem beatitudinis ꝓpter insufficientiam diuine virtutis beatificantis:sed vt seruetur ordo in rebus. ¶ Ad scīm dīm,ꝙ primas creaturas statim de⁹ perfectas produxit absq; alia dispōne vel operatione creature precedente:q̄ sic instituit prima individua specieī vt per ea natura propagaretur ad posteros:⁊ similiter q̄ per xp̄m q̄ est deus ⁊ homo, beatitudo erat ad alios deriuanda fm illud apli ad heb.2.Qui multos filios in gloriā adduxerat : statim a principio sue conceptionis absq; aliqua operatione meritoria p̄cedente aīa eius fuit beata:sed hoc est singulare in ipso. nā pueris baptizatis subuenit meritum xp̄i ad beatitudinem cōsequendā:fz desint in eis merita ꝓpria eo quod ꝑ baptismū sunt xp̄i membra effecti. ¶ Ad tertiū dīz,ꝙ apls loquitur de beatitudine spei que habetur per gratiam iustificantem. que quidem non datur propter opera precedētia,non enim habet rationē termini motus vt beatitudo:sed magis est principiuz motus quo ad beatitudinem tenditur.

¶ Utrum omnis homo appetat beatitudinem, Arti.8. *1.q.19. ā.1.ꝙ.2. Et.1.qō. 19.ā.1.ꝙ 9.82.ā. 1.ꝙ.2. co.Et.1. 3.c.88. ⁊ li.3.c. 99.co.*

A Octauum Sic proceditur. Videtur, ꝙ non oēs appetant btitudinē:nullus enim potest appetere qō ignorat, cuz bonū apprehensum sit oīm appetitus : vt dicitur in.3.de aīa.sed multi nesciunt quid sit beatitudo. qō sicut aug.dicit in.13.de tri,patet ex hoc ꝙ quidā in posuerūt beatitudinem in voluptatibus corporis. quidā in virtute anime quidā in alīs reb⁹. nō ergo oēs beatitudinē appetūt. ¶ p̄. Essentia beatitudinis ē visio essentie diuine:vt dictū est: sed aliqui opinantur hoc esse impossibile quod deus per essentiam ab hoīe videatur:vñ hoc non appetunt.ergo non omnes homines appetunt beatitudinem. ¶ p̄. Aug.dicit in.13.de tri. Quod beatus est qui hz omnia que vult:⁊ nihil male vult:sed non oēs hoc volunt:quidā enim male aliqua volunt:⁊ tamen volunt illa se velle:non ergo omnes volunt beatitudinem.

Sed contra Est,ꝙ aug.dicit.13. de trini. Si vnus diīsset,omnes beati eē vultis miseri esse non vultis,diīsset aliquid quod nullus in sua nō cognosceret voluntate.quilibet ergo vult esse beatus.

Rñdeo Dīm,ꝙ beatitudo dupl'r pōt cōsiderari. Uno modo fm cōem rōnē beatitudinis:⁊ sic necesse est qō oīs homo beatitudinez velit:ratio aūt beatitudinis cōmunis est vt sit bonū perfectū:sicut dictū est:cum aūt bonum sit obiectum volūtatis,perfectum bonum est alicuius quod taliter eius volūtati satisfacit:vnde appetere beatitudinē nihil aliud est q̄ appetere vt volūtas satiet:quod quilibet vult. Alio modo possumus loqui de beatitudine fm spālem rōnem quantū ad id in quo beatitudo consistit.⁊ sic non oēs cognoscunt beatitudinem:q̄ nesciunt cui rei communis ratio beatitudinis conueniat.⁊ per consequens quantum ad hoc non omnes eam volunt:vnde patet responsio ad primum.

Ad scd'm Dīm,qō cū voluntas sequatur apprehensionem intellectus seu rōnis : sicut cōtingit quod aliquid est idem fm rem,qō tñ est diuersum fm rōnis considerationem:ita contingit qō aliquid est idē fm rem: ⁊ tñ vno modo appetitur,alio modo non appetitur.beatitudo ergo potest considerari sub rōne finalis boni ⁊ perfecti que est cōis rō btitudinis.⁊ sic naturaliter ⁊ ex necessitate voluntas in illud tendit.vt dictū est. Potest etiam considerari fm alias speciales cōsiderationes:vel ex parte ipsius opōnis vel ex p̄te potentie operatiue vel ex parte obiecti.et sic non ex necessitate volūtas tēdit in ipsam. ¶ Ad tertiū dīm,ꝙ ista diffō beatitudinis,quā quidam posuerūt. Btūs est qui habet oīa que vult:vel cui oīa optata succedunt. quodāmodo intellecta est bona ⁊ sufficiēs:alio vero modo ē imperfecta. Si enim intelligatur simpliciter de omnibus que vult homo naturali appetitu : sic verū est qō qui habet omnia que vult esse beatus nihil enim satiat naturalē hominis appetitū nisi bonum perfectuz quod est beatitudo. Si vero intelligatur de his q̄ hō vult fm apprehensionē rōnis sic habere q̄dā que hō vult nō ptinet ad beatitudinē,sed magis ad miseriam inquantū huiusmodi habita impediūt hominē ne habeat quecūq; vult naturaliter. sicut etiā ratio accipit vt vera interdum que impediunt a cognitione veritatis.⁊ secūdū hanc considerationem aug. addit ad perfectionē beatitudinis:quod nihil mali velit. quāuis ꝑmā

¶ Super questione. 6.

Quia igitur in diuisione seu ꝓfatione. 6. qōnis aduerte q̄ author tractā dā ois ꝓcipiens ꝑ⁹ distōne sepat totū hunc libū a 2ª 2ᶜ : deinde 2ª di. separat tractatū de actib⁹ hūanis in vita reliqua libi ꝓe incipiente in qōne. 42. 3ª aūt distōne tractatū ipm̄ de actibus distinguitis q̄ ꝑ⁰ de ꝓpijs homini deinde de cōib⁹ in. q. 22. 7 seq̄ntibus tractādū dic. Sequentis aūt distōnes dāt loca condōnibus: circunstā tijs 7 actibus ꝓpijs hoi quibuscq̄ sua vsq̄ ad. 21. q. inclusiue.

¶ Super Articulum primum.

Circa ꝑm artic. q. 6. dum occurrit dubitatio ꝓpōne in corpore posita. s. q̄ nulla habet notitia finis, et si in eo sit ꝑn̄m actionis vel motꝰ, non tamen eius quod est agere vel moueri ꝓpter finē est ꝑn̄m in ipso 13 in alio. Videtur aūt sic dē hoc fuisse cū author: author⁹ tas q̄dē arist. 2. phy. ꝓbāt ex ꝓpōsito q̄ nā agit ꝓpter finē. vñ arguit sic. Nālia agūt ꝓpter finē: nālia agūt a ꝑn̄o intrinseco sine notitia finis. ergo agētia a ꝑn̄o intrinseco sine finis notitia agūt ꝓpter finē. Cuius opp̄m in ipsa ꝺr. 7 cōfirmat q̄ in nālibus rōne carentibus est ꝑn̄m agēdi: 7 nō est ꝑn̄m de ly ꝓpter finē : cū tota dissensio arist. ab alijs 7 ꝑs disputat in 2° phy. ostat: nō in hoc q̄ nālia agāt (de hoc em̄ nō disputat) sed in hoc q̄ agant ꝓpter finem vel nō propter finem 7 relaxatur pars affirmatiua : oportet dicere q̄ natura que est intrinsecum agēdi principium nō solū est ꝓncipiū agēdi: 7 agendū ꝓpter finē: nālia enim vt sic agūt ꝓpter finē.

¶ Circa illam aliam propositionē in eodē corpore 7 q̄ quodcūq̄ sic agit vel mouetur a principio intrinseco, q̄ hz aliquā notitiā finis hz in ipso ꝑn̄m sui actꝰ nō solū vt agat sed etiā vt agat ꝓpter finē: dubiū occurrit q̄ dicit determinatione facte in 2° ar. q. prime vbi conclusum est esse ꝓpriū rōnalis nature agere propter finem : ita vt moueat se ad finē. hic. n. expresse ꝺr q̄ hmōi vt alia moueant se ad finē : q̄ alijs cognitionē finis hūt ꝺr simul.

¶ Circa reducam in eodē corpore propōnē ex predicta. s. vñ hui⁹modi dicuntur non mouere seipsa sed ab alijs moueri dubium quoq̄ occurrit: q̄m cōstat q̄ vegetabilia mouent seipsa motu augmēti ad oēs differentias pōnis: 7 tamē carent notitia finis. falsum ergo est q̄ hmōi. s. carētia finis notitia nō dicunt mouere seipsa. Et confirmatur q̄ in ꝑª parte. q. 18ª. arᵒ ꝑᵒ in fine ad 2ᵐ expresse dixit author. q̄ hec mouent seipsa. ¶ Ad primę dubitationis euidentiā: sciēdū q̄ hoc quod est agere ꝓpter finē pōt habere ꝑn̄m dupliciter ordinis. Alterū. s. ꝓpijs ordinis: alterū subordinati. ꝓpijs quidē ordinis ꝑn̄m est q̄ ꝓpijs virtute hoc facit. Subordinati vero q̄ superioris virtutis participatione solū hoc facit. 7 q̄n agere propter finem collationem quādam eius quod est ad finem ad ipsum finem manifeste importat. Conferri autem in finem absq̄ cognitione eiusfingendi dētur licētia intelligi nequit: oportet vt de ratione principij propijs virtute actiui propter finem sit cognitio: ac p hoc principium proꝑia virtute agēs propter finem constat necessario ex gradū cognoscitiuo. Et consequenter siquid non cognoscitiuum agit propter finē 7 si habeat principium agendi ꝓpter finem non habet principium nisi subordinati ordinis: quod scilicet ex hoc quod est impressio quedam a cognoscitiuo ꝓncipiat propter finē. Et hoc modo naturalia agūt propter finem. Ita quod equiuocario est hic inter literam hanc 7 secundam physi. ac rationes. Author siquidem loquitur de principio agente ꝓpter finē proꝑia virtute. 7 de isto verissimum est dicere quod in solis cognoscitiuis est principium agendi propter finem: quia vt in litera dicitur ad hoc quod aliquid fiat propter finem requiritur aliqualis notitia finis: propter quod a ꝺr q̄ opus naturę est opus intelligentie. In secdo aūt physi. 7 alijs est sermo de q̄libz q̄ncipio: 7 sic iam te loquēdo pcedimus 7 q̄ in nālibꝰ est principiū agēdi 7 agendi propter finē: nā. n. ab intelligētia veniēs est principiū subordinati ordinis agendi ꝓpter finē: 7 non est ꝓncipius proꝑia virtute directiuum in finem. 7 sic omnia consonant.

¶ Ad 2ᵃᵐ aūt dubitationē ꝺr q̄ q̄ animalia imperfecte cognoscunt finē (vt in 2° articulo huius. q. dicit) ideo etiā imperfecte mouēt se ad finem: et est tanta imperfectio ista vt non nisi participatiōe quadam moueant se ad finē sicut puēlia sunt, 7 ordinant in finem. propter quod simpliciter negari pōt q̄ mouent se ad finem sicut q̄ ordinant aliquid in finē: quamuis concedatur simpliciter q̄ mouent

¶ De voluntario 7 inuoluntario. Qō. 6.

Quia igitur ad beatitudinez p actus aliquos necesse ē peruenire: opz ꝓ̄ de humanis actibus cōsiderare: vt scimus q̄ bus actibus peruenitur ad beatitudinem, vel impediatur beatitudinis via. Sed q̄ operationes 7 actus circa singularia sunt: nō omnis operatiua scia in particulari cōsideratione perficitur. moralis igitur cōsideratio q̄ est humanoꝝ actuū: primo quidē tradenda est in vniuersali. Secūdo vero in particulari. ¶ Circa vniuersalē aūt cōsiderationem humanoꝝ actuū ꝑmo quidem considerandum occurrit de ipsis actibus. Secundo de ꝓncipijs eoꝝ. Humanorum autem actuum quidaꝝ sunt hominis ꝓpria. quidā sunt homini 7 alijs alialibus cōes. 7 q̄ beatitudo est propriū hois bonū ꝓpriū quinus se habēt ad beatitudinē actꝰ qui sūt propie humani cōes actus qui sunt homini alijsq̄ alialibus cōes. Primo ergo cōsiderādum est de actibus qui sunt proꝑij hominis: secdo de actib⁹ q̄ sunt homini alijsq̄ alialibus cōes: qui dīr aie passiones. ¶ Circa primū duo cōsideranda occurrūt. Primo de consideratione humanoꝝ actuū. Secdo de distinctione eoꝝ actuū. cū aūt actꝰ humani ꝓpie dicanꝝ q̄ sunt volūtarij, eo q̄ volūtas est rationalis appetitꝰ q̄ est ꝓpꝰ hois: opz cōsiderare de actib⁹ inquātū sunt volūtarij. Prio q̄ cōsiderādū est de volūtario 7 inuolūtario in cōi. Secdo de actibus qui sunt voluntarij: quasi ab ipsa volūtate elicitti, vt immediate ipsius volūtatis exītes. Tertio de actibus qui sunt volūtarij: quasi a volūtate imperati: qui sunt ipsius voluntatis mediātib⁹ alijs potentijs. Et q̄ actꝰ volūtarij hūt quasdam circunstātias secundū quas dhudicanꝝ. Primo ꝑsiderādū est de volūtario 7 inuolūtario 7 ꝓ̄ de circūstātijs ipoꝝ actuū in quib⁹ voluntariū 7 inuolūtariū inuenitꝝ. ¶ Circa primū queruntꝝ octo. Primo vtruꝝ in humanis actibus inueniat voluntarium. Secdo vtruꝝ inueniatur in alialibus brutis. Tertio vtrū volūtarii eē possit absq̄ omni actu. Quarto vtrum violentia volūtati possit inferri. Quinto vtrum violentia cāet inuoluntarium. Sexto vtrum metus causet inuolūtariū. Septimo vtrū cōcupiscētia inuolūtariū causet. Octauo vtrū ignorantia.

¶ Utrum in humanis actibus inueniatur voluntarium. Artı. 1.

Ad primū sic ꝓceditur. Uā q̄ in humanis actib⁹ nō inueniat volūtarii. volūtariū. n. est cui⁹ ꝓncipiū est in ipso: vt ꝑz ꝑ gre. nicenū 7 dam. 7 arist. sz ꝓnciꝑiū humanoꝝ actuū non est in ipso: sed est extra. nam appetitus hominis mouetur ad agendum ab appetibili q̄ est extra: q̄ est sicut mouēs nō motus: vt ꝺr in. 3. de aīa. ergo in hūanis actibus nō inuenit voluntariū. ¶ Ꝑ. Phs in. 8. physi. ꝓbat q̄ nō inuenitur in alialibus aliquis actꝰ nouus qui nō ꝓueniat ab alio motu exteriori: sed oēs actꝰ hominis sunt nouꝰ: nullus. n. actꝰ hois eternus est. ergo ꝓncipiū oīm humanoꝝ actuū est ab extra: nō igitur in eis inuenit volūtariū. ¶ Ꝑ. Qui voluntarie agit ꝑ se agere ꝓ̄: sz hoi nō cōuenit dicit. n. 10 ē. 15. Sine me nihil potestis facere. ergo volūtariū in hūanis actib⁹ nō inuenit.

Sed Contra est, q̄ dic dam. in. 2. lib. q̄ voluntariū est actus qui est opō rōalis. tales aūt sunt actꝰ humani. ergo in actib⁹ humanis inuenitur voluntarium.

Rndeo Dom, q̄ opz i actib⁹ hūanis voluntariū esse. Ad cuius euidentiam considerandū est q̄ quorundam actuū ꝓncipium est in agente seu in eo q̄ mouet, quoꝝdam aūt motuum vel actuū ꝓncipiū est extra: cū. n. lapis mouetur sursum: principiū huius motionis est extra lapidem: sed cum mouet deorsum, principium huius motionis est in ipso lapide. Eoꝝ aūt que a principio intrinseco mouentꝝ: q̄dā mouent seipsa q̄dā aūt nō: cū. n. oē agens seu motū agat seu moueat ꝓpter finē (vt supra habitum est) illa ꝑfecte mouentꝝ a principio intrinseco in quib⁹ est aliq̄ intrinsecū ꝓncipium, nō solū vt moueātur, sed vt moueā tur in finē. ad hoc aūt q̄ fiat aliq̄d ꝓpter finē requirit cognitio finis aliqualis q̄cūq̄ igit sic agit vel mouetur a principio intrinseco q̄ hz aliq̄z notitiā finis, hz in seipso ꝑn̄m cipiū sui actꝰ non solū vt agat, sz ēt vt agat ꝓpter finē: q̄ aūt nullā notitiā finis habet etsi in eo sit principiū actionis vł motus, nō tū ei⁹ q̄ est agere vel moueri ꝓpter finem est ꝓncipiū in ipso, sz in alio a quo ei imprimit principiū sue motionis in finē: vñ hmōi non dīr mouere seipsa, sed ab alijs moueri. Que vero hūt notitiā finis dicūt seipsa mouere: q̄ in eis est ꝑn̄m nō solū vt agāt: sz ēt vt agāt ꝓpter finē: 7 ideo cū vtrunq̄ sit ab intrinseco ꝓncipio. s. q̄ agūt 7 q̄ ꝓpter finē agūt hoīs motus 7 actꝰ dīr voluntarij. h aūt importat nomen volūtarij q̄ motus 7 actus sit a ꝓpria inclinatione: 7 inde est q̄ volūtariū ꝺr esse ſm diffōnē arist. 7 greg. niceni 7 dam. nō solū cuius ꝓncipiū est intra: sed cū additiōe scie. vnde cū homo maxime cognoscat finē sui opis: 7 moueat seipsuꝝ in eius actibus maxime volūtariū inuenitur.

Ad primū dom, q̄ nō oē principium est principiū primum: licet ergo de rōne volūtarij sit q̄ principiū eius sit intra: non tū est cōtra rōnem voluntarij q̄ principium intrinsecū causet vel moueatur ab exteriori principio: q̄ nō est de rōne volūtarij quod ꝑn̄m intrinsecū sit ꝑn̄m ꝑm. Sed tū sciendū q̄ cōtingit aliq̄ ꝑn̄m motus esse ꝑm in gñe q̄ tū nō est ꝓmū simplr: sicut in gñe alterabilis ꝓmū alterans est corpus celeste: q̄ tū nō est primū mouēs simpliciter: sed mouet motu locali a superiori mouente. sic igit ꝓncipiū intrinsecū volūtarij actꝰ q̄ est vis cognoscitiua 7 appetitiua est ꝓmū principiū in genere appetitiui motus, quāuis moueat ab aliquo exteriori scdm alias species motus.

¶ Ad scdm dom, q̄ motꝰ alialis nouus ꝓuenit quidē ab aliquo exteriori motu ꝑtuz ad duo. Uno mō inquātū q̄ motū exteriorē presentatur sensui animalis aliq̄ sensibile, quod appetibile ꝑz mouet appetitū: sicut leo videns ceruū per eius motū approprinquāre incipit moueri ad ipsum. Alio modo inquantum per exteriorem motum incipit ali-

se ⁊ potest nihilominus cū additione dici q̄ imperfecte mouent se propter finem: ⁊ sic in proposito accidit: nam superius fuit sermo simpliciter: hic autē est sermo fm quid manifestatum in scō articulo. Posset quoq; dici vt dicetur ad tertium dubium q̄ quia habētia cognitionem sensitiuam mediū locum tenent inter naturalia que nullo modo cognoscunt finem. ⁊ rōnalia que omnino cognoscunt finem: modo in hoc modo in illud extremum declinant. In prima nāq; q. qt de agere propter finem simpliciter, et per se erat sermo cum naturalibus computata sunt: hic vero qt de voluntario communiter sumpto vt etiam ad brutorum participationem se extēdit, in choat doctrina, cū rōnalibus connumerata sunt.

2.di.25. ar.1.ad 5ertum. Et.5.di. 27.q.1. ar.4.ad tertium. Et 3i.q. 24.ar.2 ad ꝓmū. Et, 3. ethi. lec. 4.⁊ lect. 5. col.1.

¶ Ad tertiam dubitationem dicitur q̄ q̄ medium vtrunq; sapit extremū et mō illud modo alterū subinduit: ideo accidit vt vegetabilia que medię sunt inter pure naturalia que non mouent se et animalia q̄ mouent se mō dicant mouere se, ⁊ mō dicāt non mouere se: qñ em distinguuntur vegeta a quibꝰ fit dicitur q̄ mouent se: qñ aūt contra animalia q̄ cognoscitiua sunt, vt hic, dicit quod non mouent se.

¶ Super Articulum secundum.

In secundo articulo aduerte q̄ id quod superius in prima scilz qō. articulo secundo appellauit author vnico vocabulo cognoscere rōnē finis, ⁊ nos exposuimꝰ consistere in cognitione proportionis inter finem, ⁊ id quod est ad finem: modo explicatur ex parte vtriusq; extremi, scilz finis ⁊ eius quod est ad finem et dicitur q̄ est cognoscere ex parte finis rationem finis: ex parte vero eius quod est ad finem proportionem illius ad finem. ⁊ intendit per rationez finis, non quod quid est vt distinguitur ꝫ indiuiduum: sed rōnem formalē siue vlr siue particulariter, vt distinguitur ꝫ rem. i. q̄ opz cognoscere rem que denominatur finis vt stat sub denominatione finis ꝑ.g. Mulier preparatura pro prīa qualiter immutari naturali immutatione corpus animalis, puta per frigus vel calorē. corpore autem immutato per motū exteriorus corporis immutatur etiam per actūs appetitus sensitiuus qui est virtus organi corporei sicut cuz ex aliqua alteratiōe corpis cōmouet appetitus ad concupiscentiam alicuius rei: sed hoc non est contra rōnem voluntarij (vt dictū est) hutusmodi em motiones ab exteriori principio sunt alterius generis. ¶ Ad tertiū dōm, qō deus mouet hominem ad agendum non solū sicut ꝓponens sensui appetibile vel sicut immutans corpus: sed sicut mouens ipsam voluntatem: qr omnis motus tam voluntatis quā nature ab eo procedit sicut a primo mouente. ⁊ sicut nō est contra rōnem nature q̄ motus nature sit a deo sicut a primo mouente inquantum natura est quoddam instrumentum dei mouentis: ita non est contra rōnez actus voluntarij q̄ sit a deo inquantum voluntas a deo mouetur. est tamen communiter de ratiōe naturalis ⁊ voluntarij motus quod sint a principio intrinseco.

¶ Utrum voluntarium inueniatur in animalibus brutis. Arti. 2.

Ad secm Sic procedit. Qꝫ voluntarium nō sit in brutis aīalibꝰ: voluntarū em a voluntate dr voluntas āt cū sit in rōne (vt dr in 3. De anima) non potest esse in brutis animalibus. ergo neq; volūtarū in eis inuenitur. ¶ Ꝑ. Secūdo hoc quod actus humani sunt volūtarij, homo dicit esse dñs suoꝝ actuū. sed bruta animalia non habēt dominiuz sui actus: nō em agunt, sed magis aguntur: vt dām. dicit. ergo in brutis animalibus nō est volūtarium. ¶ Ꝑ. Dama. dicit quod actus volūtarios sequitur laus vel vituperiū, sed actibus brutorum animalium non debetur neq; laus neq; vituperium. ergo in eis non est voluntarium.

Sed contra Est, q̄ dicit phs in 3. ethic. q̄ pueri et bruta animalia communicant voluntario, ⁊ idem dicunt greg. nicenus, ⁊ dama.

Rñdeo Dōm, q̄ sicut dictū est, ad rōnē volūtarij requiritur q̄ principium actus sit intra: cū aliqua cognitiōe fiat: est aūt duplex cognitio finis, perfecta. s. ⁊ imperfecta. perfecta quidez finis cognitio est qñ nō solū apphēditur res que est finis sz etiā cognoscit ratio finis, ⁊ ꝓportio eius qō ordinatur ad finē ipsum: ⁊ talis cognitio finis cōpetit soli rōnali nature. Imperfecta autem cognitio finis est: que in sola finis apprehēsione cōsistit sine hoc qō cognoscatur ratio finis: ⁊ ꝓportio actꝰ ad finē. ⁊ talis cognitio finis reperit in brutis aialibus per sensum ⁊ estimationē naturalē perfectā igitur cognitionē finis sequitur voluntarium sz rōnem perfectam, ꝓout. s. apprehenso fine aliquis potest deliberans de fine ⁊ de his q̄ sunt ad finem moueri in finem vel non moueri. imperfectam autem rōnem finis sequitur voluntarium fm rōnem imperfectam. ꝓout. s. apprehendens finem nō deliberat, sed subito mouetur in ipsum, vnde soli rōnali nature cōpetit voluntarium fm rationē perfectam: sed secundum rationem imperfectam competit etiam brutis.

Ad primū Dōm, q̄ voluntas nominat rationalem appetitum: ⁊ ideo non potest esse in his que rōne carent, volūtarium aūt denominatiue dicitur a voluntate, ⁊ potest trahi ad ea in quibus est aliqua participatio voluntatis secundum aliquam conuenientiam ad voluntatem: et hoc modo voluntarium attribuitur animalibus brutis inquantum scilicet per cognitionem aliquaz mouentur in finē. ¶ Ad secūdum dōm, q̄ ex hoc contingit q̄ homo est dominus sui actus q̄ habet deliberationem de suis actibus. ex hoc enim q̄ ratio deliberans se habet ad opposita: volūtas in vtrunq; potest: sz fm hoc voluntarium non est in brutis animalibus, vt dictum est. ¶ Ad tertium dōz, q̄ laus ⁊ vituperium cō sequuntur actum voluntarium secūdum perfectam voluntarij rationem: qualis non inuenitur in brutis.

¶ Utrum voluntarium possit esse absq; omni actu. Arti. 3.

Ad tertiū Sic procedit. Videtur q̄ volūtarium non possit esse sine actu. voluntarium enim dr qō est a voluntate: sed nihil potest esse a volūtate nisi per aliquem actum ad minus ipsius voluntatis. ergo voluntarium non potest esse sine actu. ¶ Ꝑ. Sicut per actum voluntatis dicit aliquis velle: ita cessante actu voluntatis dicitur non velle: sed non velle inuoluntariū causat quod opponitur volūtario. ergo voluntarium nō potest esse actu voluntatis cessante. ¶ Ꝑ. De ratione voluntarij est cognitio (vt dictum est) sed cognitio est per aliquem actum. ergo voluntarium non potest esse absq; aliquo actu.

Sed contra Illud cuius dominis sumus dr esse voluntarij, sed nos dñi sumus eius quod est agere ⁊ non agere, velle ⁊ non velle: ergo sicut agere ⁊ velle est voluntarium, ita ⁊ non agere, ⁊ non velle.

Rñdeo Dōm, q̄ volūtarū dr qō est a volūtate. ab aliquo āt dicitur esse aliqd dupliciter: Uno mō directe, q̄ sez procedit ab aliquo inquantum est agēs: sicut calefactio a calore. Alio mō indirecte ex hoc ipso quod nō agit: sicut submersio nauis dicitur esse a gubernatore inquantū desistit a gubernādo. ¶ Sed sciendum, quod nō semp id quod sequitur ad defectū actionis reducitur sicut in cām in agens ex eo q̄ non agit. sed solum tunc cum potest ⁊ debet agere, si enim gubernator nō posset nauem dirigere vel nō esset ei cōmissa gubernatio nauis, nō imputaret ei nauis submersio, q̄ per absentiam gubernatoris cōtingeret: qr igitur voluntas volēdo ⁊ agēdo potest impedire hoc qō est nō velle ⁊ nō agere, ⁊ aliquando debet, hoc qō est non velle ⁊ nō agere imputatur ei. quasi ab ipsa existens, ⁊ sic volūtarū potest esse absq; actu: qñq; quidē absq; actu exteriori cum actu interiori: sicut cum vult nō agere, aliquādo autem ⁊ absq; actu interiori: sicut cum non vult.

Ad primū Ergo dicendum, q̄ voluntarū dr non solum qō procedit a voluntate directe, sicut ab agente: sed etiam quod est ab ea indirecte sicut a nō agente. ¶ Ad secundum dicendū, quod non velle dicit dupliciter. Uno modo ꝓout sumitur in vi vnius dictionis fm qō est infinitiuum huius verbi nolo. vnde sicut cum dico nolo legere, sensus est. volo non legere. ita hoc quod est non velle legere, significat velle non legere. ⁊ sic non velle causat inuoluntarium. Alio modo sumitur in vi ꝓrationis, ⁊ tunc non affirmatur actus dio, non solum nouit hoc futurū prēdium, sed nouit ipsum vt fiendū tunc tibi ꝛc. fue preparationis: alioquin non rōcinaret expiandio ad preparanda, nec noneret ad preparationez: ⁊ similiter nouit non solum has carnes hanc horā ꝛc. sed vt ꝓportionatas nunc. hic sic ꝛc. ad talem finē: ⁊ hoc est ꝑfecte cognoscere finem ⁊ posse rōnem finis.

¶ Super Articulum tertium.

Circa ceteros qōnis articulos vsque ad vltimuz exclusiue nihil occurrit scribendū. Aduertendum tñ est q̄ tertius articulus fundamentum est multarū veritatū quū de peccatis disputat, ⁊ spāliter omissionū: vnde eo in locis ꝓpius vtemur. Singulariter tñ nunc ex hoc articulo cōmendandū est memorie, q̄ ad rationem volūtarij indirecte non sufficit potestas in voluntate ⁊ negatio ꝓnuntiationis: sed opz tria cōcurrere sez posse debere, ⁊ nō velle, aut non imperare. ⁊ propterea non valet argumentum: hoc potuit a voluntate prohiberi ⁊ non est prohibitum. ergo est voluntarium. Et hoc est valde notandum propter actus qui sunt ab ira sensitiua ⁊ generatiua: ⁊ non ex precepto intellectus. ꝓz enim diligēter attendere si debet ⁊ qñ debet impedire. Quarum vero in secundo argumento iuncto fue rñsioni occasionē dat disputandi an obiectum meretur. voluntatem actiue. Sed quia de motiuo volūtatis erit spāalis qō in ira illatiuusq; differt. Scripo regulam tradit in iudicādis votis, contractibus ꝛc. factis ex metu iam cadente in cōstantem virum: dum omnia huiusmodi vere voluntaria docemur: quāuis aliquid habeant inuoluntarij admixtum ac per hoc si mala sunt. ardua (vt periuria, infamie ⁊ similia) peccata sunt mortalia. esto tamen cautus in materia matrimonij: qr ecclesia vult q̄ non solum sit voluntarium: sed plene voluntarium vt in quarto sententiarum habes. Comparātur quoq; humana iura his que metu fiunt libertatem plenam fo nendo, non voluntarium in his negando.

1.q.6. 7. ar.5. ad scōm. Et.2.di. 25.ar.3. cor.⁊ ad quintū. Et mal. q.2.ā.1. ad scōz.

voluntatis. ⁊ huiusmodi non velle nō causat inuoluntarium.

¶ Ad tertium dicendum, quod eo mō requiritur ad voluntariū actus cognitionis sicut ⁊ actus volūtatis. vt. s. sit in potestate alicuius cōsiderare ⁊ velle ⁊ agere: ⁊ tūc sicut nō velle et nō agere cū tēpus fuerit volūtariū: ita etiā nō cōsiderare.

Vtrum violentia voluntati possit inferri. Arti. 4.

1. qō. 82 a. 1. co. ⁊ ad. 1ūm. Et. 4. d. 29. ar. 1. Et hic q. 22. a. 3. 2. 8. 2. q. 24. a. 4 Et 10. 6. l. 4. co. 2

Quartū Sic proceditur. Vī, ꝙ volūtati possit violentia inferri: vnūquodq; enim potest cogi a potentiori: sed aliquid est humane voluntati potentius scz deus. ergo saltem ab eo cogi pōt. ¶ Ꝑ. Omne passiuum cogitur a suo actiuo quando immutatur ab eo: sed voluntas est vis passiua. est enim mouens motum: vt dicitur in. 3. de aīma. cum ergo aliquando moueatur a suo actiuo, videtur quod aliquādo cogat. ¶ Ꝑ. Motus violētus est qui est contra nām sed motus voluntatis aliquando est cōtra naturā. vt ptz de motu volūtatis ad peccandum qui est cōtra naturam: vt dam. dicit. ergo motus voluntatis potest eē coactus.

Sed contra Est, qō augu. dicit. in. 5. de ciui. dei, ꝙ si aliquid fit volūtarie nō fit ex necessitate: omne autē coactū fit ex necessitate. ergo qō fit ex volūtate non potest e. Se coactū ergo volūtas nō pōt cogi ad agendū.

Respondeo Dicendū, ꝙ duplex est actus voluntatis. Vnus quidē qui est eius immediate velut ab ipsa elicit' scilicet velle. ¶ Alius qui est act' volūtatis a voluntate imperatus ⁊ mediāte alia potētia exercit': vt ambulare ⁊ loqui, qui a volūtate imperātur mediāte potētia motiua. quātum igit ad actus a volūtate imperatos volūtas violentiā pati potest inquātum per violentiam exteriora membra impediri possunt ne impertum volūtatis exequātur: sed quantū ad ipsum propriū actum voluntatis nō potest ei violentia inferri. ⁊ huius est ratio: qz actus volūtatis nihil est aliud quā inclinatio quedam procedēs ab interiori principio cognoscēte: sicut appetitus naturalis est quedā inclinatio ab interiori principio ⁊ sine cognitione. quod aūt et coactum vel violentum est ab exteriori principio: vnde contra rōnē ipsius actus voluntatis est quod sit actus vel violentus: sicut etiam est contra rōnem naturalis inclinationis vel motus lapidis ꝙ feratur sursum, potest enim lapis per violentiam ferri sursum: sed ꝙ iste motus violentus sit ex eius nāli inclinatione esse non potest. similiter etiam potest homo p violentiam trahi: sed ꝙ hoc sit ex eius volūtate repugnat rationi violentie.

Ad primū Ergo dicēdū, quod deus qui est potētior quā voluntas humana, potest volūtatem mouere: secundum illud prouerbium, prouerb. 21. Cor regū in manu dei est: ⁊ quocunq; voluerit vertet illud, sz si hoc esset p violentiā tam non esset cū actu voluntatis, nec ipsa voluntas moueret: sed aliqd contra voluntatem. ¶ Ad secundum dōm, quod nō semper est motus violentus quando passiuū immutatur a suo actiuo: sed qñ hoc fit cōtra interiorez inclinationē passiui: alioquin oēs alterationes ⁊ generationes simplicium corporū essent innaturales ⁊ violente: sunt aūt nāles pp naturalem aptitudinē interiorē māe vel subiecti ad talem dispositionē ⁊ similiter quando voluntas mouetur ab appetibili sm propriam inclinationem non est motus violētus: sed voluntarius. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ id in qō voluntas tēdit peccando etsi sit malū ⁊ contra rōnalem naturam sm rei veritatem: apprehenditur tamē vt bonū ⁊ conueniens homini sm aliquam delectationem sensus: vel sm aliquem habitum corruptum.

Vtrum violentia causet inuoluntarium. Arti. 5.

3. ar. 4. co. 2. ⁊ artic. 6. ad. 1. 4 qō. 75. 3. 6. co. Et. 22. q. 88. 8. 6. ad. 1. Et mal. q. 6. co.

Ad quintū Sic proceditur. Videtur quod violentia non causet inuoluntarium: voluntarium enim ⁊ inuolūtarium sm volūtatē dicuntur: sed volūtati violētia inferri nō potest: vt ostensum est. ergo violētia inuolūtarium causare nō pōt. ¶ Ꝑ. Id quod est inuoluntariū, est cum tristitia: vt dam. ⁊ philosophus dicūt. sed aliquando patitur aliqs violentiā, nec tamen inde tristatur. ergo violētia nō causat inuoluntariū. ¶ Ꝑ. Id quod est a voluntate nō potest esse inuoluntariū: sz aliqua violenta sunt a voluntate: sicut cū aliquis cū corpore graui sursum ascendit: ⁊ sicut cum aliquis inflectit membra cōtra naturalem eorum flexibilitatem. ergo violentia non causat inuoluntarium.

Sed contra Est, ꝙ philosoph' ⁊ dam. dicūt, ꝙ aliquid est inuoluntariū per violētiam.

Rñdeo Dicēdum, ꝙ violentia directe opponitur volūtario sicut etiam ⁊ naturali: commune est enim voluntario ⁊ naturali qō vtrunque sit a principio intrinseco, violentum aūt est a principio extrinseco: ⁊ propter hoc sicut in rebus que cognitione carent violentia aliquid facit contra naturam, ita in rebus cognoscentibus facit aliquid esse cōtra voluntatem: quod autem est cōtra naturam dicitur esse innaturale. ⁊ similiter quod est contra volūtatem dicitur esse inuoluntarium: vnde violentia inuoluntarium causat.

Ad primū Ergo dōm, quod inuoluntarium voluntario opponitur. dictum est autem supra qō voluntarium dicitur non solū actus qui est immediate quod ipsius voluntatis sed etiam actus a voluntate imperat', quātum igitur ad actū qui est immediate ipsius volūtatis (vt supra dictū est) violentia inferri non potest. vnde talem actū violentia inuoluntarium facere non potest: sed quantum ad actū imperatū volūtas potest pati violentiam: ⁊ quantuz ad hunc actum violentia inuoluntarium facit.

¶ Ad sm dicendum quod sicut naturale dicitur quod est secundum inclinationē nature ita volūtarium dicitur quod est secundum inclinationem voluntatis. dicitur aūt aliquid naturale dupliciter. Uno mō qz est a natura sicut a principio actiuo: sicut calefacere est naturale igni. Alio mō secundum principium passiuum: qz scilicet est innata inclinatio ad recipiendum actionem a principio extrinseco: sicut motus celi dicit eē naturalis propter aptitudinē naturalē celestis corporis ad talem motū: licet mouens sit voluntarium. Et similiter voluntarium pōt aliquid dici dupliciter. Uno modo secundum actionem: puta cum aliquis vult aliquid agere. Alio modo secūdū passionem scilicet cum aliquis vult pati ab alio. vnde cū actio infert ab aliquo exteriori manente in eo qui patitur volūtate patiendi, nō est simpliciter violentum: qz licet ille qui patitur non cōferat agendo, confert tamē volendo pati. vnde non potest dici inuoluntariū. ¶ Ad tertium dicendū, quod sicut philosoph' dicit in octauo phisicoū, Motus animalis quo interdū mouetur animal contra naturalem inclinationē corporis, etsi non sit naturalis corporis: est tamē quodāmodo naturalis animali: cui naturale est quod sm appetitū moueatur. et ideo hoc non est violentum simpliciter: sed secundū quid. et similiter est dicendum cum aliquis inflectit membra contra naturalem dispositionem: hoc enim est violentum secundum quid scilicet quantum ad membrum particulare: non tam simpliciter quantum ad ipsum hominem.

Vtrum metus causet inuoluntarium simpliciter. Arti. 6.

1. ar. 7. ad. 1. ⁊ 2. Et. 4. d. 29. q. 1. art. 2. Et qli. 5 ar. 10. Et 2. co. 9. co. 3. Et 3. etꝫ co. 2. ⁊ 4 fi.

Ad sextū Sic proceditur. Videtur, ꝙ metus causet inuoluntariuz simpliciter: sicut enim violentia est respectu eius quod cōtrariatur pñtialiter voluntati: ita metus est respectu futuri mali quod repugnat voluntati: sed violētia causat inuoluntariū simpliciter. ergo ⁊ metus inuoluntarium simpliciter causat. ¶ Ꝑ. Quod est secundum se tale quolibet addito remanet tale: sicut quod secūdū se est calidū, cuicunq; contingatur nihilominus est calidum ipso manente: sed illud quod per metum agitur secundum se est inuoluntarium. ergo etiam aduenīente metu est inuoluntarium.

¶ Ꝑ. Quod sub conditione tale est, secundum quid est tale: qō autem absq; conditione est tale simpliciter est tale: sicut ꝙ est necessarium ex conditione est necessarium sm quid, qō aūt est necessarium absolute est necessarium simpliciter: sed id quod per metum agitur est inuoluntarium absolute: non est aūt voluntarium nisi sub conditione scz vt vitet malū quod timetur. ergo id quod per metū agitur est simpliciter inuoluntarium.

Sed contra Est, ꝙ greg. nice. dicit ⁊ etiam philosophus: quod huiusmodi que per metū aguntur sunt magis voluntaria quam inuoluntaria.

Respōdeo Dicendū, quod sicut philosophus dicit in. 3. ethi. ⁊ idē dicit gre. nicenus in li. suo de homine, huiusmodi que per metū aguntur mixta sunt ex voluntario ⁊ inuoluntario. id enim quod per metum agitur in se consideratum non est voluntarium: sed fit voluntarium in casu scilicet ad vitandum malum quod timetur: sed si quis recte consideret magis sunt huiusmodi voluntaria ꝙ inuolūtaria: sunt enim voluntaria simpliciter, inuoluntaria autem sm quid: vnūquodq; enim simpliciter esse dicitur sz quod est in actu: sm aūt ꝙ est in sola apprehensione nō est simpliciter, sed sm quid: hoc autē quod per metū agitur, sz hoc est in actu secundum ꝙ fit: cum enim actus in singularibus sint, singulare aūt inquātuz huiusmodi est hic ⁊ nunc, sm hoc id quod fit

est in actu ſm q̄ hic est ⁊ nunc, ⁊ sub alijs cōditionibus individualibus: sic autē hoc q̄ō fit per metum est voluntariū inquantum ſcz est hic ⁊ nunc: prout ſcz in hoc casu est impedimentum malorum malū q̄ timebatur: sicut protectio mercium in mare fit voluntariū tpe tēpestatis ppter timorē periculi: vñ manifestū est q̄ simplr voluntariū est. vñ ⁊ cōpetit ei ratio voluntarij: q; principiū eius est intra. sed q̄ accipiat id q̄ō per metū fit vt extra hunc casum existens prout repugnat voluntati, hoc non est nisi ſm rationē tantū. ⁊ ideo est inuoluntariū ſm quid. i. prout consideratur extra hunc casum existens.

Ad primū Ergo dōm: q̄ ea que aguntur per metus ⁊ per vim non solum differunt ſm presens et futurum: sed etiā ſm hoc q̄ in eo q̄ō agitur per vim voluntas nō consentit, ſz omnino ē cōtra motum voluntatis: sed id q̄ per metū agitur fit voluntariū: ideo q; motus voluntatis fertur in id licet non propter seipsum, sed propter aliud ſcz ad repellendum malus q̄ō timetur: sufficit em̄ ad rationē voluntarij, q̄ sit propter aliud voluntariū: voluntarium em̄ est nō solum q̄ propter seipsum volumus vt finem: sed etiā q̄ propter aliud volumus vt propter finē. patet ergo q̄ in eo q̄ō per vim agitur voluntas interior nihil agit. ⁊ ideo vt Greg. nice. dicit: ad excludendū ea que per metum aguntur in diffinitione violēti nō solum dicitur q̄ violentū est cuius principiū est extra, sed additur nihil cōferente vim passo: q; ad id quod agitur per metum voluntas timentis aliquid cōfert. ¶ Ad ſcdm dōm, q̄ ea que absolute dicuntur quolibet addito remanēt talia: sicut calidū ⁊ albū: sed ea q̄ relatiue dicunt variant ſm cōparationem ad diuersa: q̄ō em̄ est magnū comparatum huic est paruum cōparatum alteri. Voluntariū autē vt aliq̄d nō solū pp se quasi absolute: sed etiā ppter aliud quasi relatiue, ⁊ ideo nihil phibet aliquid q̄ō de se nō esset voluntariū alteri cōparatum fieri voluntariū p cōparationē ad aliud. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ illud q̄ō per metū agitur absq; cōditione est voluntariū. i. ſm q̄ō actu agit: sed inuolūtariū est sub cōditione. i. si talis metus nō imineret: vñ ſm illam rationē magis potest ꝯcludi oppositū.

¶ Utrum cōcupiscentia causet inuoluntarium. Arti. 7.

Ad septimū Sic proceditur. Videt, q̄ concupiscentia causet inuoluntarium. sicut em̄ metus est quedā passio, ita ⁊ concupiscentia: sed metus causat quodāmodo inuoluntariū. ergo etiam concupiscentia. ¶ ℘. Sicut per timorem timidus agit contra id q̄ō ꝓponebat, ita incontinēs ppter cōcupiscentiam: sed timor aliquo mō causat inuolūtariū. ergo ⁊ concupiscentia. ¶ ℘. Ad voluntarium requiritur cognitio: sed cōcupiscentia corrūpit cognitionē. dicit em̄ phs in. 6. ethi. q̄ delectatio siue concupiscentia delectationis corrumpit estimationem prudentie. ergo concupiscentia causat inuoluntarium.

Sed cotra Est, q̄ dama. dicit. Inuoluntariū est misericordia vel indulgētia dignū ⁊ cū tristitia agitur: sed neutrū horū cōpetit ei q̄ō per cōcupiscentiaz agitur. ergo concupiscentia non causat inuoluntarium.

Respondeo Dōm, q̄ cōcupiscentia nō causat inuoluntariū: ſz magis facit aliq̄d voluntarium, ⁊: enim aliquid voluntariū ex eo q̄ voluntas in id fert: q̄ concupiscentiam aūt voluntas inclinatur ad volendum id q̄ concupiscit: ⁊ ideo concupiscentia magis facit ad hoc q̄ aliq̄d sit voluntarium quam quod sit inuoluntarium.

Ad primū Ergo dōm; q̄ timor est de malo, cōcupiscētia aūt respicit bonū: malū aūt ſm se cōtrariatur voluntati: sed bonū est voluntati consonū. vnde magis se habet timor ad causandum inuoluntarium q̄ concupiscentia. ¶ Ad ſecundum dōm, q̄ in eo qui per metū aliquid agit, manet repugnantia voluntatis ad id q̄ō agitur ſm q̄ō in se cōsideratur: sed in eo qui agit aliquid per concupiscentiā (sicut est incōtinēs) nō manet prior voluntas qua repudiabat illud q̄ō concupiscitur: sed mutatur ad volendum id quod prius repudiabat; ⁊ ideo q̄ō per metum agitur q̄ō modo est inuoluntarium: sed q̄ō per cōcupiscentiā agit, nullo mō. nā incōtinēs cōcupiscentie agit cōtra id q̄ō prius ꝓponebat: nō aūt cōtra q̄ō nūc vult, sed timidus agit contra id q̄ō etiā nūc ꝑz se velle. ¶ Ad tertium dōm, q̄ si concupiscentia totaliter cognitionem aufert (sicut contingit in illis qui ppter concupiscentiā fiunt amentes) sequeretur q̄ō concupiscentia voluntarium tolleret, nec tū ppie esset ibi inuoluntarium: q; in his que vltz rōnis non habent, neq; voluntariū est, neq; inuolūtariū, sed q̄ntū in his que per concupiscentiam aguntur, non totaliter tollitur cognitio, quia non tollitur potestas cognoscendi: sed solum cōsideratio actualis in particulari agibili, ⁊ tamen hoc ipsum est voluntarium: secundum q̄ voluntarium dicitur q̄ō est in ptāte voluntatis, vt non agere, ⁊ non velle, similiter autem ⁊ non considerare: pōt em̄ voluntas passioni resistere. vt infra dicet.

¶ Utrum ignorantia causet inuoluntarium. Articu. 8.

Octauum sic proceditur. Videtur, quod ignorantia nō causet inuolūtariū, inuoluntariū enim veniam meretur: vt dam̄. dicit: sed interdum quod per ignorantiam agitur venia non meretur: ſm illud. 1. ad cor. 14. Si quis ignorat ignorabitur. ergo ignorantia non causat inuoluntarium. ¶ ℘. Omne peccatū est cū ignorātia: ſcdm illud prouer. 14. Errāt qui operantur malū. si igitur ignorātia inuoluntarium causet, sequeret q̄ omne peccatū esset inuoluntariū: quod est contra Aug. dicentē, q̄ omne pctm̄ est voluntariū. ¶ ℘. Inuoluntariuz cū tristitia est: vt dam̄. dicit, sed quedam ignorantia ignoranter aguntur ⁊ sine tristitia: puta si alios occidit hostē quē quis rit occidere, putans occidere ceruum: ergo ignorantia non causat inuoluntarium.

Sed Cōtra est, quod damasc. ⁊ philosophus dicunt: quod inuoluntarium quoddam est per ignorantiam.

Rndeo Dōm, q̄ō ignorantia habet causare inuolūtarium ea ratione, qua priuat cognitionē q̄ exigit ad voluntarium. vt supra dictū est: non ſm quelibet ignorantia hmōi cognitionem priuat, ⁊ ideo sciendum q̄ō ignorantia tripl'r se hz ad actum volūtatis. vno modo ꝯcomitāter, alio modo p̄cēd. tertio modo antecedenter. Concomitanter quidē q̄n ignorantia est de eo q̄ō agit, tñ etiā si sciretur nihilominus ageretur: tunc em̄ ignorantia non inducit ad volendū vt hoc fiat: sed accidit, simul esse aliq̄d factū ⁊ ignoratum: sicut in exemplo posito. s. cum aliquis vellet quidē occidere hostem: sed ignorans occidit eum putans occidere ceruum, ⁊ talis ignorantia non facit inuoluntarium: vt phs dicit: quia non causat aliquid quod sit repugnans voluntati: sed facit non voluntarium: quia non potest esse actu volitum quod ignoratum est. Cōsequēter autem se habet ignorantia ad voluntatem inquantum ipsa ignorantia est voluntaria, ⁊ hoc contingit dupliciter ſcdm duos modos voluntarij supra positos. Uno modo, quia actus voluntatis fertur in ignorantiam: sicut cum aliquis ignorare vult vel vt excusationem peccati habeat, vel vt non retrahatur a peccādo: ſm illud Joānis. 22. Scientiā viarū tuarū nolumus: ⁊ hec dicit ignorātia affectata. Alio modo dicit ignorātia voluntaria ei q̄ō q̄s pōt scire ⁊ debet: sic em̄ non agere ⁊ non velle volūtarium ꝑz: vt supra dictum est. hoc igitur modo dicitur ignorantia siue cum aliquis actu non considerat q̄ō cōsiderare potest: ⁊ debet: que est ignorātia male electionis vel ex passione vl ex habitu prouentēs, siue cum aliquis notitiam quam debet habere non curat acquirere: ⁊ ſm hunc modum ignorantia vniuersalium iuris que quis scire tenetur volūtaria dicitur: quasi per negligētiam puentēs. cuz autem ipsa ignorātia sit voluntaria aliquo istorum modorū nō potest causare simpliciter inuoluntarium: causat tamē ſecundū q̄d inuoluntariū inquantum precedit motū voluntatis ad aliquid agendum qui non esset

¶ Super Artic. 8.

Octauo autez articulo diligenter aduertendum est quod cum ignorantia consequens voluntatem tripliciter ponatur scilicet affectata: male electionis, ⁊ iuris: ⁊ prima differat ab alijs in hoc quod ipsa est obiectum actus voluntatis: est enim volita. Alie vero sunt quasi obiectum voluntatis potentis ⁊ debentis ipsas abijcere. Sunt enim ideo voluntarie, quia voluntas potest ⁊ debet actualiter considerare ⁊ applicare ad opus: ⁊ sic excludere ignorantiam male electionis: ⁊ similiter velle acquirere scientiam sibi necessariam tempore debito: ⁊ sic excludere ignorantiam iuris. Inter has autem duas cum differentia sit q̄ō ignorantia electionis consistit in ipsa voluntaria actuali inconsideratione: ignorantia vero iuris in voluntaria habituali priuatione scientie: quādocunque aliquis ex actuali oblione eius quod scit ⁊ habitualiter meminit ignorantiam incurrit: quoniam omnium reminisci supra hominis est facultatez quocirca si quis certa intentione perseuerās nullo modo peccandi mortaliter, ⁊ sciens cōtractum talem sapere vsuram: ⁊ nihilominus non recolens actualiter ei q̄ habitualiter scit facit talem contractum non peccauit mortaliter. Et similiter sciens sortem sibi nomen esse nominatim excommunicatum ⁊ tamen communicans cum eo in diuinis: ex hoc quod non actualiter sibi occurrit hunc esse excommunicatum excusatur a mortali: quilibet enim in seipso experitur non esse in potestate sua quod recordetur eorum que habitualiter meminit: propter quod inconsideratio hec quuz non sit concomitans nec consequens: quia non est omnino in potestate nostra locanda est sub antecedente: causat enim inuoluntarium simpliciter: ipsa nullo modo est voluntas: ac per hoc excusat non solum a peccato: sed a censuris consequentibus culpam. Et hec pro consolatione bonarū mentiū ibi culpā timentiū vbi nō repit

q.2.q̄. 142. ar. 1. co. et 3. ethi. l. 5. co. 5. ⁊ lec. 4.

5. q̄. 19. ā. 6. co. 2. q. 76. ā. 3. 2. 4. Et. 2. di. 39. q̄. 1. art. 1. ad 4. ⁊ dist. 43. ar. 1. ad. 3. Et mal. q. 3. arti. 8. co.

notanda applicandaq; sunt occurrentibus casibus.

¶ Super articulum septimum.

Circa totam septimam questionem de circumstantijs nihil occurrit hoc in loco dubitandum: quoniam discussio harum circumstantiarum in speciali: puta de persona modo tempore et loco sacris ad posteriores spectat tractatus: summarie tamen scito quod circumstantia temporis sacri est aggrauans peccatum non tñ apponens speciem sacrilegij, nisi fiat in contemptū tpis sacri: circūstātia vero sacri loci ḡuis ofa aggrauat pectā per accidēs: illa tamē sola ad sacrilegij speciem trahit que sanctitati loci directe opponunt aut annexe immunitati: vt effusionis sanguinis vel seminis humanj q̄ ipa dicunt exhibendū ibidē diuinū cultū ad quē directe sanctificat locū: z violentre extractiones q̄ immunitatem violant. Et similr de q̄busdā alijs circūstātijs: vt dictum est.

¶ Utrum circumstantia sit accidens actus humani. Arti. 1.

Ad primū Sic procedit. Videt ꝫ circūstantia non sit accidens actꝰ humani. Dicit enim tullius in rhetoricis: q̄ circūstātia est p quam argumentationi authoritatem z firmamentum adiungit oratio, sed oratio dat firmamentū argumētationi ꝓcipue ab his q̄ sunt subiecta rei: vt diffinitio, genus, z species, z alia huiusmodi, a quibus etiā tullius oratorē argumērari docet. ergo circumstātia nō est accidens humani actꝰ. ¶ Ꝑ. Accidētis ꝓprium est inesse: q̄d autem circūstat nō inest, sed magis est extra. ergo circumstantie non sunt accidentia humanorum actuum. ¶ Ꝑ. Accidentis nō est accidēs: sed ipsi humani actus sunt quedam accidentia: nō ergo circumstantie sunt accidentia actuum.

Sed contra. Particulares conditiones cuiuslibet rei singularis dicuntur accidentia individuantia ipsam: sed ꝑticulares circumstātias nominat particularia id est particulares singulorum actuum conditiones. ergo circumstantie sunt accidentia individuātia humanorum actuum.

Rñdeo Dicendū, q̄ quia nota fm ꝓportionem sunt signa intellectuū, necesse est q̄ fm ꝓcessum intellectus cognitiōis sit etiā nominationis ꝓcessus: procedit autē nostra cognitio intellectualis a notioribus ad minus nota: z ideo apud nos a notioribus nomina transferuntur ad significādum res minus notas: z inde est q̄ sicut ōr in motu loci ita. ab his que sunt fm locum processit nomen distātie ad oīa cōtraria, z silr nomina pertinētia ad motū localem vtimur ad significandum alios motus: eo q̄d corpora que loco circūscribūtur sunt maxime nobis nota. z inde est q̄ nomen circūstātie ab his que in loco sunt derivatur ad actus humanos: ōr aūt in localibus aliquid circūstare q̄d est quidē extrinsecū a re, tamē attingit ipsam z vl approximat ei ꝑ locū: z ideo quecūq; cōditiones sunt extra substantiam actus, z tñ attingūt aliquo modo actū humanū circumstātie dicūtur, q̄d aūt est extra substantiā rei ad rem ipsam pertinens accīs eius ōr: vnde circunstantie actuum humanorū accidentia eorum dicenda sunt.

Ad primū Ergo dicendū, q̄d ofō quidē dat firmamē tum argumētationi primo ex fuba actus, secundario vero ex his que circunstant actum: sicut primo accusabilis redditur aliq̄s ex hoc q̄ homicidiū fecit, secundario vero ex hoc q̄d dolo fecit vel propter lucrum vel in tpe vel in loco sacro, aut aliq̄d aliud hmōi: z ideo signāter dicit, q̄d p circūstantiam oratio argumentationi firmamentum adiungit quasi secūdario. ¶ Ad fm dm, q̄ aliq̄d ōr accidens alicuius dupl̄r. Uno modo q̄ inest ei: sicut albū ōr accidēs Sortis. Alio mō q̄ est simul cum eo in eodē subiecto: sicut ōr q̄ albū accidit musico in quātū cōueniunt z quodāmodo se cōtingunt in vno subiecto: z per hūc modū dicuntur circūstantie accīdia actuū. ¶ Ad tertiū dm, q̄ sicut dictū est, accidens ōr accidenti accidere pp conuenientiā in subiecto: sed hoc cōtingit dupl̄r. Uno modo fm q̄ duo accidēntia cōparantur ad vnuz subiectū absq; aliquo ordine: sicut albū z musicū ad Sortē. Alio modo cum aliquo ordine: puta q̄ subiectum recipit vnū accidēs alio mediā te: sicut corpus recipit colorem mediante superficie, z sic vnum accidens ōr etiā alteri inesse: dicimus cām colorem esse in superficie. Utroq; autem modo circunstantie se habent ad actus: nam alique circunstantie ordinate ad actum, pertinent ad agentem non mediante actu, puta locus z conditio persone: alique vero mediante ipso actu, sicut modus agendi.

¶ Utrum circunstantie humanorum actuum sint considerande a theologo. Articu. 2.

Ad Secundū sic procedit. Uidet ꝫ circūstantie humanorū actuum non sint considerande a theologo, non em considerant a theologo actus humani nisi scōm q̄d sunt aliquales idest boni vel mali: sed circūstantie nō vident posse facere actus aliquales, q̄ nihil qualificatur formaliter loquendo ab eo q̄d est extra ipsum: sed ab eo q̄d in ipso est. ergo circūstantie actuū non sunt a theologo considerande. ¶ Ꝑ. Circūstantie sunt accidentia actuū: sed vnt infinita accidūt. z ideo vt dicit in. 6. me tap. nulla ars vel scientia est circa ens per accidens: nisi sola sophistica. ergo theologus non habet considerare circūstantias humanorū actuū. ¶ Preterea. Circūstantiarū consideratio pertinet ad rhetorem. rhetorica aūt nō est pars theologie. ergo consideratio circūstantiarū non pertinet ad theologum.

Sed Cōtra. Ignorantia circūstantiarum causat involuntariū. vt dama. z Grego. nicenus dicūt: sed involuntariū excusat a culpa. cui⁹ consideratio pertinet ad theologū. ergo z consideratio circunstantiarū ad theologum pertinet.

Rñdeo Dicendū, q̄ circūstantie pertinent ad considerationem theologi triplici ratione. Primo quidem, q̄ theologus considerat actꝰ humanos secūdum q̄d per eos homo ad beatitudinē ordinatur: omne autē q̄d ordinatur ad finē oportet esse proportionatū fini: actus aūt proportionātur fini secūdū commensurationē quandam que fit per debitas circūstantias vnde consideratio circūstantiarū ad theologū pertinet. Secūdo quia theologus considerat actus humanos secūdū q̄d in eis inuenitur bonū z malū, melius z pe⁹ius, z hoc diuersificatur secundū circunstantias: vt infra patebit. Tertio quia theologus cōsiderat actus humanos secūdū q̄d sunt meritorij vel demeritorij, quod conuenit actibus humanis: ad quod requiritur q̄d sint voluntarij. actus autem humanus iudicatur voluntarius vel involuntarius secundum cognitionem vel ignorantiam circunstantiarum, vt dictum est. z ideo consideratio circunstantiarum pertinet ad theologum.

Ad primū Ergo dicendū, q̄ bonū ordinatū ad finem dicit vtile q̄d importat relationē quandā, vnde philosophꝰ dicit in. 1. ethi. q̄d in ad aliquid bonū est vtile. in his autem q̄ ad aliquid dicūtur denominat aliquid non solū ab eo q̄d inest sed etiam ab eo quod extrinsecus adiacet. vt patet in dextro z sinistro: equali z inequali: z similibus. z ideo cum bonitas actuum sit in quantū sunt vtiles ad finem, nihil prohibet eos bonos vel malos dici secundum proportionem ad aliqua que exterius adiacent. ¶ Ad secundum dicendum, q̄ accidentia que omnino per accidens se habent, relinquuntur ab omni arte propter eorum incertitudinem z infinitatem: sed talia accidentia non habent rationem circunstantie: quia vt dictum est, sic circūstantie sunt extra actū, quod tamen actum aliquo modo contingūt ordinate ad ipsum: accidentia autem per se cadūt sub arte. ¶ Ad tertium dicendum,

ꝑ. arti. 3. ti ꝑincꝑ. z his fikia. cor. 2. q. 18. ar. 3. 2. 4. dis. 26. qō 3 z 6. qō 3 z. 1. q. 1. 2. 1. 2. q. 1. Et mal. q. 2. ar. 4. ad. 5. art. 3. co. 2. fi.

q. 3. ar. 1. qō. 1. ad 1. 2. q. 2. cor.

q̄ consideratio circunstantiarū pertinet ad moralē z politicū, z ad rhetoricē. Ad moralē quidem prout fm cas inuentē vel pretermittitur medium virtutis in humanis actibus z passionibus ad politicū autē z rhetoricē fm q̄ ex circūstātijs actus reddūtur laudabiles vel vituperabiles excusabiles vel accusabiles, diuersimode tñ, nam q̄ rhetor persuadet politicus diiudicat. Ad theologum autem cui oēs alie artes deseruunt pertinent oībus modis predictis: nam ipse debet cōsiderationes de actibus virtuosis z vitiosis cū morali: z cōsiderat actus fm q̄ merētur penam vel premium cum rhetore z politico.

¶ Utrū cōueniēter enumerent circūstātie in.3.ethi. Art.3.

4.di.16 q.3.ā.1. q.2.q.3 Et mal. q.2.ā.6 cor.co.2 q.3.eth. lc.3.co. 2.fin.

A D tertiū Sic p̄cedit. Uidet q̄ incōuenienter circunstantie numerent in.3. ethi. Circunstātia em̄ est actus vt q̄ exterius se habet ad actum: hmōi autē sunt tēpus z locus: ergo sole due sunt circunstantie. s. quando z vbi. ¶ Ꝓ. Ex circunstantijs accipitur quid bene vel male fiat: sed hoc pertinet ad modum actus. ergo oēs circunstantie includuntur sub vna que est modus agendi. ¶ Ꝓ. Circunstantie nō sunt de substantia actus: sed ad substantiam actus pertinere videntur cause ipsius actus: ergo nulla circunstantia debet sumi ex substātia ipsius actus: sic ergo neq̄ quis, neq̄ ꝓpter quid: neq̄ circa q̄d sunt circunstantie: nam quis pertinet ad causam efficiētē, ꝓpter quid ad finalem, circa quid ad materialem.

Sed contra Est authoritas philosophi in tertio ethicorum.

Rñdeo Dicendū, q̄ tullius in sua rethorica assignat septem circūstantias: que hoc versu cōtinentur. Quis: quid: vbi: quibus auxilijs: cur: quomodo: quando.

¶ Considerandū est enim in actibus quis fecit: quibus auxilijs vl instrumētis fecerit: q̄d fecerit: vbi fecerit: cur fecerit: q̄o fecerit z quādo fecerit. Sed arī. in.3. ethi. addit aliā scilicet circa quid: que a tullio cōprehēditur sub quid. Et rō huius annumerationis sic accipi potest nā circunstantia dicitur quasi extra substantiam act⁹ existens, ita tamen quod aliquo modo attingit ipsum: contingit añt hoc fieri tripliciter. Uno modo inquantū attingit ipsum actum. Alio modo inquantū attingit causam actus. Tertio modo inquantum attingit effectus Ipsum añt actū attingit, vel per modum mensure, sicut tempus z loc⁹: vel per modum qualitatis actus sicut modus agēdi ex parte añt effectus: vt cum consideratur quid aliquis fecerit: ex parte vero cause actus quantū ad causas finalem accipitur ꝓpter quid. ex parte autē cause materialis siue obiecti accipitur circa quid ex parte vero cause agentis principalis accipitur quis egerit: ex parte vero cause agentis instrumentalis accipitur quibus auxilijs.

Ad primū Ergo dom, q̄ tempus z locus circunstant actū per modū mēsure: sz alia circunstant actum inquantum attingunt ipsum quocūq̄ alio modo extra substantiam eius existentes. ¶ Ad secundum dicēdum, q̄ iste modus qui est bene vel male nō ponit circunstantia, sed ꝓpīs ad oēs circunstantias: sed specialis circunstantia ponitur modus qui pertinet ad qualitatem actus puta quod aliquis ambulet velociter vel tarde z q̄ aliquis percutit fortiter vel remisse: z sic de alijs. ¶ Ad tertium dom, q̄ illa conditio cause ex qua substātia actus dependet, non dr circunstantia sed aliqua conditio adiuncta: sicut in obiecto non dr circunstantia furti q̄ sit alienum: hoc enim pertinet ad subam furti: sed q̄ sit magnum vel paruum. z sīr est de alijs circunstātijs que accipiuntur ex parte aliarum cārum: nō em̄ finis qui dat speciem actus est circunstantia, sed aliquis finis adiunctus: sicut q̄ fortis fortiter agat ꝓpter bonū fortitudinis non est circunstantia, sz si fortiter agat ꝓpter liberationē ciuitatis vel populi christiani vel aliq̄d hmōi intelligitur etiam ex parte eius quod est q̄d: naz q̄ aliquis perfundens aliquem aqua abluat ipsum nō est circunstantia ablutionis: sed quod abluendo infrigidet vel calefaciat z sanet vel noceat, hoc est circunstātia.

¶ Utrum sint principales circunstantie ꝓpter quid z ea in quibus est operatio. Artic.4.

4.di.16 q.3 ā.2. q.2.z.d. 35.q.1. ā.3.q.2. ad 4m. 2.3.eth. lec.3.fi.

D quartū Sic procedit. Uī q̄ nō, sint principales circunstantie ꝓpter quid z ea in quib⁹ est opatio: vt dr in.3.ethi. ea em̄ in quib⁹ est opatio videnť esse locus z tēs: que nō videnť esse principalia inter circunstātias, cum sint maxime extrinseca ab actu: ea ergo in quibus est operatio non sunt principalissime circunstantiarum. ¶ Ꝓ. Finis est extrinsecus rei, non ergo z abstulisse centum cum damno inde pauperis z pupillorum puellarum nobilium: z hmōi: que spectant ad circūstātiā q̄d. Illud añt hic notato q̄ inter circūstantias nec Aristo. nec ullius nec diuus tho. cōputant quoties. Et rō est q̄ circunstantie vt in primo dr articulo circa cūdē sunt actū numer⁹ autē operationum nō circūstat vnā z eandē operationē: sed addit aliā z aliā operationem. Nō em̄ fcōm furtū est circunstātia puniuntur ecōuerso: nec certium fcōm se sic deincepe. Ex quo sequitur q̄d quia non minus tenetur ds confiteri de fcōdo peccato quam de primo: z non minus de centesimo quam de quocumque alio: quod non sufficit dicere quēd pluries furatus est: sed oportet explicare quoties furatus est: si numeri memineritˌ et si non meminit exprimere debet quam frequēter sic vtveriſimilis numerus habeatur. Scito quoque demum q̄d id quod de fine specificante z adiuncto distinguitur in responsione ad tertium in articulo tertio explanabitur inferius in questione. 18. articu. 4. vbi in choare videtur opposita doctrina.

¶ Super questio. 8.

Circa introductionem questio. 8. quoniam ibi distinguitur actus voluntatis in eos qui sunt finis: z in eos qui sunt eorum que sunt ad finez. Dubium occurrit an detur in voluntate actus neuter. Scotus quem in primo sent. dist. prima. q. 3. in primo articulo tenet dari actum in voluntate tendentem in aliquid nec vt finem nec vt ad finez. z probat sic: voluntari potest ostendi aliquod bonum absolute non sub ratione propter se nec propter aliud boni. Et voluntas potest habere aliquem actuz circa tale obiectū non inordinatum intellectum ostendēte qualiter illud volendum est. ergo non potest voluntas assentire illi: nec propter se nec propter aliud: sz absolute. Sic gorius autem de arimino in primo sententiarum, dist. prima. q. prima articulo primo tenens oppositum soluit hanc scoti rationē. Concesso assumpto, negando sequelam: liceret inquit posset ostendi voluntati bonum neutraliter. z voluntas posset circa illud habere actum: non poterit tamen habere actum neutralem: sed necessario aut propter se aut propter aliud. Mihi autem videtur quod secundum rem non datur actus neuter: pie tamen interpretando sustineri posset. Ad cuius euidentiam

De voluntate quorum sit vt vilitorum. Questio 8.

D Einde Considerandum est de ipsis actibus voluntarijs in speciali. Et primo de actibus que sunt immediate ipsius voluntatis velut a voluntate eliciti. Secundo de actibus imperatis a voluntate: voluntas autem mouetur z in finem z in ea que sunt ad finem. ¶ Primo igitur considerandum est de actibus voluntatis quibus mouetur in finem: z deinde de actibus eius quibus mouetur in ea que sunt ad finem. actus autem voluntatis in finem videntur esse tres: scilicet velle, frui: z intendere. Primo ergo considerabimus de voluntate. Secundo de fruitione. Tertio de intentione. ¶ Circa primum considerāda sunt tria. Primo quidem quorum voluntas sit. Secundo a quo moueatur. Tertio quomodo moueatur. ¶ Circa primum queruntur tria. Primo, vtrum voluntas sit tantum boni. Secundo, vtrum sit tantum finis: an etiam eorum que sunt ad finem. Tertio si est aliquo modo eorum que sunt ad finem, vtrum vno motu mo-

scito q̄ cū inter ꝺictoria nō sit mediū: z ꝺistō voliti penes pp se z pp aliud sit ꝺistinctio p ꝺictoria: volitū cū pp se aut intelligit ꝓsimue: z hoc est impossibile: qz sicut nihil est a se ꝓsimue, ita nihil est ꝓpter se ꝓsimue: aut intelligit negatiue, i. non ꝓpter aliud: z sic habet ꝺistinctio ꝺictoria. Hec obstat si diceret ex scoto vbi supra ad. q. penultimā: q̄ ad rationē finis nō sufficit esse volitum nō ꝓpter aliud negatiue: ꝫ opz esse volitū nō ꝓpter aliud ꝓsitiue hoc cū si verū est in idem opz reditre: qz quū aliquid est volitū non propter aliud negatiue: tunc 1. q. 19. affirmat q̄ illō ē volit. 9. col. ſ. z negat relatio ad Et. i. di. aliud in illo vt volito. 46. a. 2. Quū ꝫo ꝺr q̄ aliqꝺ ē ad. 2. et volitū nō ꝓpter aliud 2. ꝺiſ. 3. ꝺicit affirmat q̄ illud q. 4. ad est volitū: z negat re- 2. ar. 4. latio ad aliud in illo ꝺi. 49. q. vt volito: z ponit fun- 1. a. 3. q. damentū negate relā 2. co. z. tionis ad aliud aliqꝺ ℈. c. 96. repugnans relationi . 6. 2. et ad aliō iportare in ly ſi. q. 14 propter aliud. Sicut a. 2. col. quū ꝺico nō aliqꝺ ℈ie pono fundamentum negate alicuius alicuius aliqꝺ repugnās alicui fundamentum autē negate relationis ad aliqꝺ sine volito quū nō sit ex parte rei nec apphēſiōis apud scotū erit ex ipso actu volitiōis: ita q̄ volitū ex hoc ipso hz rōnē voliti non ꝓpter aliō ℈ie: qz repugnat sibi vt sic volito amari propter aliō. Et sic ꝑ ꝺicta intelligat q̄tū ad illū actū, ꝑ ꝺictū est: z in idem redit cū volito nō propter aliud negatiue: qz ꝺlz actꝰ volitionis ſadēs ſup bono absq̄ relatione ad aliud ex hoc ipso q̄ ferē in illud bonū vt terminuz nec tēdit vltra, ponit in illo fundamentū relate negationis: sicut in motu locali. ex hoc ipso q̄ motꝰ vltī aliq̄ loco medio vt termino actualiter terminā te motū illum: ex hoc ipso hz rōnem finis et ℈ſi terminī respectu

Primū sic ꝓcedit. Ad q̄ voluntas nō tm̄ sit boni, eadez cm̄ est poª oppositoꝝ: sicut visus albi z nigri: sed bonū z malū sunt opposita. ꝫ volūtas nō solū est boni, ſz etiā mali. C℘. Potētie rōnales se hñt ad opposita ꝓsequēda ſm phm: ſz volūtas est poª rōnalis: est em̄ in rōne: vt ꝺr in. 3. de anima. ergo voluntas se hz ad opposita: non q̄ tm̄ ad volendū bonū: sed etiā ad volendū malum. C℘. Bonū z ens cōuertuntur, sed voluntas nō solum est entium, sed etiam non entium: volumus em̄ quandoq̄ non ambulare z non loqui: volumus etiā inter ꝺū quedam futura que nō sunt entia in actu. ergo voluntas non tantum est boni.

Sed cōtra Est, q̄ ꝺio. ꝺicit. 4. c. de ꝺiui. no. Dō malus est p̄ter voluntatē: z qō oīa bonū appetunt.

Rñdeo Dō, q̄ volūtas est appetitꝰ quidā rōnalis, oīs ā̄t appetitus nō est nisi boni. cuius rō est: qz appetitus nihil aliud est q̄ ꝺā inclinatio appetētis in aliquid nihil autē inclinat nisi in aliquid sibi cōueniēs: cū igitur oīs res inātum est ens z ſuba sit quoꝺā bonū, necesse est vt oīs inclinatio sit in bonū: z inde est q̄ ꝓbs ꝺicit in. 1. ethic. q̄ bonum est qō oīa appetunt. C Sed considerandū est q̄ cum oīs inclinatio cōsequatur aliquā formā appetitus nālis consequit formā in nā exīstē: appetitus aūt sensitiuus vel ēt intellectiuus seu rōnalis: qui ꝺr volūtas, sequit formam apprehensam: sicut igit id in quo tēdit appetitus nālis est bonū exīs in re: ita id in quo tēdit appetitꝰ ialis vel voluntarius est bonū apprehensum. Ad hoc igitur q̄ volūtas in aliqꝺ tēdat nō requirit qō sit bonū in rei veritate: sed q̄ apprehendat in rōne boni, z propter hoc ꝓbs ꝺicit in. 2. phy. q̄ finis est bonum vel apparens bonum.

sentatur ſm alienam bonitatem representat vt ꝓpter aliud in actu exercito. exercet enim ly ꝓpter aliud p esse volit aut ꝛpdēs ꝛc. ad aliqꝺ qñ aūt ſm vrang bonitatē, vtrūq̄ simul cōcurrit. vñ cū representat aliqꝺ vt bonū absolute: puta vita: saluatio merciū: cōſeruatio mēbri: delectatio ꝛc. ꝺico quod representat vt bonum ꝓpter se in actu exercito: ſi est bonū honestū aut ꝺelectabile: vel ꝓp aliud puta finē minus amatū si est bonū vtile vt saluatio merciū: q̄ absolute est volita qz vtilis ad exteriora bona. minus tm̄ amata q̄m vita: q̄ octa tēpestate est in periculo: z codē mō appetit ordinate. pp qō si quis ꝺr absolute volita: q̄tū tm̄ oppoſita malumus pp finē magis amatum: ꝺicat esse volita nec pp se: nec pp alia ꝓpter illā ipfectionez z ꝓpterea ꝺari actum neutrum in voluntate ſniam teneat sed linguam cohibeat. Simp̄r igit negato ꝺari volūtate actū neutrū z cū ꝺuo thoma in litera ꝺistinguatur actū respectu finis aut ꝓpter finem.

C Super Artic. 1.

Circa primum arguēn. 8. questio. ꝺi. 1. q. 1. art. 3. a. 1. tigenter aduerte ꝺuo. primo q̄ sermo simili- corporis articuli ꝺe volūtate est ꝺe actu voluntatis qui est velle: hoc em̄ est inclinatio: hic est appetitꝰ actuatis quo potētia appetitiua inclinat in cōueniēs sibi: hic ſequif formā apprehēſam vt sic: hic est ſolum respectu boni ꝛc. ſcḋo nota non minus in rñſione ad tertiū q̄ esse ens in rōne cōtingit ꝺupl̄r. primo per modū cōditionis. ſecundo per modū obiecti. Accipi vt ens in ratiōe. primo mō ꝓuenit ol q̄ intelligit: qñ nihil actu intelligitur nisi habeat hāc cōditionē. i. q̄ est in rōne seu intellectꝰ. ſcḋo sit illud eē. Accipi aūt vt ens in ratiōe ſcḋo mō

Ad primū Ergo ꝺom, q̄ eaꝺē poª est oppositionis: ſz nō eodem mō se hz ad vtrūq̄: volūtas igit se hz z ad bonū z ad malū: sed ad bonū appetendo ipsum, ad malū ℈o fugiēdo illud. Ipse ergo actualis appetitꝰ boni vocat volūtas ſm q̄ nominat actū volūtatis, sic em̄ nūc loq̄mur de volūtate: fuga aūt mali magis ꝺr nolūtas: vñ sicut voluntas est boni, ita nolūtas est mali. C Ad ſcḋm ꝺom, q̄ potētia rōnalis nō se hz ad q̄lz oppoſita ꝓsequenda: sed ad ea q̄ ſub suo obiecto cōuentēti cōtinent, nā nulla potētia ꝓsequit nisi ſuū cōueniēs obum: obum aūt volūtatis est bonum: vnde ad illa oppoſita ꝓsequēda se hz volūtas q̄ ſub bono comprehenduntur: sicut mouet z ꝺe scere loq̄ z tacere, z alia hmōi: in vtrūq̄ em̄ horū ferē voluntas ſub rōne boni. C Ad tertiū ꝺom, q̄ illud qō nō est ens in rerū natura, accipit vt ens in rōne: vñ negationes z priuationes entia ꝺicuntur rationis ꝑ quē etiā modū futura prout apprehenduntur ſunt entia: in q̄tū igit ſunt huiusmodi entia apprehenduntur ſub ratione boni: z sic volūtas in ea tendit: vnde philosophus ꝺicit in. 5. ethi. quod carere malo habet rationem boni.

C Utrum voluntas ſit tantum finis, an etiam eorum que ſunt ad finem. Articu. 2.

Ad Secundum videt q̄ volūtas non ſit eoꝝ que ſunt ad finē: sed tantū finis. ꝺicit enim philosophus in. 3. ethic. q̄ voluntas est finis: electio aūt eorum q̄ ſunt ad finem. C℘. Ad ea que ſunt ꝺiuerſa gñe: ꝺiuerſe potētie ale ordinant: vt ꝺr in. 6. ethi. sed finis z ea q̄ ſunt ad finem ſunt in ꝺiuerſo genere boni, nā finis, q̄ est bonū honestum vel ꝺelectabile, est in gñe qualitatis vel actionis aut paſſionis. bonū aūt qō ꝺr vtile qō est ad finem est in ad aliqꝺ: vt ꝺicitur in primo ethi. ergo ſi voluntas est finis, nō erit eorum que ſunt ad finē. C℘. Habitus proportionātur potētijs: cū ſint earū perfectiones: sed in habitu

conuenit ei qō ſub aliqua entis rōne quaſi veſtitū cōſideraf: sicut cū non admiſcere se ruinosis consideratur ſub rōne securi: z non comedere ſub rōne ſancti: z se nō peccaturum ſub rōne ſancti. In hac rñſione hoc ſcḋo mō ſumit esse ens in ratione: qñ ex eo q̄ negationes priuatiōes z futura ꝓsideranf ſub aliquo entis z boni ratione appenuntur. Et ad hoc ꝺirecte afferf auctoritas arist. q̄ carere malo ſub boni rōne est. Notāter aūt ꝺe priuationib negationibus z futuris hoc ꝺictū est: qñ reliqua bona ſub entis rōne ſunt non ſolum in rōne ſed in rerum natura: ac per hoc non ſunt hac ꝺiminutiua ꝺenominatione contenta. Ista vero qz in rerum natura non habent entis rationem ſed in ratione tantum: habente tamen fundamentum in re equinocū: ideo entia in ratione ꝺicta ſunt: z boni in eis ratiōem ſic ſaluari.

C Super Artic. 2.

In articulo ſecundo eiuſḋ. q. ꝺubiū occurrit ꝺe titulo quid. i. ſignificat in hoc titulo ly voluntas. Si ſumitur pro ipſa potentia volitiua extra propoſitum est: vt patet ex principio queſtiōis vbi propoſitum est q̄ō ꝺe actu voluntatis qui est velle tractāꝺum est. Si ſumitur pro volitione vt in reſponſione ad primum argumentum in primo art. ꝺeclarat litera: obſtant ſecundū argumentū z tertiū z argumentum in oppoſitū, z ꝺiſtinctio poſita in principio corporis articuli huius. hec enim omnia ꝺe potentia qua volumus loquūtur. Si ſumitur vt pro vtraq̄ ſcilicet potentia z volitione obſtat equinocatio voluntas enim equinocum est ad potentiam z operationem. C Ad hoc ꝺicitur quod preſens titulus sicut z precedens intelligitur ꝺe voluntate pro volitione: z q̄ tam argumentū ſcḋm q̄ tertiū arguit q̄ hūc ſenſum: ſed per locum a fortiori. si em̄ finis z ea que ſunt ad finem exigunt ꝺiuerſas potentias ſequitur quod exigunt ꝺiuerſos actus: vt patet. Ratio autem in oppoſitum: z ꝺiſtinctio in corpore articuli allate ſunt: z propter materiam rationabiliter (vt ꝺictum est) tactam in predictis ꝺuobus argumentis: et propter perfectionem doctrine: z propter proximitatem inter primum ſimpliciterque voluntatis actum, ſcilicet velle z potentiam volitiuam: propter quod communi nomine vocantur voluntas non equinoce: ſed per prius z poſterius

Et hec de ppinq̃tas fuit etiã (iudicio meo) rõ z scõi z tertij argumẽtoꝝ. Conclusio autẽ cognatio hec in cõione obꝫ vt in ifa dicit z nũcupe declarabitur.

¶ In corpe articuli eiusdẽ dubiũ occurrit de assignata cõione obꝫ respectu potẽtie z actꝰ ei⁹ simplicis: q̃. f. est dꝛia inter obm potẽtie z ꝑm se obm potẽtie: vt cũ in ifa q̃ ꝑpriũ obm simplicis actꝰ potẽtie est id qõ est ꝑm se obm potentie: aut cũ ly ꝑm se distinguit ꝑ ꝑm eccliã, aut ꝑ ꝑm aliũ: quoꝝũ q̃lt mõ sumat ẽqlis: imo idẽ oio erit ꝑpriũ obm potꝰ z ꝑpriũ obm simplicꝭ actꝰ qõ ẽ ꝑ ifam volẽtẽ potẽtiaꝫ extẽdere se ad ꝑpriũ obz actꝰ simplicis: z obm actꝰ non simplicis. ꝓbat sc̃la: qz taꝫ obm p accns q̃ obm p aliud extra fot malẽ rationẽ p se obiecti potentie est.

¶ Ad hoc breuiter dr q̃ hic sumit ꝑm se vt distinguit ꝑ p aliũ nõ q̃oly ꝛ infra latitudinẽ ꝑscitatis: ita q̃ ꝑm se sumi: t̃ ꝑpter se pꝰ et opponit. et qõ est p se scõo. Sicut dicim⁹ q̃ hõe tactũ cõuenit alicui per se pꝰ: homini vero p aliud. i. per se scõo: qz ꝑpter aial. Constat aũt q̃ p se scõo nõ egredit latitudinẽ p se adequati obti. vñ in ꝓposito qz bonũ in sua cõitate est obm potentie volitiue: z bonũ est cõe ad bonũ p se pꝰ id est finẽ: puta honestũ vel delectabile. et ad bonũ per se. 2ꝰ. i. id qõ est ad finẽ puta vtile obm simplicꝭ actus huiꝰ pꝰ iferꝫ ẽ ꝑm se obm. i. finis. q̃ solus amatur nõ ꝓp aliud.

¶ Circa ꝓbõem excludũe cõclonis i corpe eiusdem articuli dubium occurrit duplr. ꝓmo qz medium ꝯtrahit cõclonẽ. Est enim mediũ: q̃ ea q̃ sit ad finẽ nõ sunt bona vel volita nisi ꝓp finem. Ex hoc argũtur sic. Acꝰ q̃ ferꝛ i ea q̃ sunt ad finem ꝑm omnem rõnem appetibilitatis eorũ nõ ẽ negãdꝰ ferri in ea q̃ sunt ad finez: ꝛ volitio est hmõi ꝑm ifam: qz ferꝛ in illa rõne finis: z illa nõ sunt appetibilia nisi rõne finis. scõm dubiuꝫ est: qz si volitio ferꝛ in ea q̃ sunt ad finẽ in ꝑticulari in eis finem vult volitio erit idẽ qõ electio: q̃ electio nõ est eoꝝ que sunt ad finẽ nisi ꝓpter finẽ. Infirmus ẽm non eligit potionẽ amarã nisi sub rõne sanitatis z eodem mõ vult candẽ in ꝑticulari sani rõne sapit.

busq̃ dñr artes opatiue ad aliũ ꝑtinet finis z ad aliũ qõ ẽ ad finẽ: sicut ad gubernatorẽ ꝑtinet vsus nauis, q̃ est finis ei⁹: ad nauifactiuã ꝓo ꝑstructio nauis q̃ ẽ ꝓp finẽ. q̃ cũ volũtas sit finis, nõ erit eoꝝ q̃ sunt ad finem.

Sed ꝛ est: q tu in reb⁹ nãlib⁹ ꝓ eandẽ potentiã aliq̃d ptrãsit media z pertingit ad terminũ. ſz ea q̃ sunt ad finẽ sunt quedaꝫ media per que quenit ad finẽ sicut ad terminũ. Ergo si voluntas est finis, ipsa etiam est eorum que sunt ad finem.

Rñdeo dõm, q̃ volũtas q̃ãq̃ dr ipsa poꝰ q̃ volum⁹: q̃ãq̃ aũt ipse volũtatis actꝰ. Si q̃ loq̃mur dr volũtare ſz q̃ noiat potẽtiã: sic se extẽdit z ad finẽ z ad ea q̃ sunt ad finẽ. ad ea cũ se extendit vnaquecq̃ poꝰ in quibus inuenitꝛ põt quocunq̃ mõ rõ sui obꝫ: sicut visus se extendit ad oia quecũq̃ participãt quocunq̃ modo colorẽ: ratio aũt boni q̃ est obm potentie voluntatis inuenitur nõ solũ i fine: ſz ẽt in his que sunt ad finẽ. Si aũt loquamur de voluntate ꝑm q̃ nominat ꝓprie actũ, sic ꝓprie loquẽdo ẽ finis tm̃. omnis ẽm actꝰ denoiatꝰ a potentia nominat simplicẽ actũ illi⁹ poꝰ: sicut intelligere noiat simplicẽ actũ intellꝰ. Simpleꝛ ãt actꝰ potẽtie est in id qõ est ꝑm se obz potẽtie: id ãt qõ est ꝓpter se bonũ z volituꝫ est finis: vñ voluntas ꝓprie est ipsius finis. Ea ꝓo que sunt ad finem non sunt bona vel volita ꝓp seipsa: ſz ex ordine ad finem: vñ voluntas in ea nõ ferꝛ nisi quatenus fertur in finẽ: vñ hoc ipm qõ in eis vult ẽ finis: sic ꝛ itelligere ꝓprie est eoꝝ q̃ ꝑm se cognoscunt ſ. principiorũ: eorũ ãt q̃ cognoscunt ꝑ principia nõ dr esse intelligẽtia nisi iquãtũ in eis ipsa principia considerant. Sic ẽm se habet finis in appetibilibus: sicut se hꝫ principiũ in intelligibilibus. vt dicitur in. 5. ethico.

Ad primũ ergo dõz, q̃ ꝓbs loquitur de votꝰ ꝑm q̃ ꝓprie noiat simplicẽ actũ volũtatis: nõ autẽ ꝑm q̃ noiat potentiam.

¶ Ad ꝑm dõz, quod ea que sunt diuersa gñe ex equo se hñtia ordinantur diuerse potentie: sicut sonus z color sunt diuersa gña sensibiliũ ad q̃ ordinant audit⁹ z visus. Sz vtile z honestum non ex equo se hñt: ſz sicut qõ est ꝑm se, z ꝑm alterũ: hmõi aũt semper referũtur ad eandem potentiã: sicut per potentiã visiuã sentitur z color z lux per quã color vr. ¶ Ad tertiũ dõm, q̃ nõ quicquid diuersificat hꝫ habitũ, diuersificat potentiam: habitus enim sunt quedam determinationes potẽtiaꝝ ad aliq̃s spãles actꝰ, ztũ q̃libz ars opatiua ꝙsiderat, z finẽ z id qõ est ad finem: nã ars gubernatoris ꝙsiderat quidem finẽ vt quẽ opatur: z id aũt qõ est ad finẽ vt qõ imperat. ecõtra vero nauificatiua considerat id quod est ad finẽ vt qõ operatur id vero qõ est finis: vt ad quod ordinat id qõ operatur, z iterum in vnaqua⁊ arte opatiua est z aliq̃s finis proprius, z aliquid qõ ẽ ad finem qõ ꝓprie ad illam artem pertinet.

¶ Utrum voluntas eodem actu moueatur in finem z in id quod est ad finem. Arti. 3.

Ad tertiũ sic proceditur. Uidetur quod eodẽ actu volũtas ferat in finẽ, z in id qõ est ad finẽ: q⁹ ꝑm philosophum, vbi est vnũ ꝓpter alterũ, ibi est vnũ tantũ: sed volũtas nõ vult id qõ est ad finẽ, nisi ꝓp finẽ. ergo eodẽ actu mouetur in vtrũq̃. ¶ ℞. Finis est rõ volendi ea q̃ sunt ad finẽ: sicut lumẽ est rõ visionis colorũ: ſz eodẽ actu vr lumen z color. ergo idem est motus volũtatis, quo vult finẽ, z ea q̃ sunt ad finẽ.

¶ ℞. Idem numero motus naturalis est q̃ per media tẽdit ad vltimum: sed ea que sunt ad finem cõparantur ad finem sicut media ad vltimũ. ergo idẽ motꝰ volũtatis est quo volũtas ferꝛ in finẽ, z in ea q̃ sunt ad finem.

Sed cõtra. Actus diuersificanꝫ scõm obiecta: ſz diuerse spẽs boni sunt finis, z id qõ est ad finem, qõ dr vtile: ergo nõ eodem actu voluntas fertur in vtrunq̃.

Rñdeo dõm, q̃ cũ finis sit ꝑm se volitus: id aũt qõ est ad finẽ in quãtũ hmõi nõ sit volitũ nisi ꝓp finẽ: mãifestum est q̃ volũtas põt ferri in finẽ, inquantũ hmõi sine ꝯ q̃ ferat in ea q̃ sunt ad finẽ sed in ea que sunt ad finẽ inquãtũ hmõi nõ põt ferri nisi ferat⁹ in ipsum finez: sic ergo volũtas in ipsum finẽ dupl̃r ferꝛ, ſ. vnomodo absolute ꝑm se: aliomõ sicut in rõne volẽdi ea q̃ sunt ad finẽ. manifestũ est q̃ q⁹ vnꝰ nã ꝓ dicit ad finẽ. z idẽ motꝰ volũtatis est q̃ ferꝛ i finẽ ꝑm q̃ ẽ rõ volẽdi ea q̃ sũt ad finẽ: z i ipa q̃ sunt ad finẽ. Sz aliꝰ actꝰ ẽ q̃ ferꝛ i ipz finẽ absolute: z q̃ãq̃ ꝑcedit ꝛpe. sic cũ aliq̃s ꝓ vult sanitatẽ z postea deliberãs quo mõ possit sanari, vult cõducere medicũ vt sanet, sic ẽt z circa intellm accidit. nã primo aliq̃s itelligit ipa ꝓna ꝑm se: postmodũ autem intelligit ea in ipsis cõclusionibus ꝑm qõ assentit cõclusio

¶ Super Articu. 3.

Circa titulum tertij articuli eiusdem. 8. q. dubium occurrit. An. ſ. quera⁊ hic de ipsa volitione: aut vniuersaliter de actu volũtatis. Si de volũtate sola, vana est questio. ſtam in precedenti articulo determinauit author quod volitio est finis tantum. Si enim volitio non est eorum que sunt ad finem frustra q̃ritur de ipsa an sit vna vel plures respectu eorum que sunt ad finem z in finem: Si de omni actu volũtatis: extra limites ꝓpositi est: quia hoc de volitione questio est: z hoc quesitum articulus huius questionis esse debet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur dupl̃r. primo q̃ volitio z hꝫ rationem volitionis z hꝫ rationem motus voluntatis in finẽ. Et ly inquãtum volitio est exclusa sit ab his que sunt ad finem: inquantũ ista est motus volũtatis in finem non excludit ab his que sunt ad finem: z ꝓpterea questiũ est hic, vtrum motus voluntatis in finem z in id quod est ad finem sit vnus numero vel non: licet esse motus voluntatis in finez sit commune volitioni z pluribus aliis actibus voluntatis: quia tamen volitio est primus motus voluntatis in finem idcirco questio de eodem vel diuerso in motu voluntatis in finem ad questionem de primo motu spectat. scõo et quasi in idem redit di. q. 4. cõ. cirr q̃ qz presens articulus non est de alio quo vno actu scd de vnitate vel pluralitate actũ respectu horũ obiectorũ salꝛ finis z eius quod est ad finem: merito locutus est in q̃stione de primo actu. Cuius proprium obm est finis: z potentia nã ꝓ dicit ad finẽ.

¶ Circa doctrinã huius tertij articuli ꝓquanto dicitur quod quando voluntas mouetur in id quod est ad finem inquantum hmõi mouetur quoque necessario eodem motu in finem: occurrit dubium ex Gregorio de Arimino in primo sententiarum distinc. primo. q̃. prima art. 2. Ex triplici siquidem capite arguit: z dicit oppositum. Primo ex eo q̃ volitio finis est causa volitionis eius quod est ad finem. Idem enim nõ est causa ſuũpsius. Et confirmatur quia cum dicitur q̃ volo medicinam ꝓpter sanitatem: designatur q̃ volo medicinam ꝓpter volitam sanitatem. Et cõfirmatur quia sicut conclusio nota est ꝓpter principia: ita id qõ est ad finem est volitum propter finem: sed ibi notitia est causa notitie: vt patet primo posterio. Ergo hec volitio fit a volitione. secundo ducendo ad inconuenies: quia sequeretur quod appetens propter finem semper actu appeteret finem: quod patet esse falsum: tum quando sunt multi fines subordinati de quibus actualiter appetens non cogitat: tum quando actualis de fine cogitatio desinit: vt in oratore deum in principio in ipsum moto: deinde continuante oratione abs̃q̃ actuali cogitatione de deo. tertio ducendo quoque ad inconuenies: quia sequeretur quod idem actus volũtatis esset simul volitio z nolitio. vt patet quum quis ordiũ peccatis, ꝓpter deum. si cui est vnus actus erit simul velle deum vt finem z nolle peccatum vt repugnans fini.

¶ Ad horum euidentiam. Scito primo quod finis z id quod est ad finem, z similiter conclusio z principium dupliciter accipi possunt. primo ꝑm se: et sic non sunt ad ꝓpositum. nihil em̃ refert ad ꝓpositũ an inter se hec se habeant vt causa z causatum an conuerso. Alio ergo mõ sumunt vt volita vel co

f. qõ. 12. ã. 4. cor. 2. dist. 14. ã. 2. et 4. q. 4. cõ. 2. ã. 14. ad. 3.

gnita a nobis. Et sic de eis est phs sermo: z vertit in dubiū an quum volitum est aliqd pp aliū vt finē, eadē numero volitio sit circa vtrūq; an sint due simul volitiones, quarū vna est rō alterius, z sic est quū cognoscit pcessū propter pn̄m. an. sint due cognitiones quarū vna est cā alterius: an vna circa vtraq;. Scito scīo q iudiciū de hac qōne oīno suū proferet ab his qui hec psiderāt per modum rerū nātūm aliis cēsentib; cē oīno vnū motū: aliis oīno distinctos. Qui em̄ examinat rē hanc

p modū nātis motoris et nthus propter principia.

videnr q motor volūtatis in eo q est ad finē vt sic hz pcessū vno z eodē termino vtrūq; diuersimode: quia id q est ad finē vt māle: et finem vt formale: iudicant phi q b motor est oīno vnus sicut visus coloris et luminis: et sic est i pcessu z pn̄o. Qui ho rē hanc p modū nātū causarū examinat: z videt q pcessū nō ab cognoscitur pp pn̄m nisi qr cognoscit per pn̄m cognitū. Dis ciplina doctrina z disciplina ex preexistēte fit cognitione. Et sic qō id qō est ad finem non amat alr pter finē: nisi qr amat pter finē volitū. Cōcludunt aūcta distinctione cāe z cāti oīmodam eoīs distinctionem. Vnus autē thomas media via incessit: et posuit motū volūtatis in eo q est ad finē pter finē, esse vnum qdē numero, pluralitatē ho formalem in eo videlicet q alis nra triplr se hz ad oba. s. habitualiter, actualr z virtualiter. Et q inter motū volitatis et aliqd habitualr z actualr medius est motus voluntatis in illud stualr: z sic est in intellectu. Cum em̄ habēs charitatē peccat venialiter habitualr qdē diligit deū: sed nō actualr vt pz: nec virtualr: quia pctm nō est dirigibile in deum. Cū aūt hns charitatē ambulat vel predicat et qdā aliud non mali facit: ipsius de deo non cogitet actualr: actus tm illi non solū talis stmto est sed charitatis: z volūtas tunc virtualr fertur in deū: z non solū habitualr qō conuenit dormienti z peccāti venialr. Et sic vnico actu numero voluntas fert in pter finē z in ipsum finē: z sic saluatur idētitas numeralis motus z distinctio causarū quodāmō: dum vnus est actus nūero strate subi: z plures numerositate forme. Et ex his facile respōderur ad oba. Ad primum qdē dr q finis z id qō est ad finē vt volita duplr se hnt. Primo formalr z secūdum stm se: z sic diuersis volitionibus amant: z vna est cā alterius. Scdo vt vnū virtualiter claudit in alio: z sic vnica volitione sub amātur, z eodē mō dr ad confirmationes. Est em̄ hoc volitū pter illud volitum virtualiter participatum in hoc. Et concl̄o nota pter principia virtualiter participata in cōclone. Sic enim ad min̄o occurrit vt rō videdi cōclonem et sit vt rō amandi qō est ad finē. Dico aūt ad minus: q nihil phibet etiam actualr vnico actu tendere in eleemosynā propter deū. in illā vt mām. in hoc vt formā: sicut vna visio corporalis tēdit in colorē z lumē. ea nāq; que sunt ad finē cōparantur ad finem vt mā ad formam: vt pz ex supradictis in qōne quinta. Et scito q in hmōi que vnico actu ad vtrunq; terminant ly propter non dicit causam volitionis sed voliti: dicit em̄ cām quare illud māle terminat actū volendi: z non dicit aliā volitionē causantē istā nisi stualr, z sic ē in intellectu. Ad scām quoq; pz quid dām. q. s. semp appetēs est ad finem appetit finez nō habitualr nec actualr, vt extēdit se ad actualr z virtualr. Est em̄ virtualiter vti. aliquo infra latitudinem actualis vsus: alioquin nunq; impleret illud pceptū: ois in gloriam dei facite etc. facere em̄ actualr operari importat. Ad tertiū dr q nolle in hoc differt a non velle q b negatio actꝰ. Illud vero est actus negatiuus. i. velle nō ois aūt actus negatiꝰ appetitus claudit in se stualr seu participatiue actum positiuum sui pn̄m z radicem. Odiū em̄, fuga, z tristitia amoriem claudūt in se oppositoū: vt de se pz. vnde nullū incōueniēs est vnū actum numero numerositate subi esse velle z nolle respectu diuersorum: odium em̄ pcti pter deū est: z actus charitatis respectu vei z refutationis respectu pcti. At si quis dixerit q aduersarij hec ois cōcederent. Sed ipsi impugnāt quo ad actualem volitionem vtriusq; pz. Dr eis q discant scribere cum impugnant opiniones: z cognoscant se errare: qr nō distinxerunt nisi actualr z habitualiter: omittētes stualr: z non videntes qō secu fertur in aliquid qui actum facit virtualiter in illud. Et hec sint hic dicta pro luce motus voluntatis in eo quod ad finem propter finem: quamuis magis forte spectent ad q. 12. art. 4. vbi de intentione disputabitur.

¶ Super qō. 9.

¶ Circa titulum. 9. q. aduerte nouitie quod quia idem est actus potentie z id in quod potentia reducitur a suo motore: cum mouere nihil aliud sit qua in reducere de potentia ad actum. Ideo ad presentem tractatum de actibus voluntatis spectat differere de motiuo voluntatis. i. potentie volitiue. hoc enim nihil aliud est quā differere de cā actus ipsius voluntatis. Rursus quia nunc tractatur de primo actu voluntatis scilicet de volitione: ideo nunc inuestigāda est causa actuū voluntatis: qō fit grēdo a quo potentia volitiua moueat. i. reducatur ad actum.

¶ Super Articu. 1.

¶ Circa articuli primi. q. 9. corporis primā partē: dubiū occurrit nō dissimulāda: vbi author distinctionem ponit quod dupliciter aliqua vis ale est in poā ad diuersa. vno mō ētū ad agere vel nō agere. alio mō quā tū ad agere hoc vel illud. Et subdit q eget motore ētū ad vnū: z q alterum horū. s. primum se tenet ex parte subi. scām ho ex parte obi. Est nāq; hic dubium: qz hz verūz sit: z ex pcessu lre pbet: q id quod est in potētia ad illa duo egeat motore quo ad duo: non ih̄ est pbatū nec verūz q egeat duobus motoribus. Altero ex parte subiecti: altero ex parte obiecti: siquidē experientia: auctoritate z ratione hoc conuincitur. Experimur enim quod aqua que est in potentia ad pati z nō pati: z ad pati hoc vel illud: puta raritatem vel densitatem: eget motore a quo z patiatur: z patiatur hoc: puta raritatem. Ab eodē tamen agēte rare factibus: scz vtrūq; habet: z simile est in aliis naturalibus. Aristo. quoq; in 2° de anima: manifeste vult q sensitiui 2ª mutatio fit ab obo. Et constat quod secunda mutatio sensitiui est qñ visus reducitur de poā ad actū secundum. In qua reductione visus z fit videns, z fit videns hoc: puta albū obiectū: nō ergo visus eget duplici motore. Altero ad b q videat z altero ad hoc q videat albū. Suffragari demū rōnē pz ex eo q potētia vnica vnicū adequatū actum respondentē vnico adequato motori exigit alioqn nō esset inter hec tria adequatio: nō ergo eget vna potētia duobus motoribus e regione diuersis quales sunt ex parte obi: z ex parte subiecti.

¶ Ad hoc pequiter dām est. q. huiusmodi dubium pcedit ex malo intellu distinctionis facte in litera. Ad cuius euidētiā scito q potentie sunt duplicis ordinis. Quedā sunt q solo ppio actu exercent: qdā ho in qbus exercitium proprij actus distinguit ab actu ipso. In primo ordine sunt oēs potētie materiales z quales q̄tes supiori ipio nō subsunt. In scdo ordine sunt oēs potētie qb⁹ vtimur cū volumus. Potētie primi ordinis ab eodē motore hnt opari z operi b. potētie ho scdi ordinis ab alio motore hnt visum, z ab alio hnt actū specificū: q. visus aliud est ab actu specificato. vñ dissē posita in lra per ly exercitiū actꝰ intelligit visum ppie dcm q est actꝰ volūtatis vt principij primi, aliarū ho potentiarū vt exequētiū: ita q lra p eē in potētia ad agere nō intendit potentiam ad agere z ad ipsum suū agere z nō agere, e stm seipsa: sed potentiam ad agere z nō agere stm q subsunt visui. potentia em̄ visiua: vt ab vno exemplo discas oēs: si referat ad videre z non videre vt sic: z videre b puta albū vel nigrum ab eodē motore puta albo reducit z in actū videdi, z in actū videndi album. Et b est cōpare potentiā ad suū actū z obum stm se. Si aūt referat ad videre z videre albū vt subsunt visui: sic eī visus sit actus potētie visue nō stm se, sed vt exequētis volūtatē principiantē visum: sic alio eget motore ad hoc qō reducat in actum visus: z alio ad hoc vt reducat in actū sue ppie spēi. z hic est sensus verus huius dissōnis z lre z intētus. verū qdē, qz vt inferis patebit vti est actꝰ volūtatis vt imperātis, z reliquaꝝ virtū vt exequētiū. Et cōstat q oēs potentie aīe applicant a volūtate ad suos actꝰ: qō nihil aliud est quam exercitiū actus, z vti seu visus illaꝝ. Consonant ois huic ho qñ obones in oppositum nihil militant contra istū sensum. Prima em̄ obiectio loquit de potētijs primi ordinis. Scda de potētijs relatis ad suos actꝰ stm se non stm qō subsunt visui. Tertia quoq; de potentijs z actibus z actibus secundum se loquitur. Stat enim quod vnica potentia secundum se egeat vno motore: z vt subest alteri egeat alio vt patet. Quod autem hoc sit intentum in litera patet etiam ex verbo litere: vbi dicitur quātum ad exercitium vel visum actus. Et inferius in questione de vti apertissime exprimitur, quod vti nihil aliud est quam applicatio potentiarum ad sua opera. Cōstat em̄ q per exercitium actus h nihil aliō iteligit nisi explicatio poā ad suā operationē: agere. s. vel nō

f. qō. 17. ā. 1. et. q. 82. 2. 4. Et q. 14. 1. 2. q. 22. 11. Et mal. qō. 4. ā. 2. col. 2. 13. 2. q. col. 2. 10. 2.

agere. Et sic manifeste patuit q̄ ꝑ̄ est ex pte subi & illud obi ꝛc. Et si scotus & ceteri quos refert in. 2. sniar. dist. 42. q. 1. tractando modū q̄ cogitatio subest volūtati aduertisset ad hoc. s. q̄ nō sub. est, nisi vt subest actui voluntatis qui est vti: vtiūtur ꝓpto q̄ idē est iudiciū de applicatione intellꝰ ad sēsas cogitationes & oculi ad videndū, manꝰ ad operandum ꝛc. Diuertisset secundo a tot extraneis phātasijs. Cōclusisset tertio q̄ hoc spectat ad tractatū de vti: quo. s. vti sit actus volūtatis de q̄ infra. tractabit. ℌ diuerim ne aliqꝺ rem facilem in difficilem versam legens noduꝫ in scirpo timeat.

℣ Circa vltimā partē etiā ꝺ̄ art. dum ꝓ̄ occurrit de illa ꝓpōe assumpta ex Ilia. Obꝫ mouet ōter minādo actū ad moꝫ ꝓncipij fofak & q̄ rebꝰ nālibꝰ actio specificatur vt calefactio a calore aut autor intendit q̄ obm moueat ad motū ꝓncipij ꝑm rē. i. ꝑm illū genus cās q̄ mouet ꝓm q̄ actiōis in nālibꝰ: aut q̄ obm moueat i gñe cās fofak: & explanat cetera afferunt. Si em̄ sic dit ꝓ̄ obstat statim subsūpta ꝓpō. s. ꝓ̄ est fofale ꝑ̄ ē ens et vez vle. Dm̄ sic ꝑa ꝓpō assumeret de ꝑ̄ effectiue. q̄. ē em̄ calor q̄ calidū calefacē calefactionis ꝑ̄ in gñe cās efficiēt): q̄uis i ordine ad calefaciēs se hēat vt ꝑ̄ fofale. 2ª ār ꝓpō subsumeret de ꝑ̄ fofali: & sic ꝓcess⁹ nihil cōcluderet. Et confirmat: ista rō tendit ad ℣: q̄ obꝫ hꝫ rōnē ꝓncipij fofak: & obꝫ intellꝰ ē ꝑ̄ ꝑ̄ fofale. ℌ vbi appet q̄ si ꝑma ꝓpō ℌ falsa & ꝺ̄ ꝓncipio fofali nihil sit. Si ad 2ª tendit 2ª. Tūc obstāt ꝓ̄ dicā sicut ꝓ̄. p. q. vbi ꝺ̄, q̄ obm cā poꝫ actiue ℌ̄ passiue specificat: q̄ obm poꝫ actiue ē finis: patꝫ ex ho ē agēs nec ab vtroq; ꝺ̄ ꝓ̄ specificat. ℌ ꝺ̄ obm mouet in genere cause formalis sed q̄ finalis q̄ꝫ effectiue. Deinde obstāt multa ꝓbabiliꝫ dicta puta q̄ appetibile q̄ est obm volūtatis mouet vt finis & vt agens.

℣ Ad hoc ꝺ̄, q̄ pculdubio author intendit q̄ obm mouet in gñe cause formalis: alioquin nihil cōcluderet: sꝫ non dixit absolute q̄ mouet vt ꝑ̄ formale: vt insinuaret q̄ non est ꝑ̄ formale intrinsecū: sed extrinsecum: nō in separatū vt idea: sꝫ cōiunctū. Calor em̄ non solū est ꝑ̄ formale calefaciēdꝫ etiam calefactionis quā dām, dico autē quodām modo: q̄ calor in actum est ꝑ̄ eliciti calefactionis est eius ꝑ̄ in gñe cause efficientis: in actum vero est ꝑ̄ determinatiuū illius ad speciem est ꝑ̄ eiꝰ in gñe cause formalis extrinsece coniuncte tamē. Nec obstāt huic sensui allata in oppm: q̄m aliud est loqui de motione talis vel talis obi, et aliud est loqui de motione obi absolute. Conceditur nāq; q̄ tale obm mouet finaliter tale effectiue ꝛc. et hoc ꝺ̄ in locis allegatis. Sed non conceditur q̄ motio conueniens obto absolute sit effectiua aut finalis: sed formalis ℌ̄ius extrinsece. Obm em̄ est velut extrinseca forma actus. vñ author quum posuisset q̄ determinatio actꝰ ad ꝺ̄ vel illud se tenet ex pte obi nām obi non vt tale vel tale est. sꝫ absolute vt obm est cōpletus in ordine ad determinationem actus: vidit q̄ non determinabat actū vt efficiens, nec vt finis: quia nihil horum omnī obto determinanti actum cōuenit: sed ad genus cause formalis recurrēdū esset: hoc em̄ & oi vere obiecto cōuenit & per se cōuenit illi. Dixi autem vere obo ꝓpter multorum loquendi vsum terminos obā secundaria vocantium. hec em̄ non mouent: q̄ vere obiecta non sunt: sed termini potius operationum. Sicut natura leonis terminus est intellectionis diuine: & securitas rustici regalis ꝓuidentie. ℣ Circa efficaciam processus prefati positi in litera dubium occurrit: q̄m aut non concludit q̄ intellectus mouet voluntatem. q̄ est intentum: aut cōcludit q̄ intellectus mouet ceteras vtices anime ex parte obi: q̄ est falsum. Cum em̄ ex hac rēne nihil amplius habeat: nisi q̄ obm intellō ex eo q̄ primū ꝑ̄ formale est primū obiectum nationum actuū ad spēm. Ex hoc aut aut sequit q̄ intellꝰ mouet ceteras potentias iuxta illam maximā. Primum in vnoquoq; gñe est causa oīm eoꝝ que sunt: post autem si non subintelligit hec maxima volūtarie & absq; nepti aliquo inferꝛ q̄ intellꝰ ex hoc q̄ eiꝰ obm est primū ꝑ̄ formale hꝫ quod moueat volūtatem: ℌ̄ius enim hoc. s. intellm mouere voluntatem ex parte obi sit verū & notum: quia presentat ei obm non ℌ̄est notuꝫ quod hꝫ ex hoc q̄ eius intellectus obm est primū formale in quo ℌ̄ consistit tota vis rationis litere.

f. arti. 3. co. si. et q. 10. ar. 3. & qō. 77. ā. 1. Et hi. q. 5. ā. 10. co. 2. q. 22. ā. 9. ad. 2. & 6.

℣ Ad euidentiā huius dubitationis, Scito q̄ author primas radices attingēs virtutis q̄ motionis propositi in litera scilicet ex pte subi & ex pte obi quēadmodū ꝑ̄ agens in tota ala. ac ꝓ hoc motiōes ad vsum actus intulit esse voluntatē: q̄ ad cā speciat ꝑ̄ ꝑ̄cipium finale: vt clare pꝛꝫ ex dicta modo ꝑ̄, moues inter ptes aie ad specificationem actꝰ inserit esse intellm: ex eo q̄ ad ipsum specitat ꝑ̄ ꝑ̄m formaliter si ꝺ̄ ex pte obiectoꝝ ℌ̄ dubitasse esset: par esset vtrobiq; iudicium. s. q̄ quēadmodū ꝑ̄ ꝑ̄ finalis est rō reliquorum finium, ita ꝑ̄ ꝑ̄ formalis rō est obm intellꝰ est rō in suo ramō ordine. i. in gñe cause formalis reliquorum obꝝ: ita em̄ obꝫ vt sic sub ente & vero vt particularia q̄dā cōtinent: sꝫ ex parte potentiarū aie loquēdo est quodāmō par & quodāmō nō par vtrobiq; rō. quo ad primitatem em̄ par est rō. q̄m quēadmodū (vt dictū est) q̄ volūtas est ꝑ̄ finale ꝓncipiū: ipsa inter ꝑtes aie est ꝑ̄ mouēs ad exercitium.

Ita quia intellectus est primum formale primum ipse inter partes anime est primum mouens ad specificationem: formalis enim principū opus hoc est. Quo ad extensionem autem non est par ratio: quia voluntas motio extendit se ad omnes anime vires subditas ꝛc. Motio autē intellectus non extendit se directe nisi ad voluntatem: & ratio diuersitatis huius est modus causandi diuersus. Motio enim voluntaris, quia est per modum imperū extensiua ex sua ratione est. Motio autem intellectus, quia est per modum ꝓsentantis, ad id tantum directe se extendit cui presentat. vnde author in litera postquam posuit vnde inferebatur quod intellectus est primum mouens q̄ scilicet eius est primum principium formale statim subdidit vnde haberetur quod motio eius ad voluntatem extenditur ponens modum quo intellectus motionem hanc facit scilicet per presentationem obiecti: & dixit & isto modo motionis intellectus mouet voluntatem sicut presentans ei obiectum suum. Hec enim verba non solum explanatiua sunt veritatis in se. sed connexiua & deductiua intenti: vt explanauimus: & per hec patet clare responsio ad obā.

℣ Super Articu. 2.

Circa corpus secundi articuli eiusdem questionis dubium occurrit pro nonnullis quia ratio quare appetitus sensitiuus mouet voluntatem assignatur ex parte dispositionis subiecti apprehendentis. Et tamen in calce concluditur quod appetitus sensitiuus mouet voluntatem ex parte obiecti: quomodo hec conclusio sequitur ex illis premissis.

est mouere: dupliciter autē aliquid mouet: vno modo sicut finis aie inuenit esse in potentia ad diuersa. Vnde quātū ad agere vel nō agere. Alio modo ꝺ̄ agere ℌ̄ vel illō. sicut visus quāq; videt actu, & quāq; non videt: & quāq; videt albū, & quāq; videt nigrū. Indiget igit mouēte ꝺ̄ tū ad duo. s. ꝺ̄tum ad exercitiū vel vsum actus: & ꝺ̄tū ad determinationē actus. q̄ꝫ ꝑ̄ est ex pte subi: q̄ quāq; inuenit agēs quāq; nō agēs, aliō aūt ē ex pte obi ꝑm q̄ specificat actū: motio autē ipsius subi est ex agente aliq̄ & cū oē agens agat ꝓpter finē (vt. s. ostensum est) ꝑ̄ huiꝰ motionis est ex fine: & ide est q̄ pars ad quā pertinet finis mouet suo imperio artē ad quā pertinet id quod est ad finē. sicut gubernatoria ars imperat nautifactiue: vt in. 2. phy. dicit. bonū autē in cōmuni qō habet rationem finis est obiectū voluntatis. & lō ex hac parte volūtas mouet alias potētias anime ad suos actꝰ: vtimur em̄ aliis potētijs cum volumus: nā fines & pfectiones oīm aliarū potētiarū cōprehendunt sub obo voluntatis sicut q̄dā ꝑticularia bona: semp aūt ars vt potētia ad quā pertinet finis vtis mouet ad agendum artem vel potētiā ad quā pertinet finis particularis sub illo vti cōprehēsus. sicut dux exercitꝰ q̄ intēdit bonū cōe. s. ordinē totius exercitus, mouet suo imperio aliquem ex tribunis qui intēdit ordinē ꝑticularē acies: sꝫ oēm mouet determinando actū ad modū ꝓncipij formalis a quo intrebꝰ nālibus actio specificat: sicut calefactio a calore. Primum autem principium formale est ens & verum vle qō est oēm intellꝰ: & ideo isto mō motiōis intellectus mouet volunratem sicut presentans ei obiectum suum.

Ad primū ergo ꝺ̄m, q̄ ex illa authoritate nō hꝫ q̄ intellectꝰ nō moueat: sed q̄ nō moueat ex necessitate. ℣ Ad 2ᵐ ꝺ̄m, q̄ sicut imaginatio forme sine estimatiōe cōuenientis vel nociui non mouet appetitum sensitiuum: ita nec apprehensio vel sine rōne boni & appetibilis, vñ intellꝰ speculatiuꝰ nō mouet: sed intellectus practicus: vt dicitur in. 3. de anima. ℣ Ad tertiū ꝺ̄m, q̄ voluntas mouet intellectū ꝺ̄tū ad exercitium actus, q̄ꝫ ipm verū qō est pfectio intellꝰ cōtinet sub vti bono, vt qōdā bonū priculare: sed quantū ad determinationē actus q̄ est ex pte obi intellꝰ mouet volūtatē: q̄ꝫ ipm bonū apprehēdit ꝑm quādā spāle rōne cōpreheſam sub vniuersali ratiōe veri, & sic patet q̄ nō est idem mouēs & motum ꝑm idē.

℣ Utrum voluntas moueatur ab appetitu sensitiuo. Articu. 2.

Ad Secūdū sic ꝓceditur. Utꝺ q̄ volūtas ab appetitu sensitiuo moueri nō possit, mouens enim & agēs est prestantiꝰ patiēte: vt Aug. dicit. 12. super gen. ad lterā. Sed appetitus sensitiuꝰ est inferior volūtate q̄ ē appetitꝰ intellectiuꝰ: sicut sensus est inferior intellectu. ergo appetitus sensitiuus nō mouet intellectū. ℣ ꝓ. Nulla virtus particularis pōt facere effectū vniuersalē; sꝫ appetitꝰ sensitiuus est virtus particularis: cōsequit enim particularem sensus apprehēsionē: ergo nō pōt causare motū volūtatis qui est vtis velut ꝑ̄s apprehēsionem vniuersalem intellꝰ. ℣ ꝓ. Ut phat in. 8. phy si. Mouens nō mouetur ab eo q̄ mouet: vt sit motio reciproca. sed voluntas mouet appetitum sensitiuum in quantum appetitus sensitiuus obedit rationi. ergo appetitus sensitiuus non mouet voluntatem.

Sed ℂontra est, qō ꝺ̄ Jacobi. 1. Unusquisq; tentat a cōcupiscentia sua abstractꝰ & illectꝰ. nō autē abstraheret ꝺ̄s a cōcupiscētia, nisi volūtas eiꝰ moueret ab appetitu sensitiuo. in quo appetitu est cōcupiscētia. ergo appetitꝰ sēsitiuꝰ mouet volūtatē.

Rñdeo ꝺ̄m, q̄ sicut supra dictū est, id qō apprehenditur sub ratione boni & cōuenientis mouet voluntatem per modū obiecti. Quod aūt aliquid videatur bonum & cōuenies ex duobus cōtingit. scilz ex cōditiōe eius qō ꝑponit, & eius cui ꝑponit: cōuenies em̄ ꝑm relationem ꝺ̄. vñ ex vtroq; extremorū dependet. & inde est q̄ iustus diuersimode disponit non eodē mō accipit aliquid vt cōueniēs & vt nō conueniens. vñ philosophus ꝺ̄ in. 3. ethi. Qualis vnusquisq; est talis finis videt ei. Manifestū est autē quod ꝑm passionē appetitus sensitiui immutat homo ad aliquā dispositionem. vnde ꝑm q̄ hō est in passione aliqua videt sibi aliqd cōueniēs, qō non videt extra passionē exiti: sicut irato videtur bonū qō non videtur quieto: & per hūc modū ex pte obiecti appetitus sensitiuus mouet voluntatē.

Ad ꝑmū Ergo ꝺ̄m, q̄ nihil prohibet id quod est simpliciter

¶ Ad hoc dz q̄ dicto expremissis illis habet ſi ſanctꝰ intelligat. dupl̄r eſt intelligi pōt q̄ diſpō appetꝰ ſenſitiui moueat voluntatē vno mō directe ⁊ immediate tanq̄ ſ. finaris ipſaz ſiue q̄ ad exercitiū actꝰ, ſiue q̄ ad ſpecificationē actꝰ. Et ſ̄ eſt falſum. Alio occalionalr ⁊ mediate: ⁊ ſ̄ mō immutat ex parte obiecti. q̄ ad ſpecificationē actꝰ nō quo ad exercitiū. ⁊ ſ̄ ſit ſic: quēcūq; admodum cū fuerit ſenſꝰ coꝝ pr̄ cōmenies ſit calefactiuū eius: ⁊ ex ſ̄ occaſionalr in tali hoie apprehenſio calefactiui vt cōuenientis: ⁊ p̄ñtiū volūtati deſiderat. ⁊c. ita iraro appetitui cōuenies fit vindicta. et ex ſ̄ occaſionalr q̄ intellꝰ practicꝰ apprehendit repulſionē vt nociuē huic nūc ⁊c. Et ſic paſſio apprehēſa vt nociuū nunc ⁊c. mouet volūtatem obiue. Et ſic pz q̄ diſpō appetitꝰ ſenſus ſe teneat ex parte ſui, nō mouet tñ volūtatē niſi ex parte obiecti: q̄ nō mouet ipſaz niſi p̄ius reddat in tale apprehēſionē obi volūtatis. Conſtat eſſi volūtatē ab obo apprehēſo vt ſic moueri, vñ auctor in ſra. Dupliciter poſſit radicem tale vel talis apprehenſionis obiectiuā ex parte ipſius obiecti ꝓut q̄ eſt bonum vt malū ſm ſe: alteraz ſ̄. q. 22 ex parte appetētis: vtrūq; ar. 9. cō. ⁊ hec eſſi ſcientia vel ⁊ ad. 1. diſcontinentis oritur: Et mal. vt in litera dicitur.

q. 3. ar. 3 cor. et q. 6. cor. et ad. 4. et 10.

¶ Super Arti. 3. In titulo articuli tertij eiuſdem q. aduerte q̄ aliud eſt querere, vtrum voluntas moueat ſeipſaz in quoliz ſuo actu: et aliud querere vtrum voluntas moueat ſeipſam. ſtat enī ꝓs affirmatiua illi⁹ ꝙſiti cū negatiua illi⁹, ſtat enī q̄ voluntas moueat ſeipſam q̄ ad aliquē ſuū actū: ⁊ ꝑhr vez. ſit dicere q̄ mouet ſeipſaz: ⁊ tñ non mouetur ſeipſam q̄ ad oēm ſuū actū, ad p̄ñe q̄ nōne nō ꝓtinet niſi an voluntas reducat ſeipſam de poſſe ad actum: ſiue hoc ſit quo ad aliquem ſiue quo ad omnem ſui actum: ſufficit.

¶ Super Artic. 4. Circa rōnē et cōcluſionē in 4. ꝓpoſito 4. art. eiuſdem. q. dubium occurrit circa rōnē ꝗdē: q̄ ad actū volēdi ſufficit obm apprehēſum ꝑſis ⁊ volūtas inḋt Sco. in ſ̄libe. q. 3. nō q̄ rectiſ exteriꝰ agēs: nec q̄ Paulꝰ ſcripſit velle: vt rō ifrenit ꝑ⁹. arḡt q̄ rō ſic cōmittit ſophiſma p̄ñs: cū eñ volūtariū (vt ſuperiꝰ pz) dupl̄r dicat. ſ. vel q̄ volitū: vel q̄ in p̄ñte volūtatis ifa ex hoc q̄ primꝰ actꝰ voluntatis nō pōt eſſe volūtariꝰ. pīo mō infert q̄ nullo mō eſt volūtariꝰ. q̄ ⁊c. vbi pz manifeſtus error. Et cōfirmatur q̄ alio mō eſt volūtarium ipm volitū: alio mō ipſa volitio. nā illud vt obm hoc vt actꝰ: ac q̄ hoc illud mediāte actu: hoc abſq; medio: cū eñ volo legere non totū legere eſt voluntariū: ſed etiā illud velle quo volo legere ꝙuis diſſimiliter: q̄ legere mediante velle: ipm aūt velle ſeipſo. Et tñ rō literę: primum velle nō pōt eſſe volitū vt obm: cōcludit q̄ nō ē in p̄ñte volūtatis: ſed ex inſtinctu ſuperioris: quātū dici poſſet. q. 15 primū velle nō poſſit eſſe volitum vt obm: eſt tñ volitū vt actꝰ: ⁊ ſic nō opz q̄ ſit volitus cōſilio mediāte. Preterea. Tota vis rōnis litere cōſiſtit in hac excluſiua: voluntas mouet ſe mediante conſilio: ſeu ex aliqua voluntate ꝓſuppoſita tantum. Et tñ neq; hic neq; in precedenti artic. ꝓbata eſt quo ad virāq; expoſitionē. Probatuz eſt eſſi q̄ volūtas mouet ſe hoc modo: ſz non eſt ꝓbatū q̄ non alio modo: ſup qua tñ negatiua fundat tota vis rōnis in iſa: vt pz intuenti. q̄ ⁊c. Cōtra cōcloſionē ſuo ſcoꝝ vbi ſupra arguit: q̄ ſi volūtas in primo actu, nāli inſtinctu moueret ab intrinſeco, ſicut ⁊ de ratione naturalis, ergo motus voluntatis eſt ab aliquo extrinſeco. Cp. Voluntas violentiam pati non poteſt: vt ſupra oſtenſum eſt: ſed violentum eſt cuius principium eſt extra. ergo voluntas non poteſt ab aliquo exteriori moueri. Cp. Quod ſufficienter mouetur ab vno motore, non indiget moueri ab alio: ſed voluntas ſufficienter mouet ſeipſam: non ergo mouetur ab aliquo exteriori.

Sed Contra. Voluntas mouetur ab obiecto: vt dictum eſt: ſed obiectū volūtatis poteſt eſſe aliqua exterior res ſenſui ꝓpoſita. ergo voluntas poteſt ab aliquo exteriori moueri.

Rñdeo Dīm, q̄ ſm q̄ voluntas mouet ab obiecto, manifeſtum eſt q̄ mouet pōt ab aliquo exteriori, ſed eo mō quo mouet quātū ad exercitiū actꝰ, adhuc neceſſe eſt ponere volūtatem ab aliquo principio exteriori moueri: omne enim quod q̄nq; eſt agēs in actu: ⁊ q̄nq; in potētia, indiget moueri ab aliquo mouente. Manifeſtū eſt autē q̄ volūtas incipit velle aliq̄d cum hoc prius nō vellet: neceſſe eſt ergo q̄ ab aliquo moueat ad volēdum, ⁊ q̄dē ſicut dictū eſt, ipſa mouet ſeipſam inquantū per hoc q̄ vult finē reducit ſeipſam ad volēdū ea que ſunt ad finē. hoc autem nō poteſt facere niſi conſilio mediante: cum enim aliquis vult ſanari, incipit cogitare quomodo hoc conſequi poſſit: ⁊ per talem cogitationem peruenit ad hoc quod poteſt ſanari per me-

¶ Ad tertiū dīm, q̄ ſicut ꝓbatū eſt, voluntas non mouet ſeipſam: oē enī moueris in quātum hmōi eſt in actu, q̄d autē mouetur eſt in potētia: nā motus eſt actus exiſtentis in potentia inquātū hmōi: ſz nō eſt idē in potētia ⁊ in actu reſpectu eiuſdē. ergo nihil mouet ſeipſum: neq; ergo volūtas ſeipſam mouere ꝓt. Cp. Mobile mouetur ad p̄ñtā mouētis: ſed volūtas ſemp ſibi eſt preſens: ſi ergo ſeipſam moueret ſemp moueret: q̄d pz eſſe falſum. Cp. Volūtas mouet ab intellectu vt dictū ē. ſi igit volūtas mouet ſeipſaz: ſequit q̄ idē ſimul moueat a duob⁹ motoribus immediate: q̄d videtur inconueniens. non ergo voluntas mouet ſeipſam.

Sed Cōtra eſt, q̄ voluntas dīc̄ eſt ſui actus: ⁊ in ipſa eſt velle ⁊ nō velle: q̄d nō eſſet, ſi nō hꝫet in p̄tate mouere ſeipſam ad volēdū. ergo ipſa mouet ſeipſam.

Rñdeo Dīz, q̄ ſicut ſupra dictū eſt: ad voluntatē ꝓtinet mouere alias potētias ex pōne finis q̄ eſt volūtatis obm, ſz ſicut dictū eſt, hoc modo ſe hz finis in appetibilib⁹, ſicut ꝓncipiū in intelligibilib⁹. Manifeſtū eſt aūt q̄ intellect⁹ per hoc q̄ cognoſcit p̄n̄m reducit ſeipſum de potentia in actum quantū ad cognitionē cōcluſionū: ⁊ hoc modo mouet ſeipſuz, ⁊ ſimiliter voluntas per hoc q̄ vult finē mouet ſeipſam ad volendum ea que ſunt ad finem.

Ad primū Ergo dīm, q̄ voluntas non ſm idem mouet et mouet, vñ nec ſm idem eſt in actu ⁊ in potētia: ſed in q̄tū actu vult finē reducit ſe de potētia in actum reſpectu eoꝝ q̄ ſunt ad finē: vt. ſ. actu ea velit. ¶ Ad ſcm dīm, q̄ potentia voluntatis ſemp actu eſt ſibi preſens: ſz actus voluntatis quo vult finem aliq̄n non ſemper eſt in ipſa volitate: per hunc autem modū mouet ſeipſam, vñ nō ſequit q̄d ſemp ſeipſam moueat. ¶ Ad tertium dīm, quod nō eodem modo volūtas mouet ab intellectu, ⁊ a ſeipſa: ſed ab intellectu quidē mouet ſm rationem obiecti: a ſeipſa vero quantuz ad exercitium actus ſecūdum rationē finis. ¶ Utrum voluntas moueatur ab aliquo exteriori principio. Artic. 4.

Quartū ſic ꝓceditur. Uꝫ, q̄ voluntas nō moueat ab aliquo exteriori: motus eñ volūtatis eſt volūtarius: ſed de rōne voluntarij eſt q̄ ſit a principio intrinſeco, ſicut ⁊ de ratione naturalis, ergo motus voluntatis eſt ab aliquo extrinſeco. Cp. Voluntas violentiam pati non poteſt: vt ſupra oſtenſum eſt: ſed violentum eſt cuius principium eſt extra. ergo voluntas non poteſt ab aliquo exteriori moueri. Cp. Quod ſufficienter mouetur ab vno motore, non indiget moueri ab alio: ſed voluntas ſufficienter mouet ſeipſam: non ergo mouetur ab aliquo exteriori.

Sed Contra. Voluntas mouetur ab obiecto: vt dictum eſt: ſed obiectū volūtatis poteſt eſſe aliqua exterior res ſenſui ꝓpoſita. ergo voluntas poteſt ab aliquo exteriori moueri.

Rñdeo Dīm, q̄ ſm q̄ voluntas mouet ab obiecto, manifeſtum eſt q̄ mouet pōt ab aliquo exteriori, ſed eo mō quo mouet quātū ad exercitiū actꝰ, adhuc neceſſe eſt ponere volūtatem ab aliquo principio exteriori moueri: omne enim quod q̄nq; eſt agēs in actu: ⁊ q̄nq; in potētia, indiget moueri ab aliquo mouente. Manifeſtū eſt autē q̄ volūtas incipit velle aliq̄d cum hoc prius nō vellet: neceſſe eſt ergo q̄ ab aliquo moueat ad volēdum, ⁊ q̄dē ſicut dictū eſt, ipſa mouet ſeipſam inquantū per hoc q̄ vult finē reducit ſeipſam ad volēdū ea que ſunt ad finē. hoc autem nō poteſt facere niſi conſilio mediante: cum enim aliquis vult ſanari, incipit cogitare quomodo hoc conſequi poſſit: ⁊ per talem cogitationem peruenit ad hoc quod poteſt ſanari per meuſus: ⁊ econtra dum vtor voluntate mea applicando deum conſentio in talem vſum ⁊ eligo illum: ⁊ ſic vſus habet rationem actus: ⁊ cum hoc eſt volitus vt obiectum conſentiens ⁊ electionis. ⁊ ſimiliter dum conſentio in amicitiam diuinam vtor voluntate applicando ad conſentiendum ⁊ eligo eandē: ⁊ ſimiliter conſenſus eſt actus ⁊ volitus vt obiectum electionis ⁊ vſus: quia igitur non quandoque ſed ſemper quum voluntas mouet ſe vtitur ſeipſa applicando ſe ad volendum vel nolendum ⁊c. Et omnis huiuſmodi actus eſt implicite vel explicite formaliter vel virtualiter volitus vt obiectum. Licitum fuit aūthori ex negatione voluntarij ſimpliciter in huiuſmodi actibus inferre negationem voluntarij ſimpliciter ⁊ hoc non ſolum quaſi gratia materie: ſcilicet actuum huiuſmodi in quibus voluntarium vt actus non inuenitur ſine voluntario vt obiectum: vt dictum eſt: ſed etiam gratia formę: quia ſi ſubtiliter perſpiciatur diſtinctio voluntarij in voluntarium vt volitum ⁊ voluntarium: quia in poteſtate voluntatis, non eſt diſtinctio in diſparata genera voluntarij: ſed eſt diſtinctio diſtinctorum modorum penes directe vel indirecte: voluntarium enim vt volitum eſt directe voluntarium: vt voluntarium vero quia in poteſtate voluntatis eſt indirecte: ea indirectione quia ſcilicet ſubeſt poteſtati voluntatis

f. q. 1. art. 3. 2. q. 80. cor. 1. qō. 10. arti. 4. qō. 10. ar. 2. et q. 1. ar. 2. 3. 88. q. 8.

tatis vt sit oēm eius volentis aut nolentis: haceñ sola rōne voluntariū induit. vñ quum voluntarium scōo mō in idē redeat cū volūtario p̄mo modo: licuit ex oīmoda negōne voluntarij primo mō inferre fefellr negōnem volūtarij simplr. vt eñ iam ptz voluntarium qz in potestate voluntatis ad voluntariū simplr vr oēm reducit: sicut oēm indirecte ad oēm directe: z ꝓpr sub oīmoda negōne obtu vtriusq; modi negatio cōprehendit. Et per hoc patet

dicñ: z hoc vult: sed qz nō semper sanitatez actu vult: necesse est q incipet velle sanari ab aliquo mouente. z si q̄dē ipa moueret seipam ad volēdū oportuisset q mediāte cōsilio hoc ageret ex aliq̄ volūtate presupposita: hoc aūt nō est procedere in infinitū. vnde necesse est ponere q in primum motum voluntatis volūtas ꝑdeat ex instinctu alicuius exterioris mouentis: vt arist. cōcludit in quodam capso ethice eudimice.

Ad primum ergo dōm, qō de rōne voluntarij est qō principiuz eius sit intra: sed nō opz q hoc principiū intrinsecū sit primū p̄incipiū nō motū ab alio. vnde mot⁹ voluntari⁹ etsi hēat p̄incipiū primū intrinsecū tū principiū p̄mū est ab extra: sicut z p̄mū principiū mot⁹ nāls est ab extra, q. s. mouet nāz. ¶ Ad 2z dōm, q hoc nō sufficit ad rōnē violēti q principiū sit extra: 2z addere: q nulla cōferat vim patiēs qō nō cōtingit dū volūtas ab exteriori mouetur, nā ipa est q vult ab alio tū mota. Esset aūt motus iste violēt⁹ si eēt 3ti⁹ motui volūtatis, q in ppōsito eē nō pōt: qz sic idē vellet z nō vellet. ¶ Ad tertiū dōm, q volūtas cōtū ad aliqd sufficienter se mouet z in suo ordine. s. sicut agēs primū: sed nō pōt seipam mouere cōtū ad oīa: vt ostensum est: vnde indiget mouerī ab alio sicut a primo mouente.

¶ Utrum voluntas moueatur a corpore celesti.

Articu. 5.

At p̄ quintum videt qō volūtas hūana a corpe celesti moueatur. oēs eñ motus varij z multiformes reducuntur sicut in cām in motū vnifōrmē q̄ est motus celi: vt ꝓbat in octauo Phyli. sed mot⁹ humani sunt varij z multiformes incipiētes postcq̄ pu⁹ nō fuerāt ergo reducunt in motū celi sicut in cām q̄ est vnifōrmis sm nām. ¶ p̄. Scōm aug. in 3. de tri. corpa infertora mouent p corpa superiora: sed motus hūani corpis q̄ causat a voluntate nō posset reduci in motū celi: sicut in cām, nisi eēt voluntas a celo moueret. ergo celū mouet voluntatē humanā. ¶ p̄. Per obseruationē celestiū corpoū astrologi quidam ꝺa p̄nuntiant de humanis actibus futuris qui sunt a voluntate. qō nō esset si corpora celestia voluntatem hominis mouere non possent mouetur ergo volūtas humana a celesti corpore.

Sed cōtra Est, q Dama. dicit in 2. lib. q corpa celestia nō sunt cause nrozū actuum, essent aūt si voluntas q̄ est humanoꝝ actuum principiū, a corporibus celestibus moueret. non ergo mouetur volūtas a corporibus celestibus.

Rñdeo dōm, q eo mō q volūtas mouet ab exteriori obo manifestū est q volūtas ꝑt moueri a corpib⁹ celestib⁹: inq̄tū. s. corpa exteriora q̄ sensui ꝓposita mouet volūtatē, z et ipa organa potētiaꝝ sensitiuarū subiacent motib⁹ celestiū corporū. Sz eo mō quo volūtas mouet cōtum ad

propterea hic actus licet sit velle z voluntatis z a voluntate vt eliciente actum: non tamen est voluntarius: quia non est a voluntate vt applicante se ad volendum sed naturalis: quia datur nature applicat ipsam mediante inclinatione data ad volendum: oportet enim vt in litera dicitur dari processum in infinitum in voluntarijs nisi deueniatur ad vnum non voluntarium sed naturalem actum voluntatis in quo sit status.

¶ Super Articulum quintum.

Iſt corpore quinti articuli duobium occurrit quare res immaterialis formalioris z vniuersalioris nature, et virtutis quam sit corpus poteſi directe mouerī a corpore vt ab obiecto: z non ꝑotest mouerī ab eo vt a motore ad exercitium. sicut enim ad primum motionem sufficit immouente maioz nobilitas secundum quid vt in hac questione articulo secundo ad primum dicitur. Ita in secunda: vt patet ex hoc quod voluntas mouet intellectum ad exercitium: et tamen apud diuum Tho. est secundum quid tantum nobilioz intellectu. Et rursus tatio assignata in litera non minus excludit primam motionem quam secundam. Ex hoc enim qō mēs est formalioris z vniuersalioris virtutis quam corpus excluditur passio a corpore non solum vt effectiuo sed etiam vt a formali principio qō est excludere motionem ab eo per modū obiecti: vt in primo articulo huius questionis dictum est.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quod secundum veritatem neutro modo corpus poteſt agere in rē immaterialem propter rationem allatam: et plures alias quas vide si vis in tertio contra Semicapitulo. 84. z 85. vnde z in prima parte dictum est et declarātū: quod phantasmata non nisi facta in actu lumine intellectus agentis possint mouere intellectum. Et vlqz adeo diuus Tho. in questio. 84. articulo. 6. hoc ponderauit: vt concluderet qō tota cognitio sensibilis vsq; scilicet ad cogitatiuū inclusiue non est causa intellectualis notitie: sed est materia cause scilicet intellectus agentis. Ratio autem quare conceditur et hic et alibi: quod voluntas seu intellectus mouetur ab exteriori tanquam obiecto, et non tanquam a motore ad exercitium: est quia ad mouendum obiectiue exteriora concurrunt: et si non sufficienter tamen inchoatiue mediate et vt materia obiecti. Ad mouendum autem ad exercitium nullo modo concurrunt ex parte motoris ad exercitium. Est enim talis motor solus deus cum ipsa voluntate: vt in questione patet.

2.q6.15. 1.3.t.4 et.22. 1.95.ā. 3.6.2.7 et. 2.di. 1.5.q8.1. er.2.7.5 1.3.f.c. 8 4.vſq; 95. Et hi.q. 5.ā.9.2 10. et opuſ. 3.c.129. 136. et 161. et opuſ. 20.ā.19 et opuſ. 25.c.3. et opuſ. 26.

¶ Super arti. 5.

Ad 5. ciusdē qōnis aduerte duo. Primo q̄ quia in titulo exprimitur q̄ sicut ab exteriori pn̄o non oportet in corpore articuli cum de causa

1.q. 80. arti. 1. Et 1.q. 105 arti. 4. q. 111. ā. 2. Et 3. 3. 6. 88. 4. 9. 91. 2 9 3. pn̄o. Et mal. q. 3. ar. 3 col. 7. q. 16. arti. 5. col. 2 ad 15m.

motus naturalis vel voluntarij agitur facere vel subintelligere disiunctiuā: puta q̄ non potest causari nisi a dante naturam seu voluntatem, vel a seipso hoc cū licet verum sit absolute genere tamen exteriore principij non cōprehendatur ipsimet: quest p̄m intrinsecū: sed forte modo datoris nature aut volūtatis. Secundo q̄ in rōne 9 3. pn̄o. ad tertiū habet quod deus non solum potē- q. 3. ar. 3 tiam voluntatis dat: sed actū volēdi clam- ad 3m. mat in omni actu voluntatis. Et mal. deus non solum potest mouere ad bonum. In omni enī volitione hec volitio clauditur vt principiū in cōclusione. Et ppter ea in litera dicitur q̄ ex hac volitione volūtas ppter rōnem determinat se ad hoc vel illud bonū vere vel apparēter: et sine illa presuppositā, volitiōe nihil olo velle pōt: sicut nec sine principiorum cognitione in relis aliquid nosse pōt. Et hec volitio est illa ad quā dictū est apostere voluntatem moueri ab alio etiā quo ad exercitium actus: ꝑm hanc enim fertur actus infinitum: et ex hac vult q̄cquid vult.

¶ Super. q. 10. Articulum primum.

In questionis de hac articu. primo. Sciēdum quod ly naturaliter in titulo positum sumitur vt distinguitur cōtra ly libere.

¶ In corpore eiusdē primi articuli dubium occurrit ex eo q̄ autor diuertere vī a ppositum quēstio est de naturali vt distinguitur ꝯ liberū: et soluto q̄stionis est de naturali vt distinguit cōtra accidētale: vt ptz in litera.

¶ Ad hoc breuiter dicitur q̄ q̄ nāle vt distinguit ꝯ liberū sequitur ad nāle. i. substantiale. omne enī substātiale est nāle. ex hoc q̄ autho declarauit in volūtate inuenire motū nāle. i. substantiale optime satisfecit q̄stioni an sit talis motus nālis vt distinguit cōtra liberū. Ea aūt finit ratio processus: q̄ videlicet ratio significata per nomen naturalis sperienda erat. vnde si hominis suba natura est: quicquid ꝺm subam inest ꝺm naturā inest: ac per hoc et substantiale et naturale est: ꝺm subam aūt inest quicquid p se inest. ergo iuxta hanc nature significationē qua et volūtas natura est: per se inesse et ꝺm substantiā et naturaliter idem sunt. hec aūt equiualere naturali vt distinguitur contra liberum patet ex eo: q̄ liberū habet p causa velle: naturale aūt esse. Id enim solum libere fit: q̄ fit q̄ vult: et id solum naturaliter inest q̄ est: vt in prima parte dictum est: quicquid aūt ꝺm subam semper se inest clare patet q̄ inest q̄ talis esse substantialis est: et non quia sic vult. Nulla ergo diuersio hic fuit: sed alia perscrutanda naturalis ex qua docerentur naturalitatem in omnibus inuenire: sicut author fecit. Ex hac enim ratione naturalis: adiuncta altera propositione communi scz q̄ per se prius est his que non sunt per se: intulit vniuersalem rām scilicet q̄ principium conuenientium alicui inest naturaliter id est per se ꝺm subsistiam: et quia est talis nature: et nō quia vult. Ex hac enim rōa subintellecta scendū. et sic ēt volūtas ab exteriori creatura pōt moueri: vt dictum est. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ deus mouet voluntatez hois sicut vniuersalis motor ad vle obiectū voluntatis q̄ est bonū: et sine hac vniuersali motiōe hō non pōt aliquid velle. sed homo per rōnem determinat se ad volendum hoc vel illud, q̄ est vere bonū vel apparēs bonū. sz tū interdū spālr deus mouet aliquos ad aliquid determinate volēdū q̄ est bonū: sicut in his quos mouet per gratiam, vt infra dicetur.

minore scilicet quod motus conuenientes voluntati sunt ordinati secundū rationem principij et principiati: quod est per se notum statim habetur intellectū scilicet q̄ aliquis motus inest voluntati secundum substantiam per se naturaliter quia est talis et non quia vult. ¶ In eiusdem articuli corpore nota triplicꝫ ꝑponi naturaliter volitum. primo bonum. secundo beatitudinez. tertio omne conuenies volenti secundum suam naturam: et de primis quidem duobus euidens ratio in litera redditur. de tertio aūt non. vnde et dubitatur et de ipso et de eius ratione. De ipso quidē, q̄ experimur oppositum dum eligimus nō cōuenientia secundū naturam vt nescire non viuere: nec curamur dicendo q̄ hoc appetimus per accidens: quoniam opposita cōrū que naturaliter volumus: nec per se nec per accidens velle possumus: vt patet de primo et secundo. De ratiōe vero scilicet quia per voluntatem appetimus etiam pertinentia ad alias potentias et totum hominē: quādoquidem nulla apparet connexio huiusmodi ad illam cōclusionem. vnde enim sequitur per voluntatē appetimus etiam pertinentia ad alias potentias et totum hominē. ergo naturaliter volumus omnia conuenientia volentibus sēm suam naturam.

1. q. 4. ar. 2. q. Et 3. q. 22. ar. 3. et. 9. Et mal. q. 16. ā. 4. ad 3m.

¶ Ad primum huius breuiter dicitur q̄ sicut in rebus exterioribus naturale inuenitur dupliciter. scilicet semper vel frequenter. Motus enim celestes naturales sunt vt vniuersaliter et semper indeficientes a naturali cursu: motus aūt inferiores naturales sunt vt in pluribus et frequenter indeficientes: ita et in voluntatis motibus naturalibus inuenitur naturalitas vtroq̄ modo. nā ad quedam voluntas sic naturaliter est determinata vt non possit aliquo pacto velle oppositum. Ad quedā sic naturaliter determinata est vt possit p accidens oppositum velle. In primo ergo dicte sunt duo prima volita in litera numerata. In secundo vero est tertium volitorum genus vnde ad hoc tertium volitum volun-

¶ Utrum voluntas moueat a deo solo sicut ab exteriori principio. Articu. 6.

Ad Sextū videt q̄ volūtas nō a solo deo moueat, sicut ab exteriori ꝓncipio. inferī cm natū est moueri a suo superiori sicut corpora inferiora a corporibus celestibus, sed volūtas hois hz aliquid superius post deū. s. angelū. ergo volūtas pōt moueri, sicut ab exteriori principio etiā ab angelo. ¶ Pn̄. Actus volūtatis sequit actū intellectus: sed intellectus hois reducit in suū actū nō solū a deo, sed ēt ab angelo p illuminationes vt Diony. dicit ergo eadē rōne et voluntas. ¶ Pn̄. Deus nō est causa nisi bonorū: ꝺm illud Genē. 1. Vidit deus cuncta que fecerat et erāt valde bona. si ergo a solo deo voluntas hois moueret nunq̄ moueretur ad malum, cū tñ voluntas sit qua peccatur et recte viuitur: vt aug. dicit.

Sed cōtra Est, qd̄ apls dicit ad Phil. 2. deus est qui operatur in nobis velle et perficere.

Rñdeo Dōm, q̄ motus volūtatis est ab intrinseco, sicut et motus nālis: cuius aūt rē naturalē possit aliquid mouere qd̄ nō est cā nāe rei mote, tñ motus naturalē causare nō pōt, nisi qd̄ est aliqualiter cā nāe. Mouetur em lapis sursum ab hoīe qui nām lapidis nō causat, sed hic motus nō est lapidis nālis: naturalis āt motꝰ eius nō causatur nisi ab eo qd̄ causat nām. vñ dicit in. 8. physi. q̄ gñans mouet ꝺm locū grauia et lenia. sic ergo hoīem volūtatez hītē cōtingit moueri ab aliquo qui non est cā eius, sed q̄ motꝰ volūtarius eius sit ab aliquo principio extrinseco qd̄ nō est cā volūtatis, est impossē. volūtatis aūt cā nihil aliud esse pōt q̄ deus. Et hoc pz dupliciter, primo quidem ex hoc q̄ voluntas est potentia aīe rōnalis, que a solo deo causat p creationez vt in primo dictū est. Secdo vo ex hoc, q̄ volūtas hz ordinē ad vniuersale bonū. vñ nihil aliud pōt esse voluntatis causa nisi ipse deus qui est vniuersale bonū. omne aūt aliud bonū per participationē bi. et est quod dam particulare bonū. particularis aūt cā nō dat inclinationē vlem. vñ nec mā prima que est in potētia ad omnes formas potest causari ab aliquo particulari agente.

Ad primū Ergo dōm, q̄ angelus nō sic est supra hoīez q̄ sit cā volūtatis ei⁹, sicut corpa celestia sunt cā formarū nāliū ad quas cōsequunt nāles motꝰ corporū nālū. ¶ Ad 2m dōm, q̄ ītellectꝰ hois mouet ab angelo exptē obi, qd̄ si bi ꝓponit ꝥtute āgelici luminis ad cognoscendū. et sic ēt volūtas ab exteriori creatura pōt moueri: vt dictum est. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ deus mouet voluntatez hois sicut vniuersalis motor ad vle obiectū voluntatis qd̄ est bonū: et sine hac vniuersali motiōe hō non pōt aliquid velle. sed homo per rōnem determinat se ad volendum hoc vel illud, qd̄ est vere bonū vel apparēs bonū. sz tū interdū spālr deus mouet aliquos ad aliquid determinate volēdū qd̄ est bonū: sicut in his quos mouet per gratiam, vt infra dicetur.

¶ De modo quo voluntas mouet. Qō. 10.

Deinde Considerādum est de mō quo volūtas mouetur. ¶ Et circa hoc queriū tur quatuor. Primo vtrū voluntas ad aliquid naturaliter moueatur. Secūdo vtrū de necessitate moueatur a suo obiecto. Tertio vtrū de necessitate moueatur ab appetitu inferiori. Quarto vtrum de necessitate moueatur ab exteriori motiuo, q̄ est deus.

¶ Utrum volūtas ad aliquid naturaliter moueatur. Articu. 1.

Ad primū Videt q̄ voluntas non moueat ad aliquid naturaliter. Agens em naturale diuidit contra voluntarium vt pz in principio secundi physi. non ergo voluntas ad aliquid naturaliter mouetur. ¶ Pn̄. Id q̄ est naturale inest alicui semper, sicut igni esse calidū, sed nullus motus inest voluntati semper. ergo nullus motus est nālis volūtati. ¶ Pn̄. Natura est determinata ad vnum. sed volūtas se hz ad oppositā ergo voluntas nihil naturaliter vult.

Sz cōtra est, q̄ motꝰ volūtatis sequit actū intellectꝰ, sed intellectꝰ aliqua intelligit nāliter ergo et volūtas aliq̄ vult nāliter.

Rñdeo Dōm q̄ sicut Boetiꝰ dicit in lib. de duabꝰ naturis, et ꝓba in. 5. meta. natura dr multipliciter, q̄nq̄ em dr principium intrinsecum in rebus mobilibus, et talis natura est vel materia vel forma mālis, vt ptz in. 2. physi. Alio mō dr nā quelz substātia vel quodlibet ens. et hz hoc illud dr esse nāle rei qd̄ cōuenit ei ꝺm suam substantiā, et hoc est qd̄ per se inest rei. in oibus aūt ea q̄ nō p se insunt reducunt in aliquid q̄ p se inest, sicut in pmū. et iō necesse est q̄ hī mō accipiēdo nām semp ꝓncipiū i his q̄ cōueniūt rei sit nāle. et hoc manifeste apparet in intellectu, nā principia intellectualis cognitiōis sunt nāliter nota. sīr ēt principiū motuū volūtariorū opz esse aliqd nāliter volitū. hoc aūt est bonū in cōi, in q̄ volūtas non plus videtur naturaliter inclinata ꝙ voluntas affecta habitu virtutis acquisite ad opus illius virtutis: nisi pro ꝥto inclinatio ex natura potior est ꝙ ex acquisito habitu: et sicut voluntas in iustitia habituata potest iniuste facere: ita voluntas naturaliter inclinata in bonum conueniens volenti secundum suam naturam potest eius oppositum velle.

¶ Ad secundum vero dicitur quod licet verba illa litere si sola sumantur non inferant nisi extensionem voluntatis vt eius obiecti ad hoc tertium. Si tamen intelligantur cōtinuata precedentibus inferunt naturalitatem motus voluntatis in hoc tertium. Ad cuius euidentiam scito quod voluntas tripliciter sumitur: scilicet vt quedam potentia. secundo vt eliciens ex quodam in quiddam tertio vt oppetitus ipsius totius volentis. Et quidem quia voluntas potentia quedam est ideo naturaliter fertur in bonum quod est volitum primo positum in litera. Quelibet enim potentia naturaliter determinata est ad suum obiectum, ita q̄ non potest in oppositum: quia

vero est volitiua cuiusdam ex quodã ꝼm rõnez cãe z cãti. iõ naturaliter vult beatitudinẽ que finale ꝓm^m est, qõ volitũ est scõo positum: q aũt est a natura data volenti non solum vt velit sibipsi voluntati, sed etiam vt velit ipsi volẽti ꝼm seipsam z suas partes ideo naturaliter vult bonum conueniens volẽti scõm suam naturam qõ est volitum tertio loco in litera positum: quodlibet enim horũ trium habet rõnem primi p se z scõm subam: obiectũ em z ꝓmo respectum principiũ, est causa ceterorũ: ppriũ vero infra principiũ ratione clauditur. Amicabilia enim que sunt ad alios veniunt ex amicabilibus ad se. Et si hoc longius repetendũ esset dicendũ esset q̃ qz volitio pẽdet ex volito z volẽte: vtrinq; initiũ voluntariorũ motuũ inditũ cẽ opz. Et ex volito quidẽ inditus est volũtati motus in beatitudinẽ: q̃ vtpote motus in finẽ primarium cõplectentem in se totã obi perfectionẽ: principium ex ea parte est reliquorũ motuũ ex qte vero volẽtis inditus est voluntati motus in propriũ bonũ: vtrũq; em̃ tradidit Arist. cum dixit amabile qdem bonum: vnicuiq; aũt proprium. Quum igitur author ex hoc q volũtate volumus non solum ad ipsam spectantia sz etiã ad volentẽ, intulit qõ nãlr volumus conuenientia ꝼm naturã: verã cãm reddidit intendens p medio assumere q̃ voluntarẽ sortiri fumus propter nos ac p hoc ad ppriũ bonũ determinatam: vñ z in q. de virtu. q. 50. et inferius in q. 50. et. 56. nulla virtus in voluntate ponitur ad ꝓprium volẽtis bonum: qz ad hoc nã liter determinata est.

¶ In responsione ad primũ eiusdem articuli aduerte distinctionẽ de voluntate. Considerat em̃ multiplr. Sed ꝯtum ad propositũ litera insinuat duplr sz vt res z vt cã est em̃ z in gñe rei: res talis puta apta nata velle: z in genere cause causa talis puta libera. Quũ aũt volũtas distinguit cõtra naturam: nõ distinguitur vt res talis ꝯ talẽ rei: sed vt cã talis ꝯ causam talem: est em̃ res talis sz apta nata velle. nã quedam hõis sibi cõnaturalia sicut z cetere nature: sed talis causa. s. libera vt sic nõ est talis causa qualis est natura: hec em̃ causa quia est: ac per hoc est causa determinata ad vnum. Illa vero causat quia vult: ac per hoc est causa libera ad vtrũlibet. vnde distinguuntur volũtas z natura in rõne cãe scõm ꝓprias causandi differentias propter qõ z in scho physi. z in nono Meta. nõ nisi in ordine earum vel ꝓncipiorũ distinguunt. Et si in his perspexeris q rõ cause in natura spectat ad eam inquantũ res est: videbis patere q volũtas vtrinq; cause rõnem habet. ꝯ nam quatenus res talis est p quodũ nature causalitatẽ habet: quicqd enim causat aliquid qz talis res est naturaliter causat illud. Quatenus vero electiua est per modũ ppriũm. s. libere a proposito ad vtrũlibet z causat. litere habet: z non nãlr: quicquid enim causat qz vult libere causat. Et si viterius perspexeris q natura: vt in litera dicitur: est causa essentialiter priori causa voluntaria: qz esse in vtroq; est prius ꝯ operari. z. videbis quoq; q voluntas non solum natura quedam est: sed prius habet nature rõnem et causalitatem: ꝯ propriam. Et si postremo penetraueris q in causis essentialiter ordinatis coniunctis in vnã remid qõ est prioris cause propriũ participat a posteriori, vt supremũ infimi attingat infimũ supremi: videbis q voluntas prima opera oportet esse naturalia z prius ipsam velle aliquid naturaliter ꝯ libere. Et hanc subtilitatẽ si perspicãs secutus fueris habebis claram solutionẽ scotice argumẽtationis in materia de predestinatione spiritus sancti: z de naturalitate volitionis: que omnia in prima parte tractata sunt. Distinxit enim voluntatem contra naturam nõ solum in genere cause sed in genere rei. Et ideo inuitus omnimodam disparationem: quum tamen sint cause essentialiter subordinate vt hic z in q. precedente articulo. 4. de eorũ actibus ptz volũtas esse nõ solũ potest causalitatis ppue: sed velle naturale oportet esse principium volendi libere.

¶ In responsione ad secundum diligentissime notato doctrinam vbi traditam circa distinctionem conuenientium alicui naturaliter id est per se z secundum substantiam: z in consequentia formam vel actum, z consequentia materiam vel potentiam z conditionem eorundem: q̃ scilicet perfectas in illis infert coeritatẽ absolute: in istis vero non absolute: sz q in certa dispone. Et cã est dña inter potentiam z actũ: vt in litera dr. Ex hac enim doctrina habes vir docte q non solũ aptitudo ad motũ z operationem inest subiecto p se: vt grauitas z risibilitas sz motꝰ ipe z operatio: vt defectus z risus etc.

¶ In responsione ad tertium eleuato meme in celsitudine doctrine huius: et intuere q vnum indiuiduum immateriale ordinis equiualet non tñ infinitis individuis materialibus sub vna specie: sz etiã sub vno genere etiam analogo. Habes em̃ hic q quum ordo vniuersi habeat q natura determinata sit ad vnũ ꝓportionalr. s. generice specifice vel individualr: acp hoc bono absolute quum sit vnum genere analogo debuisset respondere natura aliqua vna generice z silr volũtati quia est vna ꝼm speciem debuisset respondere vnũ ꝼm speciem: subiunctũ tñ est q qz voluntas est immaterialis ordinis determinata est ad vnum in genere analogo. bonũ scilz quasi natura immaterialis eminentius prehabeat q̃dã genus speciei sue haberet. Et vere sic est. In cuius signum hic intellectus noster equalet rei vniuersitati corporee naturę. Est aũt ratio huius quia que sunt diuersa in inferioribus sunt vnita in superiori. Eadẽ enim rationẽ rata est amplitudo immaterialis potẽtie vt vniuersi simpliciter recepti fit. ¶ In eadem responsione caueto ne ut te inducamus pro vniuersali. se nobi offerat. Et cõtrarietas in

1.q. 80. ã. 1. c. fi. Et. 1. q. 82. art. 1. et. 2. Et vers. qõ. 22. ã. 5. z 6. Et mal. q. 6. cor. et ad. 7. et. 10.

¶ Ad primũ ergo dõm, q voluntas diuiditur ꝯ nãm, sicut vna cã cõtra aliã. q̃dã em̃ fiũt nãlr: z q̃dã fiũt voluntarie. Est aũt alius modus cãndi ppriꝰ volũtati q̃ est ꝓna sui actꝰ, preter modũ q̃ cõuenit nature q̃ est determinata ad vnũ: sz qz voluntas in aliqua nã fundat, necesse est q modus propius nãe ꝯtum ad aliqd ꝓncipet a voluntate, sicut qõ est prioris cãe participat a posteriori. est em̃ prius in vna quaq; re ipm eẽ qõ est p nãm, ꝙ velle qõ est p volũtatẽ. z inde est q voluntas nãlr aliqd vult. ¶ Ad ꝼm dõm, q in rebus nãlibus id qõ est naturale q̃si ꝓpria formã tm̃: semp actu inest: sicut calidũ igni. Quod aũt est nãle sicut ꝓpria mam nõ semp actu inest: sed qñq; ꝼm potẽtiã tm̃. nã forma est actꝰ, mã vero potẽtia. motꝰ aũt est actus exitis in potẽtia: z tõ illa q̃ ptinẽt ad motũ, vel q̃ sequunt motũ in rebꝰ nãlibꝰ, nõ semp insunt: sicut ignis nõ semp mouet sursum: sz qñ est extra locũ suũ. z silr nõ opz q volũtas q̃ de potẽtia in actũ reducit, dũ aliqd vult semp actu velit: sed solũ qñ est in aliq̃ dispone determinata. volũtas aũt dei q̃ est actus purus semper est in actu volẽdi.

¶ Ad tertiũ dõm, q semp nãe rñdet vnum proportionatũ nature. nãe em̃ in gñe rñdet aliqd vnũ in gñe, z nãe in spẽ accepte rñdet vnũ in spẽ, nãe aũt iduiduate rñdet aliqd vnũ indiuiduale, cũ igit volũtas sit q̃dã vis immaterialis, sicut z intellꝰ rñdet sibi nãlr aliquod vnum cõe scilicet bonũ, sicut etiam intellectui aliqd bonũ cõe. s. vez vel ens vel quicquid est hmõi. Sub bono aũt cõi multa pticularia bona continentur, ad quorum nullum voluntas determinatur.

Vtrum volũtas moueatur de necessitate a suo obiecto. Artı. 2.

Ad Secũdũ sic ꝓcedit. Vr q voluntas de necessitate moueat a suo obiecto. obiectũ em̃ volũtatis cõparat ad ipsam sicut motiuum ad mobile: vt ꝓz in tertio de aĩa. sed motiuum si sit sufficiens ex necessitate mouet mobile ergo volũtas ex necessitate ꝓt mouere a suo obiecto. ¶ ꝓ. Sicut volũtas est vis immãlis, ita z intellectꝰ z vtrq; potẽtia ad obm vse ordinat, vt dictũ est, sz intellꝰ ex necessitate mouet a suo obiecto. q̃ z volũtas a suo. ¶ ꝓ. Omne qõ ꝙs vult, aut est finis aut aliqd ordinatũ ad finẽ. sed finẽ aliquis ex necessitate vult vt videt: qz est sicut ꝓncipiũ in speculatiuis cui ex necitate assentim̃ꝰ finis aũt est rõ volẽdi ea q̃ sunt ad finem. z sic vr et q ea q̃ sunt ad finẽ ex necessitate velim̃ꝰ. ꝓ. ergo ex necitate mouet a suo obto.

Sed Contra est, q potentie rõnales ꝼm ꝓm sunt ad oppositꝫ: sed voluntas est potentia rõnalis: est enim in rõne vt ꝓz in tertio de anima. ergo voluntas se hz ad oppositꝫ: nõ ergo ex necessitate mouetur ad alterum oppositorum.

Rñdeo Dõz, q volũtas mouet duplr. Uno^o ꝯtũ ad exercitiũ actꝰ. alio mõ ꝯtũ ad specificationẽ actꝰ: que est

ter responsionis huius calcem z corporis articuli insurgat dum ibi dicitum est quedam esse particularia bona sub obiecto voluntatis contenta: ad que voluntas naturaliter tendit: ac per hoc determinata est naturaliter vt esse viuere etc. hic autem dicitur sub bono communi: vtrobiq; enim indefinita seu particularis est loquutio: z propterea neutra alteri repugnat. hic enim expresse dicitur sub bono communi multa comprehendunter ad quorum nullum determinatur voluntas multa dixit non omnia. Ibi quoq; manifeste de quibusdam scilicet conuenientibus volenti secundũ naturã loquitur.

¶ Super articulum secundum.

In titulo articuli secundi eiusdem questionis necessarium sumitur vere z proprie qõ scilicet impossibile est aliter se habere: z est termo de necessitate naturali qua scilicet agentia et patiẽtia in vniuerso connectuntur: vt calefactibile calefactiuo z visus visibili etc.

¶ In principio corporis eiusdem secundi articuli dubium occurrit de conclusione z decimo rationes. De conclusione quidem qua dicitur. quod voluntas a nullo obiecto de necessitate mouetur ad exercitium actus: quoniam voluntas a deo clare viso necessario monetur ad exercitium actus: non enim potest non amare se frui illo: vt in prima parte dictum est. De ratione quadicitur. potest enim aliquis de quocunq; obiecto non cogitare: et per consequens actu non velle illud. quia voluntas non habet in potestate sua cogitationem presentatiuam primi obiecti: nec refutationẽ illius. Et similiter visionis dei clare presentati. Jam enim dictum est quod primus actus non est in potestate voluntatis: fallum est ergo quod potest aliquis de quocunq; obiecto non cogitare.

¶ Ad hec dicitur quod verba litere intellecta formaliter: omnes soluunt obiectiones. Doctrina siquidem prius tradita non aduersatur presenti. Ad quorum euidentiam quo est distinctione scilicet quod aliud est dicere voluntas necessario mouetur ab obiecto ad exercitium actus: z dicere voluntas sic dispositꝫ necessario mouetur ad exercitij actus. primum em̃ denotat efficaciam obiecti supra voluntatem: q scilicet talis z sic efficax est natura quod potest voluntatem ad exercitium actus necessario ducere. Et hoc negatur in presenti conclusione: dum asserit q nullum obiectum vt sic, ex quantũ est ex sua efficacia pot naturali necessitate cõpellere voluntatem ad exercitij actus. ꝼm vero denotat naturã volitatis de qua dictum est, q habet quẽdã motũ naturalẽ q non habet semper illũ actũ sed qñ est in certa,

dispositione z vbi pacieñ est z vere: z ex vbi puenit q voluntas dei clare visum necio amat. Est cñ tñc in vbis tali ex natura sua actu prouenit amor z delectatio talis vbi. z sic in pmo actu voluntatis quē hēm nāl velle illud non habet necessitatē exercitij ab vbo: sed a nā exīte in tali dispositione, q ad cā nāli necessitate sequit velle. vñ qñcuq voluntas necessario mouet ad exercitiū: necessitas illa nunq est ab vbo sed a natura z nature datore. Et p hoc pz rñsio ad vltimū obiectū. Et ad pmum qdē explicite. Ad scm vero quo ad mām et ad formā dicto q verissimū est qd voluntas pōt de quocuq obio non cogitare: ēt sīlī est exīre obti. Sic cñ auctor loquit sed sophisma figure dictionis est inferre. q voluntas in tali dispōe exīs pōt nō cogitare: mutat cñ qd in qle. Oportet ergo diligenter in hoc ar. aduertere q formalis est terminꝰ de efficacia obiecti vis: obiones autem alūde ēt ex obio robur hñt: et ideo nihil obstant. Et si bonū vltimam resolutionē cupis recolito supradictorū. s. q voluntas quo ad exercitium tres tñ hz motores. s. seipam sūm naturā z deū vt agentē nō vt obm. Ex hoc cñ pz q modus exercitij non aliunde est, vnde siue libere siue necessario voluntas exerceat suum actum nūq ex pte obti cā requirenda est sed agentis (vt dictū est) tripliciter. vīn hoc quilibet intellectus tuus. ¶ In cuiusdem corporis articuli conclone scdā se z qō obm vndiq bonum nēcio mouet: nec deficit ab hoc nisi pp defectum alicuius boni vbabilem occurrit ex Scoto in. 4°. di. 49. q. vi. dictis q ista rō non concludit necessariam motionem simpliciter: sed qō si voluntas dz habere actū circa tale obm oportet q habeat actum voluntatis: cum quo tñ stat q ipsa pōt suspendere actum suum: sed qz ex his z processu suo manifeste pz qd non impugnat sensus formalis litere: sed quem ipse accepit ideo sibi supscuram fui relinquo. Dicit enim Thomas loquitur de motione ex parte obiecti, que est ad specificationem actus et vult qō necessario mouet obiectū vndiq bonum: qō est verissimū simpliciter et formaliter: ista enim necessario specificat quod est obiectiue mouere q impossibile est aliter se habere quoniam non potest non specificari actus voluntatis ab eo vt patet quamuis possit actus voluntatis non fieri. vnde cum in litera dicitur q voluntas non potest non velle beatitudinem: ly non velle, non sumitur negative sed contrarie. i. pro nolle: vt manifestant subiuncta verba in alio membro. s. repudiari vel approbari. Sed quod fallit aliquos hec est indistincte inter motionem ad specificationem z exercitium actus. ¶ Circa hoc ēt rīam tradita in hoc arti. z precedentibus aduerte q scōm q voluntas recipit duos motores: alterum ad exercitium, alterum ad specificationem: dupliciter inuenit in eā nālitas. s. sm determinationē ad exercitium z secundū determinationē ad speciē. Est cñ voluntas naturaliter determinata ad eligendum actū aliquē: puta primū etc. Et ē pariter naturaliter determinata ad obiectum aliquod: puta bonum etc. Et hec determinationes ita se hñt quod prima infert scām z non econuerso. Si enim voluntas determinata nāli est ad eligendū actum: hoc non est nisi respectu obiecti ad qō nāli determinata est: sed si determinata est naturaliter ad obz nō propterea determinata est ad exercitiū actus respectu illius vt patet in litera. vnde determinatio quo ad exercitiū vehementior ac naturalior est. includit cñ alteram z addit. ¶ Circa calcē eiusdem corporis articuli adnectere q qz vt prediximus voluntas ad 3m. voliti genus: puta esse viuere etc. determinata est naturaliter quo ad specificationē vt in pluribus: et a cā vt in pluribus non necessario prouenit effectus: potest enim impediri: idcirco littera dicitur q q̄z particularia bona erīa cē viuere intelligere non necessario mouent voluntatem ad specificationem actus: pōt cñ repudiari: sic tñ q predicta vt in pluribus non repudiantur: z si voluntas in ea fertur volitionis actu in illa tendit: vt raro nolitionis vt contingit in vesperantibus z similibus. ¶ In rñsione ad vltimū eiusdem ar. notato q̄ esse viuere z huiusmodi supīr sumpīr: pmo vt sunt quedam particularia bona sm scipsa. et sic pōt, z raro, repudiari: eo q̄ defectū hñt annexum alicuius boni q̄ apperitur: vt pz in occidentibus sc. Apperit cñ q̄dam bonū puta libertatē: cuius oppositum coniungitur fuie vite etc. Aliomodo vt sunt necessario cōcepta virtutibus. z sic ēt tum est ex pte sui non pōt repudiari: sed si voluntas hēat actū in ea vt sic opz q hēat circa ea actum voluntatis sui circa virtutem pp rōnes in litera assignatā. Dixi. autē ēt est ex parte sui. quia hec sic connexa hēant se tantum q̄ si esset vt necessitēt nā specificationem. Si tñ connexio illa incognita, vel incōsiderata, vel non sufficienter visa sit: ab hmōi efficacia impedit. q̄ tñ nō oportuit hic auctor ex primere tum q̄ de obi efficacia ex parte sui est cuius defectu prouenit hoc.

¶ Super arti. 3.

¶ Circa tertiū articu. doctrinam aduerte q inde habet quam liberum sit tam in electa bilibus q̄ in contrariis sm tactum velle z nolle: passiones enim huiusmodi aut totaliter absorbent rōnē: z sic nihil voluntarie relinquit: aut aliquid eius relinquunt: z sic libertatis tñ dem diminuunt. z quis tunc propter dispōnē subi voluntas maxime inclinetur ad actū cōsonū appetitui sensitiuo: q tñ libera restat miraculo non est opus ad nō eligendum huiusmodi actū: vt Greg. de Arimino in pmo sniarum. di. pma. q. 2. art. 2. putauit. ¶ Circa illa vba. s. volūtas nō solum mouet a bono vniuersali apprehē-

Arti. 3.

Ad tertiū Sic procedi-
tur. Videtur q voluntas ex necessitate moueatur a passiōe appetitus inferioris. dicit enim apostolus Ro. 7. Non enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio, quod dicitur propter cōcupiscentiam que est passio quedam. ergo voluntas ex necessitate mouetur a passione. ¶ Preterea. Sicut dicitur in tertio ethico, Qualis vnusquisq est talis finis videtur ei: sed non est in potestate voluntatis quod statim passionem abiciat. ergo nō est in potestate voluntatis q nō velit illud ad quod passio se inclinat. ¶ Preterea. Causa vniuersalis non applicatur ad effectum particularem nisi mediante causa particulari, vnde ratio vniuersalis non mouet nisi mediante estimatione particulari. vt dicit in tertio de anima: z sicut se habet ratio vniuersalis ad estimationem particularem, ita se habet voluntas ad appetitum sensitiuū. ergo ad aliquod particulare volendum nō mouetur volūtas nisi mediante appetitu sensitiuo. ergo si appetitus sensitiuus sit p aliquam passionem ad aliquid dispositus, voluntas nō poterit in contrarium moueri.

Sed cōtra Est, qđ dicitur Gene. 4. Subter te erit appetitus tuus, z tu dominaberis illius. nō ergo voluntas hominis ex necessitate mouetur ab appetitu inferiori.

Rñdeo Dicendum, qđ sicut supra dictum est, passio appetitus sensitiui mouet voluntatē ex ea parte qua voluntas mouetur ab obiecto inquantū scilicet homo aliqualiter dispositus p passionē iudicat aliquid esse conueniēs z bonum qđ extra passionem existens non iudicaret. huiusmodi autē immutatio hominis per passionem duobus modis contingit. Uno modo sic q totaliter rō ligatur ita qđ homo vsum rationis nō hz: sicut contingit in his qui propter vehementem iram vel concupiscentiam furiosi vel amētes fiūt, sicut z propter aliquā aliam perturbationem cozporalem huiusmodi cñ passiones non sine corporali trāsmutatione accidunt z de talibus eadē est ratio sicut z de animalibus brutis que ex necessitate sequitur impetū passionis: in his enim nō est aliquis rationis motus: z per cōsequēs nec volūtatis. aliquādo autē ratio nō totaliter absorbetur a passione, sed remanet ēt tum ad aliquid iudicium rationis liberum: z sm hoc remanet aliquid de motu voluntatis, inquantum ergo ratio manet libera z passioni nō subiecta, intrāt volūtatis motus qui manet nō ex necessitate tēdit ad hoc ad qđ passio inclinat. z sic aut motus volūtatis non est in homine; hz sola passio dominatur, aut si motus voluntatis sit, non ex necessitate sequitur passionem.

Ad pmū Ergo dicendum, q ēt si voluntas non possit facere quin motus cōcupiscentie insurgat, de hoc non curat: q semper subintelligitur debita approximatio. Et cuius defectu prouenit hoc.

so per rationem: sed a bono apprehēso p sensum: dicta in articulo tertio eiusdē. 10ᵉ qōis. Aduerte q duplr intelligi pōt. primo vt bonum apprehensum per sensum z bonū apprehensum per rōnem sint duo motiua voluntatis sic q qlibz volitas ab vno qlibz ab altero moueat: z hic sensus repugnat supradictis z est falsus. Repugnat quidē: qz iam dictum probatū est q nihil corporeū potest mouere directe voluntatem: falsus vero est qz si sensus solus posset mouere voluntatē, nunc homo posset velle absq rationis vsu: z pōt posset peccare z bñ facere qō nō est intelligibile: implicat. n. esse actum liberi arbitrij absq rōnis vsu. Secūdo igit intelligi pōt vt bonū apprehensum per sensum permittat cōcurrere cū apprehēso per rationē in eidem motiuū: ita q motiuū volitatis nō solum est bonum vniuersale apprehēsum p rōnem in sua puritate: sed etiaz coniuncto cū bono apprehenso per sensum. et hic est sensus verus et intentus. verus quidem qz sicut intellect⁹ mouet a phātasmate non fm se: sz fm q stat sub lumine intellectus agētis q est ver⁹ eius motor ita bonū particulare apprehensum nō fm se sed fm quod subsstat vniuersali apprehēso per rōnē, qō est verū volitatis motiuum mouet volitatem. Intentus autē qz ex hoc interimit similitudo in argumento obiecta: inter voluntatem appetitūq; sensitiuū z rōnem vniuersalē ac particularē. Nā volitas ab vtraq; simul rōne mouet ac per hoc non indiget appetitu particulari. Ratio vero vniuersalis inquātū hmōi: sic em distinguit cōtra rōnem particularē nūq; particulare attingit: z propterea particulari eget rōne vt ad particulare descendat.

¶ Super. q. 11. Articulum primum.

In primo articulo qōis. 11ᵉ. Aduerte q author in corpore articuli ex ratione fructus intulit solum quod fruitio ad appetitiuā partē pertinet: nec determinauit an amorē an delectationem significet: qm̄ sat erat sue questiōi q ad appetitū spectaret. Inuocauit tamē scito vocabulum hoc quo aplūs dicit, Nō odi malū illud facio. i. concupisco: tū pōt voluntas nō velle cōcupiscere aut cōcupiscentie nō cōsentire. z sic nō ex necessitate sequitur cōcupiscentie motū. ¶ Ad scōm dz, q cū in hoc due sint nature intellectualis. f. z sensitiua, qūq; qdez est hō aliqualis vniformiter fm totam aiam: qz. f. vel pars sensitiua totaliter subijcit rōni, sicut contingit in virtuosis, vel ecōuerso rō totaliter absorbet a passiōe, sicut accidit in amentibus, sed aliqū etli ratio obnubiletur a passione, remanet tū aliqd rōnis liberū. z fm hoc pōt aliquis vel totaliter passionē repellere: vel saltē se tenere ne passionē sequatur, in talī enim dispositione, qz homo fm diuersas ptes aie diuersimode disponitur, aliud et videt fm rōnem, z aliud fm passionē. ¶ Ad tertiū dicēdū, q volitas nō solū mouet a bono vniuersali apprehēso p rōnē: sed etiā a bono apprehenso per sensum. z tō pōt moueri ad aliqō particulare bonuz absq passione appetitus sensitiui: multa enim volumus et operamur absq passione per solā appetitus electionem: vt ptz in his in quibus ratio renititur passioni.

¶ Utrū volitas moueat de necessitate ab exteriori motiuo quod est deus. Arti. 4.

Quartū sic pcedit. Uidet q voluntas ex necessitate moueat a deo. oē em agēs cui resistit nō pōt ex necessitate mouere: sz deo cum sit infinite virtutis resisti nō potest vñ dicitur Ro. 9. Uolūtati eius quis resistit. ergo deus ex necessitate mouet voluntatē. ¶ p. Uoluntas ex necessitate moueatur in illa q̄ naliter vult, vt dictū est: sed hoc est vniuersalis rei nāle qō deus in eo opatur: vt aug. dicit. 25. cōtra Faustū. ergo volitas ex necessitate vult omne illud ad qō a deo mouet. ¶ p. Possibile est quo posito nō sequit impoñe. sequit autē impossibile si ponat q volitas nō velit hoc ad qō deus eā mouet: qz fm hoc operatio dei esset inefficax: nō ergo est ponēde voluntatem nō velle hoc ad q deus eam mouet. ergo necesse est eam hoc velle.

Sed cōtra Est, q dr eccl. 15. Deus ab initio cōstituit hominē z relict eū in manu cōsilij sui: nō ergo ex necessitate mouet voluntatem eius.

Rñdeo Dōm, q sicut Dyo. dr. 4. ca. de di. no. Ad puidētiā diuinā nō ptinet naturā rerū corrūpere: sed seruare. vñ qa mouet fz eoz cōdōnē, ita q ex causis necessarijs p motionē diuinā sequitur effectus ex necessitate, ex causis aūt contingētibus sequunt effectus cōtingēter. Uolitas igitur volitas est actiuū principiū non determinatū ad vnū, sz indifferēter se habens ad multa, sic deus ipsam mouet q nō ex necessitate ad vnū determinat: sz remanet motus eius contingens z non necessarius, nisi in his ad que naturaliter mouetur.

Ad Primū ergo dicendū, q voluntas diuina nō solū se extendit vt aliquid fiat per rē quam mouet sz vt etiā eo mō fiat quo congruit nature ipsius. z tō magis repugnaret diuine motioni si voluntas ex necessitate moueret, qō sue nature nō competit, qz si moueretur libere put competit suę nature. ¶ Ad fm dōm, q naturale est vnicuiq; qō deꝰ opatur in ipso vt sit ei naturale. sic em vnicuiq; cōuenit aliqd fm qō deꝰ vult q ei cōueniat. nō aūt vult q dcḋ opat in rebꝰ sit eis naturale, puta qō mortui resurgāt: sz hoc vult vnicuiq; esse naturale qō potestati diuine subdat. ¶ Ad tertiū dōm, q si deus mouet volūtatem ad aliquid, impossibile est huic pōni q voluntas ad illud non moueatur: non tamen est impossibile simpliciter. vnde nō sequitur qō voluntas a deo ex necessitate moueatur.

¶ De fruitōe q̄ est actus volūtatis. Qō. 11.

Deinde de fruitione. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtrum frui sit actus appetitiue potentie. Secūdo vtrū soli rationali creature conueniat: an etiam animalibus brutis. Tertio vtrum fruitio sit tantum vltimi finis. Quarto vtrum sit solum finis habiti.

¶ Utrum frui sit actus appetitiue potentie. Articu. 1.

Primum sic procedit. Uidet qō frui nō sit solum appetitiue potētie. frui em nihil aliud esse vꝺ q̄ fructū capere: sed fructū humane vite q̄ est beatitudo accipit intellectus in cuius actu beatitudo consistit: vt supra ostensum est: ergo frui nō est appetitiue potētie, sed intellectus. ¶ Preterea. Quelibet potentia habet propriū finem qui est eius perfectio: sicut visus finis em cognoscere visibile, auditus percipere sonos, z sic de alijs: sz finis rei est fructus eius: ergo frui est potentie cuiuslibet, et non solū appetitiue. ¶ Preterea. Fruitio delectatione quādam importat: sed delectatio sensibilis ptinet ad sensum qui delectatur in suo obiecto z eadem ratione delectatio intellectualis ad intellectum, ergo fruitio pertinet ad apprehensiuam potentiam, z non ad appetitiuam.

Sed contra Est, qō augu. dicit in primo de doctrina christiana. z in. 10. de tri. Frui est amore inherere alicui rei ppter seipsam, sed amor pertinet ad appetitiuam potentiam. ergo z frui est actus appetitiue potentie.

Rñdeo Dicendū, q fruitio z fructꝰ ad idē pertinere vñr z vnuz ex altero vertuari. Quid āt a quo, nihil ad ppositū refert, nisi q hoc pbabile videt q id qō magis est manifestū prius etiā fuerit nominatū. Sūt aūt nobis primo manifesta que sunt sensibilia magis. vñ a sensibilibus fructibus nomē fruitionis derivatū videt. Fructus aūt sensibilis ē id qō vltimū ex arbore expectat: z cū quadā suauitate percipitur. vnde fruitio ptinere videt ad amorē vt delectationē quā aliqs habet de vltimo expectato, q ē finis: finis aūt z bonū ē obiectū appetitiue potentie, vnde manifestum est q fruitio est actus appetitiue potentie.

Ad pmū Ergo dōm, q nihil prohibet vnum z idē fm diuersas rationes ad diuersas potentias pertinere. ipsa igitur visio dei inquantū est visio est actus intellectus, inquantuz autē est bonū z finis est voluntatis obiectū. z hoc modo est eius fruitio. z finem hunc intellectus cōsequitur tanq̄ potentia agēs, voluntas autem tanq̄ potētia mouēs ad finem, z fruēs fine iam adepto. ¶ Ad secundū dicendū, q perfectio z finis cuiuslibet alterius potentie continetur sub obiecto appetitiue, sicut proprium sub cōmuni: vt dictum est supra. vnde perfectio z finis cuiuslibet potētie inquantum est quoddam bonum, pertinet ad appetitiuam. propter quod appetitiua potentia mouet alias ad suos fines. z ipsa cōsequitur finem quando quelibet aliarū pertingit ad finem.

¶ Ad tertium dicendum, quod in delectatione duo sunt, scilicet pceptio cōueniētis: apud thomistas z scotistas. Non enim fruitionis nomine significamus delectationem formaliter loquendo: amorem autē cōnotatiue z causaliter: illiro significant formaliter amorem amicitie vnde oportet quum dicunt se inuicem rideant quoniam debet poni alterum extra propositum loqui. Suasio autē Stoti in primo sen. dist. pma. q. 3. ex constructione sex quia fruor construitur cum ablatiuo significante obiectum ex vi transitionis. ergo significat actum puta amorem et nō passionem puta delectationem: dicitur em fruor deo sicut amo deum: z non sicut delector de deo. hec inquam suasio nihil habet suasionis: quoniam constructio hic translatiua nō est nisi possessiue grāmatice loquendo. constituitur em cum ablatiuo vel genitiuo: ex eo qō est deponens possessiuum vnde ex hoc non habetur q̄ significat actum sed stat qō significet passionem per modum possessionis: z vere sic est. frui enim importando delectationē denotat rē qua fruimur a nobis possideri: lōge autem perspicuū magis erat a grammaticis z oratoribus persuaderi qō nos dicimus nominibus eum vtēdum est vt plures. Constat autem frequentissime grāmaticorum vsu non nisi ad delectationē spectare vnde z vūt q̄ significat cum gaudio vti: non enim dicimus fruor cantu. i. amo cāntum: sed. i. delectationem percipio de cantu. Necq̄ quum dicitur veni fruamur capitis amplexibus: proverbiorum capitulo. i. inuitamur ad amandū, sed ad delectationem percipiendam: z paulus quum ficmont dicit: ego te fruar in domino: non ego te amabo: sed ego de te delectabor in domino sonat. Abusiue igit fruitio pro amore formaliter sumi potest: proprie autem non nisi equiuocatio ad placitum.

¶ In responsione ad secundum eiusdem primi articuli dicit q qz bonum est commune ad omnia genera sicut et ens: sicut quelibet perfectio quelibet finis quodlibet obiectum secundum suam specialem rationē habet rationem entis tra

ſ. cō. 2. c. Et. 1. di. 1. q. 1. ar. 1.

et boni: videre enim et visibile vt sic sunt entia et bona. et notificatio huius est quia quelibet potentia appetit naturaliter suam perfectionem, suum finez suum obiectum vt sic. vnde verum inquantum verum: quia est naturali appetitu appetitum ab intellectu est specificus boni: et similiter visibile et intelligere et videre et reliqua: quia ergo ista sunt bona sub communi dupliciter appetunt. primo appetitu naturali ab his quoz sunt bona propria. secundo appetitu animali a voluntate sub cuius obiecto cõtinentur: et propterea se quuntur illa duo que in litera exprimuntur.

1.q.2.ar. 5.ad. 2. Et. 1 dis. l.q.4.ar ticu.1.

¶ Super articu. IIm.

In reliquis questionis .II. articulis nihil scribendum occurrit.

que pertinet ad apprehensiuã potẽtiaz: et cõplacentia eius qõ offert vt cõueniens. et hoc pertinet ad appetitiuã potentiaz: in quo ratio delectationis completur.

¶ Utrum frui cõueniat tãtũ rationali creature an etiaz animalibus brutis. Articu. 2.

AD Scõm videt q frui solummodo sit hominũ. dicit em aug. in primo de doctrina xp̃iana, quod nos homines sumus qui fruimur et vtimur: non ergo alia animalia frui põt.

¶ p̃. Frui est vltimi finis: sed ad vltimũ finẽ nõ possunt pertingere bruta animalia. ergo eoꝝ nõ est frui.

¶ p̃. Sicut appetitus sensitiuus est sub intellectiuo, ita appetitus naturalis est sub sensitiuo: si igit frui pertinet ad appetitũ sensitiuum, videt q pari rõne possit ad naturalem pertinere. quod patet esse falsum. quia eius nõ est delectari. ergo appetitus sensitiui nõ est frui: et ita non conuenit brutis animalibus.

Sed cõtra 83.q. Frui quidem etiam bona et qualibet corporali voluptate nõ absurde existimantur et bestie.

Rñdeo Dõm, q sicut ex põdictis habetur, frui nõ est actus potẽtie peruenientis ad finẽ sicut exequẽtis: sz potẽtie imperãtis executionẽ dicrũ est em qõ est appetitiue potẽtie. In rebus aũt cognitione carẽtibus inuenit quidẽ potẽtia ptingẽs ad finẽ per modũ exequẽtis. sicut graue tẽdit deorsum, et leue sursum. Sed potentia ad quã pertinet finis per modũ imperãtis nõ inuenit in eis: sed in aliqua superiori natura que sic mouet totã nãm per imperiũ sicut in habẽtibus cognitionẽ appetitus mouet alias potẽtias ad suos actus. vnde manifestũ est q in his que cognitiõe carẽt, cõtingit ad finẽ nõ inuenit fruitio finis: sz solũ in his que cognitionẽ habẽt. sz cognitio finis est duplex. pfecta et imperfecta. Perfecta quidẽ qua nõ solũ cognoscit id qõ est finis et bonũ: sed, rõ vltis finis et boni. et talis cognitio est solius rõnalis nature. Imperfecta aũt cognitio est qua cognoscit particulariter finis et bonum. et talis cognitio est in brutis animalib⁹, quoꝝ et virtutes appetitiue nõ sunt imperates libere: sz ẽm nãlem instinctũ ad ea que apprehẽdũt, mouent. vñ rõnali nature cõuenit fruitio ẽm rationẽ pfectã, brutis aũt animalibus ẽm rõnem imperfectã alijs autez creaturis nullo modo.

Ad pmũ Ergo dõz q aug. loquit de fruitiõe pfecta.

¶ Ad scõz dõm, q nõ oportet q fruitio sit vltimi finis simplr. sed eius qõ habet ab vnoquoq; pto vltimo fine.

¶ Ad tertiũ dõm, q appetitus sensitiuus cõsequit aliq̃ cognitionẽ, nõ aũt appetitus nãlis, precipue prout est in his q̃ cognitiõe carẽt.

¶ Ad quartũ dõm, q aug. ibi loquit de fruitione ĩmpfecta qõ er ipso mõ loquendi apparet. dicit em qõ frui non adeo absurde existimantur et bestie scz sicut vti absurdissime dicerẽtur.

¶ Utrum fruitio sit tm̃ vltimi finis. Arti. 3.

AD tertiũ Af q frui non sit tãtũ vltimi finis. dicit em apostol⁹ ad Philemonem. Itaq; ff ego te fruar in dño: sed manifestũ est: q paulus nõ posuerat vltimũ suũ finẽ in hoie. ergo frui nõ tm̃ est vltimi finis.

¶ p̃. Fructus est quo aliq̃d fruit: sed apl̃us dicit ad Gal. 5. Fructus spũs est charitas, gaudium, et hmõi, q̃ nõ habẽt rõnẽ vltimi finis, nõ ergo fruitio est tantuz vltimi finis.

¶ Preterea. Actus voluntatis respicit seipsos reflectunt. volo enim me velle, et amo me amare: sz frui est actus voluntatis, voluntas em est per q̃ fruimur vt arg. dicit. 10. de tri. ergo aliquis fruit sua fruitione: sed fruitio non est vltimus finis hominis: sed solum bonum increatum qõ est deus non ergo fruitio est solum vltimi finis.

Sed cõtra Est, q augu. dicit. 10. de tri. q nõ fruitur siquis id q in facultate voluntatis assumit propter aliud apperit: sed solum vltimus finis est qui non propter aliud appetitur: ergo solius vltimi finis est fruitio.

Rñdeo Dicendũ, q sicut dictũ est: ad rõnẽ fructus duo pertinẽt: scilicet q sit vltimũ. et q appetitũ dctet quadã dulcedine vel delectatiõe. vltimũ aũt est simpliciter: et ẽm quid. simpliciter quidẽ qõ ad aliud nõ referr̃: sed ẽm quid qõ est aliquoꝝ vltimũ. q ergo est simplr vltimũ in quo aliq̃d delectat̃, sicut in vltimo fine, hoc quippe pprie dicit fructus, et eo pprie dr aliquis frui, qõ aũt in seipso non est delectabile: sz tantũ appetitur in ordine ad aliud, siuct potio amara ad sanitatẽ, nullo modo fructus dici põt, qõ aũt in se hz quandã delectationẽ ad q̃ quedã p̃cedẽtia referunt põt quidẽ aliquo modo dici fructus: sz nõ pprie et ẽm cõpletã rõnẽ fructus eo dicimur frui. Unde augu. in. 10. de tri. dicit, q fruimur cognitis in quib⁹ voluntas delectata cõquiescit. nõ aũt quiescit simpliciter nisi in vltimo: qz quãdiu aliquid expectat motus voluntatis remanet in suspenso: licet iam ad aliquid peruenerit, sicut in motu locali: sz illud q est mediũ in magnitudine sit principiũ et finis, nõ tm̃ accipitur vt finis in actu, nisi qñ in eo quiescitur.

Ad pmũ Ergo dõm, qõ sicut aug. dicit in primo de doctrina xp̃iana Si diceret se fruari: et non addidisset in dño, videret finẽ delectationis in eo posuisse, sed qz addidit in dño, in dño se posuisse finẽ atq; in eo se frui signi ficauit: vt sic frater se frui dixerit, nõ tanq̃ termino. sed tãquã medio.

¶ Ad ẽm dõm, q fructus aliter compat̃ ad arborem producentẽ, et aliter ad hoiem fruentẽ. ad arborẽ quidẽ producẽtẽ cõparat̃ vt effectus ad causam. ad fruentẽ aũt sicut vltimũ expectatũ et delectãs. dñr igitur ea que enumerat ibi apl̃s, fructus: qz sunt effectus quidaz spũssancti in nobis (vñ et fructus spũs dñr) non aũt ita qõ eis fruimur tanq̃ vltimo fine. Vel aliter dõm, q dñr fructus ẽm ambro. qz pter se pcẽda sunt, nõ quidẽ ita q ad beatitudinẽ nõ referant̃: sed qz in seipsis habẽt vñ nobis placere debeant.

¶ Ad tertiũ dõm, q sicut supra dictũ est, finis dr duplr. Uno mõ ipa res. alio mõ adeptio rei, que quidẽ nõ sunt duo fines: sed vnus finis in se cõsideratus et alteri applicatus. deus igit est vltimus finis sicut res quevltimo querit, fruitio aũt sicut adeptio huius vltimi finis. sicut igit nõ est aliud finis deus et fruitio dei, ita eadẽ ratio fruitionis est qua fruimur deo, et qua fruimur diuina fruitione, et eadem ratio est de beatitudine creata, que in fruitione consistit.

¶ Utrum fruitio sit solum finis habiti. Arti. 4.

AD quartũ Uidet q fruitio non sit nisi finis habiti. Dicit em aug. 10. de trini. q frui est cũ gaudio vti nõ adhuc spei, sed iam rei: sz q̃diu nõ habet nõ est gaudiũ rei, sz spei ergo fruitio nõ est nisi finis habiti.

¶ p̃. Sicut dictũ est: fruitio nõ est pprie nisi vltimi finis. qz solus vltimus finis quietat appetitũ: sed appetitus nõ quietat nisi in fine iaz habito. ergo fruitio proprie loquendo nõ est nisi finis habiti.

¶ p̃. Frui est capere fructum: sed nõ capitur fructus nisi quando iam finis habetur. ergo fruitio non est nisi finis habiti.

Sed cõtra Frui est amore inherere alicui rei ppter seipsaz: vt aug. dicit: sz hoc põt fieri etiã de re non habita. ergo frui potest esse etiam finis non habiti.

Rñdeo Dõm, q frui importat operationẽ quãdã voluntatis ad vltimũ finẽ, ẽm q voluntas hz aliq̃d p vltimo fine. Habet aũt vltimus finis duplr. vno mõ pfecte, et alio modo imperfecte. Perfecte quidẽ qñ habet nõ solũ in intẽtione, sz etiã in re: impfecte aũt qñ habet in intẽtione tãtũ. Est ergo perfecta fruitio iam habiti finis realiter sz imperfecta est etiam finis non habiti realiter, sed in intentione tantum.

Ad pmũ Ergo dõm q aug. loquit de fruitiõe perfecta.

¶ Ad ẽm dõm, q quies voluntatis duplr impedit. Uno mõ ex parte obiecti. qz. nõ est vltimus finis: sz ad aliud ordinat. Alio mõ ex parte appetẽtus finẽ q̃ nõdũ adipiscit finẽ. obm aũt est qõ dat spem actui: sed ab agente depẽdet modus agẽdi: vt sit pfect⁹ vel imperfect⁹ sz cõditionẽ agẽtis. et ideo eius qõ nõ est vltimus finis fruitio est impropria quasi

qõ. 12. art 2. ad 3m.

deficiens a specie fruitionis. Finis aũt vltimi nõ hitt est fruitio ꝓpria quidẽ, sed imꝑfecta ꝓp imꝑfectũ modũ hñdi vltimũ finẽ. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ finẽ accipere vl habere dicit aliquis non solũ secũdum rem, sed etiam fm intentionem: vt dictũ est.

¶ De intentione. Questio. 12.

DEinde cõsiderandũ est de intentione. ¶ Et circa hoc queruntur quinq;. Primo vtrum intentio sit actus intellectus vel volũtatis. Secundo vtrum sit tantum finis vltimi. Tertio vtrum aliquis possit simul duo intendere. Quarto vtrum intentio finis sit idem actus cum voluntate eius quod est ad finem. Quinto vtrum intentio conueniat bꝛutis animalibus.

¶ Utrum intentio sit actus intellectus vel volũtatis. Arti. 1.

32ª.q. 160.ã.1. co. Et. 2.di. 38.ar.3. Et hi.q. 23.ã.1.3. Et mal. q.16.ar. 11.ad.3.

AD primũ Sic ꝓcedit. Uidetur ꝙ intẽtio sit actus intellectus z nõ volũtatis. Dicit enim Matth.6. Si oculus tuus fuerit simplex totũ corpus tuũ lucidũ erit: vbi per oculum significatur intẽtio, vt dicit aug. in lib. de ser. do. in mon. sed oculus cũ sit instrumẽtũ visus significat apprehensiuã potentiã. ergo intẽtio nõ est actus appetitiue potẽtie: sed apprehensiue. ¶ Preterea. Ibidẽ augu. dicit, ꝙ intentio lumen vocatur a dño, vbi dicit, Si lumẽ qđ in te est tenebꝛe sunt ꝛc. sed lumen ad cognitionẽ pertinet. ergo z intẽtio. ¶ Preterea. Intẽtio designat ordinationẽ quãdam in finem: sed ordinare est rationis. ergo intentio nõ pertinet ad voluntatẽ, sed ad rationẽ. ¶ Preterea. Actus volũtatis nõ est nisi finis vel eoꝝ que sunt ad finẽ. sed actus voluntatis respectu finis vocat volũtas seu fruitio. respectu autem eoꝝ que sunt ad finẽ est electio, a quibus differt intentio. ergo intentio non est actus voluntatis.

Sed contra Est, ꝙ aug. dicit in. 10. de trini. ꝙ volũtatis intentio copulat corpus visui z sui z similiter speciem in memoria existentem ad actem animi interius cogitantis. est igitur intentio actus voluntatis.

Rñdeo Dicendũ, ꝙ intentio sicut ipsum nomẽ sonat significat in aliud tendere, in aliquid autẽ rẽdit z actio mouentis z motus mobilis: sed hoc ꝙ motus mobilis in aliquid tendit, ab actione mouẽtis ꝓcedit. vnde intẽtio primo z principaliter pertinet ad id qđ mouet ad finẽ. vnde dicimus architectoꝛẽ z omnẽ ꝑcipiẽtẽ mouere suo imperio alios ad id ad qđ ipse tendit. voluntas autem mouet omnes alias vires anime ad finem, vt. s. habitũ est. vnde manifestum est ꝙ intentio ꝓprie est actus voluntatis.

Ad primum Ergo dicendũ, ꝙ intẽtio nominat oculus metaphoꝛice, nõ qꝛad cognitionẽz pertinet: sed qꝛ cognitionẽ presupponit per quã ꝓponitur voluntati finis ad quem mouet, sicut oculo preuidemus quo tendere corporaliter debeamus. ¶ Ad fm dicendũ, ꝙ intentio dicitur lumen, qꝛ manifesta est intendenti. vnde z opera dñi tenebꝛie: quia homo scit quid intendit, sed nescit quid ex opere sequatur: sicut aug. ibidẽ exponit. ¶ Ad tertiũ dicẽdus, ꝙ volũtas quidem non ordinat: sed tamen in aliquid tendit fm ordinem rationis. vnde hoc nomen intentio nominat actũ volũtatis presupposita ordinatione rationis ordinantis aliquid in finem. ¶ Ad quartum dicendum, ꝙ intentio est actus voluntatis respectu finis: sed voluntas respicit finem tripliciter. Uno modo absolute. z sic dicitur volũtas ꝓcur absolute volumus vel sanitatẽ vel siquid aliud est hmõi. Alio modo cõsideratur finis ꝛz ꝙ in eo quiescit. z hoc mõ fruitio respicit finem. Tertio modo cõsideratur finis fm ꝙ est terminus alicuius quod in ipsum ordinatur. z sic intentio respicit finẽ non enim solum ex hoc intendere dicimur sanitatem qũia volumus: sed qꝛ volumus ad eam per aliquid aliud peruenire.

22ª.qõ. 180. ar. 1. coũ. Et. 2. di. 38. ar. 3. Et hi. q. 22. ar. 11. 3. c.

¶ Utrum intentio sit tantum vltimi finis. Arti. 2.

ADsed m Sic ꝓcedit. Uidetur qđ intẽtio sit tm vltimi finis. Dicit enim in lib. Sentẽtiarũ Prosperꝫ, Clamor ad deũ est intentio cordis: sed deus est vltimus finis humani cordis ergo intentio semper respicit vltimũ finem. ¶ Preterea. Intẽtio respicit ꝛz ꝙ est termin⁹ vt dictũ est: ꝛz terminus habet rationẽ vltimi finis: ergo intentio semper respicit vltimum finẽ. ¶ Preterea. Sicut intentio respicit finẽ, ita z fruitio: sed fruitio semper est vltimi finis, ergo z intentio.

Sed cõtra Ultimus finis humanarũ voluntatũ est vnus. s. beatitudo vt supra dictũ est: si igitur intentio esset tantũ vltimi finis, nõ essent diuerse hominũ intentiones. quod patet esse falsum.

Rñdeo Dicẽdum, ꝙ sicut dictum est intentio respicit finem fm ꝙ est terminus motus volũtatis. In motu autem potest accipi terminus dupliciter. Uno modo ipse terminus vltimus in quo quiescitur: qui est terminus totius mot⁹. Alio modo aliquod medium quod est principium vnius partis motus z finis vel terminus alterius. sicut in motu quo ꝛtur de. a. in. c. p. b. c. est terminus vltimus. b. autem terminus, sed non vltimus: z vtriusq; potest esse intentio. vnde etsi semper sit finis: non tamẽ oportet ꝙ semper sit vltimi finis.

Ad primũ Ergo dicendum, qđ intẽtio cordis dicitur clamor ad deum, non qđ deus sit obiectum intẽtionis semper sed quia est intentionis cognitor: vel quia cum oramus intentionẽ nostrã ad deum dirigimus que quidem intentio vim clamoris habet. ¶ Ad fm dicenduz qđ terminus habet rationem vltimi finis: sed non semper vltimi respectu totius, sed qñq; respectu alicuius partis. ¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ fruitio importat quidẽ quietem que est in fine quod pertinet solum ad vltimum finem: sed intentio importat motuz in finem, non autem in quietem. vnde non est simlis ratio.

¶ Utꝝ aliqs possit simul duo itẽdere. ar. 3.

ADTertium sic ꝓcedit. Uidetur quod non possit aliqs simul intẽdere plura. Dicit enim augu. in li. de ser. domini in mõte, qđ non potest homo simul intendere deum z commoduz corporale. ergo pari ratione neq; aliqua alia duo. ¶ Preterea. Intentio nominat motum voluntatis ad terminum: sed vnius motus nõ possunt esse plures termini ex vna parte. ergo volũtas non potest simul multa intẽdere. ¶ Preterea. Intentio presupponit actũ rationis siue intellectus: sed nõ contingit simul plura intelligere ꝛz philosophũ. ergo etiã neq; contingit simul plura intendere.

Sed contra Ars imitat naturã ꝛz natura ex vno instrumẽto intendit duas vtilitates, sicut lingua ordinatur ad gustum z ad locutionem: vt dicitur in tertio de anima. ergo pari ratione ars vel ratio põt simul aliquid vnuz ad duos fines ordinare: z ita potest aliquis simul plura intendere.

Rñdeo Dicẽdũ ꝙ aliqua duo pñt accipi dupliꝛ vel ordinata ad inuicẽ vel nõ ordinata. z si quidẽ ad inuicẽ fuerint ordinata, manifestũ est ex premissis qđ homo põt simul multa intẽdere. Est em itẽ tio nõ solũ finis vltimi vt dictũ est: sed etiaz finis medij. simul aũt intẽdit aliqs z finẽ ꝓ primuz z vltimũ. sicut cõfectionẽ medicine z sanitatẽ. Si aũt accipiantur duo adinuicez nõ ordinata sic etiaz simul homo põt plura intẽdere. qđ patet ex hoc ꝙ homo vnũ alteri ꝓeligit: qꝛ meli⁹ est altero. inter alias aũt cõditiones qbus aliquid est melius altero vna est ꝙ ad plura valet. vnde põt aliqđ ꝓeligi alteri ex hoc ꝙ ad plura valet. z sic manifeste homo simul plura intendit.

Ad pmũ Ergo dicendũ ꝙ aug. intelligit hoiem nõ posse simul deũ z cõmodũ tpale intẽdere, sicut vltimos fines: qꝛ vt supra oñsum est, nõ possunt esse plures fines vltimi vnⁱ hois. ¶ Ad secundũ dõm, ꝙ vnius motus pñt ex vna pte esse plures termini, si vnus ad aliũ ordinet: sed

¶ Super. q. 12. Circa rñsionẽ ad quartũ in articulo primo qõnis. 12. ad uerte diligentissime distinctionem in litera positã: qm̃ multa hinc documenta habꝛe: finis in primis inquantum finis vt hinc habes cõsideratur tripliciter: ita qđ licet id qđ est ad finem vt sic non nisi vno modo consideretur et ameturꝫ ipse tm̃ finis vt sic tripliciter cõsideratur z triplici actu volitas fertur in finem vt sic. s. volitione fruitione et intẽtione. Nõ aũt huius est quia ad finis rõnez integrãdã tria exigũntur bonitas ipa ꝓpter se amabilis: z negatio vlteriꝰ ordinis et terminatio alioꝝ ad ipm: oꝛ. n. finem vt sic ꝓp se z non pp aliũ finem, et alia pp ipsum amari. Et finis qdem ꝙtenus ꝓp se amabilis est ad actũ volitionis spectat: ꝙtenus vo nõ vltra ducit ad fruitionẽ spectat: q̃ detem in termino significat: ꝙtenus aũt ad ipsum alia ordinãda sunt intẽtionẽ terminat. Habes et hinc ꝙ cũ id qđ est ad finem absolute amat, finis rõnem induit: et sic cũ in eo sistit: et eedẽ mõ cũ appetit vt ꝓ precedentia assequẽdũ. Quo autez distinguantur plures voluntatis actus respectu eius quod est ad finem inferius dicetur. vi. qõne 13. ar. 3. cor.

¶ Super artic. 3. Circa dcisionem tertij articuli ex iusdem quẽstionis. 12. omisso secundo articulo cuiusdem: dubiuz occurrit: ꝓpter quid cuz voluntas non ferat nisi in cognita: z nõ ferat sil nisi in simul cognita, de intellectu negatur ꝙ cõingit multa simul intelligere, et de voluntate concedit ꝙ contingit multa simul intendere.

¶ Ad hoc ꝛz qđ ratio est qꝛ intellꝰ attingit plura non nisi vt vnũ: voluntas vero vt plura. Existentibus siquidem tribus tam in intellectu ꝙ in voluntate ꝓnta loquutione, gustatione et lingua: intellectus loquutionem et gustum simul intelligit vt in vno vniuntur organo linguę voluntas vero econtra vnum lingue organũ vult ꝓpter duo opera loquutionem scilicet z gustationem: ita ꝙ cum finis in operabilibus sit vt ꝓncipium in speculabilibꝰ

medijs seu principium in intellectu pluritas est vnum: medium vero seu principium in intentione non oportet esse vnum sed contingit esse plura. Et propter hoc de intentione concedatur pluralitas simul, que negat de intellectione.

¶ Super articu. 4.

Circa quartum articuli decisionem 3.q.8.a.3. Et 2. dist. 38. ar. 4. Et remitto q̄ scripsi supra 3.di.14. ar.1.qō. 4.col. Et di. 4. q. 22. arti. 14. prius in qō. 8. arti. 3.

¶ Circa rationem ad tertium nota responsionem datam vt ex ea habeas q̄ actus voluntatis in finem intentionis nomine significatus importat motum in finem vt terminum alicuius: ita q̄ motus iste primo attingit terminum: et deinde terminabilia in ipm: electio vero econtra primo attingit terminabilia et deinde terminum. Et sic se habent sicut descensus et ascensus. Inuentio enim descendit a principio ad ea que sunt ad ipm. Electio vero ab his ascendit ad finem omnium principium: et ignum affertur in littera: quia quandoq; intendimus non electis adhuc medijs ad intentum: vt patet in quotidiana experientia.

¶ De quinto articulo nihil scribendum occurrit.

¶ Super. q. 13.

Circa qō. 13ᵉ ordinem et actum numerationum numerus et ordinem plura sunt dicenda: sed locis propijs reseruanda. Hic illud tantum dicendum est: quare prius de electione quam de consilio tractandus sit quasi consilium precedat electionem.

¶ Ad hoc breuiter dicitur q̄ licet absolute consilium sit principium electionis et eius causa ac per hoc prius de consilio vtpote cause quā de electione tractandum videatur. Ordo tñ doctrine habet q̄ prius de ipsa electione secundum se et deinde de eius causa tractet: et merito vt prius tractet quid est: et deinde causa extrinseca illius. vnde in sequentibus prius autho. tractat de actibus seu passionibus: et de rebus: et deinde de causis eis.

duo termini a diuuice non ordinati ex vna parte vnus motus ee nō possunt. ¶ Sed tñ cōsiderandū est q̄ id q̄ nō est vnū fm rem pōt accipi vtrunū fm rationē. Intētio ār est motus voluntatis in aliqd ordinatū in ratione: sicut dictū est. et ideo ea que sunt plura fm rē pōt accipi vt vnus terminus intentionis, prout sunt vnū fm rationē. vl q̄ aliqua duo cōcurrūt ad integrādū aliquid vnum: sicut ad sanitatē cōcurrit calor et frigus cōmēsurata. vel q̄ aliqua duo sub vno cōi cōtinent, q̄ pōt esse intentū, puta acquisitio vini et vestis cōtinetur sub lucro sicut sub quodā cōmuni. vnde nihil phibet quin ille qui intendit lucrum simul hec duo intendat.

¶ Ad tertium dōm, q̄ sicut in primo dictum est contingit simul plura intelligere inquātum sunt aliquo modo vnum.

¶ Vtrum intētio finis sit idem actus cum voluntate eius quod est ad finem. Artic. 4.

Ad quartū Videtur q̄ nō sit vnus et idem motus intētio finis, et voluntas eius q̄ est ad finem. Dicit enī aug. in. 10. de trini. q̄ voluntas videndi fenestrā ad finē hz fenestre visionem. et altera est voluntas per fenestrā videndi trāseuntes. sed hoc pertinet ad intentionē q̄ velim videre transeuntes per fenestrā, hoc autē ad voluntatē eius q̄ est ad finē q̄ velim videre fenestrā. ergo alius est motus voluntatis intētio, et alius voluntas eius q̄ est ad finem. ¶ Ꝑ. Actus distinguūtur fm obia: sed finis et id q̄ est ad finē sunt diuersa obiecta. ergo alius motus voluntatis est intentio finis et voluntas eius quod est ad finem. ¶ Ꝑ. Voluntas eius quod est ad finem dicitur electio: sed non est idem electio et intentio. ergo non est idem motus intentio finis cum voluntate eius quod est ad finem.

Sed contra Est, q̄ id quod est ad finē se habet ad finē vt medium ad terminum: sed idem motus est qui per medium transit ad terminū in rebus naturalibus. ergo et in rebus voluntarijs idem motus est intentio finis, et voluntas eius quod est ad finem.

Rñdeo Dōm, q̄ motus voluntatis in finem, et in id q̄ est ad finem potest considerari dupliciter. Uno mō fm q̄ voluntas in vtrāq; fertur absolute et fm se. et sic sunt simpliciter duo motus voluntatis in vtrunq;. Alio modo pōt considerari hz q̄ voluntas fertur in id q̄ est ad finem ppter finē. et sic vnus et idem subo motus voluntatis est tendens ad finē et in id q̄ est ad finē. Cum enim dico, volo medicinam ppter sanitatem, nō designo nisi vnum motum voluntatis. cuius ratio est: q̄ finis ratio est voledi ea que sunt ad finem, idem autem actus cadit super obiectū et super rationē obiecti, sicut eadem visio est colotis et luminis, vt supra dictū est. et est simile de intellectu, qui si absolute principia et conclusionem consideret, diuersa est ꝓsideratio vtriusq; in hoc autē q̄ conclusioni propter principia assentit est vnus actus intellectus tantum.

Ad primū Ergo dōz, q̄ aug. loqui tur de visione fenestre, et visione trāseuntiū per fenestrā hz, q̄ voluntas in vtrunq; absolute fertur. ¶ Ad scōm dōm, q̄ finis inquātū est res quedā est aliū voluntatis obiectū hz id q̄ est ad finē: hz inquantū est ratio voledi id q̄ est ad finē, vnum et idem obiectū. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ motus qui est vnus subiecto potest ratiōe differre fm principia et finē: vt ascēsio et descensio. sicut dicitur in. 3. physi. sic igit in istuz motus voluntaris fertur in id quod est ad finē, prout ordinatur ad finē, est electio. motus aūt voluntatis qui fertur in finē hz acquiritur per ea que sunt ad finē, vocatur intentio. cuius signū est q̄ intentio finis esse potest etiaz nondum determinatis his que sunt ad finem quorum est electio.

¶ Vtrum intentio conueniat brutis animalibus. Artic. 5.

Ad quintū Videtur q̄ bruta animalia intendant finem. natura enim in his que cognitiōe carent, magis differt a rationali natura hz natura sensitiua que ē in animalib' brutis: sed natura intēdit finē etiam in his que cognitione carēt: vt probatur in. 2. physic. ergo multo magis bruta animalia intendunt finem. ¶ Ꝑ. Sicut intentio est finis ita et fruitio: sed fruitio cōuenit brutis animalibus: vt dictū est: ergo et intētio. ¶ Ꝑ. Eius est intendere finē cuius est agere propter finem, cum intendere nihil sit nisi in aliud tendere: sed bruta animalia agunt propter finē, mouetur enim animal vel ad cibum querendum, vel ad aliquid huiusmodi. ergo bruta animalia intendunt finem.

Sed cōtra Intētio finis importat ordinationē alicuius in finē q̄ō est rationis: cum igitur bruta animalia nō habeant rationē, videtur q̄nō intendant finē.

Rñdeo Dicendū, q̄ sicut supra dictum est, intendere est in aliud tēdere, q̄ quidē est et mouētis et moti, hz quidē igitur q̄ dicitur intendere finē id q̄ mouet ad finē ab alio, sic natura dicit intendere finē, quasi mota ad suum finez a deo, sicut sagitta a sagittante. et hoc mō etiā bruta animalia intendūt finē inquantū mouētur ab instinctu naturali ad aliquid. Alio mō intendere finē est mouentis: prout scilicet ordinat motum alicuius, vel sui, vl alterius in finē: quod est rōnis tantum. vnde per hunc modum bruta non intendunt finem quod est proprie et principaliter intendere: vt dictum est.

Ad primū Ergo dicendū, q̄ rō illa procedit fm q̄ intendere est eius quod mouetur ad finē. ¶ Ad hz dicendū, q̄ fruitio non importat ordinationem alicuius in aliquid sicut intentio: sed absolutam quietem in fine. ¶ Ad tertium dicendū, q̄ bruta animalia mouentur ad finem, nō quasi considerantia, q̄ per motum suum possint consequi finem, q̄ est proprie intendētis sed quasi concupiscentis finem naturali instinctu mouentur ad finem quasi ab alio mota, sicut et cetera que mouentur naturaliter.

¶ De electione que est actus voluntatis in comparatione ad ea que sunt ad finem. Questio. 13.

Consequēter Considerandum est de actibus voluntatis, qui sunt in comparatione ad ea que sunt ad finē. et sunt tres eligere, consentire, et vti. electionē autē precedit consilium. Primo ergo considerandum est de electione. Secundo de consilio. Tertio de consensu. Quarto de vsu. ¶ Circa electionem queruntur sex. Primo cuius potentie sit actus: vtrum voluntatis vel rationis. Secundo vtrum electio conueniat brutis animalibus. Tertio vtruz electio sit solum eorum que sunt ad finē, vel etiā quandoq; finis. Quarto vtrum electio sit tantum eorum que per nos aguntur. Quinto vtrum electio sit solum possibilium. Sexto vtrum homo ex necessitate eligat vel libere.

¶ Vtrum electio sit actus voluntatis vel rationis. Artic. 1.

Ad primū Videtur q̄ electio non sit actus voluntatis, sed rōnis: electio enī collationē quandā importat qua vnū alteri prefertur: sed cōferre est rōnis. ergo electio ē rōnis. ¶ Ꝑ. Eiusdem est syllogizare et concludere. syllogizare autem in operabilibus est rationis. cum igitur electio sit quasi conclusio in operabilibus: vt dicitur in 7 ethic. videtur q̄ sit actus rationis. ¶ Ꝑ. Ignorātia non pertinet ad voluntatē, sed ad vim cognitiuam. est autem quedam ignorantia electionis: vt dr in. 3. ethi. ergo videtur q̄ electio non pertineat ad voluntatem sed ad rationem.

Sed cōtra Est, q̄ phs dicit in. 3. ethi. q̄ electio ē desiderium eorum que sunt in nobis. desiderium autem est actus voluntatis. ergo et electio.

Rñdeo Dōm, q̄ in nore electiōis importat aliquid pertinēs ad rōnem siue ad intellectū: et aliqd pertinēs ad voluntatē. Dicit enī phs in. 6. Ethico. q̄ electio est ap-

2.2ᵉ. q. 110. a. 1. cor. et. 2. dist. 38. q. 3. co.

1. qō. 83 a. 3. cor. Et. 2. di. 24. q. 1. ar. 2. Et veri. qō. 22. a. 15 et 3. Ethi. lect. 6. et 7. li. 6. lect. 2. li.

¶ Super articulum primum.

Circa rationem, omisso primo articulo ponitur in secundo art. dubium occurrit de illius efficacia: fundat enim ratio sup differentia inter appetitū intellectiuū & sensitiuū in hoc q appetitus sensitivus naturaliter est determinatus ad vnū particulare. Intellectivus vo ad bonū in communi. hoc aūt differentia aūdissimule falsum aūt est inefficax. Nam si intendit quod appetitus sensitivus est determinatus ad vnū particulare. i. vnū numero falsum assumit. Constat enim q appetitus sensitivus omnis no est determinatus ad hanc numero herbā, aliquin no posset comedere aliam. Si aūt intendit q̄ determinatus ad vnū particulare. i. spāle (puta delectabile secūdū tactū) hoc inefficax est, possibile enim q̄ sicut iste determinatione naturali appetit⁹ intellectivus ad bonū in cōi stat q electiue sit particulariū bonoū cōtentoū sub bono in cōi: ita stante determinatione nāli appetitus sensitivi ad tale bonum in gñe vel in spē stat quod sit electivus particulariū bonoū cōtentoū sub illo cōi, sicut. n. appetitus intellectivus indeterminatus ē ad particularia sui obiecta appetitus sensitivus indeterminatus est ad particularia sui obi. vñ ex maiori virtute obi illius appetitus ēt isti⁹ non pōt inferri nisi q electo illius ad multo plura se extendit ēt electio istius. & ih in ista inferē q̄ ille eligit. & iste non.

¶ Ad euidētiā huius difficultatis sciēdū est q̄ duplex aliqua po⁹ determinata inuenitur ad obm primo sm seipsam. scdo sm suum actū exercitū. & determinatio q̄dē po⁹ sm seipsam attēditur penes hitudinē po⁹ ad obm forāte adēquatum. 2. di. 25 q. 1. ad 7m. Quia ēm po⁹ ad obm aliquā est sic determinata. 7. meta. 15. Determinatio vo sm actum exercitū attēditur penes hitudinē actꝰ positi i rem nā ad obm. Et aūt, vt q̄ rationalis doctrina fatetur, item & sensus ofia ih q̄ intellectus hoc sm se nec scōm suum exercitū actū determinatus est nisi ad ens in cōi: ita q̄ nō solum intellectus sed intelligere in actu exercito ita indeterminatū retinet q̄ tertiam pt̄ ad ens. i. cōi. Sensus vo hoc ih q̄ sm se sit determinatꝰ non ad ō sensibile, ſ ad genus sensibile: puta visibile sentire tñ huius videre in actu exercito nunq̄ ēad obz in cōi aut cōiter. puta colorati vel aut colorem enim vagē. sed semper est ad hoc coloratum determinatum. vñ ad primū appetitiua descendendo petitus intellꝰ, vel appetitus intellectiuꝰ q̄libet aūt duo ocurrūt ad aliqd vnū constituendū, vnū eorū est vt formale respectu alterius. vñ Greg. nice. dicit, q electio neq̄ est appetitus sm seipsam neq̄ consiliū solū sed ex his aliq̄ ꝓpositū: sicut em dicimus animal ex anima & corpore ꝓpositū esse neq̄ vero corpus esse sm seipsum, neq̄ animā solam sed vtrunq̄, ita & electionem. Est aūt cōsiderandū in actibus anime, q actus qui est essentialiter vnius potentie vel habitus recipit formā & speciem a superiori poa vel habitu, sm q ordinat inferiora sup̄iori. si em aliquis actū fortitudinis exerceat ꝓpter dei amorē, actus quidē ille materialiter est fortitudinis: formaliter vero charitatis. Manifestū est aūt̄ q̄ ratio quodāmodo voluntatē precedit & ordinat actū eiꝰ: inquātū. s. voluntas in suū obm tēdit ex ordine rōnis eo quod vis apprehensiua appetitiue suum obm representat. sic igit ille actus quo voluntas tendit in aliquid qđ proponit vt bonū: ex eo q̄ per rōnē est ordinatum ad finē, materialiter quidē est voluntatis, formaliter aūt rōnis: in hmōi autem subalternatis actus mutuo se habent ad ordinē q̄ imponitur a superiori potētia. & iō electio subaltern nō est actus rōnis, sed voluntatis. perficitur enim electio in motu quodā aīe ad bonum. q̄ eligitur. vñ manifeste actus est appetitiue potentie.

Ad primū Ergo dōm, q electio importat collationē quādam precedentē: nō q essentialiter sit ipsa collatio. ¶ Ad scōm dōm, q conclusio syllogismi que fit in operabilib⁹ ad rationem pertinet, & dicit sētia vel iudiciū, quā sequit electio: & ob hoc ipsa cōclusio pertinere videt ad electionem tanq̄ ad consequens.

¶ Ad tertiū dicendum, q ignoranti dicit esse electionis, non q ipsa electio sit scītia: sed quia ignoratur quid sit eligendum.

¶ Utrum electio conueniat brutis animalibus. Articu. 2.

Videtur, qđ electio brutis animalibus conueniat. electio enim est appetitus aliquorum ꝓp finem: vt dicitur in. 3. ethic. sed bruta animalia appetunt aliq̄d ꝓpter finē. agūt. n. ꝓp finem. & ex appetitu. ergo in brutis aīalibus est electio.

¶ P. Ipsum nomen electionis significare videtur q aliquid pre aliis accipiatur: sed bruta animalia accipiūt aliquid pre aliis: sicut manifeste apparet q ouis vnam herbā comedit, alia refutat. ergo ī brutis aīalib⁹ est electio.

¶ P. Ut dr in. 6. ethi. Ad prudētiā pertinet q̄ aliqs bene eligat ea que sunt ad finē: sed prudētia conuenit brutis animalib⁹, vñ dicit in ꝓncipio meta. qđ prudētia sunt sine disciplina quecūq̄ sonos audire nō potētia sunt, vt apes, & hoc etiā sensui manifestū videtur: apparet. n. mirabiles sagacitates in operibus aīaliū, vt apum & aranearū, & canū. canis enim insequēs ceruos si ad triuium venerit, odoratu qđē explorat an ceruus per unam vel secundā viā transierit. q̄ si inuenerit nō trāsisse iam securus per tertiā viaz incedit vt explorādo quasi vtens syllogismo, quo cōcludi posset ceruum per illam viam incedere, ex quo nō incedit per alias duas: cum non sint plures. ergo videtur q electio brutis animalibus conueniat.

Sed Contra est, q Greg. nice. dicit q pueri irrationalia voluntarie quidem faciunt, non tamen eligentia. ergo in brutis animalibus non est electio.

Rndeo Dicendū, q cū electo sit paccepto vnius respectu alterius necesse est q electio sit respectu pluriuz que eligi possunt & ideo in his q̄ sunt penitus determinata ad vnū, electio locum nō hz. Est aūt differētia inter appetitū sensitiuū & voluntatem, quia vt ex predictis patet appetitus sensitivus est determinatus ad vnū particulare sm ordinē nature, voluntas aūt est qdē sm nature ordinē determinata ad vnū cōe qđ est bonū: & ideterminate se hz respectu particularium bonoꝝ. & ideo ꝓprie voluntatis est eligere, nō aūt appetitus sensitivi: qui solus est in brutis animalibus. & propter hoc brutis animalibus electio non conuenit.

Ad primū Ergo dōm, q non omnis appetitus alicuius ꝓpter finē vocatur electio: sed cū quadā discretione vnius ab altero: q̄ locū hic nō pōt nisi vbi appetit⁹ pōt ferri ad plura. ¶ Ad sm dōm: q brutum aīal accipit vnū pre alio: quia appetitꝰ eiꝰ est naturaliter determinatꝰ ad ipsum: vnde statim q̄ p sensum vel p imaginationē representatur sibi aliq̄d ad qđ nāliter inclinatur, eius appetitꝰ absq̄ electione mouetur ad ipsum: sicut etiā absq̄ electiōe ignis mouet sursum & nō deorsum. ¶ Ad 3m dōz, q sicut dr in. 3. phy. Motus est actꝰ mobilis a mouēte: & iō virtꝰ mouentis apparet in motu mobilis: & ꝓpter hoc in oībus que mouent a rōne apparet ordo rōnis mouentis: licet ipsa q̄ a rōne mouētur rationē non habeant: sic em sagitta directe tendit ad signū ex motione sagittantis, ac si ipsa rationē haberet dirigentē & idem apparet in motibus horologioū, & omnium ingeniorum humanoū que arte fiunt. Sicut aūt comparantur artificialia ad artē humanam ita comparantur oīa naturalia ad artem diuinam: & ideo ordo apparet in his que mouentur scōm naturam. sicut & in his que mouentur scōm artem: vt dicitur in 2. phy. & ex hoc contingit q in operib⁹ brutorum aīaliū apparent quedam sagacitates inquantum habent inclinationē naturalem ad quosdam ordinatissimos processus: vtpote a summa arte ordinatos. & propter hoc etiā quedam animalia dicuntur prudentia vel sagacia: non quod in eis sit aliqua ratio vel electio, quod ex hoc apparet: quod omnia que sunt vnius nature similiter operantur.

¶ Utrū electio sit solū eoꝝ q̄ sunt ad finem vel etiam quandoq̄ ipsius finis. Artꝰ. 3.

Ad tertiū sic ꝓceditur. Videtur q electio nō sit tātū eorū que sunt ad finem: dicit enim phs in. 6. ethi. q electionē recta facit virtꝰ. quecunq̄ autē illius gratia nata sunt fieri, non sunt virtutis: sed alterius potētie: aliud autē cuius gratia fit aliquid est finis: ergo electio est finis. ¶ P. Electio importat preacceptionem vnius respectu alteriꝰ: sed sicut eoꝝ q̄ sunt ad finez, vnū pōt ꝛ accipi alterius. ita etiā diuersoꝝ dicitur q inter appeᵐ intellectiuū & sensitiuū tāta est dria q ille nec scōm se nec scōm suum actum exercitū determinatus est nisi ad bonū in cōi. Iste vero sm se quidem determinatꝰ est ad spāle bonū puta quenies nature sensitiue, sm actum vero sui exercitum determinatꝰ est ad hoc singulare bonū nunc hic &c. oblatum: licet enim appetitus sensitivus nō adequet hoc singulare sz tale genus boni: si tamen in singulis suis actibus se exercenti adequentur singularia hic nunc sic: cū bus non accidūt hec circumstantie: sz eis quasi constituunt. Quia em vt in visione ad sm in litera habet refutando illam herbam & hanc accipiendo facit hoc: quia determinatus est appetitus eiꝰ, vt in actu exercito hanc nūc hic sic oblatā prosequat & hec manifeste est intentio litere: vt pdicta nō clarificat. & ex ea hz in tēū: qm ex vtraq̄ determinatione infertur negatio veritatis in electione. Appetitus quidem electivus & est liber ad eligēdū & non eligendū et ad hoc vel illud eligendū. Ex hoc aūt q̄ appetitus sensitivus determinatꝰ est secundum seipsum ad spāle bonuz hz negatio prime libertatis: qm non eligere non continetur sub illo spāli bono q̄ est eius adequatū obiectum &c per hoc non potest appetitus talis appetitu. Ex eo ño quod appetitus sensitivus secundū suum actum exercitum necessitatur naturaliter ad hoc determinatum partic- lare oblatum nunc hic sic &c. habetur negatio secunde libertatis. Quod em ad hoc determinatum est nō potest in aliud declinare. Et p hoc patet responsio ad obiecta: & quam efficax sit litere ratio.

¶ In responsione ad 3m & tertium eiusdem 2. ar. aduerte q quia ars nō possit dare naturē subāti actus sed modum: & electio non significet modū actus sed ipsum actū subaltē: nulla ars fieri potest vt aliquod bruum eligat: sed quod apparet differentia & electionis in operibus animaliū, eorum. & similium mire disciplinatorum: fit illo eodē modo quo a naturali instinctu agūtur: sicut enim naturalē instinctum sic ordinatus sortita sunt animalia quedam vt in litera dicitur: ita habitus acquisitus in illis ex frequentia actuum inclinat illos per modum nature. Et hoc ipsum quod inclinabilia sunt animalia secundū huiusmodi modos ex natura habent inchoari ne completive vero ab assuefactione.

1. art. 4. 2. 6. cor. Et. 3. q. 18. à. 4. cor. 2. li. 4. 5 ca. 95. fina. Et opu. 2. c. 177 2. 3. cli. lect. 1. Et. 1. pi- tura habent hec. lect. 14. fina.

¶ Super art. 4.

Tertio articulo omisso: in respõsione ad tertium. 4. arte. aduerte aliquos minꝰ perspicaces: nec discernẽtes terminos moralium z legũ hinc differẽtie ꝙ in electionibus predictorũ singuli non eligunt, sed nominant eligendum cum hoc nec sonniare hic litera: sed dicit qđ electio que est actus interior voluntatis in huiusmodi electionibꝰ est electio nominatiuis talis persone 2c. qz electio est eorum q̃ sunt in ptãte eligentis: z idem est quo ad hoc iudiciũ de singulis eligẽtibus et de toto collegio seu personis formante decretũ electionis note collegij: z. n. dicat, eligo talem subintelligit eligo ipꝰ dare vel noiare vel aliqđ sibi: quod ẽ in ptãte eligentis.

¶ Super Articulum quintum.

In rñsione ad. 1. 3. arti. aduerte ꝙ distinctio ibi facta de voluntate completa z incompleta nõ sic est accipienda q̃si voluntas incompleta sit velle non deliberatiuz aut nõ capaz meriti et demeriti: qm̃ sensus iste est falsus: pot enim quis deliberate velle expellere deum de regno suo si posset z similia vbi cõstat inueniri pctũ mortale sed cõpletio z incompletio voluntatis attendit ꝑm modũ motꝰ voluntatis vt in ifa dr: ex eo enim ꝙ voluntatis motꝰ est ad rẽ media operatione exteriori assequendã disponẽdã 2c. pfectis nõ ẽ pfectiõe apta nata inueniri in gñe motus voluntatis nisi terminet ad bonũ agibile: cuius pfectus sit quo ad pfectum deliberationẽ z hmõi. f. art. 3. co.

¶ Super Articulum sextum.

Circa corpus. 6. art. eiusdem. 13. qõ. aduerte ꝙ author vtrãq; libertatem scilicet quo ad exercitiuz actus et quo ad specificationem tribuit electioni: vt patet in ifa: intẽdens ex hoc differentiã manifestare inter actũ simplicem voluntatis z electionis. Simplex nanq; actus voluntatis scilz volitio seu voluntas de qua supra tractatum est: non est vniuersaliter liber quo ad specificationem actus: quoniã ad aliquod obiectum necessario terminatur finium: ergo electio potest esse finis sicut z illorum que sunt ad finem.

Sed Cõtra est ꝙ philosophus dicit in 3. ethi. ꝙ volũtas est finis: electio autem eorum que sunt ad finem.

Rñdeo Dõz ꝙ sicut tã dictũ est, elcõ 2sequit sniam vel iudiciũ, ꝙ est sicut 2cko sylli opatiui. vñ illꝰ cadit sub elcõe ꝙ se hz vt 2cko in sylo opabilũ: finis aũt in opabilibꝰ se hz vt ꝑn^m, z nõ vt 2cko: vt phs dicit i. 2. phy. vñ finis in q̃tũ ẽ hmõi nõ cadit sub elcõe: sz sicut in speculatiuis nihil phibet id qđ est vnꝰ demonis vel scie ꝑn^m esse cõclonẽ alterꝰ demonis vel scie, ꝑn^m tñ ꝑn^m in demõstrabile nõ pot esse 2cko alicuꝰ demonis vel scie: ita etiã 2tingit id ꝙ est in vna opõne vt finis ordinari ad aliqđ vt ad finẽ: z hoc mõ sub electiõe cadit: sicut in operatione medici sanitas se hz vt finis: vnde hoc nõ cadit sub electione medici: sed hoc supponit tanq̃ principiuz: sed sanitas corporis ordinatur ad bonum animẽ: vnde apud eum qui hz curã de aie salute pot sub electione cadere esse sanuz vel esse infirmũ: nam apls dicit. 2. ad cor. 12. Cum aũt infirmor tunc fortior sum z potens: sed vltimus finis nullo modo sub electione cadit.

Ad primũ ergo dõm, ꝙ fines propũ vtutũ ordinantur ad btitudinẽ sicut ad vltimũ finẽ: z hoc mõ pot eẽ eorũ electio

¶ Ad 2m dõm, ꝙ sicut supra habitũ est, vltimus finis est vnus tñ: vnde vbicunq; occurrũt plures fines inter eos potest esse electio ꝑm ꝙ ordinantur ad vltimum finem.

¶ Utrum electio sit tantum eorum que per nos aguntur. Arti. 4.

Ad Quartũ sic ꝓcedit. Uꝛ ꝙ electio nõ sit solũ respectu hũanorũ actuũ. elcõ em̃ est eorũ q̃ sunt ad finẽ: sed ea q̃ sunt ad finem non solũ sunt actꝰ ꝛ sz etiã organa: vt dr in. 2. phy. ergo elcões non sunt tñ humanorũ actuũ.

¶ p. Actio a cõtẽplatiõe distinguit sed electio etiã in cõtẽplatione locũ hz: nout scilz vna opinio alteri ꝓeligit, ergo elcõ nõ est solũ hũanorũ actuũ.

¶ p. Eligunt ꝛ fines ad aliqua officia vel secularia vel ecclesiastica ab his qui nihil erga eos agũt: ergo electio non solum est humanorum actuum.

Sed Cõtra est ꝙ phs dicit in. 3. ethic. ꝙ nullus eligit nisi ea que existimat fieri per ipsum.

Rñdeo Dõm, ꝙ sicut intentio est finis: ita elcõ ẽ eorũ q̃ sunt ad finẽ: finis aũt vel est actio vel res aliq̃: z cuz res aliqua fuerit finis, neẽe est ꝙ aliq̃ hũana actio interueniat, vel inquantũ hõ facit rẽ illã q̃ est finis sicut medicus facit sanitatẽ q̃ est finis eius: vnde z facere sanitatẽ dr finis medici: vel inq̃tũ hõ aliq̃ mõ vtit vel fruit re q̃ est finis: sicut auaro est finis pecunia vt possessio pecunie. Et eodẽ mõ dõm ẽ de eo qđ ẽ ad finẽ: qz necesse est vt id qđ est ad finẽ vel sit actio vel res aliqua interueniente aliqua actione ꝙ quã facit id qđ est ad finẽ vel vtit eo. Et per hũc modũ electio semper est humanorum actuum.

Ad Primũ ergo dõm, ꝙ organa ordinantur ad finem inquantũ hõ vtitur eis ꝓpter finẽ.

¶ Ad 2m dõm, ꝙ in ipsa cõtemplatione est aliq̃s actus intellꝰ assentiẽtis huic opinioi vel illi: actio ꝑo exterior ẽ q̃z contẽplationẽ diuidit.

¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ hõ q̃ eligit eꝑm vel ꝑncipẽ ciuitatis: eligit noiare ipsum in talẽ dignitatẽ: alioquin si nulla eẽt eiꝰ actio ad cõstitutionẽ ẽpi vel ꝑncipis, nõ ꝓpeteret ei electio. Et similiter dõm est ꝙ qñcũq; dr aliqua res ꝓeligi alteri: adiungit ibi aliqua operatio eligẽtis.

¶ Utrum electio sit solum possibilium. Arti. 5.

Ad Quintũ sic ꝓcedit. Uidet ꝙ elcõ nõ sit solũ possibiliũ: elcõ em̃ est actus volũtatis: vt dictũ est: sed voluntas est poss̃ũ z impossibiliũ: vt dr in. 3. ethi. ergo z elcõ.

¶ p. Elcõ est eorũ que per nos agunt: sicut dictum est: nihil ergo refert q̃tum ad electionẽ vt eligatur qđ est imposs simplr: vel id qđ est imposs eligenti: sed frequẽter ea q̃ eligimus ꝑficere nõ possumus: z sic sunt impossibilia nobis: ergo elcõ est imposs. 5. ethi. 3. fin.

¶ p. Nihil hõ tẽtat agere nisi eligẽdo. Sed btus benedictus dicit: ꝙ si ꝓlatus aliquid impossibile ꝓcepit, tẽtãdum est: ergo elcõ pot esse impossibiliũ.

Sed contra Est, quod philosophꝰ dicit in. 3. ethic. qđ electio non est impossibilium.

Rñdeo Dõm, ꝙ sicut dictũ est: electiões nr̃e referũtur semp ad nostras actiones: ea autẽ q̃ ꝑ nos agũtur sunt nobis possa. vñ necesse est dicere ꝙ elcõ nõ sit nisi possibiliũ. Sic̃r etiã rõ eligendi aliqđ est vt ex hoc possimus cõsequi finẽ: vel ex hoc qđ ducit ad finem: ꝑ id aũt qđ est imposs nõ pot aliq̃s cõsequi finẽ: cuius signũ est: qz cũ in cõsiliando perueniũt hoies ad id qđ est eis imposs, discedũt quasi nõ valentes vlterius ꝓcedere: appet etiam hoc manifeste ex ꝓcessu rõnis ꝓcedẽtis: sic em̃ se hz id qđ est ad finez de quo electio est ad finẽ, sicut cõclo ad principiũ. Manifestũ est aũt ꝙ 2cko imposs nõ seqũt ex principio poss: vñ nõ pot esse ꝙ finis sit possis, nisi id qđ est ad finẽ fuerit poss: ad id autẽ qđ est imposs nullꝰ mouet. vnde nullꝰ tenderet in finẽ nisi ꝑ hoc qđ appet id qđ est ad finẽ esse poss. vñ id qđ est imposs sub electiõe nõ cadit.

Ad primũ Ergo dõz, ꝙ volũtas media est inter intellectũ z exteriorẽ opationẽ. nã intellꝰ ponit volũtati suũ obm: z ipsa volũtas cãt exteriorẽ actionẽ: sic igit principiũ motus volũtatis considerat ex pte intellꝰ q̃ apprehendit aliqđ vt bonũ in vniuersali: sed terminatio seu pfectio actus volũtatis attẽditur ꝑm ordinẽ ad opationẽ ꝙ quã aliqs tendit ad cõsecutionem rei: nã motꝰ volũtatis est ab aĩa ad rẽ. z tõ pfectio actus volũtatis attendit ꝑm hoc ꝙ est aliqđ bonũ alicui ad agendũ: hoc aũt est poss: z ideo volũtas cõpleta nõ est nisi de poss qđ est bonum volẽti sed volũtas incõpleta ẽ de imposs: q̃ ꝛz quoscdã velleitas dr: qz. s. aliqs vellet illud. si eẽt poss: electio aũt notat actũ volũtatis iam determinatũ ad id qđ est huic agendũ: z tõ nullo mõ est nisi possibiliũ.

¶ Ad 2cm dõm, ꝙ cũ obm volũtatis sit bonũ apprehẽsum: hoc mõ iudicandũ est de obo volũtatis ꝑm ꝙ cadit sub apꝓhẽsione: z ideo, sicut q̃cq; volũtas est alicuius qđ apꝓhenditur vt bonũ, z tñ nõ est vere bonũ, ita q̃cq; est elcõ eius qđ apprehendit vt poss eligenti: qđ tamen nõ est ei possibile.

¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ hoc ideo dr: quia an aliquid sit possibile subditus non debet suo iudicio diffinire: sed in vnoquoq; iudicio superioris stare.

¶ Utrum homo ex necessitate eligat vel libere. Arti. 6.

Ad Sextũ ꝓcedit. Uꝛ ꝙ hõ ex necessitate eligat: sic em̃ se hz finis ad eligibilia: vt principia ad ea q̃ ex principijs cõsequuntur vt pz in. 3. ethi. sed ex principijs ex necessitate deducuntur cõclusiones: ergo ex fine de necessitate mouetur aliquis ad eligendũ.

¶ p. Sicut dictũ est, electio consequit iudicium rõnis de agendis: sed ratio ex necessitate iudicat de aliquibus ꝓpter necessitatẽ ꝓmissarũ: ergo videt ꝙ etiam electio ex necessitate sequatur.

¶ p. Si aliqua duo sunt penitus equalia, non magis mouetur homo ad vnũ q̃ ad aliud: sicut famelicus si hz cibũ equaliter appetibilem in diuersis ptibus z ꝑm equalem distantiã nõ magis mouet ab vnũ q̃ ad alterũ: vt Plato dixit assignans rõnẽ quietis terre in medio: sicut dr in. 3. de celo. Sed multo minus pot eligi qđ accipit vt miñ q̃ qđ accipit vt equale: ergo si ꝓponant duo vel tria vel plura inter que vnũ maius appareat: imposs est aliqđ aliorũ eligere: ergo ex necessitate eligit illud qđ eminẽtius apparet: sed omnis electio est de omni eo qđ videtur aliquo modo melius: ergo eoꝝ electio est ex necessitate.

Sed Cõtra est, quod electio est actus potẽtie rationalis que se habet ad opposita ꝑm philosophum.

Rñdeo Dõm, ꝙ homo nõ ex necessitate eligit: z hoc tõ: qz qđ poss est nõ eẽ, nõ necesse est esse. Qđ autẽ possibile sit nõ eligere vel eligere, huius ratio ex duplici hoꝝ ptãte accipi potest: potest enim homo velle z non velle, agere z nõ agere: potest etiam velle hoc aũt illud. cuius ratio ex ipsa virtute rõnis accipitur: quicqđ enim ratio potest apprehende

1.q.82. a.4. 2. 2. qõ.10. art.1.

1.q.82. a.4. ad 2.

1.q.19. art.1.

mal.q. 4.1. per her. 14. fin.

re vt bonū, in hoc voluntas tendere pōt. potest aūt ratio apprehendere vt bonū non solū hoc qō est velle aut agere, sz hoc etiā q̄ est non velle ⁊ nō agere: ⁊ rursum in oībus particularib⁹ bonis pōt cōsiderare; rationē boni alicuius ⁊ defectū alicuius boni q̄ hz rationē mali, ⁊ ꝑm hoc pōt vnū qōq; hmōi bonorū apprehendere vt eligibile vel fugibile. Solū aūt perfectū bonū q̄ est beatitudo nō pōt ratio apprehendere sub rōne mali aut alicuius defectus: ⁊ ideo ex necessitate beatitudinē homo vult, nec pōt velle non esse beatus aut miser: electio aūt cū nō sit de fine sed de his que sunt ad finē (vt iam dictū est) nō est perfecti boni qō est beatitudo, sed aliorū particularium bonorum: ⁊ ideo homo non ex necessitate, sed libere eligit.

Ad primū q̄ dām, q̄ nō semp ex principijs ex necessitate procedit ꝛc. hoc: sed tunc solū q̄n principia nō pōt esse vera. si cōclusio nō sit vera. ⁊ sīr nō opz q̄ semp ex ipsis insit homini necessitas ad eligendū ea que sunt ad finē. q̄ nō omne quod est ad finē tale est q̄ sine eo finis haberi nō possit, aut si tale sit nō semper sub tali ratione cōsideratur. ¶ Ad scām dicendū, q̄ sententia siue iudicium rationis non de rebus agendis est circa cōtingentia que a nobis fieri possunt. in quibus cōclusiones non ex necessitate sequuntur ex principijs necessarijs: absoluta necessitate, sed necessarijs solum ex conditione: vt si currit mouetur. ¶ Ad tertiū dicendū, q̄ nihil prohibet si aliqua duo equalia proponantur ꝑm vnam considerationē, quin circa alterū consideretur aliqua conditio per quam emineat ⁊ magis flectatur voluntas in ipsum q̄ in aliud.

¶ De consilio quod precedit electionem. Questio. 14.

Deinde cōsiderandū est de ꝓsilio. ¶ Et circa hoc querunt sex. Primo vtrū cōsilium sit inquisitio. Scōo vtrū cōsiliū sit de fine vel soluz de his q̄ sunt ad finē. Tertio vtrū ꝓsiliū sit solū de his que a nobis aguntur. Quarto vtrū cōsiliū sit de omnibus que a nobis aguntur. Quinto vtrū cōsiliū procedat ordine resolutorio. Sexto vtrū consilium procedat in infinitum.

¶ Utrum consilium sit inquisitio. Arti. 1.

Ad primū videt q̄ ꝓsiliū nō sit inquisitio. dicit em Dama. q̄ cōsiliū est appetitus: sed ad appetitū nō pertinet inquirere. ergo cōsiliū nō est inquisitio. ¶ Ꝑ. Inquirere intellectus discurrētis est, ⁊ sic deo nō ꝓuenit: cui⁹ cognitio nō est discursiua, vt in primo habitū est sz cōsiliū deo attribuit, dicit em ad Ephe. 1. q̄ operat omnia ꝑm cōsiliū voluntatis sue. ergo cōsiliū nō est inquisitio. ¶ Ꝑ. Inquisitio est de rebus dubijs: sed consiliuz datur de his que sunt circa bona certa: ꝑm illud Apostoli. 1. ad cor. 7. De virginibus autem preceptum domini non habeo, consilium autem do. ergo consilium non est inquisitio.

Sed cōtra est, q̄ Greg. nicenus dicit, Omne q̄dē cōsilium questio est. non autem omnis questio consilium.

Rñdeo dām, q̄ electio sicut dictū est, cōsequit iudiciū rōnis de rebus agēdis. in rebus autem agēdis multa incertitudo inuenit: q̄ actiones sunt circa singularia cōtingētia, q̄ ꝓpter sui variabilitatē incerta sunt. In reb⁹ aūt dubijs ⁊ incertis ratio nō profert iudiciū absq; inquisitiōe precedēte ⁊ iō necessaria est inquisitio rationis ante iudiciū de eligendis. ⁊ hec inquisitio consilium vocatur: propter q̄d philosophus dicit in. 3. ethi. q̄ electio est appetitus preconsiliati.

Ad primū ergo dām, q̄ q̄n actus duarū potentiarū ad inuicē ordinant in vtro; est aliquid q̄d est alterius potentie. ⁊ ideo vterq; actus ab vtraq; potentia denominatur. Manifestū est aūt q̄ actus rationis dirigentis in his que sunt ad finē, ⁊ actus voluntatis ꝑm regimē rationis in ea rēdūtis ad seinuicem ordinant. vnde ⁊ in actu voluntatis q̄ est electio apparet aliquid rationis, s. ordo ⁊ in cōsilio q̄d est actus rationis apparet aliquid voluntatis sicut materia. q̄ cōsilium est de his que homo vult facere ⁊ est sicut motiuū: q̄ ex hoc q̄ homo vult finē mouet ad ꝓsiliādū de his q̄ sunt ad finē. ⁊ ideo ꝓs dicit in. 6. ethi. q̄ electio est intellectus appetitiuus. vt ad electionē vtriusq; cōcurrere ostendat. ita Dām. dicit q̄ consiliū est appetitus inq̄sitiuus, vt ꝓsiliū aliquo modo ptinere oñdat. ⁊ ad voluntatē circa quā ex qua fit inquisitio: ⁊ ad rationē inq̄rentē. ¶ Ad ꝑm dicēdum, q̄ ea que dām de deo accipiēda sunt absq; omni defectu qui inuenitur in nobis: sicut in nobis scientia est cōclusionū per discursum a causis in effectus. Sed scientia dicta de deo significat certitudinem de omnibus effectibus in prima causa absque omni discursu. Et similiter consilium attribuit deo ꝓpter certitudinē suie vel iudicij q̄ in nobis ꝓuenit ex inquisitiōe consilij. sz huiusmodi inquisitio in deo locū nō habet. ⁊ ideo consiliū ꝑm hoc deo non attribuit. ⁊ scām hoc Dam. dicit, q̄ deus non consiliatur. ignorantis enim est consiliari.

¶ Ad tertiū dām, q̄ nihil prohibet aliqua esse certissima bona ꝑm sententiam sapientū ⁊ ꝓsiliū virorum, que nō non sunt certa bona ꝑm sententiam plurium vel carnalium hominum. ⁊ ideo de talibus consilia dantur.

¶ Utrum consilium sit de fine, vel solum de his que sunt ad finem. Articu. 2.

Ad Secundū sic procedit. Videtur q̄ cōsiliū non solum sit de his q̄ sunt ad finē, sed etiā de fine. quecūq; enim dubitationez habēt de his pōt inquiri, sed circa operabilia humana cōtingit esse dubitationē de fine, ⁊ non solum de his q̄ sunt ad finem: cum igitur inquisitio circa operabilia sit consilium, videtur q̄ consilium possit esse de fine. ¶ Ꝑ. Materia cōsilij sunt operationes humane: sed quedam operationes humane sunt fines: vt dicitur in primo ethi. ergo consilium potest esse de fine.

Sed Contra est, q̄ Greg. nicenus dicit: quod nō de fine: sed de his que sunt ad finem est consilium.

Rñdeo dām, q̄ finis in operabilib⁹ habet rationem principij: eo q̄ rationes eorum que sunt ad finem ex fine sumuntur, principium autem non cadit sub questione: sed principia oportet supponere in omni inquisitione: vnde cum consilium sit questio de fine nō est consilium: sed solum de his que sunt ad finem: tamen contingit id quod est finis respectu quorundaz ordinari ad alium finez: sicut etiam id quod est principium vnius demonstrationis est conclusio alterius: ⁊ ideo id quod accipitur vt finis in vna inquisitione potest accipi vt ad finem in alia inquisitione: ⁊ sic de eo erit consilium.

Ad ꝑmū ergo dām, q̄ id qō accipitur vt finis est tā determinatum: vnde quandiu habetur vt dubiū nō habetur vt finis: ⁊ ideo si de eo cōsilium habetur nō erit consilium de fine: sed de eo qō est ad finem. ¶ Ad secundum dicendum, q̄ de operationibus est consilium inquantum ordinantur ad aliquem finem. vnde si aliqua operatio humana sit finis, de ea inquātum huiusmodi non est consilium.

¶ Utrum consilium sit solum de his que a nobis aguntur. Arti. 3.

Ad tertiū Sic procedit. Videtur quod consilium non sit solum de his que aguntur a nobis: consilium enim collationem quandam importat: sed collatio inter multos potest fieri etiam de rebus immobilibus que non fiunt a nobis: puta de naturis rerum: ergo consilium non solum est de his que aguntur a nobis. ¶ Preterea. Homines interdum consilia querunt de his que sunt lege statuta. vn de ⁊ iurisconsulti dicuntur: ⁊ tamen eorum qui querunt huiusmodi consilium non est leges facere: ergo consilium non solum est de his que a nobis aguntur. ¶ Preterea. Dicuntur etiam quidam consultationes facere de futuris euentibus, qui tamen nō sunt in potestate nostra: ergo consilium non solum est de his que a nobis fiunt. ¶ Preterea. Si consilium esset solum de his que a nobis q̄ nō pōt ad oppositū terminari: vt patz ex suprad dictis. Electio autem ⁊ quo ad exercitium actus: ⁊ quo ad specificationem semper est libera: vt hic dicitur.

¶ In responsione ad primum eiusdem articuli. 6. habes q̄ non quicunq; vult ꝓmissas seu aſis vult conclusionem seu ꝓs in seipsis: vel q̄ nō sp ꝓs est necessariū ad veritatem seu volūtatē afficientis vel q̄ dato q̄ sic sit ꝑm rēnon in ꝑticulari actualiter apparet ⁊ iudicatur: differt. n. nihil esse vel apparere q̄ ad appetitū in suis effectibus quecūq; vult aſis vult cōsequens simpliciter vel vt in pluribus.

¶ In rh. ad tertiū aduerte diligēter q̄ rhetor formaliter satisfacit prime radici arg. s. de eqlib⁹ ⁊ insinuat satisfactionē oīb⁹ factis in arg^to. Intendit. n. q̄ duobus eqlib⁹ ꝓpositis ꝑm aliquā cōdōnē voluntas nō arcet ad neutralitatē sz potest ad cōsidem aliqs emineniā in altero mouere ⁊ inuenta vel apposita eligere alterum: ⁊ eadē rōne ꝓposito voluntati aliquo eligibili eminentioi alijs non necessitat voluntas ad eligendū illud q̄ pōt mouere ad cōsiderādū in altero aliquid aliud quo preferet. ⁊ sic illud eligere. Et hec intellige supposito q̄ voluntas velit eligere: simplr nanque ⁊ absolute voluntas a toto gñe eligibiliū libera est: ad nullum necessario inclinatur: sed sicut author primis duobus argumentis libertatem eligendi quo ad exercitiū actus impugnauit: ita hoc tertio argumento libertatem quo ad specificationem actus impugnauit: ꝓpterea cōparte obiecti eligibilis solutionē formaliter dedit vt sui moris est.

¶ Super questio 14. Arti. 1.

Iſt questio 14. nihil occurrit scribendum vsq; ad 5^m arti. nisi reddere attentos lectores vt in primo articulo meminerint q̄ consilium significat inquisitionē completam id est vsque ad iudicium inclusiue: nō enim ipsa inquisitio absq; iudicio consiliū est nisi inchoatiue: vt manifeste patet ex responsione ad secundum ⁊ tertiū ⁊ ex vsu loquendi.

22^e. qō. 33. ar. 1. ad. 2. et q. 47. ꝑ. 1. ad. 2. 2. 2. 5. dist. 35. q. 2. art. 4. q. 1. cor. 2. 3. ethi. lec. 8.

22^e. qō. 47. arti. 2. cor. Et. 3. dist. 35. q. 2. q. 1. cor.

¶ Super articulum.

In quinto autem articulo dubium est, quia littera contradicere sibiipsi videtur. Dicit enim q̃ processus a causis ad effectus est compositiuus. Et q̃ processus cōsilij est a fine ad id qđ est ad finem: z tamen concludit q̃ processus cōsilij nō est cōpositiuus sed resolutiuus: ac si finis non esset causa: z id quod est ad finem non esset effectus: sed econuerso.

¶ Ad hoc dicitur, qđ cum inter finem acquisibilem z id qđ est ad finē sit duplex simplex habitudo: z vna modificetur in littera posterior triplicīter procedi ratiocinādo a fine ad ea que sūt ad finē. primo secundum simplicem habitudinē cause finalis ad suū effectum vt sic. Et hic est processus a fine vt sic ad id qđ est ad finē vt sic: et hic est cōpositiuus: et sunus oppositus est resolutiuus: sicut vēr verificat de processu a causis ad effectū z econuerso. secundo ſm simplicem habitudinē effectiui efficiēdi ad causam a qua efficit dicit: z hic ē processus ab effectu ad causam: z est resolutiuus: z suus oppositus est cōpositiuus quia a cā ad effectum: neuter

Et. 3. di. 35. q. 2. ar. 4. q. 1. col. Et psal. 29. co. 3. Et. 3. ethi. lec 7

aūt horū est processus consilij. Non primus quia consilium est de efficiendis a nobis: vt patet in artic. tertio et quarto. In processu autem primo nihil dicitur de agendo sed tantum de fine et ad finem vt sic. Nec secundus quia consilium est de his que sunt ad finem: vt patet in articulo secundo. Et adeo hoc in responsione ad tertium huius quinti articuli ponderauit: auctor vt agenda a nobis non cadat sub consilio voluit an sint possibilia nisi vt congrua et precongrua fini. In secundo autem processu nihil dicitur de fine et ad finem vt sic: sed tantum de agendis re et causa illius. Tertio igitur potest procedi secundum quod tam finis quam id quod est ad finem inuenit in agendis ita quod non procedatur nec a fine puro nec ab agēdo puro: sed a fine assequendo ad id qđ est ad agendum finem. Et sic deinceps retrocedendo: z hic processus est processus cōsilij quod nobis fiat: nullus cōsiliaret de his q̃ sunt p aliū agēda: sed hoc ptz esse falsum: q̃ cōsiliū non solū est de his que a nobis fiunt.

Sed cōtra est q̃ Biego. nicenus dicit, Consiliamur de his que fiunt in nobis: z per nos fieri possunt.

Rñdeo Dōm, q̃ cōsiliū ꝓprie importat collationē iter plēs habitam q̃ z ipsum nomē designat: dicit enim cōsiliū quasi cōsidium: eo q̃ multi cōsident ad simul cōferendum. Est aūt considerandū q̃ in particularibus ꝓtingentibus ad hoc q̃ aliquid certū cognoscat, plures cōditiones seu circūstantias ꝓsiderare opz: quas ab vno non facile est cōsiderari: sed a pluribꝰ certꝰ percipiuntur dū qđ vnus cōsiderat, alij nō occurrit. In necessarijs aūt z vniuersalibꝰ est absolutior z simplicior cōsideratio, ita q̃ magis ad huiusmodi considerationē vnus per se sufficere potest. z ideo inquisitio consilij proprie pertinet ad cōtingentia singularia, cognitio autē veritatis in talibus non habet aliquid magnū, vt per se sit appetibilis: sicut cognitio vniuersaliū z necessariorū: sed appetitur ſm q̃ est vtilis ad operationem: q̃ actiones sunt circa contingentia singularia: z ideo dicendū est q̃ proprie consiliū est circa ea que aguntur a nobis.

Ad primū ergo dicendum, q̃ consilium importat collationem: non quācūq; sed collationē de rebus agendis ratione tā dicta. ¶ Ad ſm dōm, q̃ id quod est lege positum, quamuis nō sit ex operatione querētis cōsilium: tñ est directiū eius ad operandū: quia ista est vna rō aliquid operādi mādatum legis. ¶ Ad tertiū dōm, q̃ cōsilium non solum est de his que aguntur: sed de his que ordinātur ad opationes: z propter hoc consultatio dicit fieri dē futuris euentibꝰ inquantum homo per futuros euentus cognitos dirigitur ad aliquid faciendum vel vitādum. ¶ Ad quartum dōm, q̃ de aliorū factis ꝓsiliū q̃rimus inqñtū sunt quodā mō vnū nobiscū: vl̄ p vnionē affectꝰ: sicut amicus solicitus est de his q̃ ad amicū pertinent sicut de suis: vl̄ per modū instrūmēti. nā ꝓcipale z instrūmentale sunt quasi vna cā: cū vnum agat per alterum: z sic dominus consiliatur de his que sunt agenda per seruum.

¶ Utrum consiliū sit de omnibus que a nobis aguntur. Arti. 4.

Ad quartū Sic ꝓceditur. Dicit q̃ consiliū sit de oībus que sunt per nos agēda: electio enim est appetitus precōsiliati: vt dictum est: sz electio est de oībꝰ q̃ per nos agunt: ergo z cōsiliū. ¶ Cōtra. Consiliū importat inquisitionē rōnis: sed in oībꝰ que nō per impetū passionis agimus, procedimus ex inquisitiōe rationis. ergo de oībꝰ que aguntur a nobis est consiliū. ¶ Ꝑ. Philosophus dicit in. 3. ethic. q̃ si per plura aliqđ fieri potest: cōsilio inquiritur p q̃ facillime z optime fiat. si aūt per vnū qualiter per illud fiat: sz omne q̃ fit: fit p vnū vel p multa. ergo de oībus que fiunt a nobis est cōsiliū.

Sed Contra est quod Biego. nicenus dicit, quod de his que secundum disciplinam vel artem sunt operibus non est consilium.

Rñdeo Dōm q̃ cōsiliū est inquisitio q̃dā: vt dictū est: de illis aūt inquirere solemꝰ q̃ in dubiū veniūt. vñ z rō inquisitiua que dicit argumentū est rei dubie facies fidē, q̃ aūt aliqđ in operabilibꝰ hūantis nō sit dubitabile ex duobꝰ ꝓtingit. Uno mō quia p determinatas vias ꝓcedit ad determinatos fines: sicut cōtingit in artibus q̃ hūt certas vias operādi: sicut scriptor nō considerat quo mō dz trahere lras: hoc. n. determinatū est per artē. Alio mō q: nō multū refert vtrū sic vel sic fiat: z ista sunt minima q̃ parū adiuuāt vel impediūt respectu finis cōsequendi: qđ aūt parū est quasi nihil accipitrō: z iō de duobꝰ nō cōsiliamur: quāuis ordinētur ad finē: vt philosophus dicit de rebꝰ puis: z de his q̃ sunt determinata qualiter fieri debēt: sicut est in operationibꝰ artū preter quasdam cōiecturales vt Biego. nicenus dicit: vt puta medicinalis: negociatiua: z huiusmodi.

Ad primū Ergo dicendum, quod electio presupponit consilium ratione iudicij vel sententie: vnde quando iudiciū vel sententia manifesta est absq; inquisitione nō requiritur cōsilij inquisitio. ¶ Ad secundū dicēdum, q̃ ratio in rebus manifestis non inquirit: sed statim iudicat: z ideo non oportet in omnibus q̃ ratione aguntur esse inquisitionem consilij. ¶ Ad tertiū dōm, q̃ quando aliqđ per vnum potest fieri sed diuersis modis: potest dubitationem habere ficut z qñ fit per plura z ideo opus est consilio: sed quādo determinatur non solum res sed modus, tunc non est opus cōsilio.

¶ Utrum consilium procedat ordine resolutorio. Artic. 5.

Ad Quintū sic proceditur. Uidet q̃ consilium non procedat modo resolutorio: consilium enim est de his que a nobis aguntur: sed operationes nostre non procedunt modo resolutorio: sed magis modo compositiuo scilicet de simplicibus ad composita: ergo compositi consilium nō semper procedit modo resolutorio. Cōtra. Consilium est inquisitio rationis: sed ratio a prioribus incipit, z ad posteriora deuenit secundum cōuenientiorem ordinem: cuz igitur preterita sint priora presentibus: z presentia priora futuris in consiliando videtur esse procedendum a presentibus z preteritis in futura: quod non pertinet ad ordinem resolutorium: ergo in consiliis non seruatur ordo resolutorius. ¶ Preterea consilium non est nisi de his que sunt nobis possibilia: vt dicitur in. 3. ethic, sed an sit nobis aliquid possibile perpenditur ex eo quod possumus facere vel non possumus facere: vt peruenitur in illud, ergo in inquisitione consilij a presentibus incipere oportet.

Sed Contra est, q̃ philosophus dicit in. 3. ethi. quod ille qui consiliatur videt querere z resoluere.

Rñdeo Dōm, q̃ in omni inquisitione oportet incipere ab aliquo principio: qđ quidē si sicut est prius in cognitione: ita etiam sit prius in esse: non est processus resolutorius: sed magis compositiuus. Procedere enim a causis in effectus est processus compositiuus. nam cause sunt simpliciores effectibus. si autem id quod est prius in cognitione sit posterius in esse, est processus resolutorius: vt pote cum de effectibus manifestis iudicamus resoluendo in causas simplices, principium autem in inquisitione consilij est finis: qui quidez est prior in intentione posterior tamen in esse: z secundum hoc oportet quod inquisitio consilij sit resolutiua, incipiendo scilicet ab eo quod in futuro intenditur quousq; perueniatur ad id quod statim agendum est.

Ad primū Ergo dōm, q̃ consilium est de operationibus: sed ratio operationum accipitur ex fine. z ideo ordo rōcinandi de operationibus est contrarius ordini operādi. ¶ Ad ſm dicendum, q̃ ratio incipit ab eo qđ est prius secundum rationem, non aūt semper ab eo qđ est prius tpe. ¶ Ad tertium dicendum, quod de eo quod est agendum propter finem nō quereremus scire an sit possibile si non esset congruum fini: z ideo prius oportet inquirere an conueniat ad ducendum in finem quam consideretur an sit possibile.

¶ Utrum consilium procedat in infinitum. Arti. 6.

Ad Sextum sic procedit. Dicit q̃ inquisitio consilij ꝓcedat in infinitū: cōsiliū enim inquisitio est de particularibꝰ in quibꝰ est operatio: sed singularia sunt infinita: ergo inquisitio cōsilij est infinita. ¶ Ꝑ. Sub inquisitione cōsilij cadit considerare nō solū quid agendū sit: sed etiā quo mō impedimēta tollant: sed quelibet humana actio pōt impediri: z impedimētū tolli pōt p aliquā rōnē hūanā: ergo in infinitū remanet q̃rere de impedimentis tollendis. ¶ Ꝑ. Inquisitio scientie demonstratiue non procedit in infinitum: qz est deuenire in aliqua principia per se nota: q̃ omnimodā certitudinem hūt: sed talis certitudo potest inueniri in singularibus contingentibus que sunt variabiliaz i[illegible]ta: ergo inquisitio consilij procedit in infinitum.

Sed Cõtra, nullus mouet ad id ad qđ impossibile est ꝙ perueniat. vt vi in primo de celo. ꝛ infinitũ impossibile est transire. si igitur inquisitio consilij sit infinita, nullus consiliari incideret: quod patet esse falsum.

Rñdeo dõm, ꝙ inquisitio ꝓsilij est infinita in actu ex duplici parte. s. ex parte ꝓncipij ⁊ ex parte termini: accipit em in inquisitiõe cõsilij duplex principiũ. vnũ ꝓpriũ ex ipso gñe operabilium: ⁊ hoc est finis de quo nõ est ꝓsilium, sed supponit in ꝓsilio vt ꝓncipium: vt dictũ est. Aliud quasi ex alio gñe assumptũ. sicut ⁊ in sciẽtijs demonstrativis vna scia supponit aliqua ab alia, de quib⁹ nõ inquirit. hmõi aũt ꝓn⁹ q̃ in inquisitione cõsilij supponũt sunt quecunq; sunt p sensum accepta, vtpote ꝙ hoc sit panis vel ferrũ; ⁊ quecunq; sunt p aliquã sciẽtiã speculativã vel practicã in vli cognita: sicut ꝙ mechani est a deo prohibitũ: ⁊ ꝙ homo nõ põt viuere nisi nutriat nutrimẽto ꝙueniẽti: ⁊ de istis nõ inquirit ꝓsiliator. Termin⁹ aũt inquisitionis est id qđ statim est in ptãte nostra vt faciamus. Sicut em finis hz rationẽ principij, ita id qđ agit ꝓpter finẽ hz rationẽ cõclusionis. vñ id qđ primo agendũ occurrit, hz rationẽ vltime cõclusionis ad quã inquisitio terminatur: nihil aũt phibet consilium potentia infinitum esse fm ꝙ in infinitum possunt aliqua occurrere consilio inquirenda.

Ad primũ Ergo dõm, ꝙ singularia non sunt infinita actu, sed in po⁹. Ad scõm dõm, ꝙ hz humana actio possit impediri: nõ tñ semp habet impedimẽtũ patẽ. 7. ad ratiõ. ⁊ ideo nõ semp oportet cõsiliari de impedimẽto tollẽdo.

Ad tertiũ dõm, ꝙ in singularib⁹ cõtingẽtibus pt aliqđ accipi certũ, etsi nõ simpliciter, ñ vt nũc, put assumit in opatione. Sortẽ em sedere nõ est necessariũ: sed eũ sedere dum sedet est necessarium: ⁊ hoc per certitudinem accipi potest.

De consensu qui est actus appetitus in comparatione eorum que sunt ad finem. Questio. 15.

Deinde Cõsiderandũ est de cõsensu. Et circa hoc q̃runtur q̃tuor. Primo vtrũ consensus sit act⁹ appetitiue vl apphẽsiue ꝛtutis. Scõo vtrũ cõueniat brutis aialibus. Tertio vtrũ sit de fine: vl de his q̃ sunt ad finẽ. Quarto vtrũ cõsensus in actũ ptineat solũ ad supertoẽ anime partẽ.

Utrum consensus sit actus appetitiue vel apprehensiue virtutis. Articu. 1.

Ad primũ videt ꝙ consentire pertineat solum ad ptẽ aie apphensiuã. Aug. enim. 12. de tri. cõsensum attribuit superiori rõni. sed rõ nominat apprehẽsiuã virtutẽ. ergo cõsentire ptinet ad apprehensiuam virtutem. Ꝓ. Consentire est simul sentire. sed sentire est apprehensiue potentie. ergo ⁊ consentire. Ꝓ. Sicut assentire dicit applicationẽ intellectus ad aliquid, ita ⁊ cõsentire. sed assentire pertinet ad intellectum qui est vis apprehensiua. ergo ⁊ consentire ad vim apprehensiuam pertinet.

Sed Cõtra est, ꝙ Dam. dicit in. 2. li. Quod si aliqs diligeret, et non diligat, non est sententia. i. cõsensus: sed diligere ad appetitiuam virtutem pertinet. ergo ⁊ cõsensus.

Rñdeo Dicẽdum, ꝙ consentire importat applicationẽ sensus ad aliquid. Est aũt ꝓpriũ sensus ꝙ cognoscitiuus est rerũ ptiũ: vis. n. imaginativa est apprehensiua similitudinũ corporalium etiam rebus absentibus quarũ sunt similitudines. intellectus autẽ apprehensiuus est vniuersaliũ rõniũ, q̃s põt apprehendere indifferenter, ⁊ presentibus ⁊ absentibus singularibus. ⁊ qr actus appetitiue virtutis est q̃dam inclinatio ad rẽ ipsam fm q̃dã similitudinẽ, hinc est ꝙ ipsa applicatio appetitiue virtutis ad rẽ fm quã ei inheret, accipit nomẽ sensus: q̃si experiẽtiã q̃dã sumẽs de re cui inheret: inq̃tũ cõplacet sibi in ea. vnde Sap̃. 1. dicitur, Sentite de dño in bonitate: ⁊ fm hoc consentire est actus appetitiue virtutis.

Ad pmũ Ergo dõm, ꝙ sicut ꝛ in. 3. de aia, volũtas in rõne cõsistit. vnde cũ Aug. attribuit consensum rationi, accipit rõnẽ hz ꝙ i ea cõcludit volũtas. Ad hz dõm, ꝙ sentire ꝓprie dictũ ad apprehensiuã potẽtiã ptinet: hz hz similitudinẽ cuiusdã experiẽtie ptinet ad appetitiuã: vt dictũ est. Ad tertiũ dõm, ꝙ assentire ẽ quasi ad aliud sentire. ⁊ sic importat q̃dã distãtiã ad id cui assentit: hz cõsentire est simul sentire, ⁊ sic importat q̃dã cõiunctionẽ ad id cui cõsentit. ⁊ iõ volũtas cuius est tẽdere ad ipsam rẽ, magis ꝓprie dicitur cõsentire. Intellectus ãt cuius opatio nõ est fm motũ ad rẽ: sed potius ecõuerso: vt in primo dictũ est: magis ꝓprie dicitur assentire: cuius vnũ pro alio poni soleat, põt etiã dici ꝙ intellect⁹ assentit inquantum a voluntate mouetur.

Utrum consensus conueniat brutis animalibus. Articu. 2.

Ad Secundum sic proceditur. Videt ꝙ ꝓsensus cõueniat brutis aialib⁹: ꝓsensus em importat determinationẽ appetit⁹ ad vnũ: hz appetitus brutoꝝ aialiũ sunt determinati ad vnũ. ergo cõsensus in brutis aialib⁹ inuenitur. Ꝓ. Remoto priori remouetur posterius. sed cõsensus precedit operis executionem: si ergo in brutis nõ esset cõsensus, non esset in eis operis executio: quod patet esse falsum. Ꝓ. Homines interdum consentire dicuntur in aliquid agendum ex aliqua passione puta concupiscentia vel ira: sed bruta animalia ex passione agunt. ergo in eis est consensus.

Sed Cõtra est, ꝙ Dam. dicit, ꝙ post iudicium homo disponit ⁊ amat ꝙ ex consilio iudicatum est quod vocatur sententia idest cõsensus. sed cõsilium non est in brutis animalibus: ergo nec consensus.

Rñdeo Dicẽdũ, ꝙ cõsensus ꝓprie loquẽdo nõ est in brutis aialibus: cuius rõ est: qr consensus importat applicationẽ appetitiui mot⁹ ad aliqđ agẽdũ: eius aũt est applicare appetitiuum motum ad aliqđ agẽdũ: in cuius ptãte est appetitiuus motus: sicut tãgere lapidẽ cõuenit qdẽ baculo: sed applicare baculũ ad tactũ lapidis est eius qui hz in ptãte mouere baculũ: bruta aũt aialia nõ hñt in sui ptãte appetitiuũ motum: sed talis motus in eis est ex instinctu nãe: vñ brutũ aial apperit quidẽ: sed nõ applicat appetitiuũ motũ ad aliquid: ⁊ ꝓpter hoc nõ propie dicitur cõsentire: sed solũ rõnalis natura que hz in ptãte sua appetitiuum motum: ⁊ potest ipsum applicare vel nõ applicare ad hoc vel ad illud.

Ad pmũ Ergo dõm, ꝙ in brutis aialibus iuenit determinatio appetitus in aliqđ passiue tm: cõsensus vero importat determinationẽ appetit⁹ nõ solum passiuã: sed magis actiuã. Ad scõm dõm, ꝙ remoto priori remouet posteri⁹ qđ ꝓprie ex eo tantũ sequit: si aũt aliqđ ex pluribꝰ sequi possit non ꝓpter hoc posterius remouet vno priorũ remoto: sicut si induratio possit fieri ⁊ a calido ⁊ frigido (nam lateres indurant ab igne: ⁊ aqua cõgelata indurat ex frigore) non oportet ꝙ remoto calore remoueatur induratio: executio aũt opis non solum sequit ex consensu sed etiam ex impetuoso appetitu: qualis est in brutis aialib⁹.

Ad tertium dõm, ꝙ homines qui ex passione agũt, pũt passionem nõ sequi: non autem bruta animalia: vñ nõ est similis ratio.

Utrum cõsensus sit de fine vel de his que sunt ad finem. Articu. 3.

Tertium sic ꝓcedit. Aũ ꝙ cõsensus sit de fine: qr ꝓpter qđ vnũqq; ⁊ illud magis: sed his que sunt ad finẽ cõsentim⁹ ꝓpter finem: ergo fini cõsentimus magis. Ꝓ. Actio intemperati est finis eius, sicut ⁊ actio virtuosi est finis eius: sed intẽperatus consentit in ꝓpriũ actũ: ergo cõsensus põt esse de fine. Ꝓ. Appetit⁹ eoꝝ q̃ sunt ad finẽ est electio: vt supra dictũ est. si igitur cõsensus esset solum de his que sunt ad finem: in nullo ab electione differre videretur: qđ patet esse falsum per Dama. sc. qui dicit ꝙ post disputationem quam vocauerat sententiaz fit electio: non ergo consensus est solum de his que sunt ad finem.

est de agendis vt ad finẽ ⁊ de his que sunt ad finẽ vt agenda resolutorie. Et licet processus iste mixtus videatur ⁊ non nisi secundum partes iudicantibus compositiuus et resolutiuus: dicitur tamen simpliciter resolutiuus: quoniam de fine ⁊ eo quod est ad finem rationes tantum in materia agenda ⁊ propter agendum resolutorie idest a posterioribus secundum esse. Ita ꝙ sicut musicus licet consideret numerum vt in sonis et econuerso sonos vt proportionales secundum numerum: et propter hoc medias ponit scientias: quia tamen de numero non nisi in materia soni ⁊ propter sonum tractat simpliciter dici potest scientias physica ⁊ hȳ es comprehenditur eo ꝙ non abstrahit a mria sensibili. Ita in proposito consilium quia vt dictum est: finem ⁊ ad finem in materia agenda tantum ⁊ propter agendum: ⁊ quomodo agendum a posterioribus secundum esse in priora considerat re soluere simpliciter dicitur.

f. q. 14. ar. 7. ad 1. f. q. 6. ar. 4. d. 2. ar. 1.

f. q. 16 ꝙ. 2. cor.

Super. q. 15. arti. 1. Circa. 15. questionis primos tres articulos quod esset dicendum in sequenti questione consulto dicitur.

¶ Super articulum quartum.

CIrca quartū vero articulū plura occurrunt dubia. Primum est quia autor contradicit sibi in corpore et in rēspōsione ad primum. Repugnantie ēn hec duo. scz q̄dm incertum est: an ſm rationes diuinas resistat vel nō: nullum iudicium rōnis habet rōnem finalis sententie. Et cōsensus in delectationē cogitatio pertinet ad rōnem inferiorē. Et patet repugnantia: qz consensus in delectationē cogitatiōis est quādoq; peccatū mortale: z cōsequenter finalis ſnia z cōtra rationes diuinas quodāmodo: ergo stat q̄ sit rationis inferioris z ꝫ rationes diuinas q̄uis sit mortale ptm̄ z nō finalis ſnia z sic finalis sententia z ꝫ rōes diuinas q̄uis ad rōnē inferiorē spectat. Et augef dubitatio: qz augu. 12. de tri. cap. 12. vbi questio hec magnat expresse dicit q̄ talis cōsensus spectat ad rationem inferiorem solam sic inquit habendus puto quasi sola mulier comederit. Secundum est de distinctione que fit in rñsione ad primum de cogitatiōe vt est actio quedā: z vt est ad aliā actionem ordinata: qz non videf ad propositū sed potius ad oppositum. Non ad propositum quidem: quia cogitatio delectans in quam consentire dicitur ratio inferior non ordinatur ad actionē. Est enim cogitatio delectatiōis motose absq; voluntate operis: vt patet per aug. ibidez. Ad oppositū vero ꝺa cogitatio vt est actio quedam delectans: est ipsa cogitatio motose delectationis: et si ipsa ſm literam p̄sentem spectat ad rōnem superiorem ergo oppositum habetur eius quod inferēbatur ab augustī. et ipse scilicet q̄ consensus in delectationem motosam spectat ad rationem inferiorem.

¶ Ad euidentiam horum scito primo quod cogitatio quādoq; secundum se habet rationem ordinari in aliquam aliam operationem: quādoq; vero secundum se hz rationē ipsius vltimi operis: dico autem secundum se ad excludēdum ordinem ex parte intentiōis cogitantis. Tūc cogitatio habet ratio

Sed ꝫ est q̄ Dam̄. ibidē dicit, q̄ sensus siue ſnia est qñ hō disponit z amat q̄ ex ꝓsilio iudicatū est: sed ꝓsiliū nō est nisi de his que sunt ad finē. ergo nec cōsensus.

Rñdeo Dz, q̄ sensus nō at applicationē appetitiui motus ad aliq̄d preeñs in ptāte applicātis: in ordine ātagibiliū ꝓtio q̄dē oz sumere appḥēsionē finis deide appetitū finis, deide ꝓsiliū ō his q̄ sunt ad finē, deide appetitū eoꝝq̄ sunt ad finē: appetit⁹ ātī vltimū finē tēdit nāt̄r. vñ z applicatio mot⁹ appetitiui i finē appreḥē sum nō hz rōnē sensus, sz simplicis volūtatis. ō his ant̄ q̄ sunt post vltimū finē, in ḥis sunt ad finē sub cōsilio cadūt: z sic p̄t eē de eis cōsensus in ḥis mot⁹ appetitiu⁹ applicatur ad id q̄ ex ꝓsilio iudicatū est. mot⁹ ꝺo appetitiuus in finē nō applicat cōsilio: sed magis cōsiliū ipsi. qz cōsilium p̄supponit appetitū finis: sed appetitus eoꝝ que sunt ad finē p̄supponit determinationē consilij. Et ideo applicatio appetitiui motus ad determinationē cōsilij propie est cōsensus. vnde cū consiliū nō sit nisi de his que sunt ad finem, consensus propie loquendo non est nisi de his que sunt ad finem.

Ad primū ergo dōm, q̄ sicut cōclusiones scimus p principia horum tm̄ nō est scia: sed qō maius est, s. intellis ita cōsentimus his que sunt ad finē ꝓpter finē: cui⁹ tm̄ nō est cōsensus sz qō maius ē. s. volūtas.

¶ Ad ſm dōm, q̄ intēperatus hz p finē delectationē opis ꝓpter quā consentit in op⁹ magis quā in ipsam operationē.

¶ Ad tertium dōm, q̄ electio addit. s. cōsensum quā dā relationē respectu eius cui aliquid preeligitur: z ideo post consensum adhuc remanet electio. potest enim contingere q̄ per cōsiliū inueniātur plura ducētia ad finē quorum dum qōlibet placet in qōlibet eorum consentitur: sed ex multis que placēt preacipimus vnū eligēdo: sed si inueniatur vnū solū qō placeat: nō differunt cōsensus z electio: sed rōne tantū: vt consensus dicatur hz q̄ placet ad agendum: electio autem ſm q̄ prefertur his que non placent.

¶ Utrū cōsensus in actum pertine t solum ad superiorem animę partem. Arti. 4.

A D quartū Sic proc... Ar, q̄ consensus ad agendū nō semper pricat ad superiorē rōnē: delectatio ēn cōsequit opationē, et perficit eam sicut decor iuuentutē: sicut dr in. x. ethi. sed cōsensus in delectationē pertinet ad inferiorē rōnē: vt dicit aug. in. 12. de tri. ergo consensus in actū nō ptinet ad solā superiorem rōnem.

¶ p. Actio in quā consentimus dicit esse voluntaria: sz multaruz potentiarum est ꝓducere actiones volūtarias: ergo non sola superior rō cōsentit i actū.

¶ p. Supior rō intendit eternis inspicīēdis, z cōsulendis: vt Aug. dicit in. 12. de tri. sed multotiēs hō cōsentit in actū nō ꝓpter rōnes eternas sz ꝓpter aliquas rōnes tales: vt etiā ꝓpter alias anime passiones: non ergo consentire in actū pertinet ad solā superiorē rationez.

Sed Cōtra est, q̄ aug. dicit. 12. de tri. nō potest peccatū efficaciter perpetrandū mēte decerni nisi illa mētis intētio penes quam summa potestas est mēbra in opus mouendi: vel ab opere cohibēdi: mā le actioni cedat z seruiat.

Rñdeo Dōm, q̄ finalis ſnia semper pertinet ad eū q̄ superior est ad quē ptinet de alijs iudicare: quādiu ēm iudicādum restat qō proponitur: nondum datur finalis sententia. Manifestū est autē q̄ supior ratio est q̄ hz de oībus iudicare: qz de sensibilibus per rationē iudicam⁹: de his vero q̄ ad rationes humanas pertinēt iudicamus ſm rationes diuinas q̄ pertinent ad rationē superiorē: z ideo quandiu incertum est an ſm rationes diuinas resistat: vel non nullū iudiciū rationis hz rationē finalis sententie. Finalis ant̄ sententia de agēdis est cōsensus in actū: z ideo cōsensus in actū pertinet ad rōnem superiorē: ſm tm̄ q̄ in ratione voluntas includitur sicut supra dictum est.

Ad p̄mū Ergo dōm, q̄ consensus in delectationē operis pertinet ad superiorē rationē: sicut z consensus in opus: sed cōsensus in delectationē cogitatiōis ptinet ad rationē inferiorē: sicut ad ipsam pertinet cogitare: z tm̄ de hoc ipso: qō est cogitare: vel nō cogitare, inquātū cōsideratur vt actio q̄dam, habet iudiciū superior rō: z similiter de delectatione cōsequēte: sed inḥtum accipitur vt ad actionē aliā ordinatum: sic pertinet ad inferiorē rōnē: qō enim ad aliud ordinatur: ad inferiorē autem vel potentiam pertinet quā finis ad quem ordinatur: vñ ars q̄ est de fine architectonica seu principalis vocatur.

¶ Ad secundū dōm, q̄ quia actiones dicunt voluntarie, ex hoc q̄ eis consentimus: non opz q̄ cōsensus sit cuiuslibet potētie: sed voluntatis a qua ꝺz volūtariū que est in rōne: sicut dictū est.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ ratio superior dicitur consentire nō solum qz scōm rationes eternas semper moueat ad agēdum: sed etiam qz secundum rationes eternas nō dissentit.

¶ De vsu qui est actus voluntatis in cōparatione ad ea que sunt ad finem. Qō. 16.

D Einde Considerandū est de vsu. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtrum vti sit actus voluntatis. Secundo vtrum conueniat bruti animalibus. Tertio vtrum sit tantum eorum que sunt ad finem: vel etiam finis. Quarto de ordine vsus ad electionem.

¶ Utrum vti sit actus voluntatis. Arti. 1.

A D Primū sic ꝓcedit vī q̄ vti nō sit actus volūtatis: dicit enim Augu. in. 1. de doc. xp̄ia. quod vti est id quod in vsum venit ad aliud obtinendum referre: sed referre aliq̄d ad aliud est rōnis: cui⁹ est conferre, z ordinare: ergo vti est actus rationis: nō ergo voluntatis.

¶ p. Damas. dicit, q̄ homo impetum facit ad operationem z dicitur impetus: deinde vtitur: z dicitur vsus: sed operatio pertinet ad potētiā executiuam: actus autem voluntatis nō sequitur actum executiue potentie: sed executio est vltimum: ergo vsus non est actus voluntatis.

¶ p. Augu. dicit in lib. 83. qō. Omnia que facta sunt, in vsum hominis facta sunt: quia omnibus vtitur ratio iudicando ea que hominibus data sunt: sed iudicare de rebus a deo creatis pertinet ad rationē speculatiuam que omnino separata videtur a voluntate que est principium humanorum actuum: ergo vti non est actus voluntatis.

Sed cōtra Est, q̄ Augu. dicit in. x. de tri. Uti est assumere aliquid in facultatem voluntatis.

Rñdeo Dicendum, q̄ vsus rei alicuius importat applicationem rei illius ad aliquā operationem: vñ z operatio ad quā applicamus rem aliquā dicit nem vltimi operis qñ ipsa vt cogitatio est sumitur: puta scilicet est inquisitio vel cognitio veri z huiusmodi: tunc autem habet cogitatio rationem ordinati in aliud opus qñ ipsa ratione operis cogitati sumitur: quia enim ratione cogitati operis sumitur propter ipsum op⁹ secundum se est. Ex quibus ab hoc cogitante non exerceat propter opus perpetrandum: exercetur tamen propter opus ꝓperabile. Tāta autem est differentia inter cogitationem hoc vel illo modo sumptam vt cogitatio propter opus cogitatum sit in coordinatione eorum que sunt propter aliud. Et propterea vt in litera dicitur spectat ad inferiorem rationem. Cogitatio vero secundum seipsam sit in coordinatione operis: z propterea spectet ad superiorem rationem sicut cetera vltima opera. Scito secundo quod ratio inferior consideratur dupliciter: vno modo secundum se. Alio modo vt participat superiorem rationem cui z suppositaliter z identice coniuncta. est et quod licet ratio inferior secundum se non habeat finalem sententiam: vt participat tamen superiorem iudicat finaliter et mortaliter. Unde ad primum dubium dicitur quod consensus in delectationem cogitati operis mortalis puta fornicationis vel vindicte habet in se duo. primum est quod caret consummatione quaz apta nata est habere talis delectatio secundum suum genus: quum enim delectatio cogitati operis sit eiusdem rationis cum delectatione perpetrati operis z differant tantum sicut imperfectum z perfectum: z secundum se sit propter illam: si habet consensum in cogitationem z operationem habet consummatum consensum. Si autem in cogitationē tātum hz imperfectum consensum eo modo quo talpa est imperfecta i genere animalis: z secundum hoc dicitur deficere a finali sententia quam scilicet secundum se apta nata est habere. Et ad rationem inferiorem spectare vtpote secundum se vis ad aliud: z q̄ ad solam mulierem. i. in-

r. di. 1. an.

ferioꝛē rationē ſpectat q̄ ſcz preſt conſenſus ille ordinans ad opus qui ſpectat ad virum vtpote vltimus in gñe agibilium. Scōm eſt, q̄ ſit ablq; ꝺictione ſuperioris rōnis. Et ex hoc hz rōnem finalis ſuje vt patet mortaliſ ꝛc. vt patet in q. de Virtute. q. 15. arti. 4. ad. 6. q. ii. ita q̄ conſenſus iſte in delectationem hmōi z eſt rationis inferioris ſcōm ſe: quia eſt in id q̄ ſcōm ſe eſt propter aliud opus: z deficit a ſuperiori ratione: quia non eſt in opus. z eſt rationis inferioris vt participat ſuperiorem: q; fit ȝ regulas eternas illa nō contradicente: z vt in riſione ad vltimū in ſua dicit: eſt rōnis ſuperioris: q; ſm rationes eternas nō diſſentit. Et hoc intendit etiam Aug. circa finē illius capituli: vbi pro pter cōſiderationē vtriuſq; rōnis in vno hoie totū hoiem ex huiuſmodi cōſenſu vānandum concludit. Et eſt finalis ſua circa cogitati operis ſolam delectans: z non eſt finalis ſua de agendis: q; reſtat vlterior ſuis q̄ apta nata eſt habere huiuſmodi delectans cogitatio. ſ. de ordine ad exercendum opus: propter quas duas finales ſentētias in litera p̄mo notatur in allegatis obūciendo verbis finalis ſentētia abſolute: deinde deſcenditur ad finalem ſuam de agendis: et dicitur q; eſt cōſenſus in opus: z ſic patet q; dicta litere conſonant.

Ad ſecundū vero dubiū dōm eſt q; procedit ex malo intellectu litere: q; cogitare enim vt eſt actio q̄dā intendit author cogitationem ſm ſe: ꝑ illud vero vt in aliud ordinatur intendit cogitationem ꝑpter cogitatum z opus: vt expoſuimus. z vult q; conſenſus in cogitationem ſm ſe ſpectet ad rationem ſuperiorem q; eſt opus vltimum vt ptz de contemplatione. Conſenſus vero in cogitationem ꝓpter opus cogitatū ſpectet ad inferiorem: q; eſt ſcōm ſe via ad aliꝺ. Ita quod non ponit author in litera tres: ſed duos tantum ordines ſcilz operum z cogitationum. Et declarat q; cogitationes ſecūꝺi ſe claudunt ſub ordine operum ita q; contra operes non diſſtinguuntur: niſi cogitationes ratione vſus eſt, ſicut equitare eſt vſus equi: z pcutere eſt vſus baculi. ad operationē aūt applicamus z p̄n̄a interiora agēdi. ſ. ipſas potentias aie, vel mēbra corporis: vt intellm ad intelligendū, z oculū ad videndū: z res exteriores, ſicut baculū ad pcutiēdū: ſz manifeſtū eſt q; res exteriores nō applicamus ad aliquā opationē niſi ꝓ principia intrinſeca q̄ ſunt potētie aie aut habit⁹ potētiar⁹, aut organa q̄ ſunt corporis mēbra. Oſtenſum eſt aūt. ſ. q; volūtas eſt q̄ mouet potentias aie ad ſuos act⁹, z hoc ē applicare eas ad operationē. vñ manifeſtū eſt q; vti p̄mo z p̄ncipaliꝰ eſt volūtatis tāq̄m p̄mi mouētis, rationis aūt tanq̄m dirigētis ſz aliarū potētiarū tanq̄m exequētiū que cōparant ad voluntatē a qua applicātur ad agendū, ſicut inſtīa ad p̄ncipale agēs: actio aūt ꝓprie nō attribuit inſtīe, ſz principali agēti ſicut edificatio edificatori: nō autē inſtīs. vñ manifeſtū eſt q; vti ꝓprie eſt actus voluntatis.

Ad primum ergo dōm, q; ratio quidē in aliud refert, ſed voluntas tendit in id quod eſt in aliud relatum per rationem: z ſm hoc dicitur q; vti eſt referre aliquid in alterū. Ad ſecundū dicendū, q; Dama. loquit de vſu ſm q; ptinet ad executiuas potentias. Ad tertium dicendum, q; etiam ipa ratio ſpeculatiua applicatur ad op⁹ intelligēdi, vel iudicāndi a voluntate. z ideo intellectus ſpeculatiuus vti dicitur tāq̄m a voluntate motus, ſicut alie executiue potētie.

Utrū vti cōueniat brutis aialib⁹. Art. 2.

Ad ſecundū videtur q; vti cōueniat brutis animalibus. frui enim eſt nobilius q̄m vti. q; vt aug. dicit in. x. de tri. Utimur eis que ad aliud referimus quo fruendum eſt. ſed frui conuenit brutis aialibus vt. ſ. dictū eſt. ergo multomagis conuenit eis vti. Cp̄. Applicare mēbra ad agēdum eſt vti membris: ſed bruta aialia applicant mēbra ad aliquid agendū: ſicut pedes ad ambulandum, cornu ad percutiendum. ergo brutis animalibus conuenit vti.

Sed Cōtra eſt, q; Aug. dicit in li. 83. q. vti aliquid non pōt niſi animal, quod rationis eſt particeps.

Rñdeo Dōm, q; ſicut dictum eſt, vti eſt applicare aliquō p̄n̄m actionis ad actionē, ſicut conſentire eſt applicare motum appetitiuum ad aliquid appetendū: vt dictū eſt. applicare aūt aliquid ad alterū non eſt niſi eius qō hz ſuper illud arbitrium: qō non eſt niſi eius qui ſcit referre aliquid in alterū. qō ad rationē ꝑtinet. z iō ſolū animal rōnale z conſentit z vtitur.

Ad primum ergo dicendū, q; frui importat abſolutū motum appetitus in appetibile. ſed vti importat motū appetitus ad aliquid in ordine ad alterum. Si ergo cōparentur vti z frui ꝗ̄tum ad obiecta, ſic frui eſt nobilius q̄m vti. q; id qō eſt abſolute appetibile eſt melius q̄m id qō eſt appetibile ſolum in ordine ad aliud. ſed ſi comparentur ꝗ̄tum ad vim apprehenſiuam precedētem maior nobilitas requiritur ex pte vſus: quia ordinare aliquid in alterum eſt rationis. abſolute autem aliquid apprehendere poteſt etiam ſenſus. Ad ſecundum dōm q; aialia per ſua mēbra aliquid agunt inſtinctu nature: non per hoc q; cognoſcant ordinem membrorum ad illas operationes. vnde non dr̄ ꝓprie applicare mēbra ad agendum, nec vti membris.

Utrū vſus poſſit eē ēt vltimi finis. Ar. 3.

Ad tertiū vꝺ qō vſus poſſit eē etiā vltimi finis. Dicit n. aug. in. x. de trin. Dis qui fruitur vtitur. ſz vltimo fine fruit aliqs. ergo vltimo fine aliqs vtitur. Cp̄. Uti eſt aſſumere aliqd in facultatē volūtatis. vt ibidē dr. ſed nihil magis aſſumit a volūtate q̄m vltimus finis. q̄ vſus pōt eſſe vltimi finis. Cp̄. Hylarius dicit in. 2. de tri. q; eternitas eſt in patre. ſpēs in imagine. i. in filio, vſus in munere. i. in ſpūſſcō: ſed ſpūſſctūs cum ſit deus eſt vltimus finis.

Sed Cōtra eſt, quod dicit Aug. in lib. 83. qō. Deo nullus recte vtitur: ſz fruitur ſed ſolus deus deus eſt vltimus finis. ergo vltimo fine non eſt vtendum.

Rñdeo Dicendū, q; vti ſicut dictum eſt, importat applicationē alicuius ad aliqd. qō autē applicat ad aliud ſe hz in rōne eius qō eſt ad finē. z ideo vti ſemp eſt eius qō eſt ad finem: ꝓpter qō z ea que ſunt ad finē accōmoda vtilia dr̄. z ipſa vtilitas iterdū vſus nōiat. Sz cōſiderādū ē q; vltimus finis dr̄ duplr. Uno mō ſimplr, z alio mō quo ad aliquē: cū em̄ finis: vt. ſ. dictū eſt: dicat q̄q̄ qđē res: q̄q̄ aūt adeptio rei vel poſſeſſio eius: ſicut auaro finis eſt, vel pecunia, vel poſſeſſio pecunie: manifeſtū eſt q; ſimplr loquēdo vltimus finis eſt ipſa res: nō em̄ poſſeſſio pecunie eſt bona niſi ꝓp bonū pecunie ſed quo ad hunc adeptio pecunie eſt finis vltimus: nō em̄ quereret pecuniā auar⁹ niſi vt haberet eam: ergo ſimpliciter loq̄ndo z ꝓprie pecunia homo aliqs frui. q; in ea vltimū finē cōſtituit ſed inquātū refert eam ad poſſeſſionē dicitur vti ea.

Ad p̄mū Ergo dōm, q; aug. loq̄t de vſu cōiter ſm q; importat ordinē finis ad ipſam fruitionē, quā aliquis q̄rit de fine. Ad ſm dōm, q; finis aſſumitur in facultatē volūtatis: vt volūtas in illo quieſcat: vnde ipſa reqēs in fine q̄ fruitio eſt, dr̄ hoc mō vſus finis: ſed id qō eſt ad finē aſſumit in facultatē volūtatis nō ſolum in ordine ad vſum eius qō eſt ad finē: ſed in ordine ad aliā rem: in qua volūtas quieſcit. Ad tertiū dōm q; vſus accipit in verbis Hylarij pro quiete in vltimo fine: eo modo quo aliqs cōiter loquendo dicit vti fine ad obtinendū ipſum: ſicut dictum eſt. vnde aug. in. 6. de tri. dicit: q; illa delectatio felicitas vel beatitudo vſus ab eo appellatur.

Utrum vſus precedat electionē. Arti. 4.

Ad quartū ſic ꝓcedit. Uꝺ qō vſus precedat electionem, poſt electionē enim nihil ſequit niſi executio: ſed vſus cū pertineat ad volūtatem precedit executionē. ergo p̄cedit etiā electionē. Cp̄. Abſolutum eſt ante relatuz. ergo minus relatū eſt ante magis relatum: ſed electio importat duas relationes. vnam eius quod eligit ad finem, aliam ꝺo ad id cui preeligit, vſus autē importat ſolam relationē ad finem. ergo vſus eſt prior electione. Cp̄. Voluntas vtitur aliis potentijs in ꝗ̄tum mouet eas. ſed voluntas mouet etiam ſeipſam: vt dictū eſt. ergo etiā vtitur ſeipſa applicando ſe ad agendū: ſed hoc facit cum conſentit: ergo in ipſo conſenſu eſt vſus. ſed conſenſus precedit electionem: vt dictum eſt. ergo z vſus.

Sed Cōtra eſt, q; vaſi. dicit, q; poſt electionem impetuz facit ad opationē z poſtea vtit. ergo vſus ſequit electionē.

Rñdeo Dicendum, q; voluntas duplicem habitudinem habet ad finē. Uno mō ſecundū q; eſt habitus naturalis. Alio mō ſecundū q; eſt habitus acquiſitus. Naturalis quidē habitudo eſt ad finem vltimum beatitudinis. Acquiſita autē habitudo eſt ad finem qui eſt ſecundum quid bonum. Et ſic ſunt multi fines. Et ſic ſecundum habitudinem naturalem voluntas vtitur ſeipſa. Et ſic ſecundum habitudinem naturalem ad finem vltimum vſus eſt ante electionem. Et ſic ſecundum habitudinem naturalem ad finem vltimum vſus eſt ante electionem. Et ſic ſecundum habitudinem naturalem ad finem vltimum vſus eſt ante electionem.

Super queſtio. 16. Articulum. 4.

Circa queſtionis 16. quartum articulum omiſſis primis tribus ſciuere et memorie commendato diſtinctionem duplicis habitudinis voluntatis ad volitum tam finem quam id quod eſt ad finem. Eſt enim duplex hec habitudo diuerſarum rationum z tripliciter: vt in litera dicitur diffe runt: prime quia prima eſt ſecūdum quod volitum eſt in voluntate. Secunda vero ſecundum quod voluntas ad ipſum volitum in ſe realiter tēdit. Secundo quis prima cōparatur ad ſecundam vt imperfectū ad perfectum. Et propterea ex prima itur ad ſecundam. Tertio quia in prima perfectio attenditur ſecundum quod perfectio cadit ſupra velle: tunc enim voluntas eſt perfecta in prima habitudine reſpectu finis quando complete vult finem: z reſpectu eius quod eſt ad finem quando complete vult illud. In ſecunda vero perfectio attenditur ſecundum q; perfectio determinat habere. Tūc enim voluntas eſt perfecta in ſecunda habitudine reſpectu eius quod eſt ad finē quādo habet illud realiter: z reſpectu finis quando realiter obtinet illum. vnde aliud eſt voluntatem perfecte intendere eligere velle conſentire ꝛc. et aliud eſt ipſam perfecte habere volitus intentum electum ꝛc. Et quia hec ſunt diuerſarum rationum ideo quantumcunq; creſcat prime voluntatis perfectio ſemper remanet in ſua imperfectione reſpectu ſecūde: z nunquam peruenit ad ſecundam.

Circa eiuſdez queſtionis decimeſexte eſt dem quartum articulum notandum occurrit: quod ex litera hac z ſuperioribus tres ordines actuum voluntatis colliguntur. Primus eſt ſecundum lineam rectam z reſpectu eiuſdem obiecti. Secundus ſecundum reflexionem ſuper hunc vel illū. Tertius ſecundum ipſos

reflexos inter se. Iuxta primum ordinem duodecim motus sic ordinantur. primo apprehenditur finis: verbi gratia: diuina gloria. secundo est voluntas illius. tertio imperfecta eius fruitio. quarto intentio eiusdem: et hic finitur prima voluntatis habitudo ad finem: quum enim predicta ipsum perfecte habet in scipsa finem. i. perfecte vult finem. Et hinc inchoat prima quedam voluntatis habitudo ad id q̄ est ad finem: intentio scil. ad id descensum preb. quinto igitur est consilium de his q̄ sunt ad finē. Sed quia cōsiliū voluntarium est et a voluntate mouetur ratio ad cōsiliandum et hec motio vsus vere est: ideo dūto loco vti ratione ad consilium locatur a sancto Thoma in littera dum in corpore articuli dicit: sed q̄ voluntas etiam quodammodo mouet rationem et vitur ea etc. Et sic sexto loco est cōsilium de his que sunt ad finem. verbi gratia de studio theologie bonitate morū et similium. Septimo est cōsensus adherēs consilio: puta q̄ ista placent. octauo est electio differens alterum predictorum: puta bonitatē morum et theologiam aliis scientijs etc. Et hic vt in ista dicitur finitur prima habitudo voluntatis ad id q̄ est ad finē: habetur enim hic in ea perfecte id quod est ad finem. i. perfecte vult id q̄ est ad finem. Nono est preceptum seu imperium de quo est sequens questio: quo precipit electa executioni mandari. Et inchoat secunda habitudo voluntatis ad id quod est ad finē: quoniam iam incipit descendere ad hoc vt habeat ipsum realiter. Decimo est vti quo (vt in responsione ad primum littera dicit) voluntas mouet proprias executiuas applicans eas ad executionem: puta pedes ad eundū ad studiū et intellectus ad studendū etc. Undecimo est executio ipsa effectiua p id quod est ad finem ipsum finem: puta peripatetici et studium etc. dei glorificationem videre: et sic duodecimo cōsummatur forte progressus fruitione perfecta superueniente: q̄ vt dictū fuit de fine habito realiter est. Iuxta secundum vero ordinem quo locantur actus voluntatis vt reflectuntur supra seipsos: vt in responsione ad tertium dicitur tres voluntatis actus ad minus inueniuntur in quolibet actu libero et prioritas et posterioritas in hoc ordine attenditur iuxta priorizatem et posteriorizatem illius actus liberi supra quem cadunt: ita q̄ vt in calce littere dicitur: isti actus ordinati ad id quod est prius. i. cadentes supra priorem actum sunt priores seipsis cadentibus supra posteriorem actum: verbi gratia: quum aliquis consentit acquirendis moribus sunt ibi implicite tres alij actus cadentes supra illum consensum. s. vsus consensio et electio. nam voluntas vtitur se ad consentiendum et cōsentit se consentire et eligit consentire. Et similiter quum exigit bonos mores: sunt iterum implicite tres idem actus nā voluntas vtitur se ad eligendum: consentit electioni et eligit illam. Et similiter accidit cum vtitur ratione ad consilium: vel executiuis potentijs ad opus: nam voluntas consentit vsui: eligit vsum: et vtitur se ad vti. Et quia consensus est actus naturaliter prior electione. Ideo isti actus cadentes supra consensum sunt priores seipsis cadentibus supra electionem. Et sic ordinantur isti actus respectu diuersorum supra que cadunt in hoc secundo ordine iuxta illorum supra que cadunt ordinem. Et inueniuntur implicite et reflexe. In pri mo autem ordine ordinantur respectu eiusdem et explicite et secundum lineam rectam. Iuxta tertium autem ordinem scito q̄ licet in litera iuxta secundum ordinem comparentur isti actus reflexi cadentes supra vnū actum ad seipsos cadentes supra alium: non tamen comparantur singuli reflexi inter se quis quo sit priorum scilicet quum isti actus reflectuntur supra consensum vti precedat consensum reflexum vel econtra: et similiter de electione: et quamuis possit dici q̄ author tradens eorum ordinem secundum lineam rectam in qua attenditur ordo eorum respectu eiusdem instituuit eorundem ordinem sm reflexionem supra eundem actum: ita quod idem est ordo hic et ibi: q̄ verobique sunt respectu eiusdē: et sic videretur q̄ primo consensus: deinde electio et vltimo vti locare debet: mihi tamē ex authore videt dicendus q̄ vti tenet primū locum. Consensus sm et electio tertium. Et ratio est duplex. prima quia est vniuersalius ceteris: cōsensus quoq; absolutior est quam electio. sicut vti est actiua libera applicatio: tam voluntatis q̄ cuiuscūq; alterius ad quodcūq; opus. Consensus vero est actiua libera applicatio solus appetitus acceptantis seu adherentis alicui quod constat sub se minus comprehendere: consensus quoq; acceptationem electio vero acceptationem preferendo actus imperat q̄ constat posterius esse secunda est quia etiam in ordine primo iā dicto sm lineam rectā quisvti executiuus potestas ad acquirendum secundū esse reale sit posterius electione et consensu simpliciter tamen et absolute vti precedit consensum et electionē: quia vti precedit cōsilium vt dictum est absque reflexione. Tractauit tamen author prius de electione et consensu et vti vt a notioribus fieret disciplina.

¶ Super questio. 17. Articu. 1.

Circa primum articu. questio. 17. aduerte q̄ ad imperationem tria pertinent. Ordinatio alicuius ad aliquid intimatio et motio: quum enim precipitur: dilige deum: ordinamur aliquis ad amandum deum: et intimatur hoc ei: et moueatur ad hoc ab imperante: ordinatio enim et intimatio ad rationem spectant: motio aūt ad voluntatem: vñ actus imperij componitur ex eo q̄ est intellectus: et ex eo q̄ est voluntatis: et q̄ supra doctrinā habitam superius in. q. 15. arti. 1. actus compositus ex duobus spectantibus ad diuersas potentias illius est potentie essentialiter et elicitiue cuius est mixtim: seu ēqtum ad subdam actus: vt patet in actibus habituū. (Weri enim propter christum licet sit a charitate et fortitudine elicitiue est fortitudinis: quia ipsi est quo ad materialem cum in imperando voluntas cōcurrat vt suprema potentia: quia vt primum mouens ad exercitiū: et quod est a superiori potentia in actu composito se habet vt formale: q̄ vero ab inferiori vt materiale et subactus) ps est vt ordinatio intimatiua in imperio se habeat vt materia: et motio vt forma ac per hoc imperium est elicitiue et essentialiter actus rationis: voluntatis vero primo dialiter quo ad formam: testatur autem hoc actus propius prudentie: quem constat oportere esse actum rationis et est recte precipere: prudens enim post intentionem et iudicium que spectant ad eubuliam Snomin et sine sim, habet propium actum qui est recte precipere. est igitur preceptum seu imperium

Ad primū

Ergo dōm, q̄ ipsaz executionem operis precedit motio qua voluntas mouet ad exequendum, sequit aūt electionem. et sic cū vsus pertineat ad dictam motionem voluntatis medium est inter electionē et executionem.

¶ Ad sm dōm, q̄ id q̄ est per essentiā suā relatū posterius est absoluto, s. id cui attribuuntur relationes non oportet q̄ sit posterius imo quanto causa est prior, tanto habet relationes ad plures effectus.

¶ Ad tertium dōm, q̄ electio precedit vsum si referātur ad idem. nihil autem phibet q̄ vsus vnius precedat electionem alterius. et quia actus voluntatis reflectitur supra seipsos, in quolibet actu voluntatis potest accipi cōsensus et electio et vsus: vt si dicatur q̄ voluntas consentit se eligere et consentire, et vtitur se ad consentiendum et eligēdum, et isti per isti actus ordinati ad id quod est prius sunt priores.

¶ De actib⁹ imperatis a voluntate. Qō. 17.

Deinde

Considerādum est de actibus imperatis a voluntate. ¶ Et circa hoc queruntur nouē. Primo vtrum imperare sit actus voluntatis vel rationis. Secō vtrū imperare pertineat ad bruta animalia. Tertio de ordine impij ad vsum. Quarto vtrū imperium et actus imperatus sint vnus actus vel diuersi. Quinto vtrū actus voluntatis imperet. Sexto vtruz act⁹ rōnis. Septio vtrū act⁹ appetit⁹ sensitiui. Octauo vtrū actus anime vegetabilis. Nono vtrū actus exteriorum membrorum. ¶ Utrum imperare sit actus rationis vel voluntatis. Articu. 1.

Ad primū

sic pceditur. Videt q̄ imperare nō sit actus rōnis, sed voluntatis. impare. n. est mouere quoddā. dicit. n. Aui. q̄ quadruplex est mouēs. s. perficiēs: disponēs, imperans, et cōsilians sed ad voluntatem ptinet mouere oēs alias vires anime. vt dictū est ē. ergo imperare est actus voluntatis. ¶ Ꝑ. Sicut imperari pertinet ad id qō est subiectum, ita impare ptinere vr ad id qō est maxime liberum, sed radix libertatis est maxime in voluntate. ergo voluntatis est imperare. ¶ Ꝑ. Ad imperium statim sequitur actus: sed ad actum rōnis non statim sequit actus: non enim qui iudicat aliquid esse faciendū statim illud operatur: ergo imperare non est actus rationis sed voluntatis.

Sed

Contra est, quod Greg. nicenus dicit, et etiam phs, q̄ appetitus obedit rationi: ergo rationis est imperare.

Rñdeo

Dōm, q̄ impare est act⁹ rōnis ꝓsupposito tamen actu volūtatis. ¶ Ad cuius euidētiā cōsiderandū est q̄z actus volūtatis et rōnis. s. seinuicem pñt ferri. put. s. rō ratiocinat de volendo, et volūtas vult rōcinari: cōtingit actum volūtatis preueniri ab actu rōnis et ecōuerso. et q̄ vt⁹ prioris actus remanet in actu sequēti, contingit q̄dq̄ q̄ est aliqs actus volūtatis sm q̄ manet virtute in ipso aliquid de actu rationis, vt dictū est de vsu et de electione: et ecōuerso, aliquis est actus ratiōis sm q̄ virtute manet in ipso aliqd de actu voluntatis. Imperare aūt est quidē essentialiter actus rōnis: imperans. n. ordinat eū cui imperat ad aliquid agendum intimādo vel denūciādo. sic autem ordinare per modum cuiusdā intimatiōis ē rōnis. s. rō pōt aliqd intimare vel denūciare dupliciter. Uno modo absolute: q̄ quidē intimatio exprimit per ꝓbū indicatiui modi, sicut si aliquis alicui dicat, hoc est tibi faciēdū. Aliqū aūt rō intimat aliqd alicui mouēdo ipm ad hoc. et talis intimatio exprimit q̄ verbuz imperatiui

impiū actus rōnis participantis voluntatē vt primū mouēs. Et hoc in loco diligenter ītendito q̄ nō ꝓsiderare ꝓticipationem voluntatis ab intellectu i intellectus a voluntate, nec discernere q̄d his potēsīs cōueniat ex seipsis, i q̄d ex alterius ꝓticipatione, eā est exorbitādi a cōibus animi cōceptionibus. Et quāuis quolibet ꝓferente ꝑ̄ia solicitū esse stultum cēseas tamen ſ̄n ab illustribus viris de quotum numero fuit scotꝰ contraria asserūtur non possum preterire. Putat ipse voluntatē esse collatiuā i ordinatiuā: vt sapit intellectū: ſ̄z hoc potius conuenire intellectui i voluntati ſ̄m aliquā eius cōem naturā: puta immaterialitatē: vt patet in 2. sen. dis. 6. q. 1. i in q̄l. q. 17. Ꝫ aūt esse fallum ex cōi ait conceptione q̄ teneꝰ q̄ ordinare intellīs seu rōnis ē: pt̄z. Q̄ ēm ordinādi actꝰ sapie: prudentie artī. ꝛc. conueniat liquet: q̄ ꝛo solus intellīs ordiet ex eo q̄ pt̄z q̄ q̄d ordis in nālibus i voluntarijs est a rōne ꝓficiscit i in illā resoluit. Opus enim nature ē opus intelligentie: i electiones in ꝯb⁹ maxime appet ordo: q̄ sunt eoꝝ q̄ sunt ad finem pp̄ finē a cōsilio ꝓficiscit ordinātē hoc in illud: voluntas ēm eligens i vtēs tenditur res ſ̄m ordinē rationis: vere vel falso implicite formal⁹ vel virtual⁹ dirigentis hec in illa. vñ quū pluralitas sine necessitate admittenda nō sit: i in ꝓncipijs natura studeat paucitati: i omnis ordo q̄ apparet in voluntate salue⁹ oportet in resoluendo in intellectum: i communi animi conceptione (vt dictum est) habeatur quod conferre i ordinare rationis propriū opus est. abscienda est scotica hic phantasia procedēs ex indiscretione eius quod voluntati conuenit ſ̄m se vel vt participat intellectum.

¶ In responsione ad secundum notato distinctionem de radice libertatis formaliter vel causaliter: et quod radix libertatis formaliter est voluntas, causaliter est ratio nec hoc dicitur sed ꝓbatur: q̄ ex hoc voluntas est formaliter libera: quia ratio est oppositorum: q̄ enim voluntas a bono cognito oritur, libera voluntas ab oppositis bonis cognitis absq̄ determinatione ad alterū naturaliter. Et hoc enim liber est medicꝰ ad prebendam potionem salutiferam vel egrotatiuam, q̄ medicina est sani i egri offensiua absq̄ determinatione voluntatis ad alterā partem sequendam.

Q Retermissis articulis secundo tertio quarto quinto i sexto. Circa duos sequentes articulos simul dubium occurrit an in istis quēstijs intendatur vniuersaliter an indefinite seu particulariter. Et est ratio dubij: quia si intenditur vniuersaliter falsa videtur decisio tam septimi ꝑ octaui articuli. Septimi quidem: quia quandoq̄ vult quis tristari i condolere amico ꝛc. et tamen non tristatur. Octaui vero: q̄ sepissime volens seminat: ita q̄ non solū concupiscentia seminis, sed ipsa seminatio voluntaria est. Et constat q̄ seminatio ꝓtis est vegetatiue.

¶ Ad hoc ō: q̄ intentio authoris est loqui vt: i q̄ actus appetitus sensitiui pro quāto pendent ex ꝓte aie vniuersaliter subsunt imperio rationis i voluntatis: nec est verū q̄ velit quis perfecto imperio tristari i non tristet: ſ̄z pluries cōtingit q̄ vellet quis tristari i non tristatur q̄ non perfecte ꝑ vult. Et hoc dico ſi non ꝫ dispōnem organi repugnante: sicut enim contingit totaliter impediri vsum ex parte organi: dicente aristo. q̄ ſi senex accipiat oculū iuuenis videbit vt iuuenis: ita actum tristitie. quāuis in hoc casu putem q̄ q̄ tristitia pendet ex dispositione organi quod q̄q̄ est indispositum ad hoc propterea ita modica est tristitia vt appareat non tristari. inter actus autem appetitus sensitiui et partis vegetatiue hoc interest q̄ actus appetitus sensitiui subsunt imperio in ordine ad propria principia elicitiua i propria obiecta: actus vero ꝓtis vegetatiue neutro modo subsunt imperio: sed concupiscentia i applicatio eoꝝ sicut aliorum actionum i passionū, na-

modi: puta cū alicui dī, fac hoc ꝑmū aūt motiones in virtib⁹ aīe ad exercitiū actꝰ est voluntas: vt supra dictū est. cū ḡ ſ̄m mouens non moueat nisi in ꝛtute ꝑmi mouētis, sequit q̄ hoc ipm q̄ rō mouet ꝑ imperiū sit ei ex ꝛtute voluntatis. vñ reliquit q̄ ipare sit actꝰ rōnis presupposito actu voluntatis, in cuius ꝛtute ratio mouet per imperiū ad exercitiū actꝰ.

Ad primū Ergo dīm, q̄ imperare non est mouere ḡcunq̄ mō: ſ̄z cū quadā intimatiōe denūciatiua ad alterū q̄ est rōnis. ¶ Ad ſcm dīm, q̄ radix libertatis est voluntas sicut ſubm: ſ̄z sicut cā est rō. ex hoc ēm voluntas libere pōt ad diuersa ferri: q̄ rō pōt hīe diuersas cōceptiones boni. i ideo phī diffiniunt lib. arb. q̄ est liberum de rōne iudicium, quasi ratio sit causa libertatis. ¶ Ad tertium dicendū, q̄ ratio illa concludit q̄ imperium non sit actus rationis absolute: sed cum quadam motione, vt dictum est.

¶ Utrū ipare ptineat ad aialia bruta. ar. 2.

Ad ſcd'm Sic procedit. Ūr, q̄ imperare cōueniat brutis aialib⁹: q̄ ſ̄z auicē. Uirtus imperās motū est appetitiua, i virtus exequēs motum est in musculis i in neruis: sed vtraq̄ virtꝰ est in brutis aialibus: ergo imperium inuenit in brutis aialibus. ¶ ꝫ. De rōne serui est q̄ ei imperetur: ſ̄z corp⁹ cōpat ad aīaz sicut seruus ad dīm, sicut dicit phūs in primo pol. ergo corpi imperatur ab aia ētā in brutis que sunt ꝓpter aīa i corpe. ¶ ꝫ. Per impertium hō facit imperū ad opus: sed impetus in opus inuenitur in brutis aialibus vt dām. dicit. ergo in brutis animalib⁹ inuenit impetus.

Sed contra Imperium est actꝰ rōnis: vt dictū est: ſ̄z in brutis nō est ratio: ergo neq̄ imperiū.

Ñdeo ꝫ dīz, q̄ ipare nihil aliud est q̄ ordinare aliquē ad aliq̄d agēdū cū quadā intimatiua motiōe. ordinare aūt est ꝓprius actꝰ rōnis. vñ impossibile est q̄ in brutis animalibus in quibus nō est ratio sit aliquo modo imperium.

Ad primū Ergo dīz, q̄ vis appetitiua ōt imperare motiuz inquantū mouet rōnem imperātem: sed hoc est solū in hoibus. in brutis aūt aialibus ꝛtus appetitiua nō est ꝓprie imperatiua, nisi imperatiuum sumaī large p motiuo. ¶ Ad ſcm dicendū, q̄ in brutis aialib⁹ corpus q̄dē dīz vñ obediat, ſ̄z aia nō dīz vñ imperet: q̄ non dīz vñ ordinet: i ideo nō est ibi rō imperantis i imperati: sed solū mouētis i moti. ¶ Ad tertium dīm, q̄ aīr inuenitur impetus ad opus in brutis animalibus: i aīr in hoibus. homines ēm faciunt imperū ad opꝰ per ordinationē rōnis, vñ dīz in eis impetus rōnē imperij. in brutis āt sit impetus ad opus ꝓ instinctū nature: q̄. ſ. appetitus eoꝝ statim apprehenso conuenienti vel inconuenienti naturaliter mouet ad ꝓsecutionem vel fugam. vnde ordinantur ab alio ad agendum, non autem ipsa seipsa ordinant ad actionem. i ideo in eis est impetus sed non imperium.

¶ Utrū vsus precedat imperium. Art. 3.

A D tertiū Sic ꝓceditur. Ūr, q̄ vsus precedat imperiū. Imperiū ēm ē actꝰ rationis presupponēs actū voluntatis: vt supra dictū est: sed vsus est actꝰ voluntatis: vt supra dictū est: ergo vsus precedit imperium. ¶ ꝫ. Imperiū est aliquid eorum que ad finē ordinant. eoꝝ aūt q̄ sunt ad finē est vsus. ḡ vī q̄ vsus sit ꝑ⁹ ꝯ ipm. ¶ ꝫ. Ois actꝰ potētie mota a voluntate vsus dī: q̄ voluntas vtit aliis potētijs, vt. ſ. dictū ē: ſ̄z ipm est actꝰ rōnis, put mota est a voluntate: sicut dictū est ḡ imperiū est quidā vsus cōe aūt est prius ꝓprio: ergo vsus est prius ꝯ imperiū.

Sed Cōtra est, q̄ dām. dī q̄ ipetus ad opationē sit p ipertiū: ḡ imperiū ꝓcedit vsum.

Ñdeo Dīz, q̄ vsus eiꝰ qō est ad finem ꝑm q̄ est in rōne referēte ipm in finē precedit electionē: vt supra dictū est, vñ multo magis ꝓcedit imperiū. sed vsus eiꝰ qō est ad finē, ſm q̄ subdit potētie executiue sequitur imperiū: eo q̄ vsus vtētis cōiunctus est cū actu eiꝰ quo ꝙs vtit. nō em vtit aliquis baculo anteq̄ aliquo mō per baculū operet. imperiū aūt nō est simul cū actu eiꝰ cui impatur: ſ̄z nāl⁹ ꝑ⁹ est imperium ꝯ imperio obediatur: i aliquā ēt est ꝑ⁹ tpe. vñ manifestum est, q̄ imperiū est prius ꝯ vsus.

Ad Primū ergo dīm, q̄ non ois actus voluntatis precedit hīc actum rōnis q̄ est imperiū: ſ̄z aliqs precedit. ſ. electio, i aliqs seqtur. ſ. vsus. q̄ post determinationē cōsilij q̄ est iudicium rōnis, voluntas eligit: i post electionē rō ipa ei p q̄ agēdū est q̄ eligit: i tūc demum voluntas alicuī incipit vti exequēdo imperiū rōnis. q̄nq̄ q̄dem voluntas alterī⁹ cū aliquis imperat alteri. q̄nq̄ aūt voluntas ipsius imperātis cū aliquis imperat sibīpsi. ¶ Ad ꝫ dīm, q̄ sicut actꝰ sunt ꝓpter potētijs, ita obiecta actibus. oīm aūt vsus est id qō est ad finē ex hoc ergo q̄ ipm imperiū ē ad finē magis pōt ꝛcludi q̄ imperiū sit ꝑ⁹ vsu ꝯ q̄ sit posteri⁹. ¶ Ad tertiū dīm, q̄ sicut actus voluntatis vtentis rōne ad imperandū ꝓcedit ipm impiū, ita etiā pōt dici q̄ i istū vsum voluntatis ꝓcedit aliqō imperiuz rōnis: eo q̄ actus harum potentiarum supra seipsos inuicem reflectuntur.

¶ Utrum imperium i actus imperati sint actus vnus vel diuersi. Artī. 4.

S D Quartū sic ꝓcedit. Ūr, q̄ actꝰ impati nō sit vnus actus cū imperio. diuersarū em potentiarū diuersi sunt actus: ſ̄z alteriꝰ potentie est actꝰ imperatus, alteriꝰ ipm imperiū: q̄ alia est potentia q̄ imperat: i alia cui imperat. ergo non est idez actꝰ impatꝰ cū imperio. ¶ ꝫ. Quecūq̄ pōnt inuicem separari, sunt diuersa. nihil em separatur a seipso: ſ̄z aliqd actꝰ ipatus separatur ab imperio ꝓcedit em q̄nq̄ imperiū, i nō sequitur actus imperatus: ergo alius actꝰ est imperium ab actu imperato. ¶ ꝫ. Quecūq̄ se hnt ꝑm prius i posteri⁹ sunt diuersa: sed imperium naturaliter precedit actū imperatum ergo sunt diuersa.

Sed Cōtra est, q̄ pḥs dicit, q̄ vbi est vnū pp̄ alterꝫ, ibi ē vnū tm: ſ̄z actꝰ imperatꝰ nō est nisi pp̄ impiū. ḡ sunt vnum.

Ñdeo Dicendum, quod nihil phibet aliqua esse secundum qd multa, i ſm quid vnū. quinimo omnia multa sunt ſm aliquid vnū: vt dionꝫ. dicit vlti. ca. de di. no. Est tamē differētia attendēda in hoc quod quedā sunt simplr multa, i ſm quid vnū, quedā vero econuerso. vnum aūt hoc mō dicitur sicut i ens: ens autē simpliciter est ſuba. sed ens ſm qd ē accīs, vel etiā ens rationis. i iō quecūq̄ sunt vnū ſ̄z suba, sunt vnū simpliciter: i multa ſm quid. sicut totum in genere substantie compositum ex suis partib⁹ vl integralib⁹ vl essentialibus

tralium. Cadit enim sub imperio rationis concupiscere hoc pulchrum: tra quod et in potestate hominis est concupiscere & non concupiscere: & concupiscere hoc et non hoc. Sed non cadit sub rationis imperio qđ virtus generativa emittat vel non emittat semen, aut quod generet aut non, aut hoc vel illud: quamvis cadat sub imperio applicatio virtutis generative cum sua actione: si habet sicut nō cadit sub imperio quod ignis exercitatur ex lapide sed hoc pendet ex virtute lapidis percussi &c. quamvis applicatio lapidis & ferri cum suis efficacijs ad exercitandum sub imperio cadat. vnde non quandoq; sic et quandoq; non pars generativa imperio subditur; sed nunquam actus eius vt sic imperio subditur. quamvis ipsius cum sua efficacia & actione que naturam sequitur applicabilitas imperio subiiciatur rationis, & propterea inter voluntaria computatur.

¶ Super Articulum septimum.

In rēspōsione ad secundum articuli septimi. Collecto ex litera ordine apprehensionis, appetitus, motꝰ cordis & qualitatis sequēs aspice quod varius motus cordis ex apprehensione & appetitu animali nascens corpus mouet & alterat secundum diuersas qualitates: alteratum autem corpus varie etiā afficit imaginationem & appetitum vt superius habitum est, & varie disponit ipsum corpus: per hoc ad sanitatem ad cor. ad habilitatem hanc vel illam. Et cum hec aspexeris, videbis qđ plurima accidentia contingentia personis patientibus extrinsecus et huiusmodi causantur ex sua apprehensione originaliter: quamvis forte consuetudo mutata in naturam etiam inuitas postmodum afficiat. Cuius signum est quod si diuersus ad oppositos mentis actus se toto conatu transferunt: ab huiusmodi accidentibus seruantur, vt experientia fide digna didici: quāuis exorbitans motus est vnum simpliciter. nam totū est ens & subsistātia simpliciter: partes vero sunt entia et subsistātie in toto. que vero sunt diuersa secundum substantiam & vnum secundū accidēs, sunt diuersa simplr, & vnū sm qd: sicut multi homines sūt vnꝰ populꝰ, & multi lapides sūt vnus aceruꝰ: sq̄ est vnitas cōpōnis aut ordinis. Similiter etiā multa idiuidua que sūt vnū genere vl specie sunt simpliciter multa, & secundum quid vnū. nam esse vnum genere vel specie est esse vnum secundū rationē. Sicut aūt in genere rerum naturalium aliquod totū cōponit ex mā & forma: vt hō ex aīa & corpore: q̄ ē vnū ens nāle, ls hēat multitudinē partiū: ita etiā in actibꝰ humanis actꝰ inferioris potētie māluter se hz ad actū superioris, inquātū inferior potētia agit in virtute superioris mouētis ipsaz. sic em̄ et actꝰ mouentis primi formalr se habet ad actum instrumēti. vnde patet qđ imperiū & actꝰ imperatꝰ sunt vnus actꝰ humanꝰ sicut quoddam totū: sed est secundum partes multas.

Ad primū Ergo dōm, qđ si essent potētie diuerse adinuicē nō ordinate, actꝰ earum essent simplr diuersi: sed quando vna potentia est mouens alterā, tunc actus earum sunt quodammodo vnus. nam idem est actus mouentis & moti. vt dicitur in. 3. physi. ¶ Ad secundum dōm, qđ ex hoc qđ imperium & actus imperatus pñt abinuicem separari: hr quod sunt multa partibꝰ. nā partes hominis possunt abinuicē separari, que tamē sunt vnū totū. ¶ Ad tertium dōm, qđ nihil prohibet in his que sunt multa partibus & vnū toto, vnum esse prius alio: sicut aīa quodammodo est prius corpore, & cor est prius alijs membris. ¶ Utrū actus voluntatis imperetur. Ar. 5.

Ad quintū Sic procedi tur. Uf, qđ actus voluntatis nō sit imperatus. dicit em̄ Augu. in. 8. confes. Imperat aius vt velit aius, nec tñ facit. velle aūt est actus voluntatis. ergo actꝰ voluntatis nō impaf. ¶ S. Ei cōuenit ipari, cui ꝯuenit ipiū intelligere, ls volūtatis nō ē intelligere ipiū. differt em̄ volūtas ab intellectu cuiꝰ est intelligere. q̄ actus voluntatis non impaf. ¶ S. Si aliqs actꝰ voluntatis imperaf: pari rōne oēs ipaf: sed si oēs actus volūtatis imperaf, necesse est in infinitum pcedere: qr actꝰ volūtatis precedit actū iperātis rōnis: vt dictū est. q̄ voluntatis actꝰ si iterū imperatur: illud iterum imperiū pcedet aliqs rōnis actꝰ: & sic in infinitū. hoc aūt ē incōueniēs qđ pcedatur in infinitū. nō ergo actus volūtatis imperatur.

Sed cōtra. Omne qđ est i potestate nostra subiacet imperio nostro: ls actus voluntatis sunt maxime in ptāte nra: mā oēs actus nri intātuz dēr in ptāte nra esse inquantum voluntarij sunt. q̄ actꝰ volūtatis imperantur a nobis.

Rñdeo Dicendum, qđ sicut dictū est imperiuz nihil aliud est quā actus rationis ordinātis cū quadam motiōe aliquid ad agendū. Manifestū est aūt qđ rō potest ordinare de actu volūtatis: sicut em̄ potest iudicare qđ bonum sit aliqd velle, ita pōt ordinare imperando qđ homo velit. ex quo pz quod actꝰ volūtatis pt ee imperatꝰ.

Ad primū Ergo dōm, qđ sicut aug. ibidē dicit: animꝰ qñ perfecte impat sibi vt velit, tūc iā vult: ls q̄ aliqñ impet & nō velit, hoc cōtingit ex hoc qđ nō pfecte imperat. Imperfectū aūt imperiū contingit ex hoc qđ rō ex diuersis partibus mouet ad imperādum vel ad non imperandū: vñ fluctuat inter duo, & non pfecte imperat. ¶ Ad secundum dōm, qđ sicut in membris corpalibus qlibet mēbrū operatur non sibi soli, sed toti corpori vt oculus videt toti corpori: ita et est in potētijs aie, nā intellectus intelligit nō solū sibi, ls oibus potentijs: & voluntas vult non solum sibi, ls oibus potentijs: & ideo hō imperat sibijpsi actus voluntatis inquātū est intelligēs & volēs. ¶ Ad tertiū dōm, qđ cum imperium sit actus rōnis, ille actus imperatur qui rationi subditur, primus aūt voluntatis actus ex rationis ordinatione nō est: ls ex instinctu nature, aut superioris cause: vt supra dictū est. & ideo non oportet quod in infinitum pcedatur.

¶ Utrum actus rationis imperetur. Artic. 6.

Ad sextū Sic pceditur. Uidet, qđ actus rōnis non possit esse imperatus: inconueniens enim vr quod aliquid imperet sibijpsi sed ratio est que imperat: vt supra dictuz est. ergo rationis actus non imperatur. ¶ Rñ. Id quod est per essentiam diuersum est ab eo quod est per participationem: sed potētia cuius actus imperatur a ratione, est ratio per participationez: vt dr in primo ethi. ergo illius potētie actus non imperatur que est ratio per essentiam. ¶ Rñ. Ille actus imperaf qui est in potestate nostra. sed cognoscere & iudicare verum quod est actus rationis: nō est semp in ptāte nra: nō ergo actꝰ rōnis pt eē ipaf. 1.q.11. art.1. 1m.

Sed cōtra. Id qđ libero arbitrio agim' nro imperio agi pōt: ls actus rōnis exercenf p liberū arbitriū. dicit em̄ dama. qđ libero arbitrio hō exquirit & scrutat & iudicat & disponit. ergo actus rationis possunt esse imperati.

Respondeo Dōm, qđ qr rō supra seipsaz reflectit: sicut ordinat de actibꝰ aliaꝝ potētiarū, ita etiā potest ordinare de suo actu. vñ ēt actus suus pōt eē imperatus. ¶ Sed attendendum est qđ actus rōnis pōt considerari dupliciter. Uno modo quantum ad exercitiū actus. & sic actꝰ rōnis semper imperari potest: sicut cū indicitur alicui qđ attēdat, & rōne vtatur. Alio modo quātū ad oīm: respectu cuius duo actus rationis attenduntur. primo quidē vt veritatē circa aliqd apprehendat: & hoc non est in potestate nra: hoc enim contingit p virtutē alicuius luminis vel naturalis vel supernālis: & ideo quātū ad hoc actus rationis non est in potestate nra, nec imperari pōt. Alius aūt actus rōnis est dum his que apprehendit assentit: si igit fuerint talia apprehensa quibus naturaliter intellectus assentiat (sicut prima principia) assensus talis vl dissensus nō est in ptāte nra: ls in ordine nature. & ideo ppie loquēdo nāe imperio subiacet. Sūt āt q̄dam apprehensa que nō adeo conuincunt intellectū quin possit assentire vel dissentire, vel saltem assensum vel dissensum suspendere propter aliquam causam. & in talibus assensus ipse vel dissensus in potestate nostra est, & sub imperio cadit.

Ad primū Ergo dōm, qđ rō hoc mō impat sibijpsi, sicut & voluntas mouet seipsaz. vt supra dictū est. inquantū. l. vtraq; potētia reflectitur supra suū actum: et ex vno in aliud tendit. ¶ Ad 2m dōm, qđ propter diuersitatē obiectoꝝ q̄ actui rōnis subdunf nihil phibet rōnē seipsam participare: sicut in cognitione conclusionū pticipatur cognitio principiorum. ¶ Ad tertium patet responsio ex dictis.

¶ Utrum actus appetitus sensitiui imperetur. Arti. 7.

Ad septimū Sic procedit. Uf, qđ actus sensitiui appetitus nō sit imperatus. dicit em̄ apostolus ro. 7. Non em̄ qđ volo bonuz hoc ago. & glo. exponit: qđ homo vult nō concupiscere, & tamen concupiscit. sed concupiscere est actus appetitus sensitiui. ergo actus appetitus sensitiui non subditur imperio nostro. ¶ Rñ. Materia corporalis soli deo obedit quantū ad trāsmutationē formalē: vt in primo habitū est: ls actus appetitus sensitiui habet quandā formalē transmutationē corporis scilicet calorē vel frigus. ergo actus appetitꝰ sensitiui nō subditur imperio hūano. ¶ Rñ. Propriū motiuū appetitꝰ sensitiui est apprehensum sm sensum vel imaginationē: ls nō est in ptāte nostra semp qđ aliquid apphendamus sensu vel imaginatiōe. ergo actus appetitus sensitiui non subiacet imperio nostro. 1.q.50. a.3.2.q. 56.a.4. Ar.li.9. 25.a.4.

Sed contra Est, qđ gregorius nicenus dicit: quod obedies rationi diuidit in duo: in desiderativū & irascitivū: que pertinēt ad appetitum sensitiuum. ergo actus appetitus sensitiui subiacet imperio rationis.

Rñdeo Dicendū, qđ sm hoc aliquis actus imperio nostro subiacet, pūt est in potestate nra: vt supra

2.d.24. q.1.ar.1 cor. Et mal.q.5 a.3.ad 3m.

cordis manifeste apparens in his sufficiens testimonium afferat quod secundum naturalem causarum ordinem hec fiant secundum quas materia corporalis, nec proprio intellectui, nec angelico, sed diuino tantum obedit ad alterationem nisi mediante motu locali, propter quod saluandum hec sunt dicta.

¶ In responsione ad tertium eiusdem septimi articuli aduerte duo. primum est quod imaginatio non quotcūq; sed consideratorum a ratione subest imperio rationis. Si tamen imaginabilia sunt: quoniam imaginatio nata est ad imperium rationis formare noua phantasmata infra latitudinem intellectorum: quod dicimus propter cecum natum: cuius imaginatio nunquam formabit phantasma colosio qui nec a ratione eius intelligitur. Secundum est quod tam imaginari vel non imaginari quam imaginari hoc vel illud subesse intelligit nostro imperio: quatenus pendet ex parte anime, sicut de appetitu sensitiuo dictum est. Contingit enim ex corporis dispositione vel repentino motu improbas pati imaginationes nullo imperante. Et in hoc est magna latitudo intātum vt aliqui putantur huiusmodi imaginationes sicut vigilantibus apparent: sicut aliis apparent dormientibus. Et hinc plerique vt si dicant se vidisse vel audiuisse, quod tamen non fuit in veritate: sed sicut in somnijs: vt patet non solum in phreneticis ꝫ melancholicis: vnde subtalibus impedimentis ex parte corporis in potestate nostra est has imaginationes excludere. et alias assumere secundum imperium rationis perfectum: sed cōtingit negligentibus propter imperfectum imperium perseuerare plerunque malas imaginationes quas dicunt se pati contra voluntatem & non est sic: quia ex imperfecto patiuntur imperio.

¶ Super Articulum octauum.

In responsione ad primum octaui articuli dubium occurrit de ratione assignata ibidem scilicet, quod quanto aliquis est actus immaterialior tanto est nobilior: et magis subditur imperio rationis. Contradicit enim hoc aristo. primo politicorum: & auctō in articulo precedenti & experientie. Experimur enim q corporis membra magis obediunt rationi ꝙ passiones appetitus sensitiui. Et dictū est q ratio preest appetitui sensitiuo non totaliter. Corpori autem sic: &c. Et tamen sm hanc rationem passiones appetitus sensitiui cum sint actus spiritualiores deberent magis imperio rōnis subdi ꝙ motus manus & pedis.

¶ Ad hoc dr q obedientia oritur ex propinquitate: sed propinquitas est duplex similitudinis. l. & proportionis: & secūdū similitudinem quidē quanto actus est nobilior tanto propriꝰ sm naturā suā est rōni, & aptior vt sequat eā sm ꝓportionem vero ꝙ bonum ꝓprium ad quod aliquid infra latitudinem obsequentium ordinant ē magis consonū rōni & ideo magis subdit eius imperio. Constat autē q appetitus sensitiuus & corpus aptum natū obsequi rōni sic se habent ad preptia bona q ille ex nā propria inclinatur ad bonum q̄ cōtrarium rōni. Caro em cōcupiscit aduersus spm. ...im & spiritus aduersus carnem. Illud ho ex nā sua nō inclinat ad bonū dissonū rōni: imo a natura fabricatum est habile ad motū consonum rōni. Cuius duo signa sunt. primum qđ corpora celestia ad solū rōnalem motum habilia sunt nihil oīno habentia impedimenti ad obediendū rōni motrici. Secūdū quod in nobis nullus nouus motus alialis nostrorū membrorū subducit ab obedientia rōnis nisi pudēdorū que ad maxime delectabile sm sensum qđ est oīm appetitus sensitiui ordinant: de quo scriptū est, video aliā legē in membris meis repugnantem legi mētis mee: appetitus ergo passiones & ex nature nobilitate magis obediant rationi quā corporis motus, propter cōtrarietatē ꝙ annexam bono proprio ad rōnem non plene rōni subdit: pp cuius ꝫietatis defectū corporis mēbra plene subduntur rōnis imperio ad suos siales motus. & hoc intellige nouitie q̄ insita sunt naturali dispositione. si enim infirmitate aut lassitudine indisposita sint hoc ex materie necessitate contingit: appetitus autem sensitiuus ex sua inclinatione naturali tendit in bonum dissonans rationi; vt dictum est.

¶ In responsione ad vltimum octaui articuli nota duo. Primum est quod dispositio requisita ad motum horum membrorum non est illa qualitas de qua superius

dictū est. & ideo ad intelligendum qualr actus appetitꝰ sensitiui subdat imperio rōnis: opz considerare qualiter sit in potestate nostra. ¶ Est autē sciendū q appetitus sensitiuus in hoc differt ab appetitu intellectiuo: qui dicitur voluntas, q appetitus sensitiuus est virtus organi corporalis, non autem voluntas. omnis autem actus virtutis vtentis organo corporali dependet nō solū ex potentia anime, sed etiā ex corporalis organi dispositione: sicut visio ex potentia visiua & qualitate oculi per quam iuuatur vel impeditur. vnde & actꝰ appetitus sensitiui, non solū depedet ex vi appetitiua: sed etiā ex dispositione corporis. illud aūt quod est ex parte potentie anime sequitur apprehensionem. apprehensio autem imaginationis, cum sit particularis, regulat ab apprehensione rationis que est vīs: sicut virtus activa particularis a virtute activa vī. & ideo ex ista parte actus appetitus sensitiui subiacet imperio rationis, qualitas aūt & dispositio corporis non subiacet imperio rationis. et ideo ex hac parte impeditur quin motꝰ sensitiui appetitus totaliter subdatur imperio rationis. Cōtingit autem etiam q̄ndoq; q motus appetitus sensitiui subito cōcitatur ad apprehensionem imaginationis vel sensus: & tunc ille motus est preter imperium rationis. quāuis potuisset impediri a rōne si preuidisset. vnde pīs dicit in primo politicorum, q ratio preest irascibili & concupiscibili: non principatu despotico qui est domini ad seruum, sed principatu politico aut regali: qui est ad liberos, qui nō totaliter subduntur imperio.

Ad primū Ergo dicendum, q hoc q homo vult nō concupiscere, & tñ concupiscit, contingit ex dispositione corporis per quā impedit appetitus sensitiuus ne totaliter sequatur imperiū rationis. vnde & apostolus ibidem subdit. Ideo aliā legē in membris meis repugnantē legi mentis mee. hoc etiam cōtingit ꝓpter subitum motū cōcupiscentie: vt dictum est.

¶ Ad secundum dicēdum, quod qualitas corporalis dupliciter se habet ad actū appetitus sensitiui. Uno modo vt precedens, prout aliquis est aliqualiter dispositus sm corpus ad hanc vel illā passionē. Alio modo vt cōsequens: sicut cum ex ira aliquis incalescit, qualitas igitur precedēs non subiacet imperio rationis: quia vel est ex natura vel ex aliqua precedenti motiōe que nō statim quiescere potest, sed qualitas cōsequēs sequitur imperiū ratiōis quia sequitur motum localem cordis quod diuersimode mouetur secundum diuersos actꝰ sensitiui appetitus. ¶ Ad tertiū dōm, qđ quia ad apprehensionē sensus requritur sensibile exterius nō est in potestate nostra apprehendere aliq̄ sensu nisi sensibili presente, cuiꝰ p̄sentia nō semper est in potestate nostra. tūc enim homo potest vti sensu cū voluerit, nisi sit impedimentum ex parte organi. Apprehensio autē imaginationis subiacet ordinationi rationis secūdū modum virtutis vel debilitatis imaginatiue potētie. Quod em homo non possit imaginari que ratio considerat contingit, vel ex hoc qđ nō sunt imaginabilia sicut incorporalia vel propter debilitatem virtutis imaginatiue: que est ex aliqua indispositione organi.

¶ Utrum actus anime vegetabilis imperetur. Articu. 8.

Ad octauū Sic procedit. Uidetur, q actus vegetabilis anime imperio rationis subdātur. vires enim sensitiue nobiliores sunt viribus anime vegetabilis, sed vires anime sensitiue subduntur imperio rationis. ergo multo magis vires anime vegetabilis. ¶ p. Homo dicitur minor mundus: quia sic est anima in corpore sicut deus in mundo. sed deus sic est in mundo quod omnia que sunt in mundo obediūt eius imperio. ergo & omnia q̄ sunt in homine obediunt imperio rationis etiam vires vegetabilis anime. ¶ p. Laus & vituperiū non contingit nisi in actibus qui subduntur imperio rationis. sed in actibus nutritiue & generatiue potentie contingit esse laudem & vituperium & virtutes & vitium, sicut patet in gula & luxuria & virtutibus oppositis. ergo actus harum potentiarum subduntur imperio rationis.

Sed contra Est, q gre. nicenus dicit, q id qđ nō ꝓsuadet a ratiōe est nutritiuū & generatiuū.

Rñdeo Dicendum, quod actuū quidam procedunt ex appetitu naturali, quidam autem ex appetitu animali vel intellectuali. omne em agēs aliquo mō appetit finem. appetitus autem naturalis non consequitur aliquam apprehēsionē, sicut sequit appetitus animalis & intellectualis. ratio autem imperat per modum apprehensiue virtutis. & ideo actus illi qui procedunt ab appetitu intellectiuo vel aliali pñt a ratione imperari, nō aūt actus illi qui procedūt ex appetitu naturali. huiusmodi em actus sunt vegetabilis anime, vñ vt Gregorius nicenus dicit. Quod vocatur naturale, qđ generatiuū & nutritiuū. & ꝓpter hoc actꝰ vegetabilis anime nō subdūt imperio rōnis.

Ad primū Ergo dōm, q quanto aliqs actus est immaterialior tāto est nobilior & magis subditus imperio rōnis. vñ ex hoc ipso q vires anime vegetabilis non obediunt rationi, apparet has vires infimas eē. ¶ Ad secundū dicendum, q similitudo attenditur quātū ad aliquid: q. f. sicut deus mouet mundū, ita aīa mouet corpus: nō autē quantum ad oīa. nō em aīa creauit corpꝰ ex nihilo sicut deꝰ mūdū ꝓpter qđ totaliter subdit eius imperio. ¶ Ad tertiū dōm, q virtus & vitium, laus & vituperiū non debentur ipsis actibꝰ nutritiue vel generatiue potentie, que sunt digestio & formatio corporis humani: sed actibꝰ sensitiue partis ordinatis ad actꝰ generatiue vel nutritiue, puta in concupiscendo delectationem cibi & venereorum, & vtēdo sm q oportet, vel non sm q oportet.

¶ Utrum actus exteriorum membrorum imperentur. Articu. 9.

Ad nonum Sic ꝓcedit. Uī, quod mēbra corporis non obediant rōni ꝙtuz ad actus suos. constat em q mēbra corporis ma-

ꝫ.q.50. ā.3.ad. 1. Et.22. q.148. artic.1. ad.3. Et 3.q.15.ā 2.ad.1. 2.q.19. ā.2.cor. Et.2.di. 20.q.1. arti.2. ad.3. Et 81.q.13. ā.4.cor. co.2. Et qli.4.ā. 21. cor. et.1.cth. 1.sñ.

1.q.81.ā 3.ad.2. Et.22. qō.168. ā.1.cor. Et.2.di. 20.q.1. ā.2.ad. 3. Et 81. q.15.ar. 4.ad.5. et art.5. ad.14. Et mal. q.7.ā.2 ad.15.

dictum est quod sequitur passionem appetitus mediante motu cordis: sed est qualitas naturalis solo nature subiecta per quā motus iste non volūtarius sed naturalis est. Secundum est qđ in littera due cause exprimuntur: quare membra hec habēt motum proprium naturalem. prima est quod liber eorum est quasi separatum animal. secunda est quia quodliber eorum est principium. Ex prima enim habetur quod motus iste non subditur imperio superioris partis: ex quo enim est quasi separatum animal secundum seipsum habet motum non imperatum ab alio. Ex secunda vero quod motus iste est naturalis: quia principia oportet esse naturalia.

¶ Super Questionem 18.

¶ Circa qō. 18. initium recolito ex supradictis qđ nomine actionis humane z mali moralis. Primum enim sonat actū voluntarios. Secundum privationem boni debiti actioni volūtarie.

¶ Super Articulum secundum.

¶ Circa articu. 2. q. insidem omisso primo aduerte primo quod author quasi plus determinans quam querit non solum dicit quod actus est bonus moraliter ex obiecto sed quod habet bonitatem primā z specificam ab eo. Cuius ratiō est qō sit qō medii: vt ptz 2. posteriorum: oportet ēē idem simul qđ est z propter qđ est actus bonus moraliter ex obiecto: quia scilicet est specificans principium. Aduerte secundo quod licet in primo horum sez qđ ps bonitas moralis in actu sit ex obo sequaf scotꝰ authoris doctrinā. In. 2. tamen horū dissentit in qđ. q. 18. ar. 2. no putans qđ determinatio ex obo. ita cōstituat bonitatē actꝰ moralis qđ nullā specificā bonitatē det illi sed capacitatē ois bonitatis specifice in gñe moris. hec qđem dicit sz non pbat: z ifi cōstat qđ amare deū z odiū vel actꝰ mkimonialis, adulteriū, z similia bonitatem z malitiam gis distātia rōne qđ vires aie vegetabilis, sz vires aie vegetabilis nō obediūt rōni: vt dictum est ergo multo minus mēbra corporis. Cp. Lor est principium motꝰ aialis: sz motus cordis nō subdit imperio rōis, dicit em gre. nice. quod pulsatiuum nō est pars sibile ratione. ergo motus membrorū corporaliū nō subiacet imperio rationis. Cp. Aug. dicit. 14. de ci. dei. Quod motus membrorum genitalium aliquādo impotunus est nullo poscente, aliqñ añt destituit tubiātē: z cū in animo cōcupiscenti ferucat, friget in corpe ergo motus mēbrorum nō obediunt rōni.

Sed contra Est, quod augu. dicit. 8. confes. Imperat animus vt moueatur manus, z tāta est facultas vt vix a seruitio discernaf imperiū.

Rñdeo Dicendum, qđ mēbra corpis sunt organa qđaz potētiarū anime: vñ eo mō quo potētie aie se hñt adꝰ qđ obediāt rōi, ꝺ mō se hñt ēt corpis membra. qđ igitur vires sensitiue subdunt imperio rationis, motꝰ ăt mēbrorū q̄ sequūtur vires nāles nō subdunt imperio rōnis.

Ad primū Ergo dōm, qđ mēbra nō mouēt seipsa: sz mouentur p potētias aie, quarū qđā sunt rōni viciniores quam vires aie vegetabilis. ¶ Ad 2m dōm, qđ in his q̄ ad intellm z voluntatē pertinēt primū inuenit id qđ est 2m nām ex quo alia deriuanf: vt a cognitiōe principio nī naturaliter notorū cognito p conclusiones. z a volūtate finis nāl: desiderati deriuaf electio eorū q̄ sūt ad finē. ita ēt in corpalibꝰ motibꝰ principiū est 2m nām. principiū añt corporalis motꝰ ē a motu cordis. vñ motꝰ cordis 2m nām est z nō 2m volūtatē. Consequitur esse sicut p se accīs vitā q̄ est ex vnione corporis z aie: sicut motꝰ grauiū z leuiū consequit formā substātiālē ipōrū. vñ z a gñante moueri dicunf 2m ph̄m in. 8. phy. z pp hoc motus iste vitalis dr. vñ greg. nic. dicit, qđ sicut generatiuū z nutritiuū nō obedit rōni, ita nec pulsatiuū qđ ē vitale, pulsatiuū añt appellat motū cordis: q̄ manifestatur p venas pulsatiles. ¶ Ad tertiū dōm, qđ sicut augu. dicit in. 14., de ci. dei. Hoc qđ motꝰ genitaliū mēbrorū rōni nō obedit, est ex pena peccati vt. s. aīa sue inobediētie ad deū i illo p̄cipue mēbro penā inobediētie pateat, per qđ pena originale ad posteros traducitur. Sed qđ p pena primi parentis, vt infra dicet, natura est sibi relicta subtracto supnāli dono quod hoi diuinitus erat collatū, iō cōsiderāda est rō nālis, q̄re motꝰ huiusmodi mēbrorū spāliter rōni nō obedit. cui' cāz assignat ari. in li. de cāis motꝰ aialiū: dicēs inuoluntarios eē motꝰ cordis z mēbri pudēdi. s. qz ex alia apprehēsione hmōi mēbra mouenf: inq̄tū. s. intellcs z phanta sia repūtant aliq̄ ex quibus cōsequuntur passiones aie, ad q̄s cōsequit motꝰ horū mēbrorū. non tñ mouenf 2m substās rōnis añt intellcs: qz. s. ad motū horum mēbrorū requirit aliq̄ alteratio nālis. s. calliditatis z fri. que qđē alteratio nō subiacet imperio rōnis. spāliter autē hoc accidit in his duobꝰ mēbris: qz vtrūq̄ istorū mēbrorū est q̄si qđā aial separatū inq̄tū est pncm vite. pncm ăt est vtute totū cor. n. pncm ē sensuū: z ex mēbro genitali drꝰ exit seminalis. q̄ ē vir tute totū aial. z iō hūt ppnos motꝰ nāles: q̄ principia oportet ēē naturalia: vt dictū est. ¶ De bonitate z malitia humanorū actuū in generali. Questio.

Post hoc considerandū est de bonitate z malitia hūanorum actuū. Et prio qño actio humana sit bona vel mala. Scdo de his q̄ cōsequunf ad bonitatē vel malitiā hūanorū actuū, puta meritū vel demeritū: pena z culpa. ¶ Circa primū occurrit triplex cōsideratio. Prima est de bonitate z malitia humanorū actuū in gñali. Secunda de bonitate z malitia interiorū actuū. Tertia de bonitate z malitia exteriorum actuum. ¶ Circa primum querunf. xj. Primo, vtrum oīs actio sit actio bona, vel aliqua sit mala. Scdo, vtrum actio hois hēat q̄ sit bona vel mala ex obiecto. Tertio, vtrū hoc hēat ex circunstantia. Quarto, vtrū hoc habeat ex fine. Quinto, vtrū aliq̄ actio hois sit bona vel mala in sua specie. Sexto, vtrum actus hēat spēm boni vel mali ex fine. Septimo, vtrū spēs que est ex fine cōtineaf sub spē q̄ ē ex obo sic̄ sub gñe: aut ecōuerso. Octauo, vtrū sit aliquis actꝰ indifferens 2m suam speciem. Nono, vtrū aliquis actus sit indifferens secundū indiuiduum. Decimo, vtrū aliqua circunstantia cōstituat actū moralem in spē boni vel mali. Undecimo, vtrū oīs circunstantia augēs bonitatem vel malitiam constituat actū moralem in specie boni vel mali. ¶ Utrum omnis hūana actio sit bona vel aliqua mala. Ar. 1.

Ad primū Sic pcedit. Af, q̄ oīs actio hominis sit bona, z nulla sit mala. dicit enim dio. 4. c. de di. no. Quod malum non agit nisi virtute boni: sed ✠ tute boni non fit malū. ergo nulla actio est mala. Cp. Nihil agit nisi scōz q̄ est actu, non est añt aliquid malū 2m q̄ est actu: sz 2m q̄ potētia priuat actu. inq̄tū añt potētia perficit per actū est bonū, vt dr in. 9. meta. Nihil ergo agit, inquātū est malū: sed solū inquantū est bonum. omnis ergo actio ē bona z nulla mala. Cp. Malū nō p̄t ēē cā nisi p accidēs: vt pt̄z p dio. 4. c. de di. no. sz oīs actiōis ē aliqs p se effectus: nulla ergo actio est mala: sz oīs actio est bona.

Sed Cōtra est, qđñs dicit Jo. 3. Oīs q̄ male agit odit lucem est ergo aliqua actio hominis mala.

Rñdeo Dōm, qđ de bono z malo in actionibꝰ opz loqui sicut de bono z malo i rebꝰ, eo q̄ vnaq̄q̄ res talē actionē p̄ducit qualis ipsa est. In rebꝰ añt vnū qđq̄ tm hz de bono, quantū hz de esse bonū em z ens conuertuntur: vt in primo dctm ē. solus añt deus hz totā plenitudinē sui ēē 2m aliqđ vnū z simplex: vnaq̄q̄ res ăo hz plenitudinē essendi sibi cōuenientē sz diuersa. Añ in aliquibꝰ ptingit q̄ quantū ad aliqđ hñt ēē, z tñ eis aliqđ deficit ad plenitudinē essendi eis debitā: sic̄ ad plenitudinē ēē humani requirit q̄ sit qđā cōpō ex aīa z corpe hñs oēs potentias z instrumenta cognitiōis z motus. vñ si aliqđ horū deficiat alicui homini deficit ei aliqđ de plenitudine sui ēē. quātū igit hz de esse, tm hz de bonitate. inquantū ăo aliqđ eī deficit de plenitudine essendi intm deficit a bonitate z dr malū: sic̄ hō cecus hz de bonitate qđ viuit, z malū est ei q̄ caret visu: si ăo nihil hēat de entitate vel bonitate, neq̄ malū neq̄ bonū dici posset: sz q: de rōne boni est ipsa plenitudo essendi: siqđē alicui aliqđ defuerit de debita essendi plenitudine, nō dicet simpliciter bonū: sz ꝺ qđ inq̄tū est ens. poterit tñ dici simplr ens z 2m qđ nō ens: vt in p̄mo dctm ē. Sic igit dōz ē, q̄ oīs actio inquātū hz aliqđ de ēē, intm hz de bonitate. inq̄tū ăo deficit ei aliqđ de plenitudie essendi q̄ debet actiōi hūane, intm deficit a bōitate, z sic dr mala: puta si deficiat ei, vl ꝺ etiā mlata q̄tutas sz rōnē vl debit' loc' vl aliqđ hmōi.

Ad primū Ergo dōz, q̄ malū agit in virtute boni deficientis. si esset nihil esset ibi de bono, neq̄ esset ens neq̄ agere posset: si añt nō ēet deficiens, non esset malū, vñ z actio cāta est qđā bonū deficiens: qz 2m quid est bonū, simplr ăt malū. ¶ Ad secundū dōm, q̄ nihil phibet aliqđ esse 2m qđ in actu vñ agere possit, z 2m aliud priuari actu vñ causet deficiētē actionē: sicut hō cecus actu hz ✠ tutē gressiuā per quā ambulare potest: sed inquātum caret visu qui dirigit in ambulando, patitur defectum in ambulādo dum ambulat cespitando. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ actio mala potest hz aliquē effectuz p se 2m id qđ habet de bonitate z entitate: sicut adulterium est causa generationis humane inquantū hz cōmixtionem maris z femine, nō autē inquantū caret ordine rationis. ¶ Utrum actio hominis habeat bonitatem vel malitiam ex obiecto. Articu. 2.

Ad secundum Sic procedit. Uidet, quod actio nō habeat bonitatem vel malitiam ex obiecto. obiectū em actionis est res. in rebus añt non est malum, sed in vsu peccantium.

f. ar. 2 co. 2. q. 73. ar. 3 ad. 1. & mal. q. 1 ar. 1. 2. et 3. co.

f. q. 19. & 1. 2. 2. co 2. q. 21. & 1. co. & 2. di. 36. & 5. co.

vt aug. dicit in li. 3. de doc. christia. ergo actio humana non hz bonitatē vel malitiam ex obiecto. ¶ p. Obiectus comparatur ad actionem vt materia. bonitas aūt rei nō est ex materia, sed magis ex forma que est actus. ergo bonū z malum non est in actibus ex obiecto. ¶ p. Obiectum potētie actiue comparatur ad actionem sicut effectus ad causam: sed bonitas cause non dependet ex effectu: sed magis econuerso. ergo actio humana non habet bonitatem vel malitiam ex obiecto.

Sed contra Est, q̄ dicit osee nono, Facti sunt abominabiles sicut ea que dilexerūt. fit autem hō deo abominabilis propter malitiam sue operationis: ergo malitia operationis est fm obiecta mala que homo diligit: et eadem ratio est de bonitate actionis.

Rñdeo Dicendum, q̄ sicut dictus est: bonum z malum actionis sicut z ceterarum rerum attenditur ex plenitudine essendi vel defectu ipsius. primū aūt q̄ ad plenitudinem essendi pertinere videtur, est id quod dat rei speciez. sicut autem res naturalis habet speciē ex sua forma, ita actio habet speciem ex obiecto, sicut z mot⁹ ex termino. z ideo sicut prima bonitas rei naturalis attenditur ex sua forma que dat speciē ei, ita z prima bonitas actus moralis attēdit ex obiecto conuenienti, vnde z a quibusdam vocatur bonū ex genere, puta vti re sua. z sicut in rebus naturalib⁹ primū malū est si res generata non consequatur formā specificam, puta si non generetur homo, sed aliquid loco hominis: ita primū malū in actionibus moralib⁹ est quod est ex obiecto: sicut accipere aliena. z dicitur malū ex genere, genere pro specie accepto: eo modo loquendi quo dicimus humanū genus totam humanam spēm.

Ad primū Ergo dicendum, q̄ hz res exteriores sint in seipsis bone, tamen nō semper habent debitam proportionem ad hanc vel illā actionem: z ideo inquantum considerantur vt obiecta talium actionum, non habent rationem boni. ¶ Ad secundum dicendum, q̄ obm non est materia ex qua, sed materia circa quam: z habet quodammodo rationem forme inquantum dat spēm. ¶ Ad tertiū dicendū, q̄ non semper obiectum actionis humane est obm actiue potentie. nam appetitiua potentia est quodammodo passiua inquantum mouetur ab appetibili: z tamen est principium humanorum actuum. neq; etiam potentiarum actiuarum obiecta semper habent rationez effectus, sed quando iā sunt trāsmutata: sicut alimentum transmutatum est effectus nutritiue potentie, sed alimentum nondum transmutatum comparatur ad potentiam nutritiuam, sicut materia circa quā operatur. ex hoc autem q̄ obm est aliquo modo effectus potentie actiue sequitur q̄ō sit terminus actionis eius, z per consequēs q̄ det ei formam et speciem. motus enim habet speciem a termino. z quamuis etiam bonitas actionis non causetur ex bonitate effectus, tū ex hoc dicitur actio bona q̄ bonum effectū inducere pōt. z ita ipa ꝓportio actiōis ad affectū ē rō bonitatis ipsius.

¶ Utrum actio hois sit bona vel mala ex circūstantia. Art. 3.

Ad tertiū Sic proceditur. Uf, q̄ actio non sit bona vel mala ex circunstantia. circunstantie enim circūstāt actum sicut extra ipsum existentes: vt dictum est: sed bonum z malum sunt in ipsis reb⁹: vt dicitur in. 6. meta. ergo actio non habet bonitatem vel malitiā ex circunstantia. ¶ p. Bonitas vel malitia actus maxime consideratur in doctrina morū sed circunstantie cum sint quedā accītia actuū vīr esse preter consideration em artis: q; nulla ars cōsiderat id quod est per accīs: vt dicitur in. 6. meta. ergo bonitas vel malitia actionis non est ex circunstantia. ¶ p. Id quod cōuenit alicui fm suam substantiam non attribuitur ei vt aliquod accīs: sed bonum z malum conuenit actioni fm suam substantiam: quia actio ex suo genere potest esse bona vel mala: vt dictum est. ergo non conuenit actioni ex circunstantia quod sit bona vel mala.

I. q. 42. a. 6. cor. Et mal. q. 2. a. 5. co. et q. 7. ar. 4. cor. Et dī. 4. ar. 16. cor. Et. 2. di. 36. ar. 5 cor.

Sed cōtra Est, q̄ phs dicit in li. ethi. q̄ virtuosus operat fm q̄ oportet, z quando oportet, et secūdum alias circunstantias. ergo ex contrario vitiosus fm vnūquodq; vitiū operatur quando non oportet, vbi non oportet: z sic de aliis circunstantiis. ergo actiones humane secundum circunstantias sunt bone vel male.

Rñdeo Dīm, q̄ in reb⁹ naturalib⁹ nō inuenit tota plenitudo pfectiōis q̄ debet ei ex forma substantiali q̄ dat spēm, sed multū superaddit ex superuenientib⁹ accidētib⁹: sicut in homine ex figura, ex colore, z sic de aliis, quorum si aliquod deest ad decētem beatitudinem consequitur malum. ita etiam est in actione. nam plenitudo bonitatis eius nō tota cōsistit in sua specie: sz aliquid additur ex his q̄a duenit rāquam accidētia quedā: z huiusmodi sunt circūstātie debite. vnde si aliq̄d desit q̄ō requiratur ad debitas circunstantias, erit actio mala.

Ad primū Ergo dicendū, q̄ circunstātie sunt extra actionē inq̄tum nō sunt de essentia actiōis, sunt tamen in ipsa actione velut q̄dā accītia eius: sicut z accidentia que sunt in substantiis naturalibus sunt extra essentias earū. ¶ Ad scōm dīm, q̄ nō oia accidētia p accidēs se habent ad suam substantiam: sed quedam sunt per se accidentia, que in vnaquaq; arte considerantur: z per hunc modum considerantur circunstantie actuū in doctrina morali. ¶ Ad tertium dīm, q̄ cū bonū conuertatur cū ente: sicut ens dicitur scōm subam z secundum accīs: ita z bonum attribuitur alicui z fm esse suum essentiale z fm esse accidentale tam in rebus naturalibus quam in actionibus moralibus.

¶ Utrum actio humana sit bona vel mala ex fine. Arti. 4.

Ad quartū Sic proceditur. Uidet, quod bonū z malum in actibus humanis non sint ex fine: dicit em dionys. 4. ca. de di. no. q̄ nihil respiciens ad malum opatur. si igitur ex fine deriuatur operatio bona vel mala, nulla actio esset mala, quod patet esse falsum. ¶ p. Bonitas actus est aliq̄d in ipso existēs, finis autem est causa extrinseca. non ergo fm finem dicitur actio bona vel mala. ¶ p. Contingit aliquam bonam operationem ad malum finem ordinari: sicut cum aliquis dat eleemosynam propter inanem gloriam: z econuerso aliquam malam operationem ordinari ad bonum finem. sicut cuz quis furatur vt det pauperi. non ergo ex fine actio bona vel mala.

I. q. 72. artic. 1. ad. 1.

Sed cōtra Est, q̄ boeti⁹ dicit in topicis, q̄ cuius finis bonus est, ipsum quoq; bonū est: z cuius finis malus est, ipsum quoq; malum est.

Rñdeo Dīm, q̄ eadem est dispositio rerū in bonitate z in eē. sunt enim quedā quorum esse ex alio non dependet: z in his sufficit considerare ipsum eorū esse absolute. Quedam vero sunt quorū esse dependet ab alio. vnde opz q̄ō considerētur p cōsiderationē ad cām a qua dependēt. sicut autem esse rei dependet ab agente z forma, sic bonitas rei dependet a fine vnde in personis diuinis que non habent bonitatē dependentem ab alio, nō considerātur aliqua ratio bonitatis ex fine. actiones autem humane z alia quorum bonitas dependet ab alio, hñt rōnē bonitatis ex fine, a quo dependent p̄ter bonitatem absolutā que in eis existit. Sic igitur in actione humana, bonitas quadruplex cōsiderari pōt. Una quidē fm gen⁹, put. f. est actio: q; quātū hz de actiōe z entitate, tātū hz de bonitate, vt dictum est. Alia ro fm spēm, q̄ accipit fm obm conueniens. Tertia fm circunstantias quasi fm accidētia quedā. Quarta uīt fm finē quasi fm habitudinem ad bonitatis causam.

Ad primū Ergo dicendum, q̄ bonum ad q̄ō aliqs respicies opatur, nō semper est verum bonū: sed q̄nq; verū bonū z q̄nq; apparens: z fm hoc ex fine sequitur actio mala. ¶ Ad scōm dīz q̄ō quāuis finis sit cā extrinseca. tū debita proportio ad finē z relatio in ipsum inheret ipsi actui ex ipsa forma actus. vnde ex hoc ipso q̄ actus habet debitam formam, habet debitum finem. et sic patet q̄ bonitas actus dependet ab obiecto et fine. Et similiter malitia dependet ab eis. Et ideo actus dicitur bonus ex obiecto bono et fine bono, et malus ex quolibet malo.

¶ Super Articulum quartum.

Circa quartum articulum eiusdē 18. obmisso tertio aduerte quadruplicē bonitatē in lra positam actionis humane sic vt omnē bonitatē conuenire illi intelligas inquantū est actio humana eis cīm humana actio ⁊ficiēs vitiosa cōtinet sub gñe actiōis humane: qm̄ est actus a rōne z voluntate ꝛc. et sic hz bonitatem et charitatem actionis humane: et ōnium hmōi entitatis hz tantū bonitatis: et fm hoc (vt. f. dicetur) eis nra quāuis mala, actio est a deo.

¶ Circa diffēnē hmōi q̄druplicis bonitatis in lra dubiū occurrit: q̄ superiꝰ in. q. 7. bonitas finis ponit esse inter circunstantias: hic aūt diuidit ꝑ bonitatē circunstātiarū. ¶ Ad hoc dr q̄ finis ēt adiunctus pōt referri ad actū interiorem voluntatis z ad actum exteriorē. Si referatur ad actū interiorē non est circūstantia. Sz ad substātiā actꝰ specificatiue concurrens. Si aūt referatur ad actuz exteriorē finis adiunctus hz rōnē circūstantie. Et sic quum aliqs machatur vt furetur furtum est circunstantia fornicationis exterioris et specificatio interioris velle: propter q̄ō in sexto articulo huius. q. 6. dr q̄ huiusmodi finis puta furtū specificat etiam fornicationē exteriorē formaliter z non materialiter. i. vt stat sub illo interiori velle z nō fm se. Idem ergo finis est circūstātia z specificatio relata ad eundē ēt actū exteriorē humanū diuersimode. f. formaliter z materialiter: z quoniam sermones in scientia sunt formales merito bonitas ex fine vt specifica distinguit ꝑ bonitatē ex circunstantia eiā finis.

¶ In responsione ad tertium eiusdē quarti articuli dubiū occurrit q̄ō sit possibile actū bonū ex genere z circunstantiis ordinari ad malū finem aut econuerso: quia si est

malus vel bonus ex fine adiuncto ergo non variatur ex fine. 7 tenet sequela: quilibet finis adiunctus hz rationē circunstantie respectu actus exterioris ꝑm se vt dictū est. videtur ergo implicatio in adiecto quum dicitur actus malus ex genere ex circunstantiis ad bonum finem, aut econuerso actus bonus ex genere 7 circunstantiis ad malū finē: qualis enim est ex circunstātis finis talis ex fine adiuncto, 7 econuerso. Cōstat autem q̄ tota hic sermo. s. de fine vt circunstātia 7 fine malo ad quem actus bonus: 7 bono ad quē actus malus ordinatur de fine adiuncto intelligitur: vt patet ex supradictis.

¶ Ad hoc potest dupliciter dici, primo q̄ licet actus malus etiā ex circunstātia omnis finis non possit ordinari in bonum finem, actus tamen malus

mal.q.2. ar.4.ad 3.et ar. 3.col.

enim ex circunstantia finis potest ordinari in finem bonum ꝑ. g. fornicari propter furari propter prodigum esse, propter usurpationem status propter vindictā exercendam: 7 sic deinceps, addendo finem fini semper malum impossibile est ordinari in bonum. esset enim malus ex circunstantia omnis finis: 7 sic esset implicatio in adiecto. sed fornicari propter furari quamuis sit actus malus ex genere 7 circunstantia finis, potest tamen ordinari in bonum propter eleemosynam vādam. Sed quia circunstantia finis non arcetur magis ad vnum finem quam plures, aut plures ꝯ omnes possibiles ad infinitū deo dicitur secundo quod in hoc et similibus sermonibus intelligendum est de circūstantijs manentibus pure circunstantijs: 7 non de circumstantijs transeuntibus in specificantia actum vnde quū circunstantia finis transeat in specificans actum (vt in sexto articulo author docet inferius, consequens est q̄ quum dr q̄ actus bonus ex gñe 7 circunstantijs potest dr: distrahi in malum finem, intelligitur de circunstantijs nō transeuntibus respectu eiusdem actus in specificans: 7 similiter de malo. Et sic cessat obiectio; quia finis qui est circunstātia actꝰ exteriorꝭ secundū se trāsit in specificās: 7 sic nō excipit finis ab aliis q̄ circūstātia: hz q̄ non manet in sua puritate sed trāsit in specificans. Et hoc oportet bene notare: 7 recolere in sequentibus vbi de duabus bonitatibꝰ moralibus. s. ex fine 7 genere ac circunstantijs erit sermo. ¶ Super Arti. 5.

CIrca quintum articulum huius. 18. questionis: 7 specialiter in responsione ad sēm dubium magnum diuicidandum est quomodo stant hec duo simul. s. differentie secundum bonum 7 malum constituunt distinctas 7 contrarias species actuum moraliū: 7 malum non est natura aliqua hz nihil: vt aug. 7 dion. dicūt. Si est actus moralis malus puta intemperantia species est aliqua inter entia cōtraria spēs tēperantie sicut nigredo albedinis: sequitur q̄ dr̄a mali est nā aliqua 7 nō ꝑuatio. Cōstat. n. q̄ ꝑuatio nulla pōt cōstituere spēm actꝰ aut habitꝰ aut cuiuscū rei. Si aūt malū ꝑm totā suā substantiā formaliter ꝑ ꝓprietatem ꝑuationis nihilq̄ est, nulla erit in moralibꝰ mali spēs positiua: de hac em̄ loquimur ac per hoc nulla vere 7 ꝓprie differentia inter actꝰ habitꝰq̄ iustitie 7 iniustitie tēpantie 7 intēpantie q̄b est ꝯ cōez doctrinā. oz em̄ vtrūq̄ contrariorū vt sic esse ens positiuum formaliter 7 nō tm̄ subiective.

¶ Ad clariorē hui⁹ obscure difficultatiz scito q̄ dicere nō audere nisi expōsitum tho. sup la in ꝑa gie. q. 48. ar. 1. ad. 2. et. 3. ꝯ gen. c. 9. explicarer cū hic tanquam. s. q̄ malū genꝰ 7 dr̄a in moralibꝰ formaliter est ens positiuū 7 bonū in se ꝯuis sit malus hoc ꝑm rōnē: sicut forma mortui est q̄dam ens 7 bonū in se quamuis sit malus viuo. Est itaque iniustitie actus 7 habitus secundū suā spēm moralē formaliter ens positiuū 7 ꝓprius iustitie, nec ex hoc sequitur q̄ malū sit nā aliqua aut ens. Sed equiuocatio accūs hic obscuritatē parit. malum enim equiuocum est ad malū ꝑe 7 ꝓprie, 7 ad malū genus dr̄as 7 spēs moraliū. p quo nota q̄ malum absolute loquendo significat ꝑuationem boni debiti q̄n̄ sīc 7c. Malū aūt in moralibus quādoq; significat ꝑuationē boni ꝑm rōnē ōbiti q̄n̄ sicut 7c. actui humano vl habiti. q̄nq; aūt significat ens ꝑfū actui vel habitui hūano bono, ita q̄ inter significationē mali in moralibus 7 absolute hoc interest. q̄ malū absolute forāt ē nihil: denominatiue sūi est ens. In moralibus autem malū q̄ est ꝑs subiectiua mali in cōi eodē mō se hz. s. q̄ formale ē nihil, denotatiue bo ē ens: hz ꝑter ꝺ in moralibus ēt ipsum ens formaliter contrariz actui vl habitui bono moraliter vocatur malū ꝑm suā speciē. vbi manifeste patet equiuocatio. Est igitur in moralibus malum duplicitер. s. priuatiue: et hoc est simpliciter et formaliter malum q̄ est nihil, cuius deus non est author, 7 contrarie, 7 hoc ē in se bonū: 7 est a deo quāuis priuatio sibi annexa, a nullo forte sit sicut nec poꝰ peccādi quo ad ꝑuatiuum. Sed de hoc alias. Ad ꝓpositū sufficit hec intellexisse, 7 cū his ex. ꝓ. ra. dicem. s. q̄ gt nullus opaꝰ aspicies ad malum opz in malo actu volūtatis inueniri bonum aliq̄d verum vel apparens cum ꝑuatione bonitatis alicuius spectantis ad rectā rōnē. Et ꝓ quāto actꝰ ille ad bonū fertur spēm sortit positiuā, ex qua dr̄ malus ēse ꝓ quāto vero ꝑuationē bonitatis debite habet annexam est malus priuatiue. In eodē art. nota responsionem ad. 4. vt coniungas eam doctrine penultimi 7 vlti. ar.

¶ Super Articu. 6.

Ar. 6. ar. eiusdem. q. 18. dubiū est circa illa ꝺba in corpe articuli, finis ꝓprie est ob̄m interioris actus volūtarij. vt enim ꝺ esse falsum. q̄a obz electionis manifeste est id q̄ est ad finē. immo in hoc distinguitur a volitione 7 intentione: vt superius pz: 7 in. 3. ethi. Et eadem difficultas est de cōsensu 7 vsu de q̄b⁹ dctm est q̄ sunt reꝰ ei⁹ q̄ est ad finē. ¶ Ad hoc dr̄ q̄ obz formale omnis actus voluntatis est finis: eo q̄ est eriam ratio eorum que sunt ad finem. vnde author ad insinuandam hanc formalitatem obiecti apposuit ly ꝓprie: dicens. finis aūt proprie: 7 hoc in sequentibus pre oculis ꝯdum est

I. q. 19. ꝯ. 1. 2. d. 40. ar. 1.

dit alicui actui q ordinet ad aliquē finē: sicut q aliqs det elee mosynā ppter inanē gloriam. ergo fm bonum z malum qō est ex fine nō diuersificant actꝰ fm spēm. ¶p. Diuersi actus fm spēm ad vnū finē ordinari pōt: sicut ad finē inanis glorie ordinari pōt actus diuersarū virtutū z diuersorū vitiorū. nō ergo bonū z malum qō accipit fm finē diuersificat spēm actuum.

Sed cōtra Est, q supra ostēsum est, q actus humani hīt spēm a fine. ergo bonum z malum quod accipitur secundum finem diuersificat speciem actuum.

Rñdeo Dīm, q aliqui actus humani inquantum sunt voluntarij: sicut supra dictū est. in actu autē voluntario inuenit duplex actus. s. actus interior voluntatis, z actꝰ exterior: z vterq; horū actuū hz suū ōbm. finis aūt ppie ē obz interioris actꝰ voluntarij. id aūt circa qō est actio exterior ē obiectū eius. sicut igit actus exterior accipit spēm ab obiecto circa quod est, ita actꝰ interior voluntatis accipit spēm a fine sicut a ppio obiecto. id aūt quod est ex pte voluntatis se habet vt formale ad id qō est ex pte exterioris actus qz voluntas vtit mēbris ad agendū sicut instrumentis. neq; actꝰ exteriores habent rōnē moralitatis nisi inquātū sunt voluntarij. z ideo actꝰ humani spēs formaliter considerat fm finez. materialiter aūt fm obm exterioris actꝰ. vñ phs dicit in. 5. ethi. Qō ille q furat vt cōmittat adulteriū est p se loquēdo magis adulter q fur.

Ad primū Ergo dīm, q finis habet rōnē obiecti: vt dictum est. ¶Ad scōz dīm, q ordinari ad talem finem etsi accidat exteriori actui: non tamē accidit actui interiori voluntatis: qui comparatur ad exteriorem, sicut formale ad materiale. ¶Ad tertium dicendum, q quando multi actus specie differentes ordinantur ad vnum finē, est quidē diuersitas speciei ex pte exteriorum actuum: sed vnitas speciei ex parte actus interioris.

¶Utrum species que est ex fine contineatur sub spē que est ex obiecto sicut sub genere vel econuerso. Arti. 7.

22. q. hy. ar. 1. ad 2.

Ad septimū Sic pcedit. Uī, qō spēs bonitatis que est ex fine cōtineatur sub specie bonitatis que est ex obo, sicut species sub genere: puta cum aliquis vult furari vt det eleemosynam. Actus enim hz spēm ex obiecto: vt dictū est: sed impossibile est quod aliquid contineatur in aliqua alia spē que sub ppria specie non continetur: qz idem non potest esse in diuersis spēbus non subalternis. ergo spēs que est ex fine continet sub spē que est ex obto. ¶p. Semper vltima dīa constituit speciē specialissimā: sed differētia que est ex fine vt detur eē posterior dīa que est ex obiecto: qz finis hz rōnē vltimi. ergo spēs q ē ex fine cōtinet sub spē q est ex obo, sicut spēs spālissima. ¶p. Quanto aliqua differentia ē magis formalis tanto magis est spālis: qz dīa cōparatur ad genus vt forma ad materiam: sed species q est ex fine est formalior ea q est ex obiecto: vt dictum est. ergo spēs que est ex fine continetur sub specie que est ex obiecto sicut species specialissima sub genere subalterno.

Sed cōtra Cuiuslibet gñis sūt determinate dīe: sz actꝰ eiusdē spēi ex pte obi pōt ad ifinitos fines ordinari: puta furtū ad ifinita bona vel mala. ergo spēs q est ex fine nō cōtinet sub specie q est ex obiecto sicut sub gñe.

Rñdeo Dīm, q obm exterioris actus dupl̄r pōt se hre ad finē voluntatis. Uno mō sicut per se ordinatū ad ipsum sicut pene pugnare per se ordinatur ad victoriā. Alio modo per accīs: sicut accipere rem alienā per accidens ordinatur ad dandum eleemosynam. Oportet autem vt phs dicit in. 7. meta. q dīe, diuidentes aliquod genus: z constituētes speciem illius gñis per se diuidant illud. si aūt p accīs, nō recte pcedit diuisio: puta siqs dicat, aīaliū aliud rōnale, aliud irrōnale: z aīaliū irrōnaliū, aliud alatū, aliud nō alatū. alatū eīm z nō alatū nō sūt per se determinatiua eī qō est irrōnale. Opz autem sic dividere, aīalium aliud hīs pedes: aliud non habens pedes: z habentium pedes aliud hz duos, aliud quatuor, aliud multos. hec enim per se determinant priorem differentiam. Sic igitur quando obiectū non est per se ordinatum ad finem, differētia specifica que est ex obiecto non per se determinatiua eius quod est ex fine, nec ecōuerso. vnde vna istarum specierum non est sub alia: sed tunc actus moralis est sub duabus speciebus quasi disparatis. vnde dicimus quod ille qui furatur vt mechetur cōmittit duas malitias in vno actu. Si vero obiectum per se ordinetur ad finem, vna dictarū differētiarum est per se determinatiua alterius. vnde vna istarū specierum continebitur sub altera. considerandum aūt restat que sub qua. ¶Ad cuius euidentiam primo considerandum est qō quanto aliqua differentia sumitur a forma magis particulari, tanto magis est specifica. Scōo quod quanto agens est magis vniuersale, tāto ex eo est forma magis vniuersalis. Tertio qō quāto aliquis finis est posterior, tanto respondet agenti vniuersaliori. sicut victoria que est vltimus finis exercitus, est finis intentus a summo duce: ordinatio autē huius aciei vel illius est finis intentus ab aliquo inferiorū ducū. Et ex istis sequit q differentia specifica q est ex fine, est magis generalis: z dīa q est ex obiecto p se ad talē finē ordinato, ē specifica respectu eius. volūtas enim cuius ppriū obm est finis est vlc motiuum respectu ōm potētiarū anime, quarū ppria obiecta sunt obiecta particularium actuum.

Ad primū Ergo dōz, q fm substātiam suā non potest aliquid esse in duabus speciebus, quarum vna sub altera non ordinetur. sed fm ea que ret aduenunt potest aliquid sub diuersis speciebus contineri: sicut hoc pomum fm colorem continetur sub hac specie. s. albi. z fm odorem sub specie bene redolentis, z similiter actus qui secundum subam suam est in vna spē nature, fm conditiones morales superuenētes ad duas species referri potest. vt supra dictum est. ¶Ad secūdum dīm, q finis est postremū in executione, sed est primum in intentione rōnis: fm quam accipiūtur moralia actuū spēs. ¶Ad tertiū dōz, q differentia comparatur ad genus vt forma ad materiam inquantum facit esse genus in actu: sed etiam genus consideratur vt formalius specie (fm q differētia comparatur ad genus vt forma ad materiam) inquantū facit esse absolutius z minus contractū. vñde z partes diffinitionis reducuntur ad genus cause formalis: vt dicitur in lib. phy. z secundū hoc genus est causa formalis spēi, z tanto erit formalius quāto communius.

¶Utrum aliquis actus sit indifferens fm suam speciem. Arti. 8.

Ad octauū Sic procedit tur. Uidet, quod non sit aliquis actus indifferens secundum suam speciem. malum enim est priuatio boni secundum aug. sed priuatio z habitus sunt opposita immediata fm phm. ergo nō est aliquis actus qui fm speciē suam sit indifferēs quasi medium existēs inter bonum z malum. ¶p. Actus humani habent speciem a fine vel obiecto vt dictū est: sed omne obiectum z omnis finis habet rationem boni vel mali. ergo omnis actus humanus secundum suā speciem est bonus vel malus. nullus ergo est indifferēs secundū speciem. ¶p. Sicut dictum est, actꝰ dicitur bonus qui habet debitam perfectionez bonitatis, malus cui aliquid de hoc deficit: sed necesse est quod omnis actus vel habeat totam plenitudinem sue bonitatis vel aliquid ei deficiat. ergo necesse est qō omnis actus secundum speciem suam sit bonus vel malus z nullus indifferens.

Sed cōtra Est, q aug. dicit in li. de ser. do. in mō. Qō sunt quedam facta media que possunt bono vel malo animo fieri: de quibus est temerarium iudicare. sunt ergo aliqui actus secundum spēm suam indifferentes.

Rñdeo Dōz, q sic dcm ē, actꝰ ois hz spēm ab obo: z actꝰ humanꝰ

¶In responsione ad secundum eiusdem argumenti congrega diligenter verba litere vt euadas difficultates. Non enim dr in litera qō soli actui exteriori accidit ordinari in talem finem. hoc enim esset falsum: potest nanq; etiam interiori voluntatis actui accidere ordo in talem finem: vt patet in odiente deum pp cōsequendum regnum vel aliquid hmōi. sed dr in litera qō talis ordo non accidit interiori actui voluntatis qui comparatur ad exteriorem vt formale ad materiale. ita q non omni actu interiori denegant hanc accidētalitatem: sed illi q hz se ad exteriorē vt formale. Ille actus autē qui se hz vt formalis (vt iā determinat est superius) est actꝰ imperans. qñ autem ipse actus interior voluntatis ordinat ad aliuz finem, tunc se habet vt actus imperatus: z in eundem incidit ordinem cum actu exteriori. habeto igitur z hoc pre oculis vt intelligas in hoc tractatu actus interioris voluntatis nomine ipm non vt imperatum hz vel fm se vel imperantem sic enim contra exteriorem distinguitur.

¶Super Articulum 8. et. 9.

1. di. 1. q. 3. ad. 3. Et. 2. di. 40. a. 3. Et mal. q. 2. a. 4 p to. 2. cor. Et ql. 9. a. 1 3. co.

Circa octauum et nonum precipue articulum dubium occurrit de illa conditionali. Si actus a ratione deliberatiua p̄cedens non sit ad debitum finem ordinatus ex hoc ipso repugnat rationi et habet rationē mali. Super hac nanq; propositione fundatur doctrina authoris negātis dari in individuo actum humanum indifferentem seu medium inter bonum z malum moraliter. Et quidem scotus in scōo sententia. dist. 41. sustinere conatur oppositū tripliciter. Primo qz nō omnis actus humanus debet habere huiusmodi bonitatem vel malitiam. scōo qz actus ex quibus fit habitus virtutis moralis non est malus: vt patet. nec bonꝰ moraliter quia non est ex virtute morali ergo. tertio qz habens virtutem non semper tenetur illa vti, ac per hoc potest quandoq; operari non male non vtendo virtute.

Nec ponit totū actus indifferēt ē: ꝫ etiā habitū indifferentem ghatū ex hmōi actibus. In quoli, quodꝫ q. 18. ar. 9° directe et ꝫ hanc conditionalē somniat triplicē actū z habitū. i. bonū z malū privative z malū cōtrarie: fundatoꝫ se sup dictis boeth sup prdicamentis in pa pprietate quratis volentis iniustiā nō p̄ationē ꝫ ius iustitie significare: z sup rōe dictōis iter p̄rie z contrarie oppm. Et expresse dicē q si qs actū non ordinet ad finē debitū talis est malus p̄rie non ꝫ. rie: sed si ordinetur ad finē indebitū, tūc malus ꝫ. vultoꝫ dionysius. c. 4. de di. no. Malū contingit ex singularibus defectibus intelligi de malo privative non contrarie. In 2° quoꝫ sen. dist. 7. q. 1. contradicit totaliter pri doctrine volens q bonū z malum moraliter ex pte obiecti careant medio, ex parte vo circumstantie habeant medium. Et pterea nō dat humanus actus indns ad bonū z malū moraliter ex obo: sed bn patur talis actꝰ indns ex pte circumstātiarū. z rō primi assignat qz opz actum hre obm: obm aūt opz cē vel cō ueniens actui ꝑm rei qui ōr moralis, hz speciē ab obo relato ad principiū actuū hūanoꝝ, qō est ratio. vnde si obiectū actus includat aliqd qō cōueniat ordini rōnis erit actus bonus ꝑm suā speciem: sicut dare eleemosynam indigenti. Si autem includat aliqd qō repugnet ordini rōnis erit malꝰ actꝰ ꝑm spēz: sicut furari, q est tollere aliena. cōtingit aūt q obz actꝰ nō includit aliquid pertines ad ordinē rōnis: sicut leuare festucā de terra, ire ad cāpuz, z hmōi. z tales actꝰ hz spēm sua sunt idifntes.

Ad primū Ergo dom, q duplex est priuatio. quedā que cōsistit in priuato esse: z hec nihil relinquit sed totum aufert: vt cecitas totaliter aufert visum. z tenebra lucem, z mors vitā, z interhanc priuationem z habitum oppositum non potest esse aliquod medium circa prius susceptibile. Est autem alia priuatio que cōsistit in priuari: sic ēgritudo ē priuatio sanitatis non q tota sanitas sit sblata, sed q est quasi quedam via ad totalem ablationem sanitatis que fit per mortem. z iō talis priuatio cuz aliquid relinquat non semper est immediata cum opposito habitu. z hoc modo malum est priuatio boni: vt simplicꝰ dicit in commento super lib. predicamentorum, quia nō totū bonum aufert, sed aliqd relinquit. vnde potest esse aliquod medium inter bonum z malum. ¶ Ad secundum dicendum, quod omne obiectum vel finis hz aliquam bonitatem vel malitiam saltē nālē: non tamen semper importat bonitatē vl malitiam moralē, que consideratur per cōparationē ad rōnē vt dictū est: z de hac nūc agit. ¶ Ad tertiū dom, q nō q̄cquid habet actꝰ p̄tinet ad speciem eius. vnde etsi in ratione sue speciei nō contineatur quicqd pertinet ad plenitudinem bonitatis ipsius, non propter hoc est ex specie sua malus, nec enā bonus: sicut homo secundum suam speciem neq virtuosus neq vitiosus est.

in oculo apto nato q̄s ꝛc. constituit rōnē mali. Si igit actꝰ hūanus ḡ est ex parte boni z mali moralis declinat a bono morali dato q ñ pueniat ad bm̄ ꝗ vocat ꝑm phīa moralē malū ꝗ. ex hoc ꝑo q est ꝑuatꝰ boꝝ sibi debita q̄s ꝛc. mali moralis re z ꝑpe rōnē hz: q est ē malū ꝑnatue. hīt em se in actu hūano malo b tria. i. ꝑuatio bonitatis debite malū ꝗ. z actꝰ hūanꝰ sicut cecitas dispō ꝗa visū z oculꝰ. Ex distōe igit ꝑuatōis z ꝗ opp̄m̄ potꝰ sequit civ q itedit scotꝰ, q est quasi quedam via ad totalem ablationem sanitatis que fit per mortem. z iō talis priuatio cuz aliquid relinquat non semper est immediata cum opposito habitu. z hoc modo malum est priuatio boni: vt simpliciter dicit in commento super lib. predicamentorum, quia nō totū bonum aufert, sed aliqd relinquit. vnde potest esse aliquod medium inter bonum z malum. ¶ Ad secundum dicendum, quod omne obiectum vel finis hz aliquam bonitatem vel malitiam saltē nālē: non tamen semper importat bonitatē vl malitiam moralē, que consideratur per cōparationē ad rōnē vt dictū est: z de hac nūc agit. ¶ Ad tertiū dom, q nō q̄cquid habet actꝰ p̄tinet ad speciem eius. vnde etsi in ratione sue speciei nō contineatur quicqd pertinet ad plenitudinem bonitatis ipsius, non propter hoc est ex specie sua malus, nec enā bonus: sicut homo secundum suam speciem neq virtuosus neq vitiosus est.

hec ō 3°. Quo ad 4m̄, opz stabilire in hac ꝑte cur z in ceteris dispensationib⁹ dā mali nomine in moralib⁹ intelligit: z certū ē q quis malū moraliter cōtineat sub malo absolute q sicut malū est ꝑuatio boni debiti sub⁹ qñ ꝛc. ita malū z moraliter ē ꝑuatio boni debite ꝑm rōnē qñ ꝛc. sicut z sue actꝰ hūanꝰ habeat ꝑm suā speciē ꝗ. rierate bono siue non, rō peti culpe z mali moralis in illa ꝑuatione consistit formaliter. Ignorantia igit ꝑprie vocis est dicere q actꝰ humanus nō pp finē debitū factus est indifferens: ex eo em̄ q ꝑuatꝰ est finc debiti to qñ opz ꝛc. mali moralis rōnē hz. nec opꝰ est ꝗ. ierate ad hoc q mali rōnē habeat. q̄uis opꝰ sit ea ad hoc q spēm hēat positiuam in moralibus malis: vt patet ex supradictis. Ex quo em̄ ois actus deliberatꝰ dz habere finem: q omne agens agit pp finē z ꝑm ante allegata a sco. in oi volitione est inuenire quid z cur, opz q omnis humanus actꝰ debeat hre bonitatē vel malitiam in suo exercitio. si em̄ ad debitū finē ordinat cū suis circumstantiis est bonus; si non ipso facto est malus: quia priuatus debita sibi nunc ꝛc bonitate. ¶ Ad secundum dō dz q actus iusti ex quibus fit iustitia sunt boni moraliter q̄uis non sint totaliter ꝑfecti: q nō fiunt ꝓpte facilitr. delectabiliter, z breuiter, vt fiunt ab habituatis. vñ sophistica ꝑtis est, actus nō fiunt ex virtute iustitie habitualis. ergo nō sunt iusti. ¶ Ad tertium q̄ dz, q hīs frutem nō retinetur ad semper vt illa: tenetur tñ q̄cunqꝫ opa vt forma frutū. i. recta rōne, ac p hoc nunqꝫ pōt indifferēter opari. ¶ Ad primum aūt inductū ex q̄li. iam patet respōsio, ꝫ em̄ ꝑm boe. z ꝑiate aliud sit ꝑuatio iustitie z aliud iniustitie hīs: ratio tñ mali consistit in ipsa priuatione iustitie eñ sicut ꝛc. vñ z iniustitia ipsa actualis z habitualis ꝗa iustitie nō hz rationem mali nisi rōne ꝑuationis: ipsa igit priuatio est primo malū: z cuicunque conuenit malū ꝑ ipsam conuenit z non rōne contrarietatis. Mirū est aūt de isto homine exponente quod illa dionysij authoritas quarto cap. de di. no. Malum ex singularibus defectibus, intelligitur de malo priuative: z ex alia parte dicente q malū priuative est indifferens. sequitur enim ex his quod dio. tractans ibi de malo tractat de indifferente: z quod bonum consurgit ex causa integra. indifferens autem ex singularibus defectibus. istos autem habitus indifferentes quos scotus finxit experientia restari vt chimericos esse: eo qō nemo apparet habituatus ad indifferentia. Ad ea demum que ex septima dist. 2. inducta sunt respōdendo dr quod rō ꝑmi nihil penitus valet a necessitate obi ad immediationem boni z mali moralis in eodē pcedens. stat enim q obm est necessariū z tñ neutrū: vt ptz ex dcis. Exēplū ꝺo ꝑ rōne sc̄di ipliciter: q si quis det elemosynam pauperi, z non propter malum finem, z nihil cogitet de fine actualiter: nō ꝑpter hoc agit nō ꝑpter finem: quia aut agit propter finem virtualiter aut agit ꝑpter finem quod est obiectum ipsius. iam em̄ dictū est quod obiectum volitatis est finis. dat enim eleemosynam pauperi, vt det eleemosynam pauperi. hoc aūt cōstat esse bonū. Implicat ergo: dicere actum hūanū abstq fine: quod si alie circumstantie ad actum bonum necessarie obmittant, ꝓstat actū e malū z nō indifferēt. Si em̄ ma ꝑfficeret in positiue oppositꝫ circumstantijs, malū a deo ⁊ēt, sic cetera ponitiua: ꝫ de his facienᵒ. ¶ In responsione ad primum octaui articuli dubium duplex occurrit. Primum est quia equiuocari videtur de medio: nam ratio litere loquitur de medio per participationem: actus autem indifferens est medium per abnegationem tantum. 2m̄ est: quia falsum est q malum morale non tollat totum bonum morale sibi oppositum. Actus namq intēperantie vndiq malus tollit totum bonum temperantie ab illo actu quamuis non tollat bonum actionis humane, vtpote subiectum: sicut nec vlla priuatio tollit subiectum. ¶ Ad primū horum dr q qz rō hre inducitur ad faciendū motiuo argumēti scilicet priuatio z hitus sunt opposita imediata. nō est dese dēdū ad tale vel tale mediū: ꝫ standū est in formali. i. hre vel nō hre mediū. z ꝺ solū intendit littera scilicet quod quedam priuative opposita habent medium: quia priuatio consistit in priuari: ac per hoc non tollit totū oppositum. ¶ Ad secū dū dr q malū morale dupliciter intelligi pōt nō tollere totum oppositū primo pmissue. i. nō est necesse q tollat totū bonū oppositū: z hoc manifeste verū: dare nāq⁹ eleemosynam indigēti propter inanē gloriam est malū morale: nō tamen tollit totā bonitatē moralē ab actu illo: qz actꝰ est bonus moraliter ꝑm substantiā: malus aūt ꝑm circumstantiā finis. z hunc sensum non esse alienum ab authore illa rba hre innuit. i. talis priuatio nō semper est immediata cū opposito hitu: q si insinuet q sicut in cōi sufficit ꝑuatiō in priuari q non opz cē immediatā opposito hitui: ita in spāli sufficit malo q nō opz ipm̄ ꝑua

re toto bono oppositorum. Sicut potest intelligi positive seu per se. Et sic hoc significat per hoc quod dicitur quod omnis actus virtuosus magis oportet quod habeat hanc bonitatem moralem quod ordinetur ad bonum divinum: et sit bonus bonitate finis communissimi formaliter: et per consequens per oppositum. Et sic malus moralis non potest tollere totam bonitatem moralem: sicut nec egritudo totam sanitatem in corpore per se: et per accidens in corpore per se: et hoc intelligo de malo et bono moralibus non secundum hanc vel illam rationem putatam secundum speciem vel obiectum. Sic enim aliquis actus malus habet bonitatem ut in fide: sed simpliciter secundum quod inveniuntur in rerum natura in actu exercito. Sic enim oportet bitudinem actuum omnem respicere.

¶ Super articulum nonum.

QUæra calce. 9. ar. est dubium motum a durando in. 2. sent. di. 40. quæ non videtur quod actus ex imaginatione procedentes ut fricatio barbæ motio baculi etc. sint extra genus moris quia actus homis qui subest libero arbitrio quo ad hoc quod est impediri vel non impediri, non est extra genus moris: sed actus illi sunt hmoi ut patet. ergo Maior patet per eo quod aliter in sensualitate non esset malum moraliter: propterea quia liberum arbitrium potuit impedire et non impedire.

¶ Ad hoc dicit quod sctus thomas intendit de actibus illis qui non fiunt a libero arbitrio impediri: utpote provenientes ex qualitatibus naturalibus: vel ex apprehensione alicuius occurrentis terribilis vel delectabilis, sed hoc verbis ille dicit expresse specificantis tales actus qui vere sunt ex imaginatione causaliter: et sunt motus locales exteriores membrorum humanorum subditorum totaliter imperio rationis: ut motus manus ad barbam et motus baculi a manu etc. quos constat potuisse impediri a libero arbitrio. Aliter ergo dicendum est, quod quilibet talis actus non fit secundum quod est in potentia, sed secundum quod est actu: nec aliquid reponit in genere peccati quod potest esse, sed quod est. non enim superficies spectat ad genus coloris, quia potest esse alba aut nigra. ideo actus homis qui actualiter a sola est imaginatione ipsius possit subesse imperio rationis, non est in genere moris. Et si quæratur

¶ Utrum aliquis actus sit indifferens secundum individuum. Artic. 9.

Ad nonum Sicut prædictum est quod si aliquis actus secundum individuum sit indifferens: nulla enim species est quæ sub se non contineat vel continere possit aliquod individuum, in quo aliquis actus est indifferens secundum suam speciem: ut dictum est: ergo videtur quod aliquis actus individualis possit esse indifferens. ¶ Præterea. Ex individualibus actibus causantur habitus consimiles ipsis: ut dicitur in. 3. ethi. sed aliquis habitus est indifferens. dicit enim philosophus in. 4. ethi. de quibusdam, sicut de placidis et prodigis, quod non sunt mali: et tamen constat quod non sunt boni: cum recedant a virtute: et sic sunt indifferentes secundum habitum. ergo aliqui actus individuales sunt indifferentes. ¶ Præterea. Bonum morale pertinet ad virtutem: malum autem morale pertinet ad vitium: sed contingit quemcumque hominem actum qui ex specie sua est indifferens non ordinari ad aliquem finem vitii vel virtutis. ergo contingit aliquem actum individualem esse indifferentem.

Sed contra Est, quod Gregorius dicit in quadam homilia. Ubicumque sunt verba quæ utilitate rectitudinis, aut ratione iustæ necessitatis aut pie utilitatis caret, sed verbum otiosum est malum: quia de eo reddent homines rationem in die iudicii: ut dicitur Matthæi. 12. Si autem non caret ratione iustæ necessitatis aut pie utilitatis, est bonum aut malum. pari ergo ratione et quilibet alius actus vel est bonus vel malus: nullus ergo individualis actus est indifferens.

Rñdeo Dicendum, quod contingit quemcumque actum esse indifferentem secundum speciem qui tamen est bonus vel malus in individuo consideratus. et hoc ideo, quia actus moralis sicut domus est non solum habet bonitatem ex obiecto a quo habet speciem, sed etiam ex circumstantiis que sunt quasi quædam accidentia: sicut aliquid convenit individuis duobus homis

vt magis, minus, magius, fortiter, velociter & alia hmõi: ita in moralibus circunstantie duplices quedam sm se bonitates vel malitie; vt sunt omnes actus virtuum et vitiorum quedam conditiones tantum suppositarum virtutum vel malitiarum: vt magis et minus, magis et minus, & his similia. Differẽtia inter istas circunstantias manifesta est: q iste due nunquam faciunt actum bonũ vel malum, sed augeant vel minuant bonitatem vel malitiaz. prime autem faciunt actum bonum vel malum, et rõ est in promptu: quia prime opponunt se bonitatem vel malitiam. secunde non, differẽtia rursus inter eas est q prime sm se sunt species quedam moraliũ habentes proprias obiecta cõuenientia vel disconuenientia rõni: vt furtum de furto facto in loco sacro. actui nanq furti adiungitur iniuria loci sacri q̃ hz propriam speciem ex loco sacro obo rationi vt iniuriampatiente: est nanq obm hoc sm se rõni dissonãs. secũde autem non sunt sm se species moralium nec habẽt ppria obia: & ex hoc sequitur q prime dant spẽz actui quem circũstant. q̃ actus est circa illud circunstantie obm ita quod sunt quasi duo actꝰ, vnus circa obm actus, & alter circa obm circunstantie: vt in furto ex loco sacro apparet. s. acceptio alieni & iniuria loco sacro irrogata: propterea in litera dr q circunstantie mutantes seu dantes speciem transeunt in conditiones incipales seu differentias obiectiuas enim stabilitum est ex obiecto haberi spẽm bonitatis & malitie moralis actus. Et ex eadem radice dictũ fuit in litera quinti articuli in responsõe ad quartũ q quãdoq; circunstantia transmutat actum de bonitate in malitiã vel actui speciem: qr repugnat rationi. Ex hoc nãq q sm se rõni repugnat habere virtuteq scilicet & q̃ malitiam sm se importet et q sit vel habeat propriũ obiectum rationi repugnans: ac per hoc in propria specie reponat actum quem constituit malum. Constitutio enim actus in

sideratur vt quedam conditio obiecti (sicut dictũ est) & quasi quedã specifica dẽa eius.

¶ Ad secundũ dõm, q circũstantia manẽs in ratione circunstãtie cũ habeat rationem accñtis non dat speciẽ sed inquantũ mutat in puncipalẽ cõditionẽ obiecti, sm hoc dat speciem. ¶ Ad tertiũ dõm, q nõ oĩs circunstantia constituit actum moralem in aliqua specie boni vel mali: cũ non quelibet circunstantia importet aliquã ꝓsonantiã vel dissonantiam ad rationem. vnde non oportet licet sint multe circunstantie vnius actus q vnus actus sit in pluribus speciebus, licet etiam non sit inconueniens q vnus actus moralis sit in pluribus speciebus moris etiam disparatis: vt dictum est.

¶ Vtrum omnis circunstantia augens bonitatẽ vel malitiam cõstituat actum moralem in specie boni vel mali. Art. II.

AD undecimũ sic ꝓcedit. Videtur q oĩs circunstantia pertinens ad bonitatẽ vel malitiam det speciẽ actui. bonũ em & malum sunt dẽe specifice moralium actuũ. q ergo facit dẽiam in bonitate vel malitia moralis actus facit differre sm differentiam specificam, quod est differre scõm speciem, sed id qđ addit in bonitate vel malitia actus facit differre sm bonitatẽ & malitiam: ergo facit differre sm spẽm. ergo oĩs circunstantia addens in bonitate vl malitia actus constituit spẽm. ¶ ꝑ. Aut circunstantia aduenies hz in se aliquã rõnẽ bonitatis vel malitie aut non. Si non, non potest addere in bonitate vel malitia actꝰ: quia quod non est bonum, non potest facere maius bonum: & quod non est malum nõ potest facere maius malum. Si aũt habet in se rationem bonitatis vel malitie, ex hoc ipso habet quandam spẽm boni vel mali. ergo omnis circunstantia augẽs bonitatez vel malitiam constituit nouam speciem boni vel mali. ¶ ꝑ. Secundum dio. 4. c. de di. no, Malum causatur ex singularibus defectibus, quelibet autem circunstantia aggrauans malitiam habet specialem defectum: ergo quelibet circunstantia habet nouam speciem peccati: & eadem rõne quelibet augens bonitatẽ videtur addere nouam speciem boni. sicut q̃libet vnitas addita numero facit nouam speciem numeri. bonũ enim consistit in numero ꝑsidere & mensura.

Sed contra Magis et minus non diuersificãt speciem sed magis & minus est circunstantia addens in bonitate & malitia. ergo non oĩs circunstãtia addẽs in bonitate vel malitia constituit actũ moralẽ in spẽ boni vel mali.

Rñdeo Dõm, q sic dcm est circunstãtia dat spẽm boni vel mali actui morali in cõcretũ respicit specialem ordinẽ rõnis. cõtingit aũt qñq q circunstantia nõ respicit ordinẽ rõnis ĩ bono vl malo nisi ꝓsuppositis alia circũstãtia a qua actꝰ moralis hz speciẽ boni vel mali. sicut tollere alt quid in magna quantitate vel parua nõ respicit ordinẽ rationis in bono vel malo, nisi ꝓsuppositis aliqua alia conditiõe per quã actus habeat malitiam vel bonitatem: puta hoc qđ est esse alienũ, quod repugnat rõni. vnde tollere alienum in magna vel parua quantitate nõ diuersificat speciẽ peccati, tamẽ potest aggrauare vel diminuere peccatum. & similiter est in aliis malis vel bonis. vñ non oĩs circunstantia addẽs in bonitate vel malitia variat speciem moralis actꝰ.

Ad primũ Ergo dõm, q in his q̃ intendunt & remittunt, differentia intẽtionis & remissionis nõ diuersificat speciez: sicut qđ differt in albedine sm magis & minus nõ differt scõm speciem colonis. & simili qđ facit diuersitatem in bono vel malo sm intensionem & remissionem nõ facit differentiam moralis actꝰ sm speciem.

¶ Ad sm dõz quod circũstantia aggrauãs peccatũ vel augens bonitatem actus q̃ non habet bonitatem vel malitiam sm se, hz per ordinem ad aliam cõditionem actus vt dictũ est. & ideo non dat nouam speciem: sed auget bonitatem vel malitiam q̃ est ex alia conditione actus. ¶ Ad tertiũ dõm, q non q̃libet circũstãtia inducit singularem defectum sm seipaz: sed solũ sm ordinem ad aliquid aliud. & sibi non supaddit nouam ꝑfectionem nisi ꝓ compationẽ ad aliqđ aliud. & ꝑ tanto hz augeat bonitatem vel malitiã, non tñ semper variat speciem boni vel mali.

¶ De bonitate & malitia actus interioris voluntatis. Questio. 19.

DEinde considerandũz est de bonitate actus interioris voluntatis. ¶ Et circa hoc q̃runtur decem. Primo vtrum bonitas voluntatis dependeat ex obiecto. Secundo, vtrum ex solo obiecto dependeat. Tertio, vtrũ dependeat ex ratione. Quarto vtrum dependeat ex lege eterna. Quinto, vtruz ratio errans obliget. Sexto, vtrum voluntas cõtra legem dei seqũs rationem errãtem sit mala. Septimo, vtrum bonitas volũtatis in his q̃ sunt ad finem dependeat ex intentione finis. Octauo, vtrum quãtitas bonitatis vel malitie in voluntate sequatur quantitatẽ boni vel mali in intentione. Nono, an voluntatis bonitas dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam. Decimo, vtrum necesse sit voluntatem humanam conformari diuine voluntati in volito ad hoc quod sit bona.

¶ An bonitas voluntatis dependeat ex obiecto. Articu. I.

AD primum sic proceditur. Videtur quod bonitas voluntatis nõ dependeat ex obiecto. volũtas enim non potest esse nisi boni: q̃ malum est ꝑter voluntatem: vt dio. dicit. 4. ca. de di. no. Si igitur bonitas voluntatis iudicaretur ex obiecto, sequeretur q omnis voluntas esset bona & nulla esset mala. ¶ ꝑ. Bonum per prius inuenitur in fine. vnde bonitas finit inquantum huiusmodi non dependet ab aliquo alio: sed scõm ꝑhm in. 6. eth. Bona actio est finis, licet factio nũ quã sit finis, ordinatur em semp sicut ad finem ad aliquid factum, ergo bonitas actus voluntatis nõ dependet ex aliquo obiecto. ¶ ꝑ. Vnũqđq; quale est tale alteri facit: hz oĩs volũtatis est bonũ bõitate nãe. nõ g̃ ꝑt ꝑstare volũtati bonitatẽ moralẽ. moralis ergo bonitas volũtatis non dependet ex obo.

Sed contra Est, quod philosophus dicit in. 5. eth. quod iustitia est secundum quam aliqui volunt iusta, & eadẽ rõne virtus est secundum quã aliqui volunt bona: sed bona voluntas est que est secũdum virtutem. ergo bonitas voluntatis est ex hoc q aliqs vult bonum.

Rñdeo Dõm, q bonũ & malũ sunt ꝑ se dẽe actus volũtatis. nam bonũ & malum p se ad volũtatẽ ꝑtinẽt, sicut verũ & falsuz ad rõnẽ cuiꝰ actꝰ p se distinguit dẽa ꝑt & falsi; put dicimꝰ opinionẽ eẽ veram esse mali ex obiecto est. Constat aũt translmutationem actus de bonitate in malitiam constructionẽ esse inesse mali. Aduerte secũdo quod in litera ex his locis habes duas regulas generales de circunstantiis dantibus species moralibus actibꝰ. prima est nũcdicta q̃ quandocũq; circũstantia facit actũ de bono aut non bono malum, dat speciem. Scda est hic in articlo. 10. q qñcũq; circũstantia respicit speciale lem. i. fm se proprium ordinẽ rõnis dat speciem: vtraq; est exposita & vtrãq; opz nos tare et recolere in. q̃. 72. vbi de specificatione peccatoruz agitur.

¶ Super questio. 19. articu. 1.

CIrca primum articulum questio. 19. dubium occurrit de illa propositione, bonum & malum sunt per se differẽtie actus voluntatis, aut enim intendit de actibus voluntatis simpliciter aut in genere moris. si de actu voluntatis simpliciter tunc sequeretur quod vnus numero actus voluntatis substantialiter esset in duabus speciebus disparatis, quod non est intelligibile. pater sequela de consensu in adulterium propter furtum. Si de actu voluntatis vt est in genere moris, quum esse in genere moris actibus voluntatis actibus: sequitur quod nõ sint eorum per se differentie ille que sunt moralium per se differentie vt bonum & malum.

¶ Ad hoc dicitur q̃ quum bonum et malum vt a sancto tho. in prima parte questione. 48. articulo primo ad secundum didicimus, in solis moralibus constituant species: & actus voluntatis simpliciter sint in genere naturalium, oportet dicere quod bonum & malum non sunt per se differentie actus voluntatis. ita quod actus voluntatis non differunt specie secundum se. secundum per se, differentias boni & mali, sed quod idem est secundum species moralis. Quod autem actus voluntatis sint in genere naturalium etiam specifice, patet ex tribus supradictis. Primo ex distinctione actum voluntatis abs

I. q. 73. ar. 7. co. 7. 4. dis. 26. q. 3. ã. 2. q. 3 co. Et mal. q. 1. ã. 7.

admixtione moralium superius factis, triuz circa finē z triū circa ea que sunt ad finē. Secundo ex eo q̄ vnus numero actus voluntatis est in diuersis speciebus moralū disparatis. eo q̄ sunt eius accētia: sicut idem pomū in speciebus albi z dulcis. Tertio ex eo q̄ aliqs actus voluntatis hz oēm indifferens ad bonū z malū morale extra: p se autē ōrias alicuz non inuenit ipm. Cū autē huius oppositū nō intēdeat hic autor, nō solū ex predictis sz ex ptū habet littera

volente actum voluntatis sic secundum bonū z malū differentias distingui sicut actus rationis secūdū differētias veri z falsi. Cōstat enim q̄ vnus numero rōnis actus puta opinio actualis q̄ forte sedet est successiue verū z falsus absq; sui mutatione: qđ esset impossibile si differentia ꝑm verum z falsum esset per se diuisiua ac constitutiua actus rōnis, neq; esset aliquod vnum individuū colorīs est modo album, mō nigrū. Sicut igit actus rōnis suam habet absolute speciem differentiāq; constitutiuā susceptuam veri z falsi: ita actus volūtatis proprium hz genus differentias ac species in genere nature preuenientia genus z spēs moralium. Cūo autem hec littere verba accipiēda sint videndum restat. difficultatē habent nō solum ex parte tali: sed ex parte tali. scilz differentiarum. Plus esn exigit ad hoc qđ bonū z malū sint per se differentie actus q̄ qđ sint per se spectantia ad actum. facile ſ quidem ptz q̄ in diffinitione boni z mali moralis ponitur voluntatis actus qñ sunt circa voluntarium, ac per hoc ad perfectam secundi modi specēt: sed ad hoc quod sint per se differentie perfectas primi modi requiritur, que quō non sit duplr dici potest: aut qđ hic sumit per se vt distinguitur contra per aliud, et actus voluntatis in gñe actuū: vt sit sensus q̄ bonum z malum sunt actꝰ voluntatis dīe p se. i. nō p aliud in gñe actuū. z ꝑm hec ponit dīas inter actus humanos voluntatis z aliarū potēciarū: in hoc qđ bonū z malū distinguunt actus aliarum virtū mediātibus actibus volūtatis: qñ non nisi quatenus volūtarij sunt. Actus aūt volūtatis distinguunt per se. i. nō per aliquid aliud. Insinuatur quoq; q̄ licet bonū z malum sint per se differētie constitutiue cōdītionū supernenientiū actibus voluntatis, z nō ipsoꝝ actuū ꝑm se: applicando tñ eas ad actus ipsos respiciunt actus voluntatis per se, alios per aliud. aut q̄ hic sumitur per se. ppue vt distinguitur cōtra per accidēs: et actus voluntatis non in genere nature, sed vt est in genere motus: vt sit sensus q̄ bonum z malū moraliter sunt per se differentie actus voluntatis in genere motus. Et ꝑm hoc fundatur hic explicanda z hinc deducenda in sequenti articulo differentia inter bonitatem ac malitiam actus voluntatis z aliorum actuum humanorum, in hoc q̄ bonum z malum moralia ad alios actus vt sunt in genere motus se habent vt differentie per se, z ordinate inter se per accēs, vt z circumstantie. Ad actum vero voluntatis in genere motus se habent vt per se differentie: z non aliter: vt in sequenti articulo plenius patebit. Et hic proculdubio sensus est intentus ab authore ex subtilis valde est: sed difficultates eius in sequenti sunt clare articulo.

¶ Circa corpus eiusdem articuli dubium est an eodem modo sumantur bonum z malum in responsione: quā ō: bonū z malū sint per se differentie actꝰ voluntatis: z in eius subiuncta ratione: quam subditur: nam bonū z malum per se ad voluntatem pertinent sicut verū z falsum ad rationem. Quod esn eodē modo sumantur sz de bono z malo morali, tractatus ipse moralis

vel falsaz, vnde voluntas bona z mala sunt actus differentes ꝑm speciem. differētia aūt speciei in actibus est ꝑm obiecta: vt dictum est. z ideo bonū z malum in actibus voluntatis proprie attenditur ꝑm obiecta.

Ad primum Ergo dōm, q̄ voluntas non semper est veri boni, sed quādoq; est apparentis boni, quod quidem habet rationem aliquam boni, non tamē simpliciter cōuenientis ad appetendū, z propter hoc actus volūtatis nō est bonus semper sed aliquando malus.

¶ Ad scōm dōz, q̄ cūius aliquis actus possit esse vltimus finis hominis ꝑm aliquem modū, non tamē talis actus est actus volūtatis: vt supra dictū est. ¶ Ad tertium dōm q̄ bonum per rationem representat voluntati vt obm, z inquantum cadit sub ordine rationis pertinet ad genus motus, z causat bonitatem moralem in actu voluntatis, rō enim principium est humanorum z moralium actuum: vt supra dictum est.

¶ Utrum bonitas voluntatis dependeat ex solo obiecto. Arti. 2.

Ad scm Sic proceditur. Videtur, q̄ bonitas voluntatis non dependeat solum ex obiecto. finis enim affinior est volūtati quam alteri potentie: sed actus aliarum potentiarum recipiunt bonitatem non solum ex obiecto, sed etiam ex fine vt ex supradictis patet. ergo etiam actus voluntatis recipit bonitatem non solum ex obiecto, sed etiam ex fine. ¶ Ꝑ. Bonitas actus nō solum est ex obiecto, sed etiam ex circumstantijs: vt supra dictum est: sed ꝑm diuersitatem circumstantiarum contingit esse diuersitatem bonitatis z malitie in actu voluntatis: puta q̄ aliquis velit quando debet, z vbi debet, z quantum debet, z quomodo debet vel put debet. ergo bonitas voluntatis non solum dependet ex obiecto, sed etiam ex circumstantijs. ¶ Ꝑ. Ignorantia circumstantiarum excusat malitiam voluntatis: vt supra habitum est: sed hoc non esset nisi bonitas z malitia voluntatis a circumstantijs dependeret. ergo bonitas z malitia voluntatis dependet ex circumstantijs et nō a solo obiecto.

Sed cōtra ex circumstantijs inctum hmōi actꝰ nō hz spēm vt supra dictū est: sed bonū z malum sunt specifice differētie actus volūtatis: vt dictum est, ergo bonitas z malitia voluntatis non dependent ex circumstantijs: sed ex solo obiecto.

Rñdeo Dōm, q̄ in quolibet genere quāto aliqđ est ꝑfectius tāto est simplicius, z in paucioꝝ cōsistēs: sicut prima corpa sunt simplicia: z ideo inuenimus quod ea que sunt prima in quolibet genere sunt aliquo modo simplicia z in vno consistunt. principiū aūt bonitatis z malitie humanoꝝ actuū est ex actu volūtatis. z tō bonitas z malitia volūtatis ꝑm aliqđ vnū attēditur, aliorū vō actuū bonitas z malitia pōt ꝑm diuersa attendi. illud aūt vnū qđ est principiū in quolibet genere, nō est per accidens, sed per se: q̄ omne q̄ est per accidens reducitur ad id quod est per se sicut ad principium, z ideo bonitas voluntatis ex solo vno illo dependet quod per se facit bonitatem in actu. s. ex obiecto z non ex circumstantijs que sunt quedam accidentia actus.

Ad pmū Ergo dicendum, quod finis est obiectū voluntatis, nō aūt aliarū virtū. vñ quantū ad actū voluntatis nō differt bonitas q̄ est ex obiecto a bonitate que est ex fine: sicut in actibꝰ aliarum virtū. nisi forte per accidēs, ꝓout finis dependet ex fine: z voluntas ex voluntate.

¶ Ad ſm dōm, q̄ suppositio q̄ voluntas sit bona, nulla circūstātia pōt eā facere malā. Nō ergo vt q̄ aliqs vult aliqđ bonū qñ nō debet, potest intelligi 2ª. Uno mō ita q̄ ista circūstantia referat ad volitū. z sic volūtas non est bona: q̄ velle facere aliqđ qñ non dz fieri, non est velle bonū. Alio mō ita q̄ referat ad actum volēdi. z sic impossibile est q̄ aliqs velit bonū qñ non dz: q̄ sp hō dz velle bonū, nisi forte p accūs inctū aliqs volēdo hoc bonū impedit, ne tñc velit aliqđ bonū debitū: z tunc nō incidit malū ex eo q̄ aliqs vult illud bonū, sed ex eo q̄ nō vult aliud bonū. z similiter dōm est de aliis circūstātijs.

¶ Ad tertiū dōm, quod circūstantiarū ignorātia excusat malitiam voluntatis scōm qđ circumstantie se tenent ex parte voliti, inctum. s. ignorat circūstātias actus quē vult.

uerte vltima verba. Et scito quod tria insinuant, primo quod differt tunc bonitas obiecti a bonitate finis in actu voluntatis quando finis pendet ex fine. Secundo quod tunc etiam differt quando voluntas pendet ex voluntate. Tertio quod vtrunque horum est per accidens. Primum significat quod quando sunt plures fines per se subordinati z voliti simul: vt cum quis vult medicinam sanitatiuam propter aduandam militiam propter victoriam, formalis bonitas obiecti puta esse sanum differt a bonitate alterius finis puta militie. Secundum vero quod quando volūtas vnius finis puta adulterij dependet ex voluntate alterius per accidens: finis priorīs puta furti: vt quum quis vult adulterari vt furetur malitia quoque obiecti puta adulterij differt a malitia finis puta furti. Tertium autem scilicet quod vtrunque horum est per accidens significat quod accidit actui voluntatis differentia hec bonitatis vtreque modo: quia accidit fini subordinari alteri fini: et accidit voluntati dependere ex alia voluntate: sicut accidit mouenti quod moueatur: nisi etiam accideret omni fini z omni volitioni conuenire. Ide differentia autem vtriusque bonitatis in actibus aliarum virtum hic tacta in sequenti questione ex propositu erit sermo diffusus.

¶ Circa predicta verba dubium occurrit: quis differentia finis z eius quod est ad finem non per accidens spectat ad voluntatem, nec voluntas per accidens intendit z eligit ergo non solum per accidens sed per se differt quo ad voluntatem bonitas ex fine, z ex obiecto. Illa enim ad intentionem hec ad electionem spectat.

¶ Super ar. 2.

In articulo secundo eiusdem questionis in responsione ad primum: ad

¶Ad hoc dicitur qđ licet nihil illorum assumptorum concurrat per accidens ad voluntatem, negandus tamē est sequela: quia bonitas finis et eius quod est ad finem vt sic, est vna numero: licet finis et id quod est ad finem distinguantur. Unde id quod est ad finem dupliciter comparari potest ad voluntatem. Uno modo vt sic: et nō habet aliā bonitatem: sed finis est eius ratio formalis. Alio modo secundū aliquam aliam propriam bonitatem: et sic nō est vt ad finem: sed vt seorsum volitum. Et tunc differt bonitas obiecti a fine: sed per accidens: vt in littera dicitur.

1.qō.21. a.1.col.

¶Super articulum.3.4.6.

Circa materiam quinti et sexti articuli omisso textu quarto: aduerte confessor quod dispositio erronee rationis fit non solum per oppositam rationem aut veritatis cognitionem sed etiam per exclusionem ad applicationem ad opus. verbi gratia mulier audiēs a predicatore quod vti alienis capillis est peccatum mortale, quia est simulatio: cōcipiēsque ex ratione audita et authoritate predicatoris talem vsum esse peccatum mortale: et ex alia parte vellet vti huiusmodi capillis: et inde ratione, hinc appetitu mouente nescit soluere motiua rationis erronee contrarie apparenti suo: tamen putans absq; solutione rationis id sibi licere: vtitur talibus capillis. In hoc et similibus non est proprie loquendo voluntas discordans a ratione errante: quia non fit contra conscientiam: et ratio est quia licet maneat ratio errans in se non manet tamen applicata ad hoc vel le nec actualiter nec virtualiter: sed deponitur applicatio illa: ac per hoc erronea cōscientia que in applicatione consistit: licite autem hoc absq; vlla alia ratione fit etiam si ex impetu vel libito fiat: quia ratio erronea non habet in se vnde liget: sed quatenus acceptatur. vnde ex quacunq; causa non acceptetur vel in se vel in applicatione non ligat.

1.qō.21. a.1.col.

¶Utrum bonitas voluntatis dependeat ex ratione. Artic.3.

Ad tertiū Sic procedit. Uidetur qđ bonitas voluntatis nō dependeat a ratione. prius enī non dependet a posteriori: sed bonum pertinet ad voluntatem, prius quam ad rationem: vt ex supra dictis patet. ergo bonum voluntatis non depēdet a ratione. ¶Preterea. Philosophus dicit in.6. ethicoꝝ, Quod bonitas intellectus practici est verum cōforme appetitui recto: appetitus autem rectus est voluntas bona: ergo bonitas rationis practice magis dependet a bonitate voluntatis, quam econuerso.

¶Preterea. Mouens non dependet ab eo quod mouetur, sed econuerso: voluntas autem mouet rationem et alias vires, vt supra dictum est. ergo bonitas voluntatis nō dependet a ratione.

Sed contra est quod Hilarius dicit in decimo de trinitate, Immoderata est omnis susceptarum voluntatū pertinacia vbi non rationi voluntas subiicitur sed bonitas voluntatis cōsistit in hoc qđ nō sit immoderata. ergo bonitas voluntatis dependet ex hoc qđ sit subiecta rationi.

Respondeo Dicendum, quod sicut dictum est, bonitas voluntatis propie ex obiecto depēdet. obiectum autem voluntatis proponitur ei per rationem: nam bonum intellectum est obiectum voluntatis proportionatum et. bonum autem sensibile vel imaginarium non est proportionatum volūtati, sed appetitui sensitiuo: quia volūtas potest tendere in bonum vniuersale, quod ratio apprehēdit. appetitus autem sensitiuus non tendit nisi in bonū particulare qđ apprehēdit vis sensitiua. et ideo bonitas voluntatis dependet a ratione eo modo quo dependet ab obiecto.

Ad primū Ergo dicendum, quod bonum sub ratiōe boni idest appetibilis per prius pertinet ad volūtatem quam ad rationem: ꝫ tamē per prius pertinet ad rationem sub ratione veri quaꝫ ad volūtatem sub ratione appetibilis: quia appetitus voluntatis non potest esse de bono nisi prius a ratione apprehendatur.

¶Ad secundum dicendum, quod philosophus ibi loquitur de intellectu practico secundum quod est consiliativus et ratiocinativus eorum que sunt ad finem, sic enim perficitur per prudentiam. In his autem que sūt ad finē rectitudo rationis cōsistit in conformitate ad appetitum finis debiti: sed tamen et ipse appetitus finis debiti presupponit rectam apprehensionem de fine qui est per rationem.

¶Ad tertium dicendum, quod voluntas quodammodo mouet rationem: et ratio aliomodo mouet voluntatem ex parte scilicet obiecti: vt supra dictum est.

¶Utrum bonitas voluntatis dependeat ex lege eterna. Artī.4.

Ad quartum Sic procedi-tur. Uidet, quod bonitas voluntatis humane non depēdeat a lege eterna. vnius enim vna est regula et mensura sed regula humane voluntatis est ex qua eius bonitas dependet ratio recta. ergo non dependet bonitas voluntatis a lege eterna.

¶Ꝑ. Mensura est homogenea mensurato: vt dicitur.10.met. Sed lex eterna non est homogenea voluntati humane. ergo lex eterna non potest esse mensura voluntatis humane vt ab eo bonitas eius depēdeat.

¶Preterea. Mensura debet esse certissima: sed lex eterna est nobis ignota. ergo non potest esse nostre voluntatis mensura, vt ab ea bonitas voluntatis nostre dependeat.

Sed contra Est, quod Augustī. dicit. 22. lib. contra Faustum, Quod peccatum est factum vel concupitum aliquid contra eternam legem: sed malitia voluntatis est radix peccati: ergo cum malitia bonitati opponatur, bonitas voluntatis dependet a lege eterna.

Respōdeo Dicendum, quod in omnibus causis ordinatis effectus plus dependet a causa prima quā a causa secunda: quia causa secunda non agit nisi in virtute prime cause. Quod aūt ratio humana sit regula voluntatis humane ex qua eius bonitas mensuret, hꝫ ex lege eterna que est ratio diuina vnde in psal. dicitur. Multi dicunt, quis ostendit nobis bona: signatū est sup nos lumen vultus tui domine quasi diceret lumen rationis quod in nobis est, intārum potest nobis ostendere bona, et nostram voluntatem regulare, inquantum est lumen vultus tui idest a vultu tuo deriuatum. vnde manifestum est quod multomagis dependet bonitas volūtatis humane a lege eterna quā a ratione humana. et vbi dicit humana ratio, oportet ad rationem eternam recurrere.

Ad primum Ergo dicendum, qđ vnius rei non sunt plures mensure proxime: possunt tamē esse plures mensure, quarum vna sub alia ordinetur. ¶Ad secundum dicendū, quod mensura proxima est homogenea mensurato, non autem mensura remota. ¶Ad tertium dicendum, quod licet lex eterna sit nobis ignota secundum quod est in mente diuina: innotescit tamen nobis aliqualiter, vel per rationem naturalem que ab ea deriuatur vt propria eius imago, vel per aliqualem reuelationem superadditam.

¶Utrū voluntas discordans a ratione errāte, sit mala. Ar.5.

Ad quintū Sic proceditur. Uidetur, quod voluntas discordans a ratione errante non sit mala. ratio enim est regula voluntatis humane, inquantuꝫ deriuatur a lege eterna, vt dictum est: sed ratio errans non deriuatur a lege eterna. ergo rō errans non est regula volūtatis humane: nō est ergo volūtas mala si discordat a ratione errante. ¶Ꝑ. Secundum augu. inferioris potestatis preceptum non obligat si contrarietur precepto potestatis superioris, sicut si proconsul iubeat aliquid quod imperator phibet: sed ratio errans quandoq; proponit aliquid quod est contra preceptum superioris scilicet dei cuius est summa potestas. ergo dictamen rationis errantis non obligat. non est ergo voluntas mala si discordet a ratione errante. ¶Ꝑ. Omnis voluntas mala reducitur ad aliquam speciem malitie: sed volūtas discordans a ratione errante nō pōt reduci ad aliq̄ speciem malitie: puta si ratio errans errat in hoc quod dicat esse fornicandum, voluntas eius qui fornicari non vult ad nullam malitiam reduci potest. ergo voluntas discordans a ratione errante non est mala.

Sed Cōtra sicut in primo dictū est, Cōsciētia nihil aliud est q̄ applicatio scientie ad aliquem actū: sciētia aūt in ratione est voluntas. ergo discordans a ratione errante est contra conscientiā: sed oīs talis volūtas est mala: ꝺi em̄ ro.14. Omne quod non est ex fide, pcm̄ est. i. omne quod est cōtra conscientiam. ergo voluntas discordās a ratione errāte est mala.

Rñdeo Dicendū, quod cū conscientia sit quodāmodo dictamē rōnis, est enim quedā applicatio scientie ad actum: vt in primo dictū est: idē est q̄rere vtrū voluntas discordās a rōne errante sit mala: quod querere vtrū conscia errās obliget. ¶Circa qđ aliq̄ distinxerūt tria genera actuū: quidā enim sunt boni ex genere, quidā sunt indifferētes: quidā sunt mali ex genere. Dicunt ergo quod si rō vel conscientia dicat aliquid esse faciendum qđ sit bonū ex suo genere: non est ibi error. Similiter si dicat aliquid nō esse faciendū qđ est malū ex suo genere eadē est. rōne precipiuntur bona, que phibētur mala. sed si rō vel cōsciētia dicat alicui qđ illa que sunt secundū se mala homo teneatur facere ex precepto, vel quod illa que sunt scōm se bona sint prohibita, erit ratio vel cōscia errans: et simiꝫ si ratio vel cōscia dicat alicui q̄ id qđ est sm se indifferēs (vt leuare festucam de terra) sit prohibitum vel preceptum, erit ratio vel conscientia errans. Dicit ergo q̄ ratio vel cōsciētia errans circa indifferentia siue p̄cipiēdo siue prohibēdo obligat, ita q̄ volūtas discordās a tali rōne errāte, erit ma

2.di. q.3. co.
3.pa. 4.bi. ꝺ.3. q.3. ad.2. Et ꝺ. 17.a. Et ꝺ. q.2. ad.8 Et q̄. ar.2. Et q̄. ar.1. 15.q. 9.ar. cor. et ro. lec.20. 2.et q̄. co.fi. Et q̄. 5.co.

la z peccatū:sed ratio vel cōscientia errās precipiendo ea que sunt p se mala,vel prohibendo ea que sunt p se bona z necessaria ad salutem,nō obligat.vñ in talibus voluntas discordās a ratione vel cōscientia errante non est mala.Sed hoc irrationabiliter dicitur.in indifferentibus eñ voluntas discordās a ratione vel cōscientia errāte est mala aliquo modo propter obiectum,a quo bonitas vel malitia bonitatis dependet.nō autem propter obiectum secundum sui naturā:sed secūdum quod per accidens a ratione apprehenditur vt malū ad faciendum vel ad vitandum:z qz obiectum voluntatis est id,quod proponitur a ratione vt dictū est,ex quo aliquid proponitur a ratione vt malum,voluntas dum in illud fertur accipit rationem mali. hoc autem cōtingit non solum in indifferentibus:sed etiā in per se bonis vel malis,nō solum enim id quod est indifferens potest accipere rationez boni vel mali per accidens,sed etiā id quod est bonū potest accipere rationem mali:vel illud quod est malum rationē boni ppter apprehensionem rationis:puta abstinere a fornicatione bonum quoddam est:tñ in hoc bonum non fertur voluntas,nisi secundū qz a ratione proponitur. Si ergo proponaz vt malum a ratione errante: fertur in hoc sub ratione mali,vnde voluntas erit mala:qz vult malū: nō quidem id qō est malum per se:sed id qō est malum per accidens propter apprehensionem rationis:z similiter credere in Christū est per se bonum z necessariuz ad salutem:sed voluntas nō fertur in hoc nisi sm qz a ratione proponitur.vnde si a ratione proponatur vt malum voluntas feretur in hoc vt malum, non quia illud sit malum sm se:sed quia est malum per accidens ex apprehēsione rationis.z ideo philosophus dicit in. 7. ethi. Quod per se loquendo incontinens est qui non sequitur etiam rōnem rectam:per accidens autem qui non sequitur rationem falsam. Unde dicendum quod simpliciter omnis voluntas discordās a ratione,siue recta siue errante semper est mala.

Ad primū Ergo dōz,quod iudiciū rationis errantis licet non deficiatur a deo: tamen ratio errās iudicium suum proponit vt verum:z per consequens vt a deo deficiatum a quo est omnis veritas. Ad secundum dicendum, quod verbum Aug.habet locū quando cognoscitur quod inferior potestas precipit aliquid contra preceptum superioris potestatis.Sed si aliquis crederet quod preceptum proconsulis esset preceptum imperatoris contemnendo preceptum proconsulis contemneret preceptum imperatoris. Et similiter si aliquis homo cognosceret qz ratio humana dictaret aliquid contra preceptum dei non teneretur rationem sequi: sed tunc ratio non totaliter esset errans,sed quando ratio errans proponit aliquid vt preceptum dei,tunc idem est cōtemnere dictamen rationis z dei preceptum. Ad tertiū dōm, qz rō quādo apprehēdit aliquid vt malum semper apprehēdit illud sub aliqua ratiōe mali:puta qz cōtrariat diuino precepto vel qz est scādalum, vel propter aliquod huiusmodi:z tunc ad talem speciem malitie reducitur talis mala voluntas.

Utrū voluntas concordans rationi errāti sit bona. Art.6.

Ad tertiū Sic proceditur. Uidetur,qō voluntas concordans rationi erranti sit bona. Sicut enim voluntas discordās a rōne tendit in id quod ratio iudicat malum,ita voluntas concordās rationi tendit in id qō ratio iudicat bonū: sed voluntas discordans a ratione etiam errante est mala,ergo voluntas concordans rationi etiam erranti est bona. Cp. Voluntas concordans precepto dei z legi eterne semper est bona:sed lex eterna z preceptū dei proponitur nobis per apprehensionem rationis etiam errātis ergo voluntas concordans etiam rationi errāti est bona. Cp. Voluntas discordās a ratione errāte est mala.si ergo voluntas concordans rationi erranti sit etiam mala,videtur quod omnis voluntas habentis rationem errantem sit mala, z sic talis homo erit perplexus, z ex necessitate peccabit:quod est inconueniens.ergo voluntas concordans rationi erranti est bona.

Sed contra Uoluntas occidentiū apōs erat mala:sed tñ concordabat rationi erranti ipsorum:sm illud Joan.16. Uenit hora vt omnis qui interficit vos arbitretur obsequium se prestare deo. ergo voluntas concordans rationi erranti potest esse mala.

Respondeo Dōm,qz sicut pmissa questio eadē est cū questione qua qritur vtrū cōscientia erronea liget,ita ista questio eadē est cū illa qua qritur vtrū cōscientia erronea excuset.Hec añt questio dependet ab eo quod supra de ignorantia dictum est. dictum est enim supra quod ignorantia quandoq causat inuoluntarium quandoque autem non. Et quia bonum z malum morale consistit in actu inquantum est voluntarius(vt ex premissis patet)manifestum est quod illa ignorantia que causat inuoluntarium tollit rationem boni z mali moralis,non autem illa que inuoluntarium non causat. Dictum est etiam supra quod ignorantia que est aliquo modo volita siue directe,siue indirecte,non causat inuoluntarium,z dico ignorantiam directe voluntariam in quam actus voluntatis fertur. Indirecte autem propter negligentiā ex eo qō aliqs nō vult illud scire qō scire tenetur,vt supra dictū est. Si igitur ratio vel conscientia erret erroe voluntario vel directe, vel propter negligentiam,quia est error circa id quod quis scire teneretur: tunc talis error rationis vel conscientie non excusat,quin voluntas concordans rationi vel conscientie sic erranti sit mala. Si autez sit error qui causat inuoluntarium prouenies ex ignorantia alicuius circunstantie absq omni negligentia:tunc talis error rationis vel conscientie excusat vt voluntas concordans rationi erranti non sit mala.puta si ratio errans dicat quod homo teneatur ad vxorem alterius accedere, voluntas concordans huic rationi erranti est mala:eo quod error iste prouenit ex ignorantia legis dei quam scire tenetur. Si autem ratio erret in hoc quod credat aliquam mulierem submissam esse suam vxorem,z ea petente debitum velit eam cognoscere excusatur voluntas eius vt non sit mala: quia error iste ex ignorantia circunstantie prouenit que excusat z inuoluntarium causat.

Ad primum Ergo dicendum, qz sicut diony.dicit in 4.cap.de di.nomi.Bonum causatur ex integra causa,malum autem ex singularibus defectibus,z ideo ad hoc quod dicatur malus id in quo fertur voluntas sufficit,siue quod secundum suam naturam sit malum,siue qz apprehendatur vt malum:sed ad hoc quod sit bonum requiritur quod vtroq modo sit bonum. Ad secundum dicendum, quod lex eterna errare non potest:sed ratio humana potest errare:z ideo voluntas concordās rationi humane non semper est recta, nec semper est concordans legi eterne. Ad tertium dicendum, quod sicut in syllogisticis vno inconuenienti dato necesse est alia sequi,ita in moralibus vno inconuenienti posito ex necessitate alia sequuntur: sicut supposito quod aliquis querat inanem gloriaz, siue propter inanem gloriam faciat quod facere tenetur siue dimittat, semper peccabit. Nec tamen est perplexus:quia potest intentionem malam dimittere.z similiter supposito errore rationis vel conscientie qui procedit ex ignorantia non excusante necesse est quod sequatur malum in voluntate.nec tamen est homo perplexus:quia potest ab errore recedere cum ignorantia sit vincibilis z voluntaria.

Utrum voluntatis bonitas in his que sunt ad finez dependeat ex intentione finis.

Articu.7.

Ad septimū Sic procedit. Uidetur quod bonitas voluntatis non dependeat ex intentione finis.Dictum est enim supra, quod bonitas voluntatis dependet ex solo

Super ar.7.

Circa titulum articuli septimi:sed uerte quod licet hactenus de voluntate idest de actu interiori voluntatis in hac questione tractatuz sit in hoc articulo questio est de voluntate id est de actu interiori voluntatis vt distinguitur contra intentionem. Ea autem necessitas questionis huius fuit:quia voluntas ab intentione sepe distingui solet z plurimum intentio indicari in continuis motum frequentia voluntasq ex intentione accusari vel excusari.

2.d.38. ar.4.ad 4.z.ā.5 col.2.d. 40.ā.2. z in expolit.

¶ Super articulum octauum.

In titulo articuli octaui voluntas sumitur vt in precedenti articulo.

¶ In corpore eiusdē articuli: aduerte primo quod autor plus determinat quā queri erit: queritur enim de quantitate voluntatis et intentionis, determinat autem de quantitate predictorum z actus etiam exteriorīs z hoc ad perfectionem doctrine: et propter identitatem rationis quo ad hoc in voluntate et actu exteriori subtilis impedimentis. Aduerte secundo quod in litera distinguitur tam voluntas quam actus exterior respectu scilicet secundum se z vt stat sub intentione: et dicitur qō nec quantitas ex obiecto nec quantitas ex modo intentionis descendit necessario in actum volitionis: aut actus exteriorīs secundum se seu materialiter id est vt tendunt in sua obiecta propria: sed quantitas vtrāq; scilicet ex obiecto et modo intentionis redundat in vtrumq; actum scilicet voluntatis et exteriorīs vt stant sub intentione seu formaliter id est vt tendunt in finem quem respicit intentio.

¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli dubium occurrit quomodo verificetur quod quantum mala est intentio tantum mala est voluntas: an scilicet verificatur de voluntate materialiter z secundum se aut formaliter z vt stat sub intentione. Si secundo modo nulla est differentia inter quantitatem bonitatis z malitie in hoc quoniam vt in corpore articuli patet quantitas intentionis bone redundat in voluntatem z actū formaliter. Si primo modo sic communiter falsum manifeste: quoniam nequa malitia necessario descēdit ex intentione in voluntatem materialiter.

3. art. 7. ad. 2. Et mal. q. 2. ā. 2. ad. 9.

¶ Ad hoc dicitur qō ea que dicta sunt in corpore articuli verificantur de quantitate bonitatis et malitie. Et de bonitate quidem in litera patet: de malitia aūt eisdem rationibus probatur: q enim quantitas mala intentionis ex obiecto non necessario descendit obiecto: sed in his que sunt ad finem aliud est obiectum voluntatis, z aliud finis intentus. ergo in talibus bonitas voluntatis nō dependet ab intentione finis. ¶ 2. Velle seruare mandatū dei pertinet ad voluntatem bonam: sed hoc potest referri ad malum finem scilicet ad finem inanis glorie vel cupiditatis dum aliquis vult obedire deo propter temporalia cōsequenda, ergo bonitas voluntatis non dependet ab intentione finis. ¶ Preterea. Bonum z malum sicut diuersificant voluntatē ita diuersificant finē. sed malitia volūtatis nō dependet a malitia finis intēti q̄ enī vult furari vt det eleemosynam voluntatē malam habet, licet intendat finem bonū. ergo etiam bonitas voluntatis non dependet a bonitate finis intenti.

Sed contra est, q̄ aug. dicit. 9. confessionum, q̄ intentio remuneratur a deo: sed ex eo aliquid remuneratur a deo, q̄ est bonum. ergo bonitas voluntatis ex intentione finis dependet.

Rñdeo dōm, q̄ intētio dupl'r se pōt habere ad voluntatem, vno modo vt precedens, alio mō vt concomitās. Precedit quidem causaliter intentio voluntatem, quādo aliquid volumus propter intentionem alicuius finis: z tunc ordo ad finem considerat vt ratio quedam bonitatis ipsius voliti, puta cum aliquis vult ieiunare propter deum, habet enim ieiunium rationem boni et hoc ipso quod fit ppter deū. vnde cum bonitas voluntatis dependeat a bonitate volīti, vt supra dictū est, necesse est quod dependeat ex intentione finis: consequitur autem intentio voluntatem quando accedit voluntati preexistenti, puta si aliqs vellet aliquid facere, z postea referat illud in deum, z tunc prime voluntatis bonitas non dependet ex intentione sequenti, nisi quatenus reiteratur actus voluntatis cum sequenti intentione.

Ad primū Ergo dōm, q̄ qñ intentio ē causa volēdi, ordo ad finē accipitur vt quedā rō bonitatis in obiecto: vt dictū est. ¶ Ad secundum dicendum quod voluntas nō potest dici bona si sit intētio mala causa volēdi. qui enim vult dare eleemosynam propter inanem gloriā consequēdā: vult id quod de se est bonū sub ratione mali. z ideo prout est volitū ab ipso est malum. vnde volūtas eius est mala. Si si intētio sit cōsequēs: tunc volūtas potuit esse bona, z per intentionem sequentem non depranatur ille actus volūtatis q̄ precessit sed actus voluntatis qui iteratur. ¶ Ad tertium dicendum, quod sicut iam dictum est, malum contingit ex singularibus defectib⁹, bonum autem ex tota z integra causa. vnde siue voluntas sit eius quod est secūdum se malum z sub ratione boni, siue sit boni sub rōne mali, semper volūtas erit mala: sed ad hoc quod sit volūtas bona: requiritur quod sit bona sub ratiōe boni, id est, q̄ velit bonū et propter bonum.

¶ Utrū quantitas bonitatis vel malitie in voluntate sequatur quantitatem boni vel mali in intentione.

Arti. 8.

Ad octauū Sic procedi tur. Uī, q̄ quātitas bonitatis in volūtate dependeat ex quātitate bonitatis in intentione. q̄ super illud Matth. 12. Bon⁹ hō de thesauro bono cordis sui pfert bona: dicit glo. Tātū bonū facit, quātū intēdit: sed intentio nō soli[illegible] bonitatē actui exteriori: sed etiā volūtati, vt dictū est. ergo tm̄ aliquis hz bonā volūtatē quātū intēdit. ¶ 3. Augmētata cā augmētatur effectus: sed intētionis bōitas est causa bone volūtatis. ergo quātū quis intēdit de bono tm̄ volūtas est bona. ¶ 4. In malis quantū aliquis intendit: tantū peccat. si enim aliquis prosciens lapidem intenderet facere homicidium: reus esset homicidij: ergo pari ratione in bonis tm̄ est bona voluntas, quantum aliquis bonum intendit.

Sed contra Potest esse intentio bona z volūtas mala. ergo pari ratione potest esse intentio magis bona, z voluntas minus bona.

Respōdeo dōm, q̄ circa actum z intentionem finis duplex quātitas pōt cōsiderari. Una ex parte obiecti: q̄ vult maius bonum vel agit. Alia ex intentione actus, q̄ intense vult vel agit qō est maius ex parte agentis. Si igitur loquamur de quātitate vtriusq; quantum ad obiectum: manifestum est quod quantitas actus non sequitur quantitatem intentionis. quod quidem ex parte actus exterioris contingere potest dupliciter. Uno modo, q̄ obiectum quod ordinatur ad finem intentum non est proportionatum fini illi: sicut si quis varet decem libras: non posset consequi suam intentionem si intenderet emere rem valentem cētum libras. Alio modo propter impedimenta que superuenire possunt circa exteriorem actum que non est in potestate nostra remouere: puta aliquis intendit ire vsque Romam, z occurrunt ei impedimenta quod nō potest hoc facere. sed ex parte interioris actus voluntatis non est nisi vno modo q̄ interiores actus volūtatis sunt in potestate nostra: non autem exteriores actus: sed voluntas potest velle aliquod obiectum non proportionatū fini intēto: z sic voluntas que fertur in illud obiectum absolute cōsideratum non est tantum bona quantum est intentio. sed quia etiam ipsa intentio quodammodo pertinet ad actum voluntatis inquantum scilicet est ratio eius, propter hoc redundat quantitas bone intentionis in voluntatem inquantum scilicet voluntas vult aliquod bonum magnum vt finem: licet illud per quod vult consequi tantum bonum non sit dignum illo bono. Si vero consideretur quantitas intentionis z actus secundum intentionem vtriusq;, sic intensio intentionis redundat in actum interiorem z exteriorem voluntatis, q̄ ipsa intētio quodāmodo se habet formaliter ad vtrūque, vt ex supradictis pz, licet materialiter intentione recta existente intensa possit esse actus interior vel exterior non ita intensus materialiter loquendo, puta cuz aliquis nō ita intēse vult medicinam sumere, sicut vult sanitatem, tamen hoc ipsum quod est intense intendere sanitatem redundat formaliter in hoc qō est intense velle medicari. ¶ Sed tamen hoc est cōsiderādū qō intētio actus interioris vel exterioris pōt referri ad intētionē vt obūm. puta cū aliquis intēdit intē se velle, vel aliquid intense operari, z tm̄ non propter hoc intense vult vel operatur: quia quantitatē intenti boni non sequitur bonitas actus interioris vel exterioris, vt dictū est. Et inde est q̄ non quantum aliquis intendit mereri meretur q̄ quantitas meriti cōsistit in intentione actus vt infra dicetur.

Ad primum Ergo dicendum, q̄ glossa illa loquitur dat in voluntatem secundum se, patet ex hoc q̄ intendens aliquod magnum malum potest velle vt aliquo medio non sufficiēter consono tanto malo: sicut si qs vellet emere episcopatum z offerret solas preces. Quod etiam quantitas male intentionis ex modo non descendat in quantitatē actus secundum se: patet ex hoc quod cōtingit intense intendentē adulterium, minus libenter frangere murum per quem ingrediatur ad intentum habendum. Quū igitur non oporteat esse verum quod quantum mala est intentio tantus malus sit voluntas materialiter: relinquitur vt verificetur hoc dictum de voluntate formaliter id est vt stat sub intentione. Et ad obiectionem contra hoc dicitur qō stante hoc saluatur differētia inter quantitatem bonitatis z malitie, in hoc quod quantitas malitie intētionis est secundum quantitatem malitie voluntatis formaliter, sicut quod absolute cōstituit eam tantum malam: quantitas vero bonitatis intentionis non oportet quod sit quantitas bonitatis voluntatis. Et ratio differentie est: quia sicut simpliciter ad simpliciter: ita magis ad magis. Constat autem quod malitia in intentione sufficit ad constituendam voluntatem malam, bonitas autem non: quia bonum constat ex causa integra, malum autem ex particularibus defectibus. vnde vando elemosynam propter inanem gloriam non solum intentio est mala sed et actus formaliter: et consequenter quanto peior est intentio tanto peior erit actus formaliter: sicut absolute conceditur quod actus dantis eleemosynam propter inanem gloriaz est magis malus: ita absolute concedendum est quod actus dantis elemosynam propter maximā affectionem inanis glorie est peior. Et similiter si fiat propter maius malum: puta subuersionem fidei, sed furando diuitem propter subuenien-dum pauperibus bonitas intentionis non constituit bonitatem actus: z consequenter quātitas bonitatis in

quantum ad reputationē dei qui precipue considerat intentionem finis. Unde alia glossa dicit ibidem quod thesaurus cordis interio est ex qua deus iudicat opera, bonitas enim intentionis (vt dictum est) redundat quodammodo in bonitatē voluntatis que facit etiam exteriorem actum apud deum meritorium. ¶ Ad secundum dicendum, q̄ sola bonitas intentionis non est tota causa bone voluntatis, vnde ratio non sequitur. ¶ Ad tertium dicendum, quod sola malitia intentionis sufficit ad malitiam voluntatis. & ideo etiam quantum mala est intentio, tantum etiam mala est voluntas: sed non est eadem ratio de bonitate: vt dictum est.

¶ Utrum bonitas voluntatis dependeat ex conformitate ad voluntatem diuinam. Arti. 9.

Ad nonum Sic proceditur. Uidetur quod bonitas voluntatis humane nō dependeat ex conformitate voluntatis diuine. Impossibile est enim voluntatem hominis conformari voluntati diuine: vt patet per id quod dicitur esa. 55. Sicut exaltātur celi a terra, ita exaltate sunt vie mee a vijs vestris, & cogitationes mee a cogitationibus vestris. Si ergo ad bonitatem voluntatis requireretur conformitas ad diuinam voluntatem sequeretur quod impossibile esset hominis voluntatem esse bonam, quod est inconueniens. ¶ Ꝑ. Sicut voluntas nostra deriuatur a voluntate diuina, ita scientia nostra deriuatur a scientia diuina: sed non requiritur ad scientiam nostram quod sit conformis scientie diuine, multa enim deus scit que nos ignoramus. ergo non requiritur quod voluntas nostra sit conformis voluntati diuine. ¶ Ꝑ. Uoluntas est actionis principium: sed actio nostra non potest conformari actioni diuine. ergo nec voluntas.

Sed contra Est, quod dicitur Mat. 26. Nō sicut ego volo, sed sicut tu vis. qō dicit q̄ rectum vult esse hominē, & ad deum dirigi vt aug. dicit in enchi. Rectitudo aūt voluntatis est bonitas eius. ergo bonitas voluntatis dependet ex conformitate ad voluntatem diuinam.

Respondeo Dicendum, quod sicut dictum est, bonitas voluntatis dependet ex intentione finis: finis autem vltimus voluntatis humane est summū bonū quod est deus vt supra dictum est. Requiritur ergo ad bonitatē humane voluntatis quod ordinetur ad summum bonum: hoc autē bonum primo quidem & per se comparatur ad voluntatē diuinam, vt obiectum proprium eius: illud autem quod est primū in quolibet genere est mensura & ratio omnium que sunt illius generis. vnumquodq̄ autem rectum & bonum est inquantum attingit ad propriam mensuram. ergo ad hoc quod voluntas hominis sit bona, requiritur quod conformetur voluntati diuine.

Ad primum Ergo dicendum, quod voluntas hominis non potest conformari voluntati diuine per equiparantiam: sed per imitationem, & similiter conformatur scientia hominis scientie diuine inquantum cognoscit verum, et actio hominis actioni diuine inquantum est agenti conueniens, & hoc per imitationem, non autē per equiparantiam. ¶ Unde patet solutio ad secundum & ad tertium argumentum.

¶ Utrum necessarium sit voluntatem humanam conformari voluntati diuine in volito ad hoc q̄ sit bona. Arti. 10.

1.q5. 19 ar. 2. ad 3. et 22. q. 104. ar. 4. ad 3. et 1. di. 48. ar. 3 qu. 4. Et hi. q. 23. ar. 7 qu. 8. Et opus. 3. 87.

Decimum Sic proceditur. Uidetur, quod voluntas hominis non debeat semper conformari diuine voluntati in volito. Nō enim possumus velle quod ignoramus, bonum enim apprehensum est obiectum voluntatis: ſ quid deus velit ignoramus in plurimis. ergo nō potest humana voluntas diuine voluntati conformari in volito. ¶ Ꝑ. Deus vult damnare aliquem quē prescit in mortali peccato morituum. Si ergo homo teneretur conformare voluntatem suam diuine voluntati in volito, sequeretur quod homo teneretur velle suam damnationem: quod est inconueniens. ¶ Ꝑ. Nullus tenetur velle aliquid quod est cōtra pietatē, sed si hō vellet illud quod deus vult hoc esset quandoq̄ contra pietatem: puta cum deus vult mori patrem alicuius, si filius hoc idem vellet contra pietatem esset. ergo non tenetur conformare voluntatem suam voluntati diuine in volito.

Sed contra Est, quia super illud psal. Rectos decet collaudatio. dicit glo. Rectum cor habet qui vult quod deus vult, ſ quilibet tenet habere rectum cor. ergo quilibet tenetur velle quod deus vult. ¶ Preterea. Forma voluntatis est ex obiecto sicut & cuiuslibet actus. Si ergo teneretur homo conformare voluntatem suam voluntati diuine requiritur quod teneatur conformare in volito.

¶ Preterea. Repugnantia voluntatum consistit in hoc quod homines diuersa volunt: sed quicunq̄ habet voluntatem repugnantem diuine voluntati habet malam voluntatem. ergo quicunq̄ non conformat voluntatem suam voluntati diuine in volito habet malam voluntatem.

Ideo Dicendum, quod sicut ex predictis patet, voluntas fertur in suum obiectum secundum quod a ratione proponitur. contingit autem aliquid a ratione considerari diuersimode: ita quod sub vna ratione est bonum, & secundum aliam rationem non bonum. & ideo si voluntas alicuius velit illud esse secundum quod habet rationem boni est bona. & voluntas alterius si velit illud idem non esse, secundum quod habet rationem mali erit voluntas etiam bona. sicut iudex habet bonam voluntatem dum vult occisionē latronis, quia iusta est. voluntas autem alterius puta vxoris vel filij, qui vult non occidi ipsum inquantum est secundum naturam mala occisio est etiam bona. cum autem voluntas sequatur apprehensionem rationis vel intellectus, secūdū qō ratio boni apprehēsi fuerit communior, sm hoc & voluntas fertur in bonū communius: sicut patet in exemplo proposito, nam iudex habet curam boni communis quod est iustitia: & ideo vult occisionem latronis que habet rationem boni secundum relationem ad statum communem. vxor autem latronis considerare habet bonum priuatum familie: & secundum hoc vult maritum latronem non occidi. bonum autem totius vniuersi est id quod est apprehensum a deo qui est vniuersi factor & gubernator. vnde quicquid vult: vult sub ratione boni communis quod est sua bonitas que est bonum totius vniuersi. Apprehensio autem creature secundū suam naturam est alicuius boni particularis proportionati sue nature. contingit autem aliquid esse bonum secundum rationē particularem quod non est bonum secundum rationem vniuersalem: aut econuerso: vt dictū est. Et ideo contingit quod aliqua voluntas est bona volens aliquid secūdum rationē particularem consideratum, quod tamen deus non vult secundum rationem vniuersalem: aut econuerso. Et inde est etiā quod possunt diuerse voluntates diuersorum hominū circa opposita esse bone: prout sub diuersis rationibus particularibus volunt hoc esse vel non esse. Non est autem recta voluntas alicuius hominis volentis aliquod bonum particulare: nisi referat illud in bonum commune sicut in finem: cum etiam naturalis appetitus cuiuslibet partis ordinetur in bonum commune totius. ex fine autem sumitur quasi formalis ratio volendi illud quod ad finem ordinatur: vnde ad hoc quod aliquis recta voluntate velit aliquod particulare bonum, oportet quod illud particulare bonum sit volitum materialiter, bonum autem commune diuinum sit volitum formaliter. Uoluntas igitur humana tenetur conformari diuine voluntati in volito formaliter: tenet enim velle bonū diuinum & commune, sed non materialiter ratione iam dicta. Sed tamen quantum ad intentionem non consistit quantitatem bonitatis boni actus. In quo enim non penitur bonitas in concreto quantitas illius cogitari potest, & hec est intentio litere.

¶ Super ar. 9.

In articu. 9. Circa illa verba ad bonitatem voluntatis humane requiritur qō ordinetur in summum bonum. memēto quod ordinari in summum bonum contingit tripliciter. Uno modo in communi, & hoc commune est bonis & malis: quilibet enim propter aliquid operatur apparens sibi summum bonum. Alio modo in speciali confuse tamen: sicut si quis ne sciens in quo consistat summum bonum puta in visione dei vel in deo, operetur propter summum bonum quod in veritate est summū bonum: & hec potest conuenire bonis. Tertio modo in speciali & distincte: vt si quis operari intendit propter deum cognoscendum, amandum &c. Et hoc etiam contingit dupliciter: puta propter cognitionem amoremq̄ &c. ad que natura potest: & ad que gratia dei eleuat. In proposito igitur ad bonitatem voluntatis humane requiritur quod ordinetur ad summum bonum non apparenter sed quod in veritate est summum confuse, vel distincte naturaliter vel supernaturaliter secundum statum persone, Quod dico propter gētiles & ignorantes. Si enim secundum proportionē concessi sibi luminis in verum summum bonum ordinēt actiones suas: bone naturaliter erunt. Et si non, non.

¶ Super ar. 10.

In articu. 10. iungitur verba in responsione ad primum verbis in corpore articuli & memor supradictorum in artic. 8. que sic. prime aduerte qō quis velle aliquid sub ratione boni est velle illud propter summum bonum. Ideo dicitur quod voluntas volens aliquid sub ratione boni est conformis diuine voluntati in volito formaliter, quod est velle propter diuinum et com-

mune bonū. Sed caue ne ppterea dicas oēm voluntatē semp cōformari diuine in volito formaliter: quia nullus opaē aspiciēs ad malū: fz ad aliquā bonitatis. Et ꝓ hoc voluntas mala cōformatur diuine voluntati in volito formaliter. hoc est falsum. est fz est voluntas ḡtuitus mala inquantū habet aliquid boni sit cōformis diuine voluntati: ac per hoc possit sm quid dici cōformis diuine voluntati in volito formaliter: sicut pōt sm quid dici bona: simpliciter tñ illa sola voluntas est conformis diuine voluntati in volito formaliter que sub rōne boni nō apparens sed veri exercetur. Ad hanc enim conformitatem tenemur cuz illa que est sm bonitatem siue veri siue apparentis nati sumus. In hac persistere virtutis opus est.

¶ Super quest. 20. articulum. 1.

Circa questionis 20. articulum primū diligenter notato terminos tituli scz actū voluntatis actuz exteriorem z priorita tem bonitatis moralis. Actus voluntatis sumi pōt dupliciter. Uno mō sm se. Alio mō vt est forma seu ꝑdicio actuū exteriorū humanoꝝ: hic sumitur primo mō. sicz actus exterior sumit tripliciter. primo sm id precise qō hz apōs executiuus a re ipa loco seclusa obedientia volitatis. Et sic cum non sit capax bonitatis vel malitie moralis: qm hoc circa voluntaria tm fiūt: non sumit. Alio mō sumitur, vt est cōpositū ex supradictis z actu voluntatis ita ꝙ ex ipso et voluntatis actu fit vnū numero actus: et sic ēt nō sumitur hic. esset em apparatio prius ad totū z econuerso. Tertio mō sumit sm id ꝙ hz ex se z qō participat ex actu voluntatis ita ꝙ distinguatur actus exterior volūrarius ꝓ ipm actū voluntatis in se. dcḋ sit ille istud quod significat ly volūrarius, z hoc mō sumitur hic ꝓposito vbi comparat actus exteriores humanus actui interiori voluntatis in se cui prius conuenit bonitas moralis, et est sermo de priuitate nature, z exteriori a voluntate: actus em intelligens hoc in loco actus exterior vocatur: currit enim cursu aliorum a voluntate.

¶ In corpore eiusdez articuli: aduerte primo diligenter quod sicut de ceteris rebus tractando de rebus doctrinam facimus existentibus tempore suo in rerum natura. Et tamen eadem in abstractione ēconcepta discutimus z examinamus, z ea que de illis quatenus abstracte cōceptis sm se vera deprehendimus, in eisdē vtrunq; aliquo modo voluntas humana cōformatur voluntati diuine: qz secundū ꝙ cōformatur voluntati diuine in cōmuni ratione voliti, conformatur ei in fine vltimo: sm autem ꝙ nō conformatur ei in volito materialiter, conformatur ei sm rationem cause efficientis: qz hanc propriā inclinationē consequentem naturā vel apprehensionem particularem huius rei habet tres a deo sicut a causa effectiua. vnde consueuit dici ꝙ conformatur quantum ad hoc voluntas hominis voluntati diuine: quia vult hoc quod deus vult eum velle. Est z alius modus cōformitatis secundum rationem cause formalis vt scilicet homo velit aliquid ex charitate sicut deus vult: z ista etiam conformitas reducitur ad conformitatem formalem que attenditur ex ordine ad vltimum finem, quod est propriū obiectum charitatis.

Ad primū Ergo dōm, ꝙ volitum diuinum, scōm rationez cōem quale sit scire possumus. Scimus. n. ꝙ deus quicquid vult, vult sub rōne boni. z ideo quicunq; vult aliquid sub quacūq; rōne boni hz voluntatem cōformē volūtati diuine quantū ad rōnem voliti: fz in particulari nescimus q̄d deus velit: et quantum ad hoc non tenemur cōformare voluntatez nrā diuine voluntati in statu tñ glorie oēs videbunt in singulis que volēt ordinez eoꝝ ad id quod deus circa hoc vult: z ideo non solum formaliter, sed materialiter in oibus suam voluntatem deo conformabūt. ¶ Ad scōm dōm, quod deus nō vult damnationē alicuius sub rōne damnationis: nec mortez alicuius inquantum est mors: qz ipse vult omnes homines saluos fieri: sed vult ista ratione iustitie. vnde sufficit circa talia ꝙ homo velit iustitiam dei z ordinem nature seruari. ¶ Unde patet solutio ad tertium.

Ad primum Uero qō in cōtrariū obijciebat dōm, qō magis vult qō deus vult qui conformat voluntatē suā voluntati diuine quantū ad rōnem voliti, quā qui cōformat quantum ad ipsam rem volitaz: qz volūtas principaliter fertur in finem quam in id qō est ad finem. ¶ Ad secundum dicendum, ꝙ spēs z forma actus magis attenditur scōm rationē obiecti quā secundum id quod est materiale in obiecto. ¶ Ad 3m dōm, ꝙ nō est repugnantia voluntatū quando aliqui diuersa volūt non sm eandē rōnem: sed si sub vna ratione esset aliquid ab vno volitū qō alius nollet, hoc induceret repugnantiam voluntatum. quod tamen non est in proposito.

¶ De bonitate z malitia exteriorum actuū humanorum. Questio. 20.

Deinde Considerandus est de bonitate z malitia quantum ad exteriores actus. ¶ Et circa hoc q̄runt sex. ¶ Primo vtrū bonitas z malitia ꝓprius sit in actu voluntatis, vel in actu exteriori. Secundo, vtrum tota bonitas vel malitia actus exterioris depē deat ex bonitate volūtatis. Tertio, vtrum sit eadem bonitas et malitia interioris z exterioris actus. Quarto, vtrum actus exterior addat de bonitate vel malitia supra actum interiorem. Quinto, vtrum euentus sequens aliquid addat de bonitate vel malitia ad actum exteriorem. Sexto, vtrum idem actus exterior possit esse bonus z malus.

¶ Utrum bonitas vel malitia per prius sit in actu voluntatis vel in actu exteriori.

Articulus. 1.

Ad primū Sic procedi tur. Uidetur, quod bonum z malum per prius consistat in actu exteriori quam in actu voluntatis. Voluntas enim habet bonitatem ex obiecto: vt supra dictum est: sed actus exterior est obiectum interioris actus voluntatis: dicimur enim velle furtum, vel velle dare eleemosynam. ergo malum z bonum per prius est in actu exteriori quam in actu voluntatis. ¶ Preterea. Bonum per prius conuenit fini: quia ea que sunt ad finem habent rationem boni ex ordine ad finem: actus autem voluntatis non potest esse finis: vt supra dictum est: actus autem alterius potentie potest esse finis. ergo per prius consistit bonum in actu potentie alterius, quaz in actu voluntatis. ¶ Preterea. Actus voluntatis formaliter se habet ad actum exteriorem, vt supra dictum est: sed id quod est formale est posterius: nam forma aduenit materie: ergo per prius est bonum z malum in actu exteriori, quam in actu voluntatis.

Sed contra Est, quod Augu. dicit in libr. retractationum: quod voluntas est qua peccatur z recte viuitur. ergo bonum z malum morale per prius consistit in voluntate.

Rñdeo Dicendum, quod aliqui actus exteriores possunt dici boni vel mali dupliciter. Uno modo secundum genus suum z secundum circunstantias in ipsis consideratas. sicut dare eleemosynam seruatis debitis circunstantijs dicitur esse bonum. Alio modo dicitur aliquid esse bonum vel malum ex ordine ad finem: sicut dare eleemosynaz propter inanem gloriam dicitur esse malum. cum autem finis sit prōprium obiectum voluntatis, manifestum est quod ista ratio boni vel mali quam habet actus exterior ex ordine ad finem per prius inuenitur in actu voluntatis: z ex eo deriuatur ad actum exteriorem. bonitas autem vel malitia quam habet actus exterior secundum se propter debitam materiam z debitas circunstantias, non deriuatur a voluntate: sed magis a ratione. vnde si consideretur bonitas exterioris actus secundum quod est in ordinatione z apprehensione rationis, prior est quam bonitas actus voluntatis: sed si consideretur secundum quod est in executione operis sequitur bonitatem voluntatis que est principium eius.

Ad primum Ergo dicendum, ꝙ actus exterior est obiectum volūtatis inquantum proponitur volūtati a ratione vt quoddam bonum apprehensum z ordinatum per rationem z sic est prius quam bonum actus voluntatis: inquantum vero consistit in executione operis est effectus voluntatis: z sequitur vo-

malitia supra actum interiorem. Quinto, vtrum euentus sequens aliquid addat de bonitate vel malitia ad actum exteriorem. Sexto, vtrum idem actus exterior possit esse bonus z malus.

¶ Utrum bonitas vel malitia per prius sit in actu voluntatis vel in actu exteriori.

Articulus. 1.

Ad primū Sic procedi tur. Uidetur, quod bonum z malum per prius consistat in actu exteriori quam in actu voluntatis. Voluntas enim habet bonitatem ex obiecto: vt supra dictum est: sed actus exterior est obiectum interioris actus voluntatis: dicimur enim velle furtum, vel velle dare eleemosynam. ergo malum z bonum per prius est in actu exteriori quam in actu voluntatis. ¶ Preterea. Bonum per prius conuenit fini: quia ea que sunt ad finem habent rationem boni ex ordine ad finem: actus autem voluntatis non potest esse finis: vt supra dictum est: actus autem alterius potentie potest esse finis. ergo per prius consistit bonum in actu potentie alterius, quaz in actu voluntatis. ¶ Preterea. Actus voluntatis formaliter se habet ad actum exteriorem, vt supra dictum est: sed id quod est formale est posterius: nam forma aduenit materie: ergo per prius est bonum z malum in actu exteriori, quam in actu voluntatis.

Sed contra Est, quod Augu. dicit in libr. retractationum: quod voluntas est qua peccatur z recte viuitur. ergo bonum z malum morale per prius consistit in voluntate.

Rñdeo Dicendum, quod aliqui actus exteriores possunt dici boni vel mali dupliciter. Uno modo secundum genus suum z secundum circunstantias in ipsis consideratas. sicut dare eleemosynam seruatis debitis circunstantijs dicitur esse bonum. Alio modo dicitur aliquid esse bonum vel malum ex ordine ad finem: sicut dare eleemosynaz propter inanem gloriam dicitur esse malum. cum autem finis sit prōprium obiectum voluntatis, manifestum est quod ista ratio boni vel mali quam habet actus exterior ex ordine ad finem per prius inuenitur in actu voluntatis: z ex eo deriuatur ad actum exteriorem. bonitas autem vel malitia quam habet actus exterior secundum se propter debitam materiam z debitas circunstantias, non deriuatur a voluntate: sed magis a ratione. vnde si consideretur bonitas exterioris actus secundum quod est in ordinatione z apprehensione rationis, prior est quam bonitas actus voluntatis: sed si consideretur secundum quod est in executione operis sequitur bonitatem voluntatis que est principium eius.

Ad primum Ergo dicendum, ꝙ actus exterior est obiectum volūtatis inquantum proponitur volūtati a ratione vt quoddam bonum apprehensum z ordinatum per rationem z sic est prius quam bonum actus voluntatis: inquantum vero consistit in executione operis est effectus voluntatis: z sequitur vo-

sed econtrario: q̄ hoc est malum moraliter, ideo voluntas eius est mala. Secunda est quia hec bonitas pendet a ratione ⁊ non a voluntate: sed q̄o hoc verum sit in sequenti tractabitur arti. Et q̄ō reliquū est. s. q̄o bonitas actus propria exterioris in executione sit a voluntate in. 3. art. tractabitur.

¶ Super Tru. 2.

In titulo. 2. articu. statim dubium occurrit quomodo post determinationem quod bonitas aliqua prius cō̄ueniat actui exteriori quam voluntari: dubitari rite potest, an tota eius bonitas pendeat ex voluntate. Si enim prius actui conuenit cō̄ voluntati aliqua bonitas liquet q̄ illa nō pendet a voluntate. prius enim nō dependet a posteriori: ac per cō̄sta q̄ nō tota bonitas actus exterioris pendet ex voluntate. Nulla ergo est hic rationabilis questio.

¶ Ad hoc ōr q̄ quia actꝰ exterior voluntarius claudit in se dependentiam a voluntate. Ideo stat q̄ bonitas prius ſm naturaꝫ sit ipsi actui humano exteriori quam voluntati: adhuc restat ambiguū an etiā illa bonitas q̄ prius ei conuenit dependeat a voluntate: ſz. n. prius non dependeat a posteriori: q̄ñ prius inest alicui pōt dependere ab eo cui posterius inest, ſic autem per se diuidunt genus ſm pñs. Et est ſile ſi concluso in. S. meta. cum igitur actus sit moralis ex q̄ sanꝫ prius inest alicui quā medicine quere-

luntatem. ¶ Ad ſcm dicendum, q̄ finis est prior in intentione, sed est posterior in executione. ¶ Ad tertiū dm̄, q̄ forma ſm q̄ est recepta in mſria est posterior via ḡnationis cō̄ mſria ſz sit prior nā: ſz ex q̄ est in cā agēte est oīb⁹ modis prior: voluntas aūt comparatur ad actū exteriorem, sicut causa efficiens: vnde bonitas actus voluntatis est forma exterioris actus sicut in causa agente existens.

¶ Utrum tota bonitas ⁊ malitia exterioris actus dependeat ex bonitate voluntatis.

Articu. 2.

AD Secundum sic procedit. Videt q̄ tota bonitas ⁊ malitia actus exterioris dependeat ex voluntate, dicitur enim Mat. 7. Non pōt arbor bona malos fructus facere, nec arbor mala facere fructus bonos: per arborem autem intelligitur voluntas, ⁊ per fructum opus, ſm glo. ergo non pōt esse q̄ voluntas interior sit bona. ⁊ actus exterior sit malus, aut econuerso. ¶ ℣. Augu. dicit in lib. retractationū q̄ non nisi voluntate peccatur. ſi ergo nō sit peccatum in voluntate, non erit peccatum in exteriori actu ⁊ ideo tota bonitas vel malitia exterioris actus ex voluntate dependet. ¶ ℣. Bonū ⁊ malum de quo nunc loquimur sunt differentie moralis actus, ſ. die autem per se diuidunt genus ſm pñs. Et est ſile si concluso in. S. meta. cum igitur actus sit moralis ex q̄ sanꝫ prius inest alicui quā medicine quere-

co q̄ est voluntarius, videtur q̄ bonū ⁊ malum accipiā in actu solū ex pte voluntatis. Sed ℣ q̄ Aug. dr in li. 3 mediacū, q̄ quedam sunt q̄ nullo quasi bono fine aut bona voluntate possunt bñ fieri.

Rñdeo dm̄, q̄ sicut iā dictū est in exteriori actu pōt considerari duplex bonitas vel malitia. Una ſm debitā mām ⁊ circūſtātias. Alia ſm ordinē ad finē. Et illa q̄dē q̄ est ſm ordinē ad finē tota dependet ex voluntate: illa autē q̄ est ex debita mſria vel circūſtāt⁹ dependet ex ratione. ⁊ ex hac dependet bonitas voluntatis ſm q̄ in ipsam fertur. ¶ Est aūt cōsiderandum q̄ sicut. S. dictū est, ad hoc q̄ aliq̄d sit malū sufficit vnus singularis defect⁹: ad hoc aūt q̄ sit simpliciter bonum non sufficit vnū singulare bonū, ſz requiritur integritas bonitatis: si igitur voluntas sit bona ⁊ ex obiecto ꝓpio: ⁊ ex fine, ꝙis est actum exteriorez esse bonū, sed non sufficit ad hoc q̄ actus exterio: sit bonꝰ, bonitas voluntatis que est ex intētione finis: sed si voluntas sit mala siue ex intētione finis, siue ex actu volito, consequens est actum exteriorem esse malum.

Ad primū Ergo dm̄, q̄ voluntas bona: prout significat q̄ arborem bonam est accipienda ſm q̄ habet bonitatem ex actu volito, ⁊ ex fine intento.

¶ Ad ſm dm̄, q̄ non solum aliquis volun-

¶ Tertio dicitur q̄ si comparetur obiectum ad obiectū adhuc aliq̄d singulare insinuaretur in actu q̄ō nō in fine: dicēdo q̄ bonitas actus extrinseci obi non est ex voluntate: q̄ hoc obum differt a fine dupliciter. primo q̄ est actu quedā. Secō q̄ est depēdens a volūtate: est enī actus humanꝰ: finis aūt nec dependēs aliquid a voluntate nec actionem aliquam exprimit. vñ dicere de actione a voluntate dependente: q̄ nec dependet in ꝓpria bonitate ab actu interiori volūtatis aliquid annotatione dignum est: nō sic de fine: quoniam liquidum est. Ad id vero q̄ō ℣ ſcm̄ membū obiecit dr: q̄ licet actus exterior in executione habeat bonitatem vtrāq̄ ex volūtate. Et volūtas ab obiectis dissimiliter cñ hoc sit: q̄ bonitas ex fine delecdit in actum interiorē voluntatis per se ⁊ formaliter. In actū ho exteriorem in executiōe denominatiue tm̄: bonitas vero ex ḡne ⁊ circūſtantia ex obo deriuatur in actum interiorem denominatiue tm̄: ⁊ per eum in actū exteriorem formaliter: sicut ex sano in animali: denominat medicina sana qua animal fit sanum formaliter. vñ non est de vtrāq̄ bonitate eadem ratio etiam in executiōe. Et ad hoc insinuandū in ſa de ſcā bonitate dicit q̄ voluntas ſm q̄ in rōnē fert hz hāc bonitatem quasi non habeat ipsam simpliciter: sed in ordine ad aliud: sicut cōiter accidit in hmōi denominationibus. Sed tāc insurgit questio mota in 4ᵒ dubio: quare bonitas vocata ex fine inest voluntati formaliter: ⁊ vocata ex obiecto nō: precipue quum obum etiā sit finis volūtatis: ⁊ hec questio soluet in solutione quarti dubij. ¶ Ad tertium ergo dubiū dicitur: q̄ si posset separari bonitas alicuius finis vt circūſtantia est a bonitate eiusdem vt specificans respectu eiusdem actus. facile dici posset distinguēdo q̄ finis q̄t circūſtātia spectat ad bonitatem actus exterioris ex ḡne ⁊ circūſtantijs: finis autem vt specificans spectat ad voluntarem: ⁊ sic nō esset implicatio dicere q̄ bonitas ex fine in actu exteriori pēdet ex voluntate: ⁊ q̄ bonitas ex genere ⁊ circumstantijs etiam finis non pendet ex volūtate: quia in prima ꝓpositione esset sermo de bonitate ex fine specificāte actum exteriorem formaliter sumptū. In ſcō vero de bonitate ex fine ⁊ circūſtātia eiusdē materialiter sumpti. Sed quia intelligi non pōt q̄ idē numero actus exterior moralis sit talis materialiter sumptus ex aliquo fine vt circumstantia ⁊ nō sit talis formaliter sumptus ex eodem fine vt specificante: non em̄ si quis orat vt furet intelligi pōt q̄ oratio sit mala ex furto circumstantia: ⁊ oratio vt velit se non mala ex furto specificante. Et rursus q̄ finis vt finis licet adiunctus est circumstantia actus exterioris moralis vt ex supradictis patet: ⁊ finis vt finis est obiectum proprium voluntatis: ideo dicendum est q̄ bonitas ex fine siue circumstante: siue specificante media voluntate ad exteriorem actum pertinet: ita quod actus exterior non habet bonitatem ex fine circumstante nisi dependente a voluntate: ⁊ bonitas ex fine verius ⁊ in actum interiorem voluntatis specificatiue ⁊ formaliter: in actum vero exteriorem formaliter sumptum ideſt vt stat sub interiori: specificatiue quoq̄ sed secundario: in eundem autem materialiter sumptum vt adiacēs circumstantia. Quum ergo comparatur bonitas actus exterioris ex fine ad bonitatem eiusdem ex genere ⁊ circumstantijs: intellige ex circumstantijs manentibus pure circumstantijs qualis non est circumstantia finis. q̄ vt superius est dictū transit in specificās: ⁊ consequenter substātiale.

¶ Ad quartum dubium: antequam respondeatur aduertendum est quod quærit de diuersitate bonitatis in ipso actu voluntatis ex fine et ex actu volito seu obiecto: et hanc diuersitatem arguit. Et hoc diuersitas dicitur consistere in hoc quod bonitas ex fine inest voluntati formaliter: bonitas autem ex actu volito, in est ipsi voluntati denominative propter rationem supradictam. Quia inter actū bonitas ex fine primo saluatur in voluntate actu, cuius finis est propinquum obiectum bonitas autē ex materia et circumstantijs primo saluat in ipso actu exteriori. Quia ergo hec sunt connexa. Primo videndum quare finis bonificat voluntatem formaliter: et actus volitus qui est etiam finis: quia obiectum et finis respectu voluntatis est idem nō bonificat ipsam formaliter sed denominatiue. Et sic deinde formaliter satisfiet quæstioni de quo in arti. 2. q. precedentis dictum est: quia bonitas actus interioris voluntatis ex obiecto et fine per accīs inuenitur in eodē: iō bonitas ex fine q concurrit per se in est formaliter bonitas autē ex obiecto denominatiue. Sed hec rōnio peccat finaliter nō causam: vt causa ex hoc etiā q differentia duarū bonitatū in actu interiori voluntatis est per accīs: non sequitur q vtraq; finaliter se aut altera insit denominatiue eidē: stat enim q distinctio earū concurrat per accīs in eodē: et tamen vtraq; secundū se insit sicut stat eōcursum creditoris et debitoris in eandem plateā esse per accīs et tamen iter vtrumq; finaliter se ad illum locū esse. Dicitur aliter q et actus exteriori in casu proposito nō concurrit sub rōne finis, sed obiecti, licet sit finis: imo distinguitur ab fine: quia dicitur bonitas ex fine: et bonitas ex obiecto: sola bonitas ex fine est formaliter in voluntate: q; sola est ex primo obo vt tic. ideo bonitas in actu interiori voluntatis ex fine est formaliter et ex obo est denominatiue. Et secundum hoc oportet dicere q; actus exteriori est finis dat bonitatē actui interiori formaliter: qui vero est obiectum tantū dat bonitatē interiori actui denominatiue. Vbi g. qui vult fornicari non propter alium adiunctū finem, actus interior voluntatis erit in spē fornicationis formaliter: et fornicari est finis. Si autem vult fornicari propter furari: tūc actus interior voluntatis erit in duabus speciebus, scilicet in spē furti formaliter: in spē vero fornicationis denominatiue: sed q; superius dictum est q; voluntas in quodcunq; fertur: aut fertur sub rōne finis aut propter finem: et quando fertur in propter finem fertur formaliter in finem: ideo non cōsonat dicere q; actus exteriori in casu posito nō est volitus vt finis sed vt obiectum tm: oportet enim vt finē vel propter finē esse volitum: sed nō propter finē tm quia etiā secundum se propter propriā bonitatē est volitus vnde et in propria reponit spē actum interiorē voluntatis licet denominatiue. Ergo. Et confirmatur quia in. 2. ar. precedentis quinis vbi dicit q; non differt in voluntate bonitas ex fine et obo: expresse obiectum ipsum vocatur finis: quia subditur nisi sicut finis dependet ex fine. Aliter ergo distinguendo de fine et subfine: et quod quando quis vult fornicari vt furetur, furtū est finis, fornicatio vero subfinis: et q; finis facit actum interiorem formaliter ratione subfinis aut denominatiue. Sed hec rōnio non satisfacit: quoniam ex distinctione subfinis a fine nihil aliud apparet sequi nisi q; finis principalem locū tenet, et subfinis secundarium: ac per hoc si finis bonificat formaliter actum interiorē voluntatis: quum subfinis claudat infra latitudinem finis: etiam ipse bonificabit eundē formaliter licet secundario. Aliter ergo occurrit dicendum. Ad cuius euidentiam nota tria. Primum est q; sicut sunt duo genera humanorum actuum, scz actus interior voluntatis: et actus voluntatis exteriorizati dantur duo propria bonificantia actuum formaliter, finis et mīa cū circūstantijs. Et finis quidē vt sic bonificatiuus est interioris actus voluntatis: ita q; ipse primo est formaliter bonus ex fine: materia autē cum circumstantijs bonificatiua est actus exteriorizati voluntatis: ita q; ipse primo est formaliter bonus ex materia et circumstantijs. Secundum est q; licet multipliciter contingat bonitatē peruariari ex vno in aliud puta sicut ex fine vel obo seu mīa circa quam, vel circūstantia vel actiōe. In proposito duplīciter cōtingit bonitatem actus peruariari in aliū actum: vno mō vt sic ita q; talis actus inquantū actus est bonus, ideo ille alis actus inquantū actus est bonus. Alio modo vt alter eorum vel vterq; induit rationem finis vel obiecti cuiuslibet alterius. Differentia autem inter has duas peruariationes est: q; prima peruariatio vt dicit Thome placet in calce sequentis articuli est sm denominationem tantū: ita q; nec actus exterior ab interiori: nec interior ab exteriori fit bonus formaliter sed denominatiue iō bonus, q; est ab illo aut ad illum. Secūda autē peruariatio qñ est a fine (q; de aliis nō est cura phīs) scīm formalem est inhesionē bonitatis, vbi quis quis vult fornicari vt furetur. Si furtum sit actus exterior: quia tamen cōcurrit ad actū interiorem voluntatis vt finis qualificat eum formaliter et reponit in spē furti formaliter. Tertiū est q; ratio finis boni vel mali, et actus boni vel mali inueniuntur separate et coniuncte. Separate quidem: q; est finis et nō actus: vt quis quis vult deū esse et econuerso q; est actus et non finis: vt quum quis vult actū indifferentē: puta leuare festucam de terra: vel volitū nisi propter finē: vt prolectionē mercium in mare. Coniuncte vero ita q; fini contingit actus: sicut quum quis vult fornicari propter furari. furari enim tunc habet primo rōnem finis cui substernit actus furandi: vel actui contingitur finis sicut in exēplo posito fornicari tenet primo rationem actus cui contingitur rō finis: dum non solum ille vult incurrere malum furti: sed etiam malum fornicationis qui propter furtum nō incurreret malum incestus materni: hoc etiā signum est q; vult vel potest etiā malitiā actus ratio secundū se: q; est velle illum vt finē. Ex his aūt ad motū dubii q; fermo dicens q; finis qualificat formaliter actū interiorē voluntatis actus autē exterior denominatiue tm intelligendus est formaliter: inquātū finis: et inquantum actus. Eō quo tamen sit q; actus exterior vt finis qualificet voluntatis actum interiorem formaliter siue actus exterior rationem habeat finis principalis siue secundarii. vnde sicut nō inconuenit q; in exemplo posito sc; quum qs vult fornicari vt furet q; furti malitia exēplē et circūstātijs deriuetur formaliter in actū interiorem voluntatis inquantum habet rōnē finis. et nō deriuet in eundē nisi denominatiue inclitū hz rationem actus: sic non inconuenit q; fornicationis malitia ex genere et circumstantijs inclitum habet rationē actus non deriuetur in actum interiorem voluntatis nisi denominatiue et inquantum habet quandam finis rationem deriuetur in eundem formaliter. Et sic quum idem est actus et finis omnino vt cum vult quis fornicari non propter aliquem finem vt actus interior voluntatis ex fornicatione vt habet rationem finis est malus formaliter. Et ex eadem vt habet rationem actus est malus denominatiue. Stat ergo voluntas in formali quod actus voluntas inquantum actus, et inquantum finis distinguendus est: et quod de ipso inquantum actus verificatur quod aliter bonificat. et aliter et aliunde est bonus. Et secundum hoc patet quod non eodem modo tota bonitas actus exterioris in executione cōparatur ad voluntatem: quia sola illa que ex fine est a voluntate pendet: reliqua enim a seipso per voluntatem deseendit in seipsum in executione. et sic omnia consonantia vt in sequentibus huius questionis patebit non videtur possibile saluare doctrinam auctoris de identitate et diuersitate: et de additione bonitatis et malitie actus exterioris ad interiorem nisi sic eam intelligendo.

¶ Super Articu. 3.

Istimulo articuli tertij eiusdem vigesime questionis: questio est de identitate numerali etc. ¶ In corpore eiusdem articuli aduerte duo. Primum est duplīciter aliqua accidentia distinguuntur numero scilicet vel propter numerationem subiecti: vt albedo in forte et platone. vel propter numerationem essentie: vt albedo et dulcedo in eodem pomo. Et propterea litera intendens quod vtraq; bonitas est intus et vtraq; extra: et ponens quod vterque actus est vnus actus in genere moris: vult q; qñq; sit vna numerositate subiecti et essentie: qñq; due numerositate essentie: nō subiecti: q; vterq; actus est vnum subiectū numero sm est q; hinc exposse, vt responsio ad tertiū manifestat habes quod deriuatio bonitatis vel malitie ex actu in actū nō est formalis sed denominatiua tantum. Sed sunt hic plura dubitatiōe digna. Primū est: si actus exterior et interior sunt vnus actus et vnū subiectū numero in genere moris: quo sum tanta qstio de prioritate dependentia et causalitate bonitatis et malitie morales vnius ab altero: hec em quum diuersitate supponant q; accidens ad moralem doctrinā spectare videnī. Secundum est: q; author dicit quidam videt: bonitas enim actus exterioris triplicitet se habet ad bonitatem actus interioris. primo vt finis sic eandē bonitatē: vt potio amara. Secūdo vt finis alio alium cōm sc; vt bene epulari propter sanitatem. Tertio vt habēs ex se et non ex alio fine: vt quum actus exterior propter se est volitus: puta contēplatio vel adulteriū. hic enim tertius modus in litera nō ponitur et tamē frequentissimus est dum volumus actus virtutū vel vitiorū non propter alium finem. Tertiū est: q; voluntaria videtur doctrina auctoris quo ad hoc quod deriuatio bonitatis vel malitie actus ab actu nō est secundū formam vt calidum deriuatur ex calido: sed sm denominationē vt sanū denominatur in aliis a sano in animali. Quartū est circa ipsam cōclusionem vtrq; quā arguit Scotus in quol. q. 18. tripliciter, pbando quod non est eadem bonitas vel malitia actus interioris et exterioris. Primo auctoritate Augu. 15. de tri. dicētis: quod male volēdo miser est inimus tamē esset si nihil eorū que per eam volunt habere potuisset. Secundo ratione: quia alis est integritas requisitorum sm rationem rectam ad bonitatē actus interioris: et alis requisitorum ad bonitatem actus exterioris. ergo. Tertio etiā ratione: quia nihil est causa, medium, et ratio suppositus: sed actus interior bonus et exterior bonus se habent in bonitate vt causa et causatum: vt immediatum et mediatum et huiusmodi. ergo. Quarto arguit ptra idem Grego. de Arimino in lib. sententiarum. Actus exterior est malus et non est illud malum quod est actus interior. ergo sunt duo mala. probatur minor: q; adulterium non est velle adul-

3. art. 4. ad. 2.

terari: nec homicidium est velle hoiem occidere: z sic de aliis sunt etiaz apud Capreolū in. 42. di. 1. multa q̄ vide ibi: ex his eñ solutis sanctificū credim⁹.

¶ Ad primū horum dr: q̄ sicut in naturalibus q̄n vnum numero constat ex pluribus nō per accīs nec frustra querit qđ ex quo in alterū redundat: vt pz in compositis ex mria z forma: ita in moralibus: lz actus imperās z imperatus sint vnus numero per accidens querit quid ex quo procedat.

¶ Ad 2m dicit q̄ hec obiectio testat illā esse autoris mentem quaz in pcēdēti articulo diximus scz q̄ distinctio bonitatis ex fine z actu intelligitur formaliter. i. inq̄tū finis z iſtum actus: ppter ea eñ non oportuit terciū membrū in litera poni, sz sub secūdo membro cōprehenditur: q̄n cuiz actus exterior est 2m se bonus vñ q̄n dr vult fornicari nō propter alium finē: malicia actus interioris et exterioris est alia z alia nō specie sz numero, ita q̄ actus interior voluntatis est malus formaliter ppria malicia fornicationis quā habet ex fornicatione vt finis z actus exterior est malus etiā formaliter ppria malicia fornicatiōis quā hz vt actus ex genere suo.

¶ Ad tertiū dr q̄ doctrina hec non est voluntaria: sed in litera tangitur eius fundamentum: q. d. q̄n aliqđ dicit tale ex ordine ad aliud dicit denominatiue: z non opz dici formaliter. Nō eñ habet aliqđ in se formaliter dicitur tale secūdū se ipsum vt patet inductiue. Cōstat autem q̄ actus interior voluntatis dicit bonus ex actu exteriori in ordine ad ipsum. Dicitur enim velle furari malum: q̄ est ad malum. Et similiter actus exterior dicitur ex actu interiori malus in ordine ad ipsum: dicitur eñ actio manus qua furatur mala, quia ordinatur a mala voluntate. vnde quum multiplicare entia sine necessitate non sit rationabile: z ordo sit manifestus adinuicem: z sufficiat ad saluandū eorum bonitates z malitias superfluum est ponere quod etiam sit deriuatio formalis vt caloris a calore. Et confirmatur q̄ si in deriuatione cōditionum huiusmodi actus ab actu ponat deriuatio formalis oportebit eadem ratione postmodum dicere: cum actus vnius virtutis imperatur ab alia puta fortitudinis a charitate vt in martyribus: q̄ a charitate in voluntate deriuatur charitas in alia in actum exteriorem: z similia que absurda sunt. Jace ergo fundamentum hoc q̄ deriuatio bonitatis z malitie, z talis bonitatis z talis malitie in actu ab actu, vt sic est non formalis sed denominatiua, seu non per modum vniuocationis, sed attributionis: z ex eo illucescent tibi multa moralia: z hoc bene nota.

¶ Ad quartum vero dubium rñdendo dicitur q̄ ex autoritate illa Aug. nihil aliud dicitur nisi forte q̄ exterior actus addit z facit hominem peiorem: q̄ qualiter verum sit in sequēti patebit articulo. Prima vero rō non concludit vtr: quod omnis bonitas exterioris actus sit alia ab omni bonitate interioris actus sed q̄ aliqua: quod gratis concedimus q̄ sī de omni est intentio opz probare. Constat eñ q̄ eadem est integritas requisitorū ad bonitatem ex fine actus voluntatis interioris z exterioris: licet dissimiliter ad vtrunque se habeat integritas illa vt patet quum aliquis vult propter finem aliqđ nulla alia ratione moraliter bonum nisi propter finem. Et hec loquendo de his actibus in genere motis: licet forte impossibile sit in genere nature eadem vtriq; conuenire: quod forte Scotum decepit. secunda autē ratio eiusdem ex malo intellectu positionis nostre pcedit: non eñ dicimus q̄ eadem numero bonitas sit causa z causata: sed dicimus q̄ sicut sanitas vna numero non diuersificatur in animali medicina z vrina. Et cum hoc a sanitate animalis deriuatur sanitas in vrina z medicina: ita dicimus quod eadem numero est bonitas vtriusq; actus: z quod ex altero inalterum derivatur secundū denominationem. vnde concedendo q̄ idem non est causa nec ratio mediandi sui-

bonitas vel malitia interioris actus z exterioris: quādoq; alia z alia. Sicut enim dictū est predicte due bonitates vel malitie. s. interioris z exterioris actus adinuicē ordinantur, contingit autem in his que ad aliud ordinantur, quod aliquid est bonum ex hoc solum q̄ ad aliud ordinatur: sicut potio amara ex hoc solo est bona q̄ est sanatiua vnde nō est alia bonitas sanitatis z potionis, sed vna z eadem. Quādoq; vero illud quod ad aliud ordinatur habet in se aliq̄ rōnem boni etiam pter ordinem ad aliud bonū sicut medicina saporosa habet rationem boni delectabilis pter hoc q̄ est sanatiua. ¶ Sic ergo dicendum, quod quando actus exterior est bonus vel malus solum ex ordine ad finem: tunc est omnino eadem bonitas z malitia actus voluntatis que per se respicit finem z actus exterioris, qui respicit finē mediante actu voluntatis. cum autem actus exterior habet bonitatem vel malitiam scōm se. s. secundum materiam vel circūstantiam: tunc bonitas exterioris actus est vna z bonitas volūtatis q̄ est ex fine est alia, ita tñ q̄ bonitas finis ex volūtate redūdat in actum exteriorē, z bōitas malitie z circūstātiaz redūdat in actū voluntatis sicut iaz dictū est.

Ad primū Ergo dōm, q̄ rō illa pbat q̄ actus interior z exterior sunt diuersi 2m genus nature. sz tñ ex eis sic diuersis constituitur vnum in genere moris, vt supra dictū est. ¶ Ad 2m dōm, qđ sicut dicit in. 6. ethi. Virtutes morales ordinātur ad ipsos actus virtutū qui sunt quasi fines. pudētia autem que est in ratione ad ea que sunt ad finem, z ppter hoc requirunt tur diuerse virtutes: sed ratio recta de ipso fine virturum nō habet aliā bonitatem quā bonitatez virtutis 2m quod bonitas rationis ptcipatur in qualibet ꝑtute. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ quando aliquid de vno deriuatur in alterū sicut ex causa agente vniuoca: tūc aliud est quod est in vtroq;: sicut cū caliduz calefacit, alius numero est calor calefactus a calefaciēte z calor calefactus: lz idem spē. Sed q̄n aliquid deriuatur ab vno in alterū 2m analogiam vel ꝓportionem, z tunc est tātū vnū numero: sicut a sano q̄ est in corpore animalis deriuat sanū ad medicinā z vrinam, nec alia sanitas est medicine z vrine q̄ sanitas aialis quā medicina facit z vrina significat. z hoc modo a bonitate volūtatis deriuatur bonitas actus exterioris: z ecōuerso scilicet secundum ordinem vnius ad alterum.

¶ Utrū actus exterior aliqđ addat de bonitate z malitia supra actū interiorē. Arti. 4.

Quartū sic ꝓceditur. Videtur q̄ exterior actus nō addat in bonitate vel malitia supra actum interiorem dicit enim Chrisō. super Mat. Voluntas est que aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo. opera autem testimonia sunt voluntatis. non ergo querit deus opera propter se, vt sciat quomodo iudicet, sed propter alios: vt omnes intelligāt quia iustus est deus: sed malum vel bonum magis est estimandum secundum iudicium dei quam secundum iudicium hominum. ergo actus exterior nihil addit ad bonitatem vel malitiam super actum interiorem. ¶ Preter ea. Una z eadem est bonitas interioris z exterioris actus vt dictum est: sed augmentū fit per additionem vnius ad alterum. ergo actus exterior non addit in bonitate vel malitia super actum interiorem. ¶ Ꝑ. Tota bonitas creature nihil addit supra bonitatem diuinam: quia tota deriuatur a bonitate diuina: sed bonitas actus exterioris quandoque tota deriuatur ex bonitate actus interioris: quandoque autem econuerso vt dictum est: non ergo vnum eorum addit in bonitate vel malitia super alterum.

Sed cōtra Omne agens intēdit consequi bonū z vitare malū, si ergo per actus exteriorē nihil addit intellectualis vero in his que sunt ad finem perficit actum virtutis concurrit bona ratio z bonus appetitus: quorū primum spectat ad virtutem intellectualem: secundum ad moralem: z hoc erat materia argumenti. Ideo subdit q̄ bonitas moralis recte rationis de ipso fine virtutum ideſt de eodem de quo est virtus moralis nō est alia a bonitate moralis ipsius virtutis moralis: ac per hoc actus pendens ex recta ratione z recte appetitu non propterea habet duas bonitates morales: quomodo autem et quare hoc sit subiungitur dicendo: secundum quod bonitas rationis participatur in qualibet virtute ideſt ideo nō est distincta bōitas moralis vtriusq;: quia in qualibet virtute participatur bonitas rationis. Et scito quod lz bonitas determinans rationem quum dicitur bonitas rationis participatur dupliciter intelligi potest. primo in ipsa ratione vt est res cuius pars capitur. Et sic non significat bonitatem moralem formaliter: sed bonitatem intellectualez formaliter. Recitudo enim rationis que eius est bonitas non moralis sed intellectuale bonum est formaliter: primo dicitur autem z causaliter bonitas est moralis. secundo in ipsis participantibus vt est pars capta. Et sic est bonitas moralis: imo pars omnis bōitas moralis z causa in omnibus virtutibus moralibus: quocunque modo intelligatur hec litera non refert. Semper enim verum est quod non est alia bonitas moralis: z quod ratione participationis ipsius in quamlibet coincidit virtutem moralem.

¶ Super Artic. 4.

In titulo articuli quarti eiusdem questionis aduerte: quod hic directe queritur de actu exteriori vt est in rerum natura.

¶ In artic. 4. eiusdem 20ᵉ. questio. triplicater dubitatur. primo circa primum membrum. scilicet quod actus exterior nihil addat bonitatis. 3. actum interiorem quo ad bonitatem que est ex fine. Manifeste enim contradicit veritati: z secundo membro: quoniam si quis fornicari vult vt furetur: z deinde per fornicationem peruenit ad furtum intentum, certum est quod sicut iste peior est factus fornicando, ita peior factus est furando: furtum autem est

ipsius negatur sequela. ergo alterius bonitatis: q̄ est sophisma consequentis: oportet dicere, ergo alterius bonitatis vel proportionis vel attributionis ad se. vnde bonitas actus interioris est causa bonitatis exterioris. i. proportionis actus exterioris ad bonitatem interiorem z econuerso: z sic de aliis attributionibus 2m quas derivatur denolatio. Ad id qō affertur ex Greg. si non fiat vis in verbis negatur sequela. non enim vz vrina est sana z animal est sanuz, z vrina sana non est aial sanū nec econuerso: ergo sunt due sanitates: da fiat numerus habētiū diuersimode cū vnitate numerali: rei habite. dixi autem si non fiat vis in verbis q̄ potest formari argumentum in adiectiuis z substātiuis: z si in his fiat vis iam scis ex prima parte q̄ nomina substātiua nō plurificantur sicut plurificatiōe formę sed de rebus nunc est questio. potest quoq; distingui minor z dici q̄ quum dicitur z hoc malū nō est illud male: formaliter qđē est verū: formaliter autem falsum: q̄ licet actus exterior malus nō sit interior malus: nec econuerso. Malitia tamen vnius est malitia alterius: sicut sanitas alterius est sanitas vrine.

f. q. 24. arti. 3. c. Et 22ª. q. 76. ā. 4. ad. 2. Et. 2. di. 40. ā. 3. Et mal. q. 2. ā. 2. ad. 8.

¶ In responsione ad secūdum eiusdem tertij articuli aduerte q̄ quia argumētū tendebat ad hoc: vt q̄ due virtutes exigantur ad bonificandū hos duos actus singulis singulis referendo. ideo due essent eorum bonitates. Quelibet enim virtus bonificat actum suum. Responsio primo percutit radicem: z intendit qō non propter diuersitatem interacturum interiorem et exteriorē opus est diuersa virtute. s. morali z intellectuali. sed propter diuersitatem finis z eius qō est ad finem. nam moralis in finem. Deinde q̄ ad quēlibet

actus exterior: z actus interior voluntatis est ex eo malus malitia que est ex fine. ergo quo ad malitiam que est ex fine actus exterior addit in malitia supplamaltiã actus interioris. ¶ Secũdum dubiũ, est circa secundũ membrũ in voluntas quantum ex se est parata. sed propter impotentiam cessans ab opere sit perfecta ac si operaretur. Et est ratio dubij: quia author vocat eam perfectam z consummatam. Et rursus ponit in ea defectum perfectionis que est ex actu exteriori.

¶ Tertium dubium est circa illud qõ dicit sctꝰ q voluntarius defectus a faciẽdo nõ tollit aliquid de premio vel pena. hoc em̃ patet esse falsum tam apud diuinũ iꝯ apud humanum iudicium. martyr enim sola voluntate sitibunda ꝑ defectũ exterioris martyrij perdit aliquid de ꝑmio: qt caret aureola: z similiter qui similiter voluit percutere clericũ caret pena excommunicationis: et qui voluit occidere: caret pena mortis. Quarto loco essent forte alterius iudicio adducende obiectiones recitate a capitolo in 42. dist. 2. Sed quoniam solutis his apparebit an solutio aut impertinentia earum omittꝫ.

¶ Ad euidentiam horum recolito primo q sicut sanum in urina non addit aliquid sanitatis supra sanitatem animalis: ita bonum ex fine in actu exteriori nihil bonitatis addit supra bonum actum interiorẽ voluntatis. z ratio utrobiq; est eadem: qr denominatum extrinsecum nihil forme addit supra denominatiuũ formale. vñ ex hoc quod aiunt ponũt q bonitas ex fine est formaliter in solo actu interiori: oportet consequenter dicere q actꝰ exterior nihil bonitatis illius addit: quoniam tali bonitate bonus est quasi extrinseca denominatione. Et quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis, z econuerso. Ideo ex fine bonitatem quã habet actus interior voluntatis ex actu exteriori

Volito actus exterior

dicitur de bonitate vel malitia: frustra qui habet bonam voluntatem vel malã facit opus bonum, aut desistit a malo opere, quod est inconueniens.

Rñdeo Dicendũ, q si loquamur de bonitate exterioris actus ꝯ hz ex bonitate finis, tñc actus exterior nihil addit ad bonitatem: nisi cõtingat ipsam voluntatem secundum se fieri meliorem in bonis, vel peiorem in malis. quod quidem videtur posse cõtingere tripliciter. Uno modo scm numerũ: puta cum aliquis vult aliquid facere bono fine vel malo, z tñc quidem non facit, postmodum autem vult z facit, duplicatur actus volũtatis. z sic fit duplex bonum vel duplex malum. Alio modo quãtum ad extensionẽ: puta cum aliquis vult facere aliquid bono fine vel malo, z propter aliquod impedimentũ desistit, alius aũt continuat motum voluntatis quousq; opus perficiat, manifestũ est q huiusmodi voluntas est diuturnior in bono vel malo. z ꝑm hoc est peior vel melior. Tertio ꝑm intentionem. sunt enim quidam actus exteriores qui inquantũ sunt delectabiles vel penosi nati sunt intendere voluntatẽ vel remittere. cõstat autem q quanto voluntas intentius tendit in bonum vel malum, tanto est melior vel peior. ¶ Si autẽ loquamur de bonitate actus exterioris quam habet ꝑm materiam z debitas circũstantias, sic comparatur ad voluntatem vt terminꝰ z finis: z hoc modo addit ad bonitatem vel malitiam volũtatis: quia omnis inclinatio vel motꝰ perficitur in hoc quod consequitur finem vel attingit terminum. vnde non est perfecta voluntas nisi sit talis que opportunitate data operetur. Si vero possibilitas desit voluntate existente perfecta vt operaretur si posset: defectus perfectionis que est ex actu exteriori est simpliciter inuoluntarium. Inuoluntarium autem sicut non meretur penam vel premium in operando bonum aut malum, ita non tollit aliquid de premio vel de pena si homo in voluntate simpliciter deficiat ad faciendum bonum vel malum.

Ad primũ Ergo dõm, q Chrysostomus loquit quãdo voluntas hominis est cõsummata, z nõ cessat ab actu nisi propter impotentiã faciendi. ¶ Ad secundũ dõm, q ratio illa ꝓcedit de bonitate actus exterioris quã habet a bonitate finis, sed bonitas actus exterioris quã habet ex

consequitur finem. Et põt confirmari: qr finis est per se primo bonus. Et propterea si actus exterior ingũ per se bonus addit in bonitate opz q finis ingium p se primo bonus addat etiã in bonitate: z hoc est verũ ablatis dubiis. vñ quum furtum habeat rationẽ finis cui consequitio etiã si non esset actꝰ adderet in bonitate vel malitia. ¶ Ad scm dubiũ dicitur q vt ex art. 4. qõ. 16. superius patet: voluntas põt dici z esse cõpleta dupliciter. Uno modo secundum illã habitudinem qua voluntas est in volũtate. Alio modo scm illã qua voluntas tendit in realem assecutionem voliti. iuxta primum modũ significatur ꝑfectio voluntatis ꝑ hoc q est velle ꝑfecte: iuxta scm̃ vo per hoc qõ est habere ꝑfecte: vt ibidẽ dictum est. vñ volũtas parata operari si posset est ꝑfecta volũtas: quia ꝑfecte vult: z hoc spectat ad primã habitudinis ꝑfectionẽ. z est imperfecta simpliciter: qr nõ peruenit ad bꝫ q realiter habeat id quod vult: z nata est habere. Dis cũ motus deficiẽs a termino ẽ imperfectꝰ ꝑ priationem ꝑfectionis in assecutione termini cõsistentis. Et quũ ꝑ ꝑfectio sit alteriꝰ rõnis a scda, z tota latitudo ꝑfectionis cõparetur ad scdam vt imperfectũ ad perfectum: z vt superius patet: ꝑfectio est q ꝯtinuo crescat z intensissimus sit interior actus voluntatis solus nunq; perueniet ad hoc q sit ꝑfectus simpliciter sine assequutione exterioris: ꝓpter q saluator dixit Joã. Maiorem charitatem nemo habet ꝯ vt animam suã ponat ꝺs ꝓ amicis suis. ponat dixi, non vult ponere.

¶ Ad tertium dubiũ dicit q sicut sermo ꝑfectus est de bono z malo moraliter: nõ scdam hanc vel illã legẽm etiam de premio z pena ꝑm exigentiam z actus boni vel mali, z non secũdũ hanc vel illã legẽ: nisi forte diuinam. igit distinguendũ est de premio et pena essentiali vel accidẽtali: z dicendum q voluntas parata cuius non operans ꝓpter impotentiã nihil de premio vel pena perdit essentiali: quia hoc rndet ꝓme ꝓ- remuneratione vel pe-

materia z circũstãtijs est alia a bonitate voluntatis q est ex fine, nõ aũt alia a bonitate volũtatis quã hz ex ipso actu volito sed cõparat ad ipam, vt rõ z causa etc sicut. 8. dicti est. ¶ Et p hoc etiã pz solutio ad tertiũ. ¶ Ad tertii euẽtus sequẽs aliqd addat de bonitate vel malitia ad exteriorẽ actũ. Art. 5.

Ad Quintũ videt q euentus sequens addat ad bonitatem vel malitiã actus. Effectus em̃ virtute preexistit in causa, sed euẽtus consequunt actus sicut effectꝰ causas. ergo virtute preexistũt in actibus. sed vnũquodq; ꝑm suã virtutẽ iudicatur bonũ vel malum: nam virtus est q bonũ facit habentem: vt dicit in. 2. ethic. ergo euentus addunt ad bonitatẽ vel malitiã actus. ¶ ℘. Bona que faciunt auditores sunt effectus quidã consequentes ex ꝑdicatione doctoris. sed huiusmodi bona redundant ad meritum predicatoris, vt patet p id qõ dr Phil. 4. Fratres mei charissimi z desideratissimi, gaudium meũ, z corona mea: ergo euẽtus sequens addit ad bonitatem vel malitiã actus. ¶ ℘. Pena nõ addit nisi crescente culpa: vñ dicitur Deutero. 25. pro mensura peccati erit z plagarũ modus. sed ex euẽtu sequente additur ad penam: dr em̃ Exo. 21. q si bos fuerit cornupeta ab heri z nudiusterius, z contestati sunt dominum eius, nec recluserit eum, occideritq; virum aut mulierem: z bos lapidibus obruet, z dñm illius occidant. nõ autẽ occideretur si bos nõ occidisset hominem etiam nõ reclusus. ergo euentus sequẽs addit ad bonitatem vel malitiam actus. ¶ ℘. Si aliquis ingerat causam mortis percutiẽdo vel sententiã dando, z mors nõ sequat, non contrahitur irregularitas. contraheretur aũtẽ si mors sequeretur. ergo euentus sequens addit ad bonitatem vel malitiam actus.

Sed Cõtra. Euẽtus sequẽs nõ facit actũ malũ q erat bonus nec bonum q erat malus: puta si alicui det eleemosynam pauperi, q ille abutat ad ꝑcm, nihil deperit ei qui eleemosynam facit: z sic si aliquis patienter ferat iniuriã sibi factã, nõ ꝓp hoc excusat ille qui fecit. ergo euentus sequens non addit ad bonitatẽ vel malitiam actus.

Rñdeo Dicendũ, quod euentus sequens aut est ꝓcogitatꝰ, aut nõ. Si est ꝓcogitatus, manifestũ est q addit ad bonitatẽ vel malitiam: cũ enim aliquis cogitãs q ex opere suo multa mala possunt

portioni voluntatis ꝯ finis careat aliqua accidentali na respondenti ipsi exercitio actus exterioris.

¶ Super Artic. 5.

In titulo artic. 5. nota duos terminos. Euentus enim commune vocabulum ad effectum per se z per accidẽs, significat id quod quomodolibet ex actione prouenit. Addere vero presupponit id cui additur, z ad augmentum spectat: vnde addere ad malitiam presupponit malitiam in actu: z addere ad bonitatem presupponit bonitatem in eodem. vnde non quaeritur hic, an actus ex euentu reddatur malus vel bonus: sed an actus malus ex malo euentu reddatur peior: z bonus ex bono euentu melior. Prima enim questio iam soluta est quum determinatum est vnde actus moralis, z vnde actus voluntatis sit bonus vel malus. s. ex fine obiecto etc. ¶ In corpore artic. dubium magnum occurrit: quia durissima z falsa doctrina videtur hic tradita: distinguitur siquidem q euentus potest dupliciter se habere: aut vt preco gitatus, aut non. Si vt precogitatus addit ad bonitatem vel malitiam. Si non: tunc dupliciter: aut per se sequit z vt in pluribus, z tunc etiã addit: aut per accidens z in paucioribus. z tñc non addit. Ex hac n. doctrina habetur in primo membro distinctionis quod euentus sequens siue per se siue per accidens,

1. q. 7. ar. 3. c. mal. 6. 1. ani. 5. ad. 15. q. 3. ani. 10. ad.

siue frequenter, siue raro siue rarissime, dū modo sit preuisus, addit ad bonitatem vel malitiam. Hoc aūt esse dubium verbū ex eo p3 q̄ sic̄ committens actum peccati venialis precognoscens ex eo sine alia culpa sua alios peccare mortaliter peccaret mortaliter. Et sic mulier pulchra & adamata ab aliquibus et sciens quam egreditur illos in eam appetendam exarsuros nō posset causa alicuius venialis torqrī ire ad propinquū hostium absq̄ peccato mortali: & infinitis similia videntur sequi: que homo forte non sufferet audire. Falsum autem esse conuincitur ex ratione sic. Actus nō recipit additionem in bono vel in malo secundum id qō est per accidens ex in pluribus: sed euentus per accidens & in pluribus ex hoc est preuisus nō transit ex p accidens & raro in p se aut frequenter. ergo euentus talis ex hoc q̄ est p̄uisus nō addit in bonitate vel malitia. Maior habetur in calce corporis huius articuli. Minor est per se nota: q̄ preuisio sola nihil confert voluntati: non em̄ ex hoc q̄ aliq̄s p̄uidet aliq̄d est bonus vel malus: nec ex hoc q̄ aliq̄s preuidet aliq̄d per accidēs futurū ex suo actu propterea malefacit. alioqn q̄s p̄uidēs ex manifestatione sui futura

q. 72. arti. 6. c. Et 22. q. 99. ā. 2. ad. 2. & arti. 3. ad. 2. sup eadem radice fo. Et. 2. di. 42. ā. 4 Et mal. q. 2. ā. 4 Et 1. q. 2. arti. 5. c.

tot scelera iudeorum malefecisset manifestando se, & occidens suū inimicū preuidendo eos mortē & defendendo se peccaret. Ūñ mālia rō sic: Puisuo euentus mali q̄ accidēs nō facit actum malū. ergo p̄uiso euētu mali per accidēs futuri non facit actum peiorem si erat malus: iuxta illā regulam: sicut simpliciter ad simpliciter ita magis ad magis &c. Et confirmat quia faciens actū bonū putavadēs ad ecclesiam: & preuidens q̄ ex eo sequentur alia bona per accidens & p̄ acceptās illa nec actio habēs 3 stās in sola preuisione non propterea facit actum meliorē: & ti expresse in litera primi mēbri dicitur q̄ preuisus effectus addit ad bonitatem. Quid ergo dicemus? Dicendum est si litera non est defectiua q̄ author intendit de euentu quocunq̄ precogitato sic quod descēdat in voluntatem. ita q̄ voluntas ferat in ipsum directe vel indirecte. ita q̄ non intendit nisi de euentu preuiso et volito siue directe siue indirecte. Et hic sensus potest sumi vt exp̄ositus ab ipsomet inferius in. q. 73. arti. 8. ad primum vbi dicit: quod euentus sequens si sit preuisus & intētus addit ad bonitatem vel malitiam actus: sicut .S. dictum est: quum de bonitate & malitia humanorum actuum ageretur. & quia in corpore illius articuli ponit sub non intento volitum indirecte. Ideo consulto dixi quod intentio authoris est loqui de preuiso & volito siue directe siue indirecte. Et potest quoque hiemet sensus ex hac litera sumi dum dicitur voluntas magis inordinata: quum enim voluntas non redditur inordinata ex actu exteriori nisi inquantum volito: consequens est quod nec eius euentus ordinetur nisi volito: & consequenter ex eodem non magis ordinatur nisi volito. Intendit ergo in primo membro siue per se siue per accidens siue frequenter siue raro: & breuiter euentus quomodolibet actionis propriē sit preuisus & volitus addit ad bonitatem vel malitiam actus & hoc est manifestum: quia hoc spectat ad voluntatem magis ordinatam in malis: & magis affectam in bonis.

¶ Super Art. 6.

Iſt̄ articu. 6. eiusdem. 20. quest. nihil occurrit scribendum nisi reddere lectorem attentum quod non dicat author eundem numero actum voluntatis non posse esse successiue bonum & malum. Sed dicit eundem numero actū in genere moris: actus enim voluntatis secundum se est in genere nature, & secundum suas cōditiones in genere moris & hec diuersim propter duranum in. 2. distinc. 40. questione. 2. ne quis putet contra hanc doctrinam militare.

¶ Super questio. 21. Articulum. 1.

In titulo omnium arti. questio. 21. aduerte quod quum queritur vtrum actus humanus inquantum bonus vel malus habeat hoc vel illud: potest intelligi illa reduplicationis nota. Primo vt determinat hoc 2. arti. 1. nitatem vel malitiam ad. 3. absolute: & sic non sumitur hic quia hoc esset idem quod querere de conuenientibus bono vel malo absolute: quod non spectat ad moralem: sed metaphysicum. et essent falsē responsiones. Alio modo vt determinat bonitatem vel malitiam propriam seu contractam ad actum humanum. Et hic est intentus sensus questionum & responsionum, ita quod intendit author querere an actus humanus ex sua bonitate vel malitia, vt sic habeat rationem recti laudabilis meritorij etiam apud deum: & similiter peccati culpabilis demeritorij etiam apud deum. Et vt patet in litera veteri.

Articulus I.

Utrum actus exterior bonus vel malus addat bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori.

Arti. 6.

Ad sextum sic proceditur. Videtur q̄ actus exterior bonus vel malus non addat bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Actus enim exterior bonus vel malus non est actus interior. Sed bonitas vel malitia est actus interior. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus voluntatis. Sed bonitas vel malitia est actus voluntatis. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus rationis. Sed bonitas vel malitia est actus rationis. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus virtutis. Sed bonitas vel malitia est actus virtutis. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus peccati. Sed bonitas vel malitia est actus peccati. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus meriti. Sed bonitas vel malitia est actus meriti. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus demeriti. Sed bonitas vel malitia est actus demeriti. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus gratiæ. Sed bonitas vel malitia est actus gratiæ. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus charitatis. Sed bonitas vel malitia est actus charitatis. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus fidei. Sed bonitas vel malitia est actus fidei. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus spei. Sed bonitas vel malitia est actus spei. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus prudentiæ. Sed bonitas vel malitia est actus prudentiæ. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus iustitiæ. Sed bonitas vel malitia est actus iustitiæ. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus fortitudinis. Sed bonitas vel malitia est actus fortitudinis. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus temperantiæ. Sed bonitas vel malitia est actus temperantiæ. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus religionis. Sed bonitas vel malitia est actus religionis. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus pietatis. Sed bonitas vel malitia est actus pietatis. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus veritatis. Sed bonitas vel malitia est actus veritatis. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus gratiæ. Sed bonitas vel malitia est actus gratiæ. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus charitatis. Sed bonitas vel malitia est actus charitatis. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus fidei. Sed bonitas vel malitia est actus fidei. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus spei. Sed bonitas vel malitia est actus spei. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus prudentiæ. Sed bonitas vel malitia est actus prudentiæ. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus iustitiæ. Sed bonitas vel malitia est actus iustitiæ. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus fortitudinis. Sed bonitas vel malitia est actus fortitudinis. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus temperantiæ. Sed bonitas vel malitia est actus temperantiæ. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus religionis. Sed bonitas vel malitia est actus religionis. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus pietatis. Sed bonitas vel malitia est actus pietatis. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori. Præterea. Actus exterior bonus vel malus non est actus veritatis. Sed bonitas vel malitia est actus veritatis. ergo actus exterior bonus vel malus non addit bonitatem vel malitiam ipsi actui interiori.

est, & rectū: quelibet em̄ pauatio boni in quocunq; ꝓstituit rōnē mali, sed peccatū ꝓprie ꝓsistit in actu q agit̄ pp̄ finē aliquē cū nō hꝫ debitum ordinē ad finē illum. debitus aūt ordo ad finem ſm aliquam regulā mensuratur: que quidē regula in his que ſm naturam agūt est ipsa virtus nature q̄ inclinat in talem finem. qñ ergo actus ꝓcedit a virtute naturali ſm naturale inclinationē in finem, tunc seruatur rectitudo in actu, q̄ medium non exit ab extremis: scilicet actus ab ordine actui principiꝫ ad finem: quando autē a rectitudine tali actus aliquis recedit, tunc incidit ratio peccati. In his vero que aguntur per voluntatem regula proxima est ratio humana, regula autem suprema est lex eterna. quandocunq; ergo actus hominis procedit in finem scōm ordinem rationis & legis eterne tūc actus est rectus. quādo aūt ab hac rectitudine obliquatur, tunc dicitur peccatuꝫ. Manifestum est autem ex premissis, q̄ omnis actus volūtarius est malus per hoc quod recedit ab ordine rationis & legis eterne, & omnis actus bonus concordat rationi & legi eterne. vnde sequitur quod actꝰ humanus ex hoc quod est bonus vel malus habeat rationeꝫ rectitudinis vel peccati.

Ad primū Ergo dōm, q̄ monstra dicūtur esse peccata inquantū ꝓducta sunt ex peccato in actu nature existente. ¶ Ad secundū dōm, q̄ duplex est finis. s. vltimus & propinquus. In peccato autē nature deficit quidem actus a fine vltimo qui est pfectio generati. non autē deficit a quocunq; fine ꝓximo: operatur enim natura aliquid formando. Similiter in peccato voluntatis, semp est defectus ab vltimo fine intento q̄ nullus actus volūtatis malus est ordinabilis ad beatitudinē que est vltimus finis: licet nō deficiat ab aliquo fine proximo quem voluntas intendit & consequit. vnde etiam cum ipsa intentio huius finis ordinetur ad finem vltimū in ipsa intētione huiusmodi finis potest inueniri ratio rectitudinis & peccati. ¶ Ad tertiū dicendū, quod vnumquodq; ordinatur ad finē per actū suum: & ideo ratio peccati que consistit in deuiatione ab ordine ad finem, ꝓprie consistit in actu, sed pena respicit personam peccātem: vt in primo dictum est.

¶ Ātrum actus humanus inquantum est bonus vel malus habeat rationem laudabilis vel culpabilis. Articu. 2.

3.d. 24. ar. 3. q. 2 corp. Et 4. d. 16. q. 3. ā. 1. qō. 1. ad 1m. 2. q. 6. art. 2. ad 3m. & mal. qō. 2. art. 2. ad 3m.

Ad secundū videtur q̄ actꝰ humanus ex hoc q̄ est bonus vel malus non habet rationem laudabilis vel culpabilis. peccatū enim contingit in his que aguntur a natura: vt dī in. 2. physi. sed tm̄ ea que sunt naturalia non sunt laudabilia nec culpabilia: vt dī in. 3. ethi. ergo actus humanus ex hoc q̄ est malus vel peccatū nō hꝫ rationē culpe: & per cōsequens, nec ex hoc q̄ est bonus hꝫ rationē laudabilis. ¶ ꝑ. Sicut contingit peccatum in actibus moralibus ita & in actibus artis: qz vt dicitur in. 2. phyꝰ. peccat grammaticus nō recte scribens, & medicus non recte dans potionem. sed nō culpatur artifex ex hoc q̄ aliquid malū facit quod ad industriam artificis pertinet q̄ possit & bonum opus facere & malum cum voluerit. ergo videtur q̄ etiam actus moralis ex hoc q̄ est malus nō habeat rōnem culpabilis. ¶ ꝑ. Dyo. dicit in. 4. ca. de di. no. q̄ malum est infirmum & impotēs. sed infirmitas vel impotentia vel tollit vel diminuit rōnē culpe. nō ergo actus humanus est culpabilis ex hoc quod est malus.

Sed Cōtra est, q̄ pbs dicit, q̄ laudabilia sunt virtutum opera: vituperabilia autem vel culpabilia opa ꝟna. sed actus boni sunt actus virtutis, qz virtus est que bonū facit habentem & opus eius bonū reddit, vt dicitur in. 2. ethi. vñ actus oppositi sunt actus mali. ergo actus humanꝰ ex hoc q̄ est bonꝰ vel malus habet rationem laudabilis vel culpabilis.

Rñdeo Dōm, q̄ sicut malū est in plus q̄ peccatum, ita peccatū est in plus q̄ culpa: ex hoc em̄ dī actus culpabilis vel laudabilis q̄ imputat̄ agenti: nihil em̄ est aliud laudari vel culpari q̄ imputari alicui malitiā vel bonitatē sui actus. tunc. n. actus imputatur agenti: quando est in potestate ipsius: ita q̄ habeat dominium sui actus. hoc aūt est in omnibus actibus voluntarijs: qz per voluntatem homo dñm sui actus habet vt ex supradictis patet. vnde relinquitur q̄ bonū vel malum in solis actibus voluntarijs constituit rationem laudis vel culpe: in quibus idem est malum peccatū & culpa.

Ad primū Ergo dōm, q̄ actus nāles nō sunt in potestate nālis agētis: cū natura sit determinata ad vnū. & tō hꝫ in actib⁹ nālib⁹ sit peccatū, nō tm̄ est ibi culpa.

¶ Ad ſm dōm, q̄ rō aliter se hꝫ in artificialib⁹ & aliter in moralibus. In artificialib⁹. n. rō ordinat ad finē ꝓtularē, q̄ est aliquid q̄ rōnē excogitatū. In moralib⁹ autē ordinat ad finē cōem totius humane vite: finis aūt ꝓticularis ordinat ad finē communē. Cum em̄ peccatū sit per deuiationē ab ordine ad finem, vt dictū est, in actu artis cōtingit duplr esse peccatū. Uno modo p deuiationem a fine particulari intento ab artifice, & hoc peccatum erit proprium arti: puta si artifex intendens facere bonū opus, faciat malum: vel intendens malū faciat bonum. Alio modo per deuiationem a fine cōi humane vite, & hoc modo dicet̄ peccare, etiam si intēdat facere malum opus, & faciat per hoc vt alius decipiat̄. sed hoc peccatū nō est proprium artificis inquantū artifex sed inquantum homo est. vnde ex primo peccato culpatur artifex inquantum artifex, sed ex scōo culpatur homo inquantū homo. Sed in moralibus vbi attenditur ordo rationis ad finē communē humane vite semper peccatū & malū attenditur per deuiationem ab ordine rationis ad finem cōem humane vite, & ideo culpatur ex tali peccato homo & inquantū est homo, & inquantū moralis est. vñ philosophus dicit in. 6. ethi. q̄ in arte volēs peccans est eligibilior: circa prudentiam autem minus, sicut & in virtutibus moralibus: quarum prudentia est directiua. ¶ Ad tertium dicendum, quod illa infirmitas que est in malis voluntarijs subiacet potestati hominis. & ideo nec tollit nec diminuit rationem culpe.

¶ Ātrum actus humanus inquantum est bonus vel malus habeat rationem meriti vel demeriti. Articu. 3.

2.d. 42. ar. 3. q. 4. dī. 15. q. 3. ā. 1. qō. 1. 1m. & mal. q. ar. 2. 3m.

Ad tertiū videt̄ q̄ actus humanus non habeat rōnem meriti & demeriti propter suam bonitatem vel malitiam. meritū enim & demeritum dicitur p ordinē ad retributionē que locū solum habet in his que ad alterū sunt. sed nō omnes actus humani boni vel mali sunt ad alterum, sed quidā sunt ad seipsum: ergo non omnis actus humanus bonus vel malus, habet rōnem meriti vel demeriti. ¶ ꝑ. Nullus meretur penā vel premiū ex hoc quod disponit vt vult de eo cuius est dominus: sicut si homo destruat rem suā non punitur sicut si destrueret rem alterius. sed homo est domin⁹ suorum actuū. ergo ex hoc q̄ bene vel male disponit de suo actu nō meretur penā vel premium. ¶ ꝑ. Ex hoc q̄ aliquis sibijpsi acquirit bonum non meretur vt ei bene fiat ab alio. & eadē ratio est de malis. sed ipse actus bonus est quoddam malū ipsius. nō ergo ex hoc q̄ homo facit malum actum vel bonum meretur vel demeretur.

Sed Contra est, q̄ dī Ysaie. 3. dicite iusto qm̄ bene: quoniam fructum adinuentionum suarum comedet: vel impio in malum, retributio enim manuum eius fiet ei.

Rñdeo Dicendum, q̄ meritū & demeritū dicūtur in ordine ad retributionē que fit ſm iustitiā: retributio aūt ſm iustitiam fit alicui ex eo q̄ agit in profectū vel nocumētum alterius. ¶ Est aūt cōsiderandū q̄ vnusquisq; in aliqua societate viuens est aliquo mō pars & membrū totius societatis. quicūq; ergo agit aliq̄d in bonū vel malum alicuius in societate existētis hoc redundat in totā societatē: sicut qui ledit manū p cōsequens ledit hoīem. Cū ergo aliquis agit in bonū vel malū alterius singularis ꝑsone: cadit ibi duplr ratio meriti vel demeriti. Uno mō ſm q̄ debet ei retributio a singulari persona, quā iuuat vel offendit. alio modo ſm q̄ debetur ei retributio a toto collegio. Quando vero aliquis ordinat actum suum directe in bonū vel malū totius collegij, debet ei retributio primo quidem & principaliter a toto collegio: secōario vero ab oībus collegij partib⁹. cum vero aliquis agit qō in bonum proprium vel malum vergit etiā debetur ei retributio, inquantum etiam hoc vergit in cōe ſm q̄ ipse est pars collegij: hꝫ non debcatur ei retributio inquātū est bonū vel malum singularis persone que est eadem agenti, nisi forte a seipso ſm quandā similitudinem, prout est iustitia hominis ad seipsum. Sic igitur patet q̄ actus bonus vel malus hꝫ rōnem laudabilis vel culpabilis ſm q̄ est in potestate voluntatis: rōnem vero rectitudinis & peccati secūdum ordinem ad finem: rationem vero meriti & demeriti secundum retributionem iustitie ad alterum.

Ad primū Ergo dōm, q̄ qñq; actus hois boni vel mali etsi nō ordinātur ad bonū vel malū alterius singularis ꝑsone: tm̄ ordinant ad bonū vel ad malū alterius qō est ipsa cōitas. ¶ Ad scōm dōm, q̄ homo qui hꝫ dominiū sui actus, ipse etiam inquātū est alterius. s. communitatis cuius est pars, meretur aliquid vel demeretur, inquātū actus suos bene vel male disponit. sicut etiam si alia sua de quibus cōitati seruire debet, vel bene vel male dispensat. ¶ Ad tertiū dicēdum, q̄ hoc ipsum bonum vel malum qō aliquis sibi facit per suum actum, redundat in communitatem: vt dictum est.

¶ Super Art. 3.

heb. c. 3.

Est calce vltimi articu. eiusdem questio, aduerte illa vltima verba, quātum est ex ipsa rōne actus: duplicē eis alicuius actus humanus potest habere rationem meritoꝝ vel demeritoꝝ. Primo ex ipsa ratione actus. Secūdo ex statu persone agentis. Et hoc quidem secundo modo nō omnis actus humanus est meritorius vel demeritorius: sed existentis in statu gratie. primo vero modo omnis actus humanus est meritorius vel demeritorius: et vt preferatur se author adducit ipse ē ex ipsa rōne actus. Et hoc intelligeloquēdo de merito vite eterne seu simpliciter apō deū: latissime em loquendo de merito omnis actus bonus retributionem et malus punitionem exposcit. et quātā difficultas illa in eis actus existis in gratia sit meritorius vel demeritorius respectu vite eterne: ex precepto charitatis pēdet. Et infrā erius de his erit sermo in questione cētesima: iccirco illucusq; differantur soluenda argumenta Scoti in quol. qō. 17. et in. 2. sentē. distin. 41. et durandi in 4ō. distin. 2.

¶ In reliquis huius questionis nihil occurrit scribendum.

¶ Super questio. 22. Articu. 1.

Circa rationem passionis magis propie assignandam in primo articu. 22. q. dubiū occurrit: quia quum omnis passio a. nime, de qua est sermo: fit cum aliqua disconuenienti trāsmutatiōe corporali: qm̄ opz motum cordis a naturali suo motu aliqualiter recedere: sequitur quod omnis passio est cum trāsmutatione in deterius: et nulla sit in melius.

¶ Ad hoc dicitur: qō absolute loquēdo concedendum est qō ois passio anime est cum aliqua preternaturali mutatiōe: quia cordis motus intenditur aut remittitur a suo naturali motu. et ex hoc illa opera anime que vocamus eius passiones hāt rationem et nomē passionis: verum quia inter preternaturales mutationes dat latitudo et minꝰ mala respectu magis male hz rōnem melioris. Ideo passiones ille que ad peius declinant magis propie passiones dīr: declinant autem in peius mutationes ille que sunt materia passionū cōsistentium in fuga seu retractione: vt timor et tristitia. ꝯ ille, que sunt materia passionū consistentium in extensione seu prosecutione vt amor et letitia: qz vita humana consistit in vitali extensione cordis ad totum corpus. Et propterea l litera dicit: q tristitia habet magis rationem passiōis. 3. dist. 15. ꝯ letitia: ista em̄ preter naturalitate remissionis motus habet motum contrarium vitali extensioni cordis ad corporis partes. Ex eadem q. 2. ā. 1. Et 3ª. q. 26. ar. 1. 2. 2. cor. radice. qz maioris recessus a naturali: passione quadāq; intense habent magis rationem passionis quā remisse: motus enim corporalis maior ibi inuenit. hec autē que dicimus notanter dicimus absolute dici: quoniam si esset sermo non absolute sed in ordine ad hanc melancholicē: vel sic quomodo licet dispositum nihil prohibere videt q transmutatio oppositē passionis: pura letitie sit naturalis simpliciter etiā illi: preternaturalis autem huic sic nunc intento. Alteri enim extremo nō solū extremum sed mediū opponitur: vt dicitur in. 3. phy. et motus cordis qui hic, nunc, sic &c. est intensior: simpliciter etiam ipsi bene dispositō pōt esse naturalis: vt infirmis videt contingere quum ad aliqualem letitiaz exercitati a cor dis pressura leuantur.

Signū autē q in omni passiōe aie fit transmutatio aliqua. preternaturalis in corde ē nemīnem in passione eadem actualiter diutius perdurare sine corporali lesiōe aut curatione.

¶ In responsione ad primum et secundum aduerte q quia motus animi qui vocant anime passiones: scilicet amor, timor, ira et alia huiusmodi habent rationem passionis propie sm̄ q inuenit in eis aliqua transmutatio corporalis et huiusmodi transmutatio ē annexa motui anime. Ideo huiusmodi actus appetitus animalis habēt quidem rationez passionis ratione annexi:

¶ Utrum actus humanus inquantum est bonus vel malus habeat rationem meriti vel demeriti apud deum. Arti. 4.

Ad Quartū sic proceditur. Videt q actꝰ hominis bonus vel malus non habeat rōnē meriti vel demeriti per cōparationē ad deū. q. vt dictū est meritū et demeritū importat ordinē ad recōpensationē pfectus vel damni ad alterū illati. sz bonus actus hois vel malus non cedit in aliquem pfectū vel damnū ipsius dei, dicitur em̄ Job. 35. Si peccaueris qd ei nocebis? porro si iuste egeris quid donabis ei? ergo actus hois bonus vel malus nō hz rōnem meriti vel demeriti apud deum. ¶ p. Instrumentū nihil meret vel demeret apud eū q̄ vtitur instrumēto. qz tota actio instrumēti est vtentis ipso. sed homo in agēdo est instm̄ diuine virtutis principaliter ipsum mouentis: vñ dicit Esa. x. Numquid gloriabit̄ securis cōtra eū quescat in ea: aut exaltabit̄ serra cōtra eū a quo trahitur? vbi manifeste hominē agētē cōparat instrumento. ergo hō bn̄ agēdo vel male non meret vel demeretur apud deum. ¶ p. Actꝰ humanus habet rōnem meriti vel demeriti inquantum ordinatur ad alterū. sed non omnis actus humanus ordinatur ad deum. ergo non oēs actus boni vel mali habent rationem meriti vel demeriti apud deum.

Sed Cōtra est, q vī ecclī. vlt. Cuncta q̄ fiunt adducet deus in iudicium siue bonū, siue malū. sz iudiciū importat retributionē respectu cuiꝰ meritū vel demeritus dicit. ergo oīs actꝰ hois bonꝰ vel malus habet rationē meriti vel demeriti apud deum.

Rñdeo Dicēdū, q sicut dictū ē, actꝰ alicuius hois hz rōnem meriti vel demeriti sm̄ q ordinat ad alterū, vel rōne eius, vel rōne cōis: vtroq; autē modo actus nostri boni vel mali habēt rōnē meriti vel demeriti apud deū. ratione q̄dē ipsius inq̄tum est vltimus hois finis. est autē debitū, vt ad finē vltimū oēs actus referātur, vt supra habitū est. vnde q̄ facit actū malū nō referibilem in deū non seruat honorē dei qui vltimo fini debetur. Ex parte vero totiꝰ cōitatis vniuersi: qz in qualibet cōitatione ille qui regit cōitatem precipue hz curā boni cōis: vnde ad eum pertinet retribuere p his que bene vel male fiūt in cōitate. Est autem deus gubernator et rector totius vniuersi, sicut in primo hitū est, et specialiter rōnalium creaturarū. vñ manifestū est q actus humani hīt rōnē meriti vel demeriti p cōparationem ad ipsum. altoq̄n sequeret quod deus nō haberet curā de actibus humanis.

Ad pmū Ergo dicēdū, q per actum hominis deo secundū se nihil pōt accrescere vel deperire: sed tamē homo quātum in se est, aliquid subtrahit deo vel ei exhibet, cum seruat vel non seruat ordinē quem deus instituit. ¶ Ad 2m̄ dōm, q homo sic mouet a deo vt instrumentū, q tamen non excludit quin moueat seipsum per liberū arbi. vt ex supradictis patet. et ideo p suum actū meretur, vel demeret apud deū.

¶ Ad tertiū dicēdū, q homo nō ordinatur ad cōitatē politicā sm̄ se totū nec sm̄ ola sua. et ideo nō oportet q quilibet actus eius sit meritoꝝ vel demeritorius per ordinem ad cōitatē politicā. sed totum q homo est et q̄ potest et habet, ordinandum est ad deum. et ideo omnis actus hominis bonus vel malus habet rationē meriti vel demeriti apud deum quantum est ex ipsa ratione actus.

¶ De subiecto passionum anime. Qō. 22.

Post hoc cōsiderādum est de passionib⁹ anime. ¶ Et primo in gñali. Scōo in speciali. ¶ In generali aūt quatuor occurrūt circa eas cōsiderāda. Primo quidē de subiecto earū. Scōo de differētia earū. Tertio de cōparatione earū ad inuicē. Quarto de malitia et bonitate ipsarū. ¶ Circa primū queruntꝰ tria. Primo vtrum aliqua passio sit in aīa. Secundo vtrum magis in parte appetitiua: ꝯ in apprehēsiua. Tertio vtrum magis sit in appetitu sensitiuo quam intellectiuo: qui dicitur voluntas.

¶ Utrum aliqua passio sit in anima. Ar. 1.

Ad Primū sic proceditur. Videt q nulla passio sit in anima. pati em̄ est propriū materie. sed aīa nō est cōposita ex materia et forma, vt in primo habitum est. ergo nulla passio est in anima. ¶ p. Passio est motus, vt dicitur in. 3. phy. sed anima non mouetur, vt probatur in primo de anima. ergo passio non est in anima. ¶ p. Passio est via in corruptionem. nam omnis passio magis facta abiicit a substantia: vt dicitur in lib. topicorum. sed anima est incorruptibilis. ergo nulla passio est in anima.

Sed Contra est, q apostolus dicit ad ro. 7. Cuz essemus in carne passiones peccatorum que per legem erant, operabantur in membris nostris. peccata autem sunt proprie in anima. ergo et passiones que dicuntur peccatorum sunt in anima.

Rñdeo Dicendū, q pati dicit tripl̄r. Uno mō cōiter sm̄ q omne recipere est pati etiā si nihil abiciatur a re, sicut si dicatur aerem pati q̄n illuminatur, hoc autē magis est perfici q̄ pati. Alio modo dicitur proprie pati q̄n aliq̄d recipit cū alteri⁹ abiectiōe, sed hoc cōtingit dupl̄r. q̄q̄ n. abiicitur id qō non est conueniens rei. sicut cū corpus animalis sanatur, dicitur pati: qz recipit sanitatem, egritudine abiecta. Alio mō quando econuerso contingit, sicut egrotare dicit pati: qz recipit infirmitas sanitatē abiecta: et hic est proprissimus modꝰ passionis. nā pati dicitur ex eo q̄ aliq̄d trahitur ad agēte: qō aūt recedit ab eo qō est sibi cōueniēs, maxime videt ad aliud trahi. et sil̄r in primo de generatione dicit, q q̄n ex ignobiliori gñe nobilius est gñatio simpl̄r et corruptio sm̄ q̄d, econuerso aūt q̄n ex nobiliori ignobilius gñatur, et his tribus modis cōtingit esse in aīa passionē. nā sm̄ receptionē tm̄ dicit q sentire et intelligere est quoddam pati, passio autem cum abiectione non est nisi sm̄ transmutationem corporalē. vnde passio proprie dicta non pōt cōpetere aīe nisi per accidens: inq̄tū. s. cōpositū patit, sz in hoc est diuersitas. nam q̄n hmōi trāsmutatio fit in deterius, magis proprie habet rationem passionis, ꝯ q̄n fit in melius. vnde tristitia magis proprie est passio ꝯ letitia.

Ad pmū Igitur dōm, q pati secundū q est cum abiectione et transmutatione proprium est materie. vnde non inuenitur nisi in cōpositis ex materia et forma. sed pati prout importat receptionem solā non est necessariū q sit materie. sed potest esse cuiuscūq; existis in potētia. Anima autē etsi nō sit cōposita ex materia et forma, habet tamen aliquid potētialitatis secūdū quam conuenit sibi recipere et pati. sc̄m q intelligere pati est, vt dicitur in. 3. De anima.

¶ Ad sc̄m dicendum, q pati et moueri, etsi

habent aliq̃ rationem appetitiui motus: z talis putaire vel timoris secundum se, propter qđ in litera dicitur q̃ anime conuenit huiusmodi pati per accidẽs z alibi. s. in. 2 6. qõ. de veritate dicitur qđ trasci, tinere &c. conueniunt anime per se; z reuera hoc ꝯ compositum ratione anime, illud ratione corporis

¶ Super Artic. 2.

Ad corpore articu. 2. aduerte quod quum determinatum fuerit in. 1. ar. i. quod motus animi habet rationem passionis ex adiuncta transmutatione corporali: putaret quispiam quod ex maiori propinquitate ad huiusmodi transmutationem debuisset definiri an appetitiua vel apprehensiua pars ſapiat passionem. Et ꝯ hoc licitum fuisset: et eadem conclusio ab auctore. ubi ex hac radice habeatur: eo q̃ nulla vis apprehensiua causat transmutationem corporalem nisi mediãte appetitiua: ac per hoc appetitiua appropinquior passioni magis eam participat: ita q̃ mirabiliter cadat in ea ratio ne venit rõsõlone ad tertiũ in litera dicitur. Aliquãdiu exercitus auctor ex propriis rationibus motuũ apprehensiue z appetitiue inuentum veritatis est. ita q̃ seclusa transmutatione corporali inuenit appetitiuum motum habere magis rõnẽ passionis: quum enim seclusa corpore pati consistat in recipere ab agente z trahi in illud. Et est agẽs assimilando sibi patiens trahit illud ad se: ita pars apprehensiua minꝰ trahatur ad agens q̃ pars appetitiua: ꝓbs est q̃ passio: a cõtrario dicere magis habeat rõnem pars appetitiua q̃ apprehẽsiua. z probatur minor in litera: quia pars apprehẽsiua trahitur ab agẽte ad hoc vt sit ipsum secundum esse intentionale: pars vero appetitiua trahitur ab agente ad hoc vt ingaꝫ sibi ꝑm esse naturale. Sed accidit dubitatio: quia authic est sermo de passione vt est ab agente aliq̃ communiter vt est siue ab agente siue a fine. Si primo modo: tunc ambigua videt ratio: qñ de appetibili an moueat effectiue appetitum magna quẽstio est. Si ſcdo modo: tunc nihil valet rãtio: q̃ magis patif. qui ꝓprie patif q̃ qui metaphorice. finis autẽ metaphorice agit. Ex hoc igitur q̃ appetitus magis trahitur ad finẽ obiectũ q̃ pars apprehensiua ad suum: nõ sequitur q̃ magis patiatur: qñ apprehensiua patitur vere: idest a vere agente: appetitiua autem non patitur vere. ¶ Ad hoc dicitur q̃ sumitur passio vere z nõ metaphorice: z quod appetibile vt dicit auer. in secundo metaphy. 3 6. secundum quod est in anima est agens desiderium z trahit ad se finem: vt est in re ita quod differentia assignata in litera consistit in hoc q̃ agens in partem apprehensiuam trahit ipsum ad se in esse intentionale: z hic sistit: ad hoc enim actio hec z passio ordinatur. Appetibile autem agens in partem appetitiuam trahit ipsam effective ad hoc vt iungatur sibi realiter: quouis modo contingat ista coniunctio realis: sufficit enim quod passio illa per se ordinetur ad realem coniunctionem. Quod autem a multis vertatur in dubium an appetibile agat in appetitum: eis relinquatur hec dubitatio: nos enim experimur incuti nobis a malis futuris apprehensis timorem: a presentibus tristitiam: z a delectabilibus coniunctis delectationem etiam si nolimus: sicut a sensibilibus sensationes.

¶ In responsione ad primum: dubium occurrit quia si in his que pertinent ad defectum intensio non attenditur penes accessum ad aliq̃d mutue: oportet falsam reddere aut expere tam a doctrina tradita in secũdo meta. allegata in argumento quã in primo posteriorũ. f. propter quod vnũquodq̃ tale illud magis: deinde q̃ videmus q̃ potentia maior est penes accessum ad istam primam. Cõstat autẽ potentiam defectũ sonare. ¶ Ad hoc dr q̃ doctrina hic tradita non solũ dicta sed probata rõne est: q. f. ratio primationis z defectus cõsistit in hoc scilicet in recessu a perfecto. Regulare quippe est quod vnũquodq̃ est magis et minus tale secundum fui cõstitutiuꝫ ꝓpriam latitudinem: vt patet inductiue: defectiua igitur quum cõstituantur per hoc qđ est deficere ab aliquo: quãto magis ab illo deficiũt tanto magis erunt defectiua hec eñ est ꝓpria latitudo deficientis vt fic. Ex hoc autẽ quod defectiua vt sic penes maiorem elongationem a pfectione magis defectiua sunt: consequens est q̃ maior defectus non sit a minori defectu vt ꝓpria causa sed ex ipsa elongatione interuenit: sicut cñ in perfectionibus intentio est penes accessum ad causam quia perfectio effectus est ex causa: ita si in malis defectus cõsequens esset ex precedente in sua causa vt propria causa defectus effectus intenderetur secundum accessum ad causam. Et ex hoc patet solutio prime obiectionis: in defectiuis enim causa defectiua non est propria causa effectus defectiui quo ad defectũ sed ex hoc ipso quod magis elongatur a perfectiori magis defectiuũ est. Unde licet para apprehensiua sit causa appetitiue: z potentialitas in apprehensiua sua causa z potentialitatem in appetitiua: maior tamen potentialitas inuenitur in appetitiua ex hoc ipso q̃ magis recedit ab actu ꝙ apprehensiua quod est dictũ q̃ potentialitas sua non tota est a potentialitate apprehẽsiue sed ex necessitate aduenit. Ad ſcdam autem obiectionem dicitur: q̃ qz vt dicitur. 10. met. mensura debet esse certissima nihil ꝓhibet quo ad nos defectus mensurari penes accessum ad aliquod positiuum summe deficiens: sicut infirmitates maiores z minores dicimus per accessum ad nouem. z similiter potentialia apud nos per accessum ad materiam primam: quum in rei veritate ille per recessum a vita z iste per accessum ab actu maiores vel minores sint. ¶ In responsione ad secundum aduerte quod nõ concedit auctor q̃ vis appetitiua sit magis actiua simpliciter: sed quo ad principandum actum exteriorem; vis enim apprehensiua quum moueat appetitiuam est magis in actu simpliciter, z magis actiua quodammodo. appetitiua autem efficacior est ad actum exteriorem: quia ei obediunt vires executiue: z quia primum mouens est ad exercitium actus: quod tamen totum: vt in litera dicitur, habet ex eodem ex quo habet quod sit magis passiua: ex natura nanq̃ appetitus est z quod tendat in bonum in finem in rem secundum seipsam.

J. qõ. 41. ar. 1. co. Et. 3. qõ. 2. ſ. 8. 4. cor. Et hic q. 2 6. ar. 3. co. 1. ad 2m. Et Dio. 2. lec. 5. co. 1. Et. 2. ethi. lec. 3. co. 1. Et. 1. pti. lec. 2. co. 3.

Sed Cõtra est, q̃ aug. dr in. ix. de ciui. dei, q̃ motꝰ animi greci pathos: nostri autem sicut Cicero perturbationes, quidã affectiones vel affectus, quidam vero sicut in greco habetur expressius passiones vocãt: ex quo patet qđ passiones anime sunt idem quod affectiones. sed affectiones manifeste pertinẽt ad partẽ appetitiuam, z nõ apprehensiuam. ergo z passiones magis sunt in appetitiua quam in apprehensiua.

Rñdeo Dicẽdum, q̃ sicut iam dictum est, nomine passiõis importatur quod patiens trahatur ad id qđ est agẽtis. Magis autẽ trahitur anima ad rẽ per vim appetitiuã ꝙ per vim apprehensiuam, nã per vim appetitiuam anima habet ordinem ad ipsas res, prout in seipsis sunt, vñ philosophus dicit in. 7. meta. q̃ bonũ z malum que sunt obiecta appetitiue potẽtie sunt in ipsis rebus: vis autẽ apprehẽsiua nõ trahitur ad rẽ ꝑm q̃ in seipsa est, sed cognoscit eam ꝑm intentionem rei quã in se hꝫ vel recipit ſcdm ꝓpriũ modum: vnde z ibidem dicitur qđ verum z falsum que ad cognitionem pertinẽt, non sunt in rebus, sed in mente, vnde patet q̃ ratio passiõis magis inuenitur in parte appetitiua quam in parte apprehensiua.

Ad primũ Ergo dicendũ, q̃ econuerso se hꝫ in his q̃ pertinent ad perfectionem z in his que pertinẽt ad defectũ. nam in his que ad perfectionem pertinẽt attendit intẽsio per accessum ad vnũ primum principiũ: cui quãto est aliquid propinquius tãto est magis intẽsum: sicut intẽsio lucidi attendit per accessum ad aliquid summe lucidum, cui quãto aliquid magis appropinquat tanto est magis lucidũ. sed in his que ad defectũ pertinẽt, attendit intẽsio non per accessum ad aliqđ summũ, sed per recessum a perfecto. qz in hoc ratio priuatiõis z defectus cõsistit: z ideo quãto minus recedit a primo, tãto est minus intẽsum. z pp hoc in principio semper inuenit paruus defectꝰ qui postea ꝓcedendo magis multiplicat. passio autẽ ad defectũ pertinet: qz est alicuius secundum q̃ est in potentia. vnde in his que appropinquant primo perfecto. s. deo inuenitur parum de ratione potẽtie z passionis, in alijs autẽ cõsequẽter pi⁹: z sic etiam in priori vt aie ſcz apprehensiua inuenit minus de ratiõe passionis. ¶ Ad ſcõz dõm, q̃ vis appetitiua dicit esse magis actiua: qz est magis principiũ exterioris actus. z hoc habet ex hoc ipso ex quo habet q̃ sit magis passiua. s. ex hoc q̃ habet ordinem ad rem prout est in seipsa per actionẽ enim exteriorem venimus ad consequendas res. ¶ Ad tertium dicẽdum, q̃ sicut in primo dictũ est, dupliciter organũ anime potest trãsmutari. Uno modo trãsmutatione spirituali ſm q̃ recipit intentionẽ rei. z hoc per se inuenitur in actu apprehensiue virtutis sensitiue. sicut oculus immutatur a visibili, non ita q̃ colorẽtur, sed ita q̃ recipiat intentionẽ coloris. Est autẽ z alia naturalis trãsmutatio organi prout organum trãsmutatur ꝙ ad suam naturalem dispositionẽ: puta qđ calefit aut infrigidatur, vel alio modo simili transmutat. z huiusmodi trãsmutatio per accidens se habet ad actũ apprehensiue virtutis sensitiue: puta cñ oculus fatigatur ex forti intuitu, vel dissoluitur ex vehementia visibilis, sed ad actum appetitus sensitiui q̃ se ordinat huiusmodi transmutatio: vnde in diffinitione motuꝫ appetitiue partis materialiter ponit aliqua naturalis transmutatio organi: sicut dr q̃ ira est accẽsio sanguinis circa cor. vñ patet q̃ ratio passionis magis inuenit in actu sensitiue appetitiue, ꝙ in actu sensitiue virtutis apprehensiue: licet vtraque sit actus organi corporalis.

Constat itaq; q ex hoc quod finis est obiectum appetitus, supremus appetitus habet q sit motiuus simpliciter ad exercitium, z vniuersaliter q appetitus mouet membra: vt patet ex tertio de anima.

¶ Super articulum tertium.

In articulo tertio dubium hic soluendum occurrit, quod in pluribus locis moueri potest, z est dubium ad hominem: scilicet sanctum Thomã: scilicet quo pacto ipse in prima parte quest. 82. articu. quarto posuit differentiam inter motionem intellectus a voluntate et econuerso: in hoc quod intellectus finaliter, voluntas vero effective mouet. Et hic vult quod bonum intellectum est actiuus in voluntatem.

¶ Ad hoc dicitur qõ bonum apprehensum mouet appetitum dupliciter: effective scilicet z finaliter. Effective quidem causando ipsum actum appetitus. finaliter vero quonam ipse actus in appetitu causatus tendit in bonum apprehensum vt finem. differenter tamen apprehensum bonũ causat vtroq; modo: quia ad causandum effective vritur esse vt forma. Ad causandum vero finaliter, vritur esse vt esse: appetibile enim pura fantasia apprehensa ratione sui esse quasi forma facit in appetitu desiderium sui vt sic in esse reali iuxta illud Auerroys in. 12. metaphysice cõmento. 36. Balneum in anima agit desiderium ꝛc. Unde inter ceteras causalitates effectiuas z hanc qua appetibile mouet appetitum duplex est differentia. Prima licet occulta est: quia reliquis forma extratio agendi, vnde et passum assimilatur agenti. In hac vero vt bonũ inuenitur omnifariam, obiectum formale appetitus esse induit rationem formę. vnde appetitus nõ suscipit similitudinez agentis: sed cõueniens sibi in ordine ad tale appetibile. Secunda est manifesta: quia in ceteris causa effectiua non per se est nisi effectiua. In hac vero necessario ipsa effectiua est finalis non per accidens, sed per se: quoniam per se effectus eius est actus per se tendens in causam illam vt finem. propter quod Auerroys in de substantia orbis, reprehendit dicentes finem non esse agens dicendo quod finis significat agens significatione necessaria. Quis vero causalitas ista non est nec potest esse pure effectiua: sed est effectiua z finalis: connumerata est contra finalem a sancto. Thoma in prima parte z alibi: quia autem in veritate intercurrit causalitas effectiua, ideo hic z alibi quandoq; exprimitur quod bonum apprehensum est actiuum et appetitus est passiuus ꝛc. Est ergo differentia inter intellectum z voluntatem in mouendo in hoc quod voluntas mouet effective intellectum et alias anime vires quo ad exercitium actus. intellectus autem mouet illam finaliter, et cum hoc effective ad specificationem actus z illa efficiẽtia que necessario iungitur fini: propter quod vt dictum est finalis tantum causalitas expressa est. Quod autem hec sit autoris mens non solum ex dictis nunc habeti põt: sed ex superius dictis: scilicet quod intellectus ratione obiecti mouet appetitum in genere cause formalis, de quo tamen nulla in prima parte loco allegato fit mentio.

¶ Ex hoc enim habeo quod si etiam cum dictione exclusiua auctor dixisset intellectum mouere voluntatem finaliter solum, adhuc starent que diximus eo quod exclusio non fit a concomitantibus. Et vt dictum est ea vsam finalem concomitatur efficiens supradicte modo, z formalis respectu actuum: vt superius explanatum fuit.

¶ Super articulum tertium.

In articulo tertio dubium occurrit de hoc quod dicit aug. 9. de ciui. dei. Sancti angeli z sine ira puniunt, z sine miserie compassione subueniunt. z tamẽ istarũ nomina passionũ cõsuetudine locutionis humane etiam in eos vsurpant propter quandã operũ similitudinẽ non propter affectionũ infirmitatem.

¶ De diꝛs passionũ adinuicem. Qõ. 23.

Deinde Considerandus est de passionũ diꝛs adinuicẽ. ¶ Et circa hoc queruntꝛ quatuoꝛ. Primo vtrũ passiones que sunt in concupiscibili sunt diuerse ab his que sunt in irascibili. Secundo vtrum cõtrarietates passionũ irascibilis sint ꝑm contrarietatem boni z mali. Tertio vtrum sit aliqua passio non habens contrarium. Quarto vtrum sint alique passiones differentes specie in eadem potentia non contrarie adinuicem.

¶ Utrũ passiones q̃ sunt in cupiscibili sint diuerse ab his q̃ sunt in irascibili. Art. 1.

Ad primũ Sic proceditur. Uidet q passiones eedẽ sint in irascibili z in concupiscibili. Dicit enim phs in. 2. ethic. q passiones aie sunt quas sequitur gaudium z tristitia: sed gaudiũ z tristitia sunt in concupiscibili: ergo oẽs passiones sunt in concupiscibili: non ergo sunt alie in irascibili et alie in concupiscibili. ¶ Ꝓ. Matth. 13. super illud, Simile est regnum celorum fermento ꝛc. Dicit gloss. Hiero. In ratione possideamus prudẽtiam, in irascibili odium vitioꝝ, in concupiscibili desiderium virtutum. Sed odium est in concupiscibili, sicut z amor: cui contrariatur: vt dicitur in. 2. topi. ergo eadẽ passio est in concupiscibili et irascibili.

¶ Preterea, Passiones z actus differunt specie secundum obiecta: sed passionum irascibilis et concupiscibilis eadem obiecta sunt scꝫ bonum et malum: ergo eedem passiones sunt irascibilis z concupiscibilis.

Sed Contra diuersarum potentiarum actus sunt specie diuersi: sicut videre z audire: sed irascibilis z concupiscibilis sunt due potentie dividentes appetitum sensitiuum: vt in primo dictum est: ergo cuꝫ passiones sint motus appetitus sensitiui: vt supra dictum est: passiones que sunt in irascibili erunt alie secundum speciem a passionibus que sunt in concupiscibili.

Rñdeo Dicendum q passiones que sunt in irascibili a cõcupiscibili differunt specie. Cum enim diuerse potentie z apud Scotum est ipsa essentia beatitudinis. ¶ Preterea delectatio est passio z habet pro obiecto z non solum pro causa delectabile: ergo delectatio est coniungens obiecto: probatur assumptum: q videns deum delectatur de deo tanq̃ obiecto summo delectabili: z qui habet delectationẽ moꝛosam delectatur de re cogitata turpi vt obiecto delectabili ac si esset in re: z non solum vt causa efficiente. Dicito ergo q passiones in appetitu sensitiuo sunt vere operationes causate tamen ab appetibili: z habentes pro obiecto appetibile: sed differentia cõsistit in hoc q in appetitu sensitiuo sunt permixte cuꝫ passione corporali. In appetitu vero intellectiuo non: z per exclusionẽ huius compositionis dicuntur in eo simplices actus similes tamen passionibus sensitiui appetitus. Hec nunc sufficiant in communi. In speciali autem inferius quum de delectatione z tristitia tractabitur, sermo erit.

¶ Super questionem 23.

Circa. 1. artic. q. 23. quia hic inchoat distinctio passionum, aduerte quod oportet in toto hoc tractatu seruare illud, quolibet preferente contraria solicitum esse stultum est: dico autem hoc: quia non omnibus concessum apparet vt distincte et propue de huiusmodi passionibus locuti fuerint.

Scotus in primis: vt in 3. sen. di. 34. apparet, reprehendit dicentes obiectum irascibilis esse arduum z volens eius obiectū esse offendens: dicit q̄ semper quando irascibilis habet actū suum circa bonum nolle non solum cōcupiscibilis: sed irascibilis. Ex quibus manifeste apparet q̄ apud ipsum irascibilis numq̄ est respectu boni: sed mali tantum respuendi, sustinendi, puniendi, et siquid aliud est huiusmodi. ac per hoc in tanuis irascibilis erravit. Spes eñ que est prima passio irascibilis oportet quod negetur ab ea, nec vllam rationem intendo nisi forte ex 26. dist. eiusdem tertij quis assumat istā scilicet quia arduus aut significat abiis aut excedens facultatem potentie cui dicitur arduum aut excedēs omnia mala sibi cōtraria: sed nihil horum est: ergo ꝛc. hec autem petitio aut distinctio nihil obstat, quoniam arduum nihil horum formaliter significat sed difficultatē in bono vel malo: arduas enim res dicimus que difficultatē ac propterea cessationem quandam habent, difficilia enim aggredi nō parum reputatur: et difficilibus succumbere vel ea fugere non multum vituperam⁹. Q̄ autem bonum difficile et bonum absolute egeant diuersis potentijs: in prima parte dictum est: et in responsione ad tertium hic ostenditur ex eo quod bonum difficile habet vnde repugnet concupiscentie. Offendens ergo est vnum contentum sub obiecto irascibilis pro quanto speratur ad aliquid eius passionez: puta iram. Adequatum autē obiectum est difficile sue arduum. Et scito quod cum ponitur differentia inter obiectū concupiscibilis et irascibilis quia illius bonum absolute, istius bonum arduum: pergit ac si diceretur quod concupiscibilis obiectum est bonū sensibile, nullo addito: irascibilis vero bonum determinatū ad rationē arduī seu difficilis: ira quod illud est simpliciter hoc est quasi cōpositum. Unde non fallaris putās quod concupiscibilis feratur in bonum, et irascibilis in illius difficultatem. Sed scito

f. q. 40. art. 4. et q. 45. ā. 1. ad. 2. 4. 5. Dist. 26. q. 1. ā. 3. cor. Et vi. q. 26. ā. 4

tentie habeāt diuersa oba: vt in primo dictū est, necesse est q̄ passiones diuersarū potentiarū ad diuersa oba referant. vñ multo magis passiones diuersarū potentiarum specie differūt. Maior eñ ds̄a obiecti requirit ad diuersificandā specie potētiarū, q̄s ad diuersificandā specie passionū vel actuum. Sicut eñ in nālibus diuersitas gñis consequit diuersitatē po⁹ māe, diuersitas autē speciei diuersitatē forme in eadē mā: ita in actib⁹ aie actus ad diuersas potētias pertinētes sunt nō soliꝰ specie: ſz etiā gñe diuersi: actus aūt vel passiones respicientes diuersa oba specialia ꝓpehēsa sub vno cōi obo vnius potētie differūt sicut spēs illius gñis: ad cognoscendū ergo que passiones sunt in irascibili z q̄ in ꝯcupiscibili: oꝫ assumere obm vtriusq̄ potentie: dictū est autē in primo q̄ obm po⁹ cōcupiscibilis est bonū vel malum sensibile simpl̄r acceptū q̄ est delectabile vel dolorosum: sed q̄ necesse est q̄ interdū aia difficultatē vel pugnā patiat adipiscendo aliquod hmōi bonū, vel fugiendo aliq̄d hmōi malū, inquantū hoc est quodāmō eleuatum supra facilē ptātē aie alis: ideo ipsum bonū vel malum sm̄ q̄ hꝫ rationē arduī vel difficilis est obm irascibilis. Quecunq̄ ergo passiones respiciunt absolute bonū vel malum pertinent ad concupiscibilem: vt gaudium, tristitia, amor, odium z similia. Quecunq̄ vero passiones respiciūt bonū vel malū sub rōne arduī, ꝓout est aliq̄d adipiscibile vel fugibile cū aliqua difficultate, pertinēt ad irascibilem: vt audacia, timor, spes z huiusmodi.

Ad primū Ergo dōm, q̄ sicut p̄mo dictū est, ad hoc vis irascibilis data est aialib⁹: vt tollant ipedimēta quib⁹ concupiscibilis in suū obm tendere phibet: vel pp difficultatē boni adipiscēdi: vel pp difficultatē mali superandi. z iō passiones irascibilis oēs terminant ad passiones cōcupiscibilis: z sm̄ hoc eriā passiones q̄ sunt in irascibili cōsequunt gaudium z tristitiā q̄ sunt in cōcupiscibili. ¶ Ad sm̄ dōm q̄ odiū vitiorū attribuit Hier. irascibili nō pter rationē odij q̄ ppue cōperatur concupiscibili: sed pter impugnationē q̄ pertinet ad irascibilē. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ bonū inq̄ntū est delectabile mouet cōcupiscibilē: sed si bonum habeat q̄nandā difficultatē ad adipiscendū: ex hoc ipso hꝫ aliquid repugnās cōcupiscibili: z ideo necessarium fuit esse aliaz potentiam que in id rendaret: z ratio est eadem de malis: z hec potentia est irascibilis. vnde ex consequenti species concupiscibilis z irascibilis specie differunt.

¶ Utrū cōtrarietas passionū irascibilis sit sm̄ contrarietatem boni z mali. Artic. 2.

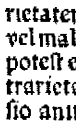

D Secundū sic procedit. Uī q̄ cōtrarietas passionū irascibilis nō sit nisi sm̄ cōtrarietatem boni z mali. Passiones eñ irascibilis ordinantur ad passiones cōcupiscibilis vt dictū est, sed passiones cōcupiscibilis nō contrariantur nisi sm̄ contrarietatem boni z mali, sicut amor z odiū, z gaudiū z tristitia: ergo nec passiones irascibilis. ¶ p̄. Passiones differūt sm̄ obiecta sicut z motus sm̄ terminos: sed cōtrarietas nō est in motib⁹ nisi sm̄ cōtrarietatē terminorum: vt ptz in. 5. phy. ergo neq̄ in passionibus est cōtrarietas passionū nisi sm̄ contrarietatem oboꝝ: obm aūt appetitus est bonū vel malum: ergo nulla potentia appetitiua potest esse cōtrarietas passionū: nisi sm̄ contrarietatem boni et mali. ¶ p̄. Omnis passio anime attenditur sm̄ accessum z recessum: vt Auicen. dicit in. 6. de naturalibus: sed accessus causatur ex ratione boni, recessus autem ex ratione mali: q̄ sicut bonū est q̄ omnia appetunt: vt dicitur in. 1. ethic. ita malum est quod omnia fugiunt: ergo cōtrarietas in passionibus anime non potest esse nisi secundum bonum z malum.

Sed Contra, timor z audacia sunt contraria vt patet in. 3. ethi. sed timor z audacia non differunt sm̄ bonū z malū: q̄ vtrunq̄ est respectu aliquorum malorum: ergo nō omnis contrarietas passionū irascibilis est sm̄ contrarietatem boni z mali.

Rñdeo Dōm, q̄ passio quidā motus est vt ꝺr in. 3. phy. Uñ opz cōtrarietatē passionū accipere sm̄ ꝯtrarietatē motuū vel mutationuz. Est aūt duplex contrarietas in mutationibus z motibus: vt ꝺr in. 6. phy. vna quidē sm̄ accessuz z recessum ab eodē termino: q̄ quidem contrarietas est ꝓprie mutationum id est generationis q̄ est mutatio ad esse, z corruptionis q̄ est mutatio ab esse: alia autē sm̄ ꝯtrarietatem terminorū que ꝓprie est contrarietas mōtuum: sicut dealbatio q̄ est motus a nigro in albū opponit denigrationi q̄ est motus ab albo in nigrum. Sic igitur in passionibus anime duplex contrarietas inuenitur. Una quidē sm̄ ꝯtrarietatē oboꝝ. s. boni z mali. Alia ꝺo sm̄ accessum z recessum ab eodem termino. In passionib⁹ quidez ꝯcupiscibilis, inuenit prima contrarietas tm̄, q̄ scz est sm̄ obiecta. In passionib⁹ aūt irascibilis inuenit vtraq̄ cuius ratio est, q̄ obm cōcupiscibilis: vt supra dictū est, est bonū vel malū sensibile absolute. Bonū aūt inq̄ntum bonū nō pōt esse terminus vt a quo: sed solum vt ad quem: q̄ nihil refugit bonū inq̄ntū bonum: sed oīa appetunt ipm. Sīr nihil appetit malū inquātum hmōi: ſz oīa fugiūt ipsum z pter hoc malū nō hꝫ rōnē termini ad quē sed solum termini a quo. Sic igitur oīs passio concupiscibilis respectu boni est vt in ipsum sicut amor, desiderium, z gaudium. Omnis vero passio respectu mali est ab ipsa: sicut odium, fuga, seu abominatio z tristitia. Uñ in passionibus concupiscibilis non potest esse contrarietas sm̄ accessum z recessum ab eodem obiecto: sed obiectum irascibilis est sensibile bonū vel malū, nō quidem absolute: sed sub ratione difficultatis vel arduitatis: vt supra dictum est. Bonū autem arduum siue difficile habet rōnem vt in ipm tendatur inq̄ntū est bonū, q̄ pertinet ad passionem spei; z vt ab ipso recedatur inquantum est arduum z difficile q̄ pertinet ad passionem desperationis. Sīr malum arduum habet rationem vt vitetur inquantum est malum: z hoc pertinet ad passionem timoris: habet etiam rationem vt in ipsum tendatur, sicut in quoddam arduum per q̄d. s. aliquid euadit subiectionem mali. z sic tendit in ipsum audacia. Inuenit ergo in passionibus irascibilis contrarietas sm̄ contrarietatem boni vel mali, sicut inter spem z timorem. Et iterum sm̄ accessum z recessum ab eodem termino sicut inter audaciam z timorem. ¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ Utrum sit aliqua passio anime non habens contrarium. Artic. 3.

D tertiū Sic proceditur. Uidet q̄ omnis passio anime habeat aliquod contrarium. Dis eñ passio aie vel est in irascibili vel in concupiscibili sicut supra dictum. sed vtraq̄ passiones habent contrarietatem suo modo: ergo omnis passio

et quod concupiscibilis fertur in bonum: et quod irascibilis fertur in bonum arduum, omnis nanq̄ appetitus obiectum est bonum: z ira vt dicitur in secundo rhetoricorum capitulo primo est appetitus apparentis punitionis, q̄ bonum est in re vel apparētia manifeste nec refert an idem aut diuersum sit bonū a bono arduo, fas est enim quod distinguunt formaliter. Si tamen dicta authoris in questione de veritate, questione vigesima quinta, z in tertio sententiarum distinctione vigesima sexta scrutatus fueris, inuenies quod obiectum concupiscibilis est bonum sensatum: irascibilis vero estimatum. Illam mouet species sensibilium, istam intentiones elicite.

¶ Super articulum secundum.

In secundo articulo multa essent dubitanda: si actus passionum nominatarum examinādi essent sigillatim. Sed quoniam hec suis propriis locis reseruantur; vnum tamen est discutiendum, quomodo scilicet cōtrarietas inter bonum et malum speceret ad irascibilem aut enim intelligitur de bono et malo absolute, et sic spectat ad concupiscibilem: aut de bono z malo vt sub sunt arduitati: z sic nō considerantur sub rationibus boni et mali: sed sub ratione arduī, sicut si loqueremur de ligno z lapide vt subsunt albedini. ¶ Ad hoc dicitur q̄ sicut bonum absolute contrariatur malo absolute, ita bonum arduum malo arduo. et sicut hec sunt altera ab illis ita contrarietas est alia a contrarietate: licet cōmuniter in nomine: quia vtraq̄ dicit secunduz bonū z malum. Unde quia queritur aut ꝛc. respōdetur q̄ neutro modo proprie loquendo: quoniam vt prędictum est bonum z malum non concurrunt per accidens, vt subsunt. s. difficultati: sed totum hoc bonum arduum, vel malum arduum per se cōcurrit, ita q̄ contrarietas boni z mali difficiliū spectat ad irascibilem: sunt enim quedā bona et mala spēs bonum difficile z malum dif-

ficile. Et quia in litera distinguitur bonū arduum in ly bonuz z in ly arduum non est distinctio in subiectum z accidens: sed vnius fundamēti in plures participales seu inadequatas rationes. sicut distingueretur nigredo in id quod habet luminis z id q̄ habet obumbrationis. z intendit litera q̄ qz bonū arduum habet rationē z vnde attrahat z vnde a se repellat: ideo ꝛc. Attestatur autem huic sensui q̄ arduū in litera ponitur depulsiuum z attractiuū: q̄ non fieret si ꝑm se sumeret nunc dr̄m: qz z aliq̄s bonū arduū est depulsiuum vt obiectuz desperatiōis, et aliquod malum arduum est attractiuum, vt obiectum audacie.

¶ Super art. 4.

ARticulo tertio omisso, circa quartū dubium occurrit quadruplex. primū est quid intendat autor per illā distinctionem facta in litera de differentia actiuoꝝ. dupliciter. primo ꝑm naturam, secundo ꝑm virtutem. virtus enim nature effectiua est. Secundum est qd autor digreditur ꝓponit em differētiam actiui ꝑm virtutē, z tñ nō declarat nisi differentiā effectus ꝓtui. s. dat coaptatio motus z quies imo potiꝰ declarat cā differētia effectꝰ identitatē actiue virtutis, quum dicit: quia ex eadem causa aliq̄d quiescit in loco p quā mouebatur ad locū. Tertiū est cū in naturalibꝰ sufficiat inclinatio ad cōueniens ad dissonandū ab incōuenienti: vt patet in grauibꝰ et leuibus leuitas em ignis est ei ratio cōsonandi loco sursum et dissonādi ad deorsuz: z sitr motus sursum est petitio sursuz z fuga deorsuz, z sitr ꝺes sursuz sufficit ei ad ponēdā quietē deorsum violēta. Cur inquā in naturalibꝰ sufficit vnitas, z in aialibꝰ requirit pluralitas? cum ecōuerso deberet esse qz quod dispersa sunt in inferioribꝰ vnita sunt in superiori. vnde non videt q̄ amor z odiuz sint due passiones: sed vnaquet passio est amor respectu boni et odium respectu sui contrarii: differens secundum respectum ad diuersa: sicut in naturalibus leuitas est amor sursum z odium deorsum et sic de aliis. Et hoc videtur rationabile: quia eadem ratione aliquis appetit vnum contrariorum et odit aliud: z quanto alterum intenditur: tanto etiam alterum crescit. ita quod congeneratio z coaugmentatio z corruptio identitati attestantur. Quartum est quomodo malum causet depulsiue: cum omne agens producat sibi simile ac per hoc trahat patiens ad sui participationem: vnde sicut bonum causat ad se ita malum.

¶ Ad primum dubium dicitur quod actiua possunt distingui dupliciter, primo secundum differentias ipsarum naturarum agentium et hec distinctio est clara. Alio modo secundum differentias virtutum actiuarum: et hec est obscura. Ad cuius euidentiam scito quod actiua dupliciter intelliguntur, scilicet in esse nature, z in esse apprehenso. In agentibus in esse nature manifestum est quod distinctio eorum secundum naturas est alia a distinctione eorum secundum virtutes: elementa enim et animalia alia distinctione distinguuntur secundum naturas eorum: et alia secundum virtutes eorum: licet iste ortiantur ex illis. In agentibus autem quia apprehensa: distinctio naturarum patet cum cibus talis differens ab illo alio secundum speciem apprehensus mouet appetitum: distinctio autem secundum virtutem est secundum diuersam rationem apprehensionis: ita quod eadem res secundum naturam diuersimode apprehensa non qualificz diuersitate: sed diuersitate bonitatis vel malitie presentis vel future vel absolute: vt inferius in distinctione z tractatu passionum patebit. Alius em̄ ratione mouet malum presens apprehensum z alia futurum: illud em̄ mouet ad tristitiam hoc ad timorem: vnde ostenditur q̄ illud habet virtutem actiuam ad inferendam illam passionem: hoc ad inferendam istam: ita q̄ ex ipsa diuersa ratione qua apprehenditur eadem res habet diuersam virtutem mouendi appetitum. z hec intendit litera volens q̄ passiones nō distinguuntur ꝑm aliquā cōtrarietatē. vt ꝺr̄ in. 10. meta phy. ergo passiones eiusdē potētie que non sunt cōtrarie nō differūt specie. ¶ Ꝑ. Cū ois passio aie consistat in accessu vel recessu ad bonū vel ad malū, necesse vꝺ q̄ ois differentia passionum aie sit vel ꝑm differentiā boni vel mali, vel ꝑm differentiam accessus vel recessus, vel ꝑm maiorem vel minorem accessum vel recessum. Sed prime due differētie inducunt contrarietatē in passionibꝰ aie, vt dictum est. tertia autē differētia nō diuersificat speciem. quia sic essent infinite species passionū anime: ergo nō potest esse q̄ passiones eiusdem potentie anime differant specie, z non sint contrarie.

Sed Cōtra amor z gaudiū differūt specie z sunt in concupiscibili, nec tñ ꝓsunt adinuicē quin potius vnū est causa alterius. ergo sunt alique passiones eiusdez potētie que differunt specie, nec sunt ꝓxie.

Rñdeo Dom̄, q̄ passiones differunt ꝑm actiua q̄ sunt oba passionū aie. Dfia aūt actiuoꝝ pōt attendi dupliciter Uno mō ꝑm speciē vel nām ipsoꝝ actiuoꝝ, sicut ignis differt ab aqua. Alio mō ꝑm diuersam virtutē actiuā: diuersitas aūt actiui vel motiui ꝓtūs ad virtutē mouendi pōt accipi in passionibꝰ aie ꝑm similitudinē agentiū naturaliū. Dē em̄ mouēs trahit quodāmō ad se patiēs: vel a se repellit. Trahēdo qdē ad se tria facit in ipso. Nā primo quidē dat ei inclinationē vel aptitudinē: vt in iꝫm tendat: sicut cū corpus leue qd̄ est sursum dat leuitatē corpi gñato p q̄s hz inclinationē vl aptitudinē ad hoc q̄ sit sursum. Scdo si corpus gñatū est extra locū proprium dat ei mouer̄ ad locū. Tertio dat ei quiescere in locū cū peruenerit: qz ex eadē causa aliquid quiescit in loco p q̄s mouebat ad locū z sitr intelligendū est de causa repulsionis. In motibꝰ aūt appetitiue ptis bonū hz quasi ꝓtutē attractiuā mali aūt ꝓtutē repulsiuā. Bonū ḡ primo in poꝰ appetitiua causat quandā inclinationē seu aptitudinē seu ꝓnālitatē ad bonū q̄ ptinet ad passionē amoris: cui p cōtrariū rñdet odiū ex pte mali. Scdo si bonū sit nōdū habitū dat ei motū ad assequendū bonū amatum: z hoc pertinet ad passionem desiderij vel concupiscentie z ex opposito ex parte mali est fuga vel abominatio. Tertio cum adeptum fuerit bonum dat appetitiui currunt. ita quod bonum apprehensum absolute infert passionem amoris z sic trahit per amorem. Et apprehensum vt futurum infert passionem desiderij, qui est motus ad se, z sic trahit per motum z apprehensum vt presens infert passionem delectationis, z sic trahit per quietem. vnde si vis generatiua sursum manens diuersis dispositionibus se habens ad corpus mobile actionibus distinctis illa tria daret: currerer plene similitudo. Nunc autem; qz non sic est. Autor non est digressus: sed vnus est similitudine agentis naturalis inquātum attrahit: vt in litera manifeste dicitur, z inquātū triplex effectus in patiente fit: vt sic distinctionē passionū in anima diceremus. Et si horum duorum dubiorum solutiones diligenter notaueris, videbis quomodo est eadem, z quomodo diuersa ratio appetibilis seu finis vt tendatur in iꝫm z quietetur in eo: est enim eadem secundum naturam z diuersa secundum virtutem: quod est esse eandem materialiter, z diuersam formaliter respectu passionum. Amor enim desiderium z gaudium respectu eiusdem non materialiter: sed formaliter distinguuntur: quod esse non posset ex obiecti natura neq; ex obiecti conditionibus, puta presentia vel absentia z huiusmodi. Si se haberent in anima sicut approximatio perfectior vel imperfectior in naturalibus actiuis: hec enim non variant effectum specifice: vt patet. vnde si hec perspicaciter considerasset Scotus in tertio, distinctione vigesima septima hanc improbatam nunc phantasiam non dixisset. ¶ Ad tertium dubium dicitur, quod sicut anima est supra naturam, ita modus tendendi in contraria in animalibus est supra modum quo natura se habet. Est autem modus

l. 8. 25. n. 3. z 4. coz. et ethic. 5. co.

Aꝺ quartū Videt. q̄ nō possint ꝓ[illegible] qua poꝰ esse passiones specie differentes, z nō ꝓxie adinuicē. passiones em̄ aie differūt ꝑm obiecta. obiecta aūt passionū aie sunt bonū z malum, ꝑm quorū differentiam passiones habent ꝓtrarietatē. ergo nulle passiones eiusdem potentie non habentes cōtrarietatē adinuicem differunt specie. ¶ Ꝑ. Differentia speciei est differētia ꝑm formam: sed omnis differentia ꝑm formā

nature vt non nisi sequendo conueniens dissonet ab incontinenti, ita quod non respicit cōueniens z inconueniens ꝑm seipsa: sed cū prosequendo conueniens. Ignis em̄ prosequendo suam calefactionem destruit frigus. Et motus sursum relinquitur deorsum, z trahit secū violente aliquid minus graue. Et ratio huius est: qz natura est determinata ad vnum: qz inclinat z operatur qz est: vt alibi declarauimus. Anima aut̄ sensitiua q̄ operatur qz apprehendit, nō ad vnū determinata est: sed iuxta diuersam apprehensorū ipsa ꝑtia ꝑm se recipit, ac per hoc nō sufficit animali amor conuenientis pro odio disconuenientis sed virtūz seorsum ordinate tamē exigit: vt animaliter appetitus eius se habeat ad contraria. Sicut enim oportuit ad hoc q̄ animaliter appeterentur etiaz naturalia, vt alimenta, ineſſe animalibus appetitum eorum: qui sit actus elicitus: puta desiderium z delectano animalis cōse quēs. Ita oportuit ad hoc q̄ animaliter animal se habeat appetendo ad cōtraria: vt in ipsa ꝑm seipsa tendat. ſtecz hoc est degenerare a natura: ſz eleuari supra illaz. Et quū dicitur q̄ dispersa inferius sunt vnita superius, verum est ceteris paribus non sic autem est in propositorendere in cōtraria secundum se et tēdere in ea soluz prosequendo sibi cōueniens non sunt paria. Sed primum est longe maius qz per se adequat ipsa cōtraria. Secundum vero alterum per accidens respicit. Et ideo non est mirum si plura exigit: iam enim pz ex parabola dispositi ad sanitatem in scōo de celo z mūdo, quod in nobiliori gradu cōsistit cgens pluribus auxiliis ad maius q̄ paucis ad min⁹. ſtec est verū quod amor et odium cōgenerentur et coalescant z condensant formaliter. Cū enim amor causetur ex bono apprehenso stat bonum aliquod sepius apprehendi z multū amari absq; consideratione contrarij: vnde fit z crescit amor formaliter: z non sic nec crescet odium formaliter: sed virtualiter tantum seu in sui radice scilicet in amore opposito. Manifestum autem hoc videtur in delectabili cōremplationis carente cōtrario, z in affectis delectabilibus nunq̄ de contrarijs cogitantibus. Eadem autem ratione non formaliter sed virtualiter vnum contrariorum, appetitur z reliquum refutatur: quoniam alteri formalis ratio est bonum, alteri malum: z amatum bonum est radix repellendi malū contrarij. ¶ Ad quartum dubium dicitur q̄ differentia inter actiua qz sunt, z actiua quia apprehensa soluit questionem. Actiua enim quia sunt, cū sint determinata ex natura propria ad producendum illi simile non possunt nisi ad se trahendo per viā assimilationis agere siue bona siue mala sint illis in que agunt. Actiua vero quia apprehensa: quia apprehensio ad bnum animalis ordinatur (datur em̄ vis tam apprehēsiua q̄ appetitiua animali ꝓpter bonū ipsius animalis) actiua sunt nō ad se sed ad animal ipsum trahendo: vnde causant in animali id q̄ conuenit alali in ordine ad tale obiectū: et non id q̄ cōuenit tali obiecto. vnde malū apprehensum non causat in alali motū ad se, sed a se: hoc em̄ est causare cōueniens alali in proportione ad tale obiectū: ꝓpter q̄ sicut bonū apprehensum diuersimode agit in alal attrahendo per cōsonantiā: vel motū, vel quietem: ita malū apprehensum repellendo dissonātiā, fugam z inquietudinē. ¶ Circa segregationē passionuz in eodem 4. ar. factam dubium occurrit. primo ad hoc: quia ipsemet autor in. 3. sen. dist. 26. q. 1. art. 2. ad. 3. z 5. ponit delectationem esse etiam passionem irascibilis. Scotus quoq; in. 3. sen. di. 34. ponit tristitiā esse etiā passionē irascibilis assignans differentiā inter tristitiā irascibilis z concupiscibilis: qz ista cuz restrictione organi, illa cū accēsione sanguinis. Et probat diuersitatē earum quia si offendens offeratur vt impossibile repelli causatur maior tristitia in cōcupiscibili, z tñ non causatur ppria ira, z ꝓñ nec tristitia irascibilis cū qua est ira appetendo vindictam. Et postmodū cū delectatione propria exercens illam. ¶ Ad hoc preuiter dōm est: q̄ nisi equiuoce loquamur, segregatio in litera facta seruanda est. Amor em̄ z desiderium z delectatio z tristitia, z si qd est eiusmodi si sumant ꝓ nālibus dissonantijs vel consonantijs potentiarum quietationē quandā in ipso bono adepto: z hoc pertinet ad delectationē vel gaudiū, cui opponit ex parte mali dolor vel tristitia. In passionib⁹ aūt irascibilis ꝓsupponit q̄dē aptitudo vel inclinatio ad ꝓsequēdū bonū vel fugiendū malū ex ꝓcupiscibili q̄ absolute respicit bonū vel malū: z respectu boni nōdū adepti est spes z desperatio: respectu aūt mali nō dū inuacētis ē timor z audacia: respectu aūt boni adepti nō est aliqua passio in irascibili: quia non hz rationē ardui: vt supra dictū est: ſz ex malo iam inuacēti sequit passio tre. Sic igitur patet quod in cōcupiscibili sunt tres conuigationes passionum scilicet amor z odium, desiderium z fuga, gaudium z tristitia. Sik in irascibili sunt tres scilz spes z desperatio, timor z audacia: z ira cui nulla passio opponitur. Sunt ergo oēs passiones specie differētes vndecim: sex quidē in concupiscibili: z quinq; in irascibili sub quibus oēs anime passiones continentur. ¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

De bono et malo circa passiones anime. Quest. 24.

Deinde cōsiderandū est de bono et malo circa passiones anime. ¶ Et circa hoc quārunt quatuor. Primo vtrū bonū z malū morale possit i passionibus aie inueniri. Scōo vtrum ois passio aie sit mala moraliter. Tertio vtrum omnis passio addat vel diminuat ad bonitatē vel malitiaz actus. Quarto vtrum aliqua passio sit bona vel mala ex sua specie.

Utrum bonum z malum morale possit in passionibus anime inueniri. Art. 1.

Ad primū sic procedit. Videt q̄ nulla passio anime sit bona vel mala moraliter. Bonū enim z malū moraliter est proprium hois: motus em̄ proprie dicuntur humani vt Amb. dicit super Lucā: sed passiones non sunt proprie hominum: sed sunt etiā aliꝭ animalibus cōes: ergo nulla passio anime est bona vel mala moraliter. ¶ Preterea. Bonum vel malū hominis est ꝑm rationem esse, vel preter rationem esse: vt Diony. dicit 4. cap. de diui. no. sed passiones anime non sunt in ratione: sed in appetitu sensitiuo: vt supra dictum est: ergo nō pertinet ad bonuz vel malum hominis quod est bonum morale. ¶ Ꝓ. Philosophus dicit in. 2. ethi. q̄ passionibus neq; laudamur neq; vituperamur: sed secundum bona z mala moralia laudamur vel vituperamur: ergo passiones non sunt bone vel male moraliter.

Sed cōtra Est q̄ August. dicit in 14. de ciui. dei, de passionibus anime loquens: Mala sunt ista si malus est amor: bona si bonus.

Rñdeo Dōm, q̄ passiones aie dupliciter possunt cōsiderari. Uno modo ꝑm se. Alio modo secundum q̄ subiacent imperio rationis z voluntatis. Si igitur ꝑm se cōsiderentur: ꝓout. s. sunt motus quidam irrationalis appetitus, sic non est in eis bonū vel malum morale q̄ dependet a ratione: vt supra dictū est. Si autez cōsiderentur ꝑm q̄ subiacent imperio rationis et voluntatis, sic est in eis bonū vel malum morale: propinquior em̄ est appetit⁹ sensitiuus ipsi rationi z voluntati q̄s membra exteriora quorum tamen motus z actus sunt boni vel mali moraliter ꝑm q̄ sunt voluntarij: vñ multo magis z ipse passiones secundum q̄s sunt voluntarie possunt dici bone vel male moraliter. Dicuntur autem voluntarie vel ex eo q̄ a voluntate imperantur: vel ex eo q̄ a voluntate non prohibentur.

Ad primū Ergo dōm, q̄ iste passiones ꝑm se considerate sunt communes hominibus et animalibus alijs: sed ꝑm quod a ratione imperanť sunt proprie hominibus. ¶ Ad scōm dōm, q̄ etiā inferiores vires appetitiue dicuntur rationales ꝑm q̄ participāt aliqualiter rationē: vt dicitur in. 1. ethi. ¶ Ad tertiū dicedum, q̄ phs dicit q̄ nō laudamur aut vituperamur ꝑm passiones absolute consideratas: sed nō remouet quin possint fieri laudabiles vel vituperabiles ꝑm q̄ a rōne ordinantur. Unde subdit. Nō enim laudatur aut vituperatur qui timet aut trascitur: ſz qui aliqualiter id est secundum rationem vel preter rationem. quocunq; coniuncto malo. Ad Scotum autez dico quod quum passio animi in actu suo et in motu materiali sit conformis, ita quod si passio consistit in accessu, motus quoque illius corporalis est accessorius, z si consistit in recessu, motus quoque illius consistit in retractione. Et constet quod tristitia consistit in retractione: consequens est quod motus corporalis tristitie consistat in retractione. Unde et contra phylosophiam est dupliciter tristitie organum: et quod tristitia ex accensione quam constat in accessu consistere causetur materialiter. Et Scotus videtur deceptus a seipso, quia noluit verba Aristotelis in secundo rhetorice intelligere dicentis quod ira est cū tristitia, et quod ira veri quasi mel. Passiones enim irascibilis incipiunt a passionibus concupiscibilis et in eas terminantur. Et propterea ira incipit a tristitia: et terminatur in delectationem. Si ratio autem ꝓbans distinctionem dolorum risu digna videtur: vt enim patet ab Aristotele ibidem et Auicenna in sexto naturalium quando nocetur alicui, ita quod impossibilis apparet vltio: tristitia magna quidem est z sola id est non causans iram: quia non causatur ira sine spe puniendi. ex hoc autem arguere, ergo quando causatur ira est alia tristitia cum qua est ira puerile videtur: hoc enim nihil aliud infert nisi, ergo sola tristitia non causat iram. Et hoc est verum: quia requiritur etiam spes vltionis. Est enim ira, vt inferius patebit, et ex diffinitione Aristotelis ibidem patet, ex multis resultans passionibus.

¶ Super titulum questionis. 24.

Circa tit. q. 24. aduerte q̄ qz superius tractatum fuit de actibus ꝓpriis hois: modo vero de cōibus. Ideo duos tractatus de bonitate z malitia morali actuum extra voluntatem oportuit facere. Et superius quidem quo ad actus ꝓprios homini, nunc vero quo ad actus communes homi-

1.q. 59. ā. 1. col. et ad. 2. Et. 22ᵉ q. 55. ā. 1. ad. 1. et. 2. di. 36. ā. 2. Et mal. q. 10. ā. 1. ad. 1. z q. 12. ā. 2. ad. 1. z art. 3. col.

¶Utrum oēs passio anime sit mala moraliter. Art.2.

Ad scd'm Videt q̄ oēs passiones aie sint male moraliter. Dicit em̄ aug.9. de ciui.dei, q̄ passiones aie quidā vocant morbos vel perturbationes aie:sed oīs morbus vel pturbatio aie est aliqd malum moraliter.ergo oīspassio aie moraliter mala est. ¶Ꝑ.Dam̄. dicit q̄ operatio quidē que p̄m naturā motus est, passio vero que preter naturā:sed quod est preter naturā in motib⁹ aie habet rationē peccati z mali moralis.vnde ipse alibi dicit q̄ diabolus versus est ex eo qō est p̄m naturā in id qō est preter naturam. ergo hmōi passiones sunt male moraliter. ¶Ꝑ.Ofne qō inducit ad peccatum habet rationem mali:sed huiusmodi passiones inducunt ad peccatum.vnde Ro.8. dicuntur passiones peccatorum.ergo videtur q̄ sint male moraliter.

Sed Contra est q̄ Augusti. dicit in.14. de trinitate,quod rectus amor omnes istas affectiones rectas habet. metuunt enim peccare,cupiunt perseuerare,dolent in peccatis gaudent in operibus bonis.

Rñdeo Dīm,q̄ circa hanc questionē diuersa fuit sn̄ia stoicorum z peripateticoꝝ.Nam stoici dixerunt oēs passiones esse malas: peripatetici vero dixerūt passiones moderatas esse bonas,que quidē differētia lz mala videat p̄m vocē, tn̄ p̄m rem vel nulla est vel parua si quis vtroq; intentiones cōsideret. Stoici em̄ non discernebāt inter sensum z intellectū, z p ꝯns nec inter intellectiuū appetitū z sensitiuū.vñ nec discernebāt passiones aie a motib⁹ voluntatis,p̄m q̄ passiones aie sunt in appetitu sensitiuo, simplices autē mot⁹ voluntatis sunt in intellectiuo:sed oēm rationabilē motū appetitiue partis vocabāt voluntatē, passiones autē dicebāt motū p̄gredientē extra limites rōnis.Et ideo eoꝝ sententiā sequēs Tullius in.3.lib.de tusculanis quest. oēs passiones vocat aie morbos.ex quo argumētat q̄ qui morbosi sunt, sani nō sunt. z qui sani nō sunt in sipientes sunt,vñ insipientes insanos dicimus. Peripatetici vo oēs motus appetit⁹ sensitiui passiones vocāt. vñ eas bonas estimāt,cū sunt a rōne moderate,malas autē cū sunt preter moderationē rōnis.ex quo p̄z q̄ Tullius in eodez lib.peripateticoꝝ sententiā qui approbabāt mediocritatē passionū inconuenienter improbat,dicēs q̄ oē malū etiā mediocre vitandū est:nā sicut corpus etiā mediocriter egrū sanū nō est. sic ista mediocritas morboꝝ vel passionum aie sana nō est.Nō em̄ passiones dicuntur morbi vel perturbationes aie, nisi cum carēt moderatione rationis.vnde patet rñsio ad primum.

Ad scd'm Dīm,q̄ in omni passione aie addit aliquid vel diminuit a nāli motu cordis:inq̄tuz cor intēsius vel remissius mouet,p̄z systolē aut dyastolē z p̄m hoc p̄z passionis rationē.tn̄ nō opz q̄ passio semp declinet ab ordine nālis rationis. ¶Ad tertiū dīm,q̄ passiones anime inquātum sunt preter ordinē rationis inclināt ad peccatū,inquantū autē sunt ordinate a ratione pertinent ad virtutem.

¶Utrum passio addat vel diminuat ad bonitatem vel malitiam actus. Articulus.3.

Ad tertiū Sic pcedit,Videt, q̄ passio quecunq; semp diminuat de bonitate actus moralis.Oē em̄ qō impedit iudiciū rōnis ex quo dependet bonitas act⁹ moralis diminuit per ꝯns bonitatem actus moralis: sed oīs passio impedit iudiciū rationis.Dicit em̄ Sallustius in Catilinario,Oēs hoīes qui de reb⁹ dubijs cōsultant ab odio ira z amicitia atq; inia vacuos esse decet.ergo oīs passio diminuit bonitatē moralis actus. ¶Ꝑ.Actus hois quāto est deo similior tanto est melior.vñ dicit aplꝰ eph.5.Estote imitatores dei sicut filij charissimi,sed deus z sancti angeli puniūt sine ira,sine miserie ꝓpassione subueniunt:vt aug.dicit in.9.de ciui. dei:ergo est melius hmōi opa agere sine passione aie q̄s cū passione. ¶Ꝑ.Sicut malum morale attēdit per ordinē ad rationē,ita z bonū morale: sed malū morale diminuitur p passionē:min⁹ em̄ peccat q̄ peccat ex passione q̄s qui pecccat ex industria,q̄ minus bonū opatur qui operatur sine passione q̄s qui operatur cū passione.

Sed Cōtra est q̄ aug.dicit.9.de ciui. dei,q̄ passio misericordie rationi deseruit qn̄ ita prebetur misericordia vt iustitia cōseruetur, siue cū indigenti tribuitur,siue cū ignoscitur penitenti: sed nihil q̄ deseruit rationi diminuit bonum morale.ergo passio anime non diminuit bonum moris.

Rñdeo Dīm,q̄ stoici sicut ponebant oēm passionē aie esse malā,ita ponebāt ꝑñr omnē passionē aie diminuere actus bonitatē,omne em̄ bonum ex permixtione mali vel tota lr tollitur vel fit minus bonū, z hoc ni et alijs quales sunt quidē verū est si dicamus passiones aie solū inordinatos motus sensitiui appetit⁹ p̄out sunt perturbationes seu egritudines: sed si passiones simplr noiemus oēs motus appetitus sensitiui,sic ad perfectionē humani boni pertinet q̄ etiā ipse passiones sint moderate p̄ rationē,cū em̄ bonū hois consistat in rōne sicut in radice,tāto illud bonū erit perfectius ꝯsto ad plura q̄ hoi cōueniunt deriuari pōt.vñ nullus dubitat quin ad pfectionē moralis boni ptineat q̄ actus exteriorū mēbroꝝ p rationis regulā dirigāt.vnde cū appetitus sensitiuus possit obedire rōni vt supra dictum est,ad perfectionē moralis siue humani boni pertinet q̄ etiā ipse passiones anime sint regulate per rationem.Sicut igitur melius est q̄ homo z velit bonū z faciat bona exteriori actu,ita etiam ad perfectionem boni moralis pertinet q̄ homo ad bonum moueatur,non solum p̄m voluntatem,sed etiaz p̄m appetitum sensitiuum:p̄m illud quod in ps̄a.dicitur, Cor meum z caro mea exultauerunt in deum viuum, vt cor accipiamus pro appetitu intellectiuo, carnez autem pro appetitu sensitiuo.

Ad primū Ergo dicendum, q̄ passiones anime dupliciter se possunt habere ad iudiciū rationis. Uno modo antecedenter: et sic cum obnubilent iudicium rationis, ex quo dependet bonitas moralis actus,diminuunt actus bonitatem: laudabilius em̄ est q̄ ex iudicio rationis aliquis faciat opus charitatis quam ex sola passione misericordie. Alio modo se habent consequenter: et hoc dupliciter. Uno modo per moduz redundantie: quia scilicet cum superior pars anime intense mouetur in aliquid,sequitur motum eius etiam pars inferior: z sic passio existēs consequenter in appetitu sensitiuo est signum intētionis voluntatis:et sic indicat bonitatem moralem maiorem.Alio modo per modum electionis quādo scilicet homo ex iudicio rationis elegit affici aliqua passione vt promptius operetur cooperāte appetitu sensitiuo:z sic passio anime addit ad bonitatem actionis.

¶Ad secundum dicendum q̄ in deo z in angelis nō est appetitus sensitiuus neq; etiam membra corporea: z ideo bonum in eis non attenditur p̄m ordinationem passionuz aut corporeorum actuum sicut in nobis.

¶Ad tertium dicendum quod passio tendens in malum precedens iudicium rationis diminuit peccatum:sed consequens aliquo predictorum modorum auget ipsum vel signat augmentum eius.

¶Utrum aliqua passio sit bona vel mala ex sua specie. Art.4.

Ad quartū Sic pcedit. Videtur q̄ nulla passio aie p̄m speciem suā sit bona vel mala moraliter. Bonum enim z malum morale attēditur p̄m rationem:sed passiones sunt in appetitu sensitiuo, z ita id quod est secundum rationē accidit eis:cum ergo nihil q̄ per accidens pertineat ad speciē rei, videt q̄ nulla passio p̄m suam speciē sit bona vel mala. ¶Ꝑ.Actus z passiones habent speciem ex obiecto : si ergo aliqua passio p̄m aliquam suam speciem esset bona vel mala,oporteret q̄ passiones quarum obiectum est bonum bone essent secunduz suam speciem vt amor desiderium z gaudium: z passiones quaruz obiectum est malum, essent male secundum

ni et alijs qualcs sunt passiones que voluntarie dupliciter sunt ſi cut alij exteriores actus: vt in calce corporis primi articuli dicitur, quod intellige secundum doctrinā superius datā. q.f. nunc imputatur q̄s potest z debet eam prohibere z non prohibet.

¶Super articulum secundum.

In responsione ad secundum secundi articuli , restat adhuc dubiū quomodo si omnis passio est cuz preternaturalitate alicuius motus cordis.ex quo omnis passio necessario est naturae ac per hoc ex genere suo est mala moraliter quando est voluntaria.

¶Ad hoc dicitur dupliciter. Primo ex parte corporee nature quod licet oīs passio creet limites naturalis motus nō tamen oīs passio nocet ani habet aliquid preter naturam: quia hoc consonat nature:vt quandoq; motus cordis varietur. Sz quia hoc videtur esse per accidens propter incidētia sz ideo melius dicit ex parte rōnis:q̄ scilz recta ratio dictat q̄ propter aliquod bonum corporei etiaz documentū inferatur. z ppteres sicut absq; malitia moralis actus exteriores puta ambulatio motus manuū z corporis in bello z i varijs exercitijs fiunt cū ampliori motu quam esset naturalis et cum lesione corporis, ita absq; morali malitia eligitur preternaturalis mot⁹ cordis per actus appetitus sensitiui pro aliquo opportuno exercēdo puta pro vindicta pro compassione ꝛc.

¶Super articulum quartum.

Omisso tertio articulo in quarto notanda sunt duo pro nouitijs. Primum est q̄ sicut nomina exteriorum actuum sunt distincta sic quod aliqua significant actuz exteriorem vt termina tur ad aliquid dissonum rationi: vt furtū z adulterium: z aliqua vt terminatur ad aliquid consonum rationi: vt orare deo z subuenire pueri. Et ali qua neutraliter vt ambulare z loqui:ita cōtingit in passionibus. Quedam enim significant passiones vt rationi consonant: vt misericordia. Quedam vt dissonant: vt

22ᵉ.qō. 158.ā.1 co2.2. 4. dl.15.q. 2.art.1. q.1. ad 4.et dis. 50.q.2. art.4.q. 3.ad.3. 2 mal.q 10.ar.2

14.77. ar.6.Et hi.q.26 ar.7.Et mal.qō. 3.ar.11.

inuidia q̄dā neutraliter vt tristitia, z sicut de exterioribus actib⁹ dictum est q̄ sunt ꝑm se boni vel mali ex obiecto: ita eodem modo intellige de passionib⁹. Et quod distinctiū superius est de bonitate ex obiecto et ex fine, ita applicare memento ꝓposito. Passiones em̄ ipse ad ipsum morale bonum z malū se habent sicut exteriores actus, vnde z in litera z ꝑ ꝑm proponitur q̄ sicut de actibus ita de passionibus: z in calce distinctionis pertinet ad speciem exterioris actus scz bonus z malus moraliter sic. i. vt obiecta ita q̄ ly pertinent non respicit passiones vt subm loquutionis: sed bonū et malum moraliter z directe cōpleri ꝓportionalem doctrinā de actibus z passionibus.

¶ Super. q. 25.

QVia titulū questionis. 25. aduerte q̄ ꝓsens questio est in ordine naturenon hoc vel illo modo, sed simplr: et q̄m in ordine nature applicato ad generabilia inuenitur dupliciter aliquid prius vel posterius scz ꝑm intentionem vel ꝑm executionem, ideo in litera virtus̄ traditur.

¶ Super artī. 1.

IN responsione ad primū primi articuli aduerte q̄ alia est distinctio propria a proprio z proprij a cōmuni. Cōe em̄ non distinguitur contra proprium per aliquod positiuum in se, q̄ nō sit in proprio: duo autem disparata distinguuntur ab inuicē suis positiuis distinctiuis quorum alterum vnū alterū reliquū cōstituit. vñ quia bonū z bonū ardui se habent sicut cōmune z ꝓprium z nō sicut duo propria. Ideo in litera dr q̄ ratio in oppositū allata scilicet bonum arduū z supremū bonum haberet locū si bonū q̄ obiectum est concupiscibilis aliquid oppositū diceret. i. si distinguēretur contra bonū arduum et quoddam aliud particulare seu proprium bonum: sic enim diceret aliquid bono arduo oppositū suum scilicet proprium distinctiuum. Tūc em̄ haberent se sicut duo partialia bona quorū superius ꝓcul dubio esset naturaliter prius sicut vniuersaliter ap

I. q. 40. a. 1. col. Et. 2ª qō. 141. a. 3. ad 1. 2 3. di. 26. q. 2. a. 3. q. 2. col. Et veri. qō. 25. a. 2. col. Et mal. qō. 4. ar. 2. ad. 12.

paret in ceteris: sed q̄ se habent sicut cōmune et proprium: ideo quāuis bonum arduū sit quid excellētius bono absolute, est tamē posterius q̄ illud cōmune: hoc proprium. Illud absolute, hoc cōtractum, illud enim dicit bonū cōmune ad bonum in motu z bonū in quiete, hoc tantummodo bonum in motu: vt in corpore articuli ostenditur. Cuz autem audis obiectū concupiscibilis cōparari ad obiectum irascibilis vt cōmune ad ꝓprium z ad plura se extendere ꝛc. nō intelligas se habere sicut vniuersale ꝛ particulare vt animal z homo: hoc enim falsum est. Sed scito se habere sicut motus simpliciter de quo est habitus libri physicorum: z motus ad vbi de quo est habitus libri de celo et mundo. bonum em̄ sensibile simplr spectat ad cōcupiscibile, bonum autem sensibile determinatū ad arduitatē spectat ad irascibilem: z sic ola consonant scilicet z distinctio obiectorum ac potentiarum z habitudo cōmunis ad ꝓprium, et maior ambitus ipsius q̄ huius vt patet in simili adducto.

suam speciem vt odium, timor z tristitia, sed hoc patet esse falsum: nō ergo aliqua passio est bona vel mala ex sua specie. ¶ Ꝑ. Nulla species passionum est que nō inueniatur in aliis animalibus: sed bonum morale non inuenitur nisi i homine: ergo nulla passio anime bona est vel mala ex specie.

Sed Cōtra est q̄ aug. dicit. 9. de ciuit. dei, q̄ō mia pertinet ad virtutem. ꝓbs etiā dicit in. 2. ethi. q̄ verecūdia est passio laudabilis: ergo aliq̄ passiōes sunt bone vel male ꝑm suam speciem.

Rñdeo Dōm, q̄ sicut de actib⁹ dictū est, ita z de passionibus dōm vt, q. s. spēs act⁹ vel passionis dupl̄r ꝓsiderari pōt. Uno modo ꝑm q̄ est i gñe nāe: z sic bonū vel malū morale nō pertinēt ad spēm actus vel passionis. Alio mō ꝑm q̄ pertinēt ad genus moris prout. s. participāt aliq̄d de voluntario z iudicio rationis: z hoc mō bonum z malū morale pōt pertinere ad speciē passionis ꝑm q̄ accipitur vt obiectuz passionis aliquid de se ꝙueniens rationi vel dissonum a ratione: sicut patet de verecundia, que est timor turpis: z de inuidia que est tristitia de bono alterius: sic enim pertinet ad speciem exterioris actus.

Ad primū q̄ dōm, q̄ ratio illa ꝓcedit de passionibus ꝑm q̄ pertinēt ad speciē nāe: put. s. appetit⁹ sensitiuus in se consideraf: ꝑm vero q̄ appetitus sensitiuus obedit rōni tam bonū z malū rōnis nō est ex passionibus eius p accīs sed p se. ¶ Ad ꝑm dōm, q̄ passiones que in bonū tendunt si sit verū bonū sunt bone, z sifr q̄ a vero malo recedunt: ecōuerso ꝛo passiones que sunt per recessum a bono z per accessuz ad malum sunt male. ¶ Ad tertiuz dōm, q̄ in brutis animalibus appetitus sensitiuus nō obedit rōni: z tū inquantū ducit quādā estimatiua naturali q̄ subiicit rationi superiori scz diuine est in eis quedā similitudo moralis boni quantum ad anime passiones.

¶ De ordine passionum adinuicē. Qō. 25.

Deinde Considerandus est de ordine passionū adinuicem. ¶ Et circa hoc quēruntur quatuor. Primo de ordine passionum irascibilis ad passiones concupiscibilis. Secundo de ordine passionū concupiscibilis adinuicē. Tertio de ordine passionū irascibilis adinuicē. Quarto de quatuor principalibus passionibus.

¶ Utrū passiones irascibilis sint ꝓres passionibus cōcupiscibilis vel ecōuerso. Art. 1.

Ad primū Sic ꝓcedit. Uidetur q̄ passiones irascibilis sint priores passionibus cōcupiscibilis. Ordo em̄ passionū est ꝑm ordinem obiorum: sed obm irascibilis est bonum arduum, q̄ videtur esse supremum inter alia bona: ergo passiones irascibilis videntur ꝓcesse passionib⁹ concupiscibilis. ¶ Ꝑ. Mouēs est prius moto: sed irascibilis cōparatur ad concupiscibiles sicut mouens ad motū: ad hoc em̄ datur animalibus vt tollā tur impedimēta quibus cōcupiscibilis ꝓhibetur frui suo obo: vt. s. dictū est. Remouēs autē ꝓhibens hz rationē mouentis: vt dr in 8. physi. ergo passiones irascibilis sunt priores passionibus concupiscibilis. ¶ Ꝑ. Gaudium z tristitia sunt passiones concupiscibilis: sed gaudium z tristitia cōsequuntur ad passiones irascibilis. Dicit em̄ philosophus in. 4. ethic. q̄ punitio quietat impetum ire delectationem loco tristitie faciens, ergo passiones concupiscibilis sunt posteriores passionibus irascibilis.

Sed ꝛ passiones concupiscibilis respiciunt bonum absolutū, passiones aūt irascibilis respiciūt bonū ꝛctū. s. arduū cum igit bonū simplr sit prius q̄ bonū contractum, vt q̄ passiones concupiscibilis ad plura se habeant q̄ passiones irascibilis.

Rñdeo Dōm, q̄ passiones cōcupiscibilis ad plura se hñt q̄ passiones irascibilis. Nam in passionibus cōcupiscibilis inuenit aliq̄d pertinēs ad motū, sicut desiderium, z aliquid ꝓtinens ad quietē sicut gaudium z tristitia: sed in passionibus irascibilis nō inuenit aliquid pertinens ad quietē: sed solū pertinens ad motū, cuius ratio est: q̄ id in quo tam quiescitur nō habet rationē difficilis seu arduī q̄ est obiectū irascibilis: quies autē cum sit finis motus est prior in intentione, sed posterior in executione. Si ergo comparentur passiones irascibilis ad passiones concupiscibilis que significant quietem in bono, manifeste passiones irascibilis procedunt ordine executionis huiusmodi passiones cōcupiscibilis sicut spes precedit gaudium, vnde causat ipsum: secundum illud apostoli Rom. 12. Spe gaudentes. Sed passio concupiscibilis importans quietem in malo scilicet tristitia, media est inter duas passiones irascibilis: sequitur enim timorem, cum enim occurrerit malum quod timebatur, causatur tristitia: precedit autem motum ire, quia cū ex tristitia precedente aliquis insurgit in vindictaz hoc pertinet ad motum ire: z quia rependere vicem malis apprehenditur vt bonuz: cum iratus hoc consecutus fuerit gaudet: z sic manifestum est q̄ omnis passio irascibilis terminatur ad passionē concupiscibilis pertinētem ad quietē scz vel ad gaudiū: vel ad tristitiā: sed si ꝙparētur passiones irascibilis ad passiones cōcupiscibilis que importāt motum, sic manifeste passiones concupiscibilis sunt priores: eo q̄ passiones irascibilis addūt supra passiones cōcupiscibilis: sicut z obiectū irascibilis addit supra obiectum concupiscibilis arduitatem siue difficultatem: spes em̄ supra desiderium addit quendam conatum z quandam eleuationē animi ad consequendum bonum arduuz z similiter timor addit supra fugam seu abominationem quandaz depressionem animi propter difficultatem mali. Sic ergo passiones irascibilis medie sunt inter passiones concupiscibilis que important motum in bonum vel in malum: et inter passiones concupiscibilis q̄ important quietē in bono vel in malo. Et sic ꝓtz q̄ passiones irascibilis z principium habēt a passionibus concupiscibilis, et in passionibus concupiscibilis terminantur.

Ad primū Ergo dicendum, q̄ illa ratio procederet, si de ratione obiecti concupiscibilis esset aliquid oppositum arduo, sicut de ratione obiecti irascibilis est q̄ sit arduum: sed q̄ obiectuz concupiscibilis est bonum absolute, prius naturaliter est quam obiectum irascibilis sicut commune proprio. ¶ Ad scōm dicendum, q̄ remouens prohibēs non est mouēs per se: sed per accidens: nunc autem loquimur de ordine passionū per se. ¶ Et preterea irascibilis remouet prohibens quietem cōcupiscibilis in suo obiecto. vnde ex hoc nō sequit nisi q̄ passiones irascibilis precedāt passiones concupiscibilis ad quietem pertinētes de quibus etiā tertia ratio procedit,

¶ Super art. 2.

In secundo articulo aduerte q̄ incongrue passionum nomina tradiderit Cicero dicens in primo de finib. prima. quest. 4. q̄d appetitus sensitiui propie non est amare: quam cū amor sit prima passio appetitus sensitiui si amare non conueniret ppie appetitui sensitiuo. ergo nec delectari, nec timere ppie conueniet. a primo eni reliqua pendent, z amore ipm reliq̄ passiones includūt. Nam delectamur amato, timemus malum amari desperamus ab amato, vindicamur conturbamur amatus. vnde si amatū est impropie, reliquę erūt passiones impropie, sicut in rebus naturalibus. Et tunc vltra, si passiones sunt impropie in appetitu sensitiuo z secundum veritatem sunt min⁹ propie in appetitu intellectiuo, nullibi erunt propie.

¶ In corpe scdi artic. ex isto q̄nis nouitiorum dubium occurrit q̄o vulgatū est inter phos q̄ omnis appetitus est boni: z q̄ nullus opat aspiciens ad malū. Et nūc in ista dr, q̄d obiecta cōcupiscibil sunt bonum z malū. ¶ Ad q̄ breuiter dr q̄ malum nō est obm appetitus vt prosequendū sed vt fugiendū, z eadē ratione qua bonū appetit, malū refugit. Ideo vtrumq; verificat scz z q̄ vtrunq; est obm diuersimode z q̄ bonum cōiter assignatur z dicit vulgatū: q̄ bonū per se malum vo p accns. i. p aliud. s. bonū est obm. Verūtñ esto cautus in re hac, 2ª. n. inuenit accidentalitas i istis. s. referendo potentiā ad obiectū, z referendo actum ad obiectū. Si cōsideret nanq; po⁸ in ordine ad suum p se primo obm, sic bonum est p se obm omnis appetitus malum vo p accns. Et hoc est q̄ resonat cōmuniter in ore phorum, z rō assignat in arti. sequenti in rñsione ad 3ᵐ. Si vo cōsideret aliqs spālis actus appetitus in ordine ad suū ppriū obm sic et respectu boni, et respectu mali inuenit p se z p accns. Actus em tendēs p se in bonum est per modū prosequentis z tendēs p se in malū est per modū recedentis bonum em est q̄d omnia appetunt. Malū vero q̄d omnia fugiunt. Vñ docet in hoc tractatu auctor q̄ desperatio est actus appetitus p accns respectu boni, q̄ recedit a bono: z audacia est actus p accns respectu mali: q̄ accedit ad malum. Timor vero est actus per se respectu mali: quia fugit ipsum. Inter spāles ergo actus differētia est q̄ alij per se, alij p accidens respectu boni vel mali sunt. potētia §. q. 23. autē ipsa per se solum bonum respicit. Et nō est hic sermo de ly per accidens vt distinguit cōtra per se sicut dicimus q̄ albus edificat non per se: sed per accidens. Sed vt distinguit ꝑ aliud, q̄d stat esse p se scdm vt patet.

¶ In rñsione ad primū eiusdē scdi articuli dubium occurrit circa illa verba inter oēs passiones cōcupiscibilis, magis est sensibilis concupiscentia: falsum enim hoc vt experientia teste. nam tristitia manifeste magis sentitur: vt patet i cruciatibus corpis: z delectationes tactū consequētis vehemētiss me sentiuntur. Cōstat autem has esse passiones concupiscibiles. ergo.

¶ Ad hoc dr q̄ passiones esse magis sensibiles cōtingit 2ᵛ. primo vt ex dictis tenēt ex parte aie. Scdo vt se tenent ex pte corporis: z q̄ 1ᵒ 2ᵒ mō concupiscētia nō sit magis sensibilis scz dolor. et forte delectatio. primo enim modo concupiscētia inter passiones concupiscibilis est maxime sensibilis: absq; corporali nāq; cōiunctione experimur concupiscere magis sensibiliter q̄ amare: et cetera. Et q̄ q̄d se tenet ex parte aie nimis est forte male in passionibus: ideo de passionibus istis formaliter loquendo dictū est q̄ cōcupiscētia est magis sensibilis.

¶ Super art. 3.

In articulo tertio eiusdem questionis rñsponendo ad scdm dubium occurrit ad hominem: quia ipse auctor superius in qō. 25. §. 2. expresse vult q̄ arduū hz rationem vt in ipsum tēditur: et sic audacia tendit in ipsum: hic vero docet oppm dicēs. quod arduū nō est rō accedendi vel appetendi. Et ideo spes est prior.

¶ Ad hoc dr q̄ quia obiectum irascibilis est totum scdum scz bonum arduum z malum arduum: z harum duarum rationū scz bonitatis z arduitatis magis habet rōnem tractui bonitas q̄m arduitas vt de se patet. Ideo in ista non simpliciter sed

¶ Utrum amor sit prima passionum concupiscibilis. Artic. 2.

Videt q̄ amor nō sit prima passionū concupiscibilis. Vis enim cōcupiscibilis a concupiscentia denominatur, q̄ est eadē passio cū desiderio: scz denominatio fit a potiori vt dicit in. 2. de anima. ergo concupiscentia est potior amore. ¶ Ꝑ. Amor vnionē quandam importat. est enim vis vnitiua z concretiua: vt Dion. dicit in 4. ca. de diui. nomi. sed concupiscentia vel desiderium est motus ad vnionem rei concupite vel desiderate. ergo cōcupiscētia est prior amore. ¶ Ꝑ. Causa est prior effectu: scz delectatio est quādoq; causa amoris, quidam em̄ propter delectationē amāt: vt dicitur in. 8. ethi. ergo delectatio est prior amore. non ergo prima inter passiones concupiscibilis est amor.

Sed Contra est, q̄ Augu. dicit in. 14. de ciuita. dei. quod omnes passiones ex amore causantur. amor em̄ inhians habere quod amatur cupiditas est, id autē habens eoq; fruens letitia est amor. ergo est prima passionum concupiscibilis.

Rideo Dcm, q̄ obiecta cōcupiscibilis sunt bonum z malum. naturaliter autē est prius bonum malo eo q̄ malum est priuatio boni. vñ z oēs passiones quarum obm est bonum naturaliter sunt priores passionibus quarum obm est malum. vnaquęq; scilicet sua passione opposita. Quia enim bonum querit: ideo refutat oppositum mali. bonum autē hz rationē finis. qui quidē est prior in intentione: sed est posterior in executione. Potest ergo ordo passionum concupiscibilis attendi vel scm intentionē, vel scm cōsecutionem. scm quidē consecutionē illud est prius q̄ primo fit in eo quod tendit ad finē. manifestū est autē, q̄ omne q̄d tendit ad finē aliquem primo quidē hz aptitudinē seu proportionem ad finē. nihil em̄ tendit in finem nō proportionatū. scdo mouetur ad finē, tertio quiescit in fine post eius consecutionez ipsa autē aptitudo siue proportio appetitus ad bonum est amor, qui nihil aliud est q̄m complacētia boni. motus autē ad bonū est desiderium vel concupiscentia, quies autem in bono est gaudium vel delectatio. z iō scm hunc ordinē amor precedit desiderium: z desiderium precedit delectationē, sed scm ordinē intentionis est ecōuerso. nam delectatio intenta causat desiderium z amorem. delectatio em̄ est fruitio que quodammodo est finis, sicut z ipsum bonum, vt supra dictum est.

Ad primū Ergo dcm, q̄ hoc modo nominatur aliquid scm q̄ nobis innotescit. voces em̄ sunt signa intellectuum scm philosophū. nos autē vtplurimum per effectum cognoscimus causam, effectus autem amoris: q̄n quidem habetur ipsum amatum est delectatio. q̄n vero non habetur est desiderium vel concupiscentia: vt autē augu. dicit in. 10. de trin. Amor magis sentitur cum em̄ prodit indigētia. Unde inter oēs passiones concupiscibilis magis est sensibilis concupiscentia, z propter hoc ab ea denominatur potentia. ¶ Ad secundum dicendum, q̄ duplex est vnio amati ad amantē. Una quidē realis secundū coniunctionem ad rem ipsam. z talis vnio pertinet ad gaudium vel delectationē que sequitur desiderium. Alia autem est vnio actiua: secundum scilicet quod aliquid habet aptitudinem vel proportionē, prout scilicet ex hoc quod aliquid hz aptitudinem ad alterum, z inclinationē iam participat aliquid eius. z sic amor vnionem importat. que quidem vnio precedit motum desiderij. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ delectatio causat amorez secundum q̄ est prior in intentione.

¶ Utrum spes sit prima inter passiones irascibilis. Art. 3.

Ad tertiū Sic proceditur. Videtur, q̄ spes non sit prima inter passiones irascibilis. Vis enim irascibilis ab ira denominatur: cum ergo denominatio fiat a potiori, videtur q̄ ira sit potior z prior q̄m spes. ¶ Preterea. Arduum est obiectum irascibilis: sed magis videtur esse arduum q̄ aliquis conetur superare malum contrarium quod imminet vt futurum quod pertinet ad audaciam, vel quod imminet iam vt presens quod pertinet ad iram, quam quod conetur acquirere simpliciter aliquod bonū. z similiter magis videtur esse arduus quod conetur vincere malum presens quam malum futurum. ergo ira videtur esse potior passio quam audacia, z audacia quam spes z sic spes non videtur esse prior.

¶ Preterea. Prius occurrit in motu ad finē recessus a termino quam accessus ad terminum: sed timor z desperatio importāt recessum ab aliquo: audacia autem z spes important accessum ad aliquid: ergo timor z desperatio precedunt spem z audaciam.

Sed contra Quāto aliquid est propinquius primo tāto est prius: sed spes est propinquior amori qui est prima passionū: ergo spes est prior inter omnes passiones irascibilis.

Respondeo Dicendum, quod sicut iam dictum est, omnes passiones irascibilis important motum in aliquid: motus autem ad aliquid in irascibili potest causari ex duobus: vno modo ex sola aptitudine seu proportione ad finem: que pertinet ad amorem vel odium. Alio modo ex presentia ipsius boni vel mali: que pertinet ad tristitiam vel gaudium: z quidem ex presentia boni non causatur aliqua passio in irascibili: vt dictum est: sed ex presentia mali causatur passio ire. Quia igitur in via generationis seu prosecutionis proportio vel aptitudo ad finem precedit consecutionē finis, inde est quod ira inter omnes passiones irascibilis est vltima ordine generationis: inter alias autem passiones irascibilis que important motum consequentem amorem vel odium boni vel mali, oportet q̄ passiones quarum obiectum est bonum scilicet spes z desperatio, sint naturaliter priores passionibus quarum obiectū est malum scilicet audacia z timore: ita tamen quod spes est prior desperatione: quia spes est motus in bonū scm rationem boni quod de sua ratione est attractiuum: z ideo est motus in bonum per se: desperatio autē est recessus a bono qui non cōpetit bono scm q̄ est bonum: sed scm aliquid aliud: vnde est quasi per accidens: z eadem ratione timor cum sit recessus a malo est prior q̄m audacia, q̄ autem spes z desperatio sint naturaliter priores q̄m timor z audacia, ex hoc manifestū est: q̄ sicut appetitus boni est rō quare tendatur malum: ita etiā spes z desperatio sunt rō timoris z audacie. Nam audacia cōsequit spem victorie: z timor consequit desperationē vincendi: ira autē consequitur audaciā, nullus enim irascitur vindictam appetens nisi au-

comparatiue interpretandum est q̄ arduus non est ratio accedendi. ⁊ hoc subiūcta verba innuūt. scilicet: ſz potius bonū: in cuius signum, in nulla passione assignat arduus pro ratione accedēdi nisi in audacia: ⁊ qua oportuit hoc fieri, q̄ obiecto eius existente malo arduo, ⁊ maluz est magis repulsiuum q̄ arduum cōsequēs fuit, q̄ arduum ratio poterat accessus. Est igitur, si recte consideretur, arduum comparatum ad bonum ratio recessus: ⁊ comparatum ad malum ratio accessus. Et propter ea non est mirū, si modo affirmat, aut negat hoc modo illud.

¶ Super articulum quartum.

In articulo quarto eiusdē quest. vt resolute scias, ⁊ pro feras primatum illarum quatuor passionum. Colligito, q̄ passiones p̄marie exigūt duas cōditiones. Prima est q̄ sint per se id est nihil per accidens habentes admixtum tam in se q̄ i suis causis. Secūda est q̄ sint vltime in singulis generibus. Sunt autem sibene vistinguit, quatuor genera passionū, scilicet motus in bonū motus a malo, quies in bono, ⁊ iquietudo in malo. Ultima i primo genere est spes: in secundo timor: in tertio delectatio: in quarto tristitia. ⁊ oēs sunt per se, tam in se, q̄ in suis causis. Et sic cessant oēs obiectiones spāliter de ira. que est viterior motus in bonum q̄ spes: est enim post spem. quia tamē consurgit et per accidens, scz ex audacia, vt in litera dicit. ideo primatu priuatur.

Infra. q 84. art. 4. ad. 2. Et quest 123. ar. 11. ad. 1. Et quest 141. ar. 7. ad. 3. Et veri. q̄st. 26. artic. 3.

deat vindicare: ſz q̄ Auic. dicit in. 6. de nāt. libus. Sic ḡ ptz q̄ spes est prima inter oēs passiones irascibilis. Et si ordine oim passionū ſm viam ḡnationis scire velimus: primo occurrunt amor ⁊ odiū, secundo desiderium ⁊ fuga. tertio spes ⁊ desperatio. quarto timor ⁊ audacia. quinto ira. sexto ⁊ vltimo gaudium ⁊ tristitia: que consequunt ad omnes passiones: vt dicitur in. 2. ethi. ita q̄ amor est prior odio: ⁊ desiderium fuga: ⁊ spes desperatione: ⁊ timor audacia: ⁊ gaudiuz quā tristitia: vt ex predictis colligi potest.

Ad primū Ergo dōm, q̄ qr ira causatur ex aliis passionib⁹ sicut effectus a causis precedētibus: ideo ab tanq̄ a manifestatior denominat potētia.

¶ Ad ſm dōm, q̄ arduū non est ratio accedendi vel appetēdi: sed potius bonū: ⁊ ideo spes que directius respicit bonum est prior, q̄uis audacia aliq̄n sit in magis arduū vel etiā ira.

¶ Ad tertiū dōm, q̄ appetitus primo ⁊ per se mouet in bonū sicut in propriuz obm: ⁊ ex hoc causat q̄ recedat a malo: proportionatur enī mot⁹ appetitiue partis, nō quidē motui nāli: sed intentioni nāe, que prius intendit finē q̄ remotionē cōtrarij: q̄ nō queritur nisi propter adeptionē finis.

¶ Utrū iste sint quatuor p̄ncipales passiones gaudiū, tristitia, spes ⁊ timor. Art. 4.

A D quartū Sic p̄ceditur, vī, q̄ non sint iste quatuor principales passiones gaudiū ⁊ tristitia, spes ⁊ timor. augustin. in. 4. de ciui. dei nō ponit spem: sed cupiditatē loco eius. ¶ p̄. In passionib⁹ anime est duplex ordo, scz intentiōis ⁊ consecutionis seu generationis: aut ergo principales passiones accipiuntur ſm ordinē intentionis: ⁊ sic tantum gaudium ⁊ tristitia que sunt finales erūt principales passiones: aut ſm ordinem consecutionis seu generationis: ⁊ sic erit amor principalis passio. nullo ergo modo debent dici quatuor passiones iste principales gaudium ⁊ tristitia, spes ⁊ timor. ¶ p̄. Sicut audacia causatur ex spe, ita timor ex desperatiōe. aut ergo spes ⁊ desperatio debent poni principales passiones tanquam cause aut spes et audacia tanquā sibijpsis affines.

Sed Cōtra est illud q̄ Boet. in lib. de cōsol. enumerās quatuor principales passiones dicit, Gaudia pelle, pelle timorē spemq̄ fugato nec dolor adsit.

Rñdeo Dōm, q̄ he quatuor passiōes cōiter principales esse dicunt quarū due. s. gaudiū ⁊ tristitia principales dicūtur, quia sunt completiue ⁊ finales simpliciter respectu oim passionū vnde ad oēs passiones cōsequunt vt dr in. 2. ethi. Timor autem ⁊ spes sunt principales non quidem quasi completiue simpliciter: sed quia sunt ꝯpletiue in genere motus appetitiui ad aliquid. Nam respectu boni incipit motus in amore: ⁊ procedit in desideriū: ⁊ terminatur in spe: respectu vero mali incipit in odio et procedit ad fugam: ⁊ terminatur in timore: ⁊ ideo solet harum quatuor passionum numerus accipi ſm differētiam presentis ⁊ futuri: motus enim respicit futuruz: sed quies est in aliquo presenti. De bono igit presenti est gaudiū, de malo pūti est tristitia, de bono futuro est spes: de malo futuro est timor: oēs autem alie passiones-q̄ sunt de bono vel de malo presenti vel futuro ad has cōpletiue reducuntur. Ām etiā a quibusdā dicūtur principales he predicte quatuor passiones: quia sunt generales: quod quidem verum est si spes et timor designant motum appetitus cōmuniter tendentem in aliquid appetendum vel fugiendum.

Ad primū ergo dōm, q̄ aug. ponit desideriū vel cupiditatē loco spei inquantū ad idē pertinere videtur. i. ad bonū futurū. ¶ Ad ſm dōm, q̄ passiones iste dr principales ſm ordinē intētionis ⁊ cōplemēti, ⁊ quāuis timor ⁊ spes non sint vltime passiones simpliciter, tñ sunt vltime in gne passionū tendentiū in aliud quasi in futurū: nec pōt esse iustitia nisi de ira, que tñ non potest poni principalis passio: q̄ est quidam effectus audacie, que non pōt esse passio principalis: vt infra dicetur. ¶ Ad tertium dōm, q̄ desperatio importat recessum a bono, q̄ est quasi per accidens. Et audacia importat accessum ad malum, q̄ etiā est per accidens: ideo he passiones non possunt esse principales: q̄ quod est per accidens non pōt dici principale: ⁊ sic etiam nec ira potest dici passio principalis que cousequitur audaciam.

¶ De passionibus aie in speciali ⁊ primo de amore. Qō. 26.

Consequēter Considerandū est de passionibus anime in speciali. Et primo de passionibus cōcupiscibilis. Secundo de passionibus irascibilis. ¶ Prima consideratio erit tripartita. Nam primo cōsiderabimus de amore ⁊ odio. Scdo de cōcupiscentia ⁊ fuga. Tertio de delectatione et tristitia. ¶ Circa amorē consideranda sunt tria. Primo de ipso amore. Scdo de causa amoris. Tertio de effectib⁹ eius. ¶ Circa primum querunt quatuor. Primo vtrum amor sit in cōcupiscibili. Scdo vtrum amor sit passio. Tertio vtrum amor sit idē quod dilectio. Quarto vtrum amor cōuenienter diuidatur in amorem amicitie ⁊ in amorem concupiscentie.

¶ Utrum amor sit in concupiscibili. Art. 1.

Ad primū Sic procedit. Ūr q̄ amor non sit in cōcupiscibili. Dicit enī sap. 8. Hanc scz sapientiā amaui ⁊ exquisiui a iuuentute mea: sed cōcupiscibilis cū sit pars appetitus sensitiui non pōt tendere in sapientiam que non cōprehenditur sensu: ergo amor non est in concupiscibili. ¶ p̄. Amor videtur esse idem cuilibet passioni. Dicit enī Aug. in 14. de ciu. dei, Amor inhians habere q̄ amatur cupiditas est, id autē habens eoq̄ fruens letitia: ⁊ fugiens q̄ ei aduersatur timor est, idq̄ si acciderit sentiens, tristitia est: sed non oīs passio est in concupiscibili: sed timor etiā hic enumeratus est in irascibili: ergo non est simpliciter dicendum, q̄ amor sit in concupiscibili. ¶ p̄. Dion. in. 3. c. de diui. no. ponit quendam amorem naturalem: sed amor naturalis magis videtur pertinere ad vires naturales que sunt anime vegetabilis: ergo amor non simpliciter est in concupiscibili.

Sed contra Est, q̄ philosophus dicit in. 2. topico. q̄ amor est in concupiscibili.

Rñdeo Dōm, q̄ amor est aliq̄d ad appetitū ptinens cū vtriusq̄ obm sit bonū. vū ſm differētiā appetit⁹ est dr̄ia amoris, est enī q̄dā appetit⁹ nō p̄ns apprehēsionē ipsi⁹ appetētis, sed alterius, hmōi dr appetitus. Et hmōi dr appetit⁹ nālis res cū nāles appetunt q̄ eis cōuenit ſm suā nām, nō p apprehensionē propriā: sed per apprehensionē instituētis nām vt in. 1. lib. dictū est. Alius autē est appetitus p̄ns apprehensionē ipsius appetētis: ſz ex necessitate non iudicio libero, ⁊ talis est appetitus sensitiuus in brutis, q̄ tñ in hoībus aliq̄d libertatis participat inq̄ntū obedit rōni. Alius aūt est appetitus p̄ns apprehensionē appetentis ſm liberū iudiciū, ⁊ talis est appetitus rōalis siue intellectiuus q̄ dr volūtas. In vnoquoq̄ autē horū appetituū amor dr illud q̄ est p̄ncipiū motus tendentis in finē amatum, in appetitu aūt naturali p̄n⁹ hmōi motus est cōnaturalitas appetētis ad id q̄ tendit q̄ dici pōt amor nālis: sicut ipsa cōnaturalitas corporis grauis ad locum medii est p grauitatē, ⁊ pōt dici amor naturalis: ⁊ sitr aptatio appetitus sensitiui vel voluntatis ad aliquod bonū id est ipsa cōplacentia boni, dicitur amor sensitiuus vel intellectiuus seu rationalis. Amor igitur sensitiuus est in appetitu sensitiuo sicut amor intellectiuus in intellectiuo appetitu: ⁊ ptinet ad cōcupiscibilē q: dicitur per respectum ad bonum absolute nō per respectum ad arduum quod est obiectum irascibilis.

Ad primum Ergo dicendum, quod auctoritas illa loquit̄ de amore intellectiuo vel rationali. ¶ Ad secundum dicendum, quod amor dicitur esse timor, gaudium, cupiditas, ⁊ tristitia, nō quidē essentialiter sed causaliter. ¶ Ad tertium dōm, q̄ amor naturalis non solum est in

viribus.

viribus aie vegetatiue:sed in oibus potentijs aie,z ēt in oib⁹ ptibus corporis,z vbi in oibus rebus:qz vt dio.vī.4.ca.de di. no. Oib⁹ est pulchrū z bonū amabile cuz vnaquęqz res habeat connālitatem ad id quod est sibi conueniēs ꝑm suam naturā.

¶Utrum amor sit passio. Articu.2.

Ad scōm sic ꝓceditur. Uī qꝫ amor nō sit passio. Nulla.n. virt⁹ passio est sed ois amor est virtus quedam:vt dicit dio.4.ca.de di.no.ergo amor non est passio. ¶p. Amor est vnio quedam vel nexus secundum aug.in lib.de trī.sed vnio vel nexus nō est passio:sed magis relatio.ergo amor non est passio. ¶p. Damasce.dicit in lib.2.quod passio est motus quidam: amor autem non importat motum appetitus qui est desiderium:sed principium huiusmodi motus.ergo amor non est passio.

Sed contra Est,quod philosophus dicit in.8.eth. quod amor est passio.

Rñdeo Dīm,qꝫ passio est effectus agentis in patiente: agens aūt nāle duplicem effectū inducit in patiens. Nam primo quidem dat formā,scōo dat motū consequētem formā:sicut generans dat corpori grauitatem z motū consequentem seipsam z ipsa grauitas que est principiū motus ad locuz connaturalē ꝓp grauitatem pōt quodāmodo dici amor naturalis,sic ētā ipsum appetibile dat appetitui primo quidem quandam coaptationē ad ipsum q̄ est q̄dam cōplacentia appetibilis:ex qua sequitur motus ad appetibile:nā appetitus motus circulo agitur:vt dicitur in.3.de aia:appetibile.n. mouet appetitū faciens quodammodo in eius intentionem:z appetitus tendit in appetibile realr consequendū:vt sit ibi finis motus vbi fuit principiū. Prima ergo immutatio appetitus ab appetibili vocat amor q̄ nihil est aliud q̄ ꝓplacētia appetibilis.z ex hac cōplacentia sequitur motus in appetibile:q̄ est desiderīū:z vltimo quies q̄ est gaudiū. Sic ergo cum amor consistat in quadā immutatione appetitus ab appetibili,manifestū est qꝫ amor est passio:ꝓprie quidem ꝑm qꝫ est in concupiscibili,cōiter aūt z extenso nomine scōm qꝫ est in voluntate.

Ad pmū Ergo dīm,qꝫ qz virtus significat principium motus vel actionis:ideo amor inq̄tū est principium appetitui motus a dio.vocatur virtus. ¶Ad secūduz dīm,qꝫ vnio pertinet ad amorem inq̄tū p cōplacentiā appetitus amans se hz ad id qō amat sicut ad seipsum vel ad aliquid sui:z sic patet,qꝫ amor nō est ipsa relatio vniōis:sed vnio est ꝑs amorem vnde z dio.dicit,quod amor est virtus vnitiua. Et philosophus dicit in.2.politice,qꝫ vnio est opus amoris. ¶Ad tertium dicendum,qꝫ amor etsi nō nominet motum appetitus tendentem in appetibile:nominat tū motū appetitus quo immutatur ab appetibili,vt ei appetibile cōplaceat.

¶Utrum amor sit idem quod dilectio. Artī.3.

Ad tertiū sic procedit. Uī qō amor sit idem qō dilectio. Dio.enim.10.c.de diui.nom.dicit qꝫ hoc mō se hñt amor z dilectio sicut quatuor z bis duo rectilineum z rectas habens lineas: sed ista significant idem. ergo amor z dilectio significant idem. ¶p. Appetitiui motus scōm oba differunt.sed idem est obiectum dilectionis z amoris. ergo sunt idem. ¶p. Si dilectio z amor in aliquo differunt:maxime in hoc differre videntur quod dilectio sit in bono accipienda:amor autem in malo vt quidam dixerunt:secundum quod aug.narrat in.14.de ciui.dei.sed hoc modo non differunt:quia vt ibidem augu.dicit in sacris scripturis vtrunqꝫ accipitur in bono z in malo:ergo amor z dilectio non differunt:sicut ipse aug.ibidem cōcludit, quod non est aliud amorem dicere:z aliud dilectionem dicere.

Sed contra Est,quod dio.dicit.4.ca.de diui.no. quod quibusdam sanctorum visum est diuinius esse nomen amoris quam nomen dilectionis.

Rñdeo Dīz,qꝫ quatuor,nomina inueniunt ad idē quo dāmodo ptinētia.scīl.amor,dilectio,charitas z amicitia.differūt tū in hoc qꝫ amicitia ꝑm ꝑm in.8.eth.est quasi habitus amoris aūt z dilectio signiant per modū actus vel passionis:charitas aūt vtroqꝫ mō accipi pōt differenter tū signiat actus per ista tria. Nā amor cōiūs inter ea est.ois enim amor dilectio est vel charitas:sed nō econuerso:addit enim dilectio supra amorem electionem precedētem,vt ipsum nomen sonat. vnde dilectio non est in concupiscibili: sed in voluntate tantum:z est in sola rationali natura.charitas autem addit supra amorem perfectionem quandam amoris inquantum id quod amatur magni pretij estimatur:vt ipsum nomen designat.

Ad Primū q̄ dīm,qꝫ dio.loqr de amore z dilectiōe ꝑm qꝫ sunt in appetitu intellectiuo:sic em amor dē est qō dilectio. ¶Ad ꝑm dīm,qꝫ dīm amoris est cōius q̄ dīm dilectionis:qz ad plura se extendit amor q̄ dilectio:sicut dictū est. ¶Ad tertiū dīz,qꝫ nō dīnt amor z dilectio ꝑm dīam boni z mali: ſz sicut dictū est,in ptē tū intellīua idē est amor z dilectio:z sic loquit ibi aug.de amore. vñ parū post subdit ꝙ recta volūtas ē amor bonus:z ꝙ puersa volūtas est malus amor. Uī tū amor q̄ est passio cōcupiscibilis pluri mos inclinat ad malū:inde habuerunt occasionē q̄ predictā dīam assignauerūt. ¶Ad quartū dīm,qꝫ iō aliqui posuerūt etiā in ipsa volūtate nomē amoris esse diuinū noīe dilectionis:qz amor iportat quādam passionē precipue ꝑm qꝫ est in appetitu sensitiuo, dilectio aūt ꝑsupponit iudicium rōnis:magis aūt in deū hō pōt tēdere ꝙ amorē passiue quodāmodo ab ipso deo attractus q̄ ad hoc eū propria rō possit ducere, qꝫ pertinet ad rationem dilectionis:vt dictum est.z propter hoc diuinius est amor quam dilectio.

¶Utrū amor cōuenienter diuidat in amorem amicitie z amorē cōcupiscentie. Art.4.

Ad Quartū sic ꝓceditur. Uidet quod amor inconuenienter diuidatur in amorem amicitie z amorē cōcupiscentie. Amor em est passio:amicitia vo est habitus:vt dicit ꝑs in.8.eth. sed habitus non pōt esse pars diuisiua passionis:ergo amor nō cōuenienter diuiditur ꝙ amorem concupiscentie z amorē amicitie. ¶p. Nihil diuidit per id qō ei cōnumerat: nō em hō cōnumeratur animali:sed cōcupiscentia cōnumeratur amori sicut alia passio ab amore:ergo amor nō pōt diuidi per concupiscentiam. ¶p. Scōm ꝑm in.3.eth.triplex est amicitia,vtilis,delectabilis,z honesta: sed amicitia vtilis z delectabilis habet concupiscentiam: ergo concupiscentia non debet diuidi contra amicitiam.

Sed Contra quedā dicimur amare qz ea concupiscim⁹:sicut vī aliqs amare vinū ꝓp dulce qō in eo concupiscit:vt dicitur in.3.topi.sed ad vinū z ad hmōi nō habem⁹ amicitiā:vt vī in.8.eth.i.ergo ali⁹ est amor concupiscētie z ali⁹ est amor amicitie.

Rñdeo Dīm,qꝫ sicut ꝑs vī i.2.rhe. to. Amare est velle alicui bonum. Sic ergo motus amoris in duo tēdit. ſ.in bonū qō qs vult alicui,vel sibi vel alīj: z in illud cui vult bonū.ad illud ergo bonū ꝙ qs vult alteri hr amor concupiscentie:ad illud aūt cui alīqs vult bonū hr amor amicitie.hec aūt diuisio est ꝑm ꝓius z posteri⁹. Nā id qō amatur amore amicitie simplr ꝛp se amat:ꝙ autē amat amore concupiscentie nō simplr z ꝑm se amat:sed amat alterī. Sicut.n.ens ꝓ se simplr est ꝙ hz esse:ens autē ꝑm qd ꝙ est in alio:ita z bonū qō conuertit ēs ente,simplr qdē est,qō ipam hz bonitatē: qō aūt est bonū alteri⁹ est bonū ꝑm qd:z per ꝑs amor quo amat aliquid vt ei sit bonū, est amor simpliciter:amor aūt quo amat aliquid vt sit bonū alterius,est amor ꝑm quid.

Ad primū Ergo dicēdum,qꝫ amor non diuiditur per amicitiam z concupiscentiā:sed per amorem amicitie z concupiscentie:nam ille ꝓprie dicitur amicus cui aliqō bonū volumus: illud autez dicimur concupiscere ꝙ volumus nobis. Et per hoc patet solutio ad secundum.

¶Ad tertium dicendum,quod in amicitia vtilis et delectabilis vult quidem aliquis

¶Super questio. 26. articu. 4.

Ist questiōe. 26. obmissis primis tribꝰ articulis,in quarto hoc solum aduerte: quod distinctio amoris in amorem amicitie z concupiscentie non est tam diuisio amoris quam amatorum:seu(z in idem redit) non est diuisio amoris secundum se sed secundum diuersimode amata. Quū enim omne concupitum alicui concupiscatur:nullus amor concupiscentie est sine amore amicitie illius cui concupiscitur. Et rursus cuiomni amico aliquod bonum velimus:nullus amor amicitie est sine amore cōcupiscentie boni cōcupiti amato:non ergo distinguitur amor in amorem amicitie z concupiscentie tanquam in diuersos amores:sed tanq̄ in diuersos modos amandi:vnus enim z idē amor est amicitie respectu amici,z concupiscentie respectu boni illi voliti. Et si quando inuenias diuersos esse amores, sane interpretare:z denomina amorem quando que a concupiscentia. Et iquandoque ab amicitia scito propter obiectum de quo est sermo: vt ꝑz quum est sermo de amore ad irrationalia vel delectabilia vel vtilia:in his enīz a concupiscentia amor denominatur:qui tamen non est sine amore amicitie ad se vel aliuz. Quum vero de amore parentum aut filiorum ab amicitia denominatio fit amoris:qui tamen eis concupiscit bonum vite ꝛc.

1.q. 60. ar.3.co. 2.art.4. ad.3. Et mal. q.1.artī. 5.co. Et ī.q. 4.art.3. co. Et dio. 4.lec.9. co.1.z li.10.co. 1. Et io. 15.le.4. co.1.ſ.

1.ſi. 10. corpo.lit. Et.3.di. 17.q.2. artic.1. Et di.4. le.9.co. 1.et.5. Et psal. 17.co.1. Et ioan. 21.lec.3. co.3.ꝑn cipio.

¶ Super questio. 27. artic. 1.

In corpore primi articuli questionis. 27. notato: quod quia ratio consistit in hoc bonū est propriū obiectum amoris, ergo est propria causa amoris, z pbat sequela: quia obiectum potentie passiue comparatur ad ipsam vt causa motus vel actus ipsius: ac per hoc obiectum proprium talis actus huiusmodi, potentie est propria causa illius actus: amor autem est actus potentie appetitiue que est passiua. Ex his habes de mente viri thome quatuor scilicet. quod vis appetitiua est passiua: quod obiectum eius est causa actiua z quod bonum effective causat amorem: et quod vniuersaliter obiectum proprium cuiusq; actus appetitus est causa actiua illius que multum memorie cōmendanda sunt.

f. q. 26. art. 1. Et dio. 4. lec. 12. co. 2.

¶ In rissione ad. 3. scito nonnihil forsan rissionē cōsistere in b q pulchrū ē qdā boni spēs: z pter hoc nō obstat adeq re cālitati bōi re amoris q pulchrū sit amabile vtpote non extraneū ab illo. Cōsumerat in bono pulchrū in amabilitate: et addit ibi: sic fit ad similitudinē: bonum est eīm qd simplr cōplacet. Pulchrū aūt qō fit apprehensum: vt in litera dicit.

¶ Super articu. 2.

In hoc articulo. 2. eiusdem questionis aduerte quod in litera non negatur quod mala cognitio causat maiorem amorem sed q minor amor necessario exigat maiorem cognitionem. Et multum subtiliter rō de hoc redditur ex illa radicali differētia inter apprehensiuā z appetitiuā potentiā in hoc q apprehensiua trahit res ad se. maz. appetitiua ho aūtem ad res: ex dictis iferē q perfectio cognitis attendit sm modū q pficit rōnalē distinguēdo sic fit simplicia: ac p b ad perfectā cognitē boni exigit z q bonū sit apprehēdat z q distincte cognoscat sm ptes ppetates etc. pfectō aūt appetitus amoris non exigit tot cognitiones bonitatis sm a sufficit ei. f. q bonū sm se apprehēdat: qz appetitus ad bonū vt est rēdit: z intendit dicere q qz bonū placit appetitui scīz q inuenit in rerū nāt: apprehensione aūt sm negotiationē intellus.

22. q. 26 ā. 2. ad 1. Et 1. di. 15. q. 4. art. 1. ad. 3.

aliquod bonum amico: z quantum ad hoc saluatur ibi ratio amicitie. Sed quia illud bonum refert vlterius ad suam delectationem z vtilitatem: inde est q amicitia vtilis z delectabilis imptum trahit ad amores scipiscētie deficit a rōne vere amicitie.

¶ De causa amoris. Questio. 27.

Deinde Considerādum est de cā amoris. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum bonum sit sola causa amoris. Secundo, vtrum cognitio sit causa amoris. Tertio vtrum similitudo. Quarto, vtrum aliqua alia anime passionum.

¶ Utrum bonū sit sola causa amoris. Ar. 1.

Primū sic procedit. Videtur, q nō solū bonū sit causa amoris. Bonā eīm nō est causa amoris nisi q amat: sed contingit etiā malū amari: sm illud psal. Qui diligit iniquitatem odit animam suā: alioquin omnis amor esset bonus. ergo nō solū bonū est causa amoris. ¶ p. Philosophus dicit in. 2. rhet. o. quod eos qui mala sua dicunt amamus. ergo videtur quod malum sit causa amoris. ¶ p. Dio. dicit. 4. ca. de diui. no. Quod non solum bonum sed etiam pulchrum est omnibus amabile.

Sed Contra est, quod augu. dicit. 8. de trini. Non amatur certe nisi bonū solum. ergo bonum est causa amoris.

Rndeo Dicendum, q sicut supra dictū est, amor ad appetitiuam potētiam pertinet q est vis passiua: vñ obm eius q parat ad ipsam sic cā mot vel actus ipsius. ops igit vt illud sit propte cā amoris qō est amoris obm. amoris aūt ppriū obm est bonū: qz vt dictū est, amor importat quādā cōnāturalitatē vel cōplacētiā amātis ad amatū: vnicuiq; aūt est bonū in quod est sibi connaturale z proportionatum: vnde relinquitur qō bonum sit propria causa amoris.

Ad primū Ergo dom, q malū nunquā amatur nisi sub rōne boni. f. inquantū est sm quid bonū, z apprehenditur vt simplr bonū: z sic aliquis amor est malus inquātum tendit in id quod nō est simpliciter verum bonū, z per hūc modū homo diligit iniquitatem inquātum per iniquitatē adipiscit aliqd bonum: puta delectationē vel pecuniam vel aliquid hmōi.

¶ Ad scām dicēdū, q illi qui mala sua dīt nō pter mala amant: sed pter hoc q dīt mala. hoc eīm q est dicere mala sua habet rationem boni inquātū excludit fictionem seu simulationem.

¶ Ad tertiū dom, q pulchrū est idē bono sola ratione differēs cum enim bonum sit q omnia appetunt, de rōne boni est q in eo quieteretur appetit: sed ad rōnem pulchri ptinet q in eius aspectu seu cogōne quieteretur appetitus: vñ z illi sensus pcipue respiciūt pulchrū qui maxime cognoscitiui sunt. f. visus z auditus rōni deseruiētes dicim eīm pulchra visibilia, z pulchros sonos in sensibilibus aūt aliorū sensuū nō vtimur nomine pulchritudinis: nō eīm dicimus pulchros sapores aut odores. Et sic patet quod pulchrū addit supra bonū quēdā ordinē ad vim cognoscitiuā ita q bonū dicatur id qō simpliciter cōplacet appetitui: pulchrū autē dicatur id cuius ipsa apprehensio placet.

¶ Utrum cognitio sit causa amoris. Ar. 2.

Sic proceditur. Ascm q cognitio non sit causa amoris. quod eīm aliquid queratur hoc cōtingit ex amore: sz aliq̄ quārunt q nesciunt: sic scire cū. n. in his idē sit eas hre qō eas noscere: vt aug. dt in lib. 83. q. Si cognoscerent haberent z non qrerent. q cogō non est causa amoris. ¶ p. Eiusdem rōnis videtur esse q aliqd incognitū ametur, z qō aliqd amet plusq̄ cognoscat: sed aliq̄ amātur plusq̄ cognoscātur: sicut de q q i hac vita potest p seipsum amari, nō aūt per seipsum cognosci: ergo cognō non est causa amoris. ¶ p. Si cognō esset causa amoris nō posset inueniri amor vbi nō est cognitio: sz in oībus rebus inuenit amor: vt dicit dio. m. c. de diui. no. nō autē in omnibus inuenitur cognitio, ergo cognitio non est causa amoris.

Sed Contra est, quod august. probat in. 10. de trī. quod nullus potest amare aliquid incognitum.

Rndeo Dom, q sicut dctm est, bonū est cā amoris p modū obi: bonū aūt nō est obm appetit, nisi put est apprehēsum: z iō amor requirit aliquā apprehēsionē bōi qō amat: z pp hoc phs dicit. 8. ethi. q visio corpalis est principiū amoris sensitiui: z simili cōtēplatio spūalis pulchritudinis vl bonitatis est principiū amoris spūalis. sic igit cognitio est causa amoris ea rōne qua z bonum: qō non potest amari nisi cognitum.

Ad primū ergo dom, q ille qui querit sciam non oīno ignorat eā: sed sm aliquid eā precognoscit vel in vl vel in aliquo eius effectu: vel p hoc q audit eā laudari: vt aug. dicit. 10. de trī. Sic aūt eam cognoscere nō est eā hre sed cognoscere eā pfecte. ¶ Ad sm dom q aliqd requirit ad perfectionē cogōnis qō nō requirit ad perfectionē amoris. Cognitio eīm ad rōnē pertinet cui est distinguere inter ea q sm rē sunt cōiuncta, z cōponere quodāmō ea que sunt diuersa vni alteri cōparādo: z ideo ad perfectionē cognitionis requiritur q hō cognoscat sigillatim q̄cq̄d est in re: sicut ptes z virtutes z ppietates: sed amor est in vi appetitiua q respicit rem sm q in se est. Añ ad pfectionē amoris sufficit qō res put in se apprehēdit amet. ob hoc ergo pingit qō aliqd plus amat q̄ cognoscat: quia pōt pfecte amari, etiā si non pfecte cognoscatur: sicut maxime pz in scīētijs q̄s aliq amāt pp aliquā summariā cogōnē quam de eis hīt: puta q scīūt rhetoricā esse sciam p quā hō pōt pfuadere: z hoc in rhetorica amant. Et sīlr est dom circa amorē dei.

¶ Ad tertiū dōz, q etiā amor nātlis q est in oībus reb causat ex aliq cognitione: nō quidē in ipsis rebus naturalib existente: sed in eo qui natura instituit: vt supra dictum est.

¶ Utrum similitudo sit cā amoris. Arti. 3.

Ad tertiū sic proceditur. Af quod similitudo nō sit causa amoris: idē eīm nō est causa cōtrarioī. sed sīlitudo est cā odij: dicitur eīm puer. 8. q inter superbos semper sunt iurgia. Et philosophus dicit in. 8. ethi. q figuli corīrantur adinuicez: ergo similitudo non est causa amoris. ¶ p. Aug. dicit in. 4. cōfes. qō aliquis amat in actorio qō esse nō vellet sicut homo amat histrionē qui non vellet esse histrio. hoc aūt nō cōtingeret si sīlitudo esset ppria causa amoris: sic. n. hō amaret in altero quod ipse hret vel vellet hre: ergo similitudo non est causa amoris. ¶ p. Quilz hō amat id quo idiget, etiā si illud nō habeat: sicut infirmus amat sanitatē, z pauper diuitias: sed inq̄tū indiget z caret eis hz dissīlitudinē ad ipsa. q nō solum sīlitudo sed dissīlitudo est cā amoris

Ideo amor potest esse perfectus cognitione existente imperfecta. Sat enim appetitui representatio illius boni q nō sufficit intellectui. Sed oportet distinguere vt perficiatur. Et sīlr dicitur quia cognitio est ppria causa amoris: ac per hoc minus cognitionis infert min amoris. De mento qō perfectio amoris duplici ex capite oriī. f. ex parte amātis z ex parte amati: z quod cogō est causa amoris ex parte amati. eadem quippe rōne cognitio est cā amoris qua bm est causa amoris: vt in litera dicitur: qz bm cognitus est obiectū appetitus: magis aūt z minus in amore ex parte vtriusq; sz amati z amātis prouenire potest: z sic perspicies quod ablq; augmento obiecti. ac per hoc cognitiōis potest augeri amor ex parte amantis: neque igitur bonum, neque bonum cognitum est propria causa amoris nisi ex parte obiecti. pter quod alia causa eiusdem ex altera parte exigitur: ideo minus non infert minus simpliciter.

¶ Super artic. 3.

In articulo tertio dim est de modo quo similitudo est ppria causa amoris: si enim ponit cā ex pte obi sequitur cōtra primū articuli q bonū absolute nō est propria cā amoris sed bonū cōtractū ad simile. Si vero non ponit cā ex pte obiecti ruit totus processus in corpe articuli assignās obm vtriusque amoris aliqd sīlr in rōnione ad 2. expresse dicitur qō amans in altero qō in se nō amat inuenit bonū sīlitudinis etc. qsi author conatus fuerit ad saluādū q sp bonum sīle est obm amoris.

¶ Ad euidentiā huius dubij scito q quinque modis intelligi pōt q sīlitudo est cā amoris pō vt specialis cōdam bom sicut certa bona specialia: sicut quū aliquis vult assimilari alteri vel alterum sibi. Et sic sīlitudo est causa actiua amoris sicut quodlibet aliud bonum: z sic non est ad propositum vbi de propria z adequata causa amoris est qō. 2o vt ratio determinans formaliter boni rationem ad hoc quod sit amoris causa: z hoc contradice-

f. q. 26. art. 1. Et dio. 4. lec. 12. co. 2.

22. q. 26 ā. 2. ad 1. Et 1. di. 15. q. 4. art. 1. ad. 3.

re vñ articulo p̄mo:z ari. in nono eth:z p̄mo ethi. Et breuiter cōi dicto p̄hoꝝ sonātibus q̄ bonū vt sic est amabile:z irrōnabiliꝫ hoc sustineri vī q̄ sīlitudo spāle q̄dā bonū est:ac p̄ b̄ inadeq̄tā rō obi amoris extēdētis se ad alia bona tertio vr determinās formaliꝫ bonū ad hoc q̄ sit cā amoris in hoc.ita q̄ bonum inquantum bonū sit amabile: sed inquantū bonū sīle sit amabile huic:iuxta illud nomi ethi. amabile bonum vnicuiq; autem proprium:z sicut bonū non est amabile nisi cognitū: ita bonum huic nō est amabile nisi cognitum vt bonū huic. Idē autem videtur importare bonū huic z bonū sīle extense sīlitudis noie: vt in ifa fit. Q̄d. n. est actu sīle ē huic bonum q̄si idē sibiq; bo scdz inclinationē vel potentiā est huic bonū quasi proportionatū: relonem q̄z ipotat vtrunq; ad subm scz bonū proprium seu huic:z bonum sīle. z fm b̄ solueret obtio in oppositū ex b̄ q̄ in primo articulo tradit:z rō fortis obtiua amabilis absolute. in hoc bo tertio articulo tradit rō fortis obtiua amabilis huic. Sz huic sensui obstat q̄d tractat ibi de amore absoluto, ita hic accipiēdū est:z non ibi de cā amoris absolute,z hic de causa amoris b̄ determinatū ē. Qrto vt p̄dō boni ad hoc q̄ sit cā amoris:ita q̄ bonū inquātū bonū sit cā amoris obtiua simplr z huic: sīlitudo q̄ sit cā vt conditio cāe sē singularitas est cōdō oīs causalis. Sed q̄ q̄ cāt vt apphensum magis est p̄ cā cānis vt apphensio:q̄liter bonū est causa amoris:q̄ cōstat cā re ipz fm modū nāe scz vt apphensus. Incognita. n. diligere nequimus q̄ cōdō sic cānis z similitudo vr occurrens cuiz bono ad cāndā amorē cāt vt apphensa in actu exercito: vt in cōciuib⁹ z cōsanguineis sibi obuiātib⁹ qui non se diligunt donec (vt p̄z) ad sanguinei vel cōciues apphendant. q̄ē apphēdi vr sites i actu exercito. Ito sīlitudo magis vt ratio approprians iuxta tertiū modū: q̄ vt condō iuxta hunc gr̄um cā vī amoris. Quinto vt dispō ex pte subi: ita q̄ bonū inquantū bonum sit propria cā amoris ex pte obti:z sīlitudo ad bonū sit propria cā amoris vt propria dispō ex pte subi: pp q̄ obm idē cāt mō amorē: mō odium in eodem diuersimode dispositor: vt p̄z de rhamar respectu amon in secundo regū. Et huic sensui fauet litera in solutioni primi argumenti: vbi figulo propter

℣. Phs dicit in. 2. rhetor. q̄ bñficos in pecuniis z salutē amamus:z sīr eos qui circa mortuos seruāt amicitiā oēs diligūt nō aūt oēs sunt tales. g̃ sīlitudo non est cā amoris.

Sed Contra est, quod dicitur eccle. xiij. Omne animal diligit simile sibi.

Rñdeo Dīm, q̄ similitudo ppie loquēdo est cā amoris sz considerādū est q̄ sīlitudo inter aliq̄ p̄t attēdi dupl̄r. Uno mō ex hoc q̄ vtrunq; hz idem in actu:sicut duo hōtes albedinē dr similes. Alio mō ex hoc q̄ vnū habet in potētia z in quadā inclinatione illud q̄ aliud hz in actu:sicut si dicamus q̄ corpus graue exīs extra suū locū hz sīlitudinē cū corpe graui in suo loco exīsti:vel ēt fm q̄ potētia hz sīlitudinē ad actū ipm:nā in ipsa potētia quodā mō est act⁹. Prim⁹ ergo sīlitudinis modus causat amorē amicitie seu bñuolētie: ex hoc enī q̄ aliq̄ duo sunt similes quasi hōtes vnā formā, sunt quodāmodo vnū in forma illa: sicut duo hoies sunt vnū in spē hūanitatis, z duo albi in albedine z tō affect⁹ vnit⁹ tēdit in alterū sicut in vnum sibi,z vult ei bonū sicut z sibi. sed scds modus sīlitudinis cāt amorē cōcupiscētie vel amicitiam vtilis seu delectabilis:q̄ vnicuiq; exīsti in potētia inquantū hmōi inest appetitus sui actus:z in eius cōsecutione delectat si sit sentiens z cognoscēs. Dictū est aūt supra q̄ in amore cōcupiscētie amās proprie amat seipz cui vult illud bonū q̄d cōcupiscit:magis autē vnusquisq; seipm amat q̄ alū. q̄ sibi vnus est in substantia,alteri vero in sīlitudine alicuius forme:ztō si ex eo q̄ est sibi sīlis i pticipatiōe forme impediat ipsemet a cōsecutione boni q̄d amat efficit et odiosus:nō inquātū est similis,sz inquātū est ppriꝫ boni impeditiu⁹; z pp hoc figuli corrigunt adinuicē:q̄ se inuicē impediūt in ppio lucro.z inter supbos sunt turgia:q̄ seinuicē impediūt in ppria excellētia quā cōcupiscunt. Et per hoc ptz rīsio ad primū. ℣ Ad scm dīm:q̄ in hoc etiā q̄ aliqs in altero amat q̄d in se amat, inuenit bonū sīlitudinis fm pportionalitatē:nā sicut se hz alius ad hoc q̄d in alio amatur, ita ipse se hz ad hoc q̄d in se amat puta si bon⁹ cātor bonū amet scriptorē. attēditur ibi sīlitudo pportionis:fm q̄ vterq; hz q̄d cōuenit ei fm suā artē. ℣ Ad tertiū dīm, q̄ ille q̄ amat hoc quo indiget hz sīlitudinē ad id q̄d amat, sicut q̄d est potētia ad actū: vt dictum est. ℣ Ad quartū dīm, q̄ fm eandem sīlitudinē potentie ad actū ille q̄ nō est liberalis amat eum qui est liberalis inquantū expectat ab eo aliq̄d q̄d desiderat z eadem rō est de perseuerante in amicitia ad eū qui nō perseuerat: vtrobiq; enī vī esse amicitia pp vtilitatez. Vel dīm q̄d hz nō oēs hoies habeāt hmōi virtutes fm habitū completū: hñt tamen eas fm quedam seminalia rōnis: scdm que qui non habet virtutem diligit virtuosum tanq̄ sue naturali rationi conformem.

℣ Utrum aliqua alia passionum anime sit causa amoris. Articu. 4.

A Quartum sic proceditur. Uidetur q̄ aliqua alia passio possit esse causa amoris. dicit enim philosophus in. viij. ethi. q̄ aliqui amant pp delectationez: sed delectatio est passio q̄dā, ergo aliq̄ alia passio est causa amoris. ℣ p̄. Desideriū quedā passio est:sed aliquos amam⁹ ppter desideriū q̄d ab eis expectamus:sicut apparet in oi amicitia q̄ est pp vtilitatem. ergo aliq̄ alia passio est cā amoris. ℣ p̄. Augu. de trī. Lut⁹ rei adipiscēde spē q̄sq; nō gerit aut tepide amat, aut oīno nō amat:q̄uis q̄ pulchra sit videat:ergo spes ē ēt cā amoris.

Sed Contra hoc est:quod omnes alie affectiones anime ex amore causantur:vt Augu. dicit. xiij. de ciui. dei.

Rñdeo Dīm, q̄ nulla alia passio est que nō suppōat aliquē amorem cuius rō est:q̄ omnis alia passio anime importat motū ad aliq̄d vel quietem in aliquo:omnis aūt motus in aliq̄d vel quies in aliquo ex aliqua cōnaturalitate vel coaptatione p̄cedit:q̄ ptinet ad rationem amoris. vñ impoſe est q̄ aliqua alia passio anime sit cā vl ois amoris: contingit tñ aliq̄s aliam passionem esse causam amoris alicuius: sicut etiam vnum bonum est causa alterius.

Ad primū Ergo dīm, q̄ cū aliquis amat aliq̄d pp delectationem amor quidē ille cātur ex delectatione:sed delectatio illa iterū causatur ex alio amore p̄cedēte:null⁹ enī delectat nisi in re aliquo modo amata. ℣ Ad scm dīm, q̄ desideriū rei alicuius semp p̄supponit amorem illius rei:sed desideriū alicuius rei p̄t esse causa vt res alia amet:sicut qui desiderat pecuniā amat pp hoc eum, a quo pecuniam recipit. ℣ Ad tertium dīm q̄ spes causat vel auget amorē:hoc ratione delectationis:q̄ delectationē causat,z etiā rōne desiderij:q̄ spes desiderium fortificat:nō enim ita intense desideramus que nō speramus:sed tamen z ipsa spes est alicuius boni amati.

℣ De effectibus amoris. Questio. 28.

Deinde Considerandum est de effectibus amoris.

℣ Et circa hoc queruntur sex. ℣ Primo vtrum vnio sit effectus amoris. secundo vtrum mutua inhesio. tertio, vtrum extasis sit effectus amoris. quarto, vtrum zelus. quinto, vtrum amor sit passio lesiua amantis. sexto, vtrum amor sit causa omnium que amans agit.

℣ Utrum vnio sit effectus amoris. Artı. 1.

A Primum sic proceditur. Uidetur quod vnio non sit effectus amoris. Absentia enim vnioni repugnat:sed amor compatitur secum absentiā. Dicit enim apostolus ad gal. iiij. Bonum emulamini in bono semper loquēs de seipso, vt glos. dicit:z nō tantum cum p̄sens sum apud vos: ergo vnio non est effectus amoris. ℣ p̄. Omnis vnio aut est per essentiam: sicut forma vnitur materie z accidens subiecto z pars toti vel alteri parti ad constitutionem totius: aut est per similitudinem vel generis vel speciei vel accidentis: sed amor non causat vnionem essentie: alioquin nunquam haberetur amor ad ea que sunt per essentiam diuisa: vnionem autem que est per similitudinez amor non causat, sed magis ab ea causatur: vt dictum est: ergo vnio non est effectus amoris. ℣ Preterea. Sensus in actu fit sensibile in actu, z intellectus in actu fit intellectiuum in actu: non autem amans in actu fit amatum in actu: ergo vnio magis est effectus cognitionis quam amoris.

Sed contra Est quod dicit dio. iij. cap. de diui. no. quod amor quilibet est virtus vnitiua.

dispōnem ad inerim alter redd̄t odiosus. Et in solutione secundi nō dixit quod amat bonum simlitudinis: sed q̄ inuenitur bonū similitudinis intendens per hoc saltare dispōnem ex pte subiecti ad amorē: nec est verū q̄ in ifa processu laborēt ad oñēdēdū similitudinem se tenere ex pte obi sed inueniri in obto. Sīlitudo. n. cum sit rel̄o equiparātie in vtroq; opz quod saluetur in extremo. vñ ex hoc ipso q̄ sīlitudo subiecti ad bonum est ex parte cause amoris ex parte subi sequitur necessario q̄d omne amabile sit sīle q̄d i ifa monstratur. Et hic quinto modus procul dubio amplectendus est sine ifi tertiꝫ preiudicio. i. q̄ ex pte subi sīlitudo est propria cā amoris, q̄dā sit ex pte obi:z hoc ifa sufficere nō dubito. Saluarq; sensus iste vltatem z abstractionē tractatus equalē in primo z tertio articulo ordinatq; articulos huius q. vt tractet in primis articulis de cā ex pte obi scz bonitate z cognitione. In tertio de cā ex pte subi. In qrto ex parte cōcomitantiū passionū. Iuxta tertiū autē modum prius de rōnibus obiuis ex pte rei: z deinde de cōdōnc cōi vtriq; rōni formali. f. bonitati z sīlitudini fuisset tractandum. Et sic tertius articulus debuit esse secundus: cuius oppositum facit fauet quinto q̄d sit sensus intentus ab authore.

℣ Circa quartum articulum nihil occurrit pro nunc scribendum.

℣ Super questio. 28. articu. 1.

In responsione ad tertium primi articu. q. 28. Scito quod si considerentur oēs vnitates concurrentes ad amorem sic amor magis vnit quā intellectio: q̄m causatiuus est vnionis realis sed si ꝑ̄ amor z intellectio fm illā solam vnionē quam facit formaliter sic intellectio magis vnit quā amor iuxta illud auer. in tertio de ala: magis fit vnum ex intellcto z intellcto q̄m ex mā z forma. Et rō est illa q̄ arguendo in ifa tangit: quia intelcts in actu est intellm in actu. Amans autez non est amatū in actu. Tanto nāq; maior est formalis vnio cognitionis quam amoris: quāto maius est se esse

1.q.20. art.1.ad 3.z.q8. 60.ar.3 ad.2.Et 3.di.27. q.1.ꝑ.1. Et dio. 4.le.10. co.1.

aliqd ꝺ ipſe fe ad illud vt ſe. Intellectio. n. facit fe ad intellm eſſe rē intellaz in actu: amor vero nō facit formaliter amātē eſſe amatū: ſz vt amatū z eōuerſo. ſ. amatum vt amantē. Et hoc quo ad amorē amicitie. In amore vero cōcupiſcentie amor vnit amato vt aliquid ſui. ſ. amātis: intellectio vero facit formaliter intellectā rē in actu eſſe aliquid intelligētis. vñ cognō vr magis vnitiua formaliter: amor aūt effectiue: ſed qr vnio nota cōiter non eſt niſi realis: dicit q amor eſt vis vnitiua,

z q eſt magis vnitiua quam cognō. que oia ſunt vera referendo ad vnionē realem. Et ſunt vera referēdo ad effectꝰ ſeparatos a cauſis. Effectus enim formales a cauſis non ſeparantur: vnde in literis non videtur argumento ꝑm vnionē que eſt effectus formalis: ſed preponitur amor ꝑm vnionē finalem et effectibilē que eſt realis. quaſi diceret: qꝺ licet formalis vnio cōgnitionis ſit minor ſecundū ſe formali amoris vnione. qr tñ ſiſtit infra vnionē fruitionis minor eſt ſimplr vnionē amoris eandē in ſui latitudine vnionem realem.

¶ Super arti. 1.

In articulo .2. eiuſdem. 28. queſtionis aduerte tria. primo quod quia amor in modo eſſendi p apprehenſionem addit moram in amante, et perſeuerationē amatis q non quecunque apprehēſio eſt effectus amoris: ſed apphenſio quaſi cōtinua z pſeuerans. Et ex prima conditione ponit amatuz in amante: ex ſecunda vꝰ ꝑm apprehenſionē. Scꝺo q in affectu cōſiſt amor amicitie z concupiſcentie quod amatū conſtituit in amante p cōplacētiā in eius radicatā ipſius amati. In eo enim q cōplacet ſibi interius amans de cōcupito vel amico ſin eo ſunt: z hoc etiā videt more in apprehenſione. Diuerſimode aūt amans cōſtituitur in amato ſcōm virtuꝫ amorem vtin ipſa vtrūq; in cōcupiſcentia conſtituit in vo per affectū pfecte poſſeſſionis illius. In amicitia vero q affectū ad amicū ſuū vt ipſemet amicus: z ambo vident pſeruationi in apphenſione. Tertio q ſi hi modi mutue inheſionis in affectu diligenter cōſiderent videbit q proportionales ſunt. z q ſic in apphēſionis nō vnica apphenſio ꝑm duas eius pārones virtuꝫ cōſtituit, vt declarauimꝰ in amore: amans ꝺppe aliqꝺ amore cōcupiſcētie amat illꝺ alteri: ſiue ille alter ſit ipſemet amans: ſiue alter. In ꝺ aūt ſunt duo. Complacētia illius cōcupiti alio

1.q.66. a.6.co. Et 3.di. 27.q.1. art.1.ad 4m.

ris. ¶ Cp. Si q amorē amās eſt in amato z ecōuerſo ſequetur qꝺ hoc modo amatū vnitur amāti ſicut amās amato: ſed ipſa vnio eſt amor, vt dictū eſt: ergo ſequit q ſemp amans amet ab amato: qꝺ patet eſſe falſum. nō ergo mutua inheſio eſt effectus amoris.

Sed Cōtra eſt, quod vr. 1. ioā. 4. Qui manet in charitate in deo manet z deꝰ in eo: charitas aūt eſt amor dei: q eodē rōne quilz amor facit amatū eſſe in amante.

Rñdeo Dicendū, q iſte effectus mutue inheſionis pōt intelligiz quantū ad vim apprehenſiuā: z q̄tū ad vim appetitiuā. Nā quantū ad vim apphēſiuā amatū ꝺr eſſe in amāte, in quantū amatum immorat in apprehēſione amātis: ꝑm illud phil. 1. Eo qꝺ habeā vos in corde. Amās vero dicitur eſſe in amato ꝑm apphēſionē: quā tū amās nō eſt cōtentus ſuperficiali apprehēſione amati, ſed nititr ſingula q̄ ad amatū ptinēt intrinſecꝰ diſquirere: z ſic ad interiora eius ingredit: ſicut de ſpūſctō q̄ eſt amor dei ꝺr. 1. ad cor. 2. qꝺ ſcrutatur etiā profunda dei. Sed q̄tū ad vim appetitiuā amatū ꝺr eſſe in amāte ꝑut eſt per quādam cōplacentiam in eius affectu: vt vel delectetur in eo, aut in bōis eius apud ꝑtiā, vel in abſentia p deſiderū tendat in ipm amatū p amorem cōcupiſcētie: vel in bona q̄ vult amato eius p amorē amicitie: nō qꝺē ex altq extrinſeca cauſa: ſicut cū aliqs deſiderat aliqꝺ ꝑpter alterū: vel cum aliqs vult bonū alteri pp aliqꝺ aliud: ſed ꝑpter cōplacētiā amati interius radicatā. vnde z amor ꝺr intim: z dr viſcera charitatis. Ecōuerſo autē amās eſt in amato: aliter quidē per amorē cōcupiſcētie: aliter p amorē amicitie. Amor nāq; cōcupiſcētie non requieſcit in quacūq; extrinſeca aut ſuperficiali adeptione vel fruitiōe amati: ſz q̄rit amatū pfecte habere, q̄ſi ad intima illius pueniēs. in amore vero amicitie amās eſt in amato inquātū reputat bona vel mala amici ſicut ſua, z volūtatē amici ſicut ſuā: vt q̄ſi ipſe in ſuo amico videat bona vel mala pati z afficiꝰ pp hoc ꝓpriū eſt amicorum eadē velle z in eodē triſtari z gaudere ſecūdū ꝑm in. 9. ethi. z in. 2. rheto. vt ſic in q̄tū que ſunt amici eſtimat ſua, amās videat eſſe in amato: q̄ſi idē factus amato. inquantū aūt ecōuerſo vult z agit ꝓp amicū ſicut ꝓp ſeipm: q̄ſi reputās amicū idē ſibi: ſic amatū eſt i amāte. Pōt aūt z tertio mō mutua inheſio intelligi in amore amicitie ꝑm viam redamationis inquantū mutuo ſe amāt amici: z ſibīinuicem bona volunt z operantur.

Ad Primū ergo dicēdum, q amatum cōtinetur in amāte inquantū eſt impreſſum in affectu eiꝰ per q̄ꝺam complacentiā: ecōuerſo ꝺo amans cōtinetur in amato inquātum amās ſequit aliquo modo illud qꝺ eſt intimū amati. nihil cū prohibet diuerſo modo eſſe aliqꝺ cōtinēs z contentū: ſicut genus cōtinetur in ſpē, z econuerſo. ¶ Ad ꝑm dōm, q rōnis apprehenſio ꝓcedit affectū amoris: z iō ſicut rō diſq̄rit ita effectꝰ amoris ſubintrat in amatuz: vt ex dictis ptz. ¶ Ad tertiū dōm, q illa rō ꝓcedit de tertio modo mutue inheſiōis q̄ nō inuenit in q̄ſz amore.

¶ Utrum extaſis ſit effectus amoris. Art. 3.

Ad Tertiū ſic proceditur. Utꝺetur, q extaſis non ſit effectus amoris. Extaſis enim quādam alienationem importare vꝺetur: ſed amor non ſemper facit alienationem: ſunt enim amantes interim ſui compotes: ergo amor non facit extaſim.

¶ Super Art. 3.

Articulo tertio omiſſo in quarto: ſcito qꝺ quuz zelus ſumatur dupliciter. ſ. cauſaliter pro feruēti dilectione z formaliter pro triſtitia deficiētiū ſibi vel amicis: vt in. 2. rhetorice. capi. 18. z infra pluries ꝓz hic ſumit pro re. Ad hmōi nāq; triſtitiā ſpectat z zelus cupiſcentie ex amicitie. Ille enim triſtat de defectu ſingularitatis vel excellentie vel q̄re fruitionis. Iſte de defectu alicuius boni amico. Et vtriuſque triſtitia ex amore oppoſiti boni ꝓcedit: z contra ingerentes huiuſmodi mala ſolicitat.

¶ Super artic. 5. 6. 7.

In 5° autem z 6. arti. nihil ſcribendum occurrit niſi q̄ notentur ea que author dicit cōuenire huiuſmodi paſſionibꝰ referendo appetitū apperibili ſeu formaliter, 22ᵉ q̄ 23 Oēs hec cēſis videntur 175. a. 1 hmōi paſſionibꝰ z a- Et 3. di. cibꝰ volūtatis ſimili- 27. q. 4. bus his paſſionibus. art. 1. ad Mortuntur quoq; reſpō. 4. ſio ad primum in ſe. Et M. 4. xto articulo quonam 13. ar. 2 in fine totius tracta- 2ª. q. 3. Et tus de actibus huma- 1. co. 12 nis ſeruiet propoſito. co. 3.

¶ Amans desiderat amatū sibi vniri: magis ergo amatum trahit ad se quam ettā pergat in amatum extra se extens. ¶ Amor vnit amatum amāti: sicut dictū est: si ergo amans extra se tēdit vt in amatū pgat, sequitur q̄ semper plus diligat amatū q̄ seipm: qđ p̄z esse falsū: nō ergo extasis est effect⁹ amoris.

Sed Contra est, q̄ dio. dicit. 4. ca. de diui. no. q̄ diuinus amor extasiz facit, & quod ipse deus pp amorē est extasim passus: cū ergo quilz amor sit q̄dā similitudo p̄ticipata diuini amoris: vt ibidē d̄r: vī q̄ quilibet amor causet extasim.

Rñdeo Dīm, q̄ extasim pati aliq̄d d̄r cū extra se ponit. qđ q̄dē ꝓtingit ex p̄te vim appr̄hēsiuā, & p̄te vim appetitiuā. Scīm qđē vim appr̄hēsiuā aliqs d̄r extra se poni, qñ ponit extra cōgnōnē sibi ppriā. vel qz ad superiorē sublimatur: sicut hō dum eleuatur ad cōprehendēda aliqua q̄ sunt supra sensum & rōnem dicit extasim pati inquantum ponit extra ꝓnaturalē apprehensionem rōnis & sensus. vel qz ad inferiora deprimit: puta cū aliquis in furiā vel amētiā cadit d̄r extasim passus. p̄te appetitiuā vero partē dicit aliqs extasim pati qñ appetit⁹ alicui⁹ in alterū fert extens quodāmodo extra seipm. primā quidē extasim facit amor dispositiue: inquātū. s. facit meditari de amato: vt dictū est. Intēsa aūt meditatio vnius abstrahit ab aliis. sed secūdam extasim facit amor directe: simplr quidē amor amicitie: amor aūt cōcupiscentie non simplr sz p̄te quid. Nam in amore cōcupiscentie quodāmodo fertur amans extra seipsum: in quantū. s. nō cōtentus gaudere de bono quod h̄z, querit frui aliquo extra se: sed qz illud extrinsecum bonum querit sibi hr̄e, non exit simplr extra se: sz talis affectio in fine infra ipsam cōcludit. sed in amore amicitie affectus alicui⁹ simpliciter exit extra se: qz vult amico bonū & operatur bonū: quasi gerens curā & prouidentiam ipsius propter ipsum amicum.

Ad primū ergo dicendum, q̄ illa rō procedit de prima extasi. ¶ Ad p̄m dīm, q̄ illa ratio procedit de amore cōcupiscētie: qui nō facit simpliciter extasim: vt dictū est. ¶ Ad tertiū dīm, q̄ ille qui amat intīm extra se exit inquātum vult bona amici & operatur non tamen vult bona amici magis quam sua, vnde non sequitur quod alterum plusquam se diligat.

¶ Utrum zelus sit effectus amoris. Articu. 4.

Ad Quartum sic procedit. Vr q̄ zelus non sit effectus amoris. zelus. n. est cōtentionis principiū. Vñ d̄r. 1. ad cor. 3. Cum sit inter vos zelus & contentio: &c. sed contentio repugnat amori: ergo zelus non est effectus amoris. ¶ Dīm amoris est bonū quod est communicatiū sui: sed zelus repugnat cōmunicationi. ad zelum ēm pertinere vr̄ q̄ quis nō patitur consortium in amato: sicut viri d̄r zelare vxores, quas nolūt hr̄e cōes cum ceteris: ergo zelus non est effectus amoris. ¶ Zelus non est sine dilectio: sicut nec sine amore. Dicitur enim in ps. Zelauī super iniquos, non ergo debet dici magis effectus amoris quam odīj.

Mal. q. 10. ar. 1. ad 13. **Sed** Contra est, quod dio. dicit. 4. cap. de diui. no. quod deus appellatur zelotes propter multum amorem quem habet ad existentia.

Rñdeo Dīm, q̄ zelus quocūq̄ mō sumatur ex intentione amoris p̄uenit: manifestū est enim, qđ quāto aliqua virtus intēsius tēdit in aliq̄d, fortius repellit omne cōtrariū vel repugnās. Cū igit amor sit quidā motus in amatū: vt aug. dicit in lib. 83. q. Intēsus amor q̄rit excludere omne id qđ sibi repugnat. aliter tñ hoc cōtingit in amore concupiscentie, & aliter in amore amicitie. Nā in amore concupiscentie qui intēse aliq̄d concupiscit, mouetur cōtra oē illud qđ repugnat consecutioni vel fruitioni quiete eius qđ amat. & hoc mō viri dicuntur zelare vxores: ne per cōsortiū aliorū impediat singularitas, quā in vxore querūt. similiter ertā q̄ querūt excellentiā mouent cōtra eos qui excellere vident quasi impedientes excellentiā eorū. & iste est zelus inuidie: de quo d̄r in ps. Noli emulari in malignātib⁹: neq; zelaueris factētes iniquitatē. Amor aūt amicitie q̄rit bonū amici: vñ qñ est intēsus facit hoiem moueri cōtra oē illud qđ repugnat bono amici. & p̄te hoc aliquis d̄r zelare pro amico, qñ si qua dīr vel fiūt cōtra bonū amici homo repellere studet. Et per hunc ertā modum aliquis dicitur zelare pro deo qñ ea que sunt contra honorē vel voluntatem dei repellere secūdū posse conatur: p̄te illud. 3. reg. 19. zelatus sum p̄ domino exercituum. & ioan. 2. super illud zelus domus tue comedit me. dicit gloss. quod bono zelo comeditur qui quelibet praua que viderit corrigere satagit: si nequit tolerat & gemit.

Ad pmū Ergo dīm, q̄ apls ibi loquit de zelo inuidie: qui q̄dē est cā cōtentionis: nō cōtra rē amatā: sed p̄ re amata ꝓtra impedimēta ipsius. ¶ Ad p̄m dīm, qđ bonum amat inquantū est cōicabile amanti. vñ omne illud qđ p̄fectionē huius cōicationis impedit, efficitur odiosum: & sic ex amore boni zelus causat. ex defectu aūt bonitatis contingit q̄ quedā pua bona nō p̄nt integre simul possideri a multis: & ex amore talīs cātur zelus inuidie. nō aūt ppie ex his que integre p̄nt a multis possideri. Nullus ēm inuidet alteri de cognitione v̄itatis que a multis integre cognosci potest: sed forte de excellēria circa cognitionē huius. ¶ Ad tertiū dīm, q̄ hoc ipz q̄ aliquis odio habet ea que repugnāt amato ex amore procedit: vnde zelus proprie ponitur effect⁹ amoris magis q̄ odīj.

¶ Utrum amor sit passio lesiua amantis. Articu.

Ad Quintū sic ꝓcedit. Vr q̄ amor sit passio lesiua. Languor. n. sigñat lesionē quādā languentis. sed amor causat lāguorē: dicitur enim cant. 2. Fulcite me floribus: stipate me malis qz amore langueo: ergo amor est passio lesiua. ¶ Liquefactio est quedam resolutio: sed amor est liquefactiuus. Dicitur cīm cant. Anima mea liquefacta est vt dilectus meus locutus est ergo amor est resolutiuus: est ergo corruptiuus & lesiuus. ¶ Feruor designat quendam excessum in caliditate: qui quidem excessus corruptiuus est: sed feruor causatur ex amore. Dion. enim. 7. ca. cel. hier., inter ceteras proprietates ad amorem seraphin pertinentes ponit calidum & cautum & superferuens. Et causati. 8. dicitur de amore: quod lampades eius sunt lampades ignis atque flammarum: ergo amor est passio lesiua & corruptiua.

Sed Cōtra est, q̄ dicit dio. 4. ca. de diui. no. Qđ singula seipsa amāt continue ideſt conseruatiue: ergo amor non est passio lesiua, sed magis conseruatiua & perfectiua.

Rñdeo Dīm, q̄ sicut supra dictum est: amor significat coaptationē quandā appetitiue virtutis ad aliquod bonum: nihil aūt quod coaptatur ad aliquid quod est sibi conueniens ex hoc ipso leditur, sed magis si sit possibile proficit & melioratur: quod vero coaptatur ad aliquid quod non est sibi conueniens ex hoc leditur & deterioratur. Amor ergo boni cōuenientis est perfectiuus & melioratiuus amantis: amor aūt boni qđ nō est conueniens amanti est lesiuus & deterioratiuus amantis. Unde maxime homo perficitur & melioratur per amorem dei leditur autem & deterioratur per amorem peccati: p̄z illud Osee. 9. Facti sunt abominabiles sicut ea que dilexerunt. Et hoc quidem sic dictum est de amore quantum ad id qđ est formale in ipso, quod est scilicet ex p̄te appetitus: quantum vero ad id quod est materiale in passione amoris quod est immutatio aliqua corporalis, accidit quod amor sit lesiuus propter excessum immutationis: sicut accidit in sensu & in omni actu virtutis anime qui exercetur per aliquam immutationem organi corporalis. ¶ Ad ea vero que in contrarium obiciuntur dicendum, quod amori attribui possunt quatuor effectus proximi scilicet liquefactio, fruitio, languor & feruor: inter que primum est liquefactio que opponitur congelationi. Ea enim que sunt congelata in seipsis cōstricta sunt, vt non possint de facili subintrationem alterius pati. ad amorem autem pertinet quod appetitus coaptetur ad receptionem boni amati prout amatum est in amante: sicut iam supra dictum est. Unde cordis congelatio vel duritia est dispositio repugnans amori: sed liquefactio importat quandam mollificationem cordis, qua exhibet se cor habile vt amatum in ipsum subintret. Si ergo amatum fuerit presens & habitum causatur delectatio siue fruitio: si autem fuerit absens consequuntur due passiones scilicet tristitia de absentia que significatur per languorem. Unde & tullius in. 3. de tusculanis questionibus maxime tristitiam egritudinem nominat: & intensum desiderium de cōsecutione amati: quod significatur per feruorem. Et isti quidem sunt effectus amoris formaliter accepti p̄te habitudinem appetitiue virtutis ad obiectum: sed in passione amoris consequuntur aliqui affectus his proportionati p̄te immutationē.

¶ Utrum amor sit causa omnium que amans agit. Articu. 6.

Ad Sextū Sic proceditur. Videtur quod amans non agat omnia ex amore, Amor enim quedam passio est, vt supra dictum est: sed non omnia que agit homo agit ex passione: sed quedam agit ex electione, & quedam ex ignorantia: vt dicitur in. 5. ethico. ergo non omnia que homo agit, agit ex amore. ¶ Preterea. Appetitus est principium motus & actionis in omnibus animalibus: vt patet in. 3. de anima. Si igitur omnia que quis agit, agit ex amore, alie passiones appe

3. di. 17. q. 1. ar. 3. col.

¶ Super.q.29.artic.1.

Iſt ar.p°.q.29.no.ma nouitie.p° in titulo q̄ bis dr obum z cā odij.ſ. quū enī merant arm.z quū ꝓcedit ad p̄m.Et b.n.z p° arg. manifeſte habes malū nō ſolum obum ſed cām eſſe odij.2° in corpe q̄ ſimilitudo inter appetitū nr̄m z aiale ſobrie intelligat.ſ.ꝓpter fm naturas inaſatorū z aialiū illis.n.vt in q̄ne.23.dicū eſt, idem eſt cōſonātia z diſſonātia in iſtis aliud: ſicut in illis cōſonātia eſt ꝓpter titulue partis erūt ſupflue. ¶ p. Nihil cauſatur ſimul a cōtrarijs cauſis: ſed quedā fiunt ex odio: non ergo omnia ſunt ex amore.

Sed Contra eſt, quod dio. dicit. 4. ca. de diui. no. quod ꝓpter amorem boni omnia agunt quecunq; agunt.

Rñdeo Dicendum, quod omnis agens agit ꝓpter finem aliquem: vt ſupra dictum eſt: finis autem eſt bonum deſideratum z amatum vnicuiq;. Vnde manifeſtum eſt quod omne agens quodcunque ſit, agit quamcunq; actionem ex aliquo amore.

Ad primū Ergo dicendum, q̄ obiectio illa procedit de amore qui eſt paſſio in appetitu ſenſitiuo exiſtens: nos autem loquimur nunc de amore communiter accepto prout cōprehendit ſub ſe amorem intellectualem, rationalem, animalem naturalem. ſic enim dio. loquitur de amore in. 4. ca. de diui. no. ¶ Ad ſecundum dicendum, q̄ ex amore ſicut iam dictum eſt, cauſatur z deſiderium, z triſtitia, z delectatio: z per conſequens omnes alie paſſiones. vnde omnis actio que procedit ex quacunq; paſſione, procedit etiaz ex amore ſicut ex prima cauſa: vnde non ſuperfluunt alie paſſiones que ſunt cauſe proxime. ¶ Ad tertium dicendum, quod odium etiam ex amore cauſatur: ſicut infra dicetur.

¶ De odio. Queſtio. 29.

Deinde Conſiderandum eſt de odio. ¶ Et circa hoc queruntur ſex. primo, vtrum cauſa z obiectum odij ſit malus. Secundo vtrum odium cauſetur ex amore. Tertio, vtrum odium ſit fortius quam amor. Quarto, vtrum aliquis poſſit habere odio ſeipſum. Quinto, vtrum aliquis poſſit habere odio veritatem. 6°, vtrū aliquid poſſit haberi odio in vniuerſali. ¶ Vtrum cauſa z obiectum odij ſit malum.

Articu. 1.

Ad primum ſic proceditur. Videtur, quod obiectus z cauſa odij nō ſit malum: omne enim quod eſt inquantum huiuſmodi bonum eſt: ſi igitur obiectum odij ſit malum, ſequitur quod nulla res odio habeatur; ſed ſolum defectus alicuius rei, quod patet eſſe falſum. ¶ Preterea. Idem malum eſt laudabile. Vnde in laudem quorundam dicitur. 2. macha. 3. quod leges optime cuſtodiebantur ꝓpter onie pontificis pietatem: z animos odio habentes mala. ſi igitur nihil odiatur niſi malum, ſequitur quod omne odium ſit laudabile: quod patet eſſe falſum. ¶ Preterea. Idem non eſt ſimul bonum z malum ſed idem diuerſis eſt odibile z amabile. ergo odium non ſolum eſt mali, ſed etiam boni.

Sed contra Odium contrariatur amori: ſed obiectum amoris eſt bonum: vt ſupra dictum eſt. ergo obiectum odij eſt malum.

Rñdeo Dom, q̄ cum appetitus naturalis deriuet ab aliqua apprehenſione ſz nō coniuncta, eadem ratio videtur eſſe de inclinatione appetitus naturalis, z appetit⁹ animalis qui ſequitur apprehenſionem coniunctam: ſicut ſupra dictū eſt in appetitu autē naturali hoc manifeſte apparet: quod ſicut vnum quodq; habet naturalem conſonantiam vel aptitudinem ad id quod ſibi conuenit que eſt amor naturalis, ita ad id quod eſt repugnans z corruptiuū habet diſſonantiam naturalem que eſt odium naturale. Sic igitur z in appetitu animali ſeu in intellectuo amor eſt conſonantia quedam appetitus in id quod apprehenditur vt conueniens: odium vero eſt diſſonantia quedam appetitus ad id quod apprehenditur vt repugnans z nocuum. ſicut autem omne conueniens inquantum huiuſmodi habet rationem boni: ita omne repugnans inquantum huiuſmodi habet rationem mali. z ideo ſicut bonum eſt obiectum amoris: ita malum eſt obiectum odij.

Ad Primum ergo dicendum, quod ens inquantum ens non habet rationem repugnantis: ſed magis conuenientis quia omnia conueniunt in ente: ſed ens inquantum eſt hoc ens determinatum habet rationem repugnantis in aliquod ens determinatum. z ſecundum hoc vnum ens eſt odibile alteri, z eſt malum. z ſi nō in ſeiſamen per comparationem ad alterum. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod ſicut aliquid apprehenditur vt bonum quod non eſt vere bonum, ita aliquid apprehenditur vt malum quod non eſt vere malum: vnde contingit quandoq; nec odium mali nec amorem boni eſſe bonum. ¶ Ad tertium dicendum, quod contingit idem eſſe amabile z odibile diuerſis. ſecundum appetitum quidem naturalem, ex hoc quod vnum z idem eſt conueniens vni ſecundum ſuam naturam: z repugnans alteri: ſicut calor conuenit igni, z repugnat aque ſecundum appetitum vero animalem ex hoc quod vnum z idem apprehenditur ab vno ſub ratione boni: z ab alio ſub ratione mali.

¶ Vtrum odium cauſetur ex amore. Ar. 2.

Ad Secundum ſic proceditur. Videtur quod amor non ſit cauſa odij. Ea enim que ex oppoſito diuiduntur naturaliter ſunt ſimul, vt dicitur in predicamentis: ſed amor z odium cum ſint contraria ex oppoſito diuiduntur. ergo naturaliter ſunt ſimul. non ergo amor eſt cauſa odij. ¶ Preterea. Vnum contrariorum non eſt cauſa alterius: ſed amor z odium ſunt contraria. ergo ꝛc. ¶ Preterea. Poſterius non eſt cauſa prioris: ſed odium eſt prius amore: vt videtur. nam odium importat receſſum a malo: amor vero acceſſum ad bonum. ergo amor non eſt cauſa odij.

Sed Cōtra eſt, quod dicit augu. 14. de ci. dei, quod omnes affectiones cauſantur ex amore: ergo z odium. cum ſit quedam affectio anime, cauſatur ex amore.

Rñdeo Dom, q̄ ſicut dictū eſt, amor conſiſtit in quadā conuenientia amantis ad amatum. odium vero conſiſtit in quadā repugnātia vel diſſonātia: oꝑz autem in quolibet prius cōſiderare quid ei conueniat, quam quid ei repugnet. Per hoc enim aliquid eſt repugnans alteri, quia eſt corruptiuū vel impeditiuum eius, quod eſt

Mal.q. 12.ar.4. cor.

ſ.q.21. ar.6.ad 3.z.ſ.a. 3.cor.z 4.p.q.a. 19.co.u

malū. Et ſi diligēter ꝓſeruatus fueris videbis q̄ diſſimilitudo iſta non variat diſſonātiā odij a malo obo z cāq̄m vtrobiq; id qō hz rōnē mali obi z cauſe odij abnegatur ab affectu z diſſonat: nā in odio inimicitie ꝑſona hz rōnē mali obi z cāe. Et in odio abominationis nō ꝑſona ſed res mala: hz rōnem mali obi z cauſe: ſicut in amore amicitie obm amatū eſt amicus: z in amore cupiſcētie eſt res cōcupita. Vtr igit odij eſt diſſonātia a malo obo, q̄ opz malum obm eſſe odio habitū ſed q̄ diuerſum in vtroq; odio conſtituitur obiectū: q̄ vnius perſona alterius res: varietas apparet: ſed nō eſt. vnde inimicitia nō teſtatur quod odium conſonat malo obiecto: ſed quod tantum diſſonat ab inimico vt conſonet malis illius. vnde teſtatur magna diſſonantiam obiecti. Nec fallax audiens odiuz abominationis habere pro obiecto rē non perſonam. Et puta propterea matrem non tali odio habere filias quib⁹ oꝑat mozrem vel q̄ non poſſit dare eas nuptui: vel q̄ deſpicitur z vito ſuo ꝓpter ea. in ſimilibus enim non habentur odio perſone vt perſone ſed vt res. vnde nō eſt ad tales odio inimicitie ſed abominationis ſolus vite earū: quia repugnat diſponi eaz vel fm pauptatem vel gram cū viro: vel aliq̄d huiuſmodi. In cuius ſignū nihil mali illis vellent. Cuius oppm de odio inimicitie ſcribitur in ſco. hero. ſed vitā rm earū vt res eis contrariā nolūt. Et q̄ in exēplo matris z filie audis in ceteris, que ſunt dñi ad ſeruos, viri ad vxorem: z vniuerſaliter ad oēs odio habitos nō vt ꝑſone ſunt: ſz vt aliq̄d illius ſſi no cuba ſūt dcā intelligas: de ꝑſona.n.z reb⁹ formalr inēntū. ſ. ꝑſone z inquātū res: intellige q̄ diximus de obiis pro priꝰ vtriuſq; odij. Nec obijcias mihi q̄ imme mor ſupra dicerorum de z.z.ſ. indiſſōne amoris amicitie z concupiſcentie nūc penes oba diſtinxerim vtrunq; odium. Poſſit.n. q̄ bom vnoꝰ vtpote ex cā integra, malū aūt oppoſitū vtpote ex priculatibus defectib⁹ ōr. Cōſtat aūt q̄ amor ex pte boni, z odium ex pte mali ſe hz pp q̄ nō e mirū ſi odia diſtinguunt ex ꝑſona vel re vt obiis ꝓprijs odij amor aūt nō: ſi forte habitudo ad perſonam z rem diuerſimode amatam in quolibet amore diſtinguatur: vt ſuperius declaratum eſt.

¶ Super arti. 2.

Articulo ſecundo obmiſſo, ex quo memorie cōmendabis reſpōſionem ad primū ſapplicabis ad

conueniens. vnde necesse est q amor sit prior odio: z q nihil odio habeatur nisi per hoc quod contrariatur cōuenienti quod amatur. z secundum hoc omne odium ex amore causatur.

Ad Primū ergo dōm, q in his que ex opposito diuiduntur quedam inueniūtur que sunt nāl̄r simul z sm rem z sm rōnē: sicut due spēs animalis, vel due spēs coloris. quedam vero sunt simul sm rōnē: sed vnū realiter est prius altero z causa eius: sicut patet in specieb⁹ numerorū, figurarū z motuum: quedā vero non sunt simul nec sm rē nec sm rōnē: sicut suba z accidens. nā suba realiter est causa accīntis. z ens sm rationē prius attribuitur sube q accīti. q accidēti nō attribuitur nisi inquantū est in suba: amor autē z odiū nāliter quidē sunt simul sm rationē: sz non realiter. vñ nihil prohibet amorem esse cām odij. ¶ Ad sm dōm, quod amor z odium sunt contraria, quando accipiuntur circa idem: sed quando sunt de cōtrarijs non sunt contraria: sed semmicem ppa: eiusdem.n. rationis est q ametur aliquid z odiatur eius contrarium, z sic amor vnius rei est cā q eius contrarium odiatur. ¶ Ad tertium dōm, q in executione prius est recedere ab vno termino quā accedere ad alterū terminū: sed in intētione est ecōuerso: ppter hoc. n. recedit ab vno termino, vt accedatur ad alterum: motus autem appetitiuus magis pertinet ad intētionē quā ad executionē. z ideo amor est prior odio: cui vtrunq; sit motus appetitiuus.

¶ Utrum odium sit fortius quam amor. Articu. 3.

Ad Tertium sic proceditur. Videtur q odium sit fortius amore. dicit enim augu. in lib. 83. q. Nemo est qui non magis doloꝛem fugiat q̄ appetat voluptatem: sed fugere doloꝛem pertinet ad odium: appetitus autem voluptatis pertinet ad amoꝛem. ergo odium est fortius amore. ¶ p̄. Debilius vincitur a fortiori: sz amor vincitur ab odio: quando scilicet amor conuertitur in odium. ergo odium est fortius amore. ¶ p̄. Affectio anime per effectum manifestatur: sed fortius insistit homo ad repellendum odiosum quam ad prosequendum amatum. sicut etiam bestie abstinent a delectabilibus propter verbera. vt aug. introducit in lib. 83. q. ergo odium est fortius amore.

Sed Contra bonum est fortius quam malum: quia malum non agit nisi virtute boni. vt dio. dicit cap. 4. de diui. no. sed odium z amor differunt secundum differentiam boni z mali. ergo amor est fortioꝛ odio.

Rñdeo Dōm, q impoſe est effectū sua cā esse fortioꝛem oē aūt odiū pcedit ex aliquo amore sicut ex cā: vt. s. dictū est: vnde impoſe est q odiū sit forti⁹ amore simpl̄r: sed opz vlterius q amor simpl̄r loquēdo sit odio fortioꝛ. forti⁹ enim mouetur aliq̄d in finē quam in ea q̄ sunt ad finē. recessus aūt a malo ordinatur ad consecutionē boni sicut ad finē. vnde simpl̄r loquendo fortioꝛ est motus anime in bonum q̄ in malū: sed tñ aliq̄n videtur odiū forti⁹ amore ppter duo. Primo q̄dē q odiū est magis sensibile q̄ amor: cū. n. sensus percipiat fit in quadam immutatione, ex quo aliq̄d iam immutatū est, non ita sentitur: sicut q̄n est in potētia immutari: vnde caloꝛ febris ethice q̄uis sit maioꝛ, nō tñ ita sentit sicut caloꝛ tertiane. q̄ caloꝛ ethice iam versus est quasi in habitum z naturā: z pp hoc etiā amoꝛ magis sentit in absentia amati, sicut aug. dicit in. 10. de trini. q amoꝛ non ita sentitur cū non pdit eum indigētia: z pp hoc etiā repugnantia eius q̄ oditur sensibilius percipitur q̄ conuenientia eius q̄ amat. Secōo q̄ non comparat odium ad amoꝛē sibi correspondentē sm. n. diuersitatem bonorū est diuersitas amorū in magnitudine z paruitate: quib⁹ proportionātur opposita odia: vñ odiū q̄ corrūdet maiori amoꝛi magis mouet q̄ minoꝛ amoꝛ. Et p hoc pz rñsio ad primū. nā amoꝛ voluptatis est minoꝛ quā amoꝛ conseruationis sui ipsi⁹, cui rñdet fuga doloꝛis: z ideo magis fugitur doloꝛ q̄ ametur voluptas.

Ad Secōm dōm, q odiū nunq̄ vinceret amoꝛem nisi ppter maioꝛem amoꝛem cui odiū corrūdet: sic homo magis diligit se q̄ amicū: z pp hoc q diligit se hz odio etiā amicum si sibi contrarietē. ¶ Ad tertiū dōm, q ideo intensius aliquid operatur ad repellendum odiosa quia odium est magis sensibile.

22. q. 25 artic. 7. Et. 2. di. 42. q. 2. ar. 2. qō. 2. ad. 2. Et ps. 10 co. 4. Et ephe. 5. lect. 6.

¶ Utrum aliquis possit habere odio seipsum. Articu. 4.

Ad Quartus sic proceditur. Videtur quod aliquis possit seipsum odio habere. Dicitur enim in psal. Qui diligit iniquitatem odit animam suam: sed multi diligunt iniquitatem. ergo multi oduint seipsos. ¶ p̄. Illum odimus cui volumus z operamur malū: sed quandoque aliquis vult z operatur sibi ipsi malum: puta qui interimunt seipsos. ergo aliqui seipsos habent odio. ¶ p̄. Boetius dicit in. 2. de consola. quod auaritia facit homines odiosos. ex quo potest accipi quod omnis homo odit auarum: sed aliqui sunt auari. ergo illi oduint seipsos.

Sed Contra est, quod apostolus dicit ad ephe. 5. quod nemo vnquam carnem suam odio habuit.

Rñdeo Dōm, q impossibile est q aliquis per se loquēdo odiat seipsum. naturaliter enī vnūqq̄q appetit bonū nec pōt aliq̄d sibi appetere nisi sub rōne boni: nam malum est preter voluntatem: vt dio. dicit. 4. ca. de diui. no. amare aūt aliquē est velle ei bonum: vt. s. dictū est. vnde necesse est q̄ aliquis amet seipsum: z impossibile est q̄ aliquis odiat seipsum per se loquendo. per accidens tñ contingit q̄ aliquis seipsum odio habeat: z hoc dupl̄r. Uno modo ex parte boni q̄ sibi aliquis vult: accidit. n. q̄q̄ illud quod appetitur vt sm quid bonū esse simpl̄r malū: z sm hoc aliquis per accidens vult sibi malum: q̄ est odire. Alio modo ex parte sui ipsius cui vult bonū. vnūq̄q̄que enī maxime est id q̄ est principalius in ipso: vnde ciuitas dicitur facere id q̄ rex facit: quasi rex sit tota ciuitas. Manifestū est ergo q̄ homo maxime est mens hois. contingit aūt q̄ aliquis estimāt se maxime illud q̄ sunt sm naturā corporalem z sensitiuā: vnde amant se sm id quod estimant se esse: sed oduīt id q̄ vere sunt: dū volunt contraria rationi. z vtroq; modo ille qui diligit iniquitatem odit non solū alam suam: sed etiā seipsum. Et per hoc patet rñsio ad primum.

Ad Secōm dōm, q nullus sibi vult z facit malū, nisi inquātum apprehendit illud sub rōne boni: nam z illi qui interimūt seipsos, hoc ipsum q̄ est mori apprehendūt sub rōne boni inquantū est terminatiuū alicuius miserie vel doloꝛis. ¶ Ad tertiū dōm, q auarus odit aliquod accidens sui: nō tñ pp̄ter hoc odit seipsum. sicut eger odit suam egritudinem ex hoc ipso quod se amat. Uel dōm, q auaritia odiosos facit alios non autē sibi ipsi: quintmo causatur ex inordinato sui amore: secundum quem de bonis temporalibus plus sibi aliquis vult quam debeat.

¶ Utrum aliquis possit odio habere veritatem. Articu. 5.

Ad Quintū sic proceditur. Uidetur q̄ aliquis nō possit habere odio veritatem. Bonum em̄ z ens z verum conuertuntur: sed aliquis non potest habere odio bonitatem, ergo nec veritatē. ¶ p̄. Oēs homines naturaliter scire desiderāt: vt dicitur in principio metaphysi. sed scientia non est nisi verorum. ergo veritas naturaliter desiderātur z amatur: sed quod naturaliter inest, semper inest: nullus ergo potest habere odio veritatem. ¶ p̄. Philosophus dicit in. 2. rhe. to. quod homines amant non fictos: sed nō nisi propter veritatē. ergo homo naturaliter amat veritatem. non ergo eam odio hz.

Sed Contra est, quod apostolus dicit ad Gal. 4. Factus sum vobis inimicus: verum dicens vobis.

Rñdeo Dōm, quod bonū, z verum z ens sunt idem secundū rem, sed differunt ratione: bonū enī habet rationem appetibilis: non autem ens vel verū, q̄ bonum est quod omnia appetunt: z ideo bonum secundum rationem boni non potest odio haberi nec in vniuersali nec in particulari: ens aūt z verū in vniuersali quidē odio haberi non possunt: q̄ dissonantia est causa

post predicamenta.

¶ Super arti. 3.

Ista tertio articulo aduerte primo quod prima ratio quare odiū videt fortius mouere: cōsistit in hoc q odiū magis consistit in immutatione q̄ amor. Quod declarat ex parte obiecti: q̄ scilicet in amore tam actus q̄ obm cōsonat dispōni animantis: ac q̄ hoc nihil est ex parte obiecti alteritatis. In odio vero hz actus dispositioni odientis cōsonet: obm vero vpote malū vt malū dissonat: ac per hoc ex parte obi alteritas quedā inuenitur: z cū mutatio in alteritate cōsistat magis ad mutationis naturā accedet odiū q̄ amor. Et hoc rō ponitur in ifa: comot q̄ repugnātia eius quod odit magis percipitur q̄ conuenientia amati. Aduerte scōo: q̄ secunda ratio z manifestat sensum cōclusionis principalis huius articuli. s. q̄ odiū nō est fortius amore, sed econuerso: quod intelligitur non de quocunque odio relato ad quēcūq; amoꝛē z ecōuerso, sed de coniugatus. Quilz enim amor habet vinctum odium sibi oppositi z ecōuerso. Et de his est sermo cōparatiue. Et manifestat fortitudinē odij super amoꝛē extranei esse non ex se: sed ex amore eius causa superante illū alterū amoꝛē: vt in rñsione ad primū z sm exprimitur. Et sic ex prima ratione odiū magis quodammō incitat q̄ coniugatus amoꝛ quia magis sentitur: z ex scda magis q̄ extranei amoꝛ quia agit virtute amoris maioris.

¶ Super arti. 4.

Articulo quarto obmisso quo in fine tractatus vtemur in articulo quinto: aduerte quod aliud est odio haberi: z aliud non amari: z quod aliud est per se z aliud per accidens. Nihil em̄ quātūcunq; fuerit particularissimū z minimū bonū sub rōne sue bonitatis repugnatum odio hz per se loquendo: q̄ obo odiāt tota latitudo boni. nō amari tamen potest q̄ nō hz vñ adequet appetitū z. q. accīs aūt pōt partialiter bonus odio haberi: per adiūctam. f. rōnem maioris mali: vt quotidie experimur. In cōmuni aūt impoſſibile est: quia quilibet odiens

22. q. 34 ar. 1. co.

aliquid amat: ac per hoc non omne bonum odit. Et idem est iudicium de ente & vero in communi: odiens enim quodcunque ens aut quodcunque verum: licet ab illis dissonet, a licui tamen vero & ente remanet consonans. Ac per hoc non abiecta tota entis aut veritatis natura a suo affectu sed communis rationis entis & veri semper salvatur consonantia &c. ¶In ultimo articulo nihil occurrit scribendum: nisi quod diligenter notetur differentia inter rem: puta colorem vniuersaliter & singularem.

¶Super questio. 30.

Articu. 1.

Est questione 30a omisso primo articulo. In secundo aduerte quatuor. Primo q̄ distinctio in litera facta supra est: & in sequenti articulo amplius patefiet. Secūdo quod author propter annexam causalitatem actiuam finali superius declaratam incipit a virtute actiua: & descendit ad virtutem motiuam finis. Et quia finis determinat actiuam sui virtutem & finem constat aliter finaliter apprehensum aliter absentem. Ideo etiam aliter agit p̄sens & absens: & non se habent absens & presens vt approximatio & elongatio se habent in agentibus naturalibus. ℣. vt conditiones sine quibus actio non fit, sed se habent vt virtutes actiue. vbi scito nonnulle communes esse omni actiui, si agit passum esse passo nec ab hoc exorbitat actium in appetitum tam sensitivum quam intellectivum: & approximationes ipsam quicquid sit non esse rationē aut virtutem actiuam, sed conditionem sine qua non: & de hac vtpote ad communissimum artificem spectante: nō est sermo hic: sed de presentia & absentia realibus dicitur quod conferunt ad actium in appetitum vt in rationes partiales agendi. Ita q̄ distinguunt species passiones. Integrantur enim ratio obiecti passionis appetitiue sensitiui ex bonitate vel malitia, presentia vel absentia vel indifferentia & apprehensione. Et bonitas quidem & malitia ex natura appetitus exigitur. Omnis enim appetitus per se appetit bonum & fugit malum: absentia vero odij, & conuenientia cā amoris. ens aūt & verū sunt cōmunia oībus: sed in particulari nihil phibet quoddā ens, & qōdam verū odio hr̄i inquantū hz rōnē ētis & repugnātis: & rietas em̄ & repugnātia nō aduersatur rōni entis & veri, sicut aduersat rōni boni. Contingit aūt verū aliqō particulare triplr repugnare vel contrariari bono amato. Uno modo fm qō veritas est causalr & originalr in ipsis rebus. & sic homo qñs odit alīs veritatē: dū vellet non esse verū qō est verum. Alio modo fm q̄ veritas est in cognitione ipsius hois q̄ impedit ip̄m a prosecutione amati. sicut si aliq̄ vellent non cognoscere veritatē fidei, vt libere peccarent ex quorū persona dr iob. 22. Scientiā viarum tuarū nolumꝰ. Tertio modo hr̄ odio veritas particularis tāq̄ repugnans, put est intellectu alterius. puta cū aliqs vult facere in pcō odit qd aliqs veritatē circa pctm̄ suū cognoscat. & secundū hoc dicit augu. in. 10. cōfes. qd̄ homines amāt veritatē lucētem: odiunt eā redarguentem. Et per hoc pz rūsio ad primū.

Ad Secūdum dicendū, q̄ cognoscere veritatem fm se est amabile: propter qd̄ dicit aug. quod amāt eam lucentem: sed per accidens cognitio veritatis potest esse odibilis inquantum impedit ab aliquo desiderato. ¶Ad tertium dicendum, q̄ ex hoc procedit quod non ficti amantur quod homo amat secundum se cognoscere veritatē quā homines non ficti manifestant.

¶Utrum aliquid possit haberi odio in vniuersali. Articu. 6.

Ad Sextū sic procedit. Videtur qd̄ odiū nō possit esse alicuius inuniuersali. Odiū enim est passio appetitus sensitiui qui monet ex sensibili apprehensione: sed sensus nō pōt apprehendere vniuersale. ergo odium non potest esse alicuius in vli. ¶Cp̄. Odium causatur ex aliqua dissonantia que cōmunitati repugnat: sed cōmunitas est de ratione vniuersalis. ergo odium nō potest esse alicuius in vli. ¶Cp̄. Dōm odiū est malum: malū autē est in rebus, & non in mente. vt dicitur in. 6. metaphysi. cum ergo vle sit solum in mente (que abstrahit vle a particulari) videtur qd̄ odium non possit esse alicuius vniuersalis.

Sed Contra est, quod philosophus dicit in. 2. rhet. q̄ ira semper fit inter singularia. odiū autem etiam ad genera: furem enim odit & calumniatorem vnusquisq;.

Rñdeo Dōm, q̄ de vli dupliciter cōtingit loqui vno modo fm q̄ subest intētioni vniuersalitatis. alio autem modo dr de nā, cui talis intētio attribuit. alia est enim consideratio hois vlis: & alia hois in eo qd̄ est hō. Si igit vle accipiatur primo modo: sic nulla potētia sensitiue partis neq; apprehensiua, neq; appetitiua potest in vniuersale. qr vle fit per abstractionē a materia inuidualis: in qua radicat ois virtus sensitiua potest tñ aliqua potētia sensitiua, & apprehēsiua, & appetitiua ferri in aliqd vle: sicut dicimus q̄ obum visus est color fm genus: non qr visus cognoscat colorem vniuersalē. sed quia qō color sit cognoscibilis a visu: nō cōuenit colori: in quātū est hic color, sed inq̄s tū est color simplr. Sic ergo odiū etiā sensitiue ptis pōt respicere aliqd in vniuersali: qr ex natura cōi aliquid aduersat alicui: & nō solum ex eo q̄ est particularis. sicut lupus odit vnde ouis odit lupum generaliter. Sed ita semper causatur ex aliquo particulari, qr ex aliquo actu ledētis: actus aūt particularium sunt: & ppter hoc philosophus dr quod ira semper est ad aliquid particulare: odium vo potest esse ad aliquid in genere. sed odium fm q̄ est in pte intellectiua cum p̄sequatur apprehensionē vniuersalem intellectus potest vtroq; modo esse respectu vniuersalis.

Ad Primū ergo dicendum, q̄ sensus non apprehendit vniuersale prout est vniuersale apprehendit tñ aliquid cui p abstractionem accidit vniuersalitas. ¶Ad secundum dicendū, q̄ id qō cōmune est omnibus non potest esse rō odiū. sed nihil prohibet aliquid esse commune multis quod tñ dissonat ab alijs. & sic est eis odiosum. ¶Ad tertium dōm, q̄ illa obiectio procedit de vniuersali fm q̄ subsistit intētioni vniuersalitatis: sic enim non cadit sub apprehensione vel appetitu sensitiuo.

¶De concupiscentia. Questio. 30.

Deinde Considerandum est de cōcupiscentia. ¶Et circa hoc quer̄ntur quatuor. Primo, vtrum concupiscentia sit in appetitu sensitiuo tantum. Secundo, vtrum concupiscentia sit passio specialis. Tertio, vtrum sint alique concupiscentie naturales, & alique non naturales. Quarto, vtrum concupiscentia sit infinita.

¶Utrum concupiscentia sit tantū in appetitu sensitiuo. Ar. 1.

Ad Primū sic proceditur. Videtur quod concupiscētia nō solū sit i appetitu sensitiuo. est. n. quedā concupiscentia sapiētie. vt dr sap. 9. cōcupiscentia sapientie perducit ad regnum perpetuum: sed appetitus sensitiuus nō pōt ferri in sapientiā. ergo cōcupiscentia non est in solo appetitu sensitiuo. ¶Cp̄. Desiderium mandatorum dei non est in appetitu sensitiuo. imo apostolus dicit ro. 7. Nō habitat in me, hoc est in carne mea bonum: sed desiderium mādatorum dei sub cōcupiscentia cadit: dr illud psal. Cōcupiuit anima mea desi. iustific. tuas. ergo concupiscentia non est solū in appetitu sensitiuo. ¶Cp̄. Quilibet potentie est concupiscibile proprium bonum. ergo cōcupiscentia est in qualibet potentia anime: & nō solū in appetitu sensitiuo.

Sed Contra est, q̄ dam. dicit: q̄ irrationale obediens et persuasibile rationi diuiditur in concupiscentiam & iram, hec autem est irrationalis anime pars passiua, & appetitiua. ergo concupiscentia est in appetitu sensitiuo.

Rñdeo Dōm, q̄ sicut phs dicit in. 1. rhe. Concupiscētia est appetitus delectabilis, est aūt duplex delectatio: vt infra dicetur: vna q̄ est in bono intelligibili, qd̄ est bonum rōnis: alia q̄ est in bono fm sensum. Prima quidē delectatio vr esse anime tm̄. Scda aūt est anime & corporis, qr sensus est p̄tus in organo corporeo: vnde & bonus fm sensum est bonus totius coniuncti, talis aūt delectationis appetitus videt esse cōcupiscētia q̄ simul ptinet & ad animā & ad corpus: vt ipsius nomē cōcupiscentie sonat. vñ cōcupiscentia ppie loquēdo est in appetitu sensitiuo: & in vi cōcupiscibili q̄ ab ea denominat.

Ad Primum ergo dōm, q̄ appetitus sapientie, vel aliorum spiritualiū bonorū interdum concupiscentia nominatur: vel ppter similitudinē quandā: vel ppter intēsionem appetitus superioris partis: ex quo fit redūdantia in inferiorem appetitum vt simul etiā ipse inferior appetitus suo modo tendat in spūale bonū p̄is appetitū superiorem, & etiā ipsum corpus spūalibus deseruiat: sicut in psal. 83, Cor meū: & caro mea exultauerunt in deum viuum. ¶Ad scm̄ dōm, q̄ desiderium magis pertinere potest proprie loquendo non solum ad inferiorem appetitum, sed etiam ad superiorem: non enim importat aliquā consociationē in cupiendo sicut concupiscentia: sed simplicem motum in rem desideratam. ¶Ad tertium dicendum, quod vnicuique potentie anime appetere competit proprium bonum appetitu naturali: qui non sequitur apprehensionem: sed appetere bonum appetitu animali qui sequitur apprehensionem pertinet solum ad vim appetitiuam. appetere autem aliquid sub ratione boni delectabilis secundum sensum quod proprie est concupiscere pertinet ad vim concupiscibilē.

¶Utrum concupiscentia sit passio specialis. Articu. 2.

Ad Secundum sic proceditur. Videtur quod cōcupiscentia non sit passio specialis potentie concupiscibilis. Passiones em̄ distinguuntur secundum obiecta: sed obiectum cōcupiscibilis est delectabile scm̄ sensum: qō etiā est obiectum concupiscentie secundū philosophum in. 2. rheto. ergo concupiscētia nō est passio specialis in cōcupiscibili. ¶Cp̄. Aug. dicit in lib. 83. q. q̄ cupiditas est amor rei trāseuntis, & sic ab amore nō distinguit: oēs autē passio-

3. art. 3. cor.
7. q. 3. ar. 2. ad 3. Et 3. d. 26. q. 1. ar. 2. q. 1.
3. d. 26. q. 1. ar. 3. cor.

vel pñtis (vt in rñsione ad pm ifa dicit) pticularitati potētie rñdet, apprehensio vero ad aliam etiā dē. 3. q̄ sermo pñs est de distōne passionū in gñe nāe rñm: cupiscere em delectabile in propria vel aliena vpote in gñe nāe distinguunt solo nūero sub eadē nāe specie exīstēte: ꝛ in gñe motus sunt diuersārū specierum: imo diuersōꝝ generū virtutis ꝛ vitij. Quarto q̄ ex rñsione ad. 2. mirandū est de gre. de arimino in primo sentent. dist. 1. q. 2. ar. 2. dicente: q̄ nullus doctorum quos vidit tenet cupiditatem seu desiderii distingui essentialr ab amore: ptz em exīsse hic ꝛ superi⁹. sed forte excusari pōt in voluntate in quo th manifeste errat, ponens enaz delectationē esse amorē: vt superi⁹ dcm est.

¶ Super Articu. 3.

In articulo. 3. dubium occurrit: quis male videtur assignari distinctio concupiscentie, omne em delectabile aialiter est cōueniens apprehensum. Cibus em ꝛ potus non apprehendant nō concupiscunt aialr quātus appetantur a nā vt ptz in melancolicis nolentib⁹ comedere. valde. n. egēt cibo: ꝛ th non concupiscunt illum apprehendētes vel se mortuos vel nō egentes ꝛc.

¶ Ad hoc dicitur q̄d obiectio procedit ex malo intellectu distinctionis, non enim distinguitur delectabile naturale a delectabili rationali, propter ea quod illud est cōueniens non apprehēsum, ꝛ hoc est conueniens apprehensum: commune enim est omni delectabili delectatione que est passio appetitus esse delectabile apprehensuz, nec in hoc ponitur differentia in litera: ꝛ hac communi conditione delectabilis ꝓsuppositā distinctio in ifa fit. Ad cuius intellectum recolito doctrinam de amore superius tradita. s. q̄ similitudo seu proportio est propria causa ex parte subiecti disponens ad amorem: ꝛ dicitur quod cuz nec concupiscatur nec delectet nisi amatum sicut dupl⁹ aliqs disponitur ad amandum ita ad concupiscendū ꝛ delectandum. Est siquidem aliquis dispositus et ex natura ꝛ ex estimatione ad amandum aliquid: ex natura quidem ad amandum consonum nature vt cibum, ex estimatione vero ad amandum consonum estimati vt adorari. Et similiter aliqua cō

1. q̄. 51. a. 3. ꝛ. q. 41. ā. 5. 2. ꝛ. q. 77. ā. 5 ꝛ. 2. q. 117. ā. 5. ad. 2.

cupiscentia ineſt nobis ex natura qua. s. concupiscimus consona nature nostre apprehensa tamen: ꝛ aliqua ineſt nobis ex estimatione qua. s. consonum ad amandum.

nes ſpāles abinuicē distinguunt: ergo cōcupiscētia nō est passio ſpālis in ꝛcupiscibili.

¶ ꝛ. Cuilibet passioni cōcupiscibilis opponit aliqua passio ſpālis in ꝛcupiscibili: vt supra dictū est. Sed ꝛcupiscentie nō opponit aliqua passio ſpālis in ꝛcupiscibili. dict. n. dam. q̄ expectatiū bonū cōcupiscentiā cōsequitur pñs vero letitiā, sīr expectatiū malū timorē, pñs ꝛo tristitiā, ex q̄ vī q̄ sīc tristitia cōtrariatur letitie. ita timor cōtrariatur cōcupiscentie. timor autē non est in concupiscibili, sed in irascibili. non ergo cōcupiscentia est specialis passio in concupiscibili.

Sed ꝛ est. q̄ cōcupiscentia causatur ab amore: rtēdit in delectationē: que sunt passiones concupiscibilis: ꝛ sic distinguitur ab alijs passionibus concupiscibilis tanquam passio specialis.

Rñdeo dom̄, q̄ sicut dictū est, bonū delectabile ſm sensuz est cōter obm cōcupiscibilis. vñ ſm eius differentias diuerse passiones cōcupiscibilis distinguunt. Diuersitas autē obi pōt attendi vel ſm nām ipsius obi: vel ſm diuersitatē in virtute agēdi. diuersitas q̄dē obi actiui q̄ est ꝑz rei nām facit mālem differētiā passionū. sed diuersitas q̄ est ſm virtutē actiuā, facit formalē dīam passionū: ſm quā passiones specie dīnt. est aūt alia rō ꝓtutis motiue ipsi⁹ finis vel boni ſm q̄ est realr pñs ꝛ ſm q̄ est absens. nā ſm q̄ est pñs facit in seipso delectare. ſm aūt q̄ est absens facit ad seipm moueri. vñ ipm delectabile ſm sensum in ꝛtū appetitum sibi adaptat quodāmō ꝛ cōformat causat amorē. in ꝛtū ꝛo absens attrahit ad seipm causat cōcupiscētiā. inquātū ꝛo pñs quietat in seipso causat delectationem. Sic ergo ꝛcupiscētia est passio differēs specie, ꝛ ab amore ꝛ a delectatione: sed concupiscere hoc delectabile vel illud facit concupiscentias diuersas numero.

Ad primū ergo dom̄, q̄ bonū delectabile nō est absolute obm cōcupiscentie, sed sub ratione absentis: sicut ꝛ sensibile sub ratione preteriti est obiectū memorie. hmōi em̄ particulares cōditiones diuersificā speciē passionū: vel etiā potētiarū sensitiue partis q̄ respicit particularia. ¶ Ad scōm dom̄ q̄ illa predicatio est p causam nō p essentiā nō em̄ cupiditas est p se amor, ſz amoris effectus. Vel alr dom̄ q̄ aug. accipit cupiditatē large pro quolibet motu appetitus qui pōt esse respectu boni futuri. vnde comprehēdit sub se ꝛ amorē ꝛ spem. ¶ Ad tertiuz dom̄, q̄ passio q̄ directe opponit cōcupiscentie innominata est: q̄ ita se hz ad malū sicut cōcupiscentia ad bonū, sed quia est mali absentis sicut ꝛ timor, q̄cz loco eius ponitur timor: sicut ꝛ q̄cz cupiditas loco spei: quod em̄ est paruum bonum vel malū quasi nō reputat, ꝛ ideo pro omni motu appetitus in bonum vel in malum ponitur spes ꝛ timor: que respiciunt bonum vel malum arduum.

¶ Utrum sint alique cōcupiscentie naturales ꝛ alique non naturales. Artic. 3.

Ad tertiū Sic procedit. Videtur q̄ concupiscentiarū nō sint quedā naturales, ꝛ quedam non naturales. Concupiscentia em̄ pertinet ad appetitū animalē: vt dictū est: sed appetitus naturalis diuidit ꝓ aialem. ergo nulla cōcupiscētia est nālis.

¶ ꝓ. Diuersitas mālis nō facit diuersitatē ſm speciē, sed soluz ſm numerū q̄ quidē sub arte non cadit: sed si que sint concupiscentie nāles ꝛ nō nāles nō differūt nisi ſm diuersa obā cōcupiscibilia. q̄ facit materialē differentiā ꝛ ſm numerū tm̄. non ergo diuidēde sunt ꝛcupiscentie ꝑ nāles ꝛ non naturales.

¶ ꝓ. Bō ꝓ nātrā diuidit: vt ptz in. 2. phy. si igitur in hoie est aliqua cōcupiscentia nō naturalis, oportet q̄ sit rationalis: sed hoc esse non potest: quia concupiscentia cum sit passio quedam pertinet ad appetitum sensitiuum, non autem ad voluntatem que est appetitus rationis. non ergo sunt concupiscentie alique non naturales.

Sed ꝓ est, q̄ phs in. 4. ethi. ꝛ in. 1. rheto. ponit quasdā concupiscentias naturales ꝛ quasdam non naturales.

Rñdeo dom̄, q̄ sicut dictū est, cōcupiscentia est appetitus boni delectabilis. dupl⁹ aūt aliqd est delectabile. Uno mō q̄ est ꝛueniens nāe alicui: sicut cibus ꝛ pot⁹, ꝛ alia hmōi. ꝛ hmōi ꝛcupiscentia delectabilis dr naturalis. Alio mō dicit aliquid esse delectabile, quia est cōueniens animali ſm apprehensionē, sicut cū aliquis apprehendit aliquid vt bonuz ꝛ cōueniens, per quod delectatur in ipso. ꝛ hmōi delectabilis cōcupiscentia dicitur non naturalis: ꝛ solet magis dici cupiditas. Prime ergo concupiscentie naturales cōes sunt hominibus ꝛ alijs animalibus: q̄ vtriq̄z est aliquid conueniēs ꝛ delectabile ſm naturā: ꝛ in his oēs hoies conueniunt: rñ ꝛ phs in. 3. ethi. vocat eas cōes ꝛ necessarias, sed scē ꝛcupiscētie sunt propie hoim, quorū proprium est excogitare aliquid vt bonum ꝛ conueniens preter id quod natura requirit: vnde ꝛ i primo rheto. phs dicit primas concupiscētias esse irrationales: secūdas vero cum ratione. Et quia diuersi diuersimode ratiocinant: ideo etiam secunde dicuntur in. 4. ethi. propie ꝛ apposite scilicet supranaturales.

Ad primū Ergo dom̄, q̄ illud idez quod appetit appetitu naturali pōt appeti appetitu aiali cū fuerit apprehēsum: ꝛ ſm hoc cibi ꝛ potus ꝛ huiusmodi que appetūtur naturaliter potest esse concupiscentia naturalis. ¶ Ad secundū dicendū, q̄ diuersitas concupiscentiarū naturalium a non naturalibus nō est materialis tm̄: sed etiā quodāmodo formalis in ꝛtum procedit ex diuersitate obiecti actiui: obm autem appetitus est bonū apprehensum. vnde ad diuersitatē actiui pertinet diuersitas apprehensionis prout. s. apprehēditur aliquid vt cōueniens absoluta apprehēsione ex qua causant concupiscētie naturales quas phs in rhet. vocat irrationales: ꝛ prout apprehēditur aliquid cū deliberatione, ex qua causantur concupiscentie non naturales q̄ propter hoc in rheto. dīr cū ratione. ¶ Ad tertium dicēdum, q̄ in homine nō solum est ratio vniuersalis que pertinet ad partē intellectiuā, sed etiā ratio particularis que pertinet ad partē sensitiuā. vt in. 1. lib. dictum est: ꝛ ſm hoc etiā cōcupiscentia que est cum ratione pōt ad appetitum sensitiuū pertine

bis reputātibus illa esse bona, ꝛ prima quidem concupiscentia est naturalis secunda rationalis: quia in prima delectabile q̄ est obiectum concupiscentie consonat nature: in secunda rationi. vnde cum in litera distinguitur delectabile inconueniens ſm naturā ꝛ ſm apprehensionem: ly ſm denotat causam conuenientie ex parte subiecti ꝛ non ex parte obiecti. Cōmune enim est omni delectabili vt dictum est esse conueniens secundum apprehensionem ex parte obiecti, si enim nō apprehenditur vt conueniens non delectat vt experientia testatur. vnde in concupiscentia rationali apprehensio cōcurrit dupliciter scilicet obiective vt concurrit in alijs: ꝛ dispositiue ex parte subiecti: propter quod aristo. in primo rheto. capit. 11. ponit estimationem vel persuasionem esse causam huius concupiscentie illius vero naturam.

¶ Circa differentiam positam in litera inter vtrāq̄z concupiscentiam ſm communitatem et proprietatem dubium occurrit quia concupiscentie proprie sunt etiam naturales ſm naturam individualem: vt patet in his quos naturaliter delectat comedere talem vel talem cibum qui alijs abominabilis est.

¶ Ad hoc dicitur q̄d delectationes proprie in individuo sunt duplices, quedam consone nature individuali: et quedam estimationi: seu quod idem est consuetudini ex estimatione. primo ad naturales concupiscentias spectant: vt ipsemet aristotel. videtur eas locasse in primo rheto. capitu. 13. dum concupiscentiam alimenti ſm vnāquāq̄z speciem naturalē posuit: ꝛ in tertio ethico. dixit q̄ aliquid naturalitatis habentiqui alia alijs sunt delectabilia: aliere vero ad rationales cōcupiscentias spectantiuxta illud q̄d in hac litera ꝛ in calce corporis articuli. s. q̄ diuersi diuersimode ratiocinātur. ideo huiusmodi delectationes proprie ꝛ apposite dicuntur.

¶ In rñsione ad secundum aduerte q̄ aliud est indefinite dispositiones specificam ex obo sequens: q̄ in obiecto appetitus duo sunt res et apprehensio. Et ex doctrina precedenti constat q̄d distinctio rei materialr concurrens ad distinctionē apprehensionis consequitur apprehensa aūt prima distinctione diuiditur in absolutam ꝛ discursiuam. Intellect⁹ em̄ ꝛ ratio primo distinguunt apprehensionem intelle

etiam, & hic ꝓportionaliter rñdetia distinguūt apprehensionē. Igit autor illa q̄ absolute apprehēsa delectāt naliter cōcupiscī, & illa q̄ rōe ordinatiōne apprehensa delectāt rōnaliter cōcupiscī, ac hoc specie distingui infert vt ꝓz in fra: absoluta autē apprehēsio hoc in loco excludit nō solū actualē discursum: sed oēm collationē ꝛ formaliter ēs virtualē cōuertibilē. Dico aūt ꝑ ꝓpter ꝑfuasos ex ꝑfuentione vel lenitate q̄ est absoluta apprehēsiō & formaliter ad ꝓcupiscentiā rōnalem monet: vt ēt ibi esse apprehēsio discursiua formaliter vt ex ꝓcedē tiū efficacia vel ex dispōne subiecti. Ex hac aūt distinctione manifeste ligunt apprehēsio respectu obiī appetitus nō se habet vt approximato actui vel passiui, sed vt rō obiīa. Et ꝑ hoc dubio opz oēs facti ex eo quod nihil differt bonū vel apparens bonum, & ex eo q̄ appetit⁹ est malus tendēs in ꝑ bonū apprehensum vt malum. Et hec bñ notabis ꝗ sco. & quosdā ponentes apprehēsionē vt puram dd ad appetitū quasi approximationē actus ad passiuū, et appetitus ad cognitionem ēs solo ordine ꝓsuppositionis cōsequi, qđ longe est a ꝓpria.

¶ Super articulum quartum.

In articulo. 4. titulo aduerte qđ concupiscentiam esse infinitam potest intelligi dupliciter. ſ. obiective et subiective seu ex parte obīi, et ex parte actus, & ex parte quidē actus esset infinita vel intēsiue vel ꝑm successionē & neutro mō hic directe q̄rit. Cōia nāq; hec sūt naturalibus. Ex gte aūt obīi infinita esset si hēret obīm in finitū vel ꝑm perfectionē vel ꝑm numerum, vel sm q̄ntitatē cōtinuam manentē vel successiuā. Et in hoc sensu hic querit an ꝓcupiscētia sit infinita. ¶ In corpore articuli eiusdē aduerte q̄ duplex rō infinitatis cōcupiscentie ibi litera assignata duplicē non solū causam sed modus infinitatis in obiecto concupiscibilis insinuat. est in primis duplex causa altera se tenēs ex parte cōcupiscentie: altera ex parte cōcupiti. Ex parte siquidē concupiscentis duplex assignata est causa cōcupiscendi. ſ. dispositio naturalis & rationalis: et ex differētia inter nām & rōnē reddit rō infinitatis ꝓcupiscētie rationalis: q̄ nā determinata est ad certū, ratio vero nō: sed in infinitum procedit & sic ex eo q̄ obīm cōcupiscentie rationalis ꝓsonat rōni infinitatē cōparitur: sicut etiā ratio apprehendens infinitas diuitias, infinitū honorē, infinitum tps &c. vt quedā bona. Ex parte autem concupiti duplex assignatum est obīm. ſ. finis & id qđ est ad finē. & ex horū differētia reddit ratio infinitatis concupiscentie rationalis. Ex eo enī q̄ id qđ est ad finē cōmensurātū opz esse fini, oē concupitum ꝓpter finem est finitū: ac per hoc oē natūr concupitū est finitū: q̄ propter naturam vt finē. Ex eo aūt q̄ finis sine mensura appetitur & ratio de eo q̄ ꝑm se est ad finē facit finē. ꝓinde est vt rationalis ꝓcupiscentia sit q̄dā infiniti. ¶ Non est autē vtrobiq; idem infinitatis modus scz in honore infinito concupito: & in honore vt fine concupito. In primo enim infinitas est quasi pars rei appetite. In secundo vero est modus quo res appetita terminat appetitū. In primo namq; reputante aliquo fore sibi bonum habere infinitas diuitias, concupiscit hoc totū. ſ. diuitias infinitas. In secundo vero reputante aliquo summum bonū in voluptate vel diuitijs &c. concupiscit talia vt finem qđ est concupiscere absq; determinatione alicuius quantitatis: & est talis absq; mensura aliqua terminate appetitum: & hec infinitas attenditur penes negationem termini in obiecto. Illa vero quasi penes positionem infinitatis in eodem.

¶ Circa secundam rationem dubium occurrit: quia ꝑm illam cōcupiscentia naturalis est infinita: probatur cōcupiscentia naturalis aut tendit in aliquid vt finē aut non. si tendit in aliquid vt finem, ergo est infinita: q̄ finis infinite appetitus. si in nihil tendit vt finem sequitur primo q̄ est infinita: quia omnis actus tendens ad aliquid sine fine est infinitus: sequitur secundo q̄ nullum delectabile appetitur naturali concupiscentia: quia delectabile per se appetitur: vt patet in. 10. ethi. & finis rationem habet.

¶ Ad hoc ꝺ: q̄ concupiscentia naturalis & rationalis conueniunt in hoc: q̄ virtꝰq; est passio animalis: & tendit in bonum ꝑm virtꝰq; rationē boni. ſ. finis & ꝓpter finem, seu per se & per aliud: vt patet in operibus animaliū, hirundo enim appetit apprehensam paleam: vt bonum vtile ad nidum &c. appetit vero apprehensum delectabile in cibo & generatione ꝓpter se, differūt autē in hoc, q̄ illa a natura dirigitur, hec a ratione. Directio autē appetitus a natura manifeste patet in appetitu naturali in quo liquet ad nullam rem esse inclinationem, nisi commensuratam nature: non enim materia appetit formam, nisi ꝓportionatam sibi neq; grauitas inclinat ad locum, nisi ꝓportionatus sibi neq; corpus animalis inclinatur in calidum & frigidū nisi ꝓportionatum sibi. vnde oēm appetitum naturalis est commensuratū seu ꝓportionatum nāe: & non est res ꝑm se. nisi forte p accidens res aliq̄ se sit ꝓportionata illi nature: vt esse deorsum per se cōmēsuraf graui ac ꝓhoc magis & maxime appetit. Concupiscētia autē nālis nō differt ab appetitu naturali quo ad oēm ſz quo ad modū: nāt⁹ q̄dē & aliter appetere cibū necessarius inmodo differūt: q̄ aliter appetere est appetere illum apprehēdendo q̄ actum ꝓriū nāliter ꝛo est absq; cognitione & ꝓpio actu inclinationē hꝛe in illū: quatenꝰ igit cōcupiscētia nālis in oēm tendit apprehēsum, in finē & ꝓ finē rēdit, sicut nos ꝛo a nā dirigitur, finis ille modificatur cōmēsuratione ad nāz: q̄ est ordinari ad naturā vt ad finē nō apprehēsuz sed inditū: et propterea repugnat obo cōcupiscētie naturalis appeti vt finis simplr: sicut repugnat ei appeti absq; cōmensuratione ad naturā. Concupiscentia autē rationalis: q̄ ad obiectum apprehēsum ꝑm se tendere permittitur reputante aliquo id sibi pro bono ex ipsa commensuratione obiecti ad rationem infinitate modificatum fortitur effectum. Ex eo enim quod in voluptate constituit quis finem voluptas non commensatur illius rationi vt appetibile, nisi vt infinite appetibile: vt patet. Est ergo differentia inter rationalis & naturalis concupiscentie obiectum: non q̄ alterius finis, alterius id quod est ad finem obiectum est ſz q̄ alterius ſz rationalis obiectum & est finis & habet totaliter rationem finis. alterius vero ſz naturalis obiectum est sit finis non tñ habet totaliter rationem finis. Tum q̄ habet rationem modificati ad naturam. Tum quia ordinatur ad alium finem inditum scilicet naturā. Ad obiectionem ergo primam patet quid dicendum est: formaliter tamen dicito q̄ concupiscentia naturalis tendit in aliquid dupliciter, ſz vt apprehensum & vt inditum: & concedito & stando in apprehensis tendit in aliquid vt finem: sed non vt totaliter exercentem rationem finis: q̄ tota latitudo suoꝝ obiectorum apprehensorum subordinatur nature vt fini. Et propterea nō est infinita: sed terminata ad obiectum apprehensum terminum & finem: vt dictum est. Ad secundam vero dicitur eodem modo q̄ delectabile est ꝑm se formaliter obiectum & finis naturalis concupiscentie, modificatum tamē commensuratione ad naturam: & subordinatum fini indito: qui est natura propter q̄ concupiscētia naturalis ipsius delectabilis satiatur: rationabilis autem concupiscentia delectabilis insatiabilis est: vt patet in personis deditis venereis.

¶ Circa rꝛsponsionem ad primum in eodem articulo aduerte quod illa verba litere ꝓout concupiscitur semel in actu replicāda sunt super secundo mēbro: ita q̄ sensus est: q̄ concupiscibile ꝓout cōcupiscitur semel in actu est finitum: vel q̄ est finitum ꝑm rem, vel q̄ est finitum ꝑm apprehensionem. potest enim concupisci semel in actu tam finitum quam infinitum secundum rem: vt patet in concupiscente simul infinitam pecuniam: apponit autem has duas conditiones, scilicet vnitatis & actualitatis: quia plurium cōcupiscentiarum nihil prohibet infinitum concupiscibile esse obiectum: & similiter concupitum in potentia potest infiniti rationem: sed semel & in actu concupitum non nisi finitum vel vt finitum est. Apposuit autem autor verba illa inter primum & secundum membrum in litera: cum tamen vtrique membro preposita clariorem effecissent sensum predictum vt merita ipsius finiti secundum rem a finito secundum rationem discerneret: finitum enim ꝑm rem ex parte sui habet quod semel in actu concupiscatur. Infinitum autem non ex parte sui facit rationis apprehendentis vt finitum habet vt semel in actu concupiscatur.

lectetur, non requiritur q̄ ōia consequatur que cōcupiscit: sed in quolibet concupito quod consequitur delectatur.

¶ De delectatione ſm se. Questio. 31.

DEinde Considerandū est de delectatione ꝛ tristitia. ¶ Circa delectationē vero considerāda sunt quatuor. Primo de ipsa delectatione ſm se. Scō de causis delectationis. Tertio de esse cribus eius. Quarto de bonitate ꝛ malitia ipsius. ¶ Circa primū querunt octo. Primo vtrū delectatio sit passio. Scō vtrū sit in tēpore. Tertio vtrū differat a gaudio. Quarto vtrū sit in appetitu intellectiuo. Quinto de cōparatione delectationum superioris appetitus ad delectationē inferioris. Sexto de cōparatione delectationū sensitiuarū adinuicē. Septimo, vtrū sit aliqua delectatio nō naturalis. Octauo vtrum delectatio possit esse contraria delectationi.

¶ Utrum delectatio sit passio. Articulus. 1.

AD primū Sic pcedit. Uī q̄ delectatio nō sit passio. dañ. enī in. 2. lib. distinguit opationē a passione: dicēs q̄ opatio est motꝰ q̄ est ſm nām, passio vero est motꝰ contra nām: ſz delectatio est opatio: vt pbs dicit in. 7. ꝛ. 10. ethi. ergo delectatio non est passio. ¶ p̄. Pati est moueri: vt dr in. 3. phy. ſz delectatio non cōsistit in moueri, sed in motū esse: cauſatur enī delectatio ex bono iam adepto. ergo delectatio non est passio. ¶ p̄. Delectatio consistit in quadam perfectione delectati: perficit enī operationez vt dicitur in. 10. ethi. sed perfici nō est pati vel alterari, vt dicit in. 7. phyſi. ꝛ in. 2. de anima. ergo delectatio non est passio.

Sed contra Est, q̄ Aug. in. 10. ꝛ. 14. de ciui. dei, ponit delectationem siue gaudium vel letitiam inter alias passiones anime.

Rñdeo Dōm, q̄ motus appetitus sensitiui ppie passio nominatur sicut supra dictuz est. affectio autem quecunq; ex apprehensione sensitiua procedēs est motus appetitus sensitiui. hoc autem necesse est cōpetere delectationi. nam sicut pbs dicit in. 1. rheto. delectatio est quidā motus anime, ꝛ cōstitutio simul tota ꝛ sensibilis in naturā existentē. Ad cuj intelligēdū cōsiderādū est q̄ sicut ptingit in rebꝰ nālibꝰ aliqua cōsequi suas pfectiones naturales, ita hoc ptingit in animalibꝰ: ꝛ q̄uis moueri ad perfectionē non sit totū simul: tñ pſequi naturalē perfectionē est totū simul. Hec autē est differētia inter animalia ꝛ alias res naturales, q̄ alie res naturales qñ cōsequuntur in id q̄ cōuenit eis ſm naturā, hoc nō sentiunt: sed animalia hoc sentiunt. ꝛ ex isto sensu cauſat quidā motus anime in appetitu sensitiuo. ꝛ iste motus est delectatio. Per hoc ergo q̄ dicit q̄ delectatio est motus anime, ponit in gñe: per hoc aūt q̄ dr cōsistutio in existentē naturā, id est in id qō existit in natura rei, ponitur cauſa delectationis. ſ. presentia connaturalis boni. Per hoc autem q̄ dicitur simul tota, ostendit q̄ consistutio nō debet accipi prout est in cōstituri: sed put est in cōstitutū esse quasi in termino motus: nō enī delectatio est gñatio, prout plato posuit, sed magis cōsistit in factū esse, vt dicit in. 7. ethi. Per hoc autem q̄ dicitur sensibilis, excluduntur perfectiones rerum insensibiliū in quibus nō est delectatio. Sic ergo patet q̄ cum delectatio sit motus in appetitu animali cōsequens apprehensionem sensus, delectatio est passio anime.

Ad primū Ergo dōm, q̄ opatio cōnaturalis nō impedita est pfectio scōa: vt hr in. 2. de aia. ꝛ tō q̄n cōstituit res in ppria opatione ꝓnaturali ꝛ nō impedita, sequitur delectatio q̄ cōsistit in perfectū esse: vt dictū est. sic ergo cū dr q̄ delectatio est opatio, nō est predicatio p essentiā sed p causam. ¶ Ad scōm dōm, q̄ in animali duplex motus pſiderari pōt vnus ſm intentionē finis, qui pertinet ad appetitū. aliꝰ ſm executionē qui ptinet ad exteriorē operationē. Licet ergo in eo qui iam consecutus est bonū in quo delectatur, cesset motus executionis, quo tendit ad finē: non tñ cessat motus appetitiue partis: que sicut prius desiderabat nō habitū, ita postea delectatur in habito. licet enī delectatio sit quies quedā appetitus considerata presentia boni delectantis q̄ appetitui satisfacit: tamē adhuc remanet immutatio appetitus ab appetibili ratione cuius delectatio motus quidā est. ¶ Ad tertium dōm, q̄ quāmuis nomen passionis magis proprie conueniat passionibus corruptiuis ꝛ in malum tendentibus. sicut sunt egritudines corporales, ꝛ tristitia, ꝛ timor in anima. tamen etiam in bonum ordinantur alique passiones: vt supra dictum est. ꝛ secundum hoc delectatio dicitur passio.

¶ Utrum delectatio sit in tempore. Artic. 2.

AD ſc̄m Sic procedit. Uī, q̄ delectatio sit in tpe. delectatio enī est motus quidā vt in. 1. rheto. pbs dicit, sed motus ois est in tpe. ergo delectatio est in tpe. ¶ p̄. Diuturnū vel morosum dr aliquid ſm tps: ſz alique delectationes dñr morose. ergo delectatio est in tpe. ¶ p̄. Passiones anime sunt vnius generis, sed alique passiones anime sunt in tempore ergo ꝛ delectatio.

Sed cōtra est, q̄ pbs dicit in. 10. ethi. q̄ ſm nullum tempus accipiet quis delectationem.

Rñdeo Dōm, q̄ aliquid ptingit esse in tpe dupliciter. vno mō ſm se, alio mō per aliud, ꝛ quasi per accns. Quia enī tps est numerꝰ successiuoꝝ, illa ſm se dicunt esse in tpe, de quorū rōne est successio, vel aliquid ad successionē ptinens: sicut motus, quies, locutio, ꝛ alia hmōi. ſm aliud vero ꝛ nō per se dicūtur esse in tpe, illa de quorum ratione non est aliqua successio, sed tñ aliqui successiuo subiacent: sicut esse hoiem de sui ratione nō habet successionē, non enī est motus, sed terminus motus vel mutationis. ſ. gñationis ipsius: sed q̄ humanuz esse subiacet cauſis transmutabilibꝰ, ſm hoc homine esse est in tpe. Sic igit dōm est q̄ delectatio ſm se quidē nō est in tēpore: si est enī delectatio bono iam adepto, q̄ est quasi terminus motus: sed si illud bonum adeptum trāsmutationi subiaceat, erit delectatio per accidens in tempore. si autem sit omnino intransmutabile delectatio non erit in tempore, nec per se, nec per accidens.

Ad primū Ergo dōm, q̄ sicut dr in. 3. de anima, motꝰ duplex dicit. Uno mō, qui est actus imperfecti, ſcz exitis in potētia in cōtum hmōi: ꝛ talis motus est successiuus ꝛ in tpe. Alius aūt motꝰ est actus pfecti. i. exitis in actu: sicut intelligere, sentire, ꝛ velle, ꝛ hmōi, ꝛ etiā delectari, ꝛ hmōi motꝰ nō est successiuus: nec per se in tpe. ¶ Ad secundū dōm, q̄ delectatio dicit morosa vel diuturna ſm q̄ per accidens est in tēpore. ¶ Ad tertium dōm, q̄ alie passiones non habent pro obiecto bonum adeptū sicut delectatio. vnde plus habent de ratione motus imperfecti quam delectatio, ꝛ per consequens magis delectationi conuenit non esse in tempore.

¶ Utrū delectō differat a gaudio. Art. 3.

AD tertiū Sic pcedit. Uī, q̄ gaudium sit omnino idē q̄ delectatio. Passiones enī anime differunt ſm obiecta: sed idem est obm gaudij ꝛ delectationis. ſ. bonū adeptum. ergo gaudium est omnino idem quod delectatio. ¶ p̄. Unus motus non terminatur ad duos terminos: sed idem est motus qui terminatur ad gaudium ꝛ delectationem scilicet concupiscentia. ergo delectatio ꝛ gaudium sunt omnino idem. ¶ Preterea. Si gaudium est aliud a delectatione: videtur q̄ pari ratione ꝛ letitia ꝛ exultatio ꝛ iocunditas significent aliquid aliud a delectatione. ꝛ sic erūt omnes diuerse passiones quod videtur esse falsum. nō ergo gaudium differt a delectatione.

Sed contra Est, q̄ in brutis animalibus non dicimus gaudiū, sed in eis dicimus delectationē. nō ergo est idem gaudium ꝛ delectatio.

Rñdeo Dōm, quod gaudiuz vt Auicenna dicit in lib. suo de anima, est quedaz species delectationis. ¶ Est

¶ Super. q. 31. Ar. 1. ſ. 1. artic. q. 31. collige requisita ad delectationē: et vide de qbꝰ exigi subiectū ſ. art. 5. cor. 1. 4. obm ꝛ tres actus. ſ. cōiunctionis ecx: que diuersimode fit (vt inferius pz) quā figit ly cō ſ. 3. art. 14. ad 12. stitutio cognitionis tā obi & coniunctionis: ꝛ hāc figit ly sensibilis ꝛ immutationis appetitus q̄ est formalis delectatio: ꝛ hanc figit ly motꝰ animi, obm exigit cōnaturalitatē & figit ly natūrā exhitez: coniunctio vero exigit simultatē quā figit ly tota simul. Et sic difficultio adunat ois que inferius sigillatim discutiēda sunt. ¶ Scō vero nota q̄ illa verba ſ. bonuz adeptū sit omo intransmutabile delectatio nec q̄ sic nec p accīs inerit in tpe intelligūt de bono adepto vt adepto: ita q̄ non solum ipm ſm se, sed vt adeptū sit omo intransmutabile. quare erit bonuz beans in patria. ¶ Tertio aduertē q̄ illa verba in calce totius articuli. ſ. q̄ illis nolbus ſcz letitia exultatione ꝛ iocunditate non vtimur, nisi in naturis rationalibus, intelligenda sunt ſm ppietatē q̄ ſcz non vtimur eis proprie, nisi in rationalibus. Dico autem hoc propter exultationē, que etiā pecoribus attribuitur: vt Augu. dicit in epla ad dardanum: ꝛ in pſal. Montes exultauerunt vt arietes: ꝛ colles sicut agni ouium.

ſ. q. 35. art. 2. et 7. cor. et q. 41. ā. 3. co. 7. 5 di. 17. q 1. art. 2. ad 3. et 4. d. 49 q. 3. ā. 5. q. 1. ad 3.

¶Super Articulum quartum.

Q3rca dicta in. 4. articulo scotica subtilitas discutienda occurrit. Ipse n3q3 q3: vt supernus allegatū est: ponit in volūtate non solū operationes, sed passiones illas liberas, istas naturales. Illas a voluntate in voluntate, istas in volūtate ab obo. vñ in. 3. sen. di. 15. ex ppōsito probare nititur tristitiā in voluntate non esse operationē eius, sed passionē quadrupl'r. primo q̄s est operatio aut ē velle aut nolle: ſz nō est velle vt ps: nec nolle, vt proba tur, qz deus z bri pñt nolle: z tñ non pñt tri stari. scdo, qz summe nolente forte aliquid euenire, si vltō eueniat tristabit: z tñ in eo nō fict aliqua op̄atio sim pl'r nec ſm aliquē gra dū: qz iā ponit q̄ sum me noluit, tertio qz o peratio ē immediate in pñte volūtatis vt ps de velle et nolle. Tri stari aūt nō est i pñte volūtatis, cum nolitū aduenit. Ꝯtio qz opō ēt a volūtate z i vo lūtate: tristitia ār est q̄ dā in volūtate, ſz nō a volūtate. Est em̄ ō his q̄ nobis nolētib⁹ acci dunt. ¶Ad euidētiā huiꝰ difficultatis mote p̄m tractatu. f. de dele ctatiōe, qt oppositoꝝ eadē est disciplina nec ſſert⁹ spāliʒ q̄reret de tristitia an sit in volū tate. Scito q̄ si sole de lectatiōes z tristitie es sent passiones: cū ipse cōsequant altos motꝰ appetitus amorē et o diū formal'r vel ꝑtualiter: nihil em̄ delectat nisi amatū: z nihil cō tristat nisi odio habi tū seu nolitū: dōm vi derē⁹ q̄ passiones dif ferūt ab opōnib⁹ i vo lūtate: qz ille immediate sunt illi, hę aūt media nibus illis, sed qm̄ vt ex dictis pt̄z, amor est pria passio, q̄ tñ in vo luntate manifeste est opatio. Jō nō pōt ta lis pāsio vlr assigna ri passionib⁹ trāslatis in volūtatē, ꝓpter qō ad tales passiones de scēdendo, dico q̄mo. primo q̄ tā delectatio q̄ tristitia est a volun tate z in volūtate ꝓba tur ois motꝰ voluntatis est a duobus moro ribꝰ, altero quo ad ſpecificationē. altero quo ad exercitiū: z motꝰ q̄ ad primū est ōm, q̄ ad ſcm ſo est triplex. deus nā, z libertas, vt ex supradictis pt̄z. z quoctūq; horuʒ cau sante voluntas ipsa causat: vt ex supradictis pt̄z. Igit ois mo tus volūtatis causat a voluntate q̄ ad exercitiū actꝰ, ab obiecto autem quo ad ſpecifica tionē determinatur.

I.q. 35. ā. 1. cor. 2. 1. dist. 45. ā. 1. col. 2. 4. dist. 49. q. 3. ā. 1. q. 1. 2. 3.

Delectatio igitur et tristitia cum sint animi motus ſecundum appetitum intellectivum: vt modo loquimur a voluntate sunt z in voluntate: quia immanentes actus sunt. ſecundo quod delectatio propriē loquendo non est velle, nec tristitia nolle, ꝓbatur. quia superius fruitio actus ſpecie distinctus est contra velle z intende re: constat aūt q̄ delectatio in volūtate aut est fruitio aut eius ſpecies. Et pa ri ratione tristitia vt ibi inuenitur distinguēda videt a nolle: z hoc loquendo ēm ꝓsiderandū q̄ sicut sunt quedā ꝓcupiscē tie naturales, quedā aūt non naturales: sed ꝓsequunt rationē: vt supra dictū est: ita etiā delectationū quedā sunt naturales: z q̄dam nō naturales que sunt cū ratione. Vel sicut dam. z greg. nice. dicūt: quedā sunt corpora les, quedā a ialeꝰ q̄ in idem redit. Delecta mur em̄ z in his que naturaliter concupiſci mus ea adipiscentes: z in hīs q̄ concupiſci mus ſm rationē. sed nomen gaudij non hz locū nisi in delectatione q̄ consequit rōnem vñ gaudiū non attribuimus brutis ialib⁹: sed solū nomen delectationis. omne aūt̄ q̄ cōcupiſcimus ſm naturā possumus etiā cū delectatione rōnis cōcupiſcere: ſz nō ecōuer ſo. vñ de oībus de quibus est delectatio pōt esse gaudiū in habentibus rationē: quāuis non semp de oībus sit gaudiū: qñq; em̄ ali quis sentit aliquam delectationem ſm cor pus, de qua tamen nō gaudet ſecundum ra tionem. Et ſecundum hoc patet quod dele ctatio est in his plus quam gaudium.

Ad primū ergo dōm, q̄ cū ōm ap petitus ialis sit bonuz apprehēſum, diuersitas apprehēſionis ptinet quodammō ad diuersitatez obiecti. z sic delectationes ialeꝰ q̄ dicūtur etiā gaudia, distinguunt̄ a delectationib⁹ corporalibus: q̄ dr̄ solū delectationes ſicut z de concupiſcētijs supra dcm̄ est. ¶Ad ſcōm dōm, q̄ ſi milis dria inuenit̄ etiā in cōcupiſcentijs: ita q̄ delectatio rñdeat cōcupiſcentie, z gaudiū respondeat desiderio, quod magis videtur pertinere ad cōcupiſcētiā animalē. z sic ſm differentiam motus est etiam dria quietis. ¶Ad tertium dōm, q̄ alia nomina ad dele ctationem pertinentia sunt imposita ab effe ctibus delectationis: nā letitia imponit̄ a di latatione cordis, ac ſi diceret latitia: exulta tio vero ꝺr̄ ab exterioribus ſignis delectatio nis interioris q̄ apparēt extertus, quantū ſz interius gaudiū pſilit ad exterio. tocū ditas vero ꝺr̄ a quibusdā ſpecialibus letitie ſignis vel effectibus. z tñ oia ista noīa viden tur pertinere ad gaudiuz: non enim vtimur eis nisi in naturis rationabilibus.

Ꝯtrum delectatio sit in appetitu intellectiuo. Artic. 4.

A D quartū Sic pceditur. Videtur q̄ delectatio nō sit in appetitu intellecti uo. Dicit enim pḥs in primo rheto. q̄ delectatio est motus quidā ſenſibilis qui nō est in parte intellectiua. ergo delectatio nō est in parte intellectiua. Ꝑ. Delectatio est passio quedam, ſed omnis passio est in appetitu ſenſitiuo. ergo delectatio nō est ni ſi in appetitu ſenſitiuo. Ꝑ. Delectatio est cōmunis nobis z brutis. ergo non est nisi in parte que nobis z brutis communis est.

Sed contra Est, q̄ in pſal. dicit, Delectare in dño, ſz ad deum non pōt extendi appetitus ſenſiti uus: ſed ſoluz intellectiuus, ergo delectatio potest esse in appetitu intellectiuo.

Rñdeo dōm, q̄ sicut dictū est, dele ctatio quedā ſequit̄ apprehē ſionē rōnis, ad apprehēſionē autē rōnis nō ſolū ꝓmouet̄ appetitus ſenſitiuus per applī catione ad aliquid particulare: ſed etiā ap petitus intellectiuus qui dicit̄ voluntas. et ſm hoc in appetitu intellectiuo, ſiue in volū tate est delectatio q̄ dr̄ gaudiū, nō autē dele ctatio corpalis. hoc tñ interest inter delecta tionē vtriuſq; appetit⁹: q̄ delectatio appeti tus ſenſibilis est cū aliq̄ trāſmutatione cor porali. delectatio aūt̄ appetitus intellecti ui nihil aliud est q̄ ſimpl'r motus volūtatis z ſm hoc aug. dicit in. 4. de ci. dei: q̄ cupidi tas et letitia nihil est aliud q̄ voluntas in eorum consecutione que volumus.

Ad primū Ergo dōm, q̄ i illa diffi nitione pḥi ſenſibile po nitur cōiter ꝓ quacūq; apprehenſione dicit em̄ pḥs in. 10. ethi. q̄ ſm oēm ſenſum est de lectatio: ſi'r aūt̄ z intel'm, z ſpeculationē. Vel pōt dici q̄ ipse diffinit delectationē ap petitus ſenſitiui. ¶Ad ſecundū dōm, q̄ de lectatio habet rationē passionis propriē lo quēdo, in q̄tuz est cū aliqua trāſmutatione corpali. z sic non est in appetitu intellectiuo ſed ſm ſimplicē motū: ſic em̄ etiā est in deo z in angelis: vnde dicit pḥs in. 7. ethi. q̄ deus vna ſimplici operatione gaudet. Et diony. dicit in fin. cele. hierar. q̄ angeli non ſunt ſu sceptibiles noſtre paſſibilis delectatiōis, ſz cōgaudent deo ſm incorruptionis letitiam. ¶Ad tertiū dōm est, q̄ in nobis nō ſolū est delectatio in qua cōicamus cum brutis: ſed etiā in qua cōicamus cū angelis. vñ ibidem diony. dicit, q̄ ſancti hoies multotiens fiunt in participatione delectationū angelicaruz. z ita in nobis est delectatio non ſolum in ap petitu ſenſitiuo in quo cōicamus cum bru tis: ſed etiaz in appetitu intellectiuo in quo communicamus cum angelis.

¶Utrū delectationes corporales z ſenſibi les ſint maiores delectationibus ſpiritualib⁹ z intelligibilibus. Artic. 5.

I D quintū Sic pceditur. Videtur, q̄ delectationes corporales z ſenſi biles ſint maiores delectationi bus ſpiritualibus intelligibili bus. Omnes enim aliquam delectationem ſequuntur ſm pḥm in. 10. ethi. ſed plures ſe quuntur delectationes ſenſibiles q̄ delecta tiones ſpirituales intelligibiles. ergo dele ctationes corporales ſunt maiores. Ꝑ. Pre terea. Magnitudo cauſe ex effectu cognoſci tur: ſed delectationes corporales habēt for tiores effectus: tranſmutāt em̄ corpus z in quibusdā inſanias facūt: vt dicit in. 7. ethi. ergo delectationes corporales ſunt fortio res. Ꝑ. Preterea. Delectationes corporales oportet temperare et refrenare propter ea

I.q. 31. ā. 4. co. 2. 4. dist. 49. q. 3. ā. 1. q. 1. ethi. li. 13. co. 1. et. 11. met. l. 7. co. 5. li.

patet quod cū de ratione delectationis dicitur quod est tota ſimul intelligi tur de ea per ſe: licet per accidens contingat oppositum. Continuatio enim in qua delectatio conſiſtit: non est ſucceſſiua niſi ratione motus adiuncti, vt hic dicitur: z ex hoc ipſo deficit a perfectione delectationis illa que hoc accidens habet annexum ex quo nō est tota ſimul. Delectatio igitur ſecundū ſe est tota ſimul z abſq; tēpore vt in articulo ſecundo diſcuſſum est: per accidens autem

¶Super articulum quintum.

In articulo quin to nota illa verba vnde delectationes ſenſibiles nō ſunt tote ſimul. Ex hoc em̄

rum vehementiam: sed delectationes spirituales non oportet refrenare. ergo delectationes corporales sunt maiores.

Sed Cōtra est, q̄ dr in psal. q̄s dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo. Et phs dicit in 10. ethi. q̄ maxima delectatio est que est fm operationem sapientie.

Rñdeo Dīm, q̄ sicut iaz dictū est, delectatio puenit ex cōiunctione puenientis cū sentiē cognoscib. In opibus aūt aie precipue sentitiue et intellectiue est h̄ p̄sideradū q̄ cū nō transeāt in māz exteriorem, sunt actus vel pfectiones agentis. s. intelligere, sentire, velle et hmōi: nā actiones q̄ trāseūt in exteriorē māz, magis sunt actiones et pfectiones mē transmutate: motus em̄ est actus mobilis a mouente. Sic igit predicte actiones aie sensitiue et intellectiue, et ipse sunt q̄dā bonū agentis: et sunt etiā cognite p̄ sensum vel intellm: vñ ēt ex ipsis cōsurgit delectatio, et nō solū ex eoz obiis. Si igit apparētur delectationes intelligibiles delectationib⁹ sensibilib⁹ fm q̄ delectamur in ipsis actionibus (puta in cognitione sensus: et in cognitione intellūs) non est dubiū q̄ multo sunt maiores delectationes intelligibiles q̄s sensibiles: multo em̄ magis delectat hō de hoc q̄ cognoscit aliq̄d intelligēdo q̄s de hoc q̄ cognoscit aliquid sentiendo: qz intellectualis cognitio et perfectior est, et etiā magis cognoscit: qz intellūs magis reflectit supra actū suum q̄s sensus: est etiā cognitio intellectiua magis dilecta. nullus em̄ est qui nō vellet magis carere visu corpali q̄s visu intellectuali eo mō quo bestie vel stulti carēt: sicut aug. dicit in lib. de ci. dei. Sed si cōparent delectationes intelligibiles spūales delectationib⁹ sensibilib⁹ corpalibus, sic fm se et simplr loquendo delectationes spirituales sunt maiores: et hoc apparet fm tria que requiruntur ad delectationē. s. bonū coniunctū, et id cui cōiungitur, et ipsa cōiunctio. Nā ipsum bonū spūale est maius q̄s corporale bonū: et est magis dilectū. cui⁹ signū est q̄ hoies etiā a maximis corpalib⁹ voluptatib⁹ abstinēt, vt nō perdant honorē qui est bonū intelligibile. sīr etiā ipsa pars intellectiua est multo nobilior, et magis cognoscitiua q̄s pars sensitiua. Cōiunctio etiā vtriusq; est et magis intima et magis perfecta: et magis firma. Intimior quidē est: qz sensus sistit circa exteriora accidentia rei, intellectus vero penetrat vsq; ad rei essentiam. obiectū em̄ intellectus est q̄ quid est: perfectior autē est q̄ coniunctioni sensibilis ad sensum adiungitur motus qui est actus imperfectus: vñ et delectationes sensibiles non sunt tote simul, sed in eis aliq̄d pertrāsit et aliq̄d expectat cōsummandū: vt ptz in delectatione ciboz et venereoz: sz intelligibilia sunt absq; motu: vnde delectationes tales sunt tote simul. Est etiam firmior: qz delectabilia corporalia sunt corruptibilia et cito deficiunt, bona vero spiritualia sunt incorruptibilia. ℣ Sed quo ad nos delectationes corporales sunt magis vehemētes propter tria. Primo qz sensibilia sunt magis nota quo ad nos q̄s intelligibilia. Secundo etiam qz delectationes sensibiles cuz sint passiones sensitiui appetitus sunt cū aliqua trāsmutatione corporali: q̄ non contingit in delectationibus spiritualibus nisi p̄ quandā redundantiā a superiori appetitu ad inferiorē. Tertio qz delectationes corporales appetuntur vt medicine quedam contra corporales defectus vel molestias ex quibus tristitie quedā sequuntur. vñ delectationes corporales tristitijs hmōi superuenientes magis sentiunt, et per pōs magis acceptant q̄s delectationes spūales q̄ nō hūt tristitias cōtrarias: vt infra dicetur.

Ad primū Ergo dīm, q̄ iō plures sequunt delectationes corporales: qz bona sensibilia sunt magis et pbr nota, et ēt qz hoies indigēt delectationib⁹ vt medicinis p̄ mūltiplices dolores et tristitias: et cū pl̄es hoiz nō possint attingere ad delectationes spūales q̄ sunt ppue ꝓtuosoz: pōs est q̄ declinēt ad corporales. ¶ Ad scām dīm, q̄ transmutatio corporis magis ꝓtingit ex delectationib⁹ corpalib⁹ inquātū sunt passiones appetitus sensitiui. ¶ Ad tertiuz dīm, q̄ delectationes corporales sunt secundum partem sensitiuam, que regulatur ratione: et ideo indigent temperari et refrenari per rationē, sed delectationes spirituales sunt fm mentem, que est ipsa regula: vnde sunt fm seipsas sobrie et moderate.

¶ Utrum delectationes tactus sint maiores delectationibus que sunt fm alios sensus. Arti. 6.

Ad tertū Sic pcedit. Uī q̄ delectationes que sunt p̄z tactū nō sint maiores delectationibus q̄ sunt fm alios sensus. Illa em̄ delectatio videt esse maxima qua exclusa gaudiū oē cessat, sed talis est delectatio q̄ est fm visuz. Dicitur em̄ tobie. 5. Quale gaudium erit mihi qui in tenebris sedeo et lumē celi nō video. ergo delectatio que est per visum est maxima inter sensibiles delectationes. ¶ p̄. Unicuiq; fit delectabile illud q̄s amat, vt phs dicit in 1. rheto. sed inter alios sensus maxime diligitur visus. ergo delectatio que est p̄z visuz est maxima. ¶ p̄. Principium amicitie delectabilis maxime est visio: sed causa talis amicitie est delectatio. ergo fm visuz videtur esse maxime delectatio.

Sed contra Est q̄ phs dicit 1. 3. ethi. q̄ maxime delectationes sunt fm tactum.

Rñdeo Dīm, q̄ sicut iam dictū est: vnūq̄q; inēstū amat efficit delectabile: sensus autē vt dr in. 1. meta. propter duo diligunt. s. ppter cognitionē et pp utilitatem: vñ et vtroq; modo contingit esse delectationē fm sensum. Sed qz apprehendere ipsam cognitionē tanq̄ bonum quoddam proprium est hoīs, ideo prime delectationes sensuum q̄. s. sunt fm cognitionē sunt ppue hominū: delectationes autē sensuum inēstum diligunt ppter utilitatē, sunt cōes oibus animalib⁹. Si igit loquamur de delectatione sensus que est ratione cognitionis, manifestū est q̄ fm visum est maior delectatio q̄s fm aliquem alium sensum. Si autē loquamur de delectatione sensus q̄ est ratione utilitatis: sic maxima delectatio est p̄z tactū. utilitas em̄ sensibilium attendit fm ordinē ad conseruationē nature animalis, ad hanc autem utilitatē propinquius se habēt sensibilia tactus. Est enim tactus cognoscitiuus eoz ex quibus consistit animal. s. calidi et frigidi, et humidi et sicci: et huiusmodi: vnde fm hoc delectationes que sunt secundum tactū sunt maiores: quasi sint propinquiores, et ppter hoc etiā animalia alia que non habent delectationem scām sensum nisi ratione utilitatis non delectātur fm alios sensus nisi in ordine ad sensibilia tactus. Neq; enim ossibus lepozum canes gaudent, sed cibatione: neq; leo voce bouis, sz comestione: vt dicitur in. 3. ethic. Cum igitur delectatio tactus sit maxima rōne utilitatis: delectatio autē visus rōne cognitionis. si quis vtrāq; cōparare velit: inueniet simpliciter delectationem tactus esse maiorem delectatione visus secūdū quod consistit infra limites sensibilis delectationis: quia manifestum est q̄ id quod est naturale, in vnoquoq; est potentissimum. Huiusmodi autem delectationes tactus sunt ad quas ordinantur concupiscētie naturales: sicut cibi, et venerea, et huiusmodi. Sed si consideremus delectationes visus secūdum quod visus deseruit intellectui: sic delectationes visus erunt potiores ea ratione qua et intelligibiles delectationes sunt potiores sensibilibus.

Ad primū Ergo dīm, q̄ gaudium: sicut supra dictum est: significat animalem delectationem, et hec maxime pertinet ad visum: sed delectatio naturalis magis pertinet ad tactum.

¶ Ad secundum dicendum, quod visus maxime diligitur propter cognitionē: eo quod multas rerum differētias nobis ostendit: vt ibidem dicitur. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ visus alio modo delectatio est causa amoris carnalis: et alio modo visio: nam delectatio et maxime que est secundum tactum est causa amicitie delectabilis per modū finis. visio autē est causa sicut vnde est principiū motus inquantum per visum amabilis imprimit speciem rei que allicit ad amandum, et ad cōcupiscendam eius delectationem.

aliquis est non tota simul et in tempore.

¶ Super articulum sextum.

Ad articulo sexto aduerte, q̄ cum dicitur quod delectationes tactus sunt ad quas ordinantur concupiscentie naturales: potest tripliciter intelligi. primo cum precisione: vt scilicet ad solas delectationes sensuum inquantum vtiles, que appellantur in litera delectationes tactus, ordinentur concupiscentie naturales: et hunc sensum insinuat distinctio harum delectationum contra delectationes sensuum inquantum faciunt cognoscere: cum ille sint naturales, iste non: et ideo ille potiores. Sed contra hunc sensum occurrit auctoritas Aristot. in primo rhetorice capitulo decimotertio ponens concupiscentias et delectationes naturales, quecunque sunt nen per estimare aliquid: et subdit quod tales sunt quecunque dicuntur esse naturales et subiungit de sensibus omnibus. Et confirmatur ratione: quia pulchra delectant visum: et similiter suaues sonus et etiam soni absque omni utilitate, et absque existimatione, sola naturali conuenientia: vt experientia testatur. Secundo igitur possunt intelligi secundum excellentiam vt scilicet ad primas delectationes maxime ordinentur cōcupiscentie naturales. Et ex hoc habet intentum author, ex naturalitate: quia ex hoc quod naturale est potentissimum in vnoquoq;, magis naturale est potentius: ac per hoc delectationes ille ad quas precipue ordinantur concupiscentie naturales sunt maiores. Potest etiaz tertio dici: quod licet ambe delectationes scilicet tactus et visus sint secundum se naturales cum suis concupiscentijs: comparate tamen adinuicem delectatio visus habet rationem animalis, et delectatio tactus naturalis: quia tactus fundamentū esse et necessariū na-

22. q. 15 ā. 3. cor. 2. q. 141 ā. 4. co. et ad. 3. et ā. 7. cor. 2. 4. dis. 49. q. 5. ā. 5. q. 2 Et mal. q. 14. ā. q. 14. ā. 4. cor. et ad. 1.

ture: visus autem ad bene esse posterius advenit. Et quia littera comparabat delectationem horū duorum sensuum. Ideo illam que tactus est distinxit contra istam vt naturalem contra animalem: et huic sensui faluent comparatiua aduerbia in responsione ad primum in littera posita.

¶ Super Articulum octauum.

ARticulo septimo omisso circa octauum in responsione ad tertium dubium occurrit: quia supra in qō. 26. articulo dictum est q differentia obiecti ꝑm naturam facit materialem diuersitatem passionis, hic vero dr q obiecta delectationum diuersificant non solum materialiter, ſꝫ formaliter delectationem.

¶ Ad hoc dr breuiter q doctrine superiori nō repugnat presens: qm ibi diximus qō diuersitas obiecti ꝑm virtutē causat diuersitatē passionum: non autem diuersitas ꝑm nām. Et vtrūq; est verum vtrimq; ꝑm: non em̄ ois diuersitas nature obiecti diuersificat speciem passionis: nunc vero dicimus q aliqua diuersitas nature obiecti: illa. s. que reddit at in diuersam rationem delectabilis diuersificat spēm passionis: cōstat autē hec sibiuicē non aduersari, nec hoc est singulare in delectatione, nā idē est de concupiscentia irascibili. Quia enim concupiscentia sit appetitus delectabilis ad delectationē, q̄ se habeat vt motus ad quietem ipsum terminantē ꝑhs est: q delectabilibus existētibus apprehensis ac per hoc distinctis ꝑ speciē: necesse est et delectationes et cōcupiscentias ēē distinctas. ¶ Contra aliq̄ delectatio sit nō nālis. Art. 7.

¶ Super questionem 32.

QVeca primum articuli quest. 32. dubium occurrit: an operatio sit ꝓpria cā delectationis: vt constituto in connaturale bonum an indistincte, q vt clarius: sit qō: recolito q in diffinitione delectationis ponit sunt duo actus pro cā delectationis. s. cognitio et constitutio: et quia nulli dubium est q cognitio est operatio si ea rōne operatio est cā propria delectationis: quia opꝫ cognitionem interuenire vt cām qōnis satis ambiguū est, an constitutio sit necessario opatio. Ideo si ea rōne opatio cā propria delectationis dr q ois itaq; constitutio talis in connaturale bonuꝫ causans delectationē est operatio, singulare dictū et dispūsabile est. Et est inter hos duos sensus tāta dria: q in primo indistincte et sine ꝓtractione aliqua opatio ponitur cā delectationis. in scdo ho opatio ponit prima cā constitutēs in cōnāle: et ꝓ pre affirmatiua huius scdi sensus sunt verba autoris in ifa volentis q ꝓsequtio boni conuenientis consistat in opatione. Et in rnsione ad primum dr q q̄ habem⁹ nō delectāt. nisi apprehēsa vt habita. et hīc nihil aliud est ꝫ eis vti vel posse vtiq̄ est per aliquā opationē: ꝓ parte ho negatiua est: q ꝓ primum esse et viuere et alia hmōi delectant: et tm constitutio nra in eis nō est ꝓ opari: sed esse: delectant quoq; nos multa in qbꝫ constituimur non per operari sed ꝓ recipere seu pati: vt ptz cū calefieri vel refrigerari delectamur delectat et conueniens locus in quo per esse in loco non per operari constituimur.

¶ Ad euidētiā huius dubij scito q q̄ delectatio quietis rationē hꝫ consequtio boni connaturalis exigitur ad causandā delectationē ꝓpter consequtū esse q est totū simul et ꝓsecutū eē exigere pcē, qō est magis a motu elongatū: et ꝓpterea magis cā est delectationis consequutū esse q̄ consequtio: et magis eē q̄ cōsequtū esse: in cuius signum scientie et virtutes oliz acquisite vel indite mō vt in existentes apprehēse delectāt: et non solum q̄ acquisite sunt aut scḋz acquisitionis memoriam. Et omnis consequtio et omne consequutum esse delectat inquantum ponit in aliquo esse consono. Unde cum in diffinitione delectationis dicitur quod delectatio est constitutio tota simul in natura ꝛc. Nomine constitutionis intelligo non solum consequutum esse, sed esse: siue sit tale esse per cōstitutionē, siue non. 4.d.49 q.3.a.5 q.4.a.1

¶ Utrū delectatio sit nō nālis. Art. 7.

DIcitur q nulla delectatio sit innaturalis. Delectatio enim in affectibus aīe ꝓportionat quieti in corporibus: sed appetitus corporis nālis nō quiescit nisi in loco ꝓnaturali. ergo nec quies appetitus aialis q̄ est delectatio pōt esse nisi in aliquo cōnaturali. nulla ergo delectatio est nō naturalis. ¶ Ꝓ. Illud quod est contra naturā est violentū: sed omne violentū est ꝓrtistās, vt dr in. 5. meta. ergo nihil q est ꝓtra naturā est delectabile. ¶ Ꝓ. Cōstitui in ꝓpriā naturā cū sentit causat delectationē: vt ptz in diffinitione ꝑhi supra posita: sed constitui in naturaꝫ vnicuiq; est naturale: quia motus naturalis est qui est ad terminum naturalem. ergo omnis delectatio est naturalis.

Sed Contra est, q ꝑhs dicit in. 7. ethi. q quedā delectationes sunt egritudinales et contra naturam.

Rñdeo Dōm q nāle dr q est ꝫ nāz: vt dr in. 2. phy. natura aūt in hoie dupl̄r sumi pōt. Uno modo ꝓout intellectus et rō est potissime hois natura: qr ꝑm eā hō in specie constituit, et ꝑm hoc nāles delectationes hoīm dici possunt: qr sunt in eo q cōuenit ei ꝫ rationē. sicut delectari in cōtēplatione veritatis: et in actibus virtutū est naturale hoim. Alio modo pōt sumi natura in hoie ꝑm q cōdituidit rationi. s. id q est cōmune homini et alīs, precipue q rationi nō obedit et ꝑm hoc ea q̄ pertinēt ad cōseruationem corpis: vel ꝑm individuū: vt cibus, potus, lectus et hmōi: vel ꝑm speciē sicut venereoū vsus dicuntur homini delectabilia naturaliter. ꝑm vtraq; autē delectationes cōtingit aliquas esse innāles simplr loquēdo ſꝫ connāles ꝑm quid. Cōtingit em̄ in aliquo individuo corrūpi aliqd principiorū nālium speciei: et sic id q est cōtra naturā speciei fieri per accīs nāle huic individuo, sicut huic aque calefacte est nāle q calefactat. Ita igitur cōtingit q id qō est contra naturā hois vel quantū ad rationē vel ōtrum ad corpis conseruationē fiat huic homini nā. pp aliquā corruptionē nature in eo existētem. quequidē corruptio pōt esse vel ex parte corporis sicut ex egritudine: sicut febricitantibus dulcia videnť amara: et econuerso: siue propter malam complexionē sicut aliqui delectantur in comestione terre vel carbonum vel aliquoꝝ hmōi: vel etiā ex parte aīe, sicut propter consuetudinē aliqui delectantur in comedendo homines: vel in coitu bestiarū: aut masculorum, aut aliorum hmōi: que nō sunt secundum naturam humanam. ¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ Utrum delectatio possit esse delectationi contraria. Artic. 8.

AD Octauū sic ꝓcedit. Uidet q delectationi nō sit delectatio contraria. Passiones em̄ anime speciem et contrarietatē recipiunt ꝑm obiectū, obiectū aūt delectationis est bonū, cū igitur bonū non sit contrarium bono: sed bonum malo contrariet: et malū bono: vt dicitur in predicamētis: videtur q delectatio nō sit cōtraria delectationi. ¶ Ꝓ. Uni est cōtrariuꝫ vnū vt ꝓbat in. 10. meta. sed delectationi cōtraria est tristitia. nō ḡ delectationi cōtraria est delectatio. ¶ Ꝓ. Si delectationi ꝓria est delectatio, hoc nō est nisi ꝓp ꝓximitatem coꝝ in quib⁹ aliqs delectat. ſꝫ hec dria est materialis: cōtrarietas autē est dria ꝑm formā: vt dr in. 10. meta. ergo ꝓtrarietas nō est delectationis ad delectationem.

Sed ꝫ ea q̄ se impediunt in eodez gñe exīnta ꝑm ꝑhm sunt ꝓtraꝫ ſꝫ q̄dam delectatiōes scīnuicē impediūt: vt dr in. 10. ethi. ergo alique delectationes sunt ꝓtē.

Rñdeo Dōm q delectatio i affectiōib⁹ aīe: sicut dictū est: ꝓportionat quieti i corpib⁹ nālib⁹, dūr aūt due quietes esse ꝓtē que sunt in ꝓpīis terminis: sicut quies q̄ est sursum ei q̄ est deorsum vt dr in 5. physi. vnde et cōtingit in affectibus animę duas delectationes esse contrarias.

Ad Primū ḡ dom, q verbū illud ꝑhi est intelligendū ꝑm q bonū et malū accipitur in virtutib⁹ et vitīs. nā inueniunť duo ꝓpria vitia: nō autē inuenit virtus contraria virtuti. In alīs aūt nil ꝑhibet duo bona eē adinuicē ꝓpria: sicut calidū et frigidū, quoꝝ vnū est bonū igni, alterū aque. Et per hunc modū delectatio pōt esse delectationi ꝓpria. sed hoc in bono ⁊tutis esse nō pōt: qr bonū virtutis non accipitur nisi per cōuenientiā ad aliquid vnū. s. rationē. ¶ Ad scḋm dom, q delectatio se habet in affectibus aīe sicut quies naturalis in corporibus. est em̄ in aliquo cōuenīri, et quasi ꝓnāli. tristitia autē se habet sicut quies violēta. tristabile em̄ repugnat appetitui aiali, sicut locus quietis violente appetitui naturali. quieti autē nāli opponit et quies violēta eiusdē corpis, et quies naturalis alterius. vt dr i. 6. phy. vñ delectationi opponit et delectatio et tristitia. ¶ Ad tertiū dom, q ea in quibus delectamur cuz sint oba delectationis non solum faciunt differentiam materialem, sed etiam formalem, si sit diuersa ratio delectabilitatis. diuersa em̄ ratio obiecti diuersificat speciem actus vel passionis vt ex supradictis patet.

¶ De causa delectationis. Questio. 32.

DEinde Cōsiderandū est de causis delectatiōis.

¶ Et circa hoc queruntur octo. Primo, vtrum operatio sit causa propria delectationis. Secundo vtrū motus sit causa delectationis. Tertio vtrū spes et memoria. Quarto vtrū tristitia. Quinto vtrum actiones alioꝝ sint nobis delectationis causa. Sexto vtrum benefacere alteri sit causa delectationis. Septimo vtrū similitudo sit causa delectationis. Octauo vtrum admiratio sit causa delectationis.

¶ Utrū opō sit cā ꝓpria delect. Artī. 1.

AD primū Sic ꝓcedit. Uꝫ q opatio non sit ꝓpria et prima cā delectationis. vt em̄ ꝑhs dicit in. 1. rheto. Delectari consistit in hoc q sensus aliquid patiatur: requirit em̄ ad delectationē cognitio: sicut dictū est: sed p prius sunt cognoscibilia oba operationū ꝫ ipse operationes: ergo operatio nō est ꝓpria causa delectatiōis. ¶ Ꝓ. Delectatio potissime cōsistit in fine adepto. hoc em̄ est q precipue cōcupiscitur: sed non semper operatio est finis, sed qñq; ipsuꝫ opatiī: nō ergo opatio est ꝓpria et per se causa delectationis. ¶ Ꝓ. Otium et requies dūr p cessationē operationis. hec autem sunt delectabilia: vt dicitur in. 1. rheto. non ergo operatio est ꝓpria causa delectationis.

Sed Cōtra est, q ꝑhs dicit in. 7. et. 10. ethic. q delectatio est operatio cō naturalis: et non impedita.

Rñdeo Dōm, q sicut supra dictū est: ad delectationē duo requiritur. s. consecutio boni conuenientis, et cogni-

Cōstituit eñ deus gl'iosus in esse sine pstitutiōe: z delectatiōe iñ summū apprehēsiuz i eo facit: z nos nr̄m esse apprehēsiuz delectat: nō qz nā pstituīt, sz qz inestnobis: ni hil. n. min⁹ delectaret, si nō aliūde hērem⁹, p intellm iñ lre expōne dictus vtrūq; requisitū ad delectatiōis cām in opatiōe pstitere distingue z dicito q delectabilia sunt duplicia: quedā cōgenita: z qdā superueniēntia. Et q autor de superuenientib⁹ solicit⁹ in ista cōsequutionis noie intentionē suā significauit z voluit consequentem in operatione consistere: extenso operationis vocabulo ad omnem actionē passionē motūq;. Delectabilia quippe ola que superuenīunt iungunt nobis motu aliquo: vel vt obiecta operationū immanentium: vel saltez vt mā vltas vt i fine ad primū. 2. de gñatiōe facit ouo autor de constitutiōe cāte delectationē in gentis. Mā in art. 7. expresse dixit q silr inquantū vnuz est delectabile. Cōstat eñ q vnitas similiuz est vnitas in essendo: z qz vt dr in. 1. rhet. aristo. silr delectat vt ipsammet pñs est q constitutio in delectatiōe gentiū sicut z in delectatione similiuz sit fm eē: et si nulla inde opatio pueniret. Et p hec patet solutio obiectorum z questionis.

¶ Circa cām delectationis ex parte obiecti s. bonū cōueniens dubiū occurrit: an sit conueniēs formaliter: an denolative. i. an oēs cāns delectationez sit res denolata a relatione cōuenientie: an sit ipsa conuenientia. qō eñ res sit absoluta q denolat cōueniēs: pbat ex cōi cōditiōe actiuorū: ratio eñ agendi in agendo sit finis. ¶ Sz actiuo res absoluta est. relo autē actiui aut approximationis ad finē est sine qua nō. Cōstat aūt q bonum cōueniēs actiuum est delectationis. Mō aūt sit ipsa cōuenientia p hoc ex eo: q nisi apprehendat aliqd vt cōueniēs non causat delectatio. ¶ In hac dubitatiōe inuenio scotū in 3. sen. dist. 15. tenuisse q cōueniēs z disconueniens fm sola absoluta dicunt rōnes cāndi delectationem z tristitiā fm relones. Io dicere cās sine quib⁹ nō vt relationes actiui z approximationis: nec aliō inueni ei⁹ fundamentū. Mihi so vr q relatio cōuenientie vel disconuenientie in actu exercito cōcurrat ad causandam delectationē vel tristitiam vt ratio agendi: z moueor ex eo q delectatio z tristitia de eodem differunt specie vtpote contrarie. ergo delectabile z tristabile earum obiecta z propria per se positiue actiua differunt specie fm rationes agēdi illas: sed nō fm rationes absolutas. ergo fm rationes respectiuas conuenientie z disconuenientie. prima sequela patet notatio terminis appositis in consequente ad excludendas causas excedentes: aut per accidens, aut negatiue: vt natura presens vel absens causat contraria: z differentiam actiuorum fm imperrinentia ad subtracta: z alia huiusmodi: oportet enim contrarias actiones a contrarijs rationibus agendi proficisci in naturaliter agentibus propijs: qualia sunt delectabile vel tristabile, destructio vero consequentis patet ad sensum: experimur enim q idem absolutum: puta calor modo causat delectationem, modo tristitiam apprehensus vel sensatus, vt conueniens vel disconueniens. Existente igitur forma absoluta eadem, et facto transitu de delectabili in tristabile, ppter variationē de conuenientia in disconuenientiam z per se causatis contrarijs actionibus ac passionibus sz delectatione z tristitia manifestū sit q conuenientia z disconuenientia vt rationes agendi concurrunt. Et confirmatur hoc ex illud quod concurrit ad causandum delectationē vel tristitiam vt apprehensum nō se hz vt cōditio approximationis, sed vt ratio agēdi: qm apprehēsum est quod mouet appetitus vt rō agendi. sed cōuenientia vel disconuenientia cōcurrit ad hec vt apprehensa: qm quandocunqz aliqs frigēs calefieret cōueniēter nisi perciperet illud vt cōueniēs in actu exercitio, vt exerceat cōuenientiam non delectaret: z hoc manifestius apparet in delectatione vel tristitia imaginationē vel rōnem cōsequēte: quis eñ unqz fugeret lupū nisi apprehenderet ipsuz vt disconueniēnē eliciendo ex ipso intentionē inimicitie. Et continue experimur ppter varias relationes importantes conueniētia vel disconueniētia apprehensas de aliq; varie immutari a delectatione in tristitiā z econuerso terminantes certas passiones: et qō forte falsit putātes oppm, est qz nō aduertunt qō relationes sunt in gñe formarū actiuarū vt apprehē se: cuius nō sint in gñe actiuarū formaruz vt exītes: z qui negat hz, neget ḡz estimetur z cui⁹ oēs sunt irēiōes insensate elicite ex sensatis vt vtile amicum inimicum z ex quibus cānt passiones in sialibus: pōt ḡz cē cā decoptiōis nō distinguere inter apprehendere relonē aliciu⁹ i actu fīgito vel exercito. p. 8. omis nouit agnū vt terminū lactatiōis: nō q oz eā apprehendere ipsam relonē termini q est apprehēdere i actu fīgito: sed qz apprehēdit agnū vt exercentē relonē termini lactationis z silr in alijs. Ex talibus. n. apprehēsibus relationū cānt passiones q fortasse. ō negaret, et sic discussis sunt due delectationis cās. s. cōstituto z bonū cōsale reliq; sūt. s. apprehensio supra dilucidata ē. ad hec eñ tria reducunt oīa cāntia delectationē q p totā hanc trigesimam scōam disputantur: z in. 1. rhetō. tanguntur: operatio eñ delectat: z vt constitutio, z vt bonum conueniens. motus vt afferens bonum cōueniens vel auferens disconueniens. memoria z spes vt suppliens constitutionē: tristitia per accidens ratione oblonis vel memorie, alienē actiones vt in proprio nos bono facuunt cōstitui passione vel estimata possessione vel identificare coquoz z simile z administrari ad eadem specificare exercitatis non est difficile deducere. vnum tamen in his aduerte q qz in his que ad appetitum spectāt nihil differunt esse aut apparere: propter ea delectatio causatur ex estimato habere: ex estimato possidere, ex representato abundare z similibus: et non solum ex habere, possidere, abundare, z similibus, in huiusmodi enim ipsa imaginatio bonum delectans sic constituit in connaturale bonum vt supplens vicem ipsius habere z non solum vt apprehensio: talis autem est dispositio eorum qui delectantur principaliter honeste z similibus.

d. 49 q. 3. a. 2. 3.

Articulus II.

Deinde quaritur secundo de ipsa delectatione, et primo quantum ad ipsum esse eius. Et circa hoc quaeruntur tria. Primo, utrum delectatio sit motus. Secundo, utrum sit generatio. Tertio, utrum sit operatio.

Articulus II. Quaestio 1.

Utrum delectatio sit motus.

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod delectatio non sit motus. Motus enim non est causa delectationis, sed magis e converso. Ergo delectatio non est motus.

Praeterea, motus non est nisi imperfecti, ut dicitur in III Physicorum. Sed delectatio est de perfecto, ut dicitur in VII Ethicorum. Ergo delectatio non est motus.

Praeterea, motus non est nisi in tempore. Sed delectatio non est in tempore, quia non habet partes successivas. Ergo delectatio non est motus.

Sed contra est quod Augustinus dicit in libro Confessionum: Quid est hoc, Deus meus, cum tu in aeternum ubique sis gaudium, et quaedam de te circa te semper gaudeant, quae haec rerum pars alterno defectu et profectu offensionibus et conciliationibus gaudet? Ex quo accipitur quod haec gaudent et delectant in quibusdam alternationibus, et sic motus videtur esse causa delectationis.

Respondeo dicendum quod ad delectationem tria requiruntur. Scilicet bonum delectans, coniunctio delectabilis: et tertium quod est cognitio huius coniunctionis, et cum haec tria motus efficit delectabilis, ut patet dicit in 7. Ethic. et in 1. Rhetor. Nam ex parte nostra qui delectamur, transmutatio efficit nobis delectabilis, propter hoc quod nata nostra transmutabilis est: et propter hoc quod est nobis conveniens nunc: non erit conveniens postea: sicut calefieri ad ignem est conveniens homini in hieme, non autem in aestate. Ex parte vero boni delectatis quod nobis coniungit: fit etiam transmutatio delectabilis, quia actio continuata alicui agentis auget effectum: sicut quanto aliquis diutius appropinquat igni magis calefit et desiccatur. Natus autem habitudo in quadam mensura consistit: et ideo qui continuata praesentia delectabilis superexcedit mensuram natus habitudinis efficit remotionem delectabilis. Ex parte vero ipsius cognitionis, quia homo desiderat cognoscere aliquod totum et perfectum: cum quandoque non possint apprehendi tota simul: delectatur in his transmutatione: ut unum transeat, et alterum succedat, et sic totum sentiatur. Unde Augustinus dicit in 9. Confessionum. Non vis utique stare syllabam, sed transvolare ut alias veniat: ut totum audias. Ita super ea ex quibus unum aliquid constat: non sunt ea simul: plus delectat ea quam singula si possint sentiri ea. Si ergo sit aliqua res cuius nata sit intransmutabilis: et non possit in ea fieri excessus naturalis habitudinis per continuationem delectabilis: et quia possit totum suum delectabile simul intueri, non erit ei transmutatio delectabilis: et quantumcunque aliquae delectationes plus ad hoc accedunt, tanto plus continuari possunt.

Ad primum ergo dicendum quod motus, etsi non adhuc habeat perfecte id ad quod movet, incipit tamen aliquid habere eius ad quod movet. et sic hoc ipse motus habet aliquid delectationis, deficit tamen a delectationis perfectione, nam perfectiones delectationes sunt in rebus immobilibus. motus etiam efficitur delectabilis inquantum per ipsum fit aliquid conveniens quod prius conveniens non erat: vel desinit esse: ut supra dictum est. Ad secundum dicendum quod motus laborem et lassitudinem inducit secundum quod transcendit habitudinem naturalem: sic autem motus non est delectabilis, sed secundum quod removentur

contraria habitudinis nãlis. ¶Ad tertiũ dõm, q̃ id quod est cõsuetũ efficit delectabile inquãtũ efficit nãle, nã ꝓsuetudo est quasi altera natura: motus aũt est delectabilis nõ quidẽ quo receditur a cõsuetudine, sed magis ꝑm q̃ per ipsum impeditur corruptio naturalis habitudinis que posset prouenire ex assiduitate alicuius operationis. Et sic ex eadem causa connaturalitatis efficitur consuetudo delectabilis ꝛ motus.

¶Utrum spes ꝛ memoria sint cause delectationis. Art. 3.

1.q.40. art.8. et 22.q.30 ar.1. ad 3. et 12. me. lc.6 co.5.

AD Tertiũ sic ꝓcedit. Uꝫ q̃ memoria ꝛ spes nõ sint cause delectationis. Delectatio enim est de bono ꝓsenti vt Dam. dicit: sed memoria ꝛ spes sunt de absenti est em̃ memoria preteritoꝝ, spes vero futuroꝝ. ergo memoria ꝛ spes non sunt causa delectationis. ¶ꝑ. Idem non causa contrariorum: sed spes est causa afflictionis. Dicitur em̃ puerb. 13. Spes que differtur affligit animã. ergo spes nõ est causa delectationis. ¶ꝑ. Sicut spes conuenit cũ delectatione in eo q̃ est de bono, ita etiã ꝛ cõcupiscẽtia ꝛ amor: nõ ꝙ magis dꝫ assignari spes causa delectatiõis q̃m ꝓcupiscẽtia vel amor.

Sed Cõtra est, q̃ dicitur ro. 12. Spe gaudẽtes. Et in psal. Memor fui dei ꝛ delectatus sum.

Rñdeo Dõm q̃ delectatio causat ex presentia boni conueniẽtis ꝑm q̃ sentiunt vel qualitercunq̃ percipitur. Est autẽ aliquid pñs nobis dupl'r. Uno modo ꝑm cognitionẽ: prout scz cognitum est in cognoscente ꝑm suã similitudinẽ. Alio modo ꝑm rem: prout scz vnum alteri realr coniungit vel actu vel potentia ꝑm quẽcunq̃ cõiunctionis modũ. Et q̃ maior est cõiunctio ꝑm rem q̃m ꝑm similitudinẽ que est cõiunctio cognitionis, itẽ maior est cõiunctio rei in actu q̃m in potẽtia. ideo maxima est delectatio q̃ fit per sensum, qui requirit presentiaz rei sensibilis, ꝑm autẽ gradum tenet delectatio spei: in qua nõ solum est delectabilis coniunctio ꝑm apprehensionem: sed etiã ꝑm facultatem vel possibilitatem adipiscendi bonum quod delectat, tertium autẽ gradum tenet delectatio memorie que habet solam coniunctionem apprehensionis.

Ad primũ Ergo dõm, q̃ spes ꝛ memoria sunt quidem eoꝝ q̃ sunt simpl'r absentia: q̃ tñ ꝑm q̃d sunt presentia. s. vel ꝑm apprehensionẽ solaz, vel ꝑm apprehensionẽ ꝛ facultatẽ ad minus estimatã. ¶Ad scõm dõm, q̃ nihil prohibet idẽ ꝑm diuersa esse causaz ꝓprioꝝ. sic igit inq̃ntũ hꝫ pñtẽ estimationẽ boni futuri delectationẽ causat: inq̃ntũ autẽ caret presentia eius causat afflictionẽ. ¶Ad tertiũ dõm, q̃ amor ꝛ concupiscentia delectationẽ causant: omne em̃ amatũ fit delectabile amanti: eo q̃ amor est quedã vnio vel connaturalitas amantis ad amatum. sil'r etiã omne concupitũ est delectabile cõcupiscenti: cũ concupiscentia sit precipue appetitus delectationis: sed tamen spes inquantũ importat quandã certitudinem realis presentie boni delectantis quam nõ importat nec amor nec concupiscẽtia: magis ponitur causa delectationis q̃m illa, ꝛ sil'r magis q̃m memoria que est de eo quod iam transijt.

¶Utrum tristitia sit causa delectationis. Artic. 4.

1.q8.35 ar.5.ad 1. et q8. 48. art. 1.co2.

AD quartũ Sic ꝓcedit. Uꝫ q̃ tristitia nõ sit causa delectatiõis. Cõtrariũ em̃ nõ est causa contrarij: sed tristitia ꝓpriatur delectationi. ergo nõ est causa delectationis. ¶ꝑ. Cõtrariorꝝ ꝓtrij sunt effectus: sed delectabilia memorata sunt causa delectationis. ergo tristia memorata sunt causa doloris ꝛ non delectationis. ¶ꝑ. Sicut se habet tristitia ad delectationẽ, ita odium ad amorẽ: sed odium nõ est causa amoris: sed magis ecõuerso: vt supra dictum: ergo tristitia non est causa delectationis.

Sed Contra est, q̃ in psal. dicitur. Fuerunt mihi lachryme mee panes die ac nocte. Per panem autem refectio delectationis intelligitur. ergo lachryme que ex tristitia oriuntur possunt esse delectationis causa.

Rñdeo Dõm, q̃ tristitia põt dupl'r cõsiderari. Uno mõ ꝑm q̃ est in actu. Alio mõ ꝑm q̃ est in memoria: ꝛ vtroq̃ mõ tristitia põt esse delectatiõis causa. Tristitia q̃dẽ in actu exñs est causa delectationis, inquantum facit memoriã rei dilecte, de cuius absentia aliquis tristatur: ꝛ tñ de sola eius apprehensione delectatur. memoria autẽ tristitie fit causa delectationis propter subsequentẽ euasionẽ: nam carere malo accipitur in ratione boni. vnde ꝑm q̃ homo apprehendit se euasisse ab aliquib' tristib' ꝛ doloꝛosis accrescit ei gaudij materia: ꝑm q̃ augu. dicit. 22. de ciui. dei. Quod sepe leti tristium meminimus: ꝛ sant doloꝛum sine dolore: ꝛ inde amplius leti ꝛ grati sumus. Et in. 8. confessio. dicit. Quod quanto maius fuit periculum in prelio, tanto maius erit gaudium in triumpho.

Ad primũ Ergo dõm, q̃ ꝓtrariũ q̃nq̃ ꝑ accñs est causa ꝓprij: sicut frigidũ q̃nq̃ calefacit: vt dꝫ in 8. physi. ꝛ sil'r tristitia per accñs est delectationis causa inq̃ntũ fit per eam apprehẽsio alicuius delectabilis. ¶Ad scõm dõm, q̃ tristia memorata inquantum sunt tristia et delectabilibus cõtraria non causant delectationẽ: sed inquãtũ ab eis homo liberatur: ꝛ similiter memoria delectabilium ex eo q̃ sunt amissa potest causare letitiam. ¶Ad tertium dicẽdum, q̃ odium etiã per accñs potest esse causa amoris: prout scz aliqui diligunt se inquantum conueniunt in odio vnius ꝛ eiusdem.

¶Utrũ actiones alioꝝ sint nobis causa delectationis. Ar. 5.

AD Quintũ sic ꝓcedit. Uꝫ q̃ actiones alioꝝ nõ sint nobis delectationis causa. Causa em̃ delectationis est ꝓprium bonum coniunctũ: sed alioꝝ operationes non sunt nobis coniuncte. ergo nõ sunt nobis causa delectationis. ¶ꝑ. Operatio est ꝓprium bonũ operantis. si igitur operationes alioꝝ sint nobis causa delectationis, pari ratione oĩa alia bona alioꝝ erunt nobis delectationis causa q̃d patet esse falsum. ¶. Operatio est delectabilis inquantum procedit ex habitu nobis innato: vnde dicitur in. 2. ethic. quod signum generat habitus oportet accipere fientem in opere delectationem: sed operationes alioꝝ non procedunt ex habitibus qui in nobis sunt, sed interdum ex habitibus qui sunt in operantibus: non ergo operationes alioꝝ sunt nobis delectabiles: sed ipsis operantibus.

Sed contra Est, q̃ dicitur in secũda canonica Joannis, Gauisus sum valde: quia inueni vnum de filijs tuis ambulantem in veritate.

Rñdeo Dõm, q̃ sicut tã dcm̃ ẽ, ad delectationẽ duo requirunt. s. ꝓsecutio ꝓprij boni, ꝛ cognitio ꝓprij boni ꝓsecuti. Tripl'r q̃ opatio alteri' põt esse delectationis cã. Uno mõ inq̃ntũ ꝑ opationẽ alicui' ꝓsequimur aliq̃ bonũ ꝛ ꝑm hoc opationes illoꝝ q̃ nobis aliq̃ bonũ faciũt sunt nobis delectabiles: q̃ bũ pati ab alio est delectabile. Alio mõ ꝑm q̃ per opationes alioꝝ efficit nobis aliqua cognitio, vel aliqua estimatio ꝓprij boni: ꝛ propter hoc hoies delectant in hoc q̃ laudantur, vel honorantur ab aliis: q̃ scilicet per hoc accipiunt estimationem in seipsis aliq̃ bonum esse: ꝛq̃ ista estimatio fortius generatur ex testimonio bonorum ꝛ sapientium, ideo in honoꝝ laudibus ꝛ honoꝛibus homines magis delectantur. Et q̃ adulator est apparens laudator: propter hoc etiã adulationes quibusdã sunt delectabiles. Et q̃ amor est alicuius boni ꝛ admiratio est alicuius magni, idcirco amari ab aliis ꝛ in admiratione haberi est delectabile inquantũ per hoc fit homini estimatio ꝓprie bonitatis vel magnitudinis in quibus aliquis delectat. Tertio modo inquantũ ipse operationes alioꝝ si sint bone estimãtur vt bonum propium propter vim amoris qui facit estimare amicũ quasi eundẽ sibi: ꝛ propter odiuꝫ q̃ facit estimare bonũ alterius esse sibi cõtrarium, efficitur mala operatio inimici delectabilis. vnde dicitur. 1. ad corint. 13. q̃ charitas non gaudet super iniquitate: congaudet autem veritati.

Ad primũ Ergo dõm, q̃ operatio alteri' põt esse mihi cõiuncta vel ꝑ effectũ sicut in primo mõ vel ꝑ apprehensionẽ, sicut in secõ mõ: vel ꝑ affectionẽ, sicut in tertio mõ. ¶Ad scõm dõm, q̃ rõ illa ꝓcedit q̃ntũ ad tertium modum: nõ autẽ quantũ ad duos primos. ¶Ad tertium dõm, q̃ operationes alioꝝ etsi nõ procedãt ex habitib' qui in me sunt: causant tamẽ in me aliquid delectabile: vel faciũt mihi estimationem siue apprehensionem ꝓprij habitus: vel procedunt ex habitu illius qui est vnum mecum per amorem.

¶Utrũ benefacere alteri sit causa delectationis. Art. 6.

SED Sic ꝓcedit. Uꝫ q̃ benefacere alteri non sit delectationis causa. Delectatio em̃ causat ex cõsecutione ꝓprij boni: sicut supra dictũ est: sed benefacere nõ pertinet ad cõsecutionẽ ꝓprij boni, sed magis ad amissionẽ: ergo magis videtur esse causa tristitie q̃m delectationis. ¶ꝑ. Phs dicit in. 4. ethic. q̃ illiberalitas connaturalior est hominibus quam prodigalitas: sed ad prodigalitatem pertinet benefacere alijs: ad illiberalitatem autem pertinet desistere a benefaciẽdo: cum ergo operatio connaturalis sit delectabilis vnicuiq̃: vt dicitur in. 7. ꝛ. 10. ethi. videtur q̃ benefacere alijs non sit causa delectationis. ¶ꝑ. Contrarij effectus ex contrarijs causis procedunt sed quedam que pertinent ad malefacere sunt naturaliter homini delectabilia: sicut vincere, redarguere vel increpare alios ꝛ etiã punire q̃ntum ad iratos: vt dicit philosophus in. 1. rheto.

ergo

ergo benefacere magis est causa tristitie q̄ delectationis.

Sed Cōtra est,q̄ pḥs dicit in.2.politicorum, q̄ largiri ⁊ auxiliari amicis aut extraneis est delectabilissimū.

Rn̄deo Dicendū,q̄ hoc ipsum qō est benefacere alteri pōt triplr cē delectationis cā. Uno mō p cōparatiōnē ad effectū qō est bonū in altero constitutū, ⁊ sm hoc inq̄tū bonū alterius reputam⁹ quasi nostrū bonū ꝓpter unionem amoris delectamur in bono qō per nos fit alijs p̄cipue amicis,sicut in bono ꝓprio. Aliomodo p cōparationē ad finē: sicut cū aliquis per hoc q̄ alteri benefacit sperat conseq̄ aliq̄ bonum sibiꝑsū,vel a deo vel ab hoie:spes aūt delectatiōis est cā. Tertio modo per comparationē ad principiū. ⁊ sic hoc qō est benefacere alteri pōt esse delectabile per comparationem ad triplex principium. Quoruz unum est facultas bñfaciendi. ⁊ sm hoc benefacere alteri fit delectabile inq̄tū per hoc fit hoī q̄dā imaginatio abūdātis boni in seipso existētis,ex quo possit alijs cōicare,⁊ ideo hoies delectātur in filijs ⁊ operibus p̄priis sicut q̄bus cōicant ꝓprium bonum. Aliud principiū est habitus inclinans,sm quē benefacere fit alicui cōnāle. vñ liberales delectabiliter dāt alijs. Tertiū principiū est motiuum: puta cū alijs mouet ab aliquo quē diligit ad benefaciēdū alicui oia enim que facimus vel patimur propter amicum delectabilia sunt quia amor precipua causa delectationis est.

Ad primū Ergo dōm est,q̄ emissio inq̄tū est indicativa ꝓprij boni est delectabilis: sed inq̄tū euacuat ꝓprium bonū pt cē cōtristās:sicut q̄ est immoderata.

¶ Ad sm dōm,q̄ p̄digalitas hz immoderatā emissionē, que repugnat nature.⁊ ideo p̄digalitas dicit esse cōtra naturam.

¶ Ad tertiū dicendū, q̄ vincere,redarguere ⁊ punire non est delectabile inq̄tum est in malū alterius,sed inquantuz pertinet ad ꝓprium bonū, qō plus homo amat q̄ odiat malum alterius:vincere em̄ est delectabile naturaliter inquantū p hoc fit estimatio ꝓprie excellētie. ⁊ propter hoc oēs ludi in q̄bus est concertatio,⁊ in q̄bus potest esse victoria sunt maxime delectabiles.⁊ vlr oēs cōcertationes sm qō habent spem victorie. Regarguere aūt ⁊ increpare pōt esse dupliciter delectationis causa. Uno mō inq̄tum facit homini imaginationē propie sapientie ⁊ excellētie:increpare em̄ ⁊ corripere est sapientū ⁊ maiorū. Aliomodo sm q̄ aliquis increpando et reprehēdēdo alteri benefacit,q̄ est delectabile vt dictū est.tracto autē est delectabile punire inquantū videt remouere apparētē minorationē, q̄ videt eē ex p̄cedēti lesione:cū enim aliquis est ab alio lesus,videt per hoc ab alio minoratus eē,⁊ ideo appetit ab hac minoratione liberari p retributionē lesionis. Et sic pz qō benefacere alteri p se pōt eē delectabile: sz malefacere alteri nō est delectabile nisi inquātū videtur pertinere ad ꝓpriū bonū.

¶ Utrum similitudo sit causa delectationis. Articu.7.

Ad septimū Sic procedit. Uidet q̄ similitudo nō sit cā delectationis. Principari enim ⁊ preesse quandā dissimilitudinē importat:sz principari ⁊ preesse naturaliter ē delectabile:vt dicit in primo rheto. ergo dissimilitudo magis est causa delectationis quā similitudo. ¶ p̄. Nihil magis est dissimile delectationi quā tristitia:sed illi qui patiūtur tristitiā maxime sequūtur delectationes:vt dicit in.8.ethi. erligo dissimilitudo est magis causa delectationis q̄ similitudo. ¶ p̄. Illi qui sunt repleti aliquibus delectationibus non delectantur in eis,sed magis fastidiunt eas:sicut patet in repletione ciborum.non ergo similitudo est delectationis causa.

Sed contra Est.qō similitudo ē causa amoris : vt dictum est.8.amor autē est causa delectationis.ergo similitudo est causa delectationis.

Rn̄deo Dōm, q̄ similitudo est quedā vnitas.vñ id qō est simile inquātū est vnū est delectabile sicut ⁊ amabile:vt.8.dictū ē.⁊ si quidē id qō ē simile ꝓpriū bonū nō corrumpat sed augeat,est simpliciter delectabile: puta hō homini,⁊ iuuenis iuueni.si vero sit corruptiuū proprij boni. sic p accidēs efficitur fastidiosum vl cōtristās nō qdē inq̄tū est simile ⁊ vnū:sz inq̄tū corrūpit id qō est magis vnū q̄ aūt aliqd simile corrūpat ꝓpriū bonū cōtingit dupliciter. Uno modo qr corrūpit mensurā proprij boni per quendam excessum: bonum enim precipue corporale,vt sanitas in quadā cōmensuratione cōsistit,⁊ pp hoc superabūdātes cibi vel q̄libet delectationes corporales fastidiuntur. Alio modo per directā contrarietatē ad ꝓpriū bonū:sicut figuli abominantur alios figulos,non inq̄tū sunt figuli:sed inq̄tum per eos amittūt excellentiā propriā, siue proprij lucrū que appetunt sicut proprium bonum.

Ad primū Ergo dōm, q̄ cum sit q̄dam cōicatio principantis ad subiectū,est ibi quedā similitudo, tū sm quādam excellentiā:eo qō principari et preesse pertinēt ad excellentiā propij boni. sapientum enim et melioru est principari et preesse.vnde per hoc fit homini ꝓprie bonitatis imaginatio. vel qr p hoc q̄ hō principatur ⁊ preest alijs benefacit, qō est delectabile. ¶ Ad sm dōm,q̄ id in quo delectat tristar⁹ etiā nō sit simile tristitie, est tamē si mile homini cōtristato:quia tristitie cōtrariatur ꝓprio bono eius q̄ tristat.⁊ ideo appetitur delectatio ab his qui in tristitia sūt: vt cōferēs ꝓprium bonū inq̄tū est medicatiua contrarij.⁊ ista est cā quare delectatiōes corporales q̄bus sunt cōtrarie quedā tristitie magis appetūtur q̄ delectationes intellectuales q̄ nō hñt contrarietatē tristitie:vt infra dicet. Exinde etiā est q̄ oia animalia naturaliter appetunt delectationē quia semp animal laborat per sensum ⁊ motū.⁊ ꝓpter hoc etiā iuuenes maxime delectationes appetūt ꝓpter multas transmutatiōes in eis existētes,dū sūt in statu augmēti.⁊ etiā melancholici vehemēter appetūt delectatiōes ad expellendā tristitiā:qr corpus eoz quasi prauo humore corrodit:vt dicitur in.7.eth.

¶ Ad tertiū dōm,q̄ bona corporalia in qua dam mēsura consistunt.et ideo superexcessus similiū corrumpit ꝓprium bonum. ⁊ ꝓpter hoc efficitur fastidiosum et contristans inquantū contrariatur bono proprio hominis.

¶ Utrum admiratio sit causa delectationis. Articu.8.

Ad octauū Sic ꝓceditur. Uf, q̄ admiratio non sit causa delectatiōis. Admirari em̄ est ignorantis nature:vt Dam.dicit sed ignorātia nō est delectabilis,sz magis scientia. ergo admiratio non est cā delectationis. ¶ p̄. Admiratio est principium sapiētie quasi via ad inquirendum veritatē:vt dicitur in principio meta. Sed delectabilius est cōtemplari tā cognita q̄ inquirere ignota:vt pḥs dicit in.10.ethi.cū hoc habeat difficultatē ⁊ ipedimētū,illud aūt nō habeat,delectatio autem causatur ex operatione non impedita:vt dicit in 8.ethi.ergo admiratio nō est causa delectatiōis:sz magis delectationem impedit. ¶ p̄. Unusquisq̄ in consuetis delectatur vñ operationes habituū p cōsuetudinē acq̄sitorum sunt delectabiles,sed cōsueta non sunt admirabilia:vt dicit Aug.super Joan.ergo admiratio contrariatur cause delectationis.

Sed Cōtra est.q̄ philosophus dicit in p̄mo rheto. quod admiratio est delectationis causa.

Rn̄deo Dicēdum, q̄ adipisci desiderata est delectabile vt.8.dictū est.⁊ ideo q̄to alicui⁹ rei amate magis accrescit desiderū,tanto magis per adeptionem accrescit delectatio.⁊ etiam in ipso augmento desiderij fit augmentum delectationis sm q̄ fit etiam spes rei amate:sicut.8. dictū est, q̄ ipsum desiderium ex spe est delectabile.Est autē admiratio desiderium quoddam sciendi: qō in homine cōtingit ex hoc q̄ videt effectū,⁊ ignorat causaz vl ex hoc q̄ causa talis effectus excedit cognitionem aut facultatem ipsius. ⁊ ideo admiratio est causa delectationis inq̄tum habet adiunctam spem cōsequēdi cognitionē eius qō scire desiderat.⁊ propter hoc oia admirabilia sūt delectabilia:sicut q̄sūt rara ⁊ oēs repsentatiōes rerū etiā q̄ in se non sunt delectabiles. Gaudet em̄ anima in collatiōe vnius ad alterū: qr cōferre vnū alteri est proprius ⁊ cōnaturalis actus rationis : vt pḥs dicit in sua poetria. et propter hoc etiaz liberari a magnis periculis magis est delectabile:qr est admirabile:vt dicitur in primo rhetori.

Ad primū Ergo dicendū,q̄ admiratio nō est delectabilis inq̄tum habet ignorantiam,sed inq̄tum habet desiderium addiscēdi causam.⁊ inq̄tū admirās aliquid nouum addiscit. s. talem esse quem non estimabat.

¶ Ad secundum dicēdum,quod delectatio duo habet scilicet quietem in bono,⁊ hmōi quietis perceptionem. Quantum igitur ad primum cum sit perfectius contemplari veritatē cognitam q̄ inquirere ignota,⁊ contemplationes rerum scitarū per se loquendo sunt magis delectabiles q̄ inquisitiones rerum

¶ Super articu.8. Circa octauū citādum .3.ᵉ qōnis articulū reliquis non aliter discussis scito q̄ admirans in ipso admirationis actu videtur habere tria. Primo nouę, rare vel arduę rei intuitum desideratum. Secūdo collationem illius cū occulta causa. Tertiona turalem quandam cōcupiscentiam cognoscendi causam : sicut vniuersaliter imperfecta appetunt perfici. Et propteres admirari constituit habentem in id qō est sm natura. Posse em̄ ⁊ conferre,⁊ appetere scire connaturalia sunt , ⁊ nāliter in his gaudet anima. Preter hec autem tria q̄ omni mirāti cōmunia vīr inest scrutatoribus causarū rōnalis concupiscentia sciēdi causam que est cā delectationis,sicut cetera desideria:vt in articulo tertio ad tertium habes.

ignotarum. Aũ per accidẽs ẽstum ad scõm cõtingit q̃ inquisitiões sunt quãdoq; delectabiliores ſm q̃ ex maiori desiderio procedit. desiderii aũt motus excitatur ex perceptione ignorantie. vñ maxime homo delectaf in his, que de nouo inuenit aut addiscit. Ad tertium dõm, q̃ ea que sunt consueta sunt delectabilia ad operandũ inquantũ sunt quasi cõnaturalia: ſz tamẽ ea q̃ sunt rara possunt eẽ delectabilia. vl rõne cognitiõis: q̃ desideratur eorum scientia inquantũ sunt mira. vel ratiõe operationis: q̃ ex desiderio magis inclinatur mens ad hoc q̃ intense in nouitate operetur: vt dicitur in.10. ethic. perfectior enim operatio causat perfectiorem delectationem.

De effectibus delectationis. Questio.33.

DEinde Considerandum est de effectibus delectationis. Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtrum delectationis sit dilatare. Scõdo vtrũ delectatio causet sui sitim vl desiderii. Tertio vtrum delectatio impediat vsum rationis. Quarto vtrum delectatio perficiat operationem.

Vtrum delectationis sit dilatare. Articu.1.

1.q.37. ar.2.co. APrimũ Videtur q̃ dilatatio nõ sit effectus delectationis. Dilatatio enim videtur ad amorẽ magis ptinere: ſm q̃ dicit apostolus.2.ad cor.6. Cor nostrũ dilatatum est. Aũ et de ꝑcepto charitatis in psal. dicit, Latũ mandatũ tuũ nimis. sed delectatio est alia passio ab amore. ergo dilatatio nõ est effectus delectatiõis. Ꝓ. Ex hoc q̃ aliq̃d dilatatur efficitur capacius ad recipiẽdum. sed receptio pertinet ad desideriũ quod est rei nondum habite. ergo dilatatio magis videtur pertinere ad desiderium q̃ ad delectationem. Ꝓ. Cõstrictio dilatationi opponitur, sed constrictio videtur ad delectationem pertinere: nam illud constringimus quod firmiter volumus retinere, z talis est affectio appetitus circa rem delectantem. ergo dilatatio ad delectationem non pertinet.

Sed cõtra Est, q̃ ad exꝑssionẽ gaudij dr Esaie. 60. Videbis z afflues, z mirabit z dilatabitur cor tuum. Ipsa etiam delectatio ex dilatatione nomen accepit vt letitia nominetur: sicut supra dictum est.

Rñdeo Dõm, q̃ latitudo ẽ quedã dimẽsio magnitudinis corpalis. vñ in affectionib⁹ aĩe nõ nisi scõm metaphorã dr. dilatatio aĩt dr quasi motus ad latitudinem: z competit delectationi ſm duo que ad delectationem requirũtur. Quorum vnum est ex parte apprehensiue virtutis, que apprehendit conuenientiam alicuius boni cõuenientis: ex hac autem apprehensione apprehendit se homo ꝑfectionem quandam adeptũ, q̃ est ſpũalis magnitudo. z ſm hoc animus hois dr per delectationem magnificari seu dilatari. Aliud aũt est ex parte appetitiue virtutis que assentit rei delectabili. z in ea quiescit quodammodo se prebens ei ad eam interius capiendam. z sic dilatatur affectus hois per delectationem quasi se tradens ad continendum interius rem delectantem.

Ad primũ Ergo dõm, q̃ nihil phibet in his que dicũtur metaphorice idẽ diuersis attribui ſm diuersas similitudines. z ſm hoc dilatatio ptinet ad amorẽ ratione cuiusdam extensionis, inquantũ effectus amantis ad alios extendit: vt curet nõ solũ que sua sunt, ſz q̃ alioꝝ. ad delectationẽ vero pertinet dilatatio inquantũ aliq̃d in seipso ampliatur vt quasi capacius reddatur. Ad scõm dr, q̃ desiderium habet quidẽ aliquã ampliationẽ ex imaginatiõe rei desiderate, sed multo magis ex ꝑsentia rei iã delectãtis: q̃ magis prebet se animus rei iam delectãti q̃s rei nõ habite desiderate, cũ delectatio sit finis desiderij. Ad tertium dr, q̃ ille qui delectatur constringit quidem rem delectantem dum ei fortiter inheret, sed cor suum ampliat vt perfecte delectabili fruatur.

Vtrum delectatio causet sui sitim vel desiderium. Art.2.

4.dist. 49.q.3. artic.2. ad 3ᵐ. AD scm Videtur q̃ delectatio nõ causet desiderium sui ipsius. Omnis enim motus cessat cũ puenerit ad q̃tẽ, ſz delectatio est quasi quedã quies motus desiderij: vt supra dictũ est: cessat ergo motus desiderij cũ ad delectationẽ peruenerit. nõ ergo delectatio causat desideriũ. Ꝓ. Oppositũ nõ est causa sui oppositi. sed delectatio quodãmodo desiderio opponitur ex pte obiecti: nã desiderium est boni non habiti, delectatio vero boni iam habiti. ergo delectatio nõ causat desiderium sui ipsius. Ꝓ. Fastidium desiderio repugnat ſz delectatio plerũq; causat fastidium, non ergo facit sui desiderium.

Sed cõtra Est, q̃ dñs dicit Joan.4. Qui biberit ex hac aqua, sitiet iterũ. Per aquam autem significatur secundum Aug. delectatio corporalis.

Rñdeo Dõm, q̃ delectatio dupliciter potest considerari. Uno modo ſm q̃ est in actu. alio mõ ſm q̃ est in memoria. Item sitis vel desiderium põt dupliciter accipi. vno mõ proprie ſm q̃ importat appetitũ rei non habite. alio modo communiter secundum q̃ importat exclusionẽ fastidij, ſm igitur q̃ est in actu delectatio non causat sitim vel desiderium sui ipsius per se loquendo, sed solum per accidens. Si tñ sitis vel desiderium dicatur rei non habite appetitus, tũc delectatio nõ causat simpliciter sitim vel desiderium, nam delectatio est affectio appetitꝰ circa rem ꝑsentem, sed cõtingit rem ꝑsentem non perfecte haberi: z hoc põt esse vl ex parte rei habite vel ex parte hñtis. ex pte quidem rei habite, eo q̃ res habita non est tota simul: vnde successiue recipitur. z dus aliquis delectatur in eo q̃ habet, desiderat potiri eo quod restat: sicut qui audit primam partem versus, z in hoc delectatur, desiderat alteram partem versus audire: vt aug. dicit.4. confes. Et hoc mõ oẽs fere delectationes corporales faciunt sui ipsarũ sitim quousq; consummẽtur, eo q̃ tales delectationes consequuntur aliquẽ motum: sicut ptz in delectatiõibus ciborũ. ex parte aũt ipsius hñtis: sicut cũ aliquis aliquã rẽ in se ꝑfectam existentem non statim ꝑfecte hz, sed paulatim acquirit: sicut in mundo isto ꝓcipientes aliquid imperfecte de diuina cognitiõe delectamur, z ipsa delectatio excitat sitim vel desiderium perfecte cognitionis. ſm q̃ põt intelligi, q̃ hr Eccle. 24. Qui bibunt me adhuc sitient. Si vero per sitim vel desiderium intelligaf sola intẽtio affectus tollens fastidiũ: sic delectationes ſpũales maxime faciunt sitim vel desiderium sui ipsarum. delectationes enim corporales, q̃ augmẽtate vel continuate faciunt superexcrescẽtiã nãlis habitudinis efficiũtur fastidiose: vt pz in delectatione ciborum. z pp hoc quando aliquis tam peruenit ad perfectũ in delectationib⁹ corporalib⁹ fastidit eas. et q̃ãq; appetit aliquas alias. ſz delectatiões ſpũales non superexcrescit naturalẽ habitudinem, sed ꝑficiunt naturã. vnde cũ peruenit ad consummationem in ipsis, tunc sunt magis delectabiles. nisi forte per accidens, inquantum operationi contemplatiue adiunguntur alique operationes virtutum corporalium, que per assiduitatem operandi lassantur. Et per hunc modũ etiã põt intelligi q̃ dr Eccle. 24. Qui bibit me adhuc sitiet. Quia et de angelis qui perfecte deũ cognoscunt z delectant in ipso, dr.1. Petri.1. q̃ desiderant in eum conspicere. Si vero cõsideretur delectatio prout est in memoria, z nõ in actu: sic per se nata est cãre sui ipsius sitim z desiderii. q̃n. s. homo redit ad illã dispõnẽ in qua erat sibi delectabile q̃ preterijt: si vero imutatus sit ab illa dispõne memoria delectationis nõ causat in eo delectationẽ, sed fastidium: sicut pleno existẽti, memoria cibi.

Ad primũ Ergo dõm, q̃ qñ delectatio est ꝑfecta, tũc habet omnimodã q̃rẽ z cessat motꝰ desiderij tendentis in nõ habitũ. ſz quãdo imperfecte habeẽ, tunc nõ omnino cessat motus desiderij tẽdẽtis in nõ habitũ. Ad scõm dõm, q̃ id imperfecte habeẽ ſm quid habeẽ z secundũ quid nõ habeẽ. z ideo simul de eo põt esse z desiderii z delectatio. Ad tertium dicendum, q̃ delectationes alio modo causant fastidium z alio modo desiderium: vt dictum est.

Vtrum delectatio impediat vsum rationis. Arti.3. p.96.a. art.1. 1ᵐ. Et 2ª. q.15.a. 3.q.45. ar.6.2. 4.dist. 49.q. 5.2.q.3 ad 3ᵐ. ar.5.q.1 ad 4ᵐ. Et mal. q.10.a. 1.ad.7.

ATertiũ Videtur quod delectatio nõ impediat vsum rationis. quies enim maxime confert ad debitum rationis vsum. vnde dicitur in.7. physi. q̃ in sedendo z quiescendo fit anima sciẽs z prudens. Et Sap.8. Intrans in domum meam conquiescã cum illa. s. sapientia. sed delectatio est quedam quies. ergo nõ impedit, sed magis iuuat rationis vsum. Ꝓ. Ea que nõ sunt in eodem, etiam si sint contraria, non se impediunt, sed delectatio est in parte appetitiua, vsus aũt ratiõis in parte apprehensiua. ergo delectatio non impedit rationis vsum. Ꝓ. Nõ impedit ab alio videtur quodãmodo transmutari ab ipso. sed vsus apprehẽsiue virtutis magis mouet delectationẽ q̃s a delectatiõe moueatur, est enim causa delectatiõis. ergo delectatio non impedit vsum rationis.

Sed cõtra Est, q̃ philosophꝰ dicit in.6. ethi. q̃ delectatio corrũpit existimationẽ prudẽtie.

Rñdeo Dõm, q̃ sicut dr in.10. ethi. Delectatiões pprie adaugẽt operatiões, extranee vero impediũt. Est ergo q̃dã delectatio que habeẽ de ipso actu rõnis: sicut cũ aliquis delectat in cõtemplãdo vel ratiocinãdo. z talis delectatio nõ impedit vsum ratiõis, sed adiuuat: q̃ illud attẽtius operamur in quo delectamur: attẽtio aũt adiuuat operationẽ.

sed delectationes corporales impediūt vsum rōnis triplici rōne. Prīo quidē rōne distractionis: qz sicut tā dictū est, ad ea in q̄bus delectamur multū attēdimus, cū aūt intēdo fortiter inhesit alicui rei, debilitat circa alias res vl totaliter ab eis reuocat. z fm hoc si delectatio corporalis fuerit magna vl totaliter impediet vsum rōnis ad se intentionem animi attrahēdo, vel multum impediet. Scōo ratiōe contrarietatis, quedā em delectatiōes maxime superexcedētes sunt ptra ordinē rōnis, z p hūc modū pbs dicit in. 6. ethi. q delectatiōes corporales corrūpūt existimationē prudētie, nō aūt existimationē speculatiuā: cui delectatio nō contrariat: puta q triangulus habet tres angulos equales duobus rectis. fm autem primum modū vtrāque impedit. Tertio modo secundum quandam ligationē: inquantum. s. ad delectationem corporalem sequitur quedam transmutatio corporalis maior etiam quam in alijs passionibus quanto vehementius afficitur appetitus ad rem presentē q̄ ad rem absentē: hmōi aūt corporales perturbationes impediunt vsum rationis: sicut patet in vinolentis, qui habent vsum rationis ligatum vel impeditum.

Ad primū Ergo dicendū, q delectatio corporalis habet q̄dē quietem appetitus in delectabili: que quies inter dū contrariatur rōni, sed ex pte corporis semp hz trāsmutationē. z q̄tū ad vtrūq; impedit rōnis vsuz. ¶ Ad fm dicendū, q vis appetitiua z apprehēsiua sunt q̄dē diuerse ptes, sed vnius aīe: z ideo cuz intēdo aīe vehemēter applicat ad actū vnius impeditur ab actu cōtrario alterius. ¶ Ad tertiū dicendū, q vsus rationis requirit debitū vsuz imaginationis z aliarum virtū sensitiuarum que vtuntur organo corporali. z ideo ex transmutatione corporali vsus rationis impeditur impedito actu virtutis imaginatiue z aliarum sensitiuarum.

¶ Utrum delectatio perficiat operationem. Arti. 4.

Ad quartū Sic proceditur. Videt q delectatio non perficiat operationē. Omnis enim humana opatio ab vsu rationis dependet: sz delectatio impedit vsum rōnis: vt dictū est. ergo delectatio nō perficit, sed debilitat operationē humanam. ¶ Cōtra. Nihil est perfectiuum sui ipsius vel sue cause. sed delectatio est operatio: vt dicitur in. 7, z. 10. ethi. q oportet vt intelligatur vel essentialiter vel causaliter. ergo delectatio non perficit operationem. ¶ Cōtra. Si delectatio perficit operationē: aut pficit ipsam sicut finis, aut sicut forma, aut sicut agens: sed non sicut finis: qz operationes non queruntur propter delectationē, sed magis econuerso: vt supra dictū est. nec iterum per modum efficientis: qz magis operatio est causa efficiens delectationis. nec iterum sicut forma: non enim pficit delectatio operationem vt habitus quidam secundū philosophum in. 10. ethic. delectatio ergo non perficit operationem.

Sed contra Est, q dicitur ibidem, q delectatio operationem perficit.

Respondeo Dicēdum, quod delectatio dupliciter operationē perficit. Uno mō per modum finis. non quidem secundum quod finis dicit id propter quod aliquid est: sed secundū q omne bonum cōpletiue superuenies pōt dici finis. z fm hoc dicit philosophus in. 10. ethic. q delectatio perficit operationem. sicut quidam superuenies finis: inquantum scilicet super hoc bonum qđ est operatio superuenit aliud bonum quod est delectatio, que importat quietationem appetitus in bono presupposito. Secundo modo ex parte cause agentis. non quidem directe: quia philosophus dicit in. 10. ethic. quod perficit operationem delectatio: nō sicut medicus sanum: sed sicut sanitas. indirecte autem inquantuz scilicet agēs, quia delectatur in sua actione vehementius attendit ad ipsam, z diligentius eam operatur. z secundum hoc dicitur in. 10. ethico. quod delectationes adaugent proprias operationes z impediunt extraneas.

Ad primum Ergo dicendum, quod non omnis delectatio impedit actum rationis: sz delectatio corporalis que non consequitur actū rationis, sed actū concupiscibilis, qui per delectationem augef: delectatio aūtē que consequit actum rationis, fortificat rationis vsum. ¶ Ad secundū dicendū, quod sicut dicitur in. 2. physicoꝝ. Cōtingit quod duo sibiinuicem sunt causa, ita q vnū sit causa efficiens, z aliud causa finalis alterius. z per hūc modū operatio causat delectationem sicut causa efficiēs. delectatio autem perficit operationem per modum finis: vt dictum est. ¶ Ad tertium pater responsio ex dictis.

¶ De bōitate z malitia delectāmī. Qō. 34.

Deinde Considerandum est de bonitate z malitia delectationum.

¶ Et circa hoc querunt quatuor. Primo vtrum omnis delectatio sit mala. Secūdo dato q non vtrum omnis delectatio sit bona. Tertio vtrum aliqua delectatio sit optima. Quarto vtrum delectatio sit mensura vel regula secundum quam iudicetur bonū vel malum in moralibus.

¶ Utrum omnis delectatio sit mala. Ar. 1.

Ad primū Sic procedit. Videf, q oīs delectatio sit mala. Illud enim qđ corrūpit prudētiā z impedit rationis vsum, videtur esse fm se malum: qz bonū hominis est fm rationem esse: vt Dio. dicit in. 4. ca. de diuī. no. sed delectatio corrumpit prudentiam z impedit rationis vsum. z tanto magis quanto delectatiōes sunt maiores. vnde in delectationibus venereis que sunt maxime, impossibile est aliq̄d intelligere: vt dicitur in. 7. eth. Et Hiero. etiam dicit super Matth. q illo tēpore quo coniugales actus geruntur presentia sancti spiritus non dabitur, etiam si. prophetа videatur esse qui officio generationis obsequitur. ergo delectatio est fm se malum ergo omnis delectatio mala. ¶ Cōtra. Illud qđ fugit virtuosus z prosequitur aliquis deficiens a virtute videtur esse secundum se malum z fugiendum: qz vt dicit in. 10. ethi. virtuosus est quasi mensura z regula humanorum actuum. Et apostolus dicit. 1. ad Cor. 2. Spiritualis iudicat omnia: sed pueri z bestie in q̄bus non est virtus prosequuntur delectationes, fugit autez eas temperatus, ergo delectatiōes fm se sunt male z fugiende. ¶ Cōtra. Uirtus z ars sunt circa difficile z bonum: vt dicitur in. 2. ethico. sed nulla ars ordinata est ad delectationem. ergo delectatio non est aliquid bonum.

Sed contra Est, q in psal. dicitur. Delectare in domino. cū igitur ad nihil mali authoritas diuina inducat: videtur q non omnis delectatio sit mala.

Rñdeo Dōm, q sicut dicitur in. 10. eth. aliq̄ posuerunt oēs delectationes eē malas. cuius ratio videf fuisse: qz intēdentes suā referebant ad solas delectationes sensibiles z corporales q̄ sunt magis manifeste. nā z in ceteris intelligibilia a sensibilib⁹ antiq̄ philosophi nō distinguebāt, nec intellectū a sensu: vt dicit in li. de aīa. delectationes aūt corporales arbitrabant dicendū oēs eē malas: vt sic hois q̄ ad delectationes immoderatas sunt prompt, a delectationib⁹ se retrahentes ad mediū virtutis peruenīant. Sz hec existimatio non fuit conueniens. cum enim nullus possit viuere sine aliq̄ sensibili et corporali delectatiōe, si illi qui docent oēs delectatiōes esse malas apprehēdant aliquas delectatiōes suscipere magis hoies ad delectationes erūt proclines exēplo operum verboꝝ doctrina pretermissa. In operationibus enim z passionib⁹ humanis in quibus experientia plurimū valet magis mouēt exempla quā verba. Dicendum est ergo aliquas delectatiōes esse bonas z aliquas esse malas. Est em delectatio quies appetitiue virtutis in aliquo bono amato, z cōsequēs aliquā operationē. Unde huius ratio duplex accipi pōt. Una q̄dē ex pte boni in quo aliquis quiescēs delectatur: bonū em z malum in moralib⁹ dicit scōm q conuenit rationi vel discordat ab ea: vt. 5. dictū est. Sicut in rebus naturalib⁹ aliquid dicit naturale ex eo q nature cōuenit: innaturale vero ex eo q est a natura discordās. Sicut igitur in naturalib⁹ est quedā q̄es naturalis: que. s. est ex eo q cōuenit nature: vt cū graue q̄escit deorsuz. z q̄dā innaturalis, q̄ est in eo qđ repugnat nature: sicut cū graue q̄escit sursum. Ita z in moralib⁹ ē delectatio bona fm q appetitus superior aut inferior requiescit in eo qđ cōuenit rationi z q̄dā mala ex eo q q̄escit in eo qđ a rōne discordat z a lege dei. Alia ratio accipi pōt ex parte operationum: quarū quedā sūt male z quedā bone. operationibus autem magis sunt affines delectationes que sunt eis cōiuncte q̄ concupiscentie q̄ tempore eas p̄cedunt. vnde cū concupiscentie bonarum operationum sint bone, malarū vero male, multo magis delectatiōes bonarum operationum sunt bone. malarum vero male.

Ad primū Ergo dōm, q sicut. S. dictū est: delectationes q̄ sunt de actu rōnis nō ipediūt rōnē

¶ Super. q. 34. Omissa questione. 33. circa quam questionem. 34. aduertē q̄ author post tractatum de bonitate z malitia passionum in cō examinare volens bonitatē et malitiam passionū in speciali, circa duas tantum passiones: scz delectationem et tristitiā q̄uōcs mouet figuliarum de bonitate et malitia. z ratio est: qz ad istas terminant oēs alie passiones, et ab eis quodā modo regulantur: vt infra habetur. 4. distī. 49. q. 3. ar. 4. q. 3. cor. Et veri. qō. 15. artic. 4. Et. 10. ethico. lec. 1. 2. 3. 4.

¶ Super Articulū. 2. Qſt. 2. articu. 3 4. Questionis ob: misso ꝑ dubium oc: curit circa rēsponsio nem ad primum. pro quanto dicit qđ nihil est vtile quod non sit bonum. qz aut est ſermo de bonitate natu: re, aut de bonitate mo: ris. Si de bonitate na: ture, sive bonitate mora li. tunc falsa quoq; est differentia: quia multa vtilia bona sunt ma la moraliter: vtpote ad malum ducentia si cut multa delectabilia mala sunt, moraliter mala opera consequēn: tia. ¶ Ad hoc dicitur quod hic est ſermo de bonitate moralitet qđ bonum vtile est secun dum se rationi consonans. Cum enim di: cit bonum vtile, dicit aliquid consonum ra: tioni: sicut cū dicit pa: scere esurientem. et in hoc differt vtile a dele ctabili, vt in litera di: citur: quia vtile signi: ficat aliquid consonū ratiōi. Delectabile ve rō consonum appeti: tui. Bonum autem et malum moralē consi: stunt ex cōsonantia vel dissonantia ad ratio: nem, et non ad appeti: tum. Et ideo vtile non abstrahit a bono et ma lo morali, sicut dele ctabile: sed est bonum moralē nec per hoc se quitur nullum bonum vtile esse malū moraliter: quoniam sicut pa: scere esurientem po: test esse malum morali: ter: vt si fiat propter adulteriū. et ita mul: ta bona vtilia ꝑtur ma: la fieri dum ordina: rentur ad malum.

4. distin. 49. q. 3. ar. 3. q. 3 ad. 2. et art. 4. q. 1. ad. 1. ꝓ tot. et 3. col. Et 10. ethi. co. lec. 1. 2. 3. 2. 4.

¶ Super Articulū. 3. Qſt. ar. 1. dubium hyemidio mole: stum occurrit propter illa verba aliqua dele ctatio holis potest dici optimum inter bona humana. Repugnat liquidem hoc doctri: ne authoris tenentis operationem precedē tem, puta visionē dei: esse optimum inter bo na humana.

¶ Ad hoc licet diuer: simode dici possit: pu: to, q delectatio est o: ptimum vt accidens. operatio autē vt sub stantia supra dicta in qō. 2. arti. 6. vel quod delectatio est optimus in genere motuum ap petitiuorum. vel quod est optimum secundū se, qz hz in se vltimo quietet appetitus: hz habeat aliud opti: mum melius ipso, non vt bono magis bonus sed vt optimo in vno ordine optimum alte: rius ordinis. hoc tuz est z delectabile duo: rum bonorum ordi: nes constituunt. Ad literam tamen loquen do distingue: quia aut est ſermo de bonitate nature aut moris. si quis enim inſperit qđ tractatus iste de bonitate et malitia est moralis, videbit qđ questio est de optimo moraliter id est sum: me consonante ratio: ni. omittendaq; cen sebit contradictionem alijs dictis sci Thome. puta qđ visio est nobilior qđ est finis etiam delectationis. hec est ola ad maio: rem bonitatem natu: re spectant: delectatio siquidē et opatio con sequens eadem nu: mero bonitate morali bone sunt. Eadē quip: pe consonantia vel dis sonantia cōsonant vel dissonant rationi, ac per hoc optimā ope rationem sequens de lectatio optima est nō minoꝛ bonitate z non magis nec minus bo: na moraliter. nec ob: stat huic sensui qđ in rēsponsione ad secun dum in prima rēspon sione autor videt vel le qđ delectatio est me lioꝛ actu virtutis quaz sequitur. hoc enim au tor non dicit nec in tendit dicere: sed pri ma rōnio. ibi data re sponset maiori ꝓpo: sitioni argumenti que est communissima ꝓ: positio. s. optimū nullo adiecto sit melius. et dicit qđ est vera de optimo simplr et non de optimo in genere quale est delectatio: et ideo dato etiā q ex actu virtutis effet me lioꝛ adhuc stat qđ sit optimum in genere. ſcđa vero rōnio respon det minori scilicet de lectatio addita opera tioni est melioꝛ. z dicit q operatio nō est ad iecta delectationi: sed intranea eidem. z hec rōnio nullā patitur in se calumniam, z nihil extoriqiens omnia sal uat: sic enī q ē optima moraliter inter bona humana summe con sonans rōni: qz nihil est melius moraliter ipsa. et est minus bo na nāliter operatione quā sequit que est o: ptima z in genere mo ris z nature in vtroq; ordine vltimus finis crēs. quānis diuersi: mode: quia in illo cōsibi z delectationi bo nitate in isto propria

Ad primū Ergo dōm, qđ honestū z vtile dñr ſm rōnem. et ideo nihil est honestum vel vtile quod non sit bonum. Delectabile autem dr ſm appeti tum qui quādoq; in illud tēdit qđ nō est cō uenies rōni. et ideo non omne delectabile est bonum bonitate morali que attenditur secundū rationem. ¶ Ad ſcđm dōm, q ideo delectatio nō ḡrit ꝓpter aliud qz est ḡs in fine. finem autem contingit esse bonū z ma lum, cuius nunq; sit finis nisi secundum q est bonum quo ad hunc. ita etiā est de dele ctatione. ¶ Ad tertiū dōm, quod hoc modo omnia appetūt delectationem sicut z bonū, cū delectatio sit quies appetitus in bono. sz sicut contingit non omne bonū quod appe titur esse per se z vere bonum, ita nō omnis delectatio est per se z vere bona.

¶ Utr: aliqua delectatio sit optimū. Ar. 3.

Ad tertiū Videtur, q nul la delectatio sit optimus. Nulla enī gñatio est opti mū. nam generatio nō pōt esse vl: timus finis: sed delectatio cōsequitur gña tionē. nam ex eo q aliquid constituit in suā naturā delectat: vt supra dictū est. ergo nul la delectatio pōt eē optimū. ¶ Ꝓ. Illud qđ est optimū nullo addito pōt fieri melius. sz delectatio aliquo addito fit melioꝛ. est enim melioꝛ delectatio cum virtute q̄ sine vtute. ergo delectatio non est optimum. ¶ Ꝓ. Id qđ est optimum est vniuersaliter bonū: sicut per se bonū existens, nam quod est per se est prius z potius eo qđ est per accidēs. sz de lectatio non est vniuersaliter bonū: vt dictū est: ergo delectatio non est optimum.

Sed cōtra Beatitudo est opti mum. cum sit finis hu mane vite: sz beatitudo non est sine delecta tione. dr enim in psal. Adimplebis me leti tia cum vultu tuo. delectationes in dextera tua vsq; in finem.

Rñdeo Dōz ꝙ Plato nō posuit oēs delectationes esse malas, si cut stoici. neq; oēs eē bonas. sicut epicurei: sed quasdam esse bonas z quasdam esse ma las. ita tamē q nulla sit summum bonū vel optimum. sed quantum ex eis rationibus datur intelligi in duobus deficit. In vno q̄: dem: qz cum videret delectatiōes sensibiles z corporales in quod ā motu z generatione consistere: sicut paret in repletione ciborum z hmōi. estimauit oēs delectationes conseq generationem z motum. vnde cum generatio z motus sint actus imperfecti, sequeret q delectatio non haberet rationem vltime perfectionis: sed hoc manifeste apparet fal sum in delectationibus intellectualibus. a liquis enim nō solum delectatur in gñatio ne scientie pure cū addiscit aut mirat: sicut supra dictū est, sed etiam in cōtemplādo ſm sciētiam tam acquisitā. Alio vero modo qz dicebat optimum illud q est simplr summū bonum qđ. s. est ipsum bonū quasi abstractū et nō ptic̄patū: sicut ipse deus est summum bonū. nos aūt loquimur de optimo in reb⁹ humanis. optimū aūt in vnaquaq; re est vl: timus finis. Finis aūt vt supra dictū est du pliciter dicit. s. ipa res et vsus rei: sic̄ finis auari est vt pecunia, vel possessio pecunie, z ſm hoc vltimus finis hominis dici pōt vel ipse deus: qui est summū bonum simpliciter vel fruitio ipsius q̄ importat delectationem quādam in vltimo fine. et per hunc modum aliqua delectatio hominis potest dici opti mum inter bona humana.

Ad primū Ergo dicendū, q̄ z non ois delectatio consequitur ḡnationē, fz aliq̄ delectationes consequuntur operationes perfectas: vt dictū est, z ideo nihil phibet aliquā delectationem esse optimā: etsi nō ois sit talis. ¶Ad 2m dōm, q̄ ratio illa pcedit de optimo simpliciter, per cuius participationem omnia sunt bona: vnde ex nullius additione fit melius: sed in alijs bonis vr verum est q̄ quodlibet bonū ex additione alterius fit melius. Quāuis posset dici q̄ delectatio nō est aliquid extraneum ab operatiōe virtutis: sed concomitans ipsam: vt in primo ethi. dicitur. ¶Ad 3tiū dicendum, q̄ delectatio non habet q̄ sit optimum ex hoc q̄ est delectatio, sed ex hoc q̄ est perfecta quies in optimo. vñ non oportet q̄ omnis delectatio sit optima aut etiam bona: sicut aliqua scientia est optima non tamen omnis.

¶Utrum delectatio sit mensura vel regula 9m quā iudicetur bonum vel malum in moralibus. Articu. 4.

Ad quartū Sic pceditur. Videtur q̄ delectatio nō sit mēsura vel regula boni z mali moralis. Dia em̄ mēsurant primo sui generis: vt dicitur in. 10. metaphy. fz delectatio nō est primū in genere moraliū: fz pcedit ipam amor z desiderū, non ergo est regula bonitatis z malitie in moralibus. ¶p̄. Mensurā z regulam oportet esse vniformem. z ideo motus qui est maxime vniformis est mensura z regula omniū motuū. vt dicit in. 10. metaphy. fz delectatio est varia et multiformis: cū quedā earū sint bone z quedā male. ergo delectatio non est mensura z regula moraliū. ¶p̄. Certius iudiciū sumitur de effectu per causam q̄ ecōuerso: sed bonitas vel malitia operationis est cā bonitatis vel malitie delectationis: q̄ bone delectationes sunt que consequunt bonas operationes, male aūt que malas: vt dicitur in. 10. ethi. ergo delectatiōes nō sunt regula z mensura bonitatis z malitie in moralibus.

4 dist. 49. q. 3. 4. q. 3. 4. 3.

Sed contra Est, q̄ aug. dicit sup illud psal. Scrutans corda z renes deus. Finis cure z cognitionis est delectatio ad quā q̄s nititur puenire. Et Philosopus dicit in. 6. ethicox q̄ delectatio ē finis architectonū. i. principalis: ad quam respiciētes vnumquodq̄ hoc quidē malum, hoc autem malum simpliciter dicimus.

Rñdeo Dicendū, q̄ bonitas vel malitia moralis p̄ncipaliter in volūtate ꝓsistit: vt supra dictū ē. vtrū aūt volūtas sit bona vel mala precipue ex fine cognoscitur, id aūt habet pro fine in quo volūtas q̄scit: quies aūt volūtatis z cuiuslibet appetit⁹ in bono ē delectatio, z ideo fz delectatiōnē voluntatis humane precipue iudicatur hō bonus vel malus. Est em̄ bonus z virtuosus q̄ gaudet in operib⁹ virtutum: malus aūt qui in operibus malis. delectationes autem appetitus sensitiui nō sunt regula bonitatis vl malitie moralis... ī cibus cōmuniter delectabilis est 9m appetitū sensitiuū bonis et malis: sed voluntas bonorum delectatur in eis 9m conuenientiam rationis: quam non curat voluntas malorum.

Ad 1mū Ergo dicendum, q̄ amor et desiderium sunt prioa delectatione in via generationis: sed delectatio est prior 9m rationē finis: q̄ in operabilib⁹ hz rōnez principij, a quo maxime sumit iudiciū, sicut a regula vl mēsura. ¶Ad 9m dōm, q̄ ois delectatio in hoc est vniformis quod est q̄s aliquo modo, z 9m hoc pōt esse regula vel mēsura: nā ille bonus est cuius volūtas q̄scit in vero bono: malus aūt cuius voluntas quescit in malo. ¶Ad tertium dōm, q̄ cū delectatio perficiat operationē per modū finis (vt. s. dictū est) non pōt eē operatio pfecte bona nisi etiā adsit delectatio in bono: nam bonitas rei pender ex fine. z sic quodāmodo bonitas delectationis est causa bonitatis in operatione.

¶De dolore seu tristitia secundum se. Questio. 35.

Deinde Cōsiderandū est de dolore z tristitia. ¶Et circa hoc primo considerandū est de tristitia seu dolore 9m se. Secūdo de causis eius. Tertio de effectib⁹ ipsius. Quarto de remedijs. Quinto de bonitate vel malitia eius. ¶Circa primum queruntur octo. Primo vtrum dolor sit passio anime. Secundo vtrum tristitia sit idē quod dolor. Tertio vtrum tristitia seu dolor sit contraria delectationi. Quarto vtrum omnis tristitia omni delectationi contrarietur. Quinto vtrum delectationi contemplationis sit aliqua tristitia contraria. Sexto vtrū magis fugienda sit tristitia q̄ delectatio appetenda. Septimo vtrum dolor exterior sit maior q̄ dolor interior. Octauo de speciebus tristitie.

¶Utrum dolor sit passio anime. Arti. 1.

Ad primū Sic procedit. Videtur, q̄ dolor non sit passio anime. Nulla enim passio anime est in corpore: sed dolor potest esse in corpore. Dicit em̄ aug. in lib. de vera reli. q̄ dolor qui dicit corporis est corruptio repentina salutis eius rei: quam male vtendo anima corruptioni obnoxiauit. ergo dolor non est passio anime. ¶Preterea. Omnis passio anime pertinet ad vim appetitiuam: sed dolor non pertinet ad vim appetitiuam: fz magis apprehensiuā. Dicit em̄ augu. in lib. de natura boni, q̄ dolorem in corpore facit sensus resistens corpori potentiori. ergo dolor non est passio anime. ¶p̄. Omnis passio anime pertinet ad appetitum animalem: sed dolor nō pertinet ad appetitum animalem, sed magis ad appetitum naturalem. Dicit enim aug. 8. super ḡen. ad literam. Nisi aliquod bonum remansisset in natura, nullius boni amissi esset dolor in pena. ergo dolor non est passio anime.

Sed Contra est, q̄ aug. 14. de ciuita. dei ponit dolorē inter passiones anime: inducens illud Virgilij, Hinc metuunt cupiunt gaudentq̄ dolentq̄.

Rñdeo Dicendum, q̄ sicut ad delectationem duo requirunt. s. coniunctio boni, z perceptio huiusmodi cōiunctionis. ita etiam ad dolorem duo requiruntur scilicet coniunctio alicuius mali qđ ea ratione est malum quia priuat aliquod bonū, z perceptio hmōi cōiunctionis. Quic quid autē coniungitur, si non habeat respectu eius cui coniungitur rationem boni vel mali, non potest causare delectationem vel dolorem: ex quo patet q̄ aliquid sub ratiōe boni vel mali est obiectum delectationis et doloris. bonū autem z malum inq̄ntū huiusmodi sunt obiecta appetitus. vnde patet q̄ delectatio z dolor ad appetitū pertinēt. omnis aūt motus appetitiuꝰ seu inclinatio cōsequēs apprehensionē pertinet ad appetitū intellectiuū vel sensitiuū. naz inclinatio appetitus naturalis nō ꝓsequitur apprehēsionē ipsius appetētis fz alterius: vt in primo dictū est. Cū igitur delectatio z dolor presupponant in eodem subiecto sensum vl apprehensionem aliquam, manifestum est qđ dolor sicut z delectatio est in appetitu intellectiuo vel sensitiuo. omnis autē motus appetitus sensitiui dicitur passio: vt. s. dictum est. z precipue illi qui in defectum sonāt. vnde dolor 9m q̄ est in appetitu sensitiuo proprissime dicitur passio anime. sicut molestie corporales ꝓprie passiones corporis dicuntur. vnde z Augustin. 14. de ciuitate dei. dolorem specialiter egritudinem nominat.

Ad primū Ergo dicendum, qđ dolor dicitur esse corporis quia causa doloris est in corpore. puta cum patimur aliquod nociuum corpori: sed motus doloris semper est in anima: nā corpus nō potest dolere nisi dolente anima: vt augu. dicit. ¶Ad secundū dicendum, qđ dolor dicitur esse sensus, nō q̄ sit actus sensitiue virtutis: sed quia requiritur ad dolorem corporalem sicut ad delectationem. ¶Ad tertium dicendū, qđ dolor de amissione boni demonstrat bonitatem nature: non quia dolor sit actus naturalis appetitus: fz quia natura aliquid appetit vt bonum, quod cū remoueri sentitur, sequitur doloris passio in appetitu sensitiuo.

¶Super arti. 4.

In titulo articuli 5. q. 54. quarti adueric. 8. 8. 7. 9. quod quia mensura est certificatiua quantitatis mēsurabilium et regula certificationis dispositionis, z virtutū bonum exigit primitatem in cognoscendo et quodammodo in essendo sēm aliqđ genus cāe, ideirco author proponendo hūc articulum in enumeratione omniū articulorum in ꝓncipio. q. querit vtrū delectatio sit mensura secundū quā iudicetur: hic vero absolute vtrum sit mensura quasi ibi primitatem in cognoscendo hic in essendo insinuās. Et in corpore articuli mensuram sēm cognitionē z iudiciū determinat: in rñsionib⁹ vero ad primū et vltimum cālitatē finalem quodammō ei tribuit. Et scito, q̄ q̄ ad rōnē mēsure z regule nō sufficit primitas in essendo. sed exigitur q̄ sit nobis certissima, ideo licet bonum honestū sit 9m se prius z certius q̄ delectabile, q̄ cōsequit ad illud, et pōt esse bona et mala delectatio: q̄ rñ delectatio est nobis magis certa, ideo ipsi attribuitur ratio mensure, z operatio ipa mendicat quo ad hoc a delectatione, propter qđ author studuit in corpore articuli ad ꝓbandum rationē mensure in delectatione ex cognitione z iudicio. Et sat fuit saluare vtrūq̄ ꝓioritatē in essendo: vt patet in rñsione ad tertium. vbi finis ratione satis large ꝓpter hoc saluādum vtitur. ¶Circa calcem rñsionis ad tertiū in eodez quarto articulo dubiū occurrit nouiter quia videtur aduersari suppradictis: si em̄ bonitas delectationis est cā quodāmodo bonitatis in operatione aut ecōuerso, sequitur nō esse eādē numero bonitatē virtutis, cuius oppositum dictum fuit. ¶Ad hoc breuiter dicitur q̄ vt ex supius dictis apparet in analoga causalitate seu redundātia saluaf idētitas numeralis in cā et causato. vnde hoc nihil obstat propositō: sicut nec bonitatibus actus exterioris et interioris.

¶Super.q.35.

3.q6.15. 4.d.6.q2. Et.3.di. questionis. 35. circa 15.q6. 2 quarum duo occurrunt.q.3.q.1 nunc aduertenda. primum est. 2. Et mū est q̄ author nō loquitur.q6e quitur hic de absolutione 7. ar.3 tū vt distinguantur? ad. 9. et relatiua: sed determinatio. 4. nat scipsum de qualitate ad 4m, absolutione intendit scz spē efficatione ab extrinseco. Qō qualiter intelligatur in prima pte dictum diffuse est. Secundum est qd author ponit intēperantiam et iniustitiam sub absolutis: nō quia non ipse specificentur ab extrinseco cum sint actus aut habitus: sz vel exemplariter, vel accipiendo eas vt qualitates. sicut enim potentie anime sumūtur vt potentie, 2 vt proprietates nature: ita actus et habitꝰ, vt scilicet vt qualitates secundum se.

¶Utrum tristitia sit idem qd̄ dolor. Art. 2.

ADcm Videtur q̄ tristitia nō sit dolor. dicit. n. aug. 14. de ciui. dei, qd̄ dolor in corporibus dicitur, tristitia aūt dicit magis in aia. ergo tristitia nō est dolor. ¶P̄. Dolor nō est nisi de presenti malo: sed tristitia pōt esse de preterito et de futuro: sicut penitētia est tristitia de preteritoz anxietas de futuro. ergo tristitia omnino a dolore differt. ¶P̄. Dolor non videtur consequi nisi sensum tactus: sed tristitia potest consequi ex oibus sensibus. ergo tristitia non est dolor: sed se habet in pluribus.

Sed cōtra Est, qd̄ apls dicit ad Roma. 9. Tristitia est mihi magna 7 continuus dolor cordi meo, pro eodem vtens tristitia 7 dolore.

Rñdeo Dō3, q̄ delectatio 7 dolor ex duplici apprehensione causari possunt. vel ex apprehēsiōe exteriōris sensus, vel ex apprehēsione interiori, siue intellectus siue imaginationis. Interior aūt apprehēsio ad plura se extendit q̄s exterior: eo qd̄ quecunq̄s cadunt subexteriori apprehēsione, cadunt sub interiori: sed nō ecōuerso. Sola igit̄ illa delectatio que ex interiori apprehensione causatur, gaudium nominatur: vt supra dictū est. 7 similiter ille solus dolor qui ex apprehensione interiori causatur nominatur tristitia. Et sicut illa delectatio que ex exteriori apprehensione causat̄, delectatio quidē nominat̄ nō aūt gaudium: ita ille dolor qui ex exteriori apprehēsione causatur, nominatur quidem dolor non aūt tristitia. Sic igitur tristitia est quedam species doloris sicut gaudium delectationis.

Ad primū Ergo dōm, q̄ aug. loquit̄ ibi quantum ad vsum vocabuli: qr dolor magis vsitatur in corporalibꝰ doloribus, qui sunt magis noti, q̄s in doloribꝰ spiritualibus. ¶Ad 2m dōm, q̄ sensus exterior nō percipit nisi presens: vis aūt cognitiua interior pōt p̄cipere presens, preteritum 7 futurū. 7 ideo tristitia pōt eē de presenti preterito 7 futuro: dolor aūt corporalis qui sequit̄ apprehensionē sensus exteriōris nō pōt esse nisi de presenti. ¶Ad tertium dōm, q̄ sensibilia tactus sunt doloriosa nō solū inq̄tū sunt impportionata virtuti apprehēsiue, sed etiā inquantū cōtrariātur nature: aliorū vero sensuū sensibilia possunt quidē esse impportionata virtuti apprehensiue, non tū cōtrariant̄ nature nisi in ordine ad sensibilia tact⁹. vñ solus homo qui est animal pfectū in cognitione delectat̄ in sensibilibus aliorum sensuum secundum seipsa: alia vero animalia non delectantur in eis nisi secundū q̄ referuntur ad sensibilia tactus: vt dicit̄ in .3. ethi. 7 ideo de sensibilibus aliorum sensuum nō dicit̄ esse dolor 2m q̄ contrariatur delectationi nāli: sed magis tristitia que contrariat̄ gaudio animali. Sic igit̄ si dolor accipiat̄ pro corporali dolore qd̄ vsitatius est dolor ex oppositio diuiditur cōtra tristitiā 2m distinctionē apprehensionis interioris 7 exterioris: 3 quantū ad obiecta delectatio ad plura se extēdat q̄s dolor corpalis. Si vero dolor accipiatur cōiter: sic est genus tristitie: vt dictū est.

4. dist. 49. q. 3. ar. 3. q. 1

¶Utrum tristitia seu dolor sit contraria delectationi. Ar. 3.

ADtertiū Videtur q̄ dolor delectationi non cōtrarietur. Unū em̄ 2trariorū nō est causa alterius: sed tristitia potest esse cā delectationis. Dicitur em̄ Matth. 5. Beati qui lugent: q̄m ipsi consolabunt. ergo nō sunt contraria. ¶P̄. Unū cōtrariorū nō denotat aliud: sed in quibusdā ipse dolor vel tristitia est delectabilis: sicut aug. dicit in .3. cōfes. q̄ dolor in spectaculis delectat. Et. 4. confes. dicit, q̄ fletus amara res est, 7 tamen quandoq̄ delectat. ergo dolor nō cōtrariat̄ delectationi. ¶P̄. Unū cōtrariorū non est materia alterius: qr cōtraria simul esse non p̄sit: sed dolor pōt esse materia delectationis. dicit em̄ Aug. in lib. de penitentia, Semp penitēs doleat, 7 de dolore gaudeat. Et p̄hs dicit in. 9. ethic. q̄ econuerso malus dolet de eo q̄ delectatus est. ergo delectatio 7 dolor non sunt contraria.

Sed cōtra Est, q̄ augu. dicit. 14. de ciui. dei, qd̄ letitia est voluntas in eorum cōsensione que volumus: tristitia aūtē est voluntas in dissensione ab his que volumus: sed consentire 7 dissentire sunt contraria. ergo letitia 7 tristitia sunt contraria.

Rñdeo Dōm, q̄ sicut p̄hs dicit. 10. meta. Cōtrarietas est dupla 2m formā: forma āt seu species passiōis et motꝰ sumit̄ ex obiecto vl̄ termino: vñ cum obiecta delectationis 7 tristitie seu doloris sint contraria. s. bonū p̄ns 7 malum p̄ns: sequitur q̄ dolor 7 delectatio sint contraria.

Ad primū Ergo dōm, q̄ nihil p̄hibet vnū p̄riorū eē causam alterius p accidēs: sic aūt tristitia pōt esse causa delectatiōis. Uno quidē mō inquantū tristitia de absentia alicuⁱ rei, vl̄ de p̄ria cōtrarij vehementius querit id in quo delectet̄, sicut sitiēs vehemētius q̄rit delectationem potus: vt remedū cōtra tristitiam quam patit̄. Alio mō inquantū ex magno desiderio delectationis alicuius nō recusat aliq̄s tristitias p̄ferre, vt ad illā delectationē perueniat. et vtroq̄ mō luct⁹ p̄ns ad cōsolationē future vite perducit. qr ex hoc ipso q̄ hō luget pro peccatis vl̄ pro dilatione gloie meretur cōsolationē eternā. Similiter meret̄ etiā eā aliq̄s ex hoc q̄ ad ipsaz p̄sequendā nō refugit labores 7 angustias pp ipsam sustinere. ¶Ad 2m dōm, q̄ dolor ipse pōt eē delectabilis per accidēs, inquātū. s. hz adiūctā admirationē: vt in spectaculis. vl̄ inquātū facit recordationē rei amate, 7 facit p̄cipere amorē eius de cuius absentia dolet̄. vnde cū amor sit delectabilis, et dolor 7 omnia que ex amore consequunt̄, inquantū in eis sentitur amor sunt delectabilia. 7 pp hoc etiā dolores in spectaculis possunt eē delectabiles, inquantum in eis sentitur aliquis amor cōceptus ad illos qui in spectaculis commemorantur.

¶Ad tertiū dōm, q̄ voluntas 7 7 ratio supra suos actus reflectuntur: inquantum ipsi actus voluntatis 7 rationis accipiuntur sub rōne boni vel mali. 7 hoc modo tristitia potest esse materia delectationis vel ecōuerso: nō per se sed per accidens inquantum scilicet vtrunq̄s accipitur in ratione boni vel mali.

¶Utrum ois tristitia omni delectationi contrarietur. Ar. 4.

ADquartū Videtur q̄ omnis tristitia delectationi cōtrarietur. Sicut enim albedo 7 nigredo sunt contrarie species coloris, ita delectatio 7 tristitia sunt contrarie species aie passionum: sed albedo 7 nigredo vniuersaliter sibi opponūtur. ergo et tristitia delectatio 7 tristitia. ¶P̄. Medicine per cōtraria fiūt: sed quelibet delectatio est medicina cōtra qualibet tristitiā: vt p̄z per p̄hm in. 7. eth. ergo quelibet delectatio cuilibet tristitie cōtrariatur. ¶P̄. Contraria sunt que se inuicem impediunt: sed quelibet tristitia impedit quamlibet delectationem: vt patet per illud quod dicitur in. 10. ethi. ergo quelibet tristitia cuilibet delectationi contrariatur.

f. art. 1 cor. 5. c. q. 31. 1. add. Et. 3. 8. ad. Et. 4. 14. q. 3. art. 4. 2. con.

Sed cōtra Contrariorum nō est eadē causa: sed ab eodē 3 habitu p̄cedit q̄ aliquis gaudeat de vno 7 tristetur de opposito: ex charitate em̄ cōtingit gaudere cum gaudentibus, 7 flere cum flentibus: vt dicitur Ro. 12. ergo non omnis tristitia omni delectationi contrariatur.

Rñdeo Dōm, q̄ sicut dī in. 10. metaphy. Contrarietas est differētia 2m formā: forma āt est 7 generalis 7 specialis. vñ cōtingit esse aliqua 2traria 2m formā generis: sicut virtus 7 vitiū: 7 2m formā speciei: sicut iustitia 7 iniustitia. Est aūt cōsiderandū q̄ quedā specificant̄ 2m formas absolutas: sicut substantie 7 qualitates. quedā vero specificantur per comparationem ad aliquid extra: sicut passiones 7 motus recipiunt speciem ex terminis siue ex obiectis. In his ergo quorum species considerantur secundum formas absolutas: contingit quidem species que continentur sub cōtrarijs generibus nō esse contrarias scōm rationem speciei, non tamen contingit q̄ habeant aliquam affinitatem vel conuenientiam adinuicem. Intēperantia enim 7 iustitia que sūt in cōtrarijs generibus (virtute scz 7 vitio) nō cōtrariant̄ adinuicē 2m rōnem p̄prie speciei: nec habēt aliquā affinitatē vl̄ cōuenientiā adinuicē. Sz in illis quorū species sumunt̄ scōm habitudinē ad aliq̄d extrinsecū, cōtingit q̄ species cōtrariorum generū nō solū nō sunt cōtrarie adinuicem, sed etiam habent quandā cōuenientiā 7 affinitatem: eo qd̄ eodem modo se habere ad cōtraria cōtrarietatē inducit. sicut accedere ad album 7 accedere ad nigrū habēt rationē cōtrarietatis: sz contrario modo se habere ad cōtraria habet rationē similitudinis: sicut recedere ab albo et accedere ad nigrū. et hoc maxime apparet in contradictione que est p̄incipium oppositionis. nā in affirmatione et negatione eiusdē consistit oppositio: sicut album et nō album in affirmatione autem vnius oppositorum 7 nega-

tione alterius attendit conuenientia et similitudo: vt si dicam nigrū et non album. tristitia aūt et delectatio cū sint passiones specificant ex obiectis. et quidē ꝑm genus suū cōtrarietatē habēt: nā vnū pertinet ad ꝓsecutionē, aliud vero ad fugā: q̄ se habēt in appetitu sicut affirmatio et negatio in rōne: vt dicit in 6. ethi. Et ideo tristitia et delectatio q̄ sūt de eodē, habēt oppositionē adinuicē ꝑm spēm: tristitia ⁊ delectatio de diuersis, siqdē illa diuersa nō sint diuersa opposita ſ3 disparata nō hnt oppositionē adinuicē ꝑ3 rōnē spēi, ſ3 sunt etiā disparata: sicut tristari de morte amici. et delectari i cōtēplatiōe. Si ⁊o illa diuersa sint cōtraria. tūc delectatio et tristitia nō solū nō habent cōtrarietatē ꝑm rationē speciei, sed etiā habent conuenientiā et affinitatem: sicut gaudere de bono et tristari de malo.

Ad ꝑmū Ergo dicēdū, q̄ albedo et nigredo nō habent spēm ex beatitudine ad aliquid exteri⁹: sicut delectatio et tristitia. vnde nō est cadē rō. ¶ Ad ꝑm dōm, q̄ genus sumit ex materia: vt ptz in. 8. metaphy. in accidētibus autē loco māe est subiectū. dictū est āt q̄ delectatio et tristitia cōtrariāt ꝑm genus. et iō in qualibet tristitia est ꝑtia dispō subiecti dispōni q̄ est in qualibet delectatiōe. nā in qualibet delectatiōe appetit⁹ ſ3 hz vt acceptās id qō hz: in q̄libet aūt tristitia se hz vt fugiēs. et iō ex parte subiecti quelibet delectatio est medicina ꝑtra quālibet tristitiā. et q̄libet tristitia est impeditiua cuiuslibet delectationis: ꝑcipue tñ qñ delectatio tristitie ꝑtrariat etiā ꝑm speciē. ¶ Ad ptz solutio ad tertiū. Vel aliter dicendū, q̄ etsi nō ois tristitia cōtrarietur omni delectationi ꝑm speciē: tñ q̄ntum ad effectū cōtrariatur. nam ex vno cōfortatur natura animalis: ex alio vero quodammodo molestatur.

¶ Ad quartū delectatiōi cōtēplationis sit aliq̄ tristitia ꝑtraria. Ar. 5. ethi. 7. ad. 4. Et. 4. d. 49. q. 3. ꝑ. 3. q. 2. et opus. 3. c. 168. Et phil. lec. 6. to. 3. fin.

Ad quintū Sic procedit. Videt q̄ delectationi cōtēplationis sit aliq̄ tristitia ꝑtraria. Dicit enī apl's. 2. ad Cor. 7. Que ꝑm deū est tristitia, pniam in salutē stabilē operatur: ſ3 respicere ad deū ptinet ad superiorē rōnem cuius est cōtēplationi vacare ꝑm aug. in. 12. de tri. ergo delectationi cōtēplationis opponit tristitia. ¶ ꝑ. Cōtrariorum ꝑtia sunt effectus: si ergo vnū ꝑtrariorū cōtēplatiū est causa delectatiōis, aliud erit causa tristitie. et sic delectationi contēplationis erit tristitia cōtraria. ¶ ꝑ. Sicut obiectū delectationis est bonum, ita obiectum tristitie est malum: sed contemplatio pōt habere mali rōnē. Dicit enī phūs in. 2. met. q̄ quedā incōuenīēs est meditari. q̄ cōtēplationis delectationi pōt esse cōtraria tristitia. ¶ ꝑ. Operatio quelibet ꝑm q̄ non est impedita est causa delectationis: vt dicitur in. 7. et. 10. ethi. sed operatio cōtēplatiōis ꝑt multiplr ipediri. vl vt totaliter nō sit, vel vt cū difficultate sit. ergo in cōtemplatione pōt esse tristitia delectationi cōtraria. ¶ ꝑ. Carnis afflictio est causa tristitie: sed sicut dicitur ꝓuerbiale. vltimo, ꝓ frequēs meditatio carnis est afflictio. ergo contēplatio habet tristitiam delectationi contrariam.

Sed Cōtra ē, q̄ ꝺr sap. 8. Nō hz amaritudinē conuersatio illius (scz sapiētie) nec tediū cōuictus eius: ſ3 letitiā et gaudiū: cōuersatio aūt et cōuictus sapiētie est p cōtēplationē. q̄ nulla tristitia est q̄ sit ꝑtraria delectatiōi cōtēplationis.

Rñdeo Dōm, q̄ delectatio cōtēplationis pōt intelligi dupliciter. Uno modo ita q̄ contemplatio sit delectationis cā et nō obiectū, et tūc delectatio nō est de ipsa cōtēplatione: ſ3 de re ꝓtēplata. cōtingit aūt cōtēplanti aliq̄d nociuū cōtristās: sicut et aliq̄d cōuenīēs et delectās. vñ si sic delectatio cōtēplationis accipiat: nihil phibet delectatiōi cōtēplatiōis esse tristitiā ꝑtā. Alio mō pōt dici delectatio ꝓtēplationis, q̄ cōtēplatio est ei⁹ obiectū et cā: puta cū aliq̄s delectat de ꝗ ipo q̄ cōtēplat. et sic vt dicit Greg. nice. ei delectatiōi q̄ est ꝑ3 ꝓtēplatio nē nō opponit aliq̄ tristitia et hoc idē phūs dicit in pmo topico. et in. 10. ethi. ſ3 hoc est intelligēdū p se loquēdo: cuius rō est: q̄ tristitia p se ꝑtrariat delectationi que est de cōtrario obiecto: sicut delectationi q̄ est de calore cōtrariat tristitia q̄ est de frigore. Obiecto aūt cōtēplationis nihil est ꝑtrū: ꝑtrariorū em rōnes ꝑm q̄ sunt apphēse nō sunt cōtrarie: ſ3 vnū ꝑtrariū est rō cognoscēdi aliud. vnde delectationi q̄ est in cōtēplādo per se loquēdo nō pōt eē aliqua tristitia cōtraria, ſ3 nec etiam habet tristitiā annexā: sicut corporales delectationes q̄ sunt vt medicine quedā cōtra aliquas molestias, sicut aliq̄s delectat in potu ex hoc q̄ arriat sitī: qñ aūt tā tota sitis est repulsa, etiā cessat delectatio potus. delectatio em cōtēplationis nō causatur ex hoc q̄ excluditur aliqua molestia, sed ex hoc q̄ est ꝑm seipsam delectabilis: nō est enim generatio vt dictū est, sed operatio quedam perfecta. Per accidens aūt admiscetur tristitia delectationi apprehensionis. et hoc dupliciter. Uno modo ex parte organi. Alio modo ex impedimēto apprehensionis. Ex parte quidem organi admiscetur tristitia vel dolor apprehensioni, directe q̄dē in viribus apprehensiuis sensitiue partis: q̄ habent organū corporale. vl ex sensibili q̄ est contrariū debite cōtēplexioni organi: sicut gustus rei amare, et olfactus rei fetide, vel ex continuitate sensibilis conuenientis: quod per assiduitatē facit superexcrescētiā naturalis habitus: vt. s. dictū est. et sic redditur apprehensio sensibilis que prius erat delectabilis tediosa. sed hec duo directe in contemplatione mentis locum non habent: q̄ mēs nō habet organū corporale. vnde dictum est in authoritate inducta q̄ nō ꝑ3 contēplatio mentis nec amaritudinem nec tedium: ſ3 q̄ mēs humana vtitur in cōtēplādo viribus apprehensiuis sensitiuis (in quarum actib⁹ accidit lassitudo) ideo indirecte admiscetur aliqua afflictio vel dolor contemplationi: sed neutro modo tristitia contēplationi adiuncta per accidēs, cōtrariatur delectationi eius. Nā tristitia que est de impedimento contemplationis non cōtrariat delectationi cōtēplationis: ſ3 magis habet affinitatē et cōuenientiā cū ipsa: vt ex ꝓdictis ꝑz. Tristitia vero vel afflictio que est de lassitudine corporali nō ad idē genus refertur: vnde est penitus disparata. et sic manifestū est, q̄ delectationi que est de ipsa contemplatione nulla tristitia cōtrariatur: nec adiungitur ei aliqua tristitia nisi per accidens.

¶ Super Articulū. 6. Articulo quinto obmisso: circa sextum eiusdem questionis aduerte q̄ ſperius in. q. 29. articulo terno vbi odium comparatū est amori in fortitudine due tenuū rationes dicte sunt: quare p accidēs odiū est fortius amore scilicet ex sensu et mala cōiugatione. hic aūt cū cōparat delectationi tristitia tres rōnes afferuntur. scz ex sensu, ex mala coniugatione et ex effectu: vt ꝑz in litera: qñ non experimur odiū ita impedire amorē eēm sicut tristitia delectationē: qñ nec amor ita cōfortat naturam sicut delectatio nec odiū debilitat illam sicut tristitia.

Ad ꝑmū Ergo dōm, q̄ illa tristitia que est secundū deum non est de ipsa contemplatione mentis: sed est de aliquo quod mens contemplatur. ſ. de peccato quod mens considerat vt cōtrariū delectationi diuine. ¶ Ad secundum dicendum, q̄ ea que sunt contraria in rerum natura ꝑm q̄ sunt in mente non habent contrarietatem: non enim rationes contrariorum sunt contrarie: sed magis vnum contrariorum est ratio cognoscendi aliud. ꝓpter quod est vna scientia contrariorum. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ cōtēplatio ꝑm se nunq̄ habet rationem mali cum contemplatio nihil aliud sit q̄ consideratio veri, quod est bonum intellectus. sed per accidens tantum: inq̄tum. ſ. contemplatio viliorū impedit contemplationē meliorū. vel ex parte rei contemplate: ad quam inordinate appetitus afficitur. ¶ Ad quartū dicendū, q̄ tristitia que est de impedimento contemplationis non contrariatur delectationi contemplationis: sed est ei affinis, vt dictū est. ¶ Ad quintū dōm. q̄ afflictio carnis per accidēs et indirecte se habet ad contemplationem mentis: vt dictum est. ¶ Utr magis sit fugiēda tristitia q̄ delectatio appetēda. ā. 6.

Ad ſextū Sic ꝓceditur. Videtur q̄ magis sit fugienda tristitia q̄ delectatio appetenda. Dicit enim aug. in lib. 83. q. Nemo est qui nō magis doloꝛem fugiat q̄ appetat voluptatem. Illud autē in quod cōmuniter oīa cōsentiūt. videt esse naturale. ergo naturale est et conueniens q̄ plus tristitia fugiatur q̄ delectatio appetatur. ¶ ꝑ. Actio contrarij ſtin. 4. ꝓ. facit ad velocitatem et intentionem motus: aqua enim calida citius et fortius congelat: vt dicit philosophus in li. metheo. ſ3 fuga tristitie est ex contrarietate contristantis: appetitus aūt delectationis nō est ex aliqua contrarietate, ſ3 magis ꝓcedit ex cōuenientia delectātis. ergo maior est fuga tristitie q̄ appetitus delectationis. ¶ ꝑ. Quanto aliquis secunꝑm rationē fortiori passioni repugnat, tanto laudabilior est et virtuosior: quia virtus est circa difficile et bonum: vt dicitur in. 2. ethi. sed fortis qui resistit motui quo fugitur doloꝛ est virtuosior quam temperatus qui resistit motui quo appetitur delectatio. Dicit em philosophus in primo rhetoꝛ. quod fortes et iusti maxime honorātur. q̄ vehementior est motus quo fugitur tristitia, q̄ motus quo appetitur delectatio.

Sed contra. Bonum est fortius q̄ malum: vt ptz ꝑ Dyo. 4. ca. de diui. nomi. ſ3 delectatio est appetibilis ꝓpter bonū quod est eius obiectū, fuga autem tristitie est ꝓpter malum. ergo fortior est appetitus delectationis q̄ fuga tristitie.

¶ In rñsione ad secūdum aduerte qđ motus ab extrinseco ex parte actiui est fortior in principio ex rațiõe contrarietatis qua vnumquodq; z seipsum impugnare z opposito contrariam obsistere nititur. et hoc intendit litera. Et ex hoc sequitur q; triste continuū fortius agit vtpote cõtrariū: z consequenter magis sentitur priuatio delectabilis, q̃ sentiebatur ipsius cõiunctio. z sic per accidens vehementius fugitur tristitia quaz accepta batur delectatio, rationem tamen cautis hec fugitur. ex parte autem patientis motus ab extrinseco debet esse minor in principio: quia magis cõtrariatur in principio.

¶ Super Articulum octauum.

Omisso 7o articulo circa octauum eiusdē questionis aduerte q; id quod de vltimis speciebus tristitie dr sic intelligo q; est effectus tristitie consistat in appetitu fugitiuo quando contingit deesse refugium aliquod constituitur anxietas vel angustia: vbi deest ly fugitiuus quando vero intantū tristitia est qđ nec appetibile aliquod ex illa relinquitur, sed solum contrarium contristans tunc constituitur accidia. vbi etiam deest ly appetere vel appetitus. i. actus appetendi, non tamē tristandi actus.

Rñdeo Dom, q; p se loquēdo appetitus delectatiõis est fortior q̃ fuga tristitie. cui⁹ ratio est: q; causa delectationis est cõueniens boni: causa aūt doloris siue tristitie est aliquod malum repugnans. Contingit aūt aliquod bonum esse conueniens absq; omni dissonātia: non aūt põt esse aliquod malum totaliter absq; omni conuenientia repugnans. vnde delectatio põt esse integra z perfecta: tristitia ār est semper fm partem. vnde naturaliter maior est appetitus delectationis q̃ fuga tristitie. Alia vero rõ est: q; bonum qđ est obiectum delectationis p seipsuz appetitur, malum aūt qđ est obiectum tristitie est fugiendum inquātū est priuatio boni: qđ aūt est p se potius est illo q; est p accidēs. cuius etiā signum apparet in motib⁹ naturalibus. nā omnis motus naturalis intensior est in fine cū appropinquat ad terminū sue nāe cõuenientem, q̃ in principio cū recedit a termino sue nature nõ conuenienti: quasi nā magis tendat in id qđ est sibi conueniens, quā fugiat id quod est sibi repugnans. vnde z inclinatio appetitiue virtutis per se loquēdo vehemētius tēdit in delectationez q̃ fugiat tristitiam. ¶ Sed per accidens contingit q; tristitiam aliquis magis fugit q̃ delectationē appetat. z hoc tripliciter. Primo quidem ex parte apprehensionis: q; vt aug. dicit. 10. de trinita. amor magis sentit cū eū pdit indigentia. ex indigentia autē amati procedit tristitia: que est ex amissione alicuius boni amati, vel ex incursu alicuius mali cõtrarij: delectatio aūt nõ hz indigentiā boni amati, sed quiescit in eo iam adepto. ¶ Cū igitur amor sit causa delectationis et tristitie: in tāto magis fugit tristitia quanto magis sentitur amor ex eo q; cõtrariatur amori. Scõo ex parte cause cõtristantis vel dolorem inferētis: que repugnat bono magis amato q̃ sit bonū illud in quo delectamur. magis enim amamus p̃sentiam corporis naturalem q̃ delectationē cibi: z ideo timore doloris qui puenit ex flagellis vel alijs huiusmodi que cõtrariantur bone consistentie corporis, dimittimus delectationē ciborum vel aliorū huiusmodi. Tertio ex parte effectus. i. inquantum tristitia impedit non vnam tantum delectationem: sed omnes.

Ad primū Ergo dicēdū, q; illud q; aug. dicit q; dolor magis fugitur quā voluptas appetat: est verū per accidēs et non per se. et hoc patet ex eo quod subdit. Quādoq; quidem etiā videmus immanissimas bestias a maximis voluptatibus abstinere dolorū metu, qui cõtrariat vite que maxime amatur. ¶ Ad fm dicendum, qđ aliter est in motu q̃ est ab intrinseco et aliter in motu qui est ab extrinseco: mot⁹ enim qui est ab intrinseco: magis tēdit in id qđ est conueniēs q̃ recedat a cõtrario: sicut supra dictū est de motu naturali. sed motus q̃ est ab extrinseco intēdit ex ipsa cõtrarietate: q; vnūquodq; suo mõ nititur ad resistendum cõtrario sicut ad cõseruationē sui ipsius. vnde motus violētus intendit in principio et remittitur in fine. motus aūt appetitiue partis est ab intrinseco cū sit ab anima ad res. z ideo per se loquēdo magis appetitur delectatio q̃ fugiat tristitia. sed motus sensitiue partis est ab exterioribus: quasi a reb⁹ ad animā. vnde magis sentit qđ est magis contrarium. et sic etiā per accidēs inquantū sensus requiritur ad delectationē et tristitiā magis fugit tristitia q̃ delectatio appetit. ¶ Ad tertium dom, q; fortis non laudat ex eo q; fm rationē nō vincitur a dolore vel tristitia quacūq; sed ex ea que consistit in periculis mortis, que quidez tristitia magis fugitur quā appetatur delectatio ciborum vel venereorum, circa quā est temperantia: sicut vita magis amatur q̃ cibus vel coitus, sz tēperatus magis laudat ex hoc q; nō prosequitur delectationes tactus, q̃ ex hoc q; non fugit tristitias contrarias: vt patet in tertio ethicorum.

¶ Utrum dolor exterior sit maior q̃ interior. Arti. 7.

Ad septimū Videtur q; dolor exterior sit maior q̃ dolor cordis interior. Dolor enim cordis exterior causat ex cā repugnāte bone cõsistentie corporis in quo est vita, dolor aūt interior causat ex aliqua imaginatiõe mali: cū ergo vita magis ametur q̃ imaginatum bonum videtur sequendum predicta q; dolor exterior sit maior q̃ dolor interior. ¶ p. Res magis mouet quaz rei similitudo: sed dolor exterior prouenit ex reali coniunctione alicuius contrarij, dolor autez interior ex similitudine contrarij apprehensa. ergo maior est dolor exterior quam dolor interior. ¶ p. Causa ex effectu cognoscitur: sed dolor exterior habet fortiores effectus: facilius enim homo moritur propter dolores exteriores q̃ propter dolorem interiorem. ergo exterior dolor est maior et magis fugitur quam dolor interior. 1.q6.5 artic. ad. 3.

Sz cõtra Est, q; dr Eccl. 25. Omis plaga tristitia cordis est, z omis malitia nequitia mulieris. ergo sicut nequitia mulieris alias nequitias superat. vt ibi intēditur, ita tristitia cordis omnem plagam exteriorem excedit.

Rñdeo Dom, q; dolor exterior z interior in vno conueniūt et in duobus differunt. Conueniunt qđez in hoc qđ vterq; est motus appetitiue virtutis: vt supra dictū est. sz differunt fm illa duo que ad tristitiā et delectationē requiruntur. s. scõm causam que est bonum vel malum cõiunctū, z fm apprehensionem. Causa enim doloris exterioris est malū coniunctū q; repugnat corpori: cā aūt interioris doloris est malum coniunctum qđ repugnat appetitui. dolor etiam exterior sequitur apprehensionem sensus et specialiter tactus: dolor aūt interior sequitur apprehensionē interiorem, vel imaginationis. s. vel etiam rationis. Si ergo comparatur causa interioris doloris ad cām exterioris: vna per se pertinet ad appetitum cuius est vterque dolor: alia vero per aliud. Nam dolor interior est ex hoc q; aliqđ repugnat ipi appetitui: exterior aūt dolor ex eo q; repugnat appetitui, qz repugnat corpori. semper aūt q; est per se prius est eo qđ est per aliud. vnde ex parte ista dolor interior preeminet dolori exteriori. Similiter etiam ex parte apprehēsionis. nā apprehensio rationis z imaginatiõis altior est q̃ apprehēsio sensus tactus. vñ simpliciter z p se loquēdo dolor interior potior est q̃ dolor exterior. cuius signum est, q; etiam dolores exteriores aliquis voluntarie suscipit. vt euitet interiorē, z inquantum non repugnat dolor exterior interiori appetitui fit quodammodo delectabilis et iucundus interiori gaudio. quandoque tamen dolor exterior est cum interiori dolore. et tunc dolor augetur: non solum enim interior est maior quam exterior, sed etiam vniuersalior. Quicquid enim est repugnans corpori, potest esse repugnans interiori appetitui. z qui cquid apprehenditur sensu, põt apprehendi imaginatione z ratione: sed nõ conuertitur. Et ideo signanter in auctoritate adducta dicitur, Omnis plaga tristitia cordis est. quia etiam dolores exteriorum plagaruz sub interiori cordis tristitia comprehenduntur.

Ad primū Ergo dicendū, q; dolor interior põt etiā esse de his que cõtrariantur vite. z sic comparatio doloris interioris ad exteriorem nõ est accipienda fm diuersa mala que sunt causa doloris, sed fm diuersam comparationem huius cause doloris ad appetitum. ¶ Ad scõm dom, q; tristitia interior nõ procedit ex similitudine rei apprehense sicut est causa: nõ enim homo tristatur interius de ipsa similitudine apprehensa, sed de re cuius est similitudo: que quidem res tāto perfectius apprehenditur per aliq̃ similitudinē q̃to similitudo est magis immaterialis et abstracta. z ideo dolor interior per se loquendo est maior tanq̃ de maiori malo existens: propter hoc q; interiori apprehensione magis cognoscit malum. ¶ Ad tertiū dõz, q; immutationes corporales magis causātur ex dolore exteriori: tum quia causa doloris exterioris est corrumpens coniunctum corporaliter: quod exigit apprehēsio tactus. tum etiam quia sensus exterior est magis corporalis q̃ sensus interior: sicut z appetitus sensitiuus q̃ intellectiuus. z propter hoc vt supra dictum est, ex motu appetitus sensitiui magis corpus immutatur. et similiter ex dolore exteriori magis quam ex dolore interiori. 1.q6.4 ar.4.ad 1m. 22.q6. 35.ar.4 ad 3m. 1 4.di.15. q.1. ar.3 cor.fi.

¶ Utrum sint tantum quatuor species tristitie. Arti. 8. Et vii. q. 25. 4.ad.6.

Ad octauū Sic procedit. Videt q; Damas. inassignet: q̃ sunt accidia, achos vel anxietas: secundum

Greg. nice. miſericordia ⁊ inuidia. Triſtitia enim delectationi opponitur: ſed delectationis non aſſignantur aliquæ ſpecies: ergo nec triſtitie ſpecies debent aſſignari.

¶ Pe. Penitentia eſt quedã ſpecies triſtitie, ſiſr etiã nemeſis et zelus: vt dicit phs. 2. rheto. que quidẽ ſub his ſpeciebus nõ cõprehenduntur. ergo inſufficiens eſt eius predicta diuiſio. ¶ Pe. His diuiſio deberet eſſe per oppoſita. ſed predicta non habẽt oppoſitionẽ adinuicem. Nam ſm greg. accidia eſt triſtitia vocem amputans: anxietas vero eſt triſtitia aggrauans: inuidia vero eſt triſtitia in alienis bonis: miſericordia autem eſt triſtitia in alienis malis. cõtingit autẽ aliquẽ triſtari, ⁊ de alienis malis, ⁊ de alienis bonis, ⁊ ſimul cũ hoc interdũ aggrauari, ⁊ exterius vocem amittere. ergo predicta diuiſio non eſt conueniens.

Sed contra Eſt auctoritas vtriuſq; ſcilicet Gregorij nice. ⁊ Damaſceni.

Rñdeo Dicẽdũ, q̃ ad rationẽ ſpeciei ptinet q̃ ſe hẽat ex additione ad genus. ſ̃ gñ põt aliquid addi dupliciter. Uno mõ q̃ per ſe ad ipſum pertinet ⁊ virtute cõtineꝫ in ipſo. ſicut rationale addit aĩali: ⁊ talis additio facit veras ſpecies alicuius generis: vt per phm patet in. 7. t. 8. meta. aliquid vero additur generi quaſi aliquid extraneum a ratione ipſius, ſicut ſi albũ animali addat vel aliquid hmõi. ⁊ talis additio nõ facit veras ſpecies generis, ſm q̃ cõiter loquimur de generib⁹ ⁊ ſpeciebus. Interdum tñ dicit aliq̃d eſſe ſpecies alicuius generis propter hoc q̃ hꝫ aliquid extraneum ad qõ applicatur generis ratio: ſicut carbo ⁊ flamma dicuntur eſſe ſpecies ignis propter applicationem nature ignis ad materiam alienaꝫ. ⁊ ſimili modo loquendi dicuntur aſtrologia ⁊ perſpectiua ſpecies mathematice inquantum principia mathematica applicanꝫ ad materiam naturalem. Et hoc modo loquẽdi aſſignãtur hic ſpecies triſtitie per applicationem rationis triſtitie ad aliquid extraneum. quod quidem extraneum accipi poteſt vel ex parte cauſe obiecti vel ex parte effectus: proprius enim obiectum triſtitie eſt ꝓprium malũ. vnde extraneum obiectum triſtitie accipi poteſt vel ſm alterum tantum: q̃ ſcz eſt malum, ſed non proprium, et ſic eſt miſericordia que eſt triſtitia de alieno malo, inquantum tamen eſtimatur vt proprium, vel quantum ad vtrunq;: q̃ neq; eſt de proprio, neq; de malo, ſed de bono alieno: inquantũ tamen bonum alienũ eſtimaꝫ vt ꝓpriũ malum. ⁊ ſic eſt inuidia. Proprius autem effectus triſtitie cõſiſtit in quadam fuga appetitus. vnde extraneum circa effectuꝫ triſtitie poteſt accipi quantum ad alterum tãtũ: q̃ ſcz tollitur fuga. ⁊ ſic eſt anxietas que ſic aggrauat animum, vt non appareat aliquod refugium. vnde alio nomine dicitur anguſtia. Si vero intantum procedit talis aggrauatio: vt etiam exteriora membra immobiliter abopere, quod pertinet ad accidiam, ſic erit extraneum quantum ad vtrunq;. q̃ nec eſt fuga nec eſt in appetitu. Ideo autem ſpecialiter accidia dicitur vocem amputare: q̃ vox inter omnes exteriores motus magis exprimit interiorem conceptum ⁊ affectum non ſolum in hominibus, ſed etiam in alijs animalibus: vt dicitur in. 1. politicorum.

Ad primũ Ergo dõm, q̃ delectatio cauſatur ex bono quod vno mõ dicitur. ⁊ ideo delectationis non aſſignãtur tot ſpecies ſicut triſtitie: que cauſatur ex malo q̃ multifariam contingit, vt dicit Dion. 4. ca. de diui. no.

¶ Ad ſecundũ dõm, q̃ penitentia eſt de malo proprio quod q̃ ſe eſt obiectum triſtitie. vnde nõ pertinet ad has ſpecies. zelus vero ⁊ nemeſis ſub inuidia continentur vt infra patebit.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ diuiſio iſta non ſumitur ſecundũ oppoſitiones ſpecierum, ſed ſecundum diuerſitatez extraneorum ad que trahitur ratio triſtitie. vt dictum eſt.

¶ De cauſis triſtitie ſeu doloris. Qõ. 36.

Deinde Conſiderandũ eſt de cauſis triſtitie. ¶ Et circa hoc querunt quatuor. Primo vtrum cauſa doloris ſit bonũ amiſſum, vel magis malum coniunctum. Secundo vtrum cõcupiſcentia ſit cauſa doloris. Tertio vtrum appetitus vnitatis ſit cauſa doloris. Quarto vtrum poteſtas cui reſiſti non poteſt ſit cauſa doloris.

¶ Utrum cauſa doloris ſit bonum amiſſum, vel malum coniunctum. Articu. 1.

Ad primũ Sic proceditur. Uidet q̃ bonum amiſſum ſit magis cauſa doloris q̃ malum coniunctũ. dicit enim Aug. in lib. 83. q. dulciſſimum dolorem eſſe de amiſſione bonorum temporalium: eadem ergo ratione quilibet dolor ex amiſſione alicuius boni contingit. ¶ Pe. Sup̃a dictum eſt, q̃ dolor qui delectationi contrariatur eſt de eodem de quo eſt delectatio: ſed delectatio eſt de bono, ſicut ſupra dictum eſt: ergo dolor eſt principaliter de amiſſione boni. ¶ Pe. Secundum Aug. 14. de ciui. dei, Amor eſt cauſa triſtitie, ſicut ⁊ aliarum affectionum anime: ſed obiectum amoris eſt bonum. ergo dolor vel triſtitia magis reſpicit bonum amiſſum quam malum coniunctum.

Sed Cõtra eſt, quod Dama. dicit in. 2. lib. quod expectatum malum timorem conſtituit: preſens vero triſtitiam.

Rñdeo Dicẽdũ, q̃ ſi hoc modo ſe haberẽt priuatiões in apprehẽſione anime ſicut ſe habent in ipſis reb⁹, iſta queſtio nullius momẽti eſſe videretur. malum enim vt in. 1. lib. habitum eſt, eſt priuatio boni, priuatio aũt in rerum natura nihil eſt aliud q̃ carentia oppoſiti habitus: ſcõz hoc ergo idem eſſet triſtari de bono amiſſo, ⁊ de malo habito, ſed triſtitia eſt motus appetitus apprehenſionem ſequentis: in apprehenſione autẽ ipſa priuatio habet rationem cuiuſdam entis. vnde dicitur ens rationis: et ſic malum cum ſit priuatio ſe habet per modũ ptrarij. Et ideo quantum ad motum appetitiuum differt vtrum reſpiciat principalius malum cõiunctum, vel bonũ amiſſum. Et quia mot⁹ appetitus aĩalis hoc modo ſe habet in operibus aie ſicut motus nãlis in rebus naturalibus: ex conſideratione naturalium motuuꝫ veritas accipi põt. Si enim accipiamus in motibus nãlibus acceſſum ⁊ receſſum, acceſſus per ſe reſpicit id quod eſt cõueniens nãe, receſſus aũt per ſe reſpicit id qõ eſt ꝓpriũ: ſicut graue per ſe recedit a loco ſuperiori: accedit autem naturaliter ad locum inferiorem. Sed ſi accipiamus cauſam vtriuſq; mot⁹ ſcilicet grauitatem: ipſa grauitas per prius inclinat ad locum deorſum quam retrahat a loco ſurſum a quo recedit vt deorſum tendat. Si igitur cum triſtitia in motibus appetituis ſe habeat per modum fuge vel receſſus, delectatio autem per modum proſecutionis vel acceſſus: ſicut delectatio per prius reſpicit bonum ade ptum quaſi ꝓprium obiectum, ita triſtitia reſpicit malum coniunctum: ſed cauſa delectationis ⁊ triſtitie ſcilicet amor per prius reſpicit bonum quam malum. Sic ergo eo modo quo obiectum eſt cauſa paſſionis, magis proprie eſt cauſa triſtitie vel doloris malum coniunctum quam bonum amiſſum.

Ad primũ Ergo dõm, q̃ ipa amiſſio boni apprehenditur ſub ratione mali ſicut ⁊ amiſſio mali apprehenditur ſub ratione boni. ⁊ ideo Aug. dicit dolorem prouenire ex amiſſione tẽporalium bonorum. ¶ Ad ſm dõm, q̃ delectatio ⁊ dolor ei contrarius reſpiciunt idem: ſed ſub contraria ratione: nam ſi delectatio eſt de preſentia alicuius: triſtitia eſt de abſentia eiuſdem. In vno autem contrariorum includitur priuatio alterius vt patet in. x. meta. ⁊ inde eſt q̃ triſtitia que eſt de contrario eſt quodammodo de eodem ſub contraria ratione. ¶ Ad tertium dicendum, q̃ quando ex vna cauſa prouenunt multi motus, non oportet q̃ omnes principalius reſpiciant illud quod principalius reſpicit eam: ſed primus tantum. vnuſquiſque autem aliorum principalis reſpicit illud quod eſt ei conueniens ſecundum propriam rationem.

¶ Super queſtionis 36. Articulum. 1.

In primo articulo queſtio. 36. mento doctrine ſuperius date in primo articulo queſtio. 8. quomodo priuationes capiuntur vt entia ⁊ bona in ratione. eodem enim iudicio ſumunt rationem contrarij mali: ſicut enim mulierem nõ tangere ſumitur vt bonum, ita etiam ſumitur vt malum.

¶ Sed occurrit vnus dubium non diſſimulandum ſi bonũ amiſſum ⁊ malum coniunctum in re coincidunt: quia malum in priuatione boni conſiſtit: et propterea in motu naturali nulla quodammodo eſſet hec queſtio vt in litera dicitur cum in ratione vtriuſq; induat rationem entis: que reſtat inter ea differentia: ob quam malum cõiunctum ſortiatur rationem contrarij potius quam bonum amiſſum: ⁊ ob ꝙ triſtitia reſpicit bonum amiſſum ſub ratione mali coniuncti: ⁊ non econuerſo.

¶ Ad hoc dicitur: q̃ licet tam amiſſio boni quam malum poſſit habere rationem entis apprehendi ſiquidem poteſt ⁊ amiſſio vite ⁊ malum mortis ſub ratione ſacrificij dẽ. ⁊c. Inter ipſa tamen in re ⁊ in ratione, hoc intereſt: quod in re vtriuſq; ratio conſiſtit in priuatione boni: vt in litera deducitur: in ratione autem ratio boni amiſſi conſiſtit in priuatione: ratio vero mali conſiſtit in poſitione. Amiſſio ſiquidem boni preſentatur in ratione priuationis conuenientis: vt patet. malum vero coniunctum preſentatur indutum ratione diſconuenientis: quod conſtat habere rationem conuenientis: ita quod illamet priuatio que in re eſt priuatio boni ⁊ malus apprehenſa vt priuatio boni affertur vt priuatio: ⁊ quantum eſt ex ſe mouetur appetitum vt priuatio conuenientis. Apprehenſa vero vt malum offertur ⁊ mouet appetitum vt diſconueniens: ac per hoc vt ens contrarium: et hoc experimur in nobis dum priuati rebus amico vel quacunque re: ⁊ priuationem conuenientis: et appoſitionem diſconuenientis dis-

nersimode fiem⁹. Illud referendo ad ea que habebamus vel sperabamus: z hoc ad ea que patimur aut timemus: vbꝫ tamen adeo malum vehemat sibi mouere ad tristitiam: vt etiam ipsa priuatio boni non causet eam nisi vt sapit rationem mali: quia nō nisi vt sapit disconuenientiam: vt in responsione ad primum in littera habetur: nisi forte vt disconuenientiam participans haberetur non deplorare tur. malum ergo coniunctum est per se primo causans tristitiam: bonum autem amissum per se secundo ex parte obiecti.

¶ Super articulum secundum.

In articulo secundo nota nouitie: quod malum quod est obiectū tristitie ponit finis appetitiui motus non vt prosequendus: sed vt fugiendus. sic enim est tristitie finis.

¶ Super Arti. 3.

In tertio et quarto articulis eiusdem. qō. 36. nil occurrit scribendū, ꝫ tu colligere causas tristitie: et ex parte obiecti habes q̄ per primo malum coniunctum: et per se secundo bonum amissum: et potestatē maiorem vt sufferentem hoc. Ex parte vero subiecti habes amorē boni z appetitum vnitatis ꝛc.

1. art. 4. cor.

¶ Utrū cōcupiscētia sit cā doloris. Art. 2.

Ad Scōm sic procedit. Uidet q̄ cōcupiscētia non sit causa doloris seu tristitie. Tristitia em̄ per se respicit malū: vt dictū est: cōcupiscentia aūt est motus quidā appetitus in bonū: motus autē qui est in vnū contrariū nō est causa motus ad respicit aliud cōtrariū: ergo concupiscētia nō est causa doloris. ¶ p. Dolor fm damas. est de p̄senti cōcupiscentia autē est de futuro: ergo cōcupiscentia non est causa doloris. ¶ p. Id quod per se est delectabile non est causa doloris: sed concupiscentia est fm seipsam delectabilis: vt philosophus dicit in. 1. rhetoric. ergo concupiscentia non est causa doloris seu tristitie.

Sed ō est, q̄ aug. dicit in ench. Subintrātib⁹ ignoātia agēdarū rerū, z concupiscētia noxiarū: comites subintroferuntur error z dolor: sed ignorātia est causa erroris: ergo concupiscentia est causa doloris.

Rñdeo dōm q̄ tristitia est mot⁹ qui dā appetit⁹ aialis: mot⁹ aūt appetitiuus hz: sicut dictū est: similitudinē apppetitus nālis: cuius duplex causa assignari pōt: vna per modū finis: alia sicut vñ est principium motus: sicut descensionis corporis grauis, cā sicut finis ē locus deorsum p̄cipiū aūt motus est inclinatio nālis que est ex grauitate. Cā aūt motus appetitiui p modū finis est eius obz: z sic. S. dictū est qō causa doloris seu tristitie est malū cōtrariū: cā aūt sicut vnde est p̄cipiū talis motus ē interior inclinatio appetitus: qui quidem prius inclinatur ad bonum z ex consequenti ad repudiandū cōtrariū. z ideo hmōi mot⁹ appetitiui primū p̄cipiū est amor: qui est prima inclinatio appetitus ad bonū consequendū. Scōm autem principiū est odiū, quod est inclinatio prima appetitus ad malum fugiendum: sed q̄ concupiscentia vel cupiditas est primus effectus amoris quo maxime delectamur vt. S. dictū est: nō frequēter Aug. cupiditatē vel concupiscentiam p amore ponit: vt. S. dictū est. z hoc modo cōcupiscētiam dicit esse vlem causam doloris: sed ipsa concupiscentia fm ꝓpriam rōnem considerata est interdum cā doloris: omne em̄ qō impedit motum ne pueniat ad terminum, est contrarium motui: illud aūt qō est cōtrarium motui appetitus est cōtristans: z sic p ꝓns cōcupiscētia fit cā tristitie inq̄tum de retardatione boni cōcupiti vel totali ablatione tristamur. vnde aūt cā doloris esse non: q̄ magis dolemus de subtractiōe bonorū p̄sentiū in quibus iam delectamur quā futurorum que concupiscimus.

Ad primū Ergo dōz, q̄ inclinatio appetitus ad bonū consequendū est cā inclinationis appetitus ad malū fugiendum sicut dictū ē z ex hoc cōtingit q̄ motus appetitus q̄ respiciunt bonū, ponunt cā motuū appetitus qui respiciunt malū. ¶ Ad fm dōz, q̄ illud qō cōcupiscit, etsi realiter sit futurū; est tū quodāmō p̄s inq̄tū speratur. Uel pōt dici, q̄ licet bonū cōcupitū sit futurum: tū impedimentum p̄sentialiter apponit qō dolorē causat. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ concupiscentia est delectabilis quandiu manet spes adipiscēdi qō concupiscit: z subtracta spe per impedimentū appositum concupiscentia dolorem causat.

3. dist. 15 q. 2. ā. 3. q. 1. cor.

¶ Utrū appetit⁹ vnitatis sit cā doloris. ā. 3.

Ad tertium Sic procedi tur. Uidet q̄ appetitus vnitatis nō sit cā doloris. Dicit. n. p̄s in. 2. eth. q̄ hec opinio q̄ posuit repletionē esse cāz delectatiōis: z incisionē cāz tristitie, vī esse facta ex delectationibus z tristitijs: q̄ sunt circa cibū: sed nō ois delectatio vel tristitia est hmōi: ergo appetitus vnitatis nō est cā vniuersalis doloris: cū repletio ad vnitatē pineat, incisio vero multitudinem inducat. ¶ p. Quelibet separatio vnitati opponitur: si ergo dolor causaret ex appetitu vnitatis, nulla separatio esset delectabilis: qō ptz esse falsum in separatione oium superfluor. ¶ p. Eadē ratione appetimus coniunctionē boni z remotionē mali: sed sicut ꝓiunctio pertinet ad vnitatem cum sit vnio quedā: ita separatio est contrarium vnitati. ergo appetitus vnitatis nō magis debet poni causa doloris quam appetitus separationis.

Sed Cōtra est, q̄ Aug. dicit in. 3. de li. ar. q̄ ex dolore quē bestie sentiūt satis apparet in regēdis amandisq̄ suis corpibus q̄s sint aie appetentes vnitates: qd enim est aliud dolor nisi quidam sensus diuisionis vel corruptionis impatiēs?

Rñdeo dōm, q̄ eo mō quo ꝓcupiscentia vel cupiditas boni est cā doloris, etiā appetitus vnitatis vel amor cā doloris ponēdus est: bonuz. n. vniuscuiusq̄ rei in quadam vnitate consistit: prout. s. vnaquęq̄ res hz in se vnita illa ex quibus consistit eius perfectio. vnde z platonici posuerunt vnum esse principium sicut z bonū: vnde nāt vniuscuiusq̄ appetit vnitatē sicut z bonitatē: z pp hoc sicut amor vel appetitus boni est cā doloris: ita etiā amor vel appetitus vnitatis.

Ad Primū ergo dōm, q̄ nō ois vnio pficit rōnem boni: sed solū illa a q̄ dependet esse perfectum rei: z propter hoc etiā non cuiuslibet appetitus vnitatis est cā doloris vel tristitie, vt quidam opinabantur: quoꝝ opinionē ibi philosophus excludit per hoc q̄ quedam repletiones nō sunt delectabiles: sicut repleti cibis nō delectantur in ciborum sumptione: talis enim repletio siue vnio magis repugnaret ad perfectionem esse quam ipsum constituerer. vñ dolor nō causatur ex appetitu cuiuslibet vnitatis: sed eius in qua consistit perfectio nature. ¶ Ad secundum dōm, q̄ separatio potest esse delectabilis vel inquantū remouetur illud qō est contrarium perfectioni rei: vel inquantum separatio hz aliquam vnionem adiunctam, puta sensibilis ad sensum. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ separatio nociuorum z corrumpētium appetitur inquantum tollunt debitam vnitatem. vnde appetitus huiusmodi separationis nō est prima causa doloris: sed magis appetitus vnitatis.

¶ Utruz potestas cui nō potest resisti sit causa doloris. Ar. 4.

Ad Quartum sic proceditur. Uidetur quod potestas maior non debet poni causa doloris: quod enim est in potestate agentis nondum est presens sed futurum, dolor autem est de malo presenti: ergo potestas maior nō est causa doloris. ¶ Preterea. Nocumentum illatum est causa doloris: sed nocumentum potest inferri etiam a potestate minore: ergo potestas maior non debet poni causa doloris. ¶ Preterea. Cause appetitiuorum motuum sunt interiores inclinationes anime: potestas autem maior est aliquid exterius: ergo non debet poni causa doloris.

Sed Contra est, q̄ Aug. dicit in li. de natura boni, In animo dolorem facit voluntas resistens potestati maiori, in corpe dolorem facit sensus resistens corpori potentiori.

Rñdeo Dicendum, q̄ sicut supra dictuz est: malum coniunctum est causa doloris vel tristitie per modum obiecti. Id ergo quod est causa coniunctionis mali debet poni causa doloris vel tristitie: manifestum est autem hoc esse contra inclinationem appetitus: vt malo p̄sentialiter inhereat: qō autem est contra inclinationē alicuius nunquā aduenit ei nisi per actionem alicuius fortioris: z ideo potestas maior ponitur esse cā doloris ab Aug. Sed sciendū est q̄ si potestas fortior intantū inualescat q̄ mutet contrariā inclinationē in inclinationē propriā: iam non erit aliqua repugnantia vel violentia: sicut qñ agens fortius corrumpendo corpus graue aufert ei inclinationem qua tendit deorsum z tunc ferri sursuz non est ei violentū: sed naturale. Sic igitur si aliqua potestas maior intantū inualescat q̄ auferat inclinationem voluntatis vel appetitus sensitiui: ex ea nō sequitur dolor vel tristitia: sed tunc solum sequitur quando remanet inclinatio appetitus in contrarium: z inde est quod Augu. dicit quod voluntas resistens potestati fortiori causat dolorem: si enim non resisteret: ꝫ sederet consentiendo: non sequeretur dolor: sed delectatio.

Ad primū Ergo dicendum, q̄ maior potestas dolorem causat: nō secundum q̄ est agēs in po

tentia: sed fm q̄ est agens actu, dum. s. facit coniunctionē mali corruptiui. ¶ Ad scōm dōm, q̄ nihil prohibet aliquā potestatē que non est maior simp̄r esse maiorē quantū ad aliquid, z fm hoc aliquod nocumentū inferre pōt. Si autē nullo modo maior esset nullo modo posset nocere. vnde nō posset causam doloris inferre. ¶ Ad tertiū dicendū, q̄ exteriora agentia possunt esse causa motuū appetituoꝝ inquantū causant p̄sentiā obi: z hoc modo potestas maior ponitur causa doloris.

¶ De effectibus doloris seu tristitie. Questio. 37.

Deinde cōsiderandū est de effectibus doloris vel tristitie. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtrū dolor auferat facultatē addiscendi. Secūdo vtrū aggrauatio animi sit effectus tristitie vel doloris. Tertio vtrū tristitia vel dolor debiliter omnē operationem. ¶ Quarto vtrum tristitia noceat corpori magis quam alię passiones anime.

¶ Utrum dolor auferat facultatem addiscendi. Artic. 1.

Ad primū ergo sic p̄cedit. Uī q̄ dolor non auferat facultatē addiscendi. Dicit. n. Esa. 26. Cum fecerīs iudicia tua in terra, iustitiā discent oēs habitatores orbis: z infra, In tribulatione murmuris doctrina tua eis: sed ex iudicijs dei z tribulatione sequitur dolor seu tristitia in cordibus hominum: ergo dolor vel tristitia nō tollit: sed magis auget facultatem addiscēdi. ¶ p̄. Esa. 28. dicit, Quem docebit scientiā: z quē intelligere faciet auditū. Ablactatos a lacte, auulsos ab vbertibus. i. a delectationibus, fz dolor z tristitia maxime tollūt delectatiōes: impedit em tristitia oēm delectationē: vt dr in. 7. eth. Et eccl. xj. dr q̄ malitia vnī' hore obliuionē facit luxurie maxime: q̄ dolor ñ tollit: fz magis p̄bet facultatē addiscendi. ¶ p̄. Tristitia interior p̄emineat dolori exteriori: vt supra dictū est: sed simul cū tristitia pōt hō addiscere: ergo multo magis simul cum dolore corporali.

Sed Cōtra est, q̄ Aug. dicit in. 1. soliloquoꝝ. Quāquā acerrimo dolore dētū his diebus torquerer: nō q̄dē sinebar aīo voluere nisi ea q̄ iā forte addiscerā, addiscēdo aūt penit' impediebar: ad q̄ mihi tota intētione animi op' erat.

Rñdeo Dōz, q̄ vt oēs potētie aīe in vna essentia aie radicantur: necesse est q̄ q̄ intēto aie vehemēter trahitur ad operationem vnius potentie retrahatur ab operatione alterius. vnius enim aīe non potest esse nisi vna intēto: z propter hoc si aliquid ad se trahat totā intētionē anime vel magnam partem ipsius: non cōpatitur secū aliquid aliud q̄ magnā attentionē requirat: manifestum est autē q̄ dolor sensibilis maxime trahit ad se intētionē aie: q: nāt vnūquodque tota intentione tendit ad repellendū contrariū: sicut etiā in rebus nālibus apparet. Sic' etiā manifestū est q̄ ad addiscendū aliq̄d de nouo requiritur studiū: z conatus cū magna intentione: vt p̄z per illud q̄ dicit prouer. 2. Si quesieris sapientiā quasi pecuniā: z sicut thesauros effoderis eā: tūc intelliges disciplinā. Et ideo si sit dolor intensus impeditur homo ne tunc aliq̄d addiscere possit: z tantū pōt intendi q̄ nec etiaz instante dolore pōt hō aliq̄d cōsiderare etiā q̄ prius sciuit: in hoc tū attēdit diuersitas fz diuersitatē amoris quē homo habet ad addiscendū vel cōsiderandum: q: quanto maior fuerit, magis retinet intentionem animi, ne oīno feratur ad dolorez.

Ad primū Ergo dōm, q̄ tristitia moderata q̄ excludit euagationē animi, p̄t cōferre ad disciplinā suscipiendā. z p̄cipue eoꝝ p̄ que hō sperat se posse a tristitia liberari. z hoc mō in tribulatione murmuris hoīes doctrinā dei magis recipiūt. ¶ Ad fm dōz, q̄ tā delectatio q̄ dolor inq̄tū ad se trahunt aie intentionē, impediūt considerationē rōnis: vnde in. 7. eth. dr q̄ impossibile est in ipsa delectatiōe venereū aliq̄d intelligere, sed tū magis trahit ad se intētionē aie dolor q̄ delectatio. sicut etiā videmus in rebus nālibus q̄ actio corporis nālis magis intēdit in p̄ziū: sicut a q̄ calefacta magis patit a frigidovt forti' cōgelet. si q̄ dolor seu tristitia fuerit moderata p accīs pōt p̄ferre ad addiscēdū iq̄tū aufert supabūdātiā delectationū, fz p se ipedit, z si itēdat, totaī' aufert. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ dolor exterior accidit ex lesiōe corpali. z ita magis hz trāsmutationē corpalē adiūctā q̄ dolor interior: q̄ tū ē maior fz illud q̄ est formale in dolore q̄ est ex pte aie. z ideo dolor corpalis magis impedit cōtēplationē q̄ requirit omnimodā quietē q̄ dolor interior: z tū etiā dolor interior si multū intēdat ita trahit itētionēvt ñ possit hō de nouo aliq̄d addiscere: vñ z Greg. propter tristitiā itermisit Ezechielis expositionē.

¶ Utrum aggrauatio animi sit effectus tristitie vel doloris. Artī. 2.

Ad scōm sic p̄cedit. Uidet q̄ aggrauatio animi nō sit effect' tristitie. Dicit. n. ap̄s. 2. ad Cor. 7. Ecce hoc ipsum cōtristari vos fm deū q̄tā in vobis operatur solicitudinē, sed defensionē indignationē ꝛc. fz solicitudo z indignatio ad quādā erectionē animi pertinēt, q̄ ad aggrauationem opponitur: non ergo aggrauatio est effect' tristitie. ¶ Preterea. Tristitia delectationi opponitur, fz effectus delectationis est dilatatio: cui nō opponitur aggrauatio, sed cōstrictio. ergo effectus tristitie non dz poni aggrauatio. ¶ p̄. Ad tristitiam p̄tinet absorbere: vt p̄z per illud q̄ apostolus dr. 2. ad Cor. Ne forte abundātiori tristitia absorbeatur qui est eiusmodi. sed quod aggrauat non absorbetur, quinimo sub aliquo ponderoso deprimitur, q̄ autem absorbetur infra absorbens includitur. ergo aggrauatio non debet poni effectus tristitie.

Sed Contra est, quod Greg. nice. z dam. ponunt tristitiam aggrauantem.

Rñdeo Dicendum, q̄ effectus passionū anime quādoque metaphorice nominantur fm similitudinem sensibiliū corporū. eo q̄ motus appetitus animalis sunt similes inclinationibus appetitus naturalis. z per hunc modum ferori attribuitur amori, dilatatio delectationi: z aggrauatio tristitie. Dicitur enim homo aggrauari ex eo q̄ aliquo pondere impeditur a proprio motu: manifestū est autem ex predictis q̄ tristitia contingit ex aliquo malo presenti. quod quidem ex hoc ipso q̄ repugnat motui voluntatis aggrauat animum inquantum impedit ipsum ne fruatur eo quod vult. Et siquidē non sit tanta vis mali contristantis vt auferat spem euadendi, licet animus aggrauetur quantum ad hoc quod in presenti nō potitur eo quod vult, remanet tamen motus ad repellendum nociuum contristans. Si vero superexerescat vis mali in tantum, vt spem euasionis excludat, tunc simpliciter impeditur etiam interior motus animi angustiati, vt neq̄ hac neque illac diuertere valeat: z quandoque etiam impeditur exterior motus corporis, ita quod remaneat homo stupidus in seipso.

Ad primum ergo dicendum, q̄ illa erectio animi proueniet ex tristitia que est secundum deum propter spem adipiscendam de remissione peccati. ¶ Ad secundum dicendum, quod quantum ad motum appetitiuum pertinet, ad idem refertur constrictio z aggrauatio. ex hoc enim q̄ aggrauatur animus, vt ad exteriora libere progredi non possit, ad seipsum retrahitur quasi in seipso constrictus. ¶ Ad tertium dicendum, quod tristitia absorbere hominem dicitur quando sic totaliter vis contristantis malis afficit animum vt omnem spem euasionis excludat. z sic etiā eodem modo aggrauat z absorbet: quedam enim se consequuntur in his que metaphorice dicuntur: que si bi repugnare videntur si secundum proprietatez accipiantur.

¶ Utrum tristitia vel dolor debiliter omnē operationez. Ar. 3.

Ad tertium sic proceditur. Uidetur q̄ tristitia non impediat omnem operationem. Solicitudo enim ex tristitia causatur: vt patet per auctoritatem apostoli inductaz: sed solicitudo adiuuat ad bene operandum. Unde apostolus dicit. 2. ad Timo. 2. Solicite cura teipsum exhibere operarium inconfusibilem. ergo tristitia non impedit operationem: sed magis adiuuat ad bene operandum. ¶ p̄. Tristitia causat in multis concupiscentiam: vt dicitur in. 7. ethi. sed concupiscentia facit ad intensionem operationis: ergo z tristitia. ¶ p̄. Sicut quedam operationes proprie sunt gaudentium: ita etiam quedam operationes his qui contristantur: sicut lugere: sed vnumquodq̄z augetur ex sibi conuenienti: ergo alique operationes non impediuntur: sed meliorantur propter tristitiam.

Sed Cōtra est, quod philosophus dicit in. x. ethi. q̄ delectatio perficit opationē econuerso tristitia impedit.

Rñdeo Dōm, q̄ sicut tam dictū est: tristitia q̄ñq̄ nō ita aggrauat vel absorbet animū: vt omnem motū interiorem z exteriorem excludat: sed aliqui motus q̄ñq̄ ex ipsa tristitia causantur. Sic ergo operatio ad tristitiam dupliciter potest comparari. Uno modo sicut ad id de quo est tristitia: et

¶ Super. q. 37. ¶ Ires. q̄. trigesimamtertiam nihil occurrit scribendū nisi vt qui volunt videre naturas passionum aduertant ad regulas in quarto articulo tradītum scilicet quod duplici existente motu in qualibet passione scilicet appetitus, z corporis, motus corporis similis est motui animi in hoc quod est se habere per modum prosecutionis vel fuge. Et si his attendens: videbis nō dari illas duas tristitias quas superius reprobauimus.

f. q̄. 39. art. 3. ad 3. f. 2. q. 59 art. 3. ad 2m.

¶ Super. q. 38. Articulum. 1.

In questione trigesima octava duo tantum occurrunt notanda. Primum est in secundo articulo in responsionibus ad primum et tertium: quod in fletu sunt tria. ipse tristatus, obiectum contristãs, z effectus tristitie: puta fiere: z sunt due contrarie habitudines inter tristatum et contristans: et inter tristatum et effectum. Nam inter illa est habitudo disconuenientie: inter ista cõuenientie: z propterea effectus ipse: puta fletus habens in se vtrunq; et est effectus consolans tristi, et presentat obiectum contristans vt causam: licet ratione obiecti tristitiã augeat: propter quod et fletus continuatur receptione tamen sui delectat z tristitiam minuit: z quia res magis ratione sui quã alterius iudicatur: ideo simpliciter cõceditur: q fletus mitigat tristitiam. Secũdum est in articulo quarto ad secundum quomodo intellectus speculatiuus mouet appetitus etiam inferiorem: sunt enim in cõtemplatione duo: obiectum et contemplatio eius: et ex supradictis patet: q contemplatio habet se vt constitutio intellectus in obiectum connaturale. Et propterea licet contemplans triangulum habere tres angulos ex parte rei contemplate nihil dicat, vnde appetitus moueat: quia tamen ipsa contemplatio continuatur connaturali bono intellectus quod est verum ex hac parte habet vnde moueat appetitum sicut quelibet q̃ia constitutio in cõnaturale bonum. Et inde est q in quocunque genere quis apprehendat se cognoscere delectatur magis z minus secundum quod effectus est sciẽtie: z hac doctrina vtere superius cuz de delectatione cõtemplationis disputas: q̃modo autem appetitus inferior post moueatur planum est ex litera q ex redundantia fit: vt in responsione ad tertium dicitur.

1. q. 41. a. 1. col. Et. 4. d. 15. q. 2. art. 3. q. 2. col.

sic tristitia quãlz oponẽ impedit: nunq; eñ illud q cũ tristitia facimus, ita bñ facimus, sicut illud q facimus cũ delectat:one vel sine tristitia: cuius rõ est: q voluntas est causa oponis humane vñ qñ opatio est: de qua aliquis ꝓtristatur: necesse est q actio debilitet. Alio mõ ꝓparat opatio ad tristitiã sicut ad principiũ z ad causã: z sic necesse est q opatio talis ex tristitia augeat: sicut q̃to aliqs magis tristat de re aliqua, tanto magis conatur ad expellendam tristitiã, dummodo remaneat spes expellendi: alioquin nullus motus vel operatio ex tristitia causaretur.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ Utrum tristitia magis noceat corpori q̃ alie anime passiones. Artic. 4.

Ad quartũ Sic ꝓceditur. Uꝛ, q tristitia non inferat maxime corpori nocumentũ: tristitia eñ habet esse spirituale in aĩa: sed ea que hñt tñ esse spirituale non causant trãsmutationẽ corporalẽ: sicut patet de intentionibus celorum que sunt in aere a quibus nullũ corpus colorat̃: ergo tristitia non facit aliq̃ corporale nocumentum. ¶ Ꝓ. Si facit aliq̃ corpale nocumẽtũ hoc non est nisi inquantum hꝫ corpalẽ trãsmutationẽ adiunctã: sed corporalis trãsmutatio inuenitur in oĩbus aĩe passionibus: vt supra dictum est: ergo nõ magis tristitia q̃ alie aĩe passiones corpui nocet. ¶ Ꝓ. Phs dicit in. 7. ethi. q ire z cõcupiscẽtie qiubusdã insanias faciunt: q̃ videtur eẽ maximũ nocumentum cũ rõ sit excellentissimũ eorũ que sunt in homine: desperatio etiã videtur esse magis nociua q̃ tristitia cũ sit causa tristitie: ergo tristitia non magis nocet corpori quam alie anime passiones.

Sed Contra est, q ỹr puer. 17. Animꝰ gaudẽs etatẽ floridã facit, spũs tristis exsiccat ossa. Et puer. 22. Sicut tinea vestimento, z vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi. Et eccle. 38. A tristitia festinat mors.

Rñdeo Dicẽdũ, q tristitia inter oẽs aĩe passiões magis corpi nocet. cuius rõ est: q tristitia repugnat bñanevite quãtũ ad spẽm mot⁹ sui, z nõ solũ q̃ntũ ad mẽsurã seu q̃titatẽ: sicut alie aĩe passiões. Cõsistit eñ humana vita in quadã motione q̃a corde in cetera mẽbra diffundit: que quidem motio cõuenit nature humane ꝑm aliquã determinatã mẽsurã. Si ḡ ista motio procedat vltra mẽsurã debitã: repugnabit bñane vite ꝑz quãtitatis mẽsurã: nõ añt ꝑm similitudinẽ spẽi. Si añt impediat ꝓcessus hui⁹ motionis repugnabit vite ꝑz suam spẽm. Est añt attẽdendũ in oĩb⁹ aĩe passiõibus q trãsmutatio corpis que est i eis mẽsuralis, cõformis z ꝓportionata motui appetitus qui est formalis: sicut in oĩb⁹ mẽsura ꝓportionat formẽ. Ille ergo aĩe passiões que importãt motũ appetitus ad ꝓsequẽdũ aliquid nõ repugnãt vitali motioni ꝑm spẽz, sz pñt repugnare ꝑz q̃titatẽ: vt amor, gaudiũ, desideriũ, z huiusmodi. z ideo ista ꝑm spẽm suã iuuãt naturã corpis: sed ꝓpter excessuz possunt nocere: passiones añt que importãt motũ appetitus cũ fuga vel retractiõe quadaz repugnãt vitali motioni nõ solũ ꝑm q̃titatem: sz etiã ꝑm spẽm motus. z ideo simpliciter nocent: sicut timor z desperatio: z preoĩb⁹ tristitia que aggrauat animũ ex malo presenti: cuius est fortior impressio q̃ futuri.

Ad primũ Ergo dõm, q qr aĩa naturaliter mouet corpus spiritualis motus anime naturaliter est cã transmutationis corporalis nec est simile de spiritualibus intentionibus q̃ non hñt naturaliter ordinem mouendi alia corpora q̃ nõ sunt nata moueri ab anima. ¶ Ad ꝑm dicendũ, q aĩe passiones hñt trãs mutationem corporalem cõformem ꝑm suã speciem motioni vitali: sed tristitia contrariã: vt dictũ est. ¶ Ad tertium dõm, q ex leuiori cã impeditur vsus rõnis q̃ corrũpatur vita: cum videamus multas egritudines vsum rõnis tollere q̃ nondum adimunt vitã: z tñ timor z ira maxime nocumentum corpale afferunt ex permixtione tristitie propter absentiã eius quod cupitur. Ipsa etiã tristitia qñq; rõnem aufert: sicut patet in his qui propter dolorem in melãcholiam vel in maniam incidunt.

¶ De remedijs tristitie seu doloris. Quẽstio 38.

Deinde Considerandum est de remedijs doloris: seu tristitie. ¶ Et circa hoc quẽruntur quinq;. Primo vtrum dolor vel tristitia mitigetur per quamlibet delectationem. Secundo vtrum mitigetur per fletum. Tertio vtrum per compassionem amicorum. Quarto vtrum per contemplationem veritatis. Quinto vtrum per somnum z balnea.

¶ Utrum dolor vel tristitia mitigetur per quamlibet delectationem. Artic. 1.

Ad primũ sic ꝓcedit. Uꝛ q nõ q̃libet delectatio mitiget quẽlibet dolorẽ seu tristitiã: nõ. 11. de lectatio tristitiã mitigat nisi inquãtũ ei cõtrariat: medicine n. sunt p ẽria: vt dicit in 2do eth. sz non q̃libet delectatio contrariat cuilibet tristitie: vt supra dictũ est: ergo non quelibet delectatio mitigat quamlibet tristitiã. ¶ Ꝓ. Illud q̃ causat tristitiam nõ mitigat tristitiam: sed alique delectationes causant tristitiam: q̃ vt dicitur in. 9. eth. Malus tristatur q̃n delectatus est: non ergo omnis delectatio mitigat tristitiam. ¶ Ꝓ. Aug. dicit in. 4. confes. q ipse fugit de patria, in qua cõuersari solitus erat cum amico suo tam mortuo nimis eum querebant oculi eius vbi eum videre solebant, ex quo accipi potest quod illa in quibus nobis amici mortui vel absentes communicauerunt efficiuntur nobis de eorum morte vel absentia dolentibus onerosa: sed maxime communicauerunt nobis in delectationibus: ergo ipse delectationes efficiuntur nobis dolentibus onerose: non ergo quelibet delectatio mitigat quamlibet tristitiam.

Sed Cõtra est, q ꝓs ỹr i. 8. eth. q expellit delectatio tristitiam, z que contraria, z que cõtingens si sit fortis.

Rñdeo Dõm, q sicut ex ꝓdictis ꝑz, delectatio est quedã q̃es appetitus in bono ꝓuenienti, tristitia autẽ est ex eo quod repugnat appetitui. vnde sicut se habet delectatio ad tristitiam in motib⁹ appetitiuis, sic se hꝫ in corporibus quies ad fatigationem que accidit ex aliqua trãsmutatiõe innaturali: nã z ipsa tristitia fatigationẽ quãdã, seu egritudinẽ appetitiue virtutis importat. Sicut igit quelibet quies corporis remedium affert cõtra quãlibet fatigationem ex quacunq; cã innaturali ꝓueniente, ita quelz delectatio remedium affert ad mitigãdã quamlibet tristitiam ex quocunq; procedat.

Ad primũ ergo dõm, q ꝛz non omnis delectatio ꝛietur omni tristitie ꝑm specieẽ contrariatur tñ ꝑm genus vt. 5. dictum est. z ideo ex parte dispositionis subiecti quelz tristitia ꝑ quãlibet delectationẽ mitigari põt. ¶ Ad scõm dicendum, q delectationes malorũ nõ causant tristitiã in presenti, sed in futuro: inquãtum scilicet mali penitẽt de malis de quibus letitiã habuerunt. z huic tristitie subuenit ꝑ ꝛias delectationes. ¶ Ad tertiũ dõm, q qñ sunt due cause ad ꝛios motus inclinantes: vtraq; alterã impedit, z tñ illa finaliter vincit que fortior est z diuturnior. In eo añt qui tristat de his in quibus simul cũ amico mortuo vel absente delectari consueuit, due causẽ in contrarium inducentes inueniũt. Nã mors vel absentia amici recogitata inclinat ad dolorem: bonũ añt presens inclinat ad delectationẽ. vnde vtrunq; per alterum minuitur sed tñ q: fortius mouet sensus pñtis q̃ memoria preteriti, z amor sui ipsius q̃ amor alterius diuturnius mouet: inde est q finaliter delectatio tristitiã expellit. Unde post pauca subdit idem aug. q pristinis generibus delectationum cedebat dolor eius.

¶ Utrum dolor vel tristitia mitigetur per fletum. Artic. 2.

Ad Secũdũ sic ꝓceditur. Uidetur q fletus non mitiget tristitiam. Nullus enim effectus diminuit suã cãm: sed fletus vel gemitus est effectꝰ tristitie. ergo nõ minuit tristitiã. ¶ Ꝓ. Sicut fletus vel gemitus est effectus tristitie, ita risus est effectus letitie, sed risus

psal. 41. col.

non minuit letitiã. ergo fletus nõ mitigat tristitiã. ℂ ℘. In fletu repreſentat nobis malũ cõtriſtans: ſed imaginatio rei cõtriſtantis auget triſtitiã, ſicut imaginatio rei delectantis auget letitiam. ergo videtur q̃ fletus non mitiget triſtitiam.

Sed Contra eſt, q̃ auguſt. dicit in. 4. confeſſ. q̃ quando dolebat de morte amici in ſolis gemitibus ꝛ lachrymis erat ei aliquantula requies.

Rñdeo Dõm, q̃ lachryme ꝛ gemit⁹ nãliter mitigãt triſtitiã: ꝛ hoc duplici rõne. Primo quidẽ q̃ oñe nociũ interius clauſum magis affligit: q̃ magis multiplicat intentio anime circa ipm, ſed q̃n ad exteriora diffunditur, tunc ſic intentio ad exteriora quodãmõ diſgregat: ꝛ ſic interior dolor minuitur. ꝛ propter hoc q̃ homines q̃ ſunt in triſtitijs exterius ſuam triſtitiã manifeſtant, vel fletu aut gemitu, vel etiam verbo mitigat triſtitia. Scõo q̃ ſemp operatio ꝓueniẽs homini ſm diſpoſitionẽ in qua eſt ſibi eſt delectabilis: fletus autẽ ꝛ gemit⁹ ſunt quedã operationes cõuenientes triſtato vel dolenti. ꝛ ideo efficiũtur eis delectabiles. Cum igitur eis delectatio aliqualiter mitiget triſtitiam vel dolorẽ: vt dictũ eſt: ſequitur q̃ per planctum ꝛ gemitum triſtitia mitigetur.

Ad primũ q̃ dõm, q̃ ipſa habitudo cauſe ad effectum ꝓportionat habitudini cõtriſtantis ad ꝓtriſtatũ: nam oĩs effectus eſt conueniens ſue cauſe, ꝛ p̃põñs eſt ei delectabilis: cõtriſtans añt ꝓportionatur ꝓtriſtato. ꝛ ideo effect⁹ triſtitie habet contrariam habitudinem ad contriſtatum q̃m cõtriſtãs ad ipſum: ꝛ pp hoc mitigatur triſtitia per effectũ triſtitie rõne contrarietatis predicte. ℂ Ad ſcõm dõm, q̃ habitudo effectus ad cauſam eſt ſimilis habitudini delectantis ad delectatum: q̃ vtrobiq̃ conuenientia inuenitur. omne añt ſimile auget ſuum ſimile. ꝛ ideo per riſum ꝛ alios effectus letitie auget letitia: niſi forte per accidens propter exceſſum. ℂ Ad tertium dõm, q̃ imaginatio rei contriſtantis quantum eſt de ſe nata eſt augere triſtitiã: ſed ex hoc ipſo q̃ homo imaginat q̃ facit illud q̃ conuenit ſibi ſm talem ſtatũ conſurgit inde quedam delectatio. ꝛ eadẽ rõne ſi aliquis ſubrepat riſus in ſtatu in quo videt ſibi eẽ lugendũ, ex hoc ipſo dolet tãq̃ faciat id quod nõ cõuenit: vt Tullius dicit in tertio de tuſculanis queſtionib⁹.

ℂ Utrum dolor et triſtitia mitigẽtur per compaſſionem amicorum. Articulus. 3.

Ad tertiũ Videt, q̃ dolor amici cõpatientis non mitiget triſtitiã. Cõtrariorũ eñ cõtrarij ſunt effectus: ſz ſicut Aug. dicit vij. cõfeſ. ℳ cũ multis gaudet in ſingulis vberi⁹ eſt gaudiũ: q̃ feruere faciũt ſe ꝛ inflammant ex alterutro. ergo pari rõne q̃n multi ſimul triſtant, videt q̃ ſit maior triſtitia. ℂ ℘. Hoc requirit amicitia, vt amoris vicẽ reddat: vt aug. dicit. iij. cõfeſ. ſz amicus cõdolẽs dolet de dolore amici dolẽtis. ergo ipſe dolor amici cõdolẽtis eſt cã amicior prius dolẽti de ꝓprio malo alteri⁹ doloris: ꝛ ſic dupl caro dolore videt triſtitia creſcere. ℂ ℘. Oẽ malũ amici eſt cõtriſtans ſicut ꝛ malũ ꝓprium: nã amic⁹ ẽ alter ipe, ſz dolor ẽ q̃dã malũ. ergo dolor amici cõdolẽtis auget triſtitiã amico cui cõdolef.

Sed Contra eſt, q̃ phs dicit in. ix. ethico. q̃m triſtitijs amicus condolens conſolatur.

Rñdeo Dõm, q̃ naturaliter amicus cõdolẽs in triſtitijs eſt conſolatiuus: cuius duplicẽ rationem tangit phs in 9. ethi. Quarum prima eſt. q̃ cum ad triſtitiam pertineat aggrauare, habet rationem cuiuſdam oneris: a quo aliquis aggrauatus alleuari conatur: cũ ergo alĩs videt de ſua triſtitia alios contriſtatos ſit ei quaſi quidam imaginatio q̃ illud onus alĩ cum ipſo ferant, quaſi conantes ad ipſum ab onere alleuiandum: et ideo leuius fert triſtitie onus, ſicut etiam in portandis oneribus corporalibus cõtingit. Secũda ratio ꝛ melior eſt: q̃ per hoc q̃ amici contriſtantur ei, percipit ſe ab eis amari: quod eſt delectabile: vt. ℌ. dictũ eſt. vnde cum omnis delectatio mitiget triſtitiam (ſicut. ℌ. dictum eſt) ſequitur q̃ amicus condolens triſtitiam mitiget.

Ad primũ ergo dõm, q̃ in vtroq̃ amicitia manifeſtat ſcz ꝛ q̃ congaudet gaudenti: ꝛ q̃ condolet dolenti. ꝛ ideo vtriq̃ rõne cauſe reddit delectabile. ℂ Ad ſcõm dõm, q̃ ipſe dolor amici ſm ſe cõtriſtaret: ſed conſideratio cãe eius que eſt amor magis delectat. ℳ Et per hoc patet reſponſio ad tertiũ.

ℂ Utrum per contemplationem veritatis dolor et triſtitia mitigentur. Articu. 4.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur, quod contemplatio veritatis non mitiget dolorem. dicitur. n. eccles. 2. Qui addit ſcientiam addit ꝛ dolorẽ, ſed ſcientia ad cõtemplationẽ veritatis ptinet. nõ ergo cõtemplatio veritatis mitigat dolorẽ. ℂ ℘. Contẽplatio veritatis ad intellectũ ſpeculatiuũ ptinet. ſed intellect⁹ ſpeculatiuus nõ mouet: vt dicitur in. 3. de aia. cũ igit gaudium ꝛ dolor ſint quidam motus animi: videtur q̃ contemplatio veritatis nihil faciat ad mitigationẽ doloris. ℂ ℘. Ad medium egritudinis apponendum eſt vbi eſt egritudo: ſed cõtemplatio veritatis eſt in intellectu non ergo mitigat dolorem corporalem qui eſt in ſenſu.

Sed Contra eſt, quod Auguſ. dicit in primo ſoliloquiorum. Videbatur mihi, ſi ille mentibus noſtris veritatis fulgor aperiret, aut non me ſenſurum futuſſe illum dolorem, aut certe pro nihilo toleraturum.

Rñdeo Dicendum, ſicut ſupra dictum eſt, q̃ in contẽplatione veritatis maxima delectatio conſiſtit: omnis autem delectatio dolorem mitigat, vt ſupra dictum eſt. ꝛ ideo contemplatio veritatis mitigat triſtitiam vel dolorem. ꝛ tanto magis quanto perfectius aliquis eſt amator ſapientie. ꝛ ideo homines ex contemplatione diuina: ꝛ future beatitudinis in tribulationibus gaudent: ſecundum illud Jac. 1. Omne gaudium exiſtimate fratres mei cum in tentationes varias incideritis. ꝛ quod eſt amplius etiam inter corporis cruciatus huiuſmodi gaudium inuenitur: ſicut tyburtius martyr cum nudatis plantis ſuper ardentes prunas incederet dixit. Videtur mihi quod ſuper roſeos flores incedam in nomine Jeſu chriſti.

Ad primũ Ergo dicendum, quod qui addit ſcientiam addit dolorem: vel propter difficultatem ꝛ defectum inueniende veritatis: vel propter hoc quod per ſcientiã homo cognoſcit multa que voluntati contrariantur: ꝛ ſic ex parte rerum cognitarum ſcientia dolorem cauſat: ex parte autem contemplationis veritatis delectationem. ℂ Ad ſecundum dicendum, quod intellectus ſpeculatiuus non mouet animum ex parte rei ſpeculate: mouet tamen animum ex parte ipſius contemplationis, que eſt quoddam bonum hominis ꝛ naturaliter delectabilis. ℂ Ad tertium dicendum, quod in viribus anime ſit redundantia a ſuperiori ad inferius ꝛ ſecundum hoc delectatio contemplationis que eſt in ſuperiori parte redundat ad mitigandum etiam dolorem qui eſt in ſenſu.

ℂ Utrum dolor ꝛ triſtitia mitigentur per ſomnum ꝛ balnea. Articu. 5.

Ad quintus ſic proceditur. Videtur, quod ſomnus ꝛ balneum non mitigent triſtitiam. Triſtitia enim in anima conſiſtit: ſed ſomnus ꝛ balneum ad corpus pertinent non ergo aliquid faciunt ad mitigationem triſtitie. ℂ ℘. Idem effectus non videtur cauſari ex contrarijs cauſis: ſed huiuſmodi cum ſint corporalia repugnant contemplationi veritatis, que eſt cauſa mitigationis triſtitie: vt dictum eſt: non ergo per huiuſmodi triſtitia mitigatur. ℂ Preterea. Triſtitia ꝛ dolor ſecundum quod pertinent ad corpus in quadam tranſmutatione cordis conſiſtunt: ſed huiuſmodi remedia magis videntur pertinere ad exteriores ſenſus ꝛ membra quam ad interiorem cordis diſpoſitionem. non ergo per huiuſmodi triſtitia mitigatur.

Sed Contra eſt, q̃ Auguſ. dicit. 9. confeſ. Audieram balnei nomen inde dictum quod anxietatem pellat ex animo. Et infra: Dormiui ꝛ euigilaui: ꝛ non partũa ex parte mitigatum inueni dolorem meum. Et inducit quod in hymno ambroſij dicitur, quod quies artus ſolutos reddit laboris vſui: mentesque feſſas alleuat: luctuſq̃ ſoluit anxios.

Rñdeo Dõm, q̃ ſicut dictum eſt, triſtitia ſm ſuam ſpeciem repugnat vitali motioni corporis. ꝛ ideo illa que reformant naturam corporalem in debitum ſtatum vitalis motionis repugnant triſtitie ꝛ ipſam mitigant. Per hoc etiam q̃ huiuſmodi remedijs reducitur natura ad debitum ſtatum: cauſatur ex his delectatio: hoc. n. eſt quod delectationem facit vt ſupra dictum eſt. vnde cũ omnis delectatio triſtitiam mitiget, per huiuſmodi remedia corpalia triſtitia mitigatur.

Ad primũ Ergo dicendum, q̃ ipſa debita corporis diſpoſitio inquantum ſentitur delectationẽ cauſat: ꝛ per conſequens triſtitiam mitigat. ℂ Ad ſm dõm, q̃ delectationũ vna aliam impedit: vt ſupra dictum eſt: ꝛ tamen omnis delectatio triſtitiam mitigat: vnde nõ eſt inconueniens q̃ ex cauſis ſeinuicem impedientib⁹ triſtitia mitigetur. ℂ Ad tertium dicendum q̃ omnis bona diſpoſitio corporis redundat quodammodo ad cor ſicut ad principium ꝛ finem corporalium motionum vt dicitur in lib. de cauſa motus animalium.

Job. 2. ꝛ cap. 22. co. 1. Ethro. 23. lec. 3. ℌ. 3.

pſal. 29. co. 5.

¶ Super qō. 39. Articulum 1.

In 3. 1. artic. q. 39. dubium occurrit de qua bonitate vel malitia sit presens q̄stio si de nāli sit inepre in fine corporis articuli dicitur: sed quia sermones morales ad morales enim moralis malitia spectat si de morali falsa videt doctrina. ¶ Ad quia si tristitia eōr simpliciter mala moraliter nulla posset ratione fieri bona moralr: cuius oppositū in 2. q. 59. art. 3. 4. 6. 7. 3. ratio inducta in 4 distinct. 15. q. 2. art. 2. q̄. 1. ad 3. 2 ā. 3. q. 2. col. 2 anteq̄ de pñti malo fiat. q. 4. vt patet in voluntariis assumentibus luctum propter deum.

¶ Ad hoc dr q̄ hic est sermo de bonitate et malitia morali: sicut in superioribus tractatibus. Ad cuius euidentiam sciro p̄mo ex ifa q̄ tristitia pōt dupl̄r considerari. primo ex parte contristantis. Secundo ex parte sentientis z repudiantis ipm malum cōtristās: appetere tristitiam ex parte contristantis est appetere ipsum contristans vt sic: appetere autem tristitiam ex parte sentientis et repudiantis malum est appetere sensationem seu cognitionem z refutationē mali. Clare autem patet q̄ primo modo tristitia non est appetibilis: q̄m contristans vt sic malū rōnem habet. Secundo vero modo tristitia est appetibilis ex suppositione. Supposito enim q̄ cōtristās adsit: bonū est cognoscere et refutare illud: et quia tristitia includit hoc omnia simul: ideo nō hz locuz in deo nec in beatis: z inter habentes nullus appetit tristitiam quo ad omnia ad illam requisita: quia nullus appetit presentiā cōtristantis. Quis multi appetant tristari supposita presentia cōtristantis absentie boni amati vel offense diuine etc. Quia igit tristitia secundum se tota nō est appetibilis, consequens est vt non sit de genere bonorum, cum bonum sit qđ ola appetunt: vertū ad moralē. Sciendo secundo ex sanc. Tho. in quoli. q. 4. humani quadrifariaz dicuntur quo ad bonitatem et malitiam:

¶ De bonitate et malitia tristitie seu doloris. Questio. 39.

Deinde cōsiderandū est de bonitate et malitia doloris vel tristitie. ¶ Et circa hoc q̄runtur q̄tuor. Primo vtrū omnis tristitia sit malum. Secōo vtrum possit esse bonum honestum. Tertio vtrum possit esse bonum vtile. Quarto vtrū dolor corporis sit summum malum.

¶ Utrum omnis tristitia sit mala. Art. 1.

Ad primū sic pceditur. Ut sit mala. Dicit enī greg. nice. Omis tristitia malū est suipsius natura. sed q̄ naturalr est malū semper z vbiq̄ est malū. ergo omnis tristitia est mala. ¶ p. Illud quod omnes fugiunt etiam virtuosi est malum. sed tristitiam omnes fugiunt etiam virtuosi. quia vt dicitur in. 7. ethi. Etsi prudens non intendat delectari: tamē intendit non tristari, ergo tristitia est malum. ¶ p. Sicut malum corporale est obiectum z causa doloris corporalis, ita malum spirituale est obiectum z causa tristitie spiritualis. sz omnis dolor corporalis est malus corporis. ergo oīs tristitia spūalis est malum anime.

Sed Cōtra. Tristitia de malo ẓiatur delectatiōi de malo: sz delectatio de malo est mala, vñ in detestationem quorundā dr Prouer. 2. q̄ letantur cū malefecerint. ergo tristitia de malo est bona.

Rñdeo Dōm, q̄ aliq̄d esse bonum vl malum pōt dici dupl̄r. Uno modo simpl̄r z fm se: et sic omnis tristitia est quoddam malum: hoc enim ipm qđ est appetitum hominis anniari de malo pñti rationem mali hz: impeditur enim per hoc quies appetitus in bono. Alio modo dr aliquid bonum vel malum ex suppositione alterius: sicut verecundia dicit esse bonum ex suppositione alicuius turpis cōmissi. vt dicitur in. 4. ethi. Sic igitur supposito aliquo cōtristabili vel doloroso ad bonitatē ptinet q̄ aliq̄s de malo presenti tristetur vl doleat q̄ eū nō tristaret vel non doleret non posset esse nisi qz vel nō sentiret: vel qz nō reputaret sibi repugnans: z vtrūq̄ horū est malum manifeste. z ideo ad bonitatē pertinet vt supposita presentia mali sequat tristitia vel dolor: z hoc ē qđ aug. dicit. 8. super Geñ. ad literā. Adhuc ē bonū qđ dolet amissum bonū: nā nisi aliq̄d bonū remansisset in nā, nullus boni amissi dolor esset in pena: sz qz sermones morales sunt in singularib⁹: quorum sunt operationes: illud qđ est ex suppositione bonū dz bonū iudicari: sicut qđ ē ex suppositiōe voluntarii iudicat volūtariū: vt dicitur in. 3. ethi. z supra habitum est.

Ad pmū Ergo dōm, q̄ Gre. nice. loquitur de tristitia ex parte mali tristātis. non autem ex parte sentiētis z repudiantis malum. Et ex hac etiam pte oēs fugiūt tristitiā iēstū fugiūt malū: sz sensum z refutationē mali ñ fugiūt. Et sic dōm ēt est de dolore corporali nā sensus z recusatio mali corporalis attestat nāe bone. ¶ Un de patet responsio ad 2m z ad tertium.

¶ Utrum tristitia possit esse bonum honestum. Articu. 2.

Ad 2m sic pceditur. Uidetur, q̄ tristitia non habeat rationez boni honesti. Quod enim ad inferos deducit cōtrariatur honesto: sz sicut dicit Augu. 17. super Geñ. ad literam, Jacob hoc timuisse videtur, ne nimia tristitia sic perturbaretur: vt non ad reqem beatorum iret: sed ad inferos peccatorū: ergo tristitia non hz rationē boni honesti. ¶ p. Bonum honestum habet rōnē laudabilis z meritorij: sed tristitia diminuit rationē laudis z meriti. Dicit. n. Apostolus. 2. ad Cor. ix. Unusq̄sq̄ prout destinauit in corde suo nō ex tristitia aut ex necessitate: ergo tristitia nō est bonum honestū. ¶ p. Sicut Aug. dicit. 14. de ci. dei. Tristitia est de his q̄ nobis nolentib⁹ accidunt: sed non velle ea q̄ pñtialiter fiunt est habere voluntatē repugnātem ordinationi diuine cuius prudentie subiacent oia que aguntur: ergo cum conformitas humane volūtatis ad diuinā pertineat rectitudinem volūtatis: vt. 5. dictū est: videtur q̄ tristitia ẓtineat rectitudini voluntatis, z sic non habeat rationem honesti.

Sed Contra. Omne quod meretur premium vite eterne habet rationem honesti: sed tristitia est huiusmodi: vt patet per id quod dicitur Matth. 5. beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur: ergo tristitia est bonum honestum.

Rñdeo Dōm, q̄ fm illā rōnē, qua tristitia est bonū pōt esse bonū honestū. Dictū est. n. q̄ tristitia est bonum fm cognitionē z recusationē mali, q̄ quidem duo in dolore corporali attestantur bonitati nature: ex qua ḡuenit q̄ sensus sentit, z natura refugit lesiuum qđ cār dolorez. In interiori ẏo tristitia cognitio mali quandoq̄ quidē est p rectum iudicium rationis, z recusatio mali est per voluntatem bene dispositam detestantem malum: omne autem bonum honestū ex his duobus procedit. s. ex rectitudine rationis z voluntatis: vnde manifestum est q̄ tristitia potest habere rationē boni honesti.

Ad primū Ergo dōm, q̄ oēs passiones anime regulari debent fm regulam rationis que est radix boni honesti quam transcendit immoderata tristitia de qua loquit Augu. z tō recedit a rōne honesti. ¶ Ad 2m dōm, q̄ sicut tristitia de malo pcedit ex voluntate z rōne recta que detestat malū, ita tristitia de bono pcedit ex rōne z voluntate peruersa q̄ detestatur bonū: z ideo talis tristitia impedit laudē vel meritū boni honestū: sicut cū quis facit cum tristitia elemosinā. ¶ Ad 3m dōm, q̄ aliqua pretentialiter eueniunt que non fiunt deo volente: sed deo permittente, sicut peccata. vnde voluntas repugnans peccato existenti vel in se vel in alio non discordat a voluntate dei: malavero penalia presentialiter contingunt etiam deo volente: non tamen exigitur ad rectitudinem voluntatis q̄ ea secundum se homo velit: sed solum quod non contranitatur ordini diuine iustitie: vt supra dictum est.

¶ Utrum tristitia possit esse bonum vtile. Articu. 3.

Ad tertium sic proceditur. Uidetur q̄ tristitia nō possit esse bonum vtile. Dicitur enim eccle. xxx. Multos occidit tristitia, z non est vtilitas in illa. ¶ p. Electio est de eo quod est vtile ad finem aliquē: sed tristitia non est eligibilis: quinimo idem sine tristitia quā cum tristitia est magis eligendum: vt dicitur in. 3. topic. ergo tristitia non est bonum vtile. ¶ Preterea. Omnis res est propter suam operationem: vt dicitur in secundo de celo: sed tristitia impedit operationem: vt dicitur in. x. ethi. ergo tristitia nō habet rationem boni vtilis.

Sed Contra. Sapiens non querit nisi vtilia: sed sicut dicitur eccle. 7. Cor sapientum vbi tristitia: z cor stultorum vbi letitia: ergo tristitia est vtilis.

Rñdeo Dōm, q̄ ex malo pñti insurgit duplex appetitiuus motus: vnus quidē est quo appetit⁹ ẓiatz malo pñti: z ex ista parte tristitia non hz vtilitatē: qz id qđ est pñs nō potest non esse pñs. Secōs motus cōsurgit in appetitu ad fugiendum z repellendū malum contristans: z quantū ad hoc tristitia hz vtilitatem: si sit de aliquo qđ est fugiēdum. Est enim aliquid fugiendum dupliciter. Uno modo propter seipsum ex cōtrarietate quā hz ad bonū sicut pctm: z ideo tristitia de pctō vtilis est ad hoc q̄ hō fugiat peccatū: sicut Apls dicit. 2. ad Cor. 7. Gaudeo nō quia contristati estis: sed quia contristati estis ad penitentiā. Alio modo est aliquid fugiendum: nō quia sit fm se malū: sed qz est occasio mali dū vel hō nimis inheret ei per amorē: vel etiā ex hoc qđ precipitat in aliqđ malū: sicut pz in bonis tpalibus: z fm hoc tristitia de bonis tēporalibus, potest esse vtilis. sicut dicitur Eccle. 7. Melius est ire ad domū luctus, quam ad domū cōuiuij: in illa enim finis cunctorum admonetur hominum. Ideo autē tristitia in omni fugiendo est vtilis: quia geminatur fugiēdi causa. nā ipsum malum fm se fugiendū est: ipsam aūt tristitiā fm se oēs fugiunt, sicut ēt bonum omnes appetūt z delectationē de bono. Sicut

1. qō. 59. artic. 3. et. 3. q. 15. ā. 3. art. 4. q. 2. 3. qō. 15. ā. 6. ad 2. 2. 3. et q. 46. ā. 6. ad 2.

quidā sunt per se mali: vt blasphemiri: quidam per se boni: vt colere deum: quidam indifferentes, vt leuare festucas de terra: quidā solitarie sumpti sonantes malum: qui tamē possunt ex aduentitijs honestari vt sint boni: vt occidere hominem hoc enim solitarie sumptum importat aliquid inconsonās rationi: scz violentes enim primo vite humane rationi dissonat: sed si addatur propter malum bonum ab hoc habente autoritatē ꝛc. efficit consonans rationi nec proprietas actus malus moraliter fit bona moraliter: sed actus qui si fm se. i. solitarie sumptus esset malus moraliter quādo fit circundatus honestis conditionibꝰ est bonus moraliter. In hoc quarto genere locatam intelligito tristitiam que in litera dicitur simpliciter et secundum se. i. solitarie mala malitia moraliter: quia si appeteretur et haberetur sola mala moraliter esset: vt patet ex dictis: tamen si appetatur et habeatur supposito malo ꝛc. bona moraliter esse potest: vt in scō et tertio articulo patet.

¶ Ad primū igitur in oppositum dī q̄ equiuocatur de ly per se vt opponitur ad per accidens, et vt opponitur ad cum alio: quod enim est moraliter malum per se. i. cōtra per accidens habet malitiam in aliquo modo dicendi per se: et consequenter nunq̄ perdit illam: quod autem est malum moraliter p se. i. non cum alio habet solitarie malitiaz: quam ex continuatione cum alio perdit. et hoc modo tristitia dicitur secundum se mala moraliter.

¶ Ad secundum dicitur q̄ ratio illa non concludit tristitiam cē per se malum moraliter: vt dictum est. nec ad hoc afferitur ab autore, sed concludit q̄ tristitia est mala moraliter, si solitarie sumatur: quia importat aliquid solitarie sumptū dissonans rationi. scz priuationem boni inquietudinemq̄ appetitus.

¶ Super Articulum quartum.

Obmissis. 2. et 3. artic. eiusdē qō. 39. In quarto articulo. in fi. ad primum aduerte q̄ duplr intelligitur delectatio de bono facit vt bonum auctius queratur, ita tristitia de malo facit: vt malum vehementius fugiatur.

Ad Primum ergo dōm, q̄ autoritas illa intelligitur de immoderata tristitia q̄ animū absorbet: hmōi em tristitia immobilitat animū: et impedit fugā mali: vt. s. dictū est. ¶ Ad fm dōm, sicut qlibet eligibile fit minus eligibile ꝓpter tristitiaz, ita qlibet fugiendū redditur magis fugiendū ꝓpter tristitiā: et quantū ad hoc tristitia est vtilis. ¶ Ad tertium dōm, q̄ tristitia de opatione aliqua impedit opationē: sed tristitia de cessatione operationis facit auidius operari.

¶ Utrū dolor corpis sit fimū malū. ar. 4.

Ad Quartū sic ꝓcedit. Uidetur q̄ tristitia sit summū malum. Optimo em opponitur pessimū: vt dicit in. 8. ethic. sed quedā delectatio est optimū que. s. pertinet ad felicitatem: ergo aliqua tristitia est summū maluz. ¶ Ꝓ. Beatitudo est summū bonū hominis: qz est vltimus hominis finis: sed beatitudo consistit in hoc q̄ homo habeat quicquid velit: et nihil mali velit: vt supra dictū est: ergo summū bonū hois ē impletio volūtatis ipsi⁹: sz tristitia ꝙsistit in hoc q̄ accidit aliq̄d ꝛ volūtatē: vt pz per aug. 14. de ciui. dei. g̃ tristitia est summū malū hois. ¶ Ꝓ. Augu. sic argumētat in pmo soliloquioꝝ. Ex duabus pribꝰ cōpositi sum⁹, ex aia. s. et corpe: q̄rū pars deterior ē corp⁹: summū aūt bonū est melioris ptis optimū: summū aūt malū pessimuz deterioris. est aūt optimū in alio sapiētia in corpore pessimū dolor: summū igit bonū hominis est sapere, summum malum dolere.

Sed Cōtra. Culpa est magis malum quā pena: vt in pmo habitū est: sz tristitia seu dolor ptinet ad penam peccati: sicut frui rebus mutabilibus est malum culpe. Dicit enim aug. in lib. de vera religione. Quis est dolor qui dicitur animi, nisi carere mutabilibus rebus q̄bus fruebatur, aut frui se posse sperauerat: et hoc est totū q̄ dī malum. i. pctm et pena pctī: ergo tristitia seu dolor non est summum malum hominis.

Rñdeo Dōm, q̄ ipōse est aliq̄ tristitiā seu dolorē esse fimū hois malū. Dis ē tristitia seu dolor aut ē de hoc q̄ est vere malū, aut ē de aliquo apparenti malo q̄ est vere bonū: dolor autez seu tristitia que est de vere malo nō pōt esse summū malum, est enim aliquid eo peius. s. vel nō iudicare esse malum illud quod vere est malum vel etiam nō refutare illud. tristitia aūt vel dolor qui est de apparenti malo q̄ est vere bonū, non potest esse summum malum, qz peius esset omīno alienari a vero bono, vnde impossibile est q̄ aliqua tristitia vel dolor sit summum hominis malum.

Ad primū Ergo dicendum, q̄ duo bona sunt cōmunia et delectatiōi et tristitie. s. iudicio verū de bono et malo, et ordo debitus voluntatis approbantis bonum et recusantis malum. Et sic patet quod in dolore vel tristitia est aliquod bonum per cuius priuationem potest fieri deterius. sed non in omni delectatione est aliquod malum, per cuius remotionem possit fieri melius. vnde delectatio aliqua potest esse summū hois bonuz, eo modo quo. s. dictū est. tristitia aūt nō pōt esse summū hois malum. ¶ Ad fm dōm, q̄ hoc ipm q̄ ē volūtatē repugnare malo: est q̄dā bonū et ꝓpter hoc tristitia vel dolor nō pōt ee summū malum: qz hz alicꝰ ꝓmixtiones boni. ¶ Ad 3ᵐ dicēdum, q̄ petius est quod nocet meliori q̄ quod nocet peiori. malum aūt dicitur qz nocet, vt dicit aug. in ench. vñ maius maluz est q̄ est malum anime q̄ q̄ est malum corporis. vnde non est efficax ratio q̄ Aug. induxit non ex sensu suo, sed ex sensu alterius.

¶ De passionibus irascibilis. et primo de spe et desperatione. Questio 40.

Consequēter Considerandum est de passionibus irascibilis. ¶ Et primo de spe et desperatione. Secundo de timore et audacia. Tertio de ira. ¶ Circa primum querūtur octo. Primo vtrum spes sit idem quod desiderium vel cupiditas. Secundo vtrum spes sit in vi apprehensiua vel in vi appetitiua. Tertio vtrum spes sit in brutis animalibus. Quarto vtrum spei contrarietur desperatio. Quinto vtrum causa spei sit experientia. Sexto vtrum in iuuenibus et ebriosis spes abundet. Septimo de ordine spei ad amorem. Octauo vtrum spes conferat ad operationem.

¶ Utrum spes sit idez quod desiderium vel cupiditas. Articu. 1.

Ad Primū sic ꝓceditur. Uidet q̄ spes sit idē qō desiderium siue cupiditas. spes. n. ponitur vna quatuor principaliū passionum: sz aug. enumerans quatuor ꝓncipales passiones ponit cupiditatez loco spei: vt pz in. 14. de ci. dei. ergo spes est idem qō cupiditas siue desiderium. Ꝓ. Passiones differunt fm obā: sed idem est obum spei et cupiditatis siue desiderij. s. bonū futurū: ergo spes est idē qō cupiditas siue desiderium. ℣ Si dicat q̄ spes addit. s. desiderium possibilitatem adipiscēdi bonum futurum. Cōtra Id qō per accidens se hz ad obum non variat speciem passionis: sed possibile se hz p accīs ad bonum futurum: qō est obum cupiditatis, vel desiderij, et spei: ergo spes non est passio specie differens a desiderio vel cupiditate.

Sed Cōtra. Diuersarum potentiarum sunt diuerse passiōes specie differentes sed spes est in irascibili: desiderium autem et cupiditas in concupiscibili: ergo spes differt specie a desiderio et cupiditate.

Rñdeo Dōm, q̄ species passionis ex obiecto cōsideratur. circa obiectum autem spei quatuor conditiones attenduntur. Primo quidem q̄ sit bonum, nō enim proprie loquendo est spes nisi de bono. et per hoc differt spes a timore qui est de malo. Secundo vt sit futuruz: non. n. spes est de presenti iam habito. et per hoc differt spes a gaudio quod est de bono presenti. Tertio requiritur q̄ sit aliquid arduum cum difficultate adipiscibile: non. n. aliquis dicitur aliquid sperare minimum quod statim est in sua potestate vt habeat: et p hoc differt spes a desiderio vel cupiditate que est de bono futuro absolute: vnde pertinet ad concupiscibilem: spes autem ad irascibilem. Quarto q̄ illud arduuz sit possibile adipisci: non enim aliquis sperat id quod omnino adipisci non potest, et secundum hoc differt spes a desperatione. Sic ergo patet q̄ spes differt a desiderio, sicut differunt passiones irascibilis a passionibus concupiscibilis: et propter hoc presupponit desiderium: sicut et omnes passiones irascibilis presupponunt passiones concupiscibilis, vt. s. dictum est.

Ad pmū Ergo dōz, q̄ aug. ponit cupiditatē loco spei pp ꝫ qō si pōt, quod illa duo bona. s. veritas iudicij et rectitudo ordie sint communia delectationi et tristitie. s. vniuersaliter vel indefinite si intelligitur vniuersaliter quod necesse est accidere: et in intellectu falsum iudicij de bono aut malo: et in voluntate indebitus appetendi ordo. si vero intelligit indefinite: tunc processus ire ad inferendum vltm. s. q̄ in omni tristitia est aliqō bonum per cuius remotionem potest fieri deterius: interpretādus est fm locum a maiori: maiores enim tristitie et delectationes sunt que ex vere coniunctis malis aut bonis, et vere apprehensis consurgunt quam que ex ap parentibus consurgūt: apparentia enim imitatur veritatem: quasi dicerem q̄ quia maiores tristitie et delectationes communia sunt hic duo bona consequens est vt omni tristitia possit esse deterius per priuationem alicuius illorum duorum bonorum.

¶ Super questionis 40. Art. 1.

Ist articulo primo. q. 40. in responsione ad tertium aduerte q̄ differentia scōm possibile vel impossibile dicitur non omnino per accidens se habere ad appetitum et quod secundum hanc differt spes a desperatione: dicit siquidem author: parum perfectatis huic differentie respectu appetitus: quoniam est de secundarijs differentijs nullaz constituentibus passionem: spes enim differt a desperatione: primo per simplicem accessum et recessum a bono arduo per possibilitatem autem et impossibilitatez secundario. vnde si desperatio passio sensitiua non causetur nisi a bono ardno estimato impossibili: desperatio tamen in voluntate causatur quandocq̄ ex bono arduo summo estimato: quod non erit quamuis credatur possibile: vt pz se ferunt credentes deum omnipotentem ad superādum omnia

75. Et qō 10.

3. q. 25. ar. 1. co. Et 3. pā. q. 26. q. 1. ā. 1. co. Et hi. q. 4. art. 1. cor. Et opu. 3. c. 262.

peccata mundi: z qz estimantes sunt sibi nunquam dandam veniam desperant de vita eterna: aliquid tamen perfectionis habere in littera manifestatur ex hoc q terminus motus causam ab appetitu est obiectū appetitus: ad idem enim consequendum mouet quod apperit. z ex differentia inter desiderium z spem potest facile patere: multi enim desiderant principatum qui tamen nō sperant illum: z multa difficilia bona concupiscunt que nō sperant: ppterea quia nō estimātur ab appetentibus vt possibilia eis euenire: vñ z fatentur se concupiscere vel desiderare et non sperare.

¶ Super arti. 3.

In art. 3. obmissio. 2. dubium occurrit de eo q dicitur q̄ bruta non cognoscunt futura: vī enim hoc z contra sensum: z contra rationem. contra sensum quidem qz mouentur ad futura z appetunt illa: timent futura z cauēt ab illis contra rationem vero qz ad perfectionē alicuius pfecti exigit q cognoscat q̄dā sibi conuenientia aut disconuenientia est infra latitudinem cognoscibilium per animam sensitiuā: aliquin natura defecisset: sed ps sensitiua extendit se ad temporis perceptionem: vt patet in memoria z diffinitiua que fm tempus sunt cōsecutiua z nocina animalibus vt pz in hiq̄ numerātur et sperātur. ergo animal perfectū debet percipere futura: que sunt absentia secūdum ipōs: sicut cognoscit distantia secundum locum. ¶ Ad euidentiā huius ambiguitatis sciendū est q ex exterioribus motibus manifeste apparet in aialibus irrōnabilib⁹ esse appetitū motus respectu futuri et boni vt pz de spe et desperatiōe. z mali: vt pz de timore. hoc autē apparētia ducit necessario intellectū ad alteram duarū causarū nām. s. vel apprehēsionem futuri: opz enim vel ex indistinctu ad hec moueri: vel ex ipso obiectis cognito. Et si quidē ponitur q aialia timēt z sperant nō ex cognito futuro: sed ex nature instinctu minus nobilia ponūtur aialia. Manifestum est esse q nobilius est appetere per apprehensionē q̄ nām: z q pprius motiuum aialis est appetibile cognitū: vt patz in tertio de aia: vñ appetere nō ex obo cognito ex defectu cognitionis prouenit: cr ad ignobilitatem appetentis spectat. si vero creditur q animalia timent z sperant ex obo futuro cognito tūc animalia ponuntur nobiliter appetere: vtpote ex pprīa causa appetitus animalis. Et seruatur vniformitas passionum eorum: quoniam sicut amāt et odiunt: delectantur z tristantur animaliter ex propriis obiectis illarum passionum cognitis mota: ita timent ꝛc. Et licet de nobilitate non sit dubium: de veritate tamen questio est. Cum enim ex possibilibus faciat natura melius: nec vllam perfectionem possibilem inueniri in aliquo genere de

22ª. qō. 18. ar. 1. col. Et 3 dist. 26. q. 1. ā. 1. col. 2. q. 2. art. 2. col. Et fñi. q. 4. ā. 2. col.

Articulus III.

¶ Utrum spes sit in vi apprehensiua: an in vi appetitiua. Artic. 2.

Ad scd̄m Sic proceditur. Videtur q spes pertineat ad vim cognitiuā. Spes enim videtur esse expectatio quedam: dicit enim apostolus Ro. 8. Si autem quod non videmus speramus: per patientiā expectamus: sed expectatio videtur ad vim cognituam pertinere cuius est expectare: ergo spes ad cognituā pertinet. ¶ p̄. Idez est vt videtur spes qō fiducia: vnde z sperātes confidentes vocamus: quasi pro eodem vtentes eo qō est confidere z sperare: sed fiducia sicut z fides videtur ad vim cognituam pertinere: ergo z spes. ¶ p̄. Certitudo est proprietas cognitiue virtutis: sed certitudo attribuitur spei: ergo spes ad vim cognituam pertinet.

Sed Cōtra. Spes est de bono: sicut dictū est: bonum aūt inōtum hmōi nō est obm cognitiue: sed appetitiue virtutis: ergo spes non pertinet ad cognituam: sed ad appetitiuam virtutem.

Rñdeo Dōm, q cū spes importet extensionē quandā appetit⁹ in bonū manifeste ptinet ad appetitiuā ꝓtutē: motus enim ad res ptinet ppie ad appetitū: actio vero virtutis cognitiue perficitur non fm motum cognoscentis ad res: sed potius fm q res cognite sunt in cognoscente. Sed qz vis cognitiua mouet appetituam representando ei suum obm: fm diuersas rationes obiecti apprehensi subsequūtur diuersi motus in vi appetitiua. Alius eqz motus sequitur in appetitu ex apprehensione boni: z alius ex apprehensione mali, z similiter alius motus ex apprehensione p̄sentis z futuri, absoluti z ardui, possibilis z impossibilis: z scōm hoc spes est motus appetitiue virtutis cōsequens apprehensionē boni futuri ardui possibilis adipisci scilicet extēsio appetitus in hmōi obiectum.

Ad p̄mū Ergo dōm, q qz spes respicit ad bonum possibile insurgit dupl̄r homini motus spei: sicut dupl̄r est ei aliquid possibile. s. fm ppriā ꝓtutem z fm virtutem alterius. Dō ergo aliqs sperat per propriā virtutē adipisci non dr expectare: sed sperare tm: sz ppie dr expectare qō sperat ex auxilio virtutis alterius: vt dicat expectare q̄si ex alio spectare: inquantū. s. vis apprehēsiua p̄cedens non solum respicit ad bonum qō intendit adipisci: sed etiā ad illud cuius virtute adipisci sperat: fm illud Eccli. a. 51. Respiciēs eram ad adiutorium hominum. Motus ergo spei qñq̄ dr expectatio pp inspectionē ꝓtutis cognitiue precedentē. ¶ Ad fm dōm, q illud qō homo desiderat z estimat se posse adipisci credit se adepturum z ex tali fide in cognitiua precedente, motus sequens in appetitu fiducia nominat: denominat enim motus appetitiuus a cognitione precedente: sicut effectus ex causa magis nota: magis enim cognoscit vis apprehensiua suum actum quam actum appetitiue. ¶ Ad tertium dōm, q certitudo attribuitur motui non solum appetitus sensitiui: sed etiam appetitus naturalis: sicut dicitur q lapis certitudinaliter tēdit deorsum: z hoc ppter infallibilitatem quam habet ex certitudine cognitionis que precedit motum appetitus sensitiui vel etiam naturalis.

¶ Utrū spes sit in brutis animalib⁹. Art. 3.

Ad tertiū sic p̄cedit. videt q in brutis animalibus non sit spes: spes enim est de futuro bono: vt Damasce. dicit: sed cognoscere futura non pertinet ad animalia bruta que hñt solū cognitionē sensitiuā: que nō est futurorum: ergo spes non est in brutis animalib⁹. ¶ p̄. Obum speiest bonū posse adipisci: sed posse z impossē sunt quedā drie vere z falsi, que solum sunt in mente: vt philosophus dicit in. 6. met. ergo spes nō est in brutis aialibus: in quib⁹ nō est mens. ¶ p̄. Aug. dicit super Geñ. ad literā, q animalia mouentur vlsis: sed spes nō est de eo quod videt, nam quod videt quis quid sperat: vt dicitur Ro. 8. ergo spes non est in brutis animalibus.

Sed Contra. Spes est passio irascibilis: sed in brutis animalibus est irascibilis: ergo z spes.

Rñdeo Dōm, q interiores passiones aialiū ex exterioribus motibus deprehendi pñt: ex quib⁹ apparet q in aialibus brutis est spes. Si enim canis videat leporē aut accipiter auē nimis distātē nō mouetur ad ipsam quasi nō sperās se eam posse adipisci: si autem sit in propinquo, mouet quasi sub spe adipiscendi. Ut enim supra dictū est, appetitus sensitiui⁹ brutoū aialiū, z etiā appetitus nālis rerum insensibilium sequūt apprehensionem alicui⁹ intellꝰ: sicut z appetitus nature intellectiue qui dicit voluntas: sed in hoc est differētia q voluntas mouetur ex apprehensione intellectus coniuncti: sed motus appetit⁹ naturalis sequitur contra preteritum z pñs est. non esse nec fuisse: sic per hoc non immutare nec immutasse sensum: z qm̄ nō aliter percipit tempus a parte sensitiua nisi per immutationē ideo futurū repugnat perceptioni sensitiue. Cum em̄ ipōs sit numerus motus fm prius z posterius nō aliquid percipitur sensu nisi percipiendo quādā distantiā successiuā ab illa mutione vsq; ad illā: z sic depicta in pte sensitiua hac z illa mutatione percipitur ipōs: ppter quod illius tantum temporis preteriti meminimus: cuius immutatio aliqua depicta retinetur

3. di. 26. q. 1. arti. 1. col.

tinetur vnde cum futuri immutationes nō sint in alia picte qādiu futurum est imperceptibile erit in sensitiua parte futurum vt sic. Et propter ea in litera dicitur q̄ bruta non percipiunt futura: sed spes z similiter timor, z vniuersaliter quelibet passio irascibilis in eis motus animalis appetitus fm substantiā magis est actus secundus elicitus ex cognitione seu obiecto cognito ab appetente quanto natura supplet, non obiectum cognitum: quia vt in litera dicitur ex presenti cognito sperant sed propter ideam eius qz sperant futurum z nō ex futuro ab eis cognito mouentur. Scito tamen cum hoc q̄ sicut magna est differentia in dicendo, A. est futurum z dicendo, A. erit quoniam ī veritate prime stat falsitas secunde vt dicit in de somno z vigilia in essendo quī ab eo q̄ res est vel non est oratio dicit vera vel falsa: z similiter in repreſentando immutando z cognoscendo: primum est ad id qō in presenti de futuro preuenit, i. causas futuri spectat: secundū ad ipsum qō futurum est cū. n. dicimus pluuiam futuram causas pluuie significamus adesse preparatas ad eā: cum aūt dicimus pluuia erit, ipam pluuiā ponēdā in esse dicimus. vbi manifeste liquet: q̄ si cause ille impediunt fm dictum nō fuit verum sed primū tm: z̄ aliud est aliud esse significabatur vt dictū est. Quia igitur aliud est nosse q̄. A. est futurū z aliud q̄. A. erit: z differunt penes differentiā presentis z futuri: q̄ dum cognoscitur q̄. A. est futurum, cognoscitur phīs p̄paratio futuri: dum cognoscitur vero q̄. A. erit cognoscitur ipsum futurum. z sensitiue cognitioni non phīs sed futuri repugnat cōtingens est qō q̄ sensitiua pars non possit percipere, quod quā timet pcussio comminata erit, aut quod captio p̄de separata erit: non phibetur tamen percipere q̄ futura est sicut enim ouis videns lupum ex sensatis spēbus elicit z percipit inimicum: ita canis videns leporem sic distantē elicit z p̄cipit predā futuram. Nihil video huic obstare, futuritio est sicut z p̄teritio inter intentiones elicitas ex speciebus sensatis numeranda videtur: pp qō non est extra genus perceptibilis sensu, z est phīs: propter qō immutare pōt sensitiuaz partem z latet sub speciebus sensatis in respectu ad talia animalia. Sicut n. inimicitia defertur cū speciebus sensatis ex lupo ab one z nō cū ceteris sensatis ab alio lupo, ita tertio future pluuie, prede, lesionis, vindicte ꝛc. defertur animalibus istis z non aliis. ¶ Nisi forte quis dicat q̄ intentio futuri refert non ens: dicit cū habitudinē p̄parationis ad id quod futurū est qō cōstat non esse et nisi cognoscatur preparatio illa vt sic non percipitur intentio futuri. Sed hoc non obstare videtur qz sicut animalia non negantur percipere possibile vel impossibile vt sunt differentie potentiarum vt in litera dicitur in rīe ad scām: ita nec huiusmodi intentionis futurorum. q̄ aūt alia cognoscant possibile vel impossibile ex eo apparet q̄ canis monstrat ad capiendam coturnicem in aliquanta distantia eandem coturnicē magis sibi appropinquātē super arborē velocanē miratur z desistit a motu appetens illam. hec cā diuersitas nō ex parte appetitus sed cognitionis pcunit: permanet siquidem in appetitu sed apprehendit impossibilem sibi peruenionem vsq̄ ad illam ultra quam prius alibi apprehendebat possibilē. neutrū tamen cognoscit comparando potentiā ad actū, aut p̄sens futuro, aut id qō est ei qō erit: sic cā cognoscere rōnis proprium est. Iz simplici sensatione simul offertur vt qōdam factibile, aut quoddam imminens. ita q̄ simul extrema quasi cōfundūtur oblata: intellectus cā natus est aduna- ta diuidere z est natus pfecte vīs autē sensitiua interior ritus q̄dā nobilis intellectus nata est etiam distincta, quasi vnire simplici tamen indistinctione: propter quod animalia nō percipiūt sensu futura neq; possibilia nisi que immineant nūc, quasi percepto eorum non tam se extendat ad futurum q̄ ad quoddam p̄sens confusum: simili modo quo apud grammaticos tempus phīs ponitur. Et sic simul saluatur litera. q̄ animalia nō cognoscunt futura: qz non apprehendunt ipsa vt quia erunt aut nō erunt qō est propue cognosce-

f.q. 42. ar. 3. ad 1. et. q. 45. art. 3. col.

tur apprehēsionē intellect⁹ separati qui natur̄ instituit. Et sic̄ appetit⁹ sensitiu⁹ bruto⁹ aialiū, q̄ etiā quodā instinctu naturali agūt, vī in operib⁹ brutoū aialiū z aliaz rerū naturaliū appet similis pcessus: sicut z in artis operibus. z per hunc modū in animalibus brutis est spes z desperatio.

Ad primū Ergo dicēdū, q̄ quāuis bruta animalia non cognoscāt futurū: tm̄ ex instinctu naturali mouetur aial ad aliqd in futurū, ac si futurum p̄uideret. hmōi. n. instinctus est eis inditus ab intellectu diuino p̄uidēte futura. ¶ Ad scām dō, q̄ obiectū spei nō est posse, put est quedam differētia veri: sic. n. cōsequit̄ hitudinē p̄dicati ad subiectū. Iz obiectū spei est posse, qđ dī secundū aliquā potentiā: sic em distinguit̄ posse in. 5. met. Iin duo possibilia predicta. ¶ Ad tertium dicendū, q̄ Iz id qō est futurum non cadat sub visu: tamē ex his qui videt animal in presenti: mouetur eius appetitu in aliquod futurū vel prosequendum vel vitandum.

¶ Utrū spei cōtrariet desperatio. Art. 4.

D Quartū sic p̄cedit. Uī, q̄ desperatio nō sit cōtraria spei. Uni. n. vnū est cōtrariū: vt dicitur in. 10. met. sed spei cōtrariat timor. nō ergo ℨriat eidesperatio. ¶ p. Cōtraria videnť esse circa idem. Iz spes z desperatio nō sunt circa idem: naz spes respicit bonū, desperatio aūt est propter aliqđ malū impeditiū adeptionis boni. ergo spes nō contrariatur desperationi. ¶ p̄. Motui non cōtrariatur motus quies vero opponitur motui vt priuatio: sed desperatio magis videtur importare immobilitatē q̄s motū. ergo non contrariatur spei que importat motū extēsionis in bonū speratū.

Sed cōtra Est, q̄ desperatio nominat per ℨtum spei.

Rñdeo Dicendū, q̄ sicut supra dictū est, in mutationib⁹ inuenitur duplex contrarietas. Una fm accessum ad contrarios terminos z talis cōtrarietas sola inuenitur in passionibus cōpiscibilis: sicut amor z odium contrariant̄. Alio modo per accessum z per recessum respectu eiusdē termini. z talis contrarietas inuenitur in passionib⁹ irascibilis: sicut supra dictū est. Obiectū aūt spei qō est bonū arduū habet quidem rōnē attractiui, put cōsideratur cū possibilitate adipiscēdi, z sic tēdit in ipsum spes que importat quendam accessum. sed secundum q̄ consideratur cum impossibilitate obtinendi Iz rōnē repulsiui: q̄ vt dī in z. ethi. cum ventū fuerit ad aliquid impossibile tunc hoīes discedunt: z sic respicit hoc obiectum desperatio. vnde importat motuz cuiusdam recessus: z ꝓpter hoc contrariat spei, sicut recessus accessui.

Ad primū Ergo dicēdū, q̄ timor cōtrariat spei scām ℨrietatē obiectoꝝ. s. boni z mali. hec. n. ℨrietas inuenit in passionib⁹ irascibilis fm q̄ veriuant a passionib⁹ cōcupiscibilis. Iz desperatio cōtrariat ei solū fm ℨrietatē accessus et recessus. ¶ Ad fm dām, q̄ desperatio nō respicit malū sub rōne mali: Iz p accidēs q̄nq; respicit malū inquātū facit impossibilitatē adipiscendi. potest aūt esse desperatio ex solo supererccssu boni. ¶ Ad tertiū dām, qđ desperatio non importat solā priuationem spei: sed importat quendā recessum a re desiderata pp estimataz impossibilitatē adipiscendi. vnde desperatio presupponit desiderium sicut z spes: de eo enim qō sub desiderio nostro non cadit neq; spem neq; desperationē habemus: z pp hoc ēt vtrūq; eoruz est de bono qō sub desiderio cadit.

¶ Utrū causa spei sit experientia. Art. 5.

D Quintum sic proceditur. Uidetur q̄ experientia nō sit causa spei. Experientia enim ad vim cognitiuam pertinet: vnde philosophus dicit in. 2. ethi. q̄ virtus intellectualis indiget experimēto z tempore: spes autem non est in vi cognitiua. sed in appetitiua vt dictuz est. ergo experientia nō est causa spei. ¶ p̄. Philosophus dicit in. 2. rheto. q̄ senes sunt difficiles spei propter experientiā: ex quo videtur q̄ experientia sit causa defectus spei: sed non est idem causa oppositorum. ergo experientia non est causa spei. ¶ p̄. Philosophus dicit in scō de celo, q̄ de oībus enunciare aliqd z nihil pretermittere quandoq; est signum stultitie: Iz q̄ homo tēret oia ad magnitudinem spei p̄tinere videt, stultitia aūt prouenit ex inexperientia: ergo inexperiētia videtur esse magis causa spei q̄s experientia.

Sed cōtra Est, qō philosophus dicit in. 3. ethi. q̄ aliq̄ sunt bone spei propter multotiēs z multos vicisse: quod ad experientiaz pertinet: ergo experientia est causa spei.

Respondeo Dicendū, q̄ sicut supra dictū est, spei obiectum est bonum futurū arduum possibile adipisci: pōt ergo aliquid esse causa spei: vel q̄ facit homini aliquid esse possibile: vel q̄ facit eū existimare aliqd esse possibile. Primo modo est causa spei omne illud qō auget potestatē hominis: sicut diuitie z fortitudo z inter cetera etiā experiētia: nam per experientiam homo acquirit facultatem alicuius de facili faciēdi: z ex hoc sequitur spes vnde vegetius dicit in lib. de re militari. Nemo facere metuit quod se bene didicisse confidit. Alio modo ē causa spei omne illud qō facit alicui existimationē q̄ aliquid sit sibi possibile: z hoc modo z doctrina z persuasio quelibet potest esse causa spei. z sic etiam experientia est causa spei: inquantum scilicet per experientiam fit homini existimatio qō aliquid sit sibi possibile. quod impossibile ante experientiam reputabat. Sed per hūc modum experientia potest esse causa defectus spei: quia sicut per experientiam fit homini existimatio q̄ aliquid sibi sit possibile quod reputabat impossibile: ita econuerso per experientiam fit homini existimatio q̄ aliquid non sit sibi possibile quod possibile existimabat. Sic ergo experientia est causa spei duobus modis, causa autem defectus spei vno modo, z propter hoc magis dicere possumus eam esse causam spei.

Ad primū Ergo dicendum, q̄ experientia in operabilibus nō solum causat scientiam: sed etiam causat quendam habitum ꝓpter consuetudinem qui facit operationē facilitorem. Iz z ipsa virtus intellectualis facit ad potestatē facile operandi: demōstat etiam aliquid esse possibile, z sic causat spem. ¶ Ad secūdū dām, q̄ in senib⁹ est defectus spei ꝓpter experien-

refutura, z quia etiã ipsa esse futura non apprehendunt nisi imminentia q̃ est apprehendere intentionem futuri sub quodã prescni confuso: z sustinentur q̃ animalia moueantur ab obiecto propinquo scilicet futuro apprehenso ad timendũ, sperandum vindicandum ꝛc. Apprehendere enim sic intentionẽ futuri sufficit ad hec: quod si alicui hec non faciunt satis, melioꝛi inniteatur rationi.

3.q. 45. 3.5. cor.

¶ Super quest. 41.

Est tota qõne q̃dragesima prima nihil mihi occurrit scribẽdũ, nisi q̃ aduertas admirationem ab aristotele in primo rhetoricoꝝ poni cõcupiscẽtiam: a damasceno vero timorẽ: aut q̃ communiꝰ ea vsus est aristo. iste vo specialiꝰ vt est respectu difficilis mali. aut quia vtraq; passio in admiratione claudit scz cõcupiscentia z timoꝛ: z ratione illius, delectat: rõne istius nõ. Et q̃n experimur admirãtes nos delectari vt superius dictum est: admiratio magis concupiscentie q̃ timoris habet. videtur tñ aliquid timoris semper habere dum timet malum difficultatis vt in rẽspõsione ad quartum: vel potius iudicij. vt in rẽspõsione ad vltimum dicit: vtrunq; enim malum presto est admirãti: laboris scz et erroris: sed hoc communius videtur.

tiam: inquantũ experientia facit existimationem impossibilis. Unde ibidez subdit: q̃ eis multa euenerunt in deterius. ¶ Ad tertium dicendum, q̃ stultitia z inexperientia possunt esse causa spei quasi per accidens: removẽdo scz scientiam ppter quam vere existimatur aliquid cẽ nõ possibile, vnde ea ratione inexperiẽtia est causa spei qua experientia est causa defectus spei.

¶ Utrum in iuuentibus z in ebriosis abundet spes. Arti. 6.

Ad sertũ Videtur q̃ iuuẽtus z ebrietas nõ sint causa spei. Spes enim imporꝝ tar quandam certitudinem et firmitatem. vnde ad heb. 6. spes cõparatur ancoꝛe: sed iuuenes z ebrij deficiũt a firmitate: habent enim animum de facili mutabilem: ergo iuuentus z ebrietas nõ est causa spei. ¶ p̃. Ea que augent potestatem maxime sunt causa spei: vt supra dictũ est: sz iuuentus z ebrietas quandã infirmitatem habent adiunctam: ergo nõ sunt causa spei. ¶ p̃. Experientia est causa spei: vt dictũ est: sed iuuenibus experientia deficit: ergo iuuẽ tus non est causa spei.

Sed contra Est, q̃ Phs dicit in 3. ethic. q̃ inebriati sunt bene sperãtes. z in. 2. rhetoꝛicoꝝ dicitur, q̃ iuuenes sunt bone spei.

Rñdeo Dõm, q̃ iuuentus est cã spei ppter tria: vt phs dicit in. 2. rhetoꝛicoꝝ. z hec tria possũt accipi sm tres cõditiones boni q̃ est obiectũ spei: q̃ est futurum z arduum z possibile: vt dictũ est. Juuenes enim multuꝫ habẽt de futuro z parũ de preterito: z ideo q̃ memoria est preteriti, spes autez futuri, parũ habẽt de memoria, sed multũ viuũt in spe. Jnuenes etiã ppter caliditatẽ nature habẽt multos spiritus, et ita in eis coꝛ ampliat: ex amplitudine ãt coꝛ dis est q̃ aliquis ad ardua tẽdat: z ideo iuuenes sunt animosi z bone spei. Similiter ẽt illi qui nõ sunt passi repulsam, nec experti impedimenta in suis conatibꝰ, de facili reputant aliquid sibi possibile. vñ z iuuenes ppter inexperientiam impedimentoꝝ et defectuum de facili reputãt aliqd sibi possibile: z ideo sunt bone spei. Duo etiam istoꝝ sunt in ebrijs. s. caliditas z multiplicatio spirituũ ppter vinũ. Et iterũ incõsideratio periculoꝝ vel defectuũ. Et ppter eandem rõnem etiam oẽs stulti z deliberatione non vtentes omnia tentant z sunt bone spei.

Ad primũ Ergo dõm, q̃ in iuuenibus z in ebrijs lz non sit firmitas sm rei veritatem: est tñ in eis sm eoꝝ estimationem. reputant enim se firmiter assecuturos illud qõ sperant. ¶ Et similiter dõm ad scm q̃ iuuenes z ebrij habent quidem infirmitatem sm rei veritatem: sed sm eoꝝ existimationem habẽt potestatẽ: quia suos defectus non cognoscunt. ¶ Ad tertium dõm, q̃ non solum experientia, sed etiam inexperiẽtia est quodammodo causa spei: vt dictum est.

¶ Utrum spes sit causa amoris. Art. 7.

Ad septimũ Videt q̃ spes non sit causa amoris: q̃ sm aug. 14. de ci. dei, prima affectionũ anime est amoꝛ: sed spes est quedã affectio anime: amoꝛ ergo precedit spem: nõ ergo spes causat amoꝛem. ¶ p̃. Desiderium precedit spem: sz desiderium causat ex amoꝛe vt dictũ est: ergo etiã spes sequit amoꝛem ergo causat ipsum. ¶ p̃. Spes causat delectationeꝫ: vt supra dictum est: sed delectatio non est nisi de amato: ergo amoꝛ precedit spem.

Sed cõtra Est, q̃ dicitur matt. 1. sup illud, abraam genuit Jsaac, Jsaac aũt genuit Jacob: dicit glos. i. fides spem, spes charitatem. charitas autem est amoꝛ: ergo amoꝛ causatur a spe.

Rñdeo Dõm, q̃ spes duo respicere põt. Respicit enim sicut obiectum bonũ sperabile: sed q̃ bonũ sperabile est arduum possibile, aliq̃n aũt fit aliquod arduum possibile nobis, non per nos sed per alios, ideo spes etiam respicit illud per qõ fit nobis aliquid possibile. Jnquãtuꝫ igitur spes respicit bonũ sperabile, spes ex amore causatur: nõ enim est spes nisi de bono desiderato et amato. inquantum vero spes respicit illum per quem fit aliquid nobis possibile, sic amoꝛ causatur ex spe: z non econuerso. Ex hoc enim q̃ per aliquem speramus nobis posse prouenire bona, mouemur in ipsum sicut in bonum nostrũ: z sic incipimus ipsum amare, ex hoc autẽ q̃ amamus aliquem non speramus de eo nisi per accidens, inquantum. s. credimus nos reamari ab ipso. vnde amari ab aliquo facit nos sperare de eo: sz amoꝛ eius causatur ex spe, quã de eo habemus. ¶ Et per hec patet responsio ad obiecta.

¶ Utrũ spes conferat ad operationem vel magis impediat.

¶ Articulus. 8.

Ad octauũ Videtur q̃ spes non adiuuet operationem sed magis impediat. Ad spem enim securitas pertinet: sed securitas parit negligentiam que impedit operationem. ergo spes impedit operationem. ¶ p̃. Tristitia impedit operationem (vt supra dictum est) sed spes quandoq; causat tristitiam. Dicitur enim prouer. 14. Spes que differtur, affligit animam. ergo spes impedit operationem. ¶ p̃. Desperatio contrariatur spei: vt dictum est. sed desperatio maxime in rebus bellicis adiuuat operationẽ: vt ẽm. 2. Reg. 12. q̃ periculosa res est desperatio. ergo spes facit contrarium effectum, impediendo. s. operationem.

Sed Cõtra est, q̃ dicitur. 1. ad corn. 8. Quod qui arat debet arare in spe fructus percipiendi: z eadem ratio est in omnibus aliis.

Rñdeo Dõz q̃ spes per se hz q̃ adiuuet operationẽ intẽdendo ipsam: z hoc ex duobus. Primo quidẽ ex ratione sui obiecti: qõ est bonũ arduũ possibile. existimatio enim ardui excitat attentionẽ: existimatio aũ possibilis nõ retardat conatũ: vnde sequit q̃ homo intẽte operet ppter spez. Scõo vero ex ratione sui effectus. spes enim vt supra dictum est, causat delectationẽ, que adiuuat operationem, vt supra dictum est. vnde spes operationem adiuuat.

Ad primũ Ergo dõm, q̃ spes respicit bonũ consequẽdum, securitas aũt respicit malum vitandum: vnde securitas magis videtur opponi timoꝛi qñ ad spem pertinere. Et tamen securitas non causat negligentiam nisi inquantum diminuit existimationem ardui: in quo etiam diminuitur ratio spei. Illa enim in quibus homo nullum impedimentum timet: quasi iam nõ reputantur ardua. ¶ Ad scm dõm, q̃ spes per se causat delectationem: sed per accidens est vt causet tristitiam, vt supra dictum est. ¶ Ad tertium dicendum, q̃ desperatio in bello sit periculosa propter aliquam spem adiunctam. Illi enim qui desperant de fuga, debilitant in fugiendo: sed sperant mortem suam vindicare: z ideo ex hac spe actus pugnant. vnde periculosi hostibus fiunt.

¶ De timore secundum se. Quæstio. 41.

Consequenter Considerãdũ est primo de timore: z secũdo de audacia. ¶ Circa timoꝛem consideranda sunt quatuoꝛ. ¶ Primo de ipso timore. ¶ Secundo de obiecto eius. ¶ Tertio de causa ipsius. ¶ Quarto de effectu. ¶ Circa primum, queruntur quatuoꝛ. ¶ Primo vtrũ timoꝛ sit passio anime. ¶ Secundo vtrum sit specialis passio. ¶ Tertio vtruz sit aliquis timoꝛ naturalis. ¶ Quarto de speciebus timoris.

¶ Utrum timoꝛ sit passio anime. Artic. 1.

Ad primũ Videtur, q̃ timoꝛ nõ sit passio anime. Dicit enim dam. in lib. 3. q̃ timoꝛ est virtus sm sistolẽ. i. contractionem essentie desideratiua: sed nulla virtus est passio: vt probat in. 2. eth. ergo timoꝛ non est passio. 3. anic. 2. cor.

¶ Preterea. Omnis passio est effectꝰ ex pñtia agentis proue-

3.q. 27. ar. 4. ad 3m. et. 3. q. 62. ã. 4. ad. 3. Et. 22e. q. 17. ar. 3. cor. et q. 66. ã. 6. ad. 2. Et vir. q. 4. art. 3. cor.

nīēs:sed timor non est de aliquo presenti sz de futuro:vt dām. dicit in.2.lib.ergo timor non est passio. ℂ.p. Dis passio anime est motus appetitus sensitiui qui sequitur apprehēsionē sensus:sensus aūt nō est apprehēsiuus futuri,sz presentis:cum ergo timor sit de malo futuro,videtur q nō sit passio anime.

Sed cōtra Est,q aug.in.14. de ci. dei enumerat timorem inter alias anime passiones.

Rñdeo Dicendū,q inter ceteros aīe motus post tristitiā timor magis rōnē obtinet passionis. Ut eñ supra dictū est:ad rōnē passionis primo q̄dē pertinet q sit motus passiue virtutis ad quā.s.cōparet suū oīm per modū actui mouētis,eo q passio est effectus agētis: z p hunc modum etiā sentire z intelligere dīr pati. Scō magis proprie dicitur passio motus appetitiue virtutis habentis organū corporale: qui fit cum aliqua trāsmutatione corporali. Et adhuc pprissime illi motus passiones dīr qui important aliqd nocumentū. Manifestū est aūt q timor cū sit de malo ad appetitiuā potentiā pertinet,que per se respicit bonū z malum:pertinet aūt ad appetitū sensitiuū. fit eñ cū quadā trāsmutatione.s.cū contractiōe:vt dām.dicit z importat etiā habitudinē ad malū:fm q malū hz quodāmodo victoriā sup aliqd bonū. vnde verissime sibi cōperit rō passionis:tū post tristitiā que est de p̄senti malo nā timor est de malo futuro:qd nō ita mouet sicut pñs.

Ad primū Ergo dōz,q virtus nominat quoddā p̄ncipium actionis:z ideo inquātū interiores mot⁹ appetitiue virtutis sunt p̄ncipia exteriorū actuū dicunt virtutes.philosophus aūt negat passionē eē ℏtutē que est habitus. ℂAd fm dicendū,q sicut passio corporis naturalis p̄uenit ex corpali p̄sentia agētis, ita passio aīe p̄uenit ex aīali presentia agētis absq; presentia corpali vel realiter in ℭtū.s.malum qd̄ est futurū realiter est pñs fm apprehensionem anime. ℂAd tertium dōm,q sensus non apprehendit futurū: sed ex eo q apprehēdit presens animal naturali instinctu mouet ad sperandum futurum bonum,vel timendum futurum malum.

ℂUtrum timor sit specialis passio. Artic.2.

Ad secm Sic procedit. Videt q timor non sit spālis passio. Dicit.n.augu.in li.38.q.q̄ quē non examinat mer⁹: neq; cupiditas eñ vastat.nec egritudo.i.tristitia eñ macerat: nec vētilat gestiēs z vana letitia.ex q̄ videt q remoto timore oēs aīe passiones remouent: nō ergo passio est spālis sz gñalis. ℂp. Philosophus dicit in.6.eth.q ita se hz in appetitu p̄secutio z fuga sicut in intellectu affirmatio z negatio: sz negatio nō ē aliqd speciale in ītellectu,sicut nec affirmatio:sz aliquid cōmune ad multa:ergo nec fuga in appetitu:sed nihil est aliō timor q̄s fuga q̄dā mali.q timor nō est passio specialis. ℂp. Si timor eēt passio specialis p̄cipue in irascibili esset: est aūt timor etiā in cōcupiscibili. Dicit eñ philosoph⁹ in.2.rhet. q timor est tristitia q̄dā. Et dām.dicit q timor est ℏtus desiderativa.tristitia aūt z desiderii sunt in cōcupiscibili:vt s.dictū est.nō ē ergo passio specialis cū ptineat ad diuersas potētias.

Sed cōtra Est, q cōdiuidit aliis passionib⁹ anime vt patet per dām.in secundo libro.

Rñdeo Dōm,q passiones aīe recipiūt spēz ex obiectis vñ spālis passio est,que hz spāle obiectū. timor aūt hz spale oīm sicut z spes. Sicut.n.oīm spei est bonū futurū arduū possibile adipisci,ita oīm timoris est malū futurum difficile cui resisti nō pōt:vñ timor est specialis passio anime.

Ad primū Ergo dōm,q oēs passiones aīe deriuant ex vno p̄ncipio. s. ex amore: in quo hīt adinuicē cōnexionē: z ratione huius cōnexionis remoto timore remouētur aliē passiones anime,nō ideo q sit passio generalis. ℂAd fm dōm,q nō omnis fuga appetit⁹ est timor: sz fuga ab aliquo speciali obiecto,vt dictū est: z iō licet fuga sit qd̄ā gñale,tū timor est passio specialis. ℂAd tertiū dōm,q timor nullo mō est in cōcupiscibili:nō eñ respicit malū absolute:sz cū quadā difficultate vel arduitate,vt ei resisti vix possit. Sed q passiones irascibilis deriuantur a passionibus cōcupiscibilis z ad eas terminant (vt supra dictū est) ideo timori attribuunt ea que sunt cōcupiscibilis:dicitur eñ timor esse tristitia inquātū obiectū timoris ē cōtristās si p̄sens fuerit: vñ z philosuphus dicit ibidē q timor procedit ex phantasia futuri mali corruptiui vt ℏtristatiui. Similiter z desiderium attribuit a dām.timori:q sicut spes causat vel oritur a desiderio boni, ita timor est ex fuga mali:fuga aūt mali oritur ex desiderio boni:vt ex supradictis patet.

ℂUtrum sit aliquis timor naturalis. Artic.3.

A tertiū Sic p̄ceditur. Videtur q timor aliqs sit nālis. Dicit.n. dām.in 3.li.q est quidā timor naturalis nolente anima diuidi a corpore. ℂp. Timor ex amore oritur: vt dictū est. sed est aliquis amor naturalis: vt dion⁹ dicit. 4.ca.de di.no.ergo etiā est aliquis timor naturalis. ℂp. Timor opponit spei:vt supra dictū ē:sz ē de aliqua spes nature: vt ptz per id qd̄ dicit ro. 4. de abraam q contra spem nature in spem gratie credidit:ergo etiaz est aliquis timor nature.

Sed Cōtra. Ea que sunt nālia cōiter inueniūtur in reb⁹ animatis z inanimatis: sed timor non inuenitur in rebus inanimatis:ergo timor nō est naturalis.

Rñdeo Dicēdū,q aliquis motus dicitur naturalis: q̄ ad ipsum inclinat natura sed hoc contingit dupliciter. Uno modo q totū perficitur a natura absq; aliqua operatione apprehensiue virtutis:sicut moueri sursum est motus naturalis ignis z augeri est motus naturalis animalium z plantarum. Alio modo dicitur motus naturalis ad quē natura inclinat,sz nō p̄ficiatur nisi per apprehensionem: q̄ sicut supra dictum est,motus cognitiue z appetitiue virtutis reducunt in naturam sicut in principium primum. Et p hunc modum etiā ipsi actus apprehensiue virtutis(vt intelligere, sentire,z memorari,z etiā motus appetitus aīalis quandoq; dīr naturales:z per hunc modum pōt dici timor naturalis: z distinguitur a timore non naturali secūdum diuersitatē obiecti. Est enim vt phūs dicit in secundo rheto. timor de malo corruptiuo,q nā refugit propter naturale desiderium essendi: z talis timor dī esse naturalis. Et iterum de malo contristatiuo q non repugnat nature,sed desiderio appetitus: z talis timor non est naturalis:sicut etiam supra amor,cōcupiscētia,et delectatio distincta sunt p nāle z nō naturale. Sz fm primam acceptionem nālis sciēdum est q q̄dā de passionibus aīe quandoque dīr nāles,vt amor,desiderium z spes aliē ℘o naturales dici nō possunt:z hoc ideo,q amor z odium,desiderium z fuga important inclinationē quandā ad prosequendum bonū z fugiendum malum:q̄ quidem inclinatio ptinet etiā ad appetitū nālem.z iō est amor q̄dā nālis:z desiderium vel spes pōt quodāmodo dici etiā in reb⁹ naturalib⁹ cognitione carentibus. sed aliē passiones anime important quosdā motus, ad quos nullo mō sufficit inclinatio naturalis:vel q̄ de rōne harū passionū est sensus seu cognitio:sicut dictū est q apprehensio requiritur ad rōnē delectationis z doloris:vñ q̄ caret cognitiōe nō pōt dici delectari vel dolere,aut q huiusmodi mot⁹ sunt contra rationē inclinationis nālis:puta q desperatio refugit bonū pp aliquā difficultatē:z timor refugit impugnationē mali ℏtis,ad qd̄ est inclinatio nālis:z iō hmōi passiones nullo mō attribuunt reb⁹ inanimatis. ℂEt p hoc pz rūsio ad obiecta.

ℂUtrū conuenienter assignentur spēs timoris. Art.4.

A quartū Sic p̄cedit. Videtur q incōuenienter dām.assignet sex species timoris.s.segniciē,erubescētiā,verecundiā,admirationē,stuporē,agoniā. Ut eñ phūs dicit in.2.rheto.timor ē de malo cōtristatiuo,ergo spēs timoris dīr rūdere spēbus tristitie.sunt aūt q̄tuor spēs tristitie(vt supra dictū est)ergo solū debēt eē quatuor spēs timoris eis corrūdētes. ℂp. Illud qd̄ in actu nostro cōsistit,nostre p̄tāti subiicit:sed timor est de malo qd̄ excedit p̄tātē nostrā.vt dictum est: norergo segnicies z erubescētia z verecūdia q̄ respiciūt opationē nostrā debēt poni spēs timoris. ℂp. Timor est de futuro:vt dictū est, sz verecūdia ē de turpi actu iā cōmisso:vt greg.nice.dicit:ergo verecūdia nō ē spēs timoris. ℂp. Timor nō ē nisi de malo: sz admiratio z stupor sūt de magno z insolito, siue bono siue malo.q̄ admiratio z stupor nō sūt spēs timoris. ℂp. Philosophi ex admiratione sunt moti ad inquirendā veritatem,vt dicitur in principio meta.timor aūt nō mouet ad inquirendū:sed magis ad fugiendum:ergo admiratio non est species timoris.

Sed in contrariū Sufficiat authoritas dām. z grego.niceni.

Rñdeo Dicendū, q sicut dictū est, timor est de futuro malo q excedit potestatē timētis,vt.s. et resisti non possit:sicut aūt bonū hominis ita z malū potest considerari,vel in operatione ipsius vel in exteriorib⁹ reb⁹. In operatione aūt ipsius hominis pōt duplex malū timeri. Primo quidē labor grauās naturā.z sic causat segnicies:cum sz aliqs refugit opari ppter timorem excedētis laboris. Secūdo tur-

22ᵉ.q. 19.ar.2. ad.1. Et.3.di. 26.q.1. ar.3.c.fi. 2di.34. q.2.ā.1. q. 2. ad 6.Et di. q.26.ā. 4.ad.7.

¶Super. q. 42. ar. 1.

Est primo articulo. 42. dubitationes faciunt ille due vniuersales affirmantes in litera posite. s. omnis motus appetitiue virtutis importans prosecutionem habet bonum pro obiecto: et omnis motus appetitiue virtutis importans fugam habet malum pro obiecto habet ẽm instãtias manifestas. prime quidem obstat audacia que importat prosecutionem et tamẽ obiectum eius est malum. secunde vero obstat desperatio que importat fugam: et obiectum eius est bonum. ¶Ad hoc dicit: q̃ sermo ptesens intelligit de omnib⁹ p se: instantie autem allate sunt de omnibus p accidens. prosequutio enim per se sibi vendicat bonum et econuerso. Et sic fuga p se sibi vendicat malum: et econuerso. vñ nulla prosequutio est mali nisi p accidens. s. p continentiam boni. Et hoc modo audacia est motus p̃sequentius mali: vt infra. 45⁰ patet: et similiter nulla fuga est boni nisi per accidens scz propter continentiã mali. Et hoc modo desperatio est fuga boni. Et hic est tertius modus accidẽtalitatis inuẽte in passionibus anime respectu boni et mali: de quo infra erit sermo.

¶In toto residuo. q. eiusdem aduerte: q̃ obiectũ timoris includit in se tria. s. malum, arduum futurũ: ex his redditur ratio timendorũ et non timẽdorũ: et magis et minus timendorum. Ex ratione nãq; futuri excludũtur multum distãtia ẽm tempus: et presentia: et ineuasibilia que est apprehẽdunt aliquo horũ modorum vt minus futura hñr: vt patet in secundo articulo. Ex ratione vero ardui seu difficilis ad euadendum vel resistendum excludunt mala culpe. Et timor ipse quodammodo, et insolita et repẽtina magis timentur: vt in tertio quarto et quinto articulis ptz. Ex ratione vero mali nõ timetur per se nisi malum: et magis timetur interminabile vt in primo et vltimo articulo patet. Et sic habes obiectum timoris: et ex ipso rationes timendorum vnitas: quod potes in alijs facere.

pitudo ledẽs opinionẽ. et sic si turpitudo timeatur in actu cõmittendo, ẽ erubescẽtia: si aũt sit de turpi iam facto, est verecũdia. malũ aũt q̃ in exterioribus reb⁹ cõsistit, triplr põt excedere hois facultatẽ ad resistẽdum. Primo quidẽ rõne sue magnitudinis, cum aliqs. s. cõsiderat aliq̃ magnũ malũ, cuius extitũ cõsiderare nõ sufficit: et sic est admiratio. Secõ rõne dissuetudinis: qz. s. aliq̃ malũ inconsuetũ nostre cõsiderationi offert: et sic est magnũ nostra reputatione. et hoc modo est stupor q̃ causat ex insolita imaginatione. Tertio modo ratione improuisionis: qz. s. prouideri nõ potest: sicut futura infortunia timẽrur. et talis timor dicitur agonia.

Ad primũ Ergo dõm, q̃ ille spẽs tristitie que supra posite sunt nõ accipiunt ẽm diuersitatẽ obiecti: sz ẽm effectus, et ẽm quasdã speciales rationes: et ideo non oportet q̃ ille species tristitie respondeant istis speciebus timoris que accipiũtur ẽm diuisionẽ ppriam obiecti ipsius timoris. ¶Ad ẽm dõm, q̃ operatio ẽm q̃ dam fit subditur potestati operãtis: sz aliq̃d circa operationẽ cõsiderari põt facultatem operãtis excedens: propter q̃ aliqs refugit actionem: et ẽm hoc segnicies, erubescẽtia, et verecũdia ponũtur species timoris. ¶Ad tertium dõm, q̃ de actu preterito põt timeri cõuitium vel opprobium futurum: et ẽz hoc verecũdia est species timoris. ¶Ad quartũ dicendũ, q̃ nõ quelibet admiratio et stupor sunt species timoris: sz admiratio que est de magno malo et stupor qui est de malo insolito. vel põt dici q̃ sicut segnicies refugit laborem exterioris operationis. ita admiratio et stupor refugiũt difficultatẽ cõsiderationis rei magne et insolite, siue sit bona siue mala: et hoc modo se habeat admiratio et stupor ad actũ intellect⁹, sicut segnicies ad exteriorem actũ. ¶Ad quintũ dõm, q̃ admirans refugit in pñti dare iudiciũ de eo q̃ mirat timẽs defectũ, sed in futurũ inquirit: stupẽs autẽ timet et in pñti iudicare et in futuro inquirere. vnde admiratio est principium philosophandi: sed stupor est philosophice considerationis impedimentum.

¶De obiecto timoris. q̃. 42.

Deinde Considerandũ est de obiecto timoris.

¶Et circa hoc queruntur sex.

¶Primo vtrũ bonũ sit obiectũ timoris vel malũ. ¶Secundo vtrum malum nature sit obiectum timoris. ¶Tertio vtrum timor sit de malo culpe. ¶Quarto vtrum ipse timor timeri possit. ¶Quinto vtrum repẽtina magis timeant. ¶Sexto vtrum ea cõtra que non est remedium magis timeantur.

¶Utrum obiectum timoris sit bonum vel malum. Artic. 1.

Videtur primum Sic procedit. Videtur, q̃ bonũ sit obiectum timoris. Dicit enim aug. in li. 83. q. q̃ nihil timemus nisi ne id q̃ amamus, aut adeptum amittamus aut nõ adipiscamur speratum: sed id quod amamus est bonum: ergo timor respicit bonum sicut proprium obiectum. ¶p̃. Philosophus dicit in. 2. rheto. q̃ potestas et super aliũ esse est terribile: sed hutusmodi est quoddaz bonũ: ergo bonum est obiectum timoris. ¶p̃. In deo nihil malum eẽ põt: sed mandat nobis, vt deũ timeamus: ẽz illud psal. Timete deũ oẽs sancti ei⁹. ergo etiã timor est de bono.

Sed contra Est, q̃ Damas. dicit in. 2. lib. q̃ timor est de malo futuro.

Rñdeo Dõm, q̃ timor est quidã motus appetitiue ptutis. ad virtutẽ aũtẽ appetitiuã pertinet prosecutio et fuga: vt õz in. 6. ethi. Est aũt prosecutio boni, fuga autem mali: vnde quicunq; motus appetitiue virtutis importat p̃secutionez habet aliq̃ bonũ pro obiecto: quicũq; aũt importat fugã hz malum pro obiecto. vñ cũ timor fugã quandam importet: primo et p se respicit malũ sicut ppriũ obiectũ. põt aũt respicere etiã bonũ ẽm q̃ habet habitudinẽ ad malũ. q̃ quidẽ põt esse dupl̃r. Uno q̃dem modo inquantum p malum priuat bonũ, ex hoc aũt ipso est aliquid malũ q̃ ẽ priuatiũ boni: vñ cũ fugiat malũ qz malum est sequitur vt fugiatur qz priuat bonũ q̃ quis amãdo p̃sequit: et ẽm hoc dicit aug. q̃ nulla est causa timendi nisi ne amittat bonũ amatũ. Alio mõ cõparat bonũ ad malum vt causa ipsius: inquantũ. s. aliq̃ bonum sua virtute põt inducere aliq̃ nocumentũ in bono amato: et ideo sicut spes (vt supra dictũ ẽ) ad duo respicit. s. ad bonũ in q̃ tẽdit, et ad id p q̃ sperat se bonũ cõcupitũ adipisci: ita etiam timor ad duo respicit. s. ad malum q̃ refugit: et ad illud bonum q̃ sua virtute põt infligere malũ: et per hunc modũ deus timetur ab homine: inquãtũ põt infligere penã vel spiritualẽ, vel corporalẽ: et per hũc etiam modum timet ptãs alicuius hois: maxime q̃n est lesiua, vel q̃n est iniusta: qz sic in promptu hz nocumentũ inferre, ita ẽt timet super alium esse. i. innitit alij: vt. s. in eius potestate sit cõstitutum nobis nocumentum inferre. sicut ille qui est conscius criminis timet ne crimen reueletur. ¶Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶Utrum malum nature sit obiectum timoris. Arti. 2.

Ad secundum Videtur q̃ timor non sit de malo nãe. Dicit ẽm phs in. 2. rheto. q̃ timor cõsiliatiuos facit. nõ autem cõsiliamur de his que a natura eueniunt: vt õz in. 3. ethi. ergo timor nõ est de malo nãe. ¶p̃. Defectus nales semper homini imminent: vt mors et alia hmõi: si igit de hmõi malis esset timor oporteret q̃ homo semp esset in timore. ¶p̃. Natura nõ mouet ad cõtraria: sed malũ nature puenit ex natura: ergo q̃ timendo aliqs refugiat hmõi malũ nõ est a natura. timor ergo nãlis non est de malo nature, ad quẽ tñ hoc malum pertinere videtur.

Sed cõtra Est, q̃ phs dicit in. 3. eth. q̃ inter oĩa terribilissimũ est mors q̃ est malum nature.

Rñdeo Dõm, q̃ sicut phs dicit in. 2. rhet. timor puenit ex phantasia futuri mali corruptiui vel contristatiui: sicut aũt contristatiuũ malũ est q̃ contrariatur voluntati, ita corruptiuum maluz est q̃ cõtrariat nãe: et hoc est malum nãe. vñ de malo nature põt esse timor. Sed cõsiderandus est q̃ malum nãe, q̃nq; est a causa nãli: et tũc õz malum nãe, nõ solũ qz priuat nãe bonũ: sed etiã qz est effectus nãe: sicut mors nãlis, et alij hmõi defect⁹. aliq̃ vero malũ nãe puenit ex causa nõ nãli: sicut mors que violenter infert a p̃secutore: et vtroq; mõ malum nãe quodãmodo timet, et quodammodo nõ timet. Cũ em timor pueniat ex phãtasia futuri mali: vt dicit phs: illud q̃ remouet futuri mali phantasiam, excludit etiam timorem: q̃ aũt nõ appareat aliq̃ malum futurũ põt ex duob⁹ cõtingere. Uno quidem mõ ex hoc q̃ est remotũ et distans, hoc enim ppter distantiã imaginamur vt non futurum: et ideo vel non timemus, vel parũ timemus. Ut em phs dicit in. 2. rheto. Que valde longe sunt nõ timent: sciũt em oẽs q̃ morientur, sz qz nõ ppe est nihil curãt. Alio mõ estimat aliq̃ malum q̃ est futurũ vt nõ futurũ pp necessitatẽ que facit ipsum estimare vt phs. vñ phs dicit in. 5. rhe. q̃ illi qui tã decapitantur nõ timẽt videntes sibi necessitatẽ mortis imminere. Sed ad hoc q̃ aliquis timeat: oz adesse aliquã spẽ salutis: sic igitur malũ nature nõ timet: qz non apprehenditur vt futurũ. Si vero malũ nãe q̃ est corruptiuum apprehendatur vt propinquum, et tamen cum aliqua spe euasionis: tunc timebitur.

Ad primũ Ergo dõm, q̃ malũ nãe q̃nq; nõ puenit a natura: vt dictũ est: ẽm tñ q̃ a nã puenit etsi nõ ex toto vitari possit, põt tñ differri: et sub hac spe põt esse consilium de vitatione ipsius. ¶Ad secundum dõz, q̃ malum nature etsi semper immineat non tamen semper imminet de ppinquo: et ideo nõ semp timetur. ¶Ad tertiũ dõm, q̃ mors et alij defectus nature proueniunt a natura vniuersali: quibus tamen repugnat natura particularis quantum potest. et sic ex inclinatione pticularis nature est dolor et tristitia de huiusmodi malis cũ sunt presentia: et timor si immineant in futurum.

1. ar. 5. et 4. cor. et q. 42. ã. 2. et 3 cor. et. q. 43. arti. 1. cor. Et 22. q. 19. ar. 5. cor. fi. Et 3. pl. 26. q. 1. ar. 2. 40.

¶Utrum timor sit de malo culpe. Articu. 3.

Ad tertiū Sic procedit. Uidet q timor possit esse de malo culpe. Dicit em aug. sup ca. 4. ar. 1. cor. montanā ioā. q timore casto timet hō sepationē a deo: ſz nihil separat nos a deo nisi culpa: ſm illud esa. 59. Peccā vestra diuiserūt inter vos z deū vestrū. ergo timor pōt esse de malo culpe. ¶p. Tullius dicit in. 4. de tusculanis qōnib⁹ de illis timemus cū futura sunt, de quorū presentia tristamur: sed de malo culpe pōt aliqs dolere vel tristari: ergo etiā malū culpe aliqs pōt timere. ¶p. Spes timori opponitur: ſz spes pōt esse de bono virtutis: vt p3 per ph̄m in. 9. eth. z apostol⁹ dicit ad gal. 6. Cōfido de vobis in dño q nihil aliud sapietis. ergo etiā timor potest esse de malo culpe. ¶p. Verecundia est q̄dam ſpēs timoris (vt supra dictū est) ſz verecūdia est de turpi facto: qđ est malum culpe: ergo z timor.

Sed cōtra est, q̄ philosophꝰ dicit in. 2. rheto. q nō oīa mala timentur: puta si aliquis erit iniustus aut tardꝰ.

Rñdeo Dīm, q̄ sicut supra dictū est, sicut oīm spei est bonū futurū arduū q̄ qs pōt adipisci, ita timor est de malo futuro arduo qđ nō pōt de facili vitari. Ex quo pōt accipi q id qđ oīo subiacet ptāti z volūtati nostre nō hz rōnē terribilis: sed illū solū est terribile qđ hz cām extrinsecā, malū aūt culpe pprīā causam hz volūtatē humanā, z ideo pprie nō hz rōnē terribilis: ſz q volūtas ab aliquo exteriori pōt inclinari ad peccādū, si illō inclinās habeat magnā vim ad inclinādū, ſm h̄ poterit esse timor de malo culpe inquātū est ab exteriori cā: puta cū aliqs timet cōmoriari in societate malorꝫ ne ab eis ad peccandū inducat. sed proprie loquendo in tali dispositiōe magis timet homo seductionē, q̄ culpam ſm pprīam rationē id est inquantū est volūtaria: sic enim nō habet vt timeatur.

Ad primū Ergo dīm, qđ sepatio a deo est q̄da pena cōsequēs peccatū: z oīs pena aliquo mō est ab exteriori cā. ¶Ad ſm dīm, q̄ tristitia z timor in vno cōueniunt q̄ vtrūq; est de malo: differūt aūt in duobus. In vno q̄dē, q̄ tristitia est de malo p̄ſenti, timor de malo futuro. In alio vero q̄ tristitia cuius sit in cōcupiscibili respicit malū absolute: vñ pōt esse de quocunq; malo, siue puo siue magno. timor aūt cū sit in irascibili, respicit malū cū quadā ardūitate seu difficultate. que tollitur inquantū aliquid subiacet voluntati. z tō nō oīa timemus q̄ sunt futura, de quibus tristamur cum sunt p̄ſentia: ſz alia q̄ sez sunt arduа. ¶Ad tertiū dīm, q̄ spes est de bono q̄ qs pōt adipisci. Pōt aūt aliqs adipisci bonū vt p se, vt p aliū: z tō spes pōt esse de actu virtutis q̄ est in ptāte nostra cōstitut⁹: ſz timor esse de malo q̄ nō subiacet nostre ptāti. z tō semper malū qđ timet est a cā extrinseca, bonū aūt qđ sperat est esse z a cā intrinseca, z a cā extrinseca. ¶Ad q̄rtū dīm, q̄ sicut. ſ. dcm̄ est, verecundia nō est timor de actu ipso peccatī: ſz de turpitudine vel ignominia q̄ consequitur ipsum: que est a causa extrinseca.

¶Utrum timor ipse timeri possit. Artī. 4.

Ad quartū Sic procedit. Uidet q timor timeri non possit. Omne enim quod timetur timēdo custoditur ne amittat: sicut ille q̄ timet amittere sanitatē, timēdo custodit eā: si igit timor timeat, timēdo se custodiet hō ne timeat. qđ videt esse inconueniēs. ¶p. Timor est q̄dā fuga: sed nihil fugit seipsum: q̄ timor nō timet timorē. ¶p. Timor est de futuro: sed ille q̄ timet tā hz timorē, nō ergo pōt timere timorē.

Sed cōtra Est, q̄ hō pōt amare amorem z dolere de dolore: q̄ est pari rōne pōt timere timorē.

Rñdeo Dīm, q̄ sicut dictū est: illud solū hz rōnem terribilis qđ ex cā extrinseca puenit, nō aūt qđ puenit ex volūtate nra: timor aūt ptim puenit ex cā extrinseca, z ptim subiacet voluntati. puenit q̄dē ex cā extrinseca, inquātū est passio quedā p̄ſis phantasiā imminēris mali: z ſm hoc pōt aliqs timere timorē, ne. ſ. immineat ei necessitas timendi pp ingruentiā alicuius excellentis mali. subiacet aūt voluntati inquātū appetitus inferior obedit rōni: vñ hō pōt timorē repellere, z ſm hoc timor nō pōt timeri: vt dī aug. in li. 83. q. Sed q rōnibus, quas inducit aliquis posset vti ad oſtendendum q timor nullo modo timeatur: ideo ad eas respondendum est.

Ad primū Ergo dōz, q̄ nō oīs timor est vnꝰ timor, ſz diuersa q̄ timet sunt diuersi timores: nihil ē phibet ān vno timore aliqs p̄seuet se ab alio timore: et sic custodiat se ſi timere tūc illo timore. ¶Ad ſm dōz, q̄ cū sit aliꝰ timor q̄ timet malū imminēs, z aliꝰ timor q̄ timet ipse timor mali imminētis: nō seq̄t q̄ idē fugiat seipz, vt q̄ sit idē fuga sui ipsius. ¶Ad 3m dōz, q̄ pp diuersitatē timorum iam dictam: timore p̄senti potest homo timere futurum timorem.

¶Utrū repētina magis timeant. Art. 5.

Ad quintū Sic procedit. Uidet, q̄ insolita z repētina nō sint magis terribilia. Sicut n. spes est de bono, timor est de malo: ſz experientia facit ad augmētū spei in bonis, q̄ et facit ad augmentū timoris in malis. ¶p. Phūs dicit in ſcō rheto. q magis timentur nō q̄ acute sunt ire, ſz mites z astuti, p̄stat āt q illi q̄ acute ire sunt, magis hūt subitos motus. q̄ ea q̄ sūt subita sūt min⁹ terribilia. ¶p. Que sunt subita minus p̄sideranť p̄ūt ſz tāto aliq magis timēt q̄nto magis p̄sideranť. vñ phūs dicit in. 3. eth. q aliq videnť fortes pp ignorantiā, q̄ si cognouerint q̄ aliud sit q̄ suspicantur, fugiūt. ergo repētina min⁹ timent.

Sed Cōtra est, q̄ aug. dicit in. 12. p̄fes. timor insolita z repētina exhorrescit reb⁹ q̄ amāt aduersari, dū p̄cauet securitati.

Rñdeo Dīm, q̄ sicut. ſ. dictū est: obiectū timoris est malū imminēs qđ nō de facili repelli potest. hoc aūt ex duobus p̄ingit. ſ. ex magnitudine mali, et ex debilitate timētis: ad vtrūq; aut horū operat q̄ aliqđ sit insolitū z repētinū. Dīo qđē facit ad hoc q̄ malū imminēs maius appareat, oīa enim cōparata z bona z mala quāto magis p̄sideantur minora apparēt: z ideo sicut p̄pter diuturnitatem dolor p̄ſentis mali mitigat: vt p3 p tullū in. 3. de tuscu. qōnibus: ita etiam ex p̄meditatione minuit timor futuri mali. Sedo aliqđ ē insolitū z repētinū facit ad debilitatē timētis: inq̄tum subtrahit remedia que homo pōt preparare ad repellēdū futurum malum, q̄ esse nō possunt quādo ex improuiso malum occurrit.

Ad primū Ergo dīm, q̄ oīm spei est bonū qđ qs pōt adipisci. z tō ea q̄ augmētant ptātē hoīs, nata sūt augere spē: z eadē rōne diminuere timorē, q̄ timorē de malo, cui nō de facili pōt resisti. Quia igit experiētia facit hoiem magis potentē ad operandū: tō sicut auget spem ita diminuit timorē. ¶Ad ſm dīm, q̄ illi q̄ hūt irā acutā nō occultāt eā: z ideo nocumēta ab eis illata nō ita sunt repētina q̄n p̄ſtudeant, ſz homines mites z astuti occultant irā: z tō nocumentū qđ ab eis imminet non pōt p̄uideri: sed ex improuiso aduenit: z p̄pter hoc p̄hūs dicit q̄ tales magis timēt. ¶Ad tertiū dīm, q̄ p se loquēdo bona vel mala corporalia in principio maiora apparēt: cuius rō est, q̄ vnūqq; magis apparet p̄ūo iuxta se posito, vñ cū aliqs statim a paupertate ad diuitias transit, p̄pter paupertatē p̄existētē diuitias magis estimāt: z ecōtrario diuites statiz ad paupertatē deuenientes eam magis horrēt. z p̄pter hoc malū repētinum magis timet: q̄ magis vī esse malū. sed pōt pp aliqđ accidēs contingere q̄ magnitudo alicuius mali lateat, puta cū hostes se insidiose occultāt: z tunc verum est q̄ malū ex diligenti consideratione fit terribilius.

¶Utrum ea contra que non est remedium magis timeantur. Artī. 6.

Ad sextū Sic procedit. Uidet, q̄ ea que nō hūt remediū non sint magis timenda. Ad timorē. n. requīrur q̄ remaneat aliqua spes salutis (vt supra dictum est) sed in malis que nō hūt remedium nulla remanet spes salutis: ergo talia malā nullo modo timeantur.

¶In responsione ad vltimum vltimi artīculi eiusdem. q. 42ª. breuiter scito q̄ bonitas rei est duplex. scilz spectans ad ipsam rei substantiam z circumstans eam: sicut bonitas caloris est esse calorem vt quatuor vel sex &c. vel esse in tali subiecto aut loco &c. Duratio non auget primā bonitatem sed secundam: non enim calor durans triduo est secūdū se perfectior calore vnius hore, sed bene est perfectior secundum circumstantiā temporis. z hoc intendit tam aristoteles ibi q̄m author hic: q̄ ideo in corpore articuli p̄misit q̄ malum augetur dupliciter. ſ. ſcm suam speciem: z ſm circumstantias: p̄senti enim proposito satis est q̄ malum apprehendatur vt maius sine ex hac sine ex illa proueniat causa nihil refert.

¶Super.q.43.Ar.1.

In qõne. 43. tota nihil scribendum occurrit: nisi ex vltimo articulo attentius te reddere vt discas causas passionũ cognoscere & differnere ex parte obiecti: & subiecti: & ẽs singulas conditiones obiecti ponas cãe. & diuersimode constituendo eas, scire videre ad questa de causis passionũ.

¶Sup.q.44. Art.1.

In.1.arti.q.44. dubium occurrit co q̃ responsio ad tertium contrariat corpori articuli & vniuersali doctrine de consonantia motus corporalis & motus alialis in passionibus: nam ẽm vltimã doctrinam in corpore tradituz ficut timor consistit in contractõe animi, ita transmutatio illi vnita in sectione calotis & spiritũ: & ĩ ĩ. in. rñsiõe ad tertiũ dr q̃ in vere timdis est contractio animi sed nõ nãe corporalis. hoc enim non stat cum vniuersalitate illius doctrine.

¶Ad hoc dr q̃ in hmõi passionibus inueniunt duo motus corporales: primus ab extra ad intus: scõs ab intus ad inferiora vel superiora: & primꝰ quidẽ est ille motus q̃ vt mã est passiõis, secundus ẽ effectus potius est. vnde dolor & timor in motu qui est vt mã passionis conueniũt: vterq; enim est ab extra ad intra: sed in motu qui consequitur differunt. mã ad dolorẽ sequit motus ad superiora: vt̃ putapus est, vt in rñsione ad scõm dr in timore motus ẽs q̃nq; est ad inferiora: & hoc euenit quoties timor ducit ad frigus ingrossans. spũs: q̃b; nõ euenit cũ modicus est timor, qualis vt esse verecundia. Est siq̃dẽ in ea spũs ad intra & obtusionis nõ repugnante nãe sz soli appetitui nõ sequitur frigus nature inimicũ: & sic anima diffundit in faciem rubotem. semper ergo fit in timore contractio ad intus: sed quia non semper fit vsque ad frigus ingrossans: ideo in literam negatur contractio nature corporee nõ q̃ non fiat sed quia non fit consummata vsque ad frigus.

¶In reliquis tribus articulis ciusdẽ. 44. questionis nihil occurrit scribendum.

metur. ¶p. Malo mortis nullum remediũ adhiberi p̃t: nõ ẽm ẽm nãz põt eẽ reditus a morte ad vitã, nõ tñ mors maxime timet vt dicit phs in. 2. rheto. nõ ergo ea magis timẽtur q̃ remediũ nõ hñt. ¶p. phs dicit in. 1. eth. q̃ nõ est magis bonũ q̃ est diuturnius eo q̃ est vtiꝰ diei, neq; q̃ est ꝑpetuũ eo q̃ nõ est ꝑpetuũ: ergo eadẽ rõne neq; malum: sed ea que nõ habẽt remediũ nõ videntur differre ab aliis nisi ꝓpter diuturnitatem vel perpetuitatez: ergo ꝓpter hoc nõ sunt peiora vel magis timenda.

Sed contra Est, q̃ philosophus dicit in. 2. rhe. q̃ oia timẽda sunt terribiliora, quecunq; si peccauerint contigi non cõtingit, aut quorum aut illa non sunt, aut non facta.

Rñdeo Dõm, q̃ obm timoris est malum. vñ illud q̃ facit ad augmẽtum mali, facit ad augmẽtum timoris: malũ ãũt augek nõ solũ ẽm spẽm ipsius mali: sed etiam ẽs circunstãtias: vt ex supra dictis appet: inter ceteras ãt circũstãtias diuturnitas vel etiã perpetuitas magis videt facere ad augmentum mali: ea ẽm q̃ sunt in tẽpore ẽm durationẽ tpis quodãmodo mẽsurantur: vñ si pati aliquid in tẽpore tanto est malũ, pati idẽ in duplo tpe apprehendit vt duplatum. & ẽm hanc rõnẽ pati idẽ in infinito tẽpore: q̃ est perpetuo pati, hz quodãmodo infinitum augmẽtũ, mala ãũt que posteã aduenerint nõ possunt habere remediũ vt̃ nõ de facili, accipiunt vt ꝑpetua vel diuturna: & ideo maxime reddunt timẽda.

Ad primũ Ergo dõm, q̃ remediũ mali est duplex. Unũ p q̃ impedit ne futurum malus ne aduenial: & tali remedio sublato aufertur spes: & per consequens timor: vnde de tali remedio nñc non loquimur. Aliud remediũ mali est quo malum iam presens remouet: & de tali remedio nunc loquimur. ¶Ad secundum dicendum, q̃ licet mors sit remediabile malum, tamen q̃ non imminet de ꝑpe, nõ timetur: vt supra dictum est. ¶Ad tertiũ dicẽdũ, q̃ phs ibi loquitur de per se bono, quod est bonum ẽm speciem suam. sic autem non fit aliquid magis bonum propter diuturnitatem vel perpetuitatem: sed propter naturam ipsius boni.

¶De causa timoris. Quest.43.

Deinde Considerãdum est de causa timoris.

¶Et circa hoc queruntur duo. Primo vtrum causa timoris sit amor. ¶Secundo vtrũ causa timoris sit defectus.

¶Utrum causa timoris sit amor. Art.1.

Ad primũ Sic ꝓcedit. Uideꝫ, q̃ amor nõ sit cã timoris. Illud. n. q̃ introducit aliq̃d est cã eiꝰ: sed timor introducit amorẽ charitatis: vt Aug. dicit super canonicam Joan. ergo timor est causa amoris & nõ econuerso. ¶p. phs dicit in. 2. rhet. q̃ illi maxime timent a quibꝰ expectamus imminere nobis aliq̃ mala: sz ꝓp hoc q̃ ab aliquo expectamꝰ malũ: magis ꝓcamur ad odiũ eius q̃ ad amorẽ: ergo timor magis causat ab odio q̃ ab amore. ¶Supra dictũ est q̃ ea q̃ sunt a nobisipsis nõ hñt rõnẽ terribilium: sz ea q̃ sũt e3 more maxime ꝓuenũt ex itimo cordis: ergo timor ex amore non causatur.

Sed cõtra Est, q̃ aug. dicit in li. 83. qõ. Nulli dubiũ est nõ aliã esse metuendi cãz nisi ne id q̃ amamus, aut adeptum amittamꝰ, aut nõ adipiscamur speratũ. ois ergo timor causatur ex hoc q̃ aliq̃d amamus. amor igitur est cã timoris.

Rñdeo Dõz, q̃ obra passionũ aie se hñt ad eas tãq̃ forme ad res nãles vl artificiales: qi passiões aie spẽz recipiũt ab obiectis, sicut res ꝑdicte a suis formis. Sicut igitur q̃cquid est cã forme, est cã rei constitute p ipsam: ita etiã q̃cquid & quocũq; mõ est cã obiecti, est cã passionis. Cõtingit aũt aliq̃d esse cãm obiecti, vel p modũ cãe efficiẽtis, vl per mõdũ dispõnis mãlis, sicut obiectũ delectatiõis ẽ bonũ apparẽs cõueniẽs cõiunctũ: cuiꝰ cã efficiẽs est illud q̃ facit cõiunctionẽ, vl q̃ facit cõueniẽtia vl bonitatẽ vl apparẽtia hmõi boni: cã ãt p modũ dispõnis mãlis est habitꝰ vl q̃cũq; dispõ, ẽm q̃ fit aliquid ꝓueniẽs aut apparẽs illud bonũ q̃ ẽ ei cõiũctũ. Sic igit in ꝓposito obiectũ timoris ẽ estimatũ malũ futurũ ꝓpinquũ, cui resistit de facili nõ ꝑt. & tõ illud q̃ ꝑt inferre tale malũ est cã effectiua obiecti timoris: & p ꝑns ipsius timoris. Illõ ãt p q̃ aliq̃s ita dispoñt vt aliq̃d sit ei tale, est cã timoris & obiecti eiꝰ p modũ dispõnis mãlis. & hoc mõ amor ẽ cã timoris: ex hoc ẽm q̃ aliq̃s amat aliq̃d bonũ, sequitur q̃ priuatiuum talis boni sit ei malũ: & p cõsequẽs q̃ timeat ipsum tãquã malũ.

Ad primũ Ergo dõm, q̃ sicut supra dictũ est timor ꝓ se & ꝓmo respicit ad malũ q̃ refugit, q̃ opponit alicui bono amato: & sic p se timor nascit ex amore. secundario vero respicit ad id q̃ ꝓuenit tale malũ: & sic p accidens q̃nq; timor inducit amorẽ: inquantũ. s. hõ q̃ timet puniri a deo seruat mãdata eiꝰ, & sic icipit sperare, & spes introducit amorẽ: vt supra dictũ est. ¶Ad scõm dõz, q̃ ille a quo expectamꝰ mala, ꝓmo quidẽ odio habek: sz posteã ab ipso tam incipiũt sperari bona, tũc incipit amari. bonũ cui ꝓiatur malũ q̃ timek a principio amabat. ¶Ad tertiũ dõm, q̃ rõ illa ꝓcedit de eo q̃ est cã mali terribilis per modum efficientis, amor autez est cã eius per modum materialis dispositionis: vt dictum est.

¶Utrum causa timoris sit defectus. Arti.2.

Ad secm Uideꝫ q̃ defectus nõ sit causa timoris. Illi ẽm qui potentiã hñt maxime timent: sed defectus ꝓriat potẽtie: ergo defectus nõ est cã timoris. ¶p. Illi qui tã decapitantur maxime sunt in defectu: sz tales nõ timẽt: vt dr in. 2. rhet. ergo defectus non est cã timoris. ¶p. Decertare ex fortitudine ꝓuenit nõ ex defectu: sz decertãtes timẽt eos qui ꝓ eisdẽ decertant: vt dicitur in. 2. rheto. ergo defectus nõ est causa timoris.

Sed Cõtra. Cõtrariorũ ẽ sunt cãe: sz diuitie & robur & multitudo amicorũ & ptãs excludunt timorẽ: vt dicitur in. 2. rhe. ergo ex defectu horum timor causatur.

Rñdeo Dõm, q̃ sicut supra dictũ est, duplex cã timoris accipi ꝑt. vna quidẽ p modũ mãlis dispõnis ex pte eius qui timet, alia p modũ cause efficiẽtis ex pte eius q̃ timet. Quantũ igit ad primũ defectꝰ p se loquẽdo est cã timoris: ex aliquo ẽm defectu ꝓtutis cõtingit q̃ nõ possit aliq̃s de facili repellere imminẽs malũ. sz tũ ad causandũ timorẽ reqrit̃ defectꝰ cũ aliq̃ mẽsura: minor ẽm est defectꝰ qui causat timorẽ futuri mali q̃ defectꝰ cõsequẽs malũ ꝑns, de quo est tristitia: & adhuc eẽt maior defectꝰ si totaly sensus mali auferret, vl amor boni cuiꝰ ẽsium timẽt. Quantũ vero ad ẽm, ꝓtus et robur p se loquẽdo est cã timoris. ex hoc ẽm q̃ aliq̃d q̃ apprehẽdit vt nocliũ ẽ ꝓtuosum, ꝓtingit q̃ eiꝰ effectꝰ repelli nõ põt cõtingit tũ p accidẽs q̃ aliq̃s defectꝰ ex ista pte cãt timorẽ: inquantũ ex aliquo defectu cõtingit q̃ aliq̃s velit nocumẽtũ inferre, puta ꝓpter intustitiã vl q̃ ante lesus fuit, vl q̃ timet ledi.

Ad primũ Ergo dicendũ q̃ rõ illa ꝓcedit de cã timoris ex pte cause efficientis. ¶Ad ẽm dõz, q̃ illi qui tã decapitant sunt in passione ꝑnis mali & ideo iste defectus excedit mẽsurã timoris. ¶Ad tertiũ dõm, q̃ certantes timent nõ ꝓp potẽtiã qua decertare ꝑnt: sed propter defectũ poꝰ ex quo contingit q̃ se superaturos non confidunt.

¶De effectibus timoris. Questio.44.

Deinde Considerãdũ est de effectibꝰ timoris.

¶Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtrũ timor faciat ꝯtionẽ. Scõo vtrũ faciat cõsiliatiuos. Tertio vtrũ faciat tremorẽ. Quarto vtrum impediat operationem.

¶Utrum timor faciat contractionem. Artt.1.

Ad primũ Uideꝫ q̃ timor nõ faciat ꝯtionẽ. Cõtractione ẽm facta, calor et spũs ad interiora reuocant, sz ex multitudine calous & spũz

in interioꝝb⁹ magnificatur cor ad audacter aliq̃d aggrediẽdũ vt pz i iratis: cuiꝰ ꝛ̃ũ ī timore accidit. ſi g̃ timor facit ꝓtractionẽ. C̃p. Multiplicatis ſpiritib⁹ ꝛ caloꝛe in interioꝝb⁹ p cõtractionẽ, ſequit̃ q̃ hõ in vocẽ pꝛ̃pat: vt pz ī dolẽtib⁹, ſz timẽtes nõ emittũt vocẽ, ſz magis reddunt̃ raciturni: ergo timor non facit cõtractionẽ. C̃p. Verecundia eſt q̃da ſpes timoris vt. 5. dictũ ẽ: ſz verecũdati rubeſcũt: vt dicit tullꝰ. 4. de tuſculanis qõnib⁹ ꝛ pħs in. 4. ethi. rubor añt faciet nõ atteſtatur cõtractioni ſed contrario: nõ ergo contractio eſt effectus timoris.

Sed cõtra Eſt, q̃ dama. dicit in. 3. li. q̃ timor eſt virtus ſm ſiſtolem. i. ſm contractionem.

Rñdeo Dõm, q̃ ſicut ſupra dictũ eſt: in paſſionibus aie eſt ſicut formale ipe motꝰ appetitiue potẽtie, ſicut añt mãle trãſmutatio corpalis. quoꝝ vtũ altert ꝓportionatur. vnde ꝑz ſiꝯitudinẽ ꝛ rõnẽ appetitiui motꝰ ſequit̃ corpalis trãſmutatio. quãtũ añt ad aialẽ motũ appetitꝰ, timor ꝓtractionẽ quãdã ipoꝛat. C̃ut rõ eſt: q̃ timor ꝓuenit ex phãtaſia alicuius mali imminẽtis, q̃ difficile repelli p̃t (vt. ſ. dictũ eſt) q̃ añt aliq̃d difficile poſſit repelli, ꝓuenit ex debilitate ꝟtutis (vt ſupra dictũ eſt) ꝟtus añt quanto eſt debilioꝛ tãto ad pauciora ſe p̃t extẽdere: ꝛ iõ ex ipa imaginatiõe, q̃ cauſat timoꝛẽ, ſequit̃ q̃dã cõtractio in appetitu, ſicut etiã videmꝰ in mouentibus q̃ natura retrahit̃ ad interioꝛa ꝓpter debilitatẽ virtutis. ꝛ videmus etiã ī ciuitatib⁹ q̃ q̃ ciues timẽt retrahũt ſe ab exterioꝛibus, ꝛ recurrũt quãtũ p̃t ad interioꝛa. ꝛ ſm ſiſtolem hꝰ cõtractionis q̃ ꝓtinet ad appetitũ aialẽ, ſequitur etiã in timore ex parte corꝓis contractio caloꝛis ꝛ ſpirituũ ad interioꝛa.

Ad pꝛimũ Ergo dõm, q̃ ſicut pħs dicit in lib. de ꝓblematibus: ſz in timẽtibus retrahantur ſpũs ab exterioꝛib⁹ ad interioꝛa, nõ tñ eſt idẽ motus ſpũz in iratis ꝛ timẽtibus. Nã in iratis ꝓpter caloꝛem ꝛ ſubtilitatem ſpũum q̃ ꝓueniũt ex appetitu vindicte interius fit ſpũum motus ab inferioꝛibus ad ſuperioꝛa: ꝛ ideo congregant̃ ſpiritus ꝛ caloꝛ circa cor. Ex quo ſequitur q̃ irati reddunt̃ ꝓmpti et audaces ad inuadẽdũ. ſz in timẽtibus ꝓpter frigiditatem ingroſſantẽ ſpũs mouentur a ſuperioꝛib⁹ ad inferioꝛa: que q̃dẽ frigiditas cõtingit ex imaginatione defectus virtutis: ꝛ ideo ſi multiplicãt̃ caloꝛ ꝛ ſpũs circa cor: ſz magis a corde refugiũt. ꝛ ꝓpter hoc timẽtes nõ ꝓmpte inuadũt: ſz magis refugiũt. C̃ad ſm dõm, q̃ nãle eſt cuilibet dolẽti, ſiue homini, ſiue animali, q̃ vtatur quocũq; auxilio põt ad repellendũ nocturũ preſens qõ infert dolorẽ, vñ videmus q̃ aialia dolentia ꝓcurrunt vel faucibus, vel cornibus. maximũ añt auxiliũ ad oſa in aialibus eſt caloꝛ ꝛ ſpũs: ꝛ iõ in doloꝛe nã cõſeruat caloꝛẽ ꝛ ſpiritus interius, vt hoc vtaꝫ ad repellendũ nocturũ: ꝛ ideꝰ vt pħs dicit in li. de ꝓblematibus, multiplicatis ſpiritib⁹ int. orſum ꝛ caloꝛe, neceſſe eſt q̃ emittant̃ p vocẽ: ꝛ ꝓpter hoc dolẽtes vix ſe poſſunt continere quin clamẽt. Sed in timẽtibus fit motus interioꝛis caloꝛis ꝛ ſpũum a corde ad inferioꝛa vt dictum eſt: ꝛ ideo timor cõtrariatur formationi vocis: q̃ fit per emiſſionẽ ſpũum ad ſuperioꝛa p os: ꝛ ꝓpter hoc timor tacẽtes facit. ꝛ inde eſt etiam q̃ timor tremẽtes facit: vt dicit pħs in lib. de ꝓblematib⁹. C̃ad tertiũ dõm, q̃ pericula mortis nõ ſolum cõtrariant̃ appetitui animali, ſz etiã cõtrariant̃ nature: ꝛ ꝓpter hoc in hmõi timore nõ ſolũ fit cõtractio ex pte appetitꝰ ſz etiã ex pte nature corꝓalis. Sic eñ diſponit̃ aialeꝫ imaginatiõe mortis, cõtrahẽs caloꝛẽ ad interioꝛa, ſicut q̃ñ aliter mors imminet, ꝛ inde eſt q̃ timẽtes mortẽ palleſcũt: vt dicit in. 3. ethi. ſed malũ quod timet verecũdia nõ opponit̃ nature, ſed ſolum appetitui animali: ꝛ ideo fit q̃dã cõtractio ſm appetitũ aialẽ nõ autẽ ſm naturã corꝓalẽ, ſed magis anima quaſi in ſe contracta vacat ad motionẽ ſpũum ꝛ caloris. vnde fit eoꝝ diffuſio ad exterioꝛa: ꝛ ꝓpter hoc verecundati rubeſcunt.

C̃Utrum timor faciat conſiliatiuos. Articu. 2.

Ad ſecundũ Sic ꝓceditur. Aſ q̃ timor non faciat conſiliatiuos. Non enim eſt eiuſdẽ cõſiliatiuos facere ꝛ ꝓſilium impedire, ſed timor cõſilium impedit: ois. n. paſſio ꝑturbat deteꝛ, q̃ requirit̃ ad bonũ vſum rõnis: ergo timor non facit conſiliatiuos. C̃p. Cõſilium eſt actus rõnis de futuris cogitãtis ꝛ deliberãtis: ſz aliq̃s timor eſt excutiẽs cogitata ꝛ mentẽ a ſuo loco remouet: vt tullius dicit in. 4. de tuſculanis q̃ſtionib⁹. g̃ timor nõ facit ꝓſiliatiuos, ſz magis ipedit cõſiliũ. C̃p. Sicut cõſiliũ adhibẽt̃ ad vitãda mala, ita etiã adhibẽt̃ ad ꝓſequẽda bona: ſed ſicut timor eſt de malis vitãdis, ita ſpes ẽ de bonis ꝓſequendis. ergo timor non facit magis cõſiliatiuos quam ſpes.

22. qõ. 47. ã. 9. ad. 3. Et q. 54. ã. 2. ad. 4. Et qõ. 129. ar. 7. col. Et pſal. 12. col. 2 ſi.

Sed Contra eſt, q̃ philoſophus dicit in. 2. rheto. q̃ timor conſiliatiuos facit.

Rñdeo Dõm, q̃ aliquis poteſt dici cõſiliatiuus dupliciter. Uno modo a voluntate ſeu ſolicitudine cõſiliandi: et ſic timor cõſiliatiuos facit: q̃ pħs in. 3. ethi. dicit. Cõſiliamur de magnis in quibus quaſi nobiliſpiis diſcredimus. Ea añt que timoꝛẽ incutiunt nõ ſunt ſimpliciter mala: ſz hñt quãdã magnitudinẽ, tũ ex eo q̃ apprehenduntur vt que difficiliter repelli poſſunt, tũ etiã q̃ apprehendunt̃ vt de ꝓpe exiſtẽtia: ſicut tam victuꝫ eſt. vñ hoies maxime in timoꝛibus querũt conſiliari. Alio mõ dicit aliquis cõſiliatiuus a facultate bene cõſiliandi: ꝛ ſic nec timor nec aliqua paſſio conſiliatiuos facit: q̃ homini affecto ſm aliquã paſſionẽ videtur aliq̃d vl̃ maius vel minus q̃ ſit ſm rei veritatẽ: ſicut amanti videntur ea que amat meliora, ꝛ timenti ea q̃ timet terribiliora. ꝛ ſic ex defectu rectitudinis iudicij quelibet paſſio quantũ eſt de ſe impedit facultatẽ bene conſiliandi. Et per hoc ꝓz reſpõſio ad primum.

Ad ſecundũ Dõm, q̃ quãto aliqua paſſio eſt fortioꝛ tanto magis homo ſm ipſam affectus impeditur: ꝛ iõ quando timor fuerit fortis vult quidẽ hõ conſiliari: ſed adeo perturbatur in ſuis cogitationibus quod conſilium adinueniꝛe nõ põt. Si añt ſit paruus timor qui ſolicitudinem conſiliandi inducat nec multũ rationẽ cõturbet: poteſt etiã cõferre ad facultatem bene conſiliandi ratione ſolicitudinis conſequentis. C̃Ad tertium dõm q̃ etiã ſpes facit conſiliatiuos: q̃ vt in. 2. rhet. philoſophus dicit. Nullus cõſiliatur de his de quibus deſperat, ſicut nec de impoſſibilibus: vt dicitur in. 3. ethi. timor añt facit magis conſiliatiuos quam ſpes: q̃ ſpes eſt de bono prout poſſumus ipſum cõſequi: timor autem de malo ꝓut vix repelli poteſt: ꝛ ita magis reſpicit rationem difficilis timor q̃m ſpes. in difficilib⁹ autem maxime in quibus nobis non confidimus, conſiliamur: ſicut dictum eſt.

C̃Utrum timor faciat tremoꝛem. Articu. 3.

S. arg. 1. ad. 2. ſi. Et ſo. 17. co. q

Ad tertiũ Uidet q̃ tremor non ſit effectus timoris. tremor enim ex frigore accidit. videmus enim infrigidatos tremere. timor añt nõ videt cauſare frigus, ſed magis caloꝛẽ deſiccatẽ: cuius ſignũ eſt q̃ timẽtes ſiſtiñt: ꝛ precipue in maximis timoꝛib⁹ ſicut pꝛz in illis qui ad mortẽ ducũtur: g̃ timor nõ cauſat tremoꝛem. C̃p. Emiſſio ſuperfluitatiñ caloꝛe accidit. vnde vt plurimuꝫ medicine laxatiue ſunt calide. ſz hmõi emiſſiones ſuperfluitatiũ ex timoꝛe frequẽter contingũt. ergo timor videtur cauſare caloꝛem. ꝛ ſic non cauſat tremoꝛẽ. C̃p. In timoꝛe caloꝛ ab exterioꝛibus ad interioꝛa reuocat. ſi igitur ꝓpter hmõi reuocationem caloris in exterioꝛib⁹ homo tremit, videtur ſimiliter q̃ in omnibus exterioꝛibus membris deberet cauſari tremoꝛ ex timoꝛe: hoc autem non videtur: non ergo tremoꝛ corꝓis eſt effectus timoris.

Sed ꝫ eſt, q̃ tullꝰ dicit in quarto de tuſculanis qõnib⁹: q̃ timoꝛẽ ſequit̃ tremoꝛ, ꝛ pallor, ꝛ dẽtiũ ſtrepitus.

Rñdeo Dõm, q̃ ſicut ſupra dictũ eſt, in timoꝛe fit quãdã cõtractio ab exterioꝛib⁹ ad interioꝛa. ꝛ ideo exteriora frigida remanẽt: ꝛ ꝓpter hoc in eis accidit tremoꝛ, qui cauſatur ex debilitate virtutis continentis membra. Ad hmõi añt debilitatez maxime facit defectus caloris: qui eſt inſtrumentum quo anima mouet: vt dicitur in. 2. de anima.

Ad pꝛimũ Ergo dõm, q̃ caloꝛe ab exterioꝛib⁹ ad interioꝛa reuocato, multiplicat̃ caloꝛ interi⁹ et maxime verſus inferioꝛa. i. circa nutritiuam. ꝛ ideo cõſumpto humido conſequitur ſitis: ꝛ etiã interdum ſolutio ventris et vrine emiſſio ꝛ q̃ñ etiã ſeminis vel hmõi emiſſio ſuperfluitatiũ accidit ꝓpter contractionem ventris ꝛ teſticulorum. vt pħs dicit in li. de problematibus. vnde pꝛz ſolutio ad ſcõm. C̃Ad tertiũ dõm, q̃ qꝛ in timoꝛe caloꝛ deſerit cor a ſuperioꝛibus ad inferioꝛa tendens: ideo timentibus maxime tremit cor ꝛ membra que hñt aliquã connexionẽ ad pectus, vbi eſt cor, vnde timentes maxime tremunt in voce ꝓpter vicinitatem vocalis arterie ad cor tremit etiã labium inferius ꝛ tota inferioꝛ mandibula ꝓpter continuationẽ ad cor. vñ ꝛ ſtrepitus dentium ſequitur: ꝛ eadem ratione brachia ꝛ manus tremunt. Uel etiã q̃ hmõi membra ſunt magis mobilia ꝓpter q̃ ꝛ genua tremunt timentibus: ꝛ ſm illud Eſa. 35. Confortate manus diſſoluras ꝛ genua trementia roborate.

C̃Utrum timor impediat operationem. Arti. 4.

Ad quartũ Uidetur quod timor impediat operationem. Operatio enim maꝛ-

¶ Super qō. 45. Articulum. 1.

In ista qō. 45. vnū occurrit dubium circa hoc scilicet malum fit obiectū audacie. Aut enim est ōm⁹ eius p se aut p accīs: si per se ergo motꝰ appetitus psequitiuus: cū sit re⁹ mali: cuius oppⁿ bonū est: et cēs facit dicēres malum esse qđ oia fugiunt: sīt bo⁹ qđ oia appetunt. Si p accīs ergo hz aliqd aliud per se ōm fugiendum hz in ceteris operationib⁹ sensus intellectus z appetitus: ōne enim aliqua p accīs visa audita intellecta, appetita, aut propter alia visa sensata cognita desiderata attingantur z tunc erat qđ est obiectū per se audacie nō bonum sed malum. Et auget difficultatē: quia autor variē loq̄ vī in arti. 2. ad 3m expresse dicens audaciā respicere malum z in arti. 4. ad. 2. dicens ōm audacie esse cōpoⁿ ex bono z malo. ¶ Ad huius difficultatis euidentiam dicendum q̄ passiones. ſ. audacia z desperatio similem ingerūt difficultatē qz ista est ad malum z illa a bono ac per hoc cōtra nāe ordinē videtur se hēre. Siquis tñ aduertat q̄ in concupiscibili eius ōm est bo⁹ vel malū absolute nulla est. Ō nō passio sed re⁹ boni oēs sunt psecutiue: z re⁹ mali refutatiue vel fugitiue consicit q̄ aliqđ hz tam bo⁹ q̄ malū ex ly arduo p qđ Sīlē bonum z malū ad ōm irascibilis hūtis tales passiones. z de sic est: z pa in cōcupiscibili nulla talis passio inuenīt. qđ aūt sit illis non opz in extraneo gñe q̄rere qm sicut edificationes picture z structure difficiles non reponuntur in aliq̄ alio gñe ex fin. Et. ſ. difficultare sed mo⁹ phili. qō. quēdā sortiunt illius 3. 3. col. cuīsdē nāe q̄ difficilis Et 22ª. 61. difficultas eīn edi- q. 123. 3. ficatiōis ad artē edi- 3. ad 3m ficandi: z difficultas 2. q. 129 picture ad artē pingē- ar. 6. ad di spectant: ita bo⁹ dif- 2m. ficile ex difficultate nō intrat latitudinem mali q̄ infra boni latitudinē sistit z similiter malū difficile non exit mali latitudinē. qz tñ arduū. seu difficile in re⁹ 61 bonū difficile excedēs mēsurā in mal⁹ eo ipso q̄ tam difficile est hz vnde a se auertat illum cui est vel vī sic excessiuū: et hoc mō bonum arduū est ōm desperatiōi a me impedīt ex perturbatione rationis que dirigit in ope. sed timor perturbat rationē. vt dictū est. ergo timor impedit operationē. ¶ Ꝑ. Illi qui faciūt aliqđ cū timore, faciūt⁹ in operatiōe deficiunt: sicut si aliqs incedat sup trabē in alto positā, pp timorē de facili cadit: nō aūt caderet ſ incederet sup candē trabē in imo positā ppter defectū timoris. ergo timor impedit operationē. ¶ Ꝑ. Pigritia siue segnicies est quēdā spēs timoris, ſz pigritia impedit operationē: ergo z timor.

Sed cōtra Est, q̄ apls dicit ad phil. 2. Cū meru z tremore vestrā salutē operamini. q̄ nō diceret si timor bonā operationez impediret. timor ergo non impedit bonam operationem.

Rñdeo Dōm, q̄ operatio hois exterior causat quidem ab aia sicut a primo mouēte: ſz a mēbris corporeis sicut ab instrumētis. Cōtingit aūt operatiōnē impediri z pp defectū instrumenti: z pp defectū pncipalis mouētis. Ex pte igit instrumētorū corporaliū timor quārū est de se semper natus est impedire exteriorē operationē propter defectū calouris qui ex timore accidit in exterioribus membris. sed ex pte aie si sit timor moderatus nō multuz rōnē pturbans cōfert ad hñ operandū inquantū causat quandā solicitudinem z facit hominem attētius consiliari z operari. Si vero timor tñ increscat q̄ rationem perturbet, impedit operationē etiā ex parte anime: sed de tali timore apostolus non loquitur. ¶ Et per hec patet responsio ad primum.

Ad scd'm Dōm, q̄ ille qui cadit de trabe i alto posita, pariū tur perturbationes imaginatiōis ppter timorē casus imaginati. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ omnis timens refugit id qō timet: z iō cum pigritia sit timor de ipsa operatione inquātum est laboriosa impedit operationē: qz retrahit voluntatem ab ipsa. sed timor qui est de alijs rebus intantū adiuuat operationē inquantū inclinat volūtatem ad operandū ea per que homo effugit id quod timet.

¶ De audacia. Qō. 45.

Deinde Considerandum est de audacia. Circa hoc queruntur quatuor. Primo vtrū audacia sit ꝑtia timoris. Secdo qūo audacia se hēat ad spem. Tertio de causa audacie. Quarto de effectu ipsius.

¶ Utrū audacia sit cōtraria timori. Ar. 1.

Ad primū Videt q̄ audacia non cōtrariet timori. dicit em augu. in li. 83. q. q audacia virtū est. virtū autem virtuti cōtrariatur. cum ergo timor nō sit virtus sed passio, videtur q̄ timori nō cōtrarietur audacia. ¶ Ꝑ. Unum est contrarium: sed timori contrariat spes: nō ergo contrariatur ei audacia. ¶ Ꝑ. Unaquęq passio excludit passionē oppositā: sed id qđ excludit p timorē est securitas. dicit enim augu. 2. confes. q̄ timor securitati precauet. ergo securitas contrariatur timori. non ergo audacia.

Sed ꝫ est, q̄ phs dicit in. 2. rhe. q̄ audacia est timori contraria.

Rñdeo Dōm, q̄ de rōne ꝑtiū est q̄ maxime a se distēt: vt ōz i. 10. met. Illud aūt qō maxime distat a timore est audacia. timor em refugit nocumētū futurū pp⁹ victoriā sup ipm timentē. ſz audacia aggredit periculū imminēs pp victoriā sui supra ipsum periculum. vnde manifeste timori contrariatur audacia.

Ad primū Ergo dōm, q̄ ira z audacia z omnis passionū nomina dupl̄r accipi possunt. Uno mō ſm q̄ important absolute motus appetit⁹ sensitiui in aliqō obiectū bonuz vel malum: z sic sunt noīa passionū. Alio modo ſm q̄ simul cū huiusmodi motu important recessum ab ordine rationis z sic sunt noīa vitiorum: z hoc modo loquitur aug. de audacia: ſz nos loquimur nunc de audacia ſz primum modum. ¶ Ad ſm dōz, q̄ vni ſm idē non sunt plura cōtraria: sed ſm diuersa nihil phibet vni plura ctrariari. z sic dictū ē supra q̄ passiones irascibilis hñt duplicē cōtrarietatē. vnā ſm operationē boni et mali: z sic timor cōtrariat spei, alia ſm operationē accessus z recessus: z sic timori cōtrariatur audacia, spei vero desperatio. ¶ Ad tertiū dicēdum, q̄ securitas nō significat aliquid contrariū timori, sed solā timoris exclusionem: ille em dicit esse securus qui nō timet. vī securitas opponit timori sicut priuatio, audacia aūt sicut contrariū: z sicut cōtrariū includit in se priuationem, ita audacia securitatem.

¶ Utrū audacia consequat spem. Ar. 2.

Ad scd'm Videt q̄ audacia non consequatur spem. Audacia em est respectu malorum z terribilium. vt ōz in. 3. eth. spes aūt respicit bonū (vt supra dictum est) ergo habēt diuersa obiecta, et nō sunt vni⁹ ordinis. non ergo audacia cōsequitur spē. ¶ Ꝑ. Sicut audacia cōtrariatur timori, ita desperatio spei: sed timor non sequitur desperationē, quinimo desperatio excludit timorē. vt phs dicit in. 2. rheto. ergo audacia nō ꝓsequitur spem. ¶ Ꝑ. Audacia intendit quoddam bonū. ſ. victoriam. sed tendere in bonum arduū ptinet ad spē. ergo audacia est idem spei, non ergo consequitur spem.

Sed cōtra Est, q̄ phus dicit in. 3. eth. q̄ illi qui sunt bone spei sunt audaces. videtur ergo audacia consequi spem.

Rñdeo Dōm, q̄ sicut iam pluries dictum est: oēs hmōi passiones anime ad appetitiuā potentiam pertinēt. ois aūt motus appetitiue potentie reducit ad prosecutionem vel fugā. psecutio aūt vl fuga est alicuius z per se z per accidēs. per se quidem est psecutio boni, fuga vero mali. per accidēs aūt pōt psecutio esse mali propter aliquod bonū adiunctū: z fuga boni ꝓpter aliqō malū adiunctum. qō autem est p accidens sequitur ad id qō est per se: z ideo psecutio mali sequitur prosecutionez boni, sicut z fuga boni sequitur fugam mali. Hec autem quatuor pertinēt ad quatuor passiones, nam prosecutio boni pertinet ad spem fuga mali ad timorē, prosecutio mali terribilis pertinet ad audaciam, fuga vero boni pertinet ad desperationē. vnde sequitur qō audacia consequitur ad spem. Ex hoc enim q̄ aliquis sperat superare terribile imminens ex hoc audacter insequitur ipsum. ad timorem vero sequitur desperatio: ideo cui aliquis desperat, qz timet difficultatem que est circa bonum sperandum.

Ad primū Ergo dōm, q̄ rō sequetur, si bonum z malū essent obiecta nō habētia ordinē ad inuicez. sed qz malū hz aliquē ordinē ad bonum (est em posteri⁹ bono sicut priuatio habitu) ideo audacia que insequit malū est post spē que z fit malum difficile non excedens mēsurā in malus, ſz ex eo q̄ est malum habeat vī auertat. ex eo tñ q̄ est velut qđā magnum nō excedēs mēsuram hz vī trahat. vī autor supius in q. 23. ar. 2. dicit q̄ malum arduū hz vt in ipm tendat sicut in qđā arduū z sic modus malū importatus p ly arduū mensurare hz attrahere. nō cōcupiscibilem cuius est fugere magis māitis malum ſ minus: sed irascibi le cuius est tam bona q̄ mala arduа psequi vt opz. Et hoc mō saluat q̄ audacia respicit p se aliquo mō suū propriū obiectū nec video aliā ꝓfectatem in ipsa ex desperatione pure sumptis respectu ppriorū oborū. q̄ em ōm audacie sit difficile malus ex eo patet q̄ sicut nullus desperat nisi a desiderato ac p hoc bono ita nullus audet nisi ad rimēda ac p hoc mala. q̄ ad ſcōm facile patet qūo saluat hic p se et p accīs z quare. saluat sīdē per se ōm ꝓsequutiōis. i. boni z p accīs ōm eiusdē. i. mali ex eo qō oēs audacie vt particīpātis spem, vt in litera ex cōpoⁿ est ex bono z malo: ita q̄ bonus victorie seu repulse subiectiōis imminētis respicit, rōne spei qō perinde est ac dicere q̄ respicit ex participata spe. malum aūt respicit rōne sui: pp illud tñ bonū: est enim audacie motus spei effectus ex parte obi. vñ puida nā cū egerent sialis nō solū consolantib⁹ p se motibus ad oba appetitus bonū. ſ. z malū, ſz et dissonantibus ab eisdez effecit vt saltem respectu cōcurrētiū ad motum ꝓpriās saluaret, vt sic motus ois appetitus z sīnō ſm se consideratus vt tñ exercitius cum requisitis ad ipsum per se obiectum sortiatur.

¶ Super Articulum secundum.

Circa dicta in. 2. ar. eiusdem. 45. qō. specialiter dubiuz occurrit qz autor sibi ipsi ſuius est. superius enī in q. 25. arti. 3. expresse dixit qō desperatio est prior timore: z q̄ timor sequit desperationem victorie sicut audacia spē eiusdem. hic vero aperte vult q̄ desperatio sit effectus timoris sicut audacia spei.

insequitur bonū. ¶ Ad ſ̄m dm̄, q̄ et ſi bonū ſimp̄r ſit prius q̄ malū, tñ fuga per prius debet malo q̄ bono: ſicut inſecutio per prius debetur bono q̄ malo. et ideo ſicut ſpes eſt prior q̄ audacia, ita timor eſt prior q̄ deſperatio. ⁊ ſicut ex timore non ſemp̄ ſequit deſperatio, ſ; q̄n̄ fuerit intēſus: ita ex ſpe nō ſemp̄ ſequitur audacia, ſed q̄n̄ fuerit vehemēs. ¶ Ad tertiū dm̄, q̄ audacia licet ſit circa malū cui coniunctū eſt bonū victorie ſm̄ eſtimationē audacie, tñ reſpicit malum, bonum vero adiunctū reſpicit ſpes, ⁊ ſimiliter deſperatio reſpicit bonū directe quod refugit: malum vero adiunctum reſpicit timor. vnde propriſſime quando audacia non eſt pars ſpei, ſed eius effectus: ſicut nec deſperatio eſt pars timoris, ſed eius effectus. et propter hoc etiam audacia principalis paſſio eſſe poteſt.

¶ Utrum defectus aliquis ſit cauſa audacie. Art. 3.

3. q. 25. a. 3. cor.

ADTertiuz ſic procedit. Videt̄ q̄ defectus aliq̄s ſit cauſa audacie. Dicit enī ph̄s in lib. de problematibus: q̄ amatores vini ſunt fortes et audaces: ſed ex vino ſequitur defectus ebrietatis. ergo audacia cauſatur ex ebrietatis defectu. ¶ P̄ō. ph̄s dicit in. 2. rheto. q̄ inexperti periculorum ſunt audaces: ſed inexperientia defectus quidā eſt: ergo audacia ex defectu cauſatur. ¶ P̄ō. Iniuſta paſſi audaciores eſſe ſolent: ſicut etiaz beſtie cum percutiuntur: vt dicitur in. 3. ethi. ſed iniuſtum pati ad defectum pertinet: ergo audacia ex aliquo defectu cauſatur.

Sed contra Eſt, q̄ philoſophus dicit in. 2. rheto. q̄ cauſa audacie eſt cum in phantaſia ſpes fuerit ſalutarium vt prope exiſtentium: timēdorum autē aut nō entiū aut longe entiū: ſ; id quod pertinet ad defectum vel pertinet ad ſalutariū remotionē, vl̄ ad terribiliū ꝓpinquitatē. ergo nihil quod ad defectum pertinet eſt cauſa audacie.

Rñdeo Dicēdū, q̄ ſicut ſupra dictū eſt audacia conſequitur ſpem ⁊ contrariat timori. vnde quecūq̄ nata ſunt cauſare ſpē, vel excludere timorem, ſunt cauſa audacie. Quia vero timor ⁊ ſpes ⁊ etiā audacia cum ſint paſſiones quedā cōſiſtunt in motu appetitus, ⁊ in quadā tranſmutatiōe corporali dupliciter poteſt accipi cauſa audacie: ſiue quātū ad prouocationē ſpei, ſiue quantū ad excluſionē timoris. vno mō quidē ex parte appetitiui mot⁹: alio vero mō ex parte trāſmutationis corporalis. Ex parte quidē appetitiui mot⁹ q̄ ſequit apprehenſionē prouocat ſpes cauſans audaciā per ea que faciūt nos eſtimare q̄ poſſibile ſit adipiſci victoriā, vel ſm̄ ꝓpriā potentiā: ſicut fortitudo corporis, experiētia in periculis, multitudo pecuniarū: ⁊ alia huiuſmodi ſiue per potētiā aliorum: ſicut multitudo amicorum, vel quorūcunq̄ auxiliantiū: ⁊ precipue ſi hō cōfidat de auxilio diuino. vnde illi qui ſe bene habēt ad diuina audaciores ſunt: vt etiā philoſophus dicit in. 3. rhe. Timor autem excluditur ſm̄ iſtum modum per remotionem terribiliū appropinquantiū: puta q̄ hō nō habet inimicos, q̄ nulli nocuit, q̄ nō videt aliq̄ periculū imminere: illis em̄ vident maxime pericula imminere qui alijs nocuerūt. Ex parte vero tranſmutationis corporalis cauſatur audacia per prouocationem ſpei, ⁊ excluſionem timoris: vel ex his que faciunt caliditatem circa cor. vnde philoſophus dicit in lib. de partibus animaliū: q̄ illi qui habent paruum cor ſm̄ quantitatem ſunt magis audaces: ⁊ animalia habētia magnum cor ſm̄ quantitatē ſunt timida: q̄ calor nālis non tantum pōt calefacere magnū cor, ſicut paruuz: ſicut ignis non tantū pōt calefacere magnā domū ſicut paruā. ⁊ in lib. de problematib⁹ dicit: q̄ habētes magnum pulmonem ſanguineum ſunt audaciores ꝓpter caliditatē cordis exinde cōſequentē. ⁊ ibidē dicit q̄ vini amatores ſunt magis audaces ꝓpter caliditatem vini. vñ ⁊. S. dictū ē: q̄ ebrietas facit ad bōitatē ſpei. caliditas. n. cordis repellit timorē, ⁊ cauſat ſpē ꝓp cordis extenſionē ⁊ amplificationē.

Ad primū Ergo dicendum, q̄ ebrietas cauſat audaciam non inquantū eſt defectus: ſ; inquātum facit cordis dilatationē: ⁊ in ꝯtum etiam facit eſtimationem cuiuſdam magnitudinis. ¶ Ad ſm̄ dicendum, q̄ illi qui ſunt inexperti periculorum ſunt audaciores, non propter defectū ſed per accidens: inquantū ſ. propter inexperientiam neque debilitatē ſuā cognoſcunt, neq̄ preſentiam periculorum: ⁊ ita per ſubtractionē cauſe timoris ſequit audacia. ¶ Ad. 3m̄ dicendū, q̄ ſicut philoſophus dicit in. 2. rhet. Iniuſtum paſſi reddunt audaciores q̄ eſtimāt q̄ deus iniuſtū paſſis auxiliū ferat. ⁊ ſic patet q̄ nullus defectus cauſat audaciam niſi per accidēs: inquantū ſcilicet habet adiunctā aliquā excellentiā, vel verā vel eſtimatam, vel ex parte alterius, vel ex parte ſui.

¶ Utrum audaces ſint promptiores in principio quam in fine in ipſis periculis. Ar. 4.

ADQuartū ſic proceditur. Videtur quod audaces non ſint promptiores in principio quam in ipſis periculis. Tremor enim ex timore cauſatur qui contrariatur audacie: vt ex dictis patet. ſed audaces quandoque in principio tremunt: vt philoſophus dicit in lib. de problematibus: ergo non ſunt promptiores in principio quam in ipſis periculis exiſtentes. ¶ P̄. Per augmentum obiecti augetur paſſio: ſicut ſi bonum eſt amabile, ⁊ magis bonū eſt magis amabile: ſed arduum eſt obiectum audacie: augmentato ergo arduo augmentatur audacia: ſed magis fit arduum ⁊ difficile periculum quando eſt preſens. ergo debet tunc magis creſcere audacia. ¶ Preterea. Ex vulneribus inflictis prouocatur ira: ſed ira cauſat audaciam. Dicit enim philoſophus in ſecundo rheto. quod ira eſt auſuum: ergo quando iam ſunt in ipſis periculis ⁊ percutiūtur, videtur quod magis audaces reddantur.

Sed contra Eſt, quod dicitur in. 3. ethi. q̄ audaces prevolātes ſunt ⁊ volentes ante pericula, in ipſis aūt diſcedunt.

Rñdeo Dicendū, q̄ audacia cum ſit quidā motus appetitus ſenſitiui, ſequitur apprehenſionem appetitiue virtutis, virtus autem ſenſitiua nō eſt collatiua. nec inquiſitiua ſingulorum que circunſtant rem: ſed ſubitum habet iudicium. Contingit autem quandoq̄ quod ſm̄ ſubitā apprehenſionem non poſſunt cognoſci omnia que difficultatem in aliquo negotio afferūt, vnde ſurgit audacie motus ad aggrediendum periculum. vnde quando iam experiuntur ipſum periculum: ſentiunt maiorem difficultatem quam eſtimauerunt, ⁊ ideo deficiunt. Sed ratio eſt diſcurſiua omnium que afferunt difficultatem negotio. ⁊ ideo fortes qui ex iudicio rationis aggrediuntur pericula, in principio videntur remiſſi, q̄ non paſſi: ſed cum deliberatione debita aggrediuntur: quando autem ſunt in ipſis periculis non experiuntur aliquid improuiſum: ſed quandoque minora illis que precogitauerunt. ⁊ ideo magis perſiſtunt. Vel etiam quia propter bonum virtutis pericula aggrediuntur: cuius boni voluntas in eis perſeuerat quantacunq̄ ſint pericula: audaces autem ꝓpter ſolam eſtimationem faciētem ſpez, ⁊ excludentem timorē ſicut dictum eſt.

Ad Primum ergo dicendum, quod etiaz in audacibus accidit tremor propter reuocationem caloris ab exterioribus ad interiora ſicut etiam in timentibus. ſed in audacibus reuocatur calor ad cor: in timentibus autem ad inferiora. ¶ Ad ſecundum dicendum, quod obiectum amoris eſt ſimpliciter bonum: vnde augmentatum ſimpliciter augmentat amorem. ſed obiectum audacie eſt compoſitum ex bono ⁊ malo: ⁊ motus audacie in malum preſupponit motum ſpei in bonum: ⁊ ideo ſi tantum addatur de arduitate ad periculum quod excedat ſpem, non ſequetur motus audacie, ſed diminuetur. ſi tamen ſit motus audacie quanto maius eſt periculum tanto maior audacia reputatur. ¶ Ad tertium dicendum, quod exleſione non cauſatur ira niſi ſuppoſita aliqua ſpe: vt infra dicetur. ⁊ ideo ſi fuerit tantum periculum quod excedat ſpem victorie, non ſequetur ira: ſed verum eſt quod ſi ira ſequatur, audacia augebitur.

¶ Ad hoc dicitur q̄ deſperatio ⁊ timor poſſunt dupliciter conſiderari. ſ. ex parte obiecti ⁊ ex parte modi attingendi obiectum. ſi conſiderentur ex parte obiecti cum obiectū deſperationis ſit bonum timoris vero malum. ⁊ bonum naturaliter ſit prius malo: ſic deſperatio eſt prior timore vt ſuperius in q̄. 25. declaratum fuit: ⁊ ex hac parte timor naſcitur ex deſperatione: q. ſ. obiectū deſperationis natum eſt parere obiectū timoris. bonum enim arduum eſtimatum impoſſibile natuz eſt ꝓponere ꝓpriōnē ſui vt quoddā malum ſupereminens: q̄d eſt obiectum timoris non eſt tamen iſta derivatio timoris ex deſperatione ex parte obiecti ſic accipiēda vt oporteat obiectum timoris ex penitus oppoſito deſperationis procedere: q̄m hoc eſt manifeſte falſum dum ſumus inter ſpem ⁊ metum: ſed quibus timoris ſapit ſentiri per aliquid de obiecto deſperationis nullum enim malum hz rōnē timendi niſi q̄ bonum oppoſitum eſtimatur vel dubitat ſuperexcedens, quod eſt obiectum deſperationis. Si autem conſiderentur ex parte medi attingendi obiectum cum vtriuſq̄ modus conſiſtat in fugiendo ⁊ timori per ſe: deſperationi autē peraccidens cōueniat ſuū fugere obiectum: ⁊ q̄d eſt ꝓpter accidens ſequitur ab eo q̄d ē p ſe. ꝓpter q̄d eſt vt timor ſit ex hac parte cauſa deſperationis nō ita q̄ obiectum deſperationis ſit compoſitum ex bono ⁊ malo ſicut obiectum audacie: q̄m vt ſuperius in. q̄. 40. ar. 4. ad ſm̄ ptz deſperatio ex ſolo ſubtractu boni accidens dependeat

impolis: et qz spēdiēs bonū mali rōnē iduit: ex hac parte timor incboat desperationē. Timoris aūt nolle hoc in loco nō intelligo timore propīe dictū vt est passio irascibilis distincta contra fugam q̄ est ḡrta passio concupiscibilis cōtraria desiderio: sed vt includit illaz ira q̄ desperatio fugit bonum excedēs pp fugam malī impediētis puta ipsius excessus: q̄ includitur in timore: z nō propīe et pp timorē illius excessus difficilis impediētis impolis z c. Experimur enim q̄ cognita impolsibilitate cōsequēdi aliq̄d desperamus ab illo: nihil timentes: et rō huius est qz impolle seu difficultas cōsequēdi z si ex hoc ipso q̄ impedit bonū cōsequēdū statim habeat vnde induat rōnē mali: ac per hoc sit obm abominationis seu fuge incluse in timore, non tñ hz vñ iduat rōnem malī ardui: qz tñ est impedimentū boni ardui: z non sit malū arduū aut hoc timoris nolle vsus est desperatio igit ex pte obii cā est timoris: timoz ex pte modi attingendi obm cā est desperatiōis ḡsit: vt nō cōtr ſiat de spalio z audacia a timore z spe. nam audacia z spes ex pte obii (bonū. n. est p̄ malo) z ex pte modi: qz prosequutio boni rōne p sequutionis mali oriť: desperatio aūt ex pte modi tm ex timore seu abominatione nascit.

22ª. q̄. 40. ar. 1. 2. 3.

¶ Super. q. 46. Articulum. 1.

Iſt ar. 1. q. 46. in hac questione ad. 1. ad querte q̄ illa verba litere ad iram termināt: pñt hꝫ duos motus sensus. primus ē q̄ singuli motus irascibilis s. motus spei z motus desperatiōis z reliq̄ terminant ad irā: hoc diximus q̄ amor termināt ad dilectationem. z hic sensus ē falsus: nō enim spes terminatur ad iram vt ptz. 2ª est q̄ omnes passiones irascibilis terminātur ad iram. i. finiuntur in ira tanq̄ in vltīa passione: z hoc est dicere q̄ ira est vltima passio: seu vltimus motus huius po. z notior. z ppea denolauit post. z hic sensus est verus: vt ptz ex superius dictis.

¶ Super art. 2.

Iſt ar. 2. eiusdem q̄. 46. scito q̄ distinctio facta in litera: q̄ motus appetitus fertur in obm per

¶ De ira secundum se. Questio. 46.

DEinde Considerandū est de ira. Et p̄mo de ira fm se. Scdo de causa factiua ire z remedio eī. Tertio de effectu eius. ¶ Circa primū querunt. 8. Primo vtrū ira sit passio spālis. Scdo vtrū obm ire sit bonū an malū. Tertio vtrum ira sit in cōcupiscibili. Quarto vtrū ira sit cum rōne. Quinto vtrū ira sit naturalior q̄ concupiscētia. Sexto vtrū ira sit grauior q̄ odiū. Septimo vtrū ira solū sit ad illos ad quos est iustitia. Octauo de speciebus ire.

¶ Utrū ira sit specialis passio. Art. 1.

AD primū Sic proceditur. Videtur qd̄ ira non sit passio specialis. Ab ira em denominatur potentia irascibilis: sed huius potentie non est vna tantum passio, sed multe: ergo ira non est vna passio specialis. ¶ Ꝓ. Cuilibet passioni speciali est aliquid contrarium vt patet inducenti per singula: sed ire non est aliqua passio contraria vt supra dictum est: ergo ira non est passio specialis. ¶ Preterea. Una specialis passio non includit aliam: sed ira includit multas passiones: est enim cum tristitia z cum spe z cum delectatione: vt patet per p̄hm in. 2. rhet. ergo ira non est passio specialis.

Sed ꝓtra Est, q̄ dam. ponit iram specialē passionem. Et sic tullius quarto de tusculanis questionib⁹.

Rñdeo Dcm, q̄ aliq̄d dr ḡnale dupliciter. Uno mō p predicationē sicut animal est ḡnale ad oīa alia. Alio modo p cām sicut sol est cā ḡnalis omnium que ḡnant in his inferioribus: fm dionỹ. in. 4. ca. de di. no. Sicut enim genus continet multas dias ptāte fm similitudinē māe, ita causa agēs continet multos effect⁹ fm virtutē actiuā: contingit aūt aliquē effectū ex cōcursu diuersarū cārū pduci. Et qz oīs cā aliquo mō i effectu manet, pōt etiam dici tertio mō, q̄ effectus ex congregatione multarū cārū pductus hz quandam ḡnalitatē inquātū cōtinet multas cās quodāmō in actu. Primo ergo mō ira non est passio ḡnalis: sz cōdituta aliis passionib⁹: vt supra dictū est. Sic aūt nec scdo mō: non est em cā aliarū passionū: vt supra dictū est: sz per hūc modum pōt dici ḡnalis passio amor vt pz per aug. in. 4. in. de ciui. dei. Amor em est prima radix omniū passionum: vt supra dictum est. Sz tertio mō pōt ira dici passio ḡnalis, inquātū ex cōcursu multarū passionū causat: nō em insurgit motus ire nisi pter aliquā tristitiā illatā. z nisi adsit desiderū z spes vlciscēdi qvt pñs dicit i. 2. rhe. tratus hz spē puniēdi: appetit em vindictā vt sibi pokez. vñ si fuerit multū excellens persona q̄ nocumētū intulit: nō sequit ira: sz solū tristitia: vt Auicen. dicit in lib. de anima.

Ad primū Ergo dcm, q̄ vis irascibilis denoiat ab ira, nō qz oīs mot⁹ huius potētie sit ira: sed qz ad irā terminant oēs mot⁹ hui⁹ potētie: z iter alios eius motus iste est manifestior. ¶ Ad fm dcm, q̄ ex hoc ipso q̄ ira cātur ex pñs passionib⁹. s. a spe que est boni: z a tristitia q̄ est mali, includit in seipsa cōtrarietatē: z tñ nō hz cōtrariū extra se sicut etiā in medijs coloribus nō inuenit cōtrarietas nisi q̄ est simpliciū colorū ex quib⁹ causantur. ¶ Ad tertiū dicēdū, q̄ ira includit multas passiones non quidē sicut genus species: sed magis secundū continens z ām causē z effectus.

¶ Utrum obiectum ire sit bonum vel malum. Arti. 2.

AD Secundū sic pceditur. Videt q̄ obiectū ire sit malū. Dicit enim Greg. nice. q̄ ira est quasi armigera concupiscētie inquantū. s. impugnat id qd̄ concupiscentiam impedit: sed omne impedimentum habet rationem mali. ergo ira respicit malum tanquam obiectum. ¶ Ꝓ. Ira z odium cōueniunt in effectu. vtriusq̄ enim est inferre nocumētum alteri: sed odium respicit malum tanquam obiectū: vt supra dictum est: ergo etiam z ira. ¶ Ꝓ. Ira causatur ex tristitia: vnde philosophus dicit in. 7. eth. quod ira operatur cuz tristitia: sed tristitie obiectum est malum, ergo z ire.

1. 2. q. 40. ar. 1. ad 3.

Sed Contra est, qd̄ augst. dicit in. 4. confes. q̄ ira appetit vindictā: sed appetit⁹ vindicte est appetit⁹ boni cum vindicta ad iustitiam pertineat. ergo obiectum ire est bonum. ¶ Ꝓ. Ira semper est cū spe: vñ z delectatione cāt vt dicit pñs in. 2. rhe. sz spes ē delectationis obiectū z bonū ergo z ire.

Rñdeo Dicēdū q̄ motus appetitiue virtutis sequit actū virtutis apprehensiue. vis aūt apprehēsiua dupl'r aliq̄d apprehēdit. vno modo per modū incōplexi: sicut cū intelligimus qd̄ est homo. alio modo p modū cōplexi: sicut cū intelligimus albū ineſſe homini. Uñ vtroq̄ mō vis appetitiua potest tendere in bonū z malū p modū quidē simplicis z incōplexi: cū appetitus simpl'r sequit, vel inheret bono: vel refugit malū. z tales motus sunt desiderium z spes, delectatio z tristitia, z alia hmōi. Per modū aūt cōplexi, sicut cū appetitus fertur in hoc q̄ aliq̄d bonū vel malū insit vel fiat circa alterū vel tendēdo in hoc, vel refugiēdo ab hoc. sicut manifeste pz in amore z odio, amamus em aliquē inquantū volumus ei ineſſe aliquid bonum, odimus aūt aliquem inquantū volumus ei ineſſe aliquod malū. z sic' est in ira: quicunq̄ em irascitur, querit vindicari de aliquo, z sic motus ire tendit in duo. s. in ipam vindictā quā appetit z sperat sicut qdā bonū. vnde z de ipsa delectatur. tendit etiā in illum de quo querit vindictā sicut in contrariū z nociuū: qd̄ pertinet ad rōnē mali. Est autē dupler dīa attendenda circa hoc ire ad odium z ad amorē. Quarum prima est qd̄ ira per se respicit duo obiecta, amor vero z odiū qñq̄ respiciunt vnū obiectū tm: sicut cū dicitur aliqs amare vinū vel aliquid hmōi, aut etiā odire. Scda est: qz vtrunq̄ obiectorū qd̄ respicit amor est bonū: vult enim amans bonū alicui tanq̄ sibi conuenienti. vtrunq̄ vero horū q̄ respicit odiū hz rationē mali: vult enim odiens malū alicui tanq̄ cuidam incōuenienti. Sed ira respicit vnū obiectū fm rōnem boni. s. vindictā quam appetit, z aliud fm rationem mali. s. hominem nociuum de quo vult vindicari: z ideo est passio quodā modo composita ex contrarijs passionibus. ¶ Et per hoc patet rñsio ad oba.

¶ Utrum ira sit in concupiscibili. Articu. 3.

AD Tertiū sic pceditur. Videt q̄ ira sit in cōcupiscibili. Dicit. n. tullius in. 4. de tusculanis qō nibus, q̄ ira est libido quedam: sed libido est in concupiscibili. ergo z ira. ¶ Ꝓ. Aug. dicit in regula qd̄ ira crescit in odiū. Et tullius dicit in eodem libro, q̄ odium est ira inueterata: sed odium est in concupiscibili sicut amor: ergo ira est in concupiscibili. ¶ Ꝓ. Dam. z Greg. nice. dicunt, q̄ ira componitur ex tristitia z desiderio: sed vtrunque horum est in concupiscibili. ergo ira est in concupiscibili.

22ª. q. 162. ij. con. 15. di. 164. l. 12. 14. Etis fu. cus.

Sed Contra vis concupiscibilis est alia ab irascibili si igitur ira esset in concupiscibili, non denominaretur ab ea vis irascibilis.

Rñdeo Dcm, q̄ sicut supra dictū est: passiones irascibilis in hoc differunt a passionib⁹ cōcupiscibilis, qd̄ obiecta passionū cōcupiscibilis sunt bonū z malū absolute obiecta autem passionum irascibilis sunt bonū z malum cum quadā eleuatione z arduitate. dictum est aūt quod ira respicit duo obiecta sc. vindictā quā appetit: z eum de quo vindictam querit z circa vtrūq̄ quandā arduitatem ira requirit: nō enim insurgit motus ire nisi aliqua magnitudine circa vtrunq̄ existente. quecunq̄ enim nihil sunt, aut modica valde, nullo modo digna estimamus: vt dicit philosophus in. 2. rhet. vnde manifestum est, quod ira nō est in concupiscibili: sed in irascibili.

Ad primū ergo dcm, q̄ tullius libidinē nominat appetitum cuiuscūq̄ boni futuri nō habita discretione arduī vel nō arduī. z fm hoc ponit irā sub libidine: inquantū est appetitus vindicte: sic aūt libido cōis est ad irascibilē z concupiscibilem. ¶ Ad fm dcm, quod ira dr crescere in odium non qd̄ eadem numero passio que prius fuit ira postmodum fiat odiū per quandam inueterationē, sed per quandā qualitatem: ita

modū incōpleri et per modū cōpleri intelligitur formaliter et explicite: vt pz in numeratis passionibus per modum incōpleri. Desiderium ēm z spes si considerētur oīa sm implicita apprehensionem hñt: nullus enim desiderat nisi sibi vel alteri bonum: z silr nullus spe rat bonum nulli. Sed si sm explicita oīa cōsiderentur incōpleria inuenitur: est ēm desiderium absentis boni z spes futuri. Amare autē est velle bonū alicui ut habetur in. 2. rheto. Et vbi explicite patet applicatio huius ad hoc ex parte obiecti. Intēdit ergo auctor q̄ quedam passiones sunt. quarum obiecta constituunt explicite in applicatione huius ad ℔: quedā autē nō. Et ex hoc soluunt due obiones. prima est de spe z desiderio q̄bus computent inter eas que per modū incōpleri sunt: cū respiciant bonum z personam. Secūda est q̄bus dicit cōcupiscentie quo amatur vinū: respicit vinū obiectum tm: cū sibi ametur vel alteri vt superius ēiā dictū fuit. z simili de odio abominationis: pz ēm vtriusq; solutio: qz. s. non explicite important applicationem huius ad hoc in obo: sicut cuz amatur amicus aut irascimur alicui, aut odio habemus aliquē odio inimicitie: in his enim tribus solis explicita applicatio huius ad hoc in obiecto apparet ꝛc.

¶ Super Articulum quintum.

2.q̄. 56. ar. 4. cor.

Ln arti. 5. obmittit. 3. et. 4 in responsione ad. 1. dubium nouitiorum occurrit: quo pacto ratio sedat irā inquantū ira tus nō totaliter audit imperiū rōnis oppositūq; apparet: dum iratus nō obedīēs rōni: magis pſequit: vt experientia testatur.

¶ Ad hoc ℣ primo exp lanando sniam auctoris: deinde verba introducit auctoris q̄b; qz rō duplici actu refert ad irā. s. nunciū z precipit: z nunciando quidē semper se exhibet rō: q̄ ipsam irā respicit nunciādo ēām vindicte. pcipiēdo vero nō semper se exhibet qz moderamen ire precipiendo faceret quod non semper accidit id circo ratio est causa ire inquantū nunciat z est causa mānsuetudi nis inquātū pcipit moderando. z qz nūciare necessario cōcurrit ad iram z semper: precipere autē non ideo in corpe articuli ex q̄rto vbi dictum q̄ humanus est punire q̄ mānsuetū esse ex hac radice verificatur. Verba autē litere accipienda sunt specificative. Itz q̄ ly inquātum iratus non totaliter audit imperium rationis dicit rationem qua humanum

plequi malū cōtrario nullꝰ esse operaꝫ aspicies ad malū sibi: sed bene ad malū ꝓximi. ꝛ aūt sit odio nō ꝓmū. ¶In eodem. 6. art. in rīsione ad primū dubium occurrit circa id qđ odio habitū infanabile est, infinitum est: vt est hoc falsum. primo q; ꝓngit odio hre aliquē quo ad aliqđ: puta ꝓtionē vel prātē fug re ꝛ velle ei solū hoc malū. s. prīationē illiꝰ. scđo qz contingit odio habere aliquē solum quo ad excessuꝫ in aliqua re puta quo ad excessiuas diuitias: ꝛ velle ei solum hoc malū vt nō sit rm dnus. 3o. qz cōtingit odio hre aliquem q̄ ad vitā: ita q; velit ei mortem: ꝛ tm nō velit ei alia mala: puta infirmitates mala gna mortis: ꝛ simlia. ¶Non ergo odiū est infanabile ꝛ infinitum. Sed mensuratum hz obiectum. Ad hoc pōt dupliciter distingui ꝓmo de odio abominationis ꝛ inimicitie. scđo de odio inimicitie simplr vel hz qđ ꝛ dicit q; odiū insanabile et infinitū est odium inimicitie simplr quo. s. persona non rm quid sed simplr odio hr: et q; de hmōi odio loqtur scriptura loquitur vt. loquitur author: obiectiones aūt sunt de odio abominationis vel rm qđ: sed qz ratio in ea adducta militat ꝓ omni odio ꝛ ea q̄ rm se appetunt sine mēsura appetunt ro pz ducunt in anarro in infirmo ꝛc. ꝛ ex. 1. polit. ꝛō ait dns vt q; dcīa inter iram ꝛ odiū in hoc attendatur rm ipsum ꝓpositum ois ira q; ꝓpriꝫ ois odiū non habet per se mensuram: ꝛ si hz hoc est per accns. Proprium aūt oīs ire hz per se mensurā: ꝛ sim aliquo casu forte non hr hoc esset q; accns: ꝓpriuꝫ oīs ire est vindicta que ei respiciat offensam receptam manifeste per se includit ꝓportionē saltē rm apparēs irati ad offensam: ac per hoc per se in mensura consistit. Proprium aūt oīs odiū inimicitie est sola persona: odiū aūt abominationis res: quicquid aūt odio habetur sine persona, sine res, sine excessu rm se refutatur ꝛ abnegatur ab effectu: ac q; hoc non rm aliquid fit: ꝛ rm aliquid non: ꝛ rursus ac per hoc nō in ordine ad aliud tit malū inimici inquantū est malū, iratus aūt appetit malū ei⁹ cōtra quē irascit; non in quātū est malū: sed in quātū habet quādā rationē boni. s. prout estimat illud esse iustum inquantum est vindicatiuū: vnde etiā supra dictum est, q; odiū est per applicationē mali ad malū, ira aūt per applicationē boni ad malum. Manifestū est aūt q; appetere malum sub ratione iusti min⁹ habet de ratione mali, q̄ velle malū alicuius simpliciter. Velle em malū alicuius sub ratione iusti potest esse etiā rm virtutē iustitie: si precepto rationis obtemperetur: sed ira in hoc solū deficit q; non obedit rationis precepto in vlciscendo: vnde manifestum est q; odium est multo deterius ꝛ grauius quam ira.

Ad primū q̄ dōm, q; ira ꝛ odio duo pōt cōsiderari. s. ipm q; desiderat ꝛ intensio desiderij. Quantū igitur ad id qđ desiderat; ira habet magis misericordiā q̄ odiū qz em odium appetit malum alterius rm se nulla mensura mali satiatur: ea em q̄ rm se appetuntur sine mensura appetunt, vt phs dicit. 1. polit. sicut auarus diuitias: vnde dicitur eccl. 12. Inimicus si inuenerit tempus nō satiabitur sanguine. Sed ira nō appetit malū nisi sub rōne iusti vindicatiui vnde qñ malū illatum excedit mensuram iustitie rm estimationē irascentis: tunc miseretur: vnde phs dicit in. 2. rheto. q; iratus si fiāt multa miserebitur: odiens autem ꝓ nullo. Quātum vero ad intensionem desiderij ira magis excludit misericordiā q̄ odium: qz motus ire est impetuosior ꝓpter colere inflammationē. Unde statim subdit, Impetū cōcitati spūs fere quis poterit: ¶Ad rm ergo dōm, q; sicut dictū est: irat⁹ appetit malum alterius inquātū hz rōnē iusti vindicatiui: vindicta aūt fit p illationē pene. Est aūt de ratione pene q; sit cōtraria voluntati ꝛ q; sit afflictiua, ꝛ q; ꝓ aliqua culpa inferatur: ꝛ ideo iratus hoc appetit: vt ille cui nocumētum infert percipiat ꝛ doleat: ꝛ q; cognoscat ꝓpter iniuriā illaꝫ sibi hoc puenire. Sed odiēs de hoc nihil curat: qui appetit malum alterius inquātū huiusmodi: nō est aūt verū q; id de quo quis tristatur sit petus: iniustitia enim ꝛ imprudentia cum sint mala, qz tamen sunt voluntaria non contristant eos quibus insunt: vt dicit phs in. 2. rheto.

¶Ad tertium dicendū, q; id quod ex pluribus causis causat: rīe est stabilius qđ cause accipiunt vnius rōnis: sed vna cā pōt prevalere multis alijs: odium autem procedit ex permanentiori causa quā ira: mā ira pueniat ex aliqua cōmotione animi ꝓpter lesionem illatā: sed odiū ꝓcedit ex aliqua dispōne hoīs, rm quā reputat sibi ꝰnuꝫ ꝛ nociuū id q; odit: ꝛ ideo sicut passio citius transit quam dispositio vel habitus: ita ira citius trāsit quam odium: quanuis etiam odium sit passio ex tali dispositione proueniens: et ꝓpter hoc phs dicit in. 2. rheto. q; odium est mꝫ insanabile quam ira.

¶Utrum ira sit ad illos solum, ad quos est iustitia. Articu. 7.

Ad septimū Sic procedit. Uidet quod ira nō solū sit ad illos ad quos est iustitia: nō enim est iustitia hoīs ad res irrationales: sed tamē homo quandoq; irascitur rebus irrationalib⁹: puta cum scriptor ex ira proiecit pennā: vel eques pcutit equū: ergo ira nō solū est ad illos ad quos est iusti.

Cp. Non est iustitia hoīs ad seipsum: nec ad ea que sūt ipsius sunt: vt dr in. 5. ethic. sed homo qāq; sibi ipsi irascit, sicut penitēs pp peccatum: vñ dr in psal. Irascimini ꝛ nolite peccare: ergo ira nō solū est ad quos est iustitia. Cp. Justitia ꝛ iniustitia pōt esse alicuⁱ ad totū aliqđ genus vel ad totā aliquā cōitatē puta cū cīuitas aliquē lesit: sed ira nō est ad aliqđ genus, sed solū ad aliquod singularum: vt dicit phs in. 2. rheto. ergo ira nō propriē est ad quos est iustitia ꝛ iniustitia.

Sed Contrarium accipi potest a philosopho in. 2. rheto.

Rñdeo Dōm, q; sicut. 5. dictū est: ira appetit malū inquātū hz rōnē iusti vindicatiui: ꝛ iō ad eos dē est ira ad quos est iustitia ꝛ iniustitia. Nā inferre vindictā ad iustitiā ptinet: ledere aūt aliquē p tinet ad iniustitiā. vñ tā ex pte cāe q̄ est lesio illata ab altero: q̄ etiā ex parte vindicte cuius q̄ appetit iratus: manifestū est q; ad eosdē pertinet ira ad quos iustitia ꝛ iniustitia.

Ad Primum ergo dōm, q; sicut supra dictū est: ira q̄uis in cū rōne pōt ee etiā esse in brutis aīalib⁹ que rōne carent inquantū nāli instinctu p imaginationē mouētur ad aliqđ simile opibus rōnis. Sic igitur cū in hoīe sit ꝛ rō ꝛ imaginatio: dupl̄r in hoīe pōt mot⁹ ire insurgere. Uno modo ex sola imaginatione nunciāte lesionē ꝛ sic insurgit aliquis motus ire etiā ad res irrōnales ꝛ inanimatas rm similitudinem illius motus qui est in aīalibus cōtra q̄libet nociuum. Alio modo ex rōne nunciante lesionē: ꝛ sic vt phs dicit in. 2. rheto. nullo modo pōt esse ira ad res insensibiles neq; ad mortuos: tum qz non dolent quod maxime queriī irati in eis quibus irascuntur. tum etiā qz non est ad eos vindicta. cī eoīm nō sit iniuriā facere. ¶Ad rm dōm, q; sicut phs dicit in. 5. ethi. quedaz metaphorica iustitia ꝛ iniustitia est hoīs ad seipsum in quātū. s. rō regit irascibilem ꝛ cōcupiscibilē: ꝛ rm hoc etiā homo dr de seipso vindictā facere: ꝛ per cōsequēs sibi ipsi irasci: ppie aūt ꝛ p se non cōtingit aliquē sibi ipsi irasci. ¶Ad tertium dōm, q; phs in. 2. rheto. assignat vnā differentiam inter odium ꝛ iram. q; odium pōt esse ad aliquod genus: sicut habemus odio omne latronum genus: sed ira nō est nisi ad aliqđ singulare. cuius ratio est, qz odiū causat ex hoc q; qualitas alicuius rei apprehenditur vt dissonans nostre dispositioni: ꝛ hoc potest esse vel in vniuersali vel in particulari: sed ira causatur ex hoc q; aliquis nos lesit per suū actū. actus aūt omnes sunt singulariū: ꝛ ideo ira semper est circa aliquod singulare. cī aūt tota ciuitas nos leserit: tota ciuitas computatur sicut vnum singulare.

¶Utrum conuenienter assignentur species ire. Articu. 8.

Octauum videt qđ dam. inconueniēter assignet tres species ire. s. fel, maniam, ꝛ furorē. Nullius enim generis species diuersificatur rm aliqđ accidēs: sed ista tria diuersificant rm aliqđ accidēs: principiū em motus ire fel vocat: ira aūt pmanēs dr mania: furor aūt est ira obseruās tps in vindictā. ergo nō sunt diuerse species ire. Cp. Tullⁱ⁹ in. 4. de tusculanis questionibus dicit: q; ercandescentia grece dicitur scismos: ꝛ est ira modo nascens ꝛ modo desistens: scismos autem scom dam. est idem quod furor: non ergo furor tempus querit ad vindictam: sed tempore deficit. ¶Preterea. Grego. 21. moralium, ponit tres gradus commensuratos: et propterea infinite insatiabiliterq; refutatur: nec obstat q; ipm odio habitū mensuratū quoddam est: puta certus gradus potentie certus presentie ꝛc, hoc enim est per accidens: quicquid enim ꝛ quantūcunq; sit illud qđ odio habetur sine mēsura refutatur: quāuis in se mensuratum sit: obscurat enim odio quicquid obūcitur vt quoddam totum ꝛ nō vt certa mensura ab alijs discretuꝫ: propter quod non sufficiens signum distinctionis odiū ab ira accipiunt cōfessores: ex hoc quod penitens dicit se nō apposse nisi certum malum his quos odisse se dicit: sat enim ꝛ frequentissime cum appetitu certi mali odium abominationis quod redit quandoq; in idē cum odio persone secundum quid: cum enim odio habetur persona secundū aliquā bonam conditionem proprie loquendo obiectum odiū est conditio illa non absolute sed in illa persona: ꝛ propterea ꝛ persona sub illa conditione, ꝛ conditio in persona odio habetur: ꝛ sic saltuatur odium abominationis simpliciter ꝛ odium inimicitie secundum quid aliquo modo ꝓ quanto scilicet persone oppositꝫ malum desideratur.

¶Super arti. 8.

Obiecto 7. articulo in quo diligenter notabis ꝛ memoric mandabis distinctionem ire ex imaginatione ꝛ ratione ꝛ aduertes quod cum scientifice fermo de ira est intelligitur de ira ex ratione huntiante.

¶In octauo in rēsōne ad primum aduerte quod author nō aperit intentionez suā an puraueri has ire species esse veras species: ꝛ posset forte dici quod non sunt vere species ex parte obiecti secūdum cuius per se differentias passionum differentie sumuntur: quamuis ex parte subiecti specifice distinguantur: obiectum enim omnis ire omnino idem est: sed ex dispositione: varia falta scilicet celeritate colere: nie mozia vel appetitu ipso diuersificantur: propter quod non video nisi accidentales differentias licet non totaliter accidentales vt album et nigrum ad animal.

22ª. q6. 2358. 5

¶ Super quest. 45. 47. 2. 48. artic. 1.

Ira est appetitus cum tristitia ac spe punitionis apparentis ꝓpter apparentem paruipensionē eorum que in ipsum aut in ipsius aliqua non contenientē. Ex q̄ diffinitione videre potes in primis iram passionem cōpositam ex tristitia t spe t causis: t cōsequenter ex malo t bono: ac per hoc ex parte tristitie, mala defectus t vltr contristantia disponūt ad iram t in quib⁹ tristitia accepta permanet aut renouatur: ira q̄s facile surgit. Ex parte ꝓo spei audacis delectatioq̄ cōsequitur tā in cogitando quam in ꝓpria punitia vindicte. Ex pte aut successus sperate vindicte ad tristitiā delectatio tanto est maior quāto t medicine ꝑ posite hz rōnē. Deinde hēs obiū vtrūq; s. rē t personā. res est punitio apparēs: ꝓsona est is q̄ punit. ex parte punitionis appetite t sperate vide q̄ nō est ira ad excellentes ꝓsonas q̄s nō speram⁹ posse punire nisi ꝓ quāto cum alieno adiutorio: puta dīno speram⁹ punire: t tūc hz esset excellēs ꝓsona re⁹ irati absolute: non tñ respectu eius cū adiutorio: que eīm per amicos possumus per nos aliq̄ mō possum⁹: vt ō. 3. ethi. Et q̄ ira nō est nisi ad quos est iustitia: punitio enim ad iustitiam spectat. t q̄ est finita t mēsurata: punitio eīm punibili cōmēsurat: t hinc multis factis placatur iratus. ex pte ꝓo apparentie vide q̄ ira nō est ad motuos ꝑm se: nec ad insensibilia: quib⁹ nō potest apparere punitio t q̄ iratus appetat punitionem sic vt sciat punitus quid a quo t ꝓ quo patiatur: vt in. 2. rhet. ō. ex persona vero habes q̄ ira non est nisi ad singulares ꝓsonas: q̄n singularium tñ est parupendere: habes de inceps causas ire apparentem paupensionem vñ video ex parte irati cām ire aliq̄s excellentiam quā ledit paupēsio: t ex pte eius cui irascimur defectus quē dedecet paupēdere excellentē. deniq; habes irā nō ex q̄s sed ex ꝑ se vel sua apparente paupēsione cōsurgere: videtur eīm ꝓ se vel suis aliquo modo fit: extraneas eīm oīno iniurias non curamus, t demū incōueniētē seu iniustam oportere apparere paraipensionem vides, si ira excitari dz: q̄ eīm iuste pati credimus non ꝓinus vindicare: vt experientia cōtinua testat in indiciis. Ex quib⁹ nulla mihi vī clarior dīa qua possit odium ab ira discerni q̄s q̄ ira est appetit⁹ mali, ira q̄ sentiat se puniri ꝓ tali rem odio aī appetit⁹ est soli⁹ mali. Et si nescīt exprimere affect⁹ suos falte in b discernet si aduersum malū pro vindicta seu punitione aut simplr vt habeat malū: illud eīm ad irā hoc ad odiū spectat. Et hec de passionibus dicta sufficiāt: nihil n. aliud pro nunc scribendū occurrit in priculari. Restāt in calce totius tractatus: de actib⁹ appetit⁹ tā intellectiui q̄s sensitiui aliqua dubia simplr t ad hoiem diuum sancti thomā.

¶ Primū est an ꝓter decē t septē actus appetit⁹ tā tractatos: sex ꝓprios rōnalib⁹ t vndecim cōes sint alij actus appetit⁹ distincti spē in cē nature ab istis an sint soli supradicti: q̄. n. nō sint plēs ex hoc suadet: q̄ diminutus autho fuisset omittēdo illos: q̄ nō sint plēs ex duobus probatur. primo q̄re ꝓter oēs dictos est act⁹ nolitiōis seu nolle in voluntate de q̄ ñ ē tractatū.

¶ Secōs q̄re ꝓter oēs dictos ē in volūtate act⁹ neuter q̄ voluntas vult bonū absolute nō ꝓp se nec ꝓp aliū: t q̄ sit ponēd⁹ i volūtate hic act⁹ neuter, ꝑhaf ind⁹ scot⁹ in ꝓ no sñia. di. p¹. q. 3. ā. primo. Volūtati ꝑ oñdi aliqō oīm bonū absol⁹ appḗsum nō sub rōne q̄ se nec ꝓp aliud boni t volūtas pōt hr̄e circa tale oīm aliquē actū t non nēcio inordinatū. ergo p̄t hr̄e aliquē actū volēdi neutrū. i. nec ꝓp se nec ꝓp aliū: de hoc ā act⁹ nō ē tractatū. q̄ assumptū p̄z cū q̄nq; ꝓmo offerāt bonū: t deinde discuniat an sit bonū ꝓp se an ꝓp aliud.

¶ Tm dum ē an oēs vndecim act⁹ appetit⁹ q̄s passiōes dicim⁹ vt sunt i volūtate sint act⁹ volūtatis specifice distincti in cē nāe, an nulli: an aliq̄s sic: t aliq̄ nō: t an coincidāt cū illis sex in cē nāe: an sint alij specifice ab illis. q̄. n. distinguantur spē ex diffōne oboū appet q̄ ꝓo nō distinguāt ex eleuatiōe iferiot in supiorē nām vī: dispsa. n. in iferioribus vniunt i superiori. q̄ coincidāt cū illis sex inductiue manifestari pōt, amare. n. desiderare, sperare, audere, irasci, velle quoddā est. q̄ nō coincidant apparet ex eo q̄ seorsum tractate sunt: vt est ꝑz in. q. 28. ar. 6. t per totū immediate hūc tractatū de passionibus, examinate sunt nō solum vr in appetitu sensitiuo sed etiam in intellectiuo sunt.

¶ Ad primū dubiū dicitur q̄ preter dictos decem t septem actus nullus est alius actus: qm̄ nolle non est alius a dictis t actus neuter nō datur: vt patebit nec alius aliquis apparet. De nolle in primis dici potest q̄ nolle significat actū volendi cum negatione obiecti. sed qm̄ bonū t malum sunt obiecta appetitus quāuis malum secundario t bonum est q̄ omnia appetunt, malū vero q̄ omnia fugiunt: rōnabile est vr in primo appetitu quotus est rōnalis sit actus contrarius vtriq; obiecto: ꝓsecutio scilz respectu boni, t fuga respectu mali: ac per hoc sicut velle inest ꝓ ꝓsecutione, ita nolle pro fuga: illius eīm obiectum propriū est bonum hius autem malum. ex hoc est tenendū t ꝑm rem: t ꝑm mentem authoris: vt patet supra in. q. 8. art. primo ad primum: vbi ex ꝓposito hoc tractat⁹ tangit quam in proprio loco: nec oppositum sensit in locis preinductis: sed tantūmodo exposuit per velle rāōs rōtius significatum ꝓ nolle. Dic ergo q̄ nolle sīgt actū positiuū refutatiuum oī: t q̄. fuga in appetitu est sīc negatio intellectus: vt ō. in. 6. ethi. iō hic act⁹ declarat⁹ est q̄ velle nō: non fuit tñ tacit⁹ ab authore in hoc tractatu act⁹ istius nolitionis: t sic ꝗtū est, ꝓpriꝰ voluntati tractatus est cū suo ꝓio. s. velle, et positorū eīm eadem est disciplina: t assignatū est ei oīm. s. malū. Et discrīm dd est. s. fuga vt ꝑz in loco allegato: in q̄ ꝓ tū ꝓo rōnem hz cōem cū passionib⁹ tractat⁹ est in tractatu de odio t oppositis vt dictum est vbi passiones tractare sunt tā ꝓ passionib⁹ q̄s ꝓ actib⁹ volūtatis sīlib⁹ passionib⁹. De actu aūt neutro q̄ nō dē facile manifestū fit ex hoc. Cū appetit bonum absolute: cōcurrūt due cōdiones in obo. s. bonitas t terminās actū appetit⁹: t nego ordinis ad aliud ꝓp q̄d appetat: fer̄ enim volūtas in bonum absol⁹ repḗtatū: sic q̄ appetit ipm. n: t non appetit ipm ꝓp aliud. Ex hoc aūt viteri⁹ ꝓcedēdo adūcto q̄ bonū ꝓp se nō exponit positiue: sed negatiue: q̄ sicut nihil est a se positiue: sed negatiue. i. nō ꝓpter aliū. Videbis q̄ cū bonū absolute appetitur verus assensus volūtatis est ad bonū vt finē t ꝓp se: t non est actus neuter. Et ꝓ hoc p̄z solo rōnis iā. n: p̄s q̄ est iplicatio t adfecto dicē q̄ bom̄ repḗsentatur absol⁹ t nō ꝓp se nec ꝓp aliud. bom. n. absol⁹ est ꝓp se negatiue: et b mō intellr ꝓp se vt distinguit ꝑ ꝓp aliū sīc intellr quū distinguit ens a se ꝑ ens ab alio: sed aduerte nomē q̄ ip subtilr. bo⁹ substratū; q̄ oīa ꝓp se dicerēt de chimera: q̄ enim est bonū nō ꝓpter aliud est bonū ꝓpter se. ¶ Ad ꝑm dubiū dico q̄ nō video in re aut in authore diffōnē specifica in esse nature actuū q̄ passiones dīr in volūtate positorū: sed oēs ꝓter tristitiā ad supra nominatos septem actus scilz velle, nolle, frui, intendere, eligere, consentire, t vti reduci puto: author siquidem superius in q̄ne tertia arti. 2. ad primum particulares conditiones distinguere passiones partis sensitiue affirmās opposuim⁹ in parte intellectiua insinuās amorē t desiderū in pte sensitiua non intellectiua distingui ꝑm spēm innuit: t si de delectatione in vo⁸ t aliās passionibus idem sensisset nō posuisset fruitionē solā spē distinctā ab aliis actibus vo⁸, ꝑ: sed tractasset de ea in tractatu de delectatione: quū sit eī⁹ species. Ad nām aūt rerū aspiciendo nescio irā in vo⁸ nisi velle vindictā: t amorem nisi velle bonā sibi vel alteri &c. Tristitiā aūt iō excepit: q̄ ꝓia eiusdem generis sunt: t eadē est cōis disciplina: ac ꝑ b cū delectatio in vo⁸ tristitia: expresse tradidit tristitiam contrariam delectationi in voluntate: vt patet superius in questione. 35. t sic si decem t septem supradictis addantur hi duo actus scilicet nolle t tristari erunt in vniuerso actus decem t nouem appetitus distincti specie in esse nature comprehendendo sub fruitione omnem delectationem voluntatis.

Questionis XLVII. Articulus I.

De causa effectiua ire t de remedijs eius.

Questio. 47.

Deinde cā effectiua ire t de remedijs eius. ¶ Et circa hoc quer̄unt quatuor. ¶ Primo, vtrū semper motuū ire sit aliq̄d factū ꝑ cū qui irascitur, scō, vtrum sola paruipensio vel despectio sit motuum ire. tertio, de causa ire ex parte irascentis. quarto, de causa ire ex parte eius contra quem aliquis irascitur.

¶ Utrum semper motuum ire sit aliquid factum contra eum qui irascitur. Arti. 1.

Ad primū sic proceditur. Videtur q̄ non semp aliquis irascat ꝓpter aliq̄d ꝑ se factum. Homo enim peccando nihil contra deū facere pōt: ōr enim iob 35. si multiplicate fuerit iniquitates tue, quid facies contra illum? dicitur tamē deus irasci contra homines propter peccata: secundum illud psal. Iratus est furore dominus in populum suum, ergo non semper aliquis irascit propter aliq̄d contra se factum.

¶ ꝑ. Ira est appetitus vindicte: sz aliqs appetit vindictā facere etiā de his que contra alios fiūt, ergo nō semper motuū ire est aliquid cōtra nos factū. ¶ ꝑ. Sicut ꝑhs dicit in. 2. rhe. hoses irascūtur precipue cōtra eos qui despiciūt ea circa q̄ ipsi maxime studēt: sicut q̄ studēt in ꝑhia irascunt contra eos q̄ ꝑhiam despiciūt t sic est in alijs: sed despicere ꝑhiam nō est nocere ipsi studēti. nō ergo semp irascimur ꝓp id qđ ꝑ nos fit. ¶ ꝑ. Ille q̄ tacet ꝑ cōtumeliātē magis ipz ad irā ꝓuocat: vt dicit chrys. sed in hoc cōtra ipm nihil agit q̄ tacet. ergo nō semp ira alicui⁹ prouocatur ꝓp aliquid qđ cōtra ipsum fit.

Sed contra est auctoritas Damasceni t Gregorij nicen.

Rndeo Dom, q̄ tres spēs ire ꝗs damas. ponit: t etiā Greg. nice. sumunt ꝑm ea que dant ire aliquod augmētum: q̄ quidē contingit tripliciter. Uno modo ex facultate ipsius motus, t talē irā vocat fel: qr cito accendit. Alio modo ex parte tristitie causantis ira z q̄ diu in memoria manet, t hec ptinet ad manīā q̄ manendo ōr. Tertio ex pte eius quod iratus appetit sc̄z vindicte. t hec ptinet ad furoꝛē qui nūq̄ desinit donec puniat: vñ ꝑhs in. 4. ethi. quosdā irascēt tū vocat acutos: qr cito irascunt. quosdam amaros: quia diu retinent iram. quosdā difficiles: qr nūq̄ quiescunt nisi puniāt.

Ad primū Ergo dom, q̄ oīa illa ꝓ q̄ ira recipit aliq̄s perfectionē, nō oīno p accīs se hñt se ad irā: t iō nihil prohibet secūdū ea ꝑs ire assignari.

¶ Ad scm dom, q̄ excādescentia quā tullius ponit, magis vī ptinere ad primā ꝑm ire que ꝓficitur ꝑm velocitatē ire q̄s ad furoꝛē: nihil aūt prohibet vt scimus grece q̄ latine furoꝛ ōr. vtrūq; importet: t velocitatē ad irascendum, t firmitatem proposīti ad puniendum. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ gradus illi ire distinguunt ꝑm effectū ire: non autem ꝑm diuersam ꝓfectionem ipsius motus ire, ꝗa ꝓ rōnem hz cōem cū passionib⁹ tractat⁹ est in tractatu de odio t oppositis vt dictum est vbi passiones tractare sunt tā ꝓ passionib⁹ q̄s ꝓ actib⁹ volūtatis sīlib⁹ passionib⁹. De actu aūt neutro q̄ nō dē facile manifestū fit ex hoc. Cū appetit bonum absolute: cōcurrūt due cōdiones in obo. s. bonitas t terminās actū appetit⁹: t nego ordinis ad aliud ꝓp q̄d appetat: fer̄ enim volūtas in bonum absol⁹ repḗtatū: sic q̄ appetit ipm. n: t non appetit ipm ꝓp aliud. Ex hoc aūt viteri⁹ ꝓcedēdo adūcto q̄ bonū ꝓp se nō exponit positiue: sed negatiue: q̄ sicut nihil est a se positiue: sed negatiue. i. nō ꝓpter aliū. Videbis q̄ cū bonū absolute appetitur verus assensus volūtatis est ad bonū vt finē t ꝓp se: t non est actus neuter. Et ꝓ hoc p̄z solo rōnis iā. n: p̄s q̄ est iplicatio t adfecto dicē q̄ bom̄ repḗsentatur absol⁹ t nō ꝓp se nec ꝓp aliud. bom. n. absol⁹ est ꝓp se negatiue: et b mō intellr ꝓp se vt distinguit ꝑ ꝓp aliū sīc intellr quū distinguit ens a se ꝑ ens ab alio: sed aduerte nomē q̄ ip subtilr. bo⁹ substratū; q̄ oīa ꝓp se dicerēt de chimera: q̄ enim est bonū nō ꝓpter aliud est bonū ꝓpter se. ¶ Ad ꝑm dubiū dico q̄ nō video in re aut in authore diffōnē specifica in esse nature actuū q̄ passiones dīr in volūtate positorū: sed oēs ꝓter tristitiā ad supra nominatos septem actus scilz velle, nolle, frui, intendere, eligere, consentire, t vti reduci puto: author siquidem superius in q̄ne tertia arti. 2. ad primum particulares conditiones distinguere passiones partis sensitiue affirmās opposuim⁹ in parte intellectiua insinuās amorē t desiderū in pte sensitiua non intellectiua distingui ꝑm spēm innuit: t si de delectatione in vo⁸ t aliās passionibus idem sensisset nō posuisset fruitionē solā spē distinctā ab aliis actibus vo⁸, ꝑ: sed tractasset de ea in tractatu de delectatione: quū sit eī⁹ species. Ad nām aūt rerū aspiciendo nescio irā in vo⁸ nisi velle vindictā: t amorem nisi velle bonā sibi vel alteri &c. Tristitiā aūt iō excepit: q̄ ꝓia eiusdem generis sunt: t eadē est cōis disciplina: ac ꝑ b cū delectatio in vo⁸ tristitia: expresse tradidit tristitiam contrariam delectationi in voluntate: vt patet superius in questione. 35. t sic si decem t septem supradictis addantur hi duo actus scilicet nolle t tristari erunt in vniuerso actus decem t nouem appetitus distincti specie in esse nature comprehendendo sub fruitione omnem delectationem voluntatis.

Sed Contra est, q̄ phs dicit in. 2. rheto. q̄ ira fit semp ex his que ad seipsum, inimicitia autem z fine his que ad ipsum: si enim putemus talem esse, odimus.

Rñdeo Dcm, q̄ sicut supra dictū est, ita est appetit⁹ no cendi alteri sub rōne iusti vindicatiui: vindicta aūt locū nō hz nisi vbi precessit iniuria, nec iniuria oīs ad vindictā puocat: sed illa sola q̄ ad eā pertinet q̄ appetit vindictā, sicut eā vnūquodq; nāl̄r appetit ppriū bonū, ita etiā nāl̄r repellit ppriū malū: iniuria aūt ab aliquo facta nō ptinet ad aliquē: nisi aliquid fecerit q̄ aliquo mō sit cōtra ipsum: vñ sequit q̄ motiuum ire alicuius semp sit aliquid cōtra ipsum factum.

Ad Primum ergo dcm, q̄ ira nō dr in deo fm passionē antmi: sed fm iudicium iustitie: prout vult vindictam facere de peccato: peccator eā peccando deo nihil nocere effectiue potest: tñ ex parte sua dupl̄r contra deū agit. Primo quidē inquantū eā in suis mādatis contēnit. Scdo inquantū nocumētum aliq̄d infert alicui: vel sibi vel alteri: q̄d deū ptinet: put ille cui nocumentū infertur sub dei puidentia z tutela cōtinet. Ad fm dcm, q̄ irascimur ptra illos qui alijs nocent z vindictam appetimus inquantū illi quib⁹ nocetur aliquo modo ad nos pertinent: vel per aliquam affinitatē: vel per amicitiā, vel saltē per cōiunctionem nāe. Ad tertiū dcm, q̄ id in quo maxime studemus, z reputamus esse bonū nostrū. z ideo cum illud despicitur reputamus nos quoq; despici: et arbitramur nos lesos. Ad quartū dcm, q̄ tūc aliquis tacēs ad irā puocat iniuriantem quādo videtur ex contemptu tacere: quasi paruipendat alterius iram: ipsa autem paruipensio quidam actus est.

Utrū sola paruipensio vel despectio sit motiuum ire. Ar. 2.

1. ar. 3. c. 4. col.

Ad Sic pcedit. Q̄ſ q̄ non sola paruipēsio vel despectio sit motiuū ire. Dicit eā damas. q̄ iniuriā passi vel estimantes pati irascimur: sed hō pōt iniuriā pati etiam absq; despectu vel paruipensione: ergo non sola paruipensio est ire motiuū. Cp. Eiusdē est appetere honorem z contristari de paruipensione: sed bruta aīalia non appetunt honorem. ergo nō contristātur de paruipensione, z tamē in eis puocatur ira propter hoc q̄ vulnerant: vt dicit phs in. 3. eth. ergo non sola paruipēsio videtur eē motiuū ire. Cp. Phs in. 2. rheto. ponit multas alias causas ire: puta oblationez z exultationē in infortunijs, denūciationē malorum: impedimētum consequende propie voluntatis: non ergo sola paruipensio est puocatiuum ire.

Sz contra Est, q̄ phs dicit in. 2. rhet. q̄ ira ē appetitus cum tristitia punitionis propter apparentem paruipensionem non conuenienter factam.

Rñdeo Dcm, q̄ omnes cāe ire reducuntur ad paruipēsionem sunt enim tres species paruipensionis: vt dicitur in. 2. rheto. s. despectus. epireasmus. i. impedimētū voluntatis implende, z cōtumeliatio. z ad hec tria oīa motiua ire reducūtur. Cuius ratio potest accipi duplex. Prima est q̄: ira appetit nocumentuz alterius inquantum habet rationem iusti vindicatiui: z ideo intantum querit vindictam inquantū videtur esse iusta, iusta aūt vindicta non fit nisi de eo q̄d est iniuste factum: z ideo puocatiuum ad irā semper est aliquid sub rōne iniusti. vñ dicit phs in. 2. rheto. q̄ si homines putauerint eos qui leserunt esse iuste passos, nō irascuntur: non enim fit ira ad iustum. Contingit autē tripliciter nocumentum alicui inferri. s. ex ignorantia, ex passione, z ex electione. Tūc eā aliquis maxime iniustū facit, qñ ex electione vel industria, vel ex certa malitia nocumentum infert: vt dr in. 5. ethi. z ideo maxime irascimur cōtra illos quos putamus ex industria nobis nocuisse. Si enim putemus aliquos vel per ignorantiā: vel ex passione nobis intulisse iniuriam: vel non irascimur cōtra eos vel multominus: agere eā aliquid ex ignorantia vel ex passione diminuit rationem iniurie: z est quodammodo puocatiuum misericordie z venie: illi aūt qui ex industria nocumentū inferunt ex contemptu peccare videntur, z ideo cōtra eos maxime irascimur, vnde phs dicit in. 2. rheto. q̄ his qui propter iram aliquid fecerunt aut non irascimur aut minus irascimur: non enim propter paruipensionem videntur egisse. Scda ratio est: quia paruipēsio excellētie hominis opponitur: que eā holes nullo modo putant digna esse paruipendunt: vt dicitur in. 2. rheto. Ex omnibus aūt bonis nostris aliquā excellentiā querimus, z ideo quodcunque nocumentum nobis inferat̄ inquantū excellētie derogat: videt̄ ad paruipensionē pertinere.

Ad primū Ergo dcm, q̄ ex quacunq; alia causa alīqs iniuriā patiat̄ q̄ ex cōtēptu: illa cā minuit rōnem iniurie: sed solus contēptus vel paruipensio rōnem ire auget, z ideo est p se causa irascendi. Ad fm dcm, q̄ licet animal brutum non appetat honorem subratione honoris, appetit tñ naturaliter quandā excellentiā z irascit̄ contra ea que illi excellentie derogant. Ad tertiū dcm, q̄ oēs ille cause ad quandā paruipensionem reducūtur. obliuio eā paruipensionis est euidens signum, ea eā que magna estimamus, magis memorie infigimus. Similiter ex quadā paruipensione est q̄ aliquis nō vereatur cōtristare aliquem, denunciando sibi aliqua tristitia: qui etiā in infortunijs alicuius hilaritatis signa ostendit: videtur parum cura de bono vel malo eius. Similiter etiam qui impedit aliquem a sui propositi assecutione non propter aliquam vtilitatem sibi inde prouenientem: non videtur multum curare de amicitia eius, z ideo omnia talia inquātum sunt signa contemptus sunt puocatiua ire.

Utrum excellentia irascentis sit causa ire. Articu. 3.

Ad Tertiū sic procedit. Q̄ſ q̄ excellētia alicuius nō sit causa q̄ facilius irascatur. Dicit. n. phs in. 2. rhet. q̄ maxime aliqui irascuntur cū tristant: vt infirmi z egētes, z qui nō hñt id qō cōcupiscunt sed omnia ista ad defectum pertinere videntur, ergo magis facit ppriū ad iram defectus quā excellētia. Cp. Phs dicit ibidem q̄ tunc aliqui maxime irascuntur quādo in eis despicitur id de quo pōt esse suspicio q̄ vel non insit eis, vel q̄ sit in eis debiliter: sed cū putant se multū excellere in illis in quibus despiciūtur, nō curāt: sed predicta suspicio ex defectu puenit. ergo defectus est magis causa q̄ aliquis irascatur quā excellentia. Cp. Ea que ad excellentiam pertinent maxime faciunt homines iucundos z bone spei esse: sed philosophus dicit in. 2. rheto. q̄ in ludo, in risu, in festo, in prosperitate: in consummatione operū, in delectatione non turpi z in spe optima homines non irascuntur: ergo excellentia non est causa ire.

Sed Contra est, q̄ philosophus in eodem libro dicit: q̄ homines propter excellentiam indignantur.

Rñdeo Dicendum, q̄ causa ire in eo qui irascitur dupliciter accipi potest. Uno modo fm habitudinem ad motiuum ire: z sic excellentia est causa vt aliquis de facili irascatur: est enim motiuum ire iniusta paruipensio: vt dictum est: constat autem quod quanto aliquis est excellentior: iniustius paruipenditur in hoc in quo excellit: z ideo illi qui sunt in aliqua excellentia, maxime irascuntur si paruipendantur: puta si diues paruipenditur in pecunia: z rhetor in loquendo: z sic de alijs. Alio modo potest considerari causa ire in eo qui irascitur ex parte dispositiōis que in eo relinquitur ex tali motiuo: manifestum est autem quod nihil mouet ad iram nisi nocumentum quod contristat: ea autem que ad defectum pertinent maxime sunt contristantia: quia homines defectibus subiacentes facilius leduntur. Et ista est causa quare homines qui sunt infirmi vel in alijs defectibus facilius irascuntur: quia facilius contristantur. Et per hoc patet respōsio ad primū.

Ad Secundum dcm, q̄ ille qui despicitur in eo in quo manifeste multum excellit, non reputat se aliquam iacturam pati, z ideo non contristatur: z ex hac parte minus irascitur: sed ex alia parte inquantum indignius despicitur: habet maiorem rationem irascendi: nisi forte reputet se non inuideri: vel subsannari propter despectum: sed propter ignorantiaz, vel propter aliud huiusmodi. Ad tertium dicendum, quod omnia illa impediunt iram inquantum impediunt tristitiam: sed ex alia parte nata sunt puocare iram secundum quod faciunt hominem inconuenientius despici.

Utrum defectus alicuius sit causa vt contra eum facilius irascamur. Articu. 4.

Ad Quartū sic proceditur. Uidetur q̄ defectus alicuius non sit causa, vt contra ipsum facilius irascamur. Dicit. n. philosophus in. 2. rheto. q̄ his qui cōfitent̄ z penitent z humiliantur non irascimur: sed magis ad eos mitescimus: vñ z canes nō mordent eos qui resident, sed hoc pertinet ad paruitatē z defectum: ergo paruitas alicuius est cā vt minus irascamur. Cp. Nullus est maior defectus quam mortis: sed ad mortuos desinit ira: ergo defectus alicuius non est causa puocatiua ire cōtra ipsum. Cp. Nullus estimat aliquem paruum: ex hoc quod est sibi amicus: sed ad amicos si nos offenderint, vel si non iuuerint magis offendimur. vnde dicitur in psal. Si inimicus meus maledixisset mihi: sustinuissem vtiq; : ergo defectus alicuius nō est causa vt contra ipsum facilius irascamur.

Sed ꝺ̄ est, ꝙ ph̄s dicit in. 2. rheto. ꝙ diues irascit ꝺ̄ paupe rem si eum despiciat: ⁊ principans contra subditum.

Rn̄deo Dn̄m, ꝙ sicut iam supra dictū est indigna despe ctio est maxime ꝓuocatiua ire: defectus igit̄ vel paruitas eius contra quē irascimur facit ad augmētum ire in quantum auget indignam defectionem. sicut enim quanto aliquis est maior tāto indignius despicitur, ita quāto aliquis est minor tāto indignius despicit. ⁊ ideo nobiles irascunt̄ si despiciantur a rusticis vel sapiētes ab insipientib⁹, vel domini a seruis. Si vo paruitas vel defect⁹ diminuat despectionē indignā talis paruitas non auget, sed diminuit irā. ⁊ hoc modo illi qui penitēt de iurijs factis ⁊ ꝓfitētur se male feciss̄e, ⁊ humiliantur ⁊ veniam petunt, mitigāt iram: ꝑm illud prouer. 15. Responsio mollis frangit irā inquātum. s. tales videntur non despicere: sed magis magni pendere eos quibus se humiliant. Et per hoc patet responsio ad primum.

Ad ic̄m Dn̄m, ꝙ duplex est causa quare ad mortuos cessat ira. Una q̄ non possunt dolere ⁊ sentire: ꝙ maxime querunt irati in his quib⁹ irascuntur. Alio modo q̄ iam videntur ad vltimum malorum peruenisse. vnde etiam ad quoscunq̄ grauiter lesos cessat ira inquantū eorum malū excedit mensurā iuste retributionis. Ad tertiū dn̄, ꝙ etiam despectio que est ab amicis videt̄ esse magis indigna, ⁊ ideo ex simili causa magis irascimur contra eos si despiciant vel nocendo vel non iuuando. sicut ⁊ contra minores.

De effectibus ire. Q̄. 48.

Deinde Considerandum est de effectibus ire. Et circa hoc queruntur quatuor. Primo, vtrum ira causet delectationē. secundo, vtrū maxime causet feruorem in corde. tertio, vtrum maxime impediat rationis vsum, quarto, vtrum causet taciturnitatem.

Utrum ira causet delectationem. Arti. 1.

Ad primū Videtur ꝙ ira non causet delectationem. Tristitia enim delectationem excludit: sed ira est semper cum tristitia: q̄ vt dr̄ in. 7. eth. omnis qui facit aliquid ꝓpter irā facit tristatus. ergo ira non causat delectationem.

C̄. Ph̄s dicit in. 3. eth. ꝙ punitio quietat impetū ire, delectationē pro tristitia faciens ex quo pōt accipi ꝙ delectatio irato puenit ex punitione. punitio aūt excludit irā. ergo aduenīte delectatione ira tollit. nō est ergo effectus delectationi cōiunctus.

C̄. Nullus effectus impedit causam suā, cū sit sue cause conformis: sed delectationes impediunt iram. vt dicitur in secundo rhetorico. ergo delectatio non est effectus ire.

Sed contra Est, ꝙ ph̄s in eodē libro inducit prouerbiū ꝙ ira multo dulcior melle distillante in pectoribus virorum crescit.

Rn̄deo Dn̄m, ꝙ sicut ph̄s dicit in. 7. eth. delectationes maxime sensibiles ⁊ corporales sunt medicine quedam contra tristitiam: ⁊ ideo quāto per delectationem cōtra maiorem tristitiam vel anxietatem remedium prestatur, tanto delectatio magis percipitur: sicut p̄z ꝙ quando aliquis sitit, delectabilior fit ei potus. Manifestum est autem ex predictis ꝙ motus ire insurgit ex aliqua illa iniuria contristante: cui quidem tristitie remedium adhibetur per vindictam. et ideo ad presentiam vindicte delectatio sequitur: ⁊ tāto maior quanto maior fuit tristitia. Si igitur vindicta fuerit presens realiter fit perfecta delectatio que totaliter excludit tristitiaz. ⁊ per hoc quietat motum ire. sed antecꝫ vindicta sit presens realiter fit irascenti presens dupl̄r. Uno modo per spem: quia nullus irascitur nisi sperans vindictam: vt supra dictum est. Alio modo ꝑm continuam cogitationem. vnicuiq̄ enim concupiscenti est delectabile immorari in cogitatione eorum que concupiscit: ꝓpter quod etiam imaginationes somniorum sunt delectabiles: ⁊ ideo cū iratus multum in animo suo cogitet de vindicta, ex hoc delectatur: tamen delectatio non est ꝑfecta que tollat tristitiam. ⁊ per consequens iram.

Ad primū Ergo dn̄m, ꝙ nō de eodē iratus tristatur ⁊ gaudet: ꝙ tristat de illata iniuria, delectatur autē de vindicta cogitata ⁊ sperata. vnde tristitia se hz ad iram sicut principiū: ꝙ delectatio sicut effectus vel terminus.

Ad ꝑm dn̄m, ꝙ obtio illa ꝓcedit de delectatiōe q̄ causat ex reali presentia vindicte: q̄ totaliter tollit irā.

Ad tertiū dn̄z, ꝙ delectationes ꝓcedētes impediūt ne sequat̄ tristitia ⁊ p cōsequēs impediūt irā: ꝙ delectatio de vindicta cōsequit ipsaz.

Utrum ira maxime causet feruorem in corde. Arti. 2.

Ad scōm sic proceditur. Uidetur ꝙ feruor non sit maxime effectus ire. Feruor enim sicut supra dictum est, ptinet ad amorē: sed amor sicut supra dictū est, principiū est ⁊ causa omnium passionum: cum ergo causa sit potior effectu, videtur ꝙ ira nō faciat maxime feruorem.

C̄. Illa que de se excitant feruorem, per temporis assiduitatem magis augentur: sicut amor diuturnitate cōualescit: sed ira per tractum temporis debilitatur. Dicit enim philosophus in. 3. rheto. ꝙ tempus quietat irā. ergo ira non ꝓpte causat feruorem. 3ti. q. 15 ar. 3. c. fi.

C̄. Feruor additus feruori augmentat feruorem: sed maior ira superueniens facit iram mitescere: vt philosophus dicit in. 2. rheto. ergo ira non causat feruorem.

Sed Contra est, ꝙ dam̄. dicit ꝙ ira est feruor eius qui circa cor est sanguinis ex euaporatione feliis fiens.

Rn̄deo Dn̄m, ꝙ sicut dictum est corporalis transmutatio que est in passionib⁹ aīe ꝓportionat̄ motui appetitus. manifestū est aūt ꝙ q̄libet appetit⁹ etiā nālis fortius tendit in id qō est sibi ptrariū si fuerit presens: vnde videm⁹ ꝙ aqua calefacta magis cōgelat̄, q̄si frigido vehemētius in caldū agēte. mot⁹ aūt appetitiu⁹ ire causat̄ ex aliq̄ iniuria illata, sicut ex quodā ꝫlo inacēte. ⁊ ideo appetit⁹ potissime rēdit ad repellendū iniuriā per appetitū vindicte. ⁊ ex hoc sequit magna vehementia ⁊ impetuositas in motu ire. Et q̄ motus ire nō est p modū retractionis cui ꝓportionat̄ frigus, sed magis p modū insectionis cui ꝓportionat̄ calor: ꝫ̄ fit mot⁹ ire cautius⁹ cuiusdā feruoris sanguinis ⁊ spūum circa cor qō est instrumētū passionū aie: ⁊ exinde est ꝙ ꝓpter magnā ꝑturbationē cordis q̄ est in ira maxime apparēt in iratis indicia q̄dā in exteriorib⁹ mēbris. vnde Greg. dicit in. 5. moraliū. Ire sue stimulis accēsum cor palpitat, corpus tremit, lingua se prepedit, facies ignescit, exasperāt̄ oculi ⁊ nequaquā recognoscuntur notiore q̄dz clamore formal sed sensus quid loquat̄ ignorat.

Ad primū ergo dn̄m, ꝙ amor ipse nō ita sentit: nisi cū eum prodit indigētia: vt augu. dicit in. 10. de tri. Et ideo q̄ñ hō patitur detrimētū amate excellētie ꝓpter iniuriā illatam, magis sentit̄ amor: ⁊ ideo feruentius cor mutat̄ ad remouendum impedimētū rei amate: vt sic feruor ipse amoris per iram crescat ⁊ magis sentiat̄. Et tū feruor qui consequit̄ calorē alia rōne pertinet ad amorē 2ad irā. Nam feruor amoris est cū quadā dulcedine ⁊ lenitate: est enim in bonum amatum: ⁊ ideo assimilatur calori aeris ⁊ sanguinis: propter q̄d sanguinei sunt magis amatiui: ⁊ dicitur ꝙ cogit amare iecur in quo fit quedā generatio sanguinis. Feruor autem ire est cū amaritudine ad cōsumendum quia tendit ad punitionem cōtrarij: vnde assimilatur calori ignis ⁊ cholere. ⁊ propter hoc dama. dicit, ꝙ procedit ex vaporatione fellis: ⁊ fellea nominatur. Ad ꝫ dn̄m, ꝙ omne illud cuius causa per tēpus diminuitur necesse est ꝙ tēpore debilitetur. Manifestum est aūt ꝙ memoria tpe diminuitur: q̄ eñ antiqua sunt a memoria de facili excidunt: ira autem causat̄ ex memoria iniurie illate, ⁊ iō cā ire ꝑ tp̄s diminuitur paulatim quousq̄ totalr̄ tollat̄. Maior etiam videt̄ iniuria q̄ñ primo sentit̄ ⁊ paulatim diminuit̄ ei⁹ estimatio: ꝫ ꝙ magis recedit a p̄siti sensu iniurie. Et sil̄r etiā est de amore: si amoris cā remaneat in sola memoria: vñ ph̄s dicit in. 8. eth. ꝙ si diuturna fiat amici absentia videtur amicitie oblitionem facere: sed in p̄sentia amici semp ꝑ tp̄s multiplicat̄ cā amicitie: ⁊ ideo amicitia crescit. Et sil̄r esset de ira si cōtinue multiplicaret̄ cā ipsius. Cū hoc ipsum ꝙ ira cito cōsumit̄ attestatur vehementi furori ipsius: sicut. n. ignis magnus cito extinguitur consumpta materia: ita etiā ira ꝓpter suam vehementiā cito deficit.

Ad tertiū dn̄m, ꝙ ois virtus diuisa in plures partes diminuit̄. ⁊ iō q̄ñ aliq̄s iratus alicui irascit̄ postmodū alteri, ex hoc ipso diminuitur ira ad primū ⁊ precipue si ad ꝑm fuerit maior ira: nam iniuria que excitauit irā ad primū videbitur cōparatione secūde iniurie que estimatur maior esse parua vel nulla.

Utrum ira maxime impediat rationis vsum. Arti. 3.

Ad Tertium sic proceditur. Uidet̄ ꝙ ira non impediat rōnē. Illud enim qō est cū rōne nō vr̄ esse rōnis impedimentū: sed ira est cū rōne: vt dicitur in 7. eth. ergo ira nō impedit rōnē. 1. art. 4. cor. Et 22æ. qō. 41. ā. 2. ad. 3. et qō. 157. ā. 4. cor. Et mal. q. 12. ā. 1.

C̄. Quāto magis impeditur rō, tāto diminuit̄ manifestatio: sed philosophus dicit in. 7. eth. ꝙ iracundus nō est insidiator: sed manifestus: ergo ira nō vr̄ impedire vsuz rōnis sicut concupiscētia q̄ est insidiosa: vt ibidem dicitur.

C̄. Judicium rationis cuidentius fit ex adiunctione contrarij: quia contraria iuxta se posita ma-

¶ Super quest. 49. Articulum. 1.

Ulterius corpore agit. q. 49. discutienda esset natura habitus predicamenti et post predicamenti: quia alterius negotij: ideo vel ad particularem questionis vel ad sum mera. spectabit: propositio enim presentis est habitum discutere de quo est sermo: cuius diffinitio ex quinto meta. affertur in littera. s. q est dispositio qua bene vel male disponitur dispositum sui ipsum vel ad alterum: quam diffinitionem mandabis memorie z figes in ea aciem intelligentie. quoniam circa ea videbis tot habitus conditiones q natura illius illucescet vt parebit.

¶ In responsione ad tertium in eodem incipe exclude dicta diffinitione colligere: ex co namq q habitus est dispositio et dispositio est ordo habentis partes z. consequens est q habitus sit ordo habentis partes: quo autem audis ordinem nos intelligas respectum ordinis sed eius radicem: est enim qualitas habens talem ordinem dispositionis quippe nomen a positione ordinata partium derivatum videtur: et propterea a partibus quantitatis quibus primo conuenit positio non solum ad partes spirituales: sed ad habentem partes transumptum est: vnde non videtur q est ordo partium: sed habetis partes: z quamuis non sit opus omnes dispositionis modos salvare in habitu: sicut nec omnes animalis species in homine: vt addiscus tamen in litera simplicij dicit oes saluantur in habitu. p quato ois habitus vel est habentis partes corporales: sicut pulchritudo sanitas macies z huiusmodi vel partes id est partialia requisita aut in potentia: vt contingit in habentibus scientiam vel virtutem imperfectam: aut in actu vt contingit in habentibus perfectos: illi enim in potentia habent ea que requiruntur ad scientiam aut prudentiam: isti vero iam possident.

gis elucescunt: sed ex hoc etiã crescit ira: dicit enim phs in. 2. rhetor. q magis honores irascũtur si ꝓpria preexistũt: sicut honorati si vehementur: z sic de alijs. ergo ex eo dẽ ira crescit, z in iudicium rationis adiuuatur: non ergo ira impedit iudicium rationis.

Sed ꝯ est. q Greg. dicit in. 5. moraliũ q ira intelligentie lucem subtrahit cum mentem permouendo confundit.

Rñdeo dicẽdũ q mens vel rõ ẽquis nõ vtat organo corporali i suo proprio actu: tñ qr indiget ad sui actũ quibusdã viribus sensitiuis: quoruz actus impediunt corpe prturbato: necesse est q prturbationes corporales etiã iudiciũ rõnis impediãt: sicut pz in ebrietate z somno. Dictũ est añt q ira maxime facit perturbationẽ corporalez circa cor: ita vt etiã vsq; ad exteriora mẽbra deriuetur: vnde ira inter ceteras passiones manifestus impedit iudiciũ rationis: ꝑm illud psal. Conturbatus est in ira oculus meus.

Ad primũ ergo dicendũ q a ratiõe est principium ire quantũ ad motũ appetitiuum: qui est formalis in ira: sed perfectum iudiciũ rationis passio ire preoccupat: quasi non perfecte rationẽ audiẽs ꝓpter commotionem caloris velociter impellẽtis que est materialis in ira: z quãtũ ad hoc impedit iudiciũ rationis. ¶ Ad ꝑm dicendũ q iracũdus dicit eẽ manifestus, nõ qr manifestũ sit sibi quid facere debeat: sed qr manifeste operat nõ querẽs aliquã occultationẽ: q ꝓtim contingit ꝓpter impedimẽtũ rõnis q̃ nõ potest discernere quid sit occultãdũ: z q̃d manifestandũ: nec etiã excogitare occultãdi vias: partim vero est ex ampliatiõe cordis q̃ ptinet ad magnanimitatẽ q̃s facit ira: vñ z de magnanimo phs dicit in. 4. eth. q est manifestus oditor z amator: z manifeste dicit z operatur. cõcupiscẽtia añt dicit esse latens z insidiosa: qr vt plurimum delectabilia que concupiscuntur, hñt turpitudinẽ quandam z mollitiẽ in quib⁹ hõ vult latere: in his añt que sunt virilitatis z excellentis cuiusmodi sunt vindicte querit homo manifestus esse. ¶ Ad tertium dicendũ q sicut dictum est: motus ire a rõne incipit: z ideo ꝑm idẽ oppositio cõtrarij ad cõtrariũ adiuuat iudiciũ rationis, z auget trã: cũ enim aliqs hz honorem vel diuitias, z postea incurrit alicuius detrimentũ: illud detrimẽtũ apparet maius: tũ pp vicinitatẽ ꝓpij: tũ qr erat inopinatũ. z ideo causat maiorẽ tristitiã: sicut ẽt magna bona ex inopinato veniẽtia causant maiorẽ delectationẽ: z ꝑm augmentum tristitie precedentis consequenter augetur z ira.

¶ Utrũ ira maxie causet taciturnitatẽ. ã. 4.

Ad quartũ sic ꝓceditur. Uidet q ira non causet taciturnitatẽ. Taciturnitas enim locutioni opponitur: sed per cremẽtuz ire vsq; ad locutionem pueniẽt: vt pz p gradus ire quos dñs assignat matt. 5. dicẽs. Qui irascit fratri suo: et qui dixerit fratri suo racha, z qui dixerit fratri suo: fatue. ergo ira non causat taciturnitatẽ. ¶ ꝑ. Ex hoc q custodia rõnis deficit, contingit q homo ꝓrũpat ad verba inordinata vnde dicitur puer. 25. Sicut vbs patens z absq; murorum ambitu, ita vir qui nõ potest cohibere in loquendo spiritum suum: sed ira maxime impedit iudicium rationis: vt dictũ est: ergo facit maxime ꝓfluere in verba inordinata: non ergo causat taciturnitatẽ. ¶ ꝑ. Matth. 12. dr Ex abundantia cordis os loquitur: sed per iram cor maxime perturbatur: vt dictũ est. ergo maxime causat locutionem: nõ ergo causat taciturnitatẽ.

Sed Contra est. q Greg. dicit in. 5. moralium q ira per silentium clausa intra mentem vehementius estuat.

Rñdeo dicendũ q ira sicut iam dictũ est, z cuz ratione est z impedit rationẽ: z ex vtraq; parte potest taciturnitatem causare. Ex parte quidẽ rationis: quando iudiciũ rõnis intantum viget q etsi non cohibeat affectũ ab inordinato appetitu vindicte: cohibet tamen linguam ab inordinata locutione: vnde Greg. in. 5. moraliũ dicit. Aliquando ira perturbato animo quasi ex iudicio silentiũ inducit. Ex parte vero impedimẽti rationis, quia sicut dictũ est perturbatio ire vsq; ad exteriora mẽbra perducit: z maxime ad illa mẽbra in quibus expressius relucet vestigiũ cordis: sicut in oculis z in facie z in lingua: vnde sicut dictũ est, lingua se prepedit facies ignescit, exasperant oculi. Potest ergo esse tãta prturbatio ire q omnino impediat lingua ab vsu loquẽdi: z tñc sequit taciturnitas.

Ad primũ ergo dicendũ, q augmẽtũ ire: qñq; est vsq; ad impediendã rationẽ a cohibitione lingue. qñq; añt vltra ꝓcedit vsq; ad impediendũ motũ lingue, z aliorũ mẽbroꝝ exteriorũ. ¶ Et q hoc etiã ꝑ solutio ad ꝑm. ¶ Ad tertiũ dicendũ, q prturbatio cordis qñq; pot superabiliter dare vsq; ad hoc q p inordinatũ motũ cordis impediat motꝰ exteriorũ mẽbroꝝ: z tunc causat taciturnitas z immobilitas exteriorũ membroꝝ: z qñq; etiam mors. Si añt nõ fuerit tãta perturbatio: tñc ex superabundantia perturbationis cordis sequitur otis loquutio.

¶ De habitibus in gñali quo ad substantiã eorum. Qõ. 49.

Post Actus z passiones considerãdũ est de principijs humanorũ actuũ. ¶ Et primo de principijs intrinsecis. Secundo, de principijs extrinsecis. Principium autem intrinsecum est potentia z habitus sed quia de potentijs in prima parte dictũ est: nunc restat de habitibus considerandum. ¶ Et primo quidem in generali. Scdo vero de virtutibus z vitijs: z hmõi alijs habitibus q̃ sunt hũanorũ actuum principia. ¶ Circa ipsos autẽ habitus in gñali quatuor considerãda sunt. ¶ Primo quidem de ipsa 1. dist. 2. ad. 3. suba habituũ. ¶ Scdo, de subo eorũ. ¶ Tertio de causa generationis augmenti z corruptionis ipsorum. ¶ Quarto, de distinctione ipsorum. ¶ Circa primum queruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum habitus sit qualitas. ¶ Secundo, vtrum sit determinata species qualitatis. ¶ Tertio, vtrum habitus importet ordinem ad actum. ¶ Quarto, de necessitate habitus.

¶ Utrum habitus sit qualitas. Artic. 1.

Ad primũ sic ꝓceditur. Uidet q habitus nõ sit qualitas. Dicit enim Aug. in lib. 83. qõnum, q hoc nomen habitus dictũ est ab hoc verbo habere: sed habere non solum pertinet ad qualitatem: sed ad alia genera: dicimur enim habere quantitatẽ z pecuniã z alia huiusmodi: ergo habitus nõ est qualitas. ¶ ꝑ. Habitus ponitur vnum predicamentum: vt patet in libro predicamentorum: sed vnum predicamentum non continetur sub alio: ergo habitus non est qualitas. ¶ ꝑ. Omnis habitus est dispositio: vt dicitur in predicamentis: sed dispositio est ordo habentis partes vt dicitur in. 5. metaphy. hoc autem pertinet ad predicamentum situs: ergo habitus non est qualitas.

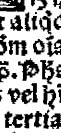
Sed Contra est, q philosophus dicit in predicamentis, quod habitus est qualitas de difficili mobilis.

Rñdeo dicendũ, q hoc nomẽ habitus ab habendo est sumptum: a quo quidẽ nomen habitus dupliciter derivatur. Uno quidem modo ꝑm q̃dõ vel quecũq; alia res dicitur aliquid habere: alio modo ꝑm q aliqua res aliquo modo habet se in seipsa: vel ad aliquid aliud. ¶ Circa primum considerandum est q habere secundum q dicitur respectu cuiuscũque quod habetur commune est ad diuersa genera: vnde pbs inter post predicamenta habere ponit: q. s. diuersa rerũ gña cõsequuntur: sicut z sunt opposita: z prius z posterius alia hmõi: sed inter ea que habentur talis videtur esse distinctio: q quedã sunt in quibus nihil est medium inter habens z id quod habetur, sicut inter subiectum z qualitatem vel quantitatẽ nihil est mediũ: quedã eẽ sunt in quibus est aliquod mediũ inter vtrũq;: sed sola relatio: sicut dicitur aliqs habere socium vel amicũ: quedã vero sunt inter q̃ est aliqd mediũ: nõ quidem actio vel passio, sed aliqd p modũ actionis vel passionis: prout scilz vnus est ornãs vel regẽs z aliud ornatũ aut rectũ: vnde pbs dicit in. 5. met. q habitus dr tanq; actio quedã hñtis z habiti sicut est in illis q̃ circa nos habemus: z ideo in his constituitur vnum speciale genus rerũ, qd dr predicamẽtũ habitus: de quo

dicit

ōt phs in.5.metaphy.q̄ inter hītem indumētū z indumētum qō hr̄ est habit⁹ medi⁹. Sī aūt sumat hr̄e, put res aliq̄ ōz q̄dā mō se hr̄e in seipsa, vel ad aliq̄d aliud, cū iste mod⁹ se hītdi sit fm aliquā q̄litatē. H mō hit⁹ q̄dā q̄litas est. de q̄ phs in.5.metaphy. ōt q̄ hit⁹ ōz dispositio fm q̄s bñ vel male disponit dispositū, z aut fz se aut ad aliud: vt sanitas hit⁹ q̄dā est. z sic loquimur nūc de habitu: vnde dicēdum est q̄ habitus est qualitas.

Ad Primū ergo dīm, q̄ obiectio illa ꝓcedit de habere cōter sumpto: sic.n. est cōe ad multa gña: vt dictū ē. ¶ Ad 2.dōm, q̄ rō illa procedit de hitu fm q̄ intelligit aliq̄d mediū inter hītis z id qō hr̄: sic.n. est quoddā p̄dicamētū: vt dictū est. ¶ Ad.3.dōm, q̄ dispō q̄dē semp importat ordinē alicui⁹ hītis partes: fz hoc cōtingit tripl̄r: vt statim ibidē phs subdit. s. aut fm locū: aut fm potētiā: aut fm spēm. in quo vt simplici⁹ ōt in cōmēto predicamētoꝝ: ꝓpriehēdit oēs dispōnes. corpales quidē in eo q̄ dicit fm locū: z hoc pertinet ad p̄dicamentū situs q̄ est ordo partiū in loco: q̄ aūt dicit fm potētiā includit illas dispōnes que sunt in preparatione z idoneitate nōdū perfecte sicut scientia z virtus inchoata: q̄ aūt ōt fm speciē includit p̄fectas dispōnes que dīr habitus: sicut scia z virtus complete. ¶ Utrum habitus sit determinata species qualitatis. Arti.2.

Dcōm sic ꝓcedit. Ur q̄ hit⁹ nō sit determinata spēs q̄litatis: q: vt dictū est, hītus fm q̄ est q̄litas dr̄ dispō fm quā bñ aut male disponit dispositū: fz hoc ꝓtingit scōm q̄libet q̄litatē: nā z scōm figurā ꝓtingit aliq̄d bñ vel male esse dispositū: z sīr scōm calorē z frigꝰ z scōm oīa hmōi. ergo habit⁹ nō est determinata spēs q̄litatis. ¶ p̄. phs in p̄dicamētis caliditatē et frigiditatē ōt esse dispōnes vel hītus: sicut egritudinē z sanitatē: sed calor z frigus sunt in tertia spē qualitatis. ergo habitus vel dispō nō distinguunt ab alīs spēbus qualitatis. ¶ p̄. Difficile mobile nō est dr̄ia ptinēs ad gen⁹ qualitatis: fz magis pertinet ad motū vel passionē: nullū aūt genus determinat ad spēm p differētiā alteri⁹ gñis: sed opz differētias p se aduenire gñi, vt philosoph⁹ dicit in.7.metaphy. Ergo cum habitus dicatur esse qualitas difficile mobilis: videt q̄ nō sit determinata spēs qualitatis.

Sed Contra est quod philosophus dicit in predicamentis q̄ vna species qualitatis est habit⁹ z dispositio.

Rñdeo Dicendum, q̄ phs in p̄dicamentis ponit inter quatuor spēs qualitatis primā dispōnē z habitū quarū quidē specierū differētias sic assignat simplicius in cōmēto predicamentoꝝ dicēs q̄ qualitatū quedā sunt nāles que scōm nām insunt z semp. quedā aūt sunt aduentitie q̄ ab extrinseco efficiunt: z pūt amitti. z he quidē que sunt aduentitie sunt habit⁹ z dispōnes scōm facile z difficile amissibile differētes. nāliū aūt q̄litatū q̄dā sunt fm id q̄ aliq̄d est in po⁹: z sic est scda spēs q̄litatis: q̄dā ꝛo fz q̄ aliq̄d ē in actu, z H vl in pfundū: vel scōm supficiē: si in pfundū q̄dē sic est tertia spēs qualitatis: scōm ꝛo superficiem est quarta spēs q̄litatis sicut figura z forma q̄ est figura aīati. Sz ista distinctio specierū q̄litatis incōueniēs vr. sunt.n. multe figure z qualitates passibiles nō nāles: fz aduētitie: z multe dispōnes nō aduentitie, sed nāles: sicut sanitas z pulchritudo z hmōi z ꝓpter hoc nō cōuenit ordini spērū. semp enīz qō nālius est prius est. Et ideo aīr accipiēda est distinctio dispositionū z habituū ab alīs qualitatib⁹ ꝓprie em̄ qualitas importat quēdā modū substātie: modꝰ aūt est vt dicit aug. sup Gen. ad lram quē mēsura p̄figit: vñ importat quādā determinationē scōm aliquā mēsurā. et ideo sicut id scōm qō determinat potētia māe scōm esse substātiale dr̄ qualitas q̄ est dr̄ia substantie: ita id scōm qō determinat potētia subiecti fm esse accītale dr̄ q̄litas accītalis: q̄ est etiā q̄dā differētia: vt pz p phm in.v.metaph. Modꝰ aūt siue determinatio subiecti scōm esse accītale pōt accipi vel in ordine ad ipsam nām subiecti: vel scōm actionē z passionē q̄ consequunt principia nāe. q̄ sunt mēsura z forma. vel fm q̄titatē. Si aūt accipiat modꝰ vel determinatio subiecti scōm q̄titatē: sic est q̄rta spēs q̄litatis. Et qr q̄titas scōm sui rōnē est sine motu z sine rōne boni z mali: iō ad q̄rtā spēm q̄litatis nō ptinet q̄ aliq̄d sit bñ vel male, cito vl tarde trāsiēs. Modꝰ aūt siue determiatio subiecti fm actionē z passionē attēdit i.2. vel.3. spē q̄litatis. z iō in vtraq; ꝓsiderat q̄ aliq̄d facile vel difficile fiat vel q̄ sit cito trāsiēs aut diuturnū. nō autē cōsiderat in his aliq̄d ptinēs ad rōnē boni vel mali: qr mot⁹ z passiones nō hñt rōnē finis bonī aūt z malī ōz per respectū ad finē: fz motus z determinatio subiecti in ordine ad nām rei ptinet ad primam spēm qualitatis q̄ est habit⁹ et dispō. Dicit.n. phs in.7.phy. loquēs de habitib⁹ aīe z corporis: q̄ sunt dispōnes q̄dā perfecti ad optimū: dico aūt ꝑfecti, qō est dispositum fm nām. Et qr ipsa forma et nā rei est finis: z cuius cā fit aliq̄d: vt ōz in.2.phyſi. iō in prima specie cōsideratur z bonū z malū: z ertā facile z difficile mobile fm q̄ aliqua nā est finis gñationis z motus: vñ in.5.metaphy. phs diffinit habitum, q̄ est dispositio fm quam aliquis disponit bene vel male: z in.2.ethico. dicit q̄ habitus sunt fm quos ad passiones nos habemus bene vel male. Cū enim est modus conuenies nature rei: tūc hz rōnem boni: qñ aūt nō cōuenit: tunc habet rationem mali: z quia natura est id quod primum consideratur in re: ideo habitus ponitur prima species qualitatis.

Ad Primū ergo dicendū, q̄ dispō ordinē quēdā importat vt dictū est: vnde nō dicitur aliq̄s disponi per qualitatē nisi in ordine ad aliquid. z si addatur bene vel male: quod pertinet ad rationē habitus: oportet q̄ attēdatur ordo ad naturam que est finis: vnde fm figurā vel fm calorē vel frigus nō dicitur aliquis disponi bene vel male: nisi fm ordinē ad naturā rei fz q̄ est conueniēs vel nō conueniens: vnde z ipse figure z passibiles qualitates fm q̄ considerantur vt cōuenientes vel non conuenientes nature rei pertinent ad habitus vel dispositiones: naz figura prout cōuenit nature rei: z color pertinent ad pulchritudinē: calor autē z frigus fm q̄ cōueniunt nature rei pertinēt ad sanitatem: z hoc modo caliditas z frigiditas ponuntur a philosopho in prima specie qualitatis. ¶ Unde patet solutio ad scōm: licet a quibusdā aliter soluatur: vt simplicius dicit in cōmento predicamentoꝝ. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ ista differentia difficile mobile non diuersificat habitum ab alīs speciebus qualitatis, sed a dispositione: dispositio autē dupliciter accipit. Uno modo fz q̄ est genus habitus: nam in.v.metaphy. dispositio ponitur in diffinitione habitus. Alio modo fm q̄ est aliquid contra habitum diuisum: z potest intelligi dispositio proprie dicta cōdiuidi contra habitū dupliciter. Uno modo sicut perfectū z imperfectū in eadem specie: vt. s. dispositio dicatur retinēs nomē cōmune qñ imperfecte inest: ita q̄ de facili amittitur: habitus autem quādo perfecte inest: vt nō de facili amittatur: z sic dispositio fit habitus sicut pure fit vir. ¶ Alio modo pūt distingui sicut diuerse species vnius generis subalterni: vt dicantur dispositiōes ille qualitates prime speciei: quibus conuenit scōm propriam rationem vt de facili amittant: qr hñt causas trāsmutabiles: vt egritudo z sanitas. habit⁹ vero dicūtur ille qualitates q̄ fm suā rōnem habent q̄ nō de facili transmutētur: quia habent causas immobiles: sicut scientie z virtutes: z scōm hoc dispositio nō sit habitus: z hoc videtur magis cōsonū intentioni Arist. vnde ad huius distinctionis probationē inducit communem loquendi consuetudinem fm quam qualitates que fm rationem suam sunt facile mobiles: si ex aliquo accidenti difficile mobiles reddātur: habitus dicunt. z ecōuerso est de qualitatibus que fm suā rationē sunt difficile mobiles: nā si aliquis imperfecte habeat sciētiā: vt de facili possit ipsam amittere: magis dr̄ disponi ad sciētiā q̄s habere sciētiā habere. Ex quo patet quod nomen habitus diuturnitatem quandā importat: non autem nomē dispositionis. nec impedit quin fm hoc facile z difficile mobile sint specifice differētie: propter

¶ Super Art. 2.

In articulo secūdo eiusdem questionis aduerte quod illa verba in corpore: mod⁹ autem sine determinatio subiecti secundum esse accidentale potest accipi vel in ordine ad naturam etc. si sumatur vniuersaliter absolute insolubilis apparet questio quomodo sit sufficiens hec distinctio quum quantitas ipsa determinet subiectum secundum esse accidentale: nec minus habet rationem modificantis z determinantis q̄ secunda species qualitatis: si vero non sumantur vniuersaliter quidē sed limitare sub antedictis verbis scilicet quod qualitas importat quendam modum substantie z quādam determinationem secundū aliquam mēsuram, cessant obiecta: quoniam sermo nō est nisi de quadam determinatione accidentali: que communem nomen accidentalis differētie qualitatem scilicet sibi vsurpauit.

¶ In responsione ad primum in eodem articulo habes quanmodo operetur q̄ bene vel male in diffinitione habitus positum.

¶ Super Artic. 3.

Ad art. 3. eiusdem. qō. 49. in corpe. ⁊ in rōne ad ꝑm dubiū occurrit ex Scoto in primo dis. 17. q. 2. vbi ait ꝙ sustinere ꝙ habitus nulla habeat rōne principij actiua rōnis: nō est necesse tribuere hoc habitui nec est rationabile auferre a potentia cōplerā cālitatē actiuā respectu actus, vt adiuuetur habitu ad agēdū: qm̄ omnia que attribuunt habitui salutant sine hac cantate. sed hoc ꝓbat

Scotus non nisi ꝓbabiliter sustineat: nō tamen ita vt oppositum ꝙ nec ꝓbabiliter sustineri potest.

¶ Et qm̄ durandus in 3. sent. dis. 23. q. 1. simpliciter ꝙ habitus nō facit aliquid ad subam aut modū actꝰ: ꝫ rationes primo afferende sunt deinde veritas declaranda.

1. art. 4. rand. 4. ⁊ demum sanct. 1. q. 50. ar. 1. ad 3m.

Ad primū videt ꝙ habitus nō importet ordinem ad actum. Unumquodq; enim agit ꝑm ꝙ est actu sed ꝓbs dicit in. 3. de aīa, ꝙ cū aliquis sit sciens ꝑm habitū, est etiam tunc in potētia, aliter tū ꝙ ante addidicisset. ergo habitus non importat habitudinē principij ad actū. ¶ Ꝓ. Illud qō ponit in diffinitione alicuius per se conuenit illi: sed esse principiū actionis ponit in diffinitione potentie, vt patet in. 5. metaphy. ergo esse principium actus ꝑ se cōuenit potentie: qō aūt est ꝑ se, est principium in vnoquoq; gne, si ergo etiā habitꝰ sit principiū actus sequit ꝙ sit posterior ꝙ potentia. ⁊ sic nō erit prima spēs qualitatis habitus vel dispositio. ¶ Ꝓ. Sanctus art. 3. eiusdem. qō. 49. in corpe. ⁊ in rōne ad ꝑm dubiū occurrit ex Scoto in primo dis. 17. q. 2. vbi ait ꝙ sustinere ꝙ habitus nulla habeat rōne principij actiua rōnis: nō est necesse tribuere hoc habitui nec est rationabile auferre a potentia cōplerā cālitatē actiuā respectu actus, vt adiuuetur habitu ad agēdū: qm̄ omnia que attribuunt habitui salutant sine hac cantate. sed hoc ꝓbatur

Scotus non nisi ꝓbabiliter sustineat: nō tamen ita vt oppositum ꝙ nec ꝓbabiliter sustineri potest.

¶ Et qm̄ durandus in 3. sent. dis. 23. q. 1. simpliciter ꝙ habitus nō facit aliquid ad subam aut modū actꝰ: ꝫ rationes primo afferende sunt deinde veritas declaranda.

1. art. 4. rand. 4. ⁊ demum sanct. 1. q. 50. ar. 1. ad 3m.

Ad primū videt ꝙ habitus nō importet ordinem ad actum. Unumquodq; enim agit ꝑm ꝙ est actu sed ꝓbs dicit in. 3. de aīa, ꝙ cū aliquis sit sciens ꝑm habitū, est etiam tunc in potētia, aliter tū ꝙ ante addidicisset. ergo habitus non importat habitudinē principij ad actū. ¶ Ꝓ. Illud qō ponit in diffinitione alicuius per se conuenit illi: sed esse principiū actionis ponit in diffinitione potentie, vt patet in. 5. metaphy. ergo esse principium actus ꝑ se cōuenit potentie: qō aūt est ꝑ se, est principium in vnoquoq; gne, si ergo etiā habitꝰ sit principiū actus sequit ꝙ sit posterior ꝙ potentia. ⁊ sic nō erit prima spēs qualitatis habitus vel dispositio. ¶ Ꝓ. Sanctus

tas qnqs est habitus, ⁊ sic macies ⁊ pulchritudo: ꝫ ista nō dār ꝑ ordinē ad actū. nō ergo est de rōne habit⁹, qꝫ sit principiū actus.

Sed Cōtra est, ꝙ aug. dicit in li. de bono cōiugali: ꝙ habitus est ꝙ aliqd agit cū opus est: ⁊ cōmētator dicit in. 3. de aīma: ꝙ hitus ē quo quis agit cū voluerit.

Rndeo Dōm, ꝙ hīe ordinē ad actuz pōt ꝓpetere habitus: ⁊ ꝑm rōnem habitꝰ: ⁊ scōm rōnē subi in quo est habitus. scōm quidē rōnē hitus cōuenit oi hitui aliquo mō hīe ordinē ad actū. est em̄ de rōne habitꝰ vt importet hitudinē quādā in ordine ad nām rei. scōm ꝙ cōuenit vel nō conuenit. Sz nā rei ꝙ est finis gnatiōis, vlteriꝰ ēt ordinat ad aliū finem: ꝙ vel est opatio vel aliqd operatū ad qō quis puenit per operationē. vñ hitus nō solum importat ordinem ad ipsam nām rei: sed etiam ꝑīr ad opationē in ꝙtū est finis nāe: vel pducens ad finē. vnde ⁊ in. 5. metaphy. dr in diffinitione habitꝰ: ꝙ est dispō scōm quā bñ vel male disponitur dispositū: aut scōm se. i. scōm, suā nām: habitū: vt determinata illo agat quod p se ipsam plene agere no poterat. Ex his autem ptz ꝙ opz habitui actuitatem tribuere: ⁊ ꝙ non ꝑīt ea que de habitu aliquo dicunt saluari absq; actuitate vt ptz de arte. hoc de scō. Ad oba autem in oppositum a durādo ordinate rndendo dr ꝙ potētia ⁊ habitus cōcurrūt ad effectiue causandum actū nō sicut cause ꝙsales vniuoce: vt trahētes nauem. neq; sicut remissum ⁊ intensum: vt maius ⁊ minꝰ lumē in eodē medio. neq; sicut superius ⁊ inferius: vt sol ⁊ hō generant hominē: sed sicut imperfectū differt a seipso pfecto. potētia enim alē operatiua nō est ita determinata ad efficiendū opationē talis spēi ꝙ egeat habitu determinate ipam: qm̄ ipa absq; habitu cū oīo ad actū ꝑueniēte habitū sufficit: sed determinatio quam ante habitū hz est ita remota a imperfecta vt egeat habitu ad hoc ꝙ ꝓpinqua et perfecta sit ad opandū pfecte in tali spē: hz nāq; se potentia ad hitū respectu opationis sicut hō in ꝑn⁹ adolescētie ad hominē perfectū respectu gnationis: que ad modā cm̄ adolescēs pōt quidē gnare sed imperfecte: cū aūt perfectus vir fuerit gnare pōt pfecte. ita potētia sine habitu pōt producere opationē in tali spē. i. imperfectas: pfecta aūt ꝑ habitū fit in specie pfectas pōt elicere. nec queras inter hic ꝓportionalē similitudinē in oibus: sed sat est ꝓposito dictū est: ꝙ nō opz ꝓpa potentia sufficere magis ⁊ minꝰ: nec est idē dicere operationē perfectā ⁊ imperfectā in eadē spē: ⁊ dicere remissam: sicut nō est idem dicere hō pfectus ⁊ imperfectus in eadē spē ⁊ remissus ⁊ intensus. Et ex hoc patet ꝛnsio ad ꝑm: ꝓpō em̄ illa: ꝙcūqs ꝑn⁹ exigunt ad opationem pfectā in aliq spē rēquirūt ad ꝙlibet illi⁹ speciei: dato ꝙ sit ꝛa de his principijs: ꝙ cōcurrūt vt diuersa principia: vt ꝑs ⁊ mr rē fili: ⁊ sol ⁊ hō respectu hois ⁊ hmōi: nō tñ est ꝛa de his principijs ꝙ cōcurrūt vt vnū pfectum principium: ita ꝙ ambo simul non differūt ab vno nisi sicut imperfectū a pfecto. et sīl⁹ oīno esset si adolescens fieret pfectus vir ꝙ aliqd distinctū superadditum ⁊ cū hoc ꝙ opationū differentiū solū ꝑm magis ⁊ minꝰ pfectū ⁊ exigēs specie principis nō opz magis differre: dupl⁹ pōt rnderi. primo cōcedendo ꝙ potētia ⁊ hīz ablolute distinguant spē: vt patet ex ꝓdictis: vt ih̄ sunt principia talis actꝰ nō dīnt nisi ꝑm magis ⁊ minꝰ pfectū in eadem spē: qz sunt eiusdem spēi cum actu ⁊ ꝙnter inter se: sicut em̄ pfectū vltimū vt sic reducitur ad gnis obi puta colorabilis ita eadē vt videt albū reducit ad spēm albi: vt potētie proportionent actibus iuxta doctrinā. 12. metaph. 2. pōt dici ꝙ illa ꝓpō nō ꝛz in principijs quoꝛū vnū subalternat reliquo: qm̄ principijs sic sel, abēntibus stat ad actū perfectū vtrūq; rēdri: ⁊ ad imfectū alterū tm̄: quia talis non sunt duo dispata principia fz subsequēs est pfectio ꝑmi. sic aūt se hēre constat potētis ⁊ habitū: qm̄ hitꝰ subalternat ꝙdāmō potꝰ dū potētia ad multarū spērū actꝰ se extendēs per habitū determinat vt sit in tali spē pfecti opis pfectū principiū. Ad oba ꝛo ꝙ hitus nō sit ꝑn⁹ actꝰ ꝙ ad determinationē in esse nature facile dr ꝓmo ꝙ ē ibi sophisma ꝑīe: cū em̄ determinās effectū ꝑm cē nature nō opz ꝙ respiciat singularitatē vt ꝓpriū effectum: sed sat est ꝙcūqs illud in esse nature sit aliqd. vñ hitꝰ ꝙ pfectionē in opōe est in cē nāe determinat opationē ad eē pfectū: ꝛ b sufficit. Aliud est em̄ efficī ab a. ⁊ aliud esse ꝓpriū effectū a. vñ sicut hō gnat hominē: ⁊ hic hō hunc hominē: ita hitus facit opationē pfectā: ⁊ hic habitus hanc opōnē pfectā. Ad obta ꝛo ꝙ hitus nō sit per se principiū esse moralis in actu: qz illud est relatiuū ꝛ dr. primo negādo illud esse in actu elicito esse relatiuū: cuius relatiuū sit in actu imperato: quoniam quemadmodū inter habitus morales est ꝗetas ꝑm esse absolutum: vt inter fortitudinem ⁊ timiditatē: liberalitatē ⁊ auaritiā ⁊c. ita inter elicitos actus: que est enim maior ratio: fecūdo dicitur ꝙ opōe cēt in e

mus scipiendo ⁊ exequendo per nos vel alios. nec minus hoc nos ꝑ se intendere ⁊ causare experimur, ꝙ medic⁹ intendat ⁊ faciat sanitatē, testes sunt ducēs exercitus: rectores ⁊ alioꝝ ac artifices. Et siqs negaret sensum pp rōnem aut autoritatē: puta qz ad relōnē nō est mot⁹ ⁊c. nō solū ineruditꝰ, sz ineruditꝰ esset. 3° dr qz hīt⁹ cāt subam act⁹ ꝓfecti quā consequit esse relatiuā: ⁊ sic pōt ꝑ se cāre esse relatiuū. ⁊ cū dr qz subā act⁹ pōt cāri ab hīū: rndet qz in hoc vsq; isti errare fundamento. Sīl determinatio vnꝰ tm inueniret. fallunt, nisi b. po² alie operatiua non egent hītu determinante ad pductū actū. ꝙ ex se est sufficiēter determinata ad pducēdū actū perfectū eiusdē spēi. determinatione siqdē egere cēm aliquā actiuā ad agēdū multiplr cōtingit: sz ad ꝓpositū sufficit 2ᵐ. primo vt contra hoc ad spēm talē: sicut actio solis determinatur ad pducendū hominē p hominē: ⁊ bouez p bouem ⁊ sic potentia non eget hītu: qz ante hītū pōt in actū illius spēi. Alio° vt vis sua ad talē spēm perficiat: vt iaz nō solū possit in actū illi⁹ spēi sed actu ꝓfecti in illa spē. ꝓpriū principiū sit. ⁊ hoc mō potentia eget habitu determinante ipsam. ⁊ vt cauillationes excludas dubitantiū an potentia sine habitu possit ex toto conatu actuz ꝓfectū: memento ꝙ de actionib⁹ rerū naturaliū ⁊ cae ꝓncipijs ꝓpriis est sermo: ac ꝙ hoc attēditur hic ꝙd vt in pluribꝰ sit ꝑm nālē cursum: neq; enim si adolescēs vn⁹ ꝓfectū gnationis opus ꝙ agere ret: ꝓpea falsa redditur illa vīs. Adolescēs nō pōt iperfectum gnionis opus: qm̄ physica est: ⁊ hīrudo nō facit ver. Wōm est ergo ꝙ hīt⁹ determinat potentiaz ad hoc vt ipsa hītu ꝓfecta sit ꝓprium ꝓncipiū ꝓfecti opis in q̄ sua consummat pfectio: qm̄ hītus est quo q̄s opat cū vult ⁊ non cū hz: ⁊ ꝓpea est ꝙ q̄s opat. 3. ei⁹ ptātē quā tū vult nō ḡrū pōt: vt ptz in artifīcib⁹: nō non mireris si actus potentie hītuate nō sunt ēp pfectiones actibus potētie non hītuate. ⁊ sic ptz ꝙ hītus est cā actiua per se subē ⁊ modi act⁹ triplicis. s. perfectionis, determinationis in esse nāe, ⁊ determinatiōis in cē morali quāuis facilitatem exprē operāndi tm̄ prebere videat: ⁊ si act⁹ hītuato reddit⁹ sit facilis ex redūdantia facilitatis operandi hoc ꝓuenit. hec de tertio.

¶ In rīsione ad ꝓmū in. 3. articu. aduerte ꝙ sīla authoris est ꝙ nō solum subiectuz habitus est in potentia ad opationē: sed act⁹ ipse

Vtri. q. 20. ar. 2 cōtra. Et ri. qō. 1. ar. 1. cor. 2. ad. ꝓ. 2. 15. 2. q. 2. ā. 2. cor.

sunt primo ⁊ principaliter important ordinem ad actum: quia vt dictum est, habitus primo ⁊ per se importat habitudinem ad naturaz rei. Si igitur natura rei, in qua est habitus cōsistat in ipso ordine ad actum, sequitur quod habitus principaliter importet ordinem ad actum: manifestum est autem quod natura ⁊ ratio potentie est vt sit principium actus: vnde omnis habitus qui est alicuius potentie vt subiecti, principaliter importat ordinem ad actum.

Ad Primum ergo dicendum, quod habitus est actus quidam inquantum est qualitas: ⁊ secundum hoc potest esse principium operationis: sed est in potentia per respectum ad operationem. vnde habitus dicitur actus primus: ⁊ operatio actus secundus: vt patet in. 2. de anima.

¶ Ad secundum dicendum, quod non est de ratione habitus, quod respiciat potentiam: sed quod respiciat naturam, ⁊ quia natura precedit actionem quam respicit potentia, ideo prior species qualitatis ponitur habitus quam potentia.

¶ Ad tertium dicendum, quod sanitas dicitur habitus vel habitualis dispositio in ordine ad naturam: sicut dictum est. inquantum tamen natura est principium actus. ex consequenti importat ordinem ad actum: vnde philosophus dicit in. x. de hīstorijs animalium, quod homo dicitur esse sanus vel membrum aliquod quando potest facere operationem sani. Et est simile in alijs.

¶ Vtrum sit necessarium esse habitum.

Articulus. 4.

AD Quartum sic proceditur. Videtur quod non sit necessarium esse habitum. habitus enim sunt quibus aliquid disponitur bene vel male ad aliquid: sicut dictum est: sed per suam formam aliquid bene vel male disponitur: nam secundum formam aliquid est bonum sicut et ens. ergo nulla necessitas est habituum.

¶ Preterea. Si habitus importat ordinem ad actum: sed potentia importat principium actus sufficienter: nam ⁊ potentie naturales absq; habitibus sunt principia actuum. Ergo non fuit necessarium habitus esse.

¶ Preterea. Sicut potentia se habet ad bonum ⁊ ad malum, ita ⁊ habitus. ⁊ sicut potentia non semper agit, ita nec habitus: existentibus igitur potentijs superfluum fuit habitum esse.

Sed contra Est, quod habitus sunt perfectiones q̄dam: vt dicitur in. 7. physic. sed perfectio est maxime necessaria rei cum habeat rationem finis. ergo necessarium fuit habitus esse.

Respondeo Dicendum, quod sicut supra dictum est: habitus importat dispositionem quandam in ordine ad naturam rei, ⁊ operationem vel finem eius, secundum quem bene vel male aliquid ad hoc disponitur. Ad hoc autem quod aliquid indigeat disponi ad alterum tria requiruntur. Primo quidez vt id quod disponitur sit alterum ab eo ad quod disponitur: et sic se habeat ad ipsum vt potentia ad actum. vnde si aliquid sit cuius natura non sit composita ex potentia ⁊ actu: ⁊ cuius substantia sit sua operatio: ⁊ ipsum sit propter seipsum: ibi habitus vel dispositio locum non habet: sicut patet in deo.

¶ Secundo requiritur quod id quod est in potentia ad alterum possit pluribus modis determinari ⁊ ad diuersa. vnde si aliquid sit in potentia ad alterum: ita tamen quod non sit in potentia nisi ad ipsum. ibi dispositio ⁊ habitus locum non habet: quia tale subiectum ex sua natura habet debitam habitudinem ad talem actum: vnde si corpus celeste sit compositum ex materia ⁊ forma cum illa non sit in potentia ad aliam formam: vt in primo dictum est: non habet locum dispositio vel habitus ad formam, aut etiam ad operationem: quia natura celestis corporis non est in potentia nisi ad vnum motum determinatum. ¶ Tertio requiritur quod plura concurrant ad disponendum subiectum ad vnum eorum ad que est in potentia, que diuersis modis commensurari possunt, vt sic disponatur bene vel male ad formam et ad operationem: vnde qualitates simplices elementorum que secundum vnum modum determinatum naturis elementorum conueniunt, non dicimus dispositiones vel habitus: sed simplices qualitates. dicimus autem dispositiones vel habitus sanitatez pulchritudinem, et alia huiusmodi que important quandam commensurationem pluriuz que diuersis modis commensurari possunt. Propter quod philosophus dicit in quinto metaphys. quod habitus est dispositio: et dispositio est ordo habentis partes: vel secundum locum: vel secundum potentiam: vel secundum speciem: vt supra dictum est. Quia igitur multa sunt entium ad quorum naturas et operationes necesse est plura concurrere, que diuersis modis commensurari possunt. ideo necesse est habitus esse.

Ad Primum ergo dicendum, quod per formam perficitur natura rei: sed oportet quod in ordine ad ipsam formam disponatur subiectum aliqua dispositione. ipsa tamen forma ordinatur vlterius ad operationem: que est vel finis vel via in finem. et si quidem habeat forma determinare vnam tantum operationem determinatam, nulla alia dispositio requiritur ad operationem preter ipsam formam: si autem sit talis forma que possit diuersimode operari, sicut est anima: oportet quod disponatur ad suas operationes per aliquos habitus.

¶ Ad secundum dicendum, quod potentia quandoque se habet ad multa: et ideo oportet quod aliquo alio determinetur. Si vero sit aliqua potentia que non se habet ad multa: non indiget habitu determinante: vt dictum est. ⁊ propter hoc vires naturales non agunt operationes suas mediantibus aliquibus habitibus: quia secundum seipsas sunt determinate ad vnum.

¶ Ad tertium dicendum, quod non idem habitus se habet ad bonum ⁊ malum sicut infra patebit. eadem autem potentia se habet ad bonum ⁊ malum. ⁊ ideo necessarij sunt habitus vt potentie determinentur ad bonum.

¶ Super Arti. 4.

In titulo. 4. art. dubiū occurrit quare q̄ō an est precedit ceteras questiones doctrine ordine: an hoc tm̄ tria questiuit ante ꝙ ḡrat nunc an habitum esse sit necesse. ¶ Ad hoc dr, ꝙ prius oportet scire quiditatē in se quam vt causam esse rei: constat enim ex secundo posteri. medium ad questionem an est esse quid: propter quod author primo predicatas quiditatiua habitus in primis tribꝰ articulis quesiuit: ⁊ nūc. 4. de ratione seu causa essendi eius inquirit.

¶ In corpore eiusdem 4. artic. aduerte duo. primū est ꝙ differentias inter. 2. 2. 3. conditionem requisitam ad habendum habitum constituit in hoc ꝙ prima conditione competente virtuti. s. potentiam ⁊ actuz. 2ª cōditio ex parte actus pluralitate tam actuū quā modorum eorundem. 3ª aute ex parte potentie pluralitatem disponentium ꝙ modorum ipsorum ponit. Secundum est ꝙ ex ipsa diffinitione habitus author hec requisita habet ex ratione nanq; dispositionis habet distinctionē inter potētiam ⁊ actum: diuersitatemq; actuū ⁊ rursus pluralitatem disponentiuz: disponit enim omne qđ disponitur ad actū aliquem nec opus est disponi qđ vnius tantuz actus est capax: ⁊ dispositio habentis est partes. i. partialia: ex ratione autem varietatis secundum bene vel male diuersitas haberur modorum.

¶ Circa requisita ad habitū: dubium in eodem occurrit articulo: quoniā aut cōditiōes enumerate i littera sufficiūt ad necessitatem habitꝰ aut nō: si sufficiūt ergo in mitis vel salē in vegetabilibus ponendus est habitus cōtra doctrinā sequentis q̄stionis: ⁊ tenet sequela: qz in his est diffinctio potētie ⁊ actus ⁊ plura pcurrūt diuersimode cōmēsurabilia ad disponendū ⁊c. si nō sufficiūt: ꝙ litera male probauit necessitatē habitꝰ post enumeratas conditiones subiungens: qre igitur multa sunt entium ad q̄rū nās ⁊ operōes necesse est plura pcurrere que diuersis modis cōmēsurari pñt. iō necesse est habitus esse.

¶ Ad hoc dr ꝙ vt ex ōne sequenti colligit habitus sumit dupliciter nomō ꝓprie ⁊ sic nō vt extra animā rōnale inueniri. Aliomodo cōmuniter ꝙ habitus dispōne siue ad naturā siue ad opus iplā

ribus cōsistentē vtin ꝑs inalano: vt patet de perfectis ad pfecta a cōtrarijs ad ppria doctrinam tradit: habitū hic cōsistere sumpti dicturus ꝓ habitū vel dispōnem nulla mentio fit de difficili mobilitate q̄ est altera cōdō habit⁹ ppie dicti: et q̄ nō inueniri habitū cōtrarium inueniri in aliis a quibus negabitur habitus proprie sumptus.

¶ Super questio. 50. Articu. 1.

Ex articu. 1. 2. et 3. q̄onis. 50. circa subm habitus adnectēdū ē q̄ habit⁹ finis est habituatio et habituari assuescere quoddam est: ideo vbi nō inuenitur consuetudo aut aliquid maius ibi non inuenit ppie habit⁹. pp q̄ ostēdit duob⁹ principijs. f. nā et voluntate vbi ē pure nā nihil est hui⁹ ppie si enim infinities iacta ꝑiciat subm nō habituabit ad motum subm: vt dicit. 2. ethico. vbi adhuc est ipsa voluntas ibi ē ꝑfecte habit⁹ vñ et de rōne habitus vt voluntarij vt in art. 3. ait⁹ dicit et in tertio de aia querens dicit. q̄ habitus est quo ds opat cū vult: in intermedijs autem ḡto aliquo magis participat aliq̄d rōnis tanto magis ꝓpriat habitū. et hic ponit ꝓ q̄ habitus ad opationes sunt ꝓncipales in aia id ē in ipsis virtutibus aie et scḋarijs in organis corporis: q̄m ille quidem ꝓncipaliter. hec autez scḋario rōnalem motū rapidius. pp q̄ habituati ad delectationes veneris vel cibi potus, locutionis, iudi, blasfemie et sillū volentes abstinere q̄si non pñt. corpore ita assueto ad talē appetus sequelā. ponit 2⁹ q̄ in mēbris corporis q̄ pte vegetatiua absolute nulli⁹ sit habitus: in cibez sñi pio. quamuis et q̄o obedientia sint rōnis impio habito sūt scḋarie: sicut et assuefactiones vt in gñe. et corporis arti. dicitur: et patet in musicis et aliis artificib⁹: q̄o aūt obedient supius in q̄o. de imperio dictū est. ponit 3⁹ q̄ in aialib⁹ bruttis pio ḡto aliq̄d participant obedientie capacia sunt habituū. prosequit quarto q̄ quadruplex sit habitus ad nām et ad opationem: et hic differat a primo in hoc q̄ iste est in voluntate ille non vt in articulo primo in responsione ad primum ita insinuat: q̄ habit⁹ ad operationez ꝓprius scḋm tempus et secūdū ꝑfectionez vocatus sit habitus sic cū q̄dā latitudine inuenit ens in mixtis et pulchritudine. et q̄ autor imitatores nām paulatim ab imperfectis ad pfecta a cōtrarijs ad ppria doctrinam tradit: habitū hic cōsistere postmodū ideo cōcedit q̄ ille cōditiones sufficiunt ad primam spēm q̄litatis. sic cū sumit hic habitus: et ideo q̄ nō inueniri habitū cōtrarium inueniri in aliis a quibus negabitur habitus proprie sumptus.

¶ De subiecto habituum. Questio. 50.

DEinde Considerandū est de subto habituū. ¶ Et circa hoc q̄runt⁹ sex. Primo vtrum in corpore sit aliqs habitus. Scḋo vtrū aia sit subm habitus ꝓm suam essentiā vel ꝓm suam potētiam. tertio vtrū in potentijs sensitiue partis possit esse aliquis habitus. quarto vtrū in ipso intellectu sit aliqs habitus. quinto vtrū in voluntate sit aliquis habitus. sexto vtrū in substantijs separatis.

¶ Utrum in corpore sit aliqs habit⁹. Art. 1.

APrimus videt⁹ q̄ in corpore non sit aliquis habit⁹. Ut. n. cōmētator dicit in 3. de aia, habitus est quo q̄s agit cū voluerit: sz actiones corporales nō subiacēt voluntati cū sint nāles. ergo in corpe nō pōt esse aliqs habitus. ¶ p̄. Oēs dispositiones corporales sunt facile mobiles: sz habit⁹ est q̄litas difficile mobilis. ergo nulla dispō corpalis pōt esse habit⁹. ¶ p̄. Oēs dispones corporales subiacēt alterationi: sz alteratio nō est nisi in tertia specie qualitatis q̄ diuidit contra habitum, ergo nullus habitus est in corpore.

Sed Cōtra est, q̄ philosophus i p̄dicamentis sanitatē corporis vel infirmitatē insantibilem habituz nominari dicit.

Rndeo Dicendū, q̄ sicut. s. dictū est habitus est quedā dispositio alicuius subiecti exītis in potentia, vel ad formam vel ad opationē: ꝓm ergo q̄ habit⁹ importat dispositionez ad opationē nullus hitus est principaliter in corpe sicut in subto: ois enim opatio corporis aut est a nāli qualitate corpis aut est ab aia mouente corpus. Quantū igit ad illas opatiōes q̄ sunt a nā nō disponit corpus per aliquē hitū: q⁹ virtutes nāles sunt determinate ad vnū: dictum est aūt q̄ habitualis dispositio requirit vbi subm est in potētia ad multa opationes. q̄ sunt ab aia p corpus principaliter quidē sunt ipsius aie, scḋario vo ipsius corpis. hit⁹ aūt ꝓportionant opōnib⁹ vñ ex silib⁹ actib⁹ similes hitus cāt: vt dī in. 2. ethi. z tō dispōnes ad tales opatiōes principaliter sunt in anima: in corpe vero pñt esse scḋario inquātū s. corp⁹ disponit z habilitat ad prompte deseruiendū opationib⁹ aie. Si vero loquamur de dispōne subti ad formā. sic habitualis dispositio pōt esse in corpe, nō cōpat ad aiam sicut subm ad formā: z h̄ mō sanitas z pulchritudo z hmōi hituales dispones dīr. nō tñ pfecte hñt rōnē hituū: q⁹ cōe cozū ex sua nā de facili trāsmutabiles sunt. Alexander vo posuit nullo mō hitū vel dispōnē prime spēi esse in corpe vt simplicius refert in cōmēto p̄dicamētoz: sed dicebat primā spēm q̄litatis pertinere tm ad aiam. z q̄ō arist. inducit in p̄dicamētis de sanitate z egritudine: nō inducit q̄si pertineat ad primā spēm qualitatis: sed ꝓ modū exempli. vt si sensus, q̄ sicut egritudo z sanitas pñt esse facile vel difficile mobiles: ita ēt q̄litates prime spēi q̄ dīr hitus z dispō. Sz hoc ptz esse ꝑ intentionē arist, tū q⁹ eodē mō loquēdi vtit exēplificando de sanitate, z egritudine: z de virtute z de scientia tū q⁹ in. 7. physi. ponit expresse inter habitus pulchritudinem z sanitatem.

Ad Primū ergo dōm, q̄ obio illa ꝓcedit de hitu ꝓm q̄ est dispō ad opōnē, z de actib⁹ corpis q̄ sunta nā nō aūt de his q̄ sunt ab aia: quoꝝ principiū est voluntas. ¶ Ad ꝫm dōm, q̄ dispones corpales nō sunt simplr difficile mobiles pp mutabilitatē corpalitū cārū: pūt tñ esse difficile mobiles p cōpōnē ad tale subm q̄. f. tali subo durāte amouerī nō pūt: vel q⁹ sunt difficile mobiles p cōpationē ad alias dispōnes. sed q̄litates aie sunt simplr difficile mobiles pp immobilitatē subi: z tō nō ot q̄ sanitas difficile mobilis simplr sit hitus, sz q̄ est vt hit⁹: sicut in greco hr̄: q̄litates aūt dīr simplr hitus. ¶ Ad tertium dōm, q̄ dispones corpales q̄ sunt in ꝓma spē q̄litatis, vt q̄dā posuerūt, differūt a q̄litatib⁹ tertie spēi in h̄: q̄ q̄litates tertie spēi sunt vt i fieri z vt i motu. vñ dīr passiōes vel passibiles q̄litates: q̄si aūt iā quenerint ad pfectū q̄ si ad spēm tūc iā sunt in ꝓia spē q̄litatis. Sed h̄ improbat simplici⁹ i cōmēto p̄dicamētoz: q⁹ ꝓm h̄ calefactio eēt in tertia spē q̄litatis, calor aūt i prima. Arist. aūt ponit calorem i tertia. vñ porphyri⁹ dicit sicut simplici⁹ ibidē refert q̄ passio vl passibilis q̄litas z dispō z hitus differūt i corpib⁹ ꝓm ītēsionē z remissionē: q̄n. n. aliq̄d recipit caliditatē ꝓm calefieri tm, nō aūt vt calefacere possit, tūc est passio si sit cito trāsiēs, vl passibilis q̄litas si sit manēs. q̄ aūt iā ad h̄ pducit, q̄ ꝑ ēt alterꝫ calefacere tūc ē dispō: si aūt vlteri⁹ itm ꝑ hm̄ef q̄ sit difficile mobilis, tūc erit hitus. vt sic dispō sit q̄dā intēsio seu pfectio passiōis vel passibilis q̄litatis: habitus aūt dispōnis. Sed h̄ improbat simplicius: q⁹ talis intēsio z remissio nō importāt diuersitatez ex parte ipsius fōme: sed ex diuersa ꝓticipatione ipsius subi: z ita nō diuersificarentur p h̄ spēs qualitatis. Et tō alr dōm est q̄ sicut. s. dictum est, cōmēsuratio ipsaꝫ qualitatū passibiliū ꝓm cōuenientiā ad naturaz h̄t rōnem dispositionis: z tō facta alteratiōe circa ipsas qualitates passibiles (que sunt ca⁹m, frigidū, humidū, z siccum) sit ex cōsequenti alteratio ꝓm egritudinē z sanitatē: primo aūt z per se nō est alteratio ꝓm huiusmodi habitus z dispositiones.

¶ Utrum anima sit subiectum habitus secundum suam essentiam vel suam potentiam. Articu. 2.

DScōm videt⁹ q̄ habitus sint in aia magis ꝓm essentiā q̄s ꝓm potētiā. Dispositiones. n. z habitus dīr in ordine ad nām: vt dictuz est: sed nā magis attendit⁹ ꝓm essentiā anime q̄s ꝓm potētias: q⁹ anima ꝓm suā essentiā est natura corporis talis, z forma eius. Ergo habit⁹ sunt in anima ꝓm eius essentiā z nō ꝓm potentiā. ¶ p̄. Accidētis nō est accūs: habit⁹ autē est quoddā accūs: sed potentie anime sunt de gñe accidētium: vt in primo dictū est. Ergo habitus nō est in anima ratiōe sue potētie. ¶ p̄. Subm est prius eo q̄ō est in subto: sed habit⁹ cū ptineat ad primā speciē qualitatis est prior quā potentia, que ptinet ad secundā speciem: ergo habitus non est in potentia anime sicut in subiecto.

Sed Contra, quod philosophus in primo ethic. ponit diuersos habitus in diuersis partibus anime.

Rndeo Dōm, q̄ sicut. s. dictū est: habitus importat dispōnē quādā in ordine ad nām vel ad opōnez. Si ergo accipiaꝫ h̄it⁹ ꝓm q̄ō hz ordinē ad nām, sic nō pōt esse in aia, si tñ de nā hūana loquamur: q⁹ ipsa aia ē forma cōpletiua hūane nāe: vñ ꝓm hoc magis pōt esse aliqs habitus vel dispō in corpe p ordinem ad aiam: q̄s in aia p ordinē ad corpus. Sed si loquamur de aliqua superiori natura, cui⁹ homo pōt esse ꝓticeps (ꝓm illud. 2. Pet. 1. Ut simus cōsortes nature diuine) sic nihil phibet in aia ꝓm suā essentiā esse aliquē habitū. f. gratiam: vt infra dicet. Si vero accipiaꝫ habitus in ordine ad operationē, sic maxime habit⁹ inueniunt in anima. inquantū anima nō determinat ad vnā operationē, sed se habet ad multas: quod requiritur ad habitum: vt supra dictum est. Et quia anima est ꝓncipium operationum per suas potentias: ideo secūdum hoc habitus sunt in anima secūdum suas potentias.

Ad Primū ergo dōm, q̄ entia aie ptinet ad nām humanā, nō sicut subm disponendū ad aliq̄d aliud: sed sicut forma z nā ad quā aliqs disponit. ¶ Ad ꝫm dōm, q̄ accidēs per se nō pōt esse subm accidētis: sed q⁹ etiam in ipsis accidētibus est ordo quidā, ꝫm ꝓm q̄ ē sub vno accīte intelligit esse subm alterius. z sic ō: vnū accidens esse subm alterius: z superficies coloris. z hoc modo pōt potētia esse subm habitus. ¶ Ad tertium dōm, q̄ habit⁹ ꝓmittit potētie ꝓm q̄ importat dispositionē ad nām: potentia aūt semper importat ordinē ad opationem q̄ est posterior: cū natura sit opationis ꝓncipiū. sed habitus cuius potentia est subm, non importat ordinē ad nām. sed ad opationē: vñ est posterior potētia. Uel pōt dici q̄ habitus

habit:ad hmõi enim habitum habitus a mur pg quod habitus coꝛ- ..f.23. porales ad naturam ..3.1. ve sanitas pulchitu- ..roff. do ꝙ hmõi: aut nega- ..gõ.2. ti sint habitus vt di- ..me.4. cinꝛ de alex. aut posi- ..veri. ti sint imperfecte ha- ..1.3.1. bitus. i. dispões ha- ..bitualeꝛ: vt in ifa dici tur in fñiõe 3d. 2m: et in arti.5. Cũ his tñ me motꝛissonis ad .2. in ar.3. q̃nis precedẽtis q. folon est de ratione habitus in cõi respice re operationem sed na turam. Alexã. opinio- nem reprehensione di gnam putat: eo ꝙ habi tus naturam in supꝛe mo modo habit⁹ con- templatiꝛ inferioꝛis oꝛdinis habitus ab ha bitus genere subtraꝛit. ꝛ dicito ꝙ ꝛs primo habit⁹ sint qualitates bñ vel male disponen tes animaꝛ: scõario tñ etiam disponentes sic coꝛp⁹ hius nomẽ ob- tinuerũt ꝛ ad eas non esse motum: vt dicit. 7. phy. et potes inspice- re in coꝛpibus nostris manifeste habitus seu dispositiones habitua les intuendo quantaꝛ vim in eis habeat con suetudo quo ad ea q̃ non subsunt rationis imperio: cõsuetos enim aliẽi minutioni fꝛi- goꝛi medicine ꝛ simi libus manifeste pati coꝛporaliter sine appe- titu videmus si contra consuetudinem faciãt aut patiantuꝛ: consue- tudini enim hec tri buuntur: quin etiaꝛ in pure vegetabilib⁹ ap- paret plantas assue- tas irrigationi areſce- re illa deficiente: sikes aũt nõ cõsuetas perfe- uerare tanꝛ habitus scõario dictus ibi par ticipetur: oppositum enim accidere deberet si cõsuetudo nõ obsta- ret ꝙuis hoc alterate nature ex cõtinua irriꝛ- gatione tribui possit.

¶ Super Arti.3.

In arti.3. in cal- ce responsionis ad 3m aduerte: quod licet habitus dispones nãm concedatur abso lute in coꝛpe tanꝛ in ppio ꝛ pncipali subi- recto: vt in.1.ar. dictuꝛ est: habitus tñ dispo- nens primo ad opera tionem pncipaliter in viribus anime impe- rantibus seu mouen- tibus ꝛ scõario in coꝛ- pore ponitur vt ibidẽ dictum ꝛ probatũ est: ꝙ habitus operatio- nibus proportionan- tuꝛ: eiusdem enim est habitus cuius est ope- ratio et ex similibus actibus similes habi- tus generantuꝛ: ope- rationes autem ꝛ actus sunt circa singularia. Vnde ad habitum pertinet ꝙ sit in potentia ꝙ ad actum ꝙ est in agente. Actus enim activus est actus existens in agente vel in patiente inquantum est a agente per virtutem agentis. Actus autem passivus est actus existens in patiente inquantum patiens est in actu per actionem agentis. Et sic patet quod actus activus et passivus differunt secundum diversas habitudines ad agens et patiens. Sed actus qui est operatio immanens, scilicet intelligere et velle, non est actus existens in agente inquantum est in actu per actionem alterius, sed per actionem ipsius. Et ideo actus hujusmodi non habet rationem actus activi vel passivi, sed tantum actus simpliciter. Et quia omnis actus est ens in actu, ideo actus hujusmodi habet rationem entis in actu simpliciter. Et quia omnis ens in actu est ens per participationem, ideo actus hujusmodi habet rationem entis per participationem. Et quia omnis ens per participationem est ens per essentiam, ideo actus hujusmodi habet rationem entis per essentiam. Et quia omnis ens per essentiam est ens per se, ideo actus hujusmodi habet rationem entis per se. Et quia omnis ens per se

¶ Super Art. 5.

In artico. 5. eiusdem questionis quinq; gessimus aduertere q; ex responsione ad primū & tertium colligitur diuersa ratione cessare habitus in intellectu & in voluntate respectu naturalium. nam in intellectu est necessitas quoniam nisi determinetur aliqua spē intelligibili nihil intelligere potest. in voluntate vero est necessitas ad bene esse: quoniam nullum est bonū infra naturale obiectum voluntatis quod voluntas non possit velle: nisi non ita p̄cise absq; qualibet addita: & hoc insinuauit ly dicens ad ꝺ q; sequat p̄prior operatio: de necessitate aūt supernaturalis habitus iferi dicēt. habes quoq; hic expresse in rōne ad 2m q; quilibet appetitus est mouens & motus in genere cāe efficientis: vt patet in ly Fa.

¶ Super Art. 6.

In artico. 6. eiusdem questionis scito 1o quod auerrois in 12. metaphi. cont. 25. cōcordat cū negantibus habitus & quecūq; adducta a substantia separata. & apud ipsos nō incōsenit intelligentias contentas esse cognitione illa inferiorū saltē quā p̄m propriaz essentiam sortiantur. Minus aūtez thomas amplior cognitione intelligentias donauit in prima parte: & preter illā p̄ essentiam apposuit inditam p̄ spēs q̄s hic habitus vocat. Scito ꝺ scito q; sicut essentie et potentie angelice sunt alterius rationis a nobis ita & habitus: & proptera non q̄ras in eorum habitibus oēs illas condōnes que de nr̄is sunt enumerate i cōne precedente: sed sicut nature sunt magis vniuersalia & habitus nec opz q; p̄a in eis sit dispōibilis per plura diuersimode communicabilia nisi ratione pluriū specierum quo ad intellectum quāuis quo ad voluntatē multiformitas inueniatur p̄m bonum & malum: et concurrentes actus ad bene vel male velle: vt in responsione ad tertium dicitur saluātur ibi partes idest partialia. Scito tertio notanter q; angelis participare ab exteriori vt in responsione ad secūdum dicitur contingit duplr. primo quasi ad euentiis qualitates ab extra suscipiendo: & ꝺ

Ad primū ergo dm, q; q̄dā dixerunt: vt simplicius refert in cōmēto p̄dicamēt. toy. q; quis operatio hominis est quodāmodo cōtinuata: vt phs dicit in. 1. de de aia: nō nullus habit⁹ aie tm, sed cōtinuati. & p̄ hoc sequit̄ q; nullus habit⁹ sit i intellectu cū intellect⁹ sit separatus: vt tō p̄dicta p̄cedebat. sed ista rō nō cogit: habit⁹ em nō ē dispō obi ad potētiā: sed magis dispō pō ad obm. vñ hitus opz q; sit in ipsa potētia, q̄ est p̄m actus: nō aūt in eo q; ꝓparat ad potētiā sicut obz. Ꝑm aūt intelligere nō ꝺr cōe esse aie & corpori nisi rōne p̄hātasmatis: vt ꝺr in. 1. de aia pz aūt q; p̄hātasma cōparat ad itellectū pot sibilē vt obm: vt ꝺr in. 3. de aia. vñ relinquit q; hitus intellectiuus sit principal⁹ ex pte ipsi⁹ intellectus: nō aūt ex pte p̄hātasmatis q̄ est cōe aie & corpi. Et tiō dm est, q; itellect⁹ possibilis est subm hitus: illi em cōpetit esse subm hitus q̄ est in potētia ad multa: & hoc marie cōpetit intellectui pōli: vñ intellectus pōlis est subm hitus intellectualiū.

¶ Ad scām dm, q; sicut pō ad esse sensibile cōuenit māe corporali ita pō ad eē intelligibile cōuenit intellectui pōli. vñ nihil p̄hibet in itellcu pōli eē hitū: qui est medi⁹ inter puram potentiam & actuz perfectū.

¶ Ad tertiū dicendū, q; q; vires apprehēsiue interius preparant intellectui pōli propriū obiectū: tō ex bona dispōne harū virtū ad quam cooperat bona dispō corporis, reddit homo habilis ad intelligēdū. & sic habitus intellectiuus secūdario potest esse in istis viribus: principaliter autem in intellectu possibili.

¶ Utrū in voluntate sit aliqs habit⁹. Ar. 5.

Quintū videtur q; in voluntate nō sit aliqs hitus. hitus em qui in intellcu est sunt spēs intelligibiles q̄b⁹ intelligit actus: sed volūtas nō opat p aliqs spēs, ergo volūtas nō est subiectū alicuius hitus.

¶ p̄. In intellcu agente nō ponit aliqs hitus sicut i intellectu possibili, q; est potentia actiua: sz volūtas est maxime potētia actiua: q; mouet oēs potētias ad suos actus vt. s. dictū est. ergo in ipsa nō est aliqs habitus.

¶ p̄. In potentijs naturalibus nō est aliqs hitus: quia ex sua natura sunt ad aliquid determinate: sed volūtas ex sua natura ordinat̄ ad hoc q; intēdat in bonū ordinatū rōne. ergo i volūtate nō est aliqs hit⁹.

Sed Cōtra est, q; iustitia est hit⁹ q̄dā: sz iustitia ē in volūtate: est. n. iustitia hit⁹ q̄dā p̄m quē aliq volūt & operant iusta: vt ꝺr i. 5. eth. ergo volūtas ē sbz alicui⁹ hit⁹.

Rñdeo Dm, q; pos pō: que diuersimode pōt ordiari ad agēdū, indiget habitu quo bñ dispōat ad suū actū: voluntas aūt cū sit pō rōnalis, diuersimode pōt ad agēdū ordinari: & ideo oportet in voluntate aliquem habitū ponere quo bene disponat ad suū actū. Ex ipsa etiā rōne hit⁹ appz q; habet quēdā principalē ordinem ad voluntatem: prout habitus est quo quis vtitur cum voluerit: vt supra dictum est.

Ad primū ergo dz, q; sicut in intellectu est aliq spēs q̄ ē sufficiens obti, ita opz in volūtate & in q̄libet vi appetitiua eē aliqd q̄ inclinet in suū obm: cum nihil aliud sit actus appetitiue virtutis quā inclinatio q̄dā: vt supra dictū est. Ad ea ḡ ad q̄ sufficienter iclinat p nāz ipsi⁹ pō, nō idiget aliq habitate inclināte: sz q; necessariū ē ad finē humane vite q; vis appetitiua inclinet ad aliqd determinatū, ad qd nō inclinat ex nā pō (q̄ se hz ad multa & diuersa) ideo nēce est q; i voluntate & in alijs viribus appetitiuis sint quedam qualitates inclinantes, que dñr habitus. ¶ Ad 2m dicendum, q; intellect⁹ agens est agens tantum & nullo modo patiens: sed voluntas & quelibet vis appetitiua est mouens & motum: vt dicitur in. 3. de aia. & ideo non est similis ratio de vtroq;: nā esse susceptiuū habitus conuenit ei qō est quodāmodo in potentia.

¶ Ad tertium dicēdū, q; voluntas ex ipsa natura potentie inclinatur in bonū rōnis: sed q; hoc bonū multiplr diuersificat, necessariū est vt ad aliquod determinatum bonū rōnis volūtas per aliquem habitū inclinetur, ad hoc q; sequatur prompta operatio.

¶ Utrum in angelis sit aliquis habitus. Artico. 6.

Ad Sextū videt q; in angelis nō sint habitus. Dicit em maximus commētator dio. in. 7. ca. de ce. hierarchia. Non conuenit arbitrari virtutes intellectuales. i. spirituales more accidentium quemadmodum & in nobis sunt, in diuinis intellectibus scilz angelis esse: vt aliud in alio sit sicut in subiecto: accidens em omne illinc repulsum est. sed oēs habitus est accidēs. ergo in angelis nō sunt habitus. 1. Sent. 1. col.

¶ p̄. Sicut dio. dicit in. 4. c. de ce. hierar. Sancte celestiū essentiarum dispositiones sup oēa alia dei bonitatē participāt: sed semper qō est per se est prius & potius eo qō est p aliud: ergo angelorū essentie per seipsas perficiunt̄ ad conformitatem dei: nō ergo per aliquos habitus: & hec videt esse ratio maximi qui ibidem subdit. Si em hoc esset: non vtiq; maneret in semetipsa harum essentia: nec deificari per se quantum foret possibile valuisset.

¶ p̄. Habitus est dispō quedā vt dicit in. 5. metaph. sed dispō vt ibidem dicit, est ordo hñtis partes: cū ergo angeli sint simplices sube videtur q; in eis non sint dispositiones & habitus.

Sed Cōtra est, q; dio. dicit. 7. ca. de ce hierarc. q; angeli prime hierar. nominantur calefactētes, & throni, & effusio sapientie manifestatio deformis ipsorum habituum.

Rñdeo Dicendum, q; q̄dā posuerunt in angelis non esse habitus: sed q̄cūq; dñr de eis, essentialr dñr. vnde maximus post p̄dicta ẏba q̄ induximus dic. Habitudines earū atq; ẏtates que in eis sunt essentiales sunt pp immātalitatē, & hoc ēt simplicius dicit in cōmento p̄dicamēt. q. sapia que est in aia habitus est, que aūt in intellcu subalterna, n. q̄ sunt diuina & p se sufficiētia sunt & in seipsis exīntia. q̄ q̄dem positio prima hz veritatem: & prima ptinet falsitatem. Manifestum est n. ex premissis q; subz habitus nō est nisi ens in potentia. Considerātes igit predicti commētatores q; angeli sunt immāles: & q; nō est in illis potētia materie ẏm hoc ab eis hitum excluserunt & oē accīs. Sed q; hz in angelis nō sit potentia materie, est tm in eis aliqua potentia (esse. n. actū purū est proprium dei) tō inquantū inuenitur in eis de potentia: intm in eis pōt habitus inueniri. Sed q; potentia materie & potētia intellectualis substātie nō est vnius rationis: ideo p ꝺns nec habitus vnius rationis est vtrobiq;. vnde simplicius dicit in commento p̄dicamentorū, q; habitus intellectualis substātie nō sunt similes his q̄ sunt hic habitibus: sed magis sunt simles simplicib⁹ et immaterialibus speciebus quas ꝓmet in seipsa. Circa huiusmodi tm habitū aliter se hz intellectus angelicus: & alr intellectus humanus. Intellectus. n. humanus cū sit infimus in ordine intellectuū est in potētia respectu omnium intelligibiliū: sicut materia prima respectu omniū formarū sensibiliū: & ideo ad oēa intelligenda indiget aliquo habitu. sed intellectus angelicus nō se hz sicut pura potētia in gne intelligibiliū: sed sicut actus quidā. non autē sicut actus purus: hoc. n. solius dei est, sed cum ꝓmixtione alicuius potentie, & tanto minus hz de potentialitate quāto est superior. & ideo vt in primo dictum est, inquantū est in potentia indiget pfici habitualiter p aliquas spēs intelligibiles ad operationem propriam: sed inquantum est actu per essentiam suā potest aliqua intelligere, ad minus seipsum, & alia secundum modum sue substantie. vt dicitur in lib. de causis, & tanto perfectius quanto est perfectior. Sed quia nullus angelus pertingit ad perfectionem dei, sed in infinitum distat, propter hoc ad attingendum ad ipsum deum per intellectum & voluntatem, indigent aliquibus habitibus tanquam in potentia existens respectu illius puri actus. vnde dio. dicit, habitus eorum esse deiformes quibus scilicet deo conformantur. habitus autem qui sunt dispositiones ad esse naturale non sunt in angelis, cum sint immateriales.

Ad primū Ergo dicendum, quod verbum maximi intelligendū est de habitibus & accidentibus materialibus. ¶ Ad secundum dicendum, quod quantum

B. q. 49. artic. 4. Et. 2. di. 27. ā. 1. ad. 2. et 3. dis. 23. q. 1. ar. 1. co. et di. 27. q. 2. art. 3. ad 3m. Et veri. qō. 20. ar. 2 coūn. Et virt. q. 1. ar. 1. col.

mō necē est ponere in angelo habitū supnāles. sedo ꝙ si genitā a datore nāe sicut grauia ⁊ leuia hñt motū a gñante: ⁊ ꝺ mō necē est ponere in angelo habitū nāles spēm intelligibiliū: ſz ꝙ in corpe articuli nō solū respū aliop intelligibiliū: ſz ēt respectu ver necīū pōt hītū in angelis manifeste apit exercitatis in doctrina authoris ꝙ cōiter rā de hītu nāli cū supnāli loqt: qm constat apud ipſs angelos ꝙ nullū hītū intelligē deū nāli, ſz ppria suba vti vt spē intelligibili ad intelligendū deū: vt in .i. lib. patuit sed ad supnātē cognitionē diuino lumine supaddito egēt: ⁊ sic rōne ad scām de vrog participationis modo ab extraneo intelligi potest.

¶ Super questio. 51. Articu. 1.

Ista corpore articuli primi. q. 51. duplex occurrit dubiū. Primum est circa differentiam inter inchoationē hītus ex pte alie in pte apphēsiua ⁊ appetitiua ꝛre in intellu ponit inchoatio quātum ad ipam subz hītus in voluntate nō: aut enim pchoationē talē intēdit aliqd actuale supīm intellm: aut non. si intēdit aliqd actuale: sequit ꝙ intellectus possit non esse a pn̄o sīc tabula rasa ⁊ pura potentia: qꝺ habet hmōi actū supaddituz: si nō: sequit ꝙ par sit rō de intellectu ⁊ appetitu: in vtrog enī mō sunt semina virtutū ⁊ ad principia nālis promptitudo ꝑ quā videt nāli esse nobis ſm cognitionem ⁊ appetitum.

¶ Scām ē de cā huius assignata in lra: vī em̄ explicare ⁊ in se ⁊ cū suprādictis, in se qdē qꝺ ponit inclinationez ad ppa obꝺ spectare ad hītū: ⁊ non spectare ad ipm sed ad potētiā: cū ꝓdictis aute qz in articulo quinte qōnis pcedentis dictū est hītū in voluntate poni ꝑ inclinationē ad ppa obꝺ: quod hic negatur.

¶ Ad primaz ꝺ dubitationē ꝺ ꝓ presuppositō ꝙ intellis agēs non est hābitus principiorū ꝙ ponit vn̄s ex quinq; habitib⁹ intellectualibus. 6. ethi. qō non est difficile ꝑsuadere: duo ex rōnes canendi sunt hic. alter ne putemus puerū vnā ꝑtē hītus q̄ ōr intellis fieri ab intra ⁊ alterā ab extra: ⁊ ꝑ ea ichoationē eius ponā ex gñatione q̄ incipiat ab extra. Alterne putem⁹ totā illā q̄ē q̄litatē q̄ est hītus genitā vt coeuā intellecti: ſz impeditā propter absentē notitiam terminoꝝ. pmū enim repugnat indiuisibilitati intelligibilis qualitatis: sēm vero pure po⁹ qua intellis i pn̄o est sicut tabula rasa: putādū ad magis est ꝙ sicut nutrire augere ꝛ̄ales sīt actꝰ ale nō q̄literq̄ꝫ sed adueniēte alimēto decocto: sic notitia pn̄cipioꝝ habitualis nāli ineſt aie adueniētibꝰ ab extra terminis: ita ꝙ ad intelligibilē phītatem eoꝝ indiuiū est ꝙ ab aia in intellectu possibili sub lumine agēte fiat qualitas illa que est habitꝰ principioꝝ: sicut motꝰ grauiū ⁊ leuiū a nā grauiū ⁊ leuium ⁊ vt semel efflauit semp ꝓueniat: ꝙuis nō exeat in actū impedita phītalia, ꝺ̄is tgit inter intellectū ⁊ volūtatē in ꝺ est ꝙ in intellu fiunt nāli habitꝰ q̄ꝺ pn̄ubus ab extra terminis pn̄cipioꝝ: in voluntate aūt nō: ſz sola promptitudo ipsius ad pn̄cipia. s. bonū ꝓsequendum ⁊ malum fugiendum, ⁊ hmōi inuenitur a natura.

¶ Ad scām dubitationē ꝺ dupl̄r, scīz ꝙ dupl̄r exponi pht verba ise. Primo intelligendo ꝙ ly ppria obꝺ spālia obꝺ cōtēta sub cōi obꝺ illius potentie qō in qōne precedenti vocauit aliqō determinatū. verbi grā. in voluntate cōe obm est bonum spāle sunt bonū in passionibus timoris ⁊ audacie: bonum in delectationibus et tristitijs bonū in commutationibus: ⁊ hmōi et sic ratio litere alludit dictis in rōne ad tertium in artic. 5. precedētis qōnis. s. quod quia in intellectu habitus est necessarius simpl̄r: qꝺ est determinatius potentie ad obiecta: in voluntate aūt est necessarius ad bene esse quare non determinat ad obiecta sed facit pr̄optionē ꝛc. ideo ibi est habitꝰ naturalis hic nō, sed hec rōnis non valet: quia intellectus non solum ad specialia sed ad cōmunissimum obm attingendum determinatur ab habitu: ac ꝙ hoc extra propositum est loqui de specialib⁹ obiectis, dicendum est ergo quod sermo litere est formalis et per propria obiecta intendit ipse vera propria ⁊ adequata obiecta potentiarum appetitiuarum de quibus loquitur, ⁊ quod ratio consistit in hoc ꝙ quia officium naturalis habitus ad operationem in communi loquendo, est determinare potentiam ad obiectum attingendum ⁊ in intellectiuo ꝺ̄ est ista determinatione: quia nisi aliquis ſpēm determinetur nihil intelligere potest: in voluntate autem et vniuersaliter appetitu non est opus ista determinatione quia ꝓueniuntur ab ipsa appetitiua potentia: qm̄ eius officium imo natura est inclinatio in obiectum proprium: nihil enim aliud est appetitus q̄ inclinatio: ideo in potētijs appetitiuis non est inchoatio naturalis habitus, ac ꝙ hoc qua dispositio naturalis que debetur humane speciei, extra quam nullus homo inuenitur: ⁊ hec est naturalis secundum naturam speciei, sed quia talis dispositio quandam latitudinem habet: contingit diuersos gradus huiusmodi dispositionis conuenire diuersis hominibus secundum naturam individui, ⁊ huiusmodi dispositio potest esse vel totaliter a natura vel partiz a natura, ⁊ partim ab exteriori principio sicut dictum est de his qui sanantur per artem. Sed habitus qui est dispositio ad operationem cuius subiectum est potentia anime: vt dictum est: potest quidem esse naturalis ⁊ secundum naturam speciei, ⁊ secunduz naturam individui: secundum quidem naturam speciei secunduz quod se tenet ex parte ipsius anime que cum sit forma corporis est principium specificum: ſm autem naturam individui ex parte corporis quod est materiale principium, sed tamen neutro modo contingit in hominibus esse habitus naturales: ita quod sint totaliter a natura. In angelis siquidem contingit eo quod habent species intelligibiles naturaliter inditas: qꝺ non competit humane nature: vt in primo dictum est. Sunt ergo in hominibus aliqui habitus naturales tam q̄ partim a natura existentes, ⁊ partim ab exteriori principio: aliter quidem in apprehensiuis potentijs, ⁊ aliter in appetitiuis. In apprehensiuis enim potentijs potest esse habitus naturalis secundum inchoationem ⁊ secundum naturam speciei, ⁊ secundum naturam individui: ſm quidem naturam speciei ex parte ipsius anime: sicut intellectus principiorum dicitur esse habitus naturalis: ex ipsa enim natura anime intellectualis conuenit homini, qꝺ statim cognito quid est totum, ⁊ quid est pars, cognoscat ꝙ omne totum est maius sua parte: ⁊ simile est in ceteris. Sed quid sit totū ⁊ quid sit pars cognoscere non potest nisi per species intelligibiles a phantasmatibus acceptas: ⁊ propter hoc philosophus in fine posteriorum ostendit quod cognitio principiorum procedit nobis ex sensu, secundum vero naturam individui est aliquis habitꝰ cognoscitiuus secūdum inchoationem naturalem: inquantum vnus homo ex dispositione organoꝝ est magis aptus ad bene intelligendū quaz alius inquantum ad operationem intellectus indigemus virtutibus sensitiuis. In appetitiuis autez potentijs non est aliquis habitus naturalis secundum inchoationem ex parte ipsius anime quantum ad ipsam substantiam habitus: sed solum quantuz ad principia quedam ipsius: sicut principia iuris communis dicuntur esse seminalia virtutum, ⁊ hoc ideo: quia inclinatio ad obiecta propria que videtur esse inclinatio habitus, nō pertinet ad habitum: sed magis pertinet ad ipsam rationem potentiarum, sed ex parte corporis secundum naturam individui sunt aliqui habitus appetitiui secundum inchoationes naturales: sunt enim quidam dispositi ex propria corporis complexione ad castitatem vel mansuetudinem: vel ad aliquid huiusmodi.

Ad pmū Ergo dom̄, ꝙ obiectio illa procedit de natura secūdū

Sed Contra est, quod in .6. ethic. inter alios habitus ponitur intellectus principiorum qui est a natura. vnde ⁊ principia prima dicuntur naturaliter cognita.

Rñdeo Dicendum, quod aliquid potest esse naturale alicui dupliciter. Uno modo secundum naturam speciei: sicut naturale est homini esse risibile: et igni ferri sursum. Alio modo secundum naturam individui: sicut naturale est sorti vel platoni esse egrotatiuum vel sanatiuum secundum ꝓriam complexionem. Rursus secundum vtranque naturam potest dici aliquid naturale dupliciter. vno modo quia totum est a natura, alio modo quia secundum aliquid est a natura, ⁊ secūdm aliquid est ab exteriori principio: sicut cum aliquis sanatur per seipsum, tota sanitas est a natura: cum autem aliquis sanatur auxilio medicine sanitas partim est a natura, partim ab exteriori principio. Si igitur loquamur de habitu secundum quod est dispositio subiecti in ordine ad formam vel naturam: quilibet predictorum modorum contingit habitum esse naturalem. Est enim ali-

nullus est in eis naturalis habitus: in apprehensiuis autem sic. Et sic omnia cōsonāt quoniam affirmatio et negatio nō cadunt super idem: affirmatur enim de habitu naturali absolute quod ei⁹ est inclinare ad propria obiecta: et negatur quod hoc conuenire possit habitui in appetitiuo quia hoc conuenit ipsi appetitui: et sic a negatione officij ipsius habitus naturalis procedituꝛ ad negationem ipsius habitus naturalis in appetitiuo. nec contradicit supradictis: quoniam hic comparans potentias appetitiuas ad propria obiecta negat habitus: quod etiaꝫ tunc pateꝛ ubi vero comparans potentiā ad specialia seu determinata obiecta sub obiecto communi posuit habitus inclinantes ad ista proprie faculteꝛ ꝛc. quę uno in nullo dissonant.

I.q.63.ā 2. Et mal.q.2 ar.11.ad 4.7.6. Et vt.q. 1.arti.9. co.2 ad 10.2 ar. 11.ad.13

¶ In responsione ad secundum aduerte rationem questionis motę in prima parte questionis: et nota duo. primo differentē perfectionem. Secundo rationem tantum. in primis pfectio essentiaꝫ angeli per seipsam est similitudinem omnium ꝛ per additas species vt primum ponat perfectionem altissimam, secundū diminutam. et ratio est quia primum ponit essentiam illā vnite habere species rerū. Secundum vero diuisim: constat enim q̄ vnite habere quę diuisa sunt in alijs altioris perfectionis esse: presertim quia primum ponit sic vnite habere quod in una substantia habeatur, secundum quod in substantia ꝛ in accidente. ratio autem litera postea pro affirmatione quare scilicet per participationē diuine sapientie Potest intellectus angelicus esse actus ea que intelligit non sic interpretanda est quasi intellectus angelicus iam factus discat a diuina sapientia aut suscipiat species intelligibiles: sed quia ipse angelus sicut est ens ita intelligens. i. sicut est perfectus in esse substantiali ita est perfectus in habendo intellectū actu: constat autem quod ens est per participationeꝫ diuine essentie ac per hoc cum diuisione essentie ab esse est: vt vnitum superius diuidatur inferius. ergo est intelligēdo in actu perfectus participando diuinaꝫ sapientiam et consequenter cum diuisione suscipit perfectum intellectum in actu eadem ratione. Unde in vltimo articulo precedentis questionis ad secundum dicitur de angelis: quia non ita sunt per seipsos entes, quin participent sapietiam ꝛ bonitatem diuinam: ideoq̄ inquantum participare indigent ab exteriori intellectum necesse est in eis ponere habitus. Quia ergo essentie angelice participationes quedam sunt diuine essentie ꝛ in esse naturali, ꝛ in esse intelligibili: et entia per participationem diuisim suscipiūt quod in superiori participato vnitum est: sequitur quod quemadmodum ad hoc vt essentia complementum in esse essendi habeat, indiget esse distincta a se ita ad hoc quod complementum in esse formē intelligibilis obtineat vt species habeat additas reruꝫ alia-rum. ꝛ sicut esse absolutum extrinseco habet non tamen sic quasi essentia prefuerit ebsq̄ esse et accipiat esse ab alio: sꝫ quia per hoc est q̄ ab alio est. ita species additas ab extrinseco habet non sic quasi prefuerit ꝛ suscipiat a deo species: sed quia per illas habet quia a deo cōgenitas naturali sequela ad propriam essentiam possidet. ꝛ est sermo presens de naturali scientia angelorum qua sciunt alia.

I.q.79.ā 4.co.et 6.17.q. 2.ā.3.co & 6.q.14. 9.ad.11. 4.13.

¶ Super Artic.2.

In articulo secundo eiusdem questionis quinquagesimeprime notato diligenter quod nobilitas operationis actiue pēsatur ex forma que est actionis principium: ꝛ propterea vt expresse patet, licet actus precedens habitum sit secundum se imperfectior, est tamen perfectior secundum suum principium et hoc sufficit. quod bene notabis.

¶ Utrum per vnum actum possit generari habitus. Articu.3.

ADTertiū sic proceditur. Uidetur q̄ per vnum actum possit habitus generari. Demōstratio. n. actus rationis est: sed per vnam demonstrationem causat scientia: q̄ est habitus conclusionis vnius. Ergo habitus potest causari ex vno actu. ¶ p̄. Sicut contingit actus crescere per multiplicationem: ita contingit actum crescere per intēsionē, sed multiplicatis actibus generatur habitus, ergo etiam si multum intendatur vnus potest ex se cā ḡnatiua habitus. ¶ p̄. Sanitas ꝛ egritudo sunt habitus quidam: sed ex vno actu contingit hominem vel sanari vel infirmari. Ergo vnus actus potest habitum causare.

SZ Cōtra est, q̄d phūs dicit in. 1. ethi. q̄d vna hirundo ver non facit, nec vna dies: ita vtique nec beatum nec felicem vna dies, nec paucum tps, sed beatitudo est operatio ſm habitum pfecte virtutis vt dr in. 1. ethi. Ergo habitus virtutis, ꝛ eadē ratione alius habitus nō causatur per vnum actuꝫ.

Rndeo Dicendum, q̄d sicut iam dictum est: habitus per actum generat inquantum potētia passiua mouetur ab aliquo principio actiuo. Ad hoc autem quod aliqua qualitas causetur in passiuo, oportet quod actiuum totaliter vincat passiuum: vnde videmus quod quia ignis non potest totaliter vincere suum combustibile, nō statiꝫ inflammat ipsum: sed paulatim abiicit contrarias dispositiones: vt sic totaliter vincēs ipsum similitudinē suā ipsi imprimat. Manifestum est autē quod principiū actiuū quod est ratio non totaliter pōt superuincere appetitiuā potentiā in vno actu: eo q̄d appetitiua potētia se habet diuersimode ꝛ ad multa, iudicatur autē per rationem in actu vno aliquid appetēdum secundū determinatas rōnes ꝛ circumstantias: vñ ex hoc nō totaliter vincit appetitiua potentia, vt feratur in idem vt pluribus p modū nature: quod pertinet ad habitū. Vtutis. ꝛ tō habitus virtutis non potest cāri p vnū actū, sꝫ p multos. In apprehensiuis aūt potentijs cōsiderādū est: q̄ duplex est passiuum: vnū quidem ipse intellectus passibilis: aliud autem intellectus quem vocat arist. passiuum: qui est ratio particularis. i. vis cogitatiua cum memorativa ꝛ imaginativa. Respectu igitur primi pas-

¶ Utrum aliquis habitus causetur ex actibus. Articu.2.

ADSecundum sic proceditur. Uidetur quod nullus habitus possit ex actu causari. Habitus enim est qualitas quedam: vt supra dictum est: omnis autem qualitas causatur in aliquo subiecto in quantum est alicuius receptiuum: cum igitur agens ex hoc quod agit non recipiat aliquid sed magis ex se emittat, videtur quod non possit aliquis habitus in agente ex propriis actibus generari. ¶ p̄. Illud in quo causatur aliqua qualitas mouetur ad qualitatem illam (sicut patet in re calefacta vel infrigidata) quod autem producit actus causantem qualitateꝫ mouet: vt patet de calefaciente vel infrigidāte. si igitur in aliquo causaretur habitus per actum sui⁹ius, sequeretur q̄ idem esset mouens ꝛ motum, agens ꝛ patiens: q̄d est impossibile: vt dr in 6. phys. ¶ p̄. Effectus non pōt esse nobilior sua causa: sed habitus est nobilior ḡ actus precedens habitum: quod patet ex hoc q̄ nobiliores actus reddit. Ergo habitus non potest causari ab actu precedente habitum.

Sed Contra est, quod philosophus in 2. ethicorum docet habitus virtutum ꝛ vitiorum ex actibus causari.

Rndeo Dicendum, quod in agente qnqs est solum actuū principium sui actus: sicut in igne est solum principiū actiuum calefaciendi. ꝛ in tali agēre nō potest aliquis habitꝰ causari ex ꝓprio actu. ꝛ inde est quod res naturales nō possunt aliquid consuescere vel dissuescere: vt dicit in 2. ethi. Inuenitur autem aliquod agens in quo est principium actiuum ꝛ passiuum sui actus: sicut patet in actibus humanis. nam actus appetitiue virtutis procedunt a vi appetitiua secundum quod mouetur a vi apprehensiua representante obiectum, ꝛ vlterius vis intellectiua ſm quod ratiocinatur de cōclusionibus habet sicut principiū actiuū ꝓpositionē p se notā. Uñ ex talibꝰ actibꝰ possunt in agētibus aliqui habitus causari: nō quidem quātum ad primum actuum principium, sed quātum ad principiū actus quod mouet motum: nam omne q̄d patitur ꝛ mouetur ab alio disponitur p actū agētis. Uñ ex multiplicatis actibꝰ generat quedā qualitas in potentia passiua ꝛ mota q̄ nominat habitus: sicut habitus ℣rutū moraliū cāntur in appetitiuis potentijs ſm q̄ mouētur a rōne: ꝛ habitꝰ scia q̄ causant in intellectu, ſm q̄d mouentur a primis propositionibus.

Ad Primū ergo dōm, q̄ agēs inquantū est agens nō recipit aliq̄d: sed inquantum agit motum ab alio sic recipit aliq̄d a mouente: ꝛ sic causat habitus. ¶ Ad secūdū dōm, q̄ idē ſm idē non potest esse mouēs et motum: nihil autem prohibet idem a seipso moueri ſm diuersa: vt in. 8. phys. probatur. ¶ Ad tertium dōm, q̄ actus precedēs habitum in ḡnū pcedit a principio actiuo, procedit a nobiliori principio ḡ sit habitus generatus: sicut ipsa ratio est nobilius principiū quā sit habitus virtutis moralis in vi appetitiua per actuum consuetudines generatus: ꝛ intellectus principiorum est nobilius principium quam scientia conclusionum.

¶ Utrum per vnum actum possit generari habitus. Articu.3.

ADTertiū sic proceditur. Uidetur q̄ per vnum actum possit habitus generari. Demōstratio. n. actus rationis est: sed per vnam demonstrationem causat scientia: q̄ est habitus conclusionis vnius. Ergo habitus potest causari ex vno actu. ¶ p̄. Sicut contingit actus crescere per multiplicationem: ita contingit actum crescere per intēsionē, sed multiplicatis actibus generatur habitus, ergo etiam si multum intendatur vnus potest ex se cā ḡnatiua habitus. ¶ p̄. Sanitas ꝛ egritudo sunt habitus quidam: sed ex vno actu contingit hominem vel sanari vel infirmari. Ergo vnus actus potest habitum causare.

SZ Cōtra est, q̄d phūs dicit in. 1. ethi. q̄d vna hirundo ver non facit, nec vna dies: ita vtique nec beatum nec felicem vna dies, nec paucum tps, sed beatitudo est operatio ſm habitum pfecte virtutis vt dr in. 1. ethi. Ergo habitus virtutis, ꝛ eadē ratione alius habitus nō causatur per vnum actuꝫ.

Rndeo Dicendum, q̄d sicut iam dictum est: habitus per actum generat inquantum potētia passiua mouetur ab aliquo principio actiuo. Ad hoc autem quod aliqua qualitas causetur in passiuo, oportet quod actiuum totaliter vincat passiuum: vnde videmus quod quia ignis non potest totaliter vincere suum combustibile, nō statiꝫ inflammat ipsum: sed paulatim abiicit contrarias dispositiones: vt sic totaliter vincēs ipsum similitudinē suā ipsi imprimat. Manifestum est autē quod principiū actiuū quod est ratio non totaliter pōt superuincere appetitiuā potentiā in vno actu: eo q̄d appetitiua potētia se habet diuersimode ꝛ ad multa, iudicatur autē per rationem in actu vno aliquid appetēdum secundū determinatas rōnes ꝛ circumstantias: vñ ex hoc nō totaliter vincit appetitiua potentia, vt feratur in idem vt pluribus p modū nature: quod pertinet ad habitū. Vtutis. ꝛ tō habitus virtutis non potest cāri p vnū actū, sꝫ p multos. In apprehensiuis aūt potentijs cōsiderādū est: q̄ duplex est passiuum: vnū quidem ipse intellectus passibilis: aliud autem intellectus quem vocat arist. passiuum: qui est ratio particularis. i. vis cogitatiua cum memorativa ꝛ imaginativa. Respectu igitur primi pas-

¶ Super articulum quartum.

Ista distinctione ad. 3. 4. art. obmisso. 3. aduerte q̄ quum duoq; ordinum sunt infusi habit⁹: quidā. s. per accessū, et quidā p se infusi. illi nāq; habit⁹ qui ex nīis actibus aut nō acquiri, sunt p accessū infusi: accidit. n. eis infundi. et illi sunt eiusdē rōnis spēi⁹, qñ infunduntur cū acquisitis. Geometria. n. infusa et acquisita eiusdē sunt spēi: sicut oculi dati ceco nato et oculi alioq; de istis in corpore q̄ infunduntur: q̄ deus producit istos effectus causarum secundarū absq; ipsis. illi vero habit⁹ qui sola infusione fieri possunt sunt per se infusi eo quod non accidit actioni eorum preuisio: imo ipsam per se sibi vendicant. et isti sunt habitus essentialiter supernaturales vt in principio corporis articuli dicitur, et de veritate verificantur hic responsio ad 3. quod actus procedentes ex habitu infuso non causant aliquē habitum: sed confirmant preexistentem. Etiā prompta causa est de per se infusis quidem: q̄ inproductibiles sunt nisi p infusionē ac p hoc ex actib⁹ nostris. de p accessū infusis: q̄ duo accidentia eiusdē spēi fūt incompossibilia in eodem.

¶ Super quest. 52.

Articulum. 1.

In art. primo. q. 52. multa sunt dubia dilucidanda cū dei gratia. est i primis dubium circa sensum distinctionis facte in corpore art. q̄ perfectio et augmentum forme dr̄ p̄r, sm ipsam formā et sm participationem forme subo. aut. n. intēdit de forma in abstracto vel cōcreto. et b̄ est extra propositū: q̄ spēi⁹ distinctio hec ad modos significandi: qō autem est de re aut de forma specifice et nūeraliter et hoc nō: q̄ hec scia est parua vel magna sm seipsam, aut de cēntia forme et participatione eius in subo vt sīa in nuce vt et implicat cōtradictionem vt author dicit in. 2. 2. q. 24. articulo. 4. ad. 3. qñ si participatio forme i subo intelligitur ipsa quoq; substātia forme intelligitur vt ibi dicitur.

¶ Ad b̄ dr̄, q̄ obscuritatem in hac re facit ly p̄ q̄. dupliciter em̄ sumi pōt. p̄o vt denotatrem denotataq; trāsmittit b̄ sortes est albus sm dentes. et sic nō sumitur in proposito: sic. n. implicat cōtradictoria formā augeri sm eē in subo. et nō sm seipsam vtrumq; n. est auctus. Alio modo sumitur vt denotat causaq; seu ratiōcinatiue: vt cū dr̄ q̄ hō sm q̄ rationalis est artifex. et hoc modo sumit in proposito: et est sensus q̄ perfectio et augmētum forme aut ortū ex ipsa natura specifica forme aut ex participatione eius in subo: ita q̄ vtraq; perfectio et utrumq; augmentum vbi inuenit cōe est forme in subo vt habet formam. Differentia autē est i cā originis: vt clare habes infra⁹ in. q. 53. arti. 2. ad. 2. de diminutione: de qua idē est quod de augmento iudicium.

¶ Circa illam propositionem. Illud sm q̄ dr̄ fortē aliq̄d specie opz esse indiuisibile in eodē cor⁹ articuli subiectam dubiū occurrit de qua indiuisibilitate est sermo. Aut enim est sermo de indiuisibilitate omnimoda et b̄ nō: q̄ ponat q̄libz esse diuisibile virtualiter et mātr. aut de indiuisibilitate secūdū: hoc q̄z sit verum, nō tū est ad ppō⁹, qm̄ loquimur de augmento quod fiat cū indiuisibilitate formali. aut de indiuisibilitate mātr̄alitatis nō oēs diuisione siue quātitatiuā siue gradualem, siue q̄libz ablatiue varietate specifica mālem: et hoc esset ad ppositū q̄z ē falsum: et cū mīte spēs suscipientes magis et minus sint simplices (vt calor et albedo) nō pōt intelligi vt calor diuidat sm magis et min⁹, et. Et. eius dēfia nō intendat et remittat sicut ipse calor.

¶ Ad b̄ dr̄ q̄ ppie loquendo sm̄ o ē de indiuisibilitate latitudinis oppositadiuisibilitati: q̄ aliquid latitudinē hz̄, siue hēat latitudinem vt calor siue vt albedo, siue quis alio silī mō: sed attribuitur in illa hmōi indiuisibilitas specificāti vt sic. ita q̄ sensus est q̄ specificās equātū specificās stat in indiuisibili. i. caret latitudine. i. nō hz̄ t se aliq̄ pōa. Et rō est: q̄ specificās vt sic constituit speciē vt vltimus et terminus. vltimo autē et termino vt sic repugnat latitudo: si enim diuisione aliq̄ hz̄ sm alterā cop non determinabit: et rursus sm aliquid pōnet, et sm aliq̄d nō. et rursus non pōnet speciē in certo loco: sed sm aliq̄d in vno, et sm aliq̄d in altero. et sic spēs rerū nō hēret fixa loca: siē numeri: nec constitutiua earū cēnt sicut pōnit pa numerorum innatiuabiliter. cum dr̄ is stat q̄ res specificātes habeant latitudinem: vt obliciendo de calore p̄barur. sermo em̄ noster formalis est.

Ad primū Ergo dōm, q̄ deus quantum ad suam naturam equaliter se habet ad omnes: sed secundum ordinem siue sapiētie certa ratione quedam tribuit aliquibusque non tribuit alijs.

¶ Ad scōm dōm, q̄ hoc qō deus in oībus operatur sm modū eorū non excludit quin deus quedā operetur q̄ natura operari non potest: sed ex hoc sequit q̄ nihil operat contra id q̄ nature cōuenit.

¶ Ad tertiū dōm, q̄ actus qui producuntur ex habitu infuso non causant aliquē habitum: sed confirmāt habitum preexistentem: sicut medicinalia remedia adhibita homini sano per naturaz non causant aliquam sanitatem: sed sanitatem prius habitam corroborant.

¶ De causa habituum. Qō. 52.

Deinde Considerandum est de augmento habituum. ¶ Et circa hoc queruntur tria. Primo vtrum habitus augeantur. secundo vtrum augeantur per additionem. Tertio vtrum quilibet actus augeat habitum.

¶ Utrum habitus augeantur. Art. 1.

Ad primū Sic pceditur. Vī q̄ habitus non possint augeri non possint. Augmentum em̄ est circa quantitatē: vt dr̄ in. 5. physi. sed habitus non sunt in gñe quātitatis, sed in gñe qualitatis. Ergo circa eos augmentum esse non potest. Cp̄. Habitus est perfectio quedam: vt dr̄ in. 7. phy. sed perfectio cōsistit importet finem et terminū nō videt posse recipere magis et minus. Ergo habitus augeri non potest. Cp̄. In his que recipiunt magis et minus contingit esse alterationem: alterari enim dicitur quod de minus calido fit magis calidum: sed in habitibus non est alteratio: vt probatur in. 7. physi. Ergo habitus augeri non possunt.

Sed contra Est, q̄ fides est quidam habit⁹, et tamē augetur. vnde discipuli domino dicunt, Domine adauge nobis fidem: vt habetur luce 17. Ergo habitus augentur.

Rñdeo Dicendū, q̄ augmētum sicut et alia ad quantitatē pertinēria a quantitatib⁹ corporalibus ad res spirituales et intellectuales trāsferuntur: ppter cōnaturalitatē intellectus nostri ad res corporales, que sub imaginatione cadunt. Dicitur autem in quantitatibus corporeis aliquid magnū sm q̄ ad debitam perfectionē quātitatis perducit. vñ aliqua quātitas reputat magna in homine, que nō reputatur magna in elephante. vnde et in formis dicimus aliquid magnū ex hoc q̄ est perfectuz. Et q̄ bonū habet rationē pfecti: ppter hoc in his que non mole magna sunt, idē est esse maius q̄ melius: vt aug dicit in. 5. de trini. Perfectio autē forme dupliciter potest considerari. Uno modo sm ipsam formaz. Alio modo sm q̄ subiectū participat formā. Inquantū igitur attendit perfectio forme sm ipsam formā, sic nō dicit ipsa esse parua vel magna: puta magna vel parua sanitas vel scientia. Inquantum vero attenditur perfectio forme sm participationem subi dicitur magis et min⁹: puta magis vel minus albū et sanū. Nō autē ista distō pceditur sm hoc q̄ forma habeat esse preter materiam aut subiectū: sed q̄ alia est consideratio eius scōm rationē speciei sue, et alia secundū quod participatur in subiecto. Secundum hoc igitur circa intentionem et remissionem habituum

1. di. 17. q. 1. a. 3. q. 3. d. 33. q. 3. artic. 2. ad. 3. et hi. q. 12. ar. 1. ad. 7.

q. 66. ar. 1. 2. 2 cor. 1 m. q. 1. art. 11. 2. q. 5 art. 3. Et. 10. ethi. l. 5.

ꝛ nihil aliud intendit nisi ꝙ res specificas vt sic stat in dissimilitudine ipsamet res nō vt specificas: sed quōlibet alio hēat latitudinē. quo autē hoc sit ad proximū negotiū pertinēs in sequēti patebit dubio. ¶ Circa dictōnē ꝛ dictam formarū in ista subiungit: ꝙ quā fm se vel aliquā sui sortiunt speciē: ꝛ quā ex alio ad ꝙ ordinant: ille fm se habet determinatā rōnē: neq; in plus, neq; in minus declinabilē, iste vero ꝑcise fm se diuersificari in plus ꝛ minus salua vnitate speciei pp vnitatē eius ad ꝙ ordinat. vnius ē ꝛ formaꝝ fuerūt quatuor opiniones aplōs phos: vt simplicius narrat in ꝯmēto predicamētoꝝ. Plotinus. n. ꝛ alij platonici ponebāt ipas qualitates ꝛ hiis suscipe magis ꝛ minus, ꝑpter hoc ꝙ māles erant: ꝛ ex hoc hēbāt indeterminationē quādā pp māe infinitatē. Alij vero in oppm ponebāt ꝙ ipse qualitates ꝛ habit⁹ fm se nō recipiebāt magis ꝛ minus, sz qualia dicūr magis ꝛ minus fm diuersas ꝑticipationē puta ꝙ iustitia nō dicat magis ꝛ minus: sed iustū. ꝛ hanc opinionē tangit arist. in predicamētis. Tertia fuit opinio stoicoꝝ me⁹ inter has: posuerūt em ꝙ aliq hit⁹ fm se recipiūt magis ꝛ minus, sicuti artes: quā aūt nō: sicut virtutes. Quarta opinio fuit quōrūdā dicētiuꝝ ꝙ qualitates ꝛ forme immāles nō recipiunt magis ꝛ minus māles autē recipiūt. Ut igit huius rei veritas manifestet: cōsiderandū est ꝙ illud fm ꝙ sortit aliquā speciē, opz esse fixum ꝛ stans ꝛ quasi indiuisibile: quicunq; em ad illud attingunt: sub specie continentur: quecunq; autē recedunt ab illo, vel in plus vel in minus pertinēt ad aliā speciē vel perfectionē vel imperfectionē. vñ phs dicit in. 8. meta. ꝙ species rerū sunt sicut numeri: i quib⁹ additio vel diminutio variat speciē. Si igit aliqua forma vel quecunq; res fm seipsam vel fm aliquid sui sortiat rationē speciei: necesse est ꝙ fm se cōsiderata habeat determinatā rationē: q̄ neq; in plus excedere, neq; in minus deficere possit. ꝛ hmōi sunt calor ꝛ albedo: ꝛ alie hmōi qualitates q̄ non dīr in ordine ad aliud: ꝛ multo magis suba que est per se ens. Illa vo q̄ recipiunt speciē ex aliquo ad qđ ordinant, possunt dz seipsa diuersificari in plus vel in minus: ꝛ nihilominus sunt eadē specie propter vnitatē eius ad qđ ordinant, ex quo recipiunt speciē: sicut motus fm se est intensior ꝛ remissior: ꝛ tñ remanet eadē species pp vnitatē termini ex quo specificat ꝛ idē pōt ꝓsiderari in sanitate. nā corpus pertingit ad rationē sanitatis, i. ꝙ habet dispositionē ꝓuenientē nature alicui possunt dispōnes diuerse cōueniēteseē: vñ pōt variari dispositio in plus vel minus: tñ semp remanet sanitatis ratio. vñ phs dicit in 10. ethi. ꝙ sanitas ipsa recipit magis ꝛ minus: nō em eadē est ꝓmensuratio in oib⁹: neq; in vno ꝛ eodē semp: sz remissa pmanet sanitas vsq; ad aliqd. hmōi aūt diuerse dispositiones vel ꝓmensurationes sanitatis se hīt fm excedēs ꝛ excessum. vñ si nomē sanitatis esset impositū soli perfectissime cōmensurationi: tunc ipsa sanitas nō diceretur magis vel minus. Sic igitur patet qualiter aliqua qualitas vel forma possit fm seipsam augeri vel minui: ꝛ qualiter non. ¶ Si vero cōsideremus qualitatē vel formā fm participationē subi: sic etiā inueniūt quedā qualitates ꝛ forme recipe magis ꝛ minus ꝛ quedam nō. hmōi aūt diuersitatis causam simplicius assignat ex hoc ꝙ suba fm seipsam nō pōt recipere magis ꝛ minus: qr est ens p se. ꝛ tō ois forma q̄ subā participat in subo: caret intēsione ꝛ remissione. vñ in gīe subie nihil dr fm magis ꝛ minus. Et qr quantitas ꝓpinqua est sube, ꝛ figura etiā ꝙsequit quātitatē: inde est ꝙ neq; etiā in istis dr aliquid fm magis aut minus. Unde phs dicit in. 7. physi. ꝙ cū aliquid accipit formaꝝ ꝛ figurā: nō dr alterari: sed magis fieri. Alie vero qualitates que sunt magis distātes a suba: ꝛ cō iunguntur passionibus ꝛ actionib⁹ recipiunt magis ꝛ minus fm participationē subi. Pōt aūt ꝛ magis explicari hmōi diuersitatis ratio: vt em dictū est: id a quo aliquid hz speciem opz manere firmū ꝛ stans in indiuisibili. duobus igit modis pōt cōtingere ꝙ forma nō participatur fm magis ꝛ minus. Uno mō qr ꝑticipās hz speciē fm ipsaꝝ: ꝛ inde est ꝙ nulla forma subalis participat fm magis ꝛ minus: ꝛ pp hoc phs dicit in. 8. meta. ꝙ sicut numerus nō hz magis neq; minus: sic neq; suba que est fm speciē. i. quātū ad participationē forme specifice: sed li q̄dē cū materia. i. fm māles dispōnes inuenit magis ꝛ minus in suba. Alio modo pōt ꝯtingere ex hoc ꝙ ipa indiuisibilitas est de ratione forme, vñ opz ꝙ si aliqd ꝑticipet formā illaꝝ, ꝙ participet illam fm rationē indiuisibilitatis, inde est ꝙ species numeri nō dīr fm magis ꝛ minus: qr vnaquecq; species in eis constituit per indiuisibilē vnitatē. ꝛ eadē ratio est de speciebus q̄titatis cōtinue que fm numeros accipiunt: vt bicubitū ꝛ tricubitū. ꝛ de relationibus: vt duplum ꝛ triplū. ꝛ de figuris, vt trigonum ꝛ tetragonū. ꝛ hāc rōnē ponit arist. in predicamētis, vbi assignat rationē quare figure non recipiunt magis ꝛ minus dicit, Que quidē recipiunt trigoni rationē ꝛ circuli, ꝛ similiter trigona vel circuli sunt, quia indiuisibilitas est de ipsa coꝝ ratione. vnde quecunq; participant rationē eoꝝ: oportet ꝙ indiuisibiliter participent. Sic igitur ptz ꝙ cū habitus ꝛ dispositiones dicant fm ordinem ad aliquid: vt dr in. 7. physi. dupliciter

Ad primum ergo dicendum quod sicut dictum est, forma substantialis non habet contrarium, sed solum materia, quae per formam substantialem contrarietatem habet. Et ideo forma substantialis non recipit magis et minus, sed materia secundum quod participat formam substantialem. Forma autem accidentalis habet contrarium, et ideo recipit magis et minus. Et quia materia non habet esse actu nisi per formam, ideo ex hoc ipso quod materia participat formam, participat eam secundum aliquem gradum. Et quia materia habet esse in potentia ad plures formas, ideo participat formam secundum diversos gradus. Et quia materia habet esse in potentia ad plures formas, ideo participat formam secundum diversos gradus. Et quia materia habet esse in potentia ad plures formas, ideo participat formam secundum diversos gradus.

Ad secundum dicendum quod sicut dictum est, forma substantialis non habet contrarium, sed solum materia, quae per formam substantialem contrarietatem habet. Et ideo forma substantialis non recipit magis et minus, sed materia secundum quod participat formam substantialem. Forma autem accidentalis habet contrarium, et ideo recipit magis et minus. Et quia materia non habet esse actu nisi per formam, ideo ex hoc ipso quod materia participat formam, participat eam secundum aliquem gradum. Et quia materia habet esse in potentia ad plures formas, ideo participat formam secundum diversos gradus. Et quia materia habet esse in potentia ad plures formas, ideo participat formam secundum diversos gradus. Et quia materia habet esse in potentia ad plures formas, ideo participat formam secundum diversos gradus.

Ad tertium dicendum quod sicut dictum est, forma substantialis non habet contrarium, sed solum materia, quae per formam substantialem contrarietatem habet. Et ideo forma substantialis non recipit magis et minus, sed materia secundum quod participat formam substantialem. Forma autem accidentalis habet contrarium, et ideo recipit magis et minus. Et quia materia non habet esse actu nisi per formam, ideo ex hoc ipso quod materia participat formam, participat eam secundum aliquem gradum. Et quia materia habet esse in potentia ad plures formas, ideo participat formam secundum diversos gradus. Et quia materia habet esse in potentia ad plures formas, ideo participat formam secundum diversos gradus. Et quia materia habet esse in potentia ad plures formas, ideo participat formam secundum diversos gradus.

la cõputatione eas diuisit, ꝙ ille posuit. & cũ hoc constat ex sua explicatione de cisde sub alia ratione reddere rationẽ. Scõo ꝙ subiectũ pñtio discussionis est forma nõ essentialiter quanta ꝑtitate molis: vtin pñs corporis artificialis quantitas magnitudo formarũ de qua est questio: circa quã est augmentũ & diminutio: que vocantur intẽsio & remissio: distinguitur in ista ℨ magnitudine quantitatis molis: & sic quãtitas molis tanꝯ habẽs alterius gñis magnitudinem & augmentum & diminutionẽs extra presentem disputationem a pñs. ar. remã sit. Erit ergo secundũ hoc ratio litere deformis nõ essentialr quantis quantitate molis: quare q̃dã suscipiunt magis & minus: & quedam non. & merito: qr de istis est dubiũ. Illas eñ constat non suscipere magis et minus: nec obstat ꝙ autoritas ad q̃ãtitatis cõtinue spẽs aliquas sermonem extenderit: qñ hoc ad pfectiones spectat doctrine &c.

¶ Ad scõm vr ꝙ nãles posẽ q̃ consequuntur immutablr subas cum formis specificantibus connumerãtur. Unde hoc nihil obstat dico autẽ immutablr qr si alique cõsequerẽtur mutabilr: vt durũ & molle: nihil prohiberet eas suscipere magis & minus. Alteratione enim facta fiet magis molle aut minus: et sic vniuersalis regula videtur stare in formis absolutis. respectiue enim absolutarum nãs cõsequũtur. et scõm eas suscipiunt: vel nõ suscipiũt magis et minus: duplum enim nõ suscipit magis & minus. simile autẽ suscipit magis & minus: qr q̃litas suscipit magis & minus &c.

¶ Super art. 2.

In articulo secũdo eiusdem que situs dubia. duo sunt primum est circa distinctionem factam in litera. s. ꝙ si intẽsio in formis intelligitur per additionem, hoc non potest esse nisi dupler. vel ex parte ipsi⁹ forme vel ex pte subi &c. Est enim dictũ hec ꝑm sensum litere intellecta insufficiẽs: quoniã scõm literam additio ex parte forme nihil aliud significat ꝯ additionem specificam. Constat autem ꝙ preter additionem specificam & ex parte subiecti datur tertius modus additionis scilicet gradus ad gradum: qui in litera omittitur, & in proposito ponitur a dicentibus ꝙ intensio & remissio fit per additionem gradus ad gradum: vel remotionem gradus a gradu. insufficiens ergo videtur distinctio.

¶ Secundum dubium valde arduum, & non nisi cum dini thome adiutorio solubile est de efficacia huius processus ad excludendum intensionem formarum non fieri per additionem gradus ad gradum: ratio enim in litera dicere posita contra additionem non videtur locum habere in istis gradibus quoniam nec distinguuntur specie nec subiecto. Et augetur dubitatio: quia aut autor intendit excludere opinionem dicentem ꝙ intensio fit per additionem gradus ad gradum: aut non. si non: contra quos ergo disputat? Et rursus diminute tractat materiam hanc: omittendo hanc principalem difficultatem si scilicet talis opinio nõ ponat additionem ꝑm speciem nec ꝑm subiectum, sed ꝑm generationem noui gradus: quomodo ex his excluditur?

¶ Ad primum dubium facile respondetur: dicendo quod distinctio est sufficiens: & quod verum est quod per augmentum ex parte forme intendit varietatem specificam: quoniam vtitur hoc termino sicut in articulo precedente. Sed sciendum est quod quia forme accidentales intensibiles et remissibiles nõ distinguuntur nisi aut formalr aut materialr: & distinctio specifica ex forma est: magis autẽ ex subo. ideo autor per illã distinctionẽ nõ intendit aliã ꝯ consuetã. s. aut additio est specifice differentis, aut numeraliter, nec datur scõs modus: qm̃ additio gradus ad gradum intelligitur gradus numeraliter distincti: vt tractando scõm dubium clarius patebit: quo agit licuerit additionem numeralem solum ꝑm additionẽ subiecti exercere: in scõo dicetur dubio.

¶ Ad euidentiã secũde ambiguitatis sciendum est ꝙ tribus modis põt quis imaginari additiones gradus ad gradũ in q̃litatib⁹ primo, vt grad⁹ aliqs preexis ꝑm rem actu in aliquo adiungatur forme exñti in aliquo gradu non in summo: sicut quãtitas alimenti additur alicui q̃ augetur. scõo, vt gradus aliquis pexis nõ ꝑm rẽ. sed ꝑm intellectum & potentiã actiuã de foris apponat forme non in summo: sicut aeri illuminato vna candela additur. aliꝫ lumen ex alia candela postmodum & fit magis illuminatus. tertio, vt gradus aliquis preexis in potentia subi educat de ei⁹ potentia: & addat preexisti sicut cũ forma educit de potẽtia subi additur subio: preter hos modos nescio aliũ qui ad istos nõ reducat. Sciẽdum est deinde: quod qr additio non põt intelligi vt. s. tho. i. 22. qõ. 24. dicit: absq; intellectu duorũ. s. eius cui additur & eius ꝙ additur: dualitas autẽ sine distõne fingi nequit: opz omnẽ opinionẽ ponẽtẽ intẽsione fieri ꝑ additionẽ distõnem horũ duorum ꝓponere vel in re vel ꝑm imaginationem: ꝙ additione facta possit fieri ex vtroq; vnũ: vt ptz: nec te latebat ꝙ idẽ ẽ iudiciũ de additione magis ad minus & additione gradus ad gradũ: & forme ad formã in eadẽ specie: vt ptz in lumine: est enim aer prius ex candela lucente vt duo illuminatꝰ, ver. gra. vt duo. Et si apponatur alia candela eque virtuosa &c. erit illuminatus ℣ quatuor: vt ptz ex hoc quod melius ibi legimus: & vniuersaliter videmus: quod non esset: si esset factum lumen maius extensiue: puta plura lumina & non maius extensiue. Et tamen constat ꝙ aliud numero lumen fieret: si subiectum occupatum non inuchiretur. Et propterea autor loquens de additione forme ad formam eiusdem speciei loquitur etiam de additione gradus ad gradus: gradus enim caloris vt duo calor quidam est: & sic de aliis. Examinãdo igitur modos imaginatos additionis in formis videamus quomodo additionis ratio & veritas inueniatur. In pmo modo additionis ratio vere saluatur: sed nulla veritas: est enim impossibile ꝙ gradus exñs gradatur existenti, nisi subiectũ subiecto addatur. Et tunc nõ fieret magis sed maius vel accidẽs migraret de subiecto in subiectũ: quod est impossibile. In scõo modo ratio additionis apparenter saluatur: est eñ in eo nõ additio sed additionis modus quidam: vt apparet. tum ex eo ꝙ deforis venit ꝑm veritatẽ vt in formarum infusarũ intentione: vel ꝑm estimationem vt in lumine: tum ex eo ꝙ id qõ deforis venit intelligitur vt quoddam individuũ eiusdem speciei non ꝙ est sed qõ esset si scorsum fieret: & sic saluatur quedammodo distinctio numeralis eius quod additur ad id cui additur veritas aũt deficit: tum quoniam nulla forma naturalis intensibilis venit de foris nisi apud ponentes formas creari: licet quo ad formas supernaturales charitatem scilicet & huiusmodi verificetur aduentus deforis, sed presens ser

Ergo pari ratione nec in alijs formis que augentur est aliqua additio.

Rñdeo Dõz, ꝙ huiꝰ qõnis solo depẽdet ex premissa: dcm̃ est enim. s. ꝙ augmentũ & diminutio in formis q̃ intenduñ & remittunñ: accidit vno mõ nõ ex parte ipsius forme ꝑm se ꝯsiderate, sz ex diuersa ptcipatione subi. & iõ hmõi augmẽtũ habituũ & aliarũ formarũ nõ fit ꝙ additionẽ forme ad formã, sz fit ꝙ ℏ ꝙ subm magis vel minus ꝑfecte ptcipat vnã & eandẽ formã: & sicut ꝙ agens qõ est actu fit aliqd actu calidũ quasi de nouo incipiẽs ptcipare formã, nõ ꝙ fiat ipsa forma, vt ꝓbat. 7. meta. ita ꝙ actionem intẽsam ipsius agẽtis efficit magis calidũ: tanꝯ ꝑfecti⁹ participãs formã nõ tanꝯ forme aliqd addat: si eñ ꝙ additionẽ intelligeret hmõi augmẽtũ in formis hoc nõ posset esse nisi vel ex pte ipsius forme: vel ex parte subi. si autẽ ex parte ipsius forme: iam dictũ est ꝙ talis additio vel subtractio speciẽ variaret, sicut variat spẽs coloris qñ de pallido fit albũ. Si ℘ hmõi additio intelligat ex parte subi: hoc nõ posset eẽ nisi vel qr aliqua pars subi recipit formã ꝯ prius nõ habebat: vt si dicat frigus crescere in hoie qui prius frigebat in vna pte qñ iam in pluribꝰ partibꝰ friget: vel qr aliqõ aliud subm additi participans eandẽ formã: sicut si calidũ additũ gat calido, vel albũ albo: sz ꝑm vtrunq; istorum duoꝝ modoꝝ nõ dr aliqd magis albũ, vel calidũ: sed maius: sed qr quedã accñtia augent ꝑm seipsa: vt supra dictũ est: in quibusdã coꝝ fieri põt augmentũ ꝙ additionẽ auget eñ motus per hoc ꝙ ei aliquid additur ꝑm tẽpus in quo est, vel ꝑm vtã per quã est: & tñ manet eadẽ species pp vnitatẽ termini. auget ẽt nihilomin⁹ motꝰ ꝙ intensionẽ ꝑm ptcipationẽ subi: in ꝙtũ. s. idẽ motꝰ põt magis vel minus expedite aut ꝓpte fieri. Sitr etiã & scia põt augeri ꝑm seipsam ꝙ additionẽ: sicut cũ aliqs ꝓkones geometrie addiscit: auget in eo habitus eiusdẽ scie ꝑm speciẽ. Auget nihilominus sciẽtia in aliquo ꝑm participationẽ subi per intensionẽ: prout. s. expediti⁹ & clariꝰ vnus hõ se hz alio in eisdẽ conclusionibꝰ cõsiderãdis. In habitibus autẽ corporalibꝰ nõ multũ videt fieri augmentũ per additionẽ: qr nõ dicit animal sanũ simplr aut pulchrũ nisi ꝑm omnes partes suas sit tale, ꝙ autez ad perfectionẽ cõmensurationẽ perducat, hoc cõtingit ꝑm transmutationẽ simplicium qualitatũ que

¶ Ad euidentiã secũde ambiguitatis sciendum est ꝙ tribus modis põt quis imaginari additiones gradus ad gradũ in q̃litatibꝰ primo, vt gradꝰ aliqs preexis ꝑm rem actu in aliquo adiungatur forme exñti in aliquo gradu non in summo: sicut quãtitas alimenti additur alicui q̃ augetur. scõo, vt gradus aliquis pexis nõ ꝑm rẽ. sed ꝑm intellectum & potentiã actiuã de foris apponat forme non in summo: sicut aeri illuminato vna candela additur. aliꝫ lumen ex alia candela postmodum & fit magis illuminatus. tertio, vt gradus aliquis preexis in potentia subi educat de ei⁹ potentia: & addat preexisti sicut cũ forma educit de potẽtia subi additur subio: preter hos modos nescio aliũ qui ad istos nõ reducat. Sciẽdum est deinde: quod qr additio non põt intelligi vt. s. tho. i. 22. qõ. 24. dicit: absq; intellectu duorũ. s. eius cui additur & eius ꝙ additur: dualitas autẽ sine distõne fingi nequit: opz omnẽ opinionẽ ponẽtẽ intẽsione fieri ꝑ additionẽ distõnem horũ duorum ꝓponere vel in re vel ꝑm imaginationem: ꝙ additione facta possit fieri ex vtroq; vnũ: vt ptz: nec te latebat ꝙ idẽ ẽ iudiciũ de additione magis ad minus & additione gradus ad gradũ: & forme ad formã in eadẽ specie: vt ptz in lumine: est enim aer prius ex candela lucente vt duo illuminatꝰ, ver. gra. vt duo. Et si apponatur alia candela eque virtuosa &c. erit illuminatus ℣ quatuor: vt ptz ex hoc quod melius ibi

q. 66. a. 1. c. 2. et virt. q. 1. ã. 11 c. q. 5. ã 3. Et. 10 eth. l. 3.

mo est cõis. tũ qñ nõ est etiã hic vera additio nisi ſm extranea: prout scilicet agens addit agenti: vt autor in. 24. q. 22. art. 5. ad. 2. dicit q hec etiã additio est per accidens: quia plura lucentia aut calefacientia concurrunt in vi vnius totalis agentis. In tertio autem additionis ratio eo solo modo apparet quo quicquid nouit quomodolibet ad genitum antiquo aduenire dicimus: sed veritas est q ibi nulla est additio nec quo ad fieri nec quo ad factum esse. non quo ad fieri: qr nõ additio est: sed eductio. nec quo ad factũ esse: quia nõ saluat distinctio inter additũ z cui additur, sicut inter formã in facto esse z materiã. Ad cuius claritatem noritiã scito quod additio per eductionẽ de potentia subiti gradus ad gradũ p intensionẽ in formis dupliciter estimari põt. primo q se habeãt gradus ad inuicẽ sicut vnitas superueniens vnitati in numeris non quo ad discretionem: sed quo ad distinctionẽ. vnde secũdo estimat q ipsa simplex essentia forme perfectior sit i hoc ipso q subõm sibi magis subijcit formaliter et hoc est ipsam intendit z quãto magis hoc habet z tanto est magis intensa. Et prout 4.di. 12 q. 2. ã. 1. q. 1. ad. 1 circa dicere oportet loquendo de intensione forme vt corporaliter respicit subõm qõ semper qñ est intẽsior sit perfectior secundũ essentiã z esse et inesse in subto, z econuerso. Hec aliqua ibi interuenit corruptio: sed sola omnium predictorum augmẽtatio. Dicus ergo thomas de additione formaliter iuxta physicum modẽ tractans primum modum qui solus additionem formalem preter distinxit contra alios duos quos z pro vnico cõputauit: quia quo ad intrinseca in hoc proposito non differunt: z quod ammodo distinctionis eorum meminit in 2ª, 2ª. in loco allegato z illum semper improbauit: imo in primo sententiarum dist. 17. dicit se non posse illum intelligere formaliter: hos autem seu hunc firmauit: z hinc quidem: quia tractat in communi. primo ex cõmunibus: qr forma non fit, sed compositum: additio enim nonnulla esset si forma fieret. secundo ex propijs additionis: qr scilicet additum distinguitur ꝛc. vt patet in litera: z per hec patet solutio ad obiecta. z tu qui gradũ additione veteris dispũtando si hanc expressurus dicis sententiam a lapsu solo lingue cohibendus reatus ꝛc. ¶ Circa eandem difficultatem de intensione z remissione formarum in eodem. 2. art. 3. q. 2. Dubium adhuc occurrit ex scoto in vltima quest. 17. distinctionis primi sententiarum. Ipse siquidẽ non solus (vt opinor) sensum non intentum a diuo Thoma sic impugnauit vt in aliquo dissentiat secundum rem: duo enim creduntur affirmari. primum est q forme intendantur proprie z remittantur tantum ſm habitudinem ad subiectum. secundum est, q res illa que est forma qñ intenditur z remittitur nihil sui reale absolutum acquirit aut perdit: sed solum aliquid in ordine ad subiectum. Et vtrumq; scot. impugnat. Secundũ veritatẽ autẽ ſm dictum non est. s. tho. sed contra ipsum vt ex supradictis patet. vsi nõ opz rndere obiectis cõtra illud. Primum vero dictum asserit z a diuo thoma est, nec est mirũ q impugnetur a scoto: qm̃ discordauit a principio: dixus enim tho. posuit formas habere quicquid habẽt aut ex rationẽ formali. s. specifice aut ex subiecto seu materia: ita q dequid male. i. nõ specificum est in eis ex materia poni: ille autẽ non. Et propterea autor latitudinem forme ſz magis z minus: cum infra speciem sit materialeq; aliqd id sit in specie: ad subiectũ reduxit: sicut z cetera mãlia z individualia. Scotus autem sequens suas proprietates individuales vult q si per impossibile forma ita abstraheretur a subiecto q nec etiam aptitudinaliter respiceret subiectũ susciperet magis z minus: ita q hoc nec conuenit forme in ordine ad subiectum nec oritur quoquo modo ex subiecto: sicut quãtus molis: si per impossibile non haberet inclinationem ad subiectum adhuc esset maior vel minor: q̃ bat autem hoc si contraria in summo sunt incõpossibilia: remissa vero compossibilia: ergo impossibilitas formarũ consurgit ex gradibus: ergo gradus conueniunt formis p̃ut̃ respiciant subiecta. prima cõsequentia est per se nota. secunda probatur: qr prior est incõpossibilitas formarũ in se q̃ sit earũ in subiecto recipiente: qr eis sibi inuicem repugnantibus ideo non possunt recipi in eodem: z non econuerso: ergo ꝛc. ¶ Ad hoc õr primo: q antecedens est falsum loquendo vt loquimur de contrarijs formaliter nõ virtualiter intentis vt in medio: z ſm se non ſm extrinseca: puta animam vel celum: vel formam mixti: contraria eñ cum ex specifica differentia cõtraria sint: vt patet. 10. meta. per hoc idem sunt incompossibilia non augent nisi ſm intentionẽ ex parte subi participantis. Quomodo autem se habeat circa virtutes: infra dicetur.

Ad primũ ergo dom. q etiã in magnitudine corporali pingit dupl'r augmẽtũ. Uno modo p additionẽ subi ad subm, sicut est in augmẽto viuẽtiũ. Alio mõ p solã intentionẽ absq; omni additione: sicut est in his q̃ rare fiunt. vt õr in. 4. phy. ¶ Ad ſm dom, q causa augẽs habitũ facit quidẽ semp aliquid in subo: non autẽ nouã formã: sed facit q subm perfectius participet formã preexistentẽ, aut q amplius se extendat. ¶ Ad tertium dom, q id qõ nondũ est albũ, est in potentia ad formã ipsam tanq; nondũ hñs formã: z ideo agẽs causat nouã formã in subo: sed id qõ est minus calidũ aut album: non est in potentia ad formam: cum iam actu formam habeat: sed est in potentia ad perfectum participationis modum: z hoc consequitur per actionem agentis.

¶ Utrũ quilz actꝰ augeat habitũ. Art. 3.

Adhuc tertiũ sic pcedit. Af q quilibet actus augeat habitum. Multiplicata eñ causa multiplicatur effectus: ſz actus sunt causa habitũ aliquo q: vt supra dictũ est. Ergo habitus augetur multiplicatis actibus. ¶ p. De similibus idem est iudiciũ sed oẽs actus ab eodem habitu procedẽtes sunt similes: vt õr in. 2. ethi. Ergo si aliqui actus augeant habitũ, quilibet actus augebit ipsum. ¶ p. Simile augetur suo simili: sed quilibet actus est similis habitui a quo pcedit. Ergo quilibet actus auget habitum.

Sed contra. Idem non est contrariorum causa: sed sicut õr in. 2. ethic. aliqui actus ab habitu procedentes diminuunt ipsum: vtpote cum negligenter fiunt. Ergo non omnis actus habitum auget.

Rndeo dõz, q sifes actꝰ sifes habitus cãnt: vt õr i. 2. ethi. Similitudo probatur: qr prior est incõpossibilitas formarũ in se q̃ sit earũ in subiecto recipiente: qr eñ sibi inuicem repugnant: ideo non possunt recipi in eodem: z non econuerso: ergo ꝛc. ¶ Ad hoc õr primo: q antecedens est falsum loquendo vt loquimur de contrarijs formaliter nõ virtualiter intentis vt in medio: z ſm se non ſm extrinseca: puta animam vel celum: vel formam mixti: contraria eñ cum ex specifica differentia cõtraria sint: vt patet. 10. meta. per hoc idem sunt incompossibilia in eodem vt patet ibidem. vnde aristo. oẽs cõditiones cõtrarioꝝ inter quas est incõpossibilitas in eodẽ reducit ad perfectã dñiam vt p̃z ibi. Hinc ergo in quocunq; sunt gradus ꝛ. ita sunt z incõpossibilia in eodẽ z alterũ ꝛ alterius ꝛz pugnat: q autẽ in mixtis maneãt remissa hoc facit forma mixti continens: z nihilominus mutuo ꝛ se nituntur remissa sicut in somno proportionaliter. Dicitur scõo qõ dato añte prima ꝑa non valet: quia impossibilitas formarũ ponerẽt ꝛ. vna ex cõtrarietate: et hec pueniet formis ſm se ex specificis nãis: et hec nõ cõsurgit ex gradibus, ſz abstrahit ab eis: sicut z ipse forme et hec incõpossibilitas est prior in formis ſm se q̃ in subto: q̃ñ nihil facit ad arguẽtẽ: alterata ex gradibus: et hec cõuenit formis ex illo respectu ad subm ex quo conuenit eis latitudo. In litera autem patet q forme de quarum rõne non est indiuisibilitas participabiles a subiectis absq; spec^ie cõi hñt latitudinẽ. vñ neq; latitudo neq; gradꝰ neq; incõpossibilitas cõsurgens ex eis est prior q̃ sit talis 1.q.41. ã.5.ad.2. pticipabilitas forme i subo: z cũ õr q ista incõpossibilitas est prior inter formas inter se q̃ in subiecto. Respondetur q hic est sophisma ab vna habitudine ad subiectum: ad omnes. seu a negatione prioritatis in vna: ad negationem prioritatis in omnibus. Aliud est enim dicere quod incompassibilitas ista formarum sit prior in se quam incompossibilitas in subiecto. Aliud est dicere quod incompossibilitas formarum in se sit prior omni respectu ad subiectum: quia est posterior participabilitate tali formarum in subiecto ex qua consurgit incompossibilitas secundum gradus in formis in se z in subiecto. ¶ Ad exemplum autem Scoti de quantitate molis dicitur: quod quantitati conuenit esse maiorem z minorem in eadem specie: non ex hoc quod est participabilis a subiecto: z ideo non est simile: sed ex hoc ipso quia participat naturam materie. vnde si auferatur ab ea id quod habet ex hoc quod participat naturam materie neq; individuum secundum se nec mains nec minus haberet ꝛc.

¶ Super articulum tertium.

In arti. 3. eiusdem quest. 32. nihil scribendum occurrit, nisi vno nouitijs q̃ sicut ante genitũ habitum in anima potuit anima intensiori actu generare ipsum: ita post genitum potest intensiori actu q̃ fit ille etiã ad quem se extendit presens habitus augere eundem eodem vtens principio actiuo intensius q̃ prius vsus fuerit. ex hac nanq; parte habet vim augmẽtatiuam vnde habet generatiuam: quis ad augendum nõihil operetur iam inchoatus habitus non ea ratione: qr nihil prohibet augere aliquid seipsum: vt patet ex secundo de anima: qñ hoc de augmento propie sumpto dicit: hoc autẽ de quo loquimur augmentum metaphorice dicitur augmentum: propie vero est motus intentionis: sed ea potius ratione: quia actus eliciti ab habitu inchoato: z subiectum disponit preparans ipsum ad perfectius fouiendum habitum. z perfectior est: cum ex tota virtute habitus procedit ita vt ad perfectionem maiorem deducere possit habitum.

¶ Super questionis. 53. artic. 1.

In questione quinquagesimatertia aduerte ex primo articulo q apud autorem idem est iudicium de speciebus intelligibilibus z habitibus principiorum quo ad corruptibilitatẽ z incorruptibilitatem: z nõ est idem iudicium de predictis et habitu scientie z virtutis: z causa est vt patet in litera: qr illa sunt a solo intellectu agente: ista vero ab alijs causis habitibus cõtrarijs.

manente eo cui⁹ est nã: ḡ neq; habit⁹ corrũpi põt manẽte subo. ℂ Ꝑ. Dis corruptio forme, vel est p corruptionẽ subti, vel est a ctrario. sicut egritudo corrũpit corrupto aiali, vel etiã supuenẽte sanitate: ſ scientia q̃ est quidã habit⁹ nõ põt corrũpi p corruptionẽ subti: q; intellꝰ qui est subm eius est substãtia quedã z nõ corrũpit: vt ỽ in. 1. de aia. Et sil⁹ etiã nõ põt corrũpi a cõtrario: nã spẽs intelligibiles nõ sunt adinuicẽ ẽ ãie: vt ỽ in. 7. meta. Ergo habit⁹ scientie nullo mõ corrũpt põt. ℂ Ꝑ. Dis corruptio est per aliquẽ motũ: ſ habit⁹ scientie q̃ est in aia nõ põt corrũpi p motũ per se ipsius aie: q; aia per se nõ mouet: mouet autẽ p accns per motũ corporis: nulla autẽ trãſmutatio corporalis videtur posse corrũpere species intelligibiles existentes in intellectu: cũ intellectus sit per se locus specierũ sine corpore. vnde ponit q; nec per senũ nec per mortẽ corrũpuntur habitus: ergo scientia corrumpi nõ potest: z per ꝯs nec habitus virtutis, qui etiã est in anima rationali: z sicut phs dicit in. 1. ethic. virtutes sunt permanentiores disciplinis.

Sed ẽ est q; phs dicit in lib. de longitu. z brietate vite: q; scientie corruptio est oblitio z deceptio: peccãdo em̃ aliquis habitũ virtutis amittit: z ex contrarijs actib⁹ virtutes generantur z corrumpuntur: vt dicitur in. 2. ethic.

Rñdeo dõm, q; ſm se ỽ aliqua forma corrũpi per ẽ suũ: p accns autẽ p corruptionẽ sui subi. Si igit fuerit aliqs habit⁹ cui⁹ subm est corruptibile, z cuius causa hz cõtrariũ, vtroq; mõ corrũpi poterit: sicut pz de habitib⁹ corporalibus. ſ. sanitate z egritudine. illi ẽ habitus quorũ subm est incorruptibile, nõ põt corrũpi p accns. Sunt tñ habit⁹ quidã, qui etsi principalr sint in subo incorruptibili, scdario tñ sunt in subo corruptibili: sicut habitus scientie q̃ principalr est quidẽ in intellꝰ possibili, secũdario autẽ in virib⁹ apprehensiuis sensitiuis: vt supra dictũ est. z ideo ex parte intellꝰ possibilis habitus scientie nõ põt corrũpi per accns: sed solũ ex parte inferioꝝ virtutũ sensitiuarũ. Est igit ꝯsiderandũ si põt hmõi habit⁹ per se corrũpi. Si igit fuerit aliqs habit⁹ qui habeat aliqd̃ contrariũ vel ex parte sua vel ex parte sue cause: poterit per se corrumpi. Si vero nõ hz contrariũ: nõ poterit per se corrũpi. Manifestũ est autẽ q; species intelligibilis in intellectu possibili existẽs nõ habet aliquid contrariũ: neq; iterũ in intellꝰ agẽte qui est causa eius põt aliqd esse cõtrariũ. vnde si aliqs habit⁹ sit in intellectu possibili immediate ab intellꝰ agente causatus, talis habit⁹ est incorruptibilis z p se z per accns: hmõi autẽ sunt habit⁹ primoꝝ pincipioꝝ tam speculabiliũ q; practicoꝝ: q̃ nulla oblitione vel deceptione corrũpi põt: sicut phs dicit. 6. ethi. de prudentia q; nõ perditur p oblitionẽ. Aliquis vero habitus est in intellectu possibili ex rõne causatus. ſ. habitus cõclusionũ: qui dicit scientia: cuius cause dupl̃r põt aliquid ctrariũ esse. Uno mõ ex parte ipsarũ ꝓpositionũ ex quib⁹ rõ ꝓcedit: etem̃ enunciationi q̃ est, bonũ est bonũ: contraria est ea que est, bonũ non est bonũ ſm phm. 2. perier. Alio modo quantũ ad ipsum processum rõnis: prout syllogismus sophisticus opponitur syllogismo dialectico vel demonstratiuo. Sic igit patet q; p falsam rõnẽ põt corrũpi habit⁹ vere opinionis aut etiã scientie: vnde phs dicit q; deceptio est occupatio scie: sicut. 6. dictũ est. Virtutum vero quedã sunt intellectuales q̃ sunt in ipsa rõne: vt ỽ in 6. ethi. de quibus est eadẽ ratio que est de scientia vel opinione. Quedam vero sunt in parte aie appetitiua, que sunt virtutes morales. z eadẽ rõ est de vitijs oppositis. Habit⁹ autẽ appetitiue partis causant p hoc q; rõ nata est appetitiuã partem mouere. vñ per iudiciũ rationis in contrariũ mouentis quocunq; modo. ſ. siue ex ignorantia siue ex passione, vel etiam ex electione corrumpitur habitus virtutis vel vitij.

Ad primũ ergo dõm, q; sicut ỽ in. 7. ethi. habit⁹ siſitudinẽ hz nature: deficit tñ ab ipsa. z ideo cuz natura rei nullo modo remoueat ab ipsa: habitus difficile remouet. ℂ Ad scõm dõm, q; etsi speciebus intelligibilibus non sit aliquid cõtrariũ enunciationibus tñ z processui rationis potest aliquid esse contrariũ: vt dictum est. ℂ Ad tertiũ dõm, q; scientia nõ remouet p motũ corporalẽ quãtũ ad ipsam radicẽ habitus: sed solũ quantum ad impedimentum actus, inquantum intellectus indiget in suo actu viribus sensitiuis, quibus impedimentum affertur per corporalem transmutationẽ. Sed per intelligibilẽ motum rationis potest corrũpi habitus scientie etiã quantũ ad ipsam radicẽ habitus: z similiter etiã potest corrumpi habitus virtutis. tamẽ q; dicitur virtutes esse permanentiores disciplinis, intelligendum est non est parte subiecti vel cause: sed ex parte actus: nam virtutum vsus est continuus per totam vitam non autem vsus disciplinarum.

ℂ Utrum habitus possit diminui. Art. 2.

Ad scõm sic procedit. Uidetur, q; habitus diminui nõ possit. Habitus em̃ est quedã qualitas et forma simplex: simplex autẽ aut totum habetur, aut totũ amittitur. ergo habitus etsi corrumpi possit, diminui nõ potest. ℂ Ꝑ. Omne qđ cõuenit accidenti, conuenit eidẽ ratione sui subiecti: habitus aũt ſm se tm̃ nõ intenditr z remittit: alioquin sequeretur q; aliqua species de suis individuis predicaret ſm magis z minus: si igitur ſm ptic̃ipationẽ subiecti diminui possit, sequet̃ q; aliquid accidat habitui proprij, q; nõ sit cõmune ei z subiecto: cuicunq; autem forme quenit aliquid proprij preter suũ subiectũ, illa forma est separabilis: vt dicit in primo de anima: sequitur ergo q; habit⁹ sit forma separabilis: q; est impossibile. ℂ Ꝑ. Ratio et natura habit⁹ sicut z cuiuslibet accntis cõsistit in ꝓportione ad subm. vnde z quodlibet accns diffinit̃ p suũ subm: si igit habitus ſm se tm̃ nõ intenditur neq; remittit, neq; etiã ſm concretionẽ sui ad subiectũ diminui poterit: z ita nullo modo diminuetur.

Sed ẽ est, q; ctraria nata sunt fieri circa idem: augmentũ autem z diminutio sunt contraria: cũ igit habitus possit augeri, videtur q; etiam possit diminui.

Rñdeo dõm, q; habitus dupl̃r diminuunt sicut z augent: vt ex supradictis pz. Et sicut ex eadẽ cã augent̃, ex qua generant̃, ita ex eadẽ causa diminuunt̃: ex qua corrũpuntur. Nam diminutio habit⁹ est quedam via ad corruptionẽ: sicut econuerso generatio habitus est quoddam fundamentum augmenti ipsius.

Ad primum ergo dõm, q; habitus ſm se consideratus est forma simplex: z ſm hoc non accidit ei diminutio, sed ſm diuersum modum participandi: qui prouenit ex indeterminatione potentie ipsius participantis: que scilicet diuersimode potest vnaꝝ formaꝝ participare: vel que potest ad plura vel ad paucioꝛa extendi. ℂ Ad scõm dõm, q; ratio illa procederet si ipsa essentia habitus nullo modo diminueretur: hoc autem non ponimus sed quod quedam diminutio essentie habitus non habet principium ab habitu: sed a participante. ℂ Ad tertiũ dicendum, q; quocunq; modo significetur accidens habet dependentiã ad subiectũ ſm suã rationẽ: aliter tamẽ z aliter. Nam accidens significatũ in abstracto importat habitudinem ad subiectũ q̃ incipit ab accidente z terminat̃ ad subm: nam albedo ỽ qua aliquid est albũ: z ideo in diffinitione accidentis abstracti nõ ponit subm quasi prima pars diffinitionis q̃ est genus: sed quasi scda que est differentia: dicimus em̃ q; similitas est curuitas nasi: sed in concretis incipit habitudo a subiecto, z terminatur ad accns, ỽ em̃ albũ q; habet albedinẽ: propter q; in diffinitione hmõi accidentis ponitur subiectũ tanq̃ genus, q; est prima pars diffinitionis: dicimus em̃ q; simus est nasus curuus. Sic igitur id quod cõuenit accidentibus ex parte subiecti nõ autẽ ex ipsa ratione accidentis: mõ attribuitur accidenti in abstracto: sed in cõcreto z hmõi est intensio z remissio in quibusdam accidentibus: vnde albedo non dicitur magis z minus: sed album. z eadem ratio est in habitibus et alijs qualitatibus: nisi qđ quidam habit⁹ augentur vel diminuuntur per quãdam additionẽ: vt ex supradictis patet. nec em̃ phantasmata ex parte cause computanda censuit: qui alias docuit non causam. ſ. materiã cause esse ea que sunt in parte sensitiua, ad ea que sunt intellectus: propter q; em̃ hic ex parte subiecti potuit hoc scdariũ subiectuz ipsa vocãs: que tu celsi ingenij non perrãsibis ieiun⁹. Aduerte quoq; ex eodem articulo qđ hinc exprime pluries habes: vnde habitum scie in nobis non esse species intelligibiles accipias: illie em̃ z singule z cõ carent contrarijs: scientia autẽ non: vt in litera dicit. Aduerte. 3. ex. 2. arti. quod autor vndique assuetus ꝓprijs rationibus: non solum ad naturam rei reddit rationem intensionis et remissionis: ſ ad res sic significatas: puta cõcrete vl̃ abstracte ex eadẽ radice defecẽdit. ℂ In responsione ad tertiũ postremo in art. 3. scrupulus occurrẽs nouiſs remouendus est: vt enim ẽ dixi hic tertius articulus primo in ſrione ad. 3. dũ ibi dicit q; scia ex corporalib⁹ motibus nõ corrumpitur in se scia in suo actu impeditur vt ꝓz in eo dicte: hic vero confirmat in ſrione ad vltimũ: q; scientia corrũpit ꝓpter mutationẽ cui subiacẽt vires apprehẽsiue interiores que subsunt ẽpori. Ad hoc em̃ dicendum est, q; diligẽtius perspecta verba litere sibiũnicem nõ adnerſant. primũ em̃ dictuz loquitur de motibus partis interioris sensitiue tantuz. secundus aũt de eisdẽ vt pariter vel nõ cõpelcũt cõtrarias causas habituũ: z intendit autor q; impedimẽta partis sensitiue: si nouiter ꝓgrediantur: non corrũpunt scientiã: sed actũ eius. q; ideo remanet post motum: si autem vel per diuturnã ẽssationem vel positiuam imaginationẽ ad hoc ꝓgrediantur q; ꝓpositiones cõtrarie aut syllogismus fiat: quãuis ex parte sensitiua inchoet ſtim corruptio hec. Efficaciter tamen corrũpitur scientia per hmõi oblitionem vel deceptionem ex. vt in litera dicitur in primo articulo.

¶ Super. q. 54. ar. 1. ſſ. 1. arti. q. 54. 22ª. qõ. 24. ar. 10. a. 1. 2. 2. 17. q. 2. ar. 5. cor.

Laduerte nouitie ne fallaris in ſſitudi: ne habitudinis mate: rie ad formam atq; a: genꝰ: z potẽtie ad ha: bitꝰ. q. hũ atq; oõm. Induc tur eñ z tenet quantũ adhoc determinationẽ ad vnitatẽq; actꝰ ab vno agente: ſz nõ eſt extẽ: denda ad vnitatẽ ma terie: nq oppoſitũ inde ſequeret. ſ. q ſicut in vna materia nõ põt ſi mile eſſe niſi vna for: maſſe nec in vna potẽ tia plures habitꝰ ſitt nõ eſt extendenda ad ppoſitionẽ forme z ha bitus quo ad ſimilitu: dinem ppẽ eãdẽ cauſam. vñ dicto cauꝰ vt ppor: tionalis ſſitudo quo ad explicita eñ in ſa pientia: z nõ fallaris. ¶ In rñſione ad ꝓmũ eiuſdẽ ꝓmi articuli: aduerte q ſiterꝰ nõ di cit q oz diuerſitas ge nerica obiectoꝝ cõſti tuat diuerſitatẽ poten tiarũ: ſed hoc manife ſte eſt falſum. nam ma thematica z metaphy ſica z nãlis z moralis manifeſte habent obꝫ diuerſoꝝ generum: de theologia Âz in princi pio ꝓme partis dicit q diſtinguitur genere a mathematica: z ve re ſic eſt: q diſtinguã: tur genere ſcibili: ſed ſat eſt huic litere: q di uerſitas aliqua obie: ctorum generica con: ſtituat diuerſitatẽ po: tentiarũ. Preſens eñ reſpõſio ita hoc ſtat q diuerſitas potentiarũ eſt neceſſario generi: ca: habituũ vero non eſt neceſſario generi: ca ſed ſpecifica. ex hoc eñ ꝓz q multiplica: tis habitꝰ nõ opz mul: tiplicare potentias. ſi: cut nec multiplicatis ſpecieꝰ genera. Que aũt ſit illa diſtõ gene: rica conſtituẽs diuerſi: tatẽ potentiarũ z que nõ. diſcutere alterius negotij eſt: z erit que ſtio ſpecialis.

¶ Utrũ habitus corrũpatur vel diminuat per ſolam ceſſationem ab opere. Art. 3.

AD tertiũ ſic procedit. Uꝰ q ha bitus non corrũpatur aut di minuatur ꝓ ſolã ceſſationẽ ab ope re. habitus enim permanentioes ſunt: q; paſſibiles qualitatẽ: vt ex ſupradi ctis apparet: ſed paſſibiles qualitates non corrũpuntur neq; diminuũt per ceſſationez ab actu: nõ eñ albedo diminuit ſi viſum non immutet: neq; calor ſi non calefaciat. Ergo neq; habitus diminuunt vel corrũpunt per ceſſationẽ ab actu. ¶ ꝑ. Corruptio et dimi: nutio ſunt quedã mutationes: ſed nihil mu tatur abſq; aliqua cauſa mouẽte: cũ igit ceſ ſatio ab actu nõ importet aliquã cauſaz mo uentẽ: nõ videt q per ceſſationẽ ab actu poſ ſit eſſe diminutio vel corruptio habitꝰ. ¶ ꝑ. habitꝰ ſcientie z virtutis ſunt in anima in tellectiua, que eſt ſupra tempus: ea vero que ſunt ſupra tempus non corrumpuntur neq; diminuũtur per tẽporis diuturnitatẽ: ergo neq; hmõi habitus corrumpuntur vel dimi: nuuntur per tempous diuturnitatez: ſi diu aliquis abſq; exercitio permaneat.

Sed Cõtra eſt q ꝓs in lib. de longitu dine z brevitate vite dicit, q corru ptio ſcientie nõ ſolũ eſt deceptio: ſz etiã obli uio: z etiã in. 8. ethi. dicitur: q multas amici tias inappellatio diſſoluit: z eadem ratione alij habitus virtutum per ceſſationem ab actu diminuuntur vel tolluntur.

Rñdeo Dõm, q ſicut dict in. 8. ethi. aliquid poteſt eſſe mouẽs du pliciter. Uno modo per ſe: q ſcilicet mouet ſm rationẽ propie forme: ſicut ignis calefa: cit. Alio modo ꝑ accidens: ſicut id qõ remo uet prohibens, z hoc modo ceſſatio ab actu cauſat corruptionẽ vel diminutionem habi: tuum: inquantũ. ſ. removetur actus qui pro hibebat cauſas corrũpentes vel diminuen: tes habitum: dictum eſt eñ q habitus per ſe corrũpuntur vel diminuuntur ex contrario agente. vnde quotiẽcunq; habituum contra: ria ſubcreſcunt per tẽporis tractũ, que opz ſubtrahi per actum ab habitu procedentem huiuſmodi habitus diminuuntur vel etiam tolluntur totaliter per diuturnam ceſſatio: nem ab actu: vt ꝑz etiã in ſcientia z in virtu te. Manifeſtum eſt eñ q habitus virtutis moralis facit hominẽ promptuz ad eligen: dum medium in operationibus z paſſioni: bus, cã autẽ aliquis nõ vtitur habitu virtu tis ad moderandas paſſiones vel operatio: nes propias, neceſſe eſt q prouenant mul: te paſſiones z operationes preter modũ vir tutis ex inclinatione appetitus ſenſitiui et aliorũ que exterius mouẽt. vnde corrũpitur virtus vel diminuitur per ceſſationem ab actu. Similiter etiã eſt ex parte habituũ intellectualiũ ſm quos eſt homo prompt⁹ ad recte iudicandũ de imaginatis: cum igitur homo ceſſat ab vſu intellectualis habitus: inſurgũt imaginatiões extranee, z quandoq; ad cõtrariũ ducentes: ita q niſi per frequentẽ vſum intellectualis habitus quodammodo ſuccidantur vel compri: mantur, redditur homo minus aptus ad recte iudicandum, et quãdoq; totaliter diſponitur ad contrariuz: z ſic per ceſſationẽ ab actu diminuit, vel etiã corrũptur intellectualis habitus.

Ad primũ Ergo dõm, q ita etiã calor per ceſſationez a calefaciendo corrumperetur: ſi per hoc increſceret frigiduz quod eſt calidi corruptiuũ. ¶ Ad ſm dõm, q ceſſatio ab actu eſt mouens ad corruptionẽ vel diminutionẽ ſicut remouens prohibens: vt dictum eſt. ¶ Ad tertium dõm, q pars intellectiua anime ſm ſe eſt ſupra tempus: ſed pars ſen ſitiua ſubiacet tempori z ideo per temporis curſum transmuta tur quantum ad paſſiones appetitiue partis: z etiam quãtum ad vires apprehenſiuas, vnde philoſophus dicit in. 4. phyſi. quod tempus eſt cauſa obliuionis.

¶ De diſtinctione habituum. Queſtio. 54.

DEinde Conſiderandum eſt de diſtinctione ha bituum. ¶ Et circa hoc quer̃untur quatuor. Primo, vtrum multi habitus poſſint eſſe in vna potentia. Secundo, vtrum habitus diſtinguã tur ſecundum obiecta. Tertio, vtrum habitus diſtinguantur ſecundum bonum z malum. Quarto, vtrum vnus habitus ex multis habitibus conſtituatur.

¶ Utrum multi habitus poſſint eſſe in vna potentia. Art. 1.

AD primũ Sic procedit. Uꝰ q non poſſint eſſe multi habitus in vna poten: tia. Eoꝝ eñ que ſm idem diſtinguuntur multipli: cato vno multiplicatur z aliud: ſed ſm idẽ potentie z habitus diſtinguuntur. ſ. ſm actus z obiecta: ſiꝝ ergo multiplicantur. non ergo poſſunt eſſe multi habitus in vna potentia. ¶ ꝑ. Potentia eſt virtus quedam ſimplex: ſed in vno ſubiecto ſimplici non põt eſſe diuerſitas accidẽtium: quia ſubiectum eſt cauſa accidentis: ab vno autem ſimplici non vi detur procedere niſi vnum. Ergo in vna potentia non poſſunt eſſe multi habitus. ¶ ꝑ. Sicut corpus formatur per figuram, ita potentia formatur per habitum: ſed vnum corpus non po teſt ſimul formari diuerſis figuris: ergo neq; vna potentia po teſt ſimul formari diuerſis habitibus. Non ergo plures habi: tus poſſunt ſimul eſſe in vna potentia.

Sed Contra eſt, q intellectus eſt vna potentia: in qua ta men ſunt diuerſarum ſciẽtiarum habitus.

Rñdeo Dõm, q ſicut ſupra dictũ eſt: hit⁹ ſunt diſpões quedã alicui⁹ in potẽtia exĩtis ad aliquid ſiue ad naturã, ſiue ad opõnẽ vel finẽ nãe. Et de illis quidẽ hitib⁹ q ſunt diſpões ad naturã manifeſtũ eſt q põt ꝓs eſſe i vno ſubo: eo q vnius ſubti põt diuerſimode partes accipi: ſm qua rum diſpõnẽ habit⁹ dic̃r: ſicut ſi accipiant humani corpis par tes humores prout diſponunt ſm nãm humanã, eſt habit⁹ vel diſpõ ſanitatis. Si vero accipiant ꝓtes ſiſtes vt nerui, z oſſa, z carnes, ear̃ diſpõ in ordine ad nãm eſt fortitudo, aut macies. Si vero accipiant mẽbra, vt manus z pes, z hmõi: eat ñ diſpõ nãe ꝓuenies eſt pulchritudo: z ſic ſunt ꝓs habit⁹ vel diſpõ nes in eodẽ. Si vero loquamur de habitibus q̃ ſunt diſpoſitio nes ad opera: q̃ propie pertinẽt ad potentias: ſic etiã cõtingit vnius potẽtie eſſe habit⁹ plures: cui⁹ rõ eſt, qz ſubm habit⁹ eſt potentia paſſiua: vt ſupra dictũ eſt: potentia eñ actiua tm̃ non eſt alicuius habitus ſubm: vt ex ſupradictis ꝑz: potẽtia autẽ paſſiua cõparat ad actũ determinatũ vnius ſpeciei ſicut mate ria ad formã: eo q ſicut materia determinat ad vnã formã per vnũ agens, ita etiã potẽtia paſſiua a rõne vnius obiecti actui determinat ad vnum actum ſm ſpeciẽ. vñ ſicut plura obꝫ põt mouere vnã potentiã paſſiuã, ita vna potentia paſſiua poteſt eſſe ſubiectũ diuerſoꝝ actuum vel perfectionũ ſm ſpeciem: ha bitus autẽ ſunt quedã qualitates aut forme inherentes poten tie: quibus inclinatur potentia ad determinationem actus ſm ſpeciem: vnde ad vnam potentiã poſſunt plures habitus per tinere, ſicut z plures actus ſpecie differentes.

Ad primũ Ergo dõm, q ſicut in rebus naturalib⁹ di uerſitas ſpecieꝝ eſt ſm formam, diuerſitas autẽ generum eſt ſm materiã: vt dicitur in. 5. meta. ea eñ ſunt diuerſa genere quoruz eſt materia diuerſa. Ita etiã diuerſitas obiectorum ſm genus facit diſtinctionẽ potentiarũ. vnde ꝓs dicit in. 6. ethi: q ad ea que ſunt genere altera: ſunt etiã anime particule alie: diuerſitas vero obiectoꝝ ſm ſpeciem facit diuer ſitatem actuum ſm ſpeciẽ: z per ꝑs habituũ. Quecunq; autẽ ſunt diuerſa genere, ſunt etiã ſpecie diuerſa: ſed nõ quecunq; z ideo diuerſarũ potẽtiarum ſunt diuerſi actus ſpecie z diuerſi habitus, nõ autẽ opz q diuerſi habit⁹ ſint diuerſarũ potẽtiarũ: ſed põt eſſe ꝓs vnius: z ſicut ſunt gña generã: z ſpẽs ſpẽrum, ita etiã ꝓtingit eſſe diuerſas ſpẽs habituũ z potentiarũ. ¶ Ad ſm dõm, q potẽtia etſi ſit quidẽ ſimplex ſm eſſentiã, eſt tñ mul tiplex virtute: ſm q ad multos actus ſpecie differentes ſe ex tendit. z ideo nihil prohibet in vna potẽtia eſſe multos habit⁹ ſpecie differẽtes. ¶ Ad tertiũ dõz, q corpus format per figurã ſicut ꝑ ppriã terminationẽ. habit⁹ aũt nõ eſt terminatio potẽ tie: ſz eſt diſpõ ad actũ ſicut ad vltimũ terminũ. z iõ nõ poſſent eſſe vni⁹ potẽtie ſimul ꝓs actus: niſi forte ſm q vnus cõpre hendit ſub alio, ſicut nec vnius corporis plures figure, niſi ſm q vna eſt in alia: ſicut trigonũ in tetragono. nõ eñ põt intellꝫ ſimul multa actu intelligere: poteſt tñ ſimul habitu multa ſcire

¶ Super articulum secundum.

In articulo secundo dubium occurrit ex scoto in prima. q. prologi primi sententiarum. verba huius articuli inducente pernerse exposita nescio a se vel ab altero: acceptum est enim ex hac litera, quod vbi est idem scibile puta quod terra est rotunda per philosophiam naturalem et astrologiam, quod ibi non sint distincti habitus. sed sunt distincte forme, quia non distinguntur per obiecta, sed per principia actiua. in corpore nāq; dicitur, q habit⁹ inquātum forme distinguūtur per obiecta. Et in responsione ad scām dicitur, q media sunt principia actiua. contra hanc sententiā arguit dupliciter. Primo quia impossibile est aliquas indistinctas esse scām inferius predicatas et distinctas scām superius: forma autē est superius ad habitum vt patet. Secūdo q hoc supponit obiecta distinguere habit⁹ in alio genere cause q̄ effective. quod falsum est. si aliquomodo can sam distinctionem habituum.

¶ Ad hec dicit q̄ dō fal sa est in primis interpretatio. Ferneq; enim hoc somniauit diuus tho. sed intendit q̄ q habitus et forme et habitus sunt. vtraq; sortiri pōt distinctiua sc̄z propria formarum et propria habituum: et nō q̄ cum distinctione illarum sit indistinctio horū. vnde in ꝓposito vtraq; distinctiua concurrunt. s. actiuorum et obiectorū formalium: terrā esse rotundā et est aliud obiectū formale et per aliud medium scitum est respectu astrologie et philosophie naturalis, vt patet nec opus est afferendo vnum afferre semper aliud. vnde patet responsio ad primum. Ad secundū vero dicit q obiectum vt obiectū non dicit causam effectiuā: et ꝓpter ea non prohibet quin distinguat aliter quā effective: et rectora potest distinguere nō solum effective sed formaliter: extrinsece tñ et finaliter habit⁹ sunt de scibus vt alias dictum est. Idem enim est iudicium.

¶ Super articulum tertium.

In articulo tertio nota quod apud autorem hic nō dicitur quod impossibile est quod idem habitus trāseat de bono in malum, aut econuerso, sed q̄ impossibile est q̄ sit bonus et malus eo q̄ sunt bonus et malus diuersarū specierū et ptrarij: impossibile est cū contraria esse simul vnius indiuidui. Et hoc bene nota pro sequentibus.

¶ Utrū habit⁹ distinguāt fm oba. Art. 2.

Videtur q habitus nō distinguunt fm obiecta. Contraria enī sunt specie differentia. sz idē habit⁹ scie est ꝓuoz: vt dicit in. 2. topi. sillr etiā malū cīa sani et egri: nō ergo fm oba specie differētia habit⁹ distinguunt. Cp. Diuerse scientie sunt diuersi habit⁹: sed idē scibile ptinet ad diuersas sciētias: sicut terrā esse rotūdā demōstrat nālis et astrolog⁹. vt dr in. 2. phy. Ergo habitus nō distinguuntur fz obiecta. Cp. Eiusdē actus est idē obiectū: sed idem actus pōt ptinere ad diuersos habit⁹ ptutū si ad diuersos fines referat: sicut dare pecuniam alicui, si sit propter deum pertinet ad charitatē: si vero sit propter debitum soluendum pertinet ad iustitiam. ergo etiam idem obiectum potest ad diuersos habitus pertinere. nō ergo est diuersitas habituum secundum diuersitatem obiectorum.

Sed Contra actus differunt specie secundum diuersitatem obiectorum vt supra dictum est: sed habitus sunt dispositiones quedam ad actus. ergo etiam habitus distinguuntur fm diuersa obiecta.

Rñdeo Dōm, q habitus et est forma q̄dā, et est habit⁹. pōt ergo distinctio habituū fm speciē attendi: aut fm cōem modū quo forme specie distinguunt, aut fm ꝓpriū modū distinctionis habituuz. Distinguunt siquidē forme adinuicē fm diuersa principia actiua, eo q̄ omne agens facit sibi fm speciē. habit⁹ autē importat ordinem ad aliqd: oīa autē que dīr fm ordinem ad aliqd, distinguunt fm distinctionē eorū ad que dīr. Est aūt habitus dispositio q̄dā ad duo ordinata. s. ad nām et operationē cōsequentē nām. Sic igit fm tria habit⁹ specie distinguunt. Uno quidem mō. fm principia actiua taliū dispositionū. Alio vero mō fm nām. Tertio vero modo fm oba specie differentia: vt per sequentia explicabitur.

Ad Primū q̄ dōm, q in distinctione potētiarū vel ēt habituū nō est ꝑsiderādū tm obm māliter, sed rō obm differēs specie vel etiā gñe, q̄uis autē cōtraria specie differant diuersitate rei, tñ eadē rō est cognoscē di vtrunq; q̄ vnū per aliū cognoscit. et ideo in q̄ctū cōueniunt in vna rōne cognoscibilis pertinēt ad vnū habitū cognoscitiuū. ¶ Ad scām dōm, q terrā esse rotundā p aliud medium demōstrat nālis, et p aliud astrologus. Astrologus em̄ hoc demōstrat p media mathematica: sicut p figuras eclypsiuz, vel per aliud hmōi. nālis vero hoc demōstrat p medium nāle: sicut q motū grauiū ad medū, vel per aliud hmōi. Tota autē virt⁹ demonstrationis q̄ est sylls faciens scire, vt dr in. 1. poste. dependet ex medio, et iō diuersa media sunt sicut diuersa principia actiua fm que habitus sciētiales diuersificant. ¶ Ad tertiū dōm, q sicut phs dicit in. 2. phy. et in. 7. ethi. ita se habet finis in opabilibus, sicut principium in demonstratiuis. et ideo diuersitas finium diuersificat virtutes, sicut et diuersitas actuorum principiorum. sunt etiam ipsi fines obiecta actuum interiorū: qui maxime ptinēt ad virtutes, vt ex supradictis patet.

¶ Utrum habitus distinguantur fm bonum et malum. Artic. 3.

¶ Super articulum quartum.

In articulo quarto dubium primo occurrit ex scoto in ꝓlogo primi sententiarum in assignatione primi subiecti habitus. vbi conatur soluere hanc rationem tactam hic in litera. quod sicut potentia vna ad multa se extendit propter vnitatem obiecti ita habitus: inquit enim scotus quod propositiones obiecti ad potentiam et obiecti ad habitum sunt diuerse. nam illa est actiui ad passiuū. ista est cause ad effectum: modo ita est q in q̄cūq; passiuo pōt aliq̄d agens pōt oc eiusdem rationis agens. prima igit extremi ꝓportionis actiui ad passiuum fūr cōia ad alia p se extrema illius ꝓportiōis. nā inter illa cōissima est adequatio: qz i quocūq; est rō vnius respici q̄cūq; i quo est rō alterius. sz prime extreme cause et effect⁹ non sunt cōissima: qz inter ipsa nō est adequatio: nō est ergo si cōe pōt cāre habitū q̄ ꝑfale possit.

¶ Ad hoc dico q melior valde hoc viro, stat em̄ clarissime q proportiones iste currunt quo ad adequationē et quecunq; nota ta pari passu: qua est ratione actiui et passiui sic se habent, eadem ratione causa et effectus: quemcunq; nanq; effectum potest causare aliqua causa: potest eiusdem rationis causa producere, et econuerso: et non minus speciale et quo saluatur ratio communis potest producere effectum illius communis, q̄ possit agere in passum illius cōmunis. Non video quomodo sit intelligibile cum actiuum respondeat effectui et patienti: et per hoc respondeat patienti, quia agit in eo suum effectū quod extrema proportionis actiui ad passiuum adequentur: et actiui et effectus non: stat ergo solida ratio litere, quod quia perfectio proportionatur perfectibili etc.

¶ In eodem quarto articulo dubium tertium occurrit de habitu scientie. quod tangitur in responsione ad tertium: quomodo saluatur quod sit vna qualitas simplex. et est questio ista et cum expositis et cum thomistis. Cum thomistis quidem: quia quidam eorum attribuunt sancto Thome quod patuerit habitus scientie esse ordinatas species intelligibiles ad vnam formalem rationem obiecti scibilis. Quidam autem dicunt simpliciter quā- 3. q. 55. litatem esse habilitatem ad vsum illarum specierum. Cum artic. 2. aliis vero, dum non ad. 1. asseuerant habitum

scientificū vnū ꝑm speciē ⁊ simplicem extendere se ad tot rerum nās, quot in vna scientia tractant. Thᵉ igit̄ teneres hitū scientificū ⁊ spēs ordinatas ⁊c. sup̄ au. Tibᵒ. c. 11. d. se fundit. ꝛ̄ū precipue sunt ex hoc lib. tres. pᵐ est ex. q. 52. ar. 2. vbi auctor vult ꝙ scientia augef ꝑm se ꝙ additionē: ex qua arguit sic: scientia ꝑm se augef per additionē: ergo ipsi ꝑm se aliquid addit: sed nō nisi noua species intelligibilis. ergo species intelligibilis spectat ad habitualem scientiam in scipsa. Secūdā

est ex. q. 63. artic. 1. ad primū, vbi vult ꝙ sto meter modico studio acquirit scientiā cōclusionū quā nunq̄ cōsiderauit ⁊c. Ex hoc arguitur ꝙ aliq̄d nouū acquiritur modico studio. Tertia est ex quest. 67. arti. 2. vbi vult qđ species intelligibiles se ipsis ad scientiam vt plurales: phantasmata autē vt mālia. Ex hoc arguit ꝙ scia formaliter est ipse species intelligibiles. Ex tertia parte offeretur argumentū

bus ptib⁹. ſz gñatio hit⁹ nō est simul, ſz successiue ex plurib⁹ actibus: vt. ſ. habitū est. ꝙ vnus habit⁹ cōstituit ex plurib⁹ habitibus.

Cᵒ. Ex partib⁹ ꝙstituit totū. ſz vni habitui assignant multe ptes: sicut tullⁱᵒ ponit multas ptes fortitudinis ⁊ tēperantie, ⁊ aliarū virtutū. ꝙ vnus habit⁹ ꝙstituit ex pluribus.

Cᵒ. De vna sola ꝛclone pōt scientia haberi actu ⁊ habitu: ſz multe ꝛclones ptinēt ad vnā scientiā totā: sicut ad geometriā vel arithmeticā. Ergo vnus habit⁹ cōstituit ex multis.

Sed ꝛ̄ habitus cū sit qualitas quedaz est forma simplex. ſz nullū simplex constituitur ex pluribus: ergo vnus habit⁹ non constituitur ex pluribus habitibus.

autor expresse vult scientiam augeri per successiuam gñationē specierum intelligibilū. Et vocat hoc augmentū ꝑm essentiā ipsius habitus scientie ⁊c. ex q. de veritate. q. 8. ar. 15. ad. 4. vbi dicit ꝙ vna tota scientia comprehēdit sub se diuersas scientias particulares quibus ꝛclones diuerse cognoscuntur: ⁊ in q. 24. arti. 4. ad. 8. vbi dicit: ꝙ ordinatio aliqualis specierum intelligibilium facit habitū. ⁊ in. q. 10. ar. 2. approbat viā dicentiū: ꝙ species cōseruant intellectū: quarū ordinatio est habit⁹ scientie: ex. 3. quoq; sentent. di. 14. ar. 3. q. 4. vbi vult ꝙ scientia infusa animę christi sit vnus habitus: ⁊ nō multe species.

¶ Illorum autē occurrit in primis aureolus: deinde Greg. de arimino in prologo primi sent. q. 3. ar. 1. pluribꝰ rōnibꝰ, pᵐ ex pte operationis: qa sequeret ꝙ hīs habitū scientificū prime ꝛclonis in geometria posset exire in actum scientie circa geometrie ꝛclones quas nunq̄ considerauit: hoc est falsum. ergo. ꝓbat sequela: qr habit⁹ scie prime ꝛclonis per se, ⁊ habitus omniū reliquarū sunt eiusdē rōnis specialissime: licet differāt ꝑm ꝓfectū ⁊ imꝓfectū. Cōstat autē ꝙ in quēcunq; actū pōt aliqua forma pōt q̄libet eiusdē rōnis specialissime nec valet inquit Greg. si dicatur q̄ illa maxima tenet solū in formis eiusdem rationis ⁊ eque perfectis: qr ōnia ꝑm perfectum ⁊ imperfectū nō tollit aut dat suā actionis: sed variat actionē etiaz ꝑm perfectū ⁊ imperfectū: minimus enim calor potest calefacere ⁊ exiccare: q̄uis nō ita perfecte sicut intensus calor. Et cōfirmatur auctoritate auerrois primo celi cōmen. 19. ⁊ in. 2. celi. cōmē. 91. expresse dicentis, ꝙ vbi est eadē forma est eadē actio ꝑm speciē: ſz magis vel minus perfecta. 2ᵒ ex parte gñationis: qr habit⁹ hītes diuersas generationes, corruptiones, intentiones, ⁊ remissiones sunt diuersi: sed respectu prime cōclusionis geometrie ⁊ cēteſime habit⁹ scientifici sunt hmōi. ergo. minor quo ad intentionē ⁊ remissionē est clara: quo ad corruptionē ꝑz ex obliuione centesime demōstrationis seu medij stātis pᵐ: ⁊ tunc ꝑz ꝙ opositio gñationē aliaz fieri. terno ex parte augmētationis: habit⁹ geometrie per vos dupl⁹ augef. ſ. per actus frequētatos circa eandē ꝛclonē: ⁊ ꝙ actus circa diuersas successiue ꝛclones: aut ꝙ hoc duplici augmētationis mō acquiritur diuersa ꝑm essentias absoluta in illo habitu aut eadē si diuersa: ꝙ habit⁹ ille nō est simplex qualitas: si eadē ergo siue hoc siue illo mō gñetur ad idem inclinabit: sicut qr calor eiusdē rōnis rē suscipit quōcunq; intēdat. ideo siue a sole siue ab igne intēdat: idem pōt intellus: ⁊ tūc sequit: ⁊ ꝙ frequentās actus circa primā conclusionē acquirat seu formet notitiā centesime: ⁊ ꝙ demōstrās centesimā conclusionē, intendat notitiā prime. 4. ex parte oppositoꝝ, qr scientia pᵉ ꝛclonis nō opponit ignorātie etiā praue dispositionis tam actualis q̄ habitualis centesime, quia stant simul in eodem: vt patet. ¶ Ad euidentiam huius difficultatis quam plurimi se multi fugere videntur dicentes diuum thomā mō declinare in vnā mō in alterā opinionē cui⁹ in hac prima scē: ⁊ magis declinare in opinionē dicentē habitū scientie esse ordinatas species, scito ꝙ sententia diui Tho. est ꝙ habitus scientie est simplex qualitas extēdens se ad oēs ꝛclones spectātes ad eandē rōnē spālissimam sub hoc gñe qđ est scibile: vbi quatuor videnda sunt. primo ꝙ habitus scientie est simplex qualitas. scđo: quō se hz ad scire diuersas conclusiones. tertio: quō se hz ad species intelligibiles ⁊ diuersitatē earū. quarto: quid dicendū obie in oppositum. ¶ Quo ad primum, supponēdo ꝙ nūc dari ⁊ cōseruari species intelligibiles in intellectu: ⁊ vnitatē specificis scientie attēdi penes vnitatē specificam scibilis nō inquantū est in hoc vel in illo gñe substantie vel qualitatis: sed inquantum est in gñe scibilis quotum vtrunq; in doctrina autoris est indubitatum: opz cōcedere ꝙ aliqua vna habitualis scientia ꝑm speciem, puta geometria: duas res ponat in intellectu nostro. prima est, species intelligibiles linearū angulorum̄ figurarum ⁊c. scđa est habilitas ad ꝓmpte, facilter, delectabiliterq; cōsiderandū ꝛcloneꝝ scitas in geometria: ꝙ ēm oz ponere species intelligibiles ordinatas ad vnā ⁊ eandem rationē formalem talis scibilis: patet ex eo ꝙ plura ꝑm speciem nō cōcurrunt ad vnū ꝑm speciē nisi aliquo modo ordinata ad illud vnū: vt patet in pluralitate heterogeneorum tam in naturalibus q̄ artificialibus: quō ēm spēs intelligibiles subi: puta lunę: ⁊ spēs accidentis: puta eclypsis, ⁊ species cause medie: puta interpositę terre ⁊c. in vnū ꝑm speciem actum sciendi cōueniēt nisi aliquo modo ordinate: ex rursus quō tot spēs tot rerum contentarū sub vna specie scibilis vt sic conueniēt nisi ordinate: vbi enim pluralitas sine ordine, ibi cōfusio. Quod autem exigatur habilitas aliqua ad vtendum ꝓmpte facilter ⁊c. speciebus istis sic ordinatis ex hoc ipso patet, ꝙ intellectus cum sit ꝑm se sicut tabula rasa: non est ꝑm se ordinatus ad vsum talē talium sic ordinatoꝝ ad scibile vnum: sed opz per aliquā sibi additam qualitatem respicientem per se primo illud scibile determinari ad ꝓmpte, facilter ⁊ delectabiliter vtendū quibuscunq; spēbus ⁊ actibus in ordine ad illud: hanc autē qualitatem habilitatem esse constat vnaz iuxta vnitatem sui obi, ac per hoc vnī⁹ speciei specialissime: ⁊ ꝑm qualitatē simplicē: cū species sit q̄litas. ꝓs autē duobus in intellectu cōcurrentibus ꝓfecto ꝑm aliquam scientiā videndū restat quid horum, non habitus: sed habitus talis ſz scientie humane: q̄ est habitus per demōstrationē acquisitus rōnē cēntialiter habet. ꝙ autem tanger autem dixi non habitus: qr constat ꝙ species intelligibiles apud ſan. Tho. sunt habit⁹ intellectuales: et silr dixi scie humane: qr constat in angelis habitus scientie nō esse nisi spēs intelligibiles: et non aduertere ad hec duo fuit forte occasio erroris aliquibus. Quod autem

Rndeo Dom, ꝙ habit⁹ ad opationē ordinat⁹ (de quo nunc principaliter intēdimus) est ꝓfecto q̄dā potētie. ois aūt ꝓfectio ꝓportionat suo ꝓfectibili. Unde sicut potētia cui sit vna, ad multa se extēdit ꝑm ꝙ cōueniunt in vno aliquo. i. in generali quadā rōne obiecti. ita etiā habit⁹ ad multa se extendit ꝑm ꝙ hz ordinē ad aliquod vnū: puta ad vnā specialē rōnē obi vel vnā naturam, vel vnū principiū: vt ex supra dictis patet. Si igit̄ cōsideremus habitū ꝑm ea ad q̄ se extendit, sic inuenimus in eo quandam multiplicitatez. sed q̄ illa multiplicitas est ordinata ad aliquid vnū, ad ꝙ principaliter respicit habitus: inde est ꝙ habit⁹ est qualitas simplex.

scientia de qua loquimur: non sit essentialiter plures species intelligibiles ordinate, sed simplex qualitas: manifestum est ex hoc quod habitus scientificus est essentialiter in prima specie qualitatis: vt vna eius species specialissima constat nanq; quod nulla species qualitatis est composita ex pluribus qualitatibus diuersarum specierū: quales sunt species intelligibiles ergo vel scientie habitū negent esse speciem aliquam essentialiter in genere qualitatis: ponendo ipsam esse vnam ordine sicut exercitū: in genere relationis formale, ⁊ materiale solū in gñe qualitatis: ꝙ repugnat toti doctrine huius tractatus: vel concedant ipsam nō esse formaliter species ordinatas: sed qualitatē simplicem ad vtēdum illis: putandū est igitur ꝙ in vna scientia, puta metaphysica inuenitur intellectus in illa perfectus sic dispositus ꝙ hz species intelligibiles elementoꝝ mixtoꝝ, plantarū, animalium, hominū, quanti qualiscūq; tionis motus ⁊c. bene dispositas quatenus representant gradus metaphysicales. i. spectantes ad ens inquantū ens: ⁊ ꝙ habet qualitatē quandā determinantē ipsum non solum ad vtendum: sed ponendū ⁊ ordinandū species in tali ordine: ⁊ hec qualitas est essentialiter habitus scientie que dat formaliter intantum facultatem faciendi hmōi dispositionem in speciebus: ⁊ vtēdi illis prompte facilter ⁊ delectabiliter. ¶ Quo ad ꝑm, scito ꝙ vt patet ex quinto meta. ⁊ superius allegatum est de ratione habitus est: qđ habens ipsum sit partibile ꝑm locum potentiā vel speciem: ⁊ vt simplicius superius allegatus dixit: scientia imperfecta a scientia perfecta differt in hoc ꝙ illa est habentis partes in potentia: ista est habentis partes ꝑm speciem. Ex his autem hoc sum pro nunc accipito ꝙ habitus scientie comparatur ad diuersa scire diuersarum conclusionum vt ad partes: in potentia quidem quando est imperfectus. in actu vero quando est perfectus. Et ꝙ habitus scientie incipiens perficit intellectum secundum primam potentiam: deinde per secundam demonstrationem extenditur ad perficiendum intellectum ꝑm secundam potentiā ⁊ per tertiam extenditur ad perficiendū ꝑm tertiam ⁊ sic deinceps: nec refert si omnes iste potentie sunt multe partiales potentie, aut sint vna: qm̄ si ponatur vna sola potentia ad scire omnium conclusionum illa potētia vna formaliter ⁊ multe equiualenter eidem habitui subiacent paulatim ꝙsi essent multe potētie quibus equialer: si vero ponantur multe partiales: tunc habitus scientie habebit ꝓ partib⁹ subiecti nō solū actus multos sciendi sed potētias ad illos: q̄libet ergo ponat referendū est ad habit⁹ scientie cōparate ad scire diuersarū conclusionū ⁊ potētias siue distinctas siue nō ad illa scire: vt ad partes habētis ipm. Ex hoc ēm ꝙ intellus vt est in potētia ad scībam ꝛclonez nō remanet interminatus: sed subiacet illi qualitati simplici respicienti oēm primū extendit habit⁹ ad occupandū nō partē loci: sed partē potentie quam prius non actuabat: ⁊ hoc bene nota: qm̄ ex his soluent obiecta. Ad hoc de secundo. ¶ Quo ad tertiū: scito ꝙ habitus scientificus quatuor habitudines habet ad species intelligibiles ordinatas. prima est effectus ad causam. secūda causa se ad effectum. tertia cōplementi ad inchoationē. quarta totius ad partes nō essentiales nec integrales, sed possibiles. ⁊ pro manifestatiōe primarū duarū recolere oportet ꝙ sicut in scientia est duplex ordo. primus est partium vnius ⁊ eiusdē demonstrationis. secundus diuersarū demonstrationū in scientia ita est duplex collectio ordinata specierū intelligibiliū. prima est specierū facientiū vnā demonstrationē. scđa est specierū facientiū secundā demonstrationē cum speciebus faciētibus primā: ⁊ sic deinceps prima collectio est causa habit⁹ scientifici: qr est causa ipsius actualis scire ꝙ est effectus demōstrationis: ꝙ est cā ipsius habit⁹ scientifici: habit⁹ enī sciēdi ex actu sciendi generat. Et scito ꝙ nō solū collectio specierū ꝓ prima demonstratione est cā scientifici habitus: ſz singule collectiones ꝓ singulis succedētibus demōstrationib⁹ sunt cause ipsius habitus. diuersi modę sūt: qr prima est causa generativa: alie vero sunt cause augmētative augmēto extēsiuo: sicut prima demōstratio facit habitū: subsequentes autē extēdunt illū. scđa autē collectio quo ad vnitatē ordinis est effectus ipsius habitus: qr intellect⁹ adepto iam habitu, ⁊ determinatus iam ad obiectū scibile tale efficitur potens ad ordinandū alias species ad acquisitā rationē talis obiecti: ⁊ sicut prima demōstratio in scientia vna est principium secunde: ita ꝓportionaliter habit⁹ acquisitus a prima demōstratione inchoat scire actuale secunde conclusionis adiungendo ad adiuuandum ⁊ ordinandū species pro secunda demonstratione: ⁊ sic deinceps: ⁊ hoc vt dictum est: quia per se primo respicit formale obiectum. tertia autem habitudo patet ex eo ꝙ cum obiectum proprium habitus sit etiam obiectum licet partiale potentie ⁊

scibile

scibile: puta vnitas siue numerus in arithmetica obijcitur p̄ius ordine gn̄ationis intellectui primam demonstrationē formanti p ordinatas illius demōstrationis species ꝯ habitui qui recipit in intellectu ex facto p demōstrationē: sed potētia intellectus ad tale ōbm vt scibile nō nisi inchoative determinatur p hmōi spēs ordinatas: q̄ nō nisi vt ordinātur ad sciam illius obiecti. vñ completiue determinantur p habitū quoniā intellect⁹ nō vt in via quēadmodū p spēs ordinatas sed vt in termino: nec per modū passionis transeūtis quēadmodū p actū sciendi, sed firmiter quasi immobiliter p̄z obiectū illud scibile vt sic. q̄re habitudo p̄z ex pare eius gn̄etur post partem sed ex eo p precedenti et ex repraesentatione spēr̄: et ex potētijs añdictis: et ex actibus sciendi diuersas conclusiones: et retrogrado ordine procedendo, si actus diuersi sciēdi diuersas

Ad primū ergo dm̄, q̄ successio in gn̄atione habitus non cōtingit ex hoc q̄ tas simpler nō cōstituta ex pluribus habitibus etiam si ad multa se extēdat: nō enim vnus habitus se extēdit ad multa, nisi in ordine ad vnum ex quo habet vnitatem.

Ad 2m dm̄, q̄ partes q̄ singulis virtuti z difficile mobilem: et ex eo q̄ primo imperfecte incipit esse in subto, et paulatim perficitur, sicut etiam est de alijs qualitatibus.

Ad 3m dm̄, q̄ partes q̄ singulis virtutibus cardinalib⁹ assignant, nō sunt ptes integrales ex q̄b⁹ ꝙstituat totū, sz ptes subiectiue siue potētiales, vt ifra patebit.

Ad tertiū dm̄, q̄ ille qui in aliq̄ scientia acq̄rit per demōstrationē scientiaz conclusionis vnius habet quidē habitū, sed imperfecte. cū vero acquirit per aliquā demōstrationē sciaz cōclusionis alterius, nō aggeneratur in eo alius habitus: sed habitus q̄ prius inerat fit perfectior: vtpote ad plura se extēdens: eo q̄ conclusiones et demonstrationes vnius scientie ordinate sunt, et vna deriuat ex alia.

cōclusiones in vna scia sunt velut ptes habentis habitus, et diuerse spēs ad diuersos hmōi actus ordinātur: vt p̄z ꝓ̄s est vt ipse quoq; spēs in partium coordinationem cadāt. Idē quoq; sequitur ex eo q̄ ad pficiēdū potētiā intellectus respectu huius conclusionis alie spēs ordinant ab illis q̄ ordinant ad pficiendum potentiam respectu alterius cōclusionis eiusdē scie et scibilis formaliter cum etiā nō a scia duo exigat, assimilatione intellectus ad res de quib⁹ est scia, et determinationem intellectus ad cōponēdū, diuidendū, discurrēdūq; inter hmōi res: et primum fiat p spēs intelligibiles, scdm̄ aūt p illā q̄litate habilitate intellectū ad tale scibile: et constet q̄ primū ordinant ad 2m in quo cōsummat scia, ꝓ̄s est q̄ spēs intelligibiles repñsādo eas de q̄bus est scia claudant sub scia tanq̄ subalia sub ꝓncipali: ac p hoc scia per seipsam. hz actū cōponendi ꝛc. per spēs ꝓ̄s hz actū rephendi sicut prudētia per seipsam p̄cipit et p̄ cubuliā consiliat. Cū igitur determinatio intellectus ad scibile plura exigat, et spēs intelligibilibus ordinatis inchoative fit, et in qualitate illa simplici consummet, ꝓ̄s est q̄ spēs intelligibiles tanq̄ pres potētiales scie sint: vigilandūque sit cū de attributis cōdōnib⁹ seu actib⁹ scie est sermo q̄d ꝛ queniat immediate, et q̄d mediāte p̄c potētia: q̄d simplr et q̄d dm̄ partem. Hec de tertio.

Quo ad quartū: auctoritas. S. Tho. nihil penitus obstat q̄ augmētum p additionē ibi vocat augmētū extensiuū: vt ex⁹ ipsemet se declarat inferius in. q. 66. ar. j. vbi videas. et q̄ scia mō ad pauciora, mō ad plura se extēdit: ideo sic suscipit augmentū. virtus aūt moralis, q̄ ad ota opz q̄ se extēdat, ꝛ nō sic augef. vñ ex hoc q̄ auctor dicit ipsam augeri p additionem nihil aliud hr̄ nisi q̄ augef extēsiue q̄ ad plura cōtinue se extēdit ex hoc vero q̄ dicit dm̄ seipsam sic augeri non hr̄ q̄ in ipsa sua essentia fiat additio, sed q̄ ex ipsa eius specifica rōne hz q̄ sic augeatur: vt in illa. q. 52. declaratum est. Intendit ergo de acqsitione nō terminante gn̄onē scie, sed terminante augmentatione eiusdē. ita q̄ geometria modico studio acquirit demonstratione augmētante sciam notiā cōclusionis quā nullus cōsideranit. hoc enim est acquirere sciam nouę cōclusionis cuius nō sit acquirere sciam illam simplr. i. acquirit illā in q̄tū est scia illius ꝛclusionis quā nunq̄ p̄sideranit q̄nis nō acq̄rit illā sciam simplr. tertia quoq; auctoritas ex. q. 66. inferi⁹ non obstat: q̄ vt ex dictis p̄z spēs intelligibiles sunt p̄incipia actuū ex q̄b⁹ sunt virtutes intellectuales, ac per hoc dñr formales in virtutibus intellectibus: cū quo p̄z stare q̄ nō sunt ipse essentie virtutū intellectualiū. pōt q̄ alr exponi illa auctoritas, vt ibi dicetur. sed hoc hic sufficit. Ex his aūt clare liqt q̄ auctor in hoc ope non declinat mō in hāc mō in illam viā, sz firmiter tz q̄ est simpler q̄litas: ad auctoritatē 2o ex tertia p̄te. q. 12. allatā dm̄ est in q̄nis q̄ labor est in equoco: q̄m vt ibi p̄z scia sumit ibi p̄o notitia intellectiua hiruscā qua cognoscunt ota q̄ p̄t lumine intellectꝰ agētis cognosci: talē aūt notitiā acq̄sitā ꝓstat esse vnā aggregatione et nō simplicitate: hic aūt loquimur de aliq̄ vna scia dm̄ spēm. vñ si tota geometria in nobis p vnā solā spēm nālr̄ scirēt et arithmetica p vnā aliam et metaphysica per vnā aliā, et sic deinceps nihil deperit illi p̄cessui q̄ fit illo articulo ex q̄p̄onibus eius. et ñ nō verteret in dubium, q̄ vna scia secūdum spēm esset simpler qualitas. probatur hoc q̄ dixi: q̄ ex hoc q̄ post vnā spēm gn̄at alia augeri dr̄ in ꝛpo scia acqsita dm̄ essentiā habit⁹. et vere ouihot nihil aliud intēdit: nisi q̄ in ꝛpo sit augmentatio hitualis notitie dm̄ essentiā id est q̄ ipsa essentia habitualis notitie augebat: et hoc ꝓbat, q̄ p additionē forme ad formā. Et hz hec expō sit sufficies, q̄ est ītalis et satisfacit ꝓposito posset ñ alr dici, q̄ q̄ augmentū scie intensiuz occultū est. exp̄ssiū ꝛo etiā occultū nisi dm̄ annexam aggnōnē spēr̄ intelligibiliū, et author scie pfectum sz essentiā distinguebat cōtra pfectū q̄ ad effectū. ō ex vna et eadē p̄te locūs habitū scie dm̄ se et spēs⁹ intelligibilib⁹ et ex alia effectum a notionib⁹. l. spēbus intelligibilibus declarauit pfectū scie in ꝛpo. Et vocauit augmentū dm̄ essentiam. vt distinguit ꝛ effectū et hoc sufficiebat ꝓposito suo. prima ñ expō amplectēda oino ē. Ad auctoritates ibi. q. de q̄litate: et tertio sm̄arū q̄uis posset dici q̄ author ab cōpositā summā vsus est oplone illa q̄ hmōi scientificus esset ordinatio spēr̄ sz posmodū in summa p̄ria sniam dixerit single ñ aētes sunt intelligi p̄t nā in. q. 8. loq̄t de p̄ticularibus scientijs actualib⁹ l. diuersis demonstrationibus diuersarū cōclusionū: q̄d quas dm̄ spēs intelligibiles earū se hz habitus scie vt totum ad ptes potentiales. Et hoc sufficit ad verificādū illud dcm̄ quasi exemplariter. Ad. q. 2o decima nō dicit q̄ ordinatio specierū ē habit⁹, sed efficit habitū qō cōcedim⁹, vt p̄z ex dcis. Ad. q. aūt 24. expresse p̄z q̄ recitatiue loquit: et q̄ nihil illi opinionis recitate ibi approbat nisi q̄ spēs cōseruent: et vis conseruatiua sit memoria intellectiua. In tertio demum sniarū di. 14. dcā et allata ītē sint actus manifestat ipse author: in tertia p̄te. q. 57. ar. vlt. vbi iterū tractans eādē qōnē determinat oppositū. vñ tu thomista aduerte ex hoc q̄ intelligas hz singulas spēs dm̄ singulas nās, sed q̄ habeat diuersos habitus ordinātes illas ad diuersa scibilia: nō tñ q̄ ipse spēs sint habit⁹ scientific⁹ sz sunt hitus intellectus inchoātes hitū scie: et partes eius potētiales vt dcm̄ est. si. n. in intellectu nro essent vles forme: vt sunt in angelis: non oporteret iuxta scibilium spēs ordinare: sed vnica specie in totā vnam scibilis spēm se hēret vnico ēt actu sciendi. Et hec de auctoribus sufficiant: ex q̄bus coniunctis hinc doctrine ceteras si q̄e sunt interpretari posse facile puto. Nunc ad rōnes dm̄ est allatas et firmatas vt magis veritas eluceſcat. Et ad primā ōr q̄ illa maxima in quemcūq; actū potest forma alıqua, pōt q̄libet eiusdē spēi, sz nō eq̄ pfecte: nō est vera, nec probata, nec assumpta ab auer. nisi in formis simplicibus dm̄ essentiā et potētias: quales sunt forme hōgeneorum. In formis aūt heterogeneorū, q̄ sunt simplices essentiā multiplices aūt dm̄ potentiam falsa est: mālr̄ falsa est. n. ē. q. alal nō genitū et post pfectū sunt eiusdē spēi spālissime, et in pfectū p̄t actū ghonis, et imperfectū nō. vñ ppō illa sic vlr ē. Ad gri. et methēos. ponēte dr̄iā inter pfectū et ipfectū. in hoc, q̄ pfectū vnīq̄q; ē, cū p̄t ghare sibi silē. vñ cū hiⁿ sit forma simplr in essentia, et multiplex in po⁸: hz em̄ et spēs intelligibiles et potentiā subi ad diuersas cōclones vt ptes illas ex pte rei subiecti: ꝓ̄s est vt in ipso scientifico hitui locū nō hēat, ppō illa: sed in aliquid merito p̄t pfecti, in q̄ nō pōt imperfectus. Cū em̄ demōrationes et ꝛclones eiusdē scie sint ordinate: et vna q̄tat ex alia: acts sciendi sequētis includit in se pfectionē precedentis, et addit nō em̄ scit qui resolucre nescit cōclonē. 5. in primā, et sic posse in scire. 5. cōclonē est posse in matus scire. ēt posse in scire p̄mā cōclonē, ac per ꝺ mutari p̄z q̄d in q̄tū, vū sub ly in quēcūq; actum subsumitur actus tātꝰ. Ad 2dm dr̄ q̄ hr̄ diuersas gnones, corruptiones et intellectiones: cōtingit dupl̄r primo vt sic sit vnius q̄ nullomō mutet alterū. et sic transeat dissō realis taliz. Alio⁹ vt nō possit vnus esse nisi in vno, alterū reducēt. Et sic non infert dissonem realē illorum cū em̄ gia aliqs augef, sic gnatur nous q̄tus. vt antiq̄ nouo nō se hēat, et sili⁹ minuit. et ppes nō sc̄dr̄. ergo ē alia realr q̄tas nous ab antiq̄. et sic ē in motu ītēsiōis et remissiōis. et sic accidit in hitu scientifico: q̄ cū gnāt scire scde ꝛclonis hiⁿ p̄cedens extēdit: et ecōuerso minuit oblitiōe. silr q̄ intellue augeat respectu p̄me cōclonis et nō scde: pinde ē ac si albedo itēde ret in vna p̄te subi et nō alia vt infra patebit. Ad tertiū rōnē ōr p̄mittendo duo. primū est q̄ act⁹ sciēdi hiⁿ scientifici sunt duplices q̄dā dm̄ vnam et eādē demōrationē, q̄dam dm̄ aliā demōrationē ac cōclonē et hi act⁹ sit se hñt q̄ primi sunt oino eiusdē rōnis, vt p̄z. scdi aūt aliqui mō sunt eiusdē rōnis et aliquo modo diuerse. si em̄ sumant in ordine ad diuersas spēs intelligibiles a quibus sunt sic cum spēs tertie demōrationis distinguantur spē a speciebus secūde: etiā ipsi actus erūt diuersarū rōnū. si vero sumantur in ordine ad habitū scientificū et eius formale ōbm: sic sunt vnius rōnis sicut et habitus et ōbm sunt vnius spēi spālissime et sz ad habitū principaliter tendūt isti actus vtr⁹q; mō: quia ih principaliter et immediate principat ad ipm scdo mō: ō hz tolerari possit sermo dicēs actus istos diuersarū rōnū: formaliter tñ dñr eiusdē rōnis cum de vnitate habitus est dm̄. dm̄ est q̄ hitus scientificus habet duas latitudines diuersarum rōnum, intensiuā. l. extensiuā rñdētes duplicibus supradictis actibus ita q̄ ēntitas intellectiua ei⁹ augef ex actibus frequentib⁹ circa idē identas vero excessiua augef ex actibus nouis actibus demōrativis circa diuersa: et sicut in formis mālibus calor et latitudines eius intensiua et extensiua nō sunt tres entitates, sed vna hñs duas cōdōnes, ita in hitu. vnde ad rōnem ōr q̄ habitus scie augef per vtrosz actus. l. circa eandem: et circa diuersas cōclones, et q̄ neutrius augmētationis est termin⁹ aliqua oino noua entitas: ꝛ ꝓ̄r nec eiusdem nec diuersę rōnis, sed antiqua nouo modo se habens dm̄ latitudines diuersarū rōnū. Nam augmētū p actus circa idem terminat habitus dm̄ latitudinē intensiuam. Augmētū vero p actus circa aliud terminat idē habitus dm̄ latitudinē extensiuā: quā cōstat cōdōnē esse alterius rōnis. Ex hoc aūt q̄ idē habitus hz vtrāq; q̄tatē nō sequit q̄ sit cōpositus ex duabus rebus diuersarū rōnū, sed solum q̄ habeat duas q̄tates. non solis sed pfectionis diuersarū rōnū identificatas realiter sibi. Ad quartum rōnē ōr q̄ qr hiⁿ scientificus cōparat ad potētias ītelis respectu diuersarum cōclonū vt ptes subi vt ex. v. met. deductū est ꝓ̄s ē q̄ hitui pficiēti ītellectum dm̄ potētiā ad prima ꝛclonē nō ꝓsert ēt hiⁿ p̄aue dispōis in codē iteritu sz potētiā respectu scde cōclonis: sic albo sz vnā p̄t nō ꝓsat nigredo ciusdem vt ē in p̄te ꝓpinq̄ sit dcm̄ ō manifestū ex ipso motu augmēti extēsiui: cū. n. augmētatio extēsiua ad occupādū nouā loci p̄t termiet i mālibus formis: et scie tifici hiⁿ augmētū extēsiuū ad maiorē pfectionē extensiuā ciusdē terminet, sic q̄ potētia intelis respectu ꝛclonis actuare p̄t in hitū q̄ ꝓ non actuabat, et ecōuerso diminuto ad minꝰ sciam terminat p ꝺ q̄ potētia in ītellectu respectu scire ꝛclonis reducit ab ēt in illo hitu: ꝓ̄s est vt hiⁿ augmētatiue quasi occupet nouā potētiā seu p̄t potētie et diminutiue ēt relict. ac p ꝺ nō magis ꝓsert hitui, vt pficit vnā potentiam seu p̄t po⁸ seu potētia p̄t, vt occupat aliā potētiā vl p̄t vl eādē p̄t alr. q. vt dcm̄ ē. Quo in vna p̄te ꝓsert in altera ꝓportionalr, nāq; he se hñt in indiuisibilib⁹ sz q̄tate mēsr̄ ptes po⁸ sic in reb⁹ mālr̄ q̄tr̄ p̄t q̄tis: hāc aūt ꝓportionē p̄tiū po⁸. l. hitus scie tifici ad rem hitū tanti gradus vt affirmes hic cuenire q̄ hiⁿ geometrie auctoris p̄t ītellue circa 4ᵃᵐ ꝛclonē, et nō erit ītellꝰ circa q̄tū, et cēt ēt ecuerso.

De virtutibus quantum ad suas essentias. Questio. 55

Consequater cōsiderandum est de habitibus in speciali. Et q̄ habitus vt dicm̄ est distinguuntur per bonum et malum primo vōm est de habitibus bonis q̄ sunt virtutes: et alia eis adiuncta. s. dona, beatitudines et fructus. Scōo de habitibus malis. s. de vitijs et peccatis. ¶ Circa virtutes aūt q̄nq̄ ꝑsiderāda sunt. Primo de essentia virtutis. Secundo de subō eius. Tertio de diuisiōe virtutū. Quarto de causa virtutis. Quinto de quibusdam proprietatibus virtutis. ¶ Circa primū q̄runt̄ q̄tuor. Primo vtrū virtꝰ humana sit habitꝰ. Scōo vtrū sit habitꝰ opatiuꝰ. Tertio vtrum sit habitꝰ bonꝰ. Quarto de diffōne virtutis. ¶ Utrū virtus humana sit habitus. Art. i.

Ad primū Sic procedit. Et q̄ō virtus humana nō sit habitus. Virtus enim est vltimum potentie: vt dicitur in primo de celo: sed vltimuz vnīuscuiusq̄ reducitur ad genus illud cuius est vltimum, sicut punctum ad genus linee. ergo virtus non reducit ad genus habitus. ¶ Cp̄s. Augu. dicit in. 2. de libe. arbit. quod virtus est bonus vsus liberi arbitrij: sed vsus liberi arbitrij est actus, ergo virtus non est habitus, sed actus. ¶ Cp̄s. Habitibus non meremur, sed actibus: alioquin homo mereretur continue etiam dormiendo: sed virtutibus meremur, ergo virtutes non sunt habitus sed actus. ¶ Cp̄s. Aug. dicit in lib. de moribus ecclesie, quod virtus est ordo amoris: et in lib. lxxxiij. q. dicit, quod ordinatio que virtus vocatur est fruendis frui vtendis vti, ordo autem seu ordinatio nominat vel actum, vel relationem, ergo virtus non est habitus, sed actus vel relatio. ¶ Cp̄s. Sicut inueniuntur virtutes humane ita et virtutes naturales: sed virtutes naturales non sunt habitus sed potentie quedam, ergo etiam nec virtutes humane.

Sed Contra est, q̄ philosophus in lib. predicamentorum scientiam et virtutem ponit esse habitus.

Rndeo Dōm, q̄ virtus noīat quādā potētie perfectionē: vnīuscuiusq̄ n. ꝑfectio ꝑcipue ꝑsideraī i ordine ad suū finē: finis aūt potētie actꝰ est: vñ potentia dr esse ꝑfecta fm q̄ determinatur ad suū actum. Sunt autem quedā potētie que fm seipsas sunt determinate ad suos actꝰ: sicut potētie nāles actiue: et ideo huiusmodi potētie nāles secūdū seipsas dicunt virtutes, potētie aūt rationales que sunt propue hominis nō sunt determinate ad vnum: sed se habēt indeterminate ad multa: determinantur autē ad actꝰ ꝑ habitus, sicut ex supradictis pz, et ideo virtutes humane habitꝰ sunt.

Ad primū Ergo dōm, q̄ q̄ñs virtus dicit id ad qō est virtus scilicet vel obiectum virtutis vel actus eius, sicut fides dicitur quādoq̄ id q̄ creditur quandoq̄ vero ipsum credere, quādoq̄ autem ipse habitus quo creditur, vnde quādo dicitur quod virtus est vltimum potētie sumitur virt⁹ pro obiecto virtutis: id enim in quod vltimo potētia potest, est id ad qō dicitur virtus rei: sicut si aliquis potest ferre centum libras et non plus, virtus eius cōsideratur secundum centum libras: nō autē secundum. lx. obiectio autem procedebat, ac si essentialiter virtus esset vltimum potētie. ¶ Ad scōm dōm, q̄ bonus vsus liberi arbitrij dr esse virtus fm candē rationē: q. s. est id ad quod ordinatur virtus sicut ad proprium actū: nihil est. n. aliud actus virtutis q̄ bonus vsus liberi arbitrij. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ aliquo dicimur mereri dupliciter. Uno modo sicut ipso merito, eo modo quo dicimur currere cursu, et hoc modo meremur actibus. Alio modo dicimur mereri aliquo sicut principio merēdi, sicut dicimur currere potentia motiua, et sic dicimur mereri virtutibus et habitibus. ¶ Ad quartū dicendū, q̄ virtus dicit ordo vel ordinatio amoris, sicut id ad quod est virtus, per virtutē em̄ ordinat amor in nobis. ¶ Ad quintum dōm, q̄ potētie naturales sunt de se determinate ad vnum: nō autem potentie rōnales. et ideo non est simile: vt dictum est.

¶ Utrum virtus humana sit habitus operatiuus. Arti. 2.

Ad scd'm Sic proceditur. Uidetur q̄ non sit de ratiōe virtutis humane q̄ sit habitus operatiuus: dicit em̄ Tullius in. iiij. de tusculanis questionibus quod sicut est sanitas et pulchritudo corporis, ita est virtus anime: sed sanitas et pulchritudo nō sunt habitus operatiui, ergo nec etiā virt⁹. ¶ Preterea. In rebus naturalibus inuenitur virtus non solū ad agere, sed etiam ad esse: vt patet per pz in primo de celo quod quedam habēt virtutem vt sint semper, quedam vero nō ad hoc

1.q. 56. ar. 3. co. Et. 2. di. 27. ar. 1. di. 3. di. 23. q. 1. 4. 5. 2 fi. q. 1. ar. 1.

dā ſit nō dependēs ꝛ. ſ. ꝓuenit nāq̄ hoc ex eo q̄ frequētati actus circa. ā. dem rationē angelū intellectus ꝓficit illā ꝓpōm intellectā q̄ reſpicit hāc ꝓclusionē. ꝛ nō ꝓficit aliā. nec vt dicīt ibi ē, referi, ſi ſit vna, ꝛ eadē poā q̄ñ ē mixte ꝛ equaliter ſeu gnāle. nec ſuſpiceris voluiſſe aut ꝓhibere hanc ꝓtū poſſe ſibi hui⁹ admōnōne, ſi namq̄ ſcripta ſuperiꝰ ab authore notauerit: inuenies inter alia in. q. 50. ā. vi. ad vi. q̄ etiā in angelis ſūt ꝓpōnes ꝓpter intellectū eorū ꝑ plures ſpēs ꝑficiſ, et voluntas eorū ſe hz ad plura. ſ. ꝙd clarius eſt in. q. dximus: nā conſtat q̄ intellectꝰ nr̄ ē in poā ad aliā ꝛ aliā demōſtrationē ꝛ ꝑ conſequēs eſt in poā ad diuerſas ſpēs, ꝛ ad ꝓpoſitōes plures ſiſ voluntas, ꝛ hoc ad. 4ū ꝙ tota hec mā.

¶ Super qō. 55. ar. 1. Ex hac arti. 1. qō. 5. occurrit ex ſcoto in pō ſententia. di. 17. q. 3. ipe enim putans virtutē moralem vt ſic non dicere ōdiaz p ſe diſtinctiā hitus, ſed addere ſup̄ nām hit⁹ re⁹ cōformitatis ad rectū, ſeu cōformitatē ad rectū dicti hz q̄ idē numero habitꝰ immutatus in ſe de nō virtute fit virtꝰ, imo genitus cū rōne erronea poſt fit virtꝰ, nec hoc alr ꝓbat niſi q̄ hitus abſtinētie genitus ex actibus abſtinētie elicitꝰ ſine ꝓpa, aut cū erroa rōe poſtmodū aduenīte recta rōe nulla fcā mutanē circa illa q̄ īm ī ſe que ē hit⁹ abſtinētie: de nō fiente fit ꝓtus, ꝛ poſſet ꝓfirmari, q̄ nō eſſet opꝰ ḡſiart in illo alium hitū vt eſſet abſtinēs. Hec aūt pō repugnāt ꝛ doctrine authoris et veritati authori quidē q̄ apte in hac qōne ꝙ de ētia hitus vocat diuidendo tractatum hunc poſt ꝙ tractauit ꝛ vtendis vti, ordo autem ſeu ordinatio nominat vel actum, vel relationem, ergo virtus non eſt habitus, ſed actus vel relatio. ¶ Cp̄s. Sicut inueniuntur virtutes humane ita ꝛ virtutes naturales: ſed virtutes naturales non ſunt habitus ſed potentie quedam, ergo etiam nec virtutes humane.

Sed Contra eſt, q̄ philoſophus in lib. predicamentorum ſcientiam ꝛ virtutem ponit eſſe habitus.

Rndeo Dōm, q̄ virtus noīat quādā potētie perfectionē: vnīuscuiusq̄ n. ꝑfectio ꝑcipue ꝑsideraī i ordine ad ſuū finē: finis aūt potētie actꝰ eſt: vñ potentia dr eſſe ꝑfecta fm q̄ determinatur ad ſuū actum. Sunt autem quedā potētie que fm ſeipſas ſunt determinate ad ſuos actꝰ: ſicut potētie nāles actiue: et ideo huiuſmodi potētie nāles ſecūdū ſeipſas dicunt virtutes, potētie aūt rationales que ſunt propue hominis nō ſunt determinate ad vnum: ſed ſe habēt indeterminate ad multa: determinantur autē ad actꝰ ꝑ habitus, ſicut ex ſupradictis pz, et ideo virtutes humane habitꝰ ſunt.

Ad primū Ergo dōm, q̄ q̄ñs virtus dicit id ad qō eſt virtus ſcilicet vel obiectum virtutis vel actus eius, ſicut fides dicitur quādoq̄ id q̄ creditur quandoq̄ vero ipſum credere, quādoq̄ autem ipſe habitus quo creditur, vnde quādo dicitur quod virtus eſt vltimum potētie ſumitur virt⁹ pro obiecto virtutis: id enim in quod vltimo potētia poteſt, eſt id ad qō dicitur virtus rei: ſicut ſi aliquis poteſt ferre centum libras ꝛ non plus, virtus eius cōſideratur ſecundum centum libras: nō autē ſecundum. lx. obiectio autem procedebat, ac ſi eſſentialiter virtus eſſet vltimum potētie. ¶ Ad ſcōm dōm, q̄ bonus vſus liberi arbitrij dr eſſe virtus fm candē rationē: q. ſ. eſt id ad quod ordinatur virtus ſicut ad proprium actū: nihil eſt. n. aliud actus virtutis q̄ bonus vſus liberi arbitrij. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ aliquo dicimur mereri dupliciter. Uno modo ſicut ipſo merito, eo modo quo dicimur currere curſu, ꝛ hoc modo meremur actibus. Alio modo dicimur mereri aliquo ſicut principio merēdi, ſicut dicimur currere potentia motiua, ꝛ ſic dicimur mereri virtutibus ꝛ habitibus. ¶ Ad quartū dicendū, q̄ virtus dicit ordo vel ordinatio amoris, ſicut id ad quod eſt virtus, per virtutē em̄ ordinat amor in nobis. ¶ Ad quintum dōm, q̄ potētie naturales ſunt de ſe determinate ad vnum: nō autem potentie rōnales. ꝛ ideo non eſt ſimile: vt dictum eſt.

¶ Utrum virtus humana ſit habitus operatiuus. Arti. 2.

Ad ſcd'm Sic proceditur. Uidetur q̄ non ſit de ratiōe virtutis humane q̄ ſit habitus operatiuus: dicit em̄ Tullius in. iiij. de tuſculanis queſtionibus quod ſicut eſt ſanitas ꝛ pulchritudo corporis, ita eſt virtus anime: ſed ſanitas ꝛ pulchritudo nō ſunt habitus operatiui, ergo nec etiā virt⁹. ¶ Preterea. In rebus naturalibus inuenitur virtus non ſolū ad agere, ſed etiam ad eſſe: vt patet per pz in primo de celo quod quedam habēt virtutem vt ſint ſemper, quedam vero nō ad hoc

quod hec fantaſia de vitio in virtutem, ꝛ econuerſo trāſferret habitum eiuſdem. Idem enim eſt iudicium de habitu genito ex actibus elicitis cum rōne erronea oppoſita prudentie ꝛ de vitioſo in nam in. vtroq̄ eſt aliquid cōforma bile recte rationi puta actus: ꝛ in neutro totum: quia defectuoſa circunſtantia non eſt conformabilis recte rationi.

¶ Super articulum ſecundum ꝛ tertium.

In arti. 2. ꝛ 3. eiuſdem. 55. q. dubium occurrit ex ſcoto in primo ſen. diſtin. 17. q. 3. opinante q̄ virtus moralis quatenus virtus moralis rationem habet, non eſt operatiua. ſed quicquid operatur facit inquantum eſt habitus, ita q̄ nec ex propria ratione vt virtus, nec vt ſubeſt prudentie eſt operatiua, ſed vt dictum eſt, ex ratione ſubſtrati ſcilicet habitus. In quorum autem contradicere authori videtur. primo in hac mā: ꝛ in preſenti articulo determinatur q̄ de ratione virtutis inquantū virtus eſt. q̄ ſit habitus operatiuus: ꝛ in ſequēti q̄ ſit bonus ꝛ boni operatiuus. Scōo in communibus: q̄ cauſa ſecundaria agit apud authorem non ſolū virtute propria, ſed

1. q. 55. ar. 1. co. 1. ad 3. 1. q. 55. ar. 2. co. 1. q. 55. ar. 4. co. 1. q. 55. ar. 4. ad 1. 2. q. 55. ar. 4. co. 1. q. 55. ar. 4. ad 1. 2. q. 55. ar. 4. co.

virtute primerita q̄ in aliquid pōt virtute ꝓncipalis ꝺ q̄ nō pōt ꝓpria ꝛtus: super cui⁹ oppositō fundare vī scotus dcm̄ suū. ꝛ q̄ hoc metaphice vī necessarium ad propositū veniendū est. Scito igitur q̄ q̄ Scotus moralem virtutem vt sic respectū solū posuit addere supra habitū. ideo ꝓ̄r negauit ipsam esse operatiuā. ꝛ rursus q̄ bonitatem moralē actus posuit in solis relationib⁹ debite ꝓportionis act⁹ ad potentiam, oīm̄ finem, rp̄s, locū ꝛc. ꝗm recta rōne sicut pulchritudo non est aliqua qualitas: ſz aggregatio cōuenientium pura figure, magnitudinis, coloris ꝛc. ꝛ relatio non habet ꝓpriū principiū actiuū, iō virtus moralis non est ꝓncipiū actiuū bonitatis moralis. Et cōfirmatur quia relatio ꝓ̄is necessario extremis non h̄z propriam causam aliā ab extremis: ſte aūt respectus cōsequit extrema posita ex natura extremoꝝ: impoſ: est enim aliquē actū sic conditionatum poni in esse, ꝛ rationem rectam nō poni in esse cum ex natura extremorum consequatur in actu talis conformitas ad rationē recta: nos aūt iam primū fundamentū in precedenti articulo remouimus, declarāres virtutē moralē addere supra habitū dñas specificam sicut hominē supra aīal: ꝛ ppea ꝓ̄r fatemur q̄ virtus moralis inquantū est virt⁹ moralis est principiatiua actus moralis. ꝛ ad secūda Scoti fundamenta dicimus q̄ quicqd̄ dē essentia bonitatis in actu morali an. f. sit qualitas an relatio quātum ad propositū spectat non refert: quoniam illud cōmune dictum quod relatio non habet causam actiuam propriam, intelligitur de causalitate propria sic q̄ terminet ad ipsam solam: nulla. n. causa actiua facit solā relationem. cū quo ꝑ hoc stat q̄ habeat ꝓ se causaz effectiuā cū alio: qđ ꝓbo, summū bonum in vniuerso habet cām actiuā per se, intendēte illud: sed ordo vniuersi est summū bonū in vniuerso. ꝛ vt patet in. 12. meta. ergo habet causam actiuam per se. constat autem q̄ ordo est relatio. preterea effectus proprius artis per se fit ab arte, sed ordo manifeste fit ab artibus. videmus enim artes volatiuas ad hoc tendere vt ordinate ꝛ mensurate incidant ꝛc. Et sic habitus virtutis moralis facit ordinationem in actu. Unde in responsione ad primū in hoc secundo artic. littera dicit: quod virtus facit operationem ordinatam. Quo aūt hoc fiat non est difficile videre: si quis enim consideret quod habitus virtutis non causet secundum a potentia, sed est perfectio potentie ad causandum actum ordinatum videbit quod potentia perfecta habitu causabit per se, intendendo non solum operationem, sed operationem ordinatam sic: ꝛ experientia teste conuincetur, quod est ratio illi potentie quod causet regulatam operationem. et hoc, vt dictum est, manifeste liquet in artificialibus a quibus concipimus quid interius agitur: vnde fundamentum illud nihil facit pro Scoto ad propositum. quod autem addit q̄ relatio prima consequitur extrema dignum admiratione videtur nā per extrema aut intelligit absoluta, aut relationes: hec sunt que in questionē veniunt a quibus causantur pura relationes singule ad tempus ad locum ad potentiam et cetere circunstantie. Si absoluta, falsum videtur apud te q̄ posito actu quo ad absoluta tantum, ꝛ recta ratione in esse oporteat sequi conformitatem: quamuis apud nos posita recta ratione in actu secundo ꝛc. vt infra dicetur impossibile sit sequi actū difformē: sed hoc non est quia relato consequitur: sed quia talis effectus non fiat cum tali causa. Dicito ergo quod virtus facit operationem ordinatam tanquam effectū proprium: ꝛ quod relationem habere sic effectinam per se causam non inconuenit, sed oportet quādoq̄.

Sed ꝯ est, q̄ philosophus dicit in. 2. ethi. q̄ virtus vnuscuiusq̄ rei est que opus eius bonum reddit.

Rñdeo Dcm̄, q̄ virtus ex ipsa rōne nois importat quandā perfectionem potētie vt supra dictū est, vñ cū duplex sit potentia. s. potētia ad esse ꝛ potētia ad agere, vtriusq̄ potētie perfectio, vtpote vocāt. sed potētia ad esse se tenet ex parte materie, q̄ est ens in potētia, potētia aūt ad agere se tenet ex parte forme, que est principiū agēdi eo q̄ vnūq̄q̄ agit inquātū est actu. in cōstitutiōe aūt hois corp⁹ se tenet sicut mā, aīa vero sicut forma, ꝛ quātū quidez ad corpus homo cōicat cū aliis aīalib⁹: ꝛ similiter quātū ad vires q̄ sunt aīe ꝛ corpi cōes sole aūt ille vires q̄ fiūt ꝓprie anime. s. rōnales sūt hois tm̄, ꝛ ideo virt⁹ humana de qua loquimur nō potest pertinere ad corpus, ſz pertinet tm̄ ad id quod est ꝓpriū aīe, vnde virtus humana nō importat ordinē ad esse. sed magis ad agere, ꝛ ideo de rōne virtutis humane est q̄ sit habitus operatiuus.

Ad primum ergo dcm̄, q̄ modus actionis sequitur dispōnē agētis. vnumquodq̄. n. quale est talia operatur. ꝛ ideo cū virtus sit principium aliq̄lis opōnis, opz q̄ in operāte p̄existat ſm virtutē aliqua cōformis dispō, facit aūt virt⁹ opōnē ordinatā, ꝛ iō ipsa virtus est quedam dispō ordinata in aīa: ſm. s. q̄ ꝓprie potentie anime ordinantur aliqualr adinuicem, ꝛ ad id q̄ est extra. ꝛ iō virtus inq̄tum est cōueniens dispositio aīe assimilatur sanitati ꝛ pulchritudini, que sunt debite dispōnes corporis: sed per hoc nō excluditur quin virtus etiam sit opōnis principii. Ad ſm dcm̄, q̄ virtus q̄ est ad esse nō est ꝓpria hois: sed solū virtus que est ad opera rōnis, que sunt ꝓpria hominis. Ad tertium dcm̄, q̄ cū dei subsit eius actio summa assimilatio hois ad deum est ſm aliquam operationez. vñ sicut supra dictuz est, felicitas siue beatitudo per quā hō deo maxime conformatur que est finis humane vite in operatione consistit.

Utrū virt⁹ hūana sit habit⁹ bonus. Art. 3.

Ad Tertiuz sic proceditur. Videtur q̄ nō sit de rōne virtutis q̄ sit habitus bonus. Pcm̄ enim in malo semper sumitur. ſz etiam peccati est aliqua virtus: ſm illud. 1. ad cor. 15. Virtus peccati lex. ergo virtus semper est habitus bonus. Ꝯ. Virtus potentie respōdet. ſz potētia nō solū se habet ad bonū, sed etiā malū: ſm illud esa. 5. Ue q̄ potentes estis ad bibēdum vinum, vt viri fortes ad miscendā ebrietatē. ergo etiā virt⁹ se habet ꝛ ad bonū ꝛ ad malū. Ꝯ. Scōm apm. 2. ad cor. 12. Virtus in infirmitate pficitur. sed infirmitas est quoddā malū. ergo virt⁹ nō solū se habet ad bonū, sed etiā ad malum.

Sed ꝯ est, q̄ Aug. dicit in lib. de moribus ecclesie, Nemo autem dubitabit q̄ virtus animam facit optimam. ꝛ philosophus dicit in. 2. eth. q̄ virtus est que bonuz facit habētē, ꝛ opus eius bonū reddit.

Rñdeo Dcm̄, q̄ sicut. s. dictū est, virtus importat perfectionē potētie: vñ virtus cuiuslibet rei determinat ad vltimū in q̄ res pōt: vt p̄z in primo de celo. Ultimū aūt in q̄ vnaquecq̄ potētia pōt, oz q̄ sit bonū: nā omne malū defectū quēdā importat. vñ Dio. dicit in. 4. de di. no. q̄ oē malū est infirmū, ꝛ pp hoc opz q̄ virtus cuiuslibet rei dicatur in ordine ad bonum. vñ virtus humana que est habitus operatiuus, est bonus habitus ꝛ boni operatiuus.

Ad primū Ergo dcm̄, q̄ sicut perfectū ita etiā ꝛ bonuz dr metaphorice in malis. Dicitur enim ꝛ perfectus fur siue latro, ꝛ bonus fur siue latro: vt p̄z per ph̄m in. 5. meta. ſm hoc, ergo etiam virtus metaphorice in malis dr. ꝛ sic virtus peccati dicitur lex: inq̄tum. s. per legem occasionalr est peccatum augmentatū, ꝛ quasi ad maximū suū posse peruenit. Ad ſm dcm̄, q̄ malum ebrietatis ꝛ nimie potationis consistit in defectu ordinis rationis: cōtingit aūt cū defectu rōnis esse aliquā potentiam inferiorem perfectā ad id quod est sui generis etiā cū repugnantia vel defectu rōnis perfectio autem talis potentie cū sit cum defectu rōnis nō posset dici virtus humana. Ad tertium dcm̄, q̄ tanto rō perfectior esse ostenditur, quanto infirmitates corporis ꝛ inferiorum partium magis pōt vincere seu tolerare. ꝛ ideo virtus humana que rationi attribuitur, in infirmitate pfici dicitur non quidē rationis: sed in infirmitate corporis, ꝛ inferiorum partium.

Utrū virtus cōueniēter diffiniat. Ar. 4.

Ad Quartum sic proceditur. Videtur q̄ non sit conueniens diffinitio virtutis q̄ solet assignari scilicet virt⁹ est bona qualitas mētis qua recte viuitur, qua nullus male vtitur quam deus in nobis sine nobis operat: virtus enim est bonitas hominis: ipsa enim est que bonum facit habentem, sed bonitas non videtur esse bona. sicut nec albedo est alba: igitur incōueniēter dicitur q̄ virtus est bona qualitas. Ꝯ. Nulla differentia est cōmunior suo genere: cum sit generis diuisiua. sed bonū est communius quam qualitas: conuertitur. n. cum ente. ergo bonum non debet poni in diffinitiōe virtutis vt differentia qualitatis. Ꝯ. Sicut aug. dicit in 12. de tri. Ubi primo occurrit aliquid q̄ nō sit nobis peccatoubusq̄ commune, illud adimentem pertinet. sed quedam virtutes sunt etiam irrationabilium partium: vt philosophus dicit in. 3. ethico. non ergo omnis virtus est bona qualitas mentis.

Ꝯ. Rectitudo videtur ad iustitiam pertinere: vnde ꝟdem dicuntur recti q̄ iusti. sed iustitia est species virtutis, incōpienter ergo

---

21. q̄. 58. arti. col. Et 2. d. 26. q̄. 2. ar. 1. coūn.

Super Articulum quartum.

Ista artic. 4. eiusdem. 55. que stio. nota quod illa particula in diffinitione virtutis posita qua nemo male vtitur dupliciter exponi potest. primo vt forsan dicat sic soli virtuti formate, aut que non potest esse in homine conuenit: contingit enim virtute intellectuali practica vt arte, ꝛ morali. Vt temperantia, et infusa theologali, vt fide male vti etiam vt principijs applicandis ad actus ꝓpter malum finē exercitandum. et quoniam nihil horū habet perfectam rationem virtutis vt infra dicetur. ideo sic intelligēdo soli virtuti simpliciter perfecte hec particula conuenit. Secundo potest exponi limitate: vt infra in littera fit ita quod ly male vti, importet actum proprium illius virtutis esse: vt dicitur in responsione ad tertium. et sic vt in corpore articuli dicitur

2. d. 27 artic. 2. Et 3. di. 23. q. 2. ā 2. q̄. 3. Et 8. q. 1. ar. 2. ꝑ 10. 2. ā. 9 ad. 1. et 10. ad

go ponitur rectū in diffinitione virtutis cum dicit. Qua recte viuitur. ℂ Ꝑ. Quicunq; superbit de aliquo, male vtitur eo, sed multi superbiūt de virtute dicit. n. Aug. in regula q superbia etiam bonis operibus insidiatur vt pereant, falsum est ergo q nemo virtute male vtatur. ℂ Ꝑ. Homo q virtutē iustificat, sed Augu. dicit super illud Jo. Maiora horum faciet: qui creauit te sine te non iustificabit te sine te, inconuenienter ergo dicitur q virtutem deus in nobis sine nobis operatur.

Sed Contra est auctoritas Aug. ex cuius verbis predicta diffinitio colligitur, z precipue in. 2. de li. arb.

Rñdeo Dicēm, q ista diffinitio pfecte cōplectit totā rōnē virtutis: perfecta. n. rō vnius cuiuscq; rei colligitur ex omnibus causis eius. Comprehendit aūt predicta diffinitio oēs causas virtutis, causa nāq; formalis virtutis, sicut z cuiuslibet rei accipitur ex eius genere z ofia, cū ō bona qualitas: genus eiꝰ virtutis qualitas est: ofia aūt bonum. esset tñ conuenientior diffinitio, si loco qualitatis habitꝰ poneret: qui est genus propinquū. virtus aūt non hz mām ex qua, sicut nec alia accidentia: sed hz mām circa q̄ z mām in qua. s. ōbm: mā aūt circa quā est obiectū virtutis, qđ nō potuit in predicta diffinitione poni: eo q per ōbm determinatur virtus ad speciē, hic aūt assignat diffō virtutis in cōmuni, vñ ponit subm loco cause mālis: cum ō q est bona qualitas mentis. finis aūt virtutis cū sit habitꝰ operatiuꝰ est ipsa opatio. ℂ Sed notandū q habituū operatiuoū aliq; sunt semp ad malū, sicut habitus vitiosi, aliq; vero q̄nq; ad bonū, z q̄nq; ad malū: sicut opinio se hz ad verū z ad falsum, virtus aūt est habitus semp se hīs ad bonū. z iō vt discernatur virtus ab his q̄ sp se hīt ad malū ō. Qua recte viuitur. vt āt discernatur ab his q̄ se habēt q̄nq; ad bonū, q̄nq; ad malū, ō qua nullꝰ male vtit. Causa aūt efficiēs virtutis infuse: de qua diffō dat, deꝰ est, ppter q ō. Quā deus in nobis sine nobis operatur: q̄ quidē particula si auferat, reliquum diffōnis erit cōe omnib⁹ virtutib⁹ z acq̄sitis z infusis.

Ad Primū ergo dicēm, q id quod ꝓmo cadit in intellectu est ens: vnde vnicuiq; apprehenso a nobis attribuitꝰ qđ sit ens, z per consequēs q sit vnum z bonū que cōuertūtur cū ente: vnde dicitꝰ quod essentia est ens z vna z bona, z q vnitas est ens z vna z bona: z similiter de bonitate. nō aūt hoc hz locum in specialibus formis, sicut est albedo z sanitas, nō enim omne quod apprehēditꝰ sub rōne albi z sani apprehēdimus, sed tñ considerandū quod sicut accidentia z forme nō subsistētes dicunt entia, nō qđ ipsa habeāt esse, sed q eis aliquid est, ita etiā dicuntur bona vel vna, nō quidē aliqua alia bonitate, vel vnitate, sed quia est eis aliquid bonum vel vnū. sic igitur z virtus dicitur bona quia in ea aliquid est bonū. ℂ Ad secūdum dicendum: quod bonum qđ ponitur in diffinitione virtutis non est bonū commune quod cōuertitur cum ente, z est in plus quam qualitas, sed est bonum rōnis: secundū qđ Diony. dicit in. 4. ca. de di. no. quod bonum anime est secundum rōnē esse. ℂ Ad tertium dicendū, q virtus nō pōt esse in irrationali parte anime, nisi inquantū participat rōnem: vt ōi in primo ethi. z ideo ratio siue mēs est ꝓprium subm virtutis humane. ℂ Ad quartū dicēm, q iustitie est propria rectitudo que constituit circa res exteriores q̄ in vsum hoīs veniūt que sunt ppria materia iustitie, vt infra patebit: sed rectitudo q̄ importat ordinem ad finem debitum, z ad legem diuinā, que est regula voluntatis humane (vt supra dictū est) communis est omni virtuti. ℂ Ad quintum dicendum, quod virtute potest aliquis male vti tanquam obiecto: puta cum male sentit de virtute cū odit eam, vel superbit de ea, nō autem tanquam principio vsus, ita scilicet quod malus sit actus virtutis. ℂ Ad sextum dicendū, quod virtus infusa causatur in nobis a deo sine nobis agentibus, non tamen sine nobis consentientibus, z sic est intelligendum quod dicitur, Quam deus in nobis sine nobis operatur, que vero per nos aguntur, deus in nobis causat, non sine nobis agentibus: ipse enim operatur in omni voluntate z natura.

ℂ De subiecto virtutis. Questio. 56.

Deinde Considerandum est de subiecto virtutis. ℂ Et circa hoc queruntur sex. Primo vtrum virtus sit in potētia anime sicut in subiecto. Secūdo vtrum vna virtus possit esse in pluribus potentijs. Tertio vtrum intellectus possit esse subiectum virtutis. Quarto vtrum irascibilis z concupiscibilis. Quinto vtrum vires apprehensiue sensitiue. Sexto vtrum voluntas.

ℂ Utrum virtus sit in potentia anime sicut in subiecto. Art. 1

Ad Primū sic procedit. Videt q virtꝰ non sit in potentia anime sicut in subiecto. Dicit enim Aug. in. 2. de li. arb. qđ virtus est qua recte viuit, viuere aūt nō est p potiam aie sed p eius essentiam: ergo virtꝰ nō est in potentia aie, sed in eius essentia. 5. q. 55. a. 1. ad. 1. 9. 7. a. 2. co. 14. a. 5. co. 5. q. 56. a. 1. ad. 1.

ℂ Ꝑ. Phs dicit in. 2. ethi. Virtus est que bonū facit habētē z opus eius bonū reddit, sed sicut opus constituitur p potētiā, ita habens virtutē constituitur per essentiam anime. ergo virtus non magis pertinet ad potentiā anime quam ad eius essentiam. ℂ Ꝑ. Potentia est in secunda specie qualitatis, virtꝰ aūt est quedam qualitas, vt supra dictū est, qualitatis aūt non est qualitas. ergo virtꝰ nō est in potentia anime sicut in subiecto. 14. a. 5. co. 5. q. 56. a. 1. ad. 1. 9. 55. a. 3. co. 5. q. 56. a. 1. ad. 1. opus. 43. c. 8.

Sz contra Virtus est vltimum potentie, vt dicit in. 1. de celo: sed vltimum est in eo cuius est vltimum. ergo virtus est in potentia anime.

Rñdeo Dicēm, q virtutē pertinere ad potētiā aie ex tribus potest esse manifestū. Primo quidē ex ipsa ratione virtutis que importat perfectionē potētie: perfectio aūt est in eo cuius est perfectio. Secundo ex eo q est habitus operatiuus: vt supra dictum est, omnis autem operatio est ab aia per aliquam potentiam. Tertio ex hoc quod disponit ad optimum, optimum aūt est finis, qui vel est operatio rei, vel aliqđ consecutum per operationem a potentia egredientē, vnde virtus humana est in potentia anime, sicut in subiecto.

Ad Primū ergo dicendū, q viuere dupliciter sumit. Uno modo dicitur viuere ipsum esse viuētis, z sic pertinet ad essentiam anime que est viuenti essendi principiū. Alio modo viuere dicitur operatio viuētis, z sic virtute recte viuitur inquātum per eam aliquis recte operatur. ℂ Ad 2ᵐ dicēm, q bonū vel est finis, vel in ordine ad finē dicitur, z ideo cum bonū operantis cōsistat in operatione, hoc etiā ipsum quod virtus operantem bonū facit, refertur ad operationem, z per consequēs ad potentiā. ℂ Ad tertium dicendū, q vnū accidens dicit esse in alio sicut in subiecto, non quia accidens per seipsum possit sustentare aliud accidens, sed quia vnū accidens inheret substantie mediante alio accidente, vt color corpori mediante superficie, vnde superficies dicitur esse subiectum coloris, z eo modo potentia anime dicitur esse subiectum virtutis.

ℂ Utrum vna virtus possit esse in pluribus potentijs. Art. 2 1. q. 6. 3 anic. 5. ceu.

Ad Secundū sic proceditur. Uidet q vna virtꝰ possit esse in duabus potētijs habitus enī cognoscūtur per actus, sed vnus actꝰ progreditur diuersimode a diuersis potentijs, sicut ambulatio procedit a ratione vt dirigente, a voluntate sicut a mouēte, z a potentia motiua sicut ab exequente, ergo etiā vnus habitus virtutis potest in pluribus esse potētijs. ℂ Ꝑ. Philosophus dicit in. 2. ethi. quod ad virtutem tria requiruntur, scilicet scire, velle, z immobiliter operari: sed scire pertinet ad intellectum, velle ad voluntatem, ergo virtus potest esse in pluribus potentijs. ℂ Ꝑ. Prudentia est in ratione: cum sit recta ratio agibilium vt dicitur in. vj. ethi. est etiam in voluntate, quia non potest esse cum voluntate peruersa vt in eodem lib. dicitur, ergo vna virtus potest esse in duabus potentijs.

Sed contra Virtus est in potentia anime sicut in subiecto: sed idem accidens nō potest esse in pluribus subiectis, ergo vna virtus non potest esse in pluribus potentijs anime.

Rñdeo Dicendum, quod aliquid esse in duobus, cōtingit dupliciter. Uno modo sic qđ ex equo sit in vtroq;, z sic impossibile est vnam virtutem esse in duabꝰ potentijs: quia diuersitas potentiarū attēditur secundū generales conditiones obiectorum. diuersitas autem habituū secūdum speciales, vnde vbicunq; est diuersitas potentiarū: est diuersitas habituū, sed non conuertitur. Alio modo potest esse aliqđ in duobus vel pluribus, non ex equo sed ordine quodam: z sic vna virtus pertinere potest ad plures potētias, ita qđ in vna sit principaliter; z se extendat ad alias per modum diffusiōis, vel per modum dispositionis: secundum q vna potētia mouetur ab alia: z secundum q vna potentia accipit ab alia.

Ad Primū ergo dicēm, q idē actus nō pōt equaliter z eodē ordine ptinere ad diuersas potentias, sed ꝑm diuersas rationes z diuerso ordine. ℂ Ad secundū dicēm, q scire ꝑtingit ad virtutē moralē inq̄tū virtus moralis operat ꝑm rōnem rectā. sed essentialiter in appetēdo virtus moralis ꝓsistit. ℂ Ad tertiū dicēm, q prudētia realr est in rōne sicut in subiecto, sz ꝑ supponit rectitudinē voluntatis sicut principiū: vt infra dicet.

hec particula conuenit omni virtuti: ponitur ad differentiam habituum qui sunt ad bonum ꝛ malum. ꝛ sic intelligēdo diceretur ꝙ vtens arte aut fide ꝓpter malum finē nō facit actum fidei aut artis malum, sed actū ordinātem illas facit malū: ac per hoc virtute nullus male vtit vt principio mali actus quānis male vtatur ipsa principiāte bonū actum ordinando ad extraneum malum finem. ꝙ tñ est impossibile in virtutibus q̄ nō possunt esse infor mes: qz aut ordinātur in bonū: aut desinunt esse, si ordinarētur ad malum.

¶ Super quest. 56. Articulū. 3.

Iste art. 3. qō. 56. obmissis duob⁹ primis dubium occurrit de sensu ꝛ veritate litere: cum ponit differentiam inter virtutē simpliciter et intellectualem. Ex hoc qō aliquis habitus dat facultatē faciendi bonū opus ſz nō dat ꝙ sem per operet recte: vt grāmatica ꝛc. aliquis assit dat facultatem faciendi bonum opus: ꝛ dat ꝙ aliq̄s recte vtatur facultate vt iustitia. Est autē hic multiplex dubiū. primo de qua rectitudine seu bonitate est sermo cum dr ꝙ aliquis habitus dat ꝙ recte vtatur facultate an. s. de bonitate ꝓpria illi habitui an de bonitate morali. Si de bonitate morali obstat ista obiciens vsu grāmatice non errorē in moribus sed in grāmatica: barbarissimum ꝛ solecismū: vt ꝑz in ista. si de bonitate ꝓpria illi habitui: nulla vt inter habit⁹ dr̄ia. q̄z n. cū q̄s eo vtitur, dat suam bonitatem actui apto nato suscipere illam bonitatē, deinde dubiū est ꝓpter diuersitatē vocabulorū qua ista vtitur: quid intēdit cū dicit q̄ dat ꝙ semper recte operetur: et sub aliꝫ verbis ꝙ recte vtat facultate, vel sub aliꝫ verbis ꝙ reddit bonum opus in actu: an. s. intendat de opere in actu q̄ informatur habitu puta de loquutione in actu respectu grāmatice: concupiscētia respectu tēperātie ꝛc. an de actu voluntatis qui vocat vti: quo omnib⁹ habitibus vtimur applicando eos ad operandū in actu cū volumus ꝛ rursus an intendat semper an cū vtimur habitu illo si nāq̄ intendit semper siue loquatur de vti siue de opere: falsa manifeste est dr̄ia: quia possum cōtra ꝛ preter quēcunq̄ habitū acquisitū ꝛ infusum vti ꝛ operari: vt patet in peccantibus. si vero intendit de ipso opere quando vtitur habitu: par quoq̄ videtur iudicium de arte ꝛ virtute morali: sicut nāq̄ cōtingit vtētem grammatica, quia non vtitur totaliter ea barbarizare, ita vtentem iustitia vel temperantiā, qz nō totaliter vtitur ea secundū aliquid deficere. si autē intendit de vti ipso actu voluntatis aut respectu operis: ꝛ hoc non qz nulla esset differentia. contingit enim vti concupiscentia cōtra vel preter tēperātiā quā habeo sicut loquutione cōtra grāmaticā vel preter eā: aut respectu habitus. ꝛ obstant tria. primum est ꝙ in ista dr̄ ipsa scīa perfectio est respectu operis in actu. prima autem est respectu operis in facultate: quod est esse in potentia: modo opus in actu ab opere in potentia non distinguuntur genere: imo sunt eiusdem speciei specialissime: vti autem ꝛ opus grammatice vel rēi. ... tie distinguūtur genere vel specie saltem: vt patet. ergo scīm est ꝙ hoc. s. rectificare ipsum vti non cōuenit omnib⁹ moralib⁹ virtutib⁹: qz nec fortitudini nec tēperantie: qz sunt infra volūtatē, ꝛ ista vult ꝙ cōueniat oib⁹ moralibus dicendo: qz est iustus vel tēperatus: ꝛ eadem rō est de similibus. Tertium est: qz aut dat recte vti habitu: sic ꝙ nō pōt illo vti ꝛ nō recte: ꝛ hoc est excludi, ex eo ꝙ prudēs vti potest prudētia: ꝛ deficere in aliqua circumstantia, sicut grāmaticus barbarizare, aut qz dat recte vti quādo vult, ꝛ hoc etiā inuenitur in actibus, deductis impedimētis organorum ꝛc. ꝛ sic nulla esset dr̄ia assignata.

¶ Ad ō dr ꝙ hic est sermo de bonitate ꝑfm illū habitū, ꝛ de vti q̄ est actus voluntatis. Nec refert virum ad actū vel habitū: virtus ſp, vel qñ vtit habitu, vel qñ vult interpretatio: nulla n. harū limitationū opus est intendit enī author ꝙ dr̄ia inter habitus in proposito hec est: ꝙ quidam sunt, quorū ꝑficere nō se extendit ad vti ipso habitu: q̄dam vero sic. verbi. g. ars grāmatice est talis ꝙ eius perficere non se extēdit ad vti grammatica: qz vti est actus voluntatis quē nullo pacto perficit ars grāmatice: et si ars grāmatice ꝑficeret ipm vti tunc hīs grāmatica ex ipso habitu inclinaret ꝛ determinaret ad vtēdū recte rectitudine grammaticali ipsa grāmatica: ꝛ si non recte vteretur imputaretur defectui grāmatice: mō autē non iustitia vero qz rectificatiua ē ipsi⁹ vti ideo voluntas terminatur ad recte. i. iuste vtendum iustitia: ꝛ propterea si iniuste faciat iustitie defectus imputatur. Ex hac igitur differentia innotescit ꝙ defectus in actibus ꝛ scientia ex vsu proueniēs nō imputat ipsis sed volūtati in moralibus aūt defectui ipsorum habituū. rursus vt melius nostri doctrinā hanc imbibant ꝛ quilibet hinc fructū referat cognitiōis sui ipsius an habeat virtutē aliꝫ moralem: sciendo in actibus potētiarum rōnabiliū (de his em est sermo) vt habituū est cōsideranda ordinatio ipsius act⁹ ad ipsam potentiā seu habitum: puta locutionis ad imaginatiuam appetitūq̄ motiuum organi ꝛc. ꝛ grāmaticam. alterū est vsus quo hec principia a voluntate libere applicata sunt

¶ Atrum intellectus possit esse subiectum virtutis. Art. 3.

Ad tertiū Sic procedit. Videtur quod intellectus nō sit subiectum virtutis. Dicit enim Aug. in lib. de moribus ecclesie; quod omnis virtus est amoris. subiectum autem amoris non est intellectus, sed solum vis appetitiua. ergo nulla virtus est in intellectu. ¶ Preterea. Virtus ordinatur ad bonum: sicut ex supradictis patet. bonum autem non est obiectum intellectus, sed appetitiue virtutis. ergo subiectum virtutis non est intellectus: sed appetitiua virtus.

¶ Preterea virtus est que bonum facit habentem, vt philosophus dicit: sed habitus perficiens intellectum non facit bonum habentem: nō enim propter scientiam vel artem dicitur homo bonus. ergo intellectus non est subiectum virtutis.

Sed contra Est, ꝙ mens maxime dr̄ intellectus: subiectum autem virtutis est mēs, vt patet ex diffinitione virtutis supra inducta. ergo intellectus est subiectum virtutis.

Rndeo Dom, ꝙ sicut supra dictū est virtus est habitus quo aliq̄s bene vtitur. Dupliciter autē habitus aliq̄s ordinatur ad bonū actū. Vnomodo inquātū per huiusmodi habitū acquiritur homini facultas ad bonū actū: sicut ꝙ habitū grāmatice ꝛz hō facultatē recte loquēdi: nō tñ grāmatica facit: vt homo semp recte loquatur, pōt enim grāmaticus barbarizare, aut solecismū facere ꝛ eadē rō est in aliis scientiis ꝛ artibus. Aliomodo aliquis habitus non solum facit facultatem agendi, sed etiā facit ꝙ aliquis recte facultate vtatur: sicut iustitia non solum facit ꝙ homo sit prōpte voluntatis ad iusta operandum, sed etiam facit vt iuste operetur. Et quia bonum sicut ꝛ ens non dicitur simpliciter aliq̄d ꝑfm id, qō est in potētia, sed ꝛz id qō est in actu: ideo ab huiusmodi habitibus simpliciter dicitur homo bonum operari, ꝛ esse bonus: puta quia est iustus vel temperatus. ꝛ eadem rō est de similib⁹. Et quia ꝓtius est quē bonum facit habentem ꝛ opus eius bonum reddit, huiusmodi habitus simpliciter dicūtur virtutes: qz reddunt bonū opus in actu ꝛ simpliciter faciunt bonum habentem. Primi vero habitus non simpliciter dicuntur virtutes: quia non reddūt bonum opus, nisi in quadam facultate. nec simpliciter facisit bonum habentem: non enim dicitur simpliciter aliquis homo bonus ex hoc quod est sciens vel artifex, sed dicitur bonus solum secundum quid puta bonus grammaticus, aut bonus faber. ꝛ ꝓpter hoc plerunque sciētia ꝛ ars cōtra virtutem diuiditur. qñq̄s autem virtutes dicuntur: vt patet in. 6. ethi. Subiectū igitur habitus qui ꝑfm quid dicitur virtus potest esse intellectus non solum practicus, sed etiā intellectus speculatiuus, absq̄ omni ordine ad voluntatem: sic enim philosophus in. 6. ethico. scientiam, sapientiam, ꝛ intellectum, ꝛ etiam artem ponit eē intellectuales ⁊tutes. Subiectum vero habitus qui simpliciter dicitur virtus nō pōt esse nisi volūtas, vel aliqua potentia ꝑfm qō est mota a volūtate: cuius ratio est quia voluntas mouet omnes potentias que aliqua liter sunt rationales ad suos actus vt supra habitū est. ꝛ ideo quod homo actu bñ agat contingit ex hoc quod homo habet bonam volūtatem: vnde virtus que bene facit agere in actu nō solū in facultate, oportet quod vel sit in ipsa volūtate vel in aliqua potētia secundū ꝙ est a voluntate mota, contingit aūt itellectū a volūtate moueri, sicut ꝛ alias potētias. considerat enim aliquis aliquid actu, eo quod vult. ꝛ ideo intellect⁹ ꝑfm qō habet ordinem ad voluntatē pōt esse subiectū virtutis simpliciter dicte. ꝛ hoc modo intellect⁹ speculatiuus vel ratio est subiectū fidei, mouetur em intellectus ad assentiendū his que sunt fidei ex imperio voluntatis: nullus em credit nisi volens. intellectus vero practic⁹ est subiectū prudētie. cuz em prudētia sit recta rō agibiliū, requiritur ad prudētiā ꝙ homo se bene habeat ad principia huius rationis agendorum, que sunt fines. ad quos bene se habet homo per rectitudinem voluntatis sicut ad principia speculabilium per naturale lumen intellectus agentis. Et ideo sicut subm scientie que est ratio recta speculabilium est intellectus speculatiuus in ordine ad intellectum agentē, ita subm prudētie est intellectus practicus in ordine ad voluntatem rectam.

Ad primū Ergo dom, ꝙ verbum Aug. intelligendū est de virtute simpliciter dicta. non quod omnis talis virtus sit simpliciter amor. sed qz dependet aliqualiter ab amore inquātum dependet a volūtate: cuius prima affectio est amor, vt supra dictum est. ¶ Ad secundum dom, ꝙ bonum vnuscuiusq̄ est finis eius. ꝛ ideo cum verū sit finis intellectus cognoscere verum est bonus actus intellectus: vnde habitus perficiens intellectum ad verū cognoscēdū, vel in speculatiuis, vel in practicis dicitur virtus. ¶ Ad tertium dom, ꝙ ratio illa ꝓcedit de virtute simpliciter dicta, ad hūc actū eliciendū. nūq̄s. n. potētie anime aut habitus ponerēt operatiōes propias in actu nisi voluntas applicaret eas ꝛ eos ad eliciēdas operatiōes: ipsa enim est que vtitur omnibus: ꝛ hoc est vti vt patet ex superius dictis in questione de vti. Dupliciter ergo cōparatur operatio ad potentiam: Primo secundum se absolute prout ipsa potentia est apta nata elicere talem actum. Secundo ad ipsammet potentiam vt stat sub voluntate vtente seu applicante ipsam potentiam ad eliciendam operationem in actu secundo. ꝛ sic differentia in proposito habituum est: ꝙ quidam habitus sunt perfectiui potentiarum absolute in ordine ad sua opera, ꝛ hoc vocatur in litera: quod dant facultatem faciendi opus bonum, sed non perficiunt easdem potentias vt stant sub voluntate vtente. ꝛ isti sunt artes ꝛ scientie quarum nem interest perficere vsum: neq̄ in voluntate imperante, neq̄ in potētis executiuis. quidam vero habitus perficiunt potentias non solum absolute: sed etiam vt visales: siue operatiue, siue executiue. et hi sunt virtutes morales: ꝛ dicuntur in litera dare non solum facultatem beni ope-

rie sed rectum vsum facultatis: quia perficiunt quo ad vtrūq; : vñr etiā rectū opus bonum in actu: qz perficitur vsum qui est immediata rō q̄ sint in actu. Ad euidentiā aūt solutionū dictarū q̄nis opz recolere superius determinata: in primis cū dr q̄ habitus dat facultatem: z dat rectū vsum: non est intelligendū nisi eo mō quo habitꝰ est nat̄ dare. nō em̄ habitꝰ dat bonitatē cogendo ad illā aut ita plene etiā im mobilr subiciēdo sibi potiā q̄ nō possit in oppm : sed per modum inclinantis. vñ differētia ꝓsistit in hoc q̄ ars ex sua ratione nō inclinat voluntatem aut aliquā potētiam vt subsit voluntati ad vsum grammatice. qz nec respicit voluntatē aut potētias sic moralis autem virtus ex propria ratione inclinat voluntatem ad rectum sui vsum quānis voluntas non sequatur quandoq; huiusmodi inclinationes habituum z tunc peccat z virtus moralis culpatur qz ab opere proprio. ſ. perfectione debita actui vtēdi deficit. minus em̄ perfecte habet virtꝰ a qua subducitur actus qui debet illi subiici. Et ex hoc pz q̄ opz nō limitare q̄n vtitur aut vult aut nō semper &c. ars em̄ nūq̄ moralis virtus semp ex se q̄ moda inclinātis dat rectū vsum sui. qz q̄z in idē redit applicare habitū actui, z actū suppotare habitui: z sic non vti habitu aut subducere actū ab habitu: refert vtrū ad habitū vel actū vti referas &c. Ad primā obiōnē in oppm contra hoc q̄ in relligit de vti illo habitu: dr q̄ ly verū sr̄ nō opō quā ꝓficit aliq̄s motus, puta concupiscētia differat spē ab vti, concupiscere libere exercitū vt sic incidit cuz vtr: imo est ipz vti i exēcutiua potē. magna equiuocatio est aut figura dictiōis cōparare cōcupiscētiā in actu ad ꝓcupiscētiā in potā z cōparare ꝓcupiscm libere exercitū vt sic ad ꝓcupiscm vtē in facultate cōcupiscibilē. arg̃m. n. p̄ m̄ procedit z author loqr̄ de vsu habitu aut hoc nihil obstat ꝓposito: qz vocat opōnē in actu, nō ipz absolute, ipz vt in actu. ſ. ipz id vñ ipz q̄ sit in actu. i. ipz vsus: ex b. n. ipz q̄ sit in actu, z ꝓpria qz. ſ. ex vsu cōpō esse in actu: ꝓpter fm pfectionē hui⁹ potē. sic ac ta potē. z ꝑ hoc sic est. habitꝰ. n. dans solā facultatē bñ operādi dat bonitatē opōnis in potā: habitꝰ aut dās etiā rectū vsum eius dat bonitatē opōnis in actu qz vsus constituit opōnē in actū: qz est applicatio potē ad ipsam. Ad fm̄ dr z ſ. Primo q̄ virtutes in irascibili z concupiscibili. ſ. tēperantia z fortitudo rectificāt vti qz stabiliūt fines prudentie regulatine ipsius vti ex illis finibus vt principijs: z sic exercēdūr se ad voluntatē mediare. 2° q̄ hmōi virtutes rectificāt vti pro q̄to eget rectificatiōe: nō eget aūt rectificatione vti his virtutibꝰ, vt est in volūtate: z vt est in ipsis potētijs inferioribꝰ: z iō rectificāt concupiscibilē vt rō sunt vsiu volūtatis: ipsa aūt volūtas nō eget rectificatiōe ad b. qz ex se determinata ē ad rectitudinē sui actus circa bonā fortitudis z tēperātie: vt inferiꝰ dicet. ad 3m aūt dcm, q̄ dat q̄ modū inclinātis, q̄ sp recte vtatur, z ñ cū hac vel illa limitatiōe: q̄ nō facit ars: cū hoc th̄ sit vt dcm est, q̄ nō vtatur illo q̄ agat ꝑ z ꝓter illū agat &c.

¶ In eodem art. aduerte subm fidei⁊ prudentie vtin jocis propijs fundamenta hic habeas: vbi tractabitur quicquid hinc difficultatis occurrerit: cū si vis videre quomodo intellectus in ordine ad voluntatē sit talium habituū subm: cōspice nām actū ꝓpter quos ponitur: qz. n. credere est actus intellectus non absolute sed voluntate moti: qz nullus credit nisi volens ꝙs est vt habitꝰ fidei inclinās intellm ad credendū ꝓfectio sit eius vt a volūtate mobilis z similiter qz precipere actus est intellectus a volūtate moti vt superius in. q. de imperio ꝓpz opz vt prudētia cuius precipuus z ꝓprius actus est recte precipere in agibilibus sit perfectio intellectus nō absolute sed vt a voluntate moti. z hec bene nota.

¶ Super Articulum quartum.

In ar. 4. cuius 5 6. qō. dubiū occurrit ex Scoto in tertio sentē. distin. 33. negante in concupiscibili z irascibili que sunt potentie partis sensitiue virtutes: z volens quod licet possit concedi quod in istis potentijs sit aliquis habitus inclinans ad delectabiliter obsequēdum recte rationi, nō tamen habitus ille est propīe virtus qz non est habitus electiuus: nec inclinans ad rectas electiones.

¶ Ad euidētiā huius misū primo vī de hoc hoīe: cū fortitudīne et temperantiā virtutes enumeratas in secūdo ethic. posuerit aperte Ari. in parte irrōnali, quare nō rīdit Ar. ex similitudīnū fundamentum suū fuerit argumentū a Sancto thoma hic quarto loco factum z solutum quare nō cōsuauit ipsionē. Dicito ergo cū Arist. z auctore q̄ appetitus sensitiuus distinctus per irascibilem z cōcupiscibilem est subiectum virtutis moralis propīe temperantie scz z fortitudinis: non inquantū cōis est nobis z brutis: sed vt ordinabilis rationi et q̄ sibi conuenit diffinitio virtutis posita in secundo ethic. scz q̄ est habitus electiuus dupliciter. Primo quia est ꝓncipiū electionis participate in ipsa potentia inferiore: inclinat enim temperantia cōcupiscibilem ad abstinentiam, sed ad abstinentiam electam vt sic, z ratio est in promptu: quia perficit eam vt substat electioni: sicut ante dictum est de vsu: electio. n. licet sit partis superioris vt principaliter eligentis est tñ partiū obsequentium vt exequentium: z ad hoc egent virtute vt ad participabilem in eis electionem ꝓpter q̄ eius determinate sint: z hoc est idem ei quod consueuit dici de actibus istis vt imperatis. Secundo qz est principium electionis in voluntate mediante mediante scilicet intentione, vt in litera dicitur: cum enim qualis vnusquisq; est talis finis ei videatur: vt dicitur tertio ethico. ex hoc q̄ aliquis est talis ex bona dispositione temperantie videtur ei medium in huiusmodi passionibus finis bonus et sic in illo formatur intentio talis boni: ex intentione autem

Quartum irascibilis z concupiscibilis sint subiectum virtutis. Arti. 4.

Dquartū Sic ꝓceditur. Videt, q̄ irascibilis z cōcupiscibilis nō possint esse subiectum virtutis. Huiusmodi enim vires sunt cōmunes nobis et brutis, sed tñc loquimur de virtute secūdum quod est propria homini: sic em̄ dicitur virtus humana. nō igitur humane virtutis potest esse subiectū irascibilis z concupiscibilis: que sunt partes appetitus sensitiui: vt in primo dictum est.

¶ p. Appetitus sensitiuus est vis vtēs organo corporali: sed bonum virtutis non potest eē in corpore hominis. Dicit enim apostolus Rom. 7. Scio quod non habitat in carne mea bonū ergo appetitus sensitiuus non potest eē subiectum virtutis. ¶ p. Aug. probat in lib. de moribus ecclesie, quod virtus nō est in corpore, sed in anima: eo q̄ per animā corpus regitur. vnde quod aliquis corpore bene vtatur, totum refertur ad animam, sicut si mihi auriga obtēperās equos quibus preest recte regit, hoc totū mihi debetur, sed sicut anima regit corpus ita etiā ratio regit appetitū sensitiuum. ergo totum rationali parti debet quod irascibilis z cōcupiscibilis recte regant. sed virtus est qua recte viuitur: vt supra dictū est virtꝰ igitur nō est in irascibili z cōcupiscibili sed solum in parte rationali. ¶ Preterea. Principalis actus virtutis moralis est electio, vt dicitur in. 8. ethi. sed electio nō est actus irascibilis sed rationis: vt supradictum est. ergo virtus moralis non est in irascibili z cōcupiscibili, sed in ratione.

Sed Contra est, q̄ fortitudo ponitur esse in irascibili: temperātia autē in cōcupiscibili: vnde ꝑphs dicit in. 3. ethic. q̄ he virtutes sunt irrationabilium partium.

Rñdeo Dicendū, q̄ irascibilis z concupiscibilis dupliciter cōsiderari possunt. Uno modo fm se inquantū sunt partes appetitus sensitiui. z hoc modo non competit eis quod sint subiectum virtutis. Alio modo possunt considerari inquantum participant rationem: per hoc quod nate sunt rationi obedire. z sic irascibilis vel concupiscibilis potest esse subiectum virtutis humane. sic enim est principium humani actus inquantum participat rationem: z in his potentijs necesse est ponere virtutes. quod enim in irascibili z concupiscibili sint alique virtutes patet. actus enim qui progreditur ab vna potentia secundum quod est ab alia mota, non potest esse perfectus nisi vtraque potentia sit bene disposita ad actum: sicut actus artificis non potest esse congruus nisi etiam artifex sit bene dispositus ad agendum, et etiam ipsum instrumentum. In his igitur circa que operatur irascibilis z concupiscibilis secundum quod sunt a ratione mote necesse est vt aliquis habitus perficiens ad bene agendum sit non solum in ratione: sed etiaz in irascibili z concupiscibili. Et quia bona dispositio potentie mouentis mote attenditur secundum conformitatez ad potentiam mouentem, ideo virtus que est in irascibili z concupiscibili nihil aliud est quam quedā habitualis conformitas istarum potentiarum ad rationem.

Ad primū Ergo dicendum, quod irascibilis et concupiscibilis secundū se considerate, prout sunt partes appetitꝰ sensitiui cōmunes sunt nobis et brutis: sed secundū quod sunt rationales per participationē vt obedientes rationi sic sunt propie hominis: z hoc mō possunt esse subiectum virtutis humane. ¶ Ad secundū dicendum, q̄ sicut caro hominis ex se quidem non habet bonum virtutis: fit tamen instrumentum virtuosi actus inquantū mouente ratione mēbra nostra exhibemus ad seruiendum iustitie. Ira etiam irascibilis et concupiscibilis ex se quidem non habēt bonum virtutis, sz magis infectionē fomitis, inquantū vero conformantur rationi, sic in eis aggeneratur bonum virtutis moralis. ¶ Ad tertium dicendum quod alia ratione regitur corpus ab anima z irascibilis z concupiscibilis a ratione. corpus enim ad nutum obedit anime absq; contradictione, in his in quibus natum est ab anima moueri. vnde philosophus dicit in primo politi. q̄ anima regit corpus despotico principatu. ſ. sicut dominus seruum. z ideo totus motus corporis refertur ad animam, z propter hoc in corpore nō est virtus: sed solus in anima. Sed irascibilis z concupiscibilis non obediunt ad nutū rationi: sed habent proprios motus suos quibus interdum rationi repugnant. vnde in eodem li. philosophus dicit: quod ratio regit irascibilem z concupiscibilē principatu politico: quo scilicet reguntur liberi qui habēt in aliquibus propriam voluntatem. z propter hoc etiā oportet in irascibili z concupiscibili esse aliquas virtutes quibus bene disponantur ad actum.

¶ Ad quartum dicendum, quod in electione duo sunt scilicet intentio finis q̄ pertinet ad virtutē moralem: z preacceptio eius q̄ est ad finem quod pertinet ad prudentiā: vt dicitur in. 6. ethi. Quod autē habeat rectaz intentionē finis circa passiones anime, hoc contingit ex bona dispositione irascibilis et cōcupiscibilis. z ideo virtutes morales circa passiones sunt in irascibili z cōcupiscibili: sed prudentia est in ratione.

finis subsequitur medio discursu prudētie ex stabilito fine discurrētis cōcto electionis.z hec est solutio ifc. vñ z habitus est electiuus in ꝓpio subo electionis participate:z est inclinans ad bonas electiones dando earum principium qđ est intentio finis qui in electione clauditur vt ꝓncipiū in cōclusione.

¶ Super articulum quintum.

Ista arti.5.eiusdem. 56.q.aduerte nouiter ꝓpter rationem que fit in corpore articu. duo.

Primū q hec duo repugnāt:q aliquis habitus sit virtus,et q subiectum eius sit alitera potētia ab illa q 3.q.59. 3.ad.3 est cōsummatiua operis illi⁹ ad qđ perficiēdum ponitur illa virtus.et repugnātia sun 4.q. 4. 3.ad. 6. datur super hoc:q virtus sic reddit opus suū Et 3i. q. 1.art. 4. ad.6. bonū q non contingit opus illud virtute habente suum perficere malū esse: vt in ifa bre uiter ōr. ex hoc enim statim ꝓz ,q si opus aliqđ ad qđ ponit virtus,sit consummandū a potētia.b.z virt⁹ illa ponatur in potētia. a. q quātūcūq virt⁹ illa habeat suū pficere in potētia.a.z actu eius adhuc op⁹ illud male ꝓsummabit a potentia.b. opz ergo si virt⁹ illa ꝓz illud opus bonū sic reddere vt non relinquat q fiat malū q sit in potentia consummatiua operis vt in subiecto: secūdū est pro minore q vires interiores apprehensiue dupl⁹ sumūtur. ꝓmo ſm nām: z sic a nā et nō a virtute nec habitu determinant. Alio mō vt subsunt rōni,et sic ordinant ad intellꝰ perfectionē.ꝓpter qđ ipsi habitus qui sunt in his pribus sint preparatorij ad intellꝰ actū: z nō sunt pfectiui eay ad ꝓpios actꝰ ſm se z ideo in ifa ꝓz q cognitio veri ad q̄ ordinatur ois virtus bonū cognitiōis facies consummat intellectū:z ꝓpterea in his viribus nulla est virtus.

¶ Super Articulum sextum.

Ista articu. 6. eiusdē. 56. q. in quo concluditur quod in voluntate est aliqua virtus scilicet respectu boni diuini z proximi: z aliqua non scz respectu boni propꝛij.

Dubium occurrit ex Scoto in tertio sñtarum dist.33.contra secundam partem:putat enim quod temperantia z fortitudo in voluntate sint,z ibi proprie virtutes:in concupiscibili autem z irascibili non sint proprie virtutes: sed de hoc quantum ad concupiscibilem z irascibilem spectat tractauimus, vnde relinquitur quantum ad voluntatem discutere rōnes z conclusiones.

¶ Est igitur dubium circa rōnem allatam in littera ad probandū quod in voluntate non sit aliqua virtus ad ꝓpium volentis bonū. Primo qz falsum videtur ,qđ voluntas ex propria ratione sit sufficienter determinata ad bonum rōnis proprium volentis:qz si sic esset voluntas vt in pluribus faltem eligeret tale bonum rōnis:z rursus prompte , faciliter z delectabiliter tale bonū eligeret z rursus ad tale bonū eligendum recte codcz modo determinata esset:hec sunt falsa.ergo sequela probatur:quia determinatio nature excludens habitum ſupplet quicquid daret habitus in subiecto apto nato:z tanto melius quanto habitus imitatur naturam:z nō econuerso.falsitas aūt ꝓmisse consequentie probatur:nam in nobis ipsis hec experimur. Et rōne confirmatur:qz si voluntas esset ex propria rōne determinata ad tale bonū non opus esset continentie habitu in voluntate:si enim voluntas ex se magis aut eque determinata est ad bonum tale ac si haberet habitū virtutis.et habendo habitum virtutis puta temperātie nō egeret cōtinentia.ergo inclinata ex propria rōne nō eget cōtinentia: sed per se eget cōtinentia.ergo voluntas nō est ex se inclinata ad tale bonū. Deinde dubitatur qz si voluntas determinata ex propria ratione ad bonum rōnis. ergo nec virtus iustitie in ea esset:probatur sequela:qz bonum iustitie est ſm rōnem: z est ꝓpium exercens iustitiam:iustitia enim bonum reddit habentem z opus eius bonum

Deinceps arguit sc̄o tus:qz cum iustitia sit virtus moralis et in voluntate rōnis que mutant de voluntate z virtute morali nō cōcludunt preterea voluntas est indeterminata nō solum ad ꝓposita obiecta sed modos agendi scz recte z non recte. ergo eget inclinatione ad recte agendū:z hec est ſm. ꝓpteres voluntas nō magis est determinata ad vnū cp intellꝰ.ergo ex frequentibus rectis electionibus generatur in ea virtus sicut intellectus ex frequentibus actibus. ꝓterea voluntas nō facile ꝓmpte z delectabiliter seruat sine virtutis habitu. ergo eget virtute sequela patet z antecedens ꝓbatur in vitioso nuper cōuerso: qui difficultatē patitur in perseuerando: qz non habet habitum acquisitum virtutis.

¶ Ad hec dicitur qđ cum naturaliter amabile sit bonum. vnicuique aūt ꝓprium (vt experientia testatur) consequens est vt voluntati que appetitus est rationalis,amabile sit naturaliter z bonum,z bonū ꝓprium. cum autem apud dionysium. 4. ca. de diuinob. bonum habentis sit ſm rationem esse: z hec non conueniat habenti secundum appetitum sensitiuū, oportet q conueniat scz appetitui rationalem bonum enim appetitus alicuius obiectum constat esse. Igitur obiectum voluntatis est bonum rationis. et si huic addatur ꝓpietas,cōcluditur q ꝓprium bonum ſm rōnem est nāle obm voluntatis: ac per hec voluntas est ex propria natura inclinata ad ꝓprium bonum secundum rationem.z quia rationis medium in passionibus concupiscibilis z irascibilis non est alienum sed ꝓprium bonum secundum rationem ipsius habentis passiones ideo naturaliter voluntas habentis passiones: qualis est voluntas humana:ex se determinata est ad tale benum. Sed aduerte q aliud est voluntatem esse naturaliter inclinatam inquantum est ex se ad ꝓprium volentis bonum secundum rationem: z aliud est volentem esse naturaliter inclinatum ad hoc. primum enim sonat in voluntate tantum talem determinationem secundum simpliciter.z tenta est inter hec distantia , vt ex hac radice omnia fere soluenda sint vt nunc videbitur: si enim volens pura sortes esset determinatus ita quod non egeret habitu ad medium rationis in passionib⁹ ꝓpr⁹ esset ad opera tēperātie z fortitudinis sicut tēperati z fortes:sed qm̄ ꝓni sunt in malum ab adolescētia sua sensus hominū:z caro concupiscit aduersus spiritū non simpliciter,sed in voluntate tm̄ inclinatio hec ad tale bonum ponitur. Et qm̄ exercitatio hominis in his medijs non fit sola voluntate sed cōcurrente parte sensitiua naturaliter ſm se inclinata ad concupiscibile sine rōnis freno.ideo nō sequitur ex illa inclinatione in voluntate q vt in pluribus eligam⁹ talia bona:aut q ꝓmpte faciliter z delectabiliter,z q recte semper voluntas ad huiusmodi se habeat.

Vtrum vires apprehensiue sensitiue sint subiectum virtutis. Arti.5.

Quintū Sic proceditur. Videtur qđ in viribꝰ sensitiuis appehēsiuis interiꝰ possit esse aliqua virtus. Appetitꝰ em̄ sensitiuꝰ ꝓt esse subm virtutis inquātū obedit rōni: sed vires sensitiue apprehēsiue interiꝰ rōni obediunt:ad imperiū em̄ rōnis operāt z imaginatiua,z cogitatiua, z memoratiua.ergo in his viribus potest cē virtus. ¶ ꝓ. Sicut appetitus rōnalis q̄ē volūtas in suo actu potest impediri vel etiā adiuuari per appetitū sensitiuū,ita etiā intellectus vel rō pōt impediri vel etiā iuuari p vires p̄dictas sicut ergo in viribꝰ sensitiuis appetitiuis pōt cē virtus,ita etiā in apphēsiuis. ¶ ꝓ. Prudentia est q̄dā virt⁹:cuius partē ponit tullꝰ memoriā in sua rhetorica.ergo etiā in vi memoratiua potest esse aliqua virt⁹: z cadē rōne in aliis interioribus apprehēsiuis viribus.

Sed ꝺ est,q oēs virtutes vl̄ sunt intellectuales vel morales:vt ōr in. 2. eth. morales aūt virtutes oēs sunt in parte appetitiua:intellectuales aūt i intellectu vl̄ rōne:sicut ꝓz in.6.eth.nulla ergo virtus est in viribus sensitiuis apprehensiuis interiꝰ.

Rndeo Dom,q in viribus sensitiuis apphēsiuis interius ponūtur aliqui habitꝰ:q ꝓz ex hoc ꝓcipue q phs dicit in li.de memoria q in memorādo vnū post aliud operat ꝓsuetudo q̄ est quasi quedā nā:nihil aūt est aliud habitꝰ cōsuetudinalis q̄habitudo acq̄sita per consuetudinē que est in modū nāe. Vñ de virtute dicit tullꝰ in sua rhetorica q est habitus in modum nāe rōni consentaneus. In homine tamen id qđ ex consuetudine acquiritur in memoria z in aliis viribꝰ sensitiuis apprehēsiuis nō est habitus p se.scz ad aliquid annexū habitibꝰ intellectiue partis:vt supra dictū est: sed tm̄ siqui sunt habitꝰ in talibꝰ viribꝰ virtutes dici nō ꝓnt:virtꝰ em̄ est habitꝰ perfectꝰ, quo nō cōtingit nisi bonū operari:vñ opz q virtꝰ sit in illa potētia q̄ est consummatiua boni operis:cognitio aūt veri nō cōsummatur in viribꝰ sensitiuis apphēsiuis.scz hmōi vires sunt q̄si ꝓparatorie ad cognitionē intellectiuā:z iō in hmōi viribꝰ nō sunt ꝟtutes qbꝰ cognoscit verū:scz magis in intellectu vl̄ rōne.

Ad primū Ergo dom, q appetitꝰ sensitiuꝰ se hz ad voluntatē qui ē appetitus rōnis sicut motꝰ ab eo, z ideo opus appetitiue virtutis cōsummat in appetitu sensitiuo:z propter hoc appetitꝰ sensitiuꝰ est subm virtutis.virtutes aūt sensitiue apprehēsiue magis se hūt vt mouētes respectu intellectꝰ:eo q fantasmata se habēt ad animā intellectiuā sicut colores ad visum. vt dicit in.3.de aīa, z ideo opꝰ cognitionis in intellectu terminat z ꝓpter hoc ꝟtutes cognoscitiue sunt in ipso intellectu vl̄ rōne. Et per hoc ꝓz solutio ad 3z. ¶ Ad tertiū dicendū,q memoria nō ponit pars prudētie. sicut species est pars generis quasi ipsa memoria sit quedam virtus per se:sed qz vnū eorum que requiruntur ad prudentiā est bonitas memorie:vt sic quodāmodo se habeat per modum partis integralis.

Vtrum voluntas possit esse subiectum virtutis. Articu.6.

Decimo Sic proceditur. Videtur q volūtas nō sit subm alicuius virtutis. Ad id em̄ q conuenit potentie ex ipsa ratione potentie non requirit aliquis habitus sed de ipsa ratione voluntatis cū sit in ratiōe fīs ꝓbm in.3. de aīa,est q tēdat in id qđ est bonū ꝓz rōnē:ad q ordinat oīs virtus: qz vnūqđq nāl⁹ apperit ꝓpriū bonū.virtus em̄ est habitus per modū nāe cōsentaneꝰ rōni,vt tullius dicit in sua rhetorica. ergo volūtas nō est subm virtutis. ¶ ꝓ. Vis ꝟt⁹ aut est intellectualis aut moralis: vt ōr in.1.7.2.eth. ꝓz ꝟt⁹ intellectualis est sicut in subo intellectu z rōne,nō aūt in volūtate:ꝟtus aūt moralis est sicut in subiecto in irascibili z cōcupiscibili,que sunt irrationales p ꝓticipationem.ergo nulla virtus est in voluntate sicut in subiecto. ¶ ꝓ. Oēs actus humani ad q̄s virtutes ordinantur sunt voluntarij: si igit respectu aliquorum humanorum actuū sit aliqua virt⁹ in voluntate,pari ratiōe respectu omniū actuū humanorū erit virtus in volūtate.aut ergo in nulla alia potētia erit aliqua virtus,aut ad eundē actū ordinabūtur due virtutes:quod videtur incōueniēs: voluntas ergo nō potest esse subm ꝟtutis.

Sed Contra est,q maior perfectio requiritur in mouente cp in moto: sed voluntas mouet irascibilem z concupiscibilem:ergo magis ꝓz esse virtus in in volūtate cp in irascibili z concupiscibili.

Rndeo Dom,q cū p habitū pficiat potētia ad agendū, ibi indi-

Prima secunde. S. Tho.

sed bene sequitur cū hac specificatione q̄ volūtas quātū ex se, recte se haberet ad hmōi vt in pluribus eligeret talia bona z pmpte, faciliꝰ, atq; delectabiliꝰ. Ad id ño q̄ de cōtinentia obijcit: ꝺz q̄ cōtinētia nō eget voluntate vt inclinet inferiꝰ in se ēstin tale bonū: sed vt resistat insurgentibus passionibus sensitiui appetitꝰ. Etsi ꝫ hoc insinuetur: q̄ per eandē habitū poꝫ aliqua inclinatur ad vnū oppositoꝝ, z reliquo resistit. z rursus naturalis determinatio nō est minoris efficacie,

q̄ determinans habitus: ꝑ hoc aūt q̄ si voluntas esset habituata nō egeret cōtinētia ad resistendū. ℊ. nūc ordine retrogrado: q̄ determinatio nāe non est minꝰ efficax q̄ determinatio habitꝰ. Est tñ minus faciens: ex plicans opus sui quā determinatio habitus acquisiti. z in pōpta causa est: q̄ acquisitꝰ habitus ut ipsa acquisitione expulit insurgētia contraria. hālis aūt determinatio nō. vnde assimilat habituī infuso potiusq̄ acquisito. ad primū aūt dicitur q̄ voluntas sumitur dupliciter vno mō vt iuncta contrario appetitui sensitiuo z q̄ quēadmodū ipsa secundū se est determinata ad tale bonū ita secundū se est potens resistere cōtrario obiecto. Et q̄ quēdm ipsa vt cōiuncta ꝺno appetitui nō est determinata ad tale bonū: p̄ꝫto impedibilis est attendens in tale bonum ad q̄ est ex se inclinata tanta vt sic eget habitu ad resistendū hmōi impedimentis. Et si hic instet: q̄ voluntas vt iuncta appetitui sensitiuo est determinata ad bonū in passionibꝰ appetitꝰ sensitiui p te: z volūtas vt iuncta appetitui sensitiuo eget habitu ad resistendū passionibꝰ etiā per te. ergo falsum est q̄ volūtas ē ex se determinata ad tale bonū, et iuncta sensui eget habitu. ℊ sit vt iuncta appetitui sensitiuo hꝫ vtrūq; et sic ola ruunt. ꝑbaf assumptum: q̄ voluntas sepata nō ē determinata ad boꝰ eligendū in passionibus vt ꝑꝫ in angelis, z ex rōne: q̄ nō est ꝓpriū boꝰ volētis. Rndet q̄ falsum assumit quo ad ꝺ q̄ volūtas vt iuncta sensui determinet ad bonū in passionibꝰ, aliud est. n. dicē. voluntas vt iuncta sensui hꝫ inclinationē ad bonū ꝓpriū passionū. z aliud est dicere: volūtas vt iuncta sensui hꝫ q̄ inclinatio sua nāliꝫ terminet ad bonū in passionibꝰ. ꝑm. n. significat q̄ ꝓiunctio volūtatis ad ptē sensitiuā sit rō q̄ volūtati cōueniat inclinatio talꝫ ā q̄ cōiunctio nō sit rō q̄ inclinatio q̄uenianꝫ q̄ inclinatio q̄ hꝫ terminet ad tale boꝰ: z ꝑmū q̄dē falsum est sola loquēdo. ꝑm aūt verū ad cuius euidētiā scito q̄ volūtati ꝺiuine ex suo gñe cōuenit q̄ nāle inclinet i ꝓpriū boꝰ tā sui q̄ volētis vt superiꝰ in. q. 19. ꝑꝫ ꝺ. n. cōē ei volūtati, ꝫ q̄ ꝓpriū bonū sit in tali mā. l. i passionibꝰ volētis ꝺ est ex ꝓiunctiōe volūtatis ad partē sensitiuā. vñ inclinatio ipsa volūtatis in ꝓpriū boꝰ ꝑm rōnē in quacūq; mā sit est ei naīlis ex ꝓpria rōne: ꝫ q̄ hec sua inclinatio terminet ad bonū in passionibꝰ sensitiuis hñtis volūtatē ē ex ꝓiunctione volūtatis ad partē sensitiuā. Est igitur volūtate nāa q̄tū ex pte volūtatis ē sufficiēs determinatio ipsius ad ꝓpriū bū ac per hoc ad bonū ꝑm rōnē ipsiꝰ volentis: z cū hoc ex coniunctione ad

get potētia habitu pficiēte ad bñ agendum (qui quidē habitus est virtus) vbi ad hoc non sufficit ꝓpria rō potētie. oīs autez poꝰ ꝓpria rō attendit in ordine ad obm. vñ cū sicut dictū est, obm voluntatis sit bonum rōnis voluntati proportionatum quantum ad hoc nō indiget voluntas virtute pficiēte. sed si qd̄ bonū immineat homini volēdū q̄ excedat ꝓportionē volētis: siue q̄tū ad totā spēm hūanā, siue bonū diuinū q̄ trāscēdit limites humane nāe: siue q̄tū ad inditū duū, sicut bonū primi, ibi volūtatis indiget virtute. z iō hmōi ꝯtutes q̄ ordināt affectū hois in deū vel in primū, sunt in voluntate sicut i subiecto: vt charitas, iustitia: z hmōi.

Ad primum ergo ꝺm, q̄ rō illa hꝫ locū de ꝯtute q̄ ordinat ad bonum ꝓpriū ipsius volētis, sicut temperātia z fortitudo que sunt circa passiones humanas. z alia huiusmodi. vt ex dictis ꝑꝫ. ¶ Ad ām ꝺm, q̄ rōnale ꝑ participationem nō solū est irascibilis z concupiscibilis, sed oīno. i. vtr appetitiuū vt dicit in. 1. ethi. sub appetitiuo āt cōprehēditur voluntas. z ideo si qua virtꝰ est in volūtate, erit moralis: nisi sit theologica, vt infra patebit. ¶ Ad tertium ꝺm, q̄ quedā ꝯtutes ordinātur ad bonū passionis moderate q̄ est ꝓpriū huius vel illiꝰ hois. z in talibꝰ nō est necessariū q̄ sit aliqua virtus in volūtate cū ad hoc sufficiat nā poꝰ vt dictū est. sꝫ hoc solū necessariū est in illis virtutibꝰ q̄ ordinant ad aliqd̄ bonū extrinsecū.

¶ De distōne ꝯtutū intellectualiū. Qō. 57.

Deinde Considerādum est de distōne virtutū. Et primo quātū ad virtutes intellectuales, secūdo quantū ad morales. tertio ꝯtum ad theologicas. Circa primū queriꝰ sex. Primo vtrū habitus intellectuales speculatiui sint ꝯtutes. Scꝺo vtrū sint tres. s. sapiētia. sciētia z intellectꝰ. Tertio vtrū habitꝰ intellectualis q̄ est ars sit ꝯtꝰ. Quarto vtrū prudentia sit virtus distincta ab arte. Quinto vtrum prudētia sit virtus necessaria homini. Sexto vtrum eubulia, synesis, z gnomi sint virtutes adiuncte prudentie.

¶ Utrum habitus intellectuales speculatiui sint virtutes. Arti. 1.

Ad primū sic proceditur. Uidet q̄ habitus intellectuales speculatiui nō sint ꝯtutes. virtꝰ em̄ est habitus operatiuus: vt. ℊ. dictum est. Sꝫ habitꝰ speculatiui nō sunt operatiui: distinguit em̄ speculatiuā a practico. i. opatiuo. ℊ habitꝰ intellectuales spᵘˡᵃ nō sunt ꝯtutes. ¶ Cꝫ. Uirtꝰ ē eoꝝ p q̄ fit hō felix siue bñs:

partem sensitiuā fortē necessitatē habitꝰ ad resistēdū. Sꝫ hꝫ q̄ꝫ intelligito sustinendo ꝓtinētiā esse in volūtate, q̄ inferiꝰ discutiet si. n. ꝓtꝰ in rōne ponit ꝑꝫ q̄ nulla ē difficultas in ꝓposito: z cū vtile disputatione hanc hēs cuiꝰ etsi dēā ꝑcio nō renes. i. mīta in alia ꝯa z certa i ea dēā tenēda sunt.

¶ Ad 2ᵐ ꝺo ꝺ: q̄ ibi ē equiuocatio de bono iustꝰ obiue vt formale. Ad boᵐ, esse iustꝰ obiue nō nāliꝫ inclinat volūtas: q̄ nō est ꝓpriū sꝫ alteriꝰ: insta in his q̄ sunt ad alterū est de tali virtute z secundum rōnē de bono est sermo cū ꝺz q̄ꝺ q̄ poꝰ nāliꝫ inclinat in aliqd̄ bonum non eget habitu virtutis: potentia em̄ vt sic obiū per se primo respicit: z habitus operatiuus de q̄ est sermo z virtus odz respiciūt nec virtus est virtus, nec habitus habitꝰ: odio aūt precedit de bono iuste fortaliter: q̄ est formale ipse habitus iustitie ad q̄ cōstat poᵃᵐ inclinari non medius alio habitu vt ꝑꝫ. hoc em̄ est est cōe oi virtuti: illud aūt non est cōe oibꝰ virtutis: vt patet. ¶ Ad obones aūt ex scoto sumptas non q̄ ipse afferat eas cōtra S. Tho. sed q̄m ipse vt deū est dissentiat a S. Tho. z has rōnes ꝑ oppositā positionē affert: cuius rōnes sꝫ non sint nīe verisimi vt neuiti cauti sint pdērūt. Ad primā ergo ꝺz q̄ rōnes militātes de moralibus ꝯtutibꝰ etica passiones nō militāt de iustitia, q̄ bonū illarū est ꝓpriū volētis iustitie vero alterū. Ad 2ᵃᵐ ꝺz q̄ qz bonū rōnis in passionibus est mediū ām rōnē: z nō ām rē in passionibꝰ: vt patet in. 2. ethi. z meᵐ rōnis non attendit ām quātitatem intēsiuā solā: sed ām oēs circumstātias. s. q̄n opz, vbi, propter quid ꝛc, z in hoc manifeste includit recte eligere. iō volūtas determinata ex ꝓpriis rōe ad bonū ām rōnem in passionibꝰ est eo ipso eodē mō determinata ad recte eligere ciuſdē em̄ rōnis est inclinare ad vtrūq; z de fectus in altero alterū defectum inducit. Ad tertiū ꝺz q̄ est manifeste sophisma: concesso em̄ sicut verū est q̄ in volūtate ex frequentatis rectis electionibus fit habitus virtutis: non sequit, ergo ex frequentatis electionibus rectis habitus virtutis: vt patet. z ratio physica est: q̄ voluntas non est determinabilis ex se: sed determinata ad tale bonū quod frequēter eligit: habitus aūt talis virtutis non est nisi fieri nisi in subo apto nato. s. determinato. ¶ Ad ꝺmā iā ꝑz ex hoc q̄ nuper cōuersus ipsi est ex parte volūtatis ām se ꝓpte facilē z delectabiliter eligere bonū in passionibus: simplr āt ipse volēs difficile eligit pp hoc priores detestationes. n. deū est q̄ inclinatio hec voluntatis intrinseca assistat habitui infuso: quē experimur nō auferre a nobis difficultatē bñ operādi: quantus quantū est ex parte ipsius ꝓmpte, faciliter z delectabiliter operari.

¶ Super. q. 57. ar. 1.

Lar. 1. q. 57. in responsione ad primum: habes nouitie distinctionem de opere interiori intellectus, z extra eum a quo dicitur operatiuum quod vocatur practicum.

nis q̄ est deus q̄ est summū speculabile, alio mō ꝺr esse virtus aliquoꝝ sicut actuū. z hoc mō virtutes intellectuales sunt eoꝝ per q̄ homo fit beatus: tum q̄ actus harū virtutū possunt esse meritorij sicut dictū est. tū etiā q̄ sunt quedā inchoatio perfecte beatitudinis: que in cōtēplatione veri cōsistit sicut supra dictū est. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ scientia diuidit contra virtutē secundo modo dictam, que pertinet ad vim appetitiuam.

¶ Utrum sint tm̄ tres habitus intellectuales speculatiui: scilicet sapientia scientia z intellectus. Art. 2.

1.q. 68. 3. 7. co. 1. 22. q. 4. ar. 8. co. et. q. 47. ā. 3. co. et. 1. 1 pl. ar. 3. co. Et. 3. 7. c. 4 4. fi. Et 5. q. 1. art. 12. cor. z 3. 13. co.

Ad secm Sic pceditur. Aꝺ q̄ inconuenīter distinguunt̄ tres virtutes intellectuales speculatiue, s. sapientia, scientia, z intellectus. Species eīm nō debet cōdiuidi generi: sed sapientia est quedaꝫ scientia vt dicit in. 6. ethi. ergo sapientia non debet condiuidi scientie in numero virtutū intellectualiū. ¶ Ꝑ. In distinctione potentiarū, habituū z actuū que attendit̄ ꝑm obiecta, attēditur principaliꝫ distinctio que est ꝑm rationē formalē obiectoꝝ, vt ex supradictis patet. non ergo diuersi habitus debēt distingui ꝑm mālē obm, sed ꝑm rationē formalē ipsius obi: sꝫ principium demonstrationis est ratio sciendi cōclusiones: non ergo intellectus principioꝝ debet poni habitus alius aut alia virtus a scientia conclusionū. ¶ Ꝑ. Uirtus intellectualis dicit que est in ipso rōnali per essentiā: sed ratio etiam speculatiua sicut rōcinaꝫ syllogizādo demōstratiue, ita etiā rōcinaꝫ syllogizando dialectice. ergo sicut scia q̄ causaꝫ ex syllo demonstratiuo ponitur virtus intellectualis speculatiua, ita etiam z opinio.

Sed cōtra Est, q̄ philosophus in. 6. ethi. ponit has solum tres virtutes intellectuales speculatiuas: scilicet sapientiam, scientiam z intellectum.

Rñdeo Dōm, q̄ sicut supra dictū est, virt⁹ intellectualis speculatiua est per quam intellectus speculatiuus perficitur ad considerandum verum. hoc enim est bonum opus eius. verum aūt est dupliciter considerabile. Uno modo sicut per se notum. Alio modo sicut per aliud notum. Quod autem est per se notū, se habet vt principiū z percipitur statim ab intellectu. z ideo habitus perficiens intellectum ad hmōi veri considerationem vocatur intellectus, qui est habitus principioꝝ. Uerū aūt q̄ō est p aliud notū nō statim percipitur ab intellectu: sed p inquisitionem rōnis. z se hꝫ in rōne termini. quod quidē pōt esse dupliciter. Uno modo vt sit vltimū in aliquo genere. Alio modo vt sit vltimū respectu totius cognitiōis humane. Et q̄ ea que sunt posterius nota quoad nos, sunt priora: z magis nota secūdū naturā: vt dicitur in. 1. phyſi. ideo id quod est vltimū respectu totius cognitionis humane, est id quod est primum z maxime cognoscibile ꝑm naturā. z circa huiusmodi est sapiētia. q̄ considerat altissimas causas: vt dicitur in primo metaphy. vnde conuenienter iudicat z ordinat de omnib⁹: q̄ iudicium perfectuꝫ z vniuersale habere nō pōt nisi p resolutionē ad primas causas. Ad id vero quod est vltimū in hoc vel in illo genere cognoscibiliū pficit intellectum scientie, z ideo ꝑm diuersa genera sensibiliū sunt diuersi habitus scientiarum, cum tamen sapientia non sit nisi vna.

Ad primū Ergo dōm, q̄ō sapientia est quedā sciētia, inquātum hꝫ id q̄ō est cōe oīb⁹ sciētijs. vt scꝫ ex principijs cōclusiones demonstret, sed q̄ hꝫ aliq̄d ꝑpriū supra alias scientias, inq̄tum scilꝫ de oībus iudicat, z non solum quantū ad cōclusiones, sed etiā quantū ad prima principia, ideo hꝫ rōnē perfectionis virtutis q̄ sciētia. ¶ Ad scām dōm, q̄ō quando ratio obiecti sub vno actu refertur ad potentiam vel habitum, tunc non distinguuntur habitus vel potentie penes rationem obiecti z obiectum materiale: sicut ad eandem potentiam visiuā pertinet videre colorem, z lumen quod est ratio videndi colorem, z simul cum ipso videtur. principia vero demonstrationis possunt seorsum considerari absq̄ hoc, q̄ considerentur conclusiones. Pñt etiā considerari simul cū conclusionibus, prout principia in conclusiones deducuntur. Considerare ergo hoc scō modo principia pertinet ad scientiam que considerat etiā conclusiones: sed ꝓsiderare principia ꝑm seipsa pertinet ad intellectū. Uñ si q̄s recte consideret, iste tres virtutes nō ex equo distinguunt̄ adinuicē: sꝫ ordine quoꝺā, sicut accidit in totis potentialib⁹, quoꝝ vna pars est perfectior altera: sicut alia rationalis est pfectior quam sensibilis, z sensibilis q̄ vegetabilis. hoc eīm mō sciētia depēdet ab intellectu sicut a principaliori: z vtrūq̄ depēdet a sapiētiā sicut a principalissimo que sub se cōtinet z intellectū z sciētiā, vt de cōclusionib⁹ sciētiarū ꝺiudicās z de pncipijs earundē. ¶ Ad tertium dōm, q̄ sicut ā. dictū est, habitus virtutis determinate se hꝫ ad bonū: nullo aūt modo ad malū. bonū aūt intellect⁹ est verū: malū autē eius est falsum. vñ soli illi habit⁹ virtutes intellectuales dicunt̄ quib⁹ semp ꝺr verū z nunq̄ falsum opinio vero z suspicio possunt esse veri z falsi, z ideo nō sunt intellectuales virtutes: vt dicit in. 6. ethicorum.

¶ Utruꝫ habitus intellectualis qui est ars sit virtus. Articu. 3.

Aꝺ Tertium sic proceditur. Uidetur quod ars nō sit virtus intellectualis. Dicit enim augu. in lib. de lib. arbi, quod virtute nullus male vitur: sed arte aliquis male vtitur: potest enim aliquis artifex secundum scientiā artis sue male operari. ergo ars non est virtus. ¶ Preterea. Uirtutis non est virtus: artis autem est aliqua virtus: vt dicitur in. 6. ethi. ergo ars non est virtus. ¶ Ꝑ. Artes liberales sunt excellentiores quam artes mechanice: sed sicut artes mechanice sunt practice, ita artes liberales sunt speculatiue. q̄ si ars esset virtus intellectualis, deberet virtutibus speculatiuis annumerari.

Sed Cōtra est, q̄ ꝑhs in. 6. ethic. ponit artem esse virtutem. nec tm̄ cōnumerat eam virtutibus speculatiuis: quaruꝫ subiectum ponit sciētificam partem anime.

Rñdeo Dōm, q̄ ars nihil aliud est q̄ō rō recta aliquoꝝ operum faciendoꝝ: quoꝝ tamē bonū nō consistit in eō q̄ō appetitus humanus aliquo mō se hꝫ: sꝫ in eo q̄ō ipsum opus q̄ō fit in se bonū est. nō eīm pertinet ad laudem artificis inquātum artifex est, qua voluntate opus faciat: sed quale sit opus q̄ō facit. Sic igitur ars proprie loquendo habitus opatiuus est. z tm̄ in aliquo ꝓuenit cum habitibus speculatiuis: q̄ etiā ad ipsos habitus speculatiuos pertinet qualr se habeat res quā considerāt: non aūt qualr se habeat appetitus humanus ad illas: ꝺsimō. n. verum geometra demonstret non refert qualr se hēat ꝑm appetitiuā partem, vtrū sit ler⁹ vel iratus. sicut nec in artifice refert: vt dictuꝫ est. z tō eo modo ars hꝫ rōnē virtutis sicut z habitus speculatiui. in quantū. s. nec ars nec habitus speculatiuus facunt bonū opus quantū ad vsum q̄ō est propriū virtutis perficientis appetitū: sed solum quātum ad facultatem bene agendi.

Ad Primum ergo dicendum, quod cum aliquis habens artem operatur malum artificium: hoc non est opus artis: imo est contra artez: sicut etiā cum aliquis scies verum mentitur: hoc quod dicit non est secundum sciam, sed contra sciētiam. vnde sicut scia se habet ad bonum semper: vt dictū est, ita z ars. z ꝑ hoc dicitur virtus. In hoc tamen deficit a perfecta rōne virtutis: quia nō facit ipsum bonum vsum: sed ad hoc aliquid aliud requirit: q̄uis bonus vsus sine arte eē nō possit. ¶ Ad scꝺm dōm, q̄ quia ad ħ vt hō bñ vtaꝫ arte quā hꝫ requirit bona voluntas q̄ pficitur p virtutē moralē, iō ꝑhs dicit q̄ artis est virtus. s. moralis: inq̄tū ad bonū vsum eius aliqua virtus moralis requirit. Manifestū est eīm q̄ artifex per iustitiā que facit voluntatez rectam, inclinatur vt opus fidele faciat. ¶ Ad tertium dōm, q̄ etiam in ipsis speculabilibus est aliquid per modum cuiusdam operis: puta constructio syllogismi, aut orationis congrue, aut opus numerandi vel mensurandi. z ideo quicunque ad huiusmodi opera rationis habitus speculatiui ordinantur, dicuntur per quandam si-

¶ Super Art. 2.

In artic. 2. z speculatiualiter in responsione ad secundum nota quomodo sapientia continet intellectum z scientiam: non enim continet vt partes integrales: cum iam dictuꝫ superius sit: quod habit⁹ nō integrāt ex pluribus habitibus, sed continet quali partes potentiales: habet enim se sapientia ad intellectum z scientiam sic q̄ ipsa continet quicqd̄ ille z eminenter. Et hoc modo vtitur principijs per se notis deducendo conclusiones, q̄b est scientie: z ipsa per se nota principia vera esse ex terminis iudicat, defendit z inchoat, que intellectus tātummodo vider absolute: ex vtrūq̄ habet resolutionem do in altissimam causam: q̄b est eminētius continere: z propterea in sexto ethicoꝝ, z in litera dicitur, q̄ continet scientiam z intellectum: z in quarto metaphysice vocaꝫ scientia z defendit principia ex terminis.

1. q̄. 93. ā. 1. cor. Et. 1. q̄. 22. ar. 2 cor. Et 22. q̄. 47. art. 3. cor. Et 5. q. 1. cor. et. 1. eth. cor. 2. fi. z. poste. prin°.

¶ Super Art. 3.

In articulo tertio aduerte nouitie, quod iuxta duplicem bonitatem scilicet propriam habitui artis z moralem duo in litera dicuntur. nam in responsione ad primum de bonitate propria artis dicitur quod arte nullus male ideſt ad malum opus in aliis opposita bonitati artis vtitur. In responsione vero ad secundū de bonitate moris dicitur quod ad hoc quod homo bene vtatur arte, requiritur virtus moralis: hoc enim non exigitur ad faciendum opus artis perfectum (quoniam pōt grammatica perfectissima blasphemare deum) sed ad bene secundum motum virtutum artis.

¶ Super art. 4.

In arti. quarto in responsione ad secundum dubium occurrit eo q̄ author hic dicit cum Aristot. in. 6. ethic. quod ars & prudētia est in opinatiua parte anime que vt ibi scilicet in. 6. etb. & distinguit ghe a particula anime scientifica, & tripse dicit diuus Thomas ibidē affirmat, opinatiuum est cogitatiua, scientificum autem intellectus: prudentia igitur in cogitatiua ponitur hic, & tñ in qōne precedente articu. 3. posita est in intellectu.

¶ Ad hoc dr q̄d prudētia proculdubio est in intellectu vt se extendit ad singularia, propter q̄d opz duo hic aduertere. Primo q̄d intellectus vt extensus ad singularia dicit seipsum & connotat cogitatiuaz que est rō particularis: qm̄ vnito q̄d intellectus per seipsum cognoscat singulare aliquo modo pfecta tñ & directa notitia actiua q̄lis conuenit prudētie de singularib⁹ singl'r non cōuenit intellectui nisi adiuncta sibi cogitatiua: vt in. 6. & 7. ethico. ergo opinatiua ps aie hec duo insinuat. Jō diuersa inuenitur data de ea sniā etiam a diuo Thoma dum in. 6. ethi. intuēdo cōnotatam cogitatiuā illi tribuit opinatiuinomen. Et in prima parte. q. 79. ar. 9. ad tertiū intuendo principantem intellectum in ipso poſuit opinatiuum: medium enim extremum vtrunq; sapit. Secūdo q̄d vnus habitus est quandoque in diuersis potētijs sic q̄ in vna principalr, & in alia secūdario, & sic prudentia est intellectu principaliter, & in cogitatiua & in memorariua secūdario. Et propterea diuersa de ipsa dr̄, que non repugnant dū nūc principale, nunc secundarium subm assignatur & de his in scda secunde. q. 47. amplior erit sermo: cum prudētie nā discutiemur, nūc sufficiant hec communia etiam arti.

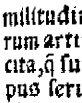
¶ Super Art. 5.

In arti. 5. eiusdem. 57. q. in responsione ad tertium dubiū occurrit: q; author dicit veritati et sibi, nā fm veritatē et ipsum in articulo precedente ars nō ꝓsupponit appetitum rectum neq; spectat ad ipsum neq; facit aut

ar. 5. ad 1. Et 22 q. 47. 3. 4. ad 2.

militudinē artes. l. liberales ad vtiam illarum artiū q̄ ordinant ad opa p corpus exercita, q̄ sunt quodāmō seruiles, in quantū corpus seruitr subdit aie, & homo fm aiam est liber. ille vo scientie, q̄ ad nullum hmōi opus ordinant simplr scientie dicunt, nō añt artes nec opz si liberales artes sunt nobiliores q̄ magis eis conueniat ratio artis.

¶ Utrū pru[a] sit dr̄ distincta ab arte. ā. 4.

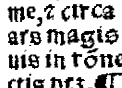
Quartū sic proceditr. Videt, q̄ prudētia nō sit alia virtus ab arte. Ars cm̄ est ratio recta alicuq; operū: sed diuersa gña operū non faciunt vt aliquid amittat rōnez artis: sunt em̄ diuerse artes circa opera valde diuersa, cū igitur etiā prudētia sit quedā ratio recta operū, videtur q̄ etiā ipsa debeat dici ars. ¶ p. Prudentia magis cōuenit cū arte, q̄ habitus speculatiui: vtrunq; enim eorum est circa cōtingens aliter se habere: vt dr̄ in. 6. eth. quidā habitus speculatiui dr̄ artes. ergo multo magis prudētia dz dici ars. ¶ p. Ad prudentiā pertinet bñ cōsiliari. vt dr̄ in 6. ethi. sed etiā in quibusdam artibus consiliari ꝓtingit. vt dr̄ in. 3. ethi. sicut in arte militari & gubernatiua & medicinali. ergo prudentia ab arte non distinguitur.

Sed cōtra est, q̄ ꝓphs distinguit prudentiā ab arte in. 6. ethicorum.

Rñdeo Dom̄, q̄d vbi inueniuntur diuersa ratio virtutis: ibi opz virtutes distingui. Dictū est añt supra q̄d aliquis habitus hz rōnem virtutis ex hoc solum q̄d facit facultatē bonī opis aliqs añt ex hoc facit non solū facultatē boni opis: sz etiam vsum, ars autē facit solū facultatē boni operis: q; nō respicit appetitum. prudētia añt non solum facit boni operis facultatem, sed etiam vsum: respicit cm̄ appetitum rectū. Et ꝓsupponēs rectitudinē appetit⁹, cui⁹ differentie rō est: q; ars est recta rō factibilis. prudētia vo est recta rō agibilis. Differt añt facere & agere: q; vt dr̄ in. 9. metaphy. factio est actus transiens in exteriorem mām sicut edificare secare & hmōi: agere autē est actus permanens in ipso agente: sicut velle, et hmōi. Sicut igitur hoc modo se habet prudentia ad huiusmodi act⁹ humanos qui sunt vsus potentiarum & habituū, sicut se habet ars ad exteriores factiones, q; vtraq; est perfecta rō respectu illorū ad que cōparat: pfectio ār & rectitudo rōnis in speculatiuis dependet ex principijs ex quibus rō syllogizat: sicut dictū est q̄d sciētia dependet ab intellectu q̄ est habit⁹ principiorū, et ꝓsupponit tm̄ in humanis añt actib⁹ se habēt fines sicut principia in speculatiuis: vt dr̄ in. 6. eth. & tō ad prudētiā q̄ est recta rō agibilū requirit q̄d ho sit bñ dispositus circa fines: q̄d q̄dē est p appetitū rectū, & ideo ad prudētiā requirit moralis virt⁹: p quā fit appetitus rect⁹, bonum añt artificialiū non est bonū appetit⁹ humani: sed bonū ipsorū operū artificialiū, & ideo ars nō ꝓsupponit appetitū rectū, & inde est q̄d magis laudat artifex qui volēs peccat q̄ qui peccat nolēs, magis añt cōtra prudētia est q̄d aliqs peccet volens q̄ nolens: q; rectitudo voluntatis est de ratione prudentie * non autem de ratione artis. Sic igitur patet q̄d prudētia est virtus distincta ab arte.

Ad primū Ergo dom̄, q̄d diuersa gña artificialium o. sa sunt extra hoiem, & ideo nō diuersificat rō virtutis: fz prudētia est recta ratio ipsorum actuum humanorū, vñ diuersificatur rō virtutis: vt dictuz est. ¶ Ad scm̄ dom̄, q̄ prudētia magis cōuenit cū arte q̄ cum habitibus speculatiuis quantum ad subm & materiam, vtrunq; em̄ est in opinatiua parte anime, & circa contingens aliter se habere: sed ars magis cōuenit cū habitibus speculatiuis in rōne virtutis q̄ cū prudētia: vt ex dictis ptz. ¶ Ad tertium dom̄, q̄ prudētia est bene cōsiliatiua de his q̄ pertinēt ad totā vitā hoīs, & ad vltimū finē vite humane, sed in artib⁹ aliquib⁹ est consilium de his q̄ pertinent ad fines ꝓpios illarum artium. vñ aliqui inquantū sunt bene cōsiliatiui in rebus bellicis vel nauticis, dicuntur prudētes duces vel gubernatores, non autez prudentes simpliciter: sed illi solum qui bene consiliantur de his que conferunt ad totam vitam.

¶ Utrum prudentia sit virtus necessaria homini. Articu. 5.

Quintū sic proceditr. Videtur q̄ prudentia non sit virtus necessaria ad bene viuendum. Sicut em̄ se habet ars ad factibilia quoruz est ratio recta, ita se habet prudentia ad agibilia, secundū que vita hominis cōsideratur: est em̄ eorum recta ratio prudentia: vt dicitur in. 6. ethic. sed ars non est necessaria in rebus factibilibus nisi ad hoc q̄ fiāt, nō autem postquam sunt facte. ergo nec prudentia est necessaria homini ad bene viuendum postquam est virtuosus: sed forte solum quantum ad hoc q̄ virtuosus fiat. ¶ p. Prudentia est per quam recte consiliamur: vt dicitur in. 6. ethico. sed homo potest ex bono consilio agere, non solum proprio, sed etiam alieno. ergo nō est necessarium ad bene viuēdum quod ipse homo habeat prudentiam, sed sufficit q̄d prudentum consilia sequatur. ¶ p. Virtus intellectualis est scm̄ quam cōtingit semper dicere verū & nunq; falsum: sed hoc non videtur contingere fm prudētiā: nō em̄ est humanū q̄d in cōsiliando de agēdis nunq; erret: cum humana agibilia sint contingentia aliter se habere. Unde dr̄ Sap. 9. Cogitationes mortalium timide, & incerte prouidentie nostre. ergo videtur quod prudentia non debeat poni intellectualis virtus.

Sed Contra est, quod Sap. 8. connumerātur aliis virtutibus necessarijs ad vitam humanam cum dicitur de diuina sapientia. Sobrietatem & prudentiam docet iustitiam & virtutem quibus vtilius nihil est in hac vita hominibus.

Rñdeo Dom̄, q̄ prudentia est virtus maxime necessaria ad vitam humanam, bene enim viuere cōsistit in bene operari. Ad hoc añt q̄ aliqs bene operetur non solū requirit q̄d faciat, sed etiā qño faciat vt scz fm electionē rectam operetur, nō solum ex impetu aut passione, cum autez electio sit eorum que sunt ad finē, rectitudo electionis duo requirit: scilicet debitum finem, & id quod conuenienter ordinatur ad debitum finem. Ad debitum autem finem homo conuenienter disponitur per virtutem que perficit partē anime appetitiuam, cuius obiectum est bonum & finis: ad id autem quod conuenienter in finem debitū ordinat, oportet q̄d homo directe disponatur per habituz rationis: q; consiliari & eligere que sunt eorum que sunt ad finē, sunt actus rationis, & ideo necesse est in ratione esse aliquam virtutem intellectualem per quam perficiatur ratio, ad hoc q̄ cōueniēter se habeat ad ea q̄ sunt ad finē, & hec virtus est prudētia. vñ prudentia inclinat ad ipsum: vt patet ex se, & ex supradictis manifeste. hic vero litera loquens de intellectu practico nō solum quo ad prudentiam, sed quo ad artem dicit quod veritas intellectus practici accipitur per conformitatez ad appetitum rectum: quod est contra predicta, & quod lō quatur de intellectu practico vniuersaliter vt extendit se ad artes patet ex duobus. Primo quia dicit quod hec conformitas ad appetitum rectum habet locum in contingentibus que a nobis fiunt, siue sint agibilia siue factibilia. Secundo ex hac radice reddit causam obiecti pro q̄ intellectus practici extensi explicite ad artem & prudentiam.

¶ Ad hoc dicit quod quia intellectus practicus conuenit cum speculatiuo in actu cognitionis, & differt in actu directionis differentia practici a speculatiuo non penes cognoscere sed penes dirigere attenditur, ideo veritas intellectus speculatiui consistit in cognoscere: veritas autem intellectus practici in dirigere: et sic veritas intellectus speculatiui consistit in hoc quod cognoscere adequatur rei cognite, veritas autem intellectus practici cōsistit in hoc quod dirigere adequatur primo principio directiuo, vt autem habetur nono methaphysice principium determinatiuum ac per hoc directiuum artis ad operandum est appetitus. Cum igitur vnumquodque ita se habeat ad veritatem sicut ad entitatem directionis, actus proprius intellectui practico, & quo ad esse, & quo ad veritatem pendet ab appetitu et hoc liquet, sed quoniam in litera dicitur quod pēdet ex appetitu recto, scito quod rectitudo ista non est vniformiter accipienda: directio nanque vera intellectus practici in agibilibus attenditur penes conformitatem ad appetitum rectum rectitudine finis moralium, que est bonitas moralis, directio autez vera intellectus practici in factibilibus attenditur penes conformitatem ad appetitū rectum rectitudine finis

2. 2. q. 51. a. 3. ad 3. Et 1. 4. 3. Sen. 4.

artificialium: q̄ non est appetitum esse bonum moraliter: sed esse rectū. i. rectū dere in rectum finē. In omni eñ arte est dare finē rectum z non rectuz. Intñ autē pendet veritas directionis intellectus practici ab appetitu recto in factibilibus q̄ si statuifica reputaret hoiem z per statuā intendat monstrā aut improportionata mēbra volens vel nolens faciat, directio erronea erit, z nō ab arte: qm̄ ipsa verorū tm̄ est: q̄ virtus est, si autē intendat reputare monstrum, vel talem impropor-

tionem; directio vera et opus verum erit: vtpote cōformitatem habens intento fini cui nata est conformari talis rō, nec re decipiat nostre quisquam dicens veritatem huiusmodi non spectare ad artem: sed artis vsum, et consequenter q̄ vsus etiam intellectus speculatiui ab appetitu pendet. sicut contingit logicum syllogizare exquatuor terminis volentē, z ex tribus etiā volentem: ac per hoc vere vel non vere logica vti, ita i arte huiusmodi. ergo veritas directionis ad vsum spectat, nō ad artem ipsam. Aduerte nāq; coincidentiam vsus cū directione in arte, et vide quare apparet quod veritas huiusmodi spectet ad vsum z non ad artem: quāuis enim vsus z directio in arte coincidāt distinguuntur tamen saltem ratione, z arti cōuenit directiōis veritas, non rōne vsus. Ex rōne propie nature que nata est dirige re nō nisi determinata ad directionem ab appetitu recto. In virtutibus autem speculatiuis solus vsus inuenitur pendēs ab appetitu. Et p hoc satis pz rīsio ad obiectionē. nā superi⁹ dictum est, q̄ ars nec supponit appetitū rectū moraliter nec inclinat ad ipsum rectū sine moraliter siue artificialiter: nunc autem dicitur q̄ ppria veritas eius cōsistit in cōformitate ad appetitū rectū non in moralibus, sed in artificialibus qui tunc est cum finem habet a quo obligando artificiale malum est: quia veritas intellectus practici consistit in adequato dirigere: vt exteriora opera testantur hec autem nec veritati, nec authori contradicunt ꝛc.

1.q.22. a.1.ad.1 Et.22.q 49.co. a.2.q.31 p10.q.q. 52.ar.2 co. Et.5 bi.33. q. 3.ar.1.q 3.et. 4. Et bi.q. 1.ar.12. ad.26.z q.3.ar.1 co.

¶ In eadem responsione: scilicet ad tertium quinti articuli questionis 57. aduerte diligentissime vt intingas hec duo simul: scilicet quod habitus sit virtus intellectualis, et quod sit circa contingentia: quoniam sibūnicem aduersantur. si enim est intellectualis virtus, ergo semper verus ac per hoc non contingentium: quia contingentium multa est falsitas, et si est contingentium, ergo non semper verus ac per hoc non est virtus intellectualis, hanc difficultatem tractat hic authot in hoc argumento, hanc difficultatem non potest effugere quisquis perfectionem intellectus practici in sola cognitione ponit. Ubi scito quod Scotus in tertio senten: distinctio. 36. intellectum practicum in sola cognitione rectificans adeo vt prudentiam in sola ratione absque appetitus bonitate ponat, non potest huic difficultati satisfacere. putat autem ipse quod sicut in speculatiuis principia ex terminis et conclusio ex recto syllogismo fiatur necessarii: ita in practicis, et sic perficitur ratio practica, et illud sexti ethico. quo. verum intellectus practici est conforme se habere appetitui recto, glos. ta est virtus necessaria ad bene viuendum.

Ad Primū ergo dōm, q̄ bonū artis consideratur nō in ipso artifice, sed magis in ipso artificiato: cū ars sit ratio recta factibilium: factio eñ in exteriorē materiā transiens nō est perfectio facientis, sed facti sicut motus est actus mobilis. Ars autē circa factibilia est: ſz prudētie bonū attendit in ipso agente cuius perfectio est ipsum agere. est eñ prudētia recta rō agibiliū: vt dictū est. z iō ad artē nō requirit⁹ artifex bene operet: ſz q̄ bonū opus faciat. requireret autē magis q̄ ipsum artificiatuz bene operaretur: sicut q̄ cultellus bene incideret, vel serra bene secaret si propie hoīs esset agere z nō magis agi: q̄ nō hñt dominiū sui actus. z ideo ars nō est necessaria ad bene viuendū ipsi artifici: sed solum ad faciendū ipsum artificiatū bonum. z ad conseruandum ipsum. prudentia autem est necessaria homini ad bene viuendum. nō solū ad hoc q̄ fiat bonus. ¶ Ad ſm dōm, q̄ dum homo bonū opatur nō ſm ppriam rōnē, ſz motus ex psilio alteri⁹: nōdum est oino perfecta opatio ipsius ōptum ad rōnē dirigentem, z ōptum ad appetituz mouentē. vñ si bonū operetur, non tamen simplr bñ qō est bñ viuere. ¶ Ad tertium dōm, q̄ verū intellectus practicialiter accipitur q̄ verū intell⁹ speculatiui vt ōr in. 6. ethi. nāverū intellect⁹ speculatiui accipitur per conformitatē intellectus ad rem. Et q̄ intellect⁹ nō pōt infallibiliter cōformari rebus in contingentib⁹ sed solum in necessariis. iō nullus habit⁹ speculatiuus contingētiū est intellectualis ōr⁹: ſz solū est circa necessaria. Verū aūt intell⁹ practici accipit p conformitatē ad appetitū rectū: que q̄dē cōformitas in necessariis locū nō hz: q̄ voluntē humana nō fiunt, ſz solū in contingentibus que pōt a nobis fieri: siue sint agibilia interiora, siue factibilia exteriora. z ideo circa sola contingentia ponitur virtus intellectus practici: circa factibilia quidem ars circa agibilia vero prudentia.

¶ Utrum eubolia synesis z gnomi sint virtutes adiuncte prudentie. Artī. 6.

Ad sextū Sic proceditur. ūr, q̄ inconuenienter adiungant prudentie eubolia, synesis et gnomi. Eubolia enim est habitus quo bñ consiliamur: vt ōr in. 6. eth. ſz bñ cōsiliari pertinet ad prudētiā: vt in eodē lib. ōr. ergo eubolia nō est virtus adiuncta prudētie, sed magis est ipsa prudētia. ¶ Ad superiorē pertinet de inferiorib⁹ iudicare, illa ergo virtus videtur suprema cuius est actus iudiciū: sed synesis est bñ iudicatiua. ergo synesis non est virtus adiuncta prudētie: sed magis ipsa est principalis. ¶ Sicut diuersa sunt ea de quibus est iudicādū ita etiā diuersa sunt ea de quib⁹ est cōsiliandū: sed circa oia cōsiliabilia ponit ꝓtus vna. ſ. eubolia. ergo ad bene iudicādum de agēdis non opz ponere ꝑter synesim aliā ꝓtutē. ſ. gnomin. ¶ Tullius ponit in sua rhetorica tres alias partes prudentie. ſ. memoriam preteritorum, intelligentiā p̄sentiū, z prudētiā futuroꝝ. Macrobi⁹ etiā ponit sup somnium Scipionis quasdā alias partes prudentie scilicet cautionē docilitatem z alia hmōi, non videntur igitur sole huiusmodi virtutes prudentie adiūgi.

Sed Contra est authoritas philosophi in. 6. ethico. qui has tres virtutes ponit prudentie adiunctas.

Rndeo Dōm, q̄ in oibus potētijs ordinatis illa est principalior q̄ ad principaliorē actum ordinat. circa agibilia autē humana tres actus rōnis inueniuntur: quorū primus est cōsiliari, secundus iudicare, tertius est p̄cipere. primi aūt duo respondent actibus intell⁹ speculatiui q̄ sunt inquirere z iudicare. nō cōsilium inquisitio quedam est. sed tertius actus est pprie practici intellectus inquantum est operatiuus. non enim rō hz p̄cipere ea que per hoīem fieri non pōt. Manifestum est aūt q̄ in his que per hominez fiunt principalis actus est p̄cipere ad quē alij ordinant, z ideo virtuti que est bene p̄ceptiua. ſ. prudētie tanq̄ principaliori adiunguntur tanquā sōdarie eubolia, que est bene consiliatiua, z synesis z gnomi: que sunt partes iudicatiue. de quarum distinctione dicetur.

Ad Primū ergo dōm, q̄ prudentia est bene cōsiliatiua nō quasi bñ ꝓsiliari sit immediate act⁹ ei⁹: ſz q: hūc actū ꝑficit mediāte ꝓtute sibi subiecta, q̄ est eubolia. ¶ Ad ſm dōm, q̄ iudiciū in agēdis ad aliq̄d vlterius ordinat: cōtingit. n. aliquē bñ iudicare de aliquo agēdo, z tñ nō recte exequi. sed vltimū cōplementū est q̄n rō iam bñ p̄cipit de agendis. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ iudiciū de vnaquaq; re fit per ppria principia eius. inq̄ sitio aūt nōdū est p propria principia: q: his habitis nō esset opus inquisitione, sed iam res esset inuenta. z iō vna sola virtus ordinatur ad bene consiliandū, due autē virtutes ab bene iudicandū: q: distinctio non est in communibus principijs, sed in propijs.

¶ Super Articu. 6.

Ista articulo sexto in responsione ad tertium memento nouitie: quod tas dialectica quam demonstratiua docens est vna: sed in vsu est differentia quam ponit litera: quia dialectica etiam vrens est vna. demonstratiua vero multiplex id est principia rationum demonstratiuarum diuersificantur in ꝓta diuersitatem reruz scibilium: quia sunt propria illis: principia vero rationum probabilium non diuersificantur iuxta diuersitatem rerum: quia sunt communia, hoc enim est dialecticam vtentem esse vnam, demonstratiuam multiplicem. Diuersitas nanque vel identitas principiorum sueruz infert earum diuersitatem.

¶ Super quest. 58. Articulum. 1. 2. 3.

In articulorum primi & secundi titulis in questione 58. aduerte q̄ quia formalis est doctrina autoris, ideo licet conclusum sit q̄ non omnis virtus est moralis spāliter quesitum est an moralis sit intellectualis, decet enim doctrinam psalatim sin gula explicare, q̄uis omnis virtus humana non moralis sit intellectualis.

¶ Super articulum secundum.

In articulo secundo eiusdem. 58. questionis aduerte quod vltima verba in corpore articuli, scilicet habitus moralis hz rationem virtutis humane, inquantum rationi cōformat non intelliguntur de cōformitate superadditre relationis: sed de conformitate essentiali, iam enim superius dictum est, q̄ virtus moralis est essentialiter habitus cōformis rationi, et nō fit idem habitus de non virtute virtus per superadditam relationem ad rationem rectam, et hec expositio sufficiat pro omnibus similibus verbis autoris tam hic q̄ alibi.

¶ In eodem secundo articulo relinquit difficultas illa in proprio loco disputanda, an possit hō cōtra actuale iudicium operari, sat enim est proposito de habitibus loqui, et necessitatem habitus in appetitu etiā ostendere, vt in literis fit.

1.q. 68. ar. 8. co. Et. 5. di. 23. q̄. 1. art. 4. q. 2. col.

vñ & in speculatiuis vna est dialectica inquisitiua de oībus, scientie autē demonstratiue q̄ sunt iudicatiue sunt diuerse de diuersis. Distinguunt aūt synesis & gnomi sm diuersas regulas quibus iudicat, nam synesis est iudicatiua de agendis sm cōmunem legem, gnomi autem sm ipsam rationē naturalem in his in quibus deficit lex communis: sicut plenius infra patebit. ¶ Ad quartu dōm, q̄ memoria intelligētia & prudētia, sīlr etiā cautio & docilitas, & alia hmōi non sunt virtutes diuerse a prudentia: sed quodāmodo cōparant ad ipsam sicut partes integrales, inquantū oīa ista requirunt ad perfectionē prudentie, sunt etiā & quedā partes subiective seu species prudētie, sicut economica regnatiua & huiusmodi, sed predicta tria sunt quasi partes potentiales prudentie: quia ordinantur sicut secundarium ad principale, & de his infra dicetur.

¶ De distinctione virtutum moralium ab intellectualibus. Quest. 58.

Deinde considerādum est de vtutibus moralibus. ¶ Et primo, de distinctione earum a virtutibus intellectualibus. Secūdo, de distinctione earum ab inuicem secundum propriam materiam. Tertio, de distinctione principalium vel cardinalium ab aliis. Circa primū queruntur quinq̄. Primo, vtrum omnis virtus sit virtus moralis. Secundo, vtrum virtus moralis distinguatur ab intellectuali. Tertio, vtrum sufficiēter diuidatur virtus per intellectualem & moralē. Quarto, vtrū moralis virtus possit esse sine intellectuali. Quinto, vtrum cōuerso intellectualis virtus possit esse sine morali.

¶ Utrum omnis virtus sit moralis. Ar. 1.

Ad primū Sic procedit. Videtur q̄ oīs virtus sit moralis. Virtus enim moralis dr a more, i. cōsuetudine: sed oīm virtutū actꝰ cōsuescere possumus. ergo oīs virtus est moralis. ¶ Ꝑ. Phs dicit in. 2. ethi. q̄ vrt⁹ moralis est habitus electiuꝰ in mediocritate rōnis cōsistēs: sed oīs virtus videt esse habitꝰ electiuꝰ: q̄a actus cuiuslibet virtutis possumus ex electione facere, omnis etiā virtꝰ aliqualiter in medio rōnis cōsistit: vt infra patebit. ergo oīs virtus est moralis. ¶ Ꝑ. Tullius dicit in sua rheto. q̄ virtus est habitꝰ in modum nature rōni cōsentaneus: sed cum oīs virtꝰ humana ordinetur ad bonū hominis, oportet q̄ sit consentanea rationi: cū bonū hois sit sm rationem esse: vt Diony. dicit, ergo omnis virtus est moralis.

Sed cōtra est, q̄d phs dicit in. 1. ethi. Dicentes de moribus non dicimus, q̄m sapiēs vel intelligens, sed q̄m mitis vel sobrius, sic igitur sapientia & intellectus non sunt morales q̄ tñ sunt vtutes: sicut supra dictum est: non ergo oīs virtus est moralis.

Rñdeo Dōm, q̄d hmōi euidentiā considerare oportet quid sit mos, sic enim scire poterimus quid sit moralis virtus, mos autem duo significat. Quandoq̄ enim significat consuetudinem: sicut dr Act. 15. Nisi circūcidamini secundū morem Moysi, non poteritis salui fieri. Q̄nq̄ vero significat inclinationē quandā naturalem vel quasi naturalē ad aliq̄d agēdū, vñ & etiā brutorū animaliū dicuntur & qui mores. vñ dr. 2. Mach. 11. q̄ leonū more irruentes in hostes, pternunt eos, & sic accipitur mos in ps. vbi dr, Qui habitare facit vnī⁹ moris in domo. Et hę q̄dē due sīgnationes in nullo distinguunt apud latinos quātum ad vocem, in greco aūt distinguuntur, nā ethos quod apud nos morem signat, q̄nq̄ hz primā longam, & scribitur per i grecam literā: q̄nq̄ aūt hz primā correptā, & scribit per e. Dr autez virtus moralis a more, sm q̄ mos significat quandam inclinationez naturalem vel quasi naturalē ad aliq̄d agendū, & huic significationi moris ppinqua est alia significatio que significat cōsuetudinē: nā cōsuetudo quodāmodo vertit in naturā, & facit inclinationē simile naturali. Manifestū est aūt q̄ inclinatio ad actū proprie cōuenit appetitiue virtuti, cuius est mouere omnes potētias ad agendum: vt ex supradictis patet. & ideo non omnis virtus dr moralis: sed solū illa que est in vi appetitiua.

Ad primū ergo dōm, q̄d obiectio illa pcedit de more sm q̄ signat cōsuetudinē. ¶ Ad sm dōm, q̄d oīs actus virtutis potest ex electione agi: sed electionē recta agit sola virtus que est in appetitiua parte anime. Dictum est enim supra q̄d eligere est actus appetitiue partis. vñ habitus electiuus qui scilicet est electionis principiū, est solū ille qui perficit vim appetitiuam, cuius etiā aliorū habituum actus sub electione cadere possint. ¶ Ad tertium dōm, q̄d natura est principium motus, sicut dicitur in. 2. phy. mouere aūt ad agendū proprium est appetitiue partis, & ideo assimilari nature in consentiendo rationi est proprium virtutum que sunt in vi appetitiua.

¶ Utrum virtus moralis distinguatur ab intellectuali. Ar. 2.

Secundō sic procedit. Videt⁹ q̄ virtus moralis ab intellectuali non distinguat. Dicit cñ Aug. in lib. de ciui. dei, q̄d virtus est ars recte viuēdi: sed ars est virtus intellectualis. ergo virtus moralis ab intellectuali non differt. ¶ Ꝑ. Dicit in diffinitione virtutū moralium ponit scientiam: sicut quidam diffinitūt q̄d perseuerantia est sciētia vel habitus cōtra quibus est immanendū vel nō immanendū, & sanctitas est scientia faciens fideles & seruātes que ad deum iusta, scientia autem est virtus intellectualis. ergo virtus moralis non dr distingui ab intellectuali. ¶ Ꝑ. Augu. dicit in primo solilo quiorum q̄d virtus est recta & perfecta ratio: sed hoc ptinet ad virtutem intellectualem: vt patet in. 6. ethic. ergo virtus moralis non est distincta ab intellectuali. ¶ Ꝑ. Nihil distinguitur ab eo quod in eius diffinitione ponit: sed virtus intellectualis ponitur in diffinitione virtutis moralis. Dicit enim philosophus in. 2. ethi. quod virtus moralis est habitus electiuus existens in mediocritate determinata ratione prout sapiens determinabit. huiusmodi autem recta ratio determinans medium virtutis moralis pertinet ad virtutem intellectualem: vt dicit in sexto ethico. ergo virtus moralis non distinguitur ab intellectuali.

1. q. 61. ar. 3. Et 25. q̄d. art. 4. q. 3. ad. 4. Et 1. 4. 14. ar. 3. ad. 9. Et 1. 4. 1. ar. 12. col. Et sm' ethi. 6.

Sed Contra est, quod dicitur in primo ethi. Determinatur virtus secundum differentiam hanc, dicimus enim harum has quidem intellectuales: has vero morales.

Rñdeo Dōm, q̄ omniū humanorū operū principiū primū rō est, & quecūq̄ alia principia humanorum operum inueniantur, quodāmodo rōni obediūt diuersimode tñ: nam quedā rōni obediūt omnino ad nutum absq̄ omni contradictione: sicut corpus membra si fuerint in sua natura consistentia: statim enim ad imperium rōnis manus aut pes mouetur ad opus. vñ phs dicit in primo politicorū q̄d anima regit corpus despotico principatu. i. sicut dñs seruū: q̄ tus cōtra dicēdi non hz. Posuerunt igit quidā q̄ oīa principia actiua q̄ sunt in hoīe hoc modo se habēt ad rōnē, q̄d quidē si verū esset sufficeret q̄d ratio esset pfecta ad bene agendū. vñ cū virtus sit habitus quo perficimur ad bene agēdum, sequeretur q̄d in sola ratione esset, & sic nulla virtus esset nisi intellectualis. Et hec fuit opinio Socratis: qui dixit omnes virtutes esse prudētias: vt dr in. 6. ethi. vnde ponebat q̄d homo sciēntia in eo existente peccare nō poterat: sed quicunq̄ peccabat, peccabat propter ignorantiam. Hoc autem procedit ex suppositione falsi: pars enim appetitiua obedit rationi non omnino ad nutum: sed cum aliqua contradictione. vnde philosophus dicit in primo politicorum quod ratio imperat appetitiue principatu politico quo scilicet aliquis preest liberis qui habent ius in aliquo contradicendi. vnde Augustinus dicit super psal. quod interdum precedit intellectus, & sequitur tardus aut nullus affectus: intantum quod quandoq̄ passionibus vel habitibus appetitiue partis hoc agitur vt vsus rationis in particulari impediatur, & secundum hoc aliqualiter verum est quod Socrates

¶ Super articulum tertium.

Ista art.3.cuiusdē.q.58.in rubrica ad.2. nota thomista ne fallaris sumēs hic q̄ cōtinentia sit subiue in rōne ꝓpter illa verba deficit tñ a rōne ꝓtutis: q̄ ꝓtus intellectualis ꝛc. ꝓbat.n.2ᵉ intelligi.pᵒ vt pᵃ facile vꝺ: vt reddant rōnē ꝗre ꝓtiᵃ. nō ē ꝓtus: q̄ i ꝓtinente nō datur virtus intellectualis faciens rōnē bene se hꝭ circa mām ꝓtinētie: q̄ pbatur: q̄ in eo nō est rectus appetitus finis quē ꝓexigit rō recta habitu acta virtute, q̄d diceret, cōtinentia deficit a rōne virtutis: q̄ siue ponatur q̄ sit virtus in appetitu siue in rōne exigit ꝺ q̄ in rōne ꝓtinentis ponat virtꝰ intellectualᵉ circa materiā ꝓtinētie nō curādo vtrū illa virtꝰ intellectualis cēt cōtinētia vel nō. Et q̄ ꝺ exigat ista supponit tāq̄ cōiter ꝓfessus, q̄ iferiꝰ ꝓbādū: sꝫ i ꝓtinēte nō ē talꝭ ꝓtus intellectual ꝓbat: q̄ i eo nō est rectꝰ appetitꝰ finis q̄ ē ꝓnᵐ intellectualꝭ ꝓtus, q̄ sic author dicens ꝓtiᵃ m ē in rōnali pte aie cōprehēdere in se rōnem q̄ voluntatē: q̄ appetitus ē rōnalis) q̄ idistincte relinquēs cuius sit diffinitur ꝺ in 2ª 2ᵉ in loco ꝓpo duas rōnes reddidit ꝗre ꝓtiᵃ nō est ꝓtus. primam q̄ nūc dcā ē excludentem ipsaz a nūero ēt intellectualiū ꝓtutū ex parte supioris ꝓtis aie. Secūdā ās ex pte iferioꝛꝭ ꝓtis. i. appetitꝰ sensitiui. cuiꝰ actus sunt māti q̄ supᵒ discussa ē i suo vꝺ q̄. i. hiꝰ ꝓpᵒ alicuiꝰ opis fīē ꝓtᵒ, si fīit i ꝓsumma ꝓpa opis: vt ꝓtingit ꝓtᵉ q̄ est i appetitu rōnali, q̄ opus cōsummatur ab appetitu sensitiuo.

¶ Sup Arti.4.ꝛ.5.

In titulo articuloꝝ quarti et quinti eiusdem. 58.q. aduerte q̄ ꝺ duplici rōne pñt hę qōes moueri. primo rōne ꝓnicionis, q̄ sic spectarent ad tractatū de ꝓnicione ꝓtutū inferiꝰ hꝭdū in.q. 65. sc̄ō rōne inclusionis. Et sic spectant ad hūc tractatū de distōne moral q̄ intellectual ꝓtus: est ēm inter eas nō pura cōnexio sed inclusio vnius in alia, q̄ ꝓpteres ad modū distinctionis earum spectat hec discussio prius, ita vt postmodū de earū cōnexione non relinquatur dubitationi locus. ¶ In eisdē articulis q̄ precipue in vltimo diligentissime notato vir docte terminos, ne cōingat disputare in equiuoco obscuros fieri et admirari vtriq̄. Scito igit q̄ prudentie nele ꝑsus vnū significetur, duo intelliguntur. Cū em̄ significet rectā rōnem agibilium, quidā intelligunt eā sic infra limites intellectus, vt eā in intellectu absolute credētes nihil aliud significare dicant nisi rectū dictamen agibilium, ita q̄ prudētia nil aliud sigt nisi rō recte monstrans q̄ in particulari agibili q̄d, q̄o, quali ꝛc. eligendū sit ꝛ in hoc numero est Scotᵘˢ in.3.sen.ꝺ.36.ꝛ hi errātes in pñᵒ moralium quantū postmodū deuiēt ꝛ abducent sequaces facile ptz, quidā aūt imo oēs recte sentiētes vt arist. diuus Thomas ꝛ sequaces prudētie nole intelligunt rectam agibilium rōnē appetitu recto particularis finis factā ꝛ firmatam; vbi duo sunt declarāda. primo q̄ ita sit. scḋo q̄o sit, q̄ō cū prudētia essentialiter pendeat ab appetitu recto probat ex.6.ethi. dupliciter. primo ex ꝓpositis cōsc̄ō ex ꝓpio actu. Ois igit habitus in rōne solū dūmō nō sit agenꝭ vt habitꝰ ꝓncipiorū est obliuio: vt ꝓz. prudentia nō ē obliuio: vt ꝓz ibi. ergo prudētia non est habitus in rōne solꝫ.

¶ Preterea. Delectatio ꝛ tristitia ꝛ filꝫ malitia ē corruptiua principiū prudētie: vt patet in.6.ethi. sed hec ptinent ad appetitū. ergo prudētia pēdet ex appetitu: vnde ꝑbat dirrecte, actꝰ ꝓprius prudētie est recte ꝑcipere circa agibilia, ergo prudētia pēdet ex appetitu recto. Antecedens quo ad eminces partes probat primo q̄ ꝑcipere sit actus prudentie. patet ex sexto ethico. vbi dicitur q̄ prudentia est precꝑtiua. 2.q̄ recte precꝑcere q̄ aliter nō esset virtus preceptiua, nisi determinaret ad recte precipiendum. 3.q̄ ꝓprius ꝑcipuus ipsius sit actus: q̄ conuenit ei vt distinguit a suis partibꝰ, ꝛ est ꝑsummatio cereroꝝ actuū. ꝓz nāq̄ in.6.ethi.q̄ aristo. ꝓpo prudētiā indistincte a suis partibus ponit ipsam eē consiliativam. ꝛ postmoduꝫ distinguens ipsam a suis pribꝰ: ꝛ distribuens singulis suas officia expresse dat eubulie recte consiliari, gnome autem ꝛ synesi recte iudicare prudentie autē recte ꝑcipe. hi cū actus cēs sunt prudentis ꝛ ꝑm has partes ei conueniūt. Contra quoq̄ q̄ō de agentis nō est cōsummata ratio ꝓ consiliū ꝛ iudiciū, sed opꝰ precipum rectum ꝑcipere q̄ opꝰ ꝛc. ꝓpter cuius defectum multos videmus nō operi prudenter vt consulto iudicēt. precingere ergo recte est ꝑcipius ꝛ ꝑcipuus prudentie actꝰ. conclꝰ. 1. arti. 5. quētia aūt ꝓbatione cor. nō eget: q̄ sicut precipere non est intelligibile q̄n dependeat ab appetitu precipitet enim quilibet volens ita recte precipere sibi ꝑsi in hmōi moralibus non est nisi a recto appetitu. Et hoc est absque dubio tenendum. quomodo aūt hoc fit manifestatur ex ipso actu ꝛ principio. Cum aliquis prudēter se habet ad ea que abstinentia cibo ꝛ potu sunt. non idcirco prudēter se hꝫ. quia recte discurrit circa qualitatem ꝛ quantitatē ꝛ ꝓpa sumēdi cibi aut potus ꝛc. nec q̄ recte inuenta ꝛ iudicata sibi ipsi precepto imponit. precepto aūtem dico non quo animus imperfecte imperat sibi velleitatem quādam: sicut accidit repidis in via virtutum: qui velle quidem actus virtutum. sed in veritate nō volunt. Sed quo animus perfecte sibi ꝑsi imperat non quia vellet: sed quia vult. vt Augustinus disputat in octauo confessionum. Cum autem perfecte sibi ꝑsi imperat animus appeto-

Dixit, q̄ō scientia presente nō peccat: si tñ hec extendatur vsq̄ ad vsum rōnis in particulari eligibili. Sic igit ad hoc q̄ homo bñ agat requirtur q̄ nō solū rō sit bene dispositꝰ p habitū virtutis intellectualis: sed etiam q̄ vis appetitiua sit bene dispositꝰ per habitū virtutis moralis. Sicut igitur appetitus distinguitur a ratione, ita virtus moralis distinguitur ab intellectuali. vnde sicut appetitus est principium humani actus ꝛm hoc q̄ participat aliqualiter rationem, ita habitus moralis habet rationem virtutis humane inquantum rationi conformatur.

Ad Primū g̃ dōm, ꝙ aug. cōiter accipit artē ꝓ qualibet recta rōne. ꝛ sic sub arte includit etiā prudētia. q̄ ita est recta rō agibiliū, sicut ars est recta ratio factibiliuꝫ. ꝛ ꝛm hoc quod dicit q̄ ꝓtus est ars recte viuendi essentialiter cōuenit prudentie. participatiue autem aliꝭ ꝓtutibus ꝓut ꝛm prudentiam diriguntur. ¶ Ad secundū dōm, ꝙ tales diffinitiones a quibuscūq̄ inueniātur date ꝓcesserūt ex opinione socratica, ꝛ sunt exponēde eo modo quo de arte predictum est. ¶ Et sīr dōm est ad tertiū. ¶ Ad quartum dōm, ꝙ recta rō que est ꝛm prudētiam ponitur in diffinitione virtutis moralis. nō tanquam pars essentie eius: sed sicut quidam participatum in omnibus virtutibus moralibus inquantum prudentia dirigit omnes virtutes morales.

¶ Utrum sufficienter virtus diuidatur per moralem ꝛ intellectualem. Arti.3.

A D tertiū Sic proceditur Videtur q̄ ꝓtᵉ humana non sufficienter diuidatur per virtutem moralem ꝛ intellectualem. Prudentia enim videtur esse aliquid medium inter virtutē moralē ꝛ intellectualem: connumeratur em̄ ꝓtutib⁹ intellectualibus in.6.eth. ꝛ etiā ab oibus cōiter cōnumeratur inter quatuor virtutes cardinales, que sunt morales: vt infra patebit, nō ergo sufficienter diuiditur ꝓtus per intellectualē ꝛ moralē sicut per immediata. ¶ ꝑ. Cōtinētia ꝛ pseuerantia ꝛ etiā patiētia nō cōputant inter virtutes intellectuales, nec etiā sunt virtutes morales: q̄ nō tenēt mediū in passionibus sꝫ abundāt in eis passiones, non ergo sufficiēter diuidit virtus ꝑ intellectuales ꝛ morales. ¶ ꝑ. Fides spes ꝛ charitas q̄dā ꝓtutes sunt, nō tñ sunt ꝓtutes intellectuales. hē em̄ solū sunt q̄nq̄ s. sciētia, ꝛ sapiētia itell's prudētia ꝛ ars: vt dictū est, nec etiā sūt ꝓtutes morales: q̄ nō sunt circa passiones, circa quas maxime est moralis virtus, ergo virtus non sufficiēter diuiditur per intellectuales ꝛ morales.

Sed cōtra Est, ꝙ ꝑs dicit in.2. ethicorum, duplicem esse virtutem: hanc quidem intellectualem; illam autem moralem.

Rñdeo dōm, ꝙ virtus humana est q̄dā habitꝰ ꝑficiēs hoiem ad bñ operādū, ꝑn̄ aūt humanoꝝ actuum in hoie nō est nisi duplex. s. intell's siue rō ꝛ appetitus, hec. n. sunt duo mouēcia in hoie: vt vī in.3.de aīa. vñ ois ꝓtᵉ humana opꝫ q̄ sit ꝑfectiua alicuiꝰ istoꝝ principioꝝ. Si quidē igit sit ꝑfectiua intell's speculatiui vel practici ad bonū hois actū erit ꝓtᵉ intellectualis: si aūt sit ꝑfectiua appetitiue ꝑtis, erit ꝓtus moralis. vñ relinquitur q̄ ois virtꝰ humana vel est intellectualis, vel moralis.

Ad Primū ergo dōm, ꝙ prudentia scōm essentiam suam est intellectualis virtus: sed ꝛm mām ꝓuenit cū virtutibus moralibus, est enim recta rō agibiliū: vt supra dictū est, ꝛ ꝛm hoc virtutibus moralibus cōnumeratur. ¶ Ad scōm dōm, ꝙ cōtinētia et perseuerantia nō sunt perfectiones appetitiue ꝓtutis sensitiue. qō ex hoc ꝑz q̄ in continente ꝛ perseuerante supabundant inordinate passiones. qō nō esset, si appetitꝰ sensitiuus esset ꝑfectus aliquo habitu cōformante ipsum rōni. Est autem cōtinentia seu pseuerantia perfectio rōnalis partis, q̄ se tenet cōtra passiones ne deducat. deficit tñ a rōne ꝓtutis: q̄ virtus intellectiua q̄ facit rōnē se bñ hꝭ circa moralia, ꝓsupponit appetitū recti finis, vt recte se hēat circa principia. i. fines ex quibus rōcinat: qō cōtinēti ꝛ perseuerāti deest. nec ꝙ etiā pōt esse ꝑfecta opatio que a duabꝰ potentijs ꝓcedit nisi vtraq̄ potētia ꝑficiat per debitum habitū sicut nō sequit ꝑfecta actio alicuiꝰ agentis p insi fm si instrm nō sit bene dispositū, ꝓtūcūq̄ principale agēs sit ꝑfectū. vnde si appetitꝰ sensituus quē mouet rōnalis pars nō sit ꝑfectus, quantūcūq̄ rōnalis pars sit perfecta, actio consequēs non erit ꝑfecta, vñ nec principiū actionis erit virtꝰ. ꝛ pp hoc cōtinētia a delectationibus ꝛ perseuerantia a tristitijs non sunt virtutes, sed aliqd minus ꝓtute: vt phs dicit in.7.ethi. ¶ Ad tertium dōm, ꝙ fides spes ꝛ charitas sunt supra virtutes humanas: sunt enim virtutes hominis prout est factus particeps diuine gratie.

¶ Utrum moralis virtus possit esse sine intellectuali. Articu.4.

A D Quartum sic proceditur. Videtur q̄ virtus moralis possit esse sine intellectuali. Virtus enim moralis vt dicit Tullius est habitus in modum nature rationi consentaneus: sed natura etsi consentiat alicui superiori rationi mouenti, non tamen opꝫ q̄ illa rō nature cōiūgat in eodē: sicut ꝑz in rebus naturalibus cognitione carētibus. ergo potest esse in homine virtus moralis in modū

rectū talē tali hora pp bonū rōnis ꝛc. cibū ⁊ potū, opz q̄ h̄ actuale imperium ab actuali appetitu boni rōnis in tali mā nunc hic ꝛc. procedat: nisi cū vellet nunc hic hoc bonū ꝛc. nō pfecte preciperet, ⁊ qñ ex silib⁹ actib⁹ siles habitus gñantur ⁊ sicut actus ab actu ita habit⁹ ab habitu pendet, iō ex frequētatis hmōi actib⁹ gñat habit⁹ silis. s. recte preceptiu⁹ in hmōi ⁊ depēdēs ab habitu rectū reddere appetitū ad finē ad quē prudens imperat, bonū scz rationis in tali mā hoc nūc mihi ꝛc. Rursus cū multo consiliuo ⁊ recto iudicio definierim tale bonū, puta tēperātie vel mānsuetudinis esse volendū ⁊ sectandū nō pterita multa imponendū nūc h̄ efficaciter vidēbit, nisi sic. s. fm appetitus dispositus sim. Experior enī q̄ famelico aut sitibundo aut iraro aliud vī efficaciter pſequendū q̄ non apprehendi, ⁊ non appetens impero mihi abstinētiā aut mānsuetudinē, appetēs aūt prosequutionem ⁊ hoc qz qualis vnusquisq; est talis ei vī finis q̄ ad pſequutionē q̄ constitit in precepto: vt ex suprādictis de ordine actū voluntatis ptz, vī cū prudētia habituet me ad preciptēdū mihipsi cōsonat recto fin moralium actuum meorū, ⁊ qualis sum fm appetitū meū, talis mihi vī finis, ꝙs est q̄ finis meus inquātum apparens mihi ꝑticm̄ mee prudentie ex q̄litate mei fm appetitū depēdeat, ⁊ sic prudētia nō est in rōne absolute: sed in ordine ad appetitum, et essentialr dependet ab appetitu a quo pendet pceptū eius actus, ⁊ variatur apparētis finis eius ꝑticm̄. Et nota q̄ licet vtraq; via ex parte. s. actus ⁊ ex parte principij prudētie habeatur dependentia eius ab appetitu: qz tñ prima via dependētiam ab appetitu intellectiuo a quo pendet imperium. s. h̄ aūt dependentiā ab appetitu simplr sue intellectiuo sue sensitiuo vt est perfectus moraliter ostendit, ideo tā Arist. in. 9. ethi. q̄ autor hic scḋa via vsus est ad declarādā dependentiam prudentie ab appetitu, ⁊ merito, qz dependentiam a virtutib⁹ moralib⁹ tractāt, que non in solo intellectiuo appetitu sunt. Ergo aūt paululū foue digressus sum, vt subuenirem imbecillitati non penetrantium naturas horum habituum, ne fallantur loquētes de tali virtute intellectuali in intellectu tantum sistendo. ¶ Circa conclusiones corundē vltimoꝝ articulorum eiusdem. q. 58. aduerte q̄ inclusio virtutis intellectualis puta prudentie in morali manifesta valde est, ex diffinitione ꝓtutis. 2. ethi. Et q̄uis neminem videatur habere cōtradictorem habet tamen difficultatem: qm̄ vt dictū est ex. 6. ethi. ⁊ hic, virtutis moralis est rendere in finem principium prudentie, principiū aūt nō dependet a principiato. nec prius a posterioꝝ: virtus igitur moralis non dependet a virtute intellectuali, que est prudētia. Inclusio aūt virtutis moralis in intellectuali prudētia. s. ⁊ hz Sco. loco allegato oppositum: qz prius ꝑticm̄ non dependet a posteriori. prudentia aūt est prior, tum quia est dictamen rectum: vt dictum fuit, tum qz dictat de fine particulari, ⁊ his que sunt ad finem, tum qz non est assignari actum quo generētur iste virtutes. s. moralis ⁊ sua prudentia: qz nec intellectus nec voluntatis, ⁊ hz difficultatē propter hoc q̄ medium virtuti morali ꝓstituitur a prudentia: vt patet ex diffinitione virtutis moralis ⁊ experientia medium autem est finis virtutis moralis, virtus ergo moralis nō principiat prudentiā, sed econuerso prudētia dat ei finem principium in moralibus. ¶ Ad euidentiam hoiꝰ, sciṫo q̄ sicut in intellectu speculatiuo sunt duo habit⁹. s. intellectus ⁊ scientia: ⁊ scientia vtens ꝓpositionibus pertinentibus ad intellectū demonstrat ex euidentia illarum ꝓpositionum ⁊ discursu syllogistico, ita est in intellectu practico etiā in materia agibili, si in puro intellectu statur: ex sindereſi enim qui est habitus principiorum in intellectu practico respectu agibilium, ⁊ recta ratione infra limites intellectus syllogizando concluditur verum, sed qm̄ iudicium tale non nisi de vniuersalibus haberi posset singularia cm̄ variabilia ⁊ incerta sunt, iudiciuq; infallibile nō suscipiūt, ⁊ prudētia circa singula semper recta est. rō, alioquin virtus nō esset: ideo intellectus practicus circa agibilia licet h̄re possit scientiam moralem infra limites intellectus consistens, tamen nunquā habebit rectam rationem agibilium particulariū hic nunc ꝛc. qō est h̄re prudentiā nisi in ordine ad appetitum vt superiꝰ dictum fuit. Est aūt ordo talis in hmōi agibilibus. primo est sindereſis in intellectu dictans ⁊ prestituens virtuti morali suum ōm qō est finis: propositio ī que sunt principia in agibilibus ex fine qui hz rōnem principij in operabilibus conficiuntur. Et sic virtus moralis ad quā spectat tēdere in finē precognitum ad finē prestitutū sibi a sindereſi tendit actu q̄ vocat velle vel intēno in voluntate ⁊ in appetitu sensitiuo appetitus p modū intentionis tertio loco venit prudentia habens se ad sindereſim sicut scientia ad intellectum in speculatis, prudētia aūt cū sit recta rō cuiꝰ est discurrere, vtit duab⁹ premissis, que sunt ꝑticm̄ sindereſis, fbi gña. bonum rōnis tā in passiōib⁹ q̄ operationib⁹ est pſequendū. Scḋa ꝙ premissa est particularissima. s. bonū rōnis nunc h̄ saluatur in tali tanta ꝛc. ira vel ira. Et tunc sequit pceptiua non in actu signato. i. q̄ h̄ est mihi nō precipiendū eligēdū pſequēdū: sed in actu exercito. s. ergo actualr fm in exercitio indicij precepti electionis pſequutionis, hoc est qō multos decipit in hac materia: qm̄ ꝓpōnes iste tā sindereſis quā prudentie in actu signato disputant. Et tñ oportet intueri nāz ⁊ vtz earum in actu exercito, ⁊ prima aūt ꝑticm̄ premissa ad scḋam nō est ordo immediatꝰ in istis, sicut est in speculatiuis: ⁊ a ꝓpōne q̄ est prima premissa pcedit in appetitu mor⁹ eius rectꝰ in finē. ⁊ sic ab appetitu ⁊ premissa illa pcedit sillogistice scḋe ꝑticm̄ premisse q̄ est particularissima: qm̄ ex dispōne mea fm appetitū pcedit q̄ mihi consonet talis finis in particulari, puta tale bonū nunc hic ꝛc. Et de hac ꝑticm̄ premissa intelligitur illud tertij ethi. corum qualis vnusquisq; est talis finis ei videtur, ⁊ sequitur conclusio cōformis minori propositioni. s. consistens in actu intellectus ab appetitu scz iudicium de his que sunt ad finē, puta tanta ira nūc pcipiens illā. ⁊ deinde actus appetitus in ordine ad intellectū. s. electio. In hoc autem ordine siquis insp. iciat ⁊ vnicuiq; ꝓpria tantum tribuere velit, dicet qō qz prudentia attenditur fm suū ꝓprium ⁊ precipuum actū, qui est recte ꝑcipere, ⁊ ipse est principium recte electionis. ideo virtus moralis cui attribuitur electio pro proprio actu, vt patet ex sua diffinitiōe, pendet necessario ex prudentia, ⁊ rursus qz ipsum recte precipere pendet ab appetitu recto verificante minorē ꝓpositionē, q̄ est preceptiue cōclusionis ꝑticm̄ proximū, ꝙs est q̄ prudentia pendeat ab appetitu recto. Ad prelibandum aūt qlio circa obiecta veritas se habeat, inspicito in eodē ordine ⁊ aduerte q̄ tā virtus moralis q̄ prudentia plures actus hz: virtus enim moralis hz primo actū intentionis seu simplicis appetitus respectu sui obiecti, qō est finis. s. bonum rōnis qō est ꝑticm̄ prudētie, hz deinde actum electionis circa materiam consonā fini. s. passiones vel operatiōes tālas tales ꝛc. ⁊ rōne primi actus precedit prudentiā, imo verificat eius minorem ⁊ cōclusionē, rōne scḋi depēdet etiā a cōclusione prudētie. s. precepto. Ipsa aūt prudētia hz primo actū iudicij practici in particulari agibili, quod non est scibile: quia cōtingēs, ⁊ fm hunc actū verificat de ea q̄ recte iudicat de fine ⁊ filia, ⁊ rō est quia vt dictū est etiā minor, ꝓpositio est inter ꝑticm̄ prudentie, ⁊ ex fine conficit, hz deinde duplicem actū vt cōclusionē iudicij. s. de his que sunt ad finē: ⁊ precepti eorundem eligēdorū: vtrūq; cm̄ ex fine particularissimo concluditur ⁊ claudit in iudicio precipiente, ⁊ fm hos actus determinat ⁊ datmedijū virtuti morali, concludēdo tantam iram nūc hic ꝛc. assumendam, ⁊ precipiendo illam, ⁊ fm hos actus, cū dependeāt ex minori prudente ex appetitu manifeste pendet ex appetitu recto, ⁊ qz fm hos actus est ꝑticm̄ electionis recte talis tanteque materie, ideo est ꝑticm̄ virtutis moralis, ⁊ sic virtus moralis in solo actu electionis pendet a prudentia: prudentia autem pendet ⁊ quo ad actum iudicij de fine particularissimo, ⁊ mediante hoc quo ad actum iudicij de his que sunt ad finem, ⁊ quo ad actum precepti dupliciter scilicet mediante dependentia iudicij de fine ⁊ secundum se. quis de ratiōe eius est qō sit actꝰ intellectus moti ab appetitu. Et siquis tibi dixerit quod virtus moralis nō nisi habitus est electiuus in medio consistens ꝛc. ac per hoc intentio finis precedens prudentiam non spectat ad virtutem moralem, dicito quod in electione ipsa claudit intentio finis: quoniam electio est eorum que sunt ad finem propter finem, et bene se habere eligendo et appetendo finem se habent sicut motus ad medium ⁊ terminum. Constat autem quod propter eandem naturam tendit aliquid in medium ⁊ terminum, vnde eadem est virtus qua appetitus tendit in finem rectum, et ea que sunt ad illum: propter quod in diffinitione dum dicitur quod est habitus electiuus implicite dictum est quod etiam intentiuus finis est, et

per hec patet responsio ad omnia obiecta duobus duntaxat exceptis scz quo prudentia det medium virtuti morali, & non sunt: cū medium sit finis: & quomodo simul generētur. Et illud quidē inferius in.q. 65. dicetur, ac postmodum in.2ª. 2ᵉ.q. 47. consimiliter habitur deo duce & dño Tho. intercedēte: hoc autē Scotica questio facile patet, ex eo quod actus istī intellectus & voluntatis nō solum simul fiunt: sed unus & idem numero actus est actus utriusq; diuersimode tamen: precipere enim est actus intellectus formaliter, appetitus autem virtualiter, & similiter electio est actus appetitus formaliter intellectus vero virtualiter: ex supradictis de actibus voluntatis patet: nullum igitur inconueniens est ab actibus duplicem habentibus duas fieri simul virtutes.

¶ Super articulum quintum.

Circa dicta in articulo quinto eiusdem questionis 58. vt subueniat magis nouitijs, & in principijs non relinquatur obscuritas scribendū occurrit de particularitate, quomodo & q̄re appetitus talis facit iudicium tale de fine: q̄d est declarare illam maximam tertij ethicorū qualis unusquisq; est, talis ei finis videtur. Sciendū est igitur quod appetitus affecto ad aliquid, puta ad vindictam, ex hoc ipso q̄d afficit ad illud duo fiunt: nam in ipso fit ipsa affectio ad vindictā, & in vindicta consurgit relatio cōuenientie ad talem appetitū. ita q̄ vindicta incipit esse & est cōueniēs tali appetitui que prius nō erat cōueniēs: nō propter mutationē in vindicta sed in appetitu, consonante autē vindicta appetitui i intellectu surgit, q̄ ratio iudicet eam cōuenientem ex hoc q̄ ratio mouetur ab appetitu sic affecto: q; enim ratio mouetur ab appetitu, fit in ratione passiua motio, et consequenter q; ab appetitu sic affecto mouetur ratio fit in rōne passiua motio consonans illi affectioni, & sic ab appetitu affecto fit proportionaliter ratio, vt substat appetitui tanq; affecta & conueniens vindicte, & sic quemadmodum gustus affectus amaritudine iudicat omnia amara, ita ratio infecta vel bene affecta iudicat ſm illā immutationem quā ab affecto appetitu mouetur ita q̄ intus existens quod .phi. licet extraneum inueniatur non solum in iudicante secundum appetitum: sed etiam secundum rationem, vt substat appetitui. In cuius signum ratio aliquando affectione aut non mora, vt accidit sedata passione aut non sufficienter mota, vt accidit passione non prevalente: quanuis surgente, aut recte iudicat, aut a recto iudicio non omnino declinat: vt experientia testatur. Et quia prudentia est a ratione vt substat appetitui: vt supra dicitum, ideo appetitus affectio corrumpit existimationem prudentie reddendo in rationem vt eius subiectum, et non corrumpit estimationem artis neque geometrie, vt dicitur in sexto ethicorum. Presentaliter igitur per intellectum nouitie vindicta appetitui: quia rationalis potentia est ad virumlibet, & determinatur a proprio appetitus sua se libertate determinat ad vindictam affectando illam: & ex hoc comitatur iudicium rationis quandoque falsum: quando scilicet affectio vindicte est contra rationem rectam, & iudicat ratio ab affectu infecta vindictam vt conuenientem: & sic sequitur conclusio preceptiua quod fiat. hanc autem causaz ex parte rationis, vt est subiectum prudentie assignatam adiunxit due alie cause, altera ex parte obiecti, altera ex parte communis inclinationis virtuz anime. ex parte siquidem obiecti: quia ex ipsa appetitus immutatione constituitur in esse vero dum vindicta est vere cōueniens appetitui sic affecto, consistat namque intellectum naturaliter inclinari in verum. Et licet ex hoc non fiat obiectum conueniens & verus nisi secundū quid, & propterea contingat errare intellectum iudicando vindictam cōuenientez simpliciter, id est sine additione, que tamen non est conueniens nisi secundum quid: quia appetitui sic affecto tantum non nullum tamen verum est verum secundum quid, attractumque participat vim intellectus ad scz: sic affectiōe appetitus ad vindictam constituitur ipsa vindicta in esse vere conuenienti secundum quid, & apparenter consequenti simpliciter: quemadmodum appetitus animalis est primo rectus sup petitū, ex per hoc consequens vere appetitui effertur vt consequens simpliciter ipsi appetenti &c. Ex parte vero communis inclinationis virtuum anime, dum eas experiri videmur prōptas ad operandum consone affectioni predominanti. apparet enim in infirmis sitientibus quod representantur eisomnes aque quas quam videre nunt, & concupiscentibus similachia delectabiliuz etiam improuisa occurrunt. tanquam natura inditum sit vt obsequium predominanti affectioni prestēt anime vires in quas constat apprehensiuam vim esse. Inde signum trato absq; deliberatione presentaliter statim vindicta seu punitio tanquam conueniens. sic ergo sit vt qualis vnusquisque est, talis ei videatur finis: & sic appetitus corrumpit estimationem prudentie.

3. dis. 23. qō. 1. ar. 3. q.2.

Vtrum intellectualis virtus possit esse sine morali. Artic. 5.

Quintū sic procedit. Videt, q̄ virtus intellectualis possit esse sine virtute morali p̄fectio eiusdē prioris nō dependet a p̄fectione posterioris: sed rō est prior appetitu sensitiuo & mouens ipm. ergo virtus intellectualis q̄ est p̄fectio rationis nō dependet a virtute morali. q̄ est perfectio appetitue partis. potest ergo esse sine ea. ¶ p̄. Moralia sunt materia prudentie, sicut factibilia sunt materia artis: sed ars p̄t esse sine propria materia: sicut faber sine ferro. ergo et prudētia p̄t esse sine virtutibus moralib⁹: q̄ tū inter oēs intellectuales virtutes maxime moralibus cōiuncta videt. ¶ p̄. Prudentia est virtus bene consiliatiua: vt dī in.6. ethi. sed multi bene consiliant quibus tamē virtutes morales desunt. ergo prudētia potest esse sine virtute morali.

Sed cōtra. Velle malum facere opponit directe ꝓtuti morali. nō aūt apponit aliquid q̄d sine ꝓtute morali esse p̄t. opponit aūt prudentie q̄ volens peccat: vt dī in.6. ethi. non ergo prudentia potest esse sine virtute morali.

Rñdeo Dīm, q̄d alie virtutes intellectuales sine ꝓtute morali esse p̄nt, sed prudentia sine virtute morali esse non potest cuius ratio est: quia prudentia deest recta ratio agibilium: non aūt solū in vniuersali sed etiam in particulari in q̄bus sunt actiones recta aūt ratio precxigit principia ex quibus rō procedit. opz aūt rōnē circa particularia procedere non solum ex principijs vniuersalibus sed etiā ex principijs particularibus. Circa principia quidē vlia agibilū homo recte se hz p naturalem intellectū principiorū, per quē homo cognoscit q̄ nullū malū est agendū. vel etiam per aliquā sciam practicam: sed hoc non sufficit ad recte ratiocinādum circa particularia: cōtingit em̄ q̄nq; hmōi vle principiuz cognitū p intellectū vt sciam corrūpit in particulari p aliquā passionē: sicut cōcupiscētia q̄ cōcupiscētia vincit: vt hoc eē bonū q̄d cōcupiscit, hz sit ꝫ vle iudiciū rōnis, & iō sicut hō disponit ad recte se habendū circa p̄ncipia vlia per intellectū naturalē vel per habituz scīe, ita ad hoc q̄ recte se habeat circa p̄ncipia particularia agibilū que sunt fines opz q̄ p̄ciatur per aliquos habitus ſm quos fiat quodāmodo homini connaturale recte iudicare de fine, & hoc fit p virtutez moralē, virtuosus em̄ recte iudicat de fine ꝓtutis: qualis unusquisq; est talis finis vī ei: vt dī in.3. ethi. & ideo ad rectam rationem agibilium que est prudentia requiritur q̄ homo habeat virtutem moralem.

Ad Primū ergo dīm, q̄ rō ſm q̄ est apprehensiua finis precedit appetitū finis: sed appetit⁹ finis precedit rōnem ratiocinātem ad eligendū ea que sunt ad finē q̄d pertinet ad prudentiā: sicut etiā in speculativis intellectus principioū est p̄n̄ rōnis syllogizātis. ¶ Ad ſm dīm, q̄ pīn³ artificialiū non diiudicantur a nobis bene vel male ſm dispositionē appetitus nisi sicut fines q̄ sunt moraliū p̄n³: sed solū p̄ sideratione rōnis, & ideo ars nō requirit virtutē p̄ficientē appetitū sicut requirit prudentia. ¶ Ad tertiū dīm, q̄ prudentia non solū est bñ cōsiliativa: iz etiā bñ iudicativa & bñ preceptiua, q̄d esse nō p̄t nisi remoueat impedimētū passionum corrumpentium iudicium & preceptum prudentie, & hoc per virtutē moralem. ¶ De distinctione virtutum moraliuz secundum compationē ad passionē. Questio. 59.

Deinde Considerandū est de distinctione moralium virtutū adinuicē. ¶ Et quia virtutes morales que sunt circa passiones distinguuntur secundum diuersitatem passionum, oportet primo considerare in cōi comparationem virtutis ad passionem. Secundo distōnem moraliū virtutum secundum passiones. ¶ Circa primum queruntur quinq;. Primo vtrum virtus moralis sit passio. Scōo vtrū virtus moralis possit esse cum passione. Tertio, vtrū possit esse cum tristitia. quarto, vtrū omnis virtus moralis sit circa passiones. Quinto vtrum aliqua virtus moralis possit esse sine passione.

¶ Vtrum virtus moralis sit passio. Artī. 1.

Primum sic procedit. Videtur, q̄ virtus moralis sit passio. medium enim est eiusdē generis cum extremis: sed virtus moralis est medium inter passiones. ergo virtus moralis est passio. ¶ Preterea. Virtus & vitium cum sint contraria sunt in eodem genere: sed quedā passiones vitia esse dīr: vt inuidia & ira. ergo etiam quedam passiones sunt virtutes. ¶ p̄. Mia quedam passio est: est. n. tristitia de alienis malis: vt s. dicitur. est. hanc aūt Cicero locutor egregius non dubitauit appellare virtutē vt aug. dicit in.9. de ciuita. dei. ergo passio potest esse ꝓtus moralis.

Sed Cōtra est, q̄ dī in.2. ethi. q̄ passiones neq; ꝓtutes sunt neq; malitie.

Rñdeo Dīm, q̄ virtus moralis nō p̄t esse passio. & hoc patet tripliciter rōne. primo quidē: q; passio est motus quidā appetitus sensitiui: vt s. dcm̄ est. virtus aūt moralis nō est motus aliqs: sed magis p̄n̄ appetitiui mot⁹ hītus q̄dā exīs. Secōo q; passiones ex seipsis nō hñt rōnez boni vel mali, bonū. n. vel malū hois est ſm rōnē. vnde passiones scom se cōsiderate se habent et

ad bonū ⁊ ad malū: ſm q̄ pñt cōuenire rōni, vel nō ꝙuenire, nihil autē tale pōt esse virtus: cū virtus solū ad bonū se habeat: vt supra dictū est. Tertio q̄ dato q̄ aliqua passio se habeat ad bonū solū, vel ad malū solū ſm aliquē modū: tñ motus passionis inquantū passio est, principiū habet in ipso appetitu ⁊ terminū in ratione in cui⁹ conformitatē appetitus tendit, motus autē virtutis est cōuerso principiū habēs in ratione, ⁊ terminum in appetitu ſm q̄ a ratione mouetur: vnde in diffinitione virtutis moralis dī in. 2. ethi. q̄ est habit⁹ electiuus in mediocritate ꝙsistēs determinata rōne ꝓout sapiens determinabit.

Ad primū Ergo dōm, q̄ virtus ſm suā essentiā nō est medium inter passiones: sed ꝫ fuit effectū q̄ sc̄z inter passiones medium ꝓstituit. **Ad** ſm dōm, q̄ si virtū dicatur habit⁹ ſm quē ḡs male operaī, manifestū est q̄ nulla passio est virtū: si vero dicatur virtū pctīs q̄ est actus virtuosus, sic nihil prohibet passionē esse virtū, ⁊ ecōtrario ꝙcurrere ad actū virtutis ſm q̄ passio vel cōtrariaī rōni, vel sequiī actū rōnis. **Ad** tertiū dōm, q̄ misericordia dī esse virtus. i. virtutis act⁹ ſm q̄ motus ille animi rōni seruit: qñ. ſ. ita ꝓuenit misericordia vt iustitia conseruet: siue cū indigenti tribuitur: siue cū ignoscitur penitenti: vt Aug. dicit ibidē, si tñ misericordia dicatur aliquis habitus quo homo perficitur ad rationabiliter miserendum: nihil prohibet misericordiam sic dictam esse virtutem. Et eadem est ratio de similibus passionibus.

Utrum virtus moralis possit esse cum passione. Art. 2.

1.q. 95. ar. 2. ad 2. et. 22 q. 58. ā. 9. ⁊ 4. d. 14. q. 1. ar. 1. q. 2 ad. 3.

Ad sc̄m Sic ꝓceditur. Uī q̄ virtus moralis cū passione esse non possit. Dicit em̄ ꝓphs in. 4. topi. q̄ mutis est q̄ nō patitur, patiēs aūt q̄ patiī ⁊ nō deducitur. ⁊ eadem rō est de oīb⁹ virtutib⁹ moralib⁹, ergo oīs ⁊tus moralis est sine passione. **Cp̄.** Uirtus est quedā recta habitudo anime, sicut sanitas corporis: vt dī in. 7. phȳsi. vñ virt⁹ q̄dā sanitas anime eē videī: vt Tull⁹ dicit in. 4. de Tusculanis qōnib⁹: passiones aūt aīe dicuntur morbi q̄dā anime: vt in eodē lib. Tullius dicit. Sanitas aūt nō cōpatiī secū morbū, ergo neq; ⁊tus cōpatiī anime passionē. **Cp̄.** Uirt⁹ moralis reqrit perfectum vsum rōnis etiā in ꝓticularib⁹ sed hic etiā impediī per passiones, dicit em̄ ꝓphs in. 6. ethi. q̄ delectationes corrūpunt existimationē prudētie. ⁊ Salustius⁹ dicit in catilinario, q̄ nō facile verum perspicit animus vbi illa officiūt. ſ. animi passiōes. virtus ergo moralis non potest esse cum passione.

Sed cō est, q̄ Aug. dicit in. 14. de ciui. dei. Si peruersa est volūtas peruersos habebit hos motus. ſ. passionū, si aūt recta est, nō solū inculpabiles, verum etiam laudabiles erūt: ꝫ nullū laudabile excludiī per virtutē moralem, virtus ergo moralis non excludit passiones: sed pōt esse cum ipsis.

Rñdeo Dōm, q̄ circa hoc fuit discordia inter stoicos ⁊ peripateticos. sicut aug. dicit. 9. de ciui. dei. stoici em̄ posuerūt q̄ passiones anime non possunt esse in sapiente siue virtuoso: peripatetici vero quorū sectam Aristo. instituit, vt aug. dicit in. 8. de ciui. dei, posuerūt q̄ passiones simul cum virtute morali esse possunt: sed ad medium reducte. Hec autē diuersitas sicut Aug. ibidem dicit magis erat ſm verba q̄ secundum rerum sentētias. Quia enim stoici non distinguebāt inter appetitum intellectiuū qui est voluntas, ⁊ inter appetitum sensitiuum, qui per irascibilē et concupiscibilē diuiditur, non distinguebant in hoc passiones anime ab aliis affectionibus humanis q̄ passiones anime sint motus appetitus sensitiui alie ꝓo affectiones, que nō sunt passiones anime, sunt motus appetitus intellectiui, q̄ dī volūtas, sicut peripatetici distinxerunt: sed solū quātū ad hoc q̄ passiōes esse dicebāt quascunque affectiones rōni repugnantes. que si ex deliberatione oriant in sapiēte seu in virtuoso esse nō possunt, si autē subito oriant hoc in virtuoso pōt accidere eo q̄ animi visa q̄ appellāt fantasias nō ē in pt̄ate nostra, vtrū aliq̄s incidāt animo, et cū veniūt ex terribilibus rebus necesse est vt sapientis animū moueant ita vt paulisper vel paueſcat metu, vel tristitia cōtra hab⁹ tāḡ his passionib⁹ prueniētibus rōnis officium, nec tñ approbāt ista eisq; cōsentiūt. vt aug. narrat i. 9. de ciui. dei, ab Aulo gel. dictū. Si igit passiones dicātur inordinate affectiones nō possunt eē in virtuoso, ita q̄ post deliberationē eis cōsentiaī vt stoici posuerunt. Si vero passiones dicātur quicūq; motus appetitus sensitiui sic pñt esse in virtuoso ſm q̄ sunt a rōne ordinati. vnde Arist. dicit in. 2. ethi. q̄ nō bene quidaꝫ determinaī virtutes impassibilitates q̄dā ⁊ q̄etes q̄m simpliciter dicunt: ꝫ deberēt dicere q̄ sunt q̄etes a passionib⁹ que sunt vt non oportet, ⁊ quando non oportet.

Ad Primū ergo dōm, q̄ phs exemplum illud inducit sicut ⁊ multa alia in libris logicalibus nō scōm opinionē ꝓpriā: sed scōm opinionē aliorum: hec aūt fuit opinio stoicorum q̄ virtutes essent sine passionib⁹ anime. Quā philosophus excludit in. 2. ethi. dicens virtutes nō esse impassibilitates. Pōt tamen dici q̄ cū dicitur quod mutis non patitur intelligendū est secundū passionem inordinatā. **Ad** secundū dicendum, q̄ rō illa ⁊ oēs sīles q̄s Tullius ad hoc inducit in lib. de Tusculanis qōnibus ꝓcedit de passionib⁹ secundū quod significant inordinatas affectiones. **Ad** tertiū dicēdū quod passio 2. 2. q. 24. ar. 3. ad 1. 4. d. 49. q. 1. ar. 1. q. 2. ad 4. preueniēs iudicium rōnis, si in animo prevaleat vt ei consentiatur impedit consiliū ⁊ iudiciū rationis: si vero sequaī quasi ex ratione imperata adiuuat ad exequendū imperium rōnis.

Utrum virtus moralis possit esse cum tristitia. Arti. 3. q. 2. ad 3.

De tertiū sic ꝓcedit. Uī q̄ virtus cum tristitia esse nō possit. Uirtutes. n. sunt sapientie effectus: sec⁹dū illud Sap. 8. Sobrietatē ⁊ iustitiā docet. ſ. diuina sapiētia: prudentiam ⁊ virtutē, sed sapiētie cōiuctus nō ḥz amaritudinē: vt postea subditur, ergo nec virtutes cum tristitia esse possunt. **Cp̄.** Tristitia est impedimentū opationis. vt patet ꝓ phm in. 7. ⁊. 10. ethico. sed impedimentū bone operationis repugnat virtuti, ergo tristitia repugnat virtuti. **Cp̄.** Tristitia est q̄dā animi egritudo. vt Tullius eam vocat in tertio de Tusculanis qōnibus: sed egritudo anime cōtrariatur virtuti que est bona anime habitudo, ergo tristitia cōtrariatur virtuti nec pōt simul esse cū ea.

Sed cō tra est, q̄ xps fuit pfectus virtute: sed in eo fuit tristitia. Dicit em̄ vt habeī Matt. 26. Tristis est anima mea vsq; ad mortē, ergo tristitia potest esse cum virtute.

Rñdeo Dicendū, q̄ sicut dicit Aug. 14. de ciui. dei, stoici voluerunt ꝓ trib⁹ perturbationib⁹ in animo sapientis esse tres eupathias. i. tres bonas passiones: ꝓ cupiditate. ſ. voluptatem: ꝓ letitia, gaudiū: ꝓ metu, cautionē, ꝓ tristitia vero negauerūt posse aliq̄d esse in aīo sapientis dupliciter rōne. Primo q̄dē q̄ tristitia est de malo q̄ tam accidit, nullū aūt malum estimant posse accidere sapienti, crediderunt enim quod sicut solum hoīs bonum est virtus: bona aūt corporalia nulla bona hoīs sunt: ita solum inhonestū est hoīs malum: q̄ in virtuoso esse nō pōt, ꝫ hoc irrationabiliter dī: cū. n. homo sit ex anima ⁊ corpore cōpositus id quod cōfert ad vitā corporis cōseruādā aliquod bonū hoīs est, nō tñ maximū q̄ eo pōt hō male vti, vñ ⁊ malū huic bono contrariū in sapiente esse pōt, ⁊ tristitiā moderatā inducere. **Cp̄.** Etsi ⁊tuosus sine graui peccato esse possit nullus tñ inuenitur qui absq; leuibus pctīs vitā ducat: ſm illud. 1. Jo. 1. Si dixerimus q̄ pctm̄ nō habemus nosipsos seducimus. Tertio q̄ virtuosus etsi pctm̄ nō habeat forte qñq; habuit, ⁊ de hoc laudabiliter dolet: scōm illud. 2. ad Cor. 7. Que scȝ deū est tristitia pniam in salutē stabilē opaī. Quarto q̄ pōt etiā dolere laudabiliī de pctō alteri⁹, vñ eo mō quo ⁊tus moralis ꝓpriī alias passiones rōne moderataꝫ cō patiī etiā tristitiā. Scōo mouebant ex hoc q̄ tristitia est de ꝑsenti malo timor aūt de malo futuro sicut delectatio de bono ꝑsenti desiderium ꝰo de bono futuro, pōt aūt hoc ad ⁊tutē pertinere q̄ aliq̄s bono habitu fruatur vel non habitū hñe desideret vel q̄ etiā malū futurū caueat, sed quod malo ꝑsentia animus hoīs substernaī quod fit p tristitiā oīno vī ꝓtium rōni cū ⁊tute esse nō pōt. Sed hoc irrationabiliī dī, est. n. aliq̄d malum q̄ pōt esse ⁊tuoso ꝑsens: vt dictū est, quod quidē malum ratio detestaī, vñ appetitus sensitiu⁹ in hoc sequitur detestationē rationis q̄ de hmōi malo tristatur moderate tñ ꝫ rationis iudiciū. hoc aūt pertinet ad virtutem vt appetitus sensitiuus rōni conformeī vt dictū est, vñ ad virtutem pertinet q̄ tristeī moderate in quibus tristandum est, sicut etiā ꝓphs dicit in 2. ethi. ⁊ hoc etiam vtile est ad fugiendum mala: sicut enim bona ꝓpter delectationē ꝓmptius querūtur, ita mala ꝓpter tristitiam fortius fugiunī. Sic igitur dicendum est quod tristitia de his que conueniunt virtuti nō potest simul esse cum virtute: quia virtus in ꝓprijs delectatur: sed de his que quocunque modo repugnant virtuti virtus moderate tristatur.

Ad Primū ergo dicendū, q̄ ex illa auctoritate habetur quod de sapientia sapiens non tristatur: tristatur tamen de his que sunt impeditiua sapientie, ⁊ ideo in beatis in quibus nullum impedimentū sapientie esse potest: tristitia locū nō ḥz.

Ad secundum dicendum, quod tristitia impedit operationem de que tristamur, sed adiuuat ad eā ꝓmptius exequenda per

¶ Super. q. 60. Articulum. 1.

In corpore articuli primi questionis. 60. dubium occurrit quō licet qō hic dicitur q rō est sicut imperans ⁊ movens, appetitiua aūt vis sicut mota ⁊ imperata cuz doctrina superius posita, quod imperiū est actus rōnis mote ab appetitu. si enim in imperando appetitus est primū mouēs, non est ratio vt imperās ⁊ appetitus imperatus a ratione simpr, sed vt motū est ab appetitu: ac per hoc appetit⁹ imperatus a seipso principaliꝫ ꝓpriꝫ ruit totus ꝓcessus litere fundatus super hoc quod ratio est velut agēs equinoctium: et appetitus velut patiens equinoctium a ratione.

¶ Ad hoc dicitur qō aliud est loqui de rōne ⁊ appetitu in genere nature: ⁊ aliud loq̄ de eis in gñe moris. In genere nāq; nature rā dictū fuit qō distinguendū est de motione vel ad specificationem vel ad exercitium actus. ⁊ q̄ primū mouens ad specificationem pertinet ad intellectum, primū vero ad exercitiuz pertinet ad appetitū: in genere aūt moris qz supponitur voluntarium rō mouētis ⁊ moti, imperātis ⁊ imperati nō ḡrit in actibus absolute, sed in actib⁹ volūtariis. ita q̄ attenditur quis inter actus voluntarios siue sint essentialiter intellect⁹, siue voluntatis, siue appetitus sensitiui habet rationem mouentis et moti. Et quia hic supponitur rō volūtarij vt cōis oibus nō attendit differentia mouentis ⁊ moti penes dependentiam a voluntate: sed quoniam distinguitur penes rōnale per essentiā ⁊ rationale p participationē: ⁊ constat q̄ rōnale per principationem derivatur a rationali p essentiā: ⁊ ratio est rationalis per essentiam ⁊ appetitus rationalis: est per participationem. ideo ratio dicitur mouens ⁊ imperans: ⁊ appetitiua vis mota ⁊ imperata non simpliciter sed in moralibus. moralia enim voluntario constituuntur vt materia: ratione autem vt forma ⁊ in rationali tm̄ anime parte vt sic fiunt vt subiecto. Sed hec responsio non satisfacit: quia nihil speciale dicit in

1.q.60 art.2.c.

da q̄ tristitia fugit. ¶ Ad tertiū dicendū, q̄ tristitia imoderata ē aie egritudo, tristitia aūt moderata ad bonā habitudinē aie pertinet secundum statum presentis vite.

¶ Utrū omnis virtus moralis sit circa passiones. Articu. 4.

Quartum sic proceditur. Uidetur q̄ omnis virtus moralis sit circa passiones. Dicit em̄ ph̄s in. 2. ethi. q̄ circa voluptates ⁊ tristitias ē moralis ꝟtus. sed delectatio ⁊ tristitia sunt passiones: vt. s. dictum est, ergo oīs virtus moralis est circa passiones. ¶ Ꝑ. Rōnale per participationē est subiectum moralis ꝟtutis: vt dicit in. 1. eth. sz hmōi pars aie est in q̄, sunt passiones: vt. s. dictū est, ergo oīs virtus moralis est circa passiones. ¶ Ꝑ. In omni virtute morali est inuenire aliquam passionē, aut ergo oēs sunt circa passiones, aut nulla: sed aliquae sunt circa passiones, vt fortitudo ⁊ temperantia: vt dicitur in. 3. eth. ergo oēs virtutes morales sunt circa passiones.

Sed ꝛ̄ est, q̄ iustitia que est virtus moralis nō est circa passiones: vt dicitur in quinto ethicorum.

Rñdeo Dicēdū, q̄ virtus moralis p ficit appetitiuā partē aie, ordinādo ipam, i bonū rōnis est aūt rōnis bonū id qō ē sm̄ rōnē moderatū seu ordinatū vnde circa oē id qō ꝛtingit rōne ordinari ⁊ moderari cōtingit eē virtutē moralē, rō aūt ordinat nō solū passiones appetit⁹ sensitiui sz etiā ordinat operationes appetit⁹ intellectiui, q̄ est volūtas, q̄ nō est subiectū passionis: vt. s. dictū est. ⁊ ideo non omnis virtus moralis est circa passiones: sed quedam circa passiones, quedam circa operationes.

Ad primū Ergo dicēdū, q̄ non oīs virtus moralis est circa delectationes ⁊ tristitias sicut circa propriā mām, sed sicut circa aliqd ꝓs ꝓpriū actū. oīs enim virtuosus delectat in actu ꝟtutis: et tristat in cōtrario. vñ ph̄s post p̄missa ꝟba subdit q̄ si virtutes sunt circ⁹ actus ⁊ passiones omni aūt passioni ⁊ oi.. ctui seq̄tur delectatio ⁊ tristitia, ⁊ ꝓpter hoc virtus erit circa delectationes ⁊ tristitias. s. sicut circa aliquid consequens. ¶ Ad sm̄ dōm, q̄ rōnale per participationem nō solū est appetitus sensitiu⁹ q̄ est subiectum passionū: sed etiā volūtas in qua nō sunt passiones: vt dictū est. ¶ Ad tertiū dicendū, q̄ in quibusdā virtutibus sunt passiones sicut propria materia, in quibusdā aūt non. vnde non est eadē ratio de omnibus: vt infra ostēdetur.

¶ Utrum aliqua virtus moralis possit esse absq; passione. Artī. 5.

Quintū Sic proceditur. Uidet, q̄ virtus moralis possit eē absq; passione. q̄nto enim virtus moralis est perfectior, tāto magis superat passiones. ergo in suo perfectissimo eē est omnino absq; passionibus. ¶ Ꝑ. Tunc vnūq̄q; est perfectū qū est remotus a suo cōtrario, ⁊ ab his ad q̄s inclinant: sed passiones inclināt ad peccatū qō ꝟtuti ꝛ̄ad. vñ ro. 7. notant passiones peccatorū. ergo pfecta ꝟt⁹ est oīno absq; passiōe. ¶ Ꝑ. Scōz ꝟtutē deo cōformamur: vt pz p aug. i li. de moīb⁹ eccl̄ie: sz de⁹ oīa opat sine passione. ergo ꝟt⁹ pfectissima est absq; oi passione.

Sed ꝛ̄ est, q̄ nullus iustus est qui non gaudet iusta opatione: vt ꝛ̄ in. 1. eth. sz gaudiū est passio. ergo iustitia nō pōt eē sine passione: ⁊ multo min⁹ alie ꝟtutes,

Rñdeo Dicēdū, q̄ si passiones dicamus inordinatas affectiones sicut stoici posuerūt: sic manifestū est q̄ virtus pfecta est sine passionib⁹. si vero passiones dicam⁹ oēs motus appetitus sensitiui, sic planū est q̄ ꝟtutes morales q̄ circa passiones sicut circa ꝓpriā materiā sine passionib⁹ eē nō pōt. cui⁹ rō est: qz sm̄ hoc seq̄ret q̄ virt⁹ moralis faceret appetitū sensitiuū oīno otiosum: nō aūt ad virtutē ptinet q̄ ea q̄ sunt subiecta rōnis ꝓpriis actibus vacēt: sz q̄ exequant imperiū rōis ꝓpos act⁹ agēdo: vñ sicut virt⁹ mēbra corpis ordinat ad act⁹ exteriores debitos, ita appetitū sensitiuū ad mot⁹ ꝓpios ordinatos. ꝟtutes vero morales que non sunt circa passiones sed circa operationes pūt esse sine passionibus ⁊ hmōi virtus est iustitia: qz p eas applicat voluntas ad propriū actū qui nō est passio. sz tū ad actū iustitie sequit gaudiū ad min⁹ in volūtate, qō nō est passio ⁊ si hoc gaudiū multiplicet p iustitie pfectionē: fiet gaudij redūdātia vsq; ad appetitū sensitiuum: sm̄ q̄ vires iferiores sequūt motū superiorum: vt. s. dictū est: ⁊ sic p redundātiā hmōi q̄to magis fuerit pfectior, tāto magis passionē causat.

Ad Primū ergo dōm q̄ virtus passiones inordinatas supat: moderatas aūt producit. ¶ Ad sm̄ dōm, q̄ passiones inordinate inducūt ad peccandū, nō aūt si sunt moderate. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ bonū i vnoq̄que cōsiderat sm̄ cōdōnē sue nāe in deo āt ⁊ angelis nō est appetit⁹ sensitiu⁹ sicut in hoīe. ⁊ ideo bona opō dei ⁊ āgeli est oīo sine passiōe sicut ⁊ sine corpe, bona āt opō hois est cū passione sicut ⁊ cū corpis ministerio.

¶ De distinctione virtutum moralium adinuicem. Quest. 60.

Deinde Considerādum est de distinctione virtutum moralium adinuicem.

¶ Et circa queruntur quinq̄. Primo, vtrum sit tātū vna ꝟtus moralis. Scdo vtrū distinguātur virtutes morales que sūt circa opones ab his que sunt circa passiones. Tertio, vtrū circa opationes sit vna tm̄ moralis virtus. Quarto vtrū circa diuersas passiones sint diuerse morales virtutes. Quinto vtrum virtutes morales distinguātur secundum diuersa obiecta passionum.

¶ Utrū sit vna tātū virtus moralis. Art. 1.

Primum sic proceditur. Uidetur q̄ sit vna tātum moralis virtus. Sicut enim in actibus moralibus directio pertinet ad rōnem que est subiectum intellectualium virtutum, ita inclinatio pertinet ad vim appetitiuā q̄ est subm̄ moralū virtutū. sz vna est intellectualis ꝟt⁹ dirigēs i oīb⁹ moralib⁹ actib⁹. s. prudētia. ergo ēt vna tantū est moralis virtus inclinans in oībus moralibus actibus.

¶ Ꝑ. Habit⁹ nō distinguunt sm̄ mālia oba, sed sm̄ formales rōnes obox, formalis aūt rō boni ad qō ordinatur virtus moralis est vnū. s. modus rōnis. ergo videt q̄ sit vna tātū moralis virt⁹. ¶ Ꝑ. Moralia recipiūt speciē a fine: vt. s. dictū est: sz finis oium ꝟtutū moraliū cōis est vnus. s. felicitas, ꝓpriꝫ āt ⁊ ꝓpinq̄ sunt infiniti: nō sunt aūt infinite ꝟtutes morales. ergo videtur q̄ sit vna tantū.

Sed ꝛ̄ est, q̄ vn⁹ hit⁹ nō pōt eē in diuersis potētijs: vt. s. dictū ē. sed subz ꝟtutū moraliū est ps appetitiua aie, q̄ p diuersas potētias distinguit vt in primo dcm̄ est. ergo non pōt esse vna tm̄ virtus moralis,

moralib⁹. Ob sic patet sm̄ litere cum dicit manifestū esse q̄ in moralibus ratio est movens ⁊ imperans appetitiua autem vis mota ⁊ imperata est de motione ad speciē aut ad exercitium, aut ad vtrūq;. si de motione ad spēm: hoc cōtinet ⁊ illa moralibus q̄ non moralib⁹. Et rursus ex hoc non habetur intentū. nam ex hoc q̄ bonum intellectum mouet appetitū non habetur pluralitas specifica appetitionum magis q̄ intellectionū: nisi quia intellectiones sunt cause ⁊ appetitiones cāe. Imo potius haberetur forte equs distinctio: qz obiecta adeq̄ta appetitionibus diuersarū spērū sunt diuersarū rōnū: intellectio aūt obi ps formalis est, qz bonū vt cognitum mouet. si vero de motione ad exercitium etiam hoc cōtingit tam moralibus q̄ non moralibus: quoniam semper imperat vt mota a voluntate: vt patet superius in questione de imperio. Et rursus ex hoc non apparet: vnde sequatur intentum: cū in litera ex motione rationis superā appetitū non inferatur: ergo appetitiones: sed ergo appetibilia sunt diuersarum rōnū: que constat non specificare ad motionem exercitij.

¶ Ad hoc ergo dicit q̄ qz proportio vtriusq; rei ad q̄s cōparat vt distinctus: ⁊ proportione rōnis ad appetitum author pro medio vtitur: oportet vt virtus moralis sumat sm̄ sibi ꝓpria infra latitudinez ipm̄ moralū: qm̄ de huius speciebus generie q̄ sic est: ac per hoc cum principium proximum moralis esse sit ratio (eo q̄ vt dicit dicit, bonum hominis est sm̄ rōnē esse) ops vt tam appetitiua q̄ cognoscitiua navis sumatur inquantū rōnalis: et in vtraq; vt rōnalis est, ꝓprium rōni, ⁊ quid appetitiui: ⁊ sm̄ hoc in dictū fiat de distinctione ne specierum moralium: ⁊ propter hoc author in litera procedit ex hoc q̄ ratio est rōnalis per essentiam, appetitus per participationē. Quātus autē mouere appetitum obiective ⁊ imperative conueniat intellectui, tam respectu moralū q̄ non moralium: mouere tamen appetitus

3. dist. 35. q. 1. artī. 1. q. 1.

regulatiue ꝓprium est ei respectu moraliū. Et de hac motiene est hic sermo. In rōne. n. opz esse legē regulatuā appetitū: z hz mouere z imperare eo modo quo lex mouet z imperat: ꝑpea in lra vterq; actꝰ ei tribuit. Mouet ãt non quo ad exercitium actus (vt patet) sed quo ad specificationem: nō qualēcūq; vt cōuer facit: sed regulatuam appetitus quod solum in moralib⁹ obtinet. Imparquoq; spēm appetitus z exercitij eius z aliorū: quoniam in moralib⁹ opz legem principari,

et ei appetitū omnem obedire: alioquin si ꝓximus principaretur illuderet illud. Cui nimium licere licitū cui prana voluntas Inserat, z sensus pro ratione sunt. Et quoniã rō regulat appetitum mediante appetibili consonanti ipsi rationi: idcirco huius motio non est extra latitudinē motionum ad specificationem. Et rursus idarco autoz non immediate intulit, ergo virtutes morales sunt diuerse: sed vtran dositum z gradatim descendendo a ratione ad appetibile: z inde ad morales virtutes oriuntur. Et merito quia ratio fortas dat appetibilibus: quibus morales genus ingrediuntur. Ex ꝺ nãq; qꝺ appetibilia consonant vel dissonant rōni: mo ralia sunt: vt ex supra dictis ptz. appetibilia autem rationi cōsona adequata obiecta sūt spēbus moralium appetitiuū z virtutum. Et per hoc ptz solutio omniū obiectoꝝ: qm̃ non loquuntur de imperio regulatiuo vt sic: quod spectat ad specificationem actus z habitus. Nec de motione z cognitione regularia vnita in se: quia est superioris ordinis z participata in obiectis moralium in quibus distinguitur z implicatur vt pars formalis eorundem: sed de imperio ad exercitium actus, z de cognitione absolute. Aliud est enim loqui de obiecto cognito, z aliud de obiecto consono rationi. Cognitio namq; z consonantia licet in hoc cōueniant q̃ multiplicantur secūdum obiecta: regula tñ cui cōsonant consonantia nō multiplicat z ad hãc dicit cōsonãs obz cognitū autem vt sic regulam non connotat. ¶ Circa ꝓmissionem ad primum in eodem primo articulo dubium occurrit duplex. Primo de veritate eius ꝙ dicitur. s. ꝙ prudentia directiua in omnibus moralibus virtutum actibus est vna scōm spēz specialissimam. de tali enim vnitate z diuersitate est sermo. Secundo penes quid attenditur vnitas specifica rationis formalis veri obiecti prudentie.

¶ Contra primum enim est scotus in. 3. sen. di. 35. ar. 2. volens ꝙ sicut factibilia omnia non subsunt arti vni secundū spēm: ita nec agibilia vni prudentie: est cñ prudentia recta agibiliū rō: sicut ars factibiliū. Oppositū ãūt cum arist. 6. ethi. dicatur tho. hic tenet: z ꝙ ita sit probat efficaciter sic. Recta ratio agibilium indicat inter agibilia diuersarum virtutum moraliū, ergo est vna respectu omnium virtutum moraliū, ꝺ̃s patet ex ratione z autoritate secundi de anima de sensu communi. vnde sicut nullus sensus ꝓprius sufficit ad iudicandum inter sensibilia ꝓpria: nec oēs simul sufficiunt ad iudicandum inter ola agibilia: que tñ experimur nos iudicare recta ratione. aut ergo numerande sunt prudentie ꝓprie iuxta species agibiliū z ꝑter has prudẽtias ponenda est cōis prudentia iudicans inter omnia: sicut preter sensus proprios ponitur cōis: aut ponenda est vna sola prudentia: iudicans propria singlr z inter oia. cōmun nullus hactenus posuit cẽtum videtur nec rōnabiliter tãta multitudo ponitur: quoniã illa sola sufficit. sicut si nã potuisset facere sensum communem sine propriis attingẽte sensibilia exteriora: vtiq; ipsum solum fecisset. vñ cum nihil prohibeat prudentiam illam vnam iudicantem inter diuersas agentiū spēs cognoscere singulas spēs cū enim ad singularia se extẽdat: vt ptz. 6. ethic. rōnabile, imo necessarium est vnam solam esse prudẽtiã respectu oiuz agibiliū prudẽtia est ergo ꝙ prudentia est virtus altioris ordinis cẽ sint virtutes morales: sicut ratio per essentiam est altioris ordinis rationalibus per participationem ꝑpter quod in litera prudẽtia cooperatur ad ꝗtutes morales: vt sol ad spēs a se ꝓducta in materiis inferioribus. z simul dum ostẽdit ratio diuersitatis virtutum moralium: quia participationes sunt: insinuatur ratio vnitatis prudentie: quia p essentiam est ratio z participata ab alijs: virtus autem altioris ordinis oportet ꝙ habeat obiectum proprium quoꝝ altioris ordinis. Et propterea singule virtutes morales habẽt ꝓ obiectis singula agibilia: quedã. n. sunt obiecta vnius: z quedam alterius: vt patet: siue sūt prudẽtie oẽm est totum agibile propter ꝙ littera assignans prudentie oẽm in rñsione ꝑm dicit: ꝙ est contingens agibile z nō tale vel tale agibile. Contingens ãt agibile quia 2ꝝ est oẽm prudẽtie. i. vt verum et vt obm: vt verum qꝺ̃ inchoatiū iudicatur ab ipsa: z hoc spectat ad prudẽtiam exprie intellectiue: vt bonū ãūt inchoatum est finis ad quẽ precipit: z hoc spectat ad prudẽtiã ex prie appetitus. oibus modis vnitatem formalẽ retinet: ac prudentie specificam dat. sicut cñ sensibile obiectum sensus cōis: hz in se cōe gñe fit: vnitatẽ specificam dat sensui cōmuni agibile oẽm prudentie. Et rursus sicut dom rationis in delectationibus rectus est finis vnius temperãtie: in timoribus z audacijs finis vnius fortitudinis: z sic de alijs. Et ratio bonum rōnis in vniuerso genere agibiliū est finis vnicus prudentie. opz. n. altioris ordinis ꝺtuꝰ rñdere finem altioris ordinis imo ordo mouentium exigit vt altiori motori respondeat finis: ad quem ordinent oēs fines inferiorū: z sic accidit in ꝓpo⁹ dū bonū rōnis in istis, z bonum rōis in illis passionib⁹ ordinantur ad bonum rōnis simplr. i. totalr: z sic tam ex actu ꝙ ex materia z obo vt vero bono habetur vnitas atoma prudentie.

¶ Nunc sup est rñdere ꝓ sẽbo ẽsto. z deinde satisfier argumẽto sco. Cum quẽritur ergo: penes quid attenditur ista vnitas rōnis veri obiecti prudentie? Rñderi potest ex parte obiecti, z ex pte subiecti: si loquimur ex parte obi: vnitas ista attenditur penes vnitatem rōnis formalis qõ est cõtingens agibile: vt in ista rñsione ad ꝑm̃ 6ꝝ: contingens. n. qõ cõe est facibili z agibili determinatum ad agibile vnicum rōnem formalẽ sortitur: q̃ est oẽm prudẽtie: sicut ens mobile physice. Ex parte vero subiecti vnitas ista attẽdit penes vnitatẽ modi iudicãdi scilicet ꝺm dispositionẽ appetitus: vt auctor insinuat in. q. de virtutibus in communi ar. 12. omnia enim agibilia in particulari frequenter iudicamus ꝺm dispõnem appetitus: nec hec vnitas est sic ex parte subiecti quin inchoet ab obiecti natura: quia ex hoc ꝙ agibilia consistunt in operationib⁹ z passionibus que in nob sunt consurgit quod scōm affectum iudicemus eande factibilia quia sunt extra nos non ex affectu sed intellectu iudicamus: quia ergo alia ratione verum decernimus circa agibilia z alia circa factibilia z scientifica z hec specialis ratio consistit in hoc ꝙ est iudicare secūdū dispositionẽ appetitus. Et in hoc oia agibilia cõueniunt: video oia agibilia sub vna veri rõne ab intellectu cõspiciuntur: ac per hoc vna est intelligibilis virtus dirigẽs ea. Nec obstat ꝙ dispones appetitus ꝺm quas fit iudicium sunt diuerse: sicut non obstat vnitati scientie diuersitas principiorum eius: dispositiones namq; iste cum sint affectiones ad fines operuz: z fines in operabilibus sint sicut principia in speculabilibus: sunt principia non partes recte rationis: que est virtus intellectualis vocata prudentia. Agibilia autem z inter se z in principijs connexa esse oportet ad vnicam rectam eorum rationem. z ꝙ inter se quidem adeo concurrant vt hoc exigant, patet ex frequentibus operationibus eorum occurrẽtibus in humana vita quas oportet recta ratione agibilium iudicari z eligi. quod non contingit in disparatis artibus: non enim oportet ponere vnam artem discernentem inter actus artis sutorie z nauigationis: qm̃ hic discretio non eget regula practica sed scientia: vt patet. Electio autem huius artis magis quã illius ad prudentiam spectat: sicut alie electiones quaruncunq; operationum. In principijs autem connexionem exigere manifestat ꝙ error in proprio principio recte rationis respectu delectabilium redundat in errorem principij z conclusionis in terribilibus: z econuerso. siquis enim recte dispositus sit ad pericula belli subeũda, z male circa veneres, z prenualere contigerit dispositionem ad veneres oblato obiecto delectabili: omittet prosequi pericula belli impedientia delectationem: z econuerso recte dispositus ad abstinentiam a venereis, z male circa timorem periculosum: imminente periculo si timor prenualerit: omittet castitatem: ne incidat in formidatum malū: vt de lucretia dicitur, z quotidiana experiẽtia docere potest. z hoc quia prudẽtia est in ratione vt subest appetitui.

¶ Super articulum secundum.

Ista. ar. secundi eiusdem. 6o. q. aduerte quod sicut dispō est supius ad habitum: z tamen dispō distinguit contra habitum appropriato cōioris nobilis actio ghis est ad actus appetitus sensitiui qui vocantur passiones, z alias operationes z tamen operationes alie ab operationibus appe-

appropriauerunt sibi operationis nomē: z ꝫ passiones distinguunt sub opōis vocabulo ea vt puto ratiōe: q actꝰ appetitus sensitiui hoc speciale sortiū sunt q passionē corporalē annexā hñt: alij vero hoc nō exigētes in cōi remāserūt vocabulo. sumitur ergo hic operatio nō cōiter: sed vt ꝫ passionē distinguitur: z continet sub se actus exteriores voluntarios: vt clarius pārebit.

¶ In corpe articuli nota quatuor. Primo q author distinguēs bonitatis rōnem in passionibus z opōibus penes hāc bonitatem fm cōmensurationē ad effectum opantis: z hāc bonitatem fm se: appellat primo operationes fm se bonas: z deinde scōm cōmensurationem ad alterum bonas. vbi vꝫ sibipsi oppositus. Secundo a medio in extremū alterum declinat operatio nāq; tripliciter potest cōsiderari. Primo fm cōmensurationē ad affectū operantis. Secundo scōm se. Tertio fm commensurationē ad alterum z ola ista mēbra in litera tanguntur. Et nō author secundū membrum cōmendit cū tertio si esset hoc licet: quare non licebit considerare etiā ipsum scōm se cum primo? Sed hoc non te moueat: quia infra fabricet in materiam sermo sit. operationes nāq; distincte contra passiones sunt operationes ad alterū. In his aūt q sunt ad alterum idē est dicere fm se: z in ordine ad alterum: q: fm se sunt ad alterū: z propterea licuit authori non confundere sed explanare fm mēbra per ordinem: vt clarius in sequenti articulo explicat dicens: q fm cōuenientiā operationis in seipsa accipitur ratio debiti: quod cōstat esse ad alterum. vnde nō est idē iudicium de coincidētia scdi membri cum primo: vt ꝫ. Secūdo nota in calce articuli ly principaliter. Inducitur nāq; in temperantia fortitudine z iustitia pares passiones operationibus et econuerso coniungi. In temperantia nāq; cōcupiscentiæ iungitur comestio, potio, generatio: in fortitudine timori et audacie: aggressio periculorum, ptelis. in iustitia restitutionibus emptionibus &c. iungitur salsem amor: quia igitur vt plurimum passiones z operationes nostre iunguntur insinuauit author per ly principaliter q virtutes a virtutibus non sic distinguuntur qō aliquæ circa solas passiones aliquæ circa solas operationes: sed quia principaliter circa passiones, vel principaliter circa operationes vt materiam propriam. sunt tertio nota ex corpore articuli quomodo ex concursu passionis z operationis circa idem plures virtutes politice fiunt: vt postmodum cum de virtūs tractabitur quomodo specificationes eorum fiant melius ipse discutere scias. Hinc enim habes quod percussor ex ira duabus contrariatur virtutibus: iustitie et mansuetudini: similiter adulter temperantiam z iustitiam violat: et sic de alijs. quarto nota quod ex his que dicuntur in hoc articulo, duo habentur. Primum est quod bonum z malum in operationibus sic attenditur secundum seipsas, vt nihil referat qualitercunq; homo operans afficiatur ad ipsas. Secundum est q virtutes morales omnes sunt circa vtrasque passiones scilicet z operationes: sed differentia est: quia aliquæ principaliter passiones bonificant. hec autem duo etsi prima facie videantur sibi aduersari: quia si non refert in bono iustitie quomodo pars afficiantur: oportet iustitiā non principaliter, sed solum operationes respicere. Non apparet etiam quomodo verificetur q iustitia sit circa passiones cū restituens debitū satisfaciat iustitie, quocunq; id animo faciat. Sed si diligentius doctrina authoris inspiciatur: videbuntur ea consona z vera. in operatione nāq; ad alterum: puta emptione: retinente &c. est duo considerare. primo bonitatem propriam scōm cōmunē. Cōis bonitas est q ad oēs actus virtutū exigit. Et cōsistit in illis quatuor generalibus cōditionibus insinuatis per quatuor virtutes cardinales requisitis ad omnem virtutis perfectū actum: vt ponitur in secundo ethicorum scilicet rectitudine: firmitate mederne: z discretione. propria autem bonitas est quam ex propria ratione vt contra alios distinguitur: sortitur z secundum propriam bonitatem actus iustitie nihil refert quo quis animo actum faciat: dummodo commensuratū alteri faciat. Secundum vero omnem bonitatem ad actum iustitie virtutis requiram refert quo quis animo restituit: emat: vendat &c. sic iustitia z vniuersaliter virtus bonificatiua operationum est principaliter circa operationes: z secundario circa passiones: quia est principaliter circa bonitatem propriam operationi z secundario circa communem. Quomodo autem virtutes circa passiones sint secundario circa operationes clarum est: temperantia enim z liberalitas principaliter respiciunt affectum z consequenter operationes vt prouenientes ab affectibus: propterea in huiusmodi maxime considerentur affectus in illis agitem opus ipsum.

ergo eedem virtutes que sunt circa operationes sunt circa passiones.

Sz ꝫ est, q phs ponit iustitiam circa operationes. tp̄erātiā aūt z fortitudinē z mānsuetudinē circa passiones quasdā.

Rñdeo dom, q opō z passio dupliciter cōpari ad virtutē. Uno modo sicut effectus: z hoc mō oīs moralis virtꝰ ꝫ aliquas opationes bonas, quarū est p̄ductiua: z delectationē aliquā vel tristitiā, q̄ sunt passiones: vt. s. dcm ē. Alio modo p̄ opari opō ad virtutē moralē sicut mā circa quā ē: z fm hoc opz a⁹ esse virtutes morales circa opōnes, z a⁹ circa passiones. cuius rō est, q bonū z malum in quibusdā opōnib⁹ attenditur fm seipsas qualitercunq; homo afficiat ad eas. in q̄tū. s. bonū in eis z malū accipit fm rationem cōmensurationis ad alterū: z in talibus opz q sit aliq̄ virtꝰ directiua opōnū ꝫ seipsas: qlē sūt emptio z vēditio. z hmōi operationes in qb⁹ attēdit rō debiti vel indebiti ad alterū: z pp hoc iustitia z partes eiꝰ p̄prie sunt circa opōnes sicut circa p̄priā māz. In quibusdā vo opōnib⁹ bo^m z malū attenditur solū fm cōmensurationē ad opantē z ideo opz in his bonū z malū cōsiderari fm q hō bñ vel male afficitur circa hmōi: z pp hoc oz q virtutes in talibus sint p̄cipaliter circa interiores affectiones que dīr alie passiones: sic pz de tempantia, fortitudine, z aliis hmōi. Cōtingit aūt q in opōib⁹ q̄ sūt ad alterū, p̄terminatur bonū virtutis pp inordinatā animi passionē. z tunc inquantuz corrumpitur commensuratio exterioris opōnis est corruptio iustitie. in q̄tū aūt corrūpit cōmensuratio interioꝝ passionū ē corruptio alicuius virtutis virtutis: sicut cū pp irā aliqs aliū percutit, in ipsa p̄cussione indebita corrūpit iustitia: in imoderātia vo ire corrūpit mānsuetudo z idē pz i aliis. ¶ Et p hoc pz rñsio ad obiā. Ad pīa rō procedit de opōne fm q ē effectꝰ virtutis, alie due rōnes p̄cedūt ex hoc q ad idē cōcurrūt opatio z passio, ꝫ in q̄busdam virtus est principaliter circa operationē, in quibusdā circa passionem ratione predicta.

¶ Utrum circa operationes sit tātum vna virtus moralis. Arti. 3.

Ad tertiū sic procedit. Uid, q sit vna tātū virtꝰ moralis circa opōnes. Rectitudo. n. oīm opationū exterioꝝ vt ad iustitiā p̄tinere, ꝫ iustitia est vna virtꝰ, ergo vna sola virtꝰ ē circa opōnes. ¶ p. Potentie maxie differētes ee videnť, q ordinātur ad bonū vnū, z q ordinant ad bonū multitudinis: ꝫ ista diuersitas nō diuersificat virtutes morales. Dicit. n. phs in. 5. ethi. q iustitia legalis q ordinat actꝰ hoīum ad cōe bonū, nō est aliud a virtute q ordiat actꝰ hoīs ad vnū tm, nisi ꝫ rōne: q diuersitas opōnū nō cāt diuersitatē virtutū moraliū. ¶ p. Si sunt diuerse virtutes morales circa diuersas opōnes: oporteret q fm diuersitatē opōnū eēt diuersitas virtutū moraliū: ꝫ hoc pz ee falsum, nā ad iustitiā p̄tinet i diuersis gñib⁹ cōmutationū rectitudinē statuere: z etiā in distributiōib⁹: vt pz in. 5. ethi. nō ergo diuerse virtutes sunt diuersarum operationum.

Sed cōtra Quod religio est alia virtus a pietate quaz tamē viraq; est circa operationes quasdā.

Rñdeo dom, q oēs virtutes morales q̄ sūt circa opōnes, cōueniūt in q̄dā gñali rōe iustitie, q̄ attendit fm debitū ad alterū, distinguūt aūt ꝫ diuersas spāles rōnes. cui⁹ rō est: q in opōnib⁹ exterioribus ordo rationis instituit (sicut dcm est) non fm p̄portionē ad affectionē hoīs, ꝫ fm ipsam cōueniētiā rei in seipsa: fm quā cōuenientiam accipit rō debiti, ex quo cōstituit rō iustitie. Ad iustitiā. n. pertinere videť vt quis debitum reddat. vñ oēs hmōi virtutes, que sunt circa operationes, hūt aliquo mō rōnē iustitie: ꝫ debitū nō est vnius rōnis in oībus, aliter esť debet aliq̄d egli, aliter superiori, aliter minori, z aliter ex pacto vel ex promisso, vel ex bñficio suscepto: z ꝫ has diuersas rōnes debiti sumuntur diuerse virtutes. puta religio est per quā redditur debitum parentibus vel patrie. gna est per quā redditur debitum benefactoribus: z sic de alijs.

Ad primū ergo dom, q iustitia p̄prie dicta est vna spālis virtus que attendit pfectā rōnē debiti, q fm equalentiā p̄t restitui. vbi tñ z empliato nōie iustiꝰ fm quācunq; debiti redditionē: z sic nō est vna spālis virtꝰ. ¶ Ad 2^m dom, q iustitia q̄ intendit bonū cōe, est alia virtꝰ a iustitia, q̄ ordinatur ad bonū priuatū alicui⁹. vñ z ius cōe distinguit a iure priuato. Et tullius ponit vnā spālē virtutē, pietatē, q̄ ordinat ad bonū p̄fie, ꝫ iustitia ordinās hoīem ad bonū cōe est gñalis p impiū: q: oēs actꝰ virtutū ordinat ad finē suū. s. ad bonū cōe virtus aūt fm q a tali iustitia impar, ēt iustitie nomē accipit. z sic virtꝰ a iustitia legali nō dīt nisi rōne: sicut sola rōne differt virtus opans fm seipsam, et virtꝰ opans ad impiū alterī⁹. ¶ Ad tertiū dom, q in oīb⁹ opōnibus ad iustitiā spālem pertinētib⁹ ē eadē rō debiti, z ideo est eadē virtus iustitie, precipue q̄tū ad cōmutationes. forte cū distributiua est alterius spēi a commutatiua: sed de hoc infra queretur.

¶ Utrum circa diuersas passiones diuerse sint virtutes morales. Art. 4.

Ad quartū sic procedit. Uidet, q circa passiones nō sint diuerse virtutes morales. Eoꝝ enim que conueniunt in principio et fine vnus est habitus: sicut patet maxime in scientijs. sed omnium passionum vnum est principium, scilicet amor, z omnes ad eundem finem. vnus est habitus: sicut patet maxime in scientijs. sed omnium passionum vnum est principium, scilicet amor, z omnes ad eundem finem. vnus est habitus: sicut patet maxime in scientijs. sed omnium passionum vnum est principium, scilicet amor, z omnes ad eundem finem.

¶ Super articulum quintum.

Omissis sigillatim articulis tertio z quarto. q. ille in q̄rto tāgitur: in articulo quinto dubium primo occurrit simpliciter z ad hominem de subiecto numerandarum virtutum: sed discussio simpliciter singularium in propriis tractatibus in secunda secunde erit: discussio vero ad hominem hic occurrit: videtur enim author sibipsi contrarius de subiecto liberalitatis z magnificentie. Nam hic vtranque ponit in appetitu sensitiuo: illam in concupiscibili: hanc in irascibili: z circa passiones sicut alias enumeratas virtutes. In. 3. autem sen. distin. 33. articu. 4. et

in primo contra gen. cap. 93. ⁊ quod plus viget supra in prima parte. q. 21. arti. 1. ad primum oppositum ponit eas in voluntate: ⁊ non in parte sensitiua: ⁊ circa operationes vt distinguuntur contra passiones.

¶ Ad hoc dr q̄ ꝛ̄ liberalitas ℈ magnificentia respicit passionē ⁊ operationē: illam ꝓpinque hꝫc remote: ⁊ q̄ inquantum respicit operationem ē sua materia ꝓxima sumpta pecunie est in voluntate: pto quanto respicit passionē est in concupiscibili. ⁊ probatur hanc esse mētē autoris: q̄ vt pecunia q̄ō est principalis actus istarū virtutū est actus voluntatis: q̄ vt est actus voluntatis: vt pz supra. Sed ista solutio nihil vz: quia cū vna virtus non possit esse in duabus potentijs ꝛ̄ubꝰ equaliter: aut liberalitas erit in concupiscibili vt subest voluntati: aut ecōuerso. nō ꝛ̄dm vt pz. nec primum nisi rōne electionis participate: q̄ō est cōe oībꝰ virtutibus appetitus sensitiui. ergo. Preterea. Autor in prima parte non solum affirmat has esse in voluntate: sed negat eas esse in parte sensitiua. vnde ponere vtrumq; ꝛ̄dm contradicit illi. Preterea. Stante ista solutione pari ratione potuisset poni fortitudo in voluntate et consequēter ꝓprie in deo: q̄m ipsa respicit passionem audacie: et operationem, puta debellationē hostium: ⁊ ꝛ̄m istam operationem constat q̄ pōt attribui deo. Et th̄ autor expresse negat de fortitudine: q̄ est circa passiones. Dōm est ergo: vt mihi videtur, q̄ autor aliena opinione superius in prima parte. ⁊ in libro contra gentiles vbi ex proposito hec non tractantur: ⁊ sequens alios in anteriozibus scriptis antequam ad summam speculam huius summe ascenderit illa dixit: nunc vero ℈ ꝓpriam sententiam determinat sic q̄ in secūda ſcē in qua etiā aliqua prospexit confirmat hanc determinationem. et ratio est (vt ibi dr) q̄ ille ꝑtutes non respiciunt operationes ℈ se: vt respicit iustitia ⁊ partes eius: sed vt aliquaſ se habent ad passiones amoris. ſ. dem finē terminantur ſcz delectationē vel tristitiā. vt supra habitū est. ergo circa oēs passiones est vna tm̄ moralis virtus. ¶ ℗. Si circa diuersas passiones essent diuerse ꝑtutes morales, sequeret q̄ tot essent ꝑtutes morales quot passiones, ſz hoc ꝓz ē falsuz: q̄ circa oppositas passiones est vna ⁊ eadē virt⁹ moralis: sicut fortitudo circa timores ⁊ audacias, tēperantia circa delectationes ⁊ tristitias. nō ergo opz q̄ circa diuersas operationes sint diuerse virtutes morales. ¶ ℗. Amor cōcupiscentia ⁊ delectatio sunt passiones ſpē dīntes, vt supra habitū est, ſz circa omnes has est vna virtus scilicet temperantia. ergo virtutes morales non sunt diuerse circa diuersas passiones.

Sed Cōtra est, q̄ fortitudo est circa timores ⁊ audacias, temperantia circa concupiscētias, mānsuetudo circa iras: vt dicitur in. 3. ⁊. 4. ethicorum.

Rñdeo Dōm, q̄ non pōt dici q̄ circa omnes passiones sit vna sola virtus moralis. sunt enim quedaz passiones ad diuersas potentias ꝓtinētes: alie nāq; ꝓ tinēt ad trascibilē, alie ad ꝛcupiscibilē, vt. ſ. dictum est nec tamē oportet q̄ omnis diuersitas passionuz sufficiat ad ꝑtutes morales diuerſicandas. Primo quidem q̄ quedam passiones sunt que sibi opponūntur ſcōm cōtrarietatē sicut gaudium ⁊ tristitia, timor ⁊ audacia ⁊ alia huiusmodi. ⁊ circa huiusmodi passiones sic oppositas oportet eē vnā ⁊ eandem virtutē. cum enim virtus moralis in quadam medietate consistat, mediū in cōtrarijs passionibus ℈ eandem rōnem instituitur. sicut ⁊ in naturalibus idē est mediuz inter cōtraria: vt inter albū ⁊ nigrū. Scōdo q̄ diuerse passiones inueniuntur ℈ eundē modū rōni repugnātes: puta ℈ impulsum ad id q̄ō est cōtra rōnē, vel ſcōm retractionem ab eo q̄ō est ℈ rōnē: ⁊ iō diuerse passiones concupiscilis nō ꝓtinēt ad diuersas ꝑtutes morales: q̄ eoꝝ motus ſz quēdam ordinē se inuicem consequuntur: vtpote ad idem ordinati scilicet ad consequendum bonum vel ad fugiendū maluz. sicut ex amore procedit concupiscentia: ⁊ ex concupiscētia peruenitur ad delectationē. Et eadem rō est de oppoſitis: q̄ ex odio sequitur fuga vl abominatio: que perducit ad tristitiaz. Sed passiones trascibilis non sunt vnius, ordinis: sed ad diuersa ordinantur. nam audacia ⁊ timor ordinātur ad aliquod magnum periculum, ſpes ⁊ desperatio ad aliquod bonū arduū: ira añt ad superandū aliquod cōtrarium q̄ō nocumentum intulit. ⁊ ideo circa has passiones diuerse virtutes ordinantur, vtpote temperantia circa passiones cōcupiscibilis, fortitudo circa timores ⁊ audacias, magnanimitas circa ſpem ⁊ desperationem: mansuetudo circa iras.

Ad primū Ergo dicendū, q̄ō oēs passiones cōueniunt in vno principio ⁊ fine cōmuni. nō autē in vno proprio principio seu fine. vnde hoc nō ſufficit ad vnitatem virtutis moralis. ¶ Ad ℈m dicendum, quod sicut in naturalibus idem est principium quo recedit ab vno principio ⁊ acceditur ad aliud, ⁊ in rationalibus est cadē ratio ꝛrariorū: ita etiā ꝑtus morales que in modū nature rationi ꝓsentit, est eadem cōtrariarum passionum. ¶ Ad tertiuz dicēdum, quod ille tres passiones ad idem obiectum ordinantur secundum quendam ordinem: vt dictum est. ⁊ ideo ad eadem virtutem moralem pertinent.

¶ Utrum virtutes morales distinguantur secundū diuersa obiecta passionū. Arti. 5.

Ad Quintū sic ꝓceditur. Videt, q̄ō virtutes morales non distinguantur ſcōz obiecta passionū. sicut em̄ sunt oba passionū, ita sunt obiecta operationū: ſz ꝑtutes morales, que sunt circa operationes, nō distinguūt ſcōm obiecta operationū. ad eandē em̄ virtutē iustitie ꝓtinet emere vl vēdere domū, ⁊ equū: ergo ēt nec ꝑtutes morales q̄ sunt circa passiones diuersificant p oba passionum. ¶ ℗. Passiones sunt q̄dā act⁹ vel mot⁹ appetitꝰ sensitiui. ſz maioꝝ diuersitas reqrit ad diuersitatē habituū quā ad diuersitatē actuū. diuersa igit oba q̄ nō diuersificāt ſpēm passionis non diuersificabunt ſpēm ꝑtutis moralis. ita. ſ. q̄ de oibus delectationibꝰ erit vna virtus moralis: ⁊ sīr est de alijs. ¶ ℗. Magis ⁊ minus non diuersificāt ſpēm. ſz diuersa delectabā nō dīnt nisi ſm magis ⁊ minꝰ: ergo oīa ꝓtinēt ad vnā ſpēm ꝑtutis: ⁊ eadē rōne oīa terribia. ⁊ sīr de alijs. nō ē virtus moralis distinguit ſcōm oba passionū. ¶ ℗. Sicut ꝑtus ē opatiua boni, ita ē impeditiua mali: ſz circa cōcupiscētias bonoū sunt diuerse virtutes. sicut tēperātia circa ꝛcupiscētias delectationū tactꝰ ⁊ eutropelia circa delectatiōes ludi: ergo etiā circa timores malorum debent esse diuerse virtutes.

Sed Cōtra est, q̄ castitas est circa delectabilia venereorum. abstinētia vero est circa delectabilia ciborum, ⁊ eutropelia circa delectabilia ludorum.

Rñdeo Dōz, q̄ perfectio virtutis ex rōe dependet. pfectio añt passionis ex ipso appetitu sensitiuo, vñ opz q̄ō virtutes diuersificent ℈m ordinē ad rōnem: passiones añt ℈m ordinē ad appetitū. Obiecta igitur passionum ſcōm q̄ diuersimode ordinātur ad appetitum sensitiuū cānt diuersas passionū ſpēs: ſcōm vero q̄ cōparantur ad rōnē cānt diuersas ſpēs virtutū. non est añt idē motꝰ rōnis ⁊ appetitus sensitiui. nō nihil ꝓhibet aliquā dīam obiorum causare diuersitatem passionū, q̄ nō cātdiuersitatem virtutum. sicut q̄ vna virtus est circa multas passiones. vt dcm̄ est: ⁊ aliquam ēt vnā obiectoꝝ causare diuersitatē virtutū q̄ nō cātdiuersitatē passionū: eū circa vnam passionē puta delectationē: diuerse virtutes ordinentur. Et q̄ diuerse passiones ad diuersas potētias ꝓtinētes semp ꝓtinēt ad diuersas ꝑtutes (vt dcm̄) iō diuersitas oborū q̄ respicit diuersitatē potentiarū semper diuersificat ſpēs virtutū: puta q̄ aliquid sit bonū absolute, ⁊ aliqd bonū cum aliqua arduitate. ⁊ q̄ ordine quodā rō iferiores hoīs ꝓptes regit: ⁊ ēt se ad exteriora extēdit, ⁊ ideo ēt ſcōm q̄ vnū obm passionis apprehendit sensu vel imaginatiōe aut ēt rōe, ⁊ ℈m ēt q̄ ꝓtinet ad aiam corpus vel exteriores res, diuersam habitudinem hz ad rōnem: ⁊ p consequens natū est diuersificare virtutes. bonū igitur hoīs quod ē obm amoris concupiscentie ⁊ delectationis pōt accipi vel ad sensum corporis pertinens, vel ad interiorē aīe apprehensionem. ⁊ hoc siue ordinetur ad bonū hoīs in ſeipso vel quantum ad corpus, vel quātū ad aiam, siue ordinetur ad bonū hominis in ordine ad alios: ⁊ omnis talis diuersitas ꝓpter diuersum ordinem ad rōnem diuersificat virtutem. Sic igitur si consideretur aliquod bonū ſi quidē sit per sensum tactus apprehensum, ⁊ ad cōſistentiam humane vite pertinens in individuo vel in pecunie ⁊ ſpei in illis. Et propterea nec iste virtutes sunt in deo nisi metaphorice: aut ſecundū aliquid. ⁊ eodem modo dōm est de veritate quam in primo contra gen. nūmerat inter virtutes circa actiones ⁊ non passiones: oēs enim hic dicuntur circa passiones.

¶ Super Articulum quintum.

Ista codē. 5. ar. nota nouime duo in litera. Primum est q̄ cum ibi dicitur q̄ vnum obiectum passionis apprehenditur ſensu vel imaginatione, vel etiam rationē non est ſermo de aliqua re obiecta vna ſecundum numerū aut ſpeciem: ſed de vnitate obiecti passionis vt obiectū est illius. vbi gratia, de amabili, de concupiscibili, de delectabili ⁊c. quorum q̄libet vnum ſpē obiectum passionis multa rerum genera est comprehendens. Secundum est q̄ cum in litera concluditur q̄ virtutes morales distinguuntur vel ſecūdum diuersas materias, vl diuersas passiones vel obiecta: tres modos enumerauit non ſubordinatos ſed disparatos: coincidentes tamen quandoq;. Diuersitas nanque materie absq; diuersitate passionis ⁊ obiecti faciens diuersitatem virtutum inuenitur in magnificentia ⁊ magnanimitate. quorum vtraq; est circa ſpeciē: vtraq; circa arduum ſed in diuersa materia, pecunia, ⁊ honore. Et idem apparet in liberalitate et philotimia. diuersitas vero passionis absq; diuersitate materie ⁊ obiecti faciens diuersas virtutes inuenitur in fortitudine ⁊ mansuetudine, quarum vtraq; circa tale malū: ⁊ vtraq; circa arduum ſecundum diuersam passionem, timorem, atque audaciam, ⁊ iram versatur. Diuersitas denum obiecti absque diuersitate materie et passionis diuersitatez virtutum faciens inuenitur in veritate, amicitia, ⁊ eutropelia, ſeu vrbanitate. omnes enim circa dicta ⁊ facta humana et delectationem seu amorem ſecundum diſtincta sunt obiecta. ſcilicet manifestationes: affabilitatem: et delectationem. Com-

cidentis aūt manifesta est, ipa[m] ꝛ fortitudinem materia ꝛ passio ꝛ obiectum diuersificantur.

¶In eōdē articulo ꝛ calce corporis articuli aduerte q̄ littera corrupta est, nec i aliquo codice inuenire potui verum rectum. Unde q̄ aristotelē affert ex scō ethico. corrigēdū dixi quo ad tres dictiones: quarum due sunt mutande, ꝛ una delenda: vbi igit in littera ꝺ q̄ fm arti. sunt vndecim ꝟtutes morales circa passiones: mutet[ur] nuer[us] vndenarius in nūerū denariū. ꝛ legatur sunt decem. Ubi vero enumerando virtutes vltimo loco dicit ꝛ iustitia delēdum est, vt eutropelia sit vltima. cū ꝛo posubiungit. si igit addatur iustitia que est circa opationes erunt oēs duodecim, mutetur duodenarius in vndenarium, ꝛ legat[ur] erūt oēs vndecim. Rō autē quare ifa salvari non pōt est, q̄ refert se ad aristotelē d vt ptz in scō eth. duodecim meditates ponit, ꝛz decē virtutes ꝛ duas passiones: ꝛ vltra has iustitiam ꝛ virtutes rōnales. tum q̄ iustitia nō est ꝟtus circa passiones ꝛz operationes: vt ptz 5o. ethi. ꝛ hic in articulo tertio. Et scito nouitie q̄ author cum nota illationis cōcludēs numerum virtutū moraliū, dicēdo. sic igitur ptz q̄ fm arist. ꝛc. non infert ex hoc articulo solo sed iuncto precedenti in quo fortitudinem ꝛ mansuetudinē distinxit ex tertio ꝛ quarto ethi. ꝛ ppa enumerādo virtutes, has consideraui[t], ꝛz earū in ꝟ arti. non meminerit.

¶Iurisconsultis ad argumenta eiusdem articuli diligentius nota to primā tertiā ꝛ vltimam. Primā quidē: q̄ ex ea habes differētiā inter vnicā operationē ꝛ vnicā passionem in diuersificando virtutē, ex ꝟ q̄ passio repugnat rōni, ē patio aūt nō. ꝛ subdit. dixit q̄ quātūcūq; hitudo ad rōnē cōstituat[ur] talis obiect diuersa habitudo diuersum obiectum: passio que fm se importat aliquid abdūcens a ratiōe importat aliquid egens virtute ad cōsonā reddēdā ipa[m] rōni. ꝛ ex diuersis ꝟtutibus obi mās diuersi mode ad rōem se hꝫ pōt. ꝛ sic diuersa ꝟtutis constituer. opō specie, sicut sunt delectabilia ciborū ꝛ venereorum, erit pertinens ad virtutem temperantie, delectationes autem aliorum sensuū, cum non sint vehementes non prestant aliquam difficultatem rationi. ꝛ ideo circa eas non ponitur aliqua virtus que est circa difficile, sicut ꝛ ars: vt dicitur in. 2. eth. bonum autem non sensu, sed interiori virtute apprehensum ad ipsum hominem pertinens fm seipsum, est sicut pecunia ꝛ honor: quorum pecunia ordinabilis est de se ad bonum corporis, honor autem consistit in apprehensione anime. ꝛ hec quidem bona considerari possunt vel absolute secundum q̄ pertinent ad concupiscibilem: vel cum arduitate quadam fm q̄ pertinēt ad irascibilē. Que quidem distinctio non habet locum in bonis q̄ delectant tactū: q̄ hmōi sunt quedam infima, ꝛ competūt homini fm q̄ conuenit cū brutis. Circa bonum igitur pecunie absolute sumptum fm q̄ est obiectum concupiscentie vel delectationis aut amoris est liberalitas: circa bonum autem huiusmodi cum arduitate sumptum fm q̄ est obiectū spei est magnificentia. circa bonum vero quod est honor si quidem sit absolute sumptum fm q̄ est obiectum amoris, sic est quedā ꝟtus que vocatur philotimia. i. amor honoris, si vero cū arduitate consideretur fm q̄ō est obiectū spei, sic est magnanimitas, vnde liberalitas ꝛ philotimia videnť eē in concupiscibili, magnificentia vero ꝛ magnanimitas in irascibili. Bonū vero hominis in ordine ad aliū non videť arduitatem habere: sed accipitur vt absolute sumptuꝫ, prout est obiectum passionum concupiscibilis. quod q̄dē bonū potest esse alicui delectabile fm q̄ prebet se alteri, vt in his que serio fiūt. i. in actionib[us] per rationem ordinatis ad debitum finem: vel in his que fiunt ludo id est in actionibus ordinatis ad delectationē tātū: que non eodem modo se habent ad rationē sicut prima. In ferijs aūt se exhibet aliquis alteri dupliciter. Uno modo vt delectabilē dicēdo verbis ꝛ factis ꝛ hoc pertinet ad quādā ꝟtutem quā arist. nominat amicitiā ꝛ potest dici affabilitas. Alio mō prebet se aliquis alteri vt manifestū per dicta ꝛ facta ꝛ hoc ptinet ad aliā ꝟtutē, quā nominat veritatē. manifestatio eīm ꝓpinquius accedit ad rationē q̄ delectatio, ꝛ seria q̄ iocosa. vñ ꝛ circa delectationes ludorum est virt[us], quā philosophus eutropeliā nominat. Sic igitur patet q̄ fm arist. sunt decē virtutes morales circa passiones. s. fortitudo, temperantia, liberalitas, magnificentia, magnanimitas, philotimia, mānsuetudo, amicitia, veritas, ꝛ eutropelia. ꝛ distinguūtur fm diuersas materias, vel fm diuersas passiones. vt fm diuersa obiecta. Si igitur addatur iustitia q̄ est circa opatiōes, erūt oēs vndecim.

Ad primū Ergo dicendum, q̄ oia obiecta eiusdem operationis fm speciem, eandem habitudinem habēt ad rationem, nō autē omnia obiecta eiusdem passionis fm speciem: quia operationes nō repugnant rationi sicut passiōes.

¶Ad secundum dicendū, q̄ alia ratione diuersificātur passiones ꝛ alia virtutes: sicut dictū est. ¶Ad tertium dicendū, q̄ magis ꝛ minus non diuersificant speciem nisi propter diuersam habitudinem ad rationem.

¶Ad quartum dicēdum, q̄ bonum fortius est ad mouēdū q̄ malū: q̄ malū nō agit nisi ꝟtute boni: vt dionysius dicit. 4. ca. de diui. no. vñ malū nō facit difficultatē rōni, q̄ requirat virtutem nisi sit excellens. quod videtur esse vnum in vno genere passionis. vnde circa iras non ponitur nisi vna virtus scilicet mansuetudo: ꝛ similiter circa audacias vna sola scilicet fortitudo. Sed bonum ingerit difficultatem, que requirit virtutem etiam si non sit excellens in genere talis passionis: ꝛ ideo circa concupiscentias ponuntur diuerse virtutes morales vt dictum est.

¶De virtutibus cardinalibus. Nō. 51.

DEinde Considerandū est de virtutibus cardinalibus.

¶Et circa hoc queruntur quinque. Primo vtrum virtutes morales debeant dici cardinales vel principales. Secundo, de numero earum. Tertio, que sint. Quarto, vtrū differant abinuicē. Quinto, vtrum dividantur conuenienter in virtutes politicas ꝛ purgatorias, ꝛ purgati animi ꝛ exemplares.

¶Utrum virtutes morales debeant dici cardinales vel principales. Arti. 1.

Ad primū Sic procedit. Uidetur, q̄ virtutes morales nō debeant dici cardinales seu principales. Que enim ex opposito dividuntur sunt simul natura (vt dicitur in predicamētis) ꝛ sic vnū non est altero principalius: sed omnes virtutes ex opposito dividūt genus virtutis. ergo nulle earum debēt dici principales. ¶p̄. Finis principalior est his que sunt ad finem. sed virtutes theologice sunt circa finem, virtutes autez morales sunt circa ea que sunt ad finem: ergo virtutes morales non debent dici principales seu cardinales, sed magis theologice. ¶p̄. Principalius est q̄ō est per essentiam q̄ q̄ō est per participationem: sed virtutes intellectuales pertinent ad rationale per essentiam: virtutes autem morales pertinent ad rationale per participationem: vt supra dictuz est. ergo virtutes morales non sunt principales, sed magis virtutes intellectuales.

Sz cōtra Est, quod ambrosi. dicit super lucam: exponens illud, Beati pauperes spiritu. Scimus ꝟtutes esse quatuor cardinales: scilicet temperantiam, iustitiam, prudētiam, fortitudinē. he autem sunt virtutes morales. ergo virtutes morales sunt cardinales.

Rñdeo Dicendum, q̄ cum simpliciter de virtute loquimur, intelligimur loqui de virtute humana. virtus autem humana (vt supra dictum est) secundum perfectam rationem virtutis dicitur, que requirit rectitudinem appetitus. huius modi enim virtus non solum facit facultatem bene agēdi, sed ipsum etiam vsum boni operis causat. sed secundum imperfectā rationem virtutis dicitur virtus que nō requirit rectitudinem appetitus, q̄ solum facit facultatem bene agendi, non autem causat boni operis vsum. constat autem q̄ perfectū est principalius imperfecto. ꝛ ideo virtutes que continent rectitudinez appetitus dicuntur principales. huiusmodi autem sūt virtutes morales: ꝛ inter intellectuales sola prudētia, que etiam quodam modo moralis est fm materiam: vt ex supradictis patet. vñ cōueniēter inter virtutes morales ponūtur ille que dīr principales seu cardinales.

ētq; fz se rōni non repugnat fm omnē sui obi mām eodē mō ad rōnē se hz. 3ª aūt: quia hic hēs q̄si exceptionē ab illa maxia magꝫ ꝛ minꝰ nō variāt ſpēz dico aūt q̄si exceptionē q̄ reuera nō est exceptio sed per accīs magis ꝛ minꝰ variant ſpēm: q̄ p adiunctā eis diuersam specifice hitudinem ad rōnem: vt in ifa ꝺr. Ultima aūt q̄ aurea ē tota ꝛ semp memorie mandanda. vnū tñ restat mirandū in hac mā: quare ari. nullā ꝟtutē moralē posuit circa passionē tristitie, ꝓpriam illi, ꝛ tot circa delectationis passionem: si suscepta esset hic prouincia assignande sufficientie ꝟtutū moraliū reddenda esset rō: sed q̄ nec author hoc suscepit, nec ari. nō exponitur: alteri loco reseruetur.

¶Super. q. 61.

Q̄ tit. q. 61ª aduerte nouitie cardinalia vocabulū ab embd. forte primum introductum a cardine fm grammaticam derivatum: q̄ nō nisi metaphorice virtus conuenit: ꝛ metaphore a scia eiecte sunt ab ari. in. 2. po. idcirco author metaphoram explanans q̄ sensu dispūt[ā] sit in primi articuli tit[o] sit cardinales seu principales cardines cū sustinēres ostium prin[a] sunt sustinendi fores ꝛc. sandi ostij. Et inde cardinales ille dīr res seu dignitates q̄ quasi sustinent formam q̄ alis quasi super eas innixas: q̄ō est principatū tenere. ꝛ inde virtutes ille dicte sunt cardinales, que virtuosam vitam sustinent: ꝛ super quas vniuersa studiosa vita firmatur ac opera propria explet: q̄ō est esse inter virtutes principales simp[r], non respectu huius vel illi[us]. Et nouisie q̄ nō q̄rit de principal[ib]o habitis: sed ſpūb[us]. ita q̄ rōne ꝛ la[te] virtutis vt sic q̄ē an principal[es] dēatur moralibus: q̄ est comparare morales intellectualib[us]. duo enim tantum posita sunt virtutes ghia humanarum. de quibus tñ author restatur in corpore se loqui. Et hoc propter virtutes theologicas.

¶Super Articulum primum.

Q̄ articu. 1. questio. 61. nota virspeculatiue responsio-

nem ad primum. ꝛ in de specie quam bene de analogia nominuꝫ alibi scripserimus.

¶ Super Articu. 2.

In articulo secũdo eiusdem questionis. 61. reseruatur responsio ad primum ad articulum tertium 66. questionis. vbi ex proposito penes nobilitatem comparatio erit intellectualium ꝛ moralium virtutum.

¶ Super. Articu. 3.

In articulo tertio mãdabis memorie quod dupliciter iste quatuor virtutes dicuntur principales: vel vt genera vel gratia precipue materie.

¶ Super Articu. 4.

In articulo quarto mãda memorie redundantiam virtutum ꝛ eius causam. ꝛ modum habes in littera q redundat altera in alteram: vt potes in maius potest in minus. ꝛ ex victoria malouis habilior mẽs redditur ad vincendum minora.

f. q. 66. ꝯ. 1. ꝯ. 4. cor. Et 22. plo. 2. q. 123. ꝯ. 11. 4. q. 141 ar. 7. Et. 3. di. 33. q. secunda ar. 1. q. 3. Et veri. q. 1. ar. 2 ad. 25. ꝛ. 26m. 2. sñ. 3. ar. 1.

Ad primũ Ergo dõm, q quando genꝰ vniuocũ diuidit in suas species, tũc partes diuisionis ex equo se habent ſm rationem gñis, licet ſm nãm rei vna species sit principalior ꝛ perfectior alia: sicut homo aliis animalibus. Sed qñ est diuisio alicuius analogi qõ vt de pluribus ſm prius ꝛ posterius, tunc nihil phibet vnum esse principalius altero etiam ſm cõem rationẽ: sicut substantia principalius vt ens q accidens. ꝛ talis est diuisio virtutũ in diuersa genera virtutũ: eo q bonũ rõis nõ ſm eũdẽ ordinẽ inuenit in oibus. ¶ Ad scõm dõm, q virtutes theologice sunt supra hoiem: vt. ſ. dictum est. Unde nõ proprie dicũtur ꝟtutes humane sed superhumane vt diuine. ¶ Ad tertiũ dõz, q alie ꝟtutes intellectuales ꝛ prudẽtia erũ sint principaliores q̃ morales q̃tũ ad subiectũ: nõ tñ sunt principaliores q̃tum ad rationem virtutis, que respicit bonum qõ est obiectum appetitus. ¶ Utruz sint quatuor virtutes cardinales.

Articulus secundus.

Ad Secundũ sic ꝓceditur. Uꝛ, q non sint quatuor virtutes cardinales. Prudẽtia erũ est directiua aliarũ ꝟtutũ moralium: vt ex supradictis pz: ꝛz id qõ est directiuum alioꝝ ꝓncipali⁹ est: ergo prudẽtia sola ẽ ꝟtus ꝓncipalis. ¶ ꝓ. Utrtutes principales sunt ad quo modo morales: sed ad operationes morales ordinamur p rationẽ practicã ꝛ appetitum rectũ: vt vꝫ in. 6. eth. ergo sole due virtutes cardinales sunt. ¶ ꝓ. Inter alꝫ etiã virtutes vna est principalior altera: sed ad hoc q virtus dicatur principalis non requiritur q sit principalis respectu omnium, ꝛz respectu quarundam. ergo videtur q sint multo plures principales virtutes.

Sed ꝯ est, q greg. dicit in. 2. moraliuꝫ, In quatuor virtutib⁹ tota bona operis structura consurgit.

Rñdeo Dõm, q numerus aliquoꝝ accipi põt aut ſm principia formalia: aut ſm subiecta. ꝛ vtroqꝫ mõ innituntur quatuor cardinales ꝟtutes: principium est formale ꝟtutis de qua nũc loquimur, est rationis bonũ. q quidẽ dupliꝛ põt considerari. Uno mõ ſm q in ipsa cõsideratione rationis consistit: ꝛ sic erit vna virtus principalis que vꝫ prudẽtia. Alio modo ſm q circa aliquid ponitur rõnis ordo. ꝛ hoc vel circa operationes: ꝛ sic est iustitia: vel circa passiones: ꝛ sic necesse est esse duas virtutes. ordinem em̃ rationis necesse est ponere circa passiones, considerata repugnantia ipsarum ad rationẽ: que quidem potest esse dupliciter. Uno modo ſm q passio impellit ad aliquid contrariũ rationi. ꝛ sic necesse est q passio reprimat: ꝛ ab hoc denominat temperãtia. Alio mõ ſm q passio retrahit a eo qõ ratio dictat: sicut timor periculorum vel laborũ. ꝛ sic necesse est q homo firmetur in eo q est rõis ne recedat: ꝛ ab hoc denominat fortitudo. ¶ Et siñ ſm subiecta idẽ numerus inuenit. Quadruplex em̃ inuenitur subm huius ꝟtutis, de qua nũc loquimur. ſ. rationale per essentiam qõ prudẽtia ꝓprie: ꝛ rationale p participationẽ: q qõ diuiditur in tria. i. in uolũtatẽ q est subm iustitie: irã cõcupiscibilẽ que est subm temperãtie. ꝛ in irascibilẽ que est subm fortitudinis.

Ad primũ Ergo dõm, q prudẽtia est simpliciter ꝓncipalior omnib⁹, sed alie ponũtur ꝓncipales vnaquaqꝫ in suo genere. ¶ Ad ſm dõm, q rationale per participationem diuidit in tria: vt dictũ est. ¶ Ad tertium dõm, q oẽs alie ꝟtutes quarum vna est principalior alia, reducuntur ad predictas quatuor, ꝛ quantum ad subiectum, ꝛ quantum ad rationes formales.

¶ Utrũ alie ꝟtutes magis dẽant dici ꝓncipales q̃ iste. Ar. 3.

Ad tertiũ Sic proceditur. Uidet, q alie virtutes magis debeãt dici principales q̃ iste. Id em̃ qõ est maximũ in vnoquoqꝫ gñe videt esse principalius: sed magnanimitas optatur magnũ in omnibus virtutibus, vt vꝫ in. 4. ethi. ergo magnanimitas maxime dꝫ dici principalis virtus. ¶ ꝓ. Illud q quod alie virtutes firmantur, vꝺ esse maxime principalis ꝟtus: sed humilitas est huiusmodi. dicit enim Greg. q qui ceteras virtutes sine humilitate congregat, quasi paleas in ventum portat. ergo humilitas videtur esse maxime principalis. ¶ ꝓ. Illud videt esse maxime principale quod est perfectissimum. sed hoc pertinet ad patientiam: ſm illud Iacobi. 1. Patientia opus pfectum habet. ergo patientia debet poni principalis. Ar. principalior ꝛ perfectior loco inotatus. Et. 3. di. 33. qõ. 2. ar. 2. q. 4.

Sed cõtra Est, q tullius in sua rhetorica ad has quatuor omnes alias reducit.

Rñdeo Dõm, q sicut. ſ. dictũ est, hmõi q̃tuor virtutes cardinales accipiunt ſm quatuor formales rationes ꝟtutis de qua loquimur. Que quidẽ in aliquib⁹ actib⁹ vel passionib⁹ ꝓncipaliꝛ inueniunt, sicut bonũ ꝓsistẽs in cõsideratione rõnis, principaliꝛ inuenit in ipso rõnis imperio, nõ aũt in cõsilio, neq; in iudicio: vt. ſ. dictũ est. Similiter aũt bonũ rõis prout ponit in operationib⁹ ſm rõnem recti ꝛ debiti, principaliter inuenitur in cõmutationib⁹ vel distributionib⁹ q̃ sunt ad alterum cũ equalitate. bonũ aũt refrenandi passiones, principaliter inuenit in passionib⁹ quas maxime difficile est reprimere sz in delectationib⁹ tactꝰ. bonũ aũt firmitatis ad stãdũ in bono rõnis contra impetũ passionũ, ꝑcipue inuenit in periculis mortis: cõtra que difficillimũ est stare. ¶ Sic igitur predictas quatuor ꝟtutes dupliciter cõsiderare possumus. Uno mõ ſm cões rationes formales. ꝛ ſm hoc dicunt ꝓncipales quasi gñales ad oẽs ꝟtutes: vtputa q ois virtus que facit bonũ in consideratione rõnis dicatur prudẽtia: ꝛ q ois virtus que facit bonum debiti ꝛ recti in operationib⁹ dicat iustitia: ꝛ omnis ꝟtus que cohibet passiones ꝛ deprimit dicat tẽperantia: ꝛ ois ꝟtus q̃ facit firmitatem animi cõtra quascũq; passiones dicat fortitudo. Et sic multi loquũt de istis ꝟtutib⁹, tã sacri doctores q̃ etiã phi: ꝛ sic alie ꝟtutes sub ipsis cõtinent. Unde cessant oẽs obiectiones. ¶ Alio vero mõ põt accipi ſm q iste ꝟtutes denominãt ab eo q est ꝑcipuũ in vnaquaqꝫ mã. Et sic sunt speciales ꝟtutes cõtra alias diuisc. dicuntur tñ ꝓncipales respectu aliarũ pp principalitatẽ mãe: puta q prudẽtia dicat q̃ ꝓceptiua est, iustitia q̃ est circa actiões debitas inter equales, tẽperãtia que reprimit cõcupiscẽtias delectationũ tactus: fortitudo que firmat contra pericula mortis. Et sic etiã cessant obiectiones: q alie ꝟtutes põt habere aliquas alias principalitates: sed iste dicunt principales ratione materie: vt supra dictũ est.

¶ Utrũ quatuor ꝟtutes cardinales differãt abinuicẽ. Ar. 4.

Ad quartũ Sic ꝓceditur. Uꝛ, q quatuor predicte virtutes non sint diuerse ꝟtutes ꝛ abinuicẽ distincte. Dicit enim greg. in. 22. moraliũ, Prudentia vera non est que iusta ꝛ tẽperãs ꝛ fortis nõ est, nec pfecta tẽperãtia q̃ fortis iusta ꝛ prudẽs non est, nec fortitudo integra, q̃ prudens tẽperans ꝛ iusta non est, nec vera iustitia, que prudens ꝛ fortis ꝛ temperans non est. hoc aũt nõ contingeret si predicte quatuor ꝟtutes essent abinuicem distincte: diuerse em̃ spẽs ejusdẽ generis non denominant se inuicem. ergo ꝓdicte ꝟtutes non sunt abinuicem distincte. ¶ ꝓ. Eorum que abinuicem sunt, distincta, qõ est vnius nõ attribuit alteri: sed illud qõ est temperãtie attribuit fortitudini. Dicit em̃ amb. in. 1. lib. de offic. Iure ea fortitudo vocat qñ vnusquisq; seipsum vincit, nulli⁹ illecebris emollitur atq; inflectit. De tẽperantia etiã dicit q modum vel ordinẽ seruat oĩum que vel agenda vel dicenda arbitramur. ergo videt q hmõi ꝟtutes nõ sunt abuicem distincte. ¶ ꝓ. Phs dicit in. 2. eth. q ad virtutẽ hec requirunt. Primum quidẽ si sciẽs, deinde si eligẽs, ꝛ eligẽs ꝓpter hoc: tertiũ aũt si firme ꝛ immobiliꝛ habeat ꝛ operet: ꝛz horũ primũ vꝫ ad prudẽtiã ptinere que est recta rõ agibiliũ. Scõm. ſ. eligere ad temperãtiã: vt alicꝺ nõ ex passiõe, ꝛz ex delectatione agat, passionib⁹ refrenatis. Tertiũ vt aliqꝺ ꝓp debitũ finẽ operet, rectitudine quãdã ptinet, q vꝫ ad iustitiã ptinere, aliꝺ. ſ. firmitas ꝛ immo- f. q. 66. ꝯ. 2. cor. Et. 22. q. 123. ꝯ. 2. ꝛ. ſñ. cor. 2. q. 149 ꝯ. 1. cor. primo. Et. 3. di. 33. q. 2 ꝯ 1. q. 3. Et 1. 2. q. 1. ar. 12 ad. 13. ꝛ 26. 2. ꝛ. 2. cõ. lec. 8. cor. 1. 2. 3.

bilitas pertinet ad fortitudinē.ergo quelibet harū virtutū est generalis ad omnes virtutes.ergo non distinguunt adinuicē.

Sed Contra est,qđ aug.dicit in lib. de moribus ecclesie, q̄ quadripertita dicitur virtus ex ipsius amoris vario affectu:z subiungit de predictis quatuor virtutibus,predicte.ergo quatuor virtutes sunt abinuicem distincte.

Rñdeo Dicēdū,q̄ sicut supra dictū est p̄dicte q̄tuor virtutes dupl̄r a diuersis accipiuntur.quidā.n.accipiūt eas prout significant q̄sdā gñales cōditiones hūani aī q̄ inueniunt in oībus virtutib⁹.ita.s.q̄ prudētia nihil sit aliud q̄ quā rectitudo discretionis in q̄buscūq; actib⁹ vel materijs: iustitia vero sit q̄dā rectitudo animi, per q̄ hō opat q̄ dz in q̄cūq; mā:tpantia vero sit q̄da dispositio aī,q̄ modū q̄buscūq; passionib⁹ vel opōnibus ponit,ne vltra debitū efferant: fortitudo vero sit q̄dā dispositio aie.per quā firmet in eo qđ est fz rōnē ꝛ quoscūq; impet⁹ passionū vel opōnū labores.Hec aūt q̄tuor sic distincta nō ponūt diuersitatē habitū ꝟtuosorū q̄rū ad iustitiā,tēperātiā,z fortitudinē,cuilibet. n. virtuti morali ex hoc q̄ est habitus cōuenit quedā firmitas vt a ꝛrio nō moueatur q̄ victū est ad fortitudinē ptinere.ex hoc vero qđ est virt⁹ fz q̄ ordinet ad bonū,in q̄ importat rō recti vel debiti, qđ dicebat ad iustitiā ptinere in hoc ꝟo q̄ est virtus moralis rōnē p̄ticipās fz q̄ modū rōis in oīb⁹ seruet,z vltra se nō extēdat, qđ dicebat ptinere ad tēperātiā:solū aūt hoc q̄ ē discretionē habere:qđ attribuebat prudētie,vt distingui ab alijs trib⁹ inq̄rū hoc est ipsius rōis p essentiā,alia vero tria importāt q̄sdā p̄ticipationē rōnis p modū applicationis cuiusdā ad passiones vel opōnes.Sic igit fm p̄dicta prudētia qdē erit virt⁹ distincta ab alijs tribus:sed alie tres non essent ꝟtutes distincte abinuicē.Manifestū est n.q̄ vna z eadē ꝟtus,z est hīt⁹ et est virtus,z est moralis.Alij vero z melius accipiunt has q̄tuor ꝟtutes fm q̄ determināt ad mās spāles.vnaq̄q; qdē illaꝝ ad vnā mām,in q̄ p̄ncipaliꝝ laudat illa gñalis q̄dditio a q̄ nomē ꝟtutis accipit.vt.s.dictū est.z fz hoc manifestū est q̄ p̄dicte ꝟtutes sunt diuersi habitus fm diuersitatē obiectorū distincti.

Ad Primum ergo dōm,q̄ greg.loquitur de p̄dictis quatuor ꝟtutib⁹ fm primā acceptionē.Vel pōt dici q̄,iste q̄tuor virtutes denotant abinuicē p redūdantiā quādā,id est qđ est prudētie redūdat in alias virtutes in q̄tū a prudētia dirigunt.vnaq̄q; vero aliarū redūdat in alias ea rōne q̄ q̄ p̄t qđ est difficilius,pōt z id qđ min⁹ est difficile vnde q̄ pōt reprimere cōcupiscētias delectabiliū fm tactū ne modū excedāt,qđ est difficillimū,ex hoc ipso redditur habilior vt refrenet audaciā in periculis mortis,ne vltra modū p̄cedat qđ est longe facilius. z fm hoc fortitudo dicit tpata,tēperātia ē dicit fortis ex redūdātia fortitudinis in tēperātiā:in q̄tū scz ille q̄ per fortitudinē hz animū firmū cōtra pericula mortis,qđ est difficillimū est habilior vt retineat animi firmitatē cōtra impetus delectationū:qz vt ōt tullius in.1.de off.nō est cōsentaneū vt q̄ metu nō frāgit cupiditate frāgat,nec q̄ inuictū se a labore p̄stiterit, vincta voluptate aliq̄ possit.¶Et per hoc ē pz rātio ad fz. Sic eñ tēperātia in omnibus modū seruat,z fortitudo cōtra illecebras voluptatū aium seruat inflexū, vel in q̄tum ille virtutes denominant quasdā generales cōditiones ꝟtutū vel p redūdātiā p̄dictā.¶Ad tertiū dicēdū,q̄ ille quatuor gñales ꝟtutū cōditiones q̄s ponit pl̄s nō sunt ppie p̄dictis ꝟtutib⁹ sed possunt eis appropriari secundum modum tam dictum.

¶Harū ꝟtutes cardinales cōueniēter diuidant in virtutes politicas,purgatorias,purgati animi z exemplares. Art.2.

3.di.33. q.1.art. 4.ad.2. 1di.34. q.1.ar.1. argumē 10.6.q ad eius 1o.Ethi. q.26.ā. 8.ad.2. Et vir. q.5.ā.4 ad.7.

Quintum sic p̄cedit.Videt,q̄ inconueniēter hmōi q̄tuor virtutes diuidant in ꝟtutes exēplares,purgati animi, purgatorias z politicas. Ar.n.macrobius dicit in.2. super somnium Scipionis,virtutes exēplares sunt que in ipsa diuina mēte pl̄sistūt:sz pl̄s in.10.ethi.dicit,q̄ ridiculū est deo iustitiā, fortitudinē,tēperātiā,z prudētiā attribuere.ergo ꝟtutes huiusmodi n̄ pnt ee exēplares.¶Ꝑ.Virtutes purgati animi dīr q̄ sunt absq; passionib⁹.Dicit eñ ibidē macrobi⁹ q̄ tēperātie purgati animi est terrenas cupiditates nō remere, sz penit⁹ obliuisci fortitudinis ät passiones ignoiare, nō vincere.dictū est ät.s.q̄ hmōi ꝟtutes sine passionib⁹ esse non pnt. ergo huiusmodi virtutes purgati aī ee nō pnt.¶Ꝑ. Virtutes purgatorias dicit esse eoꝝ q̄ qdā hūanoꝝ fuga solis se inserunt diuinis:sz hoc videt ee vitiosum.Dicit.n.tull⁹ in.1.de offi. q̄ de spicere se dicūt ea q̄ pleriq; mirant.s.imperia z magistratꝰ,his non r̄ō laudi,verū etiā vitio vandū puto. ergo non sunt alīq̄ virtutes purgatorie.¶Ꝑ. Virtutes politicas esse dicit,quib⁹ boni viri reipublice consulunt,vrbesq; tuentur:sz ad bonū cōe sola iustitia legalis ordinatur:vt pl̄s dicit in.5. eth.ergo alie ꝟtutes nō debēt dici politice.

Sed ⁊ est,q̄ macrobius ibidem dicit Plotinus inter philosophie pfessores cum platone pnceps,quatuor sunt inquit quaternarū genera virtutū:ex his prime politice vocantur,secūde purgatorie,tertie autē tam purgati animi q̄rte exēplares.

Rñdeo Dicendū,q̄ sicut augu. dicit in lib. de moribus ecclesie, Opz q̄ aīa aliquid sequat ad hoc q̄ et possit ꝟtus innasci.z hoc de⁹ est quē si sequimur bñ viuimus,pz igit q̄ exemplar humane ꝟtutis in deo pexistat:sicut z in eo praexistūt omniū rerum rōnes.Sic igitur virtus pōt cōsiderari,vel put est exemplariter in deo. z sic dīr virtutes exēplares:ita.s.q̄ ipsa diuina mēs in deo dicat prudentia, tēperātia vero cōuersio diuine intētionis ad seipsum sicut in nobis tēperātia dicit per hoc q̄ cōcupiscibilis conformatur rationi: fortitudo aūt dei ē eius immutabilitas, iustitia vero dei est obseruatio legis eterne in suis operibus:sicut plotinus dixit.Et q̄ homo fz suā nām est aīal politicū, virtutes hmōi prout in hoīe existūt,fm cōditionē sue nāe,politice vocantur. put. s. homo fm has virtutes recte se hz in rebus hūanis gerēdis:fm quē modum hactenus de his virtutibus locuti sumus.Sed q̄ ad hoīem pertinet vt etiā ad diuina se trahat q̄tū pōt. vt etiā pl̄s dicit in.10.ethi.z hoc nobis in sacra scriptura cōmendat multipliciter(vt est illud matth. 5. Estote perfecti sicut z pater vester celestis perfectus est) necesse est ponere quasdam virtutes medias inter politicas que sunt virtutes humane,z exemplares que sunt ꝟtutes diuine.que quidē virtutes distinguūtur secundum diuersitatē motus z termini: ita scz q̄ quedam sunt virtutes trāseuntiū, z in diuinam similitudinem tendentium et he vocāt virtutes purgatorie:ita.s. quod prudētia oia mūdana diuinoꝝ cōtēplatione despiciat,oēmq; aīe cogitationē in diuina sola dirigat,tēperantia ꝟo relinquat in quantum nā patitur q̄ corporis vsus requirit:fortitudinis aūt est vt aīa nō terreat p pter excessum a corpore z accessum ad supna,iustitia vero est vt tota aīa cōsentiat ad hmōi ꝓpositi vitā. Quedā vero sunt virtutes tam assequentiū diuinam similitudinē z q̄ vocātur virtutes iam purgati animi: ita scz q̄ prudentia sola diuina intueatur,tēperantia terrenas cupiditates nesciat, fortitudo passiones ignoret,iustitia cū diuina mēte perpetuo federe societur,eam scz imitando. quas quidē virtutes dicimus esse beatorū: vel aliquorū in hac vita perfectissimorum.

Ad Primū ergo dicendū, q̄ pl̄s loquit de his virtutibus fm q̄ sūt circa res humanas:puta iustitia circa emptiōes vel venditiones,fortitudo autez circa timores, tēperantia circa concupiscentias: sic eñ ridiculū est eas deo attribuere. ¶Ad fm dicēdū, q̄ ꝟtures hūane sunt circa passiones.s. virtutes hominū in hoc mūdo conuersantium:sz virtutes eoꝝ q̄ plenā britudinē assequunt sunt absq; passionib⁹. Vñ plotinus dicit q̄ passiones politice ꝟtutes mollīt. i,ad medū reducūt,scde.s.purgatorie auferūt,tertie q̄ sunt purgati animi obliuiscunt, in quartis.s.exēplarib⁹ nefas est noiari, q̄ uis dici possit q̄ loquitur hic de passionib⁹

¶Super Articulum quintum.

In corpore articuli eiusdē questro. 61.aduerte q̄ distinctio virtutum moralū i politicas purgatorias z purgati animi non est distinctio ꝟtutum secundum essentiam sed secundus statum z actus perfectionem : illimet namque habitus qui modo fūt virtutes politice quia passiones ad mām reducunt : proficiunt in illi vt passiones auferant,z vsq; adeo abscēdūt vt passionū obliuiscantur:vt in responsione ad secundum ex plotino habes. Potes etiam inspicere hanc esse mentem authoris ex hoc quod virtutes purgati animi dicit ee se beatorum. constat enim ex.q. 67. inferiꝰ eeedem virtutes morales perseuerant in patria differentes secundus status pfectionē z actus. Memento tñ q̄ hic nō distinctas has fm essentiā a moralibus dicimus.comprehendendo sub moralibus acqsitas z infusas morales : purgatorie namq; z purgati animi morales infuse sunt fm essentiam,politice aūt morales acqsite fm veritatem:quicquid plotinus putauerit in hoc mine diuino.

¶In rñsione ad p̄m eiusdē articuli aduerte q̄ sco. in 3° sen. di. 33. somniauit virtutes morales q̄ sunt circa passiones posse poni in angelis z in deo tali ratione. angelus in puris nālibus fz velle mihi bonū tēperātie.ergo in eo fz ee tēperantie.z cadē rōe in deo sublata ei imperfectione. añs pbatur: q̄ velītas angeli non est ipfecta ita vt oporteat ipam carere hac bona volitōe seu electione.pñs pbat:quia talis electio ē actus rēpantie.pbat: ego habeo tēperantie eligo mihi tale bonū ,ergo eiusdē rōnis hītu pōt mihi q̄libet velle tale bo⁹ : q̄ mihi z tibi nō variatur rō formalis hītis. Preterea. Angelus pōtato sibi p intellectū z obo tēpantie pōt recte eligere quod sibi faciendum esset,si cōueniret sibi delectationes tactꝰ : ergo pōt in eo ee habitꝰ tēperātie. pbat:q̄ ex frequētatiōe hmōi electionis fit temperantia. ¶Ad primum horū neganda est sequela: z ad eius probationē

negandum est assumptum: q3 actꝰ quo mihi aliquis vult bonū temperantie, non est actus tēperantie sed amicitie. Et quū probatur: q3 ego eligo mihi hoc bonū per tēperantiam: ergo q3 quilibet mihi &c. q3 aīa potest negari: q3 ꝓnia mihi penitus valet. aīa quidem deficit: q3 aliud est velle mihi bonū temperantie: q3 aliud velle mihi in actu exercito bonum obiectum temperantie. i. medium in delectationibus tactus. Primum enim desidero mihi etiā intēperatus. 2m non primū hꝫ actus temperantie pro obiecto. Secūduz ꝑficer ipm tēperantie actū. vñ potes distinguere vt vel sic intelligāt. moralia vel. le bonum tpantie pōt intelligi dupliciter. primo vt est actus exercitus tēperantie. Secōo vt est actus voluntatis habens pro obo actum tēperantie vt volitus. Si primo mō sumitur sic assumptū est verus q3 ego mihi volo hoc bonū p habitum temperantie. sed sequela nihil penitus valet: q3 habitus temperantie nō nisi ad habentem se extendit. tum quia est electivus ac p hoc cōsūm q3 in nra sunt ptāte. tum q3 bonum reddit hītem q3 opus eius bonū nō alterius. tum quia est agibilis: quo nos sumus formaliter boni: q3 non est sicut ars bonificativa factibilis extra nos. Ut cum ór q3 mihi q3 tibi nō variat rō formalis hitus. Rñdef. q3 falsum est: quia per mihi q3 tibi. i. in me et extra me variatur rō formalis q3 generica habitus. vñ virtutes

f.qr.12.q 5.col. Et.5.di. 23.q.1.ā 4.q.3.et dist. 24. q.2.ar.3 q. 1. col. Et pt.q. 2.arti.5. arti. 12. col.fi.

moriales ab artib⁹ differunt genere: q3 ille sunt eius quod in me: q3 iste eius quod extra vt pater in 6. ethi. et miror imo stupeo qđ in mentem huius doctri viri cadere potuit ista ꝓb: cum constet q3 licet mater velit q3 conetur filiam tūm tēperantie: vt pz. nec p actū temperantie: q3 ex frequentatis hmōi volitionibus et conatibus erga filiam tū nunq3 ipsa mater fiet casta. si vero sēo⁹ sumatur iam ex dictis constat q3 sic velle bonum temperantie siue in se siue in alio non est actus temperantie sed amoris naturalis ad se q3 amicitie ad alterum.

¶ Ad scōm dicitur q3 velleitas illa qua quis deliberat se sic electurum q3 facturum si sibi conueniret: est si sit actus bonus vel malus moralis q3 ad spēm illius obiecti pertinens: non est tamen actus illius habitus: neq3 ꝑfectus qui elicitur ab habitu neq3 imperfectus qui generat habitum frequentatus: vt patet de habitu magnificentie, cuius enim pauper frequenter deliberet se velle magnifica facere si posset: nunq3 tamen postea erit magnificus nisi in potentia quamuis propinqua: vt 6tn. 4. ethi. q3 ratio assignatur ex. 2. ethic. quia fabricando fabri, abstinendo abstinentes fortia operando fortes, q3 vniuersaliter ipsos actus virtutum exercēdo: q3 nō solum volendo virtuosi efficimur. Cui autem deest materia virtutis alicuius non potest se exercere in actu illius virtutis: licet possit apperere exercitium illius. q3 propterea fit magnificentia non generatur in eo qui magnos sumptus non exerect quamuis vellet si posset: nec temperantia non generatur in eo qui concupiscentias delectabilium tactus non moderatur quamuis vellet si posset. Et quamuis huius velle si posset in nobis ad eandem speciem reducatur quam spectat ipsum exercitium: quia actus exercitus in nobis speciem constituens obiectum fit volitionis q3 ad suam trahit speciem: in angelis tamen in quibus hmōi actus exerciti non possunt cadere secundum effectum nec speciem aliquam constituunt nec volitionem ad spēm trahunt: sed sunt in huiusmodi volitiones actus iustitie qua eorum voluntas eligit in omnibus etiam conditionatis obiectis subesse diuine legi. Et hec dicta sufficiant ne ridiculo simꝰ philosophis ponendo vnumoce virtutes politicas in substantijs separatis.

¶ Super. q. 62. art. 2.

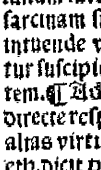
In primo arti. q. 62. notanda sūt duo. Primo qualitas rationis, q3 ratio in litera posita procedit ex altera propositione credita q3 altera scita credit enim q3 simus ordinati ad beatitudinem supernaturalem. Scitur aūt q3 ad proportionatas operationes per totam vitam fini supernaturali opz ꝓportionata ꝓncipia quoq3 supernaturalia adesse. q3 quia concio sequitur debilitē partem: ideo conclusio nō est simpliciter scia. q3 ꝓterea autē in litera dicit q3 etiā ob hoc ille virtutes dicunt diuine: quia ex sola diuina doctrina sciuntur.

Secōo qualitas harum virtutum: cū eīm finis in operabilibus sit principiū, q3 beatitudo per hoc q3 est finis vltimus sit primū principium, opz supponere q3 prima ꝓncipia proxima benarum opōrum sit beatitudinem pro obo. sicut apparet in nobis rū felicitatis nāliū: in qte namq3 apprehenditur hēmus primū ꝓncipiū quo inditū est vt beatitudo sit appetenda, oē bonū ꝑsequendū, oē malū fugiendū, q3 sq3 sunt hmōi beatitudini annexa. In parte aūt appetitiua habemus nāliem inclinationem in bonum propriū quod plus est q3 bonum, vnde cōsequēs est vt ad beatitudinē supernāliem proportionalē ordinemur i vtraq3 parte: et sic prima principia recta operationuz ad hmōi felicitatē n ordinantia vt q3 commēsurata de ipso vltimo fine deo, sed vt obiecto supernaturalis beatitudinis erunt in intellectu q3 in appetitu ita inchoantia per modum habitus deum sic sumptum in mente nostra sicut principia naturalia stabiliunt in ea finem naturalem. Et hoc est quod in litera dicitur, quod per ista principia que vocantur virtutes theologice ita ordinamur ad beatitudinem supernaturalem sicut per principia naturalia ad finem connaturalem. Sūt ergo iste virtutes de fine tanquam de obiecto proprio. de virtutibus autem que sunt de his sunt ad finem supernaturalem, quasi proportionate infra erit sermo: sunt enim virtutes morales infuse, vt patet.

8.q6.5i artic. 2. Et 3.di. 23.q6.1. ar. 4.q. 3.ad.4. Et pt.q. 14.ar.2. ad.3m. Et pt.q. 1.ar.12. col.

¶ Super articulum secundum.

In articulo secundo eiusdem qō. 62. recolito eorum que in principio prime partis dicta sunt de duplici ordine cognoscibilium de deo: et videbis quod ordo eorum que ratione naturali comprehenduntur subest ordini eorum que supra naturalem sunt rationem: q3 consequenter deus ipse vt finis est supernaturalium inditi rationem

Deinde Considerandum est de virtutibus theologicis. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo, vtrum sint alique virtutes theologice. Secōo, vtrum virtutes theologice distinguantur ab intellectualibus q3 moralibus. Tertio, quot q3 que sint. Quarto, de ordine earum.

¶ Utrū sint aliq3 virtutes theologice. Ar. 1.

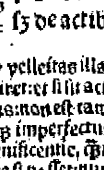
Primum sic proceditur. Uidetur, qđ non sint aliq3 virtutes theologice. vt cēm 6m in 6. ethi. virtus est dispositio perfecti ad optimum. dico autez ꝑfectū qđ est dispositū 9m nām: sed id qđ est diuinum est supra nām hois. ergo virtutes theologice nō sunt virtutes hois. ¶ Ꝑ. Uirtutes theologice dīr quasi virtutes dine: sed virtutes dine sunt exēplares: vt dictum est. que quidē nō sunt in nobis, sed in deo. ergo virtutes theologice non sunt virtutes hois. ¶ Ꝑ. Uirtutes theologice dīr qb⁹ ordinamur in deū, q3 est primū ꝓncipiū q3 vltimus finis: hō ex ipa nā rōnis q3 volūtatis hꝫ ordinē ad primū ꝓncipiū q3 ad vltimū finē, nō ergo reqrunt aliq3 hit⁹ virtutū theologicarū quibus ratio q3 volūtas ordinetur in deum.

Sed cōtra Est, q3 precepta legis sunt de actib⁹ virtutū: sz de actib⁹ fidei, spei q3 charitatis dant ꝑcepta i lege dīna. Dicit. n. eccl. 2. Qui timetis deū credite illi. Itē sperate i illū. Itē diligite illū. ergo fides, spes, q3 charitas sunt virtutes in deū ordinātes. sunt ergo theologice.

Rñdeo Dīm, q3 per virtutē ꝑficitur hō ad actꝰ quibus in beatitudinem ordinat: vt ex supra dictis ptz. est aūt duplex hois beatitudo siue felicitas: vt supra dcm est. Una quidem ꝓportionata humane nāe, ad quā sez hō ꝑuenire ꝑt per ꝓncipia sue nāe. Alia aūt est beatitudo nām hois excedēs: ad quā hō sola dīna ꝑtute ꝑuenire pōt 9m quandā diuinitatis ptcipationē: 9m q3 2. pe. 2. q3 per christum facti sumus consortes diuine nāe. Et qz huiusmodi beatitudo ꝓportionē humane nāe excedit, ꝓncipia nāli hois ex quibus procedit ad bene agendū 9m suā ꝓportionē, non sufficiunt ad ordinandū hoiem in beatitudinē ꝓdictaz. vñ opz q3 superaddant homini diuinitus aliqua principia per que ita ordinetur ad beatitudinē supernālē sicut per principia nāli ordinat ad finē cōnālem, non tū absq3 aduentu diuino. q3 hmōi principia virtutes dicunt theologice: tū qz hīnt deum pro obiecto inq3tum p eas recte ordinamur in deum, tū qz a solo deo nobis infunduntur, tum qz sola diuina reuelatione in sacra scriptura huiusmodi virtutes traduntur.

Ad primū Ergo dīm, q3 aliqua nā ꝑt attribui alicui rei dupliciter. Uno mō eēntialiter, q3 sic hmōi virtutes theologice excedūt hois nām. Alio mō ptcipative: sicut lignū ignitū ptcipat nām ignis, q3 quodāmō fit hō ptceps diuine nāe: vt dictū est. q3 sic iste virtutes cōuenīūt homini 9m naturam participatā. ¶ Ad scōm dīm, q3 iste virtutes nō dīr diuine sicut quib⁹ deus sit virtuosus: sed sicut quib⁹ nos efficimur virtuosi a deo, q3 i ordine ad deū. vnde nō sunt exemplares sed exemplate. ¶ Ad tertium dīm, q3 ad deū nāliter ratio q3 volūtas ordinatur ꝓout est nature principiuz q3 finis: hꝫ tū ꝓportionē nāe. Sed ad ipsum secundum q3 est obiectum beatitudinis supernaturalis ratio q3 voluntas secundum suam naturam non ordinantur sufficienter.

¶ Utrum virtutes theologice distinguātur ab intellectualibus q3 moralibus. Art. 2.

Dsc'm Sic proceditur. Uidetur, qđ virtutes theologice nō distinguātur a moralibus q3 intellectualibus. Uirtutes eīm theologice si sunt in anima hūana, opz q3 perficiāt ipsam vel secundum partē intellectiuā, vel scōm partē

vltimi totalr finis. Et ꝓpterea in lra dr, q ipse deus est vltim⁹ rerū finis, put nr̃e rōnis cognitionē excedit. Oportet igitur te cogitare q totū vniuersum ex naturalibus ⁊ ex supernaturalibus vnum qdā sit: ⁊ q deus vt finis naturalium est quidē vltimus finis nō simplr: sed respectu hoīs: vt autē est finis supernaturaliū sic est vltimus totaliter finis rerū: ⁊ sic est oīm nr̃e beatitudinis que de supnaturaliū numero est. ⁊ si non primū: propter vnionē personalē in verbo: sc̃m rn̄ locū obtinere videtur.

¶ Super art. 3.

In arti. 3. cirstē q. in responsione ad primū, aduerte q auor reddit rationē indigētie habitus naturalis in intellu ex indigētia specierū intelligibiliū ad intelligendum: nō q putet habitū naturalē in intellu qui vocatur intellect⁹ principiorū esse idem qđ species intelligibiles: vt pater ex supra dictis. Sz qm̄ intellm egere spēb⁹ intelligibilibus: ad hoc vt intelligat, est intellm nō esse ꝑ seipm in actu: ita q possit abstr̃ fugaddita q̄litate exire in actū intelligendi. Et ex h̄ hr̃, q p suā eēntiā nō potest vi hit⁹ nāles hr̃e, ⁊ exprimur i nobis aliquē nālē habitum ad intellndū hr̃e. re⁹. s. principiorū, tā i speculatiuis, q̄m i practicis: optime sequit q oz intellectu ponere aliquem habitū nālem: q̄si diceret resp⁹ finis nālis: opz ponere aut hit⁹ nāles aut po⁹ supplētes vices habituū: sz in intellectu non pōt poni, q po⁹ suppleat vicē habitus. Qđ ex hoc manifestū fit: q. s. ex se est ādeo in po⁹, vt ergat aduētitia spē intelligē gi, si oz intelligē. ergo oꝑz i eo apponere nālē hitū. in vo⁹ ē ät ipa po⁹ vices nālis habitus optie ꝑbet: q nāliter ex seipsa inclinatur ad tēdendū in finē nā-

22ᵉ pl. lē: ⁊ est sm se appetit⁹ q. 17. ā. nāle coaptat⁹ seu con- 6. ⁊. 3. d. formis hmōi fini 2ª. iō 23. q. 1. non opz in ea ponere ā. 5. ⁊ dī. naturales hitus. secus 2. 6. q. 2 aūt est re⁹ supnālis fi- ā. 5. h. 1. nis vt patet in litera.

Et 1ª q. Quid sit antē ista con 1. art. 3. formitas appetit⁹ ad ad. 12. ⁊ finem, cū de charitate ar. 12. c. tractabitur patebit sic fin. ⁊ ad cut etiam de actu spei. 10. Et 1 ꝑmunc. n. in vlt sermo c. 13. dec. est. ꝓto nūc in cogita 2. sm. et nouitie amicoū volū lec. 4. fi. tates esse hmōi ꝑ cōformes per idē velle ⁊ idē nolle habituālr. i. p hit⁹ ad ꝑ inclinātes q̄s cōstat esse amoris.

¶ In tsione ad 3m cirstē ā. ⁊ q̄ñ⁹ no. q tā fides q̄m spes acquisita est 2ª. Una re⁹ eorū q̄ sub ordie creature seu nāli cadūt. Altera est re⁹ supnālis. s. q deꝰ est trinꝰ ⁊ incarnatus: ⁊ aliorū hmōi. Et hr̃ author in lra nō exꝑsse legit nisi de fide ⁊ spe acqsitis re⁹ eoꝝ q̄ sunt in ptāte hūana. ⁊ eas excludat a numero ⁊tutū. Si tn attēdat rō videbit q eadē rōne nec fides nec spes acquisite re⁹ supnālium sunt ⁊tutes. Si. n. aduertas q oīm hitū ⁊ actū ꝑportionalr sibīmet cem r̃ndere opz: ac p b oīo supnālī: nec act⁹: nec hit⁹ nālis ꝑportionat⁹ est: ⁊ q ⁊tutes opz esse nō q̄lescūq hit⁹ sz dispōnes ꝑfecti ad optim⁹ reddētes act⁹ ꝑportionatos oīo: ꝓns esse videb q fides ⁊ spes acquisite re⁹ supernaturaliū multo min⁹ sūt ⁊tutes q̄m fides ⁊ spes acqsite re⁹ eoꝝ q̄ sunt in ptāte humana. si. n. fides ⁊ spes acqsite re⁹ possum nr̃os deficiūt a rōne ⁊tutis (qr non sunt ꝑportionate obiectis: qr sunt de visibilō vidēdo ⁊ de politb⁹ hr̃i non hōdo vt in lra dr ⁊ bñ) q̄to magis fides ⁊ spes acqsita de credibili ⁊ spādisup nālr deficiūt a rōne ⁊tutis ꝑ impꝛoportionē imaiōē: qr. s. ad supnālia ordināt sm vires nāles. Qđ. n. h̄ sit ꝑportio ptz. Qđ maior ꝓ declar ex eo qđ plꝰ defic act⁹ sz vires nāe a pfect⁹ debita ad ꝑportionē tanti obi q̄m act⁹ fidei de hūanis a visione eorum. hi enim sunt nostri ordis, ⁊ per virtutē creatam potest mens nr̃a ꝑfici de hiis: illi autem sunt diuersi ordinum. s. nālis et supnālis, ⁊ nō nisi per deū infundentē potest mēs ꝑportionate perfici de illis. Unde vt in lra dr fides ⁊ spes infuse hñt q sint virtutes ex eo q sunt diuini ordinis essentialr ⁊ nō solū q̄tū ad mām ex q̄ eām h̄nt q actus ꝑportionatos obie eliciunt efficaces ad cōingendū obis, ⁊ q̄nis imperfectionē euidentie habēt: inq̄ñ tn est vt qđ infirmū ē dei fortis sit hoibus. Et q̄ aūt hēs q ad theologicā virtutem exigit q sit diuini seu supernālis ordinis essentialr: ⁊ sic opz haberi sola infusione dina: vt cria in pº arti. dictū est. Habes q̄q q aliud ē loq de habitu theologico: ⁊ aliud de virtute theologica: nā habitus theologicos in nobis acqsitos dari vt habitum scientie imperfecte non negamus: virtutes autem theologicas acquisitas dari negamus. Et ratio est quia impꝛoportionata sunt acquisita omnis ad act⁹ infallibiliter rectos: ꝓ portionatos supernaturalibus vt patet ex dictis. 22ᵉ. qđ. 4. ar. 7. 2. q. 17. ā. 7. ⁊. 8. Et 3. dī. 23. qđ. 2. ā. 3. q. 1. 2 arti. 3. Et ā. 4. q. 4. arti. 3.

¶ Super articul 4.

In articu. 4. nota quod habitus virtutum theologicarum simul infundi intelligitur dupl. Uno modo sic q q̄docunque infunditur vna infundātur tunc omnes Et hoc est mānifeste fal sz quia quotidie fide

Ad primū

Ergo dōm, q ⁊tutes intellectuales ⁊ morales pficiūt intellectū ⁊ appetitū hoīs sm ꝓportionē nāe humane: sz theologice supernaturaliter. ¶ Ad 3m dōm, q sapientia que ꝑ ponitur intellectualis virtus considerat diuina sm qđ sunt inuestigabilia rōne hūana: sed theologica ⁊tus est circa ea sm q rōnem humanā excedunt. ¶ Ad tertium dōm, q lz charitas sit amor, nō tn oīs amor est charitas. Unz ergo dicitur q oīs virtus est ordo amoris: pōt intelligi vel de amore cōiter dicto, vel de amore charitatis. si de amore cōiter dicto sic ōr q̄lz virtus esse ordo amoris, inquantū ad quālz cardinaliū virtutū requirit ordinata affectio. oīs aūt affectionis radix ⁊ principiū est amor: vt. s. dcm est. si aūt intelligat de amore charitatis nō dat q ꝑ intelligi q̄ q̄lz alia vir⁹ eēntialr sit charitas: sz q oēs alie virtutes aliqualiter a charitate dependeant: vt infra patebit.

Ad primū

Pumū ergo dōm, q intellectus intelligat spēbus intelligibilib⁹ p q̄s intelligat: ⁊ ideo opz q in eo ponat aliqs habit⁹ nālis supaddit⁹ po⁹. Sed ipsa nā volūtatis sufficit ad nālē ordinē in finē: siue quātū ad intētionē finis, siue q̄tuz ad ꝓformitatē ad ipsum: sed in ordine ad ea q̄. s. nām sunt ad nihil horū sufficit nā po⁹: ⁊ ideo opz fieri super additionē habit⁹ supnālis q̄tū ad vtrūq. ¶ Ad 5m dōm, q fides ⁊ spes imꝑfectionē q̄dā importāt: q. fides est de his q nō vīr, ⁊ spes de his q nō hr̃: vñ hr̃e fidem ⁊ spē de his q subdūtur hūane ptāti, deficit a rōne ⁊tutis: sed hr̃e fidē ⁊ spē de his q sunt. s. facultatē nāe hūane, excedit oēm ⁊tutē hoīs ꝓportionatā, scōm illud. 1. ad cor. 1. q̄d infirmū est dei, fortius est hominib⁹. ¶ Ad tertiū dicendum, q ad appetitū duo pertinēt. s. motus in finē, ⁊ cōformatio ad finē per amorē: et sic oportet quod in appetitu humano due ⁊tutes theologice ponantur. s. spes ⁊ charitas.

¶ Utrum fides sit prior spe ⁊ spes charitate. Articu. 4.

Ad quartū

sic ꝓcedit. Ar, q nō sit ꝑ ordo theologicarū virtutū q fides sit prior spe, ⁊ spes prior charitate. Dicit enim est prior eo qđ est ex radice: sed charitas est radix oīum virtutū: sm illud ad ephe. 3. In charitate radicati ⁊ fundati: ergo charitas est ꝑ oīa. ¶ Preterea, Augu. dicit in. 1. de doctri. christia. Non potest aliquis diligere quod esse non crediderit: porro si credit ⁊ diligit bene agendo efficit vt etiam speret: ergo videtur quod fides precedat charitatem, ⁊ charitas spem. ¶ Preterea, Amor est principium oīs

libus penitentibus infundit. Huius charitas nō fidei neq; spei. Alio modo vt gratiū infundit: ē vna, ifundit vel ifusa sit alia: z hoc non saluat veritatem fidei: qz nō saluat silitez infusionis. ℣ Necesse verū: qz si baptizentur adulti⁹ in peccō fornicationis pfecerās suscipit fidei speiq; habitū suscipiendo characterem, z est vere fidelis: et ifi nec suscepit, nec suscipit charitatē. hoc ergo modo intelligit quantū est ex parte infundentis z ratione infusionis: ℣ quis ex dispositiōe receptiui, vt qz perdidit vnā z non alias, vel est indispositus ad vnā z nō alias op⁹ contingat. Et hic sensus est formalis et verus: formalis quidē qz infusionē vt infusio est indicat. Uer⁹ aūt qz ℣ est ex pte infusionis, simul oēs infundunt: et casus obstantes ex parte receptiui, p accēs euenīt. accidit eñ q̄ hic q̄ baptizatur sit: idispositus ad charitatē: z silr q̄ hic baptizat⁹ cadat a charitate, ℣ simul cum fide z spē suscepit.

¶ In resp̄sione ad 3m eiusdē articuli hēs q̄ spes p̄cedit ordine generationis charitatez vt actū virtutisq; respicit deum: cui spes inniti tur, z quem charitas amat: ℣ nisi subseqūtur etiā hoc ordine charitatē vt actus virtutisq; respicit fruitū beatitudinē q̄ obiue est deus ipse: quā beatitudinē spes respicit vt bonū speratum, z charitas vt amatum. Et qz virtutes iste ordinant sez suos act⁹ vt respiciūt destinatiō dicti est in corpore articuli q̄. f. ordine originis spes precedit charitatem.

¶ Super. q. 62. ar. 1. In corpore primi articuli. q̄. 62. not. quod illud verbū litere, principia naturaliter cognita sunt seminaria virtutum: potest dupliciter exponi. f. simpliciter vel actu. Et hoc commode. Si essent interpretentur secundū distributionem accidentalem: tunc dicerent q. principia cōsummata essent seminaria ceterarū virtutū: sicut ecclesia dicit continere oia corpora. Si autem intelligātur simpliciter. i. q̄ sint seminaria omniū simplr virtutū: tūc sumūtur p̄ncipia ℣ nālem eorum inchoationem in ala. Et sic constat q̄ sunt seminaria omniū virtutū intellectualium z moraliū: quāuis diuersimode: quia intellectus sunt inchoationes; scientie autez z reliquarū sunt actus principia mediate vel immediate: vt pater: semen nāq; z inchoationis z principiū rationem habet.

¶ In eodem articulo primo eiusdem. q. 63. Dubium occurrit de cā reddita in literaquare consummatio virtutū nō ē a natura: q̄ natura est determinata ad vnū: cōsummatio aūt virtutū nō est ℣ vnū modum actionis: sed diuersimode ℣ diuersas materias in quibus virtutes operant z ℣ diuersas circumstantias. Dubium inq̄ est non de arte et virtutibus moralibus: sed de intellectu et scientia: tam nempe ars q̄ virtus moralis principii est actus diuersimode se habentis ad diuersas vel mās vel circūstantias: temperantia eñ principium est concupiscendi aliter potum, alr cibū, alr nunc aliter post ꝛc. Et ℣ ex parte agentis: nam ex parte passi etiam nam ra aliter z alr efficit. et propterea in ifa notāter dicitur ℣ vnū modum actionis: actio. n. ex parte agentis se tenet. Sed quo pacto intellectus principio: uz z silr scientia aliqua diuersimode agit ℣ diuersas materias aut circūstātias: nō apparet. nā intellectus tā in speculatiuis q̄ practicis vno mō operat sez cognitis terminis solo nāli lumine: quelibet aūt scia demōstrando ex vno primo mō vna z ℣ materiā circa quā versat hz: z rursus in angelis tā intellectus q̄ scia a nā ēt hz ℣ illuminationē eoꝝ manifestat q̄ neuter dissonat a natura esse. f. cōsummationem: natura' eñ est determinata ad vnū non solum in nobis: sed in angelis et in deo. Rō igitur litere deficere videtur. ¶ Ad hoc dicitur q̄ qz virtutum ifarum. f. intellectus z scientie act⁹ in cōpositione consistit: vt patet: et compositio ℣ diuersas materias diuersimode a recto sit intellectu (alr enim cōponit scientia rē aliquā cum mā remota, z alr cum materia necessaria: et similiter intellectus aliter componit ens cum non ente, z aliter totū cum parte aliter bonū et aliter malum cum prosequutiōe z fuga) ideo cōsummatio ha-

affectionis vt. s. dictū est: sz spes nolat quādam affectionē: est eñ q̄dā passio: vt. s. dctm est: q̄ charitas q̄ est amor est prior spe.

Sed Cōtra est ordo quo ap̄s ista enumerat dicens, Nunc autem manent fides, spes, z charitas.

Rñdeo Dcm, q̄ duplex est ordo scilz generationis et perfectionis. Ordine quidem generationis quo materia est prior forma z imperfectū perfecto, in vno z eodē fides precedit spem, z spes charitatē ℣ act⁹: nā habit⁹ simul infundunt̄, non eñ pōt in aliquid motus appetitiuus tendere vel sperādo vel amādo, nisi q̄ est apprehensum sensu aut intellectu per fidē aūt apprehendit intellectus ea q̄ sperat z amat. Unde opz q̄ ordine gñationis fides precedat spem z charitatē. Similiter aūt ex hoc homo aliquid amat q̄ apprehēdit illud vt bonū suū: per hoc aūt q̄ hō ab aliquo sperat se bonū consequi posse, reputat ip̄m in quo spem habet quoddā bonū suum: vñ ex hoc ipso q̄ hō sperat de aliquo, procedit ad amandū ipsuz z sic ordine generationis ℣ actus spes precedit charitatem. Ordine vero perfectionis charitas precedit fidem z spem: eo q̄ tam fides quā spes per charitatē formatur et perfectionē virtutis acquirit: sicenim charitas est mater omnium virtutum, z radix inq̄tū est omnium virtutum forma: vt infra dicet. ℣ Et per hoc patet responsio ad primum.

Ad 2dm Dcm, q̄ aug. loquitur de spe, qua quis sperat ex meritis iam habitis se ad beatitudinē peruenturum q̄ est spei formate: que sequitur charitatem. potest autem aliquis sperare antequam habeat charitatem non ex meritis que iam habet, sed que sperat se habiturum. ¶ Ad tertium dicendū, q̄ sicut supra dictum est cū de passionibus ageretur, spes respicit duo. Unum quidem sicut principale obiectum. f. bonū quod sperat: et respectu huius semper amor precedit spem: nullam enim sperat aliquod bonum nisi desideratum z amatum. Respicit et iam spes illum a quo se sperat posse consequi bonum: z respectu huius primo quidem spes precedit amorem, quanuis postea ex ipso amore spes augeatur: per hoc enim q̄ aliquis reputat per aliquem se posse consequi aliq̄d bonū incipit amare ipsum: et ex hoc ipso q̄ ipsum amat, postea fortius de eo sperat.

¶ De causa virtutum. Questio. 63.

Deinde Considerandum est de causa virtutum. ¶ Et circa hoc querūtur quatuor. Primo, vtrum virtus sit in nobis a natura. Secundo vtrum aliqua virtus causetur in nobis ex assuetudine operum. Tertio, vtrum aliquę virtutes morales sint in nobis per infusionē. Quarto, vtrum virtus quaz acquirimus ex assuetudine operum sit eiusdem speciei cuz virtute infusa.

¶ Utrū virtus sit in nobis a natura. Ar. 1.

Ad pmū Sic proceditur. Uidetur, q̄ virtus sit in nobis a natura. Dicit enim dama. in. 3. lib. Naturales sunt virtutes z equaliter insunt omnib⁹. Et antonius dicit in sermo. ad monachos: Si nām voluntas mutauerit puerilitas est. Cōditio seruet z virt⁹ est. Et matt. 4. sup illud, Circuibat Jesus ꝛc. dicit glos. Docet naturales virtutes. f. iustitiā, ꝛc.

tatem, humilitatē, q̄s natura hz hō. ¶ ℣. Bonū virtutis est ℣ rationē esse: vt ex Dictis pz: sed id q̄ est ℣ rationez est hoi nāle cum rō sit hois nā: ergo virt⁹ inest hoi a nā. ¶ ℣. Illud dicitur esse nobis nāle q̄ nobis a natiuitate inest: sz virtutes quibusdā a natiuitate insunt. Dicit. n. iob. 31. Ab infantia creuit mecū miseratio, z de vtero egressa est mecum: ergo virtus inest homini a natura.

Sed Contra. Id q̄ inest homini a nā est omnib⁹ hominib⁹ cōez: z nō tollitur per pctm: q̄ etiā in demonibus bona naturalia manēt, vt dio. dicit in. 4. ca. de di. no. sed virtus nō inest omnib⁹ hoīb⁹: z abiicitur per pctm, ergo non inest hoi a natura.

Rñdeo Dcm, q̄ circa formas corpales aliqui dixerūt q̄ sunt totaliter ab intrinseco: sicut ponentes latitationem formarū: aliqui vero q̄ totaliter sint ab extrinseco: sicut ponētes formas corpora les esse ab aliqua cā separata. aliq̄ ℣ q̄ dā ℣ sint ab intrinseco inq̄tū. f. preexistūt in materia in potētia: z ℣ ab extrinseco, inq̄tum. f. reducunt ad actū p agēs. Ita etiā circa scias z ℣tutes aliq̄ dē posuerunt eas totaliter esse ab intrinseco, ita. f. q̄ oēs ℣tutes z scie nāliter preexistūt in alia: sz p̄ disciplinā z exercitiū impedimēta sciētie z ℣tutis tollūtur, q̄ aduentūt alie ex corpis grauitate: sicut cum ferrū clarificatur per limationez, z hec fuit opinio platonicoꝝ. Alij vero dixerūt q̄ ℣ sunt totaliter ab extrinseco. i. ex influētia intelligētie agētis: vt ponit aui. Alij ℣ dixerūt q̄ ℣ m aptitudinē scie z virtutes sunt in nobis a nā, nō aūt ℣ m pfectionē: vt phs ℣t in 2. ethi. z hoc verū est. Ad cuius manifestationē opz p̄siderare q̄ aliq̄d ℣ alicui hoi nāle dupliciter. Uno mō ex nā spēi. Alio mō ex nā indiuidui. Et qz vnūq̄dq̄ hz speciē ℣ suā formā, indiuiduat ℣ ℣ materiam, forma ℣ hois est aīa rōnalis, mā ℣ corpus, iō id q̄ competit hoi ℣ animā rōnalē, est ei nāle ℣ rationē spēi. id ℣ q̄ est ei naturale ℣ determinatā corpis cōplexionē, est ei nāle ℣ naturam indiuidui: q̄ eñ est nāle hoi ex pte corporis hz spēm quodāmō referr̄ ad animā inq̄tū. f. tale corpus est tali aīe ꝓportionatū. vtroq; aūt mō ℣ est hoi nālis ℣ quādā inchoationē, ℣ q̄dē nām spēi inq̄tū in rōne hois insunt nāliter q̄dā principia nāliter cognita, tā scibiliū q̄ agēdoꝝ, q̄ sunt q̄dā seminaria intellectualiū ℣tutū z moraliū z iquātū in voluntate inest q̄dā nālis appetit⁹ boni q̄ est ℣ rōnem. ℣ ℣ nām indiuidui in q̄tū ex corporis dispositione aliq̄ sunt dispositi, vel melius, vel peius ad q̄dā virtutes: prout. f. vires q̄dā sensitiue actus sunt quarundā partiū corporis: ex quarūdā dispone adiuuant vel impediunt hmōi vires in suis actib⁹, z p̄ℓs vires rōnales q̄bus hmōi sensitiue vires deseruiūt: z ℣ hoc vnus hō hz naturalē aptitudinē ad sciētiā, alius ad fortitudinē, ali⁹ ad tēperantiā, z his modis tā virtutes intellectuales q̄ morales ℣ quādam aptitudinis inchoationē sunt in nobis a natura nō autem cōsummatio earū: quia natura determinatur ad vnum, consummatio autem huiusmodi virtutum nō est scom vnum modum actionis, sed diuersimode secundū diuersas materias in quibus ℣tutes operātur, et ℣ m diuersas circūstantias. Sic ergo patet q̄ virtutes in nobis sunt a natura ℣ m aptitudinē z inchoationem: non autem scom perfectionē, preter virtutes theologicas que sunt totaliter ab extrinseco.

¶ Et per hoc patet rñsio ad obiecta. Nam

ram virtutum non est ſm vnum modum actionis: ſed diuerſimode ſm diuerſas materias. Et ꝙuis vnico generaliſſimo modo. ſ. cõponendo: ꝛ vna ſm rationẽ formalẽ materia. i. obiecto vnica virtus vtamur: cũ vnitate tñ bonũ ſtat diuerſitas ſpecialiũ modoꝝ actionis ex parte agentis ſm diuerſas ſpeciales materias: ꝛ patet ex dictis. Et qñ in angelis eſt notitia cuidẽs ꝛ principioꝝ ꝛ concluſionũ nõ cõponẽdo, ſed ſicut nos intelligimus ꝙ quid eſt prima operatione intellectꝰ: ideo in eis nõ eſt hitus nec principiorum nec concluſionũ ſuperaddit᷑ ſpecibus intelligibilibus: ꝛ qñ ſpẽs intelligibiles ꝑfit eſſe a nã, ꝑfis eſt ꝙ in eis hitus intellectualis ꝑfit eſſe nãlis et ſm cõſummationẽ: in nobis aũt nõ.

¶ Super art. 2.

In hoc articulo ſexto eiuſdem queſtionis. 25. aduerte ꝙ licet prima facie autoꝛ videamur diminutus: quia ad concluſionem vniuerſalẽ. ſ. de omnibus virtutib⁹ particularem rõnem. ſ. hñẽz locum in practicis tñ inducit. diuz ex hoc ꝙ ☧tutes humane ad bonum modificatũ regula ratiõis humane ordinant, oſtendit eas ab actibus humanis in ꝓfate rõnis exiſtentibus cãri. Jn practicis eñ virtutibus conſtat bonum earũ regulandum humana ratione. Jn ſpeculatiuis aũt bonũ artẽdiſ ſm conformitatem ad rẽ: ꝙ bonũ earũ eſt verũ qõ cõſtat ab eo quod res eſt vel non eſt pendere: ꝛ ſic medium nõ vꝛ adequare cõcluſionem. Licet inq̃ſ ſic apparcat, profundius tñ ſi ſpeculati fuerimus inueniemus medium adeq̃re cõcluſionẽ. Nam ſcie actus in quo eius bonitas conſiſtit examinatur a rõne humana in principijs: et actus intellꝰ principioꝝ a ꝓpꝰ humane rõnis et qõ vocat lumen intellectꝰ agẽtis. in q̃ eſtatus. Et ſicut actus cognoſcendi verum dependet a duobus. ſ. a cognoſcente ꝛ cognito ita non inconuenit habere duas menſuras: alteram hic, alteram inde. Rurſus quia ratio veri (vt patet i quarto meta.) conſiſtit in ens eſſe ꝛ non ens non eſſe: ꝛ hoc niſi i dicere accipere cognoſcere ꝛc. inuenitur: conſequens eſt vt verum ipſum in vnoquoq; dicente accipiente cognoſcente ſecundum propꝛiũ luminis facultatem dicatur accipiat ſeu cognoſcat. Et ſic ex parte dicentis ſeu ſcientis a propria ratione mẽſurek. Et quoniã nunc eſt queſtio de cauſa ☧tutum ex parte habentis ipſas quoniam eſt queſtio an ex propꝛijs habent actibus ge-

4.q.51. 3.1.q.55. 1.1.q.90. ꝙ.3.ã.2. 101.7.q. 92.ã.1. ad.1.et 3.d.44 q.2.ã.1. ad.6.et 3.di.33. q.1.ã.2. q.2. Et virt. q.1.ã.9.

nerentur: ideo author ſuppoſitis dependentijs actuum ab obiectis, ꝛ commenſurationibus eorum ab illis: ex hoc quod ſunt ad bonum habentis ꝛ conſequenter in aliquali numero pondere et menſura ipſius habentis poſſunt principium earum ex parte noſtri habere rationem regule numerantis ponderantis ꝛ et commenſurantis: vt ex hoc diſcerneremus que poſſunt ex noſtris actibus in nobis cauſari virtutes ꝛ que non: virtutes. n. vt ſic rõnẽ bonꝝ rõnalis habent: principium aũt rationalis boni vt ſic regula eſt ſequenti tñ qõne amplior erit ꝺ hoc ſermo.

¶ Jn reſpõſione ad ſm eiuſdẽ articuli ꝓ nunc ſũmõ nota: ꝙ 2ꝰ author ſaluat qũo ſtante hoc duo ſimul hõ non põt vitare pcm̃ mortale ſine gratia: ꝛ hõ poteſt hꝫ virtutes ex aſſuetudine operũ ſuoꝝ rũ primo qr actus pcti mortalis ſtat cũ virtute acquiſita: ꝛ hoc quo ad actus vitiorum ☧riorum virtutibus acq̃ſitis. 2º qr ſunt aliq̃ pcta mortalia alterius ordinis a vitijs contrarijs virtutibus acq̃ſitis: ea ſcz q̃ ſtant preceptis de actibus virtutum theologicarum ex hac enim doctrina iuncta rõſioni ad ꝓpoſitum habes quid de virtutibus infidelium ſentiendum ſit: de hoc tamẽ latius erit ſermo in. q. 65. ar. 2. ſcḃo.

¶ Jn reſpõſione ad 3m eiuſdem articuli: notandum quomodo author: nulli philoſophorum fẽs optime inuenit i oĩm genere virtutum ne bi ſemper eſſe generans: ita ꝙ licet acta precedentes habeant virtutis ſint ſm ſe imperfecti: vt tñ ex actis ordinantur ꝓ genezratiui ſunt virtutis.

3.d.33.q.1.ã.2.q.3. 4.d.fil.17.q.1.ã.3.q.1.cor. Et virt. q̃.1.qr.10.

¶ Super Art. 3.

In hoc articulo tertio eiuſdem qõ. 63. dum ex ſcoto in tertio ſenten. diſt. 36. occurrit negante has virtutes morales infuſas: non tamen ſoluetur rationem ſancti thome. Mouetur autem: quia ponere ipſas nec oportet ex parte finis (quoniam finis ſupernaturalis ſufficienter habetur in anima per virtutes theologicas) nec ex parte medi vel medũ: quia fides modum dat operandi inferioribus in ordine ad deũ ꝛ charitas ordinat ad ipſum omnia. Expone quecq; obiecta poſſet ex ipſo ſcoto arguj ex. 3. 4. d. eiuſdem tertiũ, vbi impugnat dona: quia quatuor ☧tutes cardinales et tres theologice ſi perfectiſſime habeantur ſufficienter perficiant animam noſtram reſpectu eis obi pertinentis ad partẽ practicam agibilium vt facile eſt deducere tam de obiecto

Jn hoc articulo ſexto eiuſdem queſtionis. 25. aduerte ꝙ licet prima facie autoꝛ videamur diminutus: quia ad concluſionem vniuerſalẽ. ſ. de omnibus virtutib⁹ particularem rõnem. ſ. hñẽz locum in practicis tñ inducit. diuz ex hoc ꝙ ☧tutes humane ad bonum modificatũ regula ratiõis humane ordinant, oſtendit eas ab actibus humanis in ꝓfate rõnis exiſtentibus cãri. Jn' practicis eñ virtutibus conſtat bonum earũ regulandum humana ratione. Jn ſpeculatiuis aũt bonũ artẽdiſ ſm conformitatem ad rẽ: ꝙ bonũ earũ eſt verũ qõ cõſtat ab eo quod res eſt vel non eſt pendere: ꝛ ſic medium nõ vꝛ adequare cõcluſionem. Licet inq̃ſ ſic apparcat, profundius tñ ſi ſpeculati fuerimus inueniemus medium adeq̃re cõcluſionẽ. Nam ſcie actus in quo eius bonitas ꝑfiſtit examinatur a rõne humana in principijs: et actus intellꝰ principioꝝ a ꝓpꝰ humane rõnis et qõ vocat lumen intellectꝰ agẽtis. in q̃ eſtatus. Et ſicut actus cognoſcendi verum dependet a duobus. ſ. a cognoſcente ꝛ cognito ita non inconuenit habere duas menſuras: alteram hic, alteram inde. Rurſus quia ratio veri (vt patet i quarto meta.) conſiſtit in ens eſſe ꝛ non ens non eſſe: ꝛ hoc niſi i dicere accipere cognoſcere ꝛc. inuenitur: conſequens eſt vt verum ipſum in vnoquoq; dicente accipiente cognoſcente ſecundum propꝛiũ luminis facultatem dicatur accipiat ſeu cognoſcat. Et ſic ex parte dicentis ſeu ſcientis a propria ratione mẽſuret. Et quoniã nunc eſt queſtio de cauſa ☧tutum ex parte habentis ipſas quoniam eſt queſtio an ex propꝛijs habent actibus ge-

ꝓtutis acq̃rere, ꝓ quã a malis operib⁹ abſtineat vt in pluribꝰ, ꝛ ꝑcipue ad his q̃ ſunt valde rõni ꝓria. Sũt etiã q̃dã peccata mortalia q̃ hõ ſine gratia nullo mõ põt vitare q̃ ſcz directe oppoñt virtutib⁹ theologicis. q̃ ex dono gratie ſunt in nobis. hoc tñ infra manifeſtꝰ fiet. ¶ Ad tertiũ dõm, ꝙ ſicut dictũ eſt, virtutũ acq̃ſitarum ꝑfiſtũt in nobis q̃dam ſemina ſiue ꝓncipia ſm nãm. q̃ q̃dẽ ꝓncipia ſunt nobiliora ☧tutib⁹ eoꝝ ☧tute acq̃ſitis: ſicut itelks ꝓncipioꝝ ſpeculabiliũ eſt nobilior ſcia cõcluſionũ: ꝛ naturalis rectitudo rõnis eſt nobilior rectificatione appetitus, q̃ fit ꝑ ꝓticipationẽ ꝛ rationis: q̃ quidẽ rectificatio ꝓtinet ad virtutẽ moralẽ. Sic igitur actus humani inq̃ſtũ ꝓcedũt ex altioribus principijs ꝑfit cauſare ☧tutes acq̃ſitas hñanas.

¶ Utrum alique virtutes morales ſint in nobis per infuſionem. Articu. 3.

Ad Tertiũ ſic procedit. Uꝛ, ꝙ preter virtutes theologicas nõ ſint alie virtutes nobis infuſe a deo. Ea enim que ꝑfit fieri a cauſis ſcḃis nõ fiunt immediate a deo, niſi forte aliquãdo miraculo ſe: qr vt dio. dicit, Lex diuinitatis eſt vltima per me⁹ adducere: ſed ☧tutes intellꝰuales ꝛ morales ꝑfit in nobis cãri per noſtros actꝰ: vt dictũ eſt: nõ ergo conueniẽter cãñ in nobis ꝓ infuſionẽ. ¶ ꝑ. Jn opib⁹ dei multo minus eſt aliq̃d ſuperfluũ q̃ſ in opib⁹ nature: ſed ad ordinandũ nos in bonũ ſupnaturale ſufficiũt ☧tutes theologice: ergo nõ fiũt alie ☧tutes ſuphãles quas oporteat in nobis cãri a deo. ¶ ꝑ. Nã nõ facit per duo qõ põt fa-cere ꝓ vnũ: ꝛ multo minꝰ de⁹: ſed de⁹ inſeruit aĩe rẽ ſemina ☧tutũ: vt ꝛ gl. heb. 1. ergo nõ opz ꝙ alĩs ☧tutes in nobis ꝓ infuſionẽ cãer.

Sed Contra eſt, quod dicitur ſap. 8. Sobrietatem ꝛ iuſtitiam docet prudentiam ꝛ virtutem.

Rñdeo Dõm, ꝙ opz effectꝰ eſſe ſuis cauſis ꝛ principijs ꝓportionatos: ꝛoẽs aũt virtutes tam intellectuales q̃ſ morales q̃ ex nãlis actibus acq̃runt: ꝑcedũt ex quibuſdã naturalib⁹ principijs in nobis ꝑexiſtib⁹ (vt. ſ. dictũ eſt) loco quoꝝ nãliũ principioꝝ conferunt nobis a deo virtutes theologice, quibus ordinamur ad finẽ ſupernaturalẽ: ſicut. ſ. dictũ eſt: vñ oportet ꝙ his etiã virtutibus theologicis ꝓpoſitionaliter rñdeant alĩ habitus diuinitꝰ cauſati in nobis: qui ſic ſe habeãt ad ☧tutes theologicas ſicut ſe hñt virtutes morales ꝛ intellectuales ad principia naturalia virtutum.

Ad Primum ergo dicendũ, ꝙ aliqui qui dem virtutes morales ꝛ intellectuales poſſunt cauſari in nobis ex noſtris actibus, tñ ille non ſunt ꝓportionate virtutibus theologicis: ꝛ ideo opz alias eis ꝓportionatas immediate a deo cauſari. ¶ Ad ſecundum dõm, ꝙ virtutes theologice ſufficiẽter nos ordinant in finem ſupnaturalem ſm quandã inchoationem quantũ. ſ. ad ipm deum immediate: ſed opz ꝙ per alias virtutes infuſas perficiat anima circa alias res, in ordine tñ ad deũ. ¶ Ad tertium dõm, ꝙ virtꝰ illoꝝ principioꝝ nãliter inditoꝝ non ſe extẽdit vltra ꝓportionẽ nãe: ꝛ ideo in ordine ad finem ſupernaturalem indiget homo perfici per alia principia ſuperaddita.

nāli ꝫ supernāli: tam de fine vltimo. ꝫ de his que sunt ad finem: theologice nāq; vertutes finē supnaturalē sufficiēter respiciūt z ad ipsum ordināt actus suos, z alias virtutū. ¶ Sed vt omnibus liqueat q̄ istas virtutes morales infusas opz in alia ponere preter theologicas ex multis capitibus oñdit. primo ex supnaturalis pfectionis cōplemēto: iuchoat em̄ in nobis supnālis pfectio per gr̄az z virtutes theologicas; z nisi ꝑ ꝟtutes morales supnaturales perfectio supnālis incōpleta maneret: sic̄ si pfectio nālis hēret tm̄ primas virtutes circa finē. s. et

3.di.33. nō eas q̄ sunt ad finē.
q.1.ā.2. scdo ex ꝓportione effe
q.4. Et cius ad cām: opz enim
4.di.1.q. causis nālibus effectꝰ
q.2.ā.2 nāles z supernaturali
ad.4. et bus supnāles rideri
di.30.q. ergo principijs supnā
2.art.2. lib⁹ q̄lia sunt virtutes
ad.4. et theologice opz assi
vir.q.1. gnare effectus supna
ā.10. ad turales q̄les sunt mo
7.8.9. rales, sicut naturali
2.q.3. ā bus naturales. Et hec
4.col. est rō ifē: z ex hac rō
ne habes q̄ hute pnō
qō ē charitas nō ē pro
portionatꝰ actꝰ cēpan
tie acquisite ſz infuse.
tertio ex parte obīt: q̄
modꝰ ipositꝰ in passio
nibꝰ z opationibus ꝫz
diuinā regulā z impo
sitꝰ ꝑm humanā rōnē
sunt oba formalr disti
cta: z vērūz opz hēre
z ꝑm ad infusas ꝫz ad
acq̄sitas morales spec
tat: z hec rō tangitur
in sequenti articulo.
quarto ex ordine ad fi
nem: q̄ infuse ordinār
ad vitā diuinā, acq̄si
te ad hūanā vt in eodē
sequenti articulo pz: z
q̄uis sco. nulla ītarā
soluat ac ppea non cēt
opus ampliori fi.ēc;
vt tñ scribite ex pro
pijs se cognoscēat: vīd
q̄ si rō sco. ex pte obiec
ti approbarēt sequē
ret in ꝑnis q̄ nec theo
logicas virtutes opz
ponere infusas: ꝓbat
q̄ ad idē odm pficiūt
fides spes z charitas
acq̄site de deo ad qō
pficiunt infuse: z nihil
credit, nihil spat, ni
hil amatur infusis qō
nō acquisitis z ē⁹
rōne soluēt hoc solue
mus etiam de moralī
bus infusis. ꝟ. g. si di
xerint q̄ non eō pfecte
sit p acq̄sitas sicut per
infusas: ita etiam hic:
et sic de ꝯlib⁹. ¶ Pre
terea. Si non ponerēt
virtutes morales infu
se sequeretur q̄ bapti
zato puero vel adulto
quasi neutrali ꝑm vir
tutē vel vitiū acq̄sita si
sufficienter ꝓfectus esset: q̄ pfectus esset respectu finis tm̄: ex quo nulla mo
ralē infusam aut acq̄sitam hēret virtutē. Et sic nō posset seq̄ opō pfecta in ap
petitu inferiori: q̄ ipo existe impfecto opō nō pōt sed pfecta; seq̄t em̄ deterio
rē ptē vt pcō in sylo. Dicito ergo q̄ sicut ex articulis fidei multa deducimus crēdēda ex illis ita ex theologicis virtutibꝰ reuelatis fruges morales deducimꝰ ponendas in alia: vt pz ex dictis. Ad rōnes ergo in oppositum dr q̄ necessitas ponendi has virtutes ē ex fine originali, nō in se: ſz in his que sunt pp seipz cm̄ aliam diuine se hītē ad finē dine q̄s se hēre ad ea que sunt ad finē si proportionata oīa eē debēt: opz ēt ponere eas̄dē pp mom̄ seu mem̄. nō sicut in virtutibꝰ acq̄sitis sinderesis non ponit mem̄ nisi mediante prudentia z morales appetitiue medium illud exequuntur: ita in infusis fides finē vlm̄ firmāo z largiēs mediante prudēria infusa mem̄, moralibus infusis imponit: z illas opz mem̄ illud habilitare: fides ꝫ mem̄ nō dat nisi remote: prudēria aūt infusa prime: opz autē dei opa pfecta eē: vt ꝑma z proxime habeantur ꝓncipia. Ex pte quoq; obīt opz easdē ponere q̄ aliud est loqui de obo formali z aliud de materia virtutis: z ſz p septē illas virtutes pficiamur circa oēm materiam: nō ī circa omne odm formale. i. perficimur circa omne obum: sed nō ꝑm omnē rōnē formalē: vt pater ex dictis. Ad id aūt q̄ addit q̄ virtutes morales acq̄site vt imperantur a charitate ordinant ad vlm̄ finem supernaturalē: fidē q̄ hoc verū est ſz nō sufficit: q̄ō 2ª pz primo q̄ ad ipm̄ nō ordinātur acquisite vt ad propotionatū ꝑm se: sed ex pte ordinantis tm̄: virtutes aūt morales infuse ordinantur scōm se proportionare ad talē finē supnālem: quū em̄ viroꝝ mō contingat aliq̄d ordinari ad supernālē finē: illa actus ordinat in illum vt ꝓportionatꝰ ꝑm se: cuius primus finis in illū ordinatur: constat aūt q̄ bonū ꝑm regulā diuinā q̄ est ꝓpꝰ finis moralis infuse, z bonū ꝑm humanā regulā: q̄ est primus finis acquisitorum se habent q̄ hoc ē humanitus illud diuini ordinis: et ꝑ hoc ex alio tantū illud ēt ex se ſz, q̄ ad deū supnaturalē finez ordinetur. scdo q̄ vt ex supradictis pz: virtutes morales ordinant a charitate ad deum vt res improportionatas ipsi charitati vpote infectionis ordinis: oportet autem charitatem media habere sui ordinis &c. Accedit ad hoc in cle. de sum. trī. z fi. cath⁹ ca⁹ fi. deicatholice: auctoritas decernens virtutes infundi in bapmo. z quia non dicit has vel illas virtutes, omnes quas theologi infundi in bapmo vnitas tenent intellige.

1.art.4. ad.1.q. 4. Et 2.ar. q.17.a. 5. ad.2. 2.q.4.a. 3.4.q. Et 3.a. 4. Et 1.ar. 3.q. Et 20. ethi.le. 7.col. fi.

¶ Super art. 4.

In artº 4º nihil addendum occurrit supradictis nisi q̄ ex responsione ad tertiū memor sis colligere q̄ infusio 2ª se hz ad virtutes. s. per se et per accidēs. Pmā virtutibus acquisibilibꝰ per actus nostros: accidit infundi: q̄ si infundātur: ordinātur ad actū eundem spē ad quem ordinantur acquisite: sicut oculi miraculose dati. Virtutibus aūt non acquisibilibꝰ quā ordinentur ad actꝰ distinctos specie ab his qui nati sunt fieri ab acquisitis: non accidit sed per se contingit infundi: cū q̄ ex natura sua habent q̄ vendicent sibi infusibilitatē.

Articulus I.

¶ Utrū ꝟtutes infuse sint altertus spēi a virtutibꝰ acq̄sitis. Arti. 4.

Quarto sic ꝓcedit. Ar̄ q̄ virtutes infuse non sint altertus spēi a virtutibꝰ acq̄sitis. Virtꝰ em̄ acq̄sita et virtꝰ infusa ꝑm predicta nō vīr differre nisi ꝫz ordinē ad vltimū finē sed hītus z actꝰ hūant nō recipiūt spēm ab vltimo fine: ſz a ꝓrio: nō g̃ ꝟtutes morales vel intellectuales ifuse vīnt spē ab acquisitis. ¶ Ꝑ. habitꝰ ꝓ actꝰ cognoscit: sed idē est actꝰ tēperantie infuse z acquisite. s. moderari cōcupiscentias tactus: g̃ nō dīnt spē. ¶ Ꝑ. Virtus acquisita z virtus infusa dīnt ꝑm illud q̄ est immediate a deo factus z a creatura: sed idē est spēi hō quē deꝰ formauit, z quē generat nā: z oculus quē ceco nato dedit, et quē virtus formatiua causat: ergo videt q̄ est eadē spēi virtus acquisita z infusa.

Sed ꝟ. Quelz ōia in diffōne posita mutata diuersificat spēz ſz ī diffō ne ꝟtutis ponit. Quā deꝰ in nobis fine nob opat: vt. s. dcm̄ est: g̃ ꝟtꝰ acq̄sita cui hoc nō conuenit non est eiusdem spēi cum infusa.

Rndeo Dōz, q̄ 2ʳ hītꝰ distinguit spē. Unoꝰ sic ꝓdictū est ꝫz spāles z fōales rōes obozꝝ, obm ät ꝟtutis cuiuslibet ē bonū cōsideratū in mā ꝓpa sic̄ tēpātie obm ē bonum delectabilis ī ꝓcupiscētijs tacꝰ: cuiꝰ q̄dē obī fōalis rō ē a rōne q̄ īstituit modū in his ꝓcupiscētijs, māle ät ē id q̄ ē ex pte ꝓcupiscētiarū. Manifestū ē aūt q̄ alterꝰ rōis ē modꝰ q̄ iponit in hmōi ꝓcupiscētijs ꝫz regulā rōnis hūane, z ꝑm regulā diuinā, puta ī sumptiōe ciboꝝ rōne hūana modꝰ statuit: vt nō noceat valetudini corporis nec impediat rōnis actū: ꝑm aūt regulam legis diuine requiritur q̄ hō castiget corꝑ suū, z in futurū redigat ꝓ abstinētiā cibi z potus: z altoriū hi', vñ manifestū q̄ tēpantia infusa z acquisita dīnt spē: z eadē rō est de aliis ꝟtutib⁹. Alio mō hītꝰ distinguunt spē ꝑm ea ad q̄ ordinant. Nō. n. eadē spē sanitas hois z eq̄ ꝓ diuersas nās ad quas ordinant: z eodē mō dicit ꝓs in. 3. polit. q̄ diuerse sunt ꝟtutes ciuīs ꝑm q̄ bñ se hīnt ad diuersas politicas. Et ꝓ hoc ēt modū dīnt spē virtutes morales infuse ꝓ q̄s hoies bñ se hīnt in ordine ad ꝟ q̄ sint ciues scōrum et domestici dei: z alie virtutes acq̄site ꝑm q̄s hōse bñ habent in ordine ad res humanas.

Ad Primū ergo dm̄, q̄ ꝟtꝰ infusa z acquisita nō solū dīnt ꝑm ordinem ad vltimū finē, ſz ēt ꝫz ordinē ad ꝓpria oba: vt dcm̄ est. ¶ Ad ꝑm dm̄, q̄ alia rōne modificat concupiscentias delectabilium tactus z ꝓpterea in diffinitione virtutis, sumpta ab augustino dicitur: quam deus in nobis sine nobis operatur. Et hoc scīo applicare quum tractatur an vel quomodo infusio variet speciem rei infuse.

¶ Super quēstionem. 64.

In titulo. q. 64. mox dubium occurrit: quomodo consistere in medio inter ꝓprietates virtutes completur: quum expresse in secundo ethic. ponatur in diffinitione virtutis moralis: que in litera in argumento ad oppositum affertur quamuis non tota. Sed hoc facile soluitur a recolentibus q̄ sepe propriorates notiores admittuntur in diffinitionibus vt latentes differentie insinuentur.

¶ Super articulum primum.

In titulo primi articuli aduerte quod virtutem consistere in medio contingit dupliciter scilicet essentialiter z causaliter. Secundum essentiam virtus est in medio: que est in medio duorum viciorum: sicut temperantia in ter luxuriam z insensibilitatē. Et hoc nō cōuenit omni virtuti: q̄ nō conuenit

iustitie: vt patet in. 5. ethi. ⁊ de tali medio non est hic qō. ꝺm vero effectum dicitur esse virt⁹ in medio, q̄ in mā. ꝓpria circa quā est mediū facit inter plus et minus illius seu in illa ad illam tūc. ⁊c. sicut iustitia in emptione mediū ponit inter plus in empcione ⁊ minus in vēditore: pterū equalis vando vēdituꝝ, vel econuerso: ⁊ ꝛēperantia mediū ponit inter plus ⁊ minus delectari delectationem capiendo q̄n vbi sicut oportet ⁊c. ⁊ hoc vt patebit cōuenit oī virtuti excepto theologicis. et de tali medio est questio omniū articuloꝝ huius questionis.

¶ In rōne ad 3ᵐ primi arr. nō te contur bet q̄ autor ponat tā ꝛginitatē ꝙ pauperiē mediā inter superfluū ⁊ diminutū alteriꝰ ordinis: ꝺū sic fluxz ponit i superfluitone vel vana gloria, ⁊ diminutū in transgressione voti que constat esse ꝺm se vitia extrema alterius virtutis: puta religionis et philotimie seu magnanimitatis. Fecit tamē hoc autor: quia nec ꝛginitas nec paupertas hz spāles rōnē virtutis: ⁊ pter spāla extrema inter que mediet infra ꝓprias mās in ordine ad regulā rō humanā. ꝙ ꝺiuinā. fz ex extrinseco fine ⁊ religionis actu. f. voto vt in 2. 2ᵉ tractabitur plenius. q̄ igitur ex extrinseco rōnem sumit spāle ꝛtutis ꝙ fuit vt extrinseco extrema adhiberentur.

¶ Super Articulum secundum.

In 2. 2. artic. cōsimilem. 64. q. nota terminos quibus in virtutibus vtimur ꝺm medium rōnis ⁊ mediū rei. meᵐ rōnis cuz sit modus in mā alicuius ꝛtutis ꝺm ꝛdōnes regule exigit duo ꝺm mās ⁊ ꝛdōnes rōnis: ita q̄ cōsistit meᵐ rōnis i affirmatiōe virtutis. f. māe ꝓpe ⁊ oim cōditionā spectantiuz ad rōnez rectam. ꝝ. g. mediū rōnis i ꝛpātia ⁊ delectari q̄n, sicut ꝝre opz ⁊c. extrema aūt sumāt penes negatiōnē vnius ⁊ affirmatiōnē alteriꝰ ita q̄ superfluū affirmat materiā negatis conditionibꝰ diminutū vero negat materiā affirmatis cōdōnibus. ꝝ. g. vt delectatiōibus nō q̄n ꝝre nō vbi opz ⁊c. fup fluū est: eſt. n. delectationibus q̄ sunt temperātie materia pluſq̄ opz vti. nō vti aūt delectationibus q̄n oportet, quare opz ⁊c. diminutum: est nāq̄ minus delectari q̄ opz. Medium autem rei consistit in equalitate rei ad rem seu personā alterā. Equalitas autem cum duplex sit. f. duarum quantitatū: sicut duo pedalia sunt equalia, ⁊ quinq̄ ⁊ quinq̄ sunt equalia. ⁊ hec vocatur equalitas arithmetica. Et ꝺuarum proportionum: illa cuꝝ proportio sex ad quatuor ⁊ duodecim ad. 8. sunt equales vt ꝺicit: vocatur proportio. i. continentia totius ⁊ ꝺimiꝺii. vtrāq̄ inuenitur in iustitia. nam commutatiua iustitia obseruat medium ꝺm equalitatem ꝛtitatum. nam ꝛtū valet q̄ accipit, tm̄ valet q̄ ꝺat: vt ꝓz in emptione: iustitia vero ꝺistributiua obseruat medium ꝺm equalitatē proportionū: nam eandem proportionem facit inter bona que ꝺistribuit quā habent inter se persone quibꝰ ꝺistribuitur. Extrema aūt in equalitate ꝛtitatum sunt plus ⁊ minus ꝺm ꝛtitatē: vt patet. Extrema aūt in equalitate proportionum sunt plus ⁊ minus ꝺm proportionem: ita q̄ si. 6. g. inter personas est proportio sexqualitera superfluum erit si inter res ꝺistributas sit proportio ꝺupla in qua continetur totum bis. ꝺiminutū vero si inter res ꝺistributas esset proportio sexquiterția aut sexquiquarta: in q̄ continet totū ⁊ tertia pars vel quarta tm̄. ⁊ q̄n medium rei ad alterum est ꝑs est vt sit medium inter plus vni et minus alteri: vel ita q̄ plus sit mihi ⁊ minus alteri, vt in commutationibus: vel ita q̄ plus vni parti ⁊ minus alteri: vt in ꝺistributionibus. medium autē rōnis q̄ continet sub se commensuratum sibi ⁊ cōmēsuratū alteri: abstrahit ⁊ sibi ⁊ alteri: sicut alia ab hoīe ⁊ leone. ꝓpter q̄ mediū rōnis in cōi consistit inter plus ⁊ minꝰ scz rōnē, in spāli aūt ꝺiffert. nam in virtutibus circa passiones mediū rationis consistit inter plus ⁊ minus mihi ꝑpli eligenti, sicut medium consistit in commensuratione ad meipsum: et propter hoc ꝺicitur in litera q̄ medium in passionibus sumitur quo ad nos. In iustitia autem medium rationis consistit inter plus vni et minus alteri. sicut ⁊ mediū rei: quia non solum equalitatem eandem quaz rei medium exigit ratio non imponit iustitie sed conditionez etiā nullas ei apponit nisi redūdantes in cōmutatē vel inequalitatem rei. Reddere nāq̄ ꝺebitum recta rō ꝺicitur iustitie q̄ner vbi opz: pro quāto faciunt vel tollunt rōnem ꝺebiti et propterea esto cauꝰ vt discernas circunstātias in materia iustitie ꝺupliciter inuenitur: primo vt redūdant in equale vel inequale. i. vt pertinent ad rōnem ꝺebiti: aliomodo vt sunt cōes circunstātie actus virtuosi. ver. gr. reddere mutuo accepta ꝺie statuto spectant ad rationem ꝺebiti. Reddere autez illo ꝺie hora incompacta (puta qua sumit ei bum) impertinens est iustitie: non enim iniuste: sed imprudēs est hec electio: ⁊ propterea in litera ꝺicit quod mediū rationis in iustitia est mediꝰ rei: ⁊ ex hoc ꝓuenit quod extrema scz plus ⁊ minus in iustitia non sumuntur nōz affirmationem materie ⁊ negationem conditionū et econtra: vt in aliis moralibus virtutibꝰ sed secūm plus vni ⁊ minus alteri: ⁊ hinc etiam ꝓuenit q̄ iustitia non est media inter ꝺuas malitias: sicut alie virtutes mediantes inter affirmationem materie ⁊ negationem conditionum: vt superfluum: ⁊ negationem materie ⁊ affirmatas conditiones vt diminutum: nam si medium rationis ⁊ extrema iniustitia sumeretur ꝺm conditiones vt in aliis ⁊ non precise vt redūdantia mediū rei: contingeret accipere extrema vitia vt in aliis: ⁊ hec sint hic ꝺicta pro intellectu mediꝰ ⁊ extremorum in virtutibus pro clarificandis nouitiorum mentes.

1ª. 2ᵉ. q̄. 58. ā. 10. Et. 3. di. 33. q. 1. ā. 3. q. 2. Et. 4. ꝺ. 15. q. 1. ā 2. q. 2. Et mal. q. 15. ar. 2. tot. Et virt. q. 1. ā. 13 ad. 11. 12. 13. et 17. ⁊ ſſ. 26. ā. 10.

¶ In eodem ſcō articulo eiusdem. 64. q. ꝺeclarandū occurrit nouitiꝰ quod prima rō pro tanto ꝺicitur in fra q̄ procedit de medio rōnis subiective: q̄ concludit q̄ mediū rōnis, q̄ bonū est rōnis: est in ipsis actibus rōnis tanq̄ in rebus ipsis: sicut medium rationis causaliter. q̄. ⁊ a ratione impesitū est operationibus ⁊ passionibus, est in passionibꝰ ⁊ operationibꝰ tanq̄ in rebus ipsis.

¶ Super articulum tertium.

In articulo. 3. ciusꝺē. 64. q. multa ꝺubia simul soluēda occurrunt. primum est quō virtus intellectualis que vocat intellectus in medio quum careat contrario. nō enim contingit oppm primoꝝ. ꝓnō. ꝝ. nō opinari affirmando, aut ne. ꝝ. secundū est quomodo stant hic ꝺuo simul q̄ verum intellectus

1. art. 4. ad. 1. ⁊ 2. Et. 3. di. 33. q. 1. ā. 3. q. 3. Et. 4. qō. 1. ā. 13. co. 2 ad. 3. ⁊ 19. et. q. 4. art. 2. ad 7ᵐ.

Sᵉᵈ cōtra est, qō phs ꝺicit in. 2. ethi. q̄ virtus moralis in medio consistit quo ad nos ꝺeterminata ratione.

Rñdeo Dicēdum, q̄ mediū rōnis ꝺupliciter pōt intelligi. Uno modo ꝺm q̄ mediū in ipso actu rōnis existit, q̄si ipse actꝰ rōnis ad mediū reducat. ⁊ sic q̄ virtus moralis nō pficit actū rationis, sed actū virtutis appetitiue, mediū virtutis moralis nō est mediū rōnis. Alio mō pōt ꝺici mediū rōnis id qō a rōne ponit in alīq̄ mā. ⁊ sic oē mediū ꝛtutis moralis est mediū rōnis: q̄ sic ꝺictū est, virtus moralis ꝺr cōsistere in meꝺo, per cōformitatē ad rōnē rectā. Sz q̄ñq̄ ꝓtingit q̄ mediū rōnis ē ēt mediū rei: ⁊ tūc opz q̄ ꝛtutis moralis mediū sit mediū rei: sic est in iustitia. Q̄ñq̄ aūt mediū rōnis nō est mediū rei: sz accipit p ꝓparationē ad nos: ⁊ sic ē mediū i oibꝰ alijs ꝛtutibꝰ moralibꝰ cuius rō ē: q̄ iustitia ē circa opōnes que ꝓsistūt in rebus exterioribꝰ, i q̄bꝰ rectū iustitui ꝺz simplr ⁊ ꝺm se: vt. 5. ꝺcm est: ⁊ tō mediū rōnis in iustitia est idē cū medio rei intētū. f. iustitia ꝺat vnicuiq̄ qō ꝺz, ⁊ nō plus nec minus. Alie vero virtutes morales cōsistūt circa passiōes interiores, in quibus nō pōt rectū cōstitui codē mō: propter ꝺ q̄ homines ꝺiuersimode se hūt ad passiones ⁊ tō opz q̄ rectitudo rōnis in passionibus instituat per respectum ad nos, q̄ afficimur ꝺm passiones. ſ Et p hoc pz rūsio ad oba. Nam ꝓme ꝺue rōnes ꝓcedunt de medio rōnis: qō scilicet inuenitur in ipso actu rationis: tertia vero ratio procedit de medio iustitie.

¶ Utrum virtutes intellectuales consistant in medio. Articu. 3.

Dtertium sic proceditur. Uiꝺetur q̄ virtutes intellectuales nō consistant in medio. Virtutes enim morales consistūt in medio inq̄ntū cōformant regule rationis: sed virtutes intellectuales sunt in ipsa rōne, ⁊ sic non vidētur habere superiorem regulā: ergo virtutes intellectuales non consistunt in medio. ¶ Preterea. Mediū ꝛtutis moralis ꝺeles que mediant inter affirmationem materie ⁊ negationem conditionum: meta. est in rebus ipsis: ergo mediū virtutis moralis est mediū rei. ¶ p. Nō est vis apprehensiua: sed ꝛtꝰ moralis nō cōsistit in medio apprehensionū: sed magis in medio opōnum ⁊ passionū: ergo mediū ꝛtutis moralis nō est mediū rōnis sed mediū rei. ¶ p. Mediū qō accipit ꝺm ꝓportionē arithmeticā vel geometricā est medium rei: sed tale est mediū in iustitie, vt ꝺicitur in. 5. ethi. ergo mediū ꝛtutis moralis nō est medium rationis sed rei.

practici ꝓsistit inco fesse se habere appetitui recto: vt supra ex. 6. ethi. 6 7 q̄ veritas cuiusdē hz habeat p mēsura res: 7 sit mēsura appetitus: ex ꝓo eñ hī q̄ dependēt ab appetitu: 7 ꝓh mēsurat ab eo. 3m est quo hic 6: q̄ virtutis intellectualis mēsura nō est aliq̄d genꝰ virtutis: vt ptz in rñsione ad 2m: 7 tñ supius in. q. 6 3. art. 2. dictū est q̄ 2a est regula boni hois ad q̄ ordinat virtus. f. humana rō 7 lex diuina. ¶ Ad euidentiam hoꝝ oīm distingue q̄ virtutes oēs 2a ꝓut accipi. f. ꝑm se: et ꝓpie nāt; 7 virtuoꝝ mō regulaz hñt. Et in ifa quidē q̄uis de sol theo. 1.8 virtutibꝰ fiat illa diuiō in articulo se q̄rit: ſtat tñ hz extensa ad oēs virtutes diuersimode applicata: nā hī intellectualis quo ad cognoscere ꝑm se cōsideratur qñ in ordine ad rem cognitam sumit. Ex parte hz nāt quī ꝑm modum q̄ sit nobis fit aut est accipit: quo ad dirigere vero quod additur practice supra speculamur ꝑm se: sunt ipse regule 7 respiciūt regulabilia per eas: vnde ex parte tantum nostri regulā hz ꝓut ꝑm quā in nobis fiunt aut sunt: virtutes quoq; morales secundum se obz respiciunt. ex pte aūt nāt in nobis fiunt 7 sunt. Et q̄ aūthor sic de virtutum mensura et me ꝑm se loquit (vt in 2o 4. manifestat) iō obz oīa q̄ ex parte nāt se tenent nihil officiunt propꝰ. Et vt ad singula descēdamus cognito in primis ꝓncipiorū ꝑm se est in medio quorum ꝝ. g. hyle acceptioni totū est maius sua pte ꝝ; ꝑm se vt sup suuz totuz est minꝰ sua pte: 7 vt deficiens totū non est maꝰ sua pte q̄uis ex ipso q̄ hyle cognito est in nobis q. f. nāt est in nobis ꝝa loca habere non possint ve rū quoq; intellectꝰ practici ꝑm se q̄dē a rebus pēdet quo ad cognoscere: ex parte aūt nāt ab appetitu recto qui facit nobis apparere finem ꝑm ipsius appetitus dispōnem: quo ad dirigere vero vt dictum est ipsa intellectualis virtꝰ est regula et nostro lumini rationis naturalis et appetitui cōmēsurat; vt superius declaratū fuit. Eadē etiam ratione virtutis intellectualis ꝑm se mensura, nec practice, nec speculatiue est aliq̄d virtutis genus: procederetur enim in infinitum. Sed virtutū moꝝlium mensura quia est obiectum nostra vel diuina regula modificatis: ideo aliud virtutum genus ad quod pertinet mensura illa mensura est. Aliquarum autem virtutum intellectualium: pura prudentie 7 scientie que ad ꝓncipia per se nota examinantur: mēsura quoq; aliud virtutum genꝰ ꝑm se 7 ex parte nostra est: primarum autem virtutum intellectualium scilicet intellectus ex sinderesis mensura etiam ex parte nostri non est aliqua virtus sed solum natura lis lumen ex parte nostra 7 res cognita ꝑm se. Et sic patet rōsio ad omnis obiecta.

terminat a ꝟtute intellectuali. Dicit eñ in 2. ethi. q̄ ꝟt⁹ ꝓsistit in medietate determinata rōne, ꝓout sapiēs determinabit: si igitur virt⁹ intellectualis iterū consistat in medio, opz q̄ determinet sibi mediū p aliquā aliaz virtutē: 7 sic ꝓcedet in infinitū in virtutib⁹. ¶ ꝑ. Mediū ꝓprie est inter ẓuia: vt ptz per pīm in. 10. meta. ſz in intellectu nō vī eē aliqua ẓuietas: cū etiā ipsa ẓuia ꝑm q̄ sunt in intellectu nō sint ẓuia: sed simul intelligant: vt albū 7 nigrū, 7 fanum 7 egrum: ergo in intellectualibus virtutibus non est medium.

Sed ō est, q̄ ars est virtus intellectualis: vt dicitur in. 6. ethi. 7 tñ artis est aliquod mediū: vt 6i in. 2. ethi. ergo etiā virtus intellectualis consistit in medio.

Rñdeo Dōm, q̄ bonū alicui⁹ rei ꝓsistit in medio ꝑm q̄ cōformat regule vel mēsure q̄s ꝓtingit transcēdere, et ab ea deficere: sicut dcm est. Virt⁹ aūt intellectualis ordinat ad bonuz sicut 7 moralis: vt. ē. dcm est vñ ꝑm q̄ bonū ꝟtutis intellectualis se hz ad mēsurā, sic se hz ad rōnē medī: bonū aūt virtutis intellectualis est verū, speculatiue q̄dē ꝟtutis verū absolute: vt in. 6. eth. 6i. practice aūt ꝟtutis verū ꝑm cōformitatē ad appetitū rectū vel. ā. intellectus nāt absolute ꝓsideratū ē sic mensuratū a re: res eñ est mensura intellectus nāt: vt 6i in. 10. met. ex eo eñ q̄ res ē vī nō est, veritas est in opione 7 in ꝓone. Sic igit bonū ꝟtutis intellectualis speculatiue ꝓsistit i quodā medio p cōformitatē ad ipsam rē: ꝑm q̄ dicit eē q̄d est, vel nō eē: q̄d nō ē: in quo rō veri ꝓsistit: excessus aūt ē ꝑm affirmationē falsam per quā 6i eē q̄d nō ē defect⁹ ā. accipit ꝑm negationē falsaz p q̄s 6i nō eē q̄d ē: verū ā ꝟtutis intellectualis practice ꝓpatū q̄dē ad rē hz rōnē mēsurati: 7 sic eodē mōo accipit mediū p cōformitatē ad rē i ꝟtutib⁹ intellectualib⁹ practicis sīc i speculatiuis: sz respectu appetit⁹ hz rōnē regule 7 mēsure: vñ idē mediū q̄ ꝟtutis moralis, ēt ē ipsi⁹ prudētie. f. rectiu do rōnis: sed prudētie q̄dē ē istud mediū vt regulātis 7 mēsurātis, virtutis aūt moralis vt mēsurate 7 regulate. Similiter excessus 7 defectus accipitur diuersimode vtrobiq;.

Ad Primū ergo dōm, q̄ ēt virt⁹ intellectualis hz suā mēsurā: vt dcm ē 7 p cōformitatē ad ipam accipitur in ipsa medium.

¶ Ad ꝑm dōm, q̄ nō est neceī infinitū ꝓcedere in ꝟtutib⁹: q̄ mēsura 7 regla intellectualis ꝟtutis nō est aliq̄d aliud genus virtutis, sz ipa res. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ ipe res ẓue nō hñt ẓuietatē in aīa: q̄ vnū ē rō cognoscēdi alterū: 7 tñ in intellectu ē ẓuietas affirmatiōis 7 negatiōis: que sunt ẓuia: vt 6i fine ꝓthermenias: q̄uis eñ eē 7 nō eē, nō sint ẓuia: ſz ꝺdictonie opposita, si ꝓsiderēt ipa ſigta put sunt i reb⁹: q̄ alterū ē ens 7 alterū est pure nō ens: tñ si referant ad actū aīe, vtrūq; ponit aliq̄d eē: vñ eē 7 non esse sunt ꝓdictona:

Articulus III.

¶ Super Arti. 4.

Ist articulo. 4. eiusdem. 6 4. questio. dubium occurrit de ista ꝓpositione vniuersali assumpta in littera arguendo in oppositum scilicet in omnibus in quibus virtus consistit in medio cōtingit peccare per excessum sicut 7 per defectum: videtur enim hoc falsum de iustitia: nam consistit in medio 7 non contingit peccare nisi vno modo scilicet per defectum: quilibet enim iniustitiam faciens violat equalitatem: quia declinat in minus aliquid cui debetur equale: si enim declinaret in maius illi non esset iniustitia: vt patet in cōmutatiua iustitia ex ꝺ 2a. 6 in distributiua in qua 17. 6. si quis maius q̄ ꝑ- ad 2m sona mereat dat: ideo ex. 4. violat equalitatē quia 33 cōcessus. ¶ Ad hoc dici. Et ꝺ tur q̄ medium iustitie 1. art. consistit in violari vtro cō. 4 que modo scilicet p excessum 7 defectum di- 2. q. 43 uersimode tamen cō ad. 10 tingit hoc circa mediū 13. a iustitie 7 aliarum vir- 12. tutum: nam extrema cō. 4. mediū aliarū virtutuz cōstituunt diuersa vitia: inter que media ē virtus ipsa: vt patet in 2. ethic. 7 ꝑpes alio vitio peccatur ꝑm excessum 7 alio peccat ſdz defectū: extrema aūt mediū iustitie nō cōstituunt diuersa vitia et ꝓpria vno 7 eodē vitio peccat per excessum 7 defectū: 7 non solū vno violato. f. vno actu numero: vt ptz i furto: simul em violat mediū minus alteri 7 plꝰ sibi faciēdo 7 simile est in distributiōis violatione: simul em minꝰ vni 7 plꝰ alteri tribuit: nec obstat si q̄q; solū minus videat fieri alteri 7 nulli plus: vt in ſcedēdo 7 hmōi: hoc enim efficit q̄ mediū iustitie principal⁹ violat i minus 7 ꝺ ſe sic est: q̄ quācūc sit ad aliqz ꝑ minus illi directe violatur: hz tñ semp cōcomitat plus alicui vel i re, vel in ꝑsōa: sat ē ergo litere q̄ vbicūq; est virtus in medio cōtingit 7 p excessum 7 p defectū peccare, sine simꝰ, sine ſcpatim, sine vno sine pluribꝰ vitijs mon est cure. ¶ In eodē q̄ to ar. dubiū ꝓo occurrit ex ſco. in. 3. ſen. diſt. 26. ſocēte, q̄ pōt ꝓcedi q̄d virtꝰ theologica est ꝓprie in medio nō ex parte obiecti: sed actꝰ: ita q̄ hz nō possit tēdere i nimis vel. 2 aut bonū q̄ tēdit in infinitū obiectuz pōt tñ nimis rēdere in illud: sic virtus theologica moderatur actum vt medio modo rendat: 7 consequenter fides est media inter leuitatem (iuxta illud, qui cito credit leuis est corde) 7 pertinaciam violantis rationem: 7 spes inter presumptionem 7 desperationem. ¶ Dubium secundo occurrit ſpecialiter de medio respectu fidei: videtur enim quod secundum se habeat medium: quia obiectum suum quod est quid complexum puta deuz esse trinum: 7 huiusmodi, habet extrema scilicet deum non esse trinum 7 deum esse trinum essentialiter: hoc enim est superfluum, illud diminutum.

¶ Ad primum horum dicitur primo q̄ positio illa Scotica est contra dictum

Quaestio Quartū sic procedit. Aī q̄ virt⁹ theologica cōsistat in medio. Bonū eñ aliarū ꝟtutum cōsistit in medio: ſz virt⁹ theologica excedit in bonitate alias virtutes ergo ꝟt⁹ theologica multo magis est in medio. ¶ ꝑ. Mediū virtutis moralis accipit q̄dē ꝑm q̄ appetitus regulatur p rōnē, intellectualis vero ꝑm q̄ intellect⁹ nāt mēsuraf a re: sed virt⁹ theologica 7 perficit intellectū 7 appetitū vt supra dictū est: ergo etiā virt⁹ theologica ꝓsistit in medio. ¶ ꝑ. Spes que est virtus theologica mediū est inter desperationē 7 presumptionē: similiter etiā fides incedit media inter cōtrarias hereses: vt boeti⁹ dicit in lib. de duabus naturis: q̄ eñ confitemur in chſto vnā ꝑsonā 7 duas naturas, mediuz est inter heresim nestorij, qui dicit duas ꝑsonas 7 duas nās, 7 heresim eutices, qui dicit vnā personā 7 vnam naturā: ergo virtus theologica consistit in medio.

Sed Contra. In omnibus in quibus consistit virtus in medio cōtingit peccare per excessum, sicut 7 per defectum: sed circa deuz q̄ est oīm virtutis theologice non contingit peccare per excessum: dicitur em eccl. 43. Benedicentes deū exaltate illū quātū potestis: maior em est omni laude: ergo ꝟtus theologica non consistit in medio.

Rñdeo Dōm, q̄ sicut dcm est, mediū virtutis accipit p conformitatē ad suam regulā vel mensurā ꝑm q̄ contingit ipsam transcēdere vel ab ea deficere. Virtutis autem theologice duplex potest accipi mensura. Una quidem ꝑm ipsam rationem virtutis: 7 sic mensura 7 regula virtutis theologice est ipse deus: fides enim nostra regulat ꝑm veritatem diuinā, charitas autem ꝑm bonitatem eius, spes aūt ꝑm magnitudinē omnipotentie 7 pietatis eius: et ista est mensura excedens omnē humanam facultatē: vñ nunq̄ potest homo tātum diligere deū q̄tū diligi debet, nec tantum credere aut sperare in ipsum q̄tū 6z: vñ multo minus pōt ibi esse excessus, 7 sic bonū talis virtutis nō ꝓsistit in medio: sed tanto est melius q̄to magis accedit ad summū. Alia vero regula vel mēsura ꝟtutis theologice est ex pte nſa: q: etsi non possumus ferri in deū q̄tuz debem⁹: debem⁹ tñ ferri in ipsum credendo, sperando, 7 amādo ꝑm mēsurā nre conditionis: vñ p accīs pōt in virtute theologica cōsiderari medium 7 extrema ex parte nostra.

Ad Primū ergo dōm, q̄ bonū ꝟtutum intellectualiū 7 moraliū cōsistit in medio p cōformitatē ad regulam vel mēsuram quā trāscēdere cōtingit: q̄ nō est in virtuti-

opio q̄ opinamur q̄ bonū est bonū, ē ẓuia opioni q̄ opinamur q̄ bonū nō est bonū: 7 inter hmōi ẓuia mediū est ꝟtus itellectualis.

¶ Utrum virtutes theologice consistant in medio. Articu. 4.

modo rendat: 7 consequenter fides est media inter leuitatem (iuxta illud, qui cito credit leuis est corde) 7 pertinaciam violantis rationem: 7 spes inter presumptionem 7 desperationem. ¶ Dubium secundo occurrit ſpecialiter de medio respectu fidei: videtur enim quod secundum se habeat medium: quia obiectum suum quod est quid complexum puta deuz esse trinum: 7 huiusmodi, habet extrema scilicet deum non esse trinum 7 deum esse trinum essentialiter: hoc enim est superfluum, illud diminutum.

¶ Ad primum horum dicitur primo q̄ positio illa Scotica est contra dictum

Thomam ꝛ veritatē. contra diuum quidē thomā expresse dicentē hic de modo actus q̄ non potest esse excessiuus sez q̄ non pōt quis nimis credere nimis sperare, nimis amare, tendendo in deum, contra veritatē vero quia cōstat q̄ nō potest deus amari nimis: ita q̄ actus amādi deum sit excessiuus: imo modus amādi deū ꝑm bernardū est sine modo amare. nec est verū qđ de fide dr. qm̄ licet qui cito credit lenis sit eo dem nō tm̄ qui cito credit deo lenis est corde. ꝓsumpto quoq; : vt ptz in rōne ad tertium: nō est vitiū q̄ nimis speret in deum: sed q̄ sperat bonum excedens ꝓpiā ꝓdōnem. vñ ꝑdo ista nō solum vt falsa, sz vt mala vtpote ponens modum dilectionis dei procul abiectum. ¶ Ad 2m̄ q̄ sūt dr q̄ fides ꝑm se est de deo: cuius non sunt extrema, ex parte autē nr̄i est de deo per modum cōpōnis ꝛ diuisionis: vt in 2a 2æ dicitur. ꝛ propterea ex parte nostri est in medio ꝛ non ꝑm se.

¶ Super quest. 65. Articulum. 1.

In art. 1. q. 65. premisit duo fūt primo declarandi. qđ scilicet importet virtus perfecta, et quid virtus imperfecta de quibus in litera sermo fit an differentia hic sit sicut inter calorem remissum ꝛ in summo: an sicut inter dispositionē ꝛ habitum. an sicut inter diuersas formas: puta opinionē ꝛ sciam. nō. n. parui refert quo hec mō distinguantur: ꝛ si quis hic erraret male posset de conuentione virtutum disputare. Sciendum est igit q̄ cōstat virtutes ꝓfectas ab imperfectis non ꝓca distingui q̄ illę in summo sunt gradu iste non: nā virtutes cōnexę q̄ sunt sole perfecte vt in ſa 2æ, intendi pōt vt sequēs cō ostendit, qđo aūt distinguantur ex natura hītus ꝛ dispōnis manifestat: habit⁹. n. ꝛ dispō distincta ꝑ habitus ꝑm melē sententiā istam distinguuntur non modal⁹ tm̄: sed essentialr ita q̄ qualitas illa que est dispō nunq̄ erit essentialr hītus. Quis forte hīus modū hñe possit: sed dispō est ḡlitas ꝑm se facile mobilis: hītus vo ē ḡlitas ex natura sua difficile mobil⁹. verū hmōi ḡlitas hz duplicē statū: est. n. q̄dq; in se quidē hītus: sed ꝑ modū dispōnis inhereat: qr facile corrūpi pōt: vt ptz de scia q̄ ꝑ demōstrationē acquisita ꝛ nō meditatione firmata: q̄dq; aūt ꝛ in se est habitus ꝛ in statu habit⁹: qr per modū habit⁹ habet firmiter ꝛc. sicut aūt in cōmunissimis rōnibus prime speciei qualitatis inuenit habitus duplr: ita in ꝛtute vt sic q̄ est ꝑfs habitus inuenit qualitas q̄ est essentialr virtus duplr. s. hīs statū virtutis ꝛ non hīs statū virtutis: ꝛ preter hec inuenitur sub spē dispōnis inclinatio seu dispō ad virtutē. Ex his aūt tribus. s. virtute in statu virtutis virtute nō in statu virtutis: ꝛ dispōne ad virtutē, sola prima virtus perfecta est ꝛ ōnino vt in quarto arguebat ꝛ hec sola simpliciter ꝛ ꝓprie virtus dr. ꝛ nō in promptu est: q̄ virtute ꝓpue ꝛ simplr opz eē ꝑm⁹ opis virtuosi simplr ꝛ nō ꝑm qđ : virt⁹ aūt non in statu virtutis tale opus non facit: qr defectuosa est virtute priuata proprio statu. sic ergo virtutes perfecte nole qualitas q̄ est virtus statum virtutis hīs intellr. virtutis aūt imperfecte nole lz ꝑm proprietatē vocabuli sola virtus ꝑm essentiam ꝛ deficiens videatur intelligi: qr virtus imperfecta dicit virtutē ꝛ imperfectionē eius: extēso th̄ seu accōmodato vocabulo virtutis imperfecte nole intellr tā virtus deficiēs in statu q̄ dispō ad virtutem. prefertim si est firmata. in quo aūt cōsistat virtutis essentia: ex. q. 55. colligere poteris. in quo aūt perfectio status virtutis cōsistat: ex ſa quidē vnico ꝓbo hēs quo ad morale. s. q̄ inclinat. ad bonū bñ. Et 3o aūt ethi. explicatius habes q̄ sciens ꝛ eligens, q̄ ꝓpter hoc, q̄ immobiliter hīs ipsam operat, ꝛ pñr imperfecta virtus est si aliquid horū deficiat: ḡuis. n. bonū tūc fieret nō tm̄ bñ. Et scito nouitie q̄ alicui qualitati inclinanti in bonū aliquid duplr deesse pōt aliqua virtutis conditio, primo de pertinentib⁹ ad spēm seu essentiam virtutis: vt si deficeret recta ratio vel electio vel ꝓpt⁹ finis in habitu agibilis: nō esset in veritate virtus nec perfecta nec imperfecta: diceretur tamē virtus imperfecta sicut dispō ad virtutē. vñ si ds habituat⁹ est ad abstinentie vel castitatis materiam non ꝑm regulā rōnis aut nō electione ꝓpt⁹ ipm bonum rōnis, talis habitus nec est nec erit vnq̄ virtus: sed dispō tm̄ ad virtutē. scdo de ptinētibus ad statum tm̄ virtutis: vt si deficeret immobilitas aut extēsio: aut debitus dispō subi ꝛet qđē imperfecta virtus: sic q̄ pōt eadē nūero eē ꝓfecta ꝛ simꝑr virt⁹ ablatis illis defectib⁹. oportebit ḡ te cautū esse, quum de ꝛtute imperfecta est sermo: an intelligat idē de ipfecta rōne stat⁹, an q̄ dispō tm̄ est. ꝛ eadem opz vri cautela quū negari inueneris rōnem ꝓprie vel simplr virtutis scies aūt discernere intentionē ipſe si ꝑm nūc dicta inſperieris: an eadem ḡlitas q̄ negat ꝛtē sit postmodū ꝛtē vel nō: qm̄ vt ptz si primū: de nō ꝛtute ꝑm statū est sermo: si ꝛz de nō ꝛtute: scōm essentiā. Et hoc si fugueris nō vagaberis ad q̄rēdū cōstitutiua virtutū ꝛ cē virtutis in genere relōnis: vt Scotus putauit: sz ꝓfectionē statuū poterit aut noue virtutis ḡnationē facilē post talem actum dispositionez.

¶ Super Art. 1.

In primo articulo. q. 65. dubium de connexione virtutū ex sco. resurgit. ipse nā que in tertio sen. d. 36. solā connexionem virtutis moralis cum prudentia sua. i. illius materie ꝛ non cē̄ senens, purat nec prudentiam moralez virtutem, nec moralem virtutē prudentiam simpliciter. i. totius agibilis nec vnam moralem virtutē aliam moralē coexigere: sed simul stare q̄ aliquis sit tēperatus in summo ꝛ tamen anarus: iniust⁹ ꝛc. Et vt distincte ola principiāt p⁹, recitabunt, sua mortis ting. 2o declarabit fundam⁹ ꝛtatis. 3o satisfiet obiis. Arguit ꝓmo Sco. ꝑ. connexionē virtutū ex ꝺ q̄ sunt perfectiones ꝓpriales: qñ. nō sunt plēs perfectiones ꝓpriales eiusdem ꝓfectibilis pōt ꝓfectū esse illud ꝓfectibile ꝑm vnā ꝛ imꝑfectū ꝑm aliā: vt ꝓpz in forte rē vilus ꝛ audit⁹. Cōstat aūt cardinales ꝛtutes esse ꝓpriales ꝓfectiones mentis nre: ergo. scdo ex diffōne virtutis. 2. ethi. quelz ꝛtus moralis est habit⁹ electiuus in medietate ꝑsitēs determinata rōne, qui sapiēs determinabit ab scā determinatione ꝛ electiōe medij in alia mā: ergo est ꝛt⁹ sine ꝓnciōe ad alias virtutes: ꝛ alias ptz: qz in diffōne virtutis nō ponit nisi conexio ad prudentiā seu rōnem determinantē medij in illa materia. Tertio ex exercitio causante virtutez: qz pōt aliqs optime se exercere in mā vnis ꝛtutis ꝛ nō in materia alterius. ergo nō sunt connexe. tenet sequela: qz virt⁹ ghatur ex actibus. quarto ex distantia: qz virtutes eiusdē generis que sunt propinquiores nō sunt connexe: puta virginitas ꝛ castitas coniugalis: ergo a fortiori virtutes distincte ꝑm genus: vt cardinales que magis distant non sunt cōnexe. quinto deducit ad tria inconuenientia ex cōnexione. primo q̄ aliqua virtus esset virtus antecē esset virtus. scdo q̄ nulla virtus esset prima. tertio q̄ vnus actus gharet oēs virtutes: sequela ꝑmi ꝓbat sic. tēperantia per te non est virtus sine ꝛtute fortitudinis: ergo fort⁹ est prius virt⁹: ꝛ ex alia pte fortitudo nō pōt esse virt⁹ sine tēperātie ꝛtute: ergo fort⁹ nō erit ꝛt⁹ nisi post tēpātiā: ergo fuit virt⁹ anteq̄ esset ꝛt⁹ sequela scdi ptz: qz ex q̄libet coexigit alias oēs sūt sibi ꝓpter nulla prior aut posterior: sequela tertii ꝓbat qz impole est sibi hēri tot actꝰ perfectos generatiuos tot virtutū. Qđ aūt tertiū sit inconueniēs, probat: qz vnus actꝰ est vnis⁹ virtutis: ꝛ sicut esset actꝰ vnis⁹ ꝛtutis si nō gharet ꝛa est ghatiuus vnis⁹ ꝛ nō oium virtutū: hec de primo. ¶ Quo ad ꝑm scito connexionē ꝛtutis cardinaliū contineri ex isto ꝓcessu qui in ſa sit. virtus moralis exigit prudētiā prudentia aūt exigit oēs tres virtutes morales: ergo oēs virtutes morales sunt connexe. Sz qr propositiōes hic assumpte diuersimode intelligunt opz eas explanare: ꝛ sensum verū capere: ꝛ tunc videre vim rōnis hꝰ. prima ḡ ꝓpō non negatur: sed distinguitur: qr aut intelligit de prudētia totali aut partiali: ꝛ vocat prudētia totalis prudētia reg⁹ olim agibilis: partialis aūt rc⁹ talis materie, delectationis veneree vel periculoſi mōtis ꝛc. si in assumpta propositione ꝛ diffōne virtutis moralis intelligitur de prudentia totali negatur: si de partiali conceditur: sed tūc nihil valet processus: qr prudentia partialis non exigit oēs virtutes morales: propter istam autem distōnē opz ostendere aut verificari assumptum de prudentia totali, aut q̄ prudentia partialis exigat omnes virtutes: ꝛ vtrunq; simul fiet ostēdendo quod prudētia partialis aut non est prudentia sufficiens ad materiam illius virtutis: ꝛ consequenter non est prudentia: aut est totalis. ostendit aūt hoc facile ex connexione materiarum virtutum moralium: ꝛ ipsa diffinitione virtutis sic: virtus moralis puta temperantia est habitus ꝑm rationem rectē electiuus medij in delectationibus tactus non ꝓut electionē medij in talibus delectationibus contingit

q. 73. a. 1. et 22æ. q. 46. a. 4. et 3. qō 5. ar. 6 quin. et 3. di. 35. ar. 1. q. 2. et virt. q. 5. a. 2. et quol. 12. a. 23 et 6. et fi.

cotrispi a tali aut tali passione ꝛ simplr vnde ecǔs cõtingat ab electione talis medǐ in electionẽ extremoꝝ vitioꝝ declinare. ergo tẽperãtie virtꝰ necessario habituarũ reddit aĩm ad eligendũ tale meᵐ ſm pudẽtiam totalẽ: assumptũ hoc manifestat. 2ᵒ quidẽ credi põt q virtus moralis puta tẽperantia ꝓficit aĩm primo vt declinatio a tali medio ozit ex aliqua certa passione: puta vt ex amore cõcupiſcẽtie declinari foler a medio i delectationibꝰ tactꝰ: ita q nõ ſpectat ad tẽperãtiã inclinare ad eligendũ tale meᵐ ſm pudẽtiam totalẽ: assumptũ hoc manifestat. 2ᵒ quidẽ credi põt q virtus moralis puta tẽperantia ꝓficit aĩm primo vt declinatio a tali medio ozit ex aliqua certa passione: puta vt ex amore cõcupiſcẽtie declinari foler a medio i delectationibꝰ tactꝰ: ita q nõ ſpectat ad tẽperãtiã inclinare ad

te olm gñat hit tẽpã-
tie,ita ꝛ ht tẽpantie:
ꝛ sic augeꝫ hit, ꝛtus
augeꝫ:ꝛ sic de alijs.si
sũt similras ista est de
instãrancꝫ, tunc sicut
vna electio compara-
tiua põt esse a multis,
imo oib ꝟtutib car-
dinalib postquã sunt
genite,ita vna siñs ele
ctio põt cẽ gñatiua sil
oim,ita in propinq di-
spõne exñium vt vnico
actu supuenienti in
ꝟtute tot precedentiuꝫ
gñade essent fm suas
absolutas entitates.
nec in ꝺ ẽ ꝺficia iter rõ-
nẽ ꝟtutũ ꝛ hit vt pz.
manifeste sũt constat
quũ proposito adulte-
rio ꝓperrãdo sub ista
pena mortis eligitur
pseuerare in bono ele-
ctionem illã esse a pu
dẽtia iudicãte ꝛ pcipi-
ẽte,a iustitia ius alte-
ri cõiugis refutante
violare a fortiꝫ timo
rẽ mortis supãte,a tẽ-
pãria delectationẽ ve-
nereã qui opz ꝛc.recu-
sare.vñ siqs sit adeo
exercitat in harũ oim
ꝟtutũ actib vt deuene-
rit ad hoc q si vnico
actu adhuc exerceret
fieret i eo ht tẽpantie
ꝛ sñr de iusti ꝛ alijs,
q ipse in vnicũ postmo
dũ exeat actũ cadẽtꝫ
sup mãs oim ꝟtutum,
ac ꝓ ẽqualentẽ qua-
tuor actib illo vnico
actu gñabunt sil qua-
tuor hit ꝟtuosi ãs vir
tutes cardinales dici-
mus.Hoc aũt ptingeꝛ
ret si sic dispositus ad
virtutes proposito sibi
adulterio cuꝫ morte vt
dictũ est eligeret bo
rõnis possidere. tunc
esñ rõne iudicij ꝛ ꝓcep
ti fieret pu rõe elec-
tionis sequentis fie-
rẽt alie virtutes.ꝛ sil
ẽ in silib opatiuis.Et
scias q tãto facilꝰ si-
multaneã gñationẽ in
instãti saluab ꝺpto ad
soli statũ ꝟtutis oblí-
garis saluandũ q fiat
in instanti: qñ ꝟtutes
ablq virtutis statu vt
pote ipsecte non sunt
connexe.sed ne videa
mur fugere, ꝛ qz vero
ota cõsonare absolute
ꝛ simplr disputam. ꝺ
de tertio.in q pz dctm
est q̃ ꝓmissum fuerit
ne cõcrio abduceret
ad credẽdũ hit virtu
tũ moralium ex respec
tib esse ꝟtutes:ꝛ non
ex ẽntia cuiꝰ ꝟtutis su-
pra habuimus ꝛc.

¶ In rñsiõe ad primũ
in eodem art hẽs illa
verba scz q geometra
modico studio acqrit
sciam alicuiꝰ pclonis
quã nũq cõsideauit
ex ꝺb errarũt thomi-
ste aliqui de hiu scie
vt sup ꝓpoluimus,
ꝛ iõ ... eamus. ¶ In

ex finib agibilũ ad quos alijs recte se hz
p ꝟtutes morales. vñ sicut scia speculatiua
nõ põt hr̃i sine intellectu principioꝝ,ita nec
prudẽtia sine virtutibus moralibus.ex quo
manifeste seqt ꝟtutes morales esse ꝓnexas.

Ad Primũ ergo ꝺm,q virtutũ moraliũ
quedam pficiunt hoiem secundũ cõ-
munẽ statũ.s.ẽtuꝫ ad ea q̃ cõmuniter in oĩ
vita hoim occurrunt agẽda.vnde oportet q
hõ simul exerciteꝫ circa materias oim ꝟtu-
tũ moraliũ.ꝛ si quidẽ circa oẽs exerciteꝫ bñ
opando acqret hitus oim virtutum mora-
liũ:si aũt exerciteꝫ bñ operando circa vnam
mãm,non autẽ circa aliã,puta bene se hñdo
circa iras,nõ aũt circa concupiscẽtias,acq-
ret qdẽ hitũ aliquẽ ad refrenandũ iras,qui
tñ nõ hẽbit rõnẽ virtutis ꝓpter defectũ pru
dentie,que circa cõcupiscentias corrũpit:si
cui etiã nãles inclinatiões nõ hñt pfectam
rõnem ꝟtutis si pudẽtia desit. Quedã ꝛo
ꝟtutes morales sunt q̃ pficiunt hoiem ꝛz ali
quẽ eminentẽ statũ:sicut magnificẽtia ꝛ ma
gnanimitas.Et quia exercitium circa mãs
harũ virtutuꝫ non occurrit vniuerscõiter,
põt aliquis habere ꝟtutes morales sine hoc
q habitus harũ virtutũ habeat actu,loquẽ
do de virtutibus acquisitis:ꝛz tñ acqsitis a
lijs virtutibus habet ijstas virtutes in potẽ
tia ꝓpinqua.cũ enim aliqs q exercitiũ adẽ-
ptus est liberalitatez circa mediocres dona
tiões ꝛ sumptus,si superueniat et abũdãtia
pecuniaꝝ,modico exercitio acquiret magni
ficẽtie habitum:sicut geometer modico stu-
dio acquiri scientiã alicuius cõclusionis q̃
nũq̃ ꝓsideauit.illud autez hr̃e dicimur qñ
in ꝓmptu est vt habeamus:fm illud phi in
2.phy.Mõ parũ deest q̃si nihil deesse videt.
¶ Et per hoc patet rñsio ad secundũ. ¶ Ad
tertiũ ꝺm, q virtutes intellectuales sunt
circa diuersas materias adinuicẽ non ordi
natas:sicut patet in diuersis scientijs ꝛ art
ib,ꝛ iõ nõ inuenit in eis connexio que in-
uenit in virtutib moralibus exñtibus circa
passiones ꝛ operationes,que manifeste hñt
adinuicem ordinẽ : nã oẽs passiones a qui-
busdã primis ꝓcedẽtes,scz amore ꝛ odio ad
quasdam alias terminant.s.delectationem
ꝛ tristitiã.ꝛ sil oẽs opationes que sunt vir-
tutis moralis mã, hñt ordinem adinuicẽ et
etiã ad passiões.ꝛ iõ tota materia moraliũ
virtutuꝫ sub vna rõne prudentie cadit.Hñt
tñ oĩa intelligibilia ordinẽ ad primã princi-
pia.ꝛ secũdũ hoc oẽs virtutes intellectua-
les dependẽt ab intellectu principioꝝ,sicut
prudẽtia a virtutibus moralibus:vt dictuꝫ
est.principia autem vlta quoꝝ est intellect
principiorum,non dependent a conclusioni
bus de quibus sunt reliqe intellectuales
virtutes:sicut morales dependent a pruden
tia eo q appetitus mouet quodãmodo ra-
tionẽ,ꝛ rõ appetitũ:vt supra dictũ est. ¶ Ad
quartum ꝺm,q ea ad q̃ inclinant virtutes
morales se hñt ad prudẽtiã sicut principia,
non autẽ factibilia se hñt ad artẽ sicut prin-
cipia,sed solum sicut mã manifestum est aũt
q etsi ratio possit esse recta in vna pte mate
rie,ꝛ non in alia:nullo tñ modo põt dici ra-
tio recta si sit defectus cuiuscunq principij,
sicut siqs erraret circa hoc principium,om-
ne totum est maius sua parte non posset ha
bere sciam geometricã:qꝛ oporteret multum
recedere a veritate in sequentibus.Et ꝓter
ea agibilia sunt ordinata adinuicem nõ aũt
factibilia:vt dictũ est.ꝛ iõ defectus prudẽ-
tie circa vnã partẽ agibiliũ induceret defe-
ctum etiã circa alia agibilia quod in factibi

libus non contingit.

¶ Utrum virtutes morales possint esse sine charitate. Articu. 2.

Ad Scõm sic proceditur. Uideꝫ,q
virtutes morales possint esse si-
ne charitate. Dicit enim in li. sniarum
Prosperꝫ,qõ omnis virtus ꝓter charitatẽ
potest esse cõis bonis ꝛ malis:sed charitas
nõ potest esse nisi in bonis.vt dicitur ibidẽ.
ergo alie virtutes pñt haberi sine charitate.
¶ ꝑ. Uirtutes morales pñt acquiri ex actĩ-
bus humanis.vt dicitur in.2.ethi.sed charl
tas nõ hr̃ nisi ex infusione:fm illud Roma.
5.Charitas dei diffusa est in cordibus no-
stris per spiritumsanctum qui datus est no
bis.ergo alie virtutes pñt haberi sine charl
tate. ¶ Preterea. Uirtutes morales conne-
ctuntur adinuicẽ inq̃tũ dependẽt a prudẽ-
tia:sed charitas non dependet a prudentia
imo prudentiam excedit:secundum Eph.3.
Supereminentem scientie charitatem chri-
sti, ergo virtutes morales non connectun-
tur charitati:sed sine ea esse possunt.

Sed Contra est,quod dicitur Joan.2.
Qui non diligit manet in morte:
sed per virtutes perficitur vita spiritualis:
ipse enim sunt quibus recte viuitur vt aug.
dicit in,2.libe.arbi.ergo non possunt esse si-
ne dilectione charitatis.

Rñdeo Dõm,q sicut supra dictũ est,
virtutes morales prout sunt
operatiue boni in ordine ad finem qui nõ ex
cedit facultatem naturalẽ hominis:pñt per
opera humana acquiri, ꝛ sic acquisite sine
charitate esse possunt:sicut fuerunt in mul-
tis gentilibus.fm autem qõ sunt operatiue
boni in ordine ad vltimũ finẽ supernatura-
lẽ,sic perfecte ꝛ vere habent rationem virtu
tis,ꝛ non pñt humanis actibus acquiri,sed
infundũtur a deo,ꝛ hmõi virtutes morales
sine charitate esse non possunt dictum est.n.
supra q alie virtutes morales nõ pñt esse si-
ne prudẽtia:prudentia aũt nõ potest esse si-
ne virtutibus moralibus inquantum virtu-
tes morales faciunt bene se habere ad quos-
dam fines, ex quibus ꝓcedit rõ prudentie.
Ad rectã aũt rationẽ prudentie multoma-
gis requiritur qõ homo bene se habeat cir-
ca vltimũ finẽ,qõ fit p charitatẽ,quam cir-
ca alios fines,q fit per virtutes morales si-
cut ratio recta in speculatiuis maxime indi
get primo principio indemonstrabili:qõ est
contradictoria non simul esse vera.vnde ma
nifestum fit qõ nec prudentia infusa potest
esse sine charitate, nec alie virtutes mora-
les consequenter, que sine prudentia esse
non possunt. Patet igitur ex dictis qõ sole
virtutes infuse sunt perfecte ꝛ simpliciter di
cende virtutes:quia bene ordinant hominẽ
ad finẽ vltimũ simpliciter. alie vero virtu-
tes.s.acquisite sunt secundũ quid virtutes,
non aũt simpliciter: ordinant enim hoiem bñ
respectu finis vltimi in aliquo gñe,non aũt
respectu finis vltimi simplr. Unde ro.14.su
per illud,Omne quod non est ex fide pecca-
tũ est.dicit gl.Aug. Ubi deest agnitio veri-
tatis falsa est virtus etiã in bonis moribus.

Ad Primũ ergo ꝺm,quod virtutes ibi
accipiunt fm imperfectã rõnẽ virtu-
tis:aliõn si virt moralis fm pfectã rõnem
virtutis accipiaꝛ,bonũ facit hñtẽ ꝛ p ẽns in
malis esse nõ põt. ¶ Ad scõm ꝺm,q rõ il-
la ꝓcedit de virtutibus moralibus acqsitis.
¶ Ad tertium ꝺm, q etsi charitas excedat
sciam ꝛ prudẽtiam,tñ prudẽtia dependet a
charitate : vt dictum est. ꝛ per ẽns omnes

rñsiõnes ad ꝛm in eodẽ
art ꝰ ẽ soluz relict de-
clarãdũq in calce illi
ꝰ.s.q cã dependentie
mutue inter pn et
morales ꝟtutes ẽ mu-
tua motio rõnis ꝛ ap-
petit, vbi nota q su-
perius duz de actibus
volũtatis tractaret di-
dicim q ratio est fm
motẽs ad spẽm,ꝛ pro
pterea mouet appeti-
tũ ex parte obi.appeti-
tus aũt est primũ mo-
tũs ad exercitiũ:rideo
mouet rõnẽ ex pte sub
iecti.Et in hoc tã excel
lum ꝛ fm ꝓm deduc-
dit author quasi in pri-
mã radicẽ connexionẽ
ꝟtutũ moraliũ ꝛ meri-
to quia ꝟtutes mora-
les pficiũt appetitum
respectu finis: ꝛ ex ꝓ-
pradictis cõstat q ap-
petitus ex ꝺb q ꝓpriuꝫ
eis obm est finis hz q
sit fm motẽs ad exer-
citiũ. Perfectio igitur
ꝟtutum moraliuꝫ spec-
tat ad pfectionez ap-
petit vt mouentis ad
exercitium.ac p hoc vt
mouẽtis rõnẽ ac p hoc
vt ichoãt prudẽtiã q̃
est in rõne vt mota ab
appetitu. puꝫ ẽ q̃ ro
fortas dat agibilibus
sub ꝺb homis agibi-
lia vrpote rõni cõsona
bonos efficiunt habi-
tus q̃ sunt ꝟtutes pfi-
cit itellim ẽtem motiꝫ
ius est ad spẽz ac p ẽ
tem motiꝫ ẽ appe-
tit ex pte obi ad ꝟtu
tes morales: qꝛ igitur
matus ẽ motio rõis et
appetit ꝛ puꝫ i rõe,
ꝛ ꝟtutes morales i ap
petitu specñt ad illas
mutuas motiões, hic
pncit vt puꝫ ꝛ mora-
les ꝟtutes mutua q̃ꝫ
cnexiõe sint dependẽ
tes.ꝛ hinc cleua lector
mentis oculos in cels-
tudinem admirabilez
doctrie hr̃ dini doctoꝛ
ris etiã in hisminimis
resolutis in pria prin-
cipia. ¶ In rñsiõe ad
4m in eodẽ artꝰ, nota
nouit q hinc hẽs du-
plicẽ differentiã inter
artẽ ꝛ puꝫ ex qua
sit q artes nõ sunt cõ-
nexe.puꝫ ẽ nõ soluz
cõnexe,sed vna prima
est q̃ aras respicit factĩ
bilia vnoꝰ tantũ.s.vt
mãm.puꝫ vero respi-
cit agibilia duplr.s.vt
materiã ꝛ vt ꝓmꝫ.2ª
est q etiã standa vtro-
bique infra rõnẽ mãe
factibilia nõ sunt cõne
xa vt error in vno re-
dũdet in aliud,agibi-
lia aũt sic sunt ordinata
q error in vno errorez
induceret in alium: et
predictis patet.

¶ Super Art. 2.

In 2 artic. 2. tituꝫ
dem. 65. qõ. ad-
uerte tria. ꝓ duplicẽ
differentiã ad ꝓpositũ

inter morales infusas & acquisitas: qz infuse ptinũ in ordine ad vltimũ finẽ simplr. acq̃ 1.2.q.1.ã. site vero in ordine ad vltimum finem in gñe 1.2.q.62.a.1.q. felix boni hũani puta 2.q.3. ad felicitatis posite 1.10. 8m. Et ethico. & ex hoc secundo q.3.ã.2. differunt: qz morales 60. & ĝl. infuse sunt virtutes sm 12.q.23. plr, acquisite vo 8m qd ff. nec pterea putes autho rem hic Sciari vbo morali ac p̃ō sibilpi & ēt religiõ: quũ.n. vo verũ nõ sit Sciũ vt i calce pihermenias dr & vnuq̃ quisq; verũ dicat sm cãs ad ipm spectãtes recte iudicet, cõtingit q̃ de eodẽ diuersi iudicia sic diuersa profe rant vt videant Scia. nõ ĩ ill sunt: vt ptz si de infirmissimo medicus iudicet futurã mortez ex egritudie, de quo q; circuĩes ꝓmittũt longã vitã astrologi diuinus vicinum dicerit: vterq;.n. ex cãs ꝓpas iudicii verũ protulit, & hoc pacto accidit in ꝓposito qñ de virtutib⁹ moralib⁹ acquisitis sm hũanas cãs iudicium fiat dñr & sunt inter maxia bõa hois et simplr virtutes & hoc spectat ad moralẽ. vñ si ñ vis ĩ hac re errare aut despici tãq̃ volũtatis creator virtutuz: attẽde q̃ hitu accinctis nãli. scan dino de his loqr & in q̃z venerare ſtatẽ & absolute pla tãq; ſubtelligĩ ĩ q̃z arte & scia q̃ gaudeat propiss. ſcõ aduerte q̃ ſic̃ prudentia acq̃sita pendet a virtutibus moralib⁹, tanq̃ a proximis principijs stabilitib⁹ primos prudẽtie finẽs, & ab appetitu nõ recti felicitatis tãq̃ a pmo principio stabilente vltimũ finẽ humanum, ita prudẽtia ſupernãlis pendet a moralibus infusis tanq̃ a primis principijs fines primos ſupnãles afferentibus & a charitate tãq̃ a pmo principio vltimũ ſupnãlez finẽ in appetitu firmãte. tertio aduerte q̃ hic author ponit virtutes morales acquisitas in gentilibus multis: vt quũ inferius de necessitate gr̃e ad opa moralr ꝓfecta, & de actionibus infidelium erit sermo nõ erres putando q̃ hic sermo fuerit de virtutib⁹ ex se nõ in nã lapsa: cũ.n. pñs sermo sit de virtutibus sm se q; ĩ ill anchor ipe expresse applicat eaz ad gentiles sine charitate opz hanc sustinere doctrinã etiã in nã infirma q̃le fuit in gentilibus huiusmodi.

virtutes morales infuse.

¶ Utrum charitas possit esse sine virtutibus moralibus. Articu. 3.

Videtur quod charitas sine aliis virtutib⁹ moralibus habeari possit. Ad id enim ad qđ sufficit vnum: in debitum est quod plura ordinent: sed sola charitas sufficit ad omnia opa virtutis implenda: vt patet p id qđ dr prime ad Co. 13. Charitas patiens est benigna est ꝛc. ergo videt qđ habita charitate alie virtutes superflue rẽt. ¶ Sz. Qui habet habitũ virtutis de facili operat ea q̃ sunt virtutis, & ei secundũ se placent. vnde & signũ habit⁹ est delectatio q̃ fit in ope vt dicit̃ in. 2. ethi. sed multi habent charitatẽ absq; peccato mortali existẽtes, q̃ tamen difficultatem in opibus virtutum patiunt: nec eis sm se placent sed solum sm q̃ referunt ad charitatem. ergo multi habent charitatẽ qui non hñt alias virtutes. ¶ Sz. Charitas in omnibus sanctis inuenit: sed quidam sunt sancti qui tñ aliquib⁹ virtutibus carent. Dicit enim Beda qđ sancti magis humiliantur de virtutibus quas nõ habent q̃s de virtutibus quas habent gloriẽtur. ergo non est necessarium q̃ qui habet charitatem oẽs virtutes morales habeat.

Sed Contra est, q̃ per charitatem tota lex impletur. Dicitur enim Ro. 13. quod qui diligit proximum legem implet: sed tota lex impleri non potest nisi per omnes virtutes morales: quia lex precipit de omnibus actibus virtutum. vt dicitur in. 5. ethic. ergo qui habet charitatem habet omnes virtutes morales. Augu. etiam dicit in quadam epistola, quod charitas includit in se omnes virtutes cardinales.

Rñdeo Dicendum, q̃ cum charitate simul infundunt̃ omnes virtutes morales. cuius ratio est: quia deus nõ minus perfecte operatur in operib⁹ gratie quã in operibus nature: sic aũt videmus in operibus nature quod non inuenit̃ principium aliquorum operũ in aliqua re, q̃n inueniant̃ in ea que sunt necessaria ad hmõi opera perficienda: sicut in animalibus inueniuntur organa, quibus perfici pñt opa, ad que peragẽda anima habet potestatẽ. Manifestum est autem q̃ charitas inẽtũ ordinat hominem ad finem vltimum est principium omnium bonorũ operũ que in finẽ vltimum ordinari pñt. vnde oportet q̃ cũ charitate simul infundant̃ oẽs virtutes morales, quibus homo perficit singula gña bono rũ operum, & sic ptz q̃ virtutes morales infuse nõ solum habent connexionem propter prudentiã: sed propter charitatem. & q̃ qui amittit charitatem per peccatum mortale, amittit omnes virtutes morales infusas.

Ad Primũ ergo dõm, q̃ ad hoc q̃ actus inferioris potẽtie sit perfectus: req̃rit̃ q̃ non solũ adsit pfectio in superiori potentia: sed etiã in inferiori. Si enim principale agens debito modo se haberet non sequeretur actio perfecta. si instrm non esset bñ disposituũ. vnde opz ad hoc q̃ homo bene operetur in his que sunt ad finẽ, quod non solũ habeat virtutem qua bene se habeat circa finem: sed etiam virtutes quibus bene se habeat circa ea que sunt ad finem non virtus que est circa finem se habet vt principalis et motiua respectu earum que sunt ad finem. ꝛõ cũ charitate necesse est etiã habere alias virtutes morales. ¶ Ad secundum dõm, qđ quandoq; cõtingit q̃ aliquis habẽs habitũ patiẽ difficultatẽ in opando & p̃ ꝓs nõ sentit delectationẽ & cõplacentiam in actu pp aliqđ impedimentum extrinsecus superueniens: sicut ille q̃ hz habitũ scie, patiẽ difficultatem in intelligẽdo ꝓpter somnolentiã vel aliquã infirmitatẽ. & sic̃ habit⁹ moraliũ virtutum infusarũ patiunt̃ interdũ difficultatẽ in opando ꝓpter aliquas dispões cõtrarias ex precedẽtibus actib⁹ relictas, que quidẽ difficultas nõ ita accidit in virtutib⁹ moralibus acquisitis: quia per exercitiũ actuum quo acquirunt̃, tollunt̃ etiã contrarie dispões. ¶ Ad tertiũ dõm, q̃ aliq̃ sancti dr̃ aliquas ꝓtutes nõ habere inquãtuz patiunt̃ difficultatẽ in actib⁹ earũ rõne iam dicta: cuius habitus oim ꝓtutum habeant.

¶ Utrum fides & spes possint esse sine charitate. Articu. 4.

Quartũ sic ꝓceditur. Ar, q̃ fides & spes nõ quaz sint sine charitate. Cũ enim sint virtutes theologice digniores esse vñr virtutibus moralibus etiam infusis: sed virtutes morales infuse nõ possunt esse sine charitate. ergo neque fides & spes. ¶ Sz. Nullus credit nisi volens: vt Augu. dicit super Joan. sed charitas est in voluntate sicut perfectio eius vt supra dictum est. ergo fides non potest esse sine charitate. ¶ Sz. Augu. dicit in Euchiridio qđ spes sine amore esse non potest. amor autem est charitas. de hoc enim amore ibi loquitur. ergo spes non potest esse sine charitate.

Sed Contra est, quod Matthei primo dicitur in glosa, qđ fides generat spem, spes vero charitatem: sed generãs est prius generato. & potest esse sine eo. ergo fides potest esse sine spe & spes sine charitate.

Rñdeo Dicendũ, qđ fides & spes sicut & virtutes morales dupliciter considerari possunt. Uno modo sm inchoationem quandam. Alio modo sm perfectum esse virtutis. Cum enim virtus ordinet ad bonum opus agendũ, virtus quidez perfecta dr ex hoc q̃ potest in opus perfecte bonũ. q̃ quidẽ est dum nõ solum bonum est qđ fit: sed etiã bene fit. alioquin si bonũ sit q̃ fit, non autẽ bene fiat, non erit pfecte bonũ. vnde nec habitus q̃ est talis opis principiũ habebit pfecte rõnem virtutis: sicut si aliq̃s operet iusta, bonũ qđẽ facit, sed nõ erit op⁹ pfecte virtutis nisi hoc bñ faciat id est sm̃ electionem rectam: qđ est p prudẽtiã. & ideo iustitia sine prudẽtia nõ põt esse virtus pfecta. Sic igit̃ fides & spes sine charitate pñt qđẽ aliquaĩ esse. perfecte aũt ꝓtutes rõnẽ sine charitate non hñt cũ em̃ fidei opus sit credere deo: credere autem sit alicui ꝓpria voluntate assentire: si non debito modo velit, non erit fidei opus perfectum. q̃ autẽ debito modo velit, hoc est per charitatem que perficit voluntatẽ, ois em̃ rect⁹ motus voluntatis ex rectõ amore procedit: vt augu. dicit in. 14. de ciui. dei. Sic igit̃ fides est qđẽ sine charitate: sed nõ pfecta virtus: sicut temperãtia vel fortitudo sine prudẽtia. Et similiter dicendũ est de spe: nam actus spei est expectare futuram beatitudinem a deo. q̃ quidẽ actus perfectus est, si fiat ex meritis. quod quis habet quod non potest esse sine charitate: si autẽ hoc expectet ex meritis qđ non dum habet, sed proponit in futurum acquirere, erit actus imperfectus. & hoc potest esse sine charitate, et ideo fides & spes possunt esse sine charitate: sed sine charitate proprie

¶ Super Art. 3.

In articulo tertio eiusdẽ questionis. 65. nihil occurrit scribendum: nisi quod hic articulus de connexione adinuat illum de necessitate earundem moralium infusarũ ẽ sequenti: et econtrario vt in qõ. 63. superius patet ꝛc.

¶ Super Art. 4.

In articulo quarto eiusdem questionis. 65. aduerte quod hic est sermo de affirmatione et negatione virtutis rationem stantis, & non rationem essentie: quoniam eadem numero qualitas affirmatur & negatur virtus secundũ diuersa tempora: intendit ergo author q̃ fides & spes sine charitate non sunt virtutes, quia non sunt in statu virtutis: cũ charitate autem sunt virtutes, quia sunt in statu virtutis: quare autem & quomodo hoc accidat secundum rationẽ in litera positam facile apparet recolentibus quo ad fidem de eius subiecto quod est intellectus non absolute sed a voluntate motus. Ex hoc enim patet quod actus fidei, scilicet credere deo: quum non sit ab intellectu absolute exigit necessario intellectũ motuz a voluntate ad talẽ actũ: alr non esset credere nec fidei actus, ac p hoc bene credere exigit intellm bñ motũ a volũtate: qđ esse non põt nisi volũtas sit bñ affecta deo q̃ est per charitatẽ: sic fides est in suo perfecto statu ex hoc q̃ habet sũm bñ dispositũ: & sic est virtus, sic̃ quoq; accidit in spe: q̃m sũbum eius est volũtas affecta meritis: & ꝓterea actus eius. s. expectare beatitudinem a deo exigit in volũtate meritũ: sine quo nõ esset spera re: sed hñe me ita contingit dupliciter. s. in intentione tm̃: in re, & si quidem volũtas speret affecta tm̃ meritis in intentiõe actus quidez est spei sed imperfectus: si vero sperez affecta meritis in re, tunc spes est in suo perfecto statu: habens debitam in ꝓprio subiecto dispõsitionez: & sic est virtus ꝛc.

¶ In eodẽ 4º articulo nota nouitie circa illud credere est alicui propria voluntate assentire q̃ Scotus in 25. distinctio. tertiũ sen ten. in questione Iruli ncicio quo spiritu dus ctus nõ vult intellectũ

moueri a volũtate ad credendũ: sed sufficit eã nõ ꝟ mouere: affert em̃ q̃ aliter sequeret q̃ proposito in intellectu astra esse paria posset volũtas imperare credulitatẽ. Sꝫ reuer3 exprimur q̃ credere est volũtarium, cuius estimationes 3 dubitationes ad alterã prẽ sunt a pluasionibus 3 apparentijs vñ obo insufficiẽte ad determinãdũ intellm ad altera prẽ determinate absq̃ formidine alterius ꝓtis vt obm fidei est, opꝫ volũtate supplere mouendo intellm ad assensum absq̃ formidine alioq̃n fidei actꝰ nunq̃ esset vtpote cui rẽs sufficiẽti cã. nec in cõuenit ex sola voluntate credere astra esse paria: sicut em̃ voluntas terminat potentiã rõnalẽ ad alterũ ꝟiorũ ad que neutraliter se hꝫ: vt dr. 9. metaph. sic determinat intellm ad alterã prẽ ꝟdictionis credẽdã. 3 sicut medicus ex solo odio determinat artẽ ad occidẽdũ infirmũ, ita ex solo amore alicuius ẽtum cũq̃ extranei determinat q̃s ad credendum id cuius nullam habet rationem.

¶ In eodẽ ꝟto articulo dubiũ ẽ de ꝓportionali similitudine in littera posita inter fidem ac spem ad charitatẽ, 3 ꝟtutes morales acq̃sitas ad prudentiã. et rõ dubij est: quia vt dictum est hic est sermo de ꝓfectione 3 ipfectione ꝟtutũ q̃ ad statum: ex ꝟ em̃ sequit, aut q̃s virtutes morales sine prudentia sunt ꝟtutes ꝟm essentiam, hꝫ nõ q̃ ad statũ: si similitudo proportionalis tenet. Cuius th oppositũ dictũ est ꝟ dctm est q̃s sine recta rõne habitus temperantie dispõtiũ ad virtutẽ esse põt. aut q̃ similitudo hic proportionalis nõ teneat. ¶ Ad ꝟ 6r q̃ dupl̃r intelligi potest virtutes morales sine recta rõne eẽ. ꝓpto vt sint q̃litates habituantes vires aie ad rempatas ad iusta 2c. absq̃ recta rõe oto. Et si sic esset hmõi habitus nõ eẽnt virtutes aliquo mõ sed dispõnes ad virtutes: qz deesset eis essentiale ꝑtium vt ptz ex diffinitione ꝟtutis. 3 si in hoc sensit verba ire suscipiant: tunc aut velut exẽplariter aliata aut ꝟm similitudinem aliqualez (pura in hoc q̃ non sunt virtutes simplr, hꝫ ichoatiões virtutũ) exponenda sunt. Scõo intelligi pñt vt rales hitus sint sine recta rõne perfecta q̃ est prudentia, 3 sic similitudo optime occurrit: q̃m q̃litates habituantes vires aie ad rẽpa recta ad iusta 2c. hꝫ recta rõnẽ ipfectã extensiue (pura qz adhuc nõ hituauit ad recte precipiẽdũ in cõparatiõib⁹ diuersarum mãrum, hꝫ paulatim ad hoc rẽdatur: sic ꝟtutes ꝟm

loquendo virtutes non sunt. nam ad rationem virtutis pertinet vt non solum secundũ ipsam aliquod bonum operemur, sed etiam bene: vt dicitur in. 2. Ethicorum.

Ad Primũ ergo dõm, q̃ virtutes morales dependent a prudẽtia: prudentia aũt infusa nec rõnẽ prudentie habere potest absq̃ charitate: vtpote deficiẽte debita habitudine ad primum principium, qõ est vltimus finis: fides autem 3 spes secundum ꝓpias rationes nec a prudẽtia, nec a charitate dependẽt. 3 tõ sine charitate esse pñt: licet nõ sint virtutes sine charitate: vt dictum est.

¶ Ad secundum dicendum, q̃ rõ illa procedit de fide, que habet perfectã rõnem virtutis. ¶ Ad tertium dicendum, q̃ aug. loquitur ibi de spe secundum quod aliquis expectat futuram beatitudinem per merita que iam habet: quod non est sine charitate.

¶ Utrum charitas possit esse sine fide 3 spe. Articu. 5.

Ad Quintuꝫ sic proceditur. Uꝫ, quod charitas possit esse sine fide 3 spe. Charitas enim est amor dei. sed deus potest a nobis amari naturaliter, etiam non presuppositis fide vel spe future beatitudinis. ergo charitas potest esse sine fide 3 spe. ¶ Pꝫ. Charitas est radix omnium virtutum: secundum illud Ephe. 3. In charitate radicati 3 fundati: sed radix aliquando est sine ramis ergo charitas potest esse aliquando sine fide 3 spe 3 aliis virtutibus. ¶ Preterea. In christo fuit perfecta charitas. 3 ipse tamen non habuit fidem 3 spem: quia fuit perfectus comprehẽsor: vt infra dicetur. ergo charitas potest esse sine fide 3 spe.

Sed Contra est, q̃ apls dicit Hebr. 11. Sine fide impossibile est placere deo. quod maxime pertinet ad charitatem vt patet ꝟm illud illud puer. S. Ego diligentes me diligo. spes etiam est que introducit ad charitatem: vt supra dictum est. ergo charitas non potest haberi sine fide 3 spe.

Rñdeo Dicendum, q̃ charitas non solum significat amorem dei, sed etiam amicitiam quandã ad ipsum. que quidẽ super amorẽ addit mutuã redamationem cũ quadam cõuersatione mutua: vt dr in 8. ethico. Et quod hoc ad charitatem pertineat, patet p id quod dr. 1. Joan. 4. Qui manet in charitate in deo manet 3 deus in eo. Et prime ad Corint. 1. dicit. Fidelis deus p quẽ vocati estis in societatem filij eius. Hec autem societas hominis ad deũ que est quedam familiaris cõuersatio cum ipso, inchoatur quidem hic in pñti per gratiam, perficitur autẽ in futuro p gloriam: quorum vtrumque fide 3 spe tenet. vñ sicut aliquis non posset cum aliquo amicitiã habere, si discederet vel desperaret se posse habere aliquam societatem vel familiarem conuersationem cũ ipso, ita aliquis nõ põt habere amicitiaz ad deum que est charitas, nisi fidem habeat per quam credat hmõi societatem et conuersationem hominis cum deo 3 speret se ad hanc societatem pertinere. 3 sic charitas sine fide 3 spe nullo modo esse potest.

Ad Primum ergo dicendum, quod charitas non est qualiscunque amor: deit essentiã: sed nõ ꝓfecte: q̃nõ sunt in statu virtutis pp cõuersas. 3 ꝟm hoc sicut hmõi ꝟtutes se hñt ad prudentiam, ita fides 3 spes ad charitatẽ: vtrobiq̃ em̃ cõtingit defectꝰ status ex subtractione ꝓncipij 3 indispõne subi: ꝟtutes em̃ morales hñt ꝓ subo appetitus vt subest recte rõni pfecte q̃ est prudentia simplr. 3 fides 3 spes intellm motũ a volũtate ꝓfecta 3 voluntatẽ affectã meritis ꝓpriis quorũ vtrũq̃ sola charitas hꝫ: 3 q̃m ista prudẽtiã pluries notat, iõ hic sensus eligẽdꝰ vꝫ.

¶ In eodẽ quarto articulo in rñsiõe ad primum aduerte nouitie quod author distinguit ꝟtutes in eas ꝟm ꝓpias rõnes: pura fidei, prudẽtie, tẽperantie 2c. et in eas vt virtutis ꝓfecte rõnez hñt ista q̃ considerat fidez inꝟtũ fides: 3 rursum fidẽ iꝟtũ 3 simplr virtutis: 3 sic de aliis. 3 intendit q̃ in ꝑ ẽ ꝟtia iter fidẽ ifusaz 3 prudẽtiã infusaz: q̃ hꝫ neutra inꝟtũ ꝟtus posset esse sine charitate: fides iñ inꝟtum fides esse potest sine illa: quia potest hñe sine illa opus sue salutis em̃ sine illa intellus motꝰ a voluntate ad credẽdũ deo ꝟm rẽm dine reuelatiõis hꝫ nõ ꝓfecte. prudentia aũt infusa nec inꝟtum prudentia põt esse sine charitate: q̃ inꝟtum prudẽtia dep̃det magis abvltio quã a finibus ꝓximis: sicut scia a ꝓximis ꝓncipijs: et ꝓpea siẽ nõ ꝑt eẽ sine moralibꝰ infusis a fortiori nõ põt eẽ sine charitate. Et ꝓdictis aute ꝑtz q̃ alr se hꝫ charitas ad fidem 3 spẽ, et alr ad morales acq̃sitas ille em̃ nõ cõstituũtur in eẽ ꝟtutis hꝫ eẽntiã nec ꝟm statũ q̃ charitatẽ aut aliqd eiꝰ: hꝫ dũ ipaũ ab ea ad superiorẽ ordinẽ referũtur. Ille aũt qr charitatis ꝓtia formiunt perfectiones status: ꝓp q̃ Scotꝰ in. 36. dist. tertij tenẽs fidem 3 spem esse perfectas virtutes sicut morales sine charitate, minus perspiciacter vidit. 1. arti. 2. cor. 3 qõ ne. 73. ã. 2. ad. 3. 3 q. 112. ã. 4. corin. Et 22. q. 5. art. 4. Et. 3. di. 36. ar. 4 Et mal. q. 2. ã. 9. ad. 6. Et vir. q. 5. arti. 3.

¶ Articu. 5.

In articu. 5. eiusdem questio. nihil scibendum occurrit.

¶ Super questio. 66. Articu. 1.

In titulo primi articuli questio. 66. memento q̃s quinz aliqui habitus dicant ꝟtutes ꝟm quid vt de virtutibus intellectualibus in. q. 56. 3 theologicis infemibus in. q. precedente dctm est et aliqui simplr vt charitas 3 ꝟtutes cardinales ac morales omnes infuse 3 acquisite: 3 totus articuli ꝟmo circa has versat, ꝓns est vt ꝓns titulus de virtutibꝰ simplr accipiat: et ꝓrmat. 6. qr in hꝫ ꝟtꝰ distinguit ꝟ sciaz 3 arte,

¶ In corpe eiusdē ꝑ' articuli nota primo q̄ dicit cōparationes inlitera posite inter prudentiaz ꝛc. habebam in hac eadē questione propositos articulos: et ideo ibi examinandos reliquo - nota secundo quod author loquitur de virtute ꝓfecta sēm statuz quite sola ōt simpliciter virtus quum negat cā posse intendi ꝑm se q̄ est intendi p extensionem ad plura nūc quam prius vt supertius declarauimus diffuse. z hinc manifeste habes q̄ de intentione author is est doctrina dicta de connexione. f. q̄ virtus ꝓficit in ꝓpria mā z cā cōnexa aliis materijs. si enim nō esset hoc ita posset extendi ad q̄ prius nō se extendebat. Nota tertio q̄ hinc habes dīa quādā inter virtutes intellectuales et morales in hoc q̄ ille etiā imꝑfecte sēm statum dīr virtutes. Iste aūt nisi sint ꝑm statuz ꝓfecte non dīr virtutes. ōt enim in ifa q̄ scia z ars non semper extēdit se ad oia sua: virtꝰ aūt ad oia sua se extendit. z in promptu causa huius est: q. scilz minus exigit ad cōstituēdū imꝑfectū q̄ perfectū: ꝛtutes aūt intellectuales ipfecte hīt rōnē virtutis: non eīm sunt virtutes nisi seōz qdā: morales autez hīt perfecte rōnē virtutis: vt ꝓz ex supradictis. Nota 4ō quatuor cōa in ifa augmēti intensiui virtutū: scz cōsuetudinem, naturalē inclinationē iudicīū perspicacius, z grām. Et simil nota duas q̄ stoicos rōnes: alteram ex latitudine medij: alteram ex latitudine viē ad indiuisibile medij: ꝓpinquior. n. est se in diuisibile iudicij perspicacius iudicij q̄ minus acuti, et ꝑm opus distribuens equalibꝰ quasi equalia q̄ multū distantia ab equalitate: promptior quoq̄ est ad indiuisibile medium inclinatus nāliter ad illud q̄ non nāliter: exercitatus q̄ non exercitatꝰ.

potius quāto est cause propinquius. Manifestum est aūt ex dictis q̄ cā z radix humani boni est ratio. z ideo prudentia que perficit rōnē, ꝓferet in bonitate alijs virtutibus moralibꝰ perficientibus vim appetituā, inquātū participat rōnē. z in his etiā tanto est vna altera melior quāto magis ad rōnē accedit. vñ ex iustitia q̄ est in voluntate ꝓferet alijs virtutibus moralibus. z fortitudo q̄ est in irascibili ꝓferet temperātie q̄ est in cōcupiscibili, q̄ minus participat rōnē: vt ꝓz in 7. ethic. Alio modo pōt intelligi questio in virtute eiusdē speciei. et sic ēm ea que dicta sunt supra cum de intentionibus habituum ageret: virtus potest dupliciter dici maior z minor. vno modo secundū seipsam alio modo ex parte participātis subiecti. Si igitur ēm seipsam consideret magnitudo vel paruitas eius attēditur ēm ea ad que se extendit: quicunq̄ aūt habet aliquā virtutem, puta temperantiam, habet ipsam ꝛtutē ad oia ad que se tēperantia extēdit. q̄ de scia z arte non cōtingit: nō. n. q̄cunq̄ est grammaticus scit omnia que ad grammaticam ꝑtinent. z ēm hoc dicere ponerunt stoici: vt Simplicius dicit in cōmento ꝓdicamētorum: q̄ virtus non recipit magis neq̄ minus sicut scia vel ars eo quod ratio virtutis cōsistit in maximo. Si vero ꝓsideretur virtus ex parte subiecti participantis, sic contingit virtutem esse maiorē vel minorem: siue secundum diuersa tempora ēm eandem: siue in diuersis hominibus: quia ad attingendum medium virtutis quod est secundum rationem rectam vnus est melius dispositus quam alius. vel propter maiorem assuetudinem vel propter meliorem dispositionem nature vel propter perspicacius iudicium rationis, aut etiam propter maius gratie donum: quod vnicuiq̄ donatur secundum mensuraz donationis christi: vt dicitur ad ephe. 4. Et in hoc deficiebant stoici estimantes nullum esse virtuosum dicendum, nisi qui summe fuerit dispositus ad virtutem. enim exigitur ad rationem virtutis quod attingat recte rationis medium in indiuisibili, sicut stoici putabant: sed sufficit ꝓpe medium esse: vt in. 2. ethico. dicitur. Idem etiam indiuisibile signum vnus ꝓpinquius z promptius attingit quaz alius: sicut etiam patet in sagittatoribus trahentibus ad certum signum.

¶ Super Art. 2. Iste titulo articuli. 2. questio. 66. Secūdo titulum loqui de virtutibus sicut in precedenti titulo scilicet de virtutibus simpliciter: vt patet in processu. ¶ In corpore eiusdem articuli hoc primum declarandum occurrit nonnullis quod ratio equalitatis quam ex Augusti. litera tra-

Ad Primū ergo dicēdū, q̄ equalitas illa nō solum est ēm ꝛtitatem absolutaz, sed est etiā ēm proportionē intelligenda: q̄ omnes virtutes proportionaliter crescunt in homine: vt infra dicet. ¶ Ad secundum dicendum, q̄ illud vltimū quod pertinet ad virtutem pōt hre rationē magis vel minus boni secundum predictos modos: cum non sit vltimum indiuisibile: vt dictuz est. ¶ Ad tertium dicendum quod deus nō operatur ēm necessitatem nature: sed secundum ordinem sue sapiētie sēm quam diuersam mensuram virtutes hominibus largitur: secūdū illud ad ephe. 4. Unicuiq̄ vestrum data est gratia secūdū mēsuram donationis christi. ¶ Utrum omnes virtutes simul in eodem existentes sint equales. Articu. 2.

Ad Scām sic ꝓceditur. Videtur q̄ non omnes virtutes in vno z eodem sint equaliter intense. Dicit enim apostolus. 1. ad Cor. 7. Unusquisq̄ enim habet ꝓprium donū a deo, alius quidē sic, alius autem sic, non esset autē vnum donū [illegible] ꝓprius alicui ꝑs aliud, si oēs virtutes [illegible] no dei infusas quilibet equaliter hīret. ergo vt q̄ nō oēs virtutes sint equales in vno z eodē. ¶ Cp. Si oēs virtutes essent eque intense in vno z eodē, sequeret q̄ q̄cunq̄ excederet aliquē in vna virtute, excederet ipsum in oībus alijs virtutibꝰ: sed hoc patet esse falsum: q. diuersi sancti de diuersis virtutibus precipue laudant: sicut Abraā de fide, Moyses de mānsuetudine, Job de patiētia. vñ de quolibet confessore cantatur in ecclesia. Non est inuentus similis illi qui conseruaret legem excelsi: eo q̄ quilibet habuit ꝓrogatiuam alicuius virtutis. nō ergo omnes virtutes sunt equales in vno z eodē. ¶ Ps. Quāto habitus est intēsior tāto homo ēm ipsum delectabilius z promptius operatur: sed experimento patet quod vnus homo delectabilius z promptius operatur actum vnius virtutis quam actum alterius. non ergo omnes virtutes sunt equales in vno z eodem.

Sed Contra est, quod Augustinus dicit in 6. de trini. quod quicunque sunt equales in fortitudine, equales sunt in prudentia z temperantia. z sic de alijs, hoc autem non esset nisi omnes virtutes vnius hominis essent equales. ergo omnes virtutes vnius hominis sunt equales.

Rndeo Dām, q̄ ꝛtitas virtutum (sicut ex dictis patet) pōt attendi dupliciter. Uno mō ēm rōnem spēi. z sic non est dubium q̄ vna virtus vnius hoīs sit maior q̄ alia: sicut charitas fide z spe. Alio mō pōt attēdi ēm participationē subiecti: aut intenditur vel remittitur in subiecto. z ēm hoc oēs ꝛtutes vnius hoīs sunt equales quadā equalitate ꝓportionis: in q̄ꝛtū equaliter crescunt in hoīe: sicut digiti manus sunt inequales ēm quantitatē, sed sunt equales ēm ꝓportionē: cū ꝓportionabiliter augeant. hmōi autē equalitatis opz eodē mō rōnē accipere sicut z connexionis: eq̄litas eīm est q̄dam connexio ꝛtutū ēm quātitatē. Dictū est aūt supra q̄ rō cōnexionis ꝛtutū dupliciter assignari pōt. Uno mō ēm intellectū eorū q̄ intelligūt ꝓ has quatuor virtutes ꝛtuor cōdones ꝛgnales ꝛtutū. quarū vna simul inuenit cuz alijs in qualibet materia. z sic ꝛtus in qualibet materia nō pōt equalis dici: nisi hēat oēs istas condones equales. Et hāc rōnem equalitatis ꝛtutum assignat Augu. in. 6. de tri. dicēs. Si dixeris equales esse istos fortitudine: sz illū ꝑstare prudentia sequit q̄ huius fortitudo minus prudens sit ac per hoc nec fortitudine equales sint: q̄n est illius fortitudo prudētior: atq̄ ita de ceteris virtutibus inuentes, si oēs eadē cōsideratione percurras. Alio mō assignata est rō connexionis virtutū ēm eos qui intelligūt hmoi virtutes hre mās determinatas. z ꝑz hoc rō connexionis ꝛtutū moraliū accipit ex pte prudētie, z ex pte charitatis ꝛtutū ad ꝛtutes infusas, nō aūt ex pte inclinatiōis q̄ est ex pte subi vt. ē. dictū est. Sic igit z rōne qualitatis ꝛtutū pōt accipi ex pte prudētie ꝛtutū ad id q̄ē formale in oīb⁹ virtutib⁹ moralib⁹, exīte eīm rōne equalr ꝓfecta in vno z eodē: opz q̄ ꝓportionaliter ēm rōnē rectam mediū constituat in qualz mā virtutū. ꝛtutū vo ad id q̄ est māle in virtutib⁹ moralib⁹. f. inclinationē ipaz ad actū virtutis pōt esse vn⁹ homo magis promptus ad actum vnius virtutis quam ad actum alterius: vel ex naturali cōsuetudine, vel etiam ex gratie dono.

Ad Primum ergo dām, q̄ verbū apostoli potest intelligi de bonis gratie gratis date: que nō sunt cōia oībus. nec omnia

ctat consistit in hoc. si ꝛtutes nō essent equales: oporteret q̄liquā hīret istas ꝛtuor condiciones inequales. nam ad equalitatē requiritur eq̄litas oium: sicut ad cōnexionem simul tas oium q̄ equalitas est quedā cōnexio virtutū ēm ꝛtutē: vt ꝓz go. ꝓbatur minor ponēdo duos in quorum vno sit fortitudo, minus hīs de ꝛdone prudentie: z in altero fortitudo magis hīs prudentie z deducēdo ad inconueniēs q̄ sīt sunt equales in fortitudine z inequales in fortitudine: z ꝓz sequela quo ad ꝑmā ꝑtē ex aduersario quo ad scām ex ꝛtitate: q̄ alterius fortitudo est prudentior. ac ꝓ hoc maior apparet: q̄ etiā in vno z eodem opz equales esse has quatuor cōdones in qualibet mā cardinaliū virtutū: idem est enim iudiciū in vno et eodem, et in duobus. ¶ Declarandū est 2º q̄ qz virtutes ēm inclinationes ad proprios actus nō sunt equales nec ꝛtitative nec proportionaliter vt in ifa dr. ō in ifinone ad ꝑm dr vnus z idē hō promptior est ad actū vnius ꝛtutis ꝛs ad actū alterius. z ad hūc sensum reducendi vīr dicta alibi ab authore. ita q̄ non dicam virtutes equales ēm habitū, nō ēm actus: vt in. 36. distin. tertiū hoc dicentes seq̄ vt author: sed dicā q̄ ꝛtutes secūdū formale in habitu sunt equales: ēm ꝛo māle sunt inequales. q̄ est dicere habitus virtutum vt ꝓficiunt subiecta vt mota a prudentia vel charitate sunt equales proportionaliter: vt vero ꝓficiunt eadem vt rendentia in ꝓprias materias sunt inequalia.

ā. ā. 1. ad 1. 1. 1. q. 75. ā. 2. ad 3m, et 2 d. 42. q. 2. ā. 5. ad 6m. Et 3. di. 36. ā. 4. Et mal. q. 2. ā. 9. ad 8m.

¶ Super Articu. 3.

Iſt articu. tertio eiuſdem. 66. q. dubiũ occurrit circa diſtõne in litera ſacram de virtute, q̃ ſumit dupl'r. ſ. ſm rõnem ſpẽi in ordinẽ ad oẽm, et ſcõm ordinẽ ad actũ. hec nãq; diſtinctio coincidẽtia habet mẽbra. nam virtus ſecundum rõnem ſpeciei habet ordinẽ ad actũ, et econuerſo: q̃ potẽtie et habitus ſpecificantur ex actibus et actus ex obiis: vt habetur in ſcõo de anima.

¶ Ad õ dr q̃ virt⁹ dupl'r reſpicit actũ. ꝓmo vt ſpecificantes ipſam ſcõ vt effectũ ipſius. et ꝓmo mõ actus cadit ſub ꝓdicto mẽbro ipliciter vt obiũ. ꝑdat. ſecundo aũt mõ ſpectat ad ſm mẽbũ. intẽdit em author, q̃ virt⁹ põt conſiderari dupl'r. primo ſm ſpecificaz oſtiã ſen rõnẽ vt ſic. ſcõo ſm hanc ꝓdõnẽ. ſ. cẽ ꝓm⁹ actus recti. et vult q̃ ꝓdicta conſideratio indicet virtutẽ ſimpl'r qz ſm propriaz oſtitutiuũ eẽntiale. ſecũda iudicet cã ſm qd qz ſm cõia. et ꝑfr vult q̃ ☧tutes intellectuales ſint nobiliores ſimpl'r q̃ morales: qz hñt nobil⁹ obm. morales autem ſunt nobiliores ſm qd: qz dant non ſolũ facultatem actus recti, ſed facultatẽ recte vtendi ipſa facultate: q̃ eſt manifeſte eſſe ꝑfectio⁹ ꝑnm actꝰ. et õ hz ☧t⁹ moralꝫ: ꝓficit appetitũ: cuius eſt mouere ſeipſum et ceteras potentias. hec autẽ iõ breuiter tranſeo: quia ſuperius declarata ſunt.

¶ In eodem tertio articulo dubium eſt de ratione in litera aſſignata q̃re obiectum rationis nobilius eſt obiecto appetitus. quia. ſ. ratio apprehendit aliquid in vl̃, appetitus autem tendit in res que habent eſſe particulare tamen quia et ratio apprehendit particulare et appetitus tendit in vl̃ia: appetimus enim famam et gloriam in communi et odimus latronum genus tam quia res habent nobilius eſſe in particularibus quam in vniuerſali: quia illud eſt reale. hoc rationis, illud ſimpliciter, hoc ſecundum quid.

¶ Ad hoc dr quod qz de nobilitate intellectus et volũtatis in prima parte dictum eſt iõ author breuiter pertranſiens hãc rõnẽ affert: in qua duo tanguntur ſcilicet modus opandi vtriuſq; et ꝓdõnes obiõũ: vltras nãq; et particularitas extra conditiones ſunt obiõũ rõnis et appetitus. tendere aũt ad extra et habere in ſe modi ſunt operandi: ille appetit⁹ iſte intellect⁹. et ille quidẽ in litera exprimitur iſte autem non: ſed inſinuatur. et ex oppoſito, et ex conditione obiecti, quia vl̃e in anima eſt. Eſt igitur nobilior ratio appetitus: qz apprehendit in vl̃i. i. qz reſpicit res ſm eſſe elevatum in quo vniũt ola ꝓpria: que in re diuiſa ſunt: quã em diſpſa in inferiorib⁹ vnita ſunt in ſuꝑiori et particularia in vl̃i vniant in ſeipſis diſperganꝫ ꝑfis eſt vt vl̃e altioris ſit ordinis. et hoc directe intẽdit ſm que ex obo teſtat ſe ꝓcedere. modꝰ aũt opãdi q̃ optimam quoq; ꝓſtituerat rõnẽ, h̃ nõ eſt intẽt⁹: ſz tu vi illo memẽto quã de volũtate et intellꝰ reſpectu dei in ꝓpria loc̃o: ibi. n. ſãte patuit obi ex mõ ꝓeminet in rel'ꝰ. Ad oba aũt in oppoſitum dr q̃ ꝑfis ſermo non cõparat rõnẽ appetitui intellectiuo in ſpẽ: ſed appetitui communi volũtati, irascibili et cõcupiſcibili et vt excludatur omnis cauillatio dicit⁹ quod vis rõnis conſiſtit in hoc quod ratio tendit ex ſe in vl̃e, ita quod habet ipſum vt proprium: quod nulli alteri conuenit: quia appetitus ſi tendit in vniuerſale habet hoc ex alio, et vt communicatum et participatiue. in cuius ſignum appetitus tendit in vl̃e magis ex ea parte qua diſtribuitur in prticularia q̃ inquãtum in ſe vnit illa, cui⁹ oppoſitum accidit in intellectu: et eſt magis de rõne vl̃is. appetimus enim gloriam in vl̃i q̃ cto vellem⁹ glã extẽdi ad oẽm glã: et ſic odio habem⁹ latronum genus ꝓ quanto ad omnes latrones odium extendimus: intelligimus hec in vl̃e conuerſo ꝓ quanto. ſ. diuiſa ad vnum contemplando tenemus.

¶ Ad ſecundum autem obiectionem dicitur quod eſſe in vniuerſali non ſumitur ꝓ denominatione que dicitur vniuerſalitas ſcilicet ꝓ eſſe in mẽli a quo in anima exĩte res extra denominaꝫ extrinſece vniuerſalis. Conſtat autem quod eſſe immateriale eſt reale et nobilius ac altius ordinis: adeo vt vnum individuum immaterialis ordinis equipolleat infinitis particularibus materialiter. et licet eſſe immateriale rerum materialium ſit eſſe earum ſecundum quid: eſt tamen in ſe et in ordine vniuerſi eſſe ſimpliciter et eminentius: ſicut dos in ſole non eſt dos ſimpliciter tamen eſſe ſolis quod eſt eminenter dos eſt eſſe ſimpliciter nobilius. vnde conſuevit dici quod dos eſt ſimpliciter dos in particulari, et dos ſecundum qd in alio eſſe tñ ens nobilius in eis quã in particulari. et hoc ſufficit ꝓpoſito: vbi de nobilitate ſimpl'r obiecti, et non reſpectu huius, nec illius ſpecialis predicati, puta bonis equi ꝛc. eſt ſermo.

¶ In eodẽ art⁹ 3⁹ dum. t. qz author vt in calce articuli ꝓſi retractare ꝓcõnẽ huius articuli. ſ. q̃ ☧tutes intellectuales ſunt ſimpl'r loquẽdo nobiliores q̃ morales oẽ dicẽ q̃ rõ ☧tutis magis optet moralis, et q̃ ☧tutes intellectuales ſũt nobiliores hiis: q̃ſi dicat q̃ nõ ſunt nobiliores ☧tutes q̃uis ſint nobiliores

tes intellectuales ſunt virtutes ſm qd, morales aũt ſunt virtutes ſimpl'r ꝓpter rõnem hic tactã et ibi explicatã: qz. ſ. moralis perficit ad rectitudinẽ actus in ſe et in eius vtl̃i: intellectualis aũt in ſe tm. ex b ẽm arguit facile ſic. q̃ eſt tale ſimpl'r eſt nobilis in eſſe tali q̃ q̃ eſt tale ſm qd: ſed moralis ẽ virt⁹ ſimpl'r, intellectualis ſm quid. ergo moralis eſt nobilior virtus quam intellectualis.

¶ Ad hoc dr cõcedendo q̃ author in calce articuli declarauerit intentionem ſuã q̃ tẽdit has tres ꝓpoſitiones cẽ veras et ſtare ſimul. virtutes intellectuales ſunt nobiliores moralib⁹ virtutes intellectuales ſunt nobiliores hiis quã morales, virtutes morales ſunt nobiliores virtutes q̃ intellectuales qm in ꝓria ſit cõparatio nõ ſm hãc vel illã rõnẽ ſz ſimpl'r in ſcõa in rõne hui⁹. in tertia in rõne virtutis ſz huic expõni obſtat primo qz ſermo author dz eſſe formalis ac ꝓ hoc in tracta. de virtutibus nono dicens, q̃ intellectuales ☧tutes ſunt nobiliores moralibus: dz verificari formalr. ſ. de virtutib⁹ inquãtũ virtutes ſunt: obſtat. 2. quia author ipſe in hac ſra vult q̃ virtus inquãtũ ☧tus, hz ad actũ, ſic ☧tus moralis q̃ ꝓficit appetitũ, ſpẽm ex obo et ex hoc iudicet nobilior ſim ꝓpr. ſi. n. s doctrina ſcẽ fuus formale tollit obs incertitudinis plena ſunt: vt dicit in quarto metaphiſice. Dõm eſt ergo quod intentio authoris hec eſt duas tantũ ꝓpones conſtruere ſcilz primam ſimpliciter: et tertiam ſcõm qd. cum determinatiõe vt declarabitur. ſecunda enim incidit cum prima vt declarabitur. in ſenſu enim expoſito impertinens: non enim hic de habitus ratione tractatus eſt.

¶ Ad quorũ euidentiam ſciendũ eſt q̃ dupl'r exponi põt ſermo de virtutibus inq̃tũ ☧tutes. põt nãq; ibi inq̃tũ determinare rõnẽ cõm virtutis: et poteſt determinare ſpecificas dr̃as virtutum. ſi determinetur cõis ratio virtutis ſic virtutes morales ſunt nobiliores intellectualibus qz virtutes intellectuales ſunt ſimpliciter nõ ſolum nobiliora entia: ſed nobiliores virtutes moralibus: licet ſint ignobiliores ſm communem rationẽ virtutis que magis conuenit moralibus: imo eis ſimpliciter et intellectualib⁹ ſm quid: ſed hec maior nobilitas. ſ. hr̃e cõem rationẽ virtutis ſimpl'r nõ dat maiorẽ nobilitatẽ ſimpliciter: ſed ſm quid: qz ſpectat ad eſſe principium actus. vñ vt in litera dicitur non ſumit nobilitas ſimpl'r maior ſed ſm qd: et ſl'r ex eo q̃ intellectuales virtutes ſunt ſm quid virtutes ſm cõem virtutis rõnẽ nõ niſi ſm qd ignobiliores cenſentur. et propterea in ſra cõcluditur q̃ virtutes intellectuales ſz minus cõem ☧rutis rõnẽ hẽant: ſunt nobiliores hiis ſimpl'r: et non in rõne habitus. ſi em eſſent nobiliores in rõne hiuſmõi eſſent nobiliores ſm qd: quũ ſit predicatũ valde cõe. vñ prima ꝓpõ eſt ſimpl'r ꝛa et formalis. ſ. virtutes intellectuales ſunt nobiliores moralibus: qz ex propriis rõnibus ſpecificis vendicant ſibi maiorem nobilitatẽ q̃ morales. tertia aũt ꝓpõ eſt ꝛa cũ determinatione. vñ et in ſra nõ hr̃inet acceptare eam niſi cũ determinatione hoc mõ. virtutes morales ſunt nobiliores virtutes ſm cõem rõnem virtutis, q̃ intellectuales: ſine hac em determinatiõe ſdictoria cõcederẽtur nec obſtat doctrina ſupi⁹ hita in. q. 56. et ꝑfis repetita de ☧tute ſimpl'r et ſm qd: qz ſm cõem ☧tutis rõnem intelligitur. et hũc ſenſum memẽto reducere vbi ſi ſia inuenies. ¶ In corpore eiuſdẽ articuli aduerte primo q̃ Scot⁹ cũ ſequacib⁹ qz ita volũtatẽ nobiliorem ſimpl'r ponit virtutem moralẽ nobiliorẽ prudentia, q̃ eſt intellectualis. et nõ ſolũ in hoc principio diſcordat: ſed qz ponit prudentiã et ☧tutẽ moralem circa idẽ obiectum: nec per hoc equa eſt apud ipſum nobilitas ex parte obi. et aperte errat: qz ita ſit idem obiectum materiale puta agibile: preſentic tamẽ obm eſt ſub rõne veri, virtutis aũt moralis ſub rõne boni: veri aũt rõ nobilior eſt ſimpl'r qz abſolutior. Aduerte ſecundo ne te decipiat materia intellectualis ☧tutis, puta artis: et ꝓpteres neges eam nobiliorẽ ſimpl'r. Reſpice ad rõnem litere: qz. ſ. eſt de eis in vniuerſali: et quieſces nõ abnegãdo ignobilitatem ſm quid ꝓpo quanto ad vilia experiendo deſcendit: virtus enim arti conuenit: vt in primo metaphiſice dr̃ iudicare. ſ. et agere. et ꝓpterea ſic ſuſcipere memẽto q̃ prudẽtia et ars ſint circa ſingularia, vt prius: et eſſentialius inq̃tum cognoſcitiue ſint circa vniuerſalia. vnde nobilitatem ſimpliciter trahũt vt in litera dicitur. ¶ In riſione ad tertium eiuſdẽ articuli dubium ardum occurrit in via authoris et ſimpl'r q̃ão. ſ. ſit verũ prudẽtiam dirigere morales virtutes etiã in preſtituẽdo finẽ et ſimpl'r q̃de in ſcõa ſcõe diſcutiendum erit in. q. 47. Ad hoc em vero nũc vnplici ratione diſſerẽdum puto. Primo qz hoc repugnare vr̃ ſupi⁹ dictis: et inferi⁹ in ſcõa ſcõe loco allegato ſuperioribꝰ quidem ꝓ cto dictũ fuit q̃ prudentia principiũ q̃ eſt finis hz a virtute morali: quia qualis vnuſquiſq; eſt talis ei finis vr̃ inferioribus aũt qz expreſſe negabitur ex propoſito prudentiã preſtituere finẽ moralibus virtutibus. Secundo quia ex hoc pendet principale inuentum huius articuli quo ad prudentiam an ſalz nobilior ſit prudentia virtute morali vt vis argumenti tangit.

¶ Et ꝓfirmat h̃ ſnia ex ſupradictis in art. 3⁹. q. 56. vbi dictũ eſt, q̃ virtus equalis in vno et eodẽ. Uel põt dici q̃ refertur ad menſurã gr̃e gratũ facientis: ſecũdũ quã vnus abundat in omnibus virtutibus plus quam alius pp maiorẽ abundantiam prudentie vel etiã charitatis: in qua connectuntur oẽs virtutes infuſe. ¶ Ad ſm dicẽdum, q̃ vn⁹ ſanctus laudat precipue de vna virtute et alius de alia pp excellentiorẽ prõptitudinẽ ad actũ vnꝰ ☧tutis q̃ ad actũ alterius. ſ. Et ſm hoc etiã ꝓz rñſio ad tertiũ.

¶ Utrum virtutes morales preemineant intellectualibus. Articu. 3.

§. q. 61. art. 1. ad 3. 2. ſ. q. 68. a. 7. c. 8. col. fi. 22. q. 23. ar. 6. ad. 1. 1. q. 16 1. ar. 5. co. fi. 4. d. 33 qõ. 3. a. 3. col. fi ☧t. q. 1. a. 12. col.

Dtertiũ ſic ꝓcedit. Uidet, Virtutes q̃ morales ꝑmineant intellectualibus. Qõ enim magis eſt neceſſariũ et ꝑmanẽti⁹ eſt meli⁹, ſz ☧tutes morales ſunt ꝑmanẽtiores ẽt diſciplinis, q̃ ſũt ☧tutes intellꝰuales. et ſunt ẽt magis nẽcie ad vitã hũanã, q̃ ſunt ꝓferẽde ☧tutibus itellꝰualib⁹. ¶ ꝑ. De rõne ☧tutis eſt q̃ bonũ faciat hñtẽ: ſed ſm ☧tutes morales ☧ hõ bon⁹ nõ ſũt ſm ☧tutes itellꝰuales: niſi forte ſm ſolã prudẽtiã. q̃ ☧t⁹ moralis ẽ melior q̃ ☧t⁹ itellectualis. ¶ ꝑ. Finis ẽ nobilior his q̃ ſũt ad finẽ: ſz ſicut ☧ i. 6. ethi. ☧t⁹ moralis facit rectam intẽtionẽ finis, priꝰ aũt facit rectã electionẽ eorũ q̃ ſunt ad finẽ. ergo virtus moralis eſt nobilior prudentia, que eſt virtus intellectualis circa moralia.

Sed Cõtra. Virt⁹ moralis ẽ in rõnali, ꝑticipationẽ: ☧tus aũt intellectualis in rõnali p eẽntiã: ſicut ☧ in. 1. eth. ſz rõnale p eẽntiã ẽ nobilis, q̃ rõale p ꝑticipationẽ. q̃ ☧t⁹ itellꝰ ẽ nobilior ☧tute moralꝫ.

Rñdeo Dõm, q̃ aliq̃d põt dici mai⁹ vel min⁹ dupl'r. Uno mõ, ſim pl'r. Alio mõ, ſm qd. Nihil em prohibet aliq̃d eſſe meli⁹ ſimpl'r: vt phari, q̃ ditari: q̃ tñ nõ eſt melꝰ ſm qd. i. neceſſitatẽ patienti, ſimpl'r autẽ cõſideratur vnũquodq; q̃ conſiderat ſm propriam rõnem ſpẽi. habet aũt virtus ſpeciẽ ex obiecto: vt ex dictis patet. Aũ ſimpl'r loquẽdo, illa ☧tus nobilior eſt, q̃ habet nobiliꝰ obm. Manifeſtũ eſt aũt q̃ obiectũ rõnis eſt nobilius, q̃ obm appetit⁹. rõ em apꝑhendit aliq̃d in vl̃i: ſed appetitus tẽdit in res q̃ hñt eſſe particulare. vñ ſimpl'r loquendo, ☧tutes intellectuales, q̃ ꝓficiunt rõnem, ſunt nobiliores, q̃ morales q̃ ꝓficiũt appetitum. Sed ſi cõſideret ☧tus in ordine ad actũ, ſic ☧tus moralis q̃ ꝓficit appetitũ, ſpẽm ex obo et ex hoc cuius eſt mouere alias potẽtias ad actũ (vt ſupra dictum eſt) nobilior eſt. Et q̃ virtus dicit ex eo q̃ eſt pncipiũ alicuiꝰ actus cum ſit perfectio potẽtie: ſequit etiã q̃ rõ virtutis intellectualis ſunt virtutes ſm q̃d, morales aũt ſunt virtutes ſimpl'r ꝓpter rõnem hic tactã et ibi explicatã: qz. ſ. moralis perficit ad rectitudinẽ actus in ſe et in eius vtl̃i: intellectualis aũt in ſe tm. ex b ẽm arguit facile ſic. q̃ eſt tale ſimpl'r eſt nobilis in eſſe tali q̃ q̃ eſt tale ſm qd: ſed moralis ẽ virt⁹ ſimpl'r, intellectualis ſm quid. ergo moralis eſt nobilior virtus quam intellectualis.

¶ Ad hoc dr cõcedendo q̃ author in calce articuli declarauerit intentionem ſuã q̃ tẽdit has tres ꝓpoſitiones cẽ veras et ſtare ſimul. virtutes intellectuales ſunt nobiliores moralib⁹ virtutes intellectuales ſunt nobiliores hiis quã morales, virtutes morales ſunt nobiliores virtutes q̃ intellectuales qm in ꝓria ſit cõparatio nõ ſm hãc vel illã rõnẽ ſz ſimpl'r in ſcõa in rõne hui⁹. in tertia in rõne virtutis ſz huic expõni obſtat primo qz ſermo author dz eſſe formalis ac ꝓ hoc in tracta. de virtutibus nono dicens, q̃ intellectuales ☧tutes ſunt nobiliores moralibus: dz verificari formalr. ſ. de virtutib⁹ inquãtũ virtutes ſunt: obſtat. 2. quia author ipſe in hac ſra vult q̃ virtus inq̃tũ ☧tus, hz ad actũ, ſic ☧tus moralis q̃ ꝓficit appetitũ, ſpẽm ex obo et ex hoc cuius eſt mouere alias potẽtias ad actũ (vt ſupra dictum eſt) nobilior eſt. Et q̃ virtus dicit ex eo q̃ eſt pncipiũ alicuiꝰ actus cum ſit perfectio potẽtie: ſequit etiã q̃ rõ virtutis

¶ Ad huius difficultatis euam̃ ponēdā ab oculos est pgressus nr̃e mētis in istis vt ex eo rōnē dictorū sumam̃ & recidā valeam̃: & qd simplr & qd fm qd in telligat discernam̃. In mēte nr̃a pō oīm ē sinderesis: q̃ nō solū vē bonū prosequēdā & malū fugiēdū felicitatē appetēdā & miseriā fugiēdā: sed ipsa q̃dā inclinatio ad virtutē fm rectā rōnē. Et iz sinderesis sit pr̃ q̃ ē intellꝰ pncipiorū cū ratio nr̃ ap pet̃ nō ē pr̃ q̃ ipsa ē. rō ät q̃ & ret appet̃ q̃ ē pfecta nāls inclinatio vt sit sufficiens ad virtutē sic & rōne ē indicatorū nāle sufficiens ad virtutē ē: q̃ ap̃hēsio trahit res ad se et iudiciū pficit fm esse q̃ res hr̃ in nob. appetitꝰ ät rendit ad res in se & pficit & adeptꝰ rei. Ex b. n. pcenit q̃ dā inclinatio ad bm̃ eget habitu rectificāte electiōē in volūtate q̃dē q̃ ad bonū rōis & opō nibꝰ in appetitu vero sensuo q̃ ad bm̃ rōis & passiōibꝰ q̃ adipiscatur finē, & ipa ipotens ad b̃a rōe virtutis deficiat tum̃ ēt nāli iudicio ēē pn̄a rali adminiculo nō egeat: iz i seipso manēs recti semp sit pn̄a. acꝰ pfecti q̃ ē indicare. sinderesis igit in intellu iudicāte & ponēte non solū finem vtiu iz fines ꝑos virtutū moraliū dum in passiōibꝰ & opōibꝰ fm rōnē viuendi iudicat & appetitus inchoatiue inclinato ad hos fines iz bm̃ rōnis in operationibus bonū rōis i mimoꝝ & audacis, bm̃ rōnis in delectationibus &c. discurrit ex hmōi pncipiis syllogismis inter̃, & choatis in appetitu subsumendo aliquod minꝰ vniuersale pnia absti nere a delectationibꝰ venereis rempublicam defendendam iz, & concluditur modus in delectationibus: & sic de aliis. hic autem discursus prudētie gñaliꝰ est, & cōcto eius est modꝰ in operationibꝰ seu passionibus seruādus, q̃ nil aliud est q̃ mediū rōnis in materia morali. pncipium ät eius est sinderesis ex parte apprehensiua. & nālis inclinatio ad bonum rōnis in concupiscentijs & delectationibus ex parte appetitiua. ad hunc quoq; discursum perfectū iudicio. s. & ꝑcepto sequitur in appetitu conclusio electiōis qua. s. eligim̃ delectationes in ordine ad modū illū, medium illud, bonū illud rōnis, in hac etiā electione potes ꝑspicere sil̃ otio ex pte obi iz passiones ipas modificatas & modum ipsum: & intueri q̃ modus spectat ad finē moralis virtutis q̃ est ipsum rōnis bonū pticipatū in materia morali, passiones autem ipse spectant ad id q̃ est ad finem: oportuit enim eis virtutes propter bonū rationis. & sicut prudētia gñatur frequēti discursu ex fine sic præexistēte & concludente medium: ita virtus moralis gñatur ex frequenti electione sub sequente simul genita aut cum ipa virāq; virtus sic connectitur vt humana ratio non solum sinderesi, sed prudentia rectificata, de fine virtutis illa rectificante eam de fine illo absolute, ista rectificante eandem de eodem applicato ad minus vniuersale q̃ sit vniuersale sinderesis, vel ēt ad singulare (quoniam prudentia est etiam singlium) & rursus mota non solum ab appetitu naturali talis finis sed perfecta virtute inclinante in talem finem discurrit ad vlteriores conclones donec perueniatur ad perfectionem status virtutis, vel ad firmandum eandem: & ꝓpositum & ad eligendum mouetur appetitus. hic est progressus mentis nostre. In quo triplicem aduertere potes distinctionem, vnde clarificari ambigua occurrentia possunt. prima est de fine virtutis moralis secunda est de virtutibus moralibus & prudētia tertia est de dare & accipere finem. Ex his namque liquet primo quod finis idem absolute non prius intenditur a virtute morali q̃ sit prudentia. & hoc clarū est: q̃ virtus moralis nō fit ab illo fine nisi mediante prudētia. tertio q̃ pn̄a in fieri non dependet a virtute morali iz ei⁹ fine. & appetitꝰ recto illiꝰ nāli inclinatiōe, q̃ nō ē pr̃ iz inchoatio virtutis. & b̃ clarū ē: q̃ ităo

§. f. 1. co. 4. f. q. 68. ă. 7: co. Et 2. 2ᵉ. q̃. 58. ă. 12 et. q. 123 ar. 12. & q̃. 142. 28. Et. 3 pl. 55. q. 1. ă. 3. q. 1. co. 4 pl. 33. q. 3. ă. 3. co Et. 4. q. 5. ă. 5. co. 5.

tis magis cōpetat virtutib⁹ moralib⁹ q̃ virtutib⁹ intellectualibus, cuius virtutes intellectuales sint nobiliores habitus simpliciter.

Ad Primū ergo dm̃, q̃ virtutes morales sūt magis pmanētes q̃ intellectuales pp exercitiū earū in his q̃ pertinēt ad vitā cōem: iz manifestū est q̃ obiecta disciplinarū q̃ sunt nēcia & semp eodē modo se hītia sunt pmanētiora q̃ oba virtutū moraliū, que sunt q̃dā pticularia agibilia, q̃ a sūt virtutes morales sūt magis nēcie ad vitā hūanā nō oīdit eas esse nobiliores simplr, iz quo ad hoc, quinimo virtutes intellectuales speculatiue ex hoc ipo q̃ nō ordinātur ad aliud (sicut vtile ordinat ad finē) sunt dignliores. hoc. n. ptingit q̃ fm eas quodāmō inchoat in nobis bitudo, q̃ ꝓsistit in cognitiōe virtutis: sicut. s. dictū est. ¶ Ad 2ᵐ dm̃, q̃ fm virtutes morales dr̃ hō bonꝰ simplr & nō fm itellectuales virtutes ea rōe: q̃ appetitꝰ mouet als potentias ad suū actū: vt. s. dictū est, vñ p hoc ēt nō pbatur nisi q̃ virtus moralis sit melior fm qd. ¶ Ad 3ᵐ dm̃, q̃ prudentia nō solū dirigit virtutes morales in eligendo ea que sunt ad finem, iz ēt in pstituendo finē. est autem finis vniuscuiusq; virtutis moralis attingere medium in propria materia, q̃ quidem medium determinat fm rectā rōnem prudentie vt dicitur in. 2. et. 6. ethico.

¶ Utrum iustitia sit precipua inter virtutes morales. Art. 4.

A Quartū sic pcedit. Ut, q̃ iustitia nō sit precipua inter virtutes morales. Malus em̃ est dare alicui de proprio q̃s reddere alicui q̃d ei debetur, sed primū ptinet ad liberalitatem, fm aut̃ ad iustitiam. ergo videtur q̃d liberalitas sit maior virtus q̃m iustitia. ¶ p. Illud vr esse maximū in vnoquoq; q̃d est pfectissimū in ipo. sed sicut dr Iacobi. 1. Pa⁹ opus perfectum habet. ergo vr q̃ pa⁹ sit maior q̃m iustitia. ¶ p. Magnanimitas opat magnū in oīb⁹ virtutib⁹, vt dr in. 4. ethic. ergo magnificat etiā ipsaz iustitiā est igitur maior q̃ iustitia.

finis est p̃m̃ pru⁹: & cōstat q̃ ait pru⁹ nō est virtus moralis. 4ᵒ q̃ virtus moralis fieri dep̃det nō solū a sinderesi & recta itēnōe finis nūc dicta iz pru⁹ afferente finem inuenēdo medium prius nā q̃m sequat electio q̃ans virtutis moralis. et ꝑ clarū est ex ordine dicto & diffōne virtutis moralis. 5ᵒ q̃ aparando pru⁹m ad virtutē moralē in fieri sic simplr verū est q̃ pru⁹ dirigit virtutem moralem pstituēdo illi finem nō pō & absolutē: iz applicādo illū ad spāle mām occurrēte. & sic sufficiāt hās authoritas ꝑ q̃ pp itionē medij pru⁹ presituitur finis nē finis oār. & nō ꝑdicūt supioribus, nec dicis in 2ᵃ 2ᵉ q̃ō 5ᵃ q̃ō futuroē finis & de fine absolute virtutis moralis loquuntur. sexto q̃ comparando iā genitas prudētiam & virtutē moralē virāq; in facto esse alteri finem applicite prebet diuersimode declarat hoc quo ad singula: prudentiam in primis cōstat me⁹ mortali virtuti semper ostēdere & conseruare virtutem: deinde moralem constat finis appetitū rectum facere ac p hoc prudētie pncipiū firmare. ex hoc aut̃ q̃ appetitus virtute morali rectificatur ad eligendum cōsona bono rationis: q̃ electio claudit in se intentionē pñs est vt eadem virtute rectificetur ad intendendū illū finē absoluē, its q̃ intentio finis q̃ prius ex sinderesi, & inclinatione naturali tantum erat recta ex virtute moralis & prudentia genita fit & est recta recte, et sic virtus moralis in facto esse de prudentie in facto esse finem & absolute & non contra: & hoc est fm. Declarat q̃ nō est eō: q̃ in parte apprehensiua sinderesis est virtus sufficiens re⁹ finis absolute: & ꝓpter ĥ magis vulgatum & cantatum est q̃ virtus moralis dat finē prudentie q̃m econtra. ex his aut̃ patet quomodo

Sed cōtra est q̃ pha dicit in. 5. eth. q̃ iustitia est preclarissima virtutum.

Rndeo dm̃, q̃ virtus alia q̃ fm suā spēm pōt dici maior vel minor vel simpliciter vel fm qd. Simpliciter q̃dē dr maior fm q̃ in ea maius bonum rōnis relucet: vt. s. dictū est. & fm hoc iustitia inter omnes virtutes morales precellit tā q̃ propinquior rationi, q̃ patet & ex subo et ex obo, ex subo q̃dē: q̃ est in voluntate sicut in subo: volūtas aūt est appetitus rōnalis: vt ex dictis ꝑz. fm ät obm siue mām: q̃ est circa operationes q̃b⁹ hō ordinatur nō solum in seipso, sed etiā ad alterū: vñ iustitia est p̃clarissima virtutū: vt dr in. 5. ethi. Inter alias aūt virtutes morales que sunt circa passiōes tāto in vnaquaq; magis relucet rōis bonū quāto circa maiora motus appetitiuus subdit rōni: maximū ät, i his q̃ ad hoiez ptinēt est vita a q̃ oia alia dependēt, & iō fortitudo que appetitiuū motū subdit rōni i his q̃ ad mortē & vitā ptinēt, primū locū tz inter virtutes morales q̃ sūt circa passiōes: rō ordinat infra iustitiā. vñ phs dr in ꝓio rhet. q̃ necesse ē maximas eē virtutes q̃ sunt aliis honorabilissime: si q̃dē est pr̃ potētia būfactiua: pp hoc fortes & iustos maxie honorāt: hec q̃dē in bello. s. fortitudo, ꝑ ät. s. iustitia & i bello & in pace vtilis ē. post fortitudinē ät ordinat tēpātia: q̃ subiicit rōi appetitū circa ea q̃ immediate ordinant ad vitā. vr in eodē fm numerū. vel in eodē fm spēm. s. in cibis & venereis. & sic iste tres virtutes sūt cā prudētie dūr ē pncipales ēt dignitate. iz q̃d ait dr aliā virtus esse maior fm q̃ adminiculū vel ornamētū prebet pncipali virtuti: sicut suba ē simpliciter dignior accidēte, aliquod tamē accidens est fm q̃d dignius suba, inquātum pficit subiectum in aliquo esse accidentali.

Ad Primū ergo dm̃, q̃ actꝰ libalitatis opz q̃ fundet sup actum iustitie: nō em̃ esset libalis datio si nō de ꝓpio daret, vt in. 2. politicoꝝ dr. vñ libalitas sine iustitia esse non posset q̃ secernit suū a nō suo, iustū

argumento satisfiat in ꝓposito de nobilitate iz veritatem & hanc rationem. consistit enim vis argumenti in hoc. virtus finis est nobilior virtute eorum que sunt ad finem, sicut habitus principiorum est nobilior habitu conclusionum: sed virtus moralis est respectu finis, prudentia respectu eorum que sunt ad finem. ergo responsio litere est ad minorem dicens, quod prudentia est eorum que sunt ad finem & finis &. ideo non sequitur quod sit ignobilior: sicut sequeretur si esset eorum que sunt ad finem tantum. & per hoc soluitur illa confirmatio de habitu principiorum: quia scilicet habitus principiorum est nobilior habitu conclusionum tantum: non autem habitu principiorum & conclusionum: sicut est in proposito. vbi secundū veritatem vtriusq; est principiorum & conclusionum moralis nāq; virtus est finis & eorum que sunt ad finem: facit enim rectaz intentionem & electionē: & similiter prudētia est finis & eorum que sunt ad finem dum inueniendo medium, applicat ipsum rationis bonum q̃d est finis ad operationes & passiones que sunt ꝑpter finem. Et nota q̃d author non solum intendit prudentiam esse finis, sed etiam dirigere morales respectu finium: insinuans alteram responsionem scilicet quo ad hoc quod habitus respectu finis sit nobilior requiritur quod sit perfectus absq; mendicatione ab illo qui est respectu eorum que sunt ad finem: si enim ab illo perficeretur iam sub illo esset, nec esset independēs: sicut finis independens est ab aliis que sunt ad finem. Reliqua in secunda secundē tractanda sunt: vbi rationes Scoti in tertio sententia. distin. 36. q̃ prudentia sit respectu finis videbuntur: & quare in ratiōe duabus existentibus virtutibus. s. sinderesi & prudentia: in appetitu vna respondeat moralis virtus respectu finis & eorum que sunt ad finem intendēs & eligens.

¶ Super Articu. 4.

In articulo 4ᵒ eiusdē. 66. q. dubium nonnullis occurrit quō fortitudini preferatur iustitia: quia fortitudo rectificat circa mortem & vitam, iustitia autem circa operationes ad alterum. nulla nāq; opō ē maioris vita iz pellem pro pelle, & cuncta que hz dabit homo pro anima sua. sed hoc facile

tia aũt põt eẽ sine liberalitate. vñ iustꝰ simplr est maior liberalitate tã ꝙ cõior z funda[m] ipsi⁹ liberalitas autẽ ẽ fm qd maior cũ sit qdã ornat⁹ iustꝰ z supplm ei⁹. ¶ Ad fm dcm, ꝙ patiẽtia dr hre op⁹ pfectũ i tolerãtia malox, i qb⁹ nõ solũ excludit initũ stã vindictã ꝙ etiã excludit iusti[a], neq solũ odiũ ꝙ facit chartas, neq solũ irã ꝙ facit mãsuetudo: sz ẽt excludit tristitiã inordinatã: q̃ est radix oiz pdictox. z iõ i hꝫ ẽ pfectior z maior: qz in hac mã extirpat radicẽ. nõ aũt est simplr pfectior oib⁹ aliꝫ virtutib⁹: qz fortitudo nõ solũ sustinet molestias absq; perturbatõe ꝙ est pati⁸: sz ẽt ingerit se eis cũ op⁹ fuerit. vñ qcunq; est fortis est patiẽs: sz nõ quotꝫ ẽ ãr pati[a] qdã fortitudis pars. ¶ Ad tertiũ dcm, ꝙ magnanimitas nõ pt esse nisi aliꝫ virtutib⁹ preexistentib⁹: vt dr in. 4. ethi. vnde cõparat ad alias sicut ornatus earũ: z sic fm qd est maior oibus aliꝫ: non tamen simpliciter.

¶ Utrũ sapia sit maxima inter virtutes intellectuales. Ar. 5.

5. q. 57. ar. 2. ad 2. 2. q. 68. art. 7. cor. 3. 1. eth. pn. z li. 6. lec. 6. et 7.

Quantũ Sic pcedit. Vꝫ ꝙ sapia nõ sit maxima inter virtutes intellectuales. Imperãs est: mai⁹ est eo cui imperat: sz prudentia vr imperare sapie. Dr etiã. 1. ethi. ꝙ quale disciplinarũ de bitũ est esse in ciuitatib⁹ z ꝗle vnũquodq; addiscere, z vsq; quo hec ordinat. s. politica, q̃ ad prudentiã ptinet: vt dr in. 6. ethi. cũ igit inter disciplinas etiã sapia ptineatur, vꝫ ꝙ prudẽtia sit maior ꝙ sapia. ¶ p. De rõne virtutis est ꝙ ordinet hoiez ad felicitatẽ, est aũt virt⁹ dispõ pfecti ad optimũ: vt dr in. 7. phy. sz prudẽtia est recta rõ agibiliũ ꝙ q̃ hõ ad felicitatẽ pducit: sapia aũt nõ ꝙsiderat humanos act⁹. qb⁹ ad btitudinẽ puenit, ḡ prudẽtia est maior virt⁹ ꝙ sapia. ¶ p. Quãto cognitio est pfectior tanto videt esse maior: sz pfectio ẽ cognitionẽ hꝫ fe possum⁹ de humanis, de quib⁹ est scia, ꝙ de reb⁹ diuinis, de qb⁹ est sapia, vt distinguit aug. in. 12. de tri. Q: diuina incõprehẽsibilia sunt fm illud Job. 16. Ecce deus magnus vincens scientiã nostrã, ergo scientia est maior virt⁹ ꝙ sapientia. ¶ p. Cognitio principioꝝ est dignior ꝙ cognitio cõclusionum: sed sapiẽtia cõcludit ex principijs indemonstrabilibus, quorum est intellectus, sicut z alie scientie. ergo intellectus est maior virtus ꝙ sapientia.

Sed Contra est, ꝙ phꝫs dicit in. 6. ethic. ꝙ sapientia est sicut caput inter virtutes intellectuales.

Rñdeo Dcm, ꝙ sicut dictũ est, magnitudo virtutis fm suã speciẽ cõsiderat ex obo: obm autẽ sapientie precellit inter obiecta oĩm virtutũ intellectualiũ: cõsiderat em causa z altissimã, que deus est, vt dr in principio metaph. Et qz per causam iudicatur de effectu, z per causam superiorẽ de causis inferioribus, inde est ꝙ sapientia habet iudicium de omnibus aliꝫ virtutibus intellectualibus. z eius est ordinare oẽs, z ipsa est quasi architectonica respectu omnium.

Ad Primũ ergo dcm, ꝙ cũ prudẽtia sit circa res humanas sapia no circa causam altissimã, impossi est ꝙ prudẽtia sit maior virt⁹ ꝙ sapia, nisi vt dr in. 6. ethi. maximũ eorũ q̃ sunt in mũdo esset hõ. Qđ dcm est sicut in eo. li. dr ꝙ prudẽtia nõ imperat ipsi sapie: sz potiꝰ ecõuerso: qz spũalis iudicat oia, z ipse a nemine iudicat vt dr. 1. ad cor. 2. Nõ em prudẽtia hꝫ se intromittere de altissimis q̃ ꝙsiderat sapia: sz ipat de his q̃ ordinãt ad sapiẽtiã. s. qũo hoies debeãt ad sapiẽtiã puenire. vñ in hoc est prudẽtia seu politica ministra sapie, introducit em ad eam preparãs ei viã sicut ostiarius ad regẽ. ¶ Ad scõm dcm, ꝙ prudẽtia ꝙsiderat ea quib⁹ puenit ad felicitatẽ: sed sapia ꝙsiderat ipm obiectũ felicitatis, ꝙ est altissimũ intelligibile, z si qdẽ eẽt pfecta ꝙsideratio sapie respectu sui obiecti, eẽt pfecta felicitas in actu sapie: sed qr act⁹ sapie in hac vita est impfect⁹ respectu principalis obiecti, qđ est de⁹, iõ actus sapie est qdã inchoatio seu pticipatio future felicitatis. z sic ppinquiꝰ se hꝫ ad felicitatẽ ꝙ prudẽtia. ¶ Ad tertiũ dcm, ꝙ sicut phꝫs dicit in. 1. de aia, vna notitia prefert alteri, aut ex eo ꝙ est nobilior, aut pp certitudiẽ. Si igit subiecta sint equalia in bonitate z nobilitate illa q̃ est certior erit maior virt⁹: sz illa q̃ est minus certa de altioribꝰ z maioribꝰ prefert ei q̃ est magis certa de inferiorib⁹ rebus. vñ phꝫs dicit in. 2. de ce. ꝙ magnũ est de reb⁹ celestib⁹ aliqd posse cognoscere etiã debili z topica ratione. Et in primo de partib⁹ aialiũ dicit, ꝙ amabile est magis paruũ aliquid cognoscere de rebus nobilioribus ꝙ multa cognoscere de reb⁹ ignobilioribꝰ. Sapientia igit ad quã pertinet dei cognitio, homini maxime in statu huiꝰ vite nõ põt perfecte aduenire, vt sit quasi ei⁹ possessio: sed hoc soli⁹ dei est: vt in. 1. meta. sed tamẽ illa modica cognitio que per sapientiã de deo haberi põt, omni alij cognitioni prefert. ¶ Ad quartũ dicendũ, ꝙ veritas z cognitio principioꝝ in demonstrabiliũ dependet ex rõne terminoꝝ: cognito eĩ quid est totũ, z qd est pars, statim cognoscitur ꝙ oe totũ est maius sua parte cognoscere autẽ rationẽ entis z nõ entis, z totius z partis, z aliox q̃ cõsequunt ad ens ex qb⁹ sicut ex terminis cõstituunt principia indemonstrabilia ptinet ad sapientiã: qz ens cõe est pximus effectus causẽ altissime. s. dei. z iõ sapia nõ solũ vtit principijs indemonstrabilibus quox est intellꝰ cõcludendo ex eis sicut etiã alie scie, sed etiã iudicando de eis: z disputãdo cõtra negãtes. vñ sequit ꝙ sapia sit maior virtus quam intellectus.

¶ Utrum charitas sit maxima inter virtutes theologicas. Artic. 6.

Dcm Sexti sic pcedit. Videtur ꝙ charitas nõ sit maxima inter virtutes theologicas. Cũ em fides sit in intellectu, spes autem z charitas in vi appetitiua, vt supra dictũ est, videtur ꝙ fides apparet ad spem z charitatẽ sicut virtus intellectualis ad morales: sed virtus intellectualis est maior morali: vt ex dictis ptz ergo fides est maior spe z charitate. ¶ p. Nõ se hꝫ ex additiõe ad aliud, vꝫ esse maius cor: sz spes vt vꝫ se hꝫ ex additione ad charitatẽ presupponit em spes amorẽ: vt Aug. dicit in Ench. Addit em quendã motum protensionis in rem amatã. ergo spes est maior charitate. ¶ p. Causa est potior effectu: sed fides z spes sunt causa charitatis. Dicitur enim Matth. 1. in glo. quod fides generat spem, et spes charitatem. ergo fides et spes sunt maiores charitate.

Sed contra Est, ꝙ phꝫs dicit. 1. ad cor. 13. Nunc aũt manent spes fides charitas tria hec. maior autem horum est charitas.

Rñdeo Dicendũ, ꝙ sicut supra dictũ est, magnitudo virtutis fm suam speciẽ cõsideratur ex obiecto, cuius autẽ tres virtutes theologice respiciãt deũ sicut proprium obiectum non potest vna earum dici maior altera, ex hoc ꝙ sit circa maiꝰ obiectũ, sz ex eo ꝙ vna se habet ꝑpinquius ad obiectum quã alia, z hoc modo charitas est maior aliꝫ: nam alie important in sui rõne quandã distantiã ab obiecto, est em fides de nõ visis, spes autẽ de non habitis: sed amor charitatis est de eo qđ iam habetur: est em amatũ quodãmodo in amante, z etiã amãs per affectum trahitur ad vnionẽ amati. propter ꝙ dicitur. 1. Joã. 4. Qui manet in charitate in deo manet, z deus in eo.

Ad primũ Ergo dicendũ, ꝙ hoc modo non se habent fides z spes ad charitatem sicut prudentia ad virtutem moralem, z hoc propter duo. Primo quidem quia virtutes theologice habent obiectum ꝙ est supra animã humanam, sed sed prudentia z virtutes morales sunt circa ea q̃ sunt infra hominẽ: in his aũt que sunt supra hominẽ nobilior est dilectio quam cognitio: perficitur enim cognitio fm ꝙ cognita sunt in cognoscente, dilectio vero fm ꝙ diligens trahitur ad rem dilectam: id autem quod est supra hominẽ nobilius est in seipso ꝙ sit in homine: qr vnumquodq; est in altero per modũ eius in quo est, econuerso autem in his que sunt infra hominẽ. Secundo qr prudentia moderatur motus appetitiuos ad morales virtutes pertinẽtes: sed fides nõ moderatur motum appetitiuum tendentẽ in deũ qui pertinet ad virtutes theologicas: sed solum ostendit obiectũ, motus autẽ appetitiuus in obiectum excedit cognitionẽ humanã: fm illud ad Ephe. 3. Superuenientẽ scientie charitatẽ christi. ¶ Ad scõm dicendum, ꝙ spes presupponit amorẽ eius quod quis adipisci se sperat qui est amor concupiscentie: quo quidem amore magis se amat qui concupiscit bonum ꝙ aliquid aliud. charitas autem importat amorem amicitie: ad quam pertinet spe, vt supra dictum est. ¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ causa perficiens est potior suo effectu, non autẽ causa disponẽs: sic em calor ignis esset potior ꝙ ani-

Tolnit: ex eo ꝙ iustitia rectificando animã in oib⁹ opationib⁹ q̃ sunt ad alterũ, rectificat ẽt respectu vite z mortis ad iustitiã em spectat ponere vitã ꝙ altero: puta ꝙ repub. cui dr pro repub. cui dr nec inconuenit eundẽ actũ spectare ad iustitiã z fortitudinẽ diuersimode: vt in ꝙposito ponere vitã inquantũ hꝫ rõnẽ debiti spectat ad iustitiã: q̃ sicut dat alia bona debita ita z vitã in ciui hꝫ rõnẽ terribilis spectat ad fortitudinẽ. Cui⁹ est firmare animum ne timeat hoc, sz audeat &c. iustitia tanto est nobilior ꝙto vtilior circa s[um] b[onum] .s. z b[onum] .a rectificãs i his que sunt ad alterum. 22. q. 25 ar. 6. 7. q 30. 2. 4. Et. 3. di. 33. q. 2. a. 4. q. 2 ad. 3. Et. 4. di. cap. 35. ad. 15. Et hi. q. 2. ar. 2. cor. fi. et ad. 1 et 2. 5. cor. 7 ad. 4. Et co. 3. lec. 3. co. 1. fin.

¶ Super Art. 5.

In arti. 5. eiusdẽ 66. q. in fine ad quartũ nota aureã doctrinã quare sapiẽtia rõnes terminorum maxime vniuersaliũ ꝙsiderat vt sit in. 3 metaph. q. 1. ens est prius ꝙ effectꝰ prime cause ꝙ in prima cã declaratũ est. z quare iudicat de principijs: qz. s. eox causa considerat rõnes terminorũ: iudicium em rei per illius causas fit. iudicat aũt sapia de principijs ex rõnibus terminoꝝ nõ tamẽ explicãs medium terminum: aliter quo fiat assensus principijs aut reddatur altera causa veritati eox: sz tamẽ dans eis inuincibilem constitutiua eorũ rõnes. s. terminorũ. et in eadem resolues illa &c. z ppea defectu illa ex summa arce videbis.

¶ Super Art. 6.

In arti. 6. eiusdẽ 66. q. nihil fere dicendũ occurrit nisi qđ omnia notanda sunt.

¶ Super quest. 67. Articulum. 1.

In primo articulo questionis. 67. scito nouitie quod distinctio litere de formali & materiali non est de ipsa essentia virtutis (tota enim remanet) sed de actu eius qui non remanet refrenans aut impellens vel firmans passiones que sunt materia eius: sed perficiens appetitum ad sequendam rationem rectam propterea dicitur quod erunt quidem ibi virtutes, sed alio modo.

J.ad.2.c. & ad.1m 4.q. 68. ii. 6. co. Et. 22. q. 52. 8. 3. ad. 2. Et. 3. di. 33. q. 1. article. 4. Et. 4. d. 14. q. 1. 3. 3. q. 3. Et 31. q. 3. ar. 4.

¶ Super Articulum secundum.

In articulo secundo eiusdem 67. quest. dubium primo occurrit quo pacto est verum quod si species intelligibiles non cõseruantur in intellectu possibili quod scientia nullo modo remaneret: cum auctoritas est ista possimo dicat remanere habilitatem intellectus ad recipiendum ab intelligentia agente que prius recepit, et ista habilitate dicitur aliquis sciens.

¶ Ad hoc dicitur q̃ author vt apparet in secundo contra Gen. ti. c. 74. puta Auicennam male profecutus positionem suam, & q̃ habilitas illa non est nisi spes sint: & ꝓpter ea hic non ex intentione author determinatur qđ scia & virtutes intellectuales nullo mõ nec formaliter. i. nec mãli rer remanerent actu.

¶ Dubiũ 2o in eodẽ loco occurrit ẽre author de ꝑtũ intellectualiũ duratione tractãs carẽ cẽtias facet: et de principijs eaꝝ q̃ sunt spẽs intelligibiles et fantasmata tractat: iã enim ostensum est q̃ ꝑtutes intellectuales effectus sunt specierũ intelligibiliũ & ẽ spẽs ipse.

¶ Ad ꝫ dr 2ꝝ, ꝑ q̃ doctrina tanto certior est, q̃to vtior & remotior ab opinionibꝰ, io author ꝑtermissis opinionibꝰ dẽ hijs ad radicẽ accessit spẽs. s. intelligibiles q̃ sũt ꝑ cuius ifluẽtiã, vt ex illis rẽanẽtibꝰ ꝑtutes intellectuales ꝓdiderent rẽanere fortaſſe: sunt. n. ꝑncꝑ formalia ois intellectionis cũ ois intellectio sit ab ifluẽtia & actu q̃ spẽm intelligibilẽ, 2o dr q̃ author minꝰ dr & plus habitualiter q̃ spẽs intelligibiles intelligit ipsas & q̃d ſcz ex ꝓie ipsa ad quã disponit materiã, q̃ patet esse falsum. sic autẽ fides generat spem & spes charitatẽ: fm. s. q̃ vna disponit ad alteram.

¶ De duratione virtutum post hanc vitam. Questio. 67.

Deinde Considerandũ est de duratione virtutuꝫ post hanc vitam. ¶ Et circa hoc queruntur ser. Primo vtrũ virtutes morales maneant post hanc vitã. Secundo vtrũ virtutes intellectuales. Tertio vtrũ fides. Quarto vtrũ spes. Quinto vtrum maneat aliquid fidei vel spei. Sexto vtrum maneat charitas.

¶ Utrũ virtutes morales maneãt post hanc vitam. Artic. 1.

Ad primũ Sic ꝓcedit. Uꝺ, q̃ virtutes morales non maneant post hanc vitam. Homines enim in statu future glorie erunt sicut angelis, vt dicitur Matth. 22. sed ridiculũ est in angelis ponere virtutes morales: vt dr in. 10. ethi. ergo neq; in hoib⁹ post hãc vitam erũt virtutes morales. ¶ Ꝑ. Utrutes morales perficiunt hominẽ in vita actiua: sed vita actiua non manet post hanc vitã, dicit enim Grego. in. 6. mota. Actiue vite opera cum corpore transeunt, ergo virtutes morales nõ manẽt post hãc vitã. ¶ Ꝑ. Tẽperantia & fortitudo que sunt virtutes morales sunt irrationalium partium: vt philosophus dicit in. 3. ethic. sed irrationales partes anime corrumpuntur corrupto corpore, eo quod sunt actus organorum corporalium. ergo videtur quod virtutes morales non maneant post hanc vitam.

Sed Cõtra est, q̃ dr Sap. 1. q̃ iustitia perpetua est & immortalis.

Rndeo Dom, q̃ sicut Augu. dicit in 14. de trinit. Tullius posuit post hanc vitã quatuor virtutes cardinales nõ esse: sed in alia vita hoies esse beatos sola cognitione nature (in qua nihil est melius, aut amabilius, vt aug. dicit ibidẽ) ea. s. natura que creauit oẽs nãs. Ipse autẽ postea determinat hmõi quatuor virtutes in futura vita existere, tñ alio modo. Ad cuius euidentiã sciendũ est, q̃ in hmõi virtutib⁹ aliq̃d est formale, & aliq̃d quasi mãle. Materiale qui dẽ est in eis virtutib⁹ inclinatio quedã ꝓprie appetitiue ad passiones vel opões fm modũ aliquẽ: sed qr iste mod⁹ determinat a rõne: tõ formale in oib⁹ ꝑtutibus est ipse ordo rõnis. Sic igit dom est q̃ hmõi ꝑtutes morales in futura vita nõ manẽt q̃tũ ad id qđ est mãle in eis: nõ. n. hẽbũt in futura vita locũ pcurandi delectationes ciboꝝ & venereoꝝ, neque timores & audacie circa pricula mortis, neq; ẽt distributiões & cõtractiones rerũ q̃ veniũt in vsum ptis vite. Sed q̃tũ ad id qđ est formale remanebũt in bris pfectissime post hãc vitã: in q̃tũ rõ vnitati rectissima erit circa ea q̃ ad ipsum ptinẽt fm statũ illum, & vis appetitiua oio mouebit fm ordinẽ rõnis in his q̃ ad statũ illũ ptinẽt. vnde aug. ibidẽ dicit, q̃ prudẽtia ibi erit stare vllo periculo erroris, fortitudo sine molestia tolerãdoꝝ malorũ, tẽperãtia sine repugnatiõe libidinũ: vt prudẽtie sit nullũ bonũ deo preponere vel equare, fortitudinis ei firmissime inherere, tẽpantie nullo defectu noxio delectari. de iustitia vero manifestꝰ est quẽ actũ ibi hẽbit. s. esse subditũ deo: qr etiã hic vita ad iustitiã ptinet esse subditũ suptori.

Ad Primũ ergo dõz, q̃ ꝓphs loquit ibi de hmõi virtutibus moralib⁹ q̃tũ ad id q̃ materiale est in eis, sicut de iustitia quantũ ad cõmutationes & distributiones, de fortitudine q̃tũ ad terribilia & pricula, de tẽperãtia quantum ad cõcupiscentias prauas. ¶ Et sicr dõm est ad ꝑm: ea. n. q̃ sunt actiue vite mãlr se hñt ad ꝑtutes.

¶ Ad tertium dicendum, q̃ status post hãc vitam est duplex. Unus quidẽ ante resurrectionem q̃ anime erunt a corpibus separate. Alꝰ aũt post resurrectionẽ, q̃ ase iterato corpib⁹ suis vnient. In illo ergo resurrectionis statu erũt vires irrõnales in organis corpis sicut & nũc sunt, vñ & poterit in irascibile esse fortitudo, & in cõcupiscibili tẽperãtia, in q̃tum vtraq; vis pfecte erit dispositia ad obediendũ rõni, sed in statu ante resurrectionẽ ꝓtes irrõnales nõ erũt actu in aia, sed solũ radicaliter in essentia ipsius: vt in ꝓio dcm est. vñ nec hmõi virtutes erũt in actu nisi in radice. s. in rõne & volũtate: in q̃bus sunt semina quedã harũ virtutũ, vt dictũ est. sed iustitia que est in volũtate etiã actu remanebit. vñ spãr de ea dictũ est, q̃ est ꝑpetua & immortalis: tũ rõne subiecti q̃ voluntas incorruptibilis est: tum etiam propter similitudinem actus: vt prius dictum est.

¶ Utrũ virtutes intellectuales maneant post hãc vitã. Ar. 2.

Ad Scõm sic ꝓcedit. Uꝺ q̃ ꝑtutes intellectuales nõ maneãt post hãc vitã. Dicit em apls. 1. ad cor. 13. q̃ scia destruẽt. & ratio est: qr ex parte cogniti scimus. sed sicut cognitio scientie est ex pte. 1. imperfecta, ita etiam cognitio aliũ virtutũ intellectualiũ quandiu hec vita durat. ergo omnes virtutes intellectuales post hanc vitam cessabunt. ¶ Ꝑ. Phs dicit in predicamẽtis, q̃ scientia cum sit habit⁹ est q̃litas difficile mobilis: nõ em de facili amittit nisi ex aliqua forti trãsmutatiõe vel egritudine: sed nulla est tãta trãsmutatio corporis humani sicut q̃ mortẽ. ergo scia & alie ꝑtutes intellectuales nõ manẽt post hãc vitã. ¶ Ꝑ. Utrutes intellectuales ꝓficiunt intellm ad hũ opandũ ꝓprium actũ: sed act⁹ intellectus nõ videt esse post hãc vitã, eo q̃ nihil intelligit aia sine fantasmate: vt dr in. 3. de aia. fantasmata autẽ post hanc vitã non manent, cum nõ sint nisi in organis corporeis, ergo virtutes intellectuales non manent post hãc vitam.

J.q.93.8 6.ad.2. Et.2.di. 6.ar.4. ad 3m. & d.34.ar. 5. Et.3. q.1.12. Et mal. q.2.ar. 12. Et o. pus.3.c. 118.

Sed ꝫ est, q̃ firmior est cognitio vtutũ & nectionũ q̃ ꝓticularium & ptingentium: ſz in hoie remanet post hãc vitã cognitio ꝓticulariũ & cõtingẽtiũ, puta eoꝝ q̃ ds fecit vel passus est: fm illud luc. 16. Recordare q̃ recepisti bona in vita tua et Lazarus silr mala. ergo multo magis remanet cognitio vtutũ & necessariorũ, q̃ ptinet ad scias & ad alas ꝑtutes intellectuales.

Rndeo Dicendum, q̃ sicut in primo dictũ est, q̃dam poterũt q̃ species intelligibiles non permanent in intellectu possibili nisi quandiu actu intelligit, nec est aliqua conseruatio specierum cessante consideratione actuali nisi in viribus sensitivis, que sunt actus corporaliũ organorũ. s. imaginatiua & memoratiua: huiusmodi aũt vires corrumpunt corrupto corpore: & iõ fm hoc scientia nullo mõ post hanc vitã remanebit corpe corrupto: neq; aliqua alia intellectualis virtus. Sed hec opinio est contra sententiam Arist. qui in. 3. de anima dicit, q̃ intellectus possibilis est in actu cũ singula sicut sciẽs, cum tñ sit in potẽtia ad cõsiderãdũ in actu. Est etiã contra rõnem: qr species intelligibiles recipiũtur in intellectu possibili immobiliter secundum modũ recipientis. vñ & intellectus possibilis dr locus specierum. quasi species intelligibiles cõseruãs. sed fantasmata ad que respiciendo homo intelligit in hac vita, applicando ad ipsa species intelligibiles (vt in primo dictũ est) corrupto corpore corrumpunt. vnde q̃tũ ad ipsa fantasmata, que sunt quasi materialia in virtutibus intellectualibus, virtutes intellectuales destruunt destructo corpore. Sed quantum ad species intelligibiles, que sunt in intellectu possibili virtutes intellectuales manẽt: species aũt se habẽt in virtutibus intellectualibus sicut formales. vnde intellectuales virtutes manẽt post hãc vitã quantũ ad id qđ est formale in eis, nõ autez quantũ ad id qđ est materiale: sicut & de moralibus dictum est.

Ad Primũ ergo dom, q̃ verbũ apli est intelligendũ q̃tum ad id qđ est mãle in scia, & quantum ad modum intelligendi: qr. s. neq; fantasmata remanebunt destructo corpore, neq; erit vsus scientie per conuersionem ad fantasmata.

¶ Ad secundum dicendum, quod per egritudinem corrumpitur habitus scientie quantum ad id qđ est materiale in eo: scilicet quãtum ad fantasmata, non autem quantum ad spẽs intelligibiles que sunt in intellectu possibili.

¶ Ad tertiũ dom, quod aia separata post mortẽ hz aliũ modũ intelligendi q̃ p conuersionẽ ad fantasmata: vt in ꝓio dictũ est, & sic scia manet: nõ tñ fm eũdẽ modũ opandi, sicut & de virtutibus moralibus dictũ est.

¶ Utrū fides maneat post hāc vitā. Ar.3.

Dtertium Sic procedit tur. Uf q fides maneat post hanc vitam. Nobilior. n. est fides quam scia. sed scia manet post hanc vitā:vt dictū est ergo z fides. ¶ p. Prime ad co.3.dicitur, Fundamētum aliud nemo potest ponere preter id qđ positū ē,qđ ē xps iesus,i.fides xpi Jesu. sed sublato fundamēto nō remanet id q superedificat.ergo si fides remanet post hanc vitā nulla alia virtus remaneret. ¶ p. Cognitio fidei z cognitio glorie differūt fm pfectū z impfectū,sed cognitio iperfecta pōt esse simul cū cognitione pfecta:sicut i angelo simul potest esse cognito vespertina cum cognitione matutina z aliquis hō potest simul hre de eadem conclusione sciam per syllām dem fatuū,z opinionē p syllām dialecticū.ergo etiam fides simul esse potest post hanc vitam cum cognitione glorie.

Sz cōtra Est,q apls dicit.2.ad co.5.Quādiu sumus in corpore peregrinamur a dño:p fidē.n.ambulamus z nō p spēm.sed illi q sunt in gloria nō peregrinantur a dño sed sunt ei pītes.ergo fides non manet post hanc vitam in gloria.

Rndeo Dcm, q oppositio est p se et ppria causa qđ vnū excludat ab alio:inquātū.s.in omnib⁹ oppositis includitur oppositio affirmatiōis z negationis. Jnuenīt aūt i q̄busdā oppositio scdz cōtrarias formas:sicut in coloub⁹ albū z nigrū, in quibusdā aūt scōm pfectū z impfectū,vt in alterationib⁹ magis z min⁹ accipiunt:vt ꝓia:vt cū de minus calido fit magis calm: vt dicit i.5.phy:.Et q: pfectū z impfectū opponūtur,impōe est q simul fm idē sit pfectio z impfectio. Est aūt ꝓsideᵐ q impfectio q̄dem q̄nq̄ est de rōne rei z ptinet ad spēz ipsius sicut defectus rōnis ptinet ad rationem speciei equi vel bouis. Et q: vnū z idē numero manēs nō pōt transferri de vna spē in alīā:inde est q tali impfectione sublata tollit species rei:sicut iam nō esset bos vel equus si esset rōnalis, q̄nq̄ vero impfectio nō ptinet ad rōnē speciei,sed accidit indiui duo fm aliquid aliud:sicut alicui hoī q̄nq̄ accidit defectus rōnis inquātū impedit in eo rōnis vsus ꝓpter somnū vel ebrietatē vl aliquid hmōi. Patet aūt qđ tali impfectione remota nihilominus suba rei remanet. Manifestū est aūt q impfectio cognitionis est de rōne fidei:ponit em in eius diffōne, fides em est suba sperādarū rerū argūm nō apparētium.vt dr ad Hebr.xj. Et Aug. dicit, Quid est fides:credere qđ nō vides.qđ aūt cognitio sit sine applitōe vl visiōe h ad ipsectionē cognitiōis ptinet:z sic ipfectio cognitiōis ē de rōne fidei.vñ manifestū ē q fides nō pōt eē pfecta cognitio eadē numero manēs.Sz vlterī⁹ cōsiderādū est vtrū sile possit esse cū cogitiōe pfecta:nihil em̄ phibet aliq̄s cognitionē ipfectā sil eē aliqui cū cognitiōe pfecta. Est igit ꝓsiderādū q cognitio pt eē ipfecta tripl̄r. Uno mō ex parte obti cognoscibil:alio mō ex pte medij:tertio mō ex parte subiecti. Ex pte qdē obi cognoscibil dfnt hz pfectū z ipfectū cognitio matutina z vespertina i angelis:nā cognitio matutina ē d reb⁹ fm q hnt eē in verbo,cognitio aūt vespertina est de eis fm q hnt eē in ppria nā:qđ ē imperfectū respectu primi eē. Ex parte vero medij dfnt fm pfectū z impfectū cognitio q̄ est de aliqua cōclusiōe p medium demōstrationis z p medium ꝓbabile. Ex pte vero subiecti differūt hz pfectū z ipfectū opinio,fides z scia: nā de rōne opinionis est q accipiatur vnū cum formidine alterius oppositi.vnde nō habet firmam inhesionē.de ratione vō scie est q habeat firmam inhesionem cum visione intellectiua habet enim certitudinē pcedētē ex intellectu principiorū, fides autem medio modo se hz.excedit enim opinionem in hoc q hz firmā inhesionē,deficit vō a scia in eo qđ non habet visionem. Manifestum est aūt q pfectū z ipfectū nō pñt simul esse fm idem,sed ea q̄ differūt fm perfectū z imperfectum fm aliquid idē pñt esse in aliquo alio eodē. Sic igitur cognitio pfecta z impfecta ex pte obi nullo modo pñt esse de eodē subiecto: possunt tamen cōuenire in eodem medio z in eodē subiecto,nihil em̄ phibet q vnus hō sit z semel p vnū z idē medium habeat cognitionē de duobus quorū vnū est pfectū z aliud imperfectū: sicut de sanitate z egritudine,z bono z malo. sic etiā ipossibile est qđ cognitio pfecta z imperfecta ex parte medij cōueniāt in vno medio.sed nihil ꝓhibet quin cōueniāt in vno obiecto,z in vno subiecto:pōt em̄ vnus hō cognoscere eādem cōclusionē per medium pbabile z demonstrationē. Et similiter est ipossibile qđ cognitio perfecta z imperfecta ex pte subi sint simul in eodē subo.fides aūt i sui rōne hz ipfectionē q̄ est ex parte subiecti,vt.s. credens nō videat id qđ credit:bt tn tuto aūt de sui rōne hz pfectionē ex pte subiecti,vt.s.bt⁹ videat id q̄ beatificat.vt.s.dictū est. Sī manifestū est qđ ipossibile est q fides maneat simul cum beatitudine in eodem subiecto.

Ad ꝓmū Ergo dcz,q fides ē nobilior q̄ scia ex pte obi: q: ei⁹ obiectū est veritas prima:hz scia hz pfectionē modū cognoscēdi,q̄ nō repugnat perfectiōi beatitudinis.s.visiōi,sicut repugnat ei modus fidei. ¶ Ad sm dcm, q fides est fundamentū quātū ad id qđ hz de cognitione,z iō q̄n perficietur cognitio erit perfectū fundamentum. ¶ Ad tertium patet solutio ex hijs que supra dicta sunt.

¶ Utrum spes maneat post mortē in statu gloriae. Arti. 4.

Dquartū Sic proceditur. Uidetur q spes maneat post mortem in statu glie. Spes enim nobiliori modo perficit appetitum humanum q̄ virtutes morales sed virtutes morales manent post hanc vitam:vt patet per aug.in.14.de tri.ergo multo magis spes. ¶ p. Spes opponitur timori sed timor manet post hāc vitā:z in beatis quidē timor filialis q̄ manet in seculū: z in dānatis timor penarū.ergo spes pari rōne pt pmanere. ¶ p. Sicut spes ē futuri boni, ita z desiderij,sed in bīs est desiderij futuri boni z quātū ad gloriā corpoream q̄ alie beatorum desiderāt:vt dicit Aug.12.sup Gen. ad lfam:z ē q̄tū ad gloriā aie:hz illō Ecc. 24. Qui edunt me adhuc esuriēt,z q bibūt me adhuc sitiēt. Et.1.Pet.1.dr. In quē desiderāt angeli pspicere.ergo videtur q possit esse spes post hanc vitam in beatis.

Sed contra Est qđ apls dicit Rom. 8. Quod videt quis quid sperat:sed beati vidēt id qđ sperant: est obiectum spei.s.deum:ergo non sperant.

Rndeo Dcm,q sicut dictū est,id qđ de rōne sui importat ipfectionē subiecti nō pōt simul stare cū subiecto opposita pfectiōe pfecto:sicut ptz q motus in ratione sui importat imperfectionē subi: q sicut mot⁹ cōstituit

1.d.5.Et sarum sine sit ordinatio earum sine sit habitus ad vtendū eis sine quodcūq; aliud: totū em̄ hoc in virtutibus intellectualibus

3.ad 2 fantasmata cum per

3.ad 31. parte materialis. ra-

1.q.3.Et tionabile est autem sic

3.q.7. exponere hanc locū: quoniā questio est de

3.ad virtutib⁹ in anima vt

4.ad.10ᵐ. separatis a corpore: ac

Et hoc q̄dem se hz ex

parte aie cōparat pto

vno z formali q̄dam

aūt ex parte corporis

p alio vno z māli.nominauit aūt totū illud

fōsale ꝑ spēs intelligibilibus:vt pote certo

rib⁹ priorib⁹ z fōsalio

rib⁹ fm suum genus.

¶ Super art.3.

Ad.3. eiusdem q.67. dubiū est an fides z scientia de eodem stent simul in eodem:sed qm hoc ex ꝓposito quere tur in.3.q.2.ª.2ᶜ. iō hic pertranseo quia rame hic fundaᶻ iaciunt p interitu terminoꝝ duo notanda sunt. pm est q ꝑtes articul⁹ de fide z sequens de spe directe loquuntur de actibus fidei z spei:z ñ de habitib⁹.in 5ᵒ nanq; ar.cōsummās author qōnē d fidei z spei durationē de ꝑtibus durationē determinat qđ sentiendū.vt ibi patebit:q igit de fide z spe in his duob⁹ legis articul⁹ ad actꝰ essū refer.2ᵐ est q quū dr q fides importat impfectionē ex pte obi posset bñ z male intelligi vel non intelligi:z ꝑnr errare in principio.si quis.n.intelligat eam dicere impfectionē ex pte subi:qr ponit actū impfectū:seu diminutū in subo erat,nā cognitio p mem ꝓbabile alicui⁹ cōclusionis demōstrabil ponit ēt actū impfectū seu diminutū in subo z tn nō est fides,nec iēpolis scie: stat em̄ cū scia eiusdē in eodē subio vt in ifa dr,nō est igit sermo q habitus fidei inclinat subm in actū ipfectū vt mīti vñr intelligere quāuis em̄ ꝑ ex sit de actu z habitu fidei nō tn hoc est intentū: hec em̄ impfectio est cōis sibi z opinioni z cognitioni ꝓbabili:imo aūt ꝑhs est de impfectione ꝓpria fidei qua distinguit ab alijs et dr q tz se ex pte subi. Rursus fm hoc dria fm pfectū z impfectū ex pte obi esset fm qđ z nō simplr: q̄n ex ꝑ nō hz q sōm absolute nō vi[illegible]at illud credi-

22.q.18 ar.2. Et.5.di. 31.qō.2. 3.q.2. Et 3.q. 4.ar.4.

formale ſ̄bm in eſſe ſic actu ⁊ ſic in potentia ,ita ⁊ econuerſo ſ̄bm ſit actu ⁊ ſic in potentia conſtituit ſubiue ſeu materialiter motū in eſſe imperfecto. ſimile eñ accidit in propoſito,⁊ hanc doctrinā bene notato:qm̄ ex ea habes ſolonē ad oia oppoſita:⁊ quare fides opinio ⁊ ſcia de eodem ſunt impoſſe in eodem ex qō quid eſt eorum.⁊ hec ſint pro ar.3.q.2.4.2c. ¶In rm̄.ad 2m ⁊ 3m quinti ar.dubiū occurrit ſimplr ⁊ ad hoiem authoē.ſ.an habitus fidei ⁊ ſimiliter ſpei ceſſet in pria quia ſuperfluere:an quia ſuccedit eis aliq̄ perfectio incōpoſitis , ſimplr q̄dē occurrit dubiū:qz Sco.i.3.di.31.q̄ ceſſatio ē rōne ſuppoſitatis ⁊ nō incōpoſitatis, ⁊ hoc hoc:qz in pria nullꝰ habitꝰ eſt neceſſariꝰ, niſi charitas;qz nec ad facilitādū , nec ad habilitādū potentiā, nec ad pñtandum obm: actꝰ aūt ſuccedentes i pria nō ꝓprie opponunt hitibꝰ, qō ꝓbat , qz paul⁹ in raptu videbat deū , ⁊ tñ habebat hitū fidei. Ad hoiem dō:qz author hic in rñſione ad ſm vī dicere , ꝙ eſt incōpoſſibilitas pfectionis glie ad pfectionē fidei,in rōne ſo ad tertiū dicit ꝙ eſſet ſuperfluitas ſi remaneret habitus fidei non poterus exire in actum.

¶Ad aliud dr ꝙ euacuatio habitus fidei ⁊ ſpei eſt ex vtraq; rōne ſcz ſuperfluitatis ⁊ incōpoſſibilitatis ſuccedit eñ vtriq; habitui aliq̄ incōpoſe:ſz nō vniformiter:qm̄ lumini fidei ſuccedit lumē glorie ei incōpoſe: hitui ſo ſpei ſuccedit actꝰ talis efficacie ſeu ſtatꝰ vt incōpoſſibilis ſit ei dē. Ad quoū euidentiam ſcito ꝓmo qō falſum eſt in pria ſolum charitatis habitū eſſe neceſſariū: opz. n. etiā ponere habitū luminis glie nō ad aliquid eorū q̄ dicit argties: ſz ad eleuandā animam ad videndū ,⁊ hoc opz ſcotiſtas fateri: qm̄ de terminatū per eccleſiā eſt in clemen. in. c. ad hm.de hereticis vbi inter errores dānat ꝙ ala nō indigeat lumie glie eleuāte ipſam ad videndū deū ⁊ eo btē fruendū: ppter qō in lra dr ꝙ imperfectio luminis fidei (qō ē ipſe habitꝰ fidei) ⁊ pfectio luminis glorie oppoſuntur: ſicut claritas neris et obſcuritas eius. Scito ſcdo qō ly actꝰ nō directe oppoñt habitui tā in acq̄ſitis q̄ infuſis habitibus differentur tamen ſe hñt ad corruptionē q̄ ly modū ſequele habitus infuſi ⁊ acq̄ſiti:qz acquiſiti ex vno actu ſ̄rio non corrūpuntur , vt ptz: infuſi aūt corrumpuntur ex vno actu cōrario,fidei eñ habitꝰ nō remanet in eo qui vno actu negat trinitatem. Scito tertio ꝙ licet habitui directe non opponatur poſitiue niſi forma habitualis in eodem ſubiecto , pōt tñ ſine tali oppoſita forma ſubm diſponi ſtatu incōpoſſibili tali habitui : deſinit nanq; Forma nō ſolū p ſucceſſionē cōtrarie , ſed per ſubtractionem eorum quibus conſeruabatur: vt ptz de lumine, ex quibus habere potes:quod fidei habitus euacuatur in patria ex ſucceſſione oppoſite forme.ſ.luminis glorie per

Alo ✣ ſpei.

5.di.31. q.2.ar.1 q.1.c.3. Et pi.q. 27.ar.5 ad.6. Et 3t.q. 5.ar.4. ad.10.

dum habitus,qō dico ꝓpter lumen glorie per modū paſſionis in raptu paulꝰ vt patet in ſecunda ſecunde.q.175.ar.5. Accobſtat diuranti.q. 2.31.di.tertiꝰ ſententia. ſcz que poſſunt ſimul per inſtans eſſe poſſunt ſimul eſſe abſolute:qz incompoſſibilitatem non impedit longitudo temporis , ſed natura oppoſitionis , dicitur enim ad hoc ꝙ incompoſſibilitas conſurgit ex natura oppoſitionis , ſed oppoſito aliquarum ſpecierum non eſt in actu exercito niſi in ſtatu earum completo : vt patet in viro māſuefto peccante ex paſſione ſeu diſpoſitione modica ire : in hoc enim ſimul ſtant habitus manſuetudinis,⁊ non ſolum actus ire , ſed habitus ire inchoatiue: qui nihil aliud eſt quam ipſis ira per modum paſſionis: ſic eñ proportionaliter ⁊ eadem ratione fuit in paulo de habitu fidei ⁊ lumine glorie ꝓpter imperfectū enim modum eſſendi oppoſitio que eſt inter hmōi formas exerceri non potuit impedire ab eſſendi modi perfectione:⁊ ex efficacia oppoſiti actus.ſ.videre deū non per modū tranſeuntis ⁊ ex incōpoſſibili ſtatu ſuppoſiti. Eſt eñ beatus in tali ſtatu cui repugnat hmōi imperfectio habitualis, ſpei autem habitus euacuatur ⁊ ex efficacia oppoſiti actus ſcz habere deū ⁊ ex incōpoſſibili ſtatu ſuppoſitiō eñ eſt in ſtatu immobilis: ſcilicet omnino quieſcentis cui repugnat imperfectio habitualis mobilis: eſt enim huiuſmodi mutatio ſtatus ſubtractio quedā ſubiecti ipſius habitus: ſicut enim habitus nō generat niſi in ſubiecto diſpoſito , ita nec conſeruatur ſubtracta illa diſpoſitione a ſbo ⁊ hoc hic cōtingit: intellectus enim immobilis ad credendū , et voluntas immobilis ad ſperandum nō nō ſed ſimpliciter : ſicut nunquā ſuſcipiunt fidei aut ſpei habitum ita nec cōſeruant. Et oppoſitio aūt forma habitualis non in eodem ſubiecto.i. voluntate,ſed in eius cauſa ſcz intellectu excludit lumine.ſ.glorie, ita ꝙ lumen glorie per modū habitus.i. immobiliter habituſ eſt forma habitualis oppoſita habitui fidei ⁊ ſpei, ſed fidei formaliter ſpei virtualiter: ⁊ hoc ſufficit ad ſucceſſionē forme incōpoſſibilis, et hec vltima verba ſola ſufficiant pro hac veritate. Reliqua ſint ad imperfectionē,⁊ per hoc patet reſponſio ad Scotum , ⁊ deciſionem veritatis:autoris autem verba nō diſſonant:nam in reſponſione ad ſecundum veritatem abſolute dixit quod ſcilicet eſt oppoſitio faciens incompoſſibilitatem. In reſponſione vero ad tertium ad argumentum reſpondit quod non eſt ſimile in patria de fide ⁊ de liberalitatē in paſſo iacturam:quia ibi etiam potēs auferetur, hic actus tantum:⁊ propterea ſequitur conditionalis iſtius veritatis qō fruſtra remaneret , ſi remaneret. hanc enim intendebat exprimēdo ſolū ipſius ſequens.

Ad primū

Ergo dō̄m , qō ſpes eſt nobilior virtutibꝰ moralibus quātū ab obm qō eſt deꝰ,ſz actꝰ virtutū moraliū nō repugnāt perfectiōi beatitudinis,ſicut actus ſpei,niſi forte rōe māe:ſm q̄ nō manēt,nō enim virtus moralis perficit appetitū ſolū in id qō nōdū hꝫ,ſz ettā circa id qō preſentialiter hꝫ. ¶Ad ſm dō̄m,qꝫ timor eſt duplex,ſeruilis ⁊ filialis: vt infra dicetur.Seruilis quidē eſt timor pene,qui nō poterit eſſe in gloria nulla poſſibilitate ad penā remanente. Timor vero filialis habet duos actꝰ.ſ.reuereri deū ⁊ quantū ad hunc actum manet,⁊ timere ſeparationē ab ipſo, ⁊ quantū ad hunc actū non manet:ſeparari eñ a deo hꝫ rōnē mali,nullum autem malū ibi timebit:ſm illud prouer.1. Abundantia perfruet malorū timore ſublato. Timor aūt opponit ſpei per oppoſitionem boni ⁊ mali, vt ſupra dictum eſt.⁊ ideo timor qui remanet in gria nō opponitur ſpei,in dānatis āt magis pōt eē timor pene quam in bris ſpes glorie:qz in dānatis erit ſucceſſio penarum, ⁊ ſic remanet ibi rō futuri quod eſt obm timoris ✣ ſed gria ſctōrū eſt abſq; ſucceſſione hꝫ quādā eternitatis participationē,in qua nō ē pteritū ⁊ futurū,ſz ſolū pñs. Et tñ nec etiā in dānatis ē ppie timor:nā ſicut ſupra dictum eſt,timor nunquā eſt ſine aliqua ſpe euaſionis,q̄ oīno in dānatis nō erit. vñ nec timor niſi cōiter loquēdo ſm ꝙ q̄libet expectatio mali futuri dr timor. ¶Ad 3m dō̄z,ꝙ quātū ad gloriā aie nō pōt eſſe in bris deſiderii ſm ꝙ reſpicit futurū rōne iam dicta, dr aut ibi eē eſuries ⁊ ſitis p remotionē faſtidij,⁊ eadē rōe,dr eē deſiderii in angelis. Reſpectu aūt glorie corporis, in animabus ſctōrū pt q̄dē eē deſiderii,nō tñ ſpes ppie loquēdo,neq; ſm ꝙ ſpes eſt virtꝰ theologica:ſic.n.etꝰ obm eſt deꝰ,nō aūt aliqd bonū creatū,neq; ſm ꝙ cōiter ſumit qz obm ſpei eſt arduū:vt ſupra dictū eſt,bonū aūt cuius tā ineuitabilē cām habemꝰ , nō cōparat ad nos in rōne ardui,vñ nō ppie dr aliqs qui habet argētū ſperare ſe habiturū aliquid ꝙ ſtatim in ptāte eiꝰ eſt vt emat:⁊ ſiḿr illi q̄ habent gloriā anime nō ppie dicuntur ſperare gloriā corporis,ſed ſolum deſiderare.

¶Utrum aliquid fidei vel ſpei remaneat in gloria. Articu.5.

5.di.31. q.2.ar.1 q.1.c.3. Et pi.q. 27.ar.5 ad.6. Et 3t.q. 5.ar.4. ad.10.

Quintū vī qō aliqd fidei vel ſpei remaneat in gria. Remoto eñ qō eſt proprīū remanet id ꝙ eſt cōe:ſicut dr in libro de cauſis, ꝙ remoto rōnali remanet viuū,⁊ remoto vi

¶ In responsione ad secundū eiusdē quinti articuli nota q̄ hinc habes lumen glorie esse subiectiue in intellectu dum dicitur in litera quod imperfectio fidei, et perfectio glorie opponuntur ꝛ respiciunt idem subiectum. constat enim ex argumento quod de lumine fidei ꝛ lumine glorie loquitur. et hoc nota propter difficultatem illam an sit in essentia anime lumen glie an in intellectu.

¶ In responsione ad tertium eiusdem arti. nota diligentissime q̄ vbicunq̄ tam hic quā alibi inuenies quod obiectum fidei est non visum vel non apparens ꝛc. intelligit non de obiecto ex parte rei sed ex parte nostri, ita q̄ non visum non est nō formalis, nec cōdō obi fidei ex pte obi: ꝛ redundat in obm ex parte credēntis: ꝛ deno minat obm denotatione extranea sumpta ex conditione credentis. iam em̄ dictum est q̄ imperfectio fidei est ex parte subi ꝛ nō obi: imo ex parte obi excellit scientiā vt in ā. 3. in rōne ad primū ifra dicit: q. ixz p obo deficit cetere virtutes theologice: ꝛ ꝓptereā q̄ inuenies obm fidei dici imperfectū memēto predicte distinctionis: ꝛ glossa de obo ex ex parte nostri. i. fm id q̄ habet ex parte credentis non fm se: ꝛ non errabis.

¶ Super art. 6.

In art. 6. eiusdē 67. q. in responsione ad secundum nota q̄ ibi negatur charitatis obm esse deum cognitū: ꝛ dicitur esse ipsum deum absolute non q̄ possit diligi nō cognitus, sed quia cognitio tenēt se respectu istius habitus qui est charitas, nō ex pte obi: sed subiecti, si em̄ reneret se ex parte obi cum alterius rōnis sit cognitio vie et patrie charitas esset alterius speciei: ꝛ q̄n imperfecta vel perfecta cognitio tenens se ex parte subiecti per accīs se hz ad charitatē ideo charitas cum vtraq̄ stat: ꝛ neutrius defectu euacuatur. non sic sūt est de imperfectione ex parte subiecti respectu fidei ꝛ spei q̄m per se ad illas pertinet: vt patet ex dictis.

¶ In eiusdē ar. rōnione ad tertiū: nota duo primo q̄ charitas vie nūq̄ potest peruenire ad [illegible]alitatem charitatis patrie: ꝛ ꝓhr maximus visor nūq̄ in hac vita hz charitatē equalem minimo beatorum: quē ih in pria excedit in charitate multū. secōo q̄ cā huius est: q. visio est quedā cā amoris ꝛ hāc cām tu ponderabis in secūda secūde. q. 24. ā. 7. nūc autē prelibato q̄ ꝓfectus charitatis est duplex. i. expressibi ꝛ ex parte obiecti: ꝛ sunt alterius rōnis adinuicē ꝛ illa q̄ nascitur ex visione ex parte subiecti se tenet, illa vero q̄ ex nā obi ex parte ipsius obi se tenet, ꝛ hinc peruenit q̄ quantūcunq̄ crescat hinc charitas nunquam erit equalis illi quante duabus quantitatibus diuersarum rationum: sicut quātumcunq̄ crescat linea nunquam erit equalis superficiei: sed qm̄ inferius ex ꝓposito materia hec tractanda est in loco allegato transeamus.

¶ Super. q. 68.

Articulum. 1.

In primo articulo. quest. 68. dubiū occurrit de distinctione donorum a virtutibus. Sco. in. 3. sent. di. 34. impugnat conclusionē ꝛ eius rōnem volens sine assertione ih dona nō esse alios habitus quām habitus virtutū. Et contra conclusionem quidem arguit: q. illi habitus tantum ponendi sunt in viatore quibus ꝓficitur circa oē obz quo perfici potest in vita. tales aūt sunt sole virtutes theologice, intellectuales ꝛ morales ergo ꝓter istos non sunt alii habitus necessarij in via.

¶ Contra rationem vero tripliciter. primo quia falsum supponitur scilicet q̄ ratio moueat voluntatem, ita quod virtus non sit nisi dispositio mobilis in voluntate: secundo q̄ia diffinitio data a dionisio non est sic. Tertio quia per idem aliquid est proportionatum motiui primo et secundo ac per hoc si per habitum virtutis proportionatur potentia sibilipsi per eundem sufficienter proportionatur spiritui sancto ꝛ consequenter non oportet ponere alios habitus propter motionem a spiritu sancto vt autor assumit. assumptum manifestatur: q. ex quo dedit habitum voluntati semper assistit vo luntati et habitui ad

1.q. 117. ar. 3. ad 2. Et 3. di. 31. q. 2. art. 2. Et di. q. 27. ā. 5. ad. 6. et 31. q. 2. ad. 2. et ad 20m. et 1. co. 13. 13. co. 1.

idem numero vel specie, quod est in fide, remanet in patria sed solum idem genere.

Ad primū ergo dōm, q̄ remoto rōnali, nō remanet viuū idē numero, sed idē gñe: vt ex dictis pt3. ¶ Ad scōm dōm, q̄ imperfectio luminis cādele nō opponitur perfectioni solaris luminis: q. nō respiciūt idē subm. 3z imperfectio fidei ꝛ perfectio glorie opponunt adinuicē, ꝛ respiciūt idē obm. vñ nō pūt esse simul: sicut nec claritas aeris cū obscuritate eius. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ ille q̄ amittit pecuniā, nō amittit possibilitatē habendi pecuniā, ꝛ iō quēlēter remanet habitus liberalitatis, sed in statu glorie nō solū actu tollit obm fidei q̄ est non visum, 3z etiā fm̄ politatē, ꝓpter btitudinis stabilitatē: ꝛ ideo frustra talis habitus remaneret.

¶ Utrum remaneat charitas post hanc vitam in gloria. Art. 6.

Ad sextum sic ꝓcedit. Videt q̄ charitas nō maneat post hāc vitā in gloria: q. vt dr. 1. ad Cor. 13. Cū venerit q̄ ꝓfectū est, euacuabit q̄ ex parte est. i. q̄ est impfectū. 3z charitas vie est imperfecta: ꝙ euacuabit aduenient ꝓfectone glorie. Cp̄. Habit⁹ ꝛ actus distinguunt fm̄ obiecta. sed obm amoris est bonū apprehensum. cum ergo alia sit apprehensio pātis vite ꝛ alia apprehensio future vite, videtur q̄ nō maneat eadē charitas vtrobiq̄. Cp̄. Eorū que sunt vnius rōnis impfectū pōt venire ad equalitatem perfectionis per continuū augmentū: sed charitas vie nunq̄ pōt peruenire ad equalitatē charitatis patrie quantumcunq̄ augeatur. ergo videtur q̄ charitas vie non remaneat in patria.

Sed Cōtra est, q̄ apls dicit. 1. ad Cor. 13. Charitas nunq̄ excidit.

Rñdeo Dōm, q̄ sicut supra dictū est, q̄n imperfectio alicuⁱ rei nō est de ratione speciei ipsius nihil ꝓhibet idē numero q̄ prius fuit imperfectū postea perfectū esse. sicut homo ꝑ augmentū perficitur ꝛ albedo per intensionē, charitas aūt est amor: de cui⁹ rōne nō est aliqua imperfectio. pōt em̄ esse ꝛ habiti ꝛ non habiti ꝛ visi ꝛ nō visi. vñ charitas nō euacuatur ꝑ gloie perfectionem: sed eadem numero manet.

Ad primū Ergo dōm, q̄ imperfectio charitatis ꝑ accīs se hz ad ipsam: q. nō est de rōne amoris imperfectio. remoto aūt eo q̄ est ꝑ accīs nihilominus remanet suba rei. vñ euacuata imperfectione charitatis, nō euacuat ipsa charitas. ¶ Ad fm̄ dōz, q̄ charitas nō hz ꝓ obo ipaz cognitionē: sic em̄ non esset eadē in via ꝛ in patria, sed hz pro obiecto ipsaz rem cognitā q̄ est eadē. s. ipm deum. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ charitas vie per augmentū nō potest peruenire ad equalitatē charitatis patrie ꝓpter differentiam que est ex parte cause: visio em̄ est quedam causa amoris: vt dicitur in. 9. ethi. deus autem quanto perfectius cognoscitur, tanto perfectius amatur.

¶ De donis. Questio. 68.

Consequenter cōsideran dum est de donis. ¶ Et circa hoc queruntur octo. Primo vtrū dona differāt a virtutibus. Secundo de necessitate donorum. Tertio vtrum dona sint habitus. Quarto que ꝛ quot sint. Quinto vtrum dona sint connexa. Sexto vtrum maneant in patria. Septimo de comparatione eorum adinuicem. Octauo de cōparatione eorum ad virtutes.

¶ Utrū dona differāt a virtutib⁹. Art. 1.

Ad primū Sic ꝓceditur. Videtur q̄ dona nō distinguātur a virtutib⁹. Dicit em̄ Greg. in. 1. moral. exponēs illud Job, Nati sunt ei septem filij. septē nobis nascuntur filij: cū per ꝛceptionem bone cogitationis sancti spūs septē in nobis ⁊tutes oriuntur. Et inducit illū q̄ hr̄ Esa. 11. Requiescet sup eum spūs intellectus ꝛc. vbi enumerantur septē spūs sancti dona. ergo septē dona spūs sancti sunt virtutes. Cp̄. Augu. dicit in lib. de qōnib⁹ euāgelij exponēs illud q̄ hr̄ Matt. 12. Tūc vadit ꝛ assumit septē alios spūs ꝛc. Septē, vitia sunt ꝑia septē virtutibus spūs sancti. i. septē donis. sunt aūt septē vitia 3ria ⁊tutib⁹ cōiter dictis, ꝙ dona nō distinguūt a virtutib⁹ cōiter dictis. Cp̄. Quox est diffinitio eadē, ipsa quoq̄ sunt eadē, sed diffinitio virtutis conuenit donis, vnūquodq̄ em̄ donū est bona qualitas mētis qua recte viuitur ꝛc. similiter diffinitio donī cōuenit virtutibus infusis: est em̄ donum dato. irredibilis fm̄ ꝓbm. ergo virtutes ꝛ dona nō distinguuntur. Cp̄. Plures eorum que numerantur inter dona sunt virtutes. nam sicut supra dictū est, sapientia ꝛ intellectus ꝛ scientia sunt virtutes intellectuales, consilium autem ad prudentiam pertinet, pietas aūt species est iustitie, fortitudo autem quedam virtus est moralis, ergo videtur quod dona ꝛ virtutes non distinguantur.

Sed Cōtra est q̄ Greg. in. 1. moral. distinguit septē dona: q̄ dicit significari per septem filios Job, a. tribus virtutibus theologicis que dicit significari per tres filias Job, ꝛ in. 2. moral. distinguit eadem septem dona a quatuor virtutibus cardinalibus. que dicit significari per quatuor angulos domus.

Rñdeo Dōz, q̄ si loquamur de dono ꝛ virtute fm̄ nois rationem, sic nulla oppositionē habent adinuicē. nam ratio virtutis sumit fm̄ q̄ perficit hoiem ad bene agendū, vt supra dictū est. ratio aūt donī sumit fm̄ cōparationē ad causam a qua est. nihil autē ꝓhibet illud q̄ est ab alio, vt donū esse ꝓfectiū alicuⁱ ad bene operādū præsertim cū supra dixerimus q̄ ⁊tutes q̄dā nobis sunt infuse a deo. vñ fm̄ hoc donum a virtute distingui non pōt. Et iō q̄dā posuerunt q̄ dona nō essent a virtutib⁹ distinguē dati 3z eis remanet nō minor difficultas: vt. s. rationē assignēt quare q̄dā virtutes dicant dona ꝛ nō oēs ꝛ quare alique ꝓputent inter dona q̄ non cōputant inter virtutes: vt ꝑz de timore. Unde alij dixerūt dona a virtutibus esse distinguenda: sed nō assignauerūt conueniente distinctionis causam: que. s. ita cōis esset virtutibus, q̄ nullo modo donis, aut econuerso. Considerantes em̄ aliqui q̄ inter septē dona quatuor pertinēt ad rōnez 3z sapiētia, scia, intellectus ꝛ consiliū, ꝛ tria ad vim appetitiuā. s. fortitudo, pietas, ꝛ timor posuerūt q̄ dona perficiebāt liberū arbitriū fm̄ q̄ est facultas rōnis, virtutes vero fm̄ q̄ est facultas voluntatis, q. inueneruntur duas solas virtutes in ratione vel intellectu scilz fidem ꝛ prudentiā: alias vero in vi appetitiua, vel affectiua. Oporteret autem si hec distinctio esset conueniens q̄ omnes virtutes essent in via appetitiua, ꝛ oīa dona in rōne. Quidā vero cōsiderantes q̄ Sic. dicit in. 2. moral. q̄ donū spūs sancti q̄ in mente subtā formāt prudentiam, temperantiā, iustitiā, et fortitudinē, eandem mentem munit contra

actus sibi cōuenientes: sicut ex quo miraculo se illuminatus cecum, semper assistit illuminato, vt possit mouere ad illam potentiam: sed hec facile soluuntur si dicta auctoris in litera perspiciantur.

¶ Ad primū ergo rōnē quā fecerat. S. Tho. in. 2. dicebat q̄ maior est diminuta: opz nanq; dicere circa oēs obiectiones illas: q̄z sunt circa illa vt actus oriuntur ex instinctu spūsancti.

¶ Ad primū aūt dicendum est q̄ veritatem mouere voluntatē ex parte obiecti regulādo ac precipiēdo: vt ptz ex supradictis, virtutes nō oēs sed mō rales esse dispōnes appetitus vt mobilis a rōne: q̄m sunt in eo vtrōnaliter est per participationē: appetitus aūt nō est pure mobilis: sed motū mouens vt dicit in tertio de aia. 2 propter ea non est fidelis interpretatio nisi ad bonū sensum dicere virtutes non esse nisi dispōnes mobiles: eterū virtutes 2 dona sic sunt dispōnes mobiles a rōne et spū scō q̄ sunt perfectiones mouētis: sunt em̄ inferiora seu patientia mouētia sm se ipsa vires aie vtentes virtutibus 2 donis. ¶ Ad secundū dicendum q̄ nō est silis rō de beatitudinibus 2 donis vt in. q. sequēti patebit: q̄m actus tantū sunt beatitudines: dona vero habitus. ¶ Ad tertiū dicendum q̄ rō illa aut assumit falsum aut nō concludit ad ppm̄. nā ppō dicēs, q̄ p idē aliquid est proportionatū 2° 2 ymo moueri pōt hyeb dnos sensus. Primus 2 q̄ eadē est forma q̄ mediante aliquo fit a scō 2 primo motore: 2 hic sensus est verus 2 intendit a scō: vt ptz ibi proponebatur de ceco illuminato: 2 de habitu infuso illuminante: sed tamen q̄ p eadē formā visio fit a videre 2 deo. s. q̄ potentia visiua 2 lux rectificans a voluntate mera 2 a deo 2c. sed intra hunc sensum nihil peludit nos: sed potius pro nobis nō: q̄ nulla virtus est talis forma qua sm mouēs puta hō fit in actū quo elicit a dono spūs scī: 2 sic falsa est minor. s. q̄ virtutis habitus reddat potentiā proportionatā scō mouēti: puta subiecti potentie vel hoi ad hūdi talē perfectionē s. actum talem qualis natus est esse a singula tētamēta per septē dona: dixerūt q̄ virtutes ordinant ad bñ operādū, dona vero ad resistēdū tētationib⁹. Sed nec ista distinctio sufficit, q̄z etiā virtutes tētationib⁹ resistunt inducētib⁹ ad peccā, q̄ trianf virtutib⁹: vnūquodq; em̄ resistit nātr suo cōtrario, q̄ precipue ptz de charitate de q̄ dr Cant. 8. Aque multe non poterunt extinguere charitatem. Alij vero cōsiderantes q̄ ista dona tradunt in scriptura sm q̄ fuerūt in xpo vt ptz Esa. 11. dixerunt q̄ virtutes ordinant simplr ad bene operandū, sed dona ordinātur ad hoc vt p ea pformemur xpo, precipue quantū ad ea q̄ passus est: q̄z in passione eius precipue hmōi dona resplenduerūt. Sed hoc etiā nō vr esse sufficiēs: q̄z ipse dns precipue nos inducit ad sui cōformitatē sm humilitatem et māsuetudinē Matth. 11. Discite a me, q̄z mitis sum 2 humilis corde. Et sm charitatem Jo. 15. Diligatis mutuē sicut dilexi vos. Et hec etiā virtutes precipue in passione christi resplenduerūt. Et ideo ad distinguendū dona a virtutib⁹ debem⁹ sequi modū loquēdi scripture i qua nobis tradunt nō quidē sub noīe donoꝝ, sz magis sub noīe spirituū. Sic em̄ dr Esa. 11. Requiescet sup eū spūs sapiēte 2 intellectus 2c. Ex quibus verbis manifeste datur intelligi q̄ ista septē enumerāt ibi ex q̄ sunt in nobis ab inspiratione diuina, inspiratio autē fit quandā motionē ab exterior. Est em̄ cōsiderandum q̄ in hoīe est duplex principiū mouēs, vnū quidē interius: q̄ est ratio, aliud autē exterius, qd est deus, vt supra dictū est. 2 etiā phs dicit hoc in ca. de bona fortuna. Manifestū est aūt q̄ oē qd mouetur necesse est proportionatū esse motori: 2 hec est perfectio mobilis inquantū est mobile, dispositio qua disponitur ad hoc q̄ bene moueatur a suo motore. Quāto igitur mouēs est altior, tanto necesse est q̄ mobile perfectiori dispositiōe ei proportionet: sicut videmus q̄ perfectius opz esse discipulum dispositū ad hoc q̄ altiorē doctrinā capiat a doctore. Manifestū est aūt q̄ virtutes humane perficiunt hominē sm q̄ hō natus est moueri per rationē in his que interius vel exterius agit, opz igit inesse homini altiores pfectiones sm quas sit dispositus ad hoc q̄ diuinitus moueat, 2 ille pfectiones vocant dona nō solū q̄z infundūtur a deo, sed q̄z sm ea homo disponit vt efficiat prompte mobilis ab inspiratione diuina sicut dicit Esa. 5. Dns aperuit mihi aurē, ego autē nō cōtradico retrorsum nō abij. Et phs etiā dicit in cap. de bona fortuna, q̄ his qui mouent per instinctū diuinū nō expedit consiliari sm rationē humanā, sed q̄ sequāt interiorē instinctum: q̄z mouentur a meliori principio q̄m sit ratio humana, 2 hoc est quod quidam dicit quod dona perficiunt hominem ad altiores actus quam sint actus virtutum.

Ad Primū ergo dr̄, q̄ hmōi dona nominantur q̄nq; virtutes sm cōmunē rationē virtutis, habent tñ aliq̄d superuenies rōni cōi ⁊ virtutis, inq̄tū sunt q̄dā diuine virtutes pficientes hoiem inq̄tū est a deo motus 2 phs in. 7. ethi. supra. Rutē cōem ponit quandā virtutē heroicā vel diuinā, sm quā dicunt aliqui diuini viri. ¶ Ad sm dm̄, q̄ vitia inquātū sunt ꝛ bonū rōnis cōtrariant virtutibus, inquātū autē sunt cōtra diuinū instinctū cōtrariant donis: idē em̄ ⁊trariat deo 2 rōni cuius lumē a deo derivat. ¶ Ad tertiū dm̄, q̄ diffinitio illa datur de virtute sm cōem modū virtutis. vñ si volum⁹ diffinitionē restringere ad virtutes prout distinguuntur a donis, dicemus q̄ hoc qd dr qua recte vtuntur, intelligendum est de rectitudine vite que accipitur sm regulam rationis. similiter autē donū prout distinguitur a virtute infusa potest dici id qd datur a deo in ordine ad motionē ipsius: q̄z sez facit hominem bene sequentē suos instinctus. ¶ Ad quartum dm̄, q̄ sapiētia dr intellectualis virtus sm q̄ procedit ex iudicio rōnis, dicit autē donum sm q̄ operatur ex instinctu diuino. Et similiter dicendum est de alijs.

¶ Utrum dona sint necessaria homini ad salutem. Arti. 2.

Ad Scdm sic procedit. Videt q̄ dona nō sint necessaria homini ad salutem. Dona em̄ ordinātur ad quandā perfectionē vltra cōem perfectionē virtutis, nō autē est homini necessarium ad salutē, vt hmōi perfectionem consequatur que est vltra communē statum virtutis, q̄z huiusmodi perfectio non cadit sub precepto: sed sub consilio. ergo dona nō sunt necessaria homini ad salutem. ¶ p̄. Ad salutem hominis sufficit quod homo se bene habeat et circa diuina, et circa humana: sed per virtutes theologicas homo se habet bene circa diuina, per virtutes aūt morales circa humana, ergo dona nō sunt homini necessaria ad salutē. ¶ p̄. Dicit in. 2. moral. q̄ spūs fctūs dat sapientiā ꝛ stultitiā: intellectū ꝛ hebetudinē: consiliū cōtra precipitationē: fortitudinē contra timorē: scientiā cōtra ignorantiam: pietatem cōtra duritiam: humilitatē contra superbiā, sed sufficiēs remedium potest adhiberi ad omnia ista tollēda per virtutes. ergo dona nō sunt necessaria homini ad salutem.

Sed Contra inter dona summū videt esse sapiētia: infimum autē timor: vtrumq; autē horū necessariū est ad salutem q̄z de sapiētia dr Sap. 7. Nemīnē diligit deus nisi eum qui cū sapientia inhabitat. Et de timore dicitur eccl. 1. Qui sine timore est non poterit iustificari. ergo etiam alia dona media sunt necessaria ad salutem.

Rñdeo dm̄, q̄ sicut dictū est, dona sunt quedā hois pfectiones, quibus homo disponit ad hoc q̄ bene sequatur instinctū diuinū. vñ in his in quibus nō sufficit instinctus rationis, sed est necessarius spiritus sancti instinctus: per xpm̄ est necessarium donum. Ratio autem hoīs est perfecta dupl̄r a deo. Primo quidē naturali pfectione sm. s. lumen naturale rōnis. Alio aūt modo quadā supernaturali perfectione per virtutes theologicas, vt dictū est supra. Et quamuis hec secunda perfectio sit maior q̄m prima: tñ prima perfectio perfectiori modo habet ab hoīe q̄m scda: nam prima habet ab hoīe quasi plena possessio, secunda autē habetur quasi imperfecta: imperfecte enim diligimus 2 cognoscimus deum. Manifestum est aūt q̄ vnumquodq; quod perfecte habet naturam vel formam aliquā aut virtutem potest per se sm illā operari: nō tamē excluso operatione dei, qui in omni natura 2 voluntate interius operatur, sed id quod imperfecte habet naturam aliquam vel formā aut virtutes nō potest per se operari nisi ab altero moueatur sicut sol quia est perfecte lucidus per seipsum potest illuminare, luna autem in qua est imperfecte nā lucis, non illuminat nisi illuminata: medicus etiā qui perfecte nouit artem medicine, pōt per se operari: sed discipulus eius qui nondū est plene instructus, non potest per se operari: nisi ab eo qui est perfectus in arte. Et similiter dicendum est de dono scīe. vñ in hoc sensu maior nō est ad ppm̄: et minor nihilominus est falsa. scōs aūt sensus est q̄ eadē dispō est alicuius mobilis vt moueatur ab inferiori et superiori motore 2 sic est ad propositū directe, sed non est vera formalr: q̄m quemadmodū diuersis formis opz precesse diuersas dispositiones ita pio diuersis agentibus. forma nanq; ex parte agētis se tenet, 2 ecōuerso: quū cōtingit agentis sit, 2 b sensu vera esset minor recte sublumpta sez q̄ virtutes sunt dispositiones virtuosi ale, 2 ad b vt moueantur ab inferiori motore. s. ratione humana. Ad q̄m etiā hoc pleniores intelligendum q̄ imaginamur q̄ in hoie est triplex subordinatū mouens ad actus bonos. s. mens humana predita lumine nāli, et prudentia mēs humana predita lumine gre 2 fidei, et mens humana pulsata instinctu spūsancti: 2 ad hoc vires anime obediāt primo motori ponunt virtutes morales acdsite rendētes ad media et fines ab ipso motore prefinitos. Ad hoc autem vt eedem vires obediāt scdo motori superiori ponuntur virtutes morales infuse tēdentes ad media et fines ab illo motore pfinitos. Ad hoc aūt q̄ nō solū eedē sed oēs vires ale obediāt supremo motori ponūtur dona tendentia in fines pprios a tali motore ostēsos. Necessitas autem distinguendi duos ordines habituum infusorum ad obediendum in litera assignatur ex imperfecta participatione motoris supernaturalis per habitus virtutum theologicarum sī nanq; motor supernaturalis perfecte in nobis per illos habitus haberetur, sicut habetur per lumē naturale et prudentiam: motor naturalis sufficeret forte vnus ordo obsequentium habituum infusorum sicut sufficit vnus ordo naturalium: dixi autem forte: quia diuinorum habitus omnes vires habent, vt obedientiales: et diceret quispiam non indocte: q̄ etiā hinc oporteret ponere dona sicut modo vt omnes vires obsequerent motori supernaturali sm illā rōnē qua nunc mouet p instinctū, virtutes mora-

eo instruatur. Sic igitur ꝯtū ad ea q̄ subsunt humane rōni in ordine. s. ad finē cōnālē homini, hō pōt opari p iudiciū rōnis. si tū etiā in hoc hō adiuuet a deo p spālē instinctū, ꝫ erit super abundāris bonitatis, vñ ꝺm phos nō quicūq; hēbat virtutes morales acquisitas habebat virtutes heroicas vel diuinas. ſz in ordine ad finē vltimū supnaturalē, ad quē rō mouet, ꝺm q̄ est aliquaſr imperfecte informata p virtutes theologicas, nō sufficit ipsa motio rōnis nisi desup adsit instinct⁹ et motio spūs scti, ꝺm illud Ro. 8. Qui spū dei agunt, hi filij dei sunt et heredes. Et in psal. 6ſ, Spirit⁹ tuus bonus deducet me in terrā rectam. q. s. in hereditatē illi⁹ terre beatoꝝ nullus pōt peruenire nisi moueat et deducatur a spū scto. Et ideo ad illum finē cōse quendū necessarium est homini habere donum spiritus sancti.

Ad Primū g̃ dom, q̄ dona excedūt cōem ꝓfectionē virtutū nō ꝯtū ad gen⁹ operū eo mō quo ꝓfilia precedūt precepta: ſz ꝯtū ad modū operandi ꝺm q̄ mouet hō ab altiori principio. ¶ Ad ꝺm dom, q̄ p virtutes theologicas et morales non ita ꝓficit hō in ordine ad vltimū finē, quin semp indigeat moueri quodā superiori instinctu spūs sancti rōne iā dicta. ¶ Ad tertiū dom, q̄ rationi humane nō sunt oīa cognita, neq; oīa ꝓpria siue accipiat vt ꝓfecta ꝓfectione nāli, siue accipiat vt perfecta theologicis virtutib⁹, vnde nō pōt ꝯtū ad oīa repellere stultitiā, et alia hmōi de quib⁹ fit mētio. sed ille cuius scie et potestati oīa subsunt, sua motione ab omni stultitia et ignorantia et hebetudine et duritia et ceteris hmōi nos tutos reddit. et ideo dona spiritus sancti que faciunt nos bene sequētes instinctū ipsius, dicuntur contra hmōi defectus dari.

¶ Utrum dona spiritus sancti sint habitus. Art. 3.

Ad Tertiū sic ꝓcedit. Vꝺ q̄ dona spūs scti nō sint habit⁹. Habit⁹ em̄ est qualitas difficile mobilis, vt dr in ꝓdicamētis. sed ꝓpriū xp̄i est q̄ dona spūs scti in eo requiescāt. vt dr Isa. 11. Et Jo. 1. dr, Sup quē videris spm descēdentē et manentē sup eū, hic est qui baptizat. Quod exponens Greg. in. 2. moral. dicit, In cūctis fidelib⁹ spūs sctūs venit, sed in solo mediatore semp singulr permanet. ergo dona spūs scti nō sunt habitus. ¶ Ꝑ. Dona spūs scti perficiunt hominē ꝺm q̄ agit a spū dei, sicut dcm̄ est. ſz in ꝯtū hō agit a spū dei se hz quodā mō vt instrm respectu eius: nō aūt ꝓuenit vt instrm perficiat ꝓ hitus sed principale agēs. g̃ dona spūs scti nō sunt habitus. ¶ Ꝑ. Sicut dona spūs sancti sunt ex inspiratione diuina, ita donū ꝓphetie. sed ꝓphetia nō est habitus: non em̄ habitus ꝓphetie adest ꝓphetis semper, vt Greg. dicit in. 1. homilia Exe. ergo neq; etiam dona spiritus sancti sunt habitus.

Sed Cōtra est q̄ dns dicit discipulis de spū scto loquēs Jo. 14. Apud vos manebit, et in vobis erit. spūs aūt sanctus nō est in hominibus absq; donis eius, ergo dona eius manent in hominibus, ergo non solum sunt actus vel passiones, sed etiam habitus permanentes.

Rñdeo Dom, q̄ sicut dictū est, dona sunt quedā ꝓfectiones hois quib⁹ disponit ad hoc q̄ hō bñ sequat instinctū spūs scti. Manifestū est aūt ex supra dictis q̄ virtutes morales perficiunt vim appetitiuā ꝺm q̄ participat aliqualiter rationē inquantū. s. nata est moueri per imperiū rationis hoc igit mō dona spūs sancti se hñt ad hoies in cōparatiōe ad spm̄ sctm̄, sicut virtutes morales se hñt ad vim appetitiuam in cōparatione ad rationē, virtutes aūt morales habitus quidā sunt quibus vires appetitiue disponunt ad ꝓmpte obediendum rōni. vñ et dona spūs sancti sunt quidam habitus quibus homo perficitur ad ꝓmpte obediendum spiritui sancto.

Ad Primū g̃ dom, q̄ Greg. ibidē soluit dicēs, q̄ in illis donis sine quib⁹ ad vitā ꝑuenīri nō pōt spūs sctūs in electis oībus semp manet, ſz in alijs nō semp manet. Septē aūt dona sunt necessaria ad salutē, vt dictū est. vñ ꝯtū ad ea spūs sctūs semp manet in sctis. ¶ Ad scm̄ dom, q̄ rō illa procedit de instrō cuius nō est agere, sed solū agit, tale aūt instrm nō est hō, sed sic agit a spū scto, qō etiā agit inquantū est liberi arbitrij. vnde indiget habitu. ¶ Ad tertium dicendum, quod ꝓphetia est de donis que sunt ad manifestationem spiritus: non autem ad necessitatem salutis. vnde non est simile. 22. q. 8. a. 6. ꝛ. 3. di. 34. q. 1. a. 2. et di. 35. q. 2. a. 2. q. 3. 2 Isa. 11. lec. 2 ꝯ. 2.

¶ Utrū cōueniēter septē dona spūs scti enumerētur. Art. 4.

Ad Quartū sic procedit. Uidet q̄ inconuenienter septem dona spūs sancti enumerent. In illa em̄ enumeratione ponunt quatuor pertinentia ad virtutes intellectuales. s. sapientia, intellectus, scientia et consilium, ✕ pertinet ad prudentiā, nihil aūt ibi ponitur q̄ pertineat ad artē q̄ est q̄nta virt⁹ intellectualis, sicr etiā ponit aliquid pertinēs ad iustitiā. s. pietas, et aliq̄d pertinēs ad fortitudinē. s. fortitudinis donū, nihil aūt ibi pertinens ad tē perātiā. ergo insufficiēter enumerant dona. ¶ Ꝑ. Pietas est pars iustitie: sed circa fortitudinē non ponit aliqua pars eius, sed ipsa fortitudo. ergo nō debuit poni pietas, ſz ipa iustitia. ¶ Ꝑ. Uirtutes theologice maxime ordināt nos ad deū. cū ergo dona perficiant hominē ꝺm q̄ mouetur a deo, videtur q̄ debuissent poni aliq̄ dona pertinētia ad theologicas virtutes. ¶ Ꝑ. Sicut deus timetur, ita etiā amat: et in ipm̄ aliquis sperat, et de eo delectatur: amor aūt et spes et delectatio sunt passiones condiuise timori. ergo sicut timor ponitur donū, ita et alia tria debent poni dona. ¶ Ꝑ. Intellectui adiungit sapientia que regit ipsum, fortitudini consiliū, pietati aūt scientia. ergo et timori debuit addi aliquod donum directiuum. inconuenienter ergo septem dona spiritus sancti enumerantur.

Sed in contrarium est auctoritas scripture Esa. 11.

Rñdeo Dom, q̄ sicut dictū est, dona sunt quidā habitus perficientes hominē ad hoc q̄ prompte sequat instinctum spūs scti, sicut virtutes morales perficiunt vires appetitiuas ad obediendū rōni. sicut aūt vires appetitiue nate sunt moueri per imperiū rōnis ita oēs vires humane nate sunt moueri per instinctum dei sicut a quadā superiori potētia et ideo in oībus viribus hois q̄ possunt esse principia humanoꝝ actuū sicut sunt virtutes, ita etiā sunt dona ſz in rōne et in vi appetitiua. ratio aūt est speculatiua et practica et in vtraq; considerat apprehensio veritatis, que pertinet ad inuentionem et ad iudicium de veritate. Ad apprehēsionē igitur veritatis perficitur speculatiua ratio per intellectum, practica vero per cōsiliū: ad recte autem iudicandum speculatiua quidē per sapientiā, practica vero per scientiam perficit. apperitiua aūt virtus in his quidē que sunt ad alterum perficitur per pietatem: in his autem que sunt ad seipsum perficitur per fortitudinē contra timorē periculorum: contra concupiscentiam vero inordinatam delectabilium per timorē: ꝺm illud prouer. 16. Per timorē domini declinat omnis a malo. Et in psal. Confige timore tuo carnes meas a iudicijs enim tuis timui. Et sic patet q̄ hec dona extendunt se ad omnia ad que se extendunt virtutes tam intellectuales ꝙ morales.

Ad primum Ergo dom, q̄ dona spiritus sancti perficiunt hominem in his que pertinent ad bene viuendum ad que non ordinatur ars, sed exteriora factibilia: est enim ars ratio recta non agibilium, sed factibilium vt dicitur in sexto ethicorum. Potest tamen etiam dici q̄ quantum ad infusionem donorum ars pertinet ad spiritum sanctū, qui est principaliter mouens, non autem ad homines qui sunt quedam organa eius dum ab eo mouentur. Temperantie aūt respondet quodammodo donum timoris: sicut enim ad virtutem temperantie pertinet ꝺm eius propriam rationem vt aliquis recedat a delectationibus prauis propter bonū rationis, ita ad donum timoris pertinet quod aliquis recedat a delectationibus prauis propter dei timorem. ¶ Ad secundum dicendum, q̄ nomē iustitie imponitur a rectitudine rationis. et ideo nomen virtutis est conuenientius ꝙ nomen doni: sed nomen pietatis importat reuerentiam, quam habemus ad patrem et ad patriam. Et quia pater omnium deus est, etiam cultus dei pietas nominatur. vt Aug. dicit. 10. de ciui. dei, et ideo conuenienter donū quo aliquis ꝓpter reuerentiā dei bonū operatur ad oēs, pietas nominat. ¶ Ad tertiū dom, q̄ animus hois nō mouetur a spū scto, nisi ei ꝺm aliquē modū vniatur, sicut instrm non mouetur ab artifice, nisi per contactū aut per aliquā aliā vnionē. Prima aūt vnio hois est per fidē, spem, et charitatem. vñ iste virtutes ꝓsupponunt ad dona sicut radices quedam

leo infuse essent ad obsequendū eidē ꝺm illā rōnem qua mouet per gratiā et fidē v. participant in ꝑfectis rōcinationibus nr̄is. quid aūt esset. si predicta cōditionalis hr̄is aīs im pole poneret inesse nō facile dixerit q̄m ponetur in aliquo ꝓfitiet q̄ virtutes theologales et morales infuse cēt alterius ordinis ꝙ nūc sint: et sic vnus ordo infusoꝝ ad obsequendū alter ad precipiendū sufficeret. seruata igit vniuocatione virtutū ꝓma via: absolute aūt hec scda vera videt: et ꝓir absolute cā necessaria distōnis duoꝝ ordinū infusoꝝ obsequentiū reddita ex imꝑfects participatione motoris supnālis absolute est vera. ¶ Et hec sint ꝑ ar. 1. 2. q. 3.

¶ Super art. 4.

In art. 4. circa dē 68. q. aduerte q̄ autor ꝝ in loco sequit opinionē quā postmodum in. 2. 2. q. 8. a. 6. relinquit. hic em̄ vult q̄ dona spectantia ad intellm distinguantur penes practicū et speculatiuū: ibi vero non sed vult q̄ intellus sit oīm penetratiuus: sapiētia oīs iudex p causas altissimas et sūr scia p causas creatas seu ꝓprias: et sūr cōsilium eim applicatiuum ad op̄a. et hec sēgre: q̄ diuisionis est ingenij.

donorū. vñ oīa dona ptinent ad has tres virtutes, sicut quedā vertuationes predictarū virtutū. ¶Ad quartū dōm, q amor, spes z delectatio hūt bonū p obo, summū autē bonū deus est, vñ noīa harū passionū trāsferunt ad ꝓtutes theologicas, ḡb⁹ aīa cōiungit deo: timoris aūt obm est malū q deo nullo mō cōpetit. vñ nō importat cōiunctionē ad deū, sz magis recessum ab aliquib⁹ reb⁹ ꝓpreuerētiā dei. z iō nō est nomē virtutis theologice, sed doni q eminētius retrahit a malis q̄ virtus moralis. ¶Ad quintū dōm, q p sapientiā dirigit z hoīs intellⁿs z hoīs affectus, z iō ponunt duo correspondentie sapiētie tanq̄ directiuo: ex parte quidē intellⁿs donū intellect⁹, ex parte autē affectus donū timoris. ratio eīm timendi deū precipue sumitur ex cōsideratione excellentie diuine: quam considerat sapientia.

¶Utrum dona spiritus sancti sint connexa. Art. 5.

22.q.19 ā.2.cor. Et. 5.q. 7.ar.3. ad.3. Et.3.di. 36.ā.3. Et dr.q. 3.art.2. ad.6. et.1.cor. 13.co.2.

Quintū vr q dona nō sint cōnexa. dicit eīm apls 1.ad cor.12. Alij datur p spīm sermo sapiētie, alij sermo scie sm eundē spīm, sz sapiētia z scia inter dona spūs scti ꝓpunat. ḡ dona spūs sancti dant diuersis, z nō cōnectunt sibīnuicē in eodē. ¶Ꝑ. Aug. dicit in. 14. de ciui. dei, q sciētia nō pollent fideles plurimi: q̄uis polleāt ipsa fide, sed fidē cōcomitat aliquod de donis, ad min⁹ donū timoris. ḡ vr q dona nō sint de necessitate cōnexa in vno z eodē. ¶Ꝑ. Greg. in. 1. moral. dicit q minor est sapiētia si intellu careat: et valde inutilis est intellⁿs, si ex sapiētia nō subsistat: vile est cōsiliū cui opus fortitudinis deest, z valde fortitudo destituit nisi per cōsilium fulciat, nulla est scientia, si vtilitatem pietatis nō habet z valde inutilis est pietas si sciētie discretione caret: timor ḡz ipse si non has virtutes habuerit, nullum opus bone actionis surgit. ex quibus videtur q vnum donum possit sine alio haberi: non ergo dona spiritus sancti sunt connexa.

Sed cōtra Est, q ibidē Gre. premittit dns, Illud in Job filioꝝ cōuiuio perscrutandū videtur q semetipsos inuicē pascunt: per filios autē Job de quibus loquitur, significātur dona spiritus sancti. ergo dona spiritⁿs sancti sunt connexa per hoc quod seinuicem reficiunt.

Rñdeo Dōm, q hui⁹ qōnis veritas de facili ex p̄missis pōt haberi: dictū est eīm supra q sicut vires appetitiue dispōnunt p virtutes morales in ꝓparatione ad regimen rōnis, ita oēs vires aie dispōnunt p dona in cōparatione ad spīm sctū mouentē. spūs autē sctūs habitat in nobis p charitatē. sm illud Ro.5. Charitas dei diffusa est in cordibus nr̄is per spīm sctū q̄ datus est nobis: sicut z rō nr̄a perficit per prudentiā. vñ sicut virtutes morales connectunt sibīnuicē in prudentia, ita dona spiritus sancti connectunt sibīnuicem in charitate: ita. s. q qui charitatē habet omnia dona spiritus sancti habet quorum nullum sine charitate haberi potest.

Ad Primū ergo dōm, q sapiētia z scia vno mō p̄nt ꝓsiderari sm q sunt gr̄e gratis date: prout. s. aliqs abundat in tū in cognitiōe rerū diuinarū z humanarū, vt possit etiā fideles īstruere z aduersarios p̄fundere: z sic loq̄t ibi apls ō sapia z scia vñ signanter fit mētio de sermone sapie z scie. alio⁹ p̄nt accipi put sunt dona spūs sancti z sic sapia z scia nihil aliud sunt q̄ q̄dā p̄fectiones humane mētis sm q̄s disponit ad sequelā dū instinctū spūs sancti in cognitione diuinorū z humanorū, z sic ptz q hmōi dona sunt in oībus hūtib⁹ charitatē. ¶Ad sm dōm. q aug. loquit de scia exponēs predictā autoritatē apli, vñ loquit de scia

22.q.8. ar.mo.7. Et.3.q. 7.ar.3. qd.3. Et.3.di. 34.q.1. art.3.et di.35.q. 2.ā.2.q 3.2.ā.4 q.3.

predicto mō accepta sm q est gr̄a gratis data. q ptz ex hoc q̄ subdit. aliud eīm est scire tūmodo quid hō credere debeat propter adipiscendā vitā beatā q̄ nō nisi eterna est: aliud autē est scire quēadmodū hoc ipm z pīs opituletⁿ, z ꝓra impios defendatur: quā ꝓprio appellare vocabulo sciētiā videt apls. ¶Ad tertiū dōm, q sicut vno mō cōnexio virtutū cardinaliū probatur per hoc q vna earū perficit quodāmodo p aliā: vt supra dictū est. ita Gre. eodē modo vult ꝓbare cōnexionē donorū p hoc q vnus sine alio nō pōt esse perfectus. Aūt premittit dicēs, valde singula quelibet destituit: si nō vna virtus alij ꝓtuti suffragetⁿ, non ergo datur intelligi q vnum donū possit esse sine alio, sed quod intellectus si esset sine sapientia non posset esse donum sicut temperantia si esset sine iustitia non esset virtus.

¶Utrum dona spiritus sancti remaneant in patria. Art. 6.

Ad tertiū Videt q dona spūs sci non maneāt in patria. Dicit eīm Greg. in. 2. moral. q spiritus sctūs cōtra singula tentamēta septē donis erudit mentem, sed in patria non erunt aliqua tentamenta: sm illud Esa. 2. Non occident, z non nocebunt in monte sancto meo, ergo dona spūs sci nō erunt in patria. ¶Ꝑ. Dona spūs sci sunt habitus quidā vt supra dictū est. frustra autē essent habit⁹ vbi actus esse nō pōt: actus aūt quorūdā donorū in pria esse nō pōt. Dicit eīm Gre. in. 1. moral. q intellⁿs facit audita penetrare: z cōsiliū ꝓhibet esse precipitē, z fortitudo facit nō metuere aduersa: z pietas replet cordis viscera operib⁹ misericordie. hec autē nō cōpetunt statui patrie. ergo hmōi dona non erunt in statu glorie. ¶Ꝑ. Donorū quedā perficiunt hoīem in vita cōtēplatiua: vt sapientia z intellectus: quedā in vita actiua, vt pietas z fortitudo. sed actiua vita cum hac vita terminatur: vt Greg. dicit in. 6. moral. ergo in statu glorie non erunt omnia dona spiritus sancti.

Sed Contra est, q Ambro. dicit in libr. de spiritu sancto. Cuncta dei illa hierusalem celestis non meatu alicuius fluuij terrestris abluitur, sed ex vite fonte procedēs spiritus sanctus cuius nos breui sitiamus haustu, in illis celestibus spiritibus redundantius videtur affluere pleno septem virtutum spiritualium feruens meatu.

Rñdeo Dōm, q de donis dupl̄r possumus loqui. Uno mō quantū ad essentiā donorū, z sic p̄fectissime erunt in pria sicut ptz per autoritatē Amb. inductā. Cuius ratio est: q̄ dona spūs sancti perficiūt mentē humanā ad sequendam motionē spiritus sancti: q precipue erit in pria qñ deus erit oīa in oībus vt dr. 1. ad Cor. 15. z qñ homo erit totaliter subditus deo. alio modo p̄nt cōsiderari q̄ntū ad materiā circa quā operantur, z sic in presenti habent operationem circa aliquam materiam circa quam non habebunt operationem in statu glorie. z secundum hoc non manebunt in patria sicut supra de virtutibus cardinalibus dictum est.

Ad Primū ergo dōm, q Gre. loquit ibi de donis sm q cōperunt statui presenti, sic eīm donis proregimur ꝑ tentamēta malorū, sed in statu glorie cessantib⁹ malis p dona spūs sci pficiemur in bono. ¶Ad sm dōm, q Gre. in singulis donis ponit aliq̄d q transit cū statu p̄nti, z aliq̄d q ꝓmanet in futuro. Dicit eīm q sapiētia mentē de eternorū spe z certitudine reficit quorū duorū spes transit, sed certitudo remanet, z de intellectu dicit q in eo q audita penetrat, reficiendo cor tenebras ei⁹ illustrat: quarū auditus transit, q̄ nō docebit vir fratrē suū vt dr Hier. 31. sed illustratio mentis manebit. De cōsilio aūt dicit q ꝓhibet esse precipitē q est necessariū in presenti, z iterū q ratione animū replet: q est necessariū etiā in futuro. De fortitudine vero dicit q aduersa non metuit, q est necessariū in presenti, z iterum q cōfidentie cibos apponit, q permanet etiā in futuro. De sciētia vero vnum tūm ponit. s. quod ignorātie ieiuniū superat: q pertinet ad statum presentē, sed q̄ addit in ventre mētis potest figuraliter intelligi repletio cognitionis, que pertinet etiā ad statum futurū. De pietate vero dicit q cordis viscera misericordie operibus replet, quod quidem sm verba pertinet tantū ad statum presentem, sed ipse intimus affectus primorum per viscera designatus pertinet etiā ad futurū statū in quo pietas nō exhibebit misericordie opera sed ꝓgratulationis affectū. de timore vero dicit q premit mentem, ne de presentibus superbiat, q̄ pertinet ad statum presentē: z q de futuris cibos spei ꝓfortat: q etiā pertinet ad statū presentē quantū ad spem, sed potest etiā ad statū futurū pertinere quantū ad ꝓfortationē de reb⁹ hic speratis z ibi obtētis. ¶Ad tertiū dōm, q ratio illa procedit de donis quantū ad mām: opera eīm actiue vite nō erūt materia donorū, sed oīa habebūt actus suos circa ea que pertinēt ad vitam contemplatiuam, que est vita beata.

¶Utrum dignitas donorum attendatur secundum enumerationem Esa. 11. Artic. 7.

Ad septimū Sic proceditur. Uidet q dignitas donorum non attenditur sm enumerationem qua enumerantur Esa. 11. Illud eīm videtur esse potissimum in donis, quod maxime deus ab homine requirit: sed maxime requirit deus ab homine timorem. Dicitur enim Deut. 10. Et nunc Israel quid dominus deus tuus petit a te, nisi vt timeas dominum deum tuum? Et Malach. 1. dicitur. Si ego dominus vbi timor meus. ergo videtur quod timor qui enumeratur vltimo non sit infimum donorum, sed maximum. ¶Ꝑ. Pietas videtur esse quoddam bonum vniuersale. Dicit enim apls. 1. ad Timo. 4. quod pietas ad oīa utilis est, sed bonum vniuersale prefertur particularibus bonis. ergo pietas q̄ penultimo enumerat videtur esse potissimū donorum. ¶Ꝑ. Scientia perficit iudicium hominis: consilium autē ad inquisitionē ptinet, sz iudiciū precedit inquisitionē. ergo sciētia est potius donū q̄ consiliū: cū tū post enumeretur.

Esa.11. lect.2. co.2.

¶ Fortitudo pertinet ad vim appetitiuā scia autē ad rōnē, sed ratio est eminētior q̄ vis appetitiua, ergo ⁊ sciētia est eminentius donū q̄ fortitudo, que tn primo enumeratur: non ergo dignitas donoꝝ attenditur fm ordinem enumerationis eoꝝ.

Sed Cōtra est, q̄ aug. dicit in lib. de ser. dñi in monte. Videtur mihi septiformis operatio spiritus scti: de qua Ysaias loquitur his gradibus sententiisq̄ cōgruere, de quib⁹ fit mentio Matth. 5. sed interest ordinis: nam ibi. s. in ysaia numeratio ab excellentioribus cepit: hic vero ab inferioribus.

Rñdeo Dīc, q̄ dignitas donoꝝ dupl̄r pōt attēdi. Uno mō simpl̄r. s. p ordinē ad ppria actꝰ aut ꝓcedunt a suis p̄ncipiis, alio⁹ fm q̄d. s. p ordinē ad mām. Simpl̄r aūt loq̄ndo de dignitate donoꝝ, eadē est rō ordinis in ipsis, ⁊ in ✠tutib⁹ q̄ dona ad oēs actꝰ potētiarū aie pficiūt hoiem ad q̄s pficiūt ✠tutes. vt. s. dcm est. vñ sic ✠tutes intellectuales pferūt ✠tutib⁹ moralib⁹: ⁊ in ipsis ✠tutib⁹ intellectualib⁹ ꝓcēplatiue pferūt actiuis: vt sapiētia intellectui: ⁊ scia prudētie ⁊ arti. Ita tn q̄ sapiētia pfert intellectui: ⁊ intellectꝰ scie sicut prudētia ⁊ synesis eubulie. Ita etiā in donis sapiētia ⁊ intellectꝰ, scia ⁊ consilium pferunt pietati ⁊ fortitudini ⁊ timori: in q̄b⁹ etiā pietas pfert fortitudini, ⁊ fortitudo timori, sicut iustitia fortitudini, ⁊ fortitudo tēperātie, sz cētū ad mām fortitudo ⁊ consilium pferunt scie ⁊ pietati, q. s. fortitudo ⁊ consilium hūt in arduis locū, pietas aūt ⁊ etiā sciētia in cōibus. Sic igit̄ dignitas donoꝝ ordini enumerationis respondet partim quidē simpl̄r fm q̄ sapientia ⁊ intellectꝰ omnibus pferuntur: partim aut̄ fm ordinē materie, fm q̄ cōsilium ⁊ fortitudo pferuntur scientie ⁊ pietati.

Ad Primū g̃ dīm, q̄ timor maxime requirit̄ quasi primordium q̄dā perfectionis donoꝝ: q̄ initiū sapiētie timor dñi: nō ꝓpter hoc q̄ sit ceteris dignius. prius em̄ est fm ordinē gnionis vt aliq̄s recedat a malo q̄ fit per timorē, vt dī. puer. 16. q̄ operet bonū, q̄ fit p alia dona. ¶ Ad scdm dīm, q̄ pietas nō comparat̄ in verbis apl̄i oībus donis dei, sed soli corporali exercitationi de q̄ pmittit q̄ ad modicū vtilis est. ¶ Ad tertiū dīm, q̄ scia etsi pferat cōsilio rōne iudicij: cōsilium pfert rōne māe: nā cōsilium nō hz locū nisi i arduis, vt dī in. 3. ethi. sz iudicium scie in oībus locū hz. ¶ Ad quartū dīm, q̄ dona directius que pertinēt ad rationē donis exequētib⁹ digniora sunt si cōsideret̄ per cōparationē ad actus prout egrediunt a potētijs. rō em̄ appetitiue preeminet vt regulās regulato, sed ratione materie ad iungit̄ consiliū fortitudini sicut directiuū exequēti: ⁊ similiter scientia pietati, q. s. cōsiliū ⁊ fortitudo in arduis locū habent: scientia autē ⁊ pietas etiā in cōibus, ⁊ ideo consiliū simul cum fortitudine rōne materie numerātur ante scientiā ⁊ pietatem.

¶ Utrum virtutes sint preferende donis. Arti. 8.

Ad octauū sic ꝓcedit. Uīr q̄ virtutes sint ꝓferende donis. Dicit em̄ aug. in. 15. de tri. de charitate loquēs. Nullū est isto dei dono excellētiꝰ: solū est q̄ dividit inter filios regni eterni, ⁊ filios p̄ditōis eterne, dantur ⁊ alia p spīm scīm munera, sed sine charitate nihil prosunt: sed charitas est virtꝰ: ergo virtus est potior donis spīs scti. ¶ Cē. Ea q̄ sunt priora nātr vīr esse potiora, sz ✠tutes sunt priores donis spūs scti. Dicit. n. gre. in. 2. mor. q̄ donū spūs scti in subta mēte aūt alia iustitiā, prudentiā, fortitudinē ⁊ tēperantiā formāt. ⁊ sic eandē mētē septē mor virtutib⁹. i. donis tēperat: vt cōp stultitiā sapientiā, cōp hebetudinē intellm, cōp precipitationē cōsiliū, cōp timorē fortitudinē, cōp ignorātiā sciētiā, cōp duritiā pietatē, cōp superbiā dei timorē, q̄ virtutes sunt potiores donis. ¶ Cē. Uirtutib⁹ null⁹ male vti pōt, vt aug. dicit, donis aūt pōt aliquis male vti. Dicit em̄ gre. in. 1. moral. q̄ hostiā nr̄e pactis immolamus ne sapiētia eleuet, ne intellectꝰ dum subtilr̄ currit obtret, ne cōsiliū dum se multiplicat cōfundat, ne fortitudo dum fiduciā prebet precipitet, ne sciētia dū nouit ⁊ nō diligit inflet, ne pietas dū se infra rectitudinē inclinat introquest: ne timor dum plus iusto trepidat, in desperationis foueā mergat. ergo virtutes sunt digniores donis spīs scti.

Sed cōtra est, q̄ dona dant̄ in adiutoriū virtutū cōp defectꝰ vt ptz in auctoritate inducta. ⁊ sic vī q̄ pficiant q̄ virtutes perficere non possunt. sunt ergo dona potiora virtutibus.

Rñdeo Dīc, q̄ sicut ex supradictis ptz, ✠tutes i tria gña distinguūt. sunt em̄ q̄dā ✠tutes theologice, q̄dā intellectuales, q̄da morales. Uirtutes q̄dē theologice sūt q̄b⁹ mēs humana deo cōiungit̄, virtutes aūt intellectuales sunt q̄b⁹ rō ipsa perficit, virtutes aūt morales sunt quib⁹ vires appetitiue perficiunt ad obediendū rōni. Dona autē spūs scti sunt quib⁹ oēs vires aie disponunt ad h̄ q̄ subdant motioni diuine. Sic ergo eadē videtur esse cōparatio donoꝝ ad virtutes theologicas, per quas homo vnit̄ spiritui sancto mouenti. sicut virtutū moraliū ad virtutes intellectuales q̄ quas pficit̄ rō, q̄ est virtutuꝝ moraliū motiua. Uñ sicut virtutes intellectuales preferunt virtutib⁹ moralib⁹ ⁊ regulant eas, ita virtutes theologice pferunt donis spūs scti ⁊ regulāt ea. Uñ gre. dicit in. 1. moral. q̄ neq; ad denarij perfectionē septē filij. i. septē dona quenquā: nisi in fide, spe, ⁊ charitate fuerit oē q̄ agunt. Sed si cōparemus dona ad alias virtutes intellectuales vel morales, dona pferunt virtutib⁹, q̄ dona pficiunt vires aie in cōparatione ad spīm scīm mouentē ✠tutes aūt pficiunt vel ipsas rōnē vel alias vires in ordine ad rōnē. Manifestū est autē q̄ ad altiorē motionē opz maiori perfectione mobile esse dispositum. Uñ perfectiora sunt dona virtutibus.

Ad Primū ergo dīm, q̄ charitas est virtus theologica, de qua cōcedimus q̄ sit potior donis. ¶ Ad scm dīm, q̄ aliq̄d est prius altero dupl̄r. Uno⁰ ordine pfectionis ⁊ dignitatis: sicut dilectio dei est prior dilectione ꝓximi, ⁊ hoc mō dona sunt priora virtutibus intellectualibus ⁊ moralib⁹: posteriora vero virtutibus theologicis. alio mō ordine gnationis seu dispositionis: sicut dilectio ꝓximi precedit dilectionē dei quantū ad actū ⁊ sic virtutes morales ⁊ intellectuales precedunt dona: q̄ per hoc q̄ homo bene se hz circa rationē propriā dispōnitur ad hoc q̄ bene se habeat in ordine ad deū. ¶ Ad tertium dīm, q̄ sapiētia ⁊ intellectꝰ ⁊ alia hmōi sunt dona spūs scti fm q̄ per charitatē informantur: qui nō agit perperā: vt dī. 1. ad cor. 13. ⁊ ideo sapiētia ⁊ intellectꝰ ⁊ alia hmōi nullus male vtitur fm q̄ sunt dona spūs sancti sed ad hoc q̄ a charitatis perfectione non recedant vnum ab altero adiuuantur. et hoc est quod Grego. intendit dicere.

¶ De beatitudinibus. Quest. 69.

Deinde Considerandum est de beatitudinibus. Et circa hoc quer̄untur quatuor. Primo vtrum beatitudines a donis ⁊ virtutibus distinguantur. secundo de premijs beatitudinū, vtrum pertineant ad hanc vitā. tertio de numero beatitudinum. quarto de conuenientia premiorum: que eis attribuuntur.

¶ Utrum beatitudines distinguantur a virtutibus ⁊ donis. Artic. 1.

Ad primū Sic ꝓceditur. Uidetur quod beatitudines a virtutibus ⁊ donis non distinguantur. augustin. enim in libro de sermone domini in monte, attribuit beatitudines in Matth. enumeratas donis spiritus sancti. Ambr. autem super Lucam attribuit beatitudines ibi enumeratas quatuor virtutibus cardinalibus. ergo beatitudines non distinguuntur a virtutibus ⁊ donis.

¶ Cē. Humane voluntatis non est nisi dupler regula scilicet ratio ⁊ lex eterna: vt supra dictum est: sed virtutes perficiunt hominem in ordine ad rationem: dona autem in ordine ad legem eternam spiritus sancti, vt ex dictis patet. ergo non potest esse aliquid aliud pertinens ad rectitudinem voluntatis humane preter virtutes ⁊ dona. nō ergo beatitudines ab eis distinguūtur. ¶ Cē. In enumeratione beatitudinū ponitur humilitas ⁊ iustitia, ⁊ misericordia: que dicūtur esse quedam virtutes. ergo beatitudines non distinguuntur a donis ⁊ virtutibus.

Sed contra Est, q̄ quedam enumerātur inter beatitudines que nec sunt virtutes nec dona sicut paupertas et luctus ⁊ pax. differunt ergo beatitudines a virtutibus ⁊ a donis.

Rñdeo Dicendum, q̄ sicut supra dictum est: beatitudo est vltimus finis humane vite, dicitur enim ali-

¶ Super art. 8. Bmissis ar. 5. 6. 7. in. 8. ariēde proponēs hinc rōnem que est caput virtutuꝝ ⁊ virtutes intellectuales ⁊ morales ide deū ⁊ ✠tutes theologicas ⁊ dona: ⁊ videbis proportionalitatem hanc tenere quomō ad excellentiā cōiunctionis ad caput qua aut̄hor egebat vt concluderet theologicas esse nobiliores donis: ⁊ nō quo ad motionē moralius ab intellectualibus, et donoꝝ a theologicalibus, iam enim definitum est quod morales infuse sic se habēt ad theologicas: dona autem nō sic ad ipsas solas: sed adiuncto in simul spiritus sancti. ¶ Cō. 69. ⁊ 70. lectione frequenti meditationeq; ingiegent, nō exꝓsitione. duo ibi nouiū quo ad speculationem aduertant. alterum in. 69. scz q̄ xz dona oīa supradicta sint se habere vt exequentia in ordine ad instinctū spūs sancti sicut morales virtutes in ordine ad rationem si cōparentur. tamē dona inter se aliqua dār dirigentia: vt sapientia scientia ⁊ cōsiliū ⁊ aliqua exequentia vt reliqua. Alterū in q̄. 70. q̄ delectari in aliquo propter se formaliter non distinguitur in litera cōtra delectari propter se finaliter quomodolibet sed finaliter vltimate: ⁊ hoc vel simpliciter, vel in illo ordine. esse enim delectans ꝓpter se formaliter est etiam ꝓpter se finaliter, aliquo modo: potest tamen subordinari alteri vt finis: vt in eodem primo art. dicitur.

1. q. 69. ā. 1. ad. 1 et. 22e q. 9. ā. 1. ad. 3. et 3. di. 34 q. 1. ar. 1 ad. 3. et di. 35. q 2. ā. 3. q 2. ad. 2. et 1ª 2ª. q. 2. art. 2. ad. 17.

q. 60. ā. 2. co. et 3. di. 43 q. 1. ā. 4 et. isa. 11 lec. 1. co. 1. fin. et mat. 5. co. 4.

quis iam finē habere ꝓpter ſpem finis obtinendi, vnde z phs dt in.1.ethi. q pueri dr beati pp ſpē. Et apls dicit Ro.8. ſpe ſalui facti ſum⁹. Spes aūt de fine cōſequēdo inſurgit ex hoc q aliqd ꝓuenīēter mouet ad finē, z appropinquat ad ipm: q qui dē fit per aliquā actionē. Ad finē aūt beatitudinis mouet aliqs, z appropinquat per operationes virtutū, z pcipue per operationes donoꝝ: ſi loquamur de beatitudine eterna, ad quā ratio nō ſufficit ſed in eam inducit ſpiritusſanctus, ad cuius obedientiam z ſequelaz per dona perficimur, z ideo beatitudines diſtinguuntur quidem a virtutibus z donis: nō ſicut habitus ab eis diſtincti, ſed ſicut actus diſtinguuntur ab habitibus.

Ad primū ergo dōm, q Aug. z amb. attribuūt beatitudines donis z virtutib⁹ ſicut actꝰ attribuūtur habitib⁹. dona aūt ſunt eminentioꝝ virtutibus cardinalib⁹, vt. ſ. dictū eſt. et ideo Amb. exponēs beatitudines turbis ꝓpoſitas attribuit eas virtutib⁹ cardinalib⁹. Aug. aūt exponēs beatitudines diſcipulis ꝓpoſitas in monte tanq̄ perfectioribus attribuit eas donis ſpūſancti. ¶ Ad ām dōm, qō rō illa ꝓbat q non ſunt alij habitus rectificātes humanā vitam ꝓter virtutes z dona. ¶ Ad tertiū dōm, qō mititas accipit ꝑ actu māſuetudinis. Et ſimiliter dōm eſt de iuſtitia z miſericordia, z q̄uis hec videantur eſſe virtutes, attribuūtur tñ donis: quia etiam dona perficiunt hominem circa oia circa que perficiunt virtutes, vt dictum eſt.

¶ Utrum premia que attribuuntur beatitudinibus ad hanc vitam pertineant. Articu. 2.

Ad ſcōm ſic proceditꝝ. Uꝰ q premia que attribuuntur beatitudinib⁹ nō ptineant ad hāc vitā. Dicunt⁹ em alij beati ꝓpter ſpem ꝓmiſſi, vt dictū eſt. ſed obiū ſpei beatitudo eſt futura. g premia iſta ptinēt ad vitā futurā. ¶ ꝑ. Luc. 6. ponunt q̄dā pene p oppm ad beatitudines cū dr, Ue vobis q eſtis ſaturati, q eſurietis. ve vobis qui ridetis nunc, q lugebitis z flebitis. ſed iſte pene non intelligūtur in hac vita, q frequēter hoſes in hac vita nō puniūtur: ām illud Job. 21. Ducunt in bonis dies ſuos. ergo nec premia beatitudinū pertinēt ad hāc vitā. ¶ ꝑ. Regnū celoꝝ qō ponit premiū paupertatis eſt beatitudo celeſtis: vt Aug. dicit. 19. de ciui. dei, plena etiā ſaturitas nō niſi in futura vita hr: ām illud pſ. Satiabor duz apparuerit gloria tua. viſio etiā dei z manifeſtatio filiationis diuine ad vitam futurā pertinēt: ām illud. 1. Jo. 3. Nunc filij dei ſumus, z nondū apparuit quid erimus ſcimus quoniā cum apparuerint, ſimiles ei erimus: quoniam videbimus eum ſicuti eſt. ergo premia illa pertinent ad vitā futuraz.

22.q.8. arti.7. Et mat. 5.v.5.

Sed Cōtra eſt, q Aug. dt in lib. de ſermone dñi in mōte, Iſta q̄dē in hac vita cōpleri poſſunt ſicut cōpleta in apls eſſe credim⁹: nā illa oīmoda z in angelicā formā mutatio q poſt hāc vitam promittitur, nullis verbis exponi poteſt.

Rñdeo Dōm, q circa iſta premia expoſitores ſacre ſcripture diuerſimode ſunt locuti. Quidā enim omnia iſta ꝓmia ad futurā beatitudinē ptinere dicūt, ſicut Amb. ſuper luc. Aug. vo dicit ea ad ꝑſentē vitā ptinere. Chryſo. aūt in ſuis homilijs q̄dā coniū dicit ptinere ad futurā vitā, q̄dam aūt ad preſentem. Ad cuius euidētiā ꝓſiderādū eſt q ſpes futurе beatitudinis pōt eſſe in nobis ꝓpter duo. Primo quidē ꝓpter aliquā preparationē vel diſpoſitionē ad futurā beatitudinē qō eſt p modū meriti. alio modo per quādā inchoationē impfectā future beatitudinis in viris ſctis etiam in hac vita, alr em hr ſpes fructificationis arboris cū vireſcit frondibus: z aliter cū iam primordia fructuū incipiunt appere. Sic igit ea q̄ in beatitudinib⁹ tanguntr tāq̄ merita ſunt q̄dā pparationes vel diſpoſitiones ad beatitudinē vel pfectā vel inchoatā: ea vero q̄ ponunt tanq̄ ꝓmia pōt eſſe vel ipſa beatitudo pfecta, z ſic pertinent ad futurā vitam: vel aliqua inchoatio beatitudinis, ſicut eſt in viris perfectis: z ſic premia pertinēt ad preſentē vitā. cū enim aliquis incipit proficere in actibus virtutū z donoꝝ pōt ſperari de eo quod peruenīet z ad pfectionem vie, z ad perfectionē patrie.

Ad primū Ergo dōm, qō ſpes eſt de futura beatitudine ſicut de vltimo fine. pōt etiā eſſe z de auxilio gratie, ſicut de eo qō ducit ad finem: ſecundū illud pſ. In deo ſperauit cor meū z adiutus ſuz. ¶ Ad ſecundū dōm, q mali etſi interdū in hac vita tēporales penas nō patiant, patiuntur tñ ſpirituales. vnde Aug. dicit in. 1. confe. Juſtiſti domine, z ſic eſt, vt pena ſibi ſit inordinatus animus. Et philoſophus dicit in. 9. ethi. De malis qō cōtendit ipſoꝝ animꝰ, z hoc q̄dē huc trahit illud aūt illuc. Et poſtea cōcludit. Si aūt ſic miſerum eſt malū eſſe, fugiendū eſt malitiā intēſe, et ſimiliter econuerſo boni, etſi in hac vtra q̄ſq; nō habeāt corpalia premia, nūq̄ tñ deficiūt a ſpūalib⁹ etiā in hac vita: ām illō mat. 9. z mar. 10. Centuplū accipietis etiā in hoc ſcło. ¶ Ad tertiuz dōm, q oia illa ꝓmia pfecte q̄dē ꝓſummabunt⁹ in vita futura, ſz interim ēt in hac vita quodāmō inchoant: nā regnū celoꝝ: vt aug. dicit: pōt intelligi pfecte ſapie initiū: ām q incipit in eis ſpūs regnare. Poſſeſſio etiā terre ſigt affectū bonū alie quieſcētis p deſideriū in ſtabilitate hereditatis ꝓpetue p terrā ſigte. Cōſolant⁹ aūt in hac vita p ſpm ſctm, q̄ paracletus. i. ꝓſolator: dr participando. Saraturant⁹ etiā in hac vita illo cibo de q̄ dñs dicit. Meus cib⁹ eſt vt facia voluntatē p⁹is mei. In hac etiā vita ꝓſequunt⁹ hoſes miſericordiā dei. In hac etiā vita purgato oculo p donū intellꝰ deus quodāmodo videri pōt. Sitr etiā in hac vita qui motus ſuos pacificant ad ſimilitudinē dei accedentes, filij dei nominantur, tamen hec perfectius erunt in patria.

¶ Utrū conueniēter enumerentur beatitudines. Art. 3.

Ad Tertiū ſic pceditꝝ. Uꝰ q incōueniēter enumerēt beatitudines. attribuunt em beatitudines donis, vt dictū eſt. dona aūt quedā ptinēt ad vitā ꝓpla tuā. ſ. ſapiētia z intellꝰ: nulla aūt beatitudo ponit in actu ꝓtēplationis, ſed oēs in his q̄ pertinēt ad vitā actiuā. g in ſufficiēter beatitudines enumerant. ¶ ꝑ. Ad vitā actiuā nō ſolū ptinēt dona exequētia, ſed etiā q̄dā dona dirigentia, vt ſciētia z conſiliū: nihil aūt ponit inter beatitudines q̄ directe ad actū ſcie vel conſilij pertinere videat. ergo inſufficiēter beatitudines tanguntur. ¶ ꝑ. Inter dona exequētia in vita actiua timor ponit ad paupertatē pertinere: pietas aūt videt pertinere ad beatitudinē miſericordie: nihil aūt ponit directe ad fortitudinē pertinens. ergo inſufficienter enumerant beatitudines. ¶ ꝑ. In ſacra ſcriptura tanguntr multe alie beatitudines: ſicut Iob. 5. dr, Beatus homo qui corripitur a deo. Et in pſal. dr, Beat⁹ vir qui nō abiit in conſilio impioꝝ. Et prouer. 3. Beatus vir qui inuenit ſapientiā. ergo inſufficienter beatitudines enumerantur.

5. hic q. 1. a. 2.

Sed Cōtra videtur q ſuperflue enumerentur, ſunt em ſeptē dona ſpiritus ſancti beatitudines aūt tanguntr octo. ¶ ꝑ. Luce. 6. ponuntr quatuor tñ beatitudines: ſuperflue ergo enumerantur ſeptem vel octo in matth.

Rñdeo Dōm, q beatitudines iſte ꝓueniētiſſime enumerant. Ad cuius euidētiā eſt cōſiderandū q tripli cem beatitudinē aliqui poſuerunt: quidā em poſuerunt beatitudinē in vita voluptuoſa: quidā in vita actiua, quidā vero in vita contēplatiua. Hꝰ aūt tres beatitudines diuerſimode ſe habent ad beatitudinē futurā cuius ſpe dicimur hic beati. Nā beatitudo voluptuoſa q falſa eſt z rationi ꝓria, impedimentū eſt beatitudinis future. Beatitudo vero actiue vite diſpoſitiua eſt ad beatitudinē futurā. Beatitudo aūt contēplatiua ſi ſit pfecta eſt eſſentialr ipſa futura beatitudo: ſi aūt eſt impfecta eſt quedā inchoatio eius, z iō dñs primo quidē poſuit quaſdā beatitudines quaſi remouētes impedimētū voluptuoſe beatitudinis. Cōſiſtit em voluptuoſa vita in duobus. Primo q̄dē in affluētia exteriorꝝ bonoꝝ ſiue ſint diuitie ſiue ſint honores, a q̄bus q̄dē retrahit hō p virtutē, ſic vt moderate eis vtat: p donū aūt excellētiori mō vt. ſ. hō totalr ea cōrēnat. Uñ ꝓma beatitudo ponit, Beati pauperes ſpū. q pōt referri vel ad ꝓtēptū diuitiarꝝ vel ad cōtēptū bonoꝝ: q fit p humilitatē. Scōo ꝓo voluptuoſa vita conſiſtit in ſequendo paſſiones, ſiue irascibilis, ſiue concupiſcibilis. A ſequela aūt paſſionū irascibilis retrahit virt⁹, ne homo in eis ſuperfluat: ām regulā rōnis: donū aūt excellētiori mō vt. ſ. hō ām voluntatē diuinā totalr ab eis tranquill⁹ reddat. Uñ ſcda beatitudo ponit, Beati mites. A ſequela vero paſſionū cōcupiſcibilis retrahit virtus moderate hmōi paſſionibus vtēdo: donum vero eas ſi neceſſe fuerit totalr abhiendo: quinimo ſine neceſſario fuerit voluntariū lucrū aſſumendo. Uñ tertia beatitudo ponit, Beati q̄ lugēt. ¶ Actiua ꝓo vita in his conſiſtit precipue q̄ primis exhibem⁹, vel ſub rōne debiti, vel ſub rōne ſpontanei bñficij, z ad primuz quidē nos virt⁹ diſponit, vt ea q̄ debemus proximis nō recuſemus exhibere: q pertinet ad iuſtitiā, donū aūt ad hoc ipſum abundantioꝝ quodaz affectu nos inducit: vt ſcilicet feruenti deſiderio opera iuſtitie impleamus, ſicut feruenti deſiderio eſuriens et ſitiens cupit cibum vel potum. Unde quarta beatitudo ponitur, Beati qui eſuriunt z ſitiunt iuſtitiam. Circa ſpontanea vero nos perficit virtus, vt illis donemus quibus ratio dictat eſſe donandum, puta amicis: aut alijs nobis coniunctis: q pertinet ad virtutem liberalitatis, ſed donum ꝓpter dei reuerentiam ſolum neceſſitatem cōſiderat in his quibus gratuita beneficia preſtat. vnde dicitur Luce decimoquarto, Cū facis prandium aut cenā noli vocare

amicos

amicos aut fratres tuos ꝛc. ſz voca pauperes ⁊ debiles ꝛc. qō ꝓprie eſt miſereri. Et iō quinta btitudo ponit, Beati miſericordes. Ea ẽo q̄ ad ꝛcēplatiuā vitā ptinent: vel ſunt ipſa btitudo finalis: vel aliq̄ inchoatio ei⁹: ⁊ ideo nō ponunt in btitudinib⁹ tanq̄ merita, ſed tanq̄ ꝓmia: ponunt autē tanq̄ merita effectus actiue vite quib⁹ hō diſponit ad cōtēplatiuā vitā: effect⁹ autē actiue vite ꝑtum ad virtutes ⁊ dona, quib⁹ hō perficit in ſeipſo eſt mūditia cordis, vt.ſ. mens hoīs paſſionib⁹ nō inquietur. Unde ſexta beatitudo ponit, Beati mūdo corde. Quantum vero ad virtutes ⁊ dona quibus hō perficit in cōparatione ad ꝓmū, effect⁹ actiue vite eſt pax, ſm illud eſa.32. Opus iuſtitie pax. Et ideo ſeptima beatitudo ponit, Beati pacifici.

Ad Primū g̃ dōm, q̄ actus donorū pertinētiū ad vitā actiuam exprimunt in ipſis meritis: ſed actus donoꝝ pertinentiū ad vitā contēplatiuā exprimunt in premiis ratione ſuę dicte: videre eſt deū ſ̄fidet dono intellꝰ, ⁊ cōformari deo quadam filiatiōe adoptiua pertinet ad donū ſapie. ¶ Ad ſecundū dōm, q̄ in his que pertinēt ad actiuā vitā cognitio non querit ꝓpter ſeipſam: ſz ꝓpter operationē: vt etiā pḣs dicit in.2.ethi. Et ideo q̄ beatitudo aliq̄d vltimū importat, nō ꝓponunt inter btitudines actus donoꝝ dirigentiū in vita actiua, quos.ſ. elicunt, ſicut cōſiliari eſt actus cōſilij, ⁊ iudicare eſt actus ſcīētie ſed actus attribuūt eis actus operati⁹ in quib⁹ dirigunt, ſicut ſcientie lugere, ⁊ cōſilio miſereri. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ in attributione beatitudinū ad dona p̄nt duo conſiderari. Quoꝝ vnū eſt cōformitas materie: ⁊ ſm hoc puime oēs quinq̄ btitudines p̄nt attribui ſcientie ⁊ cōſilio tanq̄ dirigentib⁹: ſed inter dona exequētia diſtribuunt ita q̄ eſuries ⁊ ſitis iuſtitie ⁊ etiā miſeri cordia pertineāt ad pietatē que perficit hoīem in his q̄ ſunt ad alterū: mititas autē ad fortitudinē. Dicit ēm Amb. ſuper lucā q̄ fortitudinis eſt tram vincere, indignationē cohibere: eſt ēm fortitudo circa paſſiones irascibilis: paupertas vero ⁊ luctus ptinēt ad donū timoris: quo hō ſe retrahit a cupiditatib⁹ ⁊ delectationib⁹ mundi. Alio mō poſſumus in his btitudinib⁹ cōſiderare motus ipſarū: ⁊ ſic q̄tū ad aliq̄ eoꝝ opz alr attribuere precipue ēm ad māſuetudinē mouet reuerētia ad deū, q̄ pertinet ad pietatē: ad lugendū autē mouet precipue ſcientia p quā hō cognoſcit defectus ſuos, ⁊ rerū mundanaꝝ: ſm illud eccl.1. Qui addit ſcīētiā, addit ⁊ dolorē. Ad eſuriēdū aūt iuſtitie opera precipue mouet animi fortitudo: ad miſerendū ẽo precipue mouet cōſiliū dei, ſm illud dañ.4. Conſiliū meū regi placeat: pcā tua eleymis redime, ⁊ iniquitates tuas miſericordiis pauperū. Et hūc modū attributionis ſequit aug. in lib. de ſermone dōi in mon. ¶ Ad quartū dicendū, q̄ neceſſe eſt btitudines oēs q̄ in ſacra ſcriptura ponunt ad has reduci: vel quantū ad merita: vel quātū ad premia, qz neceſſe eſt q̄ oēs pertineant aliquo mō ad vitā actiuā: vel ad vitā contēplatiuā: vñ q̄ Bt, Btūs vir qui corripit a dño, pertinet ad beatitudinē luctus: qō vero bt, Beat⁹ vir qui nō abiit in cōſilio impioꝝ, ptinet ad mūditiā cordis: qō vero bt, Btūs vir q̄ inuenit ſapientiā, ptinet ad ꝓmū ſe ptime btitudinis. Et idē ptz de oibus alijs q̄ p̄nt induci. ¶ Ad quintū dōm, q̄ octaua btitudo eſt quedā cōfirmatio ⁊ manifeſtatio oīm p̄cedētū, ex hoc ēm q̄ aliqs eſt cōfirmat⁹ in paupertate ſpūs ⁊ mititate, ⁊ alijs ſequentib⁹, puenit q̄ ab his bonis ꝓpter aliquā ꝑſecutionē nō recedit: vñ octaua beatitudo quodāmodo ad ſeptē p̄cedētes ptinet. ¶ Ad ſextū dōm, q̄ lucas narrat ſermonē dñi factū ēe ad turbas: vñ btitudines numerāt ab eo ſm capacitatē turbarū, q̄ ſolā voluptuoſam ⁊ tēporalē ⁊ terrenā beatitudinē nouerūt: vñ dñs p quatuor beatitudines quatuor excludit q̄ ad p̄dictā btitudinē pertinere vñ. Quoꝝ primū eſt abundātia bonoꝝ exterioꝝ, q̄ excludit p hoc q̄ dicit, Bti pauperes. Scōm eſt, q̄ ſit bñ hoī quātū ad corpus in cibis ⁊ potib⁹, ⁊ alijs hmōi: ⁊ hoc excludit p ſm q̄ ponit Bti q̄ eſuritis. Tertiū eſt, q̄ ſit hoī bñ quantū ad cordis iocūditatē: ⁊ hoc excludit tertio dicens, Beati q̄ nunc fletis. Quartū eſt exterior hoīm fauor: ⁊ hoc excludit quarto dicens. Beati eritis cū vos oderint hoies. Et ſicut ambr. dicit, paupertas pertinet ad tēperantiā, que illecebroſa non querit: eſuries ad iuſtitiā, qz qui eſurit ꝓpatitur, ⁊ cōpatiendo largitur: fletus ad prudentiā, cuius eſt flere occidua: pati odium hominum ad fortitudinem.

¶ Utrū premia beatitudinū cōueniēter enumerent. Art. 4.

5.d.34. q.1. ā.4

Ad quartū Sic procedit. Videt q̄ premia beatitudinū incōuenienter enumerentur. In regno ēm celoꝝ q̄ eſt vita eterna bona oīa continentur: poſito ergo regno celoꝝ, nō oportuit alia premia ponere. ¶ ℈. Regnū celoꝝ ponit p premio, ⁊ i puma btitudine, ⁊ in octaua. Ergo eadē rōne debuit poni in alb⁹. ¶ ℈. In btitudinib⁹ p̄cedit aſcēdendo: ſicut aug. dicit, in premijs autē videt procedi deſcendendo. nam poſſeſſio terre eſt minus q̄ regnum celoꝝ. Ergo incōueniēter hmōi premia aſſignantur.

Sed contra Eſt autoritas ipſius dñi, premia huiſmodi proponentis.

Rñdeo Dicendū, q̄ premia iſta ꝓueniētiſſime aſſignant cōſiderata cōditione btitudinū ſm tres btitudines ſupra aſſignatas. tres ēm prime btitudines accipiunt per retractionē ab his in quib⁹ voluptuoſa btitudo conſiſtit: quā hō deſiderat querēs id q̄ naturaliter deſiderat, nō vbi q̄rere debet, ſcz in deo: ſed in rebus tpalibus ⁊ caducis. ⁊ ideo premia trium primarū btitudinū accipiunt ſm ea q̄ in btitudine terrena aliq̄ querūt: querūt.n. hoies in reb⁹ exterioꝝ.ſ. diuitijs ⁊ honoribus excellentiā quandā ⁊ abundantiā, quoꝝ vtrunq̄ importat regnū celoꝝ per q̄ homo cōſequit excellentiā ⁊ abundantiā bonoꝝ in deo. ⁊ ideo regnū celoꝝ dñs pauperib⁹ ſpū repromiſit. Querunt autē hoies feroces ⁊ immites per litigia ⁊ bella ſecuritatē ſibi acq̄rere inimicos ſuos deſtruendo: vnde dñs repromiſit mitib⁹ ſecurā ⁊ quietā poſſeſſionē terre viuentiū per quā ſignificat ſoliditas eternoꝝ bonoꝝ. Querūt autē hoies in cōcupiſcentijs ⁊ delectationibus mundi habere cōſolationē contra p̄ſtis vite labores. ⁊ ideo dñs cōſolationē vite lugentib⁹ repromittit. Alie vero due beatitudines pertinēt ad opa actiue beatitudinis q̄ ſunt opa virtutū ordinantiū hoiem ad proximū, a quib⁹ operibus aliqui retrahunt ꝓpter inordinatū amorē proprij boni. ⁊ ideo dñs attribuit illa premia his beatitudinib⁹ ꝓpter que hoies ab eis diſcedunt. Diſcedunt ēm aliqui ab operibus iuſtitie nō reddētes debitū, ſed pori⁹ aliena rapientes, vt bonis tpalib⁹ impleant. ⁊ ideo dñs eſurientib⁹ iuſtitiā, ſaturitatē repromiſit. Diſcedunt etiā aliq̄ ab operib⁹ mie ne ſe immiſceant miſerijs alienis. ⁊ ideo dñs miſericordib⁹ repromittit miſericordiā, per quā ab omni miſeria liberent. Alie ẽo due vltime btitudines pertinēt ad ꝓemplatiuā felicitatē ſeu beatitudinē. ⁊ ideo ſm cōueniētiam diſpoſitionū que ponunt in merito premia redduntur. nam mūditia oculi diſponit ad clare videndū. vñ mundis corde diuina viſio repromittit. Conſtituere vero pacē, vel in ſeipſo, vel inter alios manifeſtat hominē eſſe dei imitatorē, qui eſt deus vnitatis ⁊ pacis. ⁊ ideo pro premijs redditur ei gloria diuine filiationis que eſt in perfecta coniunctione ad deum per ſapientiam conſummatam.

Ad Primum ergo dōm, q̄ ſicut chryſo. dicit, oīa premia iſta vnū ſunt in re.ſ. beatitudo eterna, quā intellect⁹ humanus non capit. ⁊ ideo opportuit q̄ per diuerſa bona nobis nota deſcriberet obſeruata cōueniētia ad merita quib⁹ premia attribuuntur. ¶ Ad ſcōm dōm, q̄ ſicut octaua btitudo eſt firmitas quedā oīm beatitudinū: ita debentur ſibi oīm beatitudinū premia: ⁊ ideo redit ad caput vt intelligantur ſibi ꝓpria oīa premia attribui. Vel ſm ambr. pauperib⁹ ſpū repromittit regnū celoꝝ quantū ad gloriā aīe: ſz paſſis perſecutionē in corpore quantū ad gloriā corporis. ¶ Ad tertiū dōz, q̄ etiā premia ſm additionem ſe hñt adinuicē: nā plus eſt poſſidere terrā regni celoꝝ, q̄ ſimplr habere: multa ēm habemus, q̄ nō firmiter ⁊ pacifice poſſidemus. plus eſt etiā cōſolari in regno q̄ habere ⁊ poſſidere: multa ēm cū dolore poſſidemus. plus eſt etiam ſaturari q̄ ſimpliciter conſolari: nam ſaturitas abundantiā conſolationis importat. miſericordia vero excedit ſaturitatē: vt plus ſcz homo accipiat q̄ meruerit, vel deſiderare potuerit adhuc autem maius eſt deum videre, ſicut maior eſt qui in curia regis nō ſoluz prandet, ſed etiam factem regis videt, ſummam autem dignitatis in domo regia filius regis habet.

¶ De fructibus ſpiritusſancti. Queſtio. 70.

Deinde Conſiderandū eſt de fructibus. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtrum fructus ſpiritusſancti ſint actus. Secundo vtrum differant a beatitudinibus. Tertio de eorum numero. Quarto de oppoſitione eorum ad opera carnis.

¶ Utrum fructus ſpiritusſancti (quos apoſtolus nominat ad Gal.5.) ſint actus. Articulus. 1.

Gal.5. lec.6.c. 1.a.2.

Ad primū Sic proceditur. Uidetur q̄ fructus ſpiritusſancti (quos apoſtolus nominat ad Gal.5.) non ſint actus. Id enim cuius eſt alius fructus non debet dici fructus: ſicē ēm in infinitum tretur: ſed actuum noſtroꝝ eſt aliquis fructus. Dicit ēm ſap.4. Bonorū labor glorioſus eſt fructus. Et Jo.4. Qui metit mercedem accepit, ⁊ fructū cōgregat in vitam eternā. Ergo

ipsi actus nostri nondum fructus. ¶ Ꝑ. Sicut aug. dicit in. 10. de trī. Fruimur cognitis in quib⁹ voluntas ipsa delectata ꝙquiescit: sed voluntas nr̄a nō debet cōquiescere in actib⁹ nr̄is ꝓpp se. Ergo actus nr̄i fructꝰ dici nō debēt. ¶ Ꝑ. Inter fructꝰ spūssancti enumerātur ab apl̄o aliqne virtutes. s. charitas, mansuetudo, fides, ⁊ castitas. virtutes autem non sunt actus, sed habitus, vt supra dictum est. Ergo fructus non sunt actus.

Sed Cōtra est, ꝙ dr̄ matth. 12. Ex fructu arbor cognoscit, id est ex operibus suis homo, vt ibi exponitur a sanctis. Ergo ipsi actus humani dicuntur fructus.

Rñdeo Dīm, ꝙ nomē fructꝰ a corpalib⁹ ad spūalia est trāslatū. Dicit aūt in corpalibus fructꝰ id qō ex plāta ꝓducit cū ad pfectionē puenerit, ⁊ q̄dā in se suauitatē hz. Qui q̄dē fructꝰ ad duo cōparari pōt. Lad arborē ꝓducentē ipm: ⁊ ad hoīem q̄ fructū ex arbore adipiscit: sm hoc igit nomē fructꝰ in rebus spūalib⁹ dupl̄r accipere possumus. Uno mō vt dicat fructꝰ hois quasi arboris id ꝙ ab eo ꝓducit. Alio mō vt dicat fructꝰ hois id ꝙ hō adipiscit: nō aūt oē id ꝙ adipiscitur hō hz rōnē fructꝰ: sz id qd est vltimū delectationē hūs: hz cū hō agrū ⁊ arborē q̄ fructꝰ nō dr̄: sed solū id ꝙ est vltimū, qō. s. ex agro ⁊ arbore hō intēdit hre, ⁊ sm hoc fructꝰ hois dr̄ vltimus hois finis quo dz frui. Si aūt dicat fructꝰ hois id ꝙ ex hoie ꝓducitur, sic ipsi actꝰ humani fructꝰ dr̄. operatio em̄ est actus scōs operātis: ⁊ delectationē hz si sit cōueniēs operāti. Si igit operatio hois ꝓcedat ab hoie sm facultatē siue rōnis hoīs dr̄ esse fructꝰ rōnis: si vero ꝓcedat ab hoie sm altiorē virtutē, que est virtus spūssancti: sic dr̄ esse operatio hois fructꝰ spūssancti quasi cuiusdā diuini seminis. Dicitur in. 1. Jo. 3. Omnis qui natus est ex deo peccatum non facit, qm̄ semē ipsius in eo manet.

Ad Primū ergo dīm, ꝙ cū fructꝰ habeat quodāmō rōnem vltimi ⁊ finis: nihil phibet alicuius fructus esse alium fructū: sicut finis ad finē ordinat: opera igit nr̄a inquantū sunt effectus quidā spūssancti in nobis operātis hūt rationē fructus: sed inquantū ordinant ad finē vite eterne sic magis hūt rōnez floris: vñ dicit eccl. 24. Flores mei fructus honoris ⁊ honestatis. ¶ Ad scōm dicendū, ꝙ cū dr̄ voluntas in aliquo ꝓpter se delectari, pōt intelligi dupl̄r. Uno mō sm q̄ly ꝓpter dicit causam finalē: ⁊ sic ꝓpter se nō delectat aliqs nisi in vltimo fine. Alio mō sm ꝙ designat causam formalē ⁊ sic ꝓpter se aliquis pōt delectari in omni eo ꝙ delectabile est sm suam formā: sicut patet ꝙ infirmus delectat in sanitate ꝓpter se sicut in fine: in medicina autē suaui nō sicut in fine, sed sicut in habēte saporē delectabilē: in medicina autē austera nullo mō ꝓpter se: sed solū ꝓpter aliud. Sic igit dīm est, ꝙ in deo delectari debet hō ꝓpter se sicut ꝓpter vltimū finē: in actib⁹ autē virtuosis nō sicut ꝓpter finē sed ꝓpter honestatē quā ꝓtinet delectabile in virtuosis: vnde ambr. dicit ꝙ opera virtutū dicunt fructꝰ: qz suos possessores sancta ⁊ sincera delectatiōe reficiūt. ¶ Ad tertium dicendū, ꝙ nomina virtutū sumunt q̄ndq̄ ꝓ actib⁹ earū sicut Aug. dicit, ꝙ fides est credere ꝙ non vides: ⁊ charitas est motus animi ad diligendum deum ⁊ ꝓximum: ⁊ hoc modo sumuntur nomina virtutum in enumeratione fructuum.

¶ Utrum fructus a beatitudinibus differant. Art. 2.

ga. 5. lc. 9. co. 5.

Ad Scōm sic ꝓcedit. Uī ꝙ fructus a btitudinibus nō differāt: btitudines em̄ attribuunt dōnis, vt supra dictū est: sz dona pficiunt hoīem sm ꝙ mouet a spūssctō, ergo btitudines ipse sunt fructꝰ spūssancti. ¶ Ꝑ. Sicut se hz fructꝰ vite eterne ad btitudinē futurā, q̄ est rei, ita se habent fructus pūtis vite ad btitudinē pūtis vite, q̄ est spes: sz fructꝰ vite eterne est ipsa btitudo futura. Ergo fructus vite presentis sunt ipse btitudines. ¶ Ꝑ. De ratione fructus est ꝙ sit quidd̄ vltimū ⁊ delectabile: sed hoc ꝓtinet ad rationē beatitudinis: vt supra dictum est: ergo eadem ratio est fructus ⁊ beatitudinis. Ergo non debent ab inuicem distingui.

Sed Contra, Quorū species sunt diuerse ipsa quoq; sunt diuersa: sed in diuersas partes diuidunt ⁊ fructus ⁊ beatitudines: vt patet per numerationez vtroz̄umq;. Ergo fructus differunt a beatitudinibus.

Rñdeo Dīm, ꝙ plus requirit ad rationē btitudinis, q̄m ad rōnem fructꝰ: nā ad rōnē fructꝰ sufficit ꝙ sit aliquid hūs rōnē vltimi ⁊ delectabilis: sed ad rōnē btitudinis vlterius requirit ꝙ sit aliq̄d perfectū ⁊ excellēs: vñ oēs btitudines possunt dici fructꝰ: sz nō cōuertit: sunt em̄ fructꝰ quecunq; virtuosa opera in quibus hō delectat: sed beatitudines dicuntur solū perfecta opera, que etiā ratione sue pfectionis magis attribuuntur donis q̄ virtutibus vt supra dictum est.

Ad Primū ergo dīm, ꝙ rō illa probat ꝙ beatitudines sint fructꝰ: nō aūt ꝙ oēs fructꝰ btitudines sint. ¶ Ad scōm dicendū, ꝙ fructꝰ vite eterne est simpl̄r vltimus ⁊ perfectus, ⁊ ideo in nullo distinguit a btitudine eterna futura. Fructꝰ autē pūtis vite nō sunt simpl̄r vltimi ⁊ pfecti, ⁊ ideo nō oēs fructus sunt btitudines. ¶ Ad tertiū dicendū, ꝙ aliquid amplius est de ratione beatitudinis q̄m de ratione fructus, vt dictum est.

¶ Utrū fructꝰ cōuenienter enumerentur ab apl̄o. Art. 3.

3. d. 34. q. 1. ā. 5. qc. 1. Et 1. 2. ae. 70. ar. 2. ad. 12. Et gal. 5. lec. 6.

Ad Tertiū. Uī ꝙ apl̄s inconuenienter enumeret ad gal. 5. duodecim fructꝰ. alibi em̄ dicit esse tm̄ vnū fructū pūtis vite: sm illud rom. 6. Habetis fructū vestrum in sctificatione. Et Isa. 27. dr̄, Hic est omis fructꝰ vt auferat pctm̄. Nō g̃ ponēdi sunt duodecim fructꝰ. ¶ Ꝑ. Fructus est ꝙ ex spūali semine exoritꝰ: vt dictū est, sz dñs Matt. 13. ponit triplicē terre bone fructuz ex spūali semine puenientē. s. centesimū, sexagesimū, ⁊ trigesimū. Ergo nō sunt ponendi duo decim fructus. ¶ Ꝑ. Fructus hz in sui ratiōe ꝙ sit vltimū ⁊ delectabile: sed ratio ista nō inuenit in oibus fructibus ab apl̄o enumeratis: patiētia em̄ ⁊ lōganimitas videtur in rebus cōtristantibus esse: fides autē nō hz rationē vltimi, sz magis rōnē primi fundamēti, superfluе igitur hmōi fructus enumerantur.

Sed ō vī, ꝙ insufficiēter ⁊ diminute enumerent, dictū est em̄ ꝙ oēs btitudines fructus dici pūt: sz nō oēs hic enumerant: nihil em̄ hic ponit ad actū sapie ptinēs, ⁊ multa rū aliarū virtutū. Ergo vī ꝙ insufficienter enumerentur fructus.

Rñdeo Dōz, ꝙ numerꝰ duodecim fructuū ab apl̄o enumeratoz̄ conuenies est, ⁊ pūt sic. Dr̄ ꝓ dupl̄r ꝓ duodecim fructꝰ de q̄b⁹ dr̄ apoc. vlt. Ex vtraq; pte flumis lignū vite afferēs fructꝰ duodecim. Alio modo fructꝰ dr̄ ꝙ ex aliquo ꝓncipio ꝓcedit sicut ex semine vel radice attendenda est diuisiō horū fructuū sm diuersum ꝓcessum spūssctī in nobis. q̄ quidē ꝓcessus attendit sm hoc, vt in ꝓmo mens hois in seipsa ordinet. secōo ꝓximo ordinet ad ea q̄ sunt iuxta. tertio ꝓximo ad ea q̄ sunt infra. Tūc aūt bñ mens hois disponit in seipsa: qñ mēs hois bñ se hz in bonis ⁊ i malis prima aūt dispō mētis humane ad bonū ē p amorē: q̄ est prima affectio ⁊ oīm affectionū radix: vt. s. dictū est, ⁊ iō inter fructꝰ spūs primo ponit charitas: in q̄ spāl̄r spūssctūs dat sicut in ꝓpria sibi tudine: cū ipse sit amor. Uñ dr̄ Ro. 5. Charitas dei diffusa est in cordib⁹ nr̄is ꝑ spūssctū q̄ datus est nobis. Ad amorē aūt charitatis ex necessitate sequit gaudium: ois em̄ amās gaudet ex cōiunctione amati: charitas autē semp hz pūtē deū quē amat: sm illud. 1. Jo. 4. Qui manet i charitate, in deo manet: ⁊ deus in eo. Uñ sequela charitatis est gaudiū, pfecto aūt gaudij est pax q̄tum ad duo. Primo q̄dē q̄tum ad quietē ab exterioribus ꝓturbatib⁹: nō em̄ pōt pfecte gaudere de bono amato q̄ in ei⁹ fruitione ab alijs ꝓturbatur. Et iterum, q̄ pfecte cor hz in vno pacatū, a nullo alio molestari pōt: cū alia q̄si nihil reputet. vñ dr̄ in psal. Pax multa diligētib⁹ nomē tuum, ⁊ nō est illis scādalū: qz. s. ab exterioribus nō prurbātur, quin deo fruant. secōo q̄tum ad sedationē desiderij fluctuātis: non em̄ pfecte gaudet de aliquo cui nō sufficit id de quo gaudet. hec autē duo importat pax. s. vt neq; ab exterioribus ꝓturbemur, ⁊ vt desideria nr̄a cōquiescāt in vno. vñ post charitatē ⁊ gaudiū tertio ponit pax. In malis autē bñ se hz mens q̄tum ad duo. Primo q̄dē vt nō ꝓturbetur mens ꝓ imminentiā malorū q̄ pertinet ad patiētiā. Secōo vt nō perturbetur in dilatione bonoz̄ q̄ pertinet ad longanimitatē: nā cū tedet bono hz rōnē mali: vt dr̄ i. 5. ethi. ¶ Ad id autē ꝙ est iuxta hoiez. s. primum, bene disponit mens hois primo q̄dē q̄tum ad voluntatē bñ faciēdi: ⁊ ad hoc ꝓtinet bonitas. secōo q̄tum ad beneficiētie executionē, ⁊ ad hoc ꝓtinet benignitas: dr̄ em̄ benigni quos bonus ignis amoris feruere facit ad benefaciendū ꝓximis. tertio q̄tum ad hoc q̄ equanimiter tolerentur mala ab eis illata, ⁊ ad hoc pertinet mansuetudo q̄ cohibet iras. quarto q̄tum ad hoc ꝙ nō solum ꝑ iram ꝓximis nō noceamus, sed etiā neq; ꝑ fraudē vel per dolum. ⁊ ad hoc pertinet fides, si pro fidelitate sumatur, sed si sumatur pro fide qua creditur in deum, sic ꝑ hāc ordinatur homo ad id qō est supra se: vt scz homo intentum suum deo subiciat, ⁊ per ꝓns omnia q̄ ipsius sunt. ¶ Sed ad id qō infra est, bene disponitur homo. primo quidē quantum ad exteriores actiones per modestiam: que in omnibus dictis ⁊ factis modum obseruat. Quantum ad interiores concupiscentias per continentiam et castitatem, siue hec duo distinguantur per hoc ꝙ castitas refrenat hominem ab illicitis, continētia vero a licitis, siue per hoc quod continens patitur concupiscentias, sed non deducitur. castus autem neq; patitur, neq; deducitur.

Ad primū ergo dōz, q̄ sctificatio fit p oēs virtutes p quas etiā pctā tollunt. vñ fructꝰ ibi singulr notatur pp virtutē gñis: q̄ in multas spēs diuidit, ſm quas dr̄ multi fructus. ¶Ad 2m dōm, q̄ fructꝰ centesimꝰ, sexagesimꝰ, z trigesimꝰ non diuersificātur ſm diuersas spēs virtuosoꝝ actuū, sed ſm diuersos pfectōis gradus etiā vnꝰ virtutis, sicut ꝓtinētia cōiugalis dr̄ fructū trigesimū, ꝓtinētia viduālis p sexagesimū, virginalis autē p centesimū. Et aliꝫ etiā modis scti distinguunt tres euāgelicos fructꝰ ſm tres gradus actuū: z ponunt tres gradus, q̄ cuilibet rei pfecto attēditur ſm principiū mediū z finē. ¶Ad tertiū dōm, q̄ hoc ipsum q̄ est in tristitijs nō ꝓtur bari rōnē delectabilis hz: z fides etiā si accipiat ꝑ se fundm hz q̄dā rōnē vltimi z delectabilis ſz q̄ ꝓtinet certitudinē. Vñ glo. exponit, fides. i. de inuisibilibus certitudo. ¶Ad quartuz dōm, q̄ sicut aug. dicit sup epl̄am ad gal. apls nō hoc ita fusce pit, vt doceret quot sunt vel opa carnis, vel fructus spūs: ſz vt ostēderet in quo gñe illa vitāda, illa vero sectanda sint. Vñ potuissent vel plures, vel etiā pauciores fructus enumerari: z tñ oēs donoꝝ z virtutū actus pñt ſm quandā ꝙuenientiā ad hec reduci: ſm q̄ oēs virtutes z dona necesse est q̄ ordinēt mentē aliquo predictorū modoꝝ: vñ z actus sapientie z quorūcunq; donoꝝ ordinantiū ad bonū reducūtur ad charitatē, gaudiū, z pacē. Ideo tñ potius hec q̄z alia enumerauit: q̄ hic enumerata magis important vel fruitionē bonoꝝ, vel sedationem malorum: quod videtur ad rationem fructus pertinere.

¶Utrū fructꝰ spūssancti cōtrarientr̄ operib⁹ carnis. Art. 4.

Gal. 5. ꝛc. 6. 1.

Ad quartū sic ꝓcedit. Vr q̄ fructꝰ nō ꝓtrarietur operib⁹ carnis, q̄ apls enumerat. Contraria em̄ sunt in eodem gñe: sed opera carnis non dr̄ fructus. Ergo fructꝰ spūs eis non cōtrariātur. ¶p. Vnū vni est ꝓtrariū. ſz plura enumerat apls opa carnis q̄z fructꝰ spūs. Ergo fructus spūs z opera carnis nō contrariantur. ¶p. Inter fructus spiritus primo ponuntur charitas, gaudiuz, z pax: quibus nō correspōdent ea q̄ primo enumerantur inter opera carnis q̄ sunt fornicatio, immunditia, z impudicitia. Ergo fructus spiritus non contrariantur operibus carnis.

Sed cōtra est, q̄ apls dicit ibidē, q̄ caro concupiscit aduersus spiritum, z spiritus aduersus carnem.

Rñdeo dōm, q̄ opera carnis z fructus spūs pñt accipi dupl̄r. Uno mō ſm ꝓmunē rationē: z hoc mō in cōi fructus spūssancti cōtrariantur operib⁹ carnis: spūs em̄ sc̄us mouet humanā mentē ad id q̄ est ſm rōnē, vel potius ad id q̄ est supra rōnē: appetitꝰ autē carnis qui est appetitꝰ sensitiuus, trahit ad bona sensibilia q̄ sunt infra hoīem. vñ sicut motꝰ sursum z motꝰ deorsum ꝓueniunt in nālibus, ita in opibus humanis ꝓueniunt opa carnis fructib⁹ spūs. Alio mō pñt ꝓsiderari ſm ꝓpias rōnes singuloꝝ fructuū enumeratoriū, z operū carnis, et sic nō opz q̄ singla singulis ꝓponant: q̄ sicut dictū est, apls nō intēdit enumarare oia opa spūalia, nec oia opa carnalia. Sed tñ ſm quādā adaptationē aug. sup epl̄am ad gal. ꝓponit singulis operibus carnis singulos fructꝰ: sicut fornicationi que est amoꝛ explende libidinis a legitimo ꝓnubio solutus opponitur charitas, per quam anima coniungitur deo, in qua etiā est vera castitas, immunditie autē sunt oēs perturbationes de illa fornicatione concepte: quibus gaudium tranquillitatis opponitur. Idoloꝝ autē seruitus, per quā bellū est gestū aduersus euāgelium dei, opponitur paci, cōtra veneficia añt inimicitias z contentiones, animositates, emulationes, z dissensiones, opponuntur longanimitas ad sustinendū mala hominum inter quos viuimus: z ad curandum benignitas, z ad ignoscendum bonitas. hereſibus autem opponitur fides, inuidie mansuetudo, ebrietatibus z comessationibus continentia.

Ad primū ergo dōm, q̄ id qō ꝓcedit ab arbore ꝑ natu r m arboris nō dr̄ esse fructꝰ eius: sed magis corruptio quedam. Et q̄ virtutū opera sunt cōnaturalia rationi, opera vero vitioꝝ sunt contra rationem, ideo opera virtutum fructus dicuntur. nō autē opera vitioꝝ. ¶Ad scōm dicendū, q̄ bonū cōtingit vno modo, materialiū vero oifariā: vt Dio. dicit. 4. c. de di. no. vnde z vni virtuti plura vitia opponūtur: z ꝓpter hoc non est mirū si plura ponuntur opera carnis q̄z fructus spiritus. ¶Ad tertium patet solutio ex dictis.

¶De vitijs z peccatis. Questio. 71.

Consequenter Considerandum est de vitijs z peccatis. ¶Circa que sex consideranda occurrunt. Primo quidem de ipsis vitijs z peccatis ſm se. Secundo de distinctione eorū Tertio de comparatione eorum adinuicem. Quarto de subiecto peccati. Quinto de causa eius. Sexto de effectu ipsius. ¶Circa pri mū querunt sex. Primo vtrū vitiū cōtrarietꝰ virtuti. Scōo vtrū vitiū sit ꝑ naturā. Tertio quid sit peius vtrū vitiū vel actus vitiosus. Quarto vtrū actꝰ vitiosus possit esse simul cū virtute. Quinto vtrū in omni pctō sit aliqs actꝰ. Sexto de diffinitiōe pcti, quā aug. ponit. 22. ꝑ faustū. Pctm̄ est dictū, vel factū vel concupitum contra legem eternam.

¶Utrū vitium cōtrarietur virtuti. Art. 1.

Ad primū Sic ꝓcedit. Vr q̄ vitiū non ꝓtrietur virtuti. Uni em̄ vni est cōtrarium: vt ꝓbatur in. 10. meta. sed virtuti cōtrariant pctm̄ z malitia. non ergo cōtrariatur ei vitiū: q̄ vitiū dr̄ etiā si sit indeta dispositio mēbroꝝ corporalium, vel quarūcunq; rerū. ¶p. Virtus nominat quandā perfectionem potentie: sed vitium nihil nominat ad potentiā pertinens. Ergo vitium nō cōtrariat virtuti. ¶p. Tullius dicit in 4. de tusc. questionibus, q̄ virtus est quedam sanitas anime: sanitati añt opponitur egritudo vel morbus magis q̄z vitium. ergo virtuti non contrariatur vitium.

Sed cōtra est, q̄ dicit aug. in li. de perfectione iustitie q̄ vitiū est qualitas, ſm quā malus est animꝰ: virtꝰ autē est qualitas q̄ facit bonū habētē, vt ex supradictis pt̄z. Ergo vitium cōtrariatur virtuti.

Rñdeo dōz, q̄ circa virtutē duo possumus considerare scz ipsam essentiam virtutis: z id ad q̄ est virtus. In essentia quidē virtutis aliquid ꝓsiderari pōt directe: z aliquid ex cōsequenti. Directe quidē virtus importat dispositionē quādam alicuius cōuenienter se habentis ſm modum sue nature. Unde pbs dicit in. 7. phyſi. q̄ virtus est dispositio perfecti ad optimū: dico autē perfecti q̄ est dispositum ſm naturā. Ex consequenti añt sequitur q̄ virtus sit bonitas quedā: in hoc em̄ cōsistit vnuſcuiusq; rei bonitas q̄ conuenienter se habet ſm modum sue nature. Id autē ad q̄ virtus ordinatur est bonum: vt ex supradictis pt̄z: ſm hoc igitur tria inueniuntur opponi virtuti. quorum vnum est peccatum: quod opponitur sibi ex parte eius ad q̄ virtus ordinatur. nam pctm̄ proprie nominat actum inordinatū, sicut actꝰ virtutis est actꝰ ordinatus z debitus. ſm aurem q̄ ad rationem virtutis consequitur q̄ sit bonitas quedam, opponitur virtuti malitia: sed ſm id quod directe est de ratione virtutis, opponitur virtuti vitium: vitium enim vnuſcuiusq; rei esse videtur q̄ non sit dispositū ſm quod conuenit sue nature. Unde augu. dicit in. 3. de libero arbit. Quod perfectioni nature deesse perspexeris, id voca vitium.

Ad primū Ergo dicendum, q̄ illa tria nō contrariantur virtuti ſm idem sed peccatum quidem cōtrariatur ſm q̄ virtus est operatiua boni: malitia autem ſm q̄ est bonitas quedam: vitium autem proprie ſm q̄ est virtus. ¶Ad secundum dicendum, q̄ virtus non solum importat perfectionem potētie que est principium agendi: sed etiā importat debitā dispositionē eius cuius est virtus. z hoc ideo: q̄ vnumquodq; operatur ſm q̄ actu est: requirit̄ ḡ q̄ aliq̄d sit in se bene dispositum q̄ debet esse boni operatiuum. z ſm hoc virtuti vitium opponitur. ¶Ad tertium dōm, q̄ sic Tullius dicit in. 4. de tusculanis quest. morbi z egrotationes partes sunt vitiositatis: in corporibus em̄ morbum appellat totius corporis corruptionē: puta febrem vel aliquid huiusmodi. egrotationem vero morbū cum imbecillitate, vitium autem cum partes corporis inter se dissident. Et quāuis in corpore quādoq; sit morbus sine egrotatione: puta cum aliquis est interius male dispositus, non tamen exterius prepeditur a solitis operationibus. In animo tamen vt ipse dicit hec duo non possunt nisi cogitatione secerni. Necesse est em̄ q̄cunq; aliquis interius est male dispositus habēs inordinatum affectum q̄ ex hoc imbecillis reddatur ad debitas operationes exercendas: q̄ vnaquęq; arbor ex suo fructu cognoscitur, id est homo ex opere: vt dr̄ matt. 12. sed vitium animi (vt tullius ibidem dicit) est habitus aut

¶Super quest. 71. Ista tit. q. 71. z articulorū aduerte nouitte: q̄ licet tractādo de virtutib⁹ nō fuerit distinctus de virtutibus habitu z actu eius in vocabulis: q̄ carentius illis nominib⁹: ſñ in ō tractatu habem⁹ nela. z vitiū quidē nōie habitū vitiū significamus. Peccati autē nomine actū ipsum vitiū ꝓpter q̄ autor vitioꝝ ꝓponit in principio questionis: z in articulis distincte querit de eis. Attenti⁹ ergo esto ad. 2. q̄ſ ō vitio, z q̄ſ de peccato est sermo. Et ſſi. q. 1. artí. 1. ad. 1. et 5. z. q. 2 ar. 1 ſ. c.

¶Super arti. 1. Ista primo ar. memor esto doctrine posteriorisſtice de p se, z per se. scō etiam essentialiter: z videre poteris q̄ sicut hominī conuenit primo rationale: z ꝑſr sibi: ita virtuti sue differentia constitutiua, z ꝑſr cōmune predicatū essentiale. ſ. esse bonitatem. Wanda quoq; memorie oppositionem z distinctionem horū triū vitiū. peccati, z malitie vt possis intelligere se quentia.

¶ Super art. 2.

In arti. 2. eiusdē q. 71. in rōne ad. 3. aduertē q̄ argūm est arduū z flebile in gerens difficultatē de ea quā experimur in nr̄a spē singulari miseria. Admirandū quippe est q̄ quū oblueſpecies q̄ videm⁹ tam infra q̄ supra holem ſtantiū ſit bonū z vtin plurib⁹; ſola hūana nā in hac iacere miſeria vt malū habeat vt plurib⁹ z bonū vt pauc⁹ ribꝰ z eſt ferme de malo ſ̄m nām, z bono ſm nāz. Et auct⁹ ex ariſt. 9. ethic. ſoluit dicens: q̄ cauſa huius exorbitantie eſt dualitas nārum ſubordinatarū in hoīe: quarū vna ſ̄traſgreditur. Et hoc nāq̄ q̄ in hoīe eſt ratio z ſenſus: z caro concupiſcit aduerſus ſpm̄: z a bono ſenſu inchoamus aduncto illo alio p̄ꝰ ſz plures ſunt inchoātes, q̄ cōſummantes. manifeſte ſequitur, q̄ plures ſequunt bona ſm naturā ſenſitiua z q̄ peruenientes ad ſequendū bonū ſm nāz rōnale. Ex hoc aūt aliq̄ malū ſ̄ nām rōnalē incurrit: qz inſenſitiue nāe bonis deſcit. Eſt etiā z alia ex eadē radice ratio: qz. ſ. nāe ſenſitiue bona ſunt ꝺ ad nos magis cōnaturalia vtpote ab incunte etate i vſu: z magis nota: vtpote euidenti experientia ſenſuū: z magis mouentia, z rōne prompte delectationis z rōne imminētis oppoſiti cōtriſtātio in p̄ſpectu rōnis aūt bonū poſt etatē percipitur: z paruꝫ cognoſcit z parū mouet tā ipſius q̄ oppoſitū malū tam culpe q̄ pene. vt experimur. oſtendit autem hec humane nāe infelicitas ipſam non eſſe eiuſdē nature cū aliis quas vidimus: ſed altiorem ingredi rerum ordinem: parū tamen de illo participando.

¶ Super art. 3.

In art. 3. in rōne ad primū nota quid per ſe, z quid per accīs in habitu et actu iuxta doctrinam in corpore articuli: vt ſcias diſcernere quāꝫ de nobilitate habitus z actus eſt diſceptatio ꝓpter q̄ rūdo ad. 3. et ſi ſolū loquatur cōparando actus z habitū in nobilitate z malitia non tñ negatum inde putes actū eſſe ſimplr nobiliorē habitu. Ex ratione enim allata in corpore et explanata ad primū ptz q̄ actus ſimplr eſt nobilior et

22ª.q6. 154.ar. 1. Et q. 19. 41.ā. 3. q. 1. ad. 1 Et mal. q. 14.ā. 2. ad. 8. et. q. 15. ar. 1. ad 7. Etro. 2. lec. 8. co. 1. fin. z gal. 5. le. 6. co. 2. pun⁹ Et co. 3. co. 3.

affectio animi in tota vita inconſtans, z a ſe ipſa diſſentiens, q̄ quidē inuenit etiā abſq̄ morbo vel egrotatione: vtpote cū aliq̄s ex infirmitate vel ex paſſione peccat. vñ in plus ſe hz vitiū q̄ egrotatio vel morbus: ſicut etiā virtus in plus ſe habet q̄ ſanitas nam ſanitas etiā quedā virtus ponitur in. 7. phyſic. z ideo virtuti conuenientius opponitur vitium q̄ egroratio vel morbus.

Vtrū vitium ſit contra naturā. Art. 2.

Ad ſc̄m Sic ꝓcedit. Vī q̄ vitiū nō ſit cōtra naturā. Vitiū eſt ꝙ natur virtuti: vt dictū eſt: ſed virtutes nō ſunt in nobis a natura: ſed cauſant in nobis per infuſionē, aut ab aſſuetudine: vt dictū eſt. Ergo vitia nō ſunt cōtra nām. ¶ p. Ea que ſunt ſ̄ nām nō p̄nt aſſuefieri: ſicut lapis nūq̄ aſſueſcit ferri ſurſum: vt ꝺr in. 2. ethi. hz aliq̄ vitia ſunt ad vitia. Ergo vitia nō ſunt ſ̄ nāz. ¶ p. Nihil q̄ eſt ſ̄ nām inuenit in habentib⁹ illā naturā, vt in plurib⁹: ſed vitia inueniuntur in hoibus vt in plurib⁹: q: ſicut ꝺr matth. 7. Lata eſt via que ducit ad perditionē z multi vadunt per eam. Ergo vitium nō eſt ꝓtra naturam. ¶ p. Peccatum cōparatur ad vitium ſicut actus ad habitum. vt ex ſupradictis ptz: ſed peccatū diffinitur eſſe dictū vel factū vel concupitū contra legē dei: vt patet per aug. 22. contra fauſtū. ler aūt dei eſt ſup̄a naturā. Magis ergo dōm eſt q̄ vitiū ſit contra legem, q̄ ſit contra naturam.

Sed Cōtra eſt q̄ aug. dicit in. 3. de libero arbit. Omne vitium corpſo q̄ vitium eſt: contra naturam eſt.

Rñdeo Dōm, q̄ ſicut dictū eſt, vitiū virtuti ꝓtrar: virt⁹ aūt vnuſcuuſq̄ rei conſiſtit in hoc q̄ ſit bene diſpoſita ſm cōueniētiā ſue nāe: vt. ſ. dictū eſt. vñ opz q̄ in q̄libet re vitiū dicat ex hoc q̄ eſt diſpoſita ꝓ id q̄ ꝙuenit ſue nāe: vñ z de hoc vnaq̄q̄ res vituperat. a vitio aūt nomē vituperationis detractū credit: vt aug. dicit in. 6. de lib. arbit. Sed conſiderandū eſt q̄ nā vnuſcuuſq̄ rei potiſſime eſt forma ſm q̄ res ſpeciē ſortit: hō aūt in ſpē cōſtituit p aiam rōnalem. z iō id q̄ eſt ꝓ ordinē rōnis ꝓprie eſt ſ̄ nām hois inq̄tū eſt hō: q̄d aūt eſt ſm rōnē, eſt ſ̄ nām hois inq̄tū eſt hō. bonū aūt hois eſt ſm rōnē eſſe, z malū hois eſt p̄ter rōnē eſſe: vt dion. dicit. 4. c. de diui. no. vñ virtus humana q̄ hominē facit bonū, z opus ipſius bonum reddit inquantū eſt ſm naturā hominis inquantū cōuenit rationi. vitiū aūt inquantum eſt contra naturā hominis inquantum eſt contra ordinem rationis.

Ad Primū ergo dōm, q̄ virtutes etſi nō cauſentur a nā ſm ſuū eſſe perfectū: tñ inclināt ad id q̄ eſt ſm naturā. i. ſm ordinem rōnis. Dicit em̄ tullius in rheto. ſua, q̄ virtus eſt habitus in modū nāe rōni cōſentaneus. z hoc mō virtus ꝺr eſſe ſm naturā z per cōtrariū intelligit q̄ vitiū ſit ꝓtra nām.

Ad ſc̄m dicendū, q̄ pbs ibi loquit de his que ſunt ꝓtra naturā ſm q̄ eſt cōtra naturā opponitur ei q̄ eſt eſſe a natura: nō aūt ſm q̄ eſſe cōtra naturā opponit ei qđ eſt eſſe ſ̄ naturā, eo mō quo virtutes dīr eſſe ſm naturā: in quantū inclināt ad id q̄ nature conuenit.

Ad tertiū dicendū, q̄ in hoie eſt duplex natura. ſ. rationalis z ſenſitiua. Et q: p operationē ſenſus hō ꝙuenit ad actꝰ rōnis, ideo plures ſequunt inclinationes nāe ſenſitiue, q̄ ordinē rationis: plures em̄ ſunt qui aſſequunt principiū rei q̄ q̄ ad ꝙſummationem perueniunt: ex hoc aūt vitia z pctā in hoibus ꝙueniunt q̄ ſequunt inclinationem nāe ſenſitiue ꝓtra ordinē rōnis.

¶ Ad quartum dicendū, q̄ ꝯquid eſt ſ̄ rōnē artificiati eſt etiā ſ̄ naturā artis qua artificatū ꝓducitur: ler aūt eterna cōparatur ad ordinē rationis humane ſicut ars ad artificatū. vnde etiāſdē rōnis eſt q̄ vitiū z pctm̄ ſit cōtra ordinē rōnis humane, z q̄ ſit contra legē eternam. Vnde aug. dicit in. 3. de libero arbit. quod a deo habent omnes nature quod nature ſunt: z inquantū ſunt vitioſe inquantum ab eius qua facte ſunt arte diſcedunt.

Vtrū vitiū ſit pctm̄ q̄ actꝰ vitioſus. Ar. 3.

Ad Tertiū ſic ꝓcedit. Vī q̄ vitium. i. habitꝰ malus ſit peius q̄ pctm̄. i. actus malus. Sicut em̄ bonū q̄ eſt diuturnius eſt melius, ita malum q̄ eſt diuturnius eſt peius. ſz habitus vitioſus eſt diuturnior q̄ actꝰ vitioſi qui ſtatim tranſeunt. Ergo habitꝰ vitioſus eſt peior q̄ actus vitioſus. ¶ p. Plura mala ſunt magis fugienda q̄ vnū malū: ſz habitus malus virtualr eſt cauſa multoꝝ malorū actuū. Ergo habitus vitioſus eſt peior q̄ actus vitioſus. ¶ p. Cauſa eſt potior q̄ effectus: ſed habitꝰ perficit actū tam in bonitate q̄ in malitia. Ergo habitus eſt potior actu, z in bonitate z in malitia.

Sed Cōtra. Pro actu vitioſo aliquis iuſte punit: non aūt ꝓ habitu vitioſo ſi nō procedat ad actū. Ergo actus vitioſus eſt peior q̄ habitus vitioſus.

Rñdeo Dōm, q̄ habitꝰ medio mō ſe habet inter potentiā z actū. Manifeſtū eſt aūt q̄ actus in bono et malo p̄eminet potentie vt ꝺr in. 9. meta, melius eſt em̄ bene agere, q̄ poſſe bene agere: z ſ̄ vituperabilius eſt male agere q̄ poſſe male agere. vñ etiā ſequit q̄ habitꝰ in bonitate z in malitia mediū gradū obtineat inter potentiā z actū: vt. ſ. ſicut habitꝰ bonꝰ vel malus ꝓeminet in bonitate vel malitia potentie, ita etiā ſubdat actui, q̄ etiā ex hoc apparet q̄ habitꝰ nō ꝺr bonꝰ vel malus niſi ex hoc q̄ inclinat ad actū bonū vel malū. Hā ꝓpter bonitatē vel malitiā actꝰ ꝺr habitꝰ bonus vel malus. z ſic potior eſt actus in bonitate vel malitia q̄ habitus: qz ꝓpter q̄ vnūquodq̄ tale, z illud magis eſt.

Ad Primū ergo dōm, q̄ nihil pḥibet aliq̄d eſſe ſimplr alterō potius, q̄ tū ſm q̄d ab eo deficit: ſimplr em̄ potius iudicat q̄ preeminet quantū ad id q̄ per ſe conſideraſ in vtroq̄, ſm q̄d aūt q̄ preeminet ſm id q̄ per accīs ſe habet ad vtrūq̄ oſtenſum eſt aūt ex ipſa rōne actus z habitus q̄ actus eſt potior in bonitate z malitia q̄ habitꝰ: q̄ aūt habitus ſit diuturnior q̄ actus, accidit ex eo q̄ vtrunq̄ inuenitur in tali natura, que non pōt ſemper agere, z cuius actio eſt in motu tranſeunte vnde ſimpliciter actus eſt potior tam in bonitate q̄ in malitia ſed habitus eſt potior ſm quid.

¶ Ad ſc̄m dicendū, q̄ habitꝰ nō eſt ſimpliciter plures actus: ſed ſm quid. i. virtute. vnde ex hoc nō pōt cōcludi q̄ habitus ſit ſimplr potior in bonitate vel malitia q̄ actus.

¶ Ad tertium dicēdum, q̄ habitus eſt cauſa actus in genere cauſe efficiētis: ſed actus eſt cauſa habitus in genere cauſe finalis, ſm quam conſideratur ratio boni z mali. z ideo in bonitate z malitia actus preeminet habitui.

¶ Vtrum pctm̄ ſimul poſſit eſſe cum virtute. Art. 4.

Ad Quartū ſic ꝓcedit. Videt q̄ actus vitioſus ſiue pctm̄ nō poſſit ſimul eſſe cū ꝓtute. Cōtraria em̄ nō poſſunt eſſe ſimul in eodē: ſed pctm̄ quodāmō contrariaſ virtuti: vt dictū eſt. Ergo pctm̄ non pōt ſimul eſſe cum virtute. ¶ p. Pctm̄ eſt peius q̄ vitium. i. actus malus q̄ habitus malus: ſed vitiū nō pōt ſimul eſſe in eodē cū virtute. Ergo neq̄ pctm̄. ¶ p. Sicut pctm̄ accidit in rebus voluntarijs, ita in rebus naturalibus: vt dicit in. 2. phyſi. ſed nunq̄ in rebus naturalibus accidit pctm̄, niſi per aliquam corruptionē virtutis naturalis: ſicut monſtra accidūt corrupto aliquo ꝓncipio in ſemine: vt dicit in. 2. phyſi. Ergo etiā in rebus voluntarijs non accidit pctm̄ niſi corrupta aliqua virtute animē: z ſic peccatum z virtus non poſſunt eſſe in eodem.

Sed Cōtra eſt, q̄ pbs dicit in. 2. ethi. q̄ p cōtraria virtus gnatur z corrūpitur: ſed vnus actus virtuoſus non

5ª.q. 63. ar. 2. ad 2. 2. q. 73. ā. 1. ad. 2 et q. 77. ā. 2. ad. 3. Et 22ª. q. 24. ā. 12. Et mal. q. 2. ā. 9 ad. 15. Et 5ª. q. 1. ar. 1. ad. 5.

ſ̄. ar. 2. co. Et mal. q. 2. ā. 9. ad. 6. 8.

¶ Super art. 4.

In art. 4. in rōne ad. 2. aduerte q̄ argumēto ꝓcedente in hoc q̄ ſi virtꝰ nō eſt ꝓpoſſibilis minori malo pura vitio: ergo nec maiori pura actui ꝛc. rñdet auct⁹ q̄ incompoſſibilitas nō ꝙgit ex maiori vel minori bonitate vt malitia: ſz ex directa oppōne: magis autem opponitur virtuti virtus quam peccatum: z ideo ꝛc.

cauſat virtutẽ: vt ſupra habitũ eſt. Ergo neq; vnus actus pcti tollit virtutem. Poſſunt ergo ſimul in eodem eſſe.

Rñdeo Dicendũ, q; pctm̃ ꝓparat̃ ad virtutẽ ſicut actus malus ad habitũ boni, aliter aũt ſe hz hitus in aia, z forma in re nãli: forma em̃ nãlis ex neceſſitate ꝓducit operationẽ ſibi cõuenientẽ, vñ nõ põt eſſe ſimul cũ forma nãli actꝰ forme ꝯrie. ſicut nõ põt eſſe cũ caloze actꝰ infrigidationis: neq; ſimul cũ leuitate motꝰ deſcẽſionis niſi forte ex violẽtia exterioris mouẽtis, ſz hitus in aia nõ ex neceſſitate ꝓducit ſuã operationẽ: ſed hõ vtitur eo cũ voluerit. vñ ſimul hitu in hoie exĩte põt nõ vti habitu aut agere ꝯriũ actũ: z ſic põt hũ virtutẽ ꝓcedere ad actũ pcti: actꝰ ẽ o pcti ſi cõpareť ad ipſam virtutẽ ꝓut eſt hitus q̃dã, nõ põt ipſaz corrũpere ſi ſit vnus tm̃: ſicut. n. nõ gnãt hitus p vnũ actũ, ita nec p vnũ actũ corrũpit: vt. ſ. dictũ eſt. Sz ſi cõpareť actꝰ pcti ad cãm virtutũ, ſic poſſe eſt q; p vnũ actũ pcti alique virtutes corrũpañ: quodlz em̃ pctm̃ mortale cõtrariat̃ charitati, q̃ eſt radix oim̃ virtutũ infuſarũ inquantũ ſunt virtutes. z ideo p vnũ actũ pcti mortalis excluſa charitate, excludunť q; ꝑñs oẽs virtutes infuſe inquãtũ ſunt virtutes: z hoc dico ꝓpter fidẽ z ſpem, quarũ hitus remanẽt informes poſt pctm̃ mortales: z ſic nõ ſunt virtutes, ſed pctm̃ veniale qõ non cõtrariat̃ charitati, nec excludit ipſam: per ꝑñs etiã non excludit alias virtutes. virtutes vero acquiſite non tolluntur per vnum actum cuiuſcunq; peccati. Sic igitur pctm̃ mortale non poteſt ſimul eſſe cum virtutibus infuſis, poteſt tamẽ ſimul eſſe cum virtutibus acquiſitis: peccatum vero veniale poteſt ſimul eſſe z cum virtutibus infuſis, z cum acquiſitis.

Ad Primũ ergo dõm, q; pctm̃ nõ cõtrariat̃ virtuti ſm̃ ſe, ſz ſm̃ ſuũ actuz. z ſõ pctm̃ nõ põt ſimul eſſe cũ actu virtutis: põt tñ ſimul eſſe cũ hitu. ¶ Ad ſm̃ dõm, q; vitiũ directe cõtrariat̃ virtuti, ſicut z pctm̃ actui ꝓtuoſo. z ideo vitiũ excludit ꝓtutẽ, ſicut pctm̃ excludit actum virtutis. ¶ Ad tertiuz dõm, q; ꝓtutes naturales agunt ex neceſſitate. z ideo integra exiſtẽte virtute nunq̃ pctm̃ poteſt in actu inueniri: ſed virtutes animẽ nõ ꝓducunt actus ex neceſſitate. vñ nõ eſt ſimilis ratio.

¶ Utrum in quolibet pctõ ſit aliquis actus. Artic. 5.

22ᵉ. qõ. 54. ã. 2. ad. 2. et q. 79. ã. 3. Et. 2. q. 35. ã. 3. 2 diſt. 41. q. 2. artic. 1. ad. 4. et po. q. 1. art. 6. ad. 9. et q. 11. ar. 1. ad. 6. Et mal. q. 8. ã. 1.

Ad quintũ Sic ꝓcedit. Uidetur q; i quolibet pctõ ſit aliquis actus. Sicut em̃ meritũ cõparat̃ ad virtutẽ, ita pctm̃ ad vitium ꝓparatur: ſed meritũ nõ põt eſſe abſq; aliquo actu. Ergo nec pctm̃ põt eſſe abſq; aliquo actu. Cp̃. Aug. dicit in lib. de libe. arbi. q; omne pctm̃ adeo eſt voluntariũ: q; ſi non ſit voluntarium, non eſt pctm̃: ſed non põt eſſe aliquid voluntarium niſi p actum voluntatis. Ergo omne peccatum habet aliquẽ actum. Cp̃. Si peccatum eſſet abſq; aliquo actu, ſequeretur q; ex hoc ipſo qõ aliquis ceſſat ab actu debito peccaret: ſed cõtingit aliquis ceſſat ab actu debito: ille. ſ. qui nunquã actum debitum operatur ergo ſequereꝛur quod continue peccaret: quod eſt falſum. Non ergo eſt aliquod peccatum abſq; actu.

Sed Cõtra eſt, q; dr Jacobi. 4. Scienti bonũ facere z nõ facienti pctm̃ eſt illi, ſed non facere non importat aliquem actum. Ergo peccatum poteſt eſſe abſq; actu.

Rñdeo dõm, q; qõ iſta principaliꝛ mouet pp pctm̃ omiſſionis: de quo aliqui diuerſimode opinant. Quidam em̃ dicunt q; in omni pctõ omiſſionis eſt aliqs actus, vel interior vel exterior. Interior q̃dẽ ſicut cũ aliqs vult nõ ire ad eccleſiã q̃ ire tenet. Exterior aũt ſicut cũ aliqs illa hora q̃ ad eccleſiã ire tenet vel etiã ante, occupat ſe talib⁹ quib⁹ ab eũdo ad eccleſiã impedit. Et hoc quodãmõ videt in primũ redire: q̃ em̃ vult aliq̃d cũ quo aliud ſimul eẽ nõ põt, ex ꝑñti vult illo carere, niſi forte nõ ꝓpendat q; p hoc q; vult facere impedit ab eo q; facere tenet. in quo caſu poſſet per negligentiam culpabilis iudicari. Alij vero dicunt q; in peccato omiſſionis nõ requirit aliqs actus. ipm̃ em̃ nõ facere q; quis facere tenetur pctm̃ eſt. ¶ Utraq; aũt opinio ſm̃ aliquid veritatẽ hz. Si. n. intelligat in pctõ omiſſionis illud ſolũ q; per ſe pertinet ad rõnẽ pcti, ſic q̃q; omiſſionis pctm̃ eſt cũ actu interiori: vt cũ aliquis vult nõ ire ad eccleſiã. Uñq; vero abſq; oñi actu vel interiori vel exteriori: ſicut cũ aliquis hora qua tenet ire ad eccleſiã, nihil cogitat de eundo vel non eundo ad eccleſiam. Si vero in peccato omiſſionis intelligantur etiã cauſe vel occaſiones omittendi, ſic neceſſe eſt in peccato omiſſionis aliquem actum eſſe: nõ em̃ eſt peccatum omiſſionis niſi cũ aliquis pretermittit qõ poteſt facere z nõ facere. q; aũt aliquis declinet ad non faciendum illud quod poteſt facere z non facere, non eſt niſi ex aliqua cauſa vel occaſione conjuncta vel precedente: z ſiquidẽ cauſa illa nõ ſit in ptãte hois, omiſſio nõ hz rõnẽ pcti ſicut cũ aliqs ꝓpter infirmitatẽ pretermittit ad eccleſiã ire. Si vero cauſa vel occaſio omittendi ſubiaceat volũtati, omiſſio hz rationẽ pcti: z tunc ſemp opz q; iſta cã inq̃tũ eſt voluntaria hẽat aliquẽ actũ ad min⁹ interiorẽ voluntatis. q̃ quidẽ actꝰ q̃q; directe fertur in ipſam omiſſionẽ: puta cũ aliquis vult nõ ire ad eccleſiã vitãs laborẽ. z tunc talis actꝰ p ſe ptinet ad omiſſionẽ: volũtas em̃ cuiuſcunq; peccati p ſe pertinet ad pctm̃ illud: eo q; voluntariũ eſt de ratione pcti. Q̃q; aũt actus voluntatis directe fertur in aliud per q; hõ impedit ab actu debito, ſiue illud in q; fertur voluntas ſit coniunctũ omiſſioni: puta cũ aliquis vult ludere q̃n ad eccleſiã debet ire, ſiue etiã ſit precedẽs: puta cũ aliquis vult diu vigilare de ſero ex quo ſequit q; nõ vadat hora matutinali ad eccleſiam. z tunc actus iſte interior vel exterior per accñs ſe hz ad omiſſionẽ: q; omiſſio ſequitur preter intẽtionẽ: hoc aũt dicimus per accñs eſſe q; eſt preter intentionẽ: vt ꝓz in. 2. phyſi. vñ manifeſtũ eſt q; tunc pctm̃ omiſſionis habet quidẽ aliquẽ actũ coniunctũ vl precedentẽ, qui tñ per accñs ſe habet ad pctm̃ omiſſionis iudicitũ aũt de rebus vnũ eſt ſm̃ illud q; eſt per ſe z non ſm̃ illud quod eſt per accñs. Uñ verius dici poteſt q; aliquod pctm̃ poſſit eſſe abſq; oñi actu: alioquin etiã ad eſſentiam aliorum peccatorum actualium pertinerent actus z occaſiones circunſtantes.

Ad Primũ ergo dõm, q; plura requirunť ad bonũ q̃ ad malum: eo q; bonũ cõtingit ex tota integra cauſa, malum aũt ex ſingularib⁹ defectib⁹, vt dion. dicit. 4. cã. de diui. no. z ſõ pctm̃ põt ꝓtingere, ſiue aliquis facit q; nõ dz, ſiue nõ faciendo qõ dz: ſed meritũ non põt eſſe niſi aliquis faciat voluntarie q; dz, z ideo meritũ nõ põt eſſe ſine actu, ſed pctm̃ põt eſſe ſine actu. ¶ Ad ſcõm dõm q; aliq̃d dr voluntariũ, nõ ſolũ qz cadit ſub ipm̃ actus volũtatis, ſed qz in ptãte nr̃a eſt vt fiat vel non fiat: vt dr in. 3. ethic. vñ etiam ipſum nõ velle põt dici voluntariũ: inquantum in ptãte hois eſt velle z nõ velle. ¶ Ad tertium dõm, q; pctm̃ omiſſionis ꝓtrariatur precepto affirmatiuo qõ obligat ſemper, ſed nõ ad ſemper. z ideo ſolum pro tpe illo aliquis ceſſando ab actu peccat, pro quo precꝑtum affirmatiuum obligat.

¶ Utrũ cõuenienter diffiniatur pctm̃, eſſe dictũ vel factũ, vel concupitũ contra legem eternam. Artic. 6.

Ad Sextũ ſic ꝓcedit. Uidetur q; inconuenienter diffiniatur pctm̃ cum dicit, Pctm̃ eſt dictum vel factũ vel cõcupitum cõtra legẽ eternã. Dictũ em̃ vel factum vel cõcupitum importat aliquẽ actuz ſed nõ omne pctm̃ importat aliquẽ actum. vt dictuz eſt. Ergo hec diffinitio nõ includit omne pctm̃. Cp̃. Aug. dicit in lib. de duab⁹ animabus. Pctm̃ eſt voluntas retinẽdi vel conſequẽdi qõ iuſtitia vetat: ſed voluntas ſub cõcupiſcentia cõprehenditur ſm̃ q; concupiſcentia largo modo ſumitur ꝓ omni appetitu. ergo ſuffeciſſet dicere, Peccatum eſt concupitum contra legem eternam. nec oportuit addere dictũ vel factum. Cp̃. Peccatum proprie conſiſtere videtur in auerſione a fine: nam bonum z malum principaliter conſiderantur ſm̃ finẽ: vt ex ſupra dictis patet. vnde z Augu. in. 1. de libe. arbi. per comparationem ad finem definit pctm̃ dicens q; peccare nihil eſt aliud q̃ neglectis rebus

¶ Super art. 6.

In articulo ſexto dubium occurrit ex Greg. de arimino in ſecundo ſenten. diſtinc. 34. volente q; peccatum proprie quo quis dicitur formaliter peccans non eſt actus, nec eſt aliquid incomplexe ſignificabile. z hoc probatur dupliciter. primo qz peccatum conſiſtit in hoc q; aliquis agit contra rectam rationem: ſed hoc non eſt niſi cõplexe ſignificabile. ergo. Et qz i preceptis affirmatiuis et negatiuis ꝓhibentur peccata et affirmañt eorũ oppoſita: vt patet: ſz in his ſola cõplexe enuntiabilia iubentur aut ꝓhibentur: qz quũ precipitur non mechabearis nec vir nec mulier nec actus prohiberur ſed facere actum commixtionis: qõ ſola oratione eſt enuntiabile formaliter vel equiuslenter. Sed hic gregoriũ phantaſia a diuo thoma poſt aug. z ariſtotelem excluditur dicente hic q; peccatum nil aliud eſt q̃ actus humanus malus: conſtat nãq; q; actus humanus malus eſt q̃d incõplexe ſignificabile: ſignificatur nãq; infinitis noibus incompletis vt fornicatiõis blaſphemie et aliis huiuſmodi nominib⁹ peccatũ nanq; quum voluntariũ ſit in actu ſecundo cõſiſtens ſm̃ veritatez aut ſumitur materialiter aut formaliter: aut ꝓ toto compoſito. z ſi quidẽ ſumit mãliter conſtat q; actus ſcõs eſt quicquid ſit illud: z poteſt z noiaľr et verbaliter ſignificari. verbaľr q̃dem per modũ actus l. q. 76. noiaľr aũt per modũ ar. 2. ad ſubſe. ſi vero ſumit formaliter conſtat q; eſt ꝓpriũ actui: q; eodẽ mõ eſt ſignificabilis: et ſilr totũ cõpoſitũ. ſed qõ formaliter decipit eſt: quia non diſcernitur inter peccatum in actu exercito z in actu ſignato, et peccatuz in re. i. ſm̃ ſe vt ꝓpriũ ſignificabilitatẽ vtranq; in actu nanq; exercito nõ niſi verbo ſignificatur in actu vero ſignato nomine: ſed queſtio hec logicũ z philoſophorũ de re eſt, vt abſtrahit ab his ſignificãdi modis. Et per hec ptz reſponſio ad obiã: falſuz nanq; vtrobiq; aſſumit: niſi in actu exercito quũ dr q; agere contra rationem q; mechari ꝛc. non ſint incõplexe ſignificabilia:

male quoq; exponit Aug. in diffinitione ista: petm̃ est dictū factum: nisi verificetur, q̃ petm̃ est dictio, factio, concupiscentia, volitio contra legem dei. ¶In eodem art. pro quanto hic tractat q̃d est petm̃ in moralibus: z ꝺr q̃ est actus voluntarius malus: scito vir docte q̃ vt ex supradictis in. q. 18. habes malum equiuoce ꝺr de malo absolute z de malo morali: qm̃ malum absᵉ est formaliter est nullius nature: sed priuatio z nihil. malū autē morale est multarū naturarū sicut color z alia ḡa: vnuꝫ em̃ in tēperantie formaliter est vna species in rerū nā. z sic actus intēperātie formaliter est opatio in certa spē posita: quide enim iudiciuꝫ est de intemperantia habituali z actuali. quo ad p̃. q̃m illa virtus hec petm̃ est: ꝺ cauet tractatu de vitijs z pec catis ne erres in principio putans virtutem z petm̃ habere ī rōnē mali ratione priuationis. Opz nanq; dicere q̃ petm̃ est actus malus duplr. s. ꝺre z priuative: intemperātia em̃ est actꝰ malꝰ ꝓprie p quanto est actus hūan⁹ ḡnus odm̃ formaliter obo temperantie. Est ꝺo actꝰ malus priuative p quāto est actus priuans rectitudine quaꝫ ꝺeberet hꝫe. Est autez inter has duas mali rōnes rāta ꝺfa: q̃ prima vt dictū fuit, est res quedā positiua et a deo ꝛc. q̃ scḋa est priuatio est nihil z nō a deo. prima quoq; est priot nāli scḋa: et est fundamētū eius q̃ oē petm̃ est actus contra rōnē alicui virtuti: z ad hmōi contrarietatem sequitur priuatio debite rectitudinis. prima

eternis tēporalia sectari. Et in lib. 83. q. dicit q̃ ois humana peruersitas est vti fruendis z frui vtēdis: sz in ꝓmissa diffōne nulla fit mentio de auersione a debito fine. Ergo insufficiēter diffinit petm̃. ¶ Ꝑ. Ex hoc ꝺr aliquid esse prohibitū q̃ legi ḋiuine: sed non oia petā sunt mala q̃ prohibita: sed quedā sunt phibita q̃ mala. Nō ergo in cōi diffinitiōe petī debuit poni q̃ sit ꝓ legē dei. ¶ Ꝑ. Petm̃ significat malū hominis actum, vt ex dictis patet: sed malū hois est contra rationē esse: vt ḋto. ḋicit. 4. cap. de diui. no. Ergo potius debuit ḋici q̃ peccatū sit cōtra rationem, q̃ q̃ peccatum sit contra legem eternam.

In contrariū Sufficit authoritas quā.

Rñdeo ꝺom̃, q̃ sicut ex dictis patet petm̃ nihil aliud est q̃ actus hūan⁹ malꝰ, q̃ añ aliq̃s actꝰ sit hūan⁹ hz ex ꝺ q̃ ē volūtari⁹: sicut ex supradictis ptz, siue sit volūtari⁹ q̃si a volūtate elicit⁹: vt ipz velle vel eligere, siue q̃si a voluntate iperat⁹, vt exteriores actꝰ vel locutiōis vel opationis. Habet añt actꝰ humanꝰ q̃ sit malus ex eo q̃ caret debita ꝓmensuratione: ois añt cōmensuratio cuiuscūq; rei attendit̃ per ꝓportionē ad aliquā regulā, a qua si diuertat, incōmēsurata erit. Regula añt volūtatis hūane est duplex. Una propinqua z homogenea. s. ipsa hūana rō. Alia vero est prima regula. s. lex eterna: q̃ est q̃si rō dei. Et ḋo au. ī diffōne petī posuit duo. Unū q̃ pertinet ad subam actus hūani: q̃ est q̃si māle in petō cū ḋixit: ḋictū vel factū vel ꝺcupitū. aliud añt q̃ prinet ad rationē mali: qꝺ est quasi formale in

rursus spectat ad cōuersionem: secunda autē ad auersionē inuentam ín petō vtroq; z vocatur inordinatio: sed prima contrarie: scḋa priuative. ꝑ quis vsus ḋo vocabulo quum ḋe petō est disputatio, inordinatio, deformitas, malitia, ratio mali z si quid est hmōi priuative sumantur in litera. ergo quū ḋicit q̃ peccatū est actus humanus malus: intelligē q̃ malus z inordinatꝰ vtroq; modo: vtraq; em̃ inordinatione habet actus ex incōmensuratione ad suā regulam nam inordinationē cōtrarie habet ex obiecto q̃ est aliquid appetitū dissonās regule, z ex hoc comitatur inordinatio priuative: quia ex hoc actus priuatur rectitudine regule qua ḋeberet informari. ¶ In eodē artic. qm̃ ibi ꝺr q̃ inordinatio est quasi formale in petō: z actus humanus est quasi materiale: ḋubitari pōt primo de sensu lre. scḋo de re, de sensu quidē an loquatur de inordinatione vtraq: an de altera tantuꝫ. s. priuativa: z sit̃ per subam actus an intelligat actū ipsum in genere nature: an etiā ꝺm̃ speciē morale: sed hec qō qz de verbis z de rebus constat nō magnificenda est: verificari nāq; pōt de inordinatione vtraq; q̃ est quasi formale in petō: z suba actus voluntarij in ḡne nāe vt materiale. Et rursus verificari potest q̃ subsłantia actus in genere nāe et motus est vt materiale et inordinatio priuative est vt formale vt ex ḋicendis clarius patet. scḋa tñ expō magis vī lītcraliter intēta. De reḋit ipsa ḋubium est que ḋuarū inordinationum sit magis de ratione petī an inordinatio positiua an inordinatio priuativa: z hoc est idem q̃ querere q̃ est magis de rōne petī auersio vel conuersio. opz enim hic vbi quid est petm̃ fundamus peccati quidditatē diligenter inuestigare: qm̃ principiuꝫ omnis scīētie est q̃ quid est. Et scito q̃ nō facio difficultatē in peccatoꝝ nominibus propriis: puta intēperantia injustitia: vel cōi, puta culpa petm̃: qm̃ esset qō non de rebus absolutis: sed vt significantur sub vocabulis: z rediret qō de nolbus. ḋico autem hoc ne quis arguat ex hoc q̃ sicut albū purū qualitatē ſīgnificat malū puram malitiā z petm̃ puram priuationē. De ipsa ergo re quam peccatū ḋicimus: quocunq; nomine vocet̃ qō est, z scons in scḋo sent. ḋist. 35. 15 q̃ inordinatio priuativa seu auersio est magis de ratione peccati: q̃ est ipsa essentialis ratio peccati, z hoc manifestat per oppositum: quia rectitudo opposita est ipsa essentialis ratio virtutis: z ḋeducit hanc ꝓpositionē ex illo capite. s. q̃ petm̃ est formaliter priuatio ordq̃ sunt tot auctoritates a ḋiuo Tho. nō habeo explicite quātum recolo oppositum: sed ḋistinguit ipse z tandem oppositum videtur mihi esse verum ꝺm̃ doctrinam eius: vt in sequenti. q. in primo arti. clare insinuat. ḋistinguo igitur in primis ex ipso in scḋa scḋe. q. 10. arti. 3. q̃ peccatum est in ḋuobus generibus. s. in genere mali simplr: z est in genere voluntarij seu moralis mali. z in genere quidē mali simpliciter reponit formaliter per inordinationem priuative seu auersionē: in genere autez voluntarij seu moralis mali per suam ḋifferentiam: quam ex obiecto malo moraliter habet reponitur. et q̃m obiectū tale z ḋifferentiam talem in qua inordinatio cōtrarie cōsistit: sortitur peccatum ex intensione peccantis vnde habet peccatū q̃ sit voluntarium. Et si queras absolute z sine ḋistinctione loquendo quid est ḋicendum, ḋico q̃ q̃ peccatum absolute loquendo est in genere mali simplr z est voluntarium: ideo vtrunq; absolute recte ꝺr. Sez z q̃ auersio est de ratione peccati z formale in peccato: z q̃ conuersio est de ratione peccati z formans peccatum. Ad cuꝫ paratinaz autem quid magis absolute, ḋico q̃ cōuersio z ratio est ḋupliciter prima q̃ peccatuꝫ est magis voluntariuꝫ q̃ malum: quia est volūtarium secundū se totum. q̃uis diuersimode: q̃ conuersio principaliter: auersio secūdario: nō est autē malum ꝺm̃ se totū: sed ꝺm̃ q̃ē m̃. s. priuationem. scḋa est, q̃ conuersio ḋat petō veram speciē: auersio vero ḋat priuationem spēi: intēperātia enim ex cōuersione ad oḋm sortitur ḋifferētiā vere speciei in ḡne q̃litatis: ex auersione añt priationē hz spēi tēperantie: magis autē conuenit peccato ꝺra vere specifica quā priuatio spēi. autoritates autē allate a scoto, z ratio inducta nihil aliud p̃bant nisi q̃ peccato vt est in ḡne mali simplr magis inest auersio. sic em̃ essentialis petī rō in priuatione consistit: sed vt ḋictum est magis viget ratio petī inquantū est voluntariū: ꝺm̃ quā nō ē essentialis rō petī in priuatione: sz in cōtrario ad qō sequit̃ priuatio illa. ḋixi autē pñes malum simplr ad ꝺfam mali moralis: qō non est malum simplr: sed huic vt ḋino ihome in locis superius allatis placet. sicut enim frigus est in se bonū quoddā z est malū calidonitis tēperantia est in se bonū quoddam, est ī malum rationis vite, z sicut ad frigidū qō est cōtrariū calido sequitur priuatio caliḋi: nō qz frigus nō est calor: sed qz frigidum non est calidū: z hec priuatio habet rationē mali in ſubiecto cui debet bonū caliḋi qñ sicut ꝛc. vt patet in corporibus infirmis ex frigore. ita ad intēperantiā sequitur priuatio, non qz non est tēperantia: hec est em̃ negatio impertinens: sed qz actus voluntarius ſubiectus forme intēperantie non est temperatus. z quoniam ḋebetur tali actui ſubiecto bonum temperantie: ideo huiusmodi priuatio habet rationē mali simpliciter: z sic inordinatio hic z auersio pertinet ad peccatum inquantum malum simpliciter: inordinatio autem contrarie z cōuersio pertinet ad peccatum inquantum habet rationem mali moralis z voluntarij. Et quoniā inordinatio priuative est vltimum superueniens peccato: ideo forte in litera ḋicitur q̃ est quasi formale in peccato: z non ḋixit absolute q̃ est formale: z eadem ratione actus ḋenominatus ab illo ḋicitur q̃ est quasi materiale in peccato. vtrum autem peccatum qz includit hec duo sit vnum per accidens, aut vnum per se, z alterus sit annexum: quamuis hic esset ḋicendum vbi de quod quid est peccati tractatur. in sequenti tamen articulo vbi de specifica ḋistinctione peccatorum tractatur ḋicetur.

¶ In eodem sexto articulo: in responsione ad vltimum occurrit ḋubium an peccatum in moralibus ꝺr hoc ipso quod est peccatum sit offensum ḋei et similiter auersiua ḋo: an ex alio habeat quod sit contra rationem: et ex alio q̃ sit offensum ḋei: in litera enim ḋistinguitur peccatum secūdum has duas rationes: z ḋicitur quod inquantum est contra rationem tractatur a philosopho moraliter: inquantum est offensum ḋei a theologo. quod enim ex ḋiuersis hec proueniant suaḋet primo ipsa ḋistinctio facta: ḋeinde ratio: quia ratio nostra est quoddam ens participatum: ḋeus autem est ipsum esse per essentiam: constat autem quod contrarium vel priuatio entis participati non est cōtrarium: nec priuatio entis per essentiam. peccatum igitur ex hoc quod est contra rationem humanam non est offensiuum ḋei. nec sufficit ad cuseḋum hoc ḋicere: quod quia ratio humana ḋerivatur a ḋiuina: quod est contra rationem humanam est contra ḋiuinam. tum quia cognitio sensitiua ḋeriuatur etiam a ḋiuina cognitione: non tamen contrarium cognitioni sensitiue est contrarium cognitioni ḋiuine. tum quia ex hoc nihil aliud habetur: nisi quod peccatum est contra rationem ḋiuinam inquantum participata est in ratione humana: quod nihil aliud est quam esse contra effectum ḋei: z quesitio est ḋe esse contra ipsum ḋeum vt offensiuum eius non suorum effectuum. ¶ Preterea. Si peccatum vt sic esset offensiuum ḋei et auersiuum ab eo posset hoc cognosci naturali ratione z a philosophis ḋeberet tractari quorum neutrum appar. ¶ In oppositum est. quia odium ḋei z blasphemia ḋei sunt peccata moralia seclusa omni fide et gratia: et naturaliter omni fide et

gratia: z naturaliter cognoscibilis nō solū q̄ sunt peccata, sed q̄ sunt offensiua dei. Et hoc non, nisi q̄ cōtra rationē rectam actus odij hz obiectū. ergo. ¶ Ad hoc dicitur q̄ ibi de due rationes in pctō distinguuntur nō vt disparate, sed vt subordinate: ita q̄ pctm̄ esse contra rōnē subordinat ad esse ℈ deum: et illud infert hoc, quasi vt inferius sub superiꝰ. ¶ Ad cuius euidētiā sciendū est, q̄ finis vltimus creature rationabilis, vt sic est deus dupl̄r. primo vt obiectum beatitudinis possibilis naturaliter. secundo vt obiectum beatitudinis revelate. Hec deus sic et sic sese habet vt duo disparati fines vltimi: sed quoniā gratia presupponit et perficit naturaz, deus vt finis nālis est finis vltimꝰ ℈li in gñe z ℈li subordinatur sibi ℈pli, vt finis est beatitudinis revelate tanq̄ finis vltimus simpliciter. propter q̄d quicquid cōtrariatur deo vt fini nāli rationali creature repugnat ℈piter eidē vt fini supernāli: q̄ nō non q̄d ordinat ad deū vt finē nālem ordinet ad eūdem vt supnālē. Et rō disparitatis est: quia bonuz cōsurgit ex cā integra malū autē ex particulari quocunq̄ defectu. Quū autē finis moralium virtutū sit bonū rationis ordinatū ad deū finē nālem: vt mediū necessariū ad ℈dū illātis q̄ inter bonuz rōnis z deum finē rōnalis creature hec est connexio necessaria z in rōcinādo z in exequēdo: nā inchoando a fine et ex eo accipiendo rōnē opis ad bonū rōnis deuenitur tanq̄ a principio ad cōclusionē necessariā: z sic inchoādo ad exequēdo bono rōnis p̄cedit ad deum vltimū finē: manifeste em̄ constat q̄ ex summo bono mētis nō deducit malum rōnis: sed bonū: z q̄ ad summū mētis bonū nō ducit malū rōnis: sed bonū. Cōtrario igit bono rōnis cū deo fine nāli, opz q̄ peccatū q̄d est malum rōnis ex eo ipso q̄ contrariatur bono rōnis abducat a deo fine nāli: ℈piter, vt dictū est, supernāli. Et confirmatur q̄ peccans: puta intēperatus: cōstituit sibi vltimū finē in bono sensibili: puta delectatione cōtraria rōni: ac per hoc quū nō possit vnus habere simul duos vltimos fines (vt in .q. prima determinatum est) proponit rem vilissimam deo dans ei dignitatem diuinam vltimi finis: iuxta illud apostoli ad phil. 3. quorū deus vēter est. z per hoc auertitur manifeste a deo summo bono: z offendit ipsum ℈tum est ex parte sua auferēs illi dignitatem propriam esse vltimū finem operum rōnalis creature: z preponens illi aliud: magis diligens illud aliud quam ipsuz: quia finis vltimus est maxime amatus. Et hoc est q̄ ex prima parte. q. 48. habetur. s. q̄ malū culpe cōtrariat bono diuino in se: qm̄ ℈tra bonū amari quo deus amat in seipso nō solū charitate infusa sed acquisita. vnde inferius in .q. 73. ar. 7. ad tertiū dī q̄ auersionē a regula rōnis sequitur auersio a deo: cui nō dz coniungi per rectā rōnē. Peccatum igitur seclusa omni fide: z penitēte ad illā. est cōtra bonū rōnis tanq̄ proximum finē, z ꝑtra bonū diuinū tanq̄ vltimū finē, ex hoc ipso q̄ est pctm̄: z inordinatio eius est priuatio formalis rectitudinis actus ferēs auersionem ab incommunicabili bono: z offensam illius. Et qm̄ beatitudo supernaturalis supponit naturalē ex ℈ti quantū est ex se est contra deū vt obiectū beatitudinis supernaturalis z auersiuū ab eo z offensiuū eius. Supposita autē fide peccatum ipsum priuat rectitudine nō solū legis nature seu rōnis, sed diuine, opponitur enim ordini charitatis infuse, z est offensiuū dei vltimi finis simpliciter. has cīn cōditiones non haberent actualiter peccata mortalia, si deus creaturam rationalē in suis puris nālibus preceptis ac finib⁹ reliquisset: q̄uis quātum est ex se vt dictū est: repugnarēt etiā supernaturalibꝰ: vtpote presupponentibus naturalia. ¶ Ad primū autē obiectionē in oppositū patet ℈ssio: distinctio em̄ ex hoc q̄ est distinctio habet magnam latitudinē. Quāuis posset dici q̄ autor intendit de rōne offensiui inquantū est contra deum supernaturalem finem: q̄ pure est theologie cōsiderare. Sed hoc parui refert: quia theologus etiam considerat peccata inquantū sunt cōtra rationē in ordine ad abductionem a deo: sicut etiā considerat de moralibus virtutibus acquisitis in ordine ad deū. ¶ Ad secundā dicitur: q̄ pctm̄ aliter ꝑtrariat rōnali vite z aliter deo nam vite rationali contrariat formaliter: sicut caliditi frigido: vel tenebre lumini: deo autē ꝑtrariat obiectiue nō efficaciter: sed affectuose. i. nō q̄ deo ipsi in se aliquid ex tali ꝑtrarietate adimat: sz ipsi ille est ex affectu peccantis explicite: vt in odio dei implicite, vt in adulterio, furto, z hmōi. Vñ ex hoc ipso q̄ pctm̄ est contrariū rōni formaliꝰ hz q̄ est sibi deo obiectiue modo dicto: nō. n. est sibi rōni formaliꝰ nisi q̄ volūtariū ꝓpter q̄d argumentū q̄d de cōtrarietate formali loquit nō obstat. Ad tertiū dī cōcedendo q̄ hoc potuit naturaliter cognosci z dici a phīs, vt manifeste patet de odio dei. Quis negantes diuinā ꝓuidentiā circa humanos actꝰ de his nō fuerint soliciti.

¶ De distōne pctōꝝ. Qō. 72.

Deinde cōsiderandū est de distōne pctōꝝ vel vitiorū. ¶ Et circa hoc querunt̄ nouē. Primo vtrum pctā distinguant̄ spē ℈m obiecta. Secūdo de distōne pctōꝝ spūaliū z carnaliū. Tertio vtrum ℈m causas. Quarto vtruz ℈m eos in quos peccat. Quinto vtrum ℈m diuersitatē reatus. Sexto. vtrū ℈m omissionē z ℈missionē. Septimo vtrū ℈m diuersum processum pcti. Octauo vtrū ℈m abundātiā z defectū. Nono vtrū ℈m diuersas circunstantias.

¶ Utrū pctā differāt spē ℈m obā. Art. 1.

Primū sic procedit. Videt̄ q̄ peccata nō differāt specie ℈m obīa. Actꝰ em̄ hūani ꝑcipue dicit̄ bonī vel mali per cōparationē ad finē. vt supra ostēsum est: cū igit peccatū nihil aliud sit q̄ actus hois malus (sicut dictum est) videtur q̄ ℈m fines pctā debeant distingui specie magis q̄ ℈cūdum obiecta. ¶ ℈. Malū cū sit priuatio distinguit̄ specie ℈m diuersas species oppositoꝝ: sed pctm̄ est q̄dā malū in gñe humanoꝝ actuum. Ergo peccata magis distinguunt̄ specie ℈m opposita q̄ ℈m obiecta. ¶ ℈. Si pctā specie differant ℈m obā impoꝫ esset idem pctm̄ spē circa diuersa obā inuenīri: sz inueniunt̄ aliqua hmōi pctā: nam superbia est in reb⁹ spiritualibus, z in corporalibus vt Greg. dicit in lib. 33. moralium. Auaritia etiam est circa diuersa genera rerum. Ergo peccata non distinguuntur specie ℈cundum obiecta.

Sed cōtra est, q̄ pctm̄ est dictū vel factum vel concupitū ꝓtra legē dei: sed dicta vel facta vel cōcupita distinguunt̄ specie ℈m diuersa obiecta: q̄ actus ꝑ oba distinguuntur: vt supra dictū est. Ergo etiā peccata ℈m obiecta specie distinguuntur.

Rñdeo Dicendū, q̄ sicut dictū est ad rōnē pcti duo concurrunt. s. actus voluntarius, z inordinatio eiꝰ: que est per recessum a lege dei. Horū aūt duoꝝ vnū p se ꝑparat ad peccantē, q̄ intēdit talē actū volūtariū exercere in tali mā. aliud autē. s. inordinatio actꝰ p accīs se hz ad intentionē peccātis. nullus em̄ intendēs ad malū operatur: vt dio. dicit. 4. cap. de di. no. Manifestum est autē q̄ vnūq̄q̄ ꝑsequit̄ speciē ℈m illud q̄d est p se, nō aūt ℈m id q̄d est p accīs q: ea q̄ sunt per accīs sunt extra rōnē spēi. z iō pctā specie distinguunt̄ ex parte actuū voluntariorꝝ magis q̄ ex parte inordinationis in pctō existentis: actus aūt volūtarij distinguuntur specie ℈m obā: vt in superioribus ostensum est. vnde sequitur q̄ peccata ꝓprie distinguuntur specie ℈m obiecta.

Ad primū Ergo dicendus, q̄ finis puncipaliter habet rationē boni: z ideo cōparatur ad actum volūtatis, qui est primo dialis in omni pctō sicut obiectum, vñ in idem redit q̄ pctā differant ℈m obiecta vel ℈m fines. ¶ Ad ℈m dōm, q̄ pctm̄ nō est pura priuatio, sz est actꝰ debito ordine priuatus z iō pctā magis distinguuntur specie ℈m obiecta actuū q̄ ℈m opposita q̄uis etiā si distinguant̄ ℈m oppositas virtutes in idē rediret: virtutes em̄ distinguunt̄ specie ℈z oba: vt supra dictū est. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ nihil prohibet in diuersis rebus spē vel gñe differentibus inuenire vnā formalē rationē obiecti a qua pctm̄ specie recipit: et hoc modo superbia circa diuersas res excellentiā querit, auaritia vero abūdantiā eoꝝ que vsui humano accommodantur.

¶ Super quest. 72. Articulum primum.

In articulo ꝓio questio. 72. sunt multa dubia simul tractāda. primum est de conclusione ipsa ex feo. in secundo sen. di. 35. volente q̄ peccata distinguuntur specie ex ꝑte auersionis. Et ratio sua est: quia auersio ē ipsa formalis ratio peccati: quesito autem spectat ad materiale: constat em̄ quod specificatio est ex formali z non ex māli.

¶ ℈. Peccatum est in duplici genere scilicet mali moralis et mali simplr: et vtroq̄ modo ℈dicat. ergo nō est altera tm̄ specificatio asserenda reliqua obmissa. Et si dicatur q̄ vna est priuatiua z altera positiua: ℈ neutram exclusionem capiat: q̄ spes alicuius assignant iuxta naturam ei⁹. vñ si pctm̄ est duarum naturarum: tam bestiarum assignande. si vnius vna tm̄. ¶ Si dicatur q̄ vna est p se z altera per accīs (vt in ifa dz) ℈ rñdet: hī ē ꝑbādū z insurgit ex dubium de ratione in ifa posita sz q̄ cōuersio seu ratio actus p se intendit a peccante inordinatio aūt per accīs: ideo ℈dicatio est ex ꝑte cōuersionis z c. Peccat. n. hec rō declinās a p se respectu intentionis peccātis ad p se respectu pcti. q̄ nanq̄ est de ℈dicatione peccātis: intēno. n. peccātis est actꝰ volūtatis: pctm̄ est offensa dei. vñ dī sophisma figure dictionis a ℈dicatione intentionis ad ℈dicatē pcti: sicut ab actu ad actū talē. ¶ Et ℈mat dubium: q̄ cōsiderat pctm̄ dupl̄r. s. ℈m se z in ordine ad dī vel illud. Et ℈m se q̄dē sumit̄ in qōne: z sic de eo verificant̄ duo. s. q̄ est volūtariū: z q̄ est inordinatū. In ordine aūt ad peccātis intentionē sortit̄ q̄ vnū hoꝝ. s. voluntariū p se: alterū. s. inordinatū p accīs habeat. Ergo ꝓcessus primus ad ℈m q̄d ad simplr est: dū ex preeminētia volūtarij in ordine ad intentionē peccātis intulit. ergo pctm̄ ℈m se ℈dicat hz ex illo vno: potuisset nanq̄ sumi sz alterū hoꝝ. s. inordinatio p se q̄uenit pctō vt est malū: reliquū vero per accīs seu māliter z sic cōcludit: ergo ℈dicatio pcti est ex inordinatione. z si hic est ℈dicatio ad ℈m q̄d ad simplr quare nō ibi cū vtrobiq̄ procedat ad pctm̄ ℈m se a pctō vt ab hoc. s. peccante: vel in hoc. s. genere mali. ¶ Ad euidentiā huius difficultatis nō opz alia fundamēta iacere: sed declarare fundata. De pctō quū plura in se claudat: ex quibus nō sit vnū per se: vno existēte priuatiuo altero positiuo: nunq̄ poterit iudiciū simpliciter dari nisi ℈supponat ipsum simplr z absolute esse aliquid per se vnum: sic. n. de ipso nunc loquimur. Et si quidē pctm̄ est priuatio (vt sco. in. 35. dist. dupl̄r tenet) cōstat q̄ species eius sumunt ex parte auersionis seu inordinationis si aūt est actus cōtrarius virtuti: cōstat q̄ ℈dicatio eius sumunt ex parte auersionis seu obi. Et ex hoc sequit q̄ si in hac qōne verū in dubiū res ipsa ꝓ. s. q̄ res q̄ vocatur inordinatio priuatiue ℈dicatur ex habitu opposito: sicut cecitas z surditas distinguunt̄ specie ex visu z auditu quibus priuant subiecta: z res q̄ vocat̄ contrarius virtuti ℈dicatur ex obiecto seu fine: sicut virtutes ipse. Si aūt verū in dubium res significata peccatoꝝ nolbus (vt de facto verū in dubiū: q: putantes inordinationē significari formaliꝰ dicūt q̄ pctm̄ distinguunt̄ specie ℈m oppositoꝝ distinctionē: putātes aūt cōtrariū significari formaliꝰ ꝑht pctm̄ distingui ℈ ℈m obīa) non est olno clara apud oēs veritas: quū ex vsu doctoꝝ absolute vocantium pctm̄ nihil z non a deo z silia apparentia oppositā patiatur. Diceimus tñ veritatē rōne firmatā: z est q̄ pctm̄ est vnū p se: z est ens cōtrariū virtuti: z inordinatio priuata est necessario ꝓcomitās ℈m vt informās illud. Et ꝓpea doctores pcti nolle sepe vtunt̄ ad significandū illā adiacentē priuationē: sicut vtunt̄ etiā nolle brītudinis ad significandū summā delectationē. Declaro singula. Quū pctm̄ sit vnū p se: ex hoc pz q̄ absolute diffiniri distinguiq̄ ℈dicatiue z sufficiēter: hec. n. de vno p accīs nō querunt. Qō vero sit ℈tū virtuti: ex hoc

ptz q alr nō talnaf dillō specifica pctōz: declaraf seqla in peccatis extremis contrarijs inter se z medie virtutis. si eīm pctīm intēperantie, z pctīm insensi[bilitatis] sunt formaliter inordinationes priuatiue: quā priuationes (vt ipsemet scotus in proposito fatetur) distinguant species fm oppositos actus, opz q pctā illa sint ciusdē speciei specialissime: q opposita rectitudo qua priuāt est vnius speciei specialissime. s. rectitudo tēperātie, vel tēperanne tal. Et silr est iudicium de vitijs et pctis oppositis aliis virtutib⁹ moralibus medijs inter duas malitias. pñs ꝫ est ꝫ veritatē z Arist. i ethicis 2c. ergo pctīm nō est priuatio cētralitere: sed huius z speciei dillō cōiā est ex pte obiectis in esse morali: et non ex priuationibus inordinationis z auersionis. Et qm hec ratio sumpta ex parte distinctiui speci fici peccatorū cōuincit virtuēs: ideo sola pro nunc sufficiat.

f.q. 73. ā. 5. col. Et 22ᵉ. q. 118. ā. 6. col. Et. 1. col. 6. lec. 3. co. 3. fi. Et. 2. co 7. col. 1.

¶ Ad rationem autē scoti facile respondef dicendo q insufficien terr̄e soluit pctīm trib⁹ naturis existentibus in ipso duo tm cōsideranti. Est eīm in peccato intēperantie actus voluntarius qui est materia bonitatis z malitie moralis: est z malitia moralis contraria temperantie puta intemperātie forma: est z cōsequens priuatio rectitudinis tēperantie debite illi actui voluntario. Et licet primum non sit formale peccatum: non sequitur, ergo tertium. stat enim q sit fōm: sicut in veritate probatum est esse. Et hic pro precedente articulo z primo dubio. Et ad cōz defecēdamus dicendo q processus litere nō est directe ab intentione ad peccatū: sed iuxta secundū modum tactum in arguendo a peccato in ordine ad peccantem ad peccatum fm se. ¶Hec est processus a fm quid ad simpliciter: sicut esset arguere a peccato, vt est malum simplr ad peccatuz fm se. Et ratio est, quia peccatum fm se totum z ambas eius partes. s. ptrariā z priuatiuam intrīm hz rationem peccati inquantum est a peccante: intemperātia enim negz contraria est rationi negz priuat rectitudinem rationis nisi vt est a peccante non enim est peccatum nisi peccātis. Loqui ergo de peccato vt est a peccante z de peccato fm se idē est: quia fm se sumptuz claudit in sua ratione esse a peccante: sic quod ex hoc sequitur peccati rationem. et quoniam peccatum est a peccāte ex hoc q̄ quod eius voluntate est voluntariū qđ per intentionem que

¶ Utrum conuenienter distinguantur pctā spiritualia a carnalibus. Artic. 2.

Ad scōm videf q inconuenienter distinguūtur pctā spūalia a carnalibus. Dicit enim apls ad Gal. 5. Manifesta opera carnis q̄ sunt fornicatio, immūdicia, impudicitia, luxuria, idolox. seruit⁹, veneficia 2c. ex quo vī q oia pctōz gña sunt opa carnis: sz pctā carnalia dīr opa carnis: ergo ñ sunt distinguēda pctā carnalia a spūalib⁹. ¶ Cp. Quicunq; peccat fm carnē ambulat: fm illud ro. 8. Si fm carnē vixeritis morieminī: si autē spū facta carnis mortificaueritis, viuetis: sed viuere vel ambulare fz carnē vī ptinere ad rōnē pctī carnalis: ḡ oia pctā sunt carnalia. Nō ḡ sunt distinguēda pctā carnalia a spūalibus. ¶ Cp. Superiox ps aie q̄ est mēs vel rō spūs noiatur: fm illud ephe. 4. Renouamini spū mētis vr̄e. vbi spūs p rōne ponit: vt ibi glo. dicit: sz oē pctīm q̄ fz carnē ꝓmittit a rōne vertuat p ꝓsensuz: q̄ supioris rōnis est ꝓsentire in actuz pcti: vt infra dicēt. ḡ ea dē pctā sunt carnalia z spūalia: nō ḡ sunt distinguēda adinuicē. ¶ Cp. Si aliq̄ pcā spūlr sint carnalia, hoc potissime intelligendū vī de illis pctis q̄b⁹ in corp⁹ suū peccat aliqs: sed sicut apls dicit. 1. ad cor. 6. Oē pctīm q̄cunq; fecerit hō extra corpus est: q̄ aūt fornicatur in corpus suū peccat. ergo sola fornicatio esset peccatū carnale: cum tū apls ad ephe. 5. etiā auaritiā carnalibus peccatis annumeret.

Sed Cōtra est, q greg. 31. moral. dicit q̄ septē capitalia vitioꝝ quinq; sunt spiritualia z duo sunt carnalia.

Rñdeo Dōm, q sicut dictū ē pctā recipiūt spēm ex obis. oīe aūt pctīm ꝓsistit in appetitu alicui⁹ cōmutabilis boni q inordinate appetit: z p ꝓs eo iam hīo inordinate aliqs delectat. vt aūt ex supioribus pz 21 est delectatio. Una q̄dē afalis q̄ ꝓsummat i sola apphēsione alicui⁹ rei ad votū hite, z hec etiā pōt dici delectō spūalis sicut cū aliqs delectat in laude hūana, vel i aliq̄ hmōi. Alia vero delectatio est corpalis siue nālis, q̄ i ipso tactu corpali pficit q̄ pōt ēt dici delectatio carnalis. Sic igit illa pctā q̄ pficiunt in delectatiōe spūali vocant pctā spūalia: illa vero q̄ pficiunt in delectatione carnali vocant pctā carnalia: sicut gula que perficit in delectatione ciboꝝ, z luxuria que perficitur in delectatione veneream. vnde z apostolus dicit. 1. ad cor. 7. Emundem⁹ nos ab omni inquinamento carnis z spiritus.

Ad Primū ḡ dōm, q sicut glo. ibidē dicit illa vitia dīr opa carnis: nō q̄ in voluptate carnis pficiant: sz caro sumit ibi ꝓ hoie. q̄ dī fm se viuit, fm carnē viuere dr: vt etiā au. dicit. 14. de ci. dei. Et huj⁹ rō est ex hoc q̄ ois rōnis hūane defect⁹ ex sensu carnali aliquo mō initiū hz. ¶ Et per hoc etiā ptz rīsio ad fm. ¶ Ad tertiū dōm, q i pctis etiā carnalib⁹ est aliqs act⁹ spūalis. s. actus rōnis: sed finis hoꝝ pctoꝝ a quo denoiant est delectatio carnis. ¶ Ad quartū dōm, q sicut gl. ibidē dicit, spūlr i fornicatiōis pctō seruit aia corpori, intrīm vt nihil aliud in ipo momento cogitare homini liceat. delectatio autē gule etsi sit carnalis nō ita absorbet rōnem. Vel ꝓt dici q in hmōi pctō ēt q̄dā iniuria fit corpi dī inordinate maculando p ipō hmōi solū pctīm vt spūlr hō in corp⁹ peccare. auaritia ꝓ. q̄ carnalib⁹ pctis ꝓnumeraf: p adulterio ponit, qđ est iniusta vsurpatio vxoris aliene. V Vel pōt dici q res in qua delectat auar⁹ corpale qđā est: z ptū ad hmōi cōsummatur pctīs carnalibus. sed ipsa delectatio non pertinet ad carnem, sed ad spiritum: et ideo greg. dicit q est spirituale peccatum.

¶ Utrū pctā distinguāf spē fm cās. Ar. 3.

Ad Tertiū vī q pctā distinguāf spē fm cās. Ab eodē enim hz res speciē a quo hz esse: sz pctā hmōi ēt ex suis causis: ḡ ab eis ēt speciē sortiunt. Dī aūt ḡ spē fm diuersitatē causaꝝ. Cp. Inter alias causas minus vī pertinere ad speciē cā mālis: sed obm in pctō est sicut causa mālis: cū ergo fm oba pctā specie distinguantur, vī q pctā multo magis fm alias cās distinguanf spē. Cp. Aug. sup illō psalm. Incēsa igni z suffossa. dicit q oē pctīm est ex timore male humiliāte vel ex amore male inflāmante. Dī eīm. 1. Jo. 2. q oē qđ est in mundo, aut est ꝓcupia carnis, aut est ꝓcupia oculoꝝ, aut superbia vite. Dī aūt aliqđ ee in mūdo pp pctīm fz q mūdi noie amatores mūdi signānt: vt aug. dicit sup Jo. greg. ēt. 31. moral. distinguit oia pctā fm septē vitia capitalia. oēs autē hmōi diuisiones respiciunt causas pctōrum. ergo videtur q pctā differant specie fm diuersitatem causarum.

Sed Cōtra est, q̄ fm ħ oia pctā essent vn⁹ spēi cū ex vna cā causent. Dī eīm eccle. 10. q̄ initium oīs pcti est superbia. Et. 1. ad thim. vlt. q radix oīm malorum est cupiditas. Manifestū est aut ee diuersas species peccatoruz: nō ergo pctā distinguuntur specie fm diuersitates causarum.

Rñdeo Dōm, q cū ḡtuor sint cārum gña, diuersimode diuersis attribuunt. cā em formal z māl respicit ꝑpe subam rei. z ideo sube fm formā z mām spē z gñe distinguūt. Agēs aūt z finis respiciūt directe motū z opōnē: z iō motus z opōnes fm hmōi cās spē distinguunt. diuersimode tm: nā principia actiua naturalia sunt determinata sp ad eosdē act⁹: z iō diuerse spēs in actib⁹ nālibus attendunt nō solū fm oba q̄ sunt fines vel termini, sz ēt fm prin⁹ actiua: sicut calefacere z infrigidare distinguūt spē fm calm z frigidū. sed prin⁹ actiua in actib⁹ voluntarijs cui⁹ sunt act⁹ pctoꝝ nō se hñt ex necessitate ad vnū: z iō ex vno principio actiuo vel motiuo pñt diuerse species pctōrum procedere, sicut ex timore male humiliante potest procedere q homo furetur, z q occidat, z q deserat gregē sibi cōmissum: z hec eadē possunt procedere ex amore. Unde manifestū est q pctā nō differāt specie fz diuersas causas actiuas vel motiuas: sz solū fm diuersitatē cause finalis, finis autē est obiectum voluntaris. ostensum est enim supra q actus humani habent speciem ex fine.

Ad Primū ergo dōm, q principia actiua in actibus voluntarijs, cū nō sint determinata ad vnū, nō sufficiunt ad ꝓducendum humanos act⁹, nisi determinet voluntas ad vnū per intentionē finis vt ptz per ph̄m in. 9. m. a. 2 ideo a fine perficitur esse z species pcti. ¶ Ad secundum dicendum, q expīmit: sequens est peccantis: z vt voluntarium z fm se idem sint. Et processus litere ex hoc q̄ est voluntarius voluntate peccantis inferens, q̄ specifice distingui debet fm differentias voluntarij per se, z non voluntarij per accidens est processus optimus a simpliciter ad simpliciter: z non a fm quid ad simpliciter. Fuisset autē a fm quid ad simpliciter, imo ab accidente ad subaz: arguere ab inordinatiōe: quoniā illa est peccatū inquātū voluntaria: z q nō est voluntaria nisi per accidens: nō est pctīm nisi p accidens p actū contrariū quē comitatur, vt est a peccante. Et ex his ptz q̄ sī etiā q̄ducerē a specie intentionis peccantis ad speciē peccati non esset error: quoniā intentio peccantis vr̄sic pctīm est z inordinata contrarie z priuatiue sicut ceteri peccata.

2ᵃ. 2ᵉ. Et. 2. 28. q. 1. co.

¶ In responsione ad secundum dubium occurrit ex eo q̄ autordicit q̄ si peccata distinguerentur fm oppositas virtutes in idē rediret. s. q̄ distinguerētur fm oppositas virtutes nō posset haberi distincta specifica peccatorum, sed multa peccata distincta specie essent eiusdem speciei.

¶ Ad hoc z̄ q̄ intentio autoris est q̄ i idē rediret quo ad hoc q̄ distinguerentur p obiecta: q̄ ꝓmptes distinguuntur per obiecta, sed non in idem rediret, quo ad hoc q̄ haberentur diffⁱᵘᵐ ptoprias vsq; ad spēs spāliissimas vitioꝝ z peccatoꝝ: sicut etiaz non rediret in idem quo ad hoc, qđ haberent proprie species. nam priuationes specifice non sunt proprie spēs priuationes spērū. vñ nihil obstāt verba hic autoris determinationi facte. Et ex hoc articulo nota regulaz q̄ id qđ concurrit per accidens quamuis necessario: non dat speciem peccato.

¶ Super arti. 2.

In hoc articulo nihil scribēdum occurrit: nisi vt notes in principio corporis quod in omni peccato inuenitur appetitus alicuius boni cōmutabilis z inordinatio: z ꝑse quēter in oi pctō vera est doctrina supradicta de specificatiōe ex parte conuersionis et non auersionis.

¶ Super arti. 3.

In. 3. articu. hoc solum notandum q̄ cum audire vel legere soles q̄ peccata z

actꝰ humani ſpecificẽtur iuxta diuerſitatẽ ꝛ monitorum intelligas de motiuis in gñe cãe finalis ꝛ non effectiue i. de his q̃ mouent vt fines. 2. de intẽtiõis finib⁹ ꝛ non de his que mouent pure actiue: ꝓp q̃ petit adulterij ex timore vel amore factũ nõ differt ſpẽ: et ſic eſt de aliis cãis impulſiuis. Aduerte tñ q̃ q̃ ſerme. phs eſt formalis: ꝛ intelligit de cãis actiuis vt ſic. vñ q̃ cãe actiue inducerẽt aliũ finẽ: ſtic nõ ex rõne cãe actiue, ſed ex rõe finis põt diuerſificari ſpẽs petit: cõtingit n. q̃ mulier ne perdat dilectũ ſacrilegũ: ad q̃ conſeruandũ ordinat q̃uis abſolute fuiſſet ſtm ſimplex fornicatio vel adulteriũ: cõtingit ẽt q̃ ne p̃dat bona ſua conſentiat alteri: ꝛ tunc q̃ nullꝰ redundat ex tali timore impulſiuo finis malus non datur peccato inde ſpecies. ꝛ ſimile eſt de amore ſi conſentiat propter habendũ vnde viuat vt cõmuniter pauperes faciunt non enim propterea incurrunt in aliam ſpeciem: imo minuitur peccatus ex bonitate finis.

¶ Super Articu. 4.

Iſt. 4. vero artic. aduerte quod ꝯdices multi corrupti ſunt euidenter. primꝰ enim ordo debet eſſe ordo diuine legis. ſecũdus rõnis. tertius ſocialis: niſi quis dicat q̃ ly primꝰ ſcõs ꝛ tertius nõ referunt ad nũerationẽ ſm nãe ordinẽ. ꝛ q̃ q̃ hic nõ ẽde rebus dicat q̃ſq; vt vult ꝛ in eodẽ art. nota regulam vtẽ datam in rñſione ad ſm de intelligendis ac exponendis cõparationibꝰ eorũ q̃ vnũ claudit in reliq̃ ſi ſcieris eam applicare multas ſolues quæſtiones.

¶ Super Artic. 5.

Iſt articulo quinto ciuſdem. 72. queſtio. not. in primis regulam generalem ꝙ ſecundum reatus penaꝝ nõ diſtinguũt ſpẽ peccãtã. Et intelligit etiã hoc de pẽis vt ſic. ꝛ ex b̃ ſeq̃t ꝙ peccãta ex hoc ꝙ hñt adiunctas pẽas excõicationis ꝛ hmõi nõ mutãt ſpẽs. vnde pertinẽt ad ſpeciẽ ipſiꝰ actꝰ ſubi pene ſi ſit malꝰ: puta furti. vel ſi non ſit ex ſe malus, ad ſpeciẽ illius vitij cui ſubſternitur ex ſtatuto puobita ſm ꝙ cõpanũt ad actꝰ exteriores hñt rõnẽ materie circa quã. ſz ſm ꝙ cõpantur ad actũ interiorẽ voluntatis hñt rõnẽ finiũ, ꝛ ex hoc hñt ꝙ dent ſpẽm actui. Quãuis etiã ſz ꝙ ſunt mã circa q̃s hẽant rõnem terminoꝝ; a q̃bus motus ſpecificanꝫ: vt dr in. 5. phy. et in. 7. ethi. ſz tñ etiã termini motus dãt ſpẽm motibus inquantũ hñt rõnem finis. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ ille diuiſiones peccatoꝝ nõ dantur ad diſtinguẽdas ſpecies peccatorũ: ſed ad manifeſtandas diuerſas cãs eorum.

¶ Utrũ pcñ cõueniẽter diſtinguaꝫ in pcñ in deum in ſeipſum ꝛ in proximum. Arti. 4.

Ad Quartũ ſic proceditur. Vꝫ q̃n cõuenienter pcñ diſtinguaꝫ ꝙ peccatũ q̃ eſt in deũ, in primũ, ꝛ in ſeipz. Illud. n. q̃ eſt cõe oi pctõ nõ dz poni quaſi pars in diuiſione pcti. ſed cõe eſt oi pctõ ꝙ ſit ꝛ deũ: ponitur. n. in diffõne peccati ꝙ ſit ꝛ legem dei, vt. ꝛ. dictum eſt nõ ergo pcñ in deũ dz poni quaſi ps in diuiſione pctõrum. ¶ ꝓ. Omnis diuiſio debet fieri ꝙ oppoſita: ſed iſta tria gña peccatorũ nõ ſunt oppoſita: quicunq; n. peccat in primum, peccat in ſeipſum ꝛ in deum. nõ ergo peccatũ cõuenienter diuiditur ſm hec tria.

¶ ꝓ. ea q̃ ſunt extrinſec⁹ nõ cõferũt ſpẽm: ſz deus ꝛ primus ſunt extra nos. Ergo ꝙ hec nõ diſtinguuntur pctã ſm ſpeciem: inconueniẽter igitur ſm hec tria peccatũ diuidit.

Sed Cõtra eſt, quod Iſidorus in li. de ſummo bono diſtingues peccata dr ꝙ hõ dr peccare in ſe, in deũ, ꝛ in primũ.

Rñdeo Dicendũ, ꝙ ſicut. ꝛ. dictũ eſt: peccatũ eſt actꝰ inordinatus triplex aũt ordo in hoĩe dz eſſe. Unꝰ quidẽ ſm compationem ad regulam rõnis. put. ſ. omnes actiones ꝛ paſſiões nr̃e vñt ſm regulã rõnis cõmẽſurari. Alꝫ aũt ordo eſt ꝙ cõpationem ad regulã diuine legis: ꝙ ꝯhomo in oĩbus dirigi dz. Et ſi q̃dem hõ nãliter eſſet aial ſolitariũ, hic duplex ordo ſufficeret: ſed q̃ hõ eſt nãliter aial politicũ ꝛ ſociale (vt pbatur in. 1. politicoꝝ) tõ neceſſe eſt ꝙ ſit tertiꝰ ordo, quo hõ ordinet ad alios hoĩes, qui cõ uiuere dz. Hoꝝ aũt ordinũ primꝰ ꝯtinet ſm ꝛ excedit ipſum: q̃cũq; n. continent ſub ordine rõnis, cõtinẽtur ſub ordine ipſiꝰ dei, ſed q̃dã continentur ſub ordine ipſiꝰ dei q̃ excedũt rõnẽ humanã: ſicut ea q̃ ſunt fidei ꝛq̃ de beatis ſoli deo. vñ q̃ in talibꝰ peccat dr in deũ peccare: ſicut hereticus ꝛ ſacrilegꝰ ꝛ blaſphemus. Silr ẽt ſcõs ordo includit tertiũ ꝛ excedit tm̃: q; in oibꝰ in quibꝰ ordinamur ad primũ opz nos dirigit ſm regulã rõnis: ſz in quibuſdã dirigimur ſm rõnem quãtũ ad nos tñ nõ autẽ q̃tũ ad primũ: ꝛ q̃ in his peccat, dr hõ peccare in ſeipm: ſicut patet de guloſo, luxurioſo ꝛ prodigo. q̃ vero peccat hõ in his quibꝰ ad primũ ordinat, dr pecca re in primum: ſicut patet de fure ꝛ homicida. Sunt autẽ diuerſa quibꝰ hõ ordinat ad deũ, ad primũ, ꝛ ad ſeipz. vñ ꝑ diſtõ pctõꝝ eſt ſcm obita ſcõm q̃ diuerſificatur ſpecies pctõꝝ. vñ hec diſtõ peccatoꝝ ꝓprie eſt ſm diuerſas pctõꝝ ſpẽs: nam ꝛ virtutes quibꝰ pctã opponunt ſm hãc dr̃iam ſpẽ diſtinguũtur. Manifeſtũ eſt. n. ex dictis ꝙ virtutibus theologicis hõ ordinat ad deũ: tẽpantia vo ꝛ fortitudine ad ſeipz, iuſtitia aũt ad primũ.

Ad Primũ ergo dicendum, ꝙ peccare in deũ ſm ꝙ ordo q̃ eſt ad deũ includit oẽm hmãnũ ordinẽ cõe eſt oi pctõ: ſed ꝯtũ ad id ꝙ ordo dei excedit alios duos ordies, ſic pctũ in deũ eſt ſpãle genꝰ peccati.

¶ Ad ſm dom, ꝙ q̃ aliqua quoꝝ vnum includit altera abinuicẽ diſtinguũt, itelligit fieri diſtõ nõ ſm illud ꝙ vnũ ꝓtinet in altero, ſed ſm illud ꝙ vnũ excedit alterũ: ſicut patet in diuiſione numeroꝝ ꝛ figuraꝝ. nõ. n. triãgulus diuiditur ꝛ quadratũ ſcõm q̃cõtinetur in eo, ſed ſcõz q̃ excedit ab eo. ꝛ ſimiliter eſt de ternario ꝛ quaternario.

¶ Ad tertiuz dom, q̃ deus ꝛ proximus q̃uis ſint extra rem reſpectu ipſius peccantis non tñ ſunt extranea reſpectu actus pcti, ſed comparãtur ad ipſum ſicut propria obiecta ipſius.

¶ Utrum diuiſio peccatorum que eſt ſecundum reatum diuerſificet ſpeciem. Art. 5.

Ad Quintũ ſic proceditur. Vꝫ q̃ diuiſio pctõꝝ q̃ eſt ſm reatũ diuerſificet ſpẽm puta cũ diuidit ꝛz veniale ꝛ mortale. Ea. n. q̃ in infinitũ dr̃nt non põt eſſe vni⁹ ſpẽi nec etiã vnius gñis: ſed venialia et mortalia pctã dr̃nt in infinitũ, venialia. n. debẽt pena tpalis, mortali pena eterna: mẽſura aũt pene rñdet q̃titati culpe ꝛz illud deut. 25. ſm mẽſurã delicti erit ꝛ plagarũ modus. Ergo veniale ꝛ mortale nõ ſunt vnius gñis, necdũ q̃ ſint vni⁹ ſpẽi.

¶ ꝓ. Quedam pctã ſunt mortalia ex gñe: ſic̃ homicidiũ ꝛ adulterij: quedã ꝛo ex ſuo gñe ſunt pctã venialia: ſicut ꝛbũ otioſum ꝛ riſus ſuperflu⁹: ergo peccatũ veniale ꝛ mortale ſpẽ differunt.

¶ ꝓ. Sicut ſe hz actꝰ virtuoſus ad ꝓmium ita ſe hz pctm̃ ad penã: ſed premiuz eſt finis ꝛtuoſi actus: ergo ꝛ pena eſt finis pcti: ſed pctã diſtinguunt ſpẽ ſm fines: vt dictũ eſt: ergo etiã diſtinguunt ſpẽ ſm reatum pene.

Sz Contra ea que conſtituũt ſpẽm ſunt priora: ſicut dr̃ie ſpecifice: ſed pena ſequitur culpã: ſicut effectus etus. Ergo peccata nõ differunt ſpecie ſecũdũ reatũ pene.

Rñdeo Dom, q̃ eorũ q̃ ſpẽ dr̃nt duplex dr̃ia inuenit. Una q̃dez q̃ cõſtituit diuerſitatẽ ſpecierũ: ꝛ talis differentia nũq̃ inuenit niſi in ſpecieb⁹ diuerſis: ſicut rõnale et irrõnale, animatũ et inanimatũ. Alia aũt dr̃ia eſt q̃s diuerſitatẽ ſpẽi ꝛ talis dr̃ia etſi in aliq̃b⁹ ꝙſequat diuerſitatẽ ſpẽi: in alijs tñ põt inueniri in alia ſpẽ: ſicut albũ et nigrũ ꝙſequunt diuerſitatẽ ſpeciei coniũ et cygni: tñ inuenit hmõi dr̃ia in eadẽ hoĩs ſpẽ. Dom eſt ergo ꝙ dr̃ia venialis et mortalis pcti, vel q̃cũq; alia dr̃ia ſumit penes reatũ, nõ põt eſſe dr̃ia cõſtituẽs diuerſitatẽ ſpẽi: nũq̃. n. id q̃ eſt ꝑter intẽtionẽ agẽtis ẽ ꝙ accñs: vt pz in. 2. phy. Manifeſtũ eſt autẽ ꝙ pena eſt ꝑter intẽtionẽ peccantis: vñ ꝙ accñs ſe hz ad pctm̃ ex parte ipſius peccantis. Ordinat tñ ad pctm̃ ab exteriori. ſ. ex iuſtitia iudicãtis: q̃ ſm diuerſas cõditiones peccatorum diuerſas penas infligit. vñ dr̃ia q̃ eſt ex reatu pene, põt conſeq̃ diuerſam ſpeciẽ peccatoꝝ, nõ autẽ conſtituit diuerſitatẽ ſpeciei, dr̃ia autẽ pcti venialis et mortalis conſequit diuerſitatẽ inordinationis: que cõplet rõnẽ peccati. Duplex eñ eſt inordinatio: vna per ſubſtractionem principij ordinis: alia q̃ etiã ſaluato principio ordinis fit inordinatio circa ea q̃ ſunt poſt ꝓncipiũ: ſicut in corpore aãlis q̃ſq; quidẽ inordinatio cõplexiõis procedit uſq; ad deſtructionẽ principij vitalis: et hec eſt mors. Q̃ſq; vero ſaluo ꝓncipio vite fit deordinatio quedã in humoribꝰ, et tñc eſt egritudo. Principiũ autem actꝰ totius ordinis in moralibꝰ eſt finis vltimus: q̃ ita ſe hz in opatiui ſicut principiũ indemõſtrabile in ſpeculatiuis: vt dr̃ in. 7. ethi. vñ q̃ aĩa deordinat ꝙ pctm̃ uſq; ad auerſionem ab vltimo.

ta gule: ſi precipiẽ abſtinentia: ꝛ ſic de aliis penſata natura penarum quo ad culpam. Excommunicatio namque ſp ſupponit peccatũ, irregularitas aliquo. Et ſic eſt de ſuſpenſione ꝛ interdicto. De penis autẽ aliis q̃ adiunis poſitiuũ ſpectant q̃ſq; implicãt peccatuz ꝛ q̃ſq; nõ. Sufficit hic ꝙ ſtũ eſt ex rõne pene non variãt ſpecies.

¶ Aduerte ſcõ quod author non dicit ꝙ veniale ꝛ mortale diſtinguunt: q; vnũ eſt reſpectu finis ꝛ alterum eius. ſ. veniale ordinat citra auerſionẽ a fine. Et intẽdit ꝙ veniale ꝛ mortale non diſtinguuntur ex parte conuerſionis: vnde hñt peccata ſpecie ꝛ ꝓpterea cõtingit q̃ virtuoſus ſit circa finez. idem enim eſt obm adulterij ꝛ primi motus eius: infidelitatis: ꝛ primi motus eius. Sed ex parte auerſionis: vnde pctã nõ hñt ſpẽm iuxta duos modos deordinationis auerſiue conſtituit hec duo pctã: quum enim peccando auerſio ſit a fine eſt peccatum mortale: quum autem peccando auerſio nõ ſimpliciter, ſed quedaz ſit citra tamen poſtergationes finis: tunc ſit peccatum veniale circa quodcunque obiectum hec accidant.

¶ Et hinc patet falſum eſſe quod in. 21. diſt. ſecundi ſcotus dicit ꝙ veniale ꝛ mortale diſtinguuntur: quia hoc cõtra preceptum. illud cõtra conſilium: iam enim patet vtrũque cadere ſub precepto. Sub precepto nãq; adulterij cadit adulterij peccatuz: ſine completum quod eſt mortale: ſiue imperfectum: vt primus motus: ꝛ hmõi modi: ꝛ ſimile eſt de aliis huiſmodi. Falſiſſimum quoque eſſe: ꝙ agens contra conſilium peccet experientia teſtatur, neminem peccat arguens quia non ingreditur religionem quod eſt de conſilio. Authoritate quoque apoſtoli prime ad corin. 7. conuincitur: vbi quum dixiſſet de virginibus preceptum non habeo, conſilium autem do. ſubiunxit: ſi acceperis vxorem non

ſ. q. 88. ꝛ. 1. ꝛ. 2. Et. 1. di. 17. q. 2. ar. 5. co. Et. 2. di. Et. 2. di. 42. q. 1. artic. 5. Et. 4. di ſtinc. 16. q. 3. ꝛ. 2. q. 4. q. 5 Et. 3. 5. c. 139. ſi. 7. 147.

peccatū: z si nupserit p fine. s. deo: cui vnimur p charitatē: tūc ē peccatum mortale: qñ p̄o fit deordinatio circa auersionē a deo: tunc est pctm̄ veniale: sicut etiā in corpore deordinatio mortis q̄ est per remotionē principij vite est irreparabilis simr nām: inordinatio aūt egritudinis reparari pōt pp id qđ saluat principiū vite: similr est in his q̄ ptinēt ad diam. Nam in speculatiuis q̄ errat circa principia impsuabilis est: q̄ autē errat saluatis p̄cipijs: p ipsa principia reuocari pōt. Et sicr in opatiuis q̄ peccādo auertit ab vltimo fine, q̄tū ē ex nā pci hz ipsum irrepabilē: z iō dr peccare mortaliter eternalr puniendus: q̄ p̄o peccat circa auersionē a deo: ex ipsa rōne pci reparabilr deo diat: qr saluat p̄n̄m: z iō dr peccare venialr: qr. s. in ita peccat vt mereat itermiabilē penā.

Ad Primū ergo dm̄, q̄ pctm̄ mortale z venale dfnt in infinitū ex pte auersionis: nō aūt ex pte cōuersionis p quam respicit obum: vñ pctm̄ speciem habet: vnde nihil prohibet in eadem spē inueniri aliquod pctm̄ mortale z venale: sicut primus motus in gñe adulterij est peccatum venale: z verbum otiosum qđ plerunq; est veniale potest etiā esse mortale. ¶ Ad scām dm̄, q̄ ex hoc q̄ inueniuntur aliq̄ peccata mortalia ex genere, z aliq̄ peccatū venale ex genere: sequit q̄ talis dria consequat diuersitatem pctōrū sm spēm: nō autem q̄ causet eam. Talis autem dria pōt inueniri etiā in his q̄ sunt eiusdem spēi: vt dcm̄ est. ¶ Ad tertiū dz. q̄ primū est de intētiōe meritis vel virtuose agētis: sed pena nō est de intentiōe peccātis: sed magis est p̄ter voluntatem ipsius: vñ nō est sibi rō.

¶ Utrum peccatum commissionis z omissionis differant specie. Artic. 6.

2.d. 42. q. 2. a. 2.

Ad Sextū sic pceditur. Vr q̄ pctm̄ cōmissionis z omissionis specie dfnt. Delictū. n. p̄tra pctm̄ diuiditur ephe. 2. vbi dr. Cū esseris mortui delictis z peccatis vestris. Et exponit ibi gl. Delictis, idest dimittēdo q̄ iubēbat, z peccatis. s. agēdo p̄hibita. Ex quo pz q̄ per delictū intelligitur peccatū omissionis: p peccatum pctm̄ cōmissionis: differunt ergo spē cum ex opposito diuidant tāquam diuerse species. ¶ Ps. Pctō p se cōuenit q̄ sit cōtra legē dei: ponit. n. in eius diffōne: vt ex supradictis pz. sz i lege dei alia sunt p̄cepta affirmatiua cōtra q̄ est pctm̄ omissiōis: z alia p̄cepta negatiua. sz q̄ est pctm̄ cōmissiōis, g̃ pctm̄ omissionis et pctm̄ cōmissiōis dfnt spē. ¶ Ps. Omissio et cōmissio dfnt sicē affirmatio et negatio: sz affirmatio et negatio nō pñt eē vnius spēi: q̄ negatio nō hz spēz: nō entis. n. nō sunt spēs, neq; dr̄te: vt philosophus dicit. Ergo omissio et cōmissio nō possunt esse vnius speciei.

Sed cōtra in eadem spē pcti inuenitur omissio et commissio: auarus. n. et aliena rapit, qđ est pctm̄ cōmissionis: et sua nō dat qđ dz dare, qđ est peccatū omissionis. g. omissio et cōmissio nō differūt specie.

Rñdeo dm̄, q̄ in pctis inuenit duplex dria: vna mālis et alia formalis. Mālis qdem attendit sm nālem spēm actuū pcti: formalis aūt sm ordinē ad vltimū finē. p̄priū, quod est obum p̄priū, vñ inueniunt aliq̄ actus mālr spē dr̄ntes: q̄ tñ formalr sunt i eadē spē pcti: qr ad idē ordinātur sicē ad eādē spēz homicidij ptinet iugulatio, lapidatio, et p̄fectio, q̄uis actus sint specie dr̄ntes sm spēm nāe. Sic g̃ si loq̄mur de spē peccati omissiōis et cōmissionis mālr dr̄nt specie: large tñ loquēdo de specie pz q̄ negatio vel p̄uatio spēm habere potest. Si aūt loquamur de spē pcti omissionis z cōmissiōis formaliter: sic nō dr̄nt spē: qr ad idē ordinātur, z ex eodē motiuo p̄cedūt: auarus. n. ad congregandum pecuniam z rapit, z nō dat ea q̄ dare dz: z sicr gulosus ad satisfaciendū gule, z superflua comedit, z tenuia debita p̄termittit: z idē est videre i ceteris. Sēper. n. in reb⁹ negatio fundat sup aliq̄ affirmatiōe: q̄ est quodāmō cā ei⁹, vñ ēt in reb⁹ nālib⁹ etiā dē rōis ē q̄ ignis calefaciat z q̄ nō ifrigidet.

Ad Primū ergo dm̄, q̄ illa diuisio q̄ est per cōmissionē z omissionē nō est sm diuersas spēs morales: sed materiales tm̄, vt dictum est. ¶ Ad scām dicendū, q̄ necessarie fuit in lege proponi diuersa p̄cepta affirmatiua z negatiua vt gradatim homines introducerētur ad virtutem: primus q̄dē abstinēdo a malo ad qđ inducimur p p̄cepta negatiua: z postmodū faciēdo bonū. ad quod inducimur p p̄cepta affirmatiua. Et sic p̄cepta affirmatiua z negatiua nō ptinēt ad diuersas virtutes: sed ad diuersos gradus virtutis. z p hoc nō opz q̄ ponant diuersis peccatis sm spēm. Pctm̄ etiā nō hz spēm ex pte auersiōis: qr scām hoc est negatio vel p̄uatio: sz ex pte cōuersionis sm q̄ est actus q̄dā. vnde sm diuersa p̄cepta legis nō diuersificātur pcta scām spēm. ¶ Ad tertiū dm̄ q̄ obiectio illa p̄cedit de mālr diuersitate speciei. Sciendū est tñ q̄ negatio etsi p̄prie nō sit in specie cōstituitur tñ in spē per reductionem ad aliquā affirmationez quā sequitur.

¶ Utrum conuenienter diuidatur peccatum in peccatum cordis oris z operis. Artic. 7.

Ad Septimū sic p̄cedit. Videtur q̄ inconuenienter diuidat̄ peccatum in peccatū cordis, oris z operis. Augu. n. in. 12. de tri. ponit tres grad⁹ peccati quorū primus est cum carnalis sensus illecebrā quādā ingerit: qđ est peccatum cogitatiōis. Secūs gradus est qñ sola cogitatiōis delectatione aliqs ptent⁹ est. Tertius grad⁹ est qñ faciendū discernit q̄ consensum, sed tria hec ptinent ad peccatū cordis: ergo inconuenienter peccatū cordis ponitur quasi vnū genus peccati. ¶ P̄. Gre. in 4. moral. posuit quatuor grad⁹ peccati: quorum primus est culpa latēs in corde: secūs cum exterius publicatur: tertius est cum consuetudine roboratur. quartus est cū vsq; ad p̄sumptionem diuine misericordie: vel ad desperationem homo p̄cedit: vbi nō distingui tur peccatū operis a peccato oris: z addūntur duo alij peccatorū gradus: ergo inconueniens fuit prima diuisio. ¶ P̄. Nō potest esse peccatū in ore vel in opere nisi fiat p̄ius in corde: ergo ista peccata specie non dr̄nt: non ergo debent contra se inuicem diuidi.

Sed cōtra est, q̄ hyer. dicit super ezechi. Tria sunt gñalia delicta quibus humanū subiacet genus: aut em cogitatione, aut sermone, aut opere peccamus.

Rñdeo dm̄, q̄ aliq̄ inueniūt differre spē dupl̄r. Uno mō ex eo qđ vtrūq; hz spēm p̄pletā, sicut equus z bos differūt specie. Alio mō sicut sm diuersos gradus in aliqua gñone vel motu accipiunt diuerse species: sicut edificatio est p̄pleta generatio domus: collatio aūt fundamenti z erectio parietis sunt species incomplete: vt patet per philosophum in. x. ethic. z idē etiam potest dici in generationibus animaliū. Sic igitur peccatū diuiditur per hec tria scilicet peccatum oris, cordis z operis, non sicut per diuersas species completas: nam conuenit diuersificat spēm peccatorū. Sicut em qr auersio non dat speciez pctō. diuersitas auersionis non specificat: ita qr ex q̄ p̄ceptū non dat speciē: qr pertinet ad auersionem: diuersitas p̄ceptorū non diuersificat spēs pctōrū. Et dicit hoc author faciens argumentū inducenti q̄ peccato per se conuenit esse cōtra legem: vt qr ex prima rōne h̄ assignata dicebamus q̄ diuersitas precepti sm affirmatiū z negatiū non variat spēm pcti: ex hac secūda rōne dicamus vlr q̄ diuersitas p̄ceptorū non cāt diuersitatē specificā pctōrū. z ex hac doctrina hēs q̄ furtū ex hoc q̄ p̄hibitū diuersis p̄ceptis (puta furtū diuinū: nālis, positiui, principis prelati etc.) non acquirit aliam spēm. Et sicē est de pcto ex iure positiuo tātū multiplicatis p̄ceptis a subordinatis platis. Assignatā nāq; tō vlis ē. s. q̄ peccās respicit p̄ceptuz ex pte auersionis. Propterea hic hēs determinatū i oppm qō in q. de ma. q. 2. art. 6. rōnabile iudicatuz est. s. pctā: qr prohibita distinguī sm p̄cepta: sp̄m pctm̄ ex pte cōuersionis distinguit̄ specie: vt dictum est.

2.d. 40. q. 3. a. 1. qu. 6. 22ª q. 87. a. 2. 4. 1. 4. a. 2. q. 4.

¶ Super Articu. 7. eiusdez. 72. questionor. q̄ diuisio peccati i peccatum cordis oris z operis dupl̄r intelligi potest. primo p modum diuisionis totius vlis in partes subiectiuas gñis. s. in spēs. secūdo per modum q̄si totius integralis in suas partes q̄ inter se hñtes: z hoc mō tractat in p̄nti ifa. ¶ Ad cuius euidētiā sciēdū q̄ pctā sunt in duplici dria. nā q̄dā sunt q̄ p̄fectionē nō hñt nisi in ope: vt furtū. homicidiū: z adulterium z hmōi. z hmōi pctā se hñt ad pctā cordis oris z operis q̄si vt totuz integrale ad suas ptes sicut domus ad fundamentum, pietes ad rectum. Et sic tractat in litera p̄ dictōr. z dz q̄ distinguunt fz gradus eiusdem spēi. Quedā aūt sunt q̄ p̄ficiunt solo corde, vt hereses: vel p̄ficiuntur in ore: vt detractio. Et sic pcm̄ dicitur in pcm̄ cordis oris z operis: vt in fas z p̄fectas spēs pcti: vt in vlt⁹. q. 5. p. tis anic. penu. author docet. ¶ Circa eundem articulū dubium est dupl̄r. primo si dictū

ſm grad⁹ in pctō cordis oris ⁊ opis ſit ſicut ſit ēt diſtō ſpecifica ſm ſpēs imperfectas. ⁊ ro dubiū eſt qr ifa hic ponit in cōi: in applicatiōe aūt ad pñtem mām nō affirmat diſtōnē ſm ſpēs impfectas: ſed ſolū negat diſtōnem ſcōm ſpēm perfectā, ⁊ affirmat diſtōnē ſm grad⁹ vt patet intuēti. non qui ēt refert vtro modo dicat. nā ſpēs impfecta ſpēs eſt ⁊ diſtincta ſm ſpēs impfectas diſtincta erunt ſm ſpēm abſolutē: ⁊ quis in ordine ad aliqđ ſupueniens ſm quid eſſent eiuſdē ſpēi. 20.

dubitat: qr ifa diuertere videt ⁊ cōfundere pctīm oris qđ hz perfectā ſpēm cuz pctō oris qđ importat gradum ſpēi. q̄ā ponit contumeliā p pgreſſu vindictę: ⁊ cōſtat q̄ cōtumelia eſt pctīm qđ pfi. in ore. vndicz igit diſſona videt doctrina hec. ¶ Ad hoc, q̄ ar cōtingit pctīm cordis ⁊ oris ordinari ad pctīm opis vt ipfectus ad pfectum. primo per modū ſimplicis ſequtionis: ſicut q̄ valt fornicari ⁊ inuitat fornicariā. ⁊ de his conſtat q̄ nulla eſt diſtō ſpecifica ineſſe moralē: hz ſolū vnius ſpeciei p̄ greſſus. ſecundo p modū cuiuſdam interme dij termini: vt conſenſus in delectationem cogitati adulterij: et ꝑba ꝓuocātia ad hoc. ſm ſe tñ delectabilia: ⁊ in illis apparet q̄ ſit aliq̄ ſpeci⁹ ⁊ dria ſm ſpēs impfectas ſicut in gñatione atalię. ⁊ edificatiōe. ſed reuera nō ēt ſic aliq̄ diuerſitas ſpēz ipfectaz: ſed ſiſtit ſtudo potis cāz. nō. n. eſt hz diſtō gtialiū formaz heterogeneaz ſicut in edificatiōe fundare erigere ⁊ coopire diſtinguunt ſpecie: nec ē hic aliq̄ forꝰ me² vt via ſic forꝰ embrionis eſt in via ad formā hominis: ſed ſm̄o forꝰ intenti finis ꝓpq̄ diuerſi⁹ in corde in ore actu ope ſe hñs ſm q̄ fecrij ⁊ impfectuz gñā. Et rō eſt illa q̄ in ifa ponit. q. ſ. vnicum tñ eſt motuū obtinue: pp q̄ author hoc in ifa nō affirmauit diſtōnē im pfectarū ſpērū in hac moralium diſtōne vt dubitando tactuz eſt: q̄uis ēt iuxta authoris doctrinam. in. q. de po² del. q. 3. ar. 9⁰ ad 10. ſi diſtinguerentur ſpē ipfecta vt embrio diſtinguit a pfecta ſpē nō ꝓpter eēnt pctā hic diuerſarum ſpēz: ſed oia cōprehendunt ſub pctō vnius ſpēi. qr huiuſmodi impfecte ſpēs nec ſunt in gñe nec in ſpecie niſi p reductionem eo modo quo impfectum reducitur ad perfectum: non. n. ſunt qđā de q̄ ſe ſpēs: vt terra ⁊ elemēta: ſed ſunt quēdā per ſe ⁊ eſſentialiter ordinate nature ad ſpecies vt motus ad terminum. ita q̄ ſe habent vt quidam motus permanentes ad ipſas ſpecies non habentes alias ſpēs: ſicut nec motus ſucceſſiui abſque terminorum ſpeciebus. ⁊ per hec patet ſolutio primi dubij. Ad ſm aūtz dicitur q̄ licet peccatum cōtumelie perficiatur in ore vt communiter videtur in vſu: ſi contumelie tamen nomine intelligatur dehonorationis peccatum certum eſt q̄ non conſummatur in ore: q̄uis multa in peccato oris dehonoratio ſit. plus nanq̄ dehonorat aliquam vxorem adulterio exponendo: quam dicendo ei q̄ vxor eſt adultera. ſtante eadem intentione. vnde in litera comparatur dicere verba contumelioſa ad ſumatio pcti eſt in ope. vñ pctīm opis hz ſpeciem cōpletā: hz p³ inchoatio ei⁹ eſt q̄ſi fundatio in corde. Scōs aūt gradus eius eſt in ore ſm q̄ hō prumpit facile ad manifeſtādū cōceptū cordis. Tert⁹ aūt gradus tā eſt in cōſummatiōe opis. Et ſic hec tria dñt ſm diuerſos grad⁹ pcī. pz tñ q̄ hec tria ptinent ad vnā pfectam pcti ſpēm: cum ab eodē motiuo pcdant iracundus. n. ex hoc q̄ pperit vindictā primo q̄dem ꝑturbatur in corde: ſecundo in verba contumelioſa prumpit: tertio ꝯ pcedit vſq; ad facta iniurioſa. ⁊ idez patet in luxuria ⁊ in quolibet alio peccato.

Ad Primū ergo dōm, q̄ oē peccatum cordis cōuenit in rōne occulti. ⁊ ſm hoc ponit vn⁹ grad⁹ q̄ tñ per tres gradus diſtinguitur. ſ. cogitationis, delectationis, ⁊ cōſenſus. ¶ Ad ſm dōm, q̄ peccatum oris ⁊ opis cōueniunt in manifeſtatiōe: ⁊ pp hoc ea grego. ſub vno cōputat: Hier. aūt diſtinguit ea: q⁹ in pctō oris eſt manifeſtatio tm̄ ⁊ principalr intenta: in pctō vero operis eſt principalr expletio intentoris cōcept⁹ cordis: ſed manifeſtatio eſt ex ꝯſti. cōſuetudo ꝯ ⁊ deſpatio ſunt grad⁹ ꝯñres poſt ſpēm perfectā pcti: ſic adoleſcētia ⁊ iuuētus poſt perfectā hois gñationē. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ pctīm cordis ⁊ oris non diſtinguunt a pctō operis q̄ſi cū eo ꝯiūgunt: ſed put qlibet horuz per ſe inuenit. ſicut ēt pars motus nō diſtinguitur a toto motu q̄ motus eſt cōtinuus: ſed ſolum quando motus ſiſtit in medio.

¶ Utrum ſuperabundantia ⁊ defectus diuerſificent ſpecies peccatorum. Articu. 8.

Ad octauū ſic ꝓcedit. Videt q̄ ſuperabūdātia ⁊ defectus nō diuerſificēt ſpecies peccatorū. Superabundantia. n. ⁊ defectus dñt ſm magis ⁊ minus: ſed magis ⁊ min⁹ nō diuerſificāt ſpēm. ergo ſupabūdātia ⁊ def⁹ nō diuerſificant ſpēm pctōrum. ¶ ꝯ. Sicut pctīm in agibilibus eſt ex hoc q̄ recedit a rectitudine rōnis, ita falſitas in ſpeculatiuis eſt ex hoc q̄ recedit a veritate rei: ſed non diuerſificatur ſpēs falſitatis ex hoc q̄ aliquis dicit plus vel min⁹ eſſe q̄z ſit in re. ergo etiā nō diuerſificatur ſpecies peccati ex hoc q̄ recedit a rectitudine rationis in plus vel minus. ¶ ꝯ. Ex duabus ſpeciebus nō cōſtituitur vna ſpēs. vt porphyrius dicit: ſed ſupabundantia ⁊ defectus vniuntur in vno peccato: ſunt. n. ſimul q̄dam illiberales ⁊ prodigi: quoꝝ duoꝝ illiberalitas eſt pctīm ſm defectum: prodigalitas autem ſm ſuperabundantiam. Ergo ſuperabundātia ⁊ defectus non diuerſificant ſpeciem peccatorum.

Sꝫ contraria differunt ſm ſpēm: nam contrarietas eſt differentia ſcōm formā: vt dr in. x. metaꝑ. ſed vitia q̄ dñt ſcōm ſupabūdātiam ⁊ defectū ſunt cōtraria: ſicut illiberalitas ꝓdigalitati. ergo dñt hz ſpēz.

Rñdeo dōm, q̄ cū in pctō ſint duo. ſ. ipſe act⁹, ⁊ inordinatio eius put recedit ab ordine rōnis ⁊ legis dīne ſpecies pcti attendit nō ex pte inordinatiōis, q̄ eſt ꝑter intēſionē peccātis: vt. ſ. dcm eſt: ſed magis ex pte ipſi⁹ actus ſm q̄ terminat ad obm in q̄ ferr intētio peccātis. ⁊ ideo vbicunq; occurrit diuerſus motiuū inclinās in intētionē ad peccādū ibi eſt diuerſa ſpēs pcti. Manifeſtū eſt aūt q̄ nō eſt idem motiuū ad peccandū in pctis q̄ ſunt ſm ſupabūdātiā, ⁊ in pctis q̄ ſunt ſm defectum. quinimo ſunt ꝛia motiua: ſicut motiuū in pctō intēpātie eſt amor delectationum corporaliū: motiuū autem in pctō inſenſibilitatis eſt odiū eaꝝ. vñ huiuſmodi pcta nō ſolum differunt ſpecie, ſed etiam ſunt ſibīnuicem contraria.

Ad Primū ergo dōz, q̄ magis ⁊ min⁹ ⁊ ſi nō ſint cā diuerſitatis ſpēi ꝓſequunt tñ q̄ſq; ſpēs dñtes put ꝓueniunt ex diuerſis formis: ſic ē ſi dicat q̄ ignis eſt leuior aere: vñ phs dic in. 8. eth. q̄ q̄ poſuerūt nō eſſe diuerſas ſpēs amicitiarū pp hoc q̄ dñr ſm magis ⁊ min⁹: nō ſufficienti crediderunt ſigno: ⁊ hoc mō ſuperexcedere rōnē deficere ab ea ptinet ad diuerſa pcta ſm ſpēm inēqtum cōſequunt diuerſa motiua. ¶ Ad ſm dicēdum, q̄ intētio peccantis nō eſt vt recedat a rōne: ⁊ tō nō efficit eiuſdē rōnis pctīm ſuperabundātie ⁊ defectus pp receſſum ab eadē rōnis rectitudine: ſed q̄nz ille q̄ dic falſuz intēdit ꝟitatē occultare, vñ ēqtū ad hoc nō refert vtrū dicat vel plus vel min⁹: ſi tñ recedere a ꝟitate nō ſit ꝑter intentionē, tūc manifeſtū eſt q̄ ex diuerſis cāis alicꝭ mouet ad obm plus vel min⁹: ⁊ ſm hoc diuerſa eſt rō falſitatis: ſicut ptz de iactatore q̄ ſuperexcedit obo falſum querēs gloriā: ⁊ de deceptore q̄ diminuit euadēs debiti ſolutionē: vñ ⁊ quedā falſe opiniones ſunt ſibīnuicē contrarie. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ prodigus ⁊ illiberalis poteſt eſſe aliquis ſecundum diuerſa: vt ſcilicet ſit aliquis illiberalis in accipiēdo que non debet: ⁊ prodigus in dando que non debet, nihil autem prohibet contraria ineſſe eidem ſecundum diuerſa.

¶ Utrum peccata diuerſificentur ſpecie ſecundum diuerſas circunſtantias. Artī. 9.

Ad bonum ſic proceditur. Videtur quod vitia ⁊ peccata diuerſificentur ſpecie ſecundum diuerſas circunſtantias: quia vt dicit dio. 4. capi. de di. no. malum contingit ex ſingularibus defectibus: ſingulares autem defectus ſunt corruptiones ſingularum circunſtantiarum: ergo ex ſingulis circunſtanthꝭ corruptis ſingule humani ex circunſtantia in actu virtutis ⁊ in actu vitij: quia vtrobiq; oportet ſpeciem dari a motiuo vt obiecto: ⁊ nunquam circunſtantiam vt ſic dare ſpeciem: ſed oportere eam tranſire in differentiaz ſeu conditionem obiecti iuxta ſuperius determinata in. q. 18. ⁊ quoniam ibi voluit peccati ſpecies ſumi ex parte priuationis hec ſoluit in reſponſione ad primum ⁊ ſecundum nec eſt difficile ſoluere rationes que ibi afferunt. ſ. de fure qui nollet caſtrum furari eſſe ſacrū ⁊ q̄ ſola circūſtantia cur mutaret ſpēm: inſufficiēs nanq; ſignum non finis eſt nolletas hñtis volūtarē liberā deliberatā ad illud: ſicut ēt accedēs ad vxorē alteri⁹ mallet ipſaz eē inuptā. nec ſeqt q̄ ſola circūſtātia cur mutet [illegible] ſed q̄ nec cur nec aliq̄ circūſtā mutet ſpēm niſi hēat rōnem alteri⁹ motiui vltimis: nō ita q̄ ſit aut apphēdat vt finis ꝓpriacētis pcti: non

Super Artic. 8.

In articu. 8. ⁊ 9. eiuſdez. 72. que ſtio. not. quod author diſtinguere peccatorū ſpecies intendens ex parte motiuorum ſi nium videtur digredi ad motiua ex parte agentis brauitatis vt puto cauſa velēs intelligi ex tali diſtinctione diuerſitatem obiectorum. ver. g. cum dicit quod intemperantia ⁊ inſenſibilitas oriuntur ex contrarijs motiuis ſcilicet ex delectationum amore et odio earum: vult intelligi ex delectationibus amabilibus ⁊ ex eiſdē exoſis: ꝯz enim ſumere motiua effectiue: non vt ſic ſed id quod redundat in obiecto q̄ mouet finaliter: ⁊ ſic etiam intellige nonum articulum.

¶ In reſponſione ad ſecundum predicti. 8. artic. intelligē nouitie duplicem modū recedendi a veritate. ſ. per ſe intendendo recedēſum ab ea: ⁊ tunc non differt ſpecie magis ⁊ minus ſicut nec in receſſu a ratione vt ſic: ⁊ non per ſe intendendo: ⁊ tunc differt ſpecie: ſicut auerſio in peccatis ex motiuis.

¶ In reſponſione ad tertium eiuſdem articuli ſigna illam: ⁊ intuere illius veritatem in his qui auariſſimi ſunt: ad habendum etiam Jeſu chriſti patrimonium: ⁊ effinduntur in meretrices venationes ꝛc. ſunt enim ſimul auari ⁊ prodigi vt in litera dicitur: ex perientia teſtatur abominabilis quam vtinam neſcire liceret.

¶ Super articulum nonum.

In articulo nono eiuſdem queſtio. 72. aduerte quod author murat opinionem quam in quarto ſenten. diſtin. 16. queſtio. 93. tenuit. ſ. quod circunſtantia etiam ſi non ſit finis dat ſpeciem peccato: ⁊ vult hic idem eſſe iudiciuz de ſpecificatiōe actus

22ᵉ. qō. 53. ar. 2. ad. 3. 2. q. 92. ā. 2. cor. 2. q. 148 ar. 4. ad 3. 2. 2. 3. Et. 3. di. 36. ar. 5. Et mal. q. 2. ā. 6. 2 q. 14. artic. 3.

esn̄ sacrilegiū est finis furti ch aliqs furat sacrū: sz sufficit q sit confinis: furtum esn̄ sacrilegiū est conuersio ad bonū ꝓmutabile vt obm ꝑsonis rōis: qz alienum z de sacrū. ¶ In arti. eodē. 9. ciuscdē. q. 72. ou̾m occurrit quo stāt ista sil. Circumstantia nunq̄ dat spēm nisi ratione alterius mouni vt obi seu finis ꝓcludit dubio per se. qz ab his que sunt p accns nō sumit spēs: z ois circumstantia rōnis trans actum de bono in malum dat pctō spēm: furtū esn̄ hec regula t. q. 18. assignata. quū esn̄ decēd ꝑter intentionem actui voluntario ꝓsicit sit nō p se obm sit z de incognitū. Preter intentionē ꝓsequit voluntario actui: ops dicere aut q nullū actus sit ex bono malus ex circūstantia ignota q̄ tunc mala erit qđ circumstantia det spēz absq; hoc q eius obm sit q remotiuū voluntarii vt finis: vbi gra: ioannes exercēs se ad sagittandū mīo ꝓpter deuitēdū sagittā ꝑcutiat ꝑsonā in ō z infinitis silibꝫ circumstantia facit actū de bono malum: z nullum interuenit per se obm illius spēi cui⁹ est illa circumstantia: puta paricidiū vel homicidiū: qđo ergo ꝓsurgit dicta z in q̄ specie sunt ista peccata non apparet. ¶ Ad hoc dubium est multiplex dicendi modus. f. ex ꝓsiti ex materia ex omissione ex ignorantia ex negligentia.

¶ Ex ꝓsiti qđē qz sicut aliqs actus est ex ꝓsiti volit⁹ ita obm ꝓpriꝰ illius actꝰ est ex ꝓsiti intentū: vbi gra in exemplo allato sicut ille volēdo improuide sagittare ex ꝓsiti voluit actū percussionis ꝓsitis ex ꝓsiti intendit ꝑcussionis obm ac p hoc actus improuidus sagittationis trahitur in aliam speciez accñtalem: sed hec via implicat ꝺ dictorū: qm̄ ipso q aliquid se hz ꝓsiter ad actum: z obm intentū est extra latitudinem specificantis nec est dare spēs accñtales rez actus interiores voluntatis: qm̄ a solo obo est ullius species, qđ est eius finis licet sit aliq̄ spēs principalior altera: sicut finis est sub fine: vt cum furtū fit: vt mechetur: vñ licet circumstātia sit accns si dat spēm eo ipso transit in sub am: qz transit in obum: vnde est fuzalis ꝺria actus: vt in. q. 18. art. 10. supius patet. ¶ Ex mā ꝺo: qz mā ad cādē spēm spectat ad q̄ for̾, z ppa qñ aliquid est mālr volitū ad cādē spēm spectat actus ille ad quam spectaret si esset formaliter volitū: z ideo in exēplo posito: qz ioan. voluit percussionem mālr ad speciem homicidij ꝑticidij reducitur spectat. Sed hec via falso innitit fundamento: quia mām spectare ad spēm forme intelligitur de forma nō sub qua esse: non enim materia qualis spectat ad spēm cadaueris: qz esset sub ea si ab anima relinq̄r: cōstat aūt oēm ꝑsonā aliqs formā cū nihil sit in gñe qđ non sit in aliq̄ spē: ac p hoc nihil est in spē pcti q non sit in aliqua spē pctī: z nihilominus falsam ꝓfert ymaginem: qm̄ quicq̄ est mālr volitū sub aliqua forma totū spectat ad eāde spēm: vñ hic ꝺr q oēs circūstantie sub vno morituo ad vnam spēm illius. f. mortui spectāt. Cōstat quoq; q ꝓcurans a muliere consensum ad fornicationem ex ꝓsiti mālr vult z intendit spūalem mortem illius: z tñ actus ille nullo⁹ recipit spēm a morte spūali: sed a fornicatione p se intenta: q̄ ergo ex ꝓsiti vel mālr vel p accns cōsignūt: q̄uis nocumenta z mala: vt patet exēplo nūc allato: nō trahūt in suā speciem q̄uis aggrauent pctm: traherent autem in suas spēs si intenta essent. ¶ Ex omissione aūt ignorātia z negligētia q̄ sunt spēs omissionis: qz in hmōi pctis interuenit omissio vel scie vel consilij vel solicitudinis: omissio aūt ꝓpriam spēm habuit nō ex actu cui p accns annectit: sed ex ꝓposito gñe etiam si nullus interueniat actus: qui esn̄ omittit audire missam vacans illa hora ludo non specificatur omissio ex actu ludi: qz p accns iungit omissionis pctō: sed ex ꝺino cultu cui contrariat omissio illa. vñ in hmōi pctis mālr est: ꝛ tum omissionis ꝑm suas species ḣñt. Preterea. Hoc nō est soluere: sed quasi mutare questionē: nā cōe est cōmissionibꝫ z omissionibus q oēs sub eodē fine motiuo cadentes ad cādē spēm spectēr. vñ sicut q̄rim⁹ p se oba commissionum, ita z omissionum: nisi q in omissione nō ops ponere obum positiue volitum: sed negatiue voluntarium z per se sicut ipsam omissionē. ¶ Ad quorum euidentiā scire ops q aliud est loq̄ de voluntario: z aliud de voluntario specificante. non enim sufficit ad rationem specificātis in moralibus q sit voluntarium sed plus exigit: iam esn̄ dictū est q pctm nō hz spēm ex auersione: z cōstat q auersio est voluntaria qđ aūt sit aliud plus colligit ex dictis: quū enim actus moralis ex obo seu fine spēm hēat: z constat q intelligit de obo formaliter: sicut vniuersaliter quum de specificatione actuum z potentiarum ex obiectis ꝺr: z q qđ est p accns extra spēm est: ops etiā q intelligat de obo p se: z q in p se z formaliter obum actus directe rēdit actus (vt ptz inductiue) z ꝑs est vt de obo directe intelligatur: z sic ad hoc q obiectū specificet actū voluntas exigit q sit formaliter per se et directe intentū: nō exigit aūt q sit primo intentū: sat enim q sit p se fofalr z directe: sed ꝺario tñ intentum sicut quū ds vult mechari vt furetur: volitio specificatur ab vtroq; licet a furto principali. Circumstantia igr specificās eo ipso q ingredit latitudinem specificantis ops obiuū ordinem intrare z ꝺfiz seu ꝑdōnē obiuam ponere formaliter z directe intētam: quū aūt nullum ex ignorantia incursum sit p se z directe volitū: ꝑs est q nulla hmōi condō seu circumstantia det pctō spēm. Nec ē verū q a: ctus fiat de bono malo ex huiusmodi ignorātis cōdonibꝫ: sed fit de malo peiorue aut pluribus modis malus: sa: gittans enim ꝓuide actum facit moraliter malū ēr si nullū cōsequat ledi: qm̄ sagittatio ē actꝰ volitariꝰ p: cōclusis: z ꝺz fieri qñ et vbi sicut ꝛc. ops quod ab improuido non fiat. quando aūt ledi aliquē contingit lesio talis aggrauat actum iam malum vt in q̄. sequenti de nocumento aggrauante dicitur: z eodem modo cum quis verba detractoria non detrahendo sed otiose dicit: lesio fame ꝓximi non specificat actum sed aggrauat: obligatq; ad restōnem rationē lesionis. Sicꝫ similr ex ignorātia absoluit a quo non pōt nō esse reus illius actus: sed improuidi seu ignorantis actus quo ad moralem spēm: ecce autem videt quo ad penas positiui iuris; qm̄ iuris dispōni standum est: si esn̄. ff. g. dicat: sicꝫ auferit vel presumpserit absoluere sit excōicatus: cōtra facies ex ignorantia excusat a pena: quia excusat ab actu per se formalr et directe volito: quod audacie presumptionis: z similium nominum ratio insinuat: si vero dicatur si quis absoluerit, incidere videt in canonem: eo q sicut potest ius positiuum penam ponere excōicationis actui etiam de se non illicito. vt pater de religiosis inducentibus ad sepulturae ꝛc. multo magis potest excommunicare pro actu illicito: qualis est actus voluntarius ex culpabili etiam venialiter ignorantia. Reponenda sunt igitur peccata in solis speciebus suorum per se obiectorum formaliter z directe volitorum. annexa autem z mālr concurrentia aggranare quidē: specificare aūt non ꝑt: sed nec hoc sanis facit: qm̄ redit fere in idem cū dicētibus q tñ est hic pcti ḡtiū omissio seu negligētia ꝛc. meruit: sola enim maiori grauitate differentiā cōstituit nec saluatur quod cōtingit ꝺr. f. q tales sunt homicide z huiusmodi: q ergo de ignorantia inferius erit ex ꝓposito tractatus z ex illa hic pendet: illue vsq; soluto difficultatis huius differatur. hec autem exercebunt ingenium.

¶ Super. q. 73.

In. q. 73. vsq; ad 7m articu. incl. usue nihil scribendum occurrit nisi q in quarto articulo responsio ad tertium non te fallat in. q. de felicitate an consistat in actu voluntatis eo quod pessimo quum oppona tur optimum z odium dei sit pessimum z amor charitatis optimum: z felicitas consistat in optimo: in amore erit felicitas propositio nanq; dicens q pessimum optimo contrarium est intelligitur in rebus habentibꝫ contrarium: in carentibus autem cōtrarietate nō habet locū: vnde lumē glorie qđ caret ḣñio non ꝓpterea desinit esse melior habitꝰ ḡñ sit charitas: imo hoc ipm qđ est esse talem habitū ꝺsponentē ad deū absq; contrarietate videt sue excellentie attestari quasi propinquissime se habeat ad deitatem cui non est fas cogitare cōtrarium.

sunt connexe q̄ cōueniant in vno principio: vt.s. habitū est: sed sicut virtutes conueniunt in vno principio, ita z pctā: qz sicut amor dei q̄ facit ciuitatē dei est principiū z radix oīum ꝟtutū, ita amor sui qui facit ciuitatē babylonis est radix oīum peccatorum: vt patet per augu. 14. de ciui. dei. ergo etiam oīa vitia z peccata sunt connexa: ita vt qui vnum habet habeat omnia.

Sz Cōtra quedā vitia sunt sibīnuicē ꝛia: vt p3 per ph̄m in. 2. ethi. sed impossibile est cōtraria simul inesse eidē. Ergo impossibile est oīa pctā z vitia sibi esse inuicez connexa.

Rn̄deo Dīm, q̄ aliter se hz intentio agētis ſm ꝟtutē ad sequendū rōnē z aliter intentio peccātis ad diuertendum a rōne: cuius libet. n. agentis ſm ꝟtutē intentio est vt ipsius rōnis regulā sequat̄: z tō oīum ꝟtutū intentio in idē tē dit: z pp hoc o ēs ꝟtutes hn̄t cōnexionē adinuicē in rōne recta agibilū que est prudēria: sic supra dictū est, sed intētio peccantis nō est ad hoc q̄ recedat ab eo q̄ est ſm rōnē sed potius q̄ tendat in aliq̄ bonum appetibile a quo seqū sortitur. Hmōi aūt bona in q̄ tendit intētio peccātis a rōne recedēs sunt diuersa, nullā cōnexionē hn̄tia adinuicē: imo etiam interdū sunt ꝛia. Cū igit̄ vitia z pctā spem habeāt ſm illud ad q̄ ꝙuertūtur: manifestū est q̄ ſm illud q̄ pficit spem peccatorū nullam ꝙnexionē hn̄t peccata adinuicē: nō em̄ peccatū ꝓmittit in accēdo a multitudine ad vnitatē, sicut accidit in virtutib⁹ que sunt ꝙnexe: sed potiꝰ in recedendo ab vnitate ad multitudinē.

Ad Primū ergo dīm, q̄ iacob⁹ loq̄tur de pctō non ex parte cōuersionis ſm q̄ pctā distinguūtur: sicut dcm est. ꝛz loquit̄ de eis ex pte auersionis: in q̄ntū. s. hō peccādo recedit a legis mādato: oīa aūt legis mādata sunt ab vno z eodē: vt ipse ibidem dicit: z tō idē deus cōtēnitur in omni peccato. z ex hac pte dicit q̄ q̄ offendit in vno factus est oīum rē: qz. s. vno pctō peccando incurrit penę reatū ex hoc q̄ contēnit deū: ex cuius contemptu ꝓuenit oīum pctōrū reatus. Ad scm dīm, q̄ sicut. s. dictū est: nō ꝙ quēlibet actū pcti tollit virtus opposita: nam pcm̄ veniale virtutē nō tollit: pctm̄ aūt mortale tollit virtutem infusam inquantū auertit a deo. sed vnus actus pcti ēt mortalis nō tollit habitū ꝟtutis acq̄site: sed si multiplicentur actus intm̄ q̄ gñetur ꝛius hn̄tus, excludit habit⁹ ꝟtutis acq̄site: qua exclusa excludit prudētia. qz cum hō agit ꝫ quācunq̄ ꝟtutē agit ꝓtra prudentiam: sine qua nulla virt⁹ moralis esse pōt: vt supra habitū est. z ideo ꝙ oīs excludunt oēs ꝟtutes morales q̄ntū ad pfectū z formale esse virtutis q̄ hn̄t ſm q̄ participāt prudētiam: remanēt tū inclinatiōes ad actus ꝟtutū nō hn̄tes rōnem ꝟtutis. Sed nō sequit̄ q̄ ꝙ hoc homo incurrat oīa vitia vel peccata. Primo quidē qz vni ꝟtuti plures vitia opponūtur: ita q̄ ꝟtus pōt priuari ꝙ vnū eoꝝ, ēt si alterū eorum nō adsit. Scdo qz pctm̄ directe opponit̄ ꝟtuti q̄tū ad inclinationē ꝟtutis ad actū: vt supra dictū est. vñ remanēte⁹ aliquibus inclinationib⁹ ꝟtuosis nō pōt dici q̄ homo habeat vitia vel pctā opposita. Ad tertiū dīm, q̄ amor dei est cōgregatiꝰ inq̄ntum affectū hoīs a multis ducit in vnum: z tō ꝟtutes que ex amore dei cāntur connexionē hn̄t. sed amor sui disgregat affectū hoīs in diuersa: prout scilicet homo se amat appetendo sibi bona temporalia que sunt varia z diuersa: z ideo vitia z peccata que causantur ex amore sui non sunt connexa.

Vtrum omnia peccata sint paria. Articu. 2.

Ad Scdm sic ꝓceditur. Videt̄ q̄ oīa peccata sint paria. Hoc. n. peccare est facere q̄ nō ꝛz: ꝛz facere q̄ nō ꝛz vno z eodē modo in omnibus reꝑhendit̄: ergo peccare vno z eodē mō reprehēdit̄: nō ergo vnū peccatū est alio graui⁹. Cp̄. Dē pctm̄ cōsistit in hoc q̄ hō transgredit̄ regulā rōnis: q̄ ita se hz actꝰ hūanos sicut regula linearis in corpalib⁹ rebus. Ergo peccare sic est ei q̄ est lineas trāsilire: ꝛz lineas trāsilire est eq̄lr z vno mō, etiā si aliq̄s lōgi⁹ recedat vel ꝓpinq̄us stet: qz priuatiōes nō recipiūt magis vel min⁹: ergo oīa pctā sunt eq̄lia. Cp̄. Pctā ꝟtutibus opponunt̄: ꝛz oēs virtutes eq̄les sunt: vt tullius dicit in paradoxis. Ergo omnia peccata sunt paria.

Sed Cōtra est, q̄ dīs dicit ad pilatū Jo. 16. Qui tradidit me tibi maius peccatū hz. z tm̄ cōstat q̄ pilatus aliquod peccatum habuit. Ergo vnū peccatū est maius alio.

Rn̄deo Dīm, q̄ opinio stoicoꝝ fuit quā tullius ꝓsequitur in paradoxis, q̄ oīa pctā sunt paria. z ex hac etiā derivat⁹ est quoꝝdā hereticoꝝ error, q̄ ponentes oīa peccata esse paria, dīxit ēt oēs penas inferni esse pares. z quātū ex ꝟbis tullij ꝓpici pōt: stoici ducebant ex hoc q̄ ꝓsiderabāt peccatū ex pte priuationis tm̄: put. s. est recessus a rōne. vnde simpliciter estimantes q̄ nulla priuatio susciperet magis z min⁹: posuerūt omnia peccata esse paria. Sed si qs diligenter consideret inueniet duplex priuationū genus. Est. n. q̄dā simplex z pura priuatio: q̄ consistit quasi incoꝛruptū esse: sicut mors est priuatio vite z tenebra est priuatio luminis. z tales priuationes nō recipiūt magis z minus: qz nihil residuum est de habitu oppositō: vnde nō minus est mortuꝰ aliquis primo die mortis z tertio vel quarto q̄ post annū, q̄n iam cadauer fuerit resolutū: z sic nō est magis tenebrosa domus si lucerna sit operta pluribus velaminib⁹ quā si sit ꝛpta vno solo velamine totū lumē intercludēte. Est autez alia priuatio nō simplex: sz aliq̄d retinens de habitu oppositō: q̄ quidē priuatio magis consistit in coꝛrūpi q̄ in coꝛruptū esse: sicut egritudo q̄ priuat debitam cōmensurationē humoꝝ: ita tm̄ q̄ aliq̄d eius remaneat alioquin nō remaneret animal viuū: z simile est de turpitudine, et alijs hmōi. Hmōi aūt priuatiōes recipiunt magis z minus ex parte ei⁹ quod remanet de habitu cōtrario. multū. n. refert ad egritudinē vel turpitudinē, vtrū plus vel minus a debita cōmensuratione humoꝝ vel membroꝝ recedatur. Et similiter dicendum est de vitijs et peccatis: sic. n. in eis priuatur debita cōmēsuratio rōnis, vt nō totaliter ordo rōnis tollatur: alioq̄n malū si sit integrum destruit seipsum: vt dicit in. 4. ethi. nō. n. posset remanere substantia actus vel affectio agentis nisi aliquid remaneret de ordine rōnis. z ideo multuꝫ interest ad gravitatē peccati, vtrū plus vel minus recedatur a rectitudine rationis. Et ſm hoc dicendum est q̄ nō omnia pctā sunt paria.

Ad Primū ergo dīm, q̄ pctā cōmittere non ꝛz pp aliq̄m deordinationē q̄ hn̄t: vñ illa q̄ maiorē deordinationē ꝓtinēt sunt magis illicita: z p ons grauiora peccata. Ad scdm dīm. q̄ rō illa ꝓcedit de pctō ac si esset priuatio pura. Ad tertiū dīm, q̄ ꝟtutes sunt equales ꝓportionaliter in vno z eodē: tm̄ vna ꝟtꝰ ꝓcedit aliā dignitate ſm suā spēm: z vn⁹ etiā hō est alio virtuosior in eadem spē virtutis, vt. s. habitum est. Et tamen si virtutes essent pares nō sequeretur vitia esse paria: qz virtutes habent connexionem: non autem vitia seu peccata.

Vtrum gravitas peccatorum varietur ſm obiecta. Artic. 3.

Ad Tertiū sic ꝓceditur. Videt̄ q̄ pctōrum gravitas non variet̄ ſm obiecta. Gravitas. n. pcti pertinet ad modum vel qualitatem ipsius pcti: sed oīm est mā ipsius pcti: ergo ſm diuersa obta pctō rum gravitas nō variat̄. Cp̄. Gravitas peccati est intensio malitie ipsius: pctm̄ aūt non hz rōnem malitie ex parte cōuersionis ad propriū oīm, q̄ est q̄dam bonum appetibile: sz magis ex parte auersiōis. Ergo gravitas peccatoꝝ non variat̄ ſm diuersa obta. Cp̄. Peccata que habēt diuersa obta sunt diuersorum generum: sed ea que sunt diuersorum generum non sunt cōparabilia: vt probatur in. 7. phy. Ergo vnum peccatū non est gravius altero secundū diuersitatē obtorum.

j. d. 4. q. 3. z. 9. cor. q. 1. 74. a. 9. cor. 2. 22c. q. 74. a. 2. ad. 1. Et mal. q. 2. art. 2. ad. 6.

Sed Cōtra peccata recipiūt speciem ex obiectis: vt ex. s. dictis patet: sed aliquoꝝ peccatoꝝ vnum est gravius altero secundum suam speciem: sicut homicidium furto: ergo gravitas peccatorum differt secundum obiecta.

2. d. 42. q. 2. a. 5. Et 3. cōtra ca. 139. Et mal. q. 2. a. 9. Et mar. luco. 2.

Rn̄deo Dīm, q̄ sicut ex supradictis p3: gravitas pctōrum dīft eo mō quo vna egritudo est alia gravior: sicut. n. bonū sanitatis cōsistit in q̄dā cōmēsuratione humoꝝ ꝓ cōuentiā ad naturā animalis: ita bonū virtutis cōsistit in quadā ꝓmēsuratione humani actꝰ ſm cōuentiā ad regulā rōnis. Manifestū est aūt q̄ tanto est gravior egritudo quanto tollit debita humoꝝ cōmensuratio per cōmēsurationē priorꝭ principij: sicut egritudo q̄ ꝓuenit in corpe humano ex corde (q̄ est principiū vite) vel ex aliquo q̄ appropinquat cordi periculosior est: vñ opz ēt q̄ pctm̄ sit tanto gravius quāto deordinatio cōtingit circa aliq̄d principium quod est prius in ordine rōnis: ratio aūt ordinat omnia in agibilibus ex fine: z ideo quāto pctm̄ contingit in actibus humanis ex altiori fine, tanto pcm̄ est gravius: obiecta aūt actuum sunt fines eoꝝ: vt ex supradictis p3: z ideo ſm diuersitatem obiectorum attēditur diuersitas gravitatis in peccatis: sicut p3 q̄ res exteriores ordinantur ad hominem sicut ad finem: homo autem ordinatur vlterius in deum sicut in finem. vnde peccatuꝫ quod est circa ipsam substātiam hominis (sicut homicidiū) est gravius peccato quod est circa res exteriores, sicut furtum: z adhuc est gravius peccatum quod immediate cōtra deum committitur: sicut infidelitas, blasphemia, z huiusmodi: z in ordine quorūlibet horum peccatorum vnum peccatum est gravius altero: secundum quod est circa aliquid principalius: vel minus prin-

cipale. Et q̄ pcā hñt spēm ex obie, dria grauitatis q̄ attenditur penes oba, est primar principalis quasi psequens speciem.

Ad Primū ergo dom, q̄ obm et si sit mā circa quā terminatur act⁹: hz tñ rōnez finis fm q̄ intentio agentis fertur in ipsum: vt. s. dictū est. forma añ actus moralis dependet ex fine: vt ex suprioꝛib⁹ pz. ¶ Ad scm dom, q̄ ex ipsa indebita cōuersione ad aliqd bonū cōmutabile sequit auersio ab incōmutabili bono: in qua pficitur ratio mali: et ideo oportet q̄ fm diuersitatem eoꝝ que pertinent ad cōuersionem sequat diuersa grauitas malitie in peccatis. ¶ Ad tertiū dom, q̄ oīa obiecta humanoꝝ actuum hñt ordinē adinuicem: et ideo oēs act⁹ humani quodāmō cōueniunt in vno gñe fm q̄ ordinant ad vltimum finem: et ideo nihil phibet omnia pcā esse cōparabilia.

¶ Utrum grauitas peccatorum differat secundum dignitatem virtutum quibus opponuntur. Articu. 4.

22ª. qō. 20. ā. 3. 2ª q. 116. ar. 2. co. 2. q. 119. ā. 2. cor. 2 mal. q. 2. ar. 10.

Ad Quartum sic pceditur. Uī q̄ grauitas peccatoꝝ nō differat fm dignitatem ꝟtutum quibus peccata opponuntur: vt. s. maioꝛ ꝟtuti grauⁱ⁹ peccatum opponatur: q̄ vt dī pꝛouer. 15. In abundanti iustitia virtus maxima est sicut añ dicit dīs mart. 5. Abū dans iustitia cohibet iram: que est minus pcm homicidium qđ cohibet minoꝛ iustitia. Ergo maxime ꝟtuti opponitur minimum peccatum. ¶ Ꝓ. In. 2. ethi. dī qđ virtus est circa difficile et bonū, ex quo vī q̄ maioꝛ ꝟtus sit circa magis difficile: sed minus est peccatum si homo deficiat in magis difficili q̄m si deficiat in minus difficili. Ergo maioꝛ virtuti minus peccatuꝫ opponitur. ¶ Ꝓ. Charitas est maioꝛ virtus quā fides et spes: vt dicitur. 1. ad coꝛ. 13. Odium autem qđ oppōitur charitati est minus peccatum quā infidelitas vel desperatio, que opponuntur fidei et spei. Ergo maioꝛ virtuti opponitur minus peccatum.

Sed Cōtra est, qđ phs dicit in. 8. ethic. q̄ pessimum optimo contrarium est: optimum autem in moralib⁹ est maxima virtus: pessimum autem grauissimum peccatum. Ergo maxime virtuti opponitur grauissimum peccatum.

Rñdeo Dom, q̄ ꝟtuti opponitur aliquod peccatū: vno quidem modo principaliꝛ et directe: quod. s. est circa idem obm: nam cōtraria circa idem sunt. et hoc mō opꝛ q̄ maioꝛ ꝟtuti opponatur grauius peccatum: sicut. n. ex pte obiecti attenditur maioꝛ grauitas peccati: ita etiam maioꝛ dignitas ꝟtutis. vtrunq; n. ex obiecto speciem sortitur: vt ex supradictis pz. vñ oportet q̄ maxime ꝟtuti directe cōtrarietur maximum peccatum: q̄si maxime ab eo distans in eodem gñe. Alio mō pōt cōsiderari oppositio ꝟtutis ad peccatum fm quādā extensionem ꝟtutis cohibentis peccatum: quātum. n. fuerit ꝟtⁱ⁹ maioꝛ tāto magis elōgat hoiem a peccato sibi contrariotis: ita q̄ nō solum ipm pcm: sed etiā inducentia ad peccatum cohibet: et sic manifestum est q̄ cuiuslibet virⁱ⁹ fuerit maioꝛ: tanto etiam minoꝛa peccata cohibet: sicut etiā sanitas cuiuslibet fuerit maioꝛ tāto etiam minores discrepantias excludit: et per hunc modum maioꝛi virtuti minus peccatum opponitur ex parte effectus.

Ad Primū ergo dom, q̄ rō illa pceditur de oppositione q̄ attenditur fm cohibitionē peccati: sic. n. abundans iustitia etiā minoꝛa peccata cohibet. ¶ Ad scm dom: q̄ maioꝛi ꝟtuti q̄ est circa bonum magis difficile ꝓuat directe peccatum qđ est circa malū magis difficile: vtrobiq; n. inuenitur q̄dā eminentia ex hoc ostēdit volūtas pfectioꝛ in bonū vel in malū ex hoc q̄ difficultate nō vincit. ¶ Ad tertiū dom, q̄ charitas nō est quicūq; amoꝛ: sed amoꝛ dei: cui nō oppontur ei quodcunq; odiū directe: sed odium dei: qđ est grauissimum peccatorum.

¶ Utrū peccata carnalia sint minoꝛis culpe q̄m spūalia. Ar. 5.

22ª qō. 154. ā. 3. 2. 4. dist. 9. ā. 3. q. 3. cor. 2 bi. 33. q. 1. ar. 3. q. 2. ad. 3. Et veri. q. 25. ā. 6. ad. 2. Et isa. 1. lec. 6. fi.

Ad Quintum sic procedit. Uī q̄ pcā carnalia nō sint minoꝛis culpe q̄m peccata spiritualia. Adulterium. n. grauius peccatuꝫ est q̄m furtum. Dicitur. n. pꝛouer. 6. Non grandis est culpe cum quis furatus fuerit, qui autem adulter est ꝓpter cordis inopiam pdet animam suā: sed furtum ptinet ad auaritiam q̄ est peccatum spirituale: adulterium autem ad luxuriam q̄ est peccatum carnale. Ergo peccata carnalia sunt maioꝛis culpe. ¶ Ꝓ. Aug. dicit sup Ioānt. q̄ diabolus maxime gaudet de pcō luxurie et idolatrie: sed de maioꝛi culpa magis gaudet. Ergo cum luxuria sit peccatum carnale: videtur quod peccata carnalia sint maxime culpe. ¶ Ꝓ. Philosophus probat in. 7. ethic. q̄ incontinens concupiscentie est turpioꝛ quam incontinens ire: sed ira est peccatum spirituale fm Gregoꝛ. 31. moraliū: cōcupiscentia autem pertinet ad pcā carnalia. Ergo peccatum carnale est grauius quam peccatum spirituale.

Sz Contra est, q̄ greg. dicit, q̄ peccata carnalia sunt minoꝛis culpe et maioꝛis infamie quam spiritualia.

Rñdeo Dom: q̄ peccata spūalia sunt maioꝛis culpe q̄m peccata carnalia: qō nō est sic intelligendū q̄si qlibet peccatū spirituale sit maioꝛis culpe quolibet pcō carnali: sed q̄ cōsiderata hac sola dria spūalitatis et carnalitatis grauioꝛa sunt quā cetera pcā ceteris paribus: cui⁹ rō triplex pōt assignari. Prima quidē ex pte subi: nā pcā spūalia ptinēt ad spiritum: cui⁹ est cōuerti ad deū et ab eo auerti: pcā ꝟo carnalia cōsummantur in delectatione carnalia appetit⁹ ad que principaliꝛ pertinet ad bonū corpale cōuerti: et ideo pcm carnale inquantum hmōi plus de conuersione pp qđ etiā est maioꝛis adhesionis: sed pcm spūale hz plus de auersione: ex q̄ pcedit rō culpe: et iō pcm spūale inquātū hmōi est maioꝛis culpe. Scda rō pōt sumi ex pte ei⁹ in quē peccat: nam pcm carnale in ꝟtum hmōi est in corp⁹ propriū: qđ est minus diligendū fm ordinē charitatis q̄m deus et pxim⁹ in quos peccat p pcā spūalia: et iō pcā spūalia inquātū hmōi sunt maioꝛis culpe. Tertia rō pōt sumi ex pte motiui: qr quanto est grauius impulsiuum ad peccandū, tanto hō min⁹ peccat: vt infra dicet: pcā añ carnalia hñt vehemēti⁹ impulsiuū. i. ipsam ꝓcupiscētiā carnis nobis innatā: et iō pcā spūalia inq̄tū hmōi sunt maioꝛis culpe.

Ad Primū ergo dom, q̄ adulteriuꝫ nō solum ptinet ad peccatū luxurie: sed etiā ptinet ad pcm iniustitie. et q̄m ad hoc pōt adauaritiam reduci: vt glo. dicit ad ephe. 5. sup illud, Omnis fornicatoꝛ aut immundus aut auarus: et tūc grauius est adulteriū quā furtum, quanto homini charioꝛ est vxoꝛ quā res possessa. ¶ Ad fm dom, q̄ diabolus dī maxime gaudere de peccato luxurie: quia est maxime adhērētie: et difficile ab eo hō pōt eripi: insatiabilis est. n. delectabilis appetitus: vt phs dicit in. 3. ethic. ¶ Ad tertiū dom: q̄ sicut phs dicit turpi⁹ est esse incōtinentem cōcupiscentie q̄m incōtinentē ire, qr min⁹ pticipat de rōne: et hz hoc etiā dicit in. 3. ethi. q̄ pcā intempantie sunt maxime exprobabilia, qr sunt circa illas delectationes: q̄ sunt cōes nobis et bruris: vnde quodāmō p ista pcā hō brutalis redd⁹: et inde est q̄ sicut greg. dicit q̄ sunt maioꝛis infamie.

¶ Utrum grauitas peccatorum attendatur secundum causaꝫ peccati. Articu. 6.

22ª q. 148. a. 5. co. et 2. dis. 42. in exp. litte. et mal. q. 2. ar. 14 10. co.

Ad Sextum sic ꝓceditur. Uidetur grauitas peccatorum non attendatur fm pcti cām. Quāto em peccati cā fuerit maioꝛ, tanto vehementius mouet ad peccandum. et ita difficilius potest ei resisti: sed peccatum diminuitur ex hoc q̄ ei difficilius resistitur: hoc enim ptinet ad infirmitatem peccantis vt non facile resistat peccato: peccatum autem quod est ex infirmitate leuius iudicatur non ergo peccatum habet grauitatem ex parte sue cause. ¶ Ꝓ. Concupiscentia est generalis quedam causa peccati: vnde dicit gl. super illud ro. 7. Nam concupiscentiam nesciebam etc. Bona est lex que dum concupiscentiam prohibet omne malum prohibet: sed quanto homo fuerit victus maioꝛi concupiscentia: tanto est minus peccatum: grauitas ergo peccati diminuitur ex magnitudine cause. ¶ Ꝓ. Sicut rectitudo rationis est causa virtuosi actus: ita defectus rationis videtur esse peccati: sed defectus rationis quanto fuerit maioꝛ, tanto est minus peccatum: intantum quod qui caret vsu rationis omnino excusetur a peccato et qui ex ignoꝛantia peccat leuius peccat. Ergo grauitas peccati non augetur ex magnitudine cause.

Sz Contra multiplicata causa multiplicatur effectus: ergo si causa peccati maioꝛ fuerit, peccatū erit grauius.

Rñdeo Dom, q̄ in genere peccati sicut et in quolibet alio genere pōt accipi duplex causa. Una q̄ est p se et ꝓpria cā pcti: q̄ est ipsa volūtas peccādi: comparat em ad actū peccati sicut arboꝛ ad fructū: vt dī in gl. sup illud mat. 7. non pōt arboꝛ bona fructⁱ⁹ malos facere: et hmōi cā quāto fuerit maioꝛ, tāto pcm erit grauⁱ⁹: quāto em voluntas fuerit maioꝛ ad peccādū, tāto homo grauⁱ⁹ peccat. Alie ꝟo cause peccati accipiunt quasi extrinsece et remote: ex quib⁹. s. volūtas inclinat ad peccādū. Et in his causis est distinguēdum. Quedam enim harum inducunt voluntatem ad peccandum fm ipsam nām voluntatis: sicut finis qđ est ꝓprium obiectum voluntatis: et ex tali causa augetur pcm: grauius enim peccat cui⁹ volūtas ex intensiōe pessimi finis inclinatur ad peccādum. Alie vero cause sunt que inclinant voluntatem ad peccandum preter nām et ordinem ipsius voluntatis: q̄ nata est moueri libere ex seipsa fm iudicium rōnis: vnde cause que diminuunt iudiciū rōnis, (sicut ignoꝛantia) vel que diminuunt liberū motū vo

juntatis(sicut infirmitas vel violētia aut met⁹ aut aliquid huiusmodi)diminuūt peccatū sicut ⁊ diminuūt voluntariū:intēm qđ si actus sit omnino inuolūtarius nō habet rationē peccati.

Ad primū ergo dōm,q obio illa ꝓcedit de cā mouente exterinseca q̄ diminuit volūtariū.cui⁹ q̄dem cāe augmētū diminuit peccatū:vt dctm est.¶Ad 2m dōm,q si sub cōcupiscētia scludat ēt ipse mor⁹ volūtatis,sic vbi est maior cōcupiscētia est mai⁹ pcm̄.Si vo ꝓcupiscētia dicat passio q̄dā q̄ ē motus ꝓcupiscibilis,sic maior ꝓcupiscētia ꝓcedēs iudiciū rōnis ⁊ motū volūtatis diminuit pcm̄:qz q̄ maior cōcupiscētia stimulat⁹ peccat,cadit ex grauiori rētatiōe:vñ min⁹ ei ꝙputat.Si vo ꝓcupiscētia sic sumpta seq̄t iudiciū rōnis ⁊ motū volūtatis,sic vbi est maior cōcupiscētia,est mai⁹ pcm̄:insurgit.n.iterdū maior ꝓcupiscētie mot⁹ ex hoc q volūtas ineffrenate tēdit in suū dōm.¶Ad 3tiū dicendū:q ratio illa procedit de causa que causat inuoluntarium ⁊ hec diminuit peccatū:vt dictum est.

¶Utrum circunstantia aggrauet peccatum. Articu.7.

Ad Septimū sit ꝓcedit.Ur q circūstātia nō aggrauet pcm̄.Pcm̄.n.hz grauitatē ex sua spē.circūstātia aūt nō dat spēm pctō:cum sit qđā accīs ei⁹.ḡ grauitas pcti nō cōsiderat⁹ ex circūstantia.¶P̄.Aut circūstātia est mala aut non.si circunstantia mala est,ipsa per se causat quādā spēm mali.si vo nō sit mala,nō hz vñ augeat malū:ḡ circūstantia nullo⁹ auget pcm̄.¶P̄.Malitia pcti est ex ꝑte auersiōis:sed circūstātie ꝙsequunt⁹ pcm̄ ex ꝑte cōuersiōis,ḡ nō augēt malitiā pcti.

Sed Cōtra est,q ignorātia circūstātie diminuit pcm̄ qui est peccat ex ignorantia,circūstātie meretur venia: vt dicitur in.3.ethi.hoc autem non esset nisi circunstantia aggrauaret peccatum.Ergo circunstantia peccatum aggrauat.

Rñdeo Dōm:q vnūqōz ex eodē natū ē augeri ex quo causat.sicut philosophus dicit de habitu virtutis in.2.ethi.Manifestum est autē q peccatū cātur ex defectu alicui⁹ circunstantie:ex hoc.n.recedit⁹ ab ordine rōnis q aliquis in opando nō obseruat debitas circūstātias.vñ manifestum est q pcm̄ natum est aggrauari ꝑ circūstātiā.Sz hoc qđē cōtingit tripl̄r.Uno qđē mō in q̄ntū circunstātia transfert in aliud gen⁹ peccati:sicut peccatū fornicatiōis cōsistit in h̄ q hō accedit ad nō suā:si aūt addat hec circūstātia vt illa ad q̄ accedit sit alteri⁹ uxor,transfertur tam in aliud genus pcti.s. in iniustitiā in quātum hō vsurpat rem alterius.¶Hoc adulterium est grau⁹ peccatum quā fornicatio.Aliq̄n vero circunstātia nō aggrauat peccatum q̄si trahēs in aliud genus pcti, sed solū qz multiplicat rōnē pcti:sicut si pdigus det q̄n nō dz ⁊ cui nō dz,multiplici⁹ peccat eodē gñe pcti q̄ si solum det cui nō dz:⁊ ex h̄ ipso peccatum fit grau⁹:sicut ēt egritudo est grauior q̄ plures ptes corpis inficit. Aūg ⁊ tullius dic̄ in paradoxis:q in pris vita violanda multa peccantur:violat enim is qui pcreauit,qui aluit,qui eruditit,qui in sede ac domo atq; in rēpublicā collocauit.Certo mō circunstātia aggrauat peccatū ex eo q auget deformitatē ꝓuenientē ex alia circunstātia sic accipe alienū ꝙstituit peccatū furti:si aūt addat hec circunstātia vt multuz accipiat de alieno,erit peccatū grau⁹:q̄uis accipe multum vel paruz de se nō dicat rationē bon vel mali.

Ad Primū ergo dōm,q aliq̄ circūstātia dat spēm actui moraliter:vt.s.hitum é.⁊ tñ circunstātia q̄ nō dat spēm,pōt aggrauare peccatum:qz sicut bonitas rei nō solum pensat⁹ ex sua spē,sz ēt ex aliq̄ accidēte:ita malitia act⁹ nō solū pēsat⁹ ex spē act⁹,sed ēt ex circunstātia.¶Ad 2um dōm,q vtroq; mō circunstātia pōt aggrauare peccatum.si.n.sit mala,nō tñ pp.hoc opz q constituat spēm pcti,pōt.n.addere rōnē malitie in eadem spē:vt dictum est.si aūt nō sit mala,pōt aggrauare peccatuz ordine ad malitiā alteri⁹ circunstātie.¶Ad 3um dōm,q tō dz ordiare actum,nō solum q̄tum ad dōm,sz ēt q̄tum ad oēs circunstātias.⁊ tō auersio q̄dā a regula rōnis attēdit⁹ ꝑm corruptionē cuiu slibet circunstātie,puta si aliquis operet⁹ q̄n nō debet,vel vbi nō debet.⁊ huiusmodi auersio sufficit ad rationem mali.hanc autem auersionem a regula rationis,sequitur auersio a deo.cui debet homo per rectam rationem coniungi.

¶An grauitas peccati augeat ꝑm maius nocumētum. Ar.8.

Sed Octauū sic ꝓcedit.Ur, qō grauitas peccati nō augeat ꝑm maius nocumentum.Nocumētum.n.est quidā euentus cōsequens actū peccati:sed euēt⁹ sequēs nō addit ad bonitatē vel malitiā actus:vt.s.dictum est.ergo peccatuz nō aggrauatur ꝓpter maius nocumētū.¶P̄.Nocumētum maxime inuenit in pctis q̄ sunt ꝑ primum:qz sibi ipsi nemo vult nocere.deo aūt nemo pōt nocere:hz illud Iob.35.Si multiplicate fuerit iniq̄tates tue qđ facies ei illi,hoi q̄ est similis tibi nocebit impietas tua. si ḡ pctm̄ aggrauaret ꝓpter⁹ nocumentū seq̄ret⁹ q pctm̄ q̄ qs peccat in primū,esset grau⁹ peccato,q̄ qs peccat in deū vel in seip̄m.¶P̄.Mai⁹ nocumentū inferet alicui cū priuat⁹ vita gr̄e q̄ cū priuat⁹ vita nāe qz vita gr̄e est melior q̄ vita nāe intm̄ q hō oz vitā nāe cōtemnere ne amittat vitā gr̄e:hz hō q̄ inducit aliq̄s mulierē ad fornicādū,quātū est de se priuat eā vita gr̄e,inducēs eā ad pctm̄ mortale.si ḡ pctm̄ eēt grau⁹ ꝓpter maius nocumētū,seq̄ret⁹ q simplex fornicator grauius peccaret q̄ homicida. qđ est manifeste falsum,nō ergo peccatum est grauius ꝓpter maius nocumentum.

Sz Cōtra est,q aug.dicit in.3.de lib.arbi.Quia vitium nature aduersatur tātū addit malitie vitiū quātū integritas naturarum minuit:sed diminutio integritatis nature est nocumentū.Ergo tanto grauius est peccatū quāto mai⁹ est nocumētū.

Rñdeo Dōm,q nocumentū ꝑ se hr̄e pōt ad pctm̄.Q̄nq̄.n.nocumētū qđ̄ puenit ex pctō est ꝓuisum ⁊ intētū: sicut cū aliq̄s aliqđ opat aio nocendi alteri: vt homicida vel fur.⁊ tunc directe q̄titas nocumēti adauget grauitatē pcti:qz tūc nocumētū est ꝑ se obm pcti.Q̄nq̄ aūt nocumētū est ꝓuisum sed nō intētū:sicut cū aliq̄s trāsiēs p agrū:vt cōpēdiosi⁹ vadat ad fornicādū,fert nocumētuz his q̄ sunt seminata i agro sciēter:hz nō aio nocēdi:⁊ sic ēt q̄titas nocumēti aggrauat peccatū:hz indirecte:intētū.s.ex voluntate multū inclinata ad peccādū ꝓcedit q aliq̄s nō ꝓtermittat facere dānū sibi vel alt̄:qđ simplr nō vellet.Q̄nq̄ aūt nocumētū nec est ꝓuisum nec intētū:⁊ tūc si p accīs se hēat ad peccatuz,nō aggrauat peccatuz directe:hz pp negligētiā ꝙsiderādi nocumēta q̄ cōseq̄ possent imputanē hoi ad penā mala q̄ eueniunt ꝓter ei⁹ intētionē, si dabat operā rei illicite. Si vo nocumētū p se sequat⁹ ex actu pcti hz nō sit intētū nec ꝓuisum directe peccatuz aggrauat qz q̄cunq; p se ꝙsequunt⁹ ad peccatuz,ptinent quodāmō ad ipaz pcti speciē:puta si aliq̄s publice fornicet⁹,sequit⁹ scādalū plurimoꝝ:qđ q̄uis ipse nō itēdat,nec forte ꝓuideat,directe per hoc aggrauat⁹ pctm̄:aliter tñ vr se hr̄e circa nocumētū penale qđ incurrit ipse qui peccat.

Rñdeo Dōm̄ aūt nocumētū si per accīs se hēat ad actū pcti,⁊ nō sit ꝓuisum:nec intentū nō aggrauat peccatū,neq; sequit⁹ maiorē grauitatē pcti:sicut si aliq̄s currēs ad occidēdū impīgat ⁊ ledat sibi pedē.Si vo tale nocumētū per se consequat⁹ ad actū peccati:licet forte nec sit preuisum nec intentum, tunc ma-

¶Super Arti.8.

In articulo octauo eiusdem. 7.q.dubium occurrit ex multis interrogationem ad tertium:⁊ membra distinctionis in corpore artī.procurans in primis consensum fornicationis:ita intendit nocumentum sicut furtum:quia aut est sermo de per se primo intento tantum:aut de se primo ⁊ necessario consequente.si de per se primo tantum:etiam fur non intendit nocumentum:sed vtilitari sue consulere:sicut ille delectationi si de vtroq; manifestum est quod suadens alicui fornicari intendit cōsequenter nocumentum spūalis mortis illius.nō pōt deinde negari quin nocumētum tale sit ꝓuisuz ab huiusmodi: sicut nocumentum illa tum seminibus a transeunte peragrum quod tamen aggrauare ꝺr in secundo membro.imo sicut nocumētū per se cōsequens ex actu peccati:quod directe peccatum aggrauat vt in secunda ꝑte tertij mēbri dicit.ergo.Est preterea secunda ratio in eadē rōne assignata cōtraria nūc vim o allato membro dissonis in corpe vbi dicit q quecūq; p se sequuntur ad peccatuz pertinēt quodammodo ad ipsam speciē peccati:⁊ propterea directe aggrauāt peccatū.⁊ intēdit author: etiā de consequētibus nō efficaciter sed sufficienter quātuz est ex ꝑte agentis: vt patet in exemplo de scādalo:si enim est verum sequitur q procurans fornicationez aggrauet directe ex morte spirituali alterius quoniam p se cōsequitur ad eius peccatum sufficienter quantū est ex parte procurantis quāuis nō effectiue: ⁊ si mors ista spiritualis nō imputat⁹ procuratori tali quomodo scandalum non preuisum nec intentum imputabitur fornicanti publice.

¶Ad euidentiam horum sciēdū est q vt ex precedentibus articul⁹ patet grauitas peccati est dupler quedam substātialis ⁊ ista aūt dicitur penes p se primo obm:⁊ quedaz circa substātiā:⁊ hec est multipler: nam quedam consequitur directe ad peccatum:quedam indirecte; quedam superuenit; quedam comitatur:⁊ multis hr̄e uiter modis accidens grauitas variatur: sicut cetera accidentia in proposito aūt quia argumentum tertium inferebat quod si nocumentum maius aggrauaret qō fornicator procurando grauius peccaret quam homicida.argumētum peccat a grauitate ad grauitatē substantialē: stat.n.quod peccatum inferat maius nocumentum non substantialiter sit minus grane substantialiter:⁊ sic est in proposito:q fornicatio etiam procurata substantialiter nō respicit nocumentū:homicida aūt sic. Unde ad primā obiectionem dicitur qđ sermo est de per se primo intento a peccante vt sic,quod est obiectum vnde constituitur in specie ꝛ substantiali gravitate pctī:vnde per se primo intentū furis vt sic nō est vtilitas ꝓpria:hz hec sit primaria intentio hominis cui furat:sicut est res aliena:sicut adulterij mulier aliena vbi manifeste patet. nmū vel iniuriā alteri⁹ cadere sub primaria intētione pec-

22.q6. 54.3.4. 2.q.73. ar.3.co. 2.q.74. ā.2.cor. 2.q.154 artic.4. Et mal. qō.2.ar. 2.cor.

cantis quãuis directius z grauius sub intensione furis caderet nocumẽtum si non ob propriam vtilitatẽ.sed solũ vt noceat alteri in bonis hmõi furetur. tunc esset vndecũq nocumẽto plenũ est furtũ.nõ sic aũt est de hoc fornicante:qm obum eius vh habet spẽm z subalẽ grauitatẽ est mulier non sua trahẽda ad volũtarium coitũ extra matrimoniũ vbi ptz non intẽdi rã ab hoie q̃rente delectationem.cũ a peccãte querente eandẽ in nõ sua nocumẽtũ spũalis mortis. verũ tñ est q̃ si talis in

tenderet ideo mulierem ad fornicationem prouocare vt peccaret mortaliter q̃ grauius peccaret cũ homicida q̃ oõm tal esset ipsum nocumẽtũ mortis spũalis illius.nec hoc esset pcm̃ fornicatiõis:sed esset pcm̃ odij vel cãdali actiui directe oppm charitati: qua amamus vitã spiritualẽ primi:z peccamus istã.z iste esset sicut qui fornicatur vt occidat.

¶ Ad 2m̃ ño dicẽdũ q̃ nocumentum spũalis mortis in peccãte fornicationẽ est premissum non minꝰ cũ nocumentũ seminũ in casu posito.z concedo q̃ non minus aggrauat quã illud:sed sicut illud nõ pertinet ad spẽm pcti nec mutat illam.q̃ est pter intentionẽ:ita nec hoc.z concedit nihilominus q̃ nocumentuz spũalis mortis in hoc casu per se consequitur ad actũ pcti nõ minus cũ scandalũ ad fornicationẽ publicẽ:ac per hoc q̃ directe aggrauat tale pcm̃. non tñ dat aut mutat speciez nec hic nec ibi:quia est pter intentionẽ sed est effectꝰ p se consequẽs vtrobiq̃. Ad vltimam instantiam ẽz q̃ peccatũ procurantis est grauius directe ex illato nocumẽto quam si fornicatus fuisset absque inductione illius nec huius opposituz ẽ.in ira:sed cõparãdo ipm

22ae.qõ. 61.ar.2. ad 3m.z ar.8.co. 2.q.65. ar.4. Et 3.qõ. 80.art. 3.col. Et 1.di. 20.arti. 2.col. Et opu. 3.c.238. fi. Et psal. 17.co.1. Et ro.2. lec.2.co. 1. Et 1.co. 1.lec.7. co.2.fin. 1.3.

ad homicidam cũtum ad nocumentũ illatuz aut homo dicit duas differẽtias.prima quo ad actum interiorez z speciem ac grauitatez substantialem.scõa est quo ad actum exteriorem: q̃ actus exterior homicidę est causa q̃ se sufficiens efficaciter mortis corpal: actus autem exterior illi nõ est per se sufficiẽs ẽm efficaciã.m. nec putes hanc scõam dictam esse per accidẽs:hz memẽto superiorius tractatꝰ de duplici bonitate et malitia actus interioris z exterioris scilz ex fine z scõm se etc. z videbis q̃ homicidium cũtũ ad malitiã actus exteriorꝭ secũdũ seipm cũtũ ad actum intẽtionis ꝑhatũ est grauius nec in aliq̃ ꝑdicuz est corpi articuli huius.

¶ In ar. 9m̃ z 10m̃ eiusdẽ q. 73. nihil scribendum occurrit.

ius nocumentũ non facit grauius pcm̃:sed econuerso grauꝭ pcm̃ inducit grauꝭ nocumẽtum:sicut aliqs infidelis q̃ nihil audiuit de penis inferni,grauiorem penam in inferno patietur pro peccato homicidij quã pro peccato furti: q̃ enim hoc nec intendit,nec preuidit,non aggrauatur ex hoc pcm̃.sicut cõtingit circa fidelem q̃ ex hoc ipso videtur peccare grauꝭ q̃ maiores penas contemnit vt impleat volũtatem peccati sed grauitas hmõi nocumẽti solũ cãtur ex grauitate pcti.

Ad Primũ ergo dõm,q̃ sicut etiã supra dcm̃ ẽ,cũ de bonitate z malitia exteriorũ actuũ ageret,euentus sequẽs si sit preter intentionẽ addit ad bonitatẽ vel malitiã actꝰ.¶ Ad scõm dõm,q̃ quãuis nocumẽtũ aggrauet pcm̃,nõ tamen sequitur q̃ ex solo nocumento pcm̃ aggraueꝰ:quinimo peccatum ꝑ se est grauꝭ pp inordinationẽ: vt.ẽ.dictũ est.vñ z ipm nocumẽtũ aggrauat pcm̃ inquãtũ facit actum esse magis inordinatũ:vñ nõ sequitur q̃ si nocumentũ maxime habeat locũ in peccatis que sunt contra proximũ,q̃ illa pcta sunt grauissima:quia multo maior inordinatio inuenitur in peccatis que sunt cõtra deũ z in q̃busdã eoꝝ q̃ sunt contra ipsum.Et tñ põt dici q̃ etsi deo nullus possit nocere quantũ ad eiꝰ subam;potest tamen nocumentũ atrẽtare in his q̃ dei sunt:sicut extirpãdo fidẽ,violẽdo sacra:que sunt peccata grauissima.Sibi ẽ aliqs q̃ns scienter z violẽter infert nocumẽtũ,sicut ꝑz in his qui se interimunt. Iz finaliꝰ hoc referant ad aliq̃ bonũ apparẽs:puta ad hoc q̃ liberentꝰ ab aliq̃ angustia.¶ Ad tertiũ dicẽdum,q̃ illa ratio nõ sequitur ꝑpter duo.Primo q̃dẽ q̃ homicida intendit directe nocumẽtũ primi;fornicatoꝛ aũt q̃ quocat mulierẽ nõ intẽdit nocumentũ,sed delectationẽ.Secõ q̃ homicida est q̃ se z sufficiẽs cã corpalis mortis:spũalis aũt mortis nullꝰ põt esse alteri cã per se sufficiens:quia nulliꝰ spiritualiter moritur nisi propria volũtate peccãdo.

¶ Utrum peccatuz aggrauetur ratione persone in quam peccatur. Articu.9.

Ad nonum sic proceditur. Uidetꝰ q̃ ꝑpter conditionem ꝑsone in quã peccatur peccatuz nõ aggraueꝰ.Si.n.hoc esset maxime aggrauaretur ex hoc quod aliquis peccat in aliquẽ viruz iustum z sanctum:sed ex hoc nõ aggrauatur peccatum: minus enim leditur ex iniuria illata virtuoso qui equanimiter tolerat quã alꝰ qui ẽt interius scãdalizati leduntur.ergo cõditio persone in quã peccat,non aggrauat pcm̃. Cꝑ.Si conditio persone aggrauaret pcm̃ maxime aggrauareꝰ ex propinquitate:quia sicut tullius dicit in paradoxis,in seruo necando semel peccatur,in partis vita violanda multa peccãtur:sz ꝑpinquitas ꝑsone in quã peccatur non videꝰ aggrauare pcm̃:q̃ vnusquisq̃ sibiꝑsi maxime est ꝑpinquus,z tñ minus peccat qui aliq̃ damnũ sibi infert quã si inferret alteri:puta si occideret equũ suũ quã si occideret equum alterius.vt ꝑz per ꝑhm in.5.ethi.ergo ꝑpinq̃tas ꝑsone nõ aggrauat pcm̃. Cꝑ.Conditio persone peccãtis precipue aggrauat peccatũ ratione dignitatis vel scie ẽm illud sap̃. 6. Potentes potẽter tormẽta patiẽt. Et luc.12.seruꝰ sciẽs volũtatẽ dñi z nõ faciẽs plagis vapulabit multis.ꝫ pari rõne ex pte ꝑsone i quã peccat magis aggrauaret pcm̃ dignitas aut scia ꝑsone in quã peccat:sz nõ vꝫ grauꝭ peccare q̃ facit iniuriã ꝑsone ditioꝛ vel potentioꝛi quã alicui pauperi:q̃ non est ꝑsonarum acceptio apud deum ẽm cuius iudiciũ grauitas peccati pensatur.Ergo cõditio persone in quam peccatur nõ aggrauat peccatum.

Sed Cõtra est,q̃ in sacra scriptura specialiter vituperatur pcm̃ q̃ cõtra seruos dei cõmittit:sicut dicitur.3.reg.19.Altaria tua destruxerũt z pphetas tuos occiderunt gladio.Uituperatur etiam maxime peccatũ cõmissum in ꝑsonas ꝑpinquas:ẽm illud Michee.7.Filius cõtumelijã facit patri,filia cõsurgit aduersus matrem suã. Uituꝑat etiam ꝑticulariter pcm̃ q̃ cõmittit in ꝑsonas in dignitate ꝓstitutas:vt ꝑz iob.34.Qui dicit regi apostata: qui vocat duces impios. Ergo conditio ꝑsone in quam peccatur, aggrauat peccatum.

Rñdeo dõm, q̃ ꝑsona in q̃ peccatur est quodãmodo obiectum pcti.Dictum est autez.5.q̃ prima grauitas pcti attenditur ex parte obiecti,ex quo quidem tãto attenditur maioꝛ grauitas in pctõ quanto obiectum eius est principalioꝛ finis.fines aũt principales humanoꝝ actuum sunt deus ipse homo z proximus: quicquid.n.facimꝰ propter aliq̃d hoꝝ facimꝰ:quãuis etiã horũ triũ vnum sub altero ordineꝰ.Põt igitur ex pte horũ trium ꝓsiderari maioꝛ vel minoꝛ grauitas in pctõ ẽm cõditionẽ ꝑsone in quã peccat.Dico ergo q̃dẽ ex pte dei:cui tanto magis aliqs homo cõiungit quãto est virtuosioꝛ vel deo sacratioꝛ:z ideo iniuria tali ꝑsone illata magis redũdat in deum:ẽm illud zacha.2.Qui vos tetigerit tangit pupillã oculi mei.Uñ pcm̃ fit grauius ex hoc q̃ peccat in ꝑsonã magis deo cõiunctam:vel rõne virtutis,vel rõne officij. Ex pte ẽ sui ipsius manifestũ est q̃ tãto aliquis grauius peccat cũto aliqs magis in contiũctam ꝑsonã seu nãli necessitudine,seu bñficijs,seu quacũq̃ cõiunctione peccauerit:q̃ vꝫ in seipsum magis peccare:z ꝑ tanto grauius peccat:ẽm illud ecclesia.14.Qui sibi nequã est:cui bonus erit? Ex parte ẽ primi tãto grauius peccat quãto pcm̃ plures tangit.z ideo peccatũ q̃ fit in ꝑsonã publicam:puta regem vel principẽ,qui gerit ꝑsonam totius multitudinis:est grauius quã pcm̃ q̃ cõmittitur contra vnam ꝑsonam priuatam.vnde ꝑcialiter dicitur exo.22.Principi populi tui non maledices.Et similiter iniuria que fit alicui famose persone videt esse grauioꝛ ex hoc q̃ in scandalum z in tribulationem plurimoꝝ redundat.

Ad Primum ergo dõm,q̃ ille qui infert iniuriam virtuoso quãtum est in se turbat eũ z interius z exterius:sed q̃ iste interius nõ turbetur,contingit ex eius bonitate:q̃ non diminuit peccatũ iniuriantis.¶ Ad ẽm dõm,q̃ nocumentum q̃ qs sibiꝑsi infert in his q̃ subsunt dñio ꝑprie voluntatis sicut in rebus possessis ꝯz minus de pctõ cũ si alteri inferaꝭ.q̃ ꝓpria voluntate hoc agit:sed in his que non subduntur dominio voluntatis(sicut sunt naturalia z spiritualia bona)est grauꝭ peccatum nocumentum sibiꝑsi inferre. grauius enim peccat qui occidit seipsum quã qui occidit alterũ.Sed q̃ res propinquoꝝ nostroꝝ nõ subdũtur voluntatis nostre dñio,non procedit rõ,quantũ ad nocumenta rebus illoꝝ illata,q̃ circa ea minus peccet,nisi forte velint vel ratũ habeant.¶ Ad tertium dicendum, q̃ non est acceptio ꝑsonarum si deus grauius punit peccantem contra excellentiores ꝑsonas:hoc.n. fit propter hoc quod hoc redundat in plurium nocumentum.

¶ Utrum magnitudo persone peccantis aggrauet peccatum. Articulus decimus.

Ad Decimũ sic proceditur.Uidetur q̃ magnitudo ꝑsone peccantis nõ aggrauet peccatum.Ibo.mo.n.maxime redditur magnus ex hoc q̃ deo adheret:ẽm illud eccle.25.Quã magnus est q̃ inuenit sapientiam z sciam:sed nõ est super timentem deum.sed quanto aliquis magis deo adheret:tanto minus imputatur ei aliquid ad peccatum.Dicit.n.2.parali.30.Dominus bonus propitiabit cunctis qui in toto corde requirunt dominum deum patrum suoꝝ:z non imputabit eis q̃ minus sanctificati sunt. Ergo pcm̃ nõ aggrauatur ex magnitudine ꝑsone peccãtis. Cꝑ.Non est ꝑsonarum acceptio apud deum.vt dicitur ro.2. Ergo non magis punit ꝓ vno z eodẽ peccato vnũ quã aliũ. nõ ergo aggrauaꝭ pcm̃ ex magnitudine ꝑsone peccãtis. Cꝑ. nullus debet ex bono incommodum reportare:reportaret autem ꝯid quod agit magis ei imputaretur ad culpaz.Ergo ꝑp mag..tudinem ꝑsone peccantis non aggrauatur peccatuz.

Sed contra

¶ Sup.q.74.ar.1.

Ifi.ar.1. dubium est de illis ppõne oēs actus morales fūt actus immanētes. hoc enim propositio de = finire videtur doctri nam superius datam de bonitate ⁊ malitia morali actuū exteriorum.⁊ veritatem quā continue sonamus vū percussiones homicidia,⁊ alia huiusmodi actus morales ⁊ malos dicimus. ¶ Ad hoc q̄ phs ppõ nec fuit nec doctrine authoris fuit: sed est vera formaliter intellecta. Ad cuius euidentiā sciēdū est q̄ cū subm moralitatis sit actus voluntarius: opz actū imperatū voluntarium sumi cū summe imperiū moraliter: ac p̄ō ex negōne voluntarij optime infertur negō formalis actus, cū aūt voluntarius actus: qui manu nō ē fm se p̄m aliq̄ mō liberū, fz subest imperio liberi, si cōpar ad irascibile sicut ab ea vt voluntarius actus impar: qui ira scibilis subest imperio eius: fic cōpar ad voluntatē sicē ab ea vt actus voluntarius quodāmō elicitus vt patebit. q̄ ē nullus actus exterior vt est a p̄o vñ est vt actio trāsiēs exit ab eo sub rōne voluntarij, phs est q̄ nec exeat ab eodē sub rōne moralis: ⁊ phr nulla actio trāsiēs vt sic pure sit voluntaria aut moralis fz vt substat actioni alicui immanēti libere, ⁊ ppterea in ifa dr q̄ oēs actus morales siue boni siue mali sunt immanētes ꝛc. esse manifestat formale effectus actibus em moralibus bonis solis operantes sunt in seipsis boni et mali sunt i seipsis mali cuius oppm accidit in trāsiūtibus: qm̄ acta bñ vel male disponuntur bonis vel malis actionibus trāsiētibus: vt pz in edificatiōe pictura scriptura. Ad rōnes aūt in oppm dr q̄ actus exteriores dñr boni vel mali moraliter vt substant alicui actui immanēti: ⁊ nō sic. q̄ pz ex b q̄ nō nisi imperatū inducit rōnē voluntatis boni vel mali moraliter sunt ⁊ dñr: cōstat hāc volitū actū immanēte voluntatis afferre cū b. n. stat q̄ hmōi actus voluntarij sunt fm se mali alie q̄ actus immanēte voluntatis.

¶ Sed ꝛ est q̄ Isid. dicit in.2. de summo bono. Tanto maius cognoscitur peccatuz esse quanto maior q̄ peccat habet.

¶ Rñdeo Dōm, q̄ duplex est peccatū. Quoddā em ex surreptione pueniēs ppter infirmitatē humane nāe, et tale pctm̄ minus imputatur ei q̄ est maior in ꝓtute eo q̄ minus negligit hmōi pctā repmere: que tamen omnino subterfugere infirmitas humana non sinit, alia vero peccata sunt ex deliberatione pcedentia, ⁊ illa peccata tanto magis alicui imputantur, quāto maior est. Et hoc potest esse ppter quatuor. Primo quidē quia facilius pōt resistere peccato maiores, puta qui excedunt in scientia ⁊ ꝓtute: vñ dñs dicit Luc. 12. q̄ seruus sciens voluntatem domini sui,⁊ nō faciens plagis vapulabit multis. Secundo ppter ingraditudinem: qr omne bonuz quo aliqs magnificatur est dei bñficiū, cui hō fit ingratus peccādo,⁊ quantū ad hoc quelibet maioritas etiā in tpalib⁹ bonis pctm̄ aggrauat: fm illud sap.6. Potentes potēter tormenta patiētur. Tertio propter specialē repugnātiā actus peccati ad magnitudinē p̄sone: sicut si princeps iustitiā violet q̄ ponit iustitie custos, et si sacerdos fornicet qui castitatē vouit. Quarto pp exēplum siue scādalū: qr vt greg. dicit in pastorali, in exēplū culpa vehemēter extēdit, qñ p reuerētia gradus pctō honorat, ad plurīū ēt notitiā puenīūt pctā magnoriū, ⁊ magis hoies ea indigne ferūt.

¶ Ad primū ergo dōm, q̄ auctoritas illa loquitur de his que per surreptionē in firmitatis humane negligenter aguntur.

¶ Ad scōm dōm, q̄ deus nō accipit personas si maiores plures punit: qr ipsorum maioritas facit ad grauitatem peccati, vt dictū est. ¶ Ad tertiū dicendum, quod homo magnus non reportat incommodum ex bono quod habet, sed ex malo vsu illius.

¶ De subiecto peccatorum. Quest. 74.

¶ Deinde Considerandū est de subo vitioꝝ siue peccatoꝝ. ¶ Et circa hoc quer untur decem. Primo, vtrum voluntas possit esse peccati subm. Scdo, vtrum sola possit esse peccati subm. Tertio, vtrum sensualitas possit esse sbm peccati. Quarto, vtrū possit esse subz pcti moralis. Quinto, vtrū ratio possit esse sōm pcti. Sexto, vtruz delectatio morosa vel nō morosa sit in rōne inferiori sicut in subo. Septimo, vtrū peccatum consensus sit actum sit in superiori rōne sicut in subiecto. Octauo, vtrū rō inferior possit esse subiectū peccati mortalis. Nono, vtrum rō superior possit esse subiectū peccati venialis. Decimo, vtrū in rōne superiori possit eē pctm̄ venīale circa proprium obm.

¶ Utrū voluntas sit subm peccati. Ar.1.

¶ Ad primū sic proceditur. Videt q̄ voluntas non possit esse subm peccati. Dicit em dios, in.4. ca. de diui. no. q̄ malū est preter voluntatem et intentionē, sed peccatum hz rōnem mali. ergo pctm̄ non potest esse in voluntate. ¶ p. Voluntas est boni vel apparētis boni. ex hoc aūt q̄ voluntas vult bonū non peccat. hoc aūt q̄ vult apparens bonū q̄ nō est vere bonū, magis ptinere videtur ad defectū virtutis appiehensiue q̄ ad defectū voluntatis. ergo peccatum nullo modo est in volūtate. ¶ p. Non pōt esse idem subz peccati ⁊ cā efficiēs: qr causa efficiēs et materialis nō incidūt in idē: vt dr in.2. phy. fz voluntas est causa efficiens peccati. Prima enim causa peccandi est voluntas: vt Aug. dicit in lib. de duabus animabus. ergo non est subiectum peccati.

¶ Sed Contra est, q̄ Aug. dicit in libr. retractationum, quod voluntas est, qua peccatur ⁊ recte viuitur.

¶ Rñdeo Dōm, q̄ pctm̄ q̄dā act⁹ est: sicut supra dictū est: actuum aūt q̄dā trāseūt in exteriorē materiā, vt vre ⁊ secare,⁊ hmōi act⁹ hūt p mā ⁊ subo id in q̄ transit acto, sicut phs dicit in.3. phy. q̄ motus est actus mobilis a moueīe. Quidam vero actus sunt nō trāseuntes in exteriorem materiā, sed manentes in agente: sicut appetere ⁊ cognoscere,⁊ tales actus fūt oēs actus morales, siue sint actus virtutū, siue peccatorum. vnde opz q̄ proprius subiectū act⁹ peccati sit potētia q̄ est p̄n⁹ act⁹. Cū aūt ppriū sit actuū moraliuz q̄ sint voluntarij (vt supra habitū est) sequitur q̄ voluntas que est p̄n⁹ actuuz volūtariorū siue bonorum, siue maloruz que sunt peccata sit principiū peccatoꝝ. ⁊ ideo sequit q̄ peccatum sit in voluntate sicut in subiecto.

¶ Ad primū ergo dōz, q̄ malū dicitur esse preter volūtatē, q: voluntas non tēdit in fm sub rōne mali, sed q: aliq̄ malū est apparēs bonū, ideo voluntas aliq̄ appetit aliq̄ malū, ⁊ fm hoc pctm̄ est in volūtate. ¶ Ad fm dōm, q̄ si defectus appiehensiue ꝓtis nullo mō subiaceret voluntati, nō esset pctm̄ nec in voluntate nec in appiehēsiua virtute: sicut pz in his qui habent ignoratiā inuincibilē, ⁊ tō relinquit q̄ ēt defectus appiehēsiue virtutis subiacēs volūtati deputet in pctm̄. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ tō illa procedit in causis efficientibus, quaruz actiones trāseūt in materiā exteriorē, ⁊ que non mouent se, sed alia. cuius cōtrarium est in voluntate. vnde ratio non sequitur.

¶ Utrum sola voluntas sit subiectum peccati. Articulus.2.

¶ Ad Secūdum sic proceditur. Uī q̄ sola volūtas sit subiectū peccati. Dicit em Aug. in li. de duab⁹ aiab⁹, q̄ nō nisi voluntate peccat; sed peccatū est sicut in subiecto in potentia qua peccat. q̄ sola volūtas est subiectū peccati. ¶ p. Pctm̄ est quoddā malū cōtra rōnē, sed bonū ⁊ malū ad rōnē ptinēs est obiectū soli⁹ volūtatis. ergo sola voluntas est subiectū pcti. ¶ p. Omne pctm̄ est actus voluntarius, qr vt dicit Aug. in lib. de lib. arb. Pctm̄ adeo est voluntariū q̄ si nō sit volūtariū nō est pctm̄: sed actus aliarū viriū nō sunt volūtarij nisi imperatū ille vires mouent a volūtate, hoc aūt nō sufficit ad hoc q̄ sint subiectū peccati qr fm hoc etiā membra exteriora que mouētur a voluntate essent subiectum peccati, quod patet esse falsum. ergo sola voluntas est subiectum peccati.

¶ Sed ꝛ peccatū virtuti cōtrariat. Sed ista aūt fūt circa idē, fz alie etiā vires aie ꝓter volūtatē sunt subiecta ꝓtutū, vt. ꝛ. dictū est. q̄ nō sola volūtas est subiectū pcti,

¶ Rñdeo Dōz, q̄ sicut ex predictis pz, omne q̄ est p̄n⁹ voluntarij act⁹ ē subiectū pcti. act⁹ aūt volūtarij dicūtur nō solū illi q̄ eliciūtur a volūtate, fz etiā illi q̄ a volūtate imperant: vt. ꝛ. dictum est, cū de volūtario ageret. vñ nō solū volūtas pōt esse subiectū peccati, fz oēs ille potētie q̄ possunt moueri ad suos actus, vel ab eis reprimi per voluntatē, ⁊ eedem etiā potētie sunt subo habituum moraliuz bonorum vel malorum: cuius eiusdez est actus ⁊ habitus. riores: vt superius dictū fuit nihil. n. obstat magis rō act⁹ imanētis: q̄ volūtarij, q̄ supra dictum est.

¶ In eodē. ꝛ. q. 74. diligenter aduerte q̄ ex b ar.10 vt colligat ibi sic ad p̄m i ar. 6. huius q. hēs nō solus q̄ pctm̄ est subditue i volūtate fz q̄ oē pctm̄ est subditue in volūtate. Ex b nāq; loco hēs q̄ oē pctm̄ ē act⁹ imanēs ⁊ a volūtate: ⁊ ppr in volūtate q̄ ois act⁹ immanens est i eo a q̄ est. Et qm̄ in.2. ar. determinat q̄ nō sola volūtas ē subiectū pcti, fz plēs alie po⁹ sunt subē potis vt in sequētib⁹ pz articulis, nosse debes q̄ nō inconuenit idē pctm̄ eē in pl⁹ subditue fm diuersa sicut pr diuersimode esse a pl⁹: paria nāq; in actōib⁹ imanētib⁹ sunt esse i ꝛ eē ab operāte, quū. n. in oi pctō cōcurrat actio volūtatis potissime vel ꝓpriue q̄ oē pctm̄ rōne h⁹ eē i volūtate: quum enū pctm̄ qñq; sit actus alicuius po⁹ sub ipio volūtatis (vt male diligere, male irasci, male cōcupiscere) opz pctm̄ fm illū actū eē in illa po⁹ elicitiuū illi⁹ act⁹, ⁊ si quingat ad eūdē actū ma⁹ū concurrere tres potentias defectuose puta volūtatem rōnē ⁊ cupiscibile ib⁹ pctm̄ subditue fz diuersa erit in trib⁹, ⁊ qñq; assignat p subo primum eliciti⁹ act⁹ qñq; i mōnes qñq; p̄m dirigēs: nō diligens leeter discernat dicēdi rōnē vbi diuersitatē inuenire contingat de subo alicuius peccati ⁊ non damnet, sed exponat.

¶ Super Articulum secundum.

Ifi art.2. ciusdez 74. q̄. aduerte q̄ hinc ptz apud authorem act⁹ aliaz. potētiarū q̄ sunt p̄ncipia actuū volūtariorū vt sic esse qñq; pctā formaliter: ita q̄ act⁹ volūtatis ē p̄mo mals formaliter: act⁹ aūt aliaruz viriū formaliter mali sed nō p̄mo: fz secūdario: et hoc ex rōne ire. ꝓbat: qr act⁹ immanēs voluntarius inordinat⁹ est formaliter mal⁹ ⁊ ex hoc simul ⁊ principio: quia p̄m talis act⁹ ē subm pcti formaliter. act⁹ aūt trāseūtes vt sic nō nisi mat⁹ mali sunt ⁊ ad subam pcti ptinent in actu exercito: qr non nisi mot⁹ actus imanēte q̄ est subm bonitat⁹ et malic⁹ moralis. vt pz ex dictis. vñ sco. in 2° sen. di. 42ª. ablq; rōne in

Sup.q.18. ar.1.§.2. ar. 1. ad 2.et.3.5 109.fi. et mal. q.7.ar.1 ad.16. et mat. 15.co.4. §.5.

f.ā.3.co. 2.q.85. ar.1.co. Et.2.d. 44.1.ex po.lit. sd.2. Et mal. q.2.ar. 2.et.3.

tulit peccatum esse formaliter in so[a] vo[b] c. hoc em̄ nō min⁹ est vlm & actualem iustitiā. i. bonitatē vt distinguitur ꝑ actuale pcm̄ esse in so[a] voluntate: ꝙ uis virtus sit formaliter in sola ipsa prima.

¶ Super ar. 3.

Est articu. 3° eiusdē 74° q. dubium occurrit ex sco. in. 42. di. 2. sen. q. 3. inferente ꝙ si in motibus precedentibus actus voluntatis est peccatum qz voluntas non prevenit, ꝙ sit pcm̄ omissionis: quū tñ hic ponat peccatum cōmissionis, sed hoc facile soluitur a perspicientibus: ꝙ qñ cōmittitur aliquis actus inordinat⁹ volūtarie, siue voluntarie sit positiue siue negatiue est pcm̄ cōmissionis: vbi ꝛ in delectationibus malis precepta nō impletio ꝛ nec executio, in quibus nāḡ nsurgit submersionis pcm̄ cōmittitur ꝙnus negatiue. vñ qui cōcupiscentia carnis aduertens fugit motus actus ꝛ voluntarios negatiue, sequit ꝙ sit peccatū cōmissionis qñ peccatum est.

2. d. 24. q. 3. ā. 2. Et di. 31 q. 2. ā. 1. ad. 4m. Et. di. q. xv. ar. 3. Et mal. q. vij. ā. 6.

¶ In codē ar° aduertit ꝙ ē mor⁹ sensualitatis est aliqd certū: ꝛ aliqd vncertū, certū est ꝙ oēs motus mali quos voluntas pōt ꝛ ꝛz prenire, si non prenit qñ tē ꝛc. sunt peccata, sed ꝙ voluntas possit ꝛ debeat singulos mot⁹ sensualitatis anticipare aut anticipare nō vī ꝑ se: ideo ꝙ vī sit oblō ad ipsos in reali executione singulari preuentionis. Cū em̄ pcm̄ veniale sit ipsecūdū ꝙd i ḡnemotio ꝛ pcl: pp ꝙ ꝛ sine deliberatione cōmittitur: ꝑ ipsis est ꝙ ipfecta rō pot⁹ ꝛ debuit sufficiat ad remissionē ipsi⁹. vñ ꝓcedere ꝙ ē nobis impfecta pot⁹ ad repmēdū vel obuiādū singulis motib⁹ malis: qz dū attēdo vni ꝛ do operā rei cere insurgit alt⁹: artū talis impfecta pot⁹ cū aliḡn debito sufficit ad rōnē talis peccati imperfecti.

¶ Super Articulum quartum.

Est ar. 4. aduerte ꝙ sensualitas ꝛ sumit. ꝑmo vt sensitiua est ab⁹ ee et sic nullū hz in se pcm̄ siē nec in brutis. 2° vt ē volētaria sic ē ꝑm pcm venialis dū hīs ipam nō prenenit volūtate cōtracta motꝰ eius insurgentes ꝛ rōnis bo[m]. 3° vt ē mota a deliberatiōe. ꝛ sic ꝑncipiū est brutꝰ ꝛ vnū actus virtuosi peccati mortalis: vt ex superi⁹ dcis ptz, et ꝑm ḡ hēs vī videas, ꝙ siē supi⁹ simpliciter accessumē i appt⁹ sensitiuo vt moto a volūtate ee virtutē, ita nūc precedit ꝙ i sensualitate vt mota a volūtate est pcm̄ mortale: sicut nō est cōcessum qđ in appetitu sensitiuo est virtus: ita nunc negatur in eo mortale pc-

Ad Primum ergo dīm, ꝙ nō peccat nisi voluntate sic primo mouente, alīs ḡt potēs peccat sicut ab ea mortis. ¶ Ad ām dīm, ꝙ bonū ꝛ malū ptinēt ad voluntatem sicut ꝙ se obā ipsius, ꝛz alie potētie hīt aliqđ determinatū bonū ꝛ malū rōne cuius potest in eis esse ꝛ virtus ꝛ vitiū ꝛ pcm̄ ām ꝙ participāt volūtate ꝛ rōne. ¶ Ad tertiū dīm, ꝙ mēbra corporis nō sunt principia actuum, sed solum organa. vnde ꝛ cōparant ad aiam mouentē sicut seruus: qui agitur ꝛ non agit, potentie aūt appetitiue interiores cōparant ad rōnē quasi libere qi agūt quodammodo ꝛ agunt, vt ptz per id qđ dī. 1. poli. Et preterea actus exteriorū mēbrorum sunt actiones in exteriorem materiam transeuntes: sicut ꝓz de percussiōe in pctō hominidū, ꝛ propter hoc non est similis ratio.

¶ Utrū in sensualitate possit eē pcm̄. Ar. 3.

Ad Tertiū sic proceditur. Videtur, ꝙ in sensualitate nō possit esse peccatū. Pcm̄ em̄ est ꝓprium homini qui ex suis actibus laudatur vel vituperatur: sed sensualitas est cōis nobis ꝛ bruttis. ergo in sensualitate nō potest eē peccatū. ¶ p. Nullus peccat in eo qđ vitare non pōt, sicut aug. dicit in lib. de lib. arb. sed homo non potest vitare quin actus sensualitatis sit inordinatus. est enim sensualitas perpetue corruptionis ḡdiu in hac mortali vita viuimus, vī per serpentē significat, vt aug. dicit. 12. de tri. ḡ inordinatio mot⁹ sensualitatis nō est pcm̄. ¶ p. Illud qđ hō ipse non facit non imputat ei ad peccatum: sed hoc solum videmur nosipsi facere ꝙ cum deliberatione rationis facimus, vt phs dicit in. 9. eth. ergo motus sensualitatis que est sine deliberatione rationis nō imputatur homini ad peccatum.

Sed ꝑ est ꝙ ōr. to. 7. Nō. n. qđ nolo bonū hoc ago, sed ꝙ odi malū illud facio, qđ exponit aug. de malo concupiscēte qđ cōstat esse motū quendā sensualitatis. ergo in sensualitate est aliquod peccatum.

Rñdeo Dīm, ꝙ sicut supra dictū est, peccatū potest inueniri in q̄lz potētia cuius actus pōt eē voluntarius et inordinatus, in quo cōsistit rō peccati. Manifestum est aūt ꝙ actus sensualitatis ꝑt eē volūtarius in ḡnū sensualitas. i. appetitus sensitiuus nata est a volūtate moueri, vī relinquit ꝙ in sensualitate possit eē peccatū.

Ad Primum ergo dīm, ꝙ aliqe vires sensitiue partis etiā sint cōes nobis ꝛ brutis: tamen in nobis habent aliquā excellentiā ex hoc ꝙ rationi iunguntur: sicut nos pre alīs animalib⁹ habem⁹ in pte sensitiua cogitatiuā ꝛ reminiscētiā, vt in. 1. dcm̄ est: ꝛ per hūc modum etiam appetitus sensitiuus in nobis pre alīs animalibus hz quādam excellentiam. s. ꝙ natus est obedire rationi, ꝛ quantum ad hoc pōt eē principium actus voluntarij, et per consequēs subiectū peccati. ¶ Ad ām dīm: ꝙ ppetua corruptio sensualitatis est intelligenda quantum ad fomitem q̄ nunq̄ totaliter tollit in hac vita, transit enim pcm̄ originale reatu, ꝛ remanet actus: ꝛz talis corruptio fomitis nō impedit quin hō rōnabili voluntate possit reprimere singulos motus inordinatos sensualitatis si presentiat puta diuertendo cogitationē ad alia, ꝛz dū homo cogitationē ad alia diuertit, pōt etiā circa illud aliquis inordinatus mot⁹ insurgere. sicut cū aliquis trāsfert cogitationē suā a delectatiōb⁹ carnis volēs cōcupiscentie motus vitare ad speculationē scientie, insurgit qñq̄ aliquis motus inanis gloie impremeditat⁹. ꝛ iō nō potest homo vitare oēs hmōi motus ꝓpter corruptionē predictam: sed solum sufficit ad rōnem peccati volūtarij ꝙ possit vitare singulos. ¶ Ad tertiū dīm, ꝙ illud qđ homo facit sine deliberatione rōnis nō perfecte ipse facit: qz nihil operatur ibi id qđ est principale in homine. vnde non est perfecte actus humanus, ꝛ p ꝑns nō pōt esse perfecte actus virtutis vel peccati, sed aliqđ imperfectū in ḡne hoīs, vī talis mot⁹ sensualitatis rōnē preuenies est peccatū veniale: qđ est quiddam imperfectum in genere peccati.

¶ Utrum in sensualitate possit esse peccatum mortale. Arti. 4.

Ad Quartum sic proceditur. Videtur ꝙ in sensualitate possit esse peccatū mortale. actus enim ex obo cognoscitur: sed circa oba sensualitatis cōtingit peccare mortaliter: sicut circa delectabilia carnis. ergo actus sensualitatis potest esse peccatum mortale ꝛ ita in sensualitate peccatum mortale inuenitur.

¶ p. Peccatum mortale contrariat virtuti, sed virtus potest esse in sensualitate, temperantia enim ꝛ fortitudo sunt virtutes irrōnabiliū partium vt phs dicit in. 2. ethi. ergo in sensualitate potest esse peccatum mortale, cum contraria sint nata fieri circa idem. ¶ p. Venitale pcm̄ est dispō ad mortale: ꝛz dispositio ꝛ habit⁹ sunt in eodē, cū igitur veniale peccatū sit in sensualitate, vt dictū est: etiā mortale peccatū esse poterit in eodem.

Sed Cōtra est, qđ aug. dicit in li. retractationum, ꝛ habetur inglo. ro. 7. inordinatus concupiscentie motus qui est pcm̄ sensualitatis pōt etiā eē in his qui sūt in gratia, in quibus tamen peccatū mortale non inuenitur. ergo inordinatus motus sensualitatis non est peccatum mortale.

Rñdeo Dōz, ꝙ sicut inordinatio corrūpēs ꝑncipiū vite corporalis cāt corpalē mortē: ita ēt inordinatio corrūpēs ꝑncipiū spūalis vite, qđ est finis vltimus, causat mortē spūalē pcti mortalis, vt s. dicīm est: ordinare aūt aliqđ in finē nō est sensualitatis, ꝛz solū rōnis. inordinatio aūt a fine nō est nisi eius cuius est ordinare in finem. vnde peccatū mortale non potest esse in sensualitate, sed solum in ratione.

Ad Primum ergo dīm, ꝙ actus sensualitatis potest concurrere ad peccatū mortale: ꝛz tamē actus peccati mortalis nō hz qđ sit peccatū mortale ex eo qđ est sensualitatis: sed ex eo qđ est rōnis, cuius est ordinare in finem, ꝛ ideo peccatum mortale non attribuitur sensualitati, sed rationi.

¶ Ad ām dīm, ꝙ actus virtutis nō ꝓficit ꝑ id ꝙ est sensualitatis tātum, sed magis ꝑ id ꝙ est rōnis ꝛ volūtatis, cuius est eligere: nā actus virtutis moralis nō est sine electiōe. vnde sequ[itur] cuz actu virtutis moralis qui

¶ Ad hoc dī ꝙ ꝓcul dubio cū de subo peccati est sermo opz vel de volūtate vī de pot⁹ vt subest volūtati intelligi: sed qz subesse volūtati cōtingit ꝛ. s. vt mouēti ꝛ vt nō rep̄mēti, actꝰ q̄ fit a sensualitate vt subest volūtati mouēti est pcm̄ mortale ꝛ nō sibi ꝛz volūtati tribuit: actus vero q̄ fit ab ea vt subest volūtati nō repimēti ē su⁹, ꝛ ē pcm̄ veniale: ꝛ sibi tribuit. sed ḃ rō nihil vz: qm̄ ꝓstat passiones mēbroū q̄ remotiores sunt a rōne peccati & passiones appetit⁹ sensitiui esse peccata mortalia qñ sunt volūtarie volūtate nō repimēte: vt ptz in muliere q̄ ēt voluntate taceret alio ipam cogīcēte. Nō q̄z i ꝑmptu est ꝙ hāc rñsionē: qz eiusdē rōnis est mouere ꝛ nō mouere qñ opz, vbi opz ꝛc. Dīm est ergo qđ rō ḡre veniale attribuit sensualitati, ꝛ mortale nō nisi cū specificatione vt ꝛz mote ꝛ volūtate ꝑ esse duplex. Prima q̄ tacta ē in ꝓcedēti nōta qz. f. mortale ē a sensualitate vt subest deliberationi, veniale aūt ē ab ea vt ībe qūlz volūtati: hinc. n. fit, qz deliberatio est ꝓpriꝰ actꝰ partis supioris, vt ex eius ex ea pcdētes nō tribuant inferioribus nisi cū specificatione principate motionis: actꝰ aūt ex ea nō pcdētes relinquant inferioribus. 2° ē pfunda ꝛ intēta ab auctore ex nā virtū aie ꝛ resolutionis actuū i ꝓpria ꝑn⁹: vires nāḡ aie nre in pte sensitiua sicut in cognoscendo sunt fecundum se excellentes totam nām bruton: vt pater in cogitatiua et reminiscētia hūanis collatiua vim ꝓpriā rū, ita in appetendo sunt ām se excellentes totā nām bruton: per hoc ꝙ appetūt cū qđā libertate ita qđ nō solum ex hoc qđ actualiter mouentur vel nō mouentur a volūtate: sed ipsis qz sunt tales (qđ supius vocauimus) qz sunt volentis sunt quodāmodo libere: dico aūt quodāmō qz ñ hīt tm liberatis vt possint in actū deliberatū, ꝛz vestigiū qđā libertatis sortite sunt ex elevatione in naturam ratio-

salē a qua fluunt: eodē
nēs aptē sugtori cūm
vñ fit vt actus voluntarii
tu sensitivo resolvēdus
litatē ḡ hz ab ea fm
ta est ab altero resolvēt
gere, z ppea ad hoc,
q aliq̄ potēs peccet
mortaliter nō sufficit qō
sit mota a volūtate: sic
cūm man⁹ peccaret
cipiēdo sz opz vt hz se
bere agat: opz q fm
modū pōt libertatis
po⁹ attribuamus ei
peccare, q̄ fit vt qz sen
sualitas fm se hz tm
libertatis vt sufficiat
ad pcm veniale, nō pec
catū veniale ei tribui
tur: qz vero non hz tm
rōnalitatis vt possit in
pcm mortale: qz non
est eius respicere bo
nū rōnis vt finē: iō ei
nō attribuit pcm mor
tale, z qz ei vt mota a
superiori est tēdere or
dinate in bonū rōnis
vt finē: iō etiā sibi vt
mote a rōne pcm mor
tale. z virtutis actꝰ ere
buit vt phⁿ: z p hoc vt
sbo vt iā dictū est. Ad
obā ergo dr q⁹ auctor
loquit de sensualitate
nta fm id qō est ei
pria: vt pz in rōne ad
pmū: z propterea nega
uit ab ea mortale cui
pu⁹ tribuerat veniale
iō pz nō ē pare rōnē.
Ex articulis aūt scbo
e diligēter inspectis fa
cile patere pōt hāc esse
verā mentē authoris.

¶ Rñsio ad 3m eiusdē
q̄stiōis articuli, ex prēplo
colonis disponētis ad
formā ignis clare pz.

¶ Super Articulum quintum.

In ar. 5. eiusdē q. 74. q. hoc solum
dōz occurrit q qz rō pz
se est subtilissimus z alio
rum ordinativa in fi
nē: z ordinativa ab
illo libere libertate p
fecta radicaliter: ista liber
tas cūm formaliter est pⁿ
voluntatis: ideirco actꝰ
rōnis inordinatus est
moralis malus: si inordi
natio i prāte nra est, p
pter qō vtrobiq; mō cō
tingit moralē malitiā
in rōe inuenit subtime
si cognoscēdo z dirē
gendo: sz affectꝰ in co
gnoscendo nā negati
tius q̄ vocat ignoran
tia: sz positiue q̄ voca
tur error nō sp hz rō
nē mali moralis, sz ne
gatiuus solū qñ pōt z
dz ds scire: posset
aūt qñ pōt: non est esse
absq; peccō hr scīter
opinionē falsā ō triā
gulo cū pōt hr veram,
vel nō falsa saltē sus
pēdēdo credulitatē,
quū nonnullū malū in
rēlis sit falsa opio de
q̄ctiōe. pter qō in ifa

aūt vires appetitiue sensitiue q̄ vt actualiter mote z mo
uent a pte superiori cūm libertatis principāt vt etiā in deliberatos actꝰ possint.

¶ Utrū aliquis actꝰ sensualitatis, cuius totus elicitue ab ipso appeti
tu sensitivo resolvēdus sit in sua ppria pⁿ fm illā cūm rōne resoluēt i sensua
litatē ḡ hz ab ea fm se: fm illā tm rōne resoluēt in illud alterū vel in ipsam vt mota ē ab illo altero, z
perficit vim appetitiuā, est etiā actꝰ pruden
tie q̄ pficit vim rōnalē, z idē ē etiaz de pcō
morali: sicut dictū est. ¶ Ad tertiū dōm, q⁹
dispō tripl̄r se hz ad id ad q̄ disponit. Q̄nq;
cūm est idē z in eodē: sicut scientia incohata
dicitur esse dispō ad sciam pfectā. Q̄nq;
aūt est in eodem, sed non idem: sicut calor est dis
pō ad formam ignis. Q̄nq; vero nec idem
nec in eodem: sicut in his que habent ordi
nem adinuicez, vt ex vno quenat in aliud,
sicut bonitas imaginatiōis est dispositio ad
scientiam que est in intellectu. et hoc modo
veniale peccatum quod est in sensualitate
potest esse dispositio ad peccatum mortale
quod est in ratione.

¶ Utrū pcm possit esse in ratione. Ar. 5.

Quintum sic proceditur. Vi
detur q̄ peccatum nō possit
esse in rōne. Cuiuslibet enim po⁹
pcm est aliqs defectus ipsius: sed
defectus rōnis non est peccatū, sed magis
excusat pcm: excusat enim aliqs a peccato
pter ignorantiā. ergo in rōne non pōt esse
pcm. ¶ Pūm. subm peccati est voluntas
vt dictū est: sed rō precedit voluntatē: cum
sit directiua ipsius. ergo pcm esse non pōt
in rōne. ¶ Pō. Nō pōt esse pcm nisi circa ea
que sunt in nobis: sed perfectio z defectus
rōnis nō est eorum que sunt in nobis: quidā
enim sunt nāliter rōne deficientes, vel rōne
solertes. ergo in ratione non est peccatum.

Sed Contra est, quod Augu. dicit in
lib. 12. de tri. q̄ peccatum est in
ratione inferiori, z in ratione superiori.

Rñdeo Dōm, q⁹ pcm cuiuslz potēs
tie ps̄istit in actu ipsi: sicut ex
dictis pz, hz aūt rō duplicē actū. Vnū q̄
dem fm se in cōparatione ad propriū obm:
quod est cognoscere aliqd verū. Alius aūt
actꝰ rōnis est inquātum est directiua aliaꝝ
virtū. Utroq; igit mō cōtingit esse pcm in
rōne. Et pmo quidē inquātū errat in cogni
tione veri: quod quidē tūc imputatur ei ad
peccatū q̄n hz ignorātiā vel errorē circa id
q⁹ potest z debet scire. scdo q̄n inordinatos
actus inferiorum virium vel imperat, vel e
tiam post deliberationem non coercet.

Ad Primum ergo dōm, q̄ rō illa proce
dit de defectu rōnis qui pertinet ad
actum propriuz respectu ppriū obiecti, z hoc
q̄n est defectus cognitionis eius q̄ quis
non potest scire: tunc enim talis defectus
rōnis nō est pcm, sz excusat a peccato: sicut
patet in his que per furiosos committūtur.
Si vero sit defectus rōnis circa id q̄ homo
potest z debet scire, nō oino homo excusatur
a peccato: sed ipse defectꝰ imputatur ei ad
peccatum. defectus aūt qui est solū in diri
gēdo als vires semper imputatur ei ad pec
catum: qz huic defectui occurrere pōt per p
priū actum. ¶ Ad scdm dōm, q̄ sicut supra
dictū, est cūm de actibus voluntatis et rōnis
agerētur, voluntas quodāmodo mouet z pre
cedit rōnē, z ratio quodāmodo voluntatē.
vnde z motus voluntatis dici potest ratio
nalis, z actus rationis potest dici voluntā
rius, z fm hoc in ratiōe inuenitur peccatū:
vel prout est defectus eius voluntarius: vel
put actus rationis est principium actus vo
luntatis. ¶ Ad tertiū pz rēspōsio ex dictis.

in rōne ad scdm cōcludit q⁹ in rōne est pcm vt defectus eius est voluntarius:
defectus aūt in virtute dō vt in ifa dr semper est malus moraliter: qz de rōe sua
claudit voluntatū formaliter: directio cūm imperando fit: imperium aūt vt su
pra didicimus actus est rōnis mote a voluntate: est igitur a rōne z in rōne
peccatum vt proximo z elicitiuo principio inordinati actus voluntarii mul
to magis quam in appetitu inferiori qui rationem solum participat.

¶ Super Articulum sextum.

In ar. 6. eiusdem
74. q. vt mihi q⁹
autoꝝ eb reuerentiam
dni Augustini articulum
hūc z sequentem ap
posuerit quum enim
ex dictis tam cōsteat de
pcm cē in illa poⁿ q̄
est primū eius principium
liberū seu rōnale aliq
mō, z delectatio moro
sa sit in concupiscibili
saltē q̄ntū vt mera est
a superiori, si cetera
pcā intēperātie, z con
sensus in eā sit in volū
tate z impiū vel nō im
periū reprehensionis il
lius sit in rōne: pōs est
q⁹ nō oportebat simplr
solicitari de situ huius
pcti magis q̄m aliorū,
sz q̄n brissimē, ac do
ctissimus Aug. attribue
rat pcm morose delec
tationis rōni inferio
ri: idcirco vt hic salua
rer hūc docuit articu
lum ex quo enucleare
subdam pcti dicimus di
uti simode: vt dcm ē.

¶ In rñsiōe ad pmum in
eodē articulo duo scito nouitie. pⁿ q⁹ delec
tario dr ee i rōne: vt i
pⁿ motiuo, eo modo q̄
impium dr primū mo
uēs. 2ᵒ q⁹ qz autor in
rēdit saluare q⁹ hmōi
tō repetit requisitū supe
rius habitum. s. q̄ ec
est extensio principij ex
subdi in mā pcōrū: vt
inde discas q̄ delec
tatio est in rōne subi
recitue tanq̄m imperan
te in appetitu autem
tanquam in eliciente.

¶ Super art. 7.

In titulo articuli
septimi aduerte
q⁹ sensus actionis ē
de actu exteriori malo
tā venialr quam mor
taliter: ita q⁹ intendit
an pcm consensus in
actū vt distinguit ꝑ co
gitationē z delectatio
nē inferiꝰ sit in rō
ne supiori vt in subio.

¶ In eodē. 7. art. du
biū occurrit: qz volun
taria: imo nulla videt
dā inter subm con
sensus in actū z subiū
consensus in delecta
tionem: z ifi in litera
ex intentione Augu.
consensus in actū rōnis
superiori, consensus
in delectationē rōni in
feriori tribuitur: qua
enim ratione per tem
porales rationes pos
sum consentire dele
ctationi cogitate form
cationi, eadem pos
sum consentire cogi
tato actui: et qui ra

S. q. 15. arti. 4. Et. s. pū ti. q. ar. 8. ad. 1. Et. 2. di. 24. q. 3. art. 4. Et hi. q. 15. a. 1. ad. 3. Et mal. q. 15. ar. 1. ad. 3.

J. q. 88. ar. 3. ad 2. Et. 2. di. 24. q 3. art. 4. Et hi. q. 15. a. 1 cor.

ar. 6. n. 1. 2. s. 24. 3. 2 hi. 17. a. cor.

tionē dō deliberat inferior rō ꝛ cōsentit. Ad primū superior obuiare tenetur: ꝛ ꝓpterea cōsensus in actū ei imputatur: vt in rōne ad quartū ḃz) eadē rōne dō deliberat eadē inferior ratio ꝛ consentit delectationi tenet superior rō obuiare, ꝛ pīr eādē superiori rōni attribuēdō est vterque cōsensus: ꝛ vterq; etiā q̄q; rationi inferiori: ꝛ non vnus vni, ꝛ alter alteri.

¶ Ad hoc ḃz q̄ vterque consensus secundum rē quando fit secundū rōnes tēporales est rationis inferioris: quando vero fit sēm rōnes eternas solas (vt si quis ex solo contemptu eterne legis cōsentit in delectationē vel in actū nō reputās aliter ꝓhibitū) est rōnis superioris. in hoc tn dīa est: q̄ q̄n est in inferioris est etiā superioris, saltē negandū: q̄ tenetur obuiare dirigēdo sm legē eternā ꝛ non obuiat, q̄n vero est superioris nō opz q̄ sit inferioris: q̄ nō spectat ad inferiorem de ꝓpriis superiori iudicare vt contingit cū quis motose delectat de iniurijs fidei, sm appropriationē autez q̄ in ipa tangit scz q̄n duo ordinata iudicanda occurrūt vltimū superiori ꝛ ꝑambulū inferiori attribuit deliratio iudicū ac cōsensus vnius. s. delectationis ad inferiorē, alterius vero. s. actus ad superiorē spectat: ꝛ hoc iudicio meo intendit author in ipa ꝓpter reuerentiā tanti doctoris: vt dictū est, ꝛ per hoc ptz rīsio ad obiam. Quoddā de consensu vtroq; sm rem: cuius oppositū nō inuenio in ipa q̄ loquitur sm appropriationē, ꝛ sm eam disparitatem ponit nec obstat q̄ in rīsione ad 3m in hoc ar° ḃz q̄ q̄n cōsensus rōnis inferioris in delectationē retiā sz rōnes eternas pseuerat primo etiā ad rōnē superiorē: quasi velit dicere q̄ si non acceptet sm eternas rōnes nō spectet ad superiorē, hoc ēm verū est q̄ nō spectat ad superiorē sm appropriationē: quāuis spectaret ad ipam sm rē negue. ꝛ hūc sensū exꝑsuit ipse author in sequēti ar° in rīsione ad 1m: vt ibi ōcludit.

¶ Super Articulum octauum.

In articulo octauo in responsione ad primum habes apprehēsiua. ergo pctm̄ cōsensus in actū nō est in rōne superioris. ¶ Ꝓ. Rō superioris intēdit rōnib⁹ eternis inspiciēdis ꝛ ꝑsulēdis: vt augu. dicit. xij. de tri. sz q̄nq; ꝑsentit in actū nō cōsultis rōnib⁹ eternis: nō. n. ꝓ hō cogitat de reb⁹ diuinis q̄n cōsentit in aliquē actū, q̄ pctm̄ consensus in actū nō semp est in ratiōe superioris. ¶ Ꝓ. Sicut per rōnes eternas p̄t homo rēare act⁹ exteriores ita etiā interiores delectatiōes vl̄ passiōes, sz cōsensus in delectationē absq; hoc q̄ ope statuat implēdū est rōnis inferioris: vt dicit Aug. xij. de tri. ergo ēt ꝓsensus in actū pcti ꝺz interdū attribui rōni inferiori. ¶ Ꝓ. Sicut rō superioris excedit inferiorem, ita rō excedit vim imaginatiuā: sz q̄nq; ꝑcedit hō in actū ꝓ apprehēsionē ꝓtutis imaginatiue absq; oī deliberatione rōnis: sicut cū aliquis ex impremeditato mouet manum aut pedem. ergo etiam quādoq; potest ratio inferior consentire in actū peccati absq; ratione superioris.

Sed ⁊ō est, q̄ aug. dicit. xij. de tri. Si in consensione male vtendi rebus q̄ p sensum corporis sentiunt, ita decernit q̄dq; pctm̄ vt si prās sit etiā corpore cōpleat, intelligēda est mulier cibū illicitū viro dedisse: ꝓ quē ꝛ superior rō significat, ergo ad rōnē superiorē pertinet cōsentire in actū pcti.

Rndeo Dīm, q̄ cōsensus importat iudiciū q̄dā de eo in q̄ consentit. sicut em̄ rō speculatiua iudicat ꝛ sentētiat de reb⁹ intelligibilib⁹: ita rō practica iudicat ꝛ sniat de agēdis. Est āt cōsiderādū q̄ in omni iudicio vltima sntia ptinet ad supremū iudicatorū: sicut videmus in speculatiuis q̄ vltima sntia de aliq̄ ꝓne dat p resolutionē ad prima principia, q̄diu em̄ remanet aliq̄ principiū alt⁹ adhuc p ipm̄ p̄t examinari id de quo queritur: vñ adhuc est suspensum iudiciū, quasi nōdū data finali sntia. Manifestū est aūt q̄ act⁹ hūani regulari p̄t ꝛ regula rōnis hūane que sumit in reb⁹ creatis, quas nāliter hō cognoscit: ꝛ vt ter⁹ ex rīa legis diuine: vt ꝰ. dictū est. vnde cū rīa legis diuine sit superior, p̄ ꝰ est vltima sntia p quā iudiciū finaliter terminat ptineat ad rōnē superiorē, q̄ intēdit rōnib⁹ eternis, cū aūt de pluribus occurrit iudicādū, finale iudiciū est de eo q̄ vltimo occurrit. In actibus aūt humanis vltimo occurrit ipse act⁹, ꝓambulū aūt est ipsa delectatio q̄ inducit ad actū, ꝛ tō ad rōnē superiorē ꝓprie ptinet cōsensus in actū: ad rōnē vero inferiorē q̄ hz inferi⁹ iudiciū pertinet iudiciū ꝑambulū, q̄ est de delectatione, quāuis etiā ꝛ de delectatiōe superior rō iudicare possit, q̄ q̄dq; iudicio subdit inferioris, subditur etiā iudicio superioris, sed nō cōuertitur.

Ad primū ergo dīm, q̄ consentire, est actus appetitiue ꝓtutis nō absolute, sed ꝓns ad actū rōnis deliberantis ꝛ iudicātis: vt ꝰ. dcm̄ est. in hoc em̄ terminatur cōsensus, q̄ volūtas rēdit in id q̄ est iam rōne iudicatū: vñ cōsensus potest attribui ꝛ voluntati ꝛ rationi. ¶ Ad secundum dīm, q̄ ex hoc ipso q̄ rō superior nō dirigit actus humanos secundū legē diuinā impedies actū peccati dicit ipsa consentire, siue cogitet de lege eterna: siue nō. cū. n. cogitat de lege dei actu, eam contemnit: cū vero nō cogitat eā negligit per modum amissionis cuiusdam. vñ oībus modis consensus in actū peccati ꝑcedit ex superiori rōne quia vt Aug. dicit xij. de tri. nō potest peccatuz efficaciter perpetrandū mente decerni, nisi illa mētis intentio penes quam summa potestas est, mē bra in opus mouēdi vel ab opere cohibēdi male actioni cedat aut seruiat. ¶ Ad tertiū dīm, ꝛ rō superior ꝑ cōsiderationē legis eterne sic ꝑ̄t dirigere vel cohibere actū exteriorē. ita etiā delectationē interiorē, sz tn̄ aīāb⁹ ad iudiciū superioris rōnis veniat, stat⁹ vt sensualitas ꝓponit delectationē, inferior rō ꝑ rōes tēpales ꝑliberās, q̄nq; hmōi delectationē acceptat: ꝛ tūc ꝓsensus in delectationē, ptinet ad inferiorē rōnē. Si vero etiā cōsideratis rōnib⁹ eternis, hō in eodē cōsensu perseueret: iam talis cōsensus ad superiorē rōnē ptinebit. ¶ Ad 4ᵐ dīm, q̄ apprehēsio ꝓtutis imaginatiue est subita, ꝛ sine deliberatiōe, ꝛ ideo potest aliquē actū causare, anteq; superior vel inferior ratio etiam habeat tēpus deliberandi: sz iudiciū rationis inferioris est cum deliberatione, que indiget tēpore: in quo etiā rō superior deliberare ꝑ̄t. vnde si non cohibeat ab actu peccati, per suam deliberationem, merito illi imputabitur.

¶ Utrū cōsensus in delectationē, sit peccatū mortale. Art. 8.

Ad octauum sic ꝓceditur. Uidetur, q̄ cōsensus in delectationē, nō sit peccatum mortale. Cōsentire em̄ in delectationē, ptinet ad rationē inferiorē, cuius nō est intēdere rōnibus eternis, vel legi diuine: ꝛ ꝙ cōsequēs nec ab eis auerti: sed omne peccatum mortale est per auersionem a lege diuina: vt ptz per diffinitionē Aug. de pctō mortali datā, que supra posita est. ergo cōsensus in delectationē, non est pctm̄ mortale. ¶ Ꝓ. Consentire in aliquid, non est malū, nisi q̄ illud est malū, in quod cōsentit: sed propter vnūquodq;, ꝛ illud magis, vel saltē non minus: non ergo illud in quod consentitur, ꝓtest esse minus malū, quam consensus: sed delectatio sine opere, non est pctm̄ mortale sed veniale tn̄: ergo nec consensus in delectationē, est peccatum mortale. ¶ Ꝓ. Delectationes differūt in bonitate ꝛ malitia, sm differentiam operationū: vt dicit ꝑs in. 10. eth. sed alia operatio est interior cogitatio: ꝛ alia, actus exterior, puta fornicationis: ergo delectatio ꝓns actum interioris cogitationis, tm̄ differt a delectatione fornicationis in bonitate, vl̄ malitia, q̄tū differt cogitatio interior ab actu exteriori: ꝛ per cōsequēs etiā eodē mō differt cōsentire in vtrunque. sz cogitatio interior nō est pctm̄ mortale, nec etiā cōsensus in cogitationē, q̄ per ꝓns nec consensus in delectationez. ¶ Ꝓ. Exterior actus fornicationis vel adulterij non est pctm̄ mortale rōne delectationis (que etiā inuenit in actu matrimoniali) sz rōne inordinationis ipsius actus: sz ille qui consentit in delectationē nō ꝓp hoc consentit in inordinationē act⁹. ergo non vī mortaliter peccare. ¶ Ꝓ. Pctm̄ homicidij est grauius q̄s simplicis fornicationis: sz cōsentire in delectationē q̄ cōsequit cogitationē de homicidio, non est pctm̄ mortale, ergo multo minus consentire in delectationē que consequitur cogitationē de fornicatione est pctm̄ mortale. ¶ Ꝓ. Oratio dīca quotidie dicitur pro remissione venialiū vt Aug. dicit: sed consensum in delectationem Aug. docet esse abolēdū ꝑ oronē dīcā. Dicit em̄ in. xij. de tri. q̄ hoc est longe minus peccatū quā si opere statuatur implendū, ꝛ tō de talibus quoq; cogitationib⁹ venia petēda est, pectusq; percutiendū atq; dīm. Dimitte nobis debita nostra. ergo consensus in delectationem est peccatum veniale.

Sed ⁊ō est, q̄ aug. post pauca subdit. Totus homo dānabit nisi hec q̄ sine voluntate operādi, sed tamē cū voluntate animū talibus oblectādi soluta cogitationis sentiunt ēē pctā ꝑ mediatoris gr̄am remittāt: sz nullus dānat nisi pro peccato mortali. ergo consensus in delectationē, est pctm̄ mortale.

Rndeo Dōz, q̄ circa hoc aliq̄ diuersimode opinati sūt. Quidā em̄ dixerūt q̄ cōsensus in delectationē nō est peccatū mortale, sed veniale tm̄. Alij vero dixerūt q̄ est peccatū mortale, ꝛ hec opinio ē cōmunior ꝛ verisimilior. ¶ Est em̄ cōsiderandū q̄ cū oīs delectatio consequatur aliquā operationē: vt dicitur in. x. ethico. ꝛ iterū cū omnis delectatio habeat aliquod obiectū: delectatio quelibet ꝑ̄t cōparari ad duo scilicet ad operationē quā cōsequit, ꝛ ad obiectū in quo quis delectatur. Cōtingit aūt q̄ aliqua operatio sit obiectū delectationis: sicut ꝛ aliqua alia res: q̄ ipa opatio potest accipi vt bonū ꝛ finis in quo quis delectatus requiescit, ꝛ q̄nq; quidem ipsamet operatio quā consequitur delectatio est oīm delectationis: inquātū scilicet vis appetitiua cuius est delectari reflectitur in ipsam operationē sicut in quoddam bonum: puta cuz aliquis cogitat ꝛ delectat de hoc ipso q̄ cogitat, inquātū sua cogitatio placet. Quādoq; vero delectatio cōsequens vnam operationē (puta cogitationē aliquam) habet pro obiecto aliam operationē quasi rem cogitatam: ꝛ tunc talis delectatio.

id quod diximus dum duas ꝛſſiones videmus q̃ conſenſus in delectationē pōt eſſe veniale ꝙ rōnis. ſcḋm q̃ eſt rōnis inferioris eſt eius auerſe ab eternis regulis: q̃ deficit in eis ordinario ſuperioris rōnis p rōnes eternas: ex hoc n. manifeſte ꝓz quod dictū eſt. ſ. conſenſum i delectationē motoſā inferioris rōnis ſēp eſſe etiā ſuperioris ſaltē negatiue alioq̃n nō ſaluaret diffinitio peti ſupradicta q̃ eſt ℈ legē eternā. ℂ In ꝛſſione ad quartū eiuſdē articuli iuncta corpori articuli habes q̃ q̃re delectatio motoſa cōiugati de actu imꝛmonij cogitato nō eſt peccatuꝫ mortale: eadem em̄ rō eſt de ꝙſenſu in actū ⁊ in delectationē cogitati actꝰ, ⁊ ꝓpterea ſicut coniugi conſenſus in actū nō ꝓhibet ira nec delectatio eius tam in opere q̃ in cogitatione per ſe loquēdo. ſecus per accidēs: puta q̃ vane cogitat, quia periculoſe in abſentia peccaret.

ℂ In ꝛſſione ad q̃ntuꝫ aduerte q̃ inter mātā luxurie ⁊ ire ꝛz in veritate nō ſit dīa quo ad rōnem peti mortalis: q̃tā in his q̃ in ceteris materiis mortalibꝰ conſenſus in delectationem cogitati actus rōne cogitationis nō eſt mortale ſed veniale q̃nq̃ vel nullū: rōne vero cogitati actꝰ ſemper eſt mortale, tū q̃ in mā luxurie maxime timet hoc petm̄ multoties forte credit petm̄ vbi nō eſt, ⁊ ecōtra, vbi eſt delectatio de cogitata vindicta, quā tū facere nō vult nō eſtimatur, ꝓpter q̃ autoꝝ in corpore articuli affectum hois ad actū ſm̄ ſe penſandū docet in hmōi diſcretione: inclinatꝰ em̄ ad vindictā facile de illa cogitata delectatur. et alienus a venereis nō facile de cogitatis eis delectatur: quāuis ea ro concupiſcat aduerſus ſpiritum.

ℂ Sup. arti. 9. et. 10.

Sſt arti. 9. et. 10. eiuſdem. 7 4. qō. 1. ſ. 10. 7 locis ibi dē inducti. nihil ſcribendum occurrit terminorum. ℨ notitiam habentibus omnia clara ſunt. opꝰ eſt vt nouitijs lector diſtinguat ex Aug. allata in littera duas operationes ſuperioris rationis. ſ. intuitum et conſultationem, ⁊ ad hanc ſecundā ſpectat deliberatio ⁊ conſenſus: ⁊ ſm̄ hanc dirigit

ꝓcedit ex inclinatiōe appetitꝰ: nō quidē in cogitationē, ſz in operationē cogitatā. Sic igit aliq̃s de fornicatione cogitans de duobus ꝑt delectari. Uno mō de ipſa cogitatione, alio modo de ipſa fornicatiōe cogitata. delectatio āt de cogitatiōe ipſa ſequit inclinationē affectus in cogitationē ipſam. cogitatio aūt ipſa ſm̄ ſe nō ē peccatū mortale. imo q̃nq̃ eſt veniale tm̄ puta cū aliq̃s inutiliter cogitat de ea, q̃nq̃ aūt ſine pctō oīno: puta cū aliq̃s vtilr̄ de ea cogitat: ſicē cū vult de ea p̃dicare vel diſputare, ⁊ ideo per ꝓ̄s affectio ⁊ delectatio que ſic eſt de cogitatiōe fornicationis nō eſt de gñe pcti mortalis, ſz q̃nq̃ eſt pctm̄ veniale: q̃nq̃ nullū. vñ nec cōſenſus in talē delectationē ē petm̄ mortale, ⁊ ſm̄ hoc puma opinio habet veritatē. ℂ Ō aūt aliq̃s cogitās de fornicatiōe delectetur de ipſo actu cogitato, hoc ꝓtingit ex hoc q̃ affectio eius inclinata eſt in hūc actū. vnde q̃ aliq̃s cōſentiat in talē delectationē, hoc nihil aliud eſt q̃ ipſe cōſentiat in hoc q̃ affectꝰ ſuus ſit inclinatꝰ in fornicationē: nullus em̄ delectatur niſi in eo q̃ eſt cōforme appetitui eiꝰ, q̃ aūt aliquis ex deliberatione eligat q̃ affectꝰ ſuus cōformet̄ his que ſm̄ ſe ſunt pcta mortalia ē petm̄ mortale. vñ talis ꝙſenſus in delectationē peccati mortalis eſt petm̄ mortale: vt ſecūda opinio ponit.

Ad Primū ergo dōm, q̃ cōſenſus in delectationē pōt eſſe nō ſolū ratiōis inferioris, ſed etiā ſuperioris: vt dictum eſt. ⁊ tū ipſa rō inferior poteſt auertia rōnibus eternis: q̃ etſi nō intēdit eis vt ſz eas regulās, q̃ eſt ꝓpriū ſuperioris rōnis: intēdit tū eis, vt ſm̄ eas regulata, ⁊ hoc mō ab eis ſe auertēs pōt peccare mortalr: nam et actꝰ inferiorū virtū, ⁊ etiā exteriorū mēbroꝝ poſſunt eſſe pcta mortalia ſm̄ q̃ deficit ordinatio ſuperioris rōnis regulantis eos ſm̄ rōnes eternas. ℂ Ad ſm̄ dōm, q̃ cōſenſus in petm̄ q̃ eſt veniale ex gñe eſt veniale peccatum: ⁊ ſm̄ hoc pōt cōcludi q̃ cōſenſus in delectationē que eſt de ipſa vana cogitatione fornicationis eſt petm̄ veniale, ſz delectatio que eſt in ipſo actu fornicationis de gñe ſuo eſt peccatū mortale, ſed q̃ ante cōſenſum ſit veniale petm̄ tantū, hoc eſt per accidēs. ſ. propter imperfectionē actus, que quidem imperfectio rollit̄ p cōſenſum deliberatū ſuperueniētē: vñ ex hoc adducitur in ſuā nāz, vt ſit petm̄ mortale. ℂ Ad tertiū dōm: q̃ rō illa ꝓcedit de delectatione q̃ habet cogitatione ꝓ obiecto. ℂ Ad quartū dōm, q̃ delectatio que ꝓz actū exteriorē p obiecto nō pōt eſſe abſq̃ cōplacētia exterioris actꝰ ſm̄ ſe, etiā ſi nō ſtatuatur implēdū ꝓpter ꝓhibitionē alicuius ſuperioris: ⁊ vnde actus ſit inordinatꝰ, ⁊ p ꝓ̄s delectatio erit inordinata. ℂ Ad quintū dōz, q̃ etiā cōſenſus in delectationē q̃ ꝓcedit ex cōplacētia actus homicidij cogitati eſt petm̄ mortale: nō aūt cōſenſus in delectationē q̃ ꝓcedit ex cōplacētia cogitatiōis de homicidio. ℂ Ad ſextum dōz, q̃ oratio dñica nō ſolū ℨ peccata venialia dicenda eſt: ſed etiam contra mortalia.

ℂ Utrum in ſuperiori ratione poſſit eē peccatum veniale ſm̄ quod eſt directiua inferiorum virtum. Arti. 9.

Ad Nonū ſic. ꝓcedit. Uī q̃ in ſuperiori rōne nō poſſit eſſe petm̄ veniale ſm̄ q̃ eſt directiua inferiorū virtū. i. ſm̄ q̃ cōſentit in actū peccati. Dicit n. aug. in ꝛſſ. de tri. q̃ rō ſuperior inheret rōnibꝰ eternis ſz peccare mortaliter eſt ꝓ auerſionē a rōnibus eternis. ergo videtur q̃ in ſuperiori rōne nō poſſit eē peccatū, niſi peccatum mortale. ℂ ℘. Superior rō ſe hz in vita ſpūali tāq̃ ꝓncipiū, ſicut ⁊ cor in vita corporali: ſz infirmitates cordis ſunt mortales. ergo peccata ſuperioris rōnis ſunt mortalia. ℂ ℘. Peccatū veniale fit mortale ſi fiat ex cōtēptu, ſz hec nō videtur eſſe ſine cōtemptu, quod aliquis ex deliberatione peccet etiā venialiter, cū ergo ꝙſenſus rōnis ſuperioris ſemper ſit cū deliberatiōe legis diuine, videt q̃ nō poſſit eſſe ſine peccato mortali ꝓpter cōtemptū diuine legis.

Sed Contra conſenſus in actum peccati ptinet ad rōnem ſuperioꝝ: vt ſupra dictū eſt: ſed ꝙſenſus in actū peccati venialis eſt peccatum veniale. ergo in ſuperiori ratione poteſt eſſe peccatuꝫ veniale.

Rñdeo Dicendum, q̃ ſicut Aug. dicit in ꝛſſ. de trini. ratio ſuperior inheret rationibus eternis cōſpiciendis aut conſulendis. Cōſpiciēdis quidē ſm̄ q̃ earū ꝓpria tem ſpeculatur. Conſulēdis aūt ſm̄ q̃ per rōnes eternas de alijs iudicat ⁊ ordinat ad q̃ pertinet q̃ deliberādo p rōnes eternas cōſentit in aliquē actū vel diſſentit ab eo. Contingit aūt q̃ inordinatio actꝰ in quē cōſentit nō contrariatur rōnibus eternis: q̃ non eſt cum auerſione a fine vltimo ſicut contrariat actus peccati mortalis: ſed eſt ꝓter eas ſicut actꝰ peccati venialis. vñ q̃ ratio ſuperior in actū peccati venialis conſentit, non auertitur a rationibus eternis. vñ non peccat mortaliter: ſed venialiter. ℨ Et per hoc patet reſponſio ad primū.

Ad Secundū dōm, q̃ duplex eſt infirmitas cordis. Una que eſt in ipſa ſubſtantia cordis, ⁊ immutat nālem cōplexionē ipſius, ⁊ talis infirmitas ſemp eſt mortalis. Alia eſt autem infirmitas cordis ꝓpter aliquā inordinationem vel motus eius, vel alicuius eoꝝ que circunſtant cor: ⁊ talis infirmitas non ſemp eſt mortalis. Et ſimiliter in ratione ſuperiori ſemper eſt peccatū mortale q̃ tollitur totaliter ipſa ordinatio rationis ſuperioris ad ꝓpriū obiectū quod eſt rōnis eternę: ſz quādo eſt inordinatio circa hoc nō eſt peccatū mortale, ſed veniale. ℂ Ad tertiū dōm, q̃ deliberatus conſenſus in peccatū nō ſemper pertinet ad contemptuꝫ legis diuine: ſed ſolum quando peccatum legi diuine contrariatur.

ℂ Utrū in rōe ſuperiori poſſit eē petm̄ veniale ſz ſeipſam. ar. 10. 2. q. 24. q. 3. ar. 5 Et ſi. q. 15. ar. 3 Et mal. ar. 1. ad 12. 4. 17 2 ã. 3. ad 17. 4. ar. 3.

Ad Decimum ſic proceditur. Uidetur quod in ſuperiori ratione non poſſit eſſe peccatum veniale ſm̄ ſeipſam. 1. ſm̄ quod inſpicit rationes eternas. Actus enim potentie non inuenitur eſſe deficiens niſi per hoc q̃ inordinate ſe hz circa ſuum obm. ſed obm ſuperioris rationis ſunt eterne rationes, a quibus deordinari non eſt ſine peccato mortali. ergo in ſuperiori ratione non poteſt eſſe peccatū veniale ſm̄ ſeipſam. ℂ ℘. Cū rō ſit vis deliberatiua actus rationis ſemper eſt cum deliberatione: ſed omnis inordinatus motus in his que dei ſunt, ſi ſit cum deliberatione, eſt peccatum mortale. ergo in ratione ſuperiori ſm̄ ſeipſam nunquā eſt peccatum veniale. ℂ ℘. Cōtingit q̃nq̃ quod peccatum ex ſurreptione eſt peccatum veniale, peccatum aūtem ex deliberatione eſt peccatum mortale per hoc quod ratio deliberans recurrit ad aliquod maius bonū, contra q̃ homo agēs grauius peccat. ſicut cum de actu delectabili inordinato ratio deliberat q̃ eſt contra legem dei, grauiꝰ peccat conſentiendo quam ſi ſolum conſideraret q̃ eſt contra virtutem moralem: ſed ratio ſuperior non poteſt recurrere ad aliquod altius quā ſit ſuum obiectum. ergo ſi motus ex ſurreptione non ſit peccatum mortale, neq; etiā deliberatio ſuperueniens faciet ipſum eſſe peccatum mortale: q̃ patet eſſe falſum: non ergo in ratione ſuperiori ſecundum ſeipſam poteſt eſſe peccatum veniale.

Sed Contra motus ſurreptitius infidelitatis, eſt peccatum veniale: ſed pertinet ad ſuperiorem rationem ſecundum ſeipſam. ergo in ratione ſuperiori poteſt eſſe peccatum veniale ſecundum ſeipſam.

Rñdeo Dōm, q̃ ratio ſuperior aliter fertur in ſuū obz. ⁊ aliter in oba inferiorū virtū q̃ per ipſam dirigunt. In oba em̄ inferiorū virtū non fertur niſi inquantū de eis conſulit rationes eternas. vnde non ferē in ea niſi p modū deliberatiōis. deliberatꝰ aūt conſenſus in his q̃ ex genere ſuo ſunt mortalia, eſt mortale peccatū: ⁊ ideo ratio ſuperioris ſemp-

¶ Super quest. 75. articul. 1.

In corpore primi articuli qō. 75. dum est qz author sub disiunctionis nota dicit quod malum habet causam deficientē vel agentē p accīs: an idē intelligat p vtrūq; an diuersa, z si idem quomodo explanat: z similr si diuersa. quo modo prosequitur: nō enim liquet.

¶ Ad hoc dicitur, qz author concludit illā disiunctionē secundū veritatē disiūctionis. Et intendit qō ꝓpter ea quam causa ꝓpria mali assignat, aut assignat causa deficiens, aut assignat causa p accidēs. Et hoc qz causam efficientē p se habere nō pōt: positiua est hīe non pōt negō: negatiua aūt q̄ p se ē cā negationis nō sufficit ad priuationem: qz opz aliquā cām aliā a negatione ponere impedientē oppositū habitū vt fiat ꝓpatio. verū qz cā deficiens z causa p accidens sunt idem subo z distincte formaliter in vno sensu, z sunt idē subo et formaliter in alio sensu: ideo author simul ꝓsequitur z oia explanant ad cuius euidētiā recolere opz qz cā per accīs dupliciter dr. s. accidēte in cā, et accīte in effectu: z qz vterq; modus in proposito inuenitur, volūtas nāmq; carēs directione legis inūdēs ꝑp aliq̄s bonū cōmutabile causat actū peccati p se z inordinatione p accīs: ita qz defectus ordinis in actu est ex defectu directionis in volūtate: vt in lra dr, vbi habes ꝓmo qz volūtas p se cā p actū est causa per accīs ex pte effectꝰ respectu inordinationis dū cāt actū cui cōiungit inordinatio. habes scdo qz volūtas causando actū z nō dando ei ordinē illi debitū est cā deficiens respectu inordinationis: deficit em dando illi debitū ordinē quī teneāt ad hoc, habes tertio qz qz defectus directionis in volūtate est cā defectus ordinis in actu, z non p se vt dictū est: nisi in rōne negationis, ergo p accīs ex pte cause: qz est cōiūcta volūtati defectus igit in voluntate vñ volūtas est cā deficiens est idē subo et formaliter cause p accīs ex parte cause: qz est ipsamet, z est idē subiecto tm cā p accīs ex pte effectus tm: qz

1.ar.2.4.co. et 4.co. et 1m, et q.77.a. 4.co. Et 2.di.35. tertio qz qz ar. 1.co.

mortaliter peccat, si actus inferiorū virtū in quos cōsentit sint petā mortalia. Sed circa ꝓpriū obm hz duos actꝰ. s. simplicē intuitū z deliberationē ꝑm qz etiā de ꝓprio obo cōsulit rōes eternas, ꝑm ät simplicē intuitum pt aliquē inordinatū motū hīe circa diuina puta cū qs patīt subitū infidelitatis motū, z quāuis infidelitas ꝑm suū genꝰ sit peccatū mortale, tm subitꝰ motꝰ infidelitatis est pcm̄ venale: qz pcm̄ mortale nō ē nisi ꝑ legē dei. pōt ät aliqō horū q̄ ptinēt ad fidē subito rōni occurrere sub q̄dā alia rōne añq; sup ħ cōsulat vl ꝓsuli possit rō eterna. i. lex dei: puta cū qs resurrectionē mortuorū subito apprehēdit vt impossibilē ꝑm nāz, z simul apprehēdo remittit anteq; tps habeat deliberādi qz hoc est nobis traditū vt credēdū ex lege diuinā. Si ꝙo post hāc deliberationē motꝰ infidelitatis maneat est pcm̄ mortale, z ideo circa ꝓpriū obiectū etsi sit pcm̄ mortale ex genere, pt rō superior peccare venialiter in subitis motib⁹, vel etiā mortaliter p deliberatū ꝓsensum. In his aūt que ptinēt ad inferiores vires semp peccat mortaliter in his q̄ sūt peccata mortalia ex suo gñe nō aūt in his q̄ ꝑm suū genꝰ sunt venialia pcā.

Ad Primum ergo dom, qz pcm̄ qō est ꝑ rōnes eternas, etsi sit pcm̄ mortale ex gñe potest tm̄ esse pcm̄ veniale ꝓpter imperfectionē actus subitū: vt dictū est. ¶ Ad secundū dom, qz in operatiuis ad rōnē ad quā ptinet deliberatio ptinet etiā simplex intuitus eorū ex quibus deliberatio ꝓcedit sicut etiā in speculatiuis ad rōnem ptinet z syllogizare z ꝓpones formare, z ideo etiam rō pt hīe subitū motū. ¶ Ad tertiū dom, qz vna z eadē res potest diuersas ꝓsiderationes habere: quarum vna est altera altior: sicut deum esse potest considerari vel inquātum est cognoscibile rōne humana, vel inq̄tum traditur reuelatione diuina, que est cōsideratio altior, z ꝛō q̄uis obiectū rōnis superioris sit quidda ꝑm nām rei altissimū: tm̄ potest etiā reduci in quādaz altiorem considerationē: z hac rōne qō in motu subito nō erat peccatum mortale per deliberationem reducentē in altiorem considerationē ꝛ peccatum mortale sicut supra expositum est.

¶ De causis peccatorū in generali. qō. 75.

Deinde cōsiderandum est de causis peccatorū. Et primo in generali. scdo in speciali. Circa primū querunt quatuor. Primo, vtrū peccatum habeat causam. Scdo, vtrum habeat causam interiorē. Tertio, vtrū habeat cām exteriorē. Quarto, vtrū peccatū sit causa peccati.

¶ Utrum peccatū habeat causam. Arti. 1.

Ad Primum sic ꝓceditur. Ut, qz pcm̄ non habeat cām. Pcm̄ cm̄ hz rōnem mali vt dictū est: sed malū nō hz cām, vt dio. dicit. 4. c. de di. no. q̄ pcm̄ nō hz cām. ¶ Ꝑ. Causa est ad quā de necessitate sequit aliud: sz qō est ex necessitate nō vt esse peccatū eo qz oē pcm̄ est volūtarium. ergo peccatū non hz cām. ¶ Ꝑ. Si peccatum hz cām, aut hz ꝓ causa bonū aut malū. nō aūt bonū: qz bonū nō facit nisi bonū, nō em̄ pōt arbor bona fructus malos facere: vt dr mat. 7. similiter aūt nec malū potest esse cā peccati, qz malū pene sequitur ad peccatum. malum aūt culpe est idem quod peccatum. peccatum igitur non habet causam.

Sed ꝛ oē qz fit hz cām. qz vt dr Job. 5. Nihil in terra sine causa fit, sz pec

catum fit: est. n. dictū vel factū, vel cōcupitū cōtra legē dei. ergo peccatū habet causam.

Rñdeo dom, qz pcm̄ est quidā actꝰ inordinatꝰ ex pte igitur actꝰ potest habere per se causā: sicut z q̄lz alius actus. ex pte aūt inordinationis hz cām eo mō quo negō vel ꝓpatio potest hīe causam. Negationis aūt alicuꝰ pōt. 2ª cā assignari. Primo quidem defectus cāe affirmatiōis. i. ipsius cause negō est cā negōis hz seipam. ad remotionē em̄ cāe sequit remotio effectꝰ. sic obscuritatis cā est absentia sol. alio mō cā affirmationis ad q̄s sequitur negō est per accīs cā negōis ꝓprie: sicut ignis cāndo caloꝝ ex principali intētiōe ꝓpr cāt ꝓpationē frigiditatis quorum ꝑm pt sufficere ad simplicē negōnē: sz cū inordinatio peccati z q̄lz malum non sit simplex negō, sz priuatio etꝰ qz q̄dē natum est z debet hīe, necesse est qz talis inordinatio hēat cām agentez p accīs. qz em̄ natū est inesse z dz, nūq̄a abesse nisi ꝓpter cām aliq̄s impedientem. z ꝑm hoc consueuit dici qz malū qz in quadā ꝓpatione consistit hz cām deficientē vel agentē p accīs ois aūt cā per accīs reducit ad cāz p se. Cū igitur pcm̄ ex parte inordinatiōis hēat cām agentē p accīs ex pte aūt actꝰ habeat cām agentē p se, sequitur qz inordinatio pcti ꝓsequat ex ipsa cā actꝰ. Sic igitur voluntas carēs directiōe rle rōnis z legis diuine intēdēs aliqō bonū cōmutabile cāt actū q̄dē pcti p se: sz inordinationē actꝰ per accīs ꝓter itētionē, puenit. n. defectꝰ ordis in actu ex defectu directiōis in voluntate.

Ad Primuz ergo dom, qz qz pcm̄ non solum signāt ipsam priuationem boni, que est inordinatio: sz signāt actum sub tali ꝓpatione que habet rationem mali qō q̄dē qualr habeat cām dictū est. ¶ Ad 2m dōz, qz si illa diffō cāe vlr debeat verificari: oportet vt intelligat de cā sufficiēti z nō impedita. cōtingit em̄ aliq̄d esse cām sufficientē alterī, z tm̄ nō ex necessitate seqtur effectꝰ pp aliqō impedimētum superueniēs, alioquin sequeret qz oia ex necessitate cōtingerēt: vt patet in. 6. meta. Sic igit etsi pcm̄ hēat cām nō tm̄ sequit, qz sit necessaria: qz effectꝰ pt impedire. ¶ Ad tertiū dicēdū, qz sic dcm̄ ē, volūtas sine adhibitiōe rle rōis vl legis diuine est cā pcti. ħ ät qz ē ū adhibere regulā rōnis vl legis diuine ꝑm se ñ hz rōnē mali, nec pene nec culpe anteq; applicet ad actū. vnde ꝑm hoc peccati primi nō est causa malū sed bonū aliqō cū absentia alicuius alterī bont.

¶ Utrū pcm̄ habeat cām interiorē. Ar. 2.

Ad Secundum sic procedit. Ut, qz pcm̄ non hēat cām interiorem. Id em̄ qz est interius alicui rei sp adest ei, si igit pcm̄ hēat cām interiorem semp hō peccaret, cū posita causa ponatur effectus. ¶ Ꝑ. Idē non est causa sui ipsius; sed interiores motꝰ hois sūt pcm̄ ergo nō sūt cā pcti. ¶ Ꝑ. Quicqd ē intra hominē, aut est nāle, aut volūtarium: sed id qz est naturale nō pōt esse pcti causa. qz peccatum est cōtra nām vt dicit dama. qz aūt est volūtarium si sit inordinatū iā est pcm̄. non ergo aliqd intrinsecū potest esse cā ꝑmi peccati.

Sed ꝛ est, qz aug. dicit quod voluntas est causa peccati.

Rñdeo dom, qz sicut tam dictū est, qz se causam peccati oportet accipere ex pte ipsius actꝰ. actꝰ aūt humani pōt accipi causa interior, z mediata z immediata. Immediata quidē cā humani actꝰ ē ratio z volūtas ꝑm quā homo est liber arbitrium. Mediata aūt cā est id quod subo volūtati z dat volūtati esse causam deficientē nō dando ꝛ deficientiā. hec est doctrina authoris: z vera et manifestata in lra dicitur: sed cōtra cā assēruntur multa a scō. in 2. sen. di. 35. vers. quia ipse in vno tamū quo ad ꝓpriū discordare videt ideo ceteris omissis affero illud, nō vult ipse qō defectus in volūtate sit actus per accīs accidētalitate ex pte cause inordinati actus ac cipiēdo defectū ꝓprie ita qō ex ipso z nostra volūtate fiat vnū per accīs sicut ex homine z nō alio, z vnā tāmē rōnē adducit qz ante primū defectū volūtatis esset defectus. Sz hoc facillime soluitur negādo seqlam vrendo terminis vt significant: qz est status in defectu regule preuenīēte secundus se rōnem mali tam culpe q̄ pene vt in respōsione ad 3m in lra dr. vtēdo aūt terminis ad bonū sensum. i. aū ꝑm defectū actu pcti esset defectus z rōnio qz nō inēcuit añ talē ꝑm defectū dari defectū absq; rōne mali culpe z pene.

¶ Super Articulum secundum.

In articulo scdo eiusdem. 75. qō. collige causas interiores peccati distinguēdo eas ex pte peccātz z obiecti z intuere causas ex parte peccātis ꝛnoz: duas proximas rōnem z voluntatē inter quas volūtas est proximior: z duas remotas sensum z eius appetitū: inter q̄s sensus est remotior, ex pte vero obi vnā intra vnitatē cōpleti obiecti plura tm cōplectentis rndentia ꝑdictis potentiis: ita tm qō tres peccātis potētie. s. sensus appetitꝰ sensitiuꝰ z rō sunt velut ꝓparātes z faciētes obm pcti bonū. s. apparēs dissonāns rōni: volūtas aūt est ꝑficies ipm̄ pcm̄. pp qō ille pcurrit ad pcm̄ ex pte obi volūtas ex parte subi. Illē cānt pcm̄ q̄ ad specificationē actus volūtas quo ad exercitiū ꝓpeasimul in lra tradunt cause ꝑdicte vnite in obiecto vt in lra clare ptz. z fecit hoc author vt haberes resolutonē pcti vsq; ad primā causaz. appetibile em̄ est motꝰ nō motum vt patet in tertio de anima, qui aūt audis bonū apparēs in obiecto spectare ad sensuz

1.ar.2.

bitrio, causa autem remota est apprehensio sensitiue partis, z etiam appetitus sensitiui. Sicut cū ex iudicio rōnis voluntas mouetur ad aliqd ſm rationem. ita etiam ex apprehensione sensus appetitus sensitiuus in aliqd inclinatur: que quidē inclinatio interdum trahit voluntatez z rōnē, sicut infra patebit. Si igit duplex causa peccati interior pōt assignari, vna prima ex parte rōnis z voluntatis. alia vero remota ex parte imaginationis vel appetitus sensitiui. Sed q supra dictū est, q cā peccati est aliqd bonū apparens, moriuū cū defectu debiti mortui. s. regule rōnis vel legis diuine. ipsum mortuū q est apparēs bonū ptinet ad apprehēſionē sensus z appetitū: ipsa aūt absentia debite regule ptinet ad rōnē q nata ē hmōi regulam considerare, sed ipsa perfectio voluntarij actus peccati pertinet ad voluntatem: ita q ipse voluntatis actus premissis suppositis iam est quoddam peccatum.

Ad Primum ergo dōm, q id qō est intrinsecum sicut potētia naturalis semper inest, id autem qō est intrinsecum sicut actus interior appetitiue vel apprehensiue virtutis non semper inest. ipsa aūt potentia voluntatis est causa peccati potentia, sed reducitur in actum per motus precedentes, z sensitiue partis primo, z rationis ꝑinde: ex hoc cū qō aliquid ꝓponitur vt appetibile ſm sensum, z appetitus sensitiuus inclinatur in illud ratio interdum cessata consideratione regule debite, z sic voluntas pducit actū peccati. Nō igitur motus precedētes nō semper sunt in actu neq; peccm semp est in actu. ¶ Ad ſm dōz, quod nō oēs motus interiores sunt de substantia peccati, qō cōsistit principaliter in actu voluntatis: sed quidā precedunt, z quidam cōsequunt ipsum peccm. ¶ Ad tertiū dōm, q illud q est causa peccati sicut potentia producens actū est nāle, motꝰ etiam sensitiue partis ex quo sequitur peccatū interdū est naturalis sicut cū ꝓpter appetitum cibi aliquis peccat. Sed efficitur peccatū innaturale ex hoc ipso qō deficit regula naturalis: quam homo secundum naturam suam debet attendere.

7.q.80. ar.1.4.3 Et.2.q. 115.art. 4.co. Et.22.q 73.ar.3 con.2 ad 2 et qō. 115.ā.2. ad.1.et 2. Et mal.q.3 ar.3.per 10.et art. 4.co.

Arti. 3.

¶ Utrum peccatum habeat causam exteriorem.

Ad Tertiū sic ꝓceditur. Uī q peccatū non habeat causam exteriorē. Peccm enim est actꝰ voluntarius. voluntaria aūt sunt eoꝝ que sunt in nobis, z ita nō habēt exteriorē cām. ergo peccm nō hz exteriorē causam. ¶ Ꝓ. Sicut nā est ꝓnm interius, ita etiā voluntas, sed peccm in rebꝰ nālibus nunq; accidit nisi ex aliqua interiori cā: vt puta mōstruosi partus ꝓueniūt ex corruptione alicuius principij interioris. ergo neq; in moralibꝰ pōt cōtingere peccatū nisi ex interiori causa, nō ergo hz peccm causam exteriorem. ¶ Ꝓ. Multiplicata causa multiplicat effectꝰ, sz quāto plura sunt z maiora exteriꝰ inducētia ad peccandū: tanto minus id qō quis inordinate agit ei imputatur ad peccatum. ergo nihil exterius est causa peccati.

Sed Est, q dr numeri. 31. Nōne iste sūt q deceperūt filios Israel, z preuaricari vos fecerūt in dño super peccato phogor. ergo aliqd exterius pōt esse causa faciēs peccare.

Rñdeo Dōm, q sicut supra dictū ē, cā interior peccti est z voluntas vt pficiēs actū peccati, z rō quantū ad carētiā debite regule, z appetitꝰ sensitiuus inclinās. Sic ergo aliqd extrinsecū tripliciter posset esse causa peccati, vel q moueret immediate ipsam voluntatē, vel q moueret rōnē, vel q moueret appetitū sensitiuū. voluntatē aūt vt supra dictū est, interius mouere non pōt nisi deꝰ, q non pōt esse cā peccti, vt infra ostendet. Uā relinquit q nihil exteriꝰ pōt esse cā peccti nisi vel inq̄tū mouet rōnē: sicut hō vel demō ꝑsuadēs peccm, vel sicut mouēs appetitū sensitiuū: sicut aliqua sensibilia exteriora mouent appetitū sensitiuum. Sed neq; ꝑsuasio exterior in rebus agēdis ex necessitate mouet rationē, neq; etiā res exteriꝰ ꝓposite ex necessitate mouēt appetitū sensitiuū: nisi forte aliquo mō dispositū, z tū etiā appetitꝰ sensitiuus nō ex necessitate mouet rōnem z voluntatē. Unde aliquid exterius potest esse aliqua causa, mouēs ad peccandū, nō tamen sufficiēter ad peccandū inducēs, sed causa sufficienter complens peccatum est sola voluntas.

Ad Primū ergo dōm, qō ex hoc ipso q exteriora mouentia ad pecandū, nō sufficienter z ex necessitate inducūt: sequit qō remaneat in nobis peccare z nō peccare. ¶ Ad scōm dōz, qō ꝓ hoc q ponit interiorꝰ cā peccati nō excludit exteriorꝰ: nō em id qō ē exteriꝰ est cā peccati nisi meditāte causa interiori, vt dictū est. ¶ Ad tertiū dōm, q multiplicatis exterioribus causis inclinātibꝰ ad peccādū, multiplicāt actꝰ peccti: q plures ex illis causis, z pluries inclināt ad actꝰ peccati, sz tū minuit rō culpe: q consistit in hoc q aliquid sit voluntariū z in nobis.

¶ Utrum peccatum sit causa peccati. Arti. 4.

Ad Quartum sic ꝓceditur. Uī qō peccm non sit causa peccati. Sunt enim quatuor gña causarum, quorum nullum pōt ad hoc congruere quod peccatum sit causa peccati, finis enim habet rōnem boni: qō non cōpetit pctō qō de sua rone est malū, z eadez rōne nec peccm pōt esse causa efficiēs: q malū nō est causa agēs, sed est infirmum z impotens: vt dio. dicit. 4. ca. de di. no. causa autē materialis z formalis videntur habere solum locum in naturalibus corporibus, que sunt cōposita ex materia z forma. ergo peccatum non potest habere causam materialem z formalez. ¶ Ꝑ. Agere sibi simile est ei rei perfecte: vt dr in. 4. metheo. sed peccatū de sui ratione est imperfectum. ergo peccatum non potest esse causa peccati. ¶ Ꝑ. Si huius peccati sit causa aliud peccatum, eadem ratiōe z illius erit causa aliquod aliud peccatū, z sic ꝓcedetur in infinitū, qō est inconuenēs. non ergo peccm est causa peccati.

Sed Cōtra est, q greg. dr super ezech. Peccm qō per penitentiam citius non deletur peccatum est z causa peccati.

Rñdeo Dicendz, qō cū peccatū habeat causam ex parte actus, hoc modo vnum peccatum posset esse causa alterius, sicut vnus actus humanus potest esse causa alterius. Contingit igitur vnum peccatum esse causam alterius ſm quatuor genera causarum. Primo quidem ſm modū cause efficientis vel mouētis: z per se, z per accns. Per accns quidē: sicut remouens prohibens dr mouēs per accns, cū enim p vnū actū peccati homo amittit gratiā vel charitatem: vel verecūdiā vel quodcūq; aliud retrahēs a peccato, incidit ex hoc in aliud peccatū, z sic primū peccatū est causa secundi p accns. Per se q̄dē, sicut cū ex vno actu peccati homo disponit ad hoc quod aliū actus cōsimilē facili⁹ cōmittit: ex actib⁹ enim cauſantur dispōnes z habit⁹ inclinātes ad similes actꝰ. Scōm vero genus cause materialis vnū peccatū est cā alteriꝰ inq̄tū ꝓparat et mām: sicut auaritia ꝓparat mām litigio qō plerūq; est de diuitijs ꝙgregatis. Scōm vero genus cause finalis vnū peccatū est cā alterius inquātū ꝓpter finē vnius peccati aliqs cōmittit aliud peccatū: sicut cū aliqs committit simoniā ꝓpter finē ambitionis, vel fornicationem propter furtū. Et q finis dat formam in moralibꝰ (vt supra habitum est) ex hoc etiā sequitur quod vnum peccatū sit formalis causa alterius, in actu enim fornicationis que propter furtum committitur, est quidem fornicatio sicut materiale, furtum vero sicut formale.

Ad Primum ergo dōm, q peccatum inquantum est inordinatū habet rōnē mali: sed inquantum est actus quidam habet aliquod bonū saltē apparens pro fine, z ita ex pte actus potest esse causa z finalis z effectiua alterius peccati, licet non ex parte inordinationis: materiam autem habet peccatum non ex qua, sed circa quam: formā autem habet ex fine. Et ideo ſm quatuor genera causarum peccatum potest dici causa peccati: vt dictum est. ¶ Ad secundum dicēdum, q peccatum est imperfectum imperfectione morali ex parte inordinationis, sed ex parte actus potest habere perfectionem nature. z scōm hoc potest esse causa peccati. ¶ Ad tertium dōm, q nō oīs causa peccati est peccatū. vnde non oportet vt procedatur in infinitum: sed potest peruenīri ad aliqd peccatū, cuius causa non est aliud peccatū.

et eis appetitū. intelligē nō ſp hz qñ sensus z appetitꝰ sensitiuꝰ causant peccm. ſi nāq; bonū apparens dissonās legi rōnis vel dei moueret ad peccm z peccari absq; cōcursu appetibil ſm sensitiuā partē: vt ꝓz de infidelitate. ¶ In rſione ad ꝓmū quū legis q volitas reducit ad actū p ꝓcedētes actꝰ intelligē ex pte obi, nā ad exercitū actus a seipsa reducit in actū (vt supꝰ dictū est) ꝑfectū obo obiue monēte: ita qō nec a seipsa pōt volitas exire in actum nisi cōcurrat obm, z ꝓpter hoc reducit. q qz ꝓcedētes motꝰ q se tenent ex parte obi non sunt semp in actu, peccm nō semper est in actu.

I. q. 84. Et. 2. di. 36. ar. 1. 1 di. 42. q. 2. ar. 2 2. 3. 2. con. Et mal. q. 8. ar. 2 con. Et ro. 1. 7. co. 5 fi.

¶ Super Articulum tertium.

In arti. 3. eiusdem q. occurrit suggerēdū. primo q colligas extraneas cās peccati. z ex pte subi nullā: qz solus deus hinc est extra. ex pte obi duas retineas scz ꝑsuasorē, z sensibilia. De alijs aūt obis q non mouēt nisi in ala nulla sit mētio: qz iter cās interiores ꝓputantur. ſ. n. dr̄a ab arī. in 2. de ala data ē q obā intellꝰ sunt intꝰ, sensus ro extra. Sco q in autor dr sensibilia nō nēcio mouere appetitum sensitiuū nisi forte aliq̄ mō dispm, qz appetitꝰ sensitiuus in no die est liber participatiue: vt dictū ē z ī nō. necessitat ab appenbili extraneo, verū qz nō est sic liber, quin hēat multuz nālitatis si habitu superinducto vel nāli aliqua inclinatione vel applicatione ꝑdestinante sit aliquis dispositus necessitati videmus appetitum vt patet in timoribus doloribus z delectationibus inuoluntarijs ꝓhibus motiuis. Dixit aūt autor forte: vel quia determinādi de hoc locus hic non erat vel qz hmōi dispositio forte. i. nō per se inuenitur appetitui vt liber est conuenire. vñ tales motꝰ inq̄tū alieni sunt a nra potestate, etiā alieni a ratione ꝑccati sunt.

¶ Super arti. 4.

In arti. 4. in rſponsione ad secūdū: nota q qz spēs z differentie bonorum z malorū moraliū sunt entia ꝓsitiua, z vere nature in latitudine entiū: ideo author dicit qō peccatū ex parte conuersionis habet

perfectionē nature et hinc causat actiue z finaliter: vt in rñsione ad primū ōz inordinatio aūt qz est priuatio moralis rectitudinis: ideo hic dicit pcm: in perfectū imperfectione morali. Hec aūt diuerim vt cessat admiratio quare author in ordinationem in gñe moris z conuersionē in genere nature posuerit cū vtrūq; ad genus moris spectet.

¶ Sup. q. 76. art. 1.

In articulo primo qō. 76. aduerte quod quum in titulo queritur, z postmodum determinatur qz ignorantia est cā peccati non sumitur peccatū pro inordinatione nec pro actu in genere nature sz formaliter pro ipso actu peccati: iā em dictū est qō peccatū nō est deordinatio nec actus, sz actus cōtrarius virtuti. Nec est cure in proposito, vtrū illud pcm cuius cā ponit ignorātia sit imputabile aut nō incurrēri ipsum sat. n. est proposito qz pcm ipsum ab ignorantia causet siue imputabilr siue nō imputabilr. hoc. n. ad sequētia spectat q̄rere z decidere. Ex hoc aūt qō pcm est actus z spēs positiua manifeste habes q̄re ignorantia ponit causa p accīs eius: nō eus. n. nō est per se cā entis, z ponit causa vt remouens prohibēs seu remotio prohibentis: qz sicut graui inclinato ad motum deorsum ablatio prohibētis coluse dat per accidens motū deorsum ita voluntati inclinate in actum peccati siue imputabiliter siue non negatio scientie que prohiberet talem actū si adesset dare ōz talē actū. ¶ Scōs articulo in 2ª 2ᵉ vbi de negligentia tractabitur clarius erit in spāli: qñ. s. est mortale vel veniale qñ ho actualr peccatur quū de spe affirmatiui precepti erit sermo dicendum est.

¶ Super Articulum secundum.

In secūdo articulo ciusdē. 76. q. dam occurrit: quia author vr sibi cōtrarius aut obscurus. Autenim intendit qz ignorantia est peccatū pm se sicut alia peccata. aut intendit qz negligētia causans ignorantiam sit pcm pm: ad qđ in rñsione ad 3ᵐ, z clarius in rñsione ad 4ᵐ resolui: se ad negligē-

¶ De causis peccati in speciali. q̄. 76.

Deinde Considerandus est de causis peccati in spāli. Et primo de causis interioribus peccati. 2º de exterioribus. Tertio, de peccatis que sunt causa aliorum peccatorum. Prima autem consideratio secundum premissa erit tripartita, nam primo agetur de ignorantia que est causa peccati ex parte rationis. Secundo de infirmitate seu passione que est causa peccati ex parte appetitus sensitiui. Tertio de malitia que est cā pcti ex parte voluntatis. ¶ Circa primum querunt q̄tuor. Primo, vtrū ignorātia sit cā peccati. Secundo, vtrū ignorantia sit peccatum. Tertio, vtrū totaliter a peccato excuset. Quarto, vtrū diminuat peccatum. ¶ Utrū ignorātia possit esse cā pcti. Ar. 1.

Ad primum sic proceditur. Af qō ignorantia non possit esse causa peccati: qz quod non est, nullius est cā, sz ignorantia est nō ens, cū sit priuatio quedam scie. ergo ignorantia nō est cā peccati. ¶ p. Cause pcti sūt accipiēde ex pte cōuersionis: vt ex supradictis pz. sed ignorātia vr respicere auersionē. ergo nōz ponī cā pcti. ¶ p. Sē pcm in voluntate ꝙsistit: vt supra dictū est: sz voluntas nō fertr nisi in aliqđ cognitū: qz bonū apprehēsum est obiectū voluntatis. ergo ignorātia nō potest esse cā peccati.

Sed ō est, qz aug. dicit in li. de nā z gratia: qz quidā p ignorantiā peccāt.

Rñdeo Dōm, qz pm phm in. 8. physi. causa mouēs est duplex, vna per se, z alia p accīs. Per se quidē ē que p̄pria vtute mouet, sicut generans est cā mouens grauia z leuia. Per accīs aūt sicut remouēs prohibēs vel sicut ipsa remotio prohibētis, z hoc mō ignorātia pt esse cā actus pcti, est em priuatio scie pficientis rōnē q̄ phibet actū pcti inquātū dirigit actus humanos. Considerandum est aūt qz rō pm duplicem sciam est humanorū actuum directiua. s. pm sciam vlem z particularem, consiliabilis. n. de agendis vtitur quodā syllogismo, cuius cōclusio est iudicium, seu electio vel operatio, actiones aūt in singularibus sunt. vñ cōclusio syllogismi operatiui est singularis, singularis aūt propositio nō cōcludit ex vlī nisi mediante aliqua ꝓpōne singulari, sicut homo prohibetur ab actu parricidij per hoc qz scit patrē non esse occidendum, z per hoc qz scit hunc esse patrem. vtriusq; ergo ignorantia potest causare parricidij actum. s. z vlis p̄cipiēs qđ est quedā regula rōis: z singularis circunstantie. vñ pz qz nō quelz ignorantia peccantis est cā peccati, sed illa tm que tollit sciam prohibentē actū peccati, vñ si voluntas alicuius esset sic disposita qz non p̄hiberet ab actu parricidij etiā si patrem agnosceret, ignorantia pfis non est huic causa pcti, sz cōcomitāter se hz ad pcm, z ideo talis nō peccat propter ignorantiā: sed peccat ignorans secundū philosophū in. 3. ethi.

Ad primum ergo dōm, qz nō ens nō pōt esse alicuius cā p se: pōt tñ esse causa per accīs sicut remotio prohibētis. ¶ Ad 2z dōm, qz sicut scia q̄ tollit ignorantia respicit pcm ex pte conuersionis, ita etiam ignorātia ex pte cōuersionis est cā pcti, vt remouēs phibens. ¶ Ad tertiū dōm, qz in illud qđ est q̄tū ad oia ignotū nō pōt ferri voluntas, sz si aliqđ est pm aliqđ notū, z pm aliqđ ignotū, pt voluntas illud velle, z hoc modo ignorātia ē cā pcti: sic cū aliqs scit hūc quē occidit esse hoiem, sz nescit eum esse patrē: vel cū aliquis scit aliquem actum esse delectabilem, nescit tamen eum esse peccatum.

¶ Utrum ignorantia sit peccatum. Arr. 2.

Ad Secundum sic proceditur. Af quod ignorantia nō sit pcm. Pcm em est dcm vel factū vel concupitum contra legem dei: vt supra habitum est: sed ignorantia non importat aliquē actum neq; interiorē neq; exteriorem. ergo ignorantia non est pcm. ¶ p. Pcm dirrectius opponitur gratie q̄ scie: sed ꝓpatio gr̄e nō est pcm, sed magis pena quedā ꝑns pcm. ergo ignorantia que est priuatio scie non est pcm. ¶ p. Si ignorantia est peccatū hoc nō est nisi inquantū est voluntaria: sed si ignorātia sit pcm inquantū est voluntaria, vr pcm in ipso actu voluntatis consistere magis q̄ ignorātia. ergo in ignorātia nō erit peccatū, sz magis aliqđ ꝑns ad pcm. ¶ p. Omne peccatū p penitētiā tollit: nec aliqđ peccatū trāsiēs reatu remanet actu nisi solū originale, ignorātia aūt nō tollit p penitētiā: sed adhuc remanet actu omni reatu p penitētiā remoto. ergo ignorātia nō est peccatū nisi forte sit originale. ¶ p. Si ipa ignorātia sit peccātū q̄diu remaneret ignorātia in hoie tādiu actu peccaret: sz cōtinue manet ignorātia in ignorāte. ḡignorās cōtinue peccaret qđ pz esse falsum: qz sic ignorantia eēt grauissimū, nō ergo ignorātia est pcm.

Sed ō nihil meret penā nisi peccatū: sed ignorātia meretur penam: pm illud. 1. ad cor. 14. Si quis ignorat ignorabitur. ergo ignorantia est peccatum.

Rñdeo Dōm, qz ignorantia in hoc a nesciētia dr, qz nesciētia dicit simplicē scie negationē, vñ cuicūq; deest aliquarū rerū scia pt dici nescire illas: pm quē modū dio. in angelis nesciētiā ponit. 6. ca. ce. hierar. ignorātia vero importat sciētie priuationē, dñ. s. alicui deest sciētia eorū que apt natus est scire. Horū aūt quedā aliqs scire tenet, illa. s. sine quor scia nō pt debitū actum recte exercere. vnde oēs tenētur scire cōmuniter eaq; sūt fidei z vlia iuris p̄cepta, singuli aūt ea q̄ ad eor statū vel officiū spectāt. Quedā vero sunt que etsi aliqui natus est scire, si tñ ea scire tenet: sicut theoremata geometrie z cōtingentia ptcularia nisi in casu. Manifestū ē aūt qz quicūq; negligit habere vl facere id qz tenet hr̄e vel facere peccat pctō omissionis. vñ pp negligentiā ignorātia eorū q̄ aliqs scire tenet est peccatū, nō aūt imputat homini ad negligētiā, si nesciat ea q̄ scire nō pt vñ horū ignorātia inuincibilis vr: qz studio supari nō pt, z pp hoc talis ignorātia cū nō sit voluntaria, eo qz nō ē in potestate n̄ra eā repellere, nō ē pcm. Ex q̄ pz qz nulla ignorātia inuincibilis est peccatum, ignorantia autem vincibilis est peccatum si sit eorum que aliquis scire tenetur: nō aūt si sit eorum que quis scire non tenetur.

Ad primum ergo dicēdū, qz sicut supra dictum est, in hoc qz dicitur dictū vel factū vel cōcupitū, sunt intelligende etiam negationes oppositē secundum qz omissio habet rōnē peccati, z ita negligentia pm q̄ ignorantia est peccatū, cōtinet sub predicta diffinitiōe peccati inq̄tū pretermittit aliqđ qz debuit dici vel fieri, vel cōcupisci ad sciaz debitā acquirendā. ¶ Ad pm dicēdū, qz priuatio gr̄e etsi pm se non sit peccatū, tñ rōne negligētie preparandi se ad gratiam pt hr̄e rōnē pcti, sicut z ignorātia z tū quantum ad hoc est dis... ile: qz homo potest aliq̄s sciam etiam expresse dicēdo, nō remanet negligentia secundū quā ignorantia est peccatū. si secundū extra propositū est qz questio de negligentia inferius in secūda secūde tractāda est z non est formalis questio: qz effectus seu materia peccati negligentie q̄rere dū ignorantia discutitur.

¶ Ad hoc ōz qđ quia omne peccatū se vitiū morale opponit secundum se alicui virtuti morali, z ignorātia nō opponit alicui virtuti morali sz scientie ideo ignorātia nō est pm se pcm; propter qđ nō tractatur de ea in 2ª 2ᵉ sed tractat hic de ea inter gñales cās pcti. Et qz pm se nō est peccatū opz pm illud esse peccatū pm qđ ingreditur mali moralis ordinē. qđ ex eis opponitur scientia. s. seu cognitione patere pōt. Constat autem q̄ cognitio materia est illius moralis virtutis. q̄ vocat studiositas, z contrariorū vitiorū pm excessum z defectū, quorū primū vocat curiositas: alterū vero innominatū vr, z cōi nomine vocatur negligentia. Ignorātia igitur que est omissio scientie ex pte vitij deficientis se tenet: ac per hoc peccati rationem intrantis hz, inquantū sub illa negligentia cadit z b intendit hic author. Nec propterea est q̄stio ista nō formalis, aut extra propositū, sz formalissima de ignorantia si est pcm in ꝓprio tractatu necessaria, vt causam peccati pcm quoq; esse agnoscat, z non excusare sequentia: sed quia nō est pm se peccatū oportuit rñdendo dicere pm quid est peccatū, z dictū est pm negligētia est peccatū oppm prudētie, z ad peccatū oppositū studiositati: z illa est in iteritū, ista in volūtate, illa defectū solicitudinis ꝓpiēdi in q̄libet mā ex remissa voluntate oppositi boni p̄cedente figtā ista voluntatē intēsam rem omissionis. Hinc remissaz rem omissionis studio sitatis, sic cetera vitia moralia defectiua. vñ ad ista spectat ignorātia affectata ignorātia negligēs, illa p cōmissionē hec p omissionē: sic ad pusillanimitatē spectat ex affectata quitas z omissa magnitudo; eiusdem

nang rōnis est commissio cōtrarij z omissio virtutis. vñ negligētia opposita solicitudini est effectus negligētie oppositę studiositati p quanto est volūtas remissa circa studiositatē, z pp hanc ppinquitatē z cōcationē in noibus non curant autor discernere de qua negligētia loquerē: veritatē presertim semp saluā videns: qz vna infert aliam, vt pater. ¶ Super Artic. 3.

Iſt art. 3. dum occurrit circa prima verba corporis ſ. ignorantia de se hz q actū quē causat faciat inuoluntarium: primo quia voluntarium est ens positiuū cōtrarij. ſ. volūtario, ignorātia autez est negatio, nullū autē non ens de se hz qđ faciat ens, secundo quia si ignorantia causans actū z accīs causat p se inuoluntarium illius sequit quod ignorantia semper excuset a toto huius de quo effectu scilicet inuoluntario quamuis non excuset ab effectu per accidens: et sic falsum esset per se loquendo quod ignorātia quandoq excusat a tanto, sed non a toto.

¶ Ad hoc q in ignorantia cāle cōsiderare duo māmſ. z formāſi. n. cōsideret ignorātia vt remotio phibēs fofalr, ex hac pte habet q ſit cā per accidens, qz remotio prohibēs ē cā p accīs, z effectꝰ eius sit id q prohibebat: z sic opponitur effectui cāto a prohibēte. Remotio nāq; colūne sustinētis grauē ex hoc ipso q ē remotio phibētis descēsum grauis hz z q sit cā p accīs. z q effectꝰ eius sit descensus prohibitꝰ hīs dicī sursū ſ cā dat colūna, ſi aūt cōsideret mālr. i. ſm id q est ipa ignorātia q denominat cā p accīs, ex hac pte hz q effectus eiꝰ sit hmōi scie: qm ex ipsa hz oppōnem ad sciam. Effectꝰ aūt huius effectui scie in tali nā ſ. volūtaria ē inuolūtarius: q effectꝰ pprius scie ē volūtariꝰ. Ignorātia igitur cās p accīs actū vt remotio p̄hibētis, de se. i. de sua ppria rōne sibi vēdicat q actus ille sit inuolūtarius. Et ꝺ intēdit aut hoc ſ. ꝺ aūt nō ē ignorāna p se cāre inuolūtariū, ſz ē ignorātā determinare, vel applicare ad mām effectum p accīs. quū esti cōe sit oi remotioni phibētis cāre phibitū hmōi inuento: z ꝺ sit fofale i cā remouēte phibēs sit ignorātia applicat ad talē mām. ſ. ad scipam talē cāre rōnē, ita applicat ad talē mām. ſ. inuolūtariū talē effectꝰ rōnē. Cōtinet em sub phibito z hmō inuolutariū vt mālr sub fofali: sicut ignorātia sub remouente phibente. vñ ex hac pte ignorātia nō nisi cā per accīs inuoluntarij. ē. sic̄ p̄uario phibēris descensum in essent nota iposita p accīs cā eēt motꝰ hmōi motui sursum. Cum hoc itaq; stat q si gra māe resoluo inuolūtarij in ignorātia agēda ē, inueniet q ignorātia est p se cā inuoluntarij sicut abnītia naute submersiōis nauis: z ppea qđ inuolūtarij ex ignorātia in nīs inuenit actibꝰ ſt vt sic resoluī in ignorāna vt p se cām: pp qđ autoris ꝺba ignorantiā de se facere inuolūtariū sonātia sup hoc fūdata credo pn⁹. Ad pmā ſt oōnē in oppm pz rīsio duplex. Prīa q ignorātia vt remotio p̄hibētis ē cā nō p se ſz p accīs inuolūtarij. Scōa ignorātia vt abnītia scie ē cā q se inuoluntarij vt supi⁹ declarauī fuit ex. 5. meta. Ad se cūdā ꝺr cōcedēdo q ignorātia sp excusat a toto inuolūtario vt sic, z qñ ꝺr q qñq excusat a tanto ſz nō a toto intelligit de ipo in cītū hz rōnē volūtarij: qđ em volūtariū sit ignoranter minus culpabile est q̄ volūtariū malitiose: cītū em hz de rōne inuolūtarij, tm hz de rōne inculpabilis. ¶ In eodē. 5. art. dubiū occurrit circa id qđ ꝺr de ignorātia cōcomitāte. seu q nō est cā actꝰ peti. vt nāq; falsum q nō excuset a pctō z eius rōnihil valere: qz nō cāt inuolutariū. Id em qđ tollit laudē vt vituperationē actꝰ excusat a pctō. Cōstat em q liberās pſiam nō sciēs nec volēs q̄nis velles ſi sciret illā actū esse pctm liberationū nō laudatur nisi de facto mālr: z occidēs inimicū tatē inter venes vacādo venationi dimissa diligētissima inquisitione ne tribus illis hō sit, excusat a pctō homicidij cuius si sciuisset occidisset. ergo. Prōnem ꝺo ſke est: qz ad excusandū a pctō sufficit tollere rōnē volūtarij vt in sequenti articulo z suprā ꝺr: fatet: volūtariū aūt tollit nō solū p inuolūtariū, ſz p non volūtarium: sicut albū p nigrū tollit z nō albū. Ex hoc ergo q non causat inuoluntarium inferre nō excusationem apciō est sophisma plēgnis. ¶ Ad hoc ꝺr q ignorātia concomitās hz duas cōdones. Prima est q f acit nescientē nō volentē nec causantē volūtarie id ignoti. Scōa est q pmittit actū q fit esse totalr voluntarium: z ex hac cōdone scđ q qcđ imputaret agēti sine illa ignorātia imputat agēti cū illa: z p hoc nec excuset nec accuset. Ex prima ꝺo cōditiōe hz q non det, seu apponat pctm aut pcti circūstantiā ex ignoro, z si hoc vocat excusare diligui pt q excusare a peccato cōtingit dupliciter. ſ. excusando a per se pertinēnibus ad actū, z hoc modo ignorantia nō excusat: quia vt dictum est relinquit ipm in esse simplr voluntario: et non facit ipsum inuoluntarium esse vt in ſra ꝺr. Alio mō excusando ab oi no p accīs cōcurrētibus, et ab his excusat: quia nō mere mur habēbus sed actibus, et actus pensant ſm per se ptinētia: z nō ſz oīno p accīs, q̄ sub cōsilio nō cadūt. et qm oīs scia z ars est de his q̄ fiunt per se, iō author negauit ignorantiam talem excusare. z ratio suus fuit, optima relata ad actū peti: in ordine ad quem in hac cōne tractat de ignorantia ſz nanque voluntariū tollat per ꝺdictū z Ziū: qz tm negatio cōtradictoria nihil ponit, z actus aliqđ ponit, impoſsibile est q voluntarium tollat per actum quin tollat per inuoluntariū: sicut aliū per nullum positiuum tollit, nisi per nigrum. intēdit ergo liera q qz ignorantia cōcomitās nō cāt inuoluntariū actū, iō nō excusat a per se spectantibus ad actū illius qđ est clarum. cum quo tamen stat quod excuset ab omnino per accidens: quia nullus sit ex illa ignorantia in eo actus volendi illa. vt patet in exemplo ꝺato: et in eo qui ꝺpōsito lecto vacans actui coniugali alienam se supponentem cognouit sola ignorantia concomitante. ¶ In eodē tertio art. circa primū modum quo ignorantia nō excusat totaliter a pctō. ſ. ex parte rei ignorate q̄ est ignorantia facti vel facibīdi: dubius occurrit an excusēt taliter peccans totaliter ab illa mala circumstantia ignorata. Et est ratio dubij: qz talis ꝺat operam rei illicite: ex quo in scientia eius vt in litera ꝺicitur remanet qđ ille actus quem facit est malus. ver. g. Judas quū cognouit thamar quam nesciebat esse nurum suam, an sit totaliter ab incestus vitio excusatus scīens actum illum esse fornicationem, sed ignorans incestum. ¶ Ad hoc ꝺicitur, q totaliter est excusatus ab incestu: licet nō a fornicatione quam voluntarie cōmittebat. pro regula nanq; ghali habendum est q ignorantia ex parte rei ignorate tm. i. nō ex pte ignorātis. i. nō culpabilis, excusat totaliter ab inuoluntario id qđ est proprius effectus ignorātie siue det operam rei licite siue illicite. nō em in hoc differunt ḃanes operam rei licite siue illicite: ſz in voluntate licite et illicite rei cognite. vnde qz conueniunt in causa inuolūtarij simpliciter. ſ. ignorantia inculpabili oportet q conueniant in effectu per se eius. ſ. inuolūtario simplr. vñ iacob cognoscēs illam prima nocte, etiam si cā delectationis vacasset actui cōiugali, credito q fuisset ḃare operā rei illicite, nihil minus excusatꝰ esset a fornicatione. Judas igit nō peccauit pctō in cestus, sed fornicationis. Et si fuisset tam cra ſpa ꝑ incestū cōmittētes, non incurrisset illā. qz excōicatio ꝑsupponit illā culpā. Secꝰ aūt forte esset de irregularitate si fuisset annexa: qz sequit fcm, et nō rcrit culpā. Et ꝺ rōne ꝑbat: qz pctm adeo est voluntariū ſm aug. q si volūtariū nō est pctm nō est. Quantum ꝑ actꝰ ille pcti nō totalr excusat hz de volūtario, ac p hoc scito (qm voluntariū opz esse cognitū) tm hz de pctō. ſz ḡtia ad ꝺ nō est ꝓpriꝰ effectꝰ ignorātie: sed scie potiꝰ. Quātū ẋo hz de inuolūtario, tm hz error nō pcti. ꝺ aūt est qđ proprie ex ignorātia fit. Hec oppositum intelligo in litera: qm de toto actu ꝺictum accipiēs, z non de illa condītione que est effectus inculpabilis ignorantie: quū ꝺ ignorantia ex parte rei ignorate nō excusat totaliter a pctō

Q. 74. a. 1. ad 1m. 2. m. 2. 2. q. cō. 2 ad 1m. et. d. 22 q. 2. ſ. 2 Et. 4. d. 9. 3. q. 2. Et mal. q. 3 ā. 8. Et ſ. 9. ar. 15. co. et pſal. 24 co. 4. Et 10. 1. lec. 7. pn⁹.

q̄ persequens hominem quem nescit esse patrem: non totaliter excusatur a peccato: qz adhuc remanet ei cognitio peccati. ¶ In eodem articulo dubium occurrit circa scām modum. s. ex parte ignorantie eius qō tenetur scire: qz insufficienter duo tm̄ modi numerant. s. affectata vt libertus peccet z per negligentiā. Paulus nanq; apls de seipso dicit, q̄ ignoranter peccauit. 1. ad thi. 1. z tamē neutro istoz modoz ignorauit, quā ipse dicat q̄ paternarū monitionum emulator erāz b

fecerit ad Gal. 1.

z iō talis ignorātia nō totalr excusat a petō.

¶ Ad p̄m horū dr, q̄ ois ignorātia nō excusans a petō reducitur ad hos duos modos. directe vel indirecte. Quoniam autor meminit: sed non numerat oēs eoz. Sp̄ales modos sed duos extremos: vt ex his medioz colligamus. summū em̄ locuz vt obtinere: sic studio se volūtas vt libere peccare liceat: infimū vo qñq; occupatus in alijs p̄cipue bonis negligit scire. i. amittit solicitudinē sciēdi. inter has āt mediat ignorātia pauli q̄ fuit directe voluntas p quāto noluit cognē fidei xp̄i. Ignorantia nāq; eius fuit ignātia opposita cognitioni fidei xp̄i quā volūtarie noluit, non ad libertatē peccādi, sz ad obsequiū dei: arbitrabat em̄ se iniuriam deo facere fidē talem suscipiendo. vñ ibidē ipse dicit ignorans feci in credulitate.

¶ In eodē tertio articulo in rñsiōe ad 3m dubiū occurrit: qz author in illa rñsione destruere videt doctrinā superiꝰ datā de specificatione petoz. Superiꝰnāq; dicēs est, q̄ rō inuoluntarij non sufficit ad spēm dādā, sz opzelle intentū: mō ꝺr q̄ ignorātie quātū remanet de volūtario, tm̄ remanet de intentione petī: z ppea non erit petm̄ p accīs. Et qō loquatur author directe ad ꝓpositū de specificatione, pz ex ipso argumēto cui p hec sola ꝺba satisfieri vult. ¶ Ad ꝺ ꝺr, q̄ verba ibi possunt suscipi in hoc q̄ quicq̄d est volūtariū cadit sub aliq̄ intentione. Et hoc supponit in litera, cōstat esse verissimū: opz nā. p. oē a voluntate emanās ad finem aliq̄ fieri, quū finis sit oīm volūtatis. Sed hoc nō facit ad rem. facit em̄ ibi. quia expresse dicitur, qō quantum remanet de volūtario, tantū dr intentione peccati, z ideo nō est per accīs: refert ergo litera ad idem. s. ad petm̄ voluntariū z intentū. Ad hoc ꝺr, q̄ litera nō dicit q̄ quātū z tm̄, sed in quantum in tantum. Inter que est tanta differentia q̄ prima verba important primū sensum. scda stant cū scdo. Qō aūt referātur ad idē. s. petm̄ verissimū est: qz si in ignorante remanet volūtariū petī, opz volūtarie inesse cōuersionem ad aliqd dissonās legi eterne, qō est hic intentione petī. Sed ex eo q̄ in tali mā. s. petī qō sonat specificatiue ab intento: sequit si est volūtariū ē intentū, nō sequit simplr. a. est volūtariū, ergo intentū. sunt n. multa in vno et eodē petō volūtaria mala, vnū tm̄ intentū vñ est spēs: vt pz in ꝑcutiēte adulterū consensum est em̄ ibi in primis auersio a lege dei z rōne z suasio spūalis mortis, z nocumēta pene rū inferni, z appetitꝰ delectabiles alieni. Et huius ola sūt voluntaria, ab vltimo tm̄ q̄ est p se intentū actus specificant: ita q̄ reliqua sub hac intentione concluduntur.

¶ Super Arti. 4.

In articulo quarto in calce corporis articuli dubium difficile occurrit de spē peccati q̄sit ex ignorantia: an. s. sit eiusdem spēi in qua esset si fieret scienter. Et ratio dubiā: species peccati sumit ex p se obto intento a peccante: vt in. q. 72. superius pz: sed ex ignorātia peccās nō tendit per se in obiectum illius petī, sed p accīs: vt in ifa hac ꝺr. ergo peccans ex ignorantia nō peccat illa spē petī qua peccaret faciendo idē sciens. ¶ In oppm aūt est: qz nihil est in ḡne qō nō ē in aliq̄ eiꝰ spē: z ppea si peccās ex ignorātia nō incurrit petm̄ illiꝰ spē, erit aliq̄ petm̄ in nulla spē: nō ē. n. maior rō de vna spē ꝺ alia in reliqs spēbꝰ. Preterea. paul⁹ apls. 1. ad thim̄. 1. ex ignātia peccauit: et nō fatet se peccasse petō eiusdē spēi ac si sciēter, ꝺcēs q̄ fuit blasphemꝰ z p sequitur z pumelioſus: distinguēdo nāq; petā in illis spēbꝰ peccasse se insinuat. ¶ Ad euidētiā huius dubij sciēdū ē q̄ duplex ē ignātia volūtaria. Una ꝓpue dicta rōnis: vt ebrietas z amētia qñ ꝺs ꝑcuret amētiā. Altera ꝓpue solū dicta eius qō tenet scire. Et hec duplex. s. ignorantia iuris siue vñs siue particularis. vt qñ ꝺs nescit hūc actū esse peccatū. Ex ignorantia facti: vt qñ quis nescit sua negligētia hoīem esse in loco quo ꝑcat sagittā. petā aūt petā ex ignorātia iuris sunt duplicia. q̄dā fm se mala: vt fornicatio, furtū z silia. que dam solo iuris positiui statuto mala. vt ieiunare tali die z silia. Inchoando aūt a petis q̄ sunt fm se mala, z fiunt ex ignorātia iuris, ꝺm ē q̄ sunt petā eiusdē spēi, cuiꝰ cēnt si fierēt a sciēte. Et rō est q̄ sunt actꝰ volūtarij in se sic p se z directe: nō solū nālr, sz sokalr fm cōuersionē ad oīm: quāuis fm se

tale ad finē indirecte z p accīs sint volūtarij gentiles nāq; nescientes fm. plicē fornicationē esse petm̄, volūtarie ꝓsentiebāt in actū cognitionis mulieris nō sine vxoris vñ sumit fornicatiōis spēs: q̄uis forte aliq̄ eoz si scirent esse petm̄ nō facerent. z sic nō directe z p se, sz p accīs in actū illū ex pte fruitatis ad fruitē ꝓsentirent. Et hoc mō paul⁹ ꝓsensit in morte Stephani p̄dicti Jesum nazarenū sumit petm̄ spēm: q̄uis nō nisi p accīs ꝓsentiret in fruitate illi actui intrinsecū, sp̄ si cognouisset sācē nō ꝓsensisset actui. z sic ꝺ alijs. Nec author est oppositꝰ scē

3.ā.3. et locis ibi dē anno tatis.

Quarum sic procedit. Videtur, q̄ ignorantia non diminuit peccatum. Illud enim qō est commune in omni peccato non diminuit peccatum: sed ignorantia est communis in omni peccato. Dicit enim philosophus in. 3. ethi. quod omnis malus est ignorans. ergo ignorantia non diminuit peccatum. ¶ P. Peccatum additum peccato facit malus peccatū: sed ipsa ignorātia est peccatum: vt dictum est. ergo non diminuit peccatum. ¶ P. Nō est eiusdem aggrauare z diminuere peccatū, sz ignorātia aggrauat petm̄.

būpsi: sz sunt ꝺba sua sokalr intelligenda. Non n. ꝺr hic q̄ ignorātia q̄ voluntas peccātis ex ignorantia directe z p se ferat in spēm petī. sz ignorātia petm̄. petm̄ em̄ sokalr quō ex ppria rōne exigat fruitatē ad legem dei (vt patet ex diffone aug.) sic tm̄ ē directe z p se volitū, quū ipse actꝰ fruitꝰ ē directe z p se volitꝰ: ita q̄ non sit p se volitꝰ actꝰ q̄ est fruitꝰ, sed actꝰ fruitꝰ. Constat aūt q̄ inter fornicationē ꝓmittēte ex ignorātia q̄ sit petm̄, z scientem, z ꝑhibentē z valē illā: ignorās aūt voluntarie directe z per se fert in actū q̄ ē fruitꝰ z p accidēs in actū contrariū. z ppea ifa ꝺr q̄ p accīs fert in petm̄: cū ꝺ. n. ꝓstat q̄ p se ferat in ꝺbm̄, vñ petm̄ sumit spēm: vt pz. spēs eñ petī nō sumit ex fruitate sed ex obo: sicut nec spēs albi sumitur ex fruitate ad nigrū sz ex abūdātia luc cis in se. Et quum hec legeris, aduerte q̄ nō loquor de auersione q̄ sequit petm̄ (qm̄ illa p accīs ēt sciēter peccārib⁹ ē volita) sz fruitate intrinseca ipsi petō, qua est actꝰ fruitꝰ virtutis: hec em̄ a sciēter peccāte ē directe z p se volita, ab ignorāter aūt errāte p accīs tripliciter. primo ex pte actꝰ: qz est volita ad volitionē actꝰ. scdo ex pte ignorātie volūtarie qz in ipsa volita sunt volita oēs eius effectꝰ. ita. vnꝰ est incurrere ī ꝺ fruitꝰ: sicut nō ēo volūtarie oculis velatis, vult in sua cā q̄dā mali inde seq̄ natū ē. vñ si ipingat in lesum aliq̄ voluntarie, impingit volūtate sue cāe. s. velatiōis vel velati incessus. ¶ 3o ex pte accīsitarie in ipsa ignorātia. z ꝺ q̄ ad illos q̄ nesciūt se ignorare: q̄ si scirēt se ignorātes darēt operā vt scirēt. in istis em̄ etiā ipsum ignorātie petm̄ est volūtariū per accidēs, sicut accidit in paulo apostolo. ¶ De peccatis aūt que fiunt ex volūtaria ignorantia primārie totaliter vsum rationis (qualia sunt peccata ebriorum z amentium voluntarie) litera in precedenti arti. in rñsione ad vltimum dicens, quod ignorātia priuans vsum rationis totaliter excusat a toto contrariari videt ſibūpsi hic ad secundū z quarū dicenti peccatū ebrietatis minuere peccatū sequēs: q̄ enim diminuit nō totaliter tollit, et rursus ibidem dicenti duo petā esse ebrietatē z homicidiū sequēs. Sūt ergo in ꝓpriis spēbꝰ petā seq̄ntia, aut punt petā in nulla spē: q̄ est impoſe. Et ꝺ sic. q̄ ex q̄ sunt distincta a spē sue cāe. s. ebrietatis, eo ipso q̄ sunt duo petā aut in ꝓpriis spēbꝰ aut in nulla erūt. Cōtra ꝺ aūt ē q̄ actus illi nō sunt volūtarij: et ꝓpter nec morales humani. q̄uis sint hois. ¶ In hac ambiguitate cauēdū est ab vtroq; extremo, vt nec dicamus hmōi seq̄ntia petā esse genꝰ mortis: vt q̄dam vñ dicere cōsiderāces istos actus in seipsis z ppea dicentes, q̄ hmōi ebrij excusant a toto quo ad culpam. nec fatemur predicta esse fm se petā: vt ex hac ifa forte acceptum est. Sed dicamus esse circunstantias petoz. z primentes ad circunstantiā q̄d significātē effectū: z ppea obseruādas in illis regulas datas de euētibꝰ z nocumētis petoz supius in. q. 20. ar. 5. et. q. 63. ar. 8. Et rō est: q̄ hec sunt voluntaria in suis tm̄ cāis. Ex hoc nāq; q̄ sunt quodam modo volūtaria (esse. n. volūtarij in cā est esse aliquo mō voluntarium) sunt in genere humanorū z moraliū z nō excusantiū a tota culpa. Ex eo aūt q̄ in solis cāis non sunt fm se petā, sed a ꝓpriis spēbus distracta, circūstantie sunt petoz quorū sunt effectus: z ad illoz petoz um spēs spectant in quibus sunt voluntaria z inīta. ¶ Et ex hac ꝓte sequit vlterius q̄ primū peccatum, puta ebrietas, plus minuat de 2o puta homicidio vel blasphemia dei, quam sit grauitas primi, si enim verbi gratia ebrietas in tota sua latitudine ad plus est grauitatis vt duo, z homicidium vt decem, ex hoc quod homicidium distrahitur a sua specie cōsequenter distrahitur a sua grauitate: z quia reducitur ad speciem ebrietatis reducetur quoq; ad grauitatem eius circunstantionate tamen. Et sic reducit ad grauitatem nō excedentem duo: ac per hoc plus minuetur de propria grauitate homicidiū ab ebrietate quam sit grauitas ebrietatis: trāslatū em̄ de gradibus decē grauitatis ad gradꝰ duos. longe plus diminutū est quā in duobus q̄ sunt gradus ebrietatis. Attestat autez dicto augustinus in lib. 22. contra faustū dicens, q̄ loth culpandus est non ꝓpter ille incestus, sed quantum ebrietas meruit: quoniā incestus nō nisi in

causa ebrietatis. ſ. culpabilis eſſe potuit. Atteſtat etiã autoꝛ dum rñdens argumẽto. 2. ſ. pctõ additũ pctõ facit maius: qꝛ maiꝰ includit vnitatẽ cũ eo q̃ facit maiꝰ: dat duas rñſiões. ꝓ̃a ẽ q̃ ꝺ ꝓpõ ẽ vꝛ falſa: qꝛ nõ ſꝑ pctõ additũ pctõ in vnitate. i. ita q̃ faciat vnũ cũ eo: z ꝺt q̃ ſufficit q̃ faciat plura pctã: deinde qꝛ potuiſſe ꝺs dicere q̃ illa ꝓpõ ẽ ꝑa in pctis coeũbꝰ in vnũ, ꝺat ſcõz rñſionẽ dicẽs, q̃ nec ſic ẽ ꝑa, qꝛ pungit ꝑm pctũ plus minuere ꝺe. 2. ꝯ ſit grauitas primi vt ꝺeclaratũ eſt

z inducit ad hoc q̃ in ductũ ẽ ꝺe ebꝛietate et homicidio ex hoc inſiſtuans q̃ putat ambo in vnum pctũ coire, z 2m eſſe circũſtãtiã, effectũ. ſ. ꝑmi. Cõſtanꝛq; ꝺoctrine ſupiꝰ habite ꝺe ſpẽ pctoꝝ ex fine ſeu obiecto ſtẽto. Que autẽ in oppm videtur authoris verba facile explanãtur, nam q̃ in ꝓcẽꝺẽti articulo ꝺcm eſt q̃ ignoãtia tollẽs totaliter vſuz rationis excuſat a toto eſt verũ ꝑ ſe loquẽꝺo: qm̃ actus a tali facti q̃ ſic loquendo nõ ſunt humani, ſz q̃ accꝺs cõingit nõ excuſari: quũ enim ignoãtie tali ꝓiungit q̃ ẽ volũtaria culpabilꝫ. nec rõne iſtius accꝺtis nõ excuſat a toto: q̃ iꝺ hic ꝺr. Ob ẽ pluries ꝺicatur ab authoꝛe in ebꝛio duo pctã inueniri. ſ. ebꝛietatẽ z peccatũ ſequens intelligendũ ẽ ſz ſubiectã mãm

per ſe eſt volũtaria: ſicut cũ aliq̃s ſua ſponte neſcit aliq̃d vt libertꝰ peccet, z talis ignoãtia videtur augere voluntariũ z peccatũ. ex intẽſione eñ. volũtatis ad peccãdũ ꝓuenit q̃ aliq̃s vult ſubire ignoãtie damnũ ꝓpter libertatẽ peccãꝺi: qm̃ꝯ vero ignoãtia q̃ eſt cauſa peccati nõ eſt ꝺirecte voluntaria, ſz in ꝺirecte vel ꝑ accꝺs: puta cũ aliquis nõ vult laboꝛare in ſtuꝺio: ex quo ſequitur eum eſſe ignoantẽ, vel cum aliquis vult bibere vinũ immoꝺerate: ex quo ſequitur eũ inebꝛiari, z ꝺiſcretiõe carere, z talis ignoãtia ꝺiminuit voluntarium: z per ꝓns pctũ: cum enim aliquid nõ cognoſcitur eſſe peccatum, non poteſt ꝺici q̃ voluntas ꝺirecte z per ſe feꝛatur in peccatũ, ſed per accꝺs vnꝺe ibi eſt minoꝛ contemptus z per ꝓns minus peccatum.

Ad primũ Ergo ꝺõm, q̃ ignoãtia ꝑm quam omnis malus eſt ignoꝛans non eſt cauſa peccati, ſed aliquid conſequens ad cãm. ſ. ad paſſionẽ vel habitũ inclinantem in pctũ. ¶ Ad ꝛm ꝺicẽꝺũ, q̃ pctũ pctõ additũ facit pluꝛa pctã, non tñ facit ſemper maius pctũ: qꝛ forte nõ coincꝺunt in ꝺem peccatum: ſed ſunt pluꝛa, z poteſt contingere ſi primum ꝺiminuat

non ꝑm ſe mala quo ad velamẽ: qꝛ in ꝑm ſe malis ſcitũ eſt id vñ ſpẽs petit ſumitur, qꝛ eſt oẽm ꝑm ſe diſſonãs rõni: velatũ aũt eſt ipſa diſſonãtia vt ptz ex ꝺictis. In iſtis aũt non ꝺm ſe malis ſciꝫ nihil claꝺꝺit vñ ſpẽs petit nec genus moꝛis ſumit vt ꝑz in comeꝺẽte ꝺie in ꝺiem̃ ieiunij ex ignoãtia iuris, ſcitum eſſ ab hoc nõ eſt bina comeſtio carniũ hodie. Cõſtat eñ q̃ hoꝝ ꝛum nihil includit diſſonãs, niſi ꝺs ꝺicat q̃ in ly hodie, qꝛ

ſcõm, q̃ ambo ſimul non habeant tantã gꝛauitatem oẽtam vnum ſolũ hꝫet: ſicut homicꝺium gꝛauius pctũ eſt ſi ſit a ſobꝛio hoie factũ q̃ ſi fiat ab ebꝛio homine. Cuius hec ſint ꝺuo peccata: qꝛ ebꝛietas pl⁹ ꝺiminuit ꝺe rõne ſequentis pcti, q̃ ſit ſua gꝛauitas. ¶ Ad tertiũ ꝺõm, q̃ ꝺ verbũ ambꝛoſij poteſt intelligi ꝺe ignoꝛantia ſimplr affectata, vel põt intelligi in genere pcti ingꝛatitꝺinis: in qua ſumm⁹ gꝛaꝺus eſt q̃ hõ etiam beneficia nõ recognoſcat, vel poteſt intelligi ꝺe ignoãtia infiꝺelitatis que fundamentum ſpiritualis edificij ſubꝛuit. ¶ Ad quartum ꝺõm, q̃ ebꝛius merꝺ quiꝺem ꝺuplices maleꝺictiones ꝓpter ꝺuo peccata q̃ committit. ſ. ebꝛietatem, z aliuꝺ pctũ qõ ex ebꝛietate ſequitur: tñ ebꝛietas rõne ignoꝛantie aꝺiuncte ꝺiminuit ſequẽs peccatum, z forte plus q̃ ſit gꝛauitas ipſius ebꝛietatis: vt ꝺictũ eſt. Vel poteſt ꝺici q̃ illuꝺ illuꝺ verbum inꝺucitur ꝑm ordinationem cuiuſꝺam pythaci legiſlatoꝛis q̃ ſtatuit ebꝛios ſi percuſſerint amplius punitẽꝺos non ad veniam reſpiciens quam ebꝛij ꝺebẽt magis habere: ſed ad vtilitatem quia pluries iniuꝛiantur ebꝛij quam ſobꝛij. vt patet per philoſophum in. 2. politicoꝝ.

ſola circunſtantia ꝺeterminate temperãtie a iure in vnica comeſtione tali ꝺie reꝺꝺat hũc actũ malũ: ꝛhs eſt vt ad ipſam intẽperãtie ſpẽm talis tranſgreſſio reꝺucatur, cuiꝰ oppoſitũ ex precꝺentibus ſequebat. Vñ ꝺõm eſt q̃ licet actus iſti ex ignoãtia cãti nõ ſunt ꝑ ſe in talibus ſpẽbus pp rõnes allatas: ꝛꝺuctive tñ fuꝛe in eiꝺẽ ſpẽbus in quibus eſſent cõmiſſi a ſciẽte. z ratio eſt qꝛ velamen ignoãtie legis, quã tenẽt nũc hic iſte ſcire: qꝛ volũtarii eſt, impeꝺit a locãꝺo ignotũ illuꝺ extra volũtariũ z intẽtũ: z volũtas veluti actus reꝺucit actum ad nãm ſue ſpẽi, ſicut ẽt facit volũtariũ velamẽ ignoãtie facti. pp qõ ſicut in credẽte occiꝺere ceꝛuum z occiꝺẽte hoꝛez ex ignoꝛantia culpabili actus occiſionis reꝺit ad nãm ſue ſpẽi z eſt homicꝺium, ita in comeꝺente bis ex culpabili ignoãtia legis in ꝺie ieiunij: act⁹ cõeſtiõis reꝺit ad naturã ſue ſpẽi z eſt intẽmpantia. Intelligẽꝺa ſunt ergo q̃ ꝺfir ꝺe igno q̃. ſ. nõ ſpecificat, quo ad repoſita p ſe l ſpẽ, ſecꝰ aũt eſt ꝺe reꝺuctiue ad ſpẽm principũ. z ſic ola ꝓſonant. Et hẽs ex ꝺ ſolonẽ ꝺubij relicti in. q. 72. ar. 9. z reſolonez ſimplr ꝺuoꝝ vltimo tractatoꝝ nũc. q. ſ. facta pctã ex ignoãtia facti culpabilꝫ ſunt ſm ſe mala ſiue nõ: reꝺeunt ad nãm ſue ſpẽi: q̃ culpa impeꝺit velamen ignoãtie a locãꝺo actum extra intẽtũ. ꝺico aũt hoc: qꝛ tã leuis poſſet eſſe culpa negligẽtie, vt nõ reꝺuceret actũ ad ꝓpriã ſpẽm ſaltẽ ꝑfecte, vt ꝑz in eo qui ex leuiſſima culpa negligẽtie in diſcernẽꝺo vina ignoãter inebꝛiat: nõ. n. reꝺꝺit tunc ebꝛietas in nãm ſue ſpẽi perfecte. z ſcito q̃ in hac ꝺifficultate multo ẽpe fui nõ reſolut⁹: z iõ vage ſcripſi ſed nolui mutare ia ſcripta pp exercitiũ.

¶ In eoꝺem quarto articulo in rhſiõe ad primũ, nota q̃ hec rhſio exponitur inferius in. q. 78. a. 2mo ad primũ vbi ꝺiſtinguit tripleꝫ ignoꝛantia ex parte rei ſcite ꝺm triplicẽ ſcientiam. prima eſt qua ſcit inꝺiuiꝺuũ actus eſſe malum puta hanc acceptationez rei alienе eſſe malã. ¶ Secunda qua ſcitur inꝺiuiꝺuũ actus z tpis eius. ſ. hoc nũc eſſe malũ. ¶ Tertia eſt qua ſcit inꝺiuiꝺuum actus tpis z ẽpecuniõis. ſ. hoc nũc nõ eſſe faciẽꝺũ. Ignoãtia oppoſita prime ſcieeſt cauſa peccati. Ignoꝛantia ſcõs z tertia eſt ignoãtia electionis quam author negat hic eſſe cauſam pcti. nõ q̃ putet eã nõ cãre pctũ, vt alij tenent: ſed qꝛ negat eam annumeꝛari inter generales cauſas peccati ꝺe quib⁹ modo tractat, quoniam peccata q̃ fiunt ex ſecunda z tertia ignoꝛantia non ſunt pcta ex ignoꝛantia, ſed ex paſſione vel habitu vt in illa queſtiõe ꝺeclaratur.

¶ In eoꝺem quarto articulo ꝺubium ꝓ nouitꝫ occurrit ꝺe rhſione ad ꝛm: qꝛ ſtatibus etiã oib⁹ ꝺictis aꝺhuc illa ꝓpõ, pctũ additũ pctõ facit maius, vꝫ efficax argumentum ſuſtinere in ꝓpoſito: qꝛ quũ ignoãtia ſeu ebꝛietas fuerit peccatũ ſi ſibi aꝺꝺat ſequens peccatũ quantũcunq; minimũ faciet maius.

¶ Ad hoc ꝺr q̃ argumẽtũ hoc cõcluꝺit veꝛũ, ſed in iſa nõ affert ad hoc: non eñ eſt qõ an ſeqns pctũ ꝺiminuat pctũ ignoãtie: ſed affert ad argumẽtum qõ ignoãtia nõ ꝺiminuat ſeu augeat ſequẽs pctũ: qm̃ ꝺe hoc eſt qõ ꝓpius articuli. z in iſa ad hoc rñꝺet optime, q̃ ipſa ignoãtia aꝺiuncta ſequẽti pctõ nõ augeat illuꝺ ſed ꝺiminuat illuꝺ: z totũ oppoſitũ eſt ex vtroq; ſi ꝓponẽtia ꝺm ſe ſumantꝰ: qꝛ plus aꝺimit ꝺe gꝛauitate illius q̃ apponat ꝺe gꝛauitate ꝓpria: vñ in iſa nõ ꝺr q̃ ambo ſimul nõ hãt tantã gꝛauitatẽ quatã qõtunq; coꝛ ſeoꝛ ſum hꝫ ſed quantũ vnũ eoꝝ. ſ. ſequens ſm ſe gꝛauiꝰ (vt ꝺictum eſt) haberẽt.

¶ In eoꝺem articulo quarto ꝺubium eſt ꝺe quantitate ꝺiminutionis an ſcilicet ignoꝛantia ſecunꝺum ſe peccatum veniale excuſet ſequens peccatum ex ea a mortali: z ſimiliter ignoꝛantia mortalis leuioris oꝛꝺinis excuſet ſequens a mortali grauioris oꝛꝺinis vel econtra mortale peccatum ex ignoꝛantia veniali facit illam mortalem: z ſimiliter mortale grauioris oꝛꝺinis aggꝛauet ignoꝛantiam mortalem in grauioꝛem oꝛꝺinem trahendo.

¶ Ad hoc dr q hec qō ex dictis de spēb⁹ peccatoꝝ ex ignorātia pēdet: qñ nāq; ignorantia nō aufert ppriā ei plectā spēm deliberato peccato q ex ea fit non aufert ꝓñs id qō ex ppria spē sibi vendicat scilicet cē mortale, z esse mortale grauioris ordinis, ꝓpter quod in his q sunt fm se pcā mortalia z deliberate fiunt in scipsis quāuis ex ignorantia mortalia sint: qñ vero ignorantia distrahit sequens peccatum vt spēm alterius pcī puta ebrietatis vel venationis nō dissentientis tunc, qr pcm sequens non fortit ppriā spēm quātūcūq; fm se esset mortale aut grauioris ordinis non facit actū ex veniali mortalem nec ex mortali leuioris ordinis mortalem grauioris ordinis quanuis aggrauet vt circūstantia. z ratio est qr circūstantia non hꝫs ppriā spēm nūq; agregat in infinitum, nūq; trāsferrt in ppriū ordinē vt in. q. 88. inferius patet. vnde si ebrietas in alīq; sit pccm venīale homicidū fequēs non faciet pcm mortale: z si ebrietas vel venatio sunt pcā leuioris ordinis ꝙ homicidiū nō trahent in ordinē grauitatis homicidij quāuis aggrauentur ex tali effectu.

1.q. 9. 3. 2. et. q. 10. 4. 3. Ep. 22. q. 15. 6. 5. 1. cor. Et 3. q. 46. ar. 7. ad 3. Et hi. q. 5. art. 10. cor. 2. q. 23. ar. 9. ad 3. 4. 6.

¶ Sup. q. 77. Arti. 1.

Ist primo articulo qō. 77. solus modus quo passio mouet voluntatem declarandus occurrit addendo ad dicta in articulo secūdo. q. 9. vbi eadem. q. ex parte voluntatis absolute agitata est: modus cūm in ordine ad causandum peccatum ex pte ipsius passionis tractatur. Modus igitur ē q passio afficies appetitū afficit ꝓportionalr per viā redūdātie phātasia, sunt enī vt in scḋo de aīa dr ap petituū z phantasticū aīe indistincta loco, entomis decisis attestantibus, z sicut ad linguam colera infectam gustus iudiciū erroneū fit, ita ad appetitū passiōe infecta immutat phātasia et iudiciū etiā estimatiue ꝓñs, z qr intellectus mouetur a phantasmate cōsequens est vi z phantasmatibus

¶ De causa peccati ex parte appetitus sensitiui. Quest. 77.

Deinde Considerādū est de causa pcī ex pte appetitus sensitiui: vtrū passio aīe sit causa pcī. ¶ Et circa ḥ querunt octo. Primo vtrū passio appetitus sensitiui possit mouere vel inclinare voluntatē. Scḋo vtrū possit superare rationem cōtra eī⁹ scientiā. Tertio vtrū pcm qđ ex passione prouenit sit pcm ex infirmitate. Quarto vtrū hec passio q̄ est amor sui sit cā oīs pcī. Quinto de illis tribus causis quę ponuntur. 1. Jo. 2. cōcupiscentia oculorum, cōcupiscentia carnis, z superbia vite. Sexto vtrū passio que est causa peccati diminuat ipsum. Septimo vtrum totaliter excuset. Octauo vtrum peccatum quod ex passione est possit esse mortale.

¶ Utrū voluntas moueatur a passione appetitus sensitiui. Art. 1.

Ad primū Sic ꝓcedit. Videtur q voluntas non moueatur a passione appetitus sensitiui. nulla enim potentia passiua mouetur nisi a suo obiecto: voluntas aūt est potentia passiua z actiua simul inquantum est mouens z mota sicut philosoph⁹ dicit in. 3. de aīa vbi de vi appetitiua cum ergo obiectū polūtatis non sit passio appetitus sensitiui: fz magis bonū rationis vr q passio appetit⁹ sensitiui non moueat volūtatē. ¶ p. Superior motor non mouet ab inferiori: sicut aīa nō mouet a corpe: fz voluntas q est appetitus rōnis cōparat ad appetitū sensitiuū sicut motor superior ad inferiorē. Dicit. n. phs in. 3. de aīa, q appetit⁹ rōis mouet appetitū sensitiuū, sicut in corporib⁹ celestib⁹ sphera mouet sphērā. q̄ volūtas nō potest moueri a passione appetit⁹ sensitiui. ¶ p. Nullum immāle pōt moueri ab aliquo mālī. fz voluntas ē po⁹ q̄dā imālis: nō. n. vtit organo corpali cum sit in rōe: vt dr in. 3. de aīa. appetit⁹ āt sensitiu⁹ ē vis mālis, vtpote fūdata in organo corpali. q̄ passio appetit⁹ sensitiui nō pōt movere appetitū intellectiuū.

Sed ꝛ̄ est, q dr Danie. 13. Concupiscentia subuertit cor tuum.

Rñdeo Dicendum, q passio appetitus sensitiui non potest dicere trahere aut mouere voluntatem: fz indirecte potest. z hoc dupliciter. Uno quidem modo fm quādā abstractionē: cūm. n. oēs potentie aīe in vna essentia anime radicentur, necesse est q qñ vna potentia intenditur in suo actu, altera in suo actu remittatur, vel etiam totaliter in suo actu impediatur: tum qr ois vtus ad plura dispersa fit minor. vñ econtrario quando intenditur circa vnū minus pōt ad alia dispergi, tū qr in operib⁹ aīe requirit quedā intentio: que dum vehementer applicatur ad vnū nō pōt alteri vehemēter attendere z secundū hūc modum ꝓ quādā distractionē quādo motus appetit⁹ sensitiui fortificat secundum quacūq; passionē necesse est q remittat vel totaliter impediatur motus proprius appetitus rationalis q est voluntas. Alio modo ex pte obiecti voluntatis qđ est bonū ratione apprehensuz: impeditur esse iudicium z apprehensio rationis ꝓp vehementem z inordinatā apprehensionem imaginationis z iudicium vtutis estimatiue: vt ptz in amentibus. Manifestū est autem q passionē appetit⁹ sensitiui sequit imaginationis apprehensio z iudicium estimatiue: sicut etiam dispositionem lingue sequit iudicium gustus. vñ videmus q homines in aliqua passiōe existentes nō facile imaginationē auertūt ab his circa q̄ afficiūtur. vñ ꝓ ꝓñs iudicium rōnis plerūq; sequit passionē appetit⁹ sensitiui z ꝓ ꝓñs mot⁹ volūtatis qui nat⁹ est semper sequi iudiciū rōnis.

Ad primum ergo dōm, q per passionem appetitus sensitiui fit aliqua immutatio circa iudicium de obiecto voluntatis: sicut dictū est. quanuis ipsa passio appetitus sensitiui non sit directe voluntatis obiectū.

¶ Ad secundum dōm, q supertus non mouetur ab inferiori directe, sed indirecte quodammodo moueri potest sicut dictum est.

¶ Et similiter dicendum est ad tertium.

¶ Utrum ratio possit superari a passione contra suam scientiam. Articu. 2.

Ad scḋm sic procedit. Ur q rō non possit superari a passiōe ꝛ̄ suam. sciam. Fortius. n. non vincitur a debiliori: fz scia ꝓp suā certitudinem est fortissimū cozn̄ q̄ in nobis sunt: ergo non pōt supari a passione q̄ est debilis z cito transiens. ¶ p. Voluntas non est nisi boni vel apparentis boni: sed cū passio trahit voluntatem in id qđ est vere bonum nō inclinat rōnē contra sciam, cū aūt trahit eā in id qđ est apparens bonū z non exīs trahit eā ī id qđ rōni vr. hoc āt est in scia rōnis qđ ei vr. ergo passio nunq; inclinat rōnem cōtra suam sciam. ¶ Si dicatur q trahit rōnem scientem aliqđ in vniuersali vt contrarium iudicet in particulari. ¶ Cōtra. Alis z particularis ꝓpositio si opponātur, opponuntur fm contradictionē: sicut omnis homo z non oīs homo: fz due opiniones q̄ sunt cōtradictorie sunt contrarie: vt dr in. 2. peri hermenias. si igitur aliquis sciens aliquid in vli iudicaret oppositū in singulari, sequeretur q haberet simul cōtrarias opiniones: qđ est impoe. ¶ p. Quicunq; scit vle scit ēt particulare q nouit sub vli cōtineri: sicut qui scit oēm mulam esse sterilem, scit hoc aīal esse sterile dūmodo ipsum sciat esse mulā: vt pz ꝓ id qđ dr in. 1. posteriorū. sed ille qui scit aliqđ in vli, puta nullā fornicationē esse faciendam, scit hoc particulare sub vniuersali cōtineri, puta hūc actū esse fornicariū. ergo vr qđ etiā in particulari sciat. ¶ p. Ea que sunt in voce sunt signa intellectus aīe scḋm phm: fz hō. in passiōe exīs frequēter cōsitet id qđ eligit esse malū etiaz in particulari. ergo etiā in particulari hz sciam: sic igit videt q passiones nō possint trahere rōnem contra sciam vlem: qr nō potest esse q habeat sciaz vlem z estimet oppositū in particulari.

Sz Cōtra est, q dicit ap's ro. 7. Video aliā legem in mēbris meis repugnātem legi mentis mee: z captiuantem me in lege peccati: lex autem que est in mēbris est cōcupiscētia de qua. s. locutus fuerat: cum igit cōcupiscentia sit passio quedā, videtur q passio trahat rōnē etiā contra hoc q scit.

Rñdeo Dōm, q opio socratis fuit vt phs dicit in. 7. ethi. q sciētia nunq; posset superari a passiōe. vñ ponebat oēs virtutes esse scias: z oīa pcā esse ignorantias. in quo quidē aliqualr recte sapiebat: qr cum voluntas sit boni vel apparētis boni nunquā volūtas in malū moueretur nisi id qđ non est bonū aliqualr rōni bonū appareat: z propter hoc volūtas nunq; in malū tēderet, nisi cū aliqua ignorātia vel errore rōnis. Un dr puer. 14. Errāt q operant malū. Sed qr exprimēto pz q multi agūt cōtra ea quoz̄ sciam hūt (z hoc etiam author sic compositis iudicio estimatiue moueatur intellectus ad iudicādum idem: presertim quia iudicium est de singulari in quo plurimū vim obtinet imaginatiua cogitatiua. Rursus ex hoc q appetitus sensitiuus passione vehementi afficitur hic homo non solum fm illam partem sed absolute mutat animaliter z est aliter dispositus. z ratio est, qr appetitus alalis est ꝓpter totū suppositū vt ex dictis in prima pte pz. In hoc ēm differt ab appetitu naturali singulariū potentiarū z partium. z propter hoc dr est a nāturali. ex hoc aūt q hic hō est aīe dispositus sequit vt aliquid sit sibi quē vt aliquid sit dissonāte illa dispōne cōueniens qđ prius non erat: qđz absolute et fm rōnē est disconueniens. Incipit nanque cōuenientia ex altero extremoꝝ variato ex hoc autem q aliqđ est cōueniēs nō huic sic dispōsito sequitur z q fm iudicium estimatiue z rationis iudicet illud sibi nunc conueniens: qr qualis vnusquisq; est talis ei finis videt. z sic dispō subi passiōe facta mutat iudicium rōnis de obiecto qđ est motiuū voluntatis: z sic ex parte obiecti passio mouet voluntatem. hec vis ex parte obiecti est tutior prima ex parte ipsarum potentiarum hanc aduuit. ex neutra aūt vt vides si memores dictorum voluntas necessitatur: qr ex parte obiecti, motio est et ad necessitatem requiritur alter motor ex parte subiecti, ad exercitiuz actus propter quod voluntas libere sequēs huiusmodi obiectum, peccat.

Wal. 3. arg.

¶ Super artic. 2.

Ist artic. 2. 77. questio. duꝫ occurrit de conclusione approbatiua opinionis Socratis. s. voluntas nunq; in malum tendit nisi cum aliqua ignorantia vel errore rōnis: et de eius rōne qr. s. voluntas est solū boni, vel apparentis boni. Cōtra conclonē nāq; currunt argumenta sco. in. 3. sent. distin. 36. 1°. ex arti. 5. ibi. Item scientia in vniuersali z 9ti⁹ voluntariē nō posse in oppm̄ error. ¶ 2°. ex multis auctoritatib⁹ augu. dicentib⁹ q quandoq; scientes peccamus. ¶ 3°. ex

ritate Arist. scdo ethi. q̄ scire parū aut nihil valet ad virtutē. si em rectitudo intellꝰ exigit ad bñ velle tūc scire multum valeret ad virtutē: imo sequit̄ q̄ nō esset ḡsuadendū alicui q̄ bñ vellet, sed q̄ recte consideraret.

¶ Preterea. Rectitudo rōnis tam in practicis q̄m in speculativis ꝓsistat ex termis et forā sili ꝓfecti, igit rō practica erit ex se ꝓfecta q̄dō i appetitu sequatur: et ꝑ ꝑs pōt voluntas male eligere intellectu existe perfecto.

¶ Preterea. Arguo ad idē: q: stat q̄ rō oī dat veruq̄ oppositū ꝟz q̄ est: puta furari et nō furari, est n. oppositoꝝ et q̄ voluntas determinet se ad vnum q̄ vult. et q̄ b̄ sic fiere stat Arist. in. 9. meta. vbi vult q̄ scia sit oppositoꝝ: sed a ꝓpositō. i. ab electiōe determinet ad vnū. nō igitur opz intellectū errare vel ignorare ad hoc q̄ voluntas male velit. ¶ Cōtra rōnem vero q: inefficax vī, stat em intellectum in nullo errare et voluntatem peccare et appetēdo de bonō apprehēsum nō debito mō.

¶ Ad hāc dubitationē dz in ꝓmo articulo sequentis. q. in rōne ad ꝑmū videat tractandā, q: ibi consummatur q̄ō hec de pcō ꝑ scīam q̄ hic tractat ex vna ꝑte tm. s. ex ꝑte passionis. Propter opinionē tamen socratis hic approbatam dr cū aūhote: q̄ impossibile est voluntatem peccare absq̄ ignorantia vel errore intellectꝰ ꝑter rōnē in ifa allatā. Sz sunt hic duo aduertenda. ꝓmo q̄ ignorātie noīe in ꝓposito intelligit ēt ipsa actualis inēsideratio. Et er hoc soluūtur ola argumenta ꝑ positū erroīē intellꝰ: ex hoc em habes q̄ sufficit ad apparens bonum q̄ actuali in consideratione transferatur de ordine veri boni in non vere boni: vt de peccato angeli in prima parte dictum est. Et per hoc soluitur obiectio ꝑ rationem allatā. ¶ Secundo q̄ apprehēsio requisita ad hoc q̄ voluntas appetat aliq̄d, non enim ferri potest nisi in apprehensum non est quecūq̄ cognitio alioꝝ intellectio speculativa sufficeret, cuius oppositum habetur ex i so de anima: sed tm cognitio tate diuina ꝓfirmat̄ ꝟz illud luc. 12. Seruus qui cognouit voluntatē dñi sui et nō fecit plagis vapulabit mltis. Et iac. 4. dr, Sciēti bonū facere et nō facienti pctm illi. (non simplr verū dixit) sz oz distinguere vt phs tradit i 7. ethi. Cū. n. ad recte agendū hō dirigatur duplici scia. s. vñi et ꝑticulari: vtriusq̄ defect⁹ sufficit ad h̄ q̄ impediat rectitudo voluntatis et opis: vt. ē. dictū est. cōtingit ergo q̄ aliq̄s hz sciaz in vñi, puta nullā fornicationē cē facte dā: sz tñ si cognoscat i ꝑticulari hāc actū q̄ est fornicatio nō esse faciēdū: et hoc sufficit ad h̄ q̄ voluntas nō sequat vlem scientiā rōnis. Et iterū ꝑsiderandū est q̄ nihil ꝓhibet aliq̄d sciri in habitu q̄ tñ actu nō ꝑsideratur. pōt igit̄ ꝓtingere q̄ aliq̄s ēt rectā sciaz hēat in singulari et ñ solū in vñi, sz tñ in actu nō cōsideret: et tūc nō vī difficile, q̄ ꝑter id q̄ actu no ꝑsiderat hō agat. Vō at hō nō ꝑsideret i ꝑticulari id q̄ habitualr scit, q̄nq̄ q̄dē ꝓtingit ex solo defectu ītētiōis, puta cū hō sciēs geometriā nō intēdit ad cōsiderādū geometrie cōclusiones. q̄s statim in ꝓptu hz ꝑsidare. q̄nq̄ at hō ñ ꝑsideret id q̄ hz i habitu ꝓp aliq̄ impedimētū supueniēs puta ꝓp aliquā occupationē exteriorē, vl ꝓp aliq̄s infirmitatē corꝑalē. et hoc mō ille q̄ est in passione cōstituꝰ non ꝑsideret in ꝑticulari id q̄ scit in vñi, in q̄tū passio impedit talē ꝑsiderationē. Impedit aūt tripl̄r. Primo q̄dē per q̄dā distractionē: sicut supra expositū est. Scdo per ꝓtractatē: q: plerūq̄ passio iclinat ad ꝓtractū huius q̄ scia vlis hz, tertio ꝓ quādā immutationē corꝑalē, in qua rō q̄dāmō ligat̄ ne libere in actū exeat: sicut ēt somn⁹ vl ebrietas quadā corꝑali trāsmutatiōe facta ligat vsuz rōnis. et q̄ hoc ꝓtingat in passionib⁹ ꝑtz ex h̄ q̄ aliq̄n cū passiōes multis intēdunt̄ hō amittit totalr vsuz rōnis: mltī em ꝓp abūdātiā amoris et ire sūt in insaniā ꝑuerti. et ꝓ hāc modū passio trahit rōnē ad iudicādū in ꝑticulari ꝟ sciaz q̄s hz in vñi.

Ad Primū ergo dōm, q̄ scia vlis que est certissima non hz ꝑncipalitatem in operatione: sed magis scia ꝑticularis eo q̄ opōnes sunt circa singularia. vñ non est mirum si in operabilibus passio agit ꝟ sciam vlem absente cōsideratione in particulari.

¶ Ad ām dōm q̄ hoc ipm q̄ō rōnī videt in ꝑticulari aliq̄d bonū q̄ nō est bonū, contingit ex aliqua passione. et tñ hoc ꝑticulare iudiciū est ꝟ vlem sciam rōnis. ¶ Ad tertium dōm, q̄ nō posset cōtingere q̄ aliq̄s hꝫet simul in actu sciam aut opinionē veram de vlī affirmatiuo, et opinionē falsam de ꝑticulari negatiuo, aut ecōuerso: sed bñ pōt cōtingere q̄ aliquis habeat vera sciam habitualiter de vlī affirmatiuo et falsam opinionē in actu de particulari negatiuo: actus. n. directe nō contrariat̄ habitui, sed actui. ¶ Ad q̄rtū dōz, q̄ ille q̄ hz sciaz ī vñi ꝓp passionē ipedit̄ ne possit sub illa vñi sumere et ad ꝓclonē ꝑuenire: sz assumit sub alia vñi q̄ suggerit inclinatio passionis et sub ea ꝓcludit. vñ phs dicit in. 7. eth. q̄ syllogism⁹ incōtinētis hz ītuor ꝓpones: duas vles: quarū vna est rōnis, puta nulla fornicatione ē committēdam, alia est passiōis, puta delectatione eē sectādā. Passio igit̄ ligat rationem ne assumat et cōcludat sub ptima. vñ ea q̄ ītē assumit et ꝓcludit sub scda. ¶ Ad q̄rtū dōm, q̄ sicut ebri⁹ q̄nq̄ ꝓferre pōt ꝟba significātia ꝑfundas sentētias, quas tamē mēte diiudicare nō ꝑt ebrietate ꝓhibēte, ita in passione exīs esti oꝛ ꝓferat hoc non esse faciēdum, tamē interius hoc animo sentit q̄ō sit faciēdum: vt dicitur in. 7. ethi.

¶ Vtrum peccatum quod est ex passione, debeat dici ex infirmitate. Articu. 3.

Ad Tertium sic proceditur. Vī, q̄ peccatum q̄ō est passione non debeat dici ex infirmitate. passio em est quidam vehemēs motus appetit⁹ sensitiui: vt dictum est. vehementia aūt mot⁹ magis attestat̄ fortitudini q̄m infirmitati. ergo pctm q̄ō est ex passione non dz dici ex infirmitate. ¶ ꝓ. Infirmitas hois maxime attendit̄ ꝑm illud q̄ō est in eo fragili⁹, hoc autē est caro, vñ dicit in ꝑl. Recordatus est q: caro sunt. ergo magis debet dici peccatum ex infirmitate quod est ex aliquo corꝑis defectu quam quod est ex anime passione. ¶ ꝓ. Ad ea non videtur homo esse infirmus que eius voluntati subduntur: sed facere vel nō facere ea ad que passio inclinat, hominis voluntati subditur: secūdum illud genē. 4. Subter te erit appetitus tuus et tu dominaberis illius ergo peccatum quod est ex passione non est ex infirmitate.

Sed Contra est, quod Tullius in. 4. lib. de tuscu. questionibus passiones aīe egritudines vocat. egritudines aūt alio nomine infirmitates dicuntur. ergo peccatū q̄ō est ex passione dz dici ex infirmitate.

Rñdeo dōm, q̄ cā pcti ꝑpria est ea ꝑte aīe in qua principalr est pctm. pōt autē dici infirmitas in aīa ad similitudinē infirmitatis corꝑis. dī aūt corꝑ⁹ hominis esse infirmū q̄n debilitat̄ vel impedit in executione ꝑprie opationis ꝑ aliquā in ordinationē partium corꝑis. ita. s. q̄ humores et mēbra hois non subdunt̄ ꝑfecte regitiue et motiue corꝑis. vñ et mēbrum dī esse infirmū q̄n nō pōt perficere opationē mēbri sani: sicut oculus q̄n non potest clare videre: vt dicit phs in. 7. de hist. aīalium. vñ et infirmitas anime dicitur q̄n impeditur anima in ꝑpria operatione ꝑpter inordinationem partium ipsius. sicut autem partes corꝑis dicuntur esse inordinate q̄n non sequunt ordinē nature. ita et partes anime dicuntur esse inordinate q̄n non subduntur ordini rationis: ratio em est vis regitiua partium anime. Sic ergo quando extra ordinez rationis vis concupiscibilis aut irascibilis aliqua passione afficitur et per hoc impedimentum prestat modo predicto debite actioni hois, dicitur peccatum esse ex infirmitate: vnde et philosophus in. 1. ethi. comparat incontinentem paralitico, cuius partes mouentur in contrariuz eius q̄ō ipse disponit.

Ad Primum ergo dicendum, quod sicut quanto fuerit motus fortior in corꝑe ꝑter ordinem nature, tanto est maior infirmitas, ita quāto fuerit motus fortior passionis ꝑter ordinem rationis, tanto est maior infirmitas anime. ¶ Ad secundum dicendum, quod peccatuz ꝑncipaliter consistit in actu voluntatis: qui non impeditur per corꝑis infirmitatem. potest enim qui est corꝑe infirmus ꝓmptam habere voluntatem ad aliquid faciendum. impeditur autem per passionem: vt supra dictum est. vnde cum dicitur peccatum esse ex infirmitate magis est referendum ad infirmitatem aīme quam ad infirmitatem corꝑis. Dicitur tamen etiam ipsa infirmitas ānime infirmitas carnis, inquantum ex conditione carnis passiones anime insurgunt in nobis: eo quod appetitus sensitiu⁹ est virtus vtēs organo corꝑali. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ō in potestate quidem voluntatis est assentiendo iudicans et precipiens hoc esse appetendum nunquā enim aliquis aliquid appetit quod non iudicat appetendū iudicio subito vel deliberato expedito vel impedito ꝛc. Nunquam etiam aliquis iudicata appetenda esse eliget nisi imperet sibiꝑsi animus appetendum esse. Et hoc autem patet quod sicut ꝓbatum est ꝛc. si appetendum aliquod est vere iudicatum bonum quando ocisuo confess. et aristin septimo ethi. et supradictum: et sic erit electio bona. Si autem appetendum non est vere iudicatum, aut sufficienter preceptum bonum. tunc cum malo electione, defectus ꝓsistit vel negatiue est in intellectu, dum voluntas fertur in bonum non vere, sed apparens ex illo defectu. et quia hec duo membra distinguuntur contradictorie consequens est vt non sit dare medium. Ad obiecta autem in oppositum dicitur q̄ auctoritates omnes dicentes hominem appetere contra sciēniam intelligunt cōtra sciēniam habitualem vel actualem in vniuersali, vel actualem particularis absolute vt in responsione ad primum articuli primi sequentis q̄ō. dicitur. Unde articulus parisiensis de intellectu in vniuersali et particulari ꝑm se consideratō in actu verus est, cum quo stat ignorantia particularis in cōparatione. posset quoq̄ dici q̄ est verus de particulari actu etiā relato: quo ad actum iudicij non preceptiui. cum tali enim iudicio stat oppositum iudicium precipiens in quo est defectus. Auctoritas aristo. loquitur de scientia morali distincta contra scire prudentie, et de illa quum sit vniuersalium constat parum vel nihil valere, de ista autem constat esse fortem et difficultionem virtutis. Et quoniam hec dependet ab appetitu recto et econtra, ideo oportet vitioso suadere et q̄ō consideret iudicet et solicitetur recte, et q̄ō mutet appetitum: alterum enim sine altero insufficiens inuenitur. ¶ Ad quartum

I. q. 85. ā. 3. ad 4. Et. 2. di. 22. q. 2. art. 2. ad. 5. et ice. li. fi. Et. 4. di. 19. q. 2. ā. 3. q. 1. ad. 2. Et mal. q. 3. ā. 8. ad. 5. et ā. 9. 10. 2. pf. et 12. cor. Et psal. 9. co. 3.

rōnē q̄ rectitudo rōnis pēdet ex finis terminis in fōra syllogistica dicitur quod maior ista est falsissima vlr. Et rō est q̄dā rō est in ratione secundum se, z hec ex finis terminis pendet: quedam est in ratione nō

ar.5.co. secundū se: sed vt mo-
7.q.84. ra ab appetitu: et ista
ar.2.ad dependet non ex fi-
3m. Et nis terminis sed ex con
22c.qō. nexione conformi ap-
23.ā.7. petitui recto. vnde in
ad 1m. z sexto ethic. dicitur, q̄
q.153 ā verum intellectui pta
3.ad.3. citi est confesse sepha
Et.2.b. bens appetitui recto.
42.q.2. vnde quum prudentia.1.co. ne scientia sit in intelle
Et mal. ctu vt subest voluntati
q.8.ā.1. vt pz ex dictis recitu-
ad.19. do rōnis ei⁹ nō ex euidentia terminorum ad rōnez absolute sed ad rōnē morā a recto appetitu dependet: ersi huiꝰ rhīois nō es capax distingue q̄ recto iudo rōnis 3m se pendet ex terminis z forma syllogistica: z vnde dicāda a nobis z hec prima pēdet ex appetitu i moral: bz q̄ finis vnūsq̄sq̄ ē ratis et finis vr̄, z rō ē ipoſe q̄ sit perfecta rō sola ex terminis z syllogismo q̄cūq̄ in volitate sit. opz.n. volitatē esse dū dispoſitā si rō pfecta sit rōe morali particularissima sine defectu, vt dictū est, vtra que rhīsio bona vr̄: sed prima est formalis z p fundā. Ad rōnē aliā q̄ est oim difficillima: qm tāgit primā radicē bi q̄ in hoc ipo q̄ voluntas determinat se in intellm ad alterū oppositorū q̄ est malū, iter uenit ignōtia aliq̄, opz nāq̄ voluntate aliq̄d appetēte illō iudicari appetēdū nūc hic ꝛc. Et quū in fūrate non sit appetēdū ptz ignōtia aliq̄: sz an ignōrāa sit prius natura q̄ appetitꝰ difficile ē videre. Ex eo nāq̄ q̄ obm est voluntatis illud lic iudicatū prius nā vr̄, ex eo bo q̄ effectus volitatis vr̄ determinātis intellectū iuxta doctrinā aristo.

j.q.108 posterius nā videt.

ar.3.ad 4.et.2. ¶ Ad hoc bi q̄ determinatio intellectꝰ ad
dist.42. aliera partē in mora-
q.2.ā.1. libus quū cōtingentia
Et mal. sint, q̄n ex passiōe p
q.8.ar.1 ueniat, puenit manifeste electionē, vt ptz ex
ad.23. supra declaratis, sed q̄n hoc est per accīs, absolute loquēdo de determinatione intellectꝰ bm simplr est q̄ voluntas determinat intellectū ad iudicandum alterum oppositorū faciendum:

Articulus IIII.

Utrū amor sui sit prīn⁹ oīs pcti.

Ad Quartū sic procedit. Vr̄ q̄ amor sui nō sit principium oīs pcti. Id em̄ q̄ est bm se bonū z debitū nō est ppria cā pcti: sed amor sui est bm se bonū z debitū. Vñ precipit hoi, vt diligat proximū sicut seipm. leui. 19. ergo amor sui non pōt esse propria causa peccati. ¶ p. Apls dicit rom. 7. Occasione accepta pcti per mandatum operatum est in me omnē cōcupiscentiā, vbi glo. dicit: q̄ bona est lex que dum concupiscentiam prohibet, omne malū prohibet, q̄ bī propter hoc: q̄ cōcupiscentia est causa oīs peccati: sed cōcupiscentia est alia passio ab amore: vt supra habitū est. ergo amor sui nō est causa oīs pcti. ¶ p. Augu. super illud psal. Incensa igni z suffossa, dicit q̄ omne peccatum est ex amore male inflammante vel ex timore male humiliante. nō ergo solus amor est causa pcti. ¶ p. Sicut homo peccat quandoq̄ ppter inordinatū sui amorem, ita etiā interdū peccat propter inordinatum amorem proximi. ergo amor sui non est causa omnis peccati.

Sed ¶ est, q̄ aug. dicit. 14. de ci. dei, q̄ amor sui vsq̄ ad contemptum dei facit ciuitatez babylonis: sed per quodlibet peccatū pertinet hō ad ciuitatē babylonis. ergo amor sui est causa omnis peccati.

Rñdeo Dīm, q̄ sicut supra dctm est: ppria z p se cā pcti accipienda est ex pte puersiōis ad cōmutabile bonū ex qua q̄dē pte ois actꝰ pcti pcedit ex aliq̄ inordinato appetitu alicuⁱ talis boni, q̄ aūt aliq̄s appetat inordinate aliq̄d tēporale bonum pcedit ex hoc q̄ inordinate amat seipsum: hoc enim est amare aliquē velle ei bonum. Unde manifestū est, q̄ inordinatus amor sui, est causa omnis peccati.

Ad Primum ergo dicendum, q̄ amor sui ordinatus est debitus z naturalis, ita. s. q̄ velit sibi bonum q̄ cōgruit: sz amor sui inordinatus q̄ perducit ad cōtemptum dei ponit esse cā pcti bm aug. ¶ Ad bm dicendū, q̄ cōcupia qua aliq̄s appetit sibi bonus reducit ad amorē sui sicut sicut ad cāz: vt iā dictū est. ¶ Ad tertiū dicēdū, q̄ aliq̄s dicit amare z illud bonū q̄ optat sibi: z sic sui bonū optat. Amor igit bm q̄ dicit ei⁹ eē q̄ optat: puta q̄ aliq̄s dicit amare vinū, vel pecuniā, recipit p cā timorē q̄ pertinet ad fugā mali: oē em̄ pctm̄ puenit vel ex inordinato appetitu alicuⁱ boni, vel ex inordinata fuga alicuⁱ mali: sz vtrūq̄ horū reducit ad amorē sui: ppter hoc em̄ hō vel appetit bona vel fugit mala: quia amat seipsum.

¶ Ad quartū dicēdū, q̄ amicⁱ est quasi alter ipse: z ideo q̄ peccatur ppter amorē amici: videtur propter amorem sui fuit peccati.

¶ Utrum conuenienter ponantur cause peccatorum concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, z superbia vite. Art. 5.

Ad Quintū sic pcedit. Vr̄, q̄ inconuenienter ponā tur cāe peccatorū esse ꝯcupia carnis, cōcupiscētia oculoꝝ, z superbia vite: q̄ bz 1 apīm. 1. ad rhī. vlti. Radix oim malorū est cupiditas, sz superbia vite sub cupiditate ñ cōtinet. ergo ñ bz poni inter cās pctorū. ¶ p. Cōcupiscētia carnis maxime ex visiōe ocu. excitat bz illud Danie. 13. Species decepit te. ergo nō bz diuidi cōcupia oculorū cōtra cōcupiscētia carnis. ¶ p. Cōcupiscentia est delectabilis appetitus: vt. s. habitū est. delectatiōes aūt ptingūt nō solū bm visum, sz et bz alios sensus. ergo deberet et poni ꝯcupia audit⁹ z aliorū sensuū. ¶ p. Sicut hō inducitur ad peccandū ex inordinata cōcupiscētia boni, ita etiā ex inordinata fuga mali: vt dctm est. sz nihil hic enumerat ptinēs ad fugā mali: ergo insufficiēter cause peccatorū tāguntur.

Sz ¶ est, q̄d bī. 1. Joā. 2. Omne q̄d est in mūdo aut est cōcupia carnis aut est concupiscentia oculorum: aut superbia vite. Inmūdo aūt bī aliquid esse propter pctm̄. vñ z ibidē bī q̄ totus mundus in ligno positus est. ergo p̄dicta tria sunt cāe peccatorū.

Rñdeo Dīm, q̄ sicut tā dctm est: inordinatꝰ amor sui ē cā oīs pcti. in amore aūt sui includit inordinatꝰ appetitus boni, vnusq̄sq̄ em̄ appetit bonū ei⁹ quē amat. Uñ manifestū est q̄ inordinatꝰ appetitus boni est cā oīs pcti. bonū autē dupl̄ est obm sensibilis appetitꝰ: in quo sunt aie passiōes q̄ sunt cā pcti. Uno mō absolute bm q̄ est obm concupiscibilis. Alio modo sub rōne ardui, put est obm irascibilis: vt. s. dictū est. Est autē duplex cōcupia: sicut supra hītū est. Una quidē naturalis q̄ est eorū quibꝰ natura corpis sustentat. siue quātū ad cōseruationē indiuidui sicut cibus z potus z alia hmōi. siue quantum ad ꝯseruationē spēi: sicut in venereis. z horū inordinatus appetitus dr̄ concupia carnis. Alia est cōcupiscentia aīalis: eorū. s. que per sensum carnis sustētationem aut delectationez nō afferunt: sed sunt delectabilia bm apprehensionē imaginatiōis aut alicuius hmōi acceptatiōis: sicut sunt pecunia, ornatus vestium, z alia huiusmodi. z hec quidē aīalis ꝯcupia vocatur cōcupiscentia oculorū: siue intelligatur cōcupiscētia oculi. i. ipsius visionis que fit per oculos: vt referatur ad curiositatē bm quod Augu. exponit in. x. confes. siue referatur ad concupiscentiam rerum que exterius oculis proponunt: vt referatur ad cupiditatem bm quod ab aliis exponitur. Appetitus autem inordinatus boni ardui pertinet ad superbiā vite: nā superbia est appetitus inordinatus excellentie: vt inferius dicetur. Et sic patet q̄d ad ista tria reduci possunt omnes passiones que sunt causa peccati: nā ad duo prima reducūtur omnes passiōes cōcupiscibilis. ad tertiū autem oēs passiones irascibilis: q̄d ideo non diuiditur in duo: quia omnes passiones irascibilis naturaliter conformantur concupiscentie animali.

Ad Primū ergo dīm, q̄ bm q̄ cupiditas importat vlr appetitū cuiuslibet boni, sic et superbia vite cōtinet sub cupiditate. quāo aūt cupiditas bm q̄ est spāle vitium q̄d auaritia noīat sit radix oim pctorū infra dicet. ¶ Ad secūm dīm, q̄ concupiscentia oculorū nō dr̄ hic cōcupiscentia oīm rerū que videri oculis pōt: sz solū earū in quibꝰ nō queritur delectatio carnis que est bm tactū, sed solū delectatio oculi. i. cuiuscūq̄ apprehēsiue virtutis. ¶ Ad tertium dīm, q̄d sensus visus est excellētior inter oēs alios sensus et ad plura se extendēs: vt dr̄ in. 1. meta. z iō nomē ei⁹ trāsfert ad oēs alios sensus z etiā ad oēs interiores apprehēsiones vt Aug. dicit in li. de verbis domini. ¶ Ad quartū dicendū, q̄ fuga mali causat ex appetitu boni (vt supra dictum est) z ideo ponuntur solū passiones inclinātes ad bonum tanquam cause earum que faciunt inordinate fugā mali. sed diuersimode in bonis z in malis: q̄ quū neutū oppositorū bz rationem mali motaliter voluntas ex se fertur in bonum. sed ex consideratione alterius oppositi vult, ad alterum vero oppositorū moraliter malum voluntas ipsa fiecte iudicium. sz non nisi peruerse ad hāc aliquo alio defectu intellectus saltē nō consideratione olim considerandorum q̄ sufficit ad hoc q̄ ois malus ignorās sit vr̄ de peccato angeli dictū fuit. Judicū igitur de agēdo vel appetendo morali malo quū in rōne ppositi sit prius natura voluntate mala z in rōne acceptati sit posterius natura eadez: z accipiatur ex aliquo defectu intellectus, q̄ malum bm se non est acceptabile, resoluendum est in iria in ipm iudicium seu iudicatum q̄d acceptatur, z in defectum intellectꝰ vnde quodāmodo accipitur, z ipsam passiue acceptionē mala voluntate illatam. et quo ad duo prima pertinent voluntarie malā vt obiectū, z conditio nonnulla eius siue ex parte eius, siue ex parte intelligentis: quo ad tertium autem est effectus voluntatis. et sic omnia consona inueniuntur.

¶ In eodem articulo nono singularissime vltimas rīsiōes z memorata p̄dicta discretione cōsiderato semper q̄ ppōnes scite ignorate in particulari in actu practico non sunt p̄dictione: sz enim ipse in passione credat hanc sic fornicationem bm se non esse faciendam, credit tñ omnibus concurrentibus nunc hanc fornicationem esse committendam nisi enim hoc oino sentiret nō faceret eam. Constat autē non esse contradictorias illas que nō sunt ad idem sītr ꝛc. Et sic ille in malitia aut passione ers dicat se sentire in animo cōtradictionem in actu, mentitur.

¶ Super articulum sextum.

In articulo sexto, obmissis tertio, quarto, & quinto: duo dubia occurrunt circa responsiones ad primū superius nanc in questione. 75. artic. tertio dictum est quod grauitas essentialis peccatorū attenditur secundū obiectum: nunc vero dicitur quod magis attendit ſm auersionē: & ex hoc nascit 2m dubiū: qz si grauitas peccati attenditur ſm obiectum augmētata conuersione ad obiectum augebitur peccatum: quoniam conuersio non per accidens, sed per se respicit obiectum vnde est grauitas.

¶ Ad ſm horū dr qđ grauitas peccatorum attenditur ſm obiecta cāliter, ſm aūt auersiones formaliter: quia grauitas conditio est maline q̄ in auersione peccati cōsistit. Et pp ea dr qđ magis attēdit ex pre auersionis.

¶ Ad ſcm dr qđ aliđ est loq̄ de obiecto peccati & aliđ de cōuersione ad obiectum: augmētato nāq; odio augef auersio & malitia qđ p se sequit ad illud vt supis pz. Augmentata aūt conuersiōe ad iſm non opz augeri auersionē: qz cōuersio ex intentione mēsuratur que per accīs respicit obiectū vt causat auersionē: & ppterea in ifa augmentata cōuersio cā per accidēs ponit rem auersionis.

¶ In rnsione ad tertium eiusdem articuli scitu scito & author intēdit qđ motus voluntatis dupliciter pōt attendi. s. in q̄ntū ppius voluntati: & inquantum cōis voluntati & passioni. si sit intensus vt proprius voluntati. i. ex ipsa inclinatiōe voluntatis quanto intēsior tanto grauior culpa: & similiter maius meritum. si autem sit intensus vt cōis. i. ex passionis incitatione: sic non quanto intensior tāto grauior culpa: nec maius meritum. Et ratio est quia intensio ista consurgit ex causa diminuente rationem voluntarij: peccatum aūt & meritum consistunt in ratione voluntarij.

¶ Super Articulum septimum.

Ist articul. 7. habes qđ peccata sequentia amentiam ebrietatem & similia qđ fecerunt voluntarie, imputantur, memento qđ non imputantur vt peccata illarum specierum sed vt circunstātie primoꝝ peccatoꝝ: quia autem audis qđ infirmitas corporis voluntaria nō excusat a peccatis sequentibus, intellige durante illius infirmitatis affectu: post penitentiā enim & si corporis infirmitas perseueret excusat a peccatis sequentibus. Et hec de isto articulo a me sub brevitate dicta sufficiāt qm̄. nihil aliđ necessarium et notione dignum scribendum occurrit.

¶ Super Artm. 8.

In articulo octauo in responsione ad secundum recole qđ primus motus adulterij & ipm adulterium in conuersione conueniunt, eiusdem enim sunt speciei. & in auersione differūt: hoc enim est mortale, illud veniale. & hinc videbis qđ auersio per accidens sequit ad cōuersionē quā causat passio. At si ex parte obiecti moueatur difficultas distinguatur vt in articulo sexto paulo ante distinctum est de auersiōe & obiecto.

Utrū pctm alleuiet pp passionē. Art. 6.

Ad Sextū sic procedit. Videt qđ pctm non alleuietur propter passionē. Augmētū. n. causę auget effectū: si ergo calidum dissoluit, magis calidum magis dissoluit: sed passio est causa pcti: vt habitū est. ergo quāto est intēsior passio tāto est maius pctm. passio igitur nō minuit pctm sed auget. ¶ p. Sicut se hz passio bona ad meritū, ita se hz mala passio ad pctm: sz bona passio auget meritū: tanto ergo aliqs magis videt mereri quanto ex maiori mia pauperi subuenit. ergo etiam mala passio magis aggrauat peccatū q̄ alleuiet. ¶ p. Quanto intentior voluntate aliquis facit peccatum tanto grauius videtur peccare: sed passio impellens voluntatem, facit eam vehementius ferri in actum peccati. ergo passio aggrauat peccatum.

Sed Contra. passio ipsa concupiscentie vocatur tentatio carnis: sed quanto aliquis maiori tentatione prosterni tur, tanto minus peccat: vt patet per Aug. ergo passio diminuit peccatum.

Rñdeo Dicendum, q̄ pctm essentialiter cōsistit in actu libe. arb. quod est facultas voluntatis & rationis: passio autē est motus appetitus sensitiui, appetitus autē sensitiuus potest se habere ad lib. arb. & aūter & consequenter. Antecedenter quidē ſm q̄ passio appetit⁹ sensitiui trahit vł inclinat rōnē vł voluntatē, vt supra dictum est. Cōsequenter aūt ſm q̄ motus superiorum virtū si sint vehemētes redundāt in inferiores: nō em̄ pt voluntas intēse moueri in aliquid quin excitet aliq̄ passio in appetitu sensitiuo. Si igit accipit passio ſm qđ precedit actū pcti, sic necesse est q̄ diminuat pctm: actus enim intātū est pctm inquātū est voluntarius & in nobis exīs. eē aūt aliqđ in nobis dr p rōnē & voluntatē: vñ q̄to rō & voluntas ex se aliqđ agūt nō ex impulsu passionis magis est voluntariū & i nobis exīs: & sz hoc passio minuit peccatū inq̄tū minuit voluntarium, passio aūt ꝓis nō diminuit pctm sed magis auget vel potius est signum magnitudinis eius: inquātum. s. demonstrat intēsionem voluntatis ad actū pcti, & sic verū est q̄ quanto aliquis maiori libidine vel cōcupiscentia peccat, tanto magis peccat.

Ad Primum ergo dicendum, q̄ passio est cā peccati ex parte conuersionis: grauitas autem peccati magis attenditur ex parte auersionis, que quidem ex cōuersiōe sequit per accīs id est pter intentionē peccātis: cāe aūt per accīs augmentate non augmētate effectus sed solum cause per se.

¶ Ad ſm dōm, q̄ bona passio ꝓis iudiciu rōnis augmētat meritū: si aūt precedat (vt. s. hō magis ex passione quā ex iudicio rōnis moueat ad bn̄ agēdū) talis passio diminuit bonitatē & laudē actus. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ etsi motus voluntatis sit intēsior ex passione incitatus: nō tn̄ ita est voluntatis p⁹ p⁹, sicut si sola rōe moueret ad peccandū.

¶ Utrum passio totaliter excuset a peccato. Articu. 4.

Ad septimū Sic procedit. Videtur q̄ passio totaliter excuset a pctō. Quicqđ em̄ causat inuoluntariū excusat totalr a pctō: sz cōcupiscentia carnis q̄ est quedā passio causat inuoluntariū: ſm illud gal. 5. Caro concupiscit aduersus spiritū vt nō quecq̄ vultis illa faciatis, g̃ passio totalr excusat a pctō.

¶ p. Passio causat ignorātiā quādā in particulari: vt dictū est. sz ignorātia particularis totalr excusat a pctō: sicut supra habitū est. ergo passio totalr excusat a pctō. ¶ p. Infirmitas anime grauior est quaz infirmitas corpis, sed infirmitas corporis totaliter excusat a peccato: vt pz in freneticis. ergo multo magis passio que est infirmitas anime.

Sed ꝫ est qđ aplꝰ ro. 7. vocat passiones pctoꝝ nō nisi q̄ pctā causant: qđ nō esset si a pctō totaliter excusarent. ergo passiones non totaliter a peccato excusant.

Rñdeo Dōm, q̄ ſm hoc solū actꝰ aliqs q̄ de genere suo est malus totaliter a pctō excusat qđ totaliter inuolūtarius reddit: vñ si sit talis passio q̄ totalr inuoluntariū reddat actū sequēte totaliter a pctō excusat. alioqn nō totalr. ¶ Circa qđ duo ꝓsiderāda videtur. Primo quidē quod aliqđ pōt esse volūtarium vel ſm se: sicut qñ volūtas directe in ipsum fertur, vel ſm suaz causam: qñ voluntas ferr in causaz & non in effectum: vt patet in eo qui voluntarie inebriatur: ex hoc. n. quasi voluntarium ei imputatur qđ per ebrietatē cōmittit. ¶ Scđo cōsiderādū est qđ aliqđ dr voluntariū directe & indirecte. directe qdē id in qđ volūtas ferr. indirecte aūt illud qđ volūtas potuit & debuit phibere sz nō phibet ſm hoc igitur distinguēdū est: qz passio qñq; qdē est tāta q̄ totaliter aufert vsum rōnis, sicut pz in his q̄ pp amorē vel irā insaniūt. & tūc si talis passio a principio fuerit volūtaria, imputat actꝰ ad pctm: qz est voluntariꝰ in sua cā: sicut etiā de ebrietate dctm est. Si ꝫo cā nō fuerit volūtaria sz nāl: puta cū aliqs ex egritudine vel alio hmōi cā incidit in talē passionē q̄ totalr aufert vsum rōnis, actꝰ ei reddit inuolūtariꝰ: & p ꝫis totalr a pctō excusat. Qñq; ꝫo passio nō est tāta q̄ totalr intercipiat vsum rōnis, & tūc rō pōt passionē excludere diuertēdo ad alias cogitatiōes: vel impedire ne suus cōsequatur effectū: qz mēbra nō applicārur operi nisi per cōsensuz rōnis: vt. s. dictū est, vñ talis passio nō totalr excusat a peccato.

Ad Primū ergo dōm, q̄ hoc quod dicit, Ut nō quecūq; vultis illa faciatis: nō est referēdū ad ea que fiunt p exteriorem actum sed ad interiorē cōcupiscētie motū: vel let em̄ hō nunq̄ concupiscere malū, sicut etiā exponitur id qđ dr ro. 7. Quod odi malū illud facio. vel pōt referri ad volūtatē precedentem passionē: vt pz in incōtinentib⁹ qui contra suū ꝓpositum agunt propter suam concupiscētiā. ¶ Ad secundū dōm, q̄ ignorātia particularis que totalr excusat est ignorātia circunstātie, quā quidē quis scire non pōt debita diligētia adhibita. sz passio causat ignorātiā iuris in particulari dū impedit applicationē cōis scie ad particularem actum, quā quidem passionē ratio repellere pōt: vt dictum est. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ infirmitas corporis est inuoluntaria: esset autez sic si eēt voluntaria, sicut de ebrietate dictū est: que est quedam corporalis infirmitas.

¶ Utrum peccatū quod est ex passione possit esse mortale. Articu. 5.

Videtur quod peccatum quod est ex passione non possit esse mortale. Ueniale enim peccatum diuiditur cōtra mortale: sed peccatū q̄ est ex infirmitate est veniale: cum habeat in se causam venie. cum igitur peccatū quod est ex passione sit ex infirmitate: videtur qđ non possit esse mortale. ¶ p.

ma. q. 3. arti. 10. 1. 3. cōl. lect. 17.

1. ar. 8. ad. 3. Et mal. q. 3. arti. 10. col.

¶Super quest. 78. Articulum primum.

In articulo primo questi. 87. aduerte quod licet omne peccatū humanum reducatur in hec tria principia. Ignorantiam, passionem & malitiā: in omni tamē peccato inuenit mala voluntas et ignorantia, & de ignorantia qđ est in responsione ad primū habes vltimaz resolutionem et semp aliqua triū ignorātiarum actualiuz siue sit ignorantia priuatiue siue ptie iteruenit. Et quoniā priuatio p habitum cognoscitur distingue pro nouitiis triplicem scientiam actualem particularis ꝓsequēdi vel fugiendi. primam qua scitur hoc esse malum. Secūdam qua scitur hoc nunc esse malum. Terciā qua scit hoc nunc malum relatum ad illud aliud esse sibi peius. & respice q peccans ex ignorātia laborat ignorātia opposita prime scientie. peccās ex passiōe seu infirmitate laborat ignorātia oppositā secūde scie. peccās ẏo ex malitia laborat ignorantia oppositā tertie scientie. Et sic errant intellectu omnes qui operantur malū. De malitia aūt voluntatis in rōnsione ad tertium singulariter specificatur, qñ ꝺspeccat ex certa malitia quod oportet ipsum peccare ex ipsa electione mali. i. non ex ignorantia nec ex infirmitate sed ex ipsa voluntaria electione mali, scienter preponendo bonum sibi coniunctum bono coniuncto illius precepti boni absentie. preponit enim malitio se iniustus bonum lucri iniustum malo iniustitie bono iustitie iuncto absentie lucri. Ita q electio mali non ex ignorantia aut passione, est malitia qua peccatur ex industria: electio autem quomodo libet mala communis est omni peccato pēcto: vt clare habes inferius articulo quarto in responsione ad vltimum.

22.qō. 162.art. 2.col. Et.3.q. 88.ā.4. col.Et.2 ad.4.et q.3.ā.2. ꝓ to.& 14.col.2 ad 7.et 8.Et ad ro.2. le. 2.co.3.

¶Super Articulum secundum.

In articulo scōo eiusdem qōnis 78. aduerte diligenter quod quia peccatum ex certa malitia & ex passione nō specie sed grādu perfectionis & imperfectionis differt. Causa nō est potior effectu: sed passio nō potest esse pctm̄ mortale: nō em̄ in sensualitate est pctm̄ mortale: vt supra habitum est. ergo pctm̄ qđ est ex passione nō pōt esse mortale.

¶Ꝑ. Passio abducit a rōne, vt ex dictis ptz. Sz rōnis est cōuerti ad deū vel auerti a deo, in quo ꝓsistit rō pcti mortalis. peccatū ergo qđ est ex passione non pōt esse mortale.

Sed Contra est, q apls dicit Ro.7.q passiones peccatorum operantur membris nostris ad fructificandum morti. hoc autē est ꝓpriū mortalis pctī q fructificet morti. ergo peccatū quod est ex passione potest esse mortale.

Rñdeo Dōm, q pctm̄ mortale vt supra dictū est: cōsistit in auersione ab vltimo fine qui est deꝰ. que quidem auersio pertinet ad rōnē deliberantē, cuius etiā est ordinare in finē: hoc igitur solummō potest cōtingere q inclinatio aīe in aliquid qđ cōtrariatur vltimo fini non sit pctm̄ mortale, qr rō deliberās nō pōt occurrere, q contingit in subitis motib⁹. Cū aūt ex passione aliqs ꝓcedit ad actū peti vel ad ꝓsensuz deliberatū, hoc nō fit subito, vñ rō deliberans pōt hic occurrere: pōt em̄ excludere vel saltē impedire passionem: vt dictum est. vnde si non occurrat est peccatum mortale. sicut videmus q multa homicidia & multa adulteria per passionem committuntur.

Ad Primum ergo dicendum, q veniale dicitur tripliciter. Uno modo ex causa: quia scilicet habet aliquam causam venie que diminuit peccatum, & sic peccatum ex infirmitate vel ignorantia dicitur veniale. Alio modo ex euentu: sicut omne peccatū per penitentiā fit veniale. i. veniam cōsequitur. Tertio modo ꝺr veniale ex genere: sicut verbum otiosum, & hoc solum veniale opponitur mortali, obiectio autem procedit de primo. ¶Ad 2m dōm, q passio est causa peccati ex parte conuersionis. q autem sit mortale ē ex pte auersionis que per accidens sequitur ad conuersionez: vt dictū est. vbi rō non sequit. ¶Ad tertiū dōm, q rō non semper in suo actu totaliter a passione impeditur. vñ remanet ei liberum arbitriuz vt possit auerti vel conuerti ad deum. si aūt totaliter tolleretur vsus rationis, tam non esset peccatum nec mortale nec veniale.

¶De causa peccati q̄ est malitia. Qō. 78.

Deinde Considerādum est de causa peccati que est ex parte voluntatis que dicitur malitia. ¶Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtrum aliquis possit ex certa malitia seu industria peccare. Secundo vtrum quicunque peccat ex habitu peccet ex certa malitia. Tertio vtrum quicunq; peccat ex certa malitia peccet ex habitu. Quarto vtrum ille qui peccat ex certa malitia grauius peccet q̄ ille qui peccet ex passione.

¶Utrū aliqs peccet ex certa malitia. Ar.1.

Ad primū Sic procedit, videt, q nullus peccet ex industria siue ex certa malitia. Ignorantia enim opponit industrie seu certe malitie: sed omnis malus est ignorans secūdū pḥm: & puer.14. dicitur. Errant qui operātur malū: ergo null⁹ peccat ex certa malitia.

¶Ꝑ. Dio. dicit. 4. ca. de diui. no. qđ null⁹ intendens ad malū operat: sed hoc videt esse peccare ex malitia intēdere malū. In peccādo: quod enim est preter intentionem est quasi per accidens & nō denominat actum. ergo nullus ex malitia peccat.

¶Ꝑ. Malitia ipsa peccatum est. si igitur malitia sit causa peccati sequitur quod peccatum sit causa peccati in infinitum. quod est inconueniens. nullus igitur ex malitia peccat.

Sz Contra est, quod dicitur Iob. 34. Quasi de industria recesserunt a deo & vias eius intelligere noluerunt: sed recedere a deo est peccare. ergo aliqui peccant ex industria seu ex certa malitia.

Rñdeo Dōz, q hō sicut & quelibet alia res naturalr ḥz appetitū boni. vñ q ad malū eius appetit⁹ declinet contingit ex aliqua corruptione seu inordinatione in aliquo principiorū hoīs: sic. n. in actionibus rerum naturalium pctm̄ inuenit. principia autem humanorum actuum sunt intellectus & appetitus tam rōnalis qui ꝺr voluntas q̄ sensitiuus. Peccatum igitur in humanis actibus cōtingit qñq; sicut ex defectu intellectus. puta cū aliqs p ignorātiā peccat: ex defectu appetit⁹ sensitiui. sicut cū aliquis ex passione peccat. Ita etiaz ex defectu voluntatis qui est inordinatio ipsius. Est aūt voluntas inordinata, qñ minus bonum magis amat. qñs autem est vt aliquis eligat pati detrimentum in bono minus amato ad hoc qđ potiatur bono magis amato: sicut cum homo vult pati abscisionē membri etiā scienter vt cōseruet vitā q̄ magis amat. Ita p hunc modū qñ aliqua inordinata voluntas aliquod bonū tpale plus amat (puta diuitias vel voluptatē) q̄ ordinem rōnis vel legis diuine vel charitatē dei vel aliqđ hmōi, sequit q velit dispendiū pati in aliquo spūalī bono: vt potiatur aliquo temporali bono. nihil aūt est aliud malum q̄ priuatio alicuius boni. & ꝺm hoc aliquis scienter vult aliquod malum spirituale quod est malum simpliciter, p quod bonum spirituale priuatur vt bono temporali potiatur. Uñ dicitur ex certa malitia vel industria peccare quasi scienter malum eligens.

Ad Primum ergo dōm, qđ ignorantia qñq; quidē excludit scientiam qua aliquis simplr scit hoc esse malum quod agitur: & tunc dicit ex ignorantia peccare. qñq; autem excludit scientiam qua homo scit hoc nūc esse malum, sicut cum ex passione peccatur. qñq; autem excludit scientiam qua aliquis scit hoc malum nō sustinendū esse pp cōsecutionez illius boni: scit tñ simplr hoc esse malum: & sic ꝺr ignorare qui ex certa malitia peccat. ¶Ad 2m dōm, q malum non pōt esse ꝺm se intentum ab aliquo, pōt tñ esse intentum ad vitandum aliud malum, vel ad cōsequendum aliud bonum: vt dictum est. & in tali casu aliquis eligeret cōsequi bonum p se intentum absq; hoc q pareretur detrimentū alteri⁹ boni: sicut aliquis lasciuus vellet frui delectatione absq; offensa dei: sed duob⁹ ꝓpositis magis vult peccādo incurrere offensam dei q̄ ꝺ delectatiōe priuetur. ¶Ad tertiū dōm, q malitia ex q̄ aliqs ꝺr peccare pōt intelligi malitia habitualis: ꝺm q habit⁹ mal⁹ a philosopho nomina malitia sicut habitus bon⁹ nominatur virtus. & secundum hoc aliquis dicitur ex malitia peccare, qr peccat ex inclinatione habitus. Potest etiam intelligi malitia actualis: siue ipsa malī electio malitia nominet: & sic dicitur aliqs ex malitia peccare inquantum ex mali electione peccat siue etiā malitia dicatur aliqua precedens culpa ex qua oritur subsequēs culpa: sicut cum aliquis impugnat fraternam gratiā ex inuidia. & tunc idē non est causa suiipsius sed act⁹ interior est causa actus exterioris, & vnum peccatum est causa alterius. non tamen in infinitum: quia est deuenire ad aliquod primum peccatum quod non causatur ex aliquo priori peccato: vt ex supra dictis patet.

¶Utrū q̄ñq; peccat ex habitu peccet ex certa malitia. Ar.2.

Ad Scōm sic ꝓceditur. Uī quod nō omnis qui peccat ex habitu peccet ex certa malitia. Peccatuz. 2. ad. n. quod est ex certa malitia vī esse grauissimum. sed qñq; homo aliquod leue peccatū cōmittit ex habitu: sicut cum dicit ꝺbum otiosuz. nō ergo omne peccatum quod est ex habitu est ex certa malitia. ¶Ꝑ. Actus ex habitu ꝓcedētes sunt similes actibus ex quibus habitus generantur: vt dicitur in. 2. ethi. sed actus precedentes habitum vitiosum nō sunt ex certa malitia: ergo etiā peccata que sunt ex habitu non sunt ex certa malitia. ¶Ꝑ. In his que aliqs ex certa malitia cōmittit gaudet postq̄ commisit: secundū illud puer. 2. Qui letant cum male fecerint & exultant in rebus pessimis. & hoc ideo qr vnicuiq; est delectabile cum cōsequit id quod intēdit, & qui operatur qđ est ei quodāmō cōnāle ꝺm habitum: sed illi qui peccant ex habitu po⁹ pctm̄ cōmissum dolēt. penitudine enim replentur prauī. i. hi... habitū vitiosum: vt ꝺr in. 9. ethi. ergo peccata q̄

sunt

gnit: puenit q̄ in eadem spē qui pr̄s adulterū ex passione committ postmodum habituatus ex certa malitia adulterat: q̄ prius a parte inferiori turbatus postmodū transeuntis actualī iudicio q̄ hic sc̄s delectabilis nunc est malus postmodū s̄ suptoī inchoans ipse s. electione non turbatus sed connālitate p̄nis ad tale delectabile solo actuali iudicio vere ꝓpōnis huius boni delectabilis ab bonum rationis charitatis priuat⁹ fertur. vñ tales habituati vere aiunt dicentes se cognoscere q̄ male facimus: q̄ volunt nihilominus facere. sciūt.n. actualiter hoc esse nunc malū q̄ in ipsa passione positi dicēres se scire mentiuntur. ñ̄ quis etiā habituati: vt dēm est. labōrēt velint nolint ignorantia actualis recti iudicij practici ꝓpōnis prosequende vel fugiende.

¶ Super artic. 3.

In artic. 3. eiusdem. 78. q̄. dubium occurrit quomodo stant hec duo simul quod peccare ex malitia nihil aliud sit quā voluntatem ex seipsa moueri ad malum et quod peccat ex malitia qui ex egritudinali habitudine corporis ad malum mouetur. vtrumq̄.n. in hoc arti. dicitur. q non consone: quia magis distat a voluntate infirmitas corporis quā infirmitas animę que in deordinatione appetitus sensitiui consistit: vt in q̄. precedenti dictum est: q constat quod peccans ex infirmitate animi peccat non ex malitia s̄ ex passione. igitur peccans ex egritudinali dispositione corpis non peccat ex malitia. Et confirmat q̄ neutra infirmitas ponit aliq̄d in voluntate ꝑ quā inclinet se ipsa in malum q̄ est igit sd primū modum in fa positus quo voluntas ex seipsa mouetur in malum.

art. 2. et ro. 1. et ro. 3.

¶ Ad hoc dr q̄ inter appetitū sialem q̄ nālē hec est dfa q̄ nālis est p̄ⁿ partis: sialis vero est primo totius: appetitus.n. oēm ad videndū est primo oculi, voluntas aūt rationabilis q̄ concupiscibilis sunt primo totiꝰ. ideo appetitus naturalis non variat nisi ꝑm dispositionē illius ptis. qualitercunq̄.n. hō sit dispositus mō non resurgit ex habitu non surgit ex certa malitia.

Sed Cōtra peccatū ex certa malitia dr esse q̄ est ex electione malī. sed vnicuiq̄ est eligibile id adq̄ inclinat ꝑ principiū hitū, vt dr in vj. ethi. de hitu ꝓtuoso. s. peccatū quod est ex hitu ẽ ex certa malitia.

Rñdeo Dicēdum, q̄ nō est idē peccare hītē hitū: q̄ peccare ex habitu. Vtī.n. hitu nō ẽ necessariū, s̄ subiacet voluntati hītis. vñ q̄ hit⁹ differt esse quo ds vtit cū voluerit. q̄ ideo sicut p̄ cōtingere q̄ aliq̄s hīs hitū vitiosus pumpat in actum virtutis, eo q̄ rō nō totalr corrūpit ꝑ malū habitū: s̄ aliq̄d eius integrū manet, ex quo puenit q̄ peccator aliqua operat de genere bonoꝝ, ita etiā p̄ cōtingere q̄ aliq̄s habēs habitū vitiosum interdū nō ex habitu operet, s̄ ex passione insurgēte vel etiā ex ignorātia, s̄ q̄cūq̄ vtit habitu vitioso necesse ẽ q̄ ex certa malitia peccet: q̄ vnicuiq̄ habēti habitū est ꝑ se diligibile id q̄ est ei cōuentēs ḡz ꝓpriū habitū: q̄ sic fit ei quodāmō cōnāle ꝑm q̄ cōsuetudo q̄ habit⁹ vertit i naturā. ḡ autē q̄ est aliquid conueniens ꝑm habitum vitiosum, est id quod excludit bonū spūale: ex quo sequitur q̄ hō eligat malum spūale vt adipiscatur bonum qđ est ei ꝑm habitus cōuenīēs. q̄ hoc est ex certa malitia peccare. Añ manifestum est q̄ quicūq̄ peccat ex habitu peccet ex certa malitia.

Ad Primū ergo dicēdū, q̄ pctā venialia nō excludūt bonū spūale qđ est gratia dei vel charitas. vñ non dicuntur mala simplr s̄ ꝑm q̄d. q̄ ꝓp hoc nec habit⁹ ipsorū p̄sit dici simplr malī, sed solū ꝑm q̄d. ¶ Ad ꝑm dicēdū, q̄ act⁹ q̄ ꝓcedūt ex habitib⁹ sūt sibi ḡz spēm actib⁹ ex quib⁹ habit⁹ gnant: differūt tñ ab eis sicut pfectum ab imperfecto: q̄ talis est differēs actus q̄ mittit ex certa malitia ad peccatum qđ cōmittitur ex aliqua passione. ¶ Ad tertiū dicēdū, q̄ ille qui peccat ex habitu semper gaudet de hoc qđ ex habitu opat q̄diu habitu vtit: s̄ quia p̄t habitu nō vti sed per rōnem quę non est totaliter corrupta aliq̄d aliud meditari, p̄t cōtingere q̄ nō vtēs habitu doleat de hoc qđ per habitū cōmisit, plerūq̄ tñ talis permittēt de peccato, non quia eis peccatum ꝑm se displiceat: sed ꝓpter aliquod incommodum quod ex peccato incurrunt.

¶ Utrū ille qui peccat ex certa malitia peccet ex habitu. Arti. 3.

D Tertiū sic ꝓcedit. Uī q̄ qui cūq̄ peccat ex certa malitia peccet ex habitu. Dicit.n. p̄s in s. eth. q̄ non est cuiuslibet iniusta facere qualiter iniustus facit. s. ex electione, sed solum hītis habitū: sed peccare ex certa malitia est peccare ex electione malī, vt dictus est. ergo peccare ex certa malitia nō est nisi habentis habitum. ¶ p̄. Origenes dicit in. 1. ꝑiarchō. q̄ nō ad subitum q̄s eliāt aut deficit, sed paulatim per partes defluere necesse est, sed maximus defluxus esse videtur, vt aliq̄s ex certa malitia peccet. ergo nō statim a principio, sed per multā consuetudinē ex qua habitus gnāri p̄t aliq̄s ad hoc deuenit vt ex certa malitia peccet. ¶ p̄. Añq̄ aliq̄s ex certa malitia peccat opz q̄ ipa voluntas de se inclinet ad malū qđ eligit, sed ex natura potentie non inclinatur homo ad malū sed magis ad bonū. ergo opz si eligit malū q̄ hoc sit ex aliquo superuenienti qđ est passio vel hitus, s̄ q̄ñ aliq̄s peccat ex passione, nō peccat ex certa malitia sed ex infirmitate vt dcm̄ est. ergo q̄cunq̄ aliquis peccat ex certa malitia, opz q̄ peccet ex habitu.

Sed ꝓ sicut se hz habit⁹ bonus ad electionē boni, ita hīs malus ad electionē malī, s̄ q̄ñq̄ aliq̄s nō hñs habitū ꝓtutis eligit id qđ est bonū ꝑm ꝓtutē. ergo etiā q̄ñq̄ aliq̄s nō hñs habitū vitiosum pōt eligere malū qđ est ex certa malitia peccare.

Rñdeo Dicēdū, q̄ voluntas aīr se hz ad bonū et aīr ad malū: ex nā eīs sue potentie inclinatur ad bonum rōnis sicut ad ꝓpriū obiectū. vñ et oē pctm̄ dr ee ꝓ naturā. q̄ ergo i aliqđ malū voluntas eligēdo inclinet, opz q̄ aliūde cōtingat. Et q̄ñq̄ qdē cōtingit ex defectu rōnis sicut cū aliq̄s ex ignorantia peccat. Q̄ñq̄ aūt ex impulsu appetit⁹ sensitiui: sicut cū peccat ex passiōe: sed neutrū horū ẽ ex certa malitia peccare. s̄ tunc solum ex certa malitia aliq̄s peccat, q̄ñ ipsa voluntas ex seipsa mouet ad malū q̄ pōt contingere dupl̄r. Uno q̄dē mō per hoc q̄ hō hz aliq̄ dispōnem corruptam inclinātem ad malum, ita q̄ ꝑm illā dispōnē fit hoi quasi conueniens et sibi aliquod malū. et in hoc rōe cōuenientie tēdit voluntas quasi in bonū: q̄ vnūquodq̄ hz se tendit in id q̄ sibi est cōueniēs. talis aūt dispō corrupta vt est aliq̄s hit⁹ acquisitus ex cōsuetudine q̄ vertitur in naturā vel est aliqua egritudinalis hitudo ex pte corpis sicut aliq̄s hīs quasdā nāles inclinationes ad aliqua pctā ꝓp corruptionē nāe in ipso. Aliomō cōtingit q̄ voluntas ꝑ se tēdit in aliqđ malū ꝓ remotionē alicuius ꝓhibentis: puta si aliquis ꝓhibeat peccare, nō q̄ pctm̄ ei ꝑm se displiceat, s̄ ꝓp spē vite eterne vel ꝓp timorē gehēne: remota spe ꝓ desperationē vel timore ꝑ ꝓsumptionē, sed q̄ ex certa malitia q̄ñ abq̄ freno peccet. Sic igit ptz q̄ peccatū quod ẽ ex certa malitia semp ꝓsupponit in hoīe aliq̄ inordinationē: que tamen nō semp est habitus. vñ non est necessariū q̄ quicunque peccat ex certa malitia, peccet ex habitu.

Ad Primū ergo dicendum, q̄ opari q̄ñ iniustus operat non solum est operari iniusta ex certa malitia, s̄ etiam delectabiliter et sine graui renisu rōnis: qđ nō est nisi ex habitu. ¶ Ad ꝑm dcm̄, q̄ nō statim ad hoc aliq̄s labit̄ q̄ ex certa malitia peccet. s̄ ꝓsupponit aliq̄d: qđ tñ nō semper est habit⁹, vt dictū est. ¶ Ad tertiū dcm̄, q̄ illud ꝓp qđ voluntas inclinat ad malū nō semper habit⁹ est vel passio: s̄ q̄dā aliud. vt dictū est. ¶ Ad quartū dicendū, q̄ non est similis ratio de elcōne boni et de elcōne mali: quia malum nunquam est sine bono nature, sed bonum potest esse sine malo culpe perfecte.

¶ Utrum ille q̄ peccat ex certa malitia grauius peccet q̄ñ qui ex passione. Arti. 4.

D Quartū sic ꝓceditur. Uī q̄ ille qui peccat ex certa malitia non peccet grauius q̄ñ ille qui peccat ex passione. Ignorātia excusat peccatum vel in toto vel in parte, s̄ maior est ignorantia in eo qui peccat ex certa malitia q̄ñ in eo qui peccat ex passione: nā ille qui peccat ex certa malitia patit ignorātiā ꝓncipij que est maxima vt ꝓbat̄ vi in. 7. ethi. hz.n. malā existimationem de fine q̄ est ꝓncipiū in opatiuis. q̄ magis excusat a peccato qui peccat ex certa malitia q̄ñ ille q̄ peccat ex passione. ¶ p̄. Quāto aliq̄s hz maius impellēs ad peccādū, tāto min⁹ peccat: sicut pz de eo q̄ maiori ꝑtu passionis defecit in pctm̄: s̄ ille q̄ peccat ex certa malitia impelit ab hitu: cui⁹ est fortior ipulsio q̄ñ passionis, ergo ille qui peccat ex hitu min⁹ peccat

dundet in oculum eodem modo se habebit appetitus oculi ad videndum et non videndum: appetitus aūt sialis non solum scōm ꝓpriam dispōnē variatur sed ꝑm totius seu suppositi dispositionē. nam non solū aīr se hz voluntas dispositione vel habitu in seipsa affecta et non affecta sed etiam aliter se habet voluntas hominis affecti aliqua dispositione vel habitu. Et in de prouenit q̄ homo tā ꝑm appetitum sensitiuū habituatus aliquo vitio quā ꝑm corporalē cōplexionem inclinatus in aliquod delectabile ꝑ ūum recte rōni aīr se hz ꝑm voluntatē q̄ñ si non sit habituatus aut inclinatus q̄ eīs qualis vnusquisq̄ est talia ei cōsonant et naturale est voluntati ferri in consonans ipsi volēti. ideo etiam si voluntas ipsa ꝑm se non sit aīr dispōsita q̄ tñ ꝑm suū suppositum est aīr dispositus habitu vel plusquā habitus naturali scilicet egritudine dicitur ex seipsa moueri in malū. vtroq̄ ꝓp spē vite eterne vel timorē gehēne: q̄ nanq̄ modo. s. ex ꝓpria dispōne, et ex dispōne suppositi recte dicitur ex seipsa voluntas moueri: quoniā voluntati non solū ipsa met, sed suppositum intrinsecum in ratione mouentis est. quamuis differenter: quia primum conuenit ei vt conuenit cuz appetitu naturali. ꝑm aūt vt est appetitus sialis presertim intellectualis vnde ly ex ipsa non distinguitur contra suppositum, sed contra alias partes vt sic que sunt principia humanorum actuum intellectus scilicet et appetitus sensitiuum. Et si nō intelligis inclinationes has corporales vide superius in q. 31. artic. 7.

¶ Super arti. 4.

In articulo. 4. ā. q. 47. in rēspōsione ad ā. 2. cor. primum occurrit dubium: quoniam videtur contrariari supra dictis in primo artic. loꝛ humanitus quēstionis. dictum. nanq̄ fuit quod maior est ignorantia peccātis ex passione quā ex malitia: quia ille ignorat hoc nunc esse malum; iste vero scit hoc nunc esse malum quamuis ignoret hoc nisi esse peius sibi. modo autem dicitur q̄ maior est ignorantia peccātis ex malitia.

¶ Ad hoc dicitur tri-

pliciter ꝙ ignorantia pōt referri ad duo. ſ. ad ipm pcm̃ vel ad rōnem peccā di ſt referatur ad ipm pcm̃ ſic maior eſt ignorantia peccāt ex paſſione: quia ignorat hūc actum nūc eſſe malū: qō non latet peccantē ex malitia. Si vero referat ad rationē peccandi ſic ignorantia peccāt ex mali[a] eſt maior: qz ex affectu nimio ad minus bonū errat circa finem preponēdū: ꝙ eſt rō peccādi. Ex hoc nāt ꝙ affectus quo eſt plus ad lucrū ꝛ ad bonū iuſtitie indicatur bonum lucri magis ſe extendū. Et inde pōt nr ꝙ ſeipm eligit pri uari iuſtitia vt lucref: ſcit ergo iſte lucrū eſſe nunc iniuſtū qō ex paſſione peccās ignorans ſed ex nimio amore lucri neſcit poſtpo nendū eſſe bono iuſtitie ꝙ eſt magis ignorare quo ad rationem peccādi: qz in paſſione ethy non ex ipo amore vnius boni: ſed ex impulſu paſſionis perturbātis indicīū nunc re[m] huius peccati. Et ex hoc ſeqt ſcōa rō ſ. ꝙ ignorātia peccantis ex mali[a] eſt maior formaliter: qz formalr ignoratur tā cōcluſo ꝙ pm̃ vt ēt ex. 7. ethi. hy: qō in peccante ex paſſione non accidit vt pz. Ignorātia ante peccantis ex paſſione eſt maior quaſi frualr ſeu cōcomitanter pro ꝙ eſt re[m] poſita obſtans ne eſſe malū: ꝙ ſ malū nūc eſſe petitus altero: ac ꝙ hoc ignorās formaliter hoc nūc eſſe malū: ex qbus neſcit hoc nunc eſſe pctm ꝛ nō econuerſo. Tertio pōt dici qō ignorantia peccantis ex malitia eſt maior: qz per modū habitus. Ignorantia aūt peccantis ex paſſione eſt p modū interruptionis: malus enim circa finem malū in affectu ꝛ in rōne ē male diſpoſitus: paſſione vo ducens male ſe hz circa finē dū paſſio tm̃ intercipit vt in corpore articuli dicitur.

¶ Sup. q. 79. Articulum. 1. 2. 2.

Iſt art. 1. 2. 2. qō. 79. ardium occurrit dubium in doctrina precipue autoris quomodo pōt hec duo ſtare ſ. actus peccati ſit a deo ꝛ defectus concomitans nullo mō ſit a deo ſed a cā creata ſola. ꝛ quā uis multe afferantur in. 37. diſ. 2. ſen. in ca: pitolo ex aure. ꝛ durando obiones due tamen ſolummodo afferende ſunt: quibus diſcuſſis omnia vt puto pptia clara erūt. Prima eſt ex parte hitudinis entitatis poſitiue actus ad deformitatē pcti. Scōa ex parte habitudinis entitatis poſitiue actus ad cām effectiuam. Ex prima igitur via eſt talis difficultas: deformitas peccati eſt priuatio contrarie rectitudinis poſitiue ſpēi moralis virtū inherentis actui ſubſtrato. ergo neceſſario cauſatur a cauſan te illam poſitiuam ſpeciem moralis virtū in ſubſtrato actu. ergo cauſatur a deo ſi ab ipſo cauſat omnis poſitiua entitas actus pcti. añs declaratur reſumendo ꝙ in pctō ſunt tria: actus ſpecies moralis virtū ꝛ deformitas. ver. g. in intemperantia ſunt tria: actus interior vel exterior: entitas poſitiua poſita in ſpecie intemperantie afficiens actum: ꝛ deformitas priuatiua: ꝛ quā conſtet ꝙ entitas intemperantie eſt contraria entitati temperantie vt frigus caloti. ꝛ ꝙ ad vnum contrarium poſitum in aliquo neceſſario ſequitur priuatio alterius contrarij in eodem: vt ad poſitū frigus in manu ſequitur priuatio caloris in eadem. Et quod in hac priuatione conſiſtit deformitas cāi intemperantie, quia conſiſtit in priuatione rectitudinis debite in ſubſtrato actui: conſtat enim ꝙ rectitudo debita in eſſe actui ſubſtrato intemperantie eſt rectitudo temperantie. conſequentia autem probatur inductione ꝛ ratione. inductione qdē: qz diſcurrēdo nullā inuenimus inſtantiam quin efficiēs vnū ſimile in aliq̄ primet pōr reliquo illudmet ſ̄m vt pz in calefaciente dealbante ꝛ alijs. Rōne autem qz agens ꝙtum dat eſſe tm̃ dat de priuatione ſimili illi eſſe in cuius ſignū agēs qñ non pōt priuare ſubm̃ ſtrario nō dat illud intentum eſſe. Calefactionem nāt nō calefacit ſi nō pōt calefactibile priuare frigore: eiuſdem enim rōis eſt ponē vnū ſimile in aliquo, ꝛ priuare illud altero. cuius differenti gradu ꝛ mō qz ponere eſt ꝑncipaliter ꝛ p ſe: priuare vo ex pōſit ꝛ per accidēs. Ex ſcōa vero via difficultas tal eſt, actus pctī q ad ſuā moralē entitatē eſt a deo mediate. ergo pt eſſe ab eodē immediate: ergo pōt deus immediate cāre pctm̃: ꝛ peccare in quit durandus ꝙtū vi det. Añs eſt cōclo autoris. Prima vo ſeqla pz p illā maximā. deq̄ pōt deus mediante cauſa 2ª effectiua ꝛc. Scōa aūt q ad primā, pbat: qz ipſa pna: in qua poſitio ſiſtit malū ſ. actus pcti pertinet ad ſpēm actus poſitis: vt ēr in lra. vo in rnſi. ad 2[m] ꝛ ſeqtur inſeparabiliter ad eam abſolute: vt ex ſe ꝓdictis pz. fūt nāq quidā actus ſm ſuam ſpēm abſe mali q non pōt dñi fieri vt negare deum: odio hre deum. q odia ſunt indiſpenſabilia: ꝛ ipe deus ſeipm negare neqt: vt aplus dicit p[o] ad thimo. quo ad reliquā demū partē. ſ. q pōt peare, pbat: qz oīs defectus culpabilis imputatur agēti immediate hñti dominium ſuper actum ꝛ non ignorāti.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis ſciendum eſt ꝙ pctm̃ morale de q ſolo eſt ſermo dicit tria ſcz actum ſpēm moralē ꝛ deformitatem: ꝛ de duobus extremis ſcilicet de actu abſolute, ꝛ deformitate nō eſt dubiū: ſ. de ſpē. i. actu ſpecifico malitie morali quo eſt an ſit a deo: propter quod tria agēda ſunt. Primo qūo ſe hz actus malus moralr ad deformitatem pcti ſecundo qūo ſe hz ad agens. tertio ſatiſſiet obiectis. quo ad primum qz pctm̃ cōſtat ex conuerſione ad obiectum cōtrarius obiecto ſtutis: ꝛ ex conuerſione a lege ſunt in peccato due malitie. ad primam neceſſario ſequitur ſecunda: ad odium nanq ꝛ negationem dei abſolute ſumpta ſecundum has propīe ſpecies formaliter ſumpta conſequitur neceſſario priuatio obſeruationis legis: ita ꝙ oppoſitum non eſt intelligibile. Et hoc eſt quod communiter dicitur ꝙ ſunt quidam actus ſpecifici in moralibus qui ſunt ſecundum ſe mali ꝛ non poſſunt bene vlla ratione fieri: hec de primo. Quo ad ſecundum quis de ratione peccati moralis eſt voluntarium voluntate mala, oppoſitū eſſe non eſt intelligibile: nec motale eſſe abſqꝫ voluntario intelligi nec peccatum motale abſqꝫ motaliter peccante poteſt. Cum peccare nihil aliud ſit quam aliquem voluntarie declinare: quia inquā de ratione peccati moralis eſt voluntarium voluntate mala motaliter: oportet vt de rōne peccati moralis ſit eſſe a voluntate deficiente ac per hoc impoſſibile ſit ipſum eſſe a deo immediate. ꝛ ſi huic adiunxeris quod dictum eſt, ſcilicet ꝙ conuerſio actus mali parit neceſſario auerſionem: videbis ꝙ de ratione

ſed ille qui peccat ex certa malitia, ſm ſe eligit malum eo mō quo dictū eſt. ꝛ iō electio que eſt in ipſo eſt principium peccati, ꝛ propter hoc vt ex electione peccare.

¶ De cauſis exterioribus peccati. Qō. 79.

Deinde conſiderādum eſt de cauſis exterioribus peccati. Et primo ex pte dei. Secundo ex parte diaboli. Tertio ex parte hominis. ¶ Circa primū quēruntur quatuor. Primo vtrū deus ſit cauſa peccati. Scōo vtrum act[s] peccati ſit a deo. Tertio vtrū de[s] ſit cā excecationis ꝛ obdurationis. Quarto vtrum hec ordinentur ad ſalutem eorū qui excecantur vel obdurant.

¶ Utrū deus ſit cauſa peccati. Arti. 1.

Primum videtur qō deus ſit cauſa peccati. Dicit eñ ap̄s Ro. 1. de quibuſdā, Tradidit eos deus in reprobum ſenſum vt faciāt ea que non conueniunt. Et glo. ibidē dicit: ꝙ deus operatur in cordibus hominum inclinando voluntates eorū in quodcūqꝫ voluerit ſiue in bonum ſiue in malum: ſed facere que non conueniunt ꝛ inclinari ſm voluntatem a malū eſt pctm̃ ergo de[o] hoibus eſt cā pcti. ¶ Cō. Sap. 14. 81. Creature dei in odium facte ſunt, ꝛ in tētationē anime hominum, ſed tētatio ſolet dici ꝓuocatio ad peccandum, cum ergo creature nō ſint facte niſi a deo (vt in primo habitū eſt) vī ꝙ deus ſit cauſa peccati ꝓuocans hoiem ad peccandum. ¶ Cō. Quicquid eſt cauſa cāe eſt cā effectus. ſed deus eſt cā li. arb. qō eſt cā pcti. ergo deus eſt cā peccati. ¶ Cō. Omne malū opponit bono, ſed nō repugnat diuine bonitati ꝙ ipſe ſit cā mali pene. de iſto eñ malo vī Eſaie. 45. ꝙ deus eſt creans malum. Et amos. 3. Si eſt malū in ciuitate qō deus non fecerit. ergo etiam diuine bonitati non repugnat ꝙ deus ſit cauſa culpe.

Sed ⁊ Sap. 14. 8. Nihil odiſti eorum q̄ feciſti. odit autē deus peccatum: ſm illud Sap. 14. Odio eſt deo impius ꝛ impietas eius. ergo deus nō eſt cā peccati

Rñdeo Dō, ꝙ hō dupliciter eſt cauſa peccati vt fui vt alterius. Uno mō directe inclinando. ſ. voluntatē ſuā vel alterius ad peccandum. Alio modo indirecte. dum. ſ. non retrahit aliquos a pctō, de vñ Ezechi. 3. ſpeculatori dr. Si non dixeris impio, morte morieris ſanguinem eius de manu tua requiram. deus aūt nō pt eē directe cā pcti vel ſui vel alteri[us]: qz oē pctm̃ eſt

talis conuersionis est etiã uolũtarium voluntate deficiẽte ac per hoc impossibile sit ipsam esse a deo immediate. ꝛ vere sic: nam actus malus pura odiũ vel negatio dei, secundum suam moralem speciem ꝛ includit ly voluntariũ directe, ꝛ ly voluntate deficiente ex consequenti: sicut ipse actus est secundũ se essentialiter voluntarius: deficiens autem ex ꝓfin. Et hoc aũt ꝙ de ratiõe talis actus est esse ab agente deficiente sequit ꝙ pro ẽpto est ab agente sit a deo primo agente: pro ẽpto a deficiente nõ sit a ago. Sequitur scõo, ꝙ dicere deformitatez peccati comitari actũ talem absolute ꝛ dicere ipsam comitari talem actum vt est ab agente deficiente idem est quia de ratione talis actus est esse ab agente deficiente. Sequitur tertio quod nõ est idẽ cõcurrẽ ad talẽ actum ſm id qõ ẽs ab agente vt sic, ꝛ ſm id qõ ẽs ab agente vt deficiente: sicut nõ est idem esse agẽs, ꝛ esse deficiẽs: nec eẽ ab agẽte ꝛ eẽ a deficiente. Ex quo sequit q̃rtũ ꝙ non ens. a. est cã actꝰ moralꝰ mali ſm suã spẽz q̃ est cã peti seu deformitatis: ſm bñ ens. a. est cã deficiens actꝰ moral' mali ſm suã spẽz q̃ est cã peti seu deformitatis: ſm suã spẽz q̃ est p recessuz ab ordine q̃dẽ in deũ sicut in finẽ deus ãt oĩa inclinat ꝛ cõuertit in seipz sicut in vltimũ finẽ: sic Dio. 4. c. de di no. vñ impoſſe est ꝙ sit sibi vl' alijs cã desedẽdi ab ordie q̃ ẽ in ipm. vñ ñ ꝓt directe eẽ cã peti. silr ẽt necz indirecte: ꝓtingit. n. ꝙ deꝰ aliqb' nõ ꝓbet auxiliũ ad euitãdũ petã: qõ si ꝓberet nõ peccarẽt, ſz ꝫ totũ facit ſm ordinẽ sue sapiẽtie ꝛ iustitie: cũ ipe sit sapia ꝛ iustitia, vñ nõ iputat ei ꝙ alꝰ peccet sic cãe peti: sic gubernatoꝛ ñ ꝺr cã submersionis nauis, ex ꝫ ꝙ nõ gubernat nauẽ, nisi qñ subtrahit gubernationẽ potens ꝛ debens gubernare. Et sic patet ꝙ deus nullo mõ est causa peccati.

Ad Primũ ergo dõm, ꝙ q̃stum ad verba apli ex ipso textu ꝑz solutio: si. n. deꝰ tradit aliquos in reprobum sensum, tam ergo reprobũ sensum ꝫ̃ ad faciendũ ea que nõ conueniunt. ꝺr ergo tradere eos in reprobũ sensuz inq̃tũ non ꝓhibet eos q̃n suum sensum reprobũ sequant: sicut dicimur exponere illos quos nõ tuemur, ꝙ aũt aug. dicit in li. de gratia ꝛ lib. ar. vñ sumpta est glo. ꝙ deꝰ inclinat volũtates hoĩuz in bonũ ꝛ malũ. sic intelligẽdũ est ꝙ in bonũ q̃dẽ directe inclinat volũtatẽ, in malũ aũt inq̃tũ nõ ꝓhibet. sic deꝰ ẽ. ꝛ tũ hoc ẽt cõtingit ex meritõ ꝓcedẽtis pci. **Ad** ſm dõm, ꝙ cum ꝺr, Creature dei facte sunt in odiũ ꝛ in tẽtationẽ aie hominũ hec ꝓpositio in, ñ ponit cãſr, ſz cõsecutiue: nõ. n. deus fecit creaturas ad malũ hoĩuz ſz ꝫ cõsecutũ est ꝓp insipientiã hoĩum. vñ subdit. Et in muscipulaz pedibꝰ insipientiũ: q̃. ſ. per suã insipiẽtiã vtunt creaturis ad aliud q̃ ad q̃ facte sunt. **Ad** tertiũ dõm, ꝙ effectus cãe meꝰ ꝓcedẽs ab ea ſm ꝙ ſbdit ordini cãe ꝓxe reducit ẽt in cãm ꝓmã: sed si ꝓcedat a cã meꝺ ſm ꝙ exit ordinẽ cãe ꝓxe nõ reducit in cãm ꝓmã: sicut si miſter faciat aliqd ꝺ mandatum dñi, hoc nõ reducit in dñm sicut in cãm. Et silr petm qõ lib. arb. cõmittit ꝺ ꝓceptũ dei, nõ reducit in deũ sicut in cãm. **Ad** q̃rtũ dõm, ꝙ pena opponit bono eius qui punit, q̃ ꝙaꝛ quocũq; bono ſz culpa opponit bono ordinis qui est in deum. vñ directe opponit bonitati diuine. ꝛ ꝓpter hoc nõ ẽ silis ratio de culpa ꝛ pena.

Artrum actus peccati sit a deo. Art. 2.

Ad Secundũ sic proceditur. Q̃ ꝙ actus peccati nõ sit a deo. Dicit. n. aug. in lib. de ꝓfectione iu ſtitie ꝙ actꝰ pcti nõ est res aliq̃ oẽ aũt ꝙ a deo est res aliqua. ergo actꝰ pcti nõ est a deo. **C** ꝓ. Hõ non ꝺr esse cã pcti nisi qz hõ est cã actus peccati, nullus. n. intẽdes ad malũ opaꝛ. vt Dio. dicit. 4. ca. de di. no. ſz deꝰ nõ est cã pcti, vt dctm est. ergo deꝰ nõ est cã actꝰ pcti. **C** ꝓ. Aliq actus ſm suã spẽz sunt mali ꝛ pcã. vt ex. ꝺ. dictis ꝑz. sed q̃dã est cã alicuius est cã eius qõ cõuenit ei ſm suam spẽm, si ergo deus esset cã actus pcti, sequeret ꝙ esset cã pcti: sed hoc nõ est verũ. vt oñsum est, ergo deꝰ non est cã actus pcti.

Sed Cõtra actus peccati est q̃daz motus lib. ar, ſz volũtas dei est causa omniũ motionũ vt aug. dicit. 3. de trĩ. ergo voluntas dei est causa actus peccati.

Rñdeo Dicẽdũ, ꝙ actꝰ peccati ꝛ est ens ꝛ est actus. ꝛ vtrobiq; ꝫ ꝙ sit a deo: oẽ. n. ens quocũq; mõ sit opz ꝙ deriuet a ꝑmo ente. vt ꝑz ꝑ Dio. 5. ca. de di. no. oĩs aũt actꝰ cãtur ab aliq̃ exẽte in actu: q; nihil agit nisi ſz ꝙ est actu. oẽ aũt ens actu reducit in ꝑmũ actũ. ſ. deũ sicut in cãz q̃ est ꝑ suã essentiaz actus. vñ relinquit ꝙ deꝰ sit cã oĩs actionis inq̃tum est actio. ſz peccatum noĩat ens ꝛ actionẽ cũ q̃dã defectu. defectꝰ aũt ille esset cã creata. ſ. lib. arb. inq̃tũ deficit ab ordine primi agentis. ſ. dei. vñ defectus iste nõ reducit in deũ sicut in cãm: ſz in lib. arb. sicut defectꝰ claudicationis reducit in tibiã curuã sicut in cãm, nõ aũt in virtutẽ motiuã: a qua tñ cãtur quicquid est motionis in claudicatione. ꝛ ſm hoc deus est cã actus peccati, nõ tñ est cã peccati: quia non est cã huius qõ actus sit cum defectu.

Ad Primũ ergo dõm, ꝙ aug. noĩat ibi rẽ id qõd̃ res simplr ſcz ſbaz: sic. n. actꝰ peccati nõ ẽ res. **C** Ad ſm dõm, ꝙ in hoĩem sicut in cãm reducit non solũ actus, sed etiã ipe defectꝰ: q; ſ. nõ subdit ei cui ꝺz subdi, ſz hoc ipe non intendat principalr ꝛ tõ homo est cã peccati: ſz deus sic est cã actus ꝙ nullo mõ ẽ cã defectꝰ ꝓcomitãtis actũ ꝛ tõ nõ ẽ cã peccati. **C** Ad tertiũ ꝺz, ꝙ sicut dictũ est ſ. actꝰ ꝛ habitus non recipiunt spẽm ex ipa consistit in priuatiõe rectitudinis debite ineſſe actui, dicitur qõ ẽst sophisma consequentis: concesſo. n. hoc non sequitur: ergo in priuatione huius rectitudinis scilicet obiectiue: dico. n. ꝙ cõsistit in priuatione rectitudinis debite in esse substrato actui in ordine ad legem: que vocatur conformitas ad legem: cuius priuatio vocatur auersio. in qua consistit deformitas peccati. Et si propter hanc veritatem mutetur argumentum, ꝛ arguatur de deformitate seu auersiõe: ex hoc qõ inseparabiliter sequitur ad speciez absolute: iam patet responſio: ꝙ quãdo aliqua spẽs vẽdicat sibi nõ solũ agẽs: ſz agens deficiens: non opz oẽ agens causam illam speciez cãe defectum comitantez illã: q; fiat ꝙ defectus ille adueniat ex deficiente sicut si exigeret duo agentia non opz omne agens cãre totum quod inuenitur in illo. Et si insistetur quia species moralis mali non est diuisibilis in plura: q̃rum vnum fiat ab agente deficiente. ꝛ alterũ ab altero: facilis est responſio. ꝙ in resolutione affectuz in causas nõ consideratur distinctio rei: ſz rationum rei: ꝛ sic species mali moralis ſm pliciter resoluitur in agens deficiens: secundũ id aũt qõ ꝓfectionis ꝫ vt sic resoluitur solum in agens.

C Ad obiectionem ex secunda via: negatur prima sequela. Et ad probationez quicquid deus ꝛc. respondetur quando est ibi solus habitudo effectus ad efficiens: secus aũt est vbi alia intervenit habitudo. Comedere nã quę facit deus in animalibus comedenti bus: mediante causa secunda nec potest tamen fieri comedere sine comedente: implicat nanq; contradictionem vitaliter operari quod importat comedere: ꝛ nullum viuens illo vitali opere operantem esse. vnde licet possit fieri comestionis similitudo vt sit in corporibus absq; vere comedente. Et si dicatur deus potest cõseruare opus vitale puta comedere: vel actuale odium dei in actu exercito posito nunc annihilando comedentem vel odientem. ergo potest etiam immediate talia facere: quicquid nanq; potest immediate conseruare potest immediate facere. respondetur ꝙ si deus conseruaret ista sic non remanerent eiusdem rationis non enim remanerent in ratione actuum vitalium in actu exercito sed per modum formarum. sicut si conseruaretur albedo sine omni quantitate non remaneret eiusdẽ rationis: quia non remaneret in ratione sensibilis. ꝛ ad hunc sensum accipiendo has species absolute creditur saluari via supradicta scilicet ꝙ ad speciem moralem actus mali absolute non sequitur deformitas: si eñ sic conseruaretur aut fieret: non comitaretur deformitas: quoniam deformitas sequitur speciem moralis actus mali in actu suo exercito. ꝛ non separatam in alia ratione essendi. Hec de secundo. **C** Super arti. 2.

In corpore. 2. ar. in calce nota nouisse declarationem litere quod deus est causa actus: qui est peccatum tam secundum esse nãe ẽ moris: nõ tamen est causa pcti: q; non est causa ꝙ actus sit cũ defectu. i. nõ est cã cõcomitantie seu coniunctionis defectus cum actu: coniunctio namq; ista non vndecunque prouenit: sed ex deficiente libe. arbi. siec conuenit actui q̃libet sumpto: sed vt a deficiente pendet. vñ ꝛ in. q. de malo: quęſ. 3. ã. ſ̃co ad ſm dicit ꝙ deformitas consequitur spẽm actus ſm ꝙ est moralis prout capitur ex lib. ar. quasi diceret ꝙ deformitas seqtur spẽm moralẽ non quomõlibet sumptã quia non ſm ꝙ est ab agente perfectio q̃dã sed put cãtur ex lib. ar. deficiẽte: sic. n. sequitur tõ mali culpe in priuatione virtutis ꝛ auersio.

ſ.q. 80. ar. 1. co. Ec. 1. d. 40. q. 4 at. 2. et di. 42. q 2. ar. 1. Ec. 2. d. 37. q. 2. 2 di. 44 q. 1. ar. 1 Ec. 3. ꝑ. ca. 162. Et mal. q. 3. ã. 2. Et ro. 11 le. 5. co. 4.

¶Super Articulum tertium.

In artic. 3. eiusdem. 7 2. qō. aduerte nouitie ordinem causalitatis. Primo enim homo pōit obstaculum diuino lumini: est causa meritoria quod sol iustitie subtrahat radios efficaces ad illuminandum remouendo obstaculum: quod est pena secundo loco cōuenies. Tertio ex hac pena sequitur excecatio aggrauatio 7 obduratio propter bonum diuine glorie ad minus vt in quarto arti. dicitur. in quo nihil aliud occurrit.

qō. 23. ar. 3. ad 3m. Et. 22. q. 15. a. 1 Et. 1. dis. 40. q. 4. ar. 2. Et. 30. q. ca. 162. Et hi. q. 24. art. 5. col. et 10. 12. le. 6. co. 2. Et 10. 2. lec. 7. col. 4. et c. 9. lect. 3. co. 7. Et. 1. co. 4. co. 2. fin.

¶Super qō. 80. ar. 1.

In artic. 1. q. 80. dubium occurrit circa propositionem in litera positam. scz esse causam directe actus nisi cuius actus non contingit nisi per hoc. qō proprii principium illius actus mouet ad agendū aut nāq; hec propositio intelligitur absolute vt sonat scz nihil est dirrecte causa actus nisi etc. aut limitate ad actum alterius propter materiam subiectā: de qua est sermo causa. s. extrinseca qō hō peccet. Si primo modo obstat illi illa maxima: deus potest supplere vicem cause secunde. Si secundo modo obstat ifa: que principium actus voluntarij, voluntatē scz ad agendum moueri subiungit non solū a deo sed a se. si enim de extrinseco rāndz moueret esset sermo in illa propositione ipsammet nō connumeraretur subsumendo.

¶Ad hoc dicit q̄ncutro mō ꝓpositio litere intelligitur. Quod cū non intelligatur primo mō: ꝑz ex hoc, qō nullum principiū mere nāle esset causa directe actus propriꝰ, eo q̄ nullum tale mouet seipsum ad agendū. Si cū ad causandum directe actū exigit q̄ moueat ad agendum proprium illius actus principium, absq; vlla ambiguitate sequitur q̄ nec calor sit directe causa calefaciēdi: nec frigus frigefaciendi: nec lux illuminandi etc. q̄ vero nec secūdo modo intelligatur ex ipsa sumptione patet: quamuis nanq; diceret quispiam q̄ ad bonitatem doctrine addit author etiaz voluntatem moueri a se. Si tamen formaliter contextus litere priuatiōe in q̄ cōsistit rō mali, sz ex alīq obiecti cōiungit talis ꝓuatio, 7 sic ipe defect' q̄ dicit nō esse a deo, ptinet ad speciem actus consequēter, 7 nō quasi differētia specifica.

¶Utrum deus sit causa excecationis 7 indurationis. Artic. 3.

Tertiū videt q̄ deus nō sit causa excecatiōis 7 induratio nis. Dicit enī Aug. lib. 83. q. q̄ de' non est cā eius q̄ hō sit deterior. sz excecatio. 7 obdurationē fit hō deterior. ergo deus nō est cā excecationis 7 obdurationis. ¶p. Fulgētius dicit q̄ deus non est vltor illius rei, cuius est actor: sed deus est vltor cordis, obdurati: ꝑm illud eccle. 3. Cor durū male habebit in nouissimo. ergo deus non est causa obdurationis. ¶p. Idem effectus non attribuitur causis contrarijs. sed causa excecationis ꝺr esse malitia hoīs: ꝑm illud saꝑ. 2. Excecauit enī eos malitia eorū. Et ēt diabol' ꝑm illud. 2. ad cor. 4. De' huius seculi excecauit mētes infideliū que q̄dem cause videntur esse cōtrarie deo. ergo de' nō est causa excecatiōis 7 obdurationis.

Sed Cōtra est, q̄ ꝺr Esaie. 6. Exceca cor populi huius: 7 aures eius aggraua. Et Ao. 9. dicitur, Cuius vult, miseretur, 7 quem vult, indurat.

Rñdeo Dōm, q̄ excecatio 7 obduratio duo importat. Quoꝝ vnū est motus animi hñant inherētis malo 7 auersū a diuino lumine. 7 cētū ad hoc de' nō est cā excecationis 7 obdurationis: sicut nō est causa peccati. Aliud aūt est subtractio gre: ex qua sequit q̄ mens diuinit' nō illuminet ad recte videndū. 7 cor hoīs non emolliatur ad recte viuendū. 7 cētū ad hoc deus est causa excecationis 7 obdurationis. Est aūt cōsiderandū q̄ deus est vltis illuminationis aiarū: ꝑm illud Jo. 1. Erat lux vera q̄ illuminat oēm hominē venientē in hūc mūdū. sicut sol est vltis cā illuminationis corporū: alr tū 7 alr. Hā sol agit illuminando p necessitatē nāe: deus aūt agit voluntarie p ordinē sue sapie: sol ātē lz cētū sit de se ois corpa illuminet, si q̄ impedimentum inueniat in aliquo corpe relinqt illud tenebrosum: sicut patet de domo cuius fenestre sunt clause. sed tū illius obscurationis nullo mō causa est sol: nō enī suo iudicio agit vt lumē interpōnō immittat, sz cā eius est solū ille q̄ claudit fenestrā. deus autez ꝓprie iudicio lumen gre nō immittit illis in quibus obstaculū inuenit. vñ ca subtractionis gre est nō solū ille qui ponit obstaculū gre, lz ēt deus qui suo iudicio grām nō apponit. 7 per hūc modū deus est cā excecationis 7 aggrauationis aurium 7 obdurationis cordis. que q̄dē distinguunt ꝑm effectus gre: que 7 perficit intell'm dono sapie 7 effectuum emollit igne charitatis. Et q̄ ad cognitionē intellectus maxie deseruiunt duo sensus. s. visus 7 audit' quoꝝ vn' deseruit intētioni. s. visus, alius discipline. s. audit': ō cētū ad visum ponitur excecatio, cētū ad auditū aurīū aggrauatio, cētum ad effectum obduratio.

Ad Primū ergo dōm, q̄ cū excecatio et induratio ex parte subtractiōis gre sint q̄dā pene, ex hac pte eis hō ñfit deterior sz deterior factus per culpā hec incurrit sicut 7 ceteras penas. ¶Ad secundum dōm, q̄ obiectio illa procedit de obduratione ꝑm q̄ est culpa. ¶Ad tertium dōm q̄ malitia est causa excecationis meritoria sicut culpa est cā pene, 7 hoc ēt modo diabolus excecare dicitur in quantum inducit ad culpam.

¶Utrum excecatio 7 obduratio semper ordinentur ad salutē eius qui excecatur 7 obduratur. Art. 4.

Ad Quartū vt q̄ excecatio 7 obduratio semp ordinentur ad salutez ei' q̄ excecatur 7 obduratur. Dicit enim aug. in ench. q̄ deus cū sit summe bonus nullo mō ꝑmitteret fieri aliq̄d malū nisi posset ex q̄lz malo elicere bonū. multo igit magis ordinat ad bonum illud malum cuius ipse est causa. sed excecationis 7 obdurationis deus est cā vt dictū est. ergo hec ordinantur ad salutez eius q̄ excecat' vl obdurat'. ¶p. Sap. 1. 01, qō de' non delectatur in perditione impioꝝ, videt aūt in perditione eorum delectari si eorum excecationē in bonū eoꝝ nō cōuerteret: sicut medic' videret delectari afflictiōe infirmi si medicinā amarā quā infirmo ꝓpinat ad ei' sanitatē non ordinaret. ergo de' excecationē cōuertit in bonū excecatoꝝ. ¶p. Deus nō est psonarū acceptor: vt ꝺr act. x. Sz quoꝝdā excecationē ordinat ad eoꝝ salutē: sicut quoꝝdā iudeoꝝ q̄ excecati sunt vt xp̄o nō crederent, 7 nō credētes occiderēt, 7 postmodū cōpuncti cōuerterentur: sicut de quibusdā legit act. 2. vt ꝑz ꝑ aug. in li. de qōnib' euangelij. ergo deus omnium excecationem cōuertit in eorum salutem.

Sed Contra non sunt facienda mala vt veniāt bona: vt dicitur Ro. 3. sed excecatio est malum. ergo deus nō excecat aliquos propter eorum bonum.

Rñdeo Dōm, q̄ excecatio est q̄dā ꝓambulū ad pctm: pctm āt ad duo ordinat. ad vnū q̄dē ꝑ se. s. ad dānationē. ad aliō āt ex diuina misericordia vl q̄uidētia. s. ad sanationē: in q̄tū de' ꝑmittit aliq̄s cadere i pctm, vt pctm suū agnoscētes hūiliēt 7 quertāt, sicut aug. dicit i li. de nā 7 gra. vñ 7 excecatio ex sui nā ordinat ad dānationē eius qui excecat (ꝓpter q̄d ponit ēt reprobatiōis effectus) sz ex diuina misericordia excecatio ad tps ordinat medicinal'r ad salutē eoꝝ q̄ excecāt. sz hec misericordia nō oīb' impedit excecatis, sz ꝑdestinatis solū: q̄b' oīa cooperātur in bonū. sicut ꝺr Ro. 8. vñ cētū ad quosdā excecatio ordinat ad sanationē, cētū aūt ad alios ad damnationem, vt Aug. dicit in. 3. de questionibus euangelij.

Ad Primū ergo dōm, q̄ omnia mala q̄ deus facit vel permittit fieri ordinantur in aliquod bonum: nō tamē semper in bonū eius in quo est malū. sed q̄q; ad bonum alterius. vel etiam totius vniuersi: sicut culpā tyrānoꝝ ordinat in bonum martyrū, 7 penā dānatoꝝ ordinat ad gram iustitie sue. ¶Ad secundū dōm, q̄ deus non delectat in perditione hominum cētum ad ipsam perditionem: sed rōne sue iustitie vel ꝓpter bonū q̄ inde prouenit. ¶Ad tertium dōz, q̄ hoc q̄ deus aliquoꝝ excecationem ordinat in eorum salutez, misericordie est, q̄ aūt excecatio aliorum ordinet ad eorum dānationem iustitie est. q̄ aūt misericordiam quibusdam impendit 7 non omnibus, nō facit personarū acceptionē in deo: sicut in ꝓmo dictū est. ¶Ad quartū dōm, q̄ mala culpe nō sūt facienda vt veniant bona: sed mala pene sunt inferenda propter bonum.

¶De causa peccati ex parte diaboli. qō. 80.

Deinde Cōsiderādū est de cā pctī ex parte diaboli. Et circa hoc querunt quatuor. Primo vtrū diabol' sit directe causa pctī. Secōo vtruz diabolus inducat ad peccandū interius persuadendo. Tertio vtrum possit necessitatez peccandi inducere. Quarto vtrū omnia peccata ex diaboli suggestione proueniant. s. q̄. 80. ar. 3. Et. 3. q. 8. ar. 7. Et mal. q. 3. ar. 3 7. 4. Et quol. 3. ar. 8. ca.

¶Utrum diabolus sit homini directe causa peccandi. Ar. 1.

Ad Primū vt q̄ diabolus sit homini directe causa peccandi. Peccatum enim directe in effectu cōsistit, sed aug. dicit. 4. de trini. qō diabolus fuse societati malignos affectus inspirat. Et beda super act. dicit q̄ diabolus aiam in affectum malitie trahit. 7 Jsido. dicit in lib. de summo bono, q̄ diabolus corda hominum occultis cupiditatibus replet. ergo diabolus directe est cā peccati. ¶p. Hiero. dicit quod sicut deus est perfector boni, ita diabolus est perfector mali. sed deus est directe cā bonoꝝ nostroꝝ. q̄ diabol' est directe cā peccatoꝝ nostroꝝ. ¶p. Phs dicit in quodā. c. ethice endit. q̄ opz esse q̄dā ꝓncipiū extrinsecū humani consilij: cōsiliū aūt hūanū nō solum est de bonis sz ētiā de malis. ergo sicut de' mouet ad cōsiliū bonū. 7 ꝑ hoc directe est causa boni, ita diabolus mouet hominē ad cōsiliū malum. 7 per hoc sequitur qō diabolus directe sit causa peccati.

Sed ō est. q̄ aug. ꝓbat in. 1. 2. 3. de li. arb. q̄ nulla alia re fit mēs hominis serua libidis nisi ꝑpa voluntate sz hō nō fit [illegible] libidinis nisi ꝑ peccatū. ergo cā peccati nō ꝑt

conspiciatur apparebit quod est vera ꝛ formalis subsumptio: ac per hoc opꝫ maiorem ꝓponē cōmunē ee ad causas intrinsecas ꝛ extra ꝛ vere sic est. Intendit igitur author quod ad esse directe causaꝫ actus qui est alicuius actus, sine illud aliquid sit idem sine diuersum a cā, exigitur q cā ꝓpriū principiū illius actus moueat ad agendum. ita q in hac propositione duo continētur. Alterū qđ supponitur scz actum existere alicuius principij exercitiui: ꝛ per hoc includuntur oia principia ꝓpria actuꝫ tam naturalia qꝫ arbitrialium. Alterū qđ docemur scz quid requratur ad esse causaꝫ directe actus existentis ab aliquo principio executiuo. ꝛ dicimus quod exigitur q moueat illud propūm principiū ad agendū sine ꝺ sit idem cum illo principio exequutiuo sine diuersum. Est igitur sensus ꝓpositionis q ꝓsupposito q actus sit alicuius principij principiantis ipsum exequutiue (vt calor calefacit, oculꝰ videt, voluntas vult ꝛ huiusmodi) ad hoc qđ aliqđ sine idem sine diuersum sit causa directe calefactionis, visionis, volitionis illius vltra illud principiuꝫ: non absolute: sed inquantū est causa exercitiua: oꝫ q moueat ꝓprium illud exequēs agendū. Et hūc sensum insinuant ꝺ alia ꝺ q. 3. rere in ly alicuius: nō enim ly alicuiꝰ cadit supra ly actus, sed cadit supra subintellectum principium: ac si diceret actus qui est alicuius. Et per hoc soluuntur obiectiones. nam neque nālia principia excluduntur a directa causalitate exercitiua actum nec omnipotentie diuine aliquid admittur: oportet em si ipsa causat actum meum: quod me mouet ad agendum: ꝯ tus actus qui esset meus posset sine me causare.

msl. q. 3 ar. 8. c. 3. 4. 2. q. 16. 3. 11.

¶ Super Articulum secundum.

In arti. secundo nota qđ hinc habes quomodo in mulieribus istis quę dicuntur visiones habere, causari ex demonum illusione aut humorum ꝛ spirituuꝫ commutatione potest vt vigilantes imaginentur: vt appareat eis se esse in requie cum esse diabolus, sed sola propria voluntas.

Rñdeo Dicēdū, q ꝑm actus qđam est. vnde hoc mō pōt esse aliqđ directe cā ꝑti ꝓ quē modū aliqs directe est cā alicuius actus. qđ qdē nō cōtingit nisi ꝓ hoc q ꝓpriū ꝑn[m] illi⁹ act⁹ mouet ad agendū ꝓpriū aūt principiū act⁹ ꝑti est voluntas: qꝛ oē ꝑtm est voluntariū. vñ nihil pōt directe ee cā ꝑti nisi qđ pōt mouere voluntatē ad agendū. Voluntas aūt sicut. ś. dictū est, a duobus moueri pōt. Uno mō ab obo: sic ōr q appetibile apphensum mouet appetituꝫ. Aliomō ab eo qđ interi⁹ inclinat volūtatē ad volēdū: ḥ aūt nō est nisi vel ipa volūtas vel de⁹, vt. ś. oñsum est. Deus aūt nō pt ee cā ꝑti: vt dcm ē. Relinq̄t ergo q ex hac pte sola volūtas hois sit directe cā ꝑti ei⁹.

¶ Ex pte aūt obi pōt itelligi q aliqđ moueat volūtatē tripliꝛ. Unomō ipm obm ꝓpositū sicut dicm⁹ q cibus excitat desideriū hois ad comedēdū. Aliomō ille q ꝓponit vl offert hmōi obm, tertio mō ille q ꝑsuadet obz ꝓpo[m] hre rōnē boni. qꝛ ḥ aliqꝛ ꝓponit ꝓpriū obz volūtati q est rōis bo[m] verū vl apparēs. ꝑio igit mō res sensibiles exteri⁹ ap parētes mouēt volūtatē hois ad peccādū. scdo aūt ꝛ tertiomō vl diabol⁹ vel ēt hō pōt incitare ad peccandū, vl offerēdo aliqđ appetibile sensui vl ꝑsuadendo rōi. Sz nullo istoꝝ triū modoꝝ pōt aliqđ esse directe cā ꝑti: qꝛ volūtas nō ex necte mouet ab aliquo obo nisi ab vltimo fine: vt. ś. dictū ē. vñ nō ē sufficiēs cā ꝑti, neq̄ res exteri⁹ oblata, neq̄ ille q eā ꝓponit, neq̄ ille qui ꝑsuadet. vnde sequit q diabolus non sit causa peccati directe vel sufficiēter, sed solū per moduꝫ persuadentis vel proponentis appetibile.

Ad Primū ergo dcm, q omnes ille auto ritates ꝛ si que sīles inueniant sunt referēde ad hoc q diabolus suggerēdo vel aliq̄ appetibilia ꝓponēdo iducit in affectū ꝑti. ¶ Ad ꝝm dcm, q sīlitudo illa ē attēdēda q̄tū ad hoc q diabol⁹ qdāmō ē cā pcōꝝ nōꝝ sic de⁹ ē aliq̄ mō cā bonoꝝ n[ro]ꝝ. nō tn attēdit q̄tū ad modū cāndi: nā de⁹ cāt bona iteri⁹ mouēdo volūtatē, q diabolo ꝙuenire nō pt. ¶ Ad tertiū dcm, q de⁹ ē vle ꝓm[o] ois iteriores motꝰ hūani: ś q determinet ad malū ꝓsiliū volūtas hūana, hoc directe qdē est ex volūtate humana. ꝛ a diabolo p modū p suadentis vel appetibilia proponentis.

¶ Utrum diabolus possit inducere ad peccandum interius instigando. Art. 2.

Ad Secundum sic ꝓcedit. vl q diabolus nō possit inducere ad peccandū interius instigando. Interiores. n. motus aie sunt qdā opera vite. ś nullū op⁹ vite pt ee nisi a principio intrinseco. nec ēt op⁹ aie vegetabilis: qđ est infimū inter opera vite ergo diabol⁹ ꝑm interiores motus nō pōt hoiem instigare ad malū. ¶ ꝓ. Ões interiores motus ꝑm ordinē nāe a sensibus exterioribus oriūtur. sed ꝓter ordinē nāe aliqđ opari est solius dei, vt in ꝓmo dictū est. ergo diabol⁹ nō pt in interioribus motib⁹ hois aliqđ operari nisi ꝙ ea q̄ i exterioꝝ sensib⁹ apparēt. ¶ ꝓ. Interiores act⁹ aie sūt itelligere ꝛ imaginari. ś ꝙtū ad neutrū horū pōt diabolus aliqđ opari: qꝛ vt in ꝓmo hitū ē diabol⁹ ñ imꝑmit in intellectā hūanū. in fantasiā etiā vl q imꝑimere nō possit: qꝛ forme imaginate tanꝯ magis spūales sunt digniores q̄ forme q̄ sunt in materia sensibili: quas tn diabol⁹ imꝑimere nō pōt, vt ꝑz ex his q̄ in ꝓmo habita sūt. ergo diabolus nō pōt ꝑm interiores motus inducere hominem ad peccatum.

Sed Cōtra est, qꝛ ꝑm hoc nunq̄ renatur hominem nisi visibiliter apparendo: quod patet esse falsum.

Rñdeo Dcm, q interior ps aie est intellectiua ꝛ sensitiua. intellectiua aūt cōtinet inte[m] ꝛ volūtatē. ꝛ de volūtate qdē tā dcm ē quomō ad eā diabolus se hz. Intellect⁹ aūt ꝓ se qdē mouetur ab aliq̄ illumināte ipsum ad cognitionē ꝛitatis. q diabolus circa hoiem nō intendit: ś magis obtenebrat rōnem eius ad cōsentiēdū pcō. q quidē obtenebratio ꝙuenit ex fantasia et appetitu sensitiuo. vnde tota iterior opatio diaboli esse vr circa fantasiā ꝛ appetitū sensitiuū quoꝝ vtrūq̄ commouendo ꝑt inducere ad pcm: ꝑt. n. opari ad hoc q imaginatio alique forme imaginarie ꝑsentent: pōt ēt trina retractatur infe rius in tertia parte in questio. De tentatione christi vbi ex ista met auctoritate Augu. author dicit: quod nō pōt esse absq̄ peccato tentatio a carne non em cōpatiuntur se dicta hic ꝛ ibi: nam ibi dicitur q concupiscentia carnis aduersus spiritum non potest esse absque peccato: hic dicitur q non est peccatum: qñ ei rō actualiter resistit: non semper est peccatum.

¶ Ad hoc dicitur qđ ista nō cōtrariātur ad inuicē ibi nanq̄ dicit q semp est pcm quuꝫ caro ꝓcupiscit aduersus spm. qđ ibi discutiendū est dño concedente: hic autē nihil ꝺ dictam vlem dicit: nō enim dicit q aliqñ nō est peccatum sed dicitur q qñ ei rō actualiter resistit nō est peccatum: qđ nihil repugnat illi. quoniā vtrūq̄ tale quando inuenitur non affirmatur: nā non asseritur quod cō cupiscēti carni aduersus ipsum aliquando ratio totaliter resistit: hoc enim illi vniuersali contradiceret sed asseritur quod quando ratio resistit nō est peccatum: quod equiualet conditionali: si ratio resistit non est peccatum. Et intendit author: hic solum satisfacere argumento pro presenti materia qua tractatur de potestate diaboli. Et dicere qđ concupiscente carne aduersus spiritum nō consurgit peccatuꝫ ex concupiscentia quam potest facere diabolus: sed ex non resistentia rationis que non subiacet potestati demonis quia concupiscentia illa si ratio ei resistit non est peccatum: sed materia exercende virtutis. Et hoc fat est argumēto quia dato quod semper sit peccatum (vt Augu. dicit) non tamen ad

msl. q. 5 ar. 3. ad 9. 2. ā. 4 c. 2. q. 16 ar. 11. ad 10. ꝛ ar. 12. ad 10.

illud necessitat demon quod nō resistēti am rationis necessitare sequit. vtrum autem possibile sit rationem concupiscentiā actualr carni totaliter resistere: inquisitum dimittitur vt impertinens. ¶De quarto articu. eiusdē. 80. q. nihil occurrit scribendum.

¶Super questionis 81. Articu. 1.

In 2a. artic. 1. q. 81. dubium primo nonnullorum occurrit: quo pacto stat declaratio autoris de modo quo originale peccatū traducitur. ppor tionalis nanq; sistimodo de peccato membri ac voluntatis mouentis illud: z huius hominis ad primum parentem generantes ipsum consona est. nā quia voluntas membrum qō est mouet ad executionem culpe: ideo membrum culpe particeps fit: generans autem nō mouet generationis motione hunc hoiem existentem ad culpam: sed facit hunc hominez esse cum tali defectu: quo nō fit participatio culpe; sed pene vel defectus potius.

¶Ad hoc dicit q filius dō consonat: z optime declarat intentum si attēdimus ad illud quod vlt per se. in motione enim membri a voluntate per se fit q membrum constituitur in hoc quod est esse in instrumentum voluntatis ad tale opus z ex hoc ipso suppposito qō sit capax culpe instrumentum illud culpe sit particeps: z similiter in generatione hu-
1. q. 63. ar. 2. co. ius hominis ab adaz per se fit q hic homo 2. q. 114 cōstituit in hoc qō est ar. 3. Et esse membrum Adeve 3. q. 8. ā. capitis. Ex hoc nanq; 7. ad. 2. qō per semen ab ipso Et mat. generatur, eius mem- q. 3. ā. 5. brum fit: adeo q si alter generaretur: aut fieret: non esset eius membrum. ex hoc aūt q eius membrum est suppposito quod susceptiuum culpe particeps sit culpe: z non solum pene. generatiua ergo motio respondet motioni imperatiue in hoc quod est virtanq; constructe motum in hoc quod est esse aliquid mouentis: vt sic possit ei imputari ad culpam presuppposita eius capacitate. Quod autem ibi membrum prestit; z hic non, nihil efficit: imo proportionalitatem ad-

in lib. de anima. sed diabolus potest mouere imaginationem hois (vt dctm est) z etiā exteriores sensus. Dicit enim Aug. in lib. 83. qō. qō serpit hoc malū. s. qō est a diabolo p oēs aditus sensibiles, dat se figuris accōmodat se coloribus, adheret sonis, infundit se saporibus, ergo pōt rationem hominis ex necessitate inclinare ad peccādum. ¶Ꝑ. Secundum Aug. nōnullum pctm est cum caro concupiscit aduersus spm. sed concupiscētiam carnis diabolus pōt cāre sicut z ceteras passiones eo mō quo supra dctm est. ergo ex necessitate pōt inducere ad peccandum.

Sed Contra est, q 1. Pe. vlt. Aduersarius vester diabolus tanq; leo rugiēs circuit qrēs quē deuoret, cui resistite fortes in fide. frustra aūt talis admonitio daret, si hō ex necessitate succūberet. nō g pōt hoi necessitatē iducē ad peccandū.

Rndeo Dōm, q diabolus ppria virtute nisi refrenetur a deo potest aliquē inducere ex necessitate ad faciendū aliquē actū, qui de suo genere pctm est: non aūt pōt inducere necessitatē peccandi. q pz ex hoc q hō motiuo ad peccādū nō resistit nisi p rōnē: cuius vsum totaliter impedire pōt mouendo imaginationez z appetitū sensitiuum, sicut in arreptitijs pz, sed tunc rōne sic ligata quicquid hō agat non imputat ei ad pctm: sed si rō nō sit totaliter ligata, ex ea parte qua est libera pōt resistere pctō, sicut supra dictū est. Unde manifestum est qō diabolus nullo mō pōt necessitatem inducere hominī ad peccandum.

Ad Primū ergo dōm, q non quelz ptās maior homine pōt mouere voluntatē hois, sed solus deus: vt supra habitum est.

¶Ad secundum dōm, q illud q est apprehensum per sensum vel imaginationem nō ex necessitate mouet voluntatē si hō habeat vsum rationis: nec semper huiusmodi apprehensio ligat rationez.

¶Ad tertiū dōm q concupiscentia carnis contra spm qñ rō et actualr resistit non est peccatum sed materia exercende virtutis: q autem ratio ei non resistat non est in potestate diaboli. z ideo nō potest inducere necessitatē peccati.

¶Utrum omnia peccata hominum sint ex suggestione diaboli. Arti. 4.

Ad Quartum sic procedit. Uf q omnia peccata hominum sint ex suggestione diaboli. Dicit enim Dio. 4. ca. de di. no. q multitudo demonum cā est oium malorū, z sibi z aliis.

¶Ꝑ. Quicunque peccat moraliter efficitur seruus diaboli: pz illud Jo. 8. Qui facit peccatum seruus est peccati. sed et aliquis in seruitutem addicitur a quo est superatus: vt 2. Pe. 2. ergo quicūq; facit peccatum superatus est a diabolo.

¶Ꝑ. Grego. dicit q peccatum diaboli est irreparabile, qz cecidit nullo suggerente, si igitur aliqui hoies peccarent per lib. arb. nullo suggerente, eorum peccatum esset irremediabile: quod patet esse falsum. ergo omnia peccata humana a diabolo suggeruntur.

Sed Cōtra est, q dicitur in li. de ecclesiasticis dogmatib⁹. Non omnes cogitationes nostre male a diabolo excitantur: sed aliquoties ex nostri arbitrij motu emergunt.

Rndeo Dōm, q occasionaliter quidez z indirecte diabolus est cā oim peccatorū nostrorū. inq̄tū induxit primū hominē ad peccādū: ex cuius peccato intātū vitiata est humana natura, vt oēs ad peccandū pclines simus. sicut dicerē esse cā combustionis lignorū qui ligna siccaret, ex quo sequeretur q facile incenderentur. directe aūt nō est cā omnium peccatorum humanorum ita q singula peccata psuadeat. Quod origenes pbat ex hoc: qz etiā si diabolus non esset hoies haberēt appetitum ciborū z venereorum z similium: qui posset esse inordinatus nisi ratione ordinaretur: quod subiacet libero arbitrio.

Ad Primum ergo dōm, q multitudo demonum est causa omnium malorum nostrorū sm primā originē, vt dictū est. ¶Ad sm dōm, q non solum fit seruus alicuius qui ab eo superatur, sed etiam qui et voluntarie se subijcit. z hoc modo fit seruus diaboli qui motu ppio peccat. ¶Ad tertium dōm, q peccatū diaboli fuit irremediabile, qz nec aliquo suggerēte peccauit nec habuit aliquā promitatē ad peccandū ex precedēti suggestione causatā: qō de nullo hois peccato dici potest.

¶De causa peccati ex parte hominis. Qō. 81.

Deinde Considerandū est de cā pcti ex pte hois. Cū autē homo sit cā peccati alteri homini exterius suggerendo, sicut z diabolus, hz quēdā specialē modū causandi peccatū in alterū p originē. vñ de peccato originali dicēdū est. ¶Et circa h tria ꝓsiderāda occurrūt. Primo de eius reductione. Scdo de eius essentia. Tertio de eius subiecto. ¶Et circa primū querunt qnq;. Primo vtrū primū peccatū hois deriuet p originē in posteros. Scdo vtrū oia alia peccata primi parētis, vel etiā altorū parētū per originē in posteros deriuentur. Tertio vtrū peccatum originale deriuet ad omnes qui ex adam per viaz seminis generantur. Quarto vtrum deriuaretur ad illos qui miraculose ex aliqua parte humani corporis formarētur. Quinto vtrum si femina peccasset viro non peccante, traduceretur originale peccatum.

¶Utrum primum peccatum primi parentis traducatur per originem in posteros. Articu. 1.

Ad Primum videtur q primū peccatum primi parentis nō traducatur ad altos per originē. Dicitur em ezech. 18. Filius nō portabit iniquitatem patris: portaret aūt si ab eo iniquitatem traheret. ergo nullus trahit ab aliquo parētum per originem aliquod pctm. ¶Ꝑ. Accidens non traducit per originem nisi traducto subiecto, eo q accidens nō trāsit de subiecto in subiectū. sed ala rōnalis que est subiectū culpe nō traducit per originē: vt in pmo ostēsum est. ergo neq; aliqua culpa p originē traduci pōt. ¶Ꝑ. Omne illud qō traducitur p originē humanā causat ex semine. sed semen non pōt cāre pctm eo q cāret rationali parte anime. que sola pōt esse causa peccati. ergo nullū pctm pōt trahi p originem. ¶Ꝑ. Nō est pfectus in natura vnoꝰ nisi ad agendū. sz caro pfecta nō pōt inficere aiam sibi vnitā: alioquin aia nō posset emūdari a culpa originali dū ē carni vnita. ergo multo minus semē pōt inficere aiam. ¶Ꝑ. Phs dicit in. 3. ethi. q ppter nām turpes null⁹ increpat sz eos q pp desidiam z negligētiā: dicunt aūt nā turpes qui hnt turpitudinē ex sua origine. ergo nihil qō est per originem, est increpabile neq; peccatum.

3. qō. 1. ar. 4. a. 3m. Et. 2. q. 33. qō. 1. ar. 1. Et. 4. 5. 6. 30. 5. 7. 5. Et mag. et opi. 5. 6. 201. 202. 203. 2. 204. et to. 5. lec. 3. et to. 5. lec. 5. 10. 5.

Sed Cōtra est q apls dicit Ro. 5. Per vnū hominē peccatum in hunc mundū intrauit. q non pōt intelligi per modum imitationis vel incitationis: pp hoc q dicit sap. 2. inuidia diaboli mors intrauit orbē terrarum. restat ergo qō per originem a primo homine peccatum in mundum intrauit.

Rndeo Dōm q sm fidē catholicā est tenendū q primū pctm primi hois originalr trāsiit in posteros: pp qō etiā pueri mox nati deferuntur ad baptismū tanq; ab aliqua infectione culpe abluendi. ista aūt est hereses pelagiane: vt pz p aug. in plurimis suis libris. ¶Ad inuestigandum aūt qualr pctm primi parētis originalr possit transire in posteros, diuersi diuersis vijs pcesserunt. Quidā em considerantes q peccati subm est aia est rōnalis. posuerunt q cū semine rōnali aia traducat vt sic ex infecta aia infecte aie deriuari videant. Alij vo hoc repudiāres tanq; erroneū. conati sunt ostendere quomō culpa aie parētis traducitur in plē etiā si aia non traducatur, p hoc q corporis defect⁹ traducuntur a parēte in plem: sicut leprosus generat leprosum z podagricus podagricū pp aliquā corruptionē seminis: iz talis corruptio non dicatur lepra vel podagra. Cum aūt corpus sit ꝓportionatū aie z defectus aie redūdent in corp⁹, z ecōuerso, simili mō q culpabilis defectus aie p traductionem semis in prolē deriuat, qūis semē ac. alr non sit culpe subm. Sed oēs hmōi vie insuf-

inuat: q sicut ad culpam actualem mouet precipitiens, ita mouens ad culpam originalem mouet. i. ducit de posita ad actū non precipitans. contra rationem namque eius quod oritur est, precipitare.

¶In eodem articulo aduerte quod author positionem quam in secundo sen. di. 30. requirimus est licet non totaliter arguere videatur: si ſñ diligentius consideretur litera dum arguitur insufficientie secunda via positionis illa olim sita reprehenditur. nam ibi tenuit peccatum originale contrahi per originem sicut podagrā vel scioliditatem, reddūdante in formam condicione materie z habere rationem culpe propter voluntatem parentis. Hic autem licet de illo voluntario non fiat mentio referendo illam opinionem: subintelligit ſñ vt puto tanq̄ commune confessum ab omnibus: q hoc est volūtarium aliena voluntate. Reprehenditur autem hec positio tāq̄ insufficiens q non saluat rationem volūtarij etiam aliena voluntate, sic q sufficiat ad rationem culpe in hoc genito: quoniam totum hoc quod illa positio dicit acceptatū verificatur de sorte secundū se. Est nāq̄ ſm se habens conditiones forme coaptatas materie conditionibus: voluntarie ade voluntate contractas ad eorū defectus iste non est culpa sortis ꝑ se. Ut ergo opz ad saluandum voluntariuz requisitum ad culpam huius absque propria voluntate, ponere hūc hominez esse aliquid aliene voluntatis vt sic sit voluntarius defectus volūtate propria non secundūz se: sed ſm q̄ membrum alterius a quo incohoat hec culpa. Et hoc nō positū est a predictis positionibus, ideo arguuntur. z ponitur alia via, qua saluatur sufficienter ratio voluntarij per hoc q ponitur in sorte hoc peccatum vt est membrum ade: z ex consequenti in ipso ſcōm se.

¶In responsione ad tertium in eodē articu. nota q culpā esse virtualiter in semine accipiendum est concomitanter z non principaliter: in semine nā quęrit virtualiter nā ficientes sunt: q̄ dato q̄ aliqui defect⁹ corporales a parente transeant in prolē ꝑ originē. z etiā aliqui defectus aie ex cōsequēti pp corporis indispositionē (sicut interdū ex patris fatui generant) tñ hoc ipsum q̄ō est ex origine aliquē defectū habere, videt excludere rationē culpe de cuius rōne est q̄ō sit volūtaria. vnde etiā posito q̄ anima rōnalis traduceret, ex hoc q̄ ipse z infectio anime ꝓlis nō esset in eius volūtate amittere rōnē culpe obligāris ad penā, q̄ vt ꝑs dicit in. 3. ethi. null⁹ improperabit ceco nato, sed magis miserebit. ¶Et ideo alia via procedēdū si dicēdo q̄ oēs hoies q̄ nascuntur ex adā ꝑūt cōsiderari vt vnus hō, in q̄ tñ cōueniūt in natura quā a primo parente accipiūt: ſm q̄ in ciuilib⁹ oēs homines q̄ sunt vnius cōitatis reputant quasi vnū corp⁹, z tota cōitas q̄si vnus homo, sicut etiaz porphyrius dicit q̄ ꝓticipatiōe speciei plures homines sunt vnus hō. Sic igitur multi hoies ex adā derivati sunt tanq̄ multa mēbra vnius corporis: act⁹ aūt vnius membri corporalis, puta manꝰ, nō est volūtarius voluntate ipsius manus, sz volūtate anime q̄ primo mouet mēbrum. vnde homicidiū q̄ō manꝰ cōmittit nō imputaret manui ad peccatū si cōsideraretur manꝰ ſm se vt diuisa a corpore, sed imputat et inquantum est aliq̄d hois q̄ mō mouet a primo principio motiuo hois. Sic igit̄ inordinatio q̄ est in isto hoie ex adā generato nō est volūtaria volūtate ipsius sed volūtate primi parētis qui mouet motiōe generatiōis oēs qui ex eius origine deriuant, sicut voluntas aie mouet oia mēbra ad actū. vnde peccatū q̄ō sic a primo parēte in posteros deriuat, dicit originale sicut peccatū q̄ō ab aia deriuat ad mēbra corporis dicitur actuale. z sicut peccatū actuale q̄ō ꝑ mēbrū aliq̄ō cōmittitur nō est peccatū illius mēbri, nisi inquātū illud mēbrū est aliquid ipsius hominis propter q̄ō vocatur peccatū humanū, ita peccatū originale nō est peccatū huius persone nisi inquātum hec persona recipit naturā a primo parente. vnde z vocatur peccatū nature. sz illud Eph. 2. Eramus natura filij ire.

Ad primū ergo dicendum, q̄ filius dicitur non portare peccatum patris, q̄ non punitur pro peccato patris, nisi sit particeps culpe. z sic est in proposito: deriuatur enim per originem culpa a patre in filium: sicut z peccatum actuale per imitationem.

¶Ad secundum dicendum, q̄ etsi anima non traducat: q̄ virtus seminis non potest causare animam rationalē: mouet tamen tñ ad ipsam dispositiue. vnde per virtutem seminis traducitur humana natura a parente in prolē, z simul cū nā nature infectio: ex hoc eñ fit iste qui nascit̄ cōfors culpe primi parentis q̄ naturā ab eo sortitur per quandam generatiuam motionē. ¶Ad tertiū dicendū, q̄ etsi culpa nō sit actu in semine: est tñ ibi virtute hūane nature quā cōcomitat talis culpa. ¶Ad quartū dicendū, q̄ semen est principiū generationis, que est prioz⁹ actus nature eius propagationi deseruēs. z ideo magis inficitur anima per semen q̄ per carnē iam perfectam, q̄ tam determinata est ad personā. ¶Ad q̄ntū dom q̄ illud q̄ō est per originē non est increpabile si cōsideretur iste qui nascitur ſm se. sed si consideretur put refertur ad aliquod principiū sic p̄ō esse ei increpabile: sicut aliquis q̄ nascitur patitur ignominiam generis ex culpa alicuius progenitorum causatam.

¶Utrū etiā alia pcta ꝓmi parētis vt ꝓpria ꝓmoz parētū traducant in posteros. Ar. 2.

Dicendum sic q̄ etiam alia peccata vel ipsius primi parentis vel ꝓmorū parentum traducāt in posteros: pena enim nunq̄ debetur nisi culpe, sed aliqui puniuntur iudicio diuino pro peccato ꝓmorum parentum ſm illud exo. 20. Ego sum deus zelotes visitans iniquitatem patrum in filios in tertiā z quartam generationem, iudicio etiam humano in crimine lese maiestatis filij exheredantur pro peccato parentum. ergo etiā culpa proximorum parentū trāsit ad posteros. ¶ꝑ. Magis potest trāsferre in alterum id q̄ habet aliquis a seipso q̄ id q̄ habet ex alio: sicut ignis magis ꝑt calefacere, q̄ aqua calefacta, sed homo trāfert in ꝓlē per originē peccatum q̄ō hz ab adā. ergo multomagis peccatum q̄ō ipse cōmisit. ¶ꝑ. Ideo contrahimus a primo parente peccatum originale, q̄ in eo fuimus sicut in principio nature quam ipse corrupit, sz similiter fuimus in ꝓmis parentib⁹ sicut in quibusdā nāe principijs. q̄ etsi sit corrupta, ꝑt adhuc magis corrūpi ꝑ peccatū: sz illud apoc. vlti. Qui in sordib⁹ ē sordescat adhuc. q̄ filij cōtrahūt pcta ꝓmorū parentum per originem sicut z primi parētis.

Sed cō bonum est magis diffusiuū sui quam malum. sed merita proximorum parentum non traducuntur ad posteros. ergo multominus peccata.

Rñdeo Dicendū, q̄ aug. hāc rationē mouet in Ench. z insolutam relinquit. sed si aliquis diligenter attendat impossibile est q̄ aliqua peccata ꝓmorūz parentum, vel etiam primi parentis ꝓter primum per originem traducantur. Cuius rō est: q̄ homo generat sibi idem in specie non aūt ſm individuum. z ideo ea que directe ꝑtinēt ad individuum (sicut personales act⁹, z qui ad eos pertinent) nō traducuntur a parentibus in filios: nō eñ grammaticus traducit in filiū scientiā grammatice quā ꝑ proprio studio acquisiuit: sz ea que pertinēt ad naturam speciei traducuntur a parentibus in filios: nisi sit defectus nature sicut oculatus generat oculatum nisi natura deficiat: z si natura sit fortis etiam aliqua accidētia individualia ꝓpagātur in filios ꝓtinentia ad dispōnē nature: sicut velocitas corporis bonitas ingenij z alia hmōi, nullo autem modo ea q̄ fuit pure personalia: vt dictū est. Sicut aūt ad ꝓsonam pertinet aliquid ſm seipsam z aliquid ex dono gratie, ita etiam ad naturā p̄ō aliquid pertinere ſm seipsaz scilicet q̄ causatur ex ꝓncipijs eius. z aliq̄d ex dono gratie: z hoc modo iustitia originalis (sicut in primo dictū est) erat q̄dam donū gratie toti humane nature diuinitus collatum in primo parēte: quod quidem primꝰ homo amisit per primum peccatū, vnde sicut illa originalis iustitia traducta fuisset in posteros simul cū natura, ita etiam inordinatio opposita. Sz alia pcta actualia, vel primi parētis, vel aliorū non corrūpūt nām q̄tū ad id q̄ō nature est, sed solū q̄tum ad id q̄ō persone est. i. ſm ꝓnitatē ad actum. vnde alia peccata non traducuntur.

Ad primū ergo dom, q̄ pena spiritualis (sicut aug. dicit in epla ad Hiustum) nūq̄ puniunt filij pro parentib⁹ nisi cōicēt in culpa, vel ꝑ originē vel per imitationē: q̄ oēs aie immediate sunt dei: vt dī eze. 18. sed pena corporalis interdum iudicio diuino vel

humana quam contrahitur culpa originalis ita q̄ non opz aliquam intentionē ad hoc. 2. dī. 20. q. 2. arti. 3. ad. 1. et dī. 32. q. 1. ā. 1. Et. 4. ꝑ. c. 52. ad 13. et ma. q. 4. ar. 8.

author cum culpa nihil entitatis sit z concomitanter fiat z sufficiens sit semen deficiens a natura destituta iustitia originali. Verba autem authoris in questiōe de malo qōne. 4. articu. 1. ad nonum nō significant oppositum: sed q̄ ꝓpria natio iustitie originalis in semine illo modo quo in semine saluatur: ex defectu spectat ad genus moris virtualiter non quia est actu moralis: sed quia tendit ad moralē peccatum z sic ista priuatio est quedam intentio mali moralis z malum morale est in ea intentionaliter, sicut color in aere: z anima in semine. Et tenet similitudo q̄ ad hoc: quia intentio ordinatur ad illud cuius dicitur intentio non quo ad esse entis positiua: quum hoc de priuatione dici nō possit, etiaz si fingendi detur licentia.

¶Et hec de ista materia dicta sufficiāt. quo niaz euacuant omnes difficultates necessarias.

¶ Super articulum tertium.

In arti. 3. eiusdem. 81. q. aduerte duo q̄ ad fidem catholicam spectat q̄ omnes preter solum Christum contrahant peccatum originale: quod dictum non intelligendum est a'r q̄ de morteque est pena peccati originalis: ita q̄ sicut omnes incurrunt mortem. i. necessitatem moriendi: ita omnes incurrunt peccatum originale. i. necessitatem habendi peccatum originale. Sed nō spectat ad fidem an aliquis ex spectali prerogatiua gratie non incurrat actualē originale peccatum. de vtroq; enim simul inqt apls ad ro. 5. p vnū hoiem peccm introuit in mundum: z p peccm mors. Est igitur necessarium sm catholicā fidē credere qđ ois vtriusque sexus ad adam sm rationem seminale peccatum ex ipsa sua generatione sit obnoxius peccato originali. z cō tra pelagianos dicendū. 7. ad ies oppositum. Aug. 2m. 4. q. disserit z diffinit. De 68. ā. 9. solo autem Jesu xpo verum est q̄ ex ipa generatione nulli obnoxius est peccato: iuxta verbum angeli ad beatam virginem ante fieri. 2. Et ipsa conceptionem (que vocatur nativitas in 30. 2. 2 vero) dicitis quod ex te nascetur sanctum. z 4. q. 4. ā. 6 iuxta hanc sensum militat ratio auctoris. 1. q. 1 arti. 7. ale non indigeret redemptione que per Jesum christum ferā est.

si enim pcm originale vel in actu, vel in necessitate hñdi illud quis non incurreret nō egeret redēptione: qđ hereticum esset dicere: sed si oēs obnoxij sunt pcō originali sufficit ad indigentiam redemptionis: nec̄ esī solum redemptione eget actualiter captiuus: sed etiā obnoxius captiuitati. Secundum notandum est q̄ licet (vt dictū est) ad fidem nō spectet tāē necessario credendum vtrum aliquis actualr non habuerit ex spāli gratia originale peccatum p hoc nō excluditur quin spectare possit tanē probabile propter autoritates sanctorum. in principio nanq; prime partis distinxit autor quomō multiplr aliqua spectent ad sacram theologiam: pp qđ opz scire se habere hominem in re hac. sicut et de actuali morte eorum de quibus loquit apls prime ad thessa. 4. z diabolicas emulationes: detractiones rixasque tam sub zeli quaz sub pietatis vmbra cuitare ac spiritui sancto obicem nō ponere iureiurando firmando hoc vel illud.

¶ In responsione ad scōz in eodem articulo. humano puntiūr filij pro parētib⁹ inctū filius est aliquid patris sm corpus. ¶ Ad secundum dōm q̄ illud qđ hz aliquis ex se magis potest traducere dummodo sit traducibile, sed peccata actualia primorum parentum non sunt traducibilia: q; sunt pure personalia: vt dictū est. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ primum peccatum corrupit naturam humanam corruptione ad naturā pertinente. alia vero peccata corumpunt eam corruptione pertinente ad solam personam.

¶ Utrum peccatū primi parentis transeat per originē in omnes homines. Art. 3.

Ad Tertium videtur q̄ peccatū primi parentis non transeat per originem in omnes homines: mors enim est pena consequēs originale peccatum. sed non omnes qui procedunt seminalr ex adā morientur: illi enī qui viui reperiūtur in aduentum dñi nunq̄ morientur: vt vī p hoc q̄ dr. 1. Thes. 4. Nos q̄ viuimus nō preuenemus in aduentu dñi eos qui dormierunt: ergo illi non contrahūt originale peccatum. ¶ p. Nullus dat alteri qđ ipse nō hz. sed homo baptizatus non hz peccatū originale. ergo non traducit ipsum in plem. ¶ p. Bonum christi est maius quā peccatū Ade, vt apls dicit Rom. 5. Sed donum christi non transit in omnes homines. ergo nec peccatum Ade.

Sed ⁊ est, q̄ apls dr Rom. 5. Mors in oēs ptrāsit i quo oēs peccauerūt.

Rñdeo Dōm, q̄ sm fidem catholicā firmiter est tenendum q̄ oēs homines preter solum xpm ex adam deriuati peccatum originale ex adam contrahunt: alioquin non omnes indigerēt redemptiōe que est per christum: qđ est erroneū. Ratio autem sumi pōt ex hoc qđ supra dictū est. s. q̄ sic ex peccato primi parentis traducitur culpa originalis in posteros sicut a voluntate animę per motionem membrorum traducitur peccatum actuale ad membra corporis. manifestum est aūt q̄ peccatum actuale traduci pōt ad oīa membra que nata sunt moueri a voluntate. vnde z culpa originalis traducitur ad omnes illos qui mouētur ab adam motione generationis.

Ad Primū ergo dōm, q̄ probabilius z cōuenientius tenetur q̄ omnes illi qui in aduentu domini reperientur morientur, z post modicū resurgēt: vt in tertio plenius dicetur. Si tñ hoc verum sit qđ alij dicunt q̄ illi nunq̄ morient (sicut Hiero. narrat diuersoū opiniones in quadā epistola ad Minerium de resurrectione carnis) dōm est ad argumētū q̄ illi etiā nō mortanr: est tñ in eis tractus mortis, sed pena aufertur a deo, qui etiā peccatorū actualiū penas condonare potest. ¶ Ad sm dōm, q̄ peccatū originale per baptismū aufertur reatu, inquātum anima recuperat gratiam quantū ad mentē remanet tñ peccatū originale actu quantuz ad fomitē, qui est inordinatio ptiū inferiorū ale z ipsius corpis: sm q̄ hō generat z nō sm mentē. z iō baptizati peccatū originale: nō esī parētes gñant ictū sūt renouati p baptismū, sz inctū retinēt adhuc aliquid de vetustate pmi peccati. ¶ Ad tertium dōz, q̄ sicut peccatum ade traducit in oēs qui ab Adam corporaliter generantur, ita gratia christi traducit in oēs qui ab eo spiritualr generātur per fidē z baptismū: z non solū ad remouendā culpā primi parentis, sed etiam ad remouendū peccata actualia. z ad introducendum in gloriam.

¶ Utrū si aliquis ex humana carne formaretur miraculose, contraheret originale peccatum. Articulus. 4.

Ad Quartum videtur, q̄ si aliquis formaref ex carne humana miraculose, cōtraheret originale peccatum, dicit enim quedā glos. Gen. 3. q̄ in lumbis Ade fuit tota posteritas corrupta: q; non est separata prius in loco vite, sed postea in loco exilij. sed si aliquis homo sic formaretur sicut dictum est, caro eius separaretur in loco exilij: ergo cōtraheret originale peccatum. ¶ p. Peccatū originale causat in nobis inquātum aia inficitur ex carne: sz caro tota hominis est infecta. ergo ex quacunq; parte carnis homo formaretur aia eius inficeret infectiōe originalis peccati. ¶ p. Peccatum originale a pmo parēte ducit in oēs inquātuz oēs in eo peccante fuerūt: sed illi qui ex carne humana formarentur in Adam fuissent. Ergo peccatum originale contraherent.

Sed ⁊ est. q; nō fuissent in adam sm seminalem rōnem: qđ solū causant traductionem peccati originalis: vt Aug. dicit. 10. super Gene. ad literam.

Rñdeo Dōm, q̄ sicut iam dictū est: peccatuz originale a pmo parēte traducitur in posteros inctū mouenf ab ipso q̄ gñationē sicut mēbra mouenf ab aīa ad peccatū actuale. nō aūt est motio ad gñationē nisi q̄ virtutē actiuam in gñatione. vñ illi soli peccatū originale contrahunt qui ab adam descēdūt p virtutem actiuam in gñatione originaliter ab Adam derivatā: q̄ est sm seminalem rationez ab eo descēdere: nam ratio seminalis nihil aliud est q̄ vis actiua in gñatione. Si aūt aliquis formaretur virtute diuina ex carne hūana manifestum est q̄ vis actiua nō deriuaret ab adā. vñ nō cōtraheret peccatum originale: sicut nec actus manus ptineret ad peccatum humanū si manus nō moueret a voluntate hominis, sed ab aliquo extrinseco mouente.

Ad Primū ergo dōm, q̄ adā nō fuit in loco exilij nisi post pcm. vnde nō propter locū exilij, sed propter pcm traducit originalis culpa ad oēs ad quos actiua eius gñatio puenit. ¶ Ad sm dōm, q̄ caro nō inficit animā, nisi inctum est principium actuum in gñatione: vt dictum est. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ ille q̄ formaref ex carne hūana fuisset in adā sm corpulentā subam, sz non sm seminalem rationē: vt dictum est. z ideo nō cōtraheret originale peccatum.

¶ Utrum si adā nō peccasset eua peccante, filij originale peccatū contraherent. Ar. 5.

Ad Quintum videtur q̄ si adam nō peccasset eua peccante filij originale peccatuz contraherent: peccatum enim originale a parentibus contrahimus inctum in eis fuimus: secundum quod ab eis per seminalem rationem originaliter descendimus. Sed si adam nō peccasset: nec eua peccasset. nec filij originale peccatum contraherent. ¶ p. Peccatum originale a parentibus contrahimus inctum in eis fuimus: secundum quod ab eis per seminalem rationem originaliter descendimus. Sed si adam nō peccasset: nec eua peccasset. nec filij originale peccatum contraherent.

¶ Super Articulum quartum.

In arti. 4. eiusdem. 81. q. in rñ. ad 2m. dubium occurrit: quia autor in. 2. sent. 2 hic in articu. 1. ad 4m. tenet animam infici ex carne que est pars geniti: quā constat nō esse principium actiuuz in gñatione: nunc vero dicit q̄ caro nō inficit nisi inctum est primum actiū in gñatione. non enim fiant hec duo simul. ¶ Ad hoc dr q̄ carnis nole quatuor accipere possumus. corpus paternum ex quo decidit semen ipsum semen sm virtutē actiuam in spū spirituoso carnem que fit pars prolis in ipsa vnione ad animā. z carnē vt perseuerantē in prole z retrogrado ordine procedendo caro perseuerans inficit animam mediante prouo consensu dū cōcipiscit aduersus spiritum. ¶ caro vero in vnione, vt stat sub actiōe seminis gñando viuentis inficere dicitur potest: vt mā cui coaptatur forma in ꝑn⁹ in cōstitutiōe nāe. magis tñ z verius dr q̄ semen inficit cui ꝑpie conuenit actio nāe: et eadem rōne sz remote paternum corpus inctum mediāte semine actiue gñat. Ex quibus pz q̄ verissimum est, q̄ caro non inficit sola: qđ dico pp carnem vt perseuerantez nisi pro tpo est ꝑn⁹ actiū quia si caro in vnione inficit ꝑ hz vt stat sub ꝑn⁹ actiuo. et sic verificatur et illud cōparatiuū magis in 1. ar. positum ad quartum: magis nāq; inficit semen q̄ caro in vnione: q; pp illud: et q̄ caro perseuerās: q; nō nisi diminute inficit (vt dictum est) concupiscendo.

¶ Super Articulum quintum.

In articu. 5. eiusdem. q. 81. in rñ. aduerte authorem re-

2. di. 31. q. 1. ar. 2 ad 3m. et di. 33. q. 1. ar. 1. ad 4m. Et 3. di. 2. q. 1. ā. 2. qō. 2. ad 2m. Et mal. q. 4. ar. 7.

2. di. 31. q. 1. ar. 2 ad 4m. et. 4. di. 1. q. 2. ā. 2. qō. 2. ad 2m. Et mal. q. 4. ar. 7. ad. 4 z 5m. Extra. 5. lec. 5. co. 4. Et. 1. corin. 15 lec. 3. co. 2. mēs.

apprehendere opinionem quam sequutus fuerat in secundo sent. dist. 30.

¶ Super quest. 82. art. 1.

Ista tertio primi articuli. q. 82. sumuntur habitus, & precipue non solum vt distinguitur contra actum: vt patet ex corpore vbi distinguit de habitu proprie sumpto de quo superius dictum fuit: & est questio singularis.

¶ In corpore articuli dubium primo est: an inordinatio dispositionis que in littera dicitur, sit inordinatio privative an contrarie. si enim privative sumitur inordinata dispō. i. dispositio privata tali ordine sequitur q̄ nō sit habitus. sed privatio peccī originale in tali inordinatione consistens. si vero sumit̄ cōtrarie, oz assignare q̄d sit illud positiuū fundans hāc contrarietatē. ¶ Dubitz 2o est quomodo peccm originale sit vere habitus loquendo de habitu ordine ad naturam: q̄ nulla est in nobis ex peccō originali qualitas superaddita: sine in essentia sine in potēcijs anime vbi ponitur originale peccm: cōstat enim habitum esse spēm qualitatis. ¶ Dubitz 3o est q̄lio peccatū originale est languor nature. Aut enim hoc dr de nāra absolute, aut donata iustitia originali. nō absolute: q̄ natura p̄pria originali iustitia nulla habet imbecillitates: sed est sibi ipsi relicta q̄d aliam & quo ad corpus. & sicut tendentia elementoꝝ in propria non est languor nature absolute: ita nec tendentia partiū ale in propria. Nec de donata iustitia originali: q̄ cū natura nāra non differat a seipsa donata iustitia originali: nisi gratione illius voluntate ade: non apparet in q̄ consistat iste languor.

¶ Dubium 4o est in rōne ad pmū, quomodo peccm originale est habitus corruptus, cū habit⁹ corruptus non est habitus: sicut nec albedo corrupta est albedo. Si igitur peccm originale est habitus corruptus, falso dictum est in corpore q̄ est habit⁹: ly em corruptus est conditio diminuens.

¶ Ad pmū dr̄ dicitur q̄ inordinatio sumitur cōtrarie: est em in nobis considerare partes ale dispositas dupliciter, s. essi armonia conformi nature illud apli ro. 5. In quo oēs peccauerūt, sed sicut hō existit i pfe suo, ita i mre. & ex peccō matris hō peccm originale habet: sicut & ex peccō pris. ¶ Sī. Si eua peccasset adā nō peccante, filij passibiles & mortales nascerēt, mr em dat mām in gnatione: vt dicit phs 1. 2. de gnatiōe aialiū. mors āt & ois passibilitas p uenit ex necitate māe sz passibilitas & necessitas moriēdi sunt pena peccī originalis. & si eua peccasset adā nō peccāte, filij ihesu nascerent originale peccm. ¶ Dam. dicit 1 lī. 3. q. 5. Christus nit in virgine de q̄ xps erat absq; peccō originali nascitur⁹ purgās eā: sed illa purgō nō fuisset necia si infectio originalis peccī nō ihesu ex mre trahit. & sic eua peccāte eius filij peccm originale cōtraherent etiā si adam nō peccasset.

Sed ō est, q̄ apls dicit ro. 5. Per vnuz hoīez peccm in hūc mūdū intrauit, magis aūt fuisset dōm, q̄ p duos intrasset, cū ambo peccauerint, vel potius p mulierē que prio peccauit si femina peccatum originale in prolē trāsmitteret, nō ergo peccatū originale derivat in filios a matre, sz a pre.

Rndeo Dōm, q̄ huius dubitationis soko ex p̄missis pz. dcm̄ ē em s. q̄ peccm originale a prio parēte traducitur in̄strū tpe mouet ad gnationē natoꝝ. vñ dr̄ ē, q̄ si mār rm aliqs ex carne hūana generaret originale peccm nō haberet mani⁹ est aūt pz doctrinā phoꝝ q̄ pn⁹ actiuū in gnatiōe ē a pre: māz āt mr ministrat. vñ peccm originale ñ ihīt a mre sz a pre. & pz h si adā nō peccāte eua peccasset, filij oēs peccm nō haberēt ecōuerso āt ecē si adā peccasset & eua nō.

Ad Primū ergo dōz, q̄ in pre exīstit filius sicut in pn⁰ actiuo sed in mre sicut in pn⁰ māli & passiuo. vñ nō ē silis rō.

¶ Ad 2m dōz, q̄ ābusdā vr q̄ eua peccāte si adā nō peccasset filij ecēt immunes a culpa: paterent tñ necessitatē moriēdi, & alias passibilitates pueniētes ex necessitate māe quam mr ministrat non sub rōne pene, sed sicut q̄sdā nāles defectus. Sz hoc nō vr cōueniens. immortalitas. n. & impassibilitas pmi stat⁹ nō erat ex cōdōe māe: vt in pmo dictū est, sz ex originali tu⁹ p quā corp⁹ subdebat ēt aie q̄diu aia esset suba deo. defect⁹ aūt originalis iustic est peccm originale. Si igit adā nō peccāte peccatū originale non trāsfunderet in posteros pp peccm eue, manifestū est q̄ in filijs nō esset defect⁹ originalis iustic. vñ nō esset in eis passibilitas vel necessitas moriēdi. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ illa purgatio pueniēs in btā virgine nō requirebat ad auferēdā trāsfusionē originalis peccī: sz q̄ oportebat vt mr dei maxima puritate niteret. nō em est aliq̄d digne receptaculū dei nisi sit mundum: secundum illud psal. Domum tuam domine decet sanctitudo.

¶ De peccato originali quantum ad suam essentiam. Questio. 82.

Deinde Considerandū est de peccato originali quā tuz ad suā essentiā. ¶ Et circa hoc q̄rūtur quatuor. Primo vtrū originale peccatum sit habitus. Secundo vtrum sit vnum tantum in vno homine. Tertio vtrum sit concupiscentia. Quarto vtrum equaliter sit in omnibus.

¶ Utrum originale peccm sit habitus. Ar. 1.

Primū sic procedit. Videtur q̄ originale peccm nō sit hīt⁹. originale. n. peccm est carentia originalis iustitie. vt ansel. dr̄ in li. de ꝯceptu virginali. & sic originale peccatū est q̄dā priuatio. sed priuatio opponit habitui: ergo originale peccm nō est habitus. ¶ Ꝑ. Actuale peccm hz plus de rōne culpe q̄ originale inq̄stū hz plus de rōne voluntarij: sed habit⁹ actualis peccī nō hz rōnem culpe: alioquin sequeretur q̄ homo doz miēs culpabilr peccaret. ergo null⁹ habitus originalis hz rōnem culpe. ¶ Ꝑ. In malis actus semp precedit habitum: nullus enim habitus malus est infusus: sed acquisitus: sed originale peccm non precedit aliquis actus: ergo originale peccm non est habitus.

Sed Contra est, q̄ augu. dicit in lib. de baptismo puerorū, q̄ sm peccm originale paruuli sunt concupiscibiles, etsi nō sint actu concupiscētes: sz habilitas dr̄ sm aliquē habitū: ergo peccm originale est hīt⁹.

Rndeo Dōm, q̄ sicut. s. dictū est: duplex est hīt⁹. Un⁹ quidē quo inclinatur potētia ad agēdū: sicut sciētie et virtutes dr̄ habit⁹: & hoc mō peccatū originale nō est habitus. Alio mō dicit habitus dispositio alicuius nāe ex multis cōposite, sm quā bene se habet vel male ad aliquid, & precipue cum talis dispositio fuerit quasi in nām versa: vt ptz de egritudine & sanitate: et hoc mō peccm originale est habitus: est. n. quedam inordinata dispositio prouenies ex dissolutione illius armonie in qua consistebat rō originalis iustitie: sicut etiam egritudo corporalis est quedam inordinata dispositio corporis sm quam soluitur equalitas in qua consistit ratio sanitatis. vnde peccatum originale languor nature dicitur.

Ad Primum ergo dōm, q̄ sicut egritudo corporalis habet aliquid de priuatione inquantū tollit equalitas sanitatis: & aliquid hz positiue scilicet ipsos humores inordinate dispositos: ita etiam peccatum originale habet priuationem originalis iustitie, nisi fiat rectum: secundum illud apli ad Ephesios. 4. Renouamini spū mentis vestre. & ad Colossenses. 3. Induite vos nouum hoīem qui secundum deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Secundum autem quod ordinatur ad naturam, habet rationem culpe. Et hoc modo dicit Anselmus quod est carentia originalis iustitie. Ad secundum dicendum quod habitus dicitur dupliciter. Uno modo proprie, secundum quod est principium actus humani. Et sic habitus non est nisi in potentia rationali, quia actus humani sunt proprie rationis. Alio modo dicitur habitus quicquid est in potentia vel in subiecto per modum cuiusdam naturae, sive sit bonum sive malum. Et sic habitus est in potentia sensitiva, et in potentia vegetativa, et in quolibet subiecto naturali. Et hoc modo peccatum originale est habitus. Ad tertium dicendum quod peccatum originale est habitus per modum naturae, non per modum actus. Et ideo non requirit actum praecedentem.

¶ Utrum sit unum tantum peccatum originale in uno homine. Ar. 2.

Secundo sic procedit. Videtur quod non sit unum tantum peccatum originale in uno homine. Peccatum enim originale est habitus, ut dictum est. Habitus autem sunt in potentiis animae. Cum igitur in uno homine sint plures potentiae animae, videtur quod in uno homine sint plura peccata originalia.

Sed Contra est, quod Augustinus dicit in libro de baptismo parvulorum, quod peccatum originale est unum tantum in uno homine.

Rndeo Dicendum quod peccatum originale est unum tantum in uno homine. Cuius ratio est, quia peccatum originale est habitus per modum naturae, ut dictum est. Habitus autem per modum naturae sunt unum tantum in uno homine, quia natura est una tantum in uno homine. Ad primum ergo dicendum quod, licet in uno homine sint plures potentiae animae, tamen omnes potentiae animae radicantur in una essentia animae, quae est una tantum in uno homine. Et ideo peccatum originale, quod est habitus per modum naturae, est unum tantum in uno homine.

¶ Utrum peccatum originale sit concupiscentia. Ar. 3.

Tertio sic procedit. Videtur quod peccatum originale sit concupiscentia. Peccatum enim originale est habitus, ut dictum est. Habitus autem sunt in potentiis animae. Concupiscentia autem est in potentia concupiscibili. Ergo peccatum originale est concupiscentia.

Sed Contra est, quod Augustinus dicit in libro de baptismo parvulorum, quod peccatum originale est unum tantum in uno homine. Concupiscentia autem non est unum tantum in uno homine, sed multae concupiscentiae sunt in uno homine. Ergo peccatum originale non est concupiscentia.

Rndeo Dicendum quod peccatum originale non est concupiscentia. Cuius ratio est, quia peccatum originale est habitus per modum naturae, ut dictum est. Habitus autem per modum naturae sunt unum tantum in uno homine, quia natura est una tantum in uno homine. Concupiscentia autem non est unum tantum in uno homine, sed multae concupiscentiae sunt in uno homine. Ergo peccatum originale non est concupiscentia. Ad primum ergo dicendum quod, licet in uno homine sint plures potentiae animae, tamen omnes potentiae animae radicantur in una essentia animae, quae est una tantum in uno homine. Et ideo peccatum originale, quod est habitus per modum naturae, est unum tantum in uno homine.

¶ Utrum peccatum originale sit in omnibus equaliter. Ar. 4.

Quarto sic procedit. Videtur quod peccatum originale sit in omnibus equaliter. Peccatum enim originale est habitus, ut dictum est. Habitus autem sunt in potentiis animae. Potentiae autem animae sunt in omnibus equaliter. Ergo peccatum originale est in omnibus equaliter.

Sed Contra est, quod Augustinus dicit in libro de baptismo parvulorum, quod peccatum originale est unum tantum in uno homine. Unum autem non est equaliter in omnibus. Ergo peccatum originale non est in omnibus equaliter.

Rndeo Dicendum quod peccatum originale non est in omnibus equaliter. Cuius ratio est, quia peccatum originale est habitus per modum naturae, ut dictum est. Habitus autem per modum naturae sunt unum tantum in uno homine, quia natura est una tantum in uno homine. Unum autem non est equaliter in omnibus. Ergo peccatum originale non est in omnibus equaliter. Ad primum ergo dicendum quod, licet in uno homine sint plures potentiae animae, tamen omnes potentiae animae radicantur in una essentia animae, quae est una tantum in uno homine. Et ideo peccatum originale, quod est habitus per modum naturae, est unum tantum in uno homine.

1. d. 5. q. 1. ar. 1. c. 2 dist. 7. q. 1. ar. 1. ad. 2. Et. 2. di. 30. q. 1. ā. 3. ad 2. Et ki. q. 20. ā. 1. ad. 2. Et mal. q. 4. ā. 4

lis. In statu nanq; armonie illi⁹ que erat sub iustitia originali duo erāt. s. ipsa cōsonantia virtū aiē, z supernale donū cōseruās illā armoniā. mō non solum sumus priuati illo supernāli dono: sed etiā illa armonia: ortum habuerit in nobis per relicias in ppria singulis pribus rēdentib⁹, ad ꝑiā dissonantiā totus homo pronus inuenit. Qō aūt armonia illa nāle sit ptz ex hoc: qz est sm nām: nāle nāq; (vt in 2. physi. habet) hoc de eo q̄ est sm naturā. Constat enī sm naturā nostrā quasdā rōnales fuisse bonū sm rōnē: in oibus ꝑticip⁹ aie rōnis particip̄ibus: vt dicit. in. 4. de ꝑi. no. dicit. Malla autē enī nō sint ablata a nobis sunt tñ infirmata: sed de hoc infer⁹ latiꝰ erit. sermo.

¶ Ad quartū dubiū ꝑma fronte vī dom̄ q̄ lra est corrupta: et q̄ dz legi: sed est habitus ꝑius. Iuxta hūc nanq; sensum directe satisfacit argumento, z ꝑsonat rōni illi respōsioni qua vult q̄ sicut egritudo non est pura priuatio sanitatis: ita pctm̄ originale non est pura priuatio originalis iustitie: sed est hui⁹ priuatio illi. Sz q̄ in sequētis articuli corpore expresse dr q̄ pctm̄ originale est dispō corrupta: z par est qō de habitu corrupto z dispositione corrupta, qm̄ corrupta est condō dimittēs vtrobiq; fidei cor. si et aīe dom̄ est q̄dā sit de correctione huius lre. Non intendit igr auctor: p hīc corruptum hītū q̄ desijt: sicut pho. minē mortuū intelligitur hō qui desijt: sic. n. corruptū est pdō dimittēs. Sz intēdit peccatū originale esse tā hītū q̄ dispōnē in corruptiōe ꝑsistētē: sicut egritudo ē hītus ꝑsistēs in corruptiōe hūoris: ita pctm̄ originale ē hītus ꝑsistēs in corruptiōe q̄dā aie. Corruptionis. n. nomē: vt ptz in. 8. physi. ad oēm alterati⁹ decisionē extenditur. Sic corruptio ꝓ pura ꝑuatione distinguitur lra. Priuatio em̄ dr negationem in subō apto nato: corruptio vero addit positum subō fundās illā negationē. Non sanus em̄ priuatiue dr sanitatis negationem in corpore capaci sanitatis. Egrū ꝯo dicit humores corruptos per ꝑuas dispōnes ad sanitatē: ac p hoc z dicit aliq̄d positiuū: z ē hītus corrupt⁹. i. in corruptione consistēs. Cū q̄ stat q̄ ē hītus. Et sic est de pctō originali qui langor est nature.

2. di. 33. q. 1. ar. 1. Et mla q. 4. ar. 1. ad. 2. ꝑ. cipio et ar. 8. ad 1. z psal. 31. co. 2. Et rōa. 4. lect. 1. co. 4. et ca. 5. lec. 3. co. 3. fi.

¶ Super Articulum secundum.

In articulis. 2. 3. 4. 5. eiusdem questiō. dubia duo occurrunt. Primum est de qua causa est sermo in illa propositione secundi articuli. In omni ordinata dispositione vnitas specifica sumitur ex parte causę extrinsece vel intrinsece effectiue vel formalis: non enim liquet quin potius litera affert causam materialem: puta calorem excedentem respectu febris z similia. Secundum est quo pacto priuatio originalis iustitie ponitur causa originalis peccati in. 2. artic. z in. 3. ponitur quod est formale in ipso peccato originali. ¶ Ad euidentiam horum sciēdum quod cum dispositio sit ordo habentis partes in omni inordinata dispositione plura concurrere oportet spectanda ad illa quasi partes integrales, z aliquid tanquam radicem vel totius dispositionis vel reliquarum partium: verbi gratia: in febre cholerica excessiuus calor est et quasi pars totius z radix febris inreliquis partibus corporis. Inter has autem quasi partes illa vim causę obtinet: vnde talis dispositio simpliciter ponitur in esse: z de tali causa verificatur litera: quā uis indistincte loquatur. Est nanq; huiusmodi quasi pars causa z actiue formalis in febre est. vnde litera de intrinseca vel quasi intrinseca causa propria verificat: non mali vt sic: q̄m nullus res ponitur in esse per mām: sed ex q̄ ponit in esse: q̄ est vt formalis z actiua: z non solum mā rōnē hīs diuersimode. Et sic ptz solō primi dubij sit z rōnēm ex hoc ptz q̄ priuatio originalis iustitie: q̄ est ꝑ intrinseca reditur originalis peccati: causa eius ponitur non qualitercunq; sed formalis: vt ex discursu litere patet.

¶ Super Art. 3.

In articu. 3. duo occurrunt dubia. primo quomodo se habeat inordinatio voluntatis ad peccatum originale materialiter: z ad priuationem originalis iustitie in ista nanq; nihil vī de hac exprimit: mālle. n. in pctō originali ponit pcm: q̄ in aliis viris ꝑsistere ex eo ptz q̄ ista reddit rōnē quare dicat pcm inqt, inordinatio aliarū viriū aie ptē cipue in hoc arguēdit q̄ ad bom̄ ꝑmult⁹ cōuertunt: z in qō. de malo q. 4. art. 2. ꝑpe ponit malitia ex parte formalis in pctō originali: defectus aūt aliarū viriū mālē: sed p ferā le in ista hac nō concludit inordinatio voluntatis sz priuatio iustitie originalis. Et ad illatū erat de priuatio ne iustitie originalis per q̄ voluntas subdita erat deo: z cōfirmatur hoc q̄ aliter vanus fuisset ētus labor de voluntate q̄ est cā. et si sic est: quare intulit in fine absolute, q̄ est priuatio originalis iustitie. ¶ Ad euidētiaz horū sciendū est q̄ originalis iustitia dicit tria scilicet bonum supernaturale. subiectionem mentis ad deum. rectum ordinem voluntatis z omnium potentiarum anime ad bonum. Et per oppositum priuatio iustitie originalis multipliciter potest sumi, vt priuat hoc vel illo. Et licet author alibi dixerit quod vterq; defectus voluntatis scilicet subiectionis ad deum: z dispositionis ad bonum obiectum: spectat ad formale originalis peccati. In hoc tamen loco ad defectum nullum voluntatis aut solius subiectionis ad deum posuit claudi sub formali originalis peccati: si enim discursus litere formaliter inspiciat: a pparebit quod cuz author debuisset inferre sic: ergo auersio voluntatis a deo est formale in originali peccato: quia talis auersio est directe contraria subiectioni voluntatis ad deum que erat ... sa originalis iustitie: non intulit hoc: sed intulit sic, ergo priua-

Ad primū ergo dō, q̄ pluralr dr in pec catis sm illū modū diuine scripture quo frequēter ponit pluralis numer⁹ p singulari: sic Matt. 2. defuncti sunt q̄ q̄rebant aiam pueri: vel q̄ in pctō originali virtualr ꝑexistūt oia pcta actualia sicut in quodā ꝑncipio: vñ est multiplex ꝑsture: vel q̄ i pcō primi parētis q̄ ꝑ originē traducitur fuerunt plures deformitates. s. lupbie, inobedientie, gule, z alia hmōi. vel q̄ multe z ꝑtes aie inficiunt ꝑ pctm̄ originale. ¶ Ad sm dom̄, q̄ vn⁹ habit⁹ nō pōt inclinare p se z directe. i. p ꝑpriā formā ad ꝑia: sed indirecte z per accns. s. ꝑ remotionē phibētis: sicut soluta armonia corpis mixti elemēta tēdūt in loca ꝑria: z sīl soluta armonia originalis iustitie diuerse aie potentie i diuersa ferunt. ¶ Ad tertiuz dom̄, q̄ pctm̄ originale inficit diuersas ptes aie sm q̄ sunt ptes vn⁹ tot⁹. sicut z iustitia originalis continebat oēs aie partes in vnū: z ideo est vnū tm̄ pctm̄ originale: sicut etiam est vna febris in vno homine, quāuis diuerse partes corporis grauentur.

Utrum originale peccatum sit concupiscentia. Arti. 3.

Ad tertiū sic ꝓcedit. Videtur q̄ peccatū originale nō sit cōcupiscētia: omne. n. pctm̄ est ꝯ naturā vt dicit Damas. in. 2. lib. sed cōcupiscentia est sm naturā: est enim ꝑpatus actus virtutis concupiscibilis que est potentia nālis: ergo concupiscentia nō est pctm̄ originale. ¶ ꝑ. Per peccatū originale sunt in nobis passiones pctōrum vt ptz p aplm Ro. 7. sed multe alie sunt passiones ꝑter cōcupiscentiam: vt. s. habitum est: ergo peccatum originale nō magis est cōcupiscentia q̄m aliq̄ alia passio. ¶ ꝑ. Per peccatum originale deordinant oēs aie partes: vt dictū est: sed intellectus est supiem⁹ inter anime ptes: vt ꝑz per phm in. 10. ethi. ergo peccatū originale magis est ignorantia quam concupiscentia.

Sed Contra est, q̄ aug. dicit in lib. retractationuz. Concupiscentia est reatus originalis peccati.

Rndeo Dom̄, q̄ vnūq̄q; hz spem a sua forma: dictū est autem supra: q̄ spes pcī originalis sumit ex sua cā. vñ opz q̄ id q̄ dr est formale in originali pctō accipiat ex parte cā pcī originalis: oppositoz. aūt oppositum sūt cāe: ē igit attēdēda cā originalis

rio iustitie originalis per quā voluntas subdebat deo est formale in originali pctō. Insinuans per hoc q̄ non ipsius subiectionis priuatio quā sī ḡt auersio: sed sola doni facientis illā subiectionē priuatio formale in pctō originali est: z ſm hoc nullū voluntatis defectum in formali originalis pcti claudit. Si tamē subiuncta verba quis cōsideauerit. scilz autē alia inordinatio virium aie ad materiale spectat: cōiectura fieri q̄ intēderit q̄ quedā inordinatio virium aie spectat ad formale: et omnis alia spectat ad māle. nisi esset hoc intēderit non diuisset oēs alias: z diuisset omnis inordinatio virium ꝛc. Et ſm b defect⁹ subiectiōis humane mētis precipue ſm voluntatē ad formale originalis pcti spectat. Ut mihi q̄ videtur loquimur b iustitia originali ñ b illo tm dono loquimur: sed de ipsa subiectiōe mētis ad deum q̄ per illā fit bñ b⁹ iustitia originalis consistit in subione mētis ad deū ab effectu donū illud declarantes ita cī b⁹ priuatio originalis iustitie pōt intelligi cum priuatione primi effectus et pōt ſba concordari distinguendo q̄ ad formale pcti originalis aliquid spectat p⁹: z aliquid scōario. z q̄ formale prio ē sola priuatio doni illi⁹. z subdebat mētem. et precipue voluntatē deo scōario autē etiā ipsa priuatio ipsi⁹ subiōis z q̄ ppter p̄m autor i ſba concludēdo diuertit ab auersione voluntatis ad priuationē iustitie. Et pp 2m subiūxit omnis ḡt alia inordinatio ꝛc. ex his autē facile soluuntur mota. Et ad p̄m b⁹ q̄ inordinatio voluntatis ē duplex. quedā opposita subiōi ad deū quedā recte cōuersiōi ad b⁹m. p⁹ assignatur p auersionē. 2⁹ p cōuersionē. p⁹ spectat secūdario ad formale peccati originalis absolute ſba autem spectat ad māle b⁹ hanc literam dicentē. omnis alia inordinatio virium aie z non dixit: omnis aliarum virili inordinatio. Cōstat nāq̄ q̄ prontitas voluntatis est alia inordinatio ab inordinatione auersionis, z est alicuius potentie anime ipsius. s. voluntatis. Cum hoc tñ stat q̄ prontitas hec voluntatis ad malum inter materialis peccati originalis se habeat vt formale: quia id quod se tenet ex parte actui se habet vt formale. vt dicam⁹ quod de formali z materiali peccati originalis dupliciter loqui possumus. Primo absolute z sic dicitur q̄ formale est priuatio originalis iustitie materiale est habitus compositus ex tribus (vt dictum est) ex inordinata dispositione virili anime. Secundo vt est habitus: z sic formale in eo est inordinatio voluntatis prius originali iustitia. Et sic potest verificari quod alibi dicitur ab authore.

¶ Ad secundum dubium dicitur, q̄ cum totus processus litere ad hoc tendat vt formale in peccato originali sumatur ex parte cause: z causa ad mētem z voluntatem spectare precipue dicatur. Et ipsa mentis et voluntatis auersio non sit primo ipsum formale in peccato originali sed priuatio doni facientis subiectionem: consequens est vt sola priuatio iustitie originalis nō in quacunq̄ parte anime: sed in suprema que exprimitur per primum effectum. s. priuationem subiectionis voluntatis ad deum sit formale in originali peccato: priuatio autem eiusdem iustitie in reliquis subiecta ad materiale spectat cum ipsis inordinationibus priuantibus ea. si enim priuatio totius vt sic ad formale spectaret frustra ad probationem cause inuestigandā oportere recurri dictum fuisset et recurrum esset in litera vnde in litera explicatur ex causa originalis iustitie q̄ priuatio iustitie originalis per quam voluntas subdebatur deo ē formale: ly enim per quā voluntas restringitur applicando ad supremū animę. z ſm priuatio iustitie originalis in supremo animę non est eius priuatio secūdum quid: imo est priuatio principalis et totius virtualiter: quoniam ex illa sequitur totius priuatio. ideo absolute verum est q̄ priuatio originalis iustitie est formale i peccato originali: vt in calce corporis articuli concluditur.

¶ Super arti. 4.

In articulo quarto eiusdem. 92. questionis dubium est cur author qui posuit peccatum originale esse habitum, z concupiscentiam, z componi ex materiali et formali in corpore huius articuli sola duo distinguit in pctō originali: quoniam vtrūq̄ spectat ad formale nullam de aliis faciens memoriam

¶ Ad hoc breuiter dr q̄ in peccato originali sunt quedam cōmunia peccato et nature z quedaz propria ipsi peccato. cōmunia sunt inordinationes virium z anime: quoniam hec vt infra patebit ex natura aliquo mō sunt: sicut mors et infirmitas corporalis. ppria vero sunt priuatio debite subiectionis: z ratio culpe: ppter q̄s vt ex propriis peccati originalis ostenderetur ipsum non inesse inequaliter: ppria tñ distinxit author in ſba in qua ostenditur inesse tum: et communia reseruata sunt responsionibus argumentorum in quibus obiectiones soluuntur.

¶ Super. q. 83. Arti. 1.

In artic. 1. q. 83. ad. 1. aduerte q̄ peccatum originale in Adam fuit z actuale z originale formaliter: nam adam peccauit actuali auersione voluntatis a deo: z priuata est natura sua in ipso dono iustitie originalis debite sibi cum inordinatione virium ꝛc. vnde min⁹ correcte loqui vī qui peccatum originale ab Adam negat: eo q̄ in eo nō fuerit per originē. Modus. n. quo fit peccatū originale nō est de essentia. sicut nec ipsum fieri: q̄ nō consistit in fieri sicut peccatū actuale sed in esse sicut habitus. Dicendū ergo est q̄ in Adā fuit peiori modo inductum z prius: q̄ per actum proprium z in actu propio

z.di.31. q.1.ar.3

2.di.18. q.2.ā.1. ad.3. Et tura aliquo mō fuit: dist.30. q.1.ā.2. ad. 4. z di.31.q. 2.ā.1.ad 2.z.4.et q.2.ā.1. p totum. Et hi.q. 25.ā.6. co.z qō. 27.ar.6 ad.2.Et mal. qō. 4.ā.3.z 4.Et ro ma.5.l. 3.co.2. 4.5.

¶ Super artic.2m.

Ist articulo, 2. 83. questio. dubiū occurrit circa principalem conclusionez ex duplici capite, primo ex Scoto in. 3. 2. distinc. 2. Ex eo q essentia anime vt essentia non est susceptiua culpe: non igitur in ea est primo peccatum originale: secundo ex auctore: quia conclusum est in artic. 3. q. precedentis q sola priuatio originalis iustitie per quam voluntas subdebatur deo est formale in peccato originali. Et hoc nanq sequitur q peccatū originale formale aut est in sola voluntate: aut est in ea principaliter: probatur sequela: q iustitia originalis qua voluntas subdebatur deo erat aut in solavoluntate: aut in ea principaliter. Et confirmatur quia voluntas est precipuum in mente subiecta deo. Et precipuum in mente non subiecta deo: propter qđ ex parte eius sumpta est causa z formalitas peccati originalis in. q. precedente: ergo in volūtate est principaliter: et non in essentia anime. Et hec confirmatio est etiā directe obio contra rñsionē ad 8m z tertium huius articuli: z ad 8m sequentis articuli: si nāq ex parte voluntatis ē causa originalis iustitie ex peccati, non ergo primordialiter z principaliter est in essentia: nec ab essentia generationis z perfectionis ordine ad voluntatem derivatur.

¶ Ad primum horuz negaf q essentia anime vt essentia id est vt distincta contra potentias non sit capax culpe. Et declaratur hoc q anima 8m essentiaz quum sit rationalis z primuz p̄n̄m ac subm actuū moralium malorū: opz esse subm culpe immediatū mediā te. s. po[a]: ita q potentia est subm quo z alia subm qb: iuxta illō tertij de anima, de parte autem anime qua intelligit z sapit aia: z si aia esset absq̄ media potentia p̄ncipiū culpe actualis immediate esset capax culpe actualis. Tota ergo ratio quare ēntia anime nō est subiectum actualis culpe ē, quia mediante potentia illam habet: z non incapacitas eius respectu culpe. Si igitur est aliqua culpa ad quaz sola caro: ergo originale pctm̄ nō est in aia: sed in carne. ¶ p̄. Aia rōnalis creata a deo corpori infundit: si igit aia p pctm̄ originale inficeret, ꝓñs esset q ex sua creatiōe vel infusione inquinaret: z sic de⁹ esset cā pcti q est actor creationis z infusionis. ¶ p̄. Nullus sapiēs liquorē pretiosum vasi infecto infunderet: ex quo sciret ipsum liquorē ifici: sz aia rationalis est pretiosior omni liquore: si ergo anima ex corpis vnione inficī posset infectione originalis culpe, de⁹ qui ipsa sapiētia est, nunq̄ animā tali corpi infunderet: infundit aūt: nō ergo inquinat ex carne: sic igit peccatū originale nō ex in anima sed in carne.

Sed ¶ Cōtra est, q idē est subm ✠ruris z vitij sive pcti qđ ꝓprie ✠ruit: sed caro non pōt esse subm ✠ruris: dicit. n. ap̄ls ad ro. 7. Scio q non habitat in me hoc est in carne mea bonum: ergo caro non pōt esse subm originalis peccati: sed solum anima.

Rñdeo Dōm, q aliqđ pōt esse i aliq̄ dupl̄r. vno mō sic in cā vt p̄n cipali vel instrūali. alio mō sicut i subo. Pctm̄ ergo originale oim̄ horum fuit quidē in ipso adā sicut in prima cā principali: sc̄dm illud ap̄li, Ro. 5. In quo oēs peccaverūt. In semine autē corporali est pctm̄ originale sicut in cā instrumentali: eo q p virtutē actiuā seminis traducit pctm̄ originale in prolē simul cū nāturā. ¶ Sz sicut in subo pctm̄ originale nullo mō pōt esse i carne, sz solū in aia. Cuj⁹ rō est: q⁹ sicut. ŝ. dictum est: hoc mō ex volūtate primi parēntis pctm̄ originale traducit̄ i posteros p q̄dā ḡnatiuā motionē, sicut a volūtate alicuius hois deriuat peccatum actuale ad alios ptes et⁹. In q̄ q̄dē derivatione pōt attēdi q q̄cūq̄ puenit ex motione volūtatis pcti ad q̄cūq̄ ptē hois, q̄ quocūq̄ mō pōt esse pticeps pcti, vel p modum subi vel p modū instrūi, hz rōnē culpe: sicut ex volūtate gule puenit ꝓcupiscētia cibi ad cōcupiscibilē: z sumptio cibi ad manducandū os: q̄ in quātū mouent a volūtate ad peccāduz sunt instrūa pcti. Qđ vero vlter⁹ derivat ad vim nutritiuā, z ad itertia mēbra nō sunt nata moueri a volūtate, nō hz rōnē culpe. Sic igit cum aia possit esse subm culpe, quātū ad se nō habeat q sit subm culpe, q̄cq̄d peruenit de corruptiōe primi pcti ad animā habet rationē culpe: qđ aūt peruenit ad carnē nō hz rōnem culpe, sz pene: sic igitur aia est subm peccati originalis: non autem caro.

Ad Primum ergo dōm, q sicut aug. dicit in li. retractationū apostolus loquit ibi de hoīe tam redempto, q liberatus est a culpa, sed subiacet pene ratiōe cuius peccatum dī hītare in carne: vñ ex hoc nō sequit q caro sit subm culpe, sed solum pene. ¶ Ad 8m dōm, q peccatum originale cātur ex semine sicut ex cā instrūali: nō autem opz q aliquid sit principalius in cā instrūali q̄ in effectu sed solum in cā principali: z hoc mō pctm̄ originale potuit mō fuit in adā, in quo fuit 8m rōnem actualis pcti. ¶ Ad tertium dōz, q aia huius hois nō fuit 8m seminale rōnē in adā peccāte sicut in p̄ncipio effectuo, sed sicut in principio dispositiuo: eo q semē corporale, qđ ex adā traducitur: sua ✠tute nō efficit aiam rōnalez, sed ad eā disponit. ¶ Ad quartum dōm, q infectio originalis peccati nullo mō cātur a deo: sed ex solo pctō primi parentis p carnalem generationem: z tō cuz creatio importet respectum aīe ad solū deū, non pōt dici q aia ex sua creatione inquinetur. Sz infusio importat respectū z ad deuz infundentem: z ad carnē cui infundit aia: et ideo habito respectu ad deū infundentē, nō pōt dici q aia per infusionē maculet: sed solū habito respectu ad corpus cui infunditur. ¶ Ad quintū dōm, q bonū cōe prefert bono singulari: vñ deus 8m suā sapientiā nō pretermittit vsem ordinem rerum, q̄ est vt tali corpori talis anima fundat vt vitet singularis infectio huius anime presertim cum natura anime hoc habeat: vt esse nō incipiat nisi in corpore, vt in primo habituz est. Melius est autem et sic esse sc̄m naturam quam nullo modo esse: presertim cum possit per gratiam damnationem euadere.

¶ Utrum peccatum originale sit per prius in essentia anime, quam in potentijs. Articu. 2.

Ad Sc̄m sic p̄cedit. Uī q pctm̄ originale nō sit p prius in essentia aīe q̄ in potentijs: aia. n. nata est esse subm pcti q̄tū ad id q pōt a voluntate moueri: sz aia nō mouet a voluntate 8m suā essentiam: sed solū 8m potētias: ergo pctm̄ originale nō est i aia sc̄dm suam essentiā: sed solū sc̄dm potentias. ¶ p̄. Peccatum originale opponit originali iustitie: sed originalis iustitia erat in aliqua potentia anime que est subm virtutis: ergo z pctm̄ originale est magis in potentia aie quā in eius essentia. ¶ p̄. Sicut a carne pctm̄ originale deriuat ad aiam, ita ab essentia aīe deriuat ad potentias: sed pctm̄ originale magis est in anima quā in carne: ergo etiā magis est in potētijs aīe q̄ in eius essentia. ¶ p̄. Pctm̄ originale dī esse concupiscentia: vt dictum est: sed concupiscentia est in potentijs anime: ergo z peccatum originale.

Sed Cōtra est, q pctm̄ originale dī esse pctm̄ nāle: vt. ŝ. dictū est: aia aūt est forma z natura corpis 8m essentiā suam: z nō 8m potentias: vt in primo habitum est: ergo aia est subm originalis peccati principaliter sc̄dm suam essentiaz.

Rñdeo Dōm, q illud aīe est principal̄r subiectū alicuius peccati, ad qđ primo ptinet cā mortua illi⁹ pcti: sicut si cā motiua ad peccandū sit delectatio sensus q̄ pertinet ad vim cōcupiscibilē sicut obm ꝓprium eius: sequit̄: q vis cōcupiscibilis sit ꝓprium subm illius peccati. Manifestū est aūt q pctm̄ originale cāt̄ p originē: vñ illud aīe qđ primo attingit ab origine hois, est primum subm originalis peccati. Attingit aūt origo animā vt terminū ḡnationis 8m q est forma corpis: quod q̄dē cōuenit ei 8m essentiā ꝓpriā: vt in primo habitū est. vnde aīa 8m essentiam est primum subiectū originalis peccati.

Ad Primū ergo dicēdū, q sicut motio voluntatis alicuius ꝓprie puenit ad potētias aīe, nō aūt ad aīe ēntiā, ita motio volūtatis primi ḡnantis p viam ḡnationis puenit primo ad aīe essentiā: vt dictū est. ¶ Ad 8m dōm, q etiā originalis iustitia ptinebat primordialiter ad essentiā aīe erat. n. donū diuinit⁹ humane nāe: q̄ p prius respicit essentia aīe q̄ potētie pos. n. magis vñr ptiere ad psonā, in q̄tū sunt p̄ncipia psonalia actuum, vñ sunt ꝓpria subiecta peccatoꝝ actualium, q̄ sunt peccata psonalia. ¶ Ad tertium dicendum, q corpus cōparat ad animam sicut mā ad formā, q̄ etsi sit posterius ordine ḡnationis: est tñ prius ordine pfectionis z nāe: essentia aūt aīe cōparat ad potētias sicut suba ad accīntia ꝓpria: q̄ sunt posteriora suba z ordine ḡnationis z etiā pfectionis. vnde nō est similis rō. ¶ Ad quartū dōm q cōcupiscētia se habet materialiter z ex consequenti in peccato originali: vt. ŝ. dictum est.

¶ Utrum peccatum originale per prius inficiat voluntatem quam alias potentias. Articu. 3.

Ad Tertiū sic p̄cedit. Uī q pctm̄ originale nō p prius inficiat voluntatē q̄ alias potētias: oē. n. pctm̄ p̄ncipal̄r ptinet ad potētiā, p cuj⁹ actū cātur: sz pctm̄ originale cāt̄ p actum ḡnatiue potentie: q̄ inter ceteras potētias aīe vī magis ptinere ad ḡnatiuā po[a]. ¶ p̄. Pctm̄ originale p semē carnale, traducit̄: sz alie vires aīe ꝓpinquiores sunt carni q̄ volūtas: sicut pz de oībus sensitiuis q̄ vtunt̄ organo corporali: ergo in eis magis est pctm̄ originale q̄ in voluntate. ¶ p̄. Intellectus est prior volūtate: nō. n. est volūtas nisi de bono intellectuo: si ergo pctm̄ originale inficit oēs potētias aīe vī q per prius inficiat intellectum tanq̄ priorem.

Sz ¶ est, q iustitia originalis p prius respicit volūtatē: est. n. rectitudo volūtatis. vt anselm. dī i lib. de ꝯceptu ✠ginali: ergo pctm̄ originale qđ ei opponit p prius respicit volūtatē.

Rñdeo Dōm, q in infectione peccati originalis duo est considerare: primo quidem inhesitiam eius ad subm. Et 8m hoc primo respicit essentiam anime: vt dictuz est: deinde oportet cōsiderare inclinationem eius ad actum: z hoc mō respicit potentias anime: oportet ergo q illam per prius respiciat, q̄ [illegible]mam inclinationem habet ad peccādū: hec aūt est

J. ā. 3. Et. 2. 31. qđ. 8. ā. 1. q. 8. ad. 6. qone. 1. q. 2. ar. 6. 2. Et 4. ar.

J. art. 4. ad. 1. Et 2. d. 30. q. 1. ar. 3. co. 3 ad 4. Et ki. q. 25. ar. 6. co. 2. q. 27. ā. 5. ad. 2. Et mal. q. 4. ar.

non requirit meditatio potentie p seipsam subm illius esse potest q̃ culpa originalis est hmõi: qñ per originẽ q̃ nong actũ ꝓpriũ hr relinquit q̃ culpe originalis alia fm essentiam capax sit: vt in litera monstratur.

¶ Ad scõm dz q̃ voluntas nõ est causa principalis originalis iustitie aut peccati similiter: sed inter pncipes: vt patet ex rõne in ipa reddita in allegato art. q. ipsa voluntas est motiua omniũ alioꝝ in finẽ obiectorũ: sed actũ voluntas esset prima cã simplr in anima principio quoq; originalis iustitie p quam voluntas subdebatur deo que est formale in peccato originali. non ꝓuenit ad ipsã infectionẽ originalis peccati magis videtur pertinere ad illã animæ partem que prius põt eẽ subm pcti. hec aũt ẽ rõnalis ps z ꝑcipue voluntas. ergo ipsa est magis infecta q̃ pctũ originale. ¶ Ꝑ. Nulla vis animæ inficitur p culpã nisi inq̃tũ põt obedire rõni. gñatiua aũt nõ potest obedire: vt dz in. 1. eth. ergo gñatiua nõ est maxime infecta p originale pctũ. ¶ Ꝑ. Visus inter alios sensus est spũalior: z propin quior rõni inq̃tuz plures differẽtias rerum ostendit. vt dz in prio meta. sed infectio culpæ primo est in ratione. ergo visus magis est infectus q̃ tactus.

Sed ꝯ est, q̃ aug. dicit in. 14. de ciuit. dei, q̃ infectio originalis culpe maxie appet in motu genitaliũ mẽbrorũ, q̃ rõni nõ subdit: sz illa mẽbra deseruũt gñationi ꝓut ĩ omixtiõe sexuũ in q̃ est delectatio fm tactũ q̃ maxie ꝓcupiaz mouet. q̃ infectio originalis pcti maxie ptinet ad ista tria. s. potẽtiã gñatiuã, vi ꝓcupiscibilẽ z sensitiuz tactꝰ.

Rñdeo dõz, q̃ illa corruptio ꝑcipue infectio notari solet q̃ ma ẽ in aliud transferri. vñ z morbi cõtagiosi (sicut lepra z scabies z hmõi) infectiones dñr. Corruptio autẽ originalis peccati traducit per actũ gñationis: sicut. s. dictũ est. vñ potentie que ad hmõi actũ cõcurrunt maxime dicunt esse infecte, hmõi autẽ actus deseruit gñatiue inquantũ ad generationem ordinatur. habet autẽ in se delectationẽ tactus que est maximũ obiectũ cõcupiscibilis. z ideo cũ oẽs partes animæ dicãtur esse corrupte per peccatum originale specialiter tres predicte dicuntur esse corrupte z infecte.

Ad primũ Ergo dõz, q̃ pctũ originale ex eã pte qua inclinat in pctã actualia ꝑcipue ptinet ad voluntatẽ: vt dictũ est, sz ex ea parte qua traducit in prolem, ptinet ꝓpinque ad potẽtias predictas, ad voluntatẽ autẽ remote. ¶ Ad fm dõm, q̃ infecto actualis culpæ non pertinet nisi ad potentias q̃ mouent a voluntate peccantis: sed infectio originalis culpæ nõ deriuatur a voluntate eius q̃ ipsum cõtrahit: sz p originẽ nãe cui deseruit potentia gñatiua: z ideo in ea est infectio originalis pcti. ¶ Ad tertiũ dõm, q̃ visus nõ ptinet ad actũ gñationis nisi fm dispõnẽ remotaz: prout. s. per visum apparet species cõcupiscibilis: sz delectatio pficit in tactu: z ideo talis infectio magis attribuitur tactui q̃ visui.

¶ De causa peccati secundum q̃ vnum peccatum est causa alterius. Questio. 84

Deinde Cõsiderandum est de cã peccati fm q̃ vnuz peccatũ est cã alterius. ¶ Et circa hoc q̃runt ꝓtuor. Primo vtrũ cupiditas sit radix oĩum peccatoꝝ. Scõo vtrum supbia sit initiũ omnis peccati. Tertio vtrũ pter superbiam z auaritiam debeant dici capitalia vitia aliqua spãlia peccata. Quarto quot et que sint capitalia vitia.

¶ Utrum cupiditas sit radix omnium peccatorum. Articu. 1.

Ad primũ sic pcedit. Vr q̃ cupiditas nõ sit radix oĩum peccatorũ. cupiditas. n. q̃ est immoderatus appetitus diuitiarũ opponitur virtuti liberalitatis: sz liberalitas nõ est radix oĩum vtutũ. ergo cupiditas nõ est radix oĩum pctõrũ. ¶ Ꝑ. Appetitꝰ eoꝝ q̃ sunt ad fiñẽ pcedit ex appetitu finis: sed diuitie q̃rũ appetitꝰ est cupiditas nõ appetunt nisi vt vtiles ad aliquẽ finẽ: sicut dr in primo eth. ergo cupiditas nõ est radix omnis peccati: sed pcedit ex alia priori radice. ¶ Ꝑ. Frequẽter inuenit q̃ auaritia q̃ cupiditas nominatur ozit ex alijs pctis: puta cuz quis appetit pecuniã ꝓpter ambitionez vel vt satisfaciat gule: non ergo est radix omniũ peccatorum.

Sz Cõtra est, q̃ dicit ap̃s. 1. ad thi. vlt. radix oĩum malorum est cupiditas.

Rñdeo dõm, q̃ fm quosdam cupiditas tripl̃r dr. Uno mõ prout est appetitꝰ inordinatꝰ diuitiaꝝ: z sic est spãle pctũ. Alio mõ fm q̃ significat inordinatum appetitũ cuiuscũq; boni tpalis: z sic est genꝰ oĩs pcti. nam in omni pctõ est inordinata cõuersio ad cõmutabile bonũ: vt dcm est. Tertio mõ sumit̃ put signat quandã inclinationẽ nãe corrupte ad bona corruptibilia inordinate appetẽda: z sic dñt cupiditatẽ esse radicẽ oĩum pctõrũ ad similitudinem radicis arboris q̃ ex terra trahit alimẽtũ: sic n. ex amore rerũ tpaliũ omne pctũ pcedit. Et hec q̃dẽ q̃uis vera sint nõ tñ vr esse fm intẽtionẽ apl̃i: q̃ dixit cupiditatem esse radicẽ oĩum pctõrũ: manifeste. n. ibi loquitur cõtra eos q̃ cũ velint diuites fieri incidũt in tentationes: z in laqueũ diaboli, eo q̃ radix oĩum malorꝝ est cupiditas. vñ manifestũ est q̃ loquit de cupiditate fm q̃ est appetitus inordinatꝰ diuitiarũ: z fm hoc dõm est q̃ cupiditas fm q̃ est spãle pctũ dr radix oĩum pctõrũ ad sikitudinẽ radicis arboris, q̃ alimẽtũ ꝓstat toti arbori. Uidemus. n. q̃ ꝓ diuitias hõ acq̃rit facilitatẽ ꝓpter q̃ dr Eccle. 10. Pecunie obediũt oĩa. ¶ Et fm hoc ptz q̃ cupiditas diuitiarũ est radix omniũ peccatorum.

Ad primũ ergo dõm, q̃ nõ ab eodem oritur virtus z pctũ. oritur enim peccatum ex appetitu commutabilis boni, z hõ appetitus illius boni qõ iuuat ad ꝓfida omnia tpalia bona radix peccatorũ dr, ꝗrus autez oritur ex appetitu incõmutabilis boni, z ideo charitas que est amor dei ponit radix virtutum: fm illud eph. 3. In charitate radicati z fundati. ¶ Ad scõm dõm, q̃ appetitus pecuniarum dr esse radix peccatorũ, nõ quidẽ q̃ diuitie ꝓpter se q̃rant tanquã vltimus finis: sz q̃ multũ q̃runt vt vtiles ad oẽm tpalem finẽ, z q̃ vle bonũ est appetibilius q̃ aliq̃d particulare bonum, ideo magis mouet appetitu quam quedam bona singularia

f. 3. 2. c. fi. 2. ar. 5 ad. 1. et ar. 4. ad 4. Et 22ᵉ. q. 119. ã. 2. ad. 1. Et mal. q. 8. ã. 1. ad. 1. z q. 13. ar. 1. ad. 5. 1. co. 11. lect. 4. co. 1. fin. Et 1. eth. 6. co. 6.

ter partes animæ mouendo ad actum: si tamen in ipso supremo voluntas ad essentiaz comparetur inferiorin ueniũt.

¶ De tertio et quarto articulis eiusdem questionis nihil hunc necessario scribendũ occurrit.

¶ Super q. 84. ar. 1.

In articulo primo qõ. 84. dubium occurrit ex dirando in secundo sen. distin. 42. quia aut sermo est formalis aut materialis. si formalis: falsus est: quia cupiditas est inordinatus amor habendi pecunias ad retinẽdum nõ ad expendendum. Constat autem q̃ pecunia non vt retinenda, sed vt expendenda est cui obedit omnia. ergo cupiditas non est radix omniũ malorum vt est spãle peccatum: imo ex hoc sequitur q̃ cupiditas impediat multa mala: quia contrariatur destructioni pecunie, vñ multa mala oriuntur: vnde z auaros videmus a multis malis abstinere ne expendant. Si materialis, tũc ab arte recediturt z quia sensus esset: q̃ materia cupiditatis. i. pecunia est radix omnium malorum: pari vel maiori ratione posset dici q̃ prodigalitas est radix omnium malorum.

¶ Ad hoc dicit quod sermo est formalis: pecunia nanq; est materia non solum vitiosi sed virtutum. Et propterea non est vituperanda hoc cognomine vt sit radix omniuz malorum: sed inordinatus amor habendi eam que cupiditas vocatur (cum sit quodam malum quod nõ potest esse via ad bonum: dicente Apostolo non sunt facienda mala vt ueniat bonum) radix omnium malorũ est metaphorice: quia velut eos corporis seu arboris vitiorum est per quod alimentum suscipiunt scilicet pecuniam sub mala intentione: ita quod sicut habens pecuniam habet pabulum omnium desideriorum: quia pecunia vtimur quasi fideiussore ad omnia secundum Aristotelem tertio ethicorum ita inordinate volens eam habere: vult ex ipsa sua inordinatione habere pabulũ omnium vitiorũ: manifeste namque patet discurrendo

q̄ ipm inordinate habere pecunias: z superbie, z inani gloie, z luxurie, z gule, ire, z inuidie, et accidie, z suo contrario .s. prodigalitati fomētum prestat. Cum autem dicitur q̄ pecunie non sit retinēde sed distrahende, rñdetur q̄ retentionē z distractionem precedit habere: z nihil horum est propriū cupidi nisi habere. nam cupidus non semper vult habere vt retineat: sed quādoq; vt det vt pareat in mole congregantibus: vt soluat militibus vel meretricibus ꝛc. vnde nō

22ª, q. est iudicanda cupiditas ex retentione: vt ar. 2ª2æ. 5 gumentū credidit: sed ad. 1, et ex possessionis inordinā. 7. ad ratione que licet hoc 2. Et. 2. vel illo ordinetur ad dist. 42. virandum multa mala q. 12. ā. 1. ita: vt experientia do. ad. 7. et ex quibusdā iuris 40. 17. illud ecclesiasti. homo q. 2. ā. 1. cuius deus ꝛc. ꝟtum q. 1. co. ih est ex se: apta nata Et ro. 1. est nutrire omnia ma le. 8. co. la. z propterea dicta ē 4. fi. 2. c. radix omnium malor. 7. lec. 2. ꝟm se. quō autem cupi co. 2. Et ditas sit vitium capi 2. co. 11. tale alia questio est: z le. 4. co. ex fine pensabitur. 2. fin.

¶ Super Articulum secundum.

Iſt arti. 2. 2. 84. 4. q. dubium occurrit ex dicendo conueniente cum Scoto in 6. dist. secundi ad primum in hoc q̄ superbia *initium omnis peccati* nō est ſpeciale peccatum: vt littera dicit. Sed de Scoto in prima parte cum de peccato angelorum esset questio: sermo habitꝰ est. Hanc dicendi modum z contra questionem et contra responsionem ad. 3. qua dicitur q̄ ad idem pertinet q̄ ponatur initiū omnis peccati superbia. z amor proprius ih. 2. sentē. distin. 10. contra questionem arguit: quia nec appetitus turpium delectationum z nec fuga inimicorum in rebus bellicis ex superbia oriri probatur: quia ex superbia illa sola oriuntur vitia que circa p̄monēsia vel impedientia propriam excellentiam sunt: neutrū horum est hmōi. ergo.

¶ Contra responsionem vero ad tertium arguit: q̄ inordinatus amor sui z inordinatus amor propie excellentie se habent vt magis commune z minus cōmune: vt patet. et ille vtpote communissimus est initiū omnis peccati: iste vt

q̄ simul cū multis aliis p pecuniā hꝫ pñt.

¶ Ad. 3. dom, q̄ sicut in rebꝰ nālibꝰ nō queritur q̄d ſp fiat, sed q̄d i plꝰ accidit (eo q̄ nā corruptibiliū rerū impediri pōt, vt nō ſp eodē mō operet: ita etiā in moralibꝰ ꝓsiderat q̄ vt in plꝰ est, nō aūt q̄ semp est. eo q̄ voluntas

radix oīm malorū quin interdū aliq̄ aliud malum sit radix eius: sed q̄ ex ipsa frequentius alia mala oriuntur ratione predicta.

¶ Utrū superbia sit initiū oīs pcti. Art. 2.

Ad Scdm sic pceditur. Videtur q̄ superbia nō sit initiū oīs peccati. radix em̄ est quoddam principium arboris, z ita vt idem esse radix z initiū pcti: sed cupiditas est radix oīs peccati vt dictū est: ergo ipsa etiā est initiū oīs pcti: nō aūt superbia. ¶ p. Eccl. 10. 01 Initium superbie hois est apostatare a deo, sed apostasia a deo est quoddā pctm̄. ergo aliq̄d pctm̄ est initiū superbie. ergo: ipsa nō est initiū oīs pcti. ¶ p. Illud videt esse initiū oīs pcti, q̄ facit oīa pcta, sed hoc est inordinatꝰ amor sui, q̄ facit ciuitatē babylonis, vt aug. dicit in. 14. de ciu. dei. ergo amor sui est initium oīs pcti. non autem superbia.

Sed Cōtra est, q̄ 01 Eccl. 10. Initium omnis peccati superbia.

Rñdeo Dom, q̄ q̄dā dñt superbiam dici tripliciter. Uno mō ꝟm q̄ superbia significat inordinatū appetitus ꝓprie excellētie. z sic est ſpāle peccatū. Alio mō ꝟm importat quendā actualē contemptū dei q̄tū ad hunc effectū q̄ est non subdi eius precepto. z sic dñt q̄ est gñale pctm̄. tertio mō ꝟm q̄ importat quandā inclinationem ad hmōi cōtemptus ex corruptiōe nāe. z sic dñt q̄ est initiū oīs peccati. Et differt a cupiditate: q̄ cupiditas respicit peccatū ex parte conuersionis ad bonū commutabile ex quo pctm̄ quodāmō nutrit z fouet: z pp. hoc cupiditas 01 radix. sed superbia respicit pctm̄ ex parte auersionis a deo: cuius precepto hō subdi recusat. z ideo vocatur initiū: q̄ ex parte auersionis incipit ro mali. Et hec quidē q̄uis vera sint, tamen nō sūt ꝟm intentionem sapientis: qui dicit, superbie oīs pcti est superbia: manifeste em̄ loquitur de superbia: ꝟm q̄ est inordinatus appetitus ꝓprie excellentie. vt ptz per hoc q̄ subdit, Sedes ducum superborū destruxit deus. z de hac mā loquit ibi fere in toto capitulo. Et ideo dicēdū est q̄ superbia etiam ꝟm q̄ est ſpāle pctm̄ est initiū omnis peccati. Considerandū est. n. q̄ in actibus volūtarijs cuiusmodi sunt pcta duplex ordo inuenitur. s. intentionis z executionis. In primo quidem ordine hz rōnē principij z finis: vt supra multoties dctm̄ est. Finis aūt in oīb⁹ bonis tpalibus acq̄rēdis ē vt hō p illa q̄ndā pfectionē singlez z excellētiā hēat. z iō ex hac pte superbia q̄ est appetitꝰ excellētie ponit initiū oīs pcti. Sz ex pte executionis est primū id q̄ debet opportunitatē adimplēdi oīa deseruientia pcti q̄ hz rōnē radicis scz diuitie. z ideo ex hac pte auaritia ponitur esse radix oīum malorū: vt dictū ē. ſ Ex hoc patz rñsio ad pmū.

Ad Secundū dom, q̄ apostatare a deo 01 esse initiū superbie ex parte auersionis. ex hoc em̄ q̄ hō nō vult subdi deo: sequitur q̄ inordinate velit ꝓpriā excellentiā in rebꝰ tpalibꝰ. z sic apostasia a deo non sumitur ibi quasi ſpāle pctm̄, sed magis vt q̄dā cōditio gñalis oīs pcti, q̄ est auersio ab incōmutabili bono. Vel pt dici q̄ apostatare a deo 01 esse initiū superbie q̄ est ꝑma superbie ſpēs: ad superbiam. n. ptinet cuiꝰ superiori nolle subiici z precipue nolle subdi deo: ex quo cōtingit q̄ hō supra seipsum indebite extollat q̄tum ad alias superbie species. ¶ Ad tertiū dom, q̄ in hoc hō se amat q̄ sui excellētiā vult: idem. n. est se amare q̄ sibi velle bonū: vnde ad idē ptinet q̄ ponatur initiuz omnis peccati superbia vel amor proprius.

¶ Utrum preter superbiā z auaritiam sint alia pcā ſpālia q̄ dicī dēant capitalia. Ar. 3.

Ad Tertiū sic pceditur. Uꝺ q̄ preter superbiā z auaritiā nō sint q̄dā alia pcā ſpālia q̄ dicanꝰ capitalia: ita. n. se vt habere caput ad animalia sicut radix ad plātas: vt 01 in. 2. de aia: nā radices sunt oī similes. si igit cupiditas 01 radix oīm malorū: vꝺ q̄ ipsa sola debeat dici vitiū capitale, z nullū aliud pctm̄.

¶ p. Caput hz quendā ordinē ad alia membra inquantū a capite in oīa mēbra diffunditur quodāmō sensus z motus: sed pctm̄ 01 p priuationē ordinis: ergo pctm̄ nō hz rōnē capitis: z ita nō debent poni aliq̄ capitalia peccata. ¶ p. Capitalia crimina dicūt q̄ capite plectūtur: sz tali pena puniunt q̄dā pcā in singulis generibus, ergo vitia capitalia nō sunt aliqua determinata secūdum speciem.

Sed Contra est, quod Greg. 31. moral'. enumerat quedam specialia vitia que dicit esse capitalia.

Rñdeo Dom, q̄ capitale dꝺ a capite. caput aūt ꝓprie q̄dē ē q̄dā membrū aialis: q̄ est principiū z directiuuz totius aialis: vñ metaphorice oē principiuz caput vocat z etiā hoies q̄ alios dirigūt z gubernant capita aliorum esse dīr. Dꝺ ergo vitium capitale vno mō a capite proprie dicto. z ꝟm hoc pctm̄ capitale dꝺ pctm̄ q̄ō capitis pena punitur: sed sic nūc nō intendimus de capitalibus pcīs: sed ꝟm q̄ alio mō dꝺ peccatū capitale, prout metaphorice signat ꝑn^m: vel directiuū aliorum. Et sic dꝺ vitium capitale ex q̄ alia vitia oriunt: z ꝓcipue ꝟm originē cause final' q̄ est formal' origo: vt. s. dctm̄ est: z iō vitiū capitale nō solū est ꝑn^m aliorū: sed etiā est directiuū, z q̄dāmō ductiuū aliorū. Semp. n. ars vel hītus ad quē ptinet finis principal' z imperat circa ea que sunt ad finem. Unde gre. 31. moral'. hmōi vitia capitalia ducibus exercituuz comparat.

Ad Primū ergo dom, q̄ capitale dꝺ denominatiue a capite: q̄ quidē est p quādā derivationem vel ptīcipationē capitis: sicut hīs aliq̄ ꝓprietatem capitis: z nō sicut simpliciter caput. Et ideo capitalia vitia dīr nō solū illa q̄ hūt rōnē prime originis: sicut auaritia q̄ dꝺ radix: z superbia q̄ dꝺ initiū: sed etiā illa q̄ hūt rōnem originis ꝓpinque respectu plūrium pcōrum. ¶ Ad ꝟm dom, q̄ pctm̄ caret ordine ex pte auersionis: ex hac em̄ pte hz rōnē mali: malum aūt ꝟm aug. in li. de nā boni est priuatio modi speciei z ordinis: sed ex pte cōuersionis respicit q̄dā bonum: z ideo ex hac parte dicit hꝺe ordinem.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ illa ratio procedit de capitali peccato secundum q̄ dicitur a reatu pene: sic autem hic non loquimur.

¶ Utrum conuenienter dicātur septem vitia capitalia. Articu. 4.

Ad Quartū sic pceditur. Uꝺ q̄ non sit dicendum septē esse vitia capitalia: que sunt inanis gloria, inuidia, ira, auaritia, tristitia, gula, luxuria. pctā enim virtutibus opp^{unt}: virtutes aūt principales

pote particularis non: nem ex eodem fundamento hꝺe respondendum est ex hoc scīz q̄ superbia initiū omnis peccati 01 ꝟm ordinez intentionis: ex parte scīz finis: q̄ obiectum 1.ar.4 finis omniuz locis bonorum communitabilium ad que alia vitia conuertuntur. Ex hoc nanq̄ dicitur primo quod inter pericula z timiditas oriuntur ex superbia: z q̄ tam bonum delectabile ad quod conuertitur intemperatus ꝯ bonuz euasionis ad quod cōuertitur timidus quū naturaliter sit apparere vt conferens ad propriā excellentiam. Dicitur secundo q̄ licet totum z pars non sint idem equiualent tamen quo ad aliquid, totum et prima pars virtualiter existēs ad reliquas vt patet de toto corpore z corde respectu membrorum: ac per hoc amor sui vt totum, z amor propie excellentie vt prima pars quia est respectu finis ceterorum recte ponitur initium omnis peccati ex eadem parte. Et vnuz inferre reliquuz absq; vllo sophismate. In litera tamen nec identitas nec cōuertibilitas habetur sed solū quod ad idem pertinet quia ꝟm est pars primi: si tamen diceretur: recte diceretur vt ostensum est. Et hinc habere potes q̄ in prima parte dictum est q̄ primum bonum concupituz est propria excellētia tanquā ceterorum finis ac per hoc primum peccatum est superbia: vnde que proposituz primo est: eritis sicut dñi. Et per hec patet solutio obiectorum omniū: que superius a me ꝯ breuissime ponit racta fuere. Que an sufficiēter a me soluta fuerint lectoris iudicio relinquat: qui si recte omnia pensitaverit: profecto videbit me nihil q̄ ad materiam attinet necessarium indiscussum reliquisse: ideo amplius circa illā materiam non insistam. 2.d.42. q.2.ā.3.

¶ Super ar. 3. 2. 4. q. 2. ā. 3. Et mal. 4. eiusdem. 48. q. 8. ā. 2.

Iſt articulis. 3. 2. 4. questio nil aliud occurrit scribendum nisi reddere te attentum quod

sunt quatuor: vt. S. dicit̃ est, & 7 vitia principalia siue capitalia nō sunt nisi q̃tuor. ℂ Ꝑ. Passiones aie principales sunt q̃tuor de quarū duabus nulla fit mētio inter p̃dicta pcta. s. de spe 7 timore. enumerant aūt alia q̃ vitia ad q̃ ptinet delectatio 7 tristitia: mā delectatio ptinet ad gulā 7 luxuriā, tristitia vero ad accidiā 7 inuidiā ergo incōuenienter enumerant principalia pcta. ℂ Ꝑ. Ira non est principalis passio. nō ḡ debuit poni inter principalia vitia. ℂ Ꝑ. Sicut cupiditas siue auaritia est radix pcti, ita supbia est pcti initiū: vt supra dictū est, sed auaritia ponit vnū de septē vitiis capitalib⁹. ergo supbia iter vitia capitalia enumerāda eēt. ℂ Ꝑ. Quedā pcta ꝓmittunt q̃ ex nullo horū causari ꝑt: sicut cū aliquis errat ex ignorātia, vel cū aliquis ex aliqua bona intentione cōmittit aliq̃ pctm. puta cū aliquis furatur vt det eleemosynā. ergo insufficienter capitalia vitia enumerantur.

Sed in cōtrariū Est auctoritas Greg. sic enumerantis. 31. moralium.

Rñdeo Dicēdū, q̃ sicut dictū est, vitia capitalia dr̃ ex q̃bus alia oriunt, ꝑcipue ex fine. Hic enim modus originis sub arte cadere ꝑt. Sciēdum hoc ergo illa vitia capitalia dr̃ quorū fines hr̃ quasdā primarias rōnes mouendi appetitū, 7 ex harum rōnū distinctione distinguunt capitalia vitia. Mouet aūt aliquid appetitū dupl̃r. Uno mō directe 7 p se. 7 hoc mō bonū mouet appetitū ad ꝓsequendum, malū aūt ex eadē rationem ad fugiendū, alio mō indirecte 7 quasi p aliud: sicut aliquis aliq̃ malū ꝓsequit̃ pp aliq̃ bonū adiunctum, vel aliquod bonū fugit pp aliq̃ malū adiunctū. Bonū aūt hois ē triplex. est em̃ ꝓmo q̃dā ꝓfectio. n. ā felicitas ē ꝓfectū bonū. ad q̃ ptinet excellētia vl claritas q̃s appetit supba vl inanis gl̄ia. Scḋo de rōne el⁹ ē sufficiētia q̃s appetit auaritia i diuitijs eā ꝓmittēt⁹. Tertio est de cōdōne el⁹ delectatio sine q̃ felicitas eē nō ꝓt. vt i. i. 7. 10. eth. 7 hāc appetūt gula 7 luxuria. Uel aliq̃s bonū fugiat pp aliq̃ malū ꝓiūctū, hoc ptingit dupl̃r: qr aut hō ē respectu boni ppij. 7 sic ē accidia, q̃ tristat̃ de bono spūali pp laborē corporalē adiunctū. Aut ē de bono alieno. 7 hoc si sit sine iusta rectione ptinet ad iuuidiā, q̃ tristat̃ de bono alieno iḡtū ē ipeditiuū ꝓprie excellētie. Aut ē cū quadā insurrectione ad vindictā. 7 sic ē ira. Et ad eadē etiā vitia ptinet ꝓsecutio mali oppositi.

Ad Primum ergo dicendū, q̃ nō est eadē ratio originis in virtutibus 7 vitijs. nā virtutes causantur per ordinem appetitus ad rōnem, vel etiā ad bonū incōmutabile, qđ est deus, vitia aūt oriunt̃ ex appetitu boni cōmutabilis. vnde nō opz q̃ principalia vitia opponātur principalibus v̄tutibus.

ℂ Ad 2m dicendū, q̃ timor 7 spes sunt passiones irascibilis: oēs aūt passiones irascibilis oriunt̃ ex passionibus cōcupiscibilis que etiā oēs ordinant̃ quodāmō ad delectationē 7 tristitiā, 7 ideo delectatio 7 tristitia principaliter cōnumerāt̃ in peccatis capitalibus tanq̃ principalissime passiones: vt. S. habitum est. ℂ Ad tertiū dicendū q̃ ira hz non sit principalis passio: qr tū hz spālem rōnem appetitui motus (put aliquis impugnat bonum alterius sub rōne honestī, i. iusti vindicatiui) ideo distinguit̃ ab alijs capitalibus vitijs. ℂ Ad quartū dr̃, q̃ superbia dr̃ esse initiū oīs oīs pcti 2m rōnē finis: vt dictū ē. 7 2m eandē rōnē accipit̃ principalitas vitiorū capitaliū. 7 iō supbia nō quasi vle vitiū cōnumerat̃ alijs: hz magis ponit̃ velut regina quedā oīm vitiorū: sicut Greg. dicit. auaritia aūt dr̃ radix 2m aliā rōnē: sicut. S. dictū est. ℂ Ad quintū dicendū, q̃ ista vitia dr̃ capitalia, qr ex eis vt frequētius alia oriuntur. vū nihil ꝓhibet aliq̃ peccata interdū ex alijs cāis oriri. Pōtest̃ dici q̃ oia peccata q̃ ex ignorātia ꝓueniūt, ꝑt reduci ad accidiā: ad quā ptinet negligētia q̃ aliqs recte sat bona spūalia acq̃rere pp laborē. ignorantia. n. q̃ pōt esse cā peccati ex negligētia ꝓuenit: vt. S. dictū est. q̃ aūt aliquis cōmittat aliq̃d peccatū ex bona intētione vt ad ignorantiam pertinere inquantum. s. ignorat q̃ non sunt facienda mala, vt veritāt bona.

ℂ De effectibus peccati. Questio. 85.

Deinde Cōsiderandum est de effectib⁹ peccati. ℂ Et primo quidem de corruptione boni nature. Secundo de malitia animē. Tertio de reatu pene. ℂ Circa primum queruntur sex. Primo vtrum bonū nature diminuatur per peccatū. Secundo vtrum totaliter tolli possit. Tertio de quatuor vulneribus que Beda ponit quib⁹ natura humana vulnerata est ꝓpter peccatū. Quarto vtrum p̃uatio modi speciei 7 ordinis sint effect⁹ pcti. Quinto vtrū mors 7 alij defect⁹ corporales sint effectus peccati. Sexto vtrū sint aliquomō homini naturales.

ℂ Utrum peccatum diminuat bonum nature. Articu. I.

Ad primum sic procedit. Uidet̃ q̃ peccatum nō diminuat bonum nature: pctm̃ n. hois nō est grauius q̃ pctm̃ demonis: sed bona nālia in demonib⁹ manēt integra post pctm̃: vt Dio. di. 4. de di. no. ergo pctm̃ etiā bonū nature hūane nō diminuit. ℂ Ꝑ. Transmutato posteriori nō trāsmutat̃ prius: manet em̃ suba eadē trāsmutatis accīdentibus: sed nā p̃cessit actionē volūtarie: ergo facta deordinatiōe circa actionē volūtariā per pctm̃ nō transmutat̃ pp hoc natura, ita q̃ bonū nature diminuat̃. ℂ Ꝑ. Pctm̃ est actus quidā diminutus autem est passio: nullū aūt agēs ex hoc ipso q̃ agit patit̃: pōt autē cōtingere q̃ in vnū agat 7 ab alio patiat̃: ergo ille qui peccat per pctm̃ nō diminuit bonū sue nāe. ℂ Ꝑ. Nullū accidēs agit in suū subm: qr q̄ patit̃ est potētia ens: q̄ aūt subijcit̃ accīdi, tam est actu ens 2z accīs illud: sed pctm̃ est in bono nāe sicut accīs in subo: ergo pctm̃ non diminuit bonum nature: diminuere enim quoddam agere est.

Sz Cōtra, est q̃ sicut dicitur luc. 10. Iht̃ descendens a hierl̃m in hiericō. i. in defectum peccati expoliatur gratuitis: 7 vulneratur in naturalibus: vt Beda exponit; ergo peccatum diminuit bonum nature.

Rñdeo Dicēdū, q̃ bonū nāe humane potest̃ tripl̃r dici. Primo ipsa principia nāe ex quibus ipsa nā constituit̃: 7 ꝓprietates ex his cāte: sicut potētie aie: 7 alia hmōi. Scḋo qr hō a nā hz inclinationem ad v̄tutē (vt. S. habitū est) ipsa inclinatio ad v̄tutē est q̃dā bonū nāe. Tertio mō pōt dici bonū nāe bonū originalis iust̃e: q̃ fuit in primo hoīe collatū toti humane nāe. Primū igit bonū nāe, nec tollit̃ nec diminuit̃ p pctm̃. Tertiū scḋo bonū nāe totaliter est ablatū per pctm̃ primi parētis. Sed me⁹ bonū nāe. s. ipsa nālis inclinatio ad v̄tutē diminuit̃ per pctm̃: p actus em̃ hūanos fit q̃dā inclinatio ad sibi⁊ act⁹: vt. S. habitū est: oportet aūt q̃ ex hoc q̃ aliquid inclinatur ad vnū contrariorū: diminuat̃ inclinatio et⁹ ad aliud: vñ cū pctm̃ sit ⁊riū v̄tuti ex hoc ipso q̃ hō peccat, diminuit̃ bonū nāe: qđ ē iclinatio ad v̄tutē.

Ad primū Ergo dr̃, q̃ dicto. loquitur de bono primo nāe qđ est esse viuere 7 intelligere: vt ꝑz eius ꝓba intuēti. ℂ Ad 2m dr̃: q̃ nā etsi sit prior q̃ volūtarie actio: tū habet inclinationē ad

aliud est loqui de sufficientia vitiorum absolute, et aliud de sufficientia vitiorum capitalium: hoc enim hic queritur non illud. Et vt in responsione ad quintum in litera dicitur non oportet hanc capitalium sufficientiā sic intelligere, quin aliquod peccatum possit a nullo horum oriri: sed quia frequentius ex aliquo horū oritur.

ℂ Super. q. 85. art. 1.

In primo articulo quest. 85. nota glosam authoritatis Dionysij, quomodo naturalia maneant integra, in responsione ad primum 7 intuere responsionem ad tertium, declarata 7 in responsione ad quartū: vt radices philosophie perspicias et alitius contemperies vnde in anima generantur habitus. Et potes intelligere quod dicitur in responsione ad tertium q̃ actio voluntaria procedit ex diuersis potētijs: vel potētias anime: qr actio volūtatis procedit ab intellectu 7 voluntate: 7 intellectus procedit ab intellectu agente 7 possibili: vel potentias quecunq̃ sint ille puta obiecti actiuum: et subiecti passiuum vterq̃ enim sensus in calce responsionis ad quartum ponitur dum dicitur secundum q̃ obiectum agit in potētiaz, 7 vna potētia in alia.

1. q. 48. artic. 4. Et. 2. di. 3. q. 4. a. 1. ad. 5. 2. q. 4. a. 1. ad. 3. 2 di. 30. 1. arti. 1. ad. 2. Et. 3. di. 20. ar. 1. q. 1. ad. 2. Et. 3. q. 3. a. 1. Et. 1. q. 2. art. 11.

¶ Super Articulum secundum.

In articulo secūdo eiusdē. q. 55. preter multis argumentis Scoti in. 35. distin. secundi: qr afferuntur ad probandum qō nihil subtrahatur nāe, qō author concedit: et ipse Scotus ibidem tractans vulnera peccati concedit habilitatem ad rectū vsum minui per pctm. Solus Durandi in. 54. dist. scūdi obiectiones occurrunt directe impugnantis hanc doctrinam: qr per nihil non inherens subiecto augetur habilitas subi. ergo nec minuit. Antecedens dupliciter declaratur. Primo quia augef p intrōnē alicuius in eo. Scōo ad p positum: qr inclinatio ad bonum z opus est duplex. remota que est in pmis principijs: z hec nec tollitur nec minuitur. et propinqua que est in habitibus: z hec tollitur z augef et minuitur intensione z remissione. ¶ Ad hoc faciliter dr qd iste voluit esse ccō expresse nāe author distinxit habilitatem ex parte subiecti quet ex parte termini: z dixit qd ex parte subiecti non minuitur: sed ex parte termini. Obiectiones autem istius sunt ex parte subiecti. ex hac enim parte verum est nō intendi aliquid qō non est in eo: sed attingentiam ad terminū constat minui ex appositione impedimētoū extra: z augeri ex remotione eorundē. Et ad hoc optime deseruit exemplum de diaphano z de obstaculis appositis. Et hoc modo habilitas anime ex sinderesi diminuitur in infinitum: et tamen ipsa sinderesis nec tollitur nec minuitur.

¶ Super arti. 3.

In articu. 3. eiusdem. 85. questi. dubium occurrit circa vulnera humana quo ad duo. Primo quomodo vulnera ista cōsistant in destitutione virtutum anime a proprio ordine naturali ad virtutem: quia in articulis immediate precedentibus dictum est qd peccatū nullum naturę bonum tollit: sed minuit tm habilitatez per appositionem. hec enim sibi nuicem aduersantur tollere ordinem naturalem potētie ad bonum. et nihil tollere: sed impedimētum apponere. Secundo quomodo ordo

q. 95. ar. 6. ad 2. Et. 1. q. 48. 3. 4. Et. 2. dis. 6. ar. 4. ad. 3. z di. 34. ar. 1. Et 3. 7. ca. 12. Et mal. q. 2. art. 12. Et. 5. 7. c. 118.

q. 2. ar. 11. ō 6 Et qa. 1ec. 7.

q. ā. sc Et mal.

ōdā voluntariā actionē: vñ ipsa nā fm se nō variat pp variationē voluntarie actiōis: sed ipa inclinatio variat ex illa pte q ordinat ad deū. ¶ Ad tertiū dōm, q actio voluntaria procedit ex diuersis potētijs quarū vna est actiua z alia passiua: z ex hoc ptingit q p actiones voluntarias cātur aliquid vel auferf ab hoīe sic agēte: vt. s. dictū ē, cū de gñatiōe habituū ageretur. ¶ Ad quartū dōm, q accūs nō agit effectiue in subm: agit tm formaliter ipsum eo mō loquēdi quo dr q albedo facit albū: z sic nihil phibet q pctm diminuat bonū nāe: eo tm mō quo est ipa diminutio boni nāe inquantū ptinet ad inordinationē actus: sed ōtū ad inordinationē agētis opz dicere q talis inordinatio cātur p hoc q i actibus anime aliqd est actuū z aliqd passiuū: sicut sensibile mouet appetitū sensitiuū: z appetitus sensitiuus inclinat rōnē z voluntatē: vt. s. dictū est: z ex hoc cātur inordinatio: nō qdē ita q accidens agat in proprium subiectum: sed fm q oīs agit in potentiā: z vna potentia agit in aliam, z deordinat ipsam.

¶ Utrū totū bonū humane nature possit auferri per peccatum. Artī. 2.

Ad secūm sic procedit. Videtur q totum bonum hūane nature possit per peccatum auferri: bonū enim nature hūane finitum est: cum z ipsa natura humana sit finita: sz quodlibet finitū totaliter cōsumit facta cōtinua ablatione: cū ergo bonū nāe cōtinue p pctm diminui possit, vt q possit qnqz totalr cōsumi. ¶ Ꝑ. Eorū q sunt vnius nāe sīlis est rō de toto z de ptib9: sicut ptz in aere, z in aqua, z carne. z oīb9 corporibus sīlū partiū: sed bonū nāe est totalr vniforme, cū igit pars ei9 possit auferri per pctm, totū etiā p pctm auferri posse vr. ¶ Ꝑ. Bonum nāe qō p pctm minuit ē habilitas ad virtutē: sz in qbusdā pp pctm habilitas ꝓdicta totalr tollit: vt ptz i dānatis q reparari ad virtutē non pōt, sicut nec cecus ad vsum. ergo peccatum potest totaliter tollere bonum nature.

Sed Contra est, q augustinus dicit i Ench. q malū non est nisi in bono: sed malum culpe non pōt esse in bono virtutis vel gīe: q est ei cōtrarium: ergo opz q sit in bono nature: non ergo totaliter tollit ipsum.

Rñdeo Dōm, q sicut dictū est, bonū nāe q per pctm diminuitur, est nālis inclinatio ad virtutē: q qdē cōuenit hoī ex hoc ipso q rōnalis est: ex hoc em hz q fm rōnē opef, qō est agere fm virtutem per pctm aūt non pōt totalr ab hoīe tolli q sit rōnalis: q tā nō esset capax pcti: vñ non est pone q p dictū nāe bonū totalr tollatur, Cum aūt inueniat hmōi bonū continue diminui p pctm qdā ad hui9 manifestationē vsi sunt quodā exēplo in quo inuenit aliqd finitū in infinitū diminui: tm nūqz totaliter ꝓsumi. Dicit em phs i. 3. physi. q si ab aliq magnitudine finita continue auferat aliqd sz eādē qtitatē totalr tādē cōsumet (puta si a qcūqz qtitate finita semper subtraxero mensuram palmi) si vero fiat subtractio fm eandē proportionē, z nō fm eādez qtitatē, poterit in infinitū subtrahi: puta si quantitas diuidatur in duas partes, z a dimidio subtrahat dimidiū, ita poterit i infinitū procedi: ita tm q semp q posteri9 subtrahit erit min9 eo qō prius subtrahebat. Sed hoc in proposito nō habet locū nō em sequēs peccatū min9 diminuit bonū nāe qm precedēs: sed forte magis si sit graui9. Et ideo aliter est dōm, q predicta inclinatio intelligitur vt media inter duo: fundat em sicut in radice in nā rōnali, z tēdit in bonū virtutis sicut in terminū z finē. Dupliciter igit pōt intelligi eius diminutio: vno mō ex parte radicis: alio modo ex parte termini, primo quidē mō nō diminuit per pctm: eo q pctm nō diminuit ipsam nām: vt. s. dictū est: sed diminuit secōo mō in ordinē. s. ponēdo impedimētū ptingendi ad terminū. Si aūt primo mō diminueret oporteret q qnqz totalr ꝓsumeret nā rōnali totalr cōsumpta: sz qr diminuit ex pte ipedimēti, qō apponit ne ptingat ad terminū: manifestū est q diminui qdē pōt in infinitū: qr in infinitū pōt impedimēta apponi sz q hō pōt in infinitū addere pctm pctō: nō tm pōt totalr cōsumi, qr semp manet radix talis inclinatiōis: sicut ptz de diaphano corpore qō quidem habet inclinationē ad susceptionē lucis ex hoc ipso q est diaphanū, diminuitur autem inclinatio vel habilitas ex parte nebularum superuenientium: cum tamen semper maneat in radice nature.

Ad primū ergo dōm, q obio illa procedit qn fit diminutio p subtractionē: hic aūt fit diminutio p appositionē impedimēti qō nec tollit nec diminuit radicē inclinationis: vt dictū est. ¶ Ad 5m dōm, q inclinatio nālis est quidē tota vniformis: sz tm hz respectū z ad principiū z ad terminū: 5m quā diuersitatē quodāmō diminuit z quodāmō nō diminuit. ¶ Ad tertiū dōm, q etiā in damnatis manet nālis inclinatio ad virtutē. aliqn nō esset in eis remorsus sciētie sed q nō reducat in actū cōtingit qr deest gīa 5m diuinā iustitiā: sicut ēt in ceco remanet aptitudo ad videndū in ipsa radice nāe inquantū est aial nāl hns visum: sed nō reducit in actū: quia deest cā que reducere possit formando organū qō requiritur ad videndum. ¶ Utrū conuenienter ponātur vulnera nature ex peccato cōsequētia, infirmitas, ignorātia, malitia z concupiscentia. Ar. 3.

Ad tertiū sic procedit. Uidetur q inconuenienter ponant vulnera nāe esse ex pctō ꝓnita. s. infirmitas ignorantia malitia z concupiscentia: nō. n. idē est effectus z causa eiusdem: sed ista ponunt causa peccatorū: vt ex supradictis patet ergo nō debent poni inter effectus peccati. ¶ Ꝑ. Malitia nominat quoddā pctm: non ergo debet poni inter effectus peccati. ¶ Ꝑ. Cōcupiscētia est qddā naturale: cū sit actus virtutis concupiscibilis: sed illud qō est nāle non dz poni vulnus nāe: ergo concupiscentia non dz poni vulnus nāe. ¶ Ꝑ. Dictū est q idem est peccare ex infirmitate z ex passione: sed concupiscētia passio qdā est: ergo non dz contra infirmitatē diuidi. ¶ Ꝑ. Aug. in lib. de natura z gratia ponit duo penalia anime peccāti. s. ignorātiā z difficultatem: ex quibus oritur error z cruciatus. que qdē quatuor nō concordant istis quatuor: ergo videtur q alie rum eorum insufficienter ponatur.

In cōtrariū Autem est author Bede.

Rñdeo Dōm, q p iustitiā originalē pfecte rō continebat inferiores aie vires: z ipsa rō a deo perficiebat et suba. hec autē originalis iustitia subtracta est p pctm primi parētis: sicut iam dictū est: z tō oēs vires aie remanēt quo dāmō destitute proprio ordine quo nāl ordinant ad virtutē: z ipsa destitutio vulneratio dr nāe. Sūt autē quatuor potētie aie q possunt eē subta virtutū: vt. s. dcm est. s. rō in qua est prudētia: volūtas in qua ē iustitia: irascibilis in qua ē fortitudo: concupiscibilis i q ē tēperātia. Inqntū ergo rō destituit suo ordine ad verū est vuln9 ignorātie. Inqntū vo volūtas destituit ordine ad bonū ē vuln9 malitie. Inqntū vo irascibilis destituitur suo ordie ad arduū ē vuln9 infirmitatis. Inqntū vo cōcupiscētia destituit ordine ad delectabile moderatū rōne, est vuln9 cōcupiscētie. Sic igit ista qtuor sunt vulnera inflicta toti hūane nature ex pctō primi parētis. Sz qr inclinatio ad bonū virtutis in vnoquoq diminuit p pctm actuale (vt ex dictis pz) ēt ista sunt qtuor vulnera ex alijs pctis ꝓnita: inqntū. s. p pctm z rō heberat ꝓcipue in agēdis: z volūtas indurat ad bonū, z maior difficultas bñ agēdi accrescit: z concupiscētia magis erardescit.

Ad primū ergo dōm, q nihil phibet id qō est effect9 vnius pcti esse alter9 pcti cām: ex hoc. n. q anima deordinat per pctm precedēs facilius inclinat ad peccandū. ¶ Ad 2dm dōm, q malitia non sumit hic pro pctō: sed pro qdā pronitate voluntatis ad malū: 5m q dr gen. 6. Pronī sunt sensus hoīs ad malū ab adolescentia sua. ¶ Ad tertium dōm, qō sicut. s. dictū est: cōcupiscētia in tm est nālis hoi inqntū subditur rōni: q aūt excedat limites rōnis hoc est hoi ꝓtra nām. ¶ Ad quartū dz, q infirmitas cōiter pōt dici ois passio inqntū debilitat robur aīe z impedit rōnē, sz Beda accepit infirmitatez stricte

5m q

ista est nālis, z tñ nō remanet i viribꝫ aīe sibi derelictis; q.n.ē nāle alicui nō remouet ab eo. ex q sibi relinq̄t sublato supnāli beneficio i nāl: bꝫ resistere. ☞ Ad ꝑm hoc. dr. q ipa destō virtū aīe ab ordie debito nihil aliud ē ꝑ diminutio hūi, q̄ ad bonū virtutis pp appm ipedimētū: sublato nāq; ordinali iustitie freno ptes ad ꝓpria hōes reddite sunt z ex h ipo minꝫ hōes ad bonū virtutis. Ex h ꝑpe redditur ala minꝫ hōis ad vnū fīm. q magis i clinat i reliquās z fit actualis pcm̄. ex h dispō z ipedimētū cui⁹ ap pelatione minuit hōis tas ad bonū virtutis ita ꝑmas vniuscuiusq; prīe aie i poziū, q̄ē nāle i pcō originali ipedimētū cuius appellatione hōis tas ad virtutē minuta est. Et tal diminutio destitutio virtū in lra dr: nō q sint destitute oino ab ordie nāli ad virtutē: fs q; sint destitute ab integritate illi⁹ nālis ordis: q est esse diminutā hz bilitatē ad virtutē. vñ nulla est repugnātia inter ꝑcedētia z pñtē articulū. Et scito qđ vulnera ista i destōe dā plistentia duplr pñt cōsiderari. p.o ex parte nātr. s.ex nā pō ꝓsurgāt. z sic q.1. appetitū ē ipedimētū peti originalis. s. p̄ uatiōis inst⁹ originalis debite i nobis: z deinde destitute sunt vires ab ordie ad bonū z 3⁰ put sunt ad malū. ☞ Ad 3m dr. q cū nā hūana fz corpus sit nāle cōpositū ex 4ūis elmtis, z fm alaz sit opposita ex 4ūis appetitib⁹ sq̄ē admodū mors z nāle ē cū ꝑna pcti originalis (vt i. 5. q. 6. ar. 3) ita ordinatio aie ē z nālis z pena pctiō originalē, vtrobiq; nāq; ifurgit infirmitas ex h. q 4ūis tendūt i ꝓpria nec plene subdunt armonie debite, z ab illa exorbitāt: z h ex h. ipso q 4ūis sunt nāle natū est puenire z ex h q sublatū ē iustitie originalis bonū, phibēs talem exorbitantiam prouenire. Cū qđ tñ stat q; armonia viriū aie est fz nām rōnalē, dissonantia aūt 3 eandem, merito dici pōt q ordo virium aīe ad virtutis bonū a quo destitute sunt est nālis. Est igitur humana natura sibi derelicta sublata originali iustitia vulnerata: ac per hoc infirma. in naturalibus. i. in his que sunt fm nām. i. in habilitatibꝫ ad virtutis bonū: z hoc p appositionē z interpretationē ad 1m. ☞ Ad 2m dom, q difficultas q̄ ptinet ad irascibilē. ☞ Ad 3m dom, q difficultas q̄ ptinet ad appetitiuas potētias. s. malitiā infirmitatē z ocupiscētiā. Ex his. n. trib⁹ ptingit q aliquis nō facile tendit i bonū, erroꝛ aūt z dolor sunt vulnera ꝓpria: ex hoc. n. aliquis dolet q infirmatur circa ea que concupiscit.

☞ Utrum priuatio modi speciei z ordinis sit effectus peccati. Articu. 4.

Ad quartū Sic ꝓcedit. Uf, quod priuatio modi speciei z ordinis non sit effect⁹ pcti. d. n. Aug. in lib. de natura boni q ybi hec tria magna sunt magnum bonū est, ybi parua paruū, ybi nulla nullū: fz pctm̄ nō annullat bonū nāe. Ergo nō priuat modū spēm z ordinē. ☞ p. Nihil est causa sui ipsius: sed peccatū est priuatio modi speciei z ordinis: vt aug. dicit in lib. de natura boni. ergo priuatio modi spēi z ordinis non est effectus pcti. ☞ p. Diuersa pcta diuersos hōr effectus: sed modus spēi z ordo cū sint quedā diuersa diuersas priuationes hīe vīr. ergo per diuersa pcta priuantur, nō ergo est effectus cuiuslibet peccati priuatio modi speciei z ordinis.

Sed ō Est, q pctm̄ est in anima sicut infirmitas in corpore: fm illud psal. Miserere mei domine: qm infirm⁹ sum: sed infirmitas priuat modū spēm z ordinem ipsius corporis. ergo peccatum priuat modum speciem z ordinem anime.

Rñdeo Dom, q sicut in ꝓio dictū est, modus spēs z ordo cōsequunt vnūqq̄q bonū creatū inq̄tū hmōi, z etiā vnūqq̄q ens: omne. n. esse z bonū cōsideratur p aliquā formā fm quā sumitur spēs fōa aūt vniuscuiusq; rei q̄liscūq; sit siue substantialis siue accīntalis est fm aliquā mensurā. vñ z in. 8. metaphy. dr. q res rerū sunt sicut numeri: z ex h hz modū quēdam q̄ mensuram respicit, ex forma. Bo sua vnūqq̄q ordinat ad aliud. Sic igit fm diuersos gradus bonoꝝ sunt diuersi gradus modi spēi z ordis. Est q̄ qōdā bonū ptinēs ad ipsam substam nāe: q hz suū modū spēm z ordinē, z illud nec priuat nec diminuit p pctm̄. Est etiā qōdam bonū nālis inclinatiōis: z h ēt hz suū modū spēm z ordinē, z diminuit p pctm̄: vt dictū est: sed nō totalr tollit. Et est ēt qōdā bonū virtutis z grē: qđ etiā hz suū modū spēm z ordinē, z hoc totalr tollitur p pctm̄ mortale. Est etiā qōdā bonū qđ est ipse actus ordinatus: q etiā hz suū modū spēm z ordinē, z huius priuatio est essentialr ipm pctm̄. Et sic pz qualr peccatū est priuatio modi z spēi z ordinis z priuat vel diminuit modū speciem z ordinem. ☞ Unde pz responsio ad duo prima. ☞ Ad tertium dicendum, quod modus species z ordo se consequuntur: sicut ex dictis patet, vnde simul priuantur z diminuuntur.

☞ Utrum mors z alij corporales defectus sint effectus peccati. Articu. 5.

Ad quintū Sic procedit. Uf, q mors z alij corporales defectus nō sint effect⁹ pcti. si. n. causa fuerit equalis z effect⁹ erit equalis. sed hmōi defectus nō sunt equales in oīb⁹: fz in q̄busdā hmōi defectus magis abīdār. cū tñ pctm̄ originale sit in oībus equale (sicut dictū est) cuius videnť hmōi defect⁹ maxie esse effect⁹. ergo mors z hmōi defectus nō sunt effect⁹ pcti. ☞ p. Remota causa, remouet effect⁹: sed remoto oī pctō p baptismū vel pniam nō remouenť hmōi defect⁹, q̄ nō sunt effect⁹ pcti. ☞ p. Pctm̄ actuale hz plus de rōne culpe q̄ originale sed pctm̄ actuale nō transmutat nām corporis ad aliquē defectū. ergo multo minus pctm̄ originale: non ergo mors z alij defectus corpales sunt effect⁹ peccati.

Sed cōtra Est, q apl's dr rom. 5. Per vnum hominem pctm̄ in hūc mūdū intrauit z p pctm̄ mors.

Rñdeo Dom, q aliqđ est cā alterius dupl'r, vno modo quidem p se: alio modo p accīns. p se quidē est cā alterius qō fm virtutē sue nāe vel forme producit effectū. vñ sequit q effectus sit p se intent⁹ a cā. vnde cum mors z hmōi defect⁹ sint p̄ter intentionē peccantis, manifestum est q peccatū nō est p se cā istorū defectuū. Per accīns aūt aliqđ est cā alterius si sit cā remouens phibens. sicut dr in. 8. physi. qđ diuelens columnā per accīns mouet lapidem columne supposituī. z h mō pctm̄ primi parētis est cā mortis z oīm hmōi defectuū in nā humana: inquātū p pctm̄ primi parētis sublata est originalis iustitia, p quā nō solū inferiores aīe vires continebantur subrōne absq; omni deordinatione, sed totū corpus continebať sub anima absq; omni defectu: vt in primo habitum est. z tō subtracta hac originali iustitia p pctm̄ primi parentis, sicut vulnerata est humana nā quātū ad animam p deordinationē potentiarum (vt. s. dictū est) ita etiā est corruptibilis effecta p deordinationē ipsius corporis. subtractio aūt originalis iustitie habet rōnem pene sicut etiam subtractio grē. vnde etiā mors z omnes defectus corpales pnātes sunt quedam pene originalis pcti, z q̄uis hmōi defectus non sint intenti a peccante: sunt tñ ordinati secundum iustitiā dei punientis.

Ad pmū Ergo dom, q eqlitas cāe p se cāt eqle effectum: augmētata em̄ vel diminuta cā p se augetur vel diminuitur effect⁹. sed equalitas cause remouentis, phibens nō ostēdit equalitatē effectuū, siquis enim equali impulsu diuellat duas cōlumnas, nō sequit qō lapides superpositi eqliter mouean̄t: sed ille velocius mouebit q̄ grauior erit fm ꝓpietatem sue nature, cui relinquit remoto phibente sic

Notato tu hinc quid est natura partialis z vniuersalis: z que sint conditiones materie electe z comitantes: vt in multis clarum habeas intellectum. habes quoq; hinc vnde philosophis deridentibus fidem, z patriarchis nos credere mortem non esse naturalem satisfacere possis: sicut ē de vulneribus dictum est anime.

Prima secunde. s. Tho. q

Utrum q. 1. art. 8. ad. 12.

22. q. 164. Et 2. di. 30 q. 1. ar. 1 Et 3. di. 16. q. 1. arti. 1. z 4. plo. pn⁰. Et di. 4. q. 2. ar. 1. q. 3. Et 4. d. 6. 52. Et mal. q. 5. ar. 4. Et opu. 2. c. 197 198. 296. 300. 241. z 241. Et ro. 3. le. 3. co. 5. Et he. 3 fi.

¶Super qō. 86.

In artic. vtrog q. 85. dum occurrit ex scoto i. 14. dist. quarti sen. volēte q macula nō sit priuatio, sed relatio rōnis in aīa obīa diuo intellectui et voluntati vt ordinata ad penam correspondentē pctō. Et q nō sit priuatio ꝓbatur dupl̄, ꝑ qz priuatio conuinctionis ad deum p gratiā vel charitatē nō suscipit magis et minus: macula autē q peccator post peccatū fit peccator suscipit magis et min⁹. Est nāq; vnus magis peccator altero et seipso nunc quam prius. ℣ secundo, qz macla summi odij a. et summus inordinatus amor. a. repugnāt. ℣ macula vni⁹ peccati expelleretur per aliud: q est falsum. Q3 aūt macula sit reto, ꝓbat auctor aug. sup illud psal. Beati q̄ rem̄isse sunt iniquitates, vbi vult q pctā videri deo et illa ad penam imputari. Tegi aūt ē ad penā nō reseruare: seu nolle punire. Ex q̄ p3 q nihil aliud ē hunc remanere pctōr̄ ℣ reseruari seu ordinari ad penā ꝑ actū vindicatiuū. Et confirmatur inātē, ex eo qz in offendente ꝓncipem post nō remanet aliqd in eo q̄ fit inimic⁹ et relo rōnis in ipso ꝏo voluntati dñi ordinatis ipz ad penā.

¶Ad euidentiā huius difficultatis nō opz aliud iacere fundamentū ℣ id qō i ista positū est in. 1. art. in fine ad 1m. q macula nō ponat priuationē: et priuationē in ordine ad cās. i. ad pctm a q̄ cāmur. Ex q̄. n. soluunt oēs difficultates accītes in rei. n. ꝓuatio cōuinctiōis, siritudinis, refulgētie, et fe. charitatis ñ suscipiat magis et minus: qz cōstituit in facto esse, cū ñ eius. s. pctm̄ suscipiat magis et minus: ac p q macula q̄ sit ꝓuatio nē nō absolute et vt ex pctō, suscipit magis et minus: non in se et in causa, et ex hoc prouenit q ista est magis macula⁹: eadem macula specie altero et magis peccatore: altero post actū peccatoz. Et q̄ sufficit et soluit rationes scoti et aureoli allatas q capreolo in. 14 distin. quarti.

¶Ad 2um aūt rōnē igit remota origiali iustitia nā corpis hūani relicta ē sibi. et p3 q̄ ex diuersitatē nālis cōplonis q̄ndā corpa pluriū defectib⁹ subiacēt. q̄ndā ꝏo pauciorū: q̄uis exīte originali pctō equali. ¶Ad 3m dō m, q culpa originalis et actual remouet ab eodē a q̄ et remouent et hmōi defect⁹: p3 illō apli ro. 8. Viuificabit mortalia corpa vīa ꝑ ihabitantem spm ei⁹ i vob. q3 vtrūq; fit p3 ordinē diuine sapie ꝏgruo tpe: opz. n. q ad imortalitatē et ipassibilitatē glie q̄ i xpo inchoata ē et ꝑ xpm nob acq̄sita puenianus, ꝓformari pri⁹ passionib⁹ ei⁹. vñ opz q ad tps ei⁹ passibilitas i nr̄is corpib⁹ remaneat ad ipassibilitatē glie ꝓmerendā ꝓfoumiter xpo. ¶Ad tertiū dō m, q̄ i pctō actuali duo possumus ꝓsiderare. s. ipam substam act⁹ et rōnē culpe ex pte q̄dē subē act⁹ et pctm actuale aliquē defectū corpalē cārē: sic ex superfluo cibo alicui infirmāt et mortuū: q3 ex parte culpe ꝑuat graz q̄ dat hoī ad rectificādū aīe act⁹: ñ aūt ad cohibēdū defect⁹ corpales sicut originalis iustitia cohibebat. et ideo pctm actuale non causat hmōi defectus sicut originale.

¶Utrum mors et alij defectus sint naturales homini. Artic. 6.

Ad sextū Sic ꝓcedit. Q̄ q mors q3 hmōi defectus sint hoī nāles. corruptibile em̄ et incorruptibile dīnt gñe vt ꝺz in. x. metaꝑ. sed hō ē cuiusdē gñis cū aliis animalibus q̄ sunt nāl̄r corruptibilia. ergo hō nāl̄r corruptibilis. ℘. Sē qō est ꝓpositū ex ꝺz hīs est nāl̄r corruptibile: quasi hīs in se cām corruptiōis sue: sed corp⁹ hūanū est hmōi. ergo est nāl̄r corruptibile. ℘. Calidum nāl̄r cōsumit humidū: vita aūt hois cōseruat p calm et humidū: cum igit opōnes vite expleantur p actum caloris naturalis (vt dicitur in. 2. de aīa) videt qō mors et huiusmodi defectus sint hominuz naturales.

Sed ℘ Quicqd ē hoī nāle de⁹ i hoie fecit: q3 deus mortē nō fecit: vt ꝺz sap̄. 1. ℣ mors nō ē hoī nālis. ¶℘. Id qō est sm nām nō pōt dici pena nec malū: qz vnicuiq; rei est cōuenīs id q est ei nāle q3 mors et hmōi defect⁹ sunt pene pcti originalis: vt. s. dictū ē. Ergo nō sunt hoī nāles. ¶℘. Dā ꝓportionat forme et quelibet res suo fini. finis aūt hois est btitudo ꝑpetua: vt. s. dictū est. forma ēt hūani corpis ē aīa rōnalis q̄ ē incorruptibilis: vt in. ſ. habitū ē. ℣ corpus hūanū est nāl̄r incorruptibile.

Rñdeo Dō m, q de vnaquaq; re corruptibili dupliciter loq̄ possumus. vno⁹ sm naturā vlem: aliomō sm nām pticularē. Nā quidē particularis est ꝑpetuari⁹ actiua et ꝑseruatiua vniuscuiusq; rei, et sm hāc ois corruptio et defectus est ꝑ nām: vt ꝺz i. 2. de ce. q hmōi ꝺr⁹ intēdit eē et cōseruationē eius cui⁹ est. Nā ꝏo vlis est ꝺrus actiua in aliq̄ vl principio nāe: puta in aliq̄ celestiū corpoū vel alicui⁹ superioris sube: sm q ēt de⁹ a q̄busdā ꝺr nā naturans q̄ dē ꝺrus intēdit bonū et ꝑseruationē vniuersi ad qō exigit alternatio gñonis et corruptionis in rebus. et sm h̄ corruptiones et defectus rerū sunt nāles: nō q̄dē sm inclinationē forme q̄ est ꝑn⁹ essendi et ꝑfectionis: q3 sm inclinationē materie q̄ ꝓportionalr attribuit tali forme sm distributionē vlis agentis. Et q̄uis ois forma intendat ꝑpetuum esse quantū ꝑt, nulla tā forma rei corruptibilis pōt assequi perpetuitatē sui ꝑter animā rōnalē: eo qō ipsa non est subta ꝏo materie corpali, sicut alie forme: quin imo hz ꝑpriā opōnē immaterialē: vt i prio hītū est. vñ ex pte sue forme nāliter ē hoī incorruptio q̄s aliis reb⁹ corruptibilib⁹ sed qz et ipa hz māz ex cōtrarijs ꝓpositā ex inclinatiōe māe seqtur corruptibilitas in toto: et sm h̄ hō est nāl̄r corruptibilis. q3 nām māe sibi relicte, sed nō sm nām forme. ¶Tres aūt prime rōnes ꝓcedūt ex pte materie: alie ꝏo tres ex pte forme. vñ ad earū solōnē cōsiderandū est q forma hois q̄ est aīa rōnalis sm suā incorruptibilitatē ꝑportionata ē suo fini q̄ est btitudo perpetua: q3 corp⁹ hūanū q̄ est incorruptibile sm suā nām ꝓsiderata quodāmō ꝓportionatū est sue forme et quodāmō non. Duplex. n. ꝏdō pōt attendi in aliq̄ mā. vna. s. quā agens eligit, alia q̄ nō est ab agente electa sed est sm cōdōnē nālem māe: sicut faber ad faciendū cultellū eligit materiā durā et ductilē q̄ subtiliari possit vt sit apta incisioni: et cōm hanc ꝓdōnē ferrū est mā ꝓportionata cultello: sed h̄ q ferrū sit frangibile et rubiginem ꝓhens ꝓsequit ex nāli dispōne ferri, nec hoc eligit artifex in ferro, q3 magis repudiaret si posset. vñ h̄ dispō māe non est ꝓportionata intētioni artificis nec intētioni artis. Sic corp⁹ humanū est mā electa a natura ℣tū ad hoc qō est: temperate ꝓpōnis, vt possit esse ꝓueniētissima organū tactus et aliaz vir tutū sensitiuarū et motiuarū: sed q sit corruptibile h̄ est ex cōdōne māe, nec est electū a nā: quin pot⁹ nā eligeret materiam incorruptibilē si posset, ℣ deus cui subiacet oīs natura i ipa institutione hois supplcuit defectū nature, et dono iustitie originalis dedit corpori incorruptibilitatē quandā: vt in primo dictum est, et sm hoc ꝺr q deus mortez non fecit, et mors est pena peccati. ¶Unde patet responsio ad obiecta.

¶De macula peccati. Questio. 86.

Deinde Considerandum est de macula pcti. ¶Et circa hoc querunt duo. ℘imo vtrum macula anime sit effectus peccati. Secundo vtrū remaneat in anima post actum peccati.

¶Utrum peccatum causet aliquam maculam in anima. Articulus. 1.

Ad ꝑmū Sic ꝓcedit. Q̄ q pctm̄ nō cāet aliq̄ macula in aīa. nā. n. superior nō pōt inq̄nari ex ꝓtactu nāe inferioris vñ radi⁹ solaris nō inq̄nat ꝑ tactū corpoū fetidoz: vt aug. ꝺ. in li. cōtra q̄nq; hereses: q3 aīa hūana est multo supioris nāe q̄ res cōmutabiles ad quas peccādo cōuertit. ℣ ex eis macula nō ꝓhit peccando. ¶℘. Peccatū ē pncipalr in volūtate: vt. s. dictū est, volūtas aūt ē in rōne: vt ꝺz in. 3. de aīa. sed rō siue intellc⁹ non maculat ex cōsideratione q̄uscunq; rerū, sed magis pficitur. q̄ nec volūtas ex pctō maculat. ¶℘. Si peccatum maculā cāt, aut macula illa est aliquid positiue: aut est priuatio pura, si sit aliq̄d positiue, nō pōt esse nisi dispō vel habitus: nihil. n. aliud vī ex actu cāri, dispositio aūt et habitus nō est: contingit em̄ re mota dispōne vel habitu adhuc remanere maculam: vt patet in eo qui peccauit mortaliter ꝑdigalitate, et postea transmutatur mortaliter peccando in habitū vitij oppositi. nō ergo macula ponit aliquid positiue in anima. Similiter etiam nec est priuatio pura: quia omnia peccata eueniunt ex parte auersionis et priuationis gratie: sequeretur ergo q omnium peccatorum esset vna macula, ergo macula non est effectus peccati.

Sed ℘ Est q ꝺr eccle. 47. Salomoni dedisti maculā in gloria tua, et epḥ. Ut exhiberet sibi gloriosam ecclesiā non hītem maculā aut rugā, et vtrobiq; loquitur de macula peccati. Ergo macula est effectus peccati.

Rñdeo Dō m, q macula ꝓprie ꝺr in corpalib⁹ q̄ aliq̄d corp⁹ nitidū pdit suū nitorē ex cōtactu alteri⁹ corpis: sic vestis et aurū et argētū aut aliud hmōi. In reb⁹ aūt spūalib⁹ ad siritudinē hui⁹ opz maculā dici. Habet aūt anima hois duplicē nitorē. vnū quidē ex refulgētia luminis naturalis rōnis ꝑ quā dirigit i suis actib⁹, aliū ꝏo ex refulgētia diuini luminis. s. sapiētie et glie ꝑ quā etiā hō perficit ad bene et dēcēter agendū. Est aūt quasi quidā anime actus q̄ inheret aliquibus rebus p amorem, cum aūt peccat adheret rebus aliq̄bus ꝑ lumen rōnis et diuine legis: vt ex sup̄adictis p3. vñ ipz dr imē nitoz ex tali ꝓtactu ꝓueniēs macla aīe metaphorice vocat.

Ad primū Ergo dō z, q aīa nō inq̄nat ex reb⁹ inferioribus ꝑ tute earū q̄si agētib⁹ eis in animā: q3 magis ecōuerso aīa sua actiōe se inq̄nat inordinate eis inhere dō ꝑ lumē rōnis et diuine legis. ¶Ad 2um dō m, q actio intellectus pficit sm q res intelligibiles sunt in itellectu ꝑ modū ipsius intellect⁹: et ꝺ intellectus ex eis nō inficitur, sed magis pficit: sed actus voluntatis cōsistit in motu ad ipsas res: ita

ringe ꝙ assumptum. Ille.n. petōū macule ad inuicē nec aliqua alicui petō ſimiliū ꝙm ex pte auersiōis petōrū ꝙ furgūt: vñ nō ē ſimilitudo. positio ſit ſcoti falſa ⁊ ñ ꝓbata ē. falſa q̄dē ꝙ petōr. vt ſic nō ē a volūtate diuina: imo altiſſimi⁹ odio hȝ petōr. ordinatio ſit ad penā ē a volūtate diuina. ℣. Preterea. petōr vt ſic ē petō maio ex petō reiecto: q̄ eē petōr ē eſſe malū: ſed ordinari ad penā eſt bonū: cū ſit a deo. ℣. ꝓ ꝓtera ꝙ inerudite hec oia ꝙfunduntur a ſcoto. f. macula, reatꝰ, ⁊ ordinari ad penā a deo. petīt. n. pius facit ⁊ relinquit hoiem dignū pena: q̄ ē reatꝰ: q̄ ē malū apud diony. 4. ca. de diuis noibus dicēte, ꝙ punīri non eſt malū, ȝ fieri pena diuinū. ⁊ deinde ꝙ diuina iuſtitia ordinari ad penā. hō. n. ordinat ad penā: q̄ pena dignꝰ ⁊ nō cōuerſo. vñ vt patebit, petīt ex pte auerſiōis relinq̄t macula ⁊ reatū. Quorū ꝓmū ē priuatio vt ex petō. ȝ ē relo rōnis. ⁊ tertio aduenit q̄ ſcotus. d. vnde cōceſſo ꝙ ex pte dei, vt augustinus dicit tegere ſit nō imputare: ſophiſma manifeſte eſt ꝓtinus inuitrinctis iferre. ℣. iſte eſt petōr. ex imputatiōe: iſte nāq̄ eſt petōr nō ex eo ꝙ ſe tȝ ex pte dei: ſed ex eo q̄ ſe tȝ ex pte iuſtitie illō oſee. perditio tua iſrael: ex te. ſalus aūt mea ex me. Cōfirmatio q̄ȝ exēpli non vȝq̄ in b offendēte remanet relo inimicitie ⁊ dignitatis pene: ubiq̄ oī actu offenſi. Et b dicta ſint de macula q̄ formalr ſortes poſtq̄ peccauit ante penitētiā dr ⁊ ē petōr. ſeu malus malo culpe. oportet eſſe priuatiuum ē q̄ aliquis ē malꝰ ⁊ petōr. q̄ malū priuatio eſt. ⁊ petīt priuatiū aut priuatio ē. Et hec ē rō fundamētalis huiꝰ. Et ſcito ꝙ macula ſumit dupl. prio ꝓ priuatiōe cōiunctionis ad deū ex petō. Secūdo ꝓ priuatiōe nitoris. Et ſi b ſcōo mō ſumat hō eſt. id q̄ formalr poſt actū dr ds petōr: ȝ effectꝰ eius. Eſt nāq̄ petōr priuatione cōuerſionis ad deū q̄ ſequit detrimētū nitoris: vt i tra dr. Sz prio mō eſt q̄ formalr dr petōr: eſſe eā ſuſcipit. magiſter ſen. 10. diſ. 4. ℣. quē et arguit ſco. Verum ſi ſtes diligēter attenderis, videbit. vtrobiq̄ vnā ſolā priuationē diuerſis rōnibus diligentiōde ſignificatā. Alia nanq̄ deo iūctus p charitatē, cōformalr deo, cōuertitur ad illū, coniungitur illi, illumina. ab illo, fulget ex illo. Et ꝙ oppoſitū priuationis cōiunctionis ex petō oppoſita facit: ⁊ elongatio, diſſimilitudo, auerſio, maculaq̄ dr ꝓpter quod dōm eſt quod licet author maculam a ꝓpria nois ſignificatione declaret: intendit tamen macule hoc ie illam priuationem vt ex actu. qua formalr dr poſt actū peccatoꝝ de effectibus peccati tractans: tres tm̄ numerat, corruptionē boni, maculam, ⁊ reatum. Et conſtat ꝙ a peccati effectu peccatoꝝ poſt actū dr ⁊ nō a prio declarato nec tertio. igitur a ſcōo. Et hec dixerim ne videamur digreſſi. Quare ergo formale ſignum macule eſt quo formalr peccatoꝝ poſt actum dr peccatoꝝ: q̄ priuatione cōiunctionis ad deū ex petō eſt. ⁊ dr petōr. Quamuis macule nomē exprimat hoc tm̄ quendam ſpecialem effectum. f. remotionem nitoris. ideo non eſt alius effectus peccati querendus quo ds ſit petōr poſt actū. Et confirmatur q̄ ſicut dum actu peccat dicitur malus ⁊ petōr auerſione actuali, ita poſt auerſione remanēte: que nil aliud eſt quā priuatio conuerſionis ad deū ex peccato.

4. 87. ℣. 6. co. ⁊ ad. 1.

Artic. 1.

Utrum macula maneat in anima poſt actum peccati.

Ad ſcōm Sic ꝓcedit. Uī, ꝙ macula nō maneat in aīa poſt actū peccati: nihil. n. manet in aīa poſt actū niſi habitus vel diſpoſitio: ſed macula non eſt habitus vel diſpō: vt. ℣. habitū eſt. ergo macula nō manet in aīa poſt actum pcti. ℣. hoc modo ſe hȝ macula ad peccatū ſic vmbra ad corpus: vt. ℣. dictū eſt: ſed tranſeunte corpe nō manet vmbra. ergo ⁊ tranſeunte actu pcti non manet macula. ℣. Omis effectus dependet ex ſua cā: causa aūt macule eſt actꝰ peccati. ergo remoto actu peccati non remanet macula in anima.

Sed ꝫ Eſt, ꝙ dicit ioſue. 22. An parum eſt vobis q̄ peccaſtis in beelphegor ⁊ vſq̄ in preſentem diem macula huius ſceleris in vobis permanet.

Rñdeo Dōm, ꝙ macula pcti remanet in aīa etiā trāſeūte actu pcti, cuius rō eſt: q̄ macula ſicut dictū eſt, importat quēdā defectū nitoris pp receſſum a lumie rōnis vel diuine legis, ⁊ iō q̄diu hō manet extra hmōi lumē manet in eo macula pcti: ſz poſtq̄ redit ad lumē rōnis ⁊ ad lumē diuinū q̄ fit p gram, tu. ē macula ceſſat. Licet autē ceſſet actus pcti quo hō diſceſſit a lumine rōnis vel legis diuine, nō tñ ſtatim hō ad illud redit in quo fuerat ſed requirit aliquis motus voluntatis ȝius ꝓio motui, ſicut ſi aliquis ſit diſtās alicui per aliquem motū, nō ſtatim ceſſante motu fit el ꝓpinquus. ſed opȝ ꝙ appropinquet rediens per motum contrarium.

Ad ꝓmū Ergo dōm, ꝙ poſt actū pcti nihil poſitiue remanet in aīa niſi diſpō vel habitus: remanet tñ aliquid priuatiue. f. priuatio cōiunctionis ad diuinū lumen. **Ad 2m** dōm, ꝙ tranſeunte obſtaculo corpis remanet corpus diaphanū in equali ꝓpinquitate ⁊ habitudine ad corpus illuminans: ⁊ iō ſtatim vmbra trāſit. ſz remoto actu pcti nō remanet aīa in eadē habitudine ad deū. vñ nō ē ſiſtis rō. **Ad 3m** dōm, ꝙ actus pcti facit diſtantiā a deo: quā quidē diſtantiā ſequit defectus nitoris, hoc modo ſicut motus localis facit localē diſtantiā. Unde ſicut ceſſante motu locali non tollitur diſtantia localis, ita nec ceſſante actu peccati tollitur macula.

De reatu pene. Queſt. 87.

Deinde Cōſiderandū eſt de reatu pene. Et primo de ipſo reatu. Secundo de mortali ⁊ veniali petō que diſtinguunt ſm reatū. Et circa primū q̄runt octo. Prio vtrū reatꝰ pene ſit effectus pcti. ſcō vtrū pctm poſſit eē pena alterius pcti. tertio vtrū aliq̄ pctm faciat reū eterna pena. q̄rto, vtrū faciat reū pena infinita ſm q̄titatē. 5o an oē pctm faciat reū eterna ⁊ infinita pena. ſexto, vtrū reatus pene poſſit remanere poſt pctm. ſeptimo, vtrum ois pena inferat ꝙ aliquo peccato, octauo vtrum vnus ſit reus pene ꝙ petō alterius.

Artic. 1.

Utrum reatus pene ſit effectus pcti.

Ad ꝓmū Sic ꝓcedit. Uī, ꝙ reatꝰ pene non ſit effectus pcti: q̄ eīm ꝙ actiōs ſe hȝ ad aliq̄d nō vr eſſe ꝓprius effectus eius: ſed reatꝰ pene per actiōs ſe habet ad pctm: cū ſit preter intentionē peccantis. ergo reatus pene non eſt effectus pcti. ℣. Malū nō eſt cā boni: ſz pena bona eſt, cum ſit iuſta ⁊ a deo, ergo non eſt effectus peccati quod eſt malū. ℣. Aug. dicit in. 1. confeſ. q̄ oīs inordinatus animus ſibiipſi eſt pena: ſed pena non cauſat reatum alterius pene: q̄ ſic iretur in infinitū. ergo peccatum non cauſat reatum pene.

Sed ꝫ Eſt, ꝙ dr 2. Tribulatio ⁊ angustia in aīam omnē operantis malum: ſed operari malū eſt peccare. ergo peccatum inducit penam: q̄ nomine tribulationis ⁊ angustie deſignatur.

Rñdeo Dōm, q̄d ex rebus nālibus ad res humanas deriuat vt id q̄d contra aliq̄d inſurgit ab eo detrimentum patiatur. videmus. n. in rebus nālibus ꝙ vnū ȝuū vehementius agit altero ȝio ſuperueniente: ꝓpter q̄d aque calefacte magis cōgelant: vt dr in. 2. metheororū. vñ in hoibus hoc ex nāli inclinatione inuenitur vt vnuſquiſq; deprimat eū qui cōtra ipſum inſurgit. Manifeſtū eſt aūt q̄d quecūq; cōtinent ſub aliquo ordine ſunt quodāmodo vnū in ordine ad ꝓncipiū ordinis. vñ q̄cūd ȝ ordinē aliquē inſurgit pñs eſt vt ab eo ordine ⁊ ꝓncipe ordinis deprimatur. Cū aūt pctm ſit actus inordinatus, manifeſtū eſt ꝙ q̄cunq; peccat ȝ aliquē ordinē agit: ⁊ iō ab ipſo ordine pñs eſt ꝙ deprimat: que quidē repreſſio pena eſt. Unde ȝ tres ordines quibus ſubdit humana voluntas, triplici pena pōt homo puniri primo quidē. n. ſubditur humana nā ordini ꝓprie rationis. Secūdo ordini exterioris hois gubernātis vel ſpīaliter vel tpaliter, politice ſeu iconomice. Tertio ſubditur vñ ordini diuini regiminis. Uulibet aūt horū ordinū ꝙ pctm peruertit: dum ille qui peccat agit ⁊ ȝ rōnem ⁊ ȝ legem humanam ⁊ ȝ legem diuinā. vnde triplicem penam incurrit. quam quidē a ſeipſo, que eſt conſcientie remorſus, aliam vero ab homine: tertiam vero a deo.

Ad ꝓmū Ergo dōm, ꝙ pena conſequit pctm inquantū malū eſt ratione ſue inordinationis, vnde ſicut malū eſt ꝙ actiōs in actu peccantis preter intentionē ipſius, ita ⁊ reatus pene. **Ad ſecundū** dōm, ꝙ pena quidem iuſta eſſe poteſt, ⁊ a deo ⁊ ab homine inflicta. vnde ipſa pena non eſt effectus peccati directe, ſed ſolum diſpoſitiue. Sed peccatum facit hominem eſſe reum pene, quod eſt malū. Ut-

Super. q. 87. arti. 1.

In articulo. 1. q. 87. aduerte q̄d author in corpore articuli locās extrema illinuat medium quod directe ſatisfacit queſito. Quum. n. peccatur vnum extremum eſt agere cōtra oppoſitum: alterum de primo ab ordine. Illud eſt peccare: ꝙ eſt punīri. Et q̄m niſi ex peccato dignus eſſet quis punīri. nō iuſte puniretur ⁊ ideo hoc medium ſcilicet dignum eſſe pena (q̄d reatus vocatur) de quo eſt q. vtrum ſit peccati effectꝰ in corpore articuli ex extremis author innuit. Et in reſponſione ad ſecundū explicauit.

2. di. 30 q. 1. ar. 2 col. 1 di. 32. q. 1. ar. 1. oo. 1 di. 42 q. 1. ā. 2 col. 1 in expo. li. lec. 1. ad 3. ⁊ 4.

¶ Super artic. 2.

In art. ij. eiusdē. 87. q. 6. dicit̄ p° occurrit simplr. & ad hoc an inordinatio q̄ est circa malū culpe sit pena. Et simplr q̄dē dicit̄ est ex sco. in. 36. d. p̄mi h̄ tenētis ex eo q̄ pena sequit̄ē carētia boni quietis volūtari & volēti, sz̄ quātio recti tudinis debite i actu volūtatis ē carentia boni quietis. g. probat̄ minor: q̄ magis quietis ē voluntari bonū honestū q̄z cōmodū.

Et confirmat̄, q̄ ablatio boni cōmodi ē simplr pena: g̃ magis & maior pena ē ablatio boni iusti q̄to magis quietis volūtati & volēti, sz̄ quātio recti tudinis debite i actu volūtatis ē carentia boni quietis. g. probat̄ minor: q̄ magis quietis ē voluntari bonū honestū q̄z cōmodū.

Et confirmat̄, q̄ ablatio boni cōmodi ē simplr pena: g̃ magis & maior pena ē ablatio boni iusti q̄to magis quietis volūtati & volēti, sz̄ quātio recti tudinis debite i actu volūtatis ē carentia boni quietis. g. probat̄ minor: q̄ magis quietis ē voluntari bonū honestū q̄z cōmodū.

22ª. q. 36. ij. 2. ad 4ᵐ. Et. 1. d. 46. ij. 2 ad 4ᵐ. Et. 2. d. 36. ij. 3. Et mal. q. 1. d. 4 ad 1ᵐ. Et ro. 1 le. 7. co. 3. fin.

Ad hoc autho. ſ. q̄z ipemet i. q. 6 malo. q. 1. ar. 4. ad 2ᵐ, tractās illud aug. iusſiſti dñe & ſic ē, vt ois iordinatio ſibipſi ſit pena, dicit q̄ ex eo q̄ iordinatio illā iuste qs q̄dāmō parit̄ inuiſcet rō pene. In oppm ē: q̄ iordinatio illa vti volūtate ēet cha: & cui pa p ſe ēet pēa: q̄ p ſe quenit chē ēē i volūtate. P̄ autho. multū ēet diminut̄, dicēs q̄ mōis pctm̄ ſit ēē pena. & negās formalr. & affirmans ex pte cāe ſōte act̄ & effect̄ vt racens hoc.

¶ Ad euidētia hui⁹ difficultat̄ ſciēdū ē, q̄ tenētes iordinatiōnē culpe eē penā, diſtinguūt q̄ ipa dupl̄r ſumit̄. ſ. vt ē a volūtate: & ſic culpa & ñ pena, & vt ē volūtate: & ſic pena & ñ culpa: q̄z i ꝓtāe volūtatis eſt. j. r. nō. ij. nā volūtas ingētū ſūbm̄ non hz̄ foram iherētē in ſua ptāte: & ſic ē iuſta & ordinatiua culpe. a deo ät dicūt q̄ ē. vt a deſerēte. Et h̄ opio attribuit̄ magiſtro ſen. in. 36. di. 2. Et vr hr̄e multos ſeq̄ces: q̄n ēt. s. tho. tribuit. vp. ſupadicta ꝓbā. & q̄ hic loquēs de pctō p ſe. d. q̄ pctm̄ p ſe cōſideraī ſm q̄ egredit a volūtate (ſic. n. hz̄ rōnē culpe) q̄ſi p ſe ruās ſc̄a pctō ſm oēs ſ. rōnē: ruta ſm q̄ ē in volūtate. Verū in hac re ſic & in ceteris rōni ſimul & q̄ēti ſctō. q. obediendū puto rōnes ät. p pte affirmatiua ex diſcōuenientia & iuo lūtario ſumūnt. Ex diſcōuenientia q̄dē: q̄z iordinatio actiōis volūtarie magnū malū eſt volūtatis, ac ppea ñ pua ē pena volūtatē illā hr̄e. Ex inuolūtario ät dupl̄r. Primo q̄z talē iordinationē ineſſe nō ē volūtarīū. 2°, q̄z talē inordinationē patiō eſt volūtarīū: ſſtat ät & eā ineē peccāri, & peccātē pati illā. dū incurrit illā. nolēs. illā i curre & ſi poſſet exercendo actū pcti. Primo pte ät negatiua ex reſolōne pene in deū vt cā, rō ſumit̄. Tū n. ois pēa iuſta ſit & a deo (vt p. 3 p aug. i li. 83. q.) op. 3 q̄ iordinationē culpe eſ i peccāte, vel incurrere peccātē ſit a deo: & ät ē ipoſſ. Cōſequētia ē p ſe nota. Falſitas ät ꝓāntis ꝓbat̄. tū. q̄z accētis eſſe ē eſſe: ac p hoc cāns iordinationē vt iherētē cāt cā ſimplr. tū q̄z peccās ē malus formalr denoiatione intrinſeca: inordinatiōe vt iherētē ac p hoc a deo. Et h̄ militāt ꝫ vtrāq; viāq; incurrere talē inordinationē a deo ē peccare: q̄ ñ ē a deo. & incurrere eā recipiēdo. eſt ſubiici illi: q̄ conſiſtit i iheſione vt pbatū ē nō eſt a deo: miſi i me. ē pctm̄ ſit a deo. ¶ Si q̄s ät obiciēret contra q̄s videbit q̄ ptie facile ſoluunt. Quam falſum i primis eſt: q̄ pena ſit carētia boni cōuenientis volūtati & voleriq; ſub ratione. n. cadit ad rōnē pene. ſ. q̄ ſit ꝫ voluntatē, ſz̄ cōſiſtat in ꝓpti. Sco ſm. ſ. aug. in primo de libe. arbit. culpa eſt malū q̄ agimur, pena malū q̄ patimur. Et in lib. de fide ad petrum. gemmū eſt creature rōnalis malū vnū. quo volūtarie deficit a ſummo bono: alterū q̄ inuita punit̄, vñ priuatio iuſtitie in actu eſt longe maius malū q̄z priuatio cōmodi. & magis diſconueniens. Non ñ ſequit̄, ergo eſt magis pena a ſupiori ad ſuū inferius affirmatiue: ſz̄ bene ſequit̄ur, g̃ eſt peius q̄z pena. Et hoc verū eſt: q̄ eſt malū culpe. q̄ longe peius eſt.

¶ Que autem afferuntur ad ſaluandū inuoluntarium partim proſunt. p pter duo. primo q̄z ipſa priuatio ordinis in actione culpe non eſt primo & directe voluntaria: ſed. (vt ex ſupradictis patet) ſufficit ad hoc q̄ malū culpe ſit. q̄ indirecte & ſecundario. volūtaria ſit: q̄z nemo operat̄ aſpiciens ad malū. vnde cum pena & culpa diſtinguant̄ p volūtarium & inuoluntarium. & ſic voluntarium in. p. intentione vt mallemus illam vitare ſaluo actu ꝓximat in eo culpe malū: ꝓns eſt vr ad inuoluntariū pcurrat ad rōnem pene. Secō q̄z iheſio ſiue paſſio huius inordinationis culpe aut ponit effect⁹ actiōis inordinate q̄ ē pctm̄ aut nō. Si ponit effect⁹, aut formal, tūc idē ē iudiciū d̄ chpa & tali effectu: ſz̄ idē ē iudiciū de cecutire & ee cecū, albedie & ee albū. Sic alr ſi ſicut paſſio ē effect⁹ actiōis, tūc nō eēt d̄z q̄ ipa ēntia pcti ē pena. ſ. hz̄ ſuū effectū: & ꝓtinet h̄ ſub 3° mēbro poſito i ſra. Si ñ ponit effect⁹, ſz̄ ponit idētice idē & re & dictā. ex volūtariū ſi ē. neq; n. volūtarie iſti peccās agit: ſz̄ ſe i pcō pōit, & i pctō p ſeuerat. ¶ Scdo ät q̄ dal a ſcoto ad rōnē factā p pte negatiua q̄ iordinatio iſtā a deo ñ iflige ēte ſz̄ deſerēte, nihil oīno vz: q̄z ad rōnē pēe exigit q̄ ſit a deo eo° q̄ chpa ñ ē ab eo. ſ. vt i ipſa reſoluit. tāq; in p̄ cām peſtitiue. & neg. ſicut ceteras iuſta: ſz̄ reducī i deū vt deſerētē ñ ē reduci i ipm vt p̄ cām. g. Probat̄ minor: q̄z hr̄e deū vt cām deſerētē, cōe eſt culpe & pene. ē. n. de⁹ cā mali culpe deſerēdo: & tñ ſimplr negat̄, q̄ ſit li⁹ cā, vt affirmat̄ ſimpr q̄ ē cā pene. De⁹ igit vt deſerēs ñ ē a q̄ eſt pena: ſz̄ pl⁹ opz addē. Et confirmat̄ q̄z iter deſertiōes chpe pene d̄ iter eſt: q̄ de⁹ re⁹ chpe vult d̄ ſertio nē ſz̄ ñ chpā, re⁹ pēe vult d̄ ſertiōes & penā.

Et ꝓpea ēt deſerēdo ē ſimplr cā pene ꝓ volūtate ſuā: ſz̄ de⁹ nō vult iordinatiōe iuſti tie q̄ ē cēntialr malū culpe q̄ poni: pena: g̃ deſerēdo ñ ē cā hui⁹ pene, ſic nec culpe. ꝓbat̄ minor: q̄z ſi de⁹ vellet iordinatiōnē pti cē in me, de⁹ vellet in me eſſe peccatum me hr̄e pctm̄: q̄ eſt ipe ēe. Q̄z igit pars negatiua rōnis hereti: & auēti, iō cū d̄z iuſſiſti dñe, & ſic ē vt dicēs. Propter q̄ tradidit eos de⁹ i deſideria cordis eor̄, q̄ ſunt aie paſſiones: q̄z. ſ. deſerti hoies ab auxilio diuine gr̄e vincunt a paſſionib⁹, & hoc modo ſemp pctm̄ d̄z eſſe pena p̄cedētis pcti. Alio⁹ ex pte ſube act⁹, que afflictionem inducit, ſiue ſit actus interior: vt p̄z in ipſa ira & inuidia, ſiue act⁹ exterior: vt p̄z cum aliqui graui laboze oppzimunt & dāno vt explēāt actum pcti: ſm illō ſap. 5. Laſſati ſum⁹ in via iniquitatis. Vertio mō ex pte effect⁹: vt. ſ. aliqđ pctm̄ dicat pena reſpectu effect⁹ ꝓntis: ſz̄ in his duob⁹ vltimus modis vnum pctm̄ non ſolū eſt pena precedentis peccati, ſed etiam ſui.

Ad primū Ergo d̄m q̄ hoc etiaz q̄ aliqui puniunt adeo dum permittit eos in aliq̄ pctā pfluere, ad bonū virtutis ordinat̄, q̄ iq; quidē etiā ipo rum q̄ peccāt: ceſ. poſt pctm̄ humiliores & cautiores reſurgūt: ſemp ät ē ad emēdationem alioꝝ qui videntes aliquos ruere de pctō i pctm̄ magis reformidāt peccare. In alijs ät duobus modis manifeſtū eſt q̄ pena ordinat̄ ad emendationē: q̄z h̄ ipm q̄d homo labo: ē & verimentū patiē in peccādo, natū eſt retrahere homines a peccato.

¶ Ad 2ᵐ d̄m, q̄d rō illa ꝓcedit de peccato ſm ſe. ¶ Et ſimr d̄m eſt ad tertium.

¶ Utrum aliquod peccatum inducat reatum eterne pene. Artic. 3.

Ad tertiū Sic ꝓceditur. Vr, quod nullus peccatum inducat reatum eterne pene. Pena enī iuſta adequat culpe iuſtitia enī equalitas eſt: vnde dicitur Eſaie. 27. In menſura contra menſurā cū adiecta fuerit iudicabit eā: ſed pctm̄ eſt tpale. Ergo non inducit reatum pene eterne.

Sz̄ Eſt, q̄ gre. dicit ſup ezec. q̄ q̄dā peccata ſunt pene peccati.

Rñdeo D̄m, q̄ de pctō dupl̄r loq̄ poſſumꝰ: p ſe. ſ. & per accīs. Per ſe quidē nullo⁹ pctm̄ pōt eē pena peccati: pctm̄. n. p ſe cōſideraī ſm q̄ egredit a volūtate: ſic. n. hz̄ rōnē culpe, de rōne ät pene eſt q̄ ſit ꝫ volūtatē. vt in. j. habitū ē. Vñ manifeſtū eſt q̄ pctm̄ per ſe loq̄ndo nullo⁹ pōt eē pena pcti. Per accidens ät pctm̄ pōt ēt pena pcti tripl̄r. Primo q̄dē ex pte cāe q̄ eſt remorio phibēris: ſunt. n. cāe ichinātes ad pctm̄ paſſiones, tētatio diaboli, & alia hmōi, q̄ q̄dē cāe ipediunt̄ p auxiliū diuine gr̄e: q̄ ſubtrahit̄ p pctm̄. vñ cū ipſa ſubtractio gr̄e ſit q̄dā pena & a deo (vt ſ. dcm̄ eſt) ſequit̄ q̄ p accīs ēt pctm̄ q̄ ex h̄ ſequitur pena dicat̄, & hoc mō loquit̄ ap⁹ ro. 1. dicens. Propter q̄ tradidit eos de⁹ i deſideria cordis eor̄, q̄ ſunt aie paſſiones: q̄z. ſ. deſerti hoies ab auxilio diuine gr̄e vincunt a paſſionib⁹, & hoc modo ſemp pctm̄ d̄z eſſe pena p̄cedētis pcti. Alio⁹ ex pte ſube act⁹, que afflictionem inducit, ſiue ſit actus interior: vt p̄z in ipſa ira & inuidia, ſiue act⁹ exterior: vt p̄z cum aliqui graui laboze oppzimunt & dāno vt explēāt actum pcti: ſm illō ſap. 5. Laſſati ſum⁹ in via iniquitatis. Vertio mō ex pte effect⁹: vt. ſ. aliqđ pctm̄ dicat pena reſpectu effect⁹ ꝓntis: ſz̄ in his duob⁹ vltimus modis vnum pctm̄ non ſolū eſt pena precedentis peccati, ſed etiam ſui.

Ad primū Ergo d̄m q̄ hoc etiaz q̄ aliqui puniunt adeo dum permittit eos in aliq̄ pctā pfluere, ad bonū virtutis ordinat̄, q̄ iq; quidē etiā ipo rum q̄ peccāt: ceſ. poſt pctm̄ humiliores & cautiores reſurgūt: ſemp ät ē ad emēdationem alioꝝ qui videntes aliquos ruere de pctō i pctm̄ magis reformidāt peccare. In alijs ät duobus modis manifeſtū eſt q̄ pena ordinat̄ ad emendationē: q̄z h̄ ipm q̄d homo labo: ē & verimentū patiē in peccādo, natū eſt retrahere homines a peccato.

¶ Ad 2ᵐ d̄m, q̄d rō illa ꝓcedit de peccato ſm ſe. ¶ Et ſimr d̄m eſt ad tertium.

¶ Utrum aliquod peccatum inducat reatum eterne pene. Artic. 3.

A D tertiū Sic ꝓceditur. Vr, quod nullus peccatum inducat reatum eterne pene. Pena enī iuſta adequat culpe iuſtitia enī equalitas eſt: vnde dicitur Eſaie. 27. In menſura contra menſurā cū adiecta fuerit iudicabit eā: ſed pctm̄ eſt tpale. Ergo non inducit reatum pene eterne.

Sz̄ Eſt, q̄ gre. dicit ſup ezec. q̄ q̄dā peccata ſunt pene peccati.

Rñdeo D̄m, q̄ de pctō dupl̄r loq̄ poſſumꝰ: p ſe. ſ. & per accīs. Per ſe quidē nullo⁹ pctm̄ pōt eē pena peccati: pctm̄. n. p ſe cōſideraī ſm q̄ egredit a volūtate: ſic. n. hz̄ rōnē culpe, de rōne ät pene eſt q̄ ſit ꝫ volūtatē. vt in. j. habitū ē. Vñ manifeſtū eſt q̄ pctm̄ per ſe loq̄ndo nullo⁹ pōt eē pena pcti. Per accidens ät pctm̄ pōt ēt pena pcti tripl̄r. Primo q̄dē ex pte cāe q̄ eſt remorio phibēris: ſunt. n. cāe ichinātes ad pctm̄ paſſiones, tētatio diaboli, & alia hmōi, q̄ q̄dē cāe ipediunt̄ p auxiliū diuine gr̄e: q̄ ſubtrahit̄ p pctm̄. vñ cū ipſa ſubtractio gr̄e ſit q̄dā pena & a deo (vt ſ. dcm̄ eſt) ſequit̄ q̄ p accīs ēt pctm̄ q̄ ex h̄ ſequitur pena dicat̄, & hoc mō loquit̄ ap⁹ ro. 1. dicens. Propter q̄ tradidit eos de⁹ i deſideria cordis eor̄, q̄ ſunt aie paſſiones: q̄z. ſ. deſerti hoies ab auxilio diuine gr̄e vincunt a paſſionib⁹, & hoc modo ſemp pctm̄ d̄z eſſe pena p̄cedētis pcti. Alio⁹ ex pte ſube act⁹, que afflictionem inducit, ſiue ſit actus interior: vt p̄z in ipſa ira & inuidia, ſiue act⁹ exterior: vt p̄z cum aliqui graui laboze oppzimunt & dāno vt explēāt actum pcti: ſm illō ſap. 5. Laſſati ſum⁹ in via iniquitatis. Vertio mō ex pte effect⁹: vt. ſ. aliqđ pctm̄ dicat pena reſpectu effect⁹ ꝓntis: ſz̄ in his duob⁹ vltimus modis vnum pctm̄ non ſolū eſt pena precedentis peccati, ſed etiam ſui.

Ad primū Ergo d̄m q̄ hoc etiaz q̄ aliqui puniunt adeo dum permittit eos in aliq̄ pctā pfluere, ad bonū virtutis ordinat̄, q̄ iq; quidē etiā ipo rum q̄ peccāt: ceſ. poſt pctm̄ humiliores & cautiores reſurgūt: ſemp ät ē ad emēdationem alioꝝ qui videntes aliquos ruere de pctō i pctm̄ magis reformidāt peccare. In alijs ät duobus modis manifeſtū eſt q̄ pena ordinat̄ ad emendationē: q̄z h̄ ipm q̄d homo labo: ē & verimentū patiē in peccādo, natū eſt retrahere homines a peccato.

¶ Ad 2ᵐ d̄m, q̄d rō illa ꝓcedit de peccato ſm ſe. ¶ Et ſimr d̄m eſt ad tertium.

¶ Utrum aliquod peccatum inducat reatum eterne pene. Artic. 3.

A D tertiū Sic ꝓceditur. Vr, quod nullus peccatum inducat reatum eterne pene. Pena enī iuſta adequat culpe iuſtitia enī equalitas eſt: vnde dicitur Eſaie. 27. In menſura contra menſurā cū adiecta fuerit iudicabit eā: ſed pctm̄ eſt tpale. Ergo non inducit reatum pene eterne.

¶ Super Artic. 3.

Obmiſſo 1° ar°. in corpore quarti & reſponſione ad 2ᵐ d̄m occurrit de concluſione & rōne: vna. ſ. q̄ peccato nō debēt pena infinita intenſiue. q̄z quelio peccati eſt commutabile bonū: & ex hac pte non ꝫ deū falſum. n. eſt q̄ pctm̄ ex parte cōuerſionis nō ſit ꝫ deū: q̄ ex parte cōuer

bonis aliqđ peccatum hꝫ deum pto obiecto: vt patet de odio dei. Et ex hoc pꝫ etiã q̃ nõ vꝫ: le bonũ. Sꝫ. in hmõi pctis est verũ q̃ cõuersio in omni pctõ sit ad cõmutabi: lẽ bonũ. Et in hmõi pctis conuersio ad incõmutabile bonũ nolẽdũ ne gãdã ꝛc. vt ppriũ obm pcti. Et cõfirmat̃ qr ipse author supius in. q. 72. exꝑsse dixit q̃ diuisio pcti ꝫ deũ seipm ꝛ primũ est diuisio penes obia. vñ pctã specificantẽ. Et sequit etiã ex hoc vt talibus peccatis debeat in: finita pena inꝛẽsiue.

¶ Ad hoc q̃ qr ipse fabile ẽ aliq̃ hꝰ esse plures vltimos fines vt in pmo istius opis habuim⁹, ꝛ nece est peccantẽ hre aliquã vltimũ finem op3 vt auersio a deo vltimo fine sit cõuersione ad aliũ vltimũ finẽ: q̃ cũ nõ sit vere cõmutabile bonũ vocatur. Et q̃m vltimus finis in oib⁹ tã pseq̃ndo q̃ fugiẽdo appetit. ꝛ est primũ appetitu formale⁹ huius ꝓiter pñs ẽ vt i oi pctõ sit auersio ad immutabile bonũ. Quãuis diuersimode qr in pse quendo bonũ saltem auersio ad illud dire cte i fugiẽdo malũ saltem auersio ad illõ idirecte: dũ fugi tur directe malũ, qr ꝺ saltem illi immutabili bono pctõ nãꝫ nimis seipm amãs, ac p̃ seipm ꝓstituens sibi vt finẽ vltimum refutato deo amando desideradoq̃ ꝛordinate aliq̃d seipm amat ac desiderat participatũ in illo desiderato. Odiendo deo inordinate aliq̃d, nõ odit seipm ꝫ odit illud vt ꝺ sibi amato. Et sic ẽt i odio cõuertit ad seipm radicaliter ꝛ idirecte. Ex hꝰ aũt solutõ est motiũ dubiũ: ꝛ pꝰ q̃ pctm esseꝫ deũ ex pte conuersionis: qm ex hac pte omne pctm fundat̃ sup cõmutabili bono pro appetito. sed multa pcta sunt ꝫ deum ex hac pte, quia de quibus ad bonũ cõmutabile: ꝛ sic odiũ dei ꝫ deũ: hꝰ nãq̃ odio deꝰ nõ ꝓcise ꝫ vt ꝺ ꝫ cõmutabili bono nimis amato a pctõre illum odio habẽte. Sed ꝫ hꝰ instat q̃ ille charitas amat deũ in se puretita odiũ dei terminatur ad ipm deũ in se pure, ꝛ nõ vt contrariũ amato bono.

¶ Ad hꝰ ꝺr, q̃ deꝰ in seipso hꝫ se ẽ q̃ terminat odiũ, ꝛ esse cõtrariũ bono cõmutabili est q̃ deꝰ est obꝫ odij: qm deus nõ est obm odij nisi vt apparẽs malũ peccati. Odij enim obiectum est malũ vel apparẽs malũ: sicut amoris bonũ vel apparens bonũ. Hec per aliqđ apparet illi deus malus nisi qr disconuenit bono cõmutabili a se amato. In rõne autẽ mali q̃ est vel apprehẽdit malũ alicui claudit priuatio oppositi boni. ꝛ ppea op3 q̃ cũ deꝰ hꝫ se nõ hẽat rõnẽ mali: nec simplr nec alicui⁹ (qr est oẽ bonũ) si odij o obm est q̃ apphẽdat vt indutꝫ priuatiõe boni cõmutabilis nimis amati: ꝛ sub hac rõne ipse ẽt i seipo obꝫ sit odij vt q̃ odio hꝰ. ꝛ ꝺ sufficit ad ꝛrietarẽ inter charitatẽ ꝛ odiũ dei. sunt. n. circa idẽ obꝫ q̃: ꝛ nõ circa idẽ obm q̃ vt pꝫ sic falsat̃ ira q̃ pctm ex pte auersionis ad obꝫ nõ ẽ ifinitũ: qr ẽ bonũ cõmutabile. Deꝰ n. ꝫ vt obm q̃ odiũ sit ifinit⁹ ipe tm vt cõstat ex q̃ ꝛ q. 1. sub rõne mali nõ est ifinitũ ꝛ q̃ pctm bonũ ifinitũ hꝫ cõmutabil̃ bonũ. Dic ꝺ q̃ hꝫ deꝰ sit obꝫ q̃ odij cuius pcti, nulli⁹ tm pcti ẽ obꝺz nisi sub rõne aliq̃ finiti: qr si nisi dependente a cõmutabili bono nõnis amato ꝛ ppteres nihil pctm ex pte cõuersionis est infinitum.

¶ In eodẽ q⁹ art. in rãsione ad pmũ adꝺuerte q̃ hꝫ pctm ex pte fui, qr auersione infert q̃tũ ex se est a deo dignitatẽ sibi q̃ sibi debẽt q̃ sit obm finis vltimus ꝛ puniõe refert dignã ꝓportionẽ bono cõmutabili, reatũ tollendo tranquillatiõis q̃ ꝛrẽ le se maculãdo neq̃. n. nihil⁹ mereꝛ ꝺs priuari bũficio essendi a deo ꝺs ab hoc iuste priuari aliquẽ ipo esse, ꝛ q̃tũ ab hoc fieri põt annihilari dũ occidit. incinerat, disiungit ciuis ꝛc. q̃ accꝺs nãq̃ est ad iustitiã humanã q̃ remaneat mã ꝛ alia separata. ergo nullo instus põt primari pctõ ipso esse totaliter qõ nõ ab hõte. hꝫ ipso deo gratioso bñficio suscepit ꝛ conseruat. Sicñ cõsideret pctm vt stat sub statuto ordine a diuia iustitia que ꝓpetuam statuit penã sic pctm nõ incurrit reatũ annihilationis: qr pena annihilatiõis repugnat pene ꝓpetuitat̃. Et sm hãc distinctionẽ dicere potes dicta q̃ ẽ alibi ab authore ꝛ spãliter in. 46. disti. 4. q. 2. art. 2. qõ. 1. ad quartũ q̃ dixit q̃ de rigore iustitie etiã q̃ peccato originali remanet annihilatio: hoc em ex nostro demerito intelligẽdo hꝫ cõuenictiã diuine iustitie, que circa dignum sub materia puniti: ua est, dicimus nõ incurrit reatum annihilationis.

¶. Bene medicine quedã sunt: vt ꝺr in. 2. ethi. sed nulla medicina ꝺz esse infinita q̃ ordinatur ad finem: qõ aũt ordinat ad finẽ nõ est infinitum, vt phꝰs dicit in. 1. politicorum. ergo nulla pena debet esse infinita.

¶. Nullus sapiens facit aliquid nisi ꝓpter se in ipso delectetur: sed deus nõ delectatur in perditione hoim: vt ꝺr sap. 1. ergo nõ puniet hoies pena sempiterna.

¶. Nihil qõ est p accꝺs est ifinitũ: sed pena est p accꝺs: nõ est em sm naturã eius qui punit. Ergo non potest in infinitum durare.

Sed ↄtra Est, qõ ꝺr matt. 25. ibũt hi in supplicium eternũ. Et marci. 3. ꝺr. Qui autem blasphemauerit in spm̃sctm̃ non habebit remissionem in eternum: sed erit reus eterni delicti.

Rñdeo Dom, q̃ sicut. s. dictũ, pctm̃ ex hꝫ inducit reatũ pene qõ peruertit aliquẽ ordinẽ. manẽte aũt cã manet effectus: vñ qꝺiu puersitas ordinis remanet; necesse est qõ remaneat reatus pene. Peruertit aũt aliquis ordinẽ qñq̃ quidem reparabiliter, qñq̃ aũt irreparabiliter: semp. n. defectus quo subtrahitur ꝑn̄ irreparabilis est, si aũt saluet principiũ eius virtute alĳ defectus reparari possunt sicut; si corrumpat̃ principiũ visiuum. nõ põt fieri visiõis repatio nisi sola ꝛtute diuina: si ꝺo saluo principio visiuo aliqua impedimenta adueniant visioni repari pñt q̃ naturã vel q̃ artẽ. Cuiuslibet aũt ordinis est aliquod ꝑn̄ q̃ qõ aliquis fit ꝓticeps illi⁹ ordinis. ꝛ ideo si p pctm corrumpat̃ principiũ ordis quo voluntas hois subdit̃ deo erit inordinatio q̃tũ est de se irreparabilis: etsi reparari possit virtute diuina. principium aũt huius ordinis est vltim⁹ finis, cui hõ inheret per charitatẽ ꝛ ideo quecunq̃ pctã auertunt a deo charitatem auferentia, quantum e. de se inducunt reatum eterne pene.

Ad pmũ Ergo ꝺom, q̃ pena pcto ꝓportionat̃ sm acerbitatẽ tam in iudicio diuino q̃ in humano, sed sicut aug. dicit. 21. de ci. dei. in nullo iudicio requirit̃ vt pena adequet culpe ꝫ duratio nẽ: ñ. n. qui adulteriũ vel homicidiũ i momẽto cõmittit, pp hoc momẽtanea pena punitur: ꝫ qñq̃ quidẽ perpetuo carcere vel exilio: qñq̃ etiã morte. in qua nõ ꝓsideraꝫ occisionis mora: sed potius q̃ in ꝑpetuũ auferatur a societate viuentiũ: ꝛ sic repũtat suo modo eternitatẽ pene inflicte diuinit⁹. Iustum tm̃ est sm Greg. q̃ q̃ in suo eterno peccauit, cõtra deũ, in eterno dei puniat̃. Dicit aũt aliqs in suo eterno peccasse nõ solũ ꝫ cõtinuatione actus in tota hois vita durãtis: ꝫ q̃, ex hoc ipso q̃ finem in pctõ ꝛtulit, voluntatẽ hꝫ ineternũ peccãdi. Aũ. d. greg. 34. moralis. q̃ iniqui voluissent sine fine viuere, vt sine fine potuissent in iniq̃tatibus pmanere. ¶ Ad sm ꝺom, q̃ pena q̃ etiã sm leges humanas inflig̃ nõ semp est medicinalis ei qui punitur, sed solum alĳs: sicut cũ latro suspendit̃ nõ vt ipse emendetur: ꝫ pp alios vt saltem metu pene peccare desistant: sm illud puerb. 19. Percutiẽte flagellato, stult⁹ sapiẽtior erit. Sic igit̃ ꝛ eterne pene reprobi a deo inflicte sunt medicinales his qui cõsideratione penarũ abstinent a peccatis: sm illud psal. Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant a facie arcus: vt liberentur dilecti tui. ¶ Ad tertiũ dicendum, qõ deus nõ delectatur in penis ꝓpter ipsas: sed, delectatur in ordine iustitie que hec requirit. ¶ Ad quartũ dicẽdũ, q̃ pena etsi per accidens ordinet̃ ad naturam: per se tamen ordinatur ad priuationem ordinis ꝛ ad dei iustitiam. ꝛ ideo durãte inordinatione semper durat pena.

¶ Utrum peccato debeatur pena infinita secundum quantitatem. Articu. 4.

A D quartũ Sic ꝓcedit. Ar̃ qõ pctõ debeat̃ pena infinita sm q̃titatẽ. Dicitur em hiere. x. Corripe me dñe: veruntũ in iudicio ꝛ non in furore tuo, ne forte ad nihilũ redigas me. tra aũt deꝰ vel furor metaphorice significat vindictã diuine iustitie, redigi autem in nihilum est pena infinita, sicut ꝛ ex nihilo aliquid facere est virtutis infinite. ergo sm vindictam diuinam pctm punitur pena infinita sm quãtitatẽ. ¶. Quãtitati culpe respondet q̃titas pene: sm illud deute. 25. Pro mensura pcti erit ꝛ plagarũ modus. hꝫ pctm quod ꝺ deũ cõmittit̃ est infinitũ. tãto. n. grauiꝰ est pctm quanto maior est ꝑsona cõtra quam peccat: sicut grauiꝰ pctm est percutere ꝑncipem quam percutere hoiem priuatum. dei aũt magnitudo est infinita. ergo pena infinita debetur ꝓ pctõ quod cõtra deũ cõmittitur. ¶. Dupliciter est aliquid infinitũ duratione. s. ꝛ quantitate: sed duratione est pena infinita. Ergo ꝛ quantitate.

Sed cõtra Est, quia sm hoc oꝺz peccatorum mortaliũ pene essent equales: non enim est infinitum infinito maius.

Rñdeo Dom, q̃ pena ꝓportionatur peccato. In pctõ aũt duo sunt. Quorũ vnũ est auersio ab incõmutabili bono qõ est infinitũ. vnde ex hac parte peccatũ est infinitũ. Aliud qõ est ĩ pctõ est inordinata cõuersio ad cõmutabile bonũ: ꝛ ex hac parte pctm est finitũ. tũ qr ipsum bonũ cõmutabile est finitũ. tum etiam qr ipsa cõuersio est finita: nõ em possunt esse actus creature infiniti. Ex parte igitur auersiõis rñdet pctõ pena dãni: que etiã est infinita: est. n. amissio infiniti boni. s. dei. Ex parte autem inordinate conuersionis respondet ei pena sensus, que etiam est finita.

Ad pmũ Ergo ꝺõ, q̃ oĩno redigi in nihilũ est q̃ peccat nõ ꝓuenit dñe iustitie: qr repugnat ꝓpter tati pene q̃ est sm diuinã iustitiã, vt dictũ est, ꝫ in nihilũ redigi ꝺr qui spãlib⁹ bonis priuat: hꝫ illud. 1. co. 13. Si nõ habuero charitatem nihil sum. ¶ Ad sm ꝺom, q̃ rõ illa ꝓcedit de pctõ ex pte auersionis. sic. n. hõ ꝫ deũ peccat. ¶ Ad tertium ꝺom, qõ dura tio pene rñdet durationi culpe, nõ quidẽ ex pte actus: sed ex pte macule, qua durante manet reatus pene: ꝫ acerbitas pene rñdet grauitati culpe. culpa aũt q̃ ẽ irreparabilis de se hꝫ quod perpetuo duret: ꝛ iõ debetur ei pena eterna. nõ aũt ex pte conuersionis hꝫ infinitatem: ꝛ ideo non debet ei ex hac parte pena infinita secundum quantitatẽ.

¶ Super Articu. 5.

In artic. 5° dubium occurrit ex scoto in.1.di.quarti sen. volente qđ vna peccato veniali respondens in inferno finitur. Probatq; hoc triplicit. Primo qz deus punit citra condignū: perpetuare autem tēporalem penā non est punire citra condignum. ergo secundo, qz etiam secundum rigorem iustitie iniquum est penā eternam infligere p illo cui ꝼm se debetur pena temporalis. Nec per accidēs quia scilicet iunctum est mortali hoc licet: quia coniunctio cum altero non facit hic citra infinitū ifluere in gen⁹ culpe. Et ꝯ nec iuste respondere penam in infinitū excedentem. Tertio, quia peccator post suscepta penitentiam in gratia a confessore & impletam pro parte, si recidivās in mortale decidit, p recidivo pene illius temporalis in inferno temporaliter punietur: ergo & in venialī sitꝫ.

¶ Ad euidentiā horum scito ex litera q; qz sola gratia est principiū remissionis pene (quis sola ponit hominem in statu capaci & condigno) remissionis: non solum culpe sed pene: idcirco remissibilitas & irremissibilitas ꝯ culpe quam pene ponitur ne sumpte attendunt penes statū subiecti scilicet esse in gratia vel nō & non attendunt vniuersaliter penes ipa peccata, & nō aduertere ꝺ multos decipit. Ex his n. in gra vt sic habet in se vnde debeatur sibi quādoq; remissio omnis culpe & pene quia habet in se vnde debeatur sibi vita eterna quine non cōparatur culpam aut penā, & sic statui gratie cōuenit remissibilitas ponitur: vendicat enim sibi illam. Statui vo culpe extra gratiam conuenit irremissibilitas ponitur: quia si affirmatio est cā affirmationis, negatio est cā negationis ira quod qz talis status sit p priuationē principij oīs remissionis, charitatis. s. & gre, iō ex hoc ipso sibi vendicat irremissibilitatē ponitur. Penes culpas aūt loquēdo nulla culpa est remissibilis positiue qz nullꝫ sibi vendicat remissionē: qz nulla ponit ꝼm remissionis, que est charitas, sꝫ aliꝫ. s. venialis ꝺr ꝼm se remissibilis negatiue. i. p non ablationē principij remissionis peccatī. n. venialē ꝼm se nō pugnat charitate. Ad irremissibilitatē aūt culpa se hꝫ sic qz mortalē irremissibilis positiue, qz stat charitati, venialis aūt p accīs, qz. s. ē i subro exīre in statu ſi capaci remissiōis. Et qz rpalitas pene rīdet remissibilitati, et nitas ꝺo irremissibilitati (vt in lra ēt ꝺt) iō oꝫ cē cautū, & distingue ꝺ debito pēe tpal & eterne, vt solūmō ꝺra. ¶ Ex his igr rīdet argumēt. Et ad 1m ꝺr, qꝺ ꝺ peto venialī 2r loq; p rigr. s. ꝼꝫ se. i. solitarie sūpto: & sic ei debet pena tpal ne gatiue sīe & remissibile ē negatiue, & vt sic negam⁹ qꝺ puniat pena eīna. Alio⁹ & tali suppositō: & tūc iusta illi⁹ suppositi statū iudicādū ē, nā in suppositō culpe & pene gra, puniēdū ē pena tpali: nō hīc gra pena eīna. Et qm iudiciū pēe n fit ꝺ peto ꝼꝫ se. i. solitarie sūptoꝫ simplr vt ei ꝺ. iō sim pr ꝺm ē qꝺ peto venialī i statu gre debet pena tpalis, ex illā eīna. Et abstrahēdo ab his, nec tpal nec eterna ponitur: ꝼꝫ tpalis negatiue, qz nō ponit ex se eternitatē. Et p ꝺ etiā ps rīsio ad 2m. distingue tamē ly ꝼm se debetur pena tpalis, dupliciter intelligi primo per se positiue. s. vt culpa venialis exigat per se penā tempotalē: sicut mortale vēdicat sibi eternā. Et nō in hoc sensu falsum assumit. Alio modo solitarie & negatiue: sicut diaphanum ꝼm se est tenebrosum, quia ex se nō ponit lumen excitiuū tenebre. Et sic verū est qꝺ venialī debetur pena tpalis: quia ex se nō ponit vnde, pena sibi debita perpetuetur, cū hoc tñ stat qđ aliunde possit pena sibi debita iuste ppetuari. s. ex conditione subiecti sicut stat qđ diaphano ꝼm se tenebroso aliunde aduenit lumen. Et sic sotus deceptus videtur in non distinguendo inter hos duos sensus, nec enim iniustum est perpetuare quod conditio subiecti perpetuandi exigit: nec ppteres recedit deꝰ a lege sua vt citra cōdignū puniat. Cum damnato enim cum ex mortali annihilari meruerit gratiose agitur quod solū perpetuāt pene ei debite, pro quibuscumq; peccatis cōseruata ei substātia: iusta illud, miserico die domini quod nō consumpti sum⁹. Ad exclusionem aūt huius responsionis ꝺr quod culpam venialem exire suum genus culpe in infinitum ex connexione cū alio contingit dupliciter. Primo quantum ad rationem culpe, & sic dicitur quod nō exit in infinitum, imo nec parum: in suo namq; genere & sua specie ac quātitate manet. Secundo quantū ad rationem remissibilis, & sic exit in infinitum: quia de nō irremissibili fit irremissibilis: & p sequenter de reatu ad penā nō eternam, trāsit in reatum pene eterne. totum enim hoc est propter conditionē subiectinā aliquam mutationem in ipsa culpa venialī aut eius reatu. Propter quod rectius diceret quod in argumento est sophisma consequentis: non enim ex hoc solo quod culpa venialis in infinitū exit debetur ei pena eterna: sed ex hoc vel ex pītia subiecti positi ex statu satisfactionis durat culpa durat pena. vñ falsā pītis est a priuatiue causis ad vnā determinate. In ꝓpositō. n. due vltie cāe inueniunt. Ad 3m ꝺr, qꝺ etiā illa residua pena eterna erit pp cōdonē subiectinā: vt in lra ꝺr in rīsione ad 2m, remissio pene fit sola gra gratū faciente. Hec opposita pures docuisse authorē in.4.sen.di.22.q.1. artic. ad 3m: qm ibi reprehendit sola sillogismi cause eternitatis pene i venialī & in hoc residuo, & bñ ꝺr: vt. n. dictū est in venialī cā est duplex. s. desperantia culpe, & status nō satisfactorius: in hoc residuo cā est solus status. Et ibi diff. milis ratio reddit quo ad primam causam: hic vero sola secunda causa que cōis est omnibus ponitur. ¶ Hec rursus accipias: responsionē ibidē secundo loco datam, nisi recitatum ipse nāq; ex propria determinat hic quod in eodem.4.di.15.q.1.arti.3.q.2. docuerat.

¶ Super Artic. 6.

In arti. sexto ciusdē. q. 87. hoc solum notandū occurrit: qꝺ qz deleta macula non remanet reatus pene simplr satisfactorie ex hoc ipso manifeste liquet quod post consequutionē venie remanet ille qui peccauit reus pene satisfactorie: ac per hoc si in statu satisfactorio nō soluit

---

Quæstionis LXXXVII. Articulus V.

¶ Utrum omne peccatum inducat reatum pene eterne. Articu. 5.

3. d. 3. q. 4. loc. ibi dē nota tis.

2. di. 4. q. 1. ā. 3. Et 42. 14. q. 2. ā. 3. q. 2. ad. 1m. Et di. q. 28. ā. 2. ad 2m.

aūt deo hō p voluntatē.vñ macula petri abhoie tolli nō ꝑt nisi volūtas hois ordinē dīne iustitie accepter:vt.s.vel ipse sibi pe nā spōtaneus assumat in recōpensationē culpe ꝑterite vel ēt a deo illatā partēter sustineat,vtroqs.n.mō pēa rōnē satisfactio nis hz.Pena aūt satisfactoria diminuit aliqd de rōne pene:ē.n. de rōne pene q̄ sit ꝫ voluntatē.pena aūt satisfactoria etsi ꝑm absolutā consideratiōē sit cōtra voluntatē,nō tamen vt nūc: z p hoc est volūtaria.vñ simplr est volūtaria.ꝑm ād aūt inuo luntaria:sicut pz ex his q̄.8.de volūtario z inuolūtario dicta sunt.Dōm est ergo q̄ remota macula culpe potest quidem re manere reatus nō pene simpliciter:sed satisfactorie.

Ad pmū Ergo dōm,q̄ sicut cessante actu petri rema net macula (vt.8.dictū ē)ita ēt pōt remanere reat⁹.cessante vo macula nō remanet reat⁹ ꝑm eandē rō nem:vt dictū est.¶Ad ꝫm dōm,q̄ virtuoso nō debetur pena simplr.pōt tn sibi deberi pena vt satisfactoria:q̄ hoc ipm ad vtutē ptinet,vt satisfaciat p his in q̄bus offendit,vel deū vel hoiem.¶Ad tertiū dōm,q̄ remota macula sanatū est vulnus petri quātū ad volūtatē.Requrit aūt adhuc pena ad sanatiō nē aliarū virtū aīe q̄ p petrū p̄cedēs deordinate fuerūt: vt.s. p ꝫua curent.Requrit ēt ad restituendū equalitatē iustitie,z ād amouendū scādalū aliop:vt edificent in pena q̄ sunt scan dalizati culpa: vt pateat exemplo de dauid inducto.

¶Utrum omnis pena sit ꝓpter aliquā culpam. Artic. 7.

Ad septimū Sic ꝓcedit.Uī q̄ nō oīs pena sit ꝓp aliquā culpaz. Dicit enī Jo.9.de ceco nato.Neq; hic peccauit,neq; parentes ei⁹,vt nasceret cecus. Et sūt videmus q̄ multi pueri ēt baptizati graues penas patiūtur (vt puta febres,demonū oppressiōes,z multa hmōi) cū tn in eis nō sit petm̄ postq̄ sunt baptizati,z aūt q̄s sint baptizati nō ē i eis plus de petō q̄m i aliis pueris q̄ h nō patiunt.nō g̃ oīs pena p petō est. ¶p.Eiusdez rōnis ē vī q̄ petōres ꝓsperent,z q̄ aliq̄ innocentes puniant. vtrūq; aūt in reb⁹ hūanis frequēter inuenimus: dr.n.de iniqs in psal.Jn labore hoim nō sunt,z cū hoībus non flagellabunt. Et iob.21.Impij viuūt,sublevati sunt,cōfortatiq; diuitijs.Et habacuc.1. dr. Quare respicis cōtēptores, z taces conculcāte impio iustiorem se.nō ergo oīs pena infligitur p̄o culpa. ¶p. De hō dr.1.pet.2.q̄ petm̄ nō fecit,nec inuētus est dol⁹ in ore eius,z tamen ibidem dr q̄ passus est p̄o nobis.Ergo nō sem per pena a deo dispensatur p̄o culpa.

Sed ꝫ Est,q̄ dr Job.4.Quis vnq̄ innocēs periit: aut q̄n recti deleti sunt q̄n potius vidi eos qui operā tur iniquitatē flante deo perisse.Et aug.dicit in.1.retractatio num q̄ oīs pena iusta est z p peccato aliquo impendit⁹.

Rñdeo Dōm q̄ sicut iā dictū est pena pōt dup̄r cōsiderari simplr,z in ꝫtū satisfactoria.Pena q̄ satisfactoria est quodāmō volūtaria.z qr cōtingit eos qui dīnt in reatu pene esse vnū ꝑm voluntatē vnione amoris,inde ē q̄ interdū aliq̄s qui nō peccauit,penā volūtarī⁹ p alio portat:sic cut ēt in rebus hūanis videmus q̄ aliq̄s in se trāffert alterius debitū.Si vo loquamur de pena simplr hz q̄ hz rōnē pene,sic semp habet ordinē ad culpā ꝓpriā.sed q̄q; quidē ad culpam actualē:puta q̄n aliq̄s vel a deo vel ab hoie p petō cōmisso pu nit.Q̄q; vo ad culpā originalē.z hoc quidē vel ꝑncipalr,vel ꝫnr.Principalr quidē pena originalis petī est q̄ nā humana si bi relinquit destitutā auxilio originalis iustitie: sed ad hoc con sequunt oēs penalitates que ex defectu nāe in hoib⁹ cōtingūt.

¶Sciēdū tn est q̄ q̄q; aliq̄d vī eē penale,qđ tn nō hz simplr rōnē pene. Pena.n.est spēs mali:vt in.5.dictū est.malū aūt est ꝓuatio boni.cū aūt sint plura hois bona.s.aīe corpis z exte rioū rerum,cōtingit interdū q̄ hō patiat detrimentū in mino ri bono vt augeat in maiori:sicut cū patit detrimētū pecunie pp sanitatē corpis,vel in vtroq; horū pp salutē aīe,z pp gl̃az dei.z tūc tale detrimentū nō est simplr malū hois:hz ꝑm qđ:vñ nō hz simplr rōnē pene:hz medicine. Nā z medici austeras po tiones ꝓpināt infirmis vt cōferāt sanitatē,z qr hmōi nō ꝓprie hūt rōnē pene,nō reducunt ad culpā sicut ad cām nisi p tāto. qr hoc ipm q̄ opz hūane nature medicinas penales exhibe re,est ex corruptione nature ꝙ est pena originalis petī.In sta tu ēm innocentie nō oportuisset aliquē ad profectum virtutis inducere per penalia exercitia.vñ hoc ipm qđ est penale in ta libus reducitur ad originalem culpam sicut ad causam.

Ad pmū Ergo dōm,q̄ hmōi defectus cor. q̄ nascunt vel etiā pueror:sunt effect⁹ z pene originalis peccati (vt dictū est,z manēt ēt post baptismū ꝓp cām supe rius dictā.z qr nō sunt equaliter in oīb⁹ cō tingit ꝓp nature diuersitatē q̄ sibi relinqui tur:vt.8.dictū est.Ordinant tn hmōi defec tus ꝑm diuinā ꝓuidētiā ad salutē hoium, vel cor. q̄ patiunt.vel alior. q̄ penis admo uent:z etiam ad gl̃iam dei.¶Ad ꝫm dōm, q̄ bona tpalia z corpalia sunt quidē ali qua bona hois,sed parua:bona vo spūalia sunt magna hois bona. Dertinet igitur ad diuinā iustitiā vt virtuosis det spūalia bo na:z de tpalibus bonis vel malis tātū det eis quantū sufficit ad virtutē. Ut ēm dio. dicit.8.cap.de di.no.diuine iustitie est non emolire optimorum fortitudinē materialiū donationibus.aliis vero hoc ipm qđ tpalia dant in malū spūaliū cedit. vnde in psalm. concluditur.Jdeo tenuit eos superbia.¶Ad tertiū dōm,q̄ xp̄s penam sustinuit satisfa ctoriam:nō ꝓ suis,sed ꝓ nr̄is peccatis.

¶Utrū aliq̄s puniat ꝓ petō alteri⁹. Art.8.

Octauū Sic ꝓcedit. Uī q̄ aliquis puniatur ꝓ petō alteri⁹. Dicit.n. ero.20, ego sum deus zelotes vi sitans iniqtatē patrū in filios in tertiā z qr tam gn̄onē his q̄ oderunt me. z matth.23. dr.Ut veniat sup vos oīs sanguis iustus q̄ effusus est sup terrā.¶p.Justitia humana derivat a iustitia diuina,sed ꝑm iustitiā hu manā aliq̄s filij puniunt ꝓ patrib⁹ sic ꝓz in crimine lese maiestatis.ergo etiā ꝑm diuinā iustitiā vn⁹ punit ꝓ peccato alteri⁹.

¶p.Si dicat filius nō puniri ꝓ petō prīs. sed ꝓ peccato ꝓprio inquantū imitatur ma litiā paternā,nō magis hoc dicerētur de fi lijs q̄m de extraneis:qui simili pena puniun tur his quorum peccata imitantur.nō ergo videtur quod filij ꝓ peccatis ꝓprijs pu niantur,sed ꝓ peccatis parentum.

Sz ꝫ Est,quod dicitur ezech.18. Filij⁹ non portabit iniquitatē patris.

Rñdeo Dōm,q̄ si loquamur de pe na satisfactoria q̄ volūtarie assumitur,cōtingit q̄ vnus ponat penā al terius inquantū sunt quodāmodo vnū: si cut iam dictū est.Si aūt loquamur de pena ꝓ peccato inflicta inquantū hz rōnē pene. sic solū vnusquisq; ꝓ petō suo punit:qr act⁹ peccati aliq̄d personale est. Si aūt loqua mur de pena que habet rōnez medicine:cō tingit qđ vn⁹ punitur ꝓ peccato alteri⁹. Dictum est.n.q̄ detrimēta corpalium re rū vel ēt ipsius corpis sunt quedā penales medicine ordinate ad salutem anime.vnde nihil prohibet talibus penis aliquem puni ri ꝓ petō alterius,vel a deo vel ab hoie: vtpote filios ꝓ patrib⁹,z subditos ꝓ do minis inquantū sunt quedā res cor. ita tn q̄ si filius vel subditus est particeps culpe hmōi penalis defect⁹ hz rationē pene quā tum ad vtrunq;.s.eū qui punitur z cum ꝓ quo punit.Si vo non sit particeps culpe, habet rōnē pene quantū ad eum ꝓ quo pu nitur:ꝫtum vo ad eū qui punit rōnē medi cine tantū:nisi per accūs inquantū peccato alterius consentit.ordinatur.n.ei ad bonū anime si patienter sustineat.Pene vero spi rituales nō sunt medicinales tantum:quia bonū aīe nō ordinatur ad aliud melius bo num.vnde in bonis anime nullus patitur detrimentum sine culpa propria.z ꝓpter hoc etiā talibus penis(vt dicit hiero.i ep̄la ad auitum) vnus nō punitur ꝓ alio: quia quantū ad animam filius non est res prīs. vnde z huius causam dominus assignans dicit ezech.18.Omnes anime mee sunt.

3.q.14. ā.1. ad 3.Et.2. dis.30. q.1.art. 2.z dis. 36.ā.4. Et.4.d. 15.q.1. ar.4.q. 2. ad.3. Et.3.ſ. c.141. Et mal. q.1.ā.4 cor.

eā.nūq̄ soluet eā.Et ꝓpea si aūt satisfactio nē recidmat.nō satisfaciet extra satisfactoriū statū positū:z sic nec i ifernō(vbi satisfacere.sed satis fieri pōt posse a qui busdā creditur) nē satisfaciet.hz eternaliter punie.z in hac vita durāte statu pene mortalis non satisfaciet ex defectu status.

¶Super Artic. 8.

In articu.8.ob missō.7. dubiū occurrit de pena spi rituali. In litera ēm dicitur qđ ideo non sunt tn medicinales: qr bonum anime nō ordinat⁹ in aliud bo num maius. Falsum; in primis hoc est qr bonū aīe ordinat⁹ in bonum diuinum qđ est longe melius. Jn effectu de inde est qr inter ipsa bona aīe vnū ordinat⁹ ad aliud bonū melius:z expe dit q̄q; alicui prima ri aliq̄ bona spūalia (puta p̄fessiōe nois p̄i) vt cautius hmi liusq; resurgat:vt pe tro neganti christum accidit. Grego. hō. scēs vires deficere q̄q; in aliqua virtu te doceat ob custodiā humilitatis. Ratio igitur z conclusio nō vera videtur.

22.qđ. 106.ar. 4.cor. z ad.1.Et 2.di.33. q.1.art. Et 4.d. 46.q.1. ar. 2.q. num mains. Fal;sum; 3.cor. z q.2.ā.2 ad 3. Et mal. q. 7. 8. 9. 12.z.15 z.qđ. 5. ā. 4.co. z ſl. 12 art. 24. ad.1.Et ſl. 18. Et ſl. 4.co.3 ſi.Et io. 9.cor.1. ſi. z co. 3.ph⁹.

¶Ad hoc dr. q̄ bo nū spūale in h̄ differt a pali quod hoc non est hz se bonū aīe hz in ordine ad aliud. Bo num autē spūale est ꝑm se bonū aīe per se loquendo z z ꝓpea si cut se hūt ad hoc q̄ sint bona,ita ad hoc quod p̄uationes co rum sint mala. Tem poralia igitur qr in ordine ad aliud sunt bona i ordine queos ad aliud p̄uationes cor. malitiam vel bo nitatem sortiūtur,z pene esse possunt:p rper quod contingit esse pure medicinales. Spūalia vero qr ꝑm se sunt bona aīe, ꝑm se quoq; p̄uationes cor. sunt mala z ac per hoc nūq̄ sunt pure medicinales:hz q̄ sunt medicinales sunt pene z medicine respectu ei⁹dē. Et hoc intendit litera.

¶Ad p̄mum in op positū dicitur q̄ male intelliguntur ver ba litere. intendit.n. q̄ sunt bona nō in or dine ad aliud sed hz se:cum;quo stat quod ordinentur in deum tanq̄ finem vltimū. Rursus intendit con

patare ad bona nostra, que sunt quasi nostra bona formaliter: verbum autem est bonum obiective. Rursus quia obiectum et adeptio obiecti, finis et acquisitio eius non ponitur numerum: sic pro unico computatur, et bona anime quibus acquirimus finem pro eodem computari possunt: et nihil melius bono spirituali dici potest.

¶Ad secundum dicitur, quod per accidens contingit primari aliquo bono aliquo spirituali propter bonum meritum spirituale: sic nunc patiatio illa non est pure medicinalis: sed etiam pena illi. Et sic accidit petro de primatione gratie, et sanctis quibusdam de privatione alicuius spiritualis boni. Nec oppositum dicit greg. quamuis solus medicine rationem reddat in defectibus quibusdam sanctorum. Adverte tamen hic quod pena species mali est, quod privationem boni debiti, quam sicut tc. includit ne pueros ocum ratione boni spualis pene ratione habere.

¶Sup. q. 87. Art. 1.

In primo artic. q. 88. dubium occurrit ex sco. in. 21. dist. 2. sen. expresse impugnante quod venialia et mortalia non distinguuntur ex eo quod mortale inordinationem circa finem, venialia autem circa ea que sunt ad finem importent: quia vtrumque potest esse et circa finem, et circa ea que sunt ad finem: cum tamen author hic distinguat venialia contra mortalia ex dicta differentia.

2. d. 42. q. 1. art. 3. s. 3. c. 133. fin. c. 1 43. §. 1. Et mal. q. 7 art. 3.

¶Ad hoc dicitur dupliciter. Primo quod author non intendit nisi de venialibus et mortalibus ex genere: hec. n. distinguuntur ex obiectis. s. fine, et his que sunt ad finem: obiectio autem procedit de mortalibus et venialibus quomodolibet. Sz remanet tunc questio quare absolute author de mortalibus et venialibus tractans, ad venialia et mortalia ex genere descendit: in hoc. n. errasse videtur manifeste quia communi tractans, de specialibus determinat, relicto communi. Propterea sz dicta responsio sit ad quo ad materias, formaliter tñ dicendum est, quod author loquitur de peccatis fruitur bono cōmutabili: sed fruitur rebus vtendis est humana querelitas: vt aug. dicit in lib. 83. q. cū ergo querelitas peccatū mortale nominet, vt quicunq; peccat mortaliter peccet. ¶p. Quicunq; accedit ad vltimū terminū ex hoc ipso recedit ab alio: sed quicunq; peccat accedit ad bonum cōmutabile. ergo recedit a bono incommutabili. ergo peccat mortaliter, non ergo conuenienter peccatū veniale contra mortale diuiditur.

Sed contra Est, quod aug. dicit in homil. 7. sup Io. quod crimen est quod dānationē meret, veniale autem est quod nō meretur damnationem. Sed crimen nomine peccatū mortale. ergo veniale peccatū conuenienter diuiditur contra mortale.

Rñdeo Dicendum, quod aliqua sm quod proprie accipiunt nō vident esse opposita, que si metaphorice accipiant opponi inueniunt: sicut ridere nō opponit ei quod est arescere, sed sm quod ridere metaphorice de prato dr propter eius floritionē et viroreṁ. opponitur ei quod est arescere. Sic si mortale proprie accipiatur prout refert ad mortem corporalem, non videtur oppositum habere cum veniali: nec ad idē genus pertinere. Sed si mortale accipiatur metaphorice sm quod dr in peccatis mortale opponitur ei quod est veniale. Cū enim petū sit quedam infirmitas anime (vt supra habitū est) petū aliquod mortale dr ad similitudinem mortis qui dr mortalis ex eo quod inducit defectū irreparabilem per destitutionē alicuius principij: vt dictū est. Principium autem spūalis vite que est sm virtutē, est ordo ad vltimum finem: vt. s. dictum est, qui quidem si destitutus fuerit reparari non potest per aliquod principium intrinsecum, sed solum per virtutem diuinam (vt supra dictum est) quia inordinationes eorū que sunt ad finem reparantur ex fine: sicut error qui accidit circa cōclusiones per veritatem principiorum. Defectus ergo ordinis vltimi finis nō pōt per aliquid aliud reparari quod sit principalius: sicut nec error qui est circa principia, et ideo hmōi peccata dicunt mortalia quasi irreparabilia. Petā aūt que habent inordinationem circa ea que sunt ad finem cōseruato ordine ad vltimum finem, reparabilia sunt, et hec dicuntur venialia. Tūc. n. petū veniam hz quia reatus pene tollitur, qui cessat cessante petō: vt dictū est. Sed hoc ergo mortale et veniale opponunt sicut reparabile et irreparabile, et hoc dico per principium interius: nō aūt per comparationem ad virtutem diuinā: que omnem morbum et corporalem et spiritualem potest reparare, et propter hoc veniale peccatum conuenienter diuiditur contra mortale.

Ad primū Ergo dicendum, quod diuisio peccati in veniale et mortale nō est diuisio generis in species que equaliter participant rationē generis, sed analogi in ea de quibus predicatur sm prius et posterius, et ideo perfecta ratio peccati quam Aug. ponit conuenit petō mortali. Petū aūt veniale dr petū sm rationē imperfectam et in ordine ad peccatum mortale: sicut accidens dr ens in ordine ad substantiā sm imperfectam rationē entis, non enim est cōtra legem: quia venialiter peccans nō facit quod lex prohibet, nec pretermittit id ad quod lex per preceptum obligat, sed facit preter legē: quia non obseruat modum rationis quam lex intendit. ¶Ad secundum dicendum, quod illud preceptum

Ad primū Sic procedit. Videtur quod veniale peccatū nō cōuenienter diuidatur contra mortale. Dicit. n. Aug. 22. lib. cōtra faustū, peccatum est dictum vel factum vel concupitum cōtra legem eternam: sed esse cōtra legem eternam dat petō quod sit mortale: ergo omne peccatum est mortale. non ergo petū veniale diuidit cōtra mortale. ¶p. Apostolus dicit. 1. ad cor. 1. Sine manducaueritis sine biberitis sine aliquid aliud facitis. oia in gloriam dei facite: sed contra hoc peccatum facit quicunq; peccat: nō enim petū fit propter gloriam dei. cū ergo facere cōtra preceptū sit petū mortale, vt quicunq; peccat mortaliter peccet. ¶p. Quicunq; amore alicui rei inheret, inheret ei vel sicut fruens vel sicut vtens: vt pz p aug. in. 1. de doc. christiana: sed nullus peccans inheret bono commutabili quasi vtens: nō enim refert ipm ad bonum quod nos beatos facit: quod proprie est vti, vt Augu. dicit ibidem ergo quicunq;

se mortali et per veniali: semper enim ly per se subintelligitur: et qđ hec per se sumpta ex obiectis distinguuntur sine et his que sunt ad finem.

¶Et quum dr quod vtrumq; pōt esse circa vtrumq;. Respondetur quod hoc non est per se. sed per accidens: motus. n. animi ad adulterium vt infidelitatem per accidens tantum est veniale: quia scilicet est imperfectus ex parte agētis. vt pote nō deliberatus. Et similiter motus animi in superfluum risum per accidens est mortale et scilicet ordinatur ab hoc in contemptū fidei: per se enim loquendo et iudicando actus secundū propias materias et fines eorundem. nec mortale circa id quod ad finem pure, nec veniale circa finem inordinatus est actus. Et formaliter litera saluatur dū de mortali et veniali in communi per se ratiōnem doctrina tradita est. Et quia per se mortali et veniale, et ex genere mortale et veniale coincidūt. ideo prima responsio fuit vera: quamuis non explicaret formalem processum.

¶In responsione ad primum in eodem articulo. q. 88. dubium occurrit ex durando in secundo sent. dist. 43. impugnāte hanc responsionem, et quo ad analogiam secundū rem et secundū nominis rationem, et sz expositionē de ly cōtra legem et preter legem. Arguit prio quod diuisio petī in mortale et veniale non sit diuisio analogi in perfectum et imperfectū simpliciter et sm qđ: quia actus voluntarius simpliciter. i. deliberatus cadens super materiaz simpliciter indebitam: puta vocem significatiuā cōtra id quod est in mente est simpliciter peccatum: sed mendacium locosum scitet et de liberate est huiusmodi. ergo peccatum veniale ex genere seu p se est simpliciter et perfecte peccatum.

¶Preterea. Si i peccatis est simplr et sz qđ. ergo et in actibus virtutis: qz si vnū oppositor multiplicat oppz reliquū multiplicari. ¶Argu. 1 deide sz hominis rationem: qz sm hoc peccatum

venialē nō dicerē pctm̄ nisi ordine ad mortale: sīc accūs nō dr ens nisi q̄ entis: ſz ꝟ est falsū: q̄ si pctm̄ mortale ñ eēt, nihomin⁹ eēt veniale. ſ. ¶ Arguit dnūs ꝟ illā expōnē, q mortale ē ꝟ legē, veniale ꝑter: q̄ oē pctm̄ ē ꝟ aliq̄s legē vt p3 de mēdacio iocoso: q̄ō ē directe ꝟ dictamē nāt̄is legis. ¶ Ad pm̄ hoc negāda ē minor: nulli⁹. n. pcti venialis p se mā ē sim̄r ideb⁹: ſz ſz q̄d tm̄. Q̄z. n. pn̄m impossibilib⁹ ē finis, z id q̄ō ē ad finē est sicut ꝓcessꝰ in speculabilib⁹ opꝰ ꝑticē q̄ q̄ead modū ad pfectionem simp̄r, intellis nō spectāt ꝓcessꝰ, ꝓtingētes, q̄ ſz se nō habēt necessario ordinē cū ꝓncipijs, ſz sola pn̄a z ꝓclones necēie q̄ntē sunt ē cuidentes spectāt ad pfectionē simp̄r intellis, reliq̄ aūt ad pfectionē z imperfectionē ſz q̄d cūsdē: ad imāt. n. nō nihil pfectiōis est re etc se hēre circa illa, ita ad apperit⁹ moralē pfectionē z imperfectionē sim̄r, sol⁹ finis z finī nēcio cohēret⁹ spectāt: circa q̄ est peccatū mortale: reliqua aūt q̄ fiunt ad finē cōtingēter, circa que est peccatū veniale non spectāt ad pfectionē z imperfectionē simp̄r. ſz ſm quid eiusdē. Uñ vterque mod⁹ venialium peccatoꝝ ponit imperfectum peccatū, indeliberati nāq; motꝰ in mala mortalia sūt peccata iperfecta ex parte agētis: q̄ actꝰ non ex deliberatione ſz deliberati aūt motus in mala venialia sunt imperfecta pcta ex parte obiecti: q̄ obiectū nō ē ita inde bita mā apperitꝰ vt ꝓtenti finī: mā nāq; actꝰ moralis opꝰ q̄ sit indebita in ordie ad finē. i. ſtra debito ad finē: debito aūt necessario nō ꝓtingēti, q̄ l materia venialis nō hꝫ locū indebi ri, cū rō in eis inuenti nō tollit debitū necessariū ad finem. Et pp hāc imperfectionē mā venialis pctī nō dr idebita nisi ſz q̄d. ¶ Ad ꝓfirmationē dr, q ēt in virtutū actib⁹ dici ꝺt simp̄r z ſz q̄d. Unde apparet ex hāc ꝓfirmatione

q; cōstat q; hmōi veniale p se disponit ad mortale vtpote eiusdē speciei: quēuter eīm motus aduersū negligēter hōis p se disponit ad illud. Et de veniali ex gñe ioquēs cōparat illud ad mortale vtrōq; mō. primo ad mortale ex parte agētis: scōo ad mortale ex gñe. Et docet q; disponit p quā dā ꝓsam ad mortale ex pte agētis: vt remouēdo ꝓhibens ad mortale ex gñe. ¶ Ubi sciēdū est; q; veniali ex gñe pura ꝟbis iocosis, occurrūt duo. primū est affectio ad delectabile in verbis iocosis. alterū declinatio affectus a rectā. Primū est auersio ad ꝓmutabile bonū: scōm est quasi auersio. Ex primo petīt venialē disponit animū ad cōstituendū finem ultimū i tali bono (vt ꝓbat p rōnez ibi) et sic disponit manifeste ad peccatū mortale non ex gñe, sz ex pte agētis. Qui eīm intēm delectarēt ꝟbis iocosis q; finē in tali delectabili cōstitueret: peccaret quidē mortaliter preferēdo creaturaz creatori, sed hoc non est ex nā obīt: qm̄ nō est ꝥria charitatis finis; sz ex dispōne agētis sic affecti. Ex scōo petīt veniale disponit ad mortale ex genere: q; ꝑsī auersio disponit ad auersionē, q; tollit subiectionē vōluntatis ad deū: q; subꝓhibet volūtatē ferri in oīa ꝥria charitatis obiecta. ¶ In rñsione ad scōm dubiū occurrit quō veniale et mortale mō dicant cōuenire in gñe, et in articulo precedēte dictū est q; distinguūtur gñe: et in hoc eodē articulo in rñsiōe ad primū dr q; distinguūtur sīc ꝑtes vnīs gñis sz sicut subīa et accīs. ¶ Ad b breuiter dicitur, q; cōuenientia in gñe nō affirmatur in ꝥria simplr, sz cū specificatione inquātum vtrūq; importat defectū debiti ordinis: b est eīm cōuenire in genere analogo mali. dum vtrūq; ex parte auersiōis in malī rōne conuenit. Alr tñ et aliter: q; i mortali est auersio simplr, b ꝑm quid. Cū hoc tñ stat q; distinguantur gñe ex parte obiecti, et q; ordinez habeāt inter se sicut subīa et accīs, vt ꝓbat ex dictis. ¶ In rñsione ad tertium dubiū occurrit quo pacto verum sit, q; veniale per se disponit ad mortale: quū nō nisi p quādā consequentiā vel remouendo prohibens cōcurrat (vt in corpore articuli dictū est) quod enim per cōsequentiā ab aliquo emanat per accidens deriuatur: et similiter remouens prohibens mouet per accidens.

¶ Ad hoc dr, quod ligera inrēdit q; veniale per se disponit primo tantum modo: quia illa dispositio est per modum similis. vt patet in exēplo allato de verbis iocosis: ciusdē nanq; speciei sunt ꝑm seuerba iocosa minus amata vt sunt obm pctīm venialis. et maxime amata vt sunt obm peccati mortalis ex parte agentis. Dicit aūt dispositio esse per quandā ꝓsam ad mortale ex parte agentis: q; nō est dispositio necessitans ad tale appetitū cū auersione simpliciter sicut necessitat ad similem appetitum iocandi absolute. sed quando est intensa valde nanum est consequi vt appetitus in tale mortale trahat. Sic aūt disponere nō est omīno extra p se disponere: q; actus aīe ad quē disponit aliquis cōuenit p se p suā propriā nām et virtutez, ꝙuis aliqd imperfecti hēat: q; nō sunt sīles in auersione ipsi actui venialis actui mortali ad quē ꝓp auersionē dicta per ꝓsam dr disponere. Ita q; veniale inquātū sīle ex pte cōuersionis disponit p se ingressū ad dissimile ex pte auersiōis disponit ꝑm quandam ꝓsam ad idē mortale ex pte agētis. Sedz āt modꝰ iz possit dici p se q; ꝑ aūersionē sīle gñce est auersio nīa ac hoc p se etiaz disponit ad illā: auctoritatē nō recedēs a formali sermōe et sum dameto dicit q; est p accīs: q; quū stabilissēt qd̄ pctīm genus et ꝑpēm ac p hoc nām suā i ordīne ad obm fortitū est qd causat pctīm ex pte auersionis. ponit cāre illibet remouēs ꝓhibēs: q; remouet subiectionē bo ꝓhibēte aliqs ferri in obm ꝥrinz deo. Tu tñ potes distinguere, et dicere q; ꝺ veniale ex gñe ad mortale ex agēte disponit p se ex pte conuersionis ad ꝓmutabile bonū, ad mortale ꝺo ex gñe disponit remouēdo ꝓhibēs quo ad auersionē q; p se ꝺ ad auersionē ꝥrinz gñis vt i ꝓmo mō declaratū est. Et hinc habemus ꝙtū a vsūū cōsuetudine cauēdū sit quū tot modꝰ et illis piculesis disponāt ad mortale: ꝓp qd frequētib⁹ ꝓtrītendꝰ nō sufficeremus singula ꝥrinz suas spēs distinguēda sunt ne habituatis nobis i illis occurrentes tentationes animos dispositos propinqꝫ ad mortale inueniant.

¶ Super artic. 4. In arti. 4. eiusdem. 88. q. occurrūt illa verba īre notāda: iz forte ꝙtū ad penā ignis nō sint ꝓportionabiles pene. Dicit hoc q; quū vtrūq; sit mortalis et venialis pena ignis sit intensiue finita. et ois finiti ad oē finitū sic aliū ꝓportio. gñis est vt pene vtriusq; ꝙtūs ad ignē sint ꝓportiōabiles. Et b ē dicere q; nō ē ifinitꝰ excessus iter penā ignis ꝓ mortali et ꝓ venialissime procedendo infra de trinitate. 8. phytīn posset multiplicari pene venialiū vt sit tāte excedāt penā vnīs mortalis de hac sola pena loqndo. Hec iz forte ē dubitāt, sz nō determinātz.

8. art. 2. co. 2. 2. dist. 24. q. 3. a. 2 et mat. q. 7. a. 3 et psal. 19. col. 10.

Utrum peccatū veniale possit fieri mortale. Articulus. 4.

Ad quartū Sic procedit. Videt, q; peccatum veniale possit fieri mortale. Dicit. n. aug. exponēs illud Jo. Qui incredulus est filio nō videbit vitam, peccata minima. i. venialia, si negligant occidūt: sed ex hoc dr pctīm mortale q; spiritualiter occidit aīam: ergo peccatū veniale pōt fieri mortale. ¶ p. Motus sensualitatis ante cōsensum rōnis est pctīm veniale. post consensum vero est pctīm mortale: vt supra dictū ē: ergo pctīm veniale ꝓt fieri mortale. ¶ p. Peccatū veniale et mortale differunt sicut morbus curabilis et incurabilis: vt dictū ē: sz morb⁹ curabilis pōt fieri incurabilis: ergo peccatū veniale pōt fieri mortale. ¶ p. Dispositio pōt fieri habitꝰ sed pctīm veniale est dispositio ad mortale: vt dictū est; ergo veniale peccatū potest fieri mortale.

Sz ꝓtra Ea q; dīnt i infinitū nō trāsmutant in inuicē: sz pctīm mortale et veniale differūt i infinitū: vt ex ꝺictis ꝓz: g; veniale nō potest fieri mortale.

Rñdeo Dōm, q; peccatū veniale fieri mortale pōt tripliciter intelligi. Uno modo sic q; idē actus numero ꝓmo fuit peccatū veniale et postea mortale, et hoc pōt: quia pctīm principaliter ꝙsistit in actu voluntatis, sicut et quilz actꝰ moralis. vñ nō ꝺr vnus actus moralis si voluntas mutet: quāuis etiā actio ex parte rei nām sit cōtinua. Si aūt voluntas nō mutet non pōt eē q; de veniali fiat mortale. Alio mō pōt intelligi vt id qd est veniale ex genere fiat mortale, et hoc ꝺē possibile est inquantū cōstituit i eo finis, vt inquātū refert ad mortale pctīm sicut ad finem vt dictū est. Tertio modo pōt intelligi ita qd multa venialia pctā ꝙstituāt vnū peccatū mortale, q; si sic intelligat q; ex multis peccatis venialib⁹ integrāt ꝙstituāt vnum peccatū mortale, falsum: est: nō. n. oīa pctā venialia de mundo possūt hre tīm de reatu quātī vnī peccatū mortale qd̄ pz ex pte durationis: q; pctīm mortale hz reatū pene eternē: peccatū aūt veniale reatū pene tēporalis vt dictū est. Patet etiā ex pte pene damni: q; peccatū mortale meret carentiā visionis diuine: cui nulla alia pena cōparari pōt: vt Chrysostomus dicit. Patet etiaz ex parte pene sensus quantū ad vermē cōsciētie: licet forte quantū ad penā ignis nō sint imꝓportionabiles pene. Si vero intelligatur q; multa peccata venialia faciūt vnū mortale dispositiue, sic verū est (sicut supra ostensum est) ꝑm duos modos dispositionis quo peccatuz veniale disponit ad mortale.

Ad primū q; dōm, q; aug. loquit in illo sensu q; multa pctā venialia dispositiue cānt mortale. ¶ Ad 2z dōm, q; ille idē morꝰ sensualitatis q; ꝓcessit cōsensuz rōnis nunquā fit pctīm mortale: sz ipse actꝰ rōnis ꝙsentētis. ¶ Ad tertiū dōz, q; morbus corꝑalis nō est actꝰ: sed dispositio nus amata vt sunt obm pctī venialis. et maxime amata vt sunt obm peccati mortalis ex parte agentis. Dicit aūt dispositio esse per quandā ꝓsam ad mortale ex parte agentis: q; nō est dispositio necessitans ad tale appetitū cū auersione simpliciter sicut necessitat ad similem appetitum iocandi absolute. sed quando est intensa valde nanum est consequi vt appetitus in tale mortale trahat. Sic aūt disponere nō est omīno extra p se disponere: q; actus aīe ad quē disponit aliquis cōuenit p se p suā propriā nām et virtutez, ꝙuis aliqd imperfecti hēat: q; nō sunt sīles in auersione ipsi actui venialis actui mortali ad quē ꝓp auersionē dicta per ꝓsam dr disponere. Ita q; veniale inquātū sīle ex pte cōuersionis disponit p se ingressū ad dissimile ex pte auersiōis disponit ꝑm quandam ꝓsam ad idē mortale ex pte agētis. Sedz āt modꝰ iz possit dici p se q; ꝑ aūersionē sīle gñce est auersio nīa ac hoc p se etiaz disponit ad illā: auctoritatē nō recedēs a formali sermōe et sum dameto dicit q; est p accīs: q; quū stabilissēt qd̄ pctīm genus et ꝑpēm ac p hoc nām suā i ordīne ad obm fortitū est qd causat pctīm ex pte auersionis. ponit cāre illibet remouēs ꝓhibēs: q; remouet subiectionē bo ꝓhibēte aliqs ferri in obm ꝥrinz deo. Tu tñ potes distinguere, et dicere q; ꝺ veniale ex gñe ad mortale ex agēte disponit p se ex pte conuersionis ad ꝓmutabile bonū, ad mortale ꝺo ex gñe disponit remouēdo ꝓhibēs quo ad auersionē q; p se ꝺ ad auersionē ꝥrinz gñis vt i ꝓmo mō declaratū est. Et hinc habemus ꝙtū a vsūū cōsuetudine cauēdū sit quū tot modꝰ et illis piculesis disponāt ad mortale: ꝓp qd frequētib⁹ ꝓtrītendꝰ nō sufficeremus singula ꝥrinz suas spēs distinguēda sunt ne habituatis nobis i illis occurrentes tentationes animos dispositos propinqꝫ ad mortale inueniant.

¶ Super artic. 4. In arti. 4. eiusdem. 88. q. occurrūt illa verba īre notāda: iz forte ꝙtū ad penā ignis nō sint ꝓportionabiles pene. Dicit hoc q; quū vtrūq; sit mortalis et venialis pena ignis sit intensiue finita. et ois finiti ad oē finitū sic aliū ꝓportio. gñis est vt pene vtriusq; ꝙtūs ad ignē sint ꝓportiōabiles. Et b ē dicere q; nō ē ifinitꝰ excessus iter penā ignis ꝓ mortali et ꝓ venialissime procedendo infra de trinitate. 8. phytīn posset multiplicari pene venialiū vt sit tāte excedāt penā vnīs mortalis de hac sola pena loqndo. Hec iz forte ē dubitāt, sz nō determinātz.

¶ Super artic. 5.

In 2. artic. 3. eiusdem. 88. q. dubitz occurrit quo pacto dictum est quod de veniali ex genere sit mortale ex parte agentis dum constituit in eo finis: et nūc dr q circūstātia non facit de veniali mortale nisi mutādo speciē, manēte nāq; obo peccati venialis solo impōte est esse mutationes specieī: q. ois mutatio speī2 est ex obiūa alīq̄ pte: constat aūt q. in ppōsito sic est: nā quī ds iuxtā delectat i verbis iocosis q finē in eis constituit manet idē o'bm et nō apponit aliq̄ differētia ob iectiua: vt pz ex hoc q̄ i illamet sola spēs ptet reponit: non em facile est finere ad quā alīā spēm reducit. nō igit opz q̄ tiās de veniali ex genere fit mortale mutari spēm. ¶ Ad cuidē tiā huī2 sciendū est, q̄ sicut in speculabilibz pncipia et cōclusiones hñt duas rōnes formales, alterā scīdā res significatas: alterā pm quod sūt cognoscibilia, patet nanq; varietas rationum formaliū ex hoc q̄ pncipia inter se et conclones iter se in diuersis natur cōstituūtur, ola tñ pn2 conueniunt in hoc q̄ vno modo cognoscibilia sc. p scīpa: et sīlr oēs pclones sunt cognoscibiles p aliā. Ita in appetibilibus finis et q̄ est ad finē duas hñt rationes formales, alterā secūdā res que sunt finis et ad finē: alterā pz q̄ sunt appetibilia, naz oēs fines distinguuntur pz diuersas naturas rerū: et cōueniūt in vno modo appetibilitatis. sc. vt aliud. Cōsiderandū quoq; est q̄ sicut in speculabilibus dupliciter cōtigit aliq̄d esse cognitū pm se vel p aliud, sīc pz ex pte rei et ex pte cognoscētis. Nā pn2 q̄ sunt ex se pn2 sūt cognita per se ex meritis rei: ppositiones aūt q̄ a nobis vt per se note accipiūt, pm se aūt habēt medium, ex parte cognoscētis sunt cognite p se. Et sicut ppositio q̄ ex meritis rei significate est cōclo ex pte cognoscētis trāsit in

22e. q. 1. ar. 4. ad 3m. Et 4. dist. 16. q. 3. ā. 2. q̄. 4. Et mal. q. 2. ā. 8 7. q̄. 7. art. 4. p 20. 2 ar. 7. co. pn°.

tio q̄dā permanēs: vñ eadē manēs pōt mutari, sz pctm̄ venīale est actus trāsiēs, qui resumi nō pōt, et quātū ad hoc nō est ssēc. ¶ Ad 4m dōz, q̄ dispositio q̄ sit habit2 est sīc imperfectū in eadē spē: sicut impfecta scīa dū perficitur sit habit2: sed venīale peccatū est dispositio alteri2 generis: sicut accidēs ad formā substantialē in quā nunquā mutat.

¶ Utrum circunstantia possit facere de veniali mortale. Artic. 5.

Ad quintū Sic procedit. Uidet q̄ circunstantia possit de veniali peccato facere mortale. Dicit enī aug. in sermone de purgatorio quod si diu teneat tracundia, et ebrietas si assidua sit, trāseunt in numerum peccatorum mortaliū: sed ira et ebrietas nō sunt ex suo genere pctā mortalia, sed venialia alioquin semp essent mortalia. ergo circunstantia facit pctm̄ venīale esse mortale. ¶ p. Magister dicit. 24. di. 2. li. sen. quod delectatio si sit morosa est peccatum mortale, si aūt nō sit morosa est pctm̄ venīale: sz morositas est quedā circūstātia: ergo circūstātia facit de pctō venīali mortale. ¶ p. Plus differūt malum et bonū quā veniale pctm̄ et mortale: quorū vtrunq; est in genere mali. sed circūstātia facit de actu bono malum: sicut patet cū quis dat eleemosynam propter inanē gloriā. ergo multo magis pōt facere de peccato venīali mortale.

Sz contra Est, q̄ cū circunstantia sit accīs, ēitas eius nō pōt excedere quātitatē ipsī2 act2 quā hz ex suo gēne: semp em subm praeeminet accīti: si igit actus ex suo gēne sit pctm̄ venīale nō poterit per circūstantiā fieri pctm̄ mortale: cum pctm̄ mortale in infinitū quodāmodo excedat quātitatem venialis: vt ex dictis patet.

Rñdeo Dōm, q̄ sicut supra dictum est cum de circunstātijs agetur, circūstātia inquātum hmōi est accīs moralis actus, contingit tñ circūstantiā accipi vt differētiā specificam actus moralis. et tunc amittit rationē circunstantie et cōstituit spēm moralis actus, hoc aūt cōtingit in pctis q̄ circūstātia addit deformitatem alterius generis: sicut cum aliquis accedit ad non suam est actus deformis deformitate oppositā castitati: sed si accedat ad non suā que est alteri2 vxor, additur deformitas oppositā iustitie: ꝫ quā est vt aliēs vsurpet rem alienā, et sm hoc hmōi circūstātia cōstituit nouā spēm peccati q̄ dr adulteriū. impōsē est aūt q̄ circūstātia de pctō veniali faciat mortale nisi afferat deformitatē alterius gēnis. Dictum est em q̄ pctm̄ venīale hz deformitatē p hoc q̄ importat deordinationē circa ea q̄ sunt ad finē, pctm̄ aūt mortale hz deformitatē per hoc q̄ importat deordinationē respectu vltimi finis. vñ manifestū est q̄ circūstātia nō pōt de veniali peccato facere mortale manēte circunstantia: sed solū tūc q̄ transfert in aliā speciē, et fit quodammodo dīa specifica moralis act2.

Ad pmū Ergo dōm, q̄ diuturnitas non est circūstātia trahēs in aliā spēm, sīlr nec frequentia vel assiduitas: nisi forte p accīs ex aliquo superueniēti. Non em aliquid acquirit nouā speciē ex hoc q̄ multiplicat vel protelatur: nisi forte in actu protelato vel multiplicato superueniat aliquid q̄ varīet speciē: puta inobediētia vel cōtemptus, vel aliq̄d hmōi. Dōz est ergo q̄ cū ira sit motus animi ad nocendū pmo: si sit tale nocumētū in q̄ tēdit motus ire, q̄ ex genere suo sit peccatū mortale (sicut homicidiū, vel furtū) talis ira ex genere suo est pctm̄ mortale, ꝫ quod sit peccatū venīale hz ex imperfectione act2 inquantum est motus subitus sensualitatis. sit vero sit diuturna redit ad naturam sui generis per consensum rōnis. Si vero nocumentum in quod tendit motus ire esset venīale ex genere suo (puta cū aliquis in hoc irascitur cōtra aliquē q̄ vult ei dicere aliq̄ verbū leue et locosū q̄ modicū ipm cōtristet) non erit ira pctm̄ mortale quantūcunq; sit diuturna, nisi forte per accīs: puta si ex hoc graue scandalū oriat vel ppter aliquid huiusmodi. ¶ De ebrietate vero dōm est, quod sm suā rationē hz q̄ sit pctm̄ mortale, q̄ enim hō absq; necessitate reddat se impotētem ad vtendū ratione per quā hō in deum ordinatur, et multa pctā occurrētia vitiat ex sola voluptate vini, est esse cōtrariat virtuti, ꝫ q̄ sit pctm̄ venīale cōtingit ppter ignorantiā quandā vel infirmitatē: puta cū hō nescit virtutē vini aut propriā debilitatem, vnde nō putat se inebriari: tūc enim nō imputatur ei ebrietas ad peccatū, sed solū superabūdantia potus. Sed q̄ frequēter inebiatur, nō pōt per hanc ignorantiā excusari quin videatur voluntas eius eligere magis pati ebrietatem q̄s abstinere a vino superfluo. vnde redit peccatū ad suam nām.

¶ Ad 3m dōm, q̄ delectatio morosa nō dicitur esse peccatū mortale nisi in his que ex suo genere sunt peccata mortalia. In quib2 si delectatio nō morosa sit peccatū venīale est ex imperfectione actus: sicut et de ira dictū est. dicitur enim ira diuturna et delectatio morosa ppter approbationē rōnis deliberātis. ¶ Ad 3m dōm, quod circunstantia non facit de bono actu malū nisi cōstituēs speciem peccati: vt supra etiam habitum est.

¶ Utrum peccatum mortale possit fieri veniale. Articulus. 6.

Ad sextū Sic procedit. Uidetur, q̄ peccatum mortale possit fieri veniale. Equaliter enim distat peccatum venīale a mortali et ecōtrario: sed peccatū venīale fit mortale: vt dictum est. ergo etiam peccatū venīale mortale pōt fieri veniale. ¶ p. Peccatū venīale et mortale ponunt differre sm hoc, q̄ peccans mortaliter diligit creaturā plus q̄ deū, peccans aūt venialiter diligit creaturā infra deū. cōtingit aūt q̄ aliquis cōmittēs id q̄ est ex genere suo pctm̄ mortale, diligat creaturam infra deū: puta si aliquis nesciens fornicationē esse peccatum mortale et cōtrariam diuino amori fornicetur, ita tamen quod ppter diuinū amorē paratus esset fornicationē pretermittere si sciret fornicando se cōtra diuinū amorē agere: ergo peccabit venialiter. et sic peccatum mortale potest veniale fieri.

¶ p. Sicut dictum est, plus differt bonum a malo quaz venīale a mortali. sed act2 qui est de se malus potest fieri bon2: sicut homicidium potest fieri act2 iustitie: sicut patet in iudice q̄ occidit latronē. ergo multo magis peccatum mortale potest fieri veniale.

Sz contra Est, quod eternuz nunquā potest fieri temporale: sed peccatum mortale meretur penam eternā, peccatū aūt venīale temporalē penā. ergo peccatū mortale nunquā pōt fieri veniale.

Rñdeo Dōm, q̄ veniale et mortale differūt sicut perfectū et imperfectum in genere peccati: vt dictum est. nām principiū nō sm rem sed sm cognoscibilis rōnē (q̄ est mutare speciem nō rei) sz cognoscibilis) ita i appetibilib2 duob2 modis pingit aliq̄d esse appetitū p se vt per aliud. sc. ex meritis rei: vt bonū honestuz et amabile p se, et vtile ppter aliud vt ex pte appetētis: et sic pingit appetibile pp se trāsire in appetibile ppter aliud et ecōuerso: vt pz in peruersis appetitib2 vtentib2 frūendis, et frūētib2 vtendis. Et sic pingit vnū appetibile transire in speciē alteri2 appetibilis: nō ꝫ mutationē rei sz sm mutationē rōnis appetibilis in ordine ad appetētē. Et sic est in ppōsito, nā quī ds ponit finē i peccato veniali, puta in ꝺbis iocosis: ꝺba iocosa q̄ ex meritis rei sunt in spē appetibilis pp aliud ex mala dispōne appetētis mutant in appetibile per se, dū i eis finis constituit. et sic intervenit ibi mutatio speciei nō sm rez appetibilis, sz rōne appetibilis in ordie ad appetentē. Et p hoc patet rōnsio ad obtionem nā cū hoc q̄ peccatū illud mortale est in illamet et sola ꝺbe in q̄ est venīale ꝫ rationem rei obte, stat quod sit in alia speciē sm rationē formalem appetibilis vt sic et propteres et prius et nūc dicta sunt vera diuersimode intellecta. Merito aūt sic dicimus: q: circūstātia finis qua vocat cur, sicut dupliciter supuenit venīali ex genere faciēdo de venīali mortale, ita dupliciter variat spēm ppōtionalitate seruata: ꝺbus nāq; iocosum dupliciter finis q̄ vocat cur, sicut dupliciter supuenit venīali ex genere faciēdo de venīali mortale, primo ex pte obtis puta si ordinatur ad adulteriū. Secūo ex parte agētis: puta si ꝓstituatur in eo finis. et sicut nunc fit mortale ex parte agētis, ita specīs apponitur ex parte appetentis: ita quod de veniali ex genere fit mortale ex parte agentis et mutat speciem in ordine ad agēs: quod est mutare speciem appetibilis vt sic.

mal. q. 7. ar. 2. ad. 18. et artic. 3. ad. 9.

¶ Super art. 6.

In articulo. 6. eiusdem. 88. q. dubium occurrit circa vltima verba corporis articuli sz q

per subtractionē deliberationis soluitur species actꝰ moralis si enim hoc est verū sequitur quod indeliberati motus infidelitatis, adulterij, furti, & huiusmodi, nō sint eiusdem speciei cum ipsis peccatis perfectis: cuius oppositū dictum est, & constat esse verum, qꝛ ad obiectum idem tenditur & si indeliberati motus pdicti sunt eiusdem speciei cū perfectis ergo non soluitur species moraliū actuū ex subtractione deliberationis. vt in litera nunc dicit.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ quia iuxta quadruplicem bonitatē actꝰ moralis quadruplex species sumi pōt (vt in. q. 18. superiꝰ pꝫ) ideo de entitate actꝰ moralis inquantum actus moralis est, vere dici potest q̄ spēs seu ratio formalis sumitur a ratione deliberata: q̄m ex hoc habet actus hominis q̄ sit moralis. vnde ista species subalterna puta actus moralis sub genere actus cōstituitur per esse a ratione deliberata. Et propterea actus imperfectus ex defectu deliberationis nō est eiusdē speciei vt habēs naturā illiꝰ speciei, cuius sit eiusdē speciei vt rendēs ad illam: sicut embrio est in specie hoīs. generandi. Et soluit ergo species actus moralis vt sic ex subtractione deliberationis & eiusdem tamē speciei est actꝰ indeliberatus cum deliberato reductiue: sicut imperfecti ad perfectū & via ad terminū speciem reducitur. 3.q.87. ar.2.ad 3.2.4.

¶ In codē articulo nota responsionē ad secundū iunctā auree responsioni ad primum precedentis articuli: quoniā hic habes manifeste, vnde videre potes decisionem superiꝰ factam de speciebꝰ peccatorum ex ignorantia. d.16.q.2.art.1.q.2.ad 3.2.qō.2.ad.3.2.qō.3.ad.1.2 ar.2.q.3.ad.1. Et mal. q.7.ar.11.col. Et pſal. 54.co.2

Impfectū añt p aliq̄ additionē pōt ad pfectionē venire. vñ & veniale p hoc qō addit ei deformitas ptinēs ad genꝰ peti mortalis efficit mortale: sicut cū aliqs dicit verbū otiosum vt fornicet. Sz id qō est pfectū nō pōt fieri imperfectū p additionē. & ideo pctm̄ mortale nō fit veniale p h̄ q̄ addit ei aliqua deformitas pertinēs ad genus pcti venialis: non em̄ diminuitur pctm̄ eius qui fornicat vt dicat ꝯbū otiosum, sed magis aggrauat pp deformitatē adiunctā. ¶ Pōt tū id qō est ex gñe mortale esse veniale pp impfectionē actꝰ, qꝛ nō pfecte ptingit ad rationē actꝰ moralis: cū nō sit deliberatus, sz subitꝰ: vt ex dictis pꝫ, & h̄ fit p subtractionē quādā. s. deliberate rōnis, & qꝛ a rōne deliberata h̄z speciē moralis actꝰ, inde est quod per talem subtractionem soluitur species.

Ad primū Ergo dōm, qō veniale differt a mortali sic imperfectū a pfecto, vt puer a viro. fit añt ex puero vir. sed nō ꝙuertit. Añ rō non cogit.

¶ Ad scōm dōm, q̄ si sit talis ignorātia q̄ pctm̄ oīno excuset (sicut est furiosi vel amentis) tunc ex tali ignorātia fornicationē committens nec veniāl nec mortaliter peccat. Si vo sit ignorantia nō inuincibilis, tūc ignorātia ipsa est pctm̄: & cōtinet in se defectum diuini amoris inq̄tū negligit hō addiscere ea p q̄ pōt se in diuino amore conseruare.

¶ Ad tertiū dōm, qō sicut aug. dicit in lib. ꝯ mendacijs. Ea q̄ sunt ꝺm se mala nullo fine bñ fieri pñt: homicidiū añt est occisio innocentis: & h̄ nullo mō bene fieri pōt. Sed iudex qui occidit latronē, vel miles q̄ occidit hostem reipublice nō appellantur homicide: vt Aug. dicit in lib. de libe. arbi.

¶ De peccato veniali ꝺm se. Qō. 89.

Deinde Considerandū est de pctō veniali ꝺz se. ¶ Et circa hoc q̄rūt sex. Primo: vtrum pctm̄ veniale causet maculā in aia. Sc̄o de distōne peccati venialis ꝓout figuratur per lignum fenum & stipulā. 1.co. Tertio, vtrū homo in statu innocētie potuerit peccare venialiter. ¶ Quarto, vtrū angelus bonus vel malus possit peccare venialr. Quinto, vtrum primi motus infidelium sint peccata venialia. ¶ Sexto, vtrū veniale possit esse in aliquo simul cum solo peccato originali.

¶ Utrum peccatū veniale causet maculā in anima. Articulus. 1.

Ad primū Sic ꝓceditur. Videtur q̄ peccatū veniale causet maculā in aia. Dicit em̄ Aug. in lib. de pñia: quod peccata venialia si multiplicent decorē nostrū ita exterminat, vt a celestis sponsi amplexib⁹ nos separēt: ꝛz nihil aliud est macula q̄ detrimētū decoris. Ergo pctā venialia cānt maculā in aia. ¶ p. Pctm̄ mortale cāt maculā in aia pp ꝛordinationē actꝰ & affectꝰ ipsiꝰ peccātis: ꝛz in pctō veniali ē q̄dā deordinatio actꝰ & affectꝰ. Ergo pctm̄ veniale cāt maculā in aia. ¶ p. Macula aie causat ex tactu rei tpalis p amorē: vt supra dictū ē: ꝛz in pctō veniali aia ꝛordinato amore ꝓtigit rē tpalē. Ergo pctm̄ veniale inducit maculā in aia.

Sz ꝯ Est, quod dr ephe. 5. Ut exhiberet ipse sibi gloriam ecclesiam non habentē maculā, aut rugā: glo. i. aliqō peccatū criminale. Ergo ꝑ ꝑtū peccati mortalis esse videt quod maculā in anima causet.

Rñdeo Dōm, q̄ sicut ex dictis pꝫ, macula ꝓportat detrimentum nitoris ex aliq̄ ꝓtactu: sic in corpalibꝰ pꝫ ex qb⁹ p similitudinē nomē macule ad aiam trāslatū est. Sic añt in corpe é duplex nitor. vnꝰ q̄dē ex intrinseca dispōne mēbroꝝ & colorꝝ: aliꝰ añt ex exteriori claritate supueniēte. ita ēt in aia est duplex nitor. Unꝰ q̄dē habitualis q̄si intrinsecꝰ. Aliꝰ añt actualis q̄si exterior fulgor. Pctm̄ añt veniale impedit q̄dē nitorē actualē, nō tm̄ habitualē: qꝛ nō excludit neq̄ diminuit habitū charitatis & aliarū ꝟtutū (vt infra patebit) ꝛz solū impedit earū actū. macula añt importat aliq̄d manēs in re maculata: vñ magis videt pertinere ad detrimentū hitualē nitoris q̄s actualis. vñ ꝓprie loquēdo peccatū veniale nō causat maculā in aia. Et si alicubi dicat maculā inducere, hoc est ꝺm q̄d, inq̄tū impedit nitorē q̄ est ex actibus virtutuz.

Ad ꝑmū q̄ dōz, q̄ aug. loq̄t in eo casu in q̄ mīta pctā venialia dispositiue iducūt ad mortale. alr añt nō separēt ab āplexu celestis spōsi. ¶ Ad ꝛz dōz, q̄ mordiatio actꝰ in pctō mortali cōrūpit h̄itū ꝟtutz, nō ät in pctō veniali.

¶ Ad ꝫ dōz, q̄ pctō mortali aia q̄ amorē ꝓtigit rē tpalē q̄si finē: & p h̄ totalr impedit influx⁹ splēdoris gre q̄ ꝓuenit in eos q̄ deo adherēt vt vltimo fini per charitatē, sed in pctō veniali nō adheret homo creature tanq̄ fini vltimo, vnde non est simile.

¶ Utrū ꝓuēiāt pcā venialia p lignū fenū & stipulā ꝛsignāt. ā. 2.

Ad scōm Añ q̄ incōueniēter pctā venialia p lignū, fenū & stipulā designent. Lignū em̄ fenū & stipula dñr supedificari spūali fundamēto, ꝛz pctā venialia sunt ꝑter scīam. Ergo pctā venialia nō conueniēter designant p lignū, fenū & stipulā. ¶ p. Ille q̄ edificat lignū, fenū & stipulā, sic salvꝰ erit q̄si p ignē, ꝛz q̄cq̄s ille q̄ cōmittit pcā venialia nō erit salvꝰ etiā p ignē: puta cū pctā venialia inueniunt in eo q̄ decedit cū pctō mortali. Ergo incōueniēter p lignū fenū & stipulā pctā venialia designāt. ¶ p. Scōz aplz aliꝰ sunt q̄ edificāt aurū, argentū, lapides ꝑtiosos. i. amorē dei & primi & bona opa, & aliꝰ q̄ edificāt lignū, fenū, & stipulam, sed pctā venialia cōmittūt etiā illi q̄ diligūt deū & primū, & bona opa faciūt. dō. n. 1. Jo. 2. Si dixerimꝰ qꝛ pctm̄ nō h̄abem⁹, nosipos seducimꝰ. Ergo ñ conueniēter designāt pctā venialia p ista tria. ¶ p. Multo plures differētie & gradꝰ sūt pctōum venialium q̄z tres. ergo incōueniēter sub his tribus cōprehendunt. 4.di.21 q.ar.2. q.2.1. co.2.q. 2.ad.1 dis.45. q.2.ā.3 q.3.ad 3.

Sz ꝯ Est, q̄ apls. 1. ad co. 3. dr de eo q̄ supedificat lignū, fenū & stipulā, q̄ salvꝰ erit q̄si p ignē, & sic patiet penā, sed non eternā. ergo tpalis pertinet ad peccatū veniale. vt dictū est. Ergo p illa tria signiant peccata venialia.

Rñdeo Dōz, q̄ q̄dā ītellexerūt fundamētū eē fidē ihesu mē: sup quā aliq̄ edificāt bona opa, q̄ figurāt p aurū, argētū & lapides ꝑtiosos, q̄dā ño pctā etiā mortalia: q̄ figurant ꝺm eos p lignū, fenū, & stipulā. Sz hanc expōnē improbat Aug. in lib. de fide & opib⁹: qꝛ vt apls dr ad gal. 5. Qui opa carnis facit regnū dei nō cōsequet, qō est saluū fieri. Apls ät dicit q̄ ille q̄ edificat lignū fenū & stipulā salvꝰ erit q̄si p ignē. vñ nō pōt intelligi q̄ p lignū, fenū & stipulā pctā mortalia designent. Dicūt ergo q̄dā, qō p lignū, fenū & stipulā sīgnt opa bona q̄ supedificant q̄dē spūali edificio, ꝛz tñ cōmiscent se eis pcata venialia: sicut cū aliqs h̄z curā rei familiaris, qō bonū est, cōmiscet se superfluus amor, vel vxoris, vel filioꝝ, vel possessionū: sub deo tñ, ita. s. q̄ p his hō nihil vellet facere ꝓ deū. Sz h̄ iterꝝ nōvꝫ ꝓueniēter dici. Manifestū est em̄ q̄ oīa opa bona referunt ad charitatē dei & primi. vñ ptinēt ad aurū, argentū & lapides ꝑtiosos. nō ergo ad lignū, fenū, & stipulā. ¶ Et iō dōm est, q̄ ipsa pctā venialia q̄ admiscēt se ꝓcurātib⁹ terrena sīgnt p lignū fenū & stipulā. sic em̄ hmōi ꝓgreganꝫ in domo, & nō ptinēt ad subam edificij, & pñt ꝛburi edificio remanēte: ita etiam peccata venialia multiplicant in homine manēte spūali edificio, & p iltis patit ignē, vel tpalis tribulationis in hac vita, vel purgatorij post hanc vitam, & tamē salutē cōsequitur eternaz.

Ad primū Ergo dōz, q̄ pctā venialia nō dñr supedificari spūali fundamēto q̄si directe & ipsum posita, sed qꝛ ponunt iuxta ipm: sicut accipit ibi. Sup flumina babylonis. i. iuxta, qꝛ pctā venialia nō destruūt spūale edificiū vt dictū est. ¶ Ad ꝫ dōz, q̄ nō dr de q̄cūq̄ edificāte lignū, fenū & stipulā, q̄ saluus sit q̄si p ignē: sed solū de eo q̄ edificat. s. fundamentū, qō q̄dē nō est fides informis: vt q̄dā estimabāt: ꝛz fides formata charitate: ꝛz illud ephe. 3. In charitate radicati & fundati. Ille ergo q̄ decedit cū pctō mortali & venialibus h̄z quidem lignū, fenum & stipulā, sed non sunt superedificata supra fundamentū spirituale, & ideo non erit saluus sic quasi per ignem. ¶ Ad tertiū dicendū, quod illi qui sunt abstracti a cura

tēpoaliū terū, etsi aliqū venialiter peccēt tū leuia peccata venialia cōmittūt: ⁊ frequētissime per feruorē charitatis purgātur, vñ tales nō superedificāt venialia. qz i eis modicū manēt: sz pctā venialia ipsoꝝ q̄ circa terrena occupant diutius manent: qz nō ita frequēter recurrere pñt ad hmōi pctā venialia delenda p charitatis feruorē. ¶ Ad quartū dm, q̄ sicut phs dicit in .1. de celo. Oia trib' includunt. s. pncipio, medio, ⁊ fine ⁊ sz hꝫ oēs grad' venialiū pctoꝝ ad tria reducūt. s. ad lignum qđ diuti' manet in igne: ad stipulā q̄ citissime expedit: ad fenū qđ medio mō se hz sz q̄ pctā venialia sūt maioris vel minoris adherētie vel gratuitatis citi' vel tardi' per ignē purgantur. ¶ Utrū hō in statu innocētie potuerit peccare venialr. Ar. 3.

2. di. 21 q. 2. ā. 3 ⁊ 3. di. 24. ā. 4 ⁊ 21 4m. Et mal. q. 2. ā. 8 ad. 1m. ⁊ qō. 7. artic. 8.

Ad tertiū Sic pcedit. Uī q̄ hō in statu innocentie potuerit peccare venialr qz super illud .1. ad thim. 2. Adam non est seductus dicit glo. Inexpert' diuine scientie in eo falli potuit: vt crederet veniale esse cōmissum: sz hoc nō credidisset nisi venialiter peccare potuisset. Ergo venialiter peccare potuit nō peccando mortalr. ¶ p. Aug. dicit. 2. sup gen. ad litē. Nō est arbitrandū q̄ esset homem delectaturus tēptor, nisi precessisset in anima hois quedā elatio cōprimenda, elatio autem delectionem precedēs que facta est per pctm mortale, nō potuit eē nisi pctm veniale. Similr etiā in eodē aug. dicit. q̄ virū solicitauit aliqua experiēdi cupiditas cū mulierē vidisset sumpto vetito pomo nō esse mortuā: vt etiam fuisse in ea aliqs infidelitatis motus in hꝫ q̄ de verbis dei dubitauit: vt patet per hoc qđ dixit. Ne forte moriamur: vt hꝫ gen. 3. hꝫ aūt vident venialia pctā. Ergo hō potuit venialr peccare antequam mortalr peccaret. ¶ p. Pctm mortale magis opponitur integritati primi status quā peccatū veniale: sed hō potuit peccare mortalr nō obstāte integritate primi status. Ergo etiam potuit peccare venialr.

Sz contra Est, q̄ cuilibet peccato debetur aliq̄ pena: sed nihil penale esse potuit in statu innocentie: vt aug. dicit. 24. de ci. dei. ergo nō potuit peccare aliquo pctō. quo nō ejceret ab illo integritatis statu: sed peccatū veniale non mutat statū hominis. Ergo non potuit peccare venialr.

Rñdeo Dm, q̄ cōiter ponit q̄ homo in statu innocentie non potuit venialr peccare, hoc etiā non est sic intelligendū quasi id qđ nobis est veniale si ipse cōmitteret esset sibi mortale propter altitudinē sui status: dignitas enim persone est q̄dam circunstantia aggrauans pctm, nō tm transfert in aliā spēm: nisi forte superuenīēte deformitate inobediētie, vel voti, vel alicuius hmōi. Quod in proposito dici nō potest: vnde id quod est de se veniale nō potuit transferri in mortale propter dignitatem primi status, sic ergo intelligendū est q̄ non potuit peccare venialiter: quia non potuit eē vt committeret aliquid quod esset de se pctm veniale antequā integritatem primi status amitteret peccādo mortalr. ¶ Cuius ratio est qz peccatū veniale in nobis cōtingit, vel ppter imperfectionem actus: sicut subiti motus in gñe pctoꝝ mortaliū, vel propter inordinationē existentē circa ea q̄ sunt ad finē seruato debito ordine ad finē, vtrūq; aūt hoꝝ pringit pp quēdā defectuz ordinis ex eo q̄ inferi' nō cōtinet firmiter sub supiori: q̄ esm in nobis insurgat subitus motꝰ sensualitatis, contingit ex hoc q̄ sensualitas nō est oino subdita rōni. Qđ vero insurgat subitus motꝰ in rōne ipsa, puenit in nobis ex hoc q̄ ipsa executio actꝰ rōnis non subdit deliberationi, q̄ est ex altiori bono: vt supra dictū est. Qđ vero humanus animus inordinet circa ea q̄ sunt ad finē seruato debito ordine ad finez. puenit ex hoc q̄ ea que sunt ad finē nō ordinant infallibilr sub fine qui tenet summum locū q̄si principium in appetibilib': vt supra dctm est. In statu aūt innocētie (vt in p° habitū est) erat infallibilis ordinis firmitas, vt semp inferi' pringeret sub supiori q̄diu summū hois pringeret sub deo: vt etiā Aug. dr. 14. de ciui. dei, ⁊ iō oportebat q̄ inordinatio i hoie nō esset nisi inciperet ab hꝫ q̄ summū hois nō subderet deo: qđ fit p pctm mortale. Ex q̄ pz q̄ hō in statu innocētie nō potuit peccare venialr antequā peccaret mortalr.

Ad primū Ergo dm, q̄ venialē nō sumitur ab hm qđ nūc de veniali loquimur: sz dr veniale qđ est facile remissibile. ¶ Ad 2m dz, q̄ illa elatio q̄ precessit in aīo hois fuit pmū hois pctm mortale: dr aūt p̄cessisse delectionez ei' in exteriorē actū pctī hmōi ex elatione subsecuta est, ⁊ experiēdi cupiditas i vtro ⁊ dubitatio in muliere: q̄ ex hꝫ solo in q̄dā aliā elationē pruuit q̄ precepti mētionē a serpēte audiuit q̄si nollet sub p̄cepto cōtineri. ¶ Ad 3m dz, q̄ pctm mortale intātū opponit integritati pmi stat' qđ corrūpit ipm: q̄ pctm

¶ Super questionis. 8 3. articulum. 5.

Omissis articulis primus q. 8 3. in. 3. artic. dubiū occurrit ex sco. in 2. di. scōi sen. tenēte q̄ i statu innocētie potuit hō peccare venialr absq; mortali pctō: arguitq; quarto ad hm qz donū originalis iustitie nō pficeret' cōtugebat hoiez vltimo fini q̄ cicq; gra gratū facies cōiūgit nūc viatorē: sz cū gra q̄cūq; viatoris nūc stat veniale facere nō pōt, ⁊ qz nō pōt simul esse quecūq; inordinatio cū integritate pmi status, q̄ns est qđ primꝰ hō nō potuerit peccare venialiter anteq̄ peccaret mortaliter. ¶ Utrum angelus bonus vel malus possit peccare venialiter. Artic. 4.

Ad quartū Sic procedit Uidetur quod angelus bonus vel malus possit peccare venialr. Hō eīm cum angelis cōuenit in superiori anime parte que mēs vocat: sm illud greg. in hom. Hō intelligit cū angelis: sz hō hz superiorē ptez aie pōt peccare venialr. Ergo ⁊ angelus. ¶ p. Quicūq; pōt qđ est plus, pōt etiā q̄ est minus, sz angelus potuit diligere bonū creatū plus q̄ deū, qđ fecit peccādo mortalr. Ergo etiā potuit bonū creatū diligere ifra deū inordiate venialr peccādo. ¶ p. Angeli mali vident alīq facere q̄ sunt ex gñe suo venialia pctā puocādo hoīes ad risuz, ⁊ ad alīs hmōi leuitates: sz circūstātia psone nō facit de veniali mortale vt dctm ē: nisi spāli phibitione supueniēte: qđ nō est in proposito. Ergo angelus potest peccare venialiter.

Sz contra Est, q̄ maior ē pfectio angeli q̄ pfectio hois i pmo statu: sz homo in primo statu nō potuit peccare venialr. Ergo multo minus angelus.

Rñdeo Dm, q̄ intellis angeli sicut in primo dictū est, nō est discursiuus: vt. s. pcedat a principijs in cōclusiones, seorsum vtrunq; intelligens sicut in nobis contingit. vñ opz q̄ q̄cūq; cōsiderat conclones cōsideret eas, put sunt in principijs. In appetibilibus aūt sicut multoties dictum est, fines sunt sicut principia, ea vero que sunt ad finem sunt sicut conclones. vnde mens angeli nō ferk in ea que sunt ad finē, nisi sm q̄ stant sub ordine finis: pp hoc ex nā sua hñt q̄ non possit in eis esse deordinatio circa ea que sunt ad finem, nisi simul sit deordinatio circa finē ipsum quod est pctm mortale. Sz angeli boni non mouent in ea que sunt ad finem, nisi in ordine ad finē debitum qui est deus, ⁊ ppter hoc oīes eorum actus sunt actus charitatis, ⁊ sic in eis nō pōt esse pctm veniale, angeli aūt mali in nihil mouent nisi in ordine ad finē peccati superbie ipsoꝝ: ⁊ ideo in omnibus peccant mortaliter quicūq; propria voluntate agunt. Secus autē est de appetitu naturalis boni qui est in eis: vt in primo dictū est.

Ad primū Ergo dm, q̄ hō cōuenit quidē cū angelis in mēte, siue in intellectu: sz differt in mō intelligēdi vt dictū est. ¶ Ad 2m dz, q̄ angelꝰ non potuit minus diligere creaturam quā deū, nisi simul referēs ea in deū sicut in vltimū finē, vel aliquē finem inordinatum, ratione: vt in lra dr in responsione ad tertiū. ¶ Ad quartū dicit quod maior est vera, vbi est vere medium essentialiter ordinatū veniale autē nō est medium sm veritatem sed extremū: sub malo namq; ⁊ peccato ⁊ huius claudit virtusq; peccatum mortale sez ⁊ veniale: iusti'ia autē est sub altero extremo. s. bono recto ⁊ huiusmodi.

Super artic. 4.

Ista artic. quarto aduerte duo. Primo quod author plus determinat quā questionat: nam ratio allata in litera non solū concludit de angelo bono ⁊ malo, sed absolute: quoniam super conditione sue nature fundatur. Secundo quod aliud est loqui de peccare mortaliter, ⁊ aliud de demerere: sicut aliud est loqui de actu charitatis, ⁊ aliud de meritor quoniam meritū ⁊ demeritū viatoris sunt: quia in expectatiōe cōsistunt.

male agit & bñ agere, voluntarie agentis sunt: pp qđ ls demones i oib⁹ suis actib⁹ peccẽt mortaliter, nõ tñ demerent: qz extra viã iam in terminõ. sunt.

¶ Super articulum. 5.

In art. 5. nota tm̃ qđ loquit tñ de primis motib⁹ sensualitatis & non de omnib⁹ motib⁹ infidelitãtis: & nõ mireris si differo disputationem de alijs in locum proprium. Super artic. 6.

In art. 6. circa illa verba: multo magis excusat eum a peccato veniali &c. primũ qz aut author intendit simpliciter de veniali, aut tñ de veniali ex gñe si simpliciter falsum est quod dicit: rationis excusans a mortali excusset a veniali: ut pz in primis motib⁹ quos defectus rõnis deliberatis excusat a mortali & nõ a veniali. si de veniali ex gñe tñ nõ infert intentũ qđ originale cũ veniali solo si inueniri possit: dicet esse ḟm quã quod puer in originali exẽs ante plenũ vsum lib. arb. incipies aliqualiter seminiri libero arb. vt ptingit in solemnitatis peccare pt appetitu deliberato aliqđ delectabile illicitũ puta pcubitũ puelle: quod pp imperfectionẽ actus indeliberati erit veniale. ¶ Scdõ dubiũ est. vndevz ly multo magis: vel. n. aut cõle attendendo ad vsum rationis, aut minus attendendo qđ minus redditur ad faciendũ aliqđ imperfectũ qđ perfectũ (puta cũ mortale cõstat esse perfectũ, & veniale imperfectũ) & qđ nõ oẽ excusans a maiore excusat a minore: vt pz i infidelib⁹, q excusant ab infidelitate, qđ si nihil audierũt, & non ab alijs a qb⁹ cauerẽt si essent xpiani. ¶ Ad hec dubia dr, qđ quũ in ifa explicite dicat multo magis excusat a veniali si cõmittat aliqđ qđ sit ex gñe suo tale. dubiũ nõ est qđ de veniali ex gñe i illis vbis loqt, & intendit qđ puero ꝓmittere aliqđ mortale ex gñe & aliqđ veniale ex gñe si defectus etatis excusat eũ a mortali, excusat etiã a veniali & multo magis. Et qđ excuset ẽt a veniali i prõpto ẽ rõi: & vtrũq; libertate exigit, & ponit in ꝺ qđ est fieri posse deliberate & indeliberate. ht. n. qs deliberate vbũ otiosus dicere & hẽ ꝓmũ motũ ad dz illud & desistere. vñ si impedita libertas excusat ab actu mortali, qz cõstituit ipm ex mortale gen⁹, excusat & ex eadẽ rõne ab actu venialis qz ex mortale ḋq; gen⁹ constituit ipm. Qđ aũt multo magis excuset a veniali rõ est: qz in maiori includit min⁹. sstat ãt qđ ceteris paribus ex parte agentis peccm̃ veniale & mortale ex gñe se hñt sicut maius & min⁹: pp qđ si impedimentũ libertatis sat ẽ ad faciendũ qđ actꝰ tã mal⁹. l. ex gñe mortalis ꝓmissus a puero sibi nõ iputat a fortiori sufficit ad faciendũ qđ actus min⁹ mal⁹ ei nõ iputet: sicut si qs in bello occidendo excusat ab homicidio, dependendo excusat a rapta eadẽ rõne. Et quũ ꝺ hãc rñsionẽ obijcit: qz nõ hẽ intellectũ vniuersalẽ de ol pctõ venisli. rñdet qđ ex hoc hẽ intentum vniuersaliter: qz pctm̃ veniale ex imperfectione actꝰ ꝓsupponit libertatẽ sufficientẽ ad pctm̃ mortale: qz ꝓsupponit qđ possit a libera rõne impediri vñ puero qui a cõmisso actu mortali excusat ꝓter defectũ libertatis, non imputat etiã ḋcũq; mot⁹ in actũ pctī mortalis vel venialis pp defectum libertatis exacte ad prueniendũ impediendũ & vitandũ hmõi motib⁹. Et sic est de somnoleto si nulla pcessisset culpabilis occasio vl supfluitat⁹ somni vl occurrẽtis cogitationis, qđ in ꝓposito nõ hñt locũ: qz defectus erat⁹ prohibẽs libertatẽ culpabilis oĩno est. Sufficiẽter igit author docuit de pfectis actib⁹ moralib⁹ in gñe moralis & venialis tractãs, vt ex illis iperfectos etiã scirem⁹: vt declaratũ est. ¶ Ad obiones ãt ꝺ scõm dubiũ dr, qđ ls ad peccãdũ venialiter min⁹ libertatis sufficiat in exercitio quã in mortali, quia absq; deliberatione peccat venialiter, nõ tñ min⁹ sufficit in facultate: qz nõ peccat venialiter absq; libera facultate vitandi & cauendi singlos motꝰ: q facultas absq; plena libertate nõ est. Nec recte instat ꝺ illis regulam excusans a maiore excusat a minore: qm̃ intelligit ceteris paribus, sstat ãt qđ non sunt cetera paria in infidelitate: qz iumẽtũ rõis est in infidelib⁹ ostendes illis bona moralia, q nõ sequit vndevz illi q excusant a pctõ infidelitatis qđ ẽ min⁹, qz excusant que qz a pctõ obmissionis sacramẽti fidei nõ recipiendo qđ ẽ min⁹, qz h cetera sunt paria: neutrũ. n. ẽ alias cognitũ &c. & nõ a pctõ fornicationis: qđ ẽ rõne nãli prohibitum. ¶ In eo. 6. art. q. 89. circa illa vbs. ꝓmuz qđ tũc hoĩ cogitãdũ occurrit ẽ deliberare de seipso. dubia duo occurrũt. primũ est, an hoc intelligat de facto an de debito. i. an ita sit qđ hoĩ tenet̃ inci piẽti hẽ vsũ lib. ar. occurrat de facto & cogitatio, an occurrere debeat: qz. l. tenet̃ ad ꝺ cogitãdum. Si cñ intelligit qđ de facto ita ẽ, i. pmũ falsum assumit. nã pmũ occurrẽs est bonũ qđ nãli appetit, deinde & aut voluntarie dr, aut pp rõne in rñsione ad tertiũ allatã: qz. l. finis ẽ pot i intentione ipse sibi met est finis ad quẽ alia ordinat. Sz ꝺ rñsio nõ ꝓcludit illud, ĩũ qz falsum ẽ qđ ipsemet sit finis, cũ sit ꝓpter aliud, tã qz ex ꝺ qz ipsemet occurrit vt finis nõ sequit qz de ipso sit deliberatio. Demũ qz nõ experimur in nobis qz nobis primo hoc cogitatio occurrat. ¶ Si ãt intelligit de debito, pbãdũ esset hoc. Et si ꝺ in ifa posita affert, tũc insurgit scõm dubiũ: qz aut ꝓcedit qz ipsemet primo occurrit vt finis, aut vt ad finẽ. Si vt finis, nõ opz qz deliberet de seipso: sufficit qz nõ simet se pnsiõe deũ. Et sic nullo ꝓcepto affirmatiuo tenebit. p tũc ad ordinãdũ se: sz negatiuo. l. nõ inordinate amando. Et cessat obiectio stat cũ pctõ veniali, & voluntate studendi i grãmatica, sicut ad finẽ, & sic vba corpis articuli cõsonãt. l. deliberare de seipso, sz rõ allata in ifa in rñsione ad tertiũ nihil vz: & cũ sola sit allata, oia sine rõne fundamento restãt. ¶ Ad has dubitationes simul rñdeo dr, qz vba ifa intelligit non solũ de debito sz de facto, & de seipso quodãmõ vt finẽ, & quodãmõ vt ad finẽ. ¶ Ad cuius euidentiã aduertendũ est, qz in occurrẽte primo fine inueniuntur duo. l. qđ appetit & cui appetit. primũ est amatum & de concupiscentie. secundum amore amicitie. Et qz amabile quidem totum. vnicuiq; autem proprium: & amicabilia que sunt ad alios veniunt ex amicabilitate ad se. primum cui appetit est ipsemet appetens: & quia concupitum ordinatur ad amatum amicitia, & non econuerso. ideo primus simpliciter

22. qđ. 158. ar. 2. ad. 3. et. 2. di. 24. q. 3. gr. 2. co. 2. 5. diſ. 23. q. 1. ar. 3. q. 2. ad. 3. et 4. 4. d. 33. q. 3. 3. qđ. 2. ad. 3. et 4. qđ. 26. arti. 6. ad. 16 Et mal. q. 7. ar. 8. & ql. 4. ã. 21. & ro. 8. ꝓn⁹.

5. q. 99 ar. 4. ad 5. 7. 2. diſ. 18. ar. 3. q 5. et di. 41. q. 1. ar. 5. q 7. Et 4 diſ. 45 q. 1. ã. 3. ad. 6. et verit. q. 22. arti. 12. ad. 2. q. 3. ar. 3. ad 4. 7 ma. q. 5. 2. ad. 8. & q. 7. ar. 10. ad 8

finis occurrens apprehendi, est ipsemet q̄ est finis oīm appetibiliū, ad quē oia appetibilia nāliter ordinant: q̄ finis est prior i intentione: et ipsemet puer finis primo amatus amicitia, cui primo appetibile de facto occurrēs pueri voluntati fit ipsemet, ad quē alia appetibilia ordinet. Cōpleto aūt hoc nāli occursu, q̄ puer vult nāliter sibi bonū ac beatitudinē: q̄ his est vt statiz de pcipue amato: q̄ ia occurrit. i. sepe solicitus sit, q̄d ei appetendū sit.

Et p. 9. pēdet, q̄d operādū, q̄d solicitandū, q̄d patiendū: et q̄d aliud subsit eius ptāti. Et q̄n ipe finis ipsem̄ e magis amatus, q̄ ipsemet p̄s pres seu ptiales rationes suas, q̄ sequēs e. q̄ primū solicitās puerū, est deliberare, q̄d sibi p̄s seipm totū. non finis hūcvel illū respectū appetendū est. q. hoc aūt est deliberare de seipso, et ordinare se ad finē: q̄ id q̄ sibi ipsi pcipue amato p̄s sic totū est appetendū, est finis ad quē ipse ordinat. Unde si sibi appetendum contigerit bonum honestum in passu (vt cras illa cōsequtio) bene deliberavit de seipso finē suū in vera beatitudine collocās: q̄nis iperfecte et inchoative: nō plus em̄ exigitur a puero, si nō obmissionis reus erit: vt i litera dicitur in rōne ad tertium.

¶ Ex his aūt dicit ad oba cōtra primū. q̄ de facto occurrere seipsum, vt finē amatū amicitia: dū primo cōcupiscit bonū, rōne cōiuncti: q. oē cupitū, aliqui cōcupiscit: et cū cōstet, q̄ nō alteri, q̄ sibi. sīc q̄ de facto occurrit ipsemet, vt deliberabilis, p̄tum est ex rerū ordine, probatū est: q. est precipue amatus. Et quis rerum ordo nulla hinc culpa puerilis elicitur. eo nāe ordinem facti series, q̄tū ad occursum sequitur. Verūtū est q̄ occursum illū nō necio vo lumus amplectit: sed potest nō cogitare et omittere vt in litera dr. vñ nihil obstat q̄ bonū aut virtuoso primo occurrat: nec vt cōcupiscibile vtriusq; occurrit, nec q̄ ipse primo occurrit vt finis: imo ex p̄ hoc nō q̄ nō voluntarie dr. q. finis est precipue amatus: et

inceperit: nō oīno excusat a culpa venialis et mortalis peccati: sed primū q̄ tūc hoī cogitādū occurrit est deliberare de seipso: et si q̄dem seipsum ordinauerit ad debitū finez, per gratiam cōsequetur remissionem originalis peccati. Si vero non ordinet seipsum ad debitum finem, secundū quod in illa etate est capax discretionis, peccabit mortaliter non faciens q̄d in se est: et ex tunc non erit i eo pctm̄ veniale sine mortali, nisi postquā totum fuerit sibi per gratiā remissum.

Ad primū Ergo dz, q. veniale nō est dispositio ex necessitate precedēs mortale, sed cōtingēter: sicut q̄lēz labor disponit ad febrē. nō aūt sicut calor disponit ad formā ignis. ¶ Ad secundū dicendū, q. nō impedit pctm̄ veniale esse simul cū solo originali propter distantiā eius vel cōueniētiā: s. ppter defectū vsus rōnis vt dictum est. ¶ Ad tertiū dm, q. ab aliis peccatis mortalib⁹ pōt puer incipiens habere vsum rōnis p aliq̄d tps abstinere: sed a pctō omissionis p̄dicte n̄ liberat nisi cū ei to pōt se cōuertat ad deū. Primū em̄ quod occurrit homini discretione hūti est q̄d de seipso cogitet ad quē alia ordinet sīc ad finē. Finis em̄ est prior in intentione. et ideo hoc est tps p quo obligat ex dei pcepto affirmativo: quo dns dicit Conuertimini ad me et ego conuertar ad vos, Zacharie primo.

¶ De legibus. Mō. 90.

Cōsiderandum est de principiis exterioribus actuum. Principiū aūt exteri⁹ ad malū inclinās est diabolus, de cuius tentatione in primo dictū est. Principiū autē exteri⁹ mouēs ad bonū est deus, q̄ et nos instruit per legem, et iuuat per gratiā. ¶ Unde primo de lege. Secundo de gratia dm est. ¶ Circa legem aūt primo oportet considerare de ipsa lege in cōi. Secundo de partibus eius. ¶ Circa legē autē in cōmuni tria occurrūt cōsiderāda. Primo quidez de essentia ipsius. Secundo de dria leguz. Tertio de effectibus legis. ¶ Circa primū querunt quatuor. Primo, vtrū lex sit aliq̄d rōnis. Secūdo de fine legis. Tertio de cā eius. Quarto de promulgatione ipsius.

¶ Utrum lex sit aliquid rationis. Art. 1.

A D primū Sic proceditur. Videt q̄ lex nō sit aliquid rationis. Dicit em̄ aps ad ro. 7. Video aliam legē in mēbris meis ꝛc. sed nihil quod est rationis est in membris: quia ratio non vtitur organo corporali. Ergo lex non est aliquid rationis.

¶ Cp. In rōne nō est nisi potētia habitus et actus: s. lex nō est ipsa potētia rōnis. Sīc etiam nō est aliq̄s habitus rōnis: q. habitus rōnis sunt virtutes intellectuales: de q̄bus supra dictū est. nec etiā actus rōnis est: q. cessante rōnis actu lex cessaret: puta in dormiētib⁹. Ergo lex non est aliquid rationis.

¶ Cp. Lex mouet eos q̄ subiciunt legi ad recte agēdū, s. mouere ad agendū ppie pertinet ad volūtatē: vt patet ex premissis. ergo lex nō ptinet ad rationē, sed magis ad voluntatē: s. quod etiā iurisperitus dicit, Nō placuit principi legis habet vigorem.

Sz̄ cō Est quod ad legem pertinet precipere et prohibere: sed imperare est rationis: vt supra habitum est. Ergo lex est aliquid rationis.

Rñdeo Dm, q̄ lex q̄dā regula est et mēsura actuū, s. q̄ā induciť aliq̄s ad agendū vel ab agēdo retrahiť. Dicit em̄ lex a ligādo: q. obligat ad agēdū. regula aūt et mēsura humanorū actuum est rō. q̄ est principiū primū actuū humanorū: vt ex predictis patet. Rationis em̄ est ordinare ad finē: qui est primū principiū in agēdis sm̄ pbm. In quoquoz aūt genere id q̄d est principium est mensura et regula illi⁹ generis: sicut vnitas in genere numeri, et motus primus in genere motuū, vnde relinquitur q̄ lex sit aliquid pertinēs ad rationem.

Ad pmū Ergo dm, q̄ cū lex sit regula quedam et mēsura dicitur dupliciter esse in aliquo. Uno modo sicut in mensurante et regulante: et q. hoc est proprium rationis, ideo per hunc modū lex est in ratione sola. Alio modo sicut in regulato et mēsurato. et sic lex est in omnib⁹ que inclinantur in aliquid ex aliqua lege: ita q̄ quelibet inclinatio proueniens ex aliqua lege potest dici lex non essentialiter, sed quasi participative. et hoc modo inclinatio ipa mēbroꝝ ad cōcupiscendū lex mēbroꝝ vocat.

¶ Ad sm dm, q̄ sicut in actib⁹ exterioribus est cōsiderare operationē et operatum (puta edificationem et edificatū) ita in operibus rationis est cōsiderare ipsum actū rationis q̄ est intelligere et ratiocinari, et aliq̄d p hmōi actū constitutū quod quidē in speculativa rōne pmo quidē est diffinitio. Secundo enuntiatio. Tertio vero syllus vel argumentatio. Et q. ratio etiam practica vtiť quodā syllo in operabilib⁹ (vt supra habitū est) sm q̄ phs docet in. 7. ethi. ideo est inuenire aliquid in ratiōe practica q̄ ita se habeat ad operationes sicut se hz propositio in ratione speculativa ad conclusiones. et huiusmodi propositiones vniuersales rationis

1-q. 91. ar. 1. co. 2-q. 92. ā. 1. cor. 2-q. 94 ā. 1. cor.

de ipso pmo solicitudo sequit, et sic eē finē amatū amicitia sequit ipm eē primū deliberabile. eē em̄ sic finis q̄ pt eē ad aliū fidē: et ppea nō est falsum ipm eē finē, nec imptinēs intente cōclonī. Et p hoc patet solutio rei quarū obonū. ¶ In cōtrā. 6. ar. q. 89. dubiū adhuc supest in tertiū argumenti rōnis. et q. quū deliberatio de ipso fiat in tpe: q. deliberare in tpe fit intra tps deliberationē mēsuras pt puer peccare veniale puta curiose videndo trāseūtē equū inter deliberādū de fine: et sic quū nō teneat ad eligēdū finē debitū ante terminatā deliberationē sequit q. poterit peccare veniale ante peccatū mortale: et th̄ q̄ cito pōt dari operā deliberationi de seipso.

¶ Ad hoc dr, q. no q̄ citius pōt deliberari q̄ inter deliberandū ad aliud diuertit: quū em̄ dr. vnitas sit maior seipsa dispsa et a maiori vtute citius fiat aliquid q̄ a minore ceteris par b⁹, p̄ns est vt citi⁹ deliberet nō diuertens q̄ diuertēs: ac p hoc q̄ ad aliud aspicit vane nō q̄ cito potest deliberari, libere vim suā minuēs: et sic reus est obmissionis precepti diuertēdo, nō q̄ cito pōt deliberādo, et q̄uis nō teneat ad terminū deliberatiōis eligere: teneť th̄ ad terminū nullū ipedimētū apponere charitati, et ppea apponēdo peccat: mo. tali ad terminū: sicut deliberationi operā nō dans ad instās q̄d terminasset deliberationē peccat obmissiōe. ¶ Circa cūdē. ā. 6. q. 89. dupler. q. ex dictis insurgit. p⁹ est an infans baptizat⁹ teneat in p̄m⁹ sue discretionis ad pversionē in deū sicut de non baptizato dictū est. Secūda est q. si teneť ad dū baptizat⁹ sit de hac p̄cepti obseruatiōe dubium: et teneat p̄ius cōfiteri tanq̄ de dubio. ¶ Ad p̄mā. q. dm est, q. quū p̄ceptū istud fundet sup̄ p̄cessu nāe et gra p̄fīciat nāz p modū nāe absq̄ dubio tenetur puer baptizat⁹ ad deliberādū de seipso in p̄ncipio sue discretionis vna rōne. s. pp impletionē p̄cepti n̄ baptizat⁹ ho duab⁹ rationib⁹. s. pp p̄ceptā et pp delendū peccm̄ originale. ¶ Ad secūdū ho liberi⁹ audirē q̄d dm q̄ dicerē vt tū mihi q. q. nūquā est amor dei otiosus charitas infusa baptizato infanti excit. actū in p̄mo actu nāli: sīc de angelis creatis in gra dm fuit. et q. statim occurrēte seipso vt deliberabili i finis fides deliberādi, solicitudinē foueat ad bonū honestū. p̄tanq̄ cooperādo, inclinādo ad b ire⁹ et p̄ter charitas indicet apetitū ad honestū p sequendū: sic ostenditur sibi verū vltimū finē q̄uis cōfuse. Et licet b videat verū vt in pluribus: nō opz th in oib⁹ sic eē nō solū p pter libertatē sed p cōplexionē et malā assuetudinē aīe et⁹ discretionis. vñ fit q. pars sensitiua magis mouebit. ad assueta delectabilia mala q̄tū fides et charitas ad honestū: pp q. ñ pui refert vt assuescat puer ad audiendū spūalia et honesta. Determinat. n. habit⁹ fidei in fusius ex ppositis ex auditu et charitas ilā sequit. De confessionis aūt necessitate patet q̄d dz: dz em̄ cōteri et cōfiteri quis sicut de aliis incertis nisi q̄d aliq̄d minus ad p̄fessionē hui⁹ suf ficere vī. s. in cōi confiteri de occultis intendēdo de omnib⁹ et quia incertum est istud cōis est toti generi humano, ppter quod nemo scit vtrum edio vel amore dignus sit. ¶ Super q̄nis. 9 9. artic. p̄mum.

In responsione ad scm primi artic. q̄. 90. nota ppositionem inter syllm speculativū et practicū: quod ille totus in intellectu est: esse autem in intellectu principia que sunt leges, conclusionē autē in operatione habet quod de practico in actu practici exercito intelligit vt ex supradictis patet. In actu siquidem cognitionis habet suam singularē conclusionem sicut est speculativus intellectus: propter quod electio, que est voluntatis actus conclusio dicitur consilii. ¶ In responsione ad tertium eiusdem articuli, nota quod intellectus opus ad hoc quod lex sit sola motione voluntatis eget: voluntatis autem opus ad hoc quod lex sit eget et motione et regulatione intellectus: motione quidem quia voluntas non mouetur nisi a cognito. Regulatione autem quia voluntas irregulata est iniquitas. et est sermo de voluntate creata: diuina enim est lex legum.

¶Super art. 2.

In ar. 2. ciuſdē q. in rñsione ad primum, nota in quo differunt precepta, z in lege contenta z a principibus seu prelatis facta. lex ordinē ad cōmune bonū contiuet. preceptū autē ordinē illum applicat ad singulares fines subordinatos bono cōi: ppter qđ pceptа que bono cōi nō subordinantur precepti vim non habent.

¶Super art. 3.

In artic. 3. ciuſdem questionis dubium occurrit circa illa verba: ordinatio aliquid in bonum commune est totius multitudinis vel alicuius gerentis vicem totius multitudinis. hoc enim esse falsum, constat non solum in deo qui ordinat in bonum commune totius vniuersi, z non est vicarius vniuersi: sed in papa qui nec est multitudo populi Christiani, nec est ei⁹ vicarius ſz Jesu christus z legem posuit ecclesie eiuscte, z in patrefamilias qui ordinat ad commune bonum familie z nō est eius vicarius.

¶Ad hoc dicit qđ dupliciter possunt authoris verba intelligi. primo vt significet ex vi ſbi boni: z tūc dicit qđ nō loquitur vniuersaliter sed in multitudine humana perfecta z secundum humanum ordinem: secus autē nanque domina lege in multitudine generis humani nulli⁹ est princeps sed ipsa multitudo cōe bonū primo respicit p seipam vel committit alteri. Alioquin non princeps ſz tyrannus esset qui multitudini preesset. Obiectiones autem de deo z papa extra humanum sunt ordinez: de patre autē familias extra cōmunitatē perfectam. Secūdo dicitur z altius z formalius qđ p gerentē vices multitudinis nō limitat se authoz ad vicariū multitudinis: sed ad deū qui quouis modo vices multitudinis in hoc qđ est ordinare in cōe bonuz supplere potest. Constat autem quod deus preeminenter potest ordinare in bonum commune multitudinis multo melius q̄ ipsa multitudo posset in illud ordinare. Et similiter Jesus Chr

f. q. 91. ā. 5. col. 2 art. 6. ad. 3. 2. q. 96. ā. 1. 2. 3. 4 2. 6. co. 2. 22. q. 58. ā. 5. col. 2. 3. q. 70. ā. 2. ad. 2. et. 3. ꝑ. ca. 123. co. 1. fi.

nis practice ordinare ad actiones, hñt rōnez legis, quē quidē ppones aliqñ actualr cōsiderant, aliqñ vero habitualr a rōne tenent.

¶Ad tertiū dōz, qđ rō habet vim mouēdi a voluntate: vt supra dictū est. Ex hoc esñ q aliqs vult finē rō imperat de his q̄ sunt ad finē, sed voluntas de his q̄ imperāt ad hoc q legis rōnē habeat, opz q sit aliq rōne regulata, z hoc mō intelligit q voluntas principis habet vigorē legis: alioquin voluntas principis magis esset iniquitas quam lex.

¶Utrū lex ordinet sp ad bonū cōe. Art. 2.

Ad scōm Sic procedit. Videtur quod lex nō ordinet semp ad bonū cōe sicut ad finem: ad legem enim pertinet precipere z prohibere: sed precepta ordinantur ad qđā singularia bona. Non ergo semp finis legis est bonū cōe. Cp. Lex dirigit hominem ad agendū: sed actus humani sunt in particularib⁹. Ergo z lex ad aliq̄ pticulare bonū ordinat. Cp. Jsidorus dic in lib. ethimologiarū. Si ratiōe lex cōstat, lex erit oñe qđ rōne constiterit: sz rōne cōsistit nō solum qđ ordinat ad bonū cōe, ſz etiam qđ ordinatur ad priuatum bonum vnius ergo.

Sz ꝯ Est, q Jsidorus dicit in. 5. ethimologiay, qđ lex est nullo ꝑticulari modo: sed p cōi vtilitate ciuiū conscripta.

Rñdeo Dōm, q sicut dictū est, lex pertinet ad id qđ est principium humanoꝝ actuū: et eo q est regula z mensura. Sicut aūt rō est ꝑn⁹ humanoꝝ actuum ita etiā in ipsa rōne est aliquid qđ est ꝑn⁹ respectu oīm aliorū. vñ ad h opz q principalr z maxime pertineat lex. primū aūt ꝑn⁹ in opatiuis, quoy est rō practica est finis vltimus. Est aūt vltimus finis humane vite felicitas vel beatitudo: vt supra habitum est. vn de opz q lex maxime respiciat ordinē qui est in beatitudine. Rursus cū oīs pars ordinet ad totū sicut imperfectū ad perfectū, vnus aūt hō est pars cōitatis pfecte, necesse est q lex proprie respiciat ordinē ad felicitatē cōem. vñ z phs in premissa diffinitione legalis mētionem facit z de felicitate z cōione politica. Dicit enim in 5. ethi. q legalia iusta dicimus factiua cō seruatiua felicitatis z particularū ipsi⁹ politicе cōicatione. Perfecta esñ cōitas ciuitas est: vt dicit in primo politice. Jn quolibet autē gñe id quod maxime dicit, est principiū aliorū, z alia dñr ꝑm ordinē ad ipsum: sicut ignis qui est maxime calidus est causa caliditatis in corpibus mixtis que intantū dicunt calida inquātū participant de igne. vñ opz quod cū lex maxime dicatur ꝑm ordinē ad bonū cōmune, qđ quodcūq; aliud preceptum de particulari opere nō habeat rōnē legis nisi ꝑz ordinē ad bonū cōmune, z ideo omnis lex ad bonum commune ordinatur.

Ad ꝑmū Ergo dōm, q preceptum importat applicationē legis ad ea q̄ ex lege regulantur. ordo aūt ad bonū cōe qui ptinet ad legē, est applicabilis ad singulares fines: z ꝑm hoc etiā dē pticularibus quibusdā precepta dant.

¶Ad scōm dōz, q opationes qđē sunt in pticularib⁹: sed illa pticularia referri pñt ad bonuz cōe non quidē cōitate gñis vel speciei: sed cōitate cause finalis, ꝑm qđ bonū cōe dr finis cōis.

¶Ad tertiū dōz, qđ sicut nihil cōstat firmiter ꝑm rōnē speculatiuā, nisi p resolutionē ad prima principia indemōstrabilia, ita firmiter nihil cōstat p rōnē practicā nisi per ordinationē ad vltimū finē q̄ est bonum commune, quod autem hoc modo ratione constat, legis rationem habet.

¶Utrū rō cuiuslz sit factiua legis. Art. 3.

Ad tertiū Sic procedit. Vr q cuiuslz ratio sit factiua legis. Dicit enim ap̄s ad ro. 2. qđ cū gentes que legē nō habent, naturaliter ea q̄ legis sunt faciūt, ipsi sibi sunt lex: hoc autez cōiter de oīb⁹ dicit. Ergo quilibet pōt face re sibi legē. Cp. Sicut phs dicit in. 2. ethi. intētio legislatoris est vt inducat hoiem ad virtutem, sed quilibet homo potest aliū inducere ad virtutem. Ergo cuiuslz hominis rō est factiua legis. Cp. Sicut princeps ciuitatis est ciuitatis gubernator, ita q̄libet pfamilias est gubernator dom⁹: ſz princeps ciuitatis pōt in ciuitate legē facere. Ergo q̄lz pfamilias pōt in sua domo facere legē.

Sed ctra Est, q Jsidorus dicit in lib. ethimo. z hī in decretis dist. 2. Lex est cōstitutio populi ꝑm quā maiores natu simul cū plebib⁹ aliquid sanxerunt. Non est ergo cuiuslibet facere legē.

Rñdeo Dōm, qđ lex ꝑpie primo z principaliter respicit ordinē ad bonū cōmune ordinare autem aliquid in bonum cōmune est vel totiꝰ multitudinis, vel alicuius gerentis vicem totius multitudinis, z ideo condere legem vel pertinet ad totaz multitudinē vel pertinet ad personam publicā, que totius multitudinis curā habet, q̄ z in omnibus aliis ordinare in finem est eius cuius est proprius ille finis.

Ad primū Ergo dōm, qđ sicut supra dictū est, lex est in aliquo non solum sicut in regulante: ſz etiā participative sicut in regulato. z hoc modo vnusquisq; ſbi est lex inquātum participat ordinem alicuius regulantis: vnde z ibidez subditur, Qui ostēdunt opus legis scriptū in cordibus suis.

¶Ad scōm dōm, qđ persona priuata non potest inducere efficaciter ad virtutem: potest enim solum mouere: sed si sua motio non recipiatur, nō habet vim coactiuam quā debet habere lex ad hoc q efficaciter inducat ad virtutem: vt phs dicit in. 10. ethi. hanc autem virtutem coactiuam habet multitudo vel persona publica ad quam pertinet penas infligere: vt infra dicetur, z ideo solius eius est leges facere.

¶Ad tertium dicēdum, qđ sicut homo est pars domus, ita domus est pars ciuitatis. ciuitas autem est cōmunitas perfecta: vt dicitur in primo politico. z ideo ſcut bonum vnius hominis nō est vltimus finis, sed ad cōe bonū ordinatur: ita etiā z bonum vnius domus ordinatur ad bonum vnius ciuitatis que est cōmunitas perfecta, vnde ille q̄ gubernat aliquā familiam potest quidē facere aliqua precepta, vel statuta: non tamē que proprie habeant rationem legis.

¶Utrū ꝑmulgatio sit de rōne legis. Ar. 4.

Ad quartū Sic procedit. Vr q promulgatio nō sit de ratione legis. Lex enim naturalis maxime habet rationem legis: sed lex naturalis non indiget promulgatione. Ergo non est de ratione legis quod promulgetur. Cp. Ad legem pertiner proprie obligare ad aliquid faciendū, vel non faciendum: sed non solum obligantur ad implendam legem illi coram quibus promulgatur lex: sed etiam alij. Ergo promulgatio nō est de rōne legis. Cp. Obligatio legis extenditur etiam in futurum: quia leges

stus per suum vicariū vices multitudinis supplet: z similiter paterfamilias respectu sue familie. vnde author cōclusio nē formaliter inferendo declarat quid per vices gerētem intelligerit cum dicit: z ideo condere legem pertinet ad totā multitudinē vel ad personā publicā que totius multitudinis curam habet. vbi manifeste aperit quod id intelligit p gerere vicem multitudinis z nulla est hic variatio terminorum. z q pars est legislatoꝛ in multitudine tota populi Christiani opoꝛtet dicere qđ est habens curā totiꝰ multitudinis populi christiani co modo accipiendo totā multitudinē quo posset condere legē si nō subdita esset. Constat autem q condere legez pertinet ad multitudinem totam non secundū singulas partes sed collective id est ad communitatez multitudinis: papa ergo est habēs curā non solum singuloꝝ sed cōmunitatis totiꝰ multitudis christianorum. Et hec dixerim ꝑpter scioles quosdam qui papam pastorem singularez ecclesiarum non communitatis totiꝰ ecclesie Christiane esse cōtendunt. errāt quippe grauiter. Et hinc habes qđ tota multitudo vt legislatoris officiū hz est sub cura illius qui legislatoꝛ est. quod etiam ex ratione cōnicitur quia finis ꝓprius cōitatis. s. cōe bonuz est ꝓprius finis legislatoris, cuius ꝓsert moderari cōmunitatis vt ordinate. z legislatoris vt ordinantis.

¶Super arti. 4.

In articulo 4to in responsione ad secundum nota quod ea illa verba vel deuenire potest non intelligitur de potentia logica: quia scilicet non implicat contradictionem: sed de potentia politica id est secundum ordinem sui cuiusque politicum. vnde deuenire potest ꝑmulgari ea lyper alios: z

f. q. 91. ā. 5. col. 2 art. 6. ad. 3. 2. q. 96. ā. 1. 2. 3. 4 2. 6. co. 2. 22. q. 58. ā. 5. col. 2. 3. q. 70. ā. 2. ad. 2. et. 3. ꝑ. ca. 123. co. 1. fi.

2. dist. 24. q. 2. 3. 5. col. 2. 3. ad. 1. 2. 4. di. 2. 4. q. 2. 3. ā. 5. q 3. col.

leges futuris negotijs necessitatē imponūt vt iura dicūt: ſz promulgatio fit ad pñtes.g promulgatio nō est de necessitate legis.

Sed ↄ Est,q dicitur in decretis quarta dis.q leges instituuntur cum promulgantur.

Rñdeo Dicendū,q sicut dictū est, lex imponit alijs p modū regule ⁊ mensure. Regula aūt ⁊ mensura imponit p hoc q applicat his que regulant ⁊ mensurant. vnde ad hoc q lex virtutē obligandi obtineat qō est ppium legis,oportet q applicet hominib⁹ qui ſm eā regulari debēt. talis aūt applicatio fit p hoc q in notitiā eorū deducit ex ipsa promulgatione. vñ promulgatio ipsa necessaria est ad hoc q lex habeat suam virtutem. Et sic ex quatuor predictis potest colligi diffinitio legis.q nihil est aliud q̄ ꝙdā rōnis ordinatio ad bonū cōe ab eo q̄ curā cōitatis habet promulgata.

Ad primū Ergo dicendum:q promulgatio legis nature est ex hoc ipso q deus eam mentibus hoim inseruit naturaliter cognoscendā. Ad ſm dom,q illi coram quibus lex nō promulgatur,obligantur ad legem observandā,inquantū in eorum notitiam deuenit per alios,vel deuenire pōt promulgatione facta. Ad tertium dom,q promulgatio presens in futurū extenditur per firmitatem scripture, que quodāmodo semp eam promulgat. vñ isidorus dicit in.1. ethimologiarum,q lex a legendo vocata est:quia scripta est.

De diuersitate legum. Quæstio.91.

[D]einde Cōsiderandū est diuersitate legum. Et circa hoc querunt⁹ sex. Primo vtrū sit aliqua lex eterna. Secdo vtrū sit aliqua lex nāls. Tertio vtrum sit aliqua lex humana. Quarto vtrū sit aliqua lex dīna. Quinto vtrū sit vna tm̄ vel plures. Sexto vtrum sit aliqua lex peccati.

Utrum sit aliqua lex eterna. Articulus.1.

[A]d primū Sic preceditur. Videtur q nō sit aliqua lex eterna. Omnis.n. lex aliquibus imponitur, sed non fuit ab eterno cui aliqua lex posset imponi,solus enī deus fuit ab eterno., ergo nulla lex est eterna. Preterea. Promulgatio est de ratione legis:sed promulgatio non potuit esse ab eterno.quia nō erat ab eterno cui promulgaretur, ergo nulla lex potest esse eterna. Preterea.Lex importat ordinem ad finem.sed nihil est eternum quod ordinetur ad finem:solus enī vltimus finis est eternus.ergo nulla lex est eterna.

Sed cōtra Est,q aug.dicit in.1.de lib.arbi. Lex que summa ratio nominatur nō potest cuipiā intelligenti non incommutabilis eternaq̄ videri.

Rñdeo Dicendū,q sicut.ꝙ.dictū est,nihil est aliud lex ꝙ dictamē practice rōnis in ꝑncipe q̄ gubernat aliquā cōitatē pfectā.manifestū ē aūt supposito q mundus diuina puidētia regat(vt in.ſ.habitū est)q tota cōitas vniuersi gubernat ratione diuina.z iō ipsa rō gubernationis rerum in deo sicut in principe vniuersitatis existēs legis hz rōnē : z q diuina rō nihil concipit ex tpe,sed hz eternū ꝯceptū(vt ōr prouer.8.)inde est q hmōi legem oportet dicere eternam.

Ad ꝑmū Ergo dicēdū,q ea q̄ in seipsis nō sunt apud deū existūt in ꝯtū sūt ab ipso cognita ⁊ ꝓordinata:hz illud ro.4. Aut vocat ea q̄ nō sūt tāq̄ ea q̄ sūt sic igit eternꝰ diuine legis ꝯceptꝰ hz rōnē legis eterne, hz q a deo ordinat ad gubernationē rer ab ipso ꝓcognitar. Ad ſm dom, q promulgatio fit ⁊ ꝟbo ⁊ scripto. ⁊ vtroq̄ modo lex eterna hz promulgationē ex pte dei,promulgātis q: ⁊ ꝟbū diuinū ē eternū, ⁊ scriptura libri vite est eterna.hz ex pte creature qudētis aut inspiciētis nō pōt eē promulgatio eterna. Ad tertiū dom, q lex importat ordinē ad finē actiue in hz̄tū.ſ. p eā ordinat aliq̄ in finē:nō āt passiue.1.q ipsa lex ordinet ad finē. nisi p accidēs in gubernāte cui⁹ finis ē extra ipz:ad quē etiā necesse ē vt lex eiꝰ ordinetur, sed finis diuine gubernationis est ipse deus nec eius lex est aliud ab ipso:vñ lex eterna nō ordinat in alīd finē.

Utrum sit in nobis aliqua lex naturalis. Articulus.2.

[A]d scōm Sic proceditur. Videtur q non sit in nobis aliqua lex naturalis.Sufficien ter enim homo gubernatur per legem eternam dicit enī aug.in primo de lib.arb. q lex eterna est qua iustū est vt omnia sint ordinatissima sed natura nō abūdat in superfluis,sicut nec deficit in necessarijs. ergo nō est homini aliqua lex naturalis. Ꝯ.Per legem ordinatur homo in suis actibus ad finem:vt supra habitum est.sed ordinatio humanorū actuū ad finem nō est per naturam(sicut accidit in creaturis irrationabilib⁹:q̄ solo appetitu nāli agūt ꝓpter finē) hz agit hō ꝓp finē per rōnē ⁊ volūtatez ergo nō est alīq̄ lex hoi nālis. Ꝯ. Quanto aliquis est liberior,tāto min⁹ est sub lege:hz homo est liberior omnib⁹ alijs aialibus ꝓpter libe.arb.qō prealijs aialibus hz: cum igitur alia aialia non subdātur legi naturali,nec homo alicui legi naturali subdetur.

Sz ꝯtra Est,q ro.2.sup illō,Cū gētes q̄ legē nō hñt,nāli ea q̄ legis sunt faciūt. Dicit gl. q si nō hñt legē scriptā, hñt tū legē nālē : q̄ qlibet intelligit ⁊ sibi conscius est qd sit bonū ⁊ quid malū.

Rñdeo Dicēdū,q sicut supradictuz est,lex cū sit regula ⁊ mēsura dupliciter pōt eē i aliquo.vno modo sicut in regulāte ⁊ mēsurāte.alio mō sicut in regulato ⁊ mensurato:q inquantū ꝑticipat aliquid de regula vel mēsura,sic regulatur vel mēsurat.vnde cū omnia que diuine puidētie subduntur,a lege eterna regulent ⁊ mēsurent(vt ex dictis patet)manifestū est q oīa ꝑticipant aliqualiter legē eternā.inquātū.ſ. ex impressione eius hñt inclinationes in p prios actus ⁊ fines.Inter cetera aūt rōnalis creatura excellētiori quodāmodo diuine puidētie subiacet,inquantū ⁊ ipsa fit p puidētie ꝑticeps,sibīpsi ⁊ alijs puidēs.vnde ⁊ in ipsa participat ratio eterna p quā habet naturalem inclinationē ad debitum actū ⁊ finē.Et talis participatio legis eterne in rationali creatura lex naturalis dicit vnde cum psal.dixisset. Sacrificate sacrificiū iustitie:quasi quibusdā quereti⁹q̄ sunt iustitie opera subiūgit. Multi dicunt quis ostēdit nobis bona ? Cui questioni rñdens dicit.Signatū est sup nos lumē vultus tui dñe.quasi lumē rationis naturalis,quo discernimus quid sit bonum:⁊ quid malū,qd ptinet ad naturalē legē nihil aliud sit quā impressio diuini luminis in nobis. vnde patet q lex naturalis nihil aliud est q̄ participatio legis eterne in rationali creatura.

Ad ꝑmū Ergo dicēdū, q rō illa procederet si lex naturalis esset aliqd diuersum a lege eterna nō aūt est nisi quedā participatio eius:vt dictum est.

Ad scōz dicēdū,q oīs operatio rationis ⁊ volūtatis deriuat in nobis ab eo q est scōz naturā : vt supra habitū est.nā oīs rōcinatio deriuat a principijs naturaliter notis:⁊ oīs appetit⁹ eorū q̄ sunt ad finē deriuatur a nāli appetitu vltimi finis ⁊ sic etiā ops q̄ p directio actuū nostrorū ad finē fiat p legē naturalē. Ad tertiū dom,q etiā animalia irrōnalia ꝑticipāt rōnē eternā suo mō: sicut ⁊ rōnalis creatura:hz q rōnalz creatura participat eā intellectualiter ⁊ rōnaliter, ideo participatio legis eterne in creatura rationali ꝑprie lex vocat:nā lex est aliquid rationis:vt supra dictū est.in creatura aūt irrationali non participat rationaliter vñ non potest dici lex nisi per similitudinem.

Utrum sit aliqua lex humana. Art.3.

[A]d tertiū Sic proceditur. Videtur q non sit aliqua lex humana. Lex enim naturalis est participatio legis eterne:vt dictum est, sed per legem eternā omnia sunt ordinatissima: vt aug. dicit in

intendit author q absentes a ꝓmulgatione obligant⁹ vl q̄ per alios promulgatio ad eos deuenit vel p alios deuenire potuit: hz ex parte absentiū ꝙsequutū est vt nescirēt: vel q noluerūt vel q negligerūt facere qō in eis erat ad sciēdū. Alioqn absentes nescij ꝓmulgate legis nō ligant ꝓpter qō si rome nouā lex promulgat⁹ ⁊ nec curia ibā ꝓcurat vt promulgatio ad eccl̄ias cathedrales deueniat:nec prelati q ibi sunt insinuant suis ecclesijs:accusari nec apud deū ⁊ nec apud homines ignorātie possunt absentes nescij.

Ꝯ Sup.q.91.Art.1.

In articulo primo.q.91. nihil aliud notandum occurrit nisi quod ipsa prouidentia dei q̄ est ratio gubernationis rerum pro quanto est mēsura ⁊ regula obligatiua rerum oīum in suos actus ⁊ fines ad finem vltimum legis rationem induit quāuis legi subiecta non eodem modo ab illa regulent ⁊ obligēt:vñ alialia rōnabiliter vt intellu habētia:alia nāli⁊ vt intellectu carētia subdāt.

Ꝯ Sup Ar. 1.2.⁊.3.

In articulis pō secūdo ⁊ 3° etiā dē. q. collige qō hō trib⁹ legib⁹ eget ad sui rectitudinē motā lē seclusa rectitudine requisita ꝓ celesti patria.nā eget lege eterna nāli ⁊ humana : q nihil aliō sint q̄ rō diuine gubernationiz in deo : ꝑnā practica nāli ꝓ se nō : ⁊ ꝓclones eorū ꝓ discursum rōis adinuēte qb⁹ si ꝓiūgat q hō sup b ē ordinat⁹ ad finē supnālē a scriptura cuiz celesti patrie manifestū erit q opz legem quartā superaddē.ſ.diuinā vt in ꝗto art° 2: q ſm diuersitatē statꝰ hois in ordine illo supnāli distincta ē in veterem ⁊ nouam.

Ꝯ In rñsiōe ad 2ztertiū ar. cuiusdē.q. notās dictā iter res nālēs ⁊ morales q̄ ille mēsurāt nīmirū inuētor⁹ pdē cās eiꝰ morales ꝺeinē furant⁹ ab intellu nro non quocūq̄ sed nāli indito a deo: q effectꝰ sunt rōnis nāl⁊ vt ꝑmi principij moralia que sunt a nobis.

Ꝯ Super Articu. 5.

In arᵒ quinto si cut nec in 4° nihil occurrit scribendum. In. q. liquidē 107.infertus patebūt si qua sunt diᵘ in quinto arᵒ. In 6° āt articulo nota illa verba destitui ꝓ originali iustitia ⁊ vigore rōnis p.q.190.vbi ō integritate ⁊ corruptione nature humane erit sermo. habes etiā ex b articulo quid ꝑprie significat fomes : inclinationē scilicet partis sensitiue exeuntis a rationis ordine.

r

f.q. 95. arti.1.p to.⁊ ar. 3. ⁊. 4. c.⁊ ar.5 ad.3. Et.4.d. 33.q.1. ar.1. Et 3.ſ.q. 115. Et rom. 8. lo.3.ſi.

f.q. 96. ā. 2. ad 3. ⁊ qō. 97. art. 1.ad.1. et.4.d. 33.q.1. ar.1.co. Et ro.8 lo.3.ſi.

f.q. 95. arti.1. Et.2.d. 9.ā.2.c qo. 2.⁊ ad.5. Et.3.d. 40.ā.2. Et 10.8 co.⁊ ſi. Et.3.d. 37.ā.2. q.2.c.1. Et. 2. met. le. 5.co. 1. ſi.

primo de lib.arb.ergo lex naturalis sufficit ad oīa humana ordinanda:non est ergo necessarium q̄ sit aliqua lex humana.

¶p. Lex hz rōnē mēsure:vt dictū est.sed ratio humana nō est mensura rerū,sed potius ecōuerso:vt in.10.meta.dicitur. ergo ex ratione humana nulla lex procedere potest. ¶p. Mensura debet esse certissima:vt dr in.x.meta. sed dictamen humane rationis de rebus gerendis est incertum: ſm illud sapientie,9. Cogitationes mortalium timide ⁊ incerte prouidentie nostre. ergo ex ratione humana nulla lex procedere potest.

Sed cōtra Est,q̄ aug.in.j.de libe.arbit.ponit duas leges,vnam eternam: ⁊ aliam temporalem,quam dicit esse humanam.

Rñdeo Dīm,q̄ sicut.ſ.dictū est,lex est quoddā dictamen practice rōnis. Similis aūt processus esse inuenitur rōnis practice ⁊ speculatiue,vtraq; n. ex quibusdam pncipijs ad quasdā pclones pceditur:vt supius habitū est. Secundū hoc ḡ dīm est,q̄ sicut in rōne speculatiua ex principijs indemōstrabilibus nāl̄r cognitis ꝓducunt cōclusiones diuersarū scientiarū,quarū cognitio nō est nobis nāl̄r indita, sed p industriā rōnis inuēta,ita ēt ex pceptis legis nālis q̄sī ex quibusdā pncipijs cōib⁹ ⁊ indemōstrabilib⁹,necesse est q̄ rō humana pcedat ad aliqua magis ptic̄lariter disponenda. ⁊ iste ptic̄lares dispōnes adinuēte ſm rationē humanā dr̄ leges humane obseruatis aljs cōditionib⁹ q̄ pertinēt ad rōnē legis: vt.ſ.dictum est. Unde Tullius dicit in sua rhetorica: q̄ initi ſuris est a natura pfectū,deinde quedam in consuetudinem ex utilitate rōnis uenerūt,postea res a natura pfectas ⁊ a cōsuetudine probatas,legum metus ⁊ religio sanxit.

Ad pmū Ergo dōz q̄ rō humana nō pōt pticipare ad plenum dictamen rōnis diuine:sed suo mō ⁊ imperfecte. Et ideo sicut ex pte rōnis speculatiue per naturalē participationem diuine sapientie ineſt nobis cognitio quorūdam cōium principiorum,nō aūt cuiuslibet veritatis propria cognitio sicut in diuina sapientia continetur, ita etiā ex parte rationis practice naturalr homo participat legem eternā ſm quedam cōia principia,nō aūt ſm particulares directiōes singulorū,que tñ in eterna lege cōtinentur. ⁊ ideo necesse est vlterius q̄ rō humana procedat ad particulares quasdā legū sanctiones. ¶Ad scōm dīm,q̄ ratio humana ſm se nō est regula rerum: sed principia ei natural̄r indita sunt regule quedā generales ⁊ mensure oium eoꝝ que sunt per hoīem agenda:quorum rō naturalis est regula ⁊ mensura,hz nō sit mensura eorū que sunt a natura. ¶Ad tertiū dīm,q̄ ratio practica est circa operabilia:que sunt singularia ⁊ contingentia.nō aūt circa necessaria sicut ratio speculatiua. ⁊ ideo leges humane nō pōt illam infallibilitatem habere quam hñt cōclusiones demōstrati uc scientiarum. Nec opz q̄ omnis mensura sit omnino infallibilis ⁊ certa:sed secundum quod est possibile in genere suo.

¶Utrum fuerit necessarium esse aliquā legē diuinā. Arti.4.

Ad quartū Sic pceditur. Aī q̄ nō fuerit necessariū esse aliquam legē diuinam. Ut dictū est, lex nālis est quedā participatio legis eterne in nobis:sed lex eterna est lex diuina: vt dictū est. ergo nō opz q̄ pter legē naturalē ⁊ leges humanas ab ea deriuatas sit aliqua alia lex diuina. ¶p. Eccle.15. dr q̄ deus dimisit hominē in manu cōilij sui: consiliū autē est actus rōnis:vt supra habitū est.ergo homo dimissus est gubernatio ni sue rōnis:sed dictamē rationis hūane est lex humana:vt dictum est. ergo nō oportet q̄ homo alia lege diuina gubernet. ¶p. Natura hūana est sufficentior irrationalib⁹ creaturis. ſz irrationales creature nō hñt aliquā legē diuinā pter inclinationē naturalē eis inditā. ergo multo minus creatura rōnalis debet habere aliquā legem diuinam pter naturalem legem.

1.q.1.ā. 1. Et.3. qō. 60. ar.5.ad 3. Et.3. dist. 37. artic. 1. ⁊ ro. 8. fol.3.ſi.

Sz ꝯ Est,q̄ dauid expetit legē a deo sibi poni dicēs. Legem pone mihi dñe in via iustificationum tuarum.

Rñdeo Dīm.q̄ pter legē nālem ⁊ legē hūanā necariū fuit ad directionē hūane vite habere legē diuinam. ⁊ hoc pp ꝙtuor rōnes. Primo quidē,qz p legē dirigit hō ad actꝰ ꝓprios in ordine ad vltimū finē. ⁊ sicdē hō ordinaret tantū ad finē q̄ nō excederet ꝓportionē nālis facultatis hois, nō oporteret q̄ hō haberet aliquid directiuū ex pte rōnis supra legē nālem ⁊ legē humanit⁹ posītā que ab ea deriuat: sed q̄ homo ordinaſ ad finē beatitudinis eterne q̄ excedit ꝓportiones nālis facultatis hūane(vt supra habitū est) ideo necessariū fuit,vt supra legē nālem ⁊ humanā dirigeret etiā ad suum finē lege diuinitus data. ¶Secō o qz propter incertitudinē humani iudicij,precipue de reb⁹ cōtingentib⁹ ⁊ particularib⁹, cōtingit de actib⁹ humanis diuersoꝝ esse diuersa iudicia ex quibus etiā diuerse ⁊ cōtrarie leges procedūt. vt ergo homo absq; omni dubitatione scire possit quid ei sit agendū ⁊ quid vitandum,necessarium fuit vt in actib⁹ ꝓprijs dirigeret p legem diuinitus datam:de qua cōstat q̄ nō pōt errare. ¶Tertio quia de his pōt homo legē facere de q̄b⁹ pōt iudicare. iudiciū aūt hois ee nō pōt de interioribus motib⁹ qui latēt,sed solū de exterioribus actib⁹ qui apparent: ⁊ tñ ad perfectionē virtutis requirit̄ q̄ in vtriſq; actib⁹ homo rectus existat. ⁊ ideo lex humana non potuit cohibere ⁊ ordinare sufficienter interiores actꝰ:sed necessariū fuit q̄ ad hoc superueniret lex diuina. ¶Quarto q̄ sicut aug.dicit in.1.de lib.arb. Lex humana nō potest oīa que male fiunt punire vel phibere:qz dum auferre vellet oīs mala,sequeret q̄ etiam multa bona tolleret ⁊ impediret vtilitas boni cōis:qd est necessariū ad cōuersationē humanā. vt ergo nullū malū impohibitū ⁊ impunitū remaneat necessariū fuit superuenire legē diuinam per quam omnia peccata pohibentur. Et iste quatuor cause tanguñ in psal.vbi dicitur. Lex dñi immaculata.i.nullā peccati turpitudinē permittens. Conuertens animas:qz nō solum exteriores actus,sed etiā interiores dirigit. Testimonium domini fidele, propter incertitudinem veritatis ⁊ rectitudinis. Sapientiam prestans paruulis, inquantū ordinat hominem ad supernaturalem finem ⁊ diuinū.

Ad pmū Ergo dīm,q̄ per naturalē legē participatur lex eterna secundū ꝓportionē capacitatis humane nature:sed oportet vt altior modo dirigatur homo in vltimū finē supernaturalē. ⁊ ideo superadditur lex diuinitus data per quā lex eterna participatur altiori modo. ¶Ad scōz dicendū,q̄ consiliū est inquisitio quedā: vnde oportet q̄ procedat ex aliquibus principijs. Nec sufficit q̄ pcedat ex principijs naturaliter inditis que sunt precepta legis nature ꝓpter predicta:sed oportet q̄ superaddantur quedā alia principia, ſ.pceptā legis diuine. ¶Ad tertiū dīm,q̄ creature irrationales nō ordinantur ad altiorē finem q̄m sit finis qui est proportionatus naturali virtuti ipsarum. ⁊ ideo nō est similis ratio.

¶Utrum lex diuina sit vna tantum. Arti.5.

Ad quintū Sic pceditur. Aī q̄ lex diuina sit vna tantum. vnius eī regis in vno regno est vna lex:sed totū humanum genus comparatur ad deū sicut ad vnū regem: ſm illud psal. Rex oīs terre de⁹ est.ergo est vna tñ lex diuina. ¶p. Lex omnis ordinaſ ad finē quē legislator intēdit in eis quibus legē fert:sed vnū ⁊ idem est quod deus intendit in omnibus:ſm illud.1.ad thimo.2. Vult omnes hoīes saluos fieri ⁊ in agnitionē veritatis venire. ḡ vna tātū est lex diuina. ¶p. Lex diuina ꝓpinqor vī legi eterne q̄ est vna q̄s lex naturalis,quāto altior est reuelatio gratie quā cognitio nature:ſz lex naturalſ est vna oīuz hominū:ergo multo magſ lex diuina

Sz cōtra Est,q̄ apls dicit ad hebreos. 7. Translato sacerdotio necesse ē vt legſ trāslatio fiat.ſz sacerdotiū est duplex:vt ibidē dr.ſ.sacerdotiū leuiticū,⁊ sacerdotiū chr̄isti.ḡ etiā duplex est lex diuina.ſ.lex vet⁹ ⁊ lex noua.

Rñdeo Dīz,q̄ sicut in primo dictū est,distinctio est cā numeri. Dupl̄r aūt inueniunt aliqua distingui. Uno mō sicut ea q̄ sunt omnino spē diuersa: vt equus ⁊ bos. Alio mō sic̄ pfectū ⁊ imperfectū in eadē spē:sic̄ puer ⁊ vir. ⁊ ſm hoc lex diuina distinguit in legē veterē ⁊ legē nouā. vñ apls ad gal.3. cōparat statum veteris legis statui puerili existenti sub pedagogo, statum aūt noue legis cōparat statui viri perfecti qui iam nō est sub pedagogo. Attēdit aūt pfectio ⁊ impfectio legis ꝑ tria que ad legē ptinēt(vt supra dictū est). Primo eī ad legē ptinet vt ordinet ad bonū cōe sic̄ ad finē(vt.ſ.dictum est) q̄ qdē pōt esse duplex.ſ.bonū sensibile ⁊ terrenū: ⁊ ad tale bonū ordinabat directe lex vet⁹. vnde statim exo.3. ꝓncipio legis inuitatur populꝰ ad regnū terrenū chananeorū. Et iterū bonū intelligibile ⁊ celeste. ⁊ ad hoc ordinat lex noua. vñ statim chr̄istꝰ ad regnū celorū in sue p̄dicationis principio inuitauit dicens. Penitentiā agite,appropinquabit enī regnum celorū. matth.4. ⁊ nō aug.dicit in.4.cōtra faustū q̄ tēporalium rerū ꝓmissiones in testamento veteri cōtinētur, ⁊ ideo vetus appellatur:sed eterne vite promissio ad nouū pertinet testamētum. ¶Secūdo ad legē pertinet dirigere humanos actus secundū ordinē iustitie. in quo etiā superabundat lex noua legi veteri interiores actꝰ animi ordinādo:ſm illud matth.v. Nisi abundauerit iustitia vestra plusquā scribarum ⁊ phariseorū,

1.q.1.ā.1. Et.3. dist.37. ar.1. ⁊ ro.8. fol.3.ſi.

nō intrabitis in regnū celoꝝ: z ideo dz q lex vet⁹ cohibet manū, lex nouā animū. ¶ Tertio ad legē ptinet inducere hoīes ad obseruātias mādatoꝝ. z h̄ ꝺdem lex vetus faciebat timore pene: lex aūt noua facit hoc p amorē q̄ in cordibus nostris infunditur p gr̄am xp̄i q̄ in lege noua cōfertur: sed in lege veteri figurabat: z ideo dicit aug. ꝯ adamantium manichei discipulū q̄ hui⁹ differentia est legis z euangelij: timoris z amoris.

Ad primū Ergo dicendū, q̄ sicut paterfamilias i domo alia mādata ꝓponit pueris z adultis: ita etiā vn⁹ rex deus in vno suo regno aliā legē dedit hoīb⁹ adhuc imperfectis exīt̄ibus, z aliā pfectiōrē iā manuductis p priorem legē ad maiorē capacitatē diuinoꝝ. ¶ Ad 2m dō̄m, q̄ salus hoīm nō poterat esse nisi per xp̄m: 2m illud actuū. 4. Non est aliud nomen datū hoīb⁹ in quo oporteat nos saluos fieri. z ideo lex perfecte oēs ad salutem inducēs dari non potuit nisi post xp̄i aduentū: in ea ꝛō dari oportuit ppter quo xp̄s erat nasciturꝰ legē preparatoriā ad xp̄i suscep̄tionē, in qua ꝙdā rudimenta salutaris iustitie continerent. ¶ Ad 3um dō̄m, q̄ lex nālis dirigit hoīem 2m quedā ꝓcepta cōia in quibus cōueniunt tam perfecti q̄s imperfecti. z ideo est vna omniū. Sed lex diuina dirigit hoīem etiam in particularibus quibusdam ad que nō sūt se habent perfecti z imperfecti. z ideo oportuit legem diuinam esse duplicem: sicut iam dictum est.

¶ Utrum sit aliqua lex fomitis. Artic. 6.

Ad tertiū Sic ꝓceditur. Uī q̄ nō sit aliq̄ lex fomitis. Dicit. n. Isidorus in. 2. ethi. q̄ lex ratione consistit: fomes aūt non consistit in rōne, sed magis a ratione deuiat. ergo fomes non hz rationem legis. ¶ p̄. Omnis lex obligatoria est ita q̄ qui eā nō seruant trāsgressores dicunt, sed fomes nō cōstituit aliquē transgressorem ex hoc quod ipsum non sequitur, sed magis transgressor redditur si quis ipsum sequatur. ergo fomes non habet rationem legis. ¶ p̄. Lex ordinatur ad bonū cōe: vt. 5. habitū est: sed fomes non inclinat ad bonū cōe, sed magis ad bonū priuatum. ergo fomes non habet rationem legis.

3. q. 93. ar. 3. ad 2. Et ro. 7. lec. 4 ca. 1. fin. z. c. 8. c. 3. fi.

Sed ꝯ Est, q̄ apls dicit Ro. 7. Uideo legem aliā in mēbris meis repugnantem legi mentis mee.

Rñdeo Dicendū, q̄ sicut. 5. dictū est, lex essentialiter inuenitur in regulante z mensurante, participatiue aūt in eo qō mensurat z regulatur: ita q̄ ois inclinatio vel ordinatio q̄ inuenitur in his q̄ subiecta sunt legi, participatiue dicitur lex: vt ex supradictis p3. potest aūt in his q̄ subdunt legi aliqua inclinatio inueniri dupl̄r a legislatore. Uno modo inquantū directe suos inclinat subditos ad aliquid z diuersos interdū ad diuersos actus: 2m quem modū pōt dici q̄ alia est lex militum, z alia est lex mercatoꝝ. Alio modo indirecte inquantum. s. per hoc q̄ legislator destituit aliquē sibi subditum aliqua dignitate, sequitur q̄ transeat in aliū ordinem z quasi in aliā legē: puta si miles ex militia destituatur transibit in legem rusticoꝝ, vel mercatoꝝ. Sic igit̄ sub deo legislatore diuerse creature diuersas habent nāles inclinationes, ita vt qō vni est quodāmodo lex alteri sit cōtra legē: vt si dicā q̄ furibundū esse est quodāmō lex canis, est aūt cōtra legē ouis vel alterius māsueti animalis. Est ergo hoīs lex quā sortit ex ordinatiōe diuina 2m ꝓpriā conditionē. vt 2m rōnē operet. q̄ quidē lex fuit tā valida in primo statu, vt nihil vel ꝓter rōnē vel cōtra rōnez posset surrepere hoī: sz dū hō a deo recessit incurrit in hoc q̄ ferat 2m impetū sensualitatis. z vnicuiq̄ etiā particulariter hoc ꝓtingit quāto magis a rōne recesserit: vt sic quodāmō bestijs assimiletur q̄ sensualitatis impetu feruntur: 2m illud psal. Hō cū in honore esset nō intellexit ꝓparatus est iumētis insipientibus, z similis factus est illis. Sic igit̄ ipsa sensualitatis inclinatio q̄ fomes dz, in alijs q̄dē animalib⁹ simpliciter hz rōnez legis illo tū mō quo in talib⁹ lex dici pōt hz directā inclinationē legis. In hoīb⁹ aūt 2m hoc nō hz rōnē legis, sed magis est deuiatio a lege rationis sed inquantū p diuinā iustitiā hō destitutꝰ originali iustitia z vigore rationis, ipse impetus sensualitatis qui eū ducit, hz rationē legis inquantū est penalis, z ex lege diuina cōsequens hominē destitutum propria dignitate.

Ad ꝑmū Ergo dicendū, q̄ ratio illa ꝓcedit de fomite 2m se considerato prout inclinat ad malum: sic em̄ nō habet rōnē legis: vt dictū est, sed 2m q̄ sequit̄ ex diuine legis iustitia: tāquā si diceret lex esse, q̄ alios nobilis propter suā culpā ad seruilia opera induci permitteret. ¶ Ad secundū dō̄m, q̄ obiectio illa procedit de eo qō est lex quasi regula z mensura: sic, n. deuiātes a lege trāsgressores cōstituunt sic aūt fomes nō est lex, sz per ꝯdam participationē: vt supra dictū est. ¶ Ad tertium dicēdū, q̄ ratio illa procedit de fomite ꝯ tū ad inclinationē propriā: nō aūt ꝯtū ad suā originē. z tm si cōsideret inclinatio sensualitatis prout est in alijs animalibus sic ordinat ad bonum cōmune. i. ad cōservationem nature in spē vel indiuiduo. z hoc est etiam in homine: put sensualitas subdit̄ rationi, sed fomes dicit 2m q̄ exit rationis ordinē.

¶ De effectibus legis. Qō. 92.

Deinde Considerandū est de effectib⁹ legis.

¶ Et circa hoc quer̄untur duo. Primo vtrum effectus legis sit homines facere bonos. Secundo vtrum effectus legis sint imperare, vetare, permittere z punire: sicut legisperitus dicit.

¶ Utrum effectus legis sit facere homines bonos. Articulus. 1.

Ad primū Sic ꝓceditur. Uidetur q̄ legis effectus nō sit facere homines bonos. Homines enim sunt boni per virtutem: virtus enim est que bonum facit habentem vt dicit in 2. ethi. sed virtus est homini a solo deo: ipse enim eam facit in nobis sine nobis: vt supra dictum est in diffinitione virtutis: ergo legis non est homines facere bonos. ¶ p̄. Lex non prodest homini nisi legi obediat: sed hoc ipsum quod homo obedit legi est ex bonitate: ergo bonitas ꝓexigitur in homine ad legem: non igitur lex facit bonos homines. ¶ p̄. Lex ordinatur ad bonum commune: vt supra dictum est: sed quidam bene se habent in his que ad commune pertinent: qui tamen in ꝓprijs nō bene se habent: non ergo ad legem pertinet quod faciat homines bonos. ¶ p̄. Quedam leges sunt tyrannice: vt phs dicit in sua politica: sed tyrannus nō intendit ad bonitatē subditorum: sed solum ad ꝓpriam vtilitatē non ergo legis est facere homines bonos.

1. arti. 2 ad. 4. Et. 3. 5. c. 116. § 2. 3. 7. 4 Et ro. 10. 2. fi.

Sz ꝯra Est q̄ phs dicit in. 2. etb. q̄ voluntas cuiuslibet legislatoris hec est vt faciat homines bonos.

Rñdeo Dicēdū, quod sicut supra dictum est lex nihil est aliud quam dictamen rationis in ꝓsidente quo subditi gubernātur: cuiuslibet autem subditi virt⁹ est vt bene subdatur ei a quo gubernatur: sicut virtus irascibilis z concupiscibilis in hoc consistit quod sint bene obedientes rationi. z per hunc modum virtus cuiuslibet subiecti est vt bene subdiciatur principanti: vt philosophus dicit in. 1. politice. Ad hoc autem ordinatur vnaquaeq̄ lex vt obediatur ei a subditis: vnde manifestum est quod hoc sit ꝓprium legis inducere subiectos ad ꝓpriam ipsorum virtutem. Cum igitur virtus sit que facit bonū habentem, sequitur q̄ ꝓprius effectus legis sit bonos facere eos quibus datur vel simpliciter, vel 2m quid. Si eī intentio ferentis legē tēdat in verum bonū q̄ est bonum cōmune 2m iustitiā diuinam regulatum, sequitur q̄ per legē homines fiant boni simpliciter. Si vero intētio legislatoris ferat ad id q̄ non est bonum simpliciter. sed vtile vel delectabile sibi vel repugnās iustitie diuine, tunc lex non bonos facit homines simpliciter sed 2m ꝙd scilicet in ordine ad tale regimen. Sic autem bonum inuenitur e 2m per se malis: sicut aliquis

¶ Sup. q. 92. art. 2. In articulo primo q. 92. dubiū occurrit circa rationem ex eo q̄ aut falsum assumit aut inte 2m non infert. ꝓpositio nāq; fundāt rationē litere est ista virt⁹ cuiuslibet subditi est vt bene subijciat principāti: hec autem ꝓpositio aut intelligit̄ formaliter de subdito in⁹tum subditus, aut mālit̄ de eo q̄ est subditus. si formaliter ꝓpositio est vera: sz nō infert nisi q̄ lex facit subditos inquantum subditos bonos: hoc aūt nō est facere homines bonos: q̄ sicut aliud est eē hominem, z aliud esse subditum, ita alia est bonitas hominis: z alia est bonitas subditi: z rame titulus articuli querit an sit legis facere homines bonos: z in corpore articuli infertur ex ista ꝓpositiōe q̄ legis ē inducere subiectos ad ꝓpriā ipsorū virtutē. si vero mālit intelligitur: nisi sz inferret intētū ꝓbatū vniuersaliter ē falsa: z subuersionem pareret totī⁹ doctrine materialis eī̄. sermo a doctrina alien⁹ ē.

¶ Ad 1um dz q̄ sermo est formalis, verus z efficax ad intētū inferendum. Aduertēdū nāq; est q̄ nō est sermo de hac vel illa lege: sed de lege in cōi continēte eternam diuinā rōnē. z q̄ hō nō solum in ordine ad hoc vel illud. sz etiā in ordine ad felicitatē nālem z ꝓpriā z politicā z supernālē est subdit⁹. Ex his nāq; habet̄ q̄ bonitas hominis inquātū hō z bonitas hois inquātū subditi, sz vniuersaliter non coincidūt q̄as rō coincidit. s. re⁹ legis ordinantis hominem ad verā felicitatem sine naturalem sine supernaturalem. ac per hoc q̄ lex facit⁹ bonitat⁹ subdito in ordine ad felicitatem est etiā facit⁹ bonitatis ꝓprie in hoc: quoniā illamet est qua subditus ordinatur ad verā felicitatem. Est ergo ꝓpositio litere formaliter intelligēda. quod ex eo pz q̄ auctor sub illa subsumit de bona z mala lege: z cōcludit q̄ legis est facere subditos bonos simpliciter, vel sz ꝺd vt bonos latrones. Et cum dicitur q̄ nō infert intentum. 10. alia est ratio subditi z

hominis. iam patet responsio, q̄ ly vniuersaliter non sit eadem rō respectu tamen legis ad veram felicitatē sub qua infert author fieri boies bonos eadem est rō hominis & subditi: nō ām relationem significatam p ly subditus: sed ām rationem fundantē subiectionē: homo.em ex hoc q̄ hō ordinē hz ad felicitatē mediante virtute ppria. ¶ In responsione ad 3m eiusdem arti. primi dubium occurrit: ex eo q̄ author vī contradicere sibi & falsum dicere.

cōtradicere quidem sibi q̄ in principio illius rōnis dicit q̄ impossibile est vt aliquis hō sit bonus nisi bñ ꝓportionat⁹ bono cōi. & in calce dicit q̄ō alia est virt⁹ boni viri & boni ciuis, si nāq; diuersa ē virt⁹ viri & ciuis ꝑt esse vir bon⁹ & ciuis non bonus: & cōuerso ciuis bonus & vir non bon⁹ & si impossibile est aliquem ee virum bonū & nō bonum ciuem quomodo alia est virtus boni viri & boni ciuis. Falsum autē dz quia vir solitarius sapiēcie cōtemplatione contentus est bonus vir vt pote virtutis heroice & tamen nō ebonus ciuis: quia nec est ciuis.

¶ In eadem rōne est aliud dubiū: quia falsum vī q̄ eadē sit virt⁹ boni viri & boni principis. nam virtus boni viri est nosca: principis bo politica. Et nihilominus voluntaria etiaz videt differentia inter necessitatē virtutis simplr in principe & nō in ciue. nam sicut ad bonum communitatis sufficit, q̄ ciues subditi ꝓncipū mandatis obediant: ita sufficit q̄ ꝓnceps recta oportuna ad bonū cōitatis mandet & exequatur ꝯtum sua interest proportionaliter sicut alū. quid ēst ad cōitatem magis ō malitia puata rectorum ꝯ ciuium, si ad cōmune omnes faciūt quod oportet: nulla ēst apparet fo malis differentia: sz solū ām magis & minus. Cōstat enim q̄ principis priuata malitia magis nocet: q̄ conspectius in se crimen habet: sed nō q̄ noceat per se cōmuni bono: & malitia ciuium per accidens. ¶ Ad primum dubiū dicitur, q̄ nō falsitas nec cōtradictio est in litera. Ad cuius euidentiam recolendū est ex prima parte q̄ bonum simplr attēditur ām virtutem perfectionis: & q̄ non refert quo ad vtci: & esse bonum simpliciter an illa virtuma perfectio sit distincta a precedente an sit eadem cum precedē te. vnde homo dicitur bonus simpliciter non ām perfectionē substantialem sed accidentalem non quancunq; sed virtutis moralis. Propter qō questio de identitate & diuersitate virtutis hominis & ciuis nō repugnat propositioni primę in responsione posite. s. q̄ impossibile est q̄ aliquis sit bonus. & nō sit bene proportionatus bono communi: sine enim eadem sine alia sit virtus boni hominis & boni ciuis impossibile est q̄ homo sit bonus sine additione aliqua. & nō bonus ciuis cuilibet ordinata ad felicitatē veram: q̄ homo inquantum homo est pars ciuitatis: quia est animal politicū: sicut homo inquantum homo est disciplinabilis. ac per hoc & in habendo bonitatem hominis oportet q̄ habeat proportionem ad bonum cōmune ciuitatis salē in preparatione animi: nō enim est recte dispositus ām temperantiam & alias cardinales virtutes qui nō est preparatus ad id ad quod tenetur: & in habendo bonitatem simpliciter oportet q̄ habeat bonitatem primam, quia est in se bonus: & consequēter, quia est pars bona: aliter nō posset talis homo dici bonus nisi ām quid. Si ergo homo est bonus eā bonitas sua sit aut pars aut parēs bonitatis ciuilis: impossibile est quin sit recte communicans communitati, quod est esse bonum ciuem: ꝯnis econtra eueniat vt. s. aliquis sit bonus ciuis & non simpliciter bonus: & q̄ bonū simpliciter cōsurgit ex causa integra: & bonum autem secundum quid ex aliquo particulari. Cuius autem bonus nō nisi bonitatem secundum quid importat: & ideo in litera dicitur quod sufficit q̄ obediant mandatis principum. vnde patet nullaz esse cōtradictionē. Quod etiā nulla sit falsitas pter hominem heroicum, ex eo patet: q̄ de hominibus fermo est: heroicus autem huiusmodi plusquā homo est diuinam virtutem imitatus & quia etiā heroicus in preparatione animi est recte dispositus ad cōmunitatis bonum: & rursus est optime cōmēsuratus celesti patrie.

¶ Ad 2m dubiū dicit q̄ in scda secūde dño concedēte ex proposito tractabit de idēntitate & diuersitate pudētie monastice & politice in. 47. q. vbi dicetur quare magis virtus boni viri identificatur virtuti principis ꝙ ciuis: cū in virtute boni viri claudatur vtrūq; s. posse bene precesse & bene subesse. De necessitate vero virtutis monastice in principe magis q̄ in ciue, de qua hic tractatur, dicendū est: q̄ cum inter principem & ciues tantum interesse q̄ princeps vices totius multitudinis in se gerit vtpote curā illius habens, ciues autem partes sint: cō sequens est & priuata malitia principis ad male precipiendū toti multitudini eā inducet: & sic communi bono sufficiens est nocere. Priuatum autem malum ciuium bono existente principe cōmuni bono & si dissonet: non tamen nocere

Ad primū

Ergo dō, q̄ duplex ēst virtus: vt ex supra dictis pz. s. acq̄sita & infusa. Ad vtrāq; aūt aliq̄d opatur operū assuetudo, sz diuersimode. Nā virtutē quidē acquisitā causat, ad virtutē aūt infusam disponit, & eā iam habitā cōseruat & promouet. & q̄ lex ad hoc dr̄ vt dirigat actus hūanos, in quantū actus humani operant ad virtutē intrīn lex facit homines bonos. vñ & phs. d. in. 2. politico. q̄ō legislatores assuefacientes faciunt bonos. ¶ Ad 2um dō, q̄ō nō semp aliqs obedit legi ex bonitate pfecta virtutis: sz q̄nq; q̄dē ex timore pene, q̄nq; aūt ex solo dictamine rōnis q̄ō est q̄dam principiū virtutis: vt. s. habitū est. ¶ Ad tertium dō, q̄ō bonitas ciuislibet ptis cōsiderat in proportione ad suū totū. vñ & aug. d. in. 1. cōfes. q̄ō turpis ē ois pars que suo toti nō cōgruit. Cum igit quilibet hō sit pars ciuitatis, impoſe ē q̄ aliqs hō sit bonus nisi sit bñ ꝓportionat⁹ bono cōi: nec totū pōt bñ existere nisi ex ptibus sibi ꝓportionatis. Nā impoſe est q̄ bonū cōe ciuitatis bñ se habeat nisi ciues sint virtuosi, ad minus illi quib⁹ conuenit principari. sufficit aūt ꝯtum ad bonū cōitatis q̄ alij intrīn sint ꝯtuosi q̄ō principū mādatis obediant. iō phs dicit in. 3. politico. q̄ō eadē est virtus principis & boni viri. nō aūt eadē est virtus cuiuscūq; ciuis & boni viri. ¶ Ad. 4um dō, q̄ō lex tyrānica cū nō sit ām rōnē non est simplr lex: sed magis est quedā puersitas legis. Et tñ in ꝯtum hz aliquid de rōne legis intendit ad hoc q̄ ciues sint boni: non em hz de rōne legis nisi ām hoc quod est dictamē alicuius presidentis in subditis. & ad hoc tendit vt subditi legi sint bene obedientes. q̄ est eos esse bonos: nō simplr, sed in ordine ad tale regimen.

¶ Utrū legis act⁹ conuenīter assignēt. Ar. 2.

Ad scdō

Videt, q̄ legis act⁹ nō sint cōuenīter assignati in hoc q̄ dz, q̄ legis act⁹ est imperare, vetare, permittere, & punire. Lex enim omnis preceptū cōmune est: vt legis consultus dicit: sed idē est imperare quod precipere. ergo alia tria superfluūt.

¶ Effect⁹ legis est vt inducat subditos ad bonum: sicut supra dictum est: sed consilius est de meliori bono quam preceptum. ergo magis pertinet ad legē cōsulere ꝙ precipere.

¶ Sicut hō aliqs incitat ad bonū per penas ita etiā & ꝑmia, ergo sicut punitur effectus legis, ita etiā & premiare.

¶ Intentio legislatoris est, vt hoies faciat bonos sicut supra dictū est: sz ille q̄ solo metu pene obedit legi nō est bon⁹: nam timore seruili q̄ est timor penarū, etsi bonū aliquis faciat, nō tñ aliquid benefit: vt aug. dicit. non ergo vere ꝑ ꝑpriū legis q̄ punit.

Sz contra

Est q̄ Isidorus dr̄ i. 2. etymologiarum. Dis lex aut ꝑmittit aliq̄d vt vir fortis ꝑmiū petat: aut vetat, vt sacrarii virginū nuptias nulli liceat petere: aut punit, vt qui cedem fecerit capite plectat.

Rndeo

Dō, q̄ sicut enunciatio est rōnis dictamen per modum enunciandi, ita etiā lex ꝑ modū precipiendi. Rationis autē ꝑpriū est vt ex aliquo ad aliquid inducat. vñ sicut in demonstrationis scientijs ratio inducit vt assentiat cōclusioni per q̄dā principia: ita etiā inducit vt assentiat legis ꝑcepto per aliquid. Precepta autē legis sunt de actib⁹ humanis, in q̄bus lex dirigit: vt supra dictū est. Sunt autem tres differētie humanoꝝ actuū. Nā (sicut supra dictū est) quidā act⁹ sunt boni ex gñe q̄ sunt actus virtutū. & respectu hoꝝ ponit legis actus ꝑcipere vel imperare. Precipit enim lex oēs actus virtutū. vt dr̄ in. 5. ethi. Quidā vero sunt actus mali ex gñe: sicut act⁹ vitiosi. & respectu hoꝝ lex hz phibere. Quidā vero ex gñe suo sunt actus indifferētes: & respectu hoꝝ lex hz ꝑmittere. & pōt ēt indifferētes dici oēs illi act⁹ qui sunt vel parū boni, vt parū mali. Id aūt ꝙ q̄ inducit ad hoc, q̄ sibi obediat, est timor pene. & quantū ad hoc ponitur legis effect⁹ punire.

Ad primū

Ergo dō, q̄ sicut cessare a malo hz q̄dā rōnem boni, ita ēt phibitio hz q̄dā rationē ꝑcepti. & ām hoc large accipiēdo ꝑceptū vīr lex ꝑceptiū dr̄. ¶ Ad 2m dō, q̄ cōsulere nō est ꝓprius actus legis: sed pōt ptinere ēt ad ꝑsonā priuatā, cuius nō est cōdere legē. vñ ēt Apostol⁹ i. ad Cor. 7. cū cōsiliū quoddā daret: dixit, Ego dico, nō dñs. & ideo nō ponit inter effect⁹ legis. ¶ Ad tertiū dō, q̄ ēt premiare pōt ad quelibet ptinere: sed punire nō ptinet nisi ad ministrū legis: cuius auctoritate pena infert. & ideo ꝑmiare nō ponitur actus legis: sed solū punire. ¶ Ad quartū dō, q̄ ꝑ hoc q̄ aliqs incipit assuefieri ad vitandū mala, & ad implēdū bona ꝓpter metū pene, pducit q̄nq; ad hoc q̄ delectabiliter & ex ꝓpria voluntate hoc faciat. & sz hoc lex ēt puniendo pducit ad hoc q̄ hoies sint boni.

¶ Super art. 2.

In articulo secundo nihil aliud scribendum occurrit: nisi q̄ aduertas: q̄ quia de propriis actibus legis est sermo vt responsiones ad argumenta insinuant: & permittere inter legis actus ponitur quod solus superioris proprie est permittere. Alij autem non obuiantes malo quum possint negligentis, aut tacentis potius quā permittentis exercentore factum misi. vtendo lege participative dicantur permittere. sicut accidit in fratre permittente monitum fratrem reincidere in malum. vt adhibeat secum testes secundum legē domini pro communi bono & similib⁹.

De lege eterna. Questio.93.

DEinde cōsiderādū est de singulis. Et primo de lege eterna. Secūdo de lege naturali. Tertio de lege humana. Quarto de lege veteri. Quinto de lege noua q̄ est lex euangelij. De sexta aūt lege que est lex fomitis sufficiat q̄ dictum est, cum de peccato originali ageretur. Circa primum querūtur sex. Primo quid sit lex eterna. Secundo vtrum sit oīnibus nota. Tertio vtrum omnis lex ab ea deriuet. Quarto vtrū necessaria subiiciantur legi eterne. Quinto vtrum contingentia naturalia subiiciantur legi eterne. Sexto vtrum omnes res humane ei subiiciantur.

Utrum lex eterna sit summa rō in deo existens. Artic.1.

ADprimū Sic pceditur. Vid̄r q̄ lex eterna nō sit summa rō in deo existens. Lex.n. eterna est vna tm̄: sz rōnes rerū in mēte diuina sunt plures. Dicit.n.aug.in lib.83.q.q̄ deus singula fecit ppijs rationib'. g̃ lex eterna non v̄ esse idē qđ rō in mēte diuina existens. Cp̄. De ratione legis est q̄ verbo ꝓmulgetur: vt.s.dictū est: sed verbū in diuinis dicitur personaliter (vt in primo habitum est) ratio autem dicitur essentialiter. nō igitur idem est lex eterna quod ratio diuina. Preterea. Augu. dicit in lib. de vera religione, apparet supra mentem nostram legem esse que veritas dicitur. lex autem supra mentē nostrā existens est lex eterna. ergo veritas est lex eterna: sz nō est eadē rō veritatis rationis, ergo lex eterna nō est idem qđ ratio summa.

5.q.91. a.1.2.3. pīm. q. 3.5.7.4 cor.2 ad. 3. Et 4.d. 33.q.1. arti.1. Et 3.d 13.115.

Sed ꝯ Est, q̄ aug. dicit in.1. de lib.arbi. q̄ lex eterna est summa ratio cui semper obtemperandum est.

Rñdeo Dīm, q̄ sicut in q̄libet artifice pexistit rō eorū q̄ cōstituunt per artē, ita et in quolibet gubernāte opz q̄ pexistat ratio ordinis eorū q̄ agēda sunt per eos q̄ gubernationi subdunt. z sicut ratio rerū fiendarū p artem vocat ars vel exēplar rerū artificiatarū, ita etiā ratio gubernātis actus subditorum rōnem legis obtinet seruatis alijs q̄ supra cē diximus de legis ratione. Deus aūt p suā sapiētiā cōditor est vniuersaꝝ rerū: ad q̄s comparat sicut artifex ad artificiata: vt in.1. habitum est. Est etiā gubernator omnium actuum z motionum que inueniunt in singulis creaturis: vt etiam in.1. habitū est. Aī sicut ratio diuine sapientie mō.tū p eā cuncta sunt creata rōnem hz artis vel exēplaris vel ideerita ratione diuine sapientie mouentis omnia ad debitum finem obtinet rationem legis: z sm̄ hoc lex eterna nihil aliud est q̄ ratio diuine sapientie sm̄ q̄ est directiua omnium actuum z motionium.

Ad pmū Ergo dīm, q̄ aug. loquitur ibi de rationibus idealibus q̄ respiciūt pprias naturas singularum rerū. z tō in eis inuenit q̄dā distinctio z pluralitas sm̄ diuersos respectus ad res: vt in.1. habitū est: sed lex dz directiua actuum in ordine ad bonū cōe: vt.s. dictū est. Ea aūt que sunt in seipsis diuersa considerant vt vnū sm̄ q̄ ordinant ad aliqđ cōe: z tō lex eterna est vna q̄ est rō huj' ordinis. Ad sm̄ dicēdum qđ circa ꝟbū quodcūq; duo possunt cōsiderari. s. ipm verbum, z ea q̄ verbo exprimunt. verbū em̄ vocale est quidđaz ab ore hois platū: sz hoc verbo exprimit q̄ verbis hūanis significant z eadē rō est de ꝟbo hois mētali qđ nihil est aliud q̄ qđdā mentē pceptū q̄ hō exprimit mētaliter ea de qb' cogitat. Sic igit in diuinis ipm verbū qđ est cōceptio pīni intell's psonal'r dicit: sz oīa q̄cūq; sunt i scia patris, siue essentialia: siue psonalia, siue etiā dei opa exprimunt hoc verbo: vt pz p augu. in.15. de trī. z inter cetera que hoc verbo exprimit etiā ipa lex eterna ꝟbo ipso exprimit. Nec tū ppter hoc sequit q̄ lex eterna psonaliter in diuinis dicat: appropriat tū filio ppter cōuenientiā quā hz rō ad ꝟbū. Ad tertiū dīm, q̄ rō intellect' diuini alr se hz ad res q̄s rō humani intell's. Intellect' em̄ humanus est mēsuratus a reb': vt.s. cōceptus hois nō sit verus ppter seipz, sz dicit verus ex hoc q̄ cōsonat rebus. ex hoc em̄ q̄ res est vel non est opinio vera vel falsa est. Intellectus vero diuinus est mensura rer: q: vnaquęq; res intātū hz de veritate inquātū imitatur intellectū diuinū: vt in primo dictū est. z ideo intellectus diuinus est verus sm̄ se. vnde ratio eius est ipsa veritas.

Utrum lex eterna sit omnibus nota. Artic.2.

ADscōm Sic proceditur. Videtur q̄ lex eterna non sit omnibus nota. Quia vt dicit apostolus.1.ad cor.in.2. Que sunt dei nemo nouit nisi spiritus dei: sed lex eterna est quedā ratio in mēte diuina exīs. ergo oībus est ignota nisi soli deo. Cp̄. Sicut aug. dicit li. de li. ar, lex eterna est q̄ iustū est vt oīa sint ordinatissima sz nō oēs cognoscūt q̄m oīa sint ordinatissima: g̃ non oēs cognoscunt legē eternā. Cp̄. Aug. dicit in lib. de vera religio. q̄ lex eterna est de q̄ hoies iudicare nō pōt: sed sicut in.1. ethi. dz, vnusq̄sq; bñ iudicat que cognoscit. ergo lex eterna non est nobis nota.

3.q.19. a.4. ad 3. z arti. 5.6.

Sed contra Est, quod Aug. dicit in lib. de lib. arb. quod eterne legis notio nobis impressa est.

Rñdeo Dīm, q̄ dupl'r aliqđ cognosci pōt. Vnomodo in seipso alteri in suo effectu, in quo aliqua similitudo eius inuenit: sicut aliqs nō videns solē i sua substātia cognoscit ipm in sua irradiatione. Sic igit dīm ē q̄ legē eternā null' pōt cognoscere sz q̄ i seipsa ē nisi sol' de' z beati q̄ deū p essentiā vidēt: sz ois creatura rōnalis ipa cognoscit sz aliquā eī irradiationē v'l maiorē v'l minorē. ois.n. cognitio veritatis est q̄dā irradiatio z participatio legis eterne que est veritas incōmutabilis: vt aug. dicit in lib. de vera religione. Veritatē aūt oēs aliqualiter cognoscūt ad minus quantum ad principia communia legis naturalis. in alijs vero quid.ā pl', z q̄dam min' participant de cognitione veritatis. z sm̄ hoc etiam plus vel minus cognoscunt legem eternam.

Ad pmū Ergo dīm, q̄ ea que sunt dei in seipsis quidē cognoscibilia nobis nō pōt: sed tū in effectibus suis nobis manifestant, sm̄ illud ro.1. Inuisibilia dei p ea q̄ facta sunt intellecta cōspiciuntur. Ad sm̄ dīm, q̄ legē eternā etsi vnusquisq; cognoscat, p sua capacitate sm̄ modū p̄dictū, nul' tū eā cōprehēdere pōt. Nō em̄ totalr manifestari pōt p suos effectus z ideo nō opz q̄ q̄cūq; cognoscit legē eternā sm̄ modū p̄dictū cognoscat totū ordinē rerū quo oīa sunt ordinatissima. Ad tertiū dīm, q̄ iudicare de aliquo pōt intelligi dupl'r. Vnomō sic vis cognitiua dijudicat de ppio obiecto: sz illud tob.12. Nōne auris verba dijudicat z fauces comedēti sapores. z sz istū modū iudicij pbis dicit, q̄ vnusq̄sq; bene dijudicat q̄ cognoscit iudicādo scilicet an sit verū q̄ ponitur. Aliomodo sz q̄ superior iudicat de inferiori quodā practico iudicio: an. s. ita debeat esse vel non ita. z sic nullus potest iudicare de lege eterna.

Utrū ois lex a lege eterna deriuet. Artic.3.

ADtertiū Sic pceditur. Videtur q̄ nō ois lex a lege eterna deriuetur. Est.n. q̄dā lex fomitis: vt supra dictū est. ipsa aūt nō deriuatur a lege diuina q̄ est lex eterna: ad ipsam em̄ pertinet p̄destia carnis: de qua apostolus dicit ad ro.8. q̄ legi dei nō potest esse subiecta ergo non ois lex pceditur a lege eterna. Cp̄. A lege eterna nihil iniquū procedere pōt: q: sicut dictū est, lex eterna est sm̄ quā iustū est vt oīa sint ordinatissima: sed quedā leges sunt iniq̄: sz illud isa.10. Ue q̄ cōdūt leges iniquas. ergo nō omnis lex pcedit a lege eterna. Cp̄. Augu. dicit in.1. de lib. ar. quod lex que populo regendo scribitur, nos te multa ꝑmittit que per diuinā ꝓuidēt ā vindicātur: sed ratio diuine ꝓuidē t' e est lex eterna: vt dictū est. ergo nec etiā omnis lex recta procedit a lege eterna.

Super questionis.93. articulum tertium.

OMisso primo articulo: cui' difficultates in prima parte clare sunt z secundo quia clarus est. In tertio dubiū occurrit: quia author dicere videtur ab intento aut falsum dicere: quum dicit rationes inferiorum gubernantium sunt quecunq; alie leges preter eternam. Si namq; de omni lege preter eternā loquitur: falsum dicit: q: lex diuina nō est ratio inferiorīs gubernatoris: sed dei: z est alia ab eterna: vt patet in q.91. Si aūt nō intendit de lege diuina nō hī conclusio intenta scilicet q̄ omnis lex ab eterna deriuatur. Ad hoc dz q̄ author intendit etiā de lege diuina q̄ deriuat ab eterna: q: ponit ipsaz esse p participationē legis eterne: vt expressē pz supi' in q.91. artic.4.ad 3m. vbi dixit: q tō supad dict lex diuinitus data: ꝓ quā lex eterna ꝓcipat alteri mō. Nec ē vez q̄ lex diuina n̄ sit rō inferiorū gubernantiū: q̄m lex diuina nō dz diuina a subiecto tanq̄ sit aliquid in deo: sola em̄ lex eterna est formaliter in deo: sed dz diuina ab authoritate a mō z a fine. Est nāq; a deo supernāl'r data ad ducendū in deum supernālem finē: z est lex diuina rō supernālis data hoi vt seipm̄ gubernet: z ppriē ea est rō inferiorū gubernātium. s. homum: nō ab eis adinuenta: sz a deo suscepta. Et b legeveteri ptz actū. 7. Nec p̄fisi eos in dispōne angelorū de nouo aut̄ inferius habebitur: q̄ est ipsa gratia spiritussancti. Neutrū aut̄ horum est in deo nisi causaliter: sz in hominis alia vtrūque primum p intellectū z memoriā. Ez per essentiam anime z voluntatē. Et per hoc ptz q̄ tā lex eterna q̄m naturalis z diuina sit rōnis ordinatio ad bonum cōe a deo qui curam hz cōitat: promulgata. Et inter eternam z alias hec est dīa q̄ eterna ē in deo ac p hoc est ipse deus: alie autem non sunt in deo: sz effectus eī' in creaturis rōnalibus: ac p hoc illa ē causa: cetere sunt ptiones illius: illa eterna: reliquē p̄ortales.

Super arti.3.

Ist articulo q̄rto quinto z sexto eiusdē questionis nihil aliud occurrit scribendum nisi q̄d in quinto articulo notes illud: nullus ꝓpric loquendo suis actibus legem imponit. et hoc ꝓ difficultate illa: vtrum princeps subdatur legibus.

Sed ꝺ Est, ꝙ puerb. 8. diuina sapientia dicit, Per me reges regnant & legū conditores iusta decernunt, ratio autem diuine sapientie est lex eterna: vt supra dictum est. ergo omnes leges a lege eterna procedunt.

Rñdeo Dicendum, ꝙ sicut. 8. dictū est, lex ipontat rōnē quādā directiuā actuū ad finē. In oib⁹ aūt mouentib⁹ ordinatis opz q⁹ motus scōi mouētis deriuet a motu mouētis ꝓmtiq; mouēs ꝟz nō mouet nisi inq̄tū mouet a ꝓio. vñ i oib⁹ gubernātib⁹ idē videm⁹ ꝙ rō eoꝝ q̄ sunt agēda i ciuitate deriuat a rege ꝙ ꝓceptū i iferiores administratores. Et i artificialib⁹ ēt rō artificialis q̄ actuū deriuat ab architectore ad iferiores artifices q̄ manu opant. Cū g̃ lex eterna sit rō gubernatiōis i supremo gubernāte, necē ē, ꝙ oēs rōnes gubernatiōis q̄ sunt i inferioꝝ gubernātiū sunt q̄dq̄ alie leges ꝓter legē eternā. vñ oēs leges iōstū ptic̄pāt ꝺ rōne recta intiq̄ deriuant a lege eterna. Et ꝓp hoc aug. ꝺ. m. i. de lib. arb. ꝙ in tpali lege nihil est iustū ac legitimum q̄ hoīes ex lege eterna sibi deriuauerunt.

Ad ꝑmū Ergo dicendum, ꝙ homines hz rōnē legis in hoc inq̄tū est pena ꝓnis diuina iustitiā, & sm hoc manifestū est ꝙ deriuat a lege eterna. Inquātū vo inclinat ad petiū, sic ꝟsat legi dei & nō hz rōnē legis: vt ex supradictis pz.

Ad ꝑm dicendum, ꝙ lex hūana intiq̄ hz rōnem legis inq̄tū est sm rōnē rectā. & ꝟz hoc manifestū ē ꝙ a lege eterna deriuat: inquātū vo a rōne recedit, sic ꝺ lex in q̄ sic nō hz rōnē legis, sz magis violētie cuiusdā. Et tā i ipsa lege inq̄tū inq̄tū seruat aliq̄d de similitudine legis ꝓp ordinē ptātis et⁹ q̄ legē fecit: sm hoc ēt deriuat a lege eterna. Omnis. n. ptās a dño deo est: vt ꝺ rom. 13.

Ad tertiū dicendum, ꝙ lex humana ꝺ aliqua ꝑmittere, nō quasi ea approbans: sed quasi ea dirigere nō potēs. multa aūt dirigūntur lege diuina que dirigi nō ꝑt humana: plura cū subduntur cause superiori q̄ inferiori. vnde hoc ipsum ꝙ lex humana non se intromittit de his que dirigere non potest, ex ordine legis eterne prouenit. Secus aūt esset si approbaret ea q̄ lex eterna reprobat. vnde ex hoc nō hz ꝙ lex humana nō deriuetur a lege eterna: sed ꝙ non perfecte eā assequi possit.

Utrū necessaria & eterna subiciant legi eterne. Arti. 4.

Ad quartū Uidet ꝙ necessaria & eterna subiiciā tur legi eterne. Omne. n. qd̄ rōnabile est rōni subdit: sed volūtas diuina est rōnabilis cū sit iusta, ergo rōni subdit. sz lex eterna est rō diuina: ergo voluntas dei subdit legi eterne. voluntas aūt dei est aliquid eternum. ergo etiā eterna & necēia legi eterne subdunt. Cp. Quicquid subiicit regi subiicitur legi regis. Filius autē vt ꝺ 1. ad cor. 1. subiect⁹ erit deo & pr̄i cū tradiderit ei⁹ regnum: ergo filius qui est eter⁹ subiicitur legi eterne. Cp. Lex eterna est ratio diuine ꝓuidētie: sed multa necessaria subduntur diuine ꝓuidētie sicut ꝑmanentia substātiarū incorporaliū & corporum celestium. ergo legi eterne subduntur etiam necessaria.

Sed ꝺ Ea q̄ sūt necēia ipsoꝝ est a⁹ se hre, vñ cohibitioe nō indiget: sz imponit hoī lex vt cohibeat a malis: vt ex supradictis pz. ergo ea q̄ sunt necēia legi non subdunt.

Rñdeo Dicendum, ꝙ sicut. 8. dictū ē: lex eterna ē rō diuine gubernatiōis. Quicquid ergo diuine gubernationi subdit̄, subiiciūt ēt legi eterne: sed omnia gubernatiōi eterne nō subdūtur neq; legi eterne subdit̄. Horū aūt distinctio attēdi pōt ex his q̄ circa nos sunt. hūane cū gubernatiōi subdunt ea q̄ ꝙ hoīes fieri ꝑāt: q̄ vo ad nāz hois ꝑtinēt, nō subdit̄ gubernationi hūane. s. ꝙ hō hēat alaz, vl manū, aut pedes. Sic igit legi eterne subdunt oīa q̄ sunt in reb⁹ a deo creatis, siue sint otingētia, siue sint necessaria. ea vo q̄ ꝑtinēt ad naturā vl essentiā diuinā legi eterne nō subduntur: sed realiter ipsa lex eterna.

Ad ꝑmū Ergo dicendum, ꝙ de volūtate dei dupl⁹ possumus loqui. Uno mō ꝑtū ad ipsam volūtatē, & sic cū volūtas dei sit ipa essentia ei⁹, nō subdit gubernationi diuine, neq; legi eterne: sz idē ē qđ lex eterna. Alio mō possumus loq̄ de volūtate diuina ꝑtū ad ipa q̄ de⁹ vult circa creaturas. q̄ qđē subiecta sunt legi eterne inquantū hoc rō est i diuina sapiētia, & rōne hoc volūtas dei ꝺ rōnabilis: alioq̄n rōne subiiciūt magis est dicēda ipsa rō. Ad ꝑm dicendum, ꝙ filius dei nō est a deo fact⁹, sed nāliter ab ipso genit⁹. & ideo non subdit diuine ꝓuidētie aut legi eterne: sz magis ipse est lex eterna p quandā appropriationē: vt ptz p aug. in lib. de vera religione. Dicit aūt esse subiect⁹ pōt rōne hūane nature sm quā ēt pr̄ esse maioꝝ eo. Tertiū cōcedim⁹: q⁹ pcedit de necessariis creatis.

Utrū contingentia subsint legi eterne. Artic. 5.

Ad quintū Uidetur ꝙ nālia cōtingētia non subsint legi eterne. Promulgatio enim est de rōne legis: vt supra dictū est. sed promulgatio nō potest fieri nisi ad creaturas rationales q̄b⁹ potest aliquid denūtiari. ergo sole creature rōnales subsunt legi eterne, nō ergo naturalia cōtingētia. Cp. Ea q̄ obediūt rationi participant aliqualr rōne: vt ꝺ 1. ethi. Lex aūt eterna est rō summa: vt. 8. dictū est. cū igit nālia cōtingētia nō ꝑticip̄ent aliqualr rōne, sz penit⁹ sint irrōnabilia, videt ꝙ non subsint legi eterne. Cp. Lex eterna est efficacissima: sed in nālib⁹ contingentibus accidit defectus, nō ergo subsunt legi eterne.

Sed ꝺra Est, quod dicitur ꝓuer. 8. Quando circumdabat mare terminum suum, & legem ponebat aquis ne transirent fines suos.

Rñdeo Dicendum, ꝙ alr est de lege hois dicendum, & alr de lege eterna q̄ est lex dei. Lex em̄ hois nō se extendit nisi ad creaturas rōnales ꝙ hoi subiiciūt. Cui⁹ rō est: q⁹ lex est directiua actuū q̄ ꝓueniūt subiectis gubernationi alicuius. vñ nullus ꝓprie loquēdo suis actib⁹ legē imponit. Quecūq; aūt agunt circa vsum rerū irrōnaliū hoi subditarū, agunt p actū ipsi⁹ hois mouētis hmōi res. nā hmōi irrōnales creature non agūt seipsas, sed ab alijs aguntur vt supra habitū est. & ideo reb⁹ irrationalibus hō legē imponere nō pōt q̄tumcūq; ei subiiciant. reb⁹ aūt rationalibus sibi subiectis potest imponere legē, inquantū suo ꝓcepto vel denūtiatione quacūq; imprimit mēti earū quādā regulā que est principiū agēdi. Sicut aūt hō imprimit denūtiādo quoddā interi⁹ principiū actuū homini sibi subiecto, ita etiā deus imprimit tot⁹ nature principia proprioꝝ actuū. & ideo per hūc modum deus dicit ꝓcipere tot⁹ nature: sm illud psal. Preceptum posuit & nō ꝑteribit. & per hāc etiam rationē omnes motus & actiones totius nature legi eterne subduntur. Unde alio modo creature irrationales subduntur legi eterne, inquātū mouentur a diuina ꝓuidētia, nō aūt per intellectū diuini ꝓcepti sicut creature rationales.

Ad ꝑmū Ergo dicendum, ꝙ hoc mō se hz impressio activi principij intrinseci q̄tū ad res nāles, sicut se hz ꝓmulgatio legis q̄tū ad hoīes: quia p legis ꝓmulgationē imprimit hoīb⁹ quoddā directiuū principiū humanoꝝ actuū: vt dictū est. Ad sm dicendum, ꝙ creature irrōnales nō participāt rōne humana, nec ei obediūt: participāt tā ꝙ modū obediētie ratione diuina. Ad plura em̄ se extēdit virtus rōnis diuine q̄ virt⁹ rōnis hūane. Et sicut mēbra corporis humani mouent ad iperiū rōnis, nō tā participāt rōne (quia nō hāt aliq̄s apprehensionē ordinatā ad rōnē) ita etiā creature irrōnales mouent a deo nec tā ꝓp hoc sunt rōnales. Ad 3m dicendum, ꝙ defect⁹ qui accidit in reb⁹ naturalib⁹ q̄tus sint ꝓter ordinē causarū particularium, nō tamē sunt ꝓter ordinē causarū vniuersaliū: & ꝑcipue cause ꝓme q̄ deus est: cui⁹ ꝓuidētiā nihil subterfugere pōt, vt in ꝓmo dictū est. Et q⁹ lex eterna est rō diuine ꝓuidētie (vt dictū est) ideo defect⁹ rerū naturaliū legi eterne subdunt.

Utrum oēs res humane subiiciant legi eterne. Art. 6

Ad sextū Uidet ꝙ non oēs res humane subiiciantur legi eterne. Dicit enim ap̄s ad gal. 6. Si spū dei ducimini nō estis sub lege: sed viri iusti q̄ sunt filij dei ꝙ adoptionē, spū dei aguntur: sm illud ro. 8. Qui spū dei aguntur hi filij dei sunt. ergo nō oēs hoies sunt sub lege eterna. Cp. Apostolus dicit ad ro. 8. Prudētia carnis inimica est deo, legi em̄ dei subdit nō est. sed multi hoies sunt in quib⁹ prudētia carnis dñatur. q̄ legi eterne q̄ est lex dei nō subiiciunt oēs hoies. Cp. August. dicit in. 1. de lib. arb. ꝙ lex eterna est qua mali miseriam, boni vitam beatam merentur. sed homines iam beati vel iam dānati nō sunt in statu merendi. ergo non subsunt legi eterne.

Sed ꝺra Est, quod aug. dicit. 9. de ci. dei, Nullo mō aliquid legibus sumum creatoris ordinatoque subtrahitur a quo pax vniuersitatis administratur.

Rñdeo Dicendum, ꝙ duplex ē mod⁹ q̄ aliq̄d subdit legi eterne vel ex supradictis pz. Uno mō inq̄tū ꝑticipat lex eterna per modū cognitionis. Alio modo ꝙ modū actionis

1. q. 22. ar. 2. ad 3m 2 ar. 4. ad 3. 2 q. 103 a 1. 1. ad 3m. Et 22e qō. 49. ar. 6. co.

1. q. 22. ar. 2. Et. 1. dist. 39. q. 2. a. 2. co. Et. 3. 5. c. 71. fi. 72. 2 73. et 81. q. 3. ar. 3. 2. 4. et opus. 3. c. 132 vsque 136. et opus. 13. c. 12. vsque 16 Et Job 35. col. 1.

1. q. 22. a. 2. co. 2 ad 2. Et. 1. d. 39. q. 2. a. 2. co. 2 ad 3m Et 3. 3 ca. 1. 64 90. 111. 2 112. Et 2da q 3. ar. 3. Et opus. 3. c. 148

z passiõis, inq̃tũ pticipat p modũ interioris pncipij motiui. z hoc scdo mõ subdunt legi eterne irrõnales creature: vt dictũ est. Sz qr rõnalis nã cũ eo qd ẽ cõe oĩb9 creaturis hz aliqs sibi ppriũ inq̃tũ est rõnalis, iõ hz vtrũq; modũ legi eterne subditur: qr z notionẽ legis eterne aliq̃ mõ hz: vt. s. dictũ ẽ. z ita vnicuiq; rõnali creature inest nãlis inclinatio ad id qd̃ est consonũ legi eterne. Sum9. n. inmati ad hñdũ ꝟtutes: vt 6r in. 2. ethi. Uterq; tũ mod9 impfect9 q̃dẽ ẽ z quodãmõ corrupt9 i malis: in qb9 z inclinatio nãlis ad ꝟtutẽ deprauat p habitũ vitio sum: z ita q; ipa nãlis cognitio boni in eis obtenebrat p passiones z hitus pctoꝝ. In bonis aũt vterq; mod9 inuenit pfectior: qr z. s. cognitionẽ nãlẽ boni supaddit eis cognitio fidei z sapie: z supra nãlẽ inclinationẽ ad bonũ supaddit eis interi9 motiuũ gre z ꝟtutis. Sic igit boni pfecte subsunt legi eterne tanq̃ sm eã agẽtes mali aũt subsunt q̃dẽ legi eterne, impfecte q̃dẽ q̃tũ ad actiões ipsoꝝ: put impfecte cognoscũt, z impfecte inclinant ad bonũ: sz q̃tũ deficit ex pte actiõis supplet ex parte passiõis: put. s. intm patiũt q̃ lex eterna dictat de eis. Iquãtũ deficiũt facere q̃ legi eterne ꝓuenit, vñ aug. d. in. 1. de lib. arb. Iustos sub eterna lege agere existimo. z i lib. de catheczãdis rudib9 dicit q; de9 ex iusta miseria aĩaꝝ se deserẽtiũ ꝓueniẽtissimis legibus inferiores partes creature sue nouit ordinare.

Ad primũ Ergo dõm. q; illud ꝟbũ apkr põt intelligi dupkr. Uno9 vt esse sub lege intelligat ille q̃ nolẽs obligationẽ legis subdit q̃si cuidã põderi, vñ gl. ibidẽ dicit, q; sub lege est q̃ timore supplicij q̃ lex minat, nõ amore iustitie a malo ope abstinet. z h̃ modo spũales viri nõ sunt sub lege: qr p charitatẽ quã spũssanctus cordibus eoꝝ infundit voluntarie id q̃ legis est implẽt. Alio9 põt etiã itelligi inquantũ hois opa q̃ spũsctõ agit magis dñr esse opa spũssancti quam ipsi9 hois. vñ cũ spũsctus nõ sit sub lege sicut nec filius (vt supra dictũ est) sequit q; hmõi opa inquantũ sunt spũssancti nõ sint sub lege. z huic attestat q̃d aplus dicit. 2. ad cor. 3. Ubi spiritus dñi, ibi libertas. Ad 2m dõm, q; prudẽtia carnis nõ põt subiici legi dei ex pte actiõis: qr inclinat ad actiones ꝟtias legi dine, subiicitur tm̃ legi dei ex parte passionis: qr merek pati penã sm legẽ diuine iustitie. Nihilominus tm̃ in nullo hoie ita prudetia carnis dñak q; totũ bonũ nature corrũpak. z iõ remanet in hoie inclinatio ad agẽdũ ea q̃ sunt legis eterne. Habitũ est. n. s. q; peccatũ nõ tollit totũ bonũ nãe. Ad tertiũ dõz, q; idẽ est p q̃d aliq̃d ꝟseruat in fine z p q̃d mouet ad finẽ: sicut corpus graue grauitate descit in loco inferiori, p quã etiã ad locũ ipsum mouet. Et sic dõm est, q; sic sm legẽ eternã aliq̃ merent btitudinẽ vel miseriã, ita p eãdẽ legẽ in btitudine vel miseria conseruantur. z sm hoc z bti z dãnati subsunt legi eterne.

¶ De lege naturali. Questio 94.

Deinde Cõsiderandum est de lege naturali. ¶ Et circa hoc querunt sex. Primo quid sit lex naturalis. Secundo que sint precepta legis naturalis. Tertio vtrũ oẽs actus virtutum sint de lege nature. Quarto vtrũ lex naturalis sit vna apud omnes. Quinto vtrum sit mutabilis. Sexto vtrum possit a mente hominis deleri.

¶ Utrum lex naturalis sit habitus. Articulus. 1.

Ad primũ Sic procedit. Uidetur q; lex causalis sit habit9. Quia vt phs dicit in 2. ethi. Tria sunt in anima, potẽtia, habitus z passio: sed naturalis lex non est aliqua potẽtiarũ anime, nec aliqua passionũ: vt patet enumerãdo per singula. ergo lex naturalis est habitus. ¶ s. Basilius dicit, q; conscientia siue synderesis est lex intellectus nostri, q̃ nõ põt intelligi nisi de lege naturali: sed synderesis est habit9 q̃dã: vt in primo habitũ est. ergo lex naturalis est habitus. ¶ s. Lex naturalis semp i hoie manet: vt infra patebit: sz nõ sp rõ hois ad quã lex ptinet cogitat de naturali lege. ergo lex naturalis nõ est act9, sed habit9.

Sz ctra Est, q; aug. dicit in lib. de bono ꝟiugali, q; habitus est quo aliq̃d agitur cũ opus est, sed naturalis lex nõ est huiusmodi: est em̃ in paruulis z dãnatis qui per eam agere non possunt. ergo lex naturalis nõ est habitus.

Rñdeo Dõm, q; aliq̃d põt dici esse habit9 dupkr. Uno modo proprie z essentialiter. z sic lex naturalis non est habitus. Dictum est em̃ supra q; lex nãlis est aliquid p rationem constitutũ: sicut etiã ppositio est q̃dã opus rõnis. nõ est aũt idẽ q̃dã qs agit z quo qs agit: aliqs em̃ p habitũ grãmatice agit orõnẽ pgruã. Cũ igit habitus sit quo qs agit, non põt esse q; lex aliqua sit habitus proprie z essentialiter. Alio mõ põt dici habit9 id q̃dã hitu tenek: sicut 6r fides id q̃dã fide tenek. z hoc mõ qr pcepta legis naturalis q̃libz psiderãtur in actu a rõne, q̃libz aũt sunt in ea habitualr tm̃, sz hũc modũ potest dici, q; lex naturalis sit habitus: sicut etiã principia indemonstrabilia in speculatiuis non sunt ipsi habit9 principiorum, sed sunt principia quoruz est habitus.

Ad pmũ Ergo dõm, q; phs intẽdit ibi inuestigare genus virtutis. z cũ manifestũ sit q; virtus sit q̃dã principiũ act9, illa tm̃ ponit q̃ sunt principia hũanorũ actuũ. s. potẽtias, habit9 z passiones. pter hec ãt tria sunt q̃dã alia in anima sicut q̃dã act9: vt velle est in volẽte, z ẽt cognita sunt i cognoscẽte: z ppterates nãles aie insunt ei, vt immortalitas z alia hmõi. ¶ Ad 2m dõm, q; sinderesis 6r lex intellectus nri, inquãtũ ẽ hitus cõtinens pcepta legis nãlis q̃ sunt pma principia opum hũanorũ. ¶ Ad tertiũ dõm, q; rõ illa concludit q; lex nãlis hitualiter tenek: z h̃ cõcedim9. ¶ Ad id vo q̃d in 2m obiicit dõz q; eo q̃d hitualiter inest q̃libz aliqs vti nõ põt pp aliq̃d impedimẽtũ: sicut homo nõ põt vti habitu scie ppter somnũ: z sic̃r puer nõ potest vti habitu intellect9 principiorũ, vel etiã lege nãli q̃ ei hitualr inest propter defectũ etatis.

¶ Utrũ lex naturalis contineat plura precepta vel vnum tantum. Artic. 2.

Ad scdm Sic pcedit. Uidetur q; lex naturalis nõ cõtineat plura pcepta, sed vnũ tm̃. Lex em̃ cõtinet in genere pcepti: vt supra habitũ ẽ. si igit essent multa precepta legis naturalis, sequeret q; ẽt essent multe leges nãles. ¶ s. Lex naturalis cõsequit hois naturã: sed humana natura est vna sm totũ, licet sit multiplex sm partes, aut ergo est vnũ preceptũ tm̃ legis nature ppter vnitatẽ totius, aut sunt multa sz multitudinẽ ptiũ nature hũane. z sic oportebit q; ẽt ea q̃ sunt de inclinatione cõcupiscibilis ptineãt ad legẽ naturalẽ. ¶ s. Lex est aliq̃d ad rationẽ ptinẽs: vt supradictũ est: sed ratio in homine est vna tm̃: ergo solum vnum preceptũ est legis naturalis.

Sed ꝟ Est, qr sic se hñt pcepta legis nãlis in hoie q̃tũ ad operabilia sicut se hñt prima principia in demonstratiuis: sz pria principia indemõstrabilia sunt plura. ergo etiã precepta legis nature sunt plura.

Rñdeo Dõm, q; sicut supra dictum est, pcepta legis nãe hoc mõ se hñt ad rõnẽ practicã sicut pncipia pma demõstrationũ se habẽt ad rõnẽ speculatiuã. Ex tractis em̃ sunt quedã pncipia p se nota. Dicit aũt aliq̃d p se notũ dupkr. Uno mõ sm se. Alio modo quo ad nos. sm se q̃dẽ q̃libet ppõ 6r p se nota, cuius ꝑdicatũ est de rõne subti: cõtingit tm̃ q; ignorãti diffinẽ subtalis ppõ nõ erit p se nota: sicut ista ppõ, hõ est rõnale est p se nota sm sui naturam. qr q̃ dicit hoiem dicit rõnale, z tm̃ ignorãti q̃d sit hõ, hec ppõ nõ est p se nota. z inde ẽ q; sicut dicit boetius in lib. de hebdomadib9, q̃dã sunt dignitates vel ppones per se note cõiter oĩbus, z huiusmodi sunt ille ppones quarũ termini sunt oĩbus noti: vt oẽ totũ est mai9 sua parte: z que vni z eidẽ sunt equalia sibiinuicẽ sunt equalia. q̃dã vero ppones sunt p se note solis sapientib9 q̃ terminos ppoñ intelligũt q̃d significẽt: sicut intelligẽti q; angelus nõ est corpus, p se notũ est q; non est circũscriptiue in loco: q; non est manifestũ rudibus, qui hoc non

¶ Super q. 94.

In q. 94. primo notãdum est p intellectu multorum articulorum communiter: deinde singillatim dicetur. In cõmuni igit scito q; quẽadmodum in speculatiuis preter prima principia per se nota in geometria, in arithmetica ꝛc. ita i practicis preter cõmunissima precepta, prima scz esse bonũ persequendũ, malũ esse vitandũ, sunt ppria precepta etiam prima in illo ordine. ita q; sm vnumquẽq; inclinationis naturalis gradũ sunt aliqua precepta prima vt principia propria per se nota, z reliqua pcepta secunda, vt cõclusiones ex eis dependentes. v. g. in hoie sunt tres inclinationes naturales. s. ad esse z vivere, ad generationẽ: z ad rationaliter se habendum ad se z ad alios. prima pcepta in singulis inclinationibus sunt de fine primario illius habẽdo: conseruando, consequendo z de illius cõtrariis vitandis. secũda autẽ precepta sunt de fine secũdario eiusdẽ inclinationis: z illius contrarijs, z etiã facilitatem. z difficultatem prebẽtibus primario fini. v. g. in inclinatione nostra esse z viuere: comedere ñ comedere: pertinent ad prima precepta: qr comestione conseruatur vita que est pmarius finis illius z nõ comedendo abstg dubio destruit. Tali autem cibo vel potu vti quibus hõ ad promptitudinem vite que est finis secundarius eiusdem vtitur pertinet ad secundaria precepta eiusdẽ inclinationis, ad que etiam spectat moderamẽ cibi pot9 z exercitij quibus facilius vita conseruatur z horum cõtraria iuxta doctrinã auctoris i quarto sententiarum. distin. 33ª q. prima. Propter q̃d quãdo legis aliquid esse contra prima precepta legis nature nõ recurras statim ad cõmunissima. simpliciter: sed respice in qua materia est sermo: et curre ad pcepta prima in illo ordine: et in quando primarium finem, non quo ad bene esse: sz quo ad esse perficies. quid veritatis habeat que legis ꝛc. Et quoniam principia prima in te

linidine reducuntur ad pria simplr & dependent ab eis: & defenduntur ab illis. & rursus principia pria in tali ordine. Ista sm se sint p se nota non opz ee p se nota quo ad nos: hoc p hoc contingit. q sunt sm se principia p se nota ee quo ad nos pclones: idcirco prima pcepta ppria illi inclinatioi ad vivere appellant ista conclusiones, & scaria precepta reliquor simplr & quo ad nos. ¶ Ad singulos aut articulos deveniendo in primo mandamento memorie q sinderesis est habitus legis nalis no lex ipsa proprie loquendo. In secundo q ois pcepta legis nae radicantur in uno primo rone cuius sit lex una. In tertio q actus sm suam spem vocantur nalr simpli. v. g. comedere in cena aut prandio gallina est actus virtuosus alteri⁹ vitiosus alteri⁹ sic de aliis. In quarto q resolutio doctrie authoris ex calce corpis articuli sumenda est quo. s. rectitudo in preceptis conclusionibus nalis legis non est eade apud omnes. s. propter defectum in paucioribus. aque ne misceas ius humanum: sed infra latitudinem naturalis juris vel contra aut pter illud morare & discurre. In quinto q proprie loquit de primis preceptis & secundis non solum ista prima simplr sed pria in quolibet ordine sunt immutabilia omnino, salua tamen dispensatione divina (ut infra diffusius patebit) cui nia omnis subiecta est. In sexto autem articulo secundaria precepta etiaz pro primis principiis in tali ordine supponunt & delebilia dicuntur a cordib⁹ hominu. que non apud omnes p se nota sunt: ut precepta prima simpliciter. Ex tali naz ignorantia emanat illud omne tuuans statuit Juppiter ee pcessione legis est vt ordinetur ad bonu comune. sed quidam virtutu actus ordinant ad bonu priuatu alicui⁹: vt pz precipue in actib⁹ temperantie. no ergo omnes actus virtutu legi subduntur naturali. ¶ p. Omnia peccata aliquib⁹ virtuosis actibus opponunt. si igitur omnes actus virtutum sint de lege nature, videtur ex consequenti q omnia peccata sint cotra naturam, quod tamen specialiter de quibusdam peccatis dicitur.

¶ p. In his q sunt sm nam oes conuenit. sed in actib⁹ virtutu non oes conueniut: aliquid eni est virtuosum uni qd est alteri vitiosum. ergo non omnes actus virtutu sunt de lege nature.

Sz Est quod dam. dicit in. 3. lib. quod virtutes sunt naturales, ergo & actus virtuosi subiacet legi natu.

4. dist. 3. q. 1. a. 3. qō. 1. ad 4m.

capitiu. In his aut q in apprehensione hoiz cadit quida ordo inuenit. Na illud q prio cadit in apprehensione est ens. cui⁹ intellect⁹ includit in oibus qcuqz ds apprehendit. & io primu principiu indemostrabile e, q no e simpr affirmare & negare. qd fundat supra rone entis & no entis & sup h pno oia alia fundatur vt dz in. 4. meta. Sicut aut ens e primu qd cadit in apphensione simplr, ita bonu est primu qd cadit in apphensione practice rois que ordinat ad opus. De. n. agens agit pp finem, q hz rone boni. & io primu principiu in rone practica est qd fundat supra rone boni, q est bonu e qd oia appetiut. hoc est q primu pceptu legis qd bonu est faciendu & psequendu: & malu vitandu. & sup h fundant oia alia pcepta legis nae: vt. s. oia illa facie da vel vitada pertineat ad pcepta legis nae: q ro practica nalr apphendit ee bona hmana. q ro bonu hz rone finis malu aut rone finis. inde e q oia illa ad q ho hz nalem inclinatione to nalr apphendit vt bona & p eo seques vt ope psequeda, & ppria eoru vt mala & vitanda. sm igit ordinem inclinationu naliu e ordo pceptoru legis nae. Inest eni primo inclinatio hois ad bonu sm nam in qua coicat cu oibus substantijs. put. s. qlibet suba appetit coseruationem sui esse sm suam nam: & sm hac inclinationem pertinet ad lege nale ea p q vita hois pseruat & ppiu impeditur. Sco inest hoi inclinatio ad aliq magis spalia sm natura in q coicat cum ceteris animalibus. & sm hoc dr ea esse de lege nali que na oia aialia docuit. vt est comixtio maris & femine, & educatio liberoru & filia. Tertio modo inest homini inclinatio ad bonum sm nam ronis q est sibi ppria: sicut homo hz naturale inclinationem ad hoc q veritate cognoscat de deo, & ad hoc q in societate viuat. & sm hoc ad legem naturale pertinent ea que ad hmoi inclinationem spectant: vtpote q homo ignorantiam vitet, q alios non offendat cu quibus debet conuersari, &c. huiusmodi que ad hoc spectant.

Ad pmu Ergo dm, q oia ista pcepta legis nature inquantu referuntur ad vnu primu pceptu hnt rationem vnius legis nalis. ¶ Ad sm dm, q omnes hmoi inclinationes quarucunq partiu nature hane (puta concupiscibilis & irascibilis (sm q regulant rone, pinet ad legem naturale & reducunt ad vnu primu pceptu: vt dictu est. & sm hoc sunt multa pcepta legis nature in seipsis: que tn coicat in una radice. ¶ Ad tertiu dm, q ratio etsi in se una sit, tn est ordinativa omnium que ad homines spectant. & sm hoc sub lege rationis continentur oia ea que ratione regulari possunt.

¶ Utrum omnes actus virtutum sint de lege nature. Art. 3.

A D tertium Uidetur qd non omnes actus virtutum sint de lege nature. Quia vt supra dictu est, de ratione legis est vt ordinetur ad bonu comune. sed quidam virtutu actus ordinant ad bonu priuatu alicui⁹: vt pz precipue in actib⁹ temperantie. no ergo omnes actus virtutu legi subduntur naturali. ¶ p. Omnia peccata aliquib⁹ virtuosis actibus opponunt. si igitur omnes actus virtutum sint de lege nature, videtur ex consequenti q omnia peccata sint cotra naturam, quod tamen specialiter de quibusdam peccatis dicitur.

¶ p. In his q sunt sm nam oes conuenit. sed in actib⁹ virtutu non oes conueniut: aliquid eni est virtuosum uni qd est alteri vitiosum. ergo non omnes actus virtutu sunt de lege nature.

Sz Est quod dam. dicit in. 3. lib. quod virtutes sunt naturales, ergo & actus virtuosi subiacet legi natu.

Rndeo Dz, q de actib⁹ virtuosis dupliciter loq possum⁹. Uno mo in genere tutu sunt virtuosi. alio mo in genere tutu sint tales act⁹ in ppriis spib⁹ psiderati. Si igit loquamur de actib⁹ virtutu in genere tutu sint virtuosi, sic oes act⁹ virtuosi ptinet ad legem nae, dem e. n. q ad legem nae ptiet oe illd ad q ho inclinat pz sua naz. Inclinat aut vnuqdqz nalr ad opationem sibi proportionete sm suam formam: sicut ignis ad calefaciendu. vn cu aia ro nalis sit ppria forma hois, nalis inclinatio inest cuilibet hoi ad h q agat pz rationem: & h e agere pz virtute. vn pz h oes act⁹ virtutu sunt de lege nali: dictat eni h nalr vnicuiqz ppria ro vt virtuose agat. Sed si loquamur de actib⁹ virtuosis sm seipsos (put. s. in ppriis speciebus cosiderat) sic no oes actus virtuosi sunt de lege nae. multa eni sm virtute fiunt ad q nam no pno inclinat: pz q ronis inquisitionem ea hoies adinuenerunt quasi vtilia ad bene viuendum.

Ad pmu Ergo dm, q teperatia est circa concupiscentias nales cibi & potus & venereoru. q qdem ordinant ad bonu coe nae: sicut & alia legalia ordinatur ad bonu coe morale. ¶ Ad sm dm, q na hois pot dici vel illa que est ppria hois: & sm hoc oia pcta in genere tutu sunt p rone, sunt et cotra naz: vt pz p dam. in. 2. lib. vel illa q est cois hoi & alijs aialib⁹. & pz h qda spalia pcta dicunt ee p naz: sicut p comixtionem maris & femine q est nalis oib⁹ aialib⁹ est coitus⁹ masculoru qd spalr dr vitiu cotra nam. ¶ Ad tertiu dm, q ro illa procedit de actib⁹ pz seipos psideratis. sic eni pp diuersas hois codiciones cotingit q aliq act⁹ sint aliqb⁹ virtuosi tanqz eis proportionati & couenientes: q tn sunt alijs vitiosi tanqz eis n proportionati.

¶ Utrum lex nature sit vna apud omnes. Art. 4.

A D qrtu Ur q lex nae no sit vna apud oes. Dicit eni in decretis dist. 1. q ius nale est q in lege & in euangelio cotinet: sz hoc no est coe oib⁹: qz vt dz ro. 10. No oes obediut euangelio. ergo lex nalis no est vna apud oes. ¶ p. Huc sunt sm legem iusta esse dicenda: vt dz in. 5. ethic. sz in eo. lib. dz q nihil est ita iustum apud oes quin apud aliquos diuersificet. ergo etia lex nalis no est apud oes eade. ¶ p. Ad legem nae pinet id ad q ho sm nam sua inclinat: vt supra dictu est. sed diuersi hoies naturalr ad diuersa inclinant, alij qdem ad coupiscetia voluptatu, alij ad desideria honoru, alij ad alia. ergo non est vna lex naturalis apud oes eade.

3. d. 37. q. 3. co. Et 4. d. 33. q. 1. a. 1. qc. 1. ar. 2. ad 1m.

Sed ctra Est, q Isidorus dicit in li. etymologiaru. Jus naturale est comune omni nationi.

Rndeo Dm, q sicut supra dictu est, ad legem nature pertinet ea ad q ho naturalr inclinat: inter que hoi ppriu est vt inclinet ad agendu sm rationem. ad rone aut pertinet excomunib⁹ ad ppria procedere: vt pz ex primo phycoru. Alr tn circa hoc se habet ro speculativa, & alr practica. qr eni ro speculativa procipue negotiat circa necessaria q impossibile est alr se hre, absqz aliquo defectu inuenitur veritas in coclusionib⁹ ppriis, sicut & in principijs coibus: sed ratio practica negotiatur circa cotingetia: in quib⁹ sunt opationes humane: & io si in coib⁹ sit aliqua necessitas, quato magis ad ppria descenditur tato magis inuenit defect⁹. Sic igit in speculativis est eade veritas apud oes ta in principijs q in coclusionibus: sz veritas no apud oes cognoscat in coclusionib⁹, sed solu in principijs que dr coes coceptiones. In opativis aut no est eade veritas vel rectitudo practica apud oes qtu ad ppria, sed solu qtu ad coia: & apud illos apud quos est eade rectitudo in ppriis: no est equaliter oib⁹ nota. Sic igit pz q qtu ad coia sm principia rois sive speculative sive practice est eade veritas seu rectitudo apud oes & equaliter nota. Quatu vero ad pprias coclusiones rationis speculative est eade veritas apud oes, no tame equaliter oib⁹ nota. Apud oes eni verum est q triangul⁹ hz tres angulos equales duob⁹ rectis, quis hoc no sit oib⁹ notum: sed qtu ad pprias coclusiones rois practice nec est eade veritas seu rectitudo apud oes: nec etia apud quos est eade est equalr nota. Apud oes eni hoc rectum e & verum vt sm rone agat. Ex hoc aut principio sequit quasi coclo ppria, q deposita sint reddenda, & h qde vt in pluribus verum est sed pot in aliquo casu cotingere q sit danosum: & q pjis in rone plendit deposita reddant: puta si aliqs petat ad impugnandu ptiam & h tato magz inuenit deficere qto magis ad pticularia descendit puta si dicat q deposita sunt reddenda cu tali cautione vel tali mo. Quato. n. ples coditiones pticulares apponunt tato pluribus modis poterit deficere vt n sit rectum vel in reddendo, vel in no reddendo. Sic igit dz e: q lex nae qtu ad pria principia coia e eade apud oes & pz rectitudine & pz notitia: sz qtu ad qda ppria q sunt qsi coclones principioru coiu, est eade apud oes et

vt in pl̃ib⁹ z ſm rectitudinē z ſm notitiā:ſed vt in pauciorib⁹ põt deficere,z quātū ad rectitudinē pp aliqua particularia impedimēta.(Sicut ēt nature generabiles z corruptibiles deficiūt vt in pauciorib⁹ pp impedimēta)z ēt q̃tū ad notitiam. z hoc ꝓpter hoc q̃ aliqui hñt deprauatā rōnē ex paſſione, ſeu ex mala cōſuetudine,ſeu ex mala habitudine nāe:ſicē apud germanos olim latrocinū nō reputabaṫ iniquū(cū tñ ſit expreſſe cōtra legē nature)vt refert iulius ceſar in lib.de bello gallico.

Ad ꝑmū Ergo dicēdū,q verbū illud nō ē ſic intelligēdū quaſi oīa q̃ in legez in euāgelio cōtinenṫ ſint de lege nature:cū multa tradanṫ ibi ſupra naturā. ſed q1 ea q̃ ſunt de lege nāe plenarie ibi tradunṫ.vñ cū dixiſſet gratian⁹ q ius nāle eſt q in lege z in euāgelio ꝓtinet:ſtatim explicādo ſubiūxit,quo quiſq; iubeṫ alij facere q ſibi vult fieri. Ad ſm dm,q verbū ꝑdi eſt intelligēdū de his q̃ ſunt nāliter iuſta,ñ ſicut ꝑncipia cōia,ſed ſicut q̃dā cōcluſiones ex his deriuate.q vt in plurib⁹ hñt rectitudinē,z vt in paucioribus deficiūt. Ad tertiū dm,q ſicut ratio in homine dñatur z imperat alijs potẽtijs,ita opz q oēs inclinatiões naturales ad alias potẽtias ptinẽtes ordinenṫ ſm rationē.vnde hoc eſt apud oēs cōiter rectū,vt ſm rationem dirigãtur omnes hominū inclinationes.

Utrum lex nature mutari poſſit. Art.5.

3.ar.4. co.z ad 2m.z.ſ. q.97.ā 1.ad 1m. Et.5.d. 37.ā.3. col. Et.4.d 35.q.1. ā.1.co. z.ar.2. ad 1m.

Ad q̃ntū Uidetur, q lex nature mutari poſſit. Quia ſuper illud eccle.17. Addit eis diſciplinā z legē vite.vt dicit gloſ.legē litere quantū ad correctionē legis naturalis ſcribi volūt: ſed illud q̃ corrigitur mutatur,ergo lex naturalis poteſt mutari. Cꝑ. Contra legem naturalē eſt occiſio innocentis, z etiā adulterium z furtū:ſed iſta inueniuntur eſſe mutata a deo:puta cum deus precepit abrae q occideret filiū innocentē: vt habetur gen.23.Et cū precepit iudeis vt mutuata egyptiorū vaſa ſub riperẽt: vt habeṫ exo.12.Et cū ꝑcepit oſee vt vxorem fornicariā acciperet:vt habetur oſee.1.ergo lex naturalis põt mutari. Cꝑ.Iſidorus dicit in lib.etymologiarū, q cōmunis omnium poſſeſſio z vna libertas ē de iure nāli:ſz hec videm⁹ eē mutata p leges humanas.ergo videṫ qō lex naturalis ſit mutabilis.

Sed cōtra Eſt,quod dicitur in decretis diſt.5. Naturale ius ab exordio rationalis creature nec variatur tempore:ſed immutabile permanet.

Rñdeo Dm,q lex nālis põt intelligi mutari dupliciter.Uno mō p hoc q aliq̃d ei addaṫ.z ſic nihil phibet legē nālem mutari:multa em̃ ſupra legē nālē ſuperaddita ſunt ad humanā vitā vtilia, tā p legē diuinā q̃m etiā per leges humanas.Alio modo põt intelligi mutatio legis nālis p modū ſubtractionis:vt.ſ.aliquid deſinat eſſe de lege nāli q ꝑius fuit ſm legē naturalē:z ſic q̃tū ad ꝑima ꝑncipia legis nāe lex nāe eſt oīno immutabilis.Quātū autē ad ſecūda precepta que diximꝰ eſſe quaſi quaſdā ꝑpinquas cōcluſiones ꝑpinquas ꝑmis ꝑncipijs,ſic lex naturalis nō immutaṫ quin vt in plurib⁹ ſit rectū ſemp q lex naturalis hz.põt tñ mutari z in aliquo particulari z in pauciorib⁹ ꝑpter aliquas ſpeciales cauſas impediẽtes obſeruantiā talium preceptorū:vt ſupra dictum eſt.

Ad ꝑmū Ergo dicēdū, q lex ſcripta dicitur eſſe data ad correctionē legis naturalis: vel q1 ꝑ legē ſcriptā ſuppleṫ eſt q legi nature deerat: vel q1 lex nature in aliquorū cordibus quantū ad aliqua corrupta erat, intātū vt exiſtimaret eſſe bona que naturaliter ſunt mala.z talis corruptio correctione indigebat. Ad ſm dicēdū q naturali more moriūtur oēs cōiter tā nocẽtes q̃m innocẽtes,q̃ quidē naturalis mors diuina poteſtate inducit pp peccatū originale: ſm illud.1.regū.2.Dñs mortificat z viuificat,z iō abſq; aliqua iniuſtitia ſm mādatū dei põt infligi mors cuicūq; hoī vel nocẽti vel innocẽti.Stupr etiā adulteriū eſt cōcubitꝰ cū vxore aliena,q̃ quidē eſt ei deputata ſm legē dei diuinitus traditā. vñ ad quācūq; mulierē aliquis accedat ex mādato diuino,nō eſt adulteriū:nec fornicatio.Et eadē rō ē de furto q eſt acceptio rei alienę.quicq̃d em̃ accipit aliq̃s ex mādato dei, qui eſt dñs vniuerſorū,nō accipit abſq; volūtate dñi:q eſt furari. Nec ſolū in rebus humanis quicquid a deo mādaṫ hoc ipſo eſt debitū,ſed etiā in reb⁹ naturalib⁹ q̃dd a deo fit eſt naturale quodāmō:vt in primo dictū eſt. Ad 3m dm, q aliq̃d dr eſſe de iure nāli dupliciter. Uno mō q1 ad hoc nā inclinat:ſicut nō eſſe iniuriā alteri faciēdā. Alio mō q1 nā nō induxit ꝓhiū: ſicut poſſemus dicere q hoiem eſſe nudum eſt de iure naturali:q1 nā nō dedit ei veſtitū,ſed ars adinuenit.z hoc mō cōis omnium poſſeſſio z oīum vna libertas dr eſſe de iure nāli,q1.ſ. diſtinctio poſſeſſionū z ſeruitꝰ nō ſunt inducte a nā:ſz p hoiuz rōnē ad vtilitatē hūane vite.z ſic ēt i ꝑ lex nāe ñ ē mutata niſi p additionē

Utrū lex nature poſſit a corde hoīs aboleri. Art.6.

1.q.99. ā.2. ad 2.

Ad ſextū Sic ꝓcedit. Uidr q lex nāe poſſit a corde hoīs aboleri.Quia ro.2. ſup illud,Cū gẽtes q̃ legē nō hñt ꝛc. Dicit gloſ. q in interioꝛi hoīe p gratiā innouaro,lex iuſtitie inſcribit̃ q̃s delcueraṫ culpa:ſz lex iuſtitie eſt lex nature. ḡ lex nāe põt deleri. Cꝑ. Lex gr̃e eſt efficacioꝛ q̃s lex nāe: ſed lex gr̃e deleṫ p culpā.ergo multo magꝭ lex nāe põt deleri. Cꝑ Illud q lege ſtatuiṫ inducit̃ ḡſi iuſtū: ſz multa ſunt ab hoīb⁹ ſtatuta ꝛ legē nature.ḡ lex nāe põt a cordib⁹ hoīum aboleri.

Sed cōtra Eſt,q aug.dicit in.2.confeſ. Lex tua ſcripta eſt in cordibus hominū:quā nec vlla quidem delet iniquitas:ſed lex ſcripta in cordibus hominum eſt lex naturalis.ergo lex naturalis deleri non poteſt.

Rñdeo Dm,q ſicut ſupra dictū eſt,ad legē naturalē pertinēt primo quedā ꝓcepta cōiſſima q̃ ſunt oīb⁹ nota.quedā aũt ſecūdaria ꝓcepta magis ꝓpria:q̃ ſunt quaſi cōcluſiones ꝓpinque principijs. Quantū ergo ad illa principia cōia lex nālis nullo modo põt a cordibus hoīum deleri in vl̃i:deleṫ tñ in particulari operabili ſm q ratio impedit applicare cōe principiū ad particulare operabile pp cōcupiſcentiā vel aliq̃s aliā paſſionē:vt ſupra dictū eſt. Quantū vero ad alia ꝓcepta ſecūdaria poteſt lex naturalis deleri de cordib⁹ hominum:vel ꝑpter malas perſuaſiones(eo modo quo etiam in ſpeculatiuis errores contingunt circa cōcluſiones necias) vel etiā ꝑpter ꝓuas conſuetudines z habitus corruptos; ſicut apud quoſdā nō reputabantur latrocinia peccata,vel vitia contra naturam:vt etiam apoſtolus dicit ad rom.1.

Ad ꝑmū Ergo dm,q culpa deleṫ legē nāe in ꝑticulari:nō aũt in vl̃i:niſi forte q̃tū ad ſcḋa ꝓcepta legꝭ nāe eo mō q̃ dictū eſt. Ad ꝛz dz,q gr̃a z ſi ſit efficacioꝛ q̃s nā:tñ nā eſſentialioꝛ eſt homini:z iō magis ꝑmanēs. Ad tertiū dm,q ratio illa ꝓcedit de ſecūdis ꝓceptis legis nāe: cōtra q̃ aliq̃ legiſlatores ſtatuta aliqua fecerūt,q̃ ſunt iniqua.

De lege humana. Qō.95.

Deinde Cōſiderādū ē de lege humana. Et primo quidē de ipſa lege ſm ſe.ſcḋo de poteſtate eius.tertio, de eius mutabilitate.

Circa primū querunṫ quatuor. Primo de vtilitate ipſius.ſecūdo,de origine eius.tertio,de qualitate ipſius. quarto,de diuiſione eiuſdem.

Utrum fuerit vtile aliquas leges poni ab hoīb⁹. Art.1.

Ad ꝑmū Sic ꝓcedit. Uidr q nō fuerit vtile aliquas leges poni ab hoibus. Intẽtio em̃ cuiuſlibet legis eſt vt per eam homines fiãt boni:ſicut ſupra dictū eſt: ſed homines magis inducũtur ad bonū volūtarij ꝑ monitiones q̃s coacti ꝑ leges:ergo nō fuit nec̃ium leges ponere. Cꝑ. Sic̃ dicit pl̃s in.5.ethi. Ad iudicē cōfugiūt hoīes ſicut ad iuſtū aiatū:ſz iuſtitia aiata eſt melioꝛ q̃s inaiata.q̃ legib⁹ ꝓtinet:ḡ meli⁹ fuiſſet vt executio iuſtitie ꝑmitteret arbitrio iudicū q̃s q̃ ſub hoc lex aliq̃ ꝑderet. Cꝑ. Lex oīs directiua eſt actuū hūanoꝝ:vt ex ſupradictis pz;ſed cū hūani actꝰ cōſiſtãt in ſingularib⁹ que ſunt infinita,nō põt ea q̃ ad directionē humanoꝝ actuū ptinẽt ſufficiẽter cōſiderari:niſi ab aliquo ſapiẽte q̃ inſpiciat ſingula:ḡ melius fuiſſet arbitrio ſapiẽtū dirigi actꝰ humanos q̃s aliqua lege poſita:ergo nō fuit neceſſarium leges humanas ponere.

5.q.91. ā.3. Et 2.diſt.9 ā.3.co. 2.z ad 5. Et 2.d. 40.ā.2

Sz cōtra Eſt,q iſidor⁹ dic̃ in lib. etymolo: Facte ſunt leges vt earū metu hūana coerceret audacia, tutaq; ſit inter im.phos innocẽtia:z in ipſis improb⁹ formidato ſupplicio refrenet nocẽdi facultas:ſz ḧ ſunt neceſſaria maxime hūano generi:ḡ neceſſariū fuit ponere leges humanas.

Rñdeo Dz,q ſicut ex ſupradictis pz;hoī naturaliter ineſt quedā aptitudo ad virtutē: ſed ipſa ꝛtutz perfectio neceſſe eſt q homini adueniat per aliquā diſciplinā: ſicut etiā videm⁹ q per aliquā induſtriā ſubueniṫ hoī in ſuis neceſſitatib⁹:puta in cibo z veſtitu quoꝝ initia q̃dā hz a natura.ſ.rōnē z manꝰ:nō autē ipſum cōplementū ſicut cetera animalia quibus natura dedit ſufficienter tegumentum z cibum. Ad hāc autē diſciplinā nō de facili inuenitur homo ſibi ſufficiẽs:q1 ꝑfectio virtutis precipue cōſiſtit in retrahẽdo hoiem ab indebitis delectationib⁹:ad quas precipue hoīes ſunt pn̄ z maxie iuuenes;circa quos ē efficacioꝛ diſciplina:z iō opz q hm̃oi diſciplinā p;quam ad virtutē perueniat homines ab alio

¶ Sup. q. 95. arti. 2.

Circa arti. 2. q. 95. obmisso primo dubium occurrit de secõ modo derivatio nis a lege naturali. s. per modũ determinationis inquantũ dicitur q̃ est similis determinationi forme artificialis cõmunis ad spiritualem: sicut artifex formã domus ad hanc vel illam figurã determinat: q; aut intendit de determinatione vlis ad minus vle vel singularem? hoc non: tũ quia frustra de artificialibus esset sermo magis q̃ de alijs. tũ q; tãminus vle q̃ singulare ex vli derivat vt pcto ex principio: ex b nãq; q oẽ malũ ẽ fugiẽdũ deducitur. sed logistice concluso q tale malũ, & hoc malũ est fugiẽdum: & sic scõs modus coincideret cũ primo. Aut intẽdit determinationem forme ad mãz vel cõuerso. Et hoc nõ quia virtus ĩdicit declaratio sua sẽ artifex determinat formã cõem dom9 ad hãc vel illã figuram dom9: forma nanq; dom9 & talis figura dom9: nõ se hñt vt mã & forma: sz vt magis & minus cõmunis: vt pz. ¶ Ad b dz q; in lege cõsideri pñt tria. Primo ipa mã legis puta quia de punitione vel de tali pena. Secundo ipa vis legis de q̃ tã dem est. q. cõstit. Tertio qt9 precepta vel prohibita a lege. Si cõsideremus originẽ legis pure positiue a nãli quo ad nãm: verificatũ inueniem9 q; oritur a nãli p modũ determinationis: vt in lra b: vt pz facile inductiue. Ex b em iure nãe q; mali sunt puniẽdi: derivat determinãdo punitionẽ ad talẽ punitionẽ & malos ad talez malos, q; fures sunt suspendẽdi sit ex hoc iure nature q; abstinendũ est propter q̃plationẽ &c. derivat determinãdo abstinẽtiam ad quationẽ esus carniũ &c. q; ĩclinãdũ ẽ. Et sit ex b nature iure quod cultui dei aliq̃s impendendũ est derivat determinatio tẽporis & cultus. q; die dñica audiatur missa & sic de aliis. Et sĩmle pilegas. q; hmõi determinatio non cõdat vim legis nisi fiat ad cõe bonũ ab hñte curã multitudinis rõeinante & eligente magis hoc q̃ illud sub

3. Ethi. ca. 23. 60.

sortiant: & dẽ q̃tũ ad illos iuuenes q̃ sunt pni ad act9 virtutũ ex bona dispõne nãe vel cõsuetudine, vel magis diuino munere: sufficit disciplina pẽna q̃ ẽp monitiões. Sz q; inueniunt q̃dã pterui & ad vitia. vñ q̃ verbis de facili moueri nõ pñt, nec ĩ fuit q; p vim vel metũ cohiberent a malo: vt saltẽ sic male facere desistẽtes, & alijs q̃rã vitã redderẽt, & ipsi rãdẽ p hmõi assuetudinẽ ad h̃ producerent q; voluntarie facerẽt q̃ pri9 metu implebãt & sic fierẽt virtuosi. Hmõi ãt disciplina cogẽs metu pene est disciplina legũ. vñ necessariũ fuit ad pacẽ hoĩm & virtutẽ q; leges ponerent: quia sicut phs dicit in. 1. politice: sicut homo si sit perfectus virtute est optimũ animaliũ: sic si sit separatus a lege & iustitia est pessimũ omnium: quia hõ habet arma rationis ad explendas cõcupiscẽtias & seuitias que nõ habẽt alia a̅lia.

Ad pmũ Ergo dz, q; homines bñ dispositi meli9 inducunt ad virtutẽ monitionib9 voluntarijs q̃ coactione: sz q̃dã male dispositi nõ ducunt ad virtutẽ nisi cogant. ¶ Ad 2z dz, q; sicut phs dicit. 1. rhet. Melius sẽ oĩa ordinari lege q̃ dimittere iudicũ arbitrio: & h̃ propter tria. Primo q̃ dẽ q; facili9 est inuenire paucos sapientes q̃ sufficiãt ad rectas leges ponẽdas q̃ multos q; requirerent ad recte iudicãdũ de singulis. Secõ q; illi q̃ leges ponũt ex multo tpe cõsiderãt q̃d lege ferẽdũ sit: sed iudicia de singularib9 factis fiũt ex casib9 subito exortis. Facili9 autẽ ex multis cõsideratis põt homo videre q̃d rectũ sit q̃ sibi ex aliquo vno facto. Tertio q; legislatores iudicãt in vli & de futuris: sed homines iudicijs pñtes iudicãt de pñtibus ad quẽ afficiuntur amore vel odio aut aliqua cupiditate: & sic eorũ deprauat iudicium. Non ergo iustitia animata iudicis nõ inuenit in multis: & q; fieribile ẽ: nõ necessariũ fuit in q̃buscũq; polẽ legẽ determinare q̃d iudicãdũ sit, & paucissima arbitrio hoĩs cõmittere. ¶ Ad 3m dz, q; q̃dã singularia q̃ ñ pñt lege cõpẽhẽdi, necesse ẽ cõmittere iudicib9 vt ibidẽ phs dicit puta de eo q; ẽ factũ cẽ vel ñ ee, & de alijs hmõi.

¶ Utrum omnis lex humanitus posita a lege naturali deriuetur. Art. 2.

Ad ꝑm Sic ꝓceditur. Ex q; nõ ois lex humanitus posita a lege nãli derivet. Dicit. n. phs in. 5. ethi. q; iustũ legale est q; ex ꝓncipio quidẽ nihil dñt vtrũ sic vel aliter fiat: sed in his que ordinatur ex lege nãli dñt vtrũ sic vel aliter fiat: ergo ea que sunt legi b9 humanis statuta nõ oĩa derivant a lege nãe. ¶ p. Jus positiuũ dividitur cõtra ius nãle: vt patet per isidoriũ in lib. etymolo. & per phm in. 5. ethic. sed ea que derivantur a principijs cõibus legis nature (sicut cõclusiones) ptinẽt ad legẽ nãe, vt. 5. dictũ est: ergo ea q̃ sunt de lege humana ñ derivant a lege nãe. ¶ p. Lex nãe ẽ eadẽ apud oẽs. Dicit eñ phs in. 5. ethi. q; nãle ius est quod vbiq; hz eãdẽ potẽtiã: si igit leges humane a nãli lege derivarent: sequeret etiã q; ipse essent eedẽ apud omnes: q; patet esse fm. ¶ p. Eoz q̃ a lege nãli derivant pt aliq̃ rõ assignari: sz nõ oĩa q̃ a maiorib9 lege statuta sunt rõ reddi põt: vt iurispit9 dicit: & nõ oẽs leges humane derivantur a lege nãli.

Sz contra Est, q; tul. dt in sua rhetor. Res a nã pfectas & a ꝓsuetudine pbatas legũ metus & religio sanxit.

Rñdeo Dz, q; sicut aug. dicit in. 1. de libe. arbit. Nõ vr esse iustũ nõ fuerit: vñ inquãtũ hz de iustitia intãtũ hz de rõne legis. In reb9 ãt humanis dz esse aliq̃d iustũ ex eo q; est rectũ fm regulã rõnis. Rationis ãut prima regula est lex nãe: vt ex supradictis pz: vñ ois lex humanitus posita intãtũ hz de rõne legis inquãtũ a lege nãe derivat. Si vero in aliquo a lege nãli discordet, tã nõ erit lex: sed legis corruptio. ¶ Sz sciẽdũ est q; a lege nãli dupliciter põt aliq̃d derivari. Uno mõ sicut cõclusiones ex principijs. Alio mõ sicut determinationes quẽdã aliquoriñ cõiuz. Duplex quidẽ modus similis est ei quo in sciẽtijs & principijs cõclusiones demõstratiue ꝓducũtur. Sed o vero mõ simile est q; in artibus forme cõmunes determinant ad aliq̃d spãle: sicut artifex formã cõmunẽ domus necesse est q; determinet ad hãc vel illã dom9 figurã. Derivanti ergo quẽdã a principijs cõmunibus legis nãe p modũ cõclusionũ: sicut hoc q; est nõ esse occidẽdũ, vt cõclusio q̃dã derivari põt ab eo q; est nulli esse faciẽdũ malũ. Quedã vero per modũ determinationis: sicut lex nãe hz q; ille qui peccat puniat: sed qũ tali pena vel tali puniat hoc est quedã determinatio legis nature. Utraq; igit inueniunt in lege humana posita: sz ea que sunt primi modi cõtinent in lege humana nõ tanq; sint solũ lege posita: sed habẽt etiã aliquid vigoris ex lege naturali: sed ea que sunt secundi modi, ex sola lege humana vigorem habent.

Ad pmũ Ergo dz, qũ phs loquitur de illis q̃ sunt lege posita per determinationẽ vel specificationẽ quã dã preceptoriñ legis nature. ¶ Ad 2m dz, qũ ratio illa procedit de his que derivantur a lege nature tanquam cõclusiones. ¶ Ad tertiũ dicẽdũ, qũ principia cõmunia legis nature nõ eodẽ modo applicari pñt oĩbus propter multã varietatem rerum humanarũ: & ex hoc puenit diuersitas legis positiue apud diuersos. ¶ Ad quartũ dom, qũ verbũ iurisperiti intelligẽdũ est in his que introducta sunt a maiorib9 circa particulares determinationes legis naturalis ad quas quidẽ determinationes se hz experti & prudentis iudicii sicut ad quedã principia: inquãtũ. 1. statim videt q̃d cõgruẽt sit particulariter determinandũ: vñ phs dicit in. 6. ethi. q; in talibus oportet attẽdere experiorii & senioriñ vel prudentiũ indemonstrabilibus enunciationibus & opinionibus non minus quam demonstrationibus.

¶ Utrum Jsidorus conuenienter qualitatem legis ponitue describat. Art. 3.

Ad tertiũ Sic procedit. Uidetur quod isidorus incõuenienter qualitatem legis positiue describat dicẽs, Erit lex honesta, iusta, possibilis fm nãm, fm consuetudinem patrie, loco tempori9q; cõuenies, necessaria, vtilis, manifesta quoq; ne aliquid per obscuritatem in captione contineat, nullo priuato cõmodo, sz p cõi vtilitate ciuiũ scripta. Supra. n. in trib9 cõditionib9 ẽlitatẽ legis explicauerat dicẽs, Lex erit omne quod rõne cõstiterit dictarat, q; religioni cõgruat quod vtili pline cõueniat: q; saluti proficiat: ergo superflue postmodũ conditiones legis multiplicat. ¶ p. Justitia est pars honestatis: vt tullius dicit in primo de officijs: ergo postquã direxerat honesta: superflue additur iusta. ¶ p. Lex scripta fm isidoriñ contra cõsuetudinem diuidit: non ergo debuit in diffini illo cõi videbis & q; per modum artis. s. q; rõnem & prohemialem hec determinatio fit: & q; hãc determinatione non solũ materia legis pure positiue vt derivat a iure nature vt speciale a cõmuni: sed etiam ipsa vis legis positiue vt particulatio quedã iurisnature proficiscitur eodem modo vt merito in litera non dicat q; ius positiuũ quo ad materiam aut quo ad vim derivat a naturali: sed absolute vt complecteretur vtrũq;. Ex illis enim cõibus cõceptionib9 habẽtibus vim legis a natura, determinãdo per electionem aut hortatem habentis veniunt propositiones minus cõmunes habentes vim legis ab ipsa determinatione artis gubernatiue que a naturali lege ꝓficiscitur. Si autem actus ꝑceptos vel ꝓhibitos a pure positiua lege intimus fueris: videbis q; dum conditur lex positiua determinatur ius naturale ad positiuũ vt forma ad materiã. Ex hoc enim q; abstinentia a carnibus & lacticiniis &c. iure ponit esse ieiunii, supponitur virtuti ꝛ̃peratie talis act9, & vitio intemperantie cõtrarius act9: & sic determinat forma virtutis ꝛ̃pantie ad talẽ mãz. Et si huic iungeris o formale in virtute & de iure nature (vt ꝓ qõne ꝓcedẽre habitũ est) clarũ erit q; ista determinatione ius positiuum determinat nãle vt formã ad mãm. Et scito, q; hec tria q̃ dixim9: sz sic ordinata videãtur q; primus nã est determinatio mãe specialis sub cõi, deinde applicatio forma vel vsus ad mãm: tertio est ius legis mã pñs & ꝓtinere hos act9 esse virtuosos vel vitiosos q̃ ꝓcipere vt ꝓhibere illos. Si diligẽter ãn ꝓsiderata fuerit, dñia iter intellm ꝓcticũ & speculatiuũ, & inter mata ex se & q; phibita: apparebit q; scõ loco est ius legis q̃ ꝓcipiendo cõstituit bona & prohibendo mala: & sic tertio loco fit applicatio virtus ad materiam. Et q̃m cõmune formale respectu specialis est & in ipsa determinatione communis ad speciale gubernatoris arte authoritatiue facta.

tione legis poni q̄ esset ſm consuetudinē patrie. ¶ ℘. Necessarium dupl'r dicitur. s. id q̄ est necessariū simpl'r, q̄ impossibile est aliter se habere: z huiusmodi necessariū nō subiacet humano iudicio. vnde talis necessitas ad legē humanā nō pertinet. Est etiā aliquid necessariū ꝓpter finē: z talis necessitas idē est q̄ vtilitas ergo superfluē vtrunque ponitur necessaria z vtilis

Sed contra Est authoritas ipsius Isidori.

Rñdeo Dōm, q̄ vnuscuiusq; rei que est ꝓpter finem necesse est q̄ forma determinetur ſm ꝓportionē ad finē: sicut forma serre talis est qualis conuenit sectioni: vt patet in. 2. phy. quelibet etiā res recta z mensurata oportet q̄ habeat formā ꝓportionatā sue regule z mēsure. Lex autem humana vtrunq; habet: q: z est aliquid ordinatū ad finē, z est quedā regula vel mēsura regulata vel mensurata quadā superiori mensura, que quidē est duplex. s. diuina lex, z lex nature: vt ex supradictis pz. Finis aūt humane legis est vtilitas hominū: sicut etiā iurisperitus dicit. Et ideo Isidorus in cōditione legis primo quidē tria posuit. s. q̄ religioni cōgruat inquantū. s. est ꝓportionata legi diuine: q̄ discipline conueniat. inquātū est ꝓportionata legi nature: q̄ saluti ꝓficiat, inquātū est ꝓportionata vtilitati humane. z ad hec tria omnes alie cōditiones quas postea ponit reducūtur. Nam q̄ dicit honesta, refertur ad hoc q̄ religioni congruat. Quod autem subditur, iusta possibilis secundū naturā secundū consuetudinē patrie: loco tēporiq; conueniens: additur ad hoc q̄ conueniat discipline. Attēditur enim humana disciplina primū quidem cōtū ad ordinē rationis: qui importatur in hoc q̄ dicit iusta. scdo quantū ad facultatem agētium: debet enim esse disciplina cōueniens vnicuiq; ſm suam possibilitatē, obseruata etiā possibilitate nature: nō em eadē sunt imponēda pueris que imponūt viris perfectis. Et ſm humanā cōsuetudinē non enim potest homo solus in societate viuere alioꝝ morē nō gerens. Tertio quantū ad debitas circunstantias dicit, loco temporiq; conuenies. q̄ vero subditur, necessaria, vtilis ꝛc. refertur ad hoc q̄ expediat saluti: vt necessitas referat ad remotionē malorū, vtilitas ad consecutionē bonorum, manifestatio vero ad cauēdū nocumētū q̄ ex ipsa lege posset prouenire. Et quia sicut supra dictū est, lex ordinat ad bonū cōmune, hoc ipsum in vltima pte determinationis ostēdit. ¶ Et p̄ patet respōsio ad obiecta.

¶ Utrum Isido. conuenienter ponat diuisionem humanarū legum. Artic. 4.

A D quartū Uidetur q̄ inconuenienter Isidorus diuisionē legū humanarum ponat, siue iuris humani. Sub hoc enim iure comprehendit ius gentiū, q̄ ideo sic nominat (vt ipse dicit) quia eo oēs fere gētes vtūtur: sed sicut ipse dicit, ius naturale est q̄ est cōmune omniū nationū. ergo ius gentiū non cōtinet sub iure positiuo humano, sed magis subiure naturali. ¶ ℘. Ea que habēt eandē vim nō videtur formaliter differre, sed solū materialiter: sed leges, plebiscita, senatusconsulta z alia huiusmodi que ponit, ofa habēt eandē vim. ergo videt q̄ nō differāt nisi materialiter. sed talis distinctio in arte nō est curāda cū possit esse in infinitū: ergo inconuenienter hmōi diuisio humanarū legū introducit. ¶ ℘. Sicut in ciuitate sunt p̄ncipes, sacerdotes z milites, ita etiā sunt z alia hominū officia. ergo videtur q̄ sicut ponitur quoddā ius militare z ius publicū q̄ cōsistit in sacerdotib⁹ z magistratib⁹, ita etiā debeāt poni alia iura ad alia officia ciuitatis pertinētia. ¶ ℘. Ea q̄ sunt per accidēs, sunt prętermittēda: sed accidit legi vt ab hoc vel ab illo homine feratur, ergo inconuenienter ponit diuisio legū humanarū ex nominibus legislatorum: vt. s. quedā dicatur cornelia (quedam falcidia ꝛc.

In contrarium Authoritas Isidori sufficiat.

Rñdeo Dōm, q̄ vnū quodq; potest p se diuidi ſm id q̄ in eius ratione continet: sicut in ratione animalis continetur anima, que est rationalis vel irrationalis. z ideo animal ꝓpue z per se diuiditur ſm rationale z irrationale, non autē secundū album z nigrum, que sunt omnino preter rationem eius. Sunt autem multa de ratione legis humane, ſm quoꝝ quodlibet lex humana, ꝓpue z per se diuidi potest. Est enim primo de ratione legis humane quod sit deriuata a lege nature: vt ex dictis patet. z secundum hoc diuiditur ius positiuum in ius gentium z ius ciuile, secundum duos modos quibus aliquid deriuatur a lege nature: vt supra dictū est. Nā ad ius gentium pertinent ea que deriuantur ex lege nature sicut cōclusiones ex principijs: vt iuste emptiones, vēditiones, z alia huiusmodi: sine quibus homines adinuicem cōuiuere non possunt, q̄ est de lege nature: q: homo est naturaliter animal sociale: vt ꝓbatur in primo politice. Que vero deriuant a lege nature p modū particularis determinationis, ptinēt ad ius ciuile: ſm qō quelibet ciuitas aliq̄d sibi accōmode determinat. ¶ Scdo est de ratione legis humane qō ordinetur ad bonum cōe ciuitatis. Et ſm hoc lex humana diuidi potest ſm diuersitatē eorū q̄ specialiter dant operā ad bonū cōmune: sicut sacerdotes ꝓ populo deum orantes, principes populū gubernantes, z milites ꝓ salute populi pugnantes: z ideo istis hominibus specialia quedam iura aptant. ¶ Tertio est de ratione legis humane, vt instituatur a gubernante communitatē ciuitatis: sicut supra dictū est. Et secūdū hoc distinguuntur leges humane secūdū diuersa regimina ciuitatū: quorum vnum secundū ꝓm in. 3. politice est regnum quando, scilicet ciuitas gubernatur ab vno: z secūdum hoc accipiuntur constitutiones principum. Aliud vero regimē est aristocratia. i. principatus optimoꝝ vel optimatum: z secūdū hoc sumūtur respōsa prudentum z etiam senatusconsulta. Aliud regimen est oligarchia. i. principatus paucorum diuitum z potentū: z ſm hoc sumitur ius pretorium quod etiā honorariū dicit. Aliud autem regimē est populi quod nominat demo cratia: z ſm hoc sumūtur plebiscita. Aliud aūt est tyrānicū qō est oīno corruptū: vnde ex hoc nō sumitur aliqua lex. Est etiam aliqō regimē ex istis cōmixtū: qō est optimū z ſm hoc sumitur lex. quā maiores natu simul cū plebibus sanxerunt: vt isidor⁹ dicit. ¶ Quarto vero de rōne legis humane est, qō sit directiua humanoꝝ actuū: z ꝑ hoc ſm diuersa de quibus leges ferūtur distinguūtur leges que interdū ab actoribus nominant: sicut distinguit lex iulia de adulteriis, lex cornelia de sicariis, z sic de alijs: nō ꝓpter actores: sed ꝓpter res de q̄bus sunt.

Ad ꝓmū Ergo dōm, qō ius gentiū est quidem aliquo modo naturale homini ꝑ qō est rationale: inquātū deriuatur a lege nāli p modū cōclusionis q̄ nō est multū remota a principijs: vñ de facili in hmōi hoies cōsenserunt: distinguitur tn̄ a lege nāli maxime ab eo quod est omnibus animalibus commune. ¶ Ad alia patet respōsio ex his que dicta sunt.

¶ De potestate legis humane. Qō. 96.

D Einde Cōsiderādum est de potestate legis humane. ¶ Et circa hoc quęruntur ser. Primo, vtrum humana lex debeat poni in communi. secundo, vtrum lex humana debeat omnia vitia cohibere. tertio, vtrum omnium virtutum actus habeat ordinare. quarto, vtrum imponat homini necessitatem quantum ad forum cōscientie. quinto, vtrum omnes homines legi humane subdantur. sexto, vtrum his qui sunt sub lege liceat agere preter verba legis.

applicatio forme virtutis ad materiā cōsistit: cōsequēs est q̄ dū author determinationis quorū ars formā cōmunē ad specialē determinat, nihil dictorū ptermittit. ℘ dicta ofa sub illo determinatiōis mō cōclusit: quo z fluxu a cōmuniori vt māle a formali deriuat. ¶ Ad obiecta aūt dicit: q̄ aliud est loq̄ de cōi: z aliud de eodē vlr distributo. naz in primo sophisma ꝓbat: q̄ ad minꝰ cōmune determinate descēdendo cōmittit: in scdo ñ. z lex ăt nature relata ad ius positiuum nō cōis vlr distributi: ſz rōnis inde finite ratione habet: verbi gratia: non est lex nāe q̄ malus puniat omni pena: sed q̄ puniat indefinite. Et ex hoc cessat scda obiectio. meminit aūt artificialium: quia determinatio ista p rōnē z electionē fit cū arte gubernatiua sit sicut z alia artificialia.

¶ In eodē 2° ar° nota q̄ quid est iur' pure positiui ex. 5. ethi. s. q̄ a pn° nihil differt vt ex eo scias discernere qñ aliquid est solū de iure positiuo, z quādo de iure nature vel gentium.

¶ Super arti. 4.

Est articulo. 4. ciusdē. q. obiter so. 3. dubiū est circa illa verba, est z alia quod regimen ex istis commixtū. q̄ est optimum: quia hoc aduersatur doctrine authoris in. plurib⁹ locis: vt ꝑ in prima parte. q. 130. ar. 5. z in. 4. ꝑ gen. c. 76. vbi ꝛ q̄ optimum regimen est regimen vnius: z ꝓbat vt ꝑ ibidem.

¶ Ad ꝑ multipliciter respōdet: primo q̄ regimē vni⁹ est optimū respectu alioꝝ regiminum simplicium nō aūt cōmixtorum: z ideo nulla est cōtrarietas. scdo q̄ regimen vni⁹ est optimū secūdum speciē regiminis. Regimē aūt cōmixtū est optimum ſm partū dispositionē: vt inferius in. q. 105. ā. 1. explicatur diuus liter. ista ibi et planatur, dicendo q̄ regimen compositum ex regimine vnius ꝓptervirtutem z appōnem multoꝝ sub ipo principantium ꝓpter virtutē per electionem populi est optimū: vtpote mixtum ex regno, aristocratia z democratia.

¶ Tertio dicitur q̄ quia comparatio est inter se distincta, secūdum id in quo distinguitur z ꝓpteres quū vnum z idem claudit in vtroq; comparatorum ime cōparetur idē ad seipsum, comparatio intelligitur secundum ad inu-

cta.ac per hoc quum regimen vni⁹ z regimen cōmixtū ex regimine z plebis compa
1.q.98. ā.5. ad 2.z 22ᵉ q.147. ā.3.z 4 con. rauit:ex vna parte sumit regimen vnius:z ex alia regimē mixtū non quatenus includit regimen vnius z addit aliā bonitatez: sed ꝑm bonitates adiunctas:z ꝺr ꝙ regimen vni⁹ est optimū: vt in pluribus locis ꝓbat z ꝺicto tho. habes. Cum hoc tñ stat ꝙ loquendo de regimine pure humano cōsideratis omnib⁹ que sunt in mixto regimen mixtū est optimum vt hic z inferi⁹ loco allegato habet. Verum qz in primo sensu cōparatio formaliter z simpliciter exercetur:in secōo aūt comparatur vnum z idem ꝑm se ad seipm cum adiunctis bonitatibus cōparatio nō est multū artificiosa: ideo primus sermo.s. ꝙ regimen vnius est optimū amplectend⁹ est simpliciter. secundus autē.s.ꝙ regimē cōmixtū est optimum pie exponendus z nō extendēdus est:ne sit causa erroris:z hanc tertiam rōnem sequēre vir docte.

Super.q. 96. arti.1. 2.z.3.

Iste articulis 1.2 3. 4 5.q. hoc notandū occurrit. primo ꝙ quū in secūdo articulo cōcluditur negatiua de prohibitione omniū vitiorū intelligitur de omnibus vitiis secundū totā suā latitudinem.i.omnes eorū actus z non de omnibus vitiis.i.habitib⁹ vitiosis vt patet ex rōne ad primū in articulo tertio vbi dicit ꝙ phibent omnia vitia sed non ꝑm oēs actus eorum.

¶ Super artic.5.

Iste articulo 5° sēaliter occurrit dubiū illa ꝓpositione omnia verba oīa virtutū referri ꝓhibent ad bonū priuatū alicuius persone vel ad bonū cōmune multitudinis, quā oīm suprema virtutis in cuius attingione cōsistit felicitas nō potest referri ad bonū priuatū aut cōmune: qz est superioris nāe: vt ꝓbatur in 10. ethicorum. ¶ Ad q̄ dupliciter ꝺr ꝓ ꝙ auctor nō loquitur de omnib⁹:sed illisquorum oppositum sunt vitia: vt ꝓbatur in toto ꝓcessu artium. aūt iuste:lectiuales speculatiue de q̄b⁹ fit obiectio nō opponunt vi

¶ Utrū lex humana debeat poni in cōi magis quā in particulari. Art.1.

Ad ꝓmū Sic ꝓcedit. Uidetur ꝙ lex humana nō debeat poni in cōi sed magis in particulari. Dicit enim phs in.5. ethi. ꝙ legalia sunt quecūq; in singularib⁹ legē ponūt, z etiā sententialia que sunt etiā singularia:quia de singularib⁹ actib⁹ sentētie ferunt:ergo lex nō solū ponit in cōmuni:sed etiā in singulari. ¶ꝑ. Lex est directiua humanoꝝ actuū:vt supra dictū est:sed humani act⁹ in singularib⁹ cōsistunt: ergo lex humana nō debet in vsū ferri:sed magis in singulari. ¶ꝑ. Lex est regula z mensura humanoꝝ actuū:vt supra dictū est:sed mēsura debet esse certissima:vt dicit in.10.meta. cū ergo in actibus humanis non possit esse aliquod vsū ita certum quin in particularibus deficiat,videtur ꝙ necesse sit leges nō in vniuersali sed in singularibus poni.

Sz ꝛa Est,ꝙ iurisperitus dicit,ꝙ iura cōstitui oportet in his que sepius accidunt: ex his autē que forte vno casu accidere ꝓtuitura nō cōstituūtur.

Rñdeo Dōm,ꝙ qz vnū quodq; qđ est ꝓp finē,necesse ē ꝙ sit fini ꝓportionatū:finis aūt legis ē bonū cōmune: quia vt ysidorus dicit in lib.etymologiarū, nullo priuato cōmodo sz ꝙ cōi utilitate ciuū lex ꝺz esse cōscripta:vnde opz leges humanas eē ꝓportionatas ad bonū cōe,bonū aūt cōe cōstat ex multis:z ideo opz ꝙ lex ad multa respiciat:z ꝟz ꝑsonas,z ꝟz negotia,z ꝟz tpa. Cōstituit em cōitas ciuitatis ex multis ꝑsonis:z et⁹ bonū ꝓ multiplices actiones pcurat:nec ad hoc instituit ꝙ aliquo tēpore modico dureti:sz ꝙ oi tēpore ꝓseueret ꝓ ciuū successionē:vt aug. ꝺr in.2.de ci. dei.

Ad ꝓmū Ergo ꝺōm, qđ phs in.5. ethi.ponit tres spēs iuris legalis ꝙ est ius positiuū:sunt em quedam que simpliciter in cōmuni ponunt:z hec sunt leges cōes: quantū ad hmōi dicit ꝙ legale est ꝙ ex principio quidem nihil differt sic vel aliter:quādo autē ponit refert differt: puta ꝙ captiui statuto pretio redimantur. Quedam vero sunt que sunt cōmunia quātū ad aliq̄d:z singularia quātū ad aliq̄d:z huiusmodi dicūtur priuilegia: quasi leges priuate quia respiciunt singulares ꝑsonas,z tñ potestas eoꝝ extēditur ad multa negotia: z quātū ad hoc subdit. Adhuc quecunq; in singularibus legē ponūt. Dicitur etiā quedā legalia nō q: sint leges:sed ꝓpter applicationē legū cōium ad aliqua particularia facta:sicut sunt sentētie q̄ ꝓ iure habent: z quātū ad h̄ subdit. Et sentētialia. ¶ Ad ꝫm dicēdū,ꝙ illud ꝙ est directiuū opz esse pluriū directiuū:vnde in.10.meta.ꝓbatur dicit ꝙ oīa que sunt vni⁹ generis mēsurātur aliquo vno ꝙ est ꝓmū in genere illo.si em essent tot regule vel mēsure quot sunt mensurata vel regulata: cessaret vtiq; vtilitas regule vel mēsure:que est vt ex vno multa possint cognosci:z ita nulla esset vtilitas legis si nō se extēderet nisi ad vnū singulare actū. Ad singulares em actus dirigendos dantur singularia ꝓcepta ꝓsidentium: sed lex est ꝓcepti cōmune: vt supra dictū est. ¶ Ad tertium dicendū: ꝙ nō est eadem certitudo querenda in omnibus: vt in.1. ethic.dicitur:vnde in rebus contingentib⁹ (sicut sunt naturalia z res humane)sufficit talis certitudo vt aliquid sit verum vt in plib⁹:licet interdū deficiat in paucionib⁹.

¶ Utrū ad legē humanā ptineat oīa vitia cohibere. Art.2.

Ad scōm Sic ꝓcedit. Uidetur ꝙ ad legē humanā nō pertineat omnia vitia cohibere. Dicit em ysidorus in lic.etymologiarū,ꝙ leges sunt facte vt earū metu coerceat audacia. Non autem sufficienter coerceretur nisi quelibet mala cohiberētur per legē: ergo lex humana debet quelibet mala cohibere. ¶ꝑ. Intētio legislatoris est ciues facere virtuosos:sed non potest aliquis esse virtuosus nisi ab omnibus vitiis cōpescatur:ergo ad legē humanā pertinet omnia vitia cōpescere. ¶ꝑ. Lex humana a lege naturali deriuat: vt supra dictū est: sed omnia vitia repugnant legi nature:ergo lex humana oīa vitia ꝺz cohibere.

Sz cōtra Est,quod dicitur in.1.de libero arbi. Uidet nihil legem istam que populo regendo scribitur,recte ista permittere:z diuinam prouidentiā vindicare: sed diuina prouidentia non vindicat nisi vitia: ergo recte lex humana permittit aliqua vitia non cohibendo ipsa.

Rñdeo Dōm,ꝙ sicut iā dictū est,lex ponit vt quedā regula vel mensura humanoꝝ actuū:mēsura aūt debet esse homogenea mēsurato:vt ꝺr in.10.meta. diuersa em diuersis mēsurant:vñ opz ꝙ etiā leges imponant hoibus ꝑm eoꝝ cōditionē:qz vt ysidor⁹ dicit lex ꝺz esse possibilis z ꝟz nāz z ꝟz cōsuetudinē patrie. Potestas aūt siue facultas operādi ex interiori habitu seu dispositione procedit,non em idē est possibile ei qui nō h̄z habitū virtutis:z virtuosi:sicut etiā nō ē idē possibile puero z viro ꝑfecto:z ꝓpter hoc non ponit eadē lex pueris que ponit adultis,multa em pueris ꝓmittuntur que in adultis lege puniuntur:vel etiā vituperant:z sic multa sunt ꝓmittēda hominibus nō ꝑfectis virtute que non essent tolerāda in hoibus virtuosis. Lex autē humana ponit multitudini hoiuz in qua maior pars est hoiuz non ꝑfectoꝝ virtute:z ideo lege humana nō ꝓhibent oīa vitia a quibus virtuosi abstinēt: sed solū graviora a quib⁹ possibile est maiorē partē multitudinis abstinere:z ꝑcipue que sunt in nocumentū aliorū, sine quorum prohibitione societas humana cōseruari non posset: sicut ꝓhibent lege humana homicidia z furta z huiusmodi.

Ad ꝓmū Ergo ꝺōm,ꝙ audacia pertinere videtur ad impassionē aliorū: vnde ꝑcipue ꝓhibet illa peccata quib⁹ iniuria primis irrogat:que lege humana prohibentur:vt dictū est. ¶ Ad ꝫm ꝺōm,ꝙ lex humana intendit hominēs inducere ad virtutē,nō subito sed gradatim:z ideo non statim multitudini imperfectoꝝ imponit ea que sunt iam virtuosoꝝ:vt.s.ab oīb⁹ malis abstinēat:alioquin imperfecti huiusmodi ꝑcepta ferre nō valētes in deteriora mala ꝓrūperēt: sicut dicit puer.30. Qui nimʒ emūgit,elicit sanguinē:z mat.9. ꝙ si vinū nouū.i.precepta ꝑfecte vite, mittatur in vtres veteres.i.in homines imperfectos:vtres rūpunt z vinū effundit.i. precepta contēnunt z hoies ex cōtēptu ad peiora mala prorūpūt. ¶ Ad ʒm dicēdū,ꝙ lex naturalis est q̄dā participatio legis eterne in nob⁹:lex aūt humana deficit a lege eterna. Dicit em aug.in.1.de lib.arbi. Lex ista q̄ regēdis ciuitatib⁹ ferē multa cōcedit atq; impunita relinquit q̄ ꝓ diuinā ꝓuidētiā vindicant:neq; em qđ non oīa facit:ideo que facit improbāda sunt: vñ etiā lex humana non oīa pōt ꝓhibere q̄ ꝓhibet lex nature.

¶ Utrū lex humana ꝓcipiat act⁹ omniū virtutū. Art.3.

Ad tertiū Sic ꝓcedit. Uidetur ꝙ lex humana non ꝑcipiat actus omniū virtutū. Actibus enim virtutū,opponūtur actus vitiosi: sed lex humana non ꝓhibet oīa vitia: vt dictū est: ergo etiā non ꝑcipit actus omniū virtutū. ¶ꝑ. Actus virtutis a virtute procedit:sed virtus est finis legis,z ita quod est ex virtute sub ꝑcepto legis cadere non potest: ergo lex humana non ꝑcipit actus omniū virtutū. ¶ꝑ. Lex humana ordinatur ad bonum commune:vt dictum est:sed quidam actus virtutū non ordinant ad bonū commune: sed ad bonū priuatum:ergo lex non ꝑcipit actus omnium virtutū.

Sed cōtra Est,quod phs dicit in.5.ethic.quod ꝑcipit lex fortis opera facere:z que temperati:z que mansueti. Similiter autem secundum alias virtutes z malitias:hec quidem iubens:hec autem prohibens.

Rñdeo Dōm,ꝙ spēs virtutū distinguunt ꝑm oīa:vt ex.5.dictis ꝓz:oīa aūt oīa virtutū referri ꝓhibent vel ad bonū ꝓpriū alicuius ꝑsone:vel ad bonū cōe multitudinis:sicut ea q̄ sunt fortitudinis pōt aliquis exequi vel ꝓpter cōseruationē ciuitatis:vel ad ꝓseruādū ius amici sui.z simile est in aliis. Lex aūt vt dictū est, ordinat ad bonū cōe.z nō nulla

8.q.93. ā.4.co. fin.z 95.ā. ad.3. 1.q.8. ā.1.co. Et 2ª 2ª q.69. ā. 2. ad 1. z q.77. ar.1. ad 1. z. 2. q. 78.ā. ad 4. Et mal. q.3.ā.4 ad 6. Et q.2. ar. 10. ad 1.2. Et ioh. xi.co.1. fin.

2ª 2ª 60.1 ad 1

5.q.93. ar.3.ad 3.z 1.q. 100.ā. 2.co.

tibꝰ; ꝛ ignotātiē p̄sūe dispōn; Sz hec rōnio dissonat ab vlīsimpliciter, vt in litera fir. ꝛ a calce corpis artⁱ: vbi dr q̄ a legislatore ordinanť pti nēnt̄ ad bonā disciplinā: p q̄s ciues informanť vt cōe bonū iustitie ꝛ pacis cōseruēt. Cōstat ergo nihil ad hec cōferre disciplinā speculatiuā ꝛ sz mediate. Secūdo q̄ dr q̄ obta vtutē p̄t 2ʳ sumi. po fm se. ꝛ sic falsum ē q̄ p̄t recte referri in boⁿ priuatū aut publicū. 2ᵒ sz actꝰ q̄b⁹ hō attingit illa. ꝛ sic nihil p hibet obtā vtutē obtā ad priuatū vel publicū bonū recte referri posse. nā licet deꝰ gl̄iosus nō sit referibilis recte in meū vel cuiusq̄ creature bonū actꝰ tñ q̄b⁹ cōsequimur illū in nr̄m bonū recte referunť ꝛ sōm se ꝛ sz vtilitates p̄tes. Et h̄ sufficit p̄ti intrōni ad cōclūdū q̄ lex hūana de actib⁹ oīum virtuū intellectualiū ꝛ moraliū disponere p̄t: ꝛ disponit de speculatiua sapiētia dū homines alīs illi vacare iubet: vt sapientes facti etiam ad mūera iudicanda potentiores sint ꝛc.

¶ Super Artic. 4.

In artic. 4. eiusdē q. aduerte diligenter vt scias applicare cōditiones legis iuste vel iniuste ad particulares leges: q̄ inde multos casus cōsciētie in gabellis ꝛ grauaminibus ꝛ huiusmodi publicis clarificabis: presertim ex fine ꝛ equalitate proportionali: quā tenetur seruare iustitia distributiua.

¶ In eodem art. 4. dubium occurrit an lex humana ita obliget in foro conscie. q̄ hō teneatur mori pro eius obseruatione. Et est occasio dubitandi q̄ dā dicūt q̄ ins positiuū nō hz hanc p̄tātē nisi in cā fidei, vel nēde re publice: ꝓpterea inquiunt q̄ si cle pp cuitādā mortē celebrare d̄s p̄t coram excōicatis nominatim ꝛc. q̄ia positiua iura sic seruāť. ¶ Sz hāc opinionē esse eroneā multipl̄ monstrāť. primo ex rōne facta in litera. sz q̄ quilibet homo nō ro lū hz id q̄ hz, sed b ipsum q̄ est, multitudinis est: sicut q̄libet pars id q̄ est, totius est. Ex hoc nanq̄ sequitur q̄ lex humana q̄ sicut quelibet alialex ad cōe bonū respicit potestatem habet supra id quod est quilibet homo: ac per hoc super vitam ipsius: ac per hoc potest disponere ꝛ ordinare de expositione vite cuiusq̄ p cōi bono pro quo fit ois lex: vt in q. 90. articulo secundo dictū est. Amplⁱ lex humana est preceptiua ꝛ obligatiua ad peccatū mortale: vt manifeste patet quū precipit aliquid sub pena excōmunicationis late sententie: vel sub pena capitis. ergo est cōstitutiua alicui⁹ actus in hoc q̄ sit peccatum mortale. ergo est obligatiua ad euitandū magis actū illū, q̄ mortem corpalē: q̄ mors sic fugienda est magis q̄ mors corporis. perinde est ergo dicere, q̄ lex humana nō p̄t obligare hoiem ad mortē pro

21ª. q. 60. ā. 5. ad 1ᵐ.

Ad p̄mū Ergo dz, q̄ lex humana nō p̄hibet oēs actus vitiosos: sz obligationē p̄cepti sic nec p̄cipit oēs actꝰ ꝛ vtuosos: p̄hibet tñ aliquos actꝰ singlorū vitiox, sic et p̄cipit quosdā actꝰ singulaꝝ ꝛ vtutū. ¶ Ad 2m dz, q̄ alīs actꝰ d̄r ee ꝛ vtutis 2ʳ. Uno mō ex eo q̄ hō opat ꝛ vtuose: sic actꝰ ꝛ vtutis iustitie ē facere recta: ꝛ actꝰ fortitudinis facere fortia: ꝛ sic lex p̄cipit alīs actꝰ ꝛ vtutū. Alio mō dr actꝰ ꝛ vtutis q̄ aliquis opat ꝛ vtuose eo mō q̄ ꝛ vtuosus opat. ꝛ talis actꝰ semp p̄cedit a ꝛ vtute: nec cadit sub precepto legis, sz ē finis ad q̄s legislator ducere intēdit. ¶ Ad 3m dz, q̄ nō ē alīs ꝛ vtus cuiꝰ actus nō sint ordinabiles ad bonū cōe vt dictum est (vel mediate) vel immediate.

¶ Utrū lex humana imponat homini necessitatē in foro conscientie. Artic. 4.

Ad quartū Uidetur q̄ lex humana nō imponat homini necessitatē in foro cōsciētie. Inferior enim ptās nō p̄t imponere legē in iudicio superioris ptātis: sz ptās hūana que fert legē humanā est infra ptātē diuinā. ergo lex humana nō p̄t imponere legē quantū ad iudiciū diuinū q̄ est iudiciū cōsciētie. ¶ p. Judiciū conscientie maxime dep̄ndet ex diuinis mandatis: sed q̄nq̄ diuina mādata euacuant p leges humanas: fm illud matth. xv. Irritū fecistis mādatū dei propter traditiones vestras. q̄ lex humana nō imponit homini necessitatē q̄tū ad cōscientiā. ¶ p. Leges humane frequēter ingerūt calūniā ꝛ iniuriam hominibus, fm illud Esa. 10. Uch qui cōdūt leges iniquas ꝛ scribētes iniustitias scripserunt vt opprimerēt in iudicio pauperes, ꝛ vim facerent cause humiliū populi mei, sed licitū est vnicuiq̄ oppressionē ꝛ violentiā cultare. Ergo leges humane nō imponūt necessitatem homini, quātū ad conscientiam.

Sed contra Est, q̄ d. 1. Petri. 2. Hec est gratia, si ꝓpter conscientiā sustineat q̄s tristitias, patiēs iniuste

Rñdeo Dz, q̄ leges posite hūanitus sunt iuste vel iniuste. Si q̄dē iuste sint: habēt vim obligandi in foro cōscientie a lege eterna, a qua deriuantur: fm illud p̄uerb. 8. Per me reges regnāt, ꝛ legum conditores iusta decernūt. Dicūntur aūt leges iuste ꝛ ex fine: qui. s. ordinātur ad bonū cōmune: ꝛ ex actore, qui. s. lex lata non excedit potestatem ferentis. ꝛ ex forma: qui scilicet sz equalitatē ꝓportionz imponunt subditis onera in ordine ad bonū cōmune. cū. n. vn⁹ hō sit ps multitudinis, q̄libet hō hoc ipm q̄ ē ꝛ q̄ hz, ē multitudinis: sicut ꝛ quelz ps id q̄ est, est tot⁹. vñ ꝛ nā aliquod detrimētū infert pti vt saluet totū. Et sc̄z hoc leges hmōi onera ꝓportionabiliter inferētes iuste sunt, ꝛ obligāt i foro cōsciētie, ꝛ sunt leges legales. ¶ Inuste aūt sunt leges dupl̄r. Uno mō per cōtrarietatē ad bonū hūanū ecōtrario. ḋicti⁹. Uel ex fine: sicut cū alīqs p̄sidēs leges iponit onerosas subditis nō ptinētes ad vtilitatē cōem, sz magis ad ꝓpriā cupiditatē vel gloriā. Uel ēt ex actore: sicut cū aliquis legē fert vltra sibi cōmissam ptātē. Uel etiā ex forma: puta cū inequaliter onera multitudini dispensanť ēt si ordinent ad bonū cōe. Et hmōi magis sunt violētie q̄s leges: q̄ sicut aug. dicit i li. de lib. arb. lex esse nō videtur que iusta non fuerit in vñ tales leges nō obligāt in foro cōscētie nisi forte pp vitandū scādalū vel turbationē pp q̄ etiā hō iuri suo dz cedere: sz illud matth. v. q̄ angariauerit te mille passus vade cū eo alia duo ꝛ q̄ abstulerit tibi tunicā, da ei ꝛ pallium. ¶ Alio modo leges p̄t esse iniuste p cōtrarietatē ad bonū diuinū: sicut leges tyrannoꝝ inducētes ad idolatriā, vel ad quodcūq̄ aliud q̄ sit cōtra legē diuinam. ꝛ tales leges nullo modo licet obseruare: quia sicut dicitur actus. 4. Obedire oportet deo magis quam hominibus.

Ad p̄mū Ergo dō m, q̄ sicut apostolus dr ad rom. 13. Omnis potestas humana a deo est: ꝛ ideo q̄ ptāti resistit in his qui ad potestatis ordinē p̄tinēt, dei ordinationi resistit: ꝛ fm hoc efficit reꝰ cōtū ad cōscientiā. ¶ Ad 2m dō m, q̄ rō illa p̄cedit de legib⁹ humanis q̄ ordinanť cōtra deū mādatū, ꝛ ad hoc ordo ptātis nō se extēdit. vnde in talib⁹ legi humane nō est parendū. ¶ Ad tertiū dicēdū, q̄ ratio illa p̄cedit de lege q̄ infert grauamē iniustum subditis, ad q̄ etiā ordo potestatis diuinitus cōcessus nō se extēdit. vnde nec in talibus hō obligatur vt obediat legi si sine scādalo vel maiori detrimēto resistere possit.

¶ Utrum omnes subjciantur legi. Artic. 5.

Ad quintū Sic procedit. Uidetur q̄ nō oēs legi subjciantur. Illi enim soli subjciuntur legi quibus lex ponitur: sed apostolus dicit. 1. ad thimo. 1. q̄ iusto nō est lex posita. ergo iusti nō subjciuntur legi humane. ¶ p. Urbanus papa dicit ꝛ hētur in decre. 19. q. 2. Aut lege priuata ducit nulla ratio exigit vt publica cōstringat: lege aūt priuata spūssan. ducunť oēs viri spūales q̄ sunt filij dei: sz illi ro. 8. Qui spū dei aguntur hi filij dei sunt. ꝛ nō oēs homines legi hūane subjciunť. ¶ p. Jurisperitus dicit q̄ ꝓnceps legib⁹ solut⁹ ē. q̄ aūt est solut⁹ a lege ñ subdit legi. q̄ nō oēs p̄bi sunt legi. Modos aūt fm veritatem dicimus q̄ vtr lex p̄ceptiua obligat ad mortem pro iniob seruandōcrin casu aūt non. et beniuitatele gū: vt forte accidit i lege de vitandis excō municatis: de q̄ ꝛ ē aūt ꝓsita nisi exp̄ plariter. nihil dico nisi q̄ dicēres q̄ nō sz ex metu cadere in cōstātē virū celebrare cor excōicatis: q̄ lex humana non obligat ad mortē pro sui obseruantia errāt. ꝛ nisi aliunde huic mē tui subueniant: falsa doctrina est excusās participationē ex me tu sicut de aliis dictū est. Et aduerte hic di licentiā meq̄ q̄ lex positiua precipiēdo seu statuēdo facit de actibus indifferētibus virtuosis vel vitiosis: dū sub aliq̄ virtute autvicio actū determinat fore: precipiendo enim abstinētiam ponit actū illū sub ꝛperātia pcipiēdo solūne gabelle ponit actum illum sub iustitia: precipiēdo cultum diuinum ponit sub religione: ꝛ sic de aliis. Et ꝓpterea sicut in foro conscientie tenetur cuiq̄ ad actus virtutum. ꝛ ad euitandos actus vitioū nec excusatur me tu ꝛc. ita non excusatur ab iniustitia a sacrilegio ꝛc. qui determinata sic a lege contemnitant incurrit ꝛc.

¶ Super articulum quintum.

In articulo. 5. eiusdem q. 96. nota quod quum in litera dicitur q̄ iusti non subsunt legi vt coactiue: potest dupliciter intelligi. primo quod lex non habet vim coactiuam super iustos. Et hic sensus est falsus: quia super omnes subditos tam lex vetus ꝛ qua promulgata habet potestatem coactiuam: quamuis in iustos nō exerceat coactionē: quia nō oportet. Secundo quod iustus ex parte sua non subjicit legi vt coact⁹: ꝛ hic sensus est verus, ꝛ intentus: quia iustus voluntarie legi subjicitur.

¶In eodē .3.ā. in rñsione ad .3. du^m occurrit qđo stāt hec duo sīl. ꝑ ꝑncipē obligē q̄ ad deū: ira. q. peccat' non seruādo legē: z q̄ lex nō hz vim coactiuā nisi ꝑ eā. sic em peccat humanā legē trāsgrediēdo obligat' est lesi. ꝑcul dubio obligāti est: ac ꝑ hoc vim coactiuā in cū hꝫri q̄uis nō exerceri: z si eā nō ꝑt cogere: lex eā nō obligat: z si nō obligat lex ꝑncipē ꝑncipē nō obligat: z si nō obligat nō peccat nō seruādo eā. Et confirmat declarādo: q̄ q̄ꝫcū que sapiēs aliquis vt plato: vel aristo. leges excogitet optimas ꝑ bono cōi z diuulgent: quia nō habēt vim coactiuā: sed ꝓsiliua tm cōstat q̄ nō obligāt ꝑncipē aut alios: q̄ lex a ꝑncipe cōdit: z ꝓsiliua vim hēat quo debeat ipse se hꝫre: nō tm obligat eū: q. coactiuā vim super eū nō hz. Et confirmatur du^m ex rōne inf̄a assignata de vi coactiua legis arguēdo sic: lex nō habet vim directiuā: nisi ex ꝑncipis ꝑtāte: ergo hz vim directiuā nō obligat ꝑncipē. Assūptū ꝓz: q. sectiua ꝑtāte principis lex nō est lex: nisi equoce: vt leges platonis q̄ nōstrāt tm: q̄ntia est notāda: nullus a ꝓpria ꝑtāte obligat: sicut nec cogit vt in inf̄a dr. Et cōfirmāt q. asserēda est cā obligatiua ꝑncipis ad obseruātiā sue legis

Sed ꝯ Est, q. apls dic̄ ro. 13. Dis alia potestatib' sublimioꝛib' subdita sit: sed non videt esse subdit' potestati qui nō subiicitur legi quam fert potestas. ḡ omnes homines debent esse legi subiecti.

Rñdeo Dr, q. sic ex supradict' ꝓz lex de sui rōne duo hz. Vnū quidē q. est regula hūanoꝝ actuū. Secōdo q. hz vim coactiuā. Dupl'r ḡ aliqs hō ꝑt esse legi subiect'. Uno mō sic regulatꝝ regule: z hoc mō oēs illi q̄ subdunt potestati subdunt legi q̄s fert potestas. Alio āt aliqs potestati nō subdat: ꝑt contingere dupl'r. Uno mō q. est simpl'r absolut' ab ei' subiectione: vñ illi q̄ sunt de vna ciuitate vel regno nō subdunt legib' ꝑncipis alterius ciuitat' vel regni: sicut nec ei' dominio. Alio mō ꝑm q. regit superiori lege: puta si aliquis subiect' sit ꝓcōsuli: regulari dr ei' mādato, nō tamē in his q̄ dispensant ei ab imperatore: quātū em ad illa nō astringit mādato inferioris cū superioꝛi mādato diuiga tur: z hz hoc cōtingit q. aliqs simpl'r subus legi hz aliq̄ legi ñ astringit hz q̄ regit superiori lege. Alio ꝯo mō dr aliqs subus legi sic coactiuē cogēti: z hoc mō hoēs virtuosi z iusti nō subdunt legi: sed soli mali: q. enim

est coactiuē z violentiē est contrariū volūtati. volūtas aūt bonoꝝ cōsonat legi a qua maloꝝ volūtas discordat: z ideo secundū hoc boni non sunt sub lege: sed solum mali.

Ad ꝑmū Ergo dr, q. rō illa procedit de subiectione q̄ est ꝑ modū coactionis: sic em iusto nō est lex posita: q. ipsi sibi sunt lex dē ostendūt opus legis scriptē in cordib' suis: sicut apls ad ro 2. dicit: vñ in eos nō hz lex vim coactiuā sic hz in iustos. ¶Ad hz dr, q. lex spūssancti est superior oī lege humanit' posita: z ideo viri spuales sm hoc q. lege spūssancti ducūtur, nō subdunt legi q̄ntū ad ea q̄ repugnāt ductui spūssancti: hz tamē hoc ipz ē de ductu spūssācti q. hoēs spūales legib' hūanis subdant: hz illud .1. pet. 2. Subiecti estote oī humane creature ꝓpter deū. ¶Ad 3^m dicēdū, q. ꝑncipes dicit esse solut' a lege quantū ad vim coactiuā legis: nullus enim ꝓprie cogit a seipso: lex āt nō hz vim coactiuā nisi ex ꝑncipis potestate. Sic igit ꝑncipes dr esse solut' a lege q. nullus sibi ipsum potest iudiciū cōdēnationis ferre si cōtra legē agat: vnde super illud psal. Tibi soli peccaui ꝛc. dicit glo. q. rex nō habet hoiem qui sua facta dīudicet: sed q̄ntū ad vim directiuā legis humane pōt simi vel quo ad subtraz vel quo ad optionē. Et hz sn̄az nō est nisi a potestate ꝑncipis sicut vis coactiua: sm vero operationē falsum est. q. nō est nisi a ꝑtāte ꝑncipis: quia vt oñsum fuit ex quo lex cōdita est a ꝑtāte ꝑncipis vis directiua dirigit obligādo in cōscie fozo aūte legis eterne absq̄ quacūq̄ opposite ꝑtāis ꝑncipis ꝑ nō accidit in vi coactiua quo ad ei' oppositē vt ex dict' hz. Dicit scōo q. esse a sola potestate ꝑncipis. Iz sīlr q. vis coactiua nō se extendit ad ꝑncipē: nō tm ē rō q. vis directiua nō se extendat ad eundē: nemo cogitur a seipso sed dirigit z obligat a seipso: prima rō nō est assumptum quo ad actū scōa sequelā. Ad ꝓbationē petit cām obligatiuā principis ad obseruātiā ꝓprie legis dicit q. est cā duplex. i. ꝓpria volūtas: z lex eterna. Propria aūt voluntas nō q̄ eligit obligationē liberē vel cōtractu aliquo: hz q̄ eligit legem ꝑmulgare. Ex hoc nāq̄ ipse q. volūtarie legē ꝑmulgat vult ordinationē illā ꝓprie vim legis: z quia ordinationem aliquā obtinere vim legis est sortiri ab eterna lege vim directiuam in foro conscietie: cui etiam ꝑncipes subiic tur: ideo ex propria voluntate ꝑncipis: z ex eterna lege vim obligatiuā principis in foro cōscie lex hūana hz: ḡuis diuersimode: q. ab eterna lege sicut a causa a qua est vis obligatiua huiusmodi: a volūtate vero ꝑncipis sicut a determināte causam vlam ad effectū spāle: sicut in nālibus causa vniuersalis puta saturn' respectu retū fixarū determinat ad spālem effectū puta ossa a femine talis ꝑducētis animal hīs ossa: sicut em ꝓducere tale animal sub saturno est determinare ipm ad ossa ꝑducēda in illo: ita cōstituere legē sub deo est determinare deū ad cōicandā vim obligatiuā in foro conscietie legi: z sicut ossa reducunt in saturnum vt cām: ita vis ista obligatiua in legē eternā. Et p̄ b̄ p̄z rñsio tā ad id q. dicit q. de^o nihil hic agit immediate: nō em ops hoc dicere sed sufficit q. deus est: ḡ ad id q. dicitur de volūtate ꝑncipis: p̄z em q. ex supposito q. legē voluerit obligat' remanet: z nō min' liber quo ad velle z nolle: sed quo ad bene vel male velle id q. lege positū est. Aduertēdū tm est hic q. q̄dā sunt leges de cōmuni' tori multitudinis: ḡdā de ꝓprio aliquoꝝ actib' puta de militib': quō dr q. ꝑnceps subiicit legi nō intelligit de lege speciali: puta militū: nisi ipse sit miles: z intelligit de lege ꝓmmi. In calce cuiusdē rñsionis ad 3^m du^m etiā difficile occurrit: quō stāt ista simul quod ꝑnceps pōt legē tollere, mutare, z in ea dispēsare: z q. ipse in foro cōscietie subdat legi: vt determinatū est. Et cōfirmat hoc q. nō deteriozis cōdōnis est ipse q̄ aliquis subditus: sed ꝑnceps potest eximere vnum subditū a lege cū aliquo apud deū nō erit re' violate legis de cetero nō seruās ea: ergo pōt eximere seipz: z si hoc pōt sua obligatio ad legē stat in vo^e sua sola: z nō est ex lege eterna. vt ex 9a cā. Cui' opp^m cōcluditur ē.

¶Ad hoc dubiū ꝓmittēda sunt aliqua certa acceptata ab omnibus: deinde singuli modi dicēdi. Certū z cōfessum ab oīb' est: q. ꝑnceps potest secū dispēsare sicut cum aliis ꝓprie loquēdo de dispēsatione: q. pōt q̄ z quantū expediens fuerit eximere aliquem subditū z seipm a lege: z q. potest legē mutare, siue aliā cōdēdo loco ei' siue totaliter tollēdo. Et ni hil horū cōtradicit determinationi facte. i. q. ꝑnceps ñ subiicitur legi in foro conscientie. Subiicit nanq̄ vt ꝑnceps potestatē hīs ꝑcepta faciendi: hec sunt cōfessa communiter. Sed de mota dubitatione tripler ē opinio. ꝓma est q. ꝑnceps licet subiiciat legi humane simpliciter z absolute habēti vim legis: nō subditur tamen legi habenti vim legis cum exceptione siue persone: z sicut ꝑnceps a ꝓncipio cōstituendo legē potuisset excipere principem: ita post legē conditā potest se excipere sicut z aliquem alium subditum z sic si ꝑnceps non tollit a se legem obligatur. Si autem tollit sine obligatur. Sed contra hanc opinionem est: quia si ꝑnceps potest se eximere a lege obligatio sua ad legem est ridiculosa: posset nanq̄ eximendo se dicenti: patere legem quā ipse tulleris z quare alligas onera grauia in humeros hominū z digito tuo non moues ea: respondere cum bona conscientia: q. exemi me ipm quod est ridiculū. Alia opinio est q. ḡdā lex non est totaliter sublata ꝑnceps obligatur. Et hz possit secū dispēsare z tollere eā totaliter: nō pōt eā tollere quo ad libitū: vnde si vult se absoluere a vinculo legis tollat eā absolute: alioquin ille subiacet. Et fundat hec opinio super hoc: quia aliter obligatio ꝓncipi ad obseruantiā legis esset ridiculosa. Cōtra hāc aūt opinionē est: q. ꝑnceps pōt ēt sine eā q. sibi placet eximere vnū subditū a cōi lege. ḡ pōt se ipm eximere quū nō sit deteriozis cōdōnis ḡ suus subdit'. Inter has aūt

extremas opiniones mediis occurrit opinio:q̄ sola vera est.s. q̄ princeps potest ad libitū se ⁊ subditū aliquē eximere a lege cōi iā promulgata, sic q̄ exēptus nō sit reus violati p̄cepti legis nō seruādo illā:non tamē pōt eximere sic vt ipse eximēs ⁊ exēptus ad libitū nō sit reus violati iurꝫ naturę:quo q̄lz ps cōsensre dz suo toti ⁊ p̄cipue caput. hec opio duo dicit vt patet. Et in p̄o cōuenit cū p̄ma opione ⁊ discrepat a secūda.in scōo aūt conuenit cū scōa aliq̄liter ⁊ discrepat a prima. Et si bñ cōsiderēt opio hec apparebit q̄ saluat vtrūq; q̄ moribus humanis inpssium vr.s.ⁿ q̄ p̄nceps male facit eximendo se vel alium ad libitum a legis iugo. Et q̄ nihilominꝰ exēptus non est reus fracte legis. Si enim papa licentiet se vel aliū, qⁿ placet ad nō dōm horas canonicas vel carnes comedendū in quadragesima: licētiatꝰ male facit non dicēdo horas aut carnes comedendo qⁿ turpis est ps q̄ non consonat suo toti ex nāe iure:q̄ violat a subdito ⁊ multo magis a capite. Cui etiā a dīno iure imperat:dicis ⁊ nō facis alligas onus grue ⁊c. Matthe.23. ⁊ nihilominꝰ licet peccet sic licētiatꝰ:nō tñ est reus violati p̄cepti de horis canonicis. Et dicēdis aut de carnib⁹ nō comedēdis. Fūdatur hec opinio quo ad primam p̄tē super p̄tate p̄ncipis quia pōt tollere legē ⁊ simplr ⁊ quo ad aliquem: vt quotidiana experientia restat in priuilegiis eximentib⁹ hos vel illos a solutione decimarum. In quibus etiam si nulla causa exprimat: tz solo motu principis fiant robur non deest. Quo ad secūdā ꝫo ptē sup nāli iure: quo turpis est omnis pars que nō cōsonat suo toti ⁊ quo in moralib⁹ magis mouēt exēpla q̄m rōba, ⁊ p̄nceps nō solū vt p̄sit sed p̄sit creat ⁊ alijs huiusmodi que naturalis ratio dictat. Et secūdū hanc opinionē nihil est ridiculo: omnia cōsonāt: oēs obiectiones soluunt: observantiarū ⁊ repręhēsionū rō redditur. vnde vt sententia vera in medio posita amplectenda est.

¶ Super articulum tertium.

Ista articulo tercio eiusdē. 96.q. nora quod quadruplici citer occurrere potest casus agendi contra legis verba pro seruanda eius intentione. primo ambiguus ⁊ impatiens more. ⁊ tunc seruanda sunt verba legis:vt dicitur in responsione ad secundum. Secundo ambiguus ⁊ sustinens moram: ⁊ tunc consulendus est superior qui propter huiusmodi casus habet authoritatem interpretandi legē. ⁊ hoc intendit litera in corpore articuli. Tertio manifestus ⁊ impatiens more:⁊ tunc constat q̄ debet nō seruare verba legis sed intentionem. Quartus manifestus sed sustinens moram ⁊ tunc duce gnome ⁊ epicheia sine superioris consultatione pretermittuntur verba legis:⁊ seruatur intentio eius: quia in manifestis non est opus interpretatione que spectat ad superiorem:sed executione vt in secunda secunde questio.de epicheia author dicit. Quod ergo in litera dicitur q̄ extra subditum periculum non pertinet ad quemlibet interpretarim casu dubio est sermo. Interpretatione enim non est opus in manifestis. ¶ Sed tunc insurgit questio quo pacto saluatur distinctio facta in corpore articuli inter casum necessitatis habentis dispēsationē annexā ⁊ casum nō necessitatis quo recurrendum est ad interpretationē superioris. si nāq; de ambiguis casibus est sermo: cōtradicit dictis ex responsione ad secundū. s. q̄ sin verba agendū est in necessitatis casu ambiguo. si de manifestis:contradicit dictis ex secūda secūde ⁊ q̄ in manifestis extra casum necessitatis non est opus interpretatione sed virtus epicheie sufficit:si in p̄o mēbro de ambiguis ⁊ in scōo de manifestis est sermo, distinctio est inutilis ⁊ extra rē tacēs principale in differentia scz esse manifestū vel ambiguū. Verū questio hoc citius soluet si videri mus q̄ in ambiguis datur latitudo. Nam quedā sic occurrunt ambigua vt in sua ambiguitate remaneāt. Quedā vero sic sunt ambigua vt rōnabile sit q̄ si legislator adesset hāc ꝑtem dubio parē determinaret nūc hic seruanda. Sermo ergo litere est de ambiguis ⁊ de eis vbi decet q̄ interpretatio spectet ad superiores quādo potest ad eos recurri. q̄n vero nō potest recurri si sunt ambigua 2° modo, necessitas hz dispēsationē annexā: si vero sint ambigua ꝫo modo, tunc sm rōba legis agendū est. Et q̄ mēs authoris sit ista pz ex hoc q̄ dicit.s. q̄ necessitas hz dispēsationē annexā: cōstat eēm q̄ dispēsatio ex interpretatione legis pcedit. Interpretē aūt locū nō hz in manifestis. De ambiguis igit 2° intendit. ¶ In fine ad 3um collige cās quare leges hūane fiūt sm id q̄ vt in plūb⁹ agendā est. prima est ex defectu humani ingenii. Secūda ē ex pte ꝓfessionis virtūde. Tertia q̄ in lra tacet, ponitur tamen. 5. ethi. cē ex variabilitate rerū de q̄b⁹ fit lex humana ⁊ hec variabilitas māe inculpabilē reddit humanū intellm in statuendo leges vt in pluribus. ¶ Super. q. 97. artic. 1. 2.

Ista articulis primo ⁊ secūdo nō occurrit aliud referibile q̄m q̄ opti me notenē cause mutationis legū: vt ⁊ q̄n oportet mutari: ⁊ q̄n non oportet resistentia fiat mutationi: necessitas vel vtilitas pensanda est: nō ad presens tantum tempus sed perpetuum seu diuturnū, pro quo lex fit.

Articulus I.

Ad primum Ergo dōm, q̄ ille q̄ in casu necessitatis agit preter verba legis, non iudicat de ipsa lege: sed iudicat de casu singulari in quo videt verba legis abseruāda nō esse. ¶ Ad 2m dōm, q̄ ille qui sequit intētionē legislatoris, nō interpretat legē simplr: sed in casu in quo manifestū est per cuidētia documēti legislatorē aliud intēdisse. Si enim dubiū sit, dz vel ꝫz verba legis agere: vel superiorē ꝙsulere. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ nulli⁹ hois sapiētia tanta est, vt possit oēs singulares casus excogitare: ⁊ ideo nō pōt sufficienter p verba sua exprimere ea que cōueniūt ad finē intētū: ⁊ si posset legislator oēs casus considerare, non oporteret vt omnes exprimeret ꝓpter confusionem vitandam: sed legem ferre deberet secundū ea que in pluribus accidūt. ¶ De mutatione legum. Qō. 97.

Deinde Cōsiderandum est de mutatione legū. ¶ Et circa hoc querunt quatuor. Primo vtrū lex humana sit mutabilis. secūdo, vtrum semp debeat mutari q̄n aliquid melius occurrerit. tertio, vtrū per consuetudinem aboleatur: et vtrum consuetudo obtineat vim legis. quarto, vtrum vsus legis humane per dispensationem rectorum immutari debeat. ¶ Utrum lex humana debeat mutari aliquo modo. Arti.1.

Ad primum Sic proceditur. Videtur q̄ lex humana nullo modo debeat mutari. Lex enim humana deriuatur a lege nāli: vt supra dictū est: sed lex naturalis immobilis permanet: ergo ⁊ lex humana debet immobilis permanere. ¶ p̄. Sicut phs dicit in. 5. ethi. Mensura maxime debet esse permanens: sed lex humana est mēsura humanorum actuum: vt supra dictum est ergo debet immobiliter permanere.

¶ p̄. De ratione legis est quod sit iusta ⁊ recta: vt supra dictum est: sed illud quod semel est rectum semper est rectum: ergo illud quod est semel lex semper dz esse lex.

s.q. 95 ā. 5. ad 3. ⁊ ā. 6 p to. 2. f q. 104. ā. 3. ad 2.

¶ Super arti. 3. In hoc articulo tertio in responsione ad secundum aduerte quod licet author faciat argumento dum manifestat non oportere ab actu illicito incohare consuetudinem derogantem legi: si tamen ab illicitis tunc actibus multo magis oportet nanque posteros solicitos esse an licite vel illicite introducta sit consuetudo quā sine dubio licite inuenitur obseruari relicta lege scripta.

Sed ꝓtra Est, ꝙ aug. dicit in. 1. de lib. arb. Lex tpalz cuius iusta sit cōmutari tamen p tpa iuste potest.

Rñdeo Dcz ꝙ sicut supra dictū est: lex hūana est qōdā dictamē rōnis quo dirigunt hūani act⁹: z ꝺz hoc duplex cā pōt eē ꝙ lex humana iuste mutet. Una qdē ex parte rōnis: alia vero ex parte hominū: quorū act⁹ lege regulant. Ex pte quidē rationis: qz humane rōni naturale esse videt, vt gradatim ab imperfecto ad p fectū pueniat: vnde videm⁹ in sciētijs speculatiuis ꝙ qui p̄mo phati sunt quedā imperfecta tradiderūt, que postmodū per posteriores sunt tradita magz pfecte: ita etiā z in operabilibus. Nā primi qui intēderūt inuenire aliquid vtile cōtati hominū, non valētes oīa ex seipsis cōsiderare, instituerūt quedā imperfecta in multis deficiētia: q posteriores mutauerūt instituētes aliqua que in paucioribꝫ deficere possunt a cōi vtilitate. Ex parte vero hominū quorū act⁹ lege regulant, lex recte mutari potest ꝓpter mutationē conditionū hominū quib⁹ secundū diuersas eorū cōditiones diuersa expediūt: sicut aug. ponit exēplū in. 1. de libe. arbi. ꝙ si populus sit bene moderat⁹ z grauis, cōmunisq; vtilitatis diligētissimus custos, recte lex fertur qua tali populo liceat creare sibi magistratus: y quos res publica administretur: porro si paulatim idē populus depranatus habeat venale suffragiū, z regimē flagitiosis sceleratisq; cōmittat, recte adimitur populo talis potestas dandi honores, z ad paucorum bonorum redit arbitrium.

Ad ꝑmū Ergo dicēdū, ꝙ naturalis lex est ꝑticipatio quedā legis eterne: vt supra dictū est: z ideo immobilis pseuerat ꝙ habet ex immobilitate z pfectione diuine rationis instituētis nām: sed rō humana mutabilis est z imperfecta: z ideo eius lex mutabilis est. Et ꝓterea lex nālis cōtinet quedā vniuersalia precepta que semp manēt: lex vero posita ab homine cōtinet ꝑcepta quedā particularia ꝓz diuersos casus q̄ emergūt. ¶ Ad ꝫm dcm, ꝙ mensura debet esse p manēs q̄tū est possibile: sed in rebus mutabilibus nō pōt esse aliquid omnino immutabiliter manens, z ideo lex humana nō pōt esse omnino immutabilis. ¶ Ad tertiū dcm, ꝙ rectū in reb⁹ corporalibus dicitur absolute: z ideo semper quantū est de se manet rectū: sed rectitudo legis dicit in ordine ad vtilitatem communē: cui non semp ꝓportionatur vna eaꝫque res: sicut supra dictum est: z ideo talis rectitudo mutatur.

¶ Utrū lex humana semper sit mutanda quando occurrit aliquid melius. Art. 2.

Ad ſcdm Sic ꝓceditur. Videt ꝙ semp lex humana quādo aliqd melius occurrit sit mutanda. Leges em̄ humane sunt adinuēte p rationē humanam: sicut etiā alie artes: sed in alijs artibus mutatur id ꝙ prius tenebatur si aliquid melius occurrat: ergo idē est etiā faciendū in legibus humanis. ¶ ꝑ. Ex his que ꝓterita sunt ꝓuidere possumus de futuris: sed nisi leges humane mutare fuissent supueniētibus melioribus adinuentionibus, multa incōueniētia sequerētur: eo ꝙ leges antiqz inuenirūt multas ruditates cōtinere: ergo videt ꝙ leges sint mutāde quotiescunqz aliqd melꝫ occurrit statuendū. ¶ ꝑ. Leges humane circa act⁹ singulares hoiz statuunt: in singularibus autē pfectā cognitionē adipisci nō possumus nisi p experiētiā que tpe indiget: vt dicit in. 2. ethi. ergo videt ꝙ p successionē tempozis possit aliquid melꝫ occurrere statuendum.

Sed cōtra Est: ꝙ ꝺz in decretis dist. 12. Ridiculum est z satis abominabile dedecus: vt traditiones quas antiquit⁹ a patrib⁹ suscepim⁹ infringi patiamur.

Rñdeo Dicēdū, ꝙ sicut dictū est, lex humana intantū recte mutat inquātū p eius mutationē cōmuni vtilitati ꝓuidetur. Habet autē ipsa legis mutatio quantū in se est detrimentū quoddā cōmunis salutis: quia ad obseruantiā legū plurimum valet consuetudo, in tantum quod ea que cōtra cōmunē cōsuetudinē fiunt etiā si sint leuiora de se, graviora videnť: vnde quando mutat lex, diminuitur vis constrictiua legis inquantū tollit cōsuetudo. z ideo nunquam debet mutari lex humana nisi ex aliqua pte tm̄ recōpenset cōi saluti quantum ex ista parte derogatur. Quod quidem cōtingit vel ex ꝫ aliq̄ maxima z euidentissima vtilitas ex nouo statuto ꝓuenit: vel ex eo ꝙ ē maxima necessitas, ex eo ꝙ lex cōsueta aut manifestā iniqtatē cōtinet, aut ei⁹ obseruatio est plurimū nociua: vnde dicit a iurisperito, ꝙ in reb⁹ nouꝫ cōstituēdis euidēs ꝺz esse vtilitas vt recte recedat ab eo iure ꝙ diu equū visum ē.

Ad ꝑmū Ergo dicēdū, ꝙ ea que sunt artis habēt efficaciā ex sola ratione: z ideo vbicūq; melioratio occurrit est mutandū ꝙ prius tenebatur: sed leges habent maximam virtutem ex consuetudine: vt philosophus dicit in 2. politi. z ideo non sunt de facili mutande. ¶ Ad ſcdū dicendum, ꝙ ratio illa concludit ꝙ leges sunt mutande non tamen p quacunque melioratione: sed pro magna vtilitate vel necessitate: vt dictum est. ¶ Et similiter dicēdum est ad tertiū.

¶ Utrum consuetudo possit obtinere vim legis. Art. 3.

Ad tertiū Sic ꝓceditur. Videtur ꝙ consuetudo nō possit obtinere vim legis, nec legem amouere. Lex em̄ humana deriuatur a lege nature, z a lege diuina, vt ex supradictis patet: sed consuetudo hominū non potest mutare legē nature, nec legē diuinā: ergo etiā nec legē humanā immutare potest. ¶ ꝑ. Ex multis malis nō potest fieri vnū bonū: sed ille qui incipit primo cōtra legē agere malefacit: ergo multiplicatis similibus actibus nō efficiet aliquod bonū: lex autē est quoddā bonum, cū sit regula humanoꝝ actuū: ergo p cōsuetudinē non potest remoueri lex: vt ipsa consuetudo vim legis obtineat. ¶ ꝑ. Ferre leges pertinēt ad publicas personas: ad quas pertinet regere cōmunitatē. vnde priuate persone legē facere nō ꝓsūmūt se consuetudo inualescit per actus priuatarū personarū: ergo consuetudo nō potest obtinere vim legis, per quā lex remoueat.

Sed contra Est, ꝙ aug. dicit in epistola ad casulanū. Mos populi dei z instituta maiorū pro lege sunt tenenda, z sicut preuaricatores legū diuinarū, ita cōtemptores cōsuetudinū ecclesiasticarū coercēdi sunt.

Rñdeo Dicendū, ꝙ omnis lex ꝓficiscit a ratione z voluntate legislatoris. Lex quidē diuina z naturalis a rationabili dei voluntate, lex autē humana a voluntate hominis ratione regulata. Sicut autē ratio z voluntas hominis manifestantur verbo in rebus agēdis: ita etiā manifestantur facto: hoc em̄ vnusquisq; eligere videtur vt bonū, ꝙ opere implet: manifestū est autē ꝙ verbo humano potest z mutari lex: z etiā exponi: inquātū manifestat interiorē motū z cōceptū rationis humane: vnde etiā z per actus maxime multiplicatos qui cōsuetudinē efficiūt, mutari potest lex: z exponi: z etiā aliquid causari ꝙ legis virtutē obtineat: inquantū s. p exteriores actus multiplicatos interior voluntatis motus z rationis conceptus efficacissime declaratur. ¶ Cū em̄ aliquid multoties fiat: videtur ex deliberato rationis iudicio ꝓuenire: z sm hoc cōsuetudo: z ꝺz vim legis, z legē abolet, z est legū interpretatrix.

Ad ꝑmū Ergo dcm, ꝙ lex nālis z diuina ꝓcedit a voluntate diuina: vt dictū est: vñ non pōt mutari per cōsuetudinē ꝓcedentē a voluntate hois. sed solū per auctoritatē diuinā mutari posset: z inde est ꝙ nulla cōsuetudo vim legis obtinere pōt cōtra legē diuinā vel legē nālem. Dicit em̄ Isido. in synonymis. Usus autoritati cedat: prauū vsum lex z ratio vincat. ¶ Ad ſm dcm: ꝙ sicut supra dictū est, leges humane in aliquibus casibus deficiūt: vnde possibile est quādoqz ꝓter legē agere in casu. s. in quo deficit lex: z tamē actus nō erit malus: z cū tales casus multiplicant ꝓpter aliquam mutationē hominū, tunc manifestatur per cōsuetudinē ꝙ lex vltrius non est vtilis: sicut etiam manifestaretur si lex contraria verbo ꝓmulgaretur. Si autē adhuc maneat ratio eadē ꝓpter quā prima lex vtilis erat nō cōsuetudo legē sed lex cōsuetudinē vincit: nisi forte ꝓpter hoc solū inutilis lex videatur: quia nō est possibilis sm cōsuetudinē patrie que erat vna de cōditionib⁹ legis: difficile em̄ est cōsuetudinē multitudinis removere. ¶ Ad tertiū dcm, ꝙ multitudo in qua cōsuetudo introducit duplicis cōditionis eē pōt. Si em̄ sit libera multitudo q̄ possit sibi legē facere, pl⁹ ē cōsensus totius multitudinis ad aliquid obseruādū q̄m cōsuetudo manifestat, q̄m authoritas ꝑncipis, q̄ nō ꝺz potestatē cōdēdi legē nisi in tm̄tū gerit ꝑsonā multitudinis: vñ ꝺz singule ꝑsone si possint cōdere legē, tm̄ tot⁹ ꝑplus cōdere legē pōt. Si vero multitudo nō habeat liberā ꝓtātē cōdēdi sibi legē, vel legē a superiori ꝓtāte positā removēdi: tū ipsa cōsuetudo in tali multitudine prevalēs, obtinet vim legis inquantū p cos toleratur ad quos ꝓtinet multitudini legem imponere: ex hoc em̄ ipso videtur approbare ꝙ cōsuetudo introducta.

¶ Utrum

¶ Super art. 4.

In titulo articuli quarti aduertendum quod non de principe specialiter sed de rectore multitudinis siue princeps sit siue non questio est.

¶ In corpore articuli eiusdem aduertuntur duo primo quid subiacet dispensationi rectoris et exponuntur nomina in litera q hoc est defectus legis in persona eius legis nulla est vel casus quando eam non est nec apparet nec dubitatur defectus legis nulla est ro licentiam tribuendi quod non seruetur legis preceptum et ac per ꝺ nulla est ratio dispensandi, quando autem apparet quod lex in hoc casu impediret maius bonum vel cederet in malum huiusmodi tunc deficere dr lex i casu illo vnde p sola voluntate non fit dispensatio sꝫ dissipatio. Secundo quis rector in qua lege possit dispensare. In litera eam nihil aliud exprimitur nisi q rector multitudinis habet potestatem dispensandi in lege humana que sue authoritati innititur. Et in solutione ad tertium in lege humana publica nō pōt dispensare nisi ille a quo lex authoritatem habet vel is cui ipse cōmiserit.

¶ Videtur autē mihi quod recta consuetudine que authoritatem dispensandi inferioribus rectoribꝫ cōmittit et adimit, ex ꝺ ipso quod aliquis cōstituit rector multitudinis cōmissa quoq; est sibi authoritas dispensandi in lege superioris q̄ ad ea ꝛc quo ad leuia quo ad frequentiam quo ad propria. Leue autem est q̄ cuiuscunq; ceteris paribus non precepto ppie dicto sed simplici statuto positū est. Non enim est rationi consonum vt ad principem pro dispensatione in leuibus recurrēdū sit. Frequenter quoq; occurrentibus graue nimis esset ad principes fepe valde remotum locum vel commoditatem recurrere, vbi lex ipsa iudicanda : tandem esset nō seruanda, vt patet in lege iciunij ecclesiastici quod credo solūmodo accidit ex rationabili ꝛc existimationem salte causa: nec est rationi consonum vt similde bilis aut volēs quis

¶ Utrum rectores multitudinis possint in legibus humanis dispensare. Art. 4.

Ad quartū Sic procedit. Uidet q̄ rectores multitudinis non possint in legibus humanis dispensare. Lex enim statuta est pro cōi utilitate: vt Ysido. dicit, sed cōe bonum non debet intermitti pro priuato commodo alicuius persone: q̄ vt dicit pḥs in. ſ. ethi. Bonū gentis diuinū est quā bonū vnius hois. ergo vī q̄ non debeat dispēsari cū aliquo vt cōtra legē cōmunē agat. ¶ p. Ysis qui super alios cōstituunt precipit Deut. 1. Ita parui audietis vt magnū nec accipietis cuiuscunq; personas, q̄ dei iudicū est, sed ꝓcedere alicui q̄ cōtra venegatur omnibꝰ, videtur esse acceptio personarū. ergo huiusmodi dispēsationes facere rectores multitudinis nō pōt: cū ḣ sit cōtra ꝓceptū legis diuine. ¶ p. Lex hūana si sit recta opz q̄ ꝓsonet legi nāli et legi diuine: alr em nō cōgrueret religioni, nec cōueniret discipline. qđ requirit ad legē: vt Ysid. dicit, sꝫ in lege naturali et diuina nullus homo pōt dispensare. ergo nec etiam in lege hūana.

Sꝫ cōtra Est, q̄ dicit apostolus. 1. ad cor. 9. Dispensatio mihi credita est.

Rñdeo Dicendum, q̄ dispensatio ꝓprie importat cōmensurationem alicuius cōis ad singula. vñ etiā gubernator familie dr dispensator ineꝛtū vnicuiq; de familia cum pōdere et mēsura distribuit et operationes et necessaria vite. Sic igitur et in quacūq; multitudine ex eo dr aliquis dispensare, q̄ ordinat quales aliqđ cōe preceptū sit a singulis adimplendū. Cōtingit aūt q̄q; q̄ aliqđ preceptū qđ est ad cōmodū multitudinis vt in plurib⁹ non est cōueniens huic ꝓsone vel in hoc casu: q̄ vel per hoc impediretur aliqđ melius vel etiam inducereꝰ aliqđ malū: sicut ex supiadictis patet. Periculosus autē esset vt hoc iudicio cuiuslibet cōmitteretur: nisi forte propter euidens et subitū piculū: vt .ſ. dictū est. et ideo ille q̄ hz regere multitudinē hz potātē dispēsandi in lege hūana que sue authoritati innititur: vt .ſ. in ꝓsonis vel in casib⁹ in quib⁹ lex deficit licentiā tribuat vt ꝓceptū legis non seruet. Si aūt absq; hac rōne p sola voluntate licentiā tribuat, nō erit fidelis in dispēsatiōe aut erit imprudēs. Infidelis qđē si nō hz intentionē ad bonū cōe. Imprudēs aūt si rōnē dispēsandi ignorat: pp qđ dr̄s dicit Luc. 12. Quis putas est fidelis dispēsator et prudēs quē ꝓstituit dominus sup familiā suā.

Ad primū Ergo dicendum, q̄ qñ cum aliquo dispensat vt legē communē nō seruet, nō dz fieri in preiudiciū boni cōis: sed ea intentione vt ad bonū cōe pficiat. Ad ām dicendum dz, q̄ nō est acceptio ꝓsonarū si nō seruent equalia in ꝓsonis inequalib⁹: vñ qñ cōditio alicui⁹ ꝓsone requirit rōnabiliꝛ vt in ea aliqđ spāliꝛ obseruet, non est ꝓsonarū acceptio si sibi aliq̄ spālis gra fiat. ¶ Ad 3ām dicendum, q̄ lex nālis inquātū cōtinet ꝑcepta cōia que nunq; fallunt, dispensationem recipere nō pōt. in aliis vero ꝑceptis q̄ sunt q̄si cōclusiones ꝑceptoꝝ cōiuz, qñq; p hoiem dispēsatur: puta q̄ mutuū nō reddat pditori patrie, vel aliqđ hmōi. ad legē autem diuinā ita se habet quilibet homo sicut persona priuata ad legē publicam cui subiicitur. vnde sicut in lege humana publica nō potest dispensare nisi ille a quo lex authoritatem habet, vel is cui ipse commisit, ita li preceptis iuris diuini q̄ sunt a deo nullus potest dispensare nisi deus vel is cui ipse specialiter committeret.

¶ De lege veteri. Questio. 98.

Consequenter Considerandum est de lege veteri. ¶ Et primo de ipsa lege. Secūdo, de preceptis eius. ¶ Circa primū queruntur sex. Primo, vtrum lex vetus sit bona. Secundo, vtrū sit a deo. Tertio, vtrū sit a deo mediātibꝰ angelis. Quarto, vtrum data sit omnibus. Quinto, vtrum oēs obliget. Sexto, vtrū cōgruo tēpore fuerit data. ¶ Utrum lex vetus fuerit bona. Artic. 1.

Ad primum Sic procedit. Uidet q̄ lex vetus nō fuerit bona. Dicitur enim Ezech. 20. Dedi eis precepta non bona, et iudicia in quibus non viuent, sed lex nō dicit bona nisi ꝓpter bonitatem preceptoꝝ que cōtinet. ergo lex vetus non fuit bona. ¶ p. Ad bonitatē legis pertinet vt cōi saluti pficiat: sicut Ysido. dicit: sed lex vetus nō fuit salutifera, sed magis mortifera et nociua. Dicit em apostolus Ro. 7. Sine lege pccm mortuum erat: ego autem viuebā sine lege aliquādo, sꝫ cū venisset mandatū pctm reuixit. ego aūt mortuus sum. et ro. 5. Lex subintrauit vt abundaret delictū. ergo lex vetus non fuit bona. ¶ p. Ad bonitatē legis pertinet qđ sit possibilis ad obseruandū, et ām naturam et ꝛz humanam consuetudinem: sed hoc non habuit lex vetus. Dicit enim Petrus act. 15. Quid tentatis imponere iugum super ceruicem discipulorū, quod neq; nos neq; patres nostri portare potuimus? ergo videtur quod lex vetus non fuerit bona.

Sꝫ contra Est, quod apls dicit Ro. 7. Itaq; lex quidem sancta est, et mandatum sanctū et iustum et bonum.

Rñdeo Dicendum, qđ absq; omni dubio lex vetus bona fuit. Sicut enim doctrina ostenditur esse vera ex hoc qđ cōsonat rationi recte, ita etiam lex aliqua ostenditur esse bona ex hoc q̄ consonat rōni. Lex aūt vetus rōni cōsonabat: q̄ cōcupiscentiā reprimebat que rōni aduersat: vt ꝛz in illo mandato, Nō cōcupisces rem primi tui. qđ ponitur Exo. 20. Ipsa etiā eia peccata prohibebat que sunt cōtra rationē. vñ manifestū est, q̄ bona erat. et hec est ratio apli Ro. 7. Condelector legi dei ām interiorem hoiem. et iterum. Consentio legi qñ bona est. ¶ Sed notandū est qđ bonū diuersos gradus hz: vt Dyoñ. dicit. 4. cap. de diui. no. Est em aliquod bonū perfectū, et aliquod bonū imperfectū. Perfecta quidē bonitas est in his que ad finem ordinātur, qñ aliquid est tale quod per se est sufficiēs inducere ad finem. Imperfectū autem bonum est quod operatur aliquid ad hoc qđ perueniatur ad finem, non tamen sufficit ad hoc quod ad finē perducat: sicut medicina perfecte bona est que hominem sanat. imperfecta autem est que hominem adiuuat, sed tamē sanare nō potest. Est autem sciendum quod est alius finis legis humane, et alius legis diuine. Legis em humane finis est temporalis tranquillitas ciuitatis. ad quē finē peruenit lex cohibēdo exteriores actus quātū ad illa mala que possunt perturbare pacificum statum ciuitatis. Finis aūt legis diuine est perducere homines ad finē felicitatis eterne qui quidē finis impedit ꝑ quodcūq; peccat non solū per actus exteriores, equitare aut pedes ire sine necessitate cogente et putans se nō posse seruare ieiniū debeat ad papam recurrere: sed sat videt q̄ arbitrio episcopi in aliud pium opus cōmutetur, saluo legis fine. Equū etiam est vt ea q̄ sunt ita ꝓpria alicui multitudini quod non redundant in communitatem totius regni vel reipublice christiane illi⁹ multitudinis rector qui noritiā specialem eius hz moderanda relicta sint: nisi forte adeo notabilis casus sit vt merito superior consulēdus occurrat. vnde si lex superioris de ciuitate sit ei esse ciuem num⁹ sit ita ꝓprium huic ciuitati quod nihil ad alias spectet, potest rector dispēsare in lege illa. secus autem est de communibus que scire licet hic fiant redundant in alios: vt si lex superioris sit de doctoratu, aut de matrimonio, quum doctor et coniunx vbiq; et non in ista tantum ciuitate munus suum exercent, non spectat ad rectorē huius multitudinis sed totius dispēsare. In quib⁹ autem ecclie legibus possit episcopus dispensare, manifestum est presentis negotij vbi in communi est, sermo de legibus et rectoribus.

¶ Sup questio. 98. articulum. 5.

In questionis 98. primis tribus articulis nihil aliud scribendū occurrit: nisi vt causae intelligas dicta in responsione ad secundū tertii articuli. posunt siquidem dupliciter intelligi. primo vt negent moysen vidisse diuinam essentiam. Secūdo vt negent moysen vidisse diuinam essentiam in illa visione qua loquebatur facie ad faciem. Iste, secundus sensus est intentus ab authore et non primus: vt inferius in secunda secunde. qō. 174. aperitur. vbi ex hoc quod moyses palam et non per enigmata deum vidisse dicitur numeri. 12. concluditur intervenire Augustino ipsum vidisse deū per essentiam: cū quo tñ stat q̄ legē per angelos acceperit aliquo visionis modo vt hic dr et authoritate sacre scripture.

sed etiã p interiores,z ideo illud qõ sufficit ad pfectionẽ legis humanæ vt scz pcã phibeat,z penã apponat,nõ sufficit ad pfectionẽ legis diuinæ:sed opz q̃ hoiem totaliter faciat idoneũ ad participationẽ felicitatis eterne,qõ quidẽ fieri nõ põt nisi per gratiã spiritussancti,per quã diffundit charitas in cordib' nostris q̃ legẽ adimplet.Gratia crõ dei ẽ vita eterna:vt dr Ro.6. hanc aũt gr̃am lex vet' cõferre non potuit,reseruabat crõ hoc christo:qz vt dr Jo.1.Lex p Moysen data est gratia z veritas p iesum xp̃m facta est,z inde est q̃ lex vetus bona quidẽ est,sed imperfecta:sm illud Heb.7.Nihil ad perfectum adduxit lex.

Ad pmũ Ergo dõm,q̃ dñs loquit ibi de preceptis cerimonialib',que quidẽ dicuntur non bona,qz gratiam nõ cõferebant per quã hoies a peccato mũdarentur: cũ tamen per huiusmodi se peccatores ostenderent.vñ signanter dr,Et iudicia in quibus nõ viuẽt,i.per que vitã gratie obtinere non possunt.z postea subditur,Et pollui eos in muneribus suis.i.polluros ostẽdi cum offerrent omne qõ aperit vuluam propter delicta sua.¶Ad secũdũ dõm,q̃ lex dr occidisse nõ quidẽ effectiue,sed occasionaliter ex sua imperfectione,inquãtũ.s.gratiã nõ cõferebat per quã hoies implere possent qõ mãdabat,vel vitare qõ vetabat,z sic occasio ista non erat data,sed sumpta ab hominib'.vnde z apostolus ibidẽ dicit. Occasione accepta peccatũ per mãdatum seduxit me,z per illud occidit.Ex hac etiam ratione dictũ q̃ lex subintrauit vt abundaret delictũ,vt hr vt,teneatur cõsecutiue,nõ causaliter,inquãtum.s.hoies accipiẽtes occasionẽ a lege abũdantius peccauerũt,tum qz grauius fuit peccatũ post legis phibitionem,tum etiã qz cõcupiscẽtia creuit.magis crõ cõcupiscimus qõ nobis prohibẽt.¶Ad tertiũ dõm,q̃ iugũ legis seruari non poterat sine gratia adiuuante qua lex nõ dabat.Dicitur crõ Ro.9.Nõ est volentis nec̃ currentis scilicet velle z currere in preceptis dei,sed miserentis dei.vnde in psal.dr.Viam mandatorũ tuorũ cucurri cũ dilatasti cor meũ.s.per donũ gratie z charitatis.

¶Utrum lex vetus fuerit a deo. Arti.2.

Dscdm Sic procedit.Vr q̃ lex vetus non fuerit a deo.Dicitur crõ deutero.32.Dei perfecta sunt opera:sed lex fuit imperfecta:vt.s.dictũ est.ergo lex vetus nõ fuit a deo.¶p.Eccle.3.dicitur, Didici q̃ oĩa opera que fecit deus pseueret in eternum:sed lex vetus nõ perseuerat in eternũ. Dicit enim apostolus ad Heb. 7.Reprobatio fit quidẽ precedẽtis mãdati propter infirmitatem eius z inutilitatem.ergo lex vetus non fuit a deo.¶p.Ad sapientẽ legislatorẽ pertinet non solũ mala auferre,sed etiã occasiones malorũ:sed vetus lex fuit occasio peccati:vt supra dictum est.ergo ad deum cui nullus est similis in legislatoribus (vt dicitur Job.36.)non pertinebat legem talem dare.

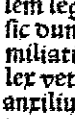
¶p.Prime ad Thimo.2.dicitur,q̃ deus vult omnes homines saluos fieri:sed lex vetus non sufficiebat ad salutem hominum: vt supra dictum est:ergo ad deum non pertinebat talem legem dare,lex ergo vetus non est a deo.

Sz contra Est,q̃ dñs dicit Matth.15.loquẽs iudeis quibus erat lex vetus data,Irritum fecistis mandatum dei propter traditiones vestras,z paulo ante premittitur,Honora patrem tuum z matrem tuam,quod manifeste in lege veteri continetur.ergo lex vetus est a deo.

Rñdeo Dõm,q̃ lex vetus a bono deo data est,q̃ est pater dñi nr̃i iesu xp̃i.lex crõ vetus hoies ordinabat ad xp̃m dupliciter.Uno quidẽ mõ,testimoniũ xp̃o perhibẽdo.vnde ipse dicit luc.vlt. Oportet impleri oĩa que scripta sunt in lege z in psalmis,z in prophetis de me.z Jo.5.Si crederetis Moysi crederetis forsitan z mihi:de me enim ille scripsit.Alio modo per modũ cuiusdã dispositionis:dum retrahẽs hoies a cultu idolatrie concludebat eos sub cultu vnius dei,a quo saluandi erat humanũ genus per xp̃m.vñ apostol' dicit ad Gal. 3.Priusq̃ ueniret fides,sub lege custodiebamur conclusi in eã fidẽ que reuelanda erat.Manifestum est aũt q̃ eiusdẽ est disponere ad finẽ z ad finẽ perducere,z dico eiusdem per se,vel per suos subditos.Nõ enim diabolus legem tulisset per quam homines adducerentur ad christum per quem erat eiciendus:secundum illud matth.12.Si sathanas sathanam eiecit,diuisum est regnum eius,z ideo ab eodem deo a quo facta est salus hominum per gratiam Christi lex vetus data est.

Ad pmũ Ergo dõm,q̃ nihil phibet aliqd nõ esse perfectũ simplr,qõ tñ est perfectũ sm tps:sicut dr aliqs puer perfect' nõ simplr,sed sm tps cõdonẽ,ita etiã pceptа q̃ pueris dant,sunt qdẽ pfecta sm cõdonẽ cui' qb' dant, etsi nõ sint perfecta simplr,z talia fuerũt pcepta legis.vñ aplus dicit ad Gal.3.Lex pedagogus noster fuit in christo.¶Ad secundũ dicendũ,q̃ opera dei perseuerãt in eternũ que sic deus fecit vt in eternũ perseuerent,z hec sunt ea que sunt perfecta: lex autem vetus reprobatur tempore perfectionis gratie,non tanq̃ mala:sed tanquam infirma z inutilis pro isto tpe:qz vt subdit,Nihil ad perfectum adduxit lex.vnde z ad Gal.3.dicit apostolus,Ubi venit fides iam non sum' sub pedagogo.¶Ad tertiũ dõm,q̃ sicut supra dictum est,deus aliqñ permittit aliquos cadere in pctũ,vt exinde humilient',ita etiam voluit talem legẽ dare quã suis viribus homines implere non possent:vt sic dum homines presumentes de se peccatores inuenirent humiliati recurrerẽt ad auxiliũ gr̃e. ¶Ad quartũ dõm,q̃ cũctis lex vetus non sufficeret ad saluandũ homines:tñ aderat aliud auxilium a deo hominib' simul cum lege per quod saluari poterant.s.fides mediatoris,per quam iustificati sunt antiqui patres,sicut etiam nos iustificamur,z sic deus non deficiebat hominibus quin daret eis salutis auxilia.

¶Utrum lex vetus data fuerit per angelos. Art.3. 1.ar.2. argumento p hi. Et Jsa. 6. co.3. Et gal. 3.lec.7. co.2.fi Et co.2.li. 4.co.2. fi.Et he bre.1.c. 3.c.2. fi. 2.c.5

Dtertiũ Sic procedit.Vr q̃ lex vetus nõ fuerit data per angelos,sed immediate a deo,angelus crõ nuncius dr:z sic nomen angeli ministerium importat,non dñium:sm illud psal. Benedicite dño oẽs angeli eius ministri eius:sed vetus lex a dño tradita esse perhibetur.dr crõ Exod.20.Locutusq̃ est dominus sermones hos,z postea subditur,Ego enim sum dominus deus tuus,z idẽ modus loquendi frequenter reperitur in Exo.z in libris pphib' legẽ.ergo lex est immediate data a deo. ¶p.Sicut dicitur Jo.1.Lex p Moysen data est:sed Moyses immediate accepit a deo:dr enim Exo.33.Loquebatur dñs ad Moysen facie ad faciem sicut loqui solet amicus ad amicum suũ.ergo lex vetus immediate data est a deo.¶p.Ad solũ pncipem pertinet legem ferre:vt supra dictum est:sed solus deus est vrinceps salutis animarum,angeli vero sunt administratorii spiritus:vt dicitur ad Heb.primo.ergo lex vetus per angelos dari non debuit cum ordinaretur ad animarum salutem.

Sz contra Est,q̃ dicit aplus ad gal.3. Lex data est p angelos in manu mediatoris.z actuum.7. dicit Stephanus,accepistis legem in dispositione angelorum.

Rñdeo Dõm,q̃ lex data est a deo p angelos,z pter rõnem gñalem quam dio.assignat in.4.c.cele.hierar.quod diuina debent deferri ad hoies mediantib' angelis, specialis ratio est quare legem veterem per angelos dari oportuit.Dictum est enim q̃ lex vetus imperfecta erat,sed disponebat ad salutẽ perfectã generis humani que futura erat p xp̃m. Sic aũt videt in olbus ptãtibus z artib' ordinatis q̃ ille q̃ est superior principalem z perfectiũ actiũ operat̃ p seipsum,ea vero que disponunt ad perfectionem vltimã operat̃ per suos ministros:sicut nauifactor cõpaginat nauem per seipsum,sed preparat materiã p artifices subministrãtes,z ideo cõuenies fuit vt lex perfecta noui testamẽti daret immediate per ipsum deũ hominem factum,lex autem vetus per ministros dei scz per angelos daretur hominib'. Et per hunc modum apostolus.1.ad Heb.probat eminẽtiam noue legis ad veterẽ:quia in nouo testamẽto locutus est nobis deus in filio suo,in veteri autem testamento est sermo factus per angelos.

Ad pmũ Ergo dõm.q̃ sicut Grego.dicit in principio moraliũ,angel' qui Moysi apparuisse describitur,modo angelus modo dñs memoratur,angelus vcz ppter hoc q̃ exterius loquendo ferebat,dñs aũt dr,qz interius presidens loquendi efficaciam ministrabat:z inde est etiã q̃ quasi ex persona dñi angelus loquebatur.¶Ad secundum dicendum,q̃ sicut Augusti.dicit.12.super Gen.ad literam in Exo.dicitur,Locutus est dominus Moysi facie ad faciem,z paulo post subditur,Ostende mihi gloriam tuam sentiebat ergo quod videbat,z quod non videbat desiderabat.non ergo videbat ipsam dei essentiam:z ita non immediate ab eo instruebatur.Quod ergo dicitur quod loquebatur ei facie ad faciem, sm opinionem populi loquitur scriptura qui putabat Moysen ore ad os loqui cum deo,cum per subiectam creaturam id est per angelum z nubem ei loqueretur et appareret. Uel per visionem facie intelligitur quedam eminens contemplatio et familiaris infra essentie diuine visionem.¶Ad tertium dicendum,quod solus pncipis est sua auctoritate legem instituere:sed quandoq̃ legem institutã per alios promulgat,z ita deus sua auctoritate instituit legem,sed per angelos promulgauit:

Cātrum lex vetus dari debuerit soli populo iudeoꝝ. Art. 4.

7. art. 5. qu. 2. 3. d. 23. q. 2. ar. 2. q. 2. ad 5.

AD quartū Sic pcedit. Uī qđ lex vetus nō debuit dari soli populo iudeoꝝ. Lex eīm vetus disponebat ad salutē que futura erat per xp̄m: vt dictū est, sed salus illa non erat futura solum in iudeis, sed in oīb⁹ gētibus: ſm illud Esa. 49. Parū est vt sis mihi seruus ad suscitandas trib⁹ Jacob, z feces israel cōuertendas: dedi te in lucem gentium vt sis salus mea vsq; ad extremū terre. ergo lex vetus dari debuit omnibus gentibus, z non vni populo tm̄. Cp̄. Sicut dr act. 10. Non est personarū acceptor deus sz in omni gente qui timet deū, z facit iustitiaz acceptus est illi. nō ergo magis vni populo q̄ alijs viam salutis debuit aperire. C Lex data est per angelos: sicut iam dictū est. sed ministeria angelorꝝ deus non solum iudeis sed omnib⁹ gētibus semper exhibuit. Dicitur enim Eccl. 17. In vnāquāq; gentem prepositit rectorem. omnibus etiam gentib⁹ temporalia bona largitur, que minus sunt cure deo quam spiritualia bona. ergo etiam legem omnibus populis debuit dare.

Sed cōtra Est, quod dr Ro. 3. Quid ergo amplius? iudeo multū quidē p omnē modū: primū quidez quia credita sunt illis eloquia dei. z in psal. dicitur, Nō fecit taliter omni nationi, z iudicia sua non manifestauit eis.

Rñdeo Dōm, q̄ posset vna ratio assignari quare potiꝰ populo iudeoꝝ data sit lex q̄ alijs populis: qz alijs populis ad idolatriam declinantibus solus ppls iudeoꝝ in cultu vnius dei remānsit, z ideo alij populi indigni erāt legē recipere, ne sanctū canib⁹ daretur. Sed ista ratio cōuenies nō videtur: qz populus ille etiā post legē latā ad idolatriā declinauit, quod grauius fuit: vt pz Exo. 33. z amos. 5. Nunquid hostias z sacrificiū obtulistis mihi in deserto. 40. annis domus israel, z portastis tabernaculū moloch dei vestri, z imaginem idoloꝝ vestroꝝ. sidus dei vestri, que fecistis vobis. Expresse etiā dr deut. 9. Scito q̄ nō propter iustitias tuas dominꝰ deꝰ tuus dedit tibi terrā hāc in possessionem cum durissime cervicis sis populus: sed ratio ibi pretermittitur vt cōpleret verbū suū dñs qđ sub iuramēto pollicitus est patribus tuis Abraam Isaac z Jacob que aūt promissio eis sit facta ostendit apl's ad Gal. 3. dicens, abrahe dicte sunt promissiones z semini ei⁹, non dicit seminibus quasi in multis: sed quasi in vno, z semini tuo qui est xp̄s. Deus igitur z legē z alia beneficia specialia illi populo exhibuit propter promissionem eorum patribus factam: vt ex eis Christus nasceretur. decebat eīm vt ille populus ex quo xp̄s nasciturus erat quadā speciali sanctificatione polleret: ſm illud quod dr Leui. 19. Sancti eritis: qz ego sanct⁹ suz. Nec etiā fuit pp meritū ipsius abrae vt talis promissio ei fieret: vt. s. xp̄s ex ei⁹ semine nasceret: sz ex gratuita dei electiōe z vocatione. vñ dr Esa. 41. Qui suscitauit ab oriente iustū vocauit eū vt sequeret se. Sic ergo pz qđ ex sola gratuita electiōe pfes promissionē acceperūt, z populus ex eis progenitus legē accepit. Sz illud deute. 4. audistis verba illius de medio ignis, qz dilexit pfes, z elegit semen eoꝝ post illos. Si aūt rursus queras quare hunc populū elegit vt ex eo Christ⁹ nasceret z nō aliū. cōuenit responsio Aug. quam dicit super Joan. Quare hunc trahat, z illum nō trahat, noli velle diiudicare si nōvis errare.

Ad pmū Ergo dōz, qđ cuius salus futura p xp̄m esset omnib⁹ gentib⁹ pparata: tñ oportebat ex vno populo xp̄m nasci, qui ppter hoc prae aliis progatiuas habuit ſm illud Ro. 9. Quoꝝ. s. iudeoꝝ est adoptio filioꝝ dei z testamentū, z legislatio, quorum patres ex quibus Christus est ſm carnem. C Ad scām dōm, q̄ acceptio personarū locū hz in his que ex debito dātur. In his vo q̄ ex gratuita volūtate conferuntur acceptio personarū locū nō hz: non eīm est personarum acceptor q̄ ex liberalitate de suo dat vni z nō alteri: sed si esset dispensator bonoꝝ communiū, z non distribueret equaliter ſm merita psonarū esset psonarū acceptor. Salutaria aūt beneficia deus humano generi cōfert ex sua gratia. vñ nō est psonarum acceptor si quibusdā prae alijs pferat. vñ Aug. dicit in lib. de predestinatiōe sanctoꝝ, Omnes quos deꝰ docet misericordia docet, quos aūt nō docet iudicio nō docet: hoc enim venit ex damnatione humani generis pro peccato primi parentis. C Ad tertiū dōm: q̄ beneficia gratie subtrahuntur homini pter culpam, sed beneficia naturalia non subtrahuntur, inter que sunt ministeria angelorum: que ipse naturarū ordo requirit, vt. s. per media gubernentur infima, z etiam corporalia subsidia: que non solum hominibus: sed etiam iumentis deus administrat: ſm illud psal. Homines z iumēta saluabis domine.

Cātrum omnes homines obligantur seruare veterem legem. Artic. 5.

AD quintū Sic procedit. Uidetur quod omnes homines obligabantur ad obseruandā veterē legē. Quicunq; enim subdit regi opz qđ subdat legi ipsius: sed vetus lex est data a deo qui est rex omnis terre vt in ps. de ergo omnes habitātes terram tenebantur ad obseruantiam legis.

Cp̄. Judei saluari nō poterāt nisi legē veterem obseruarent: dr eīm deut. 27. Maledictus qui non permanet in sermonib⁹ legis huius, nec eos opere perficit: si igit alij homines sine obseruātia legis veteris potuissent saluari, peior fuisset cōditio iudeoꝝ q̄ aliorum hoīm. Cp̄. Gentiles ad ritū iudaicum z ad obseruantias legis admittebātur. Dicit enim Exo. 12. Si quis peregrinorū in vestrā voluerit transire coloniā, z facere phase vōit circuncidet prius omne masculinū genus, z tunc rite celebrabit, eritq; simul. sicut indigena terre. Frustra autez ad obseruantias legales fuissent extranei admissi ex ordinatione diuina si absq; legalib⁹ obseruantijs saluari potuissent. ergo null⁹ saluari poterat nisi legem obseruaret.

Sz Est, q̄ Dion̄. dicit. 9. ca. cele. hierar. q̄ multi gentilium per angelos sunt reducti in deū: sed constat q̄ gentiles legem non obseruabant. ergo absq; obseruantia legis potuerunt aliqui saluari.

Rñdeo Dōm, quod lex vetus manifestabat p̄cepta legis nature, z superaddebat quedā propria precepta, quantum igitur ad illa que vetus cōtinebat de lege nature omnes tenebārur ad obseruantiā veteris legis: non qz erāt de veteri lege. sed qz erant de lege nature, sed quantum ad illa que lex vetus superaddebat, non tenebārur aliqui ad obseruātiam veteris legis nisi solus populus iudeoꝝ. Cuius ratio est: qz lex vetus sicut dictū est, data est populo iudeoꝝ, vt quandam prerogatiuā sanctitatis obtineret propter reuerentiam Christi qui ex illo populo nasciturus erat. quecunq; autē statuuntur ad specialem aliquoꝝ sanctificationem non obligant nisi illos: sicut ad quedā obligantur clerici qui mācipantur diuino ministerio ad que laici nō obligantur, similiter z religiosi ad quedam perfectionis opera obligātur ex sua professione ad que seculares nō obligant, z similiter ad ēdā specialia obligabatur populus ille ad que alij populi nō obligabātur. vnde dicitur deut. 18. Perfectus eris, z absq; macula coram domino deo tuo. z propter hoc etiam quadam professione vtebātur: vt patet Deut. 26. Profiteor hodie coram domino deo tuo ꝛc.

Ad primū Ergo dōm, q̄ quicunq; subdūntur regi, obligantur ad legem eius obseruandam quam omnibus communiter proponit: sed si instituat aliqua obseruāda a suis familiaribus ministris, ad hec ceteri non obligātur. C Ad secundum dicendum, quod homo quanto deo magis cōiungitur tanto efficitur melioris conditionis: z ideo quāto populus iudeoꝝ erat astrictus magis ad diuinum cultum dignior alijs populis erat. vnde dicitur deute. 4. Que est alia gens sic inclita, vt habeat cerimonias iustaq; iudicia, z vniuersam legem, z similiter etiam quantum ad hoc sunt melioris cōditionis clerici quam laici, z religiosi quā seculares. C Ad tertium dicendum, quod gentiles perfectius z securius salutem consequebantur sub obseruantijs legis quam sub sola lege naturali, z ideo ad eas admittebantur. Sicut etiam nunc laici transeunt ad clericatum, z seculares ad religionem, quamuis absq; hoc possint saluari.

Cātrum lex vetus cōuenienter data fuerit tpe moysi. Ar. 6.

5. q. 7. ar. 1. ad 2. 2. 4. d. 1. q. 1. art. 2. q. 4. col. Et gal. 3. lec. 7. co. 1.

AD sextū Sic procedit. Uidetur quod lex vetus non conuenienter fuerit data tempore Moysi. Lex enim vetus disponebat ad salutem que erat futura per Christum: sicut dictū est, sed statim homo post peccatū indiguit huiusmodi salutis remedio. ergo statim post peccatū lex vetus debuit dari. Cp̄. Lex vetus data est propter sanctificationez eorū ex quibus Christus nasciturus erat, sz abrae incepit fieri pmissio de semine qđ est

Super artic. 4.

In arti. 4. eiusdem questionis in calce responsionis ad secundum accipe rationem Augu. s. q̄ ex peccato primi parētis pueri quidā non vocati a deo: vt rationem particularem. s. post naturā lapsā simpliciter nulla redditur alia ratio cur nō vocati sicut reprobationis de qua in prima pre diffuse tractatum est.

22. qđ. 85. art. 4. ad. 1. 2. 3. dist. 25. q. 2. ar. 2. q. 2. ad. 3. et 10. 2. lc. 5. co. 2.

Super art. 5. 2. 6.

In artic. 5. 2. 6. eiusdē nota q̄ licet in. 6. artic. questio sit de tempore Moysi, z in corpore articuli non concludatur determinare tempus Moysi. nec rōne diuorum z superborum nec ratione bonoꝝ sed tps medius inter legem nature z legem gratie. in responsionib⁹ tñ argumentoꝝ determinatur illud tpus. medium ad tpus Moysi, qñ primo domus israel fuit populus liberrimus pz in litera.

¶ Super qō 99. artic. 2. 7. 3.

In articulo secundo & tertio q. 99. dimisso primo articulo dubium occurrit de differentia assignata inter leges humanam & diuinam in hoc, quod diuina intendit principaliter amicitiam ad deum, humana autem intendit principaliter amicitiam hominū inter se. videtur enim qō lex humana necessario est pernersa extra litteram. sīā lex humana de actu religiōis quo deus colitur disponit sicut de actibus aliarum virtutum: et quum omnia disponat in ordine ad principalem finem (quorūlā reliqua sunt propter illum) sequitur quod cultum dei in quo cōsistit amicitia hominis ad deum ordinet ad amicitiā hominum inter se. q̄ est eius principalis finis, & hoc etiā in corpore tertij artic. Ita sonat dicens. leges hūane nō curauerūt aliquid instituere de cultu diuino nisi i ordine ad bonū cōe hominum. ¶ Ad euidentiā huius ambiguitatis duo oportet declarare. s. quō amicitia hois inter se ponatur recte finis principalis humane legis. Et quō diuinus cultus vel amicitia hois ad deum ordinabilis sit ad amicitiā hois inter se & ecōtra. Scito ergo q̄ quādam dū alia pura domificatiua hois pro principali fine opus summe pure domū nec aliud ad ipsāz spectat: cuius quo ad hoc q̄ artifex ipse pure domificatoz ve moneā a iustitia legali ordinet opus artis ad bonum cōe hymōi nāqs ordinatio ad se spectat ad ordinez finis se: sed vt stat sub lege cuius est ad bonum cōe ordinare. Ita proportionaliter contingit i lege hūana q̄ principalis finis intentus ab ea sm se ipsam est cōe bonum hoim amicitia, & pax hoiz inter se. nec ad ipsum spectat ordinare hoc in amicitiā et pacē hois ad deū: sz hoc spectat ad legez diuinā q̄ est superior. Et ppea lex humana nō sm se, sz vt subsit diuine legi, dirigit amicitiam hominum in amicitiā dei, amicitia aūt hois ad deū dupliciter potest sumi. p̄o simpliciter. s. est per se sm se & charitate, nō ꝑ se: vt hī geñ. 12. & statim tpe abrae debuit lex dari. ¶ p. Sicut ꝑ nō est nat⁹ ex alijs descendēb⁹ ex Noe nisi ex Abraā cui facta est pmissio, ita etiā nō est nat⁹ ex alijs filijs abrae nisi ex Dauid, cui est pmissio renouata: sm illud. 2. reg. 23. Dixit vir cui cōstitutus est de ꝑo dei Jacob. ergo lex vetus debuit dari post Dauid sicut data est post Abraā.

Sz ō Est, q̄ apls dicit ad gal. 3. quod lex p̄ transgressionē posita est, donec veniret semen cui promiserat ordinata per angelos in manu mediatoris. i. ordinabilis data vt gl. dicit. ergo congruum fuit vt lex vetus illo temporis ordine traderet.

Rñdeo Dōm, q̄ cōuenientissime lex vetus data fuit tpe Moysi. Cuius rō pōt accipi ex duob⁹ sm qō ōlz lex duob⁹ gñib⁹ hoim imponit. Imponit enim q̄busdā duris & superbis q̄ p legē cōpescunt & domant. Imponit etiā bonis q̄ p legē instructi adiuuāt ad implēdū qō intendūt. Cōuenies igit fuit tali tēpore legē veterē dari ad superbiā hominū cōuincendā. De duobus enim homo superbiebat. s. de scia & de potentia. de scia qdē ōlz ratio nālis ei posset sufficere ad salutē. Et ideo vt de hoc ei⁹ superbia conuinceret, permissus est hō regimini sue rationis absq; adminiculo legis scripte: & experimento hō discere potuit qō patiebatur rōnis defectū p. hō q̄ homines vsq; ad idolatriā & turpissima vitia circa tēpora abrahe sunt lapsi. & iō post hec tpa fuit necessariū legē scriptā dari in remediū hūane ignorātie: q̄ p legē est cognitio pcti, vt dī Ro. 5. Sz post quā hoc est instruct⁹ p legē quicta est eius superbia de infirmitate: dū ipsiere nō poterat q̄ cognoscebat, & iō sic apls ꝑcludit ad Ro. 8. qō impossibile erat legi in qua infirmabat p carnē, misit de⁹ filiū suū, vt iustificatio legis implerēt i nobis. ¶ Ex pte ꝯo bonoꝝ lex data est in auxiliū. qō qdē tūc maxie pp̄o necessariū fuit qū lex nālis obscurari incipiebat p cupiditatē pcōꝝ. Oportebat. n. huiusmodi auxiliū q̄dā ordie dari, vt p ipfecta ad pfectionē manuduceremur. & ita inter legē nāe & legē gratie oportuit legē p̄ueterē dari.

Ad pmū Ergo dōm, q̄ status post pctm primi hois nō cōpetebat legē veterē dari: tū q̄ nondū hō recognoscebat se ea indigere de sua rōne confisus. tum q̄ adhuc dictamē legis nāe nōdū erat obtenebriatū p cōsuetudinem peccādi.

¶ Ad 2m dicendū, q̄ lex nō debet dari nisi populo. est em̄ preceptū cōe: vt dictum est. & ideo tēpore abrae data sunt quedā familiaria pcepta & quasi domestica dei ad homines sz postmodū multiplicatis et⁹ posteris in tantum q̄ ppl's esset, & liberatis eis a seruitute, lex cōueniēter potuit dari. nā serui nō sunt pars ppli vel ciuitatis cui lex dari cōperit: vt phs dicit i 3. politice. ¶ Ad 3m dōm, quod q̄ legē oportebat alicui populo dari nō solū illi ex quib⁹ est Christus nat⁹ legē acceperunt sed totus populus cōsignatus signaculo circuncisionis, que fuit signū pmissiōis abrae facte. Gen. 17. vbi dicit apls ro. 4. & ideo etiam ante dauid oportuit legē dari tali populo iam collecto.

¶ De preceptis veteris legis. Qō. 99.

Deinde Considerandū est de preceptis ve. le.

¶ Et primo de distinctiōe ipsorum. Secundo de singulis generibus distinctis. ¶ Circa primum quer̄itur ser. Primo vtrū legis veteris sint plura pcepta, vel vnum tantūm. Secundo vtrum lex vetus contineat aliqua pcepta moralia. Tertio vtrum preter moralia cōtineat cerimonialia. Quarto vtrum contineat preter hec iudicialia. Quinto vtrum preter ista tria contineat aliqua alia. Sexto de modo quo lex inducebat ad obseruantiam predictoꝝ.

¶ Utrum in lege veteri contineatur solū vnū preceptū. Ar. 1.

Ad primū Sic proceditur. Videtur q̄ in lege veteri nō cōtineatur nisi vnuz preceptum. Lex enim nihil aliud est quam preceptum: vt supra habitū est: sed lex vetus est vna. ergo non continet nisi vnum preceptum. ¶ p. Apostolus dicit Ro. 13. Si qō est aliud mādatum in hoc verbo instauratur, diliges proximū tuum sicut teipsum: sed istud mandatum est vnum. ergo lex vetus non continet nisi vnum mandatum. ¶ p. Matth. 7. dicit. Omnia quecunqz vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis, hec est enim lex & prophete: sed tota lex vetus continet in lege & prophetis. ergo lex vetus non habet nisi vnū preceptū.

Sed ō Est, q̄ apls dicit ad ephe. 2. Legem mādatorum decretis euacuās. & loquit de lege veteri: vt patet p glo. ibidem. ergo lex vetus continet in se multa mādata.

Rñdeo Dōm, q̄ preceptū legis cū sit obligatorium est de aliquo quod fieri debet. q̄ aūt aliqd debeat fieri hoc quenit ex necessitate alicui⁹ finis. vnde manifestū est qō de ratione precepti est q̄ importet ordinē ad finē. inquātuz scz illud precipit qō est necessariū vel expediēs ad finē. Cōtingit aūt ad vnū finē multa esse necessaria vel expedientia. & secundum hoc possunt de diuersis rebus dari diuersa pcepta inquantū ordinant ad vnū finem. Unde dōm est q̄ omnia pcepta legis veteris sunt vnū sm ordinē ad vnum finē. sunt tamen multa sm diuersitatem eoꝝ que ordinantur ad illuz finē.

Ad primū Ergo dōm, q̄ lex vetus dicitur esse vna secundum ordinē ad finē vnū: & tamē continet diuersa pcepta sm distinctionem eorum que ordinātur ad finē. Sicut etiā ars edificatiua est vna secundū vnitatē finis, q̄ rendit ad edificationē domus: tamē continet diuersa pcepta sm diuersos actus ad hoc ordinatos. Ad secundū dicēdū, q̄ sicut apls dicit prime ad Thimo. 1. Finis precepti charitas est: ad hoc enim omnis lex tendit vt amicitiam constituat. vel hominum adinuicem, vel hominis ad deum. & ideo tota lex impletur in hoc vno mandato. diliges proximū tuum sicut teipm, sicut in quodā fine mandatorū omniū. In dilectione em̄ proximi includitur etiam dei dilectio, quando proximus diligit̄ propter deū. vñ apostolus hocvnū preceptū posuit pro duob⁹ que sunt de dilectione dei & proximi de quibus dicit dñs matt. 22. In his duobus mandatis pendet omnis lex & prophete. ¶ Ad tertium dicēdū, q̄ sicut dicitur in. 9. ethic. amicabilia que sunt ad alterū venerūt ex amicabilibus que sunt homini ad seipm: dum. s. homo ita se habet ad alterū sicut ad se. & ideo in hoc qō dicitur, omnia quecunqz vultis vt faciāt vobis homines, & vos facite illis, explicatur quedā regula dilectionis proximi que etiam implicite cōtinetur in hoc q̄ dicitur. Diliges proximus tuū sicut teipsum. vnde est quedam explicatio istius mandati. 8. q. 98. ar. 5. co. 2. 5. pñti q. art. 5. ad 2m. & ar. 4. co.

¶ Utrum lex vetus contineat pcepta moralia. Artic. 2. Et p̄sal. 18. co. 7 8. 2. 9.

Adsc̄m Sic proceditur, Videtur quod lex vetus non contineat pcepta moralia. Lex enim vetus distinguitur a lege nature. vt supra habitum est: sed pcepta moralia pertinēt ad legem naturē: ergo non pertinent ad legem veterem. ¶ p. Ibi subuenire debuit homini lex diuina vbi deficit ratio humana: sicut patet in his que ad fidem pertinent: que sunt supra rationem: sed ad pcepta moralia ratio hominis sufficere videtur. ergo pcepta moralia non sunt de lege veteri que est lex diuina. ¶ p. Lex vetus dicitur litera occidens vt patet. 2. ad Corz. sed pcepta moralia non occidunt, sed viuificant: secundum illud psal. In eternum non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me. ergo pcepta moralia non pertinent ad veterem legem.

Sz ptra Est, q̄ dicitur Eccl. 17. addidit illis disciplinā & legē vite, hereditauit eos. disciplina aūt pertinet ad mores. Dicit enim glos. ad Hebre. 12. super illud, Omnis disciplina &c. disciplina est eruditio morum per difficilia. ergo lex a deo data pcepta moralia continebat.

Rñdeo Dōm, q̄ lex vetus continebat pcepta quedā moralia: vt p̄z exo. 20. Non occides. nō furtū facies. & hoc rationabiliter. mā sicut intētio principalis legis humane est, q̄ faciat amicitiā hominū adinuicē, ita intētio diui-

ne legis est vt ꝓstituat pncipaliꝫ amicitiã hois ad deũ. Cum autẽ similitudo sit cõ amoris (ꝑm illud Eccli.13. Omne animal diligit simile sibi) impossibile est esse amicitiã hois ad deũ qui est optimus nisi homines efficiãtur boni. vñ ꝺ̃ Leui.19. Sancti critis, qm̃ ego sanctus sum. Bonitas aũt hominis est ꝟtus que facit bonũ hãbentẽ, z ideo oportuit pcepta legis veteris etiã de actib⁹ virtutũ dari, z hec sunt moralia legis pcepta.

Ad pmũ Ergo ꝺ̃m, ꝙ lex vetus distinguit a lege nãe, nõ tanq̃ ab ea ꝛ̃o aliena: sed tanq̃ ei aliqd superaddẽs. Sicut em̃ gra ꝓsupponit nãm, ita opz ꝙ lex diuina ꝓsupponat legẽ nãlem. ¶ Ad scõm ꝺ̃m, quod legi diuine cõueniẽs erat vt nõ solũ ꝓuideret homini in his ad que ratio nõ potest sed etiã in his circa q̃ contingit rõnez hominis impediri. Ratio aũt hois circa pcepta moralia q̃ꝛtuz ad ipsa cõissima pcepta legis nãe nõ poterat errare in vlt: sz tñ propter cõsuetudinẽ peccãdi obscurabat in particularibus agẽdis. Circa alia vero ꝓcepta moralia que sunt quasi cõclusiones deducte ex cõibus ꝓncipijs legis nature, multorum ratio oberrabat: ita vt quedã ꝺ̃ sunt ꝑm se mala ratio multorum licita iudicaret. vñ oportuit ꝺ̃ vtrũq̃ defectũ homini subueniri per authoritatẽ legis diuine. Sicut etiã inter credẽda nobis ꝓponit̃ nõ solũ ea ad q̃ ratio attingere nõ potest (vt deũ esse trinũ) sed etiã ea ad q̃ rõ recta ptingere põt, vt deũ esse vnum, ad excludendũ rõnis humane errorẽ qui accidebat in multis. ¶ Ad 3um ad ꝺ̃m, ꝙ sicut Aug. ꝓbat in lib. de spũ z lĩa, etiã lĩa legis q̃ꝛtũ ad ꝓcepta moralia occidere ꝺ̃ z occasionaliꝫ: inquantũ sz ꝓcipit qꝺ bonũ est, nõ prebẽs auxiliũ gratie ad implendũ. ¶ Utr̃ lex vet⁹ ptineat ꝓcepta cerimonialia ꝑter moralia. ā. 3.

J.art.4. z.5.co. z.q.101 art.1.2. z.4.co. z.q.103 ar.1.co. z ad.3. z q.104 art.4.z 22.qꝺ. 122.ar. 1. ad.2. Et ql.2 ar.1.co. et ql.4. ā.13.co.

A Ꝺ tertiũ Sic procedit. Videt ꝙ lex vet⁹ non contineat ꝓcepta cerimonialia ꝑter moralia. Dis em̃ lex que hoibus ꝺ̃t est directiua humanoꝝ actuũ actus aũtẽ humani morales dicuntur: vt supra dictũ est. ergo videt ꝙ in lege veteri hominibus data nõ debeant cõtineri nisi ꝓcepta moralia. ¶ Ꝓ. Precepta que dicũtur cerimonialia videtur ad diuinũ cultũ ptinere, sz diuinus cultus est actus ꝟtutis. l. religionis, q̃ vt Tulli⁹ dicit in sua rhetoꝛi. diuine nature cultũ cerimonijsq̃ affert, cũ igitur ꝓcepta moralia sint de actib⁹ virtutum (vt dictum est) videtur quod ꝓcepta cerimonialia non sint distinguenda a moralibus. ¶ Ꝓ. Precepta cerimonialia esse videntur que figuratiue aliquid significant. sed sicut Aug. dicit in. 2. de doctrina christiana, verba inter homines obtinuerũt ꝓncipatũ ad significandi. ergo nulla necessitas fuit vt in lege continerentur ꝓcepta cerimonialia de aliquibus actibus figurativis.

Sz ꝓtra Est, ꝙ dicit deut.14. Decem verba scripsit in duabus tabulis lapideis, mihiq̃ tradidit in illo tpe, vt docerem vos cerimonias z iudicia que facere debeatis. Sed decem ꝓcepta legis sunt moralia. ergo ꝑter ꝓcepta moralia sunt etiam alia ꝓcepta cerimonialia.

Rñdeo Ꝺ̃m, qꝺ̃ sicut dictũ est, lex diuina ꝓncipaliter instituit ad ordinãdũ hoies ad deũ, lex aũt humana ꝓncipaliꝫ ad ordinãdũ hoies adinuicẽ, z ideo leges humane nõ curauerunt aliquid instituere de cultu diuino nisi in ordine ad bonũ cõe hoim, z ꝓp hoc etiã multa cõstituerũt circa res diuinas ꝑm ꝙ videbat eis expediẽs ad informãdos mores hoim: sicut ꝓz in ritu gẽtiliũ, sz lex diuina ecõuerso hoies adinuicem ordinauit ꝑm ꝙ cõueniebat ordini q̃ est in deũ quẽ principaliter intẽdebat. Ordinaꝫ aũt homo in deũ non solum per interiores actus mẽtis (qui sunt credere, sperare, z amare) sed etiam per quedam exteriora opera quib⁹ hõ diuinã seruitutem ꝓfitetur. Et ista opa dicũtur ad cultum dei pertinere, qui quidẽ cultus cerimonia vocaꝫ: quasi munia. i. dona cereris que dicebaꝫ deа frugũ, eo ꝙ primo ex frugib⁹ oblationes deo offerebantur. Siue vt maximus valerius refert, nomen cerimonie introductum est ad significandum cultũ diuinuz apud latinos a quodam oppido iuxta romam quod cere vocabatur: eo quod roma capta a gallis. illic sacra romanorum oblata sunt, z reuerendissime habita. Sic igitur illa ꝓcepta que in lege ꝓtinent ad cultum dei specialiter cerimonialia dicuntur.

Ad ꝓmũ Ergo ꝺ̃m, qꝺ̃ humani actꝰ se extendunt etiã ad cultũ diuinũ, z ideo etiam de his continet ꝓcepta lex vetus hoibus data. ¶ Ad ꝑm ꝺ̃m, quod sicut supra dictũ est, ꝓcepta legis nãe cõia sũt z indigẽt determiatione. Determinaꝫ autẽ z per legẽ hũanã z per legez diuinã. Et sicut ipse determiationes q̃ fiũt ꝑ legẽ humanã nõ dicũt esse de lege nãe, sz de iure positiuo, ita ipse determinationes ꝓceptoꝝ legis nãe q̃ fiũt ꝑ legẽ diuinã, distinguunt a ꝓceptis moralib⁹ que pertinent ad legẽ nature. Colere ergo deũ cũ sit actus ꝟtutis pertinet ad ꝓceptũ morale: sed determinatio huius ꝓcepti (vt. s. colaꝫ talib⁹ hostijs, z talib⁹ muneribus) hoc pertinet ad pcepta cerimonialia, z ideo ꝓcepta cerimonialia distinguũtur, a ꝓceptis moralib⁹. ¶ Ad tertiũ ꝺ̃m, qꝺ̃ sicut Dion. dicit ꝓmo ca. celi hierar. Diuina hoib⁹ manifestari non possunt, nisi sub aliquib⁹ similitudinib⁹ sensibilib⁹, ipse aũt similitudines magis mouẽt animũ qm̃ nõ solũ ꝟbo exprimũtur, sed etiã sensui offerũtur, z ideo diuina traditur in scripturis nõ solum ꝑ similitudines ꝟbo expressas (sicut patet in methaphoricis locutionib⁹) sed etiã ꝑ similitudines rez que visui ꝓponũtur, qꝺ̃ ptinet ad pcepta cerimonialia.

¶ Utrũ ꝑter ꝓcepta moralia z cerimonialia sint etiam pcepta iudicialia. Artic. 4.

A Ꝺ quartũ Sic procedit. Videtur ꝙ ꝑter pcepta moralia z cerimonialia nõ sint aliqua ꝓcepta iudicialia in veteri lege. Dicit enim Aug. ꝺ̃ fausti, qꝺ̃ in lege veteri sunt pcepta vite agẽde, z pcepta vite significande: sed pcepta vite agende sunt moralia: pcepta aũt vite significãde sunt cerimonialia. ergo ꝑter hec duo gña ꝓceptoꝝ nõ sunt ponẽda in lege alia pcepta iudicialia. ¶ Ꝓ. Sup illud ps. a iudicijs tuis nõ declinaui, dicit glo. i. ab his que constituisti regulam viuendi: sed regula viuendi ptinet ad pcepta moralia. ergo pcepta iudicialia nõ sunt distinguẽda a moralib⁹. ¶ Ꝓ. Judicium vr esse actus iustitie: ꝑm illud psal. Quoadusq̃ iustitia cõuertatur in iudiciũ, sed actus iustitie sicut z actus ceterarũ virtutum pertinet ad pcepta moralia, ergo pcepta moralia includũt in se iudicialia, z sic non debent ab eis distingui.

J.art.5. co. z.q. 101. ar.1. co. z.4.co. z.q.103 ar.1.co. z ad.3. z q.104 art.4. z 22. qꝺ. 122. ar. 1. ad.2. Et ql.2 ar.1.co. et ql.4. ā.13.co.

Sz ꝓtra Est, ꝙ ꝺ̃ deut.6. dicit. Hec sunt pcepta z cerimonie atq̃ iudicia. pcepta autem antono masticedicuntur moralia. ergo ꝑter pcepta moralia z cerimonialia sunt etiam iudicialia.

Rñdeo Ꝺ̃m, qꝺ̃ sicut dictũ est, ad legẽ diuinã pertinet vt ordinet hoies adinuicẽ z ad deũ, vtrũq̃ aũt horum in cõi quidẽ pertinet ad dictamẽ legis nãe ad quod referũtur moralia pcepta, sz oportet qꝺ̃ determinet vtrunq̃ per legẽ diuinam vel humanaz: qz principia naturaliter nota sunt cõia tam in speculatiuis quã in actiuis. Sicut igitur determinatio cõis precepti de cultu diuino sit per pcepta cerimonialia, sic z determinatio cõis pcepti de iustitia obseruãda inter homines determinatur per pcepta iudicialia. z sicdm hoc opz tria pcepta legis veteris ponere sez moralia q̃ sunt de dictamine legis nature, cerimonialia que sunt determinationes cultus diuini, z iudicialia que sunt determinationes iustitie inter hoies obseruãde. vñ cũ apls ro.7. dixisset qꝺ̃ lex est sancta, subiungit quod mandatũ est iustum, z bonuz, z sanctum. iustum quidem quantum ad iudicialia, sanctum quantũ ad cerimonialia, ita sanctum dicitur quod est deo dicatum, bonum, id est honestum quantum ad moralia.

Ad ꝓmũ Ergo dicendũ, qꝺ̃ tã pcepta moralia q̃ etiam iudicialia pertinent ad directionẽ vite humane, z ideo vtraq̃ cõtinentur sub vno mẽbro illorum que ponit Aug. s. sub preceptis vite, quia

ꝑm qꝺ̃: q sez ecclesia gra esse põt inter homines in puris nãlib⁹ z deũ. Et vtraq̃ põt sumi dupliciter. s. ex parte dei amati, z ex parte hois amãtis, quocũq̃ amicitia sumaꝫ si ex parte dei sumitur nõ põt recte ordinari in bonũ humanũ: est em̃ quedam magna vtri q̃ uendis. Si aũt sumaꝫ ex parte hois põt recte ordinari ad bonũ cõe humanum: tũ qz hõ ꝑm id quod est z sua est pars ciuitatis: tũ qz vtile honesto tali annexũ ad augmentũ seu cõseruationem boni cõis spectat. Ad obiectionẽ ergo in oppositum ꝺ̃ qꝺ̃ si lex humana disponeret de cultu diuino ex parte dei ordinãdo illũ ad pacem hoiz) puta qꝺ̃ ꝑter hoc ꝓcipaliter colaꝫ deꝰ, puer sit est sed hoc non facit lex humana: cuius forte multi legislatores impũ b̃ intẽderint, z ad inueniendum multas falsas ꝓpas ꝑ ꝺ̃. vt in. 2. inera. inuituri sz lex hũana multis exitiosis rõnibus diuini cultꝰ de illis que ad ipas spectãt disponit ad finẽ suũ cõe bonũ, ab aliis attrahẽs vt ꝓtet ad se nõ ꝓtinentib⁹: abstrahẽtiũ aũt nõ est mẽdacij hoc ꝙ uersitas, vñ qz gra ꝓficit nõ destruit nãz, lex hũana sic, hz ꝓpfine ꝓncipali bonũ cõe hoim, inter reliqua nõ repugnat illi subordinatio ad aliquem ꝓfinẽ ex alio ꝓnº: vt pe arte ꝓcipiũ est. z sic disponit de aliis ad finẽ vt nõ excedat limites ordinabiliũ recte a illo. ¶ In cuius articulis aduerte diligentissime rectori ecclastice: qz sz diuinas leges principaliꝫ regere tenetis z finis ꝓncipalis diuine legis est amicitia hois ad deũ, vt qꝺ̃ ꝺ̃m, z sic ꝓtinet principaliter respicias studeas z solicites, nec tibi ꝺ̃ est tibi extrinseca tranquillitas ecclie tibi comisse, que sufficit rectori secularis in suo populo topz nanq̃ te arte artiũ vti in regimine aiaz. z sz ea vigilare sup gregẽ tuũz in singulis amicitiã ad deũ ꝓcurare. z in vniuersis, vt possit illi dici: pulchra

¶ Super art. 4. q. 5. arti. 4. q. 5. arti. eiusdẽ. 99. qq. aduerte 3º q̃ ō hos exponẽt terminoũ

positorū vt possis ꝛ agende. ¶ Ad secundū dīm, quod iudiciū significat executionē iustitie, que quidē est secundū applicationē rōnis ad aliqua particularia determinate. vnde p̄cepta iudicialia cōicant in aliquo cū moralibus, in quantū scilicet a ratione deriuantur. ꝛ in aliquo cū cerimonialibus, inquantū scz sunt quedā determinationes cōiū p̄ceptorū. ꝛ ideo q̄nque sub iudicijs cōprehēdūntur p̄cepta iudicialia ꝛ moralia: sicut dr deute. 5. Audi Israel cerimonias atq; iudicia. ¶ Q̄nq; vero iudicialia ꝛ cerimonialia: sicut dr leui. 18. Facietis iudicia mea, ꝛ precepta mea seruabitis. vbi p̄cepta ad moralia referūtur, iudicia vero ad iudicialia ꝛ cerimonialia. ¶ Ad tertiū dīm, q̄ actus iustitie in generali ptinet ad precepta moralia, sed determinatio eius in speciali pertinet ad precepta iudicialia.

¶ Utrū aliq̄ alia precepta contineantur in lege veteri, preter moralia, iudicialia ꝛ cerimonialia.

Artic. 5.

S. ar 4. co. Et q̄l. 2. ā. 8. co. Et gal. 3. lc. 3. co. 2. Et he breo. 7. iect. 2. co. 2.

Sic p̄ceditur. Uidet q̄ aliqua alia precepta contineātur in lege veteri preter moralia, iudicialia, ꝛ cerimonialia. Iudicialia enī precepta ptinēt ad actū iustitie q̄ est hominis ad hoīes, cerimonialia vero pertinēt ad actū religionis qua dr cōlit. Sed preter has sunt multe alie virtutes, s. tēperātia, fortitudo, liberalitas, ꝛ alie plures, vt supra dictū est. ergo preter p̄dicta opz plura alia in lege veteri contineri. ¶ Cp. Deute. 11. dr, Ama dīm deū tuū, ꝛ obserua eius p̄cepta, ꝛ cerimonias ꝛ iudicia atq; mādata. Sed p̄cepta ptinent ad moralia, vt dictū est. ergo p̄ter moralia: iudicialia, ꝛ cerimonialia, adhuc alia continent in lege q̄ dicūtur mādata. ¶ Cp. Deute. 6. dr. Custodi precepta dīi dei tui, ꝛ testimonia, ꝛ cerimonias quas tibi precepi. ergo preter omnia precepta adhuc in lege testimonia cōtinētur. ¶ Cp. In psal. dicit, In eternū non obliuiscar iustificationes tuas. glo. i. legē. ergo precepta legis veteris non solum sunt moralia, cerimonialia, ꝛ iudicialia: sed etiam iustificationes.

Sed cōtra Est, q̄ dr deut. 6. Hec sunt precepta cerimonie atq; iudicia que mandauit dīs deus vobis ꝛ hec ponunt i principio legis. ergo oīa precepta legis sub his comprehenduntur.

Rñdeo Dīm, q̄ in lege ponūtur aliqua tāquā precepta, aliqua vero tanquā ad preceptorū impletionē ordinata. Precepta quidē sunt de his q̄ sunt agenda, ad quorū impletionē ex duobus homo inducitur. scz ex authoritate precipientis, ꝛ ex utilitate impletionis. que quidē est consecutio alicuius boni vtilis, delectabilis vel honesti, aut fuga alicuius mali contrarij. Oportuit igitur in veteri lege proponi quedā que authoritatē dei precidētis indicarēt: sicut illud deute. 6. audi Israel dominus deus tuus, de⁹ vnus est, ꝛ illud gen. 1. In principio creauit deus celum ꝛ terrā. ꝛ huiusmodi dicūtur testimonia. Oportuit etiā q̄ in lege proponerētur quedā p̄mia obseruantiū legē, ꝛ pene transgredētiū vt patet deute. 28. Si audieris vocē domini dei tui, faciet te excellentiorē cunctis gentibus ꝛc. ꝛ huiusmodi dicūtur iustificationes secundū quod deus aliquos iuste punit vel premiat. Ipsa autē agēda sub precepto nō cadūt nisi inquantū habēt aliquā debiti rationē. Est autē duplex debitum: vnū quidē fm regulā rōnis, aliud autē fcōm regulā legis determinātis: sicut philosoph⁹ in 8. ethi. distinguit duplex iustū. s. morale ꝛ legale. Debitū aūt morale est duplex. dictat enī ratio aliquid faciendū vel tāquā necessariū sine quo nō potest esse ordo virtutis, vel tanquā vtile ad hoc quod ordo virtutis melius cōseruetur, ꝛ fm hoc quedā moraliū precise precipiuntur vel prohibētur in lege: sicut nō occides, nō furtum facies, ꝛ hec proprie dicuntur precepta. Quedam vero precipiuntur vel prohibentur non quasi precise debita sed propter melius, ꝛ ista possunt dici mandata: quia quandā inductionem habent ꝛ persuasionē: sicut illud Exo. 22. Si pignus acceperis vestimētū a primo tuo ante solis occasum reddas ei, ꝛ aliqua similia. vnde Hiero. dicit, quod in preceptis est iustitia, in mādatis vero charitas. Debitū autem ex determinatione legis, in rebus quidē humanis pertinet ad iudicialia in reb⁹ autē diuinis ad cerimonialia, quāuis etiā ea que pertinēt ad penā vel premia dici possint testimonia inquantū sunt protestationes quedā diuine iustitie. omnia vero precepta legis possunt dici iustificationes inquantū sunt quedā executiones legalis iustitie. Possunt etiā aliter mādata a preceptis distingui: vt precepta dicātur q̄ de⁹ per seipsum iussit, mādata autē que per alios mādauit, vt ipsum nomē sonare videt. Ex quib⁹ omnibus apparet q̄ oīa legis precepta cōtinent sub moralibus, cerimonialibus, ꝛ iudicialibus: alia vero non habent rationem preceptorum, sed ordinantur ad preceptorum ordinationem: vt dictum est.

Ad primū Ergo dīm, q̄ sola iustitia inter alias virtutes importat rōnem debiti, ꝛ ideo moralia intantū sunt lege determinabilia inquantū pertinēt ad iustitiā cuius etiā quedā pars est religio: vt Tullius dicit. vnde iustū legale nō potest esse aliquod preter cerimonialia ꝛ iudicialia precepta. ¶ Ad alia pater responsio per ea que dicta sunt.

¶ Utrū lex vetus debuerit inducere ad obseruationem preceptorum per tēporales promissiones ꝛ comminationes.

Art. 6.

S. q. 91. ar. 5. co. ꝛ. q̄. 107. ā. 1. ad 2ᵐ Et. 3. di stinc. 4. ar. 2. co. ꝛ ā. 4. Et ro. 8 lec. 5. co rint. 2. c. 10. col. 2. ꝛ. 1. col. 11. lc. 6. co. 2.

Adhuc sic proceditur. Uidet q̄ lex vetus nō debuerit inducere ad obseruantiā preceptorū per tēporales promissiones ꝛ cōminationes. Intētio enim legis diuine est, vt hoīes deo subdar p timorē ꝛ amorē. vñ dr deut. 10. Et nūc Israel q̄d dīs tuus petit a te, nisi vt timeas dīm deū tuū, ꝛ ambules in vijs eius, ꝛ diligas eū: sed cupiditas rerū tēporaliū abducit a deo. Dicit enī Augu. in lib. 83. questionū, q̄ venenū charitatis est cupiditas. ergo promissiones ꝛ cōminationes tēporales videtur contrariari intētioni legislatoris. qd facile legē reprobabilē facit: vt patet p phm in. 2. politice. ¶ Cp. Lex diuina est excellētior quā lex humana, videmus enī in scientijs q̄ quāto aliqua est altior, tanto per altiora media procedit. ergo cū lex humana p̄cedat ad inducendū homines per tēporales cōminationes ꝛ promissiones, lex diuina nō debuit ex his procedere sed p aliqua maiora. ¶ Cp. Id non pōt esse p̄miū iustitie vel pena culpe quod equaliter euenit ꝛ bonis ꝛ malis: sed sicut dicit Eccle. 9. Uniuersa tēporalia eque eueniunt iusto ꝛ impio, bono ꝛ malo, mūdo ꝛ immundo, immolanti victimas ꝛ sacrificia contemnenti. ergo temporalia bona vel mala non conuenienter ponūtur vt pena vel premia mandatorum legis diuine.

Sz cōtra Est, q̄ dr Esaie primo, Si volueritis ꝛ audieritis me, bona terre comedetis. q̄ si nolueritis, ꝛ me ad iracundiā prouocaueritis, gladius deuorabit vos.

Rñdeo Dīm, q̄ sicut in scientijs speculatiuis inducūtur homines ad assentiendū cōclusionibus per media syllogistica, ita etiā in quibuslibet legibus homines inducuntur ad obseruantias preceptorū per penas ꝛ premia. videmus autē in scientijs speculatiuis quod media propenuntur auditori secundū eius cōditionem. Unde sicut opz ordinate in scientijs procedere vt ex notioribus disciplina incipiat, ita etiā oportet eū qui vult inducere hominē ad obseruantiā preceptorum vt ex illis eū mouere incipiat que sunt in eius affectu: sicut pueri prouocantur ad aliquid faciendū aliquibus puerilibus munusculis. Dictū est autem supra q̄ lex vetus disponebat ad christum, sicut imperfectum ad perfectum. vnde dabatur populo adhuc imperfecto in cōparatione ad perfectionem que erat futura per christū. ꝛ ideo populus ille comparatur puero sub pedagogo existenti: vt patet gal. 3. Perfectio autem hominis est, vt contemptis tēporalibus, spiritualibus inhereat: vt pater p illud quod apostolus dicit Phil. 3. Que quidē retro sunt obliuiscēs. ad ea que priora sunt me extēdo. quicūq; ergo perfecti sumus hec sentiamus. Imperfectorum autē est quod tēporalia bona desiderēt, in ordine tamen ad deū. perfectorum autem est quod in temporalibus bonis finem constituant. Unde legi veteri conueniebat, vt per temporalia que erant in affectu hominū imperfectorum, manuduceret homines ad deum.

Ad primū Ergo dō̄m, q̄ cupiditas qua hō cōstituit finē in tēporalib⁹ bonis est charitas venenū sed cōsecutio tpaliū bonorū, que homo desiderat in ordine ad deum est quedā via inducens imperfectos ad dei amorem: ſm illud psal. Confitebitur tibi cū benefeceris illi. ¶ Ad scōm dicendū, qō lex humana inducit hoies ex tēporalib⁹ premijs vel penis p hoies inducendis. lex vero diuina ex premijs vel penis, exhibēdis per deū, z in hoc pcedit p media altiora. ¶ Ad tertiū dō̄m, q̄ sicut pz hystorias veteris testamēti reuoluenti, cōis status populi semp sub lege in prosperitate fuit q̄diu legē obseruabāt: z statim declinantes a preceptis legis diuine in multas aduersitates incidebāt. Sed alique persone particulares etiā iustitiā legis obseruātes in aliquas aduersitates incidebāt, vel q: iā erant spūales effecti: vt p hoc magis ab affectu tēporaliū abstraherent, z eorū virtus ꝓbata redderet, aut q: opera legis exterius implētes cor totū habebāt in tēporalibus defixum, z a deo elongatum: ſm qō dicitur Esa. 29. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me.

¶ De preceptis moralibus veteris legis. Questio. C.

Deinde Considerādū est de singulis generib⁹ preceptorum veteris legis. ¶ Et primo de preceptis moralibus. Secundo de cerimonialibus. Tertio de iudicialib⁹. ¶ Circa primum querūtur duodecim. Primo, vtruz omnia precepta moralia veteris legis sint de lege nature. Secūdo, vtrum precepta moralia veteris legis sint de actibus omniū virtutum. Tertio, vtrum omnia precepta moralia veteris legis reducantur ad decē precepta decalogi. Quarto, de distinctione preceptorum decalogi. Quinto, de numero eorum. Sexto, de ordine. Septimo, de modo tradendi ipsa. Octauo, vtrū sint dispensabilia. Nono, vtrum modus obseruandi virtutē cadat sub precepto. Decimo, vtrū mod⁹ charitatis cadat sub precepto. Undecimo, de distinctione aliorū preceptorū moraliū. Duodecimo, vtrum precepta moralia veteris legis iustificent.

¶ Utrū omnia precepta moralia pertineāt ad legē nāe. art. 1.

Ad primū Sic procedit. Uidet q̄ nō oia precepta moralia ptineāt ad legē nāe. Dicitur enī Eccl. 17. Addidit illis disciplinā z legez vite hereditauit illos: sed disciplina diuiditur ꝫ legez nāe, eo q̄ lex nālis nō addiscitur, sed ex nāli instinctu habetur ergo nō oia p̄cepta moralia sunt de lege nāe. ¶ p̄. Lex diuia pfectior est q̄ lex hūana: ſz lex hūana supaddit aliqua ad bonos mores ptinētia his q̄ sunt de lege nāe, qō pz ex h̄ q̄ lex nāe est eadē apud oēs, hmōi aūt mox instituta fuit diuersa apud diuersos. ergo multo fortius diuina lex aliqua ad bonos mores ptinētia debuit addere supra legē nāe. ¶ p̄. Sicut ratio nālis inducit ad aliquos bonos mores, ita z fides. vnde etiā dicit ad gal. 5. quod fides p dilectionē operatur, sed fides nō cōtinetur sub lege nature: q: ea q̄ sunt fidei sunt supra rōnem nālē, ergo nō omnia precepta moralia legis diuine pertinēt ad legē nāe.

Sed ꝺtra Est, q̄ dicit apo. ro. 2. quod gentes q̄ legem non habent, naturaliter ea que legis sunt faciunt, quod opz intelligi de his que pertinēt ad bonos mores. ergo omnia moralia precepta legis sunt de lege nature.

Rñdeo Dō̄m, q̄ pcepta moralia a cerimonialib⁹ z iudicialib⁹ sunt distincta. Moralia enī sunt de illis que ſm se ad bonos mores pertinēt: cū aūt humani mores dicantur in ordine ad rōnē, q̄ est ꝓpriū p̄n̄ humanorū actuum, illi mores dicuntur boni q̄ rōni cōgruūt, mali aūt q̄ a rōne discordant. Sicut aūt omne iudiciū rōnis speculatiue pcedit a naturali cognitione primorū principiorum, ita etiā omne iudiciū rōnis practice procedit ex quibusdā principijs nāliter cognitis: vt supra dictū est. Ex qb⁹ diuersimode pcedi pōt ad iudicandū de diuersis. Quedā enī sunt in humanis actib⁹ adeo explicita, qō statim cū modica consideratione possunt approbari vel reprobari per illa cōmunia z prima principia. Quedā ꝺo sunt ad quorū iudiciū requirit multa cōsideratio diuersaz circūstātiarū: quas cōsiderare diligēter nō est cuiuslibet sed sapientū: sicut cōsiderare particulares cōclusiones scientiarū nō ptinet ad oēs, sed ad solos pōs. Quedā vero sunt ad q̄ diiudicāda indiget hō adiuuari p instructionē diuinā: sicut est circa credēda. Sic igit pz qō cū moralia p̄cepta sunt de his q̄ pertinēt ad bonos mores, hec aūt sunt q̄ rationi cōuenīt, omne aūt rationis humane iudiciū aliqualiter a nāli rōne deriuat, necesse est q̄ oia p̄cepta moralia ptineāt ad legē nāe, sed diuersimode. Quedā. n. sūt q̄ statiz p se rō nālis cuiuslibet hois diiudicat esse faciēda, vel nō faciēda: sicut, honora patrē tuū z matrē, z nō occides, nō furtum facies, z hmōi sūt absolute de lege nāe. Quedā vero sunt q̄ subtiliori cōsideratiōe rōnis a sapientib⁹ iudicātur esse obseruāda, z ista sic sunt de lege nature, vt tū indigeāt disciplina q̄ minores a sapiētioꝝ⁹ instruantur. sicut illud. Coram cano capite cōsurge, z honora pſonā senis: z alia hmōi. Quedā vero sunt ad q̄ iudicāda rō hūana indiget instructione diuina p quā erudimur de diuinis: sicut est illud, Non facies tibi sculptile neq; oēm siltitudinē, nō assumes nomē dei tui in vanū. ¶ Et per hoc patet rūsio ad obiecta.

¶ Utrum precepta moralia legis sint de omnibus actibus virtutum. Artic. 2.

Adscōm Sic procedit. Uidet q̄ pcepta moralia legis nō sint de omnib⁹ actibus virtutū. Obseruatio enī precepto⁹ veteris legis iustificatio nōiatur: ſm illud psal. Justificationes tuas custodiā: sed iustificatio est executio iustitie. ergo precepta moralia non sunt nisi de actib⁹ iustitie. ¶ p̄. Id qō cadit sub precepto, hz rationē debiti: sed ratio debiti nō pertinet ad alias virtutes nisi ad solam iustitiā, cuius proprius act⁹ est reddere vnicuiq; debitum. ergo precepta legis moralia nō sunt de actibus aliarū virtutū: ſz solū de actib⁹ iustitie. ¶ p̄. Dis lex ponitur ꝓpter bonū cōe: vt dicit Ysido. sed inter ꝟtutes sola iustitia respicit bonū cōe: vt phs dicit in. 5. ethi. ergo precepta moralia sunt solum de actib⁹ iustitie.

Sz cō Est, q̄ Amb. dicit, quod pctm est trāsgressio legz diuine z celestiū inobedientia mandatoꝝ⁹: ſz peccata cōtrariantur omnibus actib⁹ virtutū. ergo lex diuina hz ordinare de actibus oīum virtutū.

Rñdeo Dō̄m, q̄ cū pcepta legis ordinētur ad bonum cōe (sicut supra habitum est) necesse est quod precepta legis diuersificent ſm diuersos modos cōitatum. vnde phs in sua politica docet quod alias leges opz statuere in ciuitate que regitur rege, z alias in ea que regitur per populum, vel per aliquos potentes de ciuitate. Est aūt alius modus communitatis ad quam ordinatur lex humana z ad quā ordinatur lex diuina. Lex enim humana ordinatur ad cōmunitatē ciuilem, que est hominū adinuicem. Homines aūt ordinantur adinuicem per exteriores actus, quibus hoies sibīnuicē cōicant. hmōi aūt cōicatio ptinet ad rationē iustitie, que est propie directiua cōicationis humane, z ideo lex humana nō proponit precepta nisi de actibus iustitie, z si precipiat actus aliarū virtutū, hoc nō est nisi in⁹trum assumunt rōnez iustitie: vt pz per phm in. 5. etbic. Sed cōitas ad quā ordinat lex diuina est hominū ad deū vel in presenti, vel in futura vita: z ideo lex diuina precepta proponit de omnibus illis, per q̄ homines bene ordinentur ad cōicationem cū deo, homo aūt deo coniungitur ratione siue mēte in qua est dei imago, z ideo lex diuina precepta proponit de omnib⁹ illis p que ratio hominis bene ordinata est. hoc aūt cōtingit per actus omniū virtutū, nā ꝟtutes intellectuales ordināt bene actus rōnis in seipsis, virtutes aūt morales ordināt bene actus rationis circa interiores passiones z exteriores operatiōes. z ideo manifestū est quod lex diuina cōuenienter ꝓponit p̄cepta de actibus omniū virtutū, ita nō qō quedā sine quib⁹ ordo virtutis qui est ordo rōnis

¶ Sup. q. 100. ar. 1. M. 1. ar. q. 100. nota quod appellatione moralium in hoc loco intelligūtur nō solum ea que ex rōne nāli pura deriuantur vt cōclones ex principijs, ſz etiā q̄ eidē adiūcto illi lumine fidei consonāt. Et propterea quū in ſra dr q̄ moralia sūt de illis q̄ pz se ad bonos mores pertinent ly pz se nō distinguit z adiunctā fidem: ſz z institutionem. Ita qō moralia sunt, ō si nūq̄ essent lege aliq̄ statuta, seruāda sunt ex nāli rōne, vel sola vel fidei lumine adiuta. Cerimonialia aūt z iudicialia, q̄ antequā lege ponerentur indifferēs erat sic vt aūt poniputa q̄ blasphemus lapidaretur magis q̄ decapitaretur, z qō offeratur agnus magis quā hedus z huiusmodi.

¶ Super artic. 2. M. artic. 2. eūsdem. q. nota differentias duas in litera inter legē humanā z diuinā quo ad disponēdū de omniū virtutum actibus ex subali earum diuersitate illatas. Prima est q: lex humana disponit de sola iustitia formalr, de aliis autem virtutibus vt induunt rationem iustitie: lex aūt diuina disponit de oib⁹ virtutibus absolute. Et ratio huius est: quia illa attendit rationē debiti respectu cōmunis boni, ista aūt attēdit rationē cōiunctionis ad deū. conjunctio aūt ad deū oīno nō potest esse absolute sumpta fit: q: bene disponitur mes scōm suaz totā latitudinē. Secūda est, q̄ qs inficiari nō potest quin ois ad aliquam debiti rationem nō se vertat quis nisi debitū esset aut fieret lege positū sub lege nō caderet, lex hūana rōnē debiti ꝓpie dicti respicit: lex aūt diuina rōnē debiti metaphorice, vel debiti obedientie. ¶ Quod si non pene tras scito, quod ista triplex debiti rō ita se habet qō debitum obedientie est cōmune omni legi: z consurgit ex ratiōe principatis z subditi. Et de tali debito nō est sermo, quum queritur sub qua ratione actus virtutum cedāt sub lege: quia debitū obedientie nō ponit in actibus rationem

S. q. 49. ar. 3. ad 2. z art. 4. cor. z 3. q. 104 ar. 1. co. et matr. 23. c. 11.

que ordinatur in finem legis. ſ3 obligationē ad exequendū lege posita. Debitū autem inferiorum ad superius in eodē homine (quod metaphorice debitus dicitur) iustitiam proprie dictam non fundat: vt ex. 5. ethic. habetur. Debitū demū proprie dictum vnius hominis ad alterum, z ad commune bonum ad iustitiam proprie dictam spectat. Et propterea lex humana q̄ debiti proprie dicti rationē dirigit, nullus virtutis actꝰ nisi sub ratiōe iustitie imperat: lex autem diuina que totum hominem sanat secundum seipsum (quia secundum seipsum ifigitur deo) omnium virtutum actus ordinat absolute sub ratiōe debiti metaphorice. et concurrente communissimo debito obedientie, vt obligante ad parendum. z propterea 1 litera vtriusque authoꝛ meminit in responsionibus argumentorum.

1.art.11. et. 22. q. 122. ar. 6. ad 2. Et 3. dist. 37. ar. 2. q. 3. col. 2 5. p to. Et mal. q. 14. ā. 2. ad 14m. Et ql. 7 art. 17. ad 8m.

¶Et scito, qꝺ in eisdē responsionibꝰ nomine ratiōis authoꝛ intendit suprēmū in homine: nomine vero virtutum inferiorum reliqua que sunt hominis vt respōsio ad primū iuncta responsioni ad secūdū aperit. oportet enim supreme regule consonare reliqua.

¶Super art. 3m.

Articulum tertium eiusdem q̄. 100. si non plene discernis. vide articulum vndecimum eiusdē: z intelligas differentiam inter prima principia moralia z precepta decalogi, q̄ sunt prima legis elemēta. illa enī statim notis terminis exnā vel fide infusa cognoscimus ista autez statim ex primis predictis cognoscimꝰ. Et propterea illa deum per naturam vel fidē dicit indidisse vel infudisse: ista autem p nosipsos tanq̄ a deo proposita mediantibus illis cognoscere. reliqua aūt p instructionē humanam diligenti inuestigatione aut disciplina.

¶Super arti. 4.

In arti. 4. eiusdem questionis in responsione ad primum nota duo.

¶Primo q̄ authoꝛ excludit fidei z charitatis actus a precepta decalogi: qm̄ obseruari nō pōt, cadūt sub obligatiōes pceptī: quedā vero que pertinēt ad hā esse virtutis pfecte cadūt sub admonitione cōsilij.

Ad pmū Ergo dōm, q̄ adimpletio mandatorum legis etiam que sunt de actibꝰ aliarū virtutū hꝫ rōnem iustificationis in q̄tū iustum est vt hō obediat deo, vel etiā in q̄tū iustū est q̄ oīa que sunt hominis rōni subdant. ¶Ad 2m dō, qꝺ iustitia ꝓprie dicta attēdit debitū vnīꝰ hominis ad aliū: sed in omnibꝰ alijs virtutibus attenditur debitū inferiorū viriꝰ ad rationem. z secundū rationez huius debiti philosophus assignat in. 5. ethic. quandā iustitiā metaphoricā. ¶Ad tertiū ptꝫ rūsio p ea q̄ dicta sunt de diuersitate cōmunitatis.

¶Utrū oīa p̄cepta moralia veteris legis reducant ad decē precepta decalogi. Ar. 3.

Ad tertiū Sic procedit. Videtur quod nō omnia precepta moralia veteris legis reducantur ad decē precepta decalogi. Prima enim z principalia legis precepta sunt. Diliges dominum deū tuū, z diliges proximum tuū: vt habet Matth. 22. sed ista duo non cōtinentur in preceptis decalogi. ergo nō oīa precepta moralia cōtinentur in preceptis decalogi. ¶Ꝑ. Precepta moralia nō reducūtur ad precepta cerimonialia, ſ3 potius ecōuerso: ſ3 inter precepta decalogi est vnū cerimoniale. s. memento vt diē sabbati sanctifices. ergo precepta moralia non reducūtur ad omnia precepta decalogi. ¶Ꝑ. Precepta moralia sunt de ommibꝰ actibꝰ ꝓtutū, ſ3 inter p̄cepta decalogi ponūt sola p̄cepta ptinētia ad actꝰ iustitie: vt ꝑ discurrēti p singula. ergo precepta decalogi nō ꝓtinēt omnia p̄cepta moralia.

Sꝫ Est, q̄ Matt. 5. super illō Beati estis cū male dixerīt ꝛc. dicit gl. q̄ Moyses. 10. precepta proponens, postea per partes explicat. ergo oīa p̄cepta legis sunt quedam partes preceptoꝝ decalogi.

Rñdeo Dōm, q̄ precepta decalogi ab alijs preceptis legis differūt in hoc q̄ precepta decalogi q̄ seipsum deus dicit populo ꝓposuisse. alia vero precepta proposuit populo p Moysen. illa ergo precepta ad decalogum pertinēt, quorū notitiam homo habet per seipsuꝫ a deo. hmōi vero sunt illa que statim ex principijs cōibꝰ primis cognosci possunt modica cōsideratione. z iterū illa que statim ex fide diuinitꝰ infusa innotescūt. Inter precepta ergo decalogi nō cōputant duo genera preceptoꝝ: illa. s. que sunt prima z cōia, quorū non opꝫ aliquā editionem esse, nisi q̄ sunt scripta in rōne nāli quasi per se nota: sicut q̄ hō nulli debet malefacere, z alia hmōi. z iterū illa q̄ per diligentē inquisitionē sapientū inueniūtur rōni cōuenire: hec enim ꝓueniunt adeo ad populū mediante disciplina sapientum. Utraq; tā horū preceptorū cōtinent in preceptis decalogi, sed diuersimode. nā illa q̄ sunt prima z cōia cōtinent in eis sicut principia in cōclusionibus proximis. illa vero q̄ per sapientes cognoscuntur ꝓtinent in eis econuerso sicut conclusiones in principijs.

Ad pmū Ergo dōm, q̄ illa duo precepta sunt prima z cōmunia precepta legis nature que sunt p se nota rationi humane, vel per naturam vel per fidem. z ideo omnia precepta decalogi ad illa duo referūtur sicut cōclusiones ad p̄ncipia cōmunia. ¶Ad 2m dōm, quod preceptum de obseruatione sabbati est secundum aliquid morale, inquantū. s. per hoc precipitur q̄ homo aliquo tpe vacet rebus diuinis: ſm illud psal. Vacate z videte quoniā ego sum deus. z ſm hoc inter precepta decalogi computat. nō autē quantū ad tarationē temporis: qꝫ secūdū hoc est cerimoniale. ¶Ad tertium dicendū, quod ratio debiti in alijs virtutibus est magis latens quā in iustitia. z ideo precepta de actibꝰ aliarum virtutum nō sunt ita nota populo sicut precepta de actibus iustitie. z propter hos actus iustitie specialiter cadūt sub preceptis decalogi. que sunt prima legis elementa.

¶Utrum precepta decalogi cōuenienter distinguant. Art. 4.

Ad quartū Sic procedit. Videt q̄ inconuenienter precepta decalogi distinguant. Latria enim est alia virtus a fide. sed precepta dantur de actibus virtutū. z hoc quod dicitur in principio decalogi. Non habebis deos alienos coram me. pertinet ad fidē, quod autem subditur. Non facies sculptile ꝛc. pertinet ad latriam. ergo sunt duo precepta z nō vnum sicut Aug. dicit. ¶Ꝑ. Precepta affirmatiua in lege distinguuntur a negatiuis, sicut honora patrem z matrem, z non occides. sed hoc quod dicitur. Ego sum dominus deus tuus. est affirmatiuū. quod autem subditur. Non habebis deos alienos coram me, est negatiuum. ergo sunt duo precepta z non cōtinent sub vno: vt aug. ponit. ¶Ꝑ. Apostolus ad ro. 7. dicit. Concupiscentiā nesciebā nisi lex diceret. Nō cōcupisces. z sic videtur qō hoc preceptū. Nō cōcupisces: sit vnū p̄ceptū. nō ergo debuit distingui in duo.

5. art. 5. et. 3. dist. 37. in expo. lit. pm.

Sed ꝫ Est authoritas aug. in gl. sup Exo. vbi ponit tria precepta pertinentia ad deū z. 7. ad proximum.

Rñdeo Dōm, q̄ precepta decalogi diuersimode a diuersis distinguūtur. Esitius enī leui. 26. super illud. Decem mulieres in vno clibano coquūt panes. dicit preceptum de obseruatione sabbati non esse de decem preceptis: quia non est obseruandum ſm literā ſm omne tempus. Distinguit tamē quatuor precepta pertinentia ad deū: vt primus sit. Ego sum dōs deus tuus. secundū sit. Non habebis deos alienos coram me. z sic etiā distinguit hec duo hiero. Osee. 10. sup illud. Propter duas iniquitates tuas. Tertiū vero preceptuꝫ esse dicit. Non facies tibi sculptile. Quartum vero. Non assumes nomen dei tui in vanū. Pertinētia vero ad proximum dicit esse sex: vt primū sit. Honora patrē z matrem tuam. Secundum. Non occides. Tertium. Non mechaberis. Quartū. Non furtum facies. Quintū. Nō falsum testimonium dices. Sextū. Non cōcupisces. ¶Sed primo hoc videt inconueniēs, q̄ preceptum de obseruatione sabbati preceptis decalogi interponat si nullo modo ad decalogum pertineat. Secūdo qꝫ cū scriptuꝫ sit matt. 7. Nemo potest duobus dominis seruire eiusdem rationis esse videtur z sub eodē precepto cadere. Ego sum dōs deus tuus, z non habebis deos alienos. vnde origenes distinguens etiam quatuor precepta ordinantia ad deum, ponit ista duo pro vno precepto secundū vero ponit. Nō facies sculptile. tertium vero. Non assumes nomen dei tui in vanum. quartum memento vt diē sabbati sanctifices. Alia vero sex ponit sicut Esitius. ¶Sed qꝫ facere sculptile vel similitudinē nō est prohibitū nisi ſm hoc vt non colant p̄ deos (nam in tabernaculo deus precepit fieri imaginē Seraphin vt dꝫ Exo. 25.) conuenientius aug. ponit subvno p̄cepto. Non habebis deos alienos, z non facies sculptile. Similiter etiā cōcupiscētia vxoris aliene ad cōmixtionē primet ad cōcupiscentiā carnis. Concupiscētie aūt aliarum rerū que desiderantur ad possidendū, ptinent ad cōcupiscentiā oculorū. vñ etiā aug. ponit duo p̄cepta de nō cōcupiscendo rē alienā. z vxorē alienā. z sic ponit tria p̄cepta in ordine ad deū, z septē in ordine ad proximū. z hoc melius est.

Ad primū Ergo dōm, q̄ latria non est nisi quedā protestatio fidei. vnde non sunt alia precepta danda de latria: z alia de fide. potius tamen sunt aliqua precepta danda de latria quam de fide: qꝫ preceptum fidei presupponitur ad precepta decalogi, sicut preceptuꝫ dilectionis. Sicut enim proxima precepta cōmunia legis nature sunt per se nota habenti rationem naturalem, z promulgatione non indigent, ita etiā z hoc quod est credere in deū, est primū z per se notum ei qui habet fidem. accedētem enim ad deū oportet credere qꝫ est vt dicitur ad heb. 2. z ideo nō indiget alia promulgatione nisi infusione fidei. ¶Ad secundū dicendū, quod precepta affirmatiua distinguuntur a negatiuis quando vnum non comprehenditur in alio: sicut in honoratione parentum nō includitur, q̄ nullus homo occidatur, nec ecōuerso z ꝓpter hoc dātur diuersa p̄cepta super hoc. Sed qñ affirmatiuū cōprehendit

sponsatiuo vt eccu ersio nō dant sup ℞ diuersa p̄cepta, sic nō dat aliud p̄ceptū de ℞, qō est. Nō furtū facies: z de hoc qō est ꝓseruare rē alienā, vel restituere eā. z eadē rōne ñ sunt diuersa p̄cepta de credēdo i deū, z de hoc q nō credat i alienos deos.

¶ Ad tertiū dō m, q oīs cōcupiscētia cuenit in vna cōi rōne: z iō apl's singulr de mādato ꝓcupiscēdi loquit: q: tñ in spāli diuerse sunt rōnes ꝓcupiscēdi, iō Aug. distinguit diuersa p̄cepta de nō ꝓcupiscēdo: differūt. n. spē cōcupiscētie. sm diuersitatem actionum vel concupiscibilium: vt phs dicit in. 10. ethico.

3. dis. 37 art. 2. q. 2. ℞ 3. 5. c. 120 fi. q. 124

¶ Utrum p̄cepta decalogi cōuenienter enumerentur. Art. 5.

Ad quintū Sic ꝓcedit. Aīs q incōuenienter p̄cepta decalogi enumerent. Peccatū. n. vt Ambd. est trāsgressio legis diuine z celestiū inobedientia mandatoꝝ: sed pctā distinguunt p hoc qō hō peccat vel in deū vel in ꝓximū, vel in seipsum: cuz igit in p̄ceptis decalogi nō ponant aliq̄ p̄cepta ordinātia hominē ad seipm sed solū ordinātia ipm ad deū z ꝓximū, vī q in sufficiēs sit enūeratio p̄ceptoꝝ decalogi. ¶ p̄. Sicut ad cultū dei pertinebat obseruatio sabbati, ita et obseruatio aliarum solennitatū, z immolatio sacrificioꝝ. sz inter p̄cepta decalogi est vnū ptinens ad obseruātiā sabbati. ergo et debet esse aliq̄ ptinentia ad alīs solēnitates, z ad ritum sacrificioꝝ. ¶ p̄. Sicut ꝛ deū peccare ꝓtingit piurādo, ita etiā blasphemādo, vel alīs ꝛ doctrinā diuinā mētiendo. sz ponit vnū p̄ceptū p̄hibēs periurīū cū dī. Nō assumes nomē dei tui i vanū. ergo pctm blasphemie z falsе doctrine dīt aliq̄ p̄cepto decalogi p̄hiberi. ¶ p̄. Sicut hō nālē dilectionē hz ad parētes, ita et ad filios: mādatum etiā charitatis ad oēs primos extēdit: sz p̄cepta decalogi ordinant ad charitatē: sm illō. 1. Thi. 1. finis p̄cepti charitas est. ergo sic ponit qō dā p̄ceptū ptinēs ad parētes, ita et debuerūt poni aliq̄ p̄cepta ptinētia ad filios, z ad alios prios. ¶ p̄. In quolz gñe pctī ptingit peccare corde z ope. sz i q̄busdā gñibus pctoꝝ. s. in furto z adulterio seorsuz p̄hibet pctm opis cū dī. Nō mechaberis, nō furtū facies, z seorsuz pctm cordis: cū dī. Nō cōcupisces rē primi tui, z nō ꝓcupisces vxorē primi tui. q̄ et idē debuit poni i petō hōicidij z falsi testimonij. ¶ p̄. Sicut ptigit pctm p̄uenire ex inordiatiōe ꝓcupiscibilis, ita et ex inordiatiōe trascibilis. sz q̄busdā p̄ceptis p̄hibet inordinata ꝓcupiscētia cū dī. Nō ꝓcupisces. q̄ et aliq̄ p̄cepta in decalogo debuerunt poni p que p̄hiberet inordinatio irascibilis: nō ergo videtur q cōueniēter decē p̄cepta decalogi enumerentur.

Sed ꝯ Est, q dicitur Deut. 4. Ostendit vobis pactum suum quod precepit vt faceretis, z decē verba q scripsit in duabus tabulis lapideis.

Rñdeo Dō m. q sic. s. dictū est. sic p̄cepta legis hūane ordinat hoiem ad ad q̄dā cōitatē, q̄nā, ita p̄cepta legis dīne ordinat hoiez ad q̄dā cōitatē seu rē̄ub. hoiz sub deo. Ad hoc aūt q aliqs in aliq̄ cōitate bñ cōmoret, duo requirunt. quoꝝ p̄m est vt bñ se hēat ad eā q̄ est cōitas. Aliud aūt ē vt hō bñ se hēat ad alios cōitatis ꝓsocios z ꝓarticipes. opz igit q in lege dīna p̄uo ferant q̄dā p̄cepta ordinātia hoiez ad deū: z ide alia q̄dā p̄cepta ordinantia hoiem ad alios primos sic̄ ꝓuenientes sub deo. Principi aūt cōitatis tria dz hō. 1. fidelitatē. 2° reuerētiā. 3° famulatū. Fidelitas q̄dē ad dīm in ℞ ꝓsistit vt honorē p̄ncipat' ad aliū nō deferat. z q̄tū ad ℞ accipit p̄m p̄ceptū cū dī, nō hēbis deos alienos. Reuerētia aūt ad dīm req̄rit vt nihil iniuriosum in eū cōmittat. z q̄tū ad ℞ accipit sm p̄ceptū q est. Nō assumes nomē dñi dei tui i vanū. Famulat' aūt debet dño i recōpēsatiōe bñficioꝝ q̄ ab iō p̄cipiūt subditi. z ad ℞ ptinet tertiū p̄ceptū de sctificatiōe sabbati in memoriā creatiōis rer. ¶ Ad primos aūt aliqs bñ se hz z spāliter: z gñaliter. Spāl'r q̄dē q̄tū ad alios quoꝝ ē debitor vt eis ōbitū reddat, z q̄tū ad ℞ accipit p̄ceptū de honoratiōe parētū. Gñal'r aūt q̄tū ad oēs vt nulli nocū inferat, neq; ore, neq; ore, neq; corde. Ope q̄dē iferē nocū primo: q̄nq; q̄dē in ppriā psonā q̄tū ad ꝓsistentiā pſone. z hoc p̄hibet p ℞ q. dī. Nō occides. Manq; aūt i psonā ꝓiuncta q̄tū ad ppagationē, p lis. z ℞ p̄hibetur cū dī. Nō mechaberis. Manq; aūt in rē possessam q ordinat ad vtilitatē. z q̄tū ad ℞ dī. Nō furtū facies. Nocū aūt oris p̄hibet cū dī. Nō loq̄ris ꝛ primū tuū falsum testimoniū. Nocū aūt cordis p̄hibet cū dī. Nō ꝓcupisces. Et sm hāc et dīam possent distingui tria p̄cepta ordinātia i deū, quoꝝ p̄m ptinet ad opa. vī ibi dī. Nō facies sculptile. Scōm ad os. vī dī. Nō assumes nomē dei tui in vanū. Tertiū ptinet ad cor: q: in sanctificatiōe sabbati sm q est morale p̄ceptū precipitur quies cordis in deū, vel sm Aug. p primū p̄ceptū remur vnitatē primi principij. p sm. vnitatē diuinā. p tertiū eius bonitatē qua sanctificamur, z in qua quiescimus sicut in fine.

Ad primū Ergo pōt rñderi 2°. primo q̄dē q: p̄cepta decalogi referunt ad p̄cepta dilectiōis. Fuit autem dandū p̄ceptū hoi de dilectōe dei z ꝓximi: q: q̄tū ad ℞ lex nālis obscurata erat pp pctm, nō aūt q̄tū ad dilectionē sup̄ni: q: q̄tum ad hoc lex nālis vigebat. vel q: et dilectio sup̄ni includit in dilectione dei z ꝓximi. In ℞. n. hō vere se diligit q se ordinat in deū: z tō in p̄ceptis decalogi ponit sup̄ni p̄cepta ptinētia ad ꝓximū z ad deum. Alī pōt dici q p̄cepta decalogi sunt illa q immediate ppl's recipit a deo vī dī. deu. x. Scripsit i tabulis iuxta id q pr' scripserat ℞ba decē q̄ locut' ē ad vos dñs. vñ opz p̄cepta decalogi talia eē q̄ statim in mēte ppli cadere pōt. p̄ceptū aūt hz rōnem debiti. qō aūt hō ex nēte dēat aliq̄d deo vel ꝓximo, hoc de facili cadit in ꝓceptiōe hois, z p̄cipue fidelis. sed q aliq̄d ex nēte sit debitū hoi de his q̄ ptinēt ad seipm z nō ad alios, hoc nō ita i promptu apparet. vī. n. prīo aspectu q̄libet sit liber in his q̄ ad ipz ptinēt. z tō p̄cepta q̄b' phibent inordinatiōes hominis ad seipm ꝓueniūt ad pplm mediāte instructiōe sapiētū vñ nō ptinēt ad decalogū. ¶ Ad sm dō m q oēs solēnitates legis veteris sunt institute in cōmemoratiōnē alicui' diuini bñficij vel p̄teriti cōmemorati, vel futuri p̄figurati: z sic̄ pp hoc oīa sacrificia offerebant: inter oīa aūt bñficia dei cōmemorāda p̄m z p̄cipuū erat bñficiū creationis, q̄ cōmemorat in sctificatiōe sabbati. vñ Exo. 20. v rōne huius p̄cepti ponitur. Sex em diebus fecit dns celū z terrā etc. Inter oīa aūt futura bñficia q̄ erāt figuranda p̄cipuū z finale erat quies mētis in deo, vel in p̄senti p gratiā, vel in futuro p gloriā: q̄ etiā figurabat p obseruātiā sabbati. vñ dī Esa. 58. Si auerteris a sabbato pedē tuū, vocaberis sabbatū dñi delicatū z sctū dñi gloriosum. Nec. n. beneficia prīo z p̄ncipal' sunt in mēte hoīm maxime fideliū, alie ꝛo solēnitates celebrant pp aliq̄ pticularia bñficia tpal'r trāsēntia. sicut celebratio phase pp bñficiū p̄terite liberatiōis i egypto, z pter futurā passionē xp̄i q̄ tpal'r trāsiuit, iducēs nos in quietē sabbati spūalis, z ideo p̄termissis oīb' alijs solēnitatibus z sacrificijs de solo sabbato fiebat mētio inter p̄cepta decalogi. ¶ Ad tertium dō m, q sicut Ap'lus dicit ad Hēb. 7. Hoīes p maiorem sui iurant: z oīs controuersie coꝝ finis ad ꝓfirmationem est iuramentū, z ideo q: iurm est oībus cōe: pter hoc p̄hibitio inordinationis circa iurm special'r precepto decalogi phibetur, peccatum ꝛo falsе doctrine non pertinet nisi ad paucos. vñ nō oportebat vt de hoc fieret mentio inter p̄cepta decalogi, quāuis etiā quantū ad aliquem intellm in hoc q dī. Nō assumes nomē dei tui in vanū, p̄hiberet falsitas doctrine, vna. n. glossa exponit. Nō dices xp̄m eē creaturā. ¶ Ad 4^m dō m, q statim rō naturalis hoi dictat, q nulli iniuriā faciat, z tō p̄cepta decalogi p̄hibentia nocumentū extendūt se ad oēs, sed rō naturalis nō statim dictat q aliq̄d sit p alio faciēdū nisi cui hō aliq̄d debet. debitū aūt filij ad patrē adeo est manifestū q nulla tergiuersatione pōt negari: eo q̄ pater est p̄ncipium gñationis z esse z insup educationis z doctrine z ideo non ponitur sub p̄cepto decalogi vt aliquod beneficiū vel obsequiū alicui impendatur nisi parentibus, parentes autem non videntur esse debitores filijs ꝓpter aliqua beneficia suscepta, sed potius econuerso. Filius etiam est aliquid patris, z patres amant filios vt aliquid ipsorum: sicut dicit philosophus in. 8. ethic. vnde eisdē rationibus non ponunt aliqua p̄cepta decalogi pertinentia ad amorē filiorū sicut neq; etiā aliqua ordinantia hominē ad

vult ea pertinere ad p̄ncipia. p̄ceptorū de calogi. sic̄ p pn̄a nāliter nota. Et de charitate q̄dē p̄z ex eo q fin ꝓpri ē charitas 1. ad thi. 1. de fide ēt ab heb. xi. accedentē ad deū etc. Nō in lra affert q: nō egēt alia ꝓmulgatione. sed ex ipa nā vel ifluōe ad sunt. ¶ Scdo q̄ lz p̄cepta nō sint distinguēda p̄z distōne fidei a latria aut eē: sic̄ ñ distinguēda penes diuersa ptinentia ad latriā seu religionē: quia ista est pars institie z spectat ad ipsum decalom, vnde tria prima p̄cepta decalogi de actib' religiosis sūt. z ppea author ꝛ dixit in lra.

¶ Super Artic. 5.

In ar. 5. euidē q̄ nota q illa verba lre in sabbati sctificatione sm q ē morale p̄ceptū p̄cipitur quies cordis in deū intelligunt q̄ ad finē p̄cepti, ñ aūt quo ad rē p̄ceptā. Quies n. cordis i deū p gratiā z vacatione interiorē ad deū est finis illi' p̄cepti vt ē morale: q̄m ad ꝛ rō dictat ips aliq̄ exim̄endum ab alijs opib' impediētib'. Et q hoc sit mens auctoris nō solum ex q. 122. art. 4. 22. sed ex dictis in hac q̄one p3. s. q charitas est finis p̄ceptorum decalogi, z non spectat ad ea.

¶ Super Ar. 4. z 7.

In arti. 4. z 7. vide 20. c. exodi vt perspicias q̄d author allegat aut supponit q̄m ibi oia p̄cepta simul z ponūtur z ꝓmia z comminationes etc.

¶ Sextus articulus notandus non exponendus occurrit.

seipsum. ¶ Ad quintum dō quod delectatio adulteriī ꝛ vtilitas diuitiarū sunt ꝓpter seipsa appetibilia, inquantū habēt rationem boni delectabilis vel vtilis: ꝛ ꝓpter hoc oportuit in eis ꝓhibere non solum opus, sed etiam concupiscentiam. sed homicidium ꝛ falsitas sunt secundū seipsa horribilia: quia proximus ꝛ veritas naturaliter amantur, ꝛ non desiderantur nisi ꝓpter aliud: ꝛ ideo nō oportuit circa peccatum homicidij ꝛ falsi testimonij ꝓhibere peccatum cordis, sed solum operis.

¶ Ad tertiū dō m, ꝙ sicut .s. dictū est, oēs passiones irascibilis derivant a passionib⁹ cōcupiscibilis: ꝛ ideo in preceptis decalogi q̄ sunt quasi prima elemēta legis, nō erat mētio facienda de passionib⁹ irascibilis, ꝫ solū de passionibus cōcupiscibilis.

¶ Utrū cōuenienter ordinent decē ꝑcepta decalogi. Art. 6.

3.d.37, 3.q.2, q̄.

Ad tertiū Sic ꝓceditur. Videtur ꝙ inconvenienter ordinentur decem precepta decalogi. Dilectio enim proximi videtur etiam previa ad dilectionem dei: quia proximus est nobis magis notus quam deus: secundum illud .1. Joā. 3. Qui fratrem suū quē videt non diligit, deum quē nō videt quomodo potest diligere? sed tria prima precepta pertinent ad dilectionem dei, septem vero alia ad dilectionē proximi. ergo inconvenienter precepta decalogi ordinant. ¶ ꝑ. Per precepta affirmativa imperant actꝰ virtutum: per precepta vero negativa prohibentur actus vitiorum. sed secundum Boetium in commento predicamentorum, prius sunt extirpanda vitia ꝙm inserantur virtutes. ergo inter precepta pertinentia ad primum primo ponenda fuerunt precepta negativa ꝙm affirmativa. ¶ ꝑ. Precepta legis dantur de actibus hominum. sed prior est actus cordis ꝙm oris vel exterioris operis. ergo inconvenienti ordine precepta de non concupiscendo que pertinent ad cor ultimo ponuntur.

Sed ꝫ Est, quod Apostolus dicit Roma. 13. Que a deo sunt, ordinata sunt. sed precepta decalogi sunt immediate data a deo: vt dictum est. ergo convenientem ordinem habent.

Rñdeo Dō m, ꝙ sicut dictum est, ꝑcepta decalogi dantur de his que statim in promptu mens hominis suscipit. Manifestū est autē ꝙ tāto aliq̄d magis a ratione suscipitur ꝙnto ꝫ illud est gravius, ꝛ magis repugnās rationi. Manifestū est aūt ꝙ cū rōnis ordo a fine incipiat: maxime est contra rationē vt homo inordinate habeat se circa finē. Finis aūt humane vite ꝛ societatis est de⁹, ꝛ iō, j. oportuit ꝑ ꝑcepta decalogi hominem ordinare ad deum, cū eius contrarium sit gravissimū: sicut etiā in exercitu qui ordinat ad ducē sicut ad finē primū est ꝙ miles subdatur duci, ꝛ huius ꝫ primū est gravissimum. ꝑm vero vt alijs coordinetur. Inter ipsa ꝛ sūt p q̄ ordinamur in deū primū occurrit ꝙ hō fideliter ei subdat nullam participationē cū inimicis hīs. Scdm aūt est ꝙ ei reverentiā exhibeat. Tertiū aūt est ꝙ etiā famulatum impendat: maiusq̄ petīn est in exercitu simules infideliter agens cū hoste pactum habeat, ꝙm si aliquā irreverentiā faciat duci. hoc est ēt gravis quā si in aliquo obsequio ducis deficiens inveniatur. ¶ In ꝑceptis autem ordinantibus ad proximum manifestū est ꝙ magis repugnat rationi ꝛ gravius petīn est, si homo nō servet ordinē debitū ad ꝑsonas quib⁹ est magis debitor: ꝛ ideo inter ꝑcepta ordinātia ad primū primo ponit ꝓceptū ptinēs ad parētes. Inter alia ēnim ꝓcepta etiā apparet ordo ꝑm ordinē gravitatis petōm. Gravius est. n. ꝛ magis rōni repugnans peccare opere ꝙm ore, ꝛ ore ꝙm corde. ꝛ inter petā opis gravius est homicidiū per q̄d tollitur vita hois tā existētis, ꝙm adulterium ꝑ q̄d impeditur certitudo prolis nasciture: ꝛ adulterium gravius est quam furtum, quod pertinet ad bona exteriora.

Ad primū Ergo dō m, ꝙ ꝙuis ꝑm viam sensus primus sit magis notus ꝙm deus: tū dilectio dei est rō dilectionis proximi: vt infra patebit. ꝛ ideo precepta ordinantia ad deū fuerūt preordinata. ¶ Ad ꝫm dō m, ꝙ sicut de⁹ est vle principiū essendi oībus, ita ꝛ ꝑ est principiū quoddā essendi filio, ꝛ iō cōvenienter post ꝑcepta ptinētia ad deū ponit ꝑceptū ptinens ad parētes, rō aūt procedit q̄a affirmativa ꝛ negativa ptinent ad idē genus opis. ꝙuis etiā ꝛ in ꝑ nō habeat oīmodā efficaciā. Etsi. n. in executione opis prius extirpāda sint vitia ꝙm inserēde ꝛtutes (ꝫ illud ꝑsal. Declina a malo ꝛ fac bonum. ꝛ Esa. 1. Quiescite agere perverse, discite bene facere) tū in cognitione prior est virtus ꝙm petīn: q̄ ꝑ rectum cognoscit obliquum: vt dr in. j. de aīa. ꝑ legem autem cognitio peccati habetur, vt Rom. 5. dr ꝛ ꝑm hoc ꝓceptum affirmativū debuisset primo poni. Sed nō est ista ratio ordinis: sed que. s. posita est. q. in preceptis pertinentibus ad deū que sunt prime tabule, vltimo ponitur preceptum affirmativum: quia eius trāgressio minorem reatum inducit. ¶ Ad tertium dicendum, ꝙ etsi peccatum cordis sit prius in executione: tamen eius ꝓhibitio posterius cadit in ratione.

¶ Utrum precepta decalogi convenienter tradantur. Arti. 7.

3.d.37 q.2. q.

Ad septimū Sic ꝓceditur. Uī ꝙ precepta decalogi īcōvenienter tradant. Precepta. n. affirmativa ordināt ad actꝰ ꝛtutū, ꝓcepta aūt negativa abstrahūt ab actib⁹ vitioꝝ. ꝫ circa ꝙlibet materiā opponunt sibi ꝛtutes ꝛ vitia. ergo in qualibet materia de qua ordinat preceptum decalogi, debuit poni preceptum affirmativum ꝛ negativum. inconvenienter igitur ponuntur quedam affirmativa, ꝛ quedam negativa. ¶ ꝑ. Isidorus dicit ꝙ omnis lex ratione constat. sed omnia ꝑcepta decalogi pertinent ad legem divinā. ergo in omnibus debuit ratio assignari, ꝛ non solum in primo ꝛ tertio ꝑcepto. ¶ ꝑ. Per observantiam preceptorum meretur aliqs ꝑmia a deo. sed divine promissiones sunt de ꝑmijs preceptorum. ergo promissio debuit poni in omnibus ꝑceptis, ꝛ nō solū in primo ꝛ quarto. ¶ ꝑ. Lex Vetus dicitur lex timoris, inquantū per comminationes penarū inducebat ad observationes preceptoꝝ. sed oīa precepta decalogi pertinent ad legē veterem. ergo in omnib⁹ debuit poni cōminatio pene, ꝛ non solum in primo ꝛ secundo. ¶ ꝑ. Omnia ꝑcepta dei sunt in memoria retinenda. dr enī proverb. 3. Describe ea in tabulis cordis tui. inconvenienter ergo in solo tertio precepto fit mentio de memoria, ꝛ ita vident precepta decalogi inconvenienter tradita esse.

Sed ꝫ Est, ꝙ dr Sapientie. 2. ꝙ deus omnia fecit in numero, pondere, ꝛ mensura. multo magis ergo in preceptis sue legis congruum modum tradendi servavit.

Rñdeo Dō m, ꝙ in ꝑceptis divine legis maxima sapientia continet. unde dr Deut. 4. hec est vestra sapientia ꝛ intellectus coram populis. Sapientis autem est oīa debito modo ꝛ ordine disponere. ꝛ ideo manifestum esse debet quod precepta legis convenienti modo sunt tradita.

Ad primū Ergo dō m, ꝙ semper ad affirmationē sequit negatio oppositi. non autem semper ad negationem vnius oppositi sequitur affirmatio alterius: sequit ēnī si est album: nō est nigrū. nō tamen sequitur, si non est nigrum, ergo est album: q̄a plura sese extendit negatio ꝙm affirmatio. ꝛ inde est etiā ꝙ nō esse faciendū iniuriam, q̄d pertinet ad ꝑcepta negativa, ad plures ꝑsonas se extendit ꝑm primū dictamē rōnis, quā esse debitū vel alteri obsequium vel beneficiū impēdatur. Inest aūt primo dictamē rōnis ꝙ hō debitor est beneficij vel obsequij exhibendi illis a quib⁹ beneficia accepit. si non dum recōpensavit. Duo sunt autem, quoꝝ beneficijs sufficienter nullus recōpensare potest. f. deus ꝛ pater: vt dr in. 8. ethic. ꝛ ideo sola duo ꝑcepta affirmativa ponuntur: vnū de honoratione parentū, aliud de celebratione sabbati in cōmemorationem divini beneficij. ¶ Ad secundū dō m, ꝙ illa precepta que sunt pure moralia habent manifestā rationē. unde nō oportuit ꝙ in eis aliqua ratio adderetur sed quibusdā ꝑceptis additur cerimoniale determinativum precepti moralis communis: sicut in primo precepto. Non facies sculptile. ꝛ in tertio ꝑcepto determinatur dies sabbati. ꝛ ideo vtrobiq̄ oportuit rationem assignari. ¶ Ad tertium dō m, ꝙ homines vt plurimum actus suos ad aliquā vtilitatem ordinant. ꝛ ideo in illis preceptis ne cesse fuit promissionē premij apponere, ex quibus videbat nulla vtilitas sequi: vel aliqua vtilitas impediri. quia vero parentes sunt iam in recedendo, ab eis non expectat vtilitas. ꝛ ideo precepto de honore parentū additur promissio. Similiter etiā in precepto de prohibitione idolatrie: quia per hoc videbatur impediri apparens vtilitas quam homines credunt se posse consequi per pactum cū demonibus initum. ¶ Ad quartū dicendum, ꝙ pene precipue necessarie sunt contra illos qui sunt proni ad malum, vt dicitur in. x. ethi. ꝛ ideo illis solis ꝑceptis legis additur comminatio penarū in quibus erat pronitas ad malū: erant autem hoies proni ad idolatriam ꝓpter generalē consuetudinem gentiū. Et similiter sunt etiam hoies proni ad periurium ꝓpter frequentiam iuramenti, ꝛ ideo primis duob⁹ ꝑceptis adiungit cōminatio. ¶ Ad quintū dō m, ꝙ ꝑceptū de sabbato ponitur vt commemorativum beneficij preteriti. ꝛ iō specialiter in eo fit mētio de memoria. Vel q̄ ꝑcepti de sabbato habet determinationē adiunctā que non est de lege nature, ꝛ ideo hoc preceptum speciali admonitione indiguit.

¶ Super Artic. 8.

Ist art.8.dum occurrit ex sco.in.27.di.3.sen.tenēte,q̄ pcepta 2ę tabule non sunt de iure nāe siue vt p̄n2 siue vt pclones nēcie,sed solū vt valde psona iturі nāe.probabilit hec pcepta nō esse de iure nāe vt pclones nēcias a pncipijs nāe,p̄o q2 seqret q̄ essent olīo indispēsabilia. cuius opp̄m appt in ope abrahe.probat seq̄lā:q2 pclones tales pus sunt p̄m se p̄e ēē relate ad quēcūq; inte[m] velvolūtatē ac p̄ volūtas dīna nō pōt ee recta re[u]cax volēdo oppositū:p̄ nō pōt dispensare. ¶ Scōo q2 seqret q̄ volūtas dīna determinaret necessario simplr ēē alīq̄ volibilia alia a se. Tz seq̄la:q2 ad b pcepta nēcio bona z oppositū mala deter minata ētr:sīc intellis ad intellīgēdum ipa nēcio p̄n. ¶ Tertio q2 hīs q̄ pcipiunt ñ ē hōtas nēcia ad bonitatē vtr fin; cōuer tēdat vltm finē.z silr hīs q̄ phibent nō ē malū nēcio auertēs a fine vltō q̄n si bom illis ñ eēt pceptū.posset fin; vltīm amari z attigi.z si illis malū ēet phibitū staret cū eo acq̄sitio finis vltī.q̄ si sūt pclones nēcio ōducte ex p̄mis pncipijs nālib9.Hec ēt ex dō sco. mouet ꝫ finaz vitatē.s.q̄ pcepta ola decalogi sūt pclones nēcie z nēcio deducte ex pncipijs nālib9.ita q̄ iō sūt pcepta q2 bona, z phibita vt mala,z ñ econuerso. ¶ Ad p̄mā ār ei9 rōnē.s.q2 seqret q̄ essent indispēsabilia ēt a deo,ex q̄ pcepta decalogi(vt in lra dr) p̄nt dupl̄r cōsiderari. p̄o p̄z ordīne iustitie quē cōtinēt z sic p̄cedit q̄ sunt indispēsabilia ēt a deo:vt in rō.ad 2m authot pbat.Scōo p̄m applicationē ad aliquē singulare actū. Tertio q̄ pcepta scē tabule(de quibus est questio) sunt dispēsabilia a deo: sed talis dispēsatio nō est relaxatio pcepti aut declaratio illius in hoc casu seu actu,vt sco.arguit:ꝫ est facere q̄ iste actus non est homicidiū. q̄ sine hac authoritate ēt homicidiū. z silr est de aliis:vt in lra dr in rō.ad 3m. ¶ Nec fallaris, intelligēs per ordīnē iustitie in pceptis istis contēram rōnē debiti vel indebiti in cōib9.n. nō cōstituret pcepta in spāli;ꝫ duo cōia pcepta:nulli faciēdū est indebitū.z cuilibet faciēdū est debitū. Sz intellige spāle rōnē debiti vel idebiti intra mām subz.ē.g.nō occidere. ordo iustitie i b pcepto ē,q̄ nō occidas hoīem innocētē cū ceteris ꝑditionib9 requisitis:sic.n.cōtinet ordīnē iustitie quē de9 negare nō pōt. ¶ Et vt plenius intelligas,scito q̄ sicut b enūciatio,mortui nō p̄nt resurgere est necessaria:z ex pncipijs primis naturalr notis demōstratiue concludi p̄t, z in sensu in q̄ fit z pcludit.s.q̄ ly pōt.dicit p̄tētiā naturalē, impole est q̄ aliq̄ fiat,z q̄n de9 resisteret aliquē nō falsificat illam p̄onē.aut excipit ab illa:ꝫ opat nō ꝫ sed,supra nām.Ita ppolito b cēcto,nō est occidēdū in sensu in quo fit.s.priuata authoritate cū ceteris ꝑditionibus est pclo necessaria z necessario p̄z ex primis pncipijs practicis per se notis, ita q̄ est impole aliter se hre.nec de9 vnq̄ ea falsificat,aut ab ea excipit:ꝫ quī iubet fieri actū q̄ sine intētu suo esset homicidiū.adulteriū.vel furtū,opari iubet nō p̄ter aut ꝫ pceptū:sed quasi.ē.illud.dū a superiori ptāte actū imperatū exerceri iubet:ola iḡd pcepta hec hūbitellecta hīt. hāc clausulam g̃ntālē.s.q̄ ex nāli mēsura act9 ista fiant vel nō fiant:sic.n.ordinem iustitie insolubilē cōtinēt.Ita q̄ sensus est nō naturali rōne cōmittendū actū subtractū rōni homicidiū adulterij furti ꝛc.hoc.n. est idem q̄d dicere nō esse occidendū,adulterādū.furandū:q̄n actus illi subtracti relati ad naturalem rōnē z mensurā a qua discordāt.homicidij.adulterij, furti ꝛc.rōnē induūt.hoc aut olīo indispensabile esse cōstat:vt.s.actus illi naturali rōne exerciti homicidia adulteria ꝛc.nō sint:z ꝑhuis fieri possit vt actus illi diuina rōne exerciti non sint homicidia adulteria ꝛc.z p̄ hoc nec pctā.sicut.n.fieri nequit vt mortuus naturali potētia resurgat,ita fieri nequit vt homo naturali ratione occidat licite.ꝑhuis diuina potentia mortuus resurgat z diuina ratione hō occidat licite:sed hec non esse cōtraria liḡdo p̄stat.vnde ptz quod ista duo stant simul.pcepta decalogi sunt cōclones necessarie ex iure nature strictissime,z ipsa sunt a deo dispensabilia quodāmodo.verius dīr indispēsabilia olīo,z pie exponunt authoritates dicentes deum in pceptis scē tabule dispensare:vt dictum est. ¶ Ad scōam rationē dicitur, q̄ volūtatem diuinam determinari ad aliquid potest intelligi dupl̄r.primo vt determinet ad volēdū aliq̄d ex se esse vel nō esse,z sic est impossibile q̄ determinetur nisi a seipsa libere z hoc determinatur in libro fruitarū,z gratis concedit. alio modo vt determinetur ad respectū tendinem vel obliquitatem alicuius:z sic respectu complexorum non incōuenit voluntatem diuinaz esse determinatam:z hoc oportet etiā ipm scot.z oēs fateri dicētes dari aliqua pcepta p se bona,z pohibita p se mala. vt p̄ma pcepta iuris nāe. z prima pcepta decalogi:sed hec q̄pe nō q̄ sint vel non sint,sed ad cor rectitudinē z obliquitatē voluntas diuina est determinata. sic vt a rectis nō possit dissonare,nec obliqs possit concordari. Si tamen cum debita reuerentia loquendū,z attentiozi veritate vtēdū est, dicere debemus, q̄ sicut diuin9 intellis nāliter determinatus est ad deū ipm tm̄ intelligendū z in se ola nāliter relinētia, ita diuina voluntas ad deū ipm tm̄ volendū, z in seipsa ola nālr recta: q̄lis sūt hmōi, q̄ non nisi i deo sunt antecēs ab ipso communicarentur.

¶ Ad tertiā rōnē dr q̄ argumētū manifeste peccat a bonitate z malitia pceptoz i seipis ad bonitatē vl malitiā nobis necessariā. ꝗuis ēt sic nō cōcludat intentū. Ad quoz euidētiā scito:q̄ quēadmodū i speculatiuis p̄mū pncipiū z cōclusiones necessarie sic se hīt q̄ pncipū vitas nō exet vitate cōclusionis,ꝫ econuerso.nec ꝺm se,nec quo ad cognitionē nostrā:q2 vitas pncipij est cā veritatis cōclusionis z notitia pncipij q̄ se noti est cā notitie pclusiōis note ex illo.ad cōtradictoria aūt conclusionū necessariarū,ita se habet pncipium primum,q̄ cū ipsis nō stat nec ꝺm se,nec quo ad nos, si nota est connexio adinuicem vi ꝫ.ita in practicis moralibus finis vltimus,z ea q̄ sunt simplr necessaria ex illo sic se hīt q̄ finis bonitatis nō dependet a bonitate alioz.nec in esse,nec amsrised econuerso. Ad oppositā sūt mala se hz vltim9 finis sic q̄ tā bonitas q̄ amor ei9 ab illis necessario dicendat.cū ergo.d.arguēs q̄ in istis nō est necessaria bonitas ad vltimū finē ꝛc.tripl̄r intelligi ꝑt.prio q̄ in istis nō est bonitas necessaria cōtentionē hīs cū vltō fine,z silr malitia nec[m] auersionē hīs ab eo:z sic negat assumptū:q̄m sicut i pclonib9 nēcis ē necessaria vitas necessario cōnexa.s.pncipio,ita i istis ē bonitas nēcia necessaria cōnexa vltō finī. Et ad pbōnē si ista nō eēnt pcepta posset amari z attingi vltim9 finis in eē z amari ab istis.dr q̄ ñ pbat ꝓtingēte ꝓnexionē:ex ō.n.q̄ p̄n2 pōa sunt ua z scita absq̄ pclonib9 necessarijs nō pbat q̄ pclones nō sunt nēcio ꝓnexe pncipijs,z in se nēcie:ꝫ q̄ nec vitas nec notitia p̄n2 pender, ex eis:sic aūt ē i ppolito.vñ in dcō sensu nihil pbat:q̄m aīs est flm:z pbō nō pcludit illud. Scōo pōt intelligi q̄ i istis nō ē bonitas necessaria ad ēē vel amorē vltimi finis.z hmōi sensus est ver9:q̄m vltim9 finis nec in esse nec in amari dependet ab istoz bonitate;ꝫ econuerso. Tertio pōt intelligi q̄ i istis nō est bonitas necessario ꝙuertēs ad vltimū finē, nec malitia necessario auertēs ab illo.z in ō sensu assumptū est flm:q̄m sicut in pclonibus necessarijs est vitas necessario ducēs a posteriosi in p2 p̄n2, ita in istis est bonitas necessario ducēs in vltimū finē eis ꝓportionatuz. q̄ dico ne ingrediamur cōnē de deo vt fine nāli vel supnālis z quo sit istis deus ꝓportionatus finis. Et ad pbationē:q2 si nō essent hec pcepta vel phibita nihilominus vltimus finis posset amari z attingi:dr q̄ est sophisma cōsequentis:q̄m ꝫ ista sint necessario ꝙuertentia vel auertētia cōuersio rō vel auersio nō dependet ab his solis sed aliunde esse potest: hec.n.vt dictū est a posteriori conuertunt vel auertunt vt cōclusiones respectu pncipioz.z tamen cum his tenetur q̄ hec sunt adeo necessario cōnexa fini vltimo,vt saltem in prepositione animi cōuertio ad hec bona,z auersio ab his malis inseparabilis sit ab amore finis vltimi.

7 3.q.99. 3.5.co. Et 22c. q.104. 3.4.ad 2m. Et 1.d.47. 3.4.co. Et 3.d. 37.2.4. Et 4.d. 17.q.3. 3.1.q.5 Et mal. q.3.3.1. ad 17m 2.q.15. ar.1.ad 8m.

¶ Vtrum precepta decalogi sint dispensabilia. Artic. 8.

Octauū sic procedi tur. Vr q̄ pcepta decalogi sint dispensabilia. Pcepta.n. decalogi sunt de iure nāli,ꝫ ius nāle in aliqbus deficit z mutabile est sicut z natura humana:vt ꝑbs dicit in.5.ethi.defectus aūt legis in aliqbus particularibus casib9 est rō dispensandi.vt ē.dictū ē.ḡ in p̄ceptis decalogi pōt fieri dispēsatio. ¶ Ꝑ. Sicut se hz hō ad legē humanam,ita se hz de9 ad legē datā diuinit9,sed hō pōt dispēsare in pceptis legis q̄ hō statuit.ergo cū pcepta decalogi sint instituta a deo,vr q̄ deus in eis possit dispēsare.sed p̄lati vice dei fungunt in terris.Dicit enim Apls.2.ad cor.2. Nā z ego si q̄d donaui pter vos donaui in persona xp̄i.ergo etiā z prelati pnt in p̄ceptis decalogi dispensare. ¶ Ꝑ. Inter pcepta decalogi cōtinet phibitio homicidij.sed in isto pcepto vr dispēsari pp hoes:puta cū ꝺm precepti legis humane hoies licite occidant.puta malefactores,vel hostes. ergo pcepta decalogi sunt dispēsabilia. ¶ Ꝑ. Observatio sabbati continetur inter pcepta decalogi.ꝫ in hoc precepto fuit dispensatū.Dicitur esa.1. Mach.2 Et cogitauerūt in die illa dicētes, oīs homo quicūq; venerit ad nos in bello die sabbatoz pugnemus aduersus eum. ergo precepta decalogi sunt dispensabilia.

Sed ō Est,q̄d dicitur Esa.24. Quidam reprehenduntur de hoc q̄d mutauerūt ius,dissipauerūt fedus sempiternum:q̄ maxime videtur intelligendū de preceptis decalogi.ergo pcepta decalogi mutari per dispensationē non possunt.

Rndeo Dom,q̄ sic.s.dictū est. tīc in pceptis dr fieri dispēsatio q̄ occurrit aliqs ꝑticularis casus,ī q̄ si ꝺbū legis obseruaret,ꝫ ret intētioni legislatoris. Intētio aūt legislatoris cuiuslibet ordinatur p̄o q̄dē z pncipalr ad bonū cōe,secūdo aūt ad ordinē iustitie z ꝺtut;ꝺm quē bonū cōe ꝓseruat,z ad ipm puenit. Si qua ḡ pcepta denḡ q̄ tineāt ipsam ꝓseruationē boni cōis,vel ipm ordinē iustitie z ꝺtutis, hmōi pcepta ptinēt intētionē legislatoris, z ō indispēsabilia sunt:pura si poneret hoc pceptū in aliq̄ cōitate, q̄ null9 destrueret rempublicā,neq; ꝑderet ciuitatē hostib9, siue q̄ null9 faceret aliq̄d iniuste vel male, hmōi pcepta essent indispensabilia. Sed si aliqua alia pcepta traderent ordinata ad ista pcepta, quib9 determinant aliqui speciales modi in talibus pceptis dispensatio posset fieri in q̄tū p omissionē hmōi pcepto rū in aliqbus casibus nō fieret p̄iudiciū p̄mis pceptis q̄ ptinēt intentionē legislatoris:puta si ad ꝓseruationē reipublice statueret in aliq̄ ciuitate, q̄ de singulis vicis aliq̄ vigilarēt ad custodiā ciuitatis obsesse: posset,cū aliqbus dispēsari pp aliquā maiorē vtilitatē. Pcepta autem decalogi cōtinēt ipsam intētionē legislatoris.s.dei: nā p̄cepta prime tabule q̄ ordināt ad deū,continēt bonū cōe z finale q̄ deus est. Pcepta autē secunde tabule continent ordinē iustitie inter hominesobseruande:vt.s.nulli fiat indebitum,z cuilibet reddatur debitu:ꝺm hanc enim rationem sunt intelligenda pcepta decalogi, z ideo pcepta decalogi sunt,omnino indispensabilia.

Ad p̄mū Ergo dom,q̄ philosophus nō loquit de iusto ꝑticulari,sed de iusto quoz euidētiā scito:q̄ quēadmodū i speculatiuis p̄mū pncipiū z cōclusiones necessarie sic se hīt q̄ pncipū vitas nō exet vitate cōclusionis,ꝫ econuerso.nec ꝺm se,nec quo ad cognitionē nostrā:q2 vitas pncipij est cā veritatis cōclusionis z notitia pncipij q̄ se noti est cā notitie pclusiōis note ex illo.ad cōtradictoria aūt conclusionū necessariarū,ita se habet pncipium primum,q̄ cū ipsis nō stat nec ꝺm se,nec quo ad nos, si nota est connexio adinuicem vi ꝫ.ita in practicis moralibus finis vltimus,z ea q̄ sunt simplr necessaria ex illo sic se hīt q̄ finis bonitatis nō dependet a bonitate alioz.nec in esse,nec amsrised econuerso. Ad oppositā sūt mala se hz vltim9 finis sic q̄ tā bonitas q̄ amor ei9 ab illis necessario dicendat.cū ergo.d.arguēs q̄ in istis nō est necessaria bonitas ad vltimū finē ꝛc.tripl̄r intelligi ꝑt.prio q̄ in istis nō est bonitas necessaria cōtentionē hīs cū vltō fine,z silr malitia nec[m] auersionē hīs ab eo:z sic negat assumptū:q̄m sicut i pclonib9 nēcis ē necessaria vitas necessario cōnexa.s.pncipio,ita i istis ē bonitas nēcia necessaria cōnexa vltō finī. Et ad pbōnē si ista nō eēnt pcepta posset amari z attingi vltim9 finis in eē z amari ab istis.dr q̄ ñ pbat ꝓtingēte ꝓnexionē:ex ō.n.q̄ p̄n2 pōa sunt ua z scita absq̄ pclonib9 necessarijs nō pbat q̄ pclones nō sunt nēcio ꝓnexe pncipijs,z in se nēcie:ꝫ q̄ nec vitas nec notitia p̄n2 pender, ex eis:sic aūt ē i ppolito.vñ in dcō sensu nihil pbat:q̄m aīs est flm:z pbō nō pcludit illud. Scōo pōt intelligi q̄ i istis nō ē bonitas necessaria ad ēē vel amorē vltimi finis.z hmōi sensus est ver9:q̄m vltim9 finis nec in esse nec in amari dependet ab istoz bonitate;ꝫ econuerso. Tertio pōt intelligi q̄ i istis nō est bonitas necessario ꝙuertēs ad vltimū finē, nec malitia necessario auertēs ab illo.z in ō sensu assumptū est flm:q̄m sicut in pclonibus necessarijs est vitas necessario ducēs a posteriosi in p2 p̄n2, ita in istis est bonitas necessario ducēs in vltimū finē eis ꝓportionatuz. q̄ dico ne ingrediamur cōnē de deo vt fine nāli vel supnālis z quo sit istis deus ꝓportionatus finis. Et ad pbationē:q2 si nō essent hec pcepta vel phibita nihilominus vltimus finis posset amari z attingi:dr q̄ est sophisma cōsequentis:q̄m ꝫ ista sint necessario ꝙuertentia vel auertētia cōuersio rō vel auersio nō dependet ab his solis sed aliunde esse potest: hec.n.vt dictū est a posteriori conuertunt vel auertunt vt cōclusiones respectu pncipioz.z tamen cum his tenetur q̄ hec sunt adeo necessario cōnexa fini vltimo,vt saltem in prepositione animi cōuertio ad hec bona,z auersio ab his malis inseparabilis sit ab amore finis vltimi.

¶ Super Arti. 1. Ista art. 9. e. iste q. q̄. nota q̄ actus interiores oppʒ fiunt p̄ter. Primo pri. z sic nō subiacent hūanis legib⁹ z iudicijs. Sc̄o ūcē actibus exterioribus. z sic subiacēt hūanis legibus z iudicijs. Et vtrumq; in ista ostenditur. Primus cū dr q̄ volēte occidere z nō occidente lex hūana nō punit. Ad hoc quidā dr. q̄ aliq̄ se hʒ lex ad faciēte aliq̄d ex ignorātia, z ad facientē sciēter. Et iste est de faciente ex metu vel sponte, deliberate vel subito.

¶ In eodē. 9. ar. dubium occurrit: q̄ author male ꝓbare vī, q̄ modus ille virtutis s. volēs z eligēs non cadat sub hūana lege. nā ifeste. n. digredit a volūtate z electōne vt sunt modi actus virtuosi ad volūtatē z electōnē absolute. Cū dʒ ꝓbare. q̄ b vr modus nō subsunt legi hūane, z ꝓbat q̄ b absolute nō subsunt legi hūane. Cū assert ꝓ rōne q̄ lex hūana nō punit volēte occidere z nō occidentē.

¶ Et confirmat: q̄ aut author inrēdit b istis modis vt modi sunt absolute, aut vtroq; mō. Si de istis absolute aut vtroq; mō, dōm erat de primo mō. s. q̄ scies non cadit sub lege humana absolute. q̄ est actus interior: nō. n. lex humana punit ignorantē legē si nihil opet ꝓ eam. Si vt modi sunt, q̄ rōne alr iudicat ad penā. vel ad veniā a lege hūana ignoranter faciēs. pari rōne male libēter faciens z nō ex īctione deliberata: vt ptʒ in lege de cūctatib⁹ reſugū.

¶ Ad b dr q̄ qr doctrinā oppʒ ex fomalē z q̄ ē de mō virtutis sermo lr̄e est de istis vt sunt modi et non absolute. Et q̄m legi hūane subsunt actus virtutū sub rōne iustitie (vt. ꝯ. dictū ē) z ad actū iustitie nō refert quo ad exteriorē fozā q̄ ds volūtate aut intēt̄one faciat dūmō debitū reddat (vt ꝓʒ in actib⁹ iustitie cōmutative z distributiue: nihil. n. refert quo ad iustitiaz. si mala intēt̄one reddas mihi debitā pecuniā vel honorez z hmōi) iō modus iste s. voluntarie ex intēt̄one finis illi⁹ virtutis opari non cadit sub lege hūana q̄ actus ois ꝯcipit sub rōne debiti. vñ lex hūana nō punit milite in bello occidentē hostē, si ex odio vel ob auaritiā pugnet vl occidat. Et simile est in alijs.

¶ Ad primā aūt obiectionē dr, q̄ velle occidere ꝓ tūc dupl̄r. primo vt ē actus volūtatis hūs ꝓ obiecto occisionē intellectā. z sic tūc absolute z nō est ad ꝓpositū. Sc̄o vt est modus occisionis vltr⁹ exercēde ista inchoās ipam. Et sic ē ad ꝓpositū z intēdit lr̄a q̄ qr occisiō i tali mō. s. voluntarie et ex intēt̄one ei⁹ nō cadit sub ꝓcepto homicidij inq̄tū est a lege hūana: ꝓs est q̄ modus iste nō cadat sub lege hūana. Vñ nulla est digressio.

¶ Ad sedam aūt obiectionē dr, negando q̄ lex hūana inq̄tū est coactiua alr se habeat ad opantē volūtarie z ex intēt̄one z alr ad opantē ꝓcepto nō voluntarie vel nō ex intēt̄one: q̄r vt dictū ē ad debiti rōnē respicit ad q̄ nō est immutabiles sciēter vl ignoranter. sicut volēdo z intendēdo: vt declaratū est. ¶ Instantie aūt q̄ afferunt de homicida ex occurrentia. z opantib⁹ metu vl subito, nō sunt ad ꝓpositū q̄r in his iō antēdit dōia sm vel le z nō velle, intēdere z nō intendere: cū oib⁹. n. saltē z velle z intendere. Sed dōia est in eā volūtatij vel in modo, vel aliquo huiusmodi.

¶ In rōnē ad sm in eodem artic. nota has regulas, quibus teneris vti opʒ. s. nō esse idem finē precepti. z id de quo ꝓceptum datur: q̄r illud finis, hoc ad finem. q̄ finis precepti non cadit sub ꝓcepto vt id quod precipitur, sed vt intentū a legislatore: q̄m ex his habes solutionē multarum questionū prominus eruditis z bonis mentibus timentibus culpam vbi nō est.

B. q. 96. ā. 3. ad 2. Et 22 qō. 44. ar. 4. ad 1. z ā. 8 cor. Et d. 28. ā. 3. cor. Et 4. d. 15. q. 3. ar. 4. q. 1. ad. 3. Et mal. q. 2. ā. 5 ad 7.

Articulus. 9.

Adnonū Sic ꝓcedit. Videt quod modus virtutis cadat sub p̄cepto legis. Est enim modus virtutis vt aliquis iuste operetur iusta, z fortiter fortia, z similiter de alijs virtutibus. Sed deut. 16. precipit, iuste quod iustū est exequeris. ergo modus virtutis cadit sub precepto.

¶ Ꝑ. Illud maxime cadit sub precepto, q̄d est de intentione legislatoris. Sed intentio legislatoris ad hoc fertur principaliter vt homines faciat virtuosos: sicut dicitur in 2. ethic. Virtuosi aūt est virtuose agere. ergo modus virtutis cadit sub ꝓcepto. ¶ Ꝑ. Modus virtutis ꝓprie esse videtur vt aliquis voluntarie z delectabiliter operetur. Sed hoc cadit sub ꝓcepto legis diuine. dicitur enim in psal. Seruite dño in letitia. z 2. ad cor. 9. Non ex tristitia aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit deus. vbi glo. dicit, Quicquid bonifacis cum hilaritate fac, et tunc bene facis: si autem cuz tristitia facis, sic directe non tu facis. ergo modus virtutis cadit sub precepto legis.

Sed ō Nullus pōt operari eo modo quo opat̄ virtuosus nisi habeat habitū virtutis: vt ꝓ p̄bm in. ij. z. v. ethi. Quicunq; aūt transgreditur ꝓceptum legis meretur penā. sequeret ergo q̄ ille qui non habet habitū virtutis: q̄cūd faceret mereretur penam. hoc aūt est cōtra intēt̄onē legis q̄ intendit hoiem assuefaciēdo ad bona opera inducere ad virtutē: non ergo modus virtutis cadit sub precepto.

Rñdeo Dōm, q̄ sicut. ꝯ. dictū est, ꝓceptum legis hʒ vim coactiuam. illud ergo directe cadit sub precepto legis ad q̄ lex cogit. coactio autem legis est per metū pene: vt dr. x. ethic. Nam illud ꝓprie cadit sub precepto legis ꝓ quo pena legis infligitur. ad instituendā aūt penam alr se habet lex diuina z alr lex humana. Non. n. pena legis infligitur nisi ꝓ illis de q̄bus legislator hʒ iudicare: q̄r ex iudicio lex punit: homo aūt qui est legislator hūane, nō hʒ iudicare nisi de exterioribus actib⁹: quia hoies vidēt ea q̄ patent: vt dr. 1. Reg̃. xvi. sed solius dei qui est lator legis diuine est iudicare de interioribus motibus volūtatis: sm illud psal. Scrutans corda z renes deus. ¶ Secundū hoc igitur dōm est q̄ modus virtutis quātū ad aliq̄d respicit a lege hūana z diuina: ꝯtū ad aliq̄d aūt a lege diuina, fz nō a lege hūana: ꝯtū ad aliquid ʒo nec a lege hūana, nec a lege diuina. Modus em virtutis in tribus cōsistit sm p̄bm in. 2. ethi. quoꝝ primū est si aliqs operet sciens. hoc aūt dijudicat z a lege diuina z a lege hūana. q̄. n. aliqs facit ignorās ꝓ accūs facit. vñ sm ignorātiā, aliq̄ dijudicant ad penam vel veniā tā sm legē hūanā q̄m sm legē diuinā. Sc̄o m aūt est vt aliqs opet volens vel eligēs, z pp hoc eligēs: in quo importatur duplex motus interior. s. volūtatis z intēt̄onis: de quibus. ꝯ. dictum est, z ista duo nō dijudicat lex hūana: sed solū lex diuina. lex. n. humana nō punit eum q̄ vult occidere z non occidit: punit aūt eū lex diuina: sm illud mat. 5. q̄ irascit fratri suo, reus erit iudicio. Tertiū aūt vt firmiter z immobiliter hēat z opet. z ista firmitas ꝓprie pertinet ad habitū: vt. s. aliqs ex habitu radicato operet. z ꝯtū ad hoc mod⁹ virtutis non cadit sub precepto neq; legis diuine neq; legis humane. neq; em ab homine neq; a deo punitur tanq̄m precepti transgressor qui debitum parentibus honorem impendit: quātuis non habeat habitum pietatis.

Ad primū Ergo dōm, q̄ modus faciendi actū iustitie q̄ cadit sub p̄cepto est vt fiat aliquid sm ordinē iuris: non aūt q̄ fiat ex habitu iustitie.

¶ Ad sm dōm, q̄ intēt̄io legislatoris est de duobus. de vno quidē ad q̄ intēdit ꝓ precepta legis inducere: z hoc est virt⁹. Aliud aūt est de quo intēdit p̄ceptum ferre: z hoc est q̄d ducit vel disponit ad virtutē. s. actus virtutis. Nō em idē est finis ꝓcepti, z id de q̄ ꝓceptū dat: sicut neq; in alijs rebus idem est finis z q̄d est ad finē. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ operari sine tristitia opus virtutis cadit sub p̄cepto legis diuine, q̄r quicūq; cū tristitia opat̄ nō volens opat̄. sed delectabiliter opari siue cum letitia vel hilaritate quodā modo cadit sub p̄cepto. s. sm quod sequitur

delectatio ex dilectiõe dei z̃ primi, q̃ cadit sub p̃cepto: cũ amoꝛ sit cã delectatiõis, z̃ quodãmõ ñ ſz q̃ delectatio cõſeq̃t hitũ. Delectatio.n.opis ẽ ſignũ hit⁹ gñãtis: vt dr in.2.ethi. P̃t em̃ aliq̃s act⁹ eẽ delectabilis vl pp finẽ. vel pp ꝓueniẽtiã habit⁹.

¶ Utrũ mod⁹ charitatis cadat sub p̃cepto diue legis. Ar.10.

Ad decimũ Sic p̃cedit. Uꝛ q̃ mod⁹ charitatis cadat sub p̃cepto diuine legis. Dr.n.mat.19. Si vis ad vitã ingredi serua mãdata. ex q̃ vꝛ q̃ obſeruatio mãdatoꝝ ſufficiat ad introducẽdũ ad vitã: ſed opa bona nõ ſufficiũt ad introducendũ in vitã niſi ex charitate fiãt. Dicit.n.p̃me ad coꝛ.13. Si diſtribuero i cibos pauperũ oẽs facultates meas etſi tradidero coꝛpus meũ ita vt ardeã: charitatẽ añt nõ habuero, nihil mihi p̃deſt. q̃ modus charitatis eſt i p̃cepto. ¶ ꝟ. Ad modũ charitatꝭ ꝑtiẽ ptinet vt oia fiant pp deũ: ſz iſtud cadit sub p̃cepto. Dicit em̃ ap̃ls p̃me ad coꝛ.x. Oĩa in gl̃iam dei facite. q̃ modus charitatis cadit sub p̃cepto. ¶ ꝟ. Si modus charitatis non cadat sub p̃cepto. ergo aliq̃s p̃ot implere p̃cepta legis nõ hñs charitatẽ: ſed qõ p̃ot fieri ſine charitate p̃ot fieri ſine gr̃a: que ſemper adiũcta eſt charitati. ergo aliquis p̃ot implere p̃cepta legis ſine gr̃a, hoc ẽ añt pelegiani erroꝛis: vt ꝓz Aug. in lib. de hereſibus. ergo modus charitatis eſt in p̃cepto.

Sed ꝫ Eſt, q̃ cũq; nõ ſeruat p̃cepti peccat mortaliꝛ, ſi igit̃ mod⁹ charitatis cadat sub p̃cepto ſequitur q̃ cũq; opat aliq̃d z̃ nõ ex charitate peccet mortaliter. Sed cũq; nõ hz charitatẽ opatur nõ ex charitate. ergo ſeq̃tur q̃ cũſq; nõ hz charitatẽ peccet mortaliꝛ in oĩ ope quod facit quantũcũq; ſit de genere bonoꝝ: quod eſt inconueniens.

Rñdeo Dõm, q̃ circa hoc fuerũt ꝛ̃ie opiniones. Quidam.n.direrũt absolute modũ charitatis eẽ sub p̃cepto, nec ẽ impoſſibile obſeruare h̃ p̃cepti charitatẽ non hñti: qꝛ p̃ot ſe diſponere ad hoc q̃ charitas ei infundat a deo, nec q̃cunq; aliquis non hñs charitatẽ facit aliq̃d de gñe bonoꝝ peccat mortaliꝛ: quia hoc eſt p̃cepti affirmatiui, vt ex charitate operetur: z̃ nõ obligat ad ſemp, ſz ꝑ tpe illo quo aliquis hz charitatem. Alij vero direrunt, q̃ oĩno mod⁹ charitatis non cadit sub p̃cepto. Uꝛtriq; autẽ quantũ ad aliq̃d verũ direrũt, Actus em̃ charitatis dupliciꝛ ꝯſiderari p̃ot. Uno modo ſm q̃ quidã actus p ſe, z̃ hoc modo cadit sub p̃cepto legis qõ de hoc ſpaliꝛ datur. ſ. diliges dñm deũ tuũ, z̃ diliges primum tuũ, z̃ q̃ſtũ ad hoc primi verũ direrũt. Nõ.n.ẽ impoſſe hoc p̃cepti obſeruare, q̃ ẽ de actu charitatis qꝛ hõ p̃t ſe diſponere ad charitatẽ hñdã, z̃ q̃ habuerit eã p̃ot ea vti. Alio mõ p̃ot ꝯſiderari actus charitatis: ſm qõ ẽ modus actuũ aliaꝝ virtutũ: hoc ẽ ſm q̃ actus aliaꝝ virtutũ ordinant ad charitatẽ, q̃ eſt finis p̃cepti. vt dr.ii.ad Thim. ſ. dicti ẽ em̃. ſ. q̃ intẽtio finis eſt q̃ddam modus formalis, ſuperioꝛis ordinis actus ordinati in finẽ. Et hoc mõ verũ eſt qõ ſecundi direrũt quod modus charitatis nõ cadit sub p̃cepto: hoc eſt dictũ qõ in hoc p̃cepto. Honoꝛa patrẽ, non includit qõ honoꝛetur pater ex charitate, ſed ſolũ q̃ honoꝛet p̃. vñ q̃ honoꝛat p̃em, lz nõ hẽat charitatẽ, nõ efficit trãſgreſſoꝛ huj⁹ p̃cepti, etſi ſit trangreſſoꝛ p̃cepti qõ eſt de actu charitatis: pp q̃ trangreſſionẽ meretur penã.

Ad primũ Ergo dõm, q̃ dñs nõ dixit. Si vis ad vitã ingredi ſerua vnũ mãdatum, ſed ſerua oĩa mãdata: inter q̃ etiã ot̃inet mandatũ de dilectiõe dei z̃ primi.

¶ Ad ſm dõm, q̃ sub p̃cepto charitatis ot̃inet vt diligat deꝰ ex toto coꝛde: ad qõ ptinet vt oĩa referank in deum, z̃ ideo p̃ceptum charitatis implere hõ nõ p̃ot, niſi etiã oĩa referank i deũ. Sic ergo qui honoꝛat parẽtes tenet ex charitate honoꝛare nõ ex vi huius p̃cepti. qõ ẽ honoꝛa parẽtes: ſed ex vi huius p̃cepti. Diliges dñm deũ tuum ex toto coꝛde tuo. Et cum iſta ſint duo p̃cepta affirmatiua nõ obligãtia ad ſemp, p̃ot ꝑ diuerſis tẽpoꝛ⁹ obligare, z̃ ita p̃ot cõtingere, q̃ aliq̃s implẽs p̃cepti de honoꝛatione parentũ non tunc trangrediatur p̃ceptum de omiſſione modi charitatis. ¶ Ad tertiũ dõm, q̃ obſeruare oĩa precepta legis homo non p̃ot niſi impleat p̃ceptum charitatis: qõ nõ fit ſine gratia, z̃ ideo impoſſibile eſt quod Pelagius dixit hominem implere legem ſine gratia.

S.ſ. 1.2 loc. ſ. ibi de amo tatis.

¶ Utrum conueniẽter diſtinguantur alia moralia p̃cepta legis p̃ter decalogum. Artic. II.

Ad vndecimũ Sic p̃cedit. Uidet q̃ incõuenienter diſtinguanꝭ alia moralia p̃cepta legis p̃ter decalogum. Quia vt dominus dicit Matth. xxij. In duob⁹ p̃ceptis charitatis pender oĩs lex z̃ prophete. ſed hec duo precepta explicant per decem precepta decalogi. ergo nõ opoꝛtet alia precepta moralia tradere. ¶ Preterea. Precepta moralia a iudicialib⁹ z̃ cerimonialibus diſtinguuntur: vt dictum eſt, ſed determinationes cõmunium p̃ceptoꝝ moralium ptinent ad iudicialia z̃ cerimonialia p̃cepta: cõmunia autem precepta moralia sub decalogo continentur, vel etiam decalogo ꝓſupponuntur: vt dictum eſt. ergo inconueniẽter traduntur alia precepta moralia p̃ter decalogum. ¶ ꝟ. Precepta moralia ſunt de actibus omnium virtutũ: vt ſupra dictum eſt sicut igitur in lege ponuntur precepta moralia p̃ter decalogum pertinentia ad latriam liberalitatem, z̃ miſericoꝛdiam, z̃ caſtitatem, ita etiam debeꝛent poni aliqua precepta pertinentia ad alias virtutes: puta ad fortitudinem, ſobrietatem z̃ alia huiuſmodi. quod tamen non inuenitur. non ergo conueniẽter diſtinguuntur in lege alia precepta moralia p̃ter decalogum.

Sed ꝫ Eſt, quod in pſal. dicit, Lex domini immaculata conuertens animas, ſed per alia etiã moralia que decalogo ſuperadduntur, homo conſeruatur absq; macula peccati, z̃ anima eius ad deum conuertitur. ergo ad legem pertinebat etiam alia precepta moralia tradere.

Rñdeo Dicẽdum, q̃ ſicut ex dictis patet. p̃cepta iudicialia z̃ cerimonialia ex ſola inſtitutione vim habent: qꝛ anteq; inſtituerent nõ videbatur differre vtrũ ſic vel aliter fieret. ſed p̃cepta moralia ex ipſo dictamine naturalis raõis effi caciam habẽt etiã ſi nunq; in lege ſtatuantur. Horuꝝ autẽ triplex eſt gradus. nã quedam ſunt communiſſima, z̃ adeo manifeſta q̃ editione nõ indigẽt: ſicut mãdata de dilectione dei z̃ primi, z̃ alia hmõi (vt. ſ. dictum eſt) q̃ ſunt quaſi fines p̃ceptoꝝ. vnde in eis nullus p̃ot errare ſecundum iudiciuꝫ rationis. Quedam vero ſunt magis determinata quoꝝm rationem ſtatim quilibet etiã popularis p̃ot de facili videre. z̃ tamen quia in pauciꝭbus circa huiuſmodi contingit iudicium humanum peruerti, huiuſmodi editione indigẽt z̃ hec ſunt precepta decalogi. Quedã vero ſunt quoꝝm ratio non eſt adeo cuilibet manifeſta, ſed ſolũ ſapientibus. z̃ iſta ſunt precepta moralia ſup addita decalogo tradita a deo populo per Moyſen z̃ aaron. Uꝛ Sed quia ea q̃ ſunt manifeſta ſunt principia cognoſcendi eoꝝm que nõ ſunt manifeſta, alia precepta moralia ſuperaddita decalogo, reducunt ad p̃cepta decalogi per modũ cuiuſdã additionis ad ipſa. Nam in primo precepto decalogi prohibentur cultus alienoꝝ deoꝝm: cui ſuperadduntur alia p̃cepta phibitiua eoꝝm que ordinant in cultum idoloꝝm: ſicut habetur Deute. 18. Nõ inueniatur in te qui luſtret filium ſuum: aut filiã ſuam ducẽs per ignem, nec ſi maleficus atq; incãtatoꝛ: nec phitones cõſulat neq; diuinos, z̃ querat a mortuis veritatẽ. Secundũ añt preceptuꝫ prohibet periurium: ſuperadditur autez ei prohibitio blaſphemie Leuit. 14. z̃ prohibitio falſe doctrine Deut. 13. Tertio ꝺo precepto ſuperadduntur omnia cerimonialia. Quarto autẽ precepto de honoꝛe parentũ ſuperaddit̃ preceptũ de honoꝛatione ſenũ: ſm illud Leuit. 19. Coꝝ cano capite cõ ſurge z̃ honoꝛa pſonã ſenis. z̃ vniuerſaliter oĩa precepta induc̃tis ad reuerentiã exhibendã maioꝛibus, vel ad bñficia exhibenda

¶ Super Arti. 10.

In art. 2. eiuſdẽ c. qõ nota duo. Primo qꝛ auctoꝛ redit ad demõſtrãdum q̃ mod⁹ charitatꝭ ñ cadit ſub aliq̃ p̃ceptis, iõ ſepõne tpoꝝ obligãtiũ ad diuerſa p̃cepta docet ſ. ñ. ad 2ᵐ cũ hac tñ ſepõne q̃vt plũ accidit, ꝓtigere p̃t ſimꝭ tpis q̃. ſ. ſit̃ teneaꝝ ad p̃ceptũ charitatis z̃ aliud. z̃ tũc ſuãdo illũ aliq̃ z̃ nõ p̃ceptũ charitatis reꝰ ẽ omiſſiõis iſti⁹ꝫ vt i corpe art. 8ꝰ. Secundo qꝛ ſub p̃cepto charitatꝭ cadit dilectio bi ex toto coꝛde qõ ꝓphẽdit directionẽ oĩs ad deũ, ac p hñ modificationẽ oĩm p̃ceptoꝝ a charitate z̃ ꝑfẽ ẽ q̃ p q̃cũq; tpe obligat p̃ceptũ charitatis p eode modus charitatꝭ i aliſob ſuãdis p̃ceptis obliget. ſi ex vi alioꝝ p̃ceptoꝝ ſz ex vi p̃cepti charitatis ad q̃s ſolũ ſpectat ꝓpius act⁹ ꝑm ſe, ſz vt modus ceteroꝝ. z̃ q̃ſi ſub charitatꝭ p̃cepto nõ claũdit ordinare pcẽ i deũ ſz ola referibilis i deũ (q̃lia ſunt q̃cũq; i nra ſũt ptãte, z̃ ſi ſunt mala culpe) z̃ alia hñs charitatẽ ex h̃ ipſo q̃ ẽ i charitate diligit pculdubio deũ ex toto coꝛde hñs ibꝫ ꝓ vltio fine ac p h̃ ſuꝑdil⁹ z̃ ꝓfur ſuoꝝ o ſz ñẽ, aliq̃n i charitate ñ eẽt: idcirco ñ opꝛ pias mẽtes ſcrupulo agitari q̃o p̃ceptũ ipleãt. vt oĩa i gl̃iã dei faclãt. Hꝰ tractãdũ eſt ꝑmiſſiz dubiũ l.q. 21. ꝺ i dña act⁹ erñtis i charitate niſi ſferi⁹ l ſecũda ſcde. q. 44. ſ. 4 er ꝓpoſito differẽdũ eſſet id vñ pender tota vis an. ſ. ſub p̃cepto charitatis claudatur totalitas referibiliũz: ꝓpter quod illuc vſq; differetur.

¶ Super Artic. 11.

In art. 11. duꝝ bñ occurrit ex eo q̃ ſuperius in ar. 6. huius. q. dictũ eſt, q̃ ordo p̃ceptoꝝ dinine legis attendit ſecundum maioꝛẽ z̃ minoꝛem grauitatẽ: qꝛ ꝯtro aliq̃s malus contrariũ eſt grauiꝭ tanto magis repugnat rationi z̃ oppoſitum bonum magis ratione ſuſcipitur vt conſonãs. nãc ꝺo minora mala loquñt ſ̃ p̃ceptis decalogi z̃ gra⁹ ſub p̃cepti ad⁹ ſitis: vt patet de blaſphemo reſpectu

periurij ⁊ de pcō ꝺ naturali ⁊ bestialitatis respectu adulterij.⁊ de rapina respectu furti debebant simplr grauiora hec vtpote magis dissona ⁊ ꝓr magis suscepti bilia a rōne i pcepto decalogi poni, ⁊ minus grauia ad ꝺ reduci si ꝑm grauitatē preceptorū ordo est vt author docuit.

¶Ad ꝺ ꝺr q ad rōnē pceptoꝝ decalogi q sunt prima elementa legis cōia oib⁹ de pplo exigit cōitas.i. q sint de illis q cōi singulis ꝙuenit, ita q principalr cōia pcepta decalogi constituere vr, ⁊ inter ipa prima ac cōia quāto grauius tanto prius ⁊ ꝓpterea ꝺr rapina bestialitas ⁊ blasphemia sint grauiora ꝙ furtū adulterium ⁊ periurium: q⁹ tñ hec grauiora non ita facile cōiter accidunt sicut illa mi⁹ grauia, iō illa vtpote cōiora ꝓma locū in elementis legis obtinuerūt, ⁊ hec ad illa non vt grauiora sed vt ꝓxima ꝑm executionē redeunt in hoc ar. ⁊ illa inter se ꝑm grauitatē ordinata sunt i ar. 6. nihil ergo cōtrarietatis interuenit.

¶Super Artic. 12.

Iste arti. 12. eiusdem c. q. aduerte q omnes quos vidi codices scripti ⁊ impressi falsi sunt: habent.n. in corpore articuli hec verba. Si vero accipiat iustitia ꝓ executione iustitie sic pcepta moralia iustificabāt inquantū cōtinebāt id qꝺ est ꝑm se iusta: ꝛ sacra illa veteris legis gram nō cōferebāt sicut cōferunt sacra noue legis, q ꝓp ꝺ iustificare dicunt: ⁊ statim subdit: si vo accipiat iustitia pro executiōe iustitie ⁊c. ſ. q. 98. arti. 1. ⁊ vbi ꝓz q aut oia illa ſ. q. 103 superflua sunt aut cū ſ. 2. Et dixisset q moralia iustificare nō poterant 40. d. 3 iustitiā causando ad debat q nec cerimonialia hoc poterāt ꝓpter quod codices inquire veros.

¶Sup. q. 101. ⁊ 102

Iste q. 101. ⁊ 102 multa scribenda essent ꝙ textu scripturē ꝙ biblicis relinquo qui hic colligere possunt summarie omnia cerimonialia, ⁊ adinuꝫ ad scripture intelligentiam ꝑtin non solum literalem sed figuralem.

vel equalibus vel minoribus. Quinto autē precepto qō est de ꝓhibitiōe homicidij additur ꝓhibitio odij ⁊ cuiuslibet violationis ꝑtra ꝓximū: sicut illud Leui. 19. Nō stabis ꝑtra sanguinē ꝓximi tui. ⁊ ēt ꝓhibitio odij fratris: ꝑm illud. Ne oderis fratrē tuum in corde tuo. Precepto autem sexto quod est de ꝓhibitiōe adulterij, superadditur preceptum de ꝓhibitiōe meretricis: ꝑm illud, Deut. 24. Nō erit meretrix de filiabus israel, neq; fornicator de filijs israel. ⁊ iteruꝫ ꝓhibitio vitij cōtra naturā: ꝑm illud Leuit. 18. Cū masculo non cōmisceberis, cum omni pecore non coibis. Septimo aūt precepto de ꝓhibitione furti adiungit ꝑceptū de ꝓhibitione vsure: ꝑm illud Deut. 18. Nō feneraberis fratri tuo ad vsurā. ⁊ ꝓhibitio fraudis: ꝑm illud Deu. 25. Non habebis in sacculo diuersa pōdera. ⁊ vniuersaliter oia q ad ꝓhibitionē calumnie, ⁊ rapine ꝑtinēt. Octauo ꝺo precepto qō est de ꝓhibitione falsi testimonij addit ꝓhibitio falsi iudicij: ꝑm illud exo. 23. Nec in iudicio plurimoꝝ acquiesce sniē, vt a veritate deuies, ⁊ ꝓhibitio mendacij: sicut ibi subdit. Mēdacij fugies. ⁊ ꝓhibitio detractionis: ꝑm illud Leuit. xix. Nō eris criminator ⁊ susurro in populis. Alijs aūt duobus ꝑceptis nulla alia adiunguntur: q⁹ per ea vniuersaliter omnis mala concupiscentia ꝓhibetur.

Ad primū Ergo dō, ꝙ ad dilectionē dei ⁊ ꝓximi ordinant quedā ꝑcepta decalogi ꝑm manifestam rōnem debita: alia vero ꝑm rationem magis occultam. ¶Ad ꝑm dō, ꝙ ꝑcepta cerimonialia ⁊ iudicialia sunt determinatiua preceptorum decalogi ex vi institutionis, nō aūt ex vi naturalis instinctus: sicut precepta moralia superaddita. ¶Ad tertium dicendū, ꝙ precepta legis ordinantur ad bonū cōmune: vt supra dictum est. ⁊ q⁹ virtutes ordinantes ad aliū directe pertinent ad bonū cōmune, ⁊ similiter virtus castitatis inquantū actus generationis deseruit bono cōmuni spectat: ideo de ipsis virtutibus directe dātur precepta decalogi ⁊ superaddita. De actu aūt fortitudinis datur preceptū proponendū per duces exhortantes in bello qō ꝓ bono cōmuni suscipitur: vt patet Deut. xx. vbi mādat sacerdoti. Nolite metuere: nolite cedere. Silr etiā actus gule ꝓhibendus cōmittit monitioni paterne: q⁹ cōtrariat bono domestico, vnde dicit Deute. xxi. ex persona parentum, Monita nostra audire contemnit. comessationibus vacat luxurie atq; conuiuijs.

¶Utrum precepta moralia veteris legis iustificarent. Artic. 12.

Ad duodecimum Sic ꝓcedit. Uī ꝙ ꝑcepta moralia veteris legis iustificarēt. Dicit.n. Apls ro. 2. Nō.n. auditores legis iusti sunt apud deū, sed factores legis iustificabunt. sed factores legis dīr qui implent ꝑcepta legis: ergo ꝑcepta legis adimpleta iustificabāt. ¶Ꝺ. Leuit. 18. dicit. Custodite leges meas atq; iudicia: q⁹ faciēs hē viuet in eis. sed vita ſpīalis hois est ꝓ iustitiā. ergo ꝑcepta legis adimpleta iustificabant. ¶Ꝺ. Lex diuina efficacior est q⁹ lex humana: ſ lex humana iustificat: est cīm quedam iustitia in hoc ꝙ precepta legis adimplent. ergo precepta legis iustificabant.

Sed ꝙ Est, ꝙ apls. 2. ad cor. iij. Litera occidit. quod ꝑm Augu. in lib. de spiritu ⁊ litera, intelligitur etiam de ꝑceptis moralibus. ergo precepta moralia non iustificabant.

Rñdeo Dicendum, ꝙ sicut sanū ꝓprie ⁊ primo ꝺr quod habet sanitatē, per posteriꝰ aūt quod significat sanitatem, vel quod cōseruat sanitatem. Ita iustificatio primo ⁊ ꝓprie dicitur ipsa factio iustitie. secūdario vero ⁊ quasi impropꝛie potest dici iustificatio significatio iustitie, vel dispositio ad iustitiam. quibus duobus modis manifestum est, ꝙ ꝑcepta legis iustificabāt inquatū. ſ. disponebāt homines ad gratiā xp̄i iustificantem. quam etiā significabāt: q⁹ sicut dicit Augu. contra Faustum, Etiā vita illius pplī ꝓphetica erat ⁊ xp̄i figuratiua. sed si loquamur de iustificatione ꝓprie dicta, sic cōsiderandum est, ꝙ iustitia pōt accipi ꝓut est in habitu, vel ꝓut est in actu: ⁊ ꝑm hoc iustificatio duplr ꝺr. Uno quidem modo ꝑm ꝙ homo fit iustus adipiscens habitū iustitie. Aliovero modo ꝑm ꝙ opa iustitie opatur: vt ꝑm hoc iustificatio nihil aliud sit q̄ iustitie executio. Justitia autem sicut ⁊ alie virtutes pōt accipi ⁊ acquisita ⁊ infusa, vt ex supradictis patet. Acquisita quidem causatur ex operibus sed infusa causatur ab ipso deo per eius gram. ⁊ hec est vera iustitia, de qua nūc loquimur: secundum quā aliquis ꝺr iustus apud deū: ꝑm illud Rom. 4. Si abrā ex operibus legis iustificatus est, habet gloriā, sed non apud deum. Hec igitur iustitia causari nō poterat per ꝑcepta moralia q̄ sunt de actibus humanis. ⁊ ꝑm hoc ꝑcepta moralia iustificare non poterant iustitiā causando. Si vero accipiatur iustificatio ꝓ executione iustitie, sic precepta moralia iustificabant inquantū cōtinebant id qō est ꝑm se iustū. ſ. sacra illa veteris legis gratiam non conferebant, sicut conferunt sacramenta noue legis, que ꝓpter hoc iustificare dicuntur. Si vero accipiatur iustificatio ꝓ executione iustitie, sic omnia precepta legis iustificabant: aliter tamen ⁊ aliter. nam precepta cerimonialia continebant quidē iustitiā ꝑm se in generali, ꝓout scz exhibebant in cultu dei: in speciali vero nō cōtinebāt ꝑm se iustitiā nisi ex sola determinatiōe legis diuine. Et iō de hmōi preceptis ꝺr q⁹ non iustificabant nisi ex deuotione ⁊ obedientia facientiū. Precepta vero moralia ⁊ iudicialia cōtinebāt id qō erat ꝑm se iustū vel in generali, vel etiā in speciali, sed moralia ꝓprie continebant id qō est ꝑm se iustum ꝑm iustitiā gnālē. q̄ est omnis virtus, vt ꝺr in. 5. ethi. Precepta vero iudicialia pertinebant ad iustitiā specialem, que consistit circa cōtractus humane vite, qui sunt inter homines adinuicem.

Ad ꝓmū Ergo dō, ꝙ apls accipit ibi iustificationē ꝓ executione iustitie. ¶Ad ꝑm dō, ꝙ homo faciens precepta legis ꝺr viuere in eis, q⁹ nō incurrebat penā mortis quā lex trāsgressoribus infligebat in quo sensu inducit hoc Apls Gal. 3. ¶Ad tertium dō, ꝙ precepta legis humane iustificāt iustitia acquisita. de qua nō queritur ad presens, sed solum de iustitia que est apud deum.

¶De preceptis cerimonialibus ꝑm se. Questio. CI.

Consequenter Considerandum est de ꝑceptis cerimonialibus. ¶Et primo de ipsis ꝑm se. Secundo de causa eorum. Tertio de duratione ipsorum.

¶Circa primum queruntur quatuor. Primo que sit ratio preceptorum cerimonialium. Secundo vtrum sint figuralia. Tertio vtrum debuerint esse multa. Quarto de distinctione ipsorum. ſ. q. 99. ar. 3. Et ſ. q. 104 arti. 1. ⁊ q. 108. ā. 2. co. Et 22. qō. 122. art. 1. ad 2. Et q. 2. ar. 9. c. Et ql. 4. ā. 13.

¶Utrum ratio preceptorum ceremonialium in hoc consistat quod pertinent ad cultum dei. Arti. I.

Ad primū Sic proceditur. Uidetur ꝙ ratio preceptorum cerimonialium non sit in hoc consistat ꝙ pertinent ad cultum dei. In lege enim veteri dantur iudeis quedam precepta de abstinentia ciborum: vt patet Leuit. xi. ⁊ etiam de abstinendo ab aliquibus vestimentis: secundum illud Leuiti. xix. Uestem que ex duobus texta est non induēris. ⁊ iterum quod ꝑcipitur Numeri. 15. Ut faciant sibi fimbrias ꝓ angulos pallioꝝ. sed huiusmodi non sunt ꝑcepta moralia: quia non manent in noua lege. nec etiam iudicialia: quia non pertinēt ad iudicium faciendum inter homines. ergo sunt cerimonialia, sed in nullo ꝑtinere videntur ad cultum dei. ergo non est cerimonialium ꝑceptorum ratio ꝙ pertineant ad cultum dei. ¶Ꝺ. Dicunt quidā qō ꝑcepta cerimonialia dicunt illa que pertinēt ad solennitates: quasi dicerētur a cereis, qui in solēnitatibus accenduntur: sed multa alia sunt pertinentia ad cultum dei ꝓter solēnitates. ergo videt ꝙ legis ꝑcepta cerimonialia nō ea ratione dicantur,

quia ptinent ad cultū dei. ¶ Ꝑ. Scōm quosdā p̄cepta cerimonialia dicunt quasi norme. i. regule salutis. Nā cere in greco idē est qđ salue: ſz oīa p̄cepta legis sunt regule salutis, z nō solū illa q̄ ptinēt ad dei cultū: ḡ nō solū illa p̄cepta dr̄ cerimonialia q̄ ptinēt ad cultū dei. ¶ Ꝑ. Rabbi moyses. d. q̄ p̄cepta cerimonialia dr̄, quoꝝ rō nō ē manifesta, ſz multa ptinēta ad cultū dei hr̄t rōnē manifestam: sicut sabbati obseruatio, z celebratio phase z scenophegie, z multoꝝ alioꝝ quoꝝ rō assignat in lege: ergo cerimonialia non sunt, que pertinent ad cultum dei.

Sz ꝫ Est, q̄ dr̄ exo. 18. Ostende populo cerimonias z ritum colendi.

Rñdeo Dōm, q̄ sicut. s. dictū est, q̄ cerimonialia precepta determinat precepta moralia in ordine ad deū, sic iudicialia determinat p̄cepta moralia in ordine ad primū. Hō aūt ordinat ad deū p debitū cultū: z tō cerimonialia ꝓprie dr̄ q̄ ad cultū dei ptinēt. Ratio autem huius nois posita est. s. vbi precepta cerimonialia ab alijs sunt distincta.

Ad primū Ergo dōm, q̄ ad cultū dei ptinēt nō solū sacrificia z alia hmōi, q̄ immediate ad deū ordinari dr̄, ſz ēt debita ꝑparatio colentiū deū ad cultū ipsi⁹: sicut etiā i alijs q̄cunq; sunt ꝑparatoria ad finē cadūt sub scia q̄ est de fine. Hmōi aūt p̄cepta q̄ dant in lege de vestibus z cibis colentiū deū z alijs hmōi, pertinēt ad quādā ꝑparationē ipsoꝝ ministrantiū, vt sint idonei ad cultū dei: sicut ēt sp̄alib⁹ obseruātijs aliq̄ vtunt q̄ sunt in ministerio regis. vñ ēt sub p̄ceptis cerimonialib⁹ ptinent. ¶ Ad ſm dōm, q̄ illa expositio nominis nō vr̄ esse multū cōueniēs p̄sertim cū nō multū iuuiat in lege qđ in solennitatib⁹ cerei accenderent, sed in ipso ēt cādelabro lucerne cū oleo oliuarū ꝓparabant: vt ꝑz Leui. 24. Nihilominus tñ pōt dici q̄ in solēnitatib⁹ oīa alia que pertinebant ad cultum dei diligentius obseruabant, z ſm hoc in obseruatione solennitatū oīa cerimonialia includunt. ¶ Ad tertiū dōm, qđ nec illa expositio nois vr̄ esse multum cōueniens: nomen em̄ cerimonie nō est grecū sed latinū. Potest dici tamē q̄ cum salus hois ſit a deo, p̄cipue illa precepta vr̄ esse salutis regule que hominē ordinat ad deum: z sic cerimonialia dicunt, que ad cultum dei pertinent. ¶ Ad quartum dicendum, quod illa ratio cerimonialium est quodāmodo ꝓbabilis: non quia ex eo dicantur cerimonialia, quia eorum ratio non est manifesta, sed hoc est quoddam consequens: quia enim precepta ad cultum dei pertinentia oportet esse figuralia (vt infra dicetur) unde est quod eorum ratio non est a deo manifesta.

¶ Utrum precepta cerimonialia sint figuralia. Artic. 2.

Dſcdz Sic pcedit. Ur̄ q̄ precepta cerimonialia non sint figuralia. Pertinet enim ad officium cuiuslibet doctoris, vt sic pnuntiet vt de facili intelligi possit: sicut Aug. dicit in. 4. de doctri. christiana, z hoc maxime videtur esse necessarium in legislatione: q̄ precepta legis populo ꝓponuntur. vnde lex debet esse manifesta: vt Ysido. dicit. si igitur precepta cerimonialia data sint in alicuius rei figuram, videtur inconuenienter tradidisse hmōi p̄cepta Moyses nō exponens quid figurarent. ¶ Ꝑ. Ea que in cultum dei agunt maxime debent honestatem hr̄e, sed facere aliqua facta ad aliqua repr̄esentanda vr̄ esse theatricū siue poeticum. In theatris. n. repr̄esentabant olim per aliqua que ibi ingerebantur, quedam aliorum facta. ergo videtur qđ hmōi nō debeāt fieri ad cultū dei, sed cerimonialia ordinant ad cultum dei: vt dictū est. ergo cerimonialia nō debent esse figuralia. ¶ Ꝑ. Aug. dicit in enchi. qđ deus maxime colitur fide spe z charitate: sed precepta que dantur de fide, spe z charitate non sunt figuralia. ergo precepta cerimonialia non debent esse figuralia. ¶ Ꝑ. Dñs dicit Joā. 4. Spiritus est deus z eos qui adorant eū in spiritu z veritate adorare oportet. sed figura nō est ipsa veritas immo cōtra seinuicem diuidunt. ergo cerimonialia que ptinent ad cultū dei non debent esse figuralia.

Sed ꝫ Est, q̄ Apls dicit ad Col. 2. Nemo iudicet vos in cibo aut in potu, aut in parte diei festi aut neomenie aut sabbatorum, que sunt vmbra futurorum.

Rñdeo Dōm, q̄ sicut iam dictum est, precepta cerimonialia dicuntur que ordinantur ad cultum dei. Est autem duplex cultus dei, interior z exterior. Cum enim homo sit compositus ex anima z corpore, vtriq; debet applicari ad colendū deum: vt. s. anima colat interiori cultu, z corpus exteriori. vnde dicit in psal. Cor meum z caro mea exultauerunt in deū viuum, z sicut corpus ordinatur in deum per animam, ita cultus exterior ordinat ad interiorem cultum. Consistit autem interior cultus in hoc q̄ anima cōiungit deo per intellectum z affectum: z ideo ſm q̄ diuersimode intellectus z affectus colētis deum deo recte ꝓiungit, ſm hoc diuersimode exteriores actus hominis ad cultū dei applicant. In statu eñ future beatitudinis intellectus humanus ipsam diuinam veritatem in seipsa intuebitur: z ideo exterior cultus nō ꝓsistet in aliqua figura, sed solū in laude dei, que procedit ex interiori cognitione z affectione. ſm illud Esa. 51. Gaudium z letitia inuenient in ea, gratiarum actio z vox laudis. In statu autē presentis vite non possumus diuinam veritatē in seipsa intueri, sed oꝑz q̄ radius diuine veritatis nobis illucescat sub aliquibus sensibilibus figuris. sicut Dio. dicit. ſ. ca. cel. hierar, diuersimode tamē ſm diuersum statū cognitionis humane. In veteri eñ lege neq; ipsa diuina veritas in seipsa manifesta erat, neq; etiam adhuc ꝓpalata erat via ad hoc perueniēdi: sicut Apls. d. ad heb. 7. Et ideo oportebat exteriorē cultū veteris legis nō solū esse figurarium future veritatis manifestande in patria sed etiam esse figuratiuū xp̄i qui est via ducēs ad illā p̄tē veritatē. Sed in statu noue legis hec via iā est reuelata. vnde hanc prefigurari non oꝑz sicut futuram: sed commemorari oportet per modū preteriti vel presentis, sed solum oportet prefigurari futuram veritatem glorie nondum reuelatam: z hoc est qđ Apls dicit ad Heb. 10. Umbram hꝫ lex futuroꝝ bonoꝝ: nō ipsam imaginē rerum. Umbra enim minus est q̄ imago. tanq; imago pertineat ad nouam legem, vmbra vero ad veterem.

Ad ꝑmū Ergo dōm, q̄ diuina non sunt reuelanda hominibus, nisi ſm eorū capacitatē: aliodn darentur eis ꝓcipitij materia dū ꝓtemnerēt q̄ capere nō possent. Et ideo vtilius fuit vt sub quodā figurarum velamine diuina mysteria rudi populo traderentur: vt sic saltē ea implicite cognoscerēt, dū illis figuris deseruirent ad honorem dei. ¶ Ad ſm dicendum, quod sicut poetica non capiunt a ratione humana ꝓpter defectum veritatis qui est in eis, ita etiam rō humana ꝓpter defectum qui est in ea, nō pōt diuina ꝓpter excedentē ipsoꝝ veritatē. z ideo vtrobiq; opus est repr̄esentatione per sensibiles figuras. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ Aug. ibi loquitur de cultu interiori: ad quem tamen ordinari oportet exteriorē cultum: vt dictum est. ¶ Et similiter dōm est ad quartū: quia per xp̄m homines pleniꝰ ad spiritualem dei cultum sunt introducti.

¶ Utrū debuerint esse multa cerimonialia precepta. Artic. 3.

D tertiū Sic pcedit. Ur̄ q̄ nō debuerint esse multa cerimonialia p̄cepta. Ea. n. q̄ sunt ad finē debēt esse fini proportionata, sed cerimonialia precepta sicut dictum est, ordinātur ad cultum dei, z in figurā xp̄i: est autem vnus deus a quo omnia, z vnus dñs Jesus xp̄s p quē oīa vt dicitur 1. ad Corin. 8. ergo cerimonialia non debuerunt multiplicari. 4. dist. 1. q. 1. ā. 5. q. 2. ad 2. Etro. 3. lec. 6. c. 3.

¶ Ꝑ. Multitudo cerimonialium preceptoꝝ trāſgressionis erat occasio: ſm illud qđ dicit Petrus act. 15. Quid tentatis demū imponere iugum super ceruicem discipulorum: quod neq; nos. neq; patres nostri portare potuimus. sed transgressio diuinoꝝ p̄ceptoꝝ ꝓfuit humane saluti: cum igitur lex ois debeat saluti ꝓgruere hoim (vt Ysid. dicit) videtur q̄ nō debuerint multa p̄cepta cerimonialia dari. ¶ Ꝑ. Precepta cerimonialia pertinebāt ad cultū dei exteriorē z corpalē, vt dictū est. sed hmōi cultum corporalē lex debebat diminuere: q̄ ordinabat ad xp̄m, qui docuit homines deum colere in spiritu z veritate, vt habetur Jo. 4. Nō ergo debuerūt multa p̄cepta cerimonialia dari.

Sed contra Est, q̄ dr̄ Osee. 8. Scribam eis multiplices leges intus: z Job. xi. Ut ostenderem tibi secreta sapientie: q̄ multiplex sit lex eius.

Rñdeo Dōm, q̄ sicut. s. dictū est, ois lex alicui pulo dr̄ tur. In pulo aūt duo gña hoim cōtinent. qdam proni ad malū qui sunt per p̄cepta legis coercēdi: vt supra dictum est. quidā hītes inclinationē ad bonū vel ex natura vel ex consuetudine, vel etiā ex gr̄a: z tales sunt p legis preceptuꝫ instruendi, z in melius ꝓmouēdi. Quantū igitur ad vtrūq; genus hominum expediebat p̄cepta cerimonialia in veteri lege multiplicari. Erant. n. in illo populo aliqui ad idolatriam proni, z ideo necesse erat vt ab idolatrie cultu p precepta cerimonialia reuocarentur ad cultum dei. z quia multipliciter homines idolatrie deseruiebāt, oportebat econtrario multa instituī ad singula repimenda: z iterū multa talibus imponi vt quasi oneratis ex his qui ad cultū dei impēderēt, nō vacaret idolatrie deseruire. Ex parte vero eoꝝ qui erāt ꝓni ad bonū, etiā necessaria fuit multiplicatio cerimonialiū p̄ceptorum: tum quia

sq. 103 ar. 1. co. Et qō. 104. ā. 2. 2 loc. ſ ibidem citatis.

per ꝫ diuersimode meris eoꝝ referebat in deum ⁊ magis assidue. ⁊ cū etiā q̄ mysterii xpi, qđ p hmōi cerimonialia figurabat, multiplices vtilitates attulit mūdo: ⁊ multa circa iſm considerāda erant, que oportuit p diuersa cerimonialia figurari.

Ad primū Ergo dom, q̄ q̄n id qđ ordinat ad finē est sufficiēs ad ducēdū in finē, tūc sufficit vnū ad vnū finē: sic̄ vna medicina si sit efficax sufficit q̄nq; ad sanitatē inducēdā: ⁊ tūc nō opꝫ multiplicari medicinā, ſz pp debilitatē ⁊ infectionē eius qđ ē ad finē opꝫ eā multiplicari: sic̄ multa adhibēbāt remedia infirmo q̄n vnū nō sufficit ad sanādū. Cerimonie aūt veteris legis fuerūt debiles, ⁊ infecte erāt ad repsentādū xpi mysteriū qđ ē superceleris: ⁊ ad subiugandū mētes hoim deo: vñ ap̄s. 9. ad Hebr. 7. Reprobatio fit p̄cedētis mādati pp infirmitatē ⁊ inutilitatē: nihil n. ad pfectū adduxit lex: ⁊ ideo oportuit hmōi cerimonias multiplicari. ¶ Ad 2m dom, q̄ sapiēs legislatoris est minores trāsgressiones pmittere, vt maiores caueāt. ⁊ ſō vt caueret trāsgressio idolatrie ⁊ superbie, ō iudeoꝝ cordib⁹ nasceret si oīa p̄cepta legis implerēt, nō pp hoc pmisit deꝰ multa cerimonialia p̄cepta tradere. q̄ ō facili submouebāt ex ꝫ trāsgrediendi occasionē. ¶ Ad 3tiū dom, q̄ vetꝰ lex in multis diminuit corporalē cultū pp qđ statuit q̄ nō in oī loco sacrificia offerrent, neq; a q̄busliber: ⁊ multa hmōi statuit ad diminutionē exteriorꝭ cultꝰ: sicut etiā Rabbi moyses egyptius dicit. Oportebat tū non ita attenuare corporalē cultum dei, vt homines ad cultum demonum declinarent.

¶ Utrum cerimonie veteris legis cōuenienter diuidantur in sacrificia, sacramenta, sacra, ⁊ obseruantias. Artic. 4.

A D quartū Sic ꝓcedit. Uidet q̄ cerimonie veteris legis inconuenienter diuidantur in sacrificia, sacra, sacramenta, ⁊ obseruātias. ¶ Cerimonie enī veteris legis figurabāt xpm, sed hoc solū fiebat p sacrificia ꝫ que figurabāt sacrificium quo xps se obtulit oblationē ⁊ hostiā deo: vt dī ad Ephē. 5. Ergo sola sacrificia erant cerimonialia. ¶ ꝑ. Uetus lex ordinabat ad nouā, ſz in noua lege ipm sacrificiū est sacrm altaris. ergo in veteri lege non debuerūt distingui sacra ꝫ sacrificia. ¶ ꝑ. Sacrum dī, qđ est deo dedicatū: sm quē modū tabernaculū ⁊ vasa eius sacrificari dicebant. ſz oīa cerimonialia erāt ordinata ad cultū dei: vt dictū ē. ergo cerimonialia oīa sacra erāt. nō g̃ vna pars cerimonialiū dꝫ sacra notanter. ¶ ꝑ. Obseruātie ab obseruādo dicunt, ſz oīa p̄cepta legis obseruari debēt. Dicit. n. Deut. 8. Obserua ⁊ caue neq̄ obliuiscaris dñi dei tui, ⁊ negligas mādata eius atq; iudicia ⁊ cerimonias. nō ergo obseruātie debēt poni vna ꝑs cerimonialiū. ¶ ꝑ. Solemnitates inter cerimonialia cōputant, cū sint in vmbrā futuri (vt ꝑz ad Col. 2.) sīlr et oblationes ⁊ munera, vt ꝑz p ap̄lm ad Hebr. 9. Que tū sub nullo horū cōtineri vident. ergo inconueniens est predicta distinctio cerimonialium.

Sed ꝫ Est q̄ veteri lege singula p̄dicta cerimonie vocant: sacrificia. n. dñr cerimonie Num. 15. Offerat vitulū ⁊ sacrificia eius ad libamēta vt cerimonie eius postulāt. De sacramēto ēt ordinis dꝫ Leuit. 7. Hec est unctio Aaron ⁊ filioꝝ eius in cerimonijs. De sacris etiā dī Exo. 38. Hec sunt instīa tabernaculi testimonij in cerimonijs leuitarū. De obseruantijs etiam dicit. 3. Reg. 9. Si aūtem reuersi fueritis non sequentes me, nec obseruantes cerimonias, quas proposui vobis.

Rñdeo Dom, q̄ sicut. ſ. dictū est, cerimonialia precepta ordinant ad cultū dei. In quo q̄dē cultu cōsiderari ꝑt ⁊ ipse cultus, ⁊ colētes, ⁊ instīa colēdi. Ipse aūtem cultꝰ spāliter cōsistit in sacrificijs q̄ in dei reuerentiā offerunt. Instrumenta aūt colendi ptinent ad sacra: sicut est tabernaculum, ⁊ vasa, ⁊ alia hmōi. Ex parte aūt colentiū duo ꝑt considerari. ſ. eorum institutio ad cultū diuinū: qđ fit p quandam cōsecrationē ppli vel ministroꝝ: ⁊ ad hoc pertinent sacra. ⁊ ite rū eorum singularis conuersatio per quam distinguuntur ab his qui deum non colunt. ⁊ ad hoc pertinent obseruantie pure in cibis ⁊ vestimentis ⁊ alijs huiusmodi.

Ad pmū Ergo dom, q̄ sacrificia offerri oportebat tm in aliq̄bus locis ⁊ p aliquos homines: ⁊ totū hoc ad cultū dei ptinet. vnde sicut per sacrificia significat xps immolatus ita etiā per sacra ⁊ sacra illoꝝ figurabant sacra ⁊ sacra noue legis, ⁊ p eorū obseruātias figurabat cōuersatio populi noue legis que oīa ad xpm ptinent. ¶ Ad 2m dom, q̄ sacrificiū noue legis. i. eucharistia cōtinet ipm xpm qui est sanctificationis auctor. Sanctificauit. n. per suū sanguinē ppl'm: vt dī ad Hebr. vltimo: ⁊ ideo hoc sacrificiū etiā sacramentum est. Sed sacrificia veteris legis non cōtinebant christū, sed ipsum figurabāt: ⁊ ideo non dicunt sacra: sed ad ꝫ designandū eoꝝ sum erant q̄dā sacra in veteri lege, q̄ erāt figure future cōsecrationis. Cuius ēt cōsecrationib⁹ q̄dā sacrificia adiungerentur.

¶ Ad tertium dom, qđ sacra aut sacrificia ⁊ sacra erant. sed quedam erant sacra, vtpote ad cultum dei dicata, nec tamen erant sacrificia nec sacra, ⁊ ſō retinebant sibi cōmune nomē sacroꝝ. ¶ Ad quartū dom, q̄ ea q̄ ptinebāt ad cōuersationē populi dei colētis: retinebāt sibi cōe nomē obseruantiaꝝ: ingꝝtū a p̄missis deficiebant. Non. n. dicebant sacra: q̄ nō habebāt immediatū respectū ad cultū dei: sicut tabernaculū ⁊ vasa eius, sed p quādā ꝓsequētā erant cerimonialia: ingꝝtū pertinebāt ad quandā idoneitatem ppli colētis deum. ¶ Ad 5um dom, q̄ sicut sacrificia offerebant in determinato loco, ita etiā offerebant in determinatis tpibus, vnde etiaꝫ solennitates inter sacra cōputari vñr. Oblationes aūt ⁊ munera ꝓputant cū sacrificijs: q̄ deo offerebant. vñ ap̄s dicit ad Hebr. 5. Qlis pōtifex ex hoibus assumptꝰ pro hoibus ꝓstituitur in his que sunt ad deum vt offerat dona ⁊ sacrificia pro peccatis.

¶ De causis cerimonialium preceptorum. Questio. 102.

De inde Cōsiderandum est de causis cerimonialium preceptorum. Et circa hoc queruntur sex. Primo vtrum precepta cerimonialia habeant causam. Secundo vtrū habeant causam literalem, vel solum figuralē. Tertio de causis sacrificiorum. Quarto, de causis sacramentorum. Quinto, de causis sacrorum. Sexto de causis obseruantiarum.

¶ Utrum cerimonialia precepta habeant causam. Art. 1. to. 4. f. 1. col. 3.

A D primū Sic ꝓceditur. Uidet q̄ cerimonialia p̄cepta nō habeāt cām. Quia super illud Ephe. 2. Legē mandatoꝝ decretis euacuans. d. glos. 1. euacuans legē veterē cōstitū ad carnales obseruantias decretis. i. preceptis euangelicis, que ex ratione sunt. sed si obseruātie veteris legis ex rōne erant frustra euacuarentur p rōnabilia decreta noue legis. nō ergo cerimoniales obseruantie veteris legis habebant aliquam rationem. ¶ ꝑ. Uetus lex successit legi nature, sed in lege nature fuit aliqđ preceptum qđ nullam rōnem habebat nisi vt hois obedientia probaretur: sicut Aug. dicit. 8. super Gen. ad literam de prohibitione ligni vite. ergo etiam in veteri lege aliqua precepta vāda erant in quibus hominis obedientia probaretur: que de se nullam rationem haberent. ¶ ꝑ. Opera hominis dñr moralia sm q̄ sunt a ratione: si igitur cerimonialium preceptoꝝ sit aliqua ratio, non differrent a moralibus preceptis. videtur ergo quod cerimonialia precepta non habeant aliquam causam: ratio enim precepti ex aliqua causa sumitur.

Sed ꝫ Est, q̄ dī in ps. Preceptum dñi lucidū illuminās oculos. sed cerimonialia sunt p̄cepta dei. ⁊ g̃ sunt lucida, quod non esset. nisi haberent rationabilem causam.

Rñdeo Dom, q̄ cū sapientis sit ordinare sm phm in. 1. met. ea q̄ ex diuina sapia ꝓceduntꝰ esse ordinata: vt ap̄s dicit ad Rom. 13. Ad hoc aūt q̄ aliqua sint ordinata duo requirunt. Primo qđē q̄ aliq̄ ordinent ad debitū finē qui est principiū totius ordinis in rebus agendis: ea em q̄ casu eueniunt preter intentionē finis, vel q̄ nō sertō fiunt ſz ludo, dicimus esse inordinata. Scđo opꝫ q̄ id qđ est ad finē sit ꝓportionatū fini ⁊ ex hoc sequit q̄ rō eoꝝ q̄ sunt ad finem sumitur ex fine: sicut rō dispōis sumitur ex sectione q̄ est finis eius vt dī in. 2. phys. Manifestum est aūt q̄ precepta cerimonialia sicut ⁊ oīa alia p̄cepta legis sunt ex diuina sapia instituta. vnde dī Deut. 4. hec est sapia vra ⁊ intellectus coram ppls. vñ necesse est dicere q̄ precepta cerimonialia sint ordinata ad aliquē finē: ex q̄ eoꝝ rōnabiles cāe assignari possint.

Ad primū Ergo dom, q̄ obseruātie veteris legis ꝑt dici sine rōne cōstū ad hoc q̄ ipse facta in sui natura ratione nō habebāt: puta q̄ vestis non cōficeretur ex lana ⁊ lino. Poterāt tamen habere rōnem ex ordine ad aliud: inquantū. ſ. vel aliquid per hoc figurabat, vel aliquid excludebat. sed decreta noue legis, que precipue consistunt in fide ⁊ dilectione dei, ex ipsa natura actus rationabilia sunt.

¶ Ad secundū dom, q̄ phibitio ligni scientie boni ⁊ mali non fuit ꝓpter hoc q̄ illud lignum esset naturaliter malū, sed cū ipsa phibitio habuit aliquā rōnem ex ordine ad aliud: ingtum. ſ. per hoc aliqđ figurabat. ⁊ sic etiam cerimonialia precepta veteris legis habent rōnem in ordine ad aliud. ¶ Ad tertium dicendum, q̄ precepta moralia sm suam naturam habent rationabiles causas: sicut nō occides, nō furtū facies, sed precepta

cerimonia

cerimonialia hñt rõnales cãs ex ordine ad aliud, vt dictũ est.

¶ Utrũ precepta cerimonialia habeant causam literalem vel figuralem tantum. Articu. 2.

ad 4. le. 1. co. 2. q. 5.

Ad scõm sic pcedit. Uꝺ q̃ precepta cerimonialia nõ habeãt causam literalẽ, sz figuralẽ tm̃. Inter pcepta.n. cerimonialia precipua erãt circũcisio z immolatio agni paschalis: sz vtrũq; istoꝝ nõ hẽbat nisi cãm figuralẽ, qz vtrũq; istoꝝ datũ est ī signũ. Dicit.n. geñ. 17. Circũcidetis carnẽ preputij vr̃i, vt sit in signũ federis inter me z vos. z de celebratiõe phase ḃr exo. 13. Erit quasi signũ in manu tua, z quasi monumentũ ante oculos tuos. Ergo multo magis alia cerimonialia nõ hñt nisi causam figuralẽ. ¶ Effect⁹ pportionatur suę cause, sed oĩa cerimonialia sunt figuralia: vt ẽ. dictũ est. Ergo nõ hñt nisi causam figuralẽ. ¶ Illud qõ de se est indifferẽs vtrũ sic vel nõ sic fiat, nõ videt̃ hre aliquã literalẽ causam. sz quedã sunt in preceptis cerimonialib⁹, que nõ videntur differre vtrũ sic vel sic fiant: sicut est de numero aialiuz offerendorum, z alijs hmõi particularibus circunstantijs. Ergo precepta veteris legis non habent rationem literalem.

Sed cõ, sicut pcepta cerimonialia figurabãt xp̃m: ita etiã hystorie veteris testm̃i. Uꝺ ẽm. 1. ad cor. 10. q oĩa in figurã ꝓtingebãt illis: sz in hystorijs veteris testm̃i pter intellm mysticũ seu figuralẽ, est etiã intellus literalis. Ergo etiã precepta cerimonialia pzeter causas figurales hẽbant etiã cãs literales.

Ñdeo Dom, q sicut supza dictũ est, rõ eoꝝ q̃ sunt ad finẽ oz q a fine sumat̃. finis aũt pceptoꝝ cerimonialiũ est duplex. Ordinabant̃ em̃ ad cultũ dei p tpe illo, z ad figurandũ xp̃m, sicut etiã verba ꝓphetarũ sic respiciebant pñs tps, q etiã in figurã futuri dicebãt: vt hiero. dicit sup osee. Sic igit rõnes preceptoꝝ cerimonialiũ veteris legis dupl̃r accipi pñt. Unomõ ex rõne cult⁹ diuini q̃ erat p tpe illo obseruãdus. z rõnes ille sunt literales: siue pertineãt ad vitandũ idolatrie cultũ, siue ad rememorãda aliqua dei bñficia, siue ad insinuandaz excellentiã diuinã, vel etiã ad designandã dispõnem mentis q̃ tunc requirebat̃ in colentib⁹ deũ. Alijomõ pñt eoꝝ rõnes assignari ꝑm q ordinant̃ ad figurandũ xp̃m z sic hñt rationes figurales z mysticas: siue accipiant̃ ex ipso christo z ecclesia, quod pertinet ad allegoriã: siue ad mores populi christiani, q ꝑtinet ad moralitatẽ: siue statum future glorie, prout in eam introducimur per christum, quod pertinet ad analogiam.

Ad Primũ ergo dom, q sicut intellus metaphorice locutiõis in scripturis est literalis (qz verba ad hoc proferunt, vt hoc significent) ita etiã significationes cerimoniarũ legis, que sunt cõmemorattue beneficioꝝ dei propter q̃ instituta sunt, vel alioꝝ hmõi q̃ ad illã statum pertinebant, nõ tractãdunt ordinẽ literalis causarũ, vñ opz q assignet̃ causa celebrationis phase, qõ est signũ liberationis ex egypto: z q circuncisio erat signũ pacti qõ deus habuit cũ abrahã ꝑtinet ad causam literalẽ. ¶ Ad scõm dicendum, q ratio illa procederet si cerimonialia precepta essent data solũ ad figurandũ futurum: nõ autẽ ad presentia hr̃ deũ colendũ. ¶ Ad tertiũ dicendum, q sicut in legibus humanis dictũ est, q in vniuersali habẽt rationẽ, non autẽ quãtum ad particulares cõditiones, sed hec sunt ex arbitrio instituẽtiũ ita etiã multe particulares determinationes in ceremonijs veteris legis non habent aliquam causam literalẽ, sed solam figuralem: in communi vero habent etiam causam literalem.

¶ Utrum possit assignari conueniens ratio cerimoniarũ que ad sacrificia pertinent. Artic. 3.

isa. 1. le. 4. fin. Et psal. 26. co. 2 et hebr. 10. le. 1. co. 3. 4. el. 5.

Ad Tertiũ Sic procedit. Uꝺ q nõ possit conueniẽs ratio assignari cerimoniarum que ad sacrificia pertinẽt. Ea em̃ que in sacrificiũ offerebãtur, sũnt illa q̃ sunt necessaria ad sustentandã humanã vitam: sicut animalia quedã z panes quidã, sed deus tali sustentamẽto nõ indiget: ꝑm illud psal. Nunquid mãducabo carnes taurorũ, aut sanguinẽ hircorũ potabo? Ergo incõuenienter hmõi sacrificia deo offerebantur. ¶ In sacrificiũ diuinum nõ offerebat̃ nisi de tribus generib⁹ aialium quadrupedũ. s. de gñe boum, ouiũ, z capraruz: z de auibus cõiter quidẽ turtur, z columba. Specialiter autẽ in emundatione leprosi fiebat sacrificiũ de passeribus: multa autẽ aialia alia sunt eis nobiliora. Cũ igitur oẽ qõ est optimũ deo sit exhibendũ, videt q nõ solũ de istis reb⁹ fuerint deo sacrificia offerenda. ¶ Sicut hõ a deo hz dñium volatiliũ z bestiarũ: ita etiã piscium: inconuenienter igitur pisces a diuino sacrificio excludebãtur. ¶ Indifferenter offerri mandabantur turtures z colũbe: sicut igitur mãdabant̃ offerri pulli columbarũ, ita z pulli turturũ. ¶ Deus est actor vite nõ solum hoim, sed etiã animaliũ: vt patet per id q̃ ḋr geñ. 1. Homis autẽ opponit̃ vite: nõ ergo debuerunt deo offerri aialia occisa sed magis aialia viuẽtia: precipue qz etiã apls monet ro. 12. vt exhibeamus corpora nostra hostiã viuentẽ sanctã deo placẽtẽ. ¶ Si aialis deo in sacrificiũ nõ offerebant̃ nisi occisa, nulla videt̃ esse dñia qualr occidant̃, incõuenienter igit determinat̃ modus immolationis precipue in autb⁹. vt ptz leui. 1. ¶ Ois defectus aialis via est ad corruptionẽ z mortẽ. si igitur aialia occisa deo offerebant̃, inconueniẽs fuit ꝓhibere oblationẽ aialis imperfecti, puta claudi, aut cęci, aut alr maculosi. ¶ Illi qui offerunt hostias deo hñt de his participare: ꝑm illud apli 1. ad cor. 10. Nonne qui edunt hostias participes sunt altaris: incõuenienter igit quedã partes hostiarũ offerentib⁹ subtrahebant̃. s. sanguis z adeps, pectuscũlũ, z arm⁹ dexter. ¶ Sicut holocausta offerebant̃ in honorẽ dei, ita etiã hostie pacifice, et hostie pro pctõ, sed nullũ aial femini sexus offerebat deo in holocaustũ, ficbãt tm̃ holocausta tã de quadrupedib⁹ q̃ de auibus. Ergo incõuenienter in hostijs pacificis z ꝓ pctõ offerebãtur aialia femini sexus, z tm̃ in hostijs pacificis nõ offerebant̃ aues. ¶ Ois hostie pacifice vnⁱ⁹ gñis esse videnť: non ergo debuit poni ista dñia q quorundã pacificoꝝ carnes nõ possent vesci in crastino, quoũ dã autẽ possent: vt mãdat̃ leuit. 7. ¶ Ois pctã in hoc conueniũt q a deo auertunt. Ergo p oĩb⁹ pctis ī dei reconciliationẽ vnũ gen⁹ sacrificij debuit offerri. ¶ Ois aialia q̃ offerebant̃ in sacrificiũ, vnomõ offerebant̃. s. occisa. nõ videtur q̃ conueniens q de terra enascentib⁹ diuersimode fiebat oblatio: nunc em̃ offerebant̃ spice, nunc similia, nũc panis qñq; quidem coctus in clibano, qñq; in sartagine, qñq; in craticula. ¶ Ois que in vsum nr̃m veniũt, a deo recognoscere debem⁹. Incõuenienter ergo pzeter aialia solũ hec deo offerebãtur, panis, vinũ, oleum, thus, sal. ¶ Sacrificia corporalia exprimũt interi⁹ sacrificiũ cordis quo hõ ipm̃ suum offert deo, sed in interiori sacrificio pluseſt dulcedine quã repñtat mel, q̃ de morsa citate quã repñtat sal. Dicitur eccl. 24. Spũs meus super mel dulcis. Ergo inconuenienter prohibebatur in sacrificio apponi mel z fermentũ, quod etiam facit panem sapidum, z precipiebatur ibi apponi sal, quod mordacitatiuum, z thus, qõ habet sapozem amarum. Uidetur ergo q ea que pertinent ad cerimonias sacrificiorum non habeant rationabilem causam.

Sed cõ est q ḋr leui. 1. Oblata oĩa adolebit sacerdos super altare i holocaustũ z odorẽ suauissimũ dño. Sz sicut ḋr sap̃. 7. neminẽ diligit deꝰ nisi q̃ cũ sapia inhabitat: ex q̃ põt accipi q q̃cq̃d est, deo acceptũ est cũ sapia. Ergo ille cerimonie sacrificiorũ cũ sapiẽtia erãt velut hñtes rationales causas.

Ñdeo Dom, q sicut supza dictũ est, cerimonie veteris legis duplicẽ causam habebãt, vnã. s. literalẽ sz q ordinabãtur ad cultũ dei, aliã vero figuralẽ siue mysticã ꝑm q ordinabãtur ad figurandũ xp̃m. Et ex vtraq; parte põt conuenienter assignari causa cerimoniarũ que ad sacrificia pertinebãt. ꝑm em̃ q sacrificia ordinabãtur ad cultũ dei, causa sacrificioꝝ dupl̃r accipi põt. Unomõ ꝑm q per sacrificia repzesentabatur ordinatio mẽtis in deũ, ad quã excitabat̃ sacrificiũ offerens. ad rectã autẽ ordinationẽ mẽtis in deũ pertinet q oĩa q̃ hõ hz recognoscat a deo tanq̃ a primo ꝓnᵒ, z ordinet in deum tanq̃ in vltimũ finẽ. z hoc repzesentabãt in oblationib⁹ z sacrificijs: ꝑm q homo ex rebus suis quasi in recognitionẽ q̃ haberet ea a deo in honorẽ dei ea offerebat: ꝑm q dixit dauid. 1. paralip. 29. Tua sunt oĩa, z q̃ de manu tua accepimus dedimus tibi. z ideo in oblatione sacrificioꝝ ꝓtestabatur homo q deus esset primũ ꝓnᵐ creationis rerũ, z vltimᵘ⁹ finis ad quẽ essent oĩa referẽda. Et qz pertinet ad rectã ordinationẽ mẽtis in deũ vt mens humana nõ recognoscat aliũ primũ actorẽ rerũ nisi solum deũ, neq; in aliquo alio finẽ suum cõstituat: ꝓpter hoc ꝓhibebat̃ in lege offerri sacrificiũ alicui alteri, nisi deo: ꝑm illud exo. 22. Qui immolat dñs occidet̃ preter dño soli. z ideo de causa cerimoniarũ circa sacrificia põt assignari ratio. Alio modo ex hoc q per hmõi homines retrahebãtur a sacrificijs idoloꝝ, vnde etiã precepta de sacrificijs nõ fuerũt data ꝓpło iudeoꝝ, nisi postq̃ declinauit ad idolatriã adorando vitulũ cõflatilem quasi hmõi sacrificia sint instituta, vt populus ad sacrificandũ promptus hmõi sacrificia magis deo q̃ idolis offerret. vnde dicitur hiere. 7. Non sum locutus cũ patribus vestris, z non precepi eis in die qua eduxi eos de terra egypti, de verbo holocaustomatum z victimarum. Inter oĩa autẽ dona q̃ deus humano generi tã ꝓ pctõ lapso dedit: precipuũ est q dedit filiũ suũ. vñ ḋr Jo. Sic deus dilexit mundũ, vt filiũ suũ vnigenitũ daret:

vt oīs qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitā eternā, z ideo potissimū sacrificiū est quo ipse xps seipm obtulit deo in odorē suauitatis: vt dr ad eph. 5. z ppter hoc oia alia sacrificia offerebanť in veteri lege, vt hoc vnū singulare z precipuū sacrificium figuraret, ranq perfectū p imperfecta: vñ apls dicit ad hebr. 10. q sacerdos veteris legis easdē sepe offerebat hostias, que nunq possunt auferre peccata. Christus autem pro peccatis obtulit vnam in sempiternum. Et quia ex figurato sumitur ratio figure: ideo rationes sacrificiorum figuralium veteris legis sunt sumende ex vero sacrificio christi.

Ad primum ergo dom, q deus nō volebat hmōi sacrificia sibi offerri pp ipsas res q offerebāntur quasi eis indigeret, vñ dr esaie. 1. Holocausta arietū z adipē pinguiū, z sanguinem vitulorū z hircorū z agnorū nolui. sz volebat ea sibi offerri, vt supra dictū est, tū ad excludendā idolatriā, tū ad significandum debitū ordinē mētis humane in deū, tū etiā ad significandum mysterium redēptionis humane p xpm. Ad scōz dom, q q̄tum ad oīa p̄dicta rō cōueniens fuit quare ista aialia offerebanť deo in sacrificiū, z nō alia. Primo quidē ad excludendam idolatriā: qr oīa alia aialia offerebāt idolatre dīis suis, vel eis ad maleficia vtebanť. ista aūt aialia apud egyptios, cū quibus cōuersati erāt abominabilia erāt ad occidendū: vñ ea nō offerebant in sacrificiū dīis suis. vñ dr exo. 8. Abominationes egyptiorū immolabimus dño deo nro. oues cū colebāt, hircos venerabanť: qr in eorū figura demones apparebāt. Bobus ēt vtebantur ad agriculturā quā inter res sacras hēbant. Scdo hoc conueniens erat ad predictā ordinationē mentis in deum: z hoc dupl̄r. Primo quidē qr hmōi aialia maxime sunt p q̄ sustentať humana vita: z cū hoc mūdissima sunt, z mūdissimū hīt nutrimentū. alia vero aialia vel sunt siluestria, z non sunt cōiter hominū vsui deputata: vel si sunt domestica immundū hīt nutrimentū: vt porcus z gallina. soli autē id q̄ est purū deo est attribuēdū. Hmōi autē aues speciaľ offerebanť: qr hīr in copia in terra pmissionis. Scdo, qr p immolationē hmōi aialiū puritas mētis designatur: qr vt dr in glo. leui. Vitulū offerimus cū carnis superbiā vincimus: agnū cū irrationales motꝰ coarctamus, hedū cū lasciuiā superamus: rursumq dum castitatē seruamus: panes azymos cū azymis sinceritatis epulamur. In columba vero manifestū est q significať castitas z simplicitas mētis. Tertio vero cōueniens fuit hec aialia offerri in figurā xpi: qr vt in eadē glo. dr, xps in vitulo offertur pp virtutē crucis: in agno ppter innocētiā: in ariete ppter principatū: in hirco ppter similitudinem carnis peccati. In turture z columba duarū naturarū cōiunctio monstrabať: vel in turture castitas, in colūba charitas significabať: in similagine, aspersio credentium per aquā baptismi figurabať. Ad tertiū dom, q pisces q in aqua viuūt magis sunt alieni ab hoie q̄ cetera aialia: q vi uunt in aere sicut z homo. z iterū pisces ex aqua extracti statim moriuntur: vnde nō poterāt in templo offerri, sicut alia aialia. Ad quartū dom, q in turturibus meliores sunt maiores q̄ pulli: in colūbis aūt ecōuerso. z iō vt rabbi moyses dicit, mādātur offerri turtures z pulli columbarū: qr omne q̄d est optimū deo est attribuendū. Ad quintū doz, q aialia in sacrificium oblata occidebanť, qr veniunt in vsum hoīs occisa fm q a deo dātur homini ad esum. z iō etiā igni cremabantur: qr per ignē decocta fiunt apta humano vsui. Silr etiam per occisionē animalium significať destructio pctoꝝ: z q hoīes erāt digni occisione p pctis suis, ac si illa aialia loco eorū occiderent ad significandā expiationē pctoꝝ. Per occisionē etiā hmōi aialium significabatur occisio xpi. Ad sextū dom, q specialis modus occidendi animalia immolata determinabať in lege ad excludendū alios modos quib⁹ idolatre aialia idolis immolabant. Vel etiā vt rabbi moyses dicit, lex elegit genus occisionis quo aialia minus afflīgebātur occisa: p q etiā excludebať z in mia offerentiū z deterioratio aialium occisoꝝ. Ad septimū dom, q qr aialia maculosa solent haberi contēptui etiā apud hoies, ideo prohibitū est ne deo in sacrificiū offerrētur: ppter q etiaz phibitū erat ne mercedē prostibuli aut pretiū carnis in domū dei offerrēt. z ea dē etiā rōne non offerebāt animalia ante septimum diē: qr talia aialia erāt quasi abortiua nondū plene consistentia ppter tenerītudinē. Ad octauū dom, q triplex erat sacrificioꝝ genus, quoddā erat q totū cōburebatur. z hoc dicebatur holocaustū quasi totū incensum: hmōi em sacrificiū offerebatur deo specialiter ad reuerentiā maiestatis ipsius, z amorem bonitatis eius, z cōueniebat perfectionis statui in imp'tione p̄silioꝝ. z ideo totū cōburebať, vt sicut totū aial resolutum in vaporē sursum ascendebat, ita etiā significaret totū hominē z oīa que ipsius sunt, dei dño esse subiecta, z ei esse offerenda. Aliud autē erat sacrificiū pro pctō, qd offerebať deo ex necessitate remissionis pcti: z cōueniebat statui penitentium in satisfactione pctoꝝ: q diuidebatur in duas partes. Nā vna pars ei⁹ cōburebať: altera vero cedebat in vsum sacerdotū, ad significādum q expiatio pctoꝝ fit a deo per ministerium sacerdotū, nisi qñ offerebať sacrificiū p pctō totius populi. vel specialiter pro pctō sacerdotis: tunc em totū cōburebať, nō. n. debebāt in vsuz sacerdotū venire ea que p pctō eoꝝ offerebanť, vt nihil pcti in eis remaneret. z qr hoc nō esset satisfactio pro pctō: si em cederet in vsum eoꝝ pro quoꝝ pctis offerebať, idem esse videretur, ac si nō offerretur. Tertiū sacrificiū vocabať hostia pacifica, q offerbať deo, vel pro gratiarū actione, vel pro salute z prosperitate offerētium ex debito beneficij vel accipiēdi vel accepti. Et quia ad statum pficientium in implētione mandatoꝝ. z ista diuidebantur in tres partes. Nā vna pars incēdebatur ad honorē dei, alia pars cedebat in vsum sacerdotum, tertia vero pars in vsum offerentiū, ad significādum q salus hoīs procedit a deo dirigentibus ministris dei, z cooperātibus ipsis hoībus q̄ saluantur. Hoc autē gñaliter obseruabatur q sanguis z adeps nō ventebatur neq in vsum sacerdotū, neq in vsum offerentiū. sz sanguis effundebatur ad crepitudinē altaris in honorē dei, adeps vero adurebatur in igne. Cuius ratio vna quidē fuit ad excludendā idolatriā. Idolatre em bibebant de sanguine victimarum, z comedebant adipes, sm illud deuter. 32. De quorum victimis comedebant adipes, z bibebant vinū libaminum. Secunda ratio est ad informationē humane vite. Prohibebať em eis vsus sanguinis ad hoc q horrerent humani sanguinis effusionem: vñ dr gen. 9. carnem cum sanguine non comedetis, sanguinē em animarū vestrarū requirā. Vsus vero adipum prohibebatur eis ad vitandā lasciuiam: vnde dr Ezech. 34. Quod crassum erat occidebatis. Tertia vero ratio est ppter reuerentiam diuinam: quia sanguis est maxime necessarius ad vitam ratione cuius dr aīa esse in sanguine: adeps autē abundantiaz nutrimēti demonstrat, z ideo vt ostēderetur q a deo nobis est z vita z oīs bonoꝝ sufficientia, ad honorē dei effundebatur sanguis z adurebatur adeps. Quarta ratio est: qr p hoc figurabatur effusio sanguinis xpi: z pinguedo charitatis eius per quaz se obtulit deo pro nobis. De hostijs autē pacificis in vsuz sacerdotis cedebat pectusculum z armus dexter, ad excludendum quandā diuinationis speciē, que vocatur spatulamantia: qr. s. in spatulis animalium immolatoꝝ diuinabant: z silr in ossē pectoris: z ideo ista offerentibus subtrahebātur. Per hoc etiā significabatur q sacerdoti erat necessaria sapientia cordis ad instruendum pplm, qd significabatur per pectus qd est tegumētum cordis, z etiā fortitudo ad sustentandū defectus, que significatur per armum dextrū. Ad nonū dom, q qr holocaustuz erat perfectissimū inter sacrificia, ideo non offerebatur in holocaustum nisi masculus: nam femina est aīal imperfectū. Oblatio autem turturū aut columbarū erat ppter paupertatē offerentium: qr maiora animalia offerre nō poterāt, z qr hostie pacifice gratis offerebantur, z nullus eas offerre cogebatur, nisi spontaneus: ideo hmōi aues nō offerebantur inter hostias pacificas: sed inter holocausta, z hostias pro peccato quas quandoq oportebat offerre. Aues etiā hmōi ppter altitudinē volatus cōgruunt perfectioni holocaustoꝝ, z etiā hostijs pro pctō: qr habent gemitū pro cantu. Ad decimū dom, q inter oīa sacrificia holocaustuz erat precipuū: qr totum cōburebať in honorem dei: z nihil ex eo comedebatur. Secundum vero locum in sanctitate tenebat hostia pro peccato, que comedebatur solum in atrio a sacerdotibus in ipsa die sacrificij. Tertium vero gradum tenebant hostie pacifice pro gratiarū actione, que comedebantur ipso die, sed vbiq in hierlm. Quartū vero locū tenebāt hostie pacifice ex voto, quarum carnes poterāt etiā in crastino comedi. Et est ratio huius ordinis: qr maxime obligatur homo deo ppter eius maiestatē: scdo propter offensam cōmissam: tertio ppter bñficia iam suscepta: quarto ppter beneficia sperata. Ad vndecimū dom, q pctā aggrauanť ex statu peccātis: vt supra dictū est. z iō alia hostia mādabať offerri p pctō sacerdotis z principis, vel alteri⁹ priuate persone. Est autē attendū (vt rabbi moyses dicit) q quāto grauius erat pctm, tāto vilior species aialis offerebatur pro eo. vñ capra, q est vilissimū aial, offerebatur pro idolatria, qd est grauissimū pctm: p ignorātia vera sacerdotis, offerebatur vitulus: p negligētia aūt principis, hircus. Ad duodecimū doz, q lex in sacrificijs pudere

voluit paupertati offerentiũ: vt qui nõ posset hre aial quadrupes, saltẽ offerret auem: quã q̃ hre ñ posset, saltẽ offerret panẽ: z si hunc hre nõ posset, saltẽ offerret farinã vel spicas. Cã vero figuralis est q̃ panis sigt xpm q̃ est panis viuus. vt dr Joã. 6. Qui quidẽ erat velut in spica p statu legis nãe in fide patrũ: erat añt sicut simila in doctrina legis pphetarũ: erat añt sicut panis format⁹ post humanitatẽ assumptã, coctus igne. i. formatus spũsctõ in clibano vteri virginis: q̃ etiã fuit coctus in fartagine p labores quos in mũdo sustinebat: in cruce vero quasi in craticula adustus. ¶ Ad 13m dõm, q̃ ea q̃ in vsum hoĩs veniũt de terrenascentib⁹, vel sunt in cibũ, z de eis offerebaꝫ panẽ: vel sunt in potũ, z de his offerebaꝫ vinũ: vel sunt in cõdimentũ, et de his offerebaꝫ oleũ z sal: vl sunt in medicamẽtũ, z de his offerebaꝫ thus q̃ est aromaticũ z cõsolidatiuũ. Per panẽ añt figuratur caro xpi: p vinũ autẽ sanguis eius p quẽ redẽpti sumus, oleũ figurat gratiã xpi, sal sciam, thus oronẽ. ¶ Ad 14m dõm q̃ mel nõ offerebaꝫ in sacrificijs dei, tũ q̃ cõsueuerat offerri in sacrificijs idolor, tum etiã ad excludendã oẽm carnalẽ dulcedinẽ z voluptatẽ ab his qui deo sacrificare intendunt. Fermẽtum vero nõ offerebaꝫ ad excludendã corruptionẽ: z forte etiã in sacrificijs idolor solitum erat offerri. Sal autẽ offerebaꝫ, q̃ impedit corruptionẽ putredinis, sacrificia autẽ dei dñi esse incorrupta: z etiã q̃ in sale significaꝫ discretio sapie, vel etiã mortificatio carnis. Thus añt offerebaꝫ deo ad designandã deuotionẽ mentis q̃ est necessaria offerẽtibus z etiã ad designandũ odorẽ bone fame. nam thus z pungue est, z odoriferum, z quia sacrificium zelotipie non procedebat ex deuotione, sed magis ex suspicione, ideo in eo in offerebatur thus.

¶ Utrum assignari possit certa ratio cerimoniarũ que ad sacra pertinent. Articu. 4.

Quartũ sic ꝓcedit. Uꝫ q̃ cerimoniarũ vete. leg. q̃ ad sacra pertinẽt sufficies rõ assignari nõ possit. dicit em paulus actuũ. 17. de⁹ q̃ fecit mundũ z oia q̃ in eo sunt, hic celi z terre cũ sit dñs, nõ ĩ manufactis tẽplis habitat: incõuenienter igit ad cultũ dei tabernaculũ vel templũ in lege veteri est institutũ. ¶ Ꝓ. Status vete. legis non fuit immutat⁹ nisi per xpm, sz tabernaculũ designabat statũ veteris legis. Nõ g̃ debuit mutari p edificationẽ alicuius tẽpli. ¶ Ꝓ. Diuina lex precipue dr hoĩes inducere ad diuinũ cultũ, sz ad augmentũ diuini cult⁹ pertinet, q̃ fiãt multa altaria z multa tẽpla: sicut pz in noua lege. Ergo vꝫ q̃ etiã in veteri lege nõ debuit esse solũ vnũ tẽplum, aut vnus tabernaculũ, sed multa. ¶ Ꝓ. Tabernaculũ seu tẽplus ad cultũ dei ordinabaꝫ: sz in deo precipue opr venerari vnitatẽ z simplicitatẽ. Nõ vꝫ igit fuisse cõuenies, vt tabernaculũ seu tẽplum p q̃dã vela distingueret. ¶ Ꝓ. Uirt⁹ primi mouẽtis q̃ est de⁹ pño apparet in parte orientis a q̃ pte incipit prim⁹ mot⁹, sz tabernaculũ fuit institutũ ad dei adorationẽ. Ergo debebat esse dispositũ magis ꝑ sus orientẽ q̃ versus occidẽtẽ. ¶ Ꝓ. Exo. 20. dñs precepit vt ñ facerẽt sculptile neq̃ aliquã similitudinẽ. incõuenienter igit ĩ tabernaculo vel in tẽplo fuerũt sculpte imagines cherubin. silr etiã z archa z ppitiatorũ, z cãdelabrũ, z mesa, z duplex altare sine rõnabili cã ibi fuisse vñr. ¶ Ꝓ. Dñs precepit Exo. 20. Altare de terra facietis mihi, z iterũ. Nõ ascendes ad altare meũ p gradus, incõuenienter igit mãdat postmodũ altare fieri de lignis auro vestere cõtextis, z tãte altitudinis, vt ad illud ntiñ p gradus ascẽdi non possit. Dr. n. exo. 27. Facies altare de lignis setthim, q̃ habebit q̃q̃ cubitos in lõgitudine, z totidẽ in latitudine, z tres cubitos in altitudine, z operies illud ere. z Exod. 30. 6r, Facies altare ad adolendũ thymiamata de lignis setthim vestieq̃ illõ auro purissimo. ¶ Ꝓ. In operib⁹ dei nihil debet esse superfluũ: q̃ nec in operib⁹ nature aliq̃d superfluũ inuenit: sz vni tabernaculo vel domui sufficit vnum operimentũ. incõuenienter igit tabernaculo fuerũt apposita multa tegumẽta. s. cortine, saga cilicina, pelles arietũ rubricate, z pelles hyacintine. ¶ Ꝓ. Cõsecratio exteror interiorẽ sanctitatẽ significat: cui⁹ sũm est aia. incõuenienter igit tabernaculũ z eius vasa cõsecrabant, cũ essent quedã corpa inanimata. ¶ Ꝓ. In psal. 6r, Benedicãdñm in oi tpe, semp laus ei⁹ in ore meo, sed solẽnitates instituunt ad laudandum deum. Non ergo fuit conueniens, vt aliqui certi dies statuerentur ad solennitates peragendas: sic igitur videtur q̃ cerimonie sacrorum conuenientes causas non haberent.

Sed Contra est, q̃ apls dicit ad heb. 8. q̃ illi qui offerunt ẽm legem munera, exemplari z vmbre deseruiũt celestium, sicut responsum est moysi cum consummaret tabernaculum. Uide, inquit, oia facito ẽm exemplar quod tibi in mõte monstratum est: sed valde rationabile est q̃ imaginem celestiũ repñtat, ergo cerimonie sacror rationabilẽ causam habebant.

Rñdeo dõm, q̃ tor⁹ exterior cult⁹ dei ad ꝫ ꝑcipue ordinat, vt hoies deũ ĩ reue[a] hẽant. Hz añt hoc human⁹ affect⁹, vt ea q̃ cõia sunt z nõ distincta ab alijs min⁹ reuereat, ea vo q̃ hñt aliquã excellẽtie discretionẽ ab alijs magis admiret z reuereat. Et inde etiã hoĩs ꝛsuetudo inolcuit, vt reges z principes q̃s opz in reue[a] haberi a subditis: z ꝓciorib⁹ vestib⁹ ornentur, z etiã ampliores z pulchriores hitationes possideant. Et pp hoc oportuit vt aliqua spãlia tpa, z spãle taberna culi, z spãlia vasa, z spãles ministri ad cultũ dei ordinarent: vt p hoc animi hoĩs ad maiorẽ dei reuerẽtiã adducerent. ¶ Silr etiã status vete. legis, sicut dictũ est, institut⁹ erat ad figurãdũ mysteriũ xpi. Opz autẽ esse aliq̃d determinatũ ad q̃ q̃ aliquid figurari debet: vt. s. ei⁹ aliq̃s similitudinẽ repñret. z ideo oportuit aliqua spãlia obseruari in his q̃ pertinent ad cultũ dei.

Ad Primũ g̃ dõm, q̃ cultus dei duo respicit. s. deũ q̃ colitur, z hoies colentes, ipse igit de⁹ q̃ colit, nullo corpali loco claudit: vñ pp ipm nõ oportuit spãle tabernaculũ fieri aut tẽplum. ¶ Sed hoies ipm colẽtes corpales sunt, z pp eos oportuit spãle tabernaculũ vel tẽplũ institui ad cultuz dei pp duo. Primo q̃dẽ, vt ad hmõi locũ conuentes cũ hac cogitatione q̃ deputaret ad colendũ deũ cũ maiori reuerẽtia accederẽt. Secõ vt p dispositionẽ talis tẽpli vel tabernaculi figarẽtur alia q̃ pertinẽtia ad excellentiã diuinitatis vel hũanitatis xpi. z hoc est q̃ salomon dicit. 3. reg. 8. Si celũ z celi celoꝝ te capere nõ pñt, quãto magis dom⁹ hec quã edificaui tibi. z postea subdit. Sint oculi tui aperti sup domũ hanc de qua dixisti, Erit nomẽ meũ ibi vt exaudias deprecationẽ serui tui z pplr tui Israel. Ex quo pz q̃ domus sanctuarij non est instituta ad hoc q̃ deus capiat, q̃si localr inhabitantẽ, sed ad hoc q̃ nomẽ dei inhabitet ibi. i. vt notitia dei ibi manifestet p aliqua q̃ ibi fiebãt vel dicebanꝫ: z q̃ pp reuerentiã loci oones fierẽt ibi magis exaudibiles ex deuotiõe oãtiũ. ¶ Ad 2m dõm, q̃ stat⁹ vete. legis nõ fuit immutatus ante xpm q̃tũ ad impletionẽ legis q̃ facta est solũ per xpm: est tñ immutat⁹ q̃tũ ad additionẽ ppli q̃ erat sub lege. nã pⁿ pplus fuit in deserto nõ hñs certã mãsionẽ, postmodũ añt habuerunt varia bella cũ finitimis gẽtib⁹. Ultimo añt tpe dauid regis z salomonis pplus ille habuit q̃tissimũ statũ. z tũc pⁿ edificatũ fuit tẽplũ ĩ loco quẽ designauerat abraã ex diuina demõstratiõe ad immolãdũ. Dicit. n. gen. 20. q̃ dñs mãdauit abrae vt offerret filiũ sũũ ĩ holocaustũ sup vnũ mõtiũ quẽ mõstrauero tibi: z postea dr q̃ appellauit nomẽ illi⁹ loci, Dñs videt. q̃si ẽm dei pmissionẽ esset loc⁹ ille elect⁹ ad cultũ diuinũ: pp q̃ dr deut. 12. ad locũ quẽ elegerit dñs de⁹ vester, venietis z offeretis holocausta z victimas vras. ¶ Locus añt ille designari nõ debuit p edificationẽ tẽpli añ tps ꝺdictũ pp tres rõnes q̃s rabbi moyses assignat. Prima ẽ ne gẽtes appropiaret sibi locũ illũ. Secũda est ne gẽtes ipm destruerẽt. Tertia vo rõ est ne quelz tribus vellet hre locũ illũ in sorte sua: z pp hoc orirent lites z iurgia. z iõ nõ fuit edificatũ tẽplũ, donec haberẽt regẽ p quẽ posset hmõi iurgiũ cõpesci. antea vero ad cultũ dei erat ordinatũ tabernaculũ portatile p diuersa loca, quasi nondũ esse determinato loco diuini cult⁹. Et hec est rõ Israelis diuersitatis tabernaculi z tẽpli. Nõ añt figuralis esse põt: q̃ p hec duo significaꝫ duplex status. Per tabernaculũ em q̃ est mutabile sigtur stat⁹ pñtis vite mutabilis. Per tẽplũ vero q̃ erat fixũ z stans significatur status future vite q̃ oino immutabilis est, z pp ꝫ in edificatione tẽpli dr, q̃ nõ est audit⁹ sonit⁹ mallei vel securis ad significãdũ q̃ ois perturbationis tumult⁹ lõge erit a statu futuro. Uel p tabernaculũ significaꝫ stat⁹ veteris legis. Per tẽplũ añt a salomone ꝛstructũ, stat⁹ noue legis. vñ ad ꝛstructionẽ tabernaculi soli iudei sunt operati, ad edificationẽ vo tẽpli coopati sunt etiã gẽtiles. s. thiri z sidonij. ¶ Ad 3m dõz, q̃ rõ vnitatis tẽpli vel tabernaculi põt esse z Iralis z figuralis: Iralis quidez est rõ ad exclusionẽ idolatrie: q̃ gentiles diuersis dñs diuersa tẽpla cõstituebãt. z iõ vt firmaret in animis hoĩm fides vnitatis diuine, voluit de⁹ vt in vno loco tm sibi sacrificiũ offerret, z iterũ vt p hoc oñderet q̃ corporalis cult⁹ nõ pp se erat ei acceptus. z ideo cõpescebanꝫ: ne passim, z vbiq̃ sacrificia offerẽt. Sed cult⁹ noue legis, in cuius sacrificio spñalis gra ꝓtinet, est ẽm se deo acceptus: z ideo multiplicatio altariũ z tẽplor nõ accepꝫatur in noua lege. Quantum vero ad ea que pertinebant ad spiritualem cultum dei, qui consistit in doctrina legis et prophetarum, etiam in veteri lege diuersa loca deputata, in quibus conuenirebant ad laudem dei: que dicebantur synagoge,

sicut z nūc dñr eccle,in qb⁹ ppls xp̄o⁹ ad laudē dei ogregat z sic eccla nra succedit i locū z tē⁹ z synagoge: qz ip̄m sacrifi sie eccle spūale est:vñ nō distinguit apud nos locus sacrificij a loco doctrine. Nō aūt figuralis esse pōt:qz p hoc sigbat vnitas eccle vl militātis,vl triūphātis. ¶ Ad 4m dōm,q sic i vnitate tēpli vl tabernaculi repūtabat vnitas dei vl vnitas eccl. ita ēt i distōne tabernacli vel tēpli repūtabat distō eox q deo sunt suba,ex qb⁹ i dei veneratione ꝓsurgim⁹. Distinguebat aūt tabernacl3 i duas ptes,i vnā q vocabat sctā scrōz,q erat occidētal. z aliā q vocabat sctā,q erat ad orientē: z iteꝝ aūt tabernacl3 erat atriū. Hec igit distō duplicē hz rōnē:vnā qdē ex q tabernacl3 ordinat ad cultū dei:sic.n.diuerse ptes mūdi i distōne tabernaculi figurāt:nā ps illa q sctā sctōz dr figurabat scām alti⁹ qd̄ē spūaliū subarū. Pars vo illa q dr sctā exprimebat mūdū corporalē: z iō sctā a sctis sctōz distinguebat qdā velo q ex tuor colorib⁹ erat distinctū:p quos ex tuor elemēta designant. s. byssō,q q designat terra:qz byss⁹,i.linū de terra nascit:purpura p qua sigāt aq: fiebat.n.purpure⁹ color ex qbusdā cōchis q inuenit in mari:hyacyntho,p quē sigat aer:qz hz aereū colorē: z cocco bis tincto,p quē designat ignis. Et iō qz mā ex tuor elemētox ē impedimētū ꝓ q velāt nobis incorporales subē,in interi⁹ tabernaculi,i. sctā sctōz sol⁹ summ⁹ sacerdos,z semel i anno introibat,vt designaret q hec est finalis p̄fectio hoīs,vt ad illud secul̄ introducat:in tabernaculi vo exteri⁹,i.in sctā introibant sacerdotes quotidie: nō aūt ppls q solū ad atriū accedebat,qz ipsa corpalia ppls percipere pōt: ad interiores aūt eox rōnes
Alis sacerdotes. ✝ solū sapientes ✝ p ꝓsideratione attingere possunt. Sm vo rōnem figuralē per exterius tabernaculi q dr sctā sigat status veteris legis,vt apls dicit ad heb.9.qz illud tabernaculi semp introibant sacerdotes sacrificiox officia cōsummātes. Per interius vero tabernaculi q dr sctā sctōz:sigatur vel celestis gloria vel etiā status spiritualis noue legis:q est quedā inchoatio future gl̄ozie:in quē statū nos xp̄s introduxit:q figurabat per hoc q summ⁹ sacerdos semel in anno solus in sctā sctōz introibat. velum aūt figurabat spiritualiū occultationē sacrificiox in veteribus sacrificijs:q velum quatuor colorib⁹ erat ornatū byssō quidē ad designandā carnis puritatē: purpura autē ad figurandum passiones quas sci sustinuerunt pro deo:cocco bis tincto ad significandā charitatē geminā dei z proximi:hyacintho autē significabat celestis meditatio. Ad statū autē veteris legis aliter se habebat ppls:z aliter sacerdotes:nam ppls ipsa corpalia sacrificia ꝓsiderabat q in atrio offerebātur,sacerdoter vo rōnē sacrificiox cōsiderabant, hītes fidem magis explicitā de mysterijs xp̄i:z ideo intrabant in exteri⁹ tabernaculuz q etiā quodā velo distinguebatur ab atrio:qz quedā erāt velata ppl̄o circa mysteriū xp̄i q sacerdotib⁹ erāt nota: nō tñ erant eis plene revelata,sicut postea in nouo testō, vt habet ephe.3. ¶ Ad quintū dōm,q adoratio ad occidentē fuit introducta in lege ad excludendā idolatriā: nam oēs gentiles in reverentiā solis adorabāt ad orientē:vñ dr Ezech.8.q quidā habebāt dorsa cōtra templū dñi:z facies ad orientē:z adorabāt ad ortū solis:vñ ad hoc excludendū tabernaculuz habebat sctā sctōz ad occidentē:vt versus occidentē adorarent. Rarto etiā figuralis esse pōt:qz totus status p̄tōris tabernaculi ordinabatur ad significandā mortem xp̄i,q figuratur p occasum:sm illud psal. Qui ascendit sup occasum dns nomē illi. ¶ Ad sextū dōm,q eox q in tabernaculo ꝓtinebātur,rō reddi pōt z literalis z figuralis. Literalis quidē p relationē ad cultū diuinū: z qz dicruz est,q p tertiū tabernaculū interi⁹,q dicebatur sctā sctōz sigatur secul̄ alti⁹ spūalium subarū:ideo in illo tabernaculo tria ꝓtinebātur.s.archa testamenti,in qua erat vna aurea hīs mānā,z virga aaron q frondauerat,z tabule in quib⁹ erāt scripta decem p̄cepta legis. Hec aūt archa sita erat inter duos cherubim q se mutuis vultib⁹ respiciebāt:z sup archā erat qdā tabula lapidea q dicebat ppitiatoriū sup alas cherubim:q̄si ab ipsis cherubim portaret:acsi imaginaret q illa tabula esset sedes dei: vñ z ppitiatoriū dicebat, q̄si exinde ppl̄o ppitiaret ad preces summi sacerdotis:z iō q̄si portabat a cherubim quasi deo obsequētib⁹:archa vo testamēti erat tāq̄ scabellū sedētis supra ppitiatoriū. Per hec aūt tria designant tria q sunt in illo altiori seculo.s.deus q sup oia est z incōprehēsibilis omni creature:et ꝑter hoc nulla similitudo eius ponebat,ad repsentandā eius invisibilitatē:sed ponebat quedā figura sedis eius:qz.s.creatura cōprehensibilis est q est suba deo,sicut sedes sedenti. Sunt etiā in illo altiori seculo spūales subie q angeli dr:z hi significant p duos cherubim mutuo se respicientes ad designādā cōcordiā eox adinuicē:sm illud Job.25. Qui facit cōcordiā in sublimibus. Et pp hoc etiā nō fuit vnū tm cherub,vt designaret multitudo celestiū spirituū:z excluderet cult⁹ eox ab his quib⁹ p̄ceptum erat vt solū vnū deū colerent. Sunt etiā in illo intelligibili seculo rōnes oim eox q in hoc seculo p̄ficiuntur quodāmō clause:sicut rōnes effectuum claudūtur in suis causis:z rōnes artificiatox in artifice:z h̄ significabat p archā:in qua repūtabantur p tria ibi cōtenta tria q sunt potissima in reb⁹ hūanis scz sapia q repūtabat p tabulas testamēti,ptās regiminis q repūtabat p virgā Aaron:vita q repūtabat p mānā: q fuit sustē tamētū vite. Vel p hec tria sigabant tria deo attributa.s.sapia in tabulis,po⁹a in virga,bonitas in manna:tum pp dulcedinē tū,qz ex dei mia est ppl̄o suo datū: z iō in memoriā diuine mie ꝓseruabat:z hec tria ēt figurata sunt i visiōe esaie. Vidit.n.dñz sedētē sup solū excelsum z elevatū,z seraphin assistentes,z domū impleri a gl̄ia dei,vñ z seraphin dicebāt, Plena est oīs terra gl̄ia ei⁹:z sic similitudines seraphin nō ponebātur ad cultū q ꝓhibebat primo legis p̄cepto: scz i signū ministerij,vt dictū est. ¶ In exteriori vero tabernaculo q sigabat p̄sis seculi, continebantur etiā tria.s.altare thymiamatis,q directe erat ꝓtra archam:mēsa aūt ꝓpōnis sup quā.12. panes apponebātur, erat posita ex parte aquilonari: cādelabrum vero ex parte australi. Que tria vir rūdere trib⁹ q erāt in archa clausa:sed magis manifeste eadē repūtabant: opz em rōnes rerū ad manifestationem demonstrationē pduci q̄s sint in mente diuina z angelorum ad hoc q hoīes sapientes eas cognoscere possint:q significatur p sacerdotes ingredientes tabernaculū. In cādelabro igitur designabatur sicut i signo sensibili sapia: q̄ intelligibilib⁹ verbis exprimebat in tabulis. Per altare vo thymiamatis sigabatur offm sacerdotū, quox erat ppl̄m ad deum reducere: z hoc etiā sigabat p virgā:nā i illo altari incēdebat thymiama boni odoris:per qō sigabat sanctitas ppl̄i acceptabilis deo. Dicitur em apoc.7.q per fumū aromatū sigantur iustificationes sctōrum. Cōuenienter aūt sacerdotalis dignitas in archa sigabatur p virgā,in exteriori vero tabernaculo p altare thymiamatis:qz sacerdos mediator est inter deū z ppl̄m, regens ppl̄m p ptātē diuinā,quā virga sigt,z fructū sui regiminis.s.sctitatē ppl̄i acceptā deo offerre,quasi in altari thymiamatis. Per mēsam aūt sigtur tpale nutrimentū vite,sicut z p manna: sed hoc est cōuenientius z grossius nutrimentū, illud autē suauius z subtilius. Cōuenienter autē candelabrū ponebat ex parte australi:mēsa autē ex pte aquilonari:qz australis pars est dextera pars mundi,aquilonaris autē sinistra, vt dr in.2.de ce.z mun.sapia aūt pertinet ad dextrā,sicut z cetera spūalia bona:tpale aūt nutrimentū ad sinistrā:sm illud prouer.3. In sinistra illi⁹ diuitie z gl̄ia. Ptās aūt sacerdotalis media est inter tpalia z spūalem sapientiā:qz p eā z spūalis sapia,z tpalis dispensantur. ¶ Pōt aūt z hoīi alia rō assignari magis l̄alis. In archa em cōtinebant tabule legis ad tollendā legis oblitionē: vñ dr Exo.24. Dabo tibi duas tabulas lapideas,z legē ac mandata q̄ scripsi vt doceas filios israel. Virga vero Aaron ponebatur ibi ad cōpimendā dissensionē populi de sacerdotio Aaron:vñ dicitur Numeri.17. Refert virgā Aaron in tabernaculū testimonij: vt reseruetur in signū rebellium filiox israel. Manna autē cōseruabatur in archa ad cōmemorandū beneficium quod dns p̄stitit filijs israel in deserto:vñ dicitur exo.16. Imple gomor ex eo, z custodiatur in futuras retro gnationes:vt norint panes quibus aluit vos in solitudine. Candelabrū vero erat institutū ad honorificentiā tabernaculi:pertinet em ad magnificentiam domus,q sit bene luminosa. Habebat autē cādelabrum septē calamos(vt Josephus dicit)ad significandū septem planetas quib⁹ totus mundus illuminatur:z iō ponebatur candelabrū ex parte australi:qz ex illa parte est nobis planetārū cursus. Altare vero thymiamatis erat institutū: vt iugiter in tabernaculo esset fumus boni odoris: tum ꝓpter veneratione tabernaculi, tum etiā in remediū fetoris quem oportebat accidere ex effusione sanguinis z occisione animalium. Ea em que sunt fetida despiciuntur quasi vilia:que vero sunt boni odoris,hoīes magis appretiantur. Mensa autē apponebatur ad significandū q sacerdotes tēplo seruientes in tēplo victū hre debebāt:vñ.12.panes suppositos mēse in memoriā.12.tribuū solis sacerdotib⁹ edere licitū erat:vt habetur matth.12. Mensa autē nō ponebatur directe in medio ante ꝓpitiatoriū ad excludendū ritū idolatrie: nam gentiles in sacris lune proponebāt mensam coram idolo lune.vñ dicitur hiere.7. Mulieres conspergunt adipem,vt faciant placentas regine celi. In atrio vero extra tabernaculum

cōtinebatur altare holocaustoꝝ, in quo offerebantur deo sacrificia de his q̄ erant a pplo possessa. ⁊ ideo in atrio poterat esse pplus q̄ hmōi deo offerebat p manus sacerdotū: ꝛ ad interius altare in quo ipsa deuotio ⁊ sctitas pplī offerebaꝫ, nō poterāt accedere nisi sacerdotes, q̄ erat deo offerre pplꝫ. Est aūt hoc altare extra tabernaculū in atrio ꝓstitutū ad remouēdū cultū idolatrie: nā gētiles infra tēpla altaria ꝓstruebāt ad imolādū idolis. ¶ Figuralis vero rō oīm horū assignari pōt ex relatione tabernaculi ad xp̄m q̄ figurabatur. Est aūt considerandū q̄ ad designādā imꝑfectionē legaliū figurarū diuerse figure fuerunt institute in tēplo ad significādū xp̄m. Ipse em̄ significat p ppitiatoriū: q⁹ ipse est ppitiatio p peccatis nr̄is. vt .1. Jo. 2. Et cōuenienter hoc ppitiatorium a cherubim portat: q⁹ de eo scriptū est. Adorēt eū oēs angeli dei: vt h̄ heb. 1. Ipse etiā significat p archā: q⁹ sicut archa erat ꝓstructa de lignis sethim, ita corpus xp̄i de mēbris purissimis cōstabat. Erat autē deaurata: q⁹ xp̄s fuit plen⁹ sapia ⁊ charitate q̄ p auriū sīgatur. Intra archā autē erat vrna aurea. i. scrā alia hīs mānā. i. oēm plenitudinē scrīatis ⁊ diuinitatis. Erat ēt in archa virga. i. ptās sacerdotalis: q⁹ ipse est factus sacerdos in eternū. Erāt etiā ibi tabule testamēti ad designandū q⁹ ipse xp̄s est legislator. Ipse etiā xp̄s significat p cādelabrū: q⁹ ipse dicit, ego sum lux mundi. Per septē lucernas septē dona scī spūs. Ipse etiā significatur p mēsam: q⁹ ipse est spūalis cibus: ꝛm illud Joā. 6. Ego sum panis viuus. Duodecim em̄ panes significabāt. 12. apl̄os vel doctrinā eorū. Siue per cādelabrum ⁊ mēsam pōt significari doctrina ⁊ fides ecclesie: q̄ etiā illuminat ⁊ spūaliter reficit. Ipse etiā xp̄s significatur p duplex altare. s. holocaustoꝝ ⁊ thymiamatis: q⁹ p ipm̄ opꝫ nos deo offerre oīa virtutū opa. siue illa quib⁹ carnē affligimus, q̄ offerūtur quasi in altari holocaustoꝝ. siue illa q̄ maiore mētis pfectione p spūalia perfectoꝝ desideria deo offerunt in xp̄o quasi in altari thymiamatis: ꝛm illud ad heb. viii. Per ipm̄ ergo offeramus hostiā laudis semp deo. ¶ Ad septimum dm̄, q⁹ dīs precepit altare construi ad sacrificia ⁊ munera offerēda in honorē dei ⁊ sustentationē ministroꝝ q̄ tabernaculo deseruiebāt. De cōstructione autē altaris datur a dño duplex precepti. Unū quidē in pm̄ legis exo. 20. vbi dīs mandauit q⁹ faceret altare de terra, vel saltē de lapidib⁹ nō sectis, ⁊ iterū q⁹ nō faceret altare excelsum ad qđ oporteret per gradus ascēdere: ⁊ h̄ ad detestandū idolatrie cultū: gētiles em̄ idolis cōstruebant altaria ornata ⁊ sublimia, in quib⁹ credebāt aliquid sanctitatis ⁊ numinis esse: ꝓpter q⁹ etiā dīs mādauit deut. 16. Nō plantabis lucū ⁊ oēm arborē iuxta altare dñi dei tui. Idolatre em̄ cōsueuerūt sub arboribus sacrificare pp amenitatē ⁊ umbrositatē. ¶ Quorū etiā preceptoꝝ ratio figuralis fuit: q⁹ in xp̄o q̄ nostrū altare, debem⁹ cōfiteri verā carnis naturā ⁊ ꝑtum ad humanitatē, q⁹ est altare de terra facere, ⁊ ꝑtum ad diuinitatem debemus in eo ꝓfiteri patris equalitatē, q⁹ est nō ascēdere per gradus ad altare. Nec etiā iuxta xp̄m debemus admittere doctrinā gentiliū ad lasciuiā prouocantē. Sed facto tabernaculo ad honorē dei, nō erant timende hmōi occasiones idolatrie. et ideo dīs mandauit q⁹ fieret altare holocaustoꝝ de ere q⁹ esset oīm pplo cōspicuū ⁊ altare thymiamatis de auro qđ soli sacerdotes videbant. Nec erat tāta pciositas eris, vt per eius copiam pplus ad aliquā idolatriā prouocaret. Sed q⁹ exo. 20. ponitur ꝓ rōne huius precepti: nō ascendes per gradus ad altare meū, id qđ subdit. Ne reueletur turpitudo tua, ꝓsiderandū est q⁹ hoc etiā fuit institutū ad excludendā idolatriā: nā in sacris priapi sua pudēda gentiles pplo denudabant. postmodū autē indict⁹ est sacerdotib⁹ femineū vsus ad tegmē pudendoꝝ. et ideo sine periculo institui poterat tāta altaris altitudo, vt per aliquos gradus ligneos nō stātes: sed portatiles in hora sacrificij sacerdotes ad altare ascenderēt sacrificia offerētes. ¶ Ad octauū dm̄, q⁹ corpus tabernaculi cōstabat ex quibusdā tabulis in longitudinē erectis q̄ quidē interius tegebant quibusdā cortinis ex quatuor coloribus variatis. s. de byssо retorta, ⁊ hyacintho, ac purpura, coccoꝝ bis tincto, ꝛ hmōi cortine tegebāt solū latera tabernaculi. In tecto autē tabernaculi erat operimentū vnum de pellibus hyacinthinis: ⁊ sup hoc aliud de pellibus arietū rubricatis: ⁊ desuper tertium de quibusdam sagis cilicinis que nō tm̄ operiebant tectū tabernaculi, sed etiam descendebāt vsq̄ ad terrā, ⁊ tegebāt tabulas tabernaculi exteri⁹. Horū autem operimētorū ratio literalis in cōi erat ornatus ⁊ protectio tabernaculi, vt in reuerentia haberetur. In speciali vero ꝛm quosdā per cortinas designabatur celum sydereū, qđ ꝯuersis stellis variatū, per saga aque que sunt supra firmamentū, per pelles rubricatas celū empyreū in quo sunt angeli: per hyacinthinas celum sancte trinitatis. ¶ Figuralis autem ratio horū est, q⁹ per tabulas ex quibus construebatur tabernaculū significantur christi fideles ex quibus cōstruitur ecclesia. Tegebantur autē interius tabule cortinis quatuor coloribus, q⁹ fideles interius ornantur quatuor virtutibus, nam in byssо retorta (vt glo. dicit) significatur caro castitate renitens: in hyacintho mens superna cupiēs in purpura caro passionibus subiacens: in cocco bis tincto, mens inter passiones dei ⁊ proximi dilectione prefulgens. Per operimēta vero tecti designant prelati ⁊ doctores: in quibus debet renitere celestis conuersatio, q⁹ significat p pelles hyacinthinas: promptitudo ad martyriū q⁹ significant pelles rubricate: austeritas vite ⁊ tolerantia aduersorū, que significantur per saga cilicina que erant exposita ventis ⁊ pluuijs, vt glo. dicit. ¶ Ad nonū dm̄, q⁹ sanctificatio tabernaculi ⁊ vasoꝝ eius habebat causam literalē, vt in maiori reuerentia haberetur: quasi per hmōi cōsecrationem diuino cultui deputatam. ¶ Figuralis autē ratio est, q⁹ per hmōi sanctificationē significatur spiritualis sanctificatio viuētis tabernaculi. s. fidelium ex quib⁹ cōstituit eccl̄ia christi. ¶ Ad 10m dm̄, q⁹ in veteri lege erant septē solennitates tēporales, ⁊ vna cōtinua: vt pōt colligi numeri. 28. ⁊. 29. Erat em̄ quasi continuum festū, q⁹ quotidie mane ⁊ vespere immolabaꝫ agnus ⁊ per illud continuū festum iugis sacrificij representabat perpetuitas diuine beatitudinis. Festoꝝ autē tēporaliū primū erat q⁹ iterabatur qualibet septimana, ⁊ hec erat solennitas sabbati q⁹ celebrabatur in memoriā creationis rerum, vt supra dictū est. Alia autē solennitas iterabatur quolibet mense. s. festū neomenie: q⁹ celebrabaꝫ ad cōmemorādum opus diuine gubernationis. Nā hec infertota precipue variantur ꝛm motum lune: ⁊ ideo celebrabaꝫ hoc festū in nouitate lune, nō aūt in eius plenitudine, ad euitandū idolatrarū cultū qui in tali tēpore lune sacrificabant. Hec duo beneficia sunt cōmunia toti humano generi, ⁊ ideo frequētius iterabanꝫ. alia vero quinq̄s festa celebrabātur semel in anno, ⁊ recolebātur in eis beneficia specialiter illi populo exhibita. Celebrabatur em̄ festum phase primo mense ad commemorandum liberationis beneficium ex egypto. Celebrabatur autem festum penthecostes post quinquaginta dies ad recolendum beneficium legis date. alia vero tria festa celebrabantur in mense septimo qui quasi totus apud eos erat solennis, sicut ⁊ septimus dies. In prima enim die mensis septimi erat festū tubarū in memoriā liberationis ysaac quando abrahā inuenit arietem herentem cornibus quem representabant per cornua, quibus buccinabant. ¶ Erat autem festum tubarum quasi quedā imitatio, vt preparārēt se ad sequens festum quod celebrabatur decimo die. ⁊ hoc erat festum expiationis in memoriam illius beneficij quo deus propitiatus est peccato populi de adoratione vituli ad preces moysi. ¶ Post hoc autē celebrabatur festum scenopegie. i. tabernaculorum septem diebus ad cōmemorādum beneficium diuine protectionis ⁊ deductionis per desertū: vbi in tabernaculis habitauerunt. vnde in hoc festo debebant habere fructum arboris pulcherrime. i. citrum ⁊ lignum densarū frondiū. i. myrtum, que sunt odorifera, ⁊ spatulas palmarū, ⁊ salices de torrente, q̄ diu retinent suū viroꝝ: ⁊ hec inueniuntur in terra promissionis ad significandū q⁹ per aridam terrā deserti eos deduxerat deus ad terrā delitiosam. Octauo autē die celebrabaꝫ aliud festum. s. cetus arcꝫ collecte in quo colligebantur a populo ea que erāt necessaria ad expensas cultus diuini ⁊ significabatur adunatio populi, ⁊ pax promissa in terra promissionis. ¶ Figuralis autē ratio horū festorum est, q⁹ per iuge sacrificium agni figuratur perpetuitas xp̄i qui est agnus dei, ꝛm illud heb. vltimo. Jesus christus heri et hodie ipse ⁊ in secula. Per sabbatū autē designatur spiritualis requies nobis data per christū, vt habetur ad heb. 4. Per neomeniam autē que est intentio noue lune, significatur illuminatio primitiue eccl̄ie per xp̄m eo predicante ⁊ miracula faciente. Per festū autē penthecostes significatur descensus spūssancti in apostolos. Per festum aūt tubarum significatur predicatio apostoloꝝ. Per festum autē expiationis significatur emundatio a peccatis populi christiani. Per festum autē tabernaculorum peregrinatio eorū in hoc mundo, in quo ambulant in virtutib⁹ proficiendo. Per festū autē cetus arcꝫ collecte significatur cōgregatio fidelium in regno celoꝝ: ideo istud festum dicebatur sanctissimum esse. Et hec tria festa erant continua adinuicem: q⁹ oportet expiatos a vitijs proficere in virtute quousq̄s perueniant ad dei visionem vt dicitur in psal.

Utrū sacro veteris legis quenēs causa esse possit. Ar.5.

AD Quintū sic procedit. Vr q sacro veteris legis cō uenēs causa esse nō possit. Ea em q ad cultū di uinū fiunt, nō debent esse sīlia his q idolatre obseruā bant: vñ dr deut.22. nō facies sīlr dño deo tuo: oēs.n. abominationes quib⁹ aduersat dñs fecerūt dijs suis. Sed cul tores idolor in cultu eor cultris se incidebat vsq ad effusionē sanguinis. Dicit em in.3.reg.18. q incidebat se iuxta ritū suum cultris z lanceolis donec perfunderent sanguine: ppter q dñs mandauit deut.14. Nō vos incidetis nec facietis caluitiū sup mortuos: incōuenienter igit circūcisio erat instituta in lege. Cp. Ea q in cultū diuinū fiunt debēt honestatē z grauitatē habe re: sm illud psal. In ppto graui laudabo te: sz ad leuitatē q̄dā pertinere vr vt hoies festinanter comedant: incōuenienter igit ꝓceptū est exo.12. vt comederēt festināter agnū paschale: z alia etiā circa hmōi comestionē fuit instituta q vīr otio irrōnabi lia esse. Cp. Sacra vete. leg. figure fuerūt sacror noue legis: sz per agnū paschalē sīgāt sacrīm eucharistie: sm illud.1. ad cor.5. pascha nr sm immolat⁹ est xps. Ergo etiā debuerūt esse aliqua sacramenta in lege q prefigurarent alia sacra noue legis: sicut confirmationē z extremā vnctionē z matrimonīū z alia sacra. Cp. Purificatio non pōt cōuenienter fieri nisi ab aliquib⁹ im mundicijs: sz ꝓprium ad deū nullū corporale reputat immundū q omne corpus creatura dei est: z ois creatura dei bona, z nihil efficendū q cū gratiarū actiōe percipit, vt dr.1.ad thi.4. incōue nienter igit purificabant ppter cōtactū hois mortui, vel ppter alicuj hmōi corpalis infectionis. Cp. Eccl.34. dr, Ab immū do quid mūdabit: sed cinis vitule rufe q cōburebat immūdus erat: q immundū reddebat. Dicit em numer.19. q sacerdos q immolabat eā cōmaculat⁹ erat vsq ad vesperū. Sīlr z ille qui eā cōburebat: z etiā ille q eius cineres colligebat. Ergo incon uenienter preceptū ibi fuit, vt p hmōi cinerē ibi aspersus immū di purificarent. Cp. Peccā nō sunt aliqd corporale q possit de ferri de loco ad locū, neq etiā p aliqd immundū pōt hō a pctō mūdari: incōuenienter igit ad expiationē pctōr ppli israel: vt portaret ea in de sertū: p alitū aūt quo vtebant ad purificationes simul cū vitulo cōburentes extra castra immundi reddebātur, ita q oportebat eos lauare vestimēta z carnē aqua. Cp. Illud iam est mun datū nō opz iterū mūdari: incōuenienter igit iniūdata lepra hois vel etiā eius domus, alia purificatio adhibebat: vt habet leuit.14. Cp. Spūalis immūditia ñ pōt p corporalē aquā vel pilorū raſtra ā emūdari: irrōnabile igit vt q dñs cepit pro.30. vt fieret labrū eneū cū basi sua ad lauandū manus z pedes sa cerdotū q ingressuri erāt tabernaculū: z qō precipit numeri.8. q leuite abstergerent aqua lustrationis, z raderēt oēs pilos car nis sue. Cp. Qō maius est nō pōt scīfīari p illud qō minus est: incōuenienter igit quandā vnctionē corporē, z corporalia sacrificia, z oblationes corporales fiebat in lege cōsecratio ma iorum z minorū sacerdotū, vt habet leuit.8. z leuitarū: vt habet numeri.8. Cp. Sicut dicit.1.reg.16. hoies vidēt ea q patēt, de⁹ aūt intuet cor: sz ea q exteri⁹ patēt in hoie est corpalis dispō et indumenta: incōuenienter igit sacerdotib⁹ maiorib⁹ z minorib⁹ quedā spālia vestimēta deputabant: de quib⁹ hr exo.20. z sine rōne videt q phiberet alios a sacerdotio pp corpales defect⁹ sm q dr leuit. 21. Homo de semine tuo familias qui habuerit maculā non offerat panes deo suo, si cecus fuerit vel claudus ꝛc, sic igit videt q sacra veteris legis irrationabilia fuerint.

Sed Cōtra est q dr leuit.20. Ego sum dñs q scīfico vos. Sed a deo nihil sine rōne fit: dr.n. in psal. Oīa sapia fecisti. Ergo in sacramentis veteris legis que ordinabātur ad hoīm sanctificationem nihil erat sine rationabili causa.

Rndeo Dcz, q sicut supra dictū est, sacra ppzie dīr illa que adhibebant dei cultoribus ad quandā conse crationē, p quā. s. deputabāt quodāmodo ad cultū dei. Cult⁹ aūt dei gñali quidē modo pertinebat ad totū ppl̄m: sz specialī modo pertinebat ad sacerdotes z leuitas q erant ministri cul tus diuini: z ideo in ijs sacramētis veteris legis q̄dā pertine bāt cōter ad totū ppl̄m, q̄dā aūt spāliter ad ministros: z circa vtrosq tria erāt necessaria. Quor primū est institutio in statu colendi deum: z hec quidē institutio cōter quantū ad oēs fie bat p circumcisionē sine qua nullus admittebat ad aliquid le galiū, quantū vero ad sacerdotes per sacerdotū cōsecrationē. Scō requirebat vsus eor que pertinēt ad diuinū cultū, z sic quantū ad ppl̄m erat esus paschalis cōiuij, ad quem nullus incircūcisus admittebatur: vt ptz exo.12. z quantū ad sacer dotes oblatio victimarū, z esus panum ppōnis, z alior q erāt sacerdotū vsibus deputata. Tertio requirebat remotio eor p que aliqui impediebant a cultu diuino. s. immunditiarum: z sic quantū ad ppl̄m erat quedā purificationes a quibus dam exterioribus immūnitijs, z etiā expiationes a peccatis. Quātū vero ad sacerdotes z leuitas erat instituta ablutio ma nuum z pedū: z rasio pilor. Et hec oia habebant rationabiles causas, z literales sm q ordinabantur ad cultum dei pro tem pore illo: z figurales sm q ordinabantur ad figurandum chri stum, vt patebit per singula discurrenti.

Ad Primū ergo dīm, q literalis ratio circumcisionis princi palis quidē fuit ad protestationē fidei vnius dei: z quia Abraā fuit primus q se ab infidelib⁹ separauit exiens de domo sua z de cognatione sua, ideo ipse primo circūcisionē accepit. z hanc eam assignat apls ad ro.4. Signū accepit circūcisionis signaculū iustitie fidei q est in preputio: q.s. in hoc legabat fides reputata ad iustitiā, q ꝓtra spem in spem credidit. s. ꝓtra spem nature in spem gre, vt fieret pater multarū gentiū: cū ipe esset senex: z vxor sua esset anus. z sterilis. Et hec protestatio z imitatio fidei abrae firmare ꝑ corditb⁹ iudeor, acceperūt signū in carne sua, cui⁹ obliuisci nō possent: vñ dr gen.17. Et it pactū meū in carne vra in fedus eternū. Idco autē fiebat octaua die quia tenera puer est valde tenellus, z posset ex hoc grauiter leda z reputat adhuc quasi quidā non solidatū: vñ etiā necessaria offerebant añ octauū diē. Idco ño nō magis tardabat ne pp dolorē aliquis signū circūcisionis refugeret, z ne parentes etiā quor amor increscit ad filios post frequētē conuersationē z eor augmentū, eos circuncisioni subtraherent. Scōa ratio esse po tuit ad debilitationē cōcupiscentie in membro illo. Tertia nō est in fugillationē sacror veneris z puapi: in quib⁹ illa pars cor poris honorabat. Dñs aūt nō ꝓhibuit nisi incisionē q in cultū idolor fiebat: cui nō erat simulis predicta circūcisio. Figu ralis vero rō circūcisionis erat: q figurabat oblatio corruptio nis fienda per xpm, q perfecte cōplebit in octaua erate, que est etas resurgentiū. Et q ois corruptio culpe pene prouenit in nos p carnalē originē ex pctō primi parentis, ideo talis circun cisio fiebat in membro gnionis: vñ apls dicit ad col.2. Circunciſi estis in christo circumcisione nō manufacta in expoliatione cor poris carnis: sed in circūcisione dñi nostri iesu christi. Ad se cundū dīm, q literalis ratio cōiuij paschalis fuit in cōmemo rationē beneficij quo deus eduxit eos de egypto: vñ per hmōi cōiuij celebrationē profitebant se ad illū ppl̄m pertinere quē de⁹ sibi assumpserat ex egypto. Cū em fuerūt ex egypto libera ti preceptū est eis vt sanguine agni linirēt superliminaria po morū, quasi protestantes se recedere a ritib⁹ egyptior qui arie tem colebant: vnde z liberati sunt per sanguinis agni aspersio nē vel linitionē in postibus domor, a periculo exterminij qō imminebat egyptijs. In illo aūt exitu eorū de egypto duo fue runt. s. festinātia ad egrediendū: impellebāt em eos egyptij vt exirēt velociter, vt hr exo.12. Imminebat⁹ periculū ei q nō festi naret exire cū multitudine, ne remanēs occideret ab egyptijs. Festinantia aūt designabat dupliciter. Uno quidē modo p ea que comedebāt: preceptū em eis erat q comederēt panes azy mos, in huius signū q non poterāt fermentari cogentib⁹ exire egyptijs, z q comederēt assum igni: sic em velocius preparaba tur, z q os nō cōminuerent ex eo qd in festinātia nō vacat ossa frangere. Alio modo quantū ad modū comedendi: dicitur em Renes vestros accingetis, calciamenta habebitis in pedibus tenentes baculos in manibus, z comedetis festināter: qō mani feste designat homines existentes in promptu itineris. Ad idē etiaz pertinet qō eis precipitur. In vna domo comedetis: nec q feretis de carnibus eius foras: q rsz propter festinantiā nō va cabat inuicem mittere exenia. Amaritudo autem quam passi fuerant in egypto significabatur per lactucas agrestes. Figuralis autem ratio pater: q per immolationē agni paschalis significabatur immolatio christi, sm illud.1. ad cor.5. Pascha nostrum immolatus est christus. Sanguis vero agni liberans ab exterminatore linitis superliminarib⁹ domor significat fidē passionis christi in corde z ore fidelium per quā liberamur a pctō z morte, sm illud.1.pet.1. Redēpti estis pretioso sanguine agni immaculati. comedebant aūt carnes ille ad significandū esum corporis christi in sacramento. Erant autē asse igni ad significandā passionem vel charitatē christi. Comedebātur aūt cum azymis panibus, ad significandā purā cōuersationē fidelium sumentiū corpus xpi: sm illud.1. ad cor.5. Epulemur in azymis sinceritatis z veritatis. Lactuce aūt agreſtes addebantur, in

signum penitẽtie peccatoꝝ: q̃ necessaria est sumentibus corpus xpi. Renes autẽ accingendi sunt cingulo castitatis: calciamenta autẽ pedũ sunt exẽpla mortuoꝝ patrum: baculus aũt habendi in manib⁹ significat pastoralẽ custodiã. Precipit autẽ q̃ in vna domo agnus paschalis comedat. i. in ecclia catholicoꝝ, nõ in quibuslibet hereticoꝝ. ¶ Ad tertiũ dñm, q̃ quedã sacra noue legis habuerunt in veteri lege sacra figuralia sibi correspondentia. nã circuncisioni rñdet baptismus, q̃ est fidei sacrm vñ dr ad Col. 2. Circuncisi estis in circuncisione dñi nostri Iesu xpi, cõsepulti ei in baptismo. Cõuiuio agni paschalis rñdet in noua lege sacrm eucharistie. Sibus aũt purificationib⁹ veteris legis rñdet in noua lege sacrm unctionis. Cõsecrationi aũt pontificis z sacerdotũ rñdet sacrm ordinis. Sacramẽto aũt confirmationis q̃ est sacrm plenitudinis gratie: nõ pot rñdere in veteri lege aliq̃ sacrm: q̃ nondũ aduenerat tẽpus plenitudinis eo q̃ neminẽ ad pfectũ adduxit lex. Sicr autẽ z sacro extreme unctionis, q̃ est quedã immediata preparatio ad introitũ glie cuius aditus nondũ pãtebat in veteri lege pretio nondũ solute. Matrimoniũ aũt fuit quidẽ in veteri lege prout erat in officium nature: nõ aũt prout est sacrm cõiunctionis xpi z ecclie q̃ nondũ erat facta. vñ z in veteri lege babak libellus repudij, q̃d est cõtra sacri rationẽ. ¶ Ad quartũ dñm, q̃ sicut dictũ est, purificationes veteris legis ordinabant ad amouendũ impedimenta cultꝰ diuini. Qui quidẽ est duplex, scilicet spiritualis, q̃ consistit in deuotione mẽtis ad deũ, z corporalis, q̃ consistit in sacrificijs z oblationib⁹ z alijs hmõi. Ad cultũ aũt spiritualẽ impediũt homines q̃ pcta quib⁹ homines pollui dicebant: sicut p idolatriã z homicidium, p adulteria z incestus. Et ab istis pollutionib⁹ purificabantur homines p aliqua sacrificia: vel cõtra oblata pro tota multitudine vel etiã pro pctis singulorum. Nõ q̃ sacrificia illa carnalia haberent ex seipsis virtutẽ expiandi pctũ: sed q̃ significabant expiatiõnẽ pctoꝝ futurã per xpm: cuius participes erant etiã antiqui, protestãtes fidẽ redẽptionis in figuris sacrificiorum. Ad cultum vero exteriorem impediebant homines per quasdã immunditias corporales, q̃ quidẽ primo cõsiderabant in hoibus, z pr̃ea etiã in aliis animalibus, z in vestimẽtis, z domib⁹, z vasis. In hoibus quidem immunditia reputabat partim quidẽ ex ipsis hoibus: partim autẽ ex contactu rerum immundarũ. Ex ipsis aũt hoibus immundũ reputabat oẽ illud q̃ corruptionẽ aliquã iam habebat, vel erat corruptioni expositũ: z ideo q̃ mors est corruptio q̃dã, cadauer hois reputabat immundũ. Sicr etiã q̃ lepra q̃ corruptione humoꝝ cõtingit, qui etiã exterius erumpunt z pustulos inficiunt, leprosi etiã reputabant immundi. Sicr etiã mulieres patientes sanguinis fluxũ, siue per infirmitatẽ siue ẽt p̃ naturã, vel tpibus menstruis, vel etiã tpe pceptionis, z eadẽ ratione viri reputabant immundi fluxũ seminis patientes, vel p infirmitatẽ vel per pollutionẽ nocturnã, vel etiã per coitum. Nam ois humiditas predictis modis ab hoie egrediens, quãdã immundã infectionẽ habet. Inerat etiã hoib⁹ immunditia quedã ex cõtactu quarũcunq; rerum immundarum. ¶ Istarũ aũt immunditiarũ erat tõ z literalis z figuralis. Literalis quidẽ pp reuerentiã eoꝝ q̃ ad diuinũ cultum pertinẽt: tum q̃ homines pretiosas res contingere nõ solẽt, cũ fuerint immundi: tum etiã vt ex raro accessu ad sacra, ea magis venerarentur. Cuz enim oẽs hmõi immunditias raro aliquis cauere possit: contingebat q̃ raro poterãt homines accedere ad attingenda ea q̃ pertinebãt ad diuinũ cultũ: z sic qui accedebant, cũ maiori reuerẽtia z humilitate mẽtis accedebãt. Erat aũt in quibusdam horũ ratio literalis, vt homines nõ reformidarent accedere ad colendum cultũ: quasi refugientes pfectũ leprosoꝝ z similium morborum: quoꝝ morbus abominabilis erat z ptagiosus. In quibusdã etiã ratio erat ad vitandũ idolatrie cultũ: q̃ gentiles in ritu suoꝝ sacrificioꝝ vtebãtur q̃ndoq; z humano sanguine. Oẽs autem hmõi immunditie corporales purificabãt vel per solam aspersionẽ aque: vel que maiores erant, q̃liq̃ sacrificium ad expiandũ peccatũ, ex quo tales immunditates contingebant. ¶ Ratio autẽ figuralis harũ immunditiarũ fuit: q̃ per hmõi exteriores immunditias figurabantur diuersa peccata. Nam immunditia cadaueris cuiuscunq; significat immunditiã peccati, q̃ est mors anime. Immunditia autem lepre significat immunditiam heretice doctrine, tum q̃ heretica doctrina cõtagiosa est sicut z lepra, tum q̃ nulla etiã falsa doctrina est q̃ vera falsis non admisceat, sicut etiã in superficie corporis leprosi apparet quedã distinctio quarundã macularũ ab alia carne in immaculati. Per immunditiã aũt mulieris sanguinolente designat immunditiam idolatrie, pp immolatum cruoꝛi: per immunditiã vero viri seminis designat immunditia vane locutionis: eo q̃ semẽ est verbũ dei. Per immunditiã vero coitus z mulieris parturientis designat immunditia peccati originalis. Per immunditiã vero mulieris menstruate designatur immunditia mentis q̃ voluptates emollite. Vniuersaliter vero p immunditiã ptactus rei immunde designat immunditia cõsensus in peccatum alterius, fm illud. 2. ad Cor. 6. Exite de medio eoꝝ z separamini z immundũ ne tetigeritis. ¶ Hmõi aũt immunditia cõtactus derivabat etiã ad res inanimatas: quicquid enim quocunq; modo tangebat immundus immundũ erat. In q̃ lex attenuauit superstitiõnẽ gentiliũ, qui nõ solũ per ptactũ immũdi dicebãt immunditiã cõtrahi, sed etiã p collocutionẽ aut p aspectũ, vt rabbi moyses dicit de muliere menstruata. Per hoc aũt mystice significabat id q̃d dr Sap. 14. Sicut odio sunt deo impius z impietas eius. Erat aũt z immunditia quedã ipsarũ rerum inanimatarũ fm sensicut erat immunditia lepre in domo z in vestimẽtis. Sicut enim morb⁹ lepre accidit in hoibus ex humore corrupto putrefaciẽte carnẽ z cor rũpente, ita etiã pp aliquã corruptionẽ z excessum humiditatis vel siccitatis fit q̃q; aliqua corrosio in lapidibus domus vel etiã in vestimentis. Et ideo hãc corruptionẽ vocabãt lex lepriã ex q̃ dom⁹ vel vestis immunda iudicarẽt: tũ q̃ ois corruptio ad immunditiã pertinebat vt dictũ est, tum etiã q̃ circa hmõi corruptionẽ gentiles deos penates colebãt, z ideo lex precepit hmõi domus in quibus fuerit talis corruptio perseverans, destrui: z vestes cõburi, ad tollendã idolatrie occasionẽ. Erat etiã z q̃dã immunditia vasoꝝ: de qua dr Numeri. 19. Vas q̃d nõ habuit cooperculũ z ligaturã desuper immundũ erit. Cuius immunditie causa est: q̃ in talia vasa de facili poterat aliquid immundi vas dere: vñ poterãt immundari. ¶ Erat etiã hoc preceptũ ad declinandã idolatriã. Credebant enim idolatre, q̃ si mures aut lacerte vel aliquid hmõi q̃ immolabãt idolis caderẽt in vasa vel in aquas q̃ essent dijs gratiosa. Adhuc etiã aliqui mulierculæ vasa dimittunt discooperta in obsequiũ nocturnoꝝ numinũ, que lamas vocant. ¶ Harũ aũt immunditiarũ ratio est figuralis, q̃ per lepriã domus signãt immunditia cõgregationis hereticoꝝ, per lepriã vero in veste linea signatur peruersitas mozi ex amaritudine mẽtis: per lepriã vero veste lance signatur peruersitas adulatoriũ. Per lepriã in stamine signantur vitia animi: per lepriã vero in subtegmine signãt pctã carnalia: sicut. n. stamẽ est in subtegmine, ita ea in corpe. Per vas aũt q̃ nõ habet cooperculũ nec ligaturã signat homo q̃ nõ hz aliq̃d velamẽ tacitumitatis, z q̃ nõ pstringit aliqua censura discipline. ¶ Ad quintũ dñm, q̃ sicut dictũ est, duplex erat immunditia in lege, vna quidẽ p aliquã corruptionẽ mentis vel corporis: z hec etiã immunditia maior erat. Alia vero erat immunditia ex solo cõtactu rei immunde: z hec minor erat, z faciliori ritu expiabat: nã immunditia prima expiabatur per sacrificia pro pctõ (q̃ ois corruptio procedit ex pctõ z pcm sigat) sed scda immunditia expiabatur per solã aspersionẽ aque cuiusdã: de qua quidẽ aqua expiationis hr numeri. 19. Mãdatur enim ibi a dño q̃ accipiant vaccam rufam in memoriã pcti q̃d cõmiserunt in adoratione vituli. Et dicitur vacca magis q̃ vitulus: q̃ sic dñs synagogã vocare cõsueuit, fm illud osee. 5. sicut vacca lasciuiens declinauit israel. Et hoc forte ideo, q̃ vaccas in morẽ egyptij coluerũt, fm illud osee. 10. Vaccas bethaue coluerunt. Et in detestationẽ peccati idolatrie immolabatur extra castra: z vbicunq; sacrificium fiebat ibi expiatione multitudinis peccatorum, cremabatur extra castra totum. Et per hoc significaretur per hoc sacrificium emundari populus ab vniuersitate peccatorum intingebat sacerdos digitum in sanguine eius, z aspergebat contra fores sanctuarij septem vicibus: q̃ septenarius numerus vniuersitatẽ significat. Et ipsa etiã aspersio sanguinis pertinebat ad detestationẽ idolatrie, in qua sanguis immolatitius nõ effundebatur, sed congregabatur z circa ipsum homines comedebant in honorem idolorum. Cõburebatur autẽ in igne vel q̃ deus moysi in igne apparuit z in igne data est lex: vel q̃ per hoc significabat q̃ idolatria totaliter erat extirpãda, z oẽ q̃d ad idolatriã ptinebat, sicut vacca cremabatur cũ pelle z carnibus: sanguine z fimo flammetraditis adiungebat etiã in cõbustione lignũ cedrinum, hysopus, coccusq; bis tinctus, ad significandũ q̃ sicut ligna cedrina nõ de facili putrescunt, z coccus bis tinctus non amittit colorem z hysopus retinet etiã odorẽ positus fuerit desiccatus, ita etiã hoc sacrificium erat in cõseruationẽ ipsius populi z honestatis z deuotionis ipsius, vñ dicitur de cineribus vacce, vt sint multitudini filiorũ israel in custodiã. ¶ Vel fm Iosephum quatuor elementa signata sunt (igni enim apponebatur cedrus, significans

terrā propter sui terrestreitatē: hysopus significās aerē ppter odorē, coccus significās aquā eo dē rōne, qua etiā purpura pp tincturas, que ex aquis sumunt, vt p hoc exprimeret q̄ illud sacrificiū offerebat creatori quatuor elemētoꝝ. Et q̄ hmōi sacrificiū offerebat p pctō idolatrie, in eius detestationē: z cōburēs z cineres colligens: z ille qui aspergit aquas in quib⁹ cinis ponebatur, immūdi reputabant: vt p hoc ondēretur q̄ quicquid quocunq; mō ad idolatriā ptinet, quasi immundū est abijciendum. Vb hac aūt immunditia purificabant p solā vestimētoꝝ ablutionē. Nec indigebāt aqua aspergi pp hmōi immunditiā: q̄ sic esset ꝓcessus in infinitū. Ille eñ qui aspergebat aquā, immūdus fiebat: z sic ipse seipm aspergeret, immūdus remaneret. Si aūt alⁱ eñ aspgeret, ille immūdus esset: & sic ille q̄ illū aspgeret, z sic in infinitū. ℣ Figuralis aūt rō huⁱ⁹ sacrificij est, q̄ p vaccā rufam significat xp̄s ꝑ infirmitatē assumptā, quā ferunt⁹ sexus designat: sanguinē autē passionis ei⁹ designat vacce color. Erat autē vacca rufa etatis integre: q̄ ois opatio xp̄i est pfecta: in qua nulla erat macula, nec portauit iugū pctī: Precipit aūt adduci ad moysen: q̄ imputabāt et trāsgressionē mosaice legis in violatione sabbati. Precipitur aūt tradi eleazaro sacerdoti: q̄ xp̄s occidendus in manus sacerdotū traditⁱ⁹ est. Immolatur aūt extra castra, q̄ extra portā xp̄s passus est. Intingit aūt sacerdos digitum in sanguine eius, q̄ per discretionē quā digitus significat, mysteriū passionis xp̄i est cōsiderandum z imitandū. Aspergitur autē contra tabernaculū (per qđ synagoga designatur) vel ad cōdemnationē iudeoꝝ nō credentiū, vel ad purificationē credentiū. Et hoc septē vicib⁹, vel propter septē dona spūsci, vel propter septē dies, in quib⁹ oē tēpus intelligitur. Sunt autē oīa que ad christi incarnationē pertinēt igne cremanda. i. spūaliter intelligenda: nam per pellem z carnē exteriora xp̄i opatio significatur, per sanguinē subtilis z interna virtus exteriora sacra verificās: p simū lassitudo, sitis, z oīa hmōi ad infirmitatē pertinētia. Addūntur aūt tria scz cedrus, q̄ significat altitudinē spei vel contēplationis: hysopus, qđ significat humilitatē vel fidē: coccus bis tinctus, qđ significat geminā charitatē: per hec eñ debemus xp̄o passo adherere. Iste autē cinis cōbūstionis colligitur a viro mundo: q̄ reliquie passionis perueneriūt ad gētiles, qui nō fuerunt culpabiles in xp̄i morte. Apponūtur aūt cineres in aqua ad expiandum, q̄ ex passione xp̄i baptismus fortitur virtutē emundandi pctā. Sacerdos autē q̄ immolabat z cōburebat vaccā, z ille q̄ cōburebat z qui colligebat cineres immundus erat, z etiā qui aspergebat à quā: vel q̄ iudei sunt facti immundi ex occisione xp̄i, per quā nostra pctā expiantur: z hoc vsq; ad vesperum. i. vsq; ad finem mundi qñ reliquie israel conuertentur: vel q̄ illi qui tractant sancta intendentes ad emundationem aliorū, ipsi etiā aliquas immunditias cōtrahunt: vt greg. dicit in pastorali) z hoc vsq; ad vesperū. i. vsq; ad finem pūtis vite. ¶ Ad septū dōm, q̄ sicut dictū est, immunditia que ex corruptione proueniebat vel mentis vel corporis, expiabatur p sacrificia p pctō. Offerebantur aūt specialia sacrificia pro pctis singulorum: sed q̄ aliqui negligentes erant circa expiationē hmōi pctoꝝ z immunditiarū, vel etiam propter ignorantiā ab expiatione hmōi desistebant, instituū fuit vt semel in anno decima die septimi mensis fieret sacrificiū expiationis pro toto populo. Et q̄ sicut apostolus dicit ad heb. 7. lex cōstituit homines sacerdotes infirmitatē hītes, oportebat q̄ sacerdos primus offerret pro seipō vitulū pro pctō in cōmemoratione peccati qđ aaron fecerat in conflatione vituli aurei: z arietē in holocaustum: per qđ significabatur q̄ sacerdotis prelatio (quam aries designat, qui est dux gregis) erat ordinanda ad honorem dei. Deinde aūt offerebat pro pplo duos hircos: quoꝝ vnus immolabat ad expiandum pctū multitudinis: hirc⁹ eñ sial fetidū est, z de pilis ei⁹ fiunt vestimenta pungentia: vt per hoc figuretur fetor z immunditia aculei pctoꝝ. Huius autē hirci immolati sanguis inferebatur simul etiā cū sanguine vituli in sancta fetoꝝ. z aspergebatur ex eo totū sanctuariū, ad significandū q̄ tabernaculū emūdabat ab immūditijs filiorum israel. Corpus vero hirci z vituli que immolata sunt pro peccato, oportebat cōburi, ad ostendendā consummationem peccatorum. Non autem in altari: q̄ ibi non comburebantur totaliter nisi holocausta: vnde mandatū erat vt ꝓburerētur extra castra in detestationem peccati: hoc enim fiebat quandocunq; immolabatur sacrificium pro aliquo grauī peccato, vel pro multitudine peccatoꝝ. Alter vero hircus emittebatur in desertum: non quidē vt offerretur demonibus quos colebāt gentiles in desertis (q̄ eis nō licebat immolari, sed ad significandum effectum illius sacrificij immolati: z ideō sacerdos imponebat manum super caput eius confitens peccata filiorum israel, ac si ille hircus deportaret ea in desertū vbi a bestijs comederentur. quasi portās penam pro peccatis populi. Dicebatur autem portare peccata populi, vel quia in eius emissione significabatur remissio peccatorum populi: vel q̄ colligabatur super caput eius aliqua cedula vbi erāt scripta peccata. ℣ Ratio autem figuralis horum erat, q̄ christus significatur, z per vitulum propter virtutem, z per arietem quia ipse est dux fidelium, z per hircum propter similitudinem carnis peccati: z ipse est immolatus pro peccatis z patrum z populi: q̄ per eius passionem z maiores z minores à peccato mundantur. Sanguis autem vituli z hirci infertur in sancta per pohibitionem: quia per sanguinem passionis christi patet nobis introitus in regnum celorum. Comburuntur autem eorum corpora extra castra: quia extra portam xp̄s passus est: vt apls dicit ad heb. viii. Per hircū autē qui emittebatur, potest significari vel ipsa diuinitas christi: que in solitudinem abijt homine christo patiente: non quidē locum mutans, sed virtutem cohibēs, vel significatur concupiscētia mala quā debemus a nobis abijcere, virtuosos autē motus dño immolare. De immunditia vero eorū qui hmōi sacrificia cōburebant, eadem ratio est que in sacrificio vitule rufe dicta est. ¶ Ad septimū dōm q̄ per ritum legis leprosus non emundabatur a macula lepre: sed emundatⁱ⁹ ostendebatur. Et hoc significatur leuit. 14. cū dicitur de sacerdote, Cum inuenerit lepram esse mundatā, precipiet ei qui purificatur. Jam ergo lepra mundata erat: sed purificari dicebat inquātum iudicio sacerdotis restituebatur cōsortio hominū z cultui diuino. Contingebat tñ qñq; vt diuino miraculo per ritum legis corporalis mundaretur lepra: qñ sacerdos decipiebatur in iudicio. Hmōi autē purificatio leprosi dupliciter fiebat. nam primo iudicabatur esse mundus, secundo aūt restituebat tanq; mundus consortio hominum z cultui diuino. i. ꝓpōsit septē dies. In prima autem purificatione offerebat pro se leprosus mundandus duos passeres viuos, z lignū cedrinū, z vermiculum z hysopū, hoc modo vt filo coccineo ligarentur passer z hysopus simul cū ligno cedrino: ita. s. q̄ lignū cedrinū esset quasi manubrium aspersorij: hysopus vero z passer erāt id qđ de aspersorio tingebat in sanguine alterius passeris immolati in aquis viuis. Hec autē quatuor offerebat ꝓtra quatuor defectus lepre nam cōtra putredinē offerebatur cedrus, q̄ est arbor imputrebilis: cōtra fetorē hysopus, que est herba odorifera: ꝓtra insensibilitatem passer viuus: contra turpitudinē coloris vermiculus, qui habet viuum + colorē. Passer vero viuus a duolare dimittebatur in agrum: q̄ leprosus restituebatur pristine libertati. In octauo vero die admittebatur ad cultum diuinū z restituebatur consortio hoim. Primo tñ rasis pilis totius corporis z vestimentis, eo q̄ lepra pilos corrodit, z vestimēta coinquinat z fetida reddit. Et postmodū sacrificium offerebatur p delicto eius: q̄ lepra plerunq; inducit pro pctō. De sanguine aūt sacrificij tingebatur extremū auricule eius qui erat mundandus z polices manus dextre z pedis, quia in istis partibus primum lepre dignoscitur z sentitur. Adhibebant etiā huic ritui tres liquores. s. sanguis contra sanguinis corruptionē: oleum ad designandā sanationē morbi: aqua viua ad emundandam spurciciā. ℣ Figuralis autē ratio erat, q̄ per duos passeres significantur diuinitas z humanitas xp̄i. Quoꝝ vnus. s. humanitas immolatur in vase ficti. i. super aquas viuentes: q̄ p passionem christi aque baptismi consecrantur. Alius autem. s. impassibilis diuinitas viuus remanebat: q̄ diuinitas mori non potest: vnde z euolabat: q̄ passione astringi non poterat. Hic autem passer viuus simul cū ligno cedrino z cocco, vermiculo z hysopo. i. fide, spe z charitate (vt supra dictum est) mittitur in aquam ad aspergendum: q̄ in fide dei z hominis baptizamur. Lauat autē homo per aquam baptismi z lachrymarum vestimēta sua. i. opera, z omnes pilos. i. cogitationes. Tingitur autem extremum auricule dextre eius qui mundatur de sanguine z de oleo, vt eius auditum muniat contra corumpentia verba. Polices autē manus dextre z pedis tinguntur, vt sit eius actio sancta. Alia vero que ad hanc purificationē pertinēt, vel etiā aliarū immunditiarū, nō hīt aliquid speciale preter alia sacrificia pro peccatis vel pro delictis. ¶ Ad octauum dōm, q̄ sicut populus instituebatur ad cultum dei per circuncisionem, ita minister p aliquā specialē purificationē vel consecrationē vnde z separari ab alijs precipiuntur quasi specialiter ad ministerium cultus diuini pre alijs deputati. Et totū qđ circa eos

Alias vermiculum.

fiebat in eoꝝ cõsecratione vel institutiõe, ad hoc ꝓtinebat, vt ostenderet eos hãc q̃dã ꝓrogatiuã puritatis ꝛ veritatis ꝛ dignitatis. Et tõ in institutiõe ministroꝝ tria fiebãt. primo. n. purificabãtur, scõo ordinabãtur ꝛ cõsecrabãtur, tertio applicabãtur ad vsum ministerij. Purificabant quidẽ cõiter oẽs ꝑ ablutionem aque ꝛ ꝑ q̃dã sacrificia. spãliter aũt leuite radebãt oẽs ꝓilos carnis sue: vt hñt leui. 8. Cõsecratio ẽo circa põtifices et sacerdotes hoc ordine fiebat. primo. n. posq̃ ablueti erãt, induebant q̃busdã vestimẽtis spãlib⁹, ꝓtinẽtib⁹ ad designãdã dignitatẽ ipsoꝝ. Spãliter autem põtifex oleo vnctiõis in capite vngebatur: vt designaret q̃ ab ipso diffundebat ꝓtãs consecrãdi ad alios, sicut oleũ a capite derluat ad inferiora: vt hñt in psal. sicut vnguentũ in capite q̃ descendit in barbã barbã aaron. Leuite ẽo nõ hẽbãt aliã ꝓsecrationem nisi q̃ offerebant dño a filijs israel, ꝑ manus põtificis: qui orabat ꝑ eis: Minoꝝ vero sacerdotũ sole manus ꝓsecrabãtur, q̃ erant applicãde ad sacrificia. Et de sanguine aialis immolatiꝝ ringebat extremũ auricule dextre ipsoꝝ, ꝛ polices pedis aut manus dextre, vt. s. essent obedientes legi dei in oblatiõe sacrificiorũ: q̃ signatur in tinctiõe auris dextre. ꝛ q̃ eẽt solicite et ꝓpti in executione sacrificioꝝ, q̃ signãtur in intinctione pedis et manus dextre. Aspergebant etiã ipsi et vestimẽta eoꝝ sanguine aialis immolati in memoriã sanguinis agni: ꝑ quem fuerũt liberati in egypto. Offerebãtur aũt in eoꝝ cõsecratiõe hmõi sacrificia. Vitulus ꝓ peccato, in memoriã remissionis peccati aarõ circa conflationẽ viruli. Aries i holocaustũ, i memoriã oblatiõis abrae, cuius obedientiam põtifex imitari debat. Aries etiam cõsecrationis q̃ erat quasi hostia pacifica, in memoriam liberationis de egypto ꝑ sanguinẽ agni. Canistrũ aũt panũ in memoriam manne ꝓhibiti ꝓpho. Pertinebat aũt ad applicationẽ ministerij q̃ imponebant sup manus eorum, adeps arietis, ꝛ torta panis vnius, ꝛ armus dexter, vt ondẽret q̃ accipiebant prãtez hmõi offerendi dño. Leuite ẽo applicant ad ministeriũ ꝑ hoc q̃ intromittebant in tabernaculũ federis, quasi ad ministrandum circa vasa sanctuarij. ℣ Figuralis ẽo horũ rõ erat: q̃ illi q̃ sunt cõsecrandi ad spãle ministeriuz xpi, dñt ꝓio purificari ꝑ aq̃ baptismi et lachymarũ in fide passionis xpi: q̃ est expiatiũ et purgatiuum sacrificium. Et dñt radere oẽs pilos carnis. i. oẽs prauas cogitationes. dñt etiam ordinari virtutibus, ꝛ cõsecrari oleo spũ sancti, et aspsiõe sanguis xpi. Et sic dñt esse intenti ad exequenda spãlia ministeria. ¶ Ad nonũ dõm, q̃ sicut tam dẽm est, intentio legis erat inducere ad reuerentiã diuini cult⁹. et hoc dupl̃r. Uno mõ excludẽdo a cultu diuino oẽ id q̃ poterat esse cõtemptibile, alio mõ apponẽdo ad cultũ diuinum oẽ illud q̃ videbatur ad honorificẽtiam ptinere. Et si hoc quidã obseruabat in tabernaculo et vasis eius et aialibus immolandis, multo magis hoc obseruandũ erat in ipsis ministris. Et tõ ad remouendum cõtẽptum ministroꝝ, ꝓceptũ fuit vt nõ hẽret maculã vel defectum corpalẽ: q̃ hmõi hoies solẽt apũd alios in cõtẽptu haberi. Propter q̃ ẽt institutum fuit, vt nõ sparsim ex quolibet gñe ad dei ministeriũ applicarent, sed ex certa ꝓsapia ꝑm gñis successionẽ, vt ex hoc clariores et nobiliores haberent. Ad hoc aũt q̃ in reuerẽtia haberent, adhibebat eis specialis ornat⁹ vestiũ ꝛ spãlis ꝓsecratio. Et hec est in cõi cã ornat⁹ vestiũ. ℣ In speciali autẽ sciendum est, q̃ põtifex hẽbat octo ornamenta. Primo. n. hẽbat vestẽ lineam. Scõo hẽbat tunicam hyacinthinam: in cui⁹ extremitate ẽ⁹ pedes ponebant ꝑ circuitum tintinabula q̃dam ꝛ mala punica facta ex hyacintho et purpura coccoq bis tincto. Tertio hẽbat suphumerale, q̃ tegebat humeros et anteriorez ꝑtẽ vsq ad cingulũ: q̃ erat ex auro ꝛ hyacintho, ꝛ purpura coccoq bis tincto, ꝛ bisso retorta, ꝛ sup humeros hẽbat duos onychinos: in q̃b⁹ erant sculpta noia filioꝝ israel. Quartum erat rõnale, ex eadẽ materiã factum q̃ erat quadratum, et ponebat in pectore, et cõiungebat suphumerali. Et in hoc rõnali erant duodecim lapides ꝓtiosi distincti ꝑ q̃tuor ordines. in q̃b⁹ ẽt sculpta erant noia filioꝝ israel, quasi ad designanduz, q̃ ferret on⁹ totius ꝓpli ꝑ hoc q̃ hẽbat noia eoꝝ in hñeris: et q̃ iugiter debebat de eoꝝ salute cogitare, ꝑ hoc q̃ portabat eos in pectore quasi in corde hñs. In quo ẽt rõnali mandauit dñs poni doctrinam ꝛ ꝓfitatez: q̃ q̃dam ptinentia ad ꝓfitatem iustitie et doctrine scribebant in illo rõnali. Iudei tñ fabulant q̃ in rõnali erat lapis q̃ ꝑm diuersos colores mutabatur ꝑm diuersa q̃ debebant accidere filijs israel: et hoc vocant ꝓfitatem et doctrinam. Quintum erat balthe⁹. i. cingul⁹ q̃dam fact⁹ ex ꝓdictis q̃tuor coloribus. Sextũ at tiara. i. mitra q̃dam de byſſo. Septimum aũt erat lamina aurea pendens in fronte eius: in qua erat scriptum nomẽ dñi. Octauum aũt erat femoralia linea, vt opirent carnem turpitudinis sue q̃n accederent ad sanctuariuz vel ad altare. Ex istis aũt octo ornamentis minores sacerdotes habebant quatuor. s. tunicam lineam, femoralia, balthеum et tiaram. ¶ Horuꝝ ornamentoꝝ quidaz rõnem talem assignãt dicentes, q̃ in istis ornamentis designabatur dispositio orbis terrarum quasi põtifex prestaretur se esse ministrum creatoris mundi. vñ etiã sap. 18. dr q̃ in veste aaron erat descriptus orbis terraꝝ. Nam femoralia linea figurabant terram ex qua linũ nascitur. balthеus circumuolutio signãbat oceanum, qui circũcingit terram. Tunica hyacinthina, suo colore signabat aerem: ꝑ cuius tintinabula signãbãtur tonitrua, ꝑ mala granata coruscationes. Superhumerale ẽo signabat sua varietate celum sydereum. duo onychini duo hemispia, vel solem ꝛ lunam. Duodecim gemme in pectore, duodecim signa in zodiaco: que dicebantur posita in rõnali: q̃ in celestibus sunt rationes terrenoꝝ: ꝑm illud Job. 38. nũnquid nosti ordines celi, et ponis rõnem eius in terra? Cidaris aurem vel tiara signabat celum empyreum: lamina aurea deum oibus presidentem. ¶ Figuralis ẽo ratio manifesta est. Nam macule vel defectus corpales, a quibus debebant sacerdotes esse immunes, signant diuersa vitia ꝛ peccata quib⁹ dñt carere. Prohibet. n. esse cecus. i. ne sit ignorans. Ne sit claud⁹. i. instabilis, ꝛ ad diuersa se inclinans. Ne sit quo vel grandi, vel torto naso. i. ne ꝑ defectũ discretionis, vel in pl⁹ vel in minus excedat, aut etiam aliq̃ prauа exerceat. per nasum. n. discretio designatur: q̃ est discretiu⁹ odoris. Ne sit fracto pede vel manu. i. ne amittat ꝓbitatem bene operandi vel ꝓcedendi in virtutem. Repudiatur etiaz si hẽat gibbum vel ante vel retro: ꝑ quem signiatur superfluus amor terrenoꝝ. Si est lippus. i. per carnalem affectũ, cius ingenium obscuratur: contingit. n. lippitudo ex fluxu humoris. Repudiat etiã si hẽat albuginẽ in oculo. i. ꝑsumptionẽ candoris iustitie in sua cogitatiõe. Repudiat etiã si hẽat iugẽ scabiẽ. i. petulantiã carnis. Et si habuerit impetiginẽ: que sine dolore corpus occupat ꝛ mẽbroꝝ decorẽ fedat: ꝑ q̃ auaritia designatur. Et etiã si sit herniosus vel ponderosus: q̃. s. gestat pondus turpitudinis in corde, ꝛ nõ exerceat in opere. ¶ Per ornamenta vero designãtur virtutes ministroꝝ dei. Sunt aũt quatuor q̃ sunt necessarie omnibus ministris. s. castitas, que signãtur ꝑ femoralia. Puritas ẽo vite, q̃ significatur per lineam tunicam. Moderatio discretionis, que significat per cingulum. Et rectitudo intentionis que significatur per tiarã protegentem caput. Sed ꝓ his pontifices debẽt quatuor habere. Primo quidem iugem dei memoriaz in eõ remptatione. ꝛ hoc significat lamina aurea habens nomen dei in fronte. Secundo q̃ supportẽt infirmitates populi: q̃ significat superhumerale. Tertio q̃ habeãt populum in corde et in visceribus ꝑ solicitudinẽ charitatis: q̃ significat per rõnale. Quarto q̃ habeãt cõuersationẽ celestẽ ꝑ opa perfectionis: q̃ significat ꝑ tunicã hyacinthinã. Ãn ꝛ tunice hyacinthine additiũgunt in extremitate tintinabula aurea: ꝑ q̃ significatur doctrina diuinoꝝ, q̃ debet coniungi celesti conuersationi pontificis. Additiũguntur etiã mala punica, per que significatur vnitas fidei et concordia in bonis moribus: q̃ sic continere debet esse eius doctrina, vt per eam fidei et pacis vnitas non rumpatur.

¶ Utrum fuerit aliqua rationabilis causa obseruantiarum cerimonialium. Articu. 6.

[D]Sextum sic proceditur. Uidetur q̃ obseruãtiarum cerimonialium nulla fuerit rõnabilis cã. Quia vt apostolus dicit. 1. ad thim. 4. omnis creatura dei est bona, et nihil reiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Inconuenienter igitur ꝓhibiti sunt ab esu quorundam ciborum tanquã immundoꝝ: vt ꝑz leuit. 10. ¶ Preterea. Sicut animalia vantur in cibum hominis, ita etiã ꝛ herbe. vnde dicitur gen. 9. quasi olera virentia dedi vobis omnem carnem. Sed in herbis lex non distinxit aliquas immundas: cum tñ alique illarũ sint maxime nociue, vt puta venenose. ergo videt q̃ nec de animalib⁹ aliqua debuerint ꝓhiberi tanq̃ immũda. ¶ Ps. Si materia est immunda ex qua aliquid gñatur, pari rõne vr q̃ id q̃ gñatur ex ea sit immundum. Sed ex sanguine gñatur caro. Cũ igitur nõ oẽs carnes ꝓhiberent tanq̃ immũde, pari rõne nec sanguis debuit ꝓhiberi quasi immundus aut adeps, qui ex sanguine gñatur. ¶ Preterea. Dñs dicit matth. 10. eos non esse timendos qui occidunt corpus, q̃ post mortem non hñt quid faciãt: q̃ non esset verũ si in nocumentuz hominis cederet quid ex eo

fieret: multo igitur minus ptinet ad aiaľ iã occisum q̃r ei⁹ carnes decoquant: irrõnabile igitur vr esse qõ dr exo. 23. Non coques hedũ in lacte matris sue. ℂ. Ea q̃ sunt primitiua in hominibus z aialib⁹ tanq̃ pfectiora preciptur dño offerri: inconuenienter igitur precipit leuit. 19. Cũ ingressi fueritis terram et plantaueritis in ea ligna pomifera, auferetis ꝓputia eor̃ id est prima germina z immunda erũt vobis, nec edetis ex eis. ℂ. Vestimentũ extra corpus hois est: nõ igitur debuerũt que dam̃ sãlia vestimẽta iudeis interdici: puta quod dr leuit. 19. Veste q̃ ex duob⁹ texta est nõ induetis. z deut. 22. Nõ induet mulier veste virili, z vir nõ induet veste femínea. z infra. Nõ induetis vestimẽto qđ ex lana linoq̃ ptexti est. ℂ. Memoria mandatorũ dei nõ ptinet ad corp⁹, sz ad cor: incõuenienter igit̃ pcipit deut. 6. qđ ligarent pcepta dei quasi signum in manu sua, et q̃ scriberentur in limine ostior̃, z q̃ p angulos pallior̃ facerent fimbrias in quib⁹ ponerent vitras hyacinthinas in memoriã mandatorũ dei: vt hr numeri. 15. ℂ. Apostolus dicit. 1. ad cor. 6. q̃ nõ est cura deo de bobus, z p cõsequẽs neq̃ de aliis aialibus irrõnalibus: inconuenienter igit̃ precipit deut. 22. Si ambulaueris p viam z inueneris nidũ auis nõ tenebis matrem cũ filijs. deut. 15. Non alligabis os bouis triturantis. z leuit. 19. iumenta tua nõ facies coire cũ alterius gñis, aiantib⁹. ℂ. Inter plãtas nõ fiebat discreto mãdor̃ ab immundis. Ergo multo minus circa culturã plãtar̃ debuit aliq̃ discretio adhiberi. ergo incõuenienter ꝓcipit leuit. 19. Agrũ nõ seres diuerso semine, z deu. 22. Nõ seres vineam tuã altero semine, z nõ arabis in boue simul et asino. ℂ. Ea q̃ sunt inaiata marie vir hoium ptãti eẽ subta: incõuenienter igit̃ arcet hõ ab argẽto et auro ex qb⁹ fabricata sunt idola z ab alijs q̃ i idolor̃ domib⁹ iueniunt ꝓcepto legis qđ hr deu. 7. Ridiculũ ẽt vr eẽ ꝓceptũ qđ hr deu. 23. Ut gestiones humo opirent foditẽtes in terra. ℂ. Pietas marie in sacerdotib⁹ requirit: sz ad pietatẽ ptinere vr q̃ aliq̃s funerib⁹ amicor̃ interfit. vñ etiã de hoc Tobias laudat vr hr Tob. 1. Silr ẽt q̃lib⁹ ad pietatẽ ptinet q̃ aliq̃s i vxorẽ accipiat meretricẽ: q̃r per hoc eaz a pctõ et infamia liberat. ergo videt q̃ hec inconuenienter prohibeantur sacerdotibus. leuitici. 21.

Sed Contra est, q̃ dr deut. 18. Tu autem a dño deo tuo aliter institutus es. ex quo potest accipi q̃ huiusmodi obseruantie sunt institute a deo ad quãdã specialẽ illius populi prerogatiuam. non ergo sunt irrationabiles aut sine causa.

Rñdeo dicẽdum, q̃ pplis iudeor̃ (vt. s. dictũ est) spãlr erat deputat⁹ ad cultũ diuinũ, et inter eos spãlr sacerdotes. et sicut alie res q̃ applicant ad cultũ diuinũ aliquaz spãlitatẽ dñt hr̃e qđ ptineat ad honorificentiã diuini cultus, ita etiã et in cõuersatione illi⁹ pplr z ꝓcipue sacerdotũ debuerũt esse alĩ q̃ spãlia cõgruentia ad cultũ diuinũ, vel spãlẽ vel corpalẽ. Cultr̃ añt legis figurabat mysteriũ chr̃i. vñ oĩa eorum gesta figurabãt ea q̃ ad chr̃m ptinẽt: sz illud. 1. ad cor. 10. Oĩa in figurã ptingebãt illis. z iõ rõnes harũ obseruãtiarũ dupliciter assignari pñt. Uno modo ꝑm cõgruentiã ad diuinum cultum. Alio modo ꝑm q̃ figurãt aliq̃d circa chr̃ianor̃ vitam.

Ad Primũ ergo dñm, q̃ sicut. s. dictum est, duplex pollutio vel immunditia obseruabat in lege. Una quidez culpe: p quã polluebatur aĩa. alia autem corruptionis cuiusdam per quã quodãmodo inquinat corpus. Loquẽdo igitur de prima immũditia nulla genera ciborũ immũda sunt, vel hominem in quinare possunt ꝑm suam naturam. vñ dr matth. 15. Non quod intrat in os coĩnq̃nat hoiem, sed que procedunt de ore hec coĩnq̃nant hoiem. z exponit hoc de pctis. Pñt tñ aliq̃ cibi p accidẽs inq̃nare aĩam: inquãtũ. s. contra obedientiã, vel votum, vel ex nimia cõcupiscẽtia comedunt, vel inquãtũ prebent fomentum luxurie. ꝓter qđ aliq̃a vino z carnib⁹ abstinẽt. Secũm autem corporalẽ immunditiã que est corruptionis cuiusdam, alique animalium carnes immunditiã habent, vel quia ex rebus immũdis nutriunt: sicut porcus, aut imũde cõuersant: sic q̃dã aialia sub terra habitãtia: sic talpe z mures z alia hmõi, vñ ẽt quẽdã ferorem cõtrahũt, vel q̃r eorũ carnes pp superfluaz humiditatẽ vel siccitatẽ corruptos humores i corp⁹ hũantis gñant, z iõ prohibite sunt eis carnes aialiũ hr̃tiũ soleas. i. vngulã ꝓmuã nõ fissam, pp eor̃ terrestreitatẽ, z silr sunt eis prohibite carnes aialiũ habẽtiũ multas fissuras in pedib⁹: q̃r sunt nimis colerica z adusta: sic carnes leonis z hmõi. z eadẽ rõne prohibite sunt eis aues q̃dã rapaces: q̃ sunt nimie siccitatis. z q̃dã aues aquatice pp excessum hũiditatis. Silr ẽt q̃dã pisces nõ hãtes pẽnulas z squãmas: vt anguile z hmõi, pp excessum humiditatis. Sũt añt eis cõcessa ad esuz aialia ruminantia et findẽtia vngulã: q̃ hũt humores bñ digestos z sunt medie cõplexionis: q̃ nec sunt nimis humida, q̃ signãnt vngulæ, nec sunt nimis terrestria: cũ nõ habeant vngulã cõtinuam sed fissam. In piscibus etiã pcessi sunt eis pisces sectores: qđ signãt p hoc qđ hũt squãmas z pennulas: p hoc. n. efficit ipsa cõplexio humida piscium. In auib⁹ ẽt sunt eis cõcesse magis spate: sicut galline, pdices z alie hmõi. Alia rõ fuit in detestationẽ idolatrie. nam gẽtiles z ꝓcipue egyptij inter quos erãt nutriti, hmõi aialia ꝓhibita idolis immolabant vel eis ad maleficia vtebãtur. Animalia añt q̃ iudeis sunt concessa ad esum nõ comedebãt: sed ea tanq̃ deos colebãt, vel pp aliam cãm ab eis abstinebãt: vt. s. dictũ est. Tertia ratio est ad tollendã nimiaz diligẽtiam circa ciboria. z iõ conceditur illa aialia que de facili z in promptu haberi pñt. Ea aliter tñ prohibitus est eis esus ois sanguinis z adipis cuiuslibet aialis. sanguinis quidẽ tum ad vitandam crudelitatẽ vt detestarent humanũ sanguinẽ effundere: sicut. s. dictũ est. tñ ẽt ad vitandũ idolatrie ritũ: q̃ eorũ cõsuetudo erat vt circa sanguinem congregatũ adunarent ad comedendũ in honorẽ idolorũ: quibus reputabant sanguinẽ acceptissimũ esse. z iõ ois mãdauit q̃ sanguis effunderet z q̃ puluere opiret. Et pp hoc ẽtiã prohibitum est eis comedere aialia suffocata vel strangulata: q̃r sanguis eor̃ non separat a carne. vel q̃r in talĩ morte aialia multũ affligũtur: z dñs voluit eos a crudelitate ꝓhibere etiaz circa aialia bruta: vt p hoc magis recederent a crudelitate hois, hũtes exercitiũ pietatis ẽt circa bestias. Adipis ẽt esus ꝓhibitus est eis. tñ q̃r idolatre comedebãt illũ in honorẽ deorũ suorũ. tñ ẽt q̃r cremabatur in honorem dei. tñ etiam q̃r sanguis z adeps nõ gñant bonũ nutrimentum: qđ p causa inducit rabbi Moyses. Causa añt prohibitionis esus neruor̃ expltmẽt gen. 32. vbi dr, q̃ nõ comedũt filij israel neruũ: eo q̃ tetigerit neruum femoris iacob z obstupuerit. Figuralis autẽ rõ horũ est: q̃ p oĩa hmõi aialia ꝓhibita designantur aliqua peccata: in quorũ figuram illa aialia ꝓhibebantur. vñ dicit aug. in li. 83 quæstiõ. Si de porco z aguo requiratur, vtrunq̃ nã mundũ est: q̃r oĩs creatura dei bona est. quadam añ ꝓ signãtione agnus mundus, porcus immũdus est, tanq̃ si stultũ z sapientẽ diceres: vtrũq̃ hoc ẽ natura vocis z literarum z syllabarũ ex quib⁹ cõstat mundũ est: signãtione añt vtr̃ est mundũ z aliud immundũ. Animal. n. qđ ruminat z vngulam findit mundũ est signãtione: q̃ fissio vngule signat distinctionem duorũ testamẽtorum, vel patris z filij, vel duarum naturarũ in xpo, vel discretionem boni z mali. Ruminatio autem signat meditationẽ scripturarũ z sanũ intellectum earuz. Cuicunq̃ añt horũ alterũ deest spũ. liter immundus est. Similr etiam in piscibus illi qui hũt squãmas z pennulas signãtione mundi sunt: q̃ p pennulas signãtur vita sublimis: vel cõtemplatio: p squãmas añt signãtur aspera vita: quorũ vtrũq̃ necessarium est ad munditiam spiritualem. In auib⁹ autẽ specialia quedam gña ꝓhibentur. In aquila. n. q̃ alte volitat ꝓhibetur superbia. In gryphe añt qui equis z hominib⁹ infestus est, crudelitas potentum ꝓhibetur. In alyeto añt qui pascit minutis auibus, signãntur illi qui sunt pauperibus molesti. In miluo autem qui maxime insidijs vtitur, designant fraudulenti. In vulture añt qui seqtur exercitũ expectãs comedere cadavera mortuorum: significantur illi qui mortes z seditiones hominum affectant vt inde lucrentur. Per animalia corumq̃ genera significantur illi qui sunt voluptatibus denigrati, vel qui sunt exptes bone affectionis: q̃r corvus semel emissus ab arca non est reuersus. Per struthionem qui cũ sit auis volare non potest, sed semp est circa terram: significantur deo militantes z se negotijs secularibus implicantes. Hycticorax q̃ nocte acuti est visus, in die autem non videt: signãt eos qui in tpalibus sunt astuti, in spiritualibus hebetes. Larus añt qui z volat in aere z natat in aq̃ signãt eos qui z circuncisionem z baptismũ venerant. vel signãt eos q̃ per contẽplationem volare volunt et tñ viuunt in aqs voluptatum. Accipiter ẽ ho qui deseruit hominib⁹ ad predam, significat eos qui ministrant potẽtibus ad depredandum paupẽres. Per bubonẽ q̃ in nocte victũ q̃rit, de die autẽ latet, signãntur luxuriosi qui occultari querũt nocturnis opibus que agunt. Mergulus añt cuius natura est vt subvndis diutius immoretur: significat gulosos qui in aquis deliciarum se immergunt. Ibis vero auis est in aphrica hũs longum rostrum que serpentibus pascitur, et forte est idem quod ciconia: et significat inuidos: qui de malis alior̃ quasi de serpentibus reficiuntur. Cygnus añt est coloris candidi z longũ

lum hz qui ex profunditate terre vel aque cibum trahit, et

pōt signāre hoies q̄ per exteriorē iustitie cādorem lucra terrena q̄runt. Onocrotalus aūt auis est in pribus ouētis longo rostro: q̄ in faucib⁹ hz quosdā folliculos in q̄bus primo cibū reponit, z post hoc in ventrem mittit. z sīgt augros qui immōderata sollicitudine necessaria vite cōgregant. Porphyrio aūt p̄ter modū alias auīs hz vnū pedē larum ad natandū, aliū fissum ad ambulandū: q; z in aqua natat vt anates, z in terra ambulat vt gallices: solo morsu bibit, oēm cibum aq̄ tingens. z signāt eos q̄ nihil ad alteri⁹ arbitriū facere volunt: sz solum qđ fuerit sanctum aq̄ ppie voluntatis. Per herodionē q̄ vulgariter falcodr: signant illi quor⁹ pedes sunt veloces ad effundum sanguinem. Caladriō aūt q̄ est auis garrula, signat loq̄ces. Upupa aūt q̄ mundificat in stercorib⁹, et fetēti pascit fimo, et gemitū in cantū simulat, signt tristitiā seculi q̄ in hoib⁹ immundis mortem opat. Per vespertilionē aūt q̄ circa terrā volitat: signant illi q̄ secularia scia p̄ditis sola terrena sapiunt. Circa volatilia aūt et q̄drupedia illa sola cōcedunt eis q̄ posteriora crura hnt longiora, vt saltare possint, alia vo q̄ terre magis adhērēt, phibent: q; illi qui abutunt doctrina q̄tuor euāgelistar, vt p eam in altum nō subleuent, immundi reputant. In sanguine vo z adipe z neutro intelligitur phiberi crudelitas z voluptas z fortitudo ad pcedendum. ¶ Ad 5m dōm, q; esus plantar⁹ et aliorum terrena scientiam aūt apud hoies etiam aī diluuium: sed esus carnium vī esse post diluuium introduct⁹. Dī. n. geñ. 9. Quasi olera virentia dedi vobis oēm carnem. z hoc tō q; esus terrenascentium magis ptinet ad q̄dam simplicitatē vite, esus aūt carnium ad q̄dam delitias z curiositatē viuendi. spōte. n. terra herbā germinat, vel eum modico studio hmōi terrenascētia in magna copia pcurant: opz aūt cum magno studio alalia nutrire, vel etiā capere. z tō volēs dōs pplm suum reducere ad simpliciorē victum, multa in gñe alialium eis phibuit, non aūt in gñe terrenascētiū. Vel etiam q; alalia immolabant idolis, nō aūt terrenascētia. ¶ Ad 3m pz rñsio ex dictis. ¶ Ad 4m dōm, q; etsi secundū ipsius nō sentiat q̄r carnes et⁹ coīq̄r: rñ in alio decoquere ad q̄dam crudelitatē ptinere vī, si lac mīs qđ datū est et p̄ nutrimēto adhibeat ad psumptionē carniū ipsi⁹. Vel pōt dici, q; gētiles in solēnitatib⁹ idoloꝝ talr carnes hedi decoq̄bāt ad immolādū vl ad comedēdū. z tō exo. 23. positū p̄dictū fuerat de solēnitatib⁹ celebrandis in lege, subdit, Nō coques hedū in lacte mīs sue. ¶ Figuralis aūt rō hui⁹ phibitionis est: q; p̄figurabat q; ch̄s q̄ est hedus pp similitudinē carnis peri. nō erat a iudeis coīquendus. i. occidēdus, in lacte mīs. i. ebrie ifantie. vel signāt q; hedus. i. pctōr non coīquendus in lacte mīs, i. nō est blanditijs delinīendus. ¶ Ad quintū dōm, q; gentiles fructū p̄mittuos q̄s fortunatos estimabāt dīs suis offerebāt, vt sīc cōburebāt eos ad q̄dā magica faciēda. z tō precepti est eis vt fructū trīū primoꝝ annoꝝ immūdos reputarēt. In trib⁹ n. annis fere oēs arbores terre illi⁹ fructū pducunt: q̄. i. vel seminādo, vel iserēdo, vel plantādo colunt. Haro aūt cōtingit q; ossa fructuū arboris vel semina latentia seminent: hec. n. rarō facerent fructū, sed lex respexit ad id qđ frequentī⁹ fit. Nam aūt q̄rti anni tāq̄ p̄mitte mūdoꝝ fructū deo offerebant. Quito aūt anno z deiceps comedebant. ¶ Figuralis aūt rō est, q; p hoc p̄figurat, q; post tres stat⁹ legis (quoꝝ vn⁹ est ab abrā, vsq; ad dauid: iste⁹, vsq; ad trāsmigrationē babilonis: tertī⁹ vsq; ad xp̄m) erat xp̄s deo offerend⁹, q̄ est fruct⁹ legis. vel q; primordia nr̄oꝝ operū debent esse nobis suspecta, pp imperfectionē. ¶ Ad sextum dōm, q; sicut dī eccl. 19. amict⁹ corpis enūtiat de hoie. Et tō voluit dōs, vt pplis ei⁹ distingueret ab aliis pplis: nō solū signo circūcisionis, qđ erat in carne: sed etiā certa habit⁹ distinctione. Et tō phibitū fuit eis, ne induerent vestimēto ex lana z lino ptexto: z ne mulier induerēt veste virili, aut ecōuerso, pp duo. Primo qđē ad vitādū idolatrie cultū. Hmōi. n. varijs vestib⁹ ex diuersis ptextis, gētiles in cultu suoꝝ deoꝝ vtebātur. z ēt in cultu mīs, mulieres vtebantur armis virorum: in cultu aūt veneris ecōuerso viri vtebant vestibus mulierū. Alia rō est, ad declinādam luxuriā: nā p̄ mixtiones varias in vestimētis, ois ordinata cōmixtio corpis excludit. Qđ aūt mulier induat veste virili, aut ecōuerso, incentiuū est pcupiscētie, z occasionē libidini p̄stat. ¶ Figuralis aūt rō est: q; in vestimēto ptexto ex lana z lino iterdicit p̄fectio simplicitatis z innocētie q̄ figurat p lanā, z subtilitatis malitie q̄ figurat p linū. phibet ēt q; mulier nō vsurpet sibi doctrinā vl alia virorū officia, vel ne vir declinet ad mollitiē mulierum. ¶ Ad septimum dicendum, quod sicut hieronymus dicit super matth. dōs iussit vt in quatuor angulis palliorum hyacinthinas fimbrias facerent, ad ppm israel dignoscendū ab aliis populis: vī q; hoc se esse iudeos p̄fitebantur. z ideo p aspectū huius signi inducebantur in memoriā sue legis. Ligabis ea in manu tua z erunt semp aī oculi tuos: pharisei male interp̄tabantur scribentes in membranis decalogum Moysi, z ligabant in fronte quasi coronā vt aī oculos moueretur: cū tñ intentio dīi mandantis fuerit, vt signarentur in manu. i. in opatione, z essent aī oculos. i. in meditatione. In hyacinthinis aūt vittis q̄ pallijs inserebantur, signatur celestis interrio, q̄ oibus opib⁹ nostris dz adiungi. Pōt tñ dici q; populi ille carnalis erat z dure cervicis: oportuit etiam p hmōi sensibilia eos ad legis obseruantiam excitari. ¶ Ad octauū dicendū, q; affect⁹ hois est duplex. Un⁹ quidem ēm rōnem: alius vo ēm passionem. Secūm igitur affectū rōnis nō refert qđ homo circa bruta alialia agat: q; oia sunt subiecta ei⁹ ptāti a deo: ēm illud psal. Oia subiecisti sub pedib⁹ eius. z ēm hoc apostolus dicit q; non est cura deo de bobus: q; de⁹ nō reqrit ab hoie qđ circa boues agat vel circa alia alialia. Quantum vo ad affectum passionis mouetur affect⁹ hois etiam circa alia alialia: q; n. passio misericordie cōsurgit ex afflictionibus alior, cōtingit autē etiam bruta alialia penas sentire, pōt in hoie ēsurgere misericordie affect⁹ etiam circa afflictiones alialium. Proximū autē est vt qui exercetur in affectu misericordie circa alialia, magis ex hoc disponatur ad effectum misericordie circa hoies. vñ dī pueraz. Novit iustus alias iumentoꝝ suorum: viscera autē impioꝝ crudelia. Et tō vt dōs populum iudaicum ad crudelitatem pnum ad misericordiam etiam circa bruta alialia: phibens qđam circa alialia fieri q̄ ad crudelitatem q̄dam ptinere videntur: z tō phibuit ne coqueretur hedus in lacte matris: z q; nō alligarentur os boui triturantis: z qō nō occideretur mr cum filijs. Huius etiam dici possit q; hec phibita sunt eis in detestationem idolatrie: nam egyptij nefarium reputabāt vt boues triturantes de frugib⁹ comederent. aliq; etiam malefici vtebanē matre aut incubante z pullis ei⁹ simul captis ad fecunditatē z fortunam circa nutritionē filioꝝ: z q; etiam in augurijs reputabatur hoc esse fortunatū q; inueniretur mr incubans filijs. Circa commixtionem vo alialium diuerse speciei: rō Ifalis potuit esse triplex. Una quidem ad detestationem idolatrie egyptioꝝ qui diuersis ymitationib⁹ vtebantur in seruitium planetar: qui ex diuersas coniunctiones hnt diuersos effectus: z sup diuersas species rerum. Alia ratio est ad excludendum concubitus contra nām. Tertia rō est ad tollendam vīr occasionem concupiscentie. Alialia. n. diuersarum specierum non commiscentur de facili adinuicez nisi hoc p hoies pcuretur: z in aspectu coitus alialium excitatur hominū cōcupiscentie mot⁹: vñ z in traditionibus iudeoꝝ p̄ceptum inuenitur (vt rabbi Moyses dicit) vt hoies auertant oculos ab alialibus coeuntib⁹. ¶ Figuralis aūt hoꝝ ratio est: q; boni trituranti. i. p̄dicatori deferenti segetes doctrine non sunt necessaria vict⁹ subtrahenda: vt apls dicit 1. ad cor. 9. Adrem etiam non simul debemus tenere cum filijs: q; in quibusdam retinendi sunt spūales sensus quasi filij: z dimittēda est Ifalis obseruantia quasi mr: sicut in oībus cerimonijs legis. Prohibet etiam q; iumenta. i. populares hoies non faciamus coire. i. coniunctionem hre cum alterius gñis aliantibus. i. cum gentibus vel iudeis. ¶ Ad nonum dōm, q; oēs ille commixtiones in agricultura sunt phibite ad ira in detestationem idolatrie: q; egyptij in veneratione stellarum diuersas commixtiones faciebant z in seminibus z in alialibus et in vestib⁹ repñtantes diuersas coniunctiones stellaruꝝ. Vel oēs hmōi commixtiones varie phibentur ad detestationē coitus contra nām. ¶ Hñt tñ figuraleꝝ rōnem: q; qō dī. Non seres vineam tuam altero semine: est spiritualr intelligendum q; in ecclesia q̄ est spiritualis vinea non est seminanda aliena doctrina, z similr ager. i. ecclia non est seminandus diuerso semine. i. catholica doctrina z hereticа. Non est etiam simul aranduz in boue z asino: q; fatu⁹ sapienti in p̄dicatione non est sociandus: q; vnus impedit alium. ¶ Ad decimum dōm, q; malefici et sacerdotes idoloꝝ vtebant in suis ritib⁹ ossib⁹ vel carnib⁹ hoiuꝝ mortuoꝝ: et tō ad extirpanduz idolatrie cultum p̄cedit dōs vt sacerdotes minores q̄ p tpa certa ministrabant in sanctuario: non inq̄rent in mortib⁹ nisi valde ppinquoꝝ. i. pīs z mīs: z hmōi coniunctaꝝ plonaꝝ. Pontifex autem semp debebat esse paratus ad ministerium sanctuarij: et ideo totalr phibitus erat ei accessus ad mortuos quantumcunq; propinquos. Preceptum etiam est eis ne ducerent vxorem meretricem ac re-

¶Super quest.103. Articu.1.

In articulo primo.q.103.nota duo. Primum in responsione ad tertium, q̄ sacerdotium ante legem nō diuina sed humana determinatione dignitas erat p̄mogenitur: vt hinc habeas q̄ sacra fuerit. Secūm in rōne ad quartum, q̄ author non dicit q̄ nihil fuerit ante legē immūdū iudicatum a deo quantū ad esum: sed dicit q̄ non fuit distinctio animaliū immundorum a mundis tunc a deo. Hoc enī est verum. Primū autem falsum: vt ad hoc dictū est genē. 9. quasi olera virēna tradidi vobis olia excepto q̄ carnes cum sanguine non comedetis: et cepit hec obseruātia ante legē sicut circūcisio.

¶Super Artic.2.

Hebr.7. co.2.fi.

In articulo secūdo eiusdem questionis difficultas de cōtinentia gratie in sacramentis noue legis relinquetur discutienda inferius in tertia parte vbi de sacramentis tractabitur et de circumcisione.

¶De durātione preceptorum cerimonialium. Questio.103.

Deinde Considerādum est de durātione cerimonialiū preceptorū. ¶Et circa hoc quaeruntur quatuor. Primo vtrū precepta cerimonialia fuerint ante legem. 2° vtrū in lege aliquam virtutem habuerint iustificandi. tertio vtrum cessauerint christo veniente. Quarto vtrum sit peccatum mortale obseruare ea post christum.

¶Utrum cerimonie legis fuerint ante legem. Articu.1.

Primū sic proceditur. Aī q̄ cerimonie legis fuerint ante legē. Sacrificia.n.et holocausta pertinent ad cerimonias veteris legis: vt.s. dictū est: sed sacrificia et holocausta fuerūt ante legem. Dicitur enī genē.4. q̄ cayn obtulit de fructibus terre munera dōo: abel autem obtulit de primogenitis gregis sui, et de adipibus eorum. Noe etiā obtulit holocausta dōo: vt dicitur genē.8. et abraam similiter vt dr genē.22. ergo cerimonie veteris legis fuerunt ante legem. ¶p̄. Ad cerimonias sacrorum pertinet cōstructio altaris et eius inuocatio, sed ista fuerunt ante legē: legitur.n. genē.13. q̄ abraā edificauit altare dōo. et de Jacob dicitur genē.28. q̄ tulit lapidem et erexit in titulū fundens oleū desuper. ergo cerimonie legales fuerunt ante legem. ¶p̄. Inter sacramēta legalia primū dicitur fuisse circumcisio: sed circūcisio fuit ante legem: vt patet genē.17. similiter etiam sacerdotiū fuit aī legem. Dr.n. genē.14. q̄ melchisedech erat sacerdos dei summi. ergo cerimonie sacramēt orum fuerunt aī legē. ¶p̄. Discretio mūdorum a ialiū ab immūdis pertinet ad cerimonias observātiarū: vt.s. dcm est. Sed raī distō fuit aī legē: dr.n. genē.7. Ex oib⁹ mūdis a ialib⁹ tolle septena et septena. de a ialib⁹ vō immūdis duo et duo. ergo cerimonie legales fuerūt ante legē.

Sed contra Est, quod dicitur deu.6. Hec sunt precepta et cerimonie que mandauit dominus deus noster vt docerez vos: non autem indiguissent super his doceri, si prius predicte cerimonie fuissent. ergo cerimonie legis non fuerunt ante legem.

Rñdeo Dcm, q̄ sicut ex dictis patet, cerimōie legis ad duo ordinabant. f. ad cultū dei, et ad figurādum chr̄m. Quicunq; aūt colit deū, opz q̄ p aliqua determinata eū colat q̄ ad exteriorem cultum ptinēt. Determinatio aūt diuini cultus ptinet ad cerimonias: sicut etiā determinatio eorū per que ordinamur ad proximū pertinet ad precepta iudicialia: vt supra dictū est. et ideo sicut inter homines cōiter erant aliqua iudicialia, non tñ ex auctoritate legis diuine instituta, sed rōne hominū ordinata: ita etiā erāt quedam cerimonie non quidez ex auctoritate alicuius legis determinate, sed solū scōm voluntātē et deuotionē hoīum deū colētium. Sed q̄ etiam aī legē fuerūt q̄dā viri p̄ciput pphetico spū pollentes, credendū est q̄ ex instinctu dīno q̄si ex q̄dā priuata lege inducerēt ad aliquē certū modū colēdi deū, q̄ et cōuenīes esset interiori cultui, et etiam cōgrueret ad significādū christi mysteria q̄ figurabātur etiam per alia eorū gesta: secundum illud.1. ad co.x. Oīa in figurā cōtingebant illis. Fuerūt igit aī legem quedam cerimonie, non tñ cerimōie legis q: nō erant p aliquā legislationem institute.

Ad Primū ergo dcm, q̄ hmōi oblationes et sacrificia et holocausta offerebant antiqui aī legē ex q̄dā deuotiōe p̄prie colūtatis: scm q̄ eis videbatur cōuenīes. vt in rebus q̄s a deo acceperāt q̄s in reuerētiā diuinā offerrent, p̄testarent̄ se colere deum. q̄ est oium p̄n̄m et finis. ¶Ad 2m dcm, q̄ et sacra quedam instituerūt: q: videbāt eis cōuenīes vt in reuerētiam diuinam essent aliq̄ loca ab aliis distincta diuino cultui mancipata. ¶Ad 3m dcm q̄ sacrm circūcisionis precepto diuino fuit statutū aī legē. vñ nō p̄t dici sacrum legis q̄si i legē istitutū. q̄si solū q̄si in lege obseruatū. et h̄ē qd dns dic̄ Jo.7. Circūcisio nō ex moyse ē, sed ex p̄tribus. Sacerdotiū et erat aī legē apōlētes deū scm hūanā determinationē: q̄ hanc dignitatē p̄ogenitis attribuebāt. ¶Ad 4.m dcm, q̄ distō mūdorū a ialiū et immundorū nō fuit ante legē quantū ad esum: cui dcm sit genē.9. Dē qd mouet et vim, erit vobis in cibū. scm solū q̄stū ad sacrificiorū oblationē: q: de q̄busdā determinatis a ialibus sacrificia offerebāt. Sī tñ q̄stū ad esum erat aliq̄ a ialiū discretio, hoc nō erat: q: esus illoꝝ reputaret illicitus, cui nulla lege eēt p̄hibitus: sed pp abominationē vel cōsuetudinē: sicut et nūc videm⁹ q̄ aliq̄ cibaria sunt i aliq̄b⁹ terris abominabilia q̄ i aliis comedūt.

¶Utrum cerimonie veteris legis haberent virtutem iustificandi tempore legis. Articu.2.

Ad Scōm sic p̄cedit. Aī q̄ cerimonie veteris legis hēbant virtutē iustificandi tempore legis. Expiatio.n. a pctō et cōsecratio hominis ad iustificationem ptinēt. sed exo.29. dicitur, q̄d p aspersionem sanguinis et intunctionē olei consecrabantur sacerdotes et vestes eorum: et leuit.16. dicitur, quod sacerdos per aspersionem sanguinis vituli expiabat sanctuariū ab immūditiis filiorū israel, et a preuaricationibus eorum atq; peccatis. ergo cerimōie veteris legis hēbāt p̄tutē iustificandi. ¶p̄. Id p q̄d hō plz deo, ad iustitiā ptinet: scm illud spal. Iust⁹ dns et iustitias dilexit. sed p cerimonias aliq̄ deo placebant: scm illō leuit.x. Sīo potūt placere dīo in cerimoniis mente lugubri. ergo cerimōie veteris legis habebāt virtutē iustificādi. Preterea. Ea q̄ sunt dīni cult⁹ magis ptinēt ad animā quā ad corpus: cui illud psal. Aer dīi immaculata cōuertens animas, sed per cerimonias veteris legis mūdabat leprosus: vt dicitur leuit.14. Ergo multo magis cerimonie veteris legis poterāt mundare animā iustificādo.

Sed Contra est, q̄ apostol⁹ dr gal.2. Si data eēt lex q̄ posset iustificare, chr̄s gratis mortu⁹ esset. idest sine cā: sed hoc est inconueniens. q̄ cerimōie veteris legis nō iustificabāt.

Rñdeo Dcm, q̄ sicut.s. dictū est, in veteri lege duplex immūditia obseruabat. Una q̄dē spīalis q̄ est immunditia culpe. alia vo corpalis que tollebat idoneitatem ad cultum diuinum: sicut leprosus dicebatur immūdus vel ille qui tangebat aliq̄d mortuū. et sic immunditia nihil aliud erat quā irregularitas quedam. Ab hac igitur immunditia cerimonie veteris legis habebant virtutem emūdandi: q: hmōi cerimonie erant q̄dam remedia adhibita ex ordinatione legis ad tollendas p̄dictas immūditias ex statuto legis inductas. et ideo apostolus dicit ad heb.9. q̄ sanguis hyrcorum et taurorum et cinis vitule aspersus inquinatos sanctificat ad emūdationem carnis. Et sicut ista immūditia q̄ p hmōdi cerimōias emūdabat erat magis carnis quam mētis, etiā ipse cerimonie iustitie carnis dicūtur ab ipso apostolo parum. s. Iustitias inquit carnis vsq; ad tempus correctiōis impositis. Ab immunditia vo mētis q̄ est immūditia culpe nō hēbāt p̄tutē expiādi. et h̄ iō: q: expiatio a pctis nūq̄ fieri potuit nisi p chr̄m q̄ tollit pcā mūdi: vt dr ioā.1. Et q: mysteriū incarnatiōis et passionis chr̄i nōdū erat reale pactū, veteris legis cerimōie nō poterāt in se cōtinere reale p̄tutē p̄fluētē a chr̄o incarnato et passo, et sic p̄tinēt sacra noue legis. et iō nō poterāt a pcō mūdare: sic aplūs dic̄ ad heb.x. q̄ impōssibile est sanguine taurorū aut hyrcorū auferri pcā. et h̄ est qd gal.4. Infirma vocat ea egena et infirma elmta. infirma q̄dē q: nō p̄nt a pctō mūdare: scm hec infirmitas puenit ex eo q̄ sunt egena. i. eo q̄ nō cōtinēt in se gr̄az. Poterat aūt mēs fidelium tpe legis p fidē cōiungi chr̄o incarnato et passo: et ira ex fide chr̄i iustificabāt cui⁹ fidei q̄dā p̄testatio erat hmōi cerimoniarū obseruatio. ingētū erant figura chr̄i. et iō p pctis offerebant sacrificia q̄dā in veteri lege: nō q: ipsa sacrificia a pctō emūdarēt: sed q: erāt q̄dam p̄testationes fidei q̄ a pctō mun-

dabant: z ħ ēt ipsa lex innuit ex mō loquēdi. Dr. n. leui. 4. 7. 5. q̄ in oblatione hostiaꝝ ꝑ peccato orabit ꝑ eo sacerdos z dimittetur ei quasi peccatū dimittatur nō ex vi sacrificiorum, sed ex fide z deuotiōe offerentiū. ¶ Sciendū est tñ q̄ hoc ipsum q̄ veteris legis cerimonie a corpalib⁹ immūditijs expiabāt, erat in figura expiationis a peccatis q̄ fit ꝑ xp̄m. Sic igitur ptz quod cerimonie in statu veteris legis nō habebāt vtutē iustificādi.

Ad Primū ergo dōm, q̄ illa sanctificatio sacerdotū, z filiorū ei⁹ z vestiū ipsoꝝ vel quorūcūq; aliorꝝ per aſpſionez sanguinis nihil aliud erat q̄ deputatio ad diuinum cultum, z remotio impedimēt orum ad emūdationē carnis: z apls dicit in p̄figurationē illi⁹ sctificatiōis q̄ Iesus ꝑ suū sanguinē sctificauit populū. Expiatio ēt ad remotionē hmōi corporaliuꝝ immunditiarum referenda est, nō ad remotionē culpe vñ etiam sanctuariuꝝ expiari dr̄; q̄ culpe subiectū esse nō poterat. ¶ Ad scōm dōm, q̄ sacerdotes placebant deo in cerimonijs pp obedientiā z deuotionem z finē rei prefigurate, non añt pp ipsas res scōm se consideratas. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ cerimonie ille que erant instituite in emūdatione leprosi, nō ordinabātur ad tollēdam immunditiam infirmitatis lepre: qđ patet ex hoc q̄ non adhibebanť huiusmodi cerimonie nisi iam emundato. vñ dicitur leui. 14. q̄ sacerdos egressus de castris cum inuenerit leprā esse mūdatā precipiet ei q̄ purificať vt offerat ꝛc. Ex quo ptz q̄ sacerdos cōstituebať iudex lepre mūdate, nō añt emundande. Adhibebanť añt hmōi cerimonie ad tollēdā immunditiā irregularitatis. Dicit tñ q̄ qñq; si cōtingeret sacerdotē errare in iudicando, miraculose leprosus mundabatur a deo virtute diuina: non añt virtute sacrificiorū: sicut etiam miraculose mulieris adultere cōputrescebat femur bibitis aquis in quibus sacerdos maledicta congesserat: vt habetur numeri. 5.

22ª. qō. 86. ā. 4. ad. 1. Et. 2. di. 44. q. 2. ar. 2. ad 3ᵐ. 2. 4. dist. 1. q. 2. ā. 5. q. 1. 2. 2ª d. 2. q. 1. ā. 4 q. 3. co. Et q̄l. 2. ar. 8. co. Et rosñ. 14. co. 1. 2. 2ª.

¶ Utrum cerimonie veteris legis cessauerint in aduentu christi. Articu. 3.

Ad Tertium sic ꝓcedit. Vr̄ q̄ cerimonie veteris legis nō cessauerint in christi aduentu. Dr. n. baruch. 5. Hic est liber mandatorū dei, z lex q̄ est in eternum: ſz ad legē ptinebant legis cerimonie. ergo legis cerimōie in eternū durature erāt. ¶ p̄. Oblatio mundati lepro si ad legis cerimonias pertinebat: sed etiā in euangelio precipitur leproso emundato vt hmōi oblationes offerat. ergo cerimōie veteris legis nō cessauerūt chſto veniente. ¶ p̄. Danēte cā manet effect⁹: sed cerimōie veteris legis habebāt quasdam rōnabiles cās in q̄bus ordinabantur ad diuinū cultū etiā ꝑter hoc q̄ ordinabanť in figurā chſti. ergo cerimōie veteris legis cessare nō debuerūt. ¶ p̄. Circūcisio erat instituta in signū fidei abrae, z obseruatio añt sabbati ad recolēdū bñficiū creatiōis, z alie solēnitates legis ad recolēdū alia bñficia dei: vt. ā. dictū est. sed fides abrae est semper imitanda etiā a nobis, et bñficiū creationis z alia dei beneficia semper sunt recolenda. ergo ad minus circuncisio et solennitates legis cessare non debuerūt.

Sz est, q̄ apls dic̄ ad col. 2. Nemo vos iudicet i cibo, aut in potu, aut in pte diei festi, aut neomenie aut sabbatorū, q̄ sunt vmbra futuroꝝ. z ad heb. 8. dr̄; q̄ dicendo nouū retūm veterauit p̄ma: qđ añt antiquať z senescit ꝓpe interitum est.

Rñdeo Dōm, q̄ oia ꝓcepta cerimonialia veteris legis ad cultū dei sunt ordinata: vt. ā. dcm̄ ē. exteriora añt cult⁹ ꝓportionari dz interiori cultui q̄ christit in fide, spe, et charitate: ñ ꝑm diuersitatē interiorū cult⁹ debuit diuersificari exteriorē cult⁹. Dr̄ autē tripl̄ stat⁹ distingui interioris cultus. Un⁹ quidē ſm quē hr̄ fides et spes, z de bonis celestibus, z de his p q̄ in celestia introducimur: de vtrisq; quidē sicut de quibusdā futuris, z talis fuit stat⁹ fidei z spei in veteri lege. Alius añt est stat⁹ interioris cultus in quo hr̄ fides z spes de celestib⁹ bonis sicut de quibusdā futuris: sed de his p q̄ introducimur in celestia sicut de p̄ntibus: vel ꝑteritis. z ille est status noue legis. Tert⁹ añt stat⁹ est in quo vtraq; hr̄itur vt p̄ntia, z nihil credit vt absens, neq; sperat vt futurū. z iste status beatoꝝ. In illo ergo statu beatorū nihil erit figurale ad diuinū cultū ꝑtinēs: ſz solū gratiaꝝ actio z vox laudis. et ī dr̄ apo. 21. de ciuitate beatoꝝ, Templū nō vidi in ea. dñs. n. de⁹ oipotēs templū illi⁹ est z agn⁹. Patet igit rōne cerimonie p̄mi status per quas figurabať z secundus z tertius, veniente scōo statu cessare debuerunt, z alie cerimonie induci, q̄ cōuenirent statui cultus diuini ꝑ tpe illo in quo bona celestia sunt futura, beneficia autem dei per que ad celestia introducimur sunt presentia.

Ad Primum ergo dōm, q̄ lex vetus dr̄ esse in eternum, secundū moralia quidez simpl̄r z absolute: ſm cerimonialia vero quantum ad veritatem per ea figuratam. ¶ Ad ſm dicendum, q̄ mysterium redemptionis humani generis completum fuit in passione christi. vnde tunc dñs dixit, cōsummatum est: vt habetur ioan. 19. z ideo tunc totaliter debuerūt cessare legalia, quasi iam veritate eorum consummata. in cuius signum in passione christi velum templi legitur esse scissum matth. 27. z ideo ante passionē christi christo predicante, z miracula facente currebant simul lex z euangelium: quia iam mysterium christi erat inchoatum, sed nondum consummatum. z propter hoc mandauit christus dñs ante passionē leproso: vt legales cerimonias obseruaret. ¶ Ad tertium dicēdum, q̄ rationes literales cerimoniarum supra assignate referuntur ad diuinum cultum: qui quidem cultus erat in fide venturi. z ideo iam veniente eo qui vēturus erat, z cultus ille cessat, z omnes rationes ad hunc cultum ordinate. ¶ Ad quartum dicēdum, quod fides abrae fuit commendata in hoc, quod credidit diuine promissioni de futuro semine, in quo benedicerentur omnes gētes. et ideo quandiu hoc erat futurum, oportebat protestari fidē abrae in circuncisione: sed postquā iam hoc est perfectum, oportet idem alio signo declarari scilicet baptismo: qui in hoc circuncisioni succedit: secundū illud apostoli ad col. 2. Circuncisi estis circuncisione non manufacta in expoliatione corporis carnis: sed in circūcisione domini nostri Iesu Christi consepulti ei in baptismo. Sabbatum autē quod significabat primam creationem mutatur in diem dominicum: in quo commemoratur noua creatura inchoata in resurrectione Christi: et similiter alijs solennitatibus veteris legis noue solennitates sucedunt: quia beneficia illi populo exhibita significant beneficia nobis concessa per Christum. Unde festo phase succedit festum passionis Christi z resurrectionis. Festo penthecostes in quo fuit data lex vetus succedit festum penthecostes in quo fuit data lex spiritus vite. Festo neomenie succedit festū beate Virginis: in qua primo apparuit illuminatio solis id est Christi per copiam gratie. Festo tubarum succedunt festa apostolorum. Festo expiationis succedunt festa martyrum z confessorum. Festo tabernaculorum succedit festum consecrationis ecclesie. Festo cetus atque collecte succedit festum angelorum: vel etiam festum omnium sanctorum.

¶ Utrum post passionez Christi legalia post sint seruari sine peccato mortali. Articu. 4.

Ad Quartum sic proceditur. Videtur quod post passionem Christi legalia possint sine peccato mortali obseruari. Non est enim credendum, quod apostoli post acceptum spiritum sanctum mortaliter peccauerint: cuius enim plenitudine sunt induti virtute ex alto: vt dicitur luce vltimo. Sed apostoli post aduentum spiritussancti legalia obseruauerunt. Dicitur enim actuum. 16. quod paulus circuncidit thimotheum: z actuum. 21. dicitur quod paulus secundum consilium Jacobi assumptis viris purificatus cum eis intrauit in templum annuntians expletionem dierum purificationis donec offerretur pro vnoquoque eorum oblatio. Ergo sine peccato mortali possunt post christi passionem legalia obseruari.

¶ p̄. Utrare consortia gentilium ad cerimonialia aurorizate dist. 1. q. 10 4. ar. 3. co. Et 22ª. q. 87. ā. 1. co. p⁹ med. z q. 93. ā. 1. z qō. 94. ā. 3. ad. 5. z 4. d. 1. q. 2. ā. 5. q. 3. z. 4. Et 10. 14. co. 2. Et gal. 2. co. 2. z 3. z. c. 5. co. 1. z 2. Et co. 2. fi.

¶ Super Articu. 4. Articu. 4. eiusdem. 103. questio. ebmisso 3⁰ articulo dubium occurrit circa rationem assignatam in litera: quare legalia post passionem christi cessauerūt sic q̄ absq; mortali pcō seruari nō phr. Ur añt qđ aug. z author in ea de cepti sunt. naz aut efficaciter concludit aut nō si efficax est q̄ duo tñ tpa distinguenda sunt cum hiero. I. ante passionem z post vt in corpore articuli et ex hac rōne distinguitur. Et z sequela: q̄z quoz idē sit iudiciū ſm hāc rōnem de verbis z factis cerimonialibus sicut duo tñ tpa distinguunt q̄ ad facta cerimonialia z sicut post passionem christi immediate precessent mortalr apli dicentes Jesum christū nasciturum, passurum, resurrecturum: z ita exercētes facta ꝓfitentia ipsum nasciturum, passurum, resurrecturū peccabāt mortalr: super hoc quippe vis rationis stat q̄ patria sint meminti verbo z facto fiat qđ dr̄ducimus nō admittitur: q̄z Jdcirco tribus tpib⁹ in rōne ad p̄m abusu. positis sequit q̄ rō efficax nō sit ad cōcludendū q̄ legalia seruari nō p̄t absq; pcō mortali: qō ſi in corpore articuli concluditur nō magis nāq; est mēdacio dicere nisi xp̄m nasciturum passū re surrecturū ascēsurū et spūsctī legē daturum q̄ post penthecosten tempore apostoloruz.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ quia non solum ex augu. z authoris sed ecclesie autoritate diſiō nō trū tēporū z rōnez in fa allata z cōciliē vt in cōcilio florentino sub eugē. 4. ptz hēm ideo virumq; saluare opz. Dōm est ergo q̄ ratio illa de mendacio verbo vel facto efficax ē. z cōcludit q̄ cerimonialia absolute z simplr nō potuerunt post christum immediate obseruari absq; mendacio pniciose: z propterea hodie seruari non possunt. nec nunc seruari potuerunt absolute: quoniam absolute seruata seruāť vt viua et necessaria ad salutem ex lege veteri: qđ post christū nūquā licuit. Quare añt quodam tpe tantū licuerit vsq; ad diuulgationez euangelij licuerit seruare eadem vt mortua, est qrrsque ad mo-

multum tanti mortua persona vt mortua ipsa custodit, vñ spūssancti autoritate vt in lra dicitur quasi dispēsatiue concessum est xp̃s non mētiendi facto: qz non est cōcessum vt vterentur eis vt vitis: sic. n. pōtest xp̃m nascituꝝ passuꝝ &c. Iz deferēdi mortuam synagogaz matrē cum honore ad tumulū. Tunc quippe tumulata est qñ euangelū est diuulgatum. Propter qđ nunc nec vt viua pp mēdacium nec vt mortua pp sepulturam iam seruari pñt cerimonialia a illa absq; petō mortali. Et sic ꝓz oia consonare.

¶ In responsione ad tertium scitq; qđ in eodem florentino concilio canonizata est qua si adhūc hec doctrina.

¶ Super. q. 104.

Ad. questio. 104. nihil scribendo occurrit, nisi qđ duo specialiter aduertas. primum est quare ofa illius populi erant figuralia: assignat nan q̃ in 2. art. ad 2m pro causa: qz xp̃s ex populo illo erat nasciturus i. qz status illius populi erat propter xp̃m vēturum ex eo pñs est vt verbis & factis prenunciarēt xp̃m & pertinentia ad ipsum. Et hoc ex dicta rōne: cuius solius est facere q̃ facta totius populi sint in figuram. scōm est q̃ differentia inter cerimonialia & iudicialia in figurādo, non consistit in hoc: q̃ cerimonialia sint p̃ se primo instituta ad figurandum, & iudicialia sint instituta ad figurādū p se scōo. hoc em̄ nō dr in lra. Et si concederetur non possent hodie a quocūq; precipi ꝓncipe sicut nec cerimonialia: qm̃ p se licet 2o haberēt annexam significationem xp̃i venturi. sed cōsistit in hoc q̃ cerimonialia vt sic per se primo. i. fm̄ primariam intentionem dei instituentis figurant xp̃m venturum: iudicialia vero vt sic nec p se primo nec per se scōo continent rationem figure, sed ex pñi. i. q̃ accidens inēssum. i. data sunt ppō cuius totus status erat figurativus. sic em̄ omnia in figuram contingebāt illis: cū tñ quidē ista iudicialia sint ꝑ vna omniū contingētiū illis, oportet eam ista ex cōsequēti cē figuralia. Et ꝑpea pñs hec statui & seruari.

¶ Et sic intelligē secūdū & tertiū articulos.

montas legis ꝓtiebat: Iz hoc obseruauit primꝰ pastor ecclesie. Vñ. n. ad Gal. 2. q̃ cum venissent q̃dam antiochiā subtrahebat & segregabat se petrꝰ a gentilibus. ergo absq; petō post passionē chr̃i legis cerimonie obseruari possunt.

¶ Preterea. Precepta apl̃orum non induxerūt hoīes ad petm̃: sed ex decreto apostolorum statutū fuit, q̃ gētiles quedam de cerimonijs legis obseruarēt. Dicit n. actuū. xv. Visum spūsctō & nobis nihil vltra imponere oneris vobis quam hec necessaria, vt abstineatis vos ab immolatis simulacrorum & sanguine & suffocato, & fornicatione. Ergo absq; peccato cerimonie legales possunt post chr̃isti passionē obseruari.

Sed Contra est, q̃ apostolus dicit ad gal. 5. Si circuncidimini chr̃s nihil vobis proderit: sed nihil excludit fructū chr̃isti, nisi peccatum mortale. ergo circuncidi & alias cerimonias obseruare post passionem chr̃isti est peccatum mortale.

Rñdeo Dōm, q̃ oēs cerimonie sunt q̃dā ꝓtestatiōes fidei in q̃ cōsistit interior dei cultꝰ. sic aūt fidē interiorē post hō ꝓtestari factis sic & verbis, & in vtra q̃ prestatiōe si aliq̃d hō falsum ꝓtestat peccat mortaliꝝ. Quāuis aūt sit eadē fides quā habemus de chr̃o, & quam antiq̃ patres habuerunt: tñ qi ipsi precesserūt chr̃m, nos aūt sequmur, eadē fides diuersis ꝛbis significat a nobis & ab eis: nā ab eis dicebat. Ecce vir go concipiet & pariet filiū: q̃ sunt ꝛba futuri tpis. Nos aūt idem reputamus p ꝛba preteriti tpis dicētes q̃ cōcepit & peperit. & similiter cerimonie veteris legis significabāt chr̃istum vt nasciturum & passurum: nostra aūt sacramēta significāt xp̃m vt natū & passum. Sicut igit peccare mortaliꝝ, q̃ nūc suā fidem protestando diceret chr̃istū nasciturū, quod antiqui pie & veraciter dicebant, ita etiā peccaret mortaliꝝ si q̃s nūc cerimonias obseruaret, q̃s antiq̃ pie & fideliꝝ obseruabāt. Et hoc est q̃d aug. dicit cōtra faustū. Jam nō ꝓmittitur nascituꝝ, passuꝝ, resurrecturus q̃ illa sacramenta quodammō ꝓsonabāt: Iz annunciaꝝ q̃ natꝰ sit, passus sit, resurrexerit: q̃ hec facia q̃ a chr̃istianis aguntꝛ ia ꝓsonant.

Ad Primū ergo dōm, q̃ circa hoc diuersi modi sensisse videtur hiero. & augu. Hieronymus. n. distinxit duo tpa vnuꝫ tps ante passionē chr̃i: in quo legalia non erant mortua, quasi non hñtia vim obligatoriam, aut expiatiuā ꝓ suo mō nec etiā mortifera: qi nō peccabāt ea obseruātes. Statim autē post passionē chr̃i ceperūt esse nō solū mortua. i. nō hñtia ꝛbtutē & obligationem: Iz etiā mortifera, ita. s. q̃ peccabant mortaliter quicunq; ea obseruabāt. vñ dicebat q̃ apl̃s nun q̃s legalia obseruauerunt post passionē: fm̄ veritatē, Iz solū q̃dā pia simulatiōe. ne. s. scādalizarēt iudeos, & eoꝝ peruersionē impedirēt. q̃ q̃dē simulatio sic intelligenda est, nō quidem ita q̃ illos actus secundum rei veritatem non facerent, Iz quia non faciebant tanquam legis cerimonias obseruantes. sicut si quis pelliculam virilis membri abscindere propter sanitatem non cā legalis circūcisionis obseruāde. Sed qi indecēs vī q̃ aplica occultarēt pp scādalum: q̃ pertinēt ad veritatē vite & doctrine, & q̃ simulatiōe vterent in his q̃ ptinēt ad salutem fidelium: ideo cōueniēt aug. distinxit tria tpa. Unū quidem ante chr̃i passionem in quo legalia neq; erāt mortifera, neq; mortua. Aliud autē post tps euangelij diuulgati in quo legalia sunt mortua & mortifera. Tertium autem est tps medium. s. a passiōe chr̃i vsq; ad diuulgationem euāgelij. In quo legalia quidē fuerunt mortua: qi neq; vim aliq̃s hñabebant, neque aliquis ea obseruare tenebatur, nō tñ fuerunt mortifera: qi illi q̃ conuersi erant ad chr̃istum ex iudeis poterant illa legalia licite obseruare: dummodo non sic ponerent spem in eis q̃ ea reputarent sibi necessaria ad salutem quasi sine legalib⁹ fides chr̃isti iustificare nō posset. Hijs aūt qui conuertebantur ex gentilitate ad xp̃m nō inerat causa vt ea obseruarēt, & ideo paulus circūcidit thimoteū. qui ex matre iudea genitus erat. Titū aūt qui ex gentilib⁹ natus erat circūcidere noluit. Ideo autē noluit spūsctūs, vt statim inhiberetur his qui ex iudeis conuertebant obseruatio legaliū, sicut inhibebat his q̃ ex gentilib⁹ conuertebant gētilitatis ritus: vt q̃dā differētia inter hos ritus oīderet. Hā gētilitatis ritus repudiabatur tanq̃ oīno illicitus: & a deo semper prohibitus. Ritus aūt legis cessabat tanq̃ impletus p chr̃i passionē: vtpote a deo in figuram chr̃isti institutus.

¶ Ad scōm dōm, q̃ fm̄ hiero. petrus simulatorie se a gentilibus subtrahebat, vt vitaret iudeorum scandalū, quorum erat apl̃s. vñ in hoc nullomō peccauit: sed paulꝰ cū similiter simulatorie reprehēdit, vt vitaret scandalum gentiliuꝫ quorum erat apostolus. Sz aug. hoc improbat: qi paulꝰ in canonica scriptura. s. gal. 2. in qua nefas est credere aliquid falsum esse, dicit quod petrus reprehensibilis erat. vñ verū est q̃ petrus peccauit, & paulus vere euꝫ nō simulatorie reprehēdit. Non autem peccauit petrus in hoc, q̃ ad tempus legalia obseruabat: qi hoc sibi licebat tanq̃ ex iudeis cōuerso: sed peccabat in hoc q̃ circa legaliū obseruātiā nimiā diligētiam adhibebat ne scandalizaret iudeos: ita q̃ ex hoc sequebatur gentiliū scandalum.

¶ Ad tertium dōm, q̃ quidam dixerunt q̃ illa ꝓhibitio apostolorum nō est intelligēda ad lram, sed fm̄ spiritualem intellectum: vt. s. in ꝓhibitione sanguinis intelligat ꝓhibitio homicidij: in ꝓhibitione suffocati intelligatur ꝓhibitio violētie & rapine: in ꝓhibitione immolatorum intelligat ꝓhibitio idolatrie: fornicatio aūt ꝓhibet tanquam per se malum. & hanc opinionē accipiūt ex q̃busdā glosis q̃ hmōi precepta mystice exponūt. Sz qi homicidiū & rapina ēr apud gētiles reputabant illicita: nō oportuisset sup hoc spēle mādatū dari his qui erant ex gentilitate ꝑuersi ad chr̃m. Unde alij dicunt q̃ ad literam illa comestibilia fuerūt ꝓhibita: nō ꝓp ob seruātiam legaliū, sed pp gulā cōpimendam. vnde dicit hieronymus sup illud ezech. 44. Omne morticinum &c. condēnat sacerdotes qui in cibis & cēteris hmōi hec cupiditate gule nō custodiunt. Sz sed qi sunt q̃dam cibaria magis delicata ad gulam ꝓuocantia, non vī rō quare fuerunt hec magis q̃s alia ꝓhibita. Et ideo dicendum fm̄ tertiaꝫ opinionem q̃ ad literam ista sunt ꝓhibita non ad obseruandum cerimonia legis: sed ad hoc q̃ posset coalescere vnio gentilium & iudeoꝝ in simul habitantium. iudeis. n. ꝓpter antiquam consuetudinem sanguis & suffocatum erant abominabilia. Comestio autem immolatorum simulacris poterat in iudeis aggenerare circa gentiles suspicionem reditus ad idolatriam. & ideo fuerunt ꝓhibita pro tempore illo, in quo de nouo oportebat conuenire in vnum gentiles & iudeos. Procedente autem tempore cessante causa cessat effectus, manifestata euangelice doctrine ꝛbitate: in qua dominꝰ docet quod nihil quod per os intrat, coinquinat hominem: vt dicitur matth. 15. et quod nihil est reꝛciendū quod cum gratiarum actione percipitur: vt ꝓme ad thimoth. 4. dicitur. Fornicatio autem ꝓhibetur specialiter: quia gentiles non reputabant eam esse peccatum.

¶ De preceptis iudicialibus. Questio. 104.

Consequenter Considerandum est de preceptis iudicialibus.

¶ Et primo considerandū est de ipsis in communi. Secundo de rationibus eoꝝ. ¶ Circa primum queruntur quatuor. Primo que sunt iudicialia precepta. Secundo vtrum sint figuralia. Tertio de duratione eorum. Quarto de diffinitione eorum.

¶ Utrum ratio preceptoꝝ iudicialium consistat in hoc quod sunt ordinantia ad proximum. Articu. I.

Ad Primū sic ꝓcedit. Vī q̃ rō ꝓceptoꝝ iudicialiū nō cōsistat in hoc q̃ sunt ordinantia ad ꝓximū. Iudicialia. n. precepta a iudicio dīr, sed multa sunt alia q̃bus hō ad ꝓximū ordinatur q̃ non pertinēt ad ordinationem iudiciorū, nō ergo precepta iudicialia dicuntur q̃bus homo ordinatur ad ꝓximū.

¶ Preterea. Precepta iudicialia a moralibus distinguuntur: vt. s. dictū est. Sed multa

s. q. 90. ar. 4. Et locis ibi inducꝫ.

precepta moralia sunt quib⁹ hō ordinat ad primū: sicut patet in septē pceptis scōe rabule. nō ergo pcepta iudicialia dīr ex hoc q ad primū ordinār. ¶ Ꝫ. Sicut se hñt pcepta cerimonialia ad deū, ita se hñt iudicialia pcepta ad primū: vt. S. dcīt est, ſz inter pcepta cerimonialia sunt q̄dā q̄ ptinēt ad sctim: sicut observantie ciboꝝ z vestimētoꝝ. de quib⁹. S. dcīt est. Ergo pcepta iudicialia nō ex hoc dīr q ordinent hominē ad proximū.

Ꝫ ō est, q dī ezech. 19. Inter cetera bona opera viri iusti si iudicium verum fecerit inter virum z virū: sed iudicialia precepta a iudicio dīr. Ergo precepta iudicialia videntur dici illa que pertinent ad ordinationem hoium adinuicez.

Rñdeo Dōm, q sicut ex supradictis ptz, pceptorum cuiuscunq; legis, quedā hñt vim obligādi ex ipso dictamine rationis: qui nālis rō dictat hoc esse debitum fieri vel vitari. z hmōi pcepta dīr moralia eo q a rōne dīr mores humani. Alia vero pcepta sunt, q̄ nō hñt vim obligādi ex ipso dictamine rōnis: qui. s. in se cōsiderata nō hñt absolute rōnē debiti vel indebiti: sed hñt vim obligādi ex aliqua institōne diuina, vel humana. z hmōi sunt determinatiōes q̄dā moraliū preceptoꝝ. Si igit determinent moralia precepta p institōne diuinā in his p q̄ ordinat hō ad deū, talia dicent precepta cerimonialia: si aūt in his q̄ ptinēt ad ordinationē hominū adinuicē, talia dicent pcepta iudicialia. In duobus ergo cōsistit rō iudicialiū pceptoꝝ. s. vt ptineāt ad ordinationē hoium adinuicē, z vt nō habeāt vim obligandi ex sola rōne, sed ex institutione.

Ad primū ergo dōm, q iudicia exercentur officio aliquorum principum qui hñt prātem iudicandi. Ad principē autē ptinet nō solum ordinare de his que veniūt in litigium: sed etiā de voluntarijs pctibus qui inter homines fiunt, z de omnibus pertinētibus ad pplī cōitātē z regimē. vñ pcepta iudicialia nō solū sunt illa, que ptinēt ad lites iudicioꝝ: sed etiā quecunq; ptinent ad ordinationē hoium adinuicē que subest ordinationi principis tanq̄ supremi iudicis. ¶ Ad scōm dōz, q rō illa pcedit de pceptis ordinantib⁹ ad primū que hñt viz obligandi ex solo dictamine rōnis. ¶ Ad tertium dōm, q etiā in his q̄ ordināt ad deū quedam sunt moralia, que ipsa rō fide informata dictat sicut deū esse amādū z colēdum. Quedā vo sunt cerimonialia que nō hñt vim obligationis, nisi ex institōne diuina. Ad deū aūt ptinēt nō solū sacrificia oblata deo: ſz etiā q̄cunq; ptinēt ad idoneitatē offerentiū, deū colētiū. Hoies em ordinant in deum sicut in finē: z tō ad cultū dei ptinet, z p consequens ad cerimonialia precepta q homo habeat quandam idoneitatē respectu cultus diuini: sed homo nō ordinat ad proximum sicut in finē: vt oporteat eū disponi in seipso in ordine ad primū. Hec em est q̄paratio seruoꝝ ad dños: q̄ id q̄ sunt, dñoꝝ sunt: sm p̄m in. 1. politi. z ideo non sunt aliqua pcepta iudicialia ordināta hoiez in seipso: sed oia talia sunt moralia: qui rō que est principium moraliū se hz in hoie respectu eorum que ad ipm ptinēt, sicut princeps vel iudex in ciuitate. Sciendū tn q q̄ ordo hoies ad primū magis subiacet rōni q̄ ordo hois ad deū, plura pcepta moralia inueniunt p que ordinatur homo ad proximum q̄ per que ordinatur homo ad deū: et pp hoc etiā oportuit plura esse cerimonialia in lege q̄ iudicialia.

¶ Utrum precepta iudicialia aliquid figurent. Articu. 2.

f. ar. 3. c. Et. 22ᶜ. q. 87. ā. 3. cōr.

Ad Scōm sic pceditur. Videt q pcepta iudicialia nō figurēt aliq̄d. Hoc em vī esse ppriū cerimonialiū preceptoꝝ q̄ sint in figuram alicuius rei instituta. Si igit etiā precepta iudicialia aliq̄d figurēt nō erit differentia inter iudicialia z cerimonialia precepta. ¶ Ꝫ. Sicut illi populo iudeoꝝ data sunt q̄dā iudicialia pcepta, ita etiā alijs pplis gentiliū: ſz iudicialia precepta aliox populoꝝ nō figurāt aliq̄d, ſz ordināt quid fieri debeat. ergo videt q neque pcepta iudicialia veteris legis aliquid figurarēt. ¶ Preterea. Ea q̄ ad cultū diuinū ptinēt figuris q̄busdā tradi oportuit: qui ea q̄ dei sunt supra nostraz rationē sunt: vt. S. dictū est. ſz ea q̄ sunt primoꝝ, nō excedūt rōnē nostrā. ergo per iudicialia q̄ ad proximū nos ordināt, non oportuit aliquid figurari.

Sed Contra est, quod exo. 21. iudicialia precepta allegorice z moraliter exponuntur.

Rñdeo Dōm, q dupl̄r cōtingit aliq̄ pceptū esse figurale. Uno modo primo z p se: qui. s. principaliter est institutū ad aliq̄d figurandū. z hoc mō precepta cerimonialia sunt figuralia: ad hoc. n. sunt instituta: vt aliq̄d figurēt ptinēs ad cultū dei, z ad misteriū christi. Quedam vo precepta sunt figuralia nō primo z per se ſz ex consequenti. z hoc mō precepta iudicialia veteris legis sunt figuralia: non. n. sunt instituta ad aliq̄d figurādū: ſz ad ordinādū statū illi⁹ populi sm iustitiā et eqtatē: sed ex cōsequēti aliq̄d figurabāt in ꝫtū. s. totus statꝰ illius populi qui p hmōi precepta disponebatur figuralis erat: sm illud. 1. ad cozin. 10: Omnia in figuram contingebant illis.

Ad primū ergo dōm, q pcepta cerimōialia alio modo sunt figuralia q̄ iudicialia: vt dictum est. ¶ Ad scm dōm, q populus iudeoꝝ ad hoc electus erat a deo q ex eo christus nasceret. et ideo oportuit totū illius populi statū esse ppheticū z figurale: vt augu. dicit ꝫ faustū. et pp hoc etiam iudicialia illi populo tradita magis sunt figuralia quā iudicia aliōs populis tradita: sicut etiā bella z gesta illius populi exponunt mystice: nō aūt bella vel gesta assyrioꝝ vel romanoꝝ, q̄uis longe clariora sm hoies fuerit. ¶ Ad tertiū dōm, q ordo ad primū in pplo illo, sm se ꝑsideratꝰ perutꝰ erat rōni: ſz sm q referebat ad cultum dei supabat rationem, z er hac parte erat figuralis.

¶ Utrum precepta iudicialia veteris legis perpetuam obligationem habeant. Articu. 3.

Ad Tertiū sic pceditur. Uī q precepta iudicialia veteris legis ppetuā obligationez habeant. Precepta. n. iudicialia pertinent ad virtutem iustitie: nā iudiciū dicitur iustitie executio. iustitia aūt est ppetua z immortalis: vt dicit sap. primo. Ergo obligatio preceptoꝝ iudicialiū est perpetua. ¶ Ꝫ. Institutio diuina est stabilior q̄ institutio humana: sed precepta iudicialia humanarum legū hñt perpetuam obligationē. Ergo multo magis precepta iudicialia legis diuine. ¶ Ꝫ. Apostolus dicit ad hebr. 7. q reprobatio fit precedentis mandati propter infirmitatem ipsius et inutilitatem: quod quidem verum est de mandato cerimoniali, quod non poterat facere perfectum iuxta conscientiā seruientem solummodo in cibis et in potibus, z varijs baptismatibus z iustitijs carnis: vt apostolus dicit ad hebr. 9. sed precepta iudicialia erant vtilia et efficacia ad id ad quod ordinabantur. s. ad iustitiam z equitatem inter homines constituendam. Ergo precepta iudicialia veteris legis non reprobantur: sed adhuc efficacium habent.

1. q. 108. ar. 1. cor. 2 ar. 2. c. 2 ad 4ᵐ. Et 22ᶜ. q. 62. ā. 3. ad. 1. 2. q. 81. ā. 1. cor. Et. 4. di. 18. 1. q. 2. ad. 5. Et ql. 2. ar. 8. co. Et. q. 4. ā. 13. co. Et heb. 7. lec. 2. co. 2.

Ꝫ ō est, q apostolus dicit ad heb. 7. q trāslato sacerdotio necesse est vt legis trāslatio fiat: ſz sacerdotiū est translatum ab Aaron ad Christum. Ergo etiam z tota lex est trāslata: non ergo iudicialia precepta adhuc obligationem habent.

Rñdeo Dōm, q iudicialia precepta nō habuerūt ppetuā obligationē: sed sunt euacuata p aduentū Chr̄i: aliter tn quā cerimonialia: nam cerimonialia a deo sunt euacuata, vt non solum sint mortua: sed etiam mortifera observantibus post christum: maxime post euangelium diuulgatū: precepta aūt iudicialia sunt quidem mortua, quia non hñbent vim obligandi, non tamen sunt mortifera: q; si quis princeps ordinaret in regno suo illa iudicialia obseruari nō peccaret: nisi forte hoc modo obseruarentur vel obseruari mandarentur tanquā habentia vim obligandi ex veteris legis institōne: talis enim intentio obseruandi esset mortifera: z hui⁹ differentie rō patet ex premissis. Dictū est. n. q pcepta cerimonialia sunt figuralia primo z per se tanq̄ instituta principaliter ad figurāda christi misteria vt futura: et ideo ipsa observatio eoꝝ preiudicat fidei veritati sm quā cōfitemur illa misteria iam esse cōpleta. Precepta aūt iudicialia nō sunt instituta ad figurandū: sed ad disponendū statū illius populi qui ordinabatur ad christū: z ideo mutato statu illius populi Chr̄o iam veniente iudicialia precepta obligationem amiserunt. Lex. n. fuit pedagogus ducens ad Chr̄m: vt dicit ad gal. 3. quia tn huiusmodi iudicialia precepta non ordinantur ad figurādum: sed ad aliquid fiendū: ipsa eorum observatio absolute nō preiudicat fidei veritatis: sed intentio obseruandi tanq̄ ex obligatione legis preiudicat veritati fidei quia per hoc haberetur q̄ status prioris populi adhuc duraret: z q̄ christus nondum venisset.

Ad primū ergo dōm, q iustitia quidem perpetuo est observanda: sed determinatio eoꝝ que sunt iusta sm institutionem humanā vel diuinā iopz q̄rtetur sm diuersum hominum statū. ¶ Ad scm dōm, q precepta iudicialia ab hoibus instituta hñt perpetuā obligationē manēte illo statu regiminis: sed si ciuitas vel gens ad aliud regimen deueniat opz leges mutari: nō. n. eedē leges conueniunt in democratia que est potestas populi: z in oligarchia que est ptās diuitum: vt ptz per p̄m in sua politica: z ideo etiā mutato statu illi⁹ populi oportuit pcepta iudicialia mutari. ¶ Ad tertiū dōm, q illa pcepta iudicialia disponebāt populū ad iustitiā z equitatē sm q̄ conueniebat illi statui: sed post christū statū illi⁹ populi oportuit

mutari: vt tã in Xpo nõ esset discretio gentilis z iudei, sicut antea erat: et pp hoc oportuit etiã pcepta iudicialia mutari.

¶ Utrum pcepta iudicialia possint habere aliquam certam distinctionem. Articu. 4.

Quartũ sic pceditur. Uidet q pcepta iudicialia nõ possint hre aliq certã distinctionẽ. Pcepta.n. iudiciaria ordinant hoies adinuicẽ: sed ea q̃ inter hoies ordinari opz in vsum coiũ veniẽtia nõ cadũt sub certa distõne: cũ sint infinita: ergo pcepta iudicialia nõ pñt hre certã distõnẽ. ¶ p. Pcepta iudicialia sunt determiatiões moraliũ, sed moralia pcepta nõ videnť hre aliquã distõnẽ nisi fm q reducunť ad pcepta decalogi: ergo pcepta iudicialia non hñt aliq certã distõnẽ. ¶ p. Pcepta cerimonialia, q̃ certam distõnẽ hñt: eoz distõ in lege innuit dñ q̃dã vocanť sacrificia: quedã obseruãtie: sed nulla distinctio innuit in lege preceptorũ iudicialiũ. Ergo vt q non habeant certam distinctionem.

Sed Cõtra. Ubi est ordo, opz q sit distõ: z rõ ordinis maxime pertinet pcepta iudicialia: per que populus ille ordinabatur. Ergo maxime debẽt hre distinctionẽ certaz.

Rñdeo Dõm, q cũ lex sit q̃si q̃dã ars hũane vite instituende vel ordinãde, sicut in vna q̃q arte est certa distõ regularũ artis, ita opz in q̃lz lege eẽ certã distõnẽ pceptoriũ: alr. n. ipsa confusio vtilitatẽ legis auferret: z tõ dõm est q pcepta iudicialia veteris legis per que hoies adinuicẽ ordinabanť, distinctionẽ hñt fm distõnem ordinationis humane. Quadruplex añt ordo in aliquo pplo inuenirí põt. Unus q̃dẽ pncipiũ ppli ad subditos: alius añt subditoz adinuicẽ: tertiꝰ añt eoz q̃ sunt de pplo ad extraneos, quartus añt ad domestícos: sicẽ pñs ad filiũ, vxoris ad virũ z dñi ad seruũ: et fm istos q̃tuor ordines distinguť pñt pcepta iudicialia veteris legis. Dãtur añt q̃dã pcepta de institõne pncipũ et officio eoz, z de reuerẽtia eis exhibẽda: et hec est vna ps iudicialiũ pceptoriũ. Dantur etiã quedã pcepta pertinentia ad conciues adinuicem: puta circa emptiones z vẽditiões, et iudicia et penas: et hec est scda pars iudicialiũ preceptoriũ. Dañ etiam q̃dã pcepta pertinentia ad extraneos: puta de bellis cõtra hostes et de susceptione peregrinoriũ et aduenarũ: et hec est tertia pars iudicialiũ preceptoriũ. Dantur etiã in lege quedã pcepta pertinẽtia ad domesticam cõuersationem: sicut de seruis et vxoribus et filijs: et hec est quarta pars iudicialium preceptorum.

Ad Primũ ergo dõm, q ea q̃ ptinẽt ad ordinationẽ hoium adinuicẽ, sunt q̃dẽ numero infinita: sz tã reduci pñt ad aliq̃ certa fm dctã ordinationis hũane: vt dictũ est. ¶ Ad fm dõm, q pcepta decalogi sunt p3 in gñe moraliũ: vt. s. dictũ est. z tõ pueniẽter alia pcepta moralia fm ea distinguunť. Sz pcepta iudicialia z cerimõialia hñt aliã rõnẽ obligatõis nõ q̃dẽ ex rõne naturali sz ex sola institõne: z ideo distõis eoz alia est rõ. ¶ Ad tertiũ dõm, q er ipsis reb⁹ que per pcepta iudicialia ordinañť in lege, innuit lex distinctionẽ iudicialiũ preceptoriũ.

¶ De rõne iudicialiũ preceptoriũ. Qõ. 105.

¶ Super. q. 105.

Iste questio. 105. hoc solum scribendũz occurrit quod tam ex lege veteri quã ex autoritate arist. z aliorũ apparet: q non irrationabiliter ordinaretur q tam eccle-sia quam quicunq; alius nõ posset vltra tñ agri in ciuitatis territorio vt proprio habere: sed donatiõ vel successione vel q̃libet aliter obueniens plus quilibet teneretur vendere ne possessiones ad paucos deuenirẽt: vt hoc videtur plurimis in locis accidere.

Deinde Considerandũz est de ratione iudicialiũz preceptorum. ¶ Et circa hoc quẽruntur quatuor. Primo de ratione preceptorum iudicialiũz que pertinent ad principes. secundo de his que pertinent ad conuictum hominum adinuicem. tertio de his que pertinent ad extraneos. quarto de his que pertinent ad domesticam cõuersionez.

¶ Utrum conuenienter lex vetus de principibus ordinauerit. Articu. 1.

Ad Primum sic pceditur. Uidetur q inconuenienter lex vetus de principiḃ ordinauerit. Qz vt philosophus dicit in. 3. polit. ordinatio populi precipue dependet ex maximo principatu: sed in lege nõ inuenitur qualiter debeat institui supremus princeps. Inuenitur autem de inferioribus principibus. primo quidez exo. 18. Prouide de omni plebe viros sapiẽtes 2c. z numeri. xj. Cõgrega mihi. 70. viros de senioribus israel: z deut. 1. Date ex vobis viros sapientes et gnaros 2c. ergo insufficienter lex vetus principes populi ordinauit. ¶ p. Optimi est optima adducere: vt plato dicit: sed optima ordinatio ciuitatis vel populi cuiuscunq; est vt gubernetur per regem: quia huiusmodi regnuz maxime repꝛesentat diuinum regimen quo vnus deus mundum gubernat a principio: igit lex debuit reges ppło instituere, z nõ pmittere hoc eoz arbitrio: sicut pmittitur deut. 17. Cũ direris. cõstituam sup me regem, eum constitues 2c. ¶ p. Sicut dr matt. 12. Omne regnum in seipsum diuisum desolabit: qõ etiam exprimento patuit in pplo iudeoz: in quo fuit diuisio regni destructionis cã: sed lex precipue dz intendere ea q̃ ptinẽt ad cõem salutẽ ppli. ergo debuit in lege phiberi diuisio regni in duos reges: nec certã debuit hoc aucte diuina introduci: sicut legit introducta autoritate dñi p abdiã sylonitẽ ppha. 3. reg. xj. ¶ p. Sicut sacerdotes institunť ad vtilitatẽ ppli in his q̃ ad deũ ptinẽt (vt pz heb. 5.) ita principes certã instituunť ad vtilitatẽ ppli in reb⁹ hũanis: sed sacerdotib⁹ z leuitis qui sunt in lege deputanť alia q̃ ex q̃bus viuere dẽant: sicut decime z primitie, z multa alia hmõi: ergo sibi principibus ppli debuerũt alia q̃ ordinari vñ sustẽrarenť: z pcipue cũ ihibita sit eis munez acceptio: vt pz exo. 23. Nõ accipietis munera q̃ excecãt ẽt prudẽtes: z subuertũt ꝓba iustoriũ. ¶ p. Sic regnum est optimũ regimẽ: ita tyrãnis est pessima corruptio regimis: sz dñs regem instituẽdo instituit ius tyrãnicũ. Dr. n. 1. regũ. 8. Hic erit ius regis q̃ imperabit⁹ est vobis, filios vestros tollet 2c. Ergo in conuentẽter fuit positum p legem circa principũ ordinationẽ.

Sz Contra est, q populus israel de plenitudine ordinationis commendatur numeri. 24. quod pulchra sunt tabernacula tua iacob: z tentoria tua israel: sed pulchritudo ordinationis populi dependet ex principibus bene institutis: ergo per legem populus fuit circa principes bene institutus.

Rñdeo Dõm, q circa bonã ordinationẽ pncipũ in aliq̃ ciuitate vel gẽre duo sunt attẽdẽda: q̃ũ vnũ est vt oẽs aliq̃s ptẽ hẽant in pncipatu: p hoc. n. pseruat pax ppli: z oẽs talẽ ordinationẽ amãt z custodiũt: vt dr i. 2. polit. Aliud est qd attenditur fm spẽm regiminis vel ordinatiõis pncipatuũ: cuius cum sint diuerse species (vt phs tradit in. 3. politi.) pcipue tã est vnũm regimen in quo vn⁹ principatur fm ꝓbitatẽ, z aristocratia. i. ptãs optimoz i q̃ aliq̃ pauci pncipanť fz ꝓbitatẽ: vñ optima ordinatio principũ est in aliq̃ ciuitate vel regno in q̃ vn⁹ pficit fm ꝓbitatem q̃ oĩb⁹ presit: z sub ipso sunt aliq̃ pncipantes fm ꝓbitatem: z tã talis principat⁹ ad oẽs ptinet: tũ qz ex omnib⁹ eligi pñt: tũ qz etiã ab oĩb⁹ eliguntur. Talis. n. est optima politia bñ cõmixta ex regno inquãtũ vn⁹ pest, z aristocratia inquãtum multi principanť fm virtutem: z ex democratia. i. ptãte ppli inquãtũ ex popularibus pñt eligi principes: z ad populũ ptinet electio pncipũ: z hoc fuit institutum fm legẽ diuinã. Nã Moyses z ei⁹ successores gubernabant ppłm quasi singlr oĩb⁹ pncipãtes, qõ est quedã spẽs regni. Eligebãtur autẽ 72. seniores fm virtutem. Dicitur. n. deuter. 1. Tuli de vestris tribubus viros sapientes z nobiles, z constitui eos principes: et hoc erat aristocraticum: sed democraticuz erat quod isti de omni populo eligebantur. Dicitur enim exo. 18. Prouide de omni plebe viros sapientes 2c. et etiaz q populus eos eligebat vnde dicitur deuter. 1. Date ex vobis viros sapientes 2c. vnde patet qõ optima fuit ordinatio principum quam lex instituit.

Ad Primũ ergo dõm, q ppłs ille sub spãli cura dei regebatur, vñ dr deut. 7. Te elegit dñs deus tu⁹ vt sis ei ppłs peculiaris: z ideo institutionẽ summi pncipis dñs sibi reseruauit: et hoc est qõ Moyses petiit numeri. 27. Prouideat dñs deus spũm oĩs carnis hoiem q̃ sit sup multitudinem hanc: z sic ex dei ordinatione institutus est Josue in principatu post Moysen: z de singulis iudicib⁹ qui post Josue fuerunt legit q̃ dñs suscitauit ppłm saluatorez, z q spũs dñi fuit in eis: vt pz iudicũ. 2. Et tõ etiã electionẽ regis nõ cõmisit dñs ppło sz sibi reseruauit: pz deut. 17. Eum cõstitues regẽ quẽ dñs dev⁹ tu⁹ elegerit. ¶ Ad fm dõm, q regnũ est optimũ regimẽ ppli si nõ corrũpat: sed pp magnã ptãtez q̃ regi cõcedit: de facili regimẽ degñat in tyrãnidẽ: nisi sit pfcã virtꝰ ei⁹ cui talis ptãs cõcedit: qi nõ est nisi ꝓnosi dñi ferre bonas fortunas: vt phs dr in. 10. eth. pfecta añt virt⁹ in paucis inuenit: z pcipue iudei erudeles erant et ad auaritiã pni: p q̃ vitia maxie hoies in tyrannidem decidũt. Et tõ dñs a principio eis regẽ nõ instituit cum plena ptãte: sed iudicẽ et gubernatorem in eoz custodiã: sed postea regẽ ad petitionẽ populi quasi indignatus cõcessit: vt pz per hoc qõ dixit ad Samuelẽ. 1. regũ. 8. Non te abiecerunt: sed me, ne regnẽ sup eos. Instituit tũ a principio circa regẽ instituendum primo quidẽ modum eligendi, in quo duo determinauit: vt scilicet in eius electione expectarent iudicium dñi et vt non facerent regem alterius gentis: quia tales reges solent parum studere ad gentẽ cui preficiuntur: z p consequens non curare de

eis. scdo

eis.scđo ordinauit circa reges instituendos qualr deberēt se hre ḡtū ad seipsos:vt.s.nō multiplicarēt curr⁹ z equos,neq; vxores,neq; etiā immēsas diuitias:q; ex cupiditate hoꝝ p̄cipes ad tyrānidē declināt,z iustitiā derelinquūt. Instituit ēt qualiter se deberēt hre ad deū:vt.s.semp legerēt z cogitarēt de lege dei:z semp essent in dei timore z obedientia. Instituit etiam qualr se hrent ad subditos suos:vt.s. non superbe eos ptēnerent aut opprimerēt,neq; ēt a iustitia declinarēt. Ad tertiū dō, q̄ diuisio regni z multitudo regū magis est ppō illi data in penā p multis dissensionib⁹ eoꝝ q̄s maxie ō regē dauid iustū mouerāt ad eoꝝ pfectū.vñ dr Osee.13.Dabo tibi regē i furore meo:z osee.8.Ipsi regnauerūt,z nō ex me:p̄cipes extiterūt,z nō cognoui. Ad q̄rtū dō, q̄ sacerdotes p successionē ordinis sacris deputabant:z hoc iō vt i maiori reuerētia haberent si nō quilz ex ppō posset sacerdos fieri:quoꝝ honor cedebat in reuerētiā diuini cult⁹,z iō oportuit vt eis spālia ēdā deputarent tā in decimis q̄m in primitijs:q̄m ēt in oblatiōib⁹ z sacrificijs ex q̄b⁹ viuerēt.Sz p̄cipes sicut dictū est assumebāt ex tōto ppō,z iō habebāt certas possessiōes ppias ex quib⁹ viuere poterāt,z p̄cipue cū dūs phiberet ēt in lege ne supabū darēt diuitijs,aut magnifico apparatu,tū q; nō erat facile q̄n ex his in superbiā z tyrānidē erigerent,tū ēt q; si p̄ncipes non erāt multū diuites,z erat laboriosus principat⁹ z solicitudine plen⁹;nō multū affectabāt a populib⁹:z sic tollebat seditionis mā. Ad quintū dō m, q̄ illud ius nō debebat regi ex institut⁹ de diuina:sz magis p̄nūtiabat vsurpatio regū,q̄ sibi ius iniquū cōstituūt in tyrānidē degenerātes z subditos depredātes,z h̄ p3 p hoc q̄ in fine subdit,Vosq; eritis ei serui: qō proprie ptinet ad tyrānidē:q; tyrānī suis subditis p̄cipant vt seruis.vñ h̄ dicebat samuel ad terrēdū eos ne regē peterēt seq̄r eū. Noluit ār audire popul⁹ vocē samuelis. ℣ Pōt tū ptigere qō bon⁹ rex absq; tyrānide filios tollat z cōstituat tribunos z centuriōes:z mlta accipiat a subditis suis pp cōe bonū pcurādū.

Utrū conuenienter fuerint tradita p̄cepta iudicialia quātum ad popularium conuictum. Artic.2.

Ad scđm Sic p̄cedit. Vr q̄ inconueniēter fuerint tradita p̄cepta iudicialia quātus ad populariū quictū. Nō.n.pōt hoies pacifice viuere adinuicē si vnus accipiat ea q̄ sunt alteri⁹: sed hoc videt esse inductū in lege:dr enī deut.23. Ingressus,vineā artmi tui comede vuas quātū tibi placuerit,q̄ lex vetus nō cōueniēter p̄uidebat hoīm paci. ℣. Ex hoc maxime multe ciuitates z regna destruunt q̄ possessiōes ad mulieres perueniūt. vt dns dicit in.2.politi. sed hoc fuit introductū in veteri lege. Dicitur enī nume.27. Dnō cū mortu⁹ fuerit absq; filio ad filias eius trānsibit hereditas.ergo nō cōueniēter puidit lex saluti populi. ℣. Societas hoīm maxie cōseruat p h̄ q̄ hoies emēdo z vēdendo sibi inuicē res suas cōmutēt q̄b⁹ indigēt:vt dr in.1. polit.sed lex vet⁹ abstulit hmōi cōmutē vēditionis: mādauit enī quod possessio vēdita reuerteret ad vēditorē i.50.anno iubilei:vt p3 Leui.22. inconueniēter igit lex pcīn illum circa hoc instituit. ℣. Necessitatib⁹ hoīs maxie expedit vt hoies sint p̄pti ad mutuū concedēdū,ō q̄dem p̄ptitudo tollit p hoc q̄ creditores accepta nō reddūt.vñ dr eccl.29. Multi nō cā neq̄tie fenerati sunt:sed fraudari gratis timuerunt. hoc aūt induxit lex primo quidē:q; mādauit deut.15.Cui debes aliq̄d ab amico vel p̄rimo ac fratre suo repetere nō poterit:q; annus remissionis est dñi z exod.22.dr,q̄d si pōte dño alal mutuatū mortuū fuerit,reddere nō tenet.Scđo q; auferēt ei securitas q̄ h̄ p pign⁹. dr enī deut.24.Cū repetes a p̄rimo tuo rē aliquā quādo tibi: nō ingredieris domū ei⁹,vt pign⁹ auferas,z iterū. Nō pnocta bit apud te pign⁹:sz statim reddes ei.ergo insufficiēter fuit ordinatū in lege de mutuis. ℣. Ex defraudatione depositi maximū periculū imminet,z iō est maxima cautela adhibēda.vñ ēt dr.2.Mach.3.q; sacerdotes inuocabant eū de celo:q̄ de depositis legē posuit vt his q̄ deposuerāt ea salua custodirēt:sed in p̄ceptis veteris legis parua cautela circa deposita adhibetur. Dicit enim Exod.22. q̄ in amissione depositi stat iuramēto ei⁹ apud quē fuit depositū. ergo nō fuit circa h̄ legis ordinatio cōueniēs. ℣. Sicut aliq̄s mercenarius locat operas suas,ita etiā aliqui locāt domū vel quecūq; alia hmōi. sed nō est necessariū vt statim p̄tiū locate dom⁹ cōducto:r exhibeat. q̄ etiā nimis durū fuit q̄d p̄cepit Leui.19. Non morabit opus mercenarij tui apud te vsq; mane. ℣. Cū frequēter immineat iudiciorū necessitas facilis dr esse accessus ad iudicē:inconueniēter igitur statuit lex deut.17. vt irent ad vnū locū exp̄eturi iudiciū de suis dubijs. ℣. Possibile est nō solū duos, sz etiā tres vel plures cōcordare ad mētiendū: inconueniēter igit dr deut.19. In ore duorū vel triū testium stabit omne verbum. ℣. Pena debet taxari ꝑ3 quātitatē culpe.vnde dr etiā deut. 25. Pro mēsura peccati erit z plagaꝝ mod⁹:sz quibusdā equalib⁹ culpis lex statuit inequales penas.Dicit enī Exod.22.q̄d restituet fur quinq; boues p vno boue,z quatuor oues p vna oue.quedā etiā nō multa grauia pctā graui pena punitūr:sicut numeri.15.lapidatus est q̄ collegerat ligna in sabbato. Filius etiā p̄teruus p̄opter parua delicta:q; s. comessationib⁹ vacabat z cōuiuijs mādabat lapidari deut.21.igitur inconuenienter in lege sunt institute pene. ℣. Sicut Augu.dicit.21.de ciui.dei,octo genera penarū in legib⁹ esse scribit tullius. Dāna, vincula,verbera,talionē,ignominiā,exilium,seruitutē. Ex q̄bus aliqua sunt in lege statuta. Dāna quidē sicut cū fur cōdēnabatur ad quintuplum vel quadruplum. Vincula vo sicut numeri 15.mādatur de quodā q̄ in carcerem includat. Verbera vo sicut deut.25. Si cū qui peccauit dignū viderint plagis p̄sternent,z coram se faciēt verberari. Ignominiā etiā inferebat illi qui nolebat accipere vxorē fratris sui defuncti:q̄ tollebat calciamentū illius,z spuebat in faciē illius. Mortē etiā inferebat:vt patet etiā Leui.20.Qui maledixerit patri suo aut matri morte morian⁹.Penam etiā alionis lex induxit dicēs Exod. 21.Oculū pro oculo,dētē p dente. nōcueniēs igit vr q̄ alias duas penas.s.exilium z seruitutē lex vetus non inflixit. ℣. Dena non debetur nisi culpe:sed bruta animalia nō possunt habere culpā.ergo inconueniēter eis infligit pena.Exo.21.Bos lapidibus obruet qui occiderit virū aut mulierē. z Leui.21. dicit. Mulier q̄ succubuerit cuilibet iumēto simul interficiat cū eo: sic igitur videt q̄d inconueniēter ea q̄ pertinent ad conuictū hominū adinuicē fuerint in lege veteri ordinata. ℣. Dns mādauit Exo.21.q̄ homicidiū morte hois puniretur:sed mors bruti animalis multo minus reputat q̄m occisio hois.ergo nō potest sufficiēter recompēsari pena homicidij per occisionē bruti animalis,inconueniēter igit mādat deut.21.q̄d si iumētum fuerit cadauer occisi hois,z ignorabit cedis reus,seniores p̄ioris ciuitatis tollāt vitulā de armēto que nō traxit iugū: nec terrā scidit vomere.z ducēt eā ad vallem asperā atq; saxosam ō nunquam arata est nec semēta recepit.z cedēt ī ea ceruices vitule.

Sz ℣ Est,q̄ p speciali bñficio cōmemorat in ps.Nō fecit taliter omni nationi z iudicia sua nō manifestauit eis.

Rndeo Dōm,q̄d sicut Aug.in.2.de ciui.dei introducit a tullio dictū, Populus est cetus multitudinis iuris consensu,z vtilitatis cōione sociatus.vñ ad rationem populi pertinet,vt cōicatio hominū adinuicem iustis p̄ceptis legis ordinetur. Est aūt duplex cōicatio hoīm adinuicē. Una q̄dem que fit authoritate p̄ncipis. Alia aūt fit p̄opria voluntate p̄uatarū personarū. Et q; voluntate vnuscuiusq; disponi potest quod eius subditur potestati, ideo authoritate p̄ncipum quib⁹ subiecti sunt hoies, opz q̄ iudicia inter hoies exerceantur,z pene malefactoribus inferantur. Potestati vero p̄uatarū personarū subdunt res possesse,z ideo p̄opria authoritate in his possunt sibīnuicē cōicare: puta emēdo, vendendo, donando.z alijs hmōi.Circa vtraq; autē cōicationē lex sufficiēter ordinauit.Statuit enī iudices:vt patet deute.16. Iudices z magistros cōstitues in oīb⁹ portis ci⁹,vt iudicēt populū iusto iudicio.Instituit etiā iustū iudicij ordinē, vbi dr deut.1. Nō iustū est iudicare:sine cuius ille sit, siue pegrin⁹ nulla erit personaꝝ distantia.sustulit etiā occasionē iniusti iudicij acceptionē numerū iudicib⁹ phibēdo:vt p3 Exo.23.z deut.16.Instituit etiā numerū testiū duorū vel trium: vt p3 deut.17.z.19. Instituit etiā certas penas p diuersis delictis: vt post dicet. Sed circa res possessas optimū est,sicut dicit philosophus in 2.politi.q̄d possessiones sint distincte,z vsus sit partim cōmunis partim autem per voluntatem possessorum cōmunicetur, z hec tria fuerūt in lege statuta. Primo enim ipse possessiones diuise erant in singulos:dicitur enim numero.34. Ego dedi vobis terrā in possessionē quam sorte diuideris vobis. Et q; per possessionum irregularitatē plures ciuitates destruuntur vt philosophus dicit in secundo politico.ideo circa possessiones regulādas triplex remedium lex adhibuit. Unū quidem vt secundum numerū hominum equaliter diuiderentur. vnde dicitur numero.34. Pluribus dabitis latiorē:z paucioribus angustiorem.Aliud remedium est:vt possessiones nō in perpetuum alienentur: sed certo tempore ad suos possessores reuertantur,vt non confundantur sortes possessionum. Tertium rem̄.

dium est ad huiusmodi confusionem tollendam vt proximi succedant morientibus. Primo quidem gradu filius. Secundo autem filia. Tertio fratres. Quarto patrui. Quinto quicunq; proximi. Et ad distinctionem sortium conseruandā vlterius lex statuit, vt mulieres que sunt heredes nuberēt suę tribꝰ hoibus: vt habetur numeri. 36. ¶ Secundo vero instituit lex, vt quātum ad aliqua vsus rerū esset cōis z quantum ad curā: pceptū est eis deut. 20. Nō videbis bouē z ouē fratris tui errantē, z preteribis, sed reduces fratri tuo: z sic de alijs. secundo quantū ad fructū. Cōcedebat. n. cōiter quātū ad oēs, vt ingressus in vineaz amici licite comedere posset, dū tm extra nō deferret. Quantū ad pauperes ꝛo spāt, vt eis relinquerent manipuli obliti, z fructus. z racemi remanētes: vt habet leuit. 19. z deut. 24. z etiā cōicabāt ea q̄ nascebant in septimo anno: vt habet exod. 23. z leuit. 26. ¶ Tertio vero statuit lex cōicationē factā per eos q̄ sunt rerum dñi vnā pure gratuitā vñ dz deut. 14. Anno tertio separabis aliā decimā venientes leuites z pegrin', z pupill', z vidua, z comedēt, z saturabūtur. Aliā vero cū recōpēsatione vtilitatis: sicut per venditionē z emptionem, z locationem: z conductionem, z per mutuū. z iterum per depositū: de quibus omnib' inueniuntur ordinationes certe in lege. vnde patet qō lex vetus sufficienter ordinauit conuictum illius populi.

Ad primū Ergo dō, q̄ sic apls dicit ro. 13. Qui diligit primū legē impleuit: q̄ s. oia precepta legis precipue ordinata ad proximū ad hunc finē ordinari videntur vt hoies seinuicem diligant: ex dilectione autē pcedit quod hoies sibi inuicē bona sua cōicent: q̄ dz. Joā. 3. Qui viderit fratrē suū necessitatē patētē, z clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in illo? z iō intēdebat lex hoies assuefacere, vt facile subiuicē sua cōicarēt: sic z apls. 1. ad tim. 6. diuitibus mādat facile tribuere z cōicare. Nō aūt facile cōicatiuus est qui nō sustinet, q̄ prim' aliq̄d modicū de suo accipiat absq; magno sui detrimēto. z ideo lex ordinauit vt liceret intrantē in vineā primi racemos ibi comedere: nō autē extra deferre, ne ex hoc daret occasio grauis dāni inferendi, ex quo pax pturbaret. q̄ inter disciplinatos nō pturbat ex modicoꝝ acceptione: sed magis amicitia confirmat, z affuefiunt hoies ad aliquid facile cōicandū. ¶ Ad secundū dō, q̄ lex nō statuit qō mulieres succederēt in bonis pēntis, nisi ex defectu filioꝝ masculoꝝ. Tūc autē nociuꝫ erat vt successio mulierib' concederetur in cōsolationē pēntis: cui graue fuisset si ei' hereditas omnino ad extraneos trāsiret. Aldhibuit tamē circa hoc lex cautelam debitā pcipiēs: vt mulieres succedētes in hereditate paterna nuberēt suę tribꝰ hoīb', ad hoc q̄ sortes tribuum non confunderent: vt hī mūeri viri. ¶ Ad tertiū dō, q̄ sicut phs dicit in. 2. politi. regulario possessionū multū cōfert ad cōseruationē ciuitatis vel gētis vñ sicut ipse dicit apud quasdaz gētiū ciuitates statutū fuit, vt null' possessionē vēdere posset, nisi p manifesto detrimēto. Si enī passim possessiones vēdaē pōt contingere q̄ oēs possessiones ad paucos deueniāt: z ita necesse erit ciuitatē vel regionē habitatoꝝ euacuari. z tō lex vet' ad huiusmodi periculū remouēdū sic ordinauit q̄ z necessitatibus hominū subueniret, cōcedēs possessionū vēditionem vsq; ad certū tēpus: z tamē periculū remouit, precipiens vt certo tēpore possessio vēdita ad vēdentē rediret. Et hoc instituit, vt sortes non cōfunderent: sed semp remaneret eadē distinctio determinata in tribub'. Quia vero domus vrbane nō erant sorte distincte, iō cōcessit q̄ in ppetuū vēdi possent: sicut z mobilia bona. Nō enim erat statut' numerus domoꝝ ciuitatis sicut erat certa mēsura possessionis ad quam non addebat. Poterat autem aliq̄d addi ad numerū domoꝝ ciuitatis. Domus vero que nō erāt in vrbe sed in villa muros non hītes in perpetuuz vendi nō poterāt: q̄ ipmōi domus nō constituuntur nisi ad cultum, z ad custodiā possessionū. z ideo lex cōgrue statuit ius circa vtrasq;. ¶ Ad quartū dicēdū, q̄ sicut victum est, intētio legis erat assuefacere homines suis preceptis ad hoc quod sibiuicē de facili in necitatib' subueniret: q̄ hoc maxime est amicitie fomētū. Et hāc quidē facilitatē subueniēdi nō solum statuit in his que gratis z absolute donant sed ēt in his que mutuo cōcedunt: quia huiusmodi subuētio frequētioꝝ est, z plurib' necessaria. Ipmōi aūtē subuentionis facilitatē multipliciter instituit. Primo quidem vt faciles se preberēt ad mutuū exhibēdū. nec ab hoc retraherēt anno remissiōis oppropin quāte: vt habet deut. 15. Secōo ne eī cui mutuū cōcederēt, grauarēt vel vsuris, vel etiā aliqua pignora omnino vite necessaria accipiēdo, z si accepta fuerint qō statim restituerent. Dicit enim deut. 23. Nō feneraberis fratri tuo ad vsurā: 7. 24. Non accipies loco pignoris inferiorē z superiorē molam, q̄ animā suā apposuit tibi: z exo. 22. dicit. Si pignus a proximo tuo acceperis vestimentū aī solis occasum reddes ei. Tertio vt nō importune exigerēt. vñ dr exo. 23. Si pecuniā mutuā dederis populo meo paupi qui habitat tecū, nō vrgebis eū quasi exactor. z pter hoc etiā mandat deut. 24. Cum repetes a proximo tuo rem aliquā quā dz tibi, nō ingredieris in domū ei', vt pign' auferas. sz stabis foris: z ille tibi pferet qō habuerit. tū q̄ dom' est tutissimus vniuscuiusq; receptaculū. vnde molestū homini est: vt in domo sua inuadat. tū etiā q̄ nō concedit creditori, vt accipiat pignus quod voluerit, sed magis debitori, vt det quo minus indiguerit. Quarto instituit q̄ in septimo anno debita penitus remitterēt. Probabile enim erat vt illi q̄ cōmode reddere possent, ante septimū annū redderēt, z gratis mutuantes nō defraudarēt. Si aūt oīno impotentes essent cadēnone eis erat debitū remittendū ea dilectione, qua etiā erat eis de nouo pandū ꝓpter indigentiā. ¶ Circa alia vero mutuata hec lex statuit, vt propter negligentiā eius cui mutuata sunt, si in ipsius absentia morianꝫ vel debilitent, reddere ea cōpellatur. Si vero eo pntē z diligēter custodiēte mortua fuerint vel debilitata nō cogebat restituere, z maxime si erāt mercede cōducta: q̄ ita ēt potuissent mori z debilitari apud mutuātē. z ita sic cōseruationē animalis cōsequeret, iam aliq̄d lucrū reportaret ex mutuo: z nō esset gratuitū mutuū. Et maxime hoc obseruādū erat q̄n aialia erāt mercede cōducta: q̄ tūc habebat certū pretium pro vsu animaliū. vñ nihil accrescere debebat per restitutionē aialium nisi propter negligentiā custodientis. Si aūt nō essent mercede conducta, potuisset habere aliquā equitatez, vt saltem tm restitueret quantū vsus animalis mortui vel debilitati conduci potuisset. ¶ Ad quintum dicendū, q̄ hec differentia est inter mutuū z depositū: q̄ mutuū traditur in vtilitatē eius cui traditur, sed depositū traditur in vtilitatē deponentis. z ideo magis arctabat aliqs in aliquib' casib' ad restituēdū mutuuz q̄s ad restituendū depositum. Depositū enī perdi poterat dupliciter. Uno modo ex causa ineuitabili vel naturali: puta si esset mortuum vel debilitatum animal depositū. vel extrinseca: puta si esset captū ab hostibus, vel si esset comestū a bestia, in quo tū casu tenebat deferre ad dominum animalis id quod de animali occiso supererat. in alijs autem supra dictis casib' nihil reddere tenebat: sed solum ad expurgandam suspicionem fraudis tenebat iuramentū prestare. Alio modo poterat perdi ex causa euitabili: puta per furtū z tunc propter negligentiam custodis reddere tenebat. Sed sicut dictum est, ille qui mutuo accipiebat animal tenebat reddere etiā si debilitatū aut mortuum fuisset in eius absentia: de minori enim negligētia tenebatur q̄s depositarī', qui non tenebat nisi de furto. ¶ Ad sextū d cēdū, q̄ mercenarij qui locāt operas suas pauperes sunt de laboribus suis victū querentes quotidianū: z ideo lex prouida ordinauit, vt statim eis merces soluerēt ne vict' eis deficeret. Sed illi qui locāt alias res diuites esse cōsueuerūt, nec ita indigent locationis ptio ad suum victū quotidianū, z ideo nō est eadē ratio in vtroq;. ¶ Ad septimū dō, q̄ iudices ad hoc inter hoies constituunt q̄ determinēt qō ambiguū inter hoies circa iustitiā esse pōt. Dupl'r ēt aliq̄d pōt esse ambiguuz. Uno modo apō simplices. z ad hoc dubiū tollēdū mandat deut. 16. vt iudices z magistri cōstituerēt p singulas trib', vt iudicarēt populū iusto iudicio. Alio mō cōtingit aliq̄d esse dubiū etiam apud peritos. ideo ad hoc dubiū tollendū constituit lex, vt oēs recurrerēt ad locū pncipalē a deo electū: in quo z summus sacerdos esset q̄ determinaret dubia circa cerimonias diuini cultus: z summus iudex populi qui determinaret q̄ ptinēt ad iudicia hominū: sicut etiā nunc p appellationē vel p consultationē cause ab inferioribus iudicib' ad superiores deferuntur. vnde dicitur deut. 17. Si difficile z ambiguum apud te iudiciū prospexeris, z iudicium intra portas tuas videris verba variari, ascende ad locum quem elegerit dominus: veniesq; ad sacerdotes leuitici generis z ad iudicē qui fuerit in illo tēpore huiusmodi autem ambigua iudicia non frequēter emergebant. vnde ex hoc populus nō grauabatur. ¶ Ad octauū dicendum, quod in negotijs humanis non pōt haberi demōstratiua probatio z infallibilis, sed sufficit aliqua coniecturalis probabilitas: secūdum quam rhetor persuadet. z ideo licet sit possibile duos aut tres testes in mendacium conuenire: non tamen est facile nec probabile quod conueniant. z ideo accipitur eorum testimoniū in tanquam verum: z precipue si in suo testamento non va-

cillent,vel alias suspecti nō fuerint. Et ad ꝟ ēt q nō de facili a veritate testes declinarēt,instituit lex vt testes diligentissime examinarent,z grauiter punirent q̄ inuenirent mēdaces: vt habet deute.19. Fuit tñ aliqua ratio hmōi numeri determinandi ad significandā infallibilē veritatē psonarū dinarū: q̄ qñq; numerant due,q; spūssctūs est nexus duoū: qñq; exprimunt tres,vt aug. dicit sup illud io.8. In lege vra scriptū est: q; duoꝝ hoim testimoniū verū est. ¶ Ad nonū dm, q nō solum ꝓpter grauitatē culpe,ꝫ etiā ꝓpter alias causas grauis pena infligitur. Primo quidē ꝓpter quantitatē peccati:q; maiori pctō ceteris paribꝰ pena grauior debet. Scdo ꝓpter pctī cōsuetudinē:q; a pctis cōsuetis nō faciliter hoies abstrahunt nisi p graues penas. Tertio ꝓpter multā cōcupiscentiā vel delectationē in pctō,ab his em nō de facili hoies abstrahuntur nisi ꝓpter graues penas. Quarto ꝓpter facilitatem cōmittēdi pctū,z iacēti in ipo.hmōi em pctā qñ manifestant sunt magis punienda ad aliorū terrorē. ¶ Circa ipsam ēt q̄stitatē pcti quadruplex gradꝰ est attendēdus ēt circa vnū z idem factū. Quorum primꝰ est q̄ inuolūtarius pctū cōmittit:tunc em si oīno est involūtarꝰ totaliter excusat a pena. Dicit em deu.20. q puella que oppressa in agro nō est rea mortis:q; clamauit, z nullus affuit qui liberaret eā. Si vo aliquo mō fuerit voluntarius,sed tñ ex infirmitate peccat(puta cū ds peccat ex passione)minuit pctū:z pena ꝑm veritatē iudicii diminui dz,nisi forte ꝓpter cōmunē vtilitatē pena aggrauet ad abstrahendū homines ab hmōi pctis:sicut dictū est. Scds gradus est q̄ ds p ignorātiā peccauit.z tūc aliquo mō re⁹reputabat ꝓp negligētiā addiscēdi,sed tñ nō puniebat per iudices sed expiabat per sacrificia. vñ dr Leui.4. aīa q̄ peccauerit p ignorātiā ꝛc.ꝫ ꝟ intelligēdū est de ignorātia facti: nō aūt de ignorātia ꝑcepti dīni,qd oēs scire tenebant. Tertiꝰ gradus est q̄ aliqs ex supbia peccabat.i.ex certa electione vel ex certa malitia:z tunc puniebat scd̄m q̄stitatē delicti. Quartus aūt gradꝰ est q̄ peccabat p ꝓterviā z pertinaciā.z tūc q̄si rebellis z destructor ordinationis legis oīno occidēdus erat. ¶ Scd̄m hoc dm est,q in pena furti cōsiderabat ꝑm legē id qd frequēter accidere poterat:z iō p furto aliarū rerū q̄ de facili custodiri ꝓsit a furibꝰ,nō reddebat fur nisi duplū. Oues aūt nō de facili ꝓsit custodiri a furto:q; pascunt in agris:z iō frequēterꝰ cōtingebat,q oues furto subtraherent. vñ lex maiorē pena apposuit vt.f.qtuor oues p vna oue redderent. Adhuc aūt boues difficilius custodiunt:q; habent in agris,z nō ita pascunt gregatim sicut oues.z ideo adhuc hic maiorē pena apposuit:vt.f. qñq; boues p vno boue redderent. z ꝟ dico nisi forte idē aīal inuentū fuerit vīuēs apud eū q; tūc solū duplū restituebat.sicut z in ceteris furtis:poterat em haberi ꝓsumptio q cogitaret restituere.ex quo viuū seruasset. Vel pōt dici ꝑm glosam q bos ꝟ qñq; vtilitates:q; immolat.z arat,z pascit carnibꝰ,lac dat,z corijs ēt diuersis vsibus ministrat:z iō p vno boue qñq; boues reddebant. Qui ēt ꝟ quatuor vtilitates immolat,pascit,lac dat,z lanā ministrat. Filiꝰ aūt cōtumax nō:q; comedebat z bibebat:occidebat:sed propter contumaciā z rebellionē que semper morte puniebatur:vt dictū est. Ille vero qui colligebat ligna in sabbato lapidatus fuit tanquam legis violator:que sabbatum obseruari ꝑcipiebat in cōmemoratione fidei nouitatis mūdi:sicut supra dictū est.vnde occisus fuit tanquā infidelis. ¶ Ad decimū dm,q lex verꝰ pena mortis inflixit in grauioribꝰ criminibꝰ.f.in his q̄ ō deū peccant,z in homicidio: z in furto hoim,z in irreuerentia ad parentes,z in adulterio, z in incestibus. In furto aliarū rerum adhibuit penam damni. In percussuris aūt z mutilationibꝰ induxit pena talionis: z si militer in pctō falsi testimonij. In alijs aūt minoribus culpis induxit pena flagellationis vel ignominie. Pena autem seruituris induxit in duobus casibus. In vno quidē,q̄ septimo anno remissionis ille qui erat seruus,nolebat beneficio legis vti, vt liber exiret:vñ ꝓ pena ei infligebat,vt in perpetū seruus remaneret. Scdo infligebat furi q̄ non habebat qd posset restituere:sicut ꝟ exod.22. Penam aūt exilij vlr lex non statuit: q; in solo pplo illo deus colebat:oibus alijs populis p idolatriam corruptis.vñ si ds a pplo illo vlr excluſus est:z dare⁹ ei occasio idolatrie:z iō.1.regum.29.dr,qd dauid dixit ad saul, Maledicti sunt q̄ eiecerūt me hodie,vt nō habitē in hereditate dñi dicentes:vade,serui dijs alienis. Erat tñ aliqd particulare exilij. Dicit em deut.9. Qd qui percusserit proximū suū nesciens,z qui nullū cōtra ipsum habuisse odiū comprobatur, ad vnam vrbiū refugij cōfugiebat:z ibi manebat vsq; ad mortem summi sacerdotis.tūc em ei licebat ad domū suā redire: q; in vniuersali dāno ppli cōsueuerūt particulares trāsedari, z ita ꝓpinqui defuncti nō sic ꝓni erāt ad eius occisionē. ¶ Ad vndecimū dm,q aīalia bruta mandabant occidi,non ꝓpter aliquam ipsorū culpā:sed in pena dnorū q̄ talia aīalia non custodierant ab hmōi pctis.z iō magis puniebat dns,si bos cornupeta fuerat ab heri z nudiustertius (in quo casu poterat occurrit periculo)quā si subito cornupeta efficerē. Vel occidebantur animalia in detestationē pcti.z ne ex eorū aspectu aliquis horror hoibus incuteret. ¶ Ad duodecimū dm,q rō literalis istius mādati fuit,vt rabbi moyses dicit,q; frequenter interfector est de ciuitate ꝓpinquior.vñ occisio vitule fiebat ad explorandū homicidiū occultū:qd̄ quidem fiebat per tria. Quorū vnū est quo seniores ciuitatis iurabāt nihil se ptermisisse in custodia viarū. Aliud est,q; ille cuiꝰ erat vitula dānificabatur in occisione aīaliū:z si ꝓius manifestaret homicidiū, aīal nō occideret.tertiū est:q; locꝰ in quo occidebat vitula remanebat inculꝰ,z ideo ad euitandū vtrunq; damnū homines ciuitatis de facili manifestarent homicidā si scirent:z raro poterat esse q̄n aliqua ꝛba,vel īdicia sup hoc facta essent. Vel ꝟ fiebat ad terrorē in detestationē homicidij. Per occisionē em vitule que est aīal vtile z fortitudine plenū precipue antequā laboret sub iugo sig̃bat q̄ quicunq; homicidium fecisset q̄lis esset vtilis,z fortis,occidendus erat.z morte crudeli, qd crucis concisio sig̃bat.z quod tanquam vilis z abiectus a consortio hoim excludendus erat:qd̄ significabatur p hoc q vitula occisa in loco aspero z inculto relinquebat in putredinē conuertenda. ¶ Mystice aūt per vitulā de armēto significat caro christi:q nō traxit iugū,q; nō fecit peccatum nec terrā scidit vomere.i.seditionis maculā nō admisit. Per ꝟ em qd in valle inculta occidebat,significat despecta mors christi: per quam purgant oīa peccata.z diabolꝰ esse homicidij author ostēdit. ¶ Vtrū iudicialia ꝑcepta sint conuenienter tradita quantū ad extraneos. Articulus.3.

AD tertiū sic procedit. Videt q; iudicialia ꝑcepta nō sint cōuenienter tradita quantū ad extraneos. Dicit em petrus actuū.10. In veritate cōperi q̄m non est acceptor personarum deus.sed in omni gente,qui timet deū z operat iustitiam,acceptus,est illi.sed illi qui sunt deo accepti non sunt ab ecclia dei excludendi.incōuenienter igitur mandatur deut.23.q ammonites z moabites etiā post decimā gnationē nō intrabunt in ecclesiam domini in eternū ,econtrario aūt ibidē ꝑcipit de quibusdam gentibus. Non abominaberis idumeū q; frater tuus est:nec egyptium, quia aduena fuisti in terra ei⁹. ¶ ꝑ. Ea que nō sunt in potestate nostra nō merentur aliquam penā: ꝫ quod hō sit eunuchus vel ex scorto natus non est in potestate eius.ergo inconuenienter mandatur deut.23.quod eunuchus z ex scorto natus non ingrediatur ecclesiam dñi. ¶ ꝑ. Lex vetus misericorditer mādauit vt aduene nō affligant. Dr .n.Exo. 20. Aduenā nō contristabis,neq; affliges eū : aduene enim z ipsi fuistis in terra egypti.z.23. Peregrino molestus non eris: scitis.n.aduenarum animas,q; ipsi peregrini fuistis in terra egypti.sed ad affictionē alicuⁱ ꝓfert q̄ vsuris opprimatur: inconuenienter igit lex permisit deu.23.vt alienis ad vsurā pecuniam mutuaret. ¶ ꝑ. Multo magis appropinquant nobis hoies quā arbores.sed his que sunt nobis magis propinqua, magis debemꝰ affectū z effectū dilectionis impēdere:ꝑm illd eccl.3. Omne animal diligit sibi similē sibi: sic z oīs homo proximū sibi.inconuenienter igitur dns deute.20. mandauit quod de ciuitatibus hostium captis oēs interficerent:z tñ arbores fructiferas non succiderēt. ¶ ꝑ. Bonum cōe fit virtute est bono priuato preferendum ab vnoquoq;:sed in bello quod committitur ꝛ hostes querit bonū cōe:inconuenienter igit mandatur deut.20. q imminente prelio aliq̄ domū remittant: puta qui edificauit domū nouā,q̄ plātauit vineā,vel qui despondit vxorem. ¶ ꝑ. Ex culpa nō debet ds cōmodum reportare:sed qd homo sit formidolosus z corde pauidus culpabile est.ꝓtrariū em est virtuti fortitudinis:inconuenienter igit a labore prelij excusabantur formidolosi z pauidum cor habentes.

SED ꝛ Est,q sapientia diuina dicit ꝓuerb.8. Justi sunt omnes sermones mei: non est in eis prauum q̄d neq; peruersum:

RNDEO Dm,q cū extraneis pōt esse hoim cōuersatio duplex. Uno mō pacifice:alio mō hostiliter.z quātum ad vtrunq; modū ordinādū lex cōuenientia ꝑcepta cōtine

bat. Tripl'r. n. offerebat Judeis occasio vt cū extraneis pacifice cōicarent. Dicio q̄dē q̄ extranei p̄ terrā eorū trāsirū faciebāt, quasi peregrini. Alio mō q̄ in terrā eor̄ aduenientes ad inhabitandū sicut aduene: z quantū ad vtrunq; lex misericordie precepta posuit. Nā exo. 22. dr, Aduenā nō contristabis: z xxiij. dr, Peregrino molestū nō eris. tertio vo q̄ aliq extranei totalr in eor̄ cōsortiū z ritum admitti volebāt. Et in his quidā ordo attendebat: nō. n. statim recipiebant quasi ciues sicut ēt apud quosdā gētiliū statutum erat, vt nō reputarent ciues nisi qui ex auo vel atauo ciues existerēt. vt pḧs. d. in tertio politi. z hoc ideo, q̄ si statim extranei aduenientes reciperent ad tractandū ea que sunt ppli possent multa pericula ptingere: dum extranei non hītes adhuc amorē firmatū ad bonū publicū aliqua contra ppl'm attentarēt. z ideo lex statuit vt de quibusdā gentib⁹ hītibus aliquā affinitatem ad iudeos. s. de egyptijs, apud quos nati fuerant z nutriti, z de idumeis filijs esau fratris iacob in tertia gnatione recipent in consortiū ppli. Quidā vo q̄ hostiliter se ad eos habuerāt sicut ammonite z moabite, nunq̄ in cōsortiū ppli admitterent. Amalachite aūt qui magis eis fuerāt aduersati z cū eis nullā cognationis habebant consortiū: q̄si hostes ppetui haberent. Dr. n. exo. 17. Bellum dei erit p̄ amalech a gnatione in gnationē. ¶ Sicr ēt ꝯtū ad hoc illē cōicationē cū extraneis lex cōuenientia p̄cepta tradidit. Nā primo q̄dē instituit vt bellū iuste iniretur. Mandat enī deut. xx. q̄ cū accederēt ad expugnandā ciuitatē offerrent ei primo pacē. Scdo instituit vt fortiter bellū inceptū exequerent hītes de deo fiduciam. z ad hoc melius obseruandū instituit quod imminēte prelio sacerdos eos cōfortaret promittēdo auxiliū dei. Tertio mādauit vt impedimēta prelij remouerent remittendo quosdā ad domū q̄ possent impedimēta p̄stare. Quarto instituit vt victoria moderate vterent: pcēdo mulieribus z parulis: z ēt ligna fructifera regiōis nō incidēdo.

Ad pmū Ergo dr̄m, q̄ hostes nulli⁹ gētis excluſit lex a cultu dei, z ab his q̄ ptinent ad eē salutē. Dr̄ enī exo. xij. Si q̄s pegrinoꝝ in vr̄am voluerit trāsire coloniā z facere phase dr̄i, circūcidet prius oē masculinū ei⁹: z tūc rite celebrabit, eritq; sic sicut indigena terre. Sz in tpalib⁹ ꝯtū ad ea q̄ pertinebāt ad cōsitatē ppli nō statim q̄z admittebant rōne supradicta: sed q̄dā in tertia gnone. s. egyptij z idumei. Alij vo ppetuo excludebant in detestationē culpe p̄terite: sicut moabite z ammonite z amalachite. Sicut. n. punit vn⁹ hō pp̄ peccū q̄ cōmisit vt alij videntes timeāt z peccare desistāt: ita ēt pp aliq̄ peccū gens vel ciuitas pōt puniri vt alij a sili pctō abstineāt. Poterat tn dispēsatiue aliq̄s in collegiū ppli admitti pp aliquē virtutis actū: sicut iudith. 14. dr, q̄ achior dux filiorum amon appositus est ad pplm isrl, z eis successio gnis eius. Et silr ruth moabitis q̄ mulier, vtutis erat iz posset dici q̄ illa p̄hibitio extendebat ad viros nō ad mulieres q̄b nō ꝓpetit simplr cē ciues. ¶ Ad 3m dr̄m, q̄ sic pḧs. d. in. 3. politi. dupl'r aliq̄s dr esse ciuis. Uno⁹ simplr: z alio mō 3m q̄d. Simplr quidē ciuis est q̄ pōt agere ea que sunt ciuiū: puta dare consiliū vel iudicium in pplo. 3m quid aūt ciuis dici potest quicūq; ciuitatem inhabitat: ēt viles psone z pueri z senes q̄ nō sunt ideonei ad ꝑ q̄ habeāt ptārē i his q̄ ptinēt ad cōe. Jō ergo spurij ppter vilitatē originis excludebant ab eccl'ia. i. a collegio ppli vsq; ad decimā gnonē. z silr eunuchi: quib⁹ nō poterat ꝓpetere honor qui pribus debebat. z p̄cipue in ppło iudeoꝝ: in q̄ dei cultus cōseruabat p carnis gnonē. Nā ēt apud gētiles q̄ multos filios genuerāt aliquo signi honore donabant: sicut pḧs dicit in. ij. polit. cui ꝯtū ad ea q̄ ad gratiā dei ptinebāt, eunuchi ab alijs nō sepabant, sicut nec aduene: vt dictū est. Dr. n. esa. 56. Nō dicat filius aduene qui adiperet dño dicēs. Separatiōe dividet me dñs a ppło suo. z non dicat eunuchus ecce ego lignum aridū. ¶ Ad tertiū dr̄m, q̄ accipere vsuras ab alienis non erat secundū intentionē legis: sed ex quadam permissione propter pronitatē iudeoꝝ ad auaritiam. z vt magis pacifice se haberent ad extraneos a quibus lucrabant. ¶ Ad 4m dr̄z, quod circa ciuitates hostiū quedam distinctio adhibebatur: quedā. n. erant remote non de numero illarū vrbiū q̄ eis erant repromisse: z in talib⁹ vrbibus expugnatis occidebant masculi qui pugnauerāt ꝓtra populum dei mulieribus aūt z infantib⁹ parcebatur. Sed in ciuitatibus vicinis que erāt eis repromisse oēs mādabant interfici ppter iniq̄tates eor̄ priores: ad q̄s puniēdas dñs ppm israel diuine iustitie executorē mittebat. Dicit. n. deut. 9. Quia ille egerunt impie, introeunte te delete sunt. Ligna aūt fructifera mādabātur reseruari ppter vtilitatem ipsius ppli: cui⁹ditioni ciuitas z eius territoriū erat subijciendū. ¶ Ad quintū dr̄m, q̄ nouus edificator dom⁹, aut plātator vince, vel desponsator vroris excludebant a prelio ppter duo. Primo q̄dē: q̄ ea que hō de nouo habet vel statim paratus est ad habendū magis solet amare: z per consequēs eorū amissionē timere. vñ pbabile erat q̄ ex tali amore magis mortem timerēt: z sic minus fortes essent ad pugnandū. Scdo q̄ sicut pḧs. d. in. ij. phyſi. infortuniū vr̄ q̄ aliq̄s appropinq̄t ad aliq̄d bonū hītdū si postea impediat ab illo. Et ne ppinqui remanētes magis cōtristarent de morte talū qui bonis sibi paratis potiti nō fuerūt, z ēt ppl's cōsideras hoc horreret, hmōi hoies a mortis periculo sunt sequestrati per substractionē ꝑ prelio. ¶ Ad sextū dr̄m, q̄ timidi remittebant ad domū nō vt ipsi ex hoc cōmodū cōsequerent: sed ne ppłs ex eorum pūtia in cōmodū consequeretur: dum per eorum timorem z fugam etiam alij ad timendum z fugiendum prouocarentur.

¶ Utrum conuenienter lex vetus precepta ediderit circa domesticas personas. Articulus. 4.

A D quartū Sic pcedit. Uī q̄ inconuenienter lex vetus precepta ediderit circa psonas domesticas. Seru⁹ em̄ id q̄ est domini est: vt pḧs dicit in. j. politico. sed id qd̄ est alicuius ppetuo eius esse dz ergo inconuenienter lex mādauit exod. xxj. qd̄ serui septimo anno liberi abscederent. ¶ p̄. Sicut animal aliquod vt asinus aut bos est possessio dñi: ita etiam seruus: sed de aialib⁹ precipitur deut. xxiij. non tradas seruū dño suo qui ad te confugerit. ¶ p̄. Lex diuina debet magis ad misericordiā puocare quā ēt lex hūana: sed 3m leges humanas grauiter puniuntur q̄ nimis aspere affligūt seruos aut ancillas. asperrima aūt vr̄ esse afflictio ex qua sequitur mors: inconueniēter igit statuit exo. 21. q̄ qui percusserit seruū suū vel ancillā virga, si vno die superuixerit non subiacebit pene, q̄ pecunia illi⁹ est. ¶ p̄. Alius est principatus dñi ad seruum z patris ad filiū: vt dr in prio z tertio politi. sed hoc ad principatū dñi: ad seruum pertinet, vt aliquis seruum vel ancillā vendere possit. inconueniēter igitur lex permisit qd̄ aliquis venderet filiam suam in famulā vel ancillam. ¶ p̄. Pater hz sui filij potestatez: sed eius est punire excessus qui habet potestatem sup peccantē: inconuenienter igit mandatur deut. 21. q̄ pater ducat filium suum ad seniores ciuitatis puniendum. ¶ p̄. Dñs phibuit deut. 7. vt cum alienigenis non sociarent coniugia, z cōiuncta etiā separarent: vt pz. 1. esdre. 10. inconueniēter igitur deut. 21. cōcedit eis vt captiuas alienigenarū ducere possint vxores. ¶ p̄. Dñs in vxoribus ducendis quosdam consanguinitatis z affinitatis gradus precepit esse vitandos: vt pz leuit. 18. inconueniēter igitur mandatur deut. xxv. q̄ si aliquis esset mortuus absq; liberis, vxorē ipsius frater eius acciperet. ¶ p̄. Inter virum z vxorem sicut est maxima familiaritas, ita dz esse fides firmissima: sed hoc non pōt esse si matrimonium dissolubile fuerit: inconueniēter igitur dñs permisit deut. 24. q̄ aliq̄s posset vxorē dimittere scripto libello repudij, z qd̄ etiā vlterius cā recuperare nō posset. ¶ p̄. Sicut vxor pōt frangere fidem marito, ita etiā seruꝰ dño z filius patri: sed ad inuestigādam iniuriam serui in dñm vel filij in patrem nō est institutū in lege aliquod sacrificiū: superflue igitur videtur institui sacrificium zelotypie ad inuestigandū vxoris adulterium nume. 5. sic igitur inconuenienter videntur esse tradita in lege precepta iudicialia circa personas domesticas.

Sed ꝓtra Est, quod dicitur in psal. Judicia domini vera iustificata in semetipsa.

Rñdeo Dr̄m, q̄ cōto domesticarū psonarū adinuicē vt pḧs. d. in. j. politi. est 3m quotidianos actus qui ordinātur ad necessitatem vite. Uita aūt hois ꝓseruat dupl'r. Uno mō quantū ad individuū: put. s. homo idem numero viuit. z ad talē vite conseruationē opitulantur hominis exteriora bona: ex quibus homo habet victum z vestitū z alia hmōi necessaria vite, in quibus administrandis indiget homo seruo. Alio modo conseruatur vita hominis secundum speciem per generationē: ad quam indiget homo vxore vt ex ea generet filium. Sic igitur in domestica cōione sunt tres combinationes scilicet dñi ad seruum, viri ad vxorē, patris ad filium. Et ꝯtū ad omnia ista lex vetus cōuenientia precepta tradit. nam quātum ad seruos instituit vt modeste tractarentur: z quantū ad labores ne. s. immoderatis laboribus affligerent. vnde deut. 5. dñs mandauit vt in die sabbati requesceret seruus z ancilla tua, sicut z tu. Ire rū quātū ad penas infligendas: imposuit em̄ mu[illegible]oribus seruorū vt dimitterēt eos liberos: sicut hr exod. 21.

¶ Super. q. 106.

Q. 106. duo occurrūt scribēda. Primus est vt in artic. 3. meminisse q̄ nō est q̄ de lege nouā quo ad suū principale. i. gratiā spūssancti hec enim ab initio mūdi data est. sed de lege noua secundum se totam vt clauditur in se z gratiā spūssancti z doctrinā noui testamenti: hec enim abundātiā gratie z p̄fectionem vite, z facta gratie cōtinet. Secundū est vt non miremini si audis nouā reperiri gentē que nihil sciat de p̄po. sufficit enim q̄ ante mūdi cōsummationē euāgelium fuisse p̄dicatū in vniuerso orbe: sm veritatē p̄dicatū q̄ppe dr et tpe apl̄orum in orbe vniuerso sm reputationē: sicut z erat edictū a cesare augusto vt describerētur vniuersus orbis. de orbe. n. nostram habitato hec z silia intelliguntur q̄rū sūt posse veritatem in aliis terre quartis affirmari possint antipodes. Et nisi fallor ea inducta dicit q̄rta meridionalis habitatio quoniā polus antarticus elevat eis.

z simile etiā statuit in ancilla quā in vxorē aliqs duxerit. Statuit aūt specialiter circa seruos qui erāt ex populo, vt septimo anno liberi egrederēt cū oīb' q̄ apportauerant etiā vestimētis: vt hr Exo. 21. Mādat etiā insup deur. 15. vt ei dēt viaticū. ¶ Circa vxores vo statuit in lege quātū ad vxores ducēdas: vt s. ducāt vxores sue tribus: sicut habēt numer. vlt. z hoc ideo ne sortes tribuū confundant. Et q̄ aliquis in vxorē ducat vxorem fratris defuncti sine liberis: vt hr deute. 25. z hoc ideo vt ille q̄ non potuit hr̄e successores sm carnis originē, saltem habeat p quandā adoptionē: z sic non rotat̄r memoria defuncti deleatur. Prohibuit etiā quasdā personas ne in coniugiū ducerent. s. alienigenas ppter periculū seductionis: z propinquas ppter reuerentiam naturalē q̄ eis deberur. Statuit etiā qualiter vxores iam ducte tractari deberēt: vt. s. nō leuiter infamarētur. vnde mādat punīri ille q̄ falso crimen imponit vxori: vt habēt deur. 23. z q̄d etiā ppter vxoris odiū filii detrimētū nō pareret: vt habēt deut. 21. z etiā q̄d ppter odiū vxorē non affligeret: sz potius scripto libello eā dimitteret: vt pr deur. 24. Et vt etiā maior dilectio inter cōiuges a principio cōtrahat, precipit q̄d cū aliqs nuper vxorē acceperit, nihil ei publice necessitatis iniūgat vt libere possit letari cū vxore sua. ¶ Circa filios aūt instituit, vt p̄res eis disciplinā adhiberēt instruēdo eos in fide. vñ dr Exo. 12. Cū dixerint vobis filij vestri q̄ est ista religio: dicetis eis, victima trāsitus dñi ē, z q̄d ēt instruerēt eos in moribus. vñ dr deur. 21. q̄ patres dicere debēt: monita nostra audire cōtēnit, comessationib' vacat z luxurie atq; conuiuijs.

Ad primū Ergo dīm, q̄ q̄dā filij israel erant a dño de seruitute liberati: z per hoc diuine seruituti addicti: noluit dñs vt in perpetuū serui essent. vnde dr Leui. 25. Si paupertate compulsus vēdiderit se tibi frater tuus, nō eum opprimes seruitute famulorum: sed quasi mercenarius z colonus erit: imo enim sunt serui z ego eduri eos de terra egypti, vt nō veneant conditione seruorū, z ideo q̄ simplr serui nō erāt, sed sm q̄d. finito tēpore dimittebant liberi. ¶ Ad secūdū dīm, q̄ mādatū illud intelligit de seruo q̄ a dño querit ad occidēdū, vel ad aliquod peccati ministeriū. ¶ Ad tertiū dr, q̄ circa lesiones seruis illatas lex cōsiderasse videt vtrum sit certa vel incerta: si enim lesio certa esset lex penā adhibuit. pro mutilatione q̄dē amissionē serui q̄ mandabatur libertati donā dus. pro morte aūt homicidij penā cū seruus in manu domini verberantis moreret. Si vero lesio nō esset certa, sed aliquā apparentiā haberet, lex nullā penā infligebat in ppio seruo: puta cum percussus seruus nō statim moriebatur, sed post aliquos dies. Incertum em̄ erat vtrū ex p̄cussione mortuus esset: q: si p̄cussisset liberū homez, ita tñ q̄d statim nō moreret sz sup baculū suū ambularet: nō erat homicidij reus qui percusserat etiā si postea moreret: tenebat tñ ad ip̄ēsas soluēdas quas p̄cussus in medicos fecerat. Sz hoc in seruo ppio locū non habebat: q: quicquid seruus habebat z etiā ipsa p̄sona serui erat q̄dā possessio dñi, z ideo p cā assignat, q̄re non subiaceat pene pecuniarie, q: pecunia alii' est. ¶ Ad q̄rtū dīm, q̄ sicut dictum est, nullus iudeus poterat possidere iudeū q̄si simplr seruū: sz erat seruus hr q̄d quasi mercenarius vsq; ad tp̄s, z p hūc modū permittebat lex q̄ pauptate cogēte aliqs filiū vel filiā venderet. z hoc etiā ꝟba ipsius legis ostēdūt: dicit em̄. Si quis vēdiderit filiā suā in famulā, nō egredietur sicut exire ancille ꝙsueruīt. Per hūc etiā modū non solū filiū suū, sz etiā seipsum aliquis vēdere poterat magis quasi mercenariū q̄s q̄si seruū: secundū illud Leui. 25. Si pauptate cōpulsus vēdiderit se tibi frater tu', nō eū opprimes seruitute famulorū: sed quasi mercenarij z colonus erit. ¶ Ad quintū dr, q̄ sicut pbs dicit in. 10. eth̄. principatus paternus hz solū admonēdi prāēre: nō aūt hz vim coactiuā, p quā rebelles z ptumaces cōpmi pnt. z ideo in hoc casu lex mandabat vt filius ptumax a p̄cipib' ciuitatis puniret. ¶ Ad sextū dr, q̄ dñs alienigenas phibuit in mrimonio nisi duci pp periculū seductionis ne inducerent in idolatriā, z spāl̄r hoc phibuit de illis gētibus q̄ in vicino habitabant: de quib' erat magis probabile q̄d suos ritus retinerēt. Si q̄ vo idolatrie cultū dimittere vellet z ad legis cultū se trāsferre, poterat in mrimoniū duci: sicut pz de ruth quā duxit booz in vxorē. vñ ipa dixerat socrui sue, Populus tuus populus me', de' tuus de' meus: vt hr ruth. 1. z ideo captiua non aliter p̄mittebat in vxorē duci: nisi prius rasa cesarie z circūcisis vnguib' z depposita veste in qua capta est, z fleret patrē z matrē, p q̄ significat idolatrie ppetua abiectio. ¶ Ad septimū dīm, q̄d sicut Chrysō. dicit sup Mat. q: inmitigabile malū erat mors apud iudeos qui oīa p p̄senti vita faciebāt, statutū fuit, vt defuncto filius nasceretur ex fre q̄d erat q̄dā mortis mitigatio. Non aūt alius q̄s frater vel ppinquus iubebat accipere vxorē defuncti: q: nō ita crederet q̄ ex tali cōiunctione erat nasciturus esse eius filius q̄ obijt, z iterū extraneus nō ita haberet necessitatē statuere domum eius q̄ obierat sicut frater cui ēt ex cognatione hoc facere iustū erat. Ex quo pz q̄ frater in accipiēdo vxorē fratris sui, p̄sona fratris sui defuncti fungebat. ¶ Ad octauū dīm, q̄ lex permisit repudiū vxoris, non quia simplr iustum esset: sed ppter duritiā iudeoꝝ: vt dñs dicit Mat. 19. sz de hoc opz plenius tractari cū de mrimonio ageret. ¶ Ad nonū dr, q̄ vxores fidē mrimonij frangūt per adulterium: z de facili ppter delectationē: z latenter q: oculus adulteri obseruat caliginē, vt dicit Job. 24. Non aūt est similis ratio de filio ad patrē, vel de seruo ad dīm: q: talis infidelitas nō procedit ex tali ocupiscētia delectationis: sz magis ex malitia: q̄ non pōt ita latere sicut infidelitas mulieris adultere.

¶ De lege euangelica (que dicitur lex noua secundum se. Questio. 106.

Consequēter Cōsiderandum est de lege euangelij que dr lex noua. ¶ Et primo de ipsa secundum se. Secundo de ipsa per cōparationem ad legem veterem. Tertio de his que in lege noua continentur. ¶ Circa primum queruntur quatuor. Primo qualis sit, vtrum scilicet sit scripta vel indita. Secundo, de virtute eius, vtrū iustificet. Tertio, de principio eius vtrum debuerit dari a principio mūdi. Quarto: de termino eius: vtrum scilicet sit duratura vsq; ad finem, an debeat ei alia lex succedere.

¶ Utrum lex noua sit lex scripta. Articulus. 1.

Ad primū sic procedit. Videtur q̄ lex noua sit lex scripta. Lex enim noua est ipsum euāgelium: sed euangeliū est descriptū. Jo. 20. Hec autem scripta sunt vt credatis. ergo lex noua est lex scripta. ¶ p̄. Lex indita est lex nāe: sz illud Ro. 2. Naturaliter ea q̄ legis sunt faciunt qui habēt opus legis scriptū in cordibus suis. si igit lex euāgelij esset lex indita non differret a lege nature. ¶ p̄. Lex euangelij, ppria est eorū qui sunt in statu noui testamēti: sed lex indita cōis est z eis q̄ sunt in nouo testamēto, z eis q̄ sunt in veteri testō. Dicit em̄ sap. 7. quod diuina sapientia p nationes in animas sanctas se transfert amicos dei z pphetas pstituit. ergo lex noua ē lex indita.

Sz contra est, q̄ lex noua est lex noui testamēti: sed lex noui testamēti est idita in corde. Apls em̄ ad heb. 8. dicit inducēs authoritatē q̄ hr Hiere. 31. Ecce dies veniēt dicit dñs, z psummabo sup domū israel z sup domū iuda testū nouū, z exponēs q̄d sit hoc testū dicit, Hr hoc est testū: q̄d disponam domui israel dando leges meas in mētes eorū, z in corda eorū superscribam eas. ergo lex noua est lex indita.

Rñdeo dīm, q̄d vnaquęq; res illud videt esse q̄d i ea est potissimū: vt pbs dicit in. 9. eth̄. id aūt q̄d est potissimū in lege noui testamēti, z in quo tota virtus eius cōsistit est gratia spūssancti que datur per fidē christi: z ideo principaliter lex noua est ipsa gratia spūssancti que datur christi fidelibus: z hoc manifeste apparet per apl̄m qui ad ro. 3. dicit, Ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. per quā legem, factorum? non. sed per legem fidei: ipsam enim fidei gratiam legē appellat. z expressius ad ro. 8. dicitur. Lex spūssancti vite in Christo Jesu liberauit me a lege peccati z mortis. vnde z Augustinus dicit in lib. de spiritu z litera, quod sicut lex factorum scripta fuit in tabulis lapideis, ita lex fidei scripta est in cordibus fidelibus, z alibi dicit eodem libro. Que sunt leges dei ab ipso deo scripte in cordibus nisi ipsa presentia spūssancti? Habet tamen lex noua quedam sicut dispositiua ad gratiam spūssancti z ad vsum huius gr̄e ptinētia: que sunt q̄si scōdaria in

1. ar. 1. 2. 3. cor. 3 q. 107 ar. 1. ad 2. 2. 3. 2 q. 108. 3. 1. cor. 2 ad. 1. et q. 4. 3. 13. co.

lege noua: de quibus oportuit instrui fideles xpi et xpis et scripturis tam circa credenda q̃ circa agẽda. Et hoc dicit, q̃ principaliter lex noua est lex indita, secundario autem est lex scripta.

Ad primũ Ergo dicendum, q̃ in scriptura euangelij nõ continentur nisi ea que pertinent ad gratiã spiritussancti, vel sicut dispositiua vel sicut ordinatiua ad vsum huius gratie, sic dispositiua quidem quatũ ad intellectũ per fidem per quã datur spiritussancti gratia, cõtinent in euangelio ea q̃ pertinẽt ad manifestandã diuinitatẽ vel humanitatẽ xpi. Scõm affectũ vero cõtinentur in euangelio ea q̃ pertinẽt ad cõsequendũ mũdi: per quã homo fit capax spiritussancti gratia. Abundans enim amatores mũdi non potest cauere spiritussancti: vt dicit Io. 4. Visus vero spiritalis gratie est in oplb' scripturis ad q̃ multiplex scriptura noui testamenti homines exhortat. Ad secundũ dicendum, q̃ duplr est aliquid inditum homini. Uno modo pertinens ad nãm humanã. et sic lex naturalis est lex indita homini. Alio modo est aliquid inditum homini quasi superadditum per gratie donum. et hoc modo lex noua est indita hominibus, non solum indicans quid sit faciendum, sed etiam adiuuans ad implendum. Ad tertium dicendum, q̃ nullus vnq̃ habuit gratiam spiritussancti, nisi per fidem xpi explicitam vel implicitam. Per fidem autem xpi pertinet homo ad nouum testamentum. vnde quibuscunq; fuit lex gratie indita, secundum hoc ad nouum testamentum pertinebãt.

¶ Utrum lex noua iustificet. Articulus. 2.

Ad scõm Sic proceditur. Uidetur quod lex noua non iustificet. Nullus enim iustificatur nisi legi dei obediat: secm illud ad heb. 5. Factus est scilicet xpus omnibus obtemperãtibus sibi causa salutis eterne: sed euangelium nõ semper obeditur a quibus ei obeditur. Dicit enim ro. 10. Non oẽs obediunt euangelio. ergo lex noua non iustificat. ¶ Ps. Apls probat ad rom. q̃ lex vetus nõ iustificabat, quia ea adueniente preuaricatio creuit. Dicit enim ad ro. 4. Lex irã operatur: vbi enim nõ est lex, nec preuaricatio. sed multo magis lex noua preuaricationẽ addidit: multo enim pena est dignus qui post legẽ nouã datã adhuc peccat: secundum illud heb. 10. Irritã qs faciens legẽ moysi sine vlla miseratione duob' vel tribus testibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui filium dei cõculcauerit &c. ergo lex noua nõ iustificat sicut nec vetus. ¶ Ps. Iustificare est proprius effectus dei: secundum illud ad ro. 8. Deus est q̃ iustificat: sed lex vetus fuit a deo, sicut et lex noua. ergo lex noua non magis iustificat quam lex vetus.

Sed contra Est, q̃ apls dicit ad rom. 1. nõ erubesco euangelium: virtus enim dei est in salutẽ oi credenti, non autem est salus nisi iustificatis. ergo lex euangelij iustificat.

Rñdeo Dicendum, q̃ sicut dictum est, ad legẽ euangelij duo pertinẽt. Unum quidem principaliter. scilicet gratia spiritussancti interius data. et quatũ ad hoc noua lex iustificat. vnde aug. dicit in lib. de spiritu et litera. ibi scilicet in veteri testamento lex extrinsecus est posita qua inuisti terrerentur: in nouo testamento intrinsecus data est qua iustificarentur. Aliud pertinet ad legẽ euangelij secundario. scilicet documẽta fidei, et p̃cepta ordinantia affectum humanum et humanos actus. Et quãtum ad hoc lex noua non iustificat. vñ apls dicit. 2. ad cor. 3. Litera occidit, spiritus autem viuificat. et aug. exponit in lib. de spiritu et lra, q̃ per lram intelligitur quelibet scriptura extra homines existens etiam moralium preceptorum qualia continent in euangelio. vnde etiã litera euangelij occideret nisi adesset interius gratia fidei sanans.

Ad primũ Ergo dicendum, quod illa obiectio procedit de lege noua non quantum ad id quod est principale in ipsa: sed quantum ad id quod est secundarium in ipsa scilicet quantum ad documẽta et precepta exterius homini proposita vel scripto vel verbo. ¶ Ad secundum dicendum, quod gratia noui testamenti etsi adiuuet hominẽ ad non peccandum: non tamen ita cõfirmat in bono vt homo peccare nõ possit: hoc enim pertinet ad statum glorie. et ideo siquis post acceptam gratiã noui testamenti peccauerit multo pena est dignus tanquam multoties beneficijs ingratus et auxilio sibi dato non vtens. nec tamen propter hoc dicit quod lex noua iram operatur, q̃ quantum est de se sufficiẽs auxilium dat ad non peccandum. ¶ Ad tertium dicendum, q̃ legẽ nouã et veterẽ vnus deus dedit: sed aliter et aliter. nam legẽ veterẽ dedit scriptã in tabulis lapideis, legem autem nouã dedit scriptã in tabulis cordis carnalib': vt apls dicit. 2. ad cor. 3. Secundo sicut aug. dicit in lib. de spiritu et lra, litera extra hominẽ scriptã et ministrationẽ mortis et ministrationes damnationis apls appellat: hãc autem scilicet nouã testamẽti legẽ ministrationẽ spiritus et ministrationẽ iustitie dicit: q̃ per donum spiritus operamur iustitiam et a prevaricationis damnatione liberamur.

¶ Utrum lex noua debuerit dari a principio mundi. Articulus. 3.

Ad tertium Sic proceditur. Uidetur q̃ lex noua debuerit dari a principio mundi. Non enim est personarum acceptio apud deum: vt dicitur ad ro. 2. sed oẽs homines peccauerunt et egẽt gratia dei: vt dicitur ad ro. 3. ergo a principio mũdi lex euangelij dari debuit, vt omnibus per eã subueniret. ¶ Ps. Sicut in diuersis locis sunt diuersi homines, ita etiã in diuersis tpib'. sed deus qui vult oẽs homines saluos fieri (vt dicit. 1. ad tim. 2.) mãdauit euangelium predicari in omnibus locis: vt ps martij. vltio. et marci vlt. q̃ olim tpib' debuit adesse lex euangelij: ita q̃ a pncipio mundi daret. ¶ Ps. Magis est necessaria homini salus spiritualis q̃ est eterna quã, salus corpalis, que est tẽporalis: sed deus ab initio mũdi prouidit homini ea que sunt necessaria ad salutem corporalem tradens eius potestati omnia que erãt propter hominẽ creata: vt patet gen. 1. ergo etiam lex noua q̃ maxime est necessaria ad salutem spiritualem, debuit hominibus a principio mundi dari. 8. q. 91. a. 5. ad 2m.

Sed contra Est q̃ apls dicit. 1. ad cor. 15. Nõ prius q̃ spirituale est, sed q̃ animale: sed lex noua est maxime spiritualis. ergo lex noua nõ debuit dari a principio mundi.

Rñdeo Dicendum, q̃ triplex ratio potest assignari quare lex noua non debuit dari a pncipio mũdi. Quarum prima est: q̃ lex noua sic dicta est principaliter est gratia spiritussancti: quam abundanter dari non debuit ante xpi impedimentũ peccati ab humano genere tollerent cõsummata redemptione per xpm. vñ dicit ioã. 7. Nondum erat spiritus datus q̃ Jesus nondum erat glorificatus. Et hanc rõnem manifeste assignat apls ad ro. 8. vbi postq̃ premiserat de lege spus vite subiungit. Deus filium suum mittens in similitudine carnis peccati, de peccato dãnauit peccatum in carne vt iustificatio legis impleretur in nobis. Secunda rõ põt assignari ex pfectione legis noue. Nõ enim aliquid ad pfectum adducit statim a pncipio sed quodãmodo tpali successionis ordine: sicut aliquis pus fit puer et postmodum vir. Et hanc rõnem assignat apls ad gal. 3. lex pedagogus noster fuit in xpo, vt ex fide iustificemur: at vbi venit fides iam nõ sumus sub pedagogo. Tertia rõ sumitur ex hoc q̃ lex noua est lex gratie: et ideo primo oportuit quod homo relinqueretur sibi in statu veteris legis, vt in peccatum cadendo suam infirmitatem cognosceret recognosceret se gratia indigere. Et hanc rationem assignat apostolus ad ro. 5. dicens, Lex subintrauit vt abundaret delictum: vbi autem abundauit delictum, superabundauit et gratia.

Ad primum Ergo dicendum, q̃ humanum genus propter peccatum primi parentis meruit priuari auxilio gratie. et ideo quibuscunq; non datur hoc est ex iustitia, quibuscunq; datur hoc est ex gratia: vt aug. dicit in lib. de pfectione iustitie. vnde non est acceptio personarum apud deum ex hoc q̃ non omnibus a principio mundi legem gratie proposuit: que erat debito ordine proponenda: vt dictum est. ¶ Ad secundum dicendum, q̃ diuersitas locorum non variat diuersum statum humani generis: quia variatur per tẽporis successionem. et ideo omnibus locis proponitur lex noua, nõ autem oibus tẽporibus. Licet omni tẽpore fuerint aliqui ad nouum testm pertinentes, vt supra dictum est. ¶ Ad tertium dicendum, quod ea que pertinent ad salutem corporalem deseruiunt homini quantum ad naturam. que non tollit peccatum: sed ea que pertinent ad spualem salutem ordinant ad gratiam qua amittitur peccatum. et ideo nõ est similis ratio de vtrisq;.

¶ Utrum lex noua sit duratura vsq; ad finem mũdi. Articulus. 4.

Ad quartum Sic procedit. Uidetur q̃ lex noua non sit duratura vsq; ad finem mundi. Quia vt apls dicit. 1. ad cor. 13. Cum venerit quod perfectum est euacuabitur quod ex parte est, sed lex noua ex parte est. Dicit enim apls ibidem. Ex parte cognoscimus et ex parte prophetamus. ergo lex noua euacuanda est alio perfectiori statu succedente. ¶ Ps. Dns ioã. 16. premisit discipulis suis in aduentu spiritussancti paracleti cognitionem omnis veritatis: sed nondum ecclesia oẽm veritatem cognoscit in statu noui testamẽti. ergo expectandus est alius status in quo spualem oẽs veritatem manifestet. ¶ Ps. Sicut pater est alius a filio et filius a pfecta spussauctore a pfecto et filio, sic fuit quidam status cõuentionis pfone pris. scilicet status veteris legis: in quo homines gẽrationi intendebãt: sicut militer et cõtemplatiui status cõuentionis pfone filij. scilicet status noue legis in quo clerici intendentes sapientie, que appropriatur filio principãtur. ergo erit status tertius spiritussancti in quo spuales viri principabuntur. ¶ Ps. Dominus dicit matth. 24. Predicabitur hoc euangelium regni in vniuerso orbe: tunc veniet consummatio. sed euangelium christi tãdiu est predicatum in vniuerso orbe: nec adhuc venit

consummatio. ergo euangelium Christi nō est euāgeliū regni. sed futurum est aliud euangelium spiritussancti quasi alia lex.

Sz ptra Est, q̄ dñs dicit Matth. 24. Dico vobis quia nō preteribit gñatio hec donec oīa fiant: quod chrysostomus exponit de gñatione fidelium Christi. Ergo status fidelium Christi manebit vsq; ad consummationem seculi.

Rñdeo dicendum, q̄d status mundi variari pōt dupl̄r. Uno modo ex diuersitate legis. Et sic huic statui noue legis nullus alius status succedet. successit enī status nouе legis statui veteris legis tanq̄m perfectior imperfectioni. nullus autē status presentis vite pōt esse perfectior isto statu noue legis. Nihil enī potest esse propinquius fini vltimo quam quod immediate in finem vltimū introducit: hoc autē facit nova lex. vnde apostolus dicit ad Hebr. 10. Habentes igit̄ fratres fiduciā in introitu sanctorum in sanguine Christi: quam initiauit nobis viam nouā accedamus ad eā. Unde non potest esse aliquis perfectior status presentis vite quam status noue legis: qz tanto est vnūquodq; perfectius quāto est vltimo fini propinquius. Alio modo status hominū variari potest ex hoc q̄d homines diuersimode se habent ad eandē legē vel perfectius vel minus perfecte, & sic status veteris legis frequēter fuit mutat⁹: cum quādoq; leges optime custodirent. q̄q; autē omnino pretermitterentur. Sic etiā status noue legis diuersificat̄ secundum diuersa loca & tempora & personas, in quibus gratia spiritussancti perfectius vel minus perfecte ab aliquibus habetur. nō est tamen expectandum, quod sit aliquis status futurus, in quo perfectius gratia spiritussancti habeatur, quam hactenus habita fuerit & maxime ab apostolis qui primitias spiritus acceperūt. i. & tēpore pri⁹ & ceteris abundantius: vt glo. dicit. ro. 8.

Ad ptm̄ Ergo dicendum, q̄d sicut dictum est, dicit in eccl. hier. triplex est hoīm status. Primus quidē veteris legis. Secundus noue legis. Tertius status succedit nō in hac vita sed in futura. s. in patria. Sed sicut primus status est figuralis & imperfectus respectu status euāgelii, ita hic status est figuralis & imperfectus respectu status patrie, quo veniēte iste status euacuatur: sicut dicitur. 1. ad cor. 13. Videmus nunc per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut Aug. dicit in lib. cōtra faustum. Montanus & priscilla posuerunt quod promissio domini de spiritussancto dando nō fuit completa in apostolis, sed in eis. Et similiter manichei posuerunt quod fuit completa in manicheo: quem dicebant esse spiritum paracletū, & ideo vtrique non recipiebant actus apostolorū: in quib⁹ manifeste ostenditur quod illa promissio fuit in apostolis completa: sicut dñs iterato eis promisit act. 1. Baptizabimini in spiritussancto non post multos hos dies: quod impletum legitur act. 2. Sed iste varietates excluduntur per hoc q̄ dicitur Io. 7. Nōdum erat spiritus datus: qz nondū Jesus erat glorificatus. Ex quo datur intelligi q̄ statim glorificato Christo in resurrectione & ascensione fuit spiritussanctus datus. Et per hoc etiā excluditur quorumcunq; vanitas qui dicerent esse expectandum aliud tempus. s. spiritussancti. Docuit autem spiritussanctus apostolos omnem veritatē de his que pertinent ad necessitatē salutis. s. de credendis & de agendis, nō tamē docuit eos de oib⁹ futuris euētibus: hoc enim ad eos nō pertinebat: sm illud act. 1. Non est vestrū nosse tempora vel inomēta, que pater posuit in potestate sua. ¶ Ad tertiū dicendū, q̄d lex vetus non solum fuit patris, sed etiā filij: quia Christus in veteri lege figurabatur: vnde dñs dicit Jo. 5. Si crederetis moysi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit. Similiter etiam lex nova non solum est Christi, sed etiam spiritussancti: sm illud rom. 8. Lex spiritus vite in Christo Jesu &c. vnde non est expectanda alia lex que sit spiritussancti. ¶ Ad quartū dicendū, quod cum Christus statim in principio euangelice predicationis dixerit, Appropinquauit regnum celorum, stultissimū est dicere: quod euangeliū Christi non sit euāgeliū regni. Sed predicatio euāgelij Christi potest intelligi dupliciter. Uno modo quantū ad diuulgationē notitie Christi, & sic predicatū fuit euāgelium in vniuerso orbe etiā tēpore apostolorū: vt Chrysо. dicit, & scdm hoc q̄d addit, Et tunc erit cōsummatio: intelligitur hoc de destructione hierusalem: de qua tūc ad literā loquebat. Alio modo potest intelligi predicatio euangelij in vniuerso orbe cum pleno effectu: ita. s. q̄d in qualibet gente fundet ecclesia, & ita sicut dicit Aug. in epla ad euscheū, Nondū est predicatū euāgelium in vniuerso orbe, sed hoc facto veniet cōsummatio mūdi.

¶ De cōparatione legis noue ad veterem. Questio. 107.

¶ Super q̄s. 107. & 108.

Circa questionem. q̄. 107. & 108. nihil scribendum occurrit nisi vt mandeas memoriæ & vt intelligas euangelii legē, & reddere scias rationem Christiane legis.

Deinde Considerādum est de cōparatione legis noue ad legē veterem. Et circa hoc queruntur quatuor. Primo, vtrum lex nova sit alia lex a lege veteri. Secundo, vtrum lex noua impleat veterem. Tertio, vtrum lex noua contineatur in veteri. Quarto, que sit gratior vtrum lex nova vel vetus.

¶ Tertiū lex noua sit alia a lege veteri. Ar. 1.

Ad primū Sic proceditur. Videt q̄ lex nova non sit alia a lege veteri. Utraque enim lex datur fidem dei habētibus: quia sine fide est impossibile placere deo: vt dr Hebr. 11. sed eadē fides est antiquorū & modernorū: vt dicit in gl. Mat. 2. ergo etiam est eadem lex. ¶ p. Aug. dicit in lib. cōtra adamātiū manichei discipulū, q̄ brevis differētia legis & euāgelij est timor & amor, sed sm hec duo noua lex & vetus diuersificari nō possunt: quia etiam in veteri lege proponunt precepta charitatis. Leui. 19. Diliges primū tuum. & deut. 6. diliges dñm deū tuū. Sīr etiā diuersificari non possunt per aliam differentiā quā Aug. assignat cōtra faustū, quod vetus testm̄ habuit promissa tpalia, nouum testm̄ habet promissa spiritualia & eterna: quia etiā in nouo testamēto pmittunt aliqua promissa tēporalia: secundum illud Marci. 10. Accipiet cēties tantū in tpe hoc, domos & fratres &c. Et in veteri testō sperabant pmissa spūalia & eterna: sm illud ad Hebr. 11. Nūc aūt meliorē patriā appetūt. i. celestē: quod dr de antiquis patrib⁹. ergo videt q̄ noua lex nō sit alia a veteri. ¶ p. Apostolus videtur distinguere vtranq; legem ad ro. 4. veterē legē appellās legē factoꝝ. legē vero nouā appellans legē fidei, sz lex vetus fuit etiā fidei: sz illud Hebr. 11. Oēs testimonio fidei probati sunt: quod dicit de patrib⁹ veteris testamenti. Sīr etiā lex noua est lex factoꝝ. Dicit enī Mat. 5. Benefacite his qui oderunt vos, & Luc. 20. Hoc facite in meā commemorationem. ergo lex noua non est alia a lege veteri.

Et gal. 1. lec. 2. co. 1. fi.

Sz ptra Est, quod apostolus dicit ad Hebr. 7. Translato sacerdotio, necesse est vt legis trāslatio fiat sed aliud est sacerdotium noui & veteris testamenti: vt ibidem apostolus probat. ergo est etiam alia lex.

Rñdeo Dcm, q̄d sicut supra dictum est, ois lex ordinat conuersationē humanā in ordine ad aliquem finem, ea autem que ordinātur ad finem sm rationē finis dupliciter diuersificari possunt. Uno modo quia ordinantur ad diuersos fines, & hec est diuersitas specici maxime si sit finis primus. Alio modo sc̄m propinquitatē ad finē vel distantiā ab ipso. sicut patet quod motus differunt specie secundū quod ordinantur ad diuersos terminos: sm vero quod vna pars motꝰ est propinquior termino q̄ alia attenditur differentia in motu sm perfectius & imperfectū. Sic ergo due leges distingui possunt dupliciter. Uno modo quasi omnino diuerse: vtpote ordinate ad diuersos fines: sicut lex ciuitatis que esset ordinata ad hoc q̄d populus dñaretur esset specie differēs ab illa lege que esset ad hoc ordinata quod optimates ciuitatis dñarent. Alio modo due leges distingui possunt sm q̄d vna propinquius ordinat ad finem: alia vero remotius, puta in vna & eadē ciuitate dicitur alia lex que imponit viris perfectis qui statim possunt exequi ea que pertinent ad bonū cōe: & alia lex datur de disciplina puerorū qui sunt instruēdi qualiter postmodū opera virorum exequantur. Dicendū est ergo q̄d sm primū modū lex noua nō est alia a lege veteri: qz vtriusq; est vnus finis. s. vt hoīes subdant deo: est autē vnus deus & noui & veteris testamēti: sm illud ro. 4. Unus deus est qui iustificat circūcisionē ex fide & preputium per fidē. Alio modo lex noua est alia a veteri: qz lex vetus est quasi pedagogus puerorū vt apls dicit ad gal. 3. lex aūt noua est lex perfectionis: qz est lex charitatis: de qua apostolus dicit ad col. 3. quod est vinculum perfectionis.

Ad primū Ergo dcm, quod vnitas fidei vtriusq; testamēti attestat vnitati finis. dictū est enī supra q̄ obiectū theologicarū virtutū inter quas est fides, est finis vltimus, sed tamen fides habet aliū statū in veteri & in noua legem. nam q̄d illi credebāt futurū, nos credim⁹ factū. ¶ Ad secundū, q̄d omnes differentie que assignātur inter nouam legem & veterem accipiuntur secūdum perfectum & imperfectū: precepta enim legis cuiuslibet dātur de actibus virtutum. ad operāda autem virtutū opera aliter inclinātur imperfecti qui nondum habent virtutis habitum, & aliter illi qui sunt per ha-

bitum virtutis pfect. Illi autem qui nondum hñt habitū virtutis inclinantur ad agendū virtutis opera et aliqua cā extrinseca puta ex comminatione penarū, vel ex promissione aliquarū extrinsecarū remunerationū: puta honoris vel diuitiarū vel alicuius huiusmodi. et ideo lex vetus que dabat ipfectis. i. nondum consecutis gratiā spūalem, dicebat lex timoris, inquātū inducebat ad obseruantiā preceptorū p cōminationē quarūdā penarū: et dr hīc repositalia quedā promissa. Illi aūt qui hñt virtutē inclinant ad virtutis opera agēda pp amorē virtutis nō pter aliquā penā aut remunerationē extrinsecā. et ideo lex nouacuius principalitas cōsistit in ipsa spūali grā indita cordibus, dr lex amoris: et dr habere promissa spūalia et eterna: q̄ sunt obiecta virtutis precipue charitatis: et ita p se in ea inclinantur nō quasi in extranea sed quasi in propria. Et pp hoc etiam lex vetus dr cohibere manū nō animū: qz qui timore pene ab aliquo peccato abstinet nō simplr eius voluntas a peccato recedit: sicut recedit voluntas eius qui amore iustitie abstinet a peccato, propter hoc lex noua que est lex amoris dicit animū cohibere. ℣ Fuerūt tamē aliqui in statu veteris testamēti habētes charitatem et gratiā spiritussancti qui principalr expectabāt promissiones spūales et eternas et fm hoc pertinebant ad legē nouam. Sicr etiā in nouo testamēto sunt aliqui carnales nondum pertingentes ad pfectionē noue legis, quos oportuit etiā in nouo testamēto induci ad virtutis opa p timorē penarū: et per aliqua tpalia promissa. lex aūt vet⁹ etsi precepta charitatis daret, non tū p eā dabat spūssanct⁹: p quē diffundit charitas in cordibus nr̄is. vt dr ro. 5. ¶ Aduertēdū dr, q̄ sic supra dictū est, lex noua dicit lex fidei inquātū ei⁹ principalitas pōsistit in ipa grā q̄ interi⁹ dat credētib⁹: vñ dr grā fidei. Habet aūt secūdario aliqua facta et moralia et sacramēntalia: sz in his nō pōsistit principalitas legis noue, sic principalitas veteris legis i eis pōsistebat. Illi aūt dr in veteri testō deo fuerūt accepti p fidē, pz hoc ad nouū testū pertinebant: nō em̄ iustificabant nisi per fidē christi q̄ est actor noui testi. vñ et de moyse dr apls ad heb. xi. q̄ maiores diuitias estimabat thesauro egyptiorū improperiū christi.

22ᵉ. q. 104. ā. 6. ad 2ᵐ. Et 2. d. 9. qr. 8. ad 4ᵐ. Et 4. d. 44. q. 2. ā. 2. ad 3ᵐ. Et ro. 3. ℔. 2. ephe. 2. lec. 3. co. 2. ℔.

¶ Utrum lex noua legem veterem impleat. Artic. 2.

Dsecōm Sic pcedit. Videt q̄ lex noua legem veterem non impleat. Impleto enim cōtrariū cuacuationi, sz lex noua cuacuat vel excludit obseruātias legis veteris. Dicit em̄ apls ad gal. 5. Si circūcidimini christus nihil vobis proderit. ergo lex noua nō est impletiua veteris legis. ¶ p. Contrariū nō est impletiuum sui cōtrarij: sed dñs in lege noua posuit quedā precepta contraria preceptis veteris legis. Dicitur enim matth. 5. Audistis q̄ dictū est antiq̄s. Quicūq̄s dimiserit vxorē suā det ei libellum repudij: ego aūt dico vobis q̄cūq̄s dimiserit vxorē suā facit eā mechari. et idē pāt patet in pphibitione iuramēti, et in pphibitione taliōnis et in odio inimicorū. Sicr etiā vī dñs excludisse precepta veteris legis de discretione ciborū matth. 15. dicēs, Nō q̄ intrat in os coīcinat hoīez, ḡ lex noua nō ē impleta illa veteris. ¶ p. Quicūq̄s ptra legē agit nō ipler legē. sz cōis in aliq̄b⁹ ptra legē facit: tetigit. n. lepr̄osū: vt dr matt. 8. q̄ erat cōtra legē. Sicr et vī sabbatū pluries violasse. vñ de eo dicebāt iudei Jo. 9. Nō ē hīc hō a deo q̄ sabbatū nō custodit. ḡ christus nō implenit legē. et ita lex noua data a christo nō ē veteris ipleta. ¶ s. In veteri lege ptinebāt precepta moralia, cerimonialia et iudicialia: vt supra dictū est. sed dñs matt. 5. vbi cōtinuat ad alia legē ipleuit, nulla mētione vī facere de iudicialib⁹ et cerimonialib⁹. ḡ videt q̄ lex noua nō sit totalr veteris impletiua.

Sed pra Est, q̄ dñs dicit matth. 5. Nō veni soluere legem sed adimplere: et postea subdit. Jota vnum aut vnus apex non preteribit a lege donec omnia fiant.

Rndeo Dm, q̄ sic dictū est, lex noua comparat ad veterē sicut pfectū ad impfectū. omne aūt pfectū adimplet id q̄ impfecto deest: et fm hoc lex noua adimplet veterem lege, inquantū supplet illud quod veteri legi deerat. Jn veteri autē lege duo possunt cōsiderari. s. finis et precepta cōtenta in lege. Finis vero cuiusz legis est vt homines efficiāt iusti et virtuosi: vt supra dictum est, vnde et finis veteris legis erat iustificatio hominū. quam quidē lex efficere nō poterat, sed figurabat quibusdā cerimonialib⁹ factis et promittebat verbis. et quantum ad hoc lex noua implet veterē legem iustificando per virtutē passionis christi. et hoc est q̄ apostolus dicit ad ro. 8. q̄ impsle erat legi de⁹ filiū suū mittēs in similitudinem carnis peccati. dānauit peccm̄ in carne, vt iustificatio legis implerēt in nobis. Et cōtrū ad hoc lex noua exhibet q̄ lex vet⁹ promittebat: sz illud. 2. ad co. 1. Quotquot promissiones dei sunt in illo est. i. in christo. et ideo quātū ad hoc cōpleri etiā q̄ dr vet⁹ lex figurabat: vñ ad col. 2. dicit de cerimonialib⁹ q̄ erāt vmbra futurorū, corp⁹ aūt christi. i. veritas pertinet ad christū. vñ lex noua dr lex veritatis: lex aūt vet⁹ vmbre vel figure. ℣ Precepta vero veteris legis adimpleuit christus et ope et doctrina: ope quidē: qz circumcidi voluit, et alia legalia obseruare que erāt tpe illo obseruāda, fm illud gal. 4. factū sub lege. Sua aūt doctrina adimpleuit cōcepta legis tripl̄r. Primo quidē veri intellectū legis exponendo. sic patet in homicidio et adulterio, in quorū pphibitione scribe et pharisei non intelligebant nisi exteriorem actū pphibitum. vñ dñs legē adimpleuit ostendendo etiā interiores actus peccatorū cadere sub pphibitione. Secūdo adimpleuit dñs precepta legis ordinando qñ⁹ tuti⁹ obseruaretur q̄ lex vetus statuerat: sic lex vetus statuerat vt hō nō periurarer: hoc tutius obseruat si oīo a iuramēto abstineat nisi in causa necessitat. Tertio adimpleuit dñs cōcepta legis superaddēdo ōdā pfectionis opilia. vt pz mat. 19. vbi dicēti se obseruasse cōcepta veteris legis dicit. Unū tibi deest: si vis pfect⁹ esse vade et vende oia q̄ hās etc.

Ad pmū Ergo dr, q̄ lex noua nō eneruat obseruātiam veteris legis nisi quantū ad cerimonialia: vt supra dictū est. hec aūt erāt in figurā futuri. vñ ex hoc ipso quod cerimonialia cōcepta sunt ipleta pfectis his q̄ figurabant, nō sunt vltr̄ obseruāda: qz si obseruarent adhuc significaret aliquid vt futurū et nō ipletū: sic etiā promissio futuri doni locū iā nō hz promissione iā impleta p doni exhibitionē et p hunc modū cerimonie legis tollātur cū implent. ¶ Ad sedm dōm, q̄ sic aug. dicit cōtra faustū. Precepta illa dei nō sunt cōtraria cōceptis veteris legis: quod em̄ dñs cōcepit de vxore dimittenda nō est cōtrariū ei q̄ lex cōcepit. neq; em̄ ait lex qui voluerit dimittat vxorē: sed cum esset ptrariū nō dimittere: sz vtiq; nolebat dimitti vxorē a viro qui hāc interposuit moram vt in diffidium animi⁹ precepti libelli cōscriptione refract⁹ absisteret. vnde dñs ad hoc cōfirmandū vt non facile vxor dimittat, solam causam fornicationis excepit. ℣ Et idē etiā dicēdū est in pphibitione iuramēti sic dctm̄ est et idē est pz in pphibitione taliōnis. Tamen em̄ modū vindicte lex vt nō procederet ad immoderatā vindictā: a qua dñs pfect⁹ remouit em̄ q̄ monuit oīo a vindicta abstinere. Circa odiū vo inimicorū removit falsum pharisecorū intellm̄, nos monens vt psona odio nō haberet, sed culpa. Circa discretionē vo ciborū q̄ ceremonialis erat dñs nō mādauit vt tūc nō obseruarent. sed oñdit q̄ nulli cibi sz suam nām erāt immūdi: sz solū fm figuram. vt supra dctm̄ est. ¶ Ad tertium dōm, q̄ tact⁹ lepr̄osi erat pphib⁹ in veteri lege, q̄ ex hoc incurrebat hō quādā irregularitatis immūditiā, sicut et ex tactu mortui: vt supra dictū est. sed dñs q̄ erat mūdator lepr̄osi immūditiā incurrere nō poterat. Per ea aūt que fecit in sabbato, sabbatū nō soluit fm rei veritatē: sic ipse matth. in euangelio ostendit: tū q̄ opabāt miracula virtute diuina, q̄ sem̄ operat in reb⁹ tū q̄ salutis humane opa faciebat cū pharisei etiā saluti aialiū in die sabbati puiderēt. tū etiā q̄ rōne necessitatis discipulos excusauit in sabbato spicas colligētes. Sed videbat soluere fm superstitiosū intellm̄ phariseorū qui credebāt etiā a salubrib⁹ opib⁹ esse in die sabbati abstinendū: q̄ erat contra intentionē legis. ¶ Ad quartū dōm, q̄ cerimonialia precepta legis nō cōmemorant matth. 5. q̄ eorū obseruantia totalr excludit p impletionē: vt dctm̄ est. De iudicialib⁹ vo preceptis memorauit preceptū taliōnis: vt qō de hoc diceret de omnib⁹ aliis esset intellegēdū in quo quidē precepto docuit legis intentionē nō esse ad hoc q̄ pena taliōis ḡreret pp liuorē vindicte: quē ipse excludit monēs q̄ hō dz esse pat⁹ et maiores iniurias sufferre, sz solū pp amorē iust⁹: qō adhuc nouā lege remanet.

Bakr. lec. 2. co. 1. ff.

¶ Utrum lex noua in lege veteri contineatur. Artic. 3.

Dtertiū Sic pcedit. Videtur q̄ lex noua in lege veteri nō cōtineatur. Lex enim noua precipue in fide consistit. vnde dicit lex fidei, vt patet ro. 4. sed multa credenda traduntur in noua lege que in veteri lege non continentur. ergo lex noua non continetur in veteri. ¶ p. Quedam glo. dicit matth. 5. super illud. Qui soluerit vnum de mandatis istis minimis, quod mandata legis sunt minora, in euangelio vero sunt mandata maiora: maius autem nō potest contineri in minori. ergo lex noua nō continetur in veteri. ¶ p. Quod cōtinetur in altero sic habet habito illo: si igit lex noua contineretur in veteri sequeret q̄ habita veteri lege haberet et noua: superfluū igit fuit habita veteri lege iterū dari nouā: non ergo noua lex continet in veteri.

Sed ꝓtra Est.q dicitur ezech.1. Rota erat in rota.i. nouum testm in veteri: vt greg. exponit.

Rndeo Dom,q aliquid cotinet in alio dupl'r. Uno' in actu: sic locatu in loco. Alio mo vtute sic effect' in ca vel coplemetu in copleto: sicut gen' ꝓtinet spes prate z sicut tota arbor ꝓtinet in semine, z p hoc modu noua lex ꝓtinetur in veteri. Dictu e. q noua lex coparatur ad veterē sicut pfectum ad imperfectu. vn chrisost exponēs illud qd hr marci.4. Ultro terra fructificat, primu herbā, deinde spicā. deinde plenu frumentu in spica: sic dicit. i. herbam fructificat in lege nāe, postmodum spicas in lege moysi, postea plenu frumētu in euāgelio. Sic igit est lex noua in veteri sicut fructus in spica.

Ad pmu Ergo dom, q oia q credēda traduntur in nouo testo explicite z apte traduntur credēda in veteri testo: sed implicite sub figura. et sm hoc eria quantu ad credenda lex noua cotinetur in veteri. ¶ Ad 2um dom, q ꝑcepta noue legis dr esse maiora ꝙ ꝑcepta veteris legis ꝙtu ad explicitā manifestationē: sed quantu ad ipsam substantiam preceptorum noui testamēti oia continentur in veteri testo. vn aug. dicit z faustu q pene oia q monuit vel ꝑcepit dns vbi adūgebat. ego aūt dico vobis: inueniunt etiam in illis veteribꝫ libris: sed qi no itelligebāt homicidiu nisi p emptionē corpis hūani, apparuit dns oēm iniquu mortu ad nocēdū fratri in homicidij gne deputari. z quantu ad hmōi manifestationes ꝑcepta noue legis dicunt maiora ꝑceptis veteris legis. ℣ Nihil tn phiber maius in minori virtute cōtineri: sicut arbor continetur in scie. ¶ Ad tertiu dom, qd illud q iplicite datu e opz explicari. z ideo post veterē legem latam oportuit etiam nouā legē dari.

5.d. 40 ar. 4. q. 4. Et q. c. ā. 13. 502. Et mat. 11.

¶ Utrum lex noua sit grauior quam vetus. Articu. 4.

A D quartu Sic ꝓceditur. Ur q lex noua sit grauior qm lex vet'. matt. n. 5. sup illud. Qui soluerit vnu de mādatis his minimis: dic chrys. Mādata moysi in actu facilia sunt: vt no occides, no adulterabis. mādata chri aūt. snon irascaris, no concupiscas, in actu difficilia sunt. ergo lex noua est grauior qm lex vetus. Cp. Facilius est terrena ꝓsperitate vti qua tribulationes perpeti. sz in veteri testo obseruationē veteris legis ꝓsequebatur ꝓsperitas tpalis: vt pz deut. 28. Obseruatores aūt noue legis cōsequit multipler aduersitas: put dr. 2. ad cor. 6. Exhibeamus nosmetipsos sicut dei ministros in multa patiētia, in tribulatiōibus, in necessitatibus, in angustiis ꝛc. ergo lex noua est grauior qm lex vetus. Cs. Quod se habet ex additione ad alterū videt esse difficilius. sed lex noua se hz ex additione ad veterē. na lex vetus phibuit periurium, lex noua ēt iuramētu. lex vetus phibuit dissidium vroris sine libello repudij, lex aūt noua omnino dissidium phibuit: vt pz matth. 5. secundum expositionem aug. ergo lex noua est grauior quam vetus.

Sed o Est.q dr matt. 6. Uenite ad me oes qui laboratis z oneratis estis. qo exponens hylarius. d. legis difficultatibus laborātes, z pcis seculi oneratos ad se aduocat. z postmodu de iugo euāgelij subdit. Jugum. n. meu suaue est, z onus meum leue. ergo lex noua est leuior quam vetus.

Rndeo Dom, q circa opa virtutis de quibus precepta legis dant duplr difficultas attendi pōt. Una quidē ex pte exterior operis. o ex ipsis quādā difficultatē habēt z grauitatē. z quātu ad hoc lex vetus est multo grauior qm noua: qr ad plures actus exteriores obligabat lex vetus in multiplicibus cerimoniis qm lex noua: q pter ꝑcepta legis nāe paucissima supaddidit i doctrina chri z apl'or. sz alia sunt posmodu superaddita ex institutiōe sctorum patrū in quib' ēt aug. dicit esse moderationē attendēdā, ne querelatio fidelium onerosa reddat. Dicit. n. ad inqsitiones ianuarii de qbusdā q ipsam religionem nram quā in manifestissimis z paucissimis celebrationū sacris dei voluit misericordia esse liberā, seruilib' ꝓmūt onerib' adeo vt tolerabilior sit cōditio iudeor. q legalibus sacris no hūant ꝓsumptiōib' subiciunt. Alia aūt difficultas e circa opa vtutū in interioribus actibus: puta qō aliquis opus vtutis exerceat ꝓmpte z delectabiliter, z circa hoc difficile est vtus: hoc. n. no hīti vtutē est valde difficile, sz p vtutē reddit facile. Et quantu ad hoc ꝑcepta noue legis sunt grauiora ꝑceptis veteris legis: qr in noua lege phibent interiores mor' animi qui exposse i veteri lege no phibebant in oib', z si in alicb' phiberent: i ob' tn phibēdis pena n apponebat. h aūt e difficillimu no hīti vtutē: sic ēt phs dicit in. 5. ethi. q opari ea q iust' opat facile est, sz opari ea eo mo quo iustus opat. s. delectabiliter z ꝓmpte est difficile no hīt iustitiam, z sic etiam dr. 1. Joā. 5. quod mādata eius grauia non sunt: q exponens augustin. dicit quod non sunt grauia amanti, sed non amanti sunt grauia.

Ad pmu Ergo dz q authoritas illa loquit exisse de difficultate noue legis ptu ad expressam cohibitionē interior motuu. ¶ Ad 2um dom, q aduersitates qs patiunt obseruatores noue legis no sunt ab ipsa lege inposite sed tn pp amorē in quo ipsa lex cōsistit faciliter tolerant: sic aug. dicit in li. de vbis dni oia seua z immania, z facilia z pene nulla efficit amor. ¶ Ad tertiu dom, q ille adūtiones ad ꝑcepta veteris legis ad h ordinant, vt facilius impleat qd vetus lex mandabat: sicut aug. d. z ideo per hoc non ost endi, quod noua lex sit grauior: sed magis quod sit facilior.

¶ De his que continentur in lege noua. Questio. 108.

D einde Cōsiderādu est de his q continent in lege noua. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor. Primo vtru lex noua debeat aliqua opa exteriora precipere vel phibere. secdo vtru sufficiēter se habeat in exterioribus actibus precipiendis vel prohibendis. tertio vtrum conuenienter instituat homines quantum ad actus interiores. quarto vtrum conuenienter superaddat consilia preceptis.

¶ Utrum lex noua aliquos exteriores actus debeat precipere vel prohibere. Articulus. 1.

A D primu Sic ꝓceditur. Ur q lex noua nullos exteriores act' debeat ꝑcipere vl phibere. Lex. n. noua est euangelium regni sm illud matt. 24. Predicabit hoc euāgeliu regni in vniuerso orbe: sed regnu dei non consistit in exterioribus actibus sed solum in interioribus. Sm illud luc. 17. Regnu dei intra vos est. z ro. 14. No est regnū dei esca z potus: sed iustitia z pax z gaudia in spūsctō. ergo lex noua no dz precipere vel prohibere aliquos exteriores actus. Cp. Lex noua est lex spūs vt dr ro. 8. sed vbi spūs dni ibi libertas. vt dr. 2. ad cor. 3. Non est autem libertas vbi hō obligat ad aliqua opa exteriora facīda vel vitanda. q lex noua no cōtinet aliq ꝑcepta vel phibitiones exteriorū actuū. Cp. Oēs exteriores act' ptinēt intelligunt ad manum, sicut interiores actus ptinēt ad animū: sed hec ponit dria inter nouā legē z veterē. q vetus lex cohibet manū, sz lex noua cohibet animū. ergo in lege noua non debent poni prohibitiones z ꝑcepta exteriorū actuum, sed solum interiorum.

1. ad. 4. Et q. 1. artic. 15 co.

Sed o Est. q p legem nouā efficiunt hoies filij lucis. vn dicitur Jo. 12. Credite in lucē, vt filij lucis sitis. sed filios lucis decet opera lucis facere, z opera tenebrarum abiicere: sm illud ephe. 5. Eratis aliquando tenebre, nunc aūt lux in domino, vt filij lucis ambulate. ergo lex noua quedā exteriora opera debuit prohibere z quedam precipere.

Rndeo Dom, q sic. s. dictu e, pncipaliter legis noue est gra spūsctō manifestat in fide p dilectionē opante. hāc aūt gram ꝓsequunt hoies p dei filiu hoiem factum: cui' humanitatē. i. replenit gra, z exinde ē ad nos derivata. vn dr Jo. 1. Verbu caro factu est. z postea subdit. Plenum gre z veritatis. z infra de plenitudine eius nos oēs accepim', z gram p gratia. vn subdit q gra z vitas p Jesum chm facta est. Et ro conuenit vt p alia exteriora sensibilia gra a vbo incarnato vlues in nos deducat: z ex gra interiori p quā caro spūi subdit exteriora qdā opa sensibilia ꝓducant. Sic igitur exteriora opa dupl'r ad gram ptinere pōt. Uno modo sicut inducētia aliqualr ad gram, z talia sunt opa sacramētoru que i noua lege sunt instituta: sicut baptismus, eucharistia z alia hmōi. Alia vo sunt opa exteriora q ex institutu gratie ꝓducunt: z in his est quedam dria attendēda. Quedā. n. habēt necessariā conuenientiā vel contrarietatē ad interiorē gram que in fide p dilectionē opante cōsistit. z hmōi exteriora opa sunt ꝑcepta vel phibita in lege noua sicut ꝑcepta est cōfessio fidei, z prohibita negatio. Dr. n. matth. 10. Qui cōfitebitur me coram hoibus cōfitebor z ego enim coram patre meo: qui autem negauerit me coram hominibus negabo z ego eum coram pre meo. Alia vo sunt opera que no habent necessariā ꝓportionē vel cōuenientiā ad fidem p dilectionē opantē. z talia opa non sunt in noua lege ꝑcepta vel phibita ex ipa pria legis institutione: sed relicta sunt a legislatore. s. christo vnicuiq sm q aliqs alicui' curā gerere dr. z sic vnicuiq liberū est circa talia determinare qd sibi expediat facere vel vitare, z cuicūq presidēti circa talia ordinare suis subditis qd sit in talib' faciendū vel vitandū. vn ēt ptu ad h dr lex euangelij, lex libertatis: nā lex vetus multa determinabat, z pauca relinquebat hominum libertati determinanda.

Ad primū Ergo dōm, q regnū dei in interioribꝫ actibꝫ cōsistit principaliter, sz exteriores actus cē nō pñt. Sicut si regnum dei est interior iustitia z pax z gaudium spūale, nec̄e est q oēs exteriores actus q repugnāt iustitie, aut paci, aut gaudio spūali, repugnēt ē regno dei. z iō sunt in euāgelio regni phibendi. illa vō que indifferenter se hūt respectu horū puta comedere hos vel illos cibos, i his nō ē regnū dei. vñ apls pmittit, Nō est regnū dei esca z potꝰ. ¶ Ad 2ᵐ dōm, q sm pbm in. 5. meta. liber ē q sui cā ē. alle ergo libe aliq̄d agit q ex seipso agit q aūt hō agit ex hitu sue nāe cōuenīti ex seipso agit: qz hitus inclinat ī modū nāe. si vo hitus esset nāe repugnās, hō non ageret sm q est ipe, sz sm aliquā corruptionē sibi supuenientē. Quia igit gra spūssti ē sicut interior hitus nobis infusus inclinās nos ad recte operandū, facit nos libere operari ea q pertinent gre, z vitare ea q gre repugnāt. Sic igit lex noua dr lex libertatis dupliciter. Uno modo qz nō arctat nos ad facienda vel vitanda aliqua nisi que de se sunt vel nec̄ia vel repugnātia saluti, q cadūt sub pcepto, vel phibitione legis. Secūdo. qz hmōi pceptā vel phibitiones facit nos libere implere, inq̄ntū ex interiori instinctu gre ea implemus. z pp hec duo lex noua dr lex pfecte libertatis iaco. 1. ¶ Ad 3ᵐ dōm, q lex noua phibendo animū ab inordinatis motib', opz etiam q cohibeat manum ab inordinatis actibus: qui sunt effectus interiorum motuū.

1. part. 4. Et q. 4. ar. 6 cor. ¶ Utrū lex noua sufficienter exteriores actꝰ ordinauerit. Ar. z

Ad secūz Sic pcedit. Uī q lex noua insufficienter exteriores actꝰ ordinauerit. Ad legem n. nouā pcipue ptinere vī fides per dilectionē operās: sm illud ad gal. 5. In xpo iesu neq circūcisio aliq̄d valz neq̄ ppucium, sed fides que per dilectionē operat: sed lex noua explicauit q̄dā credēda q nō erāt in veteri lege explicita: sicut de fide trinitatis. q̄ ēt debuit supaddere alia exteriora opa moralia q nō erāt in veteri lege determinata. ¶ p. In veteri lege nō solū sunt instituta sacra, sz etiā aliqua sacra: vt. s. dictū est. sz in noua lege etsi sint instituta alia sacra, nulla tñ sacra instituta a deo vñr: puta q pertineāt vel ad sctificationē alicui' tēpli vel vasoꝝ, vel etiā ad aliquā solēnitatē celebrandā, q̄ lex noua insufficienter exteriora opa ordinauit. ¶ p. In veteri lege fuit erāt q̄dā observātie ptinētes ad dei ministros, ita ēt erāt q̄dā observātie ptinētes ad pplm: vt. s. dictū ē. cū de cerimonialib' veteris legis ageret. sz in noua lege vident alia observātie cē date ministris dei: vt pz matth. 10. Nolite possidere aurū, neq argētū, neq pecūias in zonis vr̄is, z cetera q ibi sequunt. z q dr luc. 9. z 10. q̄ etiā debuerūt alia observātie institui in noua lege ad pplm fidelem pertinentes. ¶ p. In veteri lege pter moralia z cerimonialia fuerunt quedā iudicialia pcepta: sed in lege noua nō tradunt alia iudicialia pcepta. ergo lex noua insufficienter exteriora opera ordinauit.

Sz ō Est, q dōs. d. matth. 7. Omnis qui audit verba mea hec z facit ea assimilabit' viro sapienti qui edificauit domū suam supra petrā. sed sapiēs edificator nihil omittit eox q sunt necessaria ad edificiū. ergo in verbis xpi sufficienter sunt omnia posita que pertinent ad salutem humanam.

Rñdeo Dōm, q sicut dictū est, lex noua in exteriorib' illa solū precipere debuit vel phibere p que in gram introducimur, vel q ptinēt ad rectū gre vsum ex necessitate. z qz gram ex nobis cōsequi nō possumus, sed p xpm solū, iō sacra p que gram psequimur ipse dōs instituit p seipm. s. baptismū, eucharistiā, ordinē ministroꝝ noue legis instituēdo apl̄os z 72. discipulos, z pniam, z matrimoniū idiuisibile: pfirmationē ēt pmisit p spūssti missionē. ex ei' ēt institutōe apli legūtur oleo infirmos vngēdo sanasse: vt hr matth. 6. q̄ sunt noue legis sacra. Rect' aūt gre vsus est p opa charitatis, q quidem sm q sunt de necitate vtutis ptinēt ad pcepta moralia, q ēt in veteri lege tradebant. vñ inq̄ntū ad hoc lex noua sup veterē addere nō debuit circa exteriora agēda. Determinatio aūt pdictoꝝ operū, in ordine ad cultū dei ptinet ad pcepta cerimonialia legis, in ordine vō ad primū ad iudicialia: vt. s. dictū ē. z iō qz iste determinatiōes n̄ sunt hz se de necitate interioris gre in qua lex cōsistit, idcirco nō cadūt sub pcepto noue legis: sed reliquunt humano arbitrio. q̄dā q dē inq̄ntū ad subditos q. s. pertinent sigillatim ad vnūquēq: quedā vō ad prelatos tpales vel spūales, q. s. ptinent ad vtilitatem cōem. Sic igit lex noua nulla alia exteriora opa determinare debuit pcipiēdo vel phibēdo nisi sacra z moralia pcepta q de se ptinēt ad rōnē vtutis puta nō esse occidendū, non esse furandum, z alia huiusmodi.

Articulus II. III.

Ad primū Ergo dōm, q ea q sunt fidei, sunt. s. rōnem humanā. vñ in ea nō possum' puenire nisi per gram. z iō ad abnēdationē gra supuenīte oportuit plura credenda explicari. Sz ad opa virtutū dirigimur p rōnē nāle: q est regula q̄dā opōnis humane: vt. s. dictū est. z iō in his non oportuit aliena pcepta dari vltra moralia legis pcepta, que sunt de dictamine rōnis. ¶ Ad 2m dōz, p in sacris nouit legis dat gra q nō est nisi a xpo: z iō oportuit q ab ipso institōnē haberēt. Sed in sacris nō dat aliqua gra: puta in consecratione templi vel altaris, vel aliox hmōi, aut etiā in ipsa celebritate solēnitatū, z iō qz talia sm seipsa nō ptinēt ad necessitatē interioris gre dōs fidelib' instituēda reliqt p suo arbitrio. ¶ Ad tertiū dōm, q illa pcepta dōs dedit apl̄is nō tāq̄ cerimoniales observātias sed tanq̄ moralia instituta. z pñt intelligi dupliciter. Uno sm aug. in lib. de ꝑsensu euāgelistarū, vt nō sint pcepta sz pcessiones: cōcessit. n. eis vt possent pgere ad pdicatiōis offm sine pera z baculo z alijs hmōi tanq̄ hītes ptātē necia vite accipiēdi ab illis quib' pdicabāt. vñ subdit. Dign' est em operarius cibo suo. non aūt peccat sz superogat. q̄ sua portat ex quib' viuat in pdicationis offō, nō accipiēs sumptū ab his q̄bus euāgeliū pdicat: sicut paulus fecit. Alio modo pñt intelligi sm aliox sctōx exponē, vt sint q̄dā statuta tpalia apl̄is data pro illo tpe quo mittebant ad pdicādū in iudeā añ xpi passionem. Indigebant. n. discipuli, quasi adhuc paruuli sub xpi cura existentes accipe aliqua spūalia instituta a xpo sicut quilibet subditi a suis plātis, pcipue qz erāt paulatim exercitādi vt tpalium solicitudinē abdicarēt: p qō reddebant idonei ad hoc q euāgeliū p vniuersum orbē pdicarēt. Hec est mirū si adhuc durāte statu veteris legis z nōdū pfecta libertate xpōs cōsecutis quosdā determinatos modos viuendi instituit: q̄ eōdem statuta imminēte passiōe remouit tanq̄ discipulis iā p ea sufficienter exercitatis, vñ luc. 22. dixit. Qñ misi vos sine sacculo, z pera, z calciamēntis, numq̄d defuit alicui' vobis? at illi dixerūt, nihil. dixit q eis, sed nunc q hz sacculū, tollat silr z perā. iā. n. minebat tps pfecte libertatis, vt totaliter suo dimitterent arbitrio in his q sm se nō ptinent ad necessitatem vtutis. ¶ Ad quartū dōm, q iudicialia ēt sm se cōsiderata non sunt de necessitate virtutis quantū ad talē determinationē: sed solū quātum ad cōem rōnē iustitie, z iō iudicialia pcepta reliqt dōs disponēda his qui curā aliox erant habituri vel spūaliter vel tpalem. Sed circa iudicialia pcepta veteris legis quedam explanauit, pter malū intellectū phariseox: vt infra dicetur.

¶ Utrum lex noua hominem circa interiores actus sufficienter ordinauerit. Articulus. 3.

Ad tertiū Sic pcedit. Uī q circa interiores actus lex noua insufficienter hoiem ordinauerit. Sunt. n. decem pcepta decalogi ordināria hoiem ad deū z pximum sed dōs solum circa tria aliox aliq̄d adimpleuit. s. circa phibitionē homicidij, z circa phibitionē adulterij, z circa phibitionē perurij. q̄ vī q insufficienter hoiem ordinauerit ad impletionem aliorum preceptoꝝ pretermittēs. ¶ p. Dōs nihil ordinauit ī euāgelio de iudicialibus pceptis nisi circa repudiū vroris, z circa penā talionis, z circa persecutionē inimicox. sed multa sunt alia iudicialia pcepta veteris legis: vt. s. dictū est. ergo quātū ad hoc insufficienter vitā hoim ordinauit. ¶ p. In veteri lege pter pcepta moralia z iudicialia erāt q̄dā cerimonialia, circa q dōs nihil ordinauit. ergo vī insufficienter ordinasse. ¶ p. Ad interiorem bonam mentis dispōnē ptiner, vt nullū bonū opus hō faciat pter quēcunq̄ tpalē finē: sed multa sunt alia tpalia bona, q̄ fauor hūan', multa etiā sunt alia bona opa q̄ teiunii: eleemosyna z oro. q̄ inconuenīs fuit, q dōs docuit solū circa hec tria opa gloriam fauoris humani vitari, z nihil aliud terrenoꝝ bonoꝝ. ¶ p. Naturaliter homini inditum est, vt solicitet circa ea que sunt sibi necessaria ad viuendum, in qua etiam solicitudine alia animalia cū hoie cōueniūt. vñ dr prouer. 6. Uade ad formicam o piger, z considera viam eius: que cum nō habeat preceptorem vel ducē parat in estate cibum sibi, z cōgregat in messe quod comedat. sed omne preceptū quod datur cōtra inclinationem nature est iniquum, vtpote contra legē naturalē existens ergo inconuenīter videtur dōs phibuisse solicitudinem victus z vestitus. ¶ p. Nullus actus virtutis est phibendus. sed iudicium est actus iustitie: secundum illud psal. Quousq̄ iustitia conuertatur in iudicium. ergo inconuenīter v tur dominus iudicium phibuisse. z ita videtur lex noua insufficienter hominem ordinasse circa interiores actus.

Sz ꝯ Est,quod aug.dicit in lib.de sermone domini in mō te.Considerandum est, quia cum dixit: qui audit verba mea:hic,satis significat sermonem istum domini omnibus preceptis quibus christiana vita formatur, esse perfectū.

Rn̄deo Dīm ꝙ sicut ex inducta auctē aug.apparet,fm quē dīs in mōte ꝓposuit totā informationem christiane vite cōtinet,in q̄ pfecte interiores mot⁹ hois ordinantur.Nā post declaratiō beatitudinis finē,cōmēdata aplica dignitate p ꝙs erat doctrina euāgelica ꝓmulgāda,ordinat interiores hois mot⁹,s.q̄dē ꝙtū ad scipm:z deide ꝙtū ad primū.Quantū aūt ad scipm duplr fm duos interiores hois motus circa agenda:q̄ sunt voluntas de agēdis,z intērio de fine, vñ.s. ordinat hois voluntatē ꝑz diuersa legis ꝓcepta:vt.s.abstineat aliqs nō solū ab exterioribꝰ opibꝰ q̄ sunt ꝑz se mala,ꝑz ēt ab interioribus,z ab occasionibꝰ malox.Deinde ordinat intēriorē hois dicēs,ꝙ ī bonis q̄ agim⁹,neq; ꝓpter hūanā gloriā neq; mūdanas diuitias qō ē thesaurisare ī terra.Cōsequēter aūt ordinat interiorē hois motū q̄ ad primū:vt.s.eū nō temerarie aut iuste iudicem⁹,aut ꝑsumptuose,neq; tū sic sim⁹ apud primū remissi,vt eis sacra cōmittamus si sint indigni.Ultio aūt docet modū adipiscendi euāgelicā doctrinā,s.ipiorādo dīnū auxiliū z conatū apponēdo ad ingrediēdū p angustā portā pfecte virtutis,z cautelā adhibēdo ne a seductorib⁹ corrūpamur.z ꝙ observatio mādatox⁹ est necessaria ad virtutē:non aūt sufficit sola pfessio fidei,vel miraculox⁹ opatio,vel solus auditus.

Ad primū Ergo dīm,ꝙ dīs circa illa legis ꝓcepta adimpletionē apposuit:in qb⁹ scribe z pharisei nō rectū itellectū habebāt,z hoc ꝓringebat ꝓcipue circa tria ꝓcepta decalogi.Nā circa phibitionē adulterij z homicidij estimabāt solū exteriorē actū phiberi:nō aūt interiorē appetitū.qō magis credebāt circa homicidiū z adulteriū ēs circa furtū vel falsum testimoniū:q; mot⁹ ire in homicidiū rēdēs, z ꝓcupiscentie mot⁹ rendēs in adulteriū vīr aliq̄r nobis a nā inesse nō aūt appetit⁹ iurādi vel falsum testimonium dicēdi. Circa priuriū vo hēbant falsum intellm credētes priuriū q̄dē esse pctm,iurm aūt p se ēt appetēdū z frequentādum,qr vr ad dei reuerētiā ptinere.z ꝛō dīs oñdit iuramētū nō ēt appetēdū tāq̄ bonū:ſz melius esse absq; iuramēto loq̄ nisi necessitas cogat.Ad 2m dīm,ꝙ circa iudicialia ꝓcepta duplr scribe z pharisei errabāt.Dico ꝺdē qꝺ ēdā q̄ in lege moysi erāt tradita tāq̄ pmissiones estimabāt eē p se iusta.s.repudiū vxoris,z vsuras accipere ab extraneis.z ꝛō dīs phibuit vxoris repudium mat.5.z vsuraꝝ acceptionē luc.6.dicēs,Date mutuū nihil inde sperātes.Alio⁹ errabāt credētes q̄dā q̄ lex vet⁹ instituerat faciēda pp iustitiā esse exequēda ex appetitu vindicte, vel ex cupiditate tpalium rerū,vel ex odio inimicox⁹.z ꝛō dīs in tribus ꝓceptis.Appetitū.n.vindicte credebāt eē licitū pp ꝓceptū datū de pena talionis.qō quidē fuit datū vt iustitia seruaret, nō vt hō vindictā ꝙreret.z ꝛō dīs ad ꝑ remouēdū docet animum hois sic debere eē ꝓparatū,vt sic neēe sit ēt ꝓparat⁹ sit plura sustinere.Adotiū aūt cupiditatis estimabāt esse licitū pp ꝓcepta iudicialia:i q̄b⁹ mādabat restō rei ablate fieri ēt cū aliā addition̄e (vt.s.dictū est)z ꝑ q̄dē lex mādauit pp iustitiā obseruandā:nō vt daret cupiditati locū,z ꝛō dīs docet vt ex cupiditate nīa nō repetam⁹:ſz sim⁹ parati si necesse fuerit ēt ampliora dare.Adotiū vo odij credebāt eē licitū pp ꝓcepta legis data de hostiū interfectiōe.qō q̄dē lex statuit pp iustitiā implendā(vt s.dictū est)nō pp odia exaturāda.z ꝛō dīs docet, vt ad inimicos dilectionē hām⁹,z parati sim⁹ si necesse fuerit ēt ampliora facere:hec.n.ꝓcepta fm ꝓparationem animi sunt accipienda: vt Aug.exponit.¶Ad tertiū dīm, ꝙ ꝓcepta moralia oīno ī nova lege remanere debebāt:qr fm se ptinēt ad rōnē virtutis ꝓcepta aūt iudicialia nō remanebāt ex necessitate fm modū quē lex determinauit:ſz relinq̄bat arbitrio hoīm vtrū sic vel alr eēt determinādū,z ꝛō quenīter dīs circa ꝑ duo gña ꝓceptoꝝ nos ordinauit.Dꝛceptoꝝ aūt cerimonialiū obseruatio totalr p rei impletionē tollebat:z ideo circa hmōi ꝓcepta nil illa cōi doctrina nihil ordinauit.Ostēdit tū alibi ꝙ tot⁹ corpalis cult⁹ qui erat determinatus in lege erat in spūalē cōmutādus:vt pz Jo.4.vbi dixit,Venit hora qū neq; in monte hoc neq; in hierosolymis adorabitis patrē,sed veri adoratores adorabūt patrē in spū z veritate.¶Ad quartū dōz,ꝙ oēs res mūdane ad tria reducunt.s.ad honores,diuitias z delitias:fm illud.1.Jo. 2.Omne qō est in mūdo concupiscentia carnis est, qō pertinet ad delitias carnis:z cōcupiscentia oculox⁹, qō ptinet ad diuitias:z supbia vite,qō pertinet ad ambitū glorie z honoris. Superfluas aūt carnis delitias lex nō ꝓmisit:sed magis phibuit:repromisit aūt celsitudinē honoris z abundātiā diuitiarū.Dicitur.n.deu.28.Si audieris vocē dīi tui,faciet te excelsiorē cūctis gētib⁹ ꝙtū ad.s.z post pauca subdit. Abundare faciet te oībus bonis, quantū ad fm.Que ꝺdem omissa sic prave intelligebāt iudei,vt ꝓpterea esset deo seruiēdū sīc pp finē,z ideo dīs ꝑ remouit oñdens.s.ꝙ opa virtutū nō sunt facienda pp humanā gloriā:z ponit tria opa ad q̄ oīa alia reducunt.Nā oīa q̄ aliqs facit ad refrenandū scipm in suis ꝓcupiscētijs reducuntur ad ieiunīū.quecūq; vo fiunt pp dilectionē primi reducūt ad'eleemosynā:ꝙcunq; vo ꝓpter cultū dei fiūt: reducunt ad oronē.Ponit aūt hec tria spāliter q̄si ꝓcipua:z per que hoies maxime solēt gloriā venari.Sc̄o docuit ꝙ nō debemus finē cōstituere in diuitijs cum dixit,Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra.¶Ad 5m dīm,ꝙ dīs solicitudinem necessariā nō prohibuit:ſz solicitudinē inordinatam.Est aūt quadruplex ordinatio solicitudinis viranda circa tpalia. Primo ꝺdem vt in eis finē nō constituam⁹,neq; deo seruiam⁹ ꝓpter necia victus z vestitus.vñ dicit,Nolite thesaurizare vobis ꝛc.Sc̄o vt nō sic solicitemur de tpalibus cū desperatione diuini auxilij.vñ dīs dicit,Scit pr̄ vr̄ ꝙ his oīb⁹ indigetis. Tertio ne sit solicitudo ꝑsumptuosa:vt.s.homo confidat se necessaria vite per suam solicitudinem posse ꝓcurare absq; diuino auxilio,quod dīs remouet per hoc,ꝙ homo non pōt aliqd adijcere ad staturam suam.Quarto per hoc ꝙ homo solicitudinis tps ꝓoccupat: qr.s.de hoc solicitus est nūc,qō nō pertinet ad curam presentis tpis:sed ad curā futuri.vnde.d. Nolite soliciti esse in crastinum.¶Ad sextum dīm,ꝙ dīs nō prohibet iudicium iustitie,sine quo nō possent sancta subtrahi ab indignis.sed prohibet iudicium inordinatum:vt dictum est. 2.ſ. ca. 150. Et ſſ.5.ſ. 19.co.

¶Utrum conueniēter in lege noua consilia quedam determinata sint proposita. Articu.4.

Ad quartū Sic ꝓceditur.Vr ꝙ inconueniēter in lege noua cōsilia quedam determinata sint ꝓposita.Cōsilia.n.dant de rebus expedientibus ad finē:vt.s.dictū est cū de cōsilio agerētur:ſz nō cadē oībus expediūt. ergo non sunt aliqua cōsilia determinata oībus ꝓponenda.¶ꝑ.Cōsilia dant de meliori bono:ſz nō sunt determinati gradus melioris boni,q̄ nō debēt aliqua determinata cōsilia dari.¶ꝑ.Cōsilia pertinent ad pfectionē vite.sed obediētia ptinet ad pfectionē vite.ergo incōueniēter de ea cōsiliū nō dat in euāgelio.¶ꝑ.Multa ad perfectionē vite ptinētia inter ꝓcepta ponunt:sicut hoc ꝙ dī.Diligite inimicos vōs:z ꝓcepta ēt q̄ dedit,dīs aplis matth.x.q̄ incōueniēter tradunt cōsilia in noua lege.rum q; non oīa ponuntur,tum etiam quia a preceptis non distinguuntur.

Sz ꝯ Cōsilia sapiētis amici magnā afferunt vtilitatē ꝑz illud puer.27.Anguīto z varijs odorib⁹ delectat cor:z bonis amici psilijs alia dulcoraſ,ſz ꝑs maxie ē spālis z amicus,q̄ei⁹ silia maxīmā vtilitatē ptinēt:z cōueniēcia sunt.

Rn̄deo Dīm,ꝙ ꝑ ē dīa iter psilia z ꝓcepta:ꝙ ꝓceptū iportat necitatē:cōsiliū aūt in optiōe ponit eius cui datur.z ideo cōueniēter in lege noua q̄ est lex libertatis supra ꝓcepta sunt addita cōsilia:nō aūt in veteri lege q̄ erat lex seruitutis.Oportet igit ꝙ ꝓcepta legis intelligaſ esse data de his q̄ sunt necessaria ad consequendū finē eterne beatitudinis,in quē lex noua immediate introducit.Cōsilia vo opz esse de illis per que melius z expeditius potest homo consequi finem predictum.Est aut⁹ homo constitutus inter res mūdi huius,z spūalia bona in quibus eterna beatitudo cōsistit.ita qō ꝙto plus inheret vni com.tāto plus recedit ab altero, z econuerso.Qui ergo totalr inheret reb⁹ hui⁹ mundi, vt in his finē constituat,habens ea⁹ quasi rationes z regulas suox operū, totalr excidit a spiritualibus bonis, z ideo hmōi inordinatio tollitur p ꝓcepta.Sed ꝙ hō totalr ea q̄ sunt mundi abiciat, nō est necessarium ad prieniendū in finē predictū:qr pōt homo vtens rebus huius mūdi dūmodo in eis finem non constituat ad beatitudinē eternā puenire,sed expeditus pueniet totalr bona hui⁹ mūdi abdicādo.z ꝛō de ꝑ dant cōsilia euangelij. Bona aūt huius mundi q̄ pertinent ad vsum humane vite,in trib⁹ cōsistunt.s.in diuitijs exteriorū bonorum,que pertinent ad cōcupiscentiā oculorū:z in delitijs carnis,que pertinent ad concupiscentiam carnis:z in honoribus que pertinent ad superbiā vite:sicut patet.1.Joan.2.Hec autem tria totaliter derelinq̄re fm ꝙ posse est ptinet ad cōsilia euāgelica.In quib⁹ etiā trib⁹ fundat⁹ ois religio q̄ statū pfectionis ꝓfitetur:nā diuitie abdi-

¶ Sup. q. 109. ar. 1.

¶ 9. q. 109. ar. 9.

habes. 1. modica phia eoꝝ. q. dicit qd ignis obuiet esti pil̃ incessante motu scit: nō. n. discernunt pepēdetiam meritus [illegible] ¶ Sz. 6. b. [illegible] ¶ Ad. 3. [illegible] ¶ Ad. 4. [illegible] ¶ Ad. 5. [illegible] ¶ Ad. 6. [illegible] ¶ Ad. 7. [illegible] ¶ Ad. 8. [illegible] ¶ Ad. 9. [illegible] ¶ Ad. 10. [illegible] ¶ Ad. 11. [illegible] ¶ Ad. 12. [illegible] ¶ Ad.

tra ꝫ obiecit a durādo l. 28. di. 2. sen. q. 1. qr demones ⁊ hereticꝰ de facto abſq; alīq dono ſupnāli addito cognoſcūt ſupnaturalia fidei dū creduūt ⁊ idē ē iudiciū de nobis quantum ad aſſentiendū his que ſunt fidei.

¶ Ad hoc dr q; ſi ſit ꝟmo ꝺ nālibꝰ ſol. exr ludēdo oē ſupnāle opꝰ tā intrinſecū ꝙ extrinſecū cuiuſcūq; p ſe notū ē ꝙ ex ſolis nālibꝰ nō ꝑt nā aliqua ſupnālia cognoſce: qſi niſi deꝰ reuelādo vl miracula faciēdo ſupnālia ponere nesciremꝰ ⁊ ea ē vt deū ē trinū ⁊ hmōi. Sīār ē ſermo ꝺ ſol. nālibꝰ exclu dēdo tm intrinſecū do nū ſupnāle ꝓſupposita ꝺ obi pntatiōe p auditū vl ſig̃ sic dicimꝰ q; hō ꝑter nālibꝰ ſol. aſſēſire his q̄ ſūt fidei: ſz nō ſic ex fide. Et ꝺ mō demones ⁊ hoīes aſſēſiue pñt ex his q̄ ſē fidei. Et qm̄ quē ārit vtrum ſine gra poſſit hō aliqō ſupnāle vel cognoſcere, nō ārit ſine hac vel illa gra ſeu gre effectu ſz abſolute ſine oi gra vt gra eſt ꝺ totū ordine nālū, ⁊ ilra manifeſte ꝓbatur 2cklo negatiua ex pte ꝺ bri nālꝰ motiui intellꝰ. (Et ꝓſiſtit vis rōnis in ꝺ q; intellꝰ nō ꝑt cognoſce niſi q; i vl ex nāli ſuo ꝺbto hꝫ: ſtatq; ñ ſolū nr̄i itellꝰ: ſz cuiuſq; creati intellꝰ nāle obz ad nāz im̄ ſe nāly extēdere; iō oz abſ pelidere vt ilra ſit. q; ſine gra ipoſſē ſupnāle vel cognoſcere. Ad gram ſiqdē ſpectat reuelatio ſpectātiū ad fidē, ⁊ miracla; ꝙ ō ⁊ ſi qd ē aliꝰ euidens ad: ⁊ lumis nōmulli rōnē hūp inēſſū manifeſtatiua ſ̄t eoꝝ. q̄ ſt fidei: iurta illud ad eph. 5. oē qd̄ manifeſtat lumē ē: ſine q̄ ſaltez impoſſē ē vt natura le lumē intellꝰ ad ſupnaturalia ſe extēdat: vt ilra ꝺcludāt q̄ naleꝫ potētiā luminis naturaꝝ ꝺbto naturali adeq̄t nālr i cognoſcēdo. De aſſenſu ār poſt ꝺ ſtuitū lumē reuelatiōis aut miraculoꝝ. q. ē q̄ in cōi qdē ſpectat ad q̄ſtū hui⁹. q. art. vbi querit virū hō poſſit ꝓcepta ꝺ uine legis ex ſol naturalibꝰ implere. Et inter ꝺuina ꝓcepta ꝓtinēt ꝓceptū fidei. In ſpāli autez ſpectat ad queſtionē ſextā, 22ᵉ, vbi ꝺcō gratioſe concēdēte duranꝺi obiectis ſatisfieri ſigillatim poterit. in his tamē dictis vitas cōſiſtit.

¶ Super articulum ſecundum tertium ⁊ quartum.

Iſti articulis ſecundo tertio ⁊ quarto cuiſdē. 109. q. dubiū occurrit duplex. Primū eſt an p hoīem in ſtatu nature integre intelligat aliquꝺ hoīem poſſe in naturalibꝰ ſecluſo oi gratuito dono ⁊ eſſi pctō preterea. an hoīez hñtez donū inſtitie originalis. Si em̄ eſt ſermo de homine in puris naturalibꝰ quomō cōſideraꝝ a phis: ſic falſa eſt doctrina iſta homo in puris nālibꝰ eſt cōpoſitꝰ ex ꝺuabꝰ naturis ſenſitiua. l. ⁊ rōnali; q̄ ſibiꝑmiscē aduerſant̄ altera ad ſenſibile donū altera ad donū rōis tēdentes. Si āt eſt ſermo de hoīe ſine donō originalꝭ iuſtitie, male ꝺr q; hō in ſtatu nature integre p ſua naturalia h̄ poſſit: qꝺ. ñ. hō ꝑt p donū originalis iuſtitie, nō ꝑt p ſua nālia. ¶ Scōz dubiū ꝓiecto prorſinū eſt qꝺ p naturā corrupta intelligēdū ſit. Aut. n. ſ̄ḡt naturā ſibipſi derelictā ſola iuſtitia originali ꝙtanꝫ: aut naturā vltra illā ꝙtionē aliquē defectū habētē. Si nā cū ſola ꝙſtione iuſtitie originalꝭ intelligit, quū priuatio iſta nō ſit negatio alicui⁹ naturalis ſz ſtuitū tm̄, ⁊ nihil ponat in hoīe niſi natura obediētialr apta natā hꝫe illā, ſequit ꝙ nā corrupta ⁊ natura in puris naturalibꝰ equaleāt q̄ ad naturaleꝫ ſufficientiā expandi bonū nature ꝓportionatū, ſ̄te eſt bonū ſtutꝫ acq̄ſite. ⁊ ſic nihil min⁹ ſufficimus ad bonū hītes natura lapſā. Si ño intelligat nā cū illa ꝙtione ⁊ alīq ꝺfectu (puta ꝓnitate ꝓtiū aie ad ꝓpa) tūc ⁊ ſaluādū ē quō p pctm̄ nō ꝓpriale in naturalibꝰ puniti ſum̄⁹ quū ſupi⁹ puniti⁹ i ſtutis ⁊ non in nālibꝰ dicta ſit: ⁊ quō nā in prīb⁹ aie incurrit hos defect⁹ ⁊ in corpe nullū ex vna ⁊ eadē cā p accīs. ſ. ꝙtiōe originalis iuſtitie. ¶ Ad euidentiā huiꝰ rei tria facere oz. prio qꝺ clarū ⁊ qꝺ obſcurū. h̄ſit. ſcōo qꝺ vitas hēat. tertio quō o bones ſoluēde ſunt. Quo ad ꝑm nā nr̄a ꝙtū ad ꝓpm̄ ſpectat in q̄nq; ſtatib⁹ ſeu modis ꝰſideraꝝ ꝑt. ꝑ⁰ in puri nālibꝰ. ſcōo in ſtatu ꝰſono nāe rōnali vt. ſ. ſeruet rectitudo rōnal i ꝓtib⁹ aie. tertio in ſtatu doni iuſtitie originalꝭ ꝓtib⁹ ſecluſa gra ſtū faciēte ſz rē vel rōnez. ꝙrto i ſtatu gre ſtū faciēt⁹ ꝙnto i ſtatu nāe lapſe. Et ꝓ in his ſtatibus plura examināda induci pñt: ꝙpoſito tū tota difficultas ꝓſiſtit in dſia inter ſz ⁊ tertiū. alioꝝ nāq; dr̄ie facilē patēt. nā in ꝓoptu ſunt: niſi qs nō penetret dſiaz inter nāz i puri nālibꝰ ⁊ nāz lapſaz. q̄ vt patebit. ſco ꝺ caſ tāta ē quāta ē iter ꝓſonā nudā ab initio ⁊ ꝓſonā expoliatā. Et rō ē qꝺ ꝺſtō ſequēs expoliatione gre ⁊ iuſtitie originalꝭ nō eſt effect⁹ illi⁹ niſi ꝙ accīs vt remouētis ꝓhibētis: expō. n: abſtulit graz ⁊ iuſtitiā q̄ ꝓhibebat vires aie ſz ſeipas diſpōi: ex remouēte nāq; ꝓhibēte nō ſeq̄t maior aut minor effect⁹ nālr ex nā ſeq̄t: nō. n. magis aut min⁹ mouet lapſ remoto ꝓhibēte ꝙ a fuitate ꝓpe ab⁹ fuiſſet mot⁹. qꝺ quū nā ex pctō originali ſit ſibipſi derelicta tā i aia ꝙ i corpe, nō maior deſtitutio ē in nā lapſa ꝙ in natura i puris naturalibꝰ. ſicut nō ē magis reddituꝫ corruptibile corꝑ nr̄z ex pctō originali ſibi derelictū ꝙ ex nā fuiſſet ſimpliciter. Sed quātū ad rōnes rerū magna differētia eſt: q; ſicut in perſona nuda nuditas negatiōis rōnē hz: in expoliata ꝺo hz rōnē ꝓuatiōis vestis debite conſernari i 2c. ita defect⁹ anime ⁊ corporis nature in puris naturalibus nec culpe, nec pene, nec vulneꝝ tum 2c. ratione habēt ſed naturaliū ꝺdōnū in nā ät lapſa hñt rōnē corruptionū, vulnerū, pene ⁊ culpe in pte ſuſceptiua illi⁹. Ūñ ꝑ⁹ ꝙ ſtū ad ſufficientiā nāe hūane ad opa nāe ꝓportiōata idē ē iudiciū de nā i puri nālibꝰ ⁊ de nā lapſa; q; vtrobiq; vires ſ̄t eq̄ diſpoſite: ſz nō ſit idē ꝺ eis iudiciū ꝙtū ad meritū vl demeritū tā i agēdo ꝙ i patiēdo pp rōnē culpe 2c. Inter nāz ät i puri nālibꝰ ⁊ nām i ſtatu ſono nāe rōnali ꝺ ꝺa clara ē ꝙ i puri nālibꝰ ꝫ ſenſibile ⁊ rōnal: ꝺū ꝙ pleno rōnali ſubiicit ſenſibile ſz ſit liber tēdens ꝙ i ꝓpriū bonum ꝑter rōnis ordinē, in ſtatu aūt ꝓſono nāe rōnali ꝑs ſupior regit ſe hz ad deum vt ꝑm̄ oīz nālr notū, ⁊ iferiora a rōnis ordine eiſi exorbitare poſſint nō tñ ꝓmitunt. Vmōi nāq; vita nālr ē hoi ꝫ rōnālē nāz: q̄m nāle bonū ei⁹ eſt ꝫ rōnē ee: nālr ät nō vt ex principiis nāe fluens, ſz vt ꝫ nām ex rō rōnālē. Sup hūc ſtatum addit iuſtitia originalꝭ indefectibilē ordinē ⁊ corpis ſubdita a iferiorꝫ ſub ſuperiori ꝙdiu ſupi⁹ ē ſub ſupmo ꝺco. ſ. ꝑi⁹ nāe. gra ät addit ꝑm̄ meritoriū vite diuine in eternitate. ¶ Quō ad ꝫ ſcīdū ē. q; vita hūana i ꝛ ex puris naturalibꝰ pagi nō ꝑt abſq; pctō. ⁊ ꝙ iuſtitia originalis ꝺfectu virtū alīq; appetituū diuerſitas teſtat. Et qz eqlis ē ſufficientia nature lapſe, ⁊ nāe i puri nālibꝰ ꝙ ſic ē q; appellatiōe nāe integre nō itellꝰ ilra i puri nālibꝰ: ſz itellꝰ nā i ſtatu cōſono nāe rōnali: q; addit. s. q; nālis vigoꝝ rōis ſeu ſupioris ptis aie ad cōſeruādū ſtatū rōi i multū diſſonū. ſño ē ät vigor ꝺ gre aut nāe ſimpliciter. ſ. q̄dāmō gre ⁊ q̄dāmō nāe. nō ē ſimpliciter nāe; qz nō fluit ex nā, nō ſimpliciter gre; qz ad nihil ſe extēdit niſi ad nāe rōnalis ꝓportionatū bonum ſcz. viuere ꝫ rōnē. Eſt q̄dāmō gre ⁊ q̄dāmō nāe. nō ē ſimpliciter nāe; qz nō fluit ex nā, nō ſimpliciter gre; qz ad nihil ſe extēdit niſi ad nāe rōnalis ꝓportionatū bonum ſcz. viuere ꝫ rōnē. Eſt q̄dāmō gre ⁊ q̄dāmō nāe, ꝙ ſtto hō nūq̄ hꝫ aut hre potuit ex nālibꝰ hūc vigorē: ſz ex ꝙiūctiōe ad donū originalꝭ iuſtitie.

¶ Et no. q; ñ dico q; iſte vigoꝝ ſit portio originalꝭ iuſtitie. ꝺ eſſi ēet dicere q; natura integra ſi ſ̄t natura in ſtatu originalis iuſtitie: ſz dico q; iſtū vigorē ſortit rō i cōiunctiōe ad originalē iuſtitiā: ſicut cogitatiua in cōiunctiōe ad intellꝰ meli⁹ opat̄ ꝙ intellꝰ facit: ⁊ vlr ꝙmū i vno ꝙq; ordine iūcta ſuperiori ñ ſolū ꝑfectione ſuperioꝝ ꝙticipat: ſz ⁊ ꝫ. ꝙpa meliorat̄ ſume li⁹ ei opat vegetatiua iūcta ſenſitiue ꝙ ſeparata ꝺ illa. Diſcernēdū ꝙpe ē inter iuſtitiā originalē ⁊ vigorē hūc ab effectu. nā ei iuſtitie originalꝭ do no nō poterat ꝑ⁹ peccari veniālr ꝙ mortaliter vt i ꝑ⁹. ꝙte dictū ē: ꝺ aūt vigor ꝑmitit ꝑ⁹ offēdi vēialr: poſſet. n. hōi vigore ꝺ ꝑdto ſubtrepere pua alīq; declinatio citra finē: ⁊ nō vna ſola. ſz multe: q; nō ꝙpateret integritas ſtat⁹ originalis iuſtitie. Qz ergo vigor iſte poſſet ſine ē ſtuitꝫ (qz non hꝫ niſi i ꝙiūctiōe ad ſtatū ſtuitū originalꝭ iuſtitie) ⁊ ꝙntialr ē nālis: qz vigor ē ſuperioꝝ ptis aie nr̄e ꝫ nāz rōnalē. ad ſolū ⁊ oē bonū rōi ꝓportionatū ſe extēdēs ſic adūcit⁹ puris nālibꝰ ꝑfectū naturalē ſicut ꝙg

manifeste ꝑ doctrinā authoris. Si aūt negaꝝ hāc eē ītētionē authoꝛis, occurrit i ꝓmis greg. ō art. i loco alleg. asserēs. s. tho. i ō 2 seq. artic. duob⁹ ō sentire. ꝯō deſūr ꝙ3 thomiſte id fu mātes. Et oꝛ assignāt ꝙd intēdit authoꝛ i ō loco. ipe. n. pticulē inqrēs an hō possit absq; gra aliq̄d bonū facere vt ꝓ3 i ti. hui⁹ art. ꝓpoſito i diuiſiōe. q. 2 determiat q̄ absq; bonū particulare facere. vt edificare domos plantare vineas ⁊ hmōi, pōt fine gra nāe: i statu aūt nāe integre poteraꝝ ꝛ sua nālia opari bonū naturale ſue ꝓportionatum ſ̄le ē bo⁹ virtutꝫ acq̄ſite. Et hac nāq; differētia manifeſtat intētionē ſuā eē q̄ hō i ſtatu nāe corupte potest ꝑ ſua nālia bonū ꝓportionatū naturale ſ̄le est bonū virtutis acq̄ſite. Simpliciter aūt dubiū ē q̄d tenendū ſit de hac. q. ſ. an hō i ſtatu iſto poſſit ꝑ ſua nālia facere actum moꝛalē bonū. greg. ſi q̄dē de ari. i loco alleg. ꝫ parte negatiua ex multꝫ authoritatib⁹ ⁊ vna ratione ꝓbabiliſſime: ita q̄ quidā ad pñtē ſpectat articulū ꝑter authoritates q̄ ibi a lo. poſſe ſunt cōtēte. ſ. q̄ loquūr de bono actu reddēte hoiē bonuꝫ ſimplr in ordine ad vitam eternā, ⁊ non de bono pure moali īfra limites nāe quo ītā tale nō reddit homīē in ordine ad celeſtem patriā bonum ſimplr. ſꝫ ꝫ q̄d. Etſi hoc aduertiſſet ḡ doctor. nō tm̄ ſe i authoritatibus fundaſſet. ꝓter ītā authoritates in tri⁹ pars negatiua fundaꝫ ꝓ3 i infirmitate nāe: q̄ opus moraliter bonū eſt ꝓpriū opus nature integre: ⁊ p ꝺ̄ nā corupta ab integra. Sed⁹ in circuſtātia vltimi finis cuiuſlibet act⁹ q̄. ſ. nō fit ꝓpter deū ꝓpter ſeipm deū ad q̄d ī obligaꝫ quicūq; eīm i q̄cūq; ꝫ alium vltimū finē q̄ deū ꝓp ipſum deū manifeſte peccat: ⁊ hāc circuſtantiā ſaltē deficere inquit greg. in actib⁹ puris moralib⁹ in ſtatu iſto. Tertio in vi cioſis tentatiōnū q̄ mūdus caro demonia vnter ſa mouēt plia, ⁊ egemus adiutorio illius a quo petendū eſt. ⁊ ne nos inducas in tētationē, q̄d non eēt ſimplr neceſſariū ſi ex puris naturalib⁹ actū moaliū bonū facere poſſemus. Pars vero affirmatiua fundaꝫ ſuper hoc. q. hō pōt moaliter nolle aliq̄d actū puta honorare paremē, quas ꝺ3 vndiq; circuſtātias veſtirit: vt patet ex articulo precedēte, ⁊ pōt i eas deliberate cōſentire ⁊ exequi.

¶ Ad euidentiā huius difficultatis ꝺ̄ q̄ ducēdo ad icōueniens: q̄ niſi poſſet aliq̄d bonū moaliter facere, ſeqꝛēt q̄ deductū ē q̄d infidelis ⁊ exīs quilibet in mortali in oī ſuo actu deliberato peccaret: ⁊ niſi impoſs eſſet ad faciēdū vniuerſitatē ſuoꝝ operū bonā moaliter ſeqꝛēt q̄ poſſet ſe ꝓſeruare a quolꝫ defectu moali, ac ꝑ hoc poſſet nunq̄ peccare in moalibus: cuius oppoſitū mōſtratū eſt. Deinde oſtitur. ꝓma ꝺ̄ pars: q̄ ex puris nālib⁹ actū moaliū etiā principaliter ſeclusa fide poſſum⁹ reddere mutuū ſūi opꝫ cui oꝫ ⁊c. ⁊ ꝓp ꝙd oꝫq;. ſ. iuſtū eſt. ⁊ ordiaꝫ ad deū vt ſummū bonū, ac ꝑ ꝺ̄ finē vniuerſi mōſtratū. 12. meta. Secūa aūt pars q̄ ſumm⁹ ex ẽ̄ris appetibilib⁹ cōpoſiti, ⁊ ipoſe ē q̄n ꝓpria q̄libꝫ aſſequāt: ⁊ rurſus q̄ natura integre ꝓpriū eſt vniuerſitatē opeꝝ bonā moaliter pagere poſſe. ac ꝑ hoc ꝺ̄ a corupta hic via media vt patet quā in lra authoꝛ determiat. Vñ nō ꝺ̄ q̄ in ſtatu nature corupte nullū op⁹ moale pōt ⁊ ſꝫ dicit q̄ non pōt totū hmōi bonū ꝑ ſua nālia ipleꝛe: ⁊ replicat. nō tm̄ totum bonū ſibi cōnāle, ita q̄ in nullo deficiat. Hec media via ē: quā inferi⁹ in ſcōa ſcōe authoꝛ ſimiat docēs q̄ nō q̄lz actio deliberata infidelis ē pcā. hāc ergo ſcēdo ſoluam⁹ obones: ⁊ ad eos q̄ hūc artic. ⁊ ſeq̄ntes alr ītelexerūt dīm ē q̄ ſi ꝑſpicaē⁹ iſpexiſſent ſenſum talē nō acceꝑiſſent. ¶ Ad ꝓmū ſarisfactiū huius arti. dico q̄ ita eſt particularis iſte ſicut ꝓcēſus vt ibidē ꝓ3. Et ſicut ibi omne verum ꝓportionatū nature humane eſt quoddam particulare reſpectu veri cōis ad verū ſupernaturale ⁊ naturale: ita hic omne bonum ꝓportionatū nature humane eſt quoddam particulare bonum reſpectu boni cōis ad naturale ⁊ ſupnaturale. exēpla aūt ībi ⁊ hic de edificatione ⁊ agricultura exēpla ſunt operū virtutis acquiſite: ars nāq; vna quāq; virtutū ītellectualium eſt: vt patet in ſexto ethi. nec in lra de opere bono virtutis moralis explicite mentio fit ſed virtutis acquiſite in cōi. quin etiā ex hoc q̄d homo poteſt per ſua naturalia edificare domos quando oportet, ſicut oportet ⁊c. ſequīt q̄d poſſit aliq̄s opus moaliter bonū per ſua naturalia facere: aliq̄n edificādo domū peccaret moaliter. ꝓz igit authoꝛis ītētio. Authoritates aūt que oppoīm̄ ſonare ꝙ3 modo ſm q̄ eſt corupta ī nobis poſt pctm̄ primi parētis. ſm aūt vtrūq; ſtatū nā hūana indiget auxilio diuino ad faciēdū vl vo lendū q̄cūq; bonū ſic ꝓio mouēte: vt dcm̄ eſt. Sꝫ in ſtatu nāe integre ēſtū ad ſufficientiā opatiue ⁊ tutꝫ poteraꝝ hō per ſua nālia velle ⁊ opari bonū ſue nāe ꝓportionatū ſ̄le ē bonū ⁊ tutꝫ acq̄ſite: nō aūt bonū ſuperexcedēs ſ̄le ē bonū ⁊ tutꝫ infuſe. ſꝫ in ſtatu nāe corupte ē deficit hō ab hoc q̄ ſcōz ſuā nāz pōt vt nō poſſit totū hmōi bonū ꝑplere per ſua nālia. Et tm̄ nā hūana p pctm̄ nō ē totaliter corupta, vt. ſ. toto bono nāe priuet, poteſt q̄dē ēt in ſtatu nāe corupte per virtutē ſue nāe aliq̄d bonū priculare agere ſicut edificare domos, plātare vineas, ⁊ alia huiuſmodi, non tm̄ totū ſibi cōnaturale, ita q̄ in nullo deficiat: ſicut hō infirmus poteſt ꝑ ſeipſum aliq̄ē motū habere, nō tamē perfecte pōt moueri motu hois ſani niſi ſanet auxilio medicine. Sic igitur virtute gratuita ſuperaddita virtuti nature indiget homo in ſtatu nāe integre. quātū ad vnū. i. ad operādū ⁊ volēdū bonū ſupnāle. Sed in ſtatu nāe corupte quātū ad duo. ſ. vt ſanet, ⁊ vlteriꝰ vt bonū ſupnāle ⁊tutis opet: q̄d eſt meritoꝝ. Ulterius autem in vtroque ſtatu indiget homo auxilio diuino, vt ab ipo moueatur ad bene agendum.

Ad ꝓmū Ergo dōm, q̄ hō eſt dīs ſuoꝝ actuū. ⁊ volēdi ⁊ nō volēdi ꝓp deliberationē rōnis que pōt flecti ad vnā parte vel ad aliā: ſꝫ q̄d deliberet vel nō deliberet, ⁊ ſi hmōi etiā ſit dīs oꝫ q̄ hoc ſit ꝑ deliberationē ꝓcedēte. ⁊ cū ḧ non ꝓcedat in infinitū, oꝫ q̄ finaliꝛ deueniaꝫ ad ḧ. q̄ liberū arb. hōinis moueaꝫ ab aliq̄ exterioꝛi ꝓncipio q̄ ē ſupa mēte hūanā. ſ. a dō: vt ēt phs ꝓbat i capō de bona fortuna. vñ mēs hois ēt ſani nō ita hꝫ dīm̄ ſui actꝰ q̄n indigeat moueri a deo: ⁊ multo magis liberū arb. hois infirmi poſt pctm̄, ꝑ q̄ ipedit a bono p corruptionē nāe. ¶ Ad ſcōz dōz, q̄d peccare nihil aliō ē q̄z deficere a bono q̄ cōuenit alicui ſm ſuā nāz. vnaq̄q; aūt res creata ſic eē nō. hꝫ niſi ab alio, ⁊ i ſe ꝙſiderata nihil ē, ita idiget cōſeruari i bono ſue nāe cōuenīēti ab alio: ꝓt em̄ ꝑ ſeipāz deficere a bono ſicut ⁊ ꝑ ſeipāz pōt deficere i nō eſſe niſi diuinit⁹ cōſeruaret. ¶ Ad tertium dōm, q̄ etiā verū nō ꝓt hō cognoſcere ſine auxilio diuino: ſicut ſupa dcm̄ eſt: ⁊ tm̄ magis ē nā hūana corupta p peccatū quātū ad appetitū boni, quā quantū ad cognitionem veri.

¶ Utrū homo poſſit diligere deū ſup oīa ex ſolis naturalibus ſine gratia. Artic. 3.

A D tertiū Sic procedit. Ut q̄ homo nō poſſit diligere deū ſup oīa ex ſolis nālibus ſine gra. Diligere. n. deū ſuper oīa eſt ꝓpriꝰ ⁊ principalis charitatis actꝰ. Sꝫ charitatē hō nō pōt hre ꝑ ſeipꝫ: q̄ charitas dei diffuſa ē i cordib⁹ nr̄is ꝑ ſpm̄ ſcm̄ q̄ dat⁹ ē nob⁹: vt dr̄o. 5. ḡ hō ex ſolis nālib⁹ nō ꝓt deū diligere ſup oīa. ¶ Ē. Nulla nā ꝓt ſupa ſeipāz. Sꝫ diligere aliq̄d plus q̄z ſe, ē ſine gra. ſcdo q̄ ſit finis nō explicite intētus: ſꝫ ſplicite ab opante hoiē: ⁊ vt directe ab explicite intēdēte illā vltimū finē. v. g. ſi aliq̄s infidelis vt in mortali peccō exīs nihil cogitās de deo honoꝛet parentē reddat depoſitū ⁊ hmōi faciat qñ ep̄z. vbi opz. ſicut opz, ⁊ pp hūc finē. ſ. q̄z debitū ē q̄ ſic fiat, tūc ex ḃ ipo q̄ nulla mala circuſtātia iungit. nullus finis mal⁹ apponit ⁊ eſſe debitū ſeu virtuoſum. ¶ Affirmaꝫ q̄dē finis: ſꝫ nō affirmatur vltimus ſimplr: ſꝫ inter occurrentes aut cognitos ſibi relinquit ordo illi⁹ finis ꝓmi ad finē vltimū inviolat⁹: ac ꝑ ḃ facies explicite propter finem ꝓximū facit implicite ꝓpter finē vltimū. Illius finis ꝓximi quicunq; ille ſit. ⁊ rurſus facies explicite ꝓp hmōi finē ꝓmū. agit vt diriges ſeipſum re illi⁹ finis ꝓmi. ⁊ vt direct⁹ a datore rōnis agit reſpectu finis vltimi. Et hoc ſcōm nō aliq̄n ſufficit hre deū ꝑ vltio fine actus hūani ad hoc vt actꝰ nō ſit mal⁹ ex defectu circuſtātie vltimi finis naturalis: ſpectū nāe de hūdo deū ꝑ vltio fine explicite q̄n. ſit affirmatiū. nō obligat ad ſemꝑ. ⁊ quum ſit de eo q̄ poſt multū ſtudiū adipiſci dī eſt poſtq̄. ſ. hō explicite didicit eſſe vnū deū ⁊c. ꝓbat q̄ nō obligat ꝑ oī ipe q̄ hō opaī hūana apa ac ꝑ hoc ſufficit q̄ñq; ꝑplicite hre deū ꝑ vltio fine nāli. De deo aūt vt finis eſt ſupnaturalis nō ē ad pñs ſermo. Et q̄libet ſꝫ certas circuſtātias faciēs actū moaliter bonū, pōt actus multos ex puris naturalib⁹ ſic facere, pñs ē vt hō in ſtatu corupte nature adūcto ēt ſtatu peti mortalis pōt facere aliq̄n actū moaliter bonū ſm oēs circuſtātias: ita q̄d in nullo deficiat quo ad illum actū ſingulariē. ¶ Ad tertiū fundamentū ꝺ̄ quod q̄ tentationes nō ſolum cōtra moralia ſunt ⁊ iuſtū ſunt a demone excūt limites nālū ipedimētoꝝ ēt reſpectū moaliū ſi nō ſpectāt ad ꝓpm obio de tētatiōe vt ē a demone. ꝓp q̄d i lra etiā de nā integra ꝺ̄. q̄ ītum ad ſufficientiā opatiuā tutꝫ poteraꝝ homo per ſua nālia opari bonū. Dixit nāq; ḃ vt ꝑſeruaret doctrinā ſuā ad hmōi eſt nāz ipedimēt: ita q̄ dicim⁹ q̄ ītū ē ex ſufficientia virtū q̄e ac ꝑ hoc relataꝝ ad nālia ipedimēta (ſic. n. oꝫ referre ꝓportionaliꝛ ſingula ſingul) hō nāc integre eēs ſues act⁹, nāe ſo corupte. ſi oēs ꝫ aliq̄s ſit bonos moraliꝛ facere. Utrū aūt ex his q̄ nālē ordinē excūt aliq̄s ſit nō ē, pñtis ītētionis: vbi neceſſitatē gre ex inſufficientia nr̄a nāli q̄rim⁹. ¶ In riſiōe ad ꝓmū vi dēdū eēt q̄o volūtas eget diuina motiōe ad ꝓmū actū niſi ſuperꝰ in. q. 9. ar. 4. diſcuſſum fuiſſet. ¶ In riſiōe ad 3m nota, q̄ magis corrupta ſ̄ pars appetitiua: q̄z volūtas (vt ſupꝰ dictū eſt) ꝓncipiū intellꝰ in fectionē ſuſcepit. Intellꝰ aūt in immunis nō eſt: ſed vulnꝰ ignoꝛāie ſuſcepit quo impeditur homo ne ſit totaliter prudens per ſua naturalia. ¶ Sup grā. 3. ſꝫ art. 3. ciuſdi. 109. q. dubiū occurrit de cōcluſione ⁊ rōne ei⁹. De cōcluſione q̄dē q̄ falſa vr̄ā hō ꝑ ſtatū iſto pōt ex ſuis nālib⁹ ſolis. i. ab⁹q; gra cognoſcere q̄ deꝰ eſt naturaliꝛ diligibilis ſup oīa ab hominē vt patet, ⁊ hoc cognito pōt conſentire in actū diligēdi deū vt finem naturalem ſimpliꝛ ⁊ omnium ſuper eū tanq̄ ſummum oīm bonoꝝ a quo ſunt

Ad pmū ... ꝓmū

ola bona. ¶ Et confirmat̃ ꝙ dicit ꝙ hō in statu isto aliq̄ actū mortal̃ bonā facit puta actū iustitie reddēdo alteri hoi ꝙ illi debet̃ ita ꝑ reddere deo hūc actū diligēdi & magnificēdi ipz sup oia.act⁹.n. q̄dā particular⁹ & iste sub morali bono,sit̃ & q̄libz act⁹. ¶ De rōne aūt̃ medij⁹ termin⁹ ilꝛa dicit ꝙ diligere deū sup oia ē opus ꝓprie hōis, Si.n. ꝺ rō valeret,seqũtur ꝙ nulla opus ꝓprie hoi possit hoi in statu isto ex nāli⁹ ꝑficere:cui⁹ oppo⁹ dictū ē. Et si dicatur, qō in ilꝛa ad inngitur aliq̄d aliud huic medio dā subiū gitur ꝙ ab hō deficit secundum appetitū volūtatis nālis ꝓpter corruptionem nature sequitur bonū primū nisi saneturꝰ ꝙ gratuita ꝙ vis medij cōsistit in hoc,ꝙ est esse opus connaturale hoi a q̄ deficit nā corrupta. Si sic iqua dicatur, cōmittit petitio principij ad pbandū ꝙ i statu nature corrupte homo nō pōt diligere deū sup oia,nā in premissis opz assumere ꝙ diligere deū est p nāle a quo deficit corrupta natura, qō est probandum.

¶ Ad euidētiā huiꝰ dubij ꝓnotāda sunt duo. ꝓ⁰ ꝙ diligere deū sup oia ꝺ sumit ꝓ actu 2⁰ q̄ ē amare terminato ad deū nō ꝛplicite, ꝺz explicite ex rōne ipm̃ mōstrante voluntati. Et ꝓpea aduerte caute, ꝙ nō ē idē ꝺre deū ꝓ vltio sine alicui⁹ act⁹,& diligere deū sup oia qz ad illud sufficit ipli cite ferri in deū,ad ꝺ requirit explicite ferri i ipm. ¶ Scdo ꝙ diligere deū sup oia pōt dupl̃ cōtingere, vno⁹ simpl̃:alio mō sm pārtem latū. Diligere deum sup oia simpl̃,ē deū diligere vt finē oim̃,i.ꝓp quē diligat oia. Diligere deū sup oia ꝺz pārē statū,ē diligere deū vt finē omniū referibilium in ipm deū. Cōuenit hi duo modi diligēdi deū sup oia in duobus,primo in hoc ꝙ sunt precepta affirmatiua,scdo in ꝺ ꝙ vtriq; repugnat diligere aliq̄d aliud a deo vt vltimū finē cuiuscūq; act⁹,vt ꝺz. Differit aūt in ꝺ ꝙ primo mō diligendi deū sup oia repugnat oē malū culpe,scdo aūt nō. Ad hñdū nāq; actū diligendi deū sup oia simpl̃,opz oia sua hre talia vt possint in deū referri. si em̃ aliq̄d sic diligit vt nō sit referibile in deū,tā impedimentum ponit ad ꝺ vt simul oim̃ ꝑfecte reddat holez qcūq; malū culpe:vt expertia testat̃ i hñtib⁹ charitatē,q̄ diligit deū sup oia,vt finē nāe & vt finē vtutis;qz gra ꝑficit nām:& tñ hñt multa mala culpe & i volūtate faciēdi puta dicēdo mēdaciū officiosum,comedēdo nimis & hmōi. ¶ His ꝑmissis ad pbandū motū ꝺz,ꝙ lz hō i statu nāe corrupte cōtingit ē sufficētia sua possit ex puris nālib⁹ diligere deū sup oia referibilia in ipz,q̄ tūc sunt i sua pōtate vt rō ,pbat:nō tñ ꝓt diligere deū sup oia sua simpl̃:qz nō pōt nō peccare,ac p ꝺ nō. ꝓt nō ponere impedimētū dilectiōi dei sup oia sicut pōt i statu nāe integre in quo pōt ꝑseruare se ab oi petō:& ꝓhr qñ ꝛplis est ordinare i actū diligēdi deū sup oia sua simpl̃:qz nihil sit ē irreferibile ad deū. ¶ Ad cōfirmatiōne ꝺz,ꝙ nō est eadē rō de isto actu & dealiꝰ motalibus:tū qz iste act⁹ est suprem⁹ oim̃ nāli moralitū(vt ꝺz) qz re⁹ vltimi finis simpl̃ ac p hoc ꝑm principij reliquoz:relicta aūt act⁹ sub isto sunt & maioris aūt vtutis ē posse i actū summū cū ꝺ act⁹ inferiores: vñ & vtus vltimū po⁹ ꝺz ꝑmo celi. Tū qz act⁹ iste vniuersitatē actuū humanoz bonā exigit vt mām nō aūt aliq̄ nō.n. q̄cūq; malū aliq̄ facit impedimentū ꝑstat sibi vt nō possit qhoz reddere meritū:ꝛz quicūq; malū aliq̄ facit ipso facto reddit actū ir̃ū & seipm illo infectū vt sic irreferibile in deū vt finē:ac p ꝺ nō pōt ola a se dilecta referre in deū vt vltimū finē:qō facit & hō in nā integra,vt in ilꝛa ꝺz. Et sic ꝓz veritas cōclonis. cū ad ertēdere i aliq̄d.s. seipaz. q̄ nulla nā creata pōt deū diligere supra seipam sine auxilio gre. ¶ ꝑ. Deo cui sit summū bonū debetur summus amoz,q̄ est vt sup ola diligat. Sz ad summū amorē deo ipendendū q̄ ei a nobis debet hō nō sufficit sine gra alioqn frustra adderet gra.q̄ hō nō pōt sine gra ex solis naturalib⁹ diligere deū sup omnia.

Sz ꝑ mū⁹ hō in solis nālibus cōstitut fuit(vt a q̄busdā ponit) in q̄ statu manifestū est ꝙ aliquali⁹ deuz dilexit. Sed nō dilexit deū equali⁹ sibi vel min⁹ se: quia sm hoc peccasset.ergo dilexit deū supra se.ergo hō ex solis naturalib⁹ deū pōt diligere plus quam se,& super omnia.

Rñdeo Dōm,ꝙ sicut supra dictum est in primo in quo ēt circa naturalē dilectionem angelorꝫ diuerse opiniones sunt posite)hō in statu nāe integre poterat opari virtute sue nāe bonū qō est sibi connaturale absq; supadditione gratuiti doni,lz nō absq; auxilio dei mouentis.diligere aūt deū super ola est quiddam cōnaturale hoi,& etiā cuilibet creature non solū rōnali,sed irrōnali,& etiā inaiate sm modū amoꝛ⁹ q̄ vnicuiq; creature cōpetere potest. Cuius rō est:qz vnicuiq; nāle est qō appetat & amet aliq̄d sm qō aptum natū est ē⁹. Sic igit agit vnū qōdcūq; ꝓnt aptum natū est esse:vt ꝺz in.2.phy.manifestū est aūt ꝙ bonū ptis est ꝓpter bonū totius.vñ nāli appetitu vel amoꝛe vnaquęq; res ꝑticularis amat bonū suū ꝓpū ꝓp bonū cōe totius vniuersi,qō est deus: vñ & dio. dicit in lib. de di.no.ꝙ deus cōuertit ola ad amorē suiipsius.vñ hō in statu nāe integre dilectionem suiipsius referebat ad amorē dei sicut ad finē:& sic dilectionē oium aliarū rerū:& ita deū diligebat plus cꝫ seipsum & sup ola. Sed in statu nāe corrupte hō ab ꝺ deficit sm appetitū voluntatis rōnalis: q̄ ꝓp corruptionē nāe sequit bonū ꝓpriū nisi sanet & ꝛtutes ꝑfundat & integret nā ꝺ poterat & ꝙ corrupta nō ꝓficit adiutorio gre sanātis in pōti vita inchoatiue p charitatē vie q̄ nihil ꝺ dei dilectione admittit⁹,& sup ola nra nō simpl̃ sz referibilia ipz diligim⁹ cōsummate aūt ipi⁹ q̄ ola simpl̃ in deū dirigent,qz ipse erit ola i oib⁹.

¶ Ad dubitationē motā ꝑ rōne ilꝛe ꝺz,qō medij⁹ est cū op⁹ nāle:sz nāle ꝓt fieri dupl̃. Uno mō ,p eo qō fluit ex nā. Et sic sufficeret ad iferēdā ꝓmaz ꝑfectionis.s. ꝙ nā integra ꝓt & sic accipit o dio nāle. Sz qz tūc minor esset falsa: qz diligere deū sup oia appetitu rōnali (vt ertestū est) nō ē nob⁹ sic nāle,& sic fluat ex nā (vt ꝺz) iō alio mō sumit nāle ,p eo qō est ꝺz nām. Et sic diligere deū sup oia est nāle,& sic sumit ꝺ & infert ꝓmā ꝑfectionis cū veritate vtriusq; ꝓmisse. Secūda aūt conclonis pars.s. qō nā corrupta ꝺ nō pōt,nō ꝓbat in ilꝛa ex illo medio, vt ꝺz intuēti ilꝛam: vbi post ꝓbatā ꝑfectionem ꝺirecte filiam ꝺicto qō in nā integra hō ꝺ poterat sine gra: sub iungit author ex pronitate nāe corrupte ad bonū ꝓpriū,ꝙ deficit nā corrupta ab actu illo. vñ medium ad scōaz ꝑfectionem sen ad scōaz cōclonē est pronitas volūtatis ad primarium bonū: hec enim pdito vigore in nobis adeo viget vt oporteat in malū aliquod cadere:vel ex dicto patet.

¶ In eode tertio articulo discutiendum esset an diligere deū super oia sit nāle homini nisi in prima parte discussum fuisset. Uerūtñ si gra⁹ cuius virturis moralis sit act⁹ diligere deū super oia.dōm est, quia ille act⁹ sit ad alterū cui non pōt reddi eqũualens,ꝙ ad iustitiā spectat cuius pars est pietas⁹ parentib⁹ (quibus etiā nō est reddere eqũualens) debitū reddit:& religio que cultū deo exhibet ꝛc. Super articulum 4.

1.art.5. ad.2. Et.2.d. 28. art. 3.& dis. 41.i expo. lib. ad 5. Et hi. qō. 24. art.14.

In art.quarto eiusdē.c.vj.q. dubiū circa titulū occurrit:an sit qō de omnib⁹ preceptis oīs legis. Qō .n. sit sermo de oibus apper & tum ex eo ꝙ indistincte qō ꝓponit:tum ex eo ꝙ si de ꝑceptis veteris legis tm̃ esset sermo iam determinat⁹ esset in ꝓcedētib⁹. Quod vero nō appareat ex eo ꝙ ꝑcepta noue legis non nominantur nec examinantur in toto discursu articuli:tum ex eo ꝙ impossibile notorie constat esse,ꝙ ꝑcepta fidei possint sine lumine fidei seruari.

¶ Ad hoc ꝺz,ꝙ certū hic est ,ꝙ articulus iste intelligit̃ de omnibus preceptis diuine legis siue noue siue veteris. Qō em̃ sit sermo de lege diuina ex corpore articuli ꝓz vbi asserit ꝓ rōne ꝙ nihil aliud ꝺz esse peccatum cꝫ diuinoꝝ mādatoꝝ transgressio. Qō vero de oibus preceptis sit sermo ibidem ꝓz qm̃ bis replicatur ly omnia mandata.

¶ In corpe art.eiusdē dn⁹ occurrit,vbi author ꝺz ꝙ hō i statu nāe integre ꝓt ola diuina mādata iplere cōtū ad subaz operꝫ. Hoc.n. intelligz ꝑceptis diuis vltr̃ finē ēt ꝑstat.nā nec credere supnālia fidei nec adimplere actiones sacrales i quocūq; statu ꝓt hō ꝑ sua sola nālia,erūt quātum ad substātiam operꝫ: qm̃ opus ē ad credēdū diuina reuelatiōe salte mōstrante & ad actiones sacramentales potestate supernaturali. alioquin nihil fit.

¶ Ad ꝺ ꝺz dupl̃.prio ꝙ mādata diuina sunt 2¹ᵃ. q̄dā hñtia vim mādati cōtū ad vtrūq; scorsum.i. cōtū ad subam operꝫ & cōtū ad modum supnālē. Quedā aūt nō hñtia vim mādati sine mō supnāli. In prio gñe sunt ola ꝑcepta q̄ ipleta ex nālib⁹ satisfaciūt ꝑcepto alicui⁹ 2¹ᵃ ar̃ fuerūt tūc ex pur⁹ nālib⁹ fiāt. nulli ꝑcepto satisfit. Et qm̃ articul⁹ iste cōpat nām gre necie ad operandū. & ꝑcepta q̄ ñ hñt vim ꝑcepti nisi cū mō supnāli ad ordinē gre spectāt. ideo sub nomine ꝑceptoꝝ diuine legis cōtū ad subam operum obseruabiliū,nō veniunt nisi precepta in quib⁹ ꝙz locum distinctio precepti vtroq; modo obseruabilis. Et secundū hoc ꝑcepta fidei & spei i qz nō sunt precepta nisi in ordine ex fide & spe fiunt,nō cadūt sub hac distri

butiõez ꝓpterea au
thor solꝰ ꝓcepti dile
ctõis iter spectãtia
ad theologales ꝺtu
tes meminit i rñsõe
ad 3um vt ostenderet q
de his disputabat q
solã gr̃am nõ ptine
bãt. a doctrinali nãq
disputatõe nedũ pue
rili remotissimũ ẽ vt
ꝺta in dubiũ de ꝓ
ceptis solꝰ gr̃e sꝫ p
nãlia expleri põt. Et
sm hoc sz titulꝰ arti
culi fuerit de legis ꝓ
ceptz indistincte tñ p
b de oibus rñsio: in
tñ tali distinctiõe. s. q
ad subam operũ vel
modũ supnãle istima
uit q illa q nõ nisi su
pernãliter fuari põt
discussiõe nõ egent.
Sz huic rñsioni ob
uiat ꝓlo q author ñ
distinguit obseruatio
nẽ mãdatoꝝ gr̃ãtũ ad
subam ꝫ obseruatio
nẽ eozũdẽ supnãliꝫ, sz
ex charitate. Dicit tñ
põt q gen⁹ a spẽ ꝺfe
mutauit supernãle a
charitate: qz in ꝓpo
sito equalent. ¶ Ob
uiat 2° q qz fides ẽ
expandita (vt ꝺz ad Ro
ma. 10.) nõ tam tñ ꝺce
ptũ ẽ vt hõ audituꝫ
fidei sc̃ꝺ pbeat gr̃ãtẽ ꝺz
sc exhibẽt sobsequiũ
fidei. Ut̃ ꝺz scõo qõ
alia ẽ qõ ꝺe cognitio
ne supnãliũ ꝓceptoꝝ
z alia ꝺ facultate ad
ipleñ ia cognita. z
q ia ꝺeminatũ ẽ q
ia lex ꝺlna supnãlis
ẽ ipꝺ q excedit cogni
tionẽ nãlẽ. Et q nõ
ẽ qõ nõ ꝺ cognitiõe,
sz ad impletiõem: pp q
articulus iste ꝺcerne
batur q gr̃ãtia illã, q
pelagio trsbuit vt ꝑ an
sẽ hõ possit p sua nãlia
ipleꝛe ꝺlna ꝓcepta
sine gr̃a supnãli lege mõ
strãte illa: opinatũ ẽ
p. q hõ eget gr̃a mõ
strãte ꝓcepta, sz ñ fa
cilẽ ad iplere illa. Et
ꝫ hẽ ꝺfinatio hu
ius articuli vt aut̃o
rit⁹ aug. in corpe
articuli allata testat⁹.
Sed ꝫ hẽ ꝺ hoc est, q
rñsio ꝺata ad 3um in
sa extẽꝺit ad oia p
cepta ꝺcti theolo
galia q ẽt credere,
sperare, diligere ꝺeũ
ꝑ se hõ p sua nãlia gr̃ã
tia ad subam operum
ad iplendũ z ñ gr̃ãtũ i
plenẽ z spẽ z fide z
charitate. Et q ꝫ sit
verũ ex eo ꝓuincere
possumꝰ q gẽtiles ꝺ
ceptẽ fidẽ nolẽs eẽ xp̃ia
nus posset credere to
tã fidẽ eẽ verã. vt ec
clesia tz̃ stat. ẽm qõ
tylis nulla supnãli
gr̃a adiuꝫ crederet.
posset ꝫ idẽ spera
re se fore beatũ in ce
lo, cuius inanis esset

1.q. 114 artic. 2. Et 1.q. 62. 3. 4. cor. Et 1. di. 14. q. 2. ar. 2. 2 q. 3. Et 2. di. 24 q. 1. 3. 4 2 di. 26 art. 3. 2 diſ. 29. ar. 1. Et 3. ꝫ. c. 147. Et 150. Et ꝫ. 1. ar. 7. cor.

re abscq gr̃a. q hõ põt legis ꝓcepta facere
absq gratia. ¶ ꝑ. Hieronymus ꝺcit in ex
positiõe catholice fidei: illos esse maledicẽ
dos qui ꝺeũ ꝓcepisse hoi aliqꝺ impossibile
ꝺcũt: sz impossibile ẽ hoi qõ ꝑ scipm iplere
nõ põt. ergo hõ põt iplere oia ꝓcepta legis
p seipsum. ¶ ꝑ. Inter oia ꝓcepta legis ma
ximum est illud, Diliges dñm deum tuum
ex toto corde tuo, vt ptz matth. 22. sed hoc
mãdatum potest homo implere ex solis na
turalibus diligendo ꝺeum super omnia: vt
supra dictum est. ergo omnia mandata le
gis potest homo implere sine gratia.

Sed cõtra Est, q aug. ꝺcit in li. ꝺe
hr̃sibus hẽ ptinere ad
heresim pelagianoꝝ: vt credãt sine gr̃a ho
minẽ posse facere omnia ꝺuina mandata.

Rñdeo Dñm, q iplere mãdata legꝫ
cõtigit ꝺupliciter. Uno⁰ gr̃tũ ad
subaz operũ, put. s. hõ operat̃ iustat̃ fortia,
z alia, virtutiꝫ opa. z hẽ mõ hõ in statu nãe
integre potuit oia mandata legis implere:
alioqn hõ nõ potuisset in statu illo nõ pec
care: cũ nihil aliud sit peccare q̃ trãsgredi
ꝺiuina mãdata. sz in statu nãe corrupte non
põt hõ implere oia mandata ꝺna sine gr̃a
sanãte. Alio mõ põt ipleri mãdata legis ñ
solũ gr̃tũ ad subam operis sed etiã gr̃tũ ad
modũ agẽꝺi: vt fcz ex charitate fiant. z sic
neqz in statu nãe integre, neqz i statu natu
re corupte põt hõ implere absq gr̃a legis
mãdata. vñ aug. in libro de correctione z
gr̃a, cũ ꝺixisset qꝺ sine gratia nullũ prorsus
bonũ hoies faciũt subdit. Nõ solũ vt mõstrã
te ipsa ꝺd faciẽꝺi sit sciãt: verũ etiã vt pre
stãte ipsa faciãt cũ ꝺilectiõe qꝺ sciũt. indi
gẽt insuper in vtroqz statu auxilio ꝺei mo
uentis ad mandata implenda: vt ꝺctũ est.

Ad pmũ Ergo ꝺñm, q sicut aug.
ꝺcit in lib. ꝺe spũ z lr̃a. nõ
moueat q nãliter ꝺixit eos q̃ legis sunt fa
cere: hoc ẽm agit spiritus gratie, vt imagi
nem ꝺei in qua naturaliter facti sumus in
stauret i nobis. ¶ Ad 2um ꝺz, qꝺ illud qꝺ
possumus cũ auxilio ꝺmo nõ est nobis oi
no impossibile. scm illud phi in 3o ethic. q̃
per amicos possumꝰ aliqualiter nos possu
mus. vnde hiero. ibidem confitetur sic nr̃m
liberum esse arbitriũ, vt dicamus nos sem
per indigere ꝺei auxilio. ¶ Ad tertiũ ꝺz,
q ꝓceptũ ꝺe ꝺilectiõe ꝺei nõ põt hõ iplere
ex puris naturalibꝰ secundũ quod ex cha
ritate impletur: vt ex supradictis patet.

¶ Utrum homo possit mereri vitam eter
nam sine gratia. Articulus. 5.

Ꝺ qntũ Sic procedit. Uꝫ
quod homo pos
sit mereri vitã eternam sine gra
tia. Dicit enim ꝺns Matth. 19.
Si vis advitam ingredi, serua mandata, ex
quo videtur quod ingredi in vitam eternã
sit cõstitutũ in hois volũtate. sz id q in nr̃a
voluntate cõstitutũ est, per nos ipsos pos
sumus. ergo vꝫ q hõ per seipsum possit vi
tam eternã mereri. ¶ ꝑ. Uita eterna ẽ mer
ces vel premiũ que hoibus reddit̃ a ꝺeo: se
cundũ illud Matth. 5. Merces vestra mul
ta est in celis. sed merces vel premiũ reꝺꝺi
tur a ꝺeo hoi scm opera ei⁹: secundũ illꝺ
psal. Tu reꝺꝺes vnicuique secundũ opera
eius. cũ igit homo sit ꝺns suoꝝ operũ, vꝫ
q in eius potestate cõstitutum sit ad vitã
eternã peruenire. ¶ ꝑ. Uita eterna est vlti
mus finis vite humane: sed quelibet res na
turalis p sua nãlia potest cõsequi finẽ suũ
ergo multo magis homo qui est altioris na
ture per sua naturalia potest peruenire ad
vitam eternam absq aliqua gratia.

Sz ꝫ Est, q apls ꝺcit ad rom. 6. Gr̃a
ꝺei vita eterna: qꝺ iõ ꝺz fiẽ glosa
ibidẽ ꝺicit, vt intelligeremus ꝺeum ad vitã
eternã p sua miseratione nos perducere.

Rñdeo Dñm, quod actus pducen
tes ad finẽ oportet esse fini
ꝓportionatos. Nullus aũt actꝰ excedit ꝓ
portionẽ principij actiui. Et iõ videmꝰ in
rebꝰ nãlibꝰ q nulla res põt pficere effectũ
p suã operationẽ q̃ excedat virtutẽ actiuã, sz
solũ põt pducere p operationẽ suã effectũ
sue ꝺtuti ꝓportionatũ. Uita aũt eterna est
finis excedẽs ꝓportionem nãe humane: vt
ex supradictis pz. Et iõ hõ p sua naturalia
nõ põt pducere opera meritoria ꝓportio
nata vite eterne: sed ad hoc exigit altioꝝ vir
tus; que est virtus gr̃e. Et ideo sine gratia
homo non põt mereri vitam eternã. põt tñ
facere opa pducẽtia ad bonũ aliqꝺ homini
connaturale: sicut laboꝛare in agro bibere
manducare z habere amicũ z alia hmõi, vt
aug. ꝺicit in tertia rñsione ꝺ pelagianos.

Ad primũ Ergo ꝺñm, q hõ suavo
lũtate facit opa merito
ria vite eterne: sed sicut aug. in eo. lib. ꝺi
cit, ad hoc exigitur quod volũtas hois pre
parẽt a ꝺeo p gr̃am. ¶ Ad 2um ꝺñm, q sicut
sicut glo. ꝺicit ro. 6. sup illud, Gr̃a ꝺei vita
eterna. certũ est vitã eternã bonis operibꝰ
reddi. sed ipsa opa quibꝰ reddit̃ ad ꝺei gra
tiam pertinent: cum etiam supra ꝺictum sit
quod ad implendũ mandata legis sm de
bitũ modũ per quẽ coũ impletio est meri
toria requiritur gr̃atia. ¶ Ad tertiũ ꝺñm,
q obio illa procedit de fine hoi cõnaturali.
natura aũt hũana ex hẽ ipso q nobilioꝝ est
põt ad altioꝛẽ finẽ ꝓduci saltẽ auxilio gr̃e,
ad quẽ inferioꝛes nature nullo mõ pꝛinge
re põt: sicut hõ est melius ꝺispositus ad sa
nitatẽ q̃ aliquibꝰ auxilijs medicine potest
sanitatẽ cõsequi quam ille qui nullo modo
vt philosophus introducit in. 2. ꝺe celo.

¶ Utrũ hõ possit seipm ad gr̃az ꝓparare p
seipsum absq exterioꝛi auxilio gr̃e. Arti. 6.

Ꝺ sextũ Sic proceditur.
Uꝫ q homo pos
sit seipsum ad gr̃am ꝓparare per
seipm absq exterioꝛi auxilio gr̃e.
Nihil em̃ imponit homini qõ sit ei impos
sibile: vt supra ꝺictum est. sed zacha. 1. ꝺicit.
Conuertimini ad me z ego ꝑuertar ad vos.
nihil autem est aliud se ad gr̃am ꝓparare
quam ad ꝺeũ conuerti. ergo vꝫ q homo per
seipm possit se ad gr̃am preparare absq au
xilio gratie. ¶ ꝑ. Homo se ad gr̃am ꝓpa
rat faciendo qõ in se est: qz si homo facit qõ
in se est ꝺeo ei non denegat gr̃am. Dicitur
enim matth. 7. quod ꝺeus ꝺat spm̃ bonũ
petentibus se sed illud in nobis esse ꝺicitur
est in nostra ptãte, ergo vꝫ q in nostra po
testate sit constitutũ vt nos ad gr̃am pre
paremus. ¶ ꝑ. Si homo indiget gratia ad
hoc quod preparet se ad gr̃am: pari ratione
indigebit gratia ad hoc q preparet se ad
illam gr̃am: z sic ꝓcedet in infinitũ: qõ est
inconueniens. ergo videtur standum in pri
mo, vt scilicet homo sine gratia possit se ad
gratiam ꝓparare. ¶ ꝑ. Prouer. 16. ꝺicitur,
q hominis est preparare animũ: sed illud
ꝺicitur esse hominis quod per seipsum põt.
ergo videtur quod homo per seipsum se pos
sit ad gratiam preparare.

Sed ꝑtra Est, q ꝺz Joã. 6. Nemo
potest venire ad me, nisi
spes eius, sicut z fꝺes. Sed ad ꝓpositũ
facit est de sufficientia ad substantiã ope
rum: quã in hereticꝫ ꝛ̃tium ad cõfessionẽ
exteriozẽ z actus interiozes z susceptio
nẽ sacꝛoꝝ experimur: qui actus fidei
spei z charitatis ꝛ̃tum ad substantiam
operũ int⁹ z ex exer
cent sine vllo supna
turali dono in eis.
De sacramẽtalibus
autem actibus facile
ꝺz q quia ꝓcepta
dant de actibus vir
tutũ: actꝰ aũt facꝛa
les non sunt actus p
prie. aut pure virtu
tũ sed potestatũ sup
naturalium: nõ facit
tes habentes bonos
sed porcos. ideo hu
iusmodi opera nullo
modo posse heminẽ
in statu nature in
gre non obstãt pro
posito vbi ꝺe ꝓcce
ptis agitur.

¶ Circa tres simul
articulos immediate
expositos aduerte, q
licet conueniant in ꝺ.
q quilibet eloꝛum i
se qõnẽ ꝺe necessita
te gr̃e respectu vni
uersũ actuum hu
manoꝝ, z propterea
ad vnam qõnẽ spec
tant. Diuersitas tñ
difficultatum distin
ctes articulos popo
scit. q̃ã in scõo articu
lo ex ipa rõne bo
ni experis, in tertio ex
celsitudine obi ꝺei. s.
z actus. s. super oia,
in quarto ex ꝺiuina
instõse difficultas ẽ.
post decisionem fi
ꝺem prime difficul
tates, secũda ex pro
pꝛijs explanãda erat
z similiter tertia. Et
rursus appet q ꝺili
gere ꝺeũ sup omnia
naturey vires excedat.
z similiter ꝺiuine le
gis obseruatio.

¶ Super articuli. 5

I st articulo 5° quecunq; ꝺicen
da essent referuo pro
qõne vltima in arti
culo primo ꝺe meri
to: z articulo secun
ꝺo ꝺe necessitate gr̃atie
respectu meriti ad vi
tam eternam. Incog
nito namq; merito
non plene questio
scitur.

1.q. 62. ar. 2. ad 3. Et. 2. diſ. 5. q. 2. art. 1. z di. 28 art. 4. Et vi. ꝺ. 24. art. 15. Et q li. 1. ã. 7 Et ad heb. 12. lec. 3. cor. 3.

¶ Super articu. 6.

I n articulo sexto cõsiꝺꝛ. 109.
qõ. ꝺubium occurrit
ex ꝺurando in secun
ꝺo sent. diſt. 28. q. 1.
arti. vlti. ꝺuplex. Al
terũ ꝫ conclussionẽ. al
rum contra rationem
in litera allatam. Cõ
tra conclusionem qui
ꝺem: quia homo po
test absq speciali

ꝺei

de adiutorio p̄ sua nālia opari opus moraliꝫ bonum ḡ̄ p̄t p̄parare se ad gr̄am. Antecedēs p̄z ex dictis. Cōsequētia ꝓbat̄q; bonū morale hz immediatū ordinē ad bonū gr̄e ac p hoc est p̄paratiū ad gr̄am. Et augetur hoc dubiū q; author etiā in secūdo sen. di. 26. ar. 4. idē sentit dū expresse vult q; hō faciendo qđ in se est ꝓparat se ad gr̄am vt patet ibi.

¶ Cōtra rōnē ſo q; illa ꝓpositio, solius primi agētis est p̄parare ad vltimum finem, est falsa: qm̄ hz ꝑducere ad vltimū finē sit ipsi⁹ solius, disponere m̄ ad illū p̄t cē inferioris agētis, Qđ ꝓbat̄ ex hoc q; in gr̄atiōe homo hz solus de⁹, p ducat aiam: nō tñ virtute ꝓpria disponit mām ad aiam. Et sic est i ꝓposito, q; hz solus deus det gratiaz bono tamen disponere se potest ad gr̄am virtute propria.

¶ Ad hoc cuidētius sciēdo q; rō litere ex p se notaz quadāmō ꝓcedit, nā q; fm ordinē finū sit ordo agētiū clarū est: ex eo qđ oē agēs agit pp finē aliquē sibi ꝓpriū: z cōstat q; i finē ꝓpriū alicui⁹ agētis tēdere nihil p̄t nisi pp ipz agēs: sicut nec alia p pria alicui conuenire p̄nt alteri nisi pp illud cui p̄cio ꝙuenit. Id est fm̄o alicui cōuenit, qđ sibi nō p aliud z aliis quibuscz pp ipm cōuenit. Quo fit vt tēdere in finem vltimū ita sit ꝓpriū primi agentis sibi: q; nō p aliud: ceteris vero pp ipm conueniat in quocūq; ordine sint tendāt vt agentis sint vt patientia. Hāc z in ifā manifestatur hoc de victoria i quā tendit miles non nisi motus a duce: pp qđ multo magis disponēs ipm partes ad finem vltimū opz moueri a primo agente.

Sz qđ multos fallit est: q; nō distinguunt inter disponere seu p parare ad finē forma liter z mālr. Disponere ad victoriā formaliter: est pugnare cū intētione operādi ad victoriā disponere māliter ad victoriā: est pugnare mā. Inter militē autē pugnātē m̄ z pugnātē cū illa intētione manifesta est dfia: q; ille nō intēdit finē vltimū cui⁹ pugna sua ab alio ordinet ad b̄ne aūt ad finē vltimū respicit. z ꝓpterea iste pugnat vt mouens motum a primo duce: ille vt motū tantū. De motu intentionis (de quo est sermo) loquēdo ad ꝓpositum dicitur: q; illa ꝓpō solius primi agētis est tendere in finē vltimū est verissima formaliter intellecta de tēdentia i illū: qm̄ nulla materia: nihil disponens: nullū adiuuans tēdit in illū finē nisi ex primi agentis motione cui cōuenit ꝓtendere in illū. ¶ Allata aūt instantia de natura disponēte ad aiam intellectiuā: peccat in hoc q; nō aiaduertit qđ nunqz natura disponeret vltimā dispōne ad aiaz intellectiuā nisi ager in virtute gie intellectiue hois gr̄antis. agit em̄ virtute nature hūane cui⁹ essentialis z p̄ncipalior pars est anima intellectiua: ac p hoc in virtute agit primi agentis a quo solo est anima intellectiua. ¶ Ad obiecta cōtra conclusionem dicitur: q; facere opus moraliter bonū etiam in oibus humanis actibus nō est ꝓpinqua preparatio ad gratiā: sz opz addere q; fiat cum conuersione ad deū vt finē supernaturalem: qm̄ preparatio ad gratiam ꝙoatio est intentionis creature respectu beatitudinis supernaturalis. Et qm̄ ad suprem̄ agens spectat intēdere in vltimū finem: nisi speciali adiutorio dei nulla creatura rationalis p̄t ꝓparare se ad dei gratiam: q; est specialis vltimus finis vt cōiunctio specialis z supnaturalis ad deū. ¶ Ad ꝓbationem aūt dicitur: q; licet inter opus morale z opus gratie sit immediatus ordo: nō tñ est immediatus ordo inter opus pure morale z tale opus gratie. s. donū habituale gratie gratum facientis: qz mediat aliqđ opus gr̄e. s. conuersio ad deū: q; i sui termino est meritoria vtpote gratia informata: vt sic etiam nullum consummatum opus inueniatur medium inter opus gratie meritorium z morale.

¶ Nec obstat hīs qđ cōiter dicit q; homo faciēdo qđ in se est: disponit se ad gr̄az: qm̄h oc intelligit de dispositione z ꝓparatione non simplr: sed ꝑtū est ex parte sua. Et rursus de dispositione simplr accipiēdo intelligitur vt faciat q; in se est motus spāles a deo: obsequendo. s. motioni diuine: vt in rōne ad fm̄ author hic dicit: dicta sua in secūdo sen. ad meliorē sensum reducēs declarādo z addendo.

¶ In rōne ad fz: dubiū occurrit: qz author in equoco laborare videt. nā inēta cōclusio defendenda est de spāli adiutorio dei necessario ad p̄parationem gratie. authoritas vo inducta ex Jo. 15. sine me nihil potestis facere de cōmuni operatione dei q; oia ab ipo fiunt a primo agente pendent cōcludit nō est igitur efficax processus ille.

¶ Ad hoc dicit qđ nulla est equinocatio sed inēta conclusio optime defenditur: qm̄ authoritas illa nō est limitanda ad cōem influxū tm̄ sed est vniuersaliter vt sonat intelligēda: vt ꝓportionaliter distribuēda. Ita q; quēad modū nihil nature sine deo vt principio nālitira nihil gr̄e sine eo vt principio gr̄e facere possumus. ac p hoc qz facere hominem qđ in se est: ita vt per hoc sit sufficienter preparatus ad gratiam (sic em̄ in ꝓposito sumi facere qđ in se est) aliquid gratie est: ideo sine deo vt specialiter influit gratiā (quod est dicere sine speciali adiutorio dei) nō p̄t homo facere quod in se est: z non potest ꝓparare se ad gratiam: quicquid in secundo sen. munus dixerit.

¶ Super Artic. 7.

In artic. 7. eiusdē q. aduerte primo ordinē articulorū. Hactenus quidem de necessitate gratie in hoīe ad bonū. in duobus autē nunc sequentibus articulis de necessitate eiusdem respectu mali: z demum in vltimis duobus de necessitate eiusdem in homine iam constituto in gratia tractatur: vt nulla necessitas pretermissa videatur.

¶ In corpe articuli eiusdē z rōnione ad tertiū dubiū occurrit circa illud fz q; ordo nature repari nō p̄t nisi deo volūtē hois ad se trahēte p gratiā. Ex duplici siquidē capite hoc hz difficultatē primo ex parte dei: eo q; qualēcūq; p̄t deus creare hoīem: tale p̄cise p̄t reparare: fz hoīem recte ordinatū sine gr̄a potest ceare: ergo z post lapsum reparare sine gratia. Secō ex pte hois: q; vt dr in predicamentis: z approbat ab author

pater qui misit me traxerit eū. si aūt hō seipm ꝓparare posset non oporteret quod ab alio traheretur. ergo homo nō potest se ad gratiam preparare absq; auxilio gratie.

Rñdeo Dom̄, q; duplex ē ꝓpatio voluntatis hūane ad bonū. Una qdē q̄ ꝓpat ad hñ opandū z a deo fruendū. z talis ꝓpatio volūtatis nō p̄t fieri sine hīuali gr̄e dono qđ sit p̄n⁹ meritorij: vt dcm̄ est. Alio mō p̄t intelligi ꝓpatio voluntatis hūane ad ꝙsequēdū ipm gr̄e hītualis donū ad hñ aūt q; ꝓparet se hō ad susceptionē huius doni, nō opz ꝑsupponere aliqđ aliō donū hītuale i aia: q; sic ꝓcederet i infinitū sz opz ꝑsupponi aliqđ auxiliū ḡtuitū dei interi⁹ aiaz mouētis siue inspirantis bonū ꝓpm. Dicis. n. duob⁹ modis indigem⁹ auxilio diuino: vt. s. dictū est. q; aūt ad hñ indigeamus auxilio dei mouētis manifestū est. Necesse ē. n. cū oē agēs agat pp finē: q; ois cā cōuertat suos effect⁹ ad suū finē. z iō cū sz ordinē agentiū siue mouētiū sit ordo finiū necesse est q; ad vltimū finē cōuertat hō p motionē primi mouētis, ad finē aūt primū p motionē alicui⁹ inferioris mouētis sicut anim⁹ militis cōuertit ad ḡrendū victoriā ex motiōe ducis exercit⁹, ad sequēdū autē verillū alicui⁹ aciei ex motiōe tribuni. Sic igit cū de⁹ sit p̄mū mouēs simplr, ex ei⁹ motiōe est q; oia in ipm ꝙuertant. sz cōem rētionē boni, p quā vnūqđq; itēdit assimilari deo fm̄ suū modū. Hāc dio. in li. de di. no. dicit qđe⁹ ꝙuertit oia ad seipm: sz hoies in stos cōuertit ad seipm sicut ad spālem finē quē intēdūt z cui cupiūt adherere sicut bono ꝓprio fm̄ illō psal. Mihi adherere deo bonū ē. z iō q; hō cōuertat ad deū h̄ nō p̄t esse nisi deo ipm ꝙuertēte. h̄ aūt est ꝓpare se ad gr̄am q̄si ad deū ꝙuerti. sic ille qui hz oculū auersum a lumine solis p h̄ se ꝓpat ad recipiēdū lumē solis q; oculos suos cōuertit versus solē. vñ p̄z q; hō non p̄t se ꝓparare ad lumē gr̄e suscipiendum nisi per auxilium gratuitum dei intrius mouētis.

Ad primū Ergo dom̄, q; cōuersio hois ad deū sit q̄dē per li. ar. ē hz hō h̄ hoi ꝓcipit q; se ad deū ꝙuertat, sz li. ar. ad deū ꝙuerti nō p̄t nisi deo ipz ad se cōuertēte. fm̄ illud hier. 31. Conuerte me z ꝙuertar: q; tu dñs de⁹ me⁹. Et trenor. vltio. Cōuerte nos dñe ad te z ꝙuertemur.

¶ Ad 2m dom̄, q; nihil hō p̄t facere nisi a deo moueat: hz illud Jo. 15. Sine me nihil potestis facere. iō cū ō hō facere qđ i se ē, ō h̄ est in ptāte hois fm̄ q; est mot⁹ a deo.

¶ Ad tertiū dom̄, q; illa obiectio pcedit de gra hītuali ad quā reqrit aliqua ꝓparatio: q; ois forma reqrit susceptibile dispositū, sz hoc qđ hō moueat a deo nō exigit aliqua alia motione cū de⁹ sit primū mouēs, vñ nō opz abire in infinitū. ¶ Ad 4m dom̄, q; hois est ꝓparare animā: q; h̄ facit p lib. arg. sed tamen hoc nō facit sine auxilio dei mouentis z ad se attrahentis: vt dictū est.

¶ Utrum homo possit resurgere a peccato sine auxilio gratie. Artic. 7.

Ad septimū Sic ꝓcedit. Uz, q; homo possit resurgere a pctō sine auxilio gr̄e. Illud. n. qđ ꝑexigitur ad gr̄am fit sine gr̄a: sz resurgere a pctō ꝑexigitur ad illuminationē gr̄e. Dicit enim ad ephe. 5. Exurge a mortuis z illuminabit te xp̄s: ḡ hō p̄t resurgere a pctō sine gratia.

¶ Ꝑ. Pctm̄ virtuti opponit sicut morbꝰ sanitati: vt. s. dictū est. sed hō p virtutē nāe p̄t resurgere de egritudine ad sanitatē sine auxilio exterioris medicine pp h̄ q; int⁹ manet ꝑn⁹ vite a quo ꝓcedit opatio nālis. ergo vr q; hō sibi rōne possit reparari p seipz redeundo de statu pcti ad statum iustitie absq; auxilio exterioris gr̄e.

¶ Ꝑ. Euclibet res nālis p̄t redire ad actū cōuenientē sue nāe: sic aq̄ calefacta p seipsam redit ad nālē frigiditatē, z lapis sursum ꝓiect⁹ p seipz redit ad suū motū naturalē: sed pctm̄ est q̄dam actus contra naturam vt p̄z p damas. in. 2. lib. ergo videtur q; homo possit per se ipsum redire de pctō ad statum iustitie.

Sed Contra est, q; apls dicit ad gal. 2. Si data est lex q̄ p̄t iustificare ḡ xp̄s gratis mortu⁹ est. i. sine cā. pari ḡ rōne hz nām p q̄s p̄t iustificari, xp̄s gratis. i. sine cā mortuus est. sed h̄ est inconueniēs dicere. ergo nō p̄t p seipsum iustificari. i. redire de statu culpe ad statum iustitie.

Rñdeo Dom̄, q; hō nullo mō p̄t resurgere a pctō p seipsuz sine auxilio gr̄e. Cū. n. pctm̄ trāsiens actu remaneat reatu (vt. s. dictū est) nō est idē resurgere a peccato qđ cessare ab actu pcti: sed resurgere a pctō est reparari hoīem ad ea q̄ peccādo amisit. Incurrit aūt hō triplex detrimentū peccando vt ex supradictis p̄z. s. maculā corruptionē nālis boni, z reatū pene. Maculā qdē incurrit inquantū priuat decore gr̄e ex deformitate pcti. Bonū aūt nāe corrūpit inquantū nā hois deordinat voluntate hois deo nō subiecta. h̄ cū ordine sublato ꝙns est vt tota nā hois peccātis

f. q. 113. art. 2. z q. 89. ar. 2. c. Et 22ae. q. 137. a. 3. ad. 3. Et 3. q. 36. art. 3. c. Et. 2. d. 20. q. 2 ar. 3. ad 3. z di. 28. ar. 2 cor. Et 3. d. ca. 157. z li bro. 4. ca. 72. pō. Et vi. qō. 24. ar. 1 ad 10. z 12. z q. 28. a. 2.

re in.2.sen.di.28. in expõne lre ꝓmus ad meliores exercitatiões deductus ꝓficiet. Et cõsistit difficultas in hoc: q actus ⁊ habitus praui nõ ita diminuũt nãe bonũ vt necessitet ad manendũ i malo: sed põt voluntas mutari in oppositũ bonũ ⁊ cõtinua exercitatiõe voluntatẽ stabilire in subiectione ad deũ vt prin⁹ nãe: ⁊ sic ordo nãe reparatus erit sine auxilio gre ⁊ homo ad bonum sibi connaturale per seipsum assurget: cuius oppositũ in litera dicitur.

¶Ad primũ horum dicẽ q non est ad ꝓpositũ ꝓntis articulꝰ vbi de necessitate gre ad vires hois qõ est: quã ãt gre de remissione culpe an possit fine gratia fieri examinabit concluꝺ illis rõnis q̃ scotus vtit.

¶Ad secũ ãt qõ est directe ꝺ ꝓpoⁿ. ꝺr q ordine nãe reparari sic vt voluntas hois deo subiiciat: põt intelligi triplr. Unoꝰ de subtione limitata seu fin quid. Alioꝰ de subione simplr.

¶Et scito vt pene tres terminos, q si fingam⁹ hoi nõ fuisse revelatũ aliqd ipe etans ad ordinẽ gre: tũc esse subm deo vt principio nãe ⁊ esse subm deo simplr coincideret: mõ ãt vbi cõstat esse ordinẽ gre revelatũ: hec duo nõ coincidunt. sed esse subm deo vt principio nãe, est eẽ subm deo fin qd: esse ãt subm deo simplr, est subiici sibi vt in prin⁹ ⁊ fini nãe gre ⁊ oim quõliber. Uñ ꝺr q ly voluntas hũana sicut põt sine gra mutari de inteperãtia in esse teperãtũ: ita põt mutari de inobediẽtia deⁱ vt prin⁹, est nãe ad subiectionẽ illi⁹ etiã vt principiũ est finis nãe: sed hoc non est voluntate subam esse deo simplr sed fin qd. vt. s. est caput nãe. nõ põt tñ limitari sine gra ad obediẽdũ deo simplr. i. sine determinatiõe aliqua: q talis subio voluntatis a spãli auxilio gre est (vt ir ar. ꝓcẽdi dictũ ẽ) ⁊ terminat ad donũ hituale gre gratũ facietis. ⁊ hoc intẽdit lra remittẽs se ad ꝓcedentẽ ar. Et si inst̃ q talis subio non spectat ad ordinẽ nãe: sed gre. rñdet q ly hec subio excedat vires nãe ⁊ spectet ad gre ordinẽ (vt in ꝓcẽdti art. dictũ est) ipsa in est necessariũ requisita ad hoc q voluntas subiiciat deo fr nãe ordinẽ. Et rõ est. q. post lapsum nõ dat medi⁹ status inter quẽstionẽ ad deũ supnaturalẽ finẽ, ⁊ auersionẽ ab ipso: ir ante lapsum dari potuerit medi⁹ status, quo in nã integra nec auersio nec conuersio erat hõ ad deũ p supnaturalẽ finẽ. fuisset quippe tũc hõ subiect⁹ deo simplr nõ includendo nec excludẽdo ordinẽ gre post lapsum autem opr in conuersione ad deũ simpliciter includi ordinẽ gre. Et sic nec arist. nec aurꝰis dicta in scõo sen. presentibus magis digesta obuiant.

¶Super Artic. 8.

In ar. 8. cũsidẽ. q. dubiũ prio occurrit circa illud, hõ in statu nãe integre poterat vitare oĩa pcã ex finis nãlibus: qm̃ nõ poterat vitare pcã obmissionis ꝓceptorũ gre. non est poterat ex naturalibus vitare ꝓceptũ charitatis ſ. diliges dñm deum tuũ ⁊ simꝺlis vt sunt precepta charitatis: vt patet ex dictis: ergo non poterat ex naturalibus vitare pcãm obmissionis talis. ¶Ad hoc dubiũ (qõ apud durandũ in secundo sen. di. 2. ar. 3. cõclen.) dr̃m est, q aliud est posse implere ꝓcepta hmõi: ⁊ aliud est posse vitare pcã oppositaq̃m adimpletio preceptorũ horum claudit in se de necessitate donũ supernaturale in hãte quo fit potes adimplere: ⁊ ex quo precipi adimplere: quũ ens ꝺr diliges dñm deũ tuũ: vt est ꝓceptũ charitatis ſubintelligitur diliges ex charitate dñm deum tuũ: vbi manifeste ꝓz claudi charitatẽ in facultate adimplẽdi. Ad euitãdum ãt pcãm obmissionis nõ exigit supnaturale donũ: sed sufficit ex nãlibus nullũ ponere obicẽ in nullos ꝛenitri diuine motioni ingẽtũ ꝓceptum obligat, q tali statu ãt: ꝺr ad aliũ statum ꝓtransire. Et ꝓpterea si ponat hõ in statu nãe integre q̃ntũ nũq̃ sine supernaturali dono implere ꝓceptũ charitatis vt sic: sine tñ supnaturali dono vitasset pcãm obmissionis omniũ ꝓceptorũ: dũ nullũ impedimẽtũ ꝓtransisset supnãli dono tñ habitualis gre q̃ ꝺr diuine motionis spãli quo ꝓparari ad gram ⁊ adimplere ꝓceptũ potuisset: pg qõ authorꝰ eo q hõ in statu nãe integre poterat nõ recedere a toto qõ est fr naturã, ꝓbat q potuit pcã vitare. ¶In eodẽ octauo ar. dubiũ est. primo ex ipso authore: q in. 2. sentẽ. di. 28. q. 1. ar. 2. recitat hanc viam quam hic tenet pro sententia: ⁊ arguit contra eã soluens rationẽ eius, ⁊ dimittit eã vt falsam: in hoc autem loco non respõdet suis rationiꝰ ibidem factis ⁊ tamen determinat oppositum. Rationes fue sunt in primis, p cõclene oppositũ: quia naturalia p peccatum naturale non sunt ablata sed infirmata: nec per hoc libera fuga mali que est de ratione liberi arbi. non est ablata: sed infirmata: ⁊ consequenter non incurrit non posse sed non posse facile fugere malum.

¶Deinde contra rõnem litere quantum ad similitudinem venialium ⁊ mortaliũ: q nõ valet sm̃ lũdo, ꝓpterea q venialia absq̃ deliberatione cõmittuntur: mortalia cum deliberatione tantum. vide qua rõne põt vitare vnũ põt vitare oĩa. Et ꝓtũ ad 2m dr̃m dupliciter: q liberũ ar. multo fortius fit ad euitandũ aliud pcãm post vitatũ vnũ q̃ ante. ¶Secũdo dr̃ q currit dubiũ ex sco. ⁊ dupl. in. 28. di. 2. sen. Et vt clari⁹ med⁹ ⁊ dñus eius cesat: formet sic rõ cõtra litera. Author affert ad hoc i lra tres primationes ⁊ tria posita, ex q̃bꝰ in hoc exĩte in pcõ mortali ipotentia ad vitandum dũ oĩa pcã mortalia, ꝓuenitur dicit. Prima ꝓmatio est gre. Seda vero finis vltimi. Tertia finedilectionis assidue quãdo opr ⁊ c. primũ positũ est mor⁹ multiplex: oc currẽtiũ agẽdorũ vel vitãdorũ. scõm finis malꝰ pcẽceptus. tertiũ primus habitus. ⁊ prin⁹ loco ponitur in lra tertia primatio ⁊ fin positũ. ſ. impremeditatio assidua cũ malo fine precẽce pto. Hec oĩa patẽt in 2m. Et inuenti lram. Tũc primo sic. pcãm mortale exĩs in hoie non cõmutatur hec oĩa, nec ꝓcipitia: ergo author ex his male infert impoⁿm exĩtis i pcõ mortali. Cõsequẽtis nota. Et assũptũ ꝓbat: q stat homine cõmisisse aduleriũ semel. ⁊ nolle ampliꝰ cõmittere: ⁊ pcãm illud nõ eẽ deletũ p gram ⁊ cũ hoc habere habitũ tẽperãtie acquisitum: ⁊ sic nõ habebit habitũ primus nec⁹ finem precẽcipũ malum: nec egebit ex hoc pmeditatione magis q̃ prius. ¶Secũdo sic. cõmittia pcãm mortale necessario ad ꝓpesũ spectantia sunt. 8 tria. ſ. primatio gre. primatio subiectionis simplr ad deũ vltimũ finẽ, ⁊ inordinata cõuersio ad cõmutabile bonũ q̃ntũ. sed hoc nõ inferat, ꝓbat: q talis primatio nõ plus ꝓmat necessario q̃ inhesione ad deũ ex charitate cũ tali aũt ꝓmatione quam fiet bonitas moralis (vt ꝓz in hereticis sola heresi maculatis) ꝑns est q dũ põt hõ sine rebidno viuere: põt cẽ per multos annos nihil cogitare de illa sua heresi (puta q. ſ. non ꝓcedat a patre) ⁊ in alijs continue recte se habere absq̃ mortali hñdo in affectu suo stabilitũ deum sic vt ꝓ nullo cõsequẽdo aut vitãdo veliet offendere. Et est sermo ꝑns secluſis preceptis eccl'ie de cõicando ⁊ confitẽdo totiens in solo eũ dutinę ⁊ nãe iure loqmur. Quod inordinata conuersio pcã ad cõmutabile bonũ nõ inferat talẽ impotentiã ꝓbat: q in se quidẽ nõ est iam exĩ translat. In affectu quoq̃ non opr q remanserit: q vnus actus vt dictũ est, nõ gñat talẽ affectũ. sicut nec vnus hirũdo facit ver. ⁊ etiã hõ ex puris nãlibꝰ põt se mutare de affectu ad quodcunq̃ cõmutabile bonũ in aliud: vt experientia testat. Quod demũ oĩa hec simul nõ inferãt talẽ impotentiã, ꝓbat ex hoc, q non se hñt vt partiales causę eiusdẽ rõnis cõponentes vnã totalem vt multi trahẽtes nauẽ nec ex eis concurrentibus simul aliud hr̃ q̃ effectus illorũ simul q̃ nõ est impotẽtia: sed nõ posse meri nec regulare actus suos ex charitate cũ macula ⁊ reatu pcti. ¶Deinde ꝑ ipam positionem. primo q: sequitur ad eã q hõ posset se scire habere gram dei certe. ꝓbatur sequela: q põt scire certe se dũ non committisse pcãm mortale. si cẽ effectꝰ necessꝰ ius status exĩtis in pcõ mortali est nõ posse dũ vitare pcãm mortale cõmittendũ: a destructione ꝓtis inferẽt destructio actus. Secundo arguit sco. in. 28. di. 2. sic exĩs in pcõ mortali põt in hoc tpe cauere ab hoc mortali ⁊ illis dũ cauet hoc cauet eẽ: ⁊ sic de tpe ꝓxiti: sic de semꝑ: ergo põt cauere semꝑ sm̃ lr. Assũptũ ꝓ prima ꝓte est positio tua. pro scõa ꝓbatur: q voluntas nõ põt simul habere diuersos cõsensus qui requirũntur ad actum cauẽdi hoc ⁊ actũ cõmittendi aliud, mortale maxime: q resistens vni fit fortior ad resistendũ alijs. ¶Ad euidentiã huiꝰ difficultatis, sciendum est q tota difficultas consistit in hoc q homo etiã post pcãm mortale ⁊ malũ habitũ est lib. arb. quo ad actũ deliberandi: alioquin nõ peccaret vnq̃ mortaliter: qm̃ sine voluntaria deliberatione ponitur vel negatiue nõ põt pcãm mortale incurrivt ꝓz ex supradictis. voluntare aũt exĩte libera ad deliberandum implicatio ꝺictionis vt dicere q nõ põt vitare oĩa pcã mortalia. nã si libera est põt in vtrũq̃ oppositorũ. ſ. le liberare vitationem vel cõmissionem pcti: ⁊ si nõ ꝓtest de vtroq̃ vt libet deliberare non est libera in deliberando. ¶Nec satisfit qõni huic dr̃o q pro tanto ꝺr nõ posse vitare omne pcãm mortale, q ꝓpto non põt ad implere ꝓceptũ charitatis ⁊ susceptionis sacrorũ. Hec nãe fuga exclusa est p addicta. ſ. q plus requirit ad implẽdũ ꝺ ꝓcepta q̃ advitandũ pcãm: qm̃ ad vitandũ pcãm sufficit nõ ponere impedimẽtũ diuine motionis: q obsequẽte se illi prebere q est in [illegible] voluntatis pcõrũ. sicut peccare mortaliter: q impedimentũ nõ põtest

S. q. 63. ar. 2. ad 2m. Et 3. S. ca. 160. Et vbi. q. 22. a. 5. ad 7m. 2. q. 24. ar. 1. ad 10. 2. 12 ar. 12. p. to. Et 1. 2. 12 co. 2. fi. 2 co. 4. Et heb. 10. lec. 3. co. 1.

nisi per pctm mortale. & sc̃la diuine motionis opus est liberi arb. nec pt̃ expigit p sua ꝓcepta ab hoc de⁹ in tali statu q̃ nō precipit hoi in quocūq; statu vt faciat qđ impoſt est ab eo fieri: ſ. in ꝑte eius nō sit tollere appoſm a se prius impedimētū pcti mortalis cōmissi: vt in articulo ꝓcedēti dcm est. ſ. ne ꝓcipiat hoi lapso in pctō vt tollat ipm a se: sed vt deꝓcet & in ꝯtū in se est opet vt a deo auferat: iuxta illud fili peccasti: ne adiicias iterū: sed de pristinis deꝓcare vt dimittant tibi. Cōe igit pđēte in difficultate non pt̃, dm est q̃ posse nos aliqđ dupl̃ intelligi potest. ſ. vel iuxta modū quo dicit̃ posse a nāli potentia, vel iuxta modū q̃ dr posse a facultate habit⁹ sicut aliquis dr posse scire cōclusiones geometricas, vel ex nāli potentia intellectus, vel ex cognitis principijs geōetrie. Utro q; sīqđē modo dicit̃ posse ſ. primo sm potētiā remotā, ſecūdo sm potētiā ꝓximā. In ꝓposito nō est qō de posse vel nō posse sm q̃ a nāli potētia sumit̃, q̃ est potētia remota respectu vitationis oīs pcti: sed sm q̃ sumit̃ a q̃si habitu. i. supadūcta potētia. Et ꝓpterea deficiunt rationes q̃ sup libertate deliberatiua fundātur. Manifeste aūt patet, q̃ potētia ꝓpinqua vitādi oē malū culpe, ex duob⁹ cōstabat. ſ. ex vigore rationis & subiectionis simpl̃r volūtatis ad deū: his enim naturalibus potētijs adūctis potuit hō vitare oē peccatū, vt ꝓdictū fuit: perdito aūt p originale pctm rōnis vigore, amissa est simul potētia vitādi oē peccatū actuale. Potētia vero vitādi oē pctm mortale: in altero cōsistit ſ. subiectione volūtatis ad deum: talis nāq; subiectio sm veritatē posita nō stat cū pctō mortali: remota ponit̃ hoiem in pctō mortali & est ꝓpriū principiū vitādi pcti mortalis. Quānis em̄ tale pctm mortale (puta inūe perantie) possit ex alio principio vitari: vt tñ & absolute vitationis pcti mortalis nulla est ꝓpria causa nisi talis subtio. opis siquidē effectui vniuersali cām vlem vt ꝓpriā rideremur vt ꝓbat philia. Nullus em̄ actus hītis siue dispō nō includēs talē subtionē talis est nāe & sufficiētie ex se, vt possit vitationē pcti mortalis vltr vt ꝓbat discurrēdo. Et qm̄ i causis ꝓpriis tenet argumētū. si affirmatio est cā affirmationis: negatio est cā negōnis: & ꝓbatur. Quicūq; enim habet potētiā ꝓximā vitādi peccatū mortale. privatio talis subtionis privabit potētia ꝓpinqua vitandi peccatū mortale. Et qz talis subiectio auferēt̃ per pctm mortale vt ꝓseueret vsq; ad remissionē eiusdē: sequit̃ q̃ homo in peccato mortali exīs nisi p gratiam dei repetur: impoſs est ad vitādū peccatū mortale. Nec ꝓpterea nō libere peccat qui singula pōt vitare: sicut etiā nō excusat a volūtario in cōmissione venialiū, licet nō possit venialia vitare: eadē ratione qz singula pōt vitare. ¶ Uerū qz in litera nō solū ponit dicta cōclo. ſ. q̃ homo in mortali nō pōt vitare mortale: sed adūgit̃ ly diu, & simul ꝓbatur totū. ibi vt cā etiā posituā ꝓpositi impotētie habeat: adūgit id qđ cōcomitat̃ ꝓuationē assignatā. & est malū finis precōcepti. Scire nāq; oportet q̃ sicut in actib⁹ virtutū sunt duo fines. ſ. ꝓprius illi⁹ virtutis & cōmunis omniū (puta in actu tpantie bonū rōnis vt deus) ita in peccatis mortalib⁹ est vltra speciale malū etiā cōmune malū. ſ. inordinatus amor. sunt vt ptz ex assignatis & Aug. duas ciuitates duo faciunt amores: hierusalē amor dei vsq; ad ptēptū sui: babylonē amor sui vsq; ad cōtēptū dei. hi em̄ mutuo se excludūt, & sibi inuicē infallibiliter succedūt q̃cūq; em̄ est extra pctm mortale i hoc statu amat deū vsq; ad cōtēptū sui: & q̃cūq; est in pctō mortali amat se vsq; ad cōtēptū dei. Nō g̃ exīs in pctō mortali nō solū est priuat⁹ gr̃a & subiōe dictā (q̃ idē est qđ amor dei vsq; ad ptēptū sui) sed est indut⁹ amore sui vsq; ad cōtēptū dei. Nō solū igit cecidit a bono finis? hz malū finē cōem de q̃ salte ꝺ̄nifica. lr̃a de fine precōcepto. Et qz sunt tales cōis est oī pctō mortali, & ex fine supiori sumit̃ rō & initiū reliquoꝝ. ꝓns est vt hō exīs in pctō mortali habeat positiuū principiū ex nā sua inclinās ad peccandū mortal̃r. ſ. amore sui vsq; ad cōtemptum dei. nisi em̄ h amor pseueraret in eo h̃itual̃r seu virtual̃r fm affectum vel salte veritatē, iā esset in altero ꝺdictorio. ſ. in amore dei vsq; ad cōtēptū sui. nō em̄ dat mediū. Dico fm affectū ꝓpter eos q̃ sciūt se esse in pctō mortali & nō agūt penitētiā: eos q̃ sciūt se esse in tali statu, puta credēdi spūscto nō esse a filio, nō tñ esse i pctō mortali. patēt hec etiā ex eo q̃ quilibet dānat⁹ desedit ad iferos cū armis sui. ſ. cū aliqua mala volūtate in q̃ obstinat⁹ pseuerat & nō solū cū auersione ab vltimo fine vero. ¶ Quis ita se habētibus aduenemus q̃ in lra dr vt vis rōnis pspicis⁹. In litera aliq; ponūt specialia ad pctm mortale, aliqua ad cōditionē hois & aliqua supponunt manifesta. Ad pctm mortale spectantia afferunt tria vel quinq. ſ. priuatio gr̃e, priuatio subtionis sui & suoꝝ oim deo ꝓceptoꝝ mal⁹ finis & malus habit⁹ qui vel in omnibus non habet locū si formal̃r intelligat̃, vel declarat̃ p tertiū si modaliter intelligat̃: ꝓpterea dixit tria vel quatuor. Ad ꝓdōnē hois spectātia: afferunt tria. occursus tot vitādoꝝ & agēdoꝝ, ꝓnitas ad operandum sm precon ce ſ finē vel hinum, & impotis premeditatio aſſ. dua. Manifesta suppo

Sed cōtra

Est, q augu. dicit in lib. de pfectione iustitie, Quisq; negat nos oare debere ne inducamur in tēptationē, negat aūt h̃ q̃ ꝓtēdit ad nō peccādū gr̃e dei adiutoriū nō esse hoi necessariū, ſz sola lege acceꝑta hñanā sufficere volūtatē: ab aurib⁹ oim removendū & oze omniū anathematizādi esse nō dubito.

Rñdeo

Dm, q ō hoie dupl̃r loqui possum⁹. Uno mō sm statū nāe integre. Alio modo sm statū nāe corrupte. Scō m statū quidē nāe integre ēt sine gr̃a hituali poterat hō nō peccare nec mortal̃r nec venial̃r: q. peccare nihil aliud est quam recedere ab eo quod est sm nām, qđ vitare hō poterat in statu nāe integre, nō tñ h̃ poterat sine auxilio dei in bono conseruantis: quo subtracto etiā ipsa nā in nihilū fīta sunt infirmitas nāe, a q̃ inchoat ſpotentia vitandi malū, & ꝓnitas ad malum: de qua gen. 6. ꝓni sunt sensus hominis &c. ¶ Et considera qđ dicit̃ auth⁹ ingeniū, cās tñ cōes pcti mortalis inducit. q. de vitatione non talis aut talis sed pcti mortalis absolute qđ est, vt effectus vl̃is causa vl̃is assignat̃. Est igit rō lr̃e ista. hō in pctō mortali pseuerās est destitutus gr̃a. ac subiōne simpl̃r ad deū, hīs malum finē vel malum habitus decideret. In statu aūt nāe corrupte, indiget hō gr̃a hituali sanāte nām ad hoc q̃ oīno a pctō abstineat, q̃ qđē sanatio primo fit in ꝑtī vita fm mētē: appetitu carnali nondū oīo repato. Unde ap̃s ad ro. 7. in ꝑsona hois repati, dicit, Ego ipse mēte seruio legi dei, carne aūt legi pcti. In q̃ qđē statu pōt hō abstiere ab oi pctō mortali, qđ in rōne cōsistit: vt s. hītū est. nō ät pōt hō abstinere ab oi pctō veniali, ꝓpter corruptionē iferioris appetit⁹ sensualitat̃: cui⁹ mot⁹ singulos q̃dē rō reprimere pōt (& ex h̃ hīt rōnē pcti & volūtari) nōät oēs: quin vni resistere nitat, fortassis ali⁹ insurgit: & etiā q; rō nō semp pōt esse ꝓuigil ad hmōi mot⁹ vitādos, vt s. dcm est. Sic̃ ēt añꝑ hois rō, in q̃ est pctm mortale, repet̃ p gr̃az iustificantē, pōt singula pcta mortalia vitare, & ꝑ aliqđ tempus (qz nō est necesse q̃ continuo peccet in actu) sed quod diu maneat absq; peccato mortali esse non potest. vnde & gregor. dicit repētinis in qb⁹ abē ꝓmeditatio hō operatur sm suā ꝓnitatē. Firmat̃ q̃q; sc̃la ex pte positiui principii ex authoritate scripture. nā si cū extrinseco sctō setis eris & cū querēte querēt̃: quo cū intrinseco querēte sine sen affectu non querēt̃? Ex pte vo priuatiui ex auctē christo. tractāris illud. soluite & adducite mihi sicut inuit nauē fracto gubernaculo nō quovult vadit: sed quo tēpestas impellit: ita hō diuine gr̃e auxilio pāit⁹ nō agit q̃ vult ſz qđ diabol⁹ ei intēdit: qđ vult. i. qđ vellet sm velleitatē nō tñ peccat inuitus aut impotēs hoc nūc vitare. Scēa aūt sc̃la ꝓba: quia hō nō pōt semp stare in tali ꝓmeditatiōe: & tñ frequētia occurrētiū & ꝓuocātiū eget assidua ꝓmeditatiōe vt euitet mortale pctm ab hoie sic male diſpōsito. Hec est rō lr̃e. Que manifeste quinciter q̃ videl arb. cū hoc q̃ est liberū: ꝓp tñ has malas dispōnes & cōdōnes impotēs est ex se ad vitādū diu mortale. ſi in mortali cōmisso ꝓseueret. ¶ Nūc superest obtionib⁹ i ꝓriū satisfacere. Et ad dicta auth⁹ & scōo sen. dr q̃ h̃ retractata sunt. Et prima ratio de facultate liberi arb. soluta in rōne ad primū & tertiū & in corpe articuli. Uñ dr q̃ saluata libertas ei⁹ infirma: infert facultatē vitandi singula non oia mortalia in sic dispōsito. ¶ Similitudo inter mot⁹ ifirgētes venialiū & ꝺ̄ deū pōt dupl̃r intelligi primo q̃ ad oēs cursum: frequētia & deordinationē. secūdo q̃ ad modū deordinationis. Si primo mō intelligāt silitudo teneat: & sic vtit ea h̃ auth⁹. Si scōo mō nō tz. Et h̃ ꝓcludit obiectio ſcā: mod⁹ nāq; in venialib⁹ offendēdi est q̃ negligētia absq; deliberatione: in mortalib⁹ aūt nō nisi deliberādo offendit. Sed tñ sicut ibi ꝓp deꝑditū vigorē rōnis fieri neq̃t: quin volūtas eret libera in singul̃: ita h̃ ꝓp deꝑditam subtionē ad finē vltimū vt per h̃ appositū ꝓriū finē fieri neq̃t vt volūtas libera circa singula oia vitet semp ꝓmeditādo. addito q̃ppe hois infirmi & sic dispositi nō ꝓmittit. Obiectio aūt allata ꝺ̄ h̃ q̃ diu vitare nō pōt mortale: soluit̃ ex eodē fundamēto. ſ. q̃ ꝓter ꝓnitatē ꝺ̄ frequētia tot ꝓuocātiū se seruare diu ex assidua ꝓmeditatione deꝑdere: que est impotis hoi hmōi. Quānis em̄ resistēdo vni mortali firmior fiat ad vitādū aliud: nō tñ tāta fit firmitas vt nō sit ꝓmeditatione assidua opus ad vitandū omnia: ingruentibus tam frequēter impulsiuis: & ꝓpterea non diu vitare poterit casum. ¶ Ad primā obionē factā ꝺ̄ rōnē negat assumptū de oīb⁹ ꝓterq̃ de habitu ꝓpter dicta: quia non exigit̃ ad ꝓpositū. ſi em̄ p ex pctō mortali & cōditione ac dispōne hois q̃ oīa numerata inuenīunt in q̃ls exīte in pctō mortali. is em̄ q̃ semel adulterū cōmisit: nec intēdit amplius cōmittere: sine dilectione culpe pōt referri ad duplicē finē: ꝓpriū scz habit⁹ acq̃siti. & respectu hui⁹ nō hēt ꝺ̄ finē pcēcepti nec eget ꝓmeditatione. ꝓpter inclinationē tal⁹ ꝺ̄ finis. & quo ad hoc obtio bene dicit. Et pōt referri ad cōmunē finē oīm vitioꝝ. ſ. ipsummet amatū vsq; ad cōtēptū dei. Et hic finis pcēceptus in oīb⁹ actu mortali pseuerat habitualiter idoneo re paretur per gratiam. Et ratione huius finis cōtrarij vitationi mortalis peccati oportet deꝑditū hominē inter tot ꝓmeditari aut cadere. ¶ Ad scām obionē dr: q̃ ly negatio gr̃e nō inferat hāc impotentiam: ꝓuatio tñ ei⁹ ex tali cā. ſ. pctō mortali: in hoie infert talē impotētia. Sic aūt nō erat nego gr̃e i nā integra. Falsus q̃s ē q̃ gr̃a nō pl⁹ dct q̃ efficaciā ꝓcise inerēdi: dat em̄ subiōne simpl̃r volūtatis vltimo fini p charitatē: sanat nām: adiuuat vires & illustrat. Priuatio q̃s ꝺ̄ bonis simpl̃r dcoꝝ stret cō bonitate mortalimō tñ stat cū bo⁹ simpl̃r. ¶ Uerūtamē adūerte hic q̃ esse i pctō mortali ꝓtingit tripl̃r ex ꝺ̄ tū ad ꝓpositū peccat. ſ. formal̃r & p se vt est ille q̃ scit se ēe i pctō mortali & nō q̃uidet sibi: hic em̄ scit & vult se esse i pctō mortali. Uel formal̃r & p se ex pte obiter accīs aūt ex pte operāt̃: vt q̃ fecit ex ignorātia iur̃ nō excusante ꝺ̄ tū vsurariū: hic em̄ scit & vult se esse i tali facto qđ est formal̃r pctm mortale: nō tñ scit aut vult se esse i pctō mortali ignorātia velāte ipm. Uel p accīs vt sīs diligēter & si nō sufficiēter se discussit: & putat se esse in gr̃a: tū tamen sit in pctō mortali: hic em̄ nec scit nec vult se esse in peccato mortali & nec in

aliā qō hēat petī mortalē rōne. Inter hos aūt tres hec est dīa ad ppō sitū, q primō est in petō mortali nō solū facto sed affectu p se: scōs affectum quoq; z p se ex pte obiti p accīs ex pte sui ppter ignorātiā. tertio facto tm. Et ppterea in prio locū p se hz precēpt⁹ fin⁹ mal⁹, z destruit affectus a fine vltimo: cetera q in ifa dīr. In 2° hec cadē locū hīt partim p se. s. ex pte obi, z partim p accīs. s. ex pte operātis: ac per hoc iuxta illius p accīs frequentiā erit cal⁹. Iste esū pōt hē cor suū stabiliū. ideo ex intētione z affectu: z ppea caudebit a ceteris finis p accīs, affectus ad iucrū q illū Scīm ignotū quo ad vsurā (vt dictū est) sit infectus. In tertio locum hīt hec cadē facto tm, vñ hic pōt magis vitare quam alij mortale petīm: dū nō affectu sed facto solo malum finē preconceptum seruat: affectu nanq; se simplīr deo subijcit ac p illum regulat. Quia ergo sermones doctrinales sōt malos z per se ē opz iudeo pñs ī ī exīte in petō vniformaliter z-t prī telligendos. ormalr mo de ex. scō de q p se malē z p se exīte. iecti; p accī. ez ex pte sui. er esū pōt diu p. erare absq; nouo actu in mortale. Hec obstat in scō q cōtingit casum ignorātiā esse de raro cōtigēte. ignōtū esū ē ex parte exītis in statu illo ppter q cōtingit casum ignorātiā esse de raro cōtigēte. ignōtū esū ē ex parte exītis in statu illo ppter q est ad illud faciendum infinities si infinities occurreret ex quo ad illud affect⁹ est ablq; freno p pter ignorātiā. z p. terea ignōtū est ex pte sue potētie nō pt diu stare quin cadat. Hui⁹ materia casus nō scpe occurrat. De exīte in peccato mortali tertio modo nō accipio hāc literam: sed loco illū iter eos qui incipiūt p diuinā grām repari. vñ iste non peccat mortalr, suscipiens sic sacra: vt alibi diffinitū est. ¶ Et p hec ptz solo quō cōuersio ad commutabile bonū preterita infert vel non infert hāc impotentiā.

Si esū pfecerat in affectu iā op⁹ est premeditatione: aut qō plus est sciētia. Si aūt facto tm nō op⁹ est sciētia aut pmeditatione: sed diuino intellectu ad intelligendū delicta. z de hoc (vt dictū est) nō sermo pñs: qm ab arte relinquitur id qd est p accidēs. Ex his aūt facile ptz quo modo ex his omnib⁹ vna impotētia cōstat vt diuersis cōditionib⁹ requisitis cōcurrētibus ad eius pfectionē (vt ptz in. 5. meta. capitulo de vno) z singulos effectus singulo rū male esse obiectō numeratos: vt patet ex dictis. ¶ Ad argumentum cōtra cōclusionē. s. q sequeret q posset quis scire se esse in gratia: negatur sequela. Et quum dicit, pōt scire se diu nō deliberasse in petīm mortale. respōdet q quicquid sit de peccatis cōmissionis, quis scit se diu non cecidisse in petīm mortale obmissionis? q nō esset deliberatōe posītiua: sed sufficit nō deliberare qm tenet: scriptū est em̄ delicta qs intelligit? delictū em̄ ppriē obmittētis est. z ppterea subdit: ab occultis meis munda me domine. Dicit scō q impotētia talis est effectus status peccati mortalis formaliter z p se, z nō per accidēs tm solo facto: vt dictū est. z propterea ex hoc q quis diu nō cecidit nō potest scire se de facto non esse in mortali: sed non esse in affectu mortalis. vnde apostolus nihil mihi conscius sum: sed nō in hoc iustificatus sum. ¶ Ad rationē Scoti dī. q multiplr peccat. primo in ante assumi. falsum. s. dū cauet hoc cauet oēs q pōt simul cauere vnū z trāsgredi aliud preceptū. probatio quoq; assumit falsum. s. q volūtas nō pōt illos duos cōsensus habere. pro quāto expe rimur aliquē simul velle rapere sed nō res sacras: ac pre hoc vitare sacri legiū z cōmittere rapinā: z similiter in multis. Et ad rationē Scoti dī. q multiplr peccat. primo in ante assumi. falsum. s. dū cauet hoc cauet oēs q pōt simul cauere vnū z trāsgredi aliud preceptū. probatio quoq; assumit falsum. s. q volūtas nō pōt illos duos cōsensus habere. pro quāto experimur aliquē simul velle rapere sed nō res sacras: ac pre hoc vitare sacri legiū z cōmittere rapinā: z similiter in multis. Et ad rationē Scoti dī. q multiplr peccat. primo in ante assumi. falsum. s. dū cauet hoc cauet oēs q pōt simul cauere vnū z trāsgredi aliud preceptū. probatio quoq; assumit falsum. s. q volūtas nō pōt illos duos cōsensus habere. pro quāto experimur aliquē simul velle rapere sed nō res sacras: ac pre hoc vitare sacri legiū z cōmittere rapinā: z similiter in multis. Et

Ad primū ergo dōm, q hō pōt vitare singulos act⁹ peti, nō tñ oēs nisi per grām: vt dictū ē. Et tñ q ex ei⁹ defectu est, q hō se ad grām hābilē nō ꝓparet pp hoc a petō nō excusat q sine grā petīm vitare nō pōt. ¶ Ad scōm dōm, q correctio vtilis est vt ex dolore correctiōis volūtas regeneratiōis oriat. si tñ q corripit filiū ē omissionē, vt fructu correctionē formosē ifonāte aut flagellāte, de⁹ in illo itrinsec⁹ occulta ispiratiōe operat z velle: vt aug. dicit in li. de correctiōe et gra. Iō q necessaria ē correctio: q volūtas hois reqrit ad hoc q a petō abstineat. sz tñ correctio nō ē sufficiēs sine dei auxilio. vñ eccle. 7. Cōsidera opa dei q nemo possit corrigere, quem ille despexerit. ¶ Ad 3m dōm, q sic aug. d. in hyponosticō, vbi illud itelligit de hoie ꝑm statū nāe ite grē qā nōdū erat seru⁹ peti. vñ poterat peccare z nō peccare, nunc ēt qūcūq; vult hō dar et: sed hq bonū velit, hz ex auxilio grē.

¶ Utrū ille qui iam cōsecutus est grām, p seipsum possit opari bonum z vitare petīm absq; auxilio gratie. Artic. 9.

Videt q ille q iā cōsecut⁹ est grāz, p seipsum possit opari bonū z vitare petīm absq; alio auxilio grē.

Psal. 45. 5. 5.

Unūqq; q; em̄ aut frustra est aut impfectū si nō implet illud ad qō datur. Sed grā ad hoc datur nobis vt possimus bonū facere z vitare petīm. si igit p grāz hō nō pt vī q vel grā sit frustra data vel sit impfecta. ¶ Ꝑ. Per grāz ipe spūssanct⁹ in nob⁹ habitat: ꝑm illud. 1. ad cor. 3. Nescit q templū dei est, z spūs dei habitat in vob? Sz spūs sanct⁹ cū sit oīpotēs, sufficiēs est vt nos idu cat ad bñ operādū, z vt nos a petō custodiat. g hō gratiā cōsecut⁹ pōt vtriq; hdictorū absq; alio auxilio grē. ¶ Si hō cōsecut⁹ grāz, adhuc alio auxilio grē indiget ad hoc q recte viuat z a petō abstineat, pari rōne etsi illud aliud auxiliū grē cōsecutus fuerit adhuc alio auxilio grē idigebit: procedet g in ifinitū: qō ē incōueniēs. Ergo ille q ē in grā, nō indiget alio auxilio grē ad hoc quod bene operetur z a peccato abstineat.

Sed ō Est, q Aug. dicit in li. de nā z grīa, q sic ocul⁹ corporis plenissime sanus nisi cādore lucis adiut⁹ non pōt cernere, sic z hō pfectissime ēt iustificatus nisi eterna luce iustitie diuinit⁹ adiuue tur recte nō pōt viuere. Sed iustificatio fit p grām: ꝑm illud ro. 3. Justificati gratis p grām ipsi⁹. Ergo ēt hō iā habens grām indiget alio auxilio grē ad hoc q recte viuat.

Rñdeo Dōm, q sic. s. dictū est, hō ad recte viuēdū dupl⁹ auxilio dei indiget. Uno qdē mō cātū ad aliqd hituale donū p qō nā humana corrupta sanet: z ēt sanata eleuet ad opandā opa meritoria vite eterne que excedūt ꝓportionē nāe. Alio mō indiget hō auxilio grē. vt a deo moueat ad agēdū. ¶ Quātū igit ad primū auxilij modū hō in grā exīs, nō idiget alio auxilio grē cū sit aliq; alio hitu infuso. indiget tñ auxilio grē ꝑm aliū modū: vt. s. a deo moueat ad recte agēdū z hoc pp duo. Primo qdē rōne gñali pp hoc q sic. s. dictū est, nulla res creata pōt i quēcūq; actū pdire nisi pute motiōis diuine. Secō rōne spāli pp cōditionē stat⁹ hūane nāe. q qdē hz p grāz sanet quantū ad mentē, remanet tñ in ea corruptio z infectio cātū ad carnē, p quā seruit legi peccati: vt dī ad ro. 7. Remanet etiā qdā ignorantie obscuritas in intellectu: ꝑm cā (vt ēt dī rom. 8.) quid oremꝰ sic⁹ opz nescim⁹. pp varios. n. rerū euēt⁹, z q; ēt nosipsos nō pfecte cognoscimus, non possum⁹ ad plenū scire qd nobis expediat: ꝑm illud sap. 9. Cogitationes mortaliū timide, z icerte puidētie nre. Et iō necesse ē velit esse in insula necessariū est nauigare z inuidere voluntariū est (alter peccatum non esset) suppōsita th superbia est necessariū. vñ aug. dicit in lib. de vera religione. q natura superba necesse hz alij inuidere. Et ratio est eadēm: q suppōsito q quis querat inordinate propriā excellentiā, opz quod ex aliorum excellentia vtpote derogante proprie pcutiatur. Sic igitur existens in peccato mortali, z non se disponens ad gratiam ex hac suppositione. s. q vult permanere in statu tali, necesse habet peccare mortaliter z impossibile est ei nō peccare mortaliter; sed talis necessitas z impossibilitas ex suppositione non repugnat voluntario: z ppterea voluntarie simul z necessario ex suppositione peccabit mortaliter.

¶ Super Artic. 9.

In art. 9. eiusdē. q. 109. dubium occurrit de titulī z conclusionis principalis sensu. Potest siquidem tripliciter intelligi. primo vt sit sermo de bono morali seu meritorio indefinite. z tunc esset questio vtrum possit aliquod bonum moraliter vel meritorie operari? z conclusio est q non. Et hic sensus licet thomistis quibusdam appareat accipientibus hinc quod apud authorem homo sine speciali auxilio nō

potest q̄cūq; opus moraliter bonū facere. falsus ī̄ est: q; hō ꝛ sine gr̄a (vt primo probatū fuit) pōt aliq̄d opus moraliter bonū facere. in gr̄a constitut⁹ hz ipsam gratiā sanāte ꝛ elevāte q̄ est potēs operari opa bona etiā meritorie. Et q; hec sit mēs authoris. ex hoc patet q; rō indigētie spāliꝫ auxiliū vltra gr̄am ponit infirmitas in carne. obscuritas in inte⁹. Constat autem q; nec infirmitas carnis nec obscuritas in inte⁹ tanta est aut imānum viget ꝛ extendit, vt impediat hominē i gr̄a cōstitutū a quolibet bono operis: cuius manifeste pateat q; nec existentes in pēo mortali impediuntur a q̄lz bono opere. ¶ Sc̄do, vt sic sermo de bono ꝛ malo vlr ꝛ tūc esset q̄ virtū hō in gratia posset oē suum opus facere bonū, ꝛ oē malus vitare. ꝛ pc̄o esset negatiua. Et hic sensus hz claudat i cōclusiōe huius articuli: nō ī vī dire cte inter⁹ rō qz rōnes hr nō tēdunt ad hoc q; hō nō pōt esse sine venali aliquo post cō secutā gratiā. tū qz in sequēti articulo ex decisione istius articuli concludit q; hō sine spāli auxilio dei non potest vitare mortale post cōsecutā gratiā: qz eget illo ad pseuerādū in gr̄a. q̄ nō per dic nisi per mortale. ¶ Non agit de tarvis articuli, huius in pseuerātione a malo venali. sz ad plus indigētia talis auxilij extēdit ꝛ. ¶ Tertio potest intelligi titulus et conclusio simplr. i. absq; determinatione aliq̄. vt sit sermo de bono cōsono gr̄e ꝛ malo dissonāti: hoc. n. subintelligi pt̄z rōne fōte mātis de q̄ tractat ꝛ de opatione boni ꝛ vitatiōe mali nō ad horā aut respectu huius. hoc etiā subintelligi pt̄z ex eo q; nō dicit simplr. aliqs potēs ambulare, q̄ pōt ad horā aut in solario plano ambulare. Et tūc in cōne versat an hō cōsecut⁹ gr̄az bona opa q̄ cōtinuo facit, ꝛ mala que vitat non hic aut nūc, sed absolute operatur ꝛ vitet ex sola gr̄a habituali an ex spāli etiam auxilio dei. Et hic sensus est intētus ab authore: et rīdet plano sensui litere. et est cōclusio negatiua in litera q; ī. homo per solū donū gratie nō pōt operari bona opanda. ꝛ vitare mala vitāda: sz ad hoc eget spāli auxilio dei vltra gr̄am. Et rō hr est: q; gratia nō dat quicquid opus est ad hec duo. nā relinqt carnē infirmam ꝛ intellectū obscurū: quibus nisi spāli dei auxilio subueniat⁹ inter tot occurrētia infirmitas carnis ꝛ obscuritas intellect⁹ abducet libertū ar. a gr̄a tollendo vsum gr̄e ꝛ trahendo ad infirma carnis: ꝛ expeditia ꝑm apparētiā infirmi visus. Cū quo tī stat q; hō ex sola gr̄a pōt ipa gratia vti bene faciendo ꝛ mala vitando. nūc ad hoc. ¶ Et debes scire: q; licet minima gr̄a sufficiens sit quantū est ex se resistere oībus emergentib⁹ tā ex infirmitate carnis q̄ ex obscuritate intellect⁹: qz tū posita in tali subiecto nō tollit hec duo sibi aduersantia. ideo eget etiā extrinseco auxilio homo inter hec cōtraria cōtitut⁹ vt sequa⁹ operatione bona rū ꝛ vitatione malorū, vt nō declinet ipse in hec cōtraria. Et si cōplat⁹ fueris q; obscuritas intellect⁹ est ignorātia expeditū ad vitā eternam videbis q; nō solū in statu nature corrupte sz integre hō egebat d̄ auxilio ex vna parte tantum: sed ignorantia superueniens tc. vt habes in litera. Expecta dicenda in sequenti articulo vt clarius hunc intelligas.

¶ Super articu. 10.

Ī q. 114 ar. 2. c. Et 22. q. 138. art. 4. Et. 2. d. 29. ī expo. lit. ad. 2. Et. 3. d. 23. Et v. q. 24. ā. 13 ꝙ to. 2 q. 27. ā. 3. ad. 3. Et pf. 31. co. 6 Et Jo. 7 lec. 2. c. prīo.

Īq artic. 10. cūdē. q. 109. dubium occurrit circa dicta ī rēsp̄ōsione ad tertiū quo pacto stant hec duo sīl. hō hz donū gratie quo pōt perseuerare. ꝛ hō nō pōt ex sola gr̄a perseuerare. Utrūq; siquidem in ira hr. primum ex 3a. ām ex authore in corpore articuli. Et est idē dubium extendēdū ad materiā precedentis articuli. q; hō hz donū gr̄e quo potest bñ operari ꝛ mala cuncte vitare: tūc cōcludit. q; nō pōt ex sola hūali gr̄a bñ operari ꝛ mala vitare. Cū em̄ gr̄a ꝛ charitate hō sit potēs operari bonū. q; se nōrū ē. qz sūt principia primā bonorū operū. Cū vo sit potēs vitare malū ex se qz ptz: qz q; idē principiū vitam⁹ p̄ximū q; quo possumus in reliquū: q; idē est ignis calefacit ꝛ fugat frigus: ꝛ gaue defēdit ꝛ resistit ascensui: ꝛ fortis pugnat ꝙ liberare: ꝛ resistit luctanti.

¶ Ad ō. dr. q; gr̄atus q; vsus seu opatio alicui⁹ aliūde pēdet q; ex potētia tūc ex sola potētia nō pōt in ferri vsus seu opatio illi⁹ i actu exercito. Verbi gr̄a po⁹ visiua hz ꝙ ꝓprio actu suo videre q̄ dependet ꝛ ab obto ꝛ lumine. ꝛ ppea nō pōt ex sola hō hz potētiā visuā iferri: q; ex sola po⁹ visiua pvidere q; nisi sine extrinseco lumine nunq; exibit in actū. potētia ergo exigēs aliq̄d extrinsecū ad executionem sui act⁹ nō sufficit sola ad ꝓpriū actū. vñ quēadmodū stāt hec duo sīl. hō hz potentiā q̄ pōt videre. ꝛ hō pōt nō ex sola po⁹ visiua videre: ita ī ꝓposito q; gr̄a est q; hō ē potēs elicere opōnē bonā ꝛ resistere ꝛpul sionib⁹ tentationū: ꝛ cōtinuare in b̄ q̄ est pseuerare. ī hō hz donatus ō. donō q̄ hec pōt. Sz q; gr̄a nō pōt exercere hos act⁹ sim pliciter q̄ nō. vbi nō ꝛc. q̄uis possit ad horā sine sanitate carnis ministre ei ꝛ lumine intellectus cooperātis eidē: quorū op posita subtrahūt arbitriū ab vsu gratie sine extrinseco lumie ꝛ ope (altera ꝓp infirmitatē altera ꝓp obscuritatē: altera ꝓp infirmitatē (ideo ō. q; ex sola gr̄a sine spāli auxilio nō pōt in hec simplr. Et esset simile si ponamus hoiem infirmū hz vires ministrātes intellectū rūc. n. hō inte⁹ vt prin⁹ intelligēdi etiā himato ē potēs intelligere: ꝛ vitare errores: ꝛ in b̄ cōtinuare: q; magis intelligēdo fortificā. Uerūtm; q; ad cōtinuationē ꝛ pfectionē act⁹ intellect⁹ q̄n oz exigi⁹ sanitas virtū interioꝝ: nō hō talis nō poterit q̄n oz vti inte⁹ in iudicādo ꝛc. ꝓp infirmitatē virtūm: nisi opem ds ferat sanitatis: cuius posset sine tali op ead horā recte iudicare. ¶ Et sic habes, q; hi duo art. de necessitate diuini auxilij ad vsum gr̄e sunt: q̄n mult⁹ dat gr̄a: qb⁹ nō dat. vt ea q̄ op⁹: sz diuina pmissiōe abiicere eam. Et sic dat donū quo pōt bñ operari ꝛ resistere tentatiōib⁹ ꝛ pseuerare oībus ḋbus datur gr̄a: nō tñ oībus datur executio hor⁹ simplr (vt experientia testat) qz nō oībus dantur extrinseca requisita ad talē executionem: ꝛ ideo op⁹ orare ne proiicias nos in tempore senectutis: quum defecerit virtus nostra ne derelinquas nos domine: ꝛ ne nos inducas in tentationem.

¶ Super q. 110. artic. 1.

Īq artic. primo ꝛ 20. q. 110. nil dubitandū occurrit. Notet tñ rad. ꝓ

pclusiõis ꝓmi artic
li in rñsione ad ꝓmũ
q. gra tam dei quã
hois ponit aliqd in
gratos. Sz differenter.
Et redeam⁹ ad nos
metipsos in cõtẽplatione
z̃ arte inspicie
tes si has qualitates
habẽm⁹ qb⁹ ꝓpte
mouẽmur ad diuina
eternaq; bona. Z in
tuĩ quoq; ex rñsione
ad z̃ⁱⁿ disce cohibe
re ne dicas gratz an
nihilari quum homo
pdit eã: qz nec fit nec
corũpitur, nec creat,
nec annihilatur (vt
in lra dicitur) sz ꝑm
ipsam homo creatur
in tali esse.

¶ Super artz. Iste artic. z. cuius
dem. q. dubium
occurrit ex scoto in
2. sen. dist. 27. z rõ
nem litere. z ꝓtra cõ
clusõnẽ. Soluit sz
dẽ rõne illã q̃ ꝓt. in calce corp. Sicut lumen, sicut q̃
rationis ꝙnatur in
sil. tudẽt virtutes
hoc ẽ efficiunt in
acc ad lumen qõ
quidẽ tia, z illa ad
men intellectꝰ agẽ
dam ista fluxe i ordine
ad iumẽ charitatis,
z illa ad finẽ supnã-
lẽ. Arguit ẽt 3 cãz: qz
sequẽtur q̃ fides non
posset manere informis: qz nõ posset per
ficere deficiẽte lumi
ne in ordine ad quod
perficit. sicut nec vir
tus acquisita potest ma
nere virtus, non ma
nẽte habitudine ei⁹
naturali ad illud qõ
respicit.

¶ Contra cõclusionẽ
triplex motiuũ affert.
Primo: qz q̃libz ex
cellentia attribuitur
gr̃e, attribuit charis
tati z econtra: ergo
gr̃a z charitas sunt
idẽ. Assumptũ patet
triplr. Prio i hoc, q̃
vtrãq; diuidit forma
liter cõtr̃ inter fil os
regni z perditionis.
Secundo in hoc q̃
vtrãq; est formabilis
tas z non potest esse
informis. Tertio in
hoc q̃ vtrãq; cõiungit vltimo fini perfe
cta coniunctione, qua
lis potest esse in vita.
Sedo z qz si ponãtur
distincte, altera sup
fluit. probat, qz reli
qua sufficit. Tertio
qz eodẽ habitu quo
spũs sanctꝰ inhabitat
animã volũtas incli
natur in finem actum
meritoꝛium. z econ
uerso nõ sic autẽ est
de habitu fidei z spei
propter corũ imper
fectionẽ. ¶ Ad obiec
ta cõtra rõnem face
le dz q̃ solutio ipsa

Arti nõ
sauien.

min⁹ dedit Joseph gr̃am in ꝓspectu princi
pis carceris. Sz p hõ q̃ homo dz hꝫ gr̃am
hois, nihil ponit in eo q̃ gratz alteri⁹ hz, h
in eo cui⁹ gr̃am hz ponit acceptatio q̃dam.
Ergo p hõ q̃ hõ hꝫ gratiã dei dz, nihil po
nit in aĩa sed solum sigtur acceptatio dina.
¶ Sicut aĩa viuificat corpus, ita dei⁹ vi
uificat aĩaz: vñ dz deute. 30. ipse est vita tua.
Sed aĩa viuificat corp immediate. q̃ etiam
nihil cadit mediũ inter deũ z aĩaz. Nõ ergo
gr̃a ponit aliqd creatũ in aĩa. ¶ Ad 10. s.
sup illud, gr̃a vobis z pax. dicit glos. Gra. i.
remissio peccatoꝛũ. Sed remissio peccatoꝛ
nõ ponit in aĩa aliqd, sz solũ ꝓpter
tẽ pctũ: sz illo pctõ ꝓfal. bnis sit cui nõ imputaut dns pctũ, q̃ nec gr̃a ponit aliqd i aĩa.

Sed cõtra Luc. 11. ponit aliquid in illuminato. Sed gratia est q̃dã lux animæ, vnde aug. dicit in lib. de natura z gratia, Incarnatorẽ legis di uine lux deseruit veritatis, qua deserꝰ vtiq; fit cecus. ergo gr̃a ponit aliquid in anima.

Rñdeo Dõm, q̃ sm cõem modũ loquẽdi, tripliciter gr̃a accipi ꝙsue. Uno mõ ꝓ dilectiõe alicuiꝰ: sicut cõsueuimus dicere q̃ iste miles hz gratiã regis i. rex hz eũ gratiã. Sedo sumit ꝓ aliq̃ dono gratis dato: sicut ꝙsueuimus dicere hãc gr̃az facio tibi. Tertio mõ sumit ꝓ recõpensatione bñficij gratis dati: hz q̃ dicimur agere gr̃as bñficioꝛũ. ¶ Quoꝝ triũ sedm depẽderet ex ꝓmo: ex amore eĩ quo aliqs hz aliũ gratiũ, ꝓcedit q̃ aliqd ei gratz impẽdat. Ex sedo aũt ꝓcedit tertiũ: qz ex bñficijs gratis exhibitis gr̃arũ actio ꝙsurgit. ¶ Quãtũ igit ad duo vltima manifestũ ẽ, q̃ gr̃a aliqd ponit in eo q̃ gratiã accipit. Primo qdẽ ipsuz donũ gratis datũ, sedo huiꝰ doni recognitionẽ. Sed quãtũ ad ꝓmũ est differẽtia attendẽda circa gr̃am dei z gr̃am hois: qz esse bonũ creature ꝓcedit ex volũtate dina, iõ ex dilectione dei q̃ vult creature bonũ ꝓfluit aliqd bonũ in creatura. Voluntas aũt hois mouet ex bono ꝓexistẽte in reb⁹ z inde est q̃ dilectio hois nõ causat totaliter rei bonitatẽ: sz ꝑsupponit ipam vel in parte vel toto. Patet igit q̃ q̃libet dei dilectionẽ sequit aliqd bonũ in creatura causatũ, q̃qs tñ dilectiõi eterne coeternũ. Et sm hunc modi boni differẽtiã differẽs ꝙsideret dilectio dei ad creaturã. Una quidẽ cõis, sm quã diligit oia que sunt: vt dz sap. xj. sedm quã esse nãle rebus creatis largit. Alia aũt dilectio est spãlis, sm q̃ trahit creaturã rõnalẽ supra conditionẽ nãe ad participationẽ diuini boni. z hz hanc dilectionẽ dz aliquẽ diligere simpliciter, qz sm hãc dilectionem vult deus simpliciter creature bonũ eternũ qõ est ipse. ¶ Sic igit ꝓ hoc q̃ dz hõ gr̃am dei hꝫ sigtur q̃dã supernãle in hoie a deo ꝓueniẽs. Quãq; tñ gr̃a dei dz ipsa eterna dei dilectio: sm q̃ dz etiã gr̃a ꝑdestinatiõis inquantũ deus gratuito z nõ ex meritis aliquos predestinauit siue elegit. Dicit eĩ ad ephe. 1. Predestinauit nos in adoptionẽ filiorum in laudem gl̃ie gratie sue.

Ad ꝓmũ Ergo dõm q̃ ẽt in hoc q̃ dz aliqs hꝫ gratiã hois intelligit in aliquo esse aliquid q̃ sit hominꝰ gratiũ, sicut z in hoc q̃ dz aliquis gratiã dei hꝫ. Sz tñ differẽter. nã illud qõ est homini gratiũ in alio hoie ꝓsupponit eiꝰ dilectioni, causat aũt ex dilectione dina qõ est in hoie deo gratum: vt dictum est. ¶ Ad secundũ dõm, q̃ deꝰ est vita aie per modum cause efficiẽtis: sed aĩa est vita corpis per modũ cause formalis. Inter formã aũt z mãm nõ cadit aliqd mediũ: qz forma p seipã informat mãm vel subiectũ. Sz agẽs informat subm nõ p suã substãtiã, sz p formã quã causat i mã.

¶ Ad tertiũ dz, q̃ aug. dicit in lib. retractationũ. vbi dixi gratiã esse i remissionẽ pcoꝝ. pacẽ ꝙ in recõciliationẽ dei non sic accipiẽdũ ẽ ac si pax ipsa z recõciliatio nõ ptineãt ad gr̃az gr̃alẽ: sz q̃ spãliter gratie nõie remissionẽ significauerit peccatoꝛũ. Non ergo sola remissio peccatoꝛũ ad gratiã ptinet: sed etiã multa alia dei dona. Et etiam remissio peccatoꝝ non fit sine aliquo effectu diuinitus in nobis causato: vt infra patebit.

¶ Utrum gratia sit qualitas anime. Artz. 2.

Ad scõm Videt q̃ gr̃a nõ sit q̃litas aie. Nulla q̃litas, nõ ẽ absz actiõe subi, z sic oporteret q̃ subm ageret in seipz. Sz gr̃a agit in aĩaz iustificãdo ipaz. Ergo gr̃a nõ est q̃litas. ¶ Suba est nobilioꝛ q̃litate. Sz gr̃a est nobilioꝛ q̃ nã aie: multa eĩ possumus p gr̃am ad q̃ nã non sufficit: vt supra dictũ ẽ. Ergo gr̃a nõ est q̃litas. ¶ Nulla q̃litas remanet post q̃ desinit eẽ in subo. Sed gr̃a remanet: non eĩ corũpit, qz sic in nihilũ redigeret, sicut ex nihilo creat. vnde z dz noua creatura ad gal. vlti. ergo gratia nõ est qualitas.

Sed ꝙ Est, q̃ supra illud psal. Ut exhilaret faciẽ in oleo. dicit glos. q̃ gr̃a est nitoꝛ aie sanctũ cõcilias amorem. Sed nitoꝛ aie est quedã qualitas sicut z pulchritudo coꝛporis. Ergo gratia est quedam qualitas.

Rñdeo Dõm, q̃ sicut dictũ est, i eo q̃ dz gr̃am dei hꝫ, sigtur esse q̃dã effectꝰ gratuite dei volũtatis. Dictũ est aũt supra, q̃ dupliciter gratuita dei volũtate hõ adiuuatur. Uno mõ in ipũ aĩa hois mouẽt a deo ad aliqd cognoscẽdũ vl volẽdũ vel agẽdũ. Et hoc mõ ipse gratuitꝰ effectꝰ i hoie nõ est qualitas, sz motꝰ q̃dã aie: actꝰ eĩ mouẽtis in moto ẽ motus: vt dz in. 3. phys. ¶ Alio mõ adiuuat hõ ex gratuita dei volũtate sm q̃ aliqõ habituale donũ a deo aie infundit. Et hꝫ iõ qz nõ est ꝓueniẽs q̃ deꝰ min⁹ ꝓuideat his q̃s diligit ad suonãle bonũ habẽdũ, q̃s craturis q̃s diligit ad bonũ nãle habẽduz. Creaturis aũt nãlib⁹ sic ꝓuidet, vt nõ solũ moueat eas ad actꝰ nãles, sz ẽt largiat eꝝ formas z ꝙtutes quasdã q̃ sunt ꝓncipia actuũ, vt sm seipas inclinent ad hmõi motus. Et sic motꝰ q̃b⁹ a deo mouent, fiunt creaturis cõnales z faciles: sm illud sap. 8. z disponit oia suauiter. Adulto igit magis illis quos mouet ad consequendũ bonũ supnãle eternũ, infundit aliq̃s formas seu q̃litates supnãles, sm q̃s suauiter z prompte ab ipso moueant ad bonũ eternũ ꝓsequẽdũ. Et sic donuz gr̃e qualitas q̃dã est.

Ad ꝓmũ Ergo dõm, q̃ gratia hz q̃ ẽ qualitas, dicit agere in aĩam, nõ p modũ cause efficientz, sz p modũ cause formalz: sic albedo facit albũ, z tustitia iustũ.

¶ Ad sedm dicẽdũ, q̃ ois subia vel est ipsa nã rei cuiꝰ est sba, vel est pars nãe: sm quẽ modũ materia vel forma subia dz. Et qz gr̃a est naturã humanam non pot esse q̃ sit subia aut forma substantialis: sz est forma accidentalis ipsius anime. Id enim q̃d substãtialiter est in deo, accidẽtaliter fit in aĩa participãte diuinã bonitatẽ: vt de scia pz. Sedm hoc ergo qz aĩa imꝑfecte participat diuinã bonitatẽ, ipsa ptcipatio diuine bonitatis q̃ est gr̃a, imꝑfectioi mõ hz cẽ in aĩa q̃ aĩa inseipsa subsistat. est tñ nobilioꝛ q̃ nã anime inq̃tũ est expssio vel ptcipatio diuine bonitatis, nõ aũt quãtũ ad modũ essendi. ¶ Ad tertiũ dõm, q̃ sicut dicit boetius accidẽtis cẽ est inesse. Unde oẽ accidẽs nõ dz eus quasi ipsum esse habeat: sed qz eo aliquid est. vñ z magz dz esse entis quã ens: vt dicitur in. 11. meta. Et qz eius est fieri vel corrumpi cuius est esse, ideo ꝓprie loquẽdo nullũ accidẽs neq; fit neq; corrumpitur: sed dz fieri vel corrumpi sm q̃ subm incipit vel desinit esse in actu secũdũ illud accidẽs. Et sm hoc etiã gratia dicit creari, ex eo q̃ hoies sm ipsam creantur, id est in nouo esse constituunt ex nihilo, id est non ex meritis secũdũ illud ad ephe. 2. Creati in christo iesu in operibus bonis.

¶ Utrum gratia sit idem quod virtus. Articulus. 3.

Ad tertiũ Sic procedit. Videt q̃ gr̃a sit idem quod virtus. Dicit eĩ aug. q̃ gratia operãs est fides, que per dilectionẽ operat: vt habet in lib. de spiritu z litera. Sed fides que per dilectionẽ operat, est virtus. Ergo gratia est virtus. ¶ Luicẽq; cõuenit diffinitio conuenit z diffinitũ. Sed diffinitiones de ꝙtutibꝰ siue a sanctis siue a ꝑbis conueniunt gratie: ipsa enim bonũ facit habentem z opus eius bonum reddit. ipsa etiam bona qualitas mentis qua recte viuitur ꝛc. Ergo gratia est virtus. ¶ Preterea. Gratia est qualitas quedam. Sed

2. dist. 26. artz cul. 2.

3. q. 7. ã 1. co. z. q. 62. ã. 2. cor. Et. 2. di 26. ã. 4. et. 6. Et 4. di. 1. q. 1. art. 4. q. 5. Et veri. qõ. 27. artic. 2.

ſt accuſat. nō lumini nāli non rīdere facit lumen ſupnāle ſicut prudentie charitatē. Uñ ſiſtitudo lſe ſtat in hoc, q̄ ſicut lumē nāle eſt gōdā ꝺſtppoſitū principiū ⁊ origo virtutū in nobis nāliꝝ perfectiua in eē humāli opz ponere lumen ſupernāle principiū ⁊ originē oīum infuſaꝝ virtutū. ¶ Et videt q̄ hāc ſiſtitudinē author poſt ꝓbatā cōcluſionē inducit ex rōne ꝺctis: vt oſtenderet q̄ nā illa ꝓſuppoſita eſſet ⁊ nā ⁊ lumē ad q̄ perficerēt virtutes vt ad nām ⁊ lumen. ſicut in acq̄ſitis virtutibus vtūtēq̄ inuenīt vt i lra iduciť.

¶ Ad argumentū autem ꝺ ipſam rōnem. ꝺr q̄ fides informis nō eſt virt⁹ ſimplr ſꝫ ſm q̄ꝺ: vt inferius in ſecūdaſecūde ptz. Et ꝓpea cōcedimꝰ: q̄ nō manente lumine gr̄e fides non remanet in eſſe virtutis ſimplr.

¶ Ad p̄m coz quę ꝺ cōcluſionē obiicit. ꝺr q̄ ꝫ multe excellētie ſunt cōes gr̄e ⁊ charitati pp eaz cōuenientiā nō tñ eis cōuenit ſm eodē mō: q̄ gr̄e vt p̄me radici charitati vt fructui illius. Et rurſus aliq̄ excellētia eſt gr̄e q̄ nō cōuenit charitati. ſ. primum p̄n formale eſſe ſupnāle. Falſuꝫ q̄q̄ eſt. q̄ dimidere inter filios regni ⁊ pditiōis eq̄ formaliter ꝓueniat vtriq; nā gr̄a facit filiū dei formalr; charitas autez opatiue. illa eñ ē p̄n cipiū eſſendi in nā diuina ptic̄ patarista eſt p̄n opandi ſm nām diuinā pticipatā. Et ſimiliter ꝺ inferiorib⁹ mode vtraq; ē for⁹ virtutū ⁊ cōungit finiv̄ltrino q̄ charitas vt priꝰ mū opandi principiū illa vt primū. ¶ Et ex hoc ꝑz rñſio ad ſm q̄ neutra ſuꝑfluit ⁊ altera ſine rel̄iq̄ non ſufficit: eoz eñ ⁊ primū ⁊ primū principium habere: nām ⁊ potētiā, lumē ⁊ virtutes.

¶ Et p idē ſoluť ꝫm motiuū. nā ꝫ hītus q̄ ſpēs inhabitat aiam: inclinat volūtatē ad merēdū vt prima radix meritiſ: nō tñ exeꝺtur hoc p ſeipſuꝫ im mediate: ſed mediāte hītu charitatis: quo formalr volūtas inclinatur: gratia aūt radicaliter tantum.

¶ Super Arti. 4.

In ſt articlo quarto eiuſdē. q. duo biū occurrit ex ſcot. in ſecūdo ſen. di. 26. qui multiplr probat q̄ gratia eſt ſub ectiue involūtate: ⁊ nō in eſſentia aie immediate quatrupliciter.

¶ Et p̄mo. gratia eſt idē quod gloria vel per ſe diſponit ad eā: ergo eſt in eodē ſubiecto in quo eſt beatitudo: ergo non eſt in eſſentia. ¶ Secundo gratia perficit aiam ſolū i ordine ad determinatū actū ſcilicet manifeſtū eſt, q̄ nō eſt in quarta ſpecie qualitatis q̄ eſt forma ⁊ circa aliq̄d ꝓſtās figura: q̄ nō ꝓtinet ad coz⁹, neq; etiā in tertia eſt, q̄ nō eſt paſſio vel paſſibilis q̄litas, q̄ eſt in pte aie ſenſitiua: vt probat in. 7. phy. ipſa autē gr̄a pncipaliter eſt in mēte. neq; iterū eſt in ſecūda ſpecie, q̄ eſt potentia vel impotētia nālis: q̄ gr̄a eſt ſupra nām, ⁊ nō ſe hz ad bonum ⁊ malū ſicut potētia nālis ergo relinquitur q̄ ſit in prima ſpecie, q̄ eſt habitus vel diſpō. Habitus autem mentis ſunt virtutes: q̄ etiā ipſa ſcientia quodam modo eſt virtus, vt ſupra dictum eſt. Ergo gratia eſt idem quod virtus.

Sed ꝺ Si gr̄a ē virt⁹, maxime videť q̄ ſit aliq̄ triū theologicarū virtutū. Sed gr̄a non eſt fides vel ſpes: q̄ hec p̄t eſſe ſine gratia gratū faciente. neq; etiā charitas: q̄ gratia ꝓuenit charitatē: vt auguſtinus dicit in lib. de predeſtinatione ſanctorum. Ergo gratia non eſt virtus.

Rñdeo Dīm, q̄ q̄ꝺā poſuerūt idem eſſe gratiā ⁊ ỽtutē ſm eſſentiā, ſed differre ſolum ſm rōnē: vt gr̄a dicať ſm q̄ facit hoīem deo ḡtū, vel ſm q̄ gratis vať. virt⁹ aūt ſm q̄ pficit ad bene operādū. Et hoc videť ſenſiſſe magiſter in. 2. ſen. di. 16. Sed ſiq̄s recte cōſideret rōnē virtutis, hoc ſtare nō pōt: q̄ vt phs dicit in. 7. phy. virt⁹ eſt q̄ꝺā diſpō pfecti. dico aūt pfectū q̄ eſt diſpoſitū ſm nām. Et q̄ ꝑz q̄ virt⁹ vniuſcuiuſq; rei ꝺr in ordine ad aliquaz nām p̄exiſtētē: q̄ſcz vnūq̄q; ſic ē diſpoſitū ꝫ q̄ cōgruit ſue nāe. Manifeſtū eſt aūt, q̄ ỽtutes acq̄ſite p actꝰ humanos. de q̄bus ſupra dictū eſt; ſunt diſpōes q̄ꝺ⁹ hō ꝺuenīt̄ ꝺiſponit i ordine ad nāz q̄ hō ē. Uirtutes autem infuſe diſponūt hoīem altiori mō ⁊ ad altiorē finē. vñ etiā opz q̄ in ordine ad aliquā altiorē nām. h̄ eſt in ordine ad nām diuinā pticipatā, q̄ ꝺr lumē gr̄e: ſm q̄ ꝺ 2. pe. 1. Maxima ⁊ ptiosa nobis ꝓmiſſa donauit, vt p h̄ efficiamini diuine ꝺſortes nāe. ⁊ ſm acceptionē hm̄i nāe dicimur regnari in filios dei. ¶ Sicut igit lumē nāle rōnis eſt aliq̄d prēt ỽtutes acq̄ſitas q̄ dār i ordine ad ip̄m lumē nāle, ita etiā ip̄m lumē gr̄e q̄ ē pticipatio diuine nāe, ē aliq̄d ꝓter virtutes infuſas q̄ a lumine illo ꝺriuantur ⁊ ad illō lumē ordinanť. Unde ap̄s dicit ad ephe. 5. Eratis aliq̄n tenebre. nūc aūt lux in dño, vt filij lucis ambulate. Sicut. n. virtutes acq̄ſite pficiūt hoīez ad ambulādū ſm q̄ cōgruit lumini naturali rationis, ita virtutes infuſe perficiunt hominem ad ambulandum ſm q̄ congruit lumini gratie.

Ad p̄mū Ergo dīm, q̄ aug. nolat fidē per ꝺilectionē operātem gratiā, q̄ actus fidei p ꝺilectionē operantis eſt primus actus in quo gr̄a gratuz faciēs manifeſtať. ¶ Ad ſecūdū dīm, q̄ bonum poſitū in diffinitione ỽtutis dicit ſm cōueniētiā ad aliquā nām p̄exiſtentē vel eſſentialē vel participatā. ſic aūt bonū non attribuit gratie, ſed ſicut radici bonitatis in homine: vt dictū eſt. ¶ Ad tertiū dicendum, q̄ gratia reducit ad p̄mam ſpeciem qualitatis. Nec tamē eſt idē q̄ virtus: ſed habitudo quedā q̄ preſupponit virtutibus infuſis ſicut earum principium ⁊ radix.

meritoriū: ergo nō pficit aiam ſm eſſentiā: ſed ſm q̄ eſt p̄n⁹ actus meritorū. Aſſumptū ꝑz. Et p̄ntia ꝓbat: q̄ eſſentia eſt de ſe indeterminatū principiū multorū: ſic q̄ hoc nō pficit vt ſic a pfectino ad vnū tñ: ſed ſm q̄ eſt p̄n⁹ actꝰ meritorū. Et ꝓfirmat inductiue: q̄ ſi pficeret eēntiā aie poſſet redūdare in actū prioris potentie. ſ. intellīs. ⁊ ſic actꝰ intellectus vt p̄cedit actū volūtatis poſſet eſſe gratificabilis ⁊ meritoriꝰ. Imo ſi ſolꝰ intellectꝰ eēt. i illa eēntia poſſꝫ eē gr̄a ⁊ meritū.

¶ Utrum gr̄a ſit in eſſentia anime ſicut in ſubiecto, an in aliqua potētiarū. Arti. 4.

Ad quartū Sic p̄cedit. Uideť q̄ gr̄a nō ſit eſſentia aie ſicut i ſubiecto, ſed in aliq̄ potentiarū. Dicit enim aug. in hypognoſtico, q̄ gratia ꝓparať ad volūtatē ſiue ad libe. arbi. ſicut ſeſſor ad equū. Sed volūtas ſiue libe. arbi. eſt potentia quedam: vt in primo dictū eſt. Ergo gr̄a eſt in potētia aie ſicut in ſubiecto. ¶ P̄. Et gr̄a incipiunt merita hoīs: vt Aug. dicit. ſed meritū conſiſtit in actu q̄ ex aliqua potentia procedit. Ergo videť q̄ gratia ſit perfectio alicuius potētie aie. ¶ P̄. Si eſſentia aie ſit ꝓpriū ſubiectū gratie, opz q̄ anima in quantū hz eſſentiā ſit capax gr̄e. Sed hoc eſt falſum: q̄ ſic ſequeretur q̄ oīs aīa eſſet gratie capax. Nō ergo eſſentia aie ē ꝓpriū ſubiectū gr̄e. ¶ P̄. Eſſentia aie eſt priꝰ potentijs eius. Prius aūt pōt intelligi ſine poſteriori. ergo ſequetur q̄ gratia poſſit intelligi in anima nulla parte vel potētia anime intellecta. ſ. neque voluntate, neque intellectu, neque aliquo hm̄oi quod eſt inconueniens.

Sed ꝺ Eſt, q̄ gr̄az regūamur ī filios dei. Sed gr̄atia ꝓ priꝰ terminatur ad eſſentiā q̄ ad potētias. Ergo gr̄a per prius eſt in eſſentia aie q̄ in potentijs.

Rñdeo Dꝺz, q̄ iſta q̄ſtio ex p̄cedēti dep̄ꝺet. Si eñ gr̄a ſit idez q̄ꝺ virtus, neceſſe eſt q̄ ſit in potentia aie ſicut in ſubiecto: nā potētia aie eſt ꝓpriū ſubiectū ỽtutꝫ: vt ſupra dictū ē. Si aūt gr̄a differt a ỽtute, nō pōt ꝺici q̄ potētia aie ſit gr̄e ſubiectū: q̄ oīs pfectio potentie aie hz rōnē ỽtutꝫ: vt ſupra dictū eſt. Uñ relinquit q̄ gr̄a ſicut eſt priꝰ ỽtute, ita habeat ſubiectū priꝰ potētijs aie: ita. ſ. q̄ ſit i eſſētia aie. Sicut eñ ꝑ potētiā intellectiuā homo pticipat cognitionē diuinā ꝑ ỽtutē fidei, ⁊ ſm potētiā volūtatis amoꝛē diuinū ꝑ virtutē charitatꝫ, ita etiā p nām anime participat ſm quādā ſimilitudinē nām diuinā p quādam regenerationē ſiue recreationem.

Ad p̄mū Ergo dīm, q̄ ſicut ab eſſentia aie effluūt eius potētie que ſunt operū pncipia, ita etiam ab ipſa gratia effluūt virtutes in potentias anime, per quas potētie mouent ad actus. Et ſecūdū hoc gratia cōparať ad volūtatē vt mouēs ad motū, q̄ eſt cōparatio ſeſſoꝛis ad equū: nō aūt ſicut accidēs ad ſubiectū.

¶ Et per hoc etiā ꝑz ſolutio ad ſm. eſt eñ gr̄a pncipiū meritoꝛij operis mediātibus virtutibus ſicut eſſentia anime eſt principium operum vite mediantibus potentijs.

¶ Ad tertiū dīm, q̄ aia eſt ſubiectū gratie ſm q̄ eſt in ſpecie intellectualis vel rōnalis nature: nō aūt cōſtituitur anima in ſpē per aliquā potētiā, cū potētie ſint proprietates nāles aie ſpēm ꝓnes. Et ideo aia ſm ſuā eſſentiā differt ſpecie ab aliis aiabus. ſ. brutoꝛū aialiū ⁊ plātarū. Et ꝓpter hoc non ſequit, ſi eſſentia humane aie ſit ſubiectum gr̄e, q̄ q̄libet anima poſſit eſſe gr̄e ſubiectū: hoc enim cōuenit eſſentie anime inquantū eſt talis ſpecici. ¶ Ad quartū dicēdum, q̄ cum potētie aie ſint naturales ꝓprietates ſpeciē conſequentes. anima nō pōt ſine his

3. q. 7. art. 2. c. 2. q. 62 artic. 2. cor. Et 2. diſti. 26. art. 3. Et hi. qō. 27. ar. 6.

do que est volitas: qñ meritū consistit in agere. Sicut eadē rōne dictū fuit q̄ petrū originale ḡtiā ad inclinationē ad actū ab essentia a te prius fuerit volutatē. Vñ argus ꝓmittere misēo gratificabile ⁊ meritum debuisset distinguere ⁊ videsset q̄ si sol⁹ interc. esset gra. ⁊ esset ḡtia ⁊ meritū xp̄i nō p actū ꝓpriū. ¶ Ad 3ᵐ iam ꝑ3 ex dictis qñ ꝓpō dicēs, habit⁹ ꝓficiēs in ordine ad determinatū obm ⁊ actū ē in potētia illa distinguenda est: qñ dupl̄r hoc cōtingit. s. prio ⁊ sc̄dario. Et dr q̄ gra prio ꝓficit ad esse ⁊ nō prio ad operare ppter nō ad obm. Nec ad actū prio ꝓficit, sed sc̄dario ⁊ facit eū prio hoiem filiū dei: cōsequenter potētem mereri vitā eternā. Sequela ergo ne ga: qñ nō tenet nisi de hitu prio ꝓficiēte ad actū ⁊ obiectū.

¶ Ad confirmationē ex anselmo dr q̄ anselmus pōt verificari de iustitia actuali: pro ꝙ to ois operatio bona est in voluntate fm aliqd puta volitionē: sed ḡtiā ad iustitiam habituale lato vocabulo accipiendo iustitiam falsum est qđ dicitur.

¶ Ad quartū negat. q̄ omnis habitus sit subtilior ⁊ aliqua po⁹. Et q̄ habitus qui ad hoc ꝓprie est vt opus ꝓfito reddat bonum, ꝙ po⁹ aliq̄ est cuius est opus ḡra a3it non pp opus est primo ꝑ3 sc̄dario. ꝓncipali⁹ cū est pp ē cōsortē diuine nāe qđ est prius ordine: ⁊ io est ⁊ subito priore quacunq; po⁹, vt ꝓportionalr forme respondeat materia.

¶ Sup. q. iii. Ar. 2.

Ista. 2. q. iii. dubiū occurrit circa differentiā inter gratiam operantem et cooperantem pro gratuita dei motione sumptam. Implicantur liquidē duo contraria sil̄ assignādo differentiam dicitur q̄ mens nostra se habet vt mouens ⁊ motā applicādo aūt ad actus nostros subiungitur q̄ quū mouemur ad velle ē gratia operans: quum vero mouemur ad exterius opus est gratia cooperans. Constat autem q̄ ad velle vo luntas se habet non vt mota tantum: sed velle a voluntate est ⁊ in voluntate alioqn non esset libertum.

¶ Et confirmatur: q̄ mouere ad velle, nihil aliud est quam facere vt velim⁹: ⁊ ꝛ. August. allatus in litera testatur: facere autem vt velimus, est facere vt moti moueamur nos ad volendum.

¶ Preterea. Aut author intendit q̄ mens nostra se habeat sic respectu actus interioris et exterioris aut respectu forme actus: pura bonitatis meritorie. Si respectu actus cū vtroq; sit a voluntate imperante: respectu vtriusq; gratia dicet cooperans. iuxta doctrinam litere. Si respectu bonitatis meritorie cū vtroq; sit a volūtate informata charitate ⁊ gratia

3. quest. 7. ar. 7. col. 2 ad 3ᵘᵐ. 2 q. 62. art. 3. col. 2. 3. ꝛ. c. 354. fi. Et veri. q. 27. 8. 1. et. 5. col. Et opus iusti. 3. 6. 221. Et psal. 4. col. 4. Et ro. 1. lect. 5. col. 2. Et ephe. 1. lect. ii. 2. col. 1.

par est etiam ratio de vtraq; que ad hoc q̄ est a volūtate mota a deo.

¶ Ad hoc dr dupl̄r ꝓio q̄ nulla est inter dicta ḡtias: qñ dr in ista q̄ respectu ois actꝰ interioꝛ volūtaꝛ dr ḡra operās: ꝙ dr idefinite remit tendo se ad supradicta in. q. 9. ā. 4. ibi cū habuim⁹ q̄ respectu primi actꝰ volūtas se hz vt mota tm, ⁊ deus vt mouens. Et isto ꝓie actus nō intellꝛ solus ille quē volūtas in prim⁹ operatione suaꝝ omniū habet: ꝙ quinq; primus absq; cōsilio ⁊ ꝓuio motivo ad bonū. Et ꝓpea au: dr dirit: ⁊ ꝓeserim cū volūtas incipit bonum velle que prius malum volebat. Sic igitur se hz voluntas mota a deo ad hmōi velle sicut grauc ad motum deorsum. Et ꝓea sicut grauc non mouet seipsum ad descensum, sed est motū a gñante: ita volūtas mota a deo ad hmōi nouū velle nō mouet seipsam ad hoc. sed ē tm mota a deo. Et est liberū qz pōt dissentire a tali velle: deus enim mouet suaviter liberum arbi. fm conditionē ei⁹. Et p hoc ꝑz rōsio ad ceteras nā facere vt velimus nō contingit vno mō: ꝙ duob⁹. s. vt velim⁹ mouendo nos ipsos ad b: ⁊ vt velim⁹ moti tantū ab ipso deo.

Scdo mō spectat ad gram operātē: primo ad cooperantē, iuxta calcē corporis articu: 1. de opere meritorio. Et similiter non ois actus elicitus a volūtate est imperatus ab ea: ⁊ ꝓpterea non est cadē aūt par ratio de actu ⁊ bonitate meritoria intus ⁊ extra. Secūdo dicitur q̄ in tentio authoris est lo qui de bono meritorio: ita q̄ duplex inuenit volūtas se habere ad bonū meritoriū scilicet vt mota tm et vt mota ⁊ mouēs. quia qđ sit de actu subiecta to. Et qz ens i ista manifeste distinguit: inter actum interiorem ⁊ exterioꝛ. q. 27. ā. 5. ad. 1. ⁊ 2. Et. co. 6. co. 1. fi.

Articulus II.

Videt q̄ gra incō uenienter diuidat p operātē ⁊ cooperātē. Gratia. n. accīs qđā ē: vt. ā. dctm est. Sed accīs nō ꝑt agere in sbm ergo nulla gra dz dici operās. ¶ ꝓ. Si gra aliqd operet i nob, maxime operaꝛ in nobis iustificationē. Sz ḣ nō solū gra operaꝛ in nob: dicit cū augu. sup illud Jo. 14. opa q̄ ego facio ⁊ ipse faciet. q̄ creauit te sine te nō iustificabit te sine te. Ergo nulla gra dz dici simplicit operās. ¶ ꝓ. Cooperari alicui, vt ꝓtinere ad inferius agēs, nō aūt ad ꝓncipali⁹. Sz gra ꝓncipali⁹ opaꝛ i nob ꝙs liberū arbi. fm illud ro 8. nō ē currentis neq; volētis, sed miserentis dei. Ergo gra nō dz dici cooperans. ¶ ꝓ. Diuisio dz dari p opposita. Sed opari ⁊ cooperari nō sunt opposita: idē enim pōt operari ⁊ cooperari. Ergo inconuenienter diuiditur gratia per operantem ⁊ cooperantem.

Sz ꝓ Est, q̄ augu. dicit in li. de li. arb. Cooperando deus in nobis perficit qđ operando incepit: quia ipse vt velimus operatur incipiēs qui volētib⁹ cooperatur perficiēs. Sed operationes dei ꝗbus mouet nos ad bonū. ad gra3 ꝓtinet. ergo conuenienter gra diuidit p opantē ⁊ cooperātē.

Rndeo Dom, q̄ sicut supra dictū est gra dupliciter pōt intelligi. Uno mō dinū auxiliū quo nos mouet ad bn volēdū ⁊ agēdū. Alio modo habituale donum nobis diuinit⁹ inditum. Utroq; autem modo gratia dicta conuenienter diuiditur per operātē ⁊ cooperātē. Operatio enim alicui

ritorium vt mouens: quando ex precedenti esse vel actu meritorio facta in actu iam mouet se ad meritorium bonum. Sunt enim tunc duo agentes scilicet deus ⁊ voluntas facta in actu in tali esse et propter. gratia cooperans dicitur iam confirmatus voluntatem ad exterius opus facilitatemq; exterioris operis prebens, quam vt ꝙs prin:

cipiū interioris operis meritorii secundū habitū: e donū iam datū facultati lib. arb. ad vtendū quū vult. Tunc aūt volūtas se hz vt mota tm̄ in hoc esse, qm̄ nō ex p̄cedēti merito aut esse meritorio ad actū vel statū meritorii duci. Et p̄terea gr̄a operās ōz tā gratuita dei motio ad actū interiorē meritorii qui nō p̄cedit ex habitu vel actu altero meritorio: q̄ gr̄a ipsa habitualis vt dat esse. Ad nihil em̄ hoz sunt duo operātes p̄prie loquēdo sed vn⁹ tm̄. s. deus. Voluntas autem etsi ad actus subditratos se habeat vt organis ad rōnem tm̄ meritorii cum eam non p̄habeat in actu, non se hz vt operans sed vt obsequens: vt in rñsione ad scd̄ū in litera habes.

¶ Unde patet rñsio ad obiecta. quoniam in educto labezatur de esse a voluntate. aliud quippe est esse a volūtate: aliud e esse a voluntate in actu in tali esse ita vt moueat se ad meritum: longe plus ad hoc exigitur quā ad illud vt patet.

¶ Ex hoc etiā q̄ primo nō primus actus volūtatis est ab ea (vt p̄dictū est) tm̄ non est ab ea vt mouete se, sicut nec descensus deorsum est a grauī vt mouēte se p̄portionaliter loquēdo semp vnū supereſt dubium an actus idē interior possit simul esse a gr̄a operāte: e cooperāte. verbi gr̄a deus gratuita motione excitat petrū ad exīte in gr̄a ad interiorē actū charitatis: e cū sentit petrus motū cuidā zelo honoris dei an actus ille sit ab vtroq; gr̄a: 2. dist. 26. ā. 5. e vt est ab habitu sit cooperantis: vt a gratuita dei motione sit Et 1. q. 27. ā. 3. ad. 6. operantis gratie: an ipsa gratuita dei motio propter p̄cedētem habitū spectet ad Et psal. 22. fi. gratiam cooperārem. Et 2. c. 6. c. 1. fi. ¶ Sed hoc non est difficile soluere: intuenti rationem litere: e formaliter rationes actuum considerāti. Nam actus meritorius p̄cedentis in gratia: aut est imperatus a gratia: e tunc sine dubio ad solam gratiam cooperantem spectat: sicut et actus exteriores. Aut nō imperatus a gr̄a: sed gratia se habet ad illum consequitiue: vt cōtingere videt in quibus actibus exius effect⁹ nō attribuit mobili, sed mouēti. In illo ergo effectu i quo mēs nostra ē mota e nō mouēs, solus aūt deus mouēs, operatio deo attribuit. e p̄m h̄ ōz gr̄a operās. In illo aūt effectu in quo mēs nostra e mouet e mouet, operatio nō solū attribuit deo, sed etiā anime. e p̄m hoc ōz gr̄a cooperās. Est aūt in nobis duplex act⁹. P̄rim⁹ quidē interior volūtatis. Et quantū ad istū actū volūtas se hz vt mota, de⁹ aūt e vt mouēs: e p̄sertim cū volūtas incipit bonū velle quod prius malū volebat. Et ideo p̄m q̄ de⁹ mouet humanā mētē ad hūc actū, ōz gr̄a operās. ¶ Alius aūt act⁹ est exterior. q̄ cū a volūtate imperet (vt. s. habitū est) p̄as est ad hūc actū operatio attribuat volūtati. Et q̄ etiā ad hūc actū de⁹ nos adiuuat, e interi⁹ cōfirmādo volūtatē vt ad actū p̄ueniat, e exteri⁹ facultatē operādi p̄trebēdo, respectu hm̄oi act⁹ ōz gr̄a cooperās. Ad̄ post p̄missa verba subdit augu. Ut aūt velimus operaē, cū aūt volum⁹ vt p̄ficiamus nobis cooperaē. ¶ Si igit gr̄a accipiat p gratuita dei motiōe q̄ mouet nos ad bonū meritorii, cōueniēter dicit gr̄a p operantē e cooperātē. Si vero accipiat gr̄a p habituali dono, sic ē duplex gr̄e effect⁹, sicut e cuiuslibet alteri⁹ forme. Quorū prim⁹ ē esse, secūd⁹ est operatio: sic̄ caloris operatio est facere calidū, e exterior calefactio. Sic igit habitualis gr̄a inquātū aīam sanat vel iustificat siue gratam deo facit, ōz gratia operans: inquantum vero est principium operis meritorii quod ex libero arbitrio p̄cedit dicitur cooperans.

Ad primū Ergo dōm, q̄ p̄m q̄ gr̄a est q̄dā q̄litas accūralis nō agit in aīam effectiue, sz formaliter: sicut albedo ōz facere albū superficiē. ¶ Ad scd̄m dōz, q̄ de⁹ nō sine nobis nos iustificat: q̄ p motū lib. arb. dum iustificamur dei iustitie cōsentim⁹. Ille tā motus non est causa gr̄e, sz effect⁹, vñ tota operatio p̄tinet ad gr̄am. ¶ Ad 3^m dōm, q̄ cooperari ōz aliqs alicui nō solū sicut scd̄arius agēs principali agēti: sz sicut adiuuās ad p̄suppositū finē. hō aūt per gratiam operantem adiuuatur a deo vt bonū velit. Et ideo p̄supposito iam fine, consequens est vt gratia nobis cooperetur. ¶ Ad quartū dōm, q̄ gr̄a operās e cooperās est eadē gr̄a: sed distinguitur secūdum diuersos effectus: vt ex supradictis patet.

¶ Utrum gratia conueniēter diuidatur in p̄uenientem e subsequentem. Artī. 3.

Ad tertiū Sic p̄cedit. Uf q̄ gr̄a inconueniēter diuidat in p̄uenientē et subsequētē. Gratia em̄ est diuine dilectionis effect⁹. Sz dei dilectio nūq̄ est subsequēs, sz semper p̄uenies: p̄m illud. 1. Jo. 4. Nō quasi nos dilexerim⁹ deū, sz q̄ ipe prior dilexit nos. ergo gr̄a nō ōz poni p̄uenies e subsequēs. ¶ p̄. Gr̄a gratū faciēs ē vna tm̄ in hoie: cū sit sufficies: sz illud. 2. ad cor. 12. Sufficit tibi gratia mea. Sz idē nō p̄t esse prius e posteri⁹. ergo gratia inconueniēter diuiditur in p̄uenientem e subsequentem. ¶ p̄. Gratia cognoscit p effect⁹. Sz infiniti sunt effectus gr̄e quorū vnus p̄cedit alium. ergo si penes hos gratia deberet diuidi in p̄uenientē e subsequentē, videt q̄ infinite essent species gratie. infinita aūt relinquunt a qualibet arte. non ergo gr̄a conueniēter diuiditur in p̄uenientem e subsequentem.

Sed cōtra Est, q̄ gr̄a dei ex eius misericordia p̄uenit. Sed vtrum p̄ in ps. legit misericordia eius p̄ueniet me. e iterū, misericordia eius subsequet̄ me. Et ita conueniēter diuidit in p̄uenientem e subsequentem.

Rñdeo Dōz, q̄ sicut gr̄a diuidit in operātē e cooperātā p̄ diuersos effect⁹, ita etiā in p̄uenientē e subsequētē q̄litercūq; gr̄a accipiat. Sunt aūt q̄nq; effect⁹ gr̄e i nobis quorū prim⁹ est vt aīa sanet: secūdus vt bonū velit. tertī⁹ ē vt bonū quod vult efficaciter operet: quart⁹ est vt in bono p̄seueret: quint⁹ est vt ad gloriā p̄ueniat. Et iō gr̄a p̄ q̄ causat in nobis primū effectū vocat p̄ueniēs respectu secūdi effectus et p̄out causat in nobis secūdū vocat subsequēs respectu primi effect⁹. Et sicut vn⁹ effect⁹ est posterior vno effectu e prior alio, ita gr̄a potest dici p̄ueniens e subsequēs p̄m eundem effectū respectu diuersorū: e hoc est quod augu. dicit in lib. de natura et gr̄a. P̄ueuit vt sanemur, subsequitur vt sanati vegetemur: p̄ueuit vt vocemur, subsequitur vt glorificemur.

Ad primū Ergo dōm, q̄ dilectio dei nō aliq̄d eternum e iō nūq̄ potest dici nisi p̄ueniēs. Sz gr̄a significat effectū tp̄alē, q̄ p̄t p̄cedere aliq̄d e ad aliq̄d subseq̄. e iō gr̄a p̄t dici p̄ueniēs e subsequēs. ¶ Ad p̄m dōz, q̄ gr̄a nō diuersificat p hoc q̄ ē p̄ueniēs e subsequēs p̄m essentiā sed solū p̄m effectū: sicut e de operāte e cooperāte dictum est. Quia etiā p̄m q̄ gr̄a subsequēs ad gloriā pertinet, nō est alia numero a gr̄a p̄uenīte p q̄ nūc iustificamur. Sicut em̄ charitas vie nō euacuat sed perficit in patria, ita etiam e de lumine gratie est dōm: q̄ neutrū in sui rōne imperfectionē importat.

¶ Ad tertium dicendū, q̄ quamus effectus gratie possint esse infiniti numero, sicut sunt infiniti act⁹ humani: tamē omnes reducuntur ad aliqua determinata in specie: e p̄terea omnes conueniunt in hoc q̄ vnus alium p̄cedit.

¶ Utrū gr̄a gt̄is data cōueniēter ab apostolo diuidat. Art. 4.

Ad quartū Sic procedit. Uidet q̄ gr̄a gratis data inconueniēter ab apostolo distinguatur. Omne enim donum quod nobis a deo gratis datur, potest dici gratia gratis data. Sed infinita sunt dona que nobis gratis a deo conceduntur tam in bonis anime quam in nobis corporis: que tm̄ nos deo gratos non faciunt: ergo gratie gratis date non possunt comprehendi sub aliqua certa diuisione. ¶ P̄terea. Gratia gratis data distinguit contra gratiā gratum facientē. Sed fides pertinet ad gratiā gratū facientē: q̄ per ipsam iustificamur: p̄m illud Ro. 5. iustificati igit ex fide etc. Ergo inconueniēter ponit fides inter gratias gratis datas: p̄sertim cū alie virtutes ibi non ponant: vt spes e charitas. ¶ p̄. Operatio sanitatis e loqui diuersa genera linguarū, miracula quedā sunt interp̄tatio etiā sermonis ad sapiētiā vel sciēti i p̄tinet: p̄m illud dan. 1. Pueris his dedit deus sciētiā e disciplinā in omni libro e sapientia: ergo inconueniēter diuiduntur gr̄a sanitatum e genera linguarum contra operationē virtutū, e interpretatio sermonū cōtra sermonem sapientie e scientie. ¶ p̄. Sicut sapientia e scientia sunt quedā dona spiritussancti: ita etiam intellectus, consilium, pietas e fortitudo e timor: vt supradictum est. Ergo hec etiam debent poni inter gratias gratis datas.

3. p. q. 154. Et 1. co. 12. lec. 2.

Sed cōtra Est, q̄ ap̄s dicit. 1. ad cor. 12. Alij p spiritū dat sermo sapientie: alij autē sermo scientie p̄m eundē spiritū, alteri fides in eode spiritu: alij gratia sanitatū: alij operatio virtutū, alij prophetia, alij discretio spirituū, alij genera linguarū, alij interpretatio sermonum.

Rñdeo Dicendum, q̄ sicut supra dictum est, gr̄a gratis data ordinatur ad hoc q̄ homo alteri cooperet vt reducatur ad deum. Homo autem ad hoc operari nō potest interi⁹ mouēdo (hoc enim soli⁹ dei est) sed solū exteri⁹ docēdo vel persuadēdo. Et ideo gratia gratis data, illa sub se cōtinet quibus homo indiget ad hoc q̄ alterum instruat in rebus diuinis que sunt supra rationem. ¶ Ad hoc autem tria requirunt̄. primo quidē q̄ homo sit fortis⁹ plenitudinē cognitionis diuinorum: vt ex hoc instruere alios possit. Secundo vt possit confirmare vel probare ea que dicit: alios nō esset efficax eius doctrina. Tertio vt ea que concipit, possit conuenienter audītoribus proferre. ¶ Quantū igitur ad primū tria sunt necessaria: sicut etiam apparet in magisterio humano. Oportet enim q̄ ille qui debet alium instruere in aliqua scientia, primo quidē vt principia illius sciētie sint ei certissima: e quantum ad hoc ponitur fides: que est certitudo de rebus inuisibilibus, que supponuntur vt principia in catholica doctrina. Secundo oportet q̄ doctor recte se habeat circa principales conclusiones scientie: e sic ponit sermo sapientie: que est cognitio di-

cedentibus proportionem gratie. Illam valde augent: z tunc gratia dei motio operantis gratie rōnem habet ad talem actum sub tali ratione quātus sub communi ratione meritorij etiā a gratia cooperante fit quando vt sic a gratia habituali imperatur ppter preexistentem finem in eo. Et hoc habes q gratia operans non solum intenditur in infusione gratie z iustificatione impij: sed post acceptam gratiam pōt crescere quantus manifestatione iustificationis impij. Et propterea in litera dicit quod quantum ad actū meritorium meriti voluntas se habet vt mota: deus autem vt mouens: presertim quoniā voluntas etiam primo malū vult quia incipit bonum velle.

¶ Hec secunda solutio principalis dubij magis videt ad mentem augustini vita tamen patrum clarificat.

Ad reliquis tribus huius q̄stionis articulis nihil scribendum occurrit.

¶ Super. q. 112. ar. 1.

Ad arti. 1. q. 112. dubium occurrit quoniam in pma parte. q. 45. ar. 4. diffinitum est: q nulla creatura potest creare siue principaliter siue instrumentaliter: nunc autem dicitur q aliqua res creata potest instrumentaliter cāusare gr̄am: qđ est creare: ergo gratis nō educitur de potentia subiecti.

¶ Ad hoc dicitur negando q gratia proprie creet: quia vt in prima parte. q̄. 45. ar. 4. dictum fuit: creari est proprie subsistentium: gratia autē licet non educatur de potētia subiecti: sicut nec anima intellectiua: differt ab ea in hoc quod non subsistit: sicut animatio ideo vt paulo ante in questio. 110. articl. 2. ad. 3. dictum est: non proprie fit: z consequenter nec creatur. Sed dicitur creari quia: educitur de potentia subiecti nec datur ex meritis: proprie enim homo fit gratus ex aliquo scilicet ex homine non grato. Quū ergo dicitur q nec principaliter: nec instrumentaliter potest res creata creare proprie intelligitur de creare proprie sumpto: vt patet diffuse in secūdo cōtra gen. c. 21.

Alij sic fuisse inter ponitur.

3. q̄. 7. artic. 7. ad. 1.

uinos. Tertio opz vt etiā abūdet exēplis z cognitione effectuū: p q̄s iterdū opz manifestare causas: z q̄stū ad h̄ ponit sermo scie q̄ est cognitio rerū humanarū: qz inuisibilia dei p ea q̄ facta sunt intellecta conspiciunt. ¶ Cōfirmatio aūt in his q̄ subdunt rōni est p argumēta. In his aūt q̄ sunt supra rōnē diuinit⁹ reuelata: cōfirmatio est p ea q̄ sunt diuine vtuti ppria: z h̄ dupl̄r. Uno q̄dē mō vt doctor sacre doctrie facit q̄ sol⁹ deꝰ facere pōt in operib⁹ miraculosis. Siue sint ad salutē corporū: z quāndam ad hoc ponit sanitatū. Siue ordinēt ad solū diuine pūtatz manifestationē: sicut p solstetaut tenebrescat, p mare diuidat: z q̄stum ad hoc ponit operatio vtutū. Sc̄o vt possit manifestare ea q̄ solī deo scire: z h̄ sūt p̄tingētia futura: z q̄stū ad h̄ ponit ppheria: z etiam occulta cordiū: z q̄stū ad hoc ponit discretio spīuū.

¶ Facultas aūt pnuntiandi pōt attēdi vel quātū ad idioma in quo aliquis possit intelligere: z sm hoc ponuntur gr̄a linguarū. Uel quantū ad sensum eorū que sunt vtere da: z quantū ad hoc ponit interpretatio sermonū.

Ad pmū Ergo dōm, q sic pbs dicit ctū ē: nō oia bificia q̄ nobz⁹ uuinit⁹ cōcedunt gr̄e gratis date dāt: sed solū illa q̄ excedūt facultatē nāe: sicut q p dicator abūdet sermone sapie z scie z alijs huiusmodi: z talia ponunt hic sub gr̄a gratis data.

¶ Ad sm dōm, q fides nō numerat hic inter gratias gratis datas sm q est q̄dā virtus iustificās hoiem in seipso: z sm hoc q̄ importat quandā supereminentē certitudinē fidei ex qua hō fit idoneus ad instruendū alios de his q̄ ad fidē pertinent. Spes aūt z charitas ptinēt ad vim apperetiuā, z̄ q p eā homo in deū ordinat.

¶ Ad tertiū dōm, q gr̄a sanitatū distinguit a gr̄a li opōne virtutū: qz h̄z spālē rōnē inducēdi ad fidē: ad quā alijs magis pōpt⁹ reddit p bificiū corpalis sanitatis, quā p fidei vtutē assequit. Simil⁹ etiā loq̄ varijs linguis z interpretari sermones, h̄nt spāles q̄dā rōnes mouendi ad fidē: z iō ponuntur spāles gr̄e gratis date.

¶ Ad quartū dōz, q sapia z scia nō cōputant⁹ inter gr̄as gratis datas sm q enumerant⁹ inter dona spūsancti. put. s. mēs hoies est bñ mobilis p spūsanctū ad ea q̄ sunt sapie z scie: sic em sunt dona spūsancti: vt supra dictū est. Sz cōputant⁹ inter gr̄as gratis datas sm q importāt quādā abundātiā scie z sapie: vt hō possit nō solū in seipso recte sapere de diuinis, z etiā alios instruere z p dicētes reuincere. Et ideo inter gr̄as gratis datas significant primo sermo sapie z sermo scie: q̄ vt Augu. dicit. 14. de trini. aliud est scire tm̄ mō q̄d homo credere debeat ppter adiptscēdā vitā beatā: aliud est scire quēadmodū hoc ipsum z pijs opituletur z contra impios defendatur.

¶ Utrū gratia gratis data sit dignior quā gratia gratum faciens. Arti. 5.

Ad quītū Sic pcedit. Uī q gr̄a gratis data sit dignior quā gratia gratū faciens. Bonū em̄ gentis est melius quam bonū vni⁹: vt pbs dicit in. 1. ethic. Sed gr̄a gratū faciens ordinat solū ad bonū vnius hois, gr̄a aūt gratis data ordinat ad bonū cōe totius eccl̄ie: vt supra dictum est: ergo gratia gratis data est dignior quam gratia faciēs.

¶ Ꝑ. Maioris virtutis est q aliquid possit agere in aliud quā q̄ in seipso perficiatur: sicut maior est claritas corporis quod pōt etiā alia corpora illuminare quā ei⁹ q̄ ita i se lucet q alia illuminare nō pōt. ppter q̄ etiā pbs dicit in. 5. ethic. q iustitia ē p̄clarissima vtutū, p q̄s hō recte se hz etiā ad alios. Sz p gr̄am gratū faciētē hō perficit in seipso, per gratiā aūt gratis datā hō operat ad pfectionē aliorū: ergo gr̄a gratis data est dignior q̄ gr̄a gratū faciēs.

¶ Ꝑ. Id q̄ est ppriū melioris, digni⁹ est q̄ id q̄ ē cōe omnib⁹: sicut rōcinari q̄ est ppriū hois dignius est q̄ sentire q̄ ē cōe omnib⁹ animalib⁹. Sed gratia gratū faciēs est cōis oibus mēbris ecclesie, gratia aūt gratis data est ppriū donū dignioꝝ mēbrorū eccl̄ie. ergo gratia gratis data est dignior quā gratia gratum faciens.

Sed cōtra Est, q ap̄s. 1. ad cor. 12. enumeratis gratijs gratis datis subdit, Adhuc excellentiorē viā vobis demonstro. Et sicut p subsequētia patet, loquitur de charitate q̄ pertinet ad gratiā gratū facientē. ergo gr̄a gratum faciens excellentior est quam gratia gratis data.

Rñdeo Dōm, q vna quēq; virtus tanto excellentior est q̄nto ad altiꝰ bonū ordinat. Semper autē finis potior est his que sunt ad finem: gr̄a em̄ gratum faciens ordinat hoiem immediate ad cōiunctionē vltimi fin̄, gr̄e aūt gratis date ordinant hominē ad quēdā preparatoria finis vltimi: sicut per propheriam z miracula z alia huiusmodi homines inducētur ad hoc q vltimo fini cōiungantur. Et ideo gratia gratū faciēs est multo excellentior quam gratia gratis data.

Ad pmū Ergo dōm, q sic pbs dicit in. 12. meta. bonū multitudinis, sicut exercit⁹, ē duplex. Unū q̄dē q̄ est in ipsa multitudine: pura ordo exercit⁹: aliud aūt est q̄ est separatū a multitudine: sicut bonū ducis. Et hoc melius est: qz ad hoc etiā illud aliud ordinat. Gr̄a aūt gratis data ordinat ad bonū cōe ecclesie, q̄ est ordo ecclīasticus: sed gr̄a gratum faciēs ordinat ad bonū cōe separatū, q̄ est ipse deꝰ. Et ideo gr̄a gratū faciēs est nobilior.

¶ Ad sm dōm, q si gr̄a gratis data posset hoc agere in altero q̄ hō p gr̄am gratū faciētē cōsequit: seqret q̄ gr̄a gratis data esset nobilior: sicut excellētior est claritas solis illuminātis q̄m corporis illuminati. Sed per gratiam datā hō nō pōt cāre in alio cōiunctionē ad deū quā ipse hz per gr̄am gratū faciētē: z causat quasdam dispōnes ad hoc. Et iō non opz q gratis data sit excellentior: sicut nec in igne calor manifestatiuus spēi eius per quā agit ad inducēdū calorē in alia, est nobilior quā forma substalis ipsius.

¶ Ad tertiū dōm, q sentire ordinatur ad rōcinari sicut ad finem: z ideo rōcinari est nobilius. Hoc autem est econuerso: qz id quod est propium ordinatur ad id q̄d est cōe sicut ad finē. Unde non est simile.

De causa gratie. Questio. 112.

Deinde Considerandum est de causa gratie.

¶ Circa hoc queruntur quinque. Primo vtrum solus deus sit causa gratie. Sc̄o vtrū requirat aliqua dispositio ad gr̄am ex parte recipientis ipsam p actū liberi arbitrii. tertio vtrū talis dispositio possit esse necessitas ad gratiā, ḡtro vtrū gr̄a sit eadem in omnib⁹. quinto vtrū aliquis possit scire se habere gratiam.

¶ Utrum solus deus sit causa gratie. Articulus. 1.

A primū Sic pcedit. Uī q nō solus deꝰ sit causa gr̄e. Dicit em̄ Jo. 1. gratia z veritas per Jesum Christū facta est. Sz in nomine Jesu Christi intelligitur non solum natura diuina assumēs, sed etiam natura creata assumpta. Ergo aliqua creatura potest esse causa gratie.

¶ Preterea. Ista differentia ponitur inter sacramēta noue legis z veteris, q sacramēta noue legis causant gratiam quam sacramenta veteris legis solum significant. Sz sacramēta noue legis sunt quedā visibilia elementa. Ergo nō solus deus est causa gratie.

¶ Preterea. Secundum dion⁹. in libro ce. hierar. angeli purgant z illuminant z perficiūt, z angelos inferiores z etiā homines. Sed rationalis creatura purgatur, illuminat z perficitur per gratiā. Ergo non solus deus est causa gratie.

9. q̄stio. 109. ar. 7. corit. Et 3. q. 62. ā. 1. Cont. 2. ad. 2. 2 1. di. 16. artic. 4. Et 4. dist. 14. q. 2. ā. 2 Et veri. q. 27. ā. 5. ¶ ephy. 2. lec. 5. co. 2.

Sed ꝑ Est, q ipsal. 83. Gratiā z gloriā dabit dominus.

Rñdeo Dōm, q nulla res pōt agere vltra suā spēm: qz semper oportet q causa potior sit effectu. Donū autem gratie excedit omnem facultatem nature create: cum nihil aliud sit, quā quedā participatio diuine nature. que excedit omnem aliam naturā: z ideo impossibile est q aliqua creatura gratiā causet. Sic enim necesse est q solus deus deificet cōiungendo consortiū diuine nāe per quandā similitudinis participationē, sicut impossibile est q aliq̄d ignitum nisi sol⁹ ignis.

Ad primū Ergo dōm, q humanitas xp̄i est sicut q̄dam organū diuinitatis ei⁹: vt damas. di-

cit i.3.lib.Instrm aūt nō agit actionē agētis ꝑncipalis ꝓpria virtute,sz ⁊tute ꝑncipalis agētis.⁊ ideo hūanitas xp̄i nō causat gr̄am ꝓpria ⁊tute,sz ⁊tute diuinitatꝫ adiūcte.ex q̄ actiōes hūanitatis xp̄i fuit salutares.¶ Ad scōz dm̄,q̄ sicut i ipsa ꝑsona chr̄i hūanitas causat salutē nr̄am p gratiā ⁊tute diuina principalr̄ operāte, ita ēt in sacr̄is nouelegis q̄ ⁊tuāt a xp̄o causat gr̄a instrāliter q̄dē p ipsa sacr̄a,sed principalr̄ p virtutē spūssancti in sacr̄is operātis:ꝝm illud Jo.3. Nisi q̄s renat⁹ fuerit ex aqua ⁊ spūsctō ⁊c.¶ Ad tertiū dōz,q̄ angel⁹ purgat illuminat ⁊ ꝓficit angelū vl̄ hoiez p modū instructiōis cuiusdā: nō aūt iustificādo p gr̄az. Vñ Dio.ō⁊.7.c.de di.no.q̄ hmōi purgatio,illumiatio ⁊ ꝓfectio,nihil est aliō q̄m diuine scie assumptio.

¶ Utrum requiratur aliqua ꝓparatio ⁊ dispositio ad gratiā ex parte hominis. Articulus.2.

f.q.113. ā.3.co⁊. 7.7. co⁊ Et 22ᵉ. q.24.ā. 10.ad5. Et.4.d. 17.q.1. art.2.q. 1.⁊.2. ⁊ ā.3.q.1. Et psal. 2.co⁊.5. Et heb. 12.lec.3 co⁊.2.

Ad scōm Videt q̄ nō requirat aliqua ꝓparatio siue dispō ad gr̄am ex parte hois.Q⁊ vt apls dicit Ro.4.ei q̄ opat̄ merces nō imputat̄ ꝝm gr̄az,sed ꝝm debitū.Sz ꝓparatio hominis p liberū arb.nō est nisi p aliquā operationē ergo tolleret nō gr̄a.¶ Ille qui in peccato ꝓgreditur,non se ꝓparat ad gr̄am habendā. Sed aliq⁹ in peccato ꝓgrediēt ibus data est gr̄a:sicut ꝑz de paulo,qui gratiā cōsecut⁹ est dū esset spīrās minarū ⁊ cedis in discipulos dñi:vt dicit̄ act.9. Ergo nulla ꝓparatio ad gr̄az requirit̄ ex pte hois. ¶ ℘. Agēs infinite virtutis nō requirit dispositionē in materia: cū nec ipaz materiam requirat:sicut in creatione apparet, cui collatio gr̄e cōparat̄,que dī noua creatura ad gal.vlt.Sed solus deus qui est infinite virtutis gr̄am causat:vt dictū est.Ergo nulla ꝓparatio requiritur ex parte hominis ad gratiam consequendam.

Sed ꝫ Est,q̄ dī amos.4.Prepara te in occursū dei tui israel. ⁊.i. regū.8. dī ꝓparate corda vestra dño.

Rñdeo Dicēdū,q̄ sicut.ā.dictū ē,gr̄a dī dupl̄r.Q̄dq̄ dē ipsum ḧ̄ruale donū dei:q̄dq̄ ā aūxiliū dei mouētis animā ad bonū.Dño igit mō accipiēdo gr̄az ꝑtingit ad gratiā aliqua gr̄e ꝓparatio : q⁊ nulla forma pōt esse nisi in mā dispōsita.Sed si loquamur de gr̄a ꝝm q̄ significat aūxiliū dei mouētis ad bonū,sic nulla ꝓparatio requirit ex parte hois quasi ꝓcueniēs diuinū auxiliū : sed potiꝰ quecūq⁹ ꝓparatio in hoie esse pōt, est ex auxilio dei mouētis aliaz ad bonū.Et ꝑz hoc ipe bonus motus libe.arbi.quo ds ꝓparat̄ ad donū gratie suscipiē dū:est actus libe.arb.moti a deo.Et q̄tū ad hoc dī nō se ꝓparare:ꝑz illud puer.16.hois est ꝓparare animū.Et est principaliter a deo mouēte liberū arbitriū. Et ꝝm hoc dicitur a deo voluntas hominis ꝓparari,⁊ a domino gressus hominis dirigi.

Ad ꝓmū Ergo dōm,q̄ ꝓparatio hois ad gr̄am habendā quedā est ill̄ cū ipa infusiōe gr̄e.Et talis opatio est q̄dē meritoria:sz nō gr̄e,q̄ iā ḧ̄,sz gl̄ie,q̄ nondum ḧ̄.¶ Est aūtē alia ꝓparatio gr̄e impfecta : q̄ aliq⁹ ꝓcedit donū gr̄e gratū faciēs q̄m est a deo mouēte. Sed ista nō sufficit ad meritū,nondū hoie p gr̄am iustificato:q⁊ nullū meritum potest esse nisi ex gr̄a:vt infra dicet.¶ Ad ꝝm dōz,q̄ cū hō ad gr̄az se ꝓparare nō possit nisi deo eī ꝓcueniēte ⁊ mouēte ad bonū,nō refert vtrū subito vel paulatiz aliqs ad pfectā ꝓparationē ꝓueniat.dī eīm eccl.xl.Facile est in oculis dei, subito honestare paupere.Cōtingit aūt q̄nq⁹ q̄ de⁹ mouet hoiem ad aliq̄d bonū,nō tū pfectū,⁊ talis ꝓparatio precedit gr̄am. Sz q̄nq⁹ statim pfecte mouet ipm ad bonum,⁊ subito gratiā hō accipit ꝝm illud Jo.6.ois q̄ audit a ꝑre ⁊ didicit, venit ad me. Et ita contigit paulo:q⁊ subito cū esset in ꝓgressu peccati,perfecte motū est co⁊ eī⁹ a deo audiēdo ⁊ addiscēdo, ⁊ veniendo.⁊ ideo subito est gr̄az cōsecut⁹.¶ Ad tertiū dōm,q̄ agēs infinite virtutis nō exigit mām vel dispōnē māe q̄si ꝓpposita ex alteri⁹ cāe actiōe:sz tā opz q̄ ꝑz cōditionē rei causande,in ipa re causet ⁊ māz ⁊ dispōnē debitā ad formā. Et sīc ad hoc q̄ de⁹ gratiā infundat alic,nulla ꝓparatio exigitur quam ipse non faciat.

4.d.17. q.1.ā.2. q.3. per to. ⁊.q. 2.ā.3.q 1.c.7.d. 20.ā.1. q.1.ca.

¶ Utrum necessario detur gratia se preparanti ad gratiā vel facienti quod in se est. Articulus.3.

Ad tertiū Sic ꝓcedit.Vī q̄ ex necitate dē gr̄a se ꝓparāti ad gr̄az, vel facienti qđ in se est. Q⁊ sup illud Ro.5. iustificati ex fide pacē hēam⁹ ⁊c.ō⁊ glo. De⁹ recipit eī q̄ ad se cōfugit,alr̄ esset in eo iniq̄tas.Sz ipse ē in deo iniq̄tē esse.ergo est ipse q̄ de⁹ nō recipiat eī q̄ ad se cōfugit.ex necessitate igit gr̄az asseqūt. ¶ ℘. Aug.ō⁊ in li.de casu diaboli, qđ ista est cā gr̄e de⁹ nō ꝓced⁹ t diabolo gr̄az, q⁊ ipse nō voluit accipere,nec parat⁹ fuit. Sed remota cā necesse est remoueri effectū.ergo si aliqs velit accipere gratiā necesse est q̄ ei detur. ¶ ℘. Bonum est cōicatiuum sui:vt ꝑz per dion⁹.in.4.ca.de di.no. Sed donū gratie est melī⁹ q̄m donū nature. Cū igit forma nālis ex necessitate adueniat māe dispōsite,videt q̄ multo magis gratia ex necessitate det ꝓparanti se ad gratiaz.

Sz ꝫ Est,q̄ homo cōparat̄ ad deū, sicut lutū ad figulū : ꝝm illud hiere.18. Sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea.Sz lutū nō ex necessitate accipit formā a figulo quā tuncunq⁹ sit ꝓparatū. Ergo neq⁹ homo recipit ex necessitate gratiam a deo quantūcunque se ꝓparet.

Rñdeo Dicēdū, q̄ sicut supra dictū est, ꝓparatio hois ad gratiā est a deo sicut a mouēte a libero autez arbitrio sicut a moto. ¶ Dōt igit ꝓparatio dupliciter considerari. Uno q̄dē modo ꝝm qđ est a libero arbitrio.⁊ ꝝm hoc nullā necessitatez habet ad gratie cōsecutionē: q⁊ donū gratie excedit oēm ꝓparationē virtutis humane.Aliomodo pōt cōsiderari ꝝm q̄ est a deo mouēte.⁊ tunc hz necessitatē ad id ad qđ ordinat̄ a deo,nō q̄dē coactiōis,sz infallibilitatis:q⁊ intētio dei deficere nō pōt: ꝑz q̄ aug.dicit in li.de ꝑdestinatiōe sanctoꝝ, q̄ p beneficia dei certissime liberant q̄cūq⁹ liberant.Uñ si ex intētione dei mouentis ē q̄ hō cuius cor mouet gr̄am consequat, infallibilr̄ ipsam consequit:ꝝm illud Joan.6. ois qui audit a patre ⁊ didicit,venit ad me.

Ad ꝓmū Ergo dicendū,q̄ gl.illa loquit̄ de illo q̄ confugit ad deum per actū meritoriū liberi arbitrij iaz per gratiā informati:quē si nō reciperet esset cōtra iustitiā quā ipse statuit. Uel si referat̄ ad motum liberi arbitrij añ gratiā,loquit̄ ꝝm q̄ ipsum cōfugium hois ad deū est p motionē diuinā:q̄m iustū est non deficere.

¶ Ad ꝫz dicēdū,q̄ defect⁹ gr̄e ꝓma cā est ex nobis: sed collationis gr̄e ꝓma cā est a deo:ꝝm illud Osee.13. Perditio tua israel, tm̄modo ex me auxiliuz tuum. ¶ Ad tertiū dōm,q̄ etiā in rebus nālib⁹ dispositio māe nō ex necessitate cōsequitur formā, nisi ex virtutē agentis qui dispositionem causat.

¶ Utrum gratia sit maior in vno quam in alio. Articulus.4.

Ad q̄rtū Sic ꝓceditur. Uī detur q̄ gratia non sit maior in vno q̄m in alio. gr̄a eīm causatur in nobis ex dilectione diuina:vt dictū est. Sed sap.6. dicitur:pusillus ⁊ magnū ipse fecit:⁊ equaliter est illi cura de oīb⁹ q̄ oēs eq̄l̄r gr̄am ab eo cōsequunt̄. ¶ ℘. Ea que in summo dñr, non recipiunt magis ⁊ minus. Sed gr̄a in summo dicit:q⁊ cōiungit vltimo fini.ergo nō recipit magis ⁊ minus: non est ergo maior in vno quaz in alio. ¶ Preterea. Gratia est vita anime:vt sup̄a dictum est.Sed viuere nō dicit̄ secundū magis ⁊ minus:ergo etiam nec⁹ gratia.

3.q.66. ar.2.ad 1.⁊.22ᵉ q.4.ar. 4.ad.3.

Sz ꝫtra Est,q̄ dicit ad eph.4. Uni cuiq⁹ data est gratia ꝝm mensuram donationis Christi.Quod autē mensurate datur,nō omnibus equaliter datur:ergo non omnes equalem gr̄am habēt.

Rñdeo Dicendum,quod sicut.ā. dictum est:habitus duplicem magnitudinem habere potest. Una ex parte finis vel obiecti: secundū quod dicit vna virt⁹ alia nobilio⁹ in ꝑtum ad maius bonū ordinatur. Aliam vero ex parte subiecti,qđ magis vel min⁹ ꝑticipat habitū inherentē. ¶ Secundū igit ꝓmā magnitudinē gratia

¶ Supe. In articulo secundo eiusdē quēstionis dubiū ꝺcurrit circa illud scitz q⁊ gratie donū habituale erit ꝓparationē q⁊ nulla forma pōt esse nisi i materia dispōsita. Uidet eīm hoc esse falsū ꝓptera q⁊ gratia ē forma ꝑz se nō exigēs dispositionē.nā si exigeret dispositionē sequeretur q⁊ nō posset cō ferri infanti. in q̄ nō est⁹ liberi arbitrij. ¶ Dcē fingere aliquā qualitatē in essentia alc aut i q̄cūq⁹ potētia dispōnēte ꝓ gr̄a. ¶ Ad hoc dicit, qđ cum gratia sit deifica tiua formaliter natura rationis.cōsequēs est vt sicut q̄libet forma cōstituta alicuius in aliqua natura requirit materiā dispositam ad illam: ita gratia. Si eīm homo in vnīā elevari debet nām:opz vt ꝓmo in illā naturā diuinā per ꝓpriū actum se cōuertat:aut per alteri⁹ actum.puta fuī capitis.Et ꝓpterea nūq̄ dat̄ gratia , nisi dispositio ꝓ actum ꝓpriū si est adultus vel per actū Christi si est infans. Uerūz quia naturas formarum describentes:non intendūt diuinam potentiam di scutere:dco i presenti loco vbi de gratia absolute est sermo dicit q⁊ exigit materiā dispōsitā : ⁊ propria dispositio assignatur act⁹ liberi arbitrij cōuersi in deū. Cū hoc tamē stat:⁊ q⁊ deus supplent talē dispositionem in infantib⁹ p meritū Jesu Christi:⁊ q⁊ posset de potētia absoluta etiam sine tali merito ⁊ supplemēto illam dare. Propterea in litera nec de gratia data infantibus cū supplemento dispositionis. nec de potētia dei fit mentio n si negatiue dū scilicet in responsione ad tertiū dicit, q⁊ nulla ꝓparatio exigitur a diuina potentia q⁊ que non fiat ab ipso:⁊ non affirmatur quod semper exigatur dispositio.

¶ Super. art. 3. Et. 4. nihil occurrit intendendum. ¶ In quinto autē aduerte primo, quod notitia experimentalis per quā dicitur de qua fit mentio plurics in litera, licet sufficiens sit ad certe sciendum nos habere animam & intellectū &c. Non tamen sufficit ad certe sciendum nos habere grām ꝓpter similitudinē actuū in gratia & extra grām, ex naturalibus puenientium. ¶ Aduerte secundo, q̄ id qđ in resp̄sione ad secundū dr, q̄ habens fidem scit certe se habere fidē, potest intelligi multiplicit. primo de fide acquisita, & hoc est manifestū. Secundo de fide infusa, & tunc distingue certitudinem. Et dic q̄ certitudine sciētie nemo scit se habere fidem ex actu fidei, puta credere: quoniā hoc pōt ex ꝓpria volūtate & intellectu puenire. Certitudine autē fidei q̄libet scit certe se habere donū infusum fidei. Et in hoc differt certitudo experimentalis fidei & gratie: quia ex actibus grē q̄libet homo potest se esse in gratia, stat tamen cū formidine partis oppositē. Ex actib⁹ vero fidei homo credit absq; formidine alterius ptis se habere fidem: sicut etiaz credit alia credita de incarnatione xp̄i &c. Et quoniā littera in fine ad ꝑm loquitur de certitudine q̄ est de rōne fidei: ideo de hac certitudine intelligenda est quo ad fidem infusam.

1. dist. 16. art. 2. ad 3. Et. 4. dist. 21. q. 2. ar. 2. qu.

¶ Super. q. 113. ar. 1. In art. 1. q. 113. nota q̄d author non dicit quod iustificatio impij de quia nūc sermo, sit motus. sed q̄ est ꝑm rōnē motus de contrario in contrarium. Et dico hoc: quia iustificatio impij nō ꝙ opz quod sit de genere motus. sed ꝓpter quā est terminus, a quo nō erat positus: sed est de genere motus secundū q̄ motus. Sed in alterum misit eā. Et hz materia ad gratiam. Et ꝓpea iustificatio impij est ꝙ modum motus in nobis: in angelis autem et ādā in principio fuit per modum simplicis generationis.

¶ Cetera que spectāt ad oppositionem gratie et culpe, inferius tractabūtur.

gtūm faciēs nō pōt cē maioz & minoz: q̄ gra hz sui rōnē ꝺiuīgit hoīez sūmo bōo. q̄ cē deꝫ. hz exꝑte subi grā pt suscipe magz vl̄ minꝰ: pt. s. vnꝰ ꝓfectꝰ illustrat a lumie grē q̄s aliꝰ. Cui diuersitaz rō q̄dē ē aliq̄ ex ꝑte ꝓparātis se ad grāz q̄ eiꝰ magis se ad grāz ꝓpat, plenioꝝ grāz accipit. Sz ex hac ꝑte nō pōt accipi ꝑma rō huiꝰ diuersitatis: q̄ ꝓpatio ad grāz, nō ē hoīs, nisi iq̄tūm liberū arbitriū eiꝰ ꝓparā a deo. Vñ ꝑma cā huiꝰ diuersitatis accipēda ē ex ꝑte ipsiꝰ dei, q̄ diuersimode suę gre dona dispēsat ad h̄ q̄ ex diuersis gradibus pulchritudo & pfectio eccl̄ie ꝙsurgat, sicut ēt diuersos gradꝰ rerū instituit, vt eēt vniuersuz pfectū. Vñ apls ad eph. 4. post quā dixerat: vnicuiq; data est grā scdz mēsurā donationis Christi: enumeratis diuersis gratijs subūngit: ad cōsummationē sanctorum in edificationem corporis Christi.

Ad ꝑmū Ergo dōm, q̄ cura diuina dupl̄r ꝙsiderari pōt. Uno mō q̄tūm ad ipz ꝺīnū actū q̄ ē simplex & vni formis. Et sm h̄ eq̄l̄r se hz eiꝰ cura ad oēs q̄. s. rno actu simplici & maioza & minoza dispēsat. Alio mō pōt ꝙsiderari ex ꝑte eoꝝ q̄ in creaturis ex diuina cura puenīunt. Et sm h̄ inueniūt inequālitas, inq̄tūm. s. deꝫ sua cura q̄busdā maioza q̄busdā minoza puidet dona. ¶ Ad sm dōm, q̄ rō illa ꝓcedit sm ꝑmū modū magnitudinis gre: nō em̄ ꝑt grā sm h̄ maioz esse, q̄ ad maiꝰ bonū ordinet: sz ex eo q̄ magis vel minus ordinat ad idē bonū magis vel minꝰ participādū. Pōt em̄ cē diuersitas intētiōis & remissiōis sm ptictipationē subi, & ipa grā, & finali glia. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ vita nālis ptinet ad subam hoīs. & ideo nō recipit magis & minus. Sed vitā grē ꝑticipat hō accētaliter et ideo eam pōt hō magis vel minus hre.

¶ Utrū hō possit scire se hre grām. Arti. 5.

Ad q̄ntū Sic procedit. Uide q̄ hō possit scire se habere gratiā. Grā em̄ est in aia ꝙ sui essentiā. Sz certissima cognitio aie est eoz q̄ sunt i aia ꝙ sui cētiā: vt pz Aug. 12. sup̄ gen. ad lām ġ grā certissime pōt cognosci ab eo qui gratiā habz. ¶ ꝑ. Sicut sciētia est donū dei, ita & grā. Sz q̄ a deo sciam accipit: scit se sciam hre, sm illud sap. 7. dōs dedit mihi hoz q̄. sunt verā sciam: ġ pari rōne q̄ accipit gratiā a deo: scit se grām hre. ¶ ꝑ. Ame est magis cognoscibile q̄s tenebra: q̄ sm apostolū ad Ephe. 5. omne q̄ manifestat, lumē est. Sed pcm q̄ē spūale tenebra, ꝑ certitudinē pōt sciri ab eo q̄ hz pctm. ergo mlto magis grā q̄ē spūale lumē. ¶ ꝑ. Apls dicit. 1. ad cor. 2. Nos aut nō spūm huiꝰ mūdi accepimus: sed spūm q̄ a deo est: vt sciam q̄ a deo donata sunt nobis. Sz grā est ꝑmū donū dei: ergo hō q̄ accipit grām ꝑ spūm scētm, ꝑ eūdē spūm scit gratiā eē sibi datā. ¶ ꝑ. Gen. 22. ex ꝑsona dñi dr ad Abraā. Nūc cognoui q̄ timeas dōm. i. cognoscere te feci. Loquit autē ibi de timore casto, q̄ non est sine grā: ergo homo pōt cognoscere se hre gratiam.

Sed contra Est, q̄ dr Eccle. 9. q̄ nemo scit vtrum sit dignus odio vel amore. Sed gratia gratum faciens facit hominem dignū dei amore. Ergo nullus potest scire vtrum habeat grām gratiam gratum facientem.

Rñdeo Dōm, q̄ tripl̄r aliq̄d cognosci pōt. Uno mō ꝑ reuelationem. Et hoc mō pōt aliq̄s scire se hre gratiā, reuelat em̄ deꝫ hoc aliq̄ aliquib⁹ ex speciali priuilegio: vt securitatis gaudiū etiā in hac vita in eis incipiat, & confidenti⁹, & fortius magnifica opera ꝑsequant, & mala ꝑsentis vite sustineāt: sicut pauto dictū est. ij. ad cor. xij. sufficit tibi grā mea. ¶ Alio mō hō cognoscit aliquid ꝑ seipm: et hoc certitudinaliter. Et sic nulliꝰ pōt scire se hre gratiā. certitudo em̄ nō ꝑt haberi de aliquo nisi possit diiudicari ꝑ ꝑpriū ꝑncipiū: sic em̄ certitudo hr̄ de ꝙclonib⁹ demōstrationis ꝑ inde mōstrabilia vlta ꝑncipia. Nullus aūt posset scire se hre sciam alicuiꝰ ꝙclonis, si ꝑncipiū ignoraret. Principiū aūt grē & obm ei⁹ est ipse deꝫ, q̄ ꝑ sui excellētia est nobis ignotus: sm illud Job. 36. ecce deꝫ magnꝰ vincēs sciam nrām. Et iō ei⁹ ꝑtia in nobis & absentia ꝑ certitudinē cognosci nō pōt: ꝑz illud iob. 9. Si venerit ad me nō videbo eum. si aūt abierit nō intelligam. Et iō hō non pōt per certitudinē diiudicare vtrū ipse habeat grām: sm illud. i. ad cor. 4. sed neq; meipsum iudico: qui aūt iudicat me dñs est. ¶ Tertio mō cognoscit aliq̄d coniecturaliter p aliqua signa. Et hoc mō aliquis cognoscere pōt se hre gratiā: inq̄tūm. s. ꝑcipit se delectari in deo, & cōtēnere res mundanas: & inquātūm hō nō est ꝙsci⁹ sibi alicuius pcti mortal. Sc̄z quem modū pōt intelligi q̄d hr̄ apoca. ij. vincenti dabo mānā abscōditū, q̄d nemo nouit nisi q̄ accipit: q. d. ille qui accipit per quandā experientiā dulcedinis nouit, quā non experit ille q̄ non accipit. Ista tā cognitio impfecta est. vñ apls dicit. i. ad Cor. 4. nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificat⁹ sum: quia vt dicitur in psal. Delicta quis intelligit? ab occultis &c. Alias accipit gratiā.

Ad ꝑmū Ergo dōz, q̄ illa q̄ sunt ꝑ cētiā sui in aia cognoscunt experimētali experiētia, inq̄tūm hō experitur p actꝰ ꝑncipia intrinseca: sicut volūtarē pcipimꝰ volēdo: & vitā in oplb⁹ vite. ¶ Ad sm dōm, q̄ de rōne scie est q̄ hō certitudinē hēat de his quoꝝ hz sciaz: & sīr de rōne fidei est q̄ hō sit certꝰ de his quoꝝ hz fidē. Et hoc ideo: q̄ certitudo ptinet ad pfectionē intellectꝰ: in q̄ ꝑdicta dona existūt: & ideo q̄cūq; hz sciam vel fidē, certus est se hre. Nō est aūt sīlis rō de grā & charitate: & alijs hmōi q̄ pficiūt vim appetitiuā. ¶ Ad tertiū dōm, q̄ pcm hz ꝑ ꝑncipio & ꝙ obo bonū cōmutabile: q̄d nobis est notū. Obm aūt vel finis grē est nobis ignotū ꝑ sui luminis imm̄ēsitatē: sm illud. i. ad Thimo. vltimo, Lucē hītat inaccessibilē. ¶ Ad quartū dōm, q̄ apls ibi loquit de donis gtie q̄ sunt nobis data in specie certissime cognoscim⁹ ꝑ fidē, hz nō cognoscam⁹ ꝑ certitudinē nos hre grām: ꝑ quā nos possimus ea ꝑmereri. ¶ Uel ꝑt dici, q̄ loquit de notitia ꝑuilegiata, q̄ est ꝑ reuelationē: vñ subdit, nobis aūt reuelauit deꝫ per spūm scētm. ¶ Ad quintū dōm, q̄ illud ꝓbū q̄uaedoctū pōt referri ad notitiā experimētalē q̄ est ꝑ exhibitionē operis. In ope em̄ illo q̄ fecerat ab irā, cognoscere potuit experimētaliter se dei timorem habere. ¶ Uel potest hoc etiam ad reuelationem referri.

¶ De effectibus gratie. Questio. xiij.

Deinde Considerādū est de effectibus gratie. Et primo de iustificatione impij q̄ est effectus gratie operantis. Secundo de merito, q̄ est effectus gratie cooperantis. ¶ Circa primum queruntur decem. Primo q̄d sit iustificatio impij. Secūdo vtrū ad eam requiratur gratie infusio. Tertio vtrū ad eam requiratur aliquis motus liberi arbitrij. Quarto vtrū ad iustificationē impij requirat mot⁹ fidei. Quinto vtrū ad eā reqrat motus liberi arbitrij cōtra peccatū. Sexto vtrū ꝑmissis sit cōnumerāda remissis peccatoꝝ. Septio vtrū i iustificatiōe impij sit ordo tpis: aut sit subito. Octauo de naturali ordine cōis q̄ ad iustificationē cōcurrūt. Nono vtrū iustificatio impij sit maximū opꝰ dei. Decio vtrū iustificatio ipij sit miraculosa.

¶ Utrū iustificatio impij sit ꝺmissio peccatoꝝ. Ar. 1.

Ad ꝑmū Sic procedit. Uide q̄ iustificatio impij nō sit remissio peccatorum. Peccatū em̄ nō solū iustitie opponitur: sed omnibus virtutibus: vt ex supradictis pz. Sed iustificatio significat motū quendā ad iustitiā: non ergo omnis peccati remissio est iustificatio: cū ois motꝰ sit de ꝙio in contrariū. ¶ ꝑ. Unumquodq; debet nominari ab eo q̄ est potissimū in ipso: vt dr in. 2. de aīa. Sed remissio pctoꝝ ꝑcipue fit per fidē, sm illud ac. 15. fide purificās corda eoꝝ: & ꝑ charitatē: sm illud ꝓuerb. x. vniuersa delicta opit charitas. Magis ergo remissio peccatoꝝ debuit denoiari a fide: vel a charitate q̄s a iustitia. ¶ ꝑ. Remissio peccatorum idem esse videtur quod vocatio: vocat enim qui dīstat. Dīstat autem aliquis a deo per pctm. Sed vocatio iustificationē ꝑcedit: sm illud ro. 8. quos vocauit, hos & iustificauit: ergo iustificatio nō est remissio peccatorum. 1. art. 6. ad. 1. Et 4. dist. 17. q. 1. ā. 1. qō. 2. Et veri. qō. 28. ar. 1.

¶ Super articulum secundum.

Ar.2.q.113.dubiū occurrit circa rōnē litere quo ad illam ꝓpositionē. Effectus diuine dilectionis in nobis ꝙ p pctm tollit est gra qua homo sit dign⁹ vita eterna. Uſ nāq; ꝙ hec ꝓpō sit manifeste falsa: nā pctm luxurie nō tollit nisi rectitudinē nālē p seruit p3 si ponem⁹ hoiem in pur3 nālib⁹. Et cōfirmat. qz nō plus tollit priuatio ꝙ habit⁹ oppositꝰ ponat: sz tēperātia nō ponit gratiā. ꝙ pctm mortale oppositū nō tollit nisi tēperantiā. ¶ Ad ꝟm, ꝙ pctm mortale tollit gratiā nō directe. sz ex ꝓsti si inuenit ea ponit illi obicē si nō inuenit cā: sic negās aial negat ex ꝓsti hoiem: ꝗuis ponēs aial non ponat hoiez. Sz hec rnsio 3vera sit impti nēs tñ est: qm ex hoc ſre ꝓcess⁹ nō saluare tur efficax. qm ad negationē aialis 3z sequatur negō hois tñ reparato aiali reparatū est quicqd ablatū erat ex negōne aialis. Et sitr esset in ꝓposito. ꝙ 3z ad priuationē rectitudinis nālis sequat negatio rectitudinis gre: tñ reparata rectitudine nāli reparatum esset quicquid ablatū erat. Et cōfirmat ꝟ: qz aut ē rnsio de rectitudine nāli ut acta actualiter rectitudini gre: aut de rectitudine nāli absolute. Si ꝓmo cōstat ꝙ ꝟ ē per accīs: nā accidit nāli rectitudini cōiugi supernāli: sic aial homini. si 2° cōstat ꝙ reparata rectitudine restauratū est totū ꝙ depditū est. Dō3 ē ꝙ ꝙz oē pctm mortale icludit i se ꝓhibitā ad charitatē (vt in. 2. 2ae. q. 24 ar. vlt. habebimus) qz ē trāsgressio illius ꝓcepti charitatis negatiui. s. nihil est ꝓferēdū amicitie diuine: ideo oē pctm mortale priuās rectitudine naturali ꝑuat etiā rectitudine gre. Ita ꝙ nō ꝑuat rectitudine gre ex ꝓsti sic ꝑuatio aialis est priuatio hois: sz priuatio formalis. nō ꝙ priuatio rectitudinis nālis sit formalis priuatio rectitudinis supernaturalis: qm priuationes distinguuntur penes habit⁹: sz qu a

4.d.17. q.1.a.3. q.1. Erbi.q. 26.a.8.

mbe priuatiōes. s. vtr⁹ rectitudinis in pctō mortali hmōi iueniūt, qz ꝙ vtrāq; legē cōmittūt⁹. s. nature z charitatis eadē trāsgressione. z sic siue inueniat siue nō in illo subo adulter trāsgredit vtrāq; legē ac ꝙ tollit gram si inuenit aut ponit illi obicē. Et sic intellecta ꝓpositōe efficax est processus ifēmā ex ꝟ sensu sequit, ꝙ nō sit reparto ꝙ solā restōnem nālis rectitudinis nā sicut duplex rectitudo ē ablata duplicē oz restitui. Et per ꝟ p3 rnsio ad primā obionē z ad scām: nā nō dicim⁹, ꝙ plus priuatio tollat ꝙ habitus oppositꝰ ponat: sed dicimus z bene, ꝙ priuatio vna plus includit alia quā oppositꝰ habitus includat aliū oppositū: malū nāq; mortale mortale includit malū oppositū gre, z ih bonūmortale nō includit bonū gre. Et rō est, qz bonū cōsurgit ex causa integra: malū aūt ex singularibus defectibus. Ad trāsgredēdū. n. charitatis ꝓceptū sat est transgredi qdcūq; ꝓceptū cuiuscūq; ad ad implēdū aūt ex charitate (sic em solū charitatis bonū participatur obediēdo) ꝓcepta nō sufficit quodcūq; ꝓceptū implere: sz exigitur infusa gratia: vt patet ex dictis.

¶ In rnsione a primo eiusdē. 2. ar. dubiū occurrit dē ꝓpone illa: gra z culpa sunt oppositā immediata re⁹ hois lapsi. sed nō de rone ei⁹. s. qz ꝟ sit sine spāli benivolētia. Uſ in primo lear. sz sit sophisma a spāli benivolētia ad talē. Spālis nāq; benivolētia ad inimicū pōt hīi ꝙ ad tria ꝓmo ꝙ nō habeat amplius nis nec ꝓ amico: experimur em in nobis ꝙ inimico remittim⁹ ꝙ velimus illū ad cōsortiū nr̄m. Scdo ꝙ ad rectitudinē nālē, ꝙ ablata. z sic ret hoiez in sta ad dignitatem eterne z ꝟ sit p gra. Uſ author ex spāli benivolētia inimicis inferēs spāle benivolentiā dignitatē vite eterne errauit: cū isti effectus benivolentie sic se habeāt qđ ꝓmus a 2° z scds a 3°, sit separabilis etiam in inimico. Propositio deinde ipsa falsa restat: qm ex ꝙ gra z culpa non sunt oppositā immediata ꝓz se, nec re⁹ hois: nec re⁹ inim ci. nec re⁹ dilectionis an poſ diuine sequit qđ nō sint oppositā immediata. ¶ Ad ꝟ dubiū ꝙ ad vtrumq; oz ꝙ gra z culpa in hoie lapso sunt oppositā nūerata: tamē ex nā oppositō rū: sz ex diuo statuto ꝙ ordinauit nūcq; remittēdū pctm nisi p donū gre ꝗd faciētis: z ꝓpta op⁹ ē tali benivolētia spāli. Et sic cessant oba. ¶ Sz hec solo 3z ab aliq; bus tenēt vt dz. ꝓz doctrinā author: nō est dz: vt in sequenti dubio patebit. Unde alr dōm est: ꝙ gra z culpa 3z absolute z re⁹ hois ñ sint oppositā inē⁹ re⁹. tñ hominis lapsi sūt oppositā imē⁹ ex hinditate extremoz ad tale sōm sic em iter cecū z videns re⁹ canis absolute dat medīū per abnegationem: z re⁹ cuiusdē post nonū diē nō dat medīū (canis em aī nonū diē nec ē cec⁹ nec videns post nonū aūt diē aut ē cecus aut videns) ita iter gra3 z culpā re⁹ hois absolute dat medīū per abnegationē: sz re⁹ hois lapsi nō dat medīū. Et rō ē: qz hō lapsus se hꝫ ad hec vt ad ꝙatione z hītū: qm ex hoc

Sz ꝟ Est, ꝙ ro. 8. super illud, quos vocauit hos z iustificauit. dicit gloss. remissione peccatorum. Ergo remissio peccatorum est iustificatio.

Rñdeo Dōm, ꝙ iustificatio passiue accepta ipōrtat motū ad iustitiā sic z calefactio motū ad calorē. Cū aūt iust⁹ de sui rōne ipōrtet ꝗdā rectitudinē ordis duplr accipi ꝓt. ſ Unomō 3z ꝙ ipōrtat ordinē recti in ipō actu hois, Et sm ꝟ iustitia ponit virt⁹ ꝗdā. Siue sit ꝙticularis iust⁹ ꝙ ordinat actū hois sm rectitudinē i cōpatione ad aliū singlarē hoiez. Siue sit iust⁹ legal: ꝙ ordinat sm rectitudinē actū hois i cōpatiōe ad bonū cōe multitudis: vt p3 i. 5. ethi. ſ Aliomō 3 iustitia, put ipōrtat rectitudinē ꝗdā ordinis in ipa iteriora vispone hois: put. s. supmū hois subdit deo, z iteriora ires vires aie subdunt supme. s. rōni. Et hac ē ꝓpone vocat ꝓz in. 5. ethi. iustitiā metaphorice dictā. Hec aūt iustitia in hoie pōt fieri 2r. vno ꝙdē mō p motū simplicis gnōz: ꝙ ē ex ꝙatiōe ad formā. Et ꝟ mō iustificatio posset cōpetere ēt ei ꝙ ñ eēt i pctō dū hmōi iustitiā adeo acciperet: sic adā ōr ac cepisse originalem iustitiā. Alio⁹ pōt fieri hmōi iust⁹ i hoie 3z rōnē mot⁹, ꝙ ē de 3io i 3tiū. z sm ꝟ iustificatio ipōrtat trāsmutationē ꝗdā de statu iust⁹ ad statū iust⁹ ꝑdicte. Et ꝟ mō loq̄mur ꝟ de iustificatione ipā 3z illō ap⁹ ad ro. 4. ei ꝙ ñ opat credēti aūt i eū ꝙ iustificat ipiū ꝛc. Et qz mot⁹ denotat magz a termio ad quē ꝓ a termio a ꝙ, ideo hmōi trāsmutatio ꝙ aliq; trāsmutat a statu iniustitie p remissionē pctī fortit nomē a termino ad quē: z vocat iustificatio impij.

Ad ꝑmū Ergo dō3, ꝙ oē pctm 3z ꝙ ipōrtat ꝗdā ordinationē mētz ñ subdite deo, iustitia pōt dici ꝑdicte iust⁹ 3tia: sm illō. 1. io. 3. ois ꝙ facit pctm z iniqtatē facit, z pctm ē iniqtas. z 3z ꝟremotio cuiuslibet pctī ō z iustificatio. ¶ Ad ſcō3 dō3, ꝙ fides z charitas dñt ordīe spāle mē tz hūa⁹ adeū 3z itellm vel affectū: sz iust⁹ ipōrtat gna r totā rectitudinē ordis. Et tō magz denotat hmōi trāsmutatio a iust⁹ ꝓ a charitate vt fide. ¶ Ad 3ti dō3, ꝙ vocatio refert ad auxiliū dei iteri⁹ mouētis z excitātz mētē ad deserēdū pctm. Quo ꝙdē motio dei nō est ipsa remissio pctī: sz cā eius.

Ad ſcōm Sic ꝓcedit. Uſ ꝙ ad remissionē culpe ꝙ est iustificatio impij, nō reqrat gre infusio. Pōt. n. aliqs remoueri ab 3tio sine ꝟ ꝙ pducat ad alterū si 3tia sint mediata. Sz status culpe z status sunt 3tia mediata ē em medi⁹ star⁹ inocētie, in ꝙ hō nec gra3 hz, nec culpā. ergo pōt alicui remitti culpa sine hoc ꝙ pducat ad gram. ¶ Ꝓ. Remissio culpe cōsistit i reputatiōe dīna: sm illō ps. bnīs vir cui nō iputauit dns pctm. Sz ifusio gre ponit ēt aliq̄d i nobis: vr. ſ. hītū est. ꝙ infusio gre nō reqrit ad remissionē culpe. ¶ Ꝓ. Null⁹ subijcit sīl duob⁹ 3tijs. Sz ꝙ dā pcta sunt 3tia sicut ꝓdigalitas z illiberalitas. ꝙ ꝙ subijcit pctō ꝓdigalitatis non simul subijcit pctō illiberalitatz. Pōt tñ cōtingere ꝙ ꝓtus ei subijciebatur. ergo peccādo vitio ꝓdigalitatz liberat a pctō illiberalitatis, z sic remittit aliqō pctm sine gra.

Sed ꝟ Est, ꝙ dicitur Ro. 3. Justificati gratis per gratiam ipsius.

Rñdeo Dōm, ꝙ hō peccādo deū offendit: sic ex ꝙpradictis patet. Offensa aūt nō remittit alicui nisi p ꝟ ꝙ aius offensi pacat offendēti. Et tō sm ꝟ pctm nobis remitti ō z de⁹ nobis pacat. Que ꝙdē pax cōsistit i dilectiōe, qua de⁹ diligit nos. Dilectio aūt dei quātū ē ex pte actus diuini, est eterna z imutabilis: sz ꝗntū ē ad effectū que nobz ipīmit, qnāq; interrūpit put. s. ab ipo qnāq; deficim⁹, z qnāq; iterꝫ recupam⁹. Effect⁹ aūt diuine dilectiōis i nobis ꝙ p pctm tollit, ē gra ꝙ hō fit dign⁹ vita eterna, a ꝙ pctm mortale excludit. Et tō ñ posset itelligi remissio culpe si ñ adesset infusio gre.

Ad ꝑmū Ergo dō3, ꝙ plus reqrtur ad hoc ꝙ offendenti remittat offensa ꝙ ad ꝟ ꝙ simplr aliqs nō offendens nō habeatur odio. Pōt em apud hoies ꝓtingere, ꝙ vnus hō aliquē aliū nec diligat nec odiat: sz ñ ei offendat, ꝙ eidimittat offensam, hoc nō pōt cōtingere absque speciali benivolētia. Benivolētia aūt dei ad hoiez reparari ō z per donū gre: z ideo 3z hō antequā peccet potuerit esse sine gra z sine culpa: tñ post pctm ñ pōt ee sine culpa nisi ꝗtā hēat. ¶ Ad sm dōm, ꝙ sicut dilectio dei nō solū 3sistit in actu voluntatz diuine, sz etiā ipōrtat quēdā gre effectū (vt supra dictū est) ita etiā z hoc qđ est deū nō imputare pctm hominī, importat quēdā effectū in ipso cui pctm nō imputat, ꝙ em alicui non imputet pctm a deo ex diuina dilectiōe procedit. Ad tertiū dō3, ꝙ sic aug. dicit in lib. de nuptijs z cōcupiscētia, Si a pctō desistere ꝙ peccauit: subus ē ꝙpationi rectitudinis gre. i. ꝙpationi cōiunctois ad deū obm charitat: z: qz ex actuali auersiōe ab ictōmutabili bono ꝙ peccādo habuit: remanet ꝙsi hītualis auersio ab eodē: ꝙ obicē retinet z impedimētū diuine infusionis gre. Et ppea op⁹ est spāli benivolētia dei ꝙ ad hūc effectū: ꝙ ē gra gratū facies: qm op⁹ ē benivolētia auferēte ꝙpationē illā. ꝙpatio aūt nō aufert nisi oppositū habitū. Uñ error nullā i ꝓcessu lre est.

¶ Ad obtionē aūt ō. ꝙ nō est eadē rō ꝗ in nobis z deo: qz remissio nr̄a pōt ee ex pte remittētis solū 3z remissio dei op⁹ ꝙ sit ex pte ei⁹ cui remittit: qm abominabilis ē dño impi⁹ z impietas ei⁹. Et ppea op⁹ illū mutari ab impij ꝙatiōe ad habitū oppositū: ñ em ad rectitudinē nālē solū redu ceretur: adhuc impius remaneret, ꝓpter obicē oppositū charitati diuine nō ablatū: qui nō erat in cā qua esset in rectitudine naturali ante casum.

¶ In eodē. 2. articu. dubium occurrit an gratia gratum faciens ita exigatur ad iustificationem impij: quod impossibile sit per quācunq; potentiā aliter iustificari impium. ¶ Scotus nāq; in. 2. senten. tenet ꝙ de potētia absoluta dei potest iustificari impius absq; gre dono hītuali. Author aūt

in hec art. ꝫ3 oppositū: dū i corpe articli ꝺr q nō posset intelligi remissio culpe si nō adesset infusio gr̃e cōstat eā q si esset pole ꝑm po⁹m absq; hac q; posset intelligi. Fundamētū sco. ē: q; hō p⁹ cōmissum pctm̄ ꝺr pcto: ex solo reatu. i. obligatiōe ad penā p actū diuine volūtatis: ex ꝺ eā sequitur q hō pōt trāsire de statu obligationis q; hoc solo q; diuina volūtas ab eterno ordinasset sortē q heri peccauit ee obligatū pene vsq; ad primā horā diei crastine exclusiue: ista eā si aduenīēte illa hora nō esset amplius obligat⁹ ad penā: ad pbm̄ ñ cēt i pcto mortali absq; infusione gr̃e remissiōe alicui i 3o. ¶ Probat aūt cōclo né suā dupl̄r. Primo sic gr̃a et ekya nō sunt immediate opposita ꝫ3 sence p cōpōnēm ad potentiā faciētis: q; pōt de culpa trāsire absq; gr̃a. Aūs q ad primā partē ptz: q; da⁹ medium. s. statū innocētie. Quo ad secūdā ꝺo q; q̄ēcūq; potuit de⁹ facere volūtate talē pcisse pōt reparе posteaquā peccauerit. Scōo sic peccato repugnat dono. s. gr̃a et rectitudo nāl; q; gr̃a. Multa alia affert: sed in his cōsistit tota vis eor q; ibus vult nō solū q; sine gr̃e infusione sed sine etiā rectitudinis nāl; restitutione sola dei volūtate nō obligāt eū q; peccauit ad culpā pōt fieri remissio de po⁹ dei abr⁹.

¶ Ad euidētiā hui⁹ difficultatis non opꝫ alia iacere fundamēta: ꝫ recolēda sunt: q; supius in tractatu de gr̃a dicta sunt. Et q̄n auersio ab incommutabili bono est priuatio rectitudinis ꝫ charitatis debite in actu: auersio derelicta est priuatio hūanis q; uersibus ad deū obiectū charitatis: et nō est pura negatio talis conuersionis: q; hec non est effect⁹ peccati et stat cū innocētia ꝫ ē priuatio ꝓprie et stricte: et sumpta pro negatiōe boni debiti q̄n opꝫ et ex hac priuatione ꝑsue nō est nec esse pōt a deo: cū sit malū culpe formaliter p modū habitus) peccator post pctm̄ cōmissum ē formaliter peccator: et ꝺ priatio est termin⁹ a q; iustificatione impij p modū cōtrarij: vt in articulo p̄cedēti author ꝺixit. Et ex hoc ꝑz q; nō pōt intelligi remissio culpe nisi aduenīente cōuersione ad deū charitatis obm̄, q; est effect⁹ formalis charitatis: ideo nō ē intelligibile q; fiat remissio culpe absq; infusione gr̃e.

¶ Ad obra aūt oppositū ꝺr q; sco. errauit in radice errore magno: ponēs hōem post peccatū esse formaliter peccatorē p relationē rōnis ad ꝑnez actus volūtatis diuine. Cōstat nāq; quod esse in peccato mortali est esse in malo culpe: q; nō est in sola obligatione ad penā per actū diuine voluntatis: nā hoc est ee in malo pene. Unde nō est mirū q; errauit in ꝑnibus.

¶ Ad illā aūt ꝓpositionē: qualēcunq; potest deus facere voluntatē respondetur cōcedendo ad bonū sensum. sicut potest virginē reparare: sed nega⁹ ista sequela circa quā nō cogitauit sco. s. homo lapsus est reparatus ad rectitudinē naturalē sine gratia gratū faciente: ergo nō est in pctō mortali. Stat nāq; q; prima priuatio rectitudinis naturalis sit expulsa: et ꝺa ꝫ3 rectitudinis charitatis remāserit ac per hoc remanserit ob ex charitati q; nō erat in homine antequā laberetur. Jam enim dictum est q; peccatū mortale includit talē priuationē: imo hec principaliter cōstituit peccatū mortale. Patet hec ꝺicta si ponamus q; hō in nāl⁹ creatus non peccauerit deuiando a naturalium preceptorum rectitudine: sed deuiando a preceptis fidei tūc apparet et q; cū rectitudine nāli stat pctm̄ mortale: et pctm̄ mortale ex oppōne ad charitatis rectitudinē pricipaliter sumit. Ad ꝑmū ergo ꝺicendū q; ad primū ꝫ3 rōnis ad obiectū ꝺr pctō mortali opponat tā recti tudo nāl; q; gr̃a ꝓpue loquēdo: q̄m rectitudo nāl; nō nisi alicui mortali ꝫ3 ꝺ̄ pcepta nālia directe opponit: et etiā impfecte: et q; pl⁹ quā mortale q; rectitudine nāli: ꝫ3 eā se rectitudo nālis ad gr̃am et culpā: nō vt tertiū oppositum aut mediū p̄ pricipationē: imō q; est mutatio ꝫ3 vt mediū p abnegationē: et neutrū includit et cū vtroq; stat: vt ꝑz in angel⁹ si nō peccauerūt nisi p respectum ad ea q; sunt gr̃e. Et hoc ꝺco sola liter non curando de effectu: quo ex peccato punit peccator in nālibus. sicut fallax in hac re transeundo de rectitudine naturali ad innocētia: q̄si p eodē vtēdo cisdē: nā magnus esset error: q; lapsus nulla potētia pōt restitui ad innocentiā: et q; nō fieri potest q; nō peccauerit: repugnat cū innocentie peccasse quamvis restituī posset ad rectitudinē naturalem. Unde si restitueret ad talē rectitudinē absq; gr̃a: adhuc esset (vt dictū est) in peccato mortali propter illā auersionem derelictā: q; sola gratia auferitur nec est compossibilis innocētie: nec est i hoie in puris naturalib⁹.

¶ In rōne ad ꝫm in codē ꝺco articulo aduerte hoc argumētum esse radicē phāsie scotice i. 4. ꝺi. 4. afferentis aug. sup psal. videre inqt deū peccata est ad penaꝫ imputare: auertere aūt facie a peccato est ad penā ea nō reseruare.

¶ Et nota quā ꝑfunde author ꝺ erasicet cū explicis ꝫ similib⁹ inductis a scoto ibidē: ꝺū ꝺicit q; dilectio dei q; nos diligit nō ꝓsistit i solo actu dilectionis ꝫ in effectu. Et q̄n nō imputatio ex dilectione pronenit: effectum opꝫ in nobis ponere hmōi nō putationis.

Et per hoc excludit duo. primo q; ꝫ3 volūtas diuina dupliciter possit cōparari ad creaturā. s. vt oḃm et vt effectū (est enim ab ea et volita et ſcta) et esse volitū precedat esse factū: q; illud est eternum hoc tēporale: nihil tñ est volitū et non factū ab eo qui quecūq; voluit fecit. Et cū omnis volitio dilectio quedā sit: nihil est dilectū nisi cū effectu: ac p hoc fortes q; peccauit si est a deo dilectus, et non imputet ei pctm̄: effectū opꝫ aliquem in eo ponere huius voluntatis diuine: et ꝫm hunc effectum ꝺicitur deus auertere faciem a peccatis et non reseruare ea ad penā. Secundo q; non est simile de dilectione et non imputatione hominis et ꝺeitq; humana cōsistit in solo actu diligentia et non imputantis: diuina non.

¶ Super articulum tertium.

Ista artic. tertio eiusdem qōnis. ꝫ3. aduerte q; actus liberi arbi. eius qui iustificatur cōcurrens ad iustificationē impij: non sic concurrit q; iustificatio sine eo fieri nequeat: vt patet in pueris et amentibus ex responsione ad primum: quibus sufficit meritū Jesu christi. Et quādo cōcurrit nō vno modo cōcurrit: nā q̄nq; cōcurrit simultaneus: et hoc est regulare: et est motus acceptātis gr̃am: vt in ista ꝺr. Quod nō intelligas: sit quasi gratia sit obiectū illius actus: qui sit acceptatio: sed in actu exercito: qua scilicet est motus lib. arb. exercentis acceptationem gratie exercetur. ex hac per hoc q; volūtas mouetur in deum principium gratie in remissionē p̄ccatorū mediante ipm̄ cū detestatione offense sue. Quando q;